BIBLIOTECA DE LA FACULTAD
GRANADA
B
49
34

Ex lib: J. U. D. Salvatoris Sini Majsidda a Culari

D.D. LAURENTII MATTHÆU ET SANZ, TRACTATUS DE REGIMINE REGNI VALENTIÆ,

In Tres Partes Diviſus.

FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

1240314.83
FACULTAD
DE ... O
DE ... ECA
N
Tabla 168
Núm. A

4357

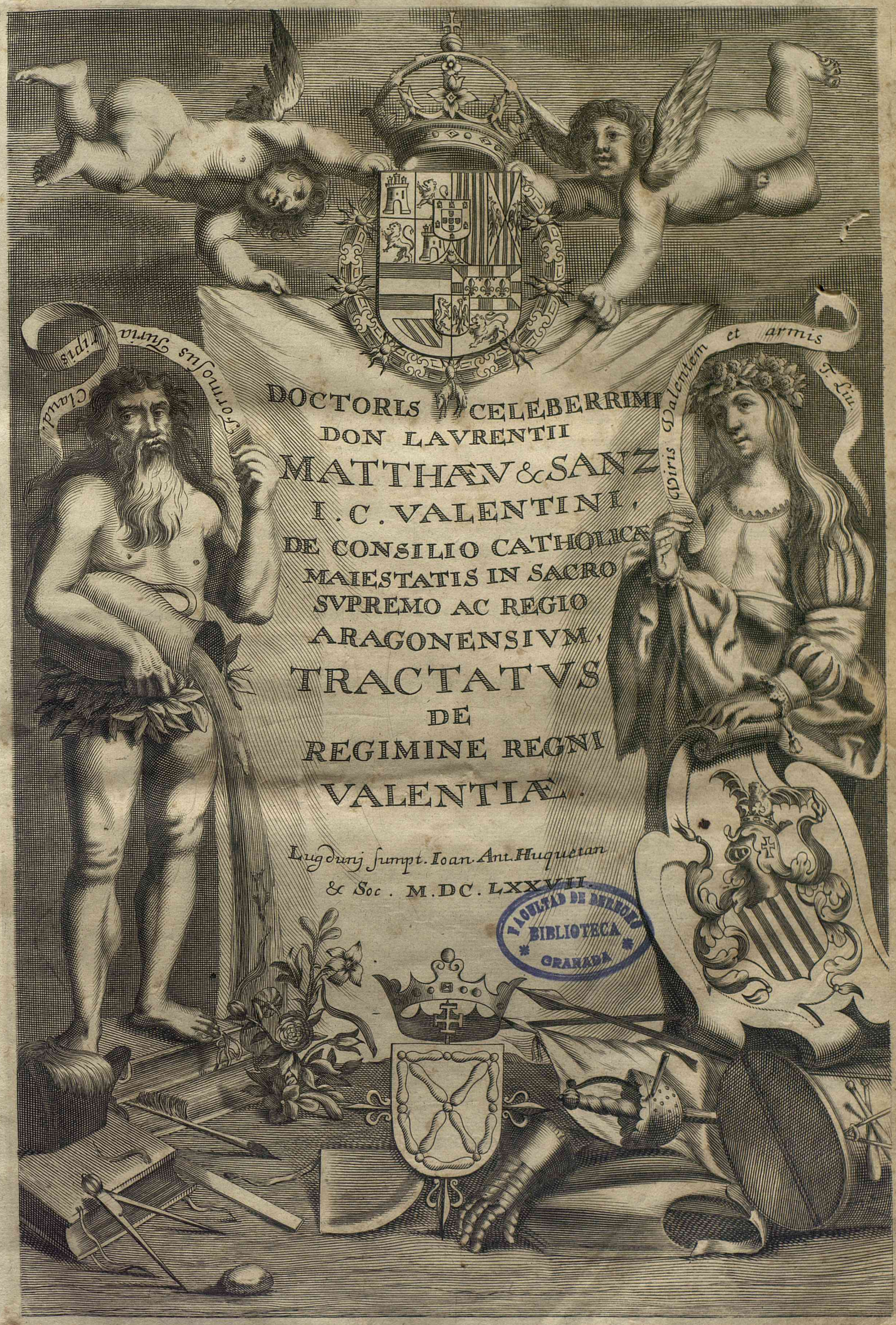

DOCTORIS CELEBERRIMI
DON LAVRENTII
MATTHÆV & SANZ
I. C. VALENTINI,
DE CONSILIO CATHOLICÆ
MAIESTATIS IN SACRO
SVPREMO AC REGIO
ARAGONENSIVM,
TRACTATVS
DE
REGIMINE REGNI
VALENTIÆ.

Lugduni sumpt. Ioan. Ant. Huguetan
& Soc. M.DC.LXXVII.

FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

1228

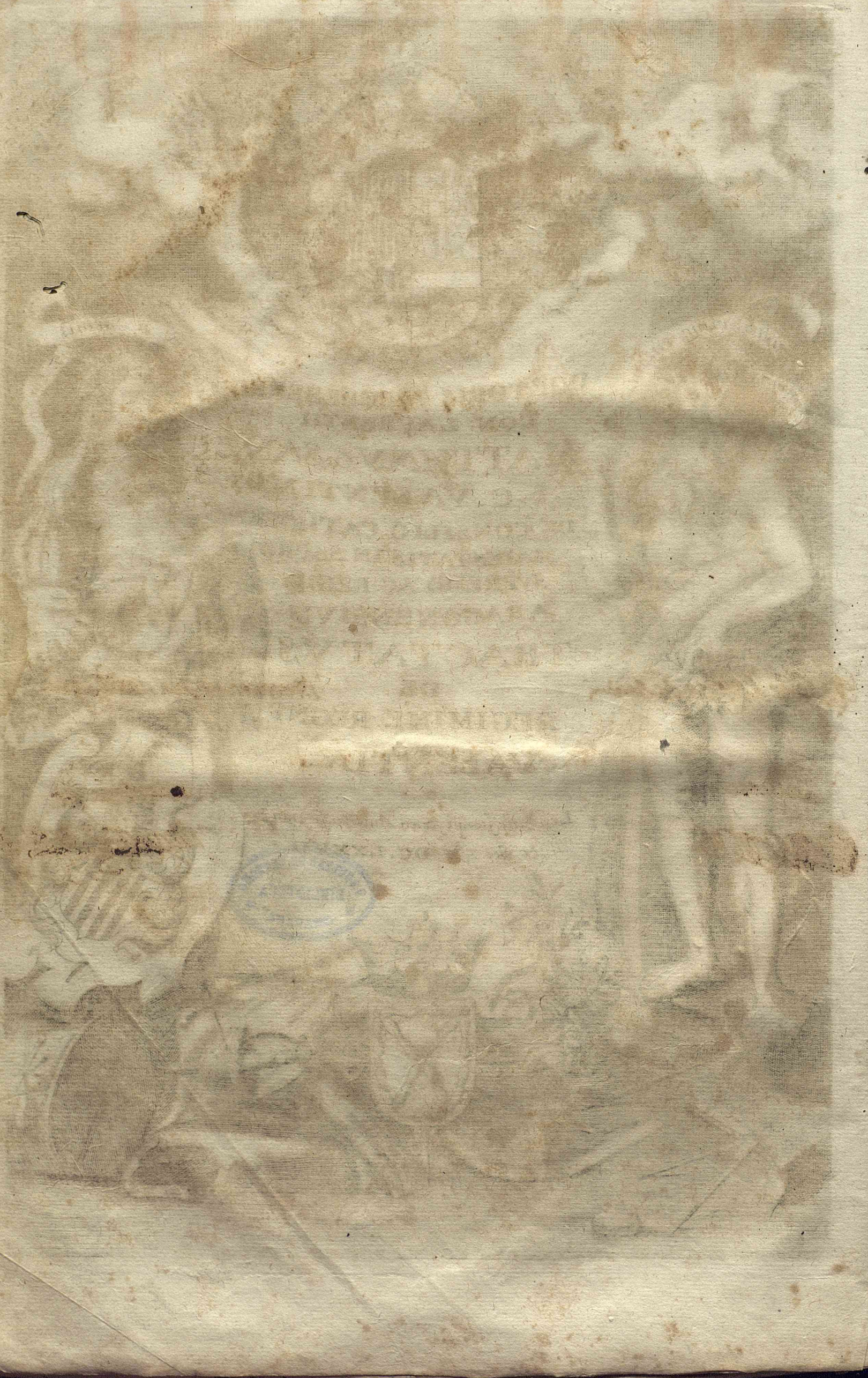

D. CELEBERRIMI DON LAURENTIJ

MATTHÆU ET SANZ,

JURISCONSULTI VALENTINI,

Equestris Ordinis B. Mariæ de Montesſa, & ſancti Georgij de Alfama; de Conſilio Catholicæ Majeſtatis, primùm in Regia Valentina Audientia: Deinde in Suprema Hiſpana criminum Aula; Poſtmodum in Senatu ſummo Indiarum, Nunc in Sacro-ſupremo ac Regio Conſilio Aragonum.

TRACTATUS

DE REGIMINE REGNI VALENTIÆ,

Sivè ſelectarum interpretationum ad principaliores foros ejuſdem;

TRIBVS LIBRIS CONTENTVS ET EXPLICATVS,

Quorum duo jam prodierant, ſed iterum prodeunt in pluribus aucti atque correcti; & Tertius nunc noviter Typis datur, continens totam praxim Cauſarum Civilium, tam ſecundùm obſervantiam dicti Regni, quàm aliorum plurimorum, totius fermè Europæ.

REGI CATHOLICO AC DOMINO TER POTENTI MONARCHÆ HISPANIÆ, ac Novi Orbis, Carolo ſecundo, quem Deus fœliciter ſervet: in eodem Supremo Aragonum Conſilio.

PER MANUM EXIMIJ VIRI, EXCELLENTISSIMI DOMINI, DON MELCHIORIS DE NAVARRA ET ROCAFULL,

Quondam Ovetenſis majoris Salmantini Collegij Alumni togati, Equeſtris Ordinis Calatravenſis teſſerâ inſigniti, Ducis de la Palata ſtrenui, Vicecancellarij Coronæ Aragonum inclyti, ac de cœtu univerſalis Gubernationis Conſiliarij integerrimi.

OPUS TAM SCHOLAS, QUAM FORENSES CONTROVERSIAS

Verſantibus neceſſarium, quadruplici Indice refertum:

PRIMO CAPITUM ET PARAGRAPHORUM, SECUNDO DECISIONUM adductarum, Tertio Jurium Interpretatorum, & quarto Rerum & Verborum.

admite
FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

LUGDUNI,

Sumpt. JOANNIS-ANTONII HUGUETAN, & SOC.

M. DC. LXXVII.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

MATTHÆI

SUTTONI,

IURISCONSULTI VARIETINI,

TRACTATUS

DE

LIBRARY

SEÑOR.

SIRVO à V. M. con eſte Volumen, pequeño don, ſi ſe atiende al que le ha eſcrito; pero grande por el aſunto, que comprende todo el gobierno politico del inclito Reyno de Valencia, que por lo fertil, opulento, ameno, y deleytoſo ha conſeguido el renombre de jardin de la Valiente Eſpaña *a*; y es digna poſſeſſion de Monarca tan grande como V. M. Favoreciole Dios con el mas benigno Cielo. El Señor Rey Don Jayme el Primero le librò de la dura ſervidumbre Agarena, añadiendole a ſu Triunfante Corona. Poblòle de la mas acendrada Nobleza de ſus exercitos, y Dominios. Illuſtròle con leyes, y fueros ſaludables, juſtos, y breves *b*, [illegible] ſon los que en eſte libro intento explicar. Y ultimamente le ennobleciò con la diviſa de ſus Reales armas, añadiendo por timbre ſobre el Coronado yelmo, un *Murciegalo* que en lengua Lemoſina (de que el Rey uſaba) ſe dize *Rat penat*, y no admite duda, que por eſte medio quiſo el prudentiſſimo Principe, enſeñar a los Valencianos, aquello que deben obrar; que Rey tan advertido, ni obrava a caſo, ni diſpuſo en ſu vida coſa ſin intencion. Notòlo agudamente el Comendador Falcon *c* quando dixo:

a Joan. Mariana *de reb. Hiſpan. lib. 12. c. 19.*

b Rex Jacob. *in proœm. For. c. 1.*

c Jacob. Falco *lib. 1. oper. Poët. epigram. 33.*

Hinc fuit hoc animal prudenti inſigne Iacobo
Quadrupedemque tulit, regia caſſis avem;
Inde Valentinis alati muris imago
Permanet inſignis, & quoque Regis amor.

Varias han ſido las explicaciones, que nueſtros Hiſtoriadores han dado a eſte agudo Geroglifico. Geronimo Blancas *d*, ſiguiendo la voz del Vulgo eſcribe; que nueſtro glorioſo Conquiſtador motivò el tomar eſta inſignia, del feliz anuncio que le dio eſta avecilla, labrando ſu nido junto a la llave de la tienda, en que alojava, quando tubo ſi-

d D. Hieron. Blancas *comment. rer. Aragon. in Iacob. I. pag. 161.*

tiada a Valencia. Fue manifiesta equivocacion del vulgo supersticioso, a quien creiò este Docto Escritor. Por que el Magnanimo Rey *e* escribiendo, como Julio Cesar sus proprias hazañas, refiere el sucesso de la tienda, no en el sitio de Valencia, donde no la hubo de menester, porque desde el principio se aloxò en la Alqueria de Ruçafa; sino en el Presidio de Enesa, Colina, o Puche de santa Maria, antes de perficionar la obra de aquel Castillo. Y no de murciegalo, sino de golondrina. *Una Oroneta* dize, *havia fet niu prop de la escudella del tendal, è manam que no levassen la tenda, tro que ella sen fos anada absos fills, pus en nostra fè era venguda.* Assi mismo lo refiere Diago *f* curioso observador de las antiguallas. Siendo esto assi, queda convencido lo que Blancas escribe; y se prueba que el Christiano Rey no pensò que pudiesse ser aguero; sino que quiso mostrar la suma atencion que tenia en guardar la fè a los que se valian de su amparo, pues no quiso que la simple avecilla quedasse defraudada, de la seguridad, que havia buscado en el sacro Pavellon. Muchos testimonios de la religiosa observancia en guardar su palabra, y fè dio en el discurso de su vida, señaladamente a los que le persuadieron desistiesse de la conquista de Mallorca, respondiendo *g Que ni era de Rey, ni de Cavallero, ponerse a peligro de quebrantar su palabra a Dios, y al mundo prometida.* En el sitio de Borriana tratava de conducir dos Galeras, que portassen viveres a su Campo; sus dueños no querian darlas sin que les diesse seguridad del sueldo; el que havia de hazer la fianza en este assiento, valiendose de la ocasion pidio por adeala, que el Rey le concediesse confirmacion de ciertas gracias; haziasele duro al Heroë esclarecido, mas no faltò quien le aconsejasse, hiziesse la confirmacion, aunque no la entendiesse cumplir: y respondio *h*; *Este Consejo es como vuestro; no mio, que soy Rey: entrad en la obligacion, para manifestar, quando convenga, la intencion con que se haze.* Assi en otras muchas ocasiones por el discurso de su vida. Con esta puntualidad hallava quanto havia de menester sobre su palabra; aunque en tantas, y tan glorioſas conquistas, hubo de menester mucho.

El Maestro Diago *i* siente que el Rey Don Jayme puso el Murciegalo sobre su pendon, en señal de trofeo, por haver debelado los Moros, que a fuer de aves nocturnas, solo bolavan en las tinieblas de la noche, esto es de la secta del perfido Mahoma, que los tenia ciegos, sin permitirles gozar la luz de el sancto Evangelio. Textos hay del derecho civil *k* que lo apoyen, pues por *Esclavos murciegalos* entienden los que no vèn de Dia, sino de noche. Aunque otros, lo interpretan de los, mas viles, y abatidos: de que Alciato *l* formò un agudo emblema. Repugna a mi vèr, con lo que el Rey hizo, por que puso el murciegalo sobre la Corona de su celada: y es bien sabido que los trofeos se ponen a los pies del vencedor. Al simulacro de la Fè en señal de triunfo se le pintan los Heresiarcas atropellados del Carro

en

e Jacob. Rex *in expugn. Valent. qua habetur in init. corp. privil. c. 16. & 27. cum seq.*

f Fran. Diago *lib. 7. ann. Val. c. 15.*

g Gauber. Fabr. de Vega. *in chron. Aragon. de Reg. Iacob. 1. pag. 76. col. 4.*

h Jacob. Rex *vbi sup. c. 5.* Beuter *lib. 2. chron. Hispan. cap. 28.*

i Diago *d. lib. 7. annal. c. 25.*

k Tex. in l. si ita 31. ff. de eviction. & in l. qui decem 75. §. qui hominẽ 5. ff. de solution. Donde la Vulgata leiò *Vesperti-lionem*, Que segun Budeo, Alciato, y otros es *qui interdiu exiliter videt, & vesperi justã aciem habet*, licet alij, *biscurpẽ & abjectum*, dicant. Vide Gotofr. in his jurib.

l And. Alciat. *lib. 2. embl. 92.*

en que procede triunfante. A la estatua del Señor Carlos Quinto se le pone debaxo de sus plantas un monstruo a quien pisa, significando la Heregia que domò, de cuio asunto es curiosissimo el Epigrama que Falcon compuso *m*.

Procumbat supplex Cæsaris ante pedes.

m Falco d. lib. 1. epigr. 7.

Y de Carlo Magno lo declara expressamente un moderno *n* pintandole, que con sus hombros sustenta el globo del Mundo y con sus pies doma la cerbiz de los Reyes, que vencio, y se explica diciendo:

n Joan. Palatius Venetus. in Imper. Occident. lib. 1. cap. 7.

Statuit post bella triumphos;
Regibus è victis alta trophæa premit.

No sobre los estandartes, ni sobre la cabeza, que alli solo se ponen los simulacros de la gloria, o de la virtud, que se quiere ostentar. Por esto en las banderas, estandartes, y divisas militares ussaron de imagines de animales valerosos, esforçados, y pugnaces como Aguilas, Dragones, Toros, Elefantes, Leones, y Xavalies de que disputa largamente Justo Lipsio *o*. Y el mismo *p* de las que ponian sobre las celadas buscandolas siempre *hermosas y formidables al enemigo*. Del Emperador Arnulfo escrive el mismo Palaçios *q* que sobre su yelmo ussava de la imagen de una aguila con un peso en la garra, y ramo de Olivo en el pico, y lo declara diciendo.

o Iust. Lips. de milit. Romana lib. 4. dialog. 5.
p Idem Lips. lib. 3. dial. 5.
q Palat. de Imper. Occident. lib. 8. c. 1.

Hinc Aquila in Galea rectè quia mentis alumna
Iustitiæ signum, tessera pacis erit.

Poniendo pues al murciegalo sobre la celada, no quiso significar trofeo, ni menos la ceguedad de los Moros, o Vileza y abatimiento del Enemigo que vencia, haviendole experimentado tan formidable, que hubo de juntar mas de sesenta mil Combatientes para domarle. Ni cabe en buena razon que ignorasse, que la gloria del que vence se aniquila abatiendo al contrario, y crece al passo que el valor, y fuerças del vencido.

Miedes *r* pone dos significaciones en alabança, y honor del Rey. La primera diciendo, que como el murciegalo, vencio al Moro con la sombra del secreto, porque con ninguno de los suyos consultò el trato, y capitulacion, conque se le rindio la ciudad, sino con la Reyna como el mismo refiere en su Historia *s* explicando bastantemente los motivos, que le obligaron a ello. No debemos creer de quien tan sabiamente acertò en los medios para vencer, que errasse en el fin, blasonando la desconfianza que tubo de los Grandes, Prelados, y Capitanes. La segunda (dize este autor) porque de la suerte, que el murciegalo quando buela lleva consigo los hijuelos mellizos, que cria a sus pechos. *t*

r Miedes de gestis Iacobi lib. 11. pag. 217. in latin
s Iacob. Rex ubi supr. c. 3. & 32.

Dumque volat natos pendentes ubera lactant.

t Plinius lib. 10. cap. 25. Falco d. epigram. 32.

Assi el invencible Heroë, bolando en las alas de su glorioса fama, llevava consigo los dos hijos, que como de un parto, produxo su valor, para alimentarlos con la leche de la fè, que tanto procurava ensalçar; esto es a los Reynos de Valencia, y Mallorca recien conquistados

quiſtados. Buena es la explicacion, ſi el prudentiſſimo Rey Don Jayme atendiera unicamente a oſtentar ſus glorias. Pero como toda ſu vida la empleò en procurar el bien de ſus Vaſallos ſegun las Hiſtorias cuentan, no puedo ajuſtar mi dictamen, a entender que ſu intento no penetraſſe haſta darles alguna enſeñança.

Viciana *u* ſe inclina, a que como los murciegalos no ſaben huir *x* aſſi el Rey, tomando uno dellos por empreſa, oſtentò ſu valor ſumo; dando con el a entender, que por grande que fueſſe el peligro nunca le acovardò. En varias ocaſiones hizo demonſtracion deſta verdad; pero en ninguna la prononciaron ſus labios tan a mi intento, como bolviendo del Preſidio de Eneſa a Borriana, al vadear el Rio de Palancia, que baña las murallas de Sagunto, dio con una tropa de Moros, en que venian ciento, y treinta Ginetes, y mayor numero de infantes. Hallavaſe el Rey con ſolos diez, y ſiete Cavalleros; tocò arma Miguel Garus, pero luego le cautivaron. Don Fernan Perez de Pina, Capitan Aragones mui esforçado, conociendo la grandeza del peligro, le aconſejava bolvieſſe la grupa, y ſe ſalvaſſe en el Puche: reſpondio el intrepido Principe *y*: *Don Ferran Perez noû fare, que hanc no fugi, ni ſe fugir: ans vos dic que ço que Deus me volra donar ho haure ab ells.* Que fue como ſi dixera. *Yo haſta agora no he huido ni ſe huir; haga Dios lo que fuere ſervido de mi, que aquello que quiſiere darme lo admitire, peleando con ellos.* Eſte raro exemplo de valor era muy bueno para pueſto delante los ojos de ſus Capitanes, y Soldados en medio del ardor de la guerra, y mientras duraron los peligros: pero deſpues de conſeguida la victoria, y ganada la ciudad venia tarde; y no debemos creer, que tan experimentado Capitan dieſſe a los ſuyos documentos intempeſtivos.

u Martin. Vician. *in annal. Valent. lib.* 1.

x Ariſtoteles *lib. unic. de ſpir. ad med.* Aldrovand. *lib.* 9. *Orti[illegible] c.* 1.

y Jacob. Rex *ubi ſup. c.* 18. Zurita *lib.* 3. *annal. c.* 28. Mariana *d. lib.* 12. *c.* 19. Beuter *d. lib.* 2. *c.* 33. Diago *d. lib.* 7. *c.* 28.

Beuter *z* afirma, que el Rey tomò eſta reſeña del murciegalo, para dar a entender, que mas con maña, que con fuerça havia conquiſtado a Valencia. Pudo fundarſe en que ſiempre las Aves fueron fauſto aguero de la ſagacidad y ardides *a*, y aſſi vemos, que a Palas ſe le conſagrò la lechuza, como denotan los Mitologios, y eſcribe el Docto Alciato. *b*

Inter aves ſani Noctua Conſilij
Armiferæ merito obſequiis ſacrata Minervæ.

z Petr. Ant. Beuter *d. lib.* 2. *c.* 37.

a Solorzan. alios referẽs. *emblem.* 89. *n.* 10.

b Alciat. *lib.* 2. *embl.* 76.

Cuentaſe de Hieron, Rey, o Tyrano de Sicilia *c*, que ſiendo de edad juvenil, previniendoſe a la primer batalla, ſe puſo ſobre ſu eſcudo una Aguila, y ſobre ſu lanza un murciegalo. Los Agoreros, que conſultò, dixeron que el Aguila era anuncio de la fortaleza con que Hieron ſe havia de defender, y el Murciegalo denotava la ſagacidad con que havia de herir. No tengo por buena la declaracion de eſte Autor, porque el Rey Don Jayme fue Principe tan Catolico, y Pio como dio a entender en el prohemio de nueſtros fueros donde *d* entre otras coſas dixo; *que deſeava tubieſſe Dios miſericordia del, y por tanto conocia que de la miſma ſuerte debia juzgar ſus ſubditos.* Correſpondieron las obras a eſtas palabras, reduciendo tan dilatadas provincias al gremio de la Igleſia, y conſagrando dos mil Templos al nombre dulciſſimo de Maria. Luego que vio tremolar

c Xenoph. *in vita Hieron.* Fazelus *in lib. de Sicil.* Aldrovand. *ubi ſupr.*

d Jacob. Rex *in proœm. foror. in princ.*

molar la victorioſa bandera, de que tratamos, ſobre la torre de la Xerea, que era entonces la mas eminente de la Ciudad *e* deſmontò del Cavallo, ſe poſtrò en tierra, adorò al verdadero Dios, dandole gracias por tan ſeñalado beneficio. Pues como, quien hablava, y obrava aſſi, hemos de creer, que uſaſſe de ſuperſticioſos agueros para coronar ſu victorioſo pendon? Como, que quien obrò tan valeroſamente en la conquiſta del Reyno, y acedio de la Ciudad, haſta verter ſu ſangre, herido de una flecha en la frente, y obrando otras hazañas exelſas, hizieſſe blaſon del ardid, y maña; pudiendo tan juſtamente blaſonar de ſu aliento, y de ſu incomparable valor, y poder?

e Jacob. Rex *in d. expugn. c.* 28. Zurita *d. lib.* 3. *c.* 31. Mariana *d. lib.* 12. *c.* 19. Beuter *d. lib.* 2. *c.* 36. *&* 37. Miedes *d. lib.* 11. *pag.* 210.

Otros han dicho otras coſas, que huelen a fabula, o, a liſonja, en que no me detengo, pues porſi quedan refutadas. Y ſi entre tantas interpretaciones deſte emblema, puede ſuponer mi ſentir, diria; que a nada de lo dicho atendio el Magnanimo Rey, digno de eterna alabanza. Sino a que acabando de ganar una ciudad tan populoſa, que ſalieron della rendidos mas de cinquenta mil infieles *f*. Siendo preciſo poblarla de nuebo, eſcogio trecientos, y ochenta Cavalleros de ſangre, de los mas Nobles valientes, y bizarros de todo el Campo *g*. A eſte numero de Nobles huvo de correſponder el de la plebe, y ya ſe ve quanto mayor ſeria la que quedò avecindada? De mas de quedarſe infinitos de los Soldados, entre los quales ſobre Aragoneſes, y Catalanes, havia Caſtellanos, Navarros, Franceſes, Italianos, Alemanes, Ingleſes, Flamencos *h*. Acudio deſpues gran numero de pobladores (de mas de los vecinos de Zaragoza, y Barcelona, de cuios nombres toda via permanecen las Calles) de Calataiud, Hueſca, Tarazona, Daroca, Borja, Albarrazin, Balbaſtro, Moncon, Teruel Perpiñan, Girona, Tarragona, Vrgel, Tortoſa, y Lerida. Temio con razon que de un cuerpo compueſto de tan diverſos pueblos, y Naciones procederian complicados humores; extravagantes inclinaciones. Por que cada gente, como dixo Livio *i*, obſerva diferentes coſtumbres, propenciones, y vicios, o virtudes. Deſto ſe habrian de ſeguir dictamenes varios, uſos diferentes, y voluntades diſcordes; todo nocivo al bien comun, a la conſervacion de la paz, a la defenſa de la ciudad. Siendo maxima de nadie ignorada, que quanto la union, y concordia de los ciudadanos fortaleze la Republica: la arruinan las emulaciones, bandos, y diſcordias *k*. Como era tan prudente el Rey, deſſeava eſtablecer entre los nuebos pobladores, un documento politico tan importante a ellos miſmos, como al ſervicio de entrambas Mageſtades. Las armas que les dava por blaſon, havian de tenerlas perpetuamente a ſu viſta, y aſi puſo en ellas una nueba diviſa, que ſignifica la amiſtad, union, y benevolencia, para que quantas vezes la miraſſen, les perſuadieſſe con muda retorica, la importancia de la amoneſtacion. A eſte fin no pudo eſcoger Geroglifico mas adequado, que el del murciegalo, de quien eſcrive Pierio *l* eſtas memorables palabras. *Es coſa de admiracion lo que eſta eſpecie de brutos obſerva, enlazandoſe con tan mutua humanidad, que no ſe puede hallar mas proprio ſimbolo, que repreſente la aſsiſtencia ſocorro, y aiuda, que un proximo*

f Jacob. Rex *ubi prox. c.* 34. Zurit. *d. c.* 31. Mariana *d. c.* 19. Beuter *d. c.* 37. Miedes *d. pag.* 210. Diago *d. lib.* 7. *c.* 23.

g Vician. *lib.* 2. *annal. Val. in prin.* Zurita *d. lib.* 3. *c.* 34. Beuter *d. lib.* 2. *c.* 40. Miedes *lib.* 12. *pag.* 223. Diago *d. lib.* 7. *c.* 23.

h Zurita *d. lib.* 3. *c.* 30. Mariana *d. lib.* 12. *c.* 19. Beuter *d. lib.* 2. *c.* 36. Miedes *d. lib.* 12. *pag.* 223.

i Tit. Livius *lib.* 45. *hiſtor. Rom.*

k Plurib. Solorzan. *embl.* 95. *per tot.*

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

l Pierius Valerian. *lib.* 25. *hierogl. c. de veſpertil.*

proximo a otro debe dar en las neceſsidades. Porque tiene eſte genero de animalejos tan rara benevolencia con ſigo, que formando una amoroſa cadena, quando a qualquiera de ellos ſe le intenta hazer agrabio, concurren todos a la defenſa, ſocorriendo unidos ſa natural imbecilidad, mediante ſu concordia; pues pendientes unos de otros por los anzuelos, que tienen en las alas, componen un dilatado cordon formidable a ſus enemigos.

m S. Baſil. Mag. *in oration. de amore erga Deum & proxim.*

Penetro la fuerça deſte ſignificado el Gran Patriarca ſan Baſilio *m* quando, muy a mi propoſito dixo. *Ruegote* (o Chriſtiano) *te mueba el reciproco amor de los murciegalos, que unidos en prolongada cadena, ſe aſsiſten unos, a otros, de ſuerte, que jamas entre ellos ſe experimenta diſcordia: ninguno buſca la ſingularidad nociva, ni apetece vida ſolitaria, apartandoſe del conſorcio, y communicacion amigable. No hay coſa que della nos deſvie, ſino es que nos otros voluntariamente nos dividamos, y perturbemos.* Eſta caridad mutua qui ſe perſuadirnos el gran Rey, y yo ſupueſta ſu exortacion, puedo dezir con nueſtro Poëta *n*.

n Falco. *d. epigram.* 32.

Qua pietas nobis, eſſe Magiſtra poteſt.

El miſmo prudentiſsimo Rey, que inſtruyo deſta ſuerte a los nuebos ciudadanos, en el primer acto de poſſeſſion que exercio en Valencia, poco deſpues lo quiſo aſegurar dando leyes, y fueros ſaludables, que promulgò; y yo el primero (des de la conquiſta aca) è intentado exornarles de propoſito para facilitar ſu intelligencia. Dio lo a entender *o* perſuadiendo en ellos miſmos la neceſsidad de la Juſticia *Por que ſin ella no pueden vivir los hombres en eſte mundo; ni proceder con verdad, y derecho ſino la obſervan en ſi miſmos.* Para eſto quiſo; *que las coſtumbres eſtablecidas ſe puſieſſen por eſcrito, por que de otra ſuerte todo ſeria confuſion entre los que pleitean; y de lo contrario ſe ſeguiria copioſa materia de pleitear.* Eſto miſmo ſe ſigue de no haver nadie haſta agora eſcrito la practica de los fueros. Oxala ſupieramos en Valencia aprobecharnos de tan ſantos Documentos, ſin conſumir nos en vanas diſcordias, y emulaciones. Oſi alcançaſſeyo el verdadero ſentido conque el Rey piadoſo las promulgaba para deſterrar ſu plaga de inutiles pleitos; de que con razon ſe lamentan nueſtros Hiſtoriadores *p*. La intencion con que eſcribo es eſta; ſi ſe lograſſe habria hecho un gran beneficio a mi Patria, y ſeñalado ſervicio a V. M. a quien ſuplico admita con benignidad eſte rendido obſequio; y a Dios, que guarde, y enſalce a V. M. como la Chriſtiandad ha meneſter. Madrid, y Agoſto a 4. de 1676.

o Jacob. Rex *in init. præm. for.*

p Miedes *d. lib.* 12. *pag.* 232. Beuter. *d. lib.* 2. *c.* 41.

el Regente,

DON LORENZO MATTHEU
Y SANZ.

EXCEL

EXCELLENTISSIMO DOMINO,

DON MELCHIORI

DE NAVARRA,

ET ROCAFULL,

DUCI EXCELSO DE LA PALATA; Viridanti teſſera equeſtris Ordinis Alcantarenſis ſtrenuo Militi; ſancti Salvatoris, Ovetenſis, Collegij Majoris, in Salmantino Lyceo olim doctiſſimo Alumno; Regnorum Coronæ Aragonum Vicecancellario vigilantiſſimo; & in Conclavi univerſæ gubernationis Monarchiæ Hiſpanæ, fidiſſimo Conſiliario.

DON LAVRENTIVS MATTHÆU ET SANZ, S.P.D.

DUM *dico ego opera mea Regi*, ac Domino noſtro potentiſſimo, Mecænatem condignum quærere teneor, tum vt benignus donum ſuſcipiatur; tum vt fælicius victima hæc tanto Numini libata remaneat. Thura namque abſque Ara decenti nunquam cremantur; neque oblationes procul ab Altaribus offeruntur. Opuſculum tutamen quærit, ſed ipſum obtinere non valet, quin adſit ſydus, quod benigna influentia ipſum foveat, atque ad optatum ſacellum perducat. Omnia fauſtè conſequi non dubito, ſi manum Excellentiſſimam extenderis, ad exhibendum Catholicæ Majeſtati, Caroli Noſtri, officium iſtud quorum impendo. Foros invictiſſimi Jacobi Primi, Aragonum Regis, ex profeſſo enodatos primus prælo tradidi, in duobus voluminibus editis anno 1655. Nunc tertio ſuperaddito, judicia civilium cauſarum continente, in lucem adduco, ſecundum Antiquorum obſervationes abſoluta. Ratus cum Tacito. a *Super omnibus negotiis, melius, atque rectius olim proviſa; & quæ convertuntur, in deterius mutari.* Vel quia, vt teſtatur Maximus; b *in minimis quoque rebus, omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda.* Vel quia, vt docuit Hiſpanus Philoſophus, c *Non convaleſcit planta quæ ſæpius transfertur.*

a Tacitus *lib.* 15. *Annal.*

b Valer. Maxim. *lib.* 2. *c.* 1. *de Maſſilienſ.*

c Seneca *in epiſtol. lib. epiſt.* 2.

Tuæ excellentiæ incumbit jure ſanguinis fororum Jacobi tutela: ergo non minus ejus, qui de ipſorum interpretatione tractat. Jure inquam ſanguinis: nam ita Maternæ, ſicut Paternæ ſtirpis origo, à Paterna, atque Materna ipſius Jacobi procul dubio dimanat. Idem Jacobus Rex *d* vt teſtis omni exceptione maximus, ſcite producitur; dum deſcribendo congreſſum per ipſum habitum, cum Rege Sanctio Navarræ (à quo tua gens indubiè procedit, per lineam paternam) ſic

d Iacob. Rex *in expugnat. Valent. quæ habetur in init. corpor. privil. c.* 3.

ē ipſum

ipſum alloquentem ſcripſit. *Rey creeû, que vos ſapiats o devets ſaber, quant de honor è de parenteſch, es entre nos, è vos: car no es home al mon que a nos tant atany de parenteſch, levat lo fill de la Comteſa de Campanya, qui es noſtre nebot.* Cui annuens Jacobus mutuè ſe ſe in adoptionem dederunt, cum jure ſuccedendi reciproco.

e Zurita *lib. 2. Annal. c. 72.* Viciana *lib. 3. Annal. fol. 164 col. 4.* Eſcolano *l. 6. hiſtor. c. 8.* Diago *lib. 7. annal. c. 36.*

De Materna progenie, Sereniſſima Maria *e* Aragonum Regina, Montiſpeſulani Domina, & Mater ipſius Jacobi, in ultimo elogio, deficiente propria prole, Raymundum, atque Arnaldum de Rocafull, tanquam ex proximioribus cognatis natos, invitavit ad ſucceſſionem. Ex Raymundo Guillermus ortus, qui in obſidionibus Murciæ, & Orcelis præclara facinora geſſit, à quo Mater tuæ excellentiæ, Nobiliſſima vndequaque Matrona, procreata fuit.

Ratione muneris, quod religioſiſſimè exerces ad id ipſum teneris; cum Magiſtratum primum, totius inclitæ Coronæ Aragonum, meritiſſimè obtineas, cui commendata eſt ſumma auctoritas in adminiſtranda juſtitia, tam diſtributivè, quam commutativè: clavumque commendatum habeas ad rectam eorum Regnorum gubernationem. De cujus dignitatis præſtantia, plura noviſſimè compellavit Excellentiſſimus prædeceſſor Dominus Don Chriſtophorus Creſpi. *f* Abſque eo quod nomenmetipſæ dignitatis, primatui aliquid detrahat: tanquam ſi *Vicecancellarij* nomen ſupponat *Cancellarium* uti ſuperiorem. Nam quemadmodum in Curia Romana poſſe perenne triumphum noſtratis Levitæ, glorioſiſſimi Laurentij, qui *Cancellarius* Eccleſiæ fuit, in venerationem tanti Martyris nemo *Cancellarij* appellatione uſus reperitur, ſed *Vicecancellarij*; licèt effectu idem munus adminiſtret: ſic ſimiliter inter nos poſtquam Prælatis ſummis (quibus hæc dignitas olim conferebatur) impoſita fuit per Sedem Apoſtolicam neceſſitas reſidendi in propriis ſedibus, Noſtri Religioſiſſimi Principes, non Prælatis vt antea, ſed Juriſconſultorum togatorum uni confertur, abſque alia differentia, præter nominalem.

f Dñs Creſpi *in admonit. ad lect. in princ. libri obſervat. n. 9.*

Ob animi Dotes eandem Curam Excellentia tua ſuſcepit, quia naturali propenſione ductus es ad juſtitiam, & charitatem æqualiter obſervandam vnde immunis à livore perſiſtis. *g*

g Oven *in Monaſt. ethic. diſtic. 51.*

Iuſtitia, & charitas dilecti Principis artes:
Hæc ſunt arma quibus, nulla nocere queunt.

Sapientiæ inde culmen adeptus es, quòd Jacobi leges tuearis, nam vt Julius *h* aſſerit; *Majorum inſtituta tueri ſapientis eſt.* Ad quod non tantum mentis profunditas, ſeu ingenij acumen dignum te primæ ſedis reddiderat; ſed experientia dexteritaſque ſimul concordi adhærentia firmavit: *i*

h Cicer. *lib. 2. de divn.*

i Falco *lib. 2. in Ferdinan. filio Philip. II. c. de prudentia.*

Nec mens ſola poteſt, aut experientia longa
Reddere prudentes, ſit quamvis vtraque pollens.
Sed duo ſunt vnà prudenti optanda futuro
Vis mentis, moriſque habitus.

Quæ, & quanta prudenter geſſiſti in exercitio munerum per te obtentorum ipſa Parthenope clamat; ingenti clangore Famæ tuba præconizat. Quid in ſedandis Eccleſiarum intrincatis quæſtionibus, quouſque in unam Cæſarauguſtanam ſedem vnitis, pax optata ſerenavit procellas, experientia ſatis demonſtrat, & Celtiberi vno ore fatentur. Laurus qui hæc notat, per te Carolo Auſtriaco

opuſculum

opuſculum ſacrat, ſi humilitatem ipſius promovere dignatus fueris, ut ad aram tantæ Majeſtatis perveniat, laudes tuas inceſſanter clamabit. A lauro derivationem nominis fœliciter cepi, in quo utriuſque effectus fauſtum omen deſumſi, ſi credere fas eſt Doctiſſimo Emblematario. *k*

k Andr. Alciat. *lib. 2. emblem. 33. de Lauro.*

Præſcia venturæ Laurus fert ſigna ſalutis.
Et rurſus, ibid.
Debetur Carolo ſuperatis Laurea Pœnis.

Quod de Atavo invictiſſimo Cæſare, cecinerat Mediolanenſis Vates, debitè at nepoti Valentinus Scriptor adrogat. Utinam ſcopum exterminandi lites iniquas, in noſtro foro adipiſcar! Ad id ex variis auctoribus iſta coëgi, ut ſuaviter pharmacum ſuſcipiatur *l* lepidè Ovenus.

l Oven. *ibid. diſtinct. 21.*

Inſtar apis debet variis excerpere libris,
Melliſluo ut manet, dulcis ab ore liquor.

Si ſecundum votum evenerit, Regi ac Domino obſequium non ingratum; chariſſimæ Patriæ utilitatem non modicam; Excellentiæ tuæ objectum non inſipidum præbuiſſe credam. Hoc, ipſi Regi, porrigas oro, ut cum Quintiliano *m* dicam: *Pulcrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quanto pulcrius ſi ita res familiaris exigat, ſe ipſum colere, ſuum genium propiciare, ſuam experiri liberalitatem?* Hæc erit merces impenſi laboris; ne oleum, & operam perdidiſſe videar. Vale & diuturniſſimè vive ex Muſæo, Mantuæ Carpentanorum, Pridie nonas Auguſti, anni à Virgineo partu. M. DC. LXXVI.

m Quintil. *in Dialog. de Orator.*

Ad Lectorem Benevolum.

ABDITA judicij civilis, ex promisso, tibi trado, simul cum criminali, & jurisdictionalibus jam evulgatis, ut universum nostri Valentini Regni Regimen, præ manibus, in unum compilatum corpus habere quæas. Incomperta labori præ decessorum Prudentum simul exhibeo, eo quidem animo, utque observata huc vsque ritè apparent indelebili caractere in ævum expressa relinquam. Et ut Tyrones in legali peritia semitam apertam reperiant, ad discendam breviter praxim cunctarum litium forensis Palestræ. Licet plura non solis Tyronibus scribantur. Foros Valentinos, ad id ipsum conducentes, simul expendo; aliorum jurium illustratos constitutionibus, ita ut non opus statutarium, sed etiam juris universi in Europeis Provinciis admissi, dici merito possit, infinitis propemodum auctoritatibus exornatos. Quibus scrutatis si quid in volumine isto est, quod tibi non placeat, rejicere poteris dum veritatem inquirendo tibi demonstro fontes Iurisprudentiæ, è quibus ipsi Fori ut plurimum desumpti fuere. Dicet aliquis, ad quid novus liber, dum tot, tantisque Mussei Doctorum frequenter abundent? Et responsum dabo: ad habendum in vno congesta, quæ ex pluribus magno cum labore, libare fortè non valeas; & si volueris, ut immenso studio parcas, hunc tantummodo legendo. Nec inutiliter, nam ut acutè cecinit Angelus Ovenus in Monostic. ethic.& Polit. distic. 63.

Egregios cumulare libros, præclara suppellex;
Ast vnum vtilius volvere sæpè librum.

Iste frequenter revolutus, virescere flosculos Valentinæ praxis præstabit, ut germinet fructus opimos. Decantaverat nostras Iacobus Falco vitia fori non insipidè lib. 3. oper. Poët. satyr. 6. *Montessianus ille miles ea exterminata judiciis, malè dicendo curaverat; sed inutili Mussa. Nunc alius Montessianus Eques, eundem scopum petit, sed telo diverso: nempè bene leges ipsas interpretari curando, ut congrua medela eidem forensi morbo propinetur, non ut solum demulceat dolores, verum ut sanitati, in quantum res patitur, reipublicæ corpus restituat. Exiguam ad hoc doctrinam meam non nego; sed fretus Ovidiana sententia* lib. 1. de remed. amor.

Flumina magna vides, parvis de fontibus orta,
Plurima collectis multiplicantur aquis.

Animosè opus aggressus fui. Nam fons doctrina pusillus, recollectis aquis, quæ in Regia Audientia Valentina per terdecim annos potaveram; in Aula suprema criminum hujus Curiæ vastissimo pelago; tum criminalium litium superne (de quibus speciale volumen recenter edidi) tum civilium controversiarum inferius (in Provinciæ Tribunali nuncupato) per decennium libavi: in summo Senatu Novi Orbis, per triennium percepi: Et tandem in hoc sacro supremo Aragonum Consilio per quinquenium ediscо, flumen non parvum enasci jam poterit; ita ut non immerito magnitudinem jactare præsumat. Ex observatis in tot tantisque Doctissimis concentibus opus compactum præsto; si placet eo frui, typis dato, fas erit: sin minus, correctionem benignam adhibe, quam gratissimo animo suscipiam, alacri vultu libenter amplectar. Vale.

CENSURA

CENSURA

CLARISSIMI IVRISCONSVLTI, EXIMIIQVE Regij Conſiliarij, Ioannis Chryſoſtomi Berenguer de Morales, Militis, jamdiu in Foro Valentino literatiſſimi Advocati, eruditiſſimi cauſarum Patroni, Gerentis vices generalis Gubernatoris Vrbis, & Regni in Criminalibus Aſſeſſoris, ſacri Valentini Senatus ſtrenui Fiſcalis, ac demum Senatoris integerrimi.

SAcri, Supremi, Regij Aragonum Concilij juſſu, qua potui cura perlegi, & attentè perpendi librum, *De regimine Vrbis, & Regni Valentiæ, ad foros principaliores ejuſdem*, inſcriptum, à Doctore Laurentio Mattheu, & Sanz, Equeſtris Militiæ Beatæ Mariæ Monteſiæ, & ſancti Georgij de Alfama Equite, ac ſacræ Regiæ Audientiæ Valentinæ in Civilibus Regio Senatore meritiſſimo; editum, nihilque in eo orthodoxæ Fidei aut probis moribus repugnans adinveni, imò noſtræ Civitatis, & Regni, Monarchiæ Gubernationis placita: uſu, & obſervantia approbata, miro ordine, ac methodico progreſſu digeſta, utriuſque juris ſelectioribus decretis, & definitionibus fulcita, & eximia eruditione ornata agnovi; adeò ut ſummam Authoris diligentiam, ingenij aciem, & eruditionem commendent; & his lucubrationibus verba Plinij in Panegyrico ad Traianum, appoſitiſſima ſint: *Has verò & in vulgus exire, & poſteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit.* Sicque prælo, & præmio digniſſimas cenſeo. Valentiæ die quarto Julij, anni 1654.

D. Ioannes Chryſoſtomus Berenguer de Morales, Regius Conſiliarius.

DOn Carlos por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, de Aragon, de Leon, de las dos Sicilias, de Jeruſalen, de Ungria, de Dalmacia, de Croacia, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordoüa, de Corcega, de Murcia, de Jaen de los Algarbes, de Algezira, de Gibraltar, de las Iſlas de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, Iſlas, y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgoña, de Brabante, de Milan, de Athenas, y Neopatria, Conde de Aſpurg, de Flandes, de Tirol, de Barcelona, de Roſellon, y Cerdaña, Marques de Oriſtan, y Conde de Goceano. Por quanto por parte de Vos el Nob. Magnifico, y amado Conſejero nueſtro Don Lorenço Mattheu, y Sanz, Cavallero de la Orden de nueſtra Señora de Monteſa, y Regente en nueſtro S. S. y Real Conſejo de los Reynos de la Corona de Aragon, ſe nos ha repreſentado que teneis un libro para dar a la Eſtampa que vos haveis trabajado, y compueſto que ſe intitula *Tractatus de Regimine Regni Valentiæ*, que en dos tomos os dimos licençia para imprimirle el año de mil ſeiſçientos cinquenta y cinco, y aora añadis el tercero que contiene la Pratica Civil, Suplicandonos fueſſemos ſervido de daros permiſſo, y facultad para poder imprimirle en los Reynos de la Corona de Aragon, y nos teniendo conſideracion al beneficio, y aprovechamiento que ha de reſultar de ſu impreſſion en ellos lo havemos tenido por bien en la manera infraſcripta. Por tanto con tenor de las preſentes de nueſtra cierta ſcientia, y Real autoridad, deliberadamente y conſulta damos licencia, permiſſo, y facultad a vos el dicho Regente, D. Lorenço Mattheu, y Sanz, para que podays por tiempo de diez años que ſe han de contar deſde el dia de la fecha de las preſentes en adelante, por vos, ò, por la perſona, ò, perſonas que vueſtro poder tubieren hazer imprimir, y vender el dicho libro, y no

otra alguna en dichos nueſtros Reynos de la Corona de Aragon y Principado de Cathaluña; Y prohibimos, y vedamos que ningunas otras perſonas lo puedan hazer imprimir por todo el dicho tiempo de diez años ſin vueſtra licencia, permiſſo, y facultad, ni lo puedan traher de otras partes impreſſo para venderlo, y ſi deſpues de publicadas las preſentes hubiere alguno, ò, algunos que durante el dicho tiempo intentaren imprimir, y vender el dicho libro, ò, entrarle impreſſo como queda referido incurra en pena de quinientos florines de oro de Aragon, dividideros en tres partes a ſaver es una para nueſtros Reales cofres, otra para vos dicho Regente, D. Lorenço Mattheu, y Sanz, y otra para el aviſador, y demas, de la dicha pena ſi fuere impreſſor, pierda los moldes, y libros que hubiere impreſſo; Y encargamos a Don Juan de Auſtria mi hermano, Gran Prior de la Orden de San Juan, del Conſejo de Eſtado, Governador, y Capitan general de los Payſes-baxos de Flandes, Charloës, y Borgoña, General de la mar, Governador y Capitan general de todas las Armas Maritimas, y Vicario general de toda la Corona, y mandamos con el miſmo tenor de las preſentes, a los Lugartenientes, y Capitanes generales della, Regentes la Canzelleria y Doctores de nueſtras Reales Audiencias Regente el Officio, la general Governaçion, y Portantvezes de nueſtro general Governador, y ſus Aſſeſſores Juſticia de Aragon, y ſus Lugartenientes, Abogados, y Procuradores fiſcales, y Patrimoniales, Juſticias, Calmedinas, Jurados, y Alguaziles, Vergueros, y porteros, y a otros qualeſquier Officiales, y Miniſtros nueſtros mayores, y menores en los dichos nueſtros Reynos, y Principado de Cathaluña conſtituidos, y conſtituideros, y a ſus Lugartenientes, ò, Regentes los dichos Officios ſo incurrimiento de nueſtra ira, è indignacion, y pena de mil florines de oro de Aragon de bienes del que lo contrario hiziere exigideros, y a nueſtros Reales cofres aplicaderos, que la preſente nueſtra licencia, y permiſſion y todo lo en ella contenido tengan, y guarden, y guardar hagan, y no permitan ni den lugar a que ſea hecho lo contrario en manera alguna, ſi nueſtra gracia les es chara, y demas de nuſtra ira, è, indignacion en las penas ſobre dichas deſean no incurrir. En teſtimonio de lo qual mandamos deſpachar las preſentes con nueſtro Sello Real, comun en el dorſo ſelladas. Dat. en Aranjuez a veynte tres dias del mes de Abril, año del nacimento de nueſtro Señor Jeſu Chriſto de mil ſeiſcientos ſetenta y ſeis.

YO EL REY.

Vidit D. Melch. de Navarra.
Vidit D. P. Villacampa R. & Protop. gen.
Vidit Don Michaël Calba.
Vidit D. Laur. Mattheu R.
In diverſor 17. fol. x x x J x.

Dominus Rex miſit mihi Don Hieronymo Villanueva, Marchioni de Villalva, Prot. viſa per Don Melchiorem de Navarra Vicec. Villacampa & per Hier. gen. Exea. Calba Marchionem de Caſtelnovo, & Mattheu ad me per Conſ. gen.

Pexoa R. Marchio de Caſtelano, & Marchio de Villalva per Conſ. gen.

APPROBA

APPROBATIO

A. R. P. F. LUDOVICI A VALENTIA, Ordinis Sacri Minorum Capucinorum Franciſciadum, arctioris inſtituti, Miniſtri ſæpè Provincialis Provinciæ Sanguinis Chriſti, Regnorum Valentiæ, & Murciæ, liberalium Artium Magiſtri, ſanctæque Theologiæ Anteceſſoris, ac Prælectoris jubilati, tumque utriuſque Regni Iudicum Fidei Senatus Conſiliarij Qualificatoris.

CUM primùm cenſoriæ ſeveritatis limam (benè ominatum onus, pluris mihi pendendus honos) præſcriptam ab Illuſtriſſimo, & Reverendiſſimo D.D.Hyacintho Minuarte, Maronenſi Antiſtite, æquiſſimo Vicario generali, pro Illuſtriſſimo, Excellentiſſimoque D. D.F. Petro à Vrbina, Archiepiſcopo Valentino, Regis Maximi Catholici D. N. à Conſiliis Valentinorum ex Prorege, & ex Duce ſummo prudentiſſimo, apud Romanum Pontificem ex Legato, ſapientiæ, religionis, pietatis, & cunctæ honeſtatis pompa, fui contuitus; in tractatum, *De regimine vrbis, & Regni Valentiæ*, in duas ſectum partes, Authore perilluſtri D. D. Leurentio Mattheu, & Sanz, Juriſconſulto Valentino clariſſimo, Equeſtribus Monteſiæ Militiæ, & ſancti Georgij inſignibus purpurato, de Conſilio S. C. Majeſtatis, in Regia Audientia cauſarum civilium Auditore integerrimo. In ſinu exultans, dulcem fovens tam generoſi parentis gnatum, gratulabundus, fauſtè quaſi auguratus, cum Juvenali exclamavi:

Sidera te excipiant, modò primùm incipientem,
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.

Actutumque pro certo cum Seneca habui, *indulgentiæ iſtud eſſe, non judicij*, epiſt.41. ſtudiumque ſingulare, ut Minervæ fruerer primitiis. Conſuetudine potiùs, quàm premente jure in præſentia cenſuræ, certaque incogitatione, Auctore, & inſcriptione inſpectis, conſtiti; perficiendi, quod magnam molem Regiæ Ædis D.Laurentij Eſcurialis, faciemque ſacri ædificij proſpiciens, cogitatione verſabar, terga vertendi, ne ſi pedem in id, cœlum aliud, inferrem, oppreſſus gloria ſuccumberem. Attigíque cauſam cur præveniens ad Fanum illud accedentes, clariſſimus noſtras Vates Auctoris Baltei Collega, quippe nobili Militaris, Regiique Ordinis Monteſiæ etiam purpureo ſtemmate inſignitus, ac Commendatarius Perpucientis Primipilarius Præfectus, & Locumtenens Magni, & ſereniſſimi Magiſtri, aut, ſi mavis, Adminiſtratoris Generalis, Domini Regis Philippi II. Aragonum, omniumque primi, Jacobus Falconius, cujus dignum immortalitate ſubactum ingenium, laboreſque, cunctæ ad aſtra uſque, nationes extulere. Teſtem promillenum produco Arnaldum Union Belgam, *in ſuo Ligno vitæ, tom.2. cap.40. pag.2.* Et me herclè, erit illo minor major fama, juſtéque laborando in ſuadendo ſudet, ne Divi Ædes Laurentij de cœlo æſtiment deſcenſas, gravibus illis uſique ſuavibus carminibus lib.1. epigram.11.

Hoc opus immenſum, quod tantum ſuſpicis hoſpes,
Non dubita, humanæ conſtituêre manus.
Prima Dei ſedes cœlum eſt, hanc pone ſecundam,
In terris tantam non habet ille Domum.

Aureum pariter meditabar opus, imò penitiùs gemmeum, vel cœleſte, miro cujuſdam reconditæ, ac profundiſſimæ doctrinæ radiantis ſplendore circunfuſum, plauſu maximo, minimè coticula dignum. Illumque ei impertiens digrediebar, quippe ex Authoris nomine, ejuſque celebritate famæ, ſatis ſuperque probatum; cenſerem, ut ab Timotheo Oecumenius: *In* (Laurentio) *verò ſolo nomine contentus eſt, quia hic ſuis moribus, & virtute* (addo & omnigenæ eruditionis copia) *ſufficiens haberet cognitionis judicium*, Actor. 20. De quóque con, ci[illegible]entem audio:

Magne tuum nomen, rerum eſt menſura tuarum.

Ovid. lib.1. Faſt. Quem igitur triumphum non de triumphali lauro, ſemper cenſita in

deliciis Apollini, in noſtro non præſtolarer Laurentio ? Quidni Deos haud modò lauream, ſed & ſerta, ex lectiſſimis acuariis Cornucopiæ floribus mirificè compota, ad ejus ornanda tempora, per niveas Minervæ manus fore præſtanda, ad certam raperer ſpem ? Orthodoxæ Fidei offenſionis umbram qui ſuſpicarer de generoſa prole, illius candorem in majorum ſuorum ſanguine ebibente ? Gradus ejus ſplendentibus flammis iiſdem, quibus turpes Galliæ Hæretici, originarias domos illuſtriſſimi cognominis de Mattheu (ex Comitatu Burgundiæ olim oriundi) in clariſſima Tiſi Civitate ſitas, Lugdunenſis Provinciæ, quia illibatæ Fidei columinis doctrinæ Fulcri, ad excidium uſque, & vaſtitatem, eas delere elaborantes, id nihilominus haudquaquam aſſequentes, dirigentibus, Luminibus illis utique generoſæ ſtirpis victorias celebrantibus, vel eis cœlo Catholici zeli ſacrificium, ut aſſolet, approbante. In re literaria, morumque probitate, quid de tanto viro, quem præclara indoles, feraciſſimum ingenium, claræ dotes, defæcatus ſanguis (etiam ſevero Judicum Religionis aſſenſu probatus) multijuga eruditio Philoſophiæ, Mathematicæ, Theologiæ, Juris triplicis Pontificij, Valentini, & Cæſarei comprehenſio mirè ornant, ſimulque clangunt, quique ab adoleſcentia honeſtatis cunctæ paradigma ſe detexit; intrepidè non conciperem ? Cùm is ſit, quem Ennodius politiſſima depinxit arte : *In cavo flore ſpem fructuum tantus metiebatur agricola, in ætatis naufragio, morum littus, ex doctrinarum, ac prudentiæ portum attigiſſe*, lib. 1. epiſt. 1. Celebres Valentia, ac Salmantica Univerſitates literarum emporia, quas luſtravit, utique & illuſtravit, pervulgant, ejuſque immortale exiſtent monumentum. Sed quid mirum ? Imò miratio maxima extitiſſet, ſi Authorem pulcher doctrinæ, virtutiſque nexus haud nobilitaret, quem amnes ſapientiæ, & æquitatis majorum ſuorum, fluentis perlucidis, aliiſque donis, mediocre ignorantibus, non modò affatim irrigat, ſed ſuos in eo comperendinare, non fruſtra, terminos contendit. Lepidè dicta de clariſſima Deciorum proſapia à magno Caſſiodoro, de florentiſſimis Mattheu, & Sanz, adæque accipio : *Maximæ ſerenitatis luminibus ſanguis irradiat, qui tot annis continuis ſimul ſplendet claritate virtutis; & quanvis rara ſit hæc gloria, non agnoſcitur in tam longo tempore, ſtemmate variata. Sæculis ſuis produxit nobilis vena primarios. Neſcit inde aliquid naſci mediocre, tot probati, quot geniti, & quod difficile probatur, electa frequentia eſt*, lib. 3. variarum 6. Majorum tanti Catonis in bello, & pace geſta, nunquam pro merito laudata, Thucydide, Saluſtio, vel Livio (ſi per tempora licuiſſet) dignum opus. Aliquid deguſtare minimè excuſo. Ducant aciem celeberrimi, & ampliſſimi Barones de Bergoin Domus antiquiſſimæ, & inclytæ Matthæu Toparchæ, ob ardua, & inſignia militaria facinora, honoribus variis à Chriſtianiſſimis Regibus donati. Inter hujus eximios generis annumerandus D. D. Andræas Mattheu, Bartolus alter, magnus Senator ſupremi, & graviſſimi Pariſienſis Parlamenti, & D. Petrus Mattheu ſapientiſſimus Author ſummæ conſtitutionum Summorum Pontificum Sixto V. S. P. dicatæ. Admodum itidem R. & Apoſtolicus P. Claudius Mattheu ſacerrimi Ordinis Societatis JESU, fulmen ſacrum flagrans, vel ſacratior Jupiter, impavidè tonans, rupeaque hæreticorum Galliæ corula comminuens, lenia Catholicorum pectora ſapientia eximia, mirabili juſtitia in veri Numinis, Fideique pietate inflammans, cunctoſque colluſtrans. Tum & alter D. Petrus Mattheu (ſeu Matthei, ut vulgò circunfertur) à ſecretis illius magnanimi Regis Francorum, ſublimia ſemper meditantis, fortunæque viciſſitudines experti, Henrici IV. fidus Hiſtoricus. Hæc ſua virilis linea, cujus præconia neutiquam brevibus erant præcludenda cancellis. Maternæ proſapiæ probitatis, & ſplendoris pelagum, frameæ, & abollæ miranda, etiam libando tentare, graviorem verborum cataclyſmum, & placidioris ſermonis periſtromata exanimat, ſeparata namque volumina repetunt ex jure, magiſque ſonantem, imò argenteam, efflagitant tubam, nec parum Valentinorum, Aragonenſium, exterorumque etiam monumenta ornant. Ad Hiſpaniæ ex Mauris acquiſitionem primi Sancij, corde belligeri, Duces ex Germanica ſplendidiori nobilitate, in eam appulêre. Infracti in hoſtes, veri numinis robore catafracti, talia in eos patrarunt, ut ſummis honoribus, ac primipilis Muneribus, hæreditatibuſque in Regnis Navarræ, Aragoniæ, Majoricarum, & Valentiæ, utique horum debellatores, ut Proceres, & Magnates decorati fuere. Præeat Herculæus D. Nugnus Sanz (ab aliis Sanchez appellatus) Comes Roſillionis, qui pluribus ei cognatione junctis militibus ſtipatus, Auguſtiſſimo, ſemper invicto Jacobo I. per antonomaſiam Adquiſitori, conſanguineo ſuo, in Regni Balearium, poſtque Valentinorum debellatione aſſiduè aſtitit. Regiumque conatum dulciter noſtras non Accipiter, ſed canora Luſciola Falco cecinit lib. 1. Epigram. 18.

Henric. Catal *de Avila in hiſt. belli civil. Franciæ.*

Ex hiſtor. S. Joan. Rupenſis, Doct. Eſcolano. *part.* 2. *hiſt. Regni Valentiæ, lib.* 9. *c.* 8. *ex c.* 15. *n.* 10. Blancas Aragon. *hiſt. fol.* 426. *ad* 489. D. Joan. Dameto *in Chronica noviſſ. Regni Ballearium, lib* 2. *tit* 1. *ff.* 3. *in fin.*

Ire Valentinos cùm decreviſſet ad Afros
Subdereque antiquo barbara colla jugo,
Venit, pugnavit, vicit, diſcrimine parvo
Libertas Vrbi redditur, Vrbſque Deo.

Majoricæ Dominum Jaquez, ſeu Jacobum Sanz Bajuliæ generalis munere honoravit. Valentiæ

lentiæ denique D.dictum D.Nugnum honoribus : ac prædiis æquissimus hæreditavit Rex, aliis Regni debellatoribus Sancios, familiam quippe Heroëm; & auguste cristatum præferens, eamque stemmate Aragonum Regum honorificè decorans, cùm priùs pro nobilitatis insigni Ducum de Ala in Germania monimentum, à quibus præclaram originem ducunt, alam nempe solummodo purpuream in argenteo campo deferrent, Quamgranam labente tempore cùm æmulatio in dubium revocasset, Rex Maximus Ferdinandus Catholicus Regio decreto confirmans, gaudere Sancios eisdem nobilitatis insignibus, quibus Reges Aragonum, Vallisoleti 15. Julij 1513. perspicuum fecit. Scriptis, & fama hominum erit nomen semper ampliſſimum D. Petri Sanz, cujus animi virtutibus, ac fortitudini, adeò Jacobus Rex juvenis credidit, ejusque Curia, ut Cæsarauguſtam se revocans, prava consilia, quæ patruus Ferdinandus Infans machinabatur, declinans ei Regia tutela, suæque custodiæ Aula concredita fuerit. Quidni opima spolia, & hæredia cum Villis de Seniera, & Roseta juxta Setabim Vrbem sitis, impartitus fuerit? Auxeritque ornamentis Magn iCubicularij Regiæ Basilicæ, Legati in arduis, & graviſſimis causis ad Apostolicam Sedem? Non intermoritura gloria digni fuere firmiſſimi Fratres Domini Arnaldus, Bernardus, & Martinus Sanz, Neapolim usque ad sanguinem, interitumque pro sereniſſimo, ac strenuo Rege Alphonso Aragonum V. adversus Renatum Ducem Anjou, miro, invidiosove robore tutati. Sanè Martinus boni cognomentum (non minus ac alter inter Guzmanos præstantes Alphonsus Perez Methimnæ Sidoniæ el bueno dictus) Gallis minitantibus Arnaldo in vincula abrepto coram jugulum, nisi arcem quam pro suo Principe propugnabat, Renato cederet, ex turri libere minas, & animosè spernens, suique spem militibus præcludendo, arcis claves Neptuni lymphis tradens, vulnera passus mortifera, ipsamque pendens parvi mortem, arcem, fidemque suam est intrepidè tuitus. Inter Primores Aragoniæ Regni numerandi D, Lope, & D. Otto Sanz, ille quartus anno 1129. hic septimus anno 1148. Aragonum Justitia. Sed ad propinquiores Authoris progenitores accedens, eximiis ornandus laudibus adavus illustriſſimus D. D. Franciscus Sanz Magnus Magister undecimus numero Equestris Ordinis, & Regij Montesiæ acerrimo Aragonum Jacobo hujus nominis Secundo, in arce Montesiæ Regni Valentini erecti, à S. Pontifice Joanne XXII. anno 1317. confirmati (in quo haud dubiè Primas fert, Princepsque inter cæteros est, etsi clariſſimos, militares Ordines, Diadema solum Regium parentem agnoscens, cùm in obsequiis Ecclesiæ exhibitis, ac Regibus, nulli secundum exteri etiam hilaritùs fassi sint) & Divi Georgij, Equestris quoque Ordinis ab inclyto D. Rege Petro Aragonum Secundo instituti in Castro Alfamæ, Principatus Cataloniæ, Valentino Regno proximo, anno 1201. sub Innocentio III. Urgente verò generoso Rege Petro Aragoniæ IV. ad annum 1373. à Gregorio II. confirmati. Montesiano verò incorporati anno 1399. sub Benedicto XIII. instante D. Rege Aragonum Martino. Prætereo non possum ab hoc Primicerio Magistro insignes Dynastas effluentes, Comites de Olocau. jam Marchiones itidem de Llaneras, militarium Ordinum Calatravæ, & Montesiæ insigni decoratos. Qui in re militari, & politica, exteris livor, nostris fidelitatis exemplum, hostibus justè dedecus extitere. Hanc maternam propaginem (sicut & aviæ paternæ) fulgentiſſimis Regni Procerum venustam sanguine, & familiis Proxida, Centellas, Çapena, & Pellicer, intueor, cunctis ejus Herculeis subjugatoribus, qui sibi armis, & triumphis majus Regno nomen, nullo unquam sæculo interiturum pararunt. Ex iis etiam tot insignes Solones numerantur, ut pro jure dicundo Magistratus, Regiique munus Consiliarij, Authori quasi hæreditario, & sanguinis jure obstrictum esse videatur. Tum & de ipso locutus Cassiodorus lib.6. variar. epist.16. *Ipsa quodammodo dignitas in Penatibus vestris larem posuit, & domesticum factum est, publicum decus.* Ij sunt D.D. Gaspar Çapena Dominus locorum Luca, & Benitagell, D. D. Petrus Sanz de Alboy, D. D. Andræas Sanz de la Llosa Ordinis Montesiæ Eques, Dominus loci de Ayacor, Proh dolor! arctiſſimo vinculo mihi necessitudinis conjunctus, in sacro, & supremo Aragoniæ Consilio Regentes. In hac insuper Regia Audientia, & Cancellaria Valentina, D. D. Vincentius Paulus Pellicer, junior, & senior, D. D. Raymundus Sanz de la Llosa, graviſſimus Regis Thesaurarius generalis, Dominus loci de Guadacequias (à cuius filiorum, ac nepotum splendore, morum comitate, prudentia, pietate, animique, & corporis virtutibus, non modò famigerata Santium familia, sed Civitas, & Regnum, splendorem, authoritatemque petunt) Tum ejus natus D.D. Balthasar Sanz, & D.D. Petrus Sanz, utrique avunculi, & Montesianæ Equestris Militiæ, cunctique sacri Licurgi, ut nostras Juvenalis alter, Falco canebat lib.3. satyra 6. fol.65.

Res sacra est Iudex, & legum Dia potestas.

Qui tot, tantique Minervæ Arcem tenuisse conspiciuntur, suæque famigerabili stirpi mirificè

M. Diago *histor. Regni Valen. lib.7. cap.22.* D. Dameto *ſſ.11 pag.231.* D. Escolano *lib.7. cap.27. n.5.* ex Beuter, & Zurita. D. Escolano *lib.9.c.14. ex n.8.*

Escolano *lib.9. c.15. n.9.*

Blancas *fol. 426. ad 429.* Escolano *c.14.n.8.* Escolano *lib.9.c.7.* Barbos. *de iure eccles. lib.1. cap.41. n.85.* Azor. 1 *part. post Moral. lib. 13. cap.5.* P. Joan. Mariana Societ. Jesu, *in suâ Hispani a histor. Incorporationem firmavit Concilium Constantiense, & P. Martinus V. in Bulla incipit, Sacer Ordo noster, Kalend. Iunij, Pontificatus anno 4.*

ficè quod de Hiſpania Poëta ſcripſerat Claudianus, adaptatur : *Hæc generat, quæ cuncta r . gant*, de laudibus Serenæ. Ex ea enim, ceu ex equo Troiano, ad mirum, viri ſapientiſſimi, validique prodiere, conſiliis, belloque diſertiſſimi, *Etſi copula rara ſit*, vt aſſeverat Auſonius epiſt.7. Si verò magnum refulſit facinus, roburque animi ſglorioſi Regis Jacobi Primi, quem noſtri commilitones generoſi luſtrabant Valentinum Regnum Sarracenorum invaſione vaſtatum : & alium unguibus tenacibus ferarum evellere. Non minùs inter omnia floret, ipſum juris cum laude adminiſtratione tueri : præterquam enim : *Quæ parare, & quærere arduum fuit, neſcio an tueri difficilius ?* Livius lib. 7. decad. 4. *Et quid prodeſſet inventum, ſi non fuiſſet iugiter cuſtoditum ?* Caſſiodor. lib.6. epiſt.23. Quæ arma adquirunt, ſapienter jura conſervant. Nec ineleganter eloquentiæ flumen, progreſſus in juribus *urbanam militiam appellabat*, orat. pro Murena. Et eloquentior ſapientia : *Vir ſapiens, fortis eſt, & vir doctus robuſtus, & validus*, Proverb. 24. 5. Sicuti neque inattentè Juſtinianus Imperator, in ſuarum procœmio Inſtitutionum, terminos commutans : *Imperatoriam majeſtatem non ſolùm armis ornatam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam*, fatur idem in Novella 24. protendens. Haud igitur armis ſe dedêre Jura, vel Mavorti ſua dulcia cedit arma Minerva, ut noſtra modulata eſt Philomena Falco lib.1. Epigram.76.

Nec toga militiæ cedit, ſtant omnia legi.

Imò Maximus Valerius : *Leges utiles plus Reip. prodeſſe, quàm arma*, lib. 2. cap.9. ſapientiúſque ſuffragium ; *Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica*, Eccleſiaſtes 9. 18. Arma utique emortuum quaſi corpus, ac confuſum Regni compararunt chaos, Leges, autem, Juraque lucem veluti, vitam, rationemque inſpirant. *Siquis auferat legem ex hominum vita, tanquam ſi mentem perdidiſſet, in perfectam inſaniam, atque perturbationem redigeret*, Dionyſius aiebat Prutolus orat.75. Meritóque cantitabat alter:

A feris non diſcrepant homines ſoluti legibus.
Abſque muris Vrbes multæ ſunt, nulla abſque legibus.

D. Beuter 2. *part. Chronic. general. c.37.* Episcopus Albarracin, & D. Escolan *part. 1. lib.3. cap.5. num.13.*

Arma itidem ſeveritate, plagis, cruore (Regio interdum) cædibus Urbes nanciſcuntur, ut de Valentina Adquiſitor invictus D. Jacobus Rex memorat privil. 85. poſt initium, inter Civitatis, & Regni privilegia : *Quam nos eripuimus de manibus Paganorum, & proprio ſanguine adquiſivimus.* Idque Hiſtoriographi conteſtantur. At Mercurij Caducæum, & Jus: *Cùm ſit omnium Princeps, & dominus, abſque armis, & vi, ditionem retinet, ſed contra vim deſtruit ut Prutolus enuntiat orat.*75. Eapropter æquè Sigiſmundus Imperator cùm quidam Thraſus, militia gloriabundus, Vrbanos Magiſtratus deſpiciendos diceret, militumque Tribunos extolleret, excandeſcens Auguſtus, animique ſenſa explanans, ita objurgauit: *Tace, ò Thraſo, nulla nobis militia foret opus, ſi ſuas quiſque & Civitates, & Imperia juſtè, rectéque gubernaret.* Eos verò, qui legibus cum laude moderantur Rempublicam, curarum noſtrarum eximium levamen, ſui Regis nomine ediſſerit Caſſiodor. lib.5. epiſt.3. Hunc ergo, qui tot ſapientiæ auſpiciis, vix unquam fœlicioribus, militavit, etſi ejus ingenij eruditioniſque in jure, & forenſibus dubiis ingenti dexteritate diſſerentem nemo audiſſet (quod pluries cum non exigua mihi attigit voluptate, ſimul ac lucro) quis mecum non judicaret, faſſo quodam, perennique Cathabatmos Juriſprudentiæ, ad gubernacula Regni tenenda, legibuſque adminiſtrandum, Juriumque Athlantem ortum fuiſſe ? tum eoque eloquentiæ Parentem alloquentem expoſuiſſe : *Vt natura non diſciplina Conſultus eſſe videaris, ita peritus, ac prudens, ut ex jure civili non ſcientia ſolùm quædam, verùm etiam bonitas nata eſſe videatur*, Cicero in lib. de clar. Orator. inſcript. Brut. num. 65. Suumque opus ut ex officinis Bartoli, & Baldi quaſi immediatè prodiens, non ſumma veneratione ſuſcipiendum? Quippe eruditiſſimi Senatoris, à noſtro præpotente, pariter & juſto Rege D.D. Philippo IV. (quem Deus longum ſoſpitet) inſigniori Traiano, cui luculente aptius Plinij in Panegyr. (ſine ulla, vel minima aſſentatione) verba conſonant: In quo omnium laudum conceptus harmonicus, ac ſuis numeris temperatus invenitur: Toties Magiſtratibus honoratus, ac veluti digito ſanctioris Conſilij Aragonum ſupremi notatus, ei laudes impertiente Caſſiodoro : *Curia ſuprema eſt ornamentum Ordinum caterorum*, lib.1. epiſt.13. Cui Illuſtriſſimus Dominus D. Chriſtophorus Creſpi de Valdaura, ejus emeritiſſimus Vicecancellarius, Regiique Prætorij Præſes, & ſplendidius diadema, ad omnia ſummus natus ſumma cunctorum applauſu ævo noſtro præſidet fœlici, ſapientiſſimi, ſeu Papiniani ex ſacro Senatu, Regiaque Cancellaria Valentina, de cujus Prætoribus animoſiùs, prudentiſſimus auguſtus noſter Theodorico, exprimere valet : *Cùm qui à nobis provehitur, præcipuus, & plenus, meritis æſtimetur*, apud Caſſiodor. lib. 1. epiſt. 3. *Etenim Senatus reſpuit, eximiè non probat*, eodem lib. 4. Epiſt. 41. annuente : quippe Juriſprudentiæ ornatu, morum exemplo, generis ſplendore, expeditiori cauſarum dexteritate,

&

& integritate, omnigenæque eruditionis encyclion, nulli ſecundus emicat. De eoque audio modulatum Fauſtum :

Æqua gerit rectam, libratque pondere lancem
Iuſtitia immota, firma, tenaxque manu.

Qui etſi tantus, celeberque eniteat Senatus, adeò temperatè, ac modeſtè ſe gerit, ut oppido hilati fronte juſtitiæ, & politicæ fortunatorum eventuum, ſuum Archiſtrategum Excellentiſſimum Principem, Magnatem, Dominum D. Ludovicum à Moncada, Aragon, Cardona, & Luna, Ducem Montalti, & Bibonæ, Regum altam ſobolem, & excelſam propaginem Aragoniæ, Neapolis, & Siciliæ, hujus Regni oculatiſſimum Proregem, integritate Maximum, Dynaſtarum ſine exemplo exemplar, originem repetat : Verba alterius Senatus Alexandrum Severum acclamantis, Xiphilino ſcribente aſſumens : *Omnes rectè faciunt omnia, quia tu rectè imperas.* De tot itaque tam magnis ſapientiæ, morum candoris, illibatæ fidei, ſcientiarum catalepſis, pignoribus commendato Authore, quid mirandum, ſi opus ejus vel minima labe carere conſtituerem ? Imò inſuperabili panegyri dignum ſancirem? ſibique fidem præſtiturum juſtam, meaque neutiquam egere : *Vera etenim bona vocem mittunt ex ſe ipſis naturaliter : nam nec Sol, nec Luna opus habent interprete, qui nos doceat ab altero interdiu, ab altero nocte mundum univerſum illuſtrari, ſed ipſius ſplendore fidem vel abſque teſte faciunt oculis.* Conſcribebat Philo de ſacrific. Abel, & Caïn. Idcirco ſine examine ad lidium lapidem, extemplo ut ad meas pervenit manus, ut aureum veritus librum, ſuo polito artifici reſtituere, unica me impellebat cogitatio. Avidè tamen vel libando quid colligere peroptans, nonnulla carptim legi, ac diſceſſi, priùs maxima perfuſus voluptate. *Iterum ſitiens* (verba ſunt Senecæ ad Lucillum) *acceſſi, tanquam lecturus ex commodo adaperui, ac tandem deguſtare volui, deinde blanditus eſt ipſe, ut procederem longiùs, tanta dulcedine me tenuit, & traxit ut illum ſine ulla dilatione perlegerem.* Hic Lector ſiſte! Apage; Paucula tibi eloquor; ſi ſublimia, attende. Opus Authori ſuo eſt compar. Quod cùm dixi, nec majus exclamare potero. Quæ de utroque fœliciter conceperam, ſartè, imò excellentiùs perfecta reperiens, cum Ovidio decanto epiſt. 15.

Plus hîc invenio, quàm quod promiſerat illa.

Aſt utrumque Aragoniæ ſupremum, & Valentinum Senatum, eximium ſapientiæ ſimulacrum, enixè, quod Conſiliarius magnus Theoderici, ejus nomine, Senatui conſcripſit Romano, deprecor : *Huic ergo Patres Conſcripti, tantis meritis perlucenti favete linguis, & plauſu, erit quoque veſtræ benevolentiæ laus, & cùm dignis charitatem expenditis, cæteros ad exemplum incitatis.* Neque accidat quod dolens conquerebatur de Triſulcis linguis Horatius in Arte : *Indignior quicquam reprehendi, non quia craſsè, illepidevè dictum putetur, ſed quia nuper.* Cunctoſque Anagnoſtites, Conſenatores, & æqui Doctores.

Magnos Signiferos, Duceſque Iuris.

(Ita vos concinis Falco appellat lib. 1. Epigram. 31.) quorum coronata Civitas, ac ſemper fideliſſima Valentia, ſicut & clariſſimorum Equitum feraciſſima eſt Parens, vota deſiderantium explete, gloriæ Regni conſulite, & quæ in exenterandis Juris extis elaboraſtis, orbis totius commendatione digna producite. Suadeat ex ſacris Hieronymus ad Fauſtum : *Aliquid ſanè relinquendum eſt, ut cum diutius nobis vivere non liceat, eo ipſo nos vixiſſe teſtemur.* Vel ex veſtris perſuadeat Baldus : *Quemadmodum triſte evenit diviti decedere ſine hærede, ita etiam miſerrimum eſt, habenti gratiam intellectus, & poſteris ſuis nil ſcriptum relinquere, quo poſſint velut hæredes intellectus aliquantulum conſolari*, in proœm Decretal. Vel cedite tandem generoſi D. Laurentij exemplari : *Quo ceſſat* (Caſſiodori ſunt verba) *querela uſurpata, quia duabus curis ingenium non debet occupari*, lib. 9. epiſt. 2. Qui etſi pluribus, & variis Magiſtratus curis præpeditus, attamen Municipalis Valentini Juris Paraphraſtis munus fœliciter complent, Regni, Civitatiſque gubernacula, velut ad miraculum enucleavit. Idcirco Maximis Regibus noſtris Valentinum Regnum ſuo ſanguine ſemel, & iterum adquiſiiſſe videtur, cruentè per celeberrimos majores ſuos, ſuo verò elaborato, & artificioſo opere, incruentè; quo jura ſua teneant, tranquillitate fruantur, ſuumque quiſque poſſit conſtanter habere. Pergat modò quæ cœpit, & ſuis numeris impleat, novas vires induat. Lauro ſi coronatus, majora valebit.

Quis enim virtutem amplectitur ipſam
Præmia ſi tollas?

Juvenalis ſatyr. 10. aſſeverabat, & Xenophon in Alconom. *Magna imminet bonis deſperatio, cùm ab ignavis, ſe præmiis diſcretos non aſpiciunt.* Sed cujuſmodicunque ſit, animosè, & conſtanter proſequatur, quandoquidem haud modo divino Numini hi complacent egregij labores, ſed coronam etiam, & gloriam; & qualem valet præſtare ſæculum de fama æternitatem,

nitatem, de memoria reſurrectionem negotiantur; tum apud nationes exteras admirationem, gratulationem apud noſtram adipiſcuntur. Quod ego vaticinium credo affuturum, ſicut aveo. Sed vela contrahens, ne in magno ejus præconiorum ponto naufragium patiar. In litore ex voto tabellam, ſeu inſcriptionem aris D.D. Laurentij Matthæu, & Sanz, talem cum ſpectato conterraneo Falconio, alium collimante ſcopum, appendo:

Hunc tibi fructum
Cura dabit, capies communem vivus honorem,
Mortuus in nato vives, ibique per ora
Omnia, quòd fueris tam clari germinis Author.
lib. 9. fol. 79.

Lucem igitur aſpiciat liber, ut lucem poſteris reddat. Sic ſentio, haud cenſeo. Ex noſtro Conuentu Valentino Sanguinis Chriſti Capucinorum XV. Kalendas Auguſti, Anno Chriſtiano M. DC. LIV.

FR. LUDOVICUS A VALENTIA.

Imprimatur.

D. I. Epiſc. Maron. Vic. General.

SUMMA

SVMMA CAPITVM
ET PARAGRAPHORUM.

LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

De Regni, Vrbisque situ, & Regia potestate, atque jurisdictione. pag. 1

§. 1. *DE Vrbis situ, Regnique termino, & origine, ad* for. 1. de term. Reg. *ibid.*

§. 2. *De origine, & differentia fororum, eorúmque explicatione, & quo pacto ligent Principem, ad* for. 4. in proœm. for. *p.* 3.

CAPVT II.

De Magistratibus Regiis hujus Regni Valentiæ. p. 9

§. 1. *DE officio Locumtenentis generalis D. Regis, ejusque jurisdictione, potestate, & origine, ad* for. 4. in extravag. *Que lo Visrey.* *ibid.*

§. 2. *De Regio Consilio, Regiisque Senatoribus, ad* for. 22. Curiar. anni 1626. junct. privil. 24. Domini Regis Ferdinandi II. *vulgò nuncupato* la pragmatica de la Real Audiencia. *p.* 18

SECT. I. *De potestate, & origine Regij Consilij in communi, atque de evocatione causarum.* *ibid.*

SECT. II. *De qualitatibus requisitis ad Senatoriam dignitatem.* *p.* 24

SECT. III. *De origine, & natura Magistratuum omnium de Regio Consilio, & omnium officialium inferiorum ex familia ejusdem S.R. Senatus.* *p.* 31

§. 3. *De officio Gubernatoris Vrbis, & Regni, Gerentis vices ejusdem, atque de eorum Curia, potestate, & jurisdictione, ad* for. 97. de jurisdict. omn. judic. *p.* 37

§. 4. *De officio Bajuli generalis, Magistri Rationalis Regiæ Curiæ, aliisque Regij patrimonij administris, ad* for. 62. de Cur. & Bajul. for. 1. in extravagat. *Que los contes dels Batles,* fol. 38. *cum aliis juribus.* *p.* 43

§. 5. *De Iudice causarum decimalium, & de ejus jurisdictione, ad* for. fin. de decimis. *p.* 47

SECT. I. *De concessione decimarum per Sedem Apostolicam facta Regibus Aragonis, atque de jurisdictione in causis decimalibus ad eosdem Reges spectante.* *ibid.*

SECT. II. *De origine Iudicis causarum decimalium, ejusque potestate, & jurisdictione, de materia quindenny, & amortizationis, atque de concessione novalium.* *p.* 54

§. 6. *De Magistro, & Alcadiis domus Regiæ Monetariorum, ad* for. 3. in extravagant. *Quels moneders,* fol. 16. *& de potestate Patris orphanorum.* *p.* 62

CAPVT III.

De Regni generalitate, ejusque repræsentatione, jurisdictione, officiis, officialibus, & eorum electione. p. 64

§. 1. *DE vera Regni repræsentatione in Comitiis generalibus, ad* for. 116. *cum aliquibus seqq.* de Cur. & Bajul. *ibid.*

SECT. I. *De modo, & forma celebrandi Curias generales, de Brachiis, Statibus, atque Curialibus.* *ibid.*

SECT. II. *De gravaminibus Curiæ, natura, & qualitate legum condendarum, atque de forma donativorum.* *p.* 73

§. 2. *De generalitate Regni, ejusque Deputatis, cæterisque officialibus ad actum Cur.* in cap. 5. in princip Brachij Eccleſiast. anni 1547. *junctis aliis juribus.* *p.* 77

§. 3. *De electione Deputatorum, aliorumque officialium Generalitatis Regni, ad* c. 18. in extravag. *Eleccio de Diputats,* fol. 41. *& de dividuitate, & individuitate electionum.* *p.* 81

§. 4. *De modo exigendi debita Generalitatis, & an in eis Milites fruantur privilegio militari, ne condemnentur vltra quam facere possint.* *p.* 84

CAPVT IV.

De Officialibus vrbanis, eorumque electione, & potestate. p. 88

§. 1. *DE forma nova, & antiqua electionum officialium vrbanorum, ad* for. 24. in princip. de Cur. & Bajul. *ibid.*

§. 2. *De officio Iustitiæ Vrbis, tam in civilibus, quàm*

FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

quàm in criminalibus, ad explicationem fori 18. de Cur. & Bajul. *cum aliis juribus. pag.* 91

§. 3. *De Iuratis, & Consilio generali Vrbis, & eorum potestate, ad* for. 62. Curiar. anni 1604. *junctis aliis juribus.* *p.* 95

SECT. I. *De potestate Iuratorum, & Consilij generalis, atque de jurisdictione in aliquibus rebus concessa juratis.* *ibid*

SECT. II. *De jure patronatus Vrbis in Academia Valentina, Præposituris, Nosocomio generali, & Domo pœnitentiæ fœminarum, quæ ex quæstuaria vita ad eam confugiunt. pag.* 102

§. 4. *De officio Rationalis Vrbis, Syndicorum, & Ædilis, eorumque natura, potestate, jurisdictione, & origine, ad* cap. 3. in princip. actor. Cur. Brachij Regal. anni 1552. *junctis aliis juribus.* *p.* 110

§. 5. *De qualitatibus necessariis in eligendis ad officia vrbana, ad explicationem* for. 41. §. *Mes avant,* de Cur. & Bajul. *cum aliis juribus.* *p.* 114

§. 6. *An exempti à contributione collectarum Vrbis, ab electionibus arceantur, & de exceptione parentum duodecim filiorum, ad* for. 239. Curiar. anni 1604. *junctis aliis juribus.* *p.* 117

§. 7. *De obreptione, & subreptione rescriptorum, atque de exemptione præstationis jurium vrbanorum causâ Officij sanctæ Inquisitionis, num ne impedimento sit ad vrbana officia obtinenda, ad* for. vlt. de precibus princip. offer. *cum aliis jurib.* *p.* 120

§. 8. *De impedimentis perpetuis, & temporalibus ad officia vrbana obtinenda, atque de oppositione eorumdem, ad explicationem* for. 8. de Notar. *aliorumque jurium. pag.* 123

§. 9. *De electionum appellatione, recursu, nullitate, & devolutione ad superiorem, pro explicat.* act. Cur. Brachij Regal. 21. anni 1626. *cum aliis juribus.* *p.* 125

§. 10. *De Consulibus maris, sive mercatorum, aliisque officialibus minoribus Vrbis, ad* for. 17. de clam. non mutat. *cum aliis juri pag.* 128

§. 11. *De curatoribus operum publicorum, apud nos appellati,* Obres de murs, y valls, *& eorum potestate, atque de veredis publicis, & officio Præfecti cursorum, ad* for. 137. Cur. anni 1564. *p.* 131

CAPVT V.

De jure pascendi. p. 137

§. 1. *DE concessione generali pascuorum facta Vrbi Valentiæ per serenissimum Dominum Regem Iacobum Primum in universo Regno, ad* for. 1. de pasturis *ibid.*

§. 2. *De pascuis reservatis ad bestias, pecora, & armenta cujusque oppidi, vlgò dictis* Bovaler, *& de usu pascuorum, ad* for. 3. de pasturis. *p.* 139

§. 3. *De modo, & forma obtinendi civilitatem in vrbe, ad* for. 9. (*quo sententia ademprivorum continetur*) cap. 1. de pastur. *quid nomine ademprivorum contineatur, an per concessionem civilitatis concedatur immunitas jurium Regiorum, & an Princeps possit limitare effectus instrumenti civilitatis, nuncupati* Franquea, *in certis rebus, vel respectu certarum personarum.* *p.* 141

§. 4. *An jurisdictio Iuratorum adquisita quoad servitutes nuncupatas* Amprius (*seu verius quoad defensionem earundem*) *se extendat ad cognitionem querelarum, apud nos dictarum* Clams de tales, *& de jurisdictione Subjustitiæ, nuncupati* Justicia de trecents sous, *ad* for. 5. de pastur. *p.* 148

CAPVT VI.

De his, qui habent jurisdictionem concessam in dominium. p. 151

§. 1. *DE Baronibus, eorumque jurisdictione, & quomodo eis quæratur, ad* for. 150. Curiar. anni 1604. *&* for. 10. de feudis. *ibid.*

SECT. I. *De acquisitione jurisdictionis, tam titulo, & concessione speciali, quam per usum, & consuetudinem, & generaliter de omnium regaliarum adquisitione, in qua ad concordiam reducuntur,* for. 10. de feudis *cum* for. 72. de jurisd. om. jud. *aliàs inter se pugnantes, & explicatur* privil. 53. Domini Regis Alfonsi III. *ibid.*

SECT. II. *De Baronum jurisdictione, potestate, atque origine, & in quibus casibus limitarum jurisdictio apud nos reperiatur, & de facultate condonandi delicta.* *p.* 155

§. 2. *De jurisdictione infima, apud nos appellata* Alfonsina, *& quo pacto quæratur Dominis oppidorum, & an ipsi concedant utiliter facultatem universitatibus subditorum ad venditionem censualium, ad* for. 78. de jurisdict. omn. judic. *p.* 160

§. 3. *De jurisdictione Dominorum directorum in rebus emphyteusis ut censitis, atque de judicibus per eosdem Dominos delegatis, atque de nominatione adjunctorum, sive conjudicum, ad* for. 17. de jur. emphyteut. *cum aliis juribus.* *p.* 164

§. 4. *De his, qui habent jurisdictionem concessam titulo gubernatorio, & num per hanc concessionem deterior conditio fiat ordinariorum, atque de successione in ea jurisdictione, ad* cap. actor. Brachij Regal. Cur. anni 1626.

§. 5. *De*

§.5. *De Assessoribus omnium Magistratuum, & officialium Regni; & de eorum potestate, & jurisdictione, natura, atque origine, ad* for. 44. de Cur. & Bajul. *junctis aliis juribus.* *pag.* 169

CAPVT VII.

De contentione jurisdictionum, tam Regiæ cum Ecclesiastica, quàm Judicum laicorum inter se. *p.* 181

§. 1. *DE contentione jurisdictionis inter Iudices Ecclesiasticos Ordinarios, & Delegatos, & Regiam jurisdictionem universam, & de officio Cancellarij,* ad for. 10. de jurisdict. omn. iudic. *ibid.*

SECT. I. *In qua concordia inita per Regem Aragonum cum Sede Apostolica super competentia jurisdictionis expenditur, & exornatur. ibid.*

SECT. II. *In qua manifestè probatur, in quocunque casu admittendam esse per Ecclesiasticum contentionem, Arbitrum nominando, etiamsi dicatur causam notoriè ad se pertinere.* *p.* 187

SECT. III. *In qua agitur de recursu per viam violentiæ admittendo, quoties Ecclesiasticus Ordinarius, aut delegatus vim infert, non judicialiter, sed per modum extraordinariæ defensionis.* *p.* 192

SECT. IV. *In qua praxis expediendarum contentionum juxta concordiam accuratè traditur, atque plurima dubia ex usu frequentioribus disseruntur, selectioribus Doctorum traditis, & Curiæ Cancellarij decisionibus illustrantur.* *p.* 200

SECT. V. *In qua traditur forma procedendi cum delegato Ecclesiastico, atque compellendi per remedia approbata, & assueta quoscumque contumaces, & renitentes, atque de regalia cognitionis in exemptos verbum instituitur.* *p.* 211

§. 2. *De Clerico immiscente se enormibus ad interpretationem Bullæ Iulij III. fœlicis recordationis in Valentinorum Regum favorem concessæ specialiter, & an sub ea comprehendantur Beneficium simplicis obtinentes in minoribus Ordinibus constituti.* *pag.* 214

§ 3. *De contentione jurisdictionis inter Regios Iudices, & Inquisitores Apostolicos contra hæreticam pravitatem, & apostasiam,* ad for. 24. Curiar. anni 1585. *pag.* 210

SECT. I. *De forma expediendarum conferentiarum quæ suscitantur cum Inquisitoribus ad explicationem concordatorum cum suprema Inquisitione, & de institutione, atque origine Inquisitionis Valentinæ. ibidem.*

SECT. II. *De usu, & abusu Astrologiæ judiciariæ, de speciebus superstitionis, quæ in eam reperiri possunt, atque de naturalis Astrologiæ fundamentis.* *pagina* 225

§. 4. *De forma, & praxi expediendarum contentionum, quæ suscitantur inter Regiam jurisdictionem, & Ecclesiasticam inclytæ Militiæ Beatæ Mariæ de Montesa, & Sancti Georgij de Alfama, & origine, atque progressu fausto ejusdem Ordinis.* *pag.* 246

§. 5. *De contentione jurisdictionis inter Regios Iudices adinvicem, & potestate Advocati Fiscalis, qui juxta foros, est Iudex contentionum inter Regios Officiales, ad explicationem* for. 112. de jurisdict. omn. jud. *& aliorum iurium.* *pag.* 276

CAPVT VIII.

De judiciis causarum criminalium juxta foros, & praxim hujus Regni, ad *for.* 105. *de Cur. & Bajul.* p. 278

§. 1. *DE criminibus, quæ per inquisitionem ex mero Iudicis officio persequi possunt ad explicationem* dict. for. 105. junct. for. 99. de Cur. & Bajul. *p.* 279

§. 1. *De corporis delicti probatione, & de examine testium inquisitionis summariæ, ex mero Iudicis officio in offensam receptorum; ad* for. 9. de accusat. *in principio, junctis aliis juribus.* *p.* 282

§. 3. *De captura reorum, & quæ personæ in criminibus detrudi in carcerem possint, ad* for. 6. quæ personæ capi possint. *pagina* 287

§. 4. *De confessione exigenda à reo in inquisitione summaria, & forma juramenti inducta per foros Regni, ad explicationem* fori 68. Curiarum anni 1564. *& aliorum jurium.* *p.* 289

§. 5. *De speciali solemnitate requisita per* forum 104. de Curia, & Bajulo, *in crimine falsi, ad inquisitionem transmittendam, sive accusandum, & an à relatione peritorum quando Fiscus gravatur, detur provocatio, & de forma recursus in hoc articulo.* *p.* 292

§. 6. *De denuntiatione, publicatione processus, & dilationum concessione ad* for. 33. Curiar. anni 1604. *junct. aliis juribus.* *pag.* 295

§. 7. *De ritu, & praxi contumacialis processus juxta* for. 11. de criminibus, *& pragmaticis sanctionibus super hoc latis, atque de effectu contumaciæ in criminalibus.* *p.* 299

§.8. *De probationibus, delictis, & pœnis ad* for. 101.de Cur.& Bajul.*cum aliis jurib.* *p.*305
SECT. I. *In qua de Criminibus furti, homicidij, & falsi plura congeruntur.* *ibid.*
SECT. II. *Pragmaticarum sanctionum dispositiones explicans.* *p.* 316
SECT. III. *Tradens probationum materiam secundum foros à jure cõmuni deviantes.* *p.*324
§.9. *De Sententiis causarum criminalium earúmque executione, appellatione supplicatione & nullitate , ad explicationem* for.2 .de senten. & act. *cum aliis juribus.* *p.*330
§.10. *De execrando facinore patrato in Regno Valentiæ* anno 1648. *p.*331
SECT. I. *De statu Regni tempore patrati criminis , & de calamitate morbi epidemialis tunc passi.* *ibid.*
SECT. II. *Continens summariam relationem actorum ab ipso processu fideliter depromptam cum omnibus gestis ea de causa.* *p.*309
SECT. III. *De effectibus subsecutis ad tranquillitatem Regni,& delinquentium punitionem tendentibus.* *p.*377

CAPVT X.

De Judicio Ordinario. p.381

§.1. *DE litis ingressu atque progressu usque ad contestationem pro interpretatione* for.2.de Dilat. *& aliorum jurium. ibid.*
§.2. *De dilatione probatoria per testes in* materia principali *ad explicationem* for. 35. de testib. *cum aliis juribus.* *p.*414
§.3. *De dilatione probatoria ad reprobandos testes, quam dicimus* de materia objectiva, *ad interpretationem* d.for. 35.vers.nisi fortè, *& aliorum jurium.* *p.*437
§.4. *De fide instrumentorum,eorúmque editione, atque reprobatione , nuncupata* materia impugnativa,*ad interpretationem* for.36.vers. eque los dits termens, de testib. *cum aliis juribus.* *p.*443
§.5. *De allegationibus , disputationibus Advocatorum, & conclusione ad diffinitivam , pro explicatione* for.40.de testib. *& aliorum jurium.* *p.*453

CAPVT XI.

De judicio summario condemnativo. p.457

§.1. *DE causis summariis condemnativis, in quibus differant ab ordinariis, & de privilegio viduarum in recuperatione dotis , ad interpretationem* for.11. de clam. non mutan. *cum aliis juribus.* *ibid.*
§.2. *De judicio summario regulari,præparativo alterius judicij,nuncupato,* condemnationis infrà decem salvis exceptionibus,*ad explicationem*, privileg.10. Domini Regis Jacobi II. *& aliorum jurium.* *p.*469
§.3. *De cognitione extraordinaria, sive irregulari, Regiæ Audientiæ verbalis , & per* compareant partes,*ad explicationem* for.14.Cur. anni 1604. *& aliorum jurium.* *p.*477
§.4. *De judicio summario irregulari in causis Mercaturæ,per Curiam Consulum Maris, & de cognitionibus Ædilis,atque subjustitiæ, ad* for.18.de clam.non mut.*cum aliis juribus.*484
§.5. *De judicio summarissimo possessorio nuncupato* Firmæ juris , *ad* for.unic. in extravag. que los fermant de dret. for. 87. *cum aliis juribus.* *p.*489
§.6. *De his quæ fiunt per usum voluntariæ jurisdictionis , ad interpretationem* fol.18. de testam.tutel.*cum aliis juribus.* *p.*509

CAPVT XII.

De judicio secundæ, vel vlterioris instantiæ, appellationis scilicet , supplicationis , vel recursus. p.519

§.1. *DE latione sententiæ diffinitivæ , in causis civilibus , ad interpretationem* fori 1.de sent.& act.*cum aliis juribus.ib.*
§.2. *De appellatione ad interpretationem* for. 5. eod.titul. *cum aliis juribus.* *p.*528
§.3. *De remedio supplicationis , revisionis , vel reclamationis, à sententiis latis in Consistorio Principis , ad interpretationem* for.1. ut lit. pendent. *cum aliis juribus.* *p.*549
§.4. *De remedio nuncupato* literarum causa videndi, & recognoscendi, *pro explicatione* for.25. de appellat. *p.*556
§.5. *De remedio nullitatis , ad explicationem* for.8. vers.per ço enaden:de execut. rei judicat. *& aliorum jurium.* *p.*562
§.6. *De restitutione in integrum implorata adversus diffinitivam sententiam,vel rem judicatam,ad interpretationem* for.11. de restit. minor. *cum aliis juribus.* *p.*569
§.7. *De recursu per simplicem querelam interposito, adversus sententiam,pro explicatione* for.16.de clam.non mut. *p.*574

CAPVT XIII. & Vltimum.

De Judicio executivo. p.576

§.1. *DE his quæ habent paratam executionem,secundum nostros foros,ad explicationem* for.5. de execut. rei judicat. *& aliorum jurium.* *ibid.*
§.2. *De executione quam pragmatici nostri* juris *vocant , ad interpretationem* for.9. cum sequenti , de executione rei judic. *& aliorum jurium.* *p.*585.
§.3. *De executione* facti, *atque distinctione bonorum,tam mobilium quam immobilium , ad explicationem* for.13.de eviction.*& aliorum jurium.* *p.*594
§.4. & vlt. *De condemnatione, atque taxatione expensarum , ad intellectum* for.26. de sent. & act. *cum aliis juribus.* *p.*604

SERIES

SERIES

Decisionum Sacri-supremi ac Regij Aragonum Consilij, & Regij Valentini Senatus, quæ in hoc volumine traduntur.

EX LIBRO PRIMO.

I.

ACTVS Curiæ ab vno Brachio propositus, & impetratus, omnia Brachia, & eorum singulos ligat, si ab aliis non impugnetur, vel protestetur. pag.8.n 49.

II.

Baro, cui competit in Baronia jurisdictio privativè, si dolosè procedat, amittit causæ cognitionem. pag.22.n.41

III.

Privilegium electionis fori concessum viduis, pupillis, & miserabilibus personis,non censetur derogatum per legem, aut privilegium concedens alicui jurisdictionem in certis causis, nisi fiat specifica mentio illius.ibid. n.51. & pag.130. n.10.

IV.

Jurisdictio privativè concessa in certa specie causarum cum verbis enixis, & clausulis ampliſſimis,derogat privilegio viduarum, pupillorum, & miserabilium personarum absque expressa mentione. pag.22. n.52

V.

Locumtenentes Gubernationis, tam generalis, quàm specialis, non sunt Locumtenentes Gubernatoris, sed Gerentes vices illius, & sic appellari debent vbique. pag. 41. num. 29

VI.

Obtinens officium Gubernationis in aliqua ex Tenentiis illius, Locumtenens Gerentis vices censetur,etiamsi in titulo Gerens vices nuncupetur. ibid. n.30

VII.

Locumtenens generalis Gerentis vices Gubernatoris,nisi casu quo Gerens vices impeditus est, non potest fulminare processus civiles, nec criminales,sententias ferre,latas exequi, aut alia perficere. pag.41. n.31

VIII.

Locumtenens generalis Gerentis vices potest informationes de delicto in flagranti, delinquentes capere,& in carcerem mittere; sed si superveniat Gerens vices, debet Locumtenens cessare, & ipse Gerens vices potest informationes illas perficere,aut de novo incipere. ibid.n.31

IX.

Locumtenens generalis Gerentis vices in visitatione carceris facienda per eundem Gerentem vices,potest intervenire si voluerit,sed non debet convocari. ibid. n.31

X.

Gerens vices Gubernatoris,dum Regentis Locumtenentiam generalem Principis moderatur, potest carceratos Gubernationis visitare,delicta condonare,& mandata in eadem Curia suo nomine expedire. ibid.n.34

XI.

Gerens vices generalis Gubernatoris potest præcipere,& mandare Locumtenenti generali ea quæ facienda sunt. ibid.n.35

XII.

Gerens vices Gubernatoris visitare debet vniversitates sub dominio particularium existentes, si Domini mixtum imperium obtineant, secus si obtinent merum imperium. pag.42. n.52

XIII.

Locumtenens Gerentis vices præfertur Subrogato, aut substituto illius, tam in exercitio officij,quàm in aliis plurimis rebus.ibid. num.67.

XIV.

Quamvis Locumtenens præsens sit, non impeditur Gerens vices in subrogando in casibus sibi permissis. ibid. num.67

XV.

Sportulæ, sive averiæ debentur Judici,aut

Magiſtratui, cujus nomine ſententia condemnatoria lata fuit, non autem ipſam ſententiam exequenti. pag.43.n.70

XVI.

Cognitio cauſarum decimalium, etiam inter Eccleſiaſticos, ſpectat in hoc Regno ad Judices Regiæ juriſdictionis. pag.54.n.70

XVII.

Judex Eccleſiaſticus in hoc Regno non debet ſe intromittere in cognitionem cauſarum decimalium, cùm juriſdictio pertineat ad Regia Tribunalia. pag.56.n.85

XVIII.

Juriſdictio in bonis appellatis *de realengo*, per Eccleſiam, vel Eccleſiaſticas perſonas adquiſitis, pertinet ad Regẽ in hoc Regno; quod procedit etiã in Diœceſi Orcelenſi. p.57.n.100

XIX.

Juriſdictio cauſarum decimalium ad Regem pertinet in Diœceſi Orcelẽſi, etiãſi ea Regni pars aliquando fuerit in dominio Regis Caſtellæ, & ſub Diœceſi Cartaginẽſi. ibid.n.104

XX.

Epiſcopus Oriolenſis tenetur admittere contentionem juriſdictionis ſecundùm concordiam, quam habemus, in cauſis decimalibus ſuæ Diœceſis. ibid. n.104

XXI.

Decimæ ſolvendæ ſunt ab omnibus poſſidentibus bona *de realengo*, etiamſi privilegiũ à Sede Apoſtolica obtinuerint non ſolvendi decimas, eo quòd effectæ profanæ fuerunt, & conceſſio Sedis Apoſtolicæ interpretari debet abſque præjudicio conceſſionis factæ Regibus Aragonum. pag.57.n.105

Et nota hanc deciſionem, quia plura in ea de materia decimarum deciſa ſunt.

XXII.

Bona fideicommiſſo perpetuo, ſive majoratui ſuppoſita, etiamſi emphiteutica ſint, non tenentur ad ſolutionẽ quindennij. p.60.n.123

XXIII.

Manus mortuæ, vt ſunt Eccleſiæ, Monaſteria, vniverſitates, & his ſimilia, tenentur ſolvere quindennium ex bonis cenſitis ſibi jam adquiſitis. ibid.n.125

XXIV.

Juriſdictio conceſſa Magiſtro, & Alcadiis domus Monetæ, ad cauſas civiles, & criminales Monetariorum, privativè conceſſa eſt quoad alios Judices. pag. 64. n.17

XXV.

Monetarij non fruuntur privilegio fori in cauſis delationis tormentorum igneorum cum ſilice. ibid. num.26

XXVI.

Vacante Præceptoria alicujus Ordinis militaris, quæ obtinet vocem in Brachio, ſive Stamento Eccleſiaſtico, adminiſtrator illius Præceptoriæ non conſequitur interventum in dicto Brachio, aut Stamento. pag.82.n.4

XXVII.

Vno, aut altero ex Deputatis Generalitatis Regni noviter electis, impedito, non ſuſpenditur juramentum cæterorum, neque anteceſſor continuat, ſi adſint Deputati ex omnibus Stamentis. pag.81.n.37

XXVIII.

Deputatis omnibus vnius Brachij impeditis ad juramentum præſtandum, Deputati cæterorum Brachiorum jurant, & anteceſſores impeditorum continuant, ne pro illo Brachio deficiat. ibid. n.37. in fin.

XXIX.

Impedimentum vnius ex eligendis, non extenditur ad alios in concurſu ſortis, quando non eſt præfinitus numerus concurrentium pro forma electionis. pag.84.n.23

XXX.

Nullitas electionis à Principe facta ad inſaculationem vnius, licet quoad ipſum deficiat in forma, non vitiat electionem aliorum, qui juxta formam electi ſunt. ibid. n.26

XXXI.

Inſaculatus ad officia Generalitatis, vel actu officialis pro ſtrenuo Brachio militari, ſi ſuſcipiat Ordinis militaris inſigne, ipſo facto amittit jus inſaculationis, & officium quod obtinebat. ibid. n.35. & pag.133. n.4

XXXII.

Bona Militis mole creditorum gravati venduntur deductis bonis aſſignatis ad alimenta, non obſtante privilegio militari, ne conveniatur vltra quam facere poſſit, nam huic fit ſatis relictis alimentis. pag.87. n.22

XXXIII.

Hæredes debitoris Generalitatis non fruuntur privilegio militari, ne conveniantur vltra quam facere poſſint, etiamſi militares ſint. pag. 88. n.39

XXXIV.

Debitores Generalitatis tenentur ſolvere vſuras retardatæ ſolutionis ad rationem penſitationis cenſualium, quæ reſpondentur per ipſam Generalitatem. ibid. n.47

XXXV.

Juſtitia Civilis, ex catalogo Civium electus noviter, jurare poteſt, etiamſi Juſtitia Criminalis anni antecedentis continuare debeat ob impedimentum ſucceſſoris, tuncque minime dici poteſt, ambos eiuſdem ordinis eſſe, nam momentanea cenſetur illa detentio. pag.90. num.26

XXXVI.

Noviter electi ad officia dividuæ naturæ, quales ſunt Juſtitiæ, & Aſſeſſores, ob impedimentum vnius non debent repelli à præſtatione juramenti, & immiſſione in poſſeſſionem officiorum. ibid. n.26

XXXVII.

Cauſæ evocatæ ad Regiam Audientiam, abſente, Domino Rege, vel Prorege, per decem

cem dies à termino generali Vrbis, devolvuntur ad Judices ordinarios, ad quos ſecluſa evocatione ſpectabant. pag. 94. n. 28

XXXVIII.

Cauſæ per ſententiam deciſæ in Regia Audientia non devolvuntur ad Ordinarios, ex abſentia Proregis, vel Regis. ib. n. 30. & ſeqq.

XXXIX.

Obſervantia contra foros non cenſetur præſcripta ante lapſum triginta annorum, etiamſi habeat cauſam diſcontinuam. p. 94. n. 32

XL.

Ordinarij Judices, ad quos cauſæ devolvuntur, non poſſunt remittere pœnas, quas aliàs ſecluſa devolutione condonare nequibant. ibid. n. 33.

XLI.

Ceſſante abſentia Regis, vel Proregis, cauſæ redeunt ad Senatum abſque nova evocatione, etiamſi Ordinarius ad aliquos actus devenerit. ibid. n. 34

XLII.

A declarationibus factis per Juratos Vrbis in cauſis ad eos ſpectantibus ex juriſdictione privativè conceſſa provocari poteſt ad Senatū, dum ſpecialiter non interdicatur. p. 99. n. 38

XLIII.

Ordinationes officiis mechanicis conceſſæ per Juratos in gradu appellationis reformantur, moderantur, & meliorantur in Regia Audientia. ibid. n. 39

XLIV.

Cauſæ ſtatutorum Vrbis, vulgò appellatorum *Stabliments*, & ſpectantes ad impoſitionem contributionum, atque aſſiſiarum, non ſunt evocabiles, etiamſi ſint poſſeſſoriæ, apud nos appellatæ *Firmæ juris*. ibid. n. 39

XLV.

Juriſdictio privativè conceſſa Juratis Vrbis, procedit in his cauſis, quæ ducuntur verſus quos Civitas habet fundatam intentionem, non autem in aliis cauſis p. 100 n. 40. in fin.

XLVI.

Syndicum, ſeu Legatum mittere ad D. Regem nequeunt Generalitas, & Vrbs inconſulto Prorege, & ſine ejus facultate, atque licentia. p. 101. n. 49

XLVII.

Lapſus triennij vacantis non expectatur, ad hoc ut officia Vrbis in commendam obtineri poſſint ab eo, qui in proprietate obtinuerat. p. 111. n. 19

XLVIII.

Lite durante ſuper officio temporali, ſi tempus elapſum fuerit, electus remanet excluſus, nam tempus litis computatur in anno, vel triennio. ibid. n. 20

XLIX.

Juratus ex Civibus cingulum militiæ obtinendo, amittit officium, ſi titulum militiæ in forma expeditum conſequatur. p. 112. n. 6

L

Accuſatio ſine ſubſcriptione ad pœnam talionis juxta fori formam, nullius eſt momenti, ibid. n. 31

LI.

Conſuetudine immemoriali quæſitum eſt Syndico Vrbis, quòd poſſit accuſare utiliter ſine legitima ſubſcriptione ad pœnam talionis. ibid. n. 36

LII.

Ad officia Juſtitiæ, Jurati, Ædilis, & Conſiliarij Vrbis, requiritur ætas viginti quinque annorum completorum, aliàs nulla eſt electio. p. 115. n. 14

LIII.

Judices Regij cognoſcunt de cauſis bonorū *de realengo*, ab Eccleſia, vel Eccleſiaſticis poſſeſſis, etiamſi actio intentata perſonalis ſit, dum ſit reſpectu dictorum bonorum. p. 139. n. 23

LIV.

Reſcripta Principis juri tertij derogantia, eo inaudito executioni mandari non debent, quin Princeps conſulatur. p. 122. n. 16

LV.

Officiales titulati ſancti Officij Inquiſitionis fruuntur immunitate quoad præſtationem jurium Vrbis, ſicut cæteri immunes. ibid. n. 16

LVI.

Exemptio à præſtatione jurium Civitatis non oberat officialibus titulatis ſancti Officij Inquiſitionis, quominus ad officia Vrbis, & eorum concurſus admitterentur ante ſecundam conceſſionem inſaculationis. p. 123. n. 34

LVII.

Impedimentum ad honores proveniens ex accuſatione criminali adverſus eligendum inſtituta, non obeſt quominus eligatur, ſi annus elapſus ſit, & per eum non ſteterit quòd cauſa non decidatur. p. 125. n. 32

LVIII.

Quando inquiſitus, vel accuſatus non venit infamiæ nota afficiendus apud probos, & honeſtos viros, accuſatio, vel inquiſitio non obeſt ad honores. ibid. n. 32

LIX.

Electio nulla eſt, ſi approbati judicialiter, excludantur; etiamſi ab approbationis decreto provocatum fuerit, vel nullitates verſus ipſum propoſitæ, quanquam non interſit inhibitio, ſive mandatum de nihilo innovando in electione. p. 126. n. 4

LX.

Appellatio interpoſita ab electione poſt iuramentum, ſive poſſeſſionem electi, ſuſpendit exercitium, ſi appellans ante poſſeſſionem proteſtatus fuerit, eodem pacto ac ſi antea provocatum fuiſſet. p. 127. n. 20

LXI.

Electio peccans in forma poſitiva nullius momenti eſt quoad omnes; ſi autem peccaverit in aliis circunſtantiis, vel ſolemnitatibus, tantùm erit nulla quoad inhabiles. ibid. n. 24

LXII.

Electio facta excluſo habili, licet non deficiat in forma, nulla eſt, quia excluſus habet jus quæſitum ad ſortem, & incertus eſt ſortis effectus. ibid. n.25

LXIII.

Electio devolvitur ad ſuperiorem, ſi electores ſcienter inhabilem ad ſortem admiſerunt, vel habilem excluſerunt. ibid.n.27

LXIV.

Electio, quæ fieri debet per ſuperiorem jure devolutionis, ex matriculatis habilibus ad ſortem fieri debet. ibid. n.27

LXV.

Ut devolutio electionis evitetur, in dubio præſumendum eſt, electores ignoraſſe nullitatem, vel inhabilitatem, cùm conſiſtat in facto occulto, & jure intricato. p.128.n.29

LXVI.

Devolutionis jus ſublatum per *for.21.Cur. anni 1626.* eſt quoad electiones ad inſaculationes, ſive matriculas, non verò reſpectu electionum per ſortem fiendarum ex jam matriculatis. ibid.n.32

LXVII.

Electio facta de aliquibus inhabilibus ignoranter, non devolvit jus eligendi ad ſuperiorem, ſed ipſi electores, quibus electio commiſſa eſt, poſſunt iterum electionem perficere. ibid n.34

LXVIII.

Juriſdictio Conſulum maris non eſt prorogabilis ex partium conſenſu, nec virtute pacti electionis, & renuntiationis fori. p.129. n.8. *Et nota hanc deciſionem, quia pulchra eſt ad plura ex his, quæ in hoc volumine traduntur de diſtributione juriſdictionis in Magiſtratus Vrbis.*

LXIX.

Juriſdictio Præfecti incilium, vulgò *Cequier*, conceſſa eſt vrbi, vel oppido præcipuo diſtrictus, ita ut ſi in termino generali reperiatur aliqua Baronia, cognitio rerum ſpectantium ad incile commune, & irrigationes ex eo, non pertinent ad Baronem, ſed ad Cequiarium, nomine illius Univerſitatis. p.131. num.22

LXX.

Ætas viginti quinque annorum requiſita ad officia Vrbis, non requiritur ad munus Curatoris operum publicorum, apud nos appellari *Obrer de murs, y valls.* Neque qualitas contractus matrimonij. p.134.n.19

LXXI.

Exteri obtinentes civilitatem in vrbe immunes ſunt à præſtationibus, à quibus veri Cives immunes reperiuntur. p.145.n.46

LXXII.

Immunitas, quæ reſultat Civibus fictis ex conceſſione civilitatis, poteſt per Principem limitari, & modificari. pag.147.n.73

LXXIII.

Subjuſtitia, ſive Juſtitia tercentorum ſolidorum, eſt Judex querelarum damni illati in agris, apud nos dictarum *clams de tales*, privatione ad alios; etiamſi damnum inferens ſit ex Collegio monetariorum. p.149.n.11

LXXIV.

Poſſeſſio, cui jus reſiſtit, non eſt manutenibilis. pag.154.n.35

LXXV.

Baro per actum, quo renuntiare videtur ſuo juri, amittit juriſdictionem, & ſic fit cauſa evocabilis ad Senatum, quæ aliunde evocari non poterat. pag.157.n.62

LXXVI.

Ex offenſa facta Baroni cauſa officij, ſive ad officium ſpectante, ipſe Baro non redditur ſuſpectus ad cognoſcendum in illa cauſa. ibid. n.63.

LXXVII.

Si autem offenſa fiat perſonæ Baronis ex cauſa privata, tunc redditur ſuſpectus, & non poteſt cauſam judicare. ibid. n.63.

LXXVIII.

In quatuor caſibus de novo Baronibus conceſſis per *for.150. cumſeqq. Curiar, anni* 1604. juriſdictio conceſſa eſt cumulativè. ibid. n.66.

LXXIX.

Baro cognoſcere non poteſt de criminibus patratis in Baronia per Regios officiales. pag.158.n.73

LXXX.

Baro cognoſcere nequit de crimine vaſalli obtinentis ſalvam guardiam Principis. ibid. num.74

LXXXI.

Baro cognoſcere non poteſt de offenſa facta per ſuos vaſallos cuicunque Regio officiali, etiam intra Baroniam. ibid.n.76

LXXXII.

Baro, qui intra diſtrictum Baroniæ habet oppida, in quibus juriſdictio infima ſpectat ad alium, poteſt in illis oppidis apponere officialem, qui cognoſcat de cauſis ad Baronem ſpectantibus. p.159.n.91

LXXXIII.

Obtinens Baroniam jure pignoris, juriſdictionalia omnia adminiſtrat. ibid.n.91

LXXXIV.

Pœna exilij perpetui imponi non poteſt per dominum juriſdictionis Alfonſinæ, ſed per obtinentem merum imperium, & ſic Dominus Alfonſinæ cognoſcere nequit de crimine homicidij in rixa patrati. pag. 162. num. 8.

LXXXV.

Domino juriſdictionis Alfonſinæ debetur dimidium pœnæ pecuniariæ impoſitæ per obtinentem merum imperium ratione criminum intra territorium oppidi domini Alfonſinæ

sinæ patratorum. pag. 162. num. 14

LXXXVI.

Ad venditionem censualis per vniversitatem faciendam requiritur facultas, sive licentia Domini obtinentis supremam jurisdictionem sub nullitatis decreto, ita vt nequaquam sufficiat licentia Domini Alfonsinæ jurisdictionis, sive mixti imperij. ibid. n. 21

LXXXVII.

Exceptio nullitatis contractus censualis ob defectum licentiæ Domini meri imperij opponi potest in judicio executivo juxta foros. pag. 163. num. 25

LXXXVIII.

Pensiones solutæ ratione censualis quod nullum declaratur ob defectum licentiæ Domini meri imperij, non debent computari in sortem. ibid. n. 26

LXXXIX.

Facultas, aut consensus Domini primi censualis ad imponendum secundum super re primò subjugata, in tantum reddit secundum nullum, in quantum præjudicium infert primo. ibid. n. 27

XC.

Jurisdictio rei censitæ vti censitæ spectat ad Dominum directum, etiamsi emphyteuta sit pupillus, vidua, miserabilis persona, vniversitas, vel Collegium. pag. 165. n. 9

XCI.

Quæstio inter Dominum directum, & emphyteutam, si non sit de re censita vti censitiva, coram ordinariis agitari debet. pag. 166. num. 21

XCII.

Judici delegato per Dominum directum, non debet dari conjudex, seu associatus in prima instantia, nisi causa legitima vrgente. ibid. num. 22

XCIII.

Conjudicis, vel associati nominatio non pertinet ad Dominum directum, si Senator Regius esse debet, sed ad ipsum Senatum. ibid. num. 27

XCIV.

Associati, sive Conjudices desumpti ex Regio Senatu, præferuntur cuicunque Judici, cui assignantur. ibid. n. 32

XCV.

In oppidis, in quibus jurisdictio suprema, seu merum imperium concessum est Dominis titulo gubernatorio, Judices ordinarij distrietus possunt cognoscere de criminibus in eis patratis, ita vt sit locus præventioni inter ipsos, & Dominos. pag. 167. n. 11

XCVI.

Jurisdictio suprema titulo gubernatorio concessa, privativa est quoad Curiam Gubernationis, ita vt Gerens vices Gubernatoris in illis oppidis non possit cognoscere. pag. 168. num. 12.

XCVII.

Magistratus, vel Officialis, cui à lege, vel Principe datus est Assessor, vel aliàs Assessorem sumere debet, necesse habet consilium ipsius sequi. pag. 173. n. 37

XCVIII.

Officiales Baronum ad nutum amovibiles, revocari possunt absque causæ cognitione. pag. 174. n. 47

XCIX.

Magistratus judicans de consilio Assessoris sibi dati ministerio legis, vel à Principe, excusatur, etiamsi iniquam sententiam tulerit. ibid. num. 57.

C.

Officialis, seu Magistratus, animadvertere in Assorem, vel Locumtenentem, fruentes eadem jurisdictione nequit, quia par in parem non habet imperium. pag. 176. n. 87

CI.

Assessor ordinarius obtinens de publico salarium, tenetur solvere delegato, vel substituto mercedem laboris. pag. 177. n. 90

CII.

Delegatus officialis debet habere easdem qualitates, quæ in Officiali requiruntur, & sic Advocatus non versatus in praxi per biennium, munus Delegati, vel Substituti Assessoris subire nequit. pag. 178. n. 107

EX LIBRO SECVNDO.

CIII.

Contentio jurisdictionum sive competentia, saltim quoad dubium notorietatis, admitti debet per judicem Ecclesiasticum, etiam si reus, de quo agitur, Ecclesiasticus sit, & detineatur per judicem Ecclesiæ. pag. 191. num. 53

CIV.

Competentia susscitata juxta concordata per sereniſſimam Reginam Eleonoram, & Cardinalem Convenarum, debet admitti per Ordinarium Ecclesiasticum, dum agitur de relevando vi oppresso, etiam in rebus Ecclesiasticis. pag. 195. n. 88

CV.

In competentiis juxta concordiam susscitatis, electio arbitrorum pertinet ad curias contendentes, non autem ad partes, quarum interest, vel negotium tangit. pag. 200. n. 114. & 120

CVI.

Curia aliqua procedendo per concordiam, rescribere ad aliam Curiam nequit, sine nominatione Arbitri. pag. 201. n. 117

CVII.

Curiæ contendentes, in primis, & secundis literis

literis, uti debent verbis exhortativis; in tertiis vero, verbis præceptivis uti possunt. pag.201. n.118.

CVIII.

Unus arbitrorum, sine alio in causa competentiæ minimè procedere potest, quia amborum jurisdictio est. ibid.n.120

CIX.

Ob retardatam solutionem expensarum, non debet, nec potest differri nominatio arbitrorum. ibid.n.120

CX.

Literæ remissæ per unam Curiam absque arbitri nominatione, non ex eo revocandæ sunt, sed temperandæ, vel corrigendæ arbitrum nominando. ibid.

CXI.

Literæ competentiæ expeditæ contra stylum procedendi, revocandæ omnino sunt. ibid.

CXII.

Votum cujuslibet ex Arbitris, latum post terminum quinque dierum, nullius momenti est. p.202.n.123

CXIII.

Curiæ consensum præbere debent ad prorogationem termini foralis assignati, ad expeditionem, & decisionem causæ competentiæ, sed prorogatio facienda est per Cancellarium. ibid.n.126

CXIV.

Advocatus Fiscalis nominari solet Arbiter in causis competentiæ jurisdictionis, pro Regia jurisdictione; quæ quidem nominatio fit ratione muneris ipsius: & sic mutata persona Fiscalis, Arbiter censetur successor, absque alia nominatione, etiamsi antecessoris nomen, expressum in literis reperiatur. Quod pariter procedit respectu Vicarij Generalis Curiæ Ecclesiasticæ, qui eodem pacto nominari solet. p.203.n.136

CXV.

Competentia pendente; licet nihil innovandum sit, non debet sic intelligi, respectu receptionis informationis summariæ, ne interim probationes pereant, & delicta remaneant impunita. p.204.n.144

CXVI.

Reus ad Ecclesiam confugiens potest detineri catenis, atque vinculis alligatus, totóque genere custodiæ adhibito, nullo spectato Episcopi consensu. ibid. n.150

CXVII.

Reus ad Ecclesiam confuga si non potest gaudere immunitate notorie, ob criminis qualitatem, extrahi potest per Judicem laïcum non spectato consensu Ecclesiastici. pag.205. num.151.& 160

CXVIII.

Reus confuga extractus ob causam vrgentem, per laïcum ab una Ecclesia, potest alteri restitui, quia de Ecclesia ad Ecclesiam non datur spolium, etiam in diversis Diœcesibus. ibid. n.155.

CXIX.

Reus vulnerans, vel occidens ex loco remoto ab Ecclesia, eum qui adest in Ecclesia, vel è contra, in Ecclesia deliquisse censetur, & sic non gaudet immunitate. pag. 205. num. 163

CXX.

In causa contentionis sufficit Fisco Regiæ jurisdictionis semiplena probatio criminis circunferentis jurisdictionem. p.206.n.187

CXXI.

Delinquens in ipsa Ecclesia, licet leviter, non fruitur immunitate illius. ibid.n.168

CXXII.

Delinquens casu magis, quàm animo deliberato, & doloso in loco immuni, non amittit immunitatem. ibid.& 207.n.169

CXXIII.

In causis mixti fori Judex Ecclesiasticus solum potest procedere in laicos per censuras, non autem per capturam, aliámve districtionem corporalem. p.207.n.171

CXXIV.

Episcopus non potest procedere in laicos concubinarios, quin præcedat trina monito. ibid.

CXXV.

Clericus factus post commissum crimen, in fraudem jurisdictionis laici, si ad minores Ordines tantum promotus est, remanet sub laici jurisdictione, tam quoad bona, quàm quoad personam: si autem ad majores Ordines promotus reperiatur, districtio personæ ad Ecclesiasticum spectat, bonorum verò ad laicum. p.208.n.173

CXXVI.

Ut Clericus Beneficiatus gaudeat privilegio fori, tria probare tenetur Clericatum, titulum, & possessionem Beneficij. ibid.n.175

CXXVII.

Vicarius Capituli Sede vacante non potest assignare Ecclesiam ad serviendum Clerico juxta Tridentinum, ut fori privilegio fruatur, signanter absque speciali mandato. ibid. n.275

CXXVIII.

Clericus conjugatus cum unica, & virgine, in causis civilibus, non gaudet privilegio fori Ecclesiastici. p.209.n.177

CXXIX.

Clericus conjugatus carcerandus pro delicto civili, detrudi debet in carcerem per Judicem Ecclesiasticum, & detineri ad nutum Judicis laici. ibid.

CXXX.

Famuli laici Episcoporum, apud nos, non fruuntur privilegio fori Ecclesiastici. p. 210. num. 181.

CXXXI.

CXXXI.

Eremitæ, Tertiarij, & similes, non gaudent privilegio fori, nisi emiserint tria vota substantialia,& vixerint sub legitimi superioris Ecclesiastici obedientia. ibid.n.187

CXXXII.

Quæstio solutionis gabellæ, in eo qui non habet fundatam intentionem immunitatis, ad Judicem laïcum spectat. ibid.n.190

CXXXIII.

Rex est Judex exemptorum Ecclesiasticorum,qui à jurisdictione Ordinarij eximuntur,& non habent Judicem in Regno.p.212. num.205. & seq.

CXXXIV.

Quilibet Judex Regius obtinens merum, & mixtum imperium, potest suscitare contentionem cum Judice Ecclesiastico, juxta nostram concordiam. p.214.n.217

CXXXV.

Comminationes pœnarum, imponendarum Judicibus Ecclesiasticis jura Regia turbantibus,injungendæ sunt personaliter: nam procurator, quamtumvis generalis, non potest principalem crimini subjicere.ibid.n.225

CXXXVI.

Clericus simpliciter tonsuratus, etiamsi Beneficium obtineat, non gaudet privilegio fori in criminibus atrocioribus, contentis in Bulla Iulij III. data probatione aliquali incorrigibilitatis, vel inveterationis. p. 219. n. 66. & seq.

CXXXVII.

Inquisitor antiquior nolens acceptare conferentiam juxta concordata compellendus est per occupationem temporalitatum, & cæteras pœnas usu receptas, p. 224. n. 23

CXXXVIII.

Familiares sancti Officij Inquisitionis non gaudent privilegio fori in criminibus patratis cum sclopo, p. 225. n. 40

CXXXIX.

Comites, Barones, ac Vassallorum domini admitti non debent in Familiares S. Officij Inquisitionis, & si de facto admittantur, non gaudent privilegio fori, p. 225. n. 41

CXL.

Milites novitij Ordinum Militarium gaudent in omnibus privilegio fori, p. 261. n.64

CXLI.

Milites Ordinum Militarium tanquam veri Religiosi fruuntur privilegio immunitatis à præstatione vectigalium sicut cæteri Ecclesiastici, ibid. n. 67

CXLII.

Vxor Militis Montesiæ gaudet privilegio fori mariti, tam in civilibus, quàm in criminalibus, p. 262. n. 75

CXLIII.

Viduæ Miltum Ordin. Montesiæ conservant privilegium fori mariti, dum in eo statu permanent. p. 263. ibid.

CXLIV.

Officialis Bajuliæ non gaudet privilegio fori in crimine patrato cum sclopo, extra muneris exercitium. p.278.n.19

CXLV.

Advocatus Fiscalis judicat contentiones jurisdictionum inter Bajulum generalem, & alios Regios Officiales Regni. ibid.

CXLVI.

A sententia lata per Regij Fisci Advocatum in causa contentionis jurisdictionum inter Regios Administros concessum est remedium appellationis. ibid. n.27

CXLVII.

Causa criminalis prosequi potest ad sententiam usque, contra mandantem, etiamsi non constiterit plenè de mandatario, dummodo adsint judicia sufficientia ad nominandam illius personam, p. 283. n.15

CXLVIII.

Corpus delicti in crimine propinati veneni probari nequit ad pœnam ordinariam imponendam, nisi adhibeantur periti, p. 284. n. 19

CXLIX.

Iudicium obstetricium probat corpus delicti in stupro, quamquam fallax in aliquibus reperiatur. ibid. n. 27

CL.

Corpus delicti non debet necesse probari per inspectionem, sufficit enim probatio per testes, dum concludens sit. ibid. n. 30

CLI.

Testi torquendo tanquam verisimiliter de crimine informato, sive convincatur ex suo dicto, sive ex alienis, non est concedenda copia indiciorum. p. 286. p. 54

CLII.

Minor decem & octo annis, licet torqueri nequeat juxta foros, potest tamen ferula cædi ad eruendam veritatem. ibid. n. 59

CLIII.

Testium depositiones in criminalibus vitiantur ex defectu subscriptionis testium, vel signi Crucis cum duobus attestantibus Crucem, juxta *forum* 105. *Curiar. anni* 1626. p. 287. n. 64.

CLIV.

In accusationibus, si accusatus est persona, in qua non cadit faciliter suspicio criminis, non solet admitti accusator, nec captura decernitur, quin per informationem constet de indiciis sufficientibus ad capturam. p. 288. n. 9

CLV.

Fœmina cujusvis status detineri debet sub custodia in loco decente illius statui, si crimen grave sit. ibid. p. 14

CLVI.

Reus respondere recusans judici interroganti

ganti, tribus mandatis comminatus, hoc est, simplici, pœnali, & sub pœna convicti & confessi, condemnari ex hac confessione potest. pag.290.n.19

CLVII.

Reus confitens delictum cum qualitate mininuente pœnam,non potest condemnari ad pœnam ordinariam, dum Judex ea confessione opus habet. p.291.n.28

CLVIII.

Testes deponentes de puncto juris, minimè probant, cum id pertineat ad Judicem, & non ad testes. p.294.n.19

CLIX.

Fiscus recursus remedio juvari potest à gravamine illato per relationem Juratorum, & Majoralium artis Notariæ, in solemnitate adimplenda in crimine falsi juxta *for.*104. *de Cur.& Bajul.* ibid.n.32

CLX.

Testes pro reo recipi non debent in articulo recursus emissi per Fiscum, vel accusatorem in relatione peritorum ad crimen falsi gravatum. ibid.n.36.& seq.

CLXI.

Ex qualitate aggravante delictum, & augente pœnam, non narrata in accusatione, sequi potest condemnatio, dummodo ex taciturnitate illius non auferatur reo justa defensio. p.296.n.10

CLXII.

Testes repeti, vel produci possunt eodem die quo reus respondit super accusatione, cum terminus dilationis censeatur juxta foros factus,non verò dies. p.297.n.20

CLXIII.

Dilatio probatoria in criminalibus prorogari potest per Judicem actori, si ex legitima causa intra primam dilationem petierit. ibid. num.23

CLXIV.

Restitutio in integrum non conceditur majori ex clausula generali ad probandum, etiamsi diversa capitula per eum proponantur in criminalibus causis, quamvis juramento asseratur noviter factum in eis contentum ad notitiam illius deveniisse, quin verisimilitudo ignorantiæ concurrat. ibidem, num. 26

CLXV.

Dies feriati etiam in honorem Dei habilitari possunt ad actus judicij criminalis, legitima causa existente,quamvis sint ex contentis in foro. p.298.n.31.seq.

CLXVI.

Ex morbo sontico dies differri nequit reo carceribus mancipato, dum compos mentis reperitur ad parandam justam defensionem. ibid. n.42

CLXVII.

Reo condemnato contumacialiter factis citationibus in loco delicti, quia resultabat ex actis eum non habere domicilium certum, si quando capitur probare intentat domicinum habuisse, audiendus non est. pag.300. num.7

CLXVIII.

In Curia Judicis Ordinarij Vrbis, juxta stylum, commissio non conceditur in scriptis Apparitori ad citandum reum absentem extra quatuor miliaria, sive leucam, sed ore tenus ei tribuitur. p.301.n.13

CLXIX.

Proclama in processu contumaciali non potest publicari in die accusationis contumaciæ linearum, & si fiat ritus processus vitiatur. ibid. n.18

CLXX.

Deficiente declaratione convicti, & confessi in causa contumaciali, corruit condemnatio, etiam si ritus legitimus reperiatur in cæteris, p.302.n.30

CLXXI.

Ritu processus contumacialis in minimo deficiente, processus, & sententia corruunt, nam in his qui cadit à syllaba cadit causa. ibid.n.34

CLXXII.

Reo capto intra annum non evanescit processus contumacialis, nam hoc beneficium concessum est sponte intra annum comparentibus,qui computandus est à die contumatiæ. ibid. n.36

CLXXIII.

Quando reus contumacialiter condemnatus audiendus est, ex eo, quod remissus sit à Regno Castellæ, juxta concordata Regnorum, processus validus remanet, & solum admittitur ad probandum defensiones pag.303. num.39

CLXXIV.

Reo admisso ad defensiones juxta concordata Regnorum Valentiæ,& Castellæ concedenda est copia processus, ut defensiones proponere valeat. ibid n.42

CLXXV.

Dilatio concedenda reo, ex Regno Castellæ adducto, juxta Senatus observantiam, est quinque dierum, sed non ita, ut tres dies assignentur ad materiam principalem, & duo ad objectivam; sed omnis dilatio conceditur ad defensiones proponendas. ibid.

CLXXVI.

Reus minor viginti annis, restituitur adversus contumaciam, & condemnationem subsecutam in processu absentiæ, formato juxta foros, & pragmaticam. ibidem, numero 43

CLXXVII.

Pluribus reis contumacialiter condemnatis in eadem sententia, si unus propter minorem

rem ætatem restituitur, sententia firma manet quoad alios. ibid.n.44.& seq.

CLXXVIII.

Si domicilium in quo habitabat reus tempore patrati criminis dirutum, aut demolitum reperiatur, quando citationes ad causam contumacialem fiunt, citari debet in solo domus dirutæ, vel demolitæ. pag. 304. num.47

CLXXIX.

Assignatio amplioris termini statuti per pragmaticam in citatione linearum vitiat processum contumacialem, etiamsi videatur ampliatio favorabilior reo. ibid.n.59

CLXXX.

Dies citationis vtilis esse debet, tam in loco Curiæ, quàm in loco in quo citatio fit. ibid. n.61

CLXXXI.

Mala fama requisita per forum ad condemnationem ejus apud quem reperta fuit res furata, debet esse in eodem genere mali, non enim sufficit mala fama in genere. p.307. n.7

CLXXXII.

Ex parte magni furti reperta penes aliquem non potest sequi condemnatio ad pœnam ordinariam totius furti, sed ad pœnam correspondentem parti inventæ, vel ad extraordinariam totius. ibid.n.14

CLXXXIII.

Si valor rei furatæ excedit quinquaginta libras monetæ Valentiæ, non imponitur pœna simplicis furti, sed gravior quanto magis appropinquatur centum libris. ibidem, num.18.

CLXXXIV.

Ut reus condemnetur ad pœnam ordinariam ob tertium furtum, non requiritur, quod præcedat condemnatio primi, & secundi; sed sufficit probatio. Ad hanc conclusionem limita, si cuncta furta sint exiguissima, quia ob paritatem materiæ leniendum est de acerbitate pœnæ capitalis. pag. 308. num. 18

CLXXXV.

Quando qualitas patrati furti includit pœnam capitalem in minima parte, ex istius inventione condemnatio sequi debet ad pœnam ordinariam. ibidem, numero 19

CLXXXVI.

Reo condemnato ad pœnam extraordinariam furti, ob defectum probationis, non potest condemnari ad restitutionem rei ablatæ. ibid.n.21 & seq.

CLXXXVII.

Extorquere pecuniam ab extrahentibus mercimonia à Regno non solutis gabellis, non dicitur furtum in Satellitibus, & Birroariis; sed crimen Baratariæ, concussionis, vel extorsionis, ob quod pœna non debet regulari juxta crimen furti. ibid. num. 26. & seq.

CLXXXVIII.

Pecunia extorta per Baratariam restituenda est per reum; sed quando adest turpitudo dantis non ei applicatur, sed Fisco. ibid. n.29

CLXXXIX.

Quando lex solum considerat factum in crimine falsi, sufficit quod falsitas sit apta nocere, ut pœna ordinaria subsequatur. p.309. num. 34

CXC.

Conficiens instrumenta publica de re vere gesta, tanquam Notarius, & persona publica, cum non sit; non punitur pœna ordinaria falsi, sed arbitrariè. ibid. num.35. & seq.

CXCI.

Occidens aliquem nulla præcedente causa, vel occasione, sed omnino voluntariè æquiparatur occidenti deliberatè, & punitur pœna ordinaria. p.309.n.49

CXCII.

Occidens sine causa torqueri potest, ut dicat de mandante, etiamsi aliunde non constet ex mandato alterius feciisse, quia cum nemo præsumatur delinquere sine causa, si propriam non habet, verisimiliter ad alterius instantiam feciisse creditur. ibid.

CXCIII.

Qualitas aggravans pœnam homicidij, probanda est per Fiscum, nam in quolibet genere homicidij imposita reperitur specialis per foros, & ut pœna subintrare possit debet accusator illam qualitatem probare. p. 310. num.45

CXCIV.

Aggressor voluntariè provocans ad rixam punitur gravius de homicidio secuto, & per eum patrato, quia quando excedens est auctor rixæ, & initium facti voluntariè tendit ad rem secutam, tenetur de excessu, quia non præsumitur casu deliquisse. ibid. n.50. & seq.

CCXV.

Pœna quingentorum aureorum imposita per *Privil* 23. §. *idem dicimus in extravag.* occidenti Clericum, non potest subintrare quin concludenter appareat de qualitate clericatus occisi. ibid.n.57

CXCVI.

Aureorum contentorum *in d. privileg.* 23. valor, pendi debet juxta communem stimationem solidorum aureorum, quod idem est, ac *escudos de oro.* p.311.n.60

CXCVII.

Maritus occidens uxorem adulteram non in flagranti apprehensam, sed ex intervallo, pœna capitali est puniendus. ibid.n.64

CXCVIII.

Vir inveniens uxorem ducendo vitam meretricem per Vrbem, & eam necans, videtur deprehensam in adulterio necasse, & sic excusatur à pœna ordinaria. pag.311. num.71

CXCIX.

Animus deliberatus occidendi in pluribus probatur ex inimicitia capitali præcedente, & repentino mandato cum celeri executione, & quanquam non omnes occidisse appareat, cuncti tenentur eadem pœna.p.312. num.74. & seq.

CC.

Auxiliatores ante delictum mitiori pœna puniuntur, si auxilium non contineat expresse consensum cooperativum ipsius delicti. p.313.n.91

CCI.

Birroarius auxilium præstans post crimen patratum, non pœna ordinaria, sed extra ordinem debet puniri: quæ pœna commensuratur in Regno, ita ut pœna duplicata plectatur, ac puniretur quilibet privatus. pag. 314. num.100

CCII.

Occidens Clericum resistentem familiæ atrociter cum sclopo, ad sui ipsius defensionem, nequaquam delinquit, sicque absolvendus est, etiam à pœna *for.*31. *de criminibus.* ibid.n.110. & seq.

CCIII.

Domus alieni habitaculi aggressor animo damnificandi, etiamsi leve damnum intulerit, vel nullum, pœna capitali punitur. p.316. num.120.

CCIV.

Ut pœnæ ordinariæ sit locus in crimine aggressionis domus, non est necesse, quòd aggressus sit dominus, vel conductor domus, sed sufficit, quod in ea habeat constitutos lares. ibid.n.121

CCV.

Si ex vico, vel via aliquid projiciatur, ita ut existens in proprio domicilio offendatur, pœna fori subintrat. ibid.n.122

CCVI.

Aggressor alicujus domus libidinis causa, vel alterius cujusvis affectus repentini, non tenetur pœna fori. ibid. n.123

CCVII.

Ut quis teneatur pœna pragmaticæ ob divagationem in commitiva Bannitorum, requiritur divagatio per loca aliena, armorum delatio, atque delictorum patratio: sed hæc crimina non sunt probanda in specie, sed genericè, nempe commitivam, in qua reus incedit, crimina patrasse. ibid.n.125. & seq.

CCVIII.

Divagatio in commitiva, licet sit actus reiterabilis, non probatur per testes singulares ad pœnam ordinariam imponendam; bene verò ad pœnam extra ordinem. p.317. num.131

CCIX.

Divigatio momentanea in commitiva Bannitorum, quantumvis perniciosa, si fiat calore iracundiæ, punibilis non est. ibidem, num.132

CCX.

Receptatori Bannitorum pœna pragmaticæ augetur usque ad mortem naturalem inclusivè, juxta receptatoris, & receptationis qualitatem, ibidem, numero 134. & seq.

CCXI.

Receptans frequenter Bannitos in prædio rustico, non præsumitur coactè facere, sed sponte, atque voluntariè, & sic punitur pœna pragmaticæ; secus si semel, aut bis receptaverit in loco, in quo Banniti prædominantes reperiuntur. ibid.

CCXII.

Pœna receptationis habet locum in unico actu si voluntariè, vel deliberatè fiat, remota omnimodè suspicione metus, aut violentiæ. ibidem.

CCXIII.

Qualitas augens pœnam, quia inhæret personæ mandantis, influit in mandatarium delictum exequentem, & è contra. pag.318. n.137.& seq.

CCXIV.

Explodens tormentum manuale in quemlibet, licet non vulneraverit, dummodo clavem immitat appensatem, pœna capitali tenetur, dum in tormento glandes plumbeæ reperiantur. ibid.n.141

CCXV.

Explodens tormentum in rixa, casu magis, quàm dolo, non tenetur ad pœnam pragmaticæ, quamvis homicidium sequatur. ibid. num.143

CCXVI.

Pœna pecuniaria imposita per pragmaticam anni 1613. non respicit explosionem, sed delationem ad malos usus; & sic verificata hac qualitate, pœna subintrat, dum aliquod crimen patratum ignea arma deferendo, nisi crimen leviissimum esset. ibid.n.146. & seq.

CCXVII.

Socij delinquentis cum armis igneis, non tenentur ad pœnam pecuniariam pragmaticæ, quin specificè probatum sit deliquisse associando eum specialiter in ipsa delatione. p.318. n.149

CCXVIII.

Omnibus deferentibus arma ignea, & uno explodente, vel alio crimen patrante, cuncti consentientes tenentur, nam omnes deferunt,

deferunt, & qualitas mali usus verificatur in auxilio præstito exequenti. pag. 319. num. 150

CCXIX.

Explodens arma ignea in rixa, non tenetur ad pœnam delationis mali usus, sed simplicis: quod intelligitur quando secum deferebat, secus verò si non asportaverit, & casu arma inveniens exploserit. ibidem, num. 151

CCXX.

Si pluribus mandetur delictum patrare cum sclopis, uno solvente cæteri liberantur à pœna ordinaria. ibid. n. 157

CCXXI.

Pedagogus filij domini, cognoscens prævignam illius, nempe filiam matris familias, comprehenditur sub dispositione *for. 5. de adulter.* quo pœna capitalis infligitur famulo cognoscenti filiam domini. p. 320. n. 163. & seq.

CCXXII.

Bona confiscanda juxta *forum* 14. *de adulter.* ob crimen raptus Fisco applicari debent, non verò fœminæ raptæ. pag. 321. num. 173

CCXXIII.

Pœna confiscationis imponi nequit quando ob defectum probationis pœna capitalis subintrare non potest, cum publicatio bonorum copulativè à lege cum capitali indicta, non habeat locum, nisi ea etiam imponatur. ibid. n. 178

CCXXIV.

Fama publica non probatur, quin testes rationem sui dicti reddant congruentem, nempe se publicè audivisse. pag. 325. num. 203.

CCXXV.

Testes deponentes de visu, nocturno tempore, & dicentes noctem claram extitisse, & se distare à reo tempore criminis, per quinque passus, plene probant. ibid. num. 204. cum seq.

CCXXVI.

Testes majores quatuordecim annis, & minores viginti, non probant plene ad pœnam ordinariam. ibidem, numero 212. & seqq.

CCXXVII.

Paupertas sola in teste non detrahit aliquid de fide, & sic testes ob solam paupertatem integræ fidei manent. p. 326. n. 218. & seq.

CCXXVIII.

Birroarij, & cæteri de familia non probant plene ad pœnam ordinariam. pag. 327. n. 229. & seq.

CCXXIX.

Apprehensores rei si non sint de familia Curiæ, sed privati ad hoc vocati, plenè probant. ibidem, numero 238

CCXXX.

Testis affinis inimici præsumpti, nempe fratris veri inimici, vel domesticus domestici, & similes, integræ fidei sunt. pag. 327. num. 240

CCXXXI.

Fœminæ quamquam ob sexum integræ fidei non sint, admittuntur in testes, quando causa criminalis ducitur per inquisitionem. p. 328. n. 246. & seqq.

CCXXXII.

Confessio incidenter emanata circa negotium, de quo agitur generaliter inquirendo, probat plene. ibidem, num. 258. & seq.

CCXXXIII.

Confessio emanata coram Judice incompetente facit judicium ad torturam. p. 329. num. 266

CCXXXIV.

Prorogatio jurisdictionis in criminalibus admittitur in Regno Valentiæ, juxta opinionem Franciscí Romani. ibid. n. 269

CXXXV.

Sententiæ sacri nostri Senatus justa causa existente, scribi possunt ab Scribis mandati, aliàs, aut sententia, aut breviculum, vulgò *conclusiò*, manu auditoris causæ scribendæ sunt. p. 334. n. 24

CCXXXVI.

Sententia Regia si aliter quam res se habet, ob lapsum calami exarata reperiatur, corrigi post publicationem potest. ibidem, num. 29

CCXXXVII.

Sententiæ publicatio differri debet, etiamsi penes scribam reperiatur, quando nova instrumenta producuntur, ex quibus immutanda venit substantia pronunciationis, ne pronuntietur indefenso eo, in quem instrumenta illa probant. ibid. n. 31

CCXXXVIII.

Nullitates propositæ versus sententiam criminalem, in Senatu examinantur; si probabiles reperiuntur, admitti debent, sin minus, statim rejiciuntur, & ad vlteriora proceditur. p. 358. n. 83

CCXXXIX.

Causa non supplicabilis reo, fit supplicabilis actori, vel tertio, cujus interest. pag. 325. num. 92

CCXL.

Literæ Consiliorum, aut Senatuum aliorum Regnorum exhibitæ, simul cum literis sacri supremi Aragonum Consilij, quas *sobrecarta* vocamus, non habent paratam executionem absque causæ cognitione, quia Supremus solum jubet exequi juxta foros, quæ clausula cognitionem aliqualem præsupponit. p. 329. & 330. n. 151

CCXLI.

Qui est incapax alicujus beneficij, incapax pariter est pensionis reservatæ super fructibus ejusdem beneficij. p.330.n.133

CCXLII.

Emens rem litigiosam à Fisco, non remanet securus, imò ex sententia lata cum injunctione Fisci, præjudicatur, nam ea exequi potest in emptorem non vocatum. ibid. num.159

CCLXIII.

Duo reperti dormientes in eodem lecto, habens unusquisque arma reprobatæ mensuræ juxta caput, tenentur pœna ordinaria delationis. p.319.n.158

EX LIBRO TERTIO.

CCXLIV.

Prima citatio ad litem, utiliter fieri potest procuratori absentis, sed si postulet, concedenda ei est dilatio ad Dominum consulendum. p.390.n.51

CCXLV.

Actor tenetur reo edere instrumenta de quibus mentionem fecit in libello, si judici necessarium visum fuerit; ut possit deliberare, an cedere liti, vel contendere velit. p.393.n.95

CCXLVI.

Dilatio deliberatoria conceditur, tam ad deliberandum, quam ad opponendas exceptiones dilatorias; sed probatio ad eas verificandas per testes, à foro non admittitur. pag.396.n.128

CCXLVII.

Appellatio, vel supplicatio deneganda est à pronunciatione, *litem contestatam fuisse* ministerio legis per transitum dilationis. p.398. num.151

CCXLVIII.

Revisionis, vel correctionis remedium adhibens, si in eo succumbit, non potest alio remedio uti; secus dicendum est respectu adversarij, casu quo petens revisionem obtinuerit. p.399.n.160

CCXLIX.

Repulsa declinatoriæ fori, semel est appellabilis in Regno Valentiæ, & pariter supplicabilis. ibid.n.163

CCL.

Nullitates frivolæ, & improbabiles in calce libelli repellendæ sunt in judicio civili, in criminali vero summatim per ipsum libellum examinatæ, si tales reperiantur, nec libellus admittendus est. p.400.n.171

CCLI.

Nullitatum repulsa, in causa sui natura inappellabili, appellationem non admittit. ibid. num.173.

CCLII.

Exceptio continentiæ causæ, quamvis dilatoria sit, admittenda est post litem contestatam, ne judicium retro nullum reddatur. pag.402.n.192.

CCLIII.

Ne continentia causæ dividatur, lites diversæ speciei cumulandæ sunt. ibid.

CCLIV.

Litis pendentiæ exceptio, merè dilatoria est, & sic non debet admitti post litis contestationem. p.402.n.192

CCLV.

Respondere in judicio recusans, an hæres sit, comminandus est trina monitione; & persistens, convictus, & confessus pronunciandus. p.405.n.235

CCLVI.

Instantiæ factæ per Procuratorem habentem mandatum, sustinentur etiam si non ediderit in primo actu litis. pagina 406. num.248

CCLVII.

Instantiæ factæ per Procuratorem, non habentem mandatum concessum ante oppositam exceptionem defectus illius, nullæ sunt. ibid.

CCLVIII.

Instantiæ factæ nomine Procuratorio per non habentem mandatum, nullæ sunt, etiam si ratihabeantur, post oppositam exceptionem defectus. ibid.

CCLIX.

Mandatum contentum in scriptura non authentica, admitti potest in judicio, si concedens vi superiori impeditus reperiatur, ad concedendum ante publicam personam. pag.407.n.258

CCLX.

Successor litem agens, uti Procurator antecessoris, posteaque ei succedens ex jure proprio, non potest per se, neque per alium, gesta per ipsum impugnare, quia judicium agnovit partes antecessoris fovendo. p.410.n.299

CCLXI.

Tutoris, vel Curatoris gesta in lite pupilli, vel minoris, bona fide, post finitum tempus satisdationis, rem pupilli salvam fore, sustinenda sunt. pagina 411. num.314

CCLXII.

Procurator Tutoris, vel Curatoris Dominus litis efficitur, per illius contestationem. pag.412.n.319

CCLXIII.

Procurator Tutoris, vel Curatoris constitutus absque limitatione, finita lite per sententiam, licet appellare possit, non tamen prosequi

prosequi appellationem, tanquam factus Dominus litis. ibid.n.322

CCLXIV.

Maritus dari non potest Curator bonis uxoris; si tamen datus fuerit, gesta per eum, ante oppositam exceptionem, sustinenda sunt. ibid.n.326

CCLXV.

Juramentum calumniæ postulatum coram actuario, & non coram Judice, si omittatur præstari, non reddit processum nullum. p.418. num. 9

CCLXVI.

Juramentum calumniæ postulatum coram judice, & per ipsum concessum, censetur remissum, si postulans processerit ad vlteriora, vel consensum præbeat alteri litigatori procedere. ibid. n.10

CCLXVII.

Recusans præstare juramentum calumniæ, cadit à causa; sed necessaria est judicis pronunciatio. ibid n.12

CCLXVIII.

Archiepiscopi assertio, dum dicit non recordari de contentis in positionibus, ad quas respondere jussus fuit, credenda est, & sic non est cogendus iterum respondere. p.423. num.79

CCLXIX.

Procurator præjudicat Domino, in his quæ judicialiter confitetur; si respiciant litem ei concreditam; & ex contumacia illius, in non respondendo pariter præjudicium Domino infert, si ter monitus non responderit, & declaretur convictus, & confessus. ibidem, num.86

CCLXX.

Convictus, & confessus declaratus propter contumaciam in non respondendo, admitti debet, si contrarium probare voluerit. p.423. n.88

CCLXXI.

Publicatio testium confirmanda est, etiamsi aliqua ex partibus dixerit, testes ab ea productos, in scriptis non esse redactos; cum hoc, quod intra breve tempus assignandum, eos in scriptis redigi curet, quo elapso absque alio decreto publicati manent, & in actis inferendi sunt. pag. 427. num. 149

CCLXXII.

Dilatione probatoria pendente, si aliqui testes legitimè impediti reperiantur, nominatim, quo ad eos, dilationis cursus suspendendus est usque ad publicationem. pag.428. n.157

CCLXXIII.

Dilationes tendentes ad diversos fines, uno, eodemque tempore, concedi possunt, & currere. ibidem, numero 164

CCLXXIV.

Restitutio in integrum concedi nequit Majori ad probandum post didiscita testificata, nisi probata ignorantia justa, probabili, & excusationem non admittente. p.430. num.183

CCLXXV.

Probare volens in partibus longinquis, etiamsi ampliorem dilationem ordinaria non postulaverit, tenetur observare solemnitates forales ad similem probationem requisitas. pagina 431. numero 203. cum sequent.

CCLXXVI.

Testes in concomitantiam instrumenti noviter producti, recipiendi sunt, lapsis dilationibus, & post conclusionem causæ. p.433. num.237

CCLXXVII.

Relationes peritorum admitti debent per extraordinariam providentiam, post publicatas attestationes, & concluſum in causa. pag.434. n.241

CCLXXVIII.

Concomitans materia dicitur, quæ respicit solemnitatem instrumenti, & factum in eo contentum. pagina 433. numero 236

CCLXXIX.

Omissio interrogandi testes, super interrogatoriis partis adversæ, ex culpa examinantis, non vitiat examen; sed parte cujus interest instante, interrogandi sunt, etiam didiscitis testificatis. p.434. n.248

CCLXXX.

Juramenti clausula non expressa, præsumitur omissa, sit appositus fuit dies examinis; & parte opponente defectum juramenti, jubendum est actuario, vel successori si defunctus fuerit, quod eam elonget, juxta stylum. pagina 435. numero 258

CCLXXXI.

Sed hoc procedit in civilibus, nam in criminalibus, si testes reum oneraverint, mortuo actuario elongatio facienda non est, sed examen annullandum, favore defensionis. ibid.n.259

CCLXXXII.

Culpa, vel dolus examinantis testes, probari debet adhoc quod testes, didiscitis testificatis, iterum repetantur. pagina 435. num.263

CCLXXXIII.

Testes deponentes de re, quæ non consistit in facto, sed in jure, non probant; cum de Republica sit, ne ea quæ Judicis sunt, per priuatos exerceantur. pag. 439. num.11

CCLXXXIV.

Ocularis inspectio concedenda est, ad

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

reprobandos teſtes, lapſa dilatione in materia objectiva. pag.442.n.64

CCLXXXV.

Copia inſtrumenti, ſpectantis ad res Patrimoniales Principis, levata ab Archivo Curiæ Bajuliæ generalis Valentiæ, plene probat. pag.447. n.37

CCLXXXVI.

Edens inſtrumentum cum proteſtatione, ſive clauſula *ſi & in quantum*, non confitetur contenta in inſtrumento, ſibi præjudicialia. ibid.n.46

CCLXXXVII.

Supplicationem interponens ad Supremum, qui acta proceſſus reportare tenetur, debet etiam reportare acta producta citra inſertionem, & more Regiæ Audientiæ. p.449 num.64. & ſeq.

CCLXXXVIII.

Scriptura privata ſi comprobetur per teſtes de nota manu ſcribentis, contra eum plene probat, de ſtylo pervetuſto Curiarum. pag.450.n.84

CCLXXXIX.

Poſtulans ſibi edi inſtrumenta ante conteſtationem, non eſt admittendus ad articulandum, & probandum in materia impugnativa; quin tempora probatoria deveniant. p.452.n.112

CCXC.

Dilatoriarum exceptionum allegatio, non impedit litis ſummariæ ingreſſum, & progreſſum. p.460. n.21. & ſeq.

CCXCI.

Cauſa appellationis cumulanda eſt cum cauſa pendente in prima inſtantia inter eaſdem partes, ne continentia dividatur. p.463. num.49

CCXCII.

Cauſæ emptionis, & venditionis bonorum immobilium, ſummatim tractandæ ſunt p.475. num.59

CCXCIII.

Conſules Logiæ maris, ſive mercatorum, poſſunt cauſas ad eos ſpectantes, id eſt mercantiles, abſque Aſſeſſore perito in jure, judicare; etiamſi pars poſtulaverit, quod Aſſeſſorem aſſumant. pagina 488. num.45

CCXCIV.

Nullitatis per viam exceptionis dictæ judicium, ex eiſdem actis judicandum eſt, ob quod non admittit probationes extrinſecas. pag.497. n.73

CCXCV.

Firmam juris impugnans, etiam ſi non ſit admiſſus ad contra firmandum, admittendus eſt ad probandum intra decem dies in ea conceſſos. p.498.n.87

CCXCVI.

Teſtes examinati per ſummariam informationem, ad admiſſionem juris firmæ, nec interrogantur inſtante parte, nec repetuntur cum illius injunctione, etiam ſi hæc firmiter poſtulaverit. p.499.n.96

CCXCVII.

Reſtitutio in integrum ad probandum, concedenda eſt minori, ejuſque privilegiis gaudenti, in articulo juris firmæ. p.500.n.103.

CCXCVIII.

Teſtes habentes, ut ſinguli, intereſſe in admiſſione juris firmæ, admitti non debent ad teſtimonium dicendum. ibidem, num.104

CCXCIX.

Firma juris illius, qui melius probaverit ſucceſſionem ad ſe pertinere, confirmanda eſt, quando ambæ partes deducunt cauſam poſſidendi ab eadem diſpoſitione. p.502. n.147

CCC.

In judicio juris firmæ, coram laico poſitæ de re Eccleſiaſtica, guſtari per laicum poterunt merita proprietatis, non ut de proprietate Judicium laicus proferat, ſed ut melius inſtruatur ad judicandum de poſſeſſione. pagina 502. numero 148

CCCI.

Manutentio, ſeu juris firma, conceſſa per Judicem inhibitum à ſuperiore, nulla, & attentata cenſetur. pagina 506. numero.194

CCCII.

Vidua quæ paſſa fuit, à filio poſſideri pignora dotalia, non amittit eorum poſſeſſionem, ſi ſibi aliquid reſervaverit annuum, quare manuteneri debet. ibid.n.199

CCCIII.

Poſſeſſio ejuſdem rei penes duos inſolidum eſſe poteſt, diverſis tamen reſpectibus. pag.507.n.204

CCCIV.

Firmans de jure, non habens fidejuſſorem, admittendus eſt, cum cautione juratoria. pag.508. n.222

CCCV.

Re alienari prohibita, ratione ſpecialis affectionis, alienari non debet, etiamſi alienatio cedat, in evidentem utilitatem fidei commiſſi. p.517.n.85

CCCVI.

Sententia lata in Regia Audientia, tres tantum ex Senatoribus interveniendo, quorum unus patrocinium præſtiterat in ea lite, & allegationes ſubſcripſerat, nulla eſt ex defectu juriſdictionis; cum majoris ſummæ eſt, & duo tantum habiles reperti non poſſunt de ea judicare. pagina 522. numero 19

CCCVII.

Sententia lata contra mortuum nulla eſt, ſed

sed si de morte judici non constat judicialiter,tenet,& executioni mandanda est. p.526 num.75

CCCVIII.

Introductio appellationis juxta formam assuetam, scilicet intra quindecim dies forales, ad petendos apostolos datos, vim apostolorum habet. p.533. n.23

CCCIX.

Apostolis concessis per Judicem *à quo*, appellans habet annum integrum ad instruendam causam appellationis. ibid.n.24

CCCX.

Appellatio prosequi per appellantem debet summa diligentia, ita ut injunctio appellationis, & introductionis, fiat infra dies forales, & nec sufficiat relatio nuntij dicentis, se quæsivisse appellatum ad injunctionem faciendam, & non reperisse; nam constito quod habebat procuratorem, si ei injunctio, intra terminum facta non fuerit, appellatio remanet deserta. pag.535. num.43

CCCXI.

Appellatio injungenda parti est juxta forum infra quinque dies, si præsens fuerit; & infra decem, si absens: si vero absens reliquerit procuratorem, & ei injunctio facta non fuerit intra quinque, bene vero absenti infra decem, non ex eo causa appellationis deserta manet. ibidem, numero 45

CCCXII.

Nullitates dictæ adversus sententiam, si calumniosæ, vel improbabiles appareant,non suspendunt cursum fatalium. pagina 536. num. 59

CCCXIII.

Appellato prodest appellatio adversarij, etiam si non adhæreat ei dum appellatio simpliciter interposita fuerit. p.538.n.80

CCCXIV.

Postulans aliquid in libello, per errorem subscripto, eo detecto audiendus, & subveniendus est, maximè si ex cavillatione adversarij procedat. p.540.n.113

CCCXV.

Appellatio interposita in causa executiva, instituta pro legato,vel fideicommisso speciali, admisibilis est quoad utrumque effectum. pag.541.n.121

CCCXVI.

In causa dotis,licet regulariter appellatio recipienda non sit,quoad suspensivum,si disceptatum fuit de subsistentia dotis, vel de viribus constitutionis ipsius,recipienda est quoad utrumque effectum. p.542.n.135

CCCXVII.

Appellans tenetur edere omnia acta primitivi processus quæ sunt partes ipsius infra sex, sub desertionis pœna, ita ut si defectus consistat in particula,desertionis pœna incurratur. p.545.n.181

CCCXVIII.

Restitutio in integrum implorata ad probandum objecta testium, concedi potest appellanti, qui ea non probaverit in prima instantia. p.546.n.203

CCCXIX.

Expensæ debitæ ex conventione partium,debentur etiam si res promittens habuerit justam causam litigandi. p.548. n.221

CCCXX.

Condemnatus in expensas,sententia revocata,absolvens remanet à condemnatione expensarum. p.548.n.226

CCCXXI.

Appellatus non comparens in judicio appellationis; vel supplicatus, in judicio supplicationis, etiamsi contumax dici posset, non venit condemnandus in expensas, si obtinuerit confirmationem, quia potuit appellationem,non comparendo despicere,tanquam frivolam. ibid.n.235

CCCXXII.

Postulans judicialiter duas mille libras, si obtinuerit in quingentas, ut causam supplicationis prosequatur in altera Aula Regiæ Audientiæ, debet vlteriori petitioni renuntiare. p.553. n.44

CCCXXIII.

Pauper, vel vidua non habens fidejussorem,admitti debet ad præstandam cautionem juratoriam, pro expensis, ut supplicationis causam prosequatur. p.555.n.78

CCCXXIV.

Sententia nomine Principis lata non potest executioni deduci, si adversus eam imploratum fuerit beneficium restitutionis in integrum, etiam præstita cautione, nisi causa cognita calumniosa detegatur. pag.572. num.21

CCCXXV.

Restitutionis in integrum remedium concurrere potest cum remedio nullitatis; sed alternativè, nempe dicendo sententiam nullam, & si qua est, restitutionis beneficium adversus eam implorando. ibidem, numero 32

CCCXXVI.

Restitutionis beneficium imploratum censetur, ex clausula salutari *omni & meliori modo*, etiam si expresse non dicatur, imploro restitutionem, dummodo id quod postulatum fuit, sola restitutione consequi possit. pag.573.n.43

CCCXXVII.

Jus exequendi sententiam in Regno Valentiæ præscribitur per lapsum triginta annorum. p.582.n.69

CCCXXVIII.

Fidejussor contractus, executionem pati

debet ſententiæ, eo non citato latæ, contra adminiſtratorem ærarij univerſitatis, vel annonæ; dum adminiſtrator, cujus fidejuſſor eſt, cauſam legitimè defenderit. pag. 583. num. 86

CCCXXIX.

Sententia Regia ſine actis in antiquis mandari in executioni debet. pag. 585. num. 110

CCCXXX.

Tempus decem annorum, ſufficiens eſt, ut ſententia ſine actis de antiquis dicatur. ibidem.

CCCXXXI.

Citatio ad judicium executivum perſonalis eſſe debet, niſi reus latitet, nam tunc ſufficit mandatum executivum relinqui in domo propriæ habitationis. p.588. n.19

CCCXXXII.

Teſtes recipi poſſunt, & adhiberi periti in Judicio executivo, ad comprobationem ſubſcriptionis chirographi exhibiti per reum, ad probandam ſolutionem. p.589. n.36

CCCXXXIII.

Teſtes recipiendi ſunt in judicio nullitatum concomitando ſcripturam exhibitam, ut ſubſcriptio probetur. ibid.n.37

CCCXXXIV.

Evictione imminente in limine contractus, competit emptori retentio pretij, donec caveatur. p.590. n.39

CCCXXXV.

Judex perperam mandat recipi teſtes in judicio requiſitionis, nondum per partem ſuſcitato. ibid.n.47

CCCXXXVI.

Judicium executivuum ſuſcitans, ſi cognoverit executionem non procedere, poterit condemnationem inſtare, & obtinere. p.592. num.61

CCCXXXVII.

Judicium executivum vertitur in ordinarium, ſi actor teſtes in eo produxerit, vel paſſus fuerit quod per reum producerentur. pag.592. n.65

CCCXXXVIII.

Privilegia conceſſa executionibus inſtitutis pro redditibus cenſualium, ſolum proſunt incolis Regni Valentiæ. ibid. n.68

CCCXXXIX.

Nobiles, & cæteri qui gaudent privilegio militari renuntiare poſſunt privilegio, quoad bona, quæ dicuntur privilegiata; demptis armis, equis, & lectulo. pag. 599. num.18

CCCXL.

Debitor cenſualis perſonaliter debet interpellari de mandato judicis, quod infra decem faciat habere licere redditus decurſos, ut condemnatio ſequi poſſit, in pœnam luitionis cenſus. ibid.n.24

CCCXLI.

Creditor regulariter non admittitur ad licitandum, niſi offerat duas tertias partes totius æſtimationis rei diſtrahendæ per Curiam & aliquid amplius, & ſi in his deficiat, diſtractio, ſeu venditio Curiæ, nullius momenti reputatur. p.601.n.45

CCCXLII.

Si creditor ad licitandum admiſſus obtulit totam æſtimationem rei diſtrahendæ, & venditio Curiæ reperiatur facta pro minori pretio, ipſa venditio nulla eſt. p.601.n.45.&66

CCCXLIII.

Creditor hypothecarius participans pretium ipſius hypothecæ, per Curiam venditæ, cenſetur conſenſum præbuiſſe alienationi, & remiſiſſe jura hypothecæ ſibi competentia. ibid.n.51

CCCXLIV.

Venditio judicialis annullanda eſt, ex læſione enormiſſima, ſi comprobetur per debitorem. ibid.n.52

CCCXLV.

Re judicialiter diſtracta, de jure pretium diſtribui debet inter creditores, juxta graduum prærogativas; ſed in Gubernatione Valentiæ, diſtribuitur, per æs, & libram, dum non ſit facta excuſſio bonorum debitoris, vel ipſe ſoluendo notoriè non ſit. p.601.& 602.n.54.

CCCXLVI.

Creditor admitti non poteſt ad licitandum abſque licentia judicis, ſignanter ſi pretium deponere non ſit paratus, ſed offerat ut ab ipſo retineatur in ſolutum ſui crediti. pag.603. num. 78

CCCXLVII.

Revocata ſententia, revocatur etiam venditio Curiæ in executionem illius facta; ſignanter ſi obtinens uſus ſit remedio appellationis, vel nullitatis adverſus decretum de vendendo. p.604.n.88

CCCXLVIII.

Condemnatus ad præſtandum adverſario inopi alimenta, & ſumptus neceſſarios ad proſequendam litem, non ſolum expenſas factas, ſed faciendas ſolvere debet, inter quas annumerandum eſt honorarium Advocato præſtandum, ad ſcribendum de jure, in lite ardua. pag 606. n.10

CCCXLIX.

Obtinens ſententiam in prima inſtantia, ſi ex eiſdem actis condemnatus fuerit in ſecunda, poteſt etiam condemnari in expenſas. ibid. num.16

CCCL.

Abſolutus in prima inſtantia, ſi condemnetur in ſecunda, rectè condemnatur in expenſas, quas ſolvere promiſerat, quia non excuſatur ab earum præſtatione, ex eo quod habuerit juſtam cauſam litigandi. ibidem, num.18

SERIES DECISIONUM.

CCCLII.

Jura copiæ & compulsæ processus ab uno ex litigatoribus reportatæ, ab alio qui accepit copiam communicatam, pro dimidio solvenda sunt; non tamen, si ea solverit in Provincia à qua reportantur. p.610. n.68

CCCLII.

Jura custodiæ actorum, non debentur scribis mandati Supremi, ex reportatis à Regno Valentiæ; inter quæ annumerantur acta cujusvis causæ nobilitatis sanguinis. ibid. num. 70

PROTESTATIO AUCTORIS.

SI quid hîc, vel alibi, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dissonum dixerim, sindictum Asciſco, & ut deleatur, spongiam offero: nam inscitia, aut incuriâ lapsum protestor.

ASTREÆ
ACERRIMO VINDICI,
Tritonidos Cerebrigenæ castissimæ proli, Juris patrij Valentini primario Interpreti.

D. LAVRENTIO MATHEV, ET SANZ,
Equiti Ordinis Montesiani Generoso, & D. Philippi IV. in S.R.A.C. prudentissimo Synedro.

ODE
DICOLOS TETRASTOPHOS.

INcrepa blandas Heliconis auras
Culta, vocali cithara, Thalia,
Dum virum celsum celebrare tentat
Nostra Camæna.
Colligit pulchræ nitidis in hortis
Chloridos flores apis ut coruscos,
Pinguis è pastu tenues & implet
Nectare cellas.
Non secus Noster, relegens virorum,
Author insignis, monumenta, flores
Atticos carpsit, spatiatus amplis
Pallados arvis.
Dædalum, sumens thyma grata, tectum
Finxit hoc, purum redolens liquorem,
Mella libaret studiosus Vrbi,
Et simul Orbi.

Hinc foros Regni calamo suavi
In favos vertit, genuina jura
Dum Magistratus reserat, Senatus
Votaque promit.
Omne, Laurenti Generose, punctum
Cynthij Cœtu, meritò tulisti,
Dum sophis mixtum Regimen parasti
Vtile dulci.
Iure debetur tibi jam comanti
Fronde victrici, speciosa Laurus
Delphica, ut frontem viridi decôre
Semper obumbret.
Inclytas eia resona volucris
Fama jam laudes celebris Togati,
Quâ celer candens Phaëton jugales
Torquet anhelos.

Ex Musæo, Quinto Kalendas Septembris 1654. à Virgineo partu, in nobile amicitiæ obsequium jucundo corde sacrabat

D. Mathias Morlà S. Metropolit. Eccles. Valent. Præpositus, Iuris Civilis in Alma Academia Primarius Professor, & utriusque Iurisprudentiæ Censor, & postea de Consilio Regio ac Bajuliæ generalis Assessor togatus.

CARISSIMO

CARISSIMO
EX SORORE NEPOTI,

Præstantissimo Doctori, Amantissimo discipulo, integerrimo Senatori LAURENTIO MATHEU, & SANZ, Jura Valentina exponenti.

JAMBICUM CARMEN.

DEcus Musarum, Patriæ
Splendor, nitorque Militum,
Inter Togatos eminus
Fulgetra tot ejaculans.

QUem dulci fovet gremio
Regalis Aula Judicum:
Mavortis inter cœlici
Electumque Cruciferos.

QUem sibi Vatem seligit
Nepos Atlantis alliger:
Et modulantem diligit
Apollinis quem cithara.

QUo furor almus compulit?
Quo te duxerunt Superi?
Licurgus ut indigenas
Leges, vel Solon panderes.

REgni statuta, calamo
Dum novo reddis pervia:
Fororum dum recondita
Aperta tradis placita.

QUot Athenarum superas
Priscis laudata seculis:
Et facilè prætervolas
Mira nostris oracula.

TE nulla latent Phocidis,
Inter condensa, Numina:
Tibi ministrant Supplices
Pimplæi vivi latices.

ADsunt Charites calamo,
Adsunt sororum choreæ,
Adsunt Tonantis munera,
Adsunt Minervæ gratiæ.

IMpervia cunctis æquora
Primo conatu dirimis:
Inter ruentes Vortices,
Securos pandis tramites.

OQuàm disertè fœdera
Inter diversa statuis:
O quàm argutè disseris
Ne veritas elangueat.

NEc te fugit Historia,
Clio tecum pascisscitur,
Ne limphas ejus avidus
Haustu secundo exhaurias.

EUterpe emittis halitum;
O quàm mulcet suavitas,
Quam penicillo sedulè
Tua legenti, suggeris.

ARcana legum, conscius
Mentis velut legiferi;
Superno stylo reseras,
Clara doces indagine.

OFœlix semper Patria,
O fausta semper Civitas,
O nunquam sat laudabilis
Pro te, nepos, progenies.

VALE.

Fr. Ludovicus Sanz de Proxita, ex observantia Carmeli, Philosophiæ, & Theol. Magist. ac proposs. Fidei Censor in Regno Valent. & Principatu Cataloniæ, Authoris avunculus, & Præceptor, intimo corde sacrat.

CONSENSVS

CONSENSVS PROCVRATORIS REGII.

NOn intercedo Regis cauſa nè liber cujus titulus, D.D. LAURENTII MATHÆV *Tractatus Iuridicus de Regimine Regni Valentiæ*, imprimatur & in lucem edatur à JOANNE-ANTONIO HUGUETAN, & Soc. cum prohibitionibus aliis omnibus Bibliopolis in hoc caſu fieri ſolitis. Lugduni die 3. Februarij 1677.

VAGINAY.

LICENTIA.

Flat juxta conſenſum Procuratoris Regij die 3. Februarij 1677.

DE SEVE.

Deſit Prelum die 6. Martij 1677.

LIBER

LIBER PRIMVS
DE REGIMINE VRBIS, ET REGNI VALENTIÆ.

CAPVT PRIMVM.

De Regni, Vrbisque situ, & Regia potestate, atque iurisdictione.

§. I.

De Vrbis situ, Regnique termino, & origine, ad for. 1. de termin. Regni.

TEXTVS.

IACOBVS I. REX.

AQVESTS son los termens del Regne de Valencia: del Canar de Vlldecona, que es riba la mar, aixi com va lo riu ensus, è passa per la Cenia, é hix a Benifaçá: è roman Benifaçà el terme de Valencia, & Morella ab sos termens: aixi comparteix ab Monroig, è hix al riu de les Truytes, que es prop la Glesiola, è aixi com va a Arcedo, é Aledo, los quals son dins lo dit Regne, é aixi com va a la Mosquerola: è de la Mosquerola a Mora: è entenem Ruviols el dit Regne: é de Mora aixi com va a la font de la Babor, è axi com va el riu Daventosa, è hix a la Maçanera: pero dellà del riu es de Aragò, è del riuença del Regne de Valencia, aixi com va a la serra de Iavalambre: è de la serra de Iavalambre aixi com hix a Castell Phabip, é Ademuz, é aquests dos castells son del Regne de Valencia. Et de Ademuz aixi com va al terme que parteix Ares, é a Santa Creu, è de alli com hix al terme de Toixa, è de Xelva, è hix a Senarques, é parteix terme ab Castella: é aixi com hix a Xerelli, é a la serra de la Rua, é feneix a Cabriol, é al terme de Garamoxen, é a la Font de la Figuera, é com hix a Burriaron, è de alli a Almizra, é al port de Biar, que parteix terme ab Billena, é aixi com va la serra de Biar, entro en la Mola, é entro en la mar, que parteix ab Bossot, è ab Aygues.

SVMMARIA.

1 *Valentia in Hispania Tarraconens.*
Valentia in Edetanis sita, ibid.
Valentiæ amœnitas, & viriditas, ibid.
2 *Valentia à Rege Romo condita.*
Impugnatur tanquam fabulosa, & à militibus Viriati condita probatur, ibid.
Iunius Brutus Consul Romanus, Valentiæ conditor, ibid.
3 *Mariana contrarium tenet.*
Impugnatur opinio Marianæ, ibid.
4 *Valentiæ Alcantaræ situs inter Tagum, & Anam, vbi antiquitus Mendicalea.*
5 L. fin. ff. de censibus, *expenditur.*
Illicitani, non Licitani, sunt immunes in dict. l. fin. *ex Antonio August. ibid.*
6 *Propinquitas locorum est fallax coniectura.*
Sertorianum Gymnasium in Illergetibus conditum probatur, ibid.
7 *Viriatus fugatus in Carpentaniam, & occisus in proximis sylvis prope Saguntum.*
8 *Romani civili doctrina eruditi.*
9 *Regni Valentini nomen, à Mauris initiatum, & cognitum.*
Aodala primus Valentiæ Rex nominatur, anno salutis humani generis 888. *ibid.*
10 *Invictissimus Dominus Iacobus Primus, Regnum à manu Infidelium eripuit, anno* 1238.
11 *Prima Regni vindicatio, à confinio Dertusæ, vsque ad terminum de Biar longitudine complebatur.*
Idem invictissimus Rex, Regnum Murciæ expugnat, anno 1265. *ibid.*
Villenam capit, & Emmanueli genero donat, ibid.
Anno sequenti ipsam Murciam vindicat, & Alfonso Castellæ Regi, cognomento Sapienti, *tradit, ibid.*
12 *Alfonsus anno* 1296. *Regi Aragonum, Regnum Murciæ donavit.*
Sententia arbitralis inter Castellanum, & Aragonium Reges, à Lusitano Dionysio, ibid.
13 *Totius Regni descriptio nova.*
14 *Valentiam habitasse Edetanos, & Contestanos, ex Plinio, & alijs multis.*
Edeta vrbs vbi nunc Liria, ibid.
Contestani, & Bastetani, quibus Illicitani annumerabantur, in occidentali plaga Regni, ibid.
Contestanorum caput, oppidum antiquitus Cotayna, nunc verò Cocentayna, ibid.
Illercaones in septentrionali plaga, ibid.
15 *Vrbes, & amnes celebrati in antiquo ævo.*
Turiæ amœnitas à Claudiano cognita, ibid.

VAlentiæ regimen explanaturo quid priùs incumbat non reperio, quàm de situ, nomine, & origine Vrbis, & Regni aliqua prælibare. Valentiæ Regnum ab vrbe eius Metropoli sumpsit nomen. Situs ipsius in Hispania Tarraconensi, vt notum est, quem eleganter descripsit P. Ioannes Mariana *de rebus Hispan. lib.* 12. *cap.* 19. his verbis: Valentia in ea Tarraconensis Hispaniæ parte sita est, quam olim tenuerunt Edetani, loco 1

plano, & amœnissimo, nullius rei idoneæ egens, nisi quòd advecto plurimum frumento opus habet, armis, virisque opulenta. Lætissima cœli, solíque facies. Hyems egelida. Æstas temperata flatibus maris. Tanta rerum omnium copia, Civium, ædificiorumque elegantia, vt patriæ oblivionem advenis inducere sit opinio. Omne genus arboribus horti nobilissimi: citreis maximè in quincuncem institutis: vnde perpetua viriditas Hyeme, atque Æstate. Citrei circum parietes citrea conclavia ita rami innexi, inflexique arte sunt, vt iustarum ædium speciem repræsentent. Aditum arcet operis firmitas: aspectum frondes rimis omnibus stipatis, opere topiario in varias formas compositæ: avium, animantium totius domestici apparatus. Quales elisios campos beatorum sedes antiquitas finxit, talis terræ, vrbisque facies Valentiæ est cœlo data. Turia ad lævam alluit: qua parte Regia est, radijs surgentis Solis obiecta, atque ponte cum reliqua vrbe commissa, in plures rivulos diductus; quæ res agrum irriguum effecit, vrbi aquarum copiam suppeditat. Ad mare æstuarium est ad tertium milliare, nonnulla loci insalubritate, id in commodum piscium, tum multitudine, tum varietate compensans. *Hæc P. Mariana.*

2 Nominis vrbis origo, sicut & conditor, variè ab authoribus traditur. Vaseus enim, & alij (quos aliqui ex nostratibus secuti fuere) Regi Romo, Græco originem tribuunt, à quo Romam appellatam tradunt, Valentiámque à Romanis, qui eam nobilitarunt: eo quòd latinè idem sit *Valentia*, ac græcè *Roma*. Aliquibus fabulosa hæc traditio videtur, vt *Resendius* asserit, qui eam à Lusitanis Viriati militibus conditam, & nominatam affirmat quasi *viris valentem, & armis*. Sed Resendio accuratissimè respondit eruditus Iosephus Vincentius del Olmo *in Lithologia, cap.* 1. qui apertissimè probat à Romo conditam, appellatamque *Romam*, licet à Viriati militibus ampliata nomen in *Valentiam* commutaverit.

3 Hæc sententia displicuit P. Mariana *lib.* 3. *cap.* 7. nam licèt fateatur, ex his, qui sub Viriato militarunt, à Iunio Bruto Consule, Valentiam constructam fuisse, anno ab Vrbe condita 616. (quod & tradiderat Livius *lib.* 55. ibi: *Iunius Brutus Consul in Hispania ijs, qui sub Viriato militaverant, agros, oppidumque dedit, quod Valentia vocatum est:*) tamen Valentiam Alcanteræ esse contendit, propter locorum vicinitatem.

4 Sed salva pace tanti viri in historia eruditi, contrariũ probare conabor; nam coniectura illa vicinitatis locorum fallax vtique est, ad hoc vt à nostro ævo ad illud, argumentum sumatur. Imprimis enim neque in descriptione Hispaniæ Antiquæ (sive *mappa*) quæ Iulij Cæsaris commentaria comitatur, neque in his, quæ Geographi antiqui, & Neoterici adducunt, alia valentia reperitur, quàm illa, quæ in Edetanis constituitur; neque de alia Geographi mentionem faciunt, cùm ex professo & regiones, & oppida, & flumina, & colles exiguiores describunt. Imò in descriptione, sive mappa Veteris Hispaniæ, quam Novus Atlas edidit *tom.* 2. minimè de Valentia Alcanteræ meminit, de qua absque dubio meminisset, si condita tunc esset, cùm tot annis ante Cæsaris bella Viriati militibus ager donatus fuit. Et quod magis est, in ipso situ, quem Valentia Alcanteræ obtinet, ad distantiam duorum graduum longitudinis, ad Occidentem fermè, iuxta ripam Tagi fluminis versus Anam *Mendicaleam* describit, propinquam Norbæ Cæsareæ, sicut & hodie est Alcanteræ: cùm Norbam Cæsaream Alcanteram esse non dubitetur.

5 Demum Valentia Hispaniæ, per antonomasiam nostra Valentia est. Benè Plutarchus in Pompeio: *At cùm Herennium, & Perpennam viros militares, qui ad Sertorium confugerant, quique illius Legati erant, sul didisset, circa Valentiam occidit amplius decem millia militum.* De hoc conflictu ipse Pater Mariana fatetur *eodem lib.* 5. *cap.* 14. nostram Valentiam propinquam esse, ibi: *Ad Sucronem sitam in agro Valentino sexdecim ab vrbe millibus passuum.* Quod expressè probatur ex *l. fin. in prin. ff. de censib.* ibi: *Idem ius Valentini, & Illicitani habent. Barchionenses ibidem immunes sunt.* Dubitari enim non potest, *Paulum* de nostra Valentia locutum fuisse: tum eo quòd Valentia hæc Colonia fuit Romanorum; quare immunitas ad eam pertinebat, vt ex nummo æreo apud Golzium patet, & nostrates Historici docent: tum etiam ex ipsa contextura, nam Paulus priùs in Lusitania Pacenses, & Emeritenses inter immunes numerat: Valentia Alcanteræ tunc in Lusitania erat, vt est compertum, sicque inter Lusitanos Valentini numerarentur. Postmodum verò Valentinos, & Illicitanos, (non Licitanos, vt *in Florentina lectione*, sed Illicitanos, vt in Vulgata, sicut probat Anton. Augustin. *emendat. lib.* 3. *c. vlt.*) Atque Barchinonenses, hoc est, Valentinos omnes, & Catalaunos, cùm Illicitani sint incolæ illius partis vbi nunc sitæ sunt Orcelis, & Alon vrbes: Illice enim iuxta Geographos, vbi nunc est *Guardamar*, sita erat, vltra Staberum, vel Segura, ad litus maris, sive iuxta Historiographos, vbi adest *Elche*, citra Staberum (licet & ego cum Geographis sentiam in his, quæ sunt peculiaria sui instituti) Quod & firmatur ex his, quæ de Valentia scripta reliquerunt Ptolomeus, Pomponius Mela, Volaterranus, & alij quamplures illius ævi Geographici.

6 Labitur enim Pater Mariana fallaci coniectura propinquitatis locorum; sicut pariter labitur quoad Gymnasium Sertorianum *eodem lib.* 3. *cap.* 13. dum asserit, Hoscam vbi Gymnasium Sertorius construxit ad eruditendam iuventutem Hispanicam, esse sitam in Bateſtanis. Puritas enim nominis Hoscæ, quæ in Illergetibus erat, vsque ad nostra tempora servati, & immortalia monumenta ipsius Academiæ adhuc permanentia contra ipsum apertè concludunt, vt Zurita, & alij quamplures probant; atque adeò idem quoad constructionem Valentiæ est affirmandum.

7 Et si res benè perpendatur, neque eo argumento propinquitatis loci vti valet. Nam licet Viriatus, eiusque milites Lusitani fuissent, tamen quando ager à Iunio Bruto datus eis fuit, non erant in Lusitania. Ipse Pater Mariana *eod. lib.* 3. *c.* 5. *Servilius in Betica ad Arsam vrbem Viriatum fugavit, in Carpentaniam vsque secutus est.* Itaque Viriatus ausugit à Betica vsque in Carpentaniam (hoc est Castellam Novam, vt ipse Mariana tradit *lib.* 1. *cap.* 4.) ab hinc in proximas sylvas dimissus, incolumen se servavit Viriatus. Consulque ad Vectones, & Calecos penetrare constituit. Tunc Viriatus occisus, & vt ex Apiano, Alexandrino, Morales, & alijs tradit noster Diago *lib.* 2. *Annal. Val. cap.* 20. *&* 21. prope Saguntum, eoque tempore militibus data venia, datusque ager: atque adeò nondum in Lusitania essent, sed in Valentia; vel ad summum in Carpentania, quæ Valentiæ confinis est; ac per consequens propinquior ager Valentinus noster erat, vt ibi oppidum eis donaretur.

8 Idque summa ratione nititur. Romani enim civili doctrina ita eruditi erant, vt ipsius facti exitus demonstravit. Servilius enim Legatos Viriati muneribus delinivit, magnisque imposterum promissis hortatus fuit, vt Viriatum opprimerent. Fecerunt vtique, & cùm Romam elapsi à Patribus facinoris præmium postulassent, responsum fuit, nunquam Senatui, Populóque Romano placuisse, ducem à militibus trucidari; sicque, qui prudenter proditores invisos habuerunt, militibus seditiosis non erant concessuri agrum proximum Lusitaniæ, tanquam matrici seditionis ipsius; sed in aliam provinciam deductis, vt memoria seditionis avelleretur. Sic fecisse Germanicum legionibus seditiosis placatis, tradit Tacit. *lib.* 1. *Annal.* ibi: *Haud multò post in Rhesiam mittuntur specie defendendæ Provinciæ, ob imminentes Suevos: cæterùm, vt avellerentur castris trucibus, adhuc non minus asperitate remedij, quàm sceleris memoria.* Sicque fecisse Brutum credendum est, quando *Lusitanis arma detracta, & agri dati, vt terræ cultu distenti, oppressi rebellandi penitus abijcerent cogitationem, sive facultatem.* Verba sunt ipsius P. Mariana *d. c.* 5. *in fin.* qui si hæc perpenderet, fortè à dicto recederet.

Regni

9 Regni Valentini primordia, sicut tradunt Petrus Mitinensis, Petrus Antonius Beuter, Abraham Ortelius, Mauris tribuuntur, cùm hæc regio tempore Romanorum, & Gothorum nullatenus Regni titulum obtinuisset. Hisen enim Rex Cordubæ decessit circa annum Christi 888. cui successit Alca filius. Aodala Patruus illius, qui Valentiæ tunc dominabatur, ex Taviar ad se vocavit alium fratrem, cui nomen Zulema, exhæredatusque fuerat. Hi duo fratres magnis copijs adunatis profecti Cordubam, nepotem Regno expellere conati sunt: prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valentiamque reversus est. Maurorum autem præcipui se inter patruos, nepotemque interponentes, eò rem deduxerunt, vt Aodala se Valentiæ Regem inscriberet: Zulemæ autem quolibet mense ex reditibus Valentiæ mille Moradini (pecuniæ genus: quod postea fortè Morabatini dicti, valentque quantum quinque dragmata Betica, sive decem solidos) instruendæ mensæ, & adhuc quinque Moradinorum millia ad res necessarias parandas penderentur. Quibus pactis cùm Aodala assensisset, primum se Valentiæ Regem compellavit.

10 E manibus autem Sarracenorum invictissimus Dominus Rex Iacobus Primus & Regnum, & Vrbem vindicavit fœlici expugnatione anno salutis humani generis 1238. vt Zurita, Beuter, Mariana, Miedes, Escolano, & Diago tradunt, & ipse Rex scriptum reliquit in historia expugnationis ab ipso, sicut proprio ense depicta, sic proprio calamo contexta, quæ ad *initium corporis privilegiorum* edita fuit.

11 Sed quoniam tunc tantùm expugnavit à Dertusæ confinibus vsque ad terminum vrbis Villenæ, inde in nostro foro primo Regnum eo pacto descriptum habemus: nam cùm fori conderentur anno 1240. vt infra trademus *c.* 2. §. 5. *n.* 52. vsque ad ea tempora expugnata, comprehendi posse est apertum. Sed postea anno 1265. idem serenissimus Rex Murciæ Regnum sibi impugnandum desumpsit. Initium huius impugnationis fuit Mauris Villenam eripere, quam illico Emmanueli genero, Regis Castellæ fratri restituit. Deinde Elda, Orcelis, & Illice sub iugum missæ, multáque alia eo tractu oppida hostibus detracta, pars vi, deditione pleraque. Vltimo verò anno sequenti 1266. ipsam Murciam subegit, quam Alfonso, cognomento Docto (siue vt vulgus infit, *el Sabio*) genero tradidit, vt scribit P. Mariana *lib.* 3. *c.* 15.

12 Deinceps anno 1296. die tertio Februarij Alfonsus Regnum Murciæ ditioni nostrorum Regum restituit, vt tradit Viciana 3. *part. Chron. Val. fol.* 162. & meminit Mariana *lib.* 15. *cap.* 1. Sed demum contentione inter Reges orta, ad ipsam componendam Dionysius Lusitaniæ Rex partium consensu delectus arbiter, Ioanne Ferdinandi Castellæ patruo, & Semeno Luna Cæsaraugustano Episcopo adiunctis, ad Torrellas oppidum, pronuntiavit, vt Aragoniæ, Castellæque ditionis Staberus fluvius (*Segura* nunc) communis terminus esset; Aragonij præcipuo commodo Illicitano portu, alijsque circa oppidis auctis, vltróque ipsi datum, quod magnis antea votis exoptarat, ad 8. diem Augusti 1304. De qua sententia Mariana *d. lib.* 15. *c.* 17. & Viciana *vbi proximè*, qui addit, secundâ sententiâ, confirmatam primam, pronuntiatâque Arizæ die 26. Februarij anni sequentis, ex tuncque Regnum Valentiæ vsque ad Illice portum, eiusque terminum extenditur.

13 Ad Meridiem enim Murcia, Carthagoque Nova vergit, ab eaque parte, quam antiqui Hefesti tumulum vocitarunt: nunc autem *Punta del Pinato*, Cœnobiumque D. Genesij Chartusianorum, *Via Dei* nomine, attingens versus Occidentem, ad terminum oppidi Fanavella, domosque de Costa extenditur, pervenitque ad terminum oppidi Salinas, à quo retrocedens sinu quodam efformato, quo Saig, & Villena à Regno excluduntur, ad oppidi Elda confinia cum termino de Biar connectitur, quo incipit Vetus foralis descriptio, cuius plurima aliqua antiquata, ita vt nec nominis memoria extet. Oppidum Capdet (non sine dubio termini ipsius) circunscribit piramidali quadam figura, cum Fonte *de la Figuera*, vt in peculiari nostri Regni descriptione, sive mappa, est videre apud Atlantem novum *part.* 2. atque adeò longitudine completur à flumine Brigantio, nunc *de la Cenia*, vsque ad Hefesti tumulum, sive *Punta del Pinato*. Ad Occidentem Castiliam Nouam, Aragoniamque respicit. Ad Septentrionem Cataloniam, ea parte, qua Dertusa vrbs conspicitur, ad oppidum de Vlldecona, non procul ab Iberi ore. Ad Orientem, & Meridiem litora maris, quæ eleganter descripsit Pomponius Mela *in compend. geograph. orbis, lib.* 2. *cap.* 6. contenta duplici sinu: Sucronensi ab ore Iberi incipienti ad Ferrarium promontorium terminato, sive Dianium, nunc autem *Cabo Marti*: & Illicitano, qui in eodem promontorio nascitur, finiturque ad Scombrariam, sive Herculis insulam, non procul ab ipso tumulo.

Hanc regionem quondam habitasse Edetanos, sive 14
Sedetanos tradit Plinius. Contestanos Ptolomeus; sed vterque verum dixit de vniuerso Regno loquendo, cùm vtriusque populi maiorem partem comprehendere nostra confinia sit certum. Edetani enim erant ad partem orientalem Regni, à Turulo fluvio vsque ad Sucronem (quibus comprehendebantur & Leonicenses) quorum nomen ab Edeta vrbe denominabatur, sita non procul ab oppido Liria, proximaque Lauroni, vt ex descriptione antiqua Hispaniæ patet. Contestani autem ad plagam occidentalem, à Sucrone vsque ad Batistanos, quorum pars nostro Regno includitur, nempe Orcelis, aliaque oppida exigua (quibus & Illicitani annumerabantur.) Ex eis enim Contestania Hispaniæ Tarraconensis regio apud Plinium, cuius memoriam conservari affirmat in oppido olim *Cotayna* nuncupato, nunc vocabulo corrupto *Cocentayna*, ad fontem amnis, quem *de Alcoy* (olim Castri alti) nominamus, mareque ingreditur iuxta oppidum Oliva contra Pituisas insulas. Ad Septentrionem denique Illercaones cum parte antiquæ Celtiberiæ, vt accuratè probat P. Diago *Annal. lib.* 1. *c.* 4. 5. & 6.

Celebris fuit hæc Regio, & olim, & nunc, tum & vr- 15
bibus opulentis illustrata, quarum Pomponius Valentiam, Saguntum, Lucentiam, Alon, & Illice numerat, quarum situm cognoscimus, nempe Sagunti fide, & ærumnis inclytæ, vbi oppidum *Morvedre* conspicitur, conseruantis adhuc pristinæ magnitudinis ruinas. Valentiæ vbi diximus *n.* 1. Alon autem adhuc permanet, insignisque est mercatorum commercio. Illice, vbi *Guardamar* adest, vt dixi. Lucentia verò non procul ab oppido Dianæ, sive *Denia*. Tum & fluminibus Mela numerat Serabim, qui fortè Brigantius est, Duriam, sive Turiam nostrum, de quo Claudian. *in laud. Sirenæ*,

Floribus & roseis formosus Duria ripis.

& Sucronem, qui magnitudine alijs præstat, magnamque partem Regni irrigando fœcundat; ob quod ripa ipsius denominatur, quæ ditior est cæteris. Sed sat sit de Regni situ, nam nos non geographicum opus aggredimur, sed fororum interpretationem.

§. II.

De origine, & differentia fororum, eorumque explicatione, ad for. 4. in proœmio for.

TEXTVS.

PETRVS II. REX.

Anno 1358. Valentiæ ad supplicationem totius Curiæ.

COm per ocasio de les intricacions, les quals posen los Iuristes en los pleyts donant diversos enteniments als furs, fundan, é interpretan, é declaran lo enteniment de aquells per lleys decretals, é decrets, ò gloses de aquells, sia donada gran materia als litigans de longament pledejar: Perço cobejants obviar a la longuea

longuea dels pleyts, é queſtions ſen fur nou, ordenam que la Cort jutge, è determen los pleyts, é queſtions que ſon, é ſeràn en lo Regne de Valencia, ſegons la forma de fur de Valencia a la letra tan ſolament, ſens alguna allegacio, é interpretacio de leys decretals, ò decrets, ò ſens gloſes de aquells. Entenem empero, é volem, que per lo preſent fur no ſia fet, ò engendrat perjudici algu als privilegis, franqueſes, libertats, é immunitats als Braços de la preſent Cort, ó algun de aquells per nos, é per noſtres alts predeceſſors otorgats en tró en lo preſent dia de huy, aixi en general com en ſpecial, ans romanguen en ſa fermetat, é valor: è de aquells los dits Braços, é caſcu de aquells, els ſingulars de aquells ſe puixen alegrar: è aquells puixen allegar, é en prova traure, ſi, é quant ben viſt los ſera, ſens pena alguna que per aquella allegacio, adjudicacio, ò difinicio per vigor de aquells fahedora, no puixa eſſer demanada, ò levada. En aquelles coſes que fur no baſtarà, ſia recorregut a ſeny natural de prohomens de Concell de caſcuna ciutat, villa, ò lloch del dit Regne, hon los dits pleyts, ó queſtions ſeràn. Volem empero, é declaram què Nos, ne noſtre Concell, nel Governador, ó Procurador, Balle, ó Loctinent de aquells, é delegats noſtres, é delegats, é ſubdelegats de aquells jutgen, è determenen los pleyts, ò queſtions que davant aquells ſeràn, hos menaràn, per la forma deſus declarada. Aço enadit, que lá hon fur no baſt, no ſien tenguts demanar, ò haver conſell de prohomens de les ciutats, viles, ò lochs, hon dits pleyts, ò queſtions ſeràn.

SVMMARIA.

1 *Valentia vt plurimùm Catalaunis fuit populata.*
2 *Fori conditi de conſilio Procerum.*
3 *Fori ſcripti Catalauno idiomate, & quare.*
4 *Rex habet in Regno ſupremam poteſtatem nemini mortalium ſubditam.*
5 *Reges Hiſpaniæ non recognoſcunt ſuperiorem.*
6 *Etiam nec ſummum Antiſtitem in temporalibus.*
7 *Rex Valentiæ penitus non recognoſcit ſuperiorem.*
8 *For.* 4. in proœm. *explicatur.*
Imperator non habet ſuperioritatẽ in Regno Valentiæ, ibid.
9 *Leges Imperatorum non vt iura diſponentia admittuntur in Regno.*
10 *Fori in Regno ius commune ſunt.*
11 *Deficiente foro recurrendum ad ius commune, non tanquam ad legem, ſed ad rationem.*
12 *Ad ius Canonicum priùs recurrendum eſt deficiente foro, poſtea ad ius Civile.*
Limita in computatione graduum cognationis, ibid.
13 *Interpretatio iuris excluſa eſt in Regno.*
Intellige de extrinſeca, non de intrinſeca, vt ibid.
14 *Forus, qui ſumitur à iure Civili, omnes limitationes, interpretationes, & intelligentias iuris recipit.*
15 *Dominus Leon notatus à Fontanella* deciſ. 598. n. 15. *explicatur, & defenditur.*
16 *Contrà Foriſtæ omnem interpretationem excludere conantur.*
17 *Homines per ratiocinationem percipiunt.*
18 *Verba legis abſque ratione non aperiunt mentem.*
19 *Plura exempla proponuntur.*
20 *For.*6. de minor. *expenditur.*
21 *For.*1. de termino Regni, *perpenditur.*
22 *For.* 2. de adulterijs, *perpenditur.*
23 *For.*12. de teſtibus, *perpenditur.*
24 *For.*104. de Curia, & Baiul. *expenditur.*
Abſurdum infertur ex dictis foris nuda litera intellectis, ibidem.
25 *Prudentum iuris interpretatio vbique admiſſa tanquam neceſſaria.*
26 *Legis ſpiritus ratio.*
27 *Legis anima mens, & ratio, corpus verò verba.*
28 *Reprehenſio Valentinorum, & Aragonenſium iuſtiſſimè à Fontanella propoſita.*
29 *Interpretatio extrinſeca, extenſio, & ſubtilitates iuris excluſæ.*
30 *Fori Regni habent vim Canonis provincialis.*
31 *Fori conditi à Domino Rege Iacobo I. non ſunt leges pactionatæ.*
32 *Fori dicti Regis Iacobi I. non ſunt irrevocabiles.*
33 *Fori conditi de conſilio Prælatorum, & Procerum, poſſunt revocari, ſi de eis fiat expreſſa mentio.*
34 *Iuramentum de ſervandis foris, intelligitur ſecundùm naturam principalis obligationis.*
35 *Confirmatio nil de novo addit, ſed quod antea erat conſervat.*
36 *Fori conditi in Curia generali, mediante pecuniæ oblatione, tranſierunt in contractum, & ſunt irrevocabiles; & n* 37.
38 *Regia poteſtas ex iuſtitia orta.*
39 *Princeps non eſt ſolutus legibus quoad vim directivam.*
40 *Rex in Regno poteſtatem habet legibus abſolutam.*
41 *Rex neque per modum legis contra foros diſponere valet.*
42 *Rex in Regnis Aragonum non eſt ſolus Legiſlator.*
43 *Explica cum Belluga.*
44 *Fori non revocantur per edictum temporale, exigente bono publico, & n.*45.
46 *Differentia inter forum, & actum Curiæ, n.*46. *&* 49.
47 *Fori de conſenſu totius Curiæ fiunt, & ſic legibus Curiatis Romanorum aſſimilantur.*
48 *Fori omnes ligant.*
49 *Actus Curiæ quid.*
50 *Privilegium, quid.*
51 *Fori actus Curiæ, & privilegia irrevocabilia ſunt, ſi interveniat pecuniæ oblatio.*

VAlentiæ Regnum ſic à Domino Rege Iacobo obtentum, cùm omnes incolæ Sarraceni eſſent, quorum maior pars aufugit, novis incolis impletum fuit *& magna ex parte ex Catalaunis, ac fermè ex Gerunda, Tarracone, Dertuſa,* vt P. Mariana infit *d. lib.* 12. *c.* 19. licet etiam plures Aragonenſes hîc incolatum contraxerint. Finita enim prima Regni expugnatione, pacatáque iam tumultuaria armorum concitatione, invictiſſimus noſter Princeps, vt civili curæ novi cives incumberent, ſaluberrimiſque legibus regerentur, concionem congregavit, quam è Prælatis Aragoniæ, & Cataloniæ, & Proceribus, nobilibuſque viris, atque probis hominibus eduxit, quorum conſilio foros condidit, vt *in for.* 1. *proœm. fororum* habetur: eoſque foros Catalauno idiomate ſcribere iuſſit, eo quòd cùm vt plurimùm Catalauni incolæ erant, eorum lingua in novo Regno præhabita fuit: & conſonum rationi iudicavit, vt leges vulgari idiomate ſcriberentur, ne alicui cœlatæ manerent. Hanc rationem expreſsè tradit Miedes *in geſtis*, ſive *vita ipſius Regis*. Poſtea verò vbi forus deficiebat, ipſe aliqua addidit, vel vbi ſufficienti aliqua declaratione egebat, foros ipſos declaravit, vt notat compilator fororum *in apoſtil. ad for.* 1. *proœm. for.* Denique autem cùm Curiæ generales à Dominis Regibus frequenter celebrarentur, in ipſis plures de novo conditi, & antiquorum plures correcti, vt ex volumine fororum patet. Modus autem celebrandi Curias generales, ex profeſſo tradit *Belluga*, cui, cùm primus doctrina, & antiquitate ſit, lectorẽ ad hoc remitto. 1

Ab expugnatione Regni dubitari non poteſt, Regem ſupremam, ac regalem authoritatem, atque iuriſdictionem obtinuiſſe, nemini mortalium ſubordinatam. Nam præterquam quòd in communi Reges Hiſpaniæ Imperatoris poteſtatem non recognoſcunt in ſuperiorem, vt docuit Gloſ. *in cap. Adrianus, verb. per ſingulas, in fin.* 63. *diſt.* Covar. *in regul. peccatum,* 2. *part.* §. 9. *n.* 9. Matienço *in l.* 1. *tit.* 10. *lib.* 5. *recop. gloſ.* 21. *n.* 2. vbi plures refert D. Leon *dec.* 12. *n.* 14. *lib.* 1. Sigiſmum. Scaccia *de iudic. cauſ. civil. & crimin. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 3. don Ioan. Baptiſt. de Larrea *alleg. fiſcal.* 12. *n.* 10. *lib.* 1. alijs relatis Petrus Greg. Toloſ. *de Repub. lib.* 6. *c.* 13. *num.* 26. Et quod magis eſt, neque ſummum Antiſtitem in temporalibus, & demptis his, quæ ad Fidem pertinent, Solorçano *de iur. Indiar. lib.* 3. *c.* 1. *n.* 85. *to.* 1. qui plures laudat: nam, vt ipſe probat *lib.* 4. *c.* 3. 2 3 4 5 6

n. 30.

*n.*30. *tom.*2. habet fundatam ſuam iuriſdictionem temporalem in toto Regno. In ſpeciali, Rex Valentiæ neminem pariter recognoſcit: Belluga *in ſpeculo, rub.*11. §. *his igitur, n.*1. & Borrellus *ibidem, lit. A.* dominus Cerdan *in veriloq. c.*1. §.1. dominus Leon *vbi proximè*, eo quòd maximis laboribus, graviſſimis periculis, immodiciſque impenſis Regnum à Sarracenis occupatum vindicavit, quæ eſt ratio à Doctoribus tradita.

7 Vnde infertur ratio diſpoſitionis noſtri text. ibi: *Que la Cort jutge, é determen los pleyts, é queſtions, que ſon, é ſeran en lo Regne de Valencia, ſegons la forma de fur de Valencia, a la letra tan ſolament, ſens alguna allegacio, ò interpretacio de leys, decretals, ò decrets, ò ſens gloſes de aquells.* Hoc eſt, *quòd Curia iudicet, atque dirimat lites, & quæſtiones, quæ ſunt, & erunt in Regno Valentiæ, iuxta formam fori Valentiæ, ad literam tantùm, ſine aliqua allegatione, aut interpretatione legum, decretalium, aut decretorum, & gloſſarum eorundem.*

8 Cùm enim Pontifex, & Imperator nullatenus habeant ſuperioritatem in Regno, vt dictum eſt, niſi Pontifex in ſpiritualibus, & rebus Fidei; inde eſt, quòd leges, & decreta eorum, defectu authoritatis minimè teneant in Regno, nec admitti valeant tanquam iura diſponentia,
9 ſed ſtandum eſt foro; vt expreſsè docet Petr. Greg. *d. lib. 6. c.*13. *n.*26. Dñs Leon *d. deciſ.*12. *n.*15. & Dñs Cerdan *in veriloq. dict. c.*1. §.1. De Aragonis tradunt Portoles ad Molin. *verb. Forus, n.*13. *pag. mihi* 733. qui etiam de alijs Provincijs. (Vnde fori, ius commune Regni ſunt, Franq.
10 *dec.*102. *n.*21. *part.*1. Dñs Leon *in reſponſ. iur. poſt dec.*210. *n.*45. *lib.*2. *& deciſ.*1. *n.*17. *lib.*1. Cancer. *var. lib.*2. *c.*1. *n.*2.) Quæ ratio deducitur ex for.1. *in eodem proœm. verſ. Volem.*

Et quanquam in *textu noſtro* alia ratio proponitur, nempe ne litium finis impediatur Advocatorum argutijs, de quibus latè, & benè Ianius Langl. *ſemeſt. lib.*1. *c.*1. *in prin.* & Xamar *de off. Iud. & Advoc. lib.*2. *q.*1. *ex num.*35. tamen à prima non eſt recedendum; nam illo ævo ſanctiùs viſum fuit litibus obviam ire, propter incolarum ſimplicitatem; poſtea Republica nimium floreſcente, civiumque facultatibus adauctis, neceſſarium fuit, vt Iuriſperitorum patrocinia quærerentur, vt in ſimili probat doctiſſimè, vt ſolet, D. Ioan. Solorç. *de iur. Ind. lib.*4. *c.*3. *n.*2. *tom.*2. quod convincitur apud nos *ex rub. de Advoc.*
11 *& procur. in for.* Atque adeò retenta prima ratione, licèt deficiente foro recurrendum ſit ad ius commune, vt Belluga probat *in ſpec. rub.*11. §. *his igitur, n.*3. Bardaxi *ad for. Aragon. tit. de Advoc. for.*5. *n.*3. id intelligendum eſt non tanquam ad legem, ſed ad rationem naturalem ſcriptam, vt habetur *in for.*1. *proœm. ad fin.* ibi: *A natural ſeny, é egualtat*, id eſt, *ad naturalem rationẽ, & æquitatem.* Quod innuit Belluga *ibid. n.*3. ibi: *Iudex eo caſu naturalem rationem ſervare tenetur, & hoc aliquoties lege cavetur in Valentina Provincia.* Sequuntur D. Cerdan *in veriloq. d. c.*1. §.1. & D. Leon *dec.*2. *n.*17 *& dec.*4. *n.*2. *& dec.*12. *n.*13. *& dec.* 107. *n.*20. Burgos de Paz *in l.*1. *Tauri, n.*520. *cum plur. ſeqq.* Pinel. *in rub. C. de bon. mater. p.*2. *n.*12. Cifuent. *in l.*3. *Tauri, n.*3. Ant. Gom. *in l.*1. *Taur. in prin.* Pater Molin. *de iuſt. & iur. tr.*2. *diſp.*176. *in fin.* Pater Sanch. *de matr. lib.*7. *diſp.*87. *n.*29. *circa fin.* Suar. *de legib. lib.*3. *c.*8. *à n.*7. Caſt. Pal. *oper. mor. p.*1. *tr.*3. *de leg. in com. diſp.*1. *punct.*22. §.1. *à n.*8. *præcip. num.*10.

Et nota differentiam, nam forus in principio de Curia loquitur, ibi: *Que la Cort jutge*, ſicque diſpoſitio ſolùm tenet in Curia Ordinariorum; & quamvis ad finem extendatur ad cæteras Curias, & Conſilium Principis, vt patet *in verſic. Volem:* tamen Curia ordinaria, deficiente foro, de conſilio proborum hominum tenetur iudicare; Conſilium verò Principis minimè, vt in eodem foro habetur, & vt colligitur *ex for.*5. *ibid.* quo pœnis punitur allegatio iurium; ſed his pœnis non tenentur cæteri Officiales, ſicque deficiẽte foro remanet diſpoſitio *for.*1.
12 nempe, *a natural ſeny, é egualtat.* Sed dubitari poteſt, an ad ius Canonicum, vel ad Civile priùs recurrendum ſit? & ad Canonicum cum *Belluga, Portol.* & alijs docet D. Leon *deciſ.*4. *n.*2. *& ſeq. & deciſ.*55. *n.*16. eo quòd magis iuri divino inhæret: & deficiente canone, ſive iure Canonico, ad Civile, vt *ibid.* probat. Quod limitandum eſt in computatione graduum, vt idem D. Leon docet *dict. deciſ.*4. *n.*16. & in pœnis criminum, vt mox dicetur.

Sed magis vrgent verba illa fori, ibi: *A la letra tan ſolament ſens allegacio, ò interpretacio*, id eſt, *ad literam tantùm, ſine aliqua allegatione, aut interpretatione.* Ex quibus verbis omnem interpretationem iuris excludere non pauci contendunt: imò Brachia Regni ſemper id 13
conſequi conata fuerunt; adeò vt in Curia generali anni 1645. idem cautum ſit. Ex hoc tamen non tollitur iuſta, & legitima interpretatio, cùm ſolùm excludat frivolam, & extrinſecam, non autem intrinſecam, quæ venit ex mente, & ratione fori, vt ex *Bald. Anchar.* & alijs probat D. Leon *d. deciſ.*1. *n.*36. *tom.*1. Mendez à Caſtr. *in pract. Luſit. fol.*423. Gratian. *diſcept. for. c.*15. *n.*22. Menoch. *conſ.*5. *n.*28. *lib.*1. Caſtr. Pal. *tract.*3. *diſp.*5. *punct.*3. §.2. *n.*6. Eſcob. *de vtroq. for. art.*6. *n.*105. præſertim quando forus deſumitur à iure communi, nam tunc ab eo interpretatur, & recipit omnes limitationes, interpretationes, & intelligentias, quas à iure communi recipit: 14
Belluga *in ſpec. rub.*38. §. *conqueruntur, n.*2. *verſ. Sine merito*, pluribus relatis Portol. ad Molin. *in d. verb. Forus, n.*9. Bardaxi *ad for. Arag. tit. de Prælat. relig. perſ. n.*12. Seſſè *deciſ.*339. *n.*36. *tom.*3. D. Monter. *deciſ.*11. *n.*14. qui de Aragonis loquuntur. Pluribus relatis Fontanel. *de pact. clauſ.*4. *gl.*18. *p.*2. *n.*68. *& deciſ.*498. *n.*15. *& ſeqq tom.*2. qui de Catalaunis, licet non benè percipiat quæ traduntur à 15
D. Leon *in locis vbi proximè*; *nam in reſponſo iuris* tanquam conſulens indiſtinctè locutus fuit; *in d.* autem *deciſ.* tanquam Iudex, & cauſarum deciſor diſtinguit interpretationem intrinſecam ab extrinſeca. Ex noſtris præter *Bellug.* & dominum *Leon*, dominus Morlà *in Empor. lit.*1. *qu.*11. *n.*16. D. Victor Calahorra *in allegat. falſitatis pro Reg. fiſc. n.*20. dominus don Braulius Eſteve *in allegat. præcedentiæ pro Epiſcopo Oriol. num.*23. Mathias Morlà *in allegat.*1. *iuriſd. Diſputator. Regni in ſyndic. Ordin. Minor. n.*18. *cum ſeqq.*

Id enim, quanquam certiſſimum eſſe arbitror, nullatenus æquo animo laturos credo, qui contra foros ſpeculantes quotidie conqueruntur; nam ſemper conantur oſtendere, omnem interpretationem fororum eſſe interdictam, ita vt litera eorum ſtrictè ſit accipienda, quin diſcurſui, & rationi ſit locus in ea exponenda, neque 16
menti adhærendum, ſed verbis. Quod à recto ſentiendi 17
tramite deviare non dubito; homines enim iudices ſunt, qui, cognitionem perfectam non habent, ſed per ratiocinationem, & diſcurſum. Vnde Ariſt. 1. *metaph. c.*1. dixit: *Hominum autem genus arte etiam, ac ratiocinationibus.* Imò ratio, & intellectus in homine eiuſdem potentiæ ſunt, D. Thom. 1. *part. quæſt.* 79. *art.*8. *in corp.* ibi: *Intelligere enim eſt ſimpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autem eſt procedere de vno ad aliud ad veritatem intelligibilem cognoſcendam. Et ideo Angeli, qui perfectè poſſident ſecundùm modum ſuæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent neceſſe procedere de vno ad aliud: ſed ſimpliciter, & abſque diſcurſu veritatem rerum apprehendunt: vt Dionyſ. dicit* 7. *cap. de divin. nomin. Homines autem ad intelligibilem veritatem cognoſcendam perveniunt procedendo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur.*

Verba legis quantumvis legantur, mentem eius abſque 18
ratione, & diſcurſu percipi impoſſibile eſt; nec id perfectè omnino, cùm humanæ mentis capacitas nunquam perfectè cognoſcere, & intelligere valeat. Ex quo deducitur origo opinionum, & ſententiarum in omni ſcientia, & doctrina. Lex Domini interpretatione Sanctorum indiget, vt à nobis rectè percipiatur: & leges Valentinorum ea carebunt? Sacræ paginæ litera 19
tot, tantiſque modis à Patribus, & Eccleſiæ Doctoribus expenditur: & literam fororum expendere nefas erit? In ſacra Theologia vix aliquid eſt (demptis his, quæ ad fidem pertinent) quod conflictu opinionum non evolvatur, & noſtra iura quieta manebunt? Ius naturæ immutabile eſt; principia Philoſophiæ vtplurimum experimentis comprobata, & nihilominus in Phi-

loſophia & naturali,& morali, tot fuerunt,& ſunt ſententiæ: & in noſtro textu nil dubitandum eſſe fatebimur? Hiſtoriæ continent facta individua, & tamen recentiores in antiquorum traditis intelligendis, vel temporum curſibus computandis varijs altercationibus laborant: & foros tot ſæculis ante nos conditos intelligere perfectè debemus ſine diſcurſus, & ratiocinationis effectibus? Medendi ars in eo verſatur, vt contraria contrarijs curentur; cæterùm in applicatione medicamentorum, vel quia de poſtulante hæſitatur, vel de impediente ambigitur, ſunt ſæpè variæ Medicorum opinationes, imò in eodem ægroto aliquando contradictoriæ medelarum applicationes: & in tam vaſta iudicandi Provincia nil incertum in foris eſſe affirmabimus? Aſtrorum nunquam ſatis explorata facultas, ita vt quotidie nova ſidera potentiæ viſus obijciantur: & noſtri fori ita explorati erunt, vt nihil noui addere mens valeat? Tot eſſe ſententias, quot ſunt capita, dixit vetus commune proverbium, eleganter Perſius *ſatyr.5.*

Mille hominum ſpecies,& rerum diſcolor vſus:
Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur vno.

nónne idem erit in modo percipiendi legum noſtrarum deciſiones veterano illo idiomate contentas? Liberum arbitrium tollere nefas eſt, ſicque dum homines erunt, & diverſi intelligendi modi, & variæ ſentiendi opiniones vt videantur, eſt neceſſe. Sed ponamus ſine diſcurſu, & ratiocinatione iudicandum eſſe, nudè litera percepta; ad effectum iudiciorum deueniamus.

20 In foro 6. *de minoribus*, cautum eſt, ne minores in criminibus excuſentur à pœna ratione ætatis, niſi ſeptem annos non excedat qui facinus patravit. Si forus iſte ad literam præcisè intelligendus, vel practicandus eſt, delinquenti puero decem annorum pœna capitalis imponenda erit, ſi crimen exigat, quod eſt abſurdum. Si intrinſecè forus ſecundùm ius interpretur, ita eius deciſio intelligenda eſt, vt omnino propter ætatem non vitet pœnam, ſed mitiori pœna plectatur.

21 In foro 1.*de termino Regni*,habetur,quòd fines Regni non extenduntur vltra confinia oppidorum de Biar, & Boſſot;ad literam ſumpto,omnis pars Regni, ſecundùm ſententias denique adiudicata,ab eo excluditur, ſicque civitates Orcelis,& Alon cum ſuis diſtrictis:ergo affirmabit aliquis, Alonenſem vrbem, vel Marchionatum Elig in Regno non contineri, quia in foro non deſcribuntur?

22 In foro 2. *de adulter.* cavetur, quòd mulier per vim cognita, querelam teneatur proponere eodem die, quo violentiam fuit paſſa,niſi carceribus mancipata ſit, vel aliter legitimè ſub ſequeſtro detẽta,ibi,*embargada,preſa*, aliàs non audiatur. Ad literam nudè hæc deciſio intellecta,minor non excluditur,& ideo ſemel oppreſſa,ſi tutor, vel curator intra diem querelam non propoſuerit,ampliùs non audietur: nam ſub verbis *preſa, embargada*,neque hæc, neque valetudinaria, neque in eremo violata,& ſimiles comprehendi poſſunt ex rigoroſa verborum ſignificatione, ſed interpretatione rationis mediante,quæ eſt eadem ac iuris.

23 In foro 12.*de teſtib.ad fin.*cavetur, quòd teſtes de auditu non probant.Ad literam omnes teſtes de auditu excluduntur à fide: quomodo enim ſine iuris interpretatione fama probabitur,& cætera,quæ per ſenſum auditus percipiuntur,veluti convitia,clamor, & his ſimilia, de quibus teſtem de auditu plenè probare ſcripſit Giurb.*conſ.*34.*n.*4.vbi plures? Quantæ cauſæ antiquorum factorum peribunt, quotque qualitates immemorialis improbatæ, ac improbabiles manebunt, ſicque ipſa immemorialis poſſeſſio.

24 In foro 104. *de Cur. & Baiul.* cauetur, ne Iuſtitia in criminalibus vrbis, nec cæteri Iuſtitiæ Regni procedant per inquiſitionem in crimine falſi inſtrumenti publici, quin præcedat relatio Iuratorum, & procerum artis Tabellionum, qua imputati, ſuſpecti de falſo declarentur.Ad literam hic forus,qui de Iuſtitijs loquitur, non diſponit in Curia Gubernationis, nec in Regia Audientia,nam de eis non loquitur. Qua igitur de cauſa ſolemnitas hæc in omni Tribunali obſervatur, niſi extenſione iuris mediante? quamquam hîc non ſit ex identitate rationis.Quod in alijs quamplurimis foris,qui de Curia Ordinariorum loquuntur, experimento comprobatur. Hoc à regnicolis inductum eſt pro obſervatione fori,& tamen per interpretationem iuris:ergo iuris interpretatio nunquam excluſa fuit.

Si hæc ita ſe habent, quomodo prudentum iuris ex- 25
terminanda interpretatio eſt, quando leges noſtræ non omnia nobis trita tradunt ad lites terminandas?Eritne Reſpublica noſtra prudentum reſponſis privata, dum cernimus Romanam, & cæteras politicis inſtitutis ornatas ab hac interpretatione minimè deviare? Neque etiam lex de quibuſdam providere poteſt, ideo legis danda eſt alicui poteſtas.Et quamvis legi maximè deferendum ſit, quia ea turbatione caret, qua mentem humanam non carere cernimus; tamen maius incommodum accederet Reipublicæ, ſi illa lex irrationaliter capiatur, & ita ſit inflexibilis, vt nulla rationis vi, vel neceſſitatis vrgentia intelligi,aut interpretari,atque corrigi valeat;hoc enim eſſet ſub tyrannide legis vivere, & peiùs quàm ſub tyrannide hominis.Benè Petr. Gregor. Toloſ.*de Repub.lib.7.cap.*10.*n.*9.& poſt eum Caliſt.Ramir.*de lege Regia*,§.4.*num.*9.Forſan dicetur in favorabilibus admittendam, in odioſis minimè tolerandam? Tranſeat. Sed quid, vel reſpectu cuius favorabile, aut odioſum iudicabimus?Eritne favor privati præferendus publico?Erit odioſum ſontem punire,aut favorabile impunitum dimittere,vt ferocitate,impunitatis munimento,ampliata iterum delinquendo atrociùs operetur, aut multò peiora committat?

Si iuxta votum ſuccederent omnia, quiſque malefa- 26
ctor,ſicut cupit,haberet forum, qui à pœnæ acerbitate illum indemnem ſervaret:debitor,ne creditoris inſtantia premeretur; alienæ rei detentor, ne ab ipſo vindicari poſſet.Id impoſſibile eſt, nam leges à ratione deviare nequeunt,cùm ratio ſpiritus ſit legis.D. Auguſtin.*in cap. ſedulò* 12.*diſt.*38.ibi:*Vtile eſt noſſe ita eſſe præponendas verbis ſententias,vt præponitur animus corpori:l. non dubium* 5. *C.de legib.l.contra legem* 29.*cum duab.ſeqq.ff.eod.*vbi clariùs Bald. ibi: *Virtus legis principaliter in mente,& mens idem eſt,quod ratio legis, quæ eſt anima eiuſdem. Nam ſicut* 27
homo conſtat anima,& corpore,ſic lex verbis, & mente, ita vt verba ſint tanquam corpus,mens verò anima, & ſpiritus. Exornant,alijs relatis,P.F. Franciſcus à Soſſa *ſuper conſtit.ſum.Pontif.de largit.munerum.*D.Cerdan *in veriloq.cap.* 12.§.4. & don Franc. Amaya *in Apolog. poſt. lib.*10. *Cod. num*10.*&* 11.

Quibus ſuppoſitis, in nudo literæ fororum iudicio 28
inhærendum non eſt,ne ampliùs reprehendamur,vt nos reprehendit Fontanell.*dict.deciſ.*498.*num.*18. his verbis: *Non ſumus Cathalani tam illiberales, quantum vicini noſtri Aragonenſes,& Valentini,qui has ſuis foris interpretationes à iure communi reſultantes nolunt concedere,tam addicti ſunt chartæ,licet aliquando, velint, nolint, eis interpretationibus vti compellantur.*

Neque ex hoc inanis remanet foralis diſpoſitio, cùm 29
ab ea non ſolùm excludatur extrinſeca interpretatio, vt diximus;ſed etiam extenſio, & ampliatio, vt ex Beroio, Menochio,Portolés,& alijs tradit D.Leon.*deciſ.*91.*n.*4. *tom.*1.dummodo extenſio non fiat ex omnimoda identitate rationis, vt ipſe probat *ibid. num.*10. & Bardaxi *ad for.Aragon.tit.de iuram. vendit. per Dom. Regem præſtand. n.2.fol.mihi* 54.nam tunc non dicitur extenſio,& pariter excluduntur ſubtilitates iuris, vt in ſimili docuit D. Leon *deciſ.*24. *n.*9.*tom.*1.

Sed vt pergamus, Dominus Rex Iacobus I. vt di- 30
ximus, concionem coëgit ex Prælatis, Proceribus, atque Nobilibus, vt ipſorum conſilio fori conderentur. Ex quo duo pulchra inferuntur. Primum eſt,quòd cum fuerint conditi intervenientibus cunctis Prælatis Co-

ronæ.

ronæ Aragonum, vt ex foro 1. procem. patet, & Nuntio Apostolico, vt testatur Belluga *in spec. rub.* 11. §. *videndum*, *num.* 10. Fori nostri habent vim canonis provincialis, vt *in cap. regula* 2. §. *porro*, 3. *distinct.* & ligant Ecclesiasticos, & eorum bona. Pluribus relatis Cenedo *practic. quæst.* 18. *num.* 18. D. Morla *in Empor.* 1. *part. titul.* 1. *quæst.* 16. *à num.* 9. *in fin.* D. Leon *decis.* 65. *num.* 5. *tom.* 1. & *decis.* 148. *nu.* 17. *lib.* 2. Pluribus P. Castro Palao *in oper. moral. tom.* 1. *tract.* 3. *de lege, in com. disp.* 1. *punct.* 23. *à num.* 4. *cum plur. seqq. & punct.* 24. §. 6. *num.* 6. *cum seqq.* Quod pariter procedit in omnibus foris conditis in Curijs generalibus, eo quòd Prælati interveniunt simul cum syndicis Capitulorum Ecclesiarum Cathedralium, qui statum Ecclesiasticum repræsentant.

31 Secundum est, quòd licet fori conditi à Domino Rege Iacobo I. de consilio Prælatorum, Procerum, ac Nobilium, ipsisque intervenientibus facti fuerint; tamen non sunt leges pactionatæ, cùm non fuerint tunc celebratæ Curiæ, nec interuenerit oblatio pecuniæ, mediante qua transirent in contractum, fierentque irrevocabiles. Et quanquam maioris efficaciæ sint istæ le-
32 ges factæ de consilio Procerum, quàm illæ, quæ à Principe solo fiunt; non per hoc tollitur potestas Principis ad ipsas revocandas. Benè verum est, quòd interventio eorum operatur, vt licet contra eas rescribat, nisi expressam mentionem fecerit, non valet rescriptum, nec tollitur legis dispositio. Si autem esset lex facta per so-
33 lum Principem sine consilio Procerum, tunc ex clausula generali, *non obstantibus*, valeret rescriptum, & tolleretur illa lex quoad dispositia in rescripto. Ita Belluga *in spec. rub.* 2. *per tot. & rub.* 47. *nu.* 2. D. Leon *decis.* 144. *numer.* 11. & 46. *cum seqq. tom.* 2. & *decis.* 21. *num.* 15. *tom.* 3.

34 Nec iuramentum de servandis foris à Principe præstitum in principio sui regiminis, vel in celebratione Curiarum, vel confirmationes in ipsis Curijs generalibus abdicarunt ab ipso potestatem derogandi prædictos foros, qui non transierunt in contractum: nam inramentum semper intelligitur præstitum secundùm tenorem principalis obligationis, *l. fin. C. de non numer. pecun.* Rota *decis.* 128. *n.* 1. *part.* 1. *in noviss.* D. Leon *d. decis.* 144. *n.* 18. *tom.* 2. & *d. decis.* 21. *n.* 14. *tom.* 3.

35 Confirmatio autem nihil addit de novo, sed quod antea erat, conservat: Menoch. *cons.* 191. *num.* 46. pluribus relatis Barbos. *in collect. ad cap. cùm dilecta* 4. *de confirmat. n.* 6. Fontanel. *de pact. claus.* 4. *glos.* 10. *part.* 2. *n.* 42. Ant. Mathæus *de auction. lib.* 1. *c.* 13. *n.* 15. ita vt ex generali statutorum, sive privilegiorum confirmatione, ea quæ in vsu non sunt, minimè comprehendantur. Idem Barbos. *claus.* 59. *num.* 54. ac per consequens neque per iuramentum, neque per confirmationem subsequentem, natura horum fororum immutata vnquam fuit. Quibus responderi potest ad rationes dubitandi propositas à D.D. Raymundo Mora Senatore, *in compil. foror. Generalitatis, rub.* 26. *in prin. in not. lit. B.*

36 Fori autem, qui in generali Curia conditi fuerunt, mediante pecuniæ oblatione transierunt in contractum. Nam licet Princeps legibus absolutus sit, *l. Princeps, ff. de legib.* hoc intelligitur respectu iuris civilis, supra
37 cuius caput est Princeps: non autem respectu iuris gentium, à quo contractus dimanant, imò contrahens subijcitur eisdem legibus, quibus ligantur privati. Bald. *in l. digna vox, C. de legib.* Curt. Iun. *cons.* 1. *num.* 9. & *consil.* 142. *n.* 7. Menoch. *cons.* 403. *num.* 7. *lib.* 4. Molin. *de Hispan. primog. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 16. vbi Addent. Gratian. *discept. cap.* 891. *nu.* 9. *lib.* 5. Castillo *controvers. tom.* 5. *cap.* 106. *n.* 17. & *seqq.* Xamar *de offic. iud. part.* 1. *quæst.* 18. *num.* 21. & *part.* 2. *quæst.* 7. *num.* 14. qui alios referunt. Quanquam enim Princeps solutus legibus sit; lege honestatis, quæ firmior, validiorque est, nunquam solvitur: ex iustitia enim Regia potestas orta est; ob ipsius
38 administrationem plures *Iovis filij* habiti. Hippol. à Collibus *in libel. Nobilis, propos.* 20. qui libellus olim sub Anibaldi, Vbaldi nomine, editus fuit, habeturque *in speculo Aulicarum, atque Policarum propositionum, pag. mihi* 131. *Imò pietate, & iustitia Principes Dij fiunt.* Seneca *in ludo*, latè Langlæus *semestr. lib.* 7. *c.* 17. *pag. mihi* 462. don Franc. Amaya *obser. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 7. & 97. *cum seqq.* D. Ioan. Solorzano. *Emblem.* 68. *nu.* 6. *cum seq. & in l.* 2. *nu.* 11. & *seqq. C. ne fiscus rem quam vendidit, lib.* 10. don Didacus Sahavedra *in symbol. polit. symb.* 21. *per tot.* Si enim ex hoc ad obseruantiam cunctarum legum teneri est compertum, *l. imperfecto, C. de test.* ibi: *Licet enim lex imperij, solemnibus iuris Imperatorem solverit, nihil tamen tam proprium imperij est, quàm legibus vivere, dict. l. digna vox, C. de legib. cap. quæ in Ecclesiar. de constitut.* multò magis legum iure gentium, & naturali inductarum. Benè ad rem Fachin. *controvers. lib.* 1. *c.* 2. *in prin.* Sicque tenetur ad obseruandam fidem, & implendum contractum; quod intelligendum est, non ita vt aliquis sit, qui Principem cogere possit ad ipsam obseruantiam; sed quia ipse à se tenetur has leges obseruare, *dict. l. digna vox*, ibi: *Digna vox maiestate regnantis, legibus alligatum se profiteri, & re vera maius imperio est submittere legibus Principatum.* Quod est idem ac dicere, quòd non tenetur vi coactiva, sed directiva, vt
39 ex D. Thom. 1. 2. *q.* 96. *art.* 5. *ad* 3. colligitur. Nam, vt ipse Angelicus Magister explicat, ibi: *Quantum ad Dei iudicium Princeps non est solutus à lege, quantum ad vim directivam eius: sed debet voluntarius, non coactus legem implere.* Fachin. *dict. cap.* 2. *versic. Quarta, & seqq.* Vnde tales fori, qui in contractum transierunt, irrevocabiles sunt, *l. quod semel*, vbi Bart. *ff. de decret. ab Ord. fac.* Bellug. *in spec. rub.* 2. *num.* 2. & ibi Borrel. *lit. D. & rub.* 47. *num.* 1. *vers. item quod*, Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.* 7. *cap.* 20. *num.* 26. Oliban. *in vsat. alium namque, cap.* 3. *num.* 9. Mieres *coll.* 1. *num.* 5. Cancer. *variar. part.* 3. *cap.* 3. *num.* 68. Xamar *vbi prox.* Sesse *decis.* 74. *num.* 41. *cum seqq.* Bardaxi *ad for. Aragon. tit. de his quæ D. Rex, num.* 5. & *seqq. fol.* 49. D. Leon *decis.* 21. *num.* 2. & *seqq. tom.* 1. & *dict. decis.* 144. *n.* 10. & 56. *tom.* 2. & *decis.* 39. *n.* 70. *tom.* 3. D. Cerdan *dict. cap.* 1. §. 1. pluribus P. Fragoso *de Repub. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 1. §. 1. *n.* 100. & *seqq.* & *disp.* 3. § 2. *n.* 213. & *seqq.* qui *n.* 219. de Regina, & filijs disputat: Amaya *ad dict. l.* 1. *n.* 13. *cum seqq. C. ne fiscus rem, quam vendidit, lib.* 10.

Vnde est, quòd licet Dominus Rex habeat in Regno 40 potestatem legibus absolutam, vt Brachia ipsius Regni fatentur *in capitibus habilitationum Curiar.* 1604. *fol.* 80. cùm fori conditi in Curia mediante oblatione pecuniæ in contractum transierunt, inde est, quòd Princeps nequit facere aliquid in eorum derogationem, vt Doctores *suprà* traditi probant, & cum eis omnes Foristæ. Nec etiam per modum legis, quia in Regnis nostræ 41 Coronæ, Dominus Rex non statuit sine Curia contra foros, sed simul cum Curia, vt de Catalonia tradunt Calicius, Peguera, & alij relati à Cancer. *var. lib.* 2. 42 *cap.* 1. *num.* 7. & *lib.* 3. *cap.* 3. *nu.* 52. Fontanel. *decis.* 3. *n.* 25. *tom.* 1. & *decis.* 283. *num.* 7. *eod. tom.* & de Aragonis Molin. *verb. foros in Aragonia*; & *verb. libertates, fol.* 304. *col.* 3. *in fin.* & *ibi* Portolés, Bardaxi *ad for. Aragon. tit. quod dominus Rex, num.* 1. *in fin. fol.* 2. *col.* 4. *n.* 3. Sesse *decis.* 74. *nu.* 46. & *de inhibit. cap.* 1. §. 5. *num.* 6. Calixtus Ramirez *d. l. Regia*, §. 19. & §. 25. qui non benè explicant; cùm id limitandum sit quoad legem derogatoriam fororum, sicut explicat Belluga *dict. rub.* 47. *num.* 2. ibi: *Et licet quidam Foristæ velint dicere, quòd Princeps foros nequeat facere citra Curiam; tamen non est verum indistinctè. Benè tamen fateor, quòd foros contra generales foros nequeat facere ex Regni priuilegio (vt dixi) sed foros, & leges generales sic; quia hæc est Principis potestas.* Quare apud nos quotidie fiunt 43 leges sine Curia, vt notum est, per modum ordinationum, & pragmaticarum, neque id incognitum est in Catalonia, vt colligitur ex adductis à Xamar *d. part.* 2. *quæst.* 7. *num.* 45. & *seqq.* & Ripoll. *regul. cap.* 35. *nu.* 141. & clariùs *cap.* 25. *num.* 50. & *seqq.* aut apud Aragonenses, vt tradit idem Ramirez §. 21. *num.* 12. vbi plura exempla *lit. R.*

Sed irrevocabilitas horum fororum limitanda est, 44

casu quo obseruatio ipsorum fororum repugnet publicæ vtilitati; nam tunc Dominus Rex non tenetur foros obseruare, etiamsi eos iurasset, vt ex Theologorum sententia tradit D. Leon *decis.* 34. *n.* 24. *tom.* 1. lex enim est commune præceptum, ac communis Reipublicæ sponsio, *l.* 1. *ff. de legib.* & ibi communiter DD. atque adeò semper ad bonum publicum ordinatur. Benè D. Thom. 1. 2. *q.* 9. *art.* 2. ibi: *Vnde oportet, quòd cùm lex maximè dicatur secundùm ordinem ad bonum commune, quodcumque aliud præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, nisi secundùm ordinem ab bonum commune: & ideo lex ad bonum commune ordinatur.* Deficiente enim essentia legis, & ea deficit; & eo ipso quo turpia, vel inutilia iubeantur, aut permittantur, lex non erit. Bart. *in l. vlt. C. si contra ius vel vtil. c. erit autem lex, dist.* 4. Mynsing. *ad princip. Instit. de iur. nat. n.* 12. Corras. *ad l.* 1. *de legib. part.* 1. *c.* 3. *num.* 27. Hugo Donel. *lib.* 1. *com. c.* 5. & *ibi* Illiger. *lit. L*, Menchaca *illust. c.* 31. *n.* 26. Sayr. *in clavi reg. lib.* 3. *c.* 1. *n.* 4. & *c.* 3. *n.* 5. Layman *Theol. moral. tract.* 4. *c.* 1. *n.* 5. idem D. Thomas *de regimin. Princip. c.* 11. Rebuf. *in proœm. ad leges Gall. tom.* 1. *artic.* 1. *glos.* 1 *n.* 18. Navar. *in commen. de finib. n.* 28. Anguian. *de legib. lib.* 1. *per tot.* & *lib.* 3. *controver.* 1. & 2. noster Salon *de iust. & iur. tom.* 1. *col. mihi* 511. dominus Morlà *in empor. tit.* 1. *num.* 6. & *seqq.* Vazq. *in* 1. 2. *disp.* 155. *c.* 2. & 3. Salas *de legib. disput.* 1. *sect.* 1. Suarez *de legib. lib.* 1. *cap.* 7. noster Præpositus Rocafull. *in praxi moral. lib.* 6. *cap.* 3. Fragos. *de Repub. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 3. *n.* 202. Barbos. *in collect. ad d. cap. erit autem lex, num.* 7. & *seqq.* Peguer.

45 *decis.* 39. *per totam.* Maximè quando edictum temporale fit bono publico exigente; nam tunc licet aduersetur foris, & nequeat fieri in vim edicti perpetui, in vim edicti temporalis benè fieri potest, vt probat Peguer. *decis.* 39. *per tot.* præcipuè *num.* 12. Cancer. *var. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 52. & *seqq.* D. Mora *in for. Diput. rub.* 35. *in not. lit. E*, quidquid in contrarium dicat Molin. *in repert. verb. fori Aragon.*

46 Sed in ipsis foris, sive iure nostro, est aliqua differentia: nam alij sunt verè *fori*, alij *actus Curiæ*, alij denique *Privilegia* denominantur. Forus enim appellatur lex generalis, quæ omnes regnicolas comprehendit, tanquam conditæ à Domino Rege Iacobo, vt diximus *supra*, *hoc* §. *num.* 30. vel *Ordinamenta*, sive constitutiones à Regibus factæ, vel in generali Curia conditæ de consensu totius Curiæ; quæ leges in contractum transierunt, vt diximus. Vnde infertur, hos foros in Curia editos, *leges Curiatas* esse, sicut leges Romuli, qui primas leges Romanorum Curiatas appellavit, *l.* 2. *in prin. ff. de orig. iur.*

47 ibi: *Et ita leges quasdam, & ipse curiatas ad populum tulit.* Quas congregata multitudine factas, Titius Livius scripsit *decad.* 1. *lib.* 1. ibi: *Rebus divinis ritè perpetratis, vocataque ad Consilium multitudine, quæ coalescere in populi vnius corpus nulla re præterquam legibus poterat, iura dedit:* de consensu ipsius, dum status popularis duravit; tunc enim communem omnium sponsionem continebant: postea lege Regia lata, populus transferendo potestatem spopondit se leges à Principe ferendas seruaturum, §. *sed & quod Principi, Instit. de iur. natur. gent.* vt explicat Illigerus ad Donel. *lib.* 1. *comit. cap.* 16. *lit. D.* Vnde cùm stante antiqua Reipublicæ forma diversa Comitiorum genera essent, pro Comitiorum diversitate nomina accipiebant, erantque Centuriatæ, Curiatæ, & Tributoriæ, vt post alios Mercer. 2. *opinion.* 3. Illiger. *dict. lib.* 1. *cap.* 8. *lit. B*, de quibus Aulus Gellius *noct. Atticar. lib.* 15. *cap.* 27. Alexander ab Alexan. *dier. genial. lib.* 4. *cap.* 3. Quare nostros foros Belluga *dict. rub.* 47. *n.* 7. leges Curiatas vocat, sicut pariter constitutiones Cataloniæ, Fontanel. *de pact. claus.* 3. *glos.* 3. *num.* 71. & has, omnes ligare certum est: tum quia omnibus requisitis constant, de quibus *in l. leges generales, C. de legib.* tum etiam quia eduntur iuxta formam *l. humanum, C. de legib.* nempe congregatis Prælatis, Proceribus, & Militibus Regni, ex illorum voluntate & consilio, vt docet Belluga *dict. rub.* 47. *n.* 1.

48

49 Actus verò Curiæ in eo differt à foro: nam forus, vt dixi; ex consensu totius Curiæ, hoc est, trium Brachiorum Regni, Ecclesiastici, Militaris, & Regalis, sive Syndicorum vrbium, & oppidorum, atque ad eorum preces fit. Actus verò Curiæ ad vnius, vel duorum Brachiorum preces conceditur indifferenter: nam aliquando in vim legis profertur; quod cognoscitur aliquibus signis, quæ notantur *in l. leges, in prin. C. de legib.* Aliquando in vim privilegij, vt putà quia vtitur Princeps in decreto concessionis, verbis, *indulgemus, concedimus*, & his similibus, *arg. tex. in l. qui se patris, C. vnde liberi.* Differentia effectus hæc est, nam forus, vt dixi, lex generalis est, quæ ligat omnes indistinctè, etiam invitos, vel renitentes, *l. leges, C. de legib.* sufficit enim quòd de consensu maioris partis Brachiorum Ecclesiastici, & Regalis edatur, *l. forma, C. de Decurionib.* Militaris verò, nemine discrepante, quod à consuetudine obtinuit ordo, Fontanel. *de pact. claus.* 3. *glos.* 3. *numer.* 73. Sed actus Curiæ editus ex consensu vnius Brachij, si ab alio impugnetur, vel contradicatur, aut protestetur, contradicenti, & protestanti non obest: nam non est lex, quia non est commune præceptum, vt vult. *l.* 1. *ff. de legib.* Notant hanc differentiam Belluga *vbi proximè, num.* 4. D. Leon *decis.* 21. *numer.* 1. *tom.* 1. Mied. *in Cur. Ferdin.* 1. *col.* 9. *cap. fin. versic. Sed in Catalonia*, Oliban. *in vsat. alium namque, capit.* 1. *numer.* 16. Fontanel. *dict. claus.* 3. *glos.* 3. *numer.* 70. Ripoll. *Regaliar. capit.* 4. *numer.* 43. & *seqq.* ex Aragonis, Calix. Ramir. *de lege Regia*, §. 19. *in fin.* licet omnino non explicet; sed §. 15. *in not. lit. K*, actum Curiæ allegat. Sicut enim plebiscitum erat, quod plebeio Magistratu rogante plebs constituebat, quod ab initio solam plebem astringebat; Aul. Gel. *noct. Attic. lib.* 15. *capit.* 21. ibi: *Quibus rogationibus ante Patritij non tenebantur, donec Q. Hortensius Dictator eam legem tulit, vt eo iure, quod plebs statuisset, omnes Quirites tenerentur.* Sic apud nos, quod à Brachio Regali, quod populum repræsentat, præcibus oblatum est in Curia, non ligat Milites, vel Ecclesiasticos, ipsis obstantibus, vel è contra. Si verò non obstent, neque protestentur, omnes ligant, vt *Belluga*, & cæteri tradunt; & sic definitum fuit per Senatum Regia sententia publicata per Nicolaum Dehona R. M. S. die 25. Maij 1591. ad favorem Regij Fisci Procuratoris, & versus don Petrum Carroz dominum de Toga, & Syndicos dicti oppidi, Cirat, & Argelita. Cuius tenor est, vt sequitur.

ATTENTO quòd in Curijs generalibus celebratis anno 1564. in villa Montisonis, per suam Regiam Maiestatem fuit dispositum, & ordinatum ad supplicationem Brachiorum Ecclesiastici, & Regalis, ex iustis causis bonum publicum concernentibus, quòd populati in locis, & villis constructis prope flumen dictum *de Millàs* habentes paludes ad ameran-
dum canabem, & linum, quarum aqua discurrit in dictum flumen, mutent infra brevem terminum eis præfigendum, in alium locum *escolaticia*, sive escorrentias dictarum paludum, ita quòd de cætero non redeat, neque discurrat earum aqua in flumen prædictum de Millàs, sub pœna 25. libr. de bonis contravenientium irremissibiliter exigendarum; mandando præconizari publico præconio in dictis villis, & locis, vt nullus ignorantiam allegare possit; vt hæc, & alia latiùs in dicto actu Curiæ continentur. Cuius virtute, & pro illius executione constat die 17. Augusti anni 1588. fuisse de prouisione Locumtenentis Gubernatoris vltra riuum Vxonis præconizatum in locis de Cirat, Argelita, & Toga, quòd illorum habitatores habentes dictas paludes devient earum escolaticia à dicto flumine, vt non possit aqua à canabe, & lino infecta in illud discurrere, & redire, sub pœna in casu contraventionis in prædicto actu Curiæ contenta. Et licet per Syndicos prædictorum locorum, & nobilem don Petrum Carroz de Villaragut dominum, qui dicitur dicti loci de Toga, pro suo interesse fuerit appellatum à dicto præconio, sub prætextu inter alia, quòd dictæ paludes, seu maior pars, habuerunt ab vrbe condita escolaticia in dictum flumen de Millàs sine contradictione aliqua; & quòd prædictus

Xps.

actus

actus Curiæ non comprehendit, neque comprehendere poteſt perſonas de Brachio militari, neque illorum bona, qualia ſunt dicta loca, cùm ſolùm fuerit factus ad ſupplicationem aliorum Brachiorum, nimirum Eccleſiaſtici, & Regalis. Cæterùm attento, quòd etſi conſtitiſſet fluxiſſe hucuſque dictam aquam in dictum flumen, quia tamen per dictam foralem diſpoſitionem fuit id expreſsè prohibitum, non potuerùnt ampliùs habitatores dictorum locorum emittere illam ex dictis paludibus in dictum locum. *Attento inſuper, quòd non conſtat; Syndicum dicti Brachij militaris fuiſſe proteſtatum tempore editionis, ſive publicationis dicti actus Curiæ, neque ab eo proclamatum in dictis Curijs; vnde in viam iuris comprehendit omnes, de quocumque Brachio ſint, ac ſi eſſet forus ad ſupplicationem totius Curiæ conceſſus.* Attento denique quòd pro parte dictorum appellantium non fuerunt talia deducta, nec allegata, propter quæ, aut aliàs debeat dictum præconium revocari, ſeu in aliquo reformari: Ea propter, & aliàs, attendendis attentis, concluſionem in Regio Conſilio factam inſequendo pronuntiamus, & declaramus cum interventu Fiſci Regij Advocati, benè per dictum Locum tenentem Gubernatoris proviſum cum dicto præconio, illudque quatenus oporteat, confirmamus, & minùs benè ab eo appellatum per Syndicos dictorum locorum de Cirat, Argelita, & Toga, & don Petrum Carroz, non obſtantibus in contrarium prætenſis, & neutram partium in expenſis condemnamus, ſed pro biſtractis executionem fieri mandamus.

Vidal & pro Reg.

Vt. Monterde. *Vt. Cerdà.*

Vt. Nuñez. *Vt. Pellicer F.A.*

Publicata per Nicolaum Dehona R.M.S. die 25. Maij, 1591. Valentiæ.

50 Demum privilegium, eſt lex privata, qua aliquid contra legem, privatæ perſonæ, aut vniverſitati conceditur, *cap. privilegia, diſtinct. 3.* Bald. *in l. lapilli, ff. de rer. diviſ.* de quibus Bellug. *ibid. verſic. Item habemus privilegium.* Bardaxi *in for. Aragon. tit. de privil. gener. Arag. fol. 26. num. 1. & ſeqq.* Molin. *verb. privilegium.* & Portol. ad eum *ibid.* latè Cancer. *var. lib. 3. c. 3. per totum.* Quare conſtitutiones perſonales, quia non ad conſequentiam producuntur, beneficia, & privilegia magis quàm iura dicuntur. *l. 12. & ſeqq. ff. de legib.* Hug. Donel. *lib. 1. c. 5.* Ob quod vtplurimum iura contenta in corpore noſtrorum privilegiorum, aut de ſpeciali perſona, vel vniuerſitate, aut de ſpeciali caſu loquuntur. Sed aliqua reperiuntur, quæ vniverſaliter diſponunt, vel ad vniverſum Regnum poſtea extenſa ſunt, & ſic omnes ligant, tuncque ſunt ex legibus proprio nutu Principis conditis.

51 Sed hæc iura hoc inter ſe commune habent, quòd quoties donum à Curia, vel privato ſanctionem obtinente, Principi offertur, pretiumque in iure condendo intervenit, tranſit diſpoſitio in contractum, & irrevocabilis manet, vt ipſe Belluga, *vbi proximè* docet, *& in rub. de invention. Cur. & rub. de donat. Cur. per tot.* Quod non eſt intelligendum, vt interpretatur Illiger ad Donel. *lib. 12. com. cap. 4. lit. A*, dicens, quòd ex eo quòd lex, publica ſponſio eſt, *contractus* pluries nominatur; & ſic
52 Ariſt. 1. *Rhetor.* pactum *legem* nominat, ac legem *pactum:* lex enim in eo ſenſu, eſt pactum publicum, & pactum lex privata. Rad. Fornel. 5. *rer. quotid. cap.* 14. nam in hoc ſignificatu etiam leges à Principe latæ ſine pretij oblatione *contractus* vocari poſſunt. Si autem pretij oblatio non adſit, neque leges, neque privilegia irrevocabilia ſunt, cùm id à poteſtate Principis pendeat, vt de legibus diximus *dict. n.* 30. & de priuilegijs notat Gloſ. *in cap. decet, de Reg. iur. in 6.* Plura alia de his iuribus congerit Bellug. *dict. rub.* 47. ſcitu digniſſima; ſed quoniam ab ipſo traduntur doctiſſimè expedita, vt moris eſt, ibi videri poterunt.

53 Vniverſalis igitur iuriſdictio Domini Regis in varios riyulos diducta, per diverſos Magiſtratus in hoc Regno regitur. Quorum aliqui immediatè à Principe exercitium obtinent, quales ſunt *Regij Officiales*, qui in Regno præſunt iuxta metas officij ab vnoquoque ipſorum moderati, de quibus *capite ſequenti* dicendum eſt. Alij autem ærarium Regni adminiſtrant; eiſque conceſſa eſt iuriſdictio neceſſaria ad ſui muneris proſecutionem, qui vocantur *Deputati*, de quibus breviter attingemus *capite tertio.* Alij, qui iuriſdictionis exercitium temporale habent, non immediatè à D. Rege, ſed mediante electione commiſſa Vniverſitati, hique ſunt *Ordinarij locorum*, de quibus in *capite quarto*: nam vrbis Magiſtratibus expeditis facilè quid in quacunque Vniverſitate fiat, inferri poteſt. Sed cùm ſpecialiter *Officialibus vrbis* commiſſa ſit iuriſdictio ademprivorum in paſcuis, ideo *capite quinto* de iure paſcendi agere decrevi. Alij denique habent iuriſdictionem à Principe in dominium conceſſam, de quibus *capite Sexto.* Sequitur immediatè contentionum expeditio *capite ſeptimo*, & in *octavo* de iudicijs criminalibus inſtitutio, relinquendo iudicia civilia ad ſecundam partem huius Operis.

CAPVT II.

De Magiſtratibus Regijs huius Regni Valentiæ.

§. I.

De officio Locumtenentis generalis Domini Regis, einſque iuriſdictione, poteſtate, & origine; ad for. 4. in extravag. Que Viſrey, fol. 36.

TEXTVS.

FERDINANDVS REX.

Anno 1510. Montiſoni.

ITem Senyor, com per fur del alt Rey eñ Marti de digna memoria, ſia eſtat proveit, q̃ Viſrey, ne Loctinent general no puixa eſſer poſat en lo dit voſtre Regne ſino en cas de vrgent neceſſitat, ó de imminents bando ſitats, ó a ſuplicacio dels Iurats de Valencia, é lo dit fur fos temporal, é nunca ſia eſtat confermat, é per conſeguent ſia expirat. Perço lo dit Bras humilment ſuplica, ſia merce de voſtra Alteſa, ab acte de la preſent Cort declarar lo dit fur eſſer expirat. E la Loctinença general poſada per voſtra Mageſtat a peticio de la dita Ciutat, è Iurats de aquella, eſſer expirada. Reſtant a voſtra Mageſtat la Real preheminencia, aixi com ans de la edicio de dit fur era en poder dels antipaſſats Reys pera poder poſar ſi volra Loctinent general. *Sa Mageſtat declara lo dit fur eſſer extinct, com fos temporal, reſtant ſa Alteſa en ſa preheminencia Real, aixi com reſtava, y tenia ans de la edicio del dit fur.*

SVMMARIA.

1 *Omnis iuriſdictio à capite Regis, tanquam à fonte procedit.*
De Cancellario & Vicecancellario ibid.
2 *Primus Magiſtratus eſt Prorex.*
3 *Prorex repræſentat Principem.*
4 *Qui de officio Proregis tractant.*
5 *Proregis officium antiquiſſimum eſt.*
6 For. 23. de procur. *expenditur ad probandum, quòd tempore capti Regni iam officium hoc erat cognitum.*
7 *Prorex, Locumtenens Regis vocatur.*
8 *Primus Prorex, de quo nomen habetur noſtris iuribus, fuit Infans Petrus Aragonius, filius Domini Regis Iacobi 2. & patruus magnus Regis Petri 2.*
9 *Ratio, ob quam Proregis officium inductum fuit in Aragonia Regnis.*
10 *Proregis apud nos prima creatio haberi ex noſtro iure non poteſt.*
11 *Prorex aſſimilatur Præfecto prætorio.*
12 *Prorex aſſimilatur Præſidi Provinciæ.*

13 *Prorex*

13 *Prorex præfertur Præfecto prætorio,& Proconsuli.*
Prorex omnibus priuilegijs,quibus Rex gaudet,vti censetur, ibidem.
14 *Prorex nemini magis assimilatur,quàm ipsi Regi.*
15 *Proregis,sigilli symbolo,natura cognoscitur;nam est* Alter & idem; *vnde* Alter nos *vocatur.*
16 *Proregis officium Magnatibus semper tribuitur, & n.*14.
17 *Proreges Valentini ex Regia stirpe.*
18 *Guillermus Raymundus de Moncada Cubicularius Regis Martini, fuit primus Prorex, qui non ex Rege natus.*
19 *Prorex tempore Communitatum,apud nos* Germania,*qui eam extirpavit, fuit Didacus Hurtado de Mendoça, Comes de Melito.*
20 *Proreges à tempore Communitatum vsque ad nostra tempora omnes recensentur.*
21 *Prorex præfertur omnibus, Proceribus, Prælatis,& Magistratibus.*
22 *Prorex sedet in eodem solio, vbi Rex sedere consuevit.*
23 *Proregi debetur eadem reverentia,quæ debetur Regi.*
24 *Proregis iurisdictio ordinaria est,& n.*46. & 47.
25 *Iurisdictio ordinaria potest dari per modum mandati.*
26 *Regij Consiliarij Iudices ordinarij sunt.*
Iurisdictio Proregis,& Consilij, eadem est,ibid.
27 *Prorex,& Consilium sunt vnum corpus individuum.*
28 *Proregis officium non expirat morte Domini Regis, & n.*47. & 50.*cum seqq.*
29 *Prorex finito triennio continuare tenetur vsque ad aduentum successoris.*
30 *Allegatio D. Doctoris Vincentij Planes R.F. Aduoc.*
31 *Princeps solus potest prorogare potestatem ab ipso concessam.*
32 *Prorogatio non fit finito primo termino.*
33 *Prorogatio obtineri,& præsentari debet intra primum terminum.*
34 *Limitatio temporis eam vim habet, vt finito eo, contrariam contineat dispositionem.*
35 *Iurisdictio emanata per modum mandati, censetur delegata.*
36 L. meminisse oportebit 10. ff. dè offic. Proconsul. *expenditur.*
L. vnic. §. 1. C. vt omnes iudices, tam ciuiles, quàm criminales: *expenditur, ibid.*
37 *Prorex non solùm potest, sed tenetur continuare, finito triennio.*
38 *Si contrarium operabitur, syndicari potest.*
39 *Doctores tenentes quòd debet continuare.*
40 *Idem de subrogato Proregis, eo mortuo.*
41 *Obseruatio Senatus.*
42 *Officium tacitè prorogatum, dum non mittitur successor.*
43 *Officium non extinguitur donec successor peruenerit.*
44 *Officium non dicitur nouum per continuationem, sed veteris extensio.*
Iuramentum,& fideiussores in principio magistratus præstiti extenduntur ad prorogatum,ibid.
45 *Iurisdictio ordinaria conceditur à Principe per modum mandati.*
47 *Proregis iurisdictio quare ordinaria est,& n.*48.
49 *Effectus aliquot iurisdictionis ordinariæ in Prorege, & num. seqq.*
51 Bardaxi *sententia apud nos non habet locum.*
52 For.2. & 17. de procurat. *in contrarium adducti declarantur.*
53 *Regia dignitas nunquam moritur.*
54 *Quare præsente Rege cesset Proregis potestas.*
55 *Gubernatoris officium ad repræsentationem primogeniti Regis introductum fuit.*
56 *Plures quæstiones de Prorege tractant Doctores laudati.*
57 *Prorex habet potestatem subordinatam legibus Prouinciæ.*
58 *Proreges non habent plenitudinem potestatis legibus absolutam.*
59 *Prorex tenetur iurare obseruationem iuris patrij.*
60 *Prorex habet quadruplicem potestatem, scilicet dispositiuam, iudiciariam,gratiosam,& œconomicam.*
61 *Politica,& œconomica, specie differunt.*
62 *Oeconomiam imitatur principatus.*
63 *Domus,est parua ciuitas; vnde Reipublicæ Rector in rebus domesticis exerceri debet.*
64 *Ciuitas, magna domus est; & politica, communis œconomia.*
*Princeps dicitur pater,patronus, curator, & defensor subditorum,ibid.& n.*107.
65 *Prorex habet potestatem politicam,& œconomicam.*
66 *Prorex expellere potest à Regno qui nocui sunt publicæ tranquillitati, virtute potestatis œconomicæ,& in subsidium politicæ,& iurisdictionis.*
67 L. congrui, ff. de offic. Præsidis, *expenditur.*
68 *Metroici dicebantur vagabundi.*
69 *Ratio superioris sententiæ traditur.*
70 *Qui expellendi sunt.*
71 *Princeps, Medicus est, ex* Isaia.
72 Privil. 1. Regis Ferdinandi Secundi *explicatur.*
73 *Prorex concedere potest priuilegium.*
74 *Dictio,* alius,*facit positionem eiusdem qualitatis ad præcedentia.*
75 For.77. Cur. an.1585. *expenditur.*
76 *Exterminatio à Regno per œconomicam potestatem vsu recepta est.*
77 *In Ecclesiasticos idem obseruatur.*
78 *Prorex non passim hac potestate vti debet, attenta* fororum *prouidentia.*
79 *Senecæ elegans dictum circa materiam.*
80 *Prorex curare debet de vbertate annonæ.*
81 *Vulgi vnica cura est,de annona nempe,ex* Tacito.
82 *Proregi non abdicatur potestas curandi de annona, etiamsi id ex* foro *spectet ad Iuratos.*
83 *Administrationi Officialibus vrbis concessæ non præiudicatur ex superintendentia Proregis.*
84 *Princeps sicut parens subditorum est, ita etiam vocatur maritus Reipublicæ.*
85 *Prorex debet curare vt populus honestè oblectetur.*
86 *Populi pueritiam imitantur.*
87 *Populi tristitia cogitationes aduersus Magistratus, & Principem excitat.*
Agitationes taurorum in Hispania,primùm denegatæ, denique à Pontificibus permissæ, ibid.
88 *Superfluitates in ornatu, conuiuijs, & sumptibus corrigere,ad Principem attinet.*
Intemperantia ornatus, & sumptus periculosa & damnosa in Republica,ibid.
89 *Inde maleficia oriuntur,& n.*90.
91 *Memorabilis sententia cuiusdam Oratoris.*
92 *Virorum excessus in ornatu mala quæ gignit.* Seneca,*& num.*93.
94 *Istius excessus nostro ævo difficilis medela.*
95 *Prorex delicti indultum concedere potest, si adsit partis remissio.*
96 *Limita primò, in aggressione domus, vulgò* trencament de alberch.
97 *Item,in casu fractionis pacis,homicidio secuto.*
98 *Item, in homicidio Clerici,nisi habita priùs absolutione à Sede Apostolica.*
99 *Item, in delatione pugionis,aut ensis* de punta de gra de ordi,y agulla espardeñera.
100 *Item,in delinquente cum instrumento manuali silicis.*
101 *Item, in delictis comitivarum.*
102 Fori 33.& 34. de criminib. *explicantur.*
103 *Ex delicto duplex offensa fit,priuata,& publica.*
104 *Princeps vt caput Reipublicæ,benè potest remittere offensam eiusdem.*
105 *Forma obseruanda in concessione gratiæ.*
Pœna imposita iure diuino,vel naturali, remitti nequit;iure verò ciuili remittitur.ibid.
106 *Pater potest remittere iniuriam filio illatam sine ipsius consensu,& n.*107.
108 *Contraria sententia* Esse *reiicitur.*
109 *Occidens Principem parricidium committit.*
110 *Pœna licet imponatur iure naturali;vel diuino,si in parte executioni mandata fuit,poterit remitti sine consensu partis offensæ,*

111 *Ex iusta causa omnes pœnæ condonantur sine consensu partis.*

112 *Circa existentiam causæ credendus est Princeps.*

1 DIxi *capite præcedenti*, Domino Regi competere omnimodam iurisdictionem in Regno, nemini mortalium quoad temporalia subiectam : nunc autem videndum est qualiter ab ipso regatur , atque administretur. Sed in primis notandum est, non hîc nos loqui de administratione personali ipsius Principis , nam hæc mediante Cancellario , Vicecancellario , ac regentibus Cancellariam in sacro supremo Aragonum Consilio moderatur: de quorum officio , origine, & potestate habentur aliqua in libro *ordinationis domus Regiæ* , compilato à Domino Rege Petro Secundo , *part. 2. fol. 42. & seqq.* cuius exemplar manuscriptum habetur in archivio officij Magistri Rationalis Regiæ Curiæ huius Vrbis, & Regni, traduntque aliqua Belluga *dict. rub. 6. num. 6.* & ad eum Borrel. *lit. S*, Mieres *coll. 6. in Cur. Cervar.* Oliban. *in vsat. alium namque, cap. 4. num 39. & seqq.* Molin. *in report. for. Aragon. Versic. Vicecancellarius*, & Portol. *ibidem*, omnino videndus præcipuè *n. 9. & 13.* Bardaxi *in for. 2. de iuram. vendit. per tot. fol. 75.* Sed de Magistratibus , per quos in Regno ordinaria iurisdictio, atque potestas Regia administratur.

Certum enim est , omnem iurisdictionem à capite Regis tanquam à fonte procedere, & in Magistratus cæteros tanquam in rivos derivari, ita vt qui ab eo iurisdictionem non suscipit, vt à fonte rivus, subtracto fomento aret necessariò & siccatur. Vital. *in rub. for. Aragon. de Iudicib.* relatus à Bardaxi *tit. quòd primogenitus possit, n. 5. fol. mihi 65.* dominus Thomas Cerdan *in arbor. iurisdict. in princ.* Quare cùm apud nos neque sub *rubricis fororum*, neque in aliqua ex eis ordinatè, aut methodicè de nostris Magistratibus tractetur, iuxta prærogativam vniuscuiusque Magistratus aliqua trademus.

2 Prima enim dignitas post Regiam Celsitudinem Domini Proregis, sive Locumtenentis , Ducisque generalis in Regno est , non tam antiquitate originis apud nos, quàm qualitate splendoris, superioritatis, & excellentiæ: repræsentat enim invictissimi Domini nostri Regis personam, ac tam in rebus politicis, quàm bellicis administrationem omnem in Regno sustinet. De quo plura
3 Maranta *de ord. iudic. part. 5. in princ. n. 9.* Borrel. *de præstan. Regis Cathol. in præfat. nu. 60.* Camill. de Curt. *de feud. part. 1. num. 5. fol. 9.* Marius Muta *in consuet. Panor. cap. 11. num. 28. & in comment. cap. Alfonsus 21. num. 4. & seqq.* Carol. de Graff. *de exceptionib. except. 1. n. 43.* plura don Franciscus à Ponte *in vberrimo tract. de potest. Proreg. per. tot.* & præcipuè *tit. 7. de assens. Reg. §. 6. num. 24. & seqq.* Mastril. *de Magistr. lib. 5. cap. 6. per tot.* don Ioan. Solorçano *de iur. Indiar. lib. 4. c. 9. per tot. tom. 2. & in Polit. Indiar. lib. 5. c. 12. per tot.* qui plures & plura tradunt : ex Catalaunis Olibanus *in vsat. alium namque, cap. 4. n. 8. & sequentib.* Cancer. *variar. lib. 3. cap. 3. num. 325. & sequentib.* Fontanell. *de pact. nupt. claus. 4. gloss. 15. num. 110. & decis. 3. num. 22. & seqq. tom. 1.* Ioseph. Ramon. *consil. 3. num. 17. & seqq.* Ripoll. *regal. cap. 1. num. 13. & c. 21. num. 29. cum seqq.* Xamar. *de offic. Iudic. & Advocat. p. 1. cap. 7. n. 97.* ex Aragonensibus, Molino *in repertor. for. verbo, Locumtenens generalis*, & Portol. *ad eum, ibidem*; Bardaxi *ad for. Aragon. tit. quod Dominus Rex non possit facere Locumtenentem, n. 3. fol. mihi 58.* & ex nostratibus Bellug. *in specul. rubric. 1.* vbi Borrell. *lit. L. & rubr. 24. §. postremo, n. 5.* Dom. Cerdan *in arbore iurisdict. verbo Visorey, & in veriloq. c. 1. §. 2. per tot.*

5 Proregis officium novum non esse, ex pluribus comprobat Mastrill. *ibid. num. 3.* quæ hîc non repetuntur, cum conspicuè explicentur: apud nos etiam novum non est, si rectè perpendatur , nam licet vsus huius maximi Magistratus non semper in Regno habitus sit : tamen ab eo capto de illo mentio fit *in for. 36. de iurisd. omn. iud. & for. 18. de Cur. & Baiul. & for. 23. de procurator.* sicque benè sequitur tunc iam cognitum fuisse. Fuerunt enim dicti fori
6 conditi ann. 1240. vt *cap. præcedenti* diximus , in eisque hæc verba habentur in *for. 36. Nengu no pusque esser Iutge elet si nolsa el Princep , ô son Lochtinent.* Et in for. 23. *Aquells que tindran nostre logar*, id est, *nostri Locumtenentes.* Proreges enim *Locumtenentes* Regis vocantur, tum à Doctoribus relatis per Mastril. *dict. cap. 6. num. 1.* & Solorç *dict. cap. 9. num. 10.* tum etiam ab omnibus nostræ Coronæ Auctoribus supra laudatis, imò Dominus Rex semper sic Proreges appellat in suis rescriptis. Et *in for.* 7 præcipuè in *nostro text.* & de Prorege hunc forum interpretatus fuit Taraçona *Instit. foral. lib. 1. titul. 5. in fin. princip.*

Demum Infans Petrus Aragonius Comes Ripacursiæ, 8 & Montanearum de Prades, filius D. Iacobi Reg. Secun. & patruus magnus D. R. Petr. Sec. fuit Prorex huius Regni, ann. 1355. vt patet ex *privil. 75. D. R. Petr. Sec.* & abhinc frequentius nominantur in nostris iuribus , vnde non est mirum, quod tempore D. Reg. Martini , iam de modo , & forma nominandi Proregem certis tantum in casibus ageretur in *for. 1. in extrav. que Visrey. fol. 36.* condito an. 1403.

Rationem introducendi hunc Magistratum tradit 9 Oliban. *d. c. 4. n. 58.* nempe absentiam D. Regis ; nam ob eam necesse habuit aliquem supremum Magistratum deputare, qui pro eo, & illius nomine regalias exerceret, & vniuersalem in Provincia haberet iurisdictionem , qui à foro destinatus non erat , quem *Locumtenentem generalem* appellavit. Et cum tempore D. R. Petri Sec. (qui est Aragoniæ Petr. Quart.) ob multitudinem bellorum vltra mare Regis absentiæ frequentiores esse cœperint , vt nostri Historici narrant, & signanter Vician. *d. p. 3. fol. 6.* Marian. *d. lib. 16. c. 12. 13. & 19. & lib. 17. c. 1. 3. 6. & 9.* inde abhinc frequentius apud nostra iura Locumtenentes memoratos invenimus.

Quando autem hunc Magistratum Reges nostri crea- 10 runt , apud nostros Auctores non habetur, nam vt ait Bardax. *tit. de offic. Locumt. gen. n. 2. fol. 72.* forus loquitur iam de eo in esse producto (quod apud nos de *d. privil. 75.* pariter dicendum est, nam est ius antiquius quod de eo loquitur clarè:) Neque Catalani tradunt; sicque quid certi affirmare nequimus: nam à principio nullo iure inductum fuit, sed necessitate vrgente , voluntatéque D. Reg. cooperante, à qua creatio illius pendebat. Quare & in *d. for. 1. in ext. que Visrey*, creandi necessitas ita perpensa fuit, vt licet temporaliter decerneretur à D. R. Martino , ne alijs in casibus creari posset ; sed cum ex Regia præeminentia ius creandi similes Magistratus in Principe resideat, visceribus eius affixa, vt dicto text. nostro habetur: inde est quod D. Rex Ferdinandus & dispositionem dicti for. 1. extinctam declaret ; & ad se pertinere præfatam præeminentiam constanter affirmet.

Hunc Magistratum plures Præfecto Prętorio compa- 11 rant *ad text. in l. vnic. ff. de off. Præf. Prat. l. vnic. C. de sent. Præf. Prat.* Spec. Dec. Surgen. & Olib. cum relatis à Mastrill. *d. c. 6. num. 22.* & ipsi assimilari in pluribus compertum est, vt dixit Olib. *ibid.* & patet ex traditis, doctissimè à D. Franc. Amaya *ad l. curialibus 66. c. 2. per tot. C. de Decurion. lib. 10*, nam vt ex Cassiodor. *n. 4.* tradit : *Vicesacra vbique indicabat , & nullus ei miles de fori sui authoritate præscribebat.* Quæ consonant cum nostrorum Proregum potestate, vt *infrà* dicetur.

Alij, Proconsuli assimilari tenent , relati ab ipso Ma- 12 strill. *num. 33.* seu Præsidi Provinciæ , pluribus laudatis Solorç. *dict. lib. 4. cap. 9. n. 6.* pluribus etiam Marius Giurb. *consil. 19. num. 13. & seqq.* Sed omnium sententia sustineri potest, nam vt plures tenent, Proreges non solum assimilantur , sed etiam præferuntur Præfecto Prætorio, Proconsuli, & Provinciæ Præsidi, idem Mastrill. aliis relatis, *ibid. num. 24.* nam omnibus privilegijs, & prætogativis, quibus Reges gaudent, ipsi fruuntur; *l. vnicuique, C. de proxim. Sacror. Scrin. lib. 12.* Bartol. *in l. comperimus , n. 4.* 13 *eod titul.* Roman. *singul. 167. & singul. 367.* Menoch. *consil. 52. num. 162.* Ioann. Francisc. Leonard. de Magistr. *cap. 3. num. 9.* Frecc. *titul. quis dicatur Dux, n. 29.* Surgen. de Neap. *illust. c. 22. n. 8.* Alvar. *in specul. Pontif. c. 54. num. 34.* Carol. de Graf. *de excepr. except. 1. num. 45.* Castal. *de Imperat. q. 65. num. 5.* Surd. *consil. 281. n. 1. & seq. & consil. 540. n. 18.*

etiamsi

etiamsi sint specialia, Milanens. *decis.* 8. optimè his omnibus, & alijs quam plurimis relatis, Solorz. *dict. capit. 9. numer. 10 & .11.* & in Politic. *dict. capit. duodecimo, versic. Pero de qualquier suerte*, nam vt ipse, *dict. num. 10.* air, nulli magis propriè nostri Proreges assimilantur,
14 quàm ipsis Regibus, quorum comitatu eligi solent, magna ipsi alioqui nobilitate, & dignitate fulgentes. Ad cuius dicti probationem *num. 12.* adducit Marium Suarium *in emblem. Politic. 16. pag.* 108. qui sub symbolo, *sigilli*, repræsentationem Proregum optimè demonstrat, adiuncta inscriptione, *Alter, & idem.* Quod consonat cum eo quod nostri de Proregibus dicunt, nempe esse,
15 *Alter Nos Regis*, ex clausula expressa tituli ipsorum, cuius formam ad literam tradit Viciana *in 4. part. Chronica Valentin. pagin. mihi* 32. tradunt Olibanus *dict. c. 4. num. 58.* Bardaxi *dict. fol. 58. num. 4.* Belluga *dict. rubric. 25. num. 4.* Domin. Cerdan. *d. cap. 2.* ibi: *Tanquam alter Nos*, Mastrill. *d. c. 6. n. 32.* Sesse *decis. 175. n. 5.* Giurb. *consil. 19. n. 19. & seqq.* Vincent. de Franch. *decis. 165. nu. 3.* vbi Flavius Amendol. *in addit.* Ripoll. *regal. d. c. 1. n. 13. & d. c. 21. nu. 28. & seqq.* Xamar. *d. c. 7. n. 19.*

Ob quod, cum repræsentatio Regiæ personæ tam ex-
16 pressa, & immediata sit, inde est, vt hoc officium Magnatibus semper mandetur; imo à principio proximiores ipsius Regis, ex ipsa Regia stirpe ad hunc Magistratum regendum destinabantur. Nam, vt diximus ex *dict. privileg. 75.* R. Petr. Secundus, Petrum patruum magnum Locumtenentem creavit. Ex *privil. 90. eiusdem Regis*, constat, Ferdinandum fratrem Marchionem Dertusæ, & Dominum de Albarracin, Locumtenentem fuisse anno 1359. (quod clarè liquet, licet ibi dicatur *generali Gubernatori nostro*: nam subdit, *nec non Regentibus Cancellariam ipsius*, Gubernator enim in hoc Regno nunquam iudicauit per Regentes, & Cancellariam, sed per Assessores, vt mox dicetur: & loquitur de commissione causarum, quam nunquam Assessoribus factam fuisse est compertum, neque ab ipsis fiunt sicut à Regentibus) Ex *for. 34. de secur. præstand. & for. 2. de his, qui ad Eccles. confugiunt*, apparet Infantem Ioannem primogenitum eiusdem Regis Petri Secundi fuisse Locumtenentem anno 1370. Ex *for. 20. de Cur. & Baiul.* idem ann. 1374. Ex *priv. 134. eiusdem R. Petr. Secundi, & privil. 1. & 3. R. Ioan. Primi*, idem constat, nam ipse parenti successit in Regno.

Ex *privil. 25. & 26. R. Martini* resultat, Guillelmum
18 Raymundum de Moncada, Cubicularium eiusdem, apud nos, *Camerlengo*, Locumtenentem fuisse ann. 1409. Et nota in his iuribus, quod expresè vocatur *Visrey*. Deinceps Dominus Ioannes Rex Navarræ frater Alphonsi Tertij, demumque Ioannes Secundus Locumtenens fuit anno 1438. *Privileg. 19. & sequentibus.* R. Alphons. Ter. ex *for. 54. de iur. emphyteot.* anno 1444. ex for. 13. *de pastur.* for. 21. & 30. *de procuratorib.* vsque ad annum 1446. Iterum Maria Regina vxor ipsius Alphonsi Tertij, fuit Locumtenens anno 1440. *Privileg. 38. & pluribus sequentibus.* R. Alphons. Tertij. Deinde Dominus Rex Ferdinandus, cognomento Catholicus, fuit Locumtenens parentis. *Privil. 1. Reg. Ferdinand. secundi* anno 1472. Demum Ioannes de Lanuza, è cubiculo Regis, Iustitiáque Aragonum, fuit Locumtenens anno 1492. Constat ex provisione, de qua Dominus Mora, *in compilat. for. general. in addit. ad rubr. 11. pag. mihi* 351. Enricus Aragonius, Dux Segobric. Comes Ampuriarum, frater patruelis eiusdem R. Ferdin. Secun. fuit Locumtenens ann. 1497. *Privil. 17. R. Ferd. Secun.* Ioanna Regina Neapolitana, soror eiusdem Regis Cathol. fuit Locumtenens anno 1505. & seqq. *Privil. 27. 29. & 31. eiusdem Reg.* iunctis traditis à Viciana *dict. 4. part. fol. 29.*
19 *pag. 2. ad fi.* Didac. Hurtado de Mendoça, Comes de Melito, fuit Locumtenens tempore Communitatum, sivè vt nostrates vocant, *la Germania*, iuravitque die 21. Maij 1520. Post eum Regina Germana fuit Locumtenens Domini Regis, dum nupta fuit Marchioni de Aspure, posteáque ad alia vota convolans eo defuncto cum Duce Calabriæ, ipsa, & Ferdinandus Dux Calabriæ fuerunt Locumtenentes perpetui ab anno 1527. for. 27. *de minor. for. 23. de Cur. & Baiul. for. 91. & 118. de iurisdict. omn. iudic. for. 20. & 43. de testib.*

Hi enim Proreges sunt, quorum iura nostra antiqua 20
meminere. Post eos verò continuè hoc munus subierunt sequentes. Bernardinus à Cardenas Dux Maquedæ, & Marchio de Elche, creatus fuit Locumtenens immediatè post Ducem Calabriæ anno 1553. duxitque munus per aliquos annos sequentes. Alfonsus Aragonius Dux Segobricæ, fuit creatus Locumtenens anno 1561. complevitque triennium. Marchio de Mondejar successor destinatus, iuravit die 1. Decembris 1564. Antonius Alfonsus Pimentel Comes de Benavente, fuit Prorex nominatus anno 1567. & gubernavit Regnum vsque ad annum 1574. cui successit Vespasianus Gonçaga Princeps de Sabone, Dux de Trayeto, gubernavitque anno 1575. cum duobus seqq. partéque anni 1578. Dux Naxeræ successor datus, iuravitque die 31. Iulij 1578. Franciscus Moncada Marchio Aytonæ, ab anno 1581. vsque ad 1594. Franciscus Sandoval & Rojas, Marchio de Denia, iuravit die 28. Iunij 1595. duxitque munus anno 1596. & 1597. qui demum Dux Lermæ creatus, Pijssimo Domino Philippo Tertio carus, supremi gradus Magistratum apud eum obtinuit, demumque ad purpuratum sacerdotium transivit. Huic successor fuit datus Ioannes Alfonsus Pimentel, Antonij filius, Comes de Benavente, iuramentum præstitit die 28. Maij 1598. gubernavitque ad initium anni 1602. Deinceps Ioannes à Ribera Patriarcha Antiochenus, quondam noster Præsul pijssimus, ad Locumtenentiam evectus fuit ann. 1602. vsque ad initium anni 1604. abhinc Ioannes à Sandoval Marchio de Villamisar, qui dignitatem obtinendo obijt Valentiæ die 24. Ianuarij 1606. Ludovicus Carrillo & Toledo Marchio de Caracena, successor destinatus fuit ab anno 1607. vsque ad diē 17. Octobris 1615. Gomezius Suarez de Figueroa Dux Feriæ, locum ipsius occupavit die 27. Novembris 1615. vsque ad diem 11. Iulij 1618. Antonius Pimentel Marchio de Tavara, Locumtenentis officium subijt die 25. Martij 1619. vsque ad 4. Decembris 1622. Enricus Avila & Guzman Marchio de Povar, sequenti die iuravit, obtinuitque munus vsque ad 20. Maij 1627. Ludovicus Fajardo & Requesenes Marchio de los Velez, locum ipsius aggressus fuit die 2. Ianuarij 1624. Regitque officium vsque ad funus, nam obijt Valentiæ die 24. Novembris 1631. cuius successor fuit nominatus filius Petrus Fajardo Marchio de los Velez, iuramentum præstitit die 19. Decembris, eiusdem anni, continuavitque vsque ad 23. Maij 1635. Ferdinandus à Borgia Præsentor maior nostræ Montesianæ Militiæ, successit ab ipso die vsque ad 18. Septembris 1640. Fredericus Colona Princeps de Butera, successit die sequenti vsque ad 20. Martij 1641. Ludovicus de la Cerda Dux die Medinaceli, à die 27. Maij eiusdem anni, vsque ad 22. Februarij 1642. Franciscus à Borgia Dux Gandiæ, à 12. Maij subsequentis, vsque ad 15. Decembris eiusdem anni. Rodericus Ponce de Leon Dux de Arcos, ab ipso die, vsque ad 5. Octobris 1645. Eduardus Ferdinandus Alvarez de Toledo Comes Oropesius, à die 7. Decembris 1645. vsque ad 16. Augusti 1640. Frater Petrus Vrbina Archiepiscopus Valentinus à die sequenti vsque ad eandem anni 1652. quo Ludovicus Guillermus de Moncada Princeps Paternó, Duxque de Montalto, Magistratum obtinuit vsque ad diem 25. Nouembris 1658. successor ei datus fuit Emmanuel Perez de los Cobos Marchio de Camarasa, qui præfuit à die 25. Februarij 1659. vsque ad finem anni 1663. sedem hanc implevit Antonius Petrus Aluarez Osorio Marchio de Astorga & san Roman à die 13. Martij 1664. vsque ad finem mensis Augusti 1666. Nam Gaspar Felipez de Guzman Marchio de Leganes possessionem dignitatis adeptus fuit die 28. eiusdem mensis Augusti, sed decessit paulò pòst, & in eius locum subrogatus fuit Didacus Felipez de Guzman ipsius filius, qui de more iusiurandum præstitit die 2. Ianuarij 1667. & obtinuit munus vsque ad 3. diem Martij 1668. quo ei successit

Vespasianus

Vespasianus Manrrique Gonzaga Comes de Paredes, qui dignitatem gessit vsque ad 28. diem Aprilis 1675. in cuius locum ingressus Franciscus Ydiaquez Dux Civitatensis & Princeps de Esquilache hodie clavum moderatur.

21 Sed vt ad rem redeamus, ex eadem repræsentatione evenit, vt præferatur cunctis Proceribus, Prælatis, & Magistratibus Regni; Mar. Mut. *in dict.cap.21.*

22 *num.1.* sedeatque in eodem solio vbi sedere Rex consuevit: Bellug. *in specul. rubr. 6. num.4.* Chassan. *in catal. glor. mund. part.5. considerat. 32.* Alvar. *in specul. Pontif. c.54. n.35.* Bobadill. *in politic. lib.3. cap.2. ...lit.C, & n.20.* eique debeatur idem honor, ac reverentia, qui debetur Regi, ex traditis à Menoch. *cons.32. num. 1. lib.1.*

23 cum sit Principis imago: plura à Ponte *in dict. tract.* Mastril. *d.c.6. n.74.* Solorç. *dict. 4. cap. num. 13.* Mandriaga *in tract. del Senado, y su Principe, cap.4. versic. El tercer Senado.*

Sed videndum est, an habeat iurisdictionem ordinariam, vel delegatam. Delegatam habere tenuerunt Mi-

24 chael. Ferr.1. *part. observat.Cathal. cap. 9.* Oliban. *dict. c.4. n.37.* Fontanel. *de pact. claus.4. gloss. 10.n.10.* Cancer. *variar. res. lib.3. c.3. num.327.* Sed rationes ab ipsis traditæ nullatenus subsistunt, ac per consequens, neque sententia tenenda.

Ratio ob quam Olibanus in eam sententiam inclinat, ea est, nempe potestatem à Rege dimanare in Locumtenentem per modum mandati, sicque delegatam esse infert. Ad quod satisfit ex allegatis a Cancer. *vbi proximè, n.326.* nempe iurisdictionem ordinariam posse dari à Principe per modum mandati, *l.1. §. ab initio, ff.*

25 *de offic. Præfect. vrbis, cap. tua, de offic. Vicar.cap. legatos, de offic. delegat. in 6. cap.si Abbatem, de elect. eod. lib.6.* Bellug. *dict. rubr.24. versic. Postremo, num.5.* Quod amplius convincitur ex eo, nam idem Olibanus *n.38.45.*

26 *&* 49. tradit Regios Consiliarios iurisdictionem ordiriam habere, eo quod à lege, sive constitutione Catalo-

27 niæ dimanat. Sed iurisdictio eorum eadem est, ac iurisdictio Locumtenentis; est enim vnum corpus individuum, atque inseparabile Prorex, & Consilium, ita vt nec Prorex absque Doctoribus Regij Consilij, nec Regium Consilium absque Rege, vel Prorege causas decidere valeat, iustitiamque administrare ex iuribus Cataloniæ allegatis per Ioseph. Ramon. *cons.3.nu.34. & seqq.* ergo eo ipso, quod iurisdictio Regij Consilij fluat per modum legis, & constitutionis, & ordinaria sit: pariter & iurisdictio Proregis erit ordinaria, cum vna eademque sit. Est enim Prorex Præses Consilij, & sic caput ipsius, datáque per leges Provinciæ Consilio, iurisdictione ordinaria, & Capiti est attributa; præsertim cum contrarium legibus ipsis non sit cautum (nam si cautum esset, vtique isti Doctores allegarent) argumentando de toto ad partem, vel è contra: Barbos. *argum. 104. num.1.* nec Rex nominando Proregem aliud facit, quàm caput illius Consilij temporaliter constituere, personamque designare, cui iurisdictio illa ordinaria competat.

28 Ratio autem adducta à Iacobo Cancer. *dict.num.327.* sufficiens non est ad probandum, iurisdictionem delegatam esse: nam non ex eo quod morte concedentis finiatur, sequitur non esse ordinariam, vt statim dicam. Ratio denique adducta à *Fontanella* non vrget; nam quidquid dicat, Locumtenentes ad triennium in Regnis Europæ, ad sexennium in Regnis Americæ à Domino nostro Rege Catholico destinantur: (Fontanella enim quamquam doctè tractatum *de pactis nuptialibus*, & *decisionum tomos* contexuit, nunquam senatoriam dignitatem consecutus fuit, atque adeò non mirum, quòd hæc ignorasset, cum privilegia huiusmodi non pateant privatis Doctoribus:) eoque tempore elapso, vel confirmantur Proreges, vel successores mittuntur. Nonne ab exteris consuetudo nostra laudatur, vt Provinciæ concedantur, ea lege quod triennij, vel sexennij, vt plurimum potestas sit? Sic consulente Cleobulo Meleander monebatur apud Barclaium *in Argenide lib.* 3. dum ex duobus vinculis, quæ Siciliam seditionibus Procerum obnoxiam reddebant, vnus: *Mos* (inquit, *constituendi Prætores Provinciarum in eam legem, vt non ante Magistratu, quàm vitâ decedant.* Nonne Hispania est, *illa ab adverso litore diffusa Regio, quam æmulam sæpè Siciliæ*, vocat, eamque imitari suadet, vt seditionum vincula delerentur: sicut & Gallia ipsa Sicilia? Equidem ea est. Quare igitur de temporali destinatione ambigitur? Quod & probant Doctores supra laudati, & ex titulis clarè liquet, atque adeò licèt triennalia sunt, eo ipso quo videmus continuare, vsque ad adventum successoris, iurisdictio ordinaria comprobatur. Hanc sententiam tenuerunt Bellug. *vbi* 29
sup. Bardaxi *ad foros Aragon. dict. titul. quod Dominus Rex non possit, pag. 59. num. 7. versic. Contrarium* D. Cerdan *dict. §.2. pag.16. in fin.* Philipp. Franc. Alexand. Lucas de Pen. & alij, quamplures relati à Solorç. *dict. cap.9. num.11.*

Sed vt nullatenus hæsitari possit, an eo quòd sint officia hæc temporalia, continuare possit Locumtenens vsque ad adventum successoris, ad literam tradere decrevi allegationem doctissimi Domini Doctoris Vincentij Planes Regij Fisci Advocati, prout iacet in dietario Regij Senatus, ab ann. 1622. vsque ad 1633. fol. 62.

Allegatio Domini Doctoris Vincentij Planes R.F. Adv.

IVnctis omnibus Aulis fuit dubitatum, vtrum finito 30
triennio officij Excellentiss. Proregis Marchionis de los Velez, absque prorogatione aliqua, posset continuare in administratione officij? Et licet prima facie videbatur dicendum, quod non; quia licet sua Maiestas possit prorogare, Vazq. *de succes. progres. lib.3. §.30 num.85.* Cassiodor. *var. lib. 7. cap. 2.* qui nomine Principis in hæc verba prorumpit: *In vestro proposito sit administrationem vnius anni suscipere; nostrum est merentibus tempus augere.* Et licèt sit verum dicere, suam Maiestatem dictum tempus prorogare, vel de novo creare, & nominare posse: sed tamen verissimum est affirmare, huiusmodi prorogationem concedendam esse, antequam primum tempus labatur; finito enim, & completo cursu primi temporis, prorogatio minimè fit, nec facta tenet, quia non haberet quid prorogaret, *l. sed etsi manente, ff. de pre-* 32
car. cap. dissolvendum, de sponsalib. nup. Speculat. *titul. de dilat. §. nunc dicamus, versic. Et sunt hæc,* Rebuf. *in concordat. Franci. tit. de prorogat. dilat. ad proband. verb. Francisc.* Camill. Borrell. *de Magistrat. lib.1. cap.12. num. 50. 61. & seqq.* Novar. *collectan. 72. num. 14. & 15.* Mastrill. *decis. 35. num. 3.* Castill. *decis. 102. num. 11. & seqq.* Qui omnes affirmant, non solùm intra primum tempus consequendam esse prorogationem, sed etiam præsentandam: ergo tam ex prædicto capite, quàm ex 33
lapsu triennij, videtur extincta iurisdictio, cum limitati temporis tanta sit vis, vt lapso eo, contrariam contineat dispositionem, *l. Thaïs ancilla 41. §. infra, ff. de fideicom-* 34
miss. libert. l. si intra 23. ff. de statuliber. l. non distinguntur 32. §. fin. l. arbiter 50. §. vltim. ff. de arbitr. Bald. *in proœm. §. hæc autem tua,* Angel. *in l. si vnus, §. si cum libero, ff. de iust. & iur.* Surd. *consil. 294. num. 9.* idem Surd. *decis. 202. n.18.* Ant. Fab. *in l. meminisse 10. ff. de offic. Procons.* vbi pro ratione dubitandi hanc assignat.

Secundò consideratur pro parte affirmativa, quòd iurisdictio est emanata à sua Maiestate per modum man- 35
dati, & per consequens videtur habere iurisdictionem delegatam, quæ finito tempore non potest continuari, Bald. *in dict. l. meminisse oportebit, num. 3. ff. de offic. Procons.* Bobadill. *lib.1. cap.2. num.33.* vbi allegat Avilés: Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom.1. cap.184. num.47.*

Quibus non obstantibus contrarium fuit resolutum, nemine discrepante, iunctis tribus Aulis, vt dictum est, per iura expressa, nempe text. *in l. meminisse oportebit 10. ff.* 36
de offic. Proconsul. ibi: *Vsque ad adventum successoris, omnia & verè Proconsulem agere: l. vnica §.1. C. vt omnes indic. tam civil. quam crimin.* ibi: *Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam successor ad provinciæ fines pervenerit.* & ibi Gloss. *verbo, pervenerit,*

allegat textum *in authent.* de Administratorib. titul.7. *coll.7.§.illud autem, text.in l.venditor* 49. §. *Iudices, ff.de iudicijs*, ibi : *Iudices à Præside dati solent etiam in tempus successorum eius durare, & cogi pronuntiare, easque sententias servari.* Et *ibi* Anton.Fab.

37 Ex quo textu infertur, quod non solùm potest, sed tenetur continuare,& compelli ad continuandum,ponderando text. ibi : *Cogi pronuntiare*, & sic Bobadill.*dict. lib.1. c.2. num.27.* affirmat,non posse discedere vsque ad adventum successoris, & quòd si discederet, poterat
38 syndicari, allegando Amadeum *de syndicat.* & Avilés *in Prætorum*, quibus additur Greg. Lop. *in l.3.part.2.tit.18. gloss. Porque mayor culpa es.*

Per quæ iura sic in terminis resolvunt Guid. Pap.
39 *decis.501. per tot.* assignando rationem, quia apud eum remanet administratio cum titulo, Fontanell. *de pact. claus.4. gloss.10. part. 1. num. 99. versic. Quoad primum, breviter.* Mich. Ferrer 3. *part.observat.c.413.* vbi statim *in princip.* attestatur ita determinatum in favorem Comitis de Aytona, cum esset nominatus Dux de Terranova, Cancer. *variar. part. 2. cap.8. num. 122. cum seqq.* Vincent. de Franch. *decis. 293.* quæ omnino videnda est, Francisc. à Ponte *de potest. Proreg. titul. de assens. Reg. §.5. num.15. & 21. versic. Siquidem indubitatum est non cessare dignitatem, vel iurisdictionem alterius, nisi vsque ad adventum successoris in Provincia.* Et *dict. num 15.* allegat *decis. Vincent. de Franc.* Bertazol.*consil.71.num.58.* Tusch. *pract. conclus. tom.5. lit. O, conclus. 93.* Vanti. *de nullit. titul. 9. de effect. iuram. num.112.* Roman. *singul. 190.* Tepat. *variar.lib.1. titul.de official. & offic.col.6.vers.*
40 *Vicerex*, Mastul.ad Capic. *decis.158. nu.2.* Marius Muta *ad consuetudin. Panormit. consuetud. 68. num. 11.* Giurb. *decis.9. num.6. versic. Nec Bertazol.* (& in *num.8.* declarat procedere in subrogato Proregis, mortuo Proregе,idem affirmat Novar. *collectan.169. num.5. & 6.* Vincent. de Franch. *decis. 255.*) noster Valent. D. Cerdan. *in suo veriloq. c.1. in fin.* ibi : *Y si acabado el termino de su comission el Rey no ha nombrado otra persona para regir el Reino, le ha de regir hasta la venida del successor.* quam refert,& sequitur don Garcia Mastrill. *de Magistrat.lib. 5.c.6.n.114.* Steph.Gratian.*discept. forens.cap.184.n.42. & seqq. & num.45. versic. Amplius, dicit non esse necessariam expressam prorogationem, sed sufficere tacitam, cùm Officialis finito triennio habeat administrationem.*

41 Et sic observatum tempore Marchionis Aytonæ, & Comitis de Benavent,& Marchionis de Caracena, qui omnes finito triennio respectivè continuarunt suam iurisdictionem.

42 Cui resolutioni non obstat non fuisse intra triennium prorogatam, neque præsentatam prorogationem officij : quia vltra quod sufficit tacita prorogatio, ex
43 Gratian. *vbi sup.* est tamen advertendum, quod non dicitur extinctum officium donec successor ad locum pervenerit,text. *in dict.l. meminisse oportebit* 10.*ff.de offic.Proconsul.* ibi : *Cum sit vnus Proconsulatus, & vtilitas Provinciæ exigat esse aliquem, per quem negotia sua provinciales exigant.* & ibi *Anton.Fab.* vbi pro ratione decidendi,hanc assignat,& etiam *ibi* Bald.& Bartol.post plures Camill.
44 Borrel. *de Magistratib.lib.1. c.12.n.64.& 65.& num.57.* affirmat, quod non dicitur novum officium, sed veteris officij continuatio,& per consequens fideiussio,& iuramentum in principio Magistratus præstitum, ad prorogatum etiam tempus, & continuationem extenditur. Et sic non militat dispositio iuris,qua cavetur, quod concessum ad tempus censetur prohibitum post tempus, licet sit nominatus successor ; quia nullam habet iurisdictionem, donec ingrediatur, & iuret:text. *in l.1.ff. de offic. Præf. Aug.* Mastrill. *dict. c.6. n.106.& seqq.& lib.2. cap.2.n.47. & lib.6.cap.3.n.1.& seqq.* Bobadill.*lib.3.c.7. num.17.*

45 Nec etiam obstat fuisse emanatam iurisdictionem à sua Maiestate per modum mandati ; quia per modum mandati Princeps dat iurisdictionem ordinariam, *l.1. §. cum vrbem, ff. de offic. Præfect. vrb.cap. tua, de offic.Vicarij, cap. legatos, de offi. legat. cap. si Abbatem, de elect. in 6.* Et quod Proreges habeant iurisdictionem ordina- 46
riam, affirmant Bellug. *in specul. rubric. 24. §.postremo, num.5.* Iban.de Bardax. *de offic. Gubernat. qu. 2. num. 35.* vbi plures allegat, & in *versic. Tandem si credimus omni-* 47
bus, duas assignat rationes. *Primam*, quia est iudex ad vniversalitatem causarum. *Secundam*, quia datur à Rege ; & post infinitos Mastrill. *dict. cap.6. num.35. versic. Decimo nonò infero, & num.114. versic. Cuius iurisdictio tanquam ordinaria non expirat.* Novar. *in prælud. collat. resolut.1. num.11.* Fontanell. *vbi sup.num. 100.* vbi dicit, quod licet habeant Locumtenentes iurisdictionem delegatam,suam iurisdictionem semper continuant vsque ad adventum successoris.

Ergo à fortiori,si competat iurisdictio ordinaria,Ma- 48
strill. *vbi sup.dict.num. 114. versic. Subdens, quod isti continuant vsque ad adventum successoris.* Et ex hac communi resolutione,& opinione, *num.113. illat. 19.* resolvit, quod per mortem Regis non expirat officium Proregis ; & *n.132. illat.24.* resolvit,quod si recedat à civitate animo redeundi, dimittendo familiam in Regali Pala- 49
tio solitæ habitationis, posse Regiam Audientiam continuare suam iurisdictionem : quod etiam disposuit Imperator Carol.V. *pragmat. public. in hac vrbe die 1.Maij 1543.c.13.* Et *n.164. illat.30.* resolvit, posse Proregem in casu infirmitatis, absentiæ,vel cuiuslibet alterius impedimenti subrogare. Et *in num. 250. illat. 54.* resolvit, quod Proregis iurisdictio,quæ est ordinaria,ob præsentiam Regis non expirat ; quod etiam disposuit Imperator Carol. V. in *dict.pragm. cap. 14.* tales, & tanti sunt effectus iurisdictionis ordinariæ. Quæ omnia fuerunt deducta,& allegata per Magnificum Vincentium Planes Advocatum Fiscalem die 2. Ianuarij 1631. & resolutum vt dictum est.

Hæc habentur in *dicto dietario*, scripta manu Antonij Ludovici Cases R. mandat. Scribæ, quæ tradere decrevi, vt videatur, quo fundamento opinio nostra nitatur, nempe doctissima allegatione, & trium Aularum resolutione.

An autem iurisdictio Proregis expiret morte Domi- 50
ni Regis ? Videtur dicendum,quod non;eo quod sit ordinaria, & ex traditis à Bellug. *vbi sup.* D. Cerdan. *dict. §.2.* Mastrill. *dict. cap.6. num. 113. & seqq.* & D.Planes *in d. alleg. versic. vltim.* licet enim Bardaxi *dict. num.7.* dicat contrarium iudicasse S. Senatum supremum Aragoniæ, cuius sententiæ legis apud nos habent vigorem, vt probat D.Leon *decis. 81. num. 17. tom. 1.* Valde hoc dubito ; eo quod si talis sententia adesset, tanquam lex à nobis observaretur : quod nullatenus fit, imò quoties mors Domini Regis contingit, Valentini Proreges prosecuti gubernationem fuerunt. Imò in *dietario Regij Consilij anno 1621.* invenio notatum, quod die 2. Aprilis plurimæ deprecationes factæ fuerunt pro salute Domini Regis, die 11. quo celebrabatur Paschæ Resurrectionis publicatum funus ipsius, feriæque indictæ per novem dies, vt moris est. Die autem 21. Excellentissimus Marchio de Tavara iussit, quòd non celebraretur Consilium propter magnum laborem habitum in funus die antecedenti, sicque nullatenus fuit eius iurisdictio extincta,vt notum est.

Quare verius credo, quòd Aragonenses,& Catalauni 51
fuerunt contrariæ opinionis,& habuerunt approbationem à supremo Senatu suarum resolutionum;& pariter Valentini,qui contrariam tuebamur sententiam,vt *Bardaxi* tradit ; nam cùm leges cuiuscumque Provinciæ diversæ sint, ideo opinio approbata à Senatu vniuscuiusque Provinciæ, fuit per Supremum confirmata. Nostra autem multis fulcitur authoritatibus à *Belluga, Mastril.* & alijs adductis;quibus addendus *Solorçano*,cum ab ipso relatis *dict. lib. 4. cap. 11. num. 34.* qui non solum pro nostra sententia est, sed fortiori in casu eam tuetur; nempè quando Prorex nominatus, adhuc non erat adeptus possessionem muneris, docens quòd, Rege mortuo, absque alio titulo, vel confirmatione admittendus est.

Neque forus 2. *mandati*, & for. 17. *de procurat.* 52
obstant:

obstant : nam eorum dispositio locum haberet in casu *Solorçani*, cùm eis tantum caveatur, quod procurator qui vsus non fuit mandato, non admittatur. In nostro autem casu, cum iam supponamus admissum, *fori* pro nobis sunt, apertissimis verbis.

53 Neque ratio adducta à *Bardaxi* pro sua sententia *d.n.7.* obstabit, animadverso, quod loquitur de Officialis morte, nos autem de morte Principis; Regia enim dignitas numquam moritur, *l. proponebatur, ff. de iudic.* alijs relatis Solorçano *dict. cap.* 11. *num.* 35. *& lib.* 2. *c.* 27. *num.* 77. Neque exemplum Vicarij Episcopi firmare ipsius sententiam potest; cùm id speciale sit in Episcopo, cui à iure Pontificio datus est successor, nempe Capitulum Sede vacante, qui succedit in iurisdictione, *cap. vnic. de maior. & obedient. in* 6. *c. Pastoralis*, §. *præterea, de offic. Ordin.* pluribus Barbos. *de Canonic. cap.* 42. *num.* 62. *cum seqq. & num.* 104. *cum seqq.* Si enim, mortuo Rege, iure nostro, alicui competeret iurisdictio, bene loqueretur, quod Proregis officium cessaret; sed cum nostro iure nil de hoc casu dispositum sit, remanet in dispositione iuris communis.

Neque id refragatur ob rationem traditam à Iacob. Cancer. *dict. cap.* 3. *numer.* 327. nempe quòd ex eo quòd Proregis iurisdictio cessat præsente Domino Rege, delegata dicenda est, cùm non cesset iurisdictio ordinaria, qualis est Gubernatoris; Quia facilè convincitur ex eo: nam vt diximus *supra*, *num.* 49. non propter præsentiam Regis iurisdictio Proregis cessat; & quamuis cessa-
54 ret, cùm absentia Regum, causa fuerit, vt Proregis officium, qui eum in omnibus repræsentat, crearetur; Rege præsente, repræsentatio suspenditur, & causa constituendi officium quiescit; sed non per hoc qualitas iurisdictionis immutatur, cum Rex eandem iurisdictionem prosequatur per eosdem Consiliarios, terminos, & stylos. Neque paritas gubernationis, sive Gubernatoris procedit: nam officium Gubernatoris non fuit introductum ad Regis, sed ad primogeniti ipsius repræ-
55 sentationem, vt *infrà* dicemus, & expressè cauetur *in Privil.* 2. *R. Martin.* & sic sicut Proregis potestas cessat per præsentiam Regis illius principalis, potestas Gubernatoris cessabit per præsentiam primogeniti quatuordecim annorum maioris.

Plures quæstiones in materia subiecta invenies do-
56 ctissimè digestas per Doctores superius laudatos, præcipuè *Ponte*, *Mastrillo*, & *Solorçano*, quas non repeto, ne aliena transcribere videar.

Illud certissimum est, omnem potestatem, & iurisdi-
57 ctionem Regiam pertinuisse ad Locumtenentem generalem, dum non fuerit specialiter denegata, sed tamen subordinatam legibus, foris, atque capitibus Regni. Petrus Gregor. Tolos. *syntag. iur. par.* 3. *lib.* 47. *cap.* 21. *num.* 2. Bobadill. *lib.* 1. *Politic. cap.* 2. *n.* 5. Oliban. *d. cap.* 4. *n.* 6. Capicius *decis.* 130. *num.* 43. Capiblanco *de Baronibus*, *prac.* 1. *num.* 20. Cancer. *dict. c.* 3. *n.* 330. P. Mandriaga *vbi sup.* Dominus Cerdan *dict.* §. 2. quod probat ex clausula expressa eiusdem tituli, ibi: *Iuxta leges, constitutiones, capitula, pragmaticas, & privilegia Regni.* Vnde est, quod Locumtenentes non habeant plenitudinem potestatis legibus absolutam, Lucas de Pen. *in l. contra publicam, num.* 11. *vers. Hanc igitur, C. de re milit. lib.* 12. Mar. Italus *de immunit. Eccles. cap.* 5. §. 7. *nu.* 6. Mastrill. *dict. cap.* 6. *num.* 37. Solorçano *dict. lib.* 4. *cap.* 10.
59 *num.* 39. Quod comprobatur ex eo; nam Prorex antequam vtatur sua iurisdictione, tenetur iurare servare foros, actus Curiarum, privilegia, & cætera iura patriæ: pluribus relatis Solorçano *dict. lib.* 4. *c.* 11. *n.* 25. sicque virtute iurisiurandi adstringitur ad ipsarum legum observationem, vt omnes authores Aragonenses, & Catalauni *vbi proximè* tradunt.

60 Quibus positis, quadruplicem potestatem habere Proreges constat. Prima est potestas dispositiva, scilicet condendi iura, *l. omnes populi, ff. de iust. & iur.* docent Bellug. *Rub.* 24. *n.* 5. *vers. Postremo*, Mastril. *de Maiest. d. c.* 6. *nu.* 75. & 43. *cum seqq.* Secunda est iudiciaria, *l.* 1. *ff. de offic. eius: l. imperium, ff. de iurisdict.* Tertia, gratiosa, sive dispensandi, & gratias concedendi, *l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de ambit. cap. si gratiosa, de rescript.* Belluga *d. nu.* 5. Mastril. *d. num.* 35. Quarta, œconomica: nam licet politica, & œconomi- 61
ca inter se specie tantum differant, vt probat Aristot. *lib.* 1. *politic. cap.* 1. dubitari non potest, œconomiam prius ortam fuisse, quàm politiam, quia Adamus primo dominativam potestatem habuit, quàm politicum Principatum: pluribus Fragos. *de Repub. introduc. proœm.* §. 1. *num.* 6. vnde œconomiam imitatus fuit Principatus. Sicut enim pater solus præest, & dominatur familiæ: sic Princeps solus dominatur ciuitati, vel genti (nam ex 62
politicis, hæc est optima ex Aristot. *Ethicor.* 8. *c.* 10. & *Politic.* 3. *cap.* 11.) vnde oportet, vt futurus Reipublicæ Rector, in rebus domesticis, seu œconomicis præexer- 63
ceatur, quia domus, est quædam parva ciuitas; & œconomia, compendiaria Respublica; sicut ciuitas, magna domus est; & politia, communis quædam œconomia; 64
Bobad. *in Polit. lib.* 1. *c.* 1. *n.* 25. Fragos. *d.* §. 1. *n.* 7. Vnde Princeps, pater, patronus, curator, & defensor subditorum dicitur: Salgado *de Reg. protec. p.* 1. *c.* 1. *prælud.* 2. *num.* 76. Cutel. *de immu. lib.* 2. *q.* 14. *nu.* 35. *& seqq. & q.* 16. *n.* 7. *& q.* 55. *n.* 20.

Supposita hac potestate in Principe, quam nemo 65
negare valet, bene sequitur ex dictis eam habere Proregem, cum sit, *alter Nos*, ipsius: vnde incumbit ei onus regendi Prouinciam, non solum politicè media iurisdictione, sed etiam œconomicè media potestate paterna, quam in subditos habet. Circa cuius exercitium 66
primò dubitari potest, an possit expellere à Regno virtute huius potestatis quoscumque viderit nocuos publicæ tranquillitati, & paci, licet iudicialiter sibi de delicto non constet in specie, vt media iurisdictione coërceantur? Et posse eos expellere probat text. *in l. moris*, *ff. de pœnis*, *l. fin. ff. de interdict. & relegat. l. Præses, in fin. ff. de offic. Præsid.* optimus ad rem text. *in l. congruit, eod.* ibi: *Congruit bono, & gravi Iudici curare, vt pacata, atque* 67
quieta Provincia sit, quam regit; quod non difficilè obtinebit, si solicitè agat, vt malis hominibus Provincia careat. l. si quis ingenuam, §. *in civilibus, ff. de captivis, & postlim. reverf.* pluribus probat Petr. Velleius à Guevar. *in dict. legib. Mantua. signl.* 603. Lancellot. Conrad. *in tempor. iud. lib.* 1. *c.* 7. *nu.* 16. Bobadill. *in polit. lib.* 2. *cap.* 13. *per tot.* Francis. Zipæ. *de Magist. lib.* 3. *c.* 9. Ponte *de potest. Proreg. tit.* 1. *n.* 12. Mastr. *de Magist. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 227. *& seqq. & d. cap.* 6. *n.* 217. Solorçan. *de iur. Ind. lib* 3. *c.* 27. *n.* 1. *& in Polit. India. lib.* 4. *cap.* 27. Quod ita antiquitus 68
frequentabatur, vt iura hos relegatos nomine proprio designent, nempe *Metroicos*; *l. certa forma, C. de iur. fisci, lib.* 10. sive *Metoecos*, vt Amaya docet *ibid. n.* 1. Coloniæque ex eis deducebantur, vt ex *dict. text.* constat, & Amaya probat: nec hoc tantum voluntate eorum interveniente, sed iussu Principis, & pœnæ nomine; Amaya *ibid. num.* 8.

Et ratio est: nam sicut pater filios improbos, ac re- 69
belles potestate œconomica, è domo eiicit; sic Princeps (subditos tranquillitatem publicam turbantes, è domo magna (id est Provincia) cui præest, expellere, & 70
exterminare potest; hoc enim officium Principis est. Optimè Seneca *de clement. lib.* 1. *cap.* 14. ibi: *Quod ergo officium Principis? Quod bonorum parentum, qui obiurgare liberos nonnunquam blandè, nonnunquam minaciter solent.* Pluribus Salgado *de Reg. protect. part.* 1. *cap.* 2. *n.* 278. *& seqq.* Quales autem sint qui expelli possunt: expressit 71
Mastril. *dict. lib.* 3. *cap.* 4. *à num.* 227. *vsque ad* 238. vbi aliam pulchram rationem tradit, nempe, sicut Medici (Medicus enim Princeps est, *Isaiæ* 3. 7. ibi: *Non sum medicus, & in domo mea non est panis, nolite me constituere Principem populi*, prosequitur P. Velazquez *de optim. Princip. lit.* 3. *annot. moral.* 17. *num.* 4.) membrum sæpè putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare, aut corrumpere possit; sic necesse est, si Rempublicam salvam esse volumus, vt perditissimos, & malos homines ex vrbe penitus extirpemus: *Ne corruptus integro, violatus casto labem infligat.* Cicer. *in Vatinium.*

72 Neque obstat *privileg. 1. Domin. Reg. Ferdinandi Secund.* quo expresse cavetur, vt nullatenus aliquis occidatur, neque executio corporalis fiat, mutilatio membrorum, aliæque pœnæ imponantur, quin processus iuxta *fori* formam præcedat. Nam in primis eo iuramento non teneri successores, patet: nam præterquam quod iuramentum est personale, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 98. *artic.* 2. *ad* 4. tunc Domin. Ferdinandus non erat Rex, sed Locumtenens Regis; vt in *exordio ipsius privilegij* expressè dicitur: & sic licet ipse durante officio teneretur, successores in officio, vel Regno non tenentur. Et quamquam Locumtenens concedere possit privilegium, sicut probant Cancer. *dict. cap.* 3. *num.* 329. & alijs relatis Mastrill. *dict. cap.* 6. *num.* 243. non per hoc exterminatio exclusa est, cum ibi loquatur de gravioribus pœnis infligendis, nempe mortis naturalis, mutilationis, & alijs
73 pœnis (quæ intelligendæ sunt similis naturæ, cum præcedentibus; nam dictio, *alius*, facit positionem eiusdem qualitatis ad præcedentia, præcipuè non addita
74 dictione, *quibuscumque*, pluribus Barbos. *dictio.* 26. *num.* 1. *& seq.*) non debet interpretari de levioribus, qualis est exterminatio, de qua apud Doctores dubitatur, an sit corporis afflictiva nécne. Et licet ibi de alijs iuribus mentio fiat, iura hæc non apparent (si extarent, vtique allegarentur *in cap.* 18. *gravam. Cur. anni* 1626. vbi privilegium allegatur:) & sic effectus iste œconomicæ potestatis non excluditur: atque adeò non obstante dicta dispositione exterminari possunt perturbatores pacis publicæ, casu quo vtilitati Reipublicæ expedire visum sit.

75 Confirmatur ex *for.* 77. *Cur. anni* 1585. quo Curia supplicavit Domino Regi, ne vllus Militaris status expelleretur à Regno absque cognitione causæ, vbi asseritur, id ipsum foro cautum esse (licet de foro non constet) & sic exceptio, quam Curia fatetur, firmat regulam in contrarium, Barbos. *axiom.* 85. *n.* 4. Neque Militaribus indultum reperitur; nam decretum istius capitis est, quod Dominus Rex mandat, vt disposita per *forum* obseruentur, atque adeò nil de nouo disponitur.

76 Quod & vsu receptum est, vt patet ex *capitibus* 13. *& 14. gravaminum Curiæ anni* 1626 (quorum decreta solum disponunt, & in eis habetur, vt fori inviolabiliter obseruentur) & inter personas Ecclesiasticas tranquillitatem publicam, vel iura Regia perturbantes, idem obseruatur, quando aliter succurri non potest, ex pluri-
77 bus congestis à Solorç. *dict. cap.* 27. *per tot.* præcipuè *num.* 51. *& seqq.* imo in Prælatos hæc potestas exerceri valet, vt probat Cutell. *part.* 2. *de immunit. quæst.* 18. *per tot.* & hoc absque cognitione, neque iurisdictionis exercitio, cùm Princeps non habeat in Prælatos, neque in Ecclesiasticos, vt *Salgado*, *Solorçano*, *Cutel.* & ab eis relati docent; sed in vim potestatis œconomicæ ad reprimenda eorum delicta ratione iustæ præventionis, & defensionis pacis, & tranquillitatis Reipublicæ: plures relati à Patre Diana 4. *par. tractat.* 1. & Giurb. *consil.* 48. *& 49. à num.* 6. Dom. Polo *in suis aduersarijs*, *tom.* 8. *aduers.* 245. *versic. Secundò adnotaueram.* Et hoc in Regno est indubitatum; nam ita cautum est in *for.* 10. *de iurisdict. omnium iudic.* ibi: *Tunc non debent mirari Prælati si per exercitium suæ superioritatis, quam vniuersaliter habet in vniversis temporalitatibus Regni sui, ad defensionem sui iuris notorij adhibet remedia dudum à suis antecessoribus assueta.* Remedia ista sunt occupatio temporalitatum, exilium, & cætera, vt habetur in *dicto foro*, qui ad literam est concordia cum Legato à latere, vt ex eo patet, & *infrà* latius dicemus *in cap. de contention. iurisdict.* Nunc autem sic; à foro potestas hæc exercetur in Ecclesiasticos iura Regia turbantes: ergò multo magis in laicos, qui quietem publicam transvertunt. Idem in Catalonia, & Aragone obseruatur, vt *ibi* probauimus. Ex quo resultat, quod in Regno nullatenus est excluſa potestas œconomica, ad hoc vt inquieti, & incorrigibiles exterminentur, licèt respectu graviorum pœnarum dispositio dicti privilegij procedat.

78 Benè verum est, quod attenta fororum nostrorum circunspectione in procedendo ad pœnæ impositionem, Proreges non passim, & indifferenter pervenire ad exterminationem debent: sed tantum ex maxima, & vrgentissima causa, quando aliter succurri non potest, vt in specie docet à Ponte *dict. tit. 1. n. 14. & 15.* si enim hoc ex
79 potestate paterna ad Principem pertinet, non rectè operabitur, nisi consilium ipsius Senecæ sequatur, *d. c. 14.* ibi: *Tardè sibi pater sua membra abscindat; etiam cum abscindet, reponere cupiat, & in abscindendo gemat, cunctatus multùm, diúque.*

80 Demum ad Proregem incumbit cura de vbertate annonæ, nam ad tranquillitatem publicam semper maximopere prodest, *ne plebs acri annona fatigetur*, Tacit. infit, 4. *annal.* cum vulgus in abundantia obtinenda vnicè studeat, idem Tacit. 4. *histor. Vulgo vna est publica*
81 *annonæ cura.* Si enim vt diximus, Princeps pater est subditorum, sicut pater habet curam domus suæ, filiosque sub sua potestate existentes regit in pace, & alit: sic etiam Princeps subditos regere, tueri, & alere debet: alijs relatis Fragos. *in dict. introd. procem.* §. 3. *num.* 28. latè Ponte, *titul. 2. de abundant. civit. per tot.* Solorç. *dict. cap. 9. n. 61.*

82 Neque obstabit, si dicas per *foros*, & *privilegia*, omnem administrationem annonæ, sive circa abundantiam, & vbertatem victualium, demandatam esse Decurionibus, sive Iuratis: nam per hoc, non censetur abdicata potestas Superioris, neque ius superioritatis, si Princeps vult occurrere in casibus necessitatis, cum ius superioritatis nunquam intelligatur concessum, nec à Principe abdicatum, vt ex Bald. & alijs probat Ponte
83 *dict. titul. 2. §. 1. nu. 16. & seqq.* Administrationi enim Officialibus vrbis concessæ, nunquam præiudicabitur per superintendentiam Domini Proregis, qui casu necessitatis vrgentis ipsam vrbanam administrationem tueatur, & foveat; cum pluries aliquid operandum sit, quod metas potestatis vrbanæ omnino excedit. Sicut enim Princeps, parens subditorum est; ita & maritus
84 Reipublicæ vocatur: Plato *lib. 16. de Regno*, Socrates, apud Xenoph. *lib. 3.* Philo *lib. de origin. Princ.* Cutell. *de immunit. lib. 2. q. 55. nu. 20.* licet enim matri familias competat cura rei familiaris, victus, & cætera, quæ intus domum fiunt, non per hoc sublata çensetur patris familias potestas ad curandum de ipsis, maximè tempore necessitatis. Et sic sunt plurimæ pragmaticæ de modo victualium vendendorum, fructuum afferendorum, & sic similium: de modo quo Prorex in his se interponat, agemus infrà, *c. 4. §. 3.* vbi Regia rescripta de hoc agentia traduntur.

85 Deinceps Principi, seu eius vices habenti incumbit cura, vt populus honestè oblectetur ludis, spectaculis, alijsque oblectamentis licitis, nam vt Iuvenal. scripsit *satyr. 10.*

——Duas res anxius optat,
Panem, & Circenses.

86 Nam vulgo sicut *pueris omne ludicrum in pretio est*, Senec. epistol. 115. *Imò cupiens voluptatum; & si trahat eò Princeps, latum.* Tacit. *in vita Agricol.* Expedit enim populum exhilarare ludis publicis, vt aliquantulum respiret, & maiores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat. Ex tristitia populi
87 cogitatio ipsius aduersus Principes, & Magistratus converti solet, Dominus Didacus Saavedra *symbol.* 72. quare agitationes taurorum, aliorumque ludorum apud Hispanos frequentantur: quorum vsus approbatus fuit, vt docet Fragos. *dict. lib. 1. disput. 2. §. 10. num.* 83. *& seqq.* vbi plura refert, & inter alia Pontificum decreta, quibus hæ agitationes nobis denegatæ, postea concessæ extiterunt.

88 Ad Principem etiam attinet correctio superflui sumptus in ornamẽto, & conviviis, aut supellectile, per quorum intemperantiam salus publica periclitatur. Senec. epist. 114. *Conviviorum luxuria, & vestium, ægræ civitatis indicia sunt*, cum ex superfluitate sumptuum substantia
89 rei familiaris vndique subvertatur, indeque non pauca

maleficia

maleficia oriantur, nam vt Cicer. *in 2. Catil.* ait : *Eadem*
90 *illa, quæ erat in abundantia, libido permanet.* Vnde sequitur quod Salust. ad Cæsar. infit: *Vbi familiares opes defecerunt, ad facinora incedunt.* De mulierum excessu in ornatu si Seneca apud nos scripsisset, specialius non loqueretur: *Video* (inquit) *lib. 7. de benef. cap. 9. vniones non singulos singulis auribus comparatos : iunguntur inter se, & insuper alij bini superponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina, ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.* Neque substantia tantum, sed honos, fama, pudor in ornatu consumitur, nam vt dixit quidam eruditus Ora-
91 tor nostri ævi : *Ay muger, que aviendo traido solo en dote la honestidad, quiere gastar tanta gala, que en breves dias viene a gastar en ella todo el dote.*

Sed quare de fœminis, dum viros gravius in ornatu peccare conspicimus. Pariter Seneca de hoc vitio disse-
92 rit *lib. 7. natur. quæst. Quidquid est boni moris, extinguimus levitate, & pollitura corporis. Muliebres munditias antecessimus, colores meretricios matronis quidem non induendos, viri sumimus. Tenero, & molli ingressu suspendimus gradum, non ambulamus, sed incedimus.* Quod quidem pernicio sissimum adolescentulis fuit. Audiamus Senecam patrem de
93 his loquentem 1. *controv. Torpent ecce ingenia desidiosæ iuventutis, nec vllius rei honestæ labore vigilatur. Cantandi, saltandique obscœna studia effœminatos tenent : & capillum frangere, & ad muliebres blãditias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum fœminis, & immundissimis se excolere munditijs nostrorum adolescentium specimen est. Quis æqualium vestrorum, quid dicam satis ingeniosus, satis studiosus, imò quis satis vir est ? Emolliti, enervesque quod nati sunt, inviti manent expugnatores alienæ pudicitiæ, negligentes suæ.* Plura ad rem Petrus Gregor. Tolosan. *de Repub. lib. 4. cap. 11. num. 6. cum plur. seqq.* Quare nostri sereniss imi Reges agnoscentes damnum, quod Reipublicæ evenit, ex inordinato sumptu indumentorum, & ornatus, in *for. 7. & multis seqq. de drap. sartor. & vestib.* modum imponere
94 in his conati fuerunt. Sed hoc illo aureo ævo, nunc autem cum Tiberio apud Tacitum *lib. 3. Annal. Si quis legem sanciat, pœnas indicat ; ijdem illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt.*

95 Satis de œconomica potestate, de qua tot eruditissimi viri scripsere. Nunc autem de potestate dispensandi, sive gratiosa aliqua brevissimè dicamus. Quòd enim Prorex possit privilegia concedere, diximus *sup. numer. 72.* Modò autem videamus, an Prorex possit de criminibus gratiam facere? & nullatenus dubitari potest, dummodo adsit partis consensus, Mastrillus *dict. cap. 6. numero* 147. imò à iure peculiariter ad Principem spectat, & in eo est præcipua regalia ipsius, *l. moris, §. sed enim, l. divus, la 2. l ad bestias, ff. de pœnis.* idem Mastril. *lib. 3. cap. 8. num. 1.* & ad *indult. gener. cap. 2.* Farin. *q. 6. per tot.* Sesse *de inhibit. c. 1. §. 5. num. 80.* Ramirez *de lege Regia §. 25. num. 45.* qui plures alios laudant. Et ratio est : nam sicut diximus, Prorex potest ea omnia quæ ad potestatem Principis spectant (dum non sint de reservatis) ratione
86 repræsentationis : inde est, quod quæcunque crimina si reservata non sint, condonari, & remitti à Prorege possunt.

96 Sed videamus quæ sint crimina apud nos reservata in hoc casu. Primum crimen est, aggressus ad domum animo damnificandi ibi habitantes, *ex for. 9. de malefactoribus*, quod delictum apud nos capitale est, & irremisibile, de quo latius *infra, cap. de iudicijs criminal. §.*
97 *de probat. delict. & pœn.* Secundum est fractionis pacis, & treugæ cum homicidio, *Actus Curiæ brachij Militar.*
98 *vnicus Cur. ann. 1552. fol.* 12. Tertium est, homicidium Clerici non habita priùs absolutione à Romano Pontifice, & Sede Apostolica, & parte, aut Ecclesia satisfacta,
99 *privil. 25. §. statuimus, in extravag. fol. 242.* Quartum delatio armorum pessimæ conditionis, apud nos dictorum, *de punta de gra de ordi, ô agulla espardeñera, Pragma, R. diei 27. Maij 1584.* quæ est domini Regis, sibi reservantis facultatem condonandi, excluso nominatim Pro-
100 rege. Quintum, in criminibus patratis cum instrumentis igneis, silicis, *ex R. Pragma. die 26. Aprilis* 1613. quod etiam interdicitur nominatim Proregi; licet frequenter in reservatione rescripto dispensetur. Deni- 101
que delinquens in comitiva bannitorum, *ex R. rescripto anni 1550.* Sed de primo, & quarto aliqui ex Fiscalibus dubitant ex magna potestate Proregis, de qua Castill. *decis. 113. n. 6. lib. 1.* Nouar. *in collect. ad prag. Neapol. in prælud. propos. 2. per tot.*

Dixi superius, quod hæ gratiæ valent, dummodo ac- 102
cedat partis legitimæ assensus, ad quod allegari solent *for. 33. & 34. de crimin.* Sed observandum est, foros illos non loqui de consensu ad remissionem pœnæ, sed damni dati, vt in litera patet : ob quod si offenso satisfactum damnum sit, iuxta foros gratia tenebit, vt *in for. 33.* exprimitur, ibi : *Nisi prius parti contra eum prætendenti illud sibi pertinere, interesse pecuniarium, & civile satisfecerit, aut exolverit realiter, & de facto.* Et in d. for. 34. ibi : *E sera hauda remisio per homeyfet, que no contrastant la dita remisio, lo homeyer sia tengut pagar les penes pecuniaries petañients a la part del occis, segons fur: è si pagar no les porrá, que no li valla la dita remisio.* Hoc est : *Et si consecuta fuerit remissio de homicidio patrato, non obstante dicta remissione, homicida teneatur soluere pœnas pecuniarias applicatas parti, iuxta forum. & si soluere non poterit, quòd remissio nullius roboris sit.*

Et ratio est, nam ex delicto duplex offensa fit, nempe 103
parti, cui damnum infertur, & Reipublicæ, cuius, interest vt omnes quietè vivant. Sic duplex actio oritur, vna parti ad interesse damni dati, vel pœnam pecuniariam ipsi applicandam; & altera Reipublicæ ad punitionem, vt eius exemplo cæteri pareant. Cum autem Princeps sit caput 104
Reipublicæ, potest remittere offensam publicam, & sic indulgere pœnam corporalem, vel Fisco applicandam; sed tamen non potest tollere parti offensæ ius quæsitum, atque adeo neque potest ex gratia reum absolvere quoad interesse partis. Hoc apud nos expressè cautum est, sed à iure valde controversum, licet hanc sententiam communem dicat Gomez *var. lib. 3. c. 11. n. 39. vers. Tertiò, & in specie*, vbi alios refert.

Bene verum est, quod à iure aliqui distingunt, an pœna 105
delicti imponatur à iure divino, & naturali, vel à iure civili, ita, vt imposita iure divino, naturali, vel gentium remitti non possit, quin adsit remissio partis, vel causa iusta vrgeat; vt probat Farin. *quæst. 6. num. 15.* alijs relatis Sesse *de inhibitionibus, cap. 1. §. 5. n. 37.* Sin autem imposita sit de iure civili, possit absque partis consensu, causæque existentia; Sesse *ibid. num. 36. cum seqq.* qui Farinacium, & alios aliter sentientes expendit, Peregrinus *de iure Fisc. lib. 4. tit. 8. num. 18.* Sicque consului in causa cuiusdam Magnatis, qui condemnatus fuit ad certam pecuniæ quantitatem soluendam parti offensæ, & in certam pœnam corporalem, & pecuniariam Fisco applicandam; & cum parti quantitatem sibi adiudicatam soluisset, dubitabatur an necessarius esset consensus partis ad remissionem pœnæ corporalis, & per supradicta dixi non requiri, & de facto obtinuit gratiam absque partis consensu, sive eo non exspectato.

Ad cuius sententiæ probationem deduxi etiam, quòd 106
à iure pater potest remittere iniuriam filio factam absque ipsius consensu, *l. sed si vnius, §. filiofamilias, ff. de iniurijs* : cum autem Princeps sit pater subditorum, vt dixi *supra, hoc eodem §. num. 69. & seqq.* Aristot. *Politic. 1.* 107
cap. 8. ibi : *Filiorum autem imperium est regium : l. si quis filium, post princip. C. de inoff. test.* ibi : *Qui omnes subiectos nostros, & filios, & nepotes habere existimamus affectione paterna, & imitatione.* Castr. *cons. 48. num. 9.* Fragos. *de Repub. lib. 1. in proœm. §. 1. num. 11. vers. Post.* Inde est 108
quod possit remittere iniuriam subditi. Et quamuis Sesse *num. 61.* dicat id procedere in patre ratione patriæ potestatis, quæ non residet in Principe; tamen in Principe à fortiori procedere dicendum est, cum *pater subditorum* verè, & realiter existimetur ex dictis : nam potius est vinculum potestatis in Principe, quàm in parente, vt pluribus probat Fragos. *ibid. num. 9. & §. 3. num.*
29. & id quoad omnes iuris effectus, vt patet in eo 109

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

qui Principem occidit, nam proprie parricidij crimen patratur. *l. 1. ff. ad l. Iul. Maiest.* pluribus Larrea *allegat. 65. n. 44. tom. 1.*

110 Et casu quo pœna imponatur ex delicto iure divino, vel naturali, si ea non sit capitalis, vt puta deportationis, relegationis, exilij, vel similis naturæ, dum in parte executa sit, poterit ab ipso Principe sine consensu partis indulgeri. Et ratio est, nam vt dixit D. Thom. *2. 2. quæst. 67. art. 4. ad 3.* & cum eo Farina. *d. quæst. 6. num. 18.* ideo pars habet ius ad pœnam corporalem, quia quodammodo honoris recompensationem, & restitutionem accipit offensæ, sive iniuriæ, in pœna infligenda reo, nam hæredibus solatium est videre homicidam, iure ducente, debitam pœnam pati. Cum autem ex eo quod pœna in aliqua parte executa est, iam offensus honoris recompensationem accepit, vel hæredes solatium (nam substantia pœnæ non adest in deportatione, aut exilio temporis præscripti in sententia, cum magis, vel minus non mutet substantiam pœnæ.) Inde est, quòd condemnato in relegationem ad decennium, biennio iam in eum executo, possit Princeps residuum relegationis condonare sine partis consensu, atque causæ vrgentia.

111 Si autem adest iusta causa, omnes tenent, quod Princeps in quocumque delicto potest, non solum pœnam, sed ius partis remittere, cùm tunc causæ publicæ vtilitatis, vtilitas privati cedere debeat: Paris. *cons. 1. vol. 4. n. 42.* Decius *cons. 520. n. 5.* Plotus *inter cons. crim. diverf. cons. 75. num. 51.* Iul. Clar. *in prax. quæst. 95.* Bossius *tit. de remed. ex sol. clem. num. 23. & 48.* Mencha. *contr. illustr. cap. 4. num. 11.* Farin. *d. qu. 6. num. 22.* Natta *cons. 471.* Sfor. Oddo *de rest. in integ. qu. 99. num. 74. & seq.* Peregri. *de iur. fisc. tit. 8. num. 18. lib. 5.* Afflict. *decis. 361. num. 4.* Surd. *cons. 203. num. 26.* Ramirez *de lege Reg. §. 25. num. 46.* Mastril. *ad indult. gener. cap. 22. num. 47.* Peguer. *decis. 39. num. 11.* Sesse *decis. 178. nu. 5. & de inhibit. d. cap. 1. §. 5. num. 44. 49. & 116.* quorum omnes ferè distingunt, vtrum causa sit ordinaria, nam tunc non extenditur ad damna; vel publica, tuncque extendatur. Et circa causæ existentiam, credendum est Principi, *Clement. 1. de probat.* vbi Barbos. Farin. *q. 9. nu. 26.* Alciatus *de præsump. regul. 3. præsump. 8.* Don Ioannes del Castill. *controv. lib. 3. c. 28. n. 18.* Dominus Don Petrus Sanz, avunculus carissimus, Regijque Senatus olim doctissimus Senator, *in suis observationibus, lit. R. obser. 12.*

112

113 Modus, sive forma concedendi gratias delictorum præscriptus est apud nos diversis Regijs rescriptis, & in summa ea est, vt Dñs Regens, & Advocatus Fiscalis concordi voto (quod decisivum quoad hæc habent) delictum remissibile esse subscribere debent; in casu autem discordiæ Regia Maiestas consulitur. Si verò dubitatur, an expediat, in hoc tam ipsos, quàm cæteros Senatores qui consuluntur, consultivum tantum suffragium habere, est expressum.

114 De potestate autem dispositiva, & iudiciaria, quia simul cum Senatu exerceri solet, & debet, in *sequenti* §. dicemus.

§. II.

De Regio Consilio, Regisque Senatoribus ad forum 22. Cur. anni 1626. iuncto privil. 23. Domini R. Ferdinandi Secundi, nuncupato, la Pragmatica de la R. Audienc.

TEXTVS.

PHILIPPVS ARAGONIÆ III.

Castellæ autem IV. optimus, maximus, Montisoni anno 1626.

ITem ab lo fur primer de les Corts del any 1604. fol. 9. se instituiren en la Real Audiencia de Valencia dos Sales, la vna pera les causes civils, y la altra pera les criminals, y per no ser bastants los Oydors de la Audiencia Civil a despachar la multitud de les causes civils q̃ es tracten en la dita Audiencia, a peticio dels tres Braços del Regne de Valencia, se erigi, ò instituisegona Sala Civil, ab la Real pragmatica dada a. 9. de Agost 1607. y la experiencia ha mostrat quant necessaria, y convenient es estada, y es la dita segona Sala. Supliquen per ço los dits tres Braços, que sia fet fur de dita ereccio de dita segona Sala, y que en la Real Audiencia hi haja dos Sales pera les causes civils, ab quatre Oydors en cascuna de aquelles, y que aço dure fins al solio de les primeres Corts, tansolament. *Plau a sa Magestat que dita Pragmatica sia feta Fur, y que aquella sia guardada, y observada.*

SVMMARIA.

1 *Consilium quid sit.*
2 *Consilium vicem sensuum Principis sustinet.*
3 *Consilium adest ex eo ipso tempore, quo Proreges destinati in Regno fuere.*
4 *Consilij nostri prima mentio in nostro iure habetur ab anno 1315.*
5 *Iudex Curiæ quis.*
6 *Iudex Curiæ est nomen Ministri nostri Consilij, non autem Supremi Aragonum.*
7 *Plura iura Valentina adducuntur ex antiquioribus, quibus mentio fit de nostra R. Audientia.*
8 *Priuilegium 28. D. R. Alfonsi III. loquitur de nostra Regia Audientia, vt habetur* in c. 9. gravaminum Curiæ anni 1604.
9 *Consilium nostrum ante pragmaticam R. Ferdinandi in forma erat.*
10 *Consilium statuebatur olim per pragmaticas,*
In Curia anni 1564. iam per foros de Consilio statuendo actum est, ibid.
11 *In Curia anni 1585. iam duplex Aula negotijs ciuilibus constituta fuit.*
12 *In Curia anni 1604. vna ex Aulis civilibus deleta.*
Omnes istæ Consilij constitutiones temporales fuerunt, ibidem.
13 *Consilium novissimè statutum anno 1607. quod per nostrum textum confirmatum fuit.*
14 *Ministri è quibus nostrum Consilium constat.*
15 *Nomina eorum qui hodie hæc officia obtinent.*
16 *Aularum distributio.*
17 *Regentis Cancellariam præstantia remissiuè.*
18 *Doctores tractantes de Senatu, sive Consilio, eiusque iurisdictione, & Principis repræsentatione.*
19 *Iurisdictio Consilij ordinaria est, imò Consilium vocatur Ordinarius ordinariorum.*
20 *Commissiones quæ fiunt per Dominum Regentem, non sunt delegationes, sed causarum quædam distributiones.*
21 *Ratio pulchra ad probandum id ipsum.*
22 *Senatus Valentinus iudicat nomine Principis, sicque est verè, & propriè Cancellaria, sicut Granatensis, & Pintiana.*
23 *Quando Rex adest in Regno, immediatè nomine ipsius omnia in nostro Senatu peraguntur: quare attributum* Maiestatis *in supplicibus libellis expressè tribuitur.*
24 *Locus, vbi adest Senatus noster, communis Patria Regnicolis est.*
Relegatus à Patria, ab vrbe, vbi nostra Cancellaria adest, relegatus censetur, ibidem.
25 *Provocatio à sententia Senatus, non appellatio, sed supplicatio dicitur.*
26 *De quibus causis cognoscat noster Senatus.*
27 *Senatus cognoscit de omnibus illis, de quibus Ordinarij locorum ex defectu iurisdictionis cognoscere non valent.*
28 *Senatus cognoscit de causis miserabilium personarum.*
29 *Senatus cognoscit appellationibus sententiarum iudicum ordinariorum, & decernit an sua sit iurisdictio.*
30 *Senatus cognoscit de criminibus læsæ maiestatis, & de excessibus Officialium, & delictis Procerum.*

31 *Causa*

31 *Causæ ciuiles non attingentes summam ducentarum librarum, in prima instantia evocari non possunt.*
32 *Criminales verò, quando criminis pœna non includit pœnam mortis ciuilis, vel naturalis, aut mutilationis.*
Declara. si causa præventa est per Ordinarium, ibid.
33 *Causæ incolarum Gubernationum vltra Vxonem, Xucarem, sive Sucronem, & Xixonam, an sint evocandæ in prima instantia,*
34 *Causæ decimales an evocari possint in prima instantia.*
35 *Causæ executivæ virtute venditionis censualis, violarij, vel debitorij, quomodo evocentur.*
36 *Causæ pertinentes ad iurisdictionem Baronum, vel Dominorum oppidorum, quando evocari possunt.*
37 *Barones non possunt cognoscere de crimine læsæ Maiestatis divinæ, & humanæ, fabricationis falsæ monetæ, & plagij.*
38 *Barones in quatuor casibus de novo concessis per* for. 150. Cur. ann. 1604. *habent iurisdictionem cumulativè.*
39 *Barones in causis pœnarum impositarum per Regias Pragmaticas habent iurisdictionem cumulativè ex* for. 154. eiusdem Curiæ 1604.
40 *Barones in causis comitivarum bannitorum non habent iurisdictionem privativè.*
41 Fadiga *de iustitia, quid?*
42 *Causæ exactionum iurium Civitatis, an possint evocari,*
43 *Causæ exactionum iurium Generalitatis, an possint evocari.*
44 *Causæ patrimoniales an possint evocari.*
45 *Causæ emphyteoticales an evocari possint.*
46 *Causæ delictorum Officialium superiorum habentium officium à Rege Domino collatum, non possunt evocari.*
47 *Potestas iudicandi de Regijs administris, de regalibus Principi reservatis est.*
48 *Praxis apud nos.*
49 *Causæ custodiæ vrbis tempore pestis evocari non possunt, nisi cum recursus emittitur.*
50 *Causæ respectantes ad statuta Gymnasij Valentini non evocantur, nisi in casu recursus.*
51 *Priuilegium concessum pupillis, viduis, & miserabilibus personis, non censetur derogatum, nisi individua mentio fiat; vbi decis. Senatus.*
52 *Concessa iurisdictione privativè, an dictum privilegium derogatum censeatur? vbi decisio Senatus supremi.*
53 *Prorex potest condere statuta.*
54 *Prorex non potest pragmaticas antiquas tollere, si factæ sint per eius Superiorem.*
55 *Proregum edicta de consilio Senatus, perpetua sunt.*
56 *Quæ autem sunt sine voto Consilij, solum durant durante officio.*
57 *Pragmaticæ quo tempore vim obtineant remissivè.*
58 *De potestate Prorcgis tanquam Ducis generalis.*

1 COnsilium Principis rectè descripsit Fridericus Furius *in libello de consilijs, & consiliarijs cap.* 1. ibi: *Consilium Principis est certa concio, vel congregatio hominum selectorum ad consulendum Principi, vel pacis, vel belli tempore; cuius opera præteritorum meminit, præsentia cernit, futura providet, suarum machinationum fœlicem successum consequitur, incommoda effugit: aut si id fieri nequeat, viam,* 2 *qua illa leniantur, invenit.* Quare rectè infert ibidem: *Consilium respectu ad Principem habito vicem omnium sensuum ipsius ferè sustinet, intellectus, memoriæ, oculorum, aurium, vocis, pedum, manuum.* latè Solorzan. *Emblem.* 54. *per tot.* Ob quod sicut homo non rectè sine intellectu, memoria, & alijs sensibus se habere, aut regere potest: ita pariter Princeps sine consilio regere subditos, ac moderari perfectè nequibit. Vnde pervetusta est consuetudo Principum, & Dominantium, Consilia habere, Consiliarios creare, atque illorum ope, & ministerio vti, vt quæ agenda sunt optimè decernantur, & decreta executioni mandentur. Ex quo infero, quod sicut Domini 3 Reges Aragoniæ semper Concilium apud se habuerunt, ad rectam suorum Regnorum gubernationem: ita pariter eo ipso quo Locumtenentes sibi destinarunt, eis Consilium simul assignarunt, vt iustum, æquumque exequerentur.

Et consequenter, sicut dixi *suprà, §. præcedenti, num.* 8. 4 primum Proregem, de quo mentio expressa habetur in *nostro iure*, fuisse Petrum Aragonium, filium Dñi R. Iacobi Secundi, patruumque magnum Dñi R. Petri Secundi, vt ex eius *Privil.* 75. apparet *anno* 1355. sic eo tempore Consilium esse dicendum est. Quod probatur ex eo, quod per quadraginta annos antecedentes de Consiliarijs expressam mentionem nostro in iure habemus. Dominus enim Iacobus Secundus Rex, *Privil.* 74. *& 82. expeditis annis* 1315. *&* 1317. Iudicem suæ Curiæ Guillermum Iaffer appellat; Iudices enim Curiæ apud nos Quæ- 5 stores criminum, sive Auditores Aulæ Criminalis, vulgò, *Alcaldes del Crimen*, vocantur, vt ex formulis allatis per Pegueram *in prax. crimin. cap.* 12. *num.* 9. *&* 11. & ex nominibus adductis per Fontanellam *in princ. tom.* 1. *decisionum, pagin. antecedente indicem argumentor.* eorum qui in Senatu Cataloniæ, tunc sedebant patet. Sic enim à Domino Rege vocantur in titulo, sive privilegio eiusdem officij, ibi: *Tenore præsentis de nostra certa scientia, Regiaque authoritate, deliberatè, & consultò officium prædictum Iudicis Curiæ, &c.* Pariter vocantur *in for.* 28. *Cur. ann.* 1564. *fol.* 7. *Cur. anni* 1585. & alijs quamplurimis. Si enim tunc Valentiæ Iudices Regiæ Curiæ erant, bene sequitur, & Senatum adesse: nam à parte ad totum validum est argumentum, Barbos. *argum. iur. loco* 82. qui plures refert. Neque dici potest, fortè tunc ex consilio illo 6 lateri ipsius Regis adiacenti intelligendum. Nam diuinatorium est eo quod numquam in supremo illo Senatu Iudices Curiæ, huius Regni, vel alterius cuiusvis ex nostra Corona adfuisse tradatur, imò semper Senatores Regentes Cancellariam nominati fuere, sicut & nunc nominantur, atque adeo de Iudice Curiæ Consilij Valentini necesse intelligenda sunt privilegia superius dicta, quæ comprobantur ex traditis per Rodericum Mendez Silva *in pobl. gener. de Espa. in Reg. Val. c.* 2. qui Domino Regi Petro Secundo constitutionem tribuit ann. 1361.

Demum Dominus Rex Petrus Secundus *Privil.* 85. 7 loquitur de Consiliarijs, Iudicibus, & Auditoribus Curiæ, quod Privilegium expeditum fuit anno 1358. & in Privil. 106. loquitur de Regia Audientia, nominatque Regentem, & quod magis est, formula publicationis est eadem, qua nunc vtimur in publicandis sententijs nostræ R. Audientiæ, *in for.* 1. 2. *&* 3. *in extravag. Provisio super fideiussione. &c. fol.* 57. *&* 58. loquitur de Regia Audientia; qui fori conditi fuere anno 1370. 1371. & 1382. Dominus Ioannes Rex Primus *in Privil.* 14. *in extravag. fol.* 238. expedito anno 1390. loquitur expressè de Regia Audientia Valentina. Et Dominus Rex Martinus *in Privil.* 19. loquitur de causis evocandis ad Regiam Audienriam anno 1408. & iam de ea locutus fuit *in for.* 19. *&* 20. (*infrà* expendendi) *de Iudicijs conditis anno* 1403. Dominus Rex Alfonsus Tertius *in Privil.* 28. loquitur de Vicecancellario, Regente Cancellariam evocatione, 8 atque commissione causarum, quod privilegium de nostra Regia Audientia interpretatum fuit, *c.* 9. *grauamin. Cur. ann.* 1604. & Privilegium 32. eiusdem Regis de eodem loquitur, condita annis 1430. & 1438. igitur multo ante pragmaticam Domini Regis Ferdinandi Secundi, de qua *in Privil.* 36. eiusdem Senatus noster creatus fuit: Benè verum est, quod tunc nondum forma data fuit, neque constitutio Senatus perpetua erat, eo quod iuxta *dictos foros* 18. *&* 19. *de iudicijs*, absente Domino Rege exercitium Senatus suspendebatur. Et sic quoties Lo- 9 cumtenentis officium expirabat, ita pariter, & Senatus, *vt ex dicta pragmatica* constat. Et quoties Locumtenens destinabatur, & Consilij formandi, & Consiliarios eligendi potestas ei dabatur, vt ex privilegio, & instructionibus datis per Inuictissimum Imperatorem Carolum V. Didaco de Mendoça Comiti de Melito, adductis ad literam à Viciania *d. part.* 4. *fol.* 32. *&* 33. patet: quo

modo interpretandi sunt Mandriaga *d.c.4.* & cæteri dicentes nostram Cancellariam à Rege Catholico institutam.

10 Modus autem statuendi Consilium per pragmaticas sanctiones observatus fuit vsque ad nostra tempora, sed ab anno 1564. iam in Curia generali de Consilio statuendo, atque confirmando actum est, vt constat *ex for.28. cum tribus & viginti seqq.* quo aula Criminalis à
11 Civili segregata fuit, aliáqua plura constituta. Et in Curia anni 1585. iam duplex aula Civilis fuit constructa, vnáque Criminalis, vt *ex for. 7. cum seqq.* constat. In Curia autem anni 1604. vna ex aulis Civilibus delata fuit *for. 1. cum novem & viginti seqq.* modo ibi expresso. Sed cum ex pluralitate causarum civilium Auditores expedire, provt decebat, nequirent, ad supplicationem Brachiorum, vt in nostro textu habetur anno
12 1607. secunda Aula Civilis restituta fuit, & cum omnes istæ constitutiones temporales fuissent, nempe vsque ad futuras Curias, quamvis in *nostro textu* confirmationem temporalem Brachia Regni postularunt, tamen
13 Dominus Rex absolutè Pragmaticam confirmavit in *nostro foro:* quare nunc in eodem statu permanet; ita vt in Curia anni 1645. tantum duo Consiliarij additi fuere ad res gubernij, & gratiæ solum, qui non ex Iurisperitis, neque Togatis, sed ex Nobilioribus, & experientia peritioribus, quibus paris dignitatis, atque emolumenti cum Senatoribus Aulæ Criminalis summa attributa fuit.

14 Itaque nunc Senatus constant Senatoribus sequentibus Regente Cancellariam, qui in eo præest: Locumtenente generalis Thesaurarij: octo Senatoribus Civilibus: tribus Criminalibus, qui Iudices Curiæ sunt: duobus Equitibus ad res politicas, & gratiosas (qui *de capa y espada* vocantur) duobusque Fiscalibus, vno ad causas criminales, & iurisdictionales; altero verò ad civiles, sive patrimoniales, vt Mandriaga dixit *d. cap.4.* demptis
15 his duobus noviter institutis. Qui hodie hæc officia obtinent, sunt sequentes.

1 *Nobilis Don Francisc. Escorcia & Ladron Equestris Ordinis Beatæ Mariæ de Montesa, Regens Cancellariam.*
2 *Nobilis Don Illephonsius Milan de Aragon, Locumtenens Thesaurarij Generalis.*
3 *Nobilis Don Illephonsius Calatayu Equestris Ordinis Divi Iacobi, Præceptor de Zagra & Cenete, Senator Gratiæ.*
4 *Magnificus D. Marcus Roig Miles Decanus, Senator in Civilibus.*
5 *Egregius Don Carolus Ioan. de Torres Comes de Peñalba, Equestris Ordinis Divi Iacobi, Præceptor de Museros, Senator Gratiæ.*
6 *Nobilis Don Carolus Valterra & Blanes Equestris Ordinis Beatæ Mariæ de Montesa, Senator in Civilibus.*
7 *Nobilis Don Petrus Monserrat & Siurana ex Collegio Maiori S. Iacobi Archiepiscop. in Salmantino Lyæo desumptus, Senator in Civilibus.*
8 *Magnificus D. Isidorus Aparacius Gilart, Senator in Civilibus.*
9 *Magnificus D. Donatus Sanchez del Castellar, Senator in Civilibus.*
10 *Nobilis Don Carolus Coloma ex Maiori Collegio Conquensi in Salmantina Academia desumptus, Canonicus Almæ sedis, & in ea Archidiaconus Setabensis, Senator in Civilibus.*
11 *Nobilis Don Iacobus Madroño Senator in Civilibus.*
12 *Magnificus Didacus Descalz & Salcedo Senator in Civilibus.*
13 *Magnificus D. Franciscus Ortinde LLuqui generosus Iudex Regiæ Curiæ, atque Decanus Aulæ Criminalis.*
14 *Nobilis Don Dominicus Matheu & Silba è Collegio Maiori sanctæ Crucis Vallisoletanæ Academiæ desumptus, Equestris Ordinis B. Mariæ de Montesa, filius meus amantissimus, Iudex Regiæ Curiæ.*
15 *Magnificus D. Ludovicus Pastor & Bertran, Iudex Regiæ Curiæ.*
16 *Magnificus D. Ioannes Baptista Ortin de LLuqui generosus, Advocatus Fisci in Patrimonialibus.*
17 *Magnificus D. Franciscus Valero, Advocatus Fisci in Criminalibus.*

Aula Civilis antiquior componitur ex	Recentior verò, ex [16]
DD.	DD.
Roig.	Valterra.
Sanchez.	Monserrat.
Coloma.	Gilart.
Descalz.	Madroño.

Cæteri autem, dempto Advocato Patrimoniali, in aula Criminali assistunt, vbi res gratiæ, atque politicæ gubernationis tractari solent. Patrimonialis Advocatus nullius Aulæ est: sed vbi de re, vel causa ad Patrimonium Regium differitur, ibi interventum habet, tam extra, quàm intra Senatum.

Dominus Regens frequenter in Aula criminali adest, [17] sed vbique intervenire potest pro libito, de cuius officij præstantia plura tradunt Mastril. *de Magist. lib.5. capit.8. numer.20.* Xama. *de offic. Iudicis, p.1. quæst.2. numer.50.*

De Senatu verò in communi, & de eius iurisdictione, [18] atque præstantia, & Principis repræsentatione, Boër. *de author. Magn. Consil. num.159.* Federicus Furio *in d. libel. de Consil. & Consiliar.* quod habetur *in speculo Aulicar. atque politicar. propositions. in princip.* Chassaneus *in Catalog. glor. mund. part.7. consider.11.* Gregor. Lopez *in l.19. tit.9. partit.2. & in l.4. tit.24. part.3.* Covarru. *practicar. cap.4.* Rebuf. *in Concord. verb. Cancellariam.* Azeved. *in Curia Pintiana, lib.2. cap.23. & lib.4. c.6.* Tiraquel. *de Nobil. cap.2. num.20.* Thesaur. *in præfat. ad decis. Pedemont. per totam,* Gamma *decis.1. per totam,* Matiençó *in l.3. tit.11. gloss.11. num.4. recopil.* Didacus Perez *in l.1. tit.1. lib.4. ordinam. verb. Oidores,* Parladorus *rerum quotid. diff.10. & 11.* Castill. Ramirez *de lege Regia, §.10.* Garcia *de Nobil. gloss.1. §.2. num.14.* Melchi. Iunius *quæstion. politic.85.* Alfaro *de officio Fiscal. glos.24.* Carrasco *de casibus Curiæ, num.96.* Ægidius Bened. *in l. ex hoc iure, 1.p. cap.3. ex 52.* Bobadill. *in politic. lib.1. cap.9. ex num 14.* Navarrete *discurs. politic.25. in fin.* Tapia *de excell. Cancellar. Neapolit. per tot. tract.* Valençuela *cons.82. num.46. & cons.92. nu.51. & 52. & consil. 94. num.1.* Don Didacus de Mendoça *in histor. bell. Granatens. lib.1. fol.6. num.4.* Solorçano *de iur. Indiar. lib.4. cap.3. per tot. tom.2. & in Polit. Indiar. lib.5. cap.3. per tot.* Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib. 24. cap.6. & alibi;* vt *ibi* refert: Langleus *Semestrium lib. 7. per tot.* Anton. Faber *in Codice, lib.1. tit.7. de Senatoribus, per tot. & lib.5. tit.4.* Ioan. Papon. *in proleg. ad lectorem libri arrestorum,* Mastrill. *de Magistrat. lib.5. cap.8. per tot. & lib.2. c.1. per tot. cum seqq.* apud quos plura tam de Senatu, quàm de Senatoribus.

Hæc de origine, antiquitate, atque progressu nostri [19] Senatus. Sed vt pergamus, in primis notandum est, quòd sicut secundùm ius Cataloniæ iurisdictio Senatus est ordinaria, vt tradit Olibanus *d.c.4. num...* (imò vocatur, & est, Ordinarius ordinariorum, cum ipsorum iudicia moderetur, & corrigat:) eo quòd à constitutione, sive lege illius Principatus derivatur: sic etiam apud nos, postquam à foro statutum est Consilium, id iurisdictione ordinaria, non delegata, intelligendum est. Neque com- [20] missiones causarum, quas dominus Regens decernit, delegationes dicendæ sunt; sed quædam distributiones causarum, vt negotia facilius, & rectius expediantur. Quod clarissimè convincitur, perpenso, quòd si delegata esset iurisdictio, eam tribueret ipse Regens, qui causas committit, & distribuit: sed hic est de Consilio, & à se [21] ipso facit has distributiones, quæ vulgò, *commissiones*, vocantur; ergo in ipso Consilio residet iurisdictio ordinaria, quæ vna, & eadem est cum iurisdictione proregis, qui Senatum consulit in quocumque negotio expediendo, tam pertinente ad iurisdictionalem, quàm politicam notestatem, secundùm Aularum discretionem.

Secundò observandum est, quòd noster Senatus iu- [22]

dicat

dicat nomine Principis, eiusque vtitur Regio sigillo: quare honore, dignitate, atque præeminentijs par est cum Regijs Cancellarijs Granatensi, & Pintiana; vt ex traditis à Parlador. *dict. diff.* 10. *à num.* 10. patet: imò, quod plus est, quando Dominus Rex adest in Regno, nomine ipsius immediatè omnia peraguntur, tuncque
23 expresso *Maiestatis* attributo in supplicibus libellis, & non aliter, cum Senatu agitur; vt ex inveterato, & vetusto stylo compertum est. Neque ab aliquo inhibitio expressa expeditur ad nostrum Senatum: Sancto enim Officio Inquisitionis id prohibitum expresse est in concordijs, de quibus *infrà*. Supremus autem Senatus Aragonum, quamquam de superioritate, & potestate eius non dubitatur ad inhibendum; tamen numquam solet inhibitionem expressam literis immittere: quod speciali favore, quo nostrum Senatum prosequitur, factum esse diuturno tempore fatemur. Ex quibus resultat, quòd
24 Vrbs, sive oppidum vbi adest noster Senatus, communis patria censenda est, & ideo quisque ibidem repertus conveniri potest, etiamsi alibi contraxerit, ex traditis à Parlador. *vbi prox. nu.* 15. *&* 16. atque relegatus à patria, ab Vrbe, vbi nostra adest Cancellaria, relegatus dicendus est, vt ipse probat *num.* 18. Et sic similiter in-
25 fertur, quòd provocatio à sententia Senatus, non appellatio, sed supplicatio nominatur: de quarum differentia, & similitudine Dominus Leon *decis.* 103. *per tot.* vbi plura.

26 Tertiò obseruandum est quòd iurisdictio Senatus adeo magna est, vt generaliter de omnibus cognitionem habere dicendum sit: nam non solum in eo de omnibus causis ad Ordinarios pertinentibus in prima instantia
27 cognosci solet, sed etiam, de omnibus illis de quibus Ordinarij locorum, & terrarum totius Regni ex defectu iurisdictionis cognoscere non valent: Nec non de causis viduarum, pupillorum, & aliarum miserabilium perso-
28 narum, quarum est forum Principis eligere, ad text. *in l. 1. C. quando Imperat. inter pupil. & vidu.* Sic pariter iudicat de appellationibus Iudicum ordinariorum, decer-
29 nitque an sua sit iurisdictio: Petr. Gregor. *de iud. caus. feud. quæst. 5. num. 3. & quæst. 8. per tot.* ac etiam de crimine læsæ Maiestatis, & excessibus omnium officialium, & delictis Procerum, hoc est, Ducum, Marchionum,
30 Comitum, atque Baronum; latè Ponte *de potest. Proreg. tit. de Asses. §. 7. num. 4.* Mastrill. *d. lib. 5. cap. 8. num. 3. & seqq.*

31 Ad hoc vt de istis causis in Senatu cognoscatur, ante omnia evocandæ sunt, neque aliter radicata cognitio dicitur, nisi priùs evocetur. Et licet dubitari possit improprium esse verbum *evocare*: nam in proprio significatu, *Evocare*, nihil aliud est, quàm *extra vocare*, vt Iosephus Laurent. *in Amalthea Onomastic.* Calepinus, & cæteri Dictionarij tradunt: in iure autem pro *abducere* aliquando sumitur, *vt in l. Proculus 26. ff. de dam. infect.* ibi: *Aut si in vicino tuo agro, cuniculo, vel fossa aquam meam evoces.* Aliquando pro *removere, extrahere; vt in l. sacra, §. 1. ff. de rer. divis.* ibi: *Solent qui religione eum locum liberare volunt, sacra inde evocare:* vel in ius vocare, *l. 1. §. 1. ff. de feriis.* ibi: *Tametsi non rectè fecerit qui eos evocaverit*: vel in re criminosa citare, *l. 3. in fin. ff. de testib.* ibi: *Testes non temere evocandi sunt per longum iter*: vel in re bellica ad diversa loca diversos cogere exercitus, vt ex Budæo, & alijs tradit Rebuf. *ad const. reg. tract. de evocat. in prin.* Sed regulariter sumitur pro eo, quod est, causam inchoatam ad se vocare, vt probat Rebuf. *ibid. n.* 8. *&* 9. ita vt evocatio sit causæ pendentis coram inferiore ad Principem, vel alium Superiorem legitimè facta revocatio, seu translatio, vt ibidem tradit, & post eum Fab. *in C. lib. 1. tit. 12. diff. 15. n. 2. & lib. 3. tit. 1. diff. 1. nu. 8. in notat.* alijs relatis Ripoll. *Regaliar. cap. 25. num. 1. & seqq.* Vnde propriè *evocari causam* tantummodo dici potest, quando lis, & causa coram inferiori inchoata, ad tribunal Principis transfertur; sicque de vno ad aliud traducitur: & evocari non potest, quin prius alibi adsit, sicut evocatio deorum fiebat in obsidionibus vrbium, cum Numina vrbis obsessæ deprecabantur, vt ea relicta, in ciuitatem obsidentium transferrentur; de qua evocatione bene cum formula, qua hæc peragebantur, Langleus *Semestr. lib. 13. c. 2. pag. mihi* 782.

Neque adhuc in ea significatione placuit Langleo, vt causæ, quæ à tribunali inferiorum abducuntur ad Superiorem, evocatæ dicantur, sed revocatæ, Rebuffum acriter improperando, *lib. 7. Semestr. cap. 17. pag. mihi* 464. Sed omissa hac de nomine quæstione, Evocatio apud nos in quacumque causa, sive apud inferiorem initiata, sive de novo ad Senatum adducta, fieri solet, ita vt *Evocare*, apud nos, significet decretum quoddam, quo Dominus Regens vel Senatus pronuntiat causam ad cognitionem ipsius spectare, vnde in lato significato hoc nomen sumitur.

Quo posito, cùm regula sit, quòd iurisdictio Senatus generaliter omnes causas comprehendit, inde est, quòd generalis regula constituenda sit, vt omnes causæ evocabiles dicantur.

Quam conclusionem limita primò, in causis civili- 32
bus, quarum evocatio in prima instantia, si id, de quo agitur, non attingit biscentum librarum æstimationem, fieri nequit. In criminalibus autem, quando crimen non includit pœnam mortis naturalis, civilis, vel mutilationis, *for. 12. Cur. anni* 1585. Quod intelligendum est in criminalibus, quando causa præventa est ab Ordinario, cui competit, secus si præveniatur à Senatu: nam tunc cuiuscunque generis sit, in eo definitur, vt obseruantia inconcussè demonstrat.

Limita secundò, in causis incolarum Gubernationis 33
Orcelis, Setabis, atque Castillionis Planitiæ, *ex for. 56. & seqq. vsque ad 67. de iurisdict. omnium iudic. actus Cur. 3. Brachior. Militaris, & Regal. anni* 1547. *for. 132. Curiar. anni* 1585. *for. 47. & for. 225. Cur. anni* 1604. Quod respectu primæ instantiæ intelligendum est, vt in dictis foris expressè cavetur, ita vt neque causæ viduarum, pupillorum, & miserabilium personarum evocari possint: imò, nec ratione perhorrescentiæ. In quam sententiam inclinasse Senatum, tradit dominus Polo *in suis aduers. tom. 2. aduers. 94.* quod aliquando vidi practicari.

Limita tertiò, in causis Decimalibus, nam licèt in 34
Regno factæ sint profanæ, vt pluribus probat Dominus Leon *decis. 3. lib. 1. per totam*, tamen in prima instantia ad Iudicem specialem causarum Decimalium cognitio spectat, de quo Belluga *in specul. Rub. 13. vers. Restat. n. 126.* Dominus Cerdan *in veriloq. cap. 12. §. 3. vers. Presupuesto, ad finem.* Dominus Leon *dict. decis. 3. in fine*, ita vt evocatio interdicta credatur in prima instantia, *for. 20. de Decim. actus Cur. 1. Brachij Ecclesiast. anni* 1547. *& actus Curiæ. 2. eiusdem Brach. ann.* 1552. bene verò in casu appellationis, vel recursus, vt dominus Cerdan *vbi proximè*, & in *arbore Iurisdict. vers. El juez de diez mos*, & dominus Leon *ibid.* tenent. Sed de hac limitatione maximopere dubito, cùm fori prædicti non loquantur expressè in decretis, neque dispositio clara prohibens evocationem reperiatur, atque adeo idem dicendum erit, ac in cæteris causis. Et quamquam ex specialitate causarum, iurisdictio privativè concessa censeatur, hoc intelligi non potest respectu Superioris concedentis, vt alibi diximus; bene verò respectu inferiorum: vnde & causa Recursus interdicta est Gubernatori, *for. 8. & 10. de Decim.* & sic obseruantia ea est, vt causæ qualificatæ iuxta forum in prima instantia evocentur.

Limita quartò, in causis executionis, præsertim virtu- 35
te contractus censualis, redimibilis, aut vitalitij, ac debitorij cum redditibus, quarum privilegia magna sunt: nam ad instantiam rei executivæ conventi evocari non possunt, *ex for. 9. Curiæ anni* 1548. bene verò ad instantiam actoris, eo quod instrumenta executiva de stylo corroborata reperiuntur clausulis renuntiationis proprij fori, & iudicis, ac iudicij electionis, atque variationis; de quorum privilegijs suo tempore agemus, & aliqua tradit dominus Leon *decis. 53. n. 3. lib. 1.*

Limita quintò, in causis Baronum, sive ad eorum iu- 36
risdictionem pertinentibus, *for. 62. & 63. de iurisdict. omn. ind.*

ind. nam evocari non possunt etiã ratione viduitatis, aut miserabilitatis, nec in gradu appellationis, vel Recursus, nisi in casu manifestæ oppressionis, *for.* 151. *Cur. anni* 1604. Sed hæc limitatio non procedit in crimine læ-
37 sæ Maiestatis, divinæ, vel humanæ, fabricationis monetæ, & crimine plagij: nam *in for.* 150. *eiusdem Curiæ*, patet Barones iurisdictionem nullam in his criminibus habere. Item non procedit limitatio in quatuor casibus de
38 novo concessis Baronibus *in dict. for.* 150. nam concessio illa cumulativè fuit, vt explicavit Regia Maiestas, *cum rescripto anni* 1606. Neque in casibus pœnarum impositarum per Regias pragmaticas deferentibus arma pro-
39 hibita, cùm iurisdictio hoc in casu expressè concessa sit Baronibus cumulativè *for.* 154. *eiusdem Cur.* Neque in delictis patratis à comitivis bannitorum: tum quia, vt-
40 plurimum arma prohibita per Regias pragmaticas defe-
41 rendo patrantur: tum etiam, quia respiciunt tranquillitatem publicam Regni, atque originem ducunt à delicto principali factionum, quod non tantum committitur in hac, vel illa Baronia, sed in toto Regno, vel saltem in eius præcipua parte; & ne continentia causæ dividatur, in supremo Tribunali de eis agendum est. Neque in defectum iustitiæ, vel quia Barones iustitiam ministrare nequeunt, vel dolosè procedunt (quod nostrates *fudiga de justicia*, vocant,) *ex* §. 5. *& 6. in extravagan. stil de la governacio, fol.* 52. & ita pronunciavit Senatus de anno 1652. sub examine Nobilis Don Braulij Esteve, ad favorem Reg. Fisci Procuratoris, & contra Illustrem Ducem de Maqueda Marchionem de Elig, in causa Stephani Iulia, Iacobi Sepulcre, & aliorum, actuarius causæ Rosellò, & latius dicemus *cap.* 6. §. 1. vbi latè iurisdictio Baronum explicatur cum omnibus limitationibus, tam à *Iure*, quàm à *foro* inductis, plurimis sacri Senatus decisionibus illustratis, atque generali observatione comprobatis.

42 Limita sextò, in causis statutorum factorum per Officiales vrbis, & exactionis Iurium civitatis, quæ ad Iuratos, & Rationalem pertinent, *for.* 106. *de iur. omn. iudic. privil.* 18. *&* 37. *Regis Alfons. III. privil.* 18. *R. Ferdin. II. actus Cur.* 3. *capitũ Brachij Regal. anni* 1552. *fol.* 13. iunctis Regijs rescriptis, *dat. Matriti* 21. *Maij* 1561. *&* 6. *Maij* 1614. alijsque quamplurimis in *primo tomo Regiorum rescriptorum R. Consilij, fol.* 1. *& seq.* D. Mora *in compilat. fororum Deputation. Rub.* 11. *n.* 41. *in glos. litt. A.* Ita vt neque per viam Recursus, iuris firmæ, vel aliàs, de eis in Regia Audientia tractari possit; sed casu quo aliquis conqueratur, Dominus Prorex absque figura iudicij Iuratos vocare debet, eisque verbo præcipete quid faciendum sit, idque præcisè obseruandum, donec à Regia Maiestate aliter fit prouisum, ad quem eo in casu tantummodo patet aditus; de quo *infrà* latius *c.* 4. §. 4.

43 Limita septimò, in causis exactionis iurium Generalitatis Regni, ex pluribus foris, & privilegijs congestis per Dominum Mora *dict. Rub.* 11. *per tot.* præcipuè *nu.* 41. *cum pluribus seqq.* ita vt neque ratione iuris firmæ, aut interdicti, *vti possidetis*, evocari causæ possint, *for.* 22. *Cur. anni* 1547. Sed an privilegium viduarum, pupillorum, & miserabilium personarum censeatur excluſum? dic quod sic; & ita bis pronuntiatum per Senatum, nempe *die* 28. *Februarij* 1643. in favorem Generalitatis, & contra Syndicum Religionum Mendicantium, referente domino Polo, Scriba Baptista Rodriguez, & me referente *die* 28. *Novemb.* 1653. in favorem Syndici Generalitatis, & contra Syndicum Ordinis Minorum S. Francisci, Scriba Roda, & pro eo Scrig.

44 Limita octavò, in causis patrimonialibus; nam hæ ad Curiam Baiuli generalis privativè pertinent, vt *infrà* dicemus. §. 4. *hoc cap.*

45 Limita nonò, in causis emphyteoticalibus, quæ nullatenus evocari possunt, dum de re censita vt censita agitur, adhuc in possessorio summarissimo retinenda, *for.* 19. *de iur. emphyteo.* nec in secunda, vel vlteriori instantia tractanda; bene verò quando dubitatur an res censita sit, vt in *eodem for.* 19. habetur, de quo *infrà c.* §. 3.

46 Limita decimò, in causis delictorum Officialium habentium officium privilegio Regio perpetuè collatum; nam de his solum cognoscit Dominus Rex, vel qui mandatum speciale habet ab ipso; *for.* 30. *de appellat. privil.* 88. *Domini R. Iacob. II.* quod à iure cautum est, *l.* 2. *C. de offic. præfect. Prætor. Augusti. l.* 1. §. *administrationem, C. vt omnes Iudices, tam civil. quàm crimin. l. si grauius C. de dignit. lib.* 12. *l. in sacris, C. de prox. sacror. scrin. l. cubicularios, C. de præposit sacr. cubic. l. in diversa, C. de silentiarijs, l. ex eo, C. de agentib. in reb. l.* 1. *&* 2. *C. de Comit. consist. l. ne quisquam, in princ. ff. de offic. Proconsul.* Et ratio est, nam Regij administri, tanquam adsessores, & associati dati sunt ipsi Proregi ad Regnum gubernandum; vnde potestas iudicandi aduersus eos, de regalijs Principi reserva- 47
tis est, & eius superioritati, atque supremæ dignitati specialibus, & in ipso Domino Rege residet potestas hæc: Dominus Cerdan *in veriloq. dict. cap.* 1. §. 2. *in princ.* pluribus relatis Ponte *de potestat. Proregis, tit.* 1. *num.* 2. *&* §. 4. *num.* 6. Mastrill. *de Magistrat. dict. lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 134. *cum seqq.* Ianius Langleus (qui originem huius iuris eruditè, vt solet, speculatur) *lib.* 7. *Semestrium cap.* 18. *per tot.* Solorçano *de iure Indiar. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 66. *& seqq. tom.* 2. *& in politic. lib.* 5. *cap.* 3. *vers. A lo que toca*, Larrea *Decis Granat. q.* 8. *per tot.* præcipuè, *ex num.* 15. apud quos plura ad saturitatem reperies. Quod ita apud nos obseruatum vidimus. Et quamquam ad inquirendum, commissiones 48
dari solent, ad inquisitionem generalem tantum; non autem ad specialem; sive vt inquisitio transmittatur, vel sicut apud nos dicitur, vt reus accusetur, vel denuncietur, & condemnetur, dari solent; sed ad Regium Aragoniæ supremum Senatum transmittitur summaria informatio cum rei confessione ex officio exacta. Imò quamquam causa cuiusdam Regij administri Domino Proregri commissa absolutè fuisset, summaria informatione perfecta, dubitavit Senatus, an vltro procedi posset: nam verba rescripti non apertè potestatem procedendi tribuebant, & cùm consuleretur quidam ex Regijs supremi Senatoribus, de mente Senatus supremi, respondit quòd ad vlteriora procedi debebat, quare fuit accusatus, sed ante condemnationem literæ causa videndi, & recognoscendi impetratæ fuere, & sic causa in Supremo decisa.

Limita vndecimo, in causis pertinentibus ad custodiam 49
vrbis tempore pestis, vel morbi epidemialis: nam id privativè ad Iuratos Vrbis spectat, dempto Recursu, qui ad Regiam Audientiam pertinet, ita expressè cautum reperitur *in Actu Cur.* 262. *Brach. Regal. anni* 1626.

Limita duodecimo, in statutis confectis per Iuratos, 50
Rationalem, Syndicum, Advocatos, & Scribam Vrbis, in rebus pertinentibus ad Gymnasium Valentinum; nam eis facultas hæc concessa est, reservato recursu ad Regium Senatum, ita expressè definitur *in act. Cur.* 264. *eiusdem Brachij Regal. Cur. ann.* 1626.

Ad quarum limitationum intelligentiam notandum 51
est, quòd privilegium concessum pupillis, viduis, & miserabilibus personis respectu electionis fori non censetur derogatum, per aliud privilegium, legem, aut forum, nisi de dictis personis specifica fiat mentio; vt docent Antonius Thesaurus *decis. Pedem.* 177. *num.* 9. Castillo *controvers. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 7. Michael Ferrer. *observ.* 1. *part. obser.* 12. Franch. *decis.* 187. *&* 192. *tom.* 1. Peregrin. *variar. tract. tit. de iurisd. ord. num.* 18. Barbos. *in l.* 1. *ff. de ind. tr.* 4. *n.* 27. Cancer. *variar. lib.* 2. *c.* 2. *n.* 24. *& seq.* Valascus *allegat. iur. to.* 1. *allegat.* 65. Grat. *discept. for. to.* 1. *c.* 182. *n.* 10. & ita decisum fuit per Senatum, sententia publicata per Alreus *die* 20. *Aprilis* 1596. in favorem Pauli Llopis curatoris filiorum Ioannis Monter, contra Paulum Aldana, quæ postea fuit in Supremo confirmata.

Sed alij tenent, quòd si iurisdictio privativè conce- 52
datur, tunc licèt de miserabilibus mentio non fiat, privilegium eorum censeatur derogatum quoad illas causas: Menochius *de arbitr. lib.* 2. *cas.* 66. *num.* 52. Marquelanus *de commissionib. tit. de evocat. causar.* §. 2. *p.* 2. *nu.* 102. Novar. *in praxi, de elect. & var. for. section.* 2. *quæst.* 43. qui plures laudant; sufficit enim, quòd per generales clausulas privativè iurisdictio concedatur, vt derogatum censeatur huic privilegio, Grat. *d. c.* 182. *num.* 13. *cum seqq.* Marquel. *vbi sup.* Ioan. Bapt. Ciarlin. *controv. forent. c.* 102.

*cap.*102. *n.*14. *&* 15. & sic declaratum fuit in Supremo, sententia publicata per Hieronymum Ricarte, *die* 1. *mensis Junij* 1638. ad favorem Syndici vrbis, contra servientes Ecclesijs, ibi : *Attento præterea, quod licet dubium sit, an inservientes Ecclesijs inter miserabiles personas connumerentur; tamen considerato quod secundum magis veram, & receptam sententiam, nec prætextu miserabilitatis, possunt se eximere dicti servientes à iurisdictione dictorum officialium, quibus, in his causis assistariarum, peculiariter est eis demandata, & concessa iurisdictio, & privativè ad quoscumque Iudices.*

Quid dicendum in hoc opinionum conflictu, nam vtraque Supremi sententia qualificata, atque canonizata reperitur ? Dominus Avunculus Don Petrus Sanz *in suis observat. lit. F, obser. vlt.* hæc omnia adducit, sed ad concordiam ex diametro pugnãtia, non conatur reducere. Quid nos igitur dicemus ? Me referente, fuit pro hac sententia iudicatum in causa Syndici generalitatis Regni pro eo, & adversus Syndicum Ordinis fratrum Minorum S. Francisci, Regia interlocutoria, *die* 27. *Novembris* 1653. Scriba Rodà, quod & antea fuit provisum sub examine Mag. Domini Polo *die* 28. *Februarij* 1643. vt dixi *num.*43. Verum tamen est, quod sunt diversæ clausulæ in concessione iurisdictionis Vrbis, & Generalitatis, pro quibus hæc præiudicia lata sunt ab appositis in favorem Consulum maris. Quas omnes limitationes declara, dummodo causa non sit consistorialis; nam extante hac qualitate, omnes evocantur; tradit Dominus Leon *decis.*10. *n.*19. *tom.*3.

53 Postquam autem causæ evocatæ sunt, de vnaquaque cognoscitur iuxta sui naturam, de quibus in vnaquaque materia Deo dante trademus. Cognoscit etiam Dominus Prorex alio modo de certis causis, nempe verbaliter, summariè, & de plano, quod deductum est ex dispositione *for.*113. *de Cur. & Baiul.* quo cavetur, quòd Dominus Rex personaliter in vnaquaque hebdomade, subditos audiat die Veneris, vel sequenti, si illo die impediatur, in ea vrbe, vel oppido Regni vbi reperitur. Demum ad Locumtenentes hæc dispositio porrecta est *in for.* 17. *Cur. anni* 1585. *for.*14. *Cur. anni* 1604. (quo novissimè forma traditur) juncto *cap.*16. *actor. Brath. Ecclesiast. & Regalis, anni* 1626. de qua Audientia latissimè Michael Ferrer. *observ.*3. *p. c.*17. *cum seqq.* Oliban. *de action. p.*1. *lib.*3. *ad §. Bonæ fidei, n.*5. Fontanel. *decis.*375. *n.*1. *& seqq. & decis.* 568. *n.*5. *&* 11. *tom.*2. licet in aliquibus iura Cataloniæ à nostris iuribus differant, sed de hoc *infrà* latius Deo dante trademus.

Ad dispositivam potestatem deveniendo dubitari non potest, Dominum proregem posse condere statuta, edicta, sive pragmaticas nomine Regiæ Maiestatis, antiquas tollere, super eis dispensare, vt probant Andr. & Afflict. *in cap. feudalem, de prohib. feudor. alienat.* Capic. *ibid. vers. Tertio notandum*, pluribus relatis Mastril. *d. lib.*5. *cap.*6. *num.*45. Giurba *consil.*19. *nu.*45. Fontanel. *de pact. claus.*4. *gloss.*18. *p.*5. *num.*66. *& gloss.*19. *p.*1. *num.*73. *& decis.*528. *num.*8. *tom.*2. (nec dissentit Molin. *in repertor. for. Arag. verb. libertates Regni, vers. Item in eo quia Dominus Rex solus*, cum de foris loquatur, adductus à Sesse *decis.*75. *n.*6. nam vt explicat *num.*15. *& seqq.* de alijs statutis intelligitur prohibitio:) Ripoll. *Regal. cap.*35. *num.*123. *& seqq.* Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. par.*2. *quæst.*7. *n.*10. *& seq.* Anguian. *de legib. lib.*2. *controvers.* 27. *per tot.* Novar. *in collect. ad pragm. Neapol. in prælud. prop.*8. *num.*3. *& seq.* qui omnes materiam eruditè pertractant, sicque eorum scripta minimè transcribemus. Quæ potestas intelligi debet iuxta metas suæ iurisdictionis, & potestatis, ita vt non possit edicta, atque pragmaticas condere derogatorias legum Superioris ipsius, nempe Domini Regis; 54 vt Anguian. *ibid. num.*8. Mastr. *num.*46. & Giurb. *n.*30. 39. & 67. docent. Neque contra dispositiones forales, vt expressè cavetur. *in for.*83. *Cur. ann.*1564. *for.*14. *&* 176. *Cur. ann.*1585. *& for.*28. *Cur ann.*1604. tradit noster Lud. Gomez *ad regul. Cancell. in proœm. fol.*6. *col.*2. *ad medium.* Quibus autem qualitatibus leges, seu edicta constare debent ? trademus *infrà, c.*3. *§.*1. *à n.*98. *per plures seqq.*

Sed dubitari solet, an edicta Proregis sint perpetua, 55 vel temporalia ? & apud nos, cùm de voto Senatus pragmaticæ fiant, perpetua esse dicendum est, ad tradita per Mastril. *ibid. n.*47. Novar. *dict. num.*3. imò absque Consilij voto nullius momenti esse affirmari potest cum Giurba *cons.*12. *num.*30. Castill. *decis.*113. *num.*7. Si autem 56 sine Consilij deliberatione fierent (prout de iure fieri possunt, ex deductis per Giurbam *dict. cons.*12. *per tot.* Mastril. & alios *vbi sup.* quod à foro prohibitum non invenio) solum duraret effectus durante officio promulgantis, ex traditis ab ipso Giurba *num.*22. *in fine*, Novar. qui bene distinguit *ibid.* Quo verò tempore vim Pragmaticæ obtinent ? tradunt Linglois *decis.* 43. *quæst.*2. 57 *num.*1. *& seqq.* Chacher. *decis. Pedemont.*71. *per tot.*

Sed ne apud nos omissione prætermissa dicatur potestas ad Dominum Proregem pertinens, tanquam Ducem generalem, aliquid de ea dicendum est. Per hanc enim 58 personis armatæ militiæ, & rebus bellicis præest, & imperat; in quo, Magistro militum comparatur : *l.*1. *C. de offic. magist. milit.* explicat eruditè vt solet Bulenger. *de Imper. Romano, lib.*3. *cap.*12. *per tot.* qui originem, dignitatem, atque iurisdictionem docet, & tradit ad rem Don Francis. Amaya *in l.*1. *C. de fundis limitrophis, lib.*11. *in lib.*10. *C. sub rub. de annon. & tribut. num.*27. *& seq. & in l. curialibus* 66. *cap.*2. *num.*15. *& seqq. eod. lib.*10. Tractant etiam de hac potestate, Olibanus *dict.*4. *num.* 62. Petr. Gregor, *lib.*19. *syntag. cap.*19. Loterus *de iur. & privil mil. lib.*2. *cap.*6. Ayala *de iur. & offic. bell. lib.*3. *cap.*8. Caball. *resol. crim. cas.* 294. *ex num.* 262. cum alijs adductis per Mastrill. *de Magistr. dict. lib.*5. *cap.*16. *& decis.*173. *per tot.* Solorçano *de iure Indiar. tom.*2. *lib* 2. *cap.*31. *nu.*8. *&* 9. *& lib.*4. *cap.*10. *n.*35. vbi tradunt quæ sint ea, quæ ratione huius muneris competunt. Apud nostrum ius, solùm cautum reperitur, quòd causæ Capitaniæ summariè tractentur, *ex for.*8. *Cur. ann.*1604. cuius ratio esse potest; nam militaris occupatio evolvi non debet iudicialibus terminis, ac dilationibus : licet enim militia, & literæ confraternizent; tamen strepitus illius, non sinit tranquillitatem harum apparere: & licet in nostra Hispania adsit Consilium belli supremum apud Principem, tamen causæ appellationum in rebus militaribus huius Regni non ad illud, sed ad Supremum Aragoniæ deferuntur, *for.*25. *eiusdem Curiæ.*

SECTIO SECVNDA §. II.

59 *Ea, quæ pertinent ad gubernationem Regni, privativè ad Proregem spectant.*

60 *Senatores in rebus gubernationis si consulantur, habent suffragium consultivum.*

61 *Provocatio à decreto Proregis per modum gubernationis à quo aliquis læditur, deferenda est Senatui.*

62 *Aularum Senatus distributio separatam cognitionem tribuit.*

63 *Prorex quando causa adest, potest Aulas omnes coadunare.*

64 *Exempla huius consuetudinis.*

65 *Senatori, interventus causæ radicatæ in sua Aula, tolli non potest.*

66 *Prorex supplere potest, ex vna Aula, vel ex Advocatis patrimoniali, & Fiscali, numerum Aulæ deficientis, ex Regio rescripto.*

67 *Candidatum proponere quando officium vacat, ad Proregem, & Senatum spectat.*

68 *Forma proponendi candidatum.*

69 *Magistratus gradatim dari debent, non per saltum.*

70 *Mos proponendi tres in locum vacantis, à Romanis mutuatus.*

71 *Princeps sua scientia non potest omnia complecti.*

72 *Plures officia ambiunt, qui ea non merentur.*

73 *Bonitas in Senatore requiritur.*
Senator vir bonus appellatur, ibid.

74 *Senator vnum Deum credere, diligere, atque timere debet.*
Ethnici vnum Deum fatebantur, ibid.

75 *Damones etiam.*

Vnam

Vnam sanctam Ecclesiam venerari, & credere debet Senator, ibidem.

76 *Summus Pontifex vices Dei in terris habens, Ecclesiam moderatur sanctissimè, infallibili assistentia in rebus fidei & morum Spiritus sancti illustratus.*

77 *Ex vera fide, & Religionis vnitate, recta gubernatio resultat.*

78 *Vnitas Religionis vnitatem subditorum generat.*

79 *Impietas Ioannis Bodini, & aliorum hæreticorum condemnatur.*

80 *Reges Hispaniæ vnitatem Religionis Catholicæ, Apostolicæ, Romanæ fatentur, quia ita credunt, ita sentiunt.*

81 *Reges Hispaniæ non parcunt impensis, aut laboribus, pro amplianda fide.*

82 *Sancti Officij Tribunal erectum ad obtinendam integritatem Religionis*

83 *Pietas in Consiliario necessaria est, quia ex ea descendit iustitia.*

84 *Pietas, vera est Dei notio, cultum ei debitum reddens.*

85 *Iudex pius dum punit, non odit sontem, sed crimen.*

86 *Iudex prius gloriatur dum prohibet, non dum punit delicta.*

87 *Iudex rectus Rempublicam amore prosequitur, proprijs commodis posthabitis.*

88 *Conscientia pura in Iudice requiritur.*

89 *Iudex sine conscientia diabolus est.*

Iniquo tradere magistratum, est ponere ensem nudum in manu furiosi, ibid.

90 *Morum integritas in Senatore requiritur, & num. 91.*

92 *Consilia improbi esti bona, contagione auctoris vilescunt; cum memorabili exemplo.*

93 *Virtus Magistratus non ea esse debet, vt miracula faciat, sed ne à subditis reprehendi possit.*

94 *Senator veritatem amare debet.*

Auctoritas nihil valet sine veritate, ibid.

Senator exponere debet vitam pro veritate tuenda ibid.

95 *Dissimulatio, quo in casu permissa Senatori.*

96 *Doctores hæc omnia de bonitate Consiliarij comprobantes.*

97 *Secunda qualitas candidati est genium capax officij.*

Senator ingenium celer, atque alacre habere debet ibid.

98 *Maxima ingenia ad gubernationem periculosa.*

99 *Hebetes, ac rudes inhabiles ad gubernationem.*

100 *Celeritas ingenij requiritur in cognoscendo, non in deliberando.*

Audacia in iudicando reprehenditur, ibid.

Consilia celeriora evertere solent, ibid.

101 *Celeritas in exequendo, mora in deliberando requiritur.*

Nisi necessitas aliud suadeat, quia periculum est in mora, ibid.

102 *Consiliarius liberalis esse debet.*

103 *Avaritia condemnatur in Gubernatore, aut Consiliario*

104 *Docilitas cordis requisita in Consiliario.*

105 *Mutare Consilium, non est inconstantia, sed virtus, dum ratio sequatur.*

106 *Tenax Consiliarius esse non debet.*

107 *Fortitudo in Consiliario requiritur animi, non corporis.*

108 *Humanitas etiam, quæ est propria virtus hominis.*

109 *Humanitas Consiliarij temperanda, ita, vt facilitas non diminuat auctoritatem, neque severitas amorem.*

110 *Silentium in Consiliario necessarium valde.*

Per for. 45. Cur. anni 1604. *in principio cuiusvis anni, sententia excommunicationis publicatur à Iudice ordinario Ecclesiastico, contra secretum regij Consilij revelantes. ibid.*

Senator non fileat solum ore, sed corde, & mente, ibid.

111 *Senator debet esse laboriosus.*

112 *Tertia qualitas Senatoris est scientia.*

Senator debet scire Philosophiam, ibid.

113 *Philosophiæ rationalis, & naturalis, sufficit simplex notitia: moralis, necessaria est scientia.*

114 *Iurisprudentia necessaria in Senatore.*

115 *Etiam in Principibus, & Optimatibus.*

116 *Iurisconsultorum copia, indicium malæ constitutæ Reipublicæ, iuxta Platonis dictum.*

117 *Plato non loquitur de veris Iurisconsultis, sed de fori rabulis.*

118 *Iurisconsulti, Sacerdotes iuris antiquitus appellabantur.*

119 For. 119. Cur. anni 1626. *expenditur.*

120 *Iurisprudentia non solum requiritur in Senatore speculativè, sed practicè.*

121 *Dignior non dignoscitur ex numero negotiorum, sed ex gloria triumphi.*

122 *Historiæ cognitio requitur in Consiliario.*

123 *Exempla prosunt valdè, eáque adquiruntur per historiæ cognitionem.*

124 *Eloquentia requiritur in Consiliario.*

125 *Non prodest bene intelligere, nisi melius explicetur.*

Eloquentiæ gloria cum Iurisprudentia communis est, ibidem.

126 *Eloquentia Consiliarij non in multiloquio consistit.*

127 *Emphasis, per quam clarè plusquàm dicitur significatur, est propria oratoria Consiliarij.*

Senator interrogatus ita respondeat, vt graviora sint dicta rogatis, ibid.

128 *Quarta animi Senatoris qualitas est prudentia.*

Exempla effectus prudentiæ, in Sole, & stomacho, ibid.

129 *Prudentia in libris inveniri non potest, licet eius compendium literis contineatur.*

130 *Consiliarius non dicat sententiam ad momentum.*

131 *Vigilantia Consiliarij cernitur dum occasione fruitur.*

132 *Consiliarius irrequisitus non debet consulere.*

133 *Necessitate vrgente tenetur sententiam proponere.*

134 *Exempla instruunt, quia experientia comprobantur.*

135 *Corporis Consiliarij qualitates quatuor.*

Prima qualitas corporis est ætas, ibid.

Senatores à senectute dicti, & Patres vocati, ibid.

136 *Qua ætate quis promoveri debet ad Senatoriam dignitatem.*

137 *Senectus Consiliarij non tam in corpore, quàm in mente consideranda.*

138 *Secunda qualitas est nobilitas.*

139 *Exempla huius rei proponuntur.*

140 *Tertia qualitas Consiliarij est complexio.*

141 *Colerici, & sanguinei debent esse Consiliarij, non melancholici, aut phlegmatici.*

142 *Quarta qualitas est conveniens corporis proportio.*

143 *Elegantia aspectus Consiliarij auget auctoritatem.*

144 *Exempla proponuntur.*

145 *Qualis forma esse debet in viris.*

146 *Quantum oportet in electione Consiliarij cogitare? remissivè.*

HVcusque in *hoc capite* dictum est, de potestate, & iurisdictione Proregis, & Senatus; nunc ad specialia deveniamus. Dixi §. 1. potestatem œconomicam, & gratiosam peculiariter ad Proregem pertinere, eo quod voluntariæ iurisdictionis sunt, & sine figura, atque strepitu iudicij exercentur: iudicialem verò, & dispositivam ad Proregem, & Senatum. Omnia autem spectantia ad generalem Regni gubernationem, etiam pertinent ad Proregem solum, vt in terminis docet don Ioann. Solorçano *de iure Indiar. lib. 4. cap. 3. n. 38.* & sic licèt consulat Senatores, non tenetur sequi eorum consilium; nam suffragia ipsorum in his rebus consultiva sunt, vt idem *Solerçano* tradit: in rebus verò iustitiæ, aliter procedit; nam decreta Senatus minimè immutare potest, sed omnia decernenda per Senatum, vt expressè habetur in *prag. R. Ferdin.* contenta *in Privil. 36. eiusd. cap. é de presen*, quæ per plures foros confirmata est quoad hæc. Neque aliquid in rebus iustitiæ providere potest, absque Consilio, & Cancellaria, præter quam in rebus bellicis, *for. 57. Cur. anni* 1581. docent Regens Ponte *de potestat. Proreg. tit. de delegation. causar. num. 15. & seqq. vsque ad fin.* Mastril. *de Magistr. lib. 5. cap. 6. nu. 38.* qui nostrates Bellugam, & dominum Cerdan laudat cum alijs: Solorçano *dict. cap. 3. num. 43. & seqq.* Si enim ex provisis à Domino Prorege

59

60

Prorege per modum gubernationis aliquis læderetur (quod numquam, aut rarò contingit) tunc Senatus cognitio intrabit, eo quòd per viam iustitiæ audiendus est. Tradit Solorçano *ibidem*, *num.* 39. Benè verum est, quòd nostri Proreges ita humaniter se habent cum Senatu, vt omnia fere ad gubernationem spectantia Senatui deferant, & ipsum consulant, quod ad necessitatem deductum esse affirmari meritò potest, tum ex diutina observantia, tum etiam, quia à foro Consiliarij ad res gubernationis constituti sunt.

62 Aulæ verò Senatus ita distributæ sunt (vt diximus) quòd duæ causarum Civilium constituantur, vna verò causarum Criminalium, & sic in vnaquaque separata cognitio habetur, vt in *pragmatica*, de qua noster textus loquitur, expressum reperitur, *for.* 7. *Cur. anni* 1585. & probatur in iure, argumento *l. quod in rerum* 24. §. *fin. ff. de legat.* 1. *l. ædes. ff. de legat.* 3. Solorçano *de iure Indiar. lib.* 4. *cap.* 3. *numer.* 70. Fontanel. *decis.* 283. *numer.* 10. *& seqq.* Tamen cum expedire visum est, Prorex potest, & solet, omnes Aulas coadunare, & hoc non solum quoad res gubernationis, vel ad con-
63 sulendum ea, quæ Dominus Rex iubet cum Senatu consulere: sed ad res iustitiæ tractandas, & lites aliquas expediendas. Bis postquam in Senatu admissus fui, id observari vidi in causis iudicialibus. *Primum* fuit anno 1647. in causa vertente coram Magnifico domino Francisco Aguirre, inter Egregium Comitem de Real, & eius creditores, in qua desumpta fuit quædam trium
64 Aularum resolutio, sed, re composita, non fuit executioni deducta. *Secundum* fuit in causa vertente inter Don Iosephum Sanz Canonicum, & Archidiaconum Algeziræ ex vna, & Doctorem Iosephum Puchasons Canonicum, & Syndicum Capituli almæ Sedis ex alia, anno 1649. ad relationem Nobilis domini Don Hieronymi Querol, super possessione officij Vicarij generalis, Sede Metropolitana vacante: in qua non solum substantialia causæ, sed omnia intermedia, per resolutiones trium Aularum expedita fuerunt.

65 Nec obstant tradita à Solorçano *vbi proximè*, & Fontanella *dict. decis.* 283. nam ipse in casu necessitatis, vtique fatetur in *sequenti decisione*, imò *decis.* 284. *num.* 27. de contraria observantia testatur, licet dicat antiquitùs solum fieri ad informationem styli, sed non tradit rationem differentiæ. Ad Solorçanum, vt respondeamus, supponendum est, hoc non fuisse per *forum* interdictum, neque per *pragmaticas* institutionis Senatus, sicque sequêdus stylus est. Nec sequi potest inconveniens ab ipso propositum, *dict. num.* 70. *& seqq.* nam si Senatoribus Aulæ, in qua radicata causa est, interventus denegaretur, tunc nullitas sequeretur; nam deficeret forma per pragmaticas, foro confirmatas, inducta; procederentque, omnia deducta per Fontanellam *dict. decis.* 283. *numer.* 10. *& seqq.* Bene Ponte *de potestat. Proreg. dict. titul. de delegation causar. per totum.* Attamen quando servata forma (nullius Senatoris eius Aulæ auctoritate læsa vel iure suffragandi) alij adduntur, tunc ipsa non tollitur, imò adimpletur in potiori significatu, & hoc semper licitum est: quod & in alijs Regnis observatur, vt tradunt Valençuela *consil.* 94. *numero vigesimo quarto, volum.* 1. Franchis *decis.* 252. *num.* 7. *part.* 2. Anton. Thesaur. *decis. Pedemont. in præfat. numero trigesimo secundo.*

Extat in subiecta materia memorabilis nota in nostro Senatu, quam tradere non abs re erit. Per Regiam pragmaticam *diei* 23. *Augusti ann.* 1568. tradita est forma servanda in recusatione iudicis, de qua *infrà* suo in loco, Excellentissimus Dominus Comes de Benavente secundus, observavit non semel ad instantiam alicuius partis, causas iam commissas avocare à relatore, easque ad aliam Aulam transferre, non servata forma dictæ pragmaticæ. Senatus sentiebat id fieri non posse, & quamquam dictus Excellentissimus Comes Senatus sententiæ detulit, quid iuxta forum conscientiæ fieri posset, à Theologis petijt. Nominati fuere per ipsum, Pater Fr. Michaël Salon (doctissimus ille, qui de iustitia & iure tractatum eruditissimum edidit,) Frater Petrus Arias, ambo Ordinis Sancti Augustini, & Pater Iosephus Iulian Societatis Iesu, qui concordes fuerunt in foro conscientiæ fieri non posse; & ita subscripserunt die 20. Octobris 1602. & Dominus Prorex iussit omnes causas in pristinum statum restitui, & ne in eventum aliquid simile accideret, in libris Cancellariæ hæc adnotari iussit, decreto dici 24. eiusdem mensis Octobris.

Difficilior videtur ipsi Fontanellæ decisio alterius 66
quæstionis, an deficiente numero Senatorum in vna Aula, possit suppleri ex alia; vt videre est in *dictis decisionibus* 283. & 284. & in hac *num.* 8. tradit in Aragonia admissos aliquando fuisse Doctores privatos; in Catalonia verò, *numer.* 2. causas expedire qui reperiuntur, licet ad vnum deueniatur, & causa sit magni momenti; vtrumque inconvenienti gravissimo non caret: apud nos enim diffinitum est, quòd si deficiant Senatores Aulæ criminalis, Prorex supplere possit numerum ex Aulis civilibus, vel ex Regijs Fisci, aut Patrimonij adnotatis, per Regium rescriptum, *dat. Matriti die* 17. *Novembris* 1610. & è contra, deficientibus in aliqua Aularum civilium, suppleantur ex reliquis, ex Regio rescripto *dat. ibid. die* 30. *Aprilis* 1633. quod, necessitate vrgente, denique concludit Fontanella *dict. decis.* 284. cum decisionibus Senatus, & testatur don Ioannes Solorçano ab ipsa Regia Audientia fieri posse, *dict. lib.* 4. *c.* 5. *num.* 25.

Propositio Candidatorum ad Senatoriam dignita- 67
tem obtinendam pertinet ad Proregem, & Senatum, iuxta *l.* 2. *C. de offic. præsid.* ibi: *Iudicio Senatus præcipimus ordinari.* Bene Tacit. *histor.* 1. *Suffragia, & existimationem Senatus reperta, vt in cuiuscumque vitam, famamque penetrarent.* Latè Ian. Langleus *Semestr. lib.* 7. *cap.* 10. Et licet Princeps sequi factam ab eis non teneatur, quia absolutus Dominus est horum officiorum, nullâque lege astrictus reperiatur: tamen tanquam piissimus, atque Catholicus, vt plurimùm ex propositis eligit. Sed ne in confuso procedamus, liceat in hoc aliquantulum immorari. Vacante officio Senatoris nostri Senatus (nam si sacri supremi Senatus sit, vel Regentis nostram Cancellariam, consultatio non fit sine iussu Principis) vel alicuius ex Asses- 68
soribus, Gerentis vices Gubernatoris, aut Baiuli generalis Vrbis, & Regni (alij autem Assessores Gerentis vices Orcelis, & Locumtenentium, à solo Prorege consuluntur) cum Præsidi expedire videtur, de propositione Candidatorum agitur. Sed quia non per 69
saltum, sed gradatim ad honores promoveri debent, iuxta Modestini responsum *in l. vt gradatim* 11. *ff. de muner. & honoribus*, tradunt Langleus *Semestrium lib.* 7. *cap.* 1. *per tot. & dict. cap.* 10. *ad medium, &* Pater Marquez *in Gubernator. Christian. lib.* 1. *cap.* 9. §. 3. graduum omnium promotiones ex iam officijs inferioribus mancipatis Prorex solus proponit. Attamen Candidatos, qui nondum officium obtinuerunt, proponere ad Senatum spectat. Sicque congregatis omnibus Aulis, dempto Locumtenente Thesaurarij, cui hoc expresse denegatur (fortè quia ad eius officium, à solo Prorege propositio fit) ad Sacellum properamus, & ibi sacris celebratis, Spiritus Sancti gratiam implorando, ad Senatus Aulam remeamus, vnusquisque ex Senatoribus in schedula secretè proponit tres viros, quos iudicat idoneos ad officium obtinendum, & illi tres qui maiori suffragiorum numero approbati reperiuntur, hi Domino Regi, proponi per Proregem debent, ab ipso graduandi iuxta excessum suffragiorum inter eosdem. Bene verum credo, quòd approbatio Proregis magni momenti esse solet, nam 70
frequentius qui eam obtinet, & officium postea obtinere experientia comprobatur. Sicut enim mortuo Flamine Diali, *Confarreatis parentibus genitos tres simul nominari ex queis vnus legeretur vetusto more.* Tacit. *lib.* 4. *annal.* Tiraquel ad Alexand. *lib.* 2. *dier. genial.*

71 *c.5.lit.M,pagin.mihi* 133. Langleus *Semeſtrium d. lib.7. c.10.*Sic defuncto Senatore tres ætatis legitimæ,opinionis ſpectatæ,à Senatu nominantur, ex quibus per Principem ſucceſſor eligendus. Ratio autem ob quam hæc
72 forma inducta fuit, non eſt difficile vt percipiatur:Electio enim Conſiliarij res magni momenti eſt, ſicque Princeps informari debet:nam vt ait Tacitus, *ſua ſcientia non poteſt cuncta complecti.*

Sed videamus quibus virtutibus ornatus eſſe debet proponendus. Abſit à me, vt de hoc agam ad inſtruendos ipſos Dominos Senatores,quos peritiores me colo. Qui Candidatorum numero admitti volunt, vt moneantur cupio.Leviter enim plures in his immiſceri conantur : aliqui (licet ratò) qui digni ſunt, admitti recuſant ; vtrique peccant : nam *eſſe levitatis ad Rempublicam velle accedere cum non liceat, & nolle accedere cùm opportunum foret*, teſtatur Ioannes ab Affelen *in libel. inſcripto*, *Vir politicus*. Dicamus enim breviter quo fundamento niti quis debet, ad hoc vt ad Senatoriam dignitatem promoveri poſſit, quæ certæ prodeſſe valebunt ad ipſius muneris rectam adminiſtrationem.

73 Plures DD. de hoc argumento ſcripſere, ex quibus ea tantum legemus quæ ad noſtrum inſtitutum, brevitate ſolita non egreſſa, conducunt : nam ſi omnia explanare voluiſſemus, integrum tractatum conficeremus. Sunt enim aliæ qualitates animi, aliæ verò corporis, aliæ primariæ, aliæ ſecundariæ, aliæ naturales, aliæ acquiſitæ.Per has diſcurrere Doctores ſolent ; nos verò ad qualitates animi,& corporis omnia reducendo, præcipuas ſolas declarabimus.Prima qualitas animi in Candidato requiſita ad Senatoriam dignitatem *Bonitas* eſt: Conſiliarius enim vir bonus eſſe debet, ſicque bonitate fulgere. Hæc continetur his extremis. De Deo rectum ſenſum teneat, eum diligat, timeat, debitumque
74 cultum exhibeat. Vnum eſſe Deum Catholica fides docet, & licèt Ethnici plures colebant, tamen vnum fatebantur.Tacitus 1.*hiſtor.*ſic ait : *Vnum eſſe regnatorem omnium Deum*, & demum ibidem : *Summum illud, & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* De ipſorum Ethnicorum turba ſic loquitur Tertul. *in apologet. ad gentes, cap.* 24. *Nonne conceditis de æſtimatione communi, aliquem eſſe ſublimiorem, & potentiorem, velut Principem*
75 *mundi, perfectæ peritiæ, & maieſtatis* ? Imò & dæmonia ipſa,quæ in idolis colebantur,id ipſum faſſa fuiſſe,idem teſtatur ibidem:*Omnis iſta confeſſio illorum,qua ſe Deos negant eſſe, quaque non alium Deum reſpondent, præter vnum cui nos mancipamur.*

76 Sicut enim vnus eſt Deus, ita vna eſt ſancta Eccleſia,vnum Baptiſma, & vno regitur divino Spiritu, *Extravagant.vnam ſanctam, de maior. & obedient.* pluribus Barboſ. *de iur. Eccleſ. vniverſ. lib.2. cap.3. num.110.* Ita pariter vna eſt fides Catholica,Lactantius Firmia. *lib.1. divin.inſtit. cap.*20. verum cultum Deo exhibens, cuius Vicarius eſt Summus Pontifex Romanus vices Dei in terra habens,qui à divino Spiritu(in rebus fidei & morum)infallibili aſſiſtentia illuſtratus, ipſam Eccleſiam, ac Romanam Sedem regit, atque moderatur ſanctiſſimè. Hanc vnitatem fidei profiteri iuſſit Imperator.*in l. cunctos populos* 1. *C. de ſum. Trinit.* Eam tenere debet Senator,toto corde amplecti, totiſque viribus defendere ; ex hoc enim recta Reipublicæ gubernatio reſultat.
77 Quod vtique cognovit Ethnicus Valerius Maximus *lib.1.capit.1.de Lucio Furio Bibaculo*,ibi : *Quapropter non dubitaverunt ſacris Imperia ſervire, ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia ; ſi divinæ potentiæ bene, atque conſtanter fuiſſent famulata.* Vnitas enim Religio-
78 nis vnitatem ſubditorum generat, Divus Gregor. Nazianz. *orat.* 12. & cum eo Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.1. c.* 1. Vnde impietas Ioan. Bodini *lib.* 3. *de Repub. capit.* 7. cum alijs relatis per Solorçano *de iur. Indiar. lib.3.cap.26.num.2.tom.2.* qui ad rectam gubernationem prodeſſe libertatem conſcientiæ auſi fuerunt firmare, clarè convincitur, & lepidè improperat Trajan. Boca-
79 lin.*in regguagl. Parnaſ. part.1 regg.64.* ſub nomine Imperij Othomani (cui non fuit auſus reſpondere Chriſtophorus Beſoldi *politicor. lib.2. cap.1. num. 73. verſ.3.* ſacrilegè aſſerens ob maiora mala vitanda permiſſibilem eſſe conſcientiæ libertatem. Quomodo enim maiora mala vitabuntur ſi permittatur omnium malorum origo;)Reges enim noſtri Hiſpaniarum Catholici vnitatem religionis Apoſtolicæ, ac Romanæ totis viribus ſuſtinent,atque defendunt,quia ita credunt, ita ſentiunt, itáque profitentur, adeo, vt pro eius defenſione, exaltatione, atque ampliatione, neque impenſis parcant,neque laboribus indulgeant. Latiſſimè, atque doctiſſimè Don Ioan.Solorçano *de iur.Indiar.lib.2.cap.16. num.20.& ſeqq.tom.2. & emblem. 19. numer.16. cum ſeqq.* Fidei præcepta ad Sedem Apoſtolicam, Eccleſiaſticoſque legitimos Præſules docere ſpectat : eam protegere, defendere,tuerique facere, ad ſupremam Regis poteſtatem. Ob integritatem fidei conſervandam in noſtris Hiſpaniarum ampliſſimis Regnis,Reges Catholici Tribunal fidei ſanctæ Inquiſitionis erigi curarunt, vt inferius dicam, quod adeo vtile Reipublicæ fuit, vt intacta fides apud nos conſervetur omnino. Sed in his non immoremur : turpiſſimum enim eſſet de hoc dubitare, atque civili doctrinæ,Religionis materiam involvere, vt tradit Pater Marquez *lib.2. c.34. §.2.* Nobis enim quæſtio non eſt, de quo nemini noſtratum dubium eſt.

Ex pietate Conſiliarij iuſtitia ipſius deſcendit : La-
83 ctantius *lib.5.diuin. inſtitut. cap.15.* ibi : *Pietas verò, & æquitas venæ ſunt eius : his enim duobus fontibus conſtat tota iuſtitia.*Sicque Magiſtratus,non ſolum Chriſtianus, ſed pius eſſe debet:*Pietas* enim (teſte eodem Lactantio *ibidem*)nil aliud eſt, quàm *Dei notio ; huius cognitionis hæc ſumma eſt, vt eum colas ; ignorat vtique iuſtitiam qui religionem Dei non tenet. Quomodo enim poteſt eam noſſe, qui*
84 *vnde oriatur ignorat* ? Iudex enim pius dum delicta punit,non criminoſum odit,ſed crimen:ſi enim reum odio proſequeretur, non de correctione ipſius tractaret. Ta-
85 cit.1.*annal.* Gloria ipſius conſiſtit in prohibendis, non in puniendis delictis.Valer.Maxim.*lib.6. cap.3.* ibi : *Citeriorem delicto præbuit vltionem,vt potius caveret iniuriam, quàm vindicaret.* Miſericorditer enim in ipſa punitione
86 ſe habet,*vt damnare ſcilicet videatur iuſtitia, non poteſtas.* Salvian.Maſſilienſ.*lib.1.de gubern.Dei.*Amore rerum publicarum ita rapitur, vt propriam auctoritatem, honorem, fortunam impendere paratus ſit, Fredericus Furio Ceriol. Valentinus, vir eximiæ eruditionis (qui apud
87 invictiſſimum Imperatorem Carolum V.literis, ac virtute non parum illuſtris habitus fuit) *de Conſil. cap.2. verſ.Nona.*Architecti finis eſſe poteſt domus,& luctum; Medici,ægrotantis ſanitas, & præmium;Conſiliarij verò,vtilitas propria,& publica;ſed hoc,intentione, non effectu:nam finis architecti,vel Medici non eſt quæſtus, quatenus artificis, ſed quatenus mercenarij ; inde Tacitus *lib.12. annal. Paucis publicum decus curæ, plures tuta diſſerunt.*

Puritatem conſcientiæ maximopere habere, eſt ne-
88 ceſſe ; Seneca *Epiſtol.59. Sapiens nunquam ſine gaudio eſt: gaudium hoc non naſcitur niſi ex virtutum conſcientia.* Baldus *in l.2.num.15.C.de ſent.ex pericul. recit.* ibi : *Ne ſine ſcientia ſit inſipidus, ſine conſcientia diabolus.* Matth. Timpij *in ſpecul. boni Magiſtrat. ſign.* 35.*par.* 1. Adamus Cotzen *lib. 2. politicor. capit. 3. numer.* 6. P. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.1. capit.3.20.§.* Malò enim
89 tribuere Magiſtratum, eſt enſem ponere nudum in manu furioſi. Requitur enim integritas morum in eo qui præeſt populis, *l. Magiſtros, C. de Protector. & Med. lib.*10.ibi : *Moribus primum excellere debet, deinde facundia. l.1.C. de condit. in pub. hor. libro decimo* ibi: *Optimè, ſibi conſcius pro integritate mentis apponatur*
90 *cuſtos.* Cuius rei rationem tradit Caſſiodorus *variar. lib.* 10. ibi : *Neceſſarium Reipublicæ eſt perſonas dignitatibus aptas eligere, vt cum iuſtitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax eſt ab homine exigere quod agnoſcitur non habere:contra confidenter quæritur, quod ineſſe ſentitur.*Proſequitur Don Laurent.Ramirez de Prado *de Conſil. & Conſil.* in Cokier,*lib.3.cap.1.adnot.1.*

&

& cap.7.adnot. 1.Sed esto quod rectè iudicet, nam non semel fuit visum, exemplum iniquitatis, quod tribuit subditis,vitari non potest. Vnde Divus Bernardus: *Principis error multos involuit,& tantis obest,quantis præst ipse.* Clariùs Divus Gregorius *Moral. cap.* 16. *Omne quod à minoribus voluptuosè agitur, maiorum disciplina cohibetur: cum verò maiores ipsi voluptati deserviunt,nimirum, minoribus lasciviæ frœna laxantur: quis enim sub disciplinæ se constructione retineat, quando & ipsi qui ius constructionis accipiunt,se se voluptatibus relaxant?* Lacedæmoniorum exemplum traditum ab ipso Don Laurentio, *vbi proximè*, ex Aulo Gellio *noctium Atticar. lib.* 18. *cap.*3. id mirissimè probat. Quidam turpissimæ vitæ consilium salutare Reipublicæ præbuit, sed non eo auctore admissum, *ne dehonestaretur turpissimi auctoris contagione.* Regij enim Consiliarij de vitiorum coërcitione,ipsis commendata, curant,de moribus civium componendis,de criminibus extirpandis.Si enim vitiosi essent,neque alios reprehendere possent, neque condemnare, nam timorem infert accusatio illa interna reatus.Seneca: *Nihil magis timidum facit animum, quàm reprehensibilis vitæ conscientia.* Prosequitur Bobadilla *in politic. lib.*1, *cap.*3. *num.*60. & licet Senator non ita virtutem colere teneatur, vt miracula faciat; Alciatus *de præsumpt. regul.*3. *præsumpt.*2. *num.*6. Soto *de iust.& iur.lib.*3. *q.*5. *artic.*2. *conclus.*1. Bobadill. *dict.cap.*3.*num.*77.Tamen irreprehensibilis vitæ esse debet: quod docuit eleganter Cicer.pro Milon.ibi: *Magistratus omnia non modò quæ reprehendi palam,sed quæ obscurè cogitari possunt timemus,rumorem,fabulam fictam,falsam, perhorrescimus;ora omnium,atque oculos intuemur: nihil est tam molle,tam tenerum,tam aut fragile, aut flexibile,quam voluntas erga nos,sensusque civium.*

Præ omnibus veritatem amabit Consiliarius, quæ plurimum conducit ad auctoritatem in ministris necessariam, Divus Augustinus *in sermon. de Assumption. Auctoritas sine veritate,nihil valet.* Magistratus enim sunt leges loquentes,Cicer. *lib.*3.*de legib.* Borrel. *de mag. lib.*1. *cap.*1.*num.*69.lex sine veritate subsistere nequit: Mastril. *de mag.lib.*2.*cap.*2.*num.*53.Licet enim propter veritatem vitam periculo exponant,eam servare, amare, & sequi debent. Hippolyt. à Colib. *in politic. propos.* 15. Matth. Timpij *in speculo boni Magistr. signo* 93. *part.* 2. Petrus Gregor.Tolos.*de Repub. lib.*24. *cap.*6. *num.*5. qui late & bene,Adamus Cotzen *lib.*7.*politicor.cap.*13.§.7.*vers.Vndecima virtus.* Sed per hoc non tollitur potestas dissimulandi,necessitate vrgente,quod intacta veritate fieri debet,vt docent P.Marquez *lib.*1.*c.*14.§.1.*per tot.* quò loci explicat doctissimè, quomodo id fieri possit, & Don Laur. Ramirez de Prado *in notis ad cap.*2.*per tot.*

Hæc enim omnia de Religione, pietate, virtute, ac moribus Consiliarij tractant Lactantius *lib.* 3. *divinar. instit.cap.*3.*& lib.*4. *cap.*4. Iustus Lipsius *politicor. lib.*1. *cap.*2.Iarос.S.B.Smit. *de Consiliar.propos.*5. Plato *de Repub.lib.*2.Matth.Timpij *in specul.boni Magistratus,part.*1. *sign.*31. *& par.*2. *sig.*68. Hippolytus à Collibus Auctor damnatus *in libel.inscripto, Consiliarius*, Christophorus Besoldi auctor etiam damnatus *politicor.lib.*2. *cap.*1.29. P.Marquez *in Gubern.Christ.lib.*2.*cap.*28 §.2. *& cap.*29. §.1. *& lib.*1. *cap.*5.§.2. Trajan.Boccalin. *d.regguagl.*64. Coronel *de optimo Reipub.statu, lib.*4. *cap.*2. *&* 3.*part.*2. Petr.Gregor.Tolos.*de Repub.lib.*24. *cap.*6. *num.* 4. *&* 11. Adamus Cotzen *politicor.lib.*2.*cap.*17. *per tot.* P. Velasquez *de optimo Princip.lib.*2.*ad not.*5.*&* 6.*per tot.* eleganter Don Laurent. Ramirez de Prado *de Consil. & Consiliar.in lib.*3.*Cokier.c.*1.*adnot.*1. Saavedra *symbol. polit.* 24. 25.26. *&* 52. & novissimè Excellentissimus affinis, ac Dominus meus colendissimus Marchio de Aytona *in discurs.Militari,punct.*29.*per tot.* qui omnes politicæ doctrinæ Auctores sunt. Ex nostris iuris Scriptoribus plures congerunt Bobadilla *in politic. lib.*1. *cap.* 3. Mastril.*de Magistratibus, lib.*2. *cap.*1. *&* 2. Borrel. *de præst Regis Cathol. cap.*21.*&* 84. *& de Magistrat. lib.*1. *cap.* 4. *n.*14.*cum aliquib.seqq.* Solorçano *de iur.Indiar.d.lib.*4.*c.*4. *per tot.*

Secunda qualitas, genium, sive capacitas ipsius Candidati.Consiliarius enim ingenio celeri,atque alacri esse debet,non tamen maximo,aut excellentissimo, nam iudicium numquam æquipollet. Sunt enim maxima ingenia ignea potius timenda, & miranda, quàm laudanda, ob subtilitatem potius novandis rebus, quàm gerendis, monstruosos gignunt effectus,Besoldi *lib.*2.*politic.cap.*3. *num.*51.*Nihil enim magis repugnat sapientiæ, quàm nimia subtilitas.* Segur.*in director.iudic.part.*1.*cap. per tot.* Vnde sententiæ latæ à Iudicibus subtilis ingenij ferè omnes revocantur:Mastril.*de Magistr.lib.*2.*cap.*2.*nu.*88. *& seqq.* Per contrarium,ingenium sordidum in Consiliario pessimum est.Hebetes enim,ac rudes,sunt instar *agri naturæ sterilis,qui quamvis sæpius colatur,paucos,vel malos, vel immaturos fructus reddit.* Hippol. à Colib. *in Consiliar. ad princip.* Besoldi *politic. lib.*2. *capit.*3. *numer.*51. Cotzen. *politicor. lib.*4. *capit.*7. §.8. qui latè: Don Laurent. Ramir. de Prado *dict. cap.*1. *adnot.*1. qui plura eruditionis miræ.

Celer ingenium sit in cognoscendo, non in iudicando: audacia enim in hoc reprehenditur, Cotzen *lib.*7. *cap.*17.§.7.*vers.Vicesima.* Livius *lib.*35. *histor. Consilia audacia prima specie læta sunt, tractatu dura, eventu tristia.* Nascuntur sæpe ex cupiditate, idem Livius *lib.*22. *Qui cupit festinat,& qui festinat evertit*; aptiora enim sunt delictis,quàm operationibus.Tacit.*lib.*1. *histor. Scelera impetu,consilia mora convalescunt.* Sicque Consiliarius ponderosus sit, *ne serò dicendum,non putaram*: Cicer.1. *offic.* Iarос. ab Smir. *de Consil. prop.*6. Timpij *par.*1. *sign.* 39. Quamvis enim celeritas in exequendo commendetur, lentitas,& mora in deliberando,Saavedra *symbol.*64. *per tot.* non in casu repentino necessitate vrgente, nam vt infit Tacitus 1. *histor. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi per actum.* Nam repentinus casus adfert, quod *cunctatione opus non sit, vbi punitior sit quies quàm temeritas.* Tacit.*ibidem.*

Alacer ingenio liberalis est, quo populus capitur. Avarus enim omnibus invisus, plurima enim mala per avaritiam inferuntur, Aristot.*lib.*2. *politicor. cap.*7. *Pleraque eorum quæ homines iniustè faciunt,per ambitionem, & avaritiam committuntur.* Inde est in Senatore turpissimum. Imperator Iustinianus *Novella* 8. *collat.* 2. *titul.*2.*in præfat.Est quoque sacrorum eloquium mirabile, quod avaritia omnium sit mater malorum, maximè quando non privatorum, sed Iudicum inhæret animabus.* Cicer. 2. *officior. Nullum est vitium tetrius, quam avaritia, præsertim in Principibus, & Rempublicam gubernantibus.* Frederic.Fur. Ceriol. *de Consilio, & Consiliar. cap.*2. *vers. Duodecima.* Magistratus enim pastores sunt, ad custodiendum gregem destinati, vt probabo *infra, capit.*5. §.1. *in princip.*si autem avari fiant,lupi rapaces erunt, ob hanc causam Ietro Moyses consuluit viros eligere ad Consiliarios, qui avaritiam oderint, *Exod.* 18. 21. de quo articulo latè,& bene Timpij *signo* 15. *part.*1. *& sign.*27. *part.* 2. Hippolyt. à Collib. *de Consiliar. pag. mihi* 55. Iustus Lipsius *civil. doctr. lib.*3. *cap.*6. Bobadilla *in politic.lib.*1. *capit.*3. *numer.*31. Mastril. *de Magistrat. lib.* 2. *capit.* 12. *numer.*66. *cum plur.seqq.* Borrel. *de Magistrat. lib.*1. *capit.*9. *numer.*72. *cum seqq.* P. Marquez *in Gubernat.Christian.lib.*1.*cap.*20.§.3. Velasquez *de optimo Princip.lib.*2.*adnot.*22.*numer.*4.Solorçano *de iur. Indiar.lib.*1. *cap* 16.*n.*8.*& lib.*4.*c.*9.*num.*30.*tom.*2.

Docilis capacitas in Consiliario etiam est necessaria.Sic Salomon postulavit, 3. *Reg.*3.9. *Dabis ergo servo tuo cor docile,vt populum tuum iudicare possit.c.magnæ*: 22. *q.*4. *l. nonnumquam,ff. de collat. bonor.* Cicer.*lib.*1.*officior. Nemo doctus mutationem consilij inconstantiam dixerit.* Imò tenacitas, atque pertinacia mentis, vitia sunt in Consiliario: *Nunquam præstantibus in Republica gubernanda viris, laudata est in vna sententia perpetua permansio.* Hippolyt.à Collib. *in Consiliar. pag.*54. Besoldi *lib.*2. *politic. cap.*3. *num.*49. Matth. Timpij *dict. sig.*39. *in prin. p.*1. Marquez *d. cap.*20. §.1. Cotzen, *dict.cap.*3.§.7.*vers. Tertia virtus,& vers.Decimaquarta.* Don Laurent. Rami-

rez de Prado *cap.2.per tot.* Hæc enim docilitas non implicat cum fortitudine, vna enim inſtruit animum ad eligendum meliora, alia verò electa conſtanter exequitur. Quæ fortitudo non eſt referenda ad corpus,
107 ſed ad animum. Frideric. Fur. Ceriol. *de Conſil. & Conſil. cap. 2. verſ. Decimaquinta.* Per hanc enim Conſiliarij recta cum ratione operabuntur: nam vt Saluſtius dixit ad Cæſar. *Non ex aliena libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt, vti eorum qui dominantur, ſimultas, atque arrogantia fert, ita bonum, malumve publicum exiſtimant.* Virtutes ambæ ſunt, atque adeo non implicant in eodem ſubiecto. Bene Seneca ſignificavit, ibi: *Sapiens, nec in aliquibus ſe mutat, ſed potius aptat.* Iuſt. Lipſius *dict. lib.3. cap. 5.* Beſoldi *dict. lib. 2. cap.3. numer.44.* Timpij *ſign.70.p.1.* Cotzen *dict.cap.13. §.7. verſ. Decimatertia.* Borrel. *de Magiſtr. lib.1. cap. 4. num.15.*

108 Humanitas eſt præcipua virtus in genio Magiſtratus: *Adeo enim propria hominis eſt, vt ab ipſo nomen acceperit.* Ioan. Affelen *in libel. Vir politicus*: ſed hæc temperanda,
109 vt Tacitus docet *in Agricol. Ne aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem diminuat.* Affelen *vbi prox.* Lipſius *lib.2. cap.16.* Timpij *ſign. 77. part.1.* qui plura exempla
110 congerit. Demum cautus eſſe debet Conſiliarius, quod obtinebit ſilendo: Valer. Max. *lib. 2. cap. 2. Taciturnitas optimum, atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum.* Silere non debet lingua tantum, nam hoc turpe eſſet ignorare, ſed mente etiam, *quia multi ſermone quidem celantes, ipſo aſpectu, vultu, aut facto aliquo, revelant decreta.* Iaroſ. ab Smir *de Conſil. propoſ. 24.* Hippol. à Collib. *in Palatino.* latè Matth. Timpij *in ſpecul. ſig. 80. p. 2.* qui plura exempla adducit, Petr. Gregor. Toloſan. *de Repub. lib. 24. cap. 6. num. 6.* Cotzen *dict. cap. 13. §. 7. verſ. Altera, & verſ. Decimaſexta.* D. Laurent. Ramir. de Prado *in notat. ad c.2.* Solorzan. *Embl. 47.num. 17. cum ſeqq.* Romani enim vltimo ſupplicio mulctabant revelantes ſecreta Conſilij, *l. ſi quis 38. §. transfugæ, ff. de pœnis*, Timpij *vbi proxim. num.13.* Belluga *in ſpeculo Rub.10. num.5.* & ibi Borrel. *lit. A.* qui latè, & bene: acutè Trajanus Boccalin. *regguagl. 5. ad fin.* qui poſtquam controverſiam Doctorum propoſuit in diſcernenda eximiori lege politica Reipublicæ Venetæ, Hermolaum Barbarum, narrat, dixiſſe: *Che coſa gli pareva digna di ſtupor grande che la Republica Venetiana in coſi gran numero di Senatori trovaſſe quella ſecretezza, che con tante diligenze, ê con tanti buoni trattamenti di liberaliſſimi doni il Principi molte volte cercavano in vn ſolo ſecretario, in vn paio di conſiglieri.* Cui Reſpublica ipſa ſubiungit: *Voi havete nominata quella pretioſa gioja della quale io tanto mi pregio.* Erudite Eraſmus *in adagijs, verb. Garrulitas, adag. Cornice loquacior.* Ad hoc obtinendum in noſtro Senatu, præter iuramentum, quod præſtatur in ingreſſu officij, ſententia excommunicationis, quot annis, publicatur per Ordinarium Eccleſiaſticum contra revelantes ſecretum Conſilij,
111 *for.45. Cur. ann. 1604.* Denique habere debet mentem laboris avidam, ingenium infatigabile; ſegnes enim, atque laborem ſubterfugientes ad privatam vitam adhuc non proſunt: licet enim literis imbuti ſint, non relevat, nam ſine applicatione, idem eſt, ac fame perire, reſervatis in arca pecunijs. Bene D. Laur. Ram. de Prado *cap.3. per tot. & in adnot.*

112 Tertia animi qualitas eſt ſcientia, ſine cuius ſale Conſiliarius nemo eſſe debet, nec poteſt: quæ & qualis in eo requiratur, breviter explicandum eſt. Primum requiritur in Conſiliario Philoſophiæ cognitio: Cokier *lib.3. cap.7.* & *ibi* Don Laurent. Ramirez de Prado.
113 Hæc triplex, vt Philoſophi omnes tenent, Moralis, Naturalis, Rationalis, Macrob. *de ſomn. Scipion. cap. vltim.* Naturalis, & Rationalis ſufficit notitia, Moralis verò perfecta cognitio requiritur, vt ipſi docent. In ea conſiſtit totius gubernationis aſſumptum: quare Cicer. *in Tuſculan.* ait: *O vitæ Philoſophia dux: ô virtutum indagatrix: ô expultrix vitiorum!* Plin. Iun. *in epiſtol.2. Nulla laudabilior Philoſophiæ pars, quàm agere negotium publicum, cognoſcere, iudicare, promere, & exercere iuſtitiam, quæque Philoſophi doceant in vſu habere.* Pulchrè Aul. Gellius *not. Atticar. lib.10. cap.22.* ibi: *Virtutum omnium diſciplina eſt, quæque in publicis ſimul, & privatis officijs excellit, civitates, & Rempublicam, ſi nihil prohibeat, conſtanter, & fortiter, & peritè adminiſtrat.* Hæc eſt illa, quam iactare Anaximandrum ſcripſit Barcla. *in Argenide, lib.1. ad fin.* quámque Nicopompum in Principum Aulis, tyrocinio poſito, didiciſſe refert. Huius partes ſunt *Ethica, Oeconomia, Politica*, Iaroſ. ab Smir. *de Conſil. propoſ.10. in prin.* de quibus tot libri à Platone, Ariſtotele, & alijs ſcripti reperiuntur. Hancque Conſiliario neceſſariam eſſe Hippol. à Collib. docuit *in Conſiliar. pag. 15.* Maſtril. *de Magiſtr. libro ſecundo, capit.3. num.31.* ex Platone, & alijs.

Demum requiritur Iuriſprudentiæ peritia, in hoc 114
enim nemo dubitare poteſt, latè Maſtril. *dict. cap.3. per tot.* Borrel. *de Magiſtrat. lib.1. cap.8. per tot.* Solorçan. *de iur. Indiar. lib.4. cap.4. in princ.* Quod apud nos dubitari nequit: nam Senatus noſter, non ſolum ad ſummam Regni gubernationem, ſed ad lites expediendas, inſtitutus fuit. Et licet tantum ad conſulendum Principi, vel eius Locumtenenti generali in rebus regiminis ordinaretur, neceſſaria eſſet iuris ſcientia in Conſiliario, vt Principi conſuleret, atque proponeret ea, quæ iuſtitia, & æquitate conſtant, *l.1. ff. de iuſt. & iur.* Caſſiodor. *variar. lib.3. epiſtol.33.* Hippol. à Collib. *in Conſil. pag 17.* Don 115
Laurent. Ramir. de Prad. *cap.8. per tot.* vbi exempla plurima adducit: Ariſtotel. *Politicor. lib. 3. capit. 8.* Timpij *part.1. ſign.31. num.2.* Fredericus Fur. Ceriol. *de Conſil. cap.2. verſic. Quinto.* Iaroſ. ab Smir. *dict. propoſ.10.* Cotzen. *Politicor. lib.5. cap.29. per tot.* (quo probat Principibus, Optimatibus, Nobilibus convenire, imò neceſſarium eſſe huic ſcientiæ operam dare) Beſoldi *Politicor. lib. 2. cap.2. num.35. & 37.* (quo probat, non homines lædere, ſed ipſas leges, qui Iuriſperitos vituperat.) Langleus *dict. lib.7. c.10.*

Nec me latet Platonis dictum *3. de Republ.* nempe in- 116
dicium eſſe malæ conſtitutæ Reipublicæ, ſi multi Iuriſconſulti in ea inveniantur. Nam hoc, vt bene reſpondit Timpij *d. ſig.31. num.2.* non de iuriſconſultis veris, ſed de fori rabulis intelligendum. De quibus Petr. Bleſen- 117
ſis *epiſt.26.* (cuius elegantiſſima verba adducit Ioan. Langleus *Semeſtrium lib.1. cap.1. in princ.* Solorz. *Embl.68. num.35.*) Iuriſconſulti enim veri Sacerdotes iuris appel- 118
labantur, nam veteres eos adibant, non ſolum de iure civili, ſed de omni officio, & negotio conſulturi; Satis enim hanc neceſſitatem vſus demonſtrat, nam ignorantiam Magiſtratuum ſupplere cogit per Aſſeſſores, qui omnibus aſſignantur.

Hinc profluit ratio, ob quam noſtri fori providenter 119
definitum habent tempus, per quod iuris ſcientiæ operam dare debet, qui ad officium aliquod eſt promovendus. Vt Aſſeſſor ordinariorum vrbis fiat (præter gradum iuris, de quo *in for.25. Cur. ann.1626.*) per biennium iuriſprudentiam profiteri debet practicè, *for.48. de Cur. & Baiul.* vt dicam *infra, cap.4. §.2. num.30.* Ad officia Aſſeſſoris togati, nempe Curiarum Gubernationis, & Baiuliæ generalis, per triennium. Ad Senatoris munus, per quinquennium, *for. 119. Cur. ann. 1626.* quæ regula limitatur in eodem foro, in eo qui Cathedram moderatus eſt in publica, atque approbata Academia per tres annos, aut in Collegio maiori per idem tempus commoratus fuerit. De qua exceptione ali- 120
qua per Don Ioannem Solorçano *dict. capit. 4. numero decimo, & ſeqq.* & hoc ſumma cum ratione, quia iuris ſcientia, non ſolum ſpeculativè requiritur, ſed practicè, in Senatoribus, ſicut in Medicis: nam præcepta theorica, ſine praxi, in vtroque periculoſa ſunt: Ioan. Affelen *in ſuo Viro politic. ad medium*, Solorçano *vbi proximè, num.8.* Langleus *Semeſtrium lib.7. cap.1. pag. mihi 294. & c.10. pag.392.* qui bene probant quantum experientia iuvet in rebus practicis: vnde quanto plus quis per experientiam

edoctus

121 edoctus fuerit, tanto dignior erit. Quod non ita sumendum, vt qui pluribus negotijs implicetur, iste dignior censeatur: *Non enim numero, sed gloria triumphorum excelsum vrbis futurum decus existimatur*, vt inquit Onufrius Panvinius *in libell. de Triumpho*. Plura enim de hoc argumento scribi poterant, sed sat sit hæc attigisse, vt necessitas demonstretur.

122 Historiæ studium expostulatur ad Senatoriam dignitatem. Cum enim Consiliarius fulciri debeat experimentis, quæ ab historia brevius capiuntur, inde est quòd in eius lectione maximè debet versari. Per historiam præteriti temporis facta cernuntur, quæ collata cum præsenti, animum instruunt ad eligendum medium, per quod rectius operetur. Eleganter Seneca *epistola 6. Longum iter*
123 *est per præcepta, breve, & efficax per exempla.* Exemplorum thesaurus historia est, Cicer. *lib. 2. de Orator.* Iarof. ab Smir. *de Consiliar. propos. 11.* Fredericus Furio Ceriol. *de Consil. & Consiliar. cap. 2. versicul. Quarta*, Hippolyt à Collibus *in Consiliar. pag. 18.* Timpij *in speculo boni Magistrat. part. 1. signo 71.* Besoldi *politicor. lib. 2. c. 9. n. 69.* Cokier. *cap. 11.* & ad *eum* D. Laurent. Ramir. de Prado *in notis ibid.*

124 Denique eloquentiam habere debet, iuxta illud *Ecclesiast. 9. 24. In manu artificum opera laudabuntur, & Princeps populi in sapientia sermonis sui.* Hæc enim prodest ad suadendum, vel dissuadendum; ad accusandum, vel defendendum; laudandum, vel vituperandum; gratulandum, seu condolendum, quæ ad servitium Principis, & Reipublicæ gubernationem necessaria semper sunt, Fre-
125 dericus Furio Ceriol. *de Consil. dict. cap. 2. vers. Secunda qualitas.* Deus enim hominum generi duas peculiariter dotes elargitus fuit: altera est intelligendi, ac iudicandi vis, quam *rationem* nominamus: altera orationis facultas, per quam animi arcana exprimimus. Vtraque excolenda: parum enim proderit si rectè sentias, & intelligas, politè verò alloqui non possis, vt animi conceptus explicentur: Hippolyt. à Collibus *in Consil. pag. 24. & in nobil. propos. 22. & 23.* (quò loci, non insipidè eloquentiæ gloriam cum Iurisprudentia communem esse asserit:) Iarof. ad Smir. *de Consil. propos. 12.*

126 Sed oratoria Consiliarij non in multiloquio versatur, Hippolyt. à Collibus *in Consil. pag. 15.* non in obscuritate sermonis (more carminum Sibyllarum) atque elocutionum exquisitis figuris; sed in emphasi illa, per quam clarè plus significatur, quàm dicitur. Quintilian.
127 *lib. 8. institut. orator. cap. 3.* Ioann. ab Affelen *in Viro politic. versus finem*, ibi: *Ita loquaris, vt hoc egisse nemo dubitet: quid velis dicas, sed ita dicas, vt plusquam loquare significes. Byssina verba* vocantur, quæ proverbialiter dicuntur cum maiestate quadam prolata. Erasmus *in adag. facund.*, *adag. Byssina verba.* Dum enim Senator interrogatus fuerit, ita respondeat, *vt graviora sint dicta rogatis*: Affelen *ibidem.* Ad hanc partem scientiæ spectat cognitio linguarum, de qua Fredericus Furio Ceriol. *de Consil. cap. 2. vers. Tertia*, Hippolyt. à Collib. *in Consiliar.* Affelen. *in suo Viro politico*, Iarof. ad Smir. *de Consil. propos. 12.* D. Lauren. Ramir. de Prado *cap. 10. per tot.*

128 Quarta denique qualitas animi Consiliarij, est prudentia. *Sicut radij solares maturitatem præstant fructibus ab arboribus fœcundè germinatis; sic prudentia maturare debet mentis, atque discursus fructus vberrimos*: Affelen *in libel. Vir politicus*, seu melius: *Sicut stomachus concoquit cibos, antequam ad cæteros corporis artus transferat alimentum, sic prudentia digerere debet, quæ ab intellectu ministrantur, antequam ad executionem deducat.* Hæc enim licet *compendium in litteris habeat*, vt Petrus Blesens. docet *Epistol.*
129 17. est tamen facultas, quæ in libris scripta non invenitur, sed longo vsu rerum, experientia duce, disci solet: Cicer. *de Orator. 1. Vsus omnium Magistrorum præcepta superat.* Manlius 1.

Per varios vsus artem experientia fecit
Exemplo monstrante viam.

Hæc *honesta ab deterioribus, vtilia ab noxijs discernit.* Tacit. 4. *ann.* hæc *præsentia cum præteritis confert, cum futuris contemplatur*, Saavedra *symbol. 28.* Per hanc se ipsum cognoscit Consiliarius, Cotzen *d. cap. 13. §. 7. vers. Sexta virtus.* Per hanc perpendet, *sententiam non ad horæ momentum dandam, sed ita, vt post mortem ipsius, liberi defendere possint.* Dur. de Pascol. *in Audit. politico, propos. 18.* Ab ea prospiciet quando operandum sit, cum *vigilantis esse videatur capere properantem occasionem*, Seneca *epist. 22.* Morum imitari conabitur: *Novissima enim omnium ger-* 131
minat, & parit inter primas, ita prudens si tardius cœperit, celerius perficiat. Hippolyt. à Collib. *de Consiliar. pag. 48.* Hinc etiam dubium illud politicorum absolvet, nempe, an Consiliarius tam diligens esse debeat, vt etiam non requisitus subministrare consilium teneatur? Licet au- 132
tem generaliter fieri non expediat, quia mos inveteratus est, vt consilium non detur, nisi postulatio præcedat; curiosus enim videtur qui in dando consilio se ingerit, sicut Medicus, cum non vocatus ad ægrotum se intrudit: tamen in rebus magni momenti, necessitate exigente, etiam non rogatus Consiliarius debet ob bonum publicum Principi consulere: quod à Romanis Senatoribus 133
factum fuisse testatur Tacitus *lib. 2. Annal.* ibi: *A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in communi conduceret loco sententiæ promere.* Et *lib. 3. Annal. Licebat Patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque in ea postulare.* Hippolyt. à Collib. *in Consiliar. pag. 47.* Exempla salutaria perpen- 134
det. Quintil. *lib. 3. instit. orat. Exempla plurimùm in consilijs prosunt: quia facillimè ad consentiendum homines ducuntur experimentis.* Sed non ad instar interpolatoris, qui indumentis homines quærit; sed sartoris, qui hominibus vestimenta conficit: D. Laurent. Ramir. de Prado *in introduct. ad lib. de Consiliar. in prin.* De prudentia Consiliarij tractant Saavedra *symbol. 28. cum duobus seqq.* Besoldi *politicor. lib. 1. cap. 1. numer. 45. & seqq.* Fredericus Fur. Ceriol. *de Consil. cap. 2. vers. Sexta*, Timpij *par. 2. sign. 59. cum seqq. & p. 1. sign. 63.* P. Velasquez *de optim. Princip. lib. 3. adnot. 1. & seqq.* Cotzen *politicor. lib. 3. cap. 2. per. tot.* præcipuè *numer. 12.* D. Laur. Ramir. de Prado *cap. 5. per tot.* Borrel. *de Magistrat. lib. 1. capit. 4. num. 13.* Lips. *politicor. lib. 1. cap. 6. & seqq.* Mastril. *de Magistr. lib. 2. cap. 2. num. 77. & seqq.* Bobadilla *in politica, lib. 1. cap. 5. per tot.* qui plura, & plures. Tota enim doctrina politica, præceptis prudentiæ explicatur, sicque neque omnino tradi potest, neque pro operis instituto plus dictis licet.

Corporis autem qualitates in Consiliario in his qua- 135
tuor comprehenduntur. Prima est, ætas Senatoris. Senatores à senectute dicti; vnde & *Patres* appellati fuerunt, Salust. in Catilin. *Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat: hi vel ætate, vel Curæ similitudine, Patres appellabantur.* Latè Marquez *in Gubernat. Christ. lib. 1. cap. 5. §. 2.* Fredericus Furio Ceriol. *de Consil. & Consiliar. cap. 3. vers. Prima.* Hippol. à Collib. *in Consiliar. pag. 10.* Iarof. ab Smir. *de Consil. propos. 13.* Langleus *Semestr. lib. 7. cap. 10. pag. mihi 384.* dicam latius *infra, c. 4. §. 5. num. 12. & seqq.* Qua autem ætate quis ad- 136
mittendus sit, hi Doctores tractant. Iulius Cæsar Bulenger. *de Imper. Rom. lib. 7. cap. 4.* annum vigesimum quintum præfigit. Langleus *vbi proximè*, antiquitatis arcana investigare conatur. Sed quod ab omnibus percipi potest, est, vt à trigesimo vsque ad sexagesimum præfiniatur: ante trigesimum immatura ætas videtur, post sexagesimum autem iam decrepitudo incipit, ob quod illud proverbium, *sexagenarios de ponte deijcere*, Macrob. *lib. 1. Saturnal.* Erasmus *in adagijs.* Non quia de ponte sint præcipitandi, sed quia suffragium non ferunt, quod per pontem antiquitus dabatur: Iarof. ab Smir. *dict. prop. 13.* Iuvenes enim impetu viridis ætatis agitantur, Senes verò timiditate, suspicione, avaritia, invidia, loquacitate moventur, & sic medium eligendum. Nam senectus, de qua omnes ad Senatoris munus loquuntur, non est ea, quæ corporis artus imbecilles reddit, aut crines canitie dealbat: sed iudicium maturando perficit. Vnde Poëta.

Non satis est mento, satis est canescere mente.
Si enim iuvenis virtutem prosequatur, moribus senex erit, Tacit. 1. *histor. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerat.* Bene D. Laurent. Ramir. de Prado *d.c.5. in adnot.* Cæterùm, vt adolescentes etiam immaturi instruantur, non omnino à rebus publicis gerendis exterminandi sunt, P.Marquez *vbi prox.* Cotzen *lib.* 7. *c.*8. Saavedra *symbol.* 66. plurib̃us Solorz. *Emblem.* 48. *n.*35. cuius rei ratio traditur clarius à Langleo *d. c.* 10. *pag.* 385. nempe brevitatis vitæ humanæ angustia fieri, vt præsumatur, si provecta ætate non sciat, vlterius assecuturum; vnde antequam ad eam perveniat, ad tractanda negotia publica admitti debet. Quibus addo, si experientia fulgere debet Senator, quæ longo negotiorum vsu percipitur, si maturis annis admittatur, cum eam perceperit, iam ad Acherontis litus properabitur.

138 Secunda qualitas est stirps, sive genus, nam in eo qui præesse debet, decens requiritur, ne à subditis contemnatur: inde est, quod Nobiles in Magistratibus, cæteris paribus, præferendi, præsertim in nostro Regno, vbi adest copia Nobilium: *A natura enim comparatum est, vt plus expectetur de illo, cui plus fortuna tribuit.* Affelen *in Viro politic. Orbes cœlestes non in eodem loco collocati sunt, nobiliores enim, nobiliora loca tenent: elementa, lapides, metalla, animantia, dissimilitudinem & dignitatis, & potentiæ habent; virtute quadam seminis in so-*
139 *bolem hæc præstantia infunditur.* Cum igitur in belluis, rebus mutis, videamus hunc ordinem teneri, quid mirum, si in homine omnium animantium Principe id obseruetur? Hippol. à Collib. *in nob. proposs.* 1. *& seqq.* vnde Nobiles præferendi. Nobilitas autem non est intelligenda qualitas, per quam aliquis fit noscibilis: nam hæc tam ad bonum, quàm ad malum refertur; *Sed claritudo generis à Principe, qui iura maiestatis habeat lege, vel consuetudine, ob virtutes Reipublicæ, & vitæ communi salutares, & commodas; scientiam scilicet, vel res præclare gestas, familiæ alicui collata.* Hippol. à Collib. *in nob. propos.* 10. De speciebus nobilitatis apud nos *infr. cap.*3. §. 5. *num.*2. *& seq.* Ex quo infertur, quòd homo abiectæ nativitatis, aut stirpis, sed egregiæ virtutis, nobiliori ignavo præferendus est; latè Besol. *politic.* 1. *c.* 11. *n.* 38. *& seqq.* & latius Cotzen *lib.*8. *cap.* 20. nisi ex radice infecta nascatur; nam similes omnino arcendi sunt: P.Marquez *in Gubern. Christian. lib.* 1. *c.* 3. §.4. De spuriis non pauci dubitant, Borrel. quæstionem bene expendit, *de Magistr. lib.* 1. *cap.*7. *per tot.* An autem naturales, vel exteri esse debeant? dicam *infra, c.*4. §.5. *num.*22. *& sequentibus.*

140 Tertia qualitas est complexio; hæc optima requiritur in Senatore, tum vt cæterarum qualitatum index, tum vt valetudine aduersa non laboret: *Temperamentum enim est fons, à quo animi perturbationes, & affectus dimanant.* Niquectius *de physiognomia humana, lib.* 1. *cap.*10. Fredericus Fur.Ceriol. *de Consiliar. cap.*3. *vers. Secunda.*

141 Colerici, & sanguinei, ingenij acumine, memoria, iudicióque valent. Solent esse iusti, affabiles, fideles, benefici, magnifici, fortes, agiles, sani, atque temperati: Melancholici verò, & Phlegmatici sunt rudes, tristes, vani, infesti, malitiosi, suspicios̃i, superstitios̃i, inscij, & intempestivi: vt ijdem docent *vbi proximè*, D. Laurent. Ramir. de Prad. *c.*4. *adnot.* 1. Quæ omnia ex dictis Astrologorum confirmare poteramus; sed ne hîc misceantur termini illius facultatis (quam aliquando degustasse non piget) adeatur Franciscus Iuntino *in specul. Astronomiæ, c.*6. vbi ad saturitatem.

142 Quarta qualitas est, vt conuenienti corporis statura, membrorum proportione, atque vultus comitate ornetur; *Defectus enim corporis defectum animi significat*, Galen. *lib.*2. *de temperament.* minuitque auctoritatem, *cum populo irrisioni potius, quàm veneratioñi exponatur:* Frederic. Fur. Ceriol. *de Consiliar. c.*3. *vers. Tertia, & seqq. In corporis equidem maiestate auctoritatem niti liquet:* Dur. de Pascol. *in Aulic. politic. propos.*43. Iarosl. ab Smir. *de Consiliar. propos.* 1. Hanc qualitatem approbasse veritatem 143
infallibilem ex sacra pagina, constat in Moysis electione, *Exod.*2.2. D.Paul. *ad Hæbræos* 11.23. & in electione David 1. *Regum* 16.12. *Et pulcher aspectu, decoráque facie: & ait Dominus, vnge eum, ipse est enim.* Aristotel. *lib.*4. *politicor. cap.*4. refert: *In Æthiopia Magistratus conferri pulchrioribus.* Seneca *lib.*1. *de clement. c.*16. ait: *Ouem pulchriorem principatum obtinere:* quem sequitur D. Basilius *Homil.*8. *in Hexamer.* Cuius rei duo exempla tradit Tacitus: primum in Galba *lib.* 1. *historiar.* ibi: *Ipsa ætas Galbæ, & irrisui, & fastidio erat assuetis inventa Neronis; & Imperatores, forma, ac decore corporis (vt mos est vulgi) comparantibus.* Secundum in Tito Vespasiano *eod. lib.* 1. ibi: *Augebat famam ipsius decor oris cum quadam maiestate.* Bene Lucanus *in farsal.*

Vultus adest verbis, facieique incesta perorat.
Prosequuntur P.Marquez *in Gubern. Christ. lib.* 1. *c.*3. §.2. Don Laurent. Ramir. de Prado, *cap.*4. *per tot.* Saavedra *symbol.*3. Bene verum est, quod deformitas corporis suppleri virtutibus potest, vt idem D.Laurent. probat *ibid.* 144
in exemplis, *ad finem.* At in viris non vocatur forma, pulchritudo venusta, hæc enim ad mulieres spectat, quæ naturæ patrimonium ditissimum credunt, & amant. Ovid. *de art. amand. lib.* 1.

Delectant, etiam castas, præconia formæ,
Virginibus curæ est, grataque forma sua.
nam id in viris vituperatur, vt dixi §. 1. *n.*92. sed corpo- 145
ris vniversi proportionata compositio, per quam decor augetur, atque animi maiestas commendatur. Qualis hæc esse debeat? tradunt relati superius: quibus adde Ioan. Bapt. Porta *in lib. Physiognomiæ*, & Niquectium *de Physiognomia hum.* sed vltra omnes ad rem D. Laurent. Ramir.de Prado *d.c.*4. *per tot. & in not. ad eum.*

Quantum Reipublicæ interfit quòd digniores eli- 146
gantur, probant P. Marquez *in Gubern. Christian. lib.* 1. *c.*20. §.4. Bobadilla *d. cap.* 3. *num.* 75. Maltril. *de Magistrat. lib.* 1. *cap.* 1. *& 2. per tot.* Solorçano *de iur. Indiar. d. lib.*4. *c.*4. *in prin.* qui plures alios laudant. Pluribus etiam Barbos. *de iur. Eccles. vniversi. lib.* 1. *cap.*19. *n.*135. *& seqq.* Langleus *Semestrium d. lib.*7. *cap.*10. *per tot.* Petrus Gregor. Tolos. *de Repub. lib.*24. *cap.*6. *per tot.* Alex. Raudens. *decis.*34. *per tot. lib.* 1. Solorz. *Embl.*45. *cum seqq. & embl.*52. *per tot.*

SECTIO TERTIA §. II.

147 *Cancellaria dupliciter sumi potest.*
Cancellaria sumitur pro ipso Prætorio, sive Senatu, ibid.
148 *Cancellaria propriè est scrinium cancellis clausum, destinatum expediendis negotijs Curiæ ad iustitiam spectantibus.*
149 *Cancellariæ nomen impropriè tribuitur Regijs Auditorijs, sive Audientijs.*
150 *Cancellariæ Officiales, qui & quot sunt.*
151 *Regentis Cancellariam officij præstantia.*
152 *Cancellarius quis erat tempore Romanorum.*
153 *Cancellarij nominis derivatio.*
154 *Cancellarius Aragoniæ esse debet Prælatus magnus, vel notabilis persona Ecclesiastica secundum ordinationes domus Regiæ.*
155 *Vicecancellarij institutio, & n.*156.
157 *Vicecancellarij officij præstantia, & magnitudo ampliata, & quare.*
158 *Vicecancellarij dignitas est prima post Regem in Corona Aragonum.*
159 *Vicecancellarius assimilatur glorios̃issimo Quæstori Candidato, ex* Belluga, *& alijs.*
160 *Vicecancellarius assimilatur illustri Præfecto Prætorio.*
161 *Præfectus Prætorio quis, tempore Romanorum.*
162 *Vicecancellarius præfecto Prætorio similior, eo dempto, quod numquam præfuit militibus prætorianis.*
163 *Vicecancellarius est Assessor immediatus Principis.*
Vicecancellarius iurisconsultus esse debet, ibid.

164 *Vice*

164 *Vicecancellarius esse debet oriundus à Regnis Coronæ Aragonum.*
165 *Doctores tractantes de Cancellario, & Vicecancellario.*
166 *Præfecti Prætorio officium dupliciter considerari potest.*
167 *Præfecti Prætorio officium, quomodo spectet ad Proregem.*
168 *Præfecti Prætorio officium, quomodo spectet ad Vicecancellarium.*
169 *Magister militum quis, & à quo institutus fuit.*
170 *Ad Proregem quæ pertineant tanquam Magistro militum.*
171 *Ratio instituendi officium Regentis Cancellariam.*
172 *Regens Cancellariam præsidet in Regia Audientia, & Cancellariam administrat.*
173 *Regens Cancellariam loco Vicecancellarij suffectus est ex foro, & pragmaticis.*
174 *Regentis munus primum est in Regno post Proregem.*
Regens præcedit omnes Magnates, Titulatos, Barones, ac Magistratus Regni, ibid.
175 *Vicecancellarius, & Regens Cancellariam iurare tenentur in ingressu officij in plena Audientia ex foro.*
176 *Vicecancellarius, & Regens præstant homagia, & iuramentum fidelitatis Domino Regi, & successoribus in ingressu officij, quod à foro Aragoniæ dimanat.*
177 *Regens non solum iurat servare foros, sed etiam servari facere.*
178 *Regenti mittitur instructio privata à Domino Rege, per quam regulare debet officij exercitium.*
179 *Regens non potest sibi causam committere ex foro.*
Regens in omni Aula interventum habet, ibid.
Regens habet exercitium iurisdictionis civilis, & criminalis, ibidem.
180 *Regens est Assessor Proregis, n. 180.*
Regens decidit contentiones iurisdictionis cum Officio sanctæ Inquisitionis, ac militia nostra Montesiæ interveniente pro Regia iurisdictione, ibid.
181 *Regens decernit commissiones ad creandos notarios per totum Regnum, n. 181.*
Regens sumit iuramentum Officialium Togatis inferiorum, & ipsorum Togatorum absente Prorege, & Vicecancellario, ibid.
182 *Regens Cancellariam causas distribuit inter Senatores.*
Regenti communicantur cuncti supplices libelli per mandati scribas, & ipse illos decretat, ibid.
183 *Regens habet audientiam publicam in propria domo, vbi publicantur sententiæ Regiæ, & ad criminales, ad eam rei adducuntur.*
Regens executores commissarios nominat, ibid.
Regens vsque ad certam summam de pecunia Fisci dispensat, concedendo chirographa, dicta libranças, *ibid.*
Regens est Tertius in causis contentionum, quæ inter Senatores suscitantur, ibid.
184 *Thesaurarij Locumtenens quis, & cui assimiletur?*
185 *Thesaurarij Locumtenens non potest esse ex ministris Togatis Senatus.*
Apud Thesaurariam, sive ærarium hoc fisci, solum adest pecunia quæ procedit ex pœnis, & maleficijs, ibid.
186 *Senatoriæ dignitatis antiquitas.*
Senatores non solum causas iudicant, sed pluribus alijs negotijs interponuntur, ibid.
187 *Quæ negotia sint hæc? remissivè.*
Sedendi modus in Senatu, vel extra inter Senatores observatus, ibid.
188 *Modus dicendi sententiam in Senatu, & extra.*
189 *Data paritate votorum Regens suffragium ferre debet; si autem ipse interfuit, ad Proregem defertur.*
190 *Senatores nostræ sacræ Regiæ Audientiæ, cui ex Magistratibus Romanorum assimilentur.*
191 *Duum virorum litibus iudicandis qui?*
Trium viri capitales qui? ibid.
Mastrilli *traditio impugnatur, ibid.*
Variè Iudices Aulæ Criminalis apud Auctores nominantur, ibid.
192 *Senatus Romani auctoritas tempore Regum, Reipublicæ, & Imperatorum describitur.*
193 *Auditores nostræ sacræ Regiæ Audientiæ, verè Senatores sunt.*
Senatus noster Valentinus SACRI *titulo condecoratur ab antiquo, ibid.*
194 *Fisci patroni munus apud nos divisum.*
195 *Fisci Patronus, de quibus curare debet.*
196 *Patrimonialis Advocatus, de quibus rebus agere tenetur.*
197 *Regens præsidet in Senatu.*
198 *Antiquior præsidet in ea Aula, in qua Regens non reperitur.*
199 *Regente impedito antiquior de Senatu officium Regentis gerit.*
200 *Privilegium per quod hoc ius comprobatur.*
201 *Senator qui pro Regente habetur prærogativis ipsius fungitur.*
202 *Scribæ mandati qui, & quibus assimilentur?*
203 *Alguazelli ordinarij qui, & quibus assimilentur?*
204 *Procuratores Fiscales qui?*
205 *Scriba maior Regiæ Curiæ quis, & cui assimiletur?*
206 *Adiutor Locumtenentis Thesaurarij quis, & quo vtatur officio.*
207 *Scribæ registri qui, & quibus muneribus fruantur.*
208 *Lictores, apparitores, qui, & quibus assimilentur?*
209 *Familia inferior Regiæ Audientiæ, quæ extra fasces progreditur describitur.*
210 *Alguazelli Regij extra ordinem duodecim, & quo munere fungantur.*
211 *Actuarij causarum civilium numero vigintiquatuor sunt.*
212 *Actuarij causarum criminalium sex sunt.*
213 *Commissarij Regij qui vocentur, & de eorum officio.*
214 *Lictores, Birroarij, sive vt dicimus,* verguetes, *qui, & ad quod instituti?*
Lictores isti non possunt acta iniungere, nisi de commissione apparitorum ibid.
215 *Proxeneta, & præco, qui, & ad quod?*

AD specialia cuiuscumque officij deveniendo, vt clarius Regentis Cancellariam officium explicetur, dupliciter *Cancellariæ* nomen accipi posse supponendum est. *Primò* pro Senatu ipso, sive Curia suprema, aut Auditorio Provinciæ: vt tradit Covarruvias *practicar. quæst. cap. 4. num. 10. vers. Et hæc*: noster doctissimus Ludovicus Gomez Episcopus Sarnensis, Valentinus, *in proœm. ad regul. Cancellar. quæst. 1. sub. tit. Episcoporum dignitas, vers. Solutio.* Solorçano *de iur. Indiar. lib. 4. cap. 3. num. 5. & seq.* & nos diximus *supra, numer. 22.* quæ significatio impropria est. *Secundò*, pro scrinio, seu peculiari loco cancellis clauso, expediendis, emittendisque provisionibus, quæ ad iustitiam spectant; quæ significatio propria est, & in ea loquitur Ioann. Papon. *in arrest. lib. 4. cap. 6. arrest. 1. & 2.* quod comprobatur ex traditis per Iulium Cæsarem Bulenger. *de Imperator. Roman; lib. 2. capit. 23.* Hieronym. Laurent. *in Amalthea Onomastica, verb. Cancellarius.* Sed communiter quod parti congruit, toti adaptatur, signanter in Regijs Prætorijs Pinciano, & Granatensi, qui Cancellariæ nominantur. Scrinium illud cancellis clausum, vbi provisiones scribebantur, pars erat superiori loco collocata in Prætorio; vt patet in Icone Prætorij depicti apud Vvolfgangum Lazium *in Comment. Reipub. Rom. lib. 2. capit. 1.* Per synecdochem enim à parte totum intelligitur (quæ figura non est à iure incognita, vt probat Ioan. Bellonus *in libello de figuris iuris*) in dictis Prætorijs. At præstantia ipsorum non in nomine consistit, sed in vsu Regij nominis, & sigilli, vt cum Parlador. dixi *dict. num. 22.* Quare dignitas nostri Senatus æqualis est cum eisdem Cancellarijs, aut Prætorijs, nam in eo improprio significatu nostra sacra Regia Audientia verè, & propriè Cancellaria est. 147 148 149

150 Cancellaria autem formatur his officijs, Regente Cancellariam, qui est Caput, ac Præses ipsius; Thesaurario, sive Locumtenente eius; Iudicibus, sive Senatoribus; Fiscali, Regij mandati Scribis (quorum vnus est Locumtenens Protonotarij) Alguazellis ordinariis, Fisci procuratoribus, Adiutore Thesaurarij, Scriba maiore criminum, Scribis registri, & Apparitoribus: qui omnes à Principe creantur. Sed ad formandam ipsam Cancellariam, cum dominus Prorex, vel Rex ipse, per Regnum incedit, vsu receptum est, vt vniuscuiusque officij alter, per se, vel per substitutum, reperiatur; hoc vno dempto, quòd qui munus Fisci Advocati gerit, etiam Auditoris munere fungatur.

151 Regentis Cancellariam munus adeo dignitate præstans est, vt eius origo, & natura tradi nequeat, quin Cancellarij, & Vicecancellarij dignitates explicentur. Licet enim ad nos non pertineat de hoc agere, cum spectet ad regimen totius Coronæ, & solum hîc tractemus de speciali Regni gubernatione: tamen vt hæc percipiatur, cætera attingere præcisè debemus.

152 Cancellarius à principio non munus, seu Magistratus fuit, sed ministerium in aulis Principum, de quo Vopiscus *in Numerian.* Vvolfgang. Laz. *in commen. Reipub. Rom. dict. lib. 2. cap.* 4. Buleng. *de Imperat. Rom. dict. lib.* 2. *cap.* 23. *& de Imperio Roman. lib.* 8. *cap.* 50. Covarr. *dict. cap.* 4. *num.* 10. sed postea frequenti Imperatorum communicatione, ita eius crevit auctoritas, atque dignitas, vt primum gradum apud ipsos obtinuerit, vt hi Doctores tradunt, adeo vt Cancellarius Ecclesiæ solus sit Papa, probat ex Lancelloto, Azor, Petr. Gregor. Chassaneo, & Zechio, Barbos. *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 95. & ante eum nostras Lud. Gomez *vbi proxime.* In nostra Corona idem ferè contigit, vt cum Mieres, & alijs probant Olibanus *in vsatic. alium namque, cap.* 4. *n.* 39. Portoles ad Molin. *verb. Vicecancellar. num.* 4.

153 Cancellarius autem sic dicebatur, quia intra domus Regiæ cancellos degens, à secretis summus Præfectus erat, vel quia in cellula cancellis munita chartas Principis scribebat, quod respicere videtur text. *in l. Consiliarios,* & ibi Gloss. *C. de Assessor. & domest.* Seu verius, quia curæ ipsius commissum erat, scripturas oculatè inspicere, & minus iustas delere, & cancellare: probant Portol. *vbi prox.* Covarru. *dict. n.* 10. Anton. Fab. *in C. lib.* 1. *tit.* 11. *diffin.* 1. *in not. num.* 5. Calixtus Ramirez *de lege Regia,* §. 10. *num.* 26. Guid. Pancirol. *in notitia Orient. cap.* 8. In hoc enim creatum fuisse Cancellarium istius Aragonum Coronæ, testatur liber *ordinationum domus Regiæ,* per Dominum Petrum II. Regem prudentissimum confectus, qui servatur in officio Magistri Rationalis Regiæ Curiæ, in quo

154 clarè habetur, quod Cancellarius debet esse Prælatus magnus, vel persona notabilis Ecclesiastica. Is enim à principio solum se immiscebat in Consilij secretis Principis, dum de re sanguinis non ageretur, Mieres *ad const. Catalon. coliat.* 10. *cap.* 3. *n.* 10. sed cum huic officio Præsules vacare facilè non poterant, tum quia Curiam sequi relictis Ecclesijs illis denegabatur; tum etiam, quia in administranda iustitia, de re sanguinis frequenter agi solet, in quibus ipsi intervenire nequibant; institutum

155 fuit Vicecancellarij munus, & suffectum loco Cancellarij

156 vt de eisdem curaret. Cuius officij amplitudo, cum Cancellario in substantialibus coæquata est, vt idem Mieres probat *ibid.* & patet ex *eodem libro ordinationum domus Regiæ.* Hoc vno dempto, quòd Prælatus Ecclesiasticus non sit, sed ex Iurisperitis sæcularibus desumatur,

157 Quare prima origo, vt dixi, huius excelsæ dignitatis, fuit ex ordinationibus domus Regiæ, vt *Mier. Portol.* Oliban. & alij ex nostratibus narrant, & ex ipsarum libro desumitur non obscurè. Sed postea frequenti Regum nostrorum communicatione, Magistratus iste factus fuit amplissimæ potestatis, & iurisdictionis: ita vt sit primus administer, tam iustitiæ, quàm gratiæ, in tota Aragonum Corona. Probant Mieres, Oliban. Molin. Portol. & Calixt. Ramirez *vbi sup.* Bulenger. *de offic. Reg. Gall. tit. de Vicecancellarijs,* Gomesius noster *vbi*

158 *prox.* & Barbos. *d. cap.* 4. *num.* 95. Cui autem officium hoc, ex antiquis Romanorum correspondeat? non satis exploratum reperio. Belluga noster famosissimus Iurisconsultus *in specul. Princip. rub.* 6. *num.* 6. & Portoles *vbi proximè,* quos sequitur Ramirez *d. num.* 26. *in not. lit. Q.* glorioſissimum Quæstorem Candidatum esse dicunt, de quo *in l.* 1. *ff. de offic. Quæstor.* ibi: *Sanè non omnes Quæstores provincias sortiebantur, verùm excepti erant Candidati Principis: hi enim solis libris principalibus in Senatu legendis vacant.* Fenestell. *de Magist. Romanor. c.* 3. Pompon. Lætus *de Magistrat. c. de Quæstoribus,* Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib.* 2. *c.* 2. & *ibi* Tiraquel. Pancirol. *in notit. Orient. cap.* 72. Vvolfgang. Lazius *dict. lib.* 2. *c.* 14. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.* 3. *c.* 15. Qui quidem postea Assessor Principis factus fuit, *l. vlt. C. de mandat. Princip. l. penult. in princip. C. de diverſ. reſcrip. Authent. de mandat Princip.* §. 1. *Edict. Iustinian.* 13. §. 1. Bulenger. *vbi prox.* Amaya *in l. fin. c.* 3. *n.* 1. *C. de Decurion. lib.* 10. Sed officium Quæstoris magis adaptatur Thesaurario generali, eo quod omnes Quæstores dicti sunt à *quærendo,* & origo ipsorum à conquirendis pecunijs ærarij deducitur, vt omnes isti Doctores tenent.

160 Camillus Borrellus *in addit. ad Bellug. dict. Rub.* 6. *lit. G.* Præfecto Prætorio assimilari docet. Is enim à principio erat qui Militibus prætorianis, ac denique omnibus exercitibus, ac vectigalibus Imperij, à Cæsare præpositus erat; in quo statu permansit ab Augusto, vsque ad tempora Alexandri Severi, qui ei tribuit Senatoriam dignitatem. Eius enim officium in eo statu erat post Principem primum, *l.* 6. *C. de offic. Præfect. Prætor. Orient.* ita vt nullum reperiretur æqualis potestatis; vice sacra vbique iudicabat; Curiales coërcebat; & licet aliæ dignita-

161 tes titulos habuissent præfinitos, ipse totum penè gerebat, & quidquid in Imperio erat, æquali modo tractabat; ab eius sententia non erat provocatio, neque minoribus restitutio concedi poterat: *l. præcipimus* 32. *C. de appellation. l.* 3. *cum seqq. C. de offic. Præfect. Prætor. Orient.* Fenestell. *de Magistr. cap.* 22. Pompon. Lætus *c. de Præfect. Prætor.* Vvolfg. Lazius *d. lib.* 2. *c.* 2. Rosinus *Antiquitatum Roman. lib.* 7. *cap.* 33. Bulenger. *d. lib.* 3. *c.* 2. qui principium huius dignitatis Iosepho Patriarchæ refert, ex Cassiodoro *lib.* 8. *epistol.* 20. Sicut enim Tribunus Celerum Regi aderat, Legatus Consuli, Prætori Quæstor, Dictatori Magister equitum: sic Imperatori Præfectus Prætorio; vt cum Fenestell. & alijs tradunt Alexand. *lib.* 4. *cap.* 23. *ad fin.* & *ibi* Tiraquel. Pancirol. *in notit. Orient. c.* 5.

162 In hoc secundo statu certissimum est, Vicecancellarium nostrum illustrissimum, Præfecti Prætorio munere fungi, *d. l. præcipimus* 32. *C. de appellat.* ibi: *Virum illustrem Præfectum Prætorio qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem Quæstorem nostri Palatij, sacris iudicijs Præsidentes.* Est enim primus Magistratus à Principe, eius immediatus Assessor, sacri supremi Aragonum Senatus

163 Præses, in eodem vice sacra iudicat, à cuius decretis provocatio non est, quidquid in Corona est æquali modo pertractat. Tradunt ex Catalaunis Mieres *in d. collat.* 10. *cap.* 3. *per tot.* Oliban. *d. c.* 4. *n.* 39. Fontanell. *decis.* 367. *num.* 9. *& seqq.* ex Aragonensibus Molinus *in Report. verb.*

164 *Vicecancellarius,* & Portol. *in scholijs ibid.* Bardaxi *in for.* 1. *num.* 2. *tit. de offic. Cancellar.* Calixtus Ramirez *de leg. Regia,* §. 10. *num.* 11. *& 23. cum seqq.* ex nostratibus Bellug. *d. Rub.* 6. *num.* 6. Ludovicus Gomez *in d. proœm. q.* 1. *pet tot.* P. Mandriaga *de Senat. & Princip. cap.* 3. *verſ. Si-*

165 *gueſe el Concejo,* ex alijs Covarruvias *d. cap.* 4. *num.* 10. Boerius *in tract. de auctor. Mag. Conſil num.* 10. Borrel. ad Bellug. *d. lit. G.* Mastril. *de Magistr. in prælud. num.* 50. Faber *in C. dict. diffinit.* 1. *num.* 5. *in not.* Barbos. *d. cap.* 4. *n.* 95. *& in collectan. ad cap. nostrum, de officio Ordinar.* Saavedra *in symbol. politic.* 56. *in princip.* qui plures alios laudant.

166 Sed quoniam §. 1. *num.* 11. dixi Proregem assimilari Præfecto Prætorio; & *num.* 162. Vicecancellarium idem officium obtinere; & *n.* 58. Proregem comparari Magistro militum, id magis elucidandum venit. Ad quod supponendum est ex dictis, Proregem duplex munus obtinere,

tinere, nempe Locumtenentis generalis Domini Regis, cui incumbit vniversalis iurisdictio in toto Regno, de qua §. *præcedenti, Et in hoc sectione* 1. *per totam*; & Ducis generalis, de qua *num.* 58. & vt divisio hæc percipiatur, origo ipsius muneris investiganda est. Summa rei militaris potestas in Republica Romana, exactis Regibus, per Consules administrabatur, *l.* 2. §. *exactis* 16. *ff. de origin. iur.* Fenestell. *de Magistrat. Romanor. cap.* 7. Pompon. Lætus *cap. de Consulibus*, Carol. Sigon. *de antiquo iure Roman. lib.* 1. *cap.* 20. Rosin. *antiquitat. lib.* 7. *cap.* 9. Alexand. ab Alexandr. *dier. genial. lib.* 3. *c.* 3. Bulenger. *de Imperator. Roman. lib.* 1. *cap.* 1. *&* 18. Consules per se bella gerebant, militibus imperabant, exercitusque præibant, quare Prætores appellari soliti fuerunt, vt ex *Festo, Iustinian. Varron.* & alijs probat Rosin. *dict. lib.* 7. *cap.* 11. Vvolfgang. Lazius *lib.* 2. *c.* 1. Bulenger. *de Roman. Imper. lib.* 3. *cap.* 2. Cum autem Consulatus annuus esset, si durante bello munus explebatur, imperium prorogari per Senatum solebat; tuncque Consules, Proconsules nominabantur, vt præter relatos, probat Borrel. *de Magistratib. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 19. *cum seqq.* (licet postea nomen Proconsulis ad officium speciale delatum sit,) Si autem milites Consulem ipsum condecorare cupiebant, primis temporibus nomine *Imperatoris* ipsum illustrabant, quod postea tribuebatur ei qui victoriam reportasset, decem millia hominum cedendo: Alexander *lib.* 1. *cap.* 2. & ibi Tiraquell. Carol. Sigon. *dict. lib.* 1. *cap.* 21. Rosin. *dict. lib.* 7. *cap.* 12. Bulenger. *dict. lib.* 1. *cap.* 1. *cum seqq.* Ob quod, summam totius belli apud Imperatores esse dicant omnes isti scriptores, quibus addendus Iustus Lipsius *de milit. Roman. lib.* 2. *dialog.* 12. *in principio*, cuius nomen desumptum fuit ab Ætolis, vt cum Livio probat Bulenger. *dict. cap.* 1. *in principio.*

167 Iulius Cæsar, Pompeij filijs devictis, nomen Imperatoris cum Dictatura, & Tribunitia potestate assumpsit perpetuò, Principatum erigens è Republica, quæ dignitas, tanquam suprema totius orbis, prævaluit post eum, vt notum est: tuncque Principes isti Præfectis, seu Prætoribus vsi fuerunt ad res bellicas administrandas, quod ab Augusto inceptum esse testantur Doctores superius relati, & signanter Pancirol. *in notitia Orientis cap.* 5. Vnde omnes præfati Scriptores de suprema totius rei militaris dignitate post Principem, sub nomine Præfecti Prætorio locuti sunt, vt ex Bulenger. & alijs probat Amaya *loco laudato superius, numer.* 11. Quod observatum fuit vsque ad tempora Constantini Magni, ita vt Præfectus Prætorio, vtplurimùm in comitatu Principis adfuisset, præsidendo Prætorianis militibus, & omnibus alijs, cui plures aliæ dignitates communicabantur, & Alexander Severus tribuit Senatoriam dignitatem, & ipsum constituit Præsidem sacrorum iudiciorum, vt dixi *numer.* 160. *cum sequentibus.* At Constantinus, vt Præfectorum Prætorio potestatem frangeret, eo quod à Maxentij partibus steterant, Magistros militum creavit, quibus data fuit suprema belli potestas: explicant Vvolfgang. Lazius *in commentar. Reipublic. Roman. lib.* 4. *capit.* 9. Pancirol. *in notit. Orientis, dict. cap.* 5. Bulenger *de Imper. Roman. lib.* 3. *cap.* 12. quatuor Præfectos Prætorio creans: vnum Orienti, alterum Illyrico: tertium Italiæ, & Africæ; quartum denique Hispanijs, Gallijs, & Britanniæ. Pancirol. *dict. cap.* 5. Bulenger. *dict. lib.* 3. *cap.* 2. *&* 12. Nec certum est, vt Amaya affirmat *in leg. vltim. num.* 5. *C. de Canonic. largit. lib.* 10. vnquam Imperatores Præfecturam Prætorio divisisse vsque ad Constantinum. Imò certissimum habeo, ipsum Augustum duos creasse, & post Tiberium plures Imperatores duos, tres, quatuor, & quinque creasse, vt ex Lampridio, Spartiano, & alijs probat Pancirol. *dict. cap.* 5. Vvolfgang. Lazius *lib.* 2. *cap.* 1. Bulenger. *dict. lib.* 3. *cap.* 2. & factum ipsum testatur; nam ratio ob quam Constantinus Prætorianos exautoravit, Prætorio diruto, & Præfectos prætorio, qui Prætorianis præessent, sustulit, ea fuit; nam Prætoriani Maxentij partes secuti fuerunt, quod vtique fieri nequibat ab ipso Præfecto in comitatu Principis incedente, sed ab eis qui ad alios exercitus moderandos creabantur. Omnes enim scriptores de hoc articulo sub plurali locuti, de Præfectis Prætorio sublatis, fuerunt; sicque non vnus, sed plures creabantur ante ipsum Constantinum. Bene verum est, quòd non habebant certam Provinciam, limites, vel Diœcesim, sicut post Constantinum habuerunt.

Quibus positis clarè liquet quomodo intelligendum 168
sit, quod diximus de Vicecancellario, & Prorege. Vicecancellarius enim assimilatur Præfecto Prætorio, dum sumitur pro illo Magistratu qui erat in comitatu Principis, sacris Imperatoris Palatij iudicijs præsidens, de quo *in l. præcipimus* 32. *C. de appellat.* Prorex verò Præfecto Prætorio vnius ex quatuor illis Provincijs divisis per Constantinum: & cùm eo tempore potestas rei militaris discreta esset à Præfectura Prætorij, & competebat Magistro militum, vt dixi, inde est, quòd potestas, quam habet noster Prorex in re militari, non possit referri ad Præfecturam Prætorij, sed ad Magisterium militare, quod nos appellamus, *Capitania general*, atque adeo quando creatur Prorex, non solum Locumtenens Domini Regis, sed Dux generalis in Regno efficitur. Plurali locutione de his muneribus Princeps loqui solet, & ipse Prorex per distinctos ministros vniuscuiusque, res expedit, & nomine diverso in vnaquaque dignitate vtitur *for.* 57. *Cur. ann.* 1585.

Per hanc enim potestatem Magistri militum, im- 169
perat Militibus, Ducibus, Centurionibus, cæterisque militaribus Præfectis, curat de Regni defensione ab incursu hostili, tam per litus maris, quàm per confines mediterraneos, de arcibus muniendis, de militari disciplina conservanda, tam in turmis æquitum ad custodiam oræ maritimæ per foros anni 1552. & 1604. institutis, & de speculis erectis, vt nares hostiles non lateant, conservandis, atque muniendis, ob quod quatuor triremes confectæ fuerunt, de quo latè dominus Don Guillermus Raymundus Mora de Almenar nostri Senatus eruditus Auditor (qui dum Deputati Regni pro brachio Militari munus gerebat, accuratissimè foros, & cætera iura patriæ ad Generalitatem spectantia compilavit,) *in compilat. foror. Generalitat. rub.* 38. *per totam*; quàm militiam omnem Regni totius fovendo, ne hostes Regnum indefensum invadere possint: ad quod antiquitus per Vespasianum Gonzaga Proregem institutæ fuerunt decem legiones peditum, equitumque turmæ, quæ pronæ essent ad quamcumque hostilitatem removendam, per pragmaticas sanctiones annorum 1575. & 1576. quæ legiones vocabantur *De la milicia efectiva.* Sed temporibus immutatis renovatæ hæ sanctiones fuerunt annis 1597. 1629. & 1643. & demum post pestiferum morbum anni 1647. nova forma data per pragmaticam anni 1650. qua octo legiones institutæ: cuius rei vtilitas non sine gloria totius Regni fulsit in recuperatione arcis Dertusensis à Gallis occupatæ, & vindicatæ anno 1651. de quo alibi latius dicemus Deo dante. In his omnibus Prorex noster exercet iurisdictionem militarem, tam in civilibus, quàm in criminalibus. *l.* 2. *C. de offic. Magistr. milit.* ibi: *Sciat igitur illustris magnificentia tua sub te, sive civiliter, sive criminaliter appetantur, eos litigare debere. l.* 3. *eod.* cum alijs traditis per Doctores laudatos *supr. dict. num.* 58.

Sed vt revertamur ad nostrum institutum, ex dictis 170
superiùs *numer.* 152. *cum sequentibus*, clarè sequitur, quòd Cancellarius, quem in vrbe habemus, non est idem cum relato *dict. numer.* 152. sed diversum officium habens, curans de iudicandis contentionibus susceitatis inter Regiam iurisdictionem, & Ordinarios Ecclesiasticos, de quo *infra, capit.* 7. §. 1. *per tot.* In Catalonia iste Cancellarius, qui contentiones diiudicat, præsidet in vna Aula Senatus, vt Fontanella, &

cæteri

cæteri Catalauni tradunt; sed apud nos solum de contentionibus curat.

Quibus animadversis, vt iam ad nostri Regentis Cancellariam munus deveniamus (cuius explicationem suscepimus enodandam,) cum Vicecancellarius comitatum Principis sequatur, præsideatque in sacro supremo illo totius Coronæ Aragonum Senatu, tanquam Prin-
171 cipis immediatus Assessor; vt in qualibet Provincia ipsius Coronæ, aliquis adesset, qui munus eiusdem Vicecancellarij limitate ad eam, gereret, ipso absente, vel impedito; ideo officium creatum, cui nomen datum fuit *Regentis Cancellariam*, & ipsum obtinens præsidere debet in Regia Audientia, Mieres *d. collat.* 10. *c.* 3. *num.* 11. quæ nostro iure probantur *ex for.* 4. *de Cur. & Baiul. for.* 117. *de iur. omn. iudic. for.* 3. *Curiar. ann.* 1552. *for.* 7. *Cur.* 1585. *privil.* 28. *Domini R. Alfons.* 3. *privil.* 36. *Domini R. Ferdinand.* 2. Nam Regens Cancellariam in om-
172 ni hac dispositione simul cum Vicecancellario apponitur, vt ibi contenta exequatur, signanter *d. privil.* 26. ibi: *E ab presidencia de nostre Vicecanceller en son cas, é del Regent nostra Cancelleria en lo seu.* Eisdem ferè verbis, dum de præsidentia nostræ sacræ Regiæ Audientiæ agitur, loquuntur Reges *in c.* 1. *&* 7. *Regiæ pragm. anni* 1543. *& cap.* 1. *&* 2. *prag. anni* 1564. quo etiam pacto loquitur Fontanella *decis.* 183. *num.* 2. *tom.* 1. Sicque præstantissima est eiusdem Regentis dignitas, & sicut Vicecancella-
173 rius obtinet primam post Principem, sic Regens post Proregem: ita vt omnibus Magnatibus Titulatis, Baronibus, ac Magistratibus, præferatur vbique. Probant ad rem ipse Fontanella *de pact. tom.* 1. *claus.* 3. *gloss.* 1. *n.* 8. Dominus Regens Vico *in prag. Reg. Sardiniæ, tom.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *in princ.* Xamar. *de offic. Iudicis & Advocati, p.* 1. *quæstion.* 2. *num.* 50. Sed vt eius præstantia magis elucescat, specialitates præcipuas ipsius muneris tradere decrevi.

174 Iuxta *for.* 4. *de Cur. & Baiul.* sicut Illustrissimus Dominus Vicecancellarius iurare in plena Audientia tenetur, sic vt iuret Regens Cancellariam forus ipse sanxit. Vicecancellarius in ingressu muneris præstat sacramentum fidelitatis, & homagia Domino Regi, & successoribus eius, iuxta tradita per Molin. *in repert. for. Aragon. verb. Vicecancellarius, vers.* 2. *in fin.* Sic pariter in Regente Cancellariam ex foro Aragoniæ, vt idem testatur, &
175 apud nos vsu, atque praxi receptum est. Regens expressè iurat (non solum servare foros, & cætera iura patriæ, prout omnes Officiales) sed etiam facere servari ea, ordinationes domus Regiæ, Cancellariæ, atque scribaniæ, cùm pragmaticis censualium, & privilegijs domus mo-
176 netariorum. Signum evidens superioritatis, & magnæ iurisdictionis. Nulli officialium Regni, instructiones mittuntur, quibus se gubernare debet in administratione muneris, præterquam domino Proregi, & Regenti Cancellariam, cum epistola Regia sibi directa, qua id præcipitur. Ipsam vidisse attestor, sub data *diei* 25. *Septemb.*
177 1652. Regens, sicut Vicecancellarius, non potest sibi causam aliquam committere, sed alijs Senatoribus, quod scripserat Mieres *dict. cap.* 3. *num.* 12. licet contrarium in Catalonia obseruari scribant Ferrer. 3. *par. obseruan. c.* 80. & Fontanell. *decis.* 367. *num.* 12. *tom.* 2. sed apud nos prohibitum reperitur per *dict. privil.* 28. *d. R. Alfons.* 3. *iunct. cap.* 9. *gravamin. ann.* 1604. Sicque valde dubitarem, etiam
178 vrgente necessitate, posse contrarium vsu recipi. Sententiæ, commissiones, provisiones, aut quidquid aliud per Regiam Cancellariam expeditur, manu ipsius Regentis subscribitur, non per modum rubricationis, vt cæteri Senatores exequuntur, sed per modum subscriptionis (dum non sit de his, quæ per Proregem subscribuntur, nempe in rebus gratiosis, edictis, aut commissionibus, in quibus iurisdictio conceditur:) quæ caventur *in c.* 9. *pragm. anni* 1543. In omni Aula interventum habet cum iurisdictione civili, atque criminali, *c.* 8. *pragm. anni* 1607.
179 Est Assessor immediatus domini Proregis, cui in omni negotio consulere tenetur, ex tenore sui privilegij. Contentiones iurisdictionis cum Officio sanctæ Inquisitionis, simul cum Inquisitore antiquiori determinat: ac nostræ Montesianæ militiæ, simul cum Assessore seniori, vt tradam *infra cap.* 7. Commissiones decernit ad creandos Notarios Regios per Regnum. In posse ipsius iu- 180
rant omnes Officiales inferiores Togatis; & impedito, vel absente Prorege, & Vicecancellario, etiam Senatores in manu ipsius iurabunt, *c.* 1. *dict. pragm. ann.* 1543. (quod dubitatione non caret, eo quòd anno 1645. dum Princeps aderat in vrbe, iuravit dominus Don Antonius Fer- 181
rer. in posse Regentis, præcedendo rescriptum Regium: signum quòd virtute dictæ pragmaticæ, Senatus iuramenti delationem dubitabat.) Causas distribuit inter 182
Senatores, & cuncti supplices libelli ipsi per Scribas mandati communicantur in publica Audientia, quam in propria domo fovet, vbi sententiæ Regiæ publicantur, & ad criminales, in eam rei adducuntur. Executores commissarios, tam Alguazellos, quàm Actuarios elegit, & vsque ad certam summam de pecunia Fisci solutiones fieri mandat, chirographa, vulgò, *librançας*, concedendo. Et in contentionibus inter Senatores suscitatas, Tertius est iudex, casu discordiæ. Regalias, & iura Regia tuetur, atque plurima alia ad Præsidentem spectantia exercere solet magnæ auctoritatis, & iurisdictionis.

Locumtenens Thesaurarij, sicut Regens creatus fuit, 183
vt exerceret in Regno ea, quæ ad Vicecancellarium pertinebant, ita institutus fuit, vt gereret pertinentia ad generalem Thesaurarium, qui adest in Supremo. Iste enim teste Belluga *dict. rub. 6. num.* 7. & cum eo Borrel. *lit. H.* est vere Quæstor ærarij, Varro *lib.* 4. *de ling. Latin.* Fenestell. *d. cap.* 3. Alexand. *dict. lib.* 2. *cap.* 2. cum Tiraq. *ibi.* Rosin. *dict. lib.* 7. *antiquit. cap.* 22. Bulenger. *dict. lib.* 3. *cap.* 15. *in princ.* Habet enim interventum in Supremo in omni negotio regiminis, & gratiæ, soletque esse vnus ex Magnatibus proximioribus Principi. In Regno enim Locumtenens ipsius, in eius locum est suffectus, & est ad instar Quæstoris provincialis, de quo Rosin. *antiquit. lib.* 10. *cap.* 45. Vvolfgang. Laz. *dict. lib.* 2. *cap.* 14. sed non vt infit Borrel. *vbi sup.* penes ipsum est tota pecunia Regis: nam pertinens ad Patrimonij ærarium, apud receptorem Baiuliæ generalis adest, vt dicam *infra*, §. 4. & ad 184
militiam (cuius ærarium propriè *Magazium* appellabatur, vt ex Tacito probat Vvolfgang, Laz. *dict. cap.* 14.) apud specialem Quæstorem, vulgò, *pagador*. Thesaurarij enim Locumtenens solum præest fisco, (de quo Bulenger. *dict. lib.* 3. *cap.* 26. Don. Francis. Amaya *ad Rub. de iure Fisci, num.* 10. *lib.* 10. qui differentiam ærarij, ac fisci bene tradit, sed melius quoad nos noster Belluga *in specul. rub.* 28. *num.* 4. *& seqq. ex l.* 2. §. *hoc interdictum, ff. nequid in loco publ.* Vvolfgang. Lax. *dict. lib.* 2. *cap.* 14.) Nec omnino, nam solum exigit pœnas fisco applicatas, & quidquid ratione criminis, vel quasi fisco debetur. Olim vni ex Senatoribus Regiæ Aulæ criminalis munus hoc tribui poterat, & aliquando solebat; sed nunc prohibitum est per *for.* 52. *Cur. ann.* 1604. Iurisdictionis exercitium non habet, nisi vno in casu, nempe exactionis debiti fiscalis, ex contractis cum ipso, quo commissiones per se solum expedit proprij muneris sigillo munitas. In alijs verò pecunias exigit, & solvit in rebus fisci, & interventum habet in Senatu ab antiquo ad res fisci tantum; novissime ad res omnes regiminis, & gratiæ, dempta propositione Candidati, vt dixi *num.* 68. Secundum locum obtinet in Senatu post Regentem Cancellariam, vel antiquiorem, domino Regente, absente, vel impedito.

Senatoris dignitas æquè antiqua est, ac ipse Senatus. 185
Huius origo apud Romanos Romulo tribuitur, Fenestella *de Magistrat. cap.* 1. Pompon. Lætus *cap. de potest. Senatus, & plebis.* Alexand. ab Alex. *lib.* 4. *cap.* 11. & ibi Tiraquel. de quo scripsere plures ex relatis *supr. num.* 18. quibus addo nostrum Valentinum, ac religiosissimum, eruditum P. Mandariaga *lib. de Senat. & Princip. cap.* 1. *&* 2. Bulenger. *lib.* 3. *cap.* 10. Sed vt facilius percipiatur munus Senatorum, antequam tradamus, cui officio Romanorum Auditores nostri Senatus, assimilentur, iuris- 186
dictionem quam habent explicare necesse est. Causas omnes, Senatores huius Cancellariæ, iudicant, de quibus

bus ſupra ad Senatus cognitionem ſpectare, dixi *nu.* 26. *& ſeqq.* iuſta diſtributionem Aularum. In rebus gubernationis politicæ, atque œconomicæ poteſtatis, Proregi conſilium impartiuntur, & ipſi Principi cum caſus adfert, vel quia in Regno reperitur, vel quia informare Senatum iubet de aliquo negotio ſibi expoſito, prout quotidie fit. In cauſis generalitatis Regni, & vrbis Valentiæ, licet iudices non ſint, Coniudices eſſe ſolent, vt dicam *infra cap.* 6. §. 3. In cauſis patrimonialibus, ad appellationes Aſſeſſores aſſumuntur, tradam *hoc eodem capite*, §. 4. In cauſis rationum rerum Patrimonialium, 187 Conſultores ex Senatu deſignantur, vt *ibidem* dicam. In contentionum cauſis cum iuriſdictione Eccleſiaſtica ordinaria, licet conſultivè, interventum habent Civiles, & ſuo in caſu Criminales, de quo *infrà, cap.* 7. §. 1. Cum delegatis Eccleſiaſticis proceditur in Senatu per citationem ad bancum Regium, modo *ibidem* tradito. Violentias, & oppreſſiones, tam, Eccleſiaſticorum, quàm Baronum, obviant medio recurſu, vt *ibid. & cap.* 6. §. 1. explicabo. In cauſis fidei, Conſultores ex Senatu deſumuntur, tradam *cap.* 7. §. 3. In cauſis exemptorum ius dicunt, vt *eod. cap.* 7. §. 1. oſtendam: ad res bellicas, ſive ad iudicia Capitaniæ generalis Auditor ex Senatu legitur: ad Aſſeſſorias inclytæ militiæ Monteſiæ, Senatores deſtinantur, ſicque nulla ferè res eſt, quæ hoc, vel illo modo ipſis non deferatur.

188 In rebus, ſive cauſis ad Senatum evocatis, procedunt per deliberationem Regij Concilij, deſumpta concluſione in vnaquaque Aula, quæ ad minus tribus Senatoribus intervenientibus fieri debet, niſi in rebus exiguis, nempe ducentarum librarum æſtimationem non excedentibus, quæ per vnum Senatorem expediri poſſunt, & quadringentarum per duos, *cap.* 6. *pragm. ann.* 1607. per noſtrum textum confirmatæ. Sedendi modus iuxta antiquitatem ordinatur, ſine differentia Civilium, vel Criminalium, *cap.* 1. *pragm. ann.* 1564. Suffragandi verò in qualibet Aula, incipiendo à Relatore cauſæ (ſublati enim Relatores exteri fuerunt per *for.* 7. *Cur. ann.* 1604. & hoc munus Senatoribus additum:) demum per no-
189 viores, & poſt antiquiorem Regens. In Aula criminali fiſci Patronus poſt omnes Senatores ſuffragium præſtat, & vltimò Regens, *cap.* 17. *pragm. anni* 1543. In cauſis autem quæ per deliberationem trium Aularum expediuntur, ordine converſo ab antiquioribus reſervatis (ſi res gratiæ, aut gubernij ſit) Locumtenentis Theſaurarij, ac Regentis ſuffragijs, ita vt Regens ſemper vltimus ſit, & ſumma cum ratione hoc inductum, ne alios auctoritate muneris ad ſuam ſententiam trahat.
190 Hoc in Senatu: extra verò in concione particulari (vulgò *junta*) ſi omnes de conſilio ſint, eadem forma obſervatur; ſed extraneo ad eam vocato à novioribus, reſervato ſemper Regentis ſuffragio, niſi adſint de Supremo, quia tunc poſt reſervatum Regentis ſuffragium domini de Supremo ſententiam dicunt. Quod Regio reſcripto anni 1653. definitum eſt. Data paritate votorum inter Senatores, Regentis votum ſubintrat, ſed ſi ipſe interventum habebat, Prorex ſententiam dicit, vt ſequatur ea cui accedit: quæ omnia probantur per plura capita *pragmaticarum*, confirmata per *for.* 31. *Cur. anni* 1564.

191 His prælibatis videamus cui Romanorũ officio correſpondeant hæc munera. Quoad partem ſpectantem ad vniverſalem Regni gubernationem, certiſſimum credo Senatoriæ dignitati aſſimilari. Quoad iudicialem, vt rectius percipiamus Doctorum tradita, diſtinguendi ſunt Civiles à Criminalibus. Civiles enim *Duumviri* litibus diiudicandis Præfecti appellantur à Surgen. *de Neapol. illuſt. cap.* 26. *num.* 25. Maſtril. *de Magiſt. lib.* 5. *c.* 8. *n.* 52. *cum ſeqq.* Quæ ſententia ſuſtineri non poteſt, nam Duumviri erant Magiſtratus municipales temporarij, qui iudicabant vſque ad certam ſummam, Carol. Sigon. *de iur. Ital. lib.* 2. *cap.* 4. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.* 7. *cap.* 9. quare nec noſtris, Neapolitanis, aut Siculis congruere poteſt; nam licet Siculi temporalia officia obtineant, nempe ad biennium, non habent limitatam poteſtatem, vt ipſe Maſtril. docet. Quare potius crederem hos Doctores loqui de *Decemviris*, de quibus *in l.* 2. §. *deinde* 29. *ff. de orig. iur.* Bulenger, *lib.* 5. *cap.* 26. Sed neque iſti eſſe poſſunt (licet in aliquibus aſſimilari non negamus) ex traditis à Roſino *dict. lib.* 7. *cap.* 30. *& lib.* 9. *cap.* 14. eo quod exercebant centumvirilia iudicia, de quibus præter adductos per eundem Roſinum, *ibidem*, Vvolfgang, Lazius *in comment. Reipub. Rom. lib.* 3. *c.* 10. *in princ.* Iſti enim non de facto, ſed de æquitate iudicabant, & non generaliter, ſed in certis negotijs, vt ipſi ſcriptores tradunt; Senatores verò noſtri Senatus, tam de facto, quàm de iure, vel æquitate ius dicunt.

Criminales verò *Triumviros capitales* eſſe ait Maſtril. *ibid. ex dict. l.* 2. §. *deinde* 29. A principio Duumviri capitales creati fuerunt, vt quæſtionem de Horatio fratricida haberent, Feneſtella *dict. cap.* 5. Pomponius Lætus *c. de Duumviris*. Poſtea ad Triumviratum numerus pervenit, *Qui cuſtodiam carceris haberent, vt cum animadverti oporteret, interventu eorum fieret. dict. l.* 2. §. *deinde* 29. Sed neque iſti Senatoribus criminalis Aulæ aſſimilantur; nam non adhibebantur generaliter ad omnes reos puniendos, *ſed vilibus, & abiectæ tantum conditionis hominibus, & quæſtionibus*. Roſin. *dict. lib.* 7. *cap.* 27. quod comprobatur ex traditis à Feneſtell. *dict. c.* 5. Alexand. *lib.* 3. *cap.* 16. & ibi Tiraquel. Noſtri enim Senatores de Primatibus, Titulatis, Baronibus, Nobilibus, atque omnibus alijs cognoſcunt, dixi *ſupr. num.* 29. Prætores Curiæ eſſe, Don Ioannes Baptiſta Larrea tradit *allegat. fiſcali* 52. Sed neque Prætores ſunt, nam hi à principio non cognoſcebant de iudicijs publicis, ſed privatis tantum præerant. Et quando quatuor creati ad iudicia publica, vnuſquiſque de ſpeciali crimine curabat, vnus de repetundis, alius de ambitu, tertius de Maieſtate, quartus de peculatu. Tradit Roſin. *d. lib.* 7. *c.* 11. vidend. Bulenger. *lib.* 5. *de Imper. Roman. c.* 1. Noſtri Senatores tam de publicis, quàm de privatis iudicijs, cognitionem habent, ſine alicuius criminis diſtinctione. Solorçano *de iur. Indiar. lib.* 4. *c.* 5. Quæſtores criminum nuncupat, quod 192
quamvis referatur Quæſtoribus, ſiue Quæſitoribus parricidij, de quibus Vvolfgang. Laz. *d. lib.* 2. *c.* 14. neutiquam affirmari poteſt: Roſin. *dict. lib.* 7. *cap.* 37. ibi: *Eorum Magiſtratus non fuit ordinarius, ſed extraordinarius. Cum enim Conſules de capite Civis Romani, iniuſſu populi, ius dicere non poſſent: idcirco quoties vſus poſtulabat, ex Senatus conſulto, vel Dictator, vel Conſulum alter, ambovè, vel Prætorum aliquis, de crimine publico quærere iubebatur: qui iuſſus erat, is Quæſitor dicebatur.* Itaque Quæſtores erant adinſtar Iudicum commiſſariorum ad ſpeciale iudicium, Bulenger. *lib.* 5. *cap.* 27. Cum autem apud nos Senatores ius dicant in omnibus nomine Principis, Senatoriam dignitatem habere, tam Civiles, quàm Cri- 193
minales, quoad omnes partes dicendum eſt. Senatus ſiquidem Romanus, tempore Regum ſic iudicabat, Pompon. Lætus *vbi proxim.* ibi: *Rex ad Senatum referebat: Senatus de omni re cognoſcebat, & ſuffragium ferebat, & quod viſum pluribus fiebat.* Tempore Reipublicæ omnia per Senatum agebantur, Feneſtell. *cap.* 1. & ſic vocabatur Conſilium orbis terræ, Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 3. *cap.* 10. Tempore Imperatorum quoties ipſe iudicabat, 194
Senatores in Conſilio vocabat, Bulenger. *de Imperator. Rom. lib.* 3. *cap.* 8. *& de Imperio lib.* 5. *cap.* 24. Alexan. *d. lib.* 4. *cap.* 11. Roſin. *antiquit. d. lib.* 7. *cap.* 6. Carol. Sigon. *d. lib.* 2. *cap.* 18. *verſ. Satis igitur*, Vvolfgang. Laz. *comm. Reipub. lib.* 2. *cap.* 12. Nos enim ſub Monarcha vivimus, & ſic vel ſumatur Senatus prout tempore Regum, vel Imperatorum, quæ de ipſis ſcripta ſunt, noſtro Senatui conveniunt. Quare dicendum verè, & propriè Senatum creatum fuiſſe cum ſpeciali prærogativa tituli SACRI, quod *ex for. vnic. in extravag. encorporacio, fol.* 61. *& privil.* 11. *Regis Ferdinandi* 2. *in extravag. fol.* 237. probat dominus Leon *in præfatione ad Lectorem, tom.* 1. *deciſion. pag. mihi* 4. quod approbante ſupremo Senatu obſervatur in omnibus ſententijs, literis, & decretis.

Fiſci Regij Patroni in noſtro Senatu duo ſunt; vnus 195
ad

ad quæstiones criminum, iurisdictionemque Regiam tuendam; alius ad ærarium, sive Regium Patrimonium defendendum, de qua distinctione bene Mastril. *d.cap.*8. *num.* 66. qui sint isti? videamus; Mastrillus *ibid.num.*63, ait, Fiscalem esse *Quæstorem parricidij*, de quo dubito, quia, vt dixi, iste quærebat de capitalibus sibi commissis, Fenestel. *cap.* 3. Alexand. *lib.*2. *cap.*2. Rosin. *d. lib.*7. *cap.* 37. Carol. Sigon. *de antiq. iurè Rom. lib.* 2. *cap.* 18. *vers. Ad quæ iudicia*, Bulenger. *lib.* 5. *cap.* 27.
196 quæ ad fisci Patronum numquam spectant. Quare potius crederem idem nomen in hoc Magistratu conservari, de quo *in l.*1. *& tot.tit. C.de Advocat. Fisci:* nam officium Patroni Fisci institutum fuit ab Adriano Imperatore, vt testatur Mastril. *num.* 64. Volaterran. *de Magistrat. Romanor.* Bulenger. *d. lib.*3.*cap.*36. *in fin.* vel à Marco Antonino Philosopho, vt probat Rosinus *d.lib.*7. *cap.* 36. videndus omnino Vvolfgang. Lazius *dict.lib.*2. *cap.* 13. qui elegantissima verba Cassiodori *lib.* 1. *variar. formul.* tradit, memoriæ mandanda. Isti enim non inter Senatores annumerantur, quamvis sint de Senatu: tradunt plu-
197 ra ad rem, Alfaro *de offic.Fiscalis, per tot. tract.* & Don Ioānes Baptista Larrea *allegat.fiscal.*1.*p.allegat.*1. *& ferè per tot.* Don Francis. Amaya *in tit. C. de iur fisci, lib.*10. ex nostratibus Belluga *Rub.*33. *per tot.* Distributio muneris ita concepta fuit, vt Fisci patronus curet de criminibus accusandis, & de pœnis exigendis, de iurisdictione Regia tuenda. Patrimonialis verò de Patrimonio Regio, & ærario, de vectigalibus exigendis, cunctisque iuribus Regijs in rebus civilibus tuendis, notat idem Belluga *dict. rub.* 18. *n.*4.& Mastril.*d.n.*66.

198 In hoc Senatu præsidet Dominus Regens: nam non solum est Præses illius Aulæ, in qua versatur, sed totius Consilij, vt expresè cavetur *in cap.* 8.*prag. anni* 1607. per nostrum *forum* confirmatæ, sicque interventum habet ad libitum in Aula, quam eligit: sed frequentius in Aula criminali versatur, vt dixi. Cum autem reperitur in vna, in alijs intervenire nequit: tuncque antiquior illius Aulæ præsidet, & ita in conclusionibus adnotatur
199 iuxta ipsius *Pragmaticæ* sanctionem. Si autem Regens absentia, vel valetudine impediatur, antiquior de Senatu vices ipsius sustinet, vt cavetur *cap.*2.*pragmat.anni* 1543. indistinctè, an Criminalis, vel Civilis sit; nam semper ad antiquiorem defertur. Quod practicatum pluries vi-
200 dimus: nam dominus Don Raymundus Sanz (qui tunc officium Locumtenentis Thesaurarij obtinebat, ante forum superius memoratum) & Dominus D.Petrus Rejaule, qui ex antiquioribus erant in Aula Criminali versando, & tamen quoties casus obtulit, Proregentis munus exercebant. Hæc autem dispositio confirmata reperitur speciali privilegio, quod tradere decrevi, eo quod non est in corpore nostri iuris clausum, & est tenoris sequentis.

CAROLVS IMPERATOR, &c.

201 *ET pro sua Maiestate Maria, eadem gratia, &c. Spectabili, nobili dilecto Consiliario, & Regenti Locumtenentiam in Regno Valentiæ, Ioanni Laurentio de Villarasa salutem, & dilectionem. Tametsi ex tenore Regiæ pragmaticæ vltimò editæ super celebratione Regiæ Audientiæ, in isto Valentiæ Regno prædicto, & aliàs sufficienter provisum sit, quòd absente, vel legitimè impedito Regente Regiam Cancellariam, antiquior ex Doctoribus dictæ Regiæ Audientiæ præferatur reliquis Doctoribus dictæ Regiæ Audientiæ, & vices dicti Regentis Cancellariam pleniſſimè gerat; ad omne tamen dubium tollendum, harum serie de certa scientia, auctoritateque plenaria, qua fungimur, dictam Pragmaticam, si, & quatenus opus sit, integram, & illæsam censentes, & pro illius executione, & aliàs pro debito iustitiæ cultu, vobis dicimus, & mandamus, proprima, & secunda iussionibus, quatenus antiquiorem ex dictis Doctoribus, Regiæ Audientiæ prædictæ, vices dicti Regentis Cancellariam, absentis, vel legitimè impediti, regere, & exercere sinatis, & cum eo, & alijs etiam Doctoribus præsentibus, & futuris, in omnibus causis, & negotijs in quibus dictus Regens intervenire deberet, & posset, procedatis, & iustitiam, qualem decet, administretis, iuxta provisionem nostram vobis seorsum transmissam super dicto munere Regentis Locumtenentiam generalem præ-*

dictam. Nos enim omnia, quæ per dictum antiquiorem ex Doctoribus prædictis, ex officio, seu aliàs, per vos cum eius voto, & assistentia, tanquam Regentem ipsam Cancellariam, provisa fuerint, auctoritate prædicta, quatenus oporteat, ratificamus, & approbamus per præsentes. Dat: in oppido Vallisoleti die 17. *mensis Decembris ann.à Nativitate Dñi* 1550.

LA REYNA.

Vi De Coll Vicecancel.
Vi Camacius Reg. *Vi Vrgelles Reg.*
Vi Ginginta Reg.

In Curia Locumtenent.general.Val.9.fol.174.

Quibus positis cessat distinctio, de qua Fontanella 202
*d. decis.*183. *num.*4. nam tam intra, quàm extra Consilium, omnia ad Regentem pertinentia operatur antiquior, fruiturque omnibus illis prærogativis, quibus ipse fruitur, vt observantia plurium annorum, validisque rationibus probat Dominus Avunculus Don Petrus Sanz (cuius scripta prælo digniſſima sunt, torque laudibus condecoranda, quantis ipse doctissimus Senator dum vixit meruit illustrari; coniunctio sanguinis calamum tenet, aliqua prælibavit Iosphus Ramon *consil.*23. *num.* 30. succedant ea loco elogij quod chariſſimo Avunculo debere fateor) in consultatione doctissima, quam scripsit in dubio suscitato per Dominum Don Ioannem Hieronymum Blasco Regentem, super *averijs*, sive xenijs pœnæ impositæ Raphaëli Garcia de Salat, Militi, cuius exemplar adest *in primo tom.consul.dicti Domini Don Petri Sanz, consul.vltima.*

Nunc aliqua de officijs familiæ breviter dicamus. Re- 203
gij mandati Scribæ antiquitus tres tantum fuere, noviter quartus additus est. Hi enim loco Secretariorum habentur, de quibus Vvolfgang. Lazius *dict. lib.*2.*cap.*4. Bulenger. *de Imperat. Rom. lib.* 3.*cap.*9. ibi: *Prudentes, & intelligētes, ac fideles viri, qui PRÆCEPTA Regia, absque immoderata cupiditatis venalitate scriberent, & secreta fideliter custodirent.* Verba quidem, per quæ potius monitio procedendi, in muneris administratione, quàm definitio ipsius explicatur. Participant etiam naturam Referendariorum, de quibus idem Bulenger. *de Imper. Roman.lib.* 4. *cap.* 14. ibi: *Scriniorum dispositionem tractabant, supplicum desideria, aut Iudicum consultationes Principi insinuabant, & responsa data consulentibus mittebant, quæ dicta, MANDATA.* Amaya *in l.vlt.n.*20. *C. de Canon. largit. lib.*10. Possunt etiam dici *Magistri libellorum*, eo quod libellos accipiant, ac decreta scribant ipsorum, Guid. Pancirol. *in notit. Orient. cap.*116. qui latè, & benè; Don Francisc. Amaya *in l.*15.*&* 34. *num.*37.*cum seqq.C. de decur.lib.* 10. Sunt enim post To- 204
gatos primi in officij præstantia, solent eligi ex Ordine militari, per eos sententiæ, ac vota Senatus, sive conclusiones scribuntur, sententiæ, & decreta publicantur; expensæ taxantur, salaria apud ipsos deponuntur, cæteráque perficiunt ad Secretarij munus spectantia, in secreto Senatus interveniendo. Vnus eorum est Locumtenens Protonotarij Coronæ Aragonum, cuius officium Primicerio Notariorum comparatur, de quo Pancirol.*in notit.Orient c.*92. Vvolfgang. Lazius *lib.*2.*c.*4. noster Belluga *dict. Rubr. 6. num.* 60. & ibi Borrel.*lit. N.* Mastril. *de Magistrat. dict.lib.* 5.*cap.* 12. Bulenger.*de Imper.Rom. lib.*1.*cap.* 14. *lib.*3. *cap.* 22. *& lib.*4. *cap.* 4. Iste enim sigillum Regium servat, de quo latè Bulenger. *de Imperat. Rom.lib.*2.*c.*10.

Sequitur ordine Alguazelli officium. Ordinarij duo 205
sunt, quorum officium magnum est, vt benè probat Zurita *in Annalibus Aragon.tom.*1.*lib.*3. *cap.*70. adeo vt militibus dari debeat, *for.* 121. *de iur.omn.iud.* Rex enim Petrus Secundus suo Regio privilegio, dato Perpiniani *die* 20. *Septembris* 1372. Raymundo de Villanova militi (quem vocat Consiliarium, & Alguazellum suum,) castrum de Castalla, cum omni iurisdictione, mero, ac mixto imperio donavit; ex quo deprehenditur præstantia muneris: nam præter splendorem sanguinis, quo fruebatur illustrissima hæc familia, Consiliarij Regij titulus clarè profert. Habebant enim iurisdictionem in familia Regia, *for.* 114. *cum seqq.de iur. omn. iudic.* De-

creta

creta Regia exequebantur, fontes perſequebantur, noctu vigilabant, fures, raptores, ac cæteros criminoſos quærendo, & quod magis eſt, eis cauſæ per Cancellarium, Vicecancellarium, vel Regentem Cancellariam committebantur, *for.* 117. *de iuriſd. omn. iudic.* Hodie enim, dempto hoc, poteſtatem ad omnia alia habent; nam fori prædicti nullatenus revocati reperiuntur; ob quod, iuxta tradita per Maſtrillum *de Magiſtratib. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 103. Præfecto vigilum aſſimilari videntur, de quo Feneſtell. *de Magiſtratib. cap.* 24. Bulenger. *lib.* 5. *cap.* 11. Fruuntur etiam alia prærogativa, nam Lictores, ſive Satellites, quos *Verguetes* nominamus, creant, *for.* 35. *Cur. anni* 1564. & in poſſe ipſorum iurant.

206 Demum Procuratores fiſcales, de quibus *in l. vnic. C. de conduct. & Procurator. lib.* 11. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.* 3. *cap.* 36. *in fin.* Sed verius credo ibi non loqui de his procuratoribus fiſci, vt ex *textu* apparet; ſed iſti ſunt actores, de quibus idem Bulenger. *dict. lib.* 3. *cap.* 25. Maſtril. *dict. cap.* 8. *num.* 89. *cum ſeqq.* Nec diſſentit Amaya *in l.* 4. *n.* 1. *& ſeq. C. de exact. tribut. lib.* 10. Didacus Narbona *in horogr. iur. hora.* 7. *num.* 31. *verſ. iuxta.* In Regnis Caſtellæ fiſci Patronus, & Procurator idem eſt, vt ex Alfaro, & Larrea colligitur *vbi ſupra, numer.* 195. Apud nos enim diſtincta hæc munera ſunt. Sapiunt & iſti naturam *Curioſorum*, de quibus Vvolfgang. Lazius *in Comment. de Repub. Rom. lib.* 4. *cap.* 3. *in fin.* nam ex Apuleïo tradit, *Curioſum*, delatorem eſſe, (quamvis, ni fallor, non publicè, ſed ſecretè, ea quæ in Provincijs cernebant, accuſare Principi ſoliti fuerunt.) Procuratores iſti nomine fiſci, vbique agunt, reos accuſant, condemnari inſtant, pœnas fiſcales exequi procurant, & in quacunque lite nomine Principis interveniunt. Duo enim ſunt qui *Fiſcales* nuncupantur, & de his curant, quæ reſpectivè ad munus fiſci Patroni pertinere dixi; & vnus Patrimonialis, qui de his quæ Advocatum patrimonialem, vt dicemus *infrà*, §. 3.

207 Deinde Scriba, aut Actuarius maior cauſarum criminalium, qui apud nos. *Cap de taula de la Real Audiencia Criminal*, vocatur, apud Siculos Magiſtrum notarium eſſe, Maſtrillus tradit *d. c.* 8. *n.* 92. ſed mihi videtur correſpondere eius munus *Tribuno notariorum*: nam antiquitus Tribuni eorundem nominabantur, eo quod alijs ſub ſe ſcriniarijs præerant, cùm Militia forenſis, & literaria vocaretur, quia armatam imitabatur. Vvolfgang. Laz. *dict. lib.* 2. *cap.* 10. Bulenger. *lib.* 5. *cap.* 43. *in fine.* Iſte enim eſt præcipuus Actuarius criminum, de ſervandis proceſſibus curat, *cap.* 10. *prag. ann.* 1637. de notandis accuſatis per fiſcum, *cap.* 12. *pragm. anni* 1566. de adnotandis fideiuſſoribus ad favorem fiſci receptis, inſtrumentis pacis, & treguæ, mandatis pœnalibus, alijſque pluribus per dictas Regias pragmaticas diſpoſitis, ſcribendis in ſuis libris. Ipſi enim committuntur cauſæ criminum graviores (licet rarò) atque taxationes expenſarum criminalium, ſignanter ea quæ ad ſcripturam pertinent. Chirographa etiam conficit, quibus ſolvere Theſaurario mandatur expenſas fiſcales, vulgò appellata, *libranças*, confeſſiones in dorſo ipſorum chirographorum ad favorem fiſci recipit, & Actuarijs cauſarum criminalium Præpoſitus adeſt.

208 Poſtmodùm Adiutor Locumtenentis Theſaurarij, quare adiutor Quæſtoris appellari poteſt: nam apud Romanos in vſu fuit Magiſtratibus ſuperioribus Adiutores dare. *l. in ſacris, C. de proxim. ſacror. ſcrin. lib.* 12. Pancirol. *in notit. Orient. c.* 12. Bulenger. *d. lib.* 3. *c.* 14. curat enim de rebus exiguioribus ad Fiſcum pertinentibus, de conſcribendis libris rationum, de ſolutionibus apud Tabularium faciendis, atque apochis de recepto ad favorem fiſci recipiendis.

209 Demum duo Scribæ regiſtri, qui *Regendarij* appellari poſſunt, nam vt Pancirol. docet *in not. Orient. c.* 18. *Regendarius dicebatur, quòd ea ſcripta regeret ſeu in codicem conferret.* Seu ſymbolographi, nam hi regiſtratores erant, teſte Vvolfgang. Laz. *d. lib.* 2. *c.* 4.

210 Denique duo Apparitores, qui ſicut antiquitus virgas cum ſecuribus ante Magiſtratus deferebant, faſces argenteas, vulgò *Mazas*, cum inſigni Regio geſtant quando Senatus publicè incedit. Pomponius Lætus *de Magiſtrat. Roman. cap. de Maieſt. Reg.* Vvolfgang. Laz. *lib.* 2. *cap.* 4. Roſin. *dict. lib.* 7. *cap.* 48. Bulenger. *lib.* 6. *cap.* 18. & 21. Iſti enim decreta Senatus, & acta litigantium iniungunt; quod nemini licet, niſi de commiſſione ipſorum.

Dixi de officijs Cancellariæ, nunc de reliquis familiæ 211
Senatus, qui extra faſces incedunt. Primi ſunt duodecim Alguazelli Regij extra ordinem creati per *for.* 16. *Cur. anni* 1585. de quorum officijs Bobadilla *lib.* 1. *c.* 13. Dominus Leon *deciſ.* 34. *per tot.* iſti enim executiones ſententiarum perficiunt, fontes perſequuntur, malefactores capiunt, atque Iudicum mandatis parent.

Deinde Actuarij cauſarum, tam civilium, quàm cri 212
minalium, de quibus Carol. Sigon. *lib.* 2. *de iur. antiq. Rom cap.* 15. *verſ. De Scribis*: Bulenger *lib.* 6. *c.* 57. Roſin. *d. lib.* 7. *c.* 48. *in princ.* Civiles viginti quatuor ſunt, quibus cauſæ diſtribuuntur per ſortem ab vno per ipſos electo, qui *Repartidor* vocatur. Hunc aiunt Præpoſitum eſſe, adinſtar Scribæ maioris criminum; ſed omnino fundamento caret. Criminales ſunt ſex, duo ex ipſis deſtinati ad vnumquemque ex Regijs Senatoribus Criminalis Aulæ. Et quia in iudicijs earundem cauſarum quæſtiones emergentes declarabimus, ideo non immoramur, qui omnes à Rege creantur.

Sunt & alij Alguazelli inferioris ordinis, qui à Pro- 213
rege creantur, dicti Commiſſarij, de quibus Dominus Leon *dict. deciſ.* 34. Commiſſarius enim eſt, cui extra ordinem negotium peragendum committitur: *l.* 1. *ff. de offic. Præſidis*, Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 7. *c.* 1. Neceſſitas enim in cauſa eſt, vt hi nominentur; nam cùm ob pluralitatem negotiorum Alguazelli Regij in civilibus rebus frequenter occupati exiſtant, deficiebat, qui de cauſis criminum curaret, indéque hoc introductum, vt latiùs probat Dominus Leon; & licèt quotidie conquerantur contraforiſtæ de iſtorum pluralitate, ipſi non ignorant vrgentiam neceſſitatis.

Lictores, Satellites, aut Birrorarij, vltimi ſunt qui ab 214
Alguazellis creantur, iuxta *for.* 35. *Cur. anni* 1564. quos *Verguetes de la Real Alguazileria*, nuncupamus: hi ſunt inferiores ſatellites, qui iuſtitiæ adminiſtrationi deſerviunt in rebus infimis, & vſualibus, vt eſt, malefactores ligare, ad ſupplicium ducere, & ſimilia exequi, de quibus Sigonius *d. c.* 15. Vvolfgang. Lazius *d. lib.* 2. *c.* 4. Bulenger. *d. lib.* 6. *c.* 21.

Sed ne aliquid intactum dimittamus, habet etiam Se- 215
natus Proxenetam de licitandis rebus curantem, apud quem pignora iudicialia deponuntur: cùm enim res debitorum iudicialiter diſtrahendæ ſunt in auctione publica, iſte haſtam tribuit, atque res venales ſubhaſtat; de quo plura per Amayam *in l.* 4. *per tot. C. de fid. & iur. haſt. fiſcal. lib.* 10. Ant. Matth. *d. lib.* 1. *de auction. c.* 9. *tot.* Et pariter Præconem, qui tubicine Edicta publicat, atque damnatorum crimina nota facit, dum ad ſupplicium ducuntur; de quo Sigon. *dict. lib. cap.* 15. Bulenger. *dict. lib.* 6. *c.* 20. Hi enim, quia non ſolent, cùm Regia Audientia incedit, intervenire in familia, ideo ſeparatim adnotantur. Sed ad alia progrediamur, nam in infinitum procederemus, ſi omnino hæc tradere nobis in mentem veniret.

§. III.

De officio Gubernatoris vrbis, & Regni, Gerentis vices eiuſdem, & eorum Curia, ad for. 97. *de iuriſd. omn. iud. iunctis alijs iuribus.*

TEXTVS.

MARTINVS REX
Anno 1403. Valentiæ.

EN tot lo Regno de Valencia no puixa haver, ò eſſer creat, ò conſtituit ſino tanſolament hun

Loctinent de Governador general : lo qual nos hajam, ò puxam constituir, é possar. Pero Loctinents locals, ó particulars, aixi com son los Loctinents della lo riu de Xuquer, é de la Plana, puxam nos constituir, é possar vltra lo dit hun Loctinent general. E lo Governador, é Loctinents desus dits qui ara es, è per avant seran, no puxen per alcuna manera, ò cas comanar son loch, ò subrogar alcu en lo dit offici, sino en cas de malaltia, ó de absencia, é en los dits cases ho haja a comanar a son Assessor, ò a altra persona honrada, é abonada, natural del Regne de Valencia: lo qual lloctinença subrogacio no dur sino tant quant duraran los dits impediments.

SVMMARIA.

1 *Post Curiam Regis, præest cæteris Curia gubernationis.*
2 *Gubernator Præsidi Provinciæ comparatur ab aliquibus.*
3 *Quod intellige impropriè, & lato modo.*
4 *Gubernator Regni, Procurator generalis Domini Regis dicebatur.*
5 *Procurator iste Regis, non est qui ius inter fiscum, & privatum dicit.*
6 *Gubernator non creatur, sed nascitur.*
Primogeniti Regum Aragonum Gubernatores à iure sunt, ibidem.
7 *Primogenitus Regis certissimam habet Regni successionem.*
8 *Principes optimi non subito fiunt.*
9 *Gubernandi scientia non discitur in actu speculativo, sed practico.*
10 *Reges Aragonij virtutibus cæteris præstabant.*
11 *Non solum successores in Regno Gubernatores fuere, sed alij quamplures.*
12 *Idem apud Catalaunos, & Aragonenses.*
13 *Gerentis vices Gubernatoris officium conditum.*
14 *Mentio antiquior in nostro iure habita de Gerente vices ann. 1312. fuitque Bernardus Cruelles.*
Prima mentio Gubernatoris, nostro iure, anno 1286. ibidem.
15 *Plures Gubernatores enumerantur.*
16 *Gubernatoris officium introductum in Regno anno 1286.*
17 *Gubernator generalis Proregi assimilabatur.*
18 *Gerentis vices munus ad Prætorem refertur.*
19 *Distributio gubernationum Regni citra, & vltra Sexonam.*
20 *Divisio Gubernationum in Catalonia.*
21 *Dignitas Gerentis vices vrbis Valentiæ, & Regni citra Sexonam, licet æquali fungatur potestate, splendore antecellit Gerenti vices civitatis Orcelis, & Regni vltra Sexonam.*
Noster Gerens vices, dominationis titulo decoratur, ibid.
22 *Gerens vices noster habet trinum Locumtenentem, vnum generalem, de quo noster text. & duos locales.*
23 *Flumina solent esse veluti æterni regionum termini.*
24 *Gerens vices Orcelis vnicum Locumtenentem localem habet.*
25 *Noster Gerens vices habet duplicem Assessorem, vnum ad causas civiles, alium ad causas criminales, Togatos ambos.*
Locumtenentes vltra Xucarem, & Vxonem, habent vnusquisque Assessorem, quorum Setabensis Toga insignitur. ibid.
In gubernatione Orcelis tantum adest vnicus Assessor, tam ad civiles, quàm ad criminales causas, ibid.
26 *Qui nunc officia hæc obtinent.*
27 *Omnes hi naturales esse debent.*
28 *Locumtenentes omnes non Gubernatoris, sed Gerentis vices sunt.*
29 *Regia rescripta, Senatusque decreta, quibus hæc decisa sunt.*
30 *Concesso titulo Gerentis vices vltra Xucarem, don Ludovico Carroz, Villarragut, Cæsarea Maiestas Caroli Quinti declaravit, id intelligendum fore, vt Locumtenens Gerentis vices censeretur.*
Decissio Senatus, ibid.
31 *Locumtenens generalis Gerentis vices, quomodo, exercitium iurisdictionis habet.*
32 *Locumtenente recipiente informationes de delicto, si superveniat Gerens vices, debet Locumtenens cessare, & Gerens vices potest acta prosequi, vel de novo incipere causam.*
33 *Quomodo Locumtenens generalis interveniat in visitatione carceris.*
34 *Gerens vices, dum Locumtenentiam Domini Regis administrat, quomodo Gubernationis potestatem exerceat.*
35 *Gerens vices vrbanè se gerere debet cum Locumtenente.*
Gerens vices præcipere potest Locumtenenti, & mandare, ibid. cum Senatus decisione.
36 *Domini* Cerdan *locus impugnatur.*
37 *Locumtenentis generalis officium non à Rege Domino Martino, sed antea institutum fuit.*
38 *Iurisdictio gubernationis ordinaria est.*
39 *Dispositiones loquentes de substitutione officiorum gubernationis innovatæ sunt per R. rescriptum ann. 1597.*
Gerens vices, nec Locumtenentes non possunt subrogare, quin præcedat approbatio Regis, vel Proregis, ibid.
40 *Assessores Gubernationis ad invicem substituti sunt.*
41 *Gerens vices in posse nullius præstat iuramentum in ingressu officij.*
Assessores in posse Gerentis vices iuramentum præstant, ibidem.
42 *Iurisdictio Gubernationis est suprema, & superior omnibus in Regno, dempta Regiæ Audientiæ, cui immediatè subest.*
43 *Gerens vices non se debet intromittere in cognitione causarum ad Ordinarios spectantium.*
44 *Gubernator cognoscit de causis viduarum, pupillorum, & miserabilium personarum.*
45 *De causis appellationum.*
46 *De crimine læsæ Maiestatis, falsæ monetæ, & plagij, & violatione itinerum, & resistentia Officialibus Regijs facta.*
47 *De causis Vniversitatum.*
48 *De causis querelarum, & recursus.*
49 *De delictis suorum Officialium. Explica vt ibid.*
50 *De crimine sodomiæ.*
Sed hoc in casu, si Ordinarius adesse vult, debet eum admittere, dummodo suspectus non sit, ibid.
51 *De visitationibus Vniversitatum sub ditione Regia immediatè existentium.*
52 *Extende, licet ad particulares pertineat iurisdictio infima, iuxta Supremi decisionem.*
53 *De causis quæ ducuntur inter Dominos oppidorum, & illorum vassallos.*
54 *De causis incilis de Moncada.*
55 *De causis Officialium vrbis, & villarum Regalium, tam respectu delictorum durante officio patratorum, quàm civilium, quæ eo durante suscitantur.*
56 *Cogere etiam potest in casu ad se non pertinenti, vt is, ad quem pertinet, ius, & iustitiam partibus impartiatur.*
57 *De causis fiscalibus quæ tractari nequeunt propter absentiam Domini Regis.*
58 *Absente Domino Rege in vnaquaque hebdomade die Veneris tenetur carceratos visitare.*
59 *Moderatur immoderata salaria à Iudicibus delegatis exacta, vel petita, eorumque excessus.*
60 *Est Iudex Exemptorum.*
61 *Cognoscit de congregationibus officiorum mecanicorum.*
62 *Iubere potest Arbitris, vt concordent in laudo, vel Tertium eligant.*
63 *Habet facultatem aggratiandi.*
Sed limita; dummodo non veniat imponenda pœna mortis civilis, aut naturalis, vel mutilationis, ibid.
64 *Extende ad condemnatos in Curijs inferiorum.*
65 *Sed limita in condemnatis per contumaciam.*
66 *Subrogatus sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur.*

Locum

67 *Locumtenens præferendus est Subrogato Gerentis vices; ex deliberatione Senatus.*

68 *Quamquam Locumtenens adsit, non impeditur Gerens vices subrogare*

69 *Subrogati non admittuntur ad honorifica.*

70 *Sportulæ debentur Iudici sententiam ferenti, non exequenti..*

Ex deliberatione trium Aularum, ibid.

71 *Differentia iuris nostri, & aliorum Regnorum; nempe Cataloniæ, & Aragoniæ, quoad officium Gerentis vices.*

72 *In Catalonia, & Aragonia, Gerens vices non exercet, vbi adest Dominus Rex, aut eius Locumtenens.*

Apud nos semper exercet, ibid.

73 *Curia Gubernationis est media inter Regiam Audientiam, & Ordinarios inferiores.*

74 *Per absentiam Domini Proregis nil additur Curiæ Gubernatoris, ob quod in eius locum subrogetur.*

75 *Quomodo litteræ Gubernationis expediantur, quando agitur cum nostro Locumtenente generalis Thesaurarij.*

76 *Quomodo, quando agitur cum nobile Magistro Rationali.*

77 *De insignibus Gerentis vices, eiusque Lictoribus.*

78 *Insigne Gerentis vices interdictum est cæteris sub pœna.*

Sub eadem pœna cavetur, quòd Officiales Baronum, & Magnatum, nominentur Gubernatores, ibid.

1 POst Curiam Domini Regis, quæ Regia Audientia est, sequitur Curia Gubernationis, sive Tribunal successoris in Regno, vt expressè habetur *in for.* 104. *de iurisdict. omn. iudic.* ibi. *Cum post nos, & nostrum charissimum Primogenitum, dictum vestrum officium sit principalius in dicto Regno Valentiæ.* Extravag. *Stil de la Governacio, in prin. fol.* 52. Hunc Præsidem Provinciæ vocant
2 Belluga *in specul. Rub.* 6. *num.* 8. Dominus Cerdan *in arbor. iurisdict. vers. El Governador.* Portoles ad Molin. *verb. Regens officium Gebern. n.* 7. Sed id lato modo intelligendum est, nam vt diximus *suprà* §. *præcedenti*, ad officium
3 Proregis id propriè spectat, quod innuere videtur Olibanus *in vsatic. alium namque, cap.* 4. *n.* 30. ibi, *Æquiparantur:* Nam eo ipso quo æquiparatio interponenda est, non idem esse liquet, iuxta illud Virgil. *Eclog.* 5.

Non calami, solum æquiparas, sed voce Magistrum.

Atque adeo quadam cum improprietate intelligendum est, eo quòd licèt Præsides Romano populo, constituto iam Imperio, fuerunt, qui ex Equestri Ordine ad Provinciarum administrationem deligebantur (quæ minoris dignitatis essent, nec tantæ amplitudinis, vt possent Regna constituere, sicut probat Vvolfgang. Laz. *d. l.* 2. *c.* 8. *in princ.* vbi addit sub Proconsulibus, & Præfectis Prætorio interdum fuisse constitutos) tamen ex Cassiodoro *lib.* 6. *variar.* docet, quòd Præfectis Prætorio nomen *Præsidis* fuit additum, quod spectat ad Proregem.

4 Ab initio, Procurator generalis Domini Regis appellabatur nostro iure, vt patet *ex Privileg.* 2. *&* 6. *Domini R. Alfonsi I. Privil.* 3. *&* 7. *Domini R. Iacob. II.* & passim deinceps Gubernator, *for.* 4. *in proœm foror. vers. Volem que nos, ne nostre Concell, nel Governador, ô Procurador.* Idem asserit Olibanus, *vbi prox. num.* 27. Molinus *in repert. for. Arag. verb. Primogenitus; vers. Primogenitus Domini Regis dicitur Procurator.* Bardaxi *ad for. Arag. tit. quod Primogenitus possit, num.* 8. *fol. mihi* 67. *& tit. quod*
5 *Regens offic. Gub. sit mere mil. num.* 3. *for.* 82. Sed hic Procurator Principis non intelligi debet, vt sit is qui inter fiscum, & privatum ius dicebat, nam in ea significatione id nominis ad Baiulum referendum est, vt §. *seq.* dicemus, sed qui vice Præsidis fungitur, de quo *in l. mittuntur,* §. *item.* 2. *ff. ex quib. caus. maior. l.* 1. *C. de pedaneis iudicib.* Pancirol. *de not. Orient. cap.* 111. *& seq. & in not. Occid. cap.* 55. Carol. Sigon. *de antiq. iur. Ital. lib.* 1. *cap.* 26. Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 4. *cap.* 38. Habensque iurisdictionem Præsidis de capite sententiam dicere solet: notat pulchrè hanc differentiam Don Franciscus Amaya *in l.* 2. *n.* 5. *& seq. C. de iur. fisc. lib.* 10.

6 Hic Magistratus non creatur à Rege, sed nascitur; nam iure totius Coronæ Aragonum ad Primogenitum successorem in Regno gubernatio generalis spectat, vt de iure Cataloniæ tradit Oliban. *dict. c.* 4. *n.* 28. & de iure Aragoniæ Molinus *vbi prox.* & Bardaxi *dict. tit. quod Primogenitus, per tot.* apud nos autem passim mentio de hoc reperitur, tum in foris, tum in privilegijs, neque id sine ratione introductum; cùm enim Primogenitus certissi- 7
mam habeat Regni successionem, vt Portoles ad Molin. *vbi prox. num.* 3. latè probavit, quando ad pubertatem pervenit, æquum visum fuit nostris maioribus, vt in Regni Gubernatione instrueretur; nam Principes opti- 8
mi subitò non fiunt, sed multarum rerum cognitione, studio, & vsu. Benè Epictetus apud Stobæum *sermo.* 44. *Quemadmodum si gubernare navim conaberis, omnino prius artem gubernandi perdisceres; ita ciuitatem recturus, regendi disciplinam addiscito: vt enim illic navis universa fidei tuæ committitur, ita hîc tota Respublica gubernanda tibi est.* Gymnasium Principum Aula est, gubernandi scientia non in actu speculativo apprehenditur, sed practico. Cassiodor. *lib.* 5. *Epistol.* 40. *Didicisti, vt credimus, indicare nostris serviendo iudicijs: ita quod efficacissimum disciplulatus genus est, agendo potius instructus es, quam legendo.* Iucundissimè, vt solet, Trajanus Boccalini *in* 9
regguagli di Parnaso, centur. 1. *regguagl.* 90. *vers. Non cosi*, defendit Cratippum, cum Dux Effesius increpabat crimen malæ educationis nati, eo quod licet Philosophiæ præceptis eum imbutum, reddiderat ad gubernationis scientiam inutilem. Sed Apollo patri criminis reo, dixit, non præceptori id tribuendum, qui scientia, quam publicè profitebatur discipulum imbuit, sed sibi ipsi; nam vt subiungit: *Vn suo pari dovea sapere che le Scuole de figlivoli de Prencipi erano gli Arsenali, le armerie, i Consigli di Stato, che le lettere che soggeti tali doveano apprehendere era quella Filosofica, quella Poetica, che piu volte la septimana si leggeava nel prudentissimo Senato di Venegia.* Quam ob causam Isocrates *in libello, de Regni administratione,* dixit: *Nullius athletis sic convenit exercere corpus, vt regibus animum.* Nam prudentia apud Principes coryphæus inter virtutes est gubernationis, Plato in Menone, *Prudentia sola præit, & ducit ad rectè faciendum,* huius mater est experientia, nam ipla viam demonstrat, vt dixi §. *præcedenti, n.* 128. Francisc. Guigciardin. *in Hipomnesis politicis, hipomn.* 24. *Experientia necessaria est, quæ omnem suam vim eò convertit, & quasi hac sola re exerit.* Tacit. 15. *Annal. Multa experiendo, confieri, quæ segnibus ardua videantur.* Quare hi Principes qui ab incunabulis negotia publica tractarunt, peritiores in arte gubernandi experti sunt, vt de Catholico Domino Rege Ferdinando, invictissimo Carolo Quinto, prudentissimo Philippo Secundo, & alijs comprobatum sctipsit Saa-
vedra *in symbolis politic. symbol.* 3. A quo dimanat, quòd 10
Reges Aragonum, vt plurimum cæteris, virtutibus militari, & politica, præstare compertum sit; vt bene considerat Laurentius Gratian. *in libello Cathol. Ferdin.* Educatio enim iuventutis valde prodest in omnibus, vt ex Quintiliano probat Hippolyt. à Collib. *in Palatin.* Solorz. *Embl.* 25. *per tot. princip. n.* 28. quanto magis in eo qui Rempublicam regere debet?

Sed non solum successores in Regno Gubernatores 11
adfuisse dicendum est, nam & alios factos certissimum habemus. Iaspertus de Castronovo Gubernator fuit huius Regni anno 1300. vt *in privil.* 9. *Domini Reg. Iacob. II.* patet. Bernardus de Canelles anno 1301. *privil.* 19. *eiusdem Regis.* Gombaldus de Entença anno 1306. *privil* 27. *eiusdem.* De Catalaunis tradit Oliban. *dict. cap.* 4. *num.* 29. 12
fuisse in eo Principatu Gerardum Cervellon. De Aragonijs Bardaxi *dict. titul. quod Primogenitus, n.* 5. Ferdinandum Aragonium patruum Domini Reg. Iacobi, Ferrench de Luna, & Ægidium de Liori.

Demum verò introductum fuit Gerentis vices gene- 13
ralis Gubernatoris officium, qui nomine Primogeniti ius diceret in Regno, vt expresse cavetur *in privil.* 2. *Domini Reg. Martini.* P. Mandariaga *d. cap.* 4. §. 2. *in princ.* Quando autem officium hoc conditum fuit, neque nostro iure expressum est, neque à nostratibus traditur: imò Bardaxi *num.* 4. *vers. Circa dictam, ad finem,* ait, quòd

iura suæ Provinciæ (sicut & nostra) de eo loquuntur,
14 iam in esse producto. Prima enim mentio huius Magistratus, quam iure nostro invenire potui, est *in privil.* 1. *Reg. Petri I. expedito Illerdæ Kalend. Septembris* 1278. quo Rodericus Ximenez de Luna Procurator Regni Valentiæ appellatur. Demum *in privil.* 3. *Domini Reg. Alfonsi. I. condito anno* 1286. sicque triginta annis post Regni expugnationem, & viginti octo postquam *fori* conditi fuere, primus Gerens vices, cuius nomen expressum habemus, fuit Bernardus Cruilles anno 1312. & 1314. *privil.* 53.56.63.64. *&* 73. *Domini Reg. Iacob. II.* qui *privil.*79.95.*&* 97. Gilabertum Centelles Gerentem vices pro inclyto Iacobo Primogenito, & generali Gubernatore vocat: idemque Primogenitus eundem Gilabertum suum Gerentem vices nuncupat, *privil.* 83.
15 *ann.* 1318. Demum idem Rex, Alfonsum primogenitum (mortuo iam Iacobo) Procuratorem generalem vocat *privil.* 148. *anno* 1324. & *privil.* 158. Bernardum de Sarriano Gerentem vices eiusdem Alfonsi. Idem Alfonsus (qui Secundus cognominatur apud nos) *in privil.*1. se Procuratoris patris titulo decorat, & Petrum Primogenitum *privil.* 15. Procuratorem generalem appellat, & *privil.*31. *&* 43. Postmodum Martinus filius Petri Secundi, & frater Ioannis Primi, Dux Montisalbi, & Comes de Luna, Gubernatoris titulo nominatur *in privil.*2.*eiusdem Regis Martini anno* 1390. ipsiusque Gerentem vices Rogerium de Moncada in *eodem privilegio* vocitat. Vnde infero, quòd dicto anno 1278. aut circiter, introductus fuit in Regno huius Tribunalis vsus, nam *in privil.*12. *Domini R. Iacobi I I.* agitur de modo salarij Actuarij eiusdem Curiæ: quod privilegium, licet die, & consule careat, eo quod collocatum est inter 10. & 14. quæ expedita fuere anno 1301. eodem anno conditum, & expeditum esse certum est, ex ordine, atque serie scripturæ. Atque adeo tunc
16 forma dabatur in statuenda ipsa Curia, quæ licet à principio fieri soleant, non in instanti, sed aliquo temporis intervallo mediante ad perfectionem redigenda erant. De his nec verbum vllum in ipsa Curia, nam in libris vbi scripta esse debent (qui vulgò *libre blanc* nuncupatur, vbi similia nunc scribuntur, & sunt duo codices) solum reperitur Regium quoddam rescriptum *Regis Iacob,II. dat. Valent. 6. idus Martij* 1306. directo Gombaldo de Entença, estque *in lib.* 1.*pag.* 1. atque aliud directum Gilaberto Centelles, *dat.Barchin.* 13. *Kalend. Septembris* 1318. *ibid. fol.* 15. Gubernatores ibi memorati incipiunt ab anno 1406. quo tempore erat Gerens vices N. Boil. cuius nomen propriam præ temporis antiquitatis (quæ omnia vastat) angustia legi nequit, incipit in *eodem lib.*1.*fol.*110.*pag.*2.
17 Ex quibus, & præstantia muneris infertur, & æquiparatio cum Præside Provinciæ resultat; nam si ad officium generalis Gubernatoris referatur, verum est assimilari Præsidi Provinciæ, vt videtur de mente Olibani *dict. num.*30. Bardaxi *dict. tit. quod Regens offic. Gubern. num.*4. Imo aliqui tenent, idem esse cum offi-
18 cio Proregis de quo valde dubito; si autem ad Gerentem vices, non ita; nam huius officium ad Prætoris munus magis accedit, & sic eum appellat Dominus Leon *decis.* 24. *in princ. lib.*1. aut ad Rectorem Provinciæ, vt idem Bardaxi infit alijs relatis *dict. num.*4. & bene, vt patebit legenti Alexand. ab Alexandr. *lib.* 2. *dierum genial. cap.* 15. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.*2. *cap.*2. *vers. Omnes provinciarum*, Vvolfgang. Lazium *dict. lib.*2. *cap.*8. & ea quæ de sua iurisdictione; & potestate, statim dicemus in *hoc* §.
19 Sed quoniam divisa fuit pars Occidentalior Regni, quæ vt diximus *cap.* 1. §. 1. *num.*12. ex sententia arbitrali Regis Lusitani detracta fuit à Regno Murciæ, & huic adiudicata anno 1304. etiam Gubernationes distinctæ sunt, vna à confine Cataloniæ, vsque ad viliam Sexonæ, alia abhinc vsque ad confinia Murciæ; ita vt Gerens vices vrbis, & Regni Valentiæ in illa
20 præsit, in hac autem Gerens vices civitatis Orcelis, & Regni Valentiæ vltra Sexonam. Pariter in Catalonia divisæ Gubernationes Principatus sunt, nam vnus Gerens vices præest in Comitatibus Roselionis, & Ceritaniæ: alius verò in reliquo Principatus, & vrbe Barchinonensi, vt per Olibanum *dict. vsatic. alium namque, cap.* 11. *num.*30. *& seqq.*Fontanell.*decis.*391. *n.*6.*& seqq.* Nostræ divisionis mentio habetur *in foro* 58. *&* 101. *de iurisdictione omnium iudic. & alijs seqq.* tradit etiam Viciana 3. *part. Chronic.fol.*162. *& seqq.* vbi privilegium huius divisionis ad literam tradit.

Isti duo Gerentes vices generalis Gubernatoris æqua- 21
li iurisdictione, & potestate funguntur, vnusquisque in suo territorio. Sed dignitas nostri Gerentis vices longè vberior est, cum alium semper loco, & prærogativa præcedat, tam in Curia generali, quàm alibi. Ei enim concessum est dominationis attributum, tam in scriptis, quàm verbo; tam pro Tribunali sedendo, quàm extra; quod initium habuit à Regio rescripto, quod concessum fuit spectabili Don Iacobo Ferrer, *dat. Vallisoleti die* 3. *Maij ann.* 1604. & postea ad successores extensum fuit, vt constat ex Regia Pragmatica, *dat. Matriti die* 26. *Maij ann.* 1638. & publicata Valentiæ *die* 25. *Iunij eiusdem anni.*
Habet etiam trinum Locumtenentem, nempe gene- 22
ralem totius Gubernationis cum exercitio iurisdictionis (dempta audientia publica, modo infra dicendo) & duos locales, de quibus in *nostro textu*, quorum vnus tenetur præesse in civitate Setabis iuxta *for.* 5. *in Extravagant. de Inquisicio, fol.* 1. & vocatur *Locumtenens Gerentis vices vltra Sucronem*, sive *Xucarem*, nam ab
23 eo flumine circumscribitur eius territorium. Flumina enim à natura, quasi æterni divisionum termini, posita esse creduntur; pluribus, & eruditè Parlador. *rer. quotid. in sesquicent. diff.* 11. *num.*1. *& sequentibus.* Alius verò in Villa Castillionis Planiciæ, non procul à Promontorio antiquitus celeberrimo, dictoque *Tenebrium*, qui ita tenetur ibi adesse, vt si alibi degat, possit munere privari, & alteri concedi, *for.*99. *de iurisd.omn.iudic.* habétque territorium ab Vxone, vsque ad confinia Regni, versus Cataloniam, & appellatur *Locumtenens Gerentis vices vltra Vxonem*, vt in
24 *text.* patet. At verò Gerens vices Orcelis, tantum habet Locumtenentem localem in eadém vrbe, qui solum munus subit, dum ipse Gerens vices, absentiâ, vel aliter impeditur legitimè. Noster enim habet duplicem Assessorem, vnum ad causas civiles dirimendas, alium verò ad crimina prosequenda; quod inductum fuit per *for.*20. *Cur. anni* 1685. qui toga insigniuntur ab anno 1593. nam *R. rescripto dat. Sancti Laurentij*
25 *die* 22. *Septembris*, eis concessum fuit. Locumtenentes locales habent etiam Assessores in suo districtu, quorum Setabensis toga decoratur, ex *R. Decreto Curiarum anni* 1645. Orcelensis verò vnicum habet Assessorem togatum. Territorium nostræ Gubernationis absque dubio triplex territorium continet Orcelense. Qui enim nunc officia hæc obtinent, sunt sequentes.

Nobilis Don Iosephus Castelvi & Alagon, Gerens vices gene- 26
ralis Gubernatoris Civitatis & Regni Valentiæ.
Nobilis Don Michael Fenollet de Castellvert, Locumtenens generalis eiusdem.
Nobilis Don Michael de Figuerola & Castro, Equestris Ordinis B. Mariæ de Montessa, Locumtenens vltra Sucronem.
Nobilis Don Ioannes Escorcia, & Ladron eiusdem Equestris ordinis, Locumtenens vltra Vxonem.
Magnificus D. Melchior Berenguer, Assessor Gerentis Vices in Criminalibus.
Assessoria in Civilibus vacat.
Nobilis Don Emmanuel Mercader, Assessor vltra Sucronem.
Magnificus D. Iacobus Pons Assessor vltra Vxorem.

Hi Valentinæ gubernationis, Orcelensis verò sunt,

Nobilis Don Petrus Boil de Avenos, Baro de Boil & Borriol, Gerens Vices generalis Gubernatoris in Civitate Orcelis, & Regno Valentiæ vltra Sexonam.

Qui

27 Qui omnes naturales Regni debent esse, dempto Gerente vices, cui permittitur, vt exterus sit, dummodo in Regno habitaverit per decennium, nisi casu imminentis bandositatis, quo ex Aragonia, Catalonia, vel altera Provincia, in qua Valentini ad similia officia admittuntur, esse potest, *ex d. for.* 101. *de iurisd. omn. iudic.*

28 Sed antequam ab his discedamus, aliqua scitu digna & in praxi non inutilia notanda sunt. In primis notandum est, quod Locumtenentes, tam generalis; quàm locales, non Gubernatoris generalis, sed Gerentis vices, Locumtenentes sunt, & appellari debent; ita vt quamquam aliter in privilegio, sive titulo sui officij dicatur, eo modo intelligendum sit, nec aliter ab aliquo nominari valent; ita decrevit Senatus *sententia*
29 *Regia diei 9. Septemb.* 1538. cuius executorialia registrata sunt *in Diversor.* 17. *fol.* 171. in causa vertente inter Don Ioannem Laurentium Villarasa celebertimum Gerentem vices, & Don Didacum Ladron Locumtenentem Vltra Vxonem. Idem definitum fuit per Senatum *Regia interlocutoria diei 9. Septembris* 1572. inter Don Hieronymum Ferrer. Locumtenentem vltra Sucronem, & Syndicum civitatis Setabis. Idem dispositum est *in Regio rescripto dat. S. Laurentij die 5. Aprilis* 1573. inter Don Hieronymum Cabanilles Gerentem vices, & Don Hieronymum Ferrer, & Don Iacobum Ferrer Locumtenentes, confirmatum Regia interlocutoria sacri supremi Aragonum Consilij *diei* 13. *Septemb.* 1574. registrata *in Comm. Valentiæ. fol.* 134. Et quod magis est, concesso
30 semel titulo, à Domino Caralo Quinto Imperatore, *Gerentis vices*, D. Ludovico Carroz de Villarragut in civitate Setabis, declaravit Cæsarea Maiestas intelligendum fore Locumtenentem Gerentis vices esse vltra Sucronem. Regia provisione *diei* 15. *Iulij* 1523. registrata *in Diversf. Valent. comm. sigil. fol.* 206.

31 Quamvis dixi, quòd Locumtenens generalis habet exercitium, demptis his quæ ad audientiam publicam pertinent, id declarandum est, ita vt si Gerens vices non sit absens, vel legitimè impeditus, non possit Locumtenens fulminare processus civiles, nec criminales sententias ferre, latas exequi, aut alia similia perficere, quia id spectat ad Gerentem vices. Potest tamen eo præsente, nec impedito, informationes delictorum recipere, delinquentes capere, & in carcerem mittere
32 tantum; & hoc ita, vt si, Locumtenente informationem de delicto capiente, superveniat Gerens vices, Locumtenens cessare debeat à dicta receptione, eamque Gerens vices, aut continuare, aut incipere potest; prout sibi bene visum fuerit. Absente tamen, vel impedito Geren-
33 te vices, Locumtenens potest quidquid idem. In visitatione verò carceris, potest Locumtenens pro libito adesse, sed non debet convocari à Gerente vices. Casu verò quo Gerens vices Locumtenentiam generalem Domini Regis regit (quod sæpè accidere solet,) potest vtique carceratos Gubernationis visitare, in-
34 dulta, sive remissiones delictorum concedere, mandatáque in eadem Curia suo nomine expedire. Benè verum est, quòd moneri solet, vt ab his abstineatur, ne, dum negotijs privatæ Curiæ vacat, deficiat in administratione supremi muneris. Ea omnia definita fuerunt per supremum Senatum Regia interlocutoria, sive provisione *diei* 20. *Octobris* 1598. in causa D. Iacobi Ferrer Gerentis vices, & Don Ludovici de Calatayu, registrata *in diverf. Val.* 1. *fol.* 21.

35 Vlterius, licet Gerens vices generalis Gubernatoris vrbanè se gerere debeat cum suo Locumtenente, tamen potest rei præcipere, & mandare, quæ agenda sunt. Ita declaravit Senatus Regia provisione publicata per Franciscum Paulum Alreus Regium mandati Scribam, *die* 20. *Nouembris* 1584. ad favorem Don Hieronymi Cabanilles Gerentis vices, & contra Don Iacobum Ferrer, eius Locumtenentem, his verbis: *Providet, & declarat, quòd quoties impedimentum dicto Gerenti vices occurrerit, taliter quod non possit præesse negotijs occurrentibus, tunc eo quo decet modo, dictus Gerens vices certiorem faciat Locumtenentem generalem Gubernatoris, vel seruientem dictum officium, de dictis impedimento, vel occurrentia negotij expediendi, vt dictus Locumtenens, vel seruiens dictum officium Locumtenentis ad locum solitum Curiæ, hora audientiæ accedat, & alia faciat, quæ dicto officio, vel muneri Locumtenentis incumbunt, quæ si dictus Locumtenens, vel seruiens dictum officium facere recusaverit, vel distulerit (quod non creditur) eo casu dictus Gerens vices possit eidem præcipere, & mandare; quòd ea faciat, & adimpleat.* Quibus positis perperà Dominus Cerdan *in Veriloquio c.* 14. §. 1. improbat dispositionem *nostri fori*, quo introductum fuisse autumat à Domino Rege Martino Locumtenentis officium: labitur enim, nam in *foro antecedenti* iam de Locumtenente locutus fuit Dominus Rex Petrus Secundus, qui sexaginta, & amplius, antea annis *forum 96.* 37
condidit, & *in privil. 6. Alfons. I.* qui centum, & amplius annis nostrum forum præcesserat, de Locumtenente tractavit. Tum etiam, quia licet verum sit, monstruosum videri corpus duobus capitibus constans; fallitur dum supponit, quòd Locumtenens caput sit Curiæ, dum adest Gerens vices, nam semper secundum locum obtinet, neque ad aliquid admittitur, nisi ad ea quæ compatibiliter geri possunt, nempe ad custodiam Civitatis, noctu eam circuendo die sibi præfixo, vulgò *rondar*, malefactores capiendo, & delicta modo prædicto inquirendo.

Iurisdictio horum Officialium ordinaria est, vt ex 38
for. 104. *de iurisf. omn. iudic.* constat, ibi: *De causis, seu quæstionibus ad cognitionem vestri officij, tanquam earum Iudici ordicario, spectantibus.* Probat Olibanus *dict. cap.* 4. *num.* 37. *& seq.* quare mandare suam iurisdictionem possunt, vt ex *nostro text.* patet; & licet in eo concedatur facultas delegandi in casibus præscriptis suum Assessorem, id apertè repugnat cum *privil.* 158. *Regis Iacobi II. privil.* 35. *& 96. R. Petri II.* quæ tanquam iura antiquiora ab hoc posteriore derogata videntur. Sed hodie omnia 39
ista cessant; nam *ex Regio rescripto dat. in Campillo, die* 19. *Maij* 1597. Gerens vices, & Locumtenentes non possunt aliquem substituere, quin præcedat approbatio Domini Regis, vel Proregis Regni, & meritò: nam pro dignitate muneris expedit, vt nec momentaneè quis ipsum habeat, quin præcedat similis approbatio. Quoad Assessores verò *ex Reg. rescripto dat. in S.* 40
Laurentio, die 14. *Octobris* 1590. vnus alterum substituere tenetur, vt in simili factum fuisse Romæ, tradit Cuiacius *in l. 5. ff. de offic. Proconf.* atque adeo, nisi casu quo vterque impediatur, substitutio non debet admitti. Et quamquam aliquando ita percipiatur, vt non impeditus Assessoriam impediti administret, propriámque alteri mandet, contra mentem rescripti similis delegatio est, & valde de legitimitate delegationis dubito, quòd fortè prospicientes nunquam causarum criminalium, nisi vtroque impedito, à substituto administrari sinunt: & ratio est, nam sententiæ contumaciales, quarum frequens copia est, sustinentur ex vi ritus; & si in eo deficerent, nullius momenti essent; essent vtique, si latæ reperirentur ab eo, qui non potuit iurisdictionem legitimè habere; sed causarum civilium Assessoria aliquando alteri mandatur, quæ sustinentur ex ratione extensa, *l. Barbarius Philippus, ff. de offic. Prætor.*

Iuramentum quòd præstare tenetur Gerens vices, vel 41
eius Locumtenens, à nullo defertur; sed ipse in Sede Metropolitana coram populo, Iuratis vrbis adstantibus, & vrbis Scriba actuante iurat. Assessores iuramentum præstant in posse Gerentis vices, & quamquam aliquando in posse Domini Regentis Cancellariam iuramentum præstarent (vnde infertur nulla necessitate vrgente ad Gerentem vices hoc delatum esse) Regia Maiestas, rescripto *dat. en el Prado die 9. Decembris* 1607. iussit, vt prærogatiua hæc Gerenti vices relinquatur: quod & antea iam erat præceptum Regio rescripto, *dat. ibid. 2. die Nouembr.* 1594.

Gubernatores enim habent iurisdictionem civilem, 42
& criminalem, merum, atque mixtum imperium cum superioritate respectu omnium Curiarum Regni, dempta Domini Regis, sive Regia Audientia, cui immediatè subsunt, vt diximus *supr. num.* 1. sed quoniam *in for.* 19.

& seqq. de Curia, & Baiul. cautum est, quòd Guberna-
43 tor non se intromittat in causis pertinentibus ad Ordi-
narios inferiores (ad cuius iuris conservationem Sub-
syndicus vrbis, iuxta *for.* 38. *Cur. ann.* 1604. debet assi-
stere in Curia Gubernationis, vt causas Ordinariorum
ad eos remittere instet.) Videndum est quæ sint causæ
ad Curiam ipsam Gubernationis spectantes iuxta *fo-
ros.*

44 Petrus Belluga *in specul. rub.* 38. hanc materiam bene
tractavit, sed non omnimode explicavit. Tribuit in pri-
mis Gubernatori iurisdictionem in omnibus causis pu-
pillorum, viduarum, & omnium miserabilium persona-
45 rum, *ex for.* 28. *de iurisd. omn. iudic.* Item in causis ap-
pellationum *for.* 28. *in fin. de Cur. & Baiul.* & ex genera-
li commissione, sibi à Domino Rege facta, quarum plu-
res sunt *in dict. lib.* 1. *Curiæ Gubern. fol.* 10. *& seqq.* sed mi-
hi non solum ob hanc causam, sed quòd à foro expres-
se cautum sit, *vt for.* 20. *de Cur. & Baiul.* ibi: *O en cas
de appellacio, la qual empero es prohibida ans de sentencia*
46 *definitiva.* In crimine læsæ Maiestatis, falsæ monetæ,
plagij, & fractionis itineris publici, atque resistentiæ
factæ Officialibus Regijs, nam ea crimina sunt reserva-
ta, *for.* 1. *in extravag. que la conexensa, fol.* 17. *for. in ex-
travag. stil. de la Governacio,* §. 7. & 18. *fol.* 52 *privil.* 120.
47 *R. Petri II. privil.* 33. *R. Ferdinandi II.* In causis Vniversi-
tatum *ex d. extrauag. stil de la Governacio,* §. 10. Quod
extende, licet Vniuersitas contendat cum Vniuersitate,
vel cum aliquo singulari: Dominus Leon *decis.* 147.
48 *n.* 19. *lib.* 2. *& decis.* 10. *n.* 22. *lib.* 3. & in causis Recursus,
d. for. 19. *& seqq. de Cur. & Baiul. d. extravag. stil de la
Governacio,* §. 5.

49 Sed sunt alij plures casus, in quibus à *foro* Gubernator
cognoscit per suam iurisdictionem ordinariam. *Primus*
est in delictis suorum Officialium in officio commissis:
nam licet iuxta *privil.* 99. *R. Petr. II.* cognitio famulo-
rum, & Officialium Gubernatoris, tam in Civilibus,
quàm in Criminalibus ad Ordinarios pertinere dicatur,
ex for. 103. *de iurisd. omn. iudic.* prædicta dispositio limi-
tatur in delictis contractis, vel quasi, ad officium spe-
ctantibus; quod aliàs à iure cautum erat. *Secundus* est
50 casus in crimine Sodomiæ, *privil.* 99. *R. Iacobi II.* quo in
casu specialiter cavetur, quòd si Ordinarius adesse vult,
51 si legitimè non impediatur, admitti debeat. *Tertius* est
in causis visitationis Vniuersitatum ad dominium Re-
gium spectantium, & illarum, quarum Domini non ha-
bent merum imperium, ita vt non solum Gubernator
possit, sed debeat quot annis visitare aliquam Vniversi-
tatem ex parte Vxonis, & aliam ex parte Sucronis, & ad
minus per vnum mensem, in vnaquaque adesse debet,
for. 96. *de iurisd. omn. iudic. for.* 75. *de notar. scrib. & salar.*
Quod ad vnguem observatum fuit, ita vt si legitimo im-
pedimento Gerens vices detinebatur, Regium rescriptum
impetrabat ad legitimam excusationem, quarum pluri-
ma reperiuntur in *secundo libro dictæ Curiæ,* & signanter
datum *en Ventosilla, die* 4. *Nouembris* 1606. *in dict. lib.
fol.* 50. & datum *Barchinon. die* 3. *May* 1626. *fol.* 100. *&*
alibi.

52 Respectu verò Vniuersitatum, quæ sunt sub dominio
eorum qui non habent merum imperium, sed iurisdictio-
nem civilem, apud nos dictam *Alfonsinam*, definitum
fuit per supremum Aragoniæ Senatum, vt doctè probat
Dominus Leon *decis.* 10. *lib.* 3. *per tot.* non pertinere ius
visitandi ad Dominum, sed ad Gubernatorem, in causa
Syndici oppidi de Puçol, & R. Archiepiscopi, in cuius
executionem Regium rescriptum expeditum fuit Matri-
ti, *die* 25. *Decembris anno* 1628. quo fuit iussum Gerenti
vices, vt dictam Vniuersitatem visitaret, sicut de facto
visitavit.

53 Quartus est casus in causis, quæ ducuntur inter Do-
minos oppidorum, & illorum vasallos, *ex for.* 104. *de iur.
omn. iud.* & generaliter de causis Militum, & Baronum,
ex privil. 54. *Domini Reg. Iacob. II.* iuncto *for. in dict. ex-
trauag. stil de la Governacio,* §. 11. *cum tribus seqq.* vbi li-
54 mitatio, de qua Belluga *Rub.* 25. Quintus est casus in cau-
sis incilis, sive *sequia* loci de Moncada, *ex for. fin. de ser-
vitutibus.* Sextus, in causis Iustitiarum, Ædilium, Præfe- 55
ctorum incilium, vulgò *Cequiers*, & aliorum Officialium
civitatum, & villarum sub Regia ditione existentium,
hoc est ratione delictorum patratorum, tam in officio,
quàm aliàs durante officio, & de causis civilibus quæ
suscitantur eo durante: *dict. extravag. stil de la Governa-
cio,* §. 1. *& 2. privil.* 9. *Domini Reg. Iacob. II. in fin.* Sep- 56
timus est casus, quando in rebus ad Gubernationem
minimè pertinentibus, necessitas vrget, vt Iudici iubea-
tur, quod ius, & iustitiam ministret, vel quia ipse Iudex,
ad quem pertinet declarare, nolit, vel differat, *dict. ex-
travag. stil de la Govern.* §. 3. Octavus est casus in causis 57
fiscalibus, quæ tractari nequeunt propter absentiam
Domini Regis *dict. priuil.* 9. *Domini R. Iacob. II.* vbi for-
ma cognoscendi hoc in casu traditur. *Nonus* est casus, 58
absente Domino Rege, nam in vnaquaque hebdomade
die Veneris tenetur carceratos visitare, eisque audien-
tiam habere, in qua si adesse volunt Baiulus, Iustitiæ,
Consules, & Iurati possunt admitti (vnde clarè liquet
visitare posse omnes carceratos horum Tribunalium)
for. 114. *de Cur. & Baiul.* de quo Dominus Cerdan *in visi-
ta Carcer. cap.* 7. Decimus est casus, quando moderanda 59
sunt salaria petita à Iudicibus delegatis, eorúmque ex-
cessus corrigendi sunt; nam horum omnium est mode-
rator Gerens vices, *dict. extravag. stil de la Govern.* §. 13.
Vndecimus est casus, quando aliquis exemptus delin- 60
quit: nam Gubernator est Iudex Exemptorum in Reg-
no. Probat Belluga *in speculo, Rub.* 11. §. *videndum, n.* 17.
ex approbatione Pontificis, vt nos latius dicemus *in* 61
c. 7. *de contentione iurisdictionum,* §. 1. *in fin.* Duodecimus
est casus, in congregationibus officiorum mecanico-
rum, *for.* 31. *de pactis, privil.* 11. *d. R. Martini.* Decimus
tertius est casus, quando Arbitri minimè in laudo con- 62
veniunt, nam tunc Gubernator iubere potest eis, vt
concordent in laudo, vel tertium eligant *for. fin. de Arbi-
tris.* Hi sunt casus expressè in foris, & privilegijs con-
tenti; sed hodie in Criminalibus per præventionem de
omnibus delictis patratis in suo territorio cognoscit:
in Civilibus verò, ferè de omni causa; nam aut per re-
nuntiationem proprij fori, vel per prorogationem, rarò
à foro, & cognitione eius declinatur.

Competit etiam Gubernatori, sive Gerenti vices, fa- 63
cultas concedendi indultum, sive remittendi pœnas cri-
minum, quorum cognitio ad se pertinet, dummodo non
veniat imponenda pœna mortis naturalis, civilis, & mu-
tilationis; *for.* 19. *de quart. & pœnis Cur. privil.* 72. *R.
Iacob. II.* Modus, & forma, sub quibus gratiæ fieri de-
bent, præscribuntur *in for.* 106. *de notar. scrib. & salar.*
Quæ facultas extenditur etiam ad delinquentes con- 64
demnatos in Curijs iudicum inferiorum, vt deducitur
ex for. 17. *de quart. & pœn. Cur.* iuncto *for.* 84. *Curiar.
anni* 1564. quo cavetur, quòd Gubernator, aut Baiulus
non faciat remissiones de causis Ordinariorum, quin sa-
laria ipsorum soluta sint, *privil.* 34. *R. Alfons. III.* quo ca- 65
vetur, quòd Gubernator non faciat remissiones de con-
demnatis contumacialiter in Curia Iustitiæ, nisi consul-
to Principe. Istæ enim exceptiones firmant regulam in
contrarium, *l. quæsitum,* §. *denique, ff. de fund. instruct.* plu-
ribus Barbos. *axiomat.* 85. *num.* 4. sed hoc non est vsu re-
ceptum.

Diximus *suprà*, Gerentem vices posse substituere, 66
præcedente approbatione Domini Regis, vel Proregis.
Sed dubitari potest, an substitutus ipsius, sive subroga-
tus, præferatur Locumtenenti dicti Gerentis vices? Et
ratio dubitandi est, nam subrogatum sapit naturam eius,
in cuius locum subrogatur, *l si eum,* §. *qui iniuriam, ff. si
quis cautionibus,* pluribus Barbos. *axiom.* 213. *num.* 1. at-
que adeo si Gerens vices, vt diximus, præfertur Locum-
tenenti, subrogatus ipsius Gerentis vices pariter præ-
ferri debet. Sed contrarium est verius, nam regula pro-
cedit in subrogatione legis, non hominis: vt Barbos. 67
explicat *ibid. num.* 2. & limatur in privilegijs, vt probat
num. 7. Cum autem Locumtenens, sit subrogatus à Prin-
cipe, & à lege, id est, *nostro text.* inde est, quòd præfera-
tur subrogato hominis; ita definitum per Senatum Re-

gia

gia interlocutoria publicata per Andream Martinum Pineda Regij mandati scribam, *die* 15. *Ianuarij* 1573. in favorem Don Iacobi Ferrer Locumtenentis, contra D. Franciscum Villarrasa, subrogatum D. Hieronymi Cabanilles, Gerentis vices, quæ confirmata fuit in Supremo; *R. provisione diei* 12. *Maij* 1574. Neque eo quòd
68 Locumtenens adsit, impeditur Gerens vices in subrogando, aut è contra, dummodo subrogati non excedant metas suæ potestatis, & iurisdictionis; quod etiam definitum fuit *in d. R. provisione Supremi, diei* 20. *Octob.* 1598. inter D. Iacobum Ferrer Gerentem vices, & D. Ludovicum de Calatayu Locumtenentem. Sed licet subrogati suis in casibus admittantur ad omnia negotia iudicialia, & exercitium potestatis ad principalem spectantia; quoad honorifica, nempe præcedentiam in actis publicis, cum Iuratis, & honores similes, nullatenus admit-
69 tuntur; nam Civitas semper observavit distinctionem, an subrogatio sit ab homine, vel à Principe, & lege, ita vt qui titulum à Principe obtinuit, admittatur in locum principalis: ab homine verò substitutus nequaquam; & in materia præcedentiarum standum est consuetudini, quæ servari debet vt lex; *l. fin. C. de offic. Præfect. vrbis, l. observare, §. antequam ff. de offic. Proconsult. c. cum olim, de consuetud.* Macerat. *variar. lib. 1. resol.* 81. *n.* 4. Matril. *dec.* 130. *n.* 16. *lib.* 2. Fœlix Contellorus *q.* 1. *de præcedent. n.* 6. *&* 58.
70 Sed cùm sententiæ, & acta iudicialia in Curia Gubernationis ferantur nomine illius, qui illo die sedit pro Tribunali, dubitari potest, an sportulæ, sive, vt apud nos dicitur, *Averia*, (sunt enim pars quædam pœnæ adquisitæ fisco, quæ Iudicibus applicatur *ex for. vlt. de not. scrib. & salar.*) debeantur sententiam ferenti, vel eam exequenti? Et ad Iudicem spectare, cuius tempore lata fuit sententia criminis condemnatoria, licet non tunc exigatur, tenet Giurba *cons.* 75. *num.* 30. qui plures refert, nec dissentit Larrea *allegat. fiscal.* 37. *num.* 25. *& seqq.* & sic fuit decisum per Dom. Marchionem de los Velez, ex deliberatione trium Aularum, Regia provisione publicata per Don Francisc. Alreus *die* 5. *Septembris* 1629. registrata in manu iudiciali dicti Alreus 61. *fol.* 41. in favorem D. Ioannis de Castelvi Locumtenentis, contra Don Ludovicum Ferrer Gerentem vices.
71 Pro coronide notandum est, quòd licet officia hæc valde assimilentur, cum eisdem Regnorum Aragonum, & Principatus Cataloniæ; imò ab origine eadem sint, nam Primogenitus vbique generalis Gubernator nascitur, & munus exercet, absque alio titulo, eo ipso quo adultus est, & Gerens vices, seu regens officium, loco ipsius introductus sit, & eius nomine iurisdictionem exerceat: tamen maxima differentia versatur inter nostrum Gerentem vices, & cæteros dictarum Provinciarum: nam vt patet ex Oliban. *vbi supra*, Fontanell. *decis.* 367. *num.* 1. *tom.* 2. *& de pactis, claus.* 4. *glos.* 15. *n.* 121. Molino *in repert. verb. Regens officium Gubernatoris, vers. Regens officium Gubernatoris non se intromittit*, & Bardaxi *dict. titul. quòd regens officium Gubernatoris, num.* 4. Gerens vices earum Provinciarum nullatenus exercet iurisdi-
72 ctionem, vbi adest Dominus Rex, vel eius Locumtenens generalis, sed alibi per Provinciam vagando, vel vtroque deficiente in matrice. Apud nos verò semper vtitur sua iurisdictione, habetque perpetuò publicam Audientiam, & Curiam in vrbe, ita vt Curia eius sit media in-
73 ter Curiam Domini Regis, id est, Regiam Audientiam, & Ordinarios; atque adeo ab eius decretis, tam per viam Recursus, quàm appellationis, vel evocationis, suis in casibus respectivè, patens aditus est ad Regiam Audientiam, vt Dominus Cerdan docet *in arbor. iurisd.*
74 *vers. El Governador*. Neque enim absente Domino Rege, vel eius Locumtenente generali aliquid Gerenti vices competit, ob quod in eius locum subrogetur, vel cum R. Senatu causas definiat, sicut de Catalaunis, & Aragonensibus tradunt præfati Doctores, & de Sardis Dominus Vico *in prag. R. Synd. tit.* 4. *c.* 1. *num.* 37. *& tit.* 1. *cap.* 45. Sed Regia Audientia obdormit, modo quo dicam *cap.* 4. §. 2. post decem dies forales, & ipse in eodem statu permanet iudicando de consilio suorum Assessorum, ni-
si nominetur Regens Locumtenentiam generalem Domini Regis; quod sæpius fieri vidimus. Sed hoc fit media Regia electione, expeditione privilegij, atque iuramenti præstatione. Et quamuis generalem constitutionem ad id ipsum Gerentes vices obtinere conati sint per forum in Curijs generalibus, neque eis à Principe concessum fuit, neque Regni assensus præstitus, sed solum ea, quæ narrantur *in for.* 33. *Cur. anni* 1626.

Et quoniam quotidie expediuntur literæ per Curiam 75
Gubernationis directè ad Locumtenentem generalis Thesaurarij, vt solvat quantitates debitas, dubitatum aliquando fuit, quomodo expediendæ sunt, tam respectu tractationis ipsius Thesaurarij, quàm Magistri Rationalis Regiæ Curiæ, cui incumbit onus dispungendi rationes, quas reddit ipse Thesaurarius? Et *R. rescripto diei* 16. *Iunij* 1622. lex data est, quæ præscribit formam literarum, quas *librançàs* vocamus, ita vt directæ Thesaurario dicant: *Per tal les dites coses vòs certificam, a fi queus placita pagar, &c.* Et in fine, dum loquuntur cum Magistro Rationali: *Provehim que lo Mestre Racional de* 76
la Regia Cort en lo present Regne ho reba en comte de legitima data, & descarrech. Et quia in visitatione carcerum, quæ fieri solebat in domo Gerentis vices, adesse debet dictus Locumtenens Thesaurarij, ex Regio rescripto iussum fuit, quòd habeantur in archivio Curiæ Gubernationis, & quòd Gerente vices præsidente, Locumtenens Thesaurarij cæteros præcedat.

Habet Gubernator duos lictores cùm fascibus argen- 77
teis, qui eum præcedunt, dum incedit publicè, & insigne personale, nempe scipionem, sive virgulam exiguam atri coloris, quam ipse, & eius Locumtenentes gestare solent iuxta copulam ensis; & ita ad eos specialiter pertiner, vt omnibus interdicatur vsus ipsius, sicut & titulus *Gubernatoris* in toto Regno, ex *R. Pragmat. publicata die* 14. *August. ann.* 1593. qua sub pœnis prohibetur Magna- 78
tibus, Baronibus, & cæteris habentibus vassallos, ne suos officiales *Gubernatores* nominent, & ne eo insigni vti permittant. De origine autem Scipionis, & vsu ipsius apud Romanos, dicam *infr. d. c.* 4. §. 2.

§. IV.

De officio Baiuli generalis, Magistri Rationalis Regiæ Curiæ, alijsque Regij patrimonij administris, ad for. 62. *de Curia, & Baiulo, for.* 1. *in extravag.* Que los contes dels Batles, *fol.* 38. *cum aliis iuribus.*

TEXTVS.

IACOBVS I. REX.

LO Batle, ò aquells qui rendes, ò censals, ó algunes altres exides nostres tendran, ò rebran, ò qui administracio de Batlia haurà, ó tendrà, no hoje: ne determenne jutge, ne defenesca alguns pleyts criminals, ò civils, sino tansolament los pleyts, è les demandes que seran sobre los censals nostres, ó les altres rendes nostres: los quals pleyts, è demandes solament hoje, jutge, é defenesca.

SVMMARIA.

1 *Tertia Curia est Baiuliæ generalis.*
2 *Baiulus in Iure diuersas habet significationes.*
Baiulus significat nuntium, sive executorem, ibid.
Item infimæ militiæ genus, ibid.
3 *Baiulus apud Grammaticos, est operarius, qui onera corpore, victus quærendi gratia, baiulat.*
4 *Baiulus apud nos, est nomen dignitatis, & significat Magistratum qui ius dicit inter fiscum, & privatum, & de Regio patrimonio curat.*
5 *Baiulus generalis est Procurator Cæsaris.*
6 *Baiuli etymologia tradita à Sebastiano Covarruvias.*
7 *Baiulus à* baiulando *dictus non inepiè.*
8 *Qui de Regio patrimonio curat, onus insupportabile gestat.*

9 *Baiuli generalis præcipua cura quæ ?*
10 *Baiuli officium à Regno capto fuit introductum.*
11 *Baiulus, tempore quo Iudæi & Sarraceni vrbem habitabant, inter eos ius dicebat.*
Baiulus ius dicebat inter omnes Sarracenos Regiæ ditionis, ibidem.
Et etiam oppidorum Ecclesiasticorum, ibid.
12 *Baiulus dat facultatem armandi fustes, naves, triremes.*
Baiulus est Iudex criminum patratorum, & quæstionum initarum in litore maris, ibid.
13 *Limita, vt non procedat in crimine communi.*
14 *Baiulus erat Iudex in crimine Plagij patrato per Sarracenos.*
15 *Baiulus est Iudex causarum suorum Officialium, in rebus ad officium pertinentibus.*
Cognoscit de contentionibus Alcadiorum domus monetæ. ibidem.
De causis piscationis Albuferiæ, etiam in foro, vbi pisces venduntur, ibid.
De causis eorum qui extrahunt res prohibitas, ibid.
16 *De causis pertinentibus ad incile villæ Algeziræ, vulgò* cequia Real.
17 *De quæstionibus fluminum totius Regni, & molendinorum, atque riparum eorundem, etiamsi constructi sint in terris Dominorum particularium.*
De naufragijs, eorumque iure, etiam in terris Baronum, ibidem.
De causis fœminarum domus penitentiæ, ibid.
18 *De constructione molendinorum, clibanorum, & balneorũ.*
19 *Baiuli iurisdictio est ordinaria.*
Baiulus in patrimonialibus immediatè subest Domino Regi, ibid.
20 *A sententia Baiuli in patrimonialibus non datur appellatio, vel recursus ad Regiam Audientiam.*
21 *Baiulus cognoscit de causis appellationum in patrimonialibus mutato Assessore.*
22 *Iurisdictio Baiuli prorogabilis est.*
23 *In causis in quibus iurisdictio Baiuli prorogatur, non sentitur superior cæteris Ordinarijs, & sic non vtitur verbis præceptivis, sed deprecativis.*
Baiulus delegare potest, ibid.
24 *Baiulus antiquitus in electionibus Officialium vrbis, pluribus facultatibus, & prærogativis fungebatur.*
25 *Baiulo plura detracta sunt per expulsionem Sarracenorum, & per impositionem manus Superioris, atque concessionem insaculationis.*
Quæ nunc vestigia remaneant eius splendoris, ibid.
26 *Baiuliæ divisio, sicut Gubernationis citra, & vltra Sexonam.*
27 *Baiulus generalis vltra Sexonam, civitatis Alonensis, & illius partis Regni denominatur, & quare ?*
28 *In Alone vrbe commercium vberius viget.*
29 *Baiuli generales habent Assessores Togatos.*
30 *Baiulus generalis Valentiæ habet Locumtenentem generalem.*
Baiulus Alonensis non habet Locumtenentem, sed sunt in dicta vrbe, & Orceli Baiuli locales, ibid.
31 *Baiulus Alonensis, Locumtenens Valentini appellatur, in* privil. 1. Domini R. Ferdinandi I.
32 *Qui nunc ea officia obtinent.*
33 *Baiuli debent esse naturales Regni.*
Baiuli officium, speciali dispositione, nemo cogitur subire, ibid.
34 *Consilium, sive, vt vulgò dicitur,* junta, *patrimoniale, quod apud nos.*
35 *Magister Rationalis sequitur Baiulum, in ordine, & prærogatiua.*
Belluga explicatur in speculo, rub. 6. n. 6. *ibid.*
36 *Magister Rationalis in Catalonia præcedit Baiulum.*
Apud nos secus, ibid.
37 *In materia præeminentiarum consuetudo est altera lex.*
38 *Magister Rationalis quis.*
39 *Magister Rationalis an sit procurator Cæsaris.*
40 *Procurator Cæsaris Rationale vocabatur, & quare?*
41 *Magister Rationalis, Principis dispensator est.*
42 *Magistri Rationalis officij initium apud nos.*
43 *Eplicatur* for. 1. *in extravag.* Que los contes dels Batles, *fol.* 38. *iuncto* foro 94. de Cur. & Baiul. & privil. 33. Reg. Alfons. II.
44 *Magister Rationalis cognoscit de causis civilibus Officialium suæ Curiæ tantum.*
45 *Magister Rationalis habet iurisdictionem ad obseruantiam privilegiorum Alcadiorum, & cæterorum Officialium domus Monetæ.*
46 *Magister Rationalis ad quæstiones iuris in rebus ad se pertinentibus habet consultores ex R. Consilio.*
47 *Magister Rationalis habet Locumtenentem, ad quem omnes prærogativæ ipsius eo absente spectant.*
48 *Magister Rationalis habet quatuor Coadiutores.*
49 *Qui nunc hæc officia obtinent.*
50 *Magister Rationalis habet Aulam intus Regiam.*

TErtium Tribunal, sive Curia in nostro Regno est Baiuliæ generalis. Hoc nomen *Baiulus* in iure diversas habet significationes. Significat enim Nuntij, sive Executoris officium : Bartol. *in l. penult. Cod. de exec. & exactor. lib.* 12. item infimæ militiæ genus, idem Bartol. *in l. Colonos, C. de agricol. & censit. lib.* 11. ibi: *Servus non potest esse Baiulus, licet hæc militia sit infima.* Apud Aragonenses, & Catalaunos significat Iudices ordinarios, Bardaxi *tit. quod de cætero officium Baiuliæ, vers. in foris, fol. mihi* 140. Oliban. *dict. vsatic. alium namque, c.* 4. *num.* 12. *& seqq.* Fontanel. *de pactis, claus.* 4. *glos.* 10. *p.* 2. *à num.* 66. *& decis.* 366. *per tot. tom.* 2. *& decis.* 185. *per tot.* 1. 1 2

Apud Auctores linguæ Latinæ Baiulus est operarius, qui onera corpore suo, victus quærendi gratiâ, portat: Ambros. Calepin. Sextus Pomp. Festus *in dictionar.* & Iosephus Laur. *in Amalthea Onomastica, verb. Baiulus.* Bene ad rem Cicer. *de Orator. lib.* 3. *Remigen aliquem, aut Baiulum nobis oratorem descripseris.* Nam derivatur à baiulando, quod est humeris portare. 3

Apud nos autem Magistratum significat; cui incumbit onus diendi ius inter fiscum, & privatos, exigendi redditus Regij patrimonij, & de eo in omnibus, & per omnia curare. Quare Baiulus generalis idem est, ac Cæsaris Procurator, vt latè probat Dominus Leon, *decis.* 87. *num.* 1. *& decis.* 105. *per tot. lib.* 1. *& decis.* 187. *num.* 1. *lib.* 2. Hanc eandem significationem tribuit Sebastianus Covarruvias *in suo Thesauro linguæ Beticæ, verb. Bayle,* vbi dicit importare idem, ac potestas, & hinc deducit à nomine *Baylio*, quòd iuxta constitutiones Ordinis Divi Ioannis Hierosolymitani, *tit. de verbor. signif. Bailij antiqua Gallorum lingua dicebantur, domorum, aut aliorum præfecti prædiorum, sive administratores :* Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 3. *cap.* 19. Vvolfgang. Laz. *Comment. Reipub. Rom. lib.* 2. *cap.* 13. perdoctè, vt solet, Don Francisc. Amaya *in l.* 2. *num.* 3. *& seqq. C. de iur. fisc. lib.* 10. *l.* 5. *num.* 11. *C. de bonis vacantibus, eod. lib. l. fin. cap.* 3. *num.* 5. *C. de Decurio. eod. lib.* 10. omino videndus, & post eum Don Ioannes Baptista Larrea *allegat. fiscal.* 52. *num.* 11. *& seqq. tom.* 1. Sicque Baiulus Præfectus est Regij patrimonij, atque adeò non inoptè significatio hæc tribui potest. 4 5 6

Sed neque impropriùs aliam ab Auctoribus linguæ Latinæ traditam, à *baiulando* nomen ipsius derivando, dicendum est, ei convenire : Magistratus enim, cui incumbit cura Regij patrimonij, vniuersæ Reipublicæ onus baiulare videtur (nam vt Tacitus ait 4. *histor. Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendijs.*) quod insupportabile est, nam nil difficilius, quàm iura Regia exigendi cura. Idem Tacitus 2. *histor. Sed nihil æquè fatigat, quàm pecuniarium conquisitio.* ob quod Baiulum Operarium vniversæ Reipublicæ proprijssimè esse dicemus ad rem Ramirez *de l. Reg.* §. 15. *n.* 12. latè Solorzan. *Emblem.* 82. *ex num.* 2. 8

Baiulus itaque generalis apud nos, est idem, ac Procurator Cæsaris, vt ex Domino Leon diximus *suprà.* cui consonant tradita à Belluga *in specul. Rub.* 6. *num.* 11. præcipuáque eius iurisdictio versatur inter fiscum, & 7

privatos,

priuatos, & circa res patrimoniales Principis, vt in *noſtro foro* 62. Belluga, & Dominus Leon, *vbi prox.* Dominus Ceidan *in arbor. iuriſdiction. verſ. El Bayle*, Oliban. *dict. cap.* 4. *num.* 53. *& cap.* 5. *num.* 15. Molinus *in repertor. foror. Aragon. verb. Baiulus*, & ibi Portoles, Bardaxi *vbi proxim. verſ. fin.* & Ramirez *vbi ſup.* Ferrer. *obſerv. lib.* 1. *cap.* 29. *&* 23. Peguer. *in praxi Civil. Rub.* 4. Ripoll. *Regaliar. cap.* 25. *num.* 70. *&* 74. *& cap.* 39. *num.* 185. *cum ſeqq.* Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. par.* 2. *quæſt.* 6. *n.* 75. *& quæſt.* 7. *num.* 10. *cum ſeqq. & num.* 52. *cum ſeqq.* Dominus Creſpi *obſer.* 62. *ex num.* 3. & Ego *de re Crim. contr.* 6. *ex num.* 5. Apud Sardos adhuc Procurator Regius nominatur, Dominus Vico *ad pragmat. tit.* 1. *c.* 47. & paſſim Lon Anton. Canales *in diſcurſ. Parlament. ad fin. in Catalog. officior. Curiæ.*

10 Fuit apud nos officium Baiuli à Regno capto introductum, vt patet ex *noſtro text.* & quamuis *ibi*, & *alijs iuribus*, tantum ei tribuatur iuriſdictio generaliter ad omnes cauſas Regij patrimonij, poſtea ad plures alias
11 cauſas extenſa fuit; nempe tempore Iudæorum, & Sarracenorum; hoc eſt, quando iſtæ gentes in vrbe degebant, ad omnes quæſtiones inter ipſos: *for.* 67. *eod. tit.* & id tam ciuiles, quàm criminales, & ad quæſtiones eiuſdem gentis, habitantis in oppidis Regiæ dominationis, & Eccleſiaſticorum, *privil.* 7. *R. Iacob. II. for.* 66. *eod.*
12 *tit.* Ad facultatem concedendam armandi fuſtes, naves, triremes, *for.* 64. *eod. tit.* Ad crimina, & quæſtiones patratas in litore maris, *for.* 68. *eod. tit. privil.* 47. *Domini*
13 *Reg. Peri II.* Quod intelligo, vt *in privil.* 95. *eiuſdem Reg.* nempe quando delictum eſt contra proviſionem, vel res pertinentes ad ipſum Baiulum, Regiúmque patrimonium ſecus in crimine communi, *privil.* 135. *eiuſd. Reg.*
14 Ad crimen Plagij patratum per Sarracenos, *privil.* 77. *eiuſd. Reg.* Ad cauſas ſuorum Officialium in rebus ad officium pertinentibus, *privil.* 7. *R. Ferdinandi II.* vt ex-
15 plicat Doct. Ludovicus Ocaña Oriolenſis *in capit. iur. Almoxarif. cap.* 12. *num.* 6. *& ſeqq.* Ad cauſas contentionis Altadiorum domus Monetæ, apud nos *Secca* appellata, & ad pœnas commiſſas, ſive debitas ab Officialibus eos perturbantes in ſua iuriſdictione, *privil.* 11. *eiuſd. Reg.* Ad cauſas piſcationis Albuferiæ, & fori, vbi piſces venundantur, vulgò *la Peixcateria*, *privil.* 7. *in extravag. fol.* 126. Et ad cauſas extrahentium res prohibitas, ſive, vt dicimus *Vedado*; *privil.* 17. *in extravag. fol.* 239. quæ omnes continentur ferè *in for.* 7. *de Cur. & Baiul.*
16 Cognoſcit etiam Baiulus de quæſtionibus circa aquam incilis Regalis villæ de Alzira, *privil.* 9. *R. Ioann. II.* & de quæſtionibus fluminum totius Regni, atque riparum & molendinorum, eorundem, etiamſi conſtructa ſint in terminis dominorum oppidorum; ſive Baro-
17 num, *privil.* 106. *Domini R. Petri II.* vbi ſententia in contradictorio iudicio. De naufragijs, eorumque iure, etiam in terris Militum, & Baronum, *privil.* 53. *Domini R. Alfonſ. III.* Cognoſcebat etiam de cauſis fœminarum, quæ è vita quæſtuaria ad Domum pœnitentiæ confugiebant, *privil.* 117. *R. Petri II. §. vlt.* Sed quoniam domus illa non extat, aliaque conſtructa eſt ſumptibus
18 ærarij vrbis Divo Gregorio dicata, ſpecialibus privilegij hoc immutatum credo. Cognoſcit etiam de conſtructione molendinorum, clibanorum, & balneorum, *privil.* 75. *el ſegundo, & privil.* 130. *Domini R. Iacob. II.*
19 Iuriſdictio Baiuli ordinaria eſt, neminique in patrimonialibus ſubiecta, niſi immediatè Domino Regi, tanquam Caput per ſe ſtans, *dict. privil.* 7. *R. Ferdinandi II. per tot.* Sicque, neque ad Regiam Audientiam in patrimonialibus, provocatio, aut recurſus conceditur, *privil.* 31. *Domini R. Ferdin. II.* (Quare cauſæ Baiuliæ evocari non poſſunt, *R. reſcriptum dat. Matriti. die* 27. *Februar.* 1619. imò reſtituendæ, etiamſi non poſtuletur, nec adhuc decretari ad recognoſcendum, *R. reſcriptum dat. S. Laurentij die* 16. *Septembris* 1618. confirmatum per aliud, *diei* 18. *Aprilis* 1619. tradit Ocaña *de iur. Al-*
20 *moxarif. cap.* 16. *num* 3. *& ſeqq.*) Sed ad eundem Baiulum pertinent mutato Aſſeſſore, vel ad Supremum Aragonum Conſilium, & caſu quo mutato Aſſeſſore in ſecunda inſtantia cognoſcat Baiulus, tenetur nominare vnum ex Doctoribus Regiæ Audientiæ, iuxta ordinem, ſive vt vulgus infit, *por turno*, apud nos *boxart.* Tradit P. Man- 21
dariaga *dict. cap.* 4. §. 2. Ocaña *vbi proximè num.* 4. *& ſeqq.* Ex quibus infertur, quòd prorogabilis eſt eius iuriſdi- 22
ctio, quod pluribus probat Dominus Leon *dict. deciſ.* 105. *per tot.* Sed quia hoc in caſu Baiulus non cenſetur 23
ſuperior cæteris ordinarijs, non verbis præceptivis, ſed deprecativis vtitur in literis, Dominus Leon. *dict. deciſ.* 87. *per tot.* & delegare ſoler, ſive ſubſtituere caſu quo legitimè impediatur. Antiquitus enim pluribus prærogativis fungebatur, tum in cauſis, & rebus Sarracenorum, tum etiam in electionibus Officialium vrbis: nunc au- 24
tem multum ei detractum eſt, & per expulſionem Maurorum, & per conſuetudinem, atque impoſitionem manus Superioris, conceſſionemque privilegij inſaccula-
tionis, de qua *infr. cap.* 4. Sed adhuc permanent veſtigia 25
illius ſplendoris: nam interventum habet in omnibus electionibus, eas nomine Regio publicando, cellulas electorum capiendo, atque iuramenta novorum Officialium deferendo; nam cuncta in poſſe ipſius præſtantur publicè in Sede Valentina.

Sicut enim pars Regni Occidentalior, quoad Guber- 26
nationem diviſa fuit (vt *§. precedenti* diximus) à Gubernatione vrbis, & reſidui Regni; ita pariter, quoad Baiuliam generalem diviſum Regnum habemus: nam in Gubernatione Regni vltra Sexonam, Baiulus generalis adeſt, qui Baiulus generalis vrbis Alonenſis, & Regni vltra Sexonam, denominatur, *for.* 14. *in fin. de rerum diviſ.* Summaque ratione nititur, quòd vrbi Alonenſi hæc prærogativa concedatur: nam quamuis civitas Orcelis ſit caput eiuſdem Provinciæ, æquiſſimum fuit Alonenſi honorem ſimilem tribuere. Quia ſicut ad primam vrbem pertinet honos tituli Gubernationis, quod eſt præcipuum officium; ita vrbi, & dignitate, & antiquitate ſecundæ, parique in magnitudine, & fortè divitijs vberiori, ſecundæ dignitatis titulus reſervatur. Tum etiam, 28
quia cum Regium patrimonium, de quo curat Baiulus, vt plurimum conſiſtat in iuribus, quæ ſolvuntur ex mercibus ingredientibus, & egredientibus Regnum, in Alocibus ingredientibus, & egredientibus Regnum, in Alo-
neque ſit commercium vberius, ratione portus maritimi, ibi aſſiſtentia ordinaria Baiuli generalis, tanquam in propria ſede figenda erat, & illius denominatio reſervanda. Benè verum eſt, quòd de hac diviſione dubitari metitò poteſt; nam *in privileg.* 1. *Domini Reg. Ferdinandi I.* Baiulus vltra Sexonam Locumtenens noſtri Baiuli nuncupatur expreſſe, cuius rei veſtigia conſervantur, nam in eo diſtrictu noſter Baiulus adhuc vtitur iuriſdictione in iuribus ſalis, & quemæ, vt tritum, & notum eſt.

Habet vterque Baiulus Aſſeſſorem Togatum, de con- 29
ſilio cuius iudicat cauſas ad iuriſdictionem prædictam pertinentes, cum interventu Regij patrimonij Advocati, & citatione Procuratoris patrimonialis, probat Oca- 30
ña *de iur. Almoxarif. cap.* 14. *num.* 2. Sed noſter Baiulus, qui dignitate, & præeminentia præfertur, habet Locumtenentem generalem in officio, qui caſu quo ipſe legitimè impediatur, eo munere fungitur cum omnibus honoribus, & præeminentijs, à Rege Domino ad id officium promotum; & Receptorem generalem, apud quem pecuniæ Regij patrimonij deponuntur, qui Præfectus ærarij eſt; de quo Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 3. *cap.* 24. Baiulus autem Alonenſis non habet Locumtenentem, neque Receptorem generalem, ſed Baiulos locales, atque Receptores particulares, in eiſdem civitatibus. Sunt etiam Baiuli locales in omnibus civitatibus, & villis, ſive oppidis Regię ditionis totius Regni, qui Baiulo generali ita ſubſunt, vt Locumtenentes ipſius in vnoquoque oppido reputentur, eiuſque mandatis ita parere tenentur, ſicut ſi ab ipſo Rege dimanarent, atque in caſu ino- 31
bedientiæ poſſunt ab officio per ipſum deponi, alijque loco ipſorum nominari, *dict. privil.* 1. *Domini Regis Ferdinandi I.*

Qui autem hæc officia nunc obtinent, ſunt ſequen- 32
tes.

Illuſtris

Illustris Don Bartasar Pardo de la Casta Marchio de la Casta Comes de Alaquas, Bayulus Generalis Civitatis & Regni Valentiæ: nunc Prorex Regni Maioricensis.

Nobilis Don Gaspar Frigola Equestris Ordinis B. Mariæ de Montesa. Locumtenens Generalis ipsius.

Magnificus D. Frater Hippolytus Samper, eiusdem Ordinis, Prior Collegij Sancti Georgij, Assessor Baiulij Generalis.

Don Ludovicus Pallas de Vallebrera Baro de Cortes, Receptor Generalis Baiulij.

In Bayulia Alonensi.

Nobilis Don Arnaldus Rosell, Baiulus generalis.
Nobilis Don Franciscus Pasqual de Ibarra, Assessor.

33 Baiuli omnes debent esse naturales istius Regni, *dict. for.* 101. *de iurisd. omn. iudic.* & quamquam regulariter munera publica coactus vnusquisque subire debeat, vt tradunt Mastrill. *de Magistrat. lib.* 1. *cap.* 30. & Don Francisc. Amaya *in rub. C. de Decurion. lib.* 10. sed speciali dispositione in Baiulo regula hæc non procedit, *for.* 80. *de Cur. & Baiul.* neque conferri potest officium hoc Iudæo, Sarraceno, aut publico vsurario, *for.* 83. *cum duob. seqq. eod. tit.*

34 Hæc summariè quoad iurisdictionem Regij patrimonij, quoad administrationem, licet antiquitus Baiulus de ea solum curabat; nunc non ab eodem tantum, sed à Consilio patrimoniali Regia pecunia, & proventus reguntur, quòd vulgò appellatur, *Iunta patrimonial*, quæ diebus Martis, & Iovis in Regia congregatur, celebraturque vespere, domino Prorege præsidente: adsúntque in ea Baiulus generalis, Magister Rationalis, Assessor Baiuliæ, R. Patrimonij Advocatus, Receptor Baiuliæ generalis, & Procurator Regij patrimonij, ibique de conductionibus, atque exactionibus iurium Regiorum, erogationibus, emphyteutis, cæterisque ad patrimonium pertinentibus agitur. Istius Consilij origo refertur ad tempus, quo Licentiatus Petrus de la Gasca, tanquam Regius visitator illud instituit; diciturque confirmatum Regijs rescriptis *diei* 14. *Ianuarij* 1547. (Nam Gasca suam commissionem exequebatur in *mense Iunij anni* 1544.) & *Diei* 20. *Februarij* 1560. quo iustum fuit quòd Prorex ad libitum interesset. In Alone etiam adest Consilium, sive *Iuncta* patrimonialis, ad easdem res peragendas in eo districtu.

35 Sequitur immediatè in ordine, & prærogativa Magister Rationum Domus, & Curiæ Regiæ. Et licet Belluga *dict. rub.* 6. *num.* 9. eum præferat Baiulo; nescio quo pacto indistinctè ibi locutus fuit, nam observantia contrarium
36 demonstrat, tribuens Baiulo generali præcedentiam in omnibus. Ego enim inspecta *Belluga* traditione, miratus fui, & alioquin illud intelligere non valeo, nisi animadverso quòd eo in loco locutus fuit de Curijs generalibus totius Coronæ Aragonum, vt legenti patebit. Cum autem in Catalonia officium Magistri Rationalis Baiuli officium præcedat, vt expressè tradit Xamar. *de offic. Iudic. & Advocat. part.* 1. *quæst.* 2. *num.* 56. & ante eum Olibanus *dict. cap.* 4. *num.* 52. & 53. inde est, quòd indistinctè
37 locutus fuit iuxta observantiam Cataloniæ. Sed apud nos semper Baiulus præfertur, sive sit in actis publicis, sive in Consilio, vel *Iunta* patrimoniali, vt notum est omnibus; & in his ad consuetudinem recurrendum est, *leg. fin. C. de offic. Præfect. vrbis, l. observare, §. antequam, ff. de offic. Proconsul. Cap. cum olim, de consuetud.* Maceratens. *variar. lib.* 1. *resolut.* 81. *n.* 4. Seraphin. *decis.* 716. *n.* 18. Ludovis. *decis.* 124. *n.* 2. Mastril. *decis.* 130. *n.* 16. *tom.* 2. Fœlix Contelorus *in lib de præcedentia, n.* 6. & 88. pluribus D. Ioan. Baptist. Larrea *allegat.* 51. *n.* 8. *cum seq.* Licet Magister Rationalis asserat primùm præcedentiam ad se pertinuisse, & postea Regio decreto Baiulo concessam, sed de hoc non est mentio in iure nostro: meminit de hoc officio, licet non exactè explicet, Mandariaga *dict. capit.* 4. §. 2.

38 Iste Magister Rationalis non est idem, ac illi eiusdem nominis, de quibus per Mastril. *de Magistratib. lib.* 5. *c.* 9. *n.* 3. nam illi sunt Consiliarij Tribunalis Regij Patrimonij apud Siculos, vt infit *nu.* 6. & *seqq.* sed qui de rationibus, & administrationibus Regijs cognoscit, eas recipiendo, dispungendo, atque definiendo, *for.* 93. *de Cur. & Baiul. fol.* 1. *in extravagant. Que los contes dels Batles, fol.* 38. *cap.* 6. *actorum Brachij Ecclesiastic. & Rega. Curiarum anni* 1552. Belluga *d. rub.* 6. *n.* 9. vbi Borrel. Ramir. *d.* §. 15. *n. fin.*

39 Sed nunc videndum est cui officio correspondeat hoc Magistri Rationalis? & quamquam Belluga *ibidem*, asserat Procuratori Cæsaris; quod non impugnat Borrel. *in adddit. lit. M.* tamen impropriè ad eum pertinere dicendum est. Nam licet Procuratori Cæsaris non solum incumberet onus dicendi ius inter fiscum, & privatum, atque de ærario, sive Principis pecunia, eúsque exactione curare; sed etiam rationes omnium reddituum, atque vectigalium ad Cæsarem pertinentium dispungere, & definire: ob quod *Rationalis* vocari solitus fuit, vt latè probat Don Franciscus Amaya *in dict. leg.* 2 *num.* 3. *C. de iur. fisc. lib.* 10. Larrea *dict. allegat.* 52. *nnm.* 12. So-
40 lorçan. *de iure Indiar. lib.* 5. *cap. vnico, num.* 131. *& seqq.* (vbi ad rem plura) tamen apud nos hæc divisa reperiuntur, ita vt iurisdictio, & cura patrimonij ad Baiulum pertineat: rationes exigere rerum patrimonialiun, eásque dispungete, & definire ad Magistrum Rationalem,
41 vt ex supradictis patet; ob quod non potest propriè, & adæquatè ad hunc Magistratum Procuratoris Cæsaris dignitas pertinere; sed magis accedere videtur ac Principis Dispensatoris officium, de quo Amaya *in leg.* 1. *C. de exactor, tributor. num.* 12. & 13. *eodem lib.* 10. quod Borellus insinuavit. Cæterùm magna dignitate, atque plurimis prærogativis fungitur, vt expresè dicitur *n privileg.* 11. *in extravagant. fol.* 237. ibi: *Cuius officium magnum, & præcipuum est, ac dignitatibus, & præeminentijs decoratum.*

42 Quando autem hoc officium quoad nos institutum fuit? dubitari potest; nam licèt in *dicto foro* 1. *in extravagant. Que los contes dels Batles, fol.* 38. expresè contineatur institutio, & creatio illius facta à Domino Rege Alfonso Tertio, anno 1419. tamen de Magistro Rationali expressis verbis loquitur *privileg.* 33. *Domini Reg. Alfonsi Secundi*, ibi: *Mandantes per præsentes Magistro*
43 *Rationali Curiæ nostræ, aut alij cuicunque à dictis Iustitijs computum audituro: quod dicta consueta salaria in eorum computum recipiat, & admittat ipsis exhibentibus apochas de soluto, assignationibus prioribus, ac alijs imposterum faciendis obsistentibus vllo modo.* Nec placebit si dicas id errore fortè factum esse in compilatione privilegiorum, eo quod inter privilegia Alfonsi III. hoc collocandum sit: nam eius concessio fuit facta anno 1330. sicque regnante Alfonso II. nam hic successit Iacobo II patri, anno 1327. vt tradit Mariana *lib.* 15. *cap.* 19. & obijt anno 1335. vt ipse infit *lib.* 16. *cap.* 4. at verò Alfonsus III. successit Ferdinando I. anno 1416. vt ipse docet *lib.* 20. *cap.* 8. Demum de eodem officio fit mentio *in for.* 94. *de Cur. & Baiul.* ibi: *Que la Cort reba lo conte en poder del nostre Mestre Racional*, qui editus fuit anno 1342. Sed dicendum est, quòd à principio, quamuis Magister Rationalis esset officium Regiæ domus, & Curiæ, non tamen erat Magistratus in Regno lege firmatus: sed si Dominus Rex in Regno reperiebatur, suum munus regebat; eo autem absente, minimè: quod deprehenditur ex verbis *eiusdem privil.* 33. ibi: *Aut alij cuicunque à dictis Iustitijs computum audituro*, qui erat Baiulus, *for.* 91. *& dict. for.* 93. *eod. tit.* In *dicto* autem *for.* 1. *in extravag.* expresè officium hoc creatum fuit, his verbis: *Lo qual de present elegim, intitulam é nomenam, ò de altra persona que sia del dit Regne idonea, per nos, ò nostres successores elegidora, que exercesca les dites coses, é sia dit, é nomenat Mestre Racional de nostra Cort en Regne de Valencia.* Ex quibus vltimis verbis clarè deducitur, quod antequam forus hic conderetur, non erat Magister Rationalis specialiter creatus ad Regnum Valentiæ, sed Curiam sequebatur, & erat

torius

totius Coronæ : quod etiam deprehenditur *ex dict. lib. Ordin. R. domus*, de quo *suprà* mentionem feci. In *dict. autem extravaganti lege*, creatus fuit hic Magistratus ad nostrum Regnum, ibi: *Mestre Racional de nostra Cort en Regne de Valencia.*

44 Præter cognitionem rationum rerum fiscalium, & patrimonialium, tributa fuit iurisdictio eidem Magistro Rationali in causis civilibus dumtaxat ministrorum sui officij, *dict. privil. 11. in extrav. fol. 237.* ibi: *Quod in causis civilibus, dictos Officiales, alioſque domesticos, familiares, & servitores, præfati Magistri Rationalis, ipsorumque familias, quomodocunque, & quavis ratione defendendo tangentes.* Quæ iurisdictio privativè quoad omnes, etiam Proregem concessa fuit, vt *ibidem* expresè cavetur. Et cum limitatione ad causas civiles, & ad personas ibi expressas concessa sit, prorogari non potest. Nam in iurisdictione æquè principaliter restricta, & quoad personas, & quoad causas, nunquam admittitur prorogatio Barbos. *in l. 1. art. 1. n. 121. & 147. ff. de iudicijs.*

45 Demum habet concessam iurisdictionem ad observantiam privilegiorum concessorum Alcadijs, alijsque Officialibus domus Monetæ, cum potestate coërcendi per pœnas legibus nostris indictas, *privil. 6. R. Ioan. II. in fin.*

46 Ad quæstiones iuris terminandas habet Consultores de Regio Consilio; vt in simili notat Salorçano *de iur. Indiar. lib. 4. cap. 3. num. 46. tom. 2.* & ad sui muneris admi-
47 nistrationem præter Locumtenentem, cui omnia privilegia ipsius concessa sunt, eo absente, vel impedito, vt de Gubernatore, & Baiulo dixi (adeò vt, quamvis contrarium obtinere Brachia Regni conata fuerint in precibus
48 *for. 66. Cur. ann. 1604.* denegatum expresse fuerit) tres coadiutores habet præter ipsum Locumtenentem, qui etiam coadiutoris officium obtinet cum actuali, & per-
49 petuo exercitio. Qui enim hodie hæc officia obtinent sunt sequentes.

Nobilis Don Illephonsus Zanoguera, Magister Rationalis.
Nobilis Don Balthasar Guerau de Arellano, Locumtenens.

50 Exercetur hæc iurisdictio Rationum intus ipsam Regiam, vbi Aulas habet ad computorum, & Rationum exigendarum, expeditionem, & archivium, quo Rationum omnium libri custodiuntur, vt expresè dispositum est *in for. 33. de notar. scrib. & salar. d. for. 1. in d. extravag. fol. 38.*

51 Nunc autem postquam bella intra Hispaniam ducuntur, habet ex Principis concessione annexam suo officio rationum rerum militarium curam, vulgò dictam, *La veheduria, y contaduria general*, cum vberiori salario, ob quod eiusdem muneris auctoritas non modicum incrementum accepit: nam militaria omnia officia, quæ de stipendijs, commeatu, annonaque militari curant, melioris conditionis esse solent, securioriſque exercitij, ob quod assidua est æmulatio inter eos, qui, *Oficiales de la pluma*, appellantur, & milites ipsos qui in conflictu vitam tot periculis exponunt; quare sicut honoribus prævalent isti, illi stipendijs effectivis anteponuntur.

§. V.

De Iudice causarum Decimalium, & de eius iurisdictione, ad for. final. de Decimis.

TEXTVS.

CAROLVS IMPERATOR REX Hispaniæ, Montisoni Anno 1542.

ITem senyor, com ab diversos privilegis, otorgats per los Serenissims Reys de Valencia, predecessors de V. Magestat, sia estatuit, y ordenat lo modo, forma, y stil que te, y ha de tenir lo Iutge dels Delmes, en la exaccio dels Delmes, y Primicies, aixi Eccleſiastiques, com del terz de V. Magestat, è deutes, per raho dels dits fruits decimals, è de com ha de coneixer les dites causes quant hihaguès algun dubte ab Assessor. Y totes les altres coses ques dehuen fer, y observar per aquell, per la bona administracio, y regiment de dit ofici, é execucio de aquell. E que de les causes, y execucions per aquell fahedores no sen puxen entremetre lo Portantveus de Governador, ni evocarse a la Real Audiencia, segons que per dits privilegis es mes llargament contengut, y expressat, los quals se volen *de verbo ad verbum* haver per expressats: los quals dits privilegis son estats per V. Magestat confermats ab acte de Cort per V. M. fet en les Corts per V. M. darrerament celebrades en la present vila de Monçò. E com los dits privilegis *de facto* no serien observats, ni se observarien en la Real Audiencia, ni per lo Portantveus de Governador, ni Lochtinent de aquell de la vostra Ciutat, y Regne de Valencia: los quals es a justicia, y raho conforme aixi per esser estats confermats per V. M. com encara, perque segons aquells los qui son estats Iutges dels Delmes, è tengut lo dit ofici, han tengut, y acostumat de tenir, y regir lodit ofici antiquissimament. Per ço lo Braç Eclesiastich suplica, y demana esser per V. Magestat provehit, è statuit, y ordenat, que los dits privilegis atorgats, als dits Iutges dels Delmes, é totes les coses que en aquells son contengudes, statuides, y ordenades, sien inviolablement observades per los desus dits Oficials de V. Magestat, y que aquells no sen empatchen, ni sen puixen empatchar, ni entremetre del dit Iutge dels Delmes, ni de les coses tocants adaquell en virtut de dits privilegis, ans aquell vse, é puixa vsar del dit ofici conforme als dits privilegis, é coses en aquell contengudes, specificades, y al stil, y practica que tots temps se ha tengut, y observat, y practicat en la dita sua Cort, no obstants qualsevols emantaments, *de facto* fets en la Real Audiencia, é per lo Portantveus de Governador, è Lochtinent de aquell, é altre qualsevol Oficial, é altres qualsevols furs, ê actes de Cort, aixi fets en les Corts celebrades en la present vila de Monçò en lo any 1533. com en qualsevol altres Corts celebrades en qualsevol altra part, ans agut aquells per revocats, cassats, é annullats, com si no fossen james estats fets. *Ques serven los furs è privilegis, remoguts tots abusos.*

SECTIO PRIMA.

SVMMARIVM.

1 *Iudex causarum decimalium non concurrit cum alijs Magistratibus.*
2 *Causæ decimales ad Iudicem Regium pertinent, & quare. Decimæ factæ fuerunt profanæ. ibid.*
3 *Concessio Decimarum Regi Sancio Ramirez facta fuit per Alexandrum II. & Gregorium VII. summis Pontificibus.*
4 *Tenor Bullæ Gregorij VII. traditur.*
5 *Bullæ Gregorij VII. error inscribitur* 13. Kalend. Martij.
6 *Gregorius VII. Pontifex creatus die 22. Aprilis* 1073. *& num. 9.*
7 *Concessio istius Bullæ ponitur à Zurita anno* 1074.
8 *Verius est concessam fuisse anno* 1080.
10 *Gregorius VII. Pontificatum obtinuit duodecim annos, vnum mensem, & tres dies.*
11 *In supputatione temporum magna varietas inter historiatores reperitur.*
12 *Rex Sancius Ramirez, Sancium Abbatem Oratorem Romæ misit.*
13 *Sancij Regis frater Garcia Episcopus Iaccensis concessiones impugnavit.*
14 *Sancius Abbas electus anno* 1077.
15 *Sancius Rex Decimas restituit Ecclesiæ Divi Vincentij Rotensis, quia in concessione non comprehendebantur.*

16 *Alque*

16 *Alquezarense Cœnobium fundatum fuit ab ipso Rege Sancio post annum* 1074.
17 *Decimarum plures concessiones virtute huius privilegij Reges Aragonum fecerunt.*
18 *Rotæ Rom. memorabilis decisio coram Buratto in causa Decimarum*, die 30. Ianuarij 1615.
19 *Vrbanus II. Petro Sancij filio expressius Decimas concessit, antecessorum gratias confirmando.*
20 *Tenor Bullæ Vrbani II.*
21 *Auctores qui hanc concessionem tradunt.*
22 *Rotæ decisiones ipsam concessionem approbantes.*
23 *Petrus Arogonius I. an esset Rex Hispan. in dubio revocatur.*
24 *Rota respondit bene ad hoc dubium.*
25 *Aragoniæ, & Navarræ Regna in Hispania sunt.*
26 *Anno* 1095. *in Hispania non fuit Rex aliquis nomine Petrus, & Sancij filius, nisi Aragonius.*
27 *Castellam dominabatur Alfonsus VI. frater Sancij, qui ad Zamoram necatus fuit.*
28 *Rex Iacobus Ecclesias dotavit post Regni expugnationem.*
29 *Decimæ effectæ fuerunt profanæ ex Pontificia concessione.*
30 *Ratio huius conclusionis.*
31 *Decimæ semel factæ profanæ, sunt de iurisdictione laici.*
32 *Onus dotandi an effectus acquisitionis Decimarum interdixisset.*
33 *Decimæ pleno iure quæsitæ fuerunt Regibus, eo ipso quòd Regnum ab infidelium manibus vindicabant.*
34 *Onus dotandi Ecclesias non erat adimplendum ex Decimis.*
35 *Dotatio Ecclesiæ Valentinæ fuit facta tertio anno post expugnationem.*
36 *Decimæ an adquisitæ fuissent Iacobo Regi titulo feudi.*
37 *Infeudatio, de qua* in privil. 12. *eiusdem Regis, nullius momenti fuit.*
38 *Episcopi non habent potestatem concedendi in feudum Decimas, post Concilium Lateranense sub Alexandro III. anno* 1180.
39 *Nec ante Concilium, & quare?*
40 *Infeudatio Decimarum non tollit iurisdictionem Regiam.*
41 *Decimandi ius, iuxta Canonistas à iure divino procedens, apud Ecclesiam remansit.*
Theologorum opinio verior, ibid.
42 *Decimarum temporalis perceptio profana effecta fuit ex privilegio Papæ.*
43 *Decimarum iurisdictio, an ex concessione Regia in favorem Ecclesiæ, pristinam naturam obtinuisset.*
44 *Bonorum* de realengo *alienatio in Ecclesiam à Rege Iacobo interdicta.*
45 *Permissa postea certis legibus.*
46 *Prohibitio alienationis in Ecclesiam, non est contra libertatem Ecclesiasticam.*
47 For. 6. & 15. de rebus non alienand. *& For.* 6. de iurisd. omn. iudic. *explicantur.*
48 *Dominus in alienatione propriæ rei, legem sibi bene visam ponere potest.*
49 *Prohibitio alienationis non infringit libertatem Ecclesiasticam, & multo minus concessio cum qualitate, vel lege.*
50 *Clericus, vel Ecclesia conventus, ratione bonorum* de realengo, *coram laico non censetur Clericus, sed quidam de vniuersitate habens rem Regiæ ditionis.*
51 *Decimæ quæsitæ Regibus, subiectæ sunt legibus ab eisdem dictis tempore alienationis.*
52 *Fori Regni conditi fuerunt ante annum* 1241.
53 *Foros factos fuisse anno* 1250. *Additio est Compilatoris secundæ editionis.*
In editione antiqua fororum, & exemplaribus antiquioribus, non adest anni mentio. ibid.
54 *Compilatoris traditio convincitur clarè.*
55 *Fori anno* 1240. *facti.*
56 *Fororum condendorum tempore, nondum Episcopus Valentinus fuerat consecratus.*
57 *Fori sunt consuetudines scriptæ.*
58 *Consuetudo cognoscendi per Iudices Regios de bonis* de realengo *ab Ecclesiasticis adquisitis inducta erat ante annum* 1241.
59 *Doctores nostram sententiam scribentes.*
60 *Consuetudo iudicandi per Reges de Decimis.*
61 *Sententia Iacobi I. in causis decimalibus contenta in* for. 1. eod. titul. *lata fuit, vbi nunc adest Tribunal earundem causarum.*
62 *Sententia prædicta non est laudum.*
63 *Consiliarij Regij adhibiti fuere.*
64 *Sententia eadem habetur* in privil. 77. *eiusdem Regis.*
65 *De Decimis idem Rex multoties ius dixit.*
66 *Episcopi querela ratione tertiæ partis Decimarum.*
67 *Iacobi Regis pietas in Ecclesiam.*
68 *Ecclesiæ dissensus non obest Regio iuri, extantibus concessionibus Pontificijs.*
69 *Pontifices, reprehendendo Prælatos renuentes, hæc iura donarunt.*
70 *Rex Petrus I. iurisdictionem exercuit in Decimalibus.*
Privil. 134. *eiusdem Regis explicatur, ibid.*

SEquitur Iudex causarum decimalium, non quòd ordine, & prærogativa Magistrum Rationalem sequatur, nam officium est extra categoriam Magistratuum, & numquam cum cæteris concurrit, sed præeminentia iurisdictionis, eo quòd immediatè subest Regio Senatui. 1

Causæ decimales, eo quòd Decimæ effectæ fuerunt profanæ, & Regibus adquisitæ, vt inferius dicam, ad iurisdictionem Regiam spectant. Dimanat hoc ius à concessione fœlicis recordationis Pontificis Alexandri II. qui Sancio Ramirez Aragonum Regi, speciali privilegio concessit omnes Ecclesias cum decimis, & Primitijs, quæ ab ipso Rege conderentur in suo Regno, vel à manibus infidelium vindicarentur, vt tradunt Beuter. *Chronic. lib. 2. cap.* 8. Sylverius Bernat *in iuris responso pro Catholica Maiestate, edito Barcin. ann.* 1613. 1. *part.* §. 1. *& seqq.* Don. Ioan. Briz Martinez *in histor. S. Ioannis Rupensis*, vulgò *San Iuan de la Peña, lib. 3. c. 14. in fin. & cap.* 19. Sesse *decis.* 162. *num.* 1. *tom.* 2. Garcia autem Episcopus Iaccensis, ipsius Regis frater, huic Apostolicæ concessioni non paruit, Regíque expresse contradixit, quapropter ipse Rex Sancius misit Romam Abbatem Aquilinum, vt sacro Antisti supremo contradictiones narraret, & ipse de opportuno remedio providere dignaretur. Obijt Aquilinus, & Sancius Abbas ei substitutus fuit, qui mediante Abbate Galindo Alqueçarensi obtinuit à Gregorio VII. confirmationem gratiæ Alexandri prædecessoris sui, vt Beuter, Bernat, & Sesse tradunt *vbi prox.* & Carbonell *in Chronic. lib. 1. cap. del Rey en Pere*: hanc concessionem tradunt Beuter, & Bernat, ex Bulla tenoris sequentis. 2 3

GRegorius Episcopus servus servorum Dei, Sancio charissimo suo in Christo filio Regi excellentissimo, eiusque successoribus ritè substituendis in perpetuum. Propter egregiam, & specialem probitatem, quam prædecessores tui, quibus tu non dissimilis inveniris, semper habuerunt contra gentem incredulam, & devotionem ferventem, quam habes erga Christum, & eius Ecclesiam, tibi, & successoribus tuis concedimus, sequentes prædecessorem nostrum Alexandrum, videlicet Secundum, vt Ecclesiæ villarum, tam earum quas ipsi in Sarracenorum terris capere poteritis, quàm earum, quas ipsi in Regno vestro ædificari feceritis, vel per capellas, vel per quæ volueritis Monasteria, sedibus dumtaxat Episcopalibus exceptis, distribuere liceat vobis. Sed quum sicut tuarum literarum series demonstrat, & Galindus Abbas Alquiçarensis Ecclesiæ, nobis viva voce exposuit, quidam Antistes Regni tui concessionem super hac re factam, tuis prædecessoribus infirmare nituntur, & huic fortasse præsumunt obloqui. Per hanc chartam eis silentium imponimus, promulgantes excommunicationis sententiam authoritate Dei omnipotentis, 4

tentis,& Sanctæ Mariæ Virginis,& Apostolorum Petri, & Pauli, in eos qui contra hoc privilegium tibi concessum venire tentaverint. Mittimus autem tuæ sublimitati scriptum huius concessionis per Galindum dilectum filium nostrum Alqueçarensem Abbatem. Datis Laterani 13.Kal.Martij, per manum Diaconi Cardinalis S. Romanæ Ecclesiæ,anno Dñicæ Incarnationis 1073. indictione tertia.

Sanctus Petrus. *Sanctus Paulus.*

Gregorius PP. Septimus.

Licet enim in hac concessione non expressè agatur de concedendis Decimis,cum in ea concedantur Ecclesiæ quibus debentur, & ipsas concessas esse dicendum est, vt sentit *Rota* in *decis.tradita* per Sesse *vbi sup. n.*33. signanter confirmando expressè concessionem Alexandri Secundi prædecessoris, qui vt Auctores suprà relati docent,eas expressè donavit.

5 Et quamquam Beuter *vbi sup. c.*9. & Escolano *tom.*1. *Annal.Valent.lib.*3.*cap.*7. transeant absque alia verificatione, dubitari merito potest de subsistentia istius Bullæ,eo quòd *Data* in ea apposita,errata reperitur:nam 13. Kalendas Martij, quæ est dies 17 Februarij anno 1073. 6 nondum ad Pontificialis dignitatis fastigium Gregorius VII.evectus erat, cum Pontifex summus pronuntiatus fuisset 10. Kalendas Maij, sive 22. die Aprilis eiusdem anni,vt Laërtius Cherubinus *tom.*1.*Bullar.fol.mihi* 12.& Baronius *tom.*11.*Annal.in eo anno* 1073.*n.*18.*& seqq.* tradunt:quare impossibile est quod dicta concessio legitima habeatur, vel saltem fides eius valde dubia ex hoc redditur.

7 Zurita *tom.*1.*Annal.lib.*1.*cap.*25.*& in indicibus Latinis,fol.*31.*in fine* testatur expeditam fuisse anno 1074.sed quidquid dicat Zurita,hæc concessio tribuenda est an- 8 no 1080.Nam in primis error ipsius *Datæ*, quoad diem, manifestissimus est,si illi anno tribuatur,alium errorem, calculando tempora concessionis, non minus expressum inveni: nam in Bulla expressè dicitur expeditam *indictione tertia*: Sed anno 1073. quo imputatur, non erat *indictio tertia*, sed *vndecima*, vt cuicumque temporum computatori facillimè apparebit,& docet expressè Baronius *d.tom.*11.*d.ann.*1073.ergo duplex error in *Data* ipsius transumpti invenitur;& licèt anno 1074.iuxta traditionem *Zuritæ* primus error evanescat, non tamen secundus,nam erat *indictio duodecima.*

9 Gregorius VII. gubernationem Sedis Apostolicæ subijt die 22.Aprilis 1073.vt ex Baronio,& alijs diximus, obijt 8.Kalendas Iunij,sive die 25.Maij anno 1085. Baronius *d.tom.*11.*eod.anno.*sicque in Sede B.Petri sedit per duodecim annos, vnum mensem, & tres dies, ob quod non potuit repetere numerum *indictionis*, imò cyclum earum non implevit, cum quindecim annis claudatur. Anno 1073. quo electus fuit, computabatur *Indictio* 11. & anno 1077.quo *Indictio* 15.computabatur,cyclus absolutus fuit,sequenti anno, incipiendo per primam, & 10 anno 1080. tertia competit:quæ omnia comprobantur ex traditis,& supputatis à Baronio in his annis.Si dicto anno 1080. *Data* ipsius concessionis tribuatur, tantum error anni corrigendus est. Si, prout iacet in transumpto, est annus tenendus, & corrigendus dies, & corrigenda Indictio:Si,vt Zurita testatur, & annus, & indictio.Cum autem de subsistentia Bullæ hæsitandum non sit,tum ex traditis ab Auctoribus superiùs relatis, tum etiam, quia concessio confirmata reperitur in Bulla Vrbani II. de qua statim dicemus, & consonat cum privilegio ipsius Regis illicò allegandi, & ipsam concessionem approbavit Rota *decis.*313. *Palestini*, relata in *alia* 11 *decisione eiusdem Rotæ*, *coram Pamphilio tradita* à Sesse *d. decis.*162.*num.*38.& correctio omnino fugienda sit, vel saltem inducenda eo pacto quo minus immutetur ratio- ni consonum censui, quòd vera Indictionis nota extante,diéque 17.Februarij,prout jacet,manente, anni error lapsui calami transumentis tribuatur; nec mirum est, cum in supputandis temporum cursibus tot opinationes inter historicos,& sacræ paginæ expositores quotidie videantur, totque difficultates insurgant, vt rectè ex pluribus perpendit Iacobus Gordonus celebris supputator *in Chronologia tom.*1.*c.*19.*per tot.*

Et si discursus iste proprio marte elaboratus non pa- 12 rum vrgeat, firmius sententia nostra roborabitur, si aliunde aliquo adminiculo iuvetur. Dubitari non potest, Regem Sancium Ramirez misisse Romam Sancium Abbatem Sancti Ioannis Pinatensis, sive Rupensis, vt diximus,& tradit Don Ioannes Briz *in d.histor. lib.*1.*ad finem*,vbi privilegium ipsius Regis ad literam tradit, in quo hæc verba reperiuntur:*Romæ namque ad Beatum Papam Alexandrum II.eiusdem loci Abbatem venerabilem virum Aquilinum misi,rogans, iam supra fatum Monasterium non dedignaretur Apostolico patrocinio munire. Sed, & hoc defuncto Abbate videns ego prædictum Monasterium à fratre meo venerabili Episcopo Garcia, in quibusdam causis affligi,& privilegia eiusdem Monasterij velle corrumpi, ad confirmanda priora bene acta, Abbatem Sanccium eiusdem Monasterij,iterum Romæ ad Beatissimum Papam Gregorium VII.misi.* (hæc eadem verba refert Baronius *d. tom.*11. *anno* 1074. *num.* 44. licet ei anno hanc legationem tribuat,Hieronymum Blancas sequendo.) Etenim, vt ipse Briz testatur *lib.*3.*c.*18.non solum ratione rerum Monasterij sancti Ioannis Rupensis, sed vt cætera Regia privilegia à Sede Apostolica concessa confirmarentur, inter quæ & Decimarum concessio erat, vt testatur idem Briz *cap.* 19. Idem enim Episcopus Iaccensis Garcia 13 Regis frater,ratione Decimarum, & Quartæ Episcopalis, quas adversùs Monasterium lite prosequebatur, ipsum Monasterium affligebat, quas postea in eiusdem vtilitatem cessit, memorabilibus verbis ab eodem *Briz* relatis in Concilio Rodiensi,quarum exemplar authenticum vidisse,ipse *Don Ioan.Briz* testatur.

Hoc supposito nunc sic.Primò missus fuit Aquilinus ad Alexandrum II. qui primam concessionem obtinuit. Secundò,Sanccius ad Gregorium VII.qui mediante Galindo Bullam hanc impetrayit.Rex testatur quòd Sanccius erat Abbas eiusdem Monasterij,sed electus fuit ann. 1077. vt idem Briz testatur *in Catalog. Abbatum in fine eiusd.historiæ fol.*860.*n.*23.successor eiusdem Aquilini,qui obijt anno 1076. ergo non potuit mitti, nec obtinere concessionem ann.1073.vel 1074. sed postquam electus fuit Abbas, & mortuus Aquilinus, sicque verisimilius anno 1080.quo iam Abbas erat.Quod amplius comprobatur ex eo,quòd anno 1081. in Consilio Rodiensi ipse 15 Rex restituit Decimas à se retentas virtute dicti privilegij,tunc male intellecti,spectantes ad Ecclesiam S.Vincentij martyris de Roda, nam in concessione non comprehendebantur, eo quòd tempore concessionis iam quæsitæ erant dictæ Ecclesiæ,vt Zurita *lib.*1. *Ann.c.*25. & Briz *d.lib.*3.*c.*19.tradunt.Et credendum est, quod statim post concessionem Gregorij VII.vocatum fuit Concilium,vt huic errori subveniretur.

Nec obstabit si dicas, concessionem Gregorij VII. 16 impetraram fuisse à Galindo Alqueçarensi Abbate, vt in *Bulla* habetur:nam vt tradit Sylverius Bernat, Sanccius obtinuit mediantibus precibus, & solertia Galindi, quod ex Zurita, Beuter, & Carbonell comprobat. Et si malis quòd Galindus ipse obtinuisset, fuisserque tunc Regis apud Papam Orator, minimè potuit Bulla tribui ann.1073.vel 1074.nam vt ipsa habet,Galindus erat Abbas Alqueçarensis. Cœnobium istud Rex Sanccius fundavit,vt testatur Briz *d.lib.*3. *cap* 22. *fol. mihi* 541. *col.*1. *vers.Concluyo*, sub regula Canonicorum Regularium S. Augustini. Quod fecisse mediante Arnulfo Abbate, & Episcopo Lugdunensi(quem alij Rufum vocitant,) viro sanctimonia, ac doctrina claro,qui anno 1074. institutum Canonicorum reformando, plura Cœnobia illius instituti in Gallia fundavit, vt ex Augustino Tisiensi *in propugnacul.Canon.Regular.p.*5.*confir.*8. & Nauclero *vol.* 2.*chronol. gener.*73. idem Briz testatur *ibidem.* Si adhuc Alqueçarense Cœnobium in rerum natura non erat, Abbas illius Galindus minimè anno 1073. vel 1074. adesse poterat Romæ.

Alia solutio dubij occurrit certior,nisi hæc obstarent, 17

nempè tunc annum non computari à Natali Domini, vt nunc; sed à die Annuntiationis B.M. Virginis, & Incarnatione Verbi, vt tradit Baronius *d. tom.* 11. *ann.* 1075. *num.* 8. sicque dies 17. Februarij anni ab Incarnatione 1073. erit à Nativitate anni 1074. sicque post Pontificis Gregorij VII. creationem; nam annus 1073. à 25. Martij numerandus est, & in *Bulla* clarè dicitur *anno Dominicæ Incarnationis*. Sed vt dixi, error est in Indictione manifestus, obstantque hæ aliæ considerationes respectu electionum Abbatum. Vtcunque sit, vt dixi, certa concessio est, eo quòd quâvis de die dubitetur, dubitari non potest de ipsius veritate, hoc, vel illo die, nam aliàs non reperiretur confirmata, & apud *Rotam* approbata.

18 Vigore harum concessionum plures donationes Reges Aragonum fecerunt, tam Ecclesiarum, quàm Decimarum, vt refert Briz *lib.* 1. *c.* 56. *in Catalog. Ecclesiar. fol.* 255. quæ donatæ fuerunt cum Decimis, & oblationibus, vt testatur Rota *in decis.* quam ipse immediatè ante ipsum catalogum ad literam tradit, *diei Veneris* 30. *Ianuarij* 1615. coram *Buratto*. De qua expressè alia *decis. Rotæ*, quæ est 704. *ex recollectis per* Farinacium *in selectis tom.* 4. & obiter notandum est, ipsum Briz immediatè dixisse factam fuisse die 30. Iulij, sed non inde veritas illius obnubila tur.

19 Defuncto Rege Sanccio successit Petrus Aragonum I. (nam apud Valentinos Petrus I. fuit filius Iacobi expugnatoris) quem perturbare in his concessionibus aliqui ex Episcopis suorum Regnorum conati fuere. Quamobrem Aymericum Abbatem Romam misit, qui ab Vrbano II. Bullam sequentem impetravit.

20 *VRbanus Episcopus servus servorum Dei, Petro carissimo, sibi in Christo filio, Hispaniarum Regi excellentissimo, eiusque successoribus ritè substituendis in perpetuum. Tuæ, dilectissime fili, devotionis affectu, per venerabilem fratrem nostrum Aymericum Primatensis Monasterij Abbatem, acceptis literis, circa sacrosanctam Romanam Ecclesiam agnito, lætitia haud modica mentis exhilaratus est animus. Sed vt verum fatear, eisdem perlectis, iræ perturbationis nimiæ commotione immutatus, nec immeritò. Ex earum namque indicio, dilectionis, & reverentiæ, quam erga S. R. Ecclesiam semper habuisti, & habes, magnitudinem cognovi: quantumque in ea confidas, quam devotè, & fideliter animæ tuæ salutem eius orationi committas adverti; ex hac vero earumdem tantam rerum conieci abusionem, quæ menti meæ longè à suo statu dimotæ, maiorem, quam credi posset, immitteret stuporem. Te scilicet pro bonorum numerositate, malorum multiplicitatem perferre; & perturbata prosperitate tribulationem in innocentiam tuam catervas (vnde auxilia, & consilia præcipuè procedere deberent) irruere. Siquidem, quam inter modernos Regnorum Rectores, quorum plerosque animarum suarum, negligentes, vel penitus oblitos, vtpote ab omni æquitatis itinere devios, planam viam ad mortem ducentem sequi ingemiscimus, te fere solum divino afflatum spiritu, angustias ad vitam ducentes elegisse videamus, cum iustitiæ rigore constanter insistere, Ecclesiarum tranquillitati, & paci studiosè invigilare, pupillorum, & orphanorum defensione ingem operam dare paganæ gentis depressioni, & coarctationi, Christianæ verò exaltationi, & amplificationi, cum summa incessanter strenuitate insudare. Et vt breviter concludam, cum totius mali pulsioni, totiusque boni exercitijs, efficaciter incumbere gaudeamus, ipsi tum pretiosorũ fructuum agnoscentes arborem officiosius venerari, ac extollere deberent, cui scilicet Regni Antistites, quibus pro assidua experiẽtia tantorum meritorum tuæ specialius veneratioui, tuisque obsequijs esse insistendum; in te prætaxatarum literarum pandit series insurgunt. Et quia humili Christo conformatum patientiæ clypeum nolle objicere vident, tanquã erectis contra te calcaneis deprimere, & contundere mansuetudinem non erubescũt. Verùm ne illorum temeritati, solum tibi tantarum iniuriarum dedecus arbitreris inferre; advertere tua potest prudentia, eos, non minus in Apostolicam auctoritatem peccare, dum ea, quæ prædecessor meus Alexander videlicet Secundus, & mea post illũ parvitas, tui patris celebris memoriæ Regis Sanccij rationabiliter concessit petitioni, frivolis suis ratiocinationibus in irritum conantur reducere: casso nitentes labore, nodum in cirpo invenire. Sed ne verbis diutius immoremur, his & eorum causis demonstrandis, quæ constituturi sumus præmissis, ad rem deveniamus. Quoniam igitur prædictorum Episcoporum tantam videmus indiscretione, & tam nullam dispensationis recogitationem, quæ iampridem, vt superius diximus, concessa sunt; Modò præsentis privilegij munimine firmantes ex auctoritate omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & B. Mariæ semper Virg. Beatorumque Apostolorum Petri, & Pauli, necnon & sacrosanctæ, R.E. & ad vltimum nostræ divinitus concessa parvitati, statuimus, tui, charissime fili Petre, tuique Regni successorum, ex genere tuo ritè substituendorum iuris esse, vt Ecclesias villarum tã earum, quas in Sarracenorum terris capere potueritis, quam earum, quas ipsi in Regno vestro ædificari feceritis, vel per quæ volueritis Monasteria (Sedibus dumtaxat Episcopalibus exceptis) distribuere licet vobis. Et ne apud matrẽ, cuius voluptatibus, & præceptis exequendis semper promptissimus extitisti, repulsam in parte aliqua patiatur petitio, tui quoque Regni proceribus eandem licentiam concedentes, eodemque illam privilegio, & eadem auctoritate corroborantes, Sãcimus; vt Ecclesias quas in Sarracenorum terris iure belli adquisierint, vel in proprijs hæreditatibus fundaverint, sibi, suisque hæredibus cum Primitijs, & Decimis, propriarum dumtaxat hæreditatum (dummodo cum necessariorum administratione divina in eis ministeria, ritè à convenientibus personis celebrari faciant) eis liceat retinere; vel quarumlibet Capellarum, vel Monasteriorum ditioni subdere. Tu autem serenissime Rex, tuique posteri, & superni Patris, & eius quæ tanquam specialibus filijs tantæ prærogativæ dona vobis confert, semper memores matris, tales fieri laborate, vt ipsis in nullo abutentes, sed iam memorati Regis Sanccij per omnia conversationem sequentes, post momentanei Regni gubernacula, fœliciter ad Regis Regum perpetuo congregati pervenireque mereamini consortium. Hanc ergo nostram constitutionem, perpetua cupientes stabilitate teneri, omnibus notum esse volumus, quod quisquis contra eam temere venire voluerit, totius Christianitatis expulsus consortio, anathematis iudicio subiacebit; qui autem pia illam veneratione servaverit, & Apostolicæ benedictionis gratiam, & æternæ retributionis consequatur abundãtiam. amen. Dat. Romæ 16. Kal. Maij per manus Ioannis S.R.E. Diaconi Cardinalis, & Præsignatoris D. Vrbani PP. 2. anno Dñcæ Incarnationis 1095. Indictione 3. anno Pontific. eiusdem Dñi 8.*

Sanctus Petrus. Sanctus Paulus.

Vrbanus Papa.

21 Tradunt hanc concessionem præter Carbonell, Beuter, Bernat, & Escolano *vbi supra*, Belluga *d. rub.* 13. *vers. Restat. n.* 14. & ad eum Borrellus *lit. T.* Lucius Marineus Siculus *lib.* 8. *rerum Hispan. c.* 13. Francisc. Torrafa *de Regib. Hisp. c. de Alfons.* 6. *vers. Petrus Sancius filius, & vers. In cuius gratiam, pag.* 720. Viciana *lib.* 3. *Chronic. Valent. fol.* 14. *vers. El Rey don Pedro*, Pater Mariana *lib.* 10. *c.* 7. Miedes *in gestis R. Iacobi I. lib.* 19. Zurita, *lib.* 1. *Annal. c.* 25. *& lib.* 2. *c.* 22 50. Blanças, & alij historiatores superius laudati: P. Greg. *syntag. lib.* 17. *c.* 7. *n.* 27. Bobad. *in politic. lib.* 2. *c.* 18. *n.* 146. Valençuela *in defens. monit. contr. Venet. par.* 3. *n.* 202. Ferrer *observat.* 3. *part. c.* 278. D. Leon *decis.* 3. *n.* 10. Trullench. *lib.* 3. *Decalog. c.* 3. *dub.* 8. *n.* 11. & noster Magnificus Thomas Simãcas (qui patrui Iacobi Pascẽsis Episcopi vestigia sequẽdo doctrina fulget, & de *privilegijs viduarum* selectissimum tractatum prælo tradendum elaboratũ habet, vtinã cito in lucẽ prodeat) *in allegat. pro R. Archiepis. & Capitul. in Patres Societatis Iesu, edita ann.* 1651. *nu.* 9. *& seqq.* Meminit etiam *Rota Romana* apud Seraphin. *decis.* 1304. *n.* 1. *to.* 2. & in ea decisione tradita *à Briz* corã Buratto *fol.* 254. & illa *corã Pamphilio* tradita à Sesse *decis.* 162. *n.* 31. *& seqq.* in quibus alię decisiones memorantur ipsã cõcessionem approbantes: Et quamvis aliqui dubitarunt, an concessio hæc Vrbani Secũdi Petro illustrissimo Regi Aragoniæ fuisset indulta, eo quòd Regi Hispaniarum inscribitur? Ad hæc rectè respondit Rota *in decis. Pamphilij* à Sesse tr[illegible]lita *n.* 36. *vers. Non obstat*, quo evidẽter probatur, Regi Aragonio concessã fuisse; quare irrefragabilis manet. Et ratio est evidens, nã Aragoniæ, & Navarræ Regna, quæ tunc à Petro obtinebantur, in Hispania sita esse, nemo dubitat, nisi qui historiæ, & aliarum rerũ omnino ignarus, quidquid non est Castellanæ ditionis, Hispaniã 23 24 25

non

non esse arbitratur; adeat divisiones Hispaniæ, quas bene tradit Mariana *lib. 1. cap. 4.* tuncque videbit an
26 Aragonenses Hispani sint. Ob quod in Hispania Petrum dominari ambigendum non est: tunc autem non
27 aderat in Hispania alius huius nominis, neque Sancij Regis filius; nam Castellam, Legionémque dominabatur Alfonsus VI. frater Sancij, qui ad Zamoram occisus fuit, Mariana *lib. 9. cap. 10. & lib. 10. cap. 2.* sicque indubitatum est nostris Regibus concessionem factam fuisse.

28 Regnum Valentiæ à manibus infidelium vindicavit, vt diximus, Iacobus invictus, & fatetur Rota in *illa decis. Pamphilij* apud Sesse *decis. 162. num. 36.* & vt coditioni concessionis pareret, *privil. 12. expeditum Barchinonæ 4. nouas Novembris* 1241. Sedem Valentinam, Ecclesiasque eiusdem dotavit, plura bona donando, & inter ea duas partes ex Decimis concedendo, Tertia sibi reservata, vt in *ipso privilegio* inspicitur.

29 Ex concessione Pontificia Decimæ effectæ fuerunt profanæ, vt tradunt ex nostratibus Belluga *dict. rub. 13. per tot.* vbi Borrellus, dominus Cerdan *in veriloq. cap. 12. §. 5. vers. Presupuesto, ad fin. cum notatis, lit. A, pag. 178.* Dominus Leon *decis. 3. per tot.* P. Michaël Salon *de iust. & iur. tom. 2. art. 4. controvers. 1. colum. 412.* Silverius Bernat *par. 1. §. 3.* Dominus Morlá *in empor. tit. 2. de iurisdict. num. 137.* Thomas Simancas *dict. allegat. n. 10.* quidquid dicat P. Paulus Rajas Societatis Iesu (qui opus miræ eruditionis *super Cant. Canticor.* typis actualiter mandat in civitate Genoæ) *in allegat. pro administr. hæredit. domnæ Elisabethæ Mompalau, per tot.* ex alijs Fontanell. *de pactis, claus. 4. glos. 13. p. 2. ex num. 58. & glos. 16. p. 1. num. 83.* Don Ioan. Castillo *de Tertijs, cap. 10. & seqq.* Solorçano *de iur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 1. per tot.* præcipuè *num. 10. cum seqq.* Don Ioan. Baptist. Larrea *allegation. fiscal. 21. num. 1. cum seqq. tom. 1.* Marius Curtel. *de immunit. par. 2. quæst. 90. cum quatuor seqq. n. 1. & 2.* Rippoll. *Regaliar. cap. 6. n. 36.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. num. 3.* Peña *decis. 560.* Sesse *dict. decis. 162. tom. 2.* Dominus Regens Villar *in Patronado de Calatayud. par. 1. prin. num. 4.* Noguerol. *allegat. 39. num. 3. & seqq.* Don Didacus Frances *in Pastoral. interno, p. 3. vol. 2. num. 5.* Salgado *de retent. lib. 1. cap. 1. n. 142. cum seq.* qui plures alios laudant. Nam cùm virtute concessionis
30 Pontificiæ (de cuius potestate non est dubitandum, extante causa iustissima, vt fuit Sarracenorum depressio ab Ecclesia Romana ardentissime desiderata) effectæ fuerint de Regio patrimonio, in eóque incorporatæ, profanæ censentur, etiam si spirituales antea considerarentur: puia cum ex privilegio Apostolico, aliquid spirituale laico conceditur, efficitur quid seculare, seu secularizatur, ita vt sit ius quoddam seculare in mera temporalitate consistens: Lasarte *de decim. vend. cap. 19. num. 31.* Ioan. Garcia *de expens. cap. 9. num. 93.* Barbos. *in l. Titia, num. 41. ff. solut. matrim.* Nicolaus Garcia *de beneficijs, p. 1. cap. 2. num. 30.* Fontanell. *dict. glos. 19. p. 1. num. 83.* Quare hanc conclusionem omnes supradicti Doctores vnanimes tradunt, cum alijs pluribus ab ipsis relatis: Benè Silverius Bernat *dict. p. 1. §. 3. num. 11. & seq.* & hoc irrevocabiliter, quia non titulo lucrativo, sed oneroso, habente vim contractus concessæ fuerunt, Bern. *ibid.* P. Suarez *lib. 4. contr. Reg. Angliæ, cap. 34.* Vasquez *in 1. 2. tom. 2. disput, 167. cap. 4. num. 32.* Salaçar *de legib. disput. 14. sect. 9. n. 108.* Cassad. *decis. 1. de pact. & dec. 4. de privil.* Crescent. *decis. 2.* aliàs *55. & decis. 5.* aliàs *21. de privil.* Rota coram Carillo *in Cordub. de Decim. diei 29. May* 1638. *n. 13.* quam tradit Diana *post. tom. 7. resol. moral.* Didacus Frances *dict. vot. 2. n. 10.* Simancas *in d. allegat. n. 15.*

31 Cum autem factæ fuerunt profanæ, vt diximus, consequenter de eis apud Iudices laicos tractandum est, vt omnes Doctores *numero 29.* adducti, cum pluribus Theologis ab eis relatis, docent. Sed quia vir eximiæ eruditionis, ac sacræ Theologiæ consummatissimus Doct. R. P. M. Fr. Ludovicus à Valencia, non semel Capucinorum Minister Provincialis, propositionumque Fidei Censor, dubia quædam mihi, dum de hac iurisdictionis acquisitione ageremus, proposuit, brevìter, vt veritas ipsius eluceseat, respondere conabor.

Dubitavit in primis, quod licet concessio, vt certa 32
supponatur, si Rex statim atq; Regnum Sarracenis eripuit, dotaturus erat ex Decimis Ecclesias, in ea parte quæ necessaria fuit ad congruam sustentationem, seu dotationem, neque concessionem existere dicendum erit, neque effectus ipsius considerandos, ad hoc vt profanas effectas esse dicamus, & iurisdictioni laicæ subiectas.

Ad quod respondetur, quòd Reges Aragonij eo ipso, 33
quòd Regna à manibus Sarracenorum vindicabant, pleno iure adquirebant Decimas virtute privilegij Pontificij, sibi à Pontifice summo concessi, & onus dotandi in eadem concessione appositum non erat præcisè adimplendum ex ipsis Decimis, vt ex *Bulla Vrbani II.* patet, in qua non ad hoc adstringuntur, sed cum *necessariorum administratione, divina in eis ministeria ritè à convenientibus personis celebrari faciant*; atque adeo, si Reges aliunde, 34
quàm à Decimis necessaria ad hæc tribuissent, absque dubio obligationi gratiæ parùissent. Demum Decimæ à iure præstantur Clericis, vt se alere possint, & sufficit, quòd hoc, vel illo modo fiat, non autem quòd teneamur dare eis certam partem fructuum, vt Dominicus Soto *de iust. & iur. lib. 1. q. 4. art. 1. concl. 1. cum seqq.* Pat. Suarez *de virtut. & stat. Relig. lib. 1. c. 12. n. 8.* Fontanell. *d. glos. 19. part. 1. n. 1. & seqq.* P. Paul. Rajas *in dict. allegat. arg. 1. n. 4. & seqq.* ergo multò magis, extante privilegio obligatione supradicta firmato, quo iure vtendo Dominus Rex Iacobus, non ex Decimarum duabus partibus tantum, Ecclesiæ Valentinæ necessaria submministravit, sed ex pluribus alijs bonis in *dicto privilegio 12.* contentis ipsam opulentè dotavit. Nec hoc fuit factum statim, vt dici possit, quòd hæ duæ partes nunquam in Dominium Regis pervenerunt, sed post triennium ab adquisitione; nam vrbem, Diœcesisque maximam partem ab Agare- 35
norum manibus sustulit anno 1238. vt dixi *c. 1. §. 1. n. 10.* & donationem fecit anno 1241. vt ex *privilegio* constat; quo medio tempore iam dominium, & possessionem consecutus fuerat in ipsis Decimis, ob quod effectivè profanæ fuerunt effectæ. Nec conditio statim adimpleri potuit, eo quod Ecclesiæ nondum constructæ erant, nec Clerici destinati, & illo medio tempore verè Decimæ ipsæ adquisitæ patrimonio Regio erant, cum dominium ipsarum non potuit in suspenso esse.

Iterum dubitabat, quòd in eodem *privilegio 12. Iacob. I.* 36
expressè dicitur, quòd Episcopus Valentinus, & Capitulum in feudum perpetuum donarunt eidem Iacobo, & successoribus suis in Regno Valentiæ, tertiam partem omnium Decimarum: Si enim in feudum concessæ Decimæ sunt, Ecclesia non amisit iurisdictionem; nam Dominus feudi cognoscit de causis ipsius feudi inter vassallos, ad tradita per Clarum *§. Feudum, q. 90. per tot.*

Sed respondeo, quòd illa infeudatio, de qua in *dicto* 37
privilegio 12. nullius momenti fuit; quia Episcopus non habebat potestatem alienandi decimas, titulo feudi, post Concilium Lateranense sub Alexandro III. 38
(quod celebratum fuit circa annum 1170. vel 1180. vt pluribus relatis probat Barbos. *in Collectan. cap. cum Apostolica 7. de his quæ fiunt à Prælat. num. 2.* Sed quod certius est, celebratum fuit anno 1179. Pontificatus Alexandri III. anno 20. indictione 12. die 5. mensis Martij, vt ex Vvillelmo Archiepiscopo Tyri, qui in ipso Concilio interfuit, & rogatu Patrum statuta Synodi, & Episcoporum nomina, numerum, & titulos scripsit, *de Bello sacro, lib. 21. tit. 29. in fine*, scripsit Baronius in *dicto anno* 1170.) *Cap. cum & plantare, de privil. dict. Cap. cum Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. §. sanè, de decim. in 6.* Covarvuias *lib. 1. var. cap. 17. num. 5. vers. Olim.* Guttierrez *practicar. lib. 1. q. 14. num. 5. & quæst. 15. num. 4.* Barbos. *in l. Titia, num. 45. vers. Non obstat, ff. solut. matrim.* Azor. *instit. moral. par. 1. lib. 7. cap. 36. q. 12.* Suarez *de Relig. tom. 1. tract. de Decimis, lib. 1. c. 26. num. 2. & 3.* Menoch. *de præsump. lib. 6. præsump. 86. n. 1.* Monera *de Decimis, c. 5. quæst. 3. n. 66.* Fagundez *in septem Eccles. præcept.*

præcept.præcep.5.lib.3.cap.1.num.3. & cap.4.n.2. Rota *in Placentin. decimar.31. Ianuarij* 1586. coram Babulo, & *in Sabinien. decimar.1. Iulij* 1609. coram Coccino, & *in Ferrar. Bonor.* 19. *Ianuarij* 1615. coram Dunozetto. Barbos. *de potestat. Episcop. allegat.* 121. *par.3. n.4.* Ant. Faber *in Codice lib.1.tit.2. diffin.78.n.1.in allegat.* Noguerol. *allegat.iur.39.lib.1. n.6.* Cùm autem dicta infeudatio dicatur facta anno 1241. & sic post Concilium, nullius roboris,& momenti est.

39 Nec ante Concilium Lateranense Episcopus titulo feudi, vel emphyteusis, potuit Decimas alienare, si bene perpendatur; nam ex constitutione Vrbani II. *in Cap.decimas 39.num.16. quæst.7. & in cap.1. Episcopum, vel Abbatem: In vsibus feudorum.* (qui annos ferè centum præcessit Concilium Lateranense,vt videre est apud relatos per Aragon.2. 2. *qu.87. art.3.* & Baronium *Ann.* 1085.& 1179.) sed tantum summus Pontifex, vt probat Barbos. *in dict.Cap.cum Apostolica, num. 5. & 6.* sicque nullatenus dici potest Regem Iacobum adquisivisse Decimas eo titulo feudi,sed iusto,& legitimo,ex concessione Vrbani II. aliorumque Pontificum, pura, atque perfecta donatione,ac per consequens iurisdictio causarum decimalium, iam profanarum, apud ipsum Regem remansit radicata; quam Ecclesia amiserat ex pura donatione Pontificia. Nec relevat si dicas, concessionem Pontificiam non potuisse sortiri effectum, eo quod post concessionem superaddita fuit prohibitio Concilij Lateranensis impediens effectum ipsius concessionis, ad quam numquam Ecclesiastici consensum præbuerunt, vt perpendit P. Rajas *vbi supra, argum.4. num.20. & seqq.* Nam prohibitio Concilij non loquitur de concessionibus Decimarum summi Pontificis, sed Episcoporum; vt probant Doctores laudati superius *numer.* 38. *& seqq.* nec revocavit concessiones præcedentes, imò eas confirmavit; effectum enim sortiri non poterant,quin à manibus infidelium Regna vindicarentur: & cum à die concessionis semper Reges oppida, & vrbes expugnarent, in ipsa expugnatione effectus sortiebantur, vt accuratè de omnibus Regibus à Petro Primo, cui Vrbanus II. decimas concessit,vsque ad Iacob. I. nostri Regni expugnatorem, probat Silver. Bernat *part.1. §.7. per tot.* nec consensus Ecclesiasticorum spectandus erat, nam Bullæ sub excommunicationis pœna eos ad parendum obligant apertè.

40 Nec eo quod titulo feudi ad dictum Regem pertinuissent,iurisdictionis Ecclesiasticæ remansissent; concessio enim in feudum etiam tribuit iurisdictionem feudatario, si perpetua sit; id docet expressè Cumanus *consil.* 84. incipit, *In causa decimali, num.3.* ibi: *Quod licet cognitio Decimarum regulariter sit fori Ecclesiastici, si tamen de eis esset facta concessio feudalis, vel aliàs laico, tunc ratione commoditatis temporalis Iudex potest esse laicus.* Baldus *de præscrip.1.p.5.principalis,quæst.7.num.7.in fin.* Ioan. Ant. de Nigris *in Cap. Reg. Neapol. Item statuimus quod Comites, in fin.* Foller. *in Cap. Reg. & quia nuper,num.1.* Carol.Tapia *de iur. Reg. Neapol.lib.1.tit. de Decim. pag. 75. numer.6. & seqq.* Bursatus *consil. 50. num. 14. lib. 1.* Solorçano *dict.cap.1. num. 10. & 43. vers. Quibus adstipulatur*: nec dissentit P. Ferdin Castr. Palao *in oper. moral. tract.10.de Decim disput.vnic. punct.15.num.6.* & hanc sententiam docet noster eminentissimus Ioannes Ægidius Trullench *in exposit.Decalog.lib.3.cap.3.dub.8. n.11.* atque adeo quidquid temporalis commoditatis erit, ad Regem pertinebit. Si autem agatur de iure decimandi,
41 quod à iure divino procedit, retenta Canonistarum opinione, & reiecta Theologorum sententia, de qua quæstione, latissimè, & exactissimè Fontanella *dict.gloss.19. par. 1. num.3.* per *plures sequentes*, (qui cum Theologis sensit *num. 50.*) & post eum P. Ferdinan. Castro Palao *in oper. moral. tract. 10. disp. vnic. punct. 1. numer.4.* & Solorç. *de iur. Indiar.tom 2.lib.1. cap.21.num.45.& seqq.* id apud Ecclesiam remansisse omnes in hoc articulo re-
42 stantur. Sed dum agitur de temporali perceptione fructuum, quod fuit donatum Regibus, & effectum profanum, minimè apud Ecclesiam remansisse reperies, vt ex Doctoribus de super allegatis clarissimè infertur, & ipsi expressè testantur. Neque iurisdictio Ecclesiæ in hoc aliquid operabitur; nam à iure si est controversia inter dominum, & feudatarium, pares Curiæ eliguntur, Clar. *quæst.90. num.1.dict.§. Feudum.* Si verò quæstio est inter eosdem feudatarios,tunc Imperator, vel Supremus cognoscit, Clar. *ibid. num.5.* Sed hæc quæstio ad nos non pertinet; nam habemus claram donationem Pontificis, sicque non est curandum de infeudatione, quæ nullius vigoris fuit. Et quamvis ea subtilitate dubium augeatur dicendo, quòd dictum privilegium subscriptum fuit à Domino Rege, sicque omnia in eo contenta approbata, vt voluit P. Rajas *in dict.allegat. argum.4. num.22.* ob quod tacitè concessioni Pontificiæ renuntiavit, feudum ab Ecclesia recognoscendo, quod tunc Episcopus, & Capitulum, recte vtique acceptare potuerunt tanquam Ecclesiæ favorabile. Respondendum est cum *Belluga*, Regem non potuisse suis successoribus præiudicare, quibus concessio æquè principaliter facta fuit, neque infeudationem constituere deficiente investitura, cæterisque qualitatibus, quas lato calamo scribit, *dict.rub.13. §. tractemus, num.39.* cum *pluribus sequentibus*; Silver. Bernat. *dict.p. 1. §.8. à num.10.* quæ non transcribimus, cum accuratè ab ipsis tradantur. Quibus addi potest, quòd nostris iuribus quotidie videmus preces fororum supplicare Domino Regi contrarium earum rerum,quæ in decretis conceduntur, & quamvis Rex foros subscribat, non videtur concedere aliud, quàm à se in decreto est expressum, sicque dicendum erit respectu illius privilegij, in quo,quando Rex loquitur, tantum sibi tertiam decimarum reservat.

Tertio dubitavit,si ex concessione Pontificia decimæ 43
effectæ fuerunt profanæ, & iurisdictio Regi quæsita, ex concessione Regia ad favorem Ecclesiæ factæ fuerunt Ecclesiasticæ,atque adeò iurisdictio ad Ecclesiam reuersa fuit.

Sed huic dubio à P.Rajas proposito *in tota dicta alle-* 44
gatione, vt respondeatur, præmittendum est, Dominum Reg. Iacobum prohibuisse alienationem bonorum, quæ ad Regium dominium pertinuerunt,vulgò *de realengo*,in Ecclesiam, vel Clericos,*for.6.de rebus non alienand.* quæ generalitas prohibitionis limitata fuit *in for.15.eod. rub.* sub hac conditione, ibi: *Sien tenguts pagar los dits* 45
hens en tots los carrechs reals, è vechinals, è sien tenguts fer juhi per los dits bens, axi en accio personal, com real, davant nostres Officials,è Iutges lechs (quod non esse contra libertatem Ecclesiasticam,probat benè Anguian. *de legib. lib.2. controvers.15. num.33. cum seqq.* quidquid dicat Marta *de iurisdictione,par.4.cent.1. casu 76.* cui Anguian. 46
respondit *num.34.& 36.* cui adde P.Suarez *de legib.libro quarto cap. 11. numer. 11. & de immunit. lib. 4. cap. 2. num.10.* Solorçano *dict. cap.1.num.32.& 49.lib.3.tom.2. & cap.21.n.38.cum seqq.* Fontanell. *de pact.dict. claus. 4. gloss.12.num.19.* Curtell.*lib.2.de immunit.quæst.58.per tot.* Petrus Gregor. *de Repub.lib.3.cap.7. num.40.*) Ratio huius reservationis, vel prohibitionis traditur *in for. 6. de iurisd.omn.iudic.* ibi: *Lo Clergue,el Religios tot hora res-* 47
pona, & faça dret en poder de la Cort nostra de Valencia a cascu qui dell se clam de les coses damunt dites. Car al comensament totes les damunt dites coses foren de nostra Senyoria, a aquells qui les praeren, è les reberen no ringueren per rabo de Religio, ne de Esglesia, è per aquesta raho debuen esser jutgades per tots temps de realench. Si enim cuiuscumque rei dominus est moderator, & arbiter; sicut alienare rem à se non prohibetur, neque cogi debet; ita liberè ei concessum est dominium tranferre ea lege, quæ sibi benè visa erit; *l. ea lege*, & ibi Doctores *ff. de condict. ob caus.* cum alijs adductis à Bel-
luga *rub.14.§.veniamus,n.36.* Dñs Mora,*rub.24.n.9. & in* 48
not.lit.X. P. Castro Palao *to.2.tr.12.disp.vnic punct.9.n.1. & 2.* Vnde sicut quis fundum legare potest ea cõditione, vt legatarius post mortem restituat Mevio,sic ea lege legare,vel donare posse dicendum est, vt nullatenus adquiri valeat à Milite,Medico,vel alio quocunq; personarũ genere:& semel posito,quòd prohibitio illa adquisitionis in

Cleri

Clericum, Ecclesiam, vel religiosum locum, non in-
49 fringit libertatem Ecclesiasticam, multò minus eam infringere dicendum erit concessionem adquisitionis, ea lege, vt ratione illius rei, quam sub ea adquirere iam potest, conveniatur coram Iudice laico; nam tunc non videtur conveniri Ecclesia, vel Clericus, aut Monasterium, sed quidam de Vniuersitate habens rem Regiæ ditionis, & dominij, ob quod bona *de realengo* vocan-
50 tur. Sicut enim Prælatus in iurisdictione temporali, quam obtinet in Baronia à Principe laico sibi concessa, iudicatur tanquam Baro laicus, & sub hac ratione subijcitur legibus illius Principis, vt pluribus relatis tradit Barbos. *de iur. Eccles. lib. 1. cap. 39. num. 130. & seqq.* & post eum Giurba *observat 115. n. 18.* Montan. *de regal. tit. de offic. num. 76.* Sic quælibet Ecclesia, Monasterium, seu persona Ecclesiastica possidens bona *de realengo*, censetur tanquam laicus respectu illius rei, & Dominus Rex iudicat de illis bonis, ac consequenter de Decimis, vt dictum est; quatenus perceptio temporalis ipsarum à Rege ipso fuit concessa; quod consideravit Simancas *in dict. allegat. n. 11.*

51 Hoc supposito clarissimè sequitur, quòd Decimæ semel factæ profanæ per concessionem Pontificiam, eò ipso quòd per Regem Iacobum I. adquisitæ fuerunt, simul cum Regno è manibus Infidelium vindicato, subiectæ manserunt omnibus legibus ab eodem Rege dictis tempore alienationis. Cum autem Decimæ concessæ nostris Regibus à manu ipsorum ad Ecclesias pervenerint, necesse est vt dicamus secuta fuisse conditionem adquisitionis, aliàs enim nequaquam ipsis adquiri potuissent, cùm generaliter prohibitum esset; etsi concessum non aliter, quàm ea lege, vt Regiorum Iudicum iudicium subire teneantur.

52 Neque obstabit si dicas, foros conditos fuisse *anno* 1250. vt compilator tradit in *titulo proœmij*, atque adeò nullatenus Decimas transire potuisse in Ecclesiam ea lege, quæ nondum condita erat, cum concessio Decimarum sit anni 1241. vt diximus.

53 Nam licet in editione fororum anni 1547. quæ hodie præ manibus habetur, Compilator scripserit foros factos fuisse anno 1250. vt apparet in *dicto titulo proœmij*, id apertè convincitur, ab ipso additum fuisse, nam in foris editionis antiquæ, quorum codex adest inter libros Regij Consilij, omnino deficit anni appositio; & quod magis est, apud Mag. Collegam Dominum Victorianum de Calahorra adest codex fororum antiquissimus in membrana conscriptus, vbi pariter anni appositio deficit; & apertè convincitur, compilatorem, qui addidit, lapsum fuisse, ex his quæ ipsemet asserit in nota marginali ad *for. 1. proœmij, vers. Et quo tempore*, quò loci fatetur, ex tenore quorundam privilegiorum deduci posse foros conditos fuisse duodecimo anno post expugnationem, ad cuius comprobationem allegat *privil. 28. & 37. eiusdem Reg. Iacobi I. & in privilegio 28.* quod fuit expeditum Valentiæ 10. Kalen. Iunij 1249. expres-
54 sè loquitur Rex de foris, ibi: *Cum de consuetudine à nobis data Valentiæ*, foros *consuetudines* Rex appellavit, quando ipsos condidit *dict. for. 1. proœm.* quod & tradit Guttierrez *de tutelis, 1. par c. 7. n. 24.* ibi: *Leges fori non esse propriè leges, sed potius consuetudines quasdam scriptas.* Ramirez *de lege Reg. §. 19. num. 6.* Igitur si anno 1249. iam dati erant Valentiæ, nequaquam condi poterant anno sequenti 1250. In *privilegio 37.* loquitur Rex etiam de foris, ibi: *Secundum foros dictæ Civitatis iudicet*, quod fuit expeditum ipso anno 1250. ergo quamvis ex his privilegijs inferatur anno 1250. iam factos fuisse, non inde inferri valet, quod antè facti non erant; imò ex *d. privil. 28.* patet iam factos fuisse antea.

55 Et si meum iudicium in his adhiberi valet, potius anno 1240. factos fuisse dicendum est; & moveor ea coniectura, *in dict. for. 1. proœmij*, nomina Prælatorum totius Coronæ Aragonum conscripta reperiuntur inter Proceres, qui à Rege ipso conditore vocati fuere, vt eorum consilio fori conderentur, inter quos Episcopus
56 Valentinus non reperitur; signum evidens quòd adhuc Episcopus Valentinus non erat consecratus, nec nominatus; nam si fuisset, absque dubio inter cæteros Prælatos, ad id ipsum à Rege vocaretur. Sed anno 1241. tempore concessionis Decimarum, iam aderat Episcopus in Ecclesia Valentina, vt ex *d. privil. 12.* apparet (sed adhuc non consecratus, vt patet ex dictis *c. 7. §. 1. n. 2.*) ergo antea fori conditi fuere, sic tradit Dñs D. Braulius Esteve *in allegat. precedentia Episcopi Oriol. in pri.* dicens, quod declarationes fororum fuerunt factæ 12. anno post expugnationem, & sic anno 1250.

Et quamquam fori conditi fuissent post ipsarum De- 57
cimarum concessionem, nihilominus conditio ipsorum teneret. Nam fori consuetudines sunt, quæ primùm tanquam ius non scriptum introductæ, postea facta fuerunt ius scriptum, vt expresè ait *d. for. 1. proœm.* quo traditur ratio, ob quam Dominus Rex eas in scriptis collegit, nempe vt discordiarum occasiones avellerentur, quæ ex memoriæ lapsu sequi solent, vt ex Guttier. & Ramirez *vbi prox.* dixi *n. 54.* sed ante annum 1241. quo Decimæ concessæ fuerunt à Rege, iá aderat consuetudo cognoscendi per Iudices Regios de bonis Regiæ ditio-
nis, sive *de realengo* Ecclesiasticis adquisitis, vt ex *pri-* 58
vil. 8. §. donamus, eiusdem Regis apparet, ibi: *Tam ricorum hominum, Episcoporum, Clericorum, & Religiosorum:* quod privilegium expeditum fuit 4. *Kalend. Ianuarij* 1239. ergo nil obierit quòd postea in scriptis redigatur, si iam à principio iure non scripto inducta lex adquisitionis erat.

Quibus positis facilis erit solutio tertij dubij, eisdem- 59
met rationibus, quibus, pluribus laudatis, respondent Redoan. *de reb. Eccles. cap. de Decim. quæst. 8. 16.* Bursat. *cons. 50. n. 1. & cons. 187. n. 122. tom. 2.* Forget, *de Decim. c. 6. n. 8.* Ruzeus *de Regal. privil. 55. n. 4.* Argent. *ad consuetud. Britan. tit. de desaprop. art. 266. nu. 13.* Seraphin. *decis. 1295. n. 7.* Dominus Leon. *d. decis. 3. nu. 20. & 21.* Castillo *de Tertijs, c. 12. à n. 2.* Solorçano *d. c. 1. n. 42. cum plurib. seqq.* Larrea *d. alleg. 27. n. 15.* Salgado *de retent. d. c. 1. n. 142.* Curtelli. *de immunit. par. 2. qu. 90. & seqq.* Auctor *allegat. pro Eccles. Angelopolit. nu. 16.* Don Didacus Frances *d. vot. 2. num. 5.* pluribus ex his relatis noster Thom. Simancas *d. allegat. n. 25. & seqq.* vbi plura ad saturitatem reperies, quæ non tradimus, ne vitium transcribendi incurramus.

Neque obseruantia subsecuta suadere potest aliter 60
dispositum fuisse: nam ipse Dominus Rex Iacobus *in for. 1. de Decimis*, sentẽtiam protulit inter Ecclesiasticos, & laicos super modo decimandi; ad instantiam Episcopi, & Capituli, ibi: *Aixi forment requeriren lo Bisbe, el Capitol, els Clergues, è els bons homens desusdit, que ans que nos partissem de les parts de Valencia, per nos aquella disensio, è discordia fossen determinades.* Et ibi: *Dens havents denant nostres vlls dehim, jutgam quels delmes, è primicies sien donades, &c.* Et quod magis notatu dignum 61
est, quòd in eadem sententia expresè dicitur, quòd fuit lata in domo Episcopi, vbi nunc tribunal Regium causarum decimalium conservatur, & Iudex laicus ipsas causas iudicat. Nec relevat si dicas, hoc esse *laudum*, non *sententiam*, quod ex verbis ipsius inferri potest, ibi: *Car millor cosa es composar les parts, que seguir rigor de dret.* Nam hæc verba non inducunt laudum; sed denotant, 62
Regem iudicasse secundum æquitatem, rigore iuris deposito; & verba sequentia: *dehim, jutjam*, & illa, *è que per nos fos feyta declaracio de quals coses, è quant fos donat a la Esglesia de delme, è de primicia*, iuris declarationem, sententiam, & iudicium supponunt, atque affirmant. Quod 63
comprobatur, nam *in fine* Consiliarios Regios, ipsa sententia nominat adstantes, qui non adhiberentur, nisi iudicium adesset. Quæ sententia latino sermone exarata, adest ad literam *in privil. 77.* eiusdem Domini Regis ipsismet verbis, quibus habetur *in d. for.* Quibus additur, 64
quòd Archiepiscopus, Capitulum, & Ecclesia, hanc partem sequuntur iura sua tuendo, vt accuratè tradit Thom. Simancas *d. nu. 11.* nec negat P. Rajas, qui contrariam partem in lite tuebatur, *dict. allegat. part. 2. n. 28.*

Ipse Rex Iacob. I. *in privil. 36. 59. & 90.* expresè ius 65
dixit

65 dixit de Decimis, & sic ipse iurisdictionem earundem semper sibi reservavit. Et licet Episcopi, & Clerici aliquando de reservatione tertiæ partis reclamarunt, tam nullitatem infeudationis, de qua *in d. privil.* 12. proponendo, quàm læsionem Ecclesiæ allegando, vt videre est in narrativa *privilegij* 85. eiusdem Regis (quod non allegat P. Rajas *d. argum.* 4. *num.* 26.) ille vt pijssimus Princeps suis iuribus consulendo, & Ecclesiæ quærelæ satisfaciendo, plura in remunerationem donavit his verbis adiectis, aureo atramento conscribendis: *Tandem nos Ia-*
66 *cobus Dei gratia Rex prædictus, attendentes, & volentes, quod dicta Ecclesia, quam nos eripuimus de manibus paganorum, & proprio sanguine adquisivimus, ac redegimus ad cultum fidei Christianæ, specialibus privilegijs gaudere debeat, volentes etiam tollere, & dirimere omnem quæstionem, & materiam quæstionis, quæ inter successores nostros, & ipsam Ecclesiam posset imposterum exoriri; cupientes etiam ora multorum claudere, qui possent dicere, quod nos iura prædicta ipsius Ecclesiæ iniuriosè, & voluntariè detinemus: Licet secundum conscientiam nostram nos teneri non credamus; tamen ad honorem Dei, &c.* Itaque castrum *de Iulilla* cum vniversa Baronia, & castrum cum villa *de Gargio* (hodie *Bululla* vbi castri *de Garig* permanent vestigia) Ecclesiæ donavit cum iurisdictione omnimoda, cæterisque iuribus dominicalibus, quæ primùm ad Episcopum, & Capitulum pro dimidia spectabant; postea verò ex Bulla Gregorij XI. Pontificis permutatio fuit facta, ita vt Baroniæ cederent in vtilitatem Episcopi, Capitulo septem mille solidis super Decimis villæ de Alzira reservatis, vt constat ex constitutione ipsius permutationis, vbi Bulla ad litteram traditur, quæ est *in typis mandatis fol.* 42. *pag.* 2. Quo clarissimè fulget & ipsius Regis in Ecclesiam pietas, donando non solum congruam dotationem, sed bona magnifica, vt sunt Castra, & Baronias cum vassallis, & iurisdictione suprema in compensationem Tertiæ Decimarum, sibi iure optimo reservatæ virtute concessionis Pontificiæ. Et licet iuxta eam ministrare tenebatur Ecclesiæ necessaria ad divinarum celebrationem, non tamen ita pinguiter dotare, neque ex ipsis Decimis, vt dixi; & in simili testatur Solorçano *dict. cap.* 1. *num.* 51.
67 Atque adeo, & liberaliter duas tertias partes reliquit Ecclesiæ, & prudenter sua iura tuendo, Tertiam sibi servavit; & quamquam iuxta suam conscientiam, quæ tranquilla erat ratione Pontificiæ concessionis, minimè ad aliud teneretur, vt ora multorum clauderentur, eidem Ecclesiæ remuneravit quidquid ratione Tertiæ obtinere conabatur, alia bona donando, & Tertiam sibi reservando: quæ etiam perpenduntur à Simancas *dict. nu.* 11. licèt à Patre Rajas taceantur.
68 Nec obstat si dicas, id renuente Ecclesiastico ordine effectum fuisse, vt ex *dictis privilegijs* 12. & 85. percipitur. Nam cum ius hoc non competat Regibus nostris ex concessione Prælatorum, vel Ecclesiastici ordinis, nil obest eius contradictio, aut expressa dissensio. Alexander II. summus Pontifex, hæc iura concessit: Prælati Ara-
69 gonenses, vt Garcia frater ipsius Regij Sancij, querelam proposuerunt. Gregorius VII. eum, & cæteros reprehendit sub anatematis pœna: demum alij Prælati de ista concessione conquerebantur, & Vrbanus II. illorum imprudentiam accusavit, eo quòd non tam Regi, quàm Sedis Apostolicæ potestati contradicebant, eandem pœnam imponendo: ergo de contradictione, aut dissensu, nil curandum, cum à summo Antistite tot vicibus, hoc non obstante, concessio confirmetur. Et obiter notandum est, quòd Rex numquam asseruit se habere in feudum ab Episcopo, & Capitulo Decimas; nam in *privilegio* 12. hæc verba reperiuntur in parte, qua loquitur Episcopus; & in *privilegio* 85. nulla mentio de infeudatione est facta, & taciturnitas Regis non fecit eum feudatarium: sed tribuendum est pietati ipsius Regis, qui in maiorem Ecclesiæ dignitatem moderatè se gessit tacendo, vt latè probat Belluga *dict. rub.* 13. §. *tractemus, num.* 39. *cum seqq.* quo modo intelligendum est, quòd dixit Rota in *decis.* tradita *per Sesse in sua dec.* 162. *num.* 40.

Demum Rex Petrus I. eandem iurisdictionem exercendo de Decimis ius dixit *in privileg.* 1. & 3. §. 1. & *in for.* 2. *de decim.* sicque passim ab alijs Regibus est assuetum, vt videre est *tot. rub. de Decimis, in foris, & privil.* 98. & 134. *Reg. Petri II.* vbi nota cautelam, qua Rex concessit licentiam laicis habendi titulo feudi Tertiam Decimarum ab Ecclesia, nempe, *sine alicuius servitij præstatione, & quòd per eam concessionem, & licentiam non intendit iuri sibi competenti contra Episcopum, Capitulum, & Ecclesiam Valentinam, ex quacumque causa in aliquo derogare:* vt in *fine ipsius privilegij* 134. expressis verbis legitur. Nec obstat oppositum à P. Rajas *dict.* 2. *p. suæ allegat. n.* 29. & *seqq.* Nam non ex eo quòd in *Rota Romana* aliquæ decisiones habitæ sint, inferri potest, id consentiente Rege, vel suis administris fieri; nam Rex non potest impedire ea quæ ab Ecclesiasticis fiunt, eo inscio. Decimarum causæ etiam inter Ecclesiasticos pertinent ad Regem, vt ex superius dictis patet, & fuit definitum per Cancellarium Domenech *die* 23. *Decembris* 1570. inter Episcopum Dertusensem, & nostrum Militarem Ordinem Montesiæ. Executio enim decisionum *Rotæ*, numquam permissa fuit in Regno, sicque nihil obesse potest mera declaratio; quod comprobatur ex dicendis *num.* 89. & ex rescripto Regio adducto per P. Rajas *n.* 34. ibi: *Y por quanto es sin duda que toca a mi jurisdicion Real el conocimiento de los pleytos Ecclesiasticos, y seculares, y otramente, de qualquier manera.* Nam verba illa, *Ecclesiasticos, y seglares*, non sunt intelligenda strictè, sed cum generalitate comprehensa sub eis, *y otramente de qualquier manera.*

SECTIO SECVNDA, §. V.

SVMMARIA.

71 *Decimarum iurisdictio exercetur per Iudicem specialem.*
72 *Iudex Decimarum à Rege nominatur, vel Prorege, in cuius posse præstat iuramentum.*
73 *Iudicis Decimarum primordia.*
74 *Iudex Decimarum creatus ex mero executore.*
75 *Iudex Decimarum an sit executor iurisdictionis Ecclesiasticæ.*
76 *Iudex Decimarum, de quo prima mentio est in foris, à Rege habuit commissionem.*
77 For. 4. de Decimis, *expenditur.*
78 *Iura debent interpretari, vt contrarietas evitetur.*
79 For. 8. & 9. eod. tit. *explicantur.*
80 *Curia causarum decimalium profana est, licet reperiatur intra domum Prælati.*
81 *Iudex Decimarum, actuarius, cæteriquc ministri inferiores, laici sunt.*
82 *Dominus vtilis proventuum huius Curiæ emphyteuta est Domini Regis.*
83 *Curia Decimarum separata reperitur à Curia Ordinarij Ecclesiastici.*
84 *Traditio, neque operatur, neque obest, vbi realis existentia cernitur in contrarium.*
85 *Iurisdictio Ecclesiastica bonam fidem agnoscendo, à procedimentis abstinetur.*
86 *Iudex Decimarum cognoscit in tota Diœcesi Valentina.*
87 *Idem in Diœcesi Segobricensi.*
88 *In Dertusensi Diœcesi cognoscunt Ordinarij oppidorum.*
89 *In Oriolensi ad Regem pertinet iurisdictio.*
Rescriptum Regium memorabile Philippi II. quoad hanc iurisdictionem Oriolens. ibid.
90 *Oriolens. Episcopus, eo quòd pars illa Regni à Regibus Castellæ aliquando possessa fuit, non comprehendi sub concessione contendit.*
91 *Rex Iacobus Regnum Murciæ, eamque nostri Regni partem Sarracenis eripuit.*
92 *Idem Rex genero tradidit eam Regni partem cum iure Decimarum.*
93 *Regnum Navarræ cum Decimis transivit in ditionem Castellæ.*

94 Orcelis

94 *Orcelis pars cum potestatione tradita Regi Alfonso fuit.*
95 *Respondetur ad contraria.*
96 *Valentia antequam à Domino Reg. Iacobo expugnaretur, expugnata fuit à Cido.*
97 *Murciæ Regnum antiquitus sub ditione Aragonum erat.*
98 *Immunitatis Ecclesiæ argumentum non valet ad Decimas, nam est separatum.*
99 *Cognitio bonorum* de realengo *apud laicos est in Oriolensi Episcopatu.*
100 *Amortizationis ius solvitur, ibid.*
101 *Decimas esse Ecclesiasticas, non potest esse favorabile Episcopo quoad fructus.*
102 *Trium Aularum decisiones circa prædicta, & num.* 104.
103 *Rex cognoscit de quæstione agitata adversùs Clericum, vel Ecclesiam super re donata ab ipso Rege.*
105 *Decimarum cognitio est Regalia reservata Superiori.*
Decisio Senatus comprobans omnia de Decimis tradita, ad literam traditur, ibid.
106 For. 15. de rebus non alienand. *expenditur, ibi,* Reals, è vehinals.
107 Bellugæ *doctrina in his examinatur.*
108 *Onera Realia, & vicinalia quæ.*
109 *Clerici adquirentes bona* de realengo *tenentur disponere inter laicos.*
110 *Clerici succedunt proximioribus ab intestato in bonis* de realengo, *& è contra, non autem fiscus.*
111 *Amortizatio quid?*
112 Thomæ del Bene *doctrina explicatur.*
113 *Quindennium quid?*
114 *Ratio disparitatis inter hæc iura.*
115 *Quindennium an debeatur ex bonis fideicommisso suppositis.*
Fideicommissi constitutio de bonis emphyteuticis valet, ibid.
116 *Etiam in præiudicium domini directi, & n.* 118.
Contrarium, n. 117.
119 *Affirmativa moribus apud nos recepta.*
120 *Quindennia consuetudine introducta.*
121 *Differentia fideicommissi à manu mortua.*
122 *Bona fideicommissi plerumque alienantur.*
123 *Bona Ecclesiæ, aut Vniversitati quæsita inalienabilia sunt.*
124 *Decisiones quoad hæc.*
125 *Decisio Senatus supremi, quoad præstationem quindenny absolutè à manu mortua.*
126 *Novalium Decimæ nostris Regibus concessæ.*
127 *Concessio Apostolica de Decimis Novalium.*
128 *Doctores de hac re tractantes.*

7 HArum Decimalium iurisdictio ad Regem spectans exercetur per Iudicem decimalium causarum, qui à Rege, seu eius Locumtenente nominatur, Belluga *dict. rub. 13. vers. Restat, num. 12. & 13.* vbi Borrel. Dñs Cerdan *in veriloquio, c. 12. §. 5. vers. Præsupuesto, ad finem,* cum *nota-*
72 *tis lit. A, pag. mihi* 178. Dominus Leon *dict. decis. 3. per tot. præcipuè num. fin.* & in posse ipsius Locumtenentis Regis iuramentum præstat in ingressu sui officij, vt notum est.
73 Principium huius officij adeò exiguum fuit, vt non Iudex, sed Lictor decimarum nominaretur, vt *in for. 3. cum pluribus seqq. de decimis.* Tuncque, vt percipitur ex ipsis foris, erat merus executor, vel tantum cognosce-
74 bat de executivis causis earum: sed postea cum ei concessa fuissent cognitio ipsarum causarum, ac primarum venditionum fructuum Decimarum, & debitorum ratione earundem *privil. 55. Reg. Petri II. expedito ann.* 1349. vt in *nostro text.* apparet; inde est, quòd Iudex iam propriè nominetur, ita vt, ab eo tunc, Iurisperitus sit, vnde *in for.* 120. *Cur. anni.* 1564. & de eo tanquam de Iudice expressè loquatur.
75 Sed respectu istius dispositionis aliqui etiam dubitant, an eo tempore quo executor erat, iurisdictionis Ecclesiasticæ, vel Regalis censeretur, & an iurisdictio eius emanata dicatur ab Ecclesiastica, vel seculari? nam Curiam habet intra domum Metropolitani, ibique ius dicit; suntque aliqui fori, in quibus de iurisdictione Ecclesiastica ab eo executa, mentio expressa habetur; traditionéque, Ecclesiastici asserunt, probari, non in ratio-
nem istius Iudicis ad Ecclesiam aliquando pertinuisse.
Sed his non obstantibus, nemo est, qui nesciat à Do- 76
mino Rege creari, sicut creatus fuit semper. Prima enim mentio, quæ in *foris* de eo repetitur ante dispositionem *dict. privil. 55. R. Petri II.* adest decretum *in for. 3. de decimis,* conditum à Rege Petro II. anno 1342. vbi expressè dicitur ab ipso Rege commissionem habuisse Petrum Antist. qui Portarius ipsius Regis erat, de quo etiam meminit *dict. privil. 55.* In decreto verò *for. 4. ead. rub.* concessum fuit Episcopo, & Capitulo Valentino, quòd licet ab ipsis tunc eligeretur, sibi Rex reservabat ius variandi ad instantiam ipsius Capituli, & Episcopi, & hoc iure proponendi vsi fuere per aliquot tempora, sed postea ab eo Episcopus, & Capitulum sponte recesserunt, & ita hodie solus Rex nominat, sive Prorex in eius locum.
Neque obstabit si dicas, *ex dict. for.* 4. deduci, Iudicem, 77
seu Lictorem decimalium causarum, executorem esse rerum iudicatarum ab officialibus Ecclesiasticis: Nam non ex hoc inferri potest, ad officialem Ecclesiasticum iurisdictionem causarum decimalium pertinuisse; quia præterquam quod respondit Dominus Leon *dict. decis. 3. num.* 27. forus non loquitur tantum de Decimis, earumque contractibus, sed etiam de alijs iuribus, atque proventibus Ecclesiasticis, ibi: *De contractes sobre arrendaments de les decimes, è primicies, è altres rendes Ecclesiastiques.* Quæ verba sunt in narrativa facta ab eodem statu Ecclesiastico, & sic verba decreti Regij ipsius actus Curiæ, ibi: *sia executa or del que sera jutjat per los officials Ecclesiastichs,* non ad decimas, & primitias, quarum causæ ad Ordinarium Ecclesiasticum non pertinebant, referenda sunt; nam Lictor iam executor erat earum rerum; sed cum tunc temporis respectu aliorum iurium Ecclesiæ Lictor nollet se intromittere, Ecclesia supplicavit, vt ea quæ iudicata fuissent per ipsum Ecclesiasti-
cum, Lictor ipse exequeretur, ita quòd exequebatur 78
causas decimales, & Rex concessit, vt etiam esset executor earum rerum, nempe aliorum iurium, & reddituum Ecclesiasticorum. Aliàs enim eo simplici verbo, omnia prædicta destruerentur, quod non est dicendum: nam semper ea interpretatio sumenda est, per quam contrarietas, atque correctio iurium vitetur, *l. si quando, C. de inoffic. test. Cap. cum expediat, de elect. in 6.* pluribus Barbos. *axiom. 68. num. 3. & 5.*
Vnde cæteri fori, hoc est 8. & 9. (qui etiam actus Cu- 79
riæ sunt) *de decim.* in hoc sensu accipiendi sunt; nam eo ipso quòd Lictor, sive Iudex decimalium causarum, sit executor, non solum ratione earum, sed iurium Ecclesiasticorum, vt ex *dict. for. 4.* patet; decreta *for. 8. & 9.* in eodem sensu accipenda sunt, eodem themate retento; vt ex litera ipsorum apparet, nam limitativè loquuntur *for. 1.* ibi: *Entenent à dir de aquelles que pertanyen als dits Ecclesiastichs no exempts,* & *for. 9.* ibi: *Si serà lo recors per exces com es lo que serà jutjat per lo dit Iutje Ecclesiastich.*
Nec relevat, quod Curia causarum decimalium, adest 80
intra domum ipsius Prælati: Nam per hoc non immutatur natura iurisdictionis. Est enim moderamen, quo vsi fuerunt Reges Aragonum in exercitio eiusdem iurisdictionis ad maiorem Ecclesiæ reverentiam, vt respectu infeudationis diximus. Quod absque dubio originem sumpsit ab eadem sententia lata in causis decimalibus per Dñm Regem Iacobum I. contenta *in dict for. 1.* nam fuit lata, vt dixi in eadem domo Prælati. Quid enim 81
obesse potest situs Curiæ vbi ius dicitur, si Iudex laicus est, & sic similiter actuarius, cæterique administri? Argumentum enim, quod desumitur à loco de quo Barbos. *in argum. iur. loco 65.* argumentum tantum est, & leve, quod non valet in claris. Et in quo magis elucessit natura ipsius Curiæ, est in eo quòd proventus ipsius ad scribam pertinentes ex Regia concessione actualiter possidet egregius frater colendissimus Comes de Sinarcas, Vicecomes de Villanova, & Chelva, tanquam Dominus vtilis ipsorum, dominium directum Regiæ Maiestati recognoscendo, qui iura ipsa locare palam solet, scribamque constituere pro libito

& anno 1643. vel 1644. quia inter cætera bona domus ipsius Comitis, iura hæc maioratui perpetuo supposita sunt, in Curia Baiuliæ generalis, R. Patrimonij Procurator exigere à dicto Comite ius quindennij conatus fuit, sub prætextu, quòd ex suppositione maioratui, vel fideicommisso perpetuo inalienabilia remanserunt, & sic ad manum mortuam pervenisse credebat. Sed quoniam ius quindennnij, vt statim dicemus, ex conventione, vel consuetudine introductum fuit, quæ non fuit probata quoad bona fideicommisso supposita Comes obtinuit. In qua causa cum prosequeretur antequam Comes, & ego affinitate coniungeremur, testimonium dixi ab eo-
83 dem Comite productus. Demum licet intra domum Prælati Curia Decimarum adsit, separata est à Curia Ordinarij Ecclesiastici, in qua omnes causæ ad eum pertinentes ducuntur, & declarantur: signum evidens, quòd cognitio Decimarum est separata à iurisdictione Ordinarij; si enim Ordinarius Ecclesiasticus de Decimis ius diceret, omnia coniuncta forent; atque adeo hæc differentia, & distinctio aliquid sibi vult, quod negari non potest; ob quod, ratione constitutionis Curiæ, nullatenus argui potest ad favorem iurisdictionis Ecclesiasticæ.

84 Nec de aliqua asserta traditione curandum; tum quia quid certum à nemine affirmatur, tum etiam quia rumor quivis, si adsit, prævalere non potest adversus observantiam, quam omnes in contrarium sensu corporeo percipiunt; nam non solum Iudex prædictus laicus à Rege nominatus de Decimis cognoscit, sed Regia Audientia, tam in secunda appellationis instantia, quàm in prima, mediante evocatione, vt dixi, *hoc eodem cap. §. 2. num.* 34. & quamquam iurisdictio Ecclesiastica aliquando intentat in causis decimalibus se intromittere,
85 semper succumbit. De anno 1647. expeditæ fuerunt literæ monitoriales per Curiam Ordinarij Ecclesiastici Valentini, versus quosdam particulares villæ *de Carcaxent*, in causis decimalibus, & cum eò tunc Fisci Regij Advocati munere fungerer, contentionem suscitavi, literasque contentionis Senatus decrevit, quibus Ecclesiasticus monebatur, quòd literas suas cassaret, & annullaret, aut contentionem firmaret iuxta concordiam: quibus iniunctis Ecclesiasticus à procedimentis se abstinuit, & plures sententias per Curiam Regiam obtentas coram Cancellario in libris ipsius invenies, quarum vnam refert Dñs Leon *dict. decis. 3. in fin.*

86 Sed quoniam *in dict. privil. 55. R. Petr. I I.* iurisdictio concessa fuit Iudici causarum decimalium ad Diœcesim Valentinam; videndum est, quomodo exerceatur in alijs Diœcesibus intra Regni confinia contentis. Quoad Segobricensem: cum ab ipsa Diœcesi Valentina eius distri-
87 ctus tempore erectionis Episcopatus detractus fuisset, inde est, quod idem ibi observetur. In parte autem Diœcesis Dertusensis, quæ in Regno cadit, cognoscunt Iudices ordinarij oppidorum; respectu verò Oriolensis Diœcesis iurisdictio Ecclesiastica rem claram pluribus turbare conatur, asserendo sub hac dispositione minimè contineri, eo quòd illa pars Regni detracta fuit à Diœcesi Cartaginensi, & Regibus Castellæ aliquando adquisita: attamen habemus perspicuum, & memorabile rescriptum Domini Regis Philippi II. directum Excellentissimo Marchioni de Aytona, tunc Proregi, quod licèt tradat dominus Cerdan, *ad finem d.c. 12.* vt eius memoria revocetur, tenorem ipsius non inaniter repetere necesse habeo.

EL Rey.

Illustre Marques, Primo, mi Lugarteniente, y Capitan general, no he tenido noticia de la lite que se trata en Roma a instancia del Obispo de Origuela contra los Duques de Maqueda, y Pastrana, Marques de Terranova, y Conde de Elda: y que su Santidad huviesse proveido secresto de Diezmos, hasta que me lo han hecho saber los interessados. Y porque el conocimiento sobre los dichos Diezmos toca solamente a mi jurisdicion Real, y assi no se ha podido prosequir en Roma, ni delante ningun Juez Eclesiastico, escrivo a su Santidad mande revocar el dicho secresto, y remitir a mis oficiales Reales el conocimiento de la dicha causa: y si bien creo que lo concederà por ser assi conforme à justicia, pero porque podria ser que antes que llegassen mis cartas se huviessen despachado Bulas en execucion del dicho secresto, y de vna declaracion que ha hecho la Rota sobre los Diezmos, os encargo que esteis muy advertido, que qualesquier Bulas que llegaren tocantes a esto, las detengais, sin permitir que se executen: antes bien ordenareis por la forma que se acostumbra, se requiera al Obispo, si estuviere en esse Reyno, y sino a su Vicario general, ò a la persona a quien viniere remitida la execucion de dichas Bulas del secresto, que firme contencion sobre ello con la jurisdicion Real, y que el Fiscal haga las diligencias necessarias hasta compelerle a que lo cumpla. Y porque podria ser que con las dichas Bulas acudiessen al Obispo de Origuela, le escrivo en esta conformidad la que va aqui, remitirsela heis, encargandole el cuidado que deve tener desto, y que dello serè muy servido, como de negocio en que se trata de la mayor preeminencia, y regalia que tengo en esse Reyno. Dat. en San Lorenço à 21. de Iulio 1590.

YO EL REY.

Vt. Frigola Vicecancel.
Vt. Terca Reg. *Vt. Quintana Reg.*
Vt. Pellicer Reg.

Franqueza Secretario.

Sed hoc non obstante, Episcopus Oriolensis semper 90
contendit ad se iurisdictionem pertinere, ea nimirum ratione, nempe, quia illa pars Regni primum pertinuit ad Reges Castellæ, eo quòd licet Aragonius Iacobus Rex ab infidelibus vindicasset, sed Alfonso Castellæ Regi genero acquisivit, ob quod non contineri in concessionibus Aragonijs Regibus factis contendit, deducens id ex his quæ tradit Mariana *lib. 13. cap. 15.* alijque historici: Attamen hoc non obest, nam vt ex concessionibus suprà traditis patet, nullam limitationem habuit privilegium Pontificium Regibus Aragonijs indultum, sed quidquid à Sarracenis eripiebant, sibi cum Decimis adquirebant. Dubitari non potest Regem Iacobum totum 91
Murciæ Regnum à manibus Sarracenorum eripuisse, sicque Decimas in ea Regni parte, quam tunc conquæsivit, sibi comparasse armis: licet enim postea genero tradiderit, cum eodem privilegio traditum fuisse dicendum est; sicut Navarræ Regnum, quod Aragonij virtute eiusdem concessionis, sibi cum Decimis adquisierunt, vt probant relati per Didacum Antonium Frances *in pastor.* 92
interno part. 3. dict. voto 2. num. 5. Quamvis postea ditioni Castellæ sit quæsitum, nihilominus privilegium Decimarum retinent; ergo idem omnino dicendum, quoad 93
partem nostri Regni, præsertim, cùm licet tradita fuisset Regi Castellæ, fuit ea protestatione, vt pars huius Regni ad Aragonium pertineret, vt tradunt nostri historici, præsertim Montaner *in sua histor. cap.* 184. *&* 185. & quod magis est in sententia arbitrali, de qua Viciana 3. *part. fol.* 162. quam etiam tradit Escolano *lib. prim. dec.* 1. 94
cap. 22. & meminit Zurita *in indicibus Latin. lib. 2. ann.* 1304. & Mariana *lib. 15. cap. 7.* pronuntiatum fuit, quòd Staberus Fluvius (nunc *Segura*) communis terminus erat Aragoniæ, & Castellæ, atque adeo quæsita fuit ea pars cum Decimis à Iacobo Primo, & cum eisdem recuperata à successoribus.

Nec relevat si dicas ante expugnationē Iacobi Regis, 95
iam Regnum Murciæ Regibus Castellæ adquisitum fuisse, vt colligitur ex Mariana *dict. lib. 13. cap. 15.* ibi: *Dum his altercationibus agendi opportunitas elabitur, Mauri & sua sponte incitati, neque ignari quorsum tantæ molitiones spectarent, in Contestanis Murciæ arcem occupant, aliaque oppida, quæ eo tractu nostrorum præsidijs obtinebantur.* Nam præterquam quod inde non sequitur Castellanum tunc dominari nostri Regni parti, de qua est quæstio; argui ex
hoc non valet, quod sine Decimis quæsita fuisset ab 96
Aragonio; quia idem respectu vrbis, & totius Regni dici poterat, nam Cidus Rodericus Diaz Valentiam adquisivit

sivit anno 1081: vt Mariana *lib.* 10. *capit.*4. cæterique historici tradunt; sed non ex hoc dubia redditur adquisitio Decimarum, quoad ipsam Valentiam, nam postea infideles eam occuparunt: sic similiter, quamuis partem supradictam Regni Castellæ Reges obtinuissent, dum postea à Mauris occupata fuisset, vt ex suppositione traditur, vtiliter Iacobus eam ab ipsis eripiendo Decimas acquisivit.

97 Et si causa antiquior quærenda est, antiquius est ius Aragonensium in ipso Regno Murciæ; nam amissionem, de qua testatur Mariana *dict. lib.* 13. *cap.* 15. ponit anno 1262. at anno 1172. iam Reguli Murciæ, tanquam vassalli Aragonij, vectigal pendebant, vt tradunt Mariana *lib.* 11. *cap.* 12. Zurita, & Don Ioannes Briz *in d. histor. Ioannis Rupensis lib.* 1. *cap.* 57. sed cum omne ius proveniat ab expugnatione Regis Iacobi Primi, inde est, quòd eò ipso quò Regnum ab infidelibus eripuit, Decimas quæsivit; quod pariter procedere in ea Regni parte est affirmandum.

98 Nec argui valet ex eo quòd diversum ius circa immunitatem Ecclesiarum observatur in ea Regni parte ad Oriolensem Diœcesim pertinente, quàm in reliquo Regni, nempe quod ibi, sicuti in Castellæ Regnis, omnes ædes fruuntur immunitatis privilegio, apud nos verò tantum præcipua cuiusvis oppidi Ecclesia, *ex for.* 4. *de his qui ad Eccles. confugiunt*, nam à separatis non fit illatio; immunitas enim Ecclesiarum nil commune habet cum Decimarum concessione, neque pendet à Re-

99 gni expugnatione. Vrgentius enim contra intentionem Episcopi argui valet, eo quòd in eius Diœcesi observantur ad amussim omnia disposita quoad bona *de rea-*

100 *lengo*, & eorum fructus, ita vt Iudex laicus cognoscat, etiamsi ab Ecclesiastico, vel Ecclesia possideantur, vt declaratum, atque decisum reperitur per Regium Cancellarium sententia *diei* 18. *Iulij* 1641. in causa Iuratorum villæ de Novelda, & Fisci Regij Procuratoris, cum Fisci Procuratore Curiæ Ecclesiasticæ Oriolens. & sententia *diei* 19. *Aprilis* 1644. in causa Syndici Capituli Oriolens. cum Regio Fisco.

101 Neque ita favorabile erit obtinere Episcopo, vt credit: nam vtplurimum, hoc medio consequi poterat Decimarum augmentum in oppidis ditionis contentorum in Regio rescripto: Sed eò ipso quòd Decimæ retineant naturam spiritualitatis, omnes Ordines, tam Mendicantes, quàm Monacales, aut Militares, virtute privilegiorum à Sede Apostolica concessorum exemptionem à solutione Decimarum consequerentur; vt patet ex traditis à Solorçano *dict. cap.* 21. *per tot.* Quare Ecclesia Valentina constanter defendit minimè Decimas ex concessione Regia ad favorem Ecclesiæ effectas fuisse Ecclesiasticæ iurisdictionis, vt apparet in *dicta allegatione* Doctoris Thomæ Simancas.

102 Vnde cum Episcopus Oriolensis Regiæ Maiestati exponeret ad se iurisdictionem causarum decimalium pertinuisse in sua Diœcesi, ac per consequens coram eodem tractandam esse quæstionem, quam Ecclesia movere intentat adversus successores contentorum in dicto Regio rescripto, ratione perceptionis Decimarum, quæ hodie ibidem solvuntur in pecunia ex antiquissima conventione, Dominus Rex consuluit Senatum nostrum, & ex resolutione trium Aularum responsum fuit, ad Regem pertinere iurisdictionem, tum quia ad Proceres relatos Decimæ pertinuerunt ex Reg. largitione: & quæstio agitata super re donata à Rege, coram Rege tractari debet, etiamsi lis contra Clericum, vel Ecclesiam vertatur; latè Cevallos *com. contr. com. q.* 822. *n.* 22. *cum plur. seqq.* Don Ioan. Castillo *de Tertijs, c.* 12. *per tot.* Salgado *de retentione Bullar. par.* 1. *c.* 1. *num.* 144. tum etiam ex supradictis, & alijs. Et dum hæc resolutio caperetur in Senatu, repertum fuit per nobi-

104 lem Decanum dominum Don Franciscum Bono aliud responsum ipsius Senatus, ex resolutione trium Aularum, quod factum creditur triginta annos ab hinc, quo idem respondebatur; in hac enim decisione non interfui, eo quod tanquam gener Illustris Marchionis de Orani, domini, ac patris mei colendissimi, qui nunc possidet Baroniam de Monover, tempore illius rescripti ad matrem Ducissam de Pastrana spectantem, ab interventu abstinui. Et quamquam nil addi potest, non abs re erit, quòd notetur sententia Regij Cancellarij *diei* 8. *Maij* 1646. in causa contentionis ortæ inter Regiam Curiam Gubernationis Oriolensis, & Curiam Ecclesiasticam eiusdem, qua declaratum fuit, admittendam esse contentionem ratione iurisdictionis decimalium causarum, nempe tertij decimi eiusdem Diœcesis: sicque firmissimum manet, etiam in Episcopatu Oriolensi ad Regios Iudices iurisdictionem pertinuisse, per quos exerceatur non est liquidum. Nobilis dominus Don Michaël Vives, qui fuit Iudex causarum decimalium, asserit Iudicem ipsum ibidem cognoscere, Episcopus negat, ad se cognitionem pertinuisse affirmat, & quia expectatur exitus huius causæ, tunc decisionem tradere curabo.

Ratio ob quam Gerens vices Gubernatoris cogno- 105
scere de Decimis non potest, vt foro nostro habetur, ea nimirum est, nam cùm sit suprema Regalia, Superiori reservata est, & sic Regiæ Audientiæ, vt dixi *hoc cap.* §. 2. *n.* 42. Quæ omnia comprobantur decisione Senatus sub examine Nobilis Domini Don Cosmæ Gombau sententia Regia sequenti.

ATiento quòd scriptura posita coram Iudice Decima- Xp̃o.
rum per fratrem Laurentium de Vea, Syndicum, & procuratorem domus Professæ Societatis Iesu præsentis vrbis, & procuratorem administratorum bonorum quondam domnæ Elisabeth de Mompalau, die decimaoctava Augusti, anni millesimi sexcentesimi quadragesimi quinti, fuit deductum, quòd dicta domna Elisabeth de Mompalau, instrumento recepto per Paulum Viziedo Not. die vigesimo Maij millesimi sexcentesimi vigesimi octavi, donationem fecit Provinciali dictæ Societatis huius Provinciæ Aragonum, omnium suorum bonorum, vt ipse vnà cum Præposito dictæ domus Professæ illa administraret, & fructus distribueret in constructionem eiusdem domus, & ædificationem alterius domus Probationis in præsenti civitate instituendæ, & in alia diversa opera pia ibidem memorata; inter quæ recadit quædam domus, cum sexaginta ingeribus, sive caficiatis terræ, sita, & sitis in termino loci de Torrent, ex quarum fructibus iuxta Apostolicas concessiones Pauli Tertij, Pij Quarti, Gregorij Decimitertij, nulla debetur Decima, primitia, redecima, nec aliud ius ad Dominum spectans; & his, & alijs pluribus privilegijs non obstantibus exiguntur Decimæ ex fructibus dicti prædij rustici, per conductores decimarum, primitiæ, & aliorum iurium, contraveniendo exemptioni in dictis privilegijs Apostolicis contentæ, & consequenter illorum vigore postulatum fuit, quòd declararetur, dictã Societatem, & administratores præfatos non teneri solvere dictas decimas, primitias, & alia iura ex dictis bonis donatis, & alijs quibuscunque designatis pro vtilitate, & subventione dictæ Religionis, veluti pro ipsis Religiosis, ornamentis, libris, alimentis, luminaribus, & alijs vsibus, & necessitatibus; & condemnari dictos conductores, & collectores ab ipsis deputatos, quòd restituant frumentum sumptum ex area sita in termino dicti loci de Torrent, vnà cum expensis, vt fusius in dicta petitione continetur, quæ fuit iniuncta Vincentio Sencliment Presbytero, Syndico, & procuratori Archiepiscopi, & Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ præsentis Civitatis, & procuratori Hieronymi Viñals, & Ludovici Barrea conductorum decimarum, & Nicolao Flaix Presbytero, procuratori Præceptoris præceptoriæ dicti loci de Torrent, ac Ioanni Cabrejas Presbytero, Rectori Parochialis Ecclesiæ eiusdem loci, & postea ad hanc Regiam Audientiam extitit evocata, & vtrobique validè per eos fuit contradictum præmissæ exemptioni, in qua causa se immiscuit Procurator patrimonialis suæ Maiestatis, die decimasexta Iunij millesimi sexcentesimi quinquagesimi dictum Archiepiscopum, & Capitulum coadiuvando pro suo interesse. Et attento, quòd privilegijs notorijs Apostolicis Alexandri Secundi, Gregorij Septimi, & Vrbani Secundi; fuerunt Dominis Regibus Aragonum concessæ Decimæ, & primitiæ omnium Ecclesiarum, & terra-

rum,

rum, quas è manibus Sarracenorum eriperent, & per Serenissimum Dominum Regem Iacobum Primum, à quo præsens Regnum à faucibus dictorum Sarracenorum fuit recuperatum, concessæ fuerunt primitiæ Rectoribus Ecclesiarum Parochialis, & duæ partes decimarum concessæ fuerunt dictæ Ecclesiæ Metropolitanæ præsentis vrbis, sive tunc Episcopo, & Capitulo illius ex omnibus fructibus præsentis Diœcesis, pro dotatione illius, retinendo tertiam partem dictarum decimarum, in cuius possessione notoriè existit Religio Hierosolymitana, percipiendo illam per dictum Præceptorem præceptoriæ de Torrent in eius termino: & ita constat, dictas decimas, & primitias fuisse, & esse profanas, & temporales, cum semper eandem naturam, & qualitatem temporalem, & profanam, quam sumpserunt, retinuerint; quamvis ad dictas Ecclesias, & Ecclesiasticas personas pervenerint iuxta foros Regni, tanquam de realenco, & à Regio patrimonio processæ: & pariter constat, dictum Archiepiscopum, & Capitulum, Rectorem, & Præceptorem, ac conductores illorum, habere intentionem fundatam ad exigendas dictas decimas, & primitias ex fructibus dicti prædij rustici, & aliorum quorumcunque bonorum per dictam Societatem Iesu, & dictos administratores bonorum dictæ domnæ Elisabeth de Mompalau possessorum in termino dicti loci de Torrent, & alijs partibus præsentis Diœcesis respectivè. Attento etiam, quòd licet in dictis indultis Apostolicis Pauli Tertij, Pij Quarti, & Gregorij Decimitertij, in processu exhibitis, concessa extiterit dictæ Societati, & domibus illius exemptio à solutione decimarum cum amplissimis clausulis derogatorijs in illis expressis; attamen in nullo eorum reperitur aliqua specifica mentio dictorum privilegiorum Apostolicorum anteriorum, quibus dictæ decimæ, & primitiæ ad Dominos Reges Aragonum pertinuerunt, nec dictarum concessionum à Domino Rege Iacobo Primo factarum dictis Archiepiscopo, & Capitulo, ac Rectoribus Parochialium, nec possessionis tertiæ partis decimarum, in qua existit dicta Religio Hierosolymitana, in dicto termino loci de Torrent, quod erat omnino necessarium, vt in dicta exemptione à solvendis decimis, huiusmodi decimæ, & primitiæ comprehenderentur, quæ non de iure communi, & ordinario, sed de iure speciali, cuius in dictis Summis Pontificibus præsumitur ignorantia, ad præfatos Archiepiscopum, & Capitulum, Rectorem, & Religionem Hierosolymitanam spectant; non enm huiusmodi exemptiones ampliandæ sunt, sed strictè intelligendæ, vt quanto minus possint, læsionem inferant, & præcipuè cum ex causa onerosa, tam ad dictos Dominos Reges Aragonum, quàm ad dictas Ecclesias ex concessionibus illorum pervenerunt, nimirum ad Dominos Reges, pro invitandis illis ad Sarracenos acriùs debellandos, & pro tot sumptibus belli facilius perferendis, & ad prædictas Ecclesias pro illarum dotatione, cum aliquibus oneribus, & pro implemento voti, & promissionis præcedentis facta pro auxilio obtinendo à Prælatis, & alijs ad finem, & effectum eiusdem expugnationis consequendæ. Ob quam causam magis credendum est, dictos Pontifices non habuisse præ oculis dictas concessiones Apostolicas decimarum, & primitiarum, & donationes Regias, quando dictam exemptionem Religioni Societatis Iesu concesserunt à solutione decimarum, & consequenter absque speciali, & specia illarum mentione non est censendum illis derogari voluisse cum dictis privilegijs: nec clausulæ derogatoriæ, quibuscumque verbis prægnantibus in illis oppositæ, sufficiunt ad extendendum dictam exemptionem ad hæc iura specialia, quæ præsumuntur incogitata, & ignorata à concedentibus, & à quibus non solet, nisi cum magna difficultate exemptio concedi. Attento insuper, quòd respectu dictarum duarum partium spectantium ad dictum Archiepiscopum, & Capitulum, considerabile vertitur Regium interesse in illarum conservatione, & non diminutione, propter patronatus dictæ Metropolitanæ Ecclesiæ, quo ex eisdem Apostolicis privilegijs, & dicta dotatione potiuntur Domini Reges. Et explorati iuris est, quòd vbi vertitur Regum aliquod interesse, non inducitur derogatio alicuius absque specifica mentio dicti interesse, propter præeminentiam, & excellentiam eorum. Attento vlterius, quòd iuxta dictam donationem factam per dictam domnam Elisabeth de Mompalau dicto Provinciali Societatis Iesu præsentis Provinciæ, asseri non potest, dicta bona donata adhuc pervenisse in dominium dictæ Societatis, aut alicuius domus illius, cum ad præsens dictus Provincialis vnà cum dicto Præposito domus Professæ præsentis vrbis, dum taxat sit administrator dictorum bonorum, & ita dicta exemptio Apostolica adhuc suffragari nequit; illa enim tantum est ex bonis, quæ in dominio dictæ Societatis, aut alicuius domus illius actualiter existant. Attento vltimò, quòd vt dicti administratores dicta bona administrare valerent, & in dicta opera pia convertere, necessarium fuit, iuxta foros Regni obtinere Regiam licentiam, quam obtinuerunt expeditam Matriti die vigesimo Iulij millesimi sexcentesimi trigesimi tertij, per dictum fratrem Laurentium de Vea, prævio nomine in processu exhibitam, in qua expressa apposita fuit cõditio, quòd dicta bona transirent in dictos administratores cum suo onere reali, secundum forum Valentiæ, & quod remanerent perpetuò cum dicto onere reali, vt antea erant: & sic cùm onus Decimarum, & primitiarum colligendarum ex fructibus prædiorum, sit onus reale ipsis bonis inhærens, & ad quemcunque possessorem, etiam Ecclesiasticum transiens, necessariò dicendum est, nullam exceptionem Decimarum, & primitiarum vigore dictarum concessionum Apostolicarum suffragari posse dictis administratoribus, & Societati respectu dictorum bonorum cum dicta licentia adquisitorum, aut adquirendorum, cùm non potuerint, nec possint ea adquirere, nisi cum dicto onere reali, cui dicta exemptio, casu quo alias dictas Decimas, & primitias contineret, repugnat: propter quam repugnantiam, & incompatibilitatem existimandum est à dicta asserta exemptione fuisse recessum tempore adquisitionis, nec aliter possunt dicti administratores dictam adquisitionem conservare, quàm parendo dicto oneri solvendi Decimas, & primitias, vt antea solvebantur ex fructibus eorum, & consequenter dicta exemptio operari nihil potest, quoad dicta bona taliter adquisita, & adquirenda; sed manere debeant, vt antea, perpetuò supposita, & subiecta oneri reali solvendi decimas, & primitias, cum quo acceptata fuerunt; & sine quo necessariò dimitti debent, nec amplius retineri valent, iuxta eandem Regiam licentiam, ex quibus omnibus venit, vt infra, declarandum. Idcirco, & aliàs, deliberationem, & conclusionem in Sacro Regio Consilio sumptam insequendo, pronuntiamus, sententiamus, & declaramus, cum interventu Magnifici Regij patrimonij Advocati, instantiam factam per dictum fratrem Laurentium de Vea prævio nomine in præfata scriptura, posita coram Iudice Decimarum die decimaoctava Augusti, anni millesimi sexcentesimi quadragesimi quinti, non remanere iustificatam, nec de iure procedere, ac locum habere respectu Decimarum, & primitiarum, ac aliorum Iurium realium, ad quæ iuxta dictam Regiam licentiam amortizationis, aut aliàs teneantur dicta Societatis Iesu domus Professa, & dicti administratores actores; imò repellendam fore, & esse, vt cum præsenti repellimus, & actoribus perpetuum silentium imponimus, & neutram partium in expensis condemnamus.

D. Franciscus Bono pro Reg.

V. D. Cosmas Gombau. *V. Arques.*
V. D. Michaël Vives. *V. Monllor R. P. Advoc.*

Hucusque Senatus noster Regius, qui eruditè (vt de more habet) ad propositum, litem satis vexatam decîdit Regia hac sententia, publicata per Eusebium de Benavides R. mandati Scribam, die 6. Novembris 1653. Valent. Instante Iosepho Aragonès Not. Syndico, & procuratore, & alijs nominibus, &c. quæ mirificè superiora, vt diximus, confirmat.

Sed ne aliquid intactum relinquamus, aliqua, quæ ex 106
prohibitione adquirendi bona *de realengo* dimanant breuiter tractemus. Iam dictum est, quòd si adquiruntur, ea lege fit, vt iudicium Regiæ iurisdictiones subeant: Videamus nunc, quæ onera sint illa, ad quæ solvenda Clerici tenentur ratione eorum bonorum *ex d. for. 15. de rebus non alienandis*, ibi: *Reals, è vehinals.* Belluga *in d. rub. 14. §. nunc videamus, num. 11.* interpre- 107
tatur onera regalia, & personalia. Et labitur omnino, nã Clericus numquam ratione personæ ad onus aliquod teneri potest, absque Pontificis decreto, & auctoritate; sicque neque ad onus regium absolutè, nam Rex non

habet

habet iurisdictionem in eos, & aliquando onera regia respiciunt personam; atque adeo neque de onere Regio, vel regali, neque personali loquitur forus, sicque verba
108 illa, *Reals, ê vehinals*, interpretari debent de onere reali, quod rem sequitur, sive ad quod res ipsa tenetur, quæ aliàs munera, sive onera patrimonialia dicuntur: *l. fin. §. Patrimoniorum, ff. de muneribus, & honoribus.* Quando enim res aliquo onere gravatur, tunc transit cum illo onere, quod non est contra libertatem Ecclesiasticam, vt pluribus comprobat Solorçano *d. c. 21. n. 28. cum seqq.* Don Francisco Amaya *in l. 1. & 2. n. 2. & 14. cum seq. C. de ann. & trib. lib.* 10. Curtel. *de immunit. lib. 2. q. 39. per tot.* P. Castro Palao *in oper. mor. to. 2. tr. 12. disp. vnic. punct. 9. n. 1.* Petr. Greg. *de Repub. lib. 3. cap. 7. n. 37. cum plur. seqq.* Onus autem vicinale est species oneris realis, *d. l. fin. §. præterea*, nempe quando civitas, vel oppidum imposuit onus vicinis, ita vt non personæ cohæreat, sed vnusquisque pro mensura agri à se possessi, certum quid per singulos annos præbeat; *quod*, vt ait text. *genus collationis, munus possessionis est.* Cum autem hæc onera respiciant bona ipsa *de realengo*, ab Ecclesiasticis hac lege adquisita, absque libertatis Ecclesiasticæ iniuria, Clerici, & Monasteria tenentur, Solorçano *ibid.* Quo pacto interpretanda verba illa *reals, è vehinals*, credo, salva pace viri eruditissimi Petri Belluga aliter sentientis.

109 Ex eadem prohibitione adquirendi bona *de realengo* Clericis, Ecclesiasticisvè personis, & Communitatibus, dimanant duo iura apud nos vsu frequentia, nempe *Amortizationis*, atque *Quindenij*: supposita enim generali prohibitione, de qua *supra n. 44.* per *for. 6.* & alios *de reb. non alienandis*, postea fuit concessa facultas Clericis adquirendi bona *de realengo*, sub dicta conditione, vt teneantur subire iura realia, & vicinalia, & respondere coram iudicibus Regijs, & quod disponere debeant de ipsis bonis, tam inter vivos, quàm in vltimo elogio in laicos, vt *in for. 15. & seqq. de rebus non alienandis*; vnde ab intestato non Episcopus, sed proximiores succedunt; & quanquam
110 Belluga *d. rub. 14. §. veniamus, n. 19.* doceat, quòd in casu intestati succedit fiscus; id correctum est per *for. 17. eod.* quo cautum est, quòd succedant proximiores defuncti venientes ab intestato; & vt æqualitas servaretur, etiam fuit cautum, vt Clerici succedant abintestato ipsis proximioribus, in similibus bonis: quòd etiam extensum fuit ad Milites nostræ inclytæ Religionis Beatæ Mariæ de Montesa, vt *in for. 19. & 20. eod.*

111 Ecclesiæ verò minimè adquirere possunt bona *de realengo*, quin facultas Domini Regis interveniat, & ius amortizationis solvatur, de quo *in for. 22. cum seqq. ibid.* Sed licet Dominus Cerdã in *arbore iurisdictionum*, de Iudice harum causarum mentionem faciat, cum nõ sit officium permanens in Regno; sed ad tempus mitti solitum, cum delegatione Principis; inde est, quòd ad nos non pertineat. Tractant de Amortizatione Belluga *dict. rubr. 14. per tot.* Speculator *titul. de emphyteusi, §. nunc aliqua, n. 142. & seq.* Pechius *in tract. de amortizat. per tot.* Calicius *in Margarit. fiscal. dubit. 8. cas. 53.* pluribus, & plura Oliban. *c. 7. per tot.* Dominus Leon *decis. 77. n. 1. & seqq.* Anton. Faber *in C. lib. 1. tit. 2. diffinit. 44. n. 15. & lib. 4. diffinit. 50. titul. 43.* Papon. *in arrest. lib. 1. tit. 14. per tot.* Cancer. *variar. lib. 1. c. 11. n. 61.* Fontanel. *de pact. claus. 4. glos. 12. n. 23. & seqq. & gloss. 18. part. 1. n. 25. cum seqq. & decis. 229. n. 21. cum seqq.* Ripoll. *variar. c. 11. n. 22.* Solorçano *d. c. 21. n. 32. & seqq.* Larrea *allegat. fiscal. 85. n. 21. tom. 2.* Curtel. *de immunit. d. lib. 2. q. 104. per tot.*

112 Quare Amortizatio sic vocetur; tradunt omnes isti Doctores: sed ad rem magis dominus Leon *d. decis. 77. n. 8.* & Fontanel. *de pact. claus. 4. gloss. 12. n. 22.* Neque obstant tradita per Thomam Delbene virum doctissimum, *de Immunit. p. 1. c. 8. dub. 12.* qui plures laudat: nam salva pace tanti viri, certissimum habeo, non benè percepisse naturam, & originem amortizationis huius Regni: Siquidem *num. 6.* ait, quòd doctrina nostri *Bellug.* non procedit, eo quòd Rex à principio non fuerit Dominus omnium bonorum sui Regni: Rex enim Iacobus I. & cæteri nostri Reges, vt dixi *c. 1. §. 2. num. 4. & seqq.* non habent Regnum dependenter ab Imperatore, cui non subsunt; & sic ratio *legis Regiæ*, qua populus potestatem transtulit in Principem, non procedit in nostris Regibus, qui totum Regnum proprijs impensis, & laboribus à manibus Infidelium vindicarunt, vt dicam *c. 3. §. 1. n. 132.* & dixi *c. 1. §. 1. n. 10.* & sic dominium omnium bonorum obtinuerunt plenè: & generaliter statim post adquisitionem Iacobus I. prohibuit ipsis, quibus bona *de realengo* concessit, alienationem in Ecclesiam, Ecclesiasticos, & Militares; & postea concessit, diversis legibus; inter quas ea reperitur, vt si perveniant ad manum mortuam, interveniat licentia, & solvatur amortizatio, vt dixi; ac per consequens evidens est, quoad hoc Regnum, quòd ius amortizationis non infringit libertatem Ecclesiasticam, vt non insipidè tradit Escolano *lib. 4. cap. 23. & 24. & lib. 1. cap. 7. num. 8.* & Olibanus *in vsat. alium namque, de iure fisc. c. 7. n. 43.* qui idem testatur respectu conventionis factæ inter Alphonsum III. & Ecclesiam quoad bona *de Realengo*; sicque apud nos, nulla reperitur differentia inter Ecclesiasticos & seculares quoad hæc bona; atque adeò quoties ad iura imponenda spectatur authoritas Pontificis, non est spectanda, nec spectatur dum imponuntur in his bonis: & sic explicanda sunt tradita *c. 3. §. 2. n. 23. & c. 4. §. 11. num. 20. & seqq.* & ita decisum est per Grauissimum nostrum Vicarium generalem DD. Hiacinthum Minuarte Episcop. Maronens. dum hęc prælo dabantur, sententia lata die 2. Septemb. 1654. in causa appellationis (coram eo, vt Metropolitano vertente) censurarum Maioris Balearis. Et nota, quòd adquisitio bonorum *de realengo*, sic interdicta est Ecclesiasticis, vt minimè revocabiliter adquiri valeant sine habilitatione Regis, quam *amortizationem* vocamus, vt dixi *c. 2. §. 5. num. 106.* Sed explica quoad Clericos, vt adquirere valeant vita durante *for. 17. de reb. non alienan.* vt ibi dixi. Ecclesiæ verò, vel Conventus, aut Religiosi ex titulo particulari cum onere evacuandi intra annum, *for. 5. eod tit.* Oliban. *d. c. 7. n. 8. 32. & seqq.* Dñs Leon. *decis. 77. n. 8.* ex titulo verò generali minimè, neque ad momentum, *for. 5. de intestat.* Bellug. *in specul. rub. 14. §. veniamus, n. 39. & seqq.* Dñs Leon. *decis. 156. per tot. tom. 2.* nam dispositio excludens Ecclesias, vel Religiosos à successione, in tantum valet in quantum de his bonis disponit: in aliis enim minimè, quia repugnat libertati Ecclesiasticæ, vt explicant Belluga, & Dñs Leon. *vbi proxim.* & dixi *d. §. 5. n. 45.* Quæ facultas, sive habilitas adesse debet tempore delatæ successionis, nam si tunc succedens incapax reperiatur, defertur ad alios vocatos, vel venientes ab intestato; nisi antequam isti adierint, amortizatio obtineatur, quia cum adhuc res integra sit, & ius minimè quæsitum reperiatur tertio, eo quòd aditio facit hæredem, non delatio, vel institutio, *l. 3. §. si quis ita.* & ibi Imola *ff. de hæred. instit.* cum plur. traditis per Giurb. *observ. 3. n. 19.* habilitas superveniens sufficit, vt succedere possit, ex doctrina Baldi *in l. Deo nobis 42. §. hoc etiam, n. 9. C. de Episc. & Cler.* Bellug. *vbi sup. num. 40.* & ibi Camil. Borrel. plures adducens *in addit. lit. S.* dominus Leon *dict. decis. 156. num. 10.* & sic diffinitum est per Senatum in mea Aula, me interveniente.

Vnde aliud ius ex consuetudine, sive conventione provenit quando bona quæ in manum mortuam transeunt, sunt emphyteutica; nam vltra ius Amortizationis solvitur apud nos *Quindennium*, hoc est, ne dominus directus fraudetur iure, quod haber ad laudemium consequendum ex alienationibus, & caducitatem, sive commissum, quod aliquando committi solet, solvitur ei laudemium decimoquinto anno per quancunque manum mortuam, ad quam res emphyteutica pervenit. Sed quia hæc bene explicat dominus Leon *dict. decis. 77. à n. 1. vsque ad 11.* ideo non immoramur. Tradit etiam Fontanel. *d. gl. 12. nu. 23.* & eo laudato noster doctissimus Theologiæ moralis, inter primarios enumerandus, & enumeratus, professor Ioannes Ægidius Trullench. *in expos. Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 23. dub. 10. num. 24.* licet tardiori solutione in Catalonia observetur de consue

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

consuetudine:& ratio est,nam ex *gloss.*18.*n.*82. *& d. decis.*279.*n.*21. cum in Catalonia integrum laudimium sit dimidium pretij totius rei emphyteuticæ,inde est,quòd trigesimo,vel quinquagesimo anno solvatur per manum mortuam;apud nos verò, cùm decima pars totius pretij laudimium integrum sit,inde est, quòd de quindecim in quindecim annos ex consuetudine solvitur.

114 Ratio autè disparitatis inter iura Amortizationis,& Quindennij tradi debet;nam Fontanella *vbi sup.*non bene explicat,imò indistinctè loquitur,dum ait,quòd iure amortizationis trigesimo quoquo anno integrum laudimium debetur. Quare dicendum est, apud nos ius amortizationis, quod est tertia pars pretij rei amortizatæ,comprehenso iure expeditionis (quod rarò solvitur, nam Regia Maiestas moderatissimè vtitur hac regalia, pluries hanc amortizationem liberè concedendo, vel minori pretio :) ad Regem pertinet,vt ex *foro* patet, nam solus Rex auctoritatem amortizandi habet,vt tradunt Paponius *d.tit.*14.*arrest.*4.& Oliban.*d. cap.*7. *n.*12. 21. *& seqq.* At verò Quindennium pertinet ad Dominos directos rerum emphyteuticarum, ne per amortizationem priventur iure Laudimij,Commissi,& alijs sibi debitis;quod in Gallia,& Catalonia, indemnitatem præstari dicitur, vt tradit Papon. *dict. arrest.*4. & cum eo Oliban. *numer.* 15. 21. *& seqq.* qui latè explicant modum,quo in eis Provincijs,& regnis, hæc in praxi habeantur.

115 Sed dubitari aliquando solet,an Quindennium debeatur ex bonis maioratui, sive fideicommisso perpetuo suppositis?Ad quam quæstionem definiendam in primis videndum est, an emphyteusis veniat in restitutione fideicommissi, quam quæstionem suscitant plures Doctores relati à Fusar.*de substitut.quæst.*630.*per totam*,& venire affirmat,præsertim quando est hæreditaria,vt communiter sunt emphyteuses huius Regni. Quare constitutio fideicommissi valet, sicut & maioratus; Molina *de Hispanorum primogen.lib.*2.*c.*10.*n.*71.vbi Addent. Valascus *de Emphyteus.q.*40.Roderic.*de annuis reddit. lib.*2. *q.*22.*n.*36.*&* 37.

116 Item videndum est, an constitutio fideicommissi ex bonis emphyteuticis facta valeat in præiudicium Domini directi,quod generatur ex eo,quòd bona inalienabilia efficiuntur, sicque absque consensu illius privatur laudimio, & Commisso. In qua quæstione duas sententias invenio inter se pugnantes:Prima est Alciati *cons.*8.

117 *num.*18. *lib.*6. qui asserit prohibitionem alienationis tenere, quoad successores emphyteutæ, qui non possunt contravenire facto defuncti,*l.cum à matre,C.de rei vindicat.*cum *simil.*Quoad Dominum directum,non conqueri potest,& de nullitate prohibitionem arguere;quam sententiam tenent Gama *decis.*70.*num.decis.*214.*num.*3.*&* 5. *& decis.*218.*num.*10.licet referat contrarias Senatus sententias, Rodriguez *d.quæst.*22. *num.*29. qui alios laudat,

118 latissimè Phebo *decis.Lusit.*5. Contrarium tenet Blasius Flores de Mena *in addit.ad d.decis.Gam.*70. dicens communem esse opinionem,vt valeat maioratus constitutio, absque Domini directi consensu in præiudicium eius;& ad id allegat Cephal. *cons.*1. *& cons.*12. *in fin. lib.*1. Decium *consil.*117.*lib.*3.*num.*23. *& cons.*23. *num.*41. *eod. lib.* Manticam *de coniectur. vltimar. volunt. lib.*7.*tit.*9. Alvarum Valascum *de iur.emphyteu.quæst.*49.Clarum,*lib.*4.§. *Emphyteusis,quæst.*16.Turret.*consil.*61.Bursatum *consil.*48. *num.*23.Menochium *consil.*504.*num.*3. *lib.*6. *& cons.*158. *num.*65.*lib.*2. Hippol.Riminal. *cons.*18. *lib.*1. Caldas *de nominatione,quæst.*12.*nm.*32.*& q.*24. *nnm.*25. cui addendi sunt Peregrin.*artic.*51.*num.vltim.* Georgius Cabedo *decis.Portug.*130.*part.*1.Marius Burgius. *de laudimijs, part.* 2.*inspec.*44.*in addit.num.*8.qui allegat Cavalcan.*decis.*6. *num.*28. *part.*3. Anguiano *de legib. lib.* 3. *controvers.* 12. *n.*14.*& seqq.*& quamquam Phebo *d.decis.*5.*n.*9. *vers.Eo maximè.*strenuè asserat, quòd constitutio non valet si fiat cum expressa alienationis prohibitione;ad hoc respondit *Anguiano*(licèt eo non laudato)id contingere indirectè,& remotè.

119 Quare cum moribus nostris receptum sit,huiusmodi constitutionem maioratus, vel fideicommissi,cum prohibitione expressa alienandi,vel tacita, quæ ex ipsomet fideicommisso resultat,valere ; inde est, quòd Dominus directus nequaquam revocare potest eam constitutionem,neque consensus eius intervenire debet ad firmitatem ipsius constitutionis. Quibus positis, licet lege æquitatis,vt indemnitati suæ consulatur, Quindennium deberi prima fronte videatur, re melius inspecta,nequaquam deberi est tenendum.

120 Primò, nam Quindennia consuetudine introducta sunt,vel conventione;si conventio extat, extra dubium sumus:consuetudo enim in contrarium adest,nam numquam quindennium solutum fuisse audivimus ex ea constitutione, atque adeo nequaquam deberi est dicendum, cum consuetudo stricti iuris sit, nec extendi valeat de persona ad personam,aut de re ad rem.

121 Secundò,nam licèt in fideicommisso prohibita expressè sit alienatio, plurimum à manu mortua differt; nam bona fideicommisso supposita, licet cum prohibitione alienationis,quotidie alienantur,vt tradit Anguiano *in d.controvers.*12.*num.*18. præsertim in Regno, vbi

122 fideicommissi bona non solum tenentur ad filias dotandas, vel ad restitutionem dotis vxoris,& augmenti, sed mediante decreto alijs de causis plerumque venduntur; & sic non omnino dominus directus fraudatur laudimio,*fatica*,& commisso,sicut eo modo quo bona Ecclesiæ, Vniversitatis, vel Collegij inalienabilia remanent.

123 Hæc, & alia (licet in aliquibus differat) tradit in hac quæstione Matthæus Rejaule *in advers.domini Polo, tom. advers.*150.qui ait die 3.Maij 1621.sic resolutum à quatuor peritissimis Advocatis,nempe domino Polo, egregio,atque doctissimo Senatore, Chrysostomo Aguilar,

124 qui decessit iam ad Assessoriam civilium causarum Curiæ Gubernationis evectus,& Nobili D. Cosma Fenollet,qui Senator decessit,& ipso Rejaule,& sic obtinuit in Curia Baiuliæ dictus Comes de Sinarcas.Senatus Regij non est nobis nota decisio,nisi tantum respectu iuris solvendi quindennia per manum mortuam sententia Regia sacri supremi Aragonum Consilij publicata per

125 Franqueza die 9.Augusti 1571.in favorem civitatis Alonensis,

126 Sed ne aliquid prætermittamus de novalibus;concessionem Pontificiam tradere est necesse;nam praxi eam receptam habemus in vrbe Alonensi,quoad terras irriguas,ex aqua defluente ex paludibus constructis in Diœcesi Orcelensi ad vrbem Alonis, & oppidum de Elig. Concessio Pontificia sequens est.

127 *Gregorius Papa Decimusextus, Venerabilibus fratribus salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecit charissimus in Christo filius noster Philippus Hispaniarum Rex Catholicus, quòd cum alias pro parte claræ memoriæ Caroli Romanorum Imperatoris, eius genitoris, qui etiam Aragonum & Navarræ Rex Catholicus existebat, expositum fuisset Iulio Papæ III.prædecessori nostro,quòd olim ipse Carolus Imperator, & Rex providè considerans habitatores Regnorum Aragonum,& certæ partis Navarræ,propter penuriam aquarum,& sterilitatem, quæ exinde causabatur, in eorum alimentis, & alijs rebus humanæ vitæ necessarijs maximam pati egestatem, & tanquam optimus subditorum suorum protector,egestati huiusmodi providere volens,ex duobus insignibus fluminibus,Ibero videlicet, & Gialone per dictum Regnum Aragonum decurrentibus aquas prædictis terris irrigandis deduci mandaverat, & cum ex præmissis, tam propter aliorum dictorum fluminum asperitatem,quam etiam longitudinem fovearum, & rivulorum, pro decursibus aquarum necessario faciendis huiusmodi magnæ expensæ necessariæ essent, & ad eas sublevandas Sedis Apostolicæ auxilium, & auctoritas, prout in similibus fieri consueverat, requireretur, recolendæ memoriæ Clemens VII. & Paulus II. Romani Pontifices,etiam prædecessores nostri, ad ipsius Caroli Imperatoris, & Regis supplicationem per diversas eorum literas certis probis viris in partibus illis, & eorum cuilibet dederant in mandatis, vt habita per eos, seu eorum alterum diligenter informatione, quantum quolibet anno à*

tunc

tunc proximè præteritis tribus annis, fertili cum sterili computatis, pro decimis, & primitijs ex fructibus in terris dictorum Regnorum collectis, Ecclesijs, Monasterijs, & alijs pijs locis, aut illarum, seu illorum, Rectoribus, vel Beneficiatis Cæsarauslan. & Tiraſonen. Civitatum, & Diœcesum, persolutum fuisset, illisque perpetuis temporibus futuris singulis annis persolutis, augmentum decimarum, & primitiarum, quod tam ex fructuum superexcrescentia, propter terrarum irrigationem huiusmodi, quàm ex novalibus, quæ derivatione, & irrigatione aquarum huiusmodi provenirent, aut propterea ad culturam, & frugem pinguiorem redigerentur pro tempore, sicut dicto Carolo Imperatori, & Regi, illiusque in dicto Regno Aragonum successoribus, cum primum aquæ fluminum huiusmodi per foveas, sive rivulos ad terras huiusmodi irrigandas perducerentur; licet ad finem perductæ non forent, etiam annis singulis persolvendum esse decernerent. Postea verò licet dictus Carolus Imperator, & Rex, in aliquibus partibus dicti Regni Aragonum, quas pro irrigandis terris huiusmodi per foveas, & rivulos, cum magnis expensis deduci fecisset, exinde habitatoribus earundem partium utilitas, & commoda non parva provenissent, ac super excrescentiam decimarum, & primitiarum, etiam novalium huiusmodi, Carolo Imperatori, ac Regi, & successoribus prædictis, modo præmisso persolvendum esse, prævia informatione, vigore prædictarum concessionum per nonnullos Iudices ad hoc deputatos auctoritate Apostolica decretum, & declaratum fuisset, ipse Carolus Imperator, & Rex super excrescentia decimarum, & primitiarum huiusmodi ratione dictarum impensarum, iam uti, & frui incœpisset; tamen quia in diversis partibus Regnorum Castellæ, & Legionis, ac Toleti, etiam propter aquarum penuriam, & quæ exinde causabitur, sterilitatem illarum; habitatores in collectione segetum, & fructuum, humanæ vitæ huiusmodi necessariorum, egestatem, & detrimenta non parva patiebantur; idem Carolus Imperator, qui etiam Castellæ, & Legionis, ac Toleti Rex existebat, etiam super hoc providere volens, Xarama per Regnum, & Diœcesim Toletan. ac nonnullis alijs fluminibus per Castellæ, Legionis, & Toletan. Regna fluentibus aquas ad terras, per diversas etiam foveas, seu rivulos deduci facere intendebat; & quoniam in deductione aquarum huiusmodi ingens copia laboratorum, & magnæ, & immensæ impensæ requirerentur, & pro illis subveniendis, & iam dictæ Sedis auctoritas, & auxilium necessaria esse viderentur, idem Carolus Imperator, & Rex eidem Iulio prædecessori supplicari fecit, vt pro subventione tot impensarum in foveis, & rivulis, pro decursibus aquarum huiusmodi (vt prædicitur) fabricandis, & necessario faciendis, excrescentiam decimarum, & primitiarum, ratione irrigationum terrarum vltimò dictarum proventuram, ac decimas novalium quarumcumque, derivatione, & irrigatione aquarum huiusmodi proventuras, seu propterea ad culturam, & frugem pinguiorem redactorum, sibi, & successoribus præfatis concedere dignaremur, idem Iulius, venerabilibus fratribus Archiepiscopo Toletan. & Zamoren. ac Abulen. Episcopis, & eorum cuilibet similiter commisit, & mandavit, quatenus habita per eos, vel eorum alterum, diligenti informatione quantum quolibet anno, à tribus annis citra, fertili cum sterili compensatis, pro decimis, & primitijs ex fructibus, in terris etiam novalibus dictorum Regnorum Castellæ, Legionis, ac Toleti collectis, Ecclesijs, Monasterijs, Præceptorijs, & Hospitalibus cuiuscumque Ordinis, etiam Sancti Ioannis Hierosolymitan. ac militiarum Sancti Iacobi de Spata, ac de Alcantara, & Calatrava, seu alijs pijs locis in Civitatibus, oppidis, locis, seu villis in eiusdem Regnis Castellæ, & Legionis, ac Toleti consistentibus, aut illarum, vel illorum Abbatibus, Prioribus, Præceptoribus, & Rectoribus, seu Beneficiatis, aut quibusvis alijs qualitercumque qualificatis decimas, & primitias huiusmodi percipientibus persolutum fuisset, si præfatus Carolus Imperator, & Rex, aquam ex dicto Xarama, & alijs fluminibus dictorum Regnorum Castellæ, & Legionis, ac Toleti, vel eorum alicuius, vbi maior necessitas fuerit, deduci fecisset, taliter, vt propter terrarum huiusmodi irrigationem fructus excrescerent, & vberiores fierent; auctoritate Apostolica statuerent, & ordinarent, & quilibet eorum statueret, & ordinaret, quod solutis annis singulis, perpetuis futuris temporibus, Abbatibus, Prioribus, Præceptoribus, & Rectoribus, seu beneficiatis, & quibusvis alijs personis, decimis, & primitijs, prout in vno ex dictis tribus annis, fertili cum sterili (vt prædicitur) compensatis, soluta fuissent, excrescentia, seu augmentum decimarum, & primitiarum huiusmodi propter terrarum irrigationem pro tempore provenient, & decimæ novalium vltimò dictorum in dictis Regnis Castellæ, Legionis, ac Toleti, annis singulis, ac perpetuis futuris temporibus ad eundem Carolum Imperatorem, & Regem, illiusque successores prædictos, legitimè spectarent, & pertinerent, illisque solvi deberent, ordinarent, statuerent, & decernerent, & quilibet eorum ordinaret, statueret, & decerneret, dicta auctoritate Apostolica, ac pro manutentione, & perpetua tuitione dictorum rivulorum, seu fovearum quæcumque statuta, & ordinationes, rationabilia, & honesta ederent, statuerent, ac quilibet eorum ederet, & statueret, ac pro perfectione, & manutentione fovearum, & rivulorum huiusmodi, cum operarijs, & operatoribus eorundem rivulorum, & fovearum, tam quoad observationem festorum, quàm eorum in quibus vt ab operibus servilibus abstineatur ab Ecclesia statutum est, non tenerentur, auctoritate Apostolica dispensarent, & quilibet eorum dispensaret, omniaque alia, & singula circa præmissa quomodolibet necessaria, & opportuna, eadem auctoritate facerent, & exequerentur, & aliàs prout in literis dictorum prædecessorum, sub annulo Piscatoris, vel aliàs expeditis plenius continetur. Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat, idem Philippus Rex in dictis Regnis successor, etiam subditorum suorum optimus protector, & egestati, quam propter penuriam aquarum in diversis partibus, & dominiorum suorum patitur, providere volens, non solum in dicto Regno Toletan. & ex Xarama, & ex Tago, ex quo iam vnus rivulus derivatus, & deductus existit, fluminibus, verum in alijs Regnis, Provincijs, & Principatibus Hispaniarum, & insulis Canariarum eidem Philippo Regi, quomodolibet subiectis, ex quorum ipse Philippus Rex, & Dominus existit, ad consulendum eiusdem necessitatibus, ex eisdem, & alijs fluminibus per dicta Regna, Provinciarum, & Principatus dominia, & insulas decurrentibus, aquas similiter pro terris irrigandis deduci facere, quamvis cum magno sumptu, & expensis, intendat, pro parte dicti Philippi Regis nobis fuit humiliter expositum, & supplicatum, quatenus eius, suorumque successorum dispendio, & indemnitate, ac sumptibus per ipsum Philippum Regem, & successores forsan suos in huiusmodi opere faciendis providere, ipsique specialem gratiã faciendo super excrescentiam decimarum, & primitiarum, etiam novalium, ex aquis pro terris irrigandis, non solum ex Toletan. & ex Xarama, & Tago, verùm ex alijs fluminibus per Regna, Provincias, Principatus, & dominia Hispaniarum, & insulas Canariarum huiusmodi decurrentibus, per ipsum Regem Philippum, & successores suos deducendis, & derivandis, seu forsan iam deductis, & derivatis, quomodolibet provenientem, cum aquæ prædictæ primùm ad terras irrigandas perducantur, licet ad finem perductæ non fuerint, annis singulis eidem Philippo Regi, eiusque in dictis Regnis successoribus in perpetuum concedere, & elargiri, aliasque in præmissis providere de benignitate Apostolica dignaremur: Nos igitur singularum prafatarum literarum veriores tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus inferererentur, nec non situs, confines, denominationes, & vocabula Regnorum, Provinciarum, Principatuum, dominiorum, ac insularum, nec non Civitatum, Diœcesum, oppidorum, & locorum, vbi terræ irrigandæ huiusmodi consistunt; fluminumque præfatorum, & aliorum quorumcunque in dictis Regnis, Provincijs, Principatibus, dominijs, & insulis consistentium, nomina, & denominationes, & aquas, quas idem Philippus ex supradictis fluminibus derivari fecit, præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes, indemnitatique ipsius Philippi Regis, & successorum suorum consulere volentes, eundem Philippum Regem à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis à iure, & ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, huiusmodi supplicationibus inclinati, vobis, & cuilibet vestrum per præsentes committimus, & mandamus, quatenus vos,

vos, vel duo, aut vnus vestrum, per vos, vel alium, seu alios, habita diligenti informatione, quantum quolibet anno, à tribus annis citra, fertili cum sterili (vt præfertur) compensato pro decimis, & primitijs ex fructibus in terris, etiam novalibus, dictorum Regnorum, dominiorum, Principatuum, & insularum collectis, Ecclesijs, Monasterijs, Præceptorijs, Hospitalibus cuiuscunque Ordinis, etiam Sancti Ioannis Hierosolymitan. ac Militiarum Sancti Iacobi de Spata, & de Alcantara, & Calatrava, seu alijs pijs locis in Civitatibus, locis, & villis in eisdem Regnis, Dominijs, Principatibus Hispaniarum, & Insularum Canariarum, consistentibus, aut illarum, vel illorum Abbatibus, Prioribus, Præceptoribus, & Rectoribus, seu Beneficiatis, aut quibusvis alijs, qualitercunque qualificatis, decimas, & primitias huiusmodi percipientibus, persolutum fuerit, si præfatus Philippus Rex seu successores sui præfati, aquam ex dictis, & quibusvis alijs fluminibus Regnorum, dominiorum, & Principatuum Hispaniarum, & Insularum Canariarum, vel illorum alicuius, vbi maior necessitas fuerit, deduci fecerit, seu fecerint, ac etiam in his, in quibus idem Philippus Rex iam aquas deduci, & derivari fecit, taliter, vt propter terrarum huiusmodi irrigationem fructus excrescant, & vberiores fiant, & excreverint, auctoritate prædicta statuatis, ordinetis, & quilibet vestrum, vel à vobis & quolibet vestrum subdelegatus statuat, & ordinet, quod solutis annis singulis, perpetuis futuris temporibus, Abbatis, Prioribus, Præceptoribus, Rectoribus, Beneficiatis, & quibusvis alijs personis, decimis, & primitijs, prout in vno ex dictis tribus annis fertili cum sterili (vt præfertur) compensato soluta fuerint, excrescentia, seu augmentum decimarum, & primitiarum huiusmodi, propter terrarum irrigationem pro tempore proveniens, & decima novalium vltimo dictorum in dictis Regnis, Dominijs, & Principatibus vniversarum Hispaniarum, & insulis Canariarum, & iam annis singulis, perpetuis futuris temporibus ad eundem Philippum Regem, & eius successores præfatos, ipsorum successores, legitimè spectent, & pertineant, illisque solvi debeant, ordinetis, statuatis, & decernatis, & quilibet vestrum, & vnusquisque à vobis, & quolibet vestrum ad præmissa subdelegatus ordinet, statuat, & decernat, dicta auctoritate Apostolica, & tenore præsentium, ac pro manutentione, & perpetua tuitione dictorum rivulorum, ac fovearum, quæcunque statuta, & ordinationes rationabilia, & honesta edatis, & quilibet vestrum, vnusquisque à vobis, & quolibet vestrum ad præmissa subdelegandus edat, & statuat, ac pro perfectione, & manutentione fovearum, & rivulorum huiusmodi, cum operarijs, & laboratoribus eorundem rivulorum, & fovearum, tam quoad observationem festorum, quàm eorum, in quibus vt ab operibus servilibus abstineatur, & ab Ecclesia statutum est, non teneantur, auctoritate Apostolica dispensetis, & quilibet, & vnusquisque à vobis ad præmissa subdelegandus dispenset, omnique aliâ, & singula circa præmissa, quomodolibet necessaria, & opportuna, eadem auctoritate faciatis, & exequamini, & quilibet vestrum, & vnusquisque ex vobis ad præmissa subdelegans faciat, & exequatur, ac contra quoscunque rebelles, & inobedientes per censuras Ecclesiasticas, & alia opportuna iuris remedia appellatione postposita procedatis, & vnusquisque ex vobis subdelegandus procedat, illos aggravando, reaggravando, & si opus fuerit, contra illos brachium seculare invocando, non obstantibus præmissis, ac Apostolicis, nec non in Provincialibus, & Synodalibus Concilijs editis, generalibus, vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, privilegijs quoque, indultis, & literis Apostolicis in contrarium quomodolibet facientibus, quibusvis Monasterijs, Præceptorijs, Ecclesijs, domibus, & personis per nos, & Romanos Pontifices prædecessores nostros, quomodolibet concessis, etiamsi pro illorum derogatione, specialis, expressa, & specifica, ac individua mentio facienda, & certa forma servanda foret: quibus omnibus singulis illorum omnium tenores, etiam perinde, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat, illis aliàs in suo robore permansuris specialiter, & expressè derogamus, cæterisque contrarijs quibuscunque. Dat. Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die decimo octavo Iulij M. D. septuagesimo nono, Pontificatus nostri anno octavo.

Cl. Glorierius.

Sig † num Petri Navarro Sacræ Catholicæ Regiæ Maiestatis Scribæ mandati.

Novalia enim propriè dicuntur, quæ ad culturam noviter reducuntur, ex quibus absque dubio Decimæ debentur, *cap. cum contingat*, & *ibi* communiter Doctores *de Decim.* Barbosa, alijs relatis, *in Collectan. ad hunc text. nu.* 4. Castillo *de Tertijs cap.* 14. *n.*43. Sed in hac concessione cum non agatur de omnino novalibus, sed de eis quæ adhuc irrigua non erant, & impensis Regij Patrimonij irrigua efficiuntur, semel arbitrato quantum decimæ antiquitus importent, illud, quod augetur, nostro Regi concessum est, sicque praxi deductum; quod intelligendum respectu partium ad Ecclesiam spectantium; nam pars ad Regem pertinens extra dubium est, & sicut Rex habet iurisdictionem in illis, sic & in istis habere certissimum erit. 128

§. VI.

De Magistro, & Alcadijs domus Regiæ monetariorum ad for. 3. in Extravag. Quels moneders, *fol.* 16.

TEXTVS.

FERDINANDVS REX,
Anno 1510. Montisoni ad supplicationem Brachij Regalis.

ITem sacra Maiestas, com per causa de alguns privilegis, que antigament son otorgats als Moneders, é Colegials de la Seca, se segueixca vn gran abus, ço es, quel molts, aixi homens de honor, é de condicio, com grosos artesans, é menestrals se fan Colegials de la dita Seca, è son posats en la matricula de aquella. E aixi sots color dels dits privilegis aquells de cascun dia delinqueixen, aixi en les coses de lurs oficis particulars, com aliás. E porten diverses armes ells, é tots sos familiars, sens q̃ per los Officials ordinaris nols poden esser toltes, ne levades: ço que redunda en gran deminucio de la dita jurisdicio ordinaria, é en gran lesio, dan, é turbacio de la cosa publica de la dita ciutat de Valencia. E ja per tolre los dits abusos per lo senyor Duch Ioan, fonch fet, è otorgat fur ab lo qual hi fonch degudament provehit: lo qual fonch temporal, é no *perpetuò*, è per ço aquell es finit *per lapsum temporis*, suplica per tal la dita vestra ciutat de Valencia, sia de V. M ab acte de la present Cort provehir, è manar que lodit fur com a vtil, è profitòs a la cosa publica de la dita vostra Ciutat, sia perpetualment obseruat. Plau a sa Magestat que dels dits privilegis de la Seca nos alegren, nis puixen alegrar, sino los Oficials, è ministres, è los familiars *actu* servients, en numero de cinquant, é no mes avant, *excepto* en los casos de dols, è fraus de mercaders de draps, de pesos, mesures, è altres que pretanyen a la jurisdicio del Mustaçaf, é en los clams de tales que pertanyen al Iusticia de trecents sous, en los quals no tinguen coneixença alguna los Alcaldes de la dita Seca, los quals cascun any sien tenguts donar, é liurar lo segon dia de Iener als Iusticia, è Iurats de la dita Ciutat vna cedula dels noms de les dites cinquanta persones, per llevar totes diferencies, durador lo present acte à nostre beneplacit.

SVMMARIA.

1 *Magister*, & Alcadij *domus Monetæ, apud nos* Seca *iurisdictionem habent à Rege.*
2 *Secatores dicuntur.*
3 *Monetarij inter viles antiquitus numerabantur.*
4 *Monetarij privilegio fori gaudent, & quare.*
5 *Monetariorum præpositi antiquitus erant.*
6 Tex. 2. §. eodem tempore 30. ff. de origine iuris, *expenditur.*
7 *Triumviri monetales qui?*

8 Alexand.

8 Alexand. ab Alexand. *sententiæ impugnatur.*
9 *Auri flatores qui?*
10 *Præpositi monetæ tempore Imperatorum qui?*
11 *Monetariorum Collegia antiquitus cognita.*
12 *Monetariorum Magister.*
13 *Monetæ tempore Imperatorum Romanorum Lugduni conficiebantur.*
14 *Catalauni à Gallia plura mutuarunt, & inter ea, iura monetariorum.*
15 *A Catalonia ad nos fluxit.*
16 *Monetariorum* Alcadij *de quibus cognoscant.*
17 *Iurisdictio* Alcadiorum *privativa est.*
18 *Senatus decisio.*
19 *Limita* 1. *in monetarijs exercentibus officia mechanica.*
20 *Limita* 2. *in delinquentibus domos scalando.*
21 *Limita* 3. *in fraudibus ponderis, & mensuræ.*
22 *Limita* 4. *in casibus querelarum depopulationis agrorum, cæterisque ad pascua spectantibus.*
23 *Limita* 5. *in debitis ad refectionem murorũ, & vallorum.*
24 *Limita* 6. *in debitis civitatis.*
25 *Limita* 7. *in delictis patratis ratione delationis armorũ.*
26 *Senatus decisiones.*
27 *Magister monetariorum officium nobile à Domino Rege nominatur.*
28 Alcadiorum *officia annalia.*
29 *Causa appellationis à sententia* Alcadiorum *reservata est Regiæ Audientiæ.*
30 *Pater orphanorum de quibus cognoscat.*
31 *Pater orphanorum non est propriè Iudex, sed adinstar curatoris.*
32 *Orphani qui dicantur.*

1 SEquitur, vt dicamus de alijs inferiotibus officialibus, qui immediatè à Principe iurisdictionis exercitium habent independenter ab vrbis, vel Regni vniversitate; & primi, qui se offerunt, sunt Magister, & Alcadij Regiæ domus monetæ, sive conflandæ ipsius, quam nostrates *la Seca* vocant; nec id impropriè, cùm Magistri
2 similium domorum *Secatores* dicantur, Amendola *in addit. ad decis.* 275. *Vincentij de Franchis, num.* 3. hi enim ex Regio privilegio iurisdictionem exercent in omnes monetarios actu servientes, eorumque commensales, tam in civilibus quàm in criminalibus; quibus omnibus concessum est, vt solum conveniantur coram Magistro, & Alcadijs, *privil.* 130. *R. Petri II.* iuncto *privil.* 103. *R. Iacob. II.* & in nostro *text.* patet.

Ratio, quare eis simile privilegium concedatur: ea,
3 meo iudicio, est; nam à iure Monetarij inter viles annumerabantur. *l.* 1. 7. *& fin.* vbi Gloss. *C. de murilegul. lib.* 11. iunctis traditis à Tiraquel. *de nobil. cap.* 34. *n.* 55. Pichar. *in tract. de nob. communic. inter vir. & vxor. ad l.* 3. *C. de murilegul. lib.* 11. *n.* 19. *&* 28. Cum autem bono publico expediat, vt hi qui monetam conflant, *sint viri idonei in bonis, & facultatibus experientia probati in patria, bonæ vocis, & famæ, & honestæ reputationis*, vt in terminis probat
4 Franciscus Marcus *decis.* 87. *num.* 11. *lib.* 2. cum eorundem fidelitati res magni momenti commendetur; inde est, quòd Reges nostri prudentissimi, vt antiqua vilitas eradicaretur, præmijs invitarunt viros honestos ad artificium hoc prosequendum.

5 Nec novum est, Præpositos fuisse in moneta conflanda; nam iure antiquo iam adfuisse certissimum est, si rectè perpendatur text. *in l.* 2. *§. eodem tempore* 30. *ff. de origin. iuris*, ibi: *Eodem tempore & Quatuor-viri, qui curam viarum gererent, & Triumviri monetales æris, argenti, auri*
6 *flatores.* Enumerantur enim in hoc textu inter Magistratus Populi Romani Triumviri monetales. Et quamquam Alexander ab Alexand. *dierum genial. lib.* 3. *cap.* 16. non conflandæ monetæ, sed conquirendæ pecuniæ causa eos creatos fuisse tradat (quare *mensarios* eos vocat, du-
7 ctus illis verbis Titi Livij *Historiar. lib.* 3. *decad.* 3. ibi: *Romæ propter penuriam argenti Triumviri mensarij rogatione Minutij Tribuni plebis facti:*) labitur meo iudicio, quod ex eodem textu *leg.* 2. *§. eodem tempore*, apertè convincitur duplici ratione.

Prima, nàm cùm *§. antecedenti* Decemviros creatos 8
Pomponius tradat, & subsequenter dicat eodem tempore Triumviros monetales effectos, clarè sequitur Livium non loqui de Triumviris monetalibus *dict. lib.* 3. *decad.* 3. nam Decemviros creatos fuisse dixerat *decade* 1. *lib.* 3. post Consulatum C. Menenij, & P. Sexti Capitolini anno ab vrbe condita 301. vt ex ipso Livio percipitur; vel App. Claudij Crasini Regillensis, & T. Genucij Augurini anno 302. vt ex factis Consularibus, sive anno 300. placuit Connano *lib.* 1. *commun. capit.* 12. *numer.* 6. At verò Triumviri mensarij creati anno Consulatus L. Æmilij Pauli, & C. Terentij Varro, quo fuit pugna Cannensis, nempe ab vrbe condita 537. sicque ad minus 235. annis post Decemviros; quare malè dixisset Consultus, *eodem tempore*, si ijdem fuissent Triumviri monetales, de quibus in *text.* & Triumviri mensarij, de quibus *Alexand. ab Alex.*

Secunda, nam ibi expressè dixit Consultus, *æris*, 9
argenti, *auri flatores*: Flatores enim non sunt quæstores, sive qui conquirendæ pecuniæ destinantur; sed qui præsunt, dum ipsa conflatur. *Flare* est metalla fundere, vnde *flator* auri, & fossilium, conflator est, sive funditor, vt tradit Iosephus Laurent. *in Amalthea O no mastic. verbo, flare, & verb. flator*, & sic conflare pecuniam signare eam significat, vt Ambrosius Calepinus tradit, verbo, *Conflare*. Idque verba illa, *æris*, *argenti*, *auri*, ipsius textus confirmant, cum sint fossilia, ex quibus omne genus monetæ flatur, vt alijs relatis docet Parlador. *rerum quotidianar. different.* 140. *in princip.* explicant sic Fenestella *de Magistratib. Romanor. capit.* 23. *ad finem*, ibi: *Ac tres monetales, auri, argentique flatores, quorum esset diligentia numismata auro, argentoque fabricare.* Ioann. Rosin. *lib.* 7. *capit.* 29. Bernardus Vvalter. Renatus Chopin. Pancirol. & alij adducti à Pichardo *vbi proximè*, *numer.* 31. Petr. Gregor. *syntagmat. lib.* 47. *capit.* 19. *in fin.* ibi: *Item Triumviri pecuniæ cudendæ auro, argento, ære flando, feriundo*; & meminit horum Triumvirorum (licet non explicet) Iacobus Cuiac. *lib.* 3. *observ. cap.* 31. Ex quibus sequitur, non solum apud nos Præpositos creatos fuisse ad conflandam monetam; sed in Republica florentissima Romanorum iam institutos fuisse.

Demum verò tempore Imperatorum, Magistratus 10
hic non fuit ignotus, licèt alio nomine declaretur; nam *Præpositi monetæ*, vel *thesaurorum* appellabantur, *l. privatæ* 14. *Codice de murileg. lib.* 11. Ammian. Marcel. *in vita Iulian.* ibi: *Cumque Draconcius monetæ Præpositus, & Diodorus quidam velut comes.* Et *in vita Valentin. & Valentinian.* ibi: *Pari sorte etiam Procurator monetæ extinctus est.* Sicut etiam Collegia monetariorum iam tunc instituta, sicut aliorum artificum, *leg. si quis ex corpore* 13. ibi: *De suo Collegio liberari, C. de murileg. lib.* 11. Petrus Gregorius *syntagmat. lib.* 3. *capit.* 10. *numer.* 17. Pichard. *vbi supra, numer.* 31. Narbona *de ætate, anno* 25. *quæst.* 81. *numer.* 1. Hinc derivatum fuit ad Gallos; vt tradit Francis. Marcus *dict. decis.* 81. *num.* 11. *& decis.* 260. vbi de Magistro monetariorum, ac concessione privilegij fori, monetarijs concessi, quod in specie probat etiam Rebuffus *in l. pronuntiatio* 195. *§. servitutum*, *vers. Quinto, ff. de verbor. significat.* Et ratio cur ad Gallos derivatetur, est; nam moneta Imperatorum Romanorum, vtplurimum in Gallia, Lugduni, conficiebatur: Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib.* 4. *capit.* 24. *in fine*, ibi: 13
Lugduni Romanos Imperatores argentum, aurumque, & monetæ omne genus signare consuesse, quippe eò loci, *sive quod prompta ad cudendum* (verba sunt eiusdem Alexandri) *metalli copia foret, seu quod munitissimus locus, & accessu difficilis ad confluentes, quod ibi Rhodano Arar commiscetur, esse censebatur.* Conferunt quæ tradit Strabo *lib.* 4. & notat Iustus Lipsius *Epistolicar. q. sive ad Critic. spect. epist.* 21. A Gallis mutuarunt Catalauni, vt in simili 14
docuit Oliban. *in vsatic. alium namque, c.* 7. *n.* 6. tractant ex illis Ferrer. *observat. part.* 1. *c.* 14. *à n.* 2. Calicius *in tract. special. fol.* 197. Fontanell. *decis.* 390. *n.* 6. *tom.* 2. Ripoll. *Regaliar.*

*galiar.c.15.n.58.*è quibus ad nos dimanavit, vt *ex d.privil.*130.*R. etr.II.*deducitur.

15 Nam,vt *ibi* exprimitur, monetarij ex vrbe Barcinonensi ad nos iussu Regio venerunt,eisque concessum fuit quidquid monetarijs Barcinonensibus indultum erat,vt in *d.privileg.*103.dicitur, vnde est quod *d. privileg.*103. *Regis Iacobi Secundi*,quod de Barcinonensibus loquitur apud nos dilponat.

16 Magister enim,& *Alcadij* cognoscunt de quacunque quæstione civili, vel criminali Collegiatorum eiusdem Collegij monetariorum, nec non famulorum commensalium eorundem,vt in *dicto privilegio* 130. & *nostro text.* dicitur:docet Rebuf.*vbi proximè*,quæ concessio confirmata reperitur plurimis privilegijs,nempe,*primo*,Alfonsi Tertij;*vigesimo octauo*,Martini;*sexto*,*& decimo*,Ioannis
17 Secundi; & *vndecimo*, Ferdinandi Secundi: habentque iurisdictionem in his privativè ad alios Iudices concessam, vt acutè probavit Doctor Mathias Morlà Præpositus Sedis Valentinæ,& in nostra Academia Legum Primarius professor (qui patris vestigijs inhærens doctrina fulget,tum in iuris scientia,tum in arte politioris literaturæ)*in Consilio edito pro eodem Collegio*,sicque definitum expresè per Senatum habemus Regia sententia
18 publicata per Alreus die 27.Augusti 1608.in causa Franciscí Ascarós, & Regia sententia publicata per Ludovicum de Berbegal; die 6. Octobris 1604. in causa Petri Claver,& Petri Domenech,ibi: *Iuxta privilegia eis concessa,tam in civilibus,quàm in criminalibus indistinctè,coram eorum Alcadijs, privativè ad alios Officiales:* quod limitatur in aliquibus casibus.

19 *Primò* in monetarijs exercentibus artificium mechanicum;nam si deliquerint in officio illo,vel arte, quam profitentur, puniri debent per Ædilem, *privilegio* 122.
20 Petri Secundi.*Secundò*, in incedentibus per vrbem, sive delinquentibus cum scala;nam in hoc crimine relinquitur cognitio Iudici ordinario, vt in *eodem privileg.*122. habetur;& meritò in odium tanti criminis, quod talis generis est,vt iure optimo inter excepta à communi re-
21 gula collocetur.*Tertiò*,in fraudibus ponderis, & mensuræ rerum venalium,cæterisque spectantibus ad Ædilem,
22 vt *noster textus* clarissimis verbis cavet. *Quartò*, in querelis depopulationis agrorum,apud nos dictis *Clams de tales*, quæ ad Iustitiam tercentorum solidorum, sive Subiustitiam spectant,vt in *nostro text.* cavetur, de cuius
23 iurisdictione dicam inferiùs. *Quintò*, in causis exactionum iurium pro fabrica murorum, & vallorum vrbis
24 impositorum,*for.*137.*Curiar.anni* 1564.*Sextò*, in debitoribus iurium Civitatis,quę causæ pertinent ad Rationalem vrbis,*for.*5.*in eadem Extravagant.* Quels moneders.
25 *Septimò*,in omnibus delictis patratis ratione delationis tormentorum manualium; nam in his expresè derogatum privilegium habent in *Regia pragmatica* generalis
26 prohibitionis horum armorum anni 1613. quod decisum fuit per Senatum, me referente in causa Iosephi Aznar oppidi de Ruçafa anno 1647.& postea bis,aut ter pariter iudicatum vidi.

27 Magister domus Regiæ monetæ,sive *de la Seca*,à Domino Rege eligitur, atque adeo nobile officium est, quod Nobilibus concedi solet,& hodie id obtinet Don Ioannes Escrivá Zapata. Alcadiorum verò annuale est, qui ex ipsis Collegialibus quot annis eliguntur, iuxta formam traditam in privilegijs relatis *sup.num.*16. Provocatio autem à sententia per eos lata reservata est Regiæ Audientiæ,vt expresè disponit *dict.privileg.*1.*Reg. Alfonsi Tertij*,ibi: *Appellationibus, quas à dictis Alcadijs mitti contigerit,Regiæ Audientiæ nihilominus reservatis.* In quo *privilegio* absolutè,atque generaliter eis confirmata iurisdictio reperitur tam in civilibus, quàm in criminalibus; & virtute huius dispositionis non semel iudicavi causas Collegiatorum dicti Collegij monetariorum in civilibus præsertim in causis, quæ agebantur inter Valentinum Colomer Collegialem reum conventum ex vna,& Sperantiam Gavaldà viduam actricem ex alia.

30 Denique est apud nos Pater orphanorum,qui orphanos vtriusque sexus protegit, eosque honestis personis ad serviendum tradit, eorumque salaria taxat, vt docet dominus Cerdan *in arbor. iurisdict. vers. El padre de los guerfanos*;& quamvis ad id allegat *for.in Extravag. Provisio in negotio miserabil.person. c.*21. in eo de hoc officio nulla mentio habetur.Et *privileg.*12. *Reg.Petri Secundi*, quamvis de dando curatore orphanis loquatur, de officio supradicto nil loquitur. Bene verum est, quod ex serie ipsius colligi potest tunc officium Patris orphano- 31
rum fuisse institutum,ob quod magis Curator,quàm Iudex videtur.Et licet Onufrius Forès,qui illud obtinebat, certo in casu mihi ostenderit privilegium à Domino Rege concessum, quo ei expresè tribuitur potestas ad exequendas taxationes salariorum;tamen vsu receptum apud nos est, vt eas exequatur Gerens vices, ad quem cognitio miserabilium personarum pertinet. Tradit de iure Aragoniæ Calixtus Ramirez *de leg.Reg.in initio, n.* 74.Limita tamen eius potestatem respectu orphanorum domus,& Collegij Divi Vincentij Ferrarij vulgò *Niños de la dotrina*;nam in his se intromittere non potest, *for.* 119.*Cur. ann.*1564. Plura de hoc apud Fragos. *de Repub. tom.*1.*lib.*6. *disput.*15. *per tot.* sed apud nos Iudex orphanorum non adest, sed quidam Curator eorum, vt dixi. 31

Qui autem orphani dicantur,si propriè nomen sumatur,hi sunt, qui patre carent, de quibus Lara *de Anniversf.& Capellan.lib.*1.*cap.*21.*num.*31.*& seqq.*Gratian.*disceptat.forens.c.*666.*n.*3.Covarruv.*practicar.c.*6.*n.*2.quamvis in lata significatione etiam intelligatur is,qui matre tantum caret, text. expressus *in Cap. admonere* 8.33.*q.*2. vbi summus Pontifex alloquendo patrem, qui matrem occiderat,ait,*& filios tuos orphanos feci*sti;quare in relictis pro dote orphanarum admitti possunt quæ carent matre,& etiam quæ habent patrem inutilem ad eas dotandas,vt Lara,& Gratianus *ibidem* docent;sed nos ad effectum, quòd per hunc orphanorum Patrem ad serviendum tradantur, eisque salarium taxetur, extra quæstionem sumus;nam *in d.privileg.*12.non solùm qui parentibus carent,sed quicunque in paupertate sunt constituti, comprehenduntur,ibi:*Prædictam verò provisionem,tam ad orphanos,& orphanas,mares, & fœminas, etiamsi parentes habuerint.*

CAPVT III.

DE REGNI GENERALITATE, EIVS repræsentatione,Iurisdictione, & officijs, atque Officialibus.

§. I.

*De vera Regni repræsentatione in Comitijs generalibus ad for.*116.*cum alijs sequentibus de Cur.& Baiulo.*

SECTIO PRIMA.

TEXTVS.

IACOBVS SECVNDVS REX, Anno 1301.Valentiæ.

ITEM volem, é ordenam, é atorgam per bon stament del Regne, que de tres en tres anys, ço es a saber,en la festa de Aparici en lo mes de Iener, façam Cort general en la ciutat de Valencia,ò en altre loch del Regne que à Nos sera veigeres, à Prelats Religiosos, richs homens, Cavallers, Ciutadans,è homens de les Viles del Regne.

SVMMARIA.

1 *Regnum repræsentatur legitimè in Curia generali tantum.*
2 Belluga *de Comitijs tractavit* in speculo Principum.
3 *Curiæ quare appellentur* Comitia generalia.
Curia quid sit,ibidem.

4 *Curia*

4 *Curiæ institutæ à Romulo quid?*
5 *Comitia ab antiquissimo tempore sunt in vsu.*
6 *Curiæ quando apud nos incœperint.*
7 *Curiæ apud Aragonenses fuerunt celebratæ primùm tempore Iacobi Primi Regis.*
8 *Vsatici Cataloniæ quando fuerunt in scriptis reducti.*
Curiæ adhuc non erant perfectè ordinatæ apud Catalaunos eo tempore, ibidem.
9 *Curiæ perfectè fuerunt institutæ apud Catalaunos tempore eiusdem Regis Iacobi.*
10 *Curiæ generales fuerunt celebratæ à Berengario Comite Barcinonis anno* 1163. *vt* Ripoll *tradit.*
11 *Convincitur traditio* Ripoll.
12 *Olibani opinio approbatur.*
13 *Curiæ an sint celebratæ tempore Regis Iacobi I. apud Valentinos, incertum est ex foris.*
14 *Curia primùm apud nos celebrata fuit tempore Regis Petri I. anno* 1283.
15 *Curiæ indicuntur iussu ipsius Regis.*
16 *Curias habere solus Rex potest.*
17 *Rex debet personaliter visitare Provincias suorum Regnorum, & quare?*
18 *Rex est anima Imperij.*
19 *Rex non solum auditu, sed visu necessitates Regnorum percipere debet.*
20 *Rex, vt sol, omnia sua præsentia perlustrare debet.*
21 *Regis præsentia in vtilitatem Regni cedit.*
22 *For.* 118. de Cur. & Baiulo *expenditur.*
Curiæ celebrari possunt per Principem primogenitum, ibid.
23 *Curiæ celebrari possunt per alium, ex Regni consensu, vrgentissima causa extante.*
24 *Curiæ celebratæ in hoc Regno per primogenitum recensentur.*
25 *Curiæ celebratæ ab alijs.*
26 *Curiæ celebrandæ intra Regnum.*
27 *Fallit regula, cùm Curia omnibus Provincijs Coronæ Aragonum indicuntur.*
28 *Curiæ extra Regnum habitæ enumerantur.*
29 *Curiæ in vno loco incœptæ ad alium transferri possunt.*
30 *Curiarum apud nos celebratarum catalogus traditur.*
31 *De Curijs celebratis per Dominam Reginam Mariam in villa Traiguera annis* 1437. *&* 1438. *de quibus* Belluga, *mentio in* foris *non est.*
32 *Curiarum anni* 1645. *capitula typis non sunt mandata, & quare?*
33 *Veritas facti traditur.*
34 *Curiæ de triennio in triennium celebrari debent.*
Limita, si non adsit legitimum impedimentum, vt in privil. 29. Regis Petri II. *ibid.*
35 *Parlamentum quid apud nos, & in quo differt à Curijs.*
36 *Ad Curiam qui convocentur.*
Brachia Regni sunt tria, Ecclesiasticum, Militare, & Regale, ibid.
37 *Brachia apud Aragonenses sunt quatuor, nam Militare dividitur in Brachium Nobilium, & Infançonum.*
Secus apud Catalaunos, & Valentinos, ibid.
38 *Brachia, sive Status Regni apud cæteras Nationes tres sunt.*
39 *Status Regni divisio in tres classes antiquissima.*
40 *Brachium in quo differat apud nos ab Stamento.*
41 *Stamenta Regni tractare possunt quidquid non sit contra foros.*
42 *Brachium Ecclesiasticum olim ex quatuordecim vocibus conficiebatur.*
43 *Brachium Ecclesiæ hodie decem & novem vocibus constat, quæ enumerantur.*
44 *Syndicus Ecclesiasticus præsidet in eo Brachio, sive Stamento.*
45 *Syndicus Capituli Almæ Sedis Valentinæ, est Syndicus totius Brachij Ecclesiæ, & n.* 47.
46 *Brachium Ecclesiæ de hoc dubitavit in Curia anni* 1645.
48 *Capitulum obtinuit sine lite.*
49 *Brachij Ecclesiastici voces, licet dissonare videantur cum antiquis, quomodo hoc factum fuit, explicatur.*
50 *Abbatia Divi Bernardi, erecta vbi adest Cœnobium Divi Michaëlis Regum, extincta auctoritate Pontificia.*
51 *Prior Conventus de Portacœli non est vox Brachij Ecclesiastici.*
52 *Calatravensis Ordinis vox ad Præceptorem de Bexis spectat.*
53 *Generalis Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede convocatur ad Curiam, non autem Commendator Conventus Valentini.*
54 *Brachij Ecclesiastici voces quos substituere tenentur.*
55 *Brachij Ecclesiastici voces substitutos habere tenentur in vrbe.*
Brachium Militare ex quibus componatur. n. 56.
57 *Militum inter se differentia; nam alij Nobiles, alij Generosi; alij simpliciter Milites, & qui isti sint.*
58 *Generosi qui dicantur.*
59 *Milites, sive* Cavallers, *qui?*
60 *Nobiles qui?*
61 *Nobilitatis antiqua nota apud nos hæc,* en, *& n.* 62.
63 *Militum genera hæc in substantialibus in nihilo differunt.*
64 *Essentia nobilitatis maximè fulget in admissione ad Brachium militare.*
65 *Brachium Militare ordinem non observat in sedendo, aut votando.*
66 *Brachij Militaris voces quando graduandæ sunt, sorte id efficitur.*
67 *Syndicus Brachij Militaris in eo eligitur ad biennium.*
68 *Syndici vt officium expiret non spectatur adventus successoris.*
69 *Ratio huius consuetudinis.*
70 *Syndici Militaris officium expirat per Curiæ propositionem, insacculationisque vis cessat.*
71 *Syndicus militaris ad Curiam creatus finit officium per conclusionem Curiæ.*
72 *Militaris Brachij, sive Stamenti deliberationes nemine discrepante fieri debent.*
73 *Consuetudini hoc potius tribuitur, quàm statuto.*
74 *Militaris Brachy electi quomodo, & per quos nominentur.*
75 *Electores, & examinatores qui?*
76 *Syndicus de consilio quomodo nominet electos.*
77 *Inter electos quilibet de Brachio intervenire potest, habetque suffragium consultivum.*
78 *Brachij Regalis, sive Domanialis voces.*
Civitas Valentiæ quinque voces habet in Curia, ibid.
79 *Syndicus Brachij Regalis est Syndicus vrbis, qui ad Rationalatum nominatur.*
80 *Stamentum Regale quomodo vocetur.*
81 *Valentiæ vrbs conatur probare, suas voces constituere dimidium illius Stamenti, sive Brachij.*
82 *Sedendi modus in Curia.*
83 *Feciales qui, apud nos* Reyes de armas.

TOtius Regni vera, & legitima repræsentatio alibi non reperitur, nisi in Comitijs generalibus, vulgò *Corts generals*, quæ iussu Principis vocantur ad vrbem, vel oppidum sibi bene visum. Et quamquam *Petrus Belluga* ex professo horum materiam tractavit in doctissimo opere inscripto *Speculum Principum*, non abs re erit, vt aliqua scitu digna ex his, quæ vsu frequentiora sunt, dicamus breviter, ne illotis, vt dicunt, manibus ad officia generalitatis ipsius Regni accedamus; quibus plura forsàn ab ipso *Belluga* prætermissa, vel post eum vsu recepta trademus. 1 2

Comitia generalia vulgò *Curiæ* appellantur, nec immeritò, nam *Curia* teste Pomp. Festo, *locus est vbi publicas curas gerunt*: tradunt Calepin. Alexand. Scot. Fr. Franciscus Ximenez Arias *in dictionar.* Hieronymus Laurent. *in Amalthea Onomast.* Alexand. ab Alexand. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 16. *variar. lib.* 4. *ling. Latin.* Plutarc. *in Romul.* Pompon Lætus *de Rom. Mag. cap. de Rege*, & alijs laudatis per Tiraquel. *dict. cap.* 16. *Alexand. in not. lit. A*, Rosin. *antiquit. Rom. lib.* 6. *cap.* 2. Carol. Sigon. *de antiquit. iur. Rom. lib.* 1. *cap.* 3. Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 7. *cap.* 4. 3

Cum enim generaliter de curis publicis agendum esset, vel de omnibus negotijs ad Rempublicam pertinentibus, *Curias* generales institui fuit necesse, vt in eis, sicuti in privatis de ordinarijs negotijs tractatur, generali-
4 ter omnia tractarentur. Sed si mavis nomen derivari ab illis *Curijs* à Romulo institutis, dum populum Romanum distribuit in triginta partes, quas *Curias* vocavit, vt ait Pompon. *in l. 2. in princ. ff. de orig. iur.* tradit Connanus *lib. 1. comment. Iuris civilis, cap. 12.* alijs relatis Osual. Illiger. ad Donell. *lib. 6. c. 6. lit. B, & c. 7. lit. F,* (vbi differentiam Curiarum, & Tribuum tradit) *Curias generales* rectè nominamus, quas omnes Regni partes, sive Brachia coniungere videmus, vt inquit Belluga *in specul. rub. 1. in princ.*

5 Nec novum est in orbe Nationes omnes similibus cōventibus vti; nam antiquissimo vsu eos comprobatos esset reperies, si adeas Fenestellam *de Magist. Rom. c. 7.* Carol. Sigon. *de antiquo iure Civ. Rom. lib. 1. c. 17.* Alex. ab Alexand. *dier. genial. lib. 4. cap. 3.* Rosin. *antiquit. Rom. lib. 6. per tot.* Bulenger. *de Imper. Romano lib. 2. c. 10.* Bellug. *rub. 2.* & ibi Borrel. Connanum *d. lib. 1. cap. 8. & cap. 12.* Illiger. *vbi prox.* Petr. Gregor. Tolosan. *de Repub. lib. 24. cap. 4. num. 6. & seqq. & cap. 5. per tot.* & *& syntagm. iur. lib. 47. cap. 27. vsque ad 30.* Molinum *in Repert. foror. Aragon. verb. Curias generales.* Langlæum *Semestrum lib. 4. cap. 5. ad fin.* Eruditum Don Antonium Canales, & Vega Regni Sardiniæ Senatorem *in discur. lib. Parlament. anni 1631. discurs. 1.* Tacit. *lib. 1. Annal.* ibi: *Tunc primò è Campo Comitia ad patres translata sunt,* quæ verba pulchrè interpretatur Lipsius *in comment. ad hunc lib. num. 7.* omnino videndus, qui plura scitu dignissima tradit. Hieron. Blancas *in Comm. rer. Aragon. pag. 371.* Thom. Delbene *in tractat. de Parlam.* Gramondum *Annal. Franc. in Ludov. XIII. anno 1614. pag. 67.* Henric. Catal. de Avila *de bello civil. Franc. lib. 2. pag. 31.*

6 Apud nos autem ab initio acquisitionis Regni vsu receptum est, his vti concionibus ad res publici status graviores expediendas; quod apparet nostris iuribus, & comprobatur ex his, quæ à Catalaunis, & Aragonensibus traduntur. In primis enim quoad Aragonenses clarissimè liquet, Regem invictissimum Iacobum I.
7 Curias generales ibi celebrasse ante omnes; quod expressè tradit Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 19. n. 11. & ad finem tractatus,* vbi catalogum Curiarum omnium in Aragonia celebratarum scribit, in quo primam Curiam à Iacobo Rege celebratam affirmat anno 1247. & licet Blancas *in d. comment. pag. 144. 152. & 154.* dixerit ante Iacobum I. Curias celebratas fuisse Aragonibus, non fuerunt solemni ritu cum latione legum, provt postea celebratæ reperiuntur.

8 Quoad Catalaunos difficilior comprobatio erit; nam vsatici fuerunt facti à Raymundo Berengario Comite Barcinonis, & Adalmusa, qui *Comes antiquus,* sive *vetus* appellatur, decessitque anno 1076, vt tradit Olibanus *in vsat. alium namque, cap. 1. n. 3. & cap. 3. num. 1.* sed eo tempore nondum erant distincta Brachia Vniversitatis Cataloniæ, vt alijs relatis docet idem Oliban. *d. cap. 1. num. 15.* Bene verum est, quòd *num. 7.* allegat constitu-
9 tionem *Encara estatuim* Iacob. I. in Curia Cataloniæ factam, sicque eo tempore iam vsu receptam esse Curiam generalem clarissimè apparet. Vnde apertè convincitur quod idem Olibanus tradit *lib. 1. de action. cap. 3. num. 46.* dicens, quòd in Catalonia incœperunt Curiæ tempore Regis Petri I. anno 1283. quod probare intendit ex *constit. 1. tit. 14. lib. 1.* Nam, vt dixi, ipse allegat constitutionem Iacobi I. patris eiusdem Petri, dicens factam fuisse in Curia Cataloniæ; imò vt alijs relatis tenet Ripoll. *Regal. cap. 37. à num. 13.* vsatici fuerunt compilati in Curia à Raymundo Berengario vltimo
10 Comite Barcin. quam celebravit anno 1163. quòd dubitatione non caret. Nam hic Raymundus coniugio copulatus fuit cum Petronilla Aragonum Regis filia anno 1137. vt tradit idem Olibanus *in c. 2. eiusd. vsat. num. 1. ad fin.* P. Mariana *de rebus Hispaniæ, lib. 10. c. 16.* decessit, teste eodem Mariana *lib. 11. cap. 9.* die 6. Augusti. 1162. quod confirmat Don Ioannes Briz *in histor. Divi Ioannis Rupensis, lib. 5. cap. 40.* qui ponit mortem ipsius Comitis die 4. Augusti eiusdem anni: atque adeo nequaquam potuit celebrare Curiam anno 1163. sicque intelligendum credo, vsaticos compilatos fuisse à Ray- 11
mundo Berengario antiquiore, de quo Mariana *lib. 9. cap. 5.* ibi: *Per hæc tempora (nam de anno scriptores variant, nec quid certum constitui potest,) Hugo à Pontifice Romano in Hispaniam Legatus, Barcinonæ in Episcoporum, & Procerum Conventu, Raymundi Barcinonensis Comitis voluntate, Gothicas leges, quibus antea vtebantur Catalauni, abrogavit, novasque sanxit, vnde iura populis ad nostram ætatem dantur.* Quod eisdem ferè verbis con-
firmat Baronius *to. 11. ann. anno* 1064. sicque cum Oliba- 12
no sentio eo in tempore vsaticos factos fuisse, tuncque Brachia distincta non esse. Quæ comprobantur ex eo quod in serie Comitum Barchinonæ posita *in princ. constitution.* expressè habetur. Quòd Alphus Primus filius Raymundi Berengarij & Petronillæ edidit constitutiones *annis* 1173. & 1182. in oppidis de Fontdaldara, & Balbastro. Et Petrus, huius filius, *annis* 1188. 1200. 1202. & 1210. Barchinonæ, Ceruariæ, Puigurda, & Leridæ; sed non innuitur an Brachia distincta essent: verisimilius puto Regem Iacobum ea ordinasse, tum eo quòd id ipsum feciss apud Aragonenses apparet, tum quia modus indicendarum harum Curiarum à Gallis mutuatus fuit, qui à tempore Iulij Cæsaris, vt ipse testatur *lib. 6. bombelli Gal.* eo vtebantur: & cum Rex Iacobus ratione hæreditatis maternæ Dominus fuisset Montispessulani, ab eo statu ad cæteros suæ dominationis transtulisse hoc ius autumo. Quod comprobatur ex eo, quod tradit Thomas Mieres *ad constit. Catalon. 1. part. in proœm. num. 2.* affirmat enim tertium volumen constitutionum Catalon. continere capitula Curiarum generalium celebratarum per vndecim Reges, quorum primus fuit Iacob. I. & immediatè subiungit *in titulo prima collationis,* quòd prima Curia celebrata fuit Barcinon. 11. Kalendas Ianuarij 1228. sicque eo tempore instituta fuerunt Comitia solemnia.

Quoad Valentinos, cùm fori Regis Iacobi I. tam *in* 13
antiqua, quàm *nova editione,* & in *manuscriptis codicibus,* sub *rubricis* siti sint adinstar Codicis Iustinianei, absque die promulgationis, vt dixi *cap. 2. §. 5. num. 52.* quid certum de modo, & tempore eorum inferre non possumus; præterquam quod post illam Prælatorum, atque Procerum concionem, in qua fori conditi fuerunt, aliquas declarationes, & additiones ipse Rex fecit. Nec sua vita durante Regnum noviter ab Infidelium manibus vindicatum, ita pacatum fuisse possibile est, vt Curiæ solem-
niter celebrari potuissent. Quare credo, quòd prima Cu- 14
ria generalis, sive prima Comitia curiata, cum distinctione Brachiorum, convocatione, & legum promulgatione, fuit à Rege Petro I. habita Valentiæ Kalendis Decembris 1283. vt in *volumine foror. antiquæ editionis* cerni valet, cuius plures foros in *editione nova* sub *rubricis* sitos habemus; vt est *for. 11. de Curia, & Baiul.* cum *simil.* notat dominus Mora *in compilat. foror. general. rub. 26. in princip. in nota. lit. B. vers. Et quod fori facti:* qui licet dubitet credendo foros Regis Iacobi factos fuisse in Curia: ad rationes, quas adducit, satis respondetur cum traditis *suprà, c. 1. §. 2. n. 31. & seqq.*

Indicuntur Comitia hæc iussu ipsius Regis, nam hæc 15
est vna ex supremis Regalijs ipsius, vt ex Catalaunis docent Olibanus *in d. vsatic. cap. 10. num. 9.* Calicius, & alij plures relati à Don Acasio Ripoll. *Regaliar. c. 4. per tot.* vbi plura: Fontanell. *decis. 367. num. 2.* Aragonens, Molin *in repert. verbo Curiæ generales, vers. vltim.* Bardaxi *ad for. vnic. tit. de gener. Curiar.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 18. & 19. num. 2.* ex nostratibus Belluga *in speculo, rub. 1. n. 3.* Pater Mandariaga *de Senatu, & Principe, c. 4. vers. El segundo.* Dominus Cerdan *in veriloq. c. 1. §. 1.* quamuis non omnino explicet; quibus addendi Thomas Delbene *de Comitijs, seu Parlament. dub. 1. sect. 1.* 16
Christophor. Besoldi *politicor. lib. 1. cap. 4. num. 30.* & ferè

rè omnes laudati *suprà*, *num.* 5. imò vt in *text.* habetur, & clarius *in for.* 118. *eod.* solus Rex celebrare per se Curiam generalem potest. Quod duplici ratione statutum esse videtur. *Prima*, favore Regis ipsius. *Secunda* verò, in vtilitatem Regni, & subditorum.

17 Favore Regiæ dignitatis hoc inductum videtur: nam ad Regem spectat personaliter Provincias aliquando visitare, ibique clamores oppressorum audire, ac de proprio patrimonio curare; non enim benè gubernantur status per solas aliorum relationes, expedit ipsius Regis subditis proprias aures accommodari, iuxta illud Sapient. 6. 3. *Præbete aures vos qui continetis multitudines, &*
18 *placetis votis in turbis notionum.* Est enim *vnum imperij corpus vnius animo regendum*, vt infit Tacit. 1. *Annal.* vnde sicut anima imperat in corpore, sic Princeps in sua Republica, tanquam in proprio corpore, cuius membra sunt qui in ea degunt, Petrus Gregor. Tolos. *de Repub. lib. 6. cap. 1. num. 13. in fin.* Et sic, sicut in qualibet corporis parte, vt in toto, anima adest, sic similiter Princeps vbique adesse debet, per suos ministros ordinariè, & aliquando per se ipsum, vt omnia videat, atque infirmita-
19 tes populorum medeatur. Et quamvis per relationes omnia percipere possit, tamen, aliquando visu opus est: cuius rei rationem optimè tradit Cicero *lib. 6. famil. epist. 1.* ibi: *Nam etsi quocunque in loco quisque est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum publicarum; tamen oculi augent dolorem, nec avertere à miserijs cogitationem sinunt.* Ob quod Principi specialiter incumbit onus omnia videndi, ac perlustrandi prosequitur: P. Marquez *in Gubern. Christian. lib. 1. cap. 6. §. 2.* Petrus Gregor. Tolos. *de Repub. lib. 5. c. 5. n. 7.* vbi exempla: P. Velasquez *de optimo Principe, lib. 3. annotat. moral. 7. per tot.* Solorzan. *Emblemat. 62. per tot.* Don Didacus Saavedra *in symbol.*
20 *politic. symbol.* 86. quo exemplo Solis, Principis astrorum, Principibus suadetur, vt omnia suâ præsentiâ perlustrent. Quò respicere videtur illud Plinij iunioris *in panegyr. ad Trajan. Velocissimi sideris more omnia invisere, omnia audire*; vbi Lips. *num.* 935. conferunt & tradita à Petr. Gregor. *de Repub. lib. 10. cap. 3. num. 1.* atque adeò nostri vigilantissimi Reges sponte se obligarunt ad Curias generales personaliter celebrandas; vt oculis necessitatibus publicis perceptis, remedio condigno opitulari valerent.

21 Vnde profluit secunda ratio, nam etsi percipere id Regi ipsi expediat, non minus expedit Regno: nam cùm in his Comitijs privilegia confirmentur, leges, sive fori conficiantur, atque iam concessa iure iurando firmentur, opus est Principis ipsius præsentia, ne defectu pote-
22 statis, constituentis, vel confirmantis, aliquando nullitatis arguantur. Quò respicere existimo decisionem ipsius *for.* 118. dum postquam statutum est Regem Curias generales personaliter celebraturum esse, casu vrgentis necessitatis per Primogenitum celebratio permittitur; sed additur quòd tunc quidquid à Primogenito concessum, aut factum fuerit, eandem firmitatem, atque robur, ac si ab ipso Rege factum fuisset, obtineat.

23 Sed vrgentissima causa existente, dum Rex non habet primogenitum provectæ ætatis, dispensatum fuit in hoc iure, Regni consensu præcedente, probat Belluga *rub. 1. num. 14. vers. Et ideo.* Calicius *in extravag. Curia, cap. 4.* Fontanell. *de pact. claus. 3. glos. 3. numer. 68.* Peguera, & alij laudati à Ripoll. *dict. cap. 4. à num. 20.* vbi plura exempla. Meminit etiam aliquarum Curiarum sic habitarum Calixt. Ramirez *in dict. catalog.* & explicat Molinus *in reper. verb. Curia generalis, vers. fin. & verb. Rex: in §. de reseruatis Domino Regi, vers. Dominus Rex solus*, vi-
24 dendus Bardaxi *in dict. for. vnic. tit. de gener. Cur.* Ex Curijs celebratis per Primogenitum habemus exempla sequentia. Per Ioannem Primogenitum Petri II. Curiam celebratam Valentiæ ann. 1374. & celebratas Montisoni per Dominum Philippum Caroli V. primogenitum an-
25 nis 1547. & 1552. Per alios, consentiente Curia, celebratam Valentiæ, per Ioannem Regem Navarræ, fratrem, posteaque successorem Regis Alfonsi III. anno 1446. & per Ferdinandum Ducem Calabriæ, Locumtenentem Caroli V. Valentiæ anno 1528. licet taliter vrgere possit necessitas, vt in Regno Neapolitano, & alijs vbi lex specialis non repugnat, sine Principe Prorex possit Parlamentum generale vocare, vt tradit Thom. Delbene *d. dub. 1. sect. 2. n. 1. & 2.*

Cavetur etiam in nostro textu, vt Curiæ celebrentur 26
intra Regnum, & ratio est, ne immodico sumptu Regni Brachia, seu Viri ipsa repræsentantes graventur. Quod vtique obseruatur, dummodo Valentinis tantum Curiæ 27
indicantur; nam si cæteris Coronæ Aragonum Regnis indici debeant, adeò difficile est, vt penè impossibile credatur, cum vnaquæque Provincia similem dispositionem obtineat, nec in confinio tot sint oppida apta, proxima inter se, quibus convocari possint: quare vsu receptum est, vt Montisoni tali in casu celebrentur. Quod 28
à tempore ipsius Regis Petri II. obseruatum habemus in Curia ibi celebrata ann. 1363. & ann. 1376. & 1383. Tempore Ioannis I. in Curia anni 1389. Ferdinandi II. anno 1510. Invictissimi Caroli V. anno 1533. 1537. 1542. per Philippum eius Primogenitum 1547. & 1552. & tempore ipsius Philippi II. Regis ann. 1564. & 1585. & tandem tempore nostri invictissimi Monarchæ anno 1626.

Et licet per Aragonenses dubitetur, an semel incepta 29
Curia in vno oppido possit transferri ad aliud, absque consensu ipsius Curiæ: apud nos dubitatione caret; cùm id obseruatum habeamus aliquoties. In primis Petrus Secundus incœpit Curiam anni 1370. in villa Sancti Matthæi huius Regni, postea mutavit illam ad vrbem, & eam finivit in eadem villa, vt constat in *editione antiqua foror.* Idem Petrus Secundus anno 1383. incœpit Curiam Montisoni, mutavit illam ad villam de Tamarit, & concluſit illam in villa de Fraga, constat etiam in *eisdem foris.* Alfonsus Tertium incœpit Curiam in vrbe anno 1428. eamque mutavit ad villam Murivetteris, ibique finivit, vt patet ex *eisdem foris*; atque adeò consuetudine comprobatum est, vt Curia mutari possit ad nutum Domini Regis; nam in foris dictarum Curiarum expressè dicitur mutatas fuisse modo prædicto, & de consensu Curiæ nec verbum vllum, quod reperiretur, provt quando Rex non per se, sed per alium celebrat Curiam, 30
expressis verbis causa vrgentis necessitatis exprimitur, & repetitur cum salvitatibus, atque protestationibus plurimis: sed ne alibi quæras Curias apud nos celebratas, hîc inserere decrevi.

REGVM VALENTINORVM COMPENDIOSA notitia, atque omnium Curiarum generalium memoria.

IACOBVS Primus; cognomento, *Filix expugnator*, filius Petri Secundi Aragonum, & Mariæ Dominæ Montispessulani, tribus Sarracenorum Regnis expugnatis, primùm Balearico, Valentino deinde, ac Murciæ postremò, & duobus millibus ædicularum, quas Sarraceni *Mezquitas* appellabant, in Ecclesias Catholicæ veritatis conversis, Ordinem Militarem Beatæ Mariæ de Mercede instituit curavit ad redimendos captivos apud infideles detentos, Cœnobium de *Benifaça* in ea Regni parte, quæ sub Diœcesi Dertusensi comprehenditur, Ordinis Cistercienſis, constituxit, & liberaliter dotavit anno 1233. foros concessit, vt dixi *cap. 2. §. 5. num. 55.* Curias celebrasse Algeziræ refert Escolano *lib. 3. cap. 11.* anno 1272. sed minimè probat, neque apud nos vestigia harum Curiarum remanent, post fœliciſſima gesta Valentiæ decessit octogenarius die 27. Iulij anni 1276.

PETRVS Valentiæ Primus, & Aragonum Tertius, cognomento, *Magnus*, filius Iacobi, & Yolantis Regis Vngariæ filiæ, successit patri: Siciliæ Regnum acquisivit, genitam præclaræ sanctitatis procreavit, nempe Divam Elisabetham Lusitaniæ Reginam. Gallos è Catalonia profligavit ope Divi Narcisij, qui ad Gerundam sæva muscarum plaga plures eorundem mirabili modo necavit. *Primus Curias generales nobis*

celebravit Valentiæ Kalendas Decembris anni 1283. Occubuit Barcinonæ die 3. Ianuarij 1285.

ALFONSVS Valentiæ Primus, Aragonum verò Tertius, cognomento, *Liberalis*, filius Petri, & Constantiæ Regis Siculi genitæ, succeſſit parenti, Balearem minorem, vulgò, *Menorca*, è manibus Infidelium vindicavit. Deceſſit celebs, & orbus Barcinonæ die 18. Iunij 1292.

IACOBVS Secundus, cognomento, *Iuſtus*, filius Petri, & Constantiæ, ſucceſſit fratri Alfonſo. Regnum Sardiniæ vi armorum expugnavit. Ordinem noſtræ inclytæ Militiæ Beatæ Mariæ de Monteſa condidit (quam illuſtravit primogenitus illius *Iacobus*, ab Ordine Divi Ioannis ad noſtrum tranſeundo, anno 1325. vt authenticis ſcripturis patet in Archivio Ordinis, cuius effigies in clauſtro arcis Monteſiæ inter Magiſtrorum aſſervatur imagines :) Cœnobium Beatæ Mariæ de Valldigna Ordinis Ciſtercienſis in Valle de Alfandech conſtruxit, & dotavit anno 1296. *Curias celebravit Valentiæ* 12. *Kalend. Februarij* 1301. Poſt clariſſima facinora è vita migravit Barcinonæ die 2. Novembris 1327.

ALFONSVS Valentiæ Secundus, Aragonum Quartus, cognomento, *Benignus*, Iacobi, & Blanchæ Regis Neapolitani filiæ natus, ſucceſſit patri, in cuius vita Sardiniæ Regnum perſonaliter adeptus fuit. *Curias celebravit Valentiæ* 9. *Kalend. Novembris* 1329. Deceſſit Barcinonæ die 24. Ianuarij 1335.

PETRVS Valentiæ Secundus, Aragonum Quartus, cognomento, *Cæremonioſus*, filius Alfonſi, & Tereſiæ de Entença: ſucceſſit parenti, res plurimas præclarè geſſit in armis, tam vniones ſubditorum procurando, & firmando; quàm Regem Caſtellæ Petrum cognomento *Sævum*, per plures annos bello compeſcendo. Cœnobium Vallis Chriſti non procul ab vrbe Segobricæ, Ordinis Cartucienſis erexit, atque magnificè dotavit, & Martinus filius opus perfecit. Anno 1385. *Curias nobis celebravit.*

Valentiæ annis 1342. 1346. 1348. & 1358.
Montiſoni anno 1363.
Sagunti anno 1365.
In villa Sancti Matthæi anno 1370.
Per primogenitum Ioannem Valentiæ ann. 1374.
Per ſe Montiſoni anno 1376.
Et Montiſoni incœpit Curias anno 1381.
Quas finivit in oppido de Fraga.
Occubuit Barcinonæ die 5. Ianuarij 1387.

IOANNES Primus (cui licet Hiſtorici cognomentum minimè tribuant, *Memorabilis*, cognominari poteſt) filius Petri, & Eleonoris Regis Siculi filiæ: ſucceſſit patri. *Conceptioni* Immaculatæ Beatæ Mariæ Virginis adeò devotione ferventi affectus fuit, vt feſtum ipſius primus in ſua ditione inſtituerit: omnes ſententiam hanc piam negare audentes à Regnis ſui dominij iuſſit exterminari, vt patet in *privil.* 11. eiuſdem. *Curias celebravit Montiſoni anno* 1389. Deceſſit orbus dum venatui vacabat, ſubitanea morte præventus in pago de Foxa die 18. Maij 1395.

MARTINVS cognomento, *Pius*, filius Petri, & Tereſiæ; ſucceſſit fratri, pietate, & iuſtitia clarus Regna fœliciter gubernavit. *Curias celebravit Valentiæ, anno* 1403. & quamquam aliqui fori reperiantur editi nomine ipſius ſub anno 1408. fuerunt conditi per perſonas ab ipſo, & Curia nominatas dicto anno 1403. Deceſſit filijs legitimis orbus, morbo epidemiali correptus in Cœnobio de Valldonzellas Barcinonæ, die 31. Maij 1410.

FERDINANDVS Primus appellatus *Infans de Antequera*, cognomento, *Honeſtus*, filius Ioannis Regis Caſtellæ, & Eleonoris Petri Secundi filiæ, ac ſororis Ioannis, & Martini; ſucceſſit avunculo media declaratione facta per novem Syndicos Regnorum Aragonum, & Valentiæ, atque Principatus Cataloniæ, in arce oppidi de Caſpe. Syndici pro Aragonum Regno nominati *Dominicus Rams*, Epiſcopus Hoſcenſis, *Berengarius Bardaxi*, dominus villæ de Caydi, & *Franciſcus Aranda*, vir eximiæ prudentiæ, & humilitatis, oblatus Cœnobij Beatæ Mariæ de Portacœli Ordinis Cartucienſis. Pro Regno noſtro *Sanctus Vincentius Ferrer.* Ordinis Prædicatorum, miraculis, ac virtute admirabilis, noſtræ Valentinæ vrbis honor, & gloria; *Don Bonifacius Ferrer.* ipſius frater, Iuriſconſultus, qui poſtquam laudabiliter Advocati munus geſſit, Cartucienſis Ordinis in eodem Cœnobio de Portacœli Monacus effectus, erátque tempore declarationis Prior Generalis Magnæ Cartuciæ; & *Doctor Ianuarius Rabaza*, qui amentiam finxit, quare in eius locum ſubrogatus fuit *Doctor Petrus Beltran.* Pro Cataloniæ Principatu *Petrus Cagarriga* Archiepiſcopus Tarraconenſis, *Guillermus ad Vallſeca* Legum Doctor, & *Bernardus Gualbes*, etiam Iuriſperitus. Hi autem poſt duorum annorum diſceptationem, auditis partium informationibus, eo quòd contendebant *Iacobus Aragonius* Comes de Vrgell, pronepos Alfonſi Secundi, tam iure proprio, quàm conſortis Eliſabethæ ſororis Martini. *Alfonſus* Dux Gandiæ filius Petri Infantis, ac nepos Iacobi Secundi. *Ludovicus* Rex Neapolis, filius Yolantis, & nepos Ioannis Regis I. *Ferdinandus* Dux Lunæ, filius naturalis Martini Regis, & *Ferdinandus* prædictus. Hunc legitimum ſucceſſorem pronuntiarunt die 25. Iunij 1412. ad componendum ſchiſma, Eccleſiam Catholicam affligens, in oppido Perpiniani cum Sigiſmundo Imperatore Romano, & Benedicto XIII. collationem habuit, in qua plurimùm elaboravit, vt Benedictum ad ſedandum ſchiſma reduceret, ſed morbo afflictus occubuit in oppido de Igualada die 2. Aprilis 1416.

ALFONSVS Valentiæ Tertius, & Aragonum Quintus, cognomento *Magnanimus*, filius Ferdinandi, & Eleonoris Comitiſſæ de Alburquerque ſucceſſit patri, Regnum Neapolitanum glorioſè adquiſivit. *Curias celebravit Valentiæ, anno* 1418.
Parlamentum ibidem anno 1419.
Et per Ioannem Navarræ Regem fratrem, Valentiæ ann. 1446.
Deceſſit, filijs legitimis orbus (Regno Neapolitano relicto Ferdinando filio naturali) in Caſtro novo Neapoli die 28. Iunij 1458.

IOANNES Secundus, cognomento, *Chriſtianus*, Rex Navarræ, filius Ferdinandi, & Eleonoris: ſucceſſit fratri; Carolum primogenitum ſanctimoniæ reputatione apud non paucos veneratum armis perſecutus fuit, ſed eo prædecedente, occubuit Barcinonæ die 19. Ianuarij 1499.

FERDINANDVS Secundus, cognomento, *Catholicus*, filius Ioannis, & Ioannæ Almirati Caſtellæ natæ; ſucceſſit parenti. Hora natalis ipſius diadema Iridis coloribus fulgens in æthere apparuit. Vxorem duxit *Eliſabetham* prudentiſſimam Caſtellæ Reginam, quo matrimonio mediante Regna Hiſpaniarum citerioris, & vlterioris in vnam ditionem redacta fuerunt. Regnum Neapolitanum Coronæ Aragonum reſtituit, Granatenſe à manibus Indelium vindicavit, Indiarum vaſtiſſima Regna explorare iuſſit, & in eis fidem Catholicam doceri curavit. *Curias celebravit*;
Orcelis, anno 1488.
Montiſoni, anno 1510.
Poſt varia clariſſima facinora deceſſit in oppido de Madrigalejo Regni Caſtellæ, die 22. Ianuarij 1516.

IOANNA filia Ferdinandi, & Eliſabethæ, vxorque *Philippi ab Auſtria*, cognomento, *Pulchri*, ſucceſſit patri, ſed poſt biennium, valetudine impedita, Regnum filio tradidit anno 1518. Deceſſit in oppido de Tordeſillas, die 12. Aprilis 1555.

CAROLVS Quintus Imperator ſemper *Auguſtus*, à manu genitricis gubernationem Regni deſumpſit, in Aragonia die 19. Maij 1518. foros iuravit. Huius inclyti Principis præclara geſta hiſtorias adimplent,

Germa

Germaniam, Italiam, Galliámque cum Africa gloriosè armorum potentia devicit, Indiarum Occidentalium Regnis potitus fuit, Ducatum Mediolani Monarchiæ incorporavit, Regem Gallorum in conflictu ipso superatum, ac captum triumpho adiecit. *Curias celebravit per Ducem Calabriæ Locumtenentem; Valentiæ, anno* 1528.

Per se Montisoni, annis 1533. 1537. *&* 1542.

Per filium Philippum Montisoni, annis 1547. *&* 1552.

Imperium Romanorum, & Hispaniarum Regna renuntiavit anno 1555. & in Cœnobio Divi Iusti Ordinis Sancti Hieronymi, diem extremum clausit 28. Septembris ann. 1558.

PHILIPPVS Valentiæ Primus, Castellæ Secundus, cognomento, *Prudens*, filius Caroli Quinti, & Elisabethæ Regis Lusitani natæ, successit Patri, Lusitaniæ Regnum, & Indiam Orientalem Monarchiæ addidit; Gallos strenuè, oppressit Arcem Sancti Quintini expugnando; Angliæ Regnum obtinuit, ob matrimonium in secundis votis initum cum Maria Regina; sed ea, sine prole defuncta, ad Hispanias remeavit, qui prudentissimè Regnum administravit, Cœnobium mirabilis operis construxit *Divo Laurentio* dicatum, non procul ab oppido *del Escurial*. Curias *celebravit Montisoni annis* 1564. *&* 1585. Decessit in eodem Cœnobio die 13. Septembris anni 1598.

PHILIPPVS Valentiæ Secũdus, & Castellæ Tertius, cognomento, *Pius*, filius Philippi, & Annæ Imperatoris Romanorum genitæ, successit patri. Mauros à Regnis Hispaniæ repulit, vt Fides intacta apud nos remaneret. *Curias celebravit Valentiæ, anno* 1604. Decessit Matriti die 31. Martij 1621.

PHILIPPVS Valentiæ Tertius, Castellæ autem Quartus, cognomento, *Maximus*, filius Philippi, & Margaritæ, Caroli Austriaci Archiducis natæ, successit parenti, fœliciter Hispaniarum Regna moderatur, vtinam tandiu vivat, quantum Regnum exoptat, Fideique Catholicæ incrementum requirit, pietate, iustitia, prudentia, ac vigilantia maiorum verax imago absque dubio est, virtutum omnium ærarium. *Curias celebravit Valentinis.*

Montisoni, anno 1626.

Valentiæ, anno 1645.

Decessit Matriti die 17. Septembris anni 1665.

CAROLVS SECVNDVS à Deo mirabili pietate Hispanis Datus, defficiente iam iam Philippo: successit Patri, quarto ætatis anno nondum completo. Si fœlicitatem in ortu inspicias, fæliciores progressus in discursu vitæ auspicaberis: si exelsas animi dotes contemplaberis, non auspicium, sed necessariam consequentiam, induces; faxit Omnipotens, vt fructu triumphorum coronet spes, quas floribus profundæ Capacitatis fœcundat. Suscepit Regni clauum Die 6. Novembris anno 1675.

Hæc de nostris Regibus breviùs sanè, quàm res expostulabat, ab historijs Marianæ, Viciana, Zuritæ, Blancas, Beuter, Tursellini, & aliorum desumpsi; nam codex successionis nostrorum Regum, qui vulgò præ manibus habetur, plurimis mendacijs corruptus reperitur.

31 Sed ad institutum redeamus: quamquam Belluga *in speculo, rub.* 1. *in fin.* expressè dicat celebratam fuisse Curiam per Dominam Reginam Mariam vxorem Alfonsi III. & Ioannem Regem Navarræ fratrem eiusdem, in villa de Traiguera annis 1437. & 1438. nullum forum harum Curiarum habemus, nec memoria adest in nostro iure, & impossibile videtur, quòd Curia celebraretur, sine eo quòd aliqui fori, vel actus Curiæ conderetur. Quare verius puto typographi lapsum esse; nisi dicamus contigisse id ipsum quod respectu Curiarum anni 1645. cernimus, nempe, quòd ratione decretorum, quorum responsa non ad nutum exponentium facta fuerunt, typis iura mandare recusant. A principio effectivè aliqui de hoc conquerebantur, Dominus Comes Oropesius cum Electis Brachiorum de his egit, & à Domino Rege obtinuit quidquid expostulaverant, ac cum eodem Domino Prorege communicarunt: hoc ab ipsis negari non potest, sicque nulla adest ratio, ob quam iura non typis mandentur.

Cavetur etiam in *nostro text.* quod de triennio in triennium Curiæ celebrentur. Consonant *privil.* 11. *Regis Iacob. II. §. Item volem, & privil.* 29. *Reg. Petri II.* quod in desuetudinem abijt, ex ratione in simili adducta per Calixtum Ramirez *dict.* §. 18. *num.* 10. *& seqq.* & Fontanella *dict. claus.* 3. *gloss.* 3. *num.* 68. quod apud nos nititur *in dict. privil.* 29. ibi: *Nisi essemus iusto, ac legitimo impedimento detenti.* Sed quoniam mentionem fecimus de Parlamentis, eo quod Alfonsus III. anno 1419. Parlamentum celebravit, & *for.* 118. de his quoque loquitur, ibi: *Que alguno puixa tenir ò celebrar Corts generals, ò algun parlament*; notanda est differentia inter Curias, & Parlamenta. Curia enim Convocatur generaliter ad omnes res, & negotia totius Regni tractanda. Parlamentum verò ratione alicuius negotij particularis, sive specialis, notant Ferrer. 1. *observ. cap.* 14. Mieres & alij relati à Ripoll, *dict. cap.* 4. *nu.* 43. *& seqq.* in cæteris autem, pari passu ambulant. 34 35

Convocantur per Dominum Regem præter Magistratus, & Ministros, de quibus Bellug. *dict. rub.* 6. *per tot.* tria Brachia, sive status Regni, nempe Ecclesiasticum, Militare, & Regale, sive Domaniale, quo medijs syndicis vniversum populum repræsentantibus, vrbes, & oppida Regiæ ditionis interveniunt; tradunt Belluga *d. rub.* 6. *num.* 17. *& seqq.* Pater Mandariaga *dict. cap.* 4. *vers. El segundo*, Dñs Leon *decis.* 9. *num.* 177. *tom.* 3. Dominus Mora *dict. rub.* 26. *in notis, ad princip.* Dominus Don Braulius Esteve *in dict. allegat. num.* 8. Ex Catalaunis congesti à Ripoll. *dict. cap.* 4. *num.* 6. *& seqq.* quibus adde Fontanell. *dict. claus.* 3. *gloss.* 3. *n.* 69. Ex Aragonensibus Molinus *in repert. for. verb. libertates Regni vers. Libertati etiam.* Ramirez *dict.* §. 19. *num.* 2. apud quos militare Brachium divisum est in duplici cœtu, hoc est Nobilium, & Infantionum: apud nos autem, & Catalaunos, vt notant Belluga, *n.* 19. & Fontanell. *decis* 366. *n.* 21. vnicum est, quod intellige quoad alios; nam quoad se, etiam est divisum modo quo *infrà* dicemus, §. 3. *huius capitis, num.* 11. ex Sardis Dominus Vico *in pragm. lib.* 2. *cap.* 2. *tit.* 2. *c.* 6. & 8. & Don Anton. Canales *in discurs. de Parlament. per tot.* ex Siculis Mastril. *de Magistrat. lib.* 5. *cap.* 15. *num.* 7. *tom.* 2. Giurb. *decis.* 118. *in princip.* ex Neapolitanis Regens Aponte *de potest. Proreg. tit. de Regal. impositionibus, in rub. num.* 20. *& alibi.* De Castellanis extat expressa dispositio *l.* 6. *tit.* 11. *lib.* 2. *ordinamenti*, quæ est *l.* 2. *tit.* 7. *lib.* 2. *recopil.* ibi: *Que sobre los tales hechos grandes, y arduos se ayan de juntar Cortes, y se haga concejo de los tres Estados de nuestros Reynos, segun lo hizieron los Reyes nuestros progenitores.* De Gallis, Germanis, alijsque Nationibus Petrus Greg. Tolosan. *de Repub. libr.* 24. *c.* 4. *num.* 8. *seqq.* qui plura ad rem tradit *hoc cap. cum seqq.* 32 33 36 37 38

Nec nova est similis populi divisio; nam antiquitus eis in partibus dividebatur tempore Iulij Cæsaris, teste eodem Cæsare *in Comment. de bello Gallic. lib.* 6. *vers.* 4. dum primùm plebem in vilissima servitute describit, & eorum qui in aliquo erant honore, genera duo esse tradit his verbis: *In omni Gallia eorum hominum, qui in aliquo sunt honore, genera sunt duo, nam plebs penè servorum habetur loco, quæ per se nil audet, & nulli adhibetur Consilio. Plerique, cum ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnia sunt iura, quæ dominis in seruos. Sed de his duobus generibus alterum est Druidum, alterum Equitum: illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica, & priuata procurant, religiones interpretantur.* Et paulo post: *Alterum genus est Equitum ij, cum est vsus, atque aliquod bellum incidit, omnes in bello versantur.* Ecce in Druidas Ecclesiasticos repræsentari, de quibus Petr. Greg. Tolos. *de Repub. lib.* 3. *c.* 7. *num* 2. Calix. Ram. *de leg. Reg. d.* §. 19. *num.* 14. Barclaius *in Argenide, lib.* 4. Per Equites, Militates, & per Plebem 39

populus

populus, qui licet tunc nullo in Consilio admitteretur, tamen in ea parte populus dividebatur, quæ postea ad hæc admissa fuit, teste Pet. Greg. *de Repub. lib. 4. c. 1. n. 14.*

40 Apud nos Brachia Regni vocantur, dum sunt in Curia legitimè congregata, alibi autem Status, sive Stamenta dicuntur: notat, licet breviter, hanc differentiam Bellug. *rub. 7. num. 3. prop. fin.* ibi: *Qui eo in casu ante habilitationem Stamenta Regni, & non Brachia se appellant.*

41 Sed nihilominus eisdem Stamentis licet tractare, quidquid non sit contra dispositiones forales, *ex for. 89. Cur. ann. 1585.*

42 Ecclesiæ Status, Stamentum, sive Brachium, quatuordecim tantummodo viris constabat, quos nostrates *Voces* vocitarunt, desumpto vocabulo ab instrumento, quo suffragia emittunt; quas enumeratas habemus *in cap. 5. actor. Cur. Brach. Eccl. ann. 1547. fol. 12. pag. 2.* tradunt Dominus Mora *in for. gener. rub. 2. num. 6.* & Dominus Esteve *vbi sup. num. 11.* Postea admissa fuere eo in cœtu Capitula Sedium Dertusæ, Segobricæ, & Orcelis, septemdecimque existentibus factus fuit liber matriculæ, sive,

3 vt dicimus, insacculationis, ad officia Generalitatis, dataque forma fuit in electionibus. Reperiuntur in eo libro sub hoc ordine:

1 *Archiepiscopus Valentinus.*
2 *Magister inclytæ Militiæ B. Mariæ de Montesa.*
4 *Episcopus Dertusensis.*
3 *Episcopus Segobricensis.*
5 *Capitulum Almæ Sedis Valentinæ.*
7 *Abbas Populeti Ordinis Cistercienſis.*
6 *Abbas de Valldigna eiusdem Ordinis.*
15 *Præceptor de Bexis Ordinis de Calatrava.*
16 *Præceptor de Torrent Ordinis Divi Ioannis.*
9 *Generalis Ordinis B. Mariæ de Mercede.*
17 *Præceptor de Orcheta Ordinis Divi Iacobi.*
8 *Abbas de Benifaçà Ordinis Cistercienſis.*
13 *Prior Conuentus Divi Michaelis Ordinis S. Hieronymi.*
11 *Capitulum Segobricense.*
10 *Capitulum Dertusense.*
12 *Capitulum Orcelense.*
14 *Prior Conuentus Vallis Christi Ordinis Cartucienſis.*

De quibus omnibus mentionem expressam habemus in oblatione Curiæ anni 1604. licet ordine immutato, ita vt in matricula collocentur secundum ordinem scripturæ, in oblatione Curiæ 1604. secundum numeros marginales. Tradunt Dominus Mora *d. rub. 2. num. 7.* & Dominus Esteve *vbi prox.* Demum additus Episcopus Orcelensis per *cap. 1. actor. Cur. Brach. Eccles. ann. 1626. fol. 36. pag. 2.* qui collocatus fuit ex Regio rescripto post alios Episcopos, ex doctissimè congestis à Domino esteve *in dict. alleg.* qui eam scripsit hac de causa, & obtinuit. Novissimè verò addita vox Ordinis Militaris *Alcantaræ*, erecta Præceptoria eiusdem speciali priuilegio anni 1653. quam obtinuit Illustris Almiratus Aragonius, Marchio de Guadaleſt, possessionemque obtinuit ann. 1654. & ex R. rescripto graduatus fuit immediatè post vltimam vocem ex Militaribus Ordinibus.

44 Præest in hoc cœtu Syndicus eiusdem Status, sive Brachij, cæteros suo in casu convocando, materias agitandas proponendo, atque concionem suo debito tempore dissolvendo. Qui quidem Syndicus de consuetudine solet esse is, qui vocem Capituli Almæ Sedis Valentinæ, tanquam Syndicus habet ipsius; ita vt difficilli-

45 mè aliud cerni queat. Bene verum est, quòd congregata, & habilitata iam Curia anni 1645. decessit D. Christophorus Belvis Canonicus, & Syndicus eiusdem Sedis, qui eo nomine Syndici Brachij Ecclesiastici officium gerebat, tuncque præfata consuetudo in dubium revocata fuit, Syndicatusque commendatus D. Carolo Villarasa Domino Baroniæ de Faura, Equestris Ordinis

46 de *Calatrava*, qui vocem illius Ordinis obtinebat, & per aliquot dies ipsum officium gessit; magnaque controversia tunc orta inter Capitulum ipsum, & Brachium Ecclesiasticum: Capitulum suum ius fovebat immemorialem consuetudinem allegando, quæ vim tituli habere solet, vt diximus *cap. 4. §. 4. numer. 18.*

Maximè attento, quòd Capitulum vices totius Cleri 47 habet, ex traditis à Patre Suarez *de immunit. Eccles. lib. 4. cap. 26. num. 17.* Pater Castro Palao *tom. 2. oper. Moral. tract. 12. disp. vnic. punct. 9. num. 8.* quod apud nos verissimum est virtute declarationis factæ per Iacobum Episcopum Sabinens. S. R. Ecclesiæ Cardinalem, & administratorem Ecclesiæ, & Episcopatus Valentini, die 18. Ianuarij 1396. ibi: *Cum totus Clerus sub nostris, & dicti Capituli ordinationibus, & constitutionibus teneatur adstrictus, & in nostra vniuersitate, & corpore, iuris fictione includatur.* Habetur hæc ordinatio *in volum. constitut. Eccles. fol. 120. pag. 2.* quidquid dicat Thomas Delbene *de immunit. part. 1. cap. 5. dub. 19.* nam præterquam quòd probabilem nostram sententiam supponit, loquitur quoad impositionem tributi, de quo *infra, § seqq. num. 22.* Brachium aiebat ad se legitimè convocatum, electionem pertinuisse, sicut pertinet ad quamlibet aliam vniversitatem. Ego in hoc nil individualiter scriptum per *foros*, aut actus Curiarum inveni, præterquam quod cavetur *in cap. 255. Curiar. anni 1585.* quo res decisa videtur ad favorem Capituli: nam ibi supposito quòd Syndicus Capituli est etiam Syndicus totius Brachij, modum eligendi Syndicum in Capitulo innovare conabatur Brachium, supplicando Domino Regi, vt Syndicus ad Curiam sic per Capitulum nominatum admitteretur in Curia, esſetque Syndicus totius Brachij; quod 48 ex omnium concordi voto supplicatum fuit. Et licèt verum sit, quòd quia caret decreto *dict. cap. 255.* vim legis non obtinet, negari non potest confessionem totius Brachij nemine discrepante, vt in eo dicitur, resultare in præiudicium ipsius; quæ confessio, relationem ad alium actum Curiæ decretatum facit expresse, de quo in *foris* non apparet. Alia etiam confessio resultat ex *for. 123. Curiar. anni 1604.* quæ est clarior, & totius Curiæ, qui forus cum decreto reperitur. Sed ante decisionem concordatum fuit, nominatúsque Syndicus de Capitulo D. Iosephus Sanz Canonicus, & Archidiaconus Alziræ in eadem Sede. Postea verò cum lis disceptanda veniret inter vniuersum Clerum Parochialium vibis, & regulares, Cleri Syndicum constituere conati fuerunt: sed Syndicus Capituli interdictum *Retinendæ* intentavit, eo quòd in possessione, seu quasi reperiebatur gerendi officium Syndici totius Cleri, mandatúmque de manutenendo in Senatu obtinuit: quare pro nunc, ius Capituli non modico fundamento nititur.

Et quoniam respectu personarum huius Brachij, sive 49 Status aliqua dissonantia reperitur in noviſſimis, & antiquis scripturis; vt in concordiam revocentur, notandum est, quòd Cœnobium Divi Michaëlis de los Reyes, Ordinis Divi Hieronymi, erectum sub patrocinio, & auspicijs Domini Ferdinandi ab Aragonia Ducis Calabriæ, antiquitus fuit Ordinis Cistercienſis sub invocatione Divi Bernardi, habebatque Abbatẽ, qui olim ad Curias 50 convocabatur, in eisque vocem habebat: & licet Abbatia illa auctoritate Pontificia suppressa fuit, & Monasterium Ordinis Cistercienſis extinctum, & loco ipsius subrogatum supradictum Divi Michaëlis, Prior istius, sub nomine Abbatis prædicti, vsque ad annum 1604. convocabatur. Antiquitus etiam solebat convocari Prior devotissimi Conventus de Portacœli Ordinis Cartucien- 51 sis, qui vocem nunquam habuit. Pariter invitabatur ad Curias Præceptor Conventus Beatæ Mariæ de Mercede, qui etiam vocem minime habebat, cum pertineat ad Generalem Ministrum eiusdem Ordinis: & quamquam ab initio locum pertinentem ad Ordinem de Calatrava occupabat Præceptor de Bexis, Prior domus eiusdem Ordinis, qui ex Sacerdotibus, vulgò *Freyles*, esse solet, loco ipsius aliquando vocatus fuit, & admissus. Quæ omnia ad debitum statum reducta fuere, ita vt Prior 52 Conventus Divi Michaelis proprio nomine convocetur, Prior Cœnobij de Portacœli à convocatione arceatur, sicut & Commendator Conventus de Mercede, & Prior de Calatrava; & convocentur Generalis de Mercede, & Præceptor de Bexis, vt habetur *in cap. 4. & 24.* 53

actor

*actor. Cur. Brachij Eccleſiaſtici ann.*1604. ſicque Vocales huius Status ſunt prædicti,*n.*43.

Iſti enim non ſolum per ſe,ſed per ſubſtitutos in hoc 54 Brachio admittuntur, qui quales eſſe debeant ? habes *in for.in c.*1.*extrav.forma de les ſubſtitucions*, *fol.*90.*for.*5. *Cur.ann.*1547.*c.*22.*actor.Brachij Eccleſ.Cur.ann.*1604.*&* *c.*265. *Cur. ann.* 1585. Dñs Mora *rub.*7.*n.*5. & cum ipſis dignitatibus hic honos tribuatur,caſu quo aliqua Præceptoria vacet,adminiſtrator nequaquam admittitur, vt tradit Dñs Mora ; & ſic pronuntiatum fuit per Senatum ad relationem Magnifici Dñi Ioānis Arquez die 13. Ianuarij 1653.ſententia Regia *infrà* referenda §.5.*n.*4.& cum ibi clariſſimè qualitates ſubſtitutorum exprimantur,ideo in his non immoramur. Sed notandum, eſt, 55 quòd ad hoc vt in vrbe Stamentum Eccleſiaſticum, ſi oportuerit,poſſit convocari,vnuſquiſque habere ſubſtitutum continuè compellitur,*in d.c.*22.*ann.*1604.

56 Militare Brachium, ſive Stamentum componitur ex omnibus Nobilibus,Generoſis,& Militibus Regni, ita vt originarij,& naturales propriè ipſius ſint, aliàs non admittuntur ; demptis Militibus Ordinum Militarium, quia Eccleſiaſtici ſunt, vt benè probat Præpoſitus Mathias Morla *in allegat.pro Deputat.in Petr. de Valda*, *n.*6. *& ſeqq.*in quo Magnates, Titulati, & Barones interveniunt,non vt tales,ſed vt Milites,vel Nobiles, Dominus Leon *d.deciſ.*9.*n.*175.*cum ſeqq.tom.*3.vnde eſt, vt ad hæc duo genera, nempe Nobilium, vel Militum, vniverſus 57 Status reducatur.

Milites enim in hoc Regno, & tota Aragonum Corona diverſimodè notantur:alij enim *Nobiles* dicuntur, alij *Generoſi*, alij verò *Equites*, ſive vt vulgò dicitur *Cavallers*. Ad cuius rei explicationem animadvertendum 58 eſt, Generoſos vocari, qui antiquitate, & ſplendore ſanguinis, genere nobilitati reperiuntur, de quibus locutum fuiſſe credo Ovidium 4. *Triſtium Elegia* 3. *in princ.*ibi.

O qui nominibus cum ſis generoſus avorum,
Exuperas morum,nobilitate genus.

59 Equites, ſive *Cavallers* ſunt, qui à Principe cingulum militiæ noviter adepti ſunt, de quorum differentia plura per Petr. Gregor. Toloſ. *de Repub. lib.*4. *c.*2. *n.*4.*verſ. Sacrilegij,cum ſeqq.*Don Franciſ.Amaya *in l.*1.*&.*2.*n.*64. 60 *cum ſeqq. C.ſi ſervus libert. lib.*10. Nobiles verò qui vltra ſanguinis ſplendorem, vel Principis privilegium, non ſimpliciter vocantur, ſed addita hac nobilitatis nota *Don*, de qua Sebaſtian. Covarruvias *in Theſauro linguæ Caſtellanæ,lit.D,verb.Don*, licet perperam dicat nobilitatis notam,apud nos antiquitus fuiſſe hanc,*Micer*, nunquam enim hæc attributa alijs fuit, niſi Iuriſconſultis. 61 Imò nota antiqua nobilitatis apud nos erat hæc dictio, *En*,adeò,vt ipſis Regibus antiquo illo ævo tribueretur, *for.*51.*de Cur.& Baiulo*, ibi: *dos del ſenyor Rey En laume el primer. For.*58.*eod. tit.*ibi:*del alt Rey En Pere el Segon*, & paſſim in foris, & privilegijs, & actu obſervatur in Brachio,ſivè Stamento Militari, vt quoties congregantur, Nobiles notantur dictione *Don* in vno catalogo, 62 ſive ordine,Generoſi hac dictione,*En*, & Milites dictione *Moſſen* ; ſed hi duo mixtim in eodem ordine. Notant ex noſtratibus hanc differentiam Dominus Mora *in compilat.rub.*2.*n.*20.*in notat.Ordinis Equeſtris,fol.mihi* 13. Dominus Leon *deciſ.*9.*n.* 173.*cum ſeqq.tom.*3.quibus adde 63 Fontanel.*d.clauſ.*3.*gloſ.*3.*n.*83. vbi docent in ſubſtantialibus in nullo differri, ſed ſolum nominari Nobiles ſæpè dicta nota *Don*, quod & docuit Amaya *vbi proximè num.*63.

64 Eſſentia nobilitatis, & militiæ, non tantum in alio fulget, quantum in admiſſione ad hoc Brachium, ſive Statum : nam licet plures ſint qui privilegio Militari fruantur,veluti Cives honorati, Doctores vtriuſque iuris,& Medicinæ,vt *infrà* patebit ; in hoc Cœtu nequaquam admittitur niſi is qui ex genere militari eſt, vel à Principe Miles creatus.Et quoniam in eo tot, tantique 65 Viri nobilitatis eximiæ quotidie interveniunt, neque ordo in ſedendo ſervatur, neque in ſuffragando, ſive ſententiam dicendo ſpectatur:Sedere enim ſolent, prout caſus fert, ſententiamque dicunt pront Syndicus eiuſdem Brachij deſignat, qui vtplurimum venerandæ ſenectuti prærogativam dicendi primùm ſententiam deferre ſoler, & ſi fortè graduandi ſunt, ſorte fieri debet, hoc animadverſo,quòd Nobilibus primus locus tribuitur eo modo, vt primus ſorte extractus præcedat, ſequaturque 66 Generoſus,vel Miles,qui primo extrahitur,& ſic de cæteris alternatim, quod nunquam fit,niſi cum Electi nominantur ad aliquod negotium peragendum.

Præeſt in hoc Brachio, ſive Statu Syndicus eiuſdem, 67 qui inter ipſos eligitur ad biennium ex decem inſaculatis, ſive matriculatis, quinque Nobilibus, & quinque Generoſis,vel Militibus, ſorteque extrahitur ordinariè, finitoque biennio officium expirat, etiam non expectato adventu ſucceſſoris, quod bis eveniſſe in memoria viventium eſt.Primum anno 1621.quo tempore Regnum gubernabat dominus Marchio de Tavara,ad finem ſyndicatus,quem obtinuit Scipio Roca Generoſus,tuncque 68 nominatus fuit Commendatarius ſyndicatus, ad effectum electionis tantum.Idem contigit die 4. Decembris 1653. quo finivit ſyndicatus Don Ludovici de Monſorio,nominatuſque fuit die 6.eorūdem D.Ludovicus Mercader Dominus Baroniæ de Cheſt,ad eundem effectum. 69 Nec id ratione caret, nam cùm deliberationes ipſius Stamenti vnico diſcrepante impediantur, vt ſtatim dicam, ſi continuaret Syndicus vſque ad adventum ſucceſſoris,facillimè eo in munere (quod maximæ dignitatis exiſtimatur,vt verè eſt) perpetuaretur, nam vni, aut alteri ex cognatis, vel amicis ipſius electionem contradicere facile eſſet:ne autem hoc abſurdum ſequatur, ita moribus receptum eſt,ſtatutoque diffinitum in 1. *cap.* ex confectis ad inſaculationem poſt Curiam anni 1645. licet verba non ita expreſsè diſponant, vt ceſſare videatur diſpoſitio *l. meminiſſe,ff. de offic. Proconſul.* adeo vt ſi moribus receptum non eſſet,valde dubitari poſſet.

Quod intelligendum eſt,dummodo Curiæ non ſubſe- 70 quantur,nam ex propoſitione Curiarum, officium Syndici expirat,inſaculatióque ipſa omnino ceſſat,ſic obſervatum vidi in Curia anni 1645.nam immediatè poſt propoſitionem Curiæ à Domino Rege factam,omnes illius Brachij ad Aulam deſtinatam properavimus, ibique Franciſcus Maſcarell Generoſus,tunc Syndicus, finitum 71 eſſe officium expoſuit,atque ita primò tractatum fuit de eligendo Syndico, & poſt varias ſententiarum contradictiones ipſe Maſcarell confirmatus.Per concluſionem autem ipſius Curiæ, etiam Syndici officium expirat, tuncque incipit nova inſaculatio, fitque de novo per ſortem electio ab biennium.

Deliberationes huius Status, ſive Brachij debent eſſe 72 de concordi voto nemine diſcrepante, quod quo iure inductum ſit,ſcriptum in *foris* non habemus ; ita vt cum Fontanella *d.clauſ.*3.*gloſ.*3. *à num.*73. *cum pluribus ſeqq.* arguere poſſemus,nec immeritò affirmare, ad ſimilitudinem legis Salicæ apud Francos fœminas excludentis, inductum fuiſſe.Sed ipſe *n.*79. conſuetudini hoc tribuit, apud nos id ipſum videtur,quamvis non nemo dicat antiquitus aliter obſervatum fuiſſe,ſed deliberatione ipſius Status proviſum,vt de cætero quidquid determinaretur, vnanimi, atque concordi omnium Militum conſenſu fieret, ita vt aliquo diſſentiente determinatio ceſſaret. Quod ſtatutum fuit ratione cuiuſdam Ducis Segobricenſis,qui plures filios, atque Milites amicitia coniunctos habebat,ſicque ſuffragium ipſius maior pars vtplurimum ſequebatur : ſed, ſi licet,de hac traditione valde dubito.Dubito enim,non quòd traditio non adſit, ſed dubito de poſſibilitate ipſius traditionis. Nam aut ſta- 73 tutum fuit in Curia,aut extra Curiam : ſi in Curia, vbi eſt actus?vbi Regium decretum?vbi memoria ſimilis deliberationis?cum autem neutiquam reperiatur, inde infertur,quòd in Curia non fuit factum. Si extra Curiam, deliberationes Stamenti non ligant ad res in Curia gerendas, ſed ſic eſt, quod in Curia id ipſum obſervatur, ergo non ex deliberatione ipſius Stamenti, ſed conſuetudine ; ad exemplum Brachij, ſive Stamenti Militaris Cataloniæ,cuius Provinciæ mores,vt plurimum imitati

ſumus.

sumus. An autem bono publico expediat, vt tam difficili modo deliberationes sumantur? Valta Provincia est; pro vtraque vrgentissimæ rationes militant, quas expendere, atque iudicare peritiori relinquo; cùm animus à novitate discedat.

74 Pro negotijs huius Brachij facilius expediendis, nominari solent Electi, quibus committuntur, quod tam in Curia, quàm extra, duplici modo fit; aut sorte, mediantibus Electoribus, atque Examinatoribus (nomina propria sunt huius materiæ;) aut per Syndicum de con-
75 silio aliorum, quod vocant *aconsejado*. Per Electores, & Examinatores (quod raro fit, nisi quando electio aliquid vtilitatis, vel magnæ præeminentiæ præsefert) eo modo perficitur: Nomina omnium adstantium in Brachio, vel Stamento, etiam si minores sint, in duabus vrnis apponuntur: in vna Nobilium; in alia verò Militum. Ex eis sorte extrahuntur octo, quatuor è quolibet ordine; qui eligere debent octo Examinatores, vnusquisque vnum ipsius ordinis, & ob id *Electores* vocantur, sed electi in Examinatores, debent esse maiores viginti annis. Examinatores verò interveniente Syndico secretè serutantur, qui idonei reperiantur ad negotium, de quo agitur, peragendum; & quos idoneos examinant, concurrunt ad electionem officij, de quo agitur per sortem fiendam, ita vt eorum nominibus in vrnis appositis, qui extrahitur, vel extrahuntur, electi manent.

76 Per Syndicum de consilio aliorum facilius res expeditur: nam Syndicus ad nutum eligit duos Consiliarios, vnumquemque ex quolibet ordine, ipsique tres electos nominant, sed vt graduentur, per sortem extrahuntur. His diversimodè negotium committitur aliquando ad decidendum, vt aiunt, hoc est cum pleno posse tractandi, atque perficiendi: aliquando ad colligendum, & referendum, reservata sibi facultate deliberandi prout res expostulat. Sed hoc certissimum est, quod dum electi tractant rem illam sibi commissam, quilibet ex Brachio intervenire potest, nec ab ea excludi, habétque votum consultivum in ipsa re electis iam commissa. Sed sat sit de Brachio Militari, nam si omnia tractanda essent, de vnoquoque integrum Opus conficeremus: institutum autem non est nisi modum regiminis ostendere.

78 Pro Regali, sive Domaniali Brachio convocantur civitas Valentiæ (quæ quinque voces solet habere in Curia, nempe per Iuratum primarium ex civibus, Præfectum rationum, Advocatum vnum ex ordinarijs, & duos Syndicos;) vrbes Setabis, Orcelis, & Alon. Villæ de Morella, Alzira, Castellò de la Plana, Villa Real, Ontinient, Alcoy, Onda, Carcaixent & Calloſa de Segura, quæ primæ classis sunt, & ad officium Deputati admittuntur: Sexona, Xerica, Penaguila, Liria, Cullera, Borriana, Alpuente, Penisçola, Bocayrent, Biar, Ademùs, Castellfabi, Villajoyosa, quæ secundæ classis, & ad officium Computatoris admittuntur: Capdet, Corbera, Villanova Castillionis, La Yessa, Onda, Olleria, Beniganim, & Algemesi, quæ tertiæ classis sunt; nam adhuc ad officia Deputationis non sunt admissæ: sed hoc non quia tantum vrbes, & villæ istæ in Regno conditæ sint, nam Segobricæ, & Dianæ vrbes deficiunt, & plusquam sexaginta villæ, quas enumerat Rodericus Mendez Silva *in poblat. Hiſpan. in deſcript. Valent. c. 3. cum plurib. ſeqq.*

79 Istius Brachij Syndicus, moribus receptum est, vt sit ille qui in vrbe syndicatum obtinet Rationalatus, de quo in *capite ſequenti*; qui quidem in eo res peragendas proponit, sicut de Syndicis aliorum Brachiorum dictum est, hac adhibita differentiâ, quòd Syndicus Militaris, neque in Brachio, neque in conventibus Electorum suffragium habet, Ecclesiasticus, & Regalis vtique habent. Stamentum Regale præterquam in Curia generali, alibi rarò, aut numquam in hac forma convocatur. Licet enim ad negotia resultantia ex Curijs vnaquaque ex his
80 vniuersitatibus, cui debetur interventus, eo quod Electi officium pertinuit ad Syndicum eius, in vrbe habet Syndicum cum sufficienti mandato ad negotia quæ de novo emergunt: neque Syndicum habere solent, neque est aliqua dispositio cogens vniuersitates ad eum constituendum modo, quo de Ecclesiasticis diximus, atque adeo hic Status per Iuratos vrbis, aliosque Cives repræsentatur extra Curiam, vt infit dominus Don Braulius Esteve *in dict. allegat. n.* 8. adinstar concionis vocatæ per Dominum Regem Iacobum, tempore quo foros condidit; nam tunc nondum erat forma data Brachijs prædictis.

Quod fæpè agitari solet in ipso Brachio est, an vrbs 81
Valentiæ, sive voces illius, dimidium totius Brachij constituant; ita vt ea aliquid statuente, iuncto aliquo ex cæteris Syndicis, legitimam deliberationem maioris partis conficiat? Vrbs arguit ab officijs Deputationis, nam, vt ait dominus Mora *rub.* 2. *num.* 36. illi tribuitur dimidium totius electionis: (& veritate inspecta, aliquid amplius; nam licet officia Deputati, & Auditoris computorum æstimabiliora sint, & maximi momenti, atque dividantur æqualiter, officia administratoris, & Clavarij, semper ad vrbem spectant:) expedit enim matrici hunc honorem concedere; nam caput totius Regni constituitur, estque membrum principalius corporis totius Reipublicæ. Cæteræ vrbes, & oppida nituntur ea ratione, quòd ad vrbem non pertinet dimidium oneris, ergo nec honoris: addunt etiam, quòd ratione Metropolis habet quinque voces in Brachio, atque adeo ad hunc numerum regulandam esse potestatem, & prælationem ipsius. Sed cum adhuc indecisa sit quæstio, nec expedire credam, vt finis huic liti imponatur, consultò omitto resolutionem sine sententiæ meæ expressione.

Curia sic convocata, accedit Princeps ad locum de- 82
stinatum in convocatione, vbi fit propositio. Sed non abs re erit, vt de modo sedendi in ea aliqua dicamus: nam licet *Belluga* id pertractavit *dict. rub.* 6. *per tot.* illud spectat ad Curias generales totius Coronæ Aragonum; nos de Curia speciali nostri Regni agimus. Aula amplissima, non mediocriter ornata, conficitur, soliumque augustissimum erigitur in præcipuo angulo ipsius, ita vt in sublimiori loco sub peristromate auro contexto excitetur Regia sedes, vbi Dominus Rex residet in suggestu, xiphum (perpulchrum Hispanorum Regum insigne) manu nudum tenens, indicantem supremam ipsius potestatem vitæ, necisque. Sunt & exigui gradus sub pedibus Regijs, & in ipso tabulatu modica planities, quo sibi proximiorem Vicecancellarium, vltroque Protonotarium, vel eorum officia gerentes stantes constituit inter Cubicularios, reliquósque domesticos Proceres, atque Magnates. Ad primum ex inferioribus gradibus (qui plures, atque maiores sunt) adsunt Regij Feciales, sive 83
Caduceatores, apud nos *Reyes de armas*, fasces argenteas manibus tenentes, suique muneris insignia gestantes (de quibus ab Alex. *dier. genial. lib. 5. cap.* 3. vbi Tiraquel. Don Christophorus de Benavides *in advert. ad Princ. & Legat. cap.* 3. *verſ. No ayen*) interimque fasces Brachiorum Regni humiliter coram Regijs procumbunt. A dextris è medio ipsius planitiei versus infimam suggesti partem stat Regius Senatus, à sinistris Gerentes vices Baiuli, Magister Rationalis cum Locatenentibus, & Assessoribus. In corpore Aulæ ad dexterum angulum Brachium Ecclesiasticum modo, & forma superius descriptis. Ad lævum Militare, sine ordine sedendi, in longinquo verò ad faciem Principis Domaniale Brachium iuxta ordinem superius traditum. Omnes à principio reverenter Principem colunt stantes capitibus discoopertis. Sed Dominus Rex postquam sedit, media voce Fecialis sedere Brachia, capitáque cooperire imperat, sicque sedentibus Brachijs propositio Curiarum fit, eamque Regius Protonotarius legit, de qua Belluga *rub.* 8. Princepsque servaturum se *foros*, atque *privilegia Regni* iureiurando profitetur, vt cautum est *in for.* 115. *de Cur. & Baiulo*, & explicat Belluga *rub.* 9. *per tot.* Hoc eodem modo conclusio Curiæ celebratur; nam oblatio, acceptatio, absolutioque delictorum, leguntur ab eodem Protonotario, forique promulgantur, & omnes

nes Curiales Regiam manum flexis genibus deoſculantur.

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

84 *Curiæ convocandæ cauſas tradimus.*
85 *Gravamina proponere cuique licet.*
86 *Gravamen proponendum in Curia eius generis debet eſſe, vt aliter, ſuccurri non valeat.*
87 *Remedium extraordinarium non conceditur, cui competit ordinarium.*
88 *Gravaminis remedium debet reſpicere bonum commune, etſi particulare, abſque Tertij iniuria.*
89 *Gravamen debet continere expreſſam operationem contra forum, aut ius.*
90 *Gravamen ita debet proponi, vt ex illius narratione non reſultet alicui dedecus.*
91 *In gravaminis propoſitione non eſt inſpiciendum quis gravet, ſed ſubſtantia gravaminis.*
92 *Gravamina proponi poſſunt in Curia adverſus inferiores.*
93 *Gravare quando quis dicatur.*
94 *Gravamina dupliciter proponuntur.*
95 *Leges, ſive fori fiunt in Curijs.*
96 *De legibus Doctores qui tractant.*
97 *Fororum naturam quoad effectus tradita* c. 1. §. 1. pet tot. *quoad cauſam.*
98 *Fori, ſive legis vera diffinitio.*
99 *Lex eſt ordinatio rationis, nam eſt modus imperandi, quoad ad rationem pertinet.*
100 *Lex, niti voluntate ſola non debet.*
101 *Lex non eſt voluntas Principis abſque ratione, ſed iniquitas.*
102 *Voluntas eſt ſedes perturbationum animi.*
103 *Ratio omnia moderatur.*
104 *Præceptum iniuſtum adinſtar legis latum non eſt lex.*
105 L. filius 15. ff. de condition. inſtit. *verba expenduntur.*
106 *Clauſula ſaluberrima Romanorum in legibus ferendis.*
107 *Leges obligant in foro conſcientiæ.*
108 *Leges, etiamſi ciuiles, obligant in conſcientia.*
109 *Legum multiplicatio vitanda.*
110 *Leges ex pluralitate infirmantur.*
111 *Lex debet eſſe loco, temporique conueniens.*
112 *Lex ſine pœna condigna, eſt cauſa delictorum.*
113 *Lex ordinari debet ad bonum commune.*
114 *Bonum commune comprehendit privatum.*
115 *Quod tendit omnino ob bonum particulare, privilegium eſt.*
116 *Vtilitas priuati cedit bono communi.*
117 *Lex iam lata, publicæ ſalutis cauſa prætermitti debet. Intervenientes in Curia non ſua, ſed publica curare debent, ibid.*
118 *Lex exprimi debet verbis clariſſimis.*
119 *Legis interpretatio vt vitetur, vnicum remedium claritas verborum.*
120 *Legis claritas non conſiſtit in multiplicata locutione.*
121 *Imperator Alexand. Severus viginti doctiſſimos viros adhibebat ad verba legis concipienda mature.*
122 *Lege prohiberi nequeunt omnes actus vitioſi.*
123 *Legis Canonicæ & Ciuilis, differentia quoad finem.*
124 *Mala ſæpius ſunt eius generis, vt coërceri non poſſint, meliuſque ſit non tentare remedium, ſed omittere.*
125 *Lex fieri debet ab habente poteſtatem ſupremam.*
126 *Legiſlativa poteſtas, quoad Valentinos non fuit à populo in Regem tranſlata.*
127 *Rex in Regno diſponere non poteſt per modum legis, contra conceſſa in foris.*
128 *Rex ſolus eſt Legiſlator in Aragonia.*
129 *Verba fori Suprarbij expenduntur.*
130 *Rex non habet maiorem poteſtatem ſe ipſo in Curia, contra Aragonenſes.*
131 *Regia poteſtas ſemper vna eſt.*
132 *Rex non pendet à Curia, ſed Curia à Rege.*
133 *Brachia Regni in Curia vicibus funguntur priuati contrahentis, nec aliud quidquam poſſunt.*
134 *Legem propoſitam in Curia à Brachijs, quæ non contrariatur foris, poteſt Rex decretare pro libito, decretumque tenebit.*
135 *Lex ita propoſita, ſi aliquid in derogationem fororum contineat, & à Rege decretatur diverſo modo ac proponitur, ſi Curia non poteſtatur, ex conſenſu præſumpto tenet.*
136 *Curia congregatur, vt debitis donatiuis Rex ſubueniatur.*
137 *Conſiliarijs Regis periculoſum valde iudicium de tributis.*
138 *Tributa debentur Regibus.*
139 *Quæ requirantur lege naturali, & diuina inſpectis, vt Regi deberi tributa dicantur.*
140 *Cauſa legitima exiſtente, Curia tenetur in conſcientia tributum concedere.*
141 *Cauſa non debet eſſe proxima. Cauſa non ſemper publicari poteſt, ibid.*
142 *Monitio quædam, ad Curiales inſtruendos, prudentiſſima, tradita à Maſtrillo.*

SVperiora breviter pro exteris dicta; videamus nunc ad quem effectum Comitia hæc indicantur. Mihi videtur triplici de cauſa vocari, quæ æqualiter ad vtilitatem Regis, & Regni ſpectant, nempe vt gravamina tollantur, neceſſitatibus publicis ſuccurratur mediantibus ſaluberrimis legibus, Regíque ſubveniatur, vt defenſioni Regnorum incumbere valeat; his enim dirigitur, & clauditur totus Curiarum finis. Ad quæ peragenda rectè, nec regula certa dari poteſt, nec ita de me ſentio, vt credam adeptum fuiſſe modum huiuſmodi rei perficiendæ: ſed ne intactum omnino dimittamus articulum, in quo ſalus Reipublicæ conſiſtit, breviter hæc tria attingenda ſunt: faxit Deus, in communem vtilitatem dicenda cedant. 84

Facta Curiæ propoſitione, eaque habilitata, vt tradit Belluga *rub.* 7. accuſatiſque contumacijs foralibus contra abſentes convocatos, de quibus Idem *rub.* 5. nominatiſque Examinatoribus, Proviſoribuſque gravaminum per Principem, & Curiam, vt ipſe docet *rub.* 10. & *rub.* 44. cuicunque licet gravamina proponere, de quibus per ipſum Belluga, *rub.* 11. cum *pluribus ſeqq.* quo loci latiſſimè materiam expedit, gravamina vniuſcuiuſque Status exponendo. Sed nos non de ſpecialibus gravaminibus, ſed de modo proponendi in genere, quæ, & qualia iſta debeant exponi, tractaturi breviter ſumus. 85

In primis gravamen proponendum in Curia eius generis eſſe debet, vt alio modo ſuccurri non valeat, vnde ſi remedio ordinario via iuridica vti poteſt proponens, in Curia admittendus non eſt, ſed ad eam viam remittendus, quia cui competit remedium ordinarium, concedi non debet extraordinarium: *l.* 1. §. *Idem Pomponius, ff. de dolo*, cum alijs adductis per Bellugam *in ſpecul. rub.* 42. *per totum* (quò latè explicat quid ſit gravamen in Curia reparabile:) Fontanell. *deciſ.* 517. *num.* 3. *tom.* 2. Tum etiam, quia adeſt vtplurimùm Tertij privati ius, quod adimi quin audiatur non debet, *for.* 1. *cum ſeqq. & for. vlt. de reſcript. Princip. for.* 4. *ſi contra ius aliquid impetrat.* Fontanell. *deciſ.* 295. *numero nono*, *cum ſimil.* Ob quod plura gravamina in Curia propoſita ad Iudices ordinarios, hac de cauſa remiſſa paſſim videntur, vt in pluribus capitibus *extravagan. ſententia gravam fol.* 74. *pag.* 2. contenta *in c.* 10. & 11. *gravam. Curiar. ann.* 1626. & alia plura. 86 87

Secundò, gravamen illud debet reſpicere bonum commune; & ſi aliquando particulare id debet eſſe, abſque præiudicio Tertij; nam non ſemel accidit, vt per viam gravaminis quædam proponantur, quæ prima facie illud continere videntur; ſed bene inſpecta, ſequitur præiudicium Tertij, qua conſequentia non inſpecta, aliqui ex conſentientibus illaqueati manent. Cuius generis eſſe dicitur gravamè contentum *in c.* 22. *dictæ Curiæ anni* 1626. quo declaratum fuit, vſum interdicti Salviani eſſe contra forum. Erant in Senatu pugnantes inter ſe 88

sententiæ, vnus ex consentientibus contrariam partem declarationis huius capitis in Senatu fovebat, ad vocem contra fori consensum præstitit, quòd in sui damnum cedere conspexit, quando iam remedio carebat.

89 Tertiò, debet continere expressam operationem contra foros, vel iustitiam indubiam; alias sequeretur, vt ratione gravaminis iniustitia foveretur, vel per illud revocatio peteretur alicuius decreti iusti, quod absurdum erit. Cuius generis est gravamen contentum *in cap.* 27. *d. Cur. anni* 1626. nam *ex for.* 154. *Cur. ann.* 1604. *in eod. cap. allegato* apparet; quòd Barones concessam habent iurisdictionem in causis delationis armorum prohibitorum per Regias pragmaticas sub his verbis: *Puixen coneixer de tores les armes prohibides.* Per verbum *possint cognoscere*, non tribuitur iurisdictio privativè, sed cumulativè; vt explicatum fuit per Regium rescriptum anni 1606. & à iure cavetur, vt pluribus relatis tradit Mastril. *de Magist. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 37. *& seqq.* nam non fuit concessa eis in dominium, vt infra probabimus *c.* 6. §. 1. *n.* 65. sicque iurisdictio in his competit prævenienti, ac per consequens, in eo casu Regiæ Audientiæ, ob quod provisio, sive decretum huic resolutioni correspondit.

90 Quartò, ita debet proponi gravamen, vt per illud non inferatur dedecus alicui. Huius generis esse videtur contentum *in cap.* 15. *eiusd. Curia anni* 1626. nam substantia gravaminis ibi contenti ita proponi potuit, vt in futurum ævum memoria non relinqueretur similis facti, cum expressione nominis ipsius patientis, non enim implicat iura patria tueri, & cætera tacere, quæ non expediunt patriæ, vel privato, quominus scribantur, & si aliquando necesse sit nomen exprimi, extra scripturam, quæ typis mandanda est, fieri potest.

91 Quintò, non est inspiciendum quis procedimenta fecit, sed substantia operationis, aut facti; non manus, sed iaculum; nam in Curia non solum deduci possunt gravamina Superiorum, sed & inferiorum, vt probat Belluga *d. rub.* 42. *num.* 5. *vers. Sed hoc quod dixi.* Quod maximè procedit in Regno, in quo pluribus concessa est iurisdictio privativè in certis causis, rebus, aut territorijs.

93 Quando autem hi inferiores dicantur gravare, tradit idem Belluga *d. nu.* 5. *vers. Et scias quod multipliciter potest; vsque ad finem.*

94 Modus autem proponendi, & expediendi gravaminis duplex est; nam aut proponitur adinstar contrafori (de quibus verba fecimus, licet ad alium modum multa pertineant) quorum propositiones cum decretis reperiuntur in vnaquaque Curia ad initium; aut coram Provisoribus gravaminum à Rege, & Curia nominatis, quos appellamus *Iutges de greuges*, de quibus per Bellugam *dict. rub.* 10. 42. & 44. Ripoll. *de Regal. c.* 36. *num.* 28. quorum exemplar ad literam tradit P. Salon *de iust. & iur. tom.* 2. *colum. mihi* 455. & adest aliud *in d. extravag. fol.* 74. Sed in vtroque modo ea observanda sunt quæ diximus; nam ratio in vtroque procedit. Cætera, quoad gravamina, qui cupit, adeat Bellugam à *d. rub.* 10. *cum seqq. vsque ad* 44. Solùm est præmittendum, quod cum declaratio facta per Provisores gravaminum sit ad modum sententiæ, permissa est appellatio, quamvis sententia exequi debeat præstita cautione, ex *for.* 42. *Cur. ann.* 1604.

95 Leges fiunt in his Comitijs, quas *foros* appellamus (licet enim fori propriè dicantur *consuetudines* vim legis obtinentes, vt ex *for.* 1. *in proœm. foror.* dixi *cap.* 2. §. 5. *n.* 57. tradunt Calixtus Ramir. *de leg. Reg.* §. 19. *n.* 17. Ant. Gom. *in l.* 1. *Tauri, n.* 1. quasi fori, vbi iura dicuntur, observationes) ex communi vsu loquendi leges nostras *foros* appellamus, etiam si latæ sint nulla præcedente consuetudine; tradunt Belluga *rub.* 2. *per tot. & rub.* 47. dominus Leon *decis.* 144. D. Cerdan *in veriloquio, c.* 1. §. 1. & 2. P. Mandatiaga *de Senatu, & Principe, c.* 4. *vers. El segundo, in fin.* ex Catalaunis Mieres, Fontanella, Cancer, & Ripoll. *vbi prox.* ex Aragonensibus Molina *in Repertorio, vers. Curia, & verb. forus*, vbi Portoles, Bardaxi, & Calixtus Ramirez qui eum laudat, *d.* §. 19. *à n.* 4. & §. 25. *per tot.* ex Castellanis constat ex *l.* 1. *Tauri.* ibi: *El ordinamiento que Nos hizimos en estas Cortes.* Didacus Perez *ad leges ordinamenti, in proœm. q.* 6. ex Siculis Mastril. *de Magistratib. lib.* 5. *c.* 15. *n.* 64. passimque apud omnes Doctores superius relatos, loquentes de Curijs, sive Comitijs.

De legibus condendis, earúmque qualitatibus, natura, 96
vi, atque dispositione plura dicere possemus; sed quoniã de hoc argumento tot tantique tractatus scripti sunt, adeat lector *Auctores seqq.* Div. Th. 1. 2. *à qu.* 90. *cum seqq.* ibique omnes Expositores, Connanum *lib.* 1. *comment. iur. civil. c.* 7. *cum seqq.* Bartol. Baldum, & cæteros DD. ordinariè scribentes ad titulum, *ff. de legib. & Cod. de const. Princ.* & Canonistas *ad tit. de constitutionib. & in* 6. Ant. Aug. *in tr. de legib.* Corras. *ad l.* 8. *ff. de iust. & iur.* Fornar. 1. *select.* 24. Donell. *lib.* 1. *comm. c.* 8. & *ibi* Osuald. Illig. *lit. C.* P. Greg. Tolos. *de Repub. lib.* 10. *per tot. & alijs lib. seqq. & præcedent.* Mastril. *de Mag. lib.* 3. *c.* 3. *per tot.* Besold. *politicor. lib.* 2. *c.* 2. Adamus Gotzen *politicor. lib.* 5. *per tot.* nostrum doctissimum Senatorem celeberrimum Gasparem Ægydium Polo *in scol. iur. in prælud. ad l.* 1. *de legib.* Barb. *in collect. ad tit. de constit. & cap. erit autem lex, dist.* 4. D. Petr. Aug. Morla *in empor. tit.* 1. *per tot.* Christoforum Anguiano *de legib. per tot. tract.* Ant. Gom. *ad l.* 1. *Tauri*, Didac. Perez *in d. proœm. ordinam.* P. Suarez *in vberrimo tra. de legib.* P. Vasquez *in* 2. 2. *Divi Th. q.* 155. Bonac. *de leg. disp.* 1. *& seqq.* Pat. Castr. Palao *in oper. moral. to.* 1. *tr.* 1. *per tot. cum seqq.* P. Salon *de iust. & iure tom.* 2. *in q.* 77. *in* 2. 2. *Divi Th. art.* 1. *controv.* 7. *cum seqq.* Præpositum Rocafull *in prax. moral. tom.* 3. *lib.* 1. *de legib. per tot.* P. Fragos. *de Republica tom.* 1. *lib.* 1. *disp.* 3. & 4. Solorz. *Emble.* 66. *per tot.* qui plures alios laudant.

Naturam nostrarum legum quoad effectus explicavi- 97
mus *sup. c.* 1. §. 2. *à n.* 1. *vsque ad fin.* nunc verò quoad causas aliqua dicenda sunt, & licet omnia apud Auctores prædictos invenies, ne fatigeris in quærendis eorum dictis, nostrisque moribus applicandis, ea quæ conducunt ad nos, colligere statui, vt necessaria ad fororum ferendorum rectitudinem præ manibus habentur.

Diffinitiones *legis* plures tradunt DD. Connanus *d.* 98
lib. 1. *comm. c.* 8. *n.* 7. Gomez *in d. l.* 1. *Tauri, n.* 1. Suar. *lib.* 1. *de legib. c.* 12. Rocafull. *d. lib.* 1. *c.* 2. *n.* 9. sed Castro Palao *d. tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 1. *n.* 2. ex Divo Thoma diffinitionem propriam desumsit, nempe: *Ordinatio rationis in bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.* Quæ consonat cum tradita à D. Morla *in emporio, tit.* 1. *in præmiss. nu.* 14. D. Ægidio Polo *vbi prox. vers. Lex ergo*, Anguiano *de legib. lib.* 1. *contr.* 1. *nu.* 9. D. Cerdan *in veriloquio, c.* 14. §. 1. *in princip.* Itaque ea retenta, circa qualitates, quibus *forus* debet constare, vt efficax eius latio sit; Reipublicæque proficua, quæ à nobis percipiuntur explicabimus, ad declarationem ipsius diffinitionis.

Debet in primis forus, esse *ordinatio rationis*, vt Divus 99
Thomas de lege qualibet docet, *d. q.* 90. *art.* 1. *in corp. l.* 2. *ff. de legib. Cap. consuetudo, dist.* 1. nam vt ait Consultus *in l.* 1. *ff. de legib. Lex est commune præceptum*; sed præcipere, & imperare est rationis, vt Angelicus Doctor docet *ibid. & q.* 17. *art.* 1. ergo lex debet ratione niti, non verò voluntate: vnde Divus Thomas *eod. art.* 1. *ad* 3. ait: quòd 100
etsi voluntas Principis habeat legis vigorem, ita concipiendum est, vt ratio habeat vim movendi à voluntate; alioquin voluntas Principis, esset iniquitas magis, quàm lex. Vnde fori ita proponendi sunt, vt ratio imperet, 101
suadeat, moveat, non autem voluntas: nam neque *forus* erit à voluntate sola procedens, neque legis habebit vigorem. Et ratio est, quia voluntas hominis deteriora sequi solet, iuxta illud Ovidij:

—Video meliora, proboque; Deteriora sequor.

Quod expressiùs Divus Paulus dixerat *ad Romanos* 1. 102
Sentio aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ. Ecce pugna inter rationẽ, & voluntatem. Vnde voluntas sedes perturbationum animi assignatur, vt probat Octavi. Branchifort. *de animi perturbat. lib.* 3. *sect.* 2. & *lib.* 4. *section.* 1. sicque subijci solet affectionibus amoris, 103
odij, timoris, doloris, iræ, vindictæ, & similibus; quibus ratio nunquam subest, imò omnia regit, & moderatur liberè. Voluntas enim ab appetitu sensibili movetur, ac perturbatur: ipsa verò per se imperare illi nequit, sed

medio

medio intellectu, cui ad hoc famulatur fantasia, nempe ad appetitum dirigendum; sic philosophatur Branchifort. *dict. section.* 1. *libr.* 4. Atque adeo quoties forus; vel lex proponenda est, vt feratur necesse est non secundùm appetitum, & voluntatem his affectionibus perturbatam, sed secundùm rationem, & intellectum.

104 Quo posito iusta, & honesta erit lex, quia eius essentiæ principium est; nam etsi adinstar legis feratur præceptum aliquod iniustum; vel inhonestum, aut ratione carens, lex esse non potest, nec tenet eius dispositio; ita docent Vasquez 1.2.*disput.*151. *cap.*2. Salas *de legib. disp.* 2. *sect.*8. *n.*50. Bonacina *disp.*1. *de legib. quæst.*1. *punct.*1. *n.*9. Suarez *lib.*1. *de legib. cap.*9. *n.*11. Castro Palao *d. tract.* 3. *disput.*1. *punct.*1. *num.*4. Rocafull. *dict. cap.* 2. *num.*4. dominus Morlà *vbi prox. num.*15. plura per Barbos. *in collect. dict. cap. erit autem lex, num.*2. *& seqq.* Adamus Cotzen *lib.* 5. *politicor. cap.* 12. qui §. 1. *vers. Indorum,*

105 verba mira Divi Augustini refert. Vnde hoc menti tenendum puto omnibus, in legum, seu fororum rogandorum cœtibus adstantibus, quod dixerat Consultus *in l. filius* 15. *ff. de condit. instit.* ibi: *Nam quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (vt generaliter dixerim) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse dicendum est.* Verba elegantissimi Papiniani digna. Ob quod Romani legibus suis hanc clausulam adjiciebant: *Si quid sacri, sanctique est, quod ius non sit rogari,*

106 *eius hac lege nihil rogatur*, vt ex Prob. & Cicerone *pro Cæcin.* tradit Hippolyt. à Collibus *in libello inscripto, Consiliarius. ad fin.*

107 Infertur etiam ex hoc, quòd leges obligant in foro conscientiæ; nam si lex est ordinatio rationis, peccatum verò actus liber rationi oppositus, quodcunque adversatur ordinationi rationis, peccatum erit; servata proportione gravitatis, vel levitatis materiæ ad mortale, vel veniale. Quòd autem peccatum sit actus liber rationi oppositus, docent omnes Theologi post Divum Thomam 1. 2. *quæst.*71. *art.*6. *in corpore, & ad* 4. ibi: *Si autem feratur ad ius naturale, quod continetur primo quidem in lege æterna: secundario verò in indicatorio rationis humanæ: tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum: ex*

108 *hoc enim, quod est inordinatum, iuri naturali repugnat.* Quòd autem lex, etiamsi lata à Principe sæculari obliget in foro conscientiæ, tenent ex iuris Interpretibus Covarruvias, Navarr. Bursat. Cenedo, Menchaca, & alij adducti per dominum Morlà *in empor. tit.*1. *quæst.*7. *per tot.* Molina *de Hispanor. Primog. lib.*2. *cap.*1. *n.*7. & *ibi* Addit. Ex Theologis Divus Thom. 1. 2. *q.*96. *art.*4. Castro, Suarez, Vasquez, Bonacina, Sayrus, Salas, & alij relati à P. Castro Palao *dict. tract.*3. *disp.*1. *punct.*14. *n.*2. Adam. Cotzen. *d. lib.*5. *cap.*8. *&* 9. ex nostratibus P. Salon. *d. tom.*2. *q.*77. *artic.* 1. *contr.*7. *colum. mihi* 79. *vers. Communis autem,* P. Ioann. Valero *de differ. inter vtrumque forum, verb. lex, differen.*7. *num.*3. *& seqq.* Rocafull. *dict. tom.*3. *lib.*1. *de legib. c.*5. *n.*21. (quæ conclusio intelligenda est cum limitationibus ab eisdem Doctoribus tradita) & ob hoc solum multùm perpendi debet quomodo lex rogatur. Si enim in materia gravi inducit ad peccatum mortale, quare in his quæ voluntate appetuntur, & necessitas non vrget, vitari omnino debet.

109 Demum multiplicatio legum vitanda est, vt bene scribit Pater Marquez *in Gubern. Christ. lib.*1. *cap.*17. §. 2. nam vt ait Tacit. 4. *Annalium: Corruptissima Republica, plurima leges.* Nam quæ ad salutem indicuntur, ad mortem tendunt, Plin. *in paneg. ad Trajan. Ne legibus fundata civitas, legibus evertatur.* Cuius rei ratio duplex est; *Prima*, nam multitudo pœnarum, iniquitatis signum est; idem Plinius *ibid. Mille pœnarum indagine inclusos*, quod vt Iustus Lipsius interpretatur *ibidem num.*29; *Variarum legum laqueis, retibusque cinctos vt feras, ne possit perrumpere.*

110 *Secunda*, nam ex pluralitate leges infirmantur, obliviscuntur, cum tot esse possint, vt subditi mente retinere non valeant, sicque ad earundem observationem minimè teneantur: quod docuit Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 105. *art.* 1. *ad* 3. atque adeo politicæ doctrinæ Auctores par-

vitatem legum ad salubriores Reipublicæ effectus semper commendant. Connanus *lib.*1. *com. cap.*9. *n.*2. P. Marquez *vbi proxim.* dominus Cerdan. *d. c.*12. §. 1. *in princ.* P. Velasquez *de optimo Princ. lib.* 4. *adnot.* 2. *num.*1. Iustus Lipsius *civilis doctrinæ lib.*2. *c.*11. Christophor. Besoldi *politicor. lib.*2. *c.*2. *n.*37. *vers.*2. Adam. Cotzen *politicor. lib.*5. *c.*11. D. Didacus Saavedra *symb.*21. *§. Tametsi.*

Sequitur deinde, quòd lex debet esse tempori, & loco 111
conveniens, Divus Thomas 1. 2. *q.*95. *art.*3. *in corpor.* Petr. Greg. Tolos. *de Repub. lib.*7. *c.*20. *nu.*20. Anguian. *de legib. lib.*1. *contr.*2. *num.*4. dominus Morlà *in emporio, vbi prox. n.*53. Barbos. *in collect. ad dict. c. erit autem lex, n.*6. Besol. *d. c.*2. *num.*32. *&* 38. Cotzen. *d. c.*11. §. 6. Vnde pœna apposita 112
in ipsa lege debet correspondere delicto, iuxta loci, & temporis qualitatem, nam lex sine pœna debita, vt bene ait Tertul. *lib.*1. *contr. Marcion. erit bonitas imaginaria, disciplinæ phantasma; & ipsa transfunctoria præcepta, secura delicta.*

Ad bonum commune, ordinatio ista rationis tendere de- 113
bet, *Cap. erit autem lex*, 4. *dist. l.*1. ibi: *Commune præceptũ l.* 8. ibi: *Iura non in singulas personas, sed generaliter cõstituuntur: ff. de legib* D. Th. 1. 2. *q.*90. *a.*3. plures laudati à Barb. *in d. c. erit autem lex, n.*7. P. Castro Palao *d. tr.*3. *disp.*1. *punct.*1. *n.*5. D. Morlà *in præmis. n.*16. *Salus enim publica non modò* 114
publicum bonum comprehendit, sed in Reipublicæ salute simul, & privatorum omnium commoda, salusque agitur, dixit Guicciardin. *in hyppom. politic. propos.*103. (quomodo, aut qua scientia salus publica percipiatur, tradit Ioannes ab Affelen *in libello, Vir politicus*, qui adest *in specul. Aulicar. propos. pag. mihi* 406.) Quod ita intelligendum est, vt intentione legis primò, & per se bonum publicum attingatur, D. Thom. *ibid.* licet quoad executionem alicuius privati bonum resultet: explicat dominus Morla *ibid. n.*
18. Et licet quando tendit ad bonum privati omnimodè, 115
privilegij naturam sortiatur, ita intelligi debet, vt bonum illius particularis non tendat versus bonum commune; nam certissimum est, vtilitatem privati cedere debere vtilitati publicæ, ita vt ex hac ratione lex humana obliget ad actum, cui est periculum vitæ annexum, Co- 116
var. *in c. Alma*, 1. *part.* §. 3. *n.*9. Soto, & alij relati à P. Castro Palao *d. disp.*1. *punct.*16. *n.*1. ergo multò magis impediet effectum concessionis ad favorem privati, si id tendat in publicam perniciem, cùm salus populi suprema lex sit. Imò lex semel statuta publicæ salutis causa præ- 117
termittitur, iure permittente, Guicciardin. *vbi supr. propos.*
17. diximus *c.*1. §. 2. *n.*44. bene Claudian. ad Honor.

Non tibi: nec tua te moveant; sed publica damna.

Id præ oculis habendum puto ijs, qui in Curia adsunt; nam si cæteris præponuntur, vt publicis necessitatibus subveniant, non sua sed Reipublicæ curare debent.

Et hoc quòd lex sit *commune præceptum*, sequitur, quòd 118
exprimi debet eis verbis, vt ab omnibus clarè percipi possit. Cum enim res gravis sit quod lege cavetur, subditisque onerosa, eis verbis debet constare, quibus sufficienter mens legislatoris exprimatur *l. leges sacratissimæ, C. de legib. l. lege Leonis* 10. vbi Gloss. *C. de pactis*, cum alijs adductis per Barbos. *in d. collect. n.*10. P. Castro Palao *d. disp.*1. *punct.*9. *n.*1. Cotzen *d. c.*11. §. 5. *ad fin.* Besoldi. *d.*2. *n.*30. In hoc enim consistit tota vis legis, nam si clara est, 119
non indiget interpretatione; obscura verò necessariò exponi debet: & sic quotiescunque lex aliqua, vel forus est rogandus, matura deliberatione verba ipsius concipienda sunt: *l. humanam* 8. *C de legib.* Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.*10. *c.*5. *num.*13. ita vt mens legislatoris, & proponentium, clarissimè pateat. Præcipuè in hoc regno, in quo interpretationem omnino excludere cupiunt. Si memoria non fallit, non ita consultè verba omnium fororum proponendorum perpenduntur, vt præmeditata condignè satis appareant, quò fit vt explicatione postea indigeant. Vnica enim via vitandæ interpretationis, est verborum clara conceptio; si enim clarè verba legis concipiantur, interpretatione non erit opus. Bene Connanus *d. lib.*1. *c.*9. *n.*1. & P. Greg. *vbi prox. n.*22. & Cotzen *ibid.* Nec claritas consistit in multiloquio, imò plurali- 120
tate verborum, mens, quæ est anima legis, vt alibi dixi,

involui

involui ſolet,tradit P.Marquez *vbi ſup.*periti ad hoc ſolum deſtinentur ; aliter enim difficiliter finis prædictus obtinebitur,tempúſque eis concedatur ad verba concipienda.Nam Alexander Severus Imperator , non ſolùm viginti doctiſſimos,ac ſapientiſſimos viros in ſanciendis legibus adhibebat,ſed vt ait Ælius Lamprid.*in eius vita: Dato tamen ſpatio ad diſquirendũ,cogitandumq; prius quàm dicerent:ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus.*

121 Ex eodem principio,quòd leges ordinentur in bonum commune,ſequitur,quòd non debent eis prohiberi omnes actus vitioſi ; quia , attenta hominum conditione conveniens eſt ad rectam gubernationem totius Reipu-
122 blicæ,aliqua mala permittere , & impunita relinquere: nam licet omnes actus vitiorum à lege naturali, vel divina prohibeantur , id proveniteo quòd lex divina , & naturalis attendunt quid vnicuique expediat ; lex autem poſitiva, quid communitati conveniat:& cum communitati hominum conveniens ſit,attenta eorum fragilitate,aliqua minora mala permitti, non poteſt eſſe conveniens,vt omnia prohibeantur:D.Th.1.2. *qu.96. art.2. in corp.*Tiraq.*in l.9.connub.n.2.cum ſeqq.*Seſſe *de inhibition. c.5 §.6. n.3.*qui alios refert,Barboſ. *in d.collect.n.5.*Salas *diſp.9.de legib.ſect.2.n.39.* Suarez *lib.3.de legib.c.12.n.2. & lib.4.c 11.n.3.* Beſol.*d.c.2.n.33.* Caſtro Palao *d.diſp.*
123 *1.punct.5.n.1.qui n.3.* differentiam mirabiliter tradit inter leges Canonicas,& Civiles:nam licet hoc commune habeant,vt omnes virtutem,& honeſtatem reſpiciãt, Canonicæ leges primò,& per ſe reſpiciunt virtutẽ,quatenus ſunt media ad finem ſupernaturalem. Civiles verò reſpiciunt virtutem,quatenus ad rectã,& convenientem gubernationem conducunt ; ſicque materia iſtarum eſt temporalis,illarum verò ſpiritualis : ob quod ne manus mittamus in meſſem alienã, ea quæ ad rectam gubernationem conducunt curemus,cõducentia ad finem ſupernaturalẽ,Paſtoribus ovilis Chriſtiani relinquendo.Qui-
124 bus addi poteſt,quòd aliquãdo mala ſunt eius generis,vt coërceri non poſſint,ac per conſequẽs,turpius eſt tẽtare quod aſſecuturi nõ ſumus,quàm id quod cõſequi nequit, prudenter omittere:P.Greg.Toloſ.*de Repub.li.13.c.3.n.7.*

Sequitur in diffinitione *ab eo qui curam habet commu-*
125 *nitatis* ; lex enim ſumit vires à poteſtate promulgantis; quis ille ſit:tradere debemus.Omitto quæ à Doctoribus paſſim adducuntur de poteſtate Pontificis,quoad Canonicas;Imperatoris, Regum, Populorumvè quoad Civiles:nam noſtri inſtituti non eſt;de quibus Petr.Gregor. Toloſ.*de Republ.lib.9.c.1.n.39.& lib.47.ſyntag.c.25.n.32. & c.29.n.8.* Covarr.*practicar.c.1.concl.1.* Navarr.*in cap. novit,de iudicijs,notab.3.n.119.* Gomez *in l.1. Tauri,nu.6.* Auguian.*de legib.lib.1.cont.1.n.12.*Dñs Morla *in empor.d. tit.1.in præmiſ.n.20. cum ſeq.* ex Theologis Div. Th.1.2. *q.90.art.3.ad 2.& q.97. a.3.ad 3.* Caſtro *lib.1.de lege pœnali,c.1.§.poſtquã.*Suar.*lib.3.de legib.c.2.n.3.* Caſtr.Palao *diſp.1.punct.22.per tot.*cęteriq; Scribẽtes omnes *de legib.*

Videamus igitur apud nos,cui deferatur hæc poteſtas?
126 dixi *ſup.c.1.§.2.n.4.*Dominum Regem ab expugnatione Regni ſupremam,ac Regalem iuriſdictionem obtinuiſſe, nulli mortalium ſubordinatam;ex quo infertur poteſtatem legiſlativam non à populo in eum tranſlatam fuiſſe, vt de Romano Principe , *in §. Sed & quod Principi, Inſt. de iur. natur. gen. & civil.* dicitur cum *vulgatis* , ſed proprio ſanguine adquiſitam.Nec privilegia Aragonenſium,aut Catalaunorum ad nos tranſierunt,cum diverſo iure fruamur;ſed ſolum ea,quæ ex benignitate noſtrorũ Regum indulta ſunt,& quæ ſuis ſervitijs noſtri Maiores acquiſierunt. Vnde allegare non poſſumus aliud, quàm hoc , quod ſcriptum habemus in foris , & privilegijs. *Num.* 4[illegible]. cum *duobus ſeqq.* diximus Regem diſponere
127 non poſſe per modum legis contra conceſſa in foris, ſed ſimul cum Curia ; & cum ibi dixerimus , Regem in Corona Aragonum legiſlatorem eſſe ſimul cum Curia, explicare debemus amplius hanc propoſitionem. Verum enim eſt,quòd Aragonenſes, & Caralauni eam firmant ſimpliciter,quod explicari debet cum *Belluga* , vt dixi, in his tantum quæ contra libertates, & foros qui tranſierunt in contractum , conſtituuntur. In reliquis verò Rex ſolus eſt legiſlator, & ſine Curia poteſt conſtituere quidquid in commune bonum expedire ſibi viſum fuerit,cum ad eum pertineat ratione ſupremæ poteſtatis. De Valentinis , & Catalaunis tradidi *num.* 43. 128
quomodo id fiat per pragmaticas ſanctiones : De Aragonenſibus verò minimè;nam Doctores ibi laudati abſolutè poteſtatem legiſlativam D.Regi competentem limitant,dicendo non poſſe ſine Curia legibus aliquid iubere : quod eo firmat Calixtus Ramirez *de l.Regia,§.4. num.9.& 13.* ſed implicat cum traditis ab ipſo;niſi cum *Belluga* interpretemur de legibus derogatorijs fororum, & libertatum ; nam cum ex contractu ad eorum obſervationem Rex teneatur , inde ſequitur , quòd non à ſe ipſo poteſt proprios contractus frangere,*l.nihil 25.ff.de regul. iur.* cum *vulgatis* , ſed requiritur alterius contrahentis conſenſus. Implicatio enim in eo eſt , nam Aragonenſes nituntur in ea lege *Suprarbij* ; ſub qua Regnum traditum fuit primo illorum Regi:ipſe enim Calixtus Ramirez fatetur in §.25.*num.*4.Populi illius , po- 129
teſtatem in Regem fuiſſe tranſlatam ea Suprarbij lege his verbis:*In pace,& iuſtitia Regnum regito,nobiſque foros meliores irrogato.* Quibus adde Hiero. Blancas *in Comm. rer. Arag. pag.*21. qui poſtquam verba relata poſuit, *ex c.3.*addit:*iura dicere Regi, nefas eſto, niſi adhibito ſubditorum conſilio.*Quodſi de iure condendo generaliter intelligendum eſſet, pugnaret cum eo:*& foros meliores nobis irrogato.*Quare explica cum Belluga de legibus oppoſitis foris,& ſic in praxi deductum fuit, vt de Alphonſo III. teſtatur ipſe Blancas *pag.*178.de Alphonſo IV. *pag.*187. de aliis Regibus & Proregibus Calixtus Ramirez *de leg. Reg.§.21. n.12.* atteſtans non eſſe contra forum , & ſic pronunciatum fuiſſe in Curia Iuſtitiæ *anno* 1578. Et quanquam Dñs Criſpi ab hac interpretatione aliquantulum diſcedat.*obſ.1.n.75.*ego tamen nunquã,diſcedam; quia poteſtas legiſlatiua in Rege reſidet ex vi illorum verborum,*& foros meliores nobis irrogato.*Ecce apud Regẽ tranſlata fuit poteſtas legiſlativa,in eodem iure, in quo negatio nititur. Immemorabili conſuetudini attribuit poſtea, quòd leges teneatur ferre ſimul cum Curia:& ſi dicatur de legibus derogantibus foros , fateor libenter; ſin autem aliud præter ipſos ſtatuatur , valde dubito de probatione conſuetudinis , cum nihil Calixtus demonſtret ad eam debito modo oſtendendam , nam in pura negatione id probare nequibit,cum conſuetudo ſit quid facti : pura verò negatio exercitij poteſtatis legiſlativæ
130 ſolum privationem inducit,quæ nullum ius firmare poteſt,niſi data acquieſcentia alicuius actus impeditivi illius facultatis:Quod accuratè notat Ant.Matthe.*de auction.lib.1.c.10.n.34.*alios referens.Sed cum graviſſimus, atque doctiſſimus Dñs D. Michael Hieronymus de Caſtellot Regens S.S.A.C.noſtram vrbem viſitando,de his mecum egiſſet,dixit alijs Aragoniæ legibus cautum reperiri,quod vtique fieri poſſe nemo dubitat.) ait præterea §.18.*n.2.*& Seſſe *de inhibition.c.5.§.9.num.*93.Regem 131
Dominum maiorem poteſtatem ſe ipſo habere ſimul cũ Curia,quod abſit. Nequaquam enim ſimilis propoſitio in ore tantorum virorum in iuris ſcientia peritorum,reſidere, aut admitti debuit. Non enim Rex pendet à Curia,ſed ipſa Curia à Rege, cum Regnum ſit Monarchi- 132
cum,atque ſucceſſivum in poſteros , vt in ſimili probat Petr.Greg.Toloſ.*de Repub.d. lib.24.cap.5. n.3. & lib.13. cap.12.nu.14.*Regia enim poteſtas ſemper eſt eadem,nec populo ad Curiam congregato aliqua defertur poteſtas,aut iuriſdictio.Neque ex eo quòd foros de conſenſu Curiæ derogare poſſit,ad ipſam Curiam aliqua poteſtas legiſlativa pertinet, Tunc Curia verè Regnum repræſentat,ſolumque eſt perſona(vt ita dicam)legitima , quæ tanquam privatus contrahens à contractu diſcedere poteſt , ob quod Regia dignitas non diminuitur , nam 133
non poſſe extra Curiam , ſive abſque eius conſenſu, quæ à rationis tramite deviant , non eſt imperfectio in Rege,imò perfecta iuſtitia,cum intelligatur ipſum nolle à contractu proprio, ſine conſenſu alterius contrahentis diſcedere. Quod intelligendum eſt,dummodo nõ vrgeat neceſſitas publica;nã ea vrgente,poteſt Rex cõtravenire

venire contractui, *l. si quis in gravi, §. Verum, vers. Hi quoque, ff. ad Sillanian.* cum alijs adductis à domino Leon *decis.* 39. *n.* 18. *lib.* 3. & à me *c.* 1. §. 2. *n.* 44. & idem postea tenuit Dñs Crespi *d. obs.* 1. *n.* 75. *ad fin.* Vnde provenit, quòd si à Brachijs aliqua lex proponatur, quæ non sit contraria foro antecedenter concesso, aut privilegijs Regni, quamvis propositio in decreto moderetur, id quod decreto continetur, legis habebit vigorem, etsi
134 Curia dissentiat; nam eius consensus non requiritur ad novam legem, qua antiquiora non læduntur. Imò si aliquid concedatur, & aliqua omittantur, id quod expressum est, vigorem legis obtinet tantum, vt benè probat dominus Leon *d. decis.* 39. *n.* 51. *tom.* 3. vbi decis. Supremi.
135 Si autem contra foros sit id, quod proponitur decretandum, tunc iam Curia defert supremæ Regis potestati legislativæ novationem illius iuris, & si fortè decretum non conformetur propositioni, & Curia acquieverit, ex tacito consensu revocatio fori approbata est modo contento in decreto, nam ipsum approbasse Curiam dicendum est, sicut respectu actorum Curiæ cæterorum Brachiorum dixi *d. c.* 1. §. 2. *n.* 49. quod est de mente Senatus, tam Supremi, quàm nostræ Regiæ Audientiæ.
136 Postremò dicitur *promulgata*, nam promulgatio requiritur, vt lex teneat *c. in illis, dist.* 4. plures relati per Barbos. *in collect. ad illum text. n.* 1. Dñm Morla *in empor. q.* 5. *n.* 1. & *seqq.* Anguia *de legib. lib.* 1. *controv.* 1. *n.* 13. P. Castr. Palao *in oper. mor. d. tr.* 3. *disp.* 1. *pun.* 11. *n.* 1. & *seqq.* qui cum plura tradant, ideo in his non immoramur.
137 Tertia causa indicendarum Curiarum est, vt subditi Regem iuvent donativis, atque indictionibus, ad eorum defensionem, & rectam gubernationem de quibus per Bellug. *rub.* 46. *per tot.* Sed quoniam nimis periculosum est Regijs Consiliarijs iudicium ferre de imponendis tributis, ex optima ratione tradita à P. Velasquez *de opt. Princip. lib.* 3. *annot.* 15. *n.* 1. ideo tantum quæ necessaria sunt dicamus. Ad hoc vocati Curiam docet Bellug. *d. rub.* 6. *n.* 18. & *rub.* 46. *per tot.* Dñs Mora *in toto tract. compil. foror. Deputat.* præsertim *rub.* 21. *cum seqq.* Dñs D. Braulius Esteve *in d. allegat. n.* 11. P. Michael Salon *de iust. & iur. tom.* 2. *in disput. de vectigal. & tribut. artic.* 5. *controv.* 2. *colum. mihi* 432. *cum seqq.* Ex Catalaunis Cancer. *variar. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 119. & *seqq.* & *n.* 170. Fontanell. *decis.* 217. *per tot. tom.* 1. Calicius *in extravag. Curia, n.* 79. Don Acasius Ripoll. *regal. c.* 7. *n.* 20. Ex Aragon. Molinus *in report. verb. Libertates, vers. Libertatis*, Bardaxi *ad for. Aragon. in* §. *Item peages nuevos, tit de privil. general. num.* 23. & 26. & *in for.* 3. §. *Item que no sean. dados, tit. de conserv. patrim.* Calixt. Ramir. *d. l. Regia*, §. 26. *per tot præcipuè à n.* 6. Ex Sardis, Don Ant. Canales *de Parlamentis, discur.* 2. & *seqq.* Ex Castellanis, Parlador. *rerum quotid. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 13. & *seqq.* P. Marquez *in Gub Christ. lib.* 1. *c.* 16. Don Franc. Amaya *in l.* 3. *n.* 37. *C. de annon & tribut. lib.* 10. Larrea *allegat. fiscal.* 54. *ex n.* 1. Solorz. *Emblem.* 83. *n.* 18. Saavedra *in symbol. symb.* 67. §. *Si Regnum.* Ex Lusitanis, Fragos. alijs relatis, *de Repub. p.* 1. *lib.* 3. *disput.* 8. §. 2. *per tot.* præcipuè *n.* 8. Ex Siculis, Mastril. *d. c.* 15. *n.* 2. *lib.* 5. Giurb. *d. decis.* 118. *n.* 2. Ex Neapolitanis, Ponte *de potest, Proreg. tit. de regal. imposition. in rub. n.* 24. & §. 8. *n.* 37. atque generaliter *per tot. titul.* Ex Angelis, Polidor. Virg. *in histor. Anglic.* Petr. Gregor. *syntag.* 1. *p. lib.* 2. *c.* 3. De Gallis, idem Gregor. *de Repub. lib.* 24. *c.* 4. *n.* 8. & *c.* 5. *n.* 3. (licet Philippus de Comines hoc ius transgressum fuisse Carolum VII. scribat *in vita Ludovici II. Regis Gall. c.* 129.) qui plures alios laudant, materiamque pertractant latissimè, traduntque præmissa debita disputatione, quòd hæc donativa, sive munera, vectigalia, aut superindictiones non sunt voluntaria: quod firmare procurabimus sequenti tantum consideratione.
138 Vectigalia, tributa, seu donationes debentur Regibus iure alimentorum, tradit elegantissimè rationem Divus Chrysostomus (nolo tibi iuris dispositionem tradere, quam forsan non credes, benè verò Patris Ecclesiæ Doctoris, quam negare non audes) his verbis: *Cur ergo vectigalia Regi damus? Nunquid non tanquam præsidenti? curæ, tutionisque mercedem solventes. Atqui nihil illi solvimus, nisi ab initio vtilem nobis talem fuisse præfecturum cognovissemus. Verùm propterea ab antiquis temporibus communi sententia Principes a nobis sustentari deberi visum est, ob id quòd sua ipsorum negligentes, communes res curant, vniversumque suum otium ad ea impendunt, quibus non solum ipsi, sed quæ nostra sunt salventur.* robant latè Petr. Greg. *syntag. lib.* 3. *c.* 2. & 3. *per tot.* P. Marquez *d. c.* 16. P. Velasquez *d. lib.* 4. *ad not.* 15. P. Salon. *vbi sup.* Don Franc. Amaya *in d. l.* 3. *n.* 5. & 27. *cum seqq.* & *l.* 4. *n.* 1. *eod. tit.* Thomas Delbene *de com. Parlamen. dub.* 18. *n.* 1. & *d. b.* 19. *sect.* 1. *n.* 2. vbi quod non obstante pacto, vel privilegio, Castill. *de Tertijs c.* 9. *n.* 24. & *seqq.*

Hoc supposito, perpendo cum P. Marquez *ibid.* quòd 139
iure naturali attento, aut divino, ad hoc vt subditi teneantur ad solutionem tributi, tria tantum requiruntur, nempe potestas suprema in Rege, causa legitima, proportionataque distributio; quod comprobat sententia triginta, & amplius Doctorum, quorum plures excludunt populi consensum. Ex nostris foris, sive consuetudinibus Rex solet hæc tributa petere Regno, eo ad Curiam convocato, iam ipse huic solemnitati satisfacit; attento iure divino (quod lex civilis non abrogat) subditi concurrentibus illis tribus tenentur solvere. Nunc sic, potestas suprema Regis negari non potest, quia superiorem non recognoscit, superindictionis distributio ad Brachia Regni de more spectat, sicque ratione disparis distributionis nunquam de Rege conqueri possunt. Re- 140
manet igitur examinanda causa, nam ea legitima existente, in foro conscientiæ tenentur ad concessionem, sibi ipsis curiales consulant, nam aliquando dum integerrimi fororum, aut patriæ defensores apparere cupiunt, conscientiam propriam gravant.

Ne causæ examen scrupulosum nimis esse debet, nam 141
forte ea est eius conditionis, vt nefas sit ad populum secreti arcana deferre. Nec omnino proxima, nam bello Gallico Provinciæ confinia devastante, tunc non Regis subventio, sed necessaria defensio censenda; licet enim bellum foris agendum sit, cùm inde resultet pacis conservatio in Provincia, sitque minus periculosa defensio, iustam etiam causam interveniisse dicendum est. Pulchrè
ad rem Paulus Iovius dum ait: *Plerumque accidit, vt quæ* 142
provinciæ, pecuniæ parcendo, remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis desperato sæpe remedio graviora sentiant detrimenta.

Cætera quoad hæc, & ex his quæ in Curia peragun- 143
tur dicat alius, nam non ad publicam vtilitatem, sed ad commodum privatorum spectare solent; Deus faxit, ne illa prætermissa, quæ ad publicam salutem pertinent, tantummodo tractentur. Adeat qui cupit doctrinam salutarem percipere, Mastrillum *d. lib.* 5. *c.* 15. *n.* 81. *cum seqq.* quo monitionem prudentissimam scripsit, quæ non transcribitur, cùm ibi facillimè reperiatur.

§. II.

De Generalitate Regni, eiusque Deputatis, cæterisque officialibus ad actum Cur. in c. 5. *in prin. Brachij Eccles. anni* 1547. *alijsque iuribus.*

TEXTVS.

PHILIPPVS PRIMOGENITVS CAROLI Quinti Imperatoris R. Hispaniæ anno 1547. Montisoni.

ITem Señor, per quant ab capitols, è actes de Cort sobre lo regiment, é administracio de la Generalitat de la vostra Ciutat, é Regne de Valencia á suplicacio dels tres Braços atorgats per lo inclit Rey Don Alfonso de inmortal memoria, en les Corts per aquell celebrades, als Regnicols de Valencia en lo any mil quatrecents é denou, es dispost, é ordenat, que cascun trienni sien elets sis Deputats, ço a saber, dos de cascun Braç; é sien elets tres Clavatis, ço es, hun de cascun Braç: é mes que sien elets administradors, ço es, Iutges, y declaradors dels duptes, questions, é contractes, tres persones, vna per cada

Braç:é mes sia estatuit, é ordenat ab dits capitols que cascun trienni sien elets sis persones,dues per cada Braç en contadors,é ohidors, é decisors dels contes dels dits Deputats, è Clavaris, segons que en lo primer,segon, tercer,quart,quint,y sise dels dits capitols se conté.

SVMMARIA.

1 *Vectigalia, sibi Regnum imponit ad solvenda donativa Curiarum.*
2 *Deputatio officij origo in hoc Regno.*
Deputati quot à principio fuerint, caterique Officiales, ibidem.
3 *Deputatorum numerus auctus tempore Regis Martini.*
4 *Deputatorum officijs, caterisque de Generalitate perfecta forma data à Rege Alfonso III. anno* 1418.
5 *Compilatoris fororum culpabilis omissio.*
6 *Deputati in principio collectores fuerunt.*
7 *Deputati officium dignitas est.*
8 *Descriptio elegans Deputationis, & eius Officialium à Falcone scripta.*
9 *Doctores tractantes de Deputatis.*
10 *Deputatis apud Valentinos non est commissa cura defensionis fororum,& n.*11.
12 *Deputati, Neophilaces non sunt.*
13 *Deputati collectores fuerunt, usquedum eis iurisdictio data fuit.*
14 *Exactoris officium illustre.*
15 *Deputati assimilantur Quæstoribus ærarij publici.*
16 *Generalitatis nomen vnde derivatur.*
17 *Generalitatis iura impenduntur à Rege, Regina,& Principe.*
18 *Quod inurbanum est, quare apud Aragonenses revocatum.*
19 *Generalitatis iura ab Ecclesiasticis solvuntur.*
20 *Ecclesiasticorum bona* de realengo, *cum sint sub Regia iurisdictione,possunt onere gravari.*
21 *Ecclesiastici remanent gravati accedente consensu Prælati,& Cleri.*
22 *Capitulum vices totius Cleri sustinet.*
23 *Generalitatis iura à summo Pontifice confirmata.*
24 *Exempti à iuribus generalitatis remissivè enumerantur.*
25 *Deputati cognoscunt privativè de rebus pertinentibus ad iura Generalitatis.*
26 *Etiam de Ecclesiasticis,vigore Bullæ Adriani VI.*
27 *Deputati non habent liberam,& generalem administrationem.*
28 *Deputati nominant Officiales ad iurium exactionem.*
29 *Deputatorum maior pars determinat, si adsit suffragium ex quocunque Statu.*
30 *Deputatorum electio non tenet, nisi fiat de officio vacante in suo triennio,vbi Supremi decisio.*
31 *Computorum Auditores qui,& ad quod?*
32 *Clavarij qui?*
33 *Administratores qui?*
34 *Deputationis officia triennalia sunt.*
35 *An durent vsque ad adventum successoris? distingue.*
36 L. meminisse,D.de officio Proconsulis, *explicatur.*
37 *Observatio circa continuationem vsque ad adventum successoris.*
38 *Deputatorum Valentinorum differentia respectu cæterorum Regnorum.*
39 *Deputato, vel alio Officiali ex Militaribus decedente, intra decem dies electio nova debet fieri.*
40 *Deputationis officia renuntiari possunt.*

1 CVm enim in Comitijs Regni donativa per Brachia Domino Regi offerantur, vt dixi §. *præcedenti*, ob quod vectigalia,sive superindictiones indicuntur, moribus receptum est,vt non ipsi Regi tribuantur absolutè, sed per Regnum ipsum,quæ sibi imponit,ad solutionem concessionis administrentur. Quare necessarium fuit,vt Officiales crearentur,per quos exactiones istæ collegerentur, iuráque ipsa administratione legitima regeren-
2 tur. Quod initium sumpsit tempore Regis Petri II. anno 1376. vt ex *for.*16. *Curiar. ann.*1387.*in antiqua editione, fol.*161. patet. Tradit dominus Mora *in compilat. for. general. rub.*1. *num.*1.*&* 2. Tuncque vnus tantum creatus Deputatus fuit, qui iura ipsa exigebat, vnus Administrator,qui dubia declarabat, erantque pariter Auditores computorum(sed numero incerti in eo foro,nam de eis facit mentionem in plurali,sicque vt plurimum colligi potest tres fuisse ad minus, vnum ex quolibet Brachio, nominatos) coram quibus rationes Deputatus reddere tenebatur.

Postea verò tempore Domini Regis Martini, auctus 3
fuit numerus horum Officialium, vt tradit dominus Mora *n.*5. quod factum fuit anno 1403. sed anno 1418. regnante iam Alfonso III. perfecta forma data fuit his 4
Officialibus, nam statutum fuit, vt sex Deputati crearentur, sex Auditores computorum, tres Clavarij, sive Receptores, trésque Administratores æqualitate servata inter Brachia; nam de quolibet eorum duo Deputati, duo Computatores, vnus Clavarius, vnusque Administrator creantur,vt in *text.* habetur, & tradit dominus Mora *ibid. num.* 8. capitula eius Curiæ ad literam transcribendo, & pulchrè meo videri; nam vt in notis ait *lit.C*, hæc non inveniuntur in editionibus *fororum*, sed in *libris Deputationis*, sed de eis expressam mentionem facit *textus*, & *cap.*1. *actor. Brach. Eccles. Cur. ann.*1552. Culpabilis omissio compilatoris nostrorum iurium, 5
nam institutio horum officiorum omnino necessariò inter ea ponenda erat, ne per mendicata suffragia hæc postea quærerentur. Ex quibus resultat, Deputatos in suo principio Collectores quosdam fuisse iurium impositorum in Curijs,vt donativa oblata Regibus solverentur. Sed postea cum officia publica crearentur du- 6
ratura per triennium, cum iurisdictione, atque potestate non exigua, vt in *textu* scribitur; iam dignitatis excellentiam obtinuerunt, suntque quasi Regni ipsius 7
temporales Magistratus: quorum originem,officium,& nomen describit eleganter noster Falcò *lib.*1. *Epigram.* 63. his carminibus:

Hîc Regni coguntur opes ad publica belli 8
Commoda,vel pacis,si quando postulat vsus.
Tres hominum classes, hæc vectigalia curant,
Sexque viri, ex illis diverso more leguntur
Ad summum munus, duo Cives, & duo Equestres,
Totque Sacerdotes. Suus omnes deputat ordo,
Indéque nomen habet. Nec solis pondera tanta
Incumbunt,tractant parvi leviora ministri,
Omnibus imperium ternos finitur in annos.
Acta gubernantum,rescindere nulla potestas
Salvo iure potest. Sic olim Curia sanxit,
Vt commune bonum salvum omni ex parte maneret.

Tractant ex nostratibus præter prædictos Pater Man- 9
dariaga *de Senat. & Princip.capit.*4. §. *El quinto Senado.* P.Michaël Salon *de iust. & iur.tom.*2. *artic.* 5. *controv.*2. *col.*432. *& seqq.* (qui *col.*439. bullam Adriani VI. Pontificis Maximi ad literam ponit,de his agentem,)dominus Cerdan *in arbor.iurisdict. verb. Deputados*, dominus Leon *decis.*31.*per tot.tom.*3.dominus Don Braulius Esteve *in allegat.pro Episcop.Oriol.n.*11. Ex Catalaunis,Fontanella *de pact. claus.*3. *glos.*3. *n.*77. *& claus.*4. *glos.* 14. *n.*16.*& decis.*245. *cum plur. seqq. tom.*1.*& decis.*562. *cum seqq. tom.*2. Ripoll *Regaliar.c.*14. *n.*32. *& c.*32.*num.*56. *cum seqq.* Ex Aragonensibus, Molinus *in repert. foror. verb. Deputati,per tot.* & ibi Portoles *in scholijs*, Ibanus de Bardaxi *ad for.*2.*de generalib.privil.Regni,n.*6.*& seqq.* Sesse *decis.*215.*&* 216.*lib.*2.*& de inhibit.c.*5.§.9. *n.*91.*&* §.10. *n.*56. Blancas *in com.rer. Arag.pag.*373. *ad fin. cum seq.* Calixt. Ramirez *de lege Regia,*§.15. *ex n.*5. Ex Siculis,Mastril. *decis.*164. *n.*18. *tom.*2. *& de Magistrat. dict. lib.*5. *c.* 15. *per tot.* signanter *n.* 70. *& seqq.* qui plura ad rem tradunt *in dict. locis.*

Quibus hæc officia congruant Deputatorum, non 10
facile erit percipere.Mastril.enim *d.c.*15.*n.*71.Neophylaces dici autumat, quod nostris Deputatis convenire minimè potest;nam Neophylaces Athenienfium Magistratus erant, qui *legum Custodes* nominabantur, curabantque

bantque ne quid contra leges fieret, de quibus memi-
nit Alexand. ab Alexand. *dierum genial. lib. 5. cap.* 17.
& explicat latè Tiraq. *ibid. in not. lit. F*, docetque idem
11 Mastril. *ibidem.* Licet enim apud Siculos cura hæc ad
Deputatos deferatur, sicuti apud Catalaunos, & Arago-
nenses, vt Doctores superius adducti testantur; apud nos
non pertinet ad Deputatos, sed antiquitus ad Syndicos
12 Brachiorum, sive Stamentorum, vt dominus Mora di-
xit *rub.* 36. *num.* 2. hodie verò ad Cœtum ad hoc spe-
cialiter creatum in Curijs anni 1645. quem vocitant *Iuntæ
de electos de contrafueros.* Qui ex ipsis Stamentis delecti
fuerunt, sicque nostri Deputati Neophylaces esse non
possunt.

13 A principio enim Collectores fuisse diximus, nam
pecunias debitas Principi, seu tributa colligebant, *l.* 2.
C. de convenien. fisc. debit. lib. 20. Amaya *in rub. C. de
exactoribus tribut. lib.* 10. *num.* 2. Sed quoniam tunc non
adhuc iurisdictione condecorabantur, neque concede-
bantur Prælatis, Nobilibus, vel in officijs vrbanis con-
stitutis, sed Civibus, sicut patet *ex dict. for.* 16. *Cur. ann.*
1383. naturam publicanorum sapere non erit impro-
prium dicere; sed postea, vt exactio melius fieret, &
14 pluribus damnis obviaretur, ad Prælatos, Nobiles, vr-
banosque Rectores officia hæc delata fuerunt, vt in si-
mili ex Gotofredo, Pancirolo, & Bulengerio, tradit
Amaya *in dict. rub. num.* 5. Vnde non solùm officium
hoc non est sordidum, sed illustre, cùm exactio tribu-
torum illustre sit Reipublicæ monimentum, vt alijs re-
latis tradit Amaya *ibid. num.* 7. sicque Exactores rectè
dici possunt, seu melius Rectores tributa curantes,
de quibus bene Bulenger. *de Imper. Roman. libr.* 3. *ca-
pit.* 28.

15 Nec omnino improprium erit, si dicamus, Deputa-
tos ad instar Quæstorum ærarij Populi Romani institu-
tos fuisse, de quibus Alexand. ab Alexand. *dier. genial.
lib.* 2. *cap.* 2. *in princ.* ad notata per Calixtum Ramirez *d.
§.* 15. *num.* 8. *& in nota, lit. K.* licet non omnino eis æqui-
parentur.

16 Dicuntur autem iura hæc generalitatis Regni, tum
quia à toto Regno imponuntur in generalibus Comi-
tijs, tum etiam quia generaliter ab omnibus impendun-
tur; vt probat noster Blasius Navarrus vir eximiæ eru-
ditionis *in tractat. de vectigal. cap.* 12. ita vt neque Rex
17 Dominus, Regina, aut Princeps primogenitus, neque
aliquis stirpis, aut familiæ Regiæ ab eorum solutione
excusetur, ex pluribus congestis per dominum Mora
rub. 26. *à num.* 13. quod respectu Regis durissimum vi-
detur, per tex. *in l. Princeps* 31. *ff. de legib. l.* 4. *& vlt. C.
eod.* Bene Ant. Mattheus *lib.* 2. *de auctionib. cap.* 7. *num.* 38.
Apud Aragonenses olim sic dispositum fuit, vt testatur
Calixtus Ramirez *de lege Regia, §.* 15. *num.* 6. (sed illi
18 vrbanius se gesserunt cum Domino, simile statutum re-
vocando vt ipse infit *ibidem*:) & in simili tradit domi-
nus Leon *decis.* 147. *num.* 5. *tom.* 2. adeo vt neque Eccle-
siastici eximantur, vt eisdem iuribus cavetur, & tradit
dominus Mora *ibid. num.* 18. *cum seqq.* quod literam tra-
19 dit bullam Adriani VI. Pontificis, quam & tradiderat
P. Salon. *dict. controv.* 2. *volum.* 440. vbi latissimè fun-
dat hanc sententiam, eámque pariter probant Belluga
in specul. rub. 46. Noster Ægidius Trullench celeberri-
mus Theologiæ moralis scriptor, *lib.* 7. *Decalogi, cap.* 12.
dub. 5. *num.* 28. Præpositus Morlà *in gemina allegat. pro
Syndico Deputat. in Syndicum Ordinis fratrum Minorum,
edita ann.* 1649. Don Antonius Canales *dict. tract. de
Parlament. discurs.* 4. Blasius Navarrus *de vectigal. d. c.* 12.
qui bullam Adriani memorat.

20 Quod nititur ea ratione; nam aut tributum impони-
tur in rebus immobilibus, quæ *de realengo* vocantur, aut
in personis, rebusque eas sequentibus. Si bonis *de rea-
lengo*, latè probatum est *cap.* 2. §. 5. *à num.* 44. transire in
Ecclesiam cum suo onere, quo comprehenditur, vt su-
bijciantur legibus, & iurisdictioni Principis, ergo tenet
tributum iam impositum; & imponi de novo potest, ser-
vata forma iuris huius Regni, nempe consentiente Cu-
ria. Prima pars consequentis est certissima, vt probavi-
mus *suprà.* Secunda verò probatur, nam vnicum funda-
mentum, ob quod aliqui affirmant, quòd bona Eccle-
siæ onerari tributis non possunt à Principe ea est, quia
bona Ecclesiæ non sunt sub eius iurisdictione, vt pro-
bat, alijs relatis, P. Castro Palao *tom.* 2. *tract.* 12. *disput.
vnic. punct.* 9. *num.* 1. *in fin.* quæ ratio non militat in bo-
nis *de realengo*, nam nunquam à iurisdictione Regia
exempta fuerunt; imò acquisita ea lege, vt ei semper
subijciantur, ita in terminis limitat communem conclu-
sionem Thomas Delbene *de Comitijs*, *& Parlam. dub.* 4.
sect. 16. *n.* 15.

Si personis, aut cæteris bonis quæ eam sequuntur, 21
probabilis est opinio Theologorum, quòd interveniente
consensu Episcopi, & Cleri, impositio tenet, ex traditis
à Pat. Suarez *de immunit. lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 17. sed in
Curiæ exactionibus imponendis intervenit consensus
Episcoporum, & Cleri, vt ex dictis §. *præcedenti* patet:
ergo tenebit impositio. Quod Prælati interveniant, du-
bium non est; minus dubitari potest interveniisse Cleri
consensum, nam vt Suarez *ibidem* scribit, & P. Castro
Palao *dict. punct.* 9. *num.* 8. sufficit consensus Capituli,
vt totius Cleri interveniisse dicatur, nam Capitulum
vices totius Cleri sustinet, vt dixi §. *præcedenti*, nu-
mer. 47.

Nec obstat doctrina Thomæ Delbene *de immunit. par.* 22
1. *c.* 5. *dubit.* 19. *num.* 1. *& seqq.* qui alios laudans, con-
trariam sententiam probare intendit. Nam loquitur de
speciali civitate, vt exempla Novariæ, Medionali, &
aliarum Civitatum demonstrant, & de impositione
census per contractum loquitur *Barbosa* ab eo allegatus
in tom. 2. *collect. iur. Can. lib.* 3. *tit.* 49. sic enim loquitur
ipse Delbene.

Neque etiam obstat decisio *Rotæ* apud Farin. 2. *par.
post decis.* 42. *num.* 7. nam licet regulis generalibus atten-
tis, omnes, qui teneri debent, consentire necesse sit:
eo quod, vt Pater Suarez, & Pater Castro Palao dicunt
vbi sup. impossibile ferè est, vt si totius Cleri consensus
expectandus sit, res aliqua perficiatur, introductum est,
vt Cleri consensus censeatur adesse,, quoties Prælati, &
Capituli consensus adest, præsertim in nostra specie,
cùm de totius Regni statu Ecclesiastico agatur; qui mi-
nimè congregari poterat, vt modo debito consensum
præberet. Sicut enim in vrbe Romana ob difficultatem
conveniendi plebem, vel populum præ multitudine,
necessitas ipsa omnia ad Senatum deduxit, vt ait Con-
sultus *in l.* 2. §. *Deinde* 9. *ff. de origin. iur.* & ibi commun.
DD. sic ex antiquissimo vsu ob difficultatem convenien-
di omnes Ecclesiasticos ad Curiam, moribus receptum
est, vt Prælati, Capitula, & præcipuæ Dignitates vo-
carentur, Ecclesiasticum Statutum repræsentantes. Quod
iustum adeo fuit, vt quoties Cleri omnes Syndicos con-
stituere cœperunt, *secuta sunt magna, & irreparabilia
scandala,* (sicut Cardinalis infit in *constitutione*, de qua
supra, §. 1. *num.* 47.) sicque ita vt vnaquæque Civitas
Decuriones creavit, qui totius populi vices gererent; vt
dicam *cap.* 4. §. 3. *num.* 12. *& seqq.* ita in nostris Regnis
voces quædam destinatæ ab immemoriali, quæ totius
Status Ecclesiastici vices sustinerent. Si enim veritatem
amamus, qua cum ratione hoc introductum sit, omnibus
patens erit; præsertim accedente Romani Pontificis ap-
probatione, ut ex *infrà* dicendis patebit. Itaque Capi-
tula Sedium Pontificalium interveniunt, & consensum
præstant mediante Syndico vniuscuiusque Capituli, ha-
bente plenum posse; nam aliàs non admitteretur. Quo
supposito, & possessione antiquissima ab expugnatione
Regni, sine dubio rectè imponentur hæc iura.

Neque bulla *Adriani* obstabit; imò rectè perpensa, 24
omnia confirmat, vt docet Blasius Navarro *de vectigal.
dict. cap.* 12. nam continet decretum de manutenendo
Regno, in possessione horum iurium, vt bene probat
Præpositus Mathias Morlà *in allegat. pro Syndic. general.
ad solut. iur. de bonis Nuntij Apostol. edita anno* 1650. *n.* 7.
& seqq. sed innegabilis est possessio imponendi quoties
necessitas publica vrget, & exigendi imposita: ergo au-
ctoritate Pontificia quoad vtramque partem Regnum

manuteneri debet. Attamen noſtri piiſſimi Principes, quamvis non dubitent de poteſtate, & approbatione prædicta, ad tollendum omnem ſcrupulum, confirmationem ſolent obtinere à Romano Pontifice: ſicut reſpectu donativi Curiarum anni 1626. obtenta fuit,& pariter reſpectu donativi Curiarum anni 1645.cum lit.dat. Romæ die 30. Martij 1647. Et quod amplius eſt,vrgente neceſſitate, etiam extra Curias in praxi recepta fuit, ſententia Patris Suarez,& Patris Caſtro Palao,& interveniente conſenſu Capitulorum,& A. R. Archiepiſcopi decreto,dum à ſummo Pontifice obtinebatur vt periculo imminenti occurrere Princeps poſſet,dum Galli confinia Regni devaſtabant, donativa conceſſa fuere annis 1643.& 1644. cuius decreti tranſumptum typis mandatum præ manibus habemus, & pariter tempore peſtis, de quo Pater Hieronym.Garcia *de Evangelico Sacerdotio tract.* 1.*diffin.*3.*dub.*2.*punct.*6.*n.*46. Præpoſitus Morlà *vbi prox.n.*25.Quam ſententiam amplectitur Thom.Delbene *d. dub.*19.*ſect.*2.*n.*2.

24 Sed nihilominus ſunt aliqui exempti, ſcilicet Romanus Pontifex, eius Cubicularius, S. Romanæ Eccleſiæ Cardinales,& Eccleſiæ ipſius Regni,nam in *bulla Adriani Sexti* expreſſim excipiuntur. Tradit dominus Mora *rub.*22.*num.*19. In qua exemptione etiam comprehenditur Nuntius ſummi Pontificis, vt ſpecialiter definitum habemus per Regia reſcripta, *dat. Matrit. die* 22.*Martij* 1650.*&* 22.*Auguſti, eiuſdem anni.* Excipiuntur etiam patres duodecim filiorum, ex *for.*139.*Curiar.anni* 1604. vt *capite ſequenti* probabimus latè, & tradit dominus Mora *rub.*27. *per tot.* Et Inquiſitores contra hæreticam pravitatem, in rebus ad proprium vſum neceſſarijs. Sed hi non ſunt in veritate exempti à Regno, ſed Dominus Rex facit eos exemptos ſolvendo de patrimonio proprio iura, vt patet ex duobus Regijs reſcriptis traditis à domino Mora *d.rub.*22.*n.*20.

25 Horum iurium iuriſdictio privativè eſt conceſſa Deputatis,ita vt neque Rex,neque eius Magiſtratus cognitionem habeant in rebus pertinentibus ad iura Generalitatis,*for.*33. *in extravag.Acte s de Cort de la Diſputacio, fol.*46. probat dominus Mora *in dict. compil. rub.*11. *per tot.* præcipuè *n.*36. cum notis, & in *additionibus ad eam rub.*quas poſuit *in fine tractatus, pag. mihi* 351. *cum ſeqq.* De Catalaunis,& Aragonenſibus tradunt Doctores ſuperius allegati,ſignanter Fontanella *deciſ.*252.*n.*1.*tom.*1. noſque diximus *ſupra*, *c.*2. §.2. *n.*43. Et nota *deciſiones*

26 Senatus ibi relatas, nam de Eccleſiaſticis Regularibus loquuntur; cum in his etiam,reſpectu Eccleſiaſticorum conceſſa iuriſdictio cenſeatur,tam ex *foro*, & conſuetudine,quàm *indulto* Adriani V I.quo Iudices harum cauſarum Eccleſiaſticorum,delegati Pontificis ſunt ipſi Deputati Status Eccleſiaſtici,nam ad eos bulla dirigitur,& executio committitur ab Adriano(licet aliter ſentiat Salon *vbi prox.*) probat dominus Mora *dict. rub.*26. *n.*16. vbi litetas executoriales habes ab ipſis Deputatis proviſas, & dicitur ibi:*Iudicibus per ipſum Clerum, nunc, & pro tempore Deputatis*;& licet Regulares intendant ad ſe conceſſionem non extendi,quia non nominantur, & de Clero loquitur:contrarium verius puto ex verbis ipſius Bullæ,ibi: *Omnes,& ſingulas perſonas Eccleſiaſticas cuiuſcunque gradus, & conditionis exiſtant*, cum adductis per Barboſ.*in collect.ad cap.ad verſus,de immunit. num.*7. *cum ſeqq.tom.*2.Marius Cutell.*de immunit. lib.*2. *c.*39. *num.*38. Præpoſitus Morlà *in allegat.*2. *pro Syndico Deputat. cum Syndico Ordinis Minor. n.*35. Et vrget amplius exceptio Cardinalium, & Eccleſiarum, nam firmat regulam in contrarium, ex latè probatis per ipſum Barboſ. *axiom.* 85.*n.*4 *&* 8.

27 Adminiſtratio pariter eis commiſſa eſt ipſorum iurium,vt latè probat dominus Mora *d.rub.*11. *n.*2.*in not. lit. A*, ſed quamvis poteſtas generalis eis tribuatur, nón tamen cum libera, & generali adminiſtratione, imò limitata ad effectus ibi contentos, notat Calixt. Ramir. *dict* § 15.*n.*19.& Seſſe *d.deciſ.*215. *&* 216. quod & fatetur Fontanell. *dict.deciſ.*245. *num.*11. *& ſeqq.* licet dicat maiorem poteſtatem conceſſam eſſe Catalaunis. Apud nos probatur limitatio,*ex for.in c.*38.39. *&* 40. *dicta extravag. for.* 97. *Curiar. ann.*1564.*for.*138. *&* 140. *Curiar. ann.*1585.*for.*81.*&* 92.*cum ſeqq.ann.*16 4.

Pertinet etiam ad Deputatos ius nominandi officiales 28
ad prædictam exactionem,& inter eos Syndicum,Aſſeſſorem, & Scribam, quæ officia magni momenti ſunt. Antiquitus perpetua, nunc autem quadriennio complentur de foro, dominus Mora *rubric.*9. *per tot.*Fontanel. *deciſ.*249. *n.*16.*&* 17.*cum ſeqq.* In his electionibus 29
non ſicut in cæteris rebus maioris partis ſententia executioni mandatur, dum adſit ſuffragium ex omni Brachio,vt docet Fontanel. *deciſ.*565. *nu.*8. ſed aut ex concordi voto fieri debet,vel per ſortem, vt tradit dominus Mora *d.Rub.*9. *n.*2. *&* 3. Et nota cum domino Leon *d. deciſ.*39.*tom.* 3. quod ſolum tenet electio officiorum in eo triennio vacantium,vt latiſſime probat,cui non obeſt *deciſ.*149.*cum duobus ſeqq.* apud Fontanel.*tom.*1.nam ibi non de vno ad aliud triennium, ſed de vno ad aliud tempus eiuſdem triennij diſceptabatur.

Computorum Auditores, qui Diſcuſſores propriè 30
ſunt,de quibus *in l.cum poſt*,26. *C.de appellat.* (nam iſti ſunt Cognitores,& Diſceptatores rationum Publicanorum,vt probat Bulenger.*de Imper.Roman.lib.*3.*c.*29.Don Franciſ.Amaya *in Rub.C. de Diſcuſſoribus,lib.*10.)eliguntur duo ex vnoquoque Statu, ex eiſdemmet, ex quibus Deputati eligi ſolent. Pertinet ad hos munus exigendi, diſpungendique rationes ab ipſis Deputatis, & Clavarijs, ſivè pecuniæ Generalitatis Receptoribus, probat Dominus Mora *rub.*1.*n.*11. *&* *rub.*15. *per tot.* de his meminit Fontanel. *deciſ.*562.*n.*1.*&* 2.*p.*2.Calixt.Ramirez 31
d.§.15.*n.*10.*&* *in not.lit.N.* verùm maior pars, dum adſint ex omnibus Brachijs, debet Valentiæ,& non alibi, rationes exigere à Deputatis, Clavarijſque; Dominus Mora *d.rub.*15.*n.*4.tenentúrque ſemel in menſe ad computa audienda congregari, *for.in c.*26.*d. Extrav. for.*45. Dominus Mora *vbi prox.n.*7.

Clavarij verò tres tantum eliguntur, probat dominus 32
Mora *d.rub.*1.*n.*9.*&* *rub.*16. *per tot.* vnuſquiſque ex quolibet Brachio:iſti enim ſunt Arcarij,quod officium propriè habet Præpoſitus ſuſcipiendis pecunijs,quæ in arcam inferuntur, *l.*1.*C.de offic. Præfect.Prætor.Afri.* Bulenger.*de Imper.Rom.lib.*6.*c.*54. ſed Eccleſiaſtici,& Militaris Clavarij,honoris,& lucri ſunt,Regalis verò,oneris, & periculi;nam Receptor eſt pecuniarum Generalitatis, ob quod ſatisdationem præſtare cogitur, *c.*25.*in d. Extrav.fol.*45.Dominus Mora *d.rub.*16.*n.*11.

Adminiſtratores tres etiam eliguntur,vnuſquiſque ex 33
quolibet Brachio. Hi etiam Diſcuſſorum officio funguntur, nam veteres Diſcuſſores non ſolum cognoſcebant de rationibus rerum publicarum, ſed interdum modum tributorum definiebant,Bulenger. *d. lib.*3.*c.*29. Amaya *ibid.* apud nos verò diviſa hæc reperiuntur,nam Computatores de rationibus tantum curant, Adminiſtratores verò modum tributorum definiunt, & ſic ſunt, ad quos ſpectat ius declarandi dubia, & quæſtiones in exactione iurium Generalitatis emergentes, Dominus Mora *d.rub.*1.*n.*10.*&* *rub.*17.*per tot.* pertinétque ad eos cognitio in prima inſtantia verbali, fraudum commiſſarum in his penſitationibus,*c.*144.*Cur.ann.*1585. Ad iura nova extende, vt in *c.*122. eiuſdem Curiæ. Quod intellige, ſi per ſe, aut ſubſtitutos interveniant in domo Deputationis, diebus quibus congregantur Deputati ad res ſui muneris expediẽdas,qui ordinariè ſunt feria 5.& 6. cuiuſque hebdomadis. Si enim ipſi non interveniant, pertinet cognitio ad Deputatos ipſos, vt probat dominus Mora *rub.* 8. *n.*4. Sed hoc procedit dum cauſæ cognitio non eſt adhibenda, nam ſi res exigat iuris cognitionem, Deputati cognoſcunt mediante Aſſeſſore ordinario,dominus Mora *rub.*18.*n.*7.*cum nota lit.B. C. & D.* Qui hodie hæc officia moderantur ſunt ſequentes.

Rever. Don Ioſeph Verge Epiſcopus Oriolenſis,& pro eo Don Marcus Antonius Gombau Canonicus Almæ Sedis, Deputatus Primarius Eccleſiæ.

Don Ludovicus Lloquin,Deputatus Nobilium.

Franciſcus

Franciſcus Soler, civis Deputatus pro inclyta Civitate Valentiæ.
Don Vincentius Siſternes Canonicus Sedis Oriolenſis pro Capitulo eiuſdem.
Petrus Nogueroles Alonenſis Miles, Deputatus Militum atque Generoſorum.
Doctor Felix Rodriguez Deputatus Brachij Regalis.
Don Galcerandus Mercader Canonicus Almæ Sedis, Syndicus Generalitatis.
Doctor Ludovicus Pareza, Aſſeſſor.
Ioſephus Arnau Notarius, Scriba.

Ex his coaleſcit vniverſum Officium Deputationis; cæteri officia obtinentes in ipſa Domo, ſunt qui ſequuntur.

Computatores.

Don Franciſcus LLoris de la Torreta Canonicus Almæ Sedis.
Don Ludovicus LLoris & Rocafull.
Chriſtophorus Antoli Civis.
Syndicus Monaſterij Cartuſianorum, nuncupati Vallis Chriſti.
Felicianus Paſqual Generoſus.
Doctor Bernardus Eſpezo.

Clavarij.

Ioſephus Mingot Decanus Sedis Segobricenſis.
Leandrus Cabrera Generoſus.
Timotheus Xulbe Civis.

Adminiſtratores.

Don Iacobus Pertuſa Ordinis S. Ioannis Hieroſolymitani Baylius de Caſpe, & Commendator de Torrent.
Doctor Ludovicus Ferrera Generoſus.
Franciſcus Farinos Civis.

34 Hæc autem officia Deputatorum, Auditorum, Componetorum, Clavariorum, & Adminiſtratorum triennalia ſunt, vt in *text.* habetur; & *in dict. cap.* 1. *actus Curiæ Brachij Eccleſ. anni* 1552. Sed dubitari meritò poteſt, vtrum extendi poſſint vltra triennium? nam evenire caſus poteſt, & ſolet, quo nequaquam iurare poſſint aliqui ex electis noviter, in die deſtinato, qui eſt Circumſionis Dominicæ 1. Ianuarij de triennio in triennium. Plerumque evenit, vt electus abſens ſit, nam multi ex Militibus Regni inſaculati ſunt, & reperiuntur abſentes, Prælatíque adſunt in ſuis Eccleſijs, quare non ſemel contigit
35 meo tempore, vt hoc dubium proponeretur? Et diſtinguendi ſunt duo caſus: ſi enim vnus, aut alter iurare non poteſt, ex privato impedimento, & remaneant in quocumque officio voces cunctorum Brachiorum, iurare cæteros poſſe eſt certum, & anteceſſores non continuare, nam omnes actus legitimi ſunt adſtante maiori parte, dum ex omnibus Statibus aliquis concurrat, vt dixi; ſi verò vnius Brachij omnes impediantur, vel de electione diſceptetur, continuare anteceſſores illius Brachij, & cæteros admitti, cum electio Deputatorum dividua ſit, eò quòd diverſa forma, diverſóque die vniuſcuiuſque Brachij electio fiat, vt bene conſideravit Dominus Chryſoſt. Berenguer, Senator literatiſſimus *in allegat. pro Don Hiacyntho Marc, & alijs, contra Don Ioſephum Mingot, edita ann.* 1647. *n.* 12. *& ſeqq.* Et ratio eſt, nam vt Fontanella tradit *deciſ.* 496. *num.* 18. diſpoſitio *l. meminiſſe, ff. de offic. Proconſul.* (de qua nos latè *ſup. c.* 2. §. 1. *n.* 36.
36 *cum ſeqq.*) procedit, ne provincia careat Rectore: cum autem vnus, aut alter impeditur tantum, cæteri electi admittuntur ad iuramentum, poſſuntque adminiſtrare munera prædicta; & defectus, aut impedimentum vnius, non impedit adminiſtrationem, nec iuramentum aliorum, ſicque Provincia non caret Rectore, & Adminiſtratore, ac per conſequens diſpoſitio illius *legis* non habet locum. Si autem tota electio differatur, vel alicuius Brachij omnes electi, reſpectivè impediantur, iuramenti delatio differtur, tuncque intrat ratio illius *text.* & ne Provincia careat Adminiſtratoribus, anteceſſores continuare tenentur vſque ad adventum ſucceſſorum, & hoc
37 iure vtimur, ſicque deciſum per Senatum quoad primam partem de anno 1644. in cauſa Ambroſij Aiz Deputati ex Brachio Regali, qui ob impedimentum oppoſitum Deputato noviter electo ex villa de Onda continuare intentavit; ſed repulſa fuit à Senatu eius inſtantia; vt Dominus Berenguer refert *ibid. n.* 19. quoad ſecundam partem, nam dominus Berenguer obtinuit Regia ſententia publicata per Vincentium Ferrera R. M. S. die 20. Februarij 1647. Demum in electione ad triennium incipiens anno 1641. electus fuit Honoratus Loqui Deputatus ex Generoſis, cui impedimentum oppoſitum fuit, litéque pendente in Senatu ad relationem Domini Vicecancellarij cæteri iurarunt, & adminiſtrarunt, vſque dum ipſe obtinuit, nec anteceſſor continuavit, quia Regnum non carebat Deputato Militaris Status. E contra verò in ſubſequente triennio, cum in electione Brachiorum Eccleſiaſtici, & Militaris dubitaretur, ipſa electio per plures dies dilata fuit, & anteceſſores continuarunt vſque dum dubia electionum remota fuerunt, & noviter electi jurarunt: in electione præſentis triennij deficiebant aliqui ex electis, atque adeò dilata fuit iuramenti præſtatio, continuantibus anteceſſoribus.

Et nota differentiam inter Deputatos Valentinos, & 38
cæteros aliorum Regnorum. Nam Aragonenſes habent octo Deputatos, eóſque ad vnum tantum annum, Calixtus Ramirez *dict.* §. 15. *num.* 7. & 10. nam cum apud eos Regnum dividatur in quatuor Brachia, ex quolibet habent duos Deputatos. Catalauni verò tres tantum Deputatos eligunt, ex quolibet Brachio vnum, eoſque triennales, vt colligitur ex traditis per Fontanellam *dict. deciſione* 562. *numer.* 1. & 2. Siculi verò habent duodecim Deputatos, quatuor ex quolibet Regni Statu, quorum officia non ſunt ad certum & determinatum tempus, ſed vſque ad aliorum creationem, tradit Maſtril. *dict. lib.* 5. *capit.* 15. *numer.* 78. & 85. quod apud nos reſpectu incertitudinis temporis, ita primum inductum fuit, vt patet ex traditis à Domino Mora *dict. rub.* 1. *in princip.* Nunc autem ſex ſunt, vt diximus, & ad triennium.

Sed ne id omittamus animadvertendum eſt, quòd ali- 39
quo decedente, vel renunciante officia hæc infra decem dies nova electio debet fieri per Brachium Militare, *ex c.* 12. *adducto* per dominum Mora *rub.* 2. *n.* 30. Ex quo infertur, quòd licèt à iure officia publica quis coactè admittere teneatur, *l. ſi quis Magiſtratus*, & *ibi* Bartol. *ff. de muner.* hæc tamen officia Deputationis renuntiari poſ- 40
ſunt: fruſtra enim caveretur eo iure, quod ſi renuntiaverit, nova electio fieret, ſi renuntiatio non teneret. Cætera autem ad electionem pertinentia in §. *ſequenti* trademus.

Deputati autem in functionibus publicis numquam 41
interveniunt extra propriam domum, præterquam quod in agitatione taurorum, quo primum locum tabulatum eorum obtinet in foro publico. Sed in die iuramenti ad præſtandum obſequium Domino Proregi accedunt, ſicuti in caſu mortis alicuius de domo Regia tuncque in forma progrediuntur cum omnibus Officialibus domus, & pariter tempore adventus Domini Proregis, & quando Rex ad Regnum properat Deputati exeunt, vſque ad limina Regni; ſed in his non immoramur, quia parum conferunt ad regimen; ſat eſt tetigiſſe.

§. III.

De electione Deputatorum, aliorumque Officialium Generalitatis Regni, ad c. 18. *in Extravagant.* Eleccio de Diputats *fol.* 41.

TEXTVS.

FERDINANDVS REX,

Anno 1510. Montiſoni.

ITem per provehir a la conſervació de aquest orde sia estatuit, é ordenat ab acte de la present Cort, que de cinch en cinch anys, començant a correr los dits cinch

cinch anys del dia de la primera eleccio faedora dels dits oficis en virtut de la presènt capitulacio, en avant, lo jorn que es fara la eleccio de obrer per lo dit Stament Militar en lo loch que es fara, lo Escriva de la Diputacio, qui hara es, ó per temps serà vinga a la dita eleccio, è aquella feta, presente al Sindich qui hara es, ò per tempes sera del dit Stament Militar, vna nomina, ò memorial dels qui en lo dit temps seran morts de la dita ensaculatio. E los dits Sindich del Stament Militar, é Escriva de la Diputacio facen altra cedula dels del dit Stament, qui en lo discurs del dit temps hauran contractat matrimoni, è casats tindran edat cumplida de vintiquatre anys, è de altres de dit Stament qui ja son casats, è no seran en la dita nominacio que vostra Magestat fara ara, puix la vors sien majors de vintiquatre anys, é les dites dues cedules presenten, é sien tenguts presentar als examinadors, qui en la dita jornada seran estats elets pera examinar les persones qui deuran entrar a Obrer. E los dits Examinadors presten primer jurament a nostre Senyor Deu, é als sants Evangelis de aquell sobre lo Missal vbert al Canon davant los dits Sindich, é Escriva, que tot oy, amor, parentesch, prechs, é temor, apart posats faran sana, é bona examinacio iuxta Deu, é lurs consciencies. E prestat lo dit jurament examinen los de la dita cedula dels casats tenints vintiquatre anys complits fins en doble nombre dels morts, é los qui trobaran habils, é suficients pera els dits officis ab letra closa dreçada à sa Magestat, exceptat en la persona de Hieronim Mascò, al qual de voluntat del Braç Militar lo tenen per habilitat peral temps ques casará. Los noms dels aixi habilitats li sien escrits, è trameses perque per sa Alteza de aquells, los que li parra, è no altres alguns, sien posats en la ensaculacio en loch del qui de la dita ensaculacio seran morts. Perque lo nombre dels qui sa Magestat eligirà no sia major que los dels qui seran morts, servant tots temps los dits actes de Cort: la qual examinacio facen, é sien tenguts fer los dits Examinadors en lo mateix dia é hora que será feta la dita examinacio de Obrer, é no puixen prorogar aquella, ne partirse del loch hon se fará lo dit examen fins sia fet. E los dits Sindich, y Escriva sien solicits en lo dit temps de fer lo sobre dit. Pero si per negligencia, ó oblit dels dits Sindich, é Escriva les dites cedules nos feyen, é presentaven, com dit es, que en los altes dies apres puixen fer, é presentar les dites cedules, é ferse la dita examinacio. *Plau al Senyor Rey.*

SVMMARIA.

1 *Ecclesiastici Brachij, sive Stamenti electiones, quomodo fiunt.*
2 *Militaris Stamenti quomodo?*
3 *Regalis Stamenti quomodo?*
Administratores Præceptoriarum non admittuntur in his officijs, ibid. cum decisione Senatus.
4 *Qualitates eligendorum remissivè.*
5 *Ex militibus approbatis ad matriculam per Examinatores Rex tenetur eligere.*
6 *Facti quædam contingentia proponitur.*
7 *Forma actus est individuæ naturæ.*
8 *Habilitandi ad matriculam duplici ex genere sunt.*
9 *Dividui, individui, ac divisi natura explicatur.*
10 *Nobilium electiones divisæ actu sunt ab electionibus Generosorum, ac Militum.*
11 *Nobiles in Stamento Militari ordine separato scribuntur in albo.*
12 *Electores Brachij, aut Stamenti militaris divisim eliguntur.*
13 *Elector Nobilis non potest nominare Examinatorem Generosum, & è contra.*
14 *Electi nominati in eo Stamento, si Nobiles sint, non possunt substituere Generosum, nec è contra.*
Idem in Deputatis, ibid.
15 *Deputatus Nobilis potest admitti ad iurandum, etiamsi Generosus non admittatur, & è contra.*
16 *Nominatio alicuius non habilitati, modo contento in* text. *licet nulla sit, non peccat in forma quoad alios.*
17 *Forma actus per quæ verba inducatur.*
18 *Indefinita in odiosis non æquipollet vniversali.*
19 *Potestatem Principis limitare odiosum est; & ratio.*
20 *Argumentum à contrario sensu non procedit in dispositionibus negativis.*
21 *In privilegijs pluribus concessis, vnusquisque venit ex propria persona; sicque tot sunt privilegia, quot personæ.*
22 *Impedimentum vnius non vitiat electionem quoad alios non impeditos.*
Declara, vt n. 23.
24 *Rescriptum Principis legis habet vigorem.*
25 *Rescriptum quo iubetur, vt per iustitiæ tramites alicuius ius declaretur, non potest esse contra foros, vel vtilitatem publicam.*
26 *Decisio Senatus.*
27 *Confirmatio Regia huius decisionis.*
28 *Officia Generalitatis debent conferri naturalibus Regni.*
29 *Ecclesiastici Brachij voces non comprehenduntur sub hac regula, quia admittuntur ratione dignitatis.*
30 *Declara in eosdem dignitates obtinentes; in substitutis secus.*
31 *Militaris, qui obtinuit aliquod officium per triennium, non potest vt substitutus illud ipsum obtineret, quin duo triennia sint dimissa.*
32 *Substituti horum Officialium tenentur iurare.*
33 *Prælati Ecclesiastici quando ad hæc officia admittuntur, tenentur substituere eosdem, quos ordinariè substitutos habent ad Stamentum.*
34 *Limita, nisi personaliter administrare velint, etsi Episcopi, & Capitula Canonicum ipsius gremij mittant.*

EX vocibus, sive personis constituentibus Statum Ecclesiasticum modo dicto §. 1. *huius capitis, num.* 43. sorte extrahuntur in quolibet triennio duo Deputati, duo computorum Auditores, vnus Administrator, aliusque Clavarius, modo, & forma traditis à domino Mora *in compil. foror. general. rub.* 2. *ex n.* 6. quæ electio fit die Natalis Domini, & cum tantum decem & novem sint, magni momenti est commodum resultans his Prælatis; nam frequenter eis officijs funguntur. Totidem Officiales ex Nobilibus, & Generosis ad hoc matriculatis sorte pariter extrahuntur die sequenti festi Divi Stephani Protomartyris, nempe vnus Deputatus, vnusque computorum Auditor ex Nobilibus, cæteri verò ex Militibus, & Generosis, scribit latè dominus Mora *dict. rub.* 2. *ex num.* 18. *cum plurib. seqq.* Domanialis, sive Regalis Brachij electiones fiunt antecedenter; nam officia eadem spectant ipso iure ad Iuratos Civitatum, & Villarum, quibus eo anno debentur, vt scribit dominus Mora *dict. rub.* 2. *nu.* 36. *cum seqq.* quæ quia clarè, & distinctè tradita sunt, ad eum lectorem remittimus. Qualitates autem harum electionum, vt plurimum eædem sunt cum observatis in electionibus officiorum vrbis, de quibus *cap. sequenti*; sicque hîc tantummodo explicabimus ea quæ specialiter ad has electiones pertinent, remittendo lectorem in eis, quæ communia sunt, ad *d. c. seq.* 1 2 3 4

Solum obiter notandum est, quòd voces spectantes ad Præceptores Ordinum Militarium non spectant ad Administratores Præceptoriarum, quia id conceditur, vt dixi, ipsi dignitati, quam Administratores non habent, eo quòd solum ad res patrimonij administrandas constituuntur; sicut Oeconomi, de quibus Barbos. *de iur. Eccles. lib.* 1. *cap.* 46. *n.* 8. *& seq.* & sic per Senatum decisum sententia publicata per Alreus *die* 11. *Maij*, 1632. inter Comitem de Fuensalida Don Petrum de Ayala, Præceptorem de Bexix, Ordinis Calatravæ, & Administratorem Præceptoriæ de Orcheta, sub examine domini Don Raymundi Mora, & sententia publicata per Benavides *die* 31. *Ianvarij* 1653. inter Syndicum Generalitatis, & Nobilem dominum Don Antonium Iuan de Centellas Regentem Cancellariam, Administratorem

Præceptoriæ

Præceptoriæ de Bexix, sub examine Mag. Domini Doctoris Ioannis Arquez Iover.

5 Per nostrum textum tradita est forma matriculandi Nobiles, & Generosos, vel Milites, vt ad concursum horum officiorum admittantur: dispositum enim est per *cap.* 8. *eiusdem extravag.* vt nova forma induceretur quoad has electiones. In *cap.* 9. discribitur modus habilitandi primos matriculandos, duplici ordine, ibi: *E dels noms de aquells ordenadament faran dues cedules, é lliures en paper, la vna de Nobles, y laltra de Cavallers y Generosos.* In *cap.* 10. modus eligendi, seu nominandi à Rege primos insaculandos; nam ex habilitatis, numerum sibi benevisum eligere potest, & nomina ipsorum in duplici ordine mittere ad Deputatos: ibi: *Y los altres dos tresllats, lo hu dels Nobles, latre dels Cavallers, y Generosos, liure à Pere Bataller notari Escriva de la Deputacio del dit Regne, manantli aquelles dues cedules sagellades be, é felment porte a la ciutat de Valencia, é lliure aquelles als Diputats del dit General residens en dita Ciutat, perque de aquelles se faça lo segues.* In *cap. sequentibus* traditur forma extractionis, & in nostro *textu* modus matriculandi, caveturque expresse, vt ex habentibus qualitates requisitas tot habilitentur ab examinatoribus, quot sufficiant ad duplicatum numerum locorum vacantium, vt Dominus Rex ex eis, & non de alijs nominet, qui sufficiant, vt in locum demortuorum subrogentur, & hoc, ne numerus noviter apponendus excedat numerum defunctorum.

6 His clauditur forma insaculationis fiendæ, quo posito, cum ante electionem ad triennium, quod incipiebat anno 1644. iuxta formam prædictam Examinatores habilitassent, in catalogo nominatorum per Dominum Regem, inventus fuit Vincentius Irles Miles, qui habilitationem minimè consecutus fuerat. Conquerebantur Stamenta Regni de nullitate totius nominationis, & non solum admittere distulerunt nominationem dicti Irles, eiusque ordinis, sed etiam ordinis Nobilium. Vnus ex his mihi consanguinitate coniunctis interrogavit de iure, quo remedio Nobiles vti poterant ad hoc, vt nominatio eorum admitteretur? & licèt re bene inspecta facilis decisio mihi videbatur, eo quòd Stamenta Regni non absque ratione processisse credendum erat; nolui per me solum causam hanc suscipere; sicque me consulente vocavit ad consultationem Magnificos Iacobum Garcia, & Thomam Simancas, tunc disertissimos Advocatos, posteaque meritissimos Regios Consiliarios.

7 Eis quæstionem proposui, & cum antiquiores me essent, sicque vt de more sententiam primum dixissent, vtrique visum fuit causam arduam esse, nam nominatio videbatur peccasse in forma, sicque nulla omnino erat ob individuitatem, quam forma præsefert, ex traditis à Geor. Cabed. *decis.* 84. *num.* 7. *&* 15. *tom.* 2. Fontanel. *de pact. claus.* 4. *gloss.* 10. *par.* 1. *num.* 53. *&* 54. Capiblanco *de Baronibus, pragmat.* 10. *num.* 8. Narbona *in horolog. iur. hora* 1. *n.* 60. *&* 129. cum similibus. Sed nihilominus contrariam sententiam secutus fui, quam me audito, ipsi approbarunt ex sequentibus.

8 Affirmabam in primis in nostro *textu* de duobus generibus eorum, qui matriculæ erant adscribendi, loqui certum esse, in eis verbis ibi: *Pero que lo nombre dels que sa Magestat eligirá no sia major que lo dels que seran morts, servats tots temps los dits actes de Corts.* Cum autem, vt *n.* 5. dixi *in c.* 9. *&* 10. loquatur expresse de duobus Ordinibus, nempe Nobilium, & Militarium insaculandis diverso catalogo, in *textu* etiam de ipsis duobus loqui clarè sequitur, ob quod nominationem individuam non esse constanter asserebam.

9 Nam *dividuum* est, quod est divisibile in partes aptitudine, & potentia, *l.* 1. §. *si vsusfructus, l. si is qui* 8. §. *vltim.* cum *l. si ij. ff. ad leg. Falcid.* quamvis actu ipso non sit, quod *indivisum* propriè dicimus. *Individuum* verò quod est indivisibile aptitudine, & actu, *l.* 4. §. *pater, vers. ab omnibus. ff. de verb. oblig.* ita communiter Doctores *in l. 2. ff. de verb. oblig.* Donellus *lib.* 15. *comm. cap.* 6. Giurba *obser.* 3. *per tot. sign. n.* 13. Narbon. *hora* 12. *n.* 56. & didici à communi Præceptore Domino meo semper colendissimo Doctore Don Francisco Ramos del Mançano 10
Iuris civilis apud Salmantinos primario Professore, Regio Senatore meritissimo in Supremo Castellæ Senatu & Camera, iam Præside Senatus Novi orbis, Regisque nostri Magistro. *in dict. l. 2. num.* 3. Sed sic est, quòd electiones Nobilium non solum aptitudine, & potentia dividi possunt, sed à principio, & nunc discretæ sunt ab alijs eiusdem Brachij; ergo ob individuitatem non poterat dici vitiata electio, aut nominatio Nobilium, per nominationem dicti Irles inter Generosos.

Quòd actu Nobiles à Militibus distinguantur in ipso 11
Brachio, quoad se, & in rebus Generalitatis, certissimum est; nam in ipso Brachio, sive Stamento, quoties congregantur, distincto catalogo annumerantur, vt dixi §. 1. *huius capitis, num.* 61. Si Electores, & Examinatores 12
nominandi sunt, vel sorte extrahendi, separatim fit, vt dixi *d.* §. 1. *num.* 75. Nec elector nobilis nominare potest 13
Examinatorem Generosum, nec è contra. Si Electi fiant, vt quotidie observatur, cum posse sustituendi; nominati tanquam Nobiles non possunt subdelegare Generosum, nec è contra: ergo ipsi quoad se distincti sunt in Brachio. In rebus Generalitatis idem observatur, nam ma- 14
tricula distincta est, sortis missio diversa, Nobiles ad officia Administratorum, & Clavariorum non concurrunt, vt tradit Dominus Mora *d. rub.* 2. *num.* 24. 25. *cum seqq.* Deputatus Nobilium non potest substituere Gene- 15
rosum, nec è contra: ergo sunt omnino distincta; & sic individuitas considerari non poterat ad effectum de quo agebatur.

Deinde etiamsi hæc cessarent, omnes admittendi erant, 16
tam Nobiles, quàm Generosi, dempto dicto Irles, nam eius nominatio non peccabat in forma quoad electionem, cum ei vtplurimum obstare poterat defectus habilitationis, qui licet nullam eius nominationem redderet, non sequebatur formam actui deesse, cum hæc inducatur, vel quia in dispositione expresse dicitur, aliquid servandum esse pro forma, vt ex *Grat. Gozad. Rolando*, & 17
alijs probat Barbos. *axiom.* 100. *num.* 2. Vel quia additur necessitas id faciendi, vt ex *Tiraquello*, & *Beroyo* tradit *ibidem*; vel quia conditionaliter disponitur, vt ex *Menochio*, & *Tusco*, ipse docet; vel per temporis appositionem vt ex *Roland. Osasch.* & *Boccac.* expendit; vel quia præter ius commune cavetur, vt ex *Roland.* & *Boccac.* innuit; vel ex studiosa, & vehementi animi applicatione, vt ex *Boccac.* subdit. Nam in *text.* nullo ex his modis cavetur, quòd perfectus numerus demortuorum adimplecatur: licet enim dicatur, quod maior numerus apponi non potest, cum nec eo in capite, nec in alijs certus numerus sit datus insaculandorum, imò id relictum arbitrio Principis, vt *in cap.* 10. *in princip.* dixi *sup. n.* 5. licet non possit, si decem loca vacent, vndecim nominare, illi prohibitum non reperitur, vt vnum vtiliter nominet tantum: quo posito si nulla est nominatio dicti Irles restantes vtiles censendæ sunt.

Neque argumentum à contrario sensu valet, ita vt ex 18
eo quod plus nominare non possit, inferatur, quòd neque minus; ad tradita per Barbos. *argument.* 27. *num.* 10. quia fori non admittunt has extrinsecas interpretationes, vt dixi *c.* 1. §. 2. *num.* 14. *&* *seq.* Quibus additur, quòd 19
in odiosis simile argumentum non valet, neque indiffinita æquipollet vniversali, Barbos. *axiom.* 123. *n.* 13. Quid enim odiosius, quàm Principis potestatem limitare? quod sacrilegium esse videtur *l. 2. C. de crimin. sacrileg.* Barbos. *dict. argument.* 27. *n.* 25. *&* 30. vbi probat, quod nec desumitur in dispositionibus negativis à contrario sensu, vt hæc est, ibi, *nostra maior*, atque adeo affirmativum à con- 20
trario sensu non valet, neque in statutis procedit, quando eo argumento inducitur correctio iuris, qualis est limitatio potestatis Regiæ.

Deinde, nam in nominatione vnusquisque venit ex 21
propria persona electus ad concursum, & privilegium insaculationis, cum examen prædictum fiat, vt industria personæ ad ea officia obtinendum approbetur; sicque tot censentur privilegia, quot sunt personæ, *l. si arrogata, vers. penultimo. ff. de adoptionibus, l. coheredi*, §. *cum filia, vers.*

vers. nec fideicommissum, ff. de vulgar. Zuchar. *cap.* 50. *nu.* 3. Suarez *in quæstione maioratus, n.* 18. Molin. *de Hispanor. primogen. lib.* 3. *cap.* 40. *num.* 84. alijs laudatis Cancer. *variarum lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 21. *cum seqq.* Sicque obseruatur, 22 tam in officijs Generalitatis, quàm Ciuitatis, ita vt impedimentum vnius non extendatur ad alios, tam in concursu cuiuscunque officij, quàm insaculatione, præsertim cum ex forma electionis non sit definitus numerus concurrentium, vt dixi *num.* 5. atque adeo impedimentum vnius non potuit nocere cæteris; sic declaratum fuit per Senatum, Regia sententia publicata per Don Ioannem Daça *die* 31. *Octobris* 1614. ad fauorem Syndici ciuitatis Orcelis, sub examine domini Guardiola: & sententia publicata per Antonium Ludouicum Cases, contra Syndicum ciuitatis Setabis, referente do- 23 mino Polo *die* 15. *Iulij* 1632. & sententia publicata per eundem Daça *die* 22. *Decembris* 1634. inter Syndicum Vrbis, & Fisci Regij procuratorem. Et post hæc scripta in ea causa, idem censuit mea Aula ad relationem domini Aguirre in causa recursus Don Ioannis Hosta, electi Episcopi Orcelensis ad electionem triennij incipientis anno 1647. nam eo quòd ipse admissus fuit inhabilis ad concursum, electio de nullitate arguebatur.

24 Quibus addebam, quòd querela iam erat proposita Domino Regi, qui Regio rescripto iusserat omnes admitti dempto dicto Irles, cuius ius iudicialiter per Iudices, ad quos spectabat, definiretur, sicque legem habebamus, nam rescriptum Principis legis habet vigorem, §. *Sed & quod Principi*, & *ibi* Doctores, *Instit. de iur. natur. & l.* 2. §. *Nouissimè*, & §. *Cum placuisset, ff. de Origin. iur. l.* 1. *ff. de constit. Princip.* Dominus Leon *decis.* 113. *n.* 5. *tom.* 25 1. Faber *in C. lib.* 3. *tit.* 22. *diffin.* 11. *n.* 3. *in allegat.* Neque id contra *foros*, aut vtilitatem publicam esse; nam nil æquius, aut vtilius, quam cuiuslibet iura per iustitiæ tramites examinare.

26 His à me dictis omnes in eadem sententia concordauimus, & sic recursus emissus fuit ad Regium Senatum, nomine omnium Nobilium noviter insaculatorum. Causa commissa fuit Mag. Domino Polo eruditissimo Senatori, qui prouisione diei 23. Decembris 1643. pro Nobilibus, & Generosis, dempto dicto Irles, pronuntiauit ex deliberatione Senatus. Stamenta Regni non huic decisione acquieuerunt, sed contra *forum* esse credendo, modo solito Domino Duci de Arcos, tunc Proregi, exposuerunt per electos; sed iunctis tribus Aulis die sequenti ex concordi voto confirmata fuit prouisio, informantibus Aduocatis Stamentorum; & quamvis paratus eram ad informandum, necessaria non fuit allegatio prædictorum; & licet eo non obstante, Stamenta non 27 desisterent, consulta Regia Maiestate Senatus decreta confirmata fuerunt, sicque omnes insaculati ad sortem admissi fuerunt, dempto dicto Irles, qui à Rege omnino exclusus fuit.

28 Officia hæc conferri debent originarijs, & Ciuibus Regni, nam exteri omnes excluſi sunt à muneribus, per *for. in cap.* 1. *in extravag. Quod officia Regni, fol.* 22. *for. in cap.* 1. *in extravag. Dels oficis a qui seran acomanats*, qui loquuntur generaliter, & in specie officiorum Deputationis, & Generalitatis *for.* 96. *Curiar. ann.* 1604. alijs relatis Dñs Mora *rub.* 6. *per tot.* Quod limita respectu Brachij 29 Ecclesiastici, vt *ibidem* probat *n.* 4. nam hi ratione Ecclesiasticæ dignitatis, quam obtinent, dicuntur Cives, & originarij, ad text. *in cap. null us, de tempor. ordin. in* 6. vbi Barbos. *in collect.* alijs relatis Mastril. *de Magistrat. lib.* 5. *c.* 15. *n.* 70.

30 Sed quoniam Deputati, cæterique Officiales solent, & possunt substituere, Dominus Mora *rub.* 7. *n.* 1. quicunque substituendus ex Ecclesiasticis, debet esse naturalis, si eiusdem qualitatis reperiatur, *for. in cap.* 1. *in extravag. Forma de les substitucions, fol.* 91. confirmato per 31 *for* 5. *Curiar. ann.* 1547. dominus Mora *ibid. n.* 5. In Militaribus verò, sicut admitti non potest ad ea officia qui non sit insaculatus, ita nec ad substitutionem, *cap.* 20. *in dict extravagant. Eleccio de Diputats, fol.* 41. dominus Mora *rub.* 2. *n.* 34. & sicut admitti non potest ad concursus eiusdem officij per duo tria non sequentia, ita nec ad 32 substitutionem ipsius officij, *actus Curi. Brachij Militar. in cap. vnico, ann.* 1585. *fol.* 26. tradit dominus Mora *in d. rub.* 7. *ad fin.* Ex Brachio Regali Ciuem Valentinum substituere possunt, *ex cap.* 13. *Ordin. ann.* 1439. de quo dominus Mora *ibid. n.* 2. qui omnes iurare tenentur, vt docet *num.* 4. Sed specialiter est dispositum quoad Ecclesiasti- 33 cos, quòd teneantur substitutum habere in vrbe, & si officium aliquod obtineant eiusdem Generalitatis, casu quo personaliter illud gerere non possint, debent substituere eundem, quem substitutum ordinariè habent, *ex cap.* 23. *actor. Curi. Brach. Eccles. ann.* 1604. nisi Episcopi, 34 aut Capitula Canonicum ipsius gremij mittere velint, dominus Mora *d. rub.* 2. *n.* 17.

Et nota quoad Militares, quoad insaculatus susci- 35 piens habitum alicuius Ordinis Militaris ipso facto amittit ius insaculationis, ex inconcussa, & inueterata consuetudine, & suo tempore alius in eius locum subrogatur; & si Miles, Aut Generosus Nobilis fiat, etiam excluſus remanet, vt pluribus exemplaribus comprobat Præpositus Morla *in allegat. pro Syndico Generalitatis in Don Petrum de Balda* (qui dum Deputatus esset, Stemma Diui Iacobi sumpsit) *num.* 17. & si actu reperitur cum officio, ab eo excluditur, & noua electio fit. Nam licet durante noviciatus anno, officia vtiliter adepta non vacent; id fallit quando constat de expressa voluntate mutandi statum, t vex Carlevalio *de iud. lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 2. *q.* 6. *sect.* 3. *n.* 439. *circa finem*, probat Præpositus Morla *vbi sup. n.* 21. & sic definitum fuit per Senatum sub examine magnifici, ac sapientissimi domini Ioannis Arques Iuer (cuius doctrina, eruditio, atque elegantia Senatum ipsum illustrant, cum acumine ingenij eximij certando) sententia publicata per Fœlicem Monço R.M.S. *die* 10. *Octobris ann.* 1646. in Don Petrum de Valda, vt contendebat Syndicus Generalitatis, quam sententiam nota, quia elegantissima est re, & verbis.

§. IV.

De modo exigendi debita Generalitatis, & an in eis Milites fruantur priuilegijs Militaribus, ad forum 38. *Curiar. anni* 1585.

TEXTVS.

PHILIPPVS SECVNDVS REX Montisoni. anno 1585.

ITem que ningun Cavaller, ni persona que goze de priuilegi militar, puga ser encarcerada per ningun deute civil, sino que sien executats en los bens, y no en la persona, reservats armes, cavall, y lit conforme fur, excepto quant los deutes seran verdaderament fiscals, ò patrimonials, ó de la Generalitat, ó de la Ciutat, ó causats per raho de administracio de ofici public, que hajen tengut en la ciutat de Valencia, ô en les altres Ciutats, é Viles Reals del Regne. E que en les obligacions, è qualsevols altres contractes non puguen renunciar a la presen foral disposicio tacita, ni expressament: è si de fet ho feien, semblants renunciacions sien nulles, è de ningun efecté, sino en los casos desus exceptats, en los quals si renunciaran a la dita disposicio foral, dita renunciacio sia valida, *Plau a sa Magestat.*

SVMMARIA.

1 *Deputati non solum cognoscunt de debitore Generalitatis, sed etiam de debitoribus eorundem.*
2 *Debita Generalitatis an reputentur fiscalia.*
3 *Fisci differentia ab ærario.*
4 *Debita Generalitatis à iure non reputantur fiscalia.*
5 *Syndicus Deputationis habet priuilegium fiscale trahendi causas ad suos Iudices.*
6 *Debita Generalitatis exigi possunt, tanquam fiscalia.*

7 *Debita*

7 *Debita Generalitatis æquiparantur fiscalibus quoad capturam.*
Idem in debitis Vrbis, ibid.
8 *Milites, & Nobiles non fruuntur privilegio militari, ne conueniantur vltra quàm facere possunt, in debitis Generalitatis.*
9 *Privilegium ne conveniantur vltra quàm facere possunt, concessum Militibus.*
10 *Milites, quibus hoc privilegium à iure concessum est, qui sint?*
11 *Stipendia quibus Militibus concedebantur.*
12 Bellugæ *opinio in his.*
13 *Communiter receptum est contra* Bellugam; *vt simile privilegium concedatur à iure, Militibus armatæ militiæ, non honorariæ.*
14 *Militibus huius Regni de consuetudine hoc privilegium impartitur.*
Militibus, sive Nobilibus Castellæ, hoc privilegium non conceditur, nisi vltra nobilitatem habeant titulum, Baroniam, vel vassallos, ibidem.
15 *Valentiæ omnibus qui privilegio militari vtuntur, conceditur; ne condemnentur vltra quam facere possint.*
16 *Doctoribus, qui sunt togatæ militiæ, etiam competit.*
17 *Clericis, qui sunt cœlestis militiæ, etiam conceditur.*
Qui carcerari nequit pro debito civili, hoc privilegio vtitur, ibid.
18 *Militia cœlestis æquiparatur armatæ.*
19 *Praxis similiter observat in Clerico, ac in Milite quoad modum concedendi alimenta.*
20 *Praxim huius Regni tradimus*
21 *Alimenta quomodo taxanda sunt, quibus hoc remedium competit.*
22 *Clericorum bona non venduntur, quia sunt beneficia, sed fructus creditoribus assignantur, vt inde satisfiat eisdem.*
Militum bona deductis alimentis venduntur, ibidem.
23 *Decisio Senatus.*
24 *Bona fideicommissi non venduntur.*
25 *Privilegium militare non competit ei, qui convenitur ex dolo, maleficio, vel quasi.*
26 *Capturæ permissio excludit privilegium militare.*
27 *Privilegium militare ne conveniatur, nisi in quantum facere possit, primarium effectum operatur excludendo carcerem.*
28 *Imò ex eo infertur privilegium, quod in carcerem mitti quis non potest.*
29 *Alimentorum concessio favorabilis est, sed favorabilius carcerem vitare.*
30 *Carcer, mala mansio, locus horribilis, atque tortura, aut servitutis species.*
Incarceratio est remedium subsidiarium, deficientibus bonis, ibid.
31 *Qui in carcerem detruditur, non gaudet privilegio militari.*
E contrario plurimi reperiuntur, ibidem.
32 *Privilegium concessum personæ, potius est, ac concessum bonis.*
Ratio huius rei, num. 33.
Maior ignominia resultat ex carceratione; quàm ex mendicatione, ibidem.
34 *Bona reservata Nobilibus in executione debiti privati, in debitis Generalitatis non reservantur.*
35 *Consuetudo quæ respectu aliorum debitorum viget, quoad concessionem alimentorum, non reperitur quoad debita Generalitatis.*
36 *Dispositio hæc extenditur ad hæredes.*
Obligationes regulantur secundum originem, ibidem.
37 *Obligationes transeunt ad quascumque personas cum suo privilegio.*
38 *Hæres in bonis hæreditarijs non est melioris conditionis quàm testatur.*
39 *Decisiones Regiorum Visitatorum Generalitatis.*
40 *Decisio supremi Aragonum Senatus.*
41 *Fori dispositio an extendatur ad oppida extra Regium dominium.*
42 *Debitum ratione contractus in oppidis, quæ non sunt Regij patrimonij, non habet hoc privilegium.*
43 *Debitum resultans ex mala administratione, quia habet implicitum delictum, excludit privilegium militare.*
44 *Vsuræ debentur in his debitis.*
45 L. in minorum 3. C. in quibus caus. in int. *expenditur.*
46 *Vsuræ debentur Generalitati ratione damni emergentis.*
47 For. 103. Curiar. ann. 1604. *exponitur, & decisio traditur.*

DIxi §. 2. *huius capitis, num.* 25. quod deputati cognoscunt de omnibus quæstionibus spectantibus ad iura Generalitatis, ita vt in his habeant iurisdictionem privativè concessam in omnibus pertinentibus, vel quomodolibet spectantibus ad hæc iura. Vnde non solum cognoscunt de debitore ratione eorum iurium, sed etiam de debitore ipsius debitoris, quem trahunt ad suum Tribunal, vt latè probat dominus Mora *rub.* 11. *n.* 35. *per plures seqq.* 1

Sed occurrit pulchrum dubium, an Generalitas huius Regni habeat iura fiscalia? quod examinare debemus. Fontanella *decis.* 254. *num.* 1. præsuppositivè loquendo asserit Generale Cataloniæ habere fisci prærogativam, sed id intelligendum est, ex speciali Principis concessione, vt expressè tradit Don Acatius Ripoll *Regaliar. cap.* 51. *num.* 35. Mastril. *de Magistrat. lib.* 5. *cap.* 15. *n.* 74. affirmat, quòd pro exactione donativorum, quæ Deputatis competit, vti procuratoribus Cæsaris, habentur iura fiscalia. Sed statim declarat, quòd nullam habent iurisdictionem, nisi quatenus à Principe conceditur, *ex l. Procuratores meos, C. de modo multar.* atque adeo cum apud nos concessio fiscaliæ non appareat, videamus num de iure eam obtinere possint. 2

Don Franciscus Amaya *in rub. ad tit. de iur fisc. C lib.* 10. (cui adde tradita à Larrea *in prooemio allegat. fiscal. num.* 2. *& seqq.*) bene distinguit ærarium à fisco, nam *numero* 10. ait: fiscus est proprium patrimonium Principis, ærarium populi Romani: & licet *num.* 14. dicat hæc coniuncta olim fuisse, sicut in Castella hodie coniuncta conspiciuntur; apud nos cùm distincta reperiantur, ita vt de patrimonio Principis cognoscat Baiulus, sicut dixi *c.* 2. §. 4. & de ærario Regni, Deputati, vt tradidi *hoc cap.* §. 2. inde est, quòd pecunia Generalitatis non sit propriè fiscus, sed verius ærarium populi Regni Valentini, Don Acas. Ripoll. *dict. cap.* 15. *num.* 1. atque adeo à iure non potest habere privilegia fiscalia cum sit de Regalibus, plures apud Amayam *ibid. num.* 24. Ripoll. *n.* 31. (qui de ærario civitatis Barchinonensis loquitur, & Mastril. *de Magistrat. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 391. qui de alijs civitatibus superiorem recognoscentibus, quale est Regnum nostrum) Alfaro *de offic. fiscal. gloss.* 1. *num.* 2. *in fin. & gloss.* 31. *n.* 5. Larrea *allegat.* 1. *n.* 32. qui plures etiam referunt. 3

Dixi causas spectantes quomodolibet ad Generale, cognoscendas esse per Deputatos; ex quo sequitur, quòd Syndicus Deputationis habet concessum privilegium trahendi causas ad suos Iudices, de quo privilegio Fisci, Amaya *in l.* 3. *n.* 29. *&* 30. *C. de iure fisc. lib.* 10. quam concessionem expressam habent Deputati, vt probavi *suprà, capite* §. 2. *n.* 25. 4

Habent etiam specialiter concessum, quòd in exigendis debitis procedere possint, sicut in iuribus Regalibus, & fiscalibus, vt ex actu Curiæ, alijsque iuribus probat dominus Mora *dict. rub.* 11. *num.* 37. *cum seqq. & num.* 39. sicque procedere possunt contra debitorem debitoris, vt idem probat *n.* 41. Sed hæc conclusio, quoad Administratores, & debitores ipsorum iurium, certissima est; quoad alios, non ita videtur recepta, licet privilegia Generalitatis de cunctis loquantur. Hinc dimanat ratio decidendi ad nostrum *textum*; nam etsi privilegium militare adsit, vt pro debito civili incarcerari Milites nõ possint, vt in eodẽ foro cavetur, dominus 5 6 7

Cerdan. *in visit. carcer. cap.* 11. §.4. *num.* 2. *&* 5. Guttier. *de iuram. confir. p.* 1. *c.* 16. *n.* 1. *& seqq.* eo ipso quòd debita Generalitatis, aut Vrbis æquiparantur fiscalibus in exactione, si in fiscalibus dictum privilegium non tenet, eo quòd vtilitas publica, quæ versatur circa exactionem debiti fiscalis, præponitur vtilitati Ordinis Militaris, cum in debitis Generalitatis, & vrbis eadem ratio militet; inde est, vt eadem iuris dispositio inducatur.

8 Quo supposito (nam clarissimè in *textu* dicitur) non irrationabiliter infertur, quòd in his debitis Milites non fruuntur privilegio, ne condemnentur, vltra quam facere possint, deducto, ne egeant. Sed vt facilius hæc illatio percipiatur, supponendum est Militibus hoc privilegium concessum fuisse per *l. Miles 6. in princ.* 9 & *ibi* Bart. Ias. & Fulgos. *l. item miles* 18. *ff. de re iudic.* Donell. *lib.* 27. *com. cap.* 9. vbi Osualdus Illiger. *lit. L.* Fontanell. *de pact. claus.* 3. *gloss.* 3. *num.* 12. Parlador. *rerum quotid. lib.* 2. *cap. fin. par.* 5. §. 6. *n.* 18. *& seqq.* Ant. Fabr. *in C. lib.* 7. *diffin.* 42. *tit.* 20. Giurb. *obser.* 22. *per tot. præcipuè n.* 3. 10 noster P. Siria *in pract. forens. q.* 17. *cum duob. seqq.* Qui Milites hi sint, quibus ius hoc privilegium concessit? dubitari meritò potest: nam dum erant in castris milites, hoc privilegio non fruebantur, vt ait Consultus *in d. l. miles 6. l. item miles* 18. ibi: *Qui sub armata militia sti-* 11 *pendia meruit*; sicque privilegium non competit, quin stipendia merita sint, quæ veteranis tantum concedebantur post vigesimum militiæ annum, vt tradit Iust. Lipsius *de milit. Roman. lib.* 5. *dialog.* 19. *in princ.* latè Langlæus *Semestr. lib.* 13. *cap.* 1. *à medio, vsque ad fin. pag. mihi* 739. *& seqq.* Don Franc. Amaya *in l.* 1. *n.* 7. *& seqq. Cod. de his qui sponte. lib.* 10. ita vt postquam emerita consequuti erant, honorificéque dimissi, hoc privilegium inter alia 12 obtinebant. Quare noster Belluga *in specul. rub.* 20. §. *quia post, n.* 17. *& seqq.* tenet à nostris militibus hoc privilegium participatum fuisse, nam cum ratione dignitatis eis adquiratur, licet deficiat causa, non cessat privilegium, & continuatur in posteros, quem sequutus fuit D. Cerdan. *d. c.* 11. §. 4. *n.* 5. *& in not. lit. E.*

13 Sed communiter receptum est, vt hoc privilegium à iure tantum concedatur Militibus, qui in armata militia ipsum meruere, vt tenet Iason *in d. l. miles n.* 2. Donell. *dict. lib.* 27. *cap.* 9. & ibi Illiger. *lit. H.* Covarruvias *variar. lib* 2. *cap.* 1. *num.* 4. Tiraquel. *de nobilit. cap.* 20. *num.* 142. Guttierrez *de iurament. confirmat. dict. cap.* 16. *num.* 36. Molin. *de iust. & iure, tract.* 2. *disput.* 571. *vers. Miles.* Petrus Siria *dict. quæst.* 17. Pat. Fragoso *de Repub. lib.* 1. *disput.* 6. §. 8. *num.* 144. Brun. *de cession. bonor. part.* 4. *princip. quæstion.* 11. *num.* 3. *& seqq.* Adeo vt Ioannet. *in tract. de Roman. Imper. in tom.* 16. *tractat. n.* 69. di- 14 cat hanc esse communem, & veram, ac ab omnibus receptam, quos sequitur dominus Leon *decis.* 85. *n.* 4. *tom.* 1. tenendo vt Militibus honorarijs, sive Nobilibus huius Regni, tantum debeatur ex consuetudine; quod etiam tenet Salgado *in labyrint. creditor. part.* 1. *cap.* 24. *nu.* 33. respectu Magnatum, Titulatorum, Baronum, ac cæterorum habentium vassallos cum iurisdictione, negando in cæteris, etiamsi Nobiles sint, & maioratum possideant 15 ex praxi Regnorum Castellæ *ibid. num.* 49. Ob quod indubitatum manet, id ex consuetudine participatum à Militibus honorarijs, quæ consuetudo apud nos non solum viget quoad omnes Ordinis Militaris, sed etiam quoad fungentes privilegio militari quomodocunque, vt sunt Cives, honorati, & similes, sicuti communis observatio comprobat.

16 Pari modo competit hoc privilegium Doctoribus, qui togatæ militiæ censentur, vt ex Iason, Illiger. & alijs probat Farin. *in praxi, quæst.* 27. *num.* 77. *cum sequent.* Salgado *dict. cap.* 24. *num.* 4. Petrus Syria *in pract. for. quæst.* 19. *num.* 4. *& seqq.* & etiam Cleticis, vt docet multis relatis Grassis *de effect. Clericat. effect.* 7. *numer.* 1. ex 17 textu *in Cap. Odoardus, de solution.* vbi latè Barbos. *in collect. ad eum text.* Salgado *ibid.* Siria *quæst.* 18. *nu.* 3. Et licet *in dict. Cap. Odoardus*, expresè non concedatur Clericis aliud, quàm ne possint in carcerem detrudi pro civilibus debitis; eo ipso quòd hoc conceditur, inferunt omnes Doctores quòd eis concessum est privilegium ne conveniantur, nisi in quantum facere possint, vt probant Farinac. *vbi sup.* & Doctores laudati per eundem, Grassis *dict. effect.* 7. *num.* 2. deducendo ab eodem textu *in dict. l. Miles*, eo quòd militia cœlestis non solum in hoc, sed in reliquis armatæ militiæ æquiparatur, *Cap. degradatio, vers. actualis, de pœnis in* 6. ibi: *Actualis verò, sive solemnis cœlestis militiæ Militis, id est, Clerici degradatio, cum ad eam fuerit procedendum, fiat vt exauctorizatio eius qui militiæ deservit armatæ, cui militaria detrahuntur insignia, sicque à militia remotus castris reijcitur, privatus consortio, & privilegio militari.* Tradunt plura ad rem Don Alfons. Narbon. *in l.* 35. *tit.* 3. *gloss.* 1. *n.* 17. *recopilationis*, & melius Langlæus *Semestrium lib.* 13. *c.* 2. qui plura ad rem selectissima. 18

Quæ æquiparatio adeo in praxi recepta est, vt id ipsũ, 19 quod Doctores scribunt observari respectu Clerici, qui vtitur eo beneficio, observetur etiam in Milite huius Regni: nam id ipsum quod scribunt Menochius *de arbitrar. iud. casu* 183. *n.* 30. Farinac. *q.* 27. *num.* 68. Riccius *collect.* 2696. *p.* 7. Grassis *d. effect.* 7. *n.* 76. *& seqq.* P. Castro Palao *tom.* 3. *de iustitia commutat. dist.* 1. *punct.* 18. §. 28. *n.* 1. *& seqq.* de Clerico loquentes, in Milite observatur apud nos, vt quotidie cernitur, & apud cæteras Nationes, pluribus relatis, Salgado *d. c.* 24. *n.* 11. *cum seqq.* eo 20 quòd omnes conveniunt in hoc, *quod practica sit quod ipsi sequestrantur fructus (vel bona) qui creditoribus postea assignantur vsque ad integralem satisfactionem, taxatis primo alimentis pro congrua substentatione, ne egens in opprobrium Ordinis mendicare cogatur.* Sicque dispositа circa Clericum observari solent in Milite, & è contra.

Sed ista taxatio non debet esse, ita vt ampla ei ali- 21 menta præstentur, sicuti in his quæ taxantur, vel assignantur officio Iudicis, in quibus inspicitur qualitas personæ, ac facultatum vbertas, à quibus tribuuntur, sed iuxta indigentiam pro vitæ sustentatione, ne mendicare cogatur, eo quòd neque iure actionis, neque officio iudicis tribuuntur, sed miserationis causa, vt optimè, vltra omnes, quos viderim, tradit ipse Salgado, *num.* 12. *&* 19. *cum seqq.* omnino ad rem videndus. Solum adest quædam differentia inter Clericos, & Milites; nam cum Beneficia non sint quoad proprietatem ipsorum Clericorum, tantum assignantur debitoribus fructus beneficiorum, vt *Farinac. Grassis*, & alij superius adducti tradunt. Milites verò si possideant bona, de quibus ad liberas ædes disponere possunt, coguntur vendere ea quæ remanent deductis alimentis, vt ex illorum pretio creditoribus satisfiat, Barbos. *in l. maritum* 13. *à nu.* 13. *ff. solut. matrim.* Lara *in l. si quis à liberis*, §. *sed si filius, ex numer.* 24. *ff. de lib. agnos.* Collerus *de proces. execut. p.* 2. *cap.* 3. *n.* 119. *&* 120. Boer. *decis.* 19. *n.* 7 *&* 26. Menoch. *de arbitrar. casu* 183. *num.* 24. *& seqq.* & sic observat Senatus, extantque plures Regiæ sententiæ; nempe publicata per Don Ioannem Daça Regij mandati Scribam, *die* 8. *Novembris* 1632. inter Vincentium Sauli, & 22 Elenam Duran. Publicata per eundem *die* 5. *Ianuarij* 1624. inter Hieronymam Sivera, & Gaona, & suos creditores: Et publicata per D. Franciscum Alreus Regij mandati Scribam, *die* 15. *Septembris* 1634. inter administrarores bonorum Christophori Perez de Almaçan Societatis Iesu, & Don P. Carroz, & aliæ plures. Sed si 23 bona debitoris fideicommisso, vel maioratui supposita sunt, cùm ex prohibitione alienationis vendi, aut hypothecari nequeant, tunc fructus creditoribus applicantur deductis alimentis, & non perpetuò, sed vita debitoris durante, ita vt post eos successor liberè, & integrè consequatur, etiamsi creditores satisfacti non sint, vt ex Fontanella, Molina, & alijs plurimis probat Salgado *d. c.* 24. *n.* 58. Quod limita, nisi in creditis, quæ possessores 24 maioratuum, & fideicommissorum tenentur solvere ratione expulsionis Maurorum, nam tunc, aut solvere debent, aut executionem sustinere, nisi etiam alimentorum taxationem obtineant, cum in Regijs pragmaticis expulsionis ipsorum cautum expresse sit, quòd bona fideicommissi, vel maioratus teneantur.

His

25 His itaque ſuppoſitis præmittendum etiam eſt, me non loqui de eo, qui debitor eſt ratione malæ adminiſtrationis ſibi commiſſæ, vel quia pecunias Generalitatis in vſus proprios convertit, vel ſimiliter doloſè ſe gerit; nam textus de debito civili loquitur, & eo in caſu nemo vtitur privilegio ne conveniatur, niſi in quantum facere poſſit, dum convenitur ex dolo, maleficio, vel quaſi; *l. ſed hoc ita 22. in fin. ff. de re iudic.* ibi: *Vt neganti ſe ſocium eſſe ex doli clauſula obligato non ſuccurratur.* l. 4. §. 1. ff. quod cum eo, ibi: *Interdum autem etſi exhæredatus filius, vel emancipatus ſit, in ſolidum actio adverſus eum dabitur; vt putà ſi patremfamilias ſe mentitus eſt, cum contraheretur cum eo; nam libro ſecundo Digeſtorum Marcellus ſcripſit, etiamſi facere non poſſit, conveniendum propter mendacium. Quamquam autem ex contractu in id, quod facere poteſt, actio in eum datur; tamen ex delictis in ſolidum convenietur.* l. ſi ex cauſa 9. §. nunc videndum, ff. de minor. ibi: *& placet, in delictis, minoribus non ſubveniri.* l. ſi rerum 52. ff. de re iudic. ibi: *Si rerum amotarum cum viro agatur, quamquam videatur ea quoque actio præcedentis ſocietatis vitæ cauſam habuiſſe, in ſolidum condemnari debet, quoniam ex malo contractu, & delicto oritur.* l. ſi mulier 21. §. fin. ff. de action. rerum amot. ibi: *Nec viro, nec mulieri prodeſt in hoc iudicio, ſi facere non poſſunt, pendet enim id ex furto.* Tradunt Donellus *dict. lib. 27. cap. 9.* & Illiger, *lit. aa.* Cuiacius *lib. 24. obſervation. cap. 38. & lib. 2. different. Modeſtin. in l. 20 ff. de re iudic.* Covarruv. *dict. lib. 1. variar. cap. 1. num. 9. verſ. vtrum ſi Clericus,* Gratianus *diſceptat. tom. 2. cap. 222. num. 49.* Surdus *de aliment. titul. 7. quæſt. 14. nu. 28.* Farinac. *quæſt. 27. num. 71.* Riccius *collectan. 22. part. 1. & collectan. 1750. part. 5. & in praxi for. Eccleſ. deciſ. 283. & 292. & reſolut. 251.* Cevallos *commun. contra commun. quæſt. 701. n. 8.* Guttierrez *de iurament. confirmat. part. 1. capit. 13. num. 27. & ſeqq.* Graſſis *dict. effect. 7. num. 37. & 38.* Bellet. *diſquiſit. Clerical. par. 1. titul. de Cleric. debitor. §. 2. nu. 9. & 10.* Barboſ. *in collect. ad dict. c. Odoardus, num. 10. & 15.* Eſcobar. *de ratiocinijs, cap. 35. nu. 19.* Onufrius Cigala *de action. §. ſin minus 28. n. 65. &* 66. Pater Caſtro Palao *dict. §. 18. n. 6. & ſeqq.* noſter *Siria pract. for. q. 16. n. 23. & ſeqq.* Quæ omnia nota; nam ſolum requiritur dolus, vt in prædictis reperies, & ait Conſultus *in d. l. 4. §. 1. ff. quod cum eo,* ibi: *Etiam ſi facere non poſſit, conveniendum propter mendacium,* nam ex mendacio verus dolus præſumitur à iure, *l. ſi quis affirmaverat, §. 1. de furtis,* cum alijs pluribus adductis per Gabrielem Pareja *de vniverſ. inſtrument. edit. tom. 2. tit. 9. reſolut. 5. n. 9.* Reperiuntur nè mendacia in his iudicijs? in actis patet, ſed hæc relinquamus; nam cum iſta via introducta ſit à iure, vt creditoribus ſatisfiat, ſine totali damno debitoris, hodie eſt via certiſſima ad hoc, vt nihil eis ſolvatur.

26 Per noſtrum textum expreſsè diſponitur, quòd Militaris capi poſſit pro debitis fiſcalibus Generalitatis, & Vrbis, ac per conſequens in his debitis omnino excluditur privilegium militare, ne condemnetur, niſi in quantum facere poteſt. Et ratio eſt, nam omnes Doctores primò, & præcipuè interpretantur iſtud privilegium 27 de carcere, vt *Graſſis, Farinac. Barboſ.* & ab eis relati, poſteáque inferunt, quòd eo ipſo quòd mitti in carcerem nequit, privilegium prædictum obtinet, vt probant relati à Graſſis *numer. 2.* Barboſ. *in dict. collect.* Riccio *in deciſ. Curiæ Archiepiſcop. Neapolit. 160. numer. 1. part. 1.* Scaccia *de Iudic. cauſ. civil. & crimin. lib. 1. capit. 46.* 28 *num. 17.* domino Cerdan *vbi ſupr.* Qui enim hoc vtitur privilegio, non poteſt in carcerem detrudi, vt ex Guttierrez, & alijs dixi *numer. 7.* & hoc vrgentiſſima ratione; nam licet verum ſit, quòd conceſſio alimentorum favorabilis eſt, & effectus ipſius privilegij, *l. in condemnatione* 29 *173. ff. de regul. iur.* Surdus *de aliment. quæſt. 68. in princip. tit. 1.* tamen favorabilius eſt carcerem vitare, quem Doctores, imò Conſulti, locum horribilem, malam manſionem, atque torturæ ſpeciem, vel ſervitutis modum 30 appellant, Farinac. *d. q. 27. n. 1.* Scaccia *d. lib. 1. c. 86. n. 7.* dominus Cerdan *in viſit. c. 3. per tot.* optimè Amaya *in l. 3. num. 6. C. de exactor. tributor. lib. 10.* ergo ſublato, quod eſt favorabilius; non poteſt dici ſublatum non eſſe quod eſt minus favorabile. Quibus additur, quod incarceratio eſt remedium ſubſidiarium deficientibus bonis, Gloſſ. *in l. 3. §. penult. ff. de ſuſpect. tutor.* Dominus Cerdan. *c. 8. n. 2.* Molin. *de iuſtit. & iure, diſputat. 571. in princip.* Brun. *de ceſſ. bonor. part. 4. prin. q. 1. &* 2. ſed bona non deficiunt omnino, quibus conceduntur alimenta; ergo ſi ad extre- 31 mum pervenire poteſt executio, per medium, quod eſt, id quod ad alimenta taxatur, pervenire debet: ob quod quicunque in carcerem detruditur, hoc privilegio gaudere non poteſt, Covarr, *dict. lib. 2. variar. cap. 1. n. 4.* Eſcobar. *de ratiocin. cap. 35. n. 11.* quamvis à contrario ſenſu multi ſunt, qui in carcerem detrudi nequeant, & tamen eo non fruuntur, nec alimenta eis taxantur, vt mulieres, ſenes, & his ſimiles, de quibus Farinac. *dict. q. 27. per tot.* Ergo conceſſa per forum incarceratione in Militibus, quod eſt vltimum executionis, & quòd plus nocet debitori, neceſſariò ſequitur, quod cætera quæ ad hunc finem conducunt, conceſſa ſunt, ſed non expreſſa, quia neque adeſt forus expreſſus, qui hoc privilegium concedat.

Quibus additur, quòd maius eſt privilegium conceſ- 32 ſum perſonæ, quàm conceſſum bonis, ſicque Milites privilegium obtinent à iure, ne in carcerem detrudantur ob debita civilia, quod reſpicit perſonam; & non habent ſimile privilegium in bonis, ne in executione diſtrahantur: Guttierrez *dict. capit. 16. numer. 1. & ſeq.* atque adeo ſi per noſtrum *textum,* quod eſt annexum, & plus reſpectu dignitatis militaris detrahitur in his debitis, ſequitur, vt 33 detractum etiam ſit, quod eſt minus: nam tota ratio, ob quam hoc privilegio potiuntur, & alimenta conceduntur, ea eſt, vt dixi, ne in dedecus, & opprobrium Ordinis Militaris mendicare cogantur, Barboſ. *in dict. l. alia, §. eleganter, num. 10. ff. ſolut. matrim.* cum alijs adductis *ſupr. numer. 21.* ob quod ſi dignitas militaris non obeſt, quominus in carcerem mittatur, ex quo maior ignominia, & opprobrium ſequitur Ordini, vt Collerus expendit *de proceſſ. execut. part. 1. capit. 6. numer. 35. & ſeq. & part. 2. capit. 3. numer. 154. &* 155. clarè infertur, quòd nequaquam obſtabit ad hoc, vt ei alimenta denegentur, quod multò minus eſt; maximè attento quòd ſi favor Ordinis Militaris cedit, quoad perſonalia vtilitati publicæ, quæ in his debitis verſatur, multo magis cedere debet in bonis, eo quod damnum non ita ingens ex eo ſequitur ipſi Ordini.

Amplius, in *eodem textu* cavetur, quòd in debitis pri- 34 vatis executio fiat in bonis Militum, reſervata perſona, armis, equo, lectuloque. Qua diſpoſitione attenta, excipiuntur ab ea debita Fiſci Generalitatis, & Vrbis: quæ exempriones firmant regulam in contrarium; latè Barboſ. *axiom. 85. numer. 4.* ſicque in eis, ſicut non ſunt reſervata perſonæ: neque arma, neque equus, neque lectulus excipiuntur, aut reſervantur; ob quod evidenter ſequitur executionem fieri debere inſolidum, abſque eo quòd reſerventur alimenta, nam bona ſuperiùs dicta, partes alimentorum Militis ſunt, Surd. *de aliment. tit. 4. quæſt. 7. per tot. & quæſt. 8. per tot.* Anton. Matth. *de auctionib. lib. 2. cap. 6. nu. 20.* nam ſi hæc quæ privilegiata ſunt reſpectu Militis non reſervantur, nec cætera reſervari debent.

Quæ omnia confirmantur animadverſo, quòd ſi ad 35 noſtros Milites hoc non pertinet privilegium à iure, ſed de conſuetudine, & praxi, vt cum dño *Leon,* & communi ſententia probavi *ſup. n. 13.* quamquam in debitis privatis vſu receptum ſit, vt hoc Beneficium concedatur ipſis Militibus, in debitis Fiſcalibus Generalitatis, & Vrbis (quæ diverſæ ſpeciei ſunt, eo quòd in eis exigendis verſatur favor Reipublicæ, & privilegiata per forum reperiuntur) nunquam conſuetudine receptum fuit, vt alimenta alicui concedantur.

Et iſta procedunt non ſolum in debitore, ſed etiam in 36 hærede ipſius, nam obligationes regulantur ſecundum originem, & initium: *l. 2. §. ex his. ff. de verbor. obligation.* nec ratione temporis, aut perſonæ immutantur, *l. viam veritatis, C. locati, l. inſulam ff. de verbor. obligat.* Bald. *conſil. 116. num. 1. lib. 1.* Vincentius de Franch. *deciſione 87. num. 6.* Mantica *de tacit. & ambig. convention. lib. 3. tit. 15. num. 18.*

37 Imò transeunt cum eodem privilegio, & qualitate in hæredem, etiamsi in aliam obligationem translatæ sint, *l.2.vers.parvique.& ibi* Glos.*ff.de privil.credit.* latè Fontanell.*decis.559.num.2.& seqq.tom.2.* Cavalcan. *de cura-*
38 *tor.n.326.* qui in terminis loquitur. Neque hæres potest in hæreditarijs bonis melioris conditionis esse, quàm ipse testator,*l.aliud est vendere* 160.§. *absurdum*, *l. in his qua* 165.§.*non debeo,ff.de regul.iur. l. fin.*§.1. *ff. ad Senat. Consult.Velleian.* Ansaldus *consil.*71. *n.*34. nam hæres repræsentat personam defuncti,latè Robles *de repræsentat.*
39 *lib.*1.*cap.*2.*num.*3. *& lib.*2.*cap.*2. *num.*23. ergo quidquid dictum est respectu obligati,procedit respectu hæredis. Sic pronunciavit dominus Regens Don Ioannes Hieronymus Blasco, huius Regiæ Audientiæ doctissimus Senator, posteáque Regens Cancellariam, dum Visitatoris Generalitatis officium gerebat, contra Don Iosephum Garcia hæredem debitoris, sententia publicata per Ioachimum Monros *die* 22. *mensis Februarij anni* 1628. denegando ei alimenta. Idem etiam pronunciatum per dominum Don Michaëlem Hieronymum Querol Senatorem pariter eruditissimum, & Visitatorem eiusdem, procedendo ad decretum de vendendo bona Hieronymæ Periz;& de Montañana hæredis debitoris, *die* 22. *mensis Septembris anni* 1650. in qua decisione interfui tanquam Advocatus Fisci eiusdem visitæ, quæ
40 postea fuit confirmata in Supremo, sententia publicata per Hieronym. Iusta & Pont, *die* 27. *mensis Iunij anni* 1651. quæ fuit executioni mandata, bona debitoris distrahendo. Quam decisionem nota, nam alimentorum taxationem consecuti erant in Regia Audientia dicta Hieronyma, & filij eiusdem, & nihilominus bona curialiter distracta ex duplici causa, nempe ex dispositione *fori prædicti*, & ex eo quòd conveniebatur ex reliquatu.

41 Sed quoniam in *textu* non solum cavetur de his debitis Fisci Generalitatis,ac Vrbis,sed etiam de illis quæ originem trahunt ex administratione officij publici; videamus,num hæc dispositio comprehendat solum officia Vrbium,& Villarum Regiæ ditionis, an verò cæteras totius Regni?Ex vi *fori* solùm illa comprehendere videtur, nam taxativè loquitur; & quamvis ad alia extendi possit ex identitate rationis, (quod extensio non erit, sed comprehensio, sicque in *foris* permissa sit, vt dixi *capit.*1. §.2. *numer.*29.) tamen distinguendum duxi: aut debitum dimanat ratione malæ administrationis;vel ex contractu:si ex mero contractu, non amittitur privi-
42 legium(vt credo) cum hoc non reperiatur in *iure* dispositum, neque in *foro*, nec identitas rationis omnimoda est,eo quòd favor publicæ vtilitatis non æqualiter militat in vniversitatibus privatorum dominorum, sicut in Regijs: sicque standum dispositioni iuris, tanquàm in casu omisso à *foro:*si verò ex malè administratis, cùm iam interveniat delictum peculatus, vel de residuis, aut aliud fortè gravius,ad tradita per Clarum §.*fin. quæst.*66.
43 *num.*30.Baiard.*ad eum,quæst.*68.*num.*76.Farinac.*quæst.*171. *numer.*2. *&* 57. Cabal. *casu* 99. *in princip. & numer.* 40. Berard.*in specul.visit.capit.*22.*num.*27.*& cap.*23.*num.*146. inde est,quod privilegium non procedat, etiamsi civiliter agatur, vt in terminis tenet Farinac. *dict. quæst.*27. *num.*75.Cætera omitto, quia clariora disputatione non indigent.

44 Pro coronide dubitari potest, an debitor Generalitatis teneatur solvere vsuras? & distinguendum esse arbitror:aut est debitor ratione administrationis pecuniæ Generalitatis, eo quod ipsam in vsus proprios convertit, & hoc casu dubitari non potest teneri ad vsurarum præstationem inter alias pœnas,per textum *in l. qui minoribus* 44.§.1.*ff.de administr. tutor.* tenent Decian. *in tract. criminal. lib.*8. *capit.*4:. Ponte *decis.*7.*numer.* 1. Mastril.*de Magistrat.lib.*6.*cap.*8.*num.*84. *cum pluribus*, *seqq.* aut tenetur ex contractu, nempe locationis iurium, quod frequenter accidit, vel quid simile;& teneri etiam est certum, sed diuerso iure, nempe per textum *in l. in*
minorum 3. *C. in quibus caus. in integr. restitut.* cuius tex-
45 tus dispositio extenditur ad Ecclesiam, text. *in cap.*1. *de in integr.restitut.*ad Rempublicam,textus *in l.Respublica, C. quibus ex caus. maior.* & ad Fiscum,vt probat Accurs. *in* §.*ex maleficijs,verb.iudicium,Instit.de actionib.*quia omnes isti vtuntur privilegio minoris. Tradunt Franchis *decis.*16.*num.*1.Thesaurus *decis.*80.*in fin.*Escobar. *de ratiocinijs, cap.*15.*num.* 33. Pichardus *in tractat. de Mora. n.*38.Gratian.*discept.forens.c.*54.*n.*2.Barbos.*in collectanea ad dictam l. in minorum*, *num.*3. cum ex mora irregulari vsuras præstare quilibet debitor cogatur. Nec obest textus *in l.curabit,de action.empti:* nam vt explicat Barbos.*ibidem,n.*5.in eo *textu*,vt vsuræ debeantur, non requiritur copulativè, quòd concurrat favor minoris, & debitum pretij rei fructiferæ,sed ælterum ex his sufficit: & sic cum Generalitas Regni fruatur privilegio minoris,quia eius pecunia est Reipublicæ,inde est,quòd vsuræ debeantur.

Quibus additur, quòd illi, qui damnum passus est, 46
quia alter sua pecunia vsus fuit, recompensatio fieri debet, vt vsuras percipiat ratione damni emergentis, vel lucri cessantis;iuxta *Baldum,Cagnolum,Barbosam,Surdum, Rodriguez,Lupum*, *Gratianum*, *Bonacinam*, *Scacciam*,& alios relatos per Don Ioannem Baptistam Larrea *allegat.fiscal.*41. *num.*42. *tom.*1. in qua plura ad rem, atque adeo cum Generalitas damnum ingens patiatur, eo quod, vt tradit Pater Salon *dict. tom.*2. *de iustit. & iure,colum.*435.*vers. Tertio*, annuas præstationes solvit excedentes summam sexaginta mille aureorum, quas præstationes non solveret, si debitores ipsius impenderent quidquid debent;nam censualia in occurrenti quantitate redimere posset, & præstationis onere sublevaretur, inde est, quòd cùm damnum patiatur ex retardata solutione,vsuræ debeantur ad rationem pensitationis eorundem censualium.

Quod meo iudicio cononizatum habemus per *fo-* 47
rum 103. *Curiar. anni* 1604. cum in eo expresè dicatur debitorem solvisse integram sortem, & Dño Regi supplicatum, vt remissionem vsurarum debitarum Generalitati concedere dignaretur, sicuti concessit: ergo indubitatum manet ipsas deberi, aliàs frustra remissio postularetur, & sic observatur in Tribunali visitationis Generalitatis,vt debitores condemnentur ad solvendas vsuras ad rationem pensionum censualium ipsius. Ita declaratum fuit per Excellentissimum Dominum Comitem de Aytona Proregem, & Visitatorem de consilio Dominorum Bañatos, & Vives sententia publicata per Iosephum Miquel Not. *die* 5. *Martij* 1584. contra Petrum de Peralta,& alios,& sententia publicata die 12. Iunij eiusdem anni,contra Don Vincentium Vallterra, & alios,& postea pluries observatum meo tempore.

CAPVT IV.

DE OFFICIALIBVS VRBANIS, eorumque electione,& potestate.

§. I.

*De forma nova, & antiqua electionum Officialium Vrbanorum,ad for.*28.*in princip.de Cur.& Bailo.*

TEXTVS.

ALFONSVS SECVNDVS REX. Anno 1329. Valentiæ.

ESTABLIM per fur nou, que en la ciutat de Valencia sien cascun any elects dos Iusticies, vn Mustaçaf,è sis Iurats:ço es a saber, vn Iusticia en criminal,è altre en civil,dels quals, lo hun sia Cavaller, é laltre Ciutada: aixi que en lany que lo Cavaller serà Iusticia en crims,lo Ciutada sia Iusticia en civil:en laltre any Ciutada sia Iusticia en crims, ê Cavaller en civil, é hun any sia Mustaçaf Cavaller, ò Generos, é laltre any Ciutada. E dels sis Iurats sien los dos Cavallers,è Generoses,è los quatre Ciutadans.

SVMMARIA.

SVMMARIA

1 *Officia vrbana Regnorum Coronæ Aragonum sunt diversa, sicut diversum Regimen civitatum eorundem ab officijs aliarum vrbium Hispaniæ.*
2 *Officia per quæ regitur nostra Civitas.*
3 *Vnus ex Civibus antiquitus ordinarius Iudex erat, qui Iusticia vocabatur.*
4 *Divisio Iusticiæ criminalis à civili anno 1321.*
5 *Emendatio inscriptionis textus.*
6 *Subiustitiæ institutio; & quid solidus importet.*
7 *Electio Iustitiæ pertinebat ad Regem.*
8 *Iurati proponebant tres viros idoneos, vt Rex eligeret Iustitiam.*
9 *Sortis electio in officio Iustitiæ ab anno 1283.*
10 *Iustitiæ officium quod sit.*
11 *Iustitia præsidet in Vrbe.*
12 *Iurati quatuor à principio tantum fuerunt:*
13 *Iurati eligebantur die nativitatis B. Mariæ.*
14 *Iuratorum electio mutata ad diem Paschatis Pentecostes anno 1266.*
15 *Iurati sex electi ab anno 1319.*
16 Privileg. 2. R. Petr. I. *numquam vsu receptum.*
17 *Electionis iuratorum forma antiquior.*
18 Ædilis *eodem modo quo* Iustitia *eligebatur, sed in vigilia festi Divi Michaëlis.*
Officia hæc omnia annalia. ibid.
Rationalis officium triennale, ibid.
19 *Syndicorum officia olim perpetua, nunc triennalia.*
20 *Rationalis, & Syndicorum electio antiquior.*
21 *Formæ harum electionum antiquatæ per insaculationis privilegia.*
Forma electionum novissima, ibidem.
22 *Insaculatio quomodo fit.*
23 *Princeps nunc eligit Rationalem ex tribus sorte extractis.*
24 *Sortis ad hæc officia extrahenda forma.*
25 *Electio per sortem quæ prima facienda sit, Militum, vel Civium.*
26 *Iustitiæ ambo an ex eodem Ordine esse possint? cum decisione Senatus.*
27 *Sortis electio an legitima sit.*
28 *Sortis vsus in sacra pagina approbatus.*
29 *Non solum ad eligendum, sed ad indicandum.*
30 *Electio melior est sorte.*
31 *Limita in electionibus fiendis à populo.*
32 *Sors vt iusta sit, debet mitti inter dignos.*

1 OFficia Vrbium Coronæ Aragonum, sicut regimen, vltra eam ignota sunt in Hispania, eo quòd valde distant ab institutis Regnorum Castellæ, & cum ex nostratibus nemo de Valentinæ vrbis regimine, & officijs scripserit, omnia attingenda sunt, vt ab exteris percipiantur.

2 Vrbs itaque regitur quoad iurisdictionem ordinariam per Iustitiam. Quoad politiam, seu œconomicum statum, in rebus annonæ, per Iuratos, Rationalem, & Syndicos, quorum isti aliqua specialia commissa habent, aliqua verò simul cum Iuratis participata. Quoad ærarium publicum vrbicani patrimonij per Concilium generale, quod Iuratis potestatem concedit. Quoad rerum venalium directionem, vrbisque sordium exterminationem, pondera, atque mensuras, & servitutes per Ædilem.

3 Iurisdictio ordinaria in Vrbe, ab ipsius expugnatione ministrabatur per vnum Civem eiusdem, quem vulgus dicebat, *vn sol vehi* núncque *Iustitia* appellatur; à Rege verò nominabatur *la Cort*, id, est, *Curia*, *for.* 17. & 18. *hoc tit. de Cur. & Baiul. privil.* 35. & 72. *Reg. Iacob. I.* qui cognoscebat in prima instantia de omnibus causis, tam civilibus, quàm criminalibus; sed cum præ negotiorum multitudine omnia ab vno administrari non possent, divisa fuit iurisdictio civilis, à criminali: quæ fuerunt
4 facta à Domino Rege Iacobo II. 2. *Kalendas Maij*, 1321. vt patet ex *privil.* 123. *eiusdem Regis*. Hæc dispositio fuit facta *forus* per nostrum *textum*; licèt ineptè, compilatoris, vel typorum errore, Alfonsi Primi inscribatur, nam is decessit celebs anno 1291. & fuit frater Iacobi II. vt testatur Mariana *lib.* 14. *cap.* 15. sed verè est Alfonsi II. qui successit Iacobo patri anno 1327. vt te- 5
statur Mariana *lib.* 15. *cap.* 19. Alfonsus I. non celebravit Curiam, sed Alfonsus II. vt dixi *c.* 3. §. 1. *n.* 30. vt in simili corrigit dominus Leon *decis.* 101. *n.* 2. *tom.* 1. *& decis.* 10. *n.* 2. *tom.* 3.

Ante hanc divisionem eligebatur quædam idonea 6
persona ad decidendas quæstiones non excedentes summam triginta solidorum (solidus eò tunc erat parum plus dimidij argentei Castellani, vulgò *medio real*, nam argenteus constabat viginti tribus denarijs, & solidus duodecim; sed nũc post pragmaticã diei 28. Aprilis 1614. argenteus constat viginti quatuor denarijs, ob quod solidus apud nos est dimidium argentei:) vt patet ex *privil.* 32. *Reg. Iacob. II.* quod indultum fuit *anno* 1307. Postea idem Rex in *eodem privileg.* 123. hanc concessionem revocavit *dicto anno* 1321. & *anno* 1324. iterum concessit, vt *Subiustitia* eligeretur, augendo eius iurisdictionem vsque ad summam quinquaginta solidorum vt patet ex *privilegio* 143. eiusdem Regis, ibi: *Qui cognoscat de querimonijs, causis, seu quæstionibus civilibus, vsque ad quantitatem quinquaginta solidorum, & infra.* Cui postea aucta fuit cognitio vsque ad summam tercentorum solidorum per *for.* 33. *de Cur. & Baiul. for.* 5. *de sent. act. & cit.* nec novum est; nam quid simile Augustum fecisse tradit ex Suetonio, & alijs, Amaya *in l.* 1. *num.* 4. *C. de exact. tribut. lib.* 10.

Isti enim in casibus ad se pertinentibus Iudices ordi- 7
narij sunt, de cuius iurisdictione, & potestate dicemus *infra*. Electio *Iustitiæ*, dum vnus tantum erat antiquitus, pertinebat ad Principem, vt patet *ex privil.* 4. *R. Iacob. I.* demum Iurati proponebant ipsi Regi tres probos viros, vel Baiulo generali, eo absente, & ex his vnus eligebatur, quod statutum fuit anno 1266. *privil.* 36. *& 72. eiusd. R. Iacob. I.* Postmodum electio fiebat die tertia ante fe- 8
stum Natalis Domini, & ipsius festi die iurabat. Iurati è qualibet Parochia (duodecim sunt in Vrbe) vnum eligendo, sorte tres extrahebant, è quibus vnus à Re- 9
ge, vel Baiulo nominabatur, *for.* 30. *eod tit.* quod observatum fuit ab anno 1283. & vsque ad nostra tempora executioni mandatum, eo adiecto, quòd postquam *Iustitia* civilis segregatus fuit à criminali, in electione cuiusvis idem fiebat, sed nominatio ad Proreges delata fuit.

Officium *Iustitiæ* ex supradictis patet correspondere 10
ad *Alcaldes ordinarios*, Regni Castellæ, vt patet ex traditis à Covarruvias *practic. cap.* 4. *num.* 4. *vers. Secundò.* Bobadilla *in politic. lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 7. Solor. *de iure Indiar. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 18. *& in politic. Indian. lib.* 5. *cap.* 1. Apud Aragonenses *Zalmedina* vocatur, Esse *de inhibit. cap.* 5. §. 9. *num.* 73. & clarius Don Ioannes Briz *in histor. Divi Ioan. Rupens. lib.* 3. *cap.* 14. *fol.* 657. qui originem, & naturam huius Magistratus cum etymologia nominis tradit. Apud Catalaunos *Veguer*, sive Vicarius, Ripoll. & ab eo relati *de Regal. cap.* 25. *num.* 7. & Fontanell. passim in *decisionibus*, licet in aliquibus omnes isti differant.

Iustitia enim præsidet in Vrbe, quoties cum Iuratis 11
in Concilio generali, vel extra concurrit, ita vt si Concilium congregatur ad quid civile, præsideat Iustitia civilis; si verò causa sit criminalis, præsideat Iustitia criminum. Vtroque autem concurrente (quod rarò contingit præterquam in die iuramenti) criminalis præfertur, vt ex notorietate constat. Subiustitia verò tercentorum solidorum, qui è notarijs creatur, nunquam inter eos admittitur, nisi eadem die iuramenti.

Iurati à principio quatuor tantum erant *privil.* 18. *Do-* 12
mini R. Iacob. I. & eligebantur in festo Divi Michaëlis Archangeli, quod fuit statutum anno 1245. vt in *eodem privilegio* habetur. Sed postea ab *anno* 1250. electio fiebat ad nutum Iuratorum, & Concilij, in Vigilia Nativitatis B. Mariæ, & in ipso die Natiuitatis Deiparæ iuramentum præstabãt, à quo vsq; ad festum Divi Michaelis 13

rationes de administratis exigebantur à Iuratis anni præcedentis,& ab Ædili,qui pariter eligebatur, administrationémque officiorum inchoabant dicto die Divi Michaelis,*privil.35. Domini R.Iacob. I.* Quæ omnia im-
14 mutata fuere per *privil.71. eiusdem Regis*, quoad diem electionis Iuratorum:nam translata fuit ad festum Paschatis Pentecostes, in quo statuta fuit electio perpetua concessione, *anno* 1266.

15 Quatuor isti Iurati, modo prædicto electi, administrarunt Vrbem vsque ad annum 1319. quo fuit auctus numerus ad sex, vt patet ex *textu* nostro, & *privil.116. Domin. Reg. Iacob. II.* Neque his obstat *privil.2. Domini Regi Petri I.* quia nunquam vsu receptum fuit, vt patet ex confirmatione privilegij electionis quatuor
16 Iuratorum statim subsecuta *in privileg.5. §. confirmamus eiusdem Domini Reg. Petr. II. & ex d. privileg.116. Domini Reg. Iacob. II.* tradit Viciana *in 4. part. Chronic. Valent. fol.mihi* 38. *& seqq.* postea verò per *privil. 25. Domini Reg. Alfonsi II.* fuit immutatus dies electionis ad vigiliam ipsius Paschatis, ne die celebri, ac festivo, in his Cives occuparentur.

17 Forma electionis antiquæ ea erat,vt Rationalis, sive Magister rationum Vrbis (de quo infra) duodecim Cives, duodecimque Milites, vel Generosos ex Parochijs desumptos, in albo scriberet quotannis: hos Præsidi provinciæ exhibebat, qui reprobando, aut approbando, quos dignos sortis iudicabat loco inhabilium,alios subrogando, ad Dominum Regem Catalogos mittebat, qui pariter approbabat,& reprobabat quos dignos approbationis, aut reprobationis censebat, alios in eorum loco ponendo, & nomina approbatorum (qui duodecim erant ex quolibet Ordine iuxta numerum Parochiarum) transmittebat,vt ab eis electio fieret, sorte extrahẽdo duos Generosos,vel Milites,& quatuor Cives.

18 Ædilis eodem pacto quo *Iustitia* nominabatur, in vigilia Divi Michaelis: sed hæc officia Iustitiarum, Iuratorum, & Ædilis annalia sunt. Rationalis est officium
19 triennale, *for. vnico,in extravag. Que los oficis, fol.73.* & Syndicorum (nam duo hi sunt,vt mox dicetur) à principio perpetua erant, postea autem etiam triennalia facta fuerunt, per forum *in dict. extravagant. & actu Cur. 6. Brachij Regal. anno* 1604. Electio istorum diversimo-
20 de fiebat: nam Rationalis eligebatur à Domino Rege ex tribus honoratis Civibus, quos Prorex ipsi proponebat. Syndici autem ad nutum Concilij generalis nominabantur,quorum officia perpetuari solebant in vna familia,vt in ipso actu Curię habetur,posteáque ab ipso Concilio eligebantur.

21 Omnia ista antiquata sunt per privilegia insaculationis annorum 1634. & 1648. quibus cautum, vt ex viginti, vel triginta (id enim terminandum arbitrio Principis reservatur, *cap. 2. insacul. vltim.*) Militibus, totidemque Civibus primæ matriculæ, apud nos *Bosa*, (sunt enim qui iam alia officia obtinuerunt) totidemque Civibus secundi catalogi,aut matriculæ, qui nondum officium *Iurati* obtinuere, aut aliter ad secundum
22 translati, ex qualibet bini Iurati sorte extrahantur. Et vt matriculentur, duplicatus numerus est Principi mittendus per Iuratos,& Proregem(vt antiquitus fiebat per Rationalem,& ipsum Proregem)vt matriculandos Princeps designet, sicut habetur *in privil. vltim. insacul.* & cum anno 1653. Iurati mitterent immediatè ad D. Regem catalogum(quia non pervenerat ad manus Regias approbatio domini Proregis) tanquam contra formam factum non admittere Princeps statuit: de quo est Regium rescriptum id notum faciens Iuratis.

23 Iustitiæ autem,alternativè Miles, aut Civis,in criminalem,vel civilem extrahuntur,nempe vt anno quo Miles sit criminalis, civilis eligatur ex Civibus, & è contra; sed tempore primæ insaculationis ex Civibus primæ matriculæ sorte eligebantur, quoties ad Cives spectabat officium Iustitiæ, vel Ædilis:nunc verò per privilegium vltimæ insaculationis, ex vtraque matricula omnes concurrunt ad Iustitiam,& Ædilem, cuius officium alternative distribuitur inter Cives,& Milites. Ad officium *Rationalis* tres extrahuntur sorte, ex prima Civium matricula, quorum nomina ad Principem Prorex mittit graduatis vniuscuiusque meritis, ex quibus, & non alijs Rationalem eligere debet; *Syndici* verò,tribus pariter extractis ex prima matricula Civium, ad quemcunque ex Syndicatibus Concilium generale eligebat tempore primæ insaculationis,nunc verò per secundam, ex omnibus dictæ matriculæ, suffragijs eligere potest Concilium.

Modus autem sortis talis est. Congregato Concilio 24
generali Vrbis, & examinatis per quindecim dies antecedentes,matriculis insaculatorum, quos habiles iudicavere Advocati Vrbis proponunt privatim ipso Concilio,& statuto ab ipso,quòd ad electionem procedatur, coram populo interveniente Iustitia,ac Baiulo generali cum Iuratis,leguntur palam nomina omnium insaculatorum, habiles ab inhabilibus segregando. Nomen vniuscuiusque habilis scriptum in membrana publicè clauditur intus cellulam ligneam orbicularem cera insuper posita, omnesque cellulæ apponuntur in vno ex duobus labris, sive vrnis argenteis ad hoc destinatis, tantum aquæ habente,quantum sufficit,vt nando cellulæ in certo loco resideant.Nomen Patris æterni invocatur,& simul in vrnam vacuam eiiciuntur cum aqua.Nomen Filij etiam exprimitur,& pristinæ restituuntur.Spiritus Sancti nomine denique implorato,ad aliam applicantur,& quæ vacua remanet superponitur, ne cellulæ videri possint.Tunc infans manũ inter vrnas mittit,& si opus est ambas,totque cellulas extrahit,quot ad electionẽ opus sunt.Hæ traduntur Baiulo generali,& remanẽtes in vrnis aperiũtur,atq; nomina ibi reperta publicè legũtur ab actuario,ne fraus præsumatur;quare electus dignoscitur à sufficienti concurrentium enumeratione.Hoc ita perfecto,aperiuntur Cellulæ,quas infans extraxit,& quorum nomina reperiuntur scripta, hi electi manent ad officia,de quibus agitur, absque alia solemnitate;nisi certiorem facere dominum Proregem (quòd Baiulo incumbit) demúmque ad Concilium remeans Baiulus electionem nomine Principis publicat. *Privil. 16. R. Alfons. III. c.8. privil. prim.insacul.& c. 13. secunda insacul.* De electionibus similium officiorum in alijs Civitatibus, & oppidis Regni, loquitur, *for.226. Cur. ann.* 1604. & tradit dominus Leon *decis.49. in princ.*

In electionibus Iustitiæ, & Ædilis, necessaria non est 25
explicatio præcedentiæ; nam vt diximus, præcedit in omnibus Iustitia criminalis, sive sit Equestris Ordinis, sive Civium. Ædilis verò cum vnicus sit, est primus, & novissimus.In electionibus Iuratorum(licet Milites præcedant dum publicè, aut privatim incedunt, quia superioris Ordinis cui præcedentia tribuitur) vltima Militum electio est,non quia sint pro dignitate secundi, sed quia novissimè additi sunt. Verba sunt Connan.*com.lib. I. cap.13.num.5.*

Sed cum in *foro* dicatur,quòd anno, quo Iustitia cri- 26
minalis ex Militibus creatur, Iustitia civilis sit ex Civibus,vel è contra; id intelligendum est respectu electorum, nam ambo eligi non possunt ad eundem annum ex eodem Ordine: verùm si casu aliquo iuramentum vnius differatur propter absentiam noviter electi, hoc non obest,vt antecessor continuet vsque ad adventum successoris, nam instantanea est illa detentio;sicque dici non potest,duos *Iustitias* adesse Cives, vel Milites, nec etiam obest ad hoc, vt cæteri electi admittantur, cum electio vniuscuiusque independens, & divisa sit ab electione alterius, sicut respectu Deputatorum,dixi *c.3. §.3.* Ita declaravit Senatus ad relationem Nobilis Decani Domini Dom Francis. Bono Regia provisione publicata per Eusebium de Benavides R. M. Scribam, *die* 24. *Decembris* 1653. ad favorem Isidori Domenech Iustitiæ criminalis,& contra Subsyndicum Vrbis, nam ex dispositione *l.meminisse, ff.de officio Proconsulis*, iudicatum fuit, debere continuare vsque ad adventum egregij Comitis del Real noviter electi, & quod reliqui,qui sortem obtinuerunt, admitterentur ad iuramenti præstationem.

His

27 His igitur breviter circa noſtras electiones dictis, videndum eſt, an is modus eligendi per ſortem, ſit alijs præſtantior? nam apud Romanos acris, atque anceps quæſtio fuit inter Helvidium,& Eprium, vt teſtatur Tacit.*lib.4.hiſtor.* de qua latè P. Marquez *in Gubern. Chriſt. lib.2.cap.3.* Don Chriſtophor. de Benavent. *in adverten. Princ.& Legat.c.7.* Petr.Greg. Toloſ. *de Repub. lib.4.c.5. num.6.& ſyntag.lib.34.cap.5.per tot.* Larrea *deciſ.45.n.26. cum ſeqq.* qui omnes tradunt electionem per ſortem factam ex aliquibus dignioribus approbatam eſſe. Ex ſacra pagina conſtat de electione Saulis,1. *Reg.*10. *Et cecidit ſors Tribus Benjamin, & applicuit Tribum Benjamin, & cognationes eius,& cecidit cognatio Metri, & pervenit vſque ad Saul filium Cis.* Idem comprobatur ex electione
28 Divi Mathiæ, *Actor.*1. *Et dederunt ſortes eis,& cecidit ſors ſuper Mathiam.* Et ratio eſt,nam vt ait Salomon, *Sortes mittuntur in vrnam,& à Domino diſponuntur.* Neque id ad eligendum tantum, ſed ad delictorum probationem, & punitionē, ex eadem ſacra Scriptura comprobatur,cùm Ioſue ſorte inveſtigaſſet delictum Achan,*Ioſue*,7.& Saul peccatum Ionathæ filij,*Regum* 1.*c.*14. *Mitte ſortem inter me, & Ionatham filium meum, & captus eſt Ionathas.* Nautæ ſorte delictum irrogarunt Ionæ:*Et miſerunt ſor-*
29 *tes,& cecidit ſors ſuper Ionam.* Neque iure Romanorum vſus ſortis incognitus fuit in electionibus,Livius *lib.*10. *decad.*3. ibi:*Cœlium cuius ante legati anno Quæſtores extra ſortem ſenatusconſulto opera vtebantur.* Nam vt Alexand. ab Alexand.tradit *dier.genial.lib.2.cap.*2.Quæſtores ſorte eligebantur, & ibi Tiraquel. *lit. B,* Tacitus *vbi prox. Secundum vetera exempla quæ ſortem legationibus poſſuiſſent.* Præfectus Prætorio,cuius ampliſſima dignitas fuit, vt dixi *c.*2.§.2.*n.*116. ſorte etiam eligebatur, idem Alexand.*lib.4.c.23.ad fin.* ibi:*Qui cum per Senatum antea eligeretur, Auguſtus Cæſar habitu ſuffragiorum ſuſpecto ſtatuit, vt Præfectus Prætorio de numero Prætorum ſorte eligeretur.* Imò etiam in iudicijs id comprobatum fuit, *l. cum ambo* 14.*ff.de iudi.* ibi:*Sed cum ambo ad iudicium provocant,ſortes diſcerni ſolet:l.generaliter.§.quid ergo,ff.de fideicom. libert.l.2.C.quando,& à quibus quart.pars:lib.*10. Quod adeo crevit,vt in omnibus fere iudicijs id ipſum obſervaretur, vt exponit Iuſt. Lipſius ad ea verba Plinij *in panegyr. Sors, & vrna fiſco iudicem aſſignat.* Nam *num.*316. addit: *Quod iam olim in omnibus fere iudicijs:* & aliquando fieri conſulit Divus Auguſtinus *epiſtol.*180. *& lib.* 1. *de doctr. Chriſt.cap.*28.tradit Bodinus *de Repub.c.*5. Petr. Gregor. Toloſ. *de Repub.lib.*4.*c.*5.*n.*6.*&* n.44.*cum ſeqq. & lib.*6.*c.* 6.*n.*2.*& lib.*7.*cap.*14.*n.*7. Marquez, & alij laudati *ſup.n.* 27. & latiſſimè Don Ioſephus Vela *diſſert.* 4. *n.* 78. qui plures, & plura tradit, dum de electione ad Regem ex duobus gemellis,quorum primo nutus probari non poteſt,ſermonem inſtituit:ſicque in rebus ingentibus, vſu comprobante, conſuetudo noſtrarum electionum qua-
30 lificata manet.Et quamvis in officijs, quæ ſufficientiam ad regimen poſtulant, atque in quibus induſtria perſonæ quæritur,melior videatur electio, vt probat P. Marquez *vbi ſup.*cum noſtræ electiones commiſſæ ſint civitatibus,& oppidis, optima ratione ex dignioribus ſorte extrahuntur, nam vt teſtatur infallibilis veritas per Salomonem,*Prover.c.* 14.18. *Contradictiones comprimit ſors,*
31 *& inter potentes quoque diiudicat.* Si enim populus per ſuffragia hæc officia tribueret, & potentium contradictionibus, ambitúve turbaretur, & inimicitijs occaſio præberetur,vt ait Tacitus *lib.*3.*annalium*,ibi:*Dein ambitu ſuffragiorum ſuſpecto ſorte deducebantur ex numero Prætorum qui præeſſent*,tradit Amaya *in l.nominationes* 46. *n.*18. *C. de Decur. lib.*10. quod & Athenienſes feciſſe teſtatur Xenophon.*lib.*1.*de factis,& dict.Socratis.* Licet ipſi Socrati inepta ſortis miſſio videretur: meminit & vſus ſortis Tertullian. *in lib. de pallio,cap.*1. *num.*9. & ibi Pamelius.

32 Etſi digniores ad ſortem eligantur,nulli dubium erit, hoc mitiſſimum modum eligendi inter cæteros fuiſſe, vtiliſſimumque Reipublicæ Valentinæ;nam faciles admodum ad factiones ſunt plurimi, & in ſuffragijs Concilij generalis (quod ex plebe vt plurimum coaleſcit) monſtra plerumque cernuntur. Sed qui digniores ſunt? hoc opus, hic labor. Princeps eligit,pro electis præſumendum,aiente Theodor. apud Caſſiodor.*lib.*1.*epiſt.*12. *Pompa meritorum eſt regale iudicium, quia neſcimus iſta niſi dignis impendere.*

§. II.

*De officio Iuſtitiæ,tam in civilibus,quam in criminalibus, ad explicationem for.*18. *de Curia, & Baiulo,cum alijs iuribus.*

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

VN ſol vehi é habitador del cors de la ciutat de Valencia,ſia Cort de la ciutat de Valencia, de tot lo terme de aquella: è ell ſol hoja, è determen tots los pleyts civils,è criminals,ab concell dels prohomens de la Ciutat: é tots los pleyts civils, é criminals ſien menats, è oits, è determinats ſots coneixença en poder de aquella Cort, ó daquell qui ſerà ſots delegat dell: é no ſots coneixença,ni en poder daltre. E nos podem, è devem deſtrenyer caſcun vehi de la Ciutat, à tenir la adminiſtracio è el ofici de la Cort:de mentre empero que ell hi ſia ſufficient,é convinent:enaixí que no ſen puſca eſcuſar per alguna raho,ò per ninguna manera.Enadeix lo Senyor Rey que de aquells tres prohomens qui deuhen eſſer preſentats a nos,ó a aquell qui te noſtre loch, en noſtra abſencia per Iuſticia, que de aquells ſia preſentat hun Cavaller quel elegen los Cavallers: en aixi que ſien tenguts tots los Cavallers de ſeguir la ſenyera de la Ciutat, ò del terme, ó de qualque loch que ſien, è ſino ho feyen, que no ſien demanats en la dita eleccio.

SVMMARIA.

1 *Ordinaria iuriſdictio eſt adminiſtranda per Iuſtitiam.*
2 *Iuſtitiæ officium aſſimilatur præfecto Vrbis.*
3 *Iuſtitia quoad iuriſdictionem habet tertium locum.*
4 *Iuſtitiatus diviſio.*
5 *Iuſtitia criminalis exercet merum, & mixtum imperium.*
6 *Iuſtitia non cognoſcit de Militibus.*
7 *Capitalis ſententia in Milite exequi non poteſt inconſulto Principe.*
8 *Iuſtitia licet poſſit condemnare Militem in pœnam pecuniariam,exequi ſententiam non poteſt.*
9 *Iuſtitia Valentiæ cognoſcit de Militibus.*
10 *Iuſtitia Valentiæ cognoſcit extra territorium,& quando?*
11 *Iuſtitia iudicat de conſilio proborum hominum.*
12 *Limita ad quatuor tantum caſus, nempe pœnæ capitis, civilis, vel naturalis, mutilationis aut torturæ.*
13 *Iudicium Concilij generalis non eſt hodie neceſſarium, nec vtile.*
14 *Conſiliarij qui ab eo,quod Advocatus Concilij conſulit, diſcedit,peccat, & cauſam Curiæ Iuſtitiæ aufert ſine fructu.*
15 *Iuſtitia habet poteſtatem condonandi pœnas, ſeu remittendi.*
16 *Iuſtitia non poteſt remittere pœnam mortis civilis,aut naturalis,neque mutilationis.*
17 *Ratio ob quam conceſſa fuit hæc facultas.*
18 *Facilitas veniæ incentivum tribuit delinquendi.*
19 *Forma remiſſionis faciendæ per Iuſtitiam.*
20 *Iuſtitia non poteſt remittere, quod Proregi eſt prohibitum.*
21 *Percuſſionis ignominioſæ pœna non poteſt remitti à Iuſtitia.*
22 *Iuſtitia non poteſt remittere pœnas impoſitas per mandata R. Audientiæ,ſed bene poteſt exequi.*

23 *Iustitia non potest concubinario ter indulgere, vel remittere.*
24 *Gubernatoris facultas quoad remissiones pari passu ambulat cum Iustitia.*
25 *Causæ in prima instantia quomodo pertineant ad iustitiam.*
26 *Iustitia absente Prorege cognoscit de causis, quæ in Senatu radicatæ erant.*
27 *Observantia optima legum interpres.*
28 *Iustitia cessante R. Audientia cognoscit de eis causis, de quibus cessante vocatione cognosceret, vnde per devolutionem tantum ad eum spectant causæ sui territorij.*
29 *Causæ aliorum locorum ad Ordinarium Vrbis devolutæ non sunt.*
30 *Iustitia non cognoscit de causis per sententiam terminatis.*
31 *Iustitia non potest remittere pœnas impositas per sententiam Regiæ Audientiæ.*
32 *Præscriptio contra forum quo tempore inducta censeatur.*
33 *Devolutio non auget iurisdictionem.*
34 *Cessante impedimento Regiæ Audientiæ, cessat devolutio, & absque evocatione nova cognoscit Senatus.*
35 *Prorege mortuo, vel à Regno absente, decem dies non sunt expectandi.*
36 *Observatio Senatus.*
37 *Iustitia civilis cognoscit de omnibus causis civilibus in prima instantia.*
Competit ei ius nominandi proxenetas, ibid.
38 *Officium proxenetæ cui tribui debet.*
39 *Qualitas requisita ad officium debet adesse.*
40 *Etiam in beneficio vacante causa permutationis.*
41 *Etiam in reservatis Pontifici.*
42 *Officium proxenetæ debetur pauperibus.*
43 *Iura expenduntur, vt hæc probentur.*
44 *Pauperum tutela commendata est Iustitiæ.*
45 *Proxenetæ officium vendi non potest.*
46 *Principi non expedit vendere officia, licet ipse solus possit.*
47 *Pauper non potest se ipsum eligere in re tribuenda pauperibus.*
48 *Vendere officia prætextu eleemosynæ de pretio faciendæ nemo potest.*
49 *Iustitia præst in cœtu vbi creantur Tabelliones.*
50 *Iustitia habet substitutum.*
Iustitia civilis dat indices, ibid.
51 *Iustitia civilis potest inquirere contra vsurarios. Et concedit licentiam habendi tabernas rerum venalium.*

1 DIxi in §. *præcedenti* iurisdictionem ordinariam per Iustitias in Vrbe administrari, vbi explicavi distributionem causarum civilium, à criminalibus, atque modicæ summæ. Nunc explicare debemus quomodo hæc administretur per vtrosque Iustitias, nempe civilem, & criminalem; nam de Subiustitia, sive Iustitia minoris summæ (quem dicemus *de Trecents sous*, sumpta denominatione ab eius potestate) in *capite sequenti* dicemus. Sed ante omnia videamus, an hæc officia aliquibus ex antiquis assimilentur.

2 Assimilatur Iustitia, meo sensu, in aliquibus, officio Præfecti Vrbis, qui vt tradunt Fenestella *de Magistrat. cap.* 6. Pomp. Lætus *c. de Præfect. vrbis*. Guid. Pancirol. *in not. Occid. cap.* 4. Rosin. *antiquit. lib.* 7. *c.* 14. Carol. Sigon. *de iur. ant. Rom. lib.* 1. *c.* 20. *ad fin.* Vvolfgangus Lazius *in comment. Reipub. Rom. lib.* 2. *cap.* 1. Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 3. *cap.* 11. Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib.* 6. *cap.* 20. iunctis traditis à Tiraquel. *ibid.* erat Magistratus ordinarius Vrbi, mœnibusque præsidens, vt in crimina omnium in Vrbe cognosceret, quietem in populo procurabat, illicita collegia coërcebat, & quæ ad vrbem pertinebant censebat; quod officio Iustitiæ congruit, cum in Vrbe præsideat, iúsque subditis reddat. Bene ad rem D. Francisc. Amaya *in l. fin. cap.* 2. *num.* 24. *& seqq. C. de Decur. lib.* 10. qui *num.* 26. docet vrbicariam Præfecturam dignitatem tertiam esse, quod & nobis convenit: nam sicut Romæ post Principem, præfectura Prætorij erat secunda, & vrbicaria tertia; sic apud nos post Dominum Proregem, & Regiam Au- 3
dientiam, qui loco, & nomine Regis iudicat, secunda est Curia Prætoris, sive Gerentis vices, & tertia Iustitiæ, hoc est quoad iurisdictionem ordinariam ad omnes causas. Insignia verò Iustitiæ in criminalibus est virga, seu scipio, quem Consules gestasse aliquando, tradit idem Amaya *in d. l. fin. cap.* 1. *num.* 7. *&* 8. aliter ex *Bobadilla*, Fontanella *claus.* 4. *glos.* 10. *par.* 2. *num.* 59. & post eos Calixtus Ramirez *de leg. Regia*, §. 24. *num.* 9. qui *num. præcedenti* tradit denominationem plebeiorum Tribunorum, quos *Capdeguaites*, vocamus. Videndus etiam Solorçanus *de iure Indiar. lib.* 4. *c.* 5. *n.* 3. Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 1. *c.* 18. *vers. Vestis consularis*. Iustitia verò civilis nullo insigni vtitur.

Hi enim exercent iurisdictionem ordinariam, & cum 4
de divisione inter ipsos, dixi in §. *præcedenti, num.* 4. ideo hîc non repeto. Quid autem iurisdictio ordinaria sit, tradunt passim *Doctores*, signanter Bellam. Ioan. Andr. Imola, Anania, Panormitan. Buar. Zabarel. Barbat. Bald. & alij *ad rubricam, de officio Iudicis ordinarij*, & *ibi* latè Barbos. *in collect.* plura, & plures tradens Donel. *lib.* 17. *comm. cap.* 7. & ibi latè Illiger. Azeved. *in l.* 1. *num.* 1. *cum seqq. titul.* 9. *lib.* 3. *recopil.* Barbos. *in l. cum Prætor.* 12. §. 1. *num.* 7. *& seqq. ff. de iudicijs*. Dominus Morlà *in empor. tit.* 2. *in prælud. num.* 88. Cuiacius *in l.* 5. *ff. de offic. Proconsul.* qui omnes plura tradunt, præsertim 5
Barbos. *in d. collect. à num.* 2. Donel. Illiger. & Cuiacius; quæ prætermittuntur, quia nostri instituti non sunt. Sed quoniam, vt omnes isti tradunt, Iudex ordinarius, quoad omnes causas sui territorij iurisdictionem fundatam habere videtur; inde clarè infertur, quòd Iustitiæ Vrbis Valentiæ habent iurisdictionem ad omnes causas sui territorij, ita vt nisi expressè excipiatur, ab eius iurisdictione nemo possit Iustitiam incompetentem affirmare. Iustitia enim criminalis tanquam ordinarius Vrbis exercet merum, & mixtum imperium in termino ipsius. Iustitia verò civilis cognoscit de omnibus quæstionibus subditorum eiusdem, vt clarè in *text.* habetur, qui licet loquatur de vno solo, subsecuta distributione, respectivè ad eos pertinet causarum cognitio sibi distributarum. Nec dubitetur merum imperium non comprehendi sub concessione iurisdictionis, quia non est species illius, ad tradita per Illiger. *dict. cap.* 7. *lit. a.* nam verba *fori* clarissima sunt, comprehendúntque omnia crimina in territorio patrata, quorum cognitio Iustitiæ tribuitur plenissimè, & in plenissima concessione iurisdictionis merum imperium comprehenditur, vt idem Illiger. tradit *ad fin. dict. not.* Quare firma manet regula, quod *Iustitia* quilibet cognoscit de omnibus causis, sibi distributis; quod non solum de Iustitia Vrbis intelligendum est, sed de omnibus Iustitijs Civitatum, & Villarum præcipuarum Regni, quas *Villes Reals* dicimus.

Hoc superaddito, quòd Iustitijs Regni interdicta est 6
cognitio causarum criminalium certis casibus respectu Nobilium & militarium, vt expressè cavetur *in for.* 28. *de Cur. & Baiul.* ibi: *No puixen condemnar, ni punir algun Rich home, ó Cavaller spasasint per algun crim, per lo qual sia deguda principalment pena de mort, ô tallament de membre.* Quod etiam à iure cautum est *in l. si gravis, C. de dignitatibus, lib.* 12. Bellug. *in specul. rub.* 23. *vers. sed pone, num.* 12. *& rub.* 25. sed id explicandum amplius est, nam in his verbis comprehenditur privilegium Nobilitatis, & Vrbis. Dicta enim verba loquuntur de Iustitia Valentiæ, cui interdicta est cognitio Militis in crimine, pro quo veniat imponenda pœna capitalis, aut mutilationis: nam in eo casu licet Iustitia possit Militem, aut Nobilem capere, processúmque instruere vsque ad sententiam exclusivè; tamen eò concluso tenetur remittere causam Domino Regi, aut Primogenito. (Idem quoad Gubernatorem expressè disposítum est, per caput actus Curiæ Brachij Milit. anno 1446. *in edit. antiqua, fol.* 244. *pag.* 2. quod est in editione nova *for.* 40.

de

de Cur. & Baiul. neque obstat *capit.* 11. *in extravagant. Estil de la Governacio.* nam loquitur de Militibus degentibus in terris Baronum, hîc autem in Villis, & Civitatibus Regijs. Nec doctrina Bellug. *rub.*25.*num.*3.*&* 9. nam loquitur limitativè, ibi: *in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus*, & quod scripsit Belluga fuit *anno* 1441. vt ipse ait *in fine*, & sic ante actus Curiæ dispositionem. Nec *privil.*9. *&* 64. *D. Reg. Iacobi II.* nam fuerunt expediti ann. 1300. *&* 1314. Nec *privil.*21. *Regis Alfonsi III. in extravag.fol.*241. nã etiam fuit expeditum *anno* 1419. sicque ante dictum actum Curiæ; ob quod solum Gerens vices Gubernatoris potest in similes pœnas condemnare Milites per processum contumacialem; & adhuc in eo casu, vt executioni sententiam mandet,
8 debet consulere Principem.) Quod explica, vbi præcipuè pœna prædicta venit imponenda: nam si subsidiariè, non soluta pœna pecuniaria, vtique potest ad condemnationem procedere, vt in *dicto foro* habetur,& vbi venit condemnandus;nam si absolvendus est, rectè potest Iustitia sententiam ferre, *l.quoties*,8. §.1. *&* §.*viros. C.vbi Senator. vel Clarif.* Belluga *d. n.* 9. Hodie auem licet Prorex cognoscat de causis capitalibus Militum, exequi sententiam non potest, nisi consulto Principe
9 cum transmissione processus. In alijs autem delictis,vbi mitior pœna imponenda est, Iustitia Vrbis cognoscere potest, non solum respectu sui territorij, sed totius Regni,nam cæteris Iustitijs interdicta expressè est cognitio Militaris,ex eod. *for.*28.*in fin.*ibi:*Dels crims empero cometedors per lo Cavaller, ó persona Generosa, conega lo Iusticia de Valencia tansolament.* Ex quo resultat maximum pri-
10 vilegium Vrbis;nam hæc cognitio tribuitur Iustitiæ extra territorium,contra decis. textus *in l.fin.ff.de iurisdict.* sed cum clarè extra ordinem ad eum pertinere dignoscatur ex *foro*, ei standum est.Quoad causas verò civiles nulla reperitur similis limitatio.

11 Sed tam in Vrbe, quàm in Regno, Iustitiæ non cognoscunt soli, sed tenentur iudicare de consilio proborum hominum, hoc est Concilij generalis, *for.* 6. 8. *&* 18. *hoc eod. titul. privil.* 8. *D. Reg. Iacob. I. privil.* 27.
12 *D.Reg. Petr. I.* Quod moribus receptum est tantum in causis, vbi venit imponenda pœna mortis civilis, aut naturalis, vel mutilationis, & torturæ, *for.*19. *in fin. de crimin. dict.privil.*27. *Reg. Petr.I.* quarum qualitates rectè perpendit Belluga *rub.*23. §. *dicamus, num.*7.Cæteræ autem quæstiones de consilio Assessoris iudicat, atque declarat, & clausula illa irritans, *d.privil.*27. ibi: *Quod si fecerint, robur non obtineat firmitatis*,in illis arduis cau-
13 sis intelligitur, & practicatur.Et licèt tempore quo *fori* conditi fuere,laudabilis credenda sit hæc iudicandi forma; nunc autem nullius vtilitatis est: nam difficiliter Concilium ad hoc congregatur, & cum Consiliarij sint vtplurimum imperiti, ac populares, à recto iudicandi tramite sæpius deviant neglectis peritorum rationibus. Nam præter Assessorem, qui causam refert, & Advocatum Fisci, quatuórque Consiliarios iurispe-
14 ritos, habent Advocatum ipsius Concilij, qui meritis causæ inspectis sedulò eis clarè aperit Iustitiæ dispositiones, quas non semel, vt dixi, contemnunt, sicque suo modo peccati nutritiva dispositio, hæc est hodie, & hoc absque vtilitate; nam licet mitior pœna imponatur, Fiscus provocat ad superiorem, atque adeo à Curia Iustitiæ causa abstrahitur, nam partes non restituuntur per Iudicem ad quem, revocatâ Iudicis à quo sententiâ.

15 Etiam habet Iustitia Criminalis facultatem condonandi, atque remittendi pœnas delictorum, de quibus cognoscit *for.* 15. *&* 16. *de quart. & pœn. Cur. for.* 106. *de Notar. privileg.* 18. *Reg. Petr. I.* quod à iure similibus Officialibus prohibitum est. Franchis *decis.*
16 377. *num.*2. *cum seqq.* Sed tamen ei expressè conceditur,dum modo pœna non sit mortis naturalis, aut civilis, vel mutilationis, *dict.for.* 19. *&* 20. Et ratio est,nam licet delictorum remissio, atque pœnarum condonatio
17 ad Principem specialiter spectet, *l. relegati, in fin. l.moris*,§. *sed enim,l.divus, la* 2. *l.ad bestias, ff.de pœnis, l.*1. §. *fin ff.de quæstion.*Bartol. *in l.ambitiosa,ff.de decret.ab ordin. faciend.* Baldus *in l. servos,C.ad l. Iuliam,de vi public.*Farinac. *quæst.*6. Mastrill. *lib.* 3. *cap.* 8. *num.*1. *& de indult. c.*2. Sesse *de inhibitionibus,c.*1.§.5. *n.*80. Ramirez *de lege Regia*,§.26.*n.*45. & quamvis facilitas veniæ incentivum tribuat delinquendi, *Cap. vt Clericorum* 13.*de vit. & honest. Clericor.* Cæterùm cum Principem deceat clementia,*l.imperial.*23. *C. de nupt.l. fin.C.de donation.inter.* Panormitan. *in l.*1.*de gest.Reg. Alfons. Sapientis*, Pater Velazquez *de optimo Princip.lib.*4.*annotat.*8.*cum seqq.*Saavedra *symbol.*22. inde est, quòd aliquando debeat pœnis ignoscere:& cum mitissimi Principes Aragonum essent, non solum per se, sed per ministros condonare pœnas non dubitarunt, nec adhuc per Præsides Regni, atque Magistratus superiores, sed per Ordinarios cuiuscunque Vrbis,& oppidi Regij. 18

Ne autem facilitas, quæ in Officiali temporali maxi- 19
mopere labilis esse solet, limitibus boni regiminis egrederetur, cautum fuit remissiones delictorum, seu pœnarum sub certa forma fieri, quæ expressa est *in privileg.fin. Domin. Reg. Petri Secundi*, nempe ne fiant absque interventu Regij Fisci Advocati, seu præsentia Procuratoris eiusdem Fisci: & quamvis hæc solemnitas sublata fuit per *for.*20. *de quart. & pen. Curi.anno* 1403. (nam fuit inducta anno 1383. vt *in dict. privileg. fin.*) postea fuit noviter cautum ab eodem Rege Martino anno sequenti per *dict. for.*106. *de Notar.* vbi amplius cavetur, vt interveniat consilium Assessoris, atque interventus Thesaurarij cum decreto irritante: (hoc quoad Gerentem vices, nam Iustitia est Thesaurarius suæ Curiæ.)

Sed quamquam generaliter ei concessum sit, limi- 20
tandum in aliquibus casibus venit. Primò, in omnibus illis, quibus interdictum est Proregi, vt dixi *cap.* 2. §.1. *ad fin.* Secundò, in delictis percussionis ignominiosæ, 21
animo atrociter iniuriandi, cum arundine, aut fuste, vel ampulla vitrea,rubricando ianuam, aut faciem alicuius, aut quid sordidum ad eam causam proijciendo, vt habetur in *pragmat.* de qua *in privil.* 29. *in extravag. fol.*245. Tertiò, in pœnis impositis per mandata Regiæ 22
Audientiæ; nam licet potestatem habeat Iustitia exequendi, non potest pœnam remittere, *for.* 13. *Cur. ann.* 1626. Quartò, si concubinarius bis indultus fuit, & postea captus in concubinatu, amplius gratiam consequi non potest,*for.*39.*eiusdem Cur.* in his enim licet adsit 23
voluntas Iustitiæ,deficit potestas,atque adeo nullius roboris, & momenti est. Quæ omnia pluries à me observata fuerunt cum Assessoris illius Curiæ munus sustinui, posteáque dum Fisci patronatum obtinui. Et licet 24
potestas adsit, ea vti debet Iustitia prudenter; nam si abusus fuerit, ei interdici potest facultatis remittendi vsus,Peguer. *decis.*36. *n.*6. Novar. *in collect. ad pragmat. Neapolit.tit. de Baronibus, collectan.*7.*n.*6.*cum seqq.*& excedere dicitur, quando non habet rationem qualitatum personarum,quando partis remissio non adest, quando facit remissionem de rebus non punibilibus,quando lata ab eo sententia,& causa pendent coram Superiore,alijsque quamplurimis;quæ si in Barone procedunt, quanto fortius in Officiali? Mastril. *de Magistrat.lib.*3.*c.*2.*n.*37. *& seqq.* & Novarius *d.collect.*7. *à n.*6.

Sed vt pergamus,licet in nostro *textu* dicatur, quòd 25
omnes quæstiones pertinent ad Iustitiam quoad primam instantiam: *E no sots coneixença, ni en poder de altre:* Belluga *rub.*38.*num.*1. D.Leon *decis.*49.*n.*5. hoc intelligendum est in omnibus causis,quæ aliàs per *forum* non possunt coram aliquo alio tractari, ac per consequens ea quæ diximus respectu evocationis ex *for.* 12. *Cur anni* 1585. & respectu iurisdictionis Gerentis vices, Baiuli,& aliorum *in tot. cap.* 2. nullatenus opponuntur huic dispositioni.

Absente Domino Rege, vel Prorege ab Vrbe Valen- 26
tiæ,& eius termino generali, decémque diebus elapsis, cessat exercitium iurisdictionis Senatus, ex dispositione *for.*18.*&* 9.*de iudicijs*,(qui licet loqui non videantur de hac Regia Audientia,moribus receptum est,vt eius iurisdictio

dictio obdormiat; sicque obseruantia subsecuta formatũ manet, quæ optima legum interpres est, imò lex infor-
27 matur ab ipsa, vt probat Barbos. *in votis decisivis, vot.* 4. *num. fin. tom.* 1.) & causæ devolvuntur ad Iudices ordinarios, prout in simili de Catalaunis testatur Oliban. *in vsatic. alium namque, cap.* 4. *num.* 50. Sed quia hæc dispositio non bene percipi vulgò solet, nam sunt qui dicant, tunc Iustitiam vices sustinere Proregis, ideo ad explicationem horum iurium tradam Senatus decisionem notatam à domino Polo *in suis adverss. doctissimis, Cod.* 5. *adverss.* 196.

28 Primò, causas ad Regiam Audientiam evocatas devolvi ad Iudices ordinarios locorum, ad quos secluſa evocatione cognitio earum spectabat, vt expressè cavetur *in dict. for.* 19. *de iudic.* ibi: *Davant los quals les dites quæstions se tractaven, ô devien tractar, sino fossen estades evocades.* Vnde sequitur causas Civitatis Setabis, Orcelis, aut alterius Vrbis, vel Villæ, quæ non sunt de iurisdictione Iustitiæ Vrbis Valentiæ, nullatenus ad Iustitiam devolvi.

30 Secundò, causas per sententiam decisas non devolvi ad Iustitiam, vt expressè cavetur *in dict. for.* 19. ibi: *Los quals no seran estades determinades.* Vnde sequitur, non posse Iustitiam Criminalem remittere, seu condonare pœnas per Regiam sententiam impositas, nam non sunt de causis devolutis. Quod Senatus decisione est comprobatum; nam me existente Assessore Iustitiæ anno 1641. Antonius Nuñez Lanio fuit per Iustitiam absolutus à pœna homicidij rixosè patrati, sibi imposita per Regiam sententiam. Cum enim pœna rixosi homicidij claudatur finibus potestatis Iustitiæ ad remissionem, credidi remitti ab eo posse, sicque consului, & effectivè fuit remissus, accedente voto domini Gregorij
31 Mingot, tunc Reg. Fisci Advocati: aderant etiam quatuor actus remittendi has pœnas facti per alios *Iustitias* tempore cessationis Regiæ Audientiæ, quorum vnus continebat condonationem pœnæ exilij impositæ per Regiam sententiam Andreæ Cifre Militi, cui Lodovicus Salafranca pœnam remisit, anno 1631. sed nihilominus
32 Fiscus provocavit, & Regius Senatus declaravit, non potuisse Iustitiam, dictam pœnam remittere, & rectè; nam verba *fori* clarissima sunt, neque obseruantiâ iuvari Iustitia poterat, cum non esset legitimè præscripta, nam actus quibus iuvabatur non comprehendebant cursum triginta annorum, & sic ex consuetudine non poterat dici derogatum dispositioni *fori*; nam licet in his quæ habent causam discontinuam, & non derogant iuri Tertio adquisito, leges, & fori præscribantur, tamen necessarius est cursus triginta annorum ad minus, ex latè deductis per Cancer. *tom.* 1. *variar. c.* 4. *n.* 122.

33 Tertiò, ordinarios Iudices, ad quos causæ devolvuntur, non posse pœnas remittere, quas aliàs secluſa devolutione condonare non poterant, quia devolutio non auget iurisdictionem, aut potestatem Iudicis ad quem fit, sed transit cum qualitatibus iurisdictionis, & potestatis ordinariæ ab ipso habitæ, Georg. Cabedo *decis.* 52. *p.* 2. Fontanell. *de pact. clauss.* 4 *glos.* 10. *par.* 1. *n.* 45. *tom.* 1.

34 Quartò, cessante absentia Principis, vel Locumtenentis causæ redeunt ad Regium Senatum absque nova evocatione, etiamsi Ordinarius ad aliquos actus devenerit, quia cum propter absentiam exercitium iurisdictionis fuisset suspensum, cessante absentia ipso iure integratur, absque vllo hominis ministerio, sicuti ad Ordinarios devolutæ fuere. Quæ omnia ex deliberatione trium Aularum decisa fuerunt, vt annotatur in *dietario* Regij Concilij, *die* 9. *Decembris* 1627. Hæc D. Polo.

35 Quibus addendum est, quòd si Prorex decesserit, vel à Regno migraret, ante decem dies discessus ab Vrbe, & eius termino, vel mortis, non est spectandus lapsus eorum, sed in continenti cessat exercitium iurisdictionis
36 Senatus, & causæ devolvuntur. Ita obseruavit Senatus *anno* 1631. quando decessit dominus Marchio de los Velez Don Ludovicus Faxardo, nam illico Senatus se abstinuit. Ita etiam *anno* 1643. quando Dominus Dux de Medinaceli discessit à Regno: & *anno* 1650. quando Dominus Comes Oropesius ab ipso migravit, pariter se abstinendo vsque ad adventum successoris, vt in *dicto dietario* reperitur. Quæ omnia non solum procedunt, quoad Iustitiam Criminalem, sed etiam quoad Civilem respectivè intra metas iurisdictionis ipsorum.

Ad Iustitiam Civilem, vltra causarum civilium co- 37
gnitionem in prima instantia, pertinet ius nominandi Cursores, sive Proxenetas Vrbis *for.* 93. *de leud. hostal. & Cursor.* ac removendi eos ab officio, *for.* 95. *eod.* vbi notandum est, quòd ex *dicto for.* 93. clarè percipitur Iustitiam teneri hanc facultatem exercere in honestas personas, quæ nullatenus artem habent, qua ali possint, & ad hoc iuramento adstringitur, vt in *foro* dicitur. Sicque 38
Iustitia dans officia Cursoris alijs quàm his pauperibus honestæ conditionis, qui arte carent vt alantur, vltra periurium, quod gravissimum peccatum est, tenetur ad restitutionem pauperibus, quibus debebantur. Nam si eligat habentem vnde se alat, electus est non habens qualitatem requisitam à *foro*, & qualitas adesse debet, ac de ea constare tempore nominationis; Bartol. *in l. im-* 39
puberem, ff. de falss. Suarez *allegat.* 12. Avendaño *de exeq. lib.* 2. *verss. Octavum est*; *num.* 13. Franq. *decis.* 609. *num.* 3. Cancer. *variar. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 109. Mastrill. *de Magistrat. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 29. Garcia *de benef. part.* 7. *c.* 4. *num.* 85. *& part.* 6. *cap.* 2. *num.* 209. Quod adeo verum est, 40
vt etiamsi beneficium vacet ex causa permutationis, qualitas requiratur: Puteus *decis.* 331. *&* 338. *lib.* 1. Mohed. *decis.* 7. *de conces. præbend.* Rota *decis.* 1135. *lib.* 3. *noviss.* Flamin. Paris. *de resignat. lib.* 4. *quæst.* 9. *n.* 25. *&* 42. Garcia *de benef. par.* 11. *cap.* 3. *num.* 6. Et in reservatis ad summum Pontificem transfertur cum sua causa, *Cap. in Ecclesia, de præb. in* 6. & *ibi* Gloss. magna *verss. consuetudini*, Seraphin. *decis.* 1420. *num.* 1. Puteus *decis.* 368. *n.* 1. Lotterius *de re beneficiar. lib.* 1. *quæst.* 34. *num.* 17. Atque 41
adeo cum qualitas hæc requiratur à lege, secluſo periurio peccare transgressorem, probat latè P. Salon *de iustitia, & iure, tom.* 1. *quæst.* 63. *art.* 4. *contr.* 3. atque teneri ad restitutionem, vt probat *verss. Hæc opinio, colum. mihi* 1102. Sed ne occasione probabilitatis decipiaris, adverte quòd vi dispositionis foralis, officia hæc pauperibus debentur, ibi: *Ans hi preferran persones leyals, verdaderes, ê de bona fama, ê no podents viure de altre art, ofici, ò mester.* Itaque probabilitas opinionis potest versari circa 42
illud dubium, an præferri possit dignus omisso digniori, non autem omnino inhabilis; ob quod cùm debeatur officium pauperi, qui non habet vnde se alat, poterit Iustitia Eligere pauperem omisso pauperiori, non autem eum qui habet vnde alimenta obtineat; & si fecerit, non solum peccabit in iustitiam distributivam, sed in commutativam.

Sed ne id solum ratione, aut auctoritate nitatur, ex- 43
pendendus est text. *in cap. Pastor.* 1. *quæst.* 2. *cap. nulli*, 3. *quæst.* 1. *cap.* 2. 14. *quæst.* 5. in quibus non solum peccare dicitur, qui distribuit, sed etiam qui obtinet, *dict. cap. Pastor.* ibi: *Nec illi qui sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, vnde pauper victurus erat, accipiunt. dict. cap.* 2. ibi: *Panis egentium vita pauperis est. Qui defraudat illum, homo sanguinis est.* Optimè, vt solet Anton. Fab. *in Cod. lib.* 1. *tit.* 3. *diffin.* 57. *per tot.* quo loci ad tacitam consuetudinis allegatæ, vel allegandæ, eleganter respondit his verbis: *Vix est, vt non vetustas illa erroris potius dicenda sit, quàm legitima, & præscripta consuetudo, quæ, vt loquuntur, nutritiua est peccati. Cap. vltim. de consuetud. l.* 2. *C. quæ sit long. consuetud.*

Et si hæc cuicunque competunt, quid dicendum de 44
Officiali publico Vrbis, cui commissa est pauperum tutela? hi enim *leges loquentes* sunt, Cicer. 3. *de legib.* Principémque repræsentant, Mastril. *de Magistr. in prælud.* Princeps enim pauperum pater est, vt latè probat Velazquez *de optim. Princip. d. lib.* 4. *annot.* 7. *per tot.* qua ratione legis æquitatem servare dicetur, vel Principis gloriosas curas gerere affirmabitur, si non solum pauperi non opituletur, imò alimenta prudenter nostris legibus provisa defrauder?

Si

45 Si ita hæc res se habet, multò minus officia hec vendi poterunt ab ipso Magistratu, seu officiali. Nam officia vendere solùm principi non recognoscenti superiorem licet Mastril. *de Magistr. libr. 1. capit. 20. per tot.* Fragos. *de Repub. lib. 1. disput. 2. §. 2. numer. 122. & seq.* Ponte *de potest. Proreg. titul. 3. numer. 7. 8. & 14.* Larrea *allegat. fiscal. 119. num. 3.* nostras Ioann. Ægyd. Trullench. *lib. 6. Decalog. capit. 20. dub. 21. numer. 8.* qui alios Theologos laudat. Quod rarò expedire probant, multáque debere concurrere, vt venditio licita efficiatur; atque adeo Iustitia Civilis nullatenus potest hæc officia vendere, tum defectu potestatis, tum etiam ratione iniustitiæ, quam patrat in simili venditione, etiamsi pauper ipse eligendus sit, & ad sibi applicandum pretium
46 venditio fiat, quasi se ipsum eligens: nam licet executor sibi, suisque consanguineis distribuere eleemosynam possit, ex traditis à P. Castro Palao *tom. 1. tract. 6. de charit. disp. 2. punct. 14. numer. 10.* hoc intelligitur quando non est excluſus ab ipsa eleemosyna; vnde quando relictum est distribuendum pauperibus concurrentibus ad portam, non potest distribui pauperibus infirmis in hospitali, March. Anton. Genuensis *in pract.*
47 *Eccles. quæst. 214. per tot.* Barbos. *de potest. Episcop. p. 3. allegat. 83. numer. 20.* atque adeo cum Iustitia esse non possit ex his quos debet eligere, nec se ipsum eligere posse est dicendum, Curia Pisana *lib. 2. capit. 10. numer. 5. & capit. 11. numer. 7.* Fontanell. *decis. 188. numer. 6. tom. 1.* Nec id prætextu eleemosynæ alijs faciendæ; nam aut eligitur qui habet vnde se alat aut non: si vnde se alat, eligitur iniustè, quia non habet qualitates: si qui non habet vnde se alat, licet gravari possit in favorem aliorum, hi debent esse ex ipsis qui eligit poterant, Molina, & cæteri laudati per Fontanellam *decis. 94. numer. 6.*
48 *tom. 1.* Nec solum vendere officia hæc, est de pretio tractare, illudque recipere; venditionem enim in his interveniſse dicitur cum accipiuntur munera, aut emolumenta officiorum sibi reservantur, vt probat Novar. *collect. 5. n. 4. tit. de Baronibus.* Nihilominus adeo crevit abusus vendendi hæc officia, vt consuetudinem allegare aliquando audeant. Consulant Theologos, nam verbis *fori* inspectis, valde dubito quòd de certitudine huius doctrinæ dubitari possit.

49 Pertinet etiam ad Iustitiam Civilem præsidere in congregatione creandorum Notariorum introducta per *for. 15. de Notarijs*, ipsosque Tabelliones visitare, *for. 23. & 24. eod. tit. for. 76. Curiar. anni 1564.* ne instrumenta, matrices, aut protocola inordinata existant; quod quam vtile Reipublicæ sit, exprimi verbis non potest. Sed quia hæc non sunt de hoc tractatu, alibi, si licuerit, latiùs trademus.

50 Hi enim *Iustitiæ* substitutos habere possunt, seu mandare iurisdictionẽ, casu, quo legitimè impediantur, vt in *foro* habetur; quod est effectus iurisdictionis ordinariæ: & Iustitia Civilis non solum suo in casu subdelegatum nominat, sed Iudices pedaneos dat in iudicio communi dividendo, familiæ herciscundæ, & similibus, atque Iudices computatores in tutelis, cæterisque rebus vbi computari aliquid debet. Quæ autem differentia sit inter Iudicem datum, & delegatum? rectè exponit Cuiac.
51 *in dict. l. 5. ff. de offic. Proconsulis.* Iustitia verò Criminalis non solum subrogat casu impedimenti, sed habet Locumtenentem sui officij. Is eligitur de plebe. Iustitia Civilis solet etiam inquirere contra vsurarios, interpolatores, & generaliter contra fractores statutorum Vrbis, *for. 108. de Cur. & Baiul.* ob quod ei incumbit facultas dandi licentiam, vt tabernæ aperiantur, vbi res venales habentur, sicque praxi receptum est, licet multi se abstineant ab exercitio harum rerum infimarum.

§. III.

De Iuratis, & Concilio generali Vrbis ad for. 62. Curiarum anni 1604. iunctis alijs iuribus.

SECTIO PRIMA.

TEXTVS.

PHILIPPVS TERTIVS REX.
Anno 1604. Valentiæ.

ITem supliquen los tres Braços, Eccleſiastich, Militar, y Real, à vostra Mageſtat, sia de sa merce confirmar los privilegis, ab los quals està concedida à la dita Ciutat de Valencia, y Iurats de aquella la libera administracio, y regiment de les coses de dita Ciutat, y lo govern de aquella: sens que per vostra Mageſtat, per sa Real clemencia, ò altre, oficial algu, per preheminent que sia, per via de inquisicio, se puga inquirir, ni procehir contra los dits Iurats, ni algu de aquells, ni que aquells puguen ser compellits a revelar les coses que es tracten en la Cambra: è lo mateix se entenga del Racional, è Sindich, Subsindichs, Advocats, y Escrivà de dita Ciutat, ni manar al Escrivà de la Sala que no reba provisions ordenades per los dits Iurats: ni manar a altres oficials que no despachen albarans, ni facen altres coses en per juhi de la dita libera administracio concedida a dits Iurats, sots imposicio de pena de deu milia florins, aplicadors als confrens de vostra Mageſtat, y al comu de dita Ciutat, y decret de nulitat de dits manaments. *Plau a sa Mageſtat confirmar los privilegis contenguts en dit Capitol, y mana a son Lochtinent general, y altres oficials Reals los observen, y guarden levats tots abusos.*

SVMMARIA

1 *Iurati Vrbis sex sunt.*
2 *Iurati habent auctoritatem Proceris.*
3 *Iuratis dari potest attributum dominationis, dum congregati sunt.*
4 *Iurati sedent sub peristromate.*
5 *Iurati incedunt toga purpurea.*
6 *Iurati spiram ducunt super humerum sinistrum. Quid hoc significet, ibid.*
7 *Iuratis incumbit cura annonæ.*
8 *Spira antiquitus in vsu fuit.*
9 *Spira vtuntur in togis Collegiales Collegiorum maiorum Salmanticæ.*
10 *Iuratis scribit frequenter Princeps. Iurati habent lictores cum fascibus argenteis, ibid.*
11 *Decuriones in militia qui?*
12 *Decuriones Coloniarum qui?*
13 *Iurati propriè Decuriones non sunt.*
14 *Consiliarij Concilij generalis munus assimilatur officio Decurionis.*
15 *Iurati non sunt idem, ac Rectores Civitatum Castellæ.*
16 *Decuriones erant officiales Coloniarum.*
17 *Colonia quid?*
18 *Valentia non est Colonia, sed Metropolis.*
19 *Consilium generale, adinstar centuriatorum comitiorum est.*
20 *Iurati, administratores Reipublicæ sunt.*
21 *Iurati, populum propriè non repræsentant. Concilium generale populum repræsentat, ibid.*
22 *Iurati non habent liberam administrationem.*
23 *Iurati non possunt alienare res Civitatis, neque expendere pecunias publicas sine Concilio.*
24 *Iurati potestatem obtinent à Concilio generali. Concilij generalis electio ad Iuratos defertur, ibid.*
25 *Iurati ex natura officij non habent iurisdictionem.*
26 *Iurati nequeunt quem in carcerem mittere.*
27 *Iurisdictio quare in aliquibus concessa Iuratis.*
28 *Iurati cognoscunt de causis ademprivorum. Iurati possunt prohibere, ne victualia extrahantur, ibid.*

Iurati

Iurati habent conceſſam cuſtodiam rerum prohibitarum, ibid.

29 *Iurati poſſunt prohibere ne pecora à Regno extrahantur.*

Iurati poſſunt armare contra piratas, & eos punire, ibid.

30 *Iurati poſſunt facere ſtatuta.*

31 *Iurati concedunt ordinationes officijs mechanicis, & de cauſis ad hæc ſpectantibus cognoſcunt.*

Iurati cognoſcunt de paludibus, ibid.

Iurati cognoſcunt de omnibus pertinentibus ad ſanitatem tempore peſtis, ibid.

Iurati cognoſcunt de diviſione aquarum, & incilibus, ibidem.

Iurati cognoſcunt de gravaminibus factis per Ædilem, ibidem.

Iurati cognoſcunt de fœminis inhoneſtis recluſis in domo pœnitentiæ, ibid.

Iurati cognoſcunt de ſtatutis Academiæ Valentinæ, ibid.

32 *Iurati poſſunt indicere ferias.*

Iurati poſſunt catenis claudere angulos Vrbis, ibid.

33 *Iurati poſſunt in emphyteuſim concedere plateas.*

Iurati poſſunt diruere ædificia ornatum Vrbis perturbantia, ibidem.

34 *Iurati poſſunt imponere collectas, & contributiones, ſed cum licentia Principis.*

Iurati cognoſcunt de cauſis aſſiſiarum, ibid.

35 *Iuriſdictio non conceſſa privativè, cumulativa cenſetur.*

Iuratis quæ iuriſdictio conceſſa ſit pravativè, ibid.

36 *Iuratis privativè competit iuriſdictio ſtatutorum ex Regio reſcripto.*

37 *Iuratis privativè competit iuriſdictio in cauſis annonæ ex Regio reſcripto.*

38 *Deciſio Senatus ad explicationem horum reſcriptorum.*

39 *Explicatur prædicta deciſio.*

40 *Iuratis competit iuriſdictio privativè in cauſis aſſiſiarum.*

41 *Civitati plurima privilegia conceſſa ſunt.*

42 *Officia plura vrbana.*

43 *Iurati non poſſunt mittere Legatum, ſeu Oratorem, vulgò* Embaxador.

44 *Civitates recognoſcentes Superiorem non mittunt Legatum, ſed Syndicum.*

45 *Iurati non poſſunt mittere Syndicum ad Principem inconſulto Prorege.*

46 *Iurati non poſſunt impendere redditus Vrbis in his legationibus, niſi aliter ſuccurri non poſſit, cuius rei cognitio pertinet ad Proregem.*

47 For.95.Cur.anni 1564.*explicatur.*
For.58.Cur.anni 1585.*expenditur, ibid.*

48 For.60.Curiar.anni 1604.*declaratur, n.*48.
Proreges ſolent hanc licentiam denegare, ibid.

49 *Deputati Regni Valentiæ ſub hac diſpoſitione comprehenduntur.*
Deciſio trium Aularum Senatus, ibid.

50 *Exempla vtriuſque communitatis recenſentur.*

51 *Iurati, an durante officio poſſint puniri? remiſſivè.*

52 *Secreta ſervare quis teneatur? remiſſivè.*

53 *Scribæ Iuratorum poteſt iuberi ne determinationes recipiat iuſta cauſa exiſtente.*

IVratos Vrbis ſex eſſe, diximus *ſuprà, hoc capite, nu.*15. Et cum Civitas hæc ſit Metropolis totius Regni Valentiæ, adeo illuſtre officium Iuratorum cenſetur, vt ipſis Procerum auctoritas tribuatur, vt ait Bobadill. *in politic. lib.*3.*c.*8.*n.*20.& poſt eum Fontanell.*de pact. clauſ.* 3.*gloſſ.*1.*n.*9 *tom.*1. quod apud nos comprobari videtur, *ex for.*9.*Curiar. anni* 1626.cum eis concedatur attributum dominationis, dum in forma congregati ſunt, Vrbem repræſentantes, atque ſedere ſub periſtromate privatim, intra domum ipſius Vrbis (quæ etiam Deputatis competunt) vtuntúrque plurimis alijs prærogativis, & Auctoritatibus. Incedunt publicè indumento talari, ſive toga purpurea ornati, aurea celatura inſignita (quod ad imaginem Trabeæ purpureæ Conſulatus inſigne, de qua Virgil. 1. *Æneidos.*

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Vvolfgang.Laz.*comm. Reipub. Rom. lib.*8. *c.*5. Bulenger. *de Imperator. Rom. lib.*1. *c.*18. Don Franciſ. Amaya *in l. fin. c.*1.*n.*6.*C. de Decur. lib.*10.fortè inductum fuit) & ſuper humerum ſiniſtrum ſpiram pariter purpuream roſis vndique ornatam deferunt. Quæ ſi ad ſerpentis circulum referatur, iuxta illud Virgil. 2. *Georg.*

Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.

cum ſerpens prudentiæ ſymbolum ſit, eruditè Saavedra *ſymbol.*28.*&* 44.vt hæc virtus Iuratis commendetur, inductum hoc ornamentum fuiſſe non dubitabitur. Si autem ad panis imaginem revocetur, nil aliud ſignificare videtur, niſi ad hos patriæ Rectores, perpetuò præ oculis habere annonæ vbertatis curam, ex officio pertinere; cùm prior ſit abundantiæ victus cura, quàm cæteræ adminiſtrationis partes; vt explicatum laconicè ab antiquioribus habemus in illo veruſtiſſimo adagio: *Panis prior prora*, vt tradit Eraſmus *in adagijs Concilij, colum. mihi* 327. Nec novum eſt hoc genus ornamenti, cum de eo feciſſe iam mentionem videamus Xenophont. *rer. Græcar. lib.*4. Plin. *lib.*19.*hiſtor. c.*35. Cæli. *lib.*16. *c.*11.*poſt princip.* Tiraquel. *in l.*3. *connub. in catalog. ornamentorum, verbo, Spira.* Neque in Hiſpania Iurati Valentini ſoli eo vtuntur, nam in Collegijs maioribus, eo etiam ornamento fruuntur Literati illi Togati, quorum tot eximiæ nobilitatis, & eruditionis, Senatus implent, Sedes paſtorales occupant; de quorum excellentia meminit Saavedra *ſymbol.* 6. & plura apud Amayam *in Apologia Collegij Conquenſis, poſt lib.*10.*Codicis.* Eis enim omnibus vtuntur noſtri Iurati in ſignum dignitatis, & ſplendoris officij. Quotidie quoque ſcribit eis Princeps de rebus, & negotijs arduis, Nuntiumque vnuſquiſque Iuratorum habet, ſive Lictorem, qui purpura etiam indutus faſcem argenteam præfert, inſtar oſtiarij Regis, ianuæ exterioris; quod conceſſum fuit *in privileg.*49.*Domini Reg. Petri Secundi.*

Sed in primis videndum eſt, an Iuratorum officia ſint eadem, ac Decurionum? Et ſi militiæ Decurionis nomen ſumatur, nullatenus cum officio Iuratorum congruit. Erat enim militaris Decurio, *qui decem militum turmis præfectus militabat.* Alexand. ab Alexand. *lib.*5. *dierum genial. c.*16.*in fin.* vbi Tiraquel. *lit. B*, tradit, *qui decem equitibus*, ex Pompon. *lib.*4.*vel vni turmæ, aut turmæ equitum, quæ triginta duos habebant*, ex Veget. *de re milit. lib.* 2. *c.*14. Quibus aſſentire videtur Iuſt. Lipſius *de milit. Roman. lib.*2.*dialog.*10. Quiſquis enim ex his Decurio ſit, minimè eius officium adaptari poſſe Iuratis rectè ſequitur.

Si ad Coloniarum Decuriones referatur, an noſtris Iuratis conveniat, dubitari, nec immeritò, poteſt? Nam Iuriſconſultus Pomponius *in l. pupillus, §. Decuriones, ff. de verbor. ſignif.* ſic ait: *Decuriones quidam dictos aiunt ex eo, quòd initio cum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, Concilij publici gratia conſcribi ſolita ſit.* vbi Alciat, & Rebuf. Alexand. ab Alexand. *dict. c.*16. *in fin.* & ibi Tiraquel. Bobadilla *dict. lib.*3.*c.*8. *n.*2. *& in not. lit. E*, Don Franciſc. Amaya *ad rubr. de Decurion. lib.*10. Sed nec iſtis Iurati omnino congruere poſſunt, cum nec numerus eorum conſonet, nec officij poteſtas. Potius crederem Concilio generali adaptari, ex eodem textu, ibi: *Concilij publici gratia*, quibus addenda tradita à Loſæo *de iur. vniverſ. part.*1.*c.*3.*n.*10. ibi: *Hac igitur ratione & antiquitus Decuriones conſtituti, & creati fuerunt, & poſtea Conſiliarij Civitatum, & aliarum vniverſitatum qui Decurionum loco ſuffecti, & ſub ogati ſunt.* Et *nu.*12. ibi: *Decuriones hodie, vt dixi, dicuntur Conſiliarij Civitatum, aliarumque communitatum.* Gloſſ. *in d. rub. de Decurion. C. lib.*10. Bartol. *in rub. ff. eod.* Gloſſ. *in l.*3. *verbo, Ordo*, & *ibi* Bartol. *ff. quod cuiuſque vniverſ. & in l.*2. *verb. Decurionibus, C. de Decurion. lib.*10. idem Bartol. *in l.*5. *n.*3. *C. de vſur.* Alexand. *conſil.*17.*n.*1. *volum.*6. Roland. *conſil.*19.*n.*2. *volum.*1. Petr. Iacob. *in pract. titul. de Conſiliar. n.*1. Camil. Borrel. *in addit. ad Bellug. rub.*1. *lit. B*, *verſ. Decuriones*, latiſſimè Amaya *in d. rub. de Decurion. lib.*10. *per tot.* præcipuè *n.*17. *& ſeqq.* vbi plura.

Neque obſtant tradita per Bobadilla *vbi proximè, n.*3. *litera.*

liter. A. cum ibi loquatur de Rectoribus Ciuitatum, aliarumque vniuersitatum Regnorum Castellæ, vulgò dictis *Regidores*, quorum officium licet aliqualiter assimiletur officio Iurati, disconvenit in substantia, forma communitatis, & numero eorum; cum in Castellæ Regnis nullum aliud Concilium habeant Vrbes, præter ipsum Rectorum, vulgò *Ajuntamiento*, à quo ipsi Rectores eligãtur, & potestatem accipiant: neque alios Magistratus, quibus administrationem rerum publicarum Rectores mandent: neque alius est cœtus, qui vniuersitatem plenius repræsentet. Quæ omnia apud nos exercet Concilium generale respectu Iuratorum, vt *infrà* dicetur. Quibus additur, ipsum Bobadilla fallum fuisse, adhuc in terminis vniuersitatum Castellæ, non satis exploratum esse, Rectores officio Decurionũ propriè, & strictè fungi.

16 Nec silentio relinquendum est, horum Decurionum officia, ex alio capite minimè Iuratis, neque Consiliarijs nostris propriè adaptari posse, cùm Pomponius apertè loquatur *in d. §. Decuriones*, de Coloniarum Rectoribus, & tradunt Alex. Tiraq. Rebuf. & Alciat *vbi sup.* quibus
17 addendus Bulenger. *lib. 7. c. 4. & seqq.* Colonia enim est *Vrbs à Metropolis Ciuibus condita.* Divus Aug. *de Ciuitat. Dei, lib. 10. c. 1.* Alexan. ab Alexan. *lib. 4. c. 10.* Rebuf. *in d. §. Decuriones, vers. Coloniæ deducuntur.* Don Francisc. Amaya *vbi proxim. n. 4.* Ciuitas enim Valentiæ, vt dixi Metropolis Regni est, & caput per se stans, neminique
18 Vrbium cedens: atque adeò quæ de Colonijs dicta sunt, hodie adaptari ipsi nequeunt. Nec officium reperiri potest in omnibus conveniens cum officio Iurati, vel Cõsiliarij; nisi dicamus, quòd Comitia centuriata populi Romani, quæ ex omni tribu, & ordine congregabantur,
19 (vt infit Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib. 4. c. 3.*) per centuriata apud nos, vsu recepta esse, sed modo diverso: nam non vniversus populus, sed numerus certus ex omni arte, tribu, aut Parochia, & Ordine, advocatur, vniversum populum repræsentans vt pluribus probat Giurba *obseruat. 78. num. 6.* (quod Concilium centum Iuratorum apud Catalaunos vocatur; nam quos nos *Consiliarios* vocamus, *Iuratos* appellant; & è contra, quos nos *Iuratos*, illi *Consiliarios*, qui quinque sunt. Fontanel. *decis. 295. n. 2. & 7. tom. 1.*) constatque centum triginta duobus suffragijs, nempe ex Militibus sex (quatuor olim esse solebant, sed post Nobilium admissionem duo additi fuêre:) ex Civibus quatuor, ex Iurisperitis quatuor, ex Tabellionibus duo, totidem ex mercatoribus, ex officijs mechanicis sexaginta sex, nam triginta tria officia approbata sunt, & ex vnoquoque duo creantur, & ex duodecim Parochijs, quadraginta & octo; quatuor ex vnaquaque;
20 quorum electio ad Iuratos pertinet, *for. 41. de Cur. & Baiul.* Iurati autem licet ab aliquibus *Consules* vocentur, impropriè eis attribuitur, vt deprehendi potest ex traditis ab Amaya *in l. fin. c. 1. per tot. C. de Decurionibus, lib. 10.* nam sunt administratores, & defensores Civitatis, vt ex *infra* dicendis patebit, probat Bulenger. *d. c. 4.*

21 Neque methodica tantum disputatio hæc est, cum ab ea inferatur, Iuratos populum non repræsentare; cùm repræsentetur à Concilio generali; & licet retenta interpretatione Losæi, dicamus ipsos Defensores Reipublicæ esse, vt patet ex traditis ab ipso, *vbi proximè, n. 108.* Sesse *de inhibition. c. 19. n. 3.* vel Administratores, vt dominus Leon docet *decis. 19. n. 3. tom. 1.* (nec dissentit P. Fra-
22 gos. *de Repub. tom. 1. lib. 7. disp. 19. n. 1. & seq.*) tamen non habent liberam administrationem, cùm nullatenus eis concessa sit; ac perconsequens, nec nostro foro confirmata; imò in alienandis rebus vniversitatis, vel expendendis pecunijs publicis ad extraordinarios vsus, Concilij deliberatio requiritur, & assensus quatuordecim Deputatorum luitionis censuum, sive, vt vulgò dicitur,
23 *del Quitament*, & ea, quæ in administrando possunt, vt plurimum ex potestate eisdem per Concilium generale attributa, proveniunt. Sed in his non immoremur, sat sit hæc breviter dixisse: *Et brevitatem in eo ponimus, non vt minus; sed ne plus dicatur, quàm oportet*, vt aiebat Quintil. *instit. orator. lib. 4.*

24 Electio autem Consiliariorum, vt dixi, pertinet ad Iuratos *for. 29. & 41. de Curia, & Baiulo*, iunctis privilegijs *in eod. for. 41.* commemoratis. Perficitur autem, quoad artium mechanicarum Consiliarios, vt ex quatuor ab vniversitate ipsius officij propositis, duo per Iuratos eligantur, cæteri autem ad nutum eorundem; eo adiecto quòd illi, qui Iurati officium vno anno obtinuerunt, remaneant Consiliarij sui Ordinis pro sequenti anno, vt est compertum.

Infertur etiam, Iuratos ab officio nullatenus habere 25
iurisdictionem, neque meri, neque mixti imperij, cum nudi sint Administratores Vrbis; ita probatur expressè *privil. 47. D. Reg. Petri II.* ibi: *Cum igitur vos qui non estis Officiales Regij, sed administratores Ciuitatis eiusdem.* Probant esse, D. Leon, & Fragoso *vbi proxim.* sicque ex na- 26
tura officij nullius causæ cognitionem habent, nec aliquem in carcerem mittere possunt, aut pœnam irrogare, vt ipsi tradunt; sed tenentur adire Iudices Ordinarios. Sed quia eis commissa est administratio Reipublicæ, tam respectu vbertatis annonæ, quàm politicæ gubernationis, ac ornatus eiusdem, necessum fuit, vt concederetur 27
potestas, ac iurisdictio ad hoc peragendum necessaria, quamvis ex natura officij ad eos non pertineat.

Respectu abundantiæ annonæ, concessa in primis est 28
iurisdictio Iuratis, in causis ademptorum, *privil. 109. R. Petr. I. & privil. 14. & 19. R. Martini for. 1. cum plurib. seqq. de pastur.* sed cur hæc pertineant ad ius pascendi, & concessa sint specialiter Iuratis Vrbis? in *capite sequenti* latiùs explicabimus. Possunt prohibere ne victualia à termino Vrbis extrahantur, *for. fin. de securit. præst.* & custodia rerum prohibitarum eis commissa est, ne ab eadem Vrbe extrahantur, *privil. 79. Domini R. Petr. II.* atque potestatem habent prohibendi ne pecora, seu ar- 29
menta, à toto Regno in aliud transferantur, ad quod ea annumerare possunt, & delinquentes circa hæc punire per Inquisitionem, *privileg. 30. Domini R. Alfons. III.* & armandi contra piratas, qui victualium commercium impediunt, eosque civiliter, vel criminaliter punire, *privil. 38. el segundo, eiusd. R. Alfons. III.*

Ratione politicæ gubernationis possunt facere statu- 30
ta, vbi forus deficit, *for. 2. in proœm. foror.* quod & à iure eis incumbit, *l. omnes populi, ff. de iust. & iur. l. municip. ff. de decret. ab or. faciend.* Bellug. *in specul. rub. 2. nu. 6.* Tuscus *concl. 429. lit.* S. Portol. ad Molin. *verbi iuris firma, n. 116.* Sesse *de inhibit. d. c. 19. n. 22. & seq. & decis. 91. n. 3.* Molin. *in repert. verb. Iurati.* Cancer. *variar. lib. 3. c. 1. n. 211.* Calixtus Ramir, *de leg. Regia, §. 21. n. 27.* Fontanel. *decis. 293. per tot. & decis. 295. num. 3. tom. 1. & decis. 393. n. 2. tom. 2.* Fragos. *dict. disp. 19. n. 4.* sed non per hoc eis tribuitur executio, nam vt isti Doctores tradunt; ea respiciunt ad administrationem, non iurisdictionem; videndus omnino Sesse *d. c. 19.*

Possunt etiam concedere statuta, aut capitula officijs 31
mechanicis Vrbis, *privil. 17. R. Ferdinandi II. for. 108. de iurisd. om. iudic.* ita vt Gerens vices non possit statuta officiorum confirmare, seu decreto suo firmare, quin à Iuratis approbentur, *for. 108. Curiar. anni 185.* cognoscuntque de quæstionibus eorundem officiorum, ad ea statuta, sive capitula spectantibus, tam in prima, quàm in secunda instantia privativè, quoad alios, dempto domino Prorege, & Regia Audientia, *for. 113. Curiar. anni 1585.* Cognoscunt etiam de paludibus proximis Vrbis, vulgò *marjals*, eorumque incilibus, & stillicidijs, *privil. 133. R. Petr. II. for. 110. de iurisd. omn. iud.* nam cum respectu aquæ ibi decurrentis aër insalubris reddatur, ad Iuratos hæc cura pertinet, vt in *dicto privilegio* habetur; sicut & omnia respectantia ad præcautionem, & sanitatem tempore grassantis pestis, *actus Cur. Brach. Reg. 262. Cur. anni 1626.* Amplius de divisione aquæ fluminis de Godacaniar, sive Turia, & eius inciuilibus, dempto incili de Moncada, *privil. 89. R. Petr. II. iunct. for. 25. & fin. de seruit.* sed quia iurisdictio hæc exercetur per Cequiarios, sive Præfectos incilium, *infrà latiùs §. 10.* dicemus & de officialibus horrei publici delinquẽtibus in officio, *for. 109. de iurisd. om. iudic.* De gravaminibus factis per Ædilem, vel eius Locumtenẽtem, *privil. 6.*

Domini R. Martini. De fœminis inhonestis in domo pœnitentiæ, vulgò dicta *de les Repenedides*, clausis, ipsiusque domus domesticis privativè, quoad alios, dempto Locumtenente, & R. Audientia, *privil.* 39. *R. Alfonsi III.* atque de causis respectantibus ad statuta Academiæ Valentinæ, *actus Cur. Brach. Reg. c.* 264. *ann.* 1626. Sed hoc non pertinet ad solos Iuratos, sed simul cum claustro iuxta formam contentam in *privilegio* 20. cum *duobus sequentibus* R. Ferdinand. II. vt *infra* dicetur.

32 Possunt etiam indicere ferias, & dilationes, atque ordinare processiones, vel quasvis celebritates tam pro exaltatione Fidei, & cultu divino, quàm in honorem Regis, Reginæ, aut posteritatis eorundem, *privil.* 15. *R. Ferdinandi II.* & catenis claudere angulos Vrbis, cæteraque exequi, quæ necessaria sunt ad custodiam, *eiusd. privil.* 47. *Domini R. Petr. II.*

33 Ratione autem ornatus possunt in emphyteusim concedere plateas, & valles, quæ sunt iuxta murum, *privil.* 48. *Domini R. Petr. II.* & diruere quæcunque ædificia perturbantia ornatum, satisfacto damno, si quod adest, *privil.* 42. *D. R. Alfon. III.* An autem possint concedere licentiam fabricandi in loco publico, videtur, quod sic, *ex privil.* 57. *R. Iacob. I. & privil.* 84. *eiusd.* probant And. Gail. *lib.* 2. *obs.* 64 *numer.* 3. Sixtin. *de regul. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 21. *&* 22. Ripoll. *de Regal. cap.* 40. *numer.* 9. declara quoad vrbicas, vt isti Doctores tenent, *ex l.* 2. §. *privatæ, ff. nequid in loc. pub.* Calixt. Ramir. *de leg. Reg.* §. 26. *numer.* 31. obstare videtur *for.* 23. *&* 24. *de pasturis, privil.* 27. *R. Iacob. I. privil.* 122. *R. Iacob. II.* sub lite in mea Aula res est, & quanquam ad S. Supremum Con. delata, non est fas sententiam ferre in medium, quin decisio Senatus sequatur. Bene de his disserunt Thomas Simancas pro negativa, *in allegatione pro Syndico Cleri Divi Ioannis de Mercato*; & pro affirmativa Præpositus Morlà *pro Cœnobio B. Mariæ de Mercede Vrbis.*

34 Circa hæc omnia possunt Iurati simul cum Concilio imponere collectas, seu contributiones, quas vocamus, *Sisas, privil.* 2. *R. Alfons.* 2. *privil.* 97. *R. Petr.* 2. latissimè P. Salon. *de inst. & iur. tom.* 2. *tract. de vectigal. controvers.* 7. *colum.* 443. *cum seqq.* omnino videndus. Noster Blasius Navarro doctissimus Theologus *de vectigal. cap.* 2. *ad medium*, Præpositus Mathias Morlà *in allegat. ad dubia Rationalis Vrbis, edita anno* 1653. *num.* 11. sed præcedente licentia Principis, *privileg.* 16. *Domini Reg. Martini*, vt probat dominus Leon *decis.* 82. *numer.* 10. *& seq. tom.* 1. & cognoscere de causis ipsarum impositionum, *privil.* 16. *Dñi R. Martini for.* 85. *Cur. ann.* 1564. quarum cognitio pertinet in prima instantia ad Administratores assisiarum, per ipsos Iuratos nominatos: in secunda verò ad ipsos Iuratos, vt pluribus probant dominus Mora *in compil. for. general. rub.* 11. *num.* 36. *in not.* dominus Leon. *decis.* 147. *per tot.* præcipuè *num* 8. & compellere Clericos possidentes bona de *realenço*, vt solvant *sisas; privil.* 78. *Domini Reg. Petri* 2. dominus Leon *decis.* 148. *n.* 9. *tom.* 2. de qua potestate, & omnibus prædictis plura videnda sunt tradita per dominum Cerdan. *in arbor. iurisd. vers. los I rados*, P. Mandariaga *de Senat. & Principe*, *c.* 4. *vers. el sexto.* dominus Mora *d. rub.* 11. *n.* 36. dominus Leon *decis.* 147. *&* 148. Sesse *d. c.* 29. & Fragos. *d. disp.* 19. *per tot.*

35 Sed posita hac iurisdictione, & potestate, videamus, an competat privativè Iuratis, & suo in casu Concilio; an verò cumulativè? in causis enim ademprivorum dicemus *infrà*; in causis paludum, & divisione aquarum, & alijs similibus cum privativè non concedatur, cumulativè concessam esse dicendum est, ex traditis per Mastril. *de Magistr. lib.* 3. *c.* 2. *num.* 36. *& seq.* Fontanell. *decis.* 293. *n.* 6. *& seqq. tom.* 1. *& decis.* 393. *n.* 22. *to.* 2. in alijs verò iam notavimus concessam esse privativè quoad omnes, dempto domino Prorege, & Regia Audientia, vt in causis custodiæ ratione sanitatis, & statutorum Academiæ, ac officialium horrei publici; nam in his reservata est tantum Regiæ Audientiæ causa recursus, vt *in d. c.* 262. *&* 261. *Brac. Regal. anno* 1626. *& for.* 109. *de iurisdict. omn. iud.* est videre.

Solum remanet, vt videamus tribus in casibus an habeant iurisdictionem privativè concessam? nempe in spectantibus ad statuta per eos facta, ad annonæ vbertatem, & contributiones, sive assisias? Et quoad statuta distinguenda sunt ea, quæ conceduntur officijs mechanicis, apud nos vocata, *Capitols dels oficis* (quorum cognitio ad Iuratos pertinet privativè, dempta Regia Audientia, vt dixi; nam tam in prima, quàm in secunda instantia, ad eos pertinet, modo prædicto, *ex for.* 113. *anni* 1585.) ab eis quæ fiunt ratione politicæ gubernationis, vulgò *Stabliments*, nam in his versatur difficultas.

Et licet iuxta tradita per Mastrillum *d. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 33. 36 quando iurisdictio competit in officium, sive administrationem, vt est hæc; semper cumulativè concessa dicitur, quod latissimè probat per *numeros sequentes*; tamen apud nos non ita se habet, ex speciali dispositione diversis regijs rescriptis contenta, adeo vt neque per appellationem, aut interdictum *retinendæ*, sive iuris firmam ad Regiam Audientiam evocari possint. Sic videtur expressè dispositum in rescripto diei 21. Maij 1561. cuius tenor est sequens,

Al muy ilustre Duque de Cardona, &c. y Doctores de la Real Audiencia.

EL REY.

Muy Ilustre Duque de Cardona, y de Sogorbe nuestro caro primo, Lugarteniente, y Capitan general, Magnificos, y amados Consejeros nuestros. Porque por parte de los Iurados, y Sindico de essa Ciudad se nos ha suplicado, fuessemos servido mandar, y proveer, que por razon de los establecimientos, por ellos hechos, ó que adelante se hizieren, assi para el buen govierno, como para los derechos della, no se pueda firmar de derecho, ni apelar a essa Audiencia Real, sino que si alguna Cofadria, Vniversidad, ò otra particular persona pretenderá alguna cosa contra ellos, ayan a subir su juizio, y aleguen de sus pretensiones ante los dichos Iurados, los quales con consejo de sus Assessores pensionarios, ô de la mayor parte dellos, ayan de decidir, y determinar las dichas pretensiones sumariamente, y de llano, quitados qualquier apelacion, y recurso. Os decimos, encargamos, y mandamos, que tengais mucho miramiento, y advertencia, en no admitir apelaciones, recursos, y firmas de derecho de los stablecimientos a instancia de persona, ni en manera alguna, por ser tan dañosas a la buena policia, y regimiento de la dicha Ciudad, sino que la remitais luego a los dichos Iurados, y no hagais al contrario, que assi procede de nuestra determinada voluntad. Esea muy Ilustre Duque nuestro caro primo, nuestro Señor en vuestra continua proteccion, y guarda. De Madrid. à 21. de Mayo 1561.

YO EL REY.

Vt. Camacius Reg.
Vt. l. Ximeno pro G. T. — *Vt Giginta Reg.*
Vt. Sentis Reg. — *Vt. Loris Reg.*

Clarissimis verbis concessam in omnibus iurisdictionem privativè habeant respectu statutorum Vrbis. Quoad res annonæ, vel victus, sive vt dicimus *avituallament*, adest aliud rescriptum ann. 1593. tenoris sequentis.

Al Ilustre Marques de Aytona, &c.

EL REY.

Ilustre Marques Primo, Lugarteniente, y Capitan general. Por parte de los Iurados de essa mi ciudad de Valencia me ha sido hecha relacion de que conforme a fueros privilegios, y actos de Corte, les toca el avituallamiento de essa mi Ciudad, y que por quexas leves, y voluntarias de los que viven de comprar, y revender, acuden a essa Real Audiencia, la qual pone las manos muy de ordinario en lo tocante a dicho avituallamiento, impidiendo a los Iurados lo que les es tan proprio, con desautoridad suya, y daño del bien publico, y con esto consiguen muchas vezes los tratantes su fin, y se vé quan excessivas sonsus ganancias, pues demas de lo que acrecientan sus haziendas, viven en sus casas con mas opulencia, y desorden que no los de otros oficios, y arbitrios. Suplicandome mande que essa Real Audiencia dexe liberamente esse ministerio, y que quando huviere quexas en cosa notable, les mandeis

deis llamar,y ſin proceſſo, ni tela de inizio advirtais de palabra lo que deven hazer,como dizen ſe ha acoſtumbrado en otros tiempos. Y aunque los privilegios,fueros,y actos de Corte que hablan en eſta materia no quitan la libertad a mi, y mis miniſtros de conocer deſto,es mi voluntad que a los Iurados ſe les dexe eſte miniſterio, para que le hagan con mucha libertad, y que eſſa mi Real Audiencia no ſe entremeta en ello,y quando en algun caſo grave no ſe pueda eſcuſar, entonces llameis vos a los Iurados,y ſin proceſſo,ni tela de iuizio, les ordeneis de palabra lo que han de hazer, y prevendreiſlo de manera, que no ſe haga otra coſa, que en eſto me ſervireis. Dat.en Illeſcas a 28.de Mayo 1593.

YO EL REY

Vt. Frigola Vicecanc.
Vt. Covarruvias Reg. *Vt. Terca Reg.*
Franqueza Secret.

Clarè etiam in hoc reſcripto traditur forma expediendi querelam in cauſis annonæ, & victus, per Dominum Proregem, ſine figura iudicij : quæ omnia confirmata ſunt per Regium reſcriptum, *dat. Barchin. die* 30.*Maij* 1599. Sed ad interpretationem horum reſcriptorum, tradenda eſt quædam declaratio Senatus, publicata per don Ioannem Daça R. M. Scrib. *die* 4. *Ianuarij* 1602. cuius tenorem neceſſarium duxi exprimendum eſſe ad huius materiæ perfectam explicationem.

38 *ATtento quòd licet per bonæ memoriæ Catholicum Regem Ferdinandum Secundum, cum privilegio ſuo, quod in ordine eſt decimum ſeptimum in volumine privilegiorum,dato in villa Metinæ Campi,die 2. menſis Auguſti* 1497. *cognitio cauſarum,& litium agendarum inter officia,ſeu collegia artificum præſentis Civitatis,occaſione ordinationum,ſeu capitulorum dictarum artium,& officiorum,etiam per Regiã Maieſtatem confirmatarum, & confirmatorum, fuerit commiſſa, & credita Iuratis ſolis præſentis Civitatis, pro bono publico eiuſdem,non tamen fuit illis credita, & conceſſa privativè, quoad ipſum Dominum Regem concedentem, ſed cumulativè,reſervata expreſſim eidem Regi facultate,omni hora, & quandocunque voluerit,de eiſdem cauſis cognoſcendi, & indicandi;quod licet in dicto privilegio verbis tam claris, & expreſſis cautum non fuiſſet ; tamen ſecundum rationem naturalem ſcriptam,pro expreſſo, cauto, & diſpoſito habendum eſt. Quia numquam Rex, qui fons eſt omnium iuriſdictionum,& cuius vice eam exercent Iurati præſentis Civitatis,iuxta privilegium* 71.*Regis Iacobi I. in omnibus cauſis, ſibi commiſſis,ita iuriſdictionem ſuam ratione exercitij alijs concedit,quin maiorem penes ſe non retineat poteſtatem ; & ideo concurrit in iuriſdictione cum omnibus ſuis Magiſtratibus,& Iudicibus. Et attento quòd Excellentiſſimus D. Locumtenens generalis,in hoc Regno,vigore ſuæ Regiæ commiſſionis,per quam in locum, & ius D.Regis conſtituitur, & ſit* alter nos,*vt vulgò dicitur,poteſt omnia facere,quæ Dominus Rex poteſt,& in Regno habet iuriſdictionem ordinariam Viceregis,imò ipſe ſolus dicto nomine,verè,& antonomasticè eſt Ordinarius, & fundatus in omni iuriſdictione omnium, & quarumcunque cauſarum totius Provinciæ, & ideo ſicut Rex ipſe concurrit cum omnibus Magiſtratibus ordinarijs,& Iudicibus ſuis:ita etiam concurrit D. Locumtenens generalis, & Regium concilium, quod eſt Tribunal eiuſdem Principis. Attento inſuper,quòd etſi in Curijs anni* 1533.*celebratis in villa Montiſoni, per Brachium Regium huius Regni fuerit ſupplicatum Cæſareæ Maieſtati Caroli Quinti Imperatoris, tunc fœliciter regnantis,quatenus dignaretur,cauſas prædictas capitulorũ,ſive ordinationũ omnium,& quorumcunq; officiorum Vrbis, Iuratis committere privativè,ita vt nemo alius, neque Regia Audientia per viam evocationis, aut aliàs de illis ſe de cætero intromitteretur : tamen dicta Cæſarea Catholica Maieſtas,id ipſum concedendum non putavit,ſed ſtatuit,quod ſervaretur, id quod fuerit aſſuetum, iuxta foros,& privilegia Regni. Attento etiam, quòd in Curijs anni* 1585. *ſimili ſupplicatione oblata, Dñs noſter,Rex tunc,Philippus,* c.108.*idem reſpondit,&* c.113. *voluit cognitionem iam dictarum cauſarum ad ſolos Iuratos Vrbis privativè, quoad alios Iudices pertinere, exceptis nominatim Locumtenente generali,ac Regia Audientia. Præterea attento, quòd Regia epiſtola anni* 1561. *non negat,quia ſimilis iuriſdictio in ſupradictis cauſis pertineat quoque ad ſuam Excellentiam, & Regium Concilium,ſed tamen ſtatuit, ne ab eo, & ad eam quovis prætextu evocentur,ſed quod dictis Iuratis relinquant. Et quod altera epiſtola data in oppido de Illeſcas, anno* 1593. *propter quam quod ſequitur de annona, & cauſis ad eam ſpectantibus, & non de alijs,in quibus etiam ſecundum rationem naturalem ſcriptam, non cenſetur excluſa auctoritas ſuperioris, ad tollendum omne dubium id ipſum declarat quoque apertiſſimè, apertis his verbis :* Y aunque los privilegios, fueros, y actos de Corte, que hablan en eſſa materia, no quitan la libertad a mi, y a mis miniſtros de conocer deſto ; es mi voluntad, que a los Iurados ſe les dexe eſte miniſterio, &c. *Denique attento,quod reſpectu cauſarum primæ,& ſecundæ appellationis, nil cum ſupradictis Regijs epiſtolis nominatim cautũ reperitur,& quod earum cognitio pertinet ad ſupremam Principatus recognitionem,atque ideo non cenſetur conceſſa,aut in alium tranſlata, quantumvis Princeps,in conceſſione iuriſdictionis,fuerit vſus verbis vberrimis,& ampliſſimis,cum Regiæ dignitati maximè contrarium ſit,quod in eius Principatu aliqui homines,ſeu collegia exiſtant,quibus non licet ex cauſa appellationis ſuum Regem adire ; ex quibus omnibus dicendum eſt, cum motivis proviſionis Regiæ,de qua agitur,nullo modo fuiſſe læſam præſentem Civitatem, neque iuribus illius in aliquo præiudicatum.Idcirco,& aliàs facto verbo in Regio Concilio,& ex illius deliberatione providet,inſtantiam nullitatum,aut ſimplicis querelæ,propoſitam per Subſyndicum Vrbis,cum iam dicta ſupplicatione per eum oblata die* 7.*prope lapſi Iunij,non procedere,neque de iure locum habere,& conſequenter repellendam fore,& eſſe,prout illam cum præſenti repellit,ſtando,& perſeverando in motivis dictæ proviſionis Regiæ,publicatæ die* 14. *Maij proximè præteriti, ac eandem, quatenus opus eſt, confirmando, & declarat pro debita forma,* privilegiorum *Regni, ac Regiarum epiſtolarum executione, iam dictarum cauſarum cognitionem ad ſolos Iuratos Vrbis,non tamen privativè, ſed cumulativè ad ſuam Excellentiam, & R. Audientiam pertinere, eſſeque nihilominus in prima inſtantia haud dubie dictis Iuratis dimittendam, & relinquendam, cum ſic expediat bono publico, & placeat ſuæ Regiæ Maieſtati;inſtantia verò primarum,ac ſecundarum appellationum, quarum cognitio,ratione ſuperioritatis, ac maioriæ,ad ſolum Dominum Regem pertinet, & ſuum Regium Concilium, & ad dictos Iuratos nequaquam ſpectare, ſed ad Regiam Audientiam evocari poſſe, non obſtantibus in contrarium prætenſis, & retinet acordium, quoad expenſarum condemnationem præſentis articuli, & intimetur.*

Bañatos Reg.
Vt. Vives. *Vt. Sent Iuan.*
Vt. Pellicer. *Vt. Monterde.*

In hac enim *deciſ.* apertiſſimè declaratur, cauſas ordi- 39
nationum officiorum,de quibus diſceptabatur,non privativè ad Iuratos, ſed cumulativè ad ſuam Excellentiã, & R.Audientiam pertinere.Et licet de epiſtolis, ſive reſcriptis Regijs ſuperius traditis mentionem facit, ideo eſt,quia plures, terminos confundendo, quæ diſpoſita ſunt circa ſtatuta ad rectam gubernationem pertinentia, inducere volunt ad ordinationes officiorum ; quod nequaquam procedit;nam diſtincta inter ſe ſunt, tam in condendo,quàm in effectu;eo quod ſtatuta diverſo iure tribuuntur ab Vrbis officialibus, nemper per *for.* 2. *in proœm.*& ordinationes officiorum,*ex d.privileg.* 17.*Ferd. II.& for.* 108.*de iuriſd.omn.iud.*Fiunt etiam à diverſis officialibus,cùm ſtatuta Vrbis conficiantur per Iuratos,& Concilium, ordinationes verò per Iuratos ſolos, vt in *dictis iuribus* patet.Quare diſpoſitum in vno genere, non extenditur ad aliud.Dum enim hæc deciſio loquitur de reſcriptis ſuperius traditis,limitativè ad cauſam, de qua agebatur diiudicat,vt reſpectu epiſtolæ anni 1561. dicitur, ibi:*Non negat quin iuriſdictio in ſimilibus cauſis pertineat quoque ad ſuam Excellẽtiam,& Regium Concilium.*Et

respectu epistolæ anni 1593. ibi : *Propter quam, quod sequitur de annona, & causis ad eam spectantibus, & non de alijs.* Et sic observat Senatus, nam me referente lata sententia fuit in gradu appellationis, in causa Singulariorum Vrbis, publicata per Vincentium Ferrera, die 7. Iunij 1653. reformando ordinationes concessas ab ipsis Iuratis. Et referente Nobili domino Don Antonio Ferrer, fuit restituta causa quædam iuris firmæ intentatæ per officium Funariorum, & Sandalariorum, in rebus pertinentibus ad statuta, & impositiones Vrbis (Regia provisione diei 24. Octobris eiusdem anni 1653. cuius causæ erat actuarius Pintor, & illius loco Torres, ex dispositis in dicta Regia epistola anni 1561.) quæ confirmantur ex sequentibus : nam quoad iura, & impositiones Vrbis, & earum iurisdictionem, adest alia Regia epistola, quæ est hæc.

Al Marques de Caracena, &c. Magnificos, y amados Consejeros, Regente la Cancelaria, y Doctores de la Real Audiencia.

40 EL REY,

Illustre Marques, Primo, mi Lugartiniente, y Capitan general, Nobles, Magnificos, y amados Consejeros, porque tengo entendido que al beneficio de essa Ciudad, y a la buena, y puntual administracion de sus imposiciones, y sisas importa, que essa Real Audiencia, ni otro Iuez alguno, se evoque las causas respectantes a las dichas sisas, y imposiciones, cuyo conocimiento es suyo, por fueros, privilegios, y actos de Corte de esse Reyno, y por cartas de los Serenissimos Reyes mis predecessores, y he sido advertido, que con ser esto assi, essa Real Audiencia no se abstiene de las dichas evocaciones, y que con vn nihil innovetur (*que entretiene las dichas causas muchos meses, y años*) *quedan estas suplantadas, y la Ciudad tan præjudicada, que quando sucede restituirsele, estan ya las deudas perdidas, porque se pleytea, ô tan embaraçadas, y en mal estado, que tiene mucho que hazer en cobrallas, ó se le pierden de todo punto, en grave daño del arrendamiẽto de las dichas sisas, pues por esto los arrendadores no ponen los derechos, en lo que les pondrian, si supiessen que ha de aver buena exaccion. Por ende atendiendo a lo mucho que la Ciudad ha menester ser ayudada de todas maneras, os encargo, y mando precisamente, que atento que el conocimiento de esse genero de causas, en primera instancia es de los credencieros de las sisas, y en segunda del administrador dellas, a quien puede recorrer el agraviador por via de apelacion, y deste alos Iurados en tercera, los quales con parecer de Abogados las declaran, y es de creer que administraran en ellas justicia con toda rectitud, de aqui adelante no hagais semejantes evocaciones, ni deis lugar a ellas, ni por via de,* recognoscat, *ni por otra alguna, pues (como lo ha mostrado la experiencia) solo sirven de retardar la execucion de los pleitos, sino que quando recorrieren los agraviados a essa Real Audiencia, los remitais a los dichos Iuezes, que demas de que esta es mi determinada voluntad, lo contrario seria en mucho agravio de la Ciudad, y en deservicio mio, y fio de vosotros que lo escusareis. Dat. en Madrid a 6. de Mayo de 1614.*

YO EL REY.

Vt. Roig Vicecanc.
Vt. Comes T. Gen. — *Vt. Don Ios. Bañatos Reg.*
Vt. D. Felip. Tallada Reg. — *Vt. Fontanet Reg.*
Vt. Martinez Boclin Reg. — *Vt. Perez Manrique Reg.*

Ortiz Secretar.

Est etiam alia Regia epistola, *dat. Matriti die 23. Maij* 1623. qua expresse confirmantur prædicta rescripta annorum 1561. & 1593. iubendo, vt in rebus annonæ servaretur forma cognoscendi causas, ex ingenti occasione, sine figura iudicij, vocatis Iuratis, vt in dicta epistola anni 1593. habetur. Adest etiam aliud rescriptum *dat. Matriti die* 18. *Ianuarij* 1600. quo approbantur procedimenta Iuratorum in taxandis pretijs rerum ad annonam pertinentium, iubendóque Regio Fisco, vt abstineat ab instantia criminali vltius Iuratos intentata, & ne amplius iudicialiter de hoc agatur. Quare certum remanet, in his tribus casibus ad Iuratos privativè iurisdictionem pertinere, modo, & forma in eisdem rescriptis contentis. Quæ omnia intelligenda sunt in his, versus quos Civitas habet fundatam intentionem iurisdictionis, vt bene declarat D. Leon *d. decis.* 147. *num.* 26. nam respectu aliorum cognitio pertinet ad Regiam Audientiam, vbi tradit simul cum decisione Senatus, confirmationem Supremi.

Sunt & alia plurima privilegia Ciuitati concessa à 41
Principibus nostris, partim in *corpore privilegiorum* contenta, partim specialiter, & novissimè impetrata: quorũ explicatio nostri instituti non est, quemadmodum nec pluralitatis administrationum, & officiorum institutorum ad eroganda iura, ad ipsam Vrbem pertinentia, quæ tot sunt, vt non sine ratione dubitetur, an ærarium Vrbis ex hoc vltra modum gravetur, ita vt in aliquibus 42
plus ferè impensæ, quàm vtilitatis capiat. Alius hanc provinciam subeat, nam me specialia vocant.

Consultò omisi mentionem de potestate mittendi 43
Legatum (vt vulgus infit) ad Dominum Regem, quam habere Officiales Vrbis intelligunt : quia requirit specialem explicationem. Et cum hæc quæstio non solum suscitari soleat ab ipsis Iuratis, sed à Deputatis Regni, quæ hîc dicenda sunt, omnes æqualiter tangunt, atque adeo ex illis ad illos facillimè illatio fiet. Impropriè Legati, seu *Embaxadores*, dicuntur, qui à Civitate, vel Provincia recognoscentibus Superiorem mittuntur, cum Legati non sint, nec ita appellari debeant, vt tradit latè Don Christophorus à Benavente, & Benavides *in docum. Legat. & Princip. c.* 4. Fontanell. *decis.* 241. *to.* 1. nam 44
hi propriè Deputati, Cõmissarij, vel Syndici sunt. Quando se offert casus tractandi aliquod negotium ingens cum Principe, solent istæ Vniversitates mittere Syndicum: Sed dubitatur, an id facere possint inconsulto Domino Prorege? & videtur, quòd non : ex dispositione 45
text. *in l. fin. C. de legat. lib.* 10. ibi: *Sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur.* Auth. *de mandat. Princip. §. sit tibi quoque, vers. si verò*, ibi: *Si verò cùm te non adierit venire ad hanc Regiam præsumpserit Civitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & responsum non dabimus.* Gloss. *in l. solent, §. Legatos, ff. de offic. Proconsul.* ex text. *in l. Imperator, ff. de appellat. cap. super quæstionem, §. porrò, de offic. Delegati*, docent Trentacinq. *cons.* 4. *n.* 4. *vol.* 1. Minander *in constitut. in aliquibus gloss. Comitum, vel Baronum, n.* 55. Ponte *de potestat. Proreg. tit.* 2. §. 7. *n.* 1. Surgen. *de Neapol. illustr. lib.* 1. *c.* 25. *n.* 21. Mastril. *decis.* 241. *num.* 3. Giurb. *cons.* 69. Carol. Tapia *decis.* 10. Berard. *in specul. visit. c.* 22. *n.* 56.

Et ratio ea est, nam cùm omnes communitates Regni subijciantur Proregi, qui loco Principis est; vt latè dixi *cap.* 2. §. 1. in re tam gravi, vt est adire ipsum Principem, non debent aliquid operari inconsulto Præside; quod rectè ordinatum est, tam in hoc Regno, quàm in cæteris Coronæ Aragonum; vt plurima Regia rescripta testantur, præsertim rescriptum, *die* 15. *Decembr.* 1652. & aliud *anni* 1653. Demum cum non liceat, nisi ex magna, & vrgentissima causa, in his legationibus pecunias publicas expendere, quantum fieri possit, impediri debent per Præsidem, & ipse intercedere cum Regia Maiestate, vt querelas Vrbis, & Regni benigniter audiat, ac super illas ius, & iustitiam ministrari iubeat. Quod frequentissimè intercedente Prorege à nostris Principibus impetratur. Aliquando enim eius conditionis est causa, vt necessaria sit legatio, seu Syndici missio, & vt hoc condignè per Præsidem provinciæ examinetur, necessarium fuit, vt eo inconsulto similes sumptus minimè fiant.

Nec huic rationi, & iuris dispositioni obstant *for.* 47
94. *Cur. anni* 1564. *for.* 58. *Curiar. anni* 1585. (qui de Generalitate loquuntur) & *for.* 60. *Cur. anni* 1604. (qui de Civitate loquitur) nam decreta horum fororum minimè obstant *in dict. for.* 94. sic se habet decretum: *Plau a sa Magestat ab que no se embien embaxades sino quant no es puixa escusar.* In precibus ipsius fori non agitur de licentia Proregis, sed de alijs solemnitatibus ad legationem, neque in decreto superioritas Præsidis limitatur, imò

tacitè

tacitè ei datur monitio, sive instructio ad eam concedendam, dum dicitur; *ab que no se embien embaxades sino quant no es puixa escusar.* Cognitio autem, an possit evitari legatio, pertinet ad Præsidem, & sic licentia eius non excluditur, imò includitur in hac dispositione. In dicto *foro* 58. sic se habet decretum: *Plau a sa Magestat que puguen fer embaxades en la forma queu supliquen, moderant la ajuda de costa a docents ducats: y que abans de partir hajen de acudir al Virrey, demanant lo remey sobre les coses que entenen fer embaxada: y no donant lo dins deu dies, puguen fer, y facen la embaxada, ys mana al Lochtinent general, que ara es, y per temps serà, que tot lo desus dit se infegueſca sens impedirlosho.* In hoc decreto traditur forma, qua Regnum adire debet Proregem, qui intra decem dies de remedio providere debet, sicque inconsulto Præside, nunquam legatio fieri potest; & quamquam preces contrarientur decreto, cum non repugnet *foris* quod in eo cavetur, ei standum est, vt dixi *cap.* 3. §. 1. *num.* 140. & adhuc si contra disposita in *foris* esset, quia cum Brachia acquieverint, decretum tenebit, vt dixi *ibid. n.* 141. *in for.* 60. decretã sic se habet: *Sa Magestat mana a son Lochtinent general*
48 *que en les ocasions iustes nols faça algun impediment.* Sicque in eo solum continetur præceptum, ne in casu quo iustè mittendus est Legatus, impediatur Civitas, & per consequens non limitatur auctoritas ipsius Proregis, neque concessum fuit Civitati, vt eo inconsulto Legatum mitteret; Domini enim Proreges huius Regni sunt in notoria possessione denegandi hanc facultatem, & impediendi, ne absque eorum licentia Syndici mittantur; & sic decisum fuit per Senatum, ex resolutione trium Au-
49 larum, die 25. Novembris 1632. vt tradit dominus Don Petrus Sanz *in suis observationibus lit. A, observ.* 24. Neque obstat doctrina Giurb. *dict. cons.* 69. *num.* 11. *vers. re tamen, & num.* 18. qua in contrarium definire hanc quæstionem videtur: nam vt subiungit *num.* 12. id immemoriali consuetudine vrbis Messanæ quæsitum ei est, quod ad alias Vrbes extendi nequit. Vlterius, nam id ipsum limitat *num.* 22. casu quo Prorex non potest providere, & licet possit, nolit, quod respectu Regni ita procedit apud nos, nam lapsis decem diebus, si remedium non concedatur, permissa est Syndici missio.

50 Et ne de observantia dubitetur, tria exemplaria referam. Primum Deputationis, sive Regni: nam cum Don Martinus de Rebolledo nominatus fuisset Syndicus, vt Regem Dominum adiret, ratione epistolæ incapacitatis ob senectutem, Don Iacobi Moncayo, qui Præfectus erat domus armorum, dominus Marchio de los Velez ipsum detinuit, & iussit Deputatis, ne illum mitterent, & ne impensas ad legationem solverent, sub pœna mille librarum, cui præcepto statim paruerunt. Idem ex deliberatione trium Aularum iussum fuit Iuratis (quod est secundum exemplar) die 27. Iulij 1633. qui Vincentium Gasque Generosum nominarunt Syndicum, ad Regem adeundum ratione similis negotij; & cùm hac facultate vtantur Proreges, prout bono publico expedire dignoscunt, casus evenit, vt licet legatio impedienda sit, nihilominus permittatur: sic se habuit legatio Don Francis. Ferrer Canonici anno 1653. sed cum eo observata dispositio dictæ Auten. *de mand. Princip. §. sit tibi quoque, vers. si vero,* quod est tertium exemplar.

51 Hucusque de privilegijs Vrbis in nostro *text.* confirmatis, spectantibus ad administrationem, & rectum regimen ipsius. Supereſt vt videamus, an contra Iuratos durante officio inquiri possit? & cum in decreto nil concedatur, sed concessa simpliciter confirmentur, aliunde quærendum est; de hoc agitur *in cap.* 18. *&* 19. *in extravag. de inquis. contr. els ofic. fol.* 3. & videndus est ad explicationem, Sesse *dict. cap.* 29. *num.* 33. *cum seqq.* Mastril. *de Magist. lib.* 6. *c.* 5. *per tot.* Fontanel. *decis.* 157. *n.* 6. *& seq.* Caballus *resol.* 76. plura per Novar. *in collect. ad prag. Neapol. prag.* 2. *de Syndic. offic. per tot. & tota illa rubric.* Capiblanco *de Baronibus, prag.* 5. *n.* 57. *cum seqq. tom.* 1.
52 Quoad materiam revelandi secreta videndi sunt Bellug. *rub.* 10. *n.* 5. & ibi Camil. Borrel. *in addit. lit. A,* adducti per Mastril. *de Magistr. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 116. Bobadill. *in polit. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 10. *& lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 52. *& lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 29. Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.* 24. *cap.* 6. *num.* 6. *& seq.* Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. lib.* 1. *quæst.* 1. *num.* 77. *& lib.* 2. *quæst.* 4. *num.* 30. apud quos plura ad rem. Sed nota, quod neque in *text.* id conceditur, neque aliun- 53
de concessum reperitur, quoad Superiorem, sicut nec impossibilitas iubendi scribæ, ne determinationes recipiat causa legitima existente, quæ in Principe, & Superiore semper præsumitur; sed hæc rarò, aut nunquam contingunt.

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

54 *Valentiæ Vrbis Rectores ius patronatus obtinent in aliquibus rebus.*
55 *Scholæ Valentinæ laudes.*
56 *Hispani prius quàm Græci literas colebant.*
P. Mariana dictum refellitur, ibid.
57 *Honos calami non vt triumphus militaris ex alienis spolijs ditatur.*
58 *Literæ fuerunt in Hispania à tempore Nini.*
59 *Tubalis adventus in Hispaniam innegabilis.*
60 *Sagas adduxit secum Tubal, qui Saguntum condiderunt.*
61 *Hispani ante adventum Phœnicum in tranquillo otio vivebant Philosophiam colendo.*
62 *Saguntina schola Philosophiæ ab initio floruit.*
63 *Gasparis Escolano locus explicatur.*
64 *Exterarum gentium tyrannide literæ armis cessere.*
65 *Gothorum tempore literæ quæ in Hispania.*
66 *Agarenorum tempore Philosophia, & Medicina in Hispania cultæ.*
67 *Agarenorum tempore schola celebris in vrbe Cordubæ.*
Reges Cordubæ insignes in arte medendi, ibid.
68 *Literarum antiquitates remissivè.*
69 *Lectio Theologiæ Valentiæ instituta debellato Regno.*
70 *S. Vincentius Ferrer. Theologiam professus fuit in Vrbe per sex annos.*
71 *S. Vincentius Ferrer. constructionem Lycei Valentini; instituit atque suscitavit.*
Academia publica instituta Valentiæ anno 1500. *ibid.*
72 *Capitulum Almæ Sedis non est protector Vniversitatis.*
73 *Cancellarius Vniversitatis quis.*
Statuta Vniversitatis à quibus fiant, ibid. & n. 76.
74 *Conservatores Scholæ Valentinæ auctoritate Pontificia, qui?*
75 *Vniversitas Valentina per Vrbis Rectores condita.*
77 *Rectores Vrbis Academiam administrant, & quomodo.*
78 *Vniversitatis Valentinæ filij insignis doctrinæ remissivè.*
79 *S. Dominicus Patriarcha in hac Valentina Vrbe literis operam dedit.*
S. Antonini de Florencia locus expenditur. ibid.
80 *Gasparis Escolano traditum circa hæc examinatur.*
Valentia post mortem S. Dominici ab infidelium manibus vindicata ibid.
81 *Palentiæ S. Dominicus literas didicisse videtur.*
82 *Palentiæ Vniversitas constructa anno* 1209.
S. Dominicus Ordinem fundavit anno 1205. *ibid.*
83 *Valentiæ literis operam dedisse S. Dominicum est certius & ratio traditur.*
84 *Christiani cum Mauris commercium habebant.*
85 *Literarum habitacula fuerunt Monasteria vsque ad annum* 1200.
86 *Valentiæ tempore Maurorum conservabatur Ecclesia cum Monasterio Monachorum Ordinis sancti Basilij.*
87 *Monachi D. Basilij continuarunt â clade vniversæ Hispaniæ vsque ad Vrbis expugnationem; & recuperationem; & per plures annos sequentes.*
88 *Huic Cœnobio missum fuisse Divum Dominitum verisimile est.*
89 *S. Antoninum tanquam scribentem de re propria sine magno fundamento scripsisse non est credendum.*

90 *Valentina vniuersitas in omni scientiarum genere floret.*
91 *Præpositurarum origo.*
Præposituræ vndecim suppressæ, ibid.
92 *Præpositura mensis Februarij sola remanens suppressa fuit à Summo Pontifice Sixto V.*
93 *Proventus Præposituræ, Februarij applicati Academiæ concesso iure patronatus Vrbis Rectoribus.*
94 *Præposituræ decem & octo institutæ, vt totidem Cathedræ Theologiæ, & iurium moderarentur.*
Episcopi Oriolensis Don Ludovici Crespi doctrina perpenditur, ibid.
95 *Præposituræ ad decem redactæ.*
96 *Præpositorum nomina.*
97 *Præpositorum præeminentiæ.*
98 *Cathedræ in Academia omnium scientiarum institutæ.*
99 *Rector Academiæ ex Canonicis, & dignitatibus desumitur.*
100 *De Rectoris officio Doctores qui tractent.*
101 *Privilegia Scholasticorum remissivè.*
102 *Gradus, & honores scientiarum indignis conferri nequeunt.*
103 *Gradus facultatum non sunt propriè honores, sed honorum insignia.*
104 *Honores literarum tribuuntur adinstar athletarum.*
105 *Graduum origo Divo Augusto tribuitur.*
106 *Doctores bullati non sunt verè Doctores.*
107 *Doctoribus res magni momenti concreduntur.*
108 *Gradum conferre indigno lethale peccatum est.*
109 *Scholaris indignus gradum petens peccat mortaliter.*
110 *An ex spe, quòd post promotionem maius studium adhibere potest, quis ad gradum iustè admittatur.*
111 *Magistri Artium indigni creari non possunt.*
112 *Depositio semel facto, nemò ferè à gradus insignibus excluditur; quod nocivum est.*
113 *Professores scientiarum non debent Cathedras per substitutos moderari.*
114 *Ad Cathedram moderandam eligitur industria, & aptitudo personæ.*
115 *Per labores, vigilias, & studia ad moderandas Cathedras ascenditur.*
116 *Quòd substituti admittantur illicitum est, tam quoad substituentes, quàm quoad ipsos Vrbis Rectores tolerantes.*
117 *Qualitates substituti exarantur.*
118 *Discordiæ inter Professores scientiarum nocivæ.*
119 *Virtutes excolendæ in Academijs.*
120 *Iuventus in Academia instruenda, à voluptatibus arcenda est.*
121 *Inventuti maius periculum infertur à voluptatibus, quàm ab hostibus armatis.*
122 *Iuvenes dum mala cernunt, admonentur quid facere possint.*
123 *Spectaculorum domus procul ab Academia esse debet.*
124 *Hospitalis generalis institutio, & constructio traduntur.*
125 *Hospitalitas propriè quid sit.*
126 *Hospitalitas propriè exercetur in Hispitio* de Enconill, *sive* de Menaguerri.
127 *Hospitis ab hoste differentia apud Romanos.*
128 *Hospitale generale Valentinum propriè Nosocomium est.*
129 *Hospitale dicitur ex communi vsu loquendi Hispanorum, locus destinatus ad curandos ægrotos, vel languentes.*
130 *Pauperum agrotantium cura gratissima Deo.*
131 *Nosocomij Valentini institutio apud nos.*
132 *Frater Iofredus de Gilabert Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede, sanctimonia opinatione clarus, huius pij operis promotor.*
133 *Laurentius Salon Civis Valentinus, alijs novem Civibus adhibitis, ex proprijs Nosocomium insanorum construxit.*
134 *Huius Noscomij principium anno* 1409.
135 *Tempore huius institutionis regnabat apud nos Dominus Rex Martinus.*
136 *B. Mariæ* de los Desamparados *simulachrum non virtute Regij privilegij Alfonsi factum.*
137 *Anno* 1410. *mense Octobris non aderat Rex nostræ Coronæ, sed interregnum, quod incœpit die* 31. *Maj* 1410. *& duravit vsque ad* 25. *Iunij* 1412.
138 *Simulachri institutio, sive principium prorsus ignoratur.*
139 *Simulachri ipsius qualitates aliquid supernaturale innuunt.*
140 *Simulachri communis traditio.*
141 *Innocentium hospitium quomodo administrabatur.*
142 *Nosocomij generalis initium.*
143 *Sententia arbitralis lata anno* 1512.
144 *Administratio Nosocomij generalis.*
145 *Nosocomij generalis confirmatio Apostolica.*
146 *Nosocomij generalis mira dispositio.*
147 *Lepra laborantes extra Vrbem in hospitio Divi Lazari curantur.*
148 *Nosocomia alia in Vrbe.*
149 *Domus pœnitentiæ, ad fœminas inhonestæ vitæ conversas recipiendas, sub patronatu Vrbis miraculosa constructio.*
150 *Venerabilis fratris Francisci pueri Iesu promissio de peste Vrbem non ingredienda.*
151 *Domus hæc sub invocatione Divi Gregorij Magni fundata, duplici receptaculo continetur, vno ad approbationem, alio ad Moniales Ordinis S. Augustini ex ipsis fœminis iam probatis.*
152 Privilegium 117. Reg. Petri II. *de domo pœnitentiæ loquitur.*
153 *Domus pœnitentiæ institutio iuxta scripta per Escolano.*
154 *Domus pœnitentiæ non est illa, ex qua fundatum fuit Cœnobium Divi Gregorij, sed Divæ Vrsulæ, & sanctarum Virginum.*
155 Privil. 3. Reg. Alfonsi III. *loquitur de hac domo.*
156 *Domus pœnitentiæ ad recipiendas fœminas honestæ conditionis fragilitate decepta instituta.*
157 *Domus* de les Repenedides *ad fœminas quæstuarias, ad virtutem conversas instituta fuit.*
158 *Dubium quoddam suscitatur.*
159 *Voluntas Dei conditionata esse potest.*
160 *Decretum Dei conditionatum fuit.*
161 *Conditionis defectus.*

EXplicata iam *superiori sectione* potestate, & iurisdictione Iuratorum Vrbis, ab ipsis quodammodo repræsentatæ; nunc enodanda veniunt aliqua ex iure patronatus ipsius Vrbis defluentia: quarum rerum explicatio licet de materia iurisdictionali omnino non sit, ad rectum regimen illius clarissimè spectat. Hæc tendunt ad opera misericordiæ exercenda, ad quæ Vrbs velut mater incolarum teneri est compertum, nam in Republica Catholica, vt est nostra, ea ex præcipuis curis esse debet. 54

Primum, & præcipuum, ni fallor, ius patronatus ad Vrbem pertinens, est Lycei Valentini, tot laudibus decorandi, ac decorati, tot Provincijs orbis celeberrimi, atque tot viris præclarissimis in omni scientiarum genere peritis præclari. Ipsius origo superficialiter inspecta recens videtur: at antiquitatis arcanis evolutis facilè percipi poterit, ante Græcorum gloriam conceptum, licet multò post, ea forma, quam nunc obtinet, partum. Hispanos primævos sapientiæ studia abhorrentes habuit Mariana, *lib.* 1. *de reb. Hispaniæ, cap.* 6. *in princip.* ratus, historici palmam assecuturum, dum indecorè de cunctis loqueretur. Honos calami non vt triumphus militaris adornatur, alieni spolij trophæa erigendo, sed propriæ eruditionis gloria modestè adquisita; nam literaria victoria non paritur ex aliena deiectione, sicut ex propria sublimitate. Fabulosos Reges Hispaniæ nuncupat omnes à Tubale vsque ad Aragantonium, quando tot, tantique viri suis dictis, aliorumque auctoritatibus plusquam probabiliter tradidêre, vt ex nostro Iosepho Vincentio del Olmo *in Lithologia capit.* 1. dixi *cap.* 1. §. 1. *n.* 2. qui plures id ipsum comprobantes contra placitum Marianæ compilat, quibus addendus Hieronymus Zevallos *in tract. de cognit. per viam violent. par.* 1. *gloss.* 18. 55 56 57

gloss. 18. *n.* 13. & Volaterranus *in Geograph. lib.* 2. *de Hispanor. gestis.*

58 Quoad Philosophiæ, & literarum studia, idem dicendum est; nam Ioannes Annius Viterbiensis, ex Berosо *in libel. Xenophontis de æquivocis*, ait: *Quòd autem circa initium Nini fuerint literæ, atque leges, non solum Hispanis, verùm etiam Gallis, & Germanis, auctor est Berosus, quem commentaturi in hoc volumine sumus. Is in quinto antiquitatum sic dicit: Anno quinto Nini, literis, & legibus Germanos format Thuyscongigas, Celtas verò Samotes, & Celtiberos Tubal. Cui argumento est in Betica Vrbs vetustissima, adhuc dicta Tubal, & à posteris Dubal, vt profertur in Pomponio Mela in descriptione Betica. Ergo liberi, Samotei, & Thuyscones patres literarum, & Philosophiæ inveniuntur ante Græcos, plusquam mille annis, vt Aristoteles, & Zenon verè asserunt, & non Græci.* Quæ quidem firmat ferè eisdem verbis *in comm. lib.* 5. *antiquitat. Berosi, & de primis tempor. cap.* 4. Cuius quidem Tubalis adven-
59 tum negare non audet Mariana *lib.* 1. *cap.* 1. *&* 7. Comprobant præter Berosum, & Annium Iosephus *Antiquit. lib.* 1. *cap.* 7. Naucler. *in Chronol. volum.* 1. *generat.* 15. Divus Isidorus ab eo relatus, Volaterranus *vbi prox.* Divus Hieronym. *in quæst. Hebr. super Genes.* Iacobus Midenderpius *de Academ. orbis, lib.* 3. *c. de Hispania, §. literas verò*, alijs relatis noster Escolano *lib.* 1. *histor. Valent. cap.* 1. & eruditus Fr. Francisc. Diago *Annalium Valentiæ lib.* 1. *c.* 1. Sagas secum in Hispaniam adduxisse
60 Tubalem, omnes ferè Historici superiùs relati tradunt, qui per Pyrænæos ingrediendo ex eis vetussimam vrbem Saguntum condidit; quod neque negat Mariana *cap.* 7. Hispani illi Philosophiæ studio vacabant, vt eleganter describit noster eruditissimus Ioan. Ludovicus Vives omni terrarum orbi notus, *in comm. lib.* 8. *de Ci-*
61 *vitat. Dei S. Augustini, capit.* 9. ibi: *In ea terra antequam auri, argentique venæ reperirentur, & bulla sunt perpauca gesta, & multi Philosophici, & populi sanctissimis moribus vixere securi, quietique singuli populi à Magistratu annuo regebantur, viris præstantissimis eruditione, & probitate: æquo, & bono transigebantur res, non legum numero: etsi scriptæ aliquæ dicuntur, præcipuè apud Turdetanos, magna vetustate temporis: lites controversiæque inter Cives prope nullæ. Et omnes, si quæ erant, de æmulatione virtutis, de natura deorum, de ratione naturæ, de moribus probis, eruditi homines statis diebus publicè differebant, vt fœminæ quoque*
62 *interessent.* Ex quibus (quantumvis *Annij*, & *Berosi* scripta impugnentur) exploratum apparet, in hoc Regno ante Græcos Philosophiam cognitam, & meditatam fuisse. Auctor huius scientiæ *Tubal* constituitur, qui ex *Sagis* Vrbem *Saguntum* condidit: in ea, studia literarum floruisse concluditur clarè: nam vrbs celeberrima fuit eo tempore, ob quod Sedes literarum in ea figenda erat, & legum, præceptorumque divinorum oraculum.
63 Quo pacto intelligendum arbitror, quod scripserat Escolano *lib.* 5. *histor. cap.* 22. *num.* 3. dum dixit, ante Christum natum, Academiam celeberrimam in hac Vrbe adfuisse: nam explicandum est de Seguntina Vrbe, cum Valentia à Rege Romo condita censeatur, qui vigesimus à Tubale fuit.

64 Exterarum gentium adventu Hispanorum transquillitas debellata fuit, atque Minerva in Palladem translata; literæ armis cessere, sed nunquam ingenia maxima, quibus à natura dotantur amiserunt. Pace à Romanis parta, reviviscere bonæ artes cœperunt (imò inter strepitus belli Quintus Sertorius Gymnasium Hoscæ construxit, vt dicebamus *cap.* 1. §. 1. *num.* 6. Ant. August. *in lib. de las medallas*, & Franciscus de Ainça *in lib. histor. Hoscæ* 5. *cap.* 1. Don Acatius Ripoll *regalia. cap.* 48 *n.* 15. *& seqq.*) sed Gothorum, & Agarenorum tyrannide ite-
65 rum periere, vt testatur Meddenderp. *vbi proxim.* At Athalaricus Gothorum Rex I. Academias restituit, vt ex Cassiodoro *lib.* 9. *epist.* 21. tradit Iustus Lipsius *in Lovanium, lib.* 3. *cap.* 7. *ad fin.* Demum Hispanica virtute, barbarie illa Sarracenorum victa, ad Philosophiæ naturalis eminentiam eos traduxit, ita vt Avicenna Sarra-
66 cenorum Rex Cordubæ, libros doctissimos de Medicinæ scientia conscripserit, vt meminit Tiraquellus *de Nobilitate, cap.* 31. *num.* 142. In eadem Vrbe Cordubensi, quæ Agarenorum Regum sedes permansit, constructa fuit schola celebratissima illius artis, vt testatur Medenderp *d. lib.* 3. *cap. de Hispania, ad fin.* adeo, vt Reges celebriores illius facultatis Doctores essent. Abderra- 67
manus Rex ita sapientia claruit anno 956. vt Sanctius, cognomento Crassus, Legionis Rex ad ipsum profectus, sanatus ab ipso fuerit, Tiraquel. *ibid. numer.* 147. Mariana *de rebus Hispaniæ, lib.* 8. *cap.* 7. In astrorum facultate idem evenisse est compertum, vt patet ex libris compilatis per Alboacen Ali, filium Abenragel, Almanzor, & alios, de quibus passim per Auctores Astronomiæ iudiciariæ. Plura de literarum antiquitate tra- 68
dunt Iustus Lipsius *in Lovanium, dict. lib.* 3. *c.* 6. *cum seqq.* Higin. 2. *par. q.* 11. *n.* 22. Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.* 18. *c.* 2. *per tot.* Christophor. Besoldus *politicor. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 31. *& seqq.* Medenderp. *de Academijs orbis, per tot.* Adamus Cotzen *politicor. lib.* 4. *c.* 13. *cum seqq.* Don Alfons. Escobar (qui pauca, & breviter) *de iurisd. Scholasticor. in proœm.*

Regno nostro ab infidelium manibus vindicato à 69
Rege invictissimo Iacobo I. statim cura de Theologia sacra edocenda, viscera Præsulum, & Canonicorum almæ Sedis commovit: post decem ab expugnatione annos in eadem Sede Cathedra Theologiæ instituta, atque dotata fuit, quam moderandam Ordini Prædicatorum ab initio tradiderunt, vt scripsit P. Diago *in Chronic. Ordin. Provin. Aragon. lib.* 1. *cap.* 21. & dum memorat Lectores ipsius, sanctum Vincentium Ferrerium in ea Theologiam publicè docuisse per sexennium testatur. Hoc enim continuatum fuit vsque ad annum 70
1444. sed tunc temporis facta fuit constitutio in eadem Sede, per quam cautum reperitur, quòd lectio Theologiæ concedatur Canonico eiusdem, dum idoneus adsit, vel Beneficiato habili, vt apparet ex *constit. fol.* 87. quæ memorantur ab Escolano *d. lib.* 5. *cap.* 22. *num.* 4. at ab anno 1408. ex eiusdem D. Vincentij Ferrerij consilio Vrbis Rectores de instituenda publica Academia tracta- 71
runt, & anno 1411. opus aggressi fuerunt, sed nequaquam confirmata fuit vsque ad tempora Alexandri VI. Pont. qui cum bulla *dat. Romæ* 10. *Kal. Februarij* 1500. Academiam publicam constituit illam scholam ab Vrbis Rectoribus erectam, & Ferdinandus II. id ipsum confirmavit, vt constat *ex privil.* 20. *cum duob. seqq. eiusd. Reg.* quorum duo priora continent bullas illius summi Pontificis erectionis, & conservationis, concedendo omnia privilegia indulta Academijs Parisiensi, Lovaniensi, & Salmanticensi, quod non ad iurisdictionem Rectoris extensum vnquam fuit, nam Ordinarius Ecclesiasticus cognoscit de Clericis, atque Iudices laici de laicis. Meminit de hac confirmatione Escolano *d. c.* 22. *n.* 5. licet eam perperam ponat anno 1490.

Huius Gymnasij protectorem destinatum à summo 72
Antistite fuisse Capitulum almæ Sedis, testatur idem Escolano *num.* 6. sed fallitur; nam in bulla minimè reperitur similis dispositio: in ea enim Cancellarius Academiæ nominatur Præsul Valentinus (de cuius officio latè per Don Alfonsum de Escobar *de iurisdiction. Scholasticor. cap.* 30. *per tot.* & Rectori conceditur facultas faciendi statuta, vocatis aliquibus Canonicis ex literatis Ecclesiæ; ex quo minimè etiam resultat protectionis destinatio, aut patronatus ius ad favorem Capituli. 73
In bulla conservatoria contenta in *dicto privilegio* 21. Conservatores eliguntur Archidiaconus, Decanus, & 74
Præcentor eiusdem Sedis, qui si Canonicatum non obtinent, non sunt de Capitulo, & sic nec adhuc protectio per viam conservatoriæ tributa Capitulo fuit. Ex ipsis Bullis, & privilegio Regio clarissimè apparet, Academiam constructam fuisse impensis publicis Vrbis, at- 75
que per ipsius Rectores, sibique concessionem factam, & sic ius patronatus ad Vrbem spectare clarissimè. *Cap. filijs*, 16. *quæst.* 7. *Cap. nobis, de iur. patronat.* Tridentin. *sess.* 25. *cap.* 9. *de reformat*, cum pluribus congestis per Barbosam *in collectan. ad hos textus*, Pater Sanchez *consilior.*

76 *filior. moralium, cap.*3. *dub.*48. *num.*3. pluribus Lotterius *de re beneficiar. lib.* 2. *quæst.* 7. *num.* 4. qui alios laudat: quare per Iuratos, Rationalem, Syndicum, quatuor Vrbis Advocatos ordinarios, atque Secretarium ipsius administratur quoad omnia, vt scripsit Pater Mandariaga *de Senat. & Princip. cap.*4. §. *Tiene esta Vniversidad* dempta constitutionum promulgatione, nam ipsi cum Rectore, Cancellario, duobusque Canonicis ex li-
77 teratis, qui omnes clausstrum quoad hæc constituunt, statuta conficere possunt, quoties necessitas postulat, de quo latè per Don Alfons. de Escobar *vbi supra, c.*23. *per tot.* & hoc in casu ita ipsis concessum est, vt solum causa recursus Superiori Regio reservetur, vt ex *c.* 264. *actor. Brach. Regal. anni* 1626. alibi dixi: in rebus verò exiguis vni ex Iuratis committitur administratio Academiæ, vt P. Mandariaga *vbi prox.* dixit.

78 Huius inclytæ academiæ filij fœliciſſimi plurimi fuere conspicui viri in omnium scientiarum genere, quorum non paucos referunt Escolano *d. lib.*5. *c.*23. & dominus Morlà *in proœm. empor.* & vt Iosephus del Olmo tradit *in Litholog. c.* 18. *ad fin.* Hieronymus Martinez de la Vega Nosocomij generalis Vicarius perpetuus, Poëta celebris, Theologus consummatus, atque bibliotheca eximiæ curiositatis, & copiæ insignis, omnium Valentinorum doctrina præstantium elogia compilat. S. Antonius de Florētia *in Chronic. lib.*3. *tit.*23. *c.*4. scripsit
79 sanctum Dominicum Patriarcham in hac Vrbe liberalibus artibus operam navasse, his verbis: *Puerilibus autem annis innocenter transcursis, missus est Valentiam, vt sibi liberalium artium comparet studij exercitatione peritiam: ibi enim tunc temporis florebat studium, tam multitudine numerosa scholarium, quàm studiosa perfectione Doctorum.* Quæ confirmantur ex traditis per Volaterranum *in anthropologia lib.* 1. *de Dominico, & eius Ordine.* & Medenderp. *dict. lib.* 3. *capit. de Hispania*, §. *Valentina.*

80 Noster Gaspar Escolano, sancti Antonini auctoritate minimè visa, Volaterrini traditionem impugnat *d. c.*22. *n.*4. eo quòd Divus Dominicus decessit anno 1221. & sic antequam Valentia à faucibus Agarenorum eriperetur, nam hoc subsecutum fuit anno 1238. vt *cap.* 1. §. 1. dixi; & asserit hoc lapsui typorum tribuendum, eo quòd suo iudicio *Palentiæ* dicere debuit, non *Valentiæ*, sicque lapsus in vna tantum litera consistit. Sed hoc apertè convincitur ex auctoritate *Divi Antonini*, cui lapsum etiam tribuere turpissimum esset, aientis, puerilibus annis innocenter transcursis Valentiam missum
81 fuisse: divus enim Dominicus natus fuit, teste Baronio *tom.*12. *Annal. anno* 1170. sicque ab anno 1180. vtplurimum vsque ad annum 1190. mittendus erat Valentiam, vel Palentiam, sed Academia Palentina non fuit constructa vsque ad annum 1209. per Alfonsum IX. vt
82 Mariana testatur *lib.* 11. *cap.* 22. *ad finem*, quo tempore iam fundaverat Ordinem Prædicatorum, nam ab anno 1203. de ea fundanda tractaverat, vt in *Chronica ipsius Ordinis*, quæ habetur inter constitutiones eiusdem, editas Romæ anno 1566. clarè dicitur, & auctoritate Pontificia accedente, fundata fuit anno eodem 1209. vt Turselinus *in epit. historiar. lib.*8. *ad fin.* tradit, seu veriùs anno 1205. vt pluribus eiusdem Ordinis historicis probat Barbos. *in collect. decis. Apostolicar.* 372. *num.*2. igitur impossibile est, quòd ad Academiam Palentinam missus fuisset: sicut pariter, quòd de ea loquuti fuissent præfati Auctores.

83 Quid ergo dicendum? nam anceps quæstio, & difficilis est. Sed ego lapsum non inducerem, nec sine necessitate, ac tam debili fundamento, cuius inverisimilitudo facilè comprobata manet, charissimæ patriæ gloriam negarem resultantem ex instructione istius magni Patriarchæ, vndique celeberrimi: & licet vrgeat difficultas eo quòd Sarracenorum tempore minimè mittendus videbatur ad Vrbem per ipsos dominatam, de qua non legitur Scholam tunc temporis constructam fuisse (omissa additione Volaterrani, & Midenderpij, qui non tantum de liberalibus artibus, sed de Theologia loquuti fuere, & retenta traditione Divi Antonini, qui de Philosophia tantum loquitur) ad hanc discendum 84
impossibile non est Valentiam missum fuisse, Christiani enim tunc temporis commercium cum Agarenis habere solebant, vt passim in historijs reperitur, & inter ipsos Sarracenos Philosophiæ, & Physicæ studium magnopere florebat, vt dixi *num. 66. & seqq.* & verisimilius est, quod ita se habeat, quàm quòd Doctores præ- 85
dicti commentitiè Valentiam missum asserrent, aut Palentiam, antequam Schola erigeretur. Sed quod certius puto est, quòd cum certum sit ex Midenderpio, Escolano, & alijs superius relatis, *vbi proxim.* Hieronymo Prateyo *de Monasterijs*, *pag.* 14. Besoldo *dict. cap.* 12. *num.*31. *vers.*2. & signanter P. Adamo Gotzen *politicor. dict. lib.*4. *cap.*14. §.3. *& 4. ad fin.* Monestaria fuisse sola literarum domicilia vsque ad annum 1200. (nec dissentit Petrus Gregor. Tolos. *dict. lib.*18. *cap.*6. *num.*5. *& 6.*)
cum in Valentina Vrbe remansisset Cœnobium Mona- 86
chorum sancti Basilij, sub invocatione sacrosancti Sepulchri Domini nostri Iesu Christi, vt ex Marmol. & Beuter, probant Escolano *lib.*2. *c.*15. *n.*8. P. Diago *lib.*6. *Annal. c.*3. *ad fin.* cuius Ecclesia hodie titulo Parochiali conservatur, sub invocatione Divi Bartholomæi, & in ea Sepulchri simulachrum vetustissimum plurimis gratijs,
& indulgentijs à summis Antistitibus ditatum, reman- 87
serunt etiam Monachi ad instruendos fideles *Mixtiarabes* nuncupatos, vsque dum Vrbs fuit à Iacobo Rege recuperata, & postea per plures annos ipsam ædem coluerunt, ita vt quarto post expugnationem erecta fuit in Parochialem Ecclesiam anno 1242. & Prior illius Cœnobij erat Rector, & assignati fuerunt illi Parochiani, & districtus, & hodie permanent plura beneficia, quæ tempore institutionis fuerunt Regularium Clericorum, sive ab ipsis Monachis possessa; sed postea tempore labente, fuerunt cum Ecclesia ipsa secularizata: verisimile enim est ad hoc Cœnobium missum fuisse Beatum Dominicum, vt liberales artes perdiscceret, sicut 88
Sanctus Antoninus scribit; cuius auctoritas magni momenti mihi, & omnibus est; signanter animadverso, quòd cum sit ex ipso Ordine Prædicatorum, & ex primitivis filijs eiusdem Divi Dominici, credendum est in 89
rebus proprijs instructum fuisse sufficienter, & scripsisse magno cum fundamento; quod sufficit ad hoc, vt in rebus illius ævi antiqui, quarum memoriam exactam non habemus, standum sit dictis sanctissimi viri Antonini, & aliorum, qui id ipsum firmarunt. Accedat his quædam propria consideratio, Divus Dominicus missus in mundum fuit, vt Fidem Catholicam tueretur, sancti nunquam ingrati evadunt; illius Ordini debetur prima Theologiæ institutio in Vrbe, vt dixi *num.* 69. Sancti Vincentij eius filij consilio nostra Academia instituta fuit: id enim debemus gratitudini ipsius, nam cum in hac Vrbe literas perdidicisset, manifestè demonstravit memoriam impetrando à Deo optimo, & maximo, quòd medijs filijs ipsius literarum studia in Vrbe suscitarentur. Quod dictum sit sub correctione S. Matris Ecclesiæ, quę in lectionibus officij eiusdem, Palentiam missum esse recitat.

Academia nostra sic condita, & efformata in omni 90
scientiarum genere ab initio claruit, vt testantur Possevinus *in Bibliotheca selecta.* Matamoros *in lib. viror. Doctor. Hispan.* Midenderp. *de Acad. Orbis, lib.* 3. *cap. de Hispania*, §. *Valentina*, Camillus Borrell. *de præstant. Reg. Cathol. c.*40. Adamus Gorzen *politicor. d. lib.*4. *c.*3. §.5. Escolan. *d. lib.*5. *c.*22. *n.*6. *& c.*23. *per tot.* P. Mandariaga *de Senat. & Prin. d. c.*4. Sed quod amplius Academiam nostram illustravit, fuit Præposiurarum erectio, dum annexæ creatæ fuerunt totidem Cathedris: quæ quia scitu digna, tradenda sunt.

Ab initio duodecim Præposituræ fuerunt in alma 91
Sede, quarum vnaquæque de proventibus ipsius per mensem sibi destinatum curabat, vt ex libro constitutionum almæ Sedis apparet. Sed vndecim Præposituris suppressis auctoritate Pontificia, & illarum provētibus Capitulo applicatis, tēpore quo Ecclesiam nostrā gubernabat

bat Beatus Thomas à Villanova, Præpositura mensis Februarij sola remansit. Hanc summus Pontifex Sixtus V. cum bulla *dat. Romæ apud S. Petrum 3. Kalendas Novembris anni* 1585. (quæ habetur apud Lapertium Cherubin. *tom. 2. Bullarij, pag.* 498. suppressa etiam fuit, & eius proventus applicati Academiæ Valentinæ, concesso iure patronatus vrbicanis Rectoribus, hoc pacto quòd decem & octo Præposituræ in alma Sede de novo creatæ fuerunt, vt Doctores per concursum prævio rigoroso examine eas obtinentes totidem Cathedras in eadem Academia moderarentur, sex ad vnam quamque facultatem, nempe Theologiam, & Iura Pontificium, & Cæsareum. Hæc & cætera ad materiam pertinentia compilavit eruditè Silvius Cipres de Povar. *in tract. de orig. & progres. Præposit. edit. Romæ, anno* 1641. Solvam nè anagrammatis arcanum? vt nostrates percipiant minimè, nam vt dixit Poëta.

Sic opus auctorem, prædicat auctor opus.

Pro exteris liceat, Illustrissimus Don Ludovicus Crespi, & Borja, olim Præpositus, S. Theologiæ Primarius Professor, ac Muriveteris Archidiaconus dignissimus, postea verò Episcopus Orcelensis ac Placentinus meritissimus, auctor est, cuius doctrina, nobilitas, atque morum integritas per se notæ sunt: scripta enim ipsius proferunt, quod modestia silere cupit: at pia illius devotio, fervens ipsius affectus immaculatæ Conceptionis Deiparæ silentium dimisit, tractatum doctissimum de proximitate definitionis edendo, anno 1653. Quod ad doctrinam spectat ex his colligi potest: quod ad virtutem, ex institutione Congregationis Divi Philippi Nerij, thesauro ab ipso à Curia Romana ad nostram Vrbem advecto, vt mores Valentinorum corrigerentur; quia qualiter obtentus sit, fama ipsa personat.

Sed ad institutum redeamus. Noviter ex concessione Innocentij Decimi cum bulla *die* 29. *Ianuarij* 1650. decem & octo Præposituræ ad decem redactæ sunt, quinque ad sacram Theologiam edocendam, & quinque ad iura prædicta profitenda. Hæc obtinent viri gravissimi, quorum nomina, vt in albo scribantur, tradere non abs re erit.

Doctor Eusebius Falco Præpositus Decanus, Iuris Canonici Primarius Professor, Canonicus Almæ sedis, ac Regius competentiarum Cancellarius.

Doctor Ioannes Chrysostomus Royo & Castelui, Primarius Sacræ Theologiæ Scholasticæ Professor.

Doctor Ysidorus Segura, Primarius Iuris Cæsarei Professor, Archidiaconus Saguntinus in eadem alma Sede.

Doctor Don Antonius Ferrer & Milan, Vespertinus eiusdem iuris Antecessor.

Doctor Michael Vilar, Primarius Sacræ Paginæ Expositor.

Doctor Vincentius Martinez de la Ruga, Vespertinus Sacræ Theologiæ scholasticæ Professor.

Doctor Iacobus Lloса, Vespertinus Sacræ Paginæ Expositor.

Doctor Antonius Prats, Moralis Theologiæ Professor.

Doctor Franciscus Guelda, Digesti veteris Cathedram obtinens.

Hi, vt dixi, habent annexam Cathedram Præbendis, sive Præposituris almæ Sedis, quæ adinstar dignitatum reputantur, vtuntur enim habitu Canonicali, & in omnibus (demptis actis capitularibus) præeminentia Canonicis coæquantur, & noviter diffinitum est, ex decreto S. Congregationis Cardinalium, *diei* 1. *Aprilis* 1651. quòd nominari possint *Iudices synodales*, quod ex Tridentino *sess.* 25. *cap.* 10. *de reform.* cum traditis per Barbosam *in collect. ibid.* solis obtinentibus dignitatem concessum est. Cedant hæc aliqualiter in felicem, sed deploratam valde recordationem charissimi fratris Doctoris Hermenegildi Matheu & Sanz, qui anno 24. ætatis Parochialem Villanovæ Castillionis per concursum obtinuit, & anno 25. ad Præposituram sacræ Paginæ Vespertinæ Cathedræ annexam ingenti plausu fuit promotus, huius literatissimi cœtus conscriptione condecoratus: sed ah! morbo epidemiali præventus in eadem Villa ad æthera volavit die 21. Iunij anni 1648.

Præter Præpositos, sunt in Academia nostra earundem scientiarum aliæ plures Cathedræ institutæ, Medicinæ etiam, cuius artis Professores toto orbe celebertimi sunt, Philosophiæ, tam moralis, quàm naturalis, & rationalis, vt minimè ab alijs superari possint, quas Viri doctissimi moderantur. Rhetoricæ, Prosodiæ, Grammaticæ instituræ classes, linguarum etiam Hebraicæ, & Græcæ Præceptores, Lullianæ artis Mathematicarum Magistri eruditi, cuius rei testimonia proferunt consummatissimi viri, quorum scripta nota vbique sunt.

Rector ipsius Gymnasij ad triennium ex Canonicis, vel Dignitatibus eiusdem almæ Sedis depromitur per eosdem Vrbis Officiales; qui etiam ab ipsis removeri potest causa legitima extante, vt fuit declaratum R. rescripto *diei* 6. *Febr.* 1596. de cuius officij institutione, amplitudine, & potestate scribunt Lipsius *in Lovanium, dict. lib.* 3. *cap.* 3. Christophorus Besold. *politicor. d. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 33. Medenderp. *d. lib.* 3. *cap. de Rectore*, plures, & plura per Don Alfons. de Escobar *cap.* 1. *& seqq. & c.* 6. *per tot.* De privivilegijs verò Academiæ, academicorum Doctorum aut Scholarium, præter Medenderpium *in dict. tract.* Rebuffus *in tract. de privileg. scholastic. per tot.* Petr. Gregor. Tolos. *d. lib.* 18. *c.* 7. Tiraquel. *de Nobilit. cap.* 5. *per tot. & cap.* 6. *num.* 49. Besold. *dict. cap.* 12. *num.* 31. *& seqq.* Adamus Cotzen *dict. lib.* 4. *politic. cap.* 14. *&* 15. Don Ioan. Solorçano *de iur. Indiar. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 25. *tom.* 2. Don Francisc. Amaya *in l. fin. cap.* 1. *num.* 44. *cum seqq. C. de Decurion. lib.* 10. *& in l. vnic. num.* 29. *C. de Athletis, eod. lib.* 10. Parlador. *rerum. quotid. cap.* 3. §. 1. *num.* 24. *lib.* 1. *& in quæst.* 14. *per tot.* P. Fragoso *de Repub. lib.* 3. *disput.* 6. §. 8. *n.* 150. Ant. Matthæus. *de auction. cap.* 7. *n.* 43. *&* 83. & Don Alfonsus Escobar *in d. tract. per tot.* præcipuè *c.* 32. *& seqq.* qui plures alios laudant.

Sed antequam ab his discedamus, quatuor proponenda sunt, tanquam simpliciter necessaria, ad rectum Vniversitatis statum spectantia, quæ quidem ad optimam Reipublicæ normam valde conducunt. Primum est, quòd honorum collatio indignis minimè concedi debet, nec potest; præmia enim virtutis sunt, sicque sine virtute minimè conferri possunt: honores enim non merentibus concessi vilescunt; sordescunt enim Doctorum insignia, dum ignavo, vel inscio tribuuntur: nam si benè perpendatur, hæc non sunt honores, sed honorum insignia, quod docuerat Seneca *lib.* 1. *de beneficijs*, ibi: *Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat; quid habet per se corona pretiosum, quid fasces, quid Tribunal, quid currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne.* Si enim virtus literaria honorem parit, & hic infulis doctoratus designandus est ad instar Athletarum, vt pluribus relatis probat Don Francisc. Amaya *in dict. l. vnic. num.* 29. ignorantibus semel concessis, vitium virtutis speciem induet, ac per consequens virtuti specimen vitij remanebit, cum contrariorum eadem sit ratio: quod bene perpendit Petr. Gregor. Tolos. *dict. lib.* 18. *cap.* 9. *num.* 6. *& seqq.* Divus Augustus fuit, cui debetur graduum origo, eo quod approbationem peritiæ introduxit, *l.* 2. §. *post hunc* 47. *vers. Primus Divus Augustus*, ibi & Zazius. *ff. de origin. iur.* Medenderpius *de Academ. lib.* 1. *cap.* 7. Besold. *dict. cap.* 12. *num.* 40. 2. creatio enim Doctorum de regalibus est, Ripoll. *de Regal. cap.* 48. *num* 8. attamen bullati Doctores nequaquam veri Doctores reputantur, nec eorum prærogativis fruuntur; imò satyricè de eis loquendo Menander carmina hæc refert lepidissima.

Doctorem te bulla creat, tibi bulla decori est,
Bulla tibi vires, bulla parit titulos.
Sed cave is, nè bulla minus te fortè perennet,
Bulla homo es, & Doctor bulla, quid ergo tumes?

Dum enim indignè Doctoratus, aut Magistratus, vel licentia conferuntur, & Academicorum, & bullatorum species confunduntur, atque Reipublicæ status planè subvertitur, sacræ Theologiæ Doctoribus, aut Magistris

107 salus animarum concreditur; Legum, sive Canonum peritis,, Reipublicæ spiritualis, aut temporalis cura; Medicinæ professoribus sanitas corporis, atque vita temporalis commendatur; insignibus cuiusvis,facultatis ignoranti, aut notabiliter insufficienti concessis, quan-
108 tum Respublica lædatur,nemo est qui nesciat: nam Ecclesia, & Respublica decipiuntur, designatum cernentes, vt eruditum, quem inhabilem supponimus, & sic in re magni momenti detrimentum infertur,quod præsefert speciem falsitatis, & peccatum lethale est; bene Cotzen *dict. cap.* 16. §. 10. (qui accuratè §. 5. ex Nicolao Trigantio rigorosam Sinensium examinationem quoad peritos graduandos describit) Medenderpius *dict. lib.* 1. *cap.* 7. P. Sanchez *consil. moral. lib.* 2. *cap.* 1.
109 *dub.* 57. *num.* 1. *& seqq.* & Medenderpius addit, quod scholasticus indignus insignia doctoralia petens,peccat mortaliter; ex *Clement.* 2. *de Magist.* Gloss.*ibid.in verb. honores*, Perez *in l.* 1.*tit.* 16. *lib.* 2. *ordin.* Azevedo *in l.* 2. *numer.* 7. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopilationis*, Bobadilla *in politic. lib.*1. *cap.* 3. *num.*70. Barbos. *in collect. dict. clement. num.*4. Didacus Narbona *in horol. iur. hor.*1. *n.*31.
110 Quanto igitur magis conferentes gradum indigno?Hæc regula explicari solet, casu quo spes appareat, quod post promotionem sit maius studium adhibiturus, vt gradu, & nomine suo dignus evadat, vt ex *Rebuf.* Medenderp. tradit. *dict. cap.* 7. sed hoc intelligendum est, quando spes evidens est, vt ipsi testantur: in eo enim qui ingenuæ mentis, atque bonæ indolis est, practicabilem credo hanc declarationem; sed in aliquibus ingenij obtusi, vel malis moribus imbutis, ac ab studio literarum remotis valde dubitarem,quia spes difficilis apparet;nec ad hoc,arbitrium est extendendum per facultatum Censores.

111 De Magistris artium Pater Sanchez *dict. dub.* 57. *n.*6. excusat conferentes à peccato mortali,si gradus insignia imperitis concedant, eo quòd nulla Reipublicæ pars illis committitur.Sed contrarium tenet Cotzen *dict.c.*16. §.13. his elegantissimis verbis:*Quid verò de Magistris artium, & Baccalaureis? Non desunt qui indignos à peccato mortali excusent,sive gradum imperiti suscipiant, sive conferant. Nulla enim Reipublicæ pars illis committitur;quamvis igitur stolones togatos, epomide,pileo annulo adornent,neminem tamen fallunt,quia rebus non admoventur. Ego contrà sentio, indignos Baccalareatus, aut Magisterij Philosophici insignibus ornare, peccatum esse mortale. Primo quidem ob iuramentum, quo multis in Academijs examinatores adiguntur,vt promittant indignos non admissuros; itaque fundatores, & Academiæ quæ iuramentum postulant, rem gravem esse censent: hinc consequitur, vt etiam illi,qui quamvis iusiurandum non dixerint, promissione tamen fidelitatis tenentur, vt in re gravi publicum testimonium falsum sine gravi peccato dare non possint. Deinde, multa etiam Magistris artium committi solent,disputandi,docendi, examinandi alios, promovendique potestas;quæ vbi imperitis collata fuére,necesse est studia illa,quæ Reipublicæ sunt necessaria,capere magna detrimenta,quæ cum maiora sint, quàm pecuniarum dam-*
112 *na,hîc quoque crimen cernitur.* Prosequitur plura alia tradendo ad rem mira. Apud nostræ Academiæ Censores minimè monitio hæc necessaria erit:sed si memoria non deficit,in nulla ex facultatibus auditum habeo,quòd semel facto deposito aliquis sine gradus insigni dimmittatur omnino quod & perpenderat Borrellus *de Magistrat. lib.*1.*cap.*8. *n.*97. quòd aliquando collatio suspendatur;benè:sed quòd omnino denegetur, nequaquam. Quod non tantum in hac,sed in alijs eveniisse est compertum.Dilemma ex hoc insurgit,nempe:aut numos aptitudinem denotare deponentis, aut aliquando indigno gradum collatum; nam non omnes deponentes digni sunt:hoc difficile est,at illud impossibile.

113 Secundum est,quòd nequaquam expedit, quòd Professores,Cathedras per substitutos moderentur: *Authent. vt null. iudic. in princ. Novel.* 134. *& Novel.*128. Bobadill. *in polit. lib.* 2. *cap.* 20. *num.*34. Menoch. *de præsumption.lib.*2. *præsumpt.* 22. Mastril. *de Magistrat. lib.*1. *cap.*29.Giurba *consil.*36. *ex num.*1. Don Francisc. Amaya *in l.*6.*n.*1.*& seqq.C. de Decur.lib.*10.Quod licet in genere de quocunque officio firmatum per ipsos Doctores re- 114
periatur, ratio dispositionis quoad Cathedras amplius vrget; nam ad eas censetur electa industria, & aptitudo personæ, ex vulgata *l.inter artifices* 31.*ff.de solut.c.final.* §. *his autem,*cum *seqq. de offic. & potestat.iud.delegat.*quæ suppleri non possunt per substitutos, *l. vnic.*§.*ne autem* 9. *vers. sin vere talis*, *C. de caduc. tollend.* Amaya *ibid. num.*2. *cum seqq.* Hoc in Cathedraticis à fortiori proce- 115
dit; nam pluribus laboribus,vigilijs, & studijs probati admittuntur ad Cathedras moderandas, vt ipse Amaya significat *in l.fin. cap.*1. *num.*44.*C. eod. tit.*Et quamquam *num.*25. *dict. l.* 60. limitet quoad generalem substitutionem respectu Cathedraticorum; numquam, aut rarò eam substitutionem admittendam arbitror, cum ingentia mala ex lectione substitutorum oriantur, vt experientia comprobante aspicimus, ob defectum sufficientiæ; quæ latè perpenduntur per Petrum Rebufum *in tract.nominat. quæst.* 21. *num.*12.In nostra Academia contra expressum illius statutum non semel toleratur, quod neque ipsis Cathedraticis, neque Vrbis Officialibus licitum videtur; istis, nam stipendia destinata tribuere non possunt ad nutum illi, qui non legit iuxta statutorum,& consuetudinis fines; & quatenus concedunt in 116
re gravi, peccare non est dubium: illis verò, quia sine necessitate vrgentissima non possunt; & si possint, tenentur substituere eum qui æqualis idoneitatis sit, similisque conditionis; *l.* 1. *vers. quod si*, *C. de præpos. agent. in reb.* ibi: *Quod si morbo, vel ætatis senio capti,* 117
per se memorati officij curam subire nequiverint, per substitutum chartularium eiusdem scrinij idoneum, & tam moribus optimis præditum, quàm scientiam, peritiamque rerum habentem, electione sua, suarumque periculum facultatum præfatum munus implere præcipimus. Pluribus Amaya *vbi proximè, num.*36. *& seqq.* Quamquam enim eiusdem conditionis, & idoneitatis Cathedratici substitutos quærant, est nè facile sine stipendio tales invenire? Quas qualitates habere debeant, tradunt Petrus Gregorius Tolosan. *dict. lib.*18. *cap.*2. *per tot.* Don Alfons. Escobar. *cap.* 5. *&* 6. & alibi passim Sapientibus pauca perpendat equidem vnusquisque, quid ad se facere spectet, ne in damnum Reipublicæ substitutio aliquando convertatur, vel constitutioni Academiæ fraus fiat, causam ad substituendum affectando.

Tertium est,quòd factiones,discordiæ,iurgia,& con- 118
troversiæ inter Academicos Professores omnino vitentur.Academia enim est species quodammodo Reipublicæ, ob quod Vniversitas appellatur(licet impropriè, vt Doctores superius allegati probant)discordiæ enim sunt præcipua subvertendæ Reipublicæ causa. Bene Prudentius de concordiæ,& discordiæ pugna.

——sciissura domestica turbat.
Dum populi, titubátque foris,quod desidet intus.
Ergo cavete viri,ne sit sententia discors
Sensibus in vestris.——

Pluribus Iacob.Simancas *de Repub.lib.*5.*c.*16.Besold.*politicor.lib.*5.*c.*16.Cotzen *politicor.lib.*9.*c.*20.puerile valde videtur inter gravissimos viros, ratione diversitatis sententiæ,discordias fovere. Ex Academia,ex aulis, ovilia fiunt, dum non servata disciplina balare assuescunt, vt dixerat Lipsius *in satyra Menippea.*Sed aliqui, his non contenti,ad convitia rem transferunt;quod improbitatis probationem continet,nam laudes improborum convitia sunt;vt ex Plauto,& alijs probat idem Lipsius *criticor. lib.*3.*epistol.*17.

Quartum,& vltimum sit,quòd virtus in Academia co- 119
latur:nam in Gymnasijs sæpè magis animus corrumpitur vitijs,quàm mens excolitur literis,bene Besold.*d.lib.* 1.*c.*12.*n.*31.*vers.*5.Iuventus enim in Lyceo instruenda est, hæc à voluptatibus omnino arcenda,Iuvenal.*satyr.*14.

Nil dictu fœdum,visúque hæc limina tangat, 120
Intra,qui puer est;procul hinc,procul inde puellæ.

Nam vt Titus Livius dixit *decad.* 3. *lib.*6. *Ea ætate non est tam ab hostibus armatis periculi,quantum à circumfusis voluptatibus.*Prosequitur Ioann. ab Affelen *in libel.Vir politicus.*

cus. Nostram Academiam huic periculo expositam maximoperè intueor; provideant itaque Magistratus, ad quos pertinet ne quid lasciviæ ad confinia Lycei accedat; nam cùm adolescentes sine pudore alios vivere cernunt, se posse similiter vivere suadent; optimè Lactan-
122 tius Firmianus *lib.4. de ver. cult. cap.*20. ibi: *Quid iuvenec faciant, cum hos & fieri sine pudore, & spectari cernunt? Admonentur vbique quid facere possint, & inflammantur libidine quæ aspectu maximè concitatur.* Fœminæ quæstuariæ, vel inhonestæ omnino à regione Gymnasij arceantur, aleatorum receptacula exterminentur, & si fieri pos-
123 set, spectaculorum scenicorum domus ad aliam Vrbis partem longinquam ab Studio generali transferatur; nam vt dixit Aristotel. *lib.7. politicor. cap.2. Iuniores, neque Iamborum, neque Tragœdiarum spectatores esse sinant.* Eleganter Lactantius *dict.cap.*20. Cætera qui cupit, ad rem, adeat Episcopum Simancas *de Repub. lib.9. cap.* 26. Besold. *dict.cap.*12.*num.*31.*vers.*5. Cotzen *dict. lib.*4.*c.*13. *cum seqq.* latè Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 15. *cap.* 1. *& seqq.*

124 Pertinet etiam ad Vrbem ius patronatus Nosocomij generalis, cuius institutio vetusta, constructio mira, regimen prudens, atque rerum omnium dispositio admirabilis est. Quantum apud omnes hospitalitatis virtus commendetur, ex *sacra pagina* clarè percipitur, omnibus patet, ac plura congessit Doctor Laureanus Martinez de la Vega *in discursu edito Valentiæ anno* 1652. *artic.* 1.
125 pro nostro Nosocomio generali. Sed ad rem minimè; nam ea spectant ad rigorosam, & propriam hospitalitatem, quæ consistit in advenarum, & peregrinorum susceptione, pauperúmque vagantium refectione, quæ non exercentur in Nosocomio generali, quod institutum fuit ad ægrotos suscipiendos, sanandos, & alendos. At ea exercentur in hospitio apud nos nuncupato olim de
126 *Enconill*, nunc de *Menaguerra*: ad hoc enim institutus fuit Ordo Divi Ioannis Hospitalis Hierosolymitani, de quo latè per Barbosam *in collect. decis. Apostolicar.c.*314. *& seqq.* de quibus latè Pater Marquez *in Gubernatore Christiano, lib.*1. *cap.*28.§. 2. *ad medium* Ab *hospite* enim *hospitale* derivatur: hospes enim teste Tito Probo *de prænominibus*: *Est prænomen in eo, qui peregrè apud hospitem natus erat.* Romani enim *hostes* à principio *advenas* nun-
127 cupabant, Cicer. 1. *de offic.* ibi: *Hostis enim apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus.* Sed postea quos *perduelles*, veteres appellabant, *hostes* vocati fuerè, *l. quos nos* 234. *ff. de verbor. signific. l. hostes* 24. *ff. de capt. & postlim. reversi.* Hospitia aurem loca, in quibus hospites recipiebantur, *l.*3. §. *eòs milites* 13. *ff. de munerib. & honor.* hospites verò qui recipiebantur, *l. vltim.* §. *vltim ff. eod.* quæ quo pacto adaptari possint hospitali nostro, quod ad curandos insanos, languentes, ægrotos, & pueros recenter natos expositos alendos, institutum fuit, clarè percipitur; nam ex parte curationis lan-
128 guentium, proprium nomen est *Nosocomium*, ex parte verò infantium recentium expositorum Brephotrophium, *l. illud quod* 16. *C. de sacrosanct. Eccles.* Petr. Gregor. Tolosan. *syntagm. lib.*15. *cap.*28. *num.*15. & *de Republica lib.* 13. *cap.*2. *num.*7. Guido Pancirol. *in thesaur. variar. lection. lib.*2. *cap.*171. Barbosa *in collect. ad textum in dict. l. illud quod* 16. *num.*6. *&* 10. Pro hac virtute fovenda institutus fuit Ordo Divi Ioannis Dei, vt tradunt relati per eundem Barbos. *collect. dec. Apostol. c.*385. *per tot.* Diversa inter se sunt opera misericordiæ hospitandi peregrinos, atque ægrotis medendi, vt notum est; sicque
129 omnino hæc inter se distincta. Et quamvis ex communi vsu loquendi Hispanorum genericè *Hospitalia* dicantur quæcunque domus ad suscipiendos pauperes destinatæ, sive hi peregrini sint, sive ægroti, sive in ea alendi sint, sive curandi; tamen quoad se omnino distincta sunt: & quod à Doctoribus de hoc dictum est, illi adaptari nequaquam debet, præsertim cum separato domicilio de
130 his apud nos curetur. Quàm grata sit Deo pauperum ægrotantium cura, docet eruditè Titelmanus *in Aub. Mirei elog. Belgar. fol.* 83. sequitur, & refert Besoldus *politicorum dict. lib.*2. *cap.*4. *num.*43. *vers.*1. tractant plures relati per Don Ioannem Solorçano *de iure Indiarum, lib.*3. *cap.* 3. *num.*62. *tom.* 2. conducúntque non parum ad huius virtutis commendationem tradita per Bobadillam *in politica, lib.* 2. *cap.*18. *num.*203. *ad fin.* Patrem Velasquez *de optim. Princip. lib.*4. *adnot. moral.*20.*n.*6. *& seqq.*

Istius Nosocomij erectio narratur ab Escolano *lib.*5. 131
*histor. Valent. cap.*22. Episcopo Don Fr. Francisco Boil *in Historia domus Deiparæ, sub invocatione del Puig. c.*18. Præposito Morlà *in allegatione pro Syndico, & Rectore Parochialis Divi Martini in Vicarium, & Syndicum Nosocomij, nu.* 39. & dicto Doctore Laureano Martinez *artic.*2. *&* 3. variè. Sed quod verum est ita se habet: Anno salutis humani generis 1409. Dominica Quadragesimæ concionem peragebat in alma Sede Valentina Venerabilis, ac religiosissimus Pater frater Ioannes Gilabertus Iofre (nobilis est hæc familia) Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede, socius in prædicatione verbi Dei, sancti Vincentij Ferrerij ad finem perorationis sic exclamasse in libro fundationis Nosocomij (asservato in Archivio 132
eiusdem) habetur: *In hac Vrbe adsunt plurima opera pia, in quibus charitas in proximum maximoperè exercetur; sed deficit quædam, quæ necessitate vrgente non parum desideratur; nempe hospitium ad suscipiendos innocentes, & furiosos, in quo reconderentur; nam insani incedentes per Vrbem plurima incommoda sustinent, fame pereunt, frigore teruntur, iniurijs vexantur; nam cum ratione furoris nequeunt adquirere alimenta, neque postulare necessaria, per vicos procumbunt, esuriunt sæpe, atque nudi frigore oppressi degunt; & quod amplius est, plurimi sontes, Dei, ac conscientiæ timore posthabito, eos convitijs commovent, iniurijs molestant, & fœminis tacenda sæpius eveniunt. Pariter ipsi per Vrbem incedentes, furore, quo laborant commoti, damna plurima inferunt, quæ omnibus innotescunt. Quare opus sanè piissimum erit, si domus aliqua destinetur ad hospitium insanorum.* His penè verbis nostro materno idiomate prolatis, viscera piorum virorum penetravit, sed magis cuiusdam Civis, cui nomen *Laurentius Salon*: Hic enim novem socijs adhibitis, dicto Patre Ioanne Gilaberto Iofre duce, 133
ex bonis proprijs domos quasdam comparavit, non procul ab Vrbis porta tunc nuncupata de *Torrent*, nunc verò, *Innocentium*. In eo situ Nosocomium insanorum, simul cum Capella erectum fuit, ac cœmeterium destinatũ sub invocatione sanctæ Crucis de monte Calvario, vulgò appellatum *lo Espital dels Folls*, sive *Receptaculũ insanorũ*: quæ omnia confirmata fuerunt per Benedictũ XIII. 134
tunc vti summum Pontificem veneratum, cum bulla *dat. Barchinon.*4. *Kalend. Martij* 1410. & per Dominum Regem Martinum *privil. dat. ibid.*2. *Kalend. Decembris anni* 1409. *&* 7. *Kalend. Februarij* 1410. Ad imitationem horum honoratorum Civium, viri honestæ conditionis nempe mercatores, artistæ, atque officiorum mechanicorum, confraternitatem inierunt sub invocatione Beatæ Mariæ derelictorum, vulgò *de los Desamparados*, & sanctorum Innocentium, media qua, tam largitionibus, statutis diebus insanis succurrerent, quàm mortuos extra domicilium humarent, atque vltimo supplicio damnatos, tam spiritualiter, quàm corporaliter reficerent, dum ad patibulum parantur, & ducuntur, quæ hodie mirificè exercentur.

Sed lector siste gressus, amicus noster eruditus Iose- 135
phus del Olmo, dum de his agit *in Lithologia, capit.*2. erectionem Nosocomij generalis constituit anno 1410. tempore Domini Regis Alfonsi, confirmationémque confraternitatis eidem Regi tribuit, addens, simulachrum Deiparæ, quod supplices veneramur sub invocatione *de los Desamparados*, virtute privilegij *dat Barchinonæ die* 5. *Octobris anni* 1416. confectum fuisse. Liceat, salva pace illius docti viri, de hoc aliquantulum hæsitare, liceat etiam impugnare. Rex Martinus successit fratri Ioanni Primo à die 18. Maij 1305. vt dixi *cap. præcedent.* §. 1. *num.*30. *vers. Ioannes l.* & Sedem Regiam occupavit vsque ad diem 31. Martij 1410. vt probavi, *vers. Martinus.* Comprobant P. Mariana *de rebus Hispan. lib.*19. *cap.*5. *&* 21. Hieronymus Blancas *in*

comment.

*comment. Aragon. rer. pag.*206. *&* 217. Viciana 3. *part. Chronic. Val. fol.*62. *pag.*2. in quo omnes historici contestantur. Alfonsus enim Secundus decessit Barchinonæ die 24. Ianuarij 1335. Alfonsus verò Tertius successit Ferdinando Patri, die 2. Aprilis 1416. vt *dict. num.*30. di-
136 xi: ergo impossibile est quòd anno 1410. fundatio Nosocomij confirmata fuisset per Regem Alfonsum. Simulachrum Divæ Virginis pariter confici non potuit virtute privilegij Regij, tum quia ad hoc non videbatur necessarium, nec assuetum, cùm facultas Regia ad confirmationem Confraternitatis, ne Collegium illicitum esset, tantum requireretur: Martinus enim Rex decessit, vt dixi die 31. Martij anni 1410. & cum de Regni successione dubitaretur, interregnum duravit ab eo die vsque
137 ad 25. Iunij 1412. quo successor pronunciatus fuit Ferdinandus Primus, vt historici clarè pronuntiant, atque adeo, vel confraternitas fuit confirmata à Martino, vel à Ferdinando, vel instituta eo anno 1416. quo iam Alfonsus Tertius patri successerat à die secundo Aprilis. Quod certum est respectu huius venerandæ effigiei, est incertitudo artificis, originis ignorantia, initij obumbratio, materiæ ambiguitas, formæ singularis modus, ac mira ipsius simulachri compositio: quæ talia sunt, vt li-
138 cet peritissimi in arte pictores veram effigiem depingere toto tempore curarint, & adhuc curent, nequaquam aliquis eorum consequi finem potuerit; nam licet hæc, vel illa in aliquibus aliquantulum assimiletur, nulla reperitur adæquatè simulachrum ipsum repræsentans. Ego enim vidisse attestor effigies ipsius confectas per Franciscum, & Ioannem Ribalta, Petrum Orente, Sariñena,
139 Castañeda, Hieronymum de Espinosa, Zamora & alios plures insignes in arte, sed nullam assimilari perfectè, quamvis totis viribus imitari procurarint. Hæc omnia aliquid supernaturale præseferunt, comprobata cum alijs, quæ ad approbationem Ecclesiæ spectant, vt in lucem edantur. Traditio communis ea est, quòd hoc simu-
140 lachrum Beatæ Mariæ, sicut & aliud Divi Michaelis Edetanæ collis Sororum, vulgò *Beatas de Liria*, condita miraculosè fuerunt: quod sensu percipitur, est similitudo artificij, & materiæ: quod mente concipitur, pia cuiusque affectio significet; nam incuria Maiorum nostrorum veram originem inter antiquitatis arcana evolutam reliquit. Bene verum credo, Imaginem hanc antiquiorem confraternitate ipsa esse, nam res de novo confectæ dicari solent iam in esse productis, non autem recenter factæ postea quærunt aliquid novum cui sacrentur: sicque quando confraternitas facta fuit sub nomine Divæ Virginis *de los Desamparados*, non fuit adinvenrum hoc attributum Dei genitricis, sed iam ab antiquo ipsum obtinebat, aderatque hoc nomine effigies decorata. Id ipsum comprobat Privilegium memoratum coram me exhibitum post editionem huius voluminis, in lite quam ducebat ipsa Confraternitas cum Capitulo Almæ sedis super forma constructionis Capellæ anno 1657. erat enim exaratum publica forma in membrana, & continebat confirmationem factam per D. R. Alphonsum Tertium alterius privilegij concessi per D.R. Ferdinandum eius genitorem, in quo non de conficiendo simulacro tractabatur, sed de concedenda facultate imponendi simulacrum iam factum, super Cadaveribus humandorum ad nutum Confraternitatis: *Datum Barchinonæ dicta die* 5. *Octobris anni* 1416. vt videre licet in *actis dictæ litis.*

141 Hoc *Innocentium* Hospitium, sive Nosocomium administrabatur per decem Cives honoratos, qui per se ipsos eligebantur ex ditioribus Vrbis, morum comitate probatis, atque puri sanguinis, reputatione qualificatis: quæ quidé continuata fuerunt vsque ad annum 1512. eo enim tempore cum in Vrbe plura Nosocomia reperirentur, Capitulum Sedis, Vrbisque Rectores, ac decem illi Cives Deputati Hospitij insanorum, de erectione No-
142 socomij generalis agere cœperunt. Necessitas vrgebat, eo quòd plures languentes peribant, dum disceptabatur an ad hoc, vel illud spectaret curatio. Opponebatur difficultas ob ius patronatus; nam in vnoquoque diversum reperiebatur, distinctáque forma administrationis gubernabatur. Ne autem ex hac causa ingens res impedita maneret, delata fuit ad arbitrium quinque gravissimorum Virorum, instrumentis per partes confectis penes Gasparem Eximeno Vrbis Secretarium, Ludovicum Collar, & Philippum Abella Notarios, die 23. Martij 1512. quibus accessit & Confratriæ B. Mariæ *de los Desamparados*, consensus, instrumento confecto penes Ambrosium Dartés Notarium, die 26. eorundem. Viri delecti ad hoc fuerunt, Gaspar Pertusa Legum Doctor, atque eiusdem Sedis Canonicus, Magister frater Bernardus Tienda Ordinis Minorum S. Francisci, Magist. Fr. Gaspar Esteve, Magister Fr. Alfonsus de Castro, & Magist. Fr. Ludovicus Castellioli Ord. Prædicatorum, qui die 17. Aprilis subsequentis arbitrarũt erigendum esse Nosoco- 143
mium generale sub invocatione Christi domini, & Deiparæ, construendum in eodem situ, quo Insanorum hospitium reperiebatur, & huic proventus cæterorum aggregandos vnà cum Beneficijs, patronatibus, iuribusque vniversis, & singulis omnibus alijs quomodolibet debitis, vel debendis. Quod quidem administrandum erat per 144
quatuor Administratores ex eisdem cœtibus eligendos annuatim, nempe vnum ex Canonicis Capituli, duos ex vrbicanis Iuratis, quartúmque ex decem illis Deputatis. Ad hos enim summa administratio pertinet, domestica verò relicta illis decem Deputatis, qui annuatim ordine antiquitatis inter ipsos servato, Clavarij officium suscipiunt. Quæ, & alia plura in eodem laudo, sive sententia arbitrali contenta, mandata executioni fuere, Leone Decimo confirmante cum Bulla *dat. Romæ* 11. *Kalend. Iulij,* 145
anni 1514. impetrata ad instantiam Regis Catholici Ferdinandi, qui sub protectione Regia susceperat Nosocomium ipsum, omnia prædicta confirmando Regio privileg. dat. Lugrunij die 30. Septembris anno 1512. quod est *privil.*37. *eiusd. Regis Ferdin. II.* Postea pluribus indultis, privilegijs, gratijs, & concessionibus, tam à summis Antistitibus, quàm à nostris pijssimis Regibus ditatum reperitur, vt probat idem Doct. Laur. Martinez *in dict. discurs. art.*3. qui clarius cæteris hæc omnia tradit: & *articul.* 4. miram ipsius Nosocomij impensarum largitionem annuam, prudentem rerum omnium dispositionem; atque rectum regimen describit: *articul.*6. Ius patronatus ad favorem Vrbis comprobat, & ad ipsam subventionem illius spectare fundat: quam conclusionem firmavit quinquaginta, & quinque subscriptionibus gravissimorum huius Vrbis virorum, ex Canonicis, Præpositis, Religiosis, atque sæcularibus, tam Theologiæ, quàm vtriusque iuris Doctoribus.

In hoc itaque Nosocomio ægroti mirificè curantur, 146
aluntur, atque consolantur, ex quocunque morbo laborantes, distributi varijs in receptaculis, quæ *quadras* appellantur, ad instar Crucis elegantissimè fabricatis. Duo inferiora viris destinata sunt, & superiora fœminis, sed ita dispositа, vt minimè communicari, nec adhuc se intueri possint. Primum, & præcipuum *febrium* nuncupatum est, in cuius primo angulo febre laborantes constituuntur: in secundo qui vltra febrim alio morbo afficiuntur: in tertio hi qui symptomate aggravato, agoni proximi reperiuntur: quartum autem convalescentibus destinatur. Secundum receptaculum laborantibus morbo Gallico est destinatum: separatim ad sudores vnctionesque perferendas locus paratus est, sicut & ad curandos vulneratos receptaculum distinctum: pueris expositis recenter natis aula confecta cum nutricibus opportunis, vt convenienter lactentur, atque insanorum vtriusque sexus habitacula convenienter dispositа, tam vt furore oppressi recondantur, quàm vt insania sedata foveantur, & alantur cum opportunis officinis, cæterisque rebus ad
curationem omnium necessarijs: in eo enim omnes lan- 147
guentes, vel naturales, vel advenæ, vel incolæ Vrbis, vel Regni sine discretione languoris admittuntur; & vt leprosi contagione non alios inficiant, extra Vrbem ad Nosocomium Divi Lazari adducuntur in quo pariter de sanitate eorum curatur. Et ne deficiat in Vrbe celeberrima alicui asylum, Orphani, qui alibi *pueri doctrinæ* nuncupantur,

cupantur, apud nos *infantes Divi Vincentij Ferrerij* (nam ipse opus hoc charitativum fovebat) antiquitus iuxta Cœnobium Divi Augustini doctrinabantur; sed postea *Beguinorum* (sic vocabantur pœnitentes ipsum Divum Vincentium sequentes habitu diruto, & vili) Confratria deleta, opere cuiusdam Presbyteri in Æde Divi Bar-
148 tholomæi Beneficiati anno 1540. vel circiter, ad domum ipsius Confratriæ translati fuerunt, & novissimè post expulsionem Maurorum, domus puerorum Neophytorum ipsis concessa, ex Regio rescripto *dat. Matriti die 12. Martij* 1622. & illa Beguinorum data fratribus Discalceatis sancti Augustini, quibus Neophytorum domus promissa fuerat: in ea enim educantur, & aluntur, vsquedum ætate convenienti provecti ad vitæ genus opportunum suscipiendum decenter accommodentur, vt tradit Escolano *dict. lib. 5. cap. 21. n. 5. & 6.* Hæc enim hospitia generalia sunt, sed non per hoc omnino ab Vrbe exterminata Nosocomia specialia, nam ad Clericos ægrotos curandos, adest Nosocomium in Æde Confratriæ B. Matiæ de Sede: ad Scholasticos curandos, non procul ab ipsa Vniversitate: ad piscatores languentes suscipiendos, Nosocomium *de en Bou* prope Vrbis portam appellatam *de Ruçafa*, sed hæc (dempto scholarium) non de patronatu Vrbis, sed specialiter ab alijs instituta.

149 Denique est sub patronatu Vrbis receptaculum fœminarum, quæ vitam quæstuariam duxere, & ad honestè vivendum conversæ sunt. *Valet interdũ conversis pro animæ salute mutatio loci; plerumque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus; congruum est enim inde etiam corporali exavelli, vbi quisque illecebris deservivit: nam locus vbi quisque prave vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod sæpe ibi, vel cogitavit, vel gessit.* Elegantissima verba sancti Isidori relata *in cap. valet 9. distinct. 81.* Si enim lupanaria tolerantur, prostitutio permittitur, ne corrupta iuventute meretricibus publicis deficientibus matronarum, & virginum pudicitia procacium libidine cortumpatur, ipsis mulierculis deperditis in Republica bene ordinata statuendum erat asylum, ad quod confugere possent, cum resipiscendi animus à turpitudinis via eas revocare contigerit. Ad hoc receptaculum constructum est, locus separatus ab omni commercio domus pœnitentiæ, in qua moribus pravis depositis, honestis imbuantur. Huius domus fundatio miraculosa fuit, vt latissimè refert P. Fr. Iosephus de Iesu & Maria Ordinis Discalceatorum Carmeli *in vita venerabilis fratris Francisci de Puero Iesu, cap. 16. & seqq.* Escolano *dict. lib. 5. capit. 12. per tot.* nam epidemiali morbo Provinciam va-
150 stante, ipse Frater Franciscus nomine Iesu asseruit, quòd si domus ad recipiendas fœminas pœnitentes construeretur, minimè epidemia in Vrbem ingredi posset. Quod evenisse certissimum est, & ita domus constructa sub invocatione Divi Gregorij: hæc duplici receptaculo continetur: ad dexteram Ædis eiusdem sancti Pontificis, adest domus pœnitentiæ, & approbationis, in qua conversæ recipiuntur, ibique virtutibus erudiuntur: si enim vitam sæcularem elegerint, vt honestis viris nubant, ab
151 Vrbe, pijsque personis dotantur: si verò ad religiosum statum migrare decreverint, cum sufficienter probatæ reperiuntur, ad Cœnobium Monialium sub regula Divi Augustini transferuntur, quod adest ad lævam ipsius Ædis. Hæc ab Vrbe dotata domus splendidè per decem Deputatos, quatuor ex Ordine militari, & sex ex Civibus administratur; olim adinvicem rationes exigebant de administratis, sed noviter cautum est, vt coram Rationali Vrbis rationes administrationis reddant. De quo vide Langlæum *semestrium lib. 2. c. 4. pag. mihi* 115.

152 In iure nostro duplex horum hospitiorum memoria reperitur. Prima, & vetustior *in privil. 117. R. Petri II.* in quo de *domo pœnitentiæ* Rex loquitur. Hanc institutam per Matrem Sofianam Tertij Ordinis Divi Francisci sororem anno 1345. sub patronatu Vrbis, dixit Escolano *dict. cap. 12. num. 1.* sed labitur meo iudicio; nam in *di-*
153 *cto privilegio* iurisdictio conceditur Baiulo generali:

ob quod crederem potius eam esse illam domum pœnitentiæ, quæ postea fuit conversa in Cœnobium Monialiũ Ordinis sancti Augustini, sub invocatione Beatæ Mariæ de Misericordia, & noviter per Excellentissimum Antistitem, venerabilem vndique, Don Ioannem de Ribera reformatum, seu de novo institutum sub invocatione sanctarum Vrsulæ, & vndecim millium Virginum, Monialibus sancti Augustini ex Discalceatis traditum, 154
constitutionibus sanctæ Matris Theresiæ superadditis, sub Ordinarij Ecclesiastici iurisdictione: quod clarè percepi ex vetustissimis instrumentis illius Cœnobij, quæ ad manus meas devenerunt, dum causas ipsius Cœnobij patrocinabar, de qua idem Escolano *eod. lib. 5. cap. 11. ad finem.* Secunda mentio reperitur *in privileg. 39. Reg. Alfons. III.* qui de domo mulierum resipiscentium, vulgò *les Repenedides*, loquitur; & huius iurisdictio conceditur 155
Iuratis, vt dixi supra hoc eodem, §. *numer. 3. & seqq.* Hæc enim est illa domus informis cum proventibus ducentarum librarum, de qua dict. Pater Fr. Iosephus à Iesu Maria dixit *vbi proximè*: quæ quidem percipienda, & distinguenda sunt ne confundantur; inspectis enim præfatis privilegijs, facilè differentia percipitur. Meminit etiam huius domus *de les Repenedides*, privil. 25. *Domini Regis Ferdinandi II.* medio quo, sub protectione Regia admittitur; ex quo, differentia, de qua agimus, confirmatur; nam si eadem domus esset cum illa *pœnitentiæ*, neces- 156
sarium non erat, cùm *in dict. privil. 117.* etiam sub Regia protectione admissa per Dominum Regem Petrum fuisset. Et licet in substantia ad eundem finem vtraque tendebat, omni diligentia adhibita, quod percipere potui Codicibus pervetustis inspectis, est quòd illa domus *pœnitentiæ* fuit condita, vt fœminæ ex honesta conditione, vel qualificata stirpe, fragilitate deceptæ, non verò pu- 157
blicè prostitutæ reconderentur; at verò domus *resipiscentium*, vt fœminæ quæstuariam vitam exercentes, etiamsi in lupanario meretriciam vitam duxissent, ab ea discedentes reciperentur. Nostræ autem domus Divi Gregorij mentio expressa est in *for. 61. Cur. anni* 1604. nam per ipsum confirmata illius erectio reperitur.

Sed non abs re erit attingere dubium à fœmina qua- 158
dam inclytæ progeniei mihi propositum, dum sereniss. Regina, & Domina nostra ad portum Dianæ pervenit ann. 1649. Si enim vt diximus, verum est Venerabilem Fr. Franciscum de puero Iesu, nomine ipsius promisisse Vrbis Rectoribus, quòd epidemia nullatenus Vrbem invaderet, dum domus hæc foveretur, quo pacto anno 1647. hoc morbo laboravimus, eadem domo Divi Gregorij permanente? De revelatione non disputo; 159
tractent enim fabrilia fabri, eam certam suppono, ex traditis per P. Fr. Iosephum *vbi supra*. De effectu pestis nequaquam hæsitari potest, nam adhuc recens est lamentabilis tragœdia, adhuc non genæ à lacrymis absterſæ. At ego responsum præbui in Deo esse voluntates conditionatas, vt ex communi Theologorum sententia probat doctissimè noster consummatissimus Præpositus Doctor Melchior Fuster *de volunt. Dei dis-* 160
put. 4. capit. 1. punct. 1. num. 532. & seqq. vnde & decreta conditionata in eo, quia voluntates illæ efficaces sunt. Promissio de non grassanda peste in Vrbe, sub conditione si domus ipsa conservaretur concepta fuit, vt legenti chirographum promissionis patebit. Sed dices, in quo defecit conditionis adimplementum? nam domus Divi Gregorij adhuc permanet, & conservatur, imò tunc ampliata noviter erat. Proh dolor! in ipsa ampliatione 161
conditio deficit, non Rectorum Vrbis culpa, sed artificum libidine ipsius domus approbationis situm profanantium. Crimen hoc impunitum evasit: hæc causa meo iudicio est, nam conservatio domus non sumenda est materialiter, sed formaliter. Quibus accessit, quòd chirographum promissionis amissum ferebatur, quod quidem futurum exitium significabat.

Omnia hæc visitantur Domini Regis iussu quando 162
res expostulat, de eius enim commissione Illustrissimus Præsul Don Ioannes à Ribera Academiam visitavit

anno 1596. patet *in lib. 4. epist. Vrbis, pag.* 184. Præpositura pariter ex epistola *dat. Burg. die* 17. *Augusti* 1605. *registrat. lib. 7. epistol. Vrbis, fol.* 25. & Nosocomij generalis, *dat. Matriti die* 14. *Februarij* 1607. fuit enim nominatus Honoratus Figuerola Canonicus almæ Sedis, cum Assessore, Fiscali, & cæteris Administris: nam cum ius patronatus laicalis sit, ideo à Principe fieri posse non est ambigendum. Sed de his satis; nam alia me expectant, quæ explicatione egent.

§. IV.

De officio Rationalis, Syndicorum, & Ædilis, ad c. 3. in princip. actor. Cur. Brachij Regal. anni 1552. *cum aliis iuribus.*

TEXTVS.

PHILIPPVS PRINCEPS PRO Carolo V. Imperatore, & Rege, anno 1552. Montisoni.

ITem Com les rendes dels derets de la Ciutat de Valencia, sien *quodammodo* aliments de los de la dita Ciutat, y per conseguent no comporten dilacio en la exaccio, y coneixença de aquelles, y per esta causa se ha introduit lo ofici de Racional: lo qual es Iutge en totes les causes de la ciutat de Valencia, *tam in agendo, quàm in defendendo*, y no sols dels deutors de la dita Ciutat, mas encara dels deutors dels deutors: com en aço los glorioso Reys passats, y sa Magestat hajen igualat lo dit offici al privilegi fiscal.

SVMMARIA.

1 *Rationalis officium simile officio Quæstoris.*
2 *Rationalis præcipua cura quæ sit.*
3 *Rationalis iurisdictio circa quæ versetur.*
4 *Rationalis privativè cognoscit de debitoribus Vrbis:*
5 *Rationalis dat Iudices appellationis, & cognoscit de debitore debitoris.*
6 *Rationalis animadvertit in eos, qui dolosè rationem rerum vrbanarum reddunt.*
7 *Rationalis olim exigebat rationes ab Administratoribus Nosocomiorum, domus mulierum respiscentium, & virorum pœnitentium; quod hodie solum procedit quoad domum Sancti Gregorij.*
8 *Rationalis rationes exigit à petentibus eleemosynas pro redemptione Captivorum.*
9 *Rationalis procedit de consilio Advocatorum Vrbis, & habet aulam in Archivio.*
10 *Rationalis potest compellere laniones, quòd solvant conductori macelli id quod debent.*
11 *Rationalis potest coërcere eos qui cum Iuratis irreverenter se gerunt.*
12 *Rationalis officij constitutio.*
13 *Rationalis electio antiqua, & nova.*
14 *Rationalatus à principio perpetuus, postea factus fuit triennalis.*
15 *Rationalatus prorogari à Principe poterat.*
16 *Rationalatus prorogatio non est interdicta per privilegia insaculationis.*
17 *Rationalatus tempore impedimenti, vel vacantis, commendari debet Iurato Primario Civium.*
Dispositio l. meminisse, ff. de offic. Proconsulis, *non est admissa in officio Rationalis, ibid.*
18 *Finito officio Iurati cessat commendatio Rationalis.*
19 *Lapsus triennij vocationis non militat in Iurato, cui commendatur officium Rationalis.*
Decisio Senatus, ibid.
20 *Officium expirat si tempus ad quod fit electio, transeat durante lite.*
21 *Salarium debetur electo, ab alio collitigante, si obtinuerit ipse electus.*
22 *Syndici constitutio à principio perpetua.*
23 *Syndicatus divisio tempore quo effectus fuit triennalis.*
24 *Syndicorum unus cameralis, alius rationalatus, & vniuscuiusque potestas.*
25 *Syndici licet eligantur ex Civibus, si durante syndicatu obtineant militiam, non amittunt officium.*
26 *Syndicorum potestas pendet à mandato Concilij generalis.*
Syndici interventus, & suffragium cum Iuratis, ibid.
27 *Syndici quibus solemnitatibus eligantur, remissivè.*
28 *Syndicus Valentiæ accusando non se subscribit ad pœnam talionis.*
29 *Accusator subscribere tenetur ad pœnam talionis ex foro.*
30 *Contrarium observatur ex generali consuetudine.*
31 *Apud nos non est usu recepta talis consuetudo; nam à foro requiritur subscriptio.*
32 *Accusatio nulla est sine subscriptione: cum decisione Senatus.*
33 *Vniversitates accusare per Syndicos possunt.*
34 *Syndici nomine proprio accusant ad vtilitatem vniversitatis.*
Tutor pari modo accusat ad vtilitatem pupilli, ibid.
35 *Syndicus Vrbis nomine vniversitatis subscribit ad pœnam talionis; & quamvis subscriptio nulla sit, accusatio sustinetur.*
36 *Immemorialis consuetudo tollit dispositionem fori, aut legis.*
37 *Decisio Senatus.*
38 *Consuetudo centenaria æquivalet immemoriali.*
39 *Ædilis officium quod sit.*
Ædilis officium antiquitus Almudaçaf *vocabatur, nunc verò* Mustaçaf, *ibid.*
40 *Ædilis Vrbis an sit Ædilis cerealis.*
41 *Milites non compelluntur admittere officium Ædilis.*
42 Forus 28 *versic.* Entenem, *de* Curia, & Bajulo, *explicatur.*
43 *Tertulliani locus difficilis explicatur.*
44 *Tacens consentire videtur.*
Ædilis cognoscit summarissimè, ibid.
45 *Loca Ædilem metuentia quæ sint.*
46 *Ædilis in foro piscium venalium, quæ possit.*

VErba textus narrativa sunt illius capitis, sicque non habent vim legis, nisi in quantum ab alijs iuribus probata reperiuntur; quod qualiter sit? ex dicendis clarè apparebit, Rationalis officium idem esse, ac Quæstoris Vrbis, tradit dominus Leon *decis. 29. num. 12. tom. 1.* & benè: nam teste Fenestella *de Magistratib. Romanor. cap.* 3. Rosin. *de antiquitat. lib. 7. cap.* 22. Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib. 2. cap.* 2. Quæstoris munus erat vectigalia exigere, stipendia præbere, singuláque accepta, expensáque, rationibus inferre, omniúmque rerum, pecuniarúmque notas, & illustres rationes dare: Quæ omnia bene adaptantur cum officio Rationalis Vrbis: nam ipse rationes defert, & dispungit, expensarum, vectigalium, administrationum, & cunctorum negotiorum Vrbis, *argument. for. vnic. in extravag. quos Iurats, Racional, &c. fol.* 72. & in textu dicitur: obtinet interventum in cœtu, & deliberationibus Iuratorum, *foro* 41. §. *en adins, de Cur. & Baiul. for.* 113. *Curiar. anni* 1585. dominus Leon. *dict. decis. 29. num.* 3. licet suffragium illius, & Syndici non operentur, nisi concurrant cum quatuor Iuratis, præterquam in rebus Academiæ, vbi omnium istorum cum Advocatis ordinarijs, & Scriba, suffragia æqualis ponderis sunt. 1 2

Habet etiam Rationalis iurisdictionem ingentem ad exigenda debita Vrbis, etiam in causis oppositionum, quæ in executionibus rerum vrbanarum per Tertios suscitantur, *for.* 106. *de iurisdict. omnium. iudic. privileg.* 18. *&* 37. *Domini Regis Alfonsi II. privil.* 18. *Domini Reg. Ferdinandi II.* & in debitis murorum, & vallorum, vt *infrà* dicam, & hoc privativè quoad alios Iudices, etiamsi debitor sit vidua, pupillus, aut miserabilis persona, vt in eisdem iuribus cavetur. Delegat Iudices in causis appellationum, sive propriùs nominat Assessores ex Advocatis Vrbis, qui nomine ipsius iudicant, & cognoscit 3 4

noscit de debitore debitoris ipsius Vrbis, vt *in dict. privil.* 18. *Domini Reg. Ferdinandi II.* traditur; etiamsi debitor sit numero monetariorum addictus, *for. in cap. 5. in extravag. que los moneders, fol.* 16. tradunt dominus Leon *vbi* 5 *supra*, dominus Thomas Cerdan *in arbor. iurisdict. vers. El Racional*, Taraçona *lib. 1. instit. foral. tit. del offici de Iurats* 9. §. *lo Racional*, Pater Mandariaga *de senat. & princ. cap.* 40. *vers. son ayudados.* & pluribus in casibus iurisdictio illius est ampliata, vt potius explicata in privilegijs 6 privatis, quæ non reperiuntur in *corpore privilegiorum*, sed ab Vrbe impetrata, & in privato *Codice* compilata, nuncupato *privilegiorum Rationalis*, nempe, vt possit animadvertere in eos, qui dolose rationes rerum vrbanarum reddunt eisdem pœnis, quibus animadvertit Magister Rationum Regiæ Curiæ, ex concessione Domini Regis Alfonsi III. *dat. Cæsaraugustæ die* 25. *Ianuarij* 1425. Poterat antiquitus exigere rationes ab administratoribus Nosocomiorum, domus mulierum inhonestarum resipiscentium, atque virorum pœnitentium, olim nuncu- 7 patorum *Beguins*, ex privilegio Dominæ Reginæ Mariæ, *dat. Valentiæ die* 26. *Ianuarij* 1445. quod hodie non procedit, eo quòd Nosocomia in vnum redacta formam specialem administrationis obtinuerunt, vt dixi *hoc cap.* §. 3. *sect.* 2. *à num.* 124. & Confraternitas *dels Beguins* extincta fuit; sed quoad domum illarum fœminarum confirmatum est, ex privilegio novæ insaculationis, & execu- 8 tioni mandatum. Potest etiam exigere rationes à collegentibus eleemosynam pro redemptione Captivorum, ex privilegio Regis Ioann. II. *dat. Valentiæ, die* 13. *Iunij* 1446. in quibus omnibus procedit quoad actus iudiciales de consilio Advocatorum Vrbis, quos Assessores de- 9 stinatos habet per privilegium eiusdem Regis, *dat. Barchinonæ, die* 16. *Aprilis* 1478. quoad dispunctionem computorum, seu supputationem, per adiutores, quos habet peritos in arithmetica. Potest etiam compellere lanio- nes, & cæteros ad quos spectat, quòd solvant conducto- 10 ribus macelli (si adsint) ea, quæ ab ipsis debentur, privilegio Domini Regis Ferdinandi II. *dat. Taraçonæ die* 8. *Maij* 1484. & coërcere quoscunque cum Iuratis irreverenter se gerentes, aut dicto, aut facto, privilegio eiusdem 11 Regis, *dat. Montisoni die* 2. *Augusti* 1510. & plura alia huius generis in *dicto libro privilegiorum* latiùs exarata.

12 De origine huius Magistratus nil per *foros*, aut Auctores nostros scriptum reperio. Mentio enim antiquior eiusdem officij in nostro iure est in *dicto privilegio* 18. *Domini Regis Alfonsi III.* expediro *anno* 1438. & in illo *codice privato, in dicto privilegio eiusdem Regis diei* 25. *Iulij* 1425. & cum hoc privilegium reperiatur registratum in *codice fol.* 1. non ineptè inferri potest, tunc temporis institutum fuisse, sicque centesimo, & octogesimo quin- 13 to anno post expugnationem Vrbis. Antiquitus electio fieri solebat per Concilium generale, vt depromitur ex aliquibus rescriptis Regijs antiquioribus, & ex traditis 14 per Vitianam 4. *par. Chron. Valent. fol. mihi* 84. eratque tunc perpetuum; sed postea factum fuit triennale, & Domino Regi electio reservata, *for. vnic. in extravag. que los oficis de Racional, fol.* 72. sed intellectum ita fuit, vt per hanc dispositionem minimè tolleretur potestas Principis, vt posset confirmare in officio quoties expedire videbatur, vt declaratum fuit Regio rescripto, *datis Barchinon. die* 26. *Iulij* 1538. *registratum in* 3. *lib. epistol. Vrbis,* 15 *fol.* 64. & alio Regio rescripto, *dat. Matriti, die* 19. *Ianuarij* 1540, qua potestate functus fuit Dominus Rex confirmando per aliud triennium Ioannem Garcia in officio Rationalis, quod obtinebat, & in pluribus alijs, vt in Hieronymo Bayarri, Hieronymo Laurentio Climent avunculo meo carissimo (cuius laudes non cum erubescentia proponere debeo, nam dominus Leon *decis.* 29. *numer.* 10. *ad fin.* satis illius animi dotes commendat) ac in pluribus alijs. Quam potestatem Regis minimè sublatam invenio per privilegia insaculationis: ob quod eo- 16 dem pacto, quo actus Curiæ *dict. extravagantis* explicatus fuit, eo pacto idem dicendum arbitror post concessiones insaculationis. Quod comprobatur ex eo, quòd Gaspar Zapata fuit confirmatus simul cum Matheo Moliner, & Iosepho Perez Roca Syndicis, ad aliud triennium per Dominum Regem anno 1645. quorum isti duo in officijs continuarunt; alius verò, quia in commendam officium obtinebat tempore confirmationis, quando finivit annus Iurati, continuare non potuit; & cum acriter disceptaretur, an qui non obtinet officium proprietariè, confirmari possit? lis duravit vsque ad finem triennij, & sic diffinitum confirmationem expirasse, vt statim dicam.

De electione dixi §. 1. *huius capitis, num.* 20. sed si ipse 17 impediatur, vel officium expiraverit triennio finito (eo quòd dispositio *l. meminisse, ff. de offic. Proconsul.* non est vsu recepta hoc in casu) officium in commendam traditur Iurato primario Civium, ex Regio rescripto *dat. Matriti die* 24. *Februarij* 1591. *registrato in lib.* 5. *epistol. Vrbis, fol.* 186. sed finito officio Iurati, expirat commen- 18 da, vt fuit declaratum contra Petrum Miravet, Regio rescripto *dat. Vallisoleti die* 21. *Decembris* 1604. & praxi deductum cum prædicto Gaspare Zapata. Et quamquam in eo qui officium obtinuit, spectandus sit alterius triennij lapsus, vt iterum possit obtinere, vt dicam §. 8. *num.* 14. quando officium traditur in commendam, hæc dispositio non procedit; nam etiamsi duo officia incompatibilia essent, posset vtique vnus obtinere ambo, vnum in titulum, aliud in commendam, *cap. qui plures,* 21. *quæst.* 1. *not.* Panormitanus *in cap. extirpandæ,* §. *qui verò, numer.* 27. *de Præbend.* Puteus *decis.* 335. *num.* 5. Oldradus 19 *cons.* 179. alijs relatis, Cancer. *variar. lib.* 3. *capit.* 8 *num.* 74. Mastril. *de Magistratibus, lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 24. & sic definitum per Senatum fuit in favorem eiusdem Gasparis Zapata, sententia publicata per Felicem Monçò R. M. S. *die* 12. *Octobris* 1645. sub examine Nobilis domini Don Cosmæ Gombau. Sed nota, quòd si durante lite finitur tempus officij, excluſus ab eo manet, nam tempus litis computatur in anno; vt probant 20 Vincentius de Franq. *decisione* 419. & ibi Addent. Mastril. *de Magistrat. lib.* 1. *capit.* 21. *numer.* 90. *& capit.* 23. *numer.* 56. Fontanella, Salgado, Valasco, & Cavedo, quos laudat, & sequitur Don Francisc. Amaya *in l.* 2. *numer.* 15. *C. de Decur. lib.* 10. Capicius Latro *tom.* 1. *consil.* 41. *numer.* 74. *&* 75. Don Petr. Noguerol. *allegat.* 33. *numer.* 65. Anton. Perez *in prælect. ad tit. C. quemadmodum civil. muner. indicantur, lib.* 10. *numer.* 7. dominus Don Petr. Sanz *in suis observation. lit. E, observ.* 12. *in fin.* Præpositus Morlà *in allegat. pro Syndico Vrbis in Ludo icum Montaña, numer.* 13. & ita definivit Senatus sub examine subtilissimi domini Ioannis Arquez Iover *die* 13. *Augusti* 1649. quæ sub censura illustrissimi domini Vicecancellarij confirmata fuit in Sacro Supremo Aragonum Concilio, sententia *diei* 11. *Maij* 1650. Benè ve- 21 rum est, quòd si annus integer, seu triennium transeat, & non exercuerit, datur actio contra impedientem, si obtinere electus debebat. Franch. *decis.* 409. *&* 451. Valascus *decis.* 155. Fontanella *claus.* 4. *gloss.* 10. *par.* 1. *numer.* 105 Ioan. Mar. Novar. *in collect. ad prag. Reg. Neapol. tit. de trigesi. & salar. official. collect.* 1. *n.* 17. Dominus don Petrus Sanz *vbi prox.* Quoad exactiones debitorum Civitatis, & an obtineat iura fiscalia, cùm debita Vrbis æquiparata in omnibus reperiantur debitis Generalitatis, videnda sunt quæ dixi *c.* 3. §. 4. *per tot.* vbi exactè materia explicata est.

Syndicus olim vnus erat, perpetuabatúrque hoc of- 22 ficium in vna familia, sed ex *eodem for. in cap. vnic. extravag. que los officis de Racional, y Sindichs, fol.* 72. factum fuit triennale: at hoc non fuit executioni deductum vsque ad mortem Petri Dasio, in cuius familia, per plura sæcula radicatum extiterat. Eo defuncto, ex Regio 23 rescripto, datis in oppido Dianæ, sive Denia *die* 6. *Augusti* 1509. duo Syndici facti fuerunt, quod executioni deductum fuit in Concilio generali Vrbis celebrato *die* 4. *Novembris eiusdem anni.* Primus enim vocatur *Cameralis*, quia in Aula Iuratorum versatur, quæ appellari *Camera secreti* solet, cui designatæ fuerunt bis centum libræ pro salario, simul cum iure propinarum Academiæ Valentinæ, habetque suffragium in deliberationibus, vt dixi: 24 qui

qui quidem assimilatur Tribuno plebis, nam populi defensor est, Concilij generalis suffragia capit, in Concilijs cum Iuratis intervenit, populum repræsentat, haberque potestatem contrahendi nomine Vniversitatis, atque interveniendi in quacunque causa eodem nomine extra Curiam Rationalis, & cætera agendi quæ ad vniversum populum spectant, vt probat Fontanel. *de pact. clauſ.* 4. *gloſſ.* 10. *p.* 1. *n.* 2. Losæus *de iur. Vniuerſit. p.* 2. *c.* 1. *n.* 12. August. Caput *de reg. Reip. cap.* 7. *per tot.* Explicant naturam officij Tribuni, Feneſtel. *de Magiſt. Roman. cap.* 10. Pompon. Lætus *c. de Tribuno plebis*, Carol. Sigon. *de antiq. iur. Roman. lib.* 1. *c.* 20. (qui *ad finem* notat, Tribunum plebis Magistratum non esse, quia ex cella curuli vt Magistratus ius non reddebat,) Rosinus *lib.* 7. *antiquit. cap.* 23. Bulenger. *de Imper. Rom. lib.* 5. *c.* 42. Ex quibus depromitur, quòd cum aliqua impropriе-
25 tate ei convenit hoc munus: originem autem Tribunitiæ potestatis, quoniam ab ipsis Doctoribus traditur, non est necesse vt transcribamus. Alius verò Rationalatus appellatur, cui incumbit coram Rationali instantias ad exigenda debita Vrbis facere, debitores persequi, atque pro Civitate in rebus Generalitatis intervenire, vt dixi *cap.* 3. §. 1. *num.* 79. *& seqq.* Huic simile salarium constitutum fuit, simul cum quinquaginta liberis pro defensione, & exactione proventuum Præposituræ taxatis, atque iure exigendo in gradu matis ratione storearum quæ commodantur, vt grana, è navibus extracta in litore apponantur; quod statutum fuit ex Regio rescripto in dicto Concilio generali *die* 4. *Novembris* 1599. Notat hanc differentiam dominus Leon *dict. deciſ.* 29. *in princip. & in cap.* 4. *privileg. primæ inſaculat. & in cap.* 6.
26 *ſecund. inſaculat.* etiam habetur: Et quamvis isti Syndici eligi debent ex Civibus, si durante syndicatu ad militiam aliquis promoveatur, non per hoc amittet munus, vt declaratum fuit per Iuratos Vrbis de consilio Advocatorum, & confirmatum per Principem Regio rescripto, *dat. Matriti die* 3. *Februarij* 1594. ad favorem Petri Dasio, quod quidem rescriptum registratum extat *in libro quinto, epiſtolar. Vrbis, pag.* 204. Et ratio est, nam non reperitur *forus*, aut aliquod ius, quo caveatur, quòd Syndicus debeat esse ex Civibus: quamvis enim ex Civibus eligi debeat, non inde sequitur, quòd si cingulum militiæ obtinuerit, incapax continuandi fiat, quod secus est in Iustitia, Iuratis, & Ædili: nam quoad hunc, & Iustitiam, alternativa clarè concepta est in *foris*; quoad Iuratos verò clarè dispositum est, quòd duo Milites sint, quatuor verò ex Civibus, vt dixi §. 1. *n.* 17. *& seqq.* quod definitum per Senatum fuit in causa Francisci Perellò domini de Benifaraix, qui dum Iuratus ex Civibus erat, cingulum militiæ obtinuit, ob quod excluſus fuit ab ipsis Iuratis de consilio Advocatorum: sed eo reclamante, in Senatu fuit pronuntiatum, quòd ex eo, quòd non obtinuit expeditionem tituli, nondum ex cœtu militari erat, & sic Civis remanebat. Et quod amplius est, dum ipse Petrus Dasio fuit Syndicus, post adeptam militiam interventum habuit in Brachio Regali, & nominatus fuit Electus illius, vt fuit definitum Regio rescripto, *dat Matriti die* 8. *Octobris* 1598. *regiſtrato in lib.* 6. *epiſtol. Vrbis, fol.* 79. Et ratio est, nam tunc non inspicitur persona, sed officium, vt in Iurato Milite, vel in Locumtenente Montesiæ; nam isti, inspecta persona, sunt de statu militari; attamen inspecto officio, vel dignitate, sunt de statu Regali, vel Ecclesiastico respectivè. At cum potestas horum Syndicorum tribuatur ab ipso Concilio generali, in instrumento constitutionis eorum, quæ in vnoquoque diversimodè concipi potest (licet à communiter contingentibus vna sit) ibi petenda est; sunt enim adinvicem substituti inter se, sed Cameralis loco, & prærogativa alteri præfertur.

27 Solemnitates à iure requisitæ ad Syndici legitimam constitutionem, tradit Losæus *de iur. vniverſ. dict. cap.* 1. *num.* 12. in quo tractatu plura de Syndico, ipsius potestate, atque dignitate reperies. Sed apud nos certa forma data est *in privilegio inſaculationis*, vt dixi *dict.* §. 1. *n.* 23. quare non repeto, nec Doctorum tradita de Syndico quia præ manibus habentur. Solum de Syndico nostræ 28
Vrbis tradendum est, consuetudine immemoriali quæsitum habere privilegium speciale, ne subscribatur nomine proprio ad pœnam talionis, quoties criminaliter accusat nomine Vniversitatis.

Ad cuius rei explicationem observandum est, quod 29
de iure accusator tenetur se subscribere ad pœnam talionis, ex latè deductis per Farin. *quæſt.* 16. *num.* 1. Caballum *caſ.* 166. *num.* 1. *& ſeqq.* Sebastian. Guazzin. *ad defenſ. reorum, lib.* 1. *defenſ.* 3. *cap.* 13. *num.* 1. *& ſeq.* Scacciam *de iudicijs civil. & crimin. lib.* 1. *cap.* 51. qui plures, & plura tradunt. Quod intelligendum est de iure duodecim tabularum, vt notat Parladorius *rerum quotidianar. part.* 2. *differen.* 139. *num.* 2. & licet prædicti Doctores cum pluribus alijs testentur, quòd de generali consuetudine non est necessaria hæc subscriptio: tamen apud nos ex *for.* 3. *&* 4. *de accuſat.* accusator tenetur se subscribere 30
sub nullitatis iudicij decreto, vt *in dict. for.* 4. *& for.* 5. *de accuſat.* cavetur, ita vt Iudex cogatur decidere in sententia, an pœna talionis actor condemnandus veniat, vel non (quod intelligo si absolutoria sit; cum in condemnatoria, dispositio non procedat, quia pœna talionis non tenet:) sub pœna amissionis salarij, & solvendi expensas. Quæ dispositio in viridi observantia est; nam ac- 31
cusatio sine subscriptione nulla declaratur. Sic Senatus, me referente, sententia publicata per Gasparem Mascarò R. M. Scribam, *die* 4. *Martij* 1651. in favorem Franscisci 32
Serra rei accusati, & contra Raymundum Gotaredonda accusatorem, cuius causæ actuarius fuit Iacobus Almenara Benavarre Not.

Vniversitates accusare possunt per Syndicos, vt latè 33
probant ex multis Farin. *quæſt.* 12. *num.* 51. Guazzin. *dict. defenſ.* 3. *cap.* 8. *n.* 6. & cùm nostro iure requiratur præcisè subscriptio ad pœnam talionis, quam Vniversitates facere non possunt, vt omnes *Doctores* tenent, ideo Syndici non accusant nomine vniversitatis, vt communiter *Doctores* docent, & testantur Clarus *lib.* 5. *recept. ſentent.* §. *fin. quæſt.* 14. *num.* 24. Farin. *dict. quæſt.* 12. *num.* 52. Sicut 34
enim tutor, vel curator non potest tutorio nomine accusare, sed nomine proprio ad vtilitatem pupilli, Anan. *in capit.* 2. *numer.* 2. *extra. de calumniator.* Clarus, & Farinac. *vbi prox.* Cum enim necessariò requiratur, quòd accusator subscribat ad pœnam talionis, & nemo possit alieno nomine subscribere, ac pœnæ subijci, ideo ad accusandum alieno nomine, nemo admitti debet, aut potest.

Quibus positis, privilegium vsu quæsitum Syndico 35
nostræ Vrbis est, vt nomine proprio non accuset, sicut cæteri Syndici accusant, nec subscribat ad pœnam talionis, sed absolutè nomine Civitatis accusando subscribat, & licet hæc subscriptio nullius momenti sit, cum vniversitas non subijciatur pœnæ, neque corpus sit aptum ad eam sustinendam (loquor de pœna corporali) tamen accusatio valet: nam vt tradunt Farinac. *d. quæſt.* 16. 36
num. 1. Cabal *dict. caſ.* 166. *num.* 1. & Guazzin. *dict. c.* 13. *n.* 1. de consuetudine, subscribendi solemnitas tollitur: & quamquam hæc contra *foros* inducta videatur, tamen cum immemorialis sit, atttendenda est; Anguian. *de legib. lib.* 2. *controverſ.* 1. *num.* 37. *cum ſeqq.* Salgado *de Reg. protect. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 120. *cum plur. ſequentibus* Curtellus *deciſ. ſeu. orat.* 20. *num.* 11. *&* 91. *cum ſeqq. & de immunit. lib.* 3. *quæſt.* 5. *per tot.* præcipuè *num.* 6. *&* 8. Don Ioannes Castillo *de Tertijs, cap.* 3. *per tot.* Fontanella *deciſ.* 117. *num.* 18. *& de pactis clauſ.* 4. *gloſ.* 17. *n.* 30. Cancer. *variar. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 42. Larrea *allegat. fiſc.* 8. *n.* 19. dominus Don Petrus Sanz *in conſultat. pro iuriſdictione Ordinis Monteſiæ, in Syndicum de Beneſal, verſ.* Y aunque le parece, *fol.* 2. *in not. lit. A. & B.* Solorzano *de iur. Indiar. to.* 2. *lib.* 3. *c.* 20. *n.* 20. *& ſeqq.* etiam in criminalibus, Clar. *d.* §. *fin. q.* 64. *n.* 19. 37. *& paſſim:* Faber *in C. lib.* 9. *tit.* 21. *diff.* 13. *n.* 6. P. Castro Palao *tom.* 2. *Theol. moral. tract.* 13. *diſput.* 3. *punct.* 4. §. 2. *per tot.* præcipuè *n.* 5. pluribus Barbos. *in collect. ad cap. ſuper quibuſdam, de verbor. ſignif. n.* 3. *& ſeqq.* Et sic decisum fuit per Senatum in causa Petri Nigrisol, qui anno 1647. condemnatus fuit ad pœnam capitalem in

Curia

Curia Iustitiæ in criminalibus Vrbis, quæ confirmata fuit referente Nobili domino Don Braulio Esteve. In causa appellationis inter alia deductum fuit, sententiam Iudicis à quo nulliter latam fuisse defectu subscriptio-
37 nis; Syndicus in comprobationem privilegij edidit plurium causarum acta, ex quibus resultabat consuetudo septuaginta annorum, & amplius, & cum Senatus adhuc hæsitaret, cum Fisci patroni munus tunc gererem, & crimen falsi, de quo imputabatur, pessimum sit, quòd Syndicus non probavit, consecutus fui, consuetudinem plusquam centenariam (quod labore non caruit) probando: & cum centenaria immemoriali æquiparetur, Faber *in C. lib. 7. tit. 13. diffin. 2. & seqq.* Gratian. *discept. tom. 1. cap. 2. num. 23. & seqq.* Gaspar. Ant. Thesaur. *quæst. foren. cap. 27. lib. 2.* Castillo *de Tertijs, cap. 24. num. 1. & cap. 26. num. 68.* Mari. Curtell. *decis. seu orat. 1. n. 9. & decis. 20. num. 91.* Fontanel. *decis. 217. n. 19.* dominus don Petr. Sanz *vbi sup. in not. lit. G.* & sufficiens sit ad inducendum ius, etiam in his quæ supremo Prin-
38 cipi reservantur, Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. part. 1. quæst. 15. dum. 79.* qui alios laudat, ideo Senatus iudicavit pro Fisco, & Syndico, sententiam confirmando, non obstante *foro*; quia consuetudini magna vis tribuitur, etiam contra leges quas immutat, interpretatur, & abrogat; vt Doctores superius laudati tradunt, & ita docet Fontanella *decis. 254. num. 12. tom. 1. & decis. 305. num. 9. & 10.* vbi plures, *& decis. 586. n. 17. tom. 2.* præsertim cum hæc habeat eas qualitates, vt potius immemorialis dicenda sit: Fontanella *dict. decis. 305. n. 18. & 19. & decis. 539. n. 17. & 18.*

39 Ædilis officium apud nos absque, nunc *Mustaçaf* vocatur, nam à principio *Almudaçaf* vocabatur, *for. 1. 4. & 8. de offic. demus.* Quod nomen ab Aragonia potius, quàm à Cathalonia nobis mutuatum fuit, quia Sesse *de inhibitionib. cap. 5. §. 9. numer. 72. Almudaçasos* Ædiles appellat. Apud Beticos dicitur, *Fiel executor*, aut *Almotacen*, ex deductis per Sebast. Covarruvias, *in Thesaur. ling. Castel. verb. Almotacen, & verb. Fiel executor.* Bobadill. *lib. 3. cap. 8. n. 135.* Solorzano *de iur. Indiar. lib. 4. c. 1. num. 20. tom. 2. & in politic. lib. 5. cap. 1. vers. Si bien.* P. Ioannes Mandariaga *dict. c. 4. vers. el Mustaçaf*, Dominus Cerdan *in arbor. iurisdict. verb. Almutacen*, & in *notis lit. F.* Taraçona *instit. foral. lib. 1. tit. 10. per tot.* Dominus Leon *decis. 9. num. 189. tom. 3.* Fontanel. *decis. 310. num. 4. tom. 2.* Quod quidem officium convenire cum officio Ædilis, tradunt Solorçano, & dominus Leon *vbi proxim.* quibus convenit Lexicon Ælij Antonij Nebrisensis à Latino in Catalaunum sermonem, *verb. Ædilis*, Fontanell. *dict. decis. 310. num. 4.* sed quia Solorçano *ibidem*, ait esse Ædilem Cerealem; notandum est, apud nos minimè verificari; nam Ædiles Cereales de annona tantum curabant Romæ, teste Fenestella *de Magistratib. Romanor. cap. 13.* ibi: *Sed duos tandem Ædiles creatos à Iulio Cæsare, qui quoniam frumento præessent, Cereales appellati sunt*, tradunt Alexand. ab Alexand. *lib. 4. dier. genial. cap. 4. in princ.* Sigonius *dict. lib. 1. cap. 20.* Rosinus *dict. lib. 7. cap. 25. in fin. l. ideo condemnatus*, vbi Gloss. *ff. de compensat.* ibi: *Quod actionem annonæ ædilitatis tempore præbuit.* Apud nos autem, cum vbertatis annonæ, & copiæ cibariorum cura ad Iuratos pertineat, Ædilis cerealis noster *Mustaçaf* esse non potest.

40 Quare non absurdè erit dicere, quòd noster *Mustaçaf* gerit officium Ædilis plebis, de quo in *l. . . §. Itemque vt essent, ff. de origin. iuris*, licet non omnibus quæ ab *Alexandro*, & alijs plebis Ædilibus tribuuntur, apud nos Ædilis fruatur. At plura ad eum pertinent ex eis quæ tunc ad Ædilem plebis pertinebant: curat enim de rebus in foro venalibus, ædibus, publicisque vijs, de servitutibus ædificiorum, sive prædiorum vrbanorum, de ponderе, atque mensura, de fraudibus patratis, tam in hoc, quàm in qualitate rerum venalium, ne adulterinæ, aut corruptæ veneant, de assignandis locis vendentibus in foro, & sic similibus: *dict. l. 2. §. itemque vt essent, ff. de origin. iur. l. Ædiles, ff. de via publica, l. lectos ff. de peric. & commod. rei vendit. l. item quæritur, §. si quis mensuras, ff. locati for. 4. & seqq. de officio de Mustaçaf, privileg. 76. & 92. Domini Reg. Iacob. II. for. 1. 5. & 4. de pond. & mensur.* Fenestella *dict. cap. 13.* Sigonius *dict. cap. 20.* Rosin. *dict. lib. 7. capit. 22.* Iulius Cæsar Bulenger. *de Roman. Imper. libr. 7. capit. 15.* Langlæus *Semestr. libr. 8. capit. 14. in princ.* latè Fragos. *de Repub. lib. 7. disp. 21. per tot. tom. 1.* vbi plura ad materiam nostrorum fororum pertinentia.

Ex quo dimanat ratio decisionis *for. 28. vers. Entenem, de Cur. & Bainl.* ibi: *Entenem empero que algun Cavaller, ô Generós nos si a forçat en la Ciutat, ne en les viles de esser Mostaçaf.* Id est: *Intelligimus tamen quod nullus Miles, aut Generosus compellatur in Vrbe, aut oppidis, quod Ædilis sit.* Nam cum à iure vnusquisque compellatur officium admittere, *l. si quis Magistratus*, & ibi Bartol. *ff. de muner. & honor.* cùm hoc officium humiliora Reipublicę moderetur, & plebeis Ædilibus assimiletur, & quod amplius est, Romæ ad libertini generis homines delatum fuerit, teste Tito Livio *lib. 3. decad. 1 ad fin.* & Valerio Maximo *lib. 2. c. 1.* Plin. *lib. 33. cap. 1.* (licet postea Patricijs restitutum, vt Alexander *ibid.* fatetur) quamvis in municipijs Magistratus fuisset, & à Decurionibus exerceretur. Amaya *in l. 1. & 2. num. 4 C. si servus, aut libert. lib. 10.* Bulenger. *dict. cap. 15.* semper humilior locus ei debetur, vnde explicandus venit locus Tertulliani, aliàs difficillimus *in apologet. cap. 46.* ibi: *Si de modestia certem, ecce Pithagoras apud Tyrios, Zeno apud Prienenses tyrannidem affectant: Christianus verò, nec ædilitatem.* Tanquam enim vltimam exaggerationem humilitatis apponit officium Ædilis quærere: & bene, nam de rebus minimis curat: *loca Ædilem metuentia* appellavit Seneca *in lib. de vita beata*, foros rerum venalium: de mensura ius dicit, Iuvenal. *satyr. 10.*

Et de mensura ius dicere? vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis vlubris.

Persius *satyr. 1. ad fin.*

Fregerat heminas Arreti Ædilis iniquas.

de quo Vlpianus *in l. item quæritur 13. §. si quis mensuras, ff. locati.* Inde ratione cautum est, vt ex speciali prærogativa Milites, & Generosi excusentur: quod ita intelligendum est, vt ante electionem animum aperiant Iuratis: aliàs enim minimè indulgentia prodest, vt in *dicto text.* habetur, ibi: *En altra manera sino ho. dira als Iurats, è serà elet, sien forçat.* Hoc est: *Aliter si non dixerit Iuratis, & electus sit, compellatur.* Et ratio est, nam ex taciturnitate elicitur consensus, & sponte suscepisse munus videtur, *l. campanus 47. ff. de oper. libert.* cum alijs adductis per Don Francisc. Amaya *in l. 1. num. 13. & seqq. C. de his qui sponte, libr. 10.* licet in præsenti statu pro officio magno reputetur, ita, vt per ipsius consecutionem Civis quis efficiatur, & Militari privilegio fruatur; atque non parum vtilitatis adferat, quare rarissimè Milites excusantur.

41 42 43 44

Cognitio Ædilis summarissima est, nam de rebus levissimis tractat: Bobadilla *dict. libr. 3. capit. 8. num. 145.* Langleus *dict. cap. 14.* nam levia crimina audire, & discutere de plano oportet, *l. levia, ff. de accusat.* sicque vsu receptum est in Curia illius, vt verbaliter omnia expediat. A gravaminibus ipsius Iurati Vrbis adeuntur, vt dixi, *ex privileg. 6. Domini Regis Martini*, dominus Cerdan *dict. vers. El Almotacen.* Obtinet etiam ius condonandi, seu remittendi pœnas ad suam iurisdictionem spectantes, *privileg. 27. Domini Regis Petri I. & d. privil. 6. Domini Reg. Martini*, habetque Locumtenentem, qui creatur adinstar Locumtenentis Iustitiæ criminalis, qui ex populo eligitur.

45

Sed nota, quòd licet Ædilis impediti non possit per Baiulum in rebus ad eum spectantibus, in foro vbi pisces venales habentur, *for. 9. & 10. de offic. Mustaçaf*, hoc est intelligendum respectu piscium maris; nam quoad pisces paludis nuncupatæ *la Albufera*, tantum ad Ædilem spectat quod attinet ad pondus, & mensuram, cætera verò ad Baiulum, & piscatorum Iuratos, *privileg. 7. in extravagant. fol. 236.* sicque post varias contentiones diffinitum fuit Regio referipto *diei 22. Aprilis anni 1652.*

46

47 Explicata remanent officia præcipua Vrbis, nunc de more tradere debemus qui ea obtinent: sunt enim sequentes.

Iudices Ordinarij

Gaspar Iosephus Sanchiz civis, Iustitia in Criminalibus.
Don Franciscus Ferrer, Iustitia in Civilibus.
Doctor Franciscus Roca de la Serna Generosus, Assessor Iustitiæ criminalis.
Doctor Vincentius Pasqual, Assessor Iustitiæ in Civilibus.
Doctor don Franciscus Esteve, Assessor in Civilibus.
Stephanus Alboy locumtenens Iustitiæ in Criminalibus.

In domo Vrbis sunt sequentes.

Petrus Artes & Roca Generosus, Primarius Militum.
Iosephus Ahuir, Primarius Civium.
Egregius don Onufrius de Yxar Comes de la Alcudia & Gestalgar.
Ioannes Baptista Real Civis.
Evaristus Barberà Civis.
Dionysius Tensa Civis, omnes Iurati.
Petrus Iob Peris Civis, Rationalis.
Victorinus Forés Civis, Syndicus Cameralis.
Lucas Bono Civis, Syndicus Rationalatus.
Iosephus Montes Secretarius.
Gabriel de Liñam Civis, Ædilis.
Simeon soler, Locumtenens.

§. V.

De eligendorum ad hæc officia qualitate: ad explicationem for. 41. §. Mes avant, de Cur. & Baiul. cum alijs iuribus.

TEXTVS.

FERDINANDVS REX,
Anno 1488. Oriolæ.

MEs avant, com sobre les nominacions, è eleccions de juraderia, è de altres oficis de la Ciutat en dies passats hi sien estats fets alguns abusos, é insolencies per propries passions, eliginthi persones maça jovens, no avents practica, ne experiencia dels afers, provehins mes a les persones que als oficis, en dany notori de la dita Ciutat. Nos volents aco obviar, provehim, volem, é ordenam perpetualment, que de aci avant no sien admeses, ne elets persones que no hajent vinticinch anys complits ensus, è hajen hauda, ò hauran muller dins lur casa, è habitacio per solemnizacio de matrimoni en fas de santa mare Sglesia, é sia natural, ê habitador de la Ciutat, ò almeins haura estat dins de aquella per espay de vint anys continus. E totes, è sengles coses damunt dites, &c.

SVMMARIA.

1 *Milites, aut Cives insaculandi esse debent.*
2 *Nobiles excluſi ab his officijs.*
3 *Christus nobili ex sanguine natus fuit.*
4 *Apostolorum plures nobiles fuerunt.*
5 *Nobiles ad officia approbati in sacra pagina.*
6 *Nobiles à Theseo electi ad honores.*
7 *Romulus idem fecit.*
8 *Nobiles cæteris paribus præferendi.*
9 *Contrarium qui tenuerint.*
10 *Nobiles noviter admissi.*
11 *Cives qui sint.*
12 *Maiores 25. annis esse debent.*
13 *Maiores 24. annis admittuntur ad officia Generalitatis.*
14 *Annus cœptus pro completo habetur.*
15 *Fallit in his officijs Vrbis.*
16 *Decisio Senatus.*
17 *Vxorati debent esse eligendi.*
18 *Ad matrimonium præmijs invitari solet.*
19 *Nuptiæ favoribus prosecutæ, quia solæ prolem legitimam præstant.*
20 *Rectores Reipublicæ in œconomia debent præexercitari.*
21 *Assessores Iustitiæ sub hac dispositione non comprehenduntur.*
22 *Naturales esse debent.*
23 *Contrarium infertur ex pluribus iuribus.*
24 *De civilitate ficta remissivè.*
25 *Exteri debent eligi, & ibi ratio.*
26 *Exteri rectius Iustitiam administrant.*
27 *Civis in Civem animadvertens inimicitias causare solet.*
28 *Cives inter se faciliores sunt ad gratiam.*
29 *Ex sacra pagina comprobatur, quòd naturales debent eligi.*
30 *Naturales etiam approbantur per scriptores humanarum literarum.*
Hi qui sunt præficiendi, maiorem fortunarum partem habere debent fixam, vbi administrant, ibid.
31 *Exteri de migrando cogitant.*
32 *Exteri olim non admittebantur Romæ ad officium Iudicis.*
33 *Exempla harum rerum.*
34 *Ratio prædictorum.*
35 *Trajani constitutione cautum, vt nemo peteret honorem, nisi tertiam bonorum partem in Vrbe habens.*
36 *Exteri patriarum legum inexpertes sunt.*
37 *Carthaginenses, & alij idem observarunt.*
37 *Resolutio quæstionis.*
39 *Inter Senatores vnus, aut alius admitti potest ex exteris.*
40 *Eligendi debent contribuere in oneribus Civitatis.*
41 *Municipes sunt participes honorum, & onerum.*

AD hæc officia Vrbis obtinenda in primis requiritur, quòd eligendi, sint de Ordine equestri, vel militari, & ex Civibus honoratis. De militibus diximus *cap. 3. §. 1. num. 57.* sed ex eis solum Generosi, & Milites admittebantur: & quamquam in substantialibus Nobiles ab eis non distinguatur, nec in alio, nisi in illa nota nominis *Don*, qua designantur, ex Fontanella *de pactis, clauſ. 3. gloſſ. 3. num. 83.* domino Mora *in recopil. for. general. rub. 2.* & domino Leon *deciſ. 9. num. 173. cum seqq. tom. 3.* Amaya *in l. 1. & 2. num. 67. C. ſi ſervus, aut libert. lib. 10.* imò vt Fontanella ait *ibid, n. 85.* deterioris conditionis erãt apud nos, sicut apud Catalaunos; nam excluſos fuisse à regimine Vrbis consuetudine constat. Et licet, an ea sustinenda sit, tanquam ratione carens, cum incivile videatur Nobiles à muneribus publicis excludi, dubitari possit, eo quòd pluribus contrarium probari potest: Christus enim Rex Regum, & fons Magistratuum nobilitatem ex genere non despexit, cum ex semine Abrahæ, & ex progenie Regia naturam humanam mirabili modo sibi copulaverit, natusque fuit ex clara David stirpe, & è duodecim Apostolis, quos elegit ad Principes, & Iudices terræ, septem nobili genere natos fuisse aliqui tradunt, videlicet Bartholomæum, vtrumque Iacobum, Thadæum, Simonem Ioannem, & Paulum. Ita Monteleon *in promptu. iur. verb. Nobilis, lit. D.* Chassaneus *in catalog. glor. mund. part. 8. conſ. 28. verſ. Militare videtur*, Castillo *in ſua politic lib. 1. cap. 4. num. 12. in ſcholijs, lit. C. & D.* Quod & comprobatur ex *ſacra pagina*, nam in electione nobilitatis qualitas exprimitur tanquam necessaria: Deuteron. 1. v. 15. ibi: *Tuli de tribubus veſtris viros ſapientes, & nobiles, & conſtitui eos Principes, Tribunos, Centuriones, & quinquagenarios, ac Decanos.* Divus Thom. *de regim. Principis, lib. 4.*

Et si humana testimonia petantur, Plutarc. in Theseo scribit, Theseum primum Nobiles à cæteris seiunxisse, illisque potestatem fecisse Magistratus ex suo ordine creandi, administrandique leges. De quo etiam Dionys Halicarnas. *lib. antiquit. Roman. 2.* qui tradit, Romulun Illustres genere sacra perficere, Magistratus gerere ius dicere, ac secum quoque publica administrare iuſ-

fisse

7 sisse. Solon ille Athenienſium legiſlator, Magiſtratus omnes conſtituit ex Nobilibus: Ariſtot. *lib. 2. politic. cap.* 10. Plutarcus *in Solon.* & Pollux. *lib.* 8. ſemper enim maieſtas, ac dignitas Reipublicæ nobilitate augetur. Quibus videtur probari, conſuetudinem eligendi Nobiles ad Magiſtratus, & munera publica vtiliſſimam eſſe. Docet Avendaño *de exeq. mand. part.* 1. *cap.* 19. *num.* 18. adeo, vt Reipublicæ, quo magis a Nobilibus gubernantur, tanto magis ſplendore, ac duratione illuſtrentur. Quod Venetorum exemplo comprobari poſſe videtur, qui de more Nobiles in Præſides, & Magiſtratus eli-
8 gunt ſemper. Fulgoſ. *conſ.* 6. Barbat. *conſ.* 36. *lib.* 2. Caſtill. *lib.* 1. *cap* 4. *num.* 22. & 23. atque adeo cæteris paribus ſemper Nobiles præferendi ſunt, tam ad Magiſtratum, quàm ad Sacerdotium, vt latè probat Tiraq. *de nobilit. cap.* 20. *nu.* 1. & 10. vbi plura *per tot. cap.* & *c.* 22. & ad *leges Connub. l.* 7. *num.* 1. & *ſeqq.* Iuſtus Lipſ. *civil. doctr. lib.* 3. *cap.* 10. Bellug. *in ſpecul. rub.* 26. *n.* 1. Bobadill. *in politic. lib.* 3. *cap.* 8. *numer.* 1. & *ſeqq.* Caſtill. *in politic. lib.* 1. *ex cap.* 4. Simancas *de Repub. lib.* 5. *c.* 4. P. Marquez *in Guber. Chriſt. lib.* 1. *cap.* 3. Maſtril. *de Magiſtr. lib.* 2. *c.* 8. *per tot.* Franciſc. à Ponte *de poteſt. Proreg.* §. 7. *n.* 17. alijs relatis Caputus *de regim. Reipub. c.* 1. *n.* 26. P. Fragoſ. *de Repub. tom.* 1. *lib.* 4. *diſp.* 9. §. 1. *per tot.* Don Chriſtof. Benavent. *in docum. legat.* & *Princip. c.* 7. Solorçan. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 4. *c.* 4.

9 Sed contrarium pluribus probare intendit Petr. Gregor. Toloſ. *de Repub. lib.* 4. *cap* 3. *numer.* 5. *cum ſeqq.* & *lib.* 24. *cap.* 6. *num.* 13. quod & ſatyricorum acrimonia fulcitur, nam vt ait Trajan. Bocalin. *in reggnagl. centur.* 2. *reggnagl.* 8. *in fin. La congregatione non vi haveva fata refleſſione alcuna ſtante la chiara fede de gli Anatomiſti, della parte contraria produta in giudicio, nella quale concludentemente vedendoſi provato che le oſſa, i nervi, la carne, le budelle delle perſone, tute erano fato ad vn modo, chiarament moſtrava che la vera nobilità de gli homini ſtava poſtà nel cervello, non ne le vene.* Sed quidquid hi dicant, ſolummodo probabunt, non ex eo quòd aliquis Nobilis ſit, ex eo ſolum eligendum eſſe, nam vt dixit Ovidius *in panegyr. ad Piſon.*

——perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus eſt in origine ſola.

non autem vt nobilitas omnino excludatur; nam id ratione careret, ob quod, conſuetudinem de non admittendis Nobilibus non valere, tanquam irrationabilem probat Caputus *d. c.* 4. *n.* 31. qui plures laudat: ſicque cæteris paribus, firma concluſio eſt, vt nobilitas præferatur; tantum abeſt vt excludatur omnino, de quo plura tradunt Larrea *deciſ.* 41. *per tot. præcipuè n.* 30. & 48. &
10 Solorzanus *emblem.* 52. *num.* 41. Sed poſt hæc ſcripta lis quæ pendebat in Senatu ſuper admiſſione Nobilium tranſactione terminata fuit, & Nobiles admiſſi fuere ad officia Vrbis, approbante Domino Rege, ſive conſtituente ad preces ipſius Civitatis, mandatumque executioni in inſaculatione anni 1652. qua quatuor Nobiles matriculati fuerunt, & in electione ipſius anni cecidit ſors ſuper Comitem del Real, fuitque Comes Iuratus primarius. Sed non inde diſputatio inutilis manet; nam in alijs Civitatibus Regni adhuc excluſi ſunt, licet credam matricem imitaturas ſtatim fore.

11 Cives honorati qui admittendi ſunt, hi cenſentur, qui nunquam mechanicam artem per ſe, vel per parentem exercuerunt: qui autem iſti ſint qui ex artificio manuali, ſive machanico excluduntur? explicat Caputus *d. c.* 4. *n.* 32. & P. Chriſtoph. Vega *in Theol. Marian paleſtr.* 10. *cert.* 3. *per tot. ſign. nu.* 917. & tercentas libras annuas in bonis habent, *for.* 25. *ſolut. matrim. for.* 40. *Cur anni* 1626. de quorum dignitate, differentia, & privilegijs, Fontanell. *d. clauſ.* 3. *gloſ.* 2. *part.* 1. & dominus Leon *deciſ.* 9. *n.* 183. *cum ſeqq. lib.* 3. Caputus *d. c.* 4. *n.* 3. *cum ſeqq.* Sed nunc ad inſaculationem tam in Cive, quàm in milite requiritur, quòd habeat in bonis quatuor centum libras annuas ſaltem, *c.* 7. *ſecund. inſacul.* in quibus computari nequeunt bona dotalia, textus expreſſus *in l. Lucius* 21. §. *idem reſpondit, ff. ad municip.* pro cuius interpretatione, vide Conſtantium Roger. *inter tract. de dote ſtit. dotis quis Dominus? n.* 5. *pag.* 517. Nec obſtat quod aliter fuit deciſum; nam hoc non fuit oppoſitum, vt in ſimili dixit Vincentius de Franq. *deciſ.* 278. *n.* 6.

12 Præterea requiritur, quòd maiores viginti quinque annis ſint hi qui ad electiones deſtinantur; vt in text. habetur, & in *privil.* 16. R. Alfonſi III. *l. ad Rempublic.* 8. *ff. de muner. & honorib.* & ibi Doctores, dominus Leon *deciſ.* 51. *per tot. tom.* 1. Bobadilla *in polit. lib.* 3. *c.* 8. *n.* 11. *& in not. lit. H.* Fragoſ. *de Repub. part.* 1. *lib.* 7. *diſput.* 21. *num.* 2. Petr. Gregor. Toloſ. *de Repub. lib.* 4. *cap.* 6. *nu.* 34. & *ſyntag. lib.* 47. *cap.* 9. *à num.* 19. pluribus Narbona *de ætate, anno* 25. præcipuè, *quæſt.* 31. *& ſeqq.* & in terminis
13 ætatis à priſcis Romanis requiſitæ ad Magiſtratus, & Senatoriam dignitatem, pulchrè Ian. Langlæus *Semeſtr. lib.* 7. *cap.* 10. *verſ. cæterum, pag. mihi* 382. Sed notandum eſt, quòd licet à iure annus cœptus pro completo habeatur, ita vt ad honores admittantur non ſolum qui annum vigeſimum quintum adimpleverint, ſed qui tetigerint etiam, Guid. Pancirol. *de Mag. municip. cap.* 2. *in princip.* Marquez *dict. lib.* 1. *cap.* 5. Maſtril. *dict. lib.* 2. *c.* 5. *num.* 41. & 52. Dominus Taſſon *obſervantiarum iuris, dict.* 3. *verſ.* 3. *num.* 80. Narbona *ann.* 70. *q.* 3. *num.* 3. (licet
14 aliter teneat Bobadilla *vbi proxime*,) quæ diſpoſitio quoad officia Generalitatis Regni procedit, per *for. in c.* 18. & 19. *in extravag. de electio de Diputats.* & in Sacerdotio, & ſacris Ordinibus, vt probant plures congeſti à Narbona *anno* 12. *quæſt.* 1. *num.* 6. *cum ſeqq.* à foro expreſsè requiritur, quòd viginti quinque anni adimpleti ſint ad officia Vibis, vt in noſtro *tex.* ibi: *Vinticinch anys complits enſus*, quod de iure Luſitano etiam tradit Fragoſ. *vbi ſupr.* Sic pronuntiavit Senatus referente domino Vicecancellario Don Chriſtophoro Creſpi anno 1641. nullam declarando electionem Locumtenentis Iuſtitiæ in criminalibus in perſona Balthaſaris Guardia lanionis, ad cuius officium hæc diſpoſitio extenditur: ſicque in executione ſupradictæ deciſionis facta
15 fuit nova extractio, die 23. Martij eiuſdem anni, & ſors cecidit ſuper Petrum Vidal, qui munus illud adminiſtravit vſque ad finem anni. In hac diſpoſitione non comprehenduntur curatores operarum publicarum, ſive *Obres de murs y valls*, vt infra dicetur §. 11.

17 Demum requiritur, quòd ſit pater familias eligendus, ſive quòd vxoratus fuerit in facie Eccleſiæ, vt in *textu* cavetur: & dixi, quòd ſit pater familias; nam per contractum matrimonij ius patriæ poteſtatis apud nos ſolvitur, dominus Leon *deciſ.* 55. *nu.* 13. *tom.* 1. Quod quamvis videatur contra diſpoſitionem textus *in l. illud*, & ibi Caſtrenſ. *ff. quod cuiuſque vniverſitatis*, vt probat Caputus *de reg. Reipub. cap.* 3. *n.* 7. duplici ex ratione optimè ſancitum eſt. Primò, nam non eſt novum ad matri-
18 monium præmijs invitare, *l. aſſiduis* 12. §. *ad hæc, verſ. quis enim, C. qui potiores in pignor.* ibi: *Pro quibus multa noſtris legibus inventa ſunt privilegia.* Plin. minor, *in panegyr. ad Trajan.* quod tam à Græcis, quàm à Romanis obſervatum hiſtoriæ narrant; tum legum Iuliæ *de maritandis ordinibus*, & Papiæ Popeæ promulgatione, tum etiam ex alijs congeſtis à Pareja *in otio quadrim.* 2. *par. per tot.* Nuptiæ enim ſolæ prolem legitimam Reipubli-
19 cæ præſtant, & immortalitatem artificiosè introducunt, Iuſtin. *in Novell. de nup. in princ.* & *Novel.* 39. *de reſtit. in fine præfationis*, plura per Præceptorem meum Don Franc. Ramos. *in cõment. ad leges Iul.* & *Pap. c.* 1. *n.* 1. *in fin.* Quare Reges noſtri vtilitatem nuptiarum agnoſcentes inter alia hoc præmio ad eas invitarũt, ſcilicet expreſsè cavendo, ne cælibes ad munera Vrbis admitterentur, quod etiam cautum eſt reſpectu officiorum Generalitatis in Brachio Militari *in c.* 18. *eiuſdem extravag. de electio de Diputats.*

20 Secundò, nam oportet, vt futurus Vrbis Rector in rebus œconomicis, ſeu domeſticis præexerceatur, quia, vt dixi, domus eſt quædam parva civitas; & œconomia, compendiaria Reſpublica; Civitaſque, magna domus; & politia, communis quædam œconomia. Cuius rei exemplum *ſacra pagina* tribuit in ſancto Patriarca Ioſeph: præpoſitus enim factus conſervis ſuis ab hero

communi, totius familiæ curator,ac domus præfectus, natura iam conciliante totius Ægypti Principatum, Philo, *lib.de Ioſep.fol. mihi* 345. Neviſ. *in ſylva nuptial. lib.5. num.* 110. proſequitur Fragoſ. *d.tom.*1.*in introduct. proœmial.*§.1. *n.*7. quod apertè declarat D. Rex Alfonſ. *in d.privil.*16. ibi: *Nec vxores habentes, & ſeu qui domos proprias nondum gubernare noverunt*, ſub qua diſpoſitione omnes Officiales annuales Vrbis comprehenduntur, demptis curatoribus operarum publicarum, & Aſſeſſoribus Iuſtitiarum; nam hi quamquam cælibes, minimè excluduntur, quamuis alias qualitates habere debent, iuxta *for.*47.& 48. *de Cur. & Baiul.* & ſic vſu receptum eſt. Anno 1640. fuit Aſſeſſor in civilibus Don Ludovicus Ruiz de Liori adhuc cælebs:anno 1641. fui Aſſeſſor in criminalibus, antequam vxorem ducerem, anno 1642. fuit Aſſeſſor in civilibus Doctor Franciſcus Ferragut Generoſus, ante nuptias, & ſic paſſim contingit: quoad curatores operarum publicarum exempla ſunt in eodem Doctore Franciſco Ferragut, & in Doctore Mathia Morlà (ante adeptam Præpoſituram,illo verò ante nuptias) qui pro inclyto Brachio Militari curatores operarum publicarum fuerunt.

22 Vltro requiritur,quod ſit originarius,& in Vrbe domicilium habeat;vel ad minus habeat domicilium contractum per tempus viginti annorum continuè, vt in *textu* diſponitur.Quod videtur revocatum per *c.1.& vlt. in extravagant. quod officia Regni, fol.* 22. quoad exteros habitantes per viginti annos; ſicque ſolum naturales nunc eſſe poſſunt, ſed de iure contrarium cautum videtur *in l.fin.C. de crim. ſacril. l.3. C.de diverſ. offic. lib.* 12.

23 licet in aliquibus ſpecialiter diſpoſitum reperiatur,quòd naturales admitti poſſint, *l. fin. ff. de offic. Aſſeſſor.* qui textus loquitur de officio Aſſeſſoris procuratoris Cæſaris, vt notat Accur.*in d.l. fin. C. de crim.ſacril. verb. officium,& in l. fin. C. de offic. Prætor.* nam tres Prætores in Romana Vrbe conſtitui iubet, ex his qui larem ibi habẽt;& *in Novella Iuſtin.115.de defenſ.Civit.*defenſores civitatum ex earum incolis creari cavetur:& quoniam in *cap.ſequenti* plura trademus de civilitate ficta, ibi lector

24 cætera capere poteſt. Sed quia diſpoſitio hæc contraria videtur diſpoſitioni iuris communis,non abs re erit, vt hinc quæſtionem decidamus, nempe an exteri admittendi ſint ad honores,vel naturales tantùm.

25 Pro exteris faciunt *d. l.fin.C.de crim.ſacril.* ibi:*Ne quis ſine ſacrilegij crimine deſiderandum intelligat gerendæ, ac ſuſcipiendæ adminiſtrationis officium intra eam provinciam, in qua provincialis, & Civis habetur: niſi hoc cuiquam vltronea liberalitate per divinos affatus Imperator indulgeat. l.3. C. de diver. offic. lib.*12. ibi: *Ad eam Provinciam ex qua oriundus eſt, vel in qua collocaverit larem. l. ſi cui* 83. *in princ. ff. ex quib. cauſ. maior.* Et ratio ea eſt, nam ſanguinis, vel affinitatis gratiâ multa videntur ab ipſo dari poſſe,quæ non æque ab extero fieri poterant,qui nullo ſanguinis,vel affinitatis vinculo cuiquam obſtrictus eſt,

26 vt innuit Gloſſa *in d.l. fin.Cod. de crim. ſacril.* Sanguinis communio, neceſſitudinis, vel amicitiæ, inimicitiævè, aut inter vivos contractæ, vel à maioribus hæreditario quodãmodo iure acceptæ,mentes in tranſverſum agunt; indéque iuſtitiæ ſacra rectius, ac decentius impleturus extraneus erit in ipſos,inter quos amicitias,vel inimicitias habeat nullas.Paulus *lib.5. ſentent.tit.de iure fiſci:In ea* (inquit) *Provincia, ex qua quis originem ducit, officium Fiſcale adminiſtrare prohibetur:ne aut gratioſus, aut calumnioſus apud ſuos eſſe videatur.* Apud Dion.in Antonin.Philoſ.extat ipſius Philoſophi conſtitutio, qua cautum eſt ne quis imperio,vel poteſtate eſſet apud eam gentem ex

27 qua ortus eſt: nam cum Magiſtratus, & munera Vrbis aliquid iuriſdictionis annexum habeant, vltio quæ in fontes dirigitur,inimicitias,& odia ſuſcitat inter Cives, eo quòd Civis in Civẽ animadvertit. Ex alio capite ſunt etiam faciliores ad gratiam, propenſiores ad clementiã populares inter ſe,quàm ſi res à peregrinis ageretur;ſicque magis Reipublicæ intereſt hos præfici, quàm illos.

28 Qua quidem ratione adducti, plerique Italiæ Populi Magiſtratus ſuos aliunde accerſcere conſueverunt,vt teſtatur Franciſc. Patric.*de inſtit.Reipub.lib.3.c.vlt.* difficile enim eſt in genitali ſolo Magiſtratus rectè exerceri.

Sed contraria ſententia noſtro iure definita,firmiori- 29
bus fulcitur fundamentis: ſi enim ad *ſacram paginam* oculos vertamus,dubium non eſt, quin ea quæ per *foros* diſpoſita ſunt, comprobata inveniamus. Deuteron. 1. *c.* 17. fons veritatis Moyſen alloquens dixit: *Cum ingreſſus fueris terram,quam Dominus Deus tuus dabit tibi,& poſſederis eam, habitaveriſque in illa,& dixeris:Conſtituam ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes: eum conſtitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum.Non poteris alterius gentis hominem Regem facere qui non ſit frater tuus.* Hoc de Principe. De Magiſtratibus *cap.* 16. ibi: *Iudices,& Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis,quas Dominus Deus dederit tibi per ſingulas Tribus tuas.* Et Exod.18. *v.* 25. *Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael, conſtituit eos Principes populi,Tribunos,& Centuriones,& Quinquagenarios,& Decanos.*

Ex humanæ literaturæ ſcriptoribus plures ſunt, qui 30
ad vſum Reipublicæ præficiendos naturales,aut hos qui maiorem fortunarum partem, fixumque domicilium ibi habeant,quàm extraneos dixerunt: durius enim imperium exercere creduntur, qui non inter ſuos imperant; nam cum plerumque exteri de migrando in ſua cogitent, nil penſi habent, niſi de ſe exiſtimationem apud eos relinquere, quos nulla neceſſitate devinctos tenent, vt ait Cicero ad Marcellum *famil. lib.* 4. Ideo 31
fertur à Tranquil. *in Claudium cap.* 14. initio ſui principatus affirmaſſe, non electurum Senatorem,niſi Civis Romani abnepotem; obſervatúmque vſque ad ſuam ætatem teſtatur *Plinius*, non tantum vt peregrinus minimè ad iudicandi munus admitteretur; ſed ne Civis etiam novus: ſic ille *lib.*33. *natur. hiſtor. cap.* 1. *Servatum in hodiernum diem eſt, ne quis è novis Civibus in decurijs in Iudicem aſſumeretur.* Quod & aſſerit Valerius Ma- 32
ximus *lib.*1.*tit.de auſpic.*ibi:*Patricijs auſpicijs non alienigenis adminiſtrari Rempublicam oportere veteres iudicabant.* Nec diſſentit Ariſtoteles 3. *politicor.*vbi dixit:*non eſſe his qui Civitate donati eſſent,honores,reique publicæ adminiſtrationem committendam.* Iulianus Conſtantinum Impera- 33
torem non temere apud Senatum incuſavit, quaſi veterum inſtitutorum contemptorem,& qui celſiores poteſtates peregrinis tribueret:vt tradit Amminian.Marcell. *lib.*21. Quapropter *Valentin.& Maximin.* tres Prætores in Vrbe per ſingulos annos ordinari præceperunt, ex eis tantum qui proprium larem in Vrbe haberent, *d.l. fin.C.de offic. Prætor.* & Iuſtinianus defenſoris Civitatis munus ab incolis tantum iuſſit regi,*d.Novell.*15. Quod à Peſcennino Nigro mutuaſſe videtur, cuius illud fuit, *vt nemo adminiſtraret Romæ, niſi Romanus*;hoc eſt oriundus ab Vrbe. Ita Spart. *in eum.*

Et ratio eſt, nam turpe,& indecorum videtur Magi- 34
ſtratum in Vrbe gerere, qui in ea nec natus ſit,nec fortunas habeat vllas:quamque nõ pro patria,ſed diverſorio tanquam viator habiturus ſit:ob quod Trajanus *lege* cavit, vt qui honorem Romæ petituri eſſent,tertiam bonorum ſuorum partem illic,aut in Italia, in res quæ ſoli eſſent, collocarent,vt teſtatur Plin.iunior, *epiſtolar.* 35
lib.6. in epiſt.ad nepotem, ibi: *Deforme arbitratus honorem petituros,Vrbem,Italiamque non pro patria,ſed pro hoſpitio, aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere.* Hunc imitatus fuit 36
Antoninus Philoſ.vt tradit Iulius Capitol.*in eum.* Quibus additur, quòd exteros patriarum legum,iuris, moriſque & conſtitutionum inexpertos eſſe non ambigitur.Quomodo enim ius dicere,aut Rempublicam regere ſecundum leges,& mores eius poterunt,*l.2.C.quemad. teſt.aper.l.ſi fundum,ff.de evict.*ſi quam nunquam habitarunt, obtineant gubernandam?Si aliquando(vt contingere poteſt) verba idiomatis illius regionis non percipiunt,& ſi percipiunt,non propriè ſenſus locutionis capiunt,leges ita ſcriptas practicabunt, quæ aliquando in rigoroſa ſignificatione verborum loquuntur,aliquando abuſivo ſermone?

Nec hoc ſolum ex Romanis,ſed ex Cartaginenſibus, 37
Lacedemonijs, alijſque quampluribus cerni licet, qui

Magiſtratus

Magistratus omnes suis Civibus tradiderunt; verum ex Venetorum quoque Republica, in qua Peregrinis nullus est locus, nec tamen iustitia, aut severitas deest, nec ex huiuscemodi iudicijs, vel regimine seditiones, aut inimicitiæ oriuntur. Patrici. *de institut. Reipub. lib.* 3. *cap.* 2. Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.* 4. *c.* 6. *num.* 9. Mastril. *de Magistr. lib.* 2. *cap.* 7. vbi plura. Videndus etiam Augustinus Caputus *de reg. Reipub. c.* 3. *n.* 57. *& seqq.* pluribus congestis Solorz. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 19. *ex n.* 4. *& lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 50. *Et Emblem.* 52. *num.* 67. *atque Emblem.* 55. *num.* 20.

38 His animadversis, quid dicendum secluſa dispositione fori ad perfectum Reipublicæ statum? Si meum iudicium in tam gravi dubio proponere licet, distinguendum arbitror: nam quoad officia, & munera bonorum Civitatis administrationem tractantia, incolas, & originarios tantum admittendos duxi; nam hi defensores, & administratores Civitatis sunt, de quibus Iustinianus cavit *dict. Novell.* 15. exteros excludendo. Sic tenent Mastril. *dict. c.* 7. *num.* 29. Solorçan. *de iur. Indiar. lib.* 4. *c.* 1. *num.* 9. *tom.* 2. In his autem qui ad iustitiam administrandam præcipuè constituuntur, veluti qui in Senatoria dignitate versantur, quamvis vtplurimùm naturales, & incolæ esse debeant, non abs re erit vt vnus, alterve ex peregrinis ad-
39 mittatur. Tum exemplo Romanorum, de quibus Tacit. 11. *annal.* *At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein Cives habuerit: advenæ in nos regnaverunt.* Tum quia Dominus Rex noster, nunc fœliciter regnans id ipsum observat, vnum ex Aragonia in quocunque Senatu admittendo. Quod non semel vtilissimum experientia comprobavit, tam ad hoc vt in Senatu notitiam de rebus alienis tribuat, quàm vt honestius operetur aliqua, quæ naturales non ita decent.

40 Postremo requiritur, quòd hi qui admittuntur, subeant onera Ciuitatis contribuendo cum reliquis incolis Vrbis, ita *for.* 28. ibi: *Sien tenguts de contribuir en los cases de contribucio vehinal.* privileg. 58. *Reg. Iacob. I. fol.* 58. nam secundum naturam est, vt eum sequantur incommoda, quem & commoda sequuntur, *l. secundum naturam, ff. de regul. iur.* & *ibi* Doctores. Et ratio est, nam municipes
41 dicti sunt, qui honorum, & onerum sunt participes, *l.* 1. *& tot. tit. ff. ad municipal.* in quo sensu hæc iura interpretatur Petrus Gregor. *d. cap.* 6. *num.* 9. *vers. interdum*, ex quo dimanat ratio pulchra, ob quam Ecclesiastici teneantur contribuere in vectigalibus generalitatis; nam ad officia Regni admittuntur, de quo dixi *supr. cap.* 3. §. 3. dimanat etiam ratio cur Milites teneantur sequi vexillum Vrbis, vt in *dicto foro* 28. habetur.

42 Quæ autem sint istæ contributiones Vrbis, tradit Dominus Leon *decis.* 159. *per tot.* vbi *forum* 22. *de rerum divisione*, latè explicat. Sed quia hæc materia postulat ampliorem disputationem, ideo de ea in §§. sequentibus.

§. VI.

An exempti à contributione collectarum Vrbis arceantur ab electionibus, & de exemptione parentum duodecim filiorum, ad for. 239. *Curiar. anni* 1604. *iunctis alijs iuribus.*

TEXTVS.

PHILIPPVS TERTIVS REX.
Anno 1604. Valentiæ.

ITem per quant conforme disposicions, y comunes resolucions de raho natural escrita, & aliàs estan concedits molts privilegis, exempcions, y prerogatives als pares de dotze fills, pera poder subvenir, y ajudar adaquells, y per lo q̃ es just privilegiarlos, per haver ab dits fills, y sobole reomplit la Republica: supliquen per ço los dits tres Braços à V. M. sia de son Real servey, que los pares de dotze fills puguen tractar, y negociar fins en suma, y quantitat de tres milia liures res cascun any, y no mes, franchs de tots drets, de qualsevol especie, y qualitat que sien, y ab que la dita quantitat haja de ser, y sia propria del dit pare de dotze fills, y no de altri. *Plau à sa Magestat.*

SVMMARIA.

1 *Facti species proponitur.*
2 *Preces Iuratorum.*
3 *Responsum Regium.*
4 *Princeps solutus legibus.*
5 *Iure suo nemo sine causa privatur.*
6 *Officij privatio est pœna.*
7 *Officij privatio non irrogatur sine causa quæ mereatur pœnam.*
8 *Officij priuatio habet annexam famæ notam.*
9 *Clausula*, mera, & libera voluntate durante, *quid importet.*
10 *Sacrilegium est arguere quem Princeps elegit.*
11 *Principis iudicium in minimis fulget, & operatur.*
12 *Privilegium insaculationis remuneratorium fuit.*
13 *Et transivit in contractum, factumque fuit irrevocabile.*
14 *Principis contractus leges sunt.*
15 *Privilegiati contractus irrevocabiles ex forma contractus immixta.*
16 *Subditi tenentur vitam exponere in servitio Principis.*
17 *Princeps tenetur remunerare subditos.*
Remuneratio Principis non est donatio, ibidem.
18 *Remuneratio quid.*
19 *Privilegium insaculationis habebat vim legis pactionatæ.*
20 *Lex pactionata revocari potest de consensu paciscentis.*
21 *Iurati Civitatem non repræsentant.*
22 *Concilium generale impetravit primum privilegium insaculationis, & sic eius consensus requirebatur, vt tolleretur.*
23 *Insaculati ex propria persona veniunt ad matriculam, & sic sunt tot concessiones, quot sunt personæ.*
24 *Causa ad revocationem privilegij de novo advenire debet.*
25 *Princeps exemptum insaculando, cum eo dispensat.*
26 *Exemptio Parentum duodecim filiorum à iure est.*
27 *A mente Principis non aberat ratio exemptionis.*
28 *Preces rescriptum declarant.*
29 *Sanctiones speciales formam capiunt à voluntate concedentis.*
30 *Parentes duodecim filiorum ob exemptionem non excluduntur ab honoribus.*
31 *Nulla Respublica invenitur, quæ procreationem liberorum non prosequatur præmio.*
32 *Hominibus ampliare Rempublicam ingentius est, quam pecunijs.*
33 *Leges Iulia, & Papia ad quid latæ.*
34 *Nuptiæ præmijs prosecutæ ob sobolem.*
Græcorum exempla, ibid.
35 *Romanorum exempla.*
36 *Privilegia parentibus concessa vtplurimum quoad honores.*
Exempla plurima, ibid.
37 L. 2. ff. de minoribus *expenditur.*
38 *Munerum administratio interdicta minoribus.*
39 For. 41. de Cur. & Baiul. *explicatur.*
40 *Pater quinque filiorum à muneribus publicis excusatur.*
41 *Parens duodecim filiorum ratione exemptionis non declinabit à regiminis recta via.*
42 *Parentes magis in liberis terrentur.*
Parentibus carior est vita liberorum, quàm propria, ibid.
43 *Parentes plus diligunt filios, quàm se ipsos.*
44 *Si pater, & filius torquendi sint, pater citò delictum fatetur, si filius coram ipso torqueatur.*
45 *Exempla memorabilia.*
46 *Filius est pars corporis patris.*
47 *Et eadem persona.*

Filius

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

Filius ieiunare pro patre permittitur, ibid.
48 *Nummi, vita, & sanguis sunt.*
49 *Decisio Senatus supremi, num.49.*

1 DIxi *numero fin. §. præcedentis*, quòd requiritur ad concursum, quòd onera vrbana subeat eligendus. Ita considerantes Iurati anni 1642.(nisi anguis sub herba lateret) cum epistola diei 17. Septembris has preces Principi nostro obtulerunt.

2 *Entre les persones que estan insaculades pera concorrer als oficis majors desta Ciutat, ni ha algunes, que per tenir Benifets Ecclesiastichs, y per ser oficials del sant Ofici de la Inquisicio, no contribueixen en les sises de aquella, y sels restituheix la imposicio, lo que en cas de sortejar estes persones en dits oficis ve a redundar en dany, y perjuhi del govern: per ço que aquelles no poden regirse en ells ab lo affecte, voluntat, y amor que tenen a la Republica los que contribueixen.*

3 Princeps credendo preces veritate niti, rescripto diei 29. eiusdem mensis Septembris sic sanxit.

Por justas consideraciones, y lo que ves me representais en la carta de 17. deste, tengo por bien que los que estan en qualquier bolsa de la insaculacion de essa Ciudad (que sean exemptos de pagar las sisas della) no puedan concurrir a los oficios en que estuvieren insaculados, sino las pagaren, y no queriendolo hazer sean excluidos de la insaculacion.

Cum rescriptum generaliter loquatur de exemptis, in eo comprehensi videbantur parentes duodecim filiorum, è quibus vnus tantum insaculatus reperiebatur inter Generosos, hic erat Laurentius Bou Penarrocha, & ex Officialibus sancti Officij Inquisitionis alter Iosephus del Olmo miles à secretis: quorum primus mihi est affinitate coniunctus, secundus erat familiaritate carus, vtriusque causam defendendam suscepi, & quæ tunc allegavi, quia de materia sunt, iterum trado.

4 Pro affine dicebam, Principem licet solutum legibus vi coactiva, ligatum vi directiva, ex Divo Thoma 2. 2. *q.96. art.5.* pluribus Barbos. *in collect. de c.1. de constit. n.5.* & alijs probavi *supr. c.1.§.2.n.39. & seqq.* sicque eo rescripto non censeri abrogatas leges, nec earum dispositiones, cum ipse Princeps ex innata clementia profiteatur observantiam ipsarum.

5 Quod rescriptum esset, contrarium legibus videbatur, eo quod nemo sine causa privatur iure suo, nec Principem per rescriptum, aut privilegium creditur iuri Tertij derogare, *l.nec filio 4. l. patrono 5. ff. de nat. restit. l. divus, ff. de iure aureor. annul.* Doctores *in l.2.C. de precibus imper. offer.* cum alijs adductis per Cancer. *variar. lib.3. cap.5. num.20.* præcipuè in terminis munerum, & 6 officiorum ob famæ notam, quæ sequitur privationem: nam privatio similis, pœna est; *l.metus 43.§. pœna, ff. de procur.* Roman. *consil.236.* Boer. *quæst.1. num.72.* Clarus *in prax.§. vltim.quæst.3.* & ibi Bajard. *n. 2. & 3.* Faber *in C. lib.9. titul.25. defi.12. num.1. in allegat.* Sed pœna non imponitur, nisi delictum præcedat, & condemnatio sequatur, vt est tritum in iure: ergo sine his imponi 7 non potest; communiter enim Doctores tenent iuxta textum *in cap.decet, 16. de reg. iur. in 6.* quòd remotio ab officio fieri non potest sine causa, quæ mereatur pœnam privationis; Guiliel. Benedict. *in cap. Raynuntius: verb.duas habens filias, num.40.* Bobadill. *in politic.par.1. lib.1. capit.16. per totum & par.2. lib.5. cap.1. num.198.* 8 Capicius *decis.12. num.20.* Farin. *quæst.19. n.42.* propter annexitatem infamiæ, vel potius, quia ipsa privatio, infamia videtur; *l.2.ff. de his qui not.infam. l.qui cum vno 4. §. exauthoratus ff. de re milit.* Bobadilla *d. c.16. n.35. & lib.5. c.1. n.198.*

9 Quod procedit adeo, vt in officijs concessis cum clausula, *mera, & libera voluntate durante*, privatio non fiat nisi cum causæ cognitione; nam hæc clausula tantum operatur, & inducit quandam monitionem ad bene se habendum, & fideliter gubernandum. Oliban. *in vsat. alium namque, cap.4 num.49.* Bolognetus *consil.1. per tot.* & sic de iure Castellæ videtur procedere per *l.12. tit.10. p.1rt.2.* vbi Gregor. Lopez *in gloss. verb. Mantenerle*, Iosephus Ramon. *consil. decis.35. num.4.* licet contrarium probet Dominus Crespi *obser. 7.* cuius Doctrina plerisque dura videtur: ergo qui de Principe benemeritus privilegium insaculationis obtinuit sine causæ cognitione, ab eo removeri non poterat.

Quibus addebatur, quòd à Principe erat matriculæ 10 adiectus, sicque sacrilegium esset de eius merito disputare, *l.2. C. de crim. sacrileg.* ibi: *Disputare de principali iudicio non oportet: sacrilegij enim instar est dubitare an dignus sit, quem elegerit Imperator.* nam vt ait Plin. iunior, *lib.4. epistol. 4. Gravissimi Principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est.* Quanto pulchrius in re ingenti, vt matricula ad munera maiora Reipublicæ? Si enim, vt ait Theodor. apud Cassiodor. *lib.1. epistol.12.* 11 *Pompa meritorum est Regale iudicium, quia nescimus ista nisi dignis impendere*; vt alibi dixi, de idoneitate ipsius approbati non erat disceptandum, quin nova causa emergeret, ob quam amisisset approbationem.

Quæ confirmantur attenta narrativa privilegij primæ 12 insaculationis, à qua dispositio specificabatur, & formam capiebat, *l.fin. ff. de hæred. instit.* cum alijs traditis à Cancer. *dict.cap.3. n.402.* Domino Casanate *cons.10. numer.34. tom.1.* in eo enim hæc verba reperiuntur expressa: *Inservientes nobis pro hac gratia cum viginti mille libris.* Et ibi: *Sed omni obsequiorum genere inservivit.* Ex 13 quibus desumitur privilegium illius insaculationis remuneratorium fuisse, sicque transijsse in contractum, Bald. *in l.qui se patris 3. C. vnde liber.* Socin. *cons.38. nu.9.* Roman. *cons.436. num.14.* Surdus *cons.419. num.51. & seqq.* & ideo irrevocabile, *l. quod semel*, vbi Bart. *ff. de decret. ab ord. faciend. dict.cap. decet 16.* vbi Gloss. *verb. mansurum, de regul. iur. in 6.* Bartol. Bald. Molin. cum addit. & alij complures congesti à Castillo *controvers. tom.5. cap.106. num.17. & seq.* nec omittendus Bellug. *in specul.rub.1. num.2. in fin. & rub.9. nu.30.* Contractus enim Principis leges esse dicuntur. Bald. *in d.l.digna vox,* 14 plures apud Menoch. *cons.* 403. *n.7. tom.* 4. & Gratian. *discept. tom.5. cap.991. num.9. & seqq.* sicque vocantur contractus privilegiati, *l. Titius pueri 3. ff. de obseq. præst.* ac per consequens ex sui natura irrevocabiles manent: 15 nam forma contractus immixta privilegio revocabilitatem excludit: *l. Aquilius regulus 27. ff de don.* Bald. *in l. si cum mihi 35. ff. de dolo*, Capici. *decis.121. num.16.* Osasc. *decis. Pedemont.139. n.28.*

Quod provenit ex eo, nam quamvis subditi teneantur 16 vitam exponere, & substantiam expendere in obsequium Principis, ipse debet merita subditorum remunerare, vt exemplo præmij cæteros ad imitationem impellat: tum etiam, quia adstringitur id ipsum facere amplitudinis Regiæ gratia, ne ingrati culpam subeat, Alexand. ab 17 Alexand. *dier.genial. lib.5. cap.1.* ac per consequens præmium hoc, ad quod officio Regiæ dignitatis impellebatur, donatio non erat: *l.29. ff. de donat.* ibi: *Donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur,* & vt explicat Hippolyt. Riminald. *in princ. Institut. eod. Nullo iure, hoc est, neque naturali, neque civili, l.minus 214 ff. de verbor. signif.* ibi: *Dona sunt quæ nulla necessitate iuris, officij, sed sponte præstantur.*

Demum remuneratio, id est, *quod fit propter merita non* 18 *inducentia civilem actionem:* Cæsar Grassis *decis.7. de donat. n.18.* Mantica *de tacit. lib.13. tit.15. n.16. & lib.21. tit. 4. n.7.* Grat, *discept. for. lib.2. c.36. nu.13.* Igitur quamvis Civitas non inserviret cum viginti mille libris, virtute servitiorum, de quibus inferius mentio habetur, irrevocabile privilegium manebat. Sed huius privilegij virtute fuit Penarroja matriculatus: igitur nulla præcedente causa, quæ de novo proveniat ad illum exuendum ab eo iure, irrevocabilis manebat eius matricula.

Quod confirmari potest ex eo; nam privilegium pri- 19 mæ insaculationis habebat vim legis pactionatæ, nam fuit concessum ex causa onerosa; sed matricula istius est pars ipsius privilegij; ergo non censetur derogata à Principe, qui leges pactionatas numquam derogat: Bellug. *in specul.d.rub.2. n.2.* & nos diximus latè *c.1. §.2. n.39. & seqq.*

Nec

20 Nec valebit si dicas, hanc legem pactionatam posse à Principe revocari accedentibus precibus Iuratorum Vrbis in dicta epistola memoratis, tanquam alterius pacisscentis voluntate, sicque revocationem matriculæ, sive insaculationis ratam manere, ex *l. nihil. 35. ff. de regul. iur.* cum *vulgat.*

21 Nam negatur revocationi consensisse; licèt enim Iurati id precibus exposuerint, ipsi non habebant potestatem ad eum effectum, nam Ciuitatem non repræsentant, sed solum sunt Administratores ipsius, *privi. 47. Domini Reg. Petr. II.* dixi latius hoc *cap. §. 3. numer. 20. & 21.* sed Concilium generale, ex cuius consensu privilegium im-
22 petratum fuit, & sic eiusdem Concilij voluntas desiderabatur, Osascus *d. decis. 17.* Raudens. *decis. 11. n. 37.* Cancer. *d. c. 13. n. 95. & seq.*

23 Et quod amplius est, similis concessio indulta fuit Civitati in communi, sed quoad executionem vnicuique ex matriculatis, qui omnes veniebant, vt singuli, ad istud privilegium, ex propria persona, cum vnicuique privilegium matriculæ concederetur; quare censebantur tot concessiones irrevocabiles, quot erant personæ, *l. si abrogata, vers. penult. ff. de adopt. l. cohæredi, §. cum filia, vers. nec fideicommissum, ff. de vulgar.* latè Zucarel *consil. 50. n. 3.* & vnusquisque directò habebat beneficium irrevocabile ex Principali concessione, Suarez *in quæst. maioratus, n. 18.* Molin. *de primogen. lib. 4. cap. 40. num. 84.* Cancer. *dict. c. 3. nn. 22. cum seqq.* ac per consequens vnusquisque consentire debebat, cum vnicuique specialiter concessum videretur.

24 Nec obstat si dicas, causam adesse vt exempti excludantur, vt exprimitur ab ipsis Iuratis in *dicta epistola*: nam ad revocationem huiusmodi privilegij de novo debet causa emergere, & vrgere, Abbas *in cap. audistis, n. 1. de off. legat.* Bartol. *in l. quod Servius, num. 4. ff. de condict. ob. caus.* Cephal. *consil. 302. num. 138. volum. 3.* ibi: *Non est in proposito causa introducendæ novitatis, quæ etiam ab initio tempore investituræ vrgebat; sed oportere, quod sit nova causa nondum excogitata, nec detecta, & quæ tunc temporis intelligi, vel præsumi non potuit.* argument. text. *in l. si hominem*, vbi Bartol. *num. 2. ff. mandati.* Roman. *consil. 118.* Osascus *decis. 91. n. 15. & seqq.* Franc. Beccius *consil. 59. volum. 1.* Roland. à Valle *consil. 76. num. 23. & seq. volum. 2.* Tiraquel. *in præfat. l. si vnquam, nu. 168. & 170. C. de revoc. donat.*

25 Princeps enim, & sui administri evidenter tempore concessionis notum habebant, Velentiæ exemptos esse à præstatione iurium Vrbanorum, qui ad hæc officia admitti poterant. Nam (omissis obtinentibus beneficia Ecclesiastica, nam hi à foro excluſi sunt, *for. 8. de Notar.* ob quod superflua quoad hos precum oblatio fuit) parentes duodecim filiorum, aut Officiales sancti Officij Inquisitionis, habiles ex exemptis erant, isti ex indulgentia ipsius Principis, qui eos ad matriculam eligendo
26 dispensasse videtur, vt §. *seq.* dicam. Illi à iure communi, *l. si quis decur.* & ibi gloss. *C. de Decur. lib. 10.* Antou. Thesaur. *q. for. lib. 1. q. 13. & q. 96.* Franch. *decis. 289.* Borrel. *cons. 28. n. 10.* Riccius *collect. decis. 42. 1. par. & collect. 1707. par. 5.* Fachin. *controvers. iur. lib. 3. c. 49.* Surdus *decis. 123.* Ioan. Baptist. del Toro *in comp. decis. tom. 1. verb. Immunitas*, Caputus (qui bene, qui filij computentur? declarat,) *de regim. Reipub. cap. 7. §. 27. num. 53. & seqq.* & iure nostro per textum, *& for. 155. Cur. anni 1626.* atque adeo Principem nostrum vnius ex foris conditorem, qui omnia iura in scrinio pectoris habet per Administros doctissimos, quos in Supremo Aragonum Concilio fovet, nullatenus hæc ignorasse dici potest, sicut nec vigilantiam ipsorum omisisse res tanti momenti, si exemptio causa esset, vt à matricula repellendi essent.

27 ~~Nec~~ vrgebit si instes dicendo, tunc à mente concedentis inconveniens resultans ab exemptione abesse, posteáque experimento comprobatum; nam onus probandi hæc incumbit asserenti, & vltra temeritatis notam, quam incurret apud omnes, intentum obtinere nequibit.

28 Sed demus quòd ista cessarent, & voluntas Principis adesset, nihilominus Penarroja in dispositione rescripti minimè comprehendebatur; nam ad eius interpretationem recurrendum est ad preces, *cap. inter dilectos, vers. cæterum, de fid. instrument.* cum *vulgatis*: sed in precibus tantum de obtinentibus Beneficia Ecclesiastica, & officia Inquisitionis loquuntur Iurati: igitur hi soli comprehensi rescripto censentur. Quia similia rescripta sunt 29
sanctiones speciales, quæ essentiam. & formam mutuantur à voluntate concedentis, *cap. cum dilecta, de rescript. l. cum hi, §. Prætor. ff. de transact.* Anguian. *de legib. lib. 3. controvers. 4. num. 14.* voluntas concedentis solùm fuit evitare damnum sibi in precibus expositum, & ideo non dicitur disponere in alios casus. Quod comprobatur à natura ipsorum rescriptorum; nam in dubio numquam iuri Tertij præiudicare præsumuntur, nec latè interpretanda sunt, sed strictè, vt vulgatum est in *Iure.*

Nec credibile videbatur, Principem voluisse à regi- 30
mine Vrbis expellere parentes duodecim filiorum, qui eximuntur à præstatione gabellarum, & vectigalium, nec Iurati talia in precibus contineri contenderunt: id enim esset pœnam imponere bene merentibus, & punire quos præmia destinata expectant, ex eadem causa, ob quam meritum obtinere dignoscuntur; nam adeo vtilis Reipu- 31
blicæ est filiorum procreatio, vt Divus Augustinus *lib. 19. de Civitat. Dei*, relatus per Caputum *de regimin. Reipub. cap. 3. num. 52.* dicat; quòd procreare filios propter patriam, pertinet ad officium virtutis; nullúmque reperitur Imperium, aut Respublica, à quibus præmia ingentia parentibus plurimorum filiorum non destinentur.

Publicam vtilitatem prædicabat Hadrianus, vt infit 32
Paulus *in l. cum ratio 6. §. si plures, ff. de bon. damnat. Cùm ampliari Imperium hominum adiectione, quàm pecuniarum copia malim. l. 1. ff. solut. matrim. l. 3. C. de bon. libert. l. 2. C. de edict. Div. Adri. tollend.* Plato *dialog. 6. de legib. fol. mihi 553.* Tertul. *de exhort. castit. cap. 13.* ibi: *Forsan Reipublicæ prospectu aguntur, ne Cives deficiant, si sobolem non habeant, ne leges, ne iura, ne commercia deficiant.* Quod vete- 33
res Romani cognoverunt in prolatione legis Iuliæ *de maritandis Ordinibus*, & Papiæ Popeæ, quarum vtilitatem perpendit Consultus *in l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonst.* & meminit Iustinian. *in l. assiduis 2. §. ad hæc, vers. Quis enim, C. qui pot. in pig.* & Romanus Pontifex *in cap. quadam 6. 2. distinct.* ibi: *Continens præmia pro suscipiendis liberis.* Fundamenta Reipublicæ vsi fuere Auctori panegyrici Maximin. & Constat. his verbis: *Leges hæ, quæ multa cælibibus vetaverè, parentes præmijs honorarunt: verè dicuntur esse fundamenta Reipublicæ, quia seminarium iuventutis humanæ, & quasi fontes humani corporis Romanis exercitibus ministrarunt.* De his loquitur Tertul. *ad vxor. lib. 1. cap. 5. & de exhort. castit. cap. 12.* Divus Ambros. *in cap. 12. Divi Lucæ*: Macrob. *saturnal. cap. 4.* Tacitus *3. annal.* & Iustus Lipsius *ad eum, not. 45.* Ioannes Pareja *in otio quadrimestri, 2. part. per tot.* & plura didici apud Præceptorem dominum Ramos *in comment. ad eas leges, in proœm. & per tot.*

Nec solùm parentibus præmia destinarunt, sed etiam 34
matrimonijs, vt *suprà* dixi §. *præcedenti, circa fin.* Nec primi Romani fuere, imò à Græcis hæc inter alia mutuarunt, cum antiqui legum latores præmijs ingentibus ad sobolem, & nuptias invitaverint. De Licurgo testantur Plutarch. *in apopht. Lacon. in Licur. & in vita ipsius.* Athenæus *lib. 3. dignosc. c. 1.* Xenophon. *de Repub. Lacedæm. in princip.* Ælian. *lib. 2. variar. histor. c. 5.* Aul. Gel. *noct. Attic. lib. 2. cap. 5.*

Secutus fuit Græcos primus Iulius Cæsar, vt tradunt 35
Diony. *lib. 54.* Apian. *lib 2. belli civil.* Sueton. in Iulian. *capit. 21.* Lipsi. in Tacit. *dict. lib. 3. annal. annot. 45.* Pareja *vbi prox. numer. 1.* & in Hispania vltra nostros foros *in reformat. gener. anni 1622. numer 19.* & Navarret *in discurs. Polit.* ita vt nulla gens ita barbara repetiatur, quæ præmia parentibus negasset. Alexand. ab Alexand. *lib. 4. dier. genial. capit. 8.* Petr. Gregor. Tolos. *lib 9 syntag. cap. 7. numer. 38.* Connann. *lib. 8. comm. capit. 1. numer. 7.* Bisson. *de reg. Persar. fol. 29.* quod & Philosophi antiqui fassi fue-

runt,

runt,vt conſtat ex Platone *d. dialog.6. de legib. pag.553.* Ariſtotel. *lib.2. politic.c.7.*

36 Vt plurimum privilegia patribus conceſſa quoad honores fuerunt : dubitabatur cui ex Conſulibus ius ſumendi faſces primum tribueretur, & cui maior numerus filiorum eſſet, conceſſum fuit. Idem, vt ſcriberetur in albo Prætoris, & ſententiam ferret in Senatu; & quamquam ex *l.1.ff. de albo Prætor.* id ad ſeniorem pertinebat, ex *c.7. l.Iuliæ*, habenti plus filios in poteſtate, aut bello amiſſos conceſſum fuit,quod videtur attigiſſe Vlpianus *in l.bello 18.ff. de excuſat.tutor.* quam ſcripſit *lib.20. ad l.Iuliam,& Pap.* exornant Ant.Auguſt.*de legib. cap.de leg.Iul.de marit. pag.77.* Hotomanus *lib.7. obſer. c.7.* Faber. *in Iuriſprud.tit.24. princ.1.illat.2.* licet diſſentiat Balduin. *de leg.Pap. pag.110.*

37 Expenditur ad rem textus *in l.2.ff.de minor.* ibi: *Quod enim legibus cautum eſt, vt ſinguli anni per ſingulos liberos dimittantur,ad honores divus Severus pertinere ait, non ad*
38 *ſuam rem recipiendam.* Interdicebatur minoribus munerum adminiſtratio, *l. ad Rempublicam 8.ff.de muner. & honor.* & diximus §.*præcedenti,n.12.* ſicut & adminiſtratio bonorum,nam ſub regimine curatoris erant. Sanxerunt hæ leges, vt ſinguli anni per ſingulos liberos dimitterentur;dubitabatur apud Conſultum,an id intelligendum ſit de adminiſtratione bonorum ? & *Vlpianus* reſpondit *lib.28.ad leg.Iul. & Papi.in d.leg.2.* quod minimè, nam id *divus Severus tantum ad honores pertinere; non ad ſuam rem recipiendam,reſcripſit.*

39 Ad id ipſum reſpicit diſpoſitio *for.41. de Cur. & Bailo,* quo cautum eſt, vt hi qui ad honores, & munera admittuntur, nuptias contraxiſſe teneantur, vt dixi §. *præcedenti*, *num.17.* Si enim à *foro* requiritur expreſsè, vt matrimonium contraxerit,qui ad honores admittendus eſt;quomodo dici poteſt,quòd is excludendus, qui mediante ipſo matrimonio fœcundè finem obtinuit, ob quem ſupremus Artifex Sacramentum hoc magnum inſtituiſſe eſt apertum ?

40 Vlteriùs, pater quinque filiorum à muneribus publicis excuſatur, *tot.tit.de his qui num.filior. ſe excuſ.C. lib.* 10. Paez *tract.de excuſ.parentum,in princip.nu.7.* Novar. *quæſt.forenſ.75.in princip.* ergo filij nullatenus excludunt patrem à regimine munerum, nam non eſſet opus excuſationis ob cauſam excludentem ab eo,ipſo medio, quo conceditur à iure.

41 Neque obſtabit ſi dicas, filios non excludere patrem à regimine, ſed exemptionem; vtatur itaque pater vno ex eis privilegijs, nempe exemptionis à vectigalibus, aut inſaculationis ad officia, cum concurſus amborum implicet. Non obſtat, inquam; nam in nihilo privilegiatus pater exiſteret,ſi ad hoc vt in concurſu admitteretur, exemptionem iurium Civitatis amitteret, quia cæteris Civibus adæquaretur. Nec ratione exemptionis deviabitur à recto regiminis tramite, imò eo ipſo ad bene regendum, & fideliter gubernandum abſque dubio impelleretur, ob cauſam fœcundæ prolis : cum charitate paterna magis in filijs terreatur, qui onera impo-
42 nenda ſolvere tenebuntur (quæ eſt ratio à Iuratis expreſſa) *l. iſti quidem, §.vltim. ff. quod metus cauſa*, ibi: *Nihil intereſt, an in ſe quis veritus eſſet, an in liberis,cum pro affectu parentes magis in liberis terreantur.* Accurſ. *ibidem :* Ariſtotel. 8. *Ethicor. cap. 12. Æque* (inquit) *parentibus vita liberorum cara eſt, atque ſua.* Latin.Pacat. *in panegyr. Theod.* ibi : *Inſtituente natura, plus ferè filios,*
43 *quam nos metipſos diligimus.* Albert.Gan. *in tractat.maleficior. tit. de quæſt. & tutor. verſ. nunc videndum*, docet, quòd caſu quo torquendi ſint pater, ac filius, filius in conſpectu patris torqueatur, quo citò maleficium fatebitur:quem ſequuntur Guid. Suaz. *in tractat. de tormen. col.3.verſ. Quo ordine,* & alij plures relati à Tiraq. *in l.ſi*
44 *vnquam,in præfat. n.7. & ſeqq. C. de revocan.donat.* Quod comprobaretur ab hiſtoria relata per Andream de Iſernia *in c.1.§. publici latrones, tit. de pace tenend.* cum enim pater, ac filius inquiſiti de homicidio fuiſſent, extante liquida probatione, quod vnus ex eis facinus patraſſet, Imperator Carolus II. ſuſpendi filium mandavit, quo audito pater faſſus fuit crimen. Gordianus Imperator 45 audita filij morte laqueo ſe ſuſpendit. Ægeus credens Theſeum filium amiſſum, è vertice in ſcopulos ſe præcipitavit,Catul. *in nup. Pele. & Thet.*

Præcipitem ſeſe ſcopulorum,è vertice iecit,
Amiſſum credens immiti Theſea fato.

Seneca in *conſol. ad Albin.* ſcribit Rutiliam ſecutam fuiſſe filium in exilio, & optima ratione,*cum mallet pati exilium,quàm deſiderium.*

Nec mirum videatur, cum filius ſit pars corporis pa- 46
tris,*l.cum ſimus,§.vltim.C.de agricol. & cenſ.lib.11.* & *ibi* Lucas de Penna multa colligens,Ariſtotel.*Ethicor.5.c.5.* perpulchrè Ovidius *in epiſtol. Didonis ad Æneam.*

Forſitan,& gravidam Dido ſcelerate relinquis,
Parſque tui latitat corpore clauſa meo.

Imò ambo eadem perſona eſſe intelliguntur,*l. vlt.C. de* 4
impub. & alijs ſubſt. latè Langlæus *ſemeſtr. lib.7. cap.2.* quibus addi poteſt,Gloſſ.*in c.4.de pœnit. diſtinct.3. verb. puniens ſe,* & Caſtrenſis *conſ.264.col.3. lib.2.* vbi quod filius ieiunare pro patre permittitur;& Iuſtinianus *in §.ei qui duo,Inſtitut. de inutil. ſtipul.* vbi quòd vox vnius eſt vox alterius, eo quòd,vt *Eccleſ.30.* habetur : *Mortuus eſt pater,& quaſi non eſt mortuus,ſimilem enim relinquit ſibi poſt ſe.*

Si enim ſic ſe habent hæc, & filij iſtius exempti ad 48
omnia iura tenentur Civitatis, nullatenus credendum eſt de patre,quamquam à præſtatione eorundem exempto,vitam filijs adimi permiſſurum; nam nummi, quos in exactione iurium filij ſoluturi ſunt, pro vita, & ſanguine eorundem reputabuntur : Cælius *lib. 4. antiquar. lectio.c.2.* Salicet. *in l.admonendi,colum.penult.verſ.Quæro, de iureiurand.* Firminian. *in tractat. de Epiſcop.* vbi inter alia,hæc carmina refert.

Sunt nummi fratres, ſunt nummi vita, ſalúſque,
Eſt nummus ſanguis, delitiaque hominum.

Poſtremò, nam reſcriptum hoc per obreptionem, & 49
ſubreptionem impetratum eſſe dignoſcitur, ex dicendis *infra §. ſequenti*,ergo nullius roboris,& momenti.

His itaque deductis obtinuit Penarroja reſcriptum ab 50
ipſo Principe,quo declaravit primum,ne diſpoſitio eius ad parentes duodecim filiorum extenderetur; ſicque ſequenti anno Iuratus extractus fuit.

§. VII.

De obreptione,& ſubreptione reſcriptorum.ac de exemptione præſtationis iurium vrbanorum cauſa officij ſanctæ Inquiſitionis, ne impedimento ſit ad ea officia obtinenda, ad for.vlt. de precib. Prin. offer. cum alijs iuribus.

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

OValque coſa nos donem, ò perdonem, ò otorguem,ò entre altres ſia feyt per alcun contracte,ò en alcuna manera alienat tot hora,ſie entès que ſie feyt ſens perjudici del dret daltri : jat ſie ço que eſpreſſament no ſie dit,ne contengut en la carta.

SVMMARIA.

1 *Facti ſpecies proponitur.*
2 *De poteſtate Principis dubitare,eſt ſacrilegium.*
3 *Princeps tantum diſponere ſolet de his quæ ſecundum leges poteſt.*
4 *Reſcripta contra ius,aut vtilitatem publicam,nulla ſunt.*
5 *Nam licet a ſit poteſtas,non adeſt voluntas.*
6 *Subreptio, aut obreptio per quæ inducantur.*
7 *Exemptos gubernare non eſt perniciosum Reipublicæ.*
8 *Exemptio concedi ſolet eis ipſis qui gubernant.*
9 *Exempti non ſolent eſſe faciles ad iura imponenda.*
10 *A Iuratis non pendet impoſitio iurium.*
11 *Eccleſiaſtici qua ratione admittuntur ad officia operariorum murorum,& vallorum.*
12 *Murorum, & vallorum officia mixtim, è Generalitate, & Vrbe creantur.*

13 *Eccleſia-*

13 *Ecclesiastici tanquam exempti admittuntur.*
14 *Exempti iurium Generalitatis admittuntur ad ea officia.*
15 *Narrativa tanquam pars gratiæ verificari debet ab impetrante.*
16 *Rescripta nulla exequi non debent.*
17 *Decisio Senatus.*
18 *Rescriptæ ex quibus aliena iniuria infertur, nulla sunt.*
19 *Exemptio iurium Vrbis quo iure pertineat ad Officiales sanctæ Inquisitionis.*
20 *Lex lata in speciale odium alicuius doli arguitur.*
21 *Dolus intervenire potest in legibus.*
22 *Ius Tertij, etiam iam quæsitum, tolli potest, interveniente vtilitate publica.*
23 *Privilegium sanctæ Inquisitionis cedit in vtilitatem totius Regni, & Monarchiæ.*
24 *Civitas respectu totius Regni privata personâ reputatur.*
25 *Privilegium insaculationis proveniebat ex contractu.*
26 *Causa vtilitatis publicæ debet esse nova, vt privilegium, vel ius quæsitum auferatur.*
27 *Rescriptum posterius, vt primum revocet, debet mentionem expressam habere illius.*
Rescripta interpretari debent, ita vt effectum operentur, ibid.
28 *Concordiæ Inquisitionis confirmatæ per forum.*
29 *Officiales sanctæ Inquisitionis non fruuntur privilegio fori, in spectantibus ad officia Vrbis, quæ administrant.*
30 *Senatores omnium Regiorum Conciliorum obtinent officia Consultoris sancti Officij Inquisitionis.*
31 *Iuri quæsito per actus civiles derogari potest per Principem.*
32 *Fallit in Regno iuxta dispositionem textus.*
33 *Privilegium exemptionis non competit Inquisitioni per actus civiles.*
34 *Decisio Senatus supremi.*

1 SVppositis rescripto Principis, & epistola Iuratorum, de quibus in §. *præcedenti*, *num.* 2. & 3. nulli dubium erit, Iosephum del Olmo famulum à secretis sanctæ Inquisitionis sub eo comprehendi: sed vt de nullitate rescripti ipsius appareret, pro amico deduxi ea, quæ traduntur à subtilissimo Antonio Fabro *in C. lib.* 1. *tit.* 11. *diff.* 1. *per totam*, quam scripsisse suadebar expressè ad nostram speciem: vt verò clarius ius quod fovebam appareret, & tradita ab ipso ad factum nostrum adaptarentur, in modum paraphrasis dictam diffinitionem, tanquam textum, propositam sic explicabam.

2 *Et si de suprema.* Proprijssimè Faber nota sacrilegij damnabat dubitantem de Principis potestate, *ex l.* 5. *C. de divers. rescript.* cum nemo Principi leges scribat, vt ait Plin. iunior, *in panegyr. ad Trajan.* plura apud Chassaneum *in catalog. glor. mundi, par.* 1. *consid.* 38 *conclus.* 44. *num.* 5. sed quia digna vox Principis est legibus alligatum se profiteri, Theodor. apud Cassiodor. *var. lib.* 10. *Cum omnia possumus, sola credimus licere nobis laudanda*; si-
3 ne sacrilegij nota dicere possumus Principem tantum de his quæ secundum leges fieri possunt, constituere, aut disponere consueviſſe. Nec hoc est ex defectu potestatis, sed voluntatis, vt ait Faber *in fin. ex l. ex imperfecto, C. de testam. l. digna vox*, *C. de legib.* pluribus relatis Fachin. *controvers. lib.* 1. *c.* 2. & Sesse *decis.* 74. *n.* 41. *cum seqq. lib.* 1.

4 Ex quo deducitur quod docet Faber, nempe rescripta, quæ contra ius, aut vtilitatem publicam impetrantur, nullatenus censeri concessa, vt in nostro *textu* apparet *for.* 3. & 4. *si contra ius aliq. sit impetr.* Et ratio est, nam circumventa per obreptionem, & impudentiam dicitur religio Principis, qui nec voluisse vnquam credendus est, quod iuste velle non potuit. Dominus Leon *decis.* 21. *num.* 9. *tom.* 1. *Licet adsit potestas Principis, non tamen eius*
5 *voluntas intervenit propter obreptionis vitium resultans ex narratis in proœmio.* Sicque nullius valoris sunt, *l. si quis* 29. *ff. ad l. Cornel. de falsis, l. vlt. C. de divers. rescript. cap. super literis* 20. & ibi Barbos. *in collect. de rescript. dict. for. vlt. de præcip. prin. offer. for.* 3. & 4. *si contr. ius*, late Gratian. *discept. for. cap.* 961 *num.* 25. & 6. 991. *n.* 7. *tom.* 3. Cancer. *variar. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 200. Duran. *decis. Rotæ* 100. *n.* 6. *tom.* 1. cum alijs pluribus adductis per Barbos. *in dict. collect.*

Videamus igitur si in nostra specie reperiuntur ea, 6
quæ obreptionem, aut subreptionem inducunt. Primum enim requiritur, *vt falsum exprimatur, vel verum supprimatur*; dict. cap. *super literis* 20. *for.* 2. *si contra ius aliquid.* Barbos. cum ab eo relatis *in dict. collect. num.* 3. Secundò, vt ex suppressione veri, vel expressione falsi, sive cum malitia, sive cum ignorantia, damnum alicui inferatur; *l.* 1. *ff. de natal. restit. dict. for. fin. & dict. for.* 2. Et in nostra specie vtrumque adesse videbatur (omitto nunc secundam partem, de qua statim, & loquor de prima) nam Iurati *in epistola* expressè dixerunt, pernicioſum Reipublicæ esse, vt ab exemptis gubernaretur. Quod à 7
veritate alienum probabatur ex observantia ipsius Vrbis, quæ ipsis gubernantibus, sive officia obtinentibus exemptionem concedit, nempe Rationali, & Syndicis, ex speciali statuto, sententia Advocatorum Vrbis de novo confirmato, causa cognita, coram eisdem Iuratis: ergo 8
evidenter sequebatur, quòd exemptio non obest, quominus officia debitè gerantur, imò præmium assignatum est ab eadem Vrbe ad bene gerendum, & administrandum; quare cum Ovidio 13. *Metamorphos.* dicere poteramus.

——*legem sibi dixerat ipse.*

Et quòd ab exemptione nullum damnum Reipublicæ 9
inferatur, ex eo apparebat; nam ex quo quis exemptus sit, neque facilior erit, dum administrat ad novorum iurium impositionem, cum nulla vtilitas ei sequatur; nec verisimile est, quòd ex quo nullam vtilitatem expectat, dictamen rationis deponat; ob quod possit in syndicatu teneri. Neque impositio, qua nullatenus gravatur, si ratio suadeat, ab aliquo ex ipsis vitiabitur, atque adeo deficiente causa impulsiva (si hoc nomen vtilitas propria meretur) voluntas exempti in hoc, vel illud facilius inclinabitur, sed libera manens per rationis tramites perfectius operabitur. Quibus addebatur, quòd à Iuratis, vel 10
aliis Magistratibus, ex his qui ex matriculatis per sortem extrahuntur, non pendet impositio iurium vrbanorum, cum postquam ab ipsis rationi consentaneum videatur, assensus quatuordecim Deputatorum Iuitionis censualium, vulgò *del Quitament*, & deliberatio Concilij generalis postuletur, ac (quod magis est) licentia Principis, vt iam dixi §. 3. *num.* 34. Quid enim proderit, vel nocebit vnius voluntas (ad quem numerus exemptorum ad matriculam destinatorum, tunc reducebatur) inter tot tantarumque congregationum copia? Rescripta enim sub ea conditione conceduntur, *si preces veritate nitantur. d. l. vlt. C. de divers. rescriptis*; ergo dum veritate minimè nituntur, nullius effectus sunt.

Iterum videbatur, ex quo Iurati in precibus affirma- 11
runt, quod ideo Ecclesiastici admittebantur ad Magistratum curantem de reficiendis muris, vallis, pontibus, & similibus: apud nos *Obrer de murs, y valls*, quia solvunt ea iura, quæ ad id ipsum imposita fuere; quod nullatenus poterat verificari; nam non ad instar Vrbis id administratur, neque adinstar Deputationis, aut Generalitatis, sed mixtim, cum ex tribus Brachijs tot Operarij constituantur quotannis, qui simul cum Iuratis ea iura 12
regunt (de quibus *infra* §. 11. latiùs disputabimus) iuxta sententiam arbitralem, & sic quamvis non tenerentur solvere prædicta iura, eo ipso quoad Brachia Regni spectabat electio, Ecclesiastici admitterentur, licet quoad officia Vrbis excludantur, *ex for.* 23. *de Advocat. privil.* 32. & 37. *Domini Reg. Petri II. for.* 8. *de Notar.* Quod clarius patet ex eo, quod vnusquisque ex Brachijs independenter ab alio creat, seu eligit Operarium, aut Præfectum murorum, & vallorum, & in *for. in extravag. Confirmaciô. fol.* 6. *cap.* 1. sic dicitur: *Inseguint la* 13
qual de present, en la present Cort, entre los del dit Braç es fet, é donat orde com los exempts dehuen de aqui avant eser elegits en lo dit offici; quo expressis verbis dicitur, quòd Ecclesiastici tanquam exempti eliguntur, ac per consequens contraria veritati erat propositio Iuratorum, in quantum

asserebat, *per hon al concurs dels oficis de la fabrica de murs, y valls, son admesos los Eccleſiaſtichs, y tots los demes que contribueixen, los quals no serien admesos sino contribuisen.*

14 Quibus addebatur, quòd parentes duodecim filiorum, & Officiales sanctæ Inquisitionis Milites, exempti sunt à præstatione iurium Generalitatis, vt dixi *cap. præcedent. §. 2. num. fin.* & nihilominus insaculantur, & admittuntur ad ea officia: ergo admissio ad hæc munera publica non provenit præcisè ex contributione iurium, ac perconsequens cum in veritate preces deficiebant
15 omnino, nullum rescriptum pronuntiandum; Cancer. *d.c. 3. n. 200. cum seq.* Barbos. *in d. collect. nu. 3. cum seqq.* Nec obstabit si dicas, quòd noviter damnum experti erant Iurati; nam neque deprehendebatur ex narratis, neque in Republica percipiebatur, & asserenti incumbebat onus probandi, cùm narrativa, tanquam pars gratiæ, debeat probari ab impetrante. Mantica *decis.* 358. Duran. *decis.* 100. *n.* 6.

16 *Vetitumque Iudicibus.* Pergit Faber, docendo interdictum esse Iudicibus, ne rescripta huiusmodi executioni mandent, si quam subesse iniquitatem intueantur, *l. penult. C. si cont. ius, vel vtil. pub. for. 3. eod.* (quo iure data est potestas Gerenti vices generalis Gubernationis inhibendi Iudices, qui rescripta contra ius impetrata exe-
17 cutioni mandant) *for. 9. eod.* D. Leon *d. decis. 21. num. 14.* sicque obseruasse Senatum, tradit *decis. 34. n. 41.* quod in casu occurrenti obtinui, nam emisso recursu ad Senatum die 17. Novembris 1642. ex deliberatione trium Aularum, ita fuit definitum cum Regia prouisione diei sequentis.

18 *Ea maximè rescripta.* Tradit iam Faber, quæ rescripta contra ius censeantur, scilicet ea maximè, ex quibus iniuria alicui infertur, quoties alteri iam quæsitum ius, aut invito, aut ignoranti adimitur: *l. nec avus 4. C. de emancip. liber. l. 2. §. si quis à Principe, ff. ne quid in loc. pub. l. quoties, C. de precib. Imper. offer.* vulg. *l. quod nostrum, ff. de regul. iur.* in nostro *textu* cavetur expressè, ex quo resultabat, nullum esse rescriptum.

19 Quia si de exemptione agamus, nullatenus hoc iure Olmo privari poterat; nam illud obtinebat tanquam famulus à secretis sanctæ Inquisitionis Valentinæ, simul cum cæteris eiusdem sancti Officij Officialibus titulatis, quibus competit ex *Motu proprio* Leonis X I. & ex concessione Domini Regis Catholici Ferdinandi II. & probatur ex Regia sententia publicata per Alreus, *die 31. Maij 1613.* ad favorem Melchioris Mendoça adversùs Syndicum Vrbis, & ex *c. 13. primæ concordiæ anni 1554.* quæ vim *fori* obtinet ex *for. 24. Cur ann. 1585.* quibus sic stantibus minimè ei auferri poterat.

20 Si de insaculationis privilegio, ita pariter ei competebat, ex latè traditis *§. præcedenti*, ex *n. 10. cum seqq.* quibus additur D. Leon *dec. 21. n. 5.* ibi: *Est tamen verum, quòd si lex communis, & generalis, quoad formam est edita, sed in speciale odium alicuius, is qui ex ea læditur, potest Principem supplicare, & illam de iniquitate arguere, cum competat ei doli exceptio. l. 1. vers. fin. ff. de dol. mal. & met.*
21 *except.* ibi: *Et quidem dolo fit, tam in contractibus, quàm in testamentis, quàm in legibus.* Hoc enim rescriptum in odium Iosephi del Olmo impetratum fuisse patet; nam neque in precibus, neque in rescripto poterant comprehendi obtinentes beneficia Ecclesiastica, vel Clericatum, cum hi excluſi sint per *for. 8. de not.* vt dixi, & numquam admissi ad munera fuere, vt notum est; sicque quamvis verbis epistolæ Iuratorum continebantur, in effectu nullatenus; nam iam excludebantur à foro, & de facto. De parentibus duodecim filiorum fassi fuerunt Iurati non locutos fuisse, & sic Princeps decrevit, vt dixi *§. præcedenti, num. fin.* Igitur solum remanebant Officiales sanctæ Inquisitionis; sed ex eis tantum reperiebatur insaculatus Iosephus del Olmo: ergo in eius odium impetratum fuit, & sumus in terminis *prædictæ decisionis* 21. Domini Leon.

22 *Nisi privatam illam iniuriam publicæ vtilitatis favor extorqueat, & emendet*, ait Faber. Ex quo argui poterat, cùm vtilitas publica sufficiens sit, vt Princeps ius & dominum alicui, tam de iure gentium, quàm de iure civili quæsitum tollere possit, *l. Lucius 11. ff. de evict. l. item si verberatum, §. 1.* vbi DD. *de rei vindic.* Monet. *de commut. vlt. volunt. c. 6. q. 6. n. 104.* Sed in occurrenti casu vtilitas publica non versabatur, cùm, vt superiùs dixi *n. 4. & seqq.* nullum damnum sequatur Vrbi, eo quòd exemptionem tribuit gubernantibus, & administrantibus, nec ab ipsorum exclusione vtilitatem aliquam captabit, cùm eis exclusis alij in eorum loco matriculandi sint, qui iam iura solvunt, etiamsi non matriculentur. Sed dato, quòd in
23 hoc, vtilitatem Civitas aliquo modo obtineret, nullatenus excludendi erant Officiales sancti Officij; quia cùm privilegium exemptionis concessum sit supremo Senatui Inquisitionis, & omnibus Officialibus Inquisitionum cuiuscunque Provinciæ, cedit hoc privilegium in vtilitatem totius Regni, & veriùs totius Monarchiæ Hispanicæ, & adhuc totius militantis Ecclesiæ; cum mediante hoc sancto Inquisitionis Officio integritas Religionis Christianæ, & veræ Fidei obtineatur; ex quo sequitur, quòd quamquam Civitas vtilitatem aliqualem obtineret, cedere debebat vtilitati totius Regni, Monarchiæ, & Religionis Catholicæ. Optimè ad rem Moneta
24 *d. c. 6. q. 2. n. 107.* ibi: *Multo magis respectu totius Provinciæ vel dominij, cuius comparatione ipsius etiam municipij, ac Civitatis, vtilitas privata dicitur, cum vnum corpus, & vnam personam repræsentet.* Quod comprobat alijs relatis.

Illa tamen distinctio, &c. Distinctio hæc à *Fabro*
25 proposita pro Iosepho del Olmo aderat, cum privilegium insaculationis ex legitimo contractu proveniat, vt *suprà* ostensum est *§. præcedenti, num. 15. cum seqq.* sicque citra iniuriam auferri à Principe non poterat, vt dixi *ibid.*

Si nulla ratio vrgeat, dixit *Faber.* Quòd loci conditio-
26 naliter loqui videtur, & consequenter adstante causa posse auferri non absurdè affirmari poterat. Sed animadvertendum est præter superius dicta, quòd causa, sive ratio vrgens, debet esse nova, & quæ tempore concessionis excogitari non posset, vt dixi *§. præcedenti, num. 24.* Tempore enim quo Iosephus del Olmo matriculatus fuit, per quatuor & viginti annos exemptionem obtinuerat, nec id à Principe ignorabatur, cùm Regio rescripto diei 6. Ianuarij 1629. ei expressè concessisset, quod non obstante officio Secretarij Inquisitionis ad
27 munera admitteretur. Ex quo vltra scientiam Principis colligebatur, casu quo id impedimento fuisset quominus admitteretur, specialiter sibi indultum; quod revocatum non apparebat per rescriptum, de quo disceptabamus: nam rescriptum posterius debet expressè mentionem facere de priori, *c. 1. de constit. in 6.* pluribus relatis Moneta *c. 8. q. 6. conclus. 4. num. 526.* Barbos. *in collect. ad dict. cap. 1. de constit. in 6. n. 1.* præsertim cum dispensatio illa non sit clausa in corpore iuris, & solum ad hunc effectum requiratur; rescripta enim similia, sunt privilegia quæ interpretari debent, vt effectum operentur; *Cap. si Civitas, de sentent. excommunic. in 6.* Andr. Gail. *observat. 130. n. 1.*

Quòd dispensatio ad hoc tantum requirebatur, ex eo
28 apparebat; nam à iure, nec à foro cautum reperiebatur, vt Officiales sanctæ Inquisitionis à regimine Vrbis exterminarentur; imò ex necessario antecedenti posse admitti supponebatur, *in c. 1. Concordiæ primæ anni 1554. & in c. 4. Concordiæ secundæ anni 1568.* confirmatis per *dictum for. 24. Curiar. anni 1585.* quibus cautum est, quòd
29 Officiales sanctæ Inquisitionis, qui ad regimen admitterentur, non fruerentur privilegio fori quoad delicta in regimine commissa, sicque habiles à *iure*, & *foro* sunt; atque adeo, vt plurimum eis obesse poterat exemptio, quod obstaculum removebat dispensatio prædicta.

Et si hæc omnia deficerent, nihilominus admittendi
30 erant, eo quòd Dominus Rex noster pijssimus in omnibus suis Regijs Cancellarijs, Audientijs, & supremis Senatibus observat, quòd Senatores officijs sanctæ Inquisitionis fruantur; nam vbicumque cõcurrunt Senatus, &

Inquisitio,

Inquisitio, Senatores sunt Consultores, S. Officij, & in Supremis ex quocunque duo Senatores præcisè nominantur Consultores generalis Inquisitionis, ob quod licet in aliquo vtilitas Vrbis attingeretur, omitti poterat, ne exemplum hoc ab ipsa non imitatum assereretur.

31 *Possit autem iuri quæsito per actus civiles, vt putâ per sententiam, &c.* Id obijci poterat, cùm exemptio ad Officiales sanctæ Inquisitionis pertinere dicatur per senten-
32 tiam, vt dixi *n.19. in hoc* §. Sed non obstat, cum iuxta *textum* indistinctè caveatur, quòd rescripta quæ continent iniuriam alicuius, nullius roboris sint, & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. non distinguemus, ff. de recep. arbitris*, cum *vulgatis*, & adductis à Barbosa *axiomat.136. num.2.* fori enim ad literam intelligendi sunt, vt latius dixi *cap.1.§.2. per tot.* Sicque sicut generaliter loquitur, generaliter disponit. Quibus addi potest, quòd privilegium exemptionis competit ex *Motu proprio* Leonis XI. & dicto *c.13. primæ Concordiæ*,
33 per forum confirmatæ, vt dixi *dicto n.19.* & sic non per actus civiles, neque à solo Principe, sed à Pontifice, & in Curia generali, quæ dispositio habet vim contractus. Ex quibus omnibus resultabat rescriptum per obreptionem obtentum, ac per consequens nullius momenti esse. Sic obtinui in supremo Senatu, & Iosephus del Olmo
34 remansit in matricula donec vixit; sed immutatum fuit hoc in *privilegio 2. insaculationis*, vt statim trademus.

§. VIII.

De impedimentis perpetuis, & temporalibus ad officia vrbana obtinenda, ad explicationem for.8. de Notarijs, & aliorum iurium.

TEXTVS.

PETRVS PRIMVS REX.
Anno 1283. Valentiæ.

ITem statuimus, & ordinamus, quòd prohibeatur de cætero, ne aliquis portans coronam recipiatur in procuratorem, nec in officio publico.

SVMMARIA.

1 *Impedimenta alia sunt perpetua, alia temporalia.*
2 *Ecclesiastici excluduntur à muneribus publicis.*
3 *Amplia in Militibus Ordinum Militarium, eo quòd verè Religiosi sunt.*
Quæ procedunt etiam in officiis Generalitatis pro Brachio Militari, ibidem.
4 *Miles qui officium obtinet actu, si Militaris Ordinis habitum suscipiat, excluditur à munere, cum decisione Senatus.*
5 *Iurisconsulti excluduntur à muneribus Vrbis, non verò Generalitatis.*
6 *Irrationabile videtur quòd Iurisconsulti excludantur.*
7 *Domini molendinorum arcentur à muneribus.*
Domini furnorum minimè, licet adsit eadem ratio ibid.
8 *Inopes arcentur à muneribus Vrbis.*
9 *Faber suæ fortunæ, vnusquisque est.*
10 *Officiales perpetui Regij, sanctæ Inquisitionis, & Civitatis, excluduntur.*
11 *Concubinarij excluduntur, sed vsu receptum non est.*
12 *Impedimenta temporalia quæ?*
13 *Officialis actu non admittitur ad alium concursum.*
14 *Triennij vocatio ab eodem officio.*
15 *Debitores fisci impediuntur.*
16 *Debitores Vrbis pariter.*
17 *Conductores iurium Vrbis, eorumvè parentes, vel liberi, impediuntur.*
18 *Debitores qui impediuntur, non sunt minimæ quantitatis.*
19 *Administratores.*
20 Cuenta con pago, *quid significet.*
21 *Pater filium impedit, & è contra.*
22 *Pater, & filius faciliter in eandem sententiam coëunt.*
23 *Senatus observantia.*
24 *Syndico existente patre, filius Iuratus esse nequit.*
25 *Quid dicendum quoad officia Iustitiarum.*
26 *Accusatus de crimine.*
27 *Accusatus non promovetur ad Ordines sacros, neque ad dignitatem Ecclesiasticam.*
Limita vt num.28.
29 *Accusatus qui fama notatus non est, potest admitti.*
30 *Post annum an admittatur.*
31 *Senatus decisiones.*

VLtra qualitates, de quibus *suprà* diximus *hoc eodem* 1
capite, §.5. requiruntur aliqua in matriculandis negativè, ne impediantur, quorum quædam perpetuò impediunt, ita vt à matricula talia habentes excludantur; quædam verò quæ ad tempus tantum impediunt, vel veriùs non quoad matriculam, sed quoad concursum.

In primis enim perpetuò excluditur quicunque Ec- 2
clesiasticus, vt ex *textu* apparet *for.23. de Advocat. privileg.32. & 37. Regis Domini Petri Secundi*, vt dixi §. præcedenti, *num.12. & 21.* quod iure Canonico cautum est, *cap.1. & 2. de postulând. cap.1. & tot. titul. ne Cleri. vel Monach.* Barbosa *in collectan. ad hos textus, & in c.4. & 5. ne Cler. vel Monach.* plura ad rem per Mastrillum *de Magistratibus, lib.2. cap.6. per totum, tom.1.* Sub qua dispositione comprehenduntur Milites Ordinum militarium, nam hi verè Ecclesiastici sunt, vt communis opinio tenet; & verè Religiosi, vt dicam *infrà, cap.7.§.7. per tot.* tradunt in specie Franch. *decis.479. num.2. & 3.* Caball. *casu 64. per tot.* Carol. de Tapia *in constit. Clerici, num.5. sub.tit. de Episcop. & Cler.* Imbrian. *de iudic. Regni, part. posterior. num.23. & seqq.* Azevedo *in l.14. lib.3. tit.5. tom.1.* alijs relatis Mastril. *decis.149. num.18. & de Magistrat. dict. cap.6. num.35. & 36.* extat apud Castellanos *l.12. tit.16. lib.2. Ordinament.* tradunt Pisa *in centur. lib.2. cap.21.* Bobadilla *in politic. lib.1. cap.15. num.6.* (licet dicat contrarium obseruari.) Quæ dispositio apud nos viget, tam in officijs Vrbis; quàm Generalitatis, nempe ne admittantur Milites in Brachio Militari, si Ordinum Militarium stemma adepti sunt, nisi 4
obtineant vocem illius Ordinis ad Brachium Ecclesiasticum. Et quod magis est, si obtinendo officium, habitum suscipiat aliquis, desinit officium habere, iuxta *cap. præsens, 20. quæst.3.* cum alijs traditis per Mastrillum *dict. cap.6. num.22. cum seqq.* & sic diffinivit Senatus anno 1646. in causa Petri de Balda Generosi, qui tunc *Deputatus* existebat, & sumpsit habitum Divi Iacobi, pronuntiando quòd ipso iure per susceptionem habitûs, *Deputati* officium vacavit, & fuit de novo facta electio, vt dixi *c.3.§.3.n.35.*

Secundò excluduntur Iurisperiti, non à *foro*, vel *iure*, 5
sed consuetudine negativa, & facto, cui standum est in electionibus, *l. super, C. de iur. Fisc. lib.10. l.2. C. de Decur. eod. lib.10.* & *ibi* Doctores, & late Amaya *in l. nominationes 46. num.9. eod. tit.* qui plures refert; in *foro* enim, nequaquam prohibitum reperitur; neque in *corpore privilegiorum*, aut *privilegijs insaculationum*: in *libris* autem *Vrbis*, quod reperitur est habilitatio quorundam Iurisperitorum, quod supponit inhabilitatem. Doctor Nicolaus Figuerola fuit habilitatus per Regem Alfons. III. *privileg. datis Gayetæ die 31. Octobris 1437. registr. in 1. lib. epistol. Vrbis fol.2.* Doctor Ioannes Mercader habilitatus, vt in *dicto libro* habetur *fol.3.* isque fuit Iuratus, Doctor Franciscus Tallada, vt patet *ibidem fol.160.* Doctor Gondizalvus Ruiz, *ibidem, fol.189.* & alij plures; sed solummodo admittuntur ad officia Assessorum, & Consiliariorum Vrbis, *for.41.47. & 48. de Cur. & Baiul.* Sæcus est in officij *Deputationis*, nam ibi admittuntur Milites, Nobiles, vel Generosi Iurisperiti, vt quotidie videmus; & Dominus Mota dum Deputatus existebat, compilavit foros Deputationis. Nec rationem huius obseruantiæ percipere potui; solum

in nostra Vrbe Valentina id obseruatur, quod quidem à *iure* improbatum est, vt probat Caputus *dict. cap.*4. *num.*46. *& seqq.* nam in reliquis Ciuitatibus Regni Iurisperiti admittunturindistinctè, sicuti apud Catalaunos,
6 & Aragonenses. Neque adhuc credo, quòd in aliqua Vrbe Hispaniæ, vel Orbis Iurisconsulti ita excludantur. Solatium antiquitùs erat exclusio Nobilium, nam propter affinitatem nobilitatis cum literatura id inductum credebam: nunc iam Nobiles admissi fuere, de Iurisconsultis verò nemo curat; fortè quia ipsi curarent, si admitterentur, de his quæ ad rectam gubernationem spectant; nam vt dixi *cap.*2.§.2. *n.*115. iuris scientia necessaria est ad rectam gubernationem, non solum in Iudice, sed in Magnate, & Principe.

Sub hac dispositione, vsu vel abusu, comprehenduntur etiam Medicinæ Doctores, quibus quoad Vrbes Regni, adimere aliqui hanc prærogativam procurabant, vt videre est per *Actum Curi. Brach. Regal.* 17. *Curiar. anni* 1626. sed denegatum in decreto, & meritò; nam Medicos honorare veritas infallibilis iubet. Bene Caputus *d. c.*4. *n.*38. *& seqq.*

7 Tertiò, excluduntur habentes molendina intra terminum Vrbis, per statuta specialia ipsius, & nescio quare domini furnorum passim admittuntur; nam si ratio valet, supposito privilegio annonæ panis, apud nos *del Pastim*, sicut vrget quoad possidentes molendina, sic quoad obtinentes clibanos, sive furnos.

8 Quartò, impediuntur tendentes ad inopiam; sub quibus comprehenduntur illi, qui constante matrimonio dotem vxori solverunt, de quibus Faber *in C. lib.*5. *tit.*7. *diffin.*2. Franch. *decis.*54. Dominus Leon *decis.*118. *n.*2. *&* 4. *tom.*1. Qui miserabili cessionis bonorum remedio vsi fuerunt, de quibus Ansaldus *consil.*20. *num.*43. Brunus *de cession. bonor. per tot. tract.* faciunt *privil.*8. *Domini Reg. Ferdinand. II. & privilegium* 58. *Domini Reg. Alfons. I I I.* Qui privilegium militare, ne conveniantur vltra quam facere possint, deducto ne egeant; adepti sunt, vel intentarunt, iuxta *l. miles*, & ibi Iason *de re iudicat.* de quibus dixi plura *cap.*3.§.4. *num.*8. *& seq.* Et qui in executione in bonis mobilibus defecerunt, ex debito proprio; quæ
9 omnia caventur *in c.*8. *privileg. secund. insacul.* & meritò, non ratione paupertatis, quia hæc virtus est; sed quia, vt Salustius ait *in bel. Catil. in princip. Vnusquisque faber est suæ fortunæ.* Quomodo enim publicam vtilitatem quærere poterit, qui de propria ita negligens est, vt succurrere sibi non queat?

10 Quintò, qui obtinent officia perpetua Regiæ Curiæ, sanctæ Inquisitionis, vel ipsius Ciuitatis, *c.*9. *eiusdem privileg. secund. insaculationis*, latè quoad ad Officiales Regios Fontanella *decis.*599. *per tot.* Aliter in Aragonia obseruatur, nam Regij Administri ad officia Vrbis, & Regni admittuntur, vt cæteri: quid vtilius sit, dicat exitus Reipublicæ; nam quæ meliori modo gubernata conspicitur, hæc vtilitatem in ea obseruantia captat.

11 Sextò, habentes concubinam, *dict. privileg. Domini Reg. Ferdinand. II.* Fr. Hieronym. Garcia *in politic. Ecclesiast. tract.*9. *difficult.*4. *dub.*6. *n.*7. *tom.*2. quod vsu receptum non est, nunquam enim de eo obstaculo tractari audivi, quamvis non paucis obstare credam: difficilis probationis concubinatus est, difficilis etiam eiusdem obstaculi oppositio. Circa hæc plures quæstiones quotidie emergunt, quæ quia instituti non sunt, sapientiori relinquuntur agitandæ.

Impedimenta temporalia sunt quæ non ingressum in-
12 saculationis excludunt, aut ab ea excludunt omnino; sed in hoc, vel illo concursu obsunt, quominus tunc admittantur ad sortem. Primò impediuntur obtinentes actu aliquod officium, ad concursum alterius; nam à iure duplex officium in eadem persona est inhibitum, *l. quisquis*, vbi Bartol. *C. de cohortal. lib.*12. difficile enim est, vt vnus duorum vices sustineat, *l. si plures, ff. de pactis*,
13 Fontanell. *decis.*247. *numer.*12. Dominus Leon *decis.*29. *num. fin. tom.*1. cautúmque expressè est per *cap.* 1. *secund. insacul.* Conferunt tradita per P. Fr. Hieronym. Garcia *in politic. Ecclesiast. tom.*2. *tract.*11. *difficul.*4. *dub.*7. *per tot.* quod intellige quoad proprietatem, vt dixi §.4. *num.*17.

Secundò impeditur qui officium, de quo agitur, ob- 14
tinuerit proprietariè per triennium antecedens, ita vt ab officio ipso, sive concursu ad illud, excludatur per biennium postquam administravit, *for.*27. *de Cur. & Baiul.* de cuius materia videndus Baldus *in l. non dubium, n.*10. *C. de legib.* Alex. *consil.*48. *volum.*1. Craveta *consil.*259. Bobad *in politic. lib.*3. *cap.*8. *nu.*60. *& lib.*5. *cap.*3. *nu.*145. Solorçan. *de iur. Indiar. lib.*4. *cap.*1. *num.*17. quod etiam cavetur *in cap.*15. *privil.*2. *insacul.* vbi additur, quod in officijs Iustitiæ criminalis, vel civilis, Ædilis, & Rationalis, ac Syndici, ibi obseruatur respectivè. Quoad officia Generalitatis etiam cautum est respectu Militarium, vt per duplex triennium impediantur, *cap.*16. *in extravagant. Eleccio de Diputats, fol.*40. Dominus Mora *in compil. foror. general. rub.*2. *n.*29.

Tertiò impediuntur debitores Fisci, *l. rescripto*, §. *de-* 15
*bitores, ff. de muner. & honor. l.*4. *ff. de legation. l.*1. *C. de debit. Civit. lib.*11. *& ibi* Doctores. Quod etiam extenditur ad debitores ipsius Ciuitatis, & conductores iurium ipsius, Losæus *de iur. vniuers. part.*3. *cap.*6. *num.*18. plura ad rem Langlæus *semestr. lib.*7. *cap.*2. *per tot.* Caputus *de regim. Reipub. cap.*3. *num.*95. *& seqq.* Quod apud nos non 16
solum cautum est vt impediantur ad concursum, sed si mora contracta debitores permaneant in debito per triennium, à matricula arceantur; *cap.*21. *privil. secund. insacul.* Conductores etiam *ex privil.* 8. *Dñi Regis Ferdinand. II.* Quæ dispositio extenditur ad parentes, & filios conductorum, per *cap.* 111. *statutor.* vulgò *del Quitament*, & ad dominos Macellorum, vbi carnes scinduntur, & venales habentur.

Et notandum est, quòd licet debitum, impediens iux- 17
ta iuris dispositionem, debeat esse ex reliquatu alterius administrationis, iuxta text. *in dict. l. rescripto*, §. *debitoris*; apud nos ex quacunque causa debitum proveniat, impedit quominus admittatur ad sortem, & indistinctè loquuntur Losæus, & Caputus, *vbi proximè*. Sed intelligen- 18
dum est de debito considerabilis quantitatis, non tamen modicæ, vt in terminis docent Cancer. *var. tom.*3. *cap.*2. *num.*55. *& seqq.* Alfar. *de offic. Fiscal. gloss.*16. *privil.* 31. *n.*132. *& seqq.* Dominus Leon *decis.*113. *per tot. tom.*1. Caputus *d. c.*3. *n.*99. *in fin.* Sub qua dispositione comprehenduntur etiam quicunque bona Vrbis administra- 19
runt, nam tenentur reddere rationes administrationis, & reliquatum solvere, vt cavetur *in dict. cap.*21. ibi: *Hasta que realmente ayan pagado, y dado la cuenta con pago.* Ca- 20
putus *dict. c.*3. *num.*97. quæ verba quomodo interpretanda sint? colligi potest ex traditis per Escobar *de ratiocin. c.*2. *per tot.*

Quarto casu, quo pater, & filius, socer, & gener, aut 2
duo fratres matriculati sunt, vno sortem obtinente ad officium *Iurati*, alius excluditur, ac impeditur: & si ambo simul obtinuerint, qui nondum Iuratus fuit, arcetur, ac si sortem non obtinuisset; vel si ambo Iurati fuerunt, vel non, qui ætate minor est, excluditur, per *ca-* 22
*pit.*14 *privil. secund. insacul.* & optima ratione; nam verisimiliter ambo in eandem sententiam ituri videntur, neque alterum ab altero discessurum, ita vt sententia ab vno dicta, quædam quasi assentiendi necessitas facta alteri sit: si enim Reipublicæ interfit libertas in suffragando, vix obtinuisset inter tam coniunctos. Ita docet Langlæus *semestr. dict. lib.*7. *cap.*3. Fontanell. *decis.*367. *num.*15. *tom.*2. Quæ dispositio in Senatu ipso amplexa 23
est; nam in eo Senator civili clamide insignitus repericbatur dominus don Marcus Antonius Sisternes, fuitque ad eam promotus dominus don Melchior Sisternes filius ipsius, in eadem Aula in locum domini Leon, qui ad Supremum ascenderat: & cum Domino Regi hæc ratio proponeretur, cum Regio rescripto diei 28. Novembris 1617. iussit quòd filius ad aliam Aulam civilem migraret, & in locum eius dominus Ioannes Baptista Iust translatus fuit. Ex quo infero dubitatione minimè caruisse, quod in electione Iuratorum anni 1650. ob- 24
servatum fuit: nimirum existente Syndico Camerali

Mathæo

Matthæo Moliner Cive, admissus ad sortem, & electus per eam fuit Vincentius Molinet filius; & quamquam *in dicto cap.* 14. verba clara non sint, eo quòd videntur loqui de vna & eadem electione, tamen ratio dispositionis eadem est; nam licet electio Syndici fiat diverso tempore, & forma diversa, vt dixi; Syndicus Cameralis suffragium habet, & interventionem simul cum Iuratis, sicque filius non poterat iuxta præsumptionem iuris recedere à sententia patris; quæ est ratio, ob quam, hoc ius inductum fuit; atque adeo credebam filium repellendum esse ab electione; sed contrarium observatum fuit, licet sine discussione, quia nemo obstaculum proposuit.

25 Quoad electiones Iustitiæ idem observandum esse autumo, nam licet difficile videatur, quòd pater, & filius, aut duo fratres concurrant, eo quod vnus debet esse de ordine Militum, alius vero de ordine Civium, impossibile non est mediantibus privilegijs militiæ, & in genero, ac socero quotidie contingere potest, & dispositio omnia comprehendit; & quod plus est, intra biennium vacantis duo ex eodem domicilio eligi non possunt, *for.* 27. *de Cur. & Baiul.*

26 Quintò, inquisitus, vel accusatus de aliquo crimine impeditur, *l. reus delatus, ff. de muner. & honor. l. libertus, §. in quæstionibus, l. huius, §. idem Respondit, ff. ad municip. l. vnica, C. de reis postul. lib.* 10 *l. reos criminis, C. de infamib. lib.* 10. *c. omnipotens* 4. *de accusat.* Boer. *decis.* 150. *num.* 15. Mastril. *de Magistrat. lib.* 2. *cap* 9. *num.* 2. Ponte *de potest. Proreg. tit.* 3. *de elect. official. §.* 5. *num.* 3. Cardos. *in praxi iud. verb. officium, num.* 37. Carol. de Tapia *decis.* 17. *num.* 1.

27 Quemadmodum, nec ad sacros Ordines, nec ad dignitatem Ecclesiasticam promoveri inquisitus potest, *dict. cap. omnipotens*, Covarruv. *var. lib.* 1. *capit.* 16. *num.* 11. *vers.* 4. Selva *de benefic.* 3. *par. quæst.* 5. *nu.* 31. Navarrus *consil.* 6. *& 7. de accusat.* Garcia *de benef. par.* 7. *c.* 8. *n.* 6. Fr. Hieron. Garcia *d. diffic.* 4. *dub.* 6. *nu.* 4. *&* 6. Tamburin. *de iur. Abbat. disp.* 24. *quæst.* 15. Suar. *de relig. tom.* 4. *tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 26.

28 Quæ limita, primùm, si in accusatione procedatur iuris ordine servato; nam hoc deficiente cuique patebit via optimos excludendi ab honoribus, si ex sola accusatione, vel inquisitione malè, vel benè instituta impedirentur; textus *in cap. meminimus, de accusat.* Felin. *ibid. & in d. cap. omnipotens*; Navar. *dict. cons.* 6. *&* 7. Tapia *d. decis.* 17. *n.* 9.

Secundùm, quàdo inquisitus, vel accusatus non est, vel

29 non venit infamiæ nota afficiendus apud probos, & honestos viros; sed apud malevolos, & calumniosos, aut detractores; tunc enim non impeditur, Navarr. *cons.* 2. *de accusat.* Garcia *de benef. dict. cap.* 8. *num.* 7. Barbos. *de potest. Episcop.* 2. *part. allegat.* 43. *num.* 14. *& in collect. ad dict. cap. omnipotens.* esset enim iniquum, quòd sola accusatio à quovis malevolo, vel improbo instituta, non secuta diffamatione apud probos, & graves viros sufficeret ad repellendum ab officijs, Tapia *dict. decis.* 17. *numer.* 7. Barbos. *vbi proxim.* itaque necessum erit, vt de aliquo substantiali constet, ex informatione Curiæ, vel testibus ab actore productis, Novar. *quæst. for. part.* 1. *quæst.* 129.

30 Tertiùm, quod non multo à tempore electionis instituta fuisset inquisitio, vel accusatio, quando annus elapsus est à die institutionis, si per reum non stetit quominus causa expediatur, *dict. l. reus delatus* 7. *de muner. & honor. l. Lucius Titius, §. idem respondi, ff. ad municip.* Innocent. *in cap. accusatum, de simonia*, Ioann. Platea *in l.* 1. *C. de reis postul. lib.* 10. Lancelot. *de attentat.* 2. *part. cap.* 5. *num.* 33. Tapia *dict. decis.* 17. *numer.* 8. Neque obstare videtur *l. fin. C. vt crimi. quæst. intr. cert. temp.* quo iure cavetur per biennium durare criminale iudicium; neque *Iacobi Cujacij* sententia *in d. l. reus delatus, lib.* 10. *observ. c.* 3.

13 Nam *in dict. l. reus delatus*, non cavetur intra annum finiri criminalem quæstionem, sed cum illo transacto, nisi per reum stererit, possit ad novos honores provehi, absque causæ peremptione: ibi: *Sed post annum, quam reus delatus est, petere non prohibetur, nisi per ipsum stetit quominus causa intra annum expediretur.* At *in d. l. fin.* cavetur perimi causam criminalem per biennium, ibi: *Criminales causas omnimodo intra duos annos à contestatione litis connumerandos finiri censemus.* Sicque neque hæc iura adversantur, neque egent emendatione aliqua. Ita pronunciavit Senatus sententia publicata per Alreus, die 11. Augusti 1611. referente domino Leon ad favorem Petri Compani loci de Torrent, ibi: *Attento quòd licet dictus Compani fuerit, per Regium Fiscum accusatus, non tamen de eo reperitur condemnatus; sed imò cum annus sit elapsus, & per ipsum non steterit, quominus in dicta causa declaretur, ad dictum munus admitti non prohibetur.* Sicque iuxta secundam, & tertiam limitationem fuit pariter iudicatum in Senatu, sententia publicata per eundem Alreus *die* 7. *Decembris* 1633. in favorem Petri Ioannis Faura Civis Alonensis, versus Thomam Pina Civem eiusdem, in causa electionis Ædilis, referente domino Polo. Quæ tradit dominus avunculus Don Petrus Sanz *in suis observationibus, liter. A, observat.* 16.

Sunt & alia impedimenta, de quibus in statutis Vrbis 33 nuncupatis *del Quitament*, quorum plura nec vsu recepta, nec memorata in electionibus, quare de eis agendum non est.

§. IX.

De electionum appellatione, recursu, nullitate, & devolutione, ad explicationem Act. Brach. Reg. 21. *Cur. anni* 1626. *cum alijs iuribus.*

TEXTVS.

PHILIPPVS QVARTVS REX
Anno 1626. Montisoni.

ITem Senyor, per quant algunes Ciutats, y viles Reals del Regne de Valencia tenen privilegi de insaculacio pera extraccio de persones als oficis de sos governs. Suplica per tant a V.M. sia servit provehir, y manar, que de huy en avant, si cas serà que algu, ò alguns particulars pretenen agravi en la insaculacio, que serà feta per les persones a qui per dits privilegis toca ferla, recorreran à Iutge superior, encara que sia a la Real Audiencia, no se entrometa lo tal Iutge superior, ni la dita Real Audiencia en coneixer de aço, ni expedir mandatos de que les tales persones que hauran recorregut sien insaculades, pues la facultat de fer dita insaculacio està comesa als Consells, ò habilitadors de les Ciutats, y Viles, y aquells saben, y coneixen millor los subjectes que convenen peral regimen, y bona administracio de aquelles: y de ferse lo contrari resulta notable dany de les tals Ciutats, y Viles, per los molts gastos que resulten dels plets que per dita raho se mohuen. Y per quant en algunes Ciutats, y Viles lo dia ques junten à fer dites insaculacions, se procura afectadament per algunes persones, que tocant la mijanit resten aquelles devolutes pera poder acudir a la Real Audiencia a que dita insaculacio alli se faça, y succeheix posarse en les insaculacions en estos casos persones no de la calitat ques requereix. Suplica per tant a V.M. lo dit Braç Real, sia servit provehir, y manar, que en tal cas la dita Real Audiencia haja de restituir les parts, y causa a les dites Vniversitats. *Plau a sa Magestat, exceptat lo cas de recors, y que en cas que per no haverse fet la eleccio en lo dia senyalat, sia devoluta al Loctinent general, aquell haja de senyalar los dies que li pareixeran necessaris pera fer la eleccio; y no fense en dit termini, reste del tot devoluta al Loctinent general.*

SVMMARIA.

1 *Forma opponendi impedimenta.*
2 *Gravatus in impedimento sibi opposito, recursum emittit ad Senatum.*
3 *Praxis expediendi similes causas.*
4 *Electio facta absque illo qui obtinuit in recursu, licet*

eligens provocet, nulla est ex decisione Senatus.
5 *Approbatus semel non potest reprobari sine nova causa.*
6 *Appellatio, aut nullitatum propositio, in his non suspendit iudicatum.*
7 *Insaculati habent ius quæsitum, quia electi ad sortes per Principem.*
Insaculatio verè electio est, ibid.
8 *Insaculati qui obtinuerunt in recursu non obstante appellatione, excludi non possunt.*
9 *Impedimentum opponens tenetur probare.*
10 *Impedimenta an tempore insaculationis extantia possint purgari.*
11 *Negativè resolvitur quæstio.*
12 *Sortis extractio est quasi executio electionis Principis in matricula.*
13 *Qualitates requiruntur tempore insaculationis.*
14 *Appellationis remedium opportunum est in electionibus.*
15 *Appellatio an admittatur quoad devolutivum tantum in electionibus, an verò quoad suspensivum.*
16 *Appellatio ante adeptam possessionem quoad vtrumque effectum admittitur.*
17 *Secus si post possessionem.*
18 *Limita si deficit electio in forma.*
19 *Limita si tempore adeptæ possessionis appellans protestetur.*
20 *Senatus decisio.*
21 *Tempus quod labitur pendente appellatione computatur in anno.*
22 *Salaria temporis appellationis cui debeantur.*
23 *Electio peccans in forma, quoad omnes, est nulla.*
24 *Electio non peccans in forma, licet inhabiles admittantur, non est quoad habiles nulla.*
25 *Decisiones Senatus.*
26 *Electio ad superiorem devoluitur, si electores scienter indignum, aut inhabilem admisere.*
27 *Electio fienda per Superiorem, virtute devolutionis, fieri debet ex matriculatis.*
28 *Si electores non idoneos elegerint, vel admiserint ignoranter, non est locus devolutioni, n. 34.*
29 *In dubio ignorantia præsumitur.*
30 *Textus non loquitur de electionibus per sortem, sed de electionibus ad matriculam.*
31 *Decreti verba expendūntur.*
32 *Decretum non continet nisi contentum in petitione.*
33 *Devolutio sublata per decretum textus, non est quæ ad Superiorem pertinet ratione admissionis inhabilium, sed ratione lapsus temporis.*
35 *Electus potest etiam appellare.*
36 *Electus cui competit exceptio, tacendo consentire videtur.*
37 *Renuncians semel an perpetuò renunciasse dicatur.*

1 ANtequam materiam *textus* aggrediamur, aliqua dicenda sunt de forma opponendi impedimenta ad concursus, & insaculationem, *in cap. 11. privil. secund. insaculat.* cautum est, quòd Iurati teneantur tractare per quindecim dies ante concursum cuiuslibet officij, de habilitate, vel inhabilitate eligendorum; ita vt hora matutina decima congregati in Aula coram omnibus intervenire cupientibus, medijs Advocatis ordinarijs Vrbis, qui quatuor sunt, ius dicant de impedimentis in scriptis; quæ opponi debent per Rationalem, & Syndicos, mediante instrumento publico, penes Scribam Aulæ Iuratorum conficiendo. Et in ipso die electionis in Concilio habiles publicare tenentur; quod est obseruandum præcisè, cùm forma sit inducta, quæ impleri debet omnino; ad tradita *c. 3. §. 3. n. 17. & seqq.* aliàs electio erit nulla.

2 Si enim aliquis gravetur, vel impediatur sine legitima causa, ad Senatum accedit mediante recursu: nam licèt remedium appellationis opportunum sit, vt *infrà* dicam; praxis communis ita obseruat, de qua Dominus Leon *decis. 49. tom. 1.* in cuius causæ expeditione proceditur summariè, & per *Compareant partes*, ac per brevissimas dilationes, iuxta tradita per Fontanellam *de pact. claus. 4. gloss. 10. par. 1. num. 97. in fin.* & si vrget tempus electionis, & gravatus habet ius quæsitum, quia matriculatus, interponitur decretum de nihilo innovando, per quod electores inhibentur sub nullitatis decreto.

Et quamquam expressè non apponatur, tacitè inest; 4
sicut contigit in causa recursus Zepherini Feo Militis, & aliorum litis sociorum, ab oppositione impedimenti ad electionem Iustitiæ anni 1651. nam cum emitterent recursum antequam tempus vrgeret, non fuit interpositum decretum superius dictum; & cum prædictus Feo obtinuisset eum, & cæteros habiles declarando, Concilium generale credidit, quod ex eo quòd deficiebat inhibitio, interposita supplicatione à sententia, sive prouisione, qua habiles declarati fuerunt, poterat eis exclusis ad sortem procedere, vt de facto processit, & fuerunt extracti Petrus Ioannes Ivars ad Iustitiam criminalem, & Ioannes Aliaga Miles ad Iustitiam civilem: sed Feo, & consortes iterum recursum ad Senatum emiserunt, & Regia sententia publicata per Vincentium Ferrera Militem Reg. mandati Scribam, die 27. Februarij 1651. referente nobili Decano domino D. Francisco Bono, fuit annullata extractio.

Nam semel approbatus ad officium, non potest am- 5
plius reprobari, nisi superveniente nova causa reprobationis, Innocent. *in cap. venerabilis, de except.* Panormit. *in c. præsentium, n. 7. de testib.* Celsus Hugo *consil. 28. n. 5.* Vivius *decis. 270. lib. 2.* Boerius *decis. 149. num. 16. & 17. & 18.* Fontanell. *vbi prox. n. 92. & seqq.*

Neque appellatio, supplicatio, vel nullitatum propo- 6
sitio Civitatis operabatur, vt effectus iudicati suspenderetur; nam habilitati obtinuerunt declarationem re integra, & sic citra vitium attentati ad electionem sine eis perveniri nequibat, ex traditis per Fontanellam, *ibidem num. 98.* Quibus addebatur, quòd isti insaculati ha- 7
bẽt ius quæsitum ex insaculatione ad sortem, cum à Principe electi sint ad concursus: nam *insaculatio* verè *electio* est, vt tradit dominus Leon *dict. decis. 49. num. 3.* & vnusquisque venit ex propria persona, cuius industria quæsita, & approbata fuit ad electionem; tradit Cancer. *variar. lib. 3. cap. 3. num. 21.* & obtenta declaratione qua impedimenta removebantur, licet eam suspensam concedamus, ius habent ad electionem, vt idem Cancer. probat *num. 3. & seqq.* Cabedo *decis. 84. num. 11. part. 2.* Fontanella *decis. 464. num. 8. & 10. tom. 2.* ac per consequens, 8
dum Iurati eis exclusis per sortem electionem perficiebant, ius omnino eis auferebant, cum amplius eadem sors mitti nequiret, sicque nulliter, & attentatè; si ergo antequam obtinuissent, habebant ius ex propria persona, eo quòd electi à Principe reperiebantur, & nisi ex nova causa reprobari non poterant, vt dixi, & onus probandi eam, opponenti incumbat, tanquam fundamentum exclusionis; non sufficiebat intentare, sed obtinere definitivè; quia nemo excludendus est ab officio, aut eo privandus, nisi prius audiatur, de inhabilitate conuincatur, & condemnetur; pluribus relatis Barbosa *in votis decisivis, lib. 3. voto 97. n. 83. & seq.* præcipuè *n. 85. tom. 2.* Nec relevat per remedium quo vsa fuit Civitas, 9
declarationem suspensam esse; nam clarius erat, suspensam oppositionem impedimenti per remedium ab eis interpositum, & in dubio pro reis erat pronuntiandum. Neque nova causa adesse poterat, nec in ea opponenda seruata fuit forma *d. c. 11.* ex quibus vt dictum est, attentatam fuisse electionem decrevit Senatus.

Et norandum est, ex eo quòd insaculatio electio sit, 10
quòd impedimenta illa, quæ respiciunt qualitates, de quibus *suprà, hoc capite §. 5.* removeri debent antequam ad matriculam recipiantur, verbi gratia: si quis ante vigesimum quintum annum completum ad insaculationem eligatur, quamvis tempore electionis eam ætatem obtinuerit, nihilominus invalida insaculatio erit: nam licet valida videatur, eo quod ætas superveniens tempore habili, & re integra prosit, quando tempore extractionis eam obtinet qualitatem à *foro* requisitam; quod suaderi potest ex doctrina Decij *in cap. post cessionem. n. 21.*

de

de probationibus, qui loquitur de reelectione non transacto tempore effectum habitura, eo iam effluxo, ob quod valida videtur, argument. text. *in l. in tempus 61. ff. de hæred. instit.* Contrarium est verius, quia inlaculatio, vera, & effectiva electio est, vt dixi ex Domino Leon *decis.49. num.3.* Extractio verò per sortem est veluti executio, & quasi consummatio præcedentis ratæ electionis, quæ ex futuro eventu suspensionem habere nequit, quippe ab eligente vnico actu perficitur; Bald. *in l. vltim. num.5. vers. Tertio quæro, C. de condict. ob turp. caus.* Paulus Anton. Montaner. *ad prag. Regn. Neapol. super prag. ad administr. Civit. pertin. pag.5. §.17. & 18. fol.38.* Bartol. *in l. impuberem, §.1. in fin. ff. ad l. Cornel. de falsf.* qui de electione Notarij, docet non posse eligi qui minor, vt maior factus notariatum exerceat: Suarez *allegat.13.n.23.* Azeved. *ad Cur. Pisanam, lib.1. cap.12.n.10.* Avendaño *de exequend. mandat. 2. part. cap. 26. num.7.* Quod in exemplo ætatis evidentius procedit, cum ibi non solum de electione, sed de admissione ad sortem ex *for.141.* maior ætas vigintiquinque annorum desideretur. Tradit hæc Doctor Matthæus Rejaule *in suis manuscriptis, adversar.160.* quæ simul cum *notis domini Polo* habentur.

Sed vt pergamus, appellationis remedium opportunum esse his, qui gravari creduntur in electione, certi iuris est: nam ab electione posse appellari probat text. *in l.2. C. de Decur. lib.10. l. his qui, C. de appellat. c. si postquam 33. de elect. in 6.* Ruginell. *de appellat. §.2. cap.3. num.19.* Aviles *in cap. Prætor. cap.17. gloss. elijan, num.4.* Sigismundus Scaccia *de appellat. quæst.17. limit.33. num.2.* Scipio Rovit. *in prag. Reg. Neapol. fol.21.* Dominus Leon *decis.40. num.3.* noviſſimè Fr. Hieron. Garcia *in politic. Eccles. tom.2. tract.9. difficult. 6. dub.3. num.1.* Sed dubitari solet, an admittenda sit quoad vtrumque effectum, ita vt electus non admittatur ad exercitium officij? In quo articulo distinguendum est, aut enim fuit appellatio interposita ante adeptam possessionem, & præstitum iramentum, vel postea: si ante, electus inhiberi debet ab exercitio officij: si autem postea, appellatione pendente non debet inhiberi; textus *in l. Imperatoris, in fin. ff. de Decurion.* Aviles *cap.5. gloss.* suspendidos, *num.4.* Lancellot. *de Attentat. 2. part. cap.12. de attentat. appellat. pendent. limit.5.* Cabedo *decis.122. in fin. tom.1.* Bobadill. *in politic. lib.3. cap.8. num.17. & 57.* Lambertin. *de iu e patronat. lib.2. part.2. princip. quæst.5. artic.12. num.2.* Franch. *decis.419. & decis.609.* Mastril. *de Magistrat. lib.1. c.27. num.44.* Phebo *decis.65.* Fontanell. *de pact. tom.1. claus.4. gloss.10. part.1. num.98.* Berart. *in specul. visit. cap.7.n 10.* Pat. Garcia *vbi proxim. n.5.* Idem enim dicendum est, si nullitates electionis proponantur: Scipio Rovit. *ad pragmat. Neapol. de administr. vniversf. pragmat.2.n.43. pag.24.* & ita receptum est in Senatu, ad quem quotidie provocatur ab electionibus officiorum, licet communiter per recursus remedium, de hoc agatur.

Limita tamen primò hanc conclusionem, vt procedat admissio quoad effectum suspensivum, si apparet de aliquo defectu electionis à qua provocatur, circa substantialia formæ ipsius: aliàs enim non interdicitur electo administratio, Franch. *decis.8.n.4.* Novar. *q. forens.1. part. q.129.n.6.*

Limita secundò, vt si tempore adeptæ possessionis, vel iuramenti præstiti, adversarius protestetur, se provocare ab electione, & in effectu provocat; tunc pariter admittitur quoad vtrum effectum, & interdicitur interim electo administratio, quia idem est, ac si ante iuramenti præstationem provocaret; sicque censuit Senatus in favorem Antonij Ioannis Guitart, Iuris vtriusque Doctoris, civitatis Serabis, & contra Michaëlem Ioannem Olomar anno 1626. referente nobili domino avunculo meo Don Balthasare Sanz.

Tempus verò, quo electo interdicitur in administratione officij, si postea obtinuerit, dubitari potest an computetur in anno, vel triennio, ad cuius regimen electio facta fuit? Et videtur quòd non debet reintegrari ex anno, vel triennio sequenti; Franch. *decis.419.* Valascus *consult. 155. num.4.* Barbos. *in collect. cap. fin. de iudic. num.7.* licet salaria, & emolumenta illius temporis consequi poterit ab appellante simul cum damno, interesse, & expensis, Franch. *dict. decis.419.* & *ibi* Addition. Mastrill. *de Magistrat. lib.1. cap.21. num.90. & cap.23. num.56.* Novar. *ad pragm. collect. 31. n.12.* Fontanel. *vbi sup. num.102. cum seq. & num.105.* qui tradit decisionem Senatus, don Ioseph. Vela *dissert.2. num.85.* qui fere omnes tradunt, quòd si annus, vel triennium transierint sine declaratione, quamvis postea obtinuerit, non administrabit in anno, vel triennio sequenti, quia electio ad certum annum, vel triennium fit; & sic pronuntiavit Senatus in causa Gasparis Zapata ad relationem domini Ioannis Arquez Senatoris eximij anno 1649. vt dixi §.4. *num.20.*

Si autē electio fiat de aliquibus idoneis, & habilibus, & de aliquibus inhabilibus, an nulla sit quoad omnes, vel tantum quoad inhabiles? disputandum est, quia quotidie quæstio hæc emergit; & an eo casu ius eligendi deferatur ad ipsos eligentes, vel devolvatur ad Superiorem? quod etiam pluries contingere solet. Vasta materia hæc est, sed de more resolutivè dicendum, quòd si electio, in qua habiles, vel inhabiles admissi fuere, peccavit in forma positiva præscripta à foro, privilegio, vel alio iure, vigore cuius fit; vel non peccat in forma, sed in alijs solemnitatibus, & requisitis: Primo enim casu, electio quoad omnes nulla est, nam ob actus individui naturam, pro parte valere non potest, sed omnino corruit. Secundo verò casu, dividua censetur, & ob id nulla dumtaxat, quoad inhabiles tantum; ita tenent Geor. Cabed. *decis.84. num.7. & 15. par.2.* Fontanell. *vbi proxim. num.53. & 54.* Capiblanco *de Baronibus, prag. 10. num.8.* & ita fuit iudicatum in Regio Senatu tribus Regijs sententijs. Prima publicata per don Ioannem Daça Reg. mandati Scribam, *die 31. Octobris 1614.* ad favorem Syndici vrbis Orcelis, referente domino Guardiola. Secunda publicata per Antonium Ludovicum Cases Reg. M. Scrib. *die 15. Iunij 1632.* versus Syndicum vrbis Serabis, & alios, sub examine Domini Polo. Tertia publicata per eund. Daça *die 22. Decembris 1634.* inter Syndicum Vrbis, & Regij fisci Procuratorem, referente eodem domino Polo. Quæ quidem procedunt dum inhabilis admittitur; sed si habilis, cùm habeat ius quæsitum, vt dixi, & incertus sit sortis effectus, ex qualibet causa excludatur, eo reclamante nulla electio pronuntiatur; vt diffinivit Senatus in dicta causa Zepherini Feo, & litis consortium.

Quoad devolutionem electionis, distinguendum est cum Menochio *de arbitr. lib.2. centur.6. cas.511.* aut enim scienter electores indignum admiserunt ad electionem, vel dignum excluserunt; & tunc privantur pro ea vice iure eligendi, quod ad Superiorem devoluitur, *cap. gratum, de postul. Prælat. cap. bonæ, el secundo, cap. in cunctis, §. fin. de elect.* Fontanell. *vbi supr. à num.41.* & ita definitum fuit per Senatum in dicta secunda Regia sententia *15. Iunij 1632.* & in hac 4. Zepherini Feo, & hoc in casu Superior, ad quem devolvitur ius eligendi, tenetur eligere ex destinatis in matriculis insaculationis, ita vt electio fiat ex eodem gremio, sive ordine, ex quo electores tenebantur, ex vi subrogationis; Cabedo *decis.52. part.2.* Fontanella *vbi prox. num.45.* & ita iudicavit Senatus in dicta sententia, ibi: *Mandamus dictæ Civitati, vt nomina insaculatorum, ex quibus electio fieri possit, quam citò transmittat:* & observavit in casu dicti Feo, nam habitis nominibus habilium, ex eis elegit Dominus Archiepiscopus, tunc Prorex huius Regni, Petrum Ioannem Andreu Civem ad officium Iustitiæ criminalis, & Iosephum Artes de Villarasa Generosum ad officium Iustitiæ civilis.

Sed in dubio præsumendum non est electores notitiam habuisse de inhabilitate, & nullitate, quæ multoties consistit in facto occulto, & in iure intricato, ab electoribus verosimiliter ignorato, Fontanella *vbi prox.n.54.* vt

in motivis tertiæ sententiæ *ann.*1634. fuit suppositum,
29 & pariter in dicta sententia Zepherini Feo : sed in hac, cùm comminati electores fuissent assignato termino, vt electionem noviter facerent , & non obtemperassent, transacto termino iure devolutionis Superior elegit , vt dixi.

30 Neque huic resolutioni obstabit textus noster , quo cautum est, quòd postquam per Senatum cognitum sit, media via recursus de impedimentis oppositis in electionibus , vt devolutio competat, assignetur terminus electoribus, intrà quem electiones fiant;nam textus loquitur de insaculationibus fiendis ad sortem per Vniversitates , quibus commissæ sunt , non autem de electionibus per sortem ex iam insaculatis,quod valde di-
31 stat ab specie *textus*;& licet decretum loquatur per verbum *eleccio*, insaculatio verè , & propriè electio est , vt dixi, ad concursum, & sortes , & decretum nil amplius continere dicendum est , quàm petitione contentum, *cap. inter dilectos, vers. Cæterum,de fid. instrum.* vbi *Bart.* argument. text. *in l. qui defensor, §. qui interrogatus,ff. de*
32 *interrogat.action.§. præterea, Institut. de inutil. stipul.*Imola *in l. qui iudex,colum.5. ff. de re iudic.*Alex. *cons.* 84. *col.*2. *vol.*1.Felin.*in cap. super literis, col. 9.de rescript.*Iason. *in l. iustitia,ff. de iust.& iur.* Decius *cons.*3.*volum.*1. Marcabrun. *cons.*26. *num.*62. Paris. *cons.*3. *num.* 56. *lib.*4. Menoch. *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 190. *num.*4. Cancer. *d.c.*3. *n.*367. Beccius *cons.*55. *n.*1. *lib.*1. Ioseph Ramon. *cons. decis.*37.*n.*21. Anguian.*de legib.contr.*2.*lib.*5.*num.*5. dominus Leon. *decis.* 32. *n.* 31. *tom.*3. & in *hoc textu* id suadet genuina sermonum proprietas, & consonum petitioni responsum;& ita iudicavit Senatus in dicta tertia Regia sententia *anni* 1634.

33 Quibus addi potest , quòd etsi in decreto de sortis electionibus caveretur, non loquitur casu quo devolutio fit ad Superiorem per nullitatem electionis ob admissionem inhabilium vel defectum formæ , aut exclusionem habilium : sed casu quo ius eligendi devoluitur ob non factam electionem die illo , ad quem destinatur ab statuto, iure,vel consuetudine ; & sic cum casus admissionis inhabilium sit omissus hoc iure , remanet in dispositione iuris communis.

34 Aut ignoranter nominatio, seu electio fuit facta , & tali in casu non proptrea electores privantur pro illa vice iure electionis , sed possunt iterum electionem , seu nominationem facere;ita Doctores *vbi supr. n.*26.*& seq.* Fontanel. *num.* 46. Avendaño *de exequend. mand. par.*1. *cap.*19. *numer.*22. *vers. Et de novo.* Azevedo *ad Curiam Pisan.lib.*2.*cap.*4 *num.*15. Bobadil. *lib.*3. *cap.*8. *num.*46. Iulius Lavor. *in var. lucubr. tit.*4. *de elect. Canon.cap.*21. *nu.* 36. Quod definivit Senatus in dictis duabus Regijs sententijs *anni* 1614. *&* 1634. Quæ fere omnia tradit dominus Avunculus Don Petrus Sanz *in suis observat. lit.E. observat.*12. *&* 19.

35 Hucusque actum est de appellatione interposita à coëligendis contra electum ; videndum supereſt:an ipse electus possit ab electione appellare ? Et videtur, quòd sic ex identitate rationis ; nam dispositio vniversaliter loquitur sine distinctione electi , vel eligendi ; imò vt testatur Fontanella *ibid.num.*128. si electo competit ex-
36 ceptio aliqua ex relatis ab ipso, vt à muneribus excusetur, tenetur appellare , ne aliàs tacendo electionem suo consensu confirmet, *l. hi qui , l. nominationes,C.de appellat.* Avendañ. *part.*1. *cap.*19. *num.*26. Cabedo *decis.*84. *numer.*27. *&* 34. *part.*2. An autem per tacitam acceptationem, non appellando , vel absque protestatione munus exercendo , sibi præiudicet in privilegio , vel excusatione , & an per renuntiationem sortis , vel officij,
37 exclusus perpetuò remaneat ? tradit bene Fontanella *numer.*130. *cum seqq.* omnino ad hæc videndus *in dict. claus.*4. *gloss.*10. *par.*1. *per tot.*

§. X.

De Consulibus maris , sive Mercatorum , aliisque Officialibus minoribus Vrbis , ad for. 17. *de clam.non. mut. cum alijs iuribus.*

TEXTVS.

MARTINVS REX, ANNO 1403. Valentiæ.

COm lo offici del Consolat sia devallat del Iusticiat de la dita Ciutat , è segons costumes de mar , les questions que allismenaran dejen esser tractades de paraula. Per ço statuim que les scriptures que esfaran en lo dit Consolat , sien fetes aixi sumariament com se fan , é dehuen fer segons fur en la Cort del Iusticia de Trecents sous de la dita Ciutat. E lescriva qui es, ò per temps serà del dit Consolat,sia tengut iurar cascun any en poder dels dits Consols , que servarà la taula de les dites scriptures , segons ordinacio , è tarxa de la dita Cort de Trescents sous : lo qual dit Notari sia tengut tenir publicament la dita taula en la casa de la Cort del dit Consolat. E si lo dit Notari no servarà la dita taula,sia privat de la dita scrivania,é encorrega en pena de deu morabatins per tantes vegades com contrafarà sens alcuna gracia , é perdo : de les quals penes puixa esser feta inquisicio permer offici.

SVMMARIA.

1 *Consules mercatorum creati in Vrbe anno* 1283.
2 *Consulum vnus peritus in rebus mercaturæ , alius in rebus maritimis.*
3 *Consulum iurisdictio.*
4 *Navigatio,& mercatura,variis donatæ privilegijs.*
5 *Doctores tractantes de Consulibus mercatorum.*
6 *Consulum iurisdictio ordinaria est.*
7 *Consulum iurisdictio prorogabilis non est.*
8 *Decisio mirabilis Senatus quoad iurisdictionem Consulum, & distributionem iurisdictionis in Regno.*
9 *Consulum iurisdictio privativè competit.*
10 *Limita in causis viduarum , pupillorum , & miserabilium personarum, quorum privilegia non derogantur.*
11 *Decisio Senatus, confirmata in Supremo.*
12 *Solorçani traditioni respondetur.*
13 *Iudices appellationum Consulum qui sint.*
14 *Forma electionis Consulum,& Iudicum appellationum.*
15 *Consules qui eligi possunt.*
16 *Iudices appellationum privativè cognoscunt.*
17 *Secunda appellatio an admittatur in his causis.*
18 *Iudex secundæ appellationis nominatur à Iustitia in civilibus.*
Causæ mercaturæ sine scriptis, Assessore, aut causidicis,tractari debent, ibidem.
19 *Administratores iurium Vrbis remissivè.*
20 *Officia infima plura in Vrbe.*
21 *Præfecti insilium qui ?*
Præfecti insilium de quibus cognitionem habent,ibid.
22 *Iurisdictio eorum Vrbi concessa fuit.*

QVoniam vt textus expresè dicit , officium Con- 1
sulum mercatorum dimanat ab officio Iustitiæ, ideo pertinet ad officia Civitatis:sed quia diversæ qualitatis sunt hi qui Consulatum administrant, ideo separatim de eis tractamus. *Consules* itaque *maris* , vt vulgus infit, dimanarunt ab ipso officio Iustitiæ,vt noster *forus* tradit : hi enim fuerunt instituti in Vrbe anno 1283. vt expresè cavetur *in privil.* 20. §. 1. *Domini Reg. Petri I.* ibi : *Item statuimus , & ordinamus , quòd in Valentia sint duo Consules.* Ex quibus verbis clarè liquet , tunc officium Consulatus institutum , & creatum esse. A princi- 2
pio fuerunt duo periti in rebus navigationis , & cæteris maritimis,

maritimis, vt in *dicto privilegio* habetur, vnde nomen mutuarunt *Consulum maris*, quod obſervatum fuit vſque ad annum 1358. quo data nova forma fuit, ita vt vnus eſſet ex mercatoribus in rebus negotiationis expertus, alius verò ex peritis in navigatione, & rebus maritimis, *privileg.*89. *Domini Reg. Petr. II.*

3 Iuriſdictio eorum in omnibus rebus maritimis, ſive pertinentibus ad navigationes, & maritimos, ac mercantiles contractus, negotiationésve, ſe habet privativè quoad alios Iudices, vt in *text.* habetur iunct. *for.*18. & 19. *eod. d. privil.*20. *Reg. Petr. I. & privil.*89. & 107. *Reg. Petr. II. privileg.* 9. *Reg. Alfonſ. III.* extantque plura privilegia in libro nuncupato, *Conſulatus maris.*

4 Nec id ineptè introductum eſt, duplici ex ratione. Prima, nam ſemper navigatio, & negotiatio privilegijs, ac prærogativis plurimis donatæ reperiuntur; pluribus relatis, Solorçano *de iure Indiar. lib.5. cap.vnic.num.*60. Larea *allegat. Fiſcal. n.*14. & *ſeq.* bene ad rem Saavedra *ſymbol. polit.*68. *per tot.* Secunda, nam cùm res pertinentes ad navigationem, & mercaturam ſpecialibus conſuetudinibus, & moribus tractentur, atque peragantur, inde eſt, quòd per expertos earundem rerum quæſtio-

5 nes terminandas iura noſtra diſponant. Tractant de Conſulatu, & Conſulibus præter *dict. lib.Conſulat.* dominus Cerdan *in arbor. iuriſ. verſ. Los Conſules.* Benvenut. Strach. *de mercatur. in 2. particul. vltim. part. fol. mihi* 525. *per tot.* Cancer. *variar. lib.2.cap.* 10. *num.* 22. & *ſeqq.* & *lib.* 3. *cap.* 10. *numer.*8. *cum ſeqq.* Fontanell. *deciſ.*230. *cum ſeqq. tom.* 1. & *deciſ.* 403. *num.* 4. *tom.*2. Ripoll, *Regal. cap.*41. *num.* 8. & *ſeqq.* Molin. *in repert. for. Arago. verb. Confratria*, & *verb. Iudex mercatorum*, & ibi Portoles *num.* 106. & *ſeqq.* Chriſtophor. Beſold. *lib.*1. *politic. c.*12. *nu.* 26. & *ſeqq.* pluribus de more Solorçano *de iur. Indiar.tom.*1. *lib.*1.*c.*8. *nu.*11.*cum ſeqq.* & *c.*16.*n.*31.& *tom.*2.*lib.*5.*cap.vnic.n.*60.& *in politic.Indian. lib.*6.*c.*14.*verſ.* Otro privilegio, *pag.mihi* 1012. pluribus Dominus Vico *tit.*48.*c.*3.*n.*2.*tom.*2.

6 Et quia diximus iuriſdictionem Conſulum derivari à Iuſtitia, conſequenter dicendum eſt, ordinariam eſſe iuriſdictionem ipſorum, vt tenent Gregor. Lop. *in l.*1.*tit.* 4. *part.*3. *verb. Meneſteres*, Parlador. *rerum quotidianar. in ſeſquicentur. differen.* 129. *num.* 4. Solorçano *in poli-*

7 *tic. dict. cap.*14. *verſ. El ſegundo*, *pag.*1014. Sed ita limitata eſt ad res mercantiles, & maritimas, vt non poſſit prorogari partium conſenſu, nec virtute pacti renuntiationis proprij fori, Iudicis, ac iudicij electione, vel variatione, ſi cauſa non ſit ex contentis in capitulis Conſulatus. Benvenut. Strach. *vbi proxim. numer.*12. Solorçano *dict. verſ. El ſegundo, ad finem.* Molin. *in repertor. verſ. Iudex mercatorum, in fin.* & *ibi* Portol. *n.*124. ſicque deciſum antiquitùs in Senatu fuit ſententia Regia publicata per Ioannem Dominguez Regij mandati Scribam, *die* 19. *Martij* 1515. Quam ſententiam quia mirabiliter iuriſdictionem diſtribuit iuxta forales diſpoſitiones, tradere decrevi ad literam, vt nemo ſit qui eam non vidiſſe dicat.

8 SENTENTIA REGIA MIRABILITER diſtribuens iuriſdictionem ordinariam Vrbis.

Xps *ET attendentes, quod diſceptatio contenta in præcedenti proceſſu, ſumpſit exordium à prædicta ſupplicatione coram nobis prius propoſita, per Scribas tam Curiæ Gubernationis, quàm Iuſtitiæ in civilibus: cúmque fuit nobis notificatum de certo præiudicio facto dictis Curijs Gubernationis, & Iuſtitiæ in civilibus, per Curiam Conſulatus præſentis Civitatis, vt in dicta ſupplicatione continetur. Supplicantes, vt coram nobis adduci faceremus librum regeſtrum executionum, ſeu mandatorum executoriorum, ac aliarum literarum dicti Conſulatus, ex eo quia à dicta Curia Conſulatus emanant mandata executiva, literæ ſubſidiariæ in alijs cauſis non ſpectantibus ad iuriſdictionem dictorum Conſulum, vt ſic viſo dicto libro, & contentis in eo, per nos valeret debitè provideri. Hinc ſumpta occaſione dictus Scriba Conſulatus coram nobis firmavit de iure; & pari modo cum alia ſupplicatione ſupplicavit, vt convocarentur Conſules maris: quorũ mandato, & præcepto dictus Scriba expediebat dicta mandata executoria, ac alias literas. Quibus ita ſtantibus per dictos Scribas Curiæ Gubernationis, & Iuſtitiæ in civilibus fuit poſita coram nobis quædam ſupplicatio, cum qua fuerunt dicta, & allegata multa; propter quæ dicunt, quòd dicti Conſules maris habent iuriſdictionem taxatam, & limitatam in certis tantummodo cauſis, & quòd in alijs cauſis non poteſt in eos fieri prorogatio virtute clauſulæ ſubmiſſionis fori, aut aliàs. Pro parte verò dictorum Conſulum maris, & eorum Scribæ prætendentium oppoſitum, fuit poſita quædam longa ſupplicatio ſupra iam mentionata, & calendata, ad effectum oſtendendi, quod in eis poteſt fieri prorogatio in alijs cauſis civilibus, licet non pertinentibus ad ordinariam eorum iuriſdictionem, & hoc multis cauſis, & rationibus in dicta ſupplicatione contentis. Dicentes vlterius, quòd ſi, & vbi ex diſpoſitione fororum, vel rationis naturalis ſcriptæ, in eos non poteſt fieri dicta prorogatio, virtute dictæ clauſulæ ſubmiſſionis fori, vel aliàs quod hoc eſt adquiſitum eis ex longa conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres, ad quam conſuetudinem probandam, produxerunt multos teſtes. & etiam dicunt, quòd dicti Scribæ dictarum Curiarum nullum ius, nullámque actionem habent, ad inſtandum per eos ſupplicata, vt in dicta ſupplicatione, & alijs ſcripturis præſentis proceſſus, ſunt hæc omnia pro eorum parte deducta, & allegata. Pro parte etiam dictorum Scribarum Gubernationis, & Curiæ Iuſtitiæ in civilibus, fuerunt etiam producti teſtes, ad probandam contrariam conſuetudinem, ſeu interruptionem prælegatæ longævæ, ſive præſcriptæ conſuetudinis. Iſta ſunt in effectu quæ in præſenti proceſſu ſunt deducta, probata, & allegata. Nunc eſt videndum quid in præſenti diſceptatione ſit iudicandum, & decidendum. Et conſiderantes, quòd in determinatione, & deciſione præſentis diſceptationis eſt tractandum de iuriſdictione proroganda in dictos Conſules maris, vel ex diſpoſitione rationis naturalis ſcriptæ, vel mediante præſcriptione, aut virtute longævæ conſuetudinis dictam prorogationem inducentis: ideo eſt præmittendum, quod in præſenti Regno Valentiæ omnis iuriſdictio, cuinſcunque generis, gradus, vel ſpeciei, habuit ortum, originem, & principium in perſonam ſereniſſimi, memoriæ indelebilis, Domini Regis Iacobi, hoc Regnum à faucibus infidelium Sarracenorum eripientis, & conſecutivè dicta iuriſdictio fuit tranſlata in perſonam aliorum ſereniſſimorum Regum, in præſenti Regno ſuccedentium; nec in aliquo vnquam tempore, penes populum huius Civitatis, ſeu Regnicolas huius Regni fuit aliqua iuriſdictio. Et ſicut in præſenti Regno alicui non exiſtit permiſſum condere leges, foros, vel ſtatuta, niſi ſolo Domino Regi omnimodam iuriſdictionem habenti, vel ex ſua Regia proviſione; ita etiam nemini eſt permiſſum, inducere conſuetudinem foris obviantem, aut aliàs: niſi cum ſcientia, & patientia Domini Regis; cum ſecundum diſpoſitum per rationem naturalem ſcriptam, illis ſolis ſit permiſſum inducere conſuetudinem, quibus eſt permiſſum condere leges, foros, & ſtatuta, quia à pari procedunt potentia: & ideo paris ſunt effectus. Qua omnimoda iuriſdictione in perſonam dicti Domini Regis reſidente, prædictus Sereniſſimus quondam Rex Iacobus, pro debita Iuſtitiæ adminiſtratione, in principio fororum conceſſit omnem iuriſdictionem civilem, & criminalem primò Curiæ: vt patet in foris per illum conditis in capite primo ſub rubrica, de la Cort, & poſtea vni ſoli vicino, quod in idem recidit, vt patet in capite* vn ſols vehi, *in rubrica* del Batle, è de la Cort, *in foris per eundem Dominum Regem Iacobum conditis. Poſtmodum verò* augeſcente, *& creſcente hac Civitate, iuriſdictio ordinaria fuit diviſa in plures Magiſtratus, ſive per plura officia gerenda, & adminiſtranda per plures perſonas, diſtinguendo inter eas poteſtatem, habitum, & exercitium in regimine, & adminiſtratione dictorum. Quia fuit creatus* Iuſtitia *in Criminalibus, qui præeſſet cognitioni criminum: fuit creatus* Iuſtitia *in Civilibus, qui cognoſceret de cauſis civilibus. Fuit etiam creatus Ædilis, ſive Muſtaçaſius, qui edendorum curam haberet, ne morboſa caro, vel corrupta victualia venderentur, vel nimis grandi pretio, & de ſimilibus iuxta foros, & ordinationes dicti officij. Fuerunt etiam creati Conſules maris, qui cognoſcerent de cauſis mercantilibus,*

&

& maritimis, in foris præsentis Regni, & capitulis Consulatus expressatis, taxatis, & limitatis, vt dictum est: non tenerentur iudicare secundum foros huius Regni, sed tantum secundum ordinationes capitulorum Consulatus, vt patet ex multis capitulis Consulatus, & signanter ex capitulo tenoris sequentis: Les sentencies que per los dits Consols, è Iurge son donades, se donen per les costumes, è capitols scripts de la mar, é segons que en diversos capitols de aquelles es declarat, è ahon les costumes, é capitols no abasten, donense à consell de dits prohomens mercaders, é de mar: ço es, tota hora a les mes veus del Concell. *Alij verò Iudices in omnibus causis, tam civilibus, quàm criminalibus tenentur iudicare secundum foros præsentis Civitatis, & Regni; vt est expressum in capite secundo in rubrica* de la Cort *in foris antiquis. Qui forus est tenoris sequentis*: La Cort ab concell dels Prohomens de la Ciutat, jutge tots los pleits criminals, é civils, observades en totes coses, & per totes les costumes de la dita Ciutat. *Et attendentes, quòd contrahentes communiter in omnibus fere contractibus apponi faciunt clausulam renuntiationis proprij fori, & submissionis fori cuiusvis Iudicis ordinarij: & ista clausula, licet veniat ex pacto contrahentium; attamen quasi ex communi stylo, & practica omnium Notariorum apponitur in omnibus fere contractibus, quæ clausula submissionis fori est intelligenda de Iudice ordinario, & tali qui teneatur iudicare secundum foros huius Regni, & non est intelligenda de alijs Iudicibus foros ignorantibus, & qui non tenentur sequi dispositionem fororum, nec secundum illos iudicare, & sic dicta clausula non debet intelligi de Consulibus maris; quorum capitula, & consuetudines maris, nihil habent commune cum alijs causis non mercantilibus. Et considerantes, quòd secundum dispositionem rationis naturalis scriptæ omnes Civium dispositiones, sive pacta, vel contractus, censentur referri ad foros, & consuetudines cum quibus reguntur, & vivunt, & non ad capitula Consulatus, & consuetudines maris; cùm illi qui contrahunt, videantur semper iniisse contractum eo modo, prout iubent fori, & statuta propria Civitatis, volentes semper se astringere ad observandum ea quæ disponuntur in foris, & statutis, & videntur velle sequi id quod vult forus, & statutum patriæ suæ. Cum ergo foris disponat, vt omnes causæ iudicentur secundum foros præsentis Regni, videntur velle contrahentes, se submittentes foro alieno, quòd causæ illorum iudicentur, & determinentur secundum foros præsentis Regni, non autem secundum capitula Consulatus. Quæ clausula submissionis fori si aliter intelligeretur, iam Consules maris haberent quasi parem iurisdictionem cum Iustitia in civilibus, cùm, vt dictum est, in omnibus ferè contractibus, est solita apponi dicta clausula submissionis fori, & sic omnes quasi causæ iudicarentur cum capitibus Consulatus, & non secundum foros præsentis Regni; quod nullatenus est dicendum: quia contrahentes noluerunt discedere à dispositione fororum, nec hoc facere potuerunt, quia dicti fori sunt facti ad publicam vtilitatem; & exigente iustitia his quæ ad vtilitatem publicam inducta sunt, non possunt contractu partium renunciari. Attendentes vlterius, quòd secundum communem sententiam scribentiũ super ratione naturali scripta, à qua in iudicando non est recedendum, prorogatio de causa ad causam fieri non potest, cum limitata causa limitatum producat effectum. Quæ ratio non militat in alijs prorogationibus, de persona ad personam, de quantitate ad quantitatem, propter similitudinem, quam habet vna persona ad personam, & quantitas ad quantitatem: ideo de vna ad aliam fit facilius extensio, & prorogatio; quia in habentibus symbolum, & similitudinem facilior est transitus. Quod tamen secus est de causa ad causam; quia cum de vna ad aliam longæva sit similitudo, ideo non ita de facili, fit extensio, & prorogatio, sicut in alijs supradictis. Considerantes etiam quod scribentes super ratione naturali scripta in individuo determinant, & dicunt esse communem sententiam, à qua, vt dictum est, in iudicando non est recedendum, quod Consules maris per prorogationem in eis factam non possint cognoscere de causis non mercantilibus. Et attendentes, quod præscriptio, & consuetudo allegatæ pro parte dictorum Consulum, non potuerunt induci, tam ex defectu potestatis volentium di tam præscriptionẽ, & consuetudinem inducere: quàm ex defectu requisitorum ad præscriptionem, & consuetudinem inducendam. Et considerantes quod depositiones dictorum testium productorum pro parte dictorum Consulum, non deponũt taliter, quod ex dictis eorum possit dici inducta talis consuetudo, quæ aliquo modo præiudicet regali iurisdictioni, vt dicti Consules dicantur per consuetudinem acquisivisse, vt eorum limitata iurisdictio sit prorogabilis ad alias causas non mercantiles. Et attendentes quod dicti scribæ eiusmodi Curiæ Gubernatoris, & Iustitiæ in civilibus, non proposuerunt, neque intentarunt aliquam actionem contra dictos Consules, vel eorum scribam, nec agunt cõtra illos ex aliquo iure in personas eorum irradicato; sed tantũ per eos fuit nobis notificatum de abusu introducto in dicta Curia Consulatus, vt videri potest ex dicta prima eorum supplicatione corã nobis proposita, & oblata, quæ notificatio fieri poterat per quemcunque de populo pro interesse Regiæ Maiestatis, & conservationis regalis iurisdictionis, cum ad nos qui vices, & locũ Regiæ Maiestatis gerimus in hoc Regno, pertineat, & spectet inordinata ordinare, male gesta, & facta corrigere, aliorumque excessus, & abusus compescere, & limitare. His propterea, & multis alijs attentis, animum nostrum rectè moventibus, pronuntiamus, sententiamus, & cum hac Regia, & nostra sententia declaramus, quòd ad dictum officium dictorum Consulum solummodo pertinet, & spectat, cognoscere, & iudicare de causis mercantilibus, & maritimis, taxatis, & limitatis, tam per foros præsentis Regni, quàm per capitula Consulatus, & non possunt cognoscere, & iudicare de alijs causis in dictis foris, & capitulis Consulatus non expressis. Pronuntiamus, sententiamus, & declaramus, quod dicti Consules, nec virtute alicuius prorogationis, vel virtute clausulæ submissionis fori cognoscere, & iudicare non possunt. Mandantes eisdem Consulibus, & dicto eorum scribæ, ne de cætero de alijs causis, quàm supradictis causis mercantilibus, & maritimis, & ad eorum iurisdictionem ordinariam pertinentibus, se intromittant, nec in eis permittant fieri executiones, nec mandata executiva, nec literas subsidiarias. Quod si contrarium factum fuerit, contra eos procedetur, prout fuerit iuris, & iustitiæ; & ita pronuntiamus, sententiamus, & declaramus, non obstantibus in contrarium allegatis. Neutram dictarum partium in expensas condemnantes ex causa.*

Gallart Regens.

Vt. Antist. *Vt. Cirera.*
Vt. Pardus. *Vt. Dassio*

Publicata, &c.

In hac sententia non solum habes decisionem in materia iurisdictionis Consulum maris, sed in pluribus alijs rebus ex traditis à nobis *capitibus præcedentibus*, ita vt hæc sententia videatur substantialis epilogus iurisdictionalis materiæ.

Sed vt redeamus ad Consules, quamvis ipsi iurisdictionem habeant privativè ad omnes causas mercantiles, & maritimas, vt ex *capitibus Consulatus* resultat, & tenent DD. relati *suprà, n. 5.* dempto D. Vico *vbi proximè, nu. 3.* Id limitandum est in causis pupillorum, viduarum, & miserabilium personarum; nam cum in concessione iurisdictionis Consulum non habeatur mentio de privilegio pupillorum, viduarum, ac cæterorum miserabilium, non intelligitur sublatum, sicque fruuntur electione fori, vt cum decisione Senatus dixi *c. 2. §. 2. nu. 51.* sed quia ibi tantum doctrinam tradidi, & decisionem allegavi, non abs re erit, vt verba decisionis referam; sic habent: 9 10

Quia privilegio viduis, pupillis, & miserabilibus personis, tam à iure, quàm à foro, miserationis gratia concesso, vt possint forum cuiusvis Iudicis declinare, & Principis tribunal, seu Gubernatoris adire, vt ibi conveniantur, derogatum non dicitur per aliud privilegium, in quo de prædictis personis mentio non fit; & cum in privilegio per Serenissimum Regem Ferdinandum Consulibus maris huius Civitatis concesso, nulla mẽtio de prædictis personis fiat, nec sub clausulis cuiusvis gradus, status, aut conditionis, nec alijs in eo appositis comprehẽdantur, saltem ad hoc, vt non possint forum declinare; idcirco, &c. Quæ decisio confirmata fuit in Supremo, vt dixi. 11

Neque

12 Neque obstant tradita à Solorçano, *d. c. 14. vers. El segundo*, nam vt ibi tradit, expresso iure cautum est in Castella, nempe per *leg. vnic. tit. 13. lib. 3. recopil.* & cum autem apud nos neque foro, neque privilegio aliquo cautum reperiatur; inde est quòd privilegium concessum miserabilibus personis non sit sublatum per concessionem iurisdictionis Consulatus.

13 Habent isti Consules iudices appellationum primarum, ad quos provocatur ab eorum sententijs, quos nostrates dicunt (*Iutges de appells*,) *privileg. vltim. Domini Reg. Petr. Secund.* sed tunc dabatur à Rege, vel Gubernatore, vt ibi cavetur, postea immutatum fuit per *dictum*
14 *privileg. 9. Domini Reg. Alfons. III.* quo forma electionis ipsorum Consulum, ac Iudicum appellationum latissimè habetur; & cum ibi clara reperiatur, ideo in ea tradenda non immoramur. Qui autem ad hæc officia eliguntur, præter experientiam rerum mercantilium; &
15 ma- ritimarum vxorati esse debent, maioresque viginti quinque annis, & naturales Regni, iuxta *for. 41. de Cur. & Baiul.* cum alijs traditis *hoc eodem cap. §. 5.*

16 Iudex appellationis privativè de ipsis causis cognoscere debet *privil. 107. Domini R. Petr. II.* & quamquam iuxta consuetudinem maris, & capitula Consulatus civitatis Barchinonæ teneantur ius dicere, sicut expresè cavetur in *dict. privileg. 20. §. 1. Reg. Petr. I.* hoc non procedit quoad appellationem; nam vt testatur Fon-
17 tanella *dict. decisione 403. numer. 3.* ea in Vrbe tantum vnica appellatio in causis Consulatus permittitur, etiamsi diversæ sententiæ sint, aut secunda revocatoria primæ. Apud nos quando prima sententia confirmatur, amplius appellatio non admittitur; sed si revocatur, ac per consequens non sint conformes, secun-
18 da appellatio permititur: tuncque Iustitia in Civilibus assignat Iudices appellationis eiusdem qualitatis, & peritiæ, *for. 17. de appellat.* causæ autem istæ summariè, sine scriptis, absque Assessore iurisperito (nisi spontaneè Consules velint) & Causidicis tractari debent *for. 18. & 19. de clam. non mutand.* Cætera qui cupit, adeat Doctores superius laudatos, qui lato calamo de Consulatu scribunt.

19 Sunt etiam in Vrbe plures Officiales inferiores relatis; Secretarius, aut Scriba Aulæ Iuratorum, Coadiutores Rationalis, Administratores iurium, & rerum vrbana-
20 rum, Præfecti, sive vt dicunt *Cap. de taules*, rerum administrandarum, & plura alia id genus officia, quæ ad nos non pertinent, eo quod iurisdictionem non obtinent, præterquam administratores iurium, sive contributionum, de quibus *hoc capite, §. 3. nu. 34. & n. 40. & seqq.*

21 Præfecti incilium, vulgò *Cequiers*, sunt qui cognoscunt de quæstionibus spectantibus ad aquam incilium, irrigationes, & munditiam ipsorum, *for. 1. & seqq. de Cequiario, privil. 34. & 38. §. vltim. Reg. Iacob. I. privileg. 130. 135. & seq. Domini Reg. II.* alijsque pluribus iuribus, in quibus iurisdictio privativè concessa eis est, seu verius Vrbi, cui donata fuerunt omnia incilia fluminis Turiæ, dempto incili de Moncada, vt in *privil. 8. Domini Reg. Iacob. I.* patet, sed Præfecto incilium committitur exercitium huius iurisdictionis, adeo vt si in termino generali Vrbis, aut oppidi Regij reperiatur aliqua Baronia,
22 cognitio harum rerum non pertineat ad Baronem, sed ad dictum Cequiarium nomine illius vniversitatis, vt declaravit Senatus in causa villæ de Murvedre, & Baroniæ de Gilet, sententia publicata per Vincentium Ferrera R. M. S. die N. Ianvarij anni 1653. sub examine Magnif. domini Victoriani de Calahorra. Si autem Præfectus, vel Cequiarius deliquerit in officio, Iurati in eum animadvertunt, *dict. privil. 34. in fine, domini Reg. Iacob. I. iunct. for. 5. de Cequiar.* tradit dominus Cerdan *in arbore iurisd. vers. Cavacequinos.* Sed hæc de Civitate dicta sufficiant, cuius omnia conveniunt cæteris civitatibus, & Villis, seu oppidis Regijs totius Regni, nisi id quod speciali iure concessum Vrbi adnotavimus.

§. XI.

De Curatoribus operum publicorum, apud nos appellati Obrers de murs y valls, *ad forum 137. Cur. anni 1564.*

TEXTVS.

PHILIPPVS SECVNDVS REX, Montisoni anno 1564.

ITem senyor per quant lo adob del camins en la vostra Ciutat de Valencia, y contribucio de aquella toca, y se guarda a la fabrica de murs, y valls, y conve molt que aquells estiguen ben conreats, y adobats, y aixi mateix los escorredors de dits camins, per que les adzẽbles, y carros que porten vitualles, y provisions puguen sens treball, y perill anar, y venir, per que la dita Ciutat vivint de carreix, puixa esser millor provehida, y avituallada, è alguns frontalers hereters regant les sues heretats, sorreguen, è lancen la aygua en dits camins, è volent los executar per les penes en que son encorreguts per haver lançat la ayga en dits camins, è aixi mateix manant als dits frontalers que adoben, y netejen los dits escorredors, sino que a despeses de aquells se netejaran, y adobaran: è no obtemperant los dits hereters, y frontalers la dita fabrica, en desidia de aquells ho fa fer, y apres quant demana la paga de les despeses per dita raho fetes, molts de aquells se volen eximir de pagar les dites penes, y despeses, sots pretensio que son officials de la Seca, y de jurisdiccio dels Alcaldes de aquella, de que resulta molt gran dany a la dita fabrica y a la bona y deguda administracio de aquella. Per ço los dits tres Braços supliquen a V. M. sia servit provehir, y manar que los dits Alcaldes de la Seca nos puixen en manera alguna empatchar, ni se empatchen de semblants coses, ni als dits hereters, ni frontalers los valga, ni aprofite en respecte de les dites coses lo privilegi de la dita Seca, ans qualsevol persona per los dits danys, y penes, haja de ser executada per los oficials de la dita fabrica, ó per lo Racional de la dita Ciutat de Valencia, é que lo mateix se entenga en respecté de qualsevol deutes deguts a la dita fabrica en qualsevol manera. *Plau a sa Magestat.*

SVMMARIA.

1 *Curatores operum publicorum eliguntur ad instar Officialium Generalitatis.*
2 *Curatores operum publicorum administrant simul cum Officialibus Vrbis.*
3 *Cura viarum publicarum antiquissima est.*
L. 2. §. eodem tempore 30. ff. de origin. iuris, *expenditur, ibidem.*
4 *Cura viarum publicarum primitus ad Censorem, deinde ad Prætorem pertinebat.*
5 *Curatores operum publicorum curabant de alveo Tiberis, & Cloacis.*
6 *Cloacæ Romanæ mirum admodum opus fuit, per Tarquinum Priscum perfectum.*
7 *Cloacinæ Deæ simulachrum ab ipso Tarquino consecratum.*
8 *Cluere quid significet.*
Cluacina Venus qualis fuit, ibid.
9 *Cloacæ Romæ purgatæ per Agrippam, qui per ipsas ad Tyberim vsque navigavit.*
10 *Cloacæ Valentiæ factæ per Romanos.*
11 *Cloacæ Valentinæ factæ à Gneo Scipione fuerunt.*
12 *Valentia Virtati Militibus data fuit, non verò Militibus Romanis qui in Viriatum dimicarunt.*
13 *Curatores murorum, & vallorum ad quid apud nos instituti.*
14 *Curatores murorum, & vallorum quomodo eligantur.*
15 *Clerici an teneantur contribuere in collectis impositis ad constructionẽ, vel reparationem murorum, pontium, &c.*
16 *Opera constructionis, vel reparationis põtium, murorum, & viarum,*

viarum, an remotè vel immediatè cedant in vtilitatem Ecclesiæ.

17 *Clerici tenentur hæc onera subire apud nos.*

18 *Cleri in dubio debent contribuere, vel non, iuxta consuetudinem.*

19 *Fabricæ veteris à nova distinctio, & huius iura ad quæ imposita censeantur.*

20 *Iura fabricæ novæ imposita fuere auctoritate Pontificia.*

21 *Canonicorum vnus admittitur in cœtu Curatorum fabricæ murorum, & vallorum, vt interveniat nomine Cleri in administratione rerum ad fabricam novam spectantium.*

22 *Opera, ad quæ tenetur fabrica vetus, describuntur.*

23 *Iura imponenda de novo ad hanc curam à quo imponi debent.*

Princeps iuxta iuris communis regulas compellere potest subditos ad contribuendum in refectione murorum, pontium, & viarum, ibid.

24 *Iura imponenda Ecclesiasticis, quo pacto debent imponi.*

25 *Summus Pontifex consulendus quoties fieri potest.*

26 *Iurisdictio in his rebus concessa est Rationali Vrbis.*

27 *Curatores operum publicorum statuere possunt, quamquam non habeant iurisdictionem.*

28 *Iurisdictio Rationalis extenditur quoad hæc ad quoscunque exemptos.*

29 *Reparatio viarum onus est prædiorum in confinio viæ publicæ.*

30 *Oppida totius contributionis generalis vrbis pendunt hæc iura.*

31 *Villa Muri veteris, postquam amisit interventum in Curia generali, contribuit in his iuribus Vrbis.*

32 *Ratio contributionis oppidorum totius districtus.*

33 *Veredorum Præfectus, vulgo* Correo mayor, *antiquitùs cognitus.*

34 *Dij ethnicorum nuntium habebant Mercurium.*

35 *Deus verus Paranymphis vtitur, vt decreta suæ mentis annuntient.*

36 *Cyro tribuitur principium cursus publici.*

37 *Xerxes Persarum Rex, iuxta Herodoti tradita, fuit inventor cursus publici per mutationes æquorum.*

38 *Augustum primum inter Romanos hoc introduxisse aliqui tradunt.*

39 *Vsus veredorum publicorum antiquissimus apud Romanos.*

40 *Doctores de materia tractantes.*

41 *Indorum Reges cursu publico vtebantur.*

42 *Ea quæ spectant ad veredorum publicorum iura, tanquam omissa à foro, iuxta ius commune decernenda apud nos.*

43 *Differentia inter Cursorem publicum, & ordinarium veredum.*

44 *Præfectus veredorum subest Præfecto Prætorio.*

45 *Præfectus veredorum absque licentia Præfecti Prætorij evectionem alicui concedere nequit.*

46 *Equi ad evectiones publicas destinati, non omnibus concedendi sunt, ne deficiant quando ad Reipublicæ causas necessarij sunt.*

47 *Veredi publici ab itinere recto deviare non possunt.*

48 *In veredis publicis, sive sit Cursor, sive* Estafeta, *asportari præter epistolas nihil debet sine licentia Proregis.*

49 *Equos non destinatos ad veredas in cursu commodans, tenetur pœna quadrupli.*

50 *Cursorum Præfectus decimam partem stipendij lucratur, & lucrum ingens resultans ex transportatione epistolarum.*

51 *Cursor maior tenetur subire onera officij.*

52 *Quæ necessaria sint ad cursum publicum.*

53 *Sajones, sive Curiosi qui propriè sint?*

54 *Parochij qui sint?*

55 *Parochi dicti metaphoricè quicunque publicos cibos ministrabant.*

56 *Parochi appellati Corepiscopi, publicum, & salutiferum cibum ministrantes sacræ Eucharistiæ.*

57 *Tabellarij qui dicantur.*

58 *Tractatorij qui dicantur.*

59 *Hippocomij qui sint?*

60 *Parripij qui dicantur.*

61 *Omnes isti officiales ad cursum publicum destinati fideliter se gerere debent.*

62 *Omnes isti tenentur ex retardatione ad interesse.*

63 *Cursor maior non habet iurisdictionem in hos, sed omnes subiiciuntur ordinarijs Iudicibus.*

CVratores viarum publicarum, murorum, vallorum, 1
pontium, & cloacarum in Vrbe eliguntur; eo ipso modo quo Officiales Generalitatis Regni, nam ex vnoquoque Brachio, sive Statu, vel Stamèto Regni, vnus eligitur quotannis, sed administrationem habent commis- 2
sam simul cum iuratis, Rationali, & Syndico Vrbis; quare de ipsis agendum erat, postquam munera omnium explicata sunt; licet enim pro dignitate officij antea collocandi essent, vt facilius muneris natura percipiatur, operæ pretium duxi explicationem reservare ad hunc locum, quo iam explicata sunt munera horum omnium.

Cura viarum publicarum adeo antiquo in vsu est, vt 3
Salomonem vias quæ ducebant Hierosolymam, lapide stravisse nigro, vt suæ Maiestatis opus ostenderet; Iosephus *lib.* 8. *antiquit. iudaicarum. cap.* 2. narrat: & Pomponius Iurisconsultus *in l.* 2. §. *eodem tempore* 3. *ff. de orig. iur.* dicat Quatuor-viros, qui curam viarum gererent, creatos Romæ fuisse eodem tempore, quo Decemviri in litibus iudicandis instituti fuere: quod, vt dixi *cap.* 2. §. 6. *num.* 8. factum fuit anno ab Vrbe condita 301. meminerunt horum Magistratuum Fenestella *de Magistrat. Romanor. cap.* 23. *ad fin.* & Pomponius Lætus *de Magistrat. cap. de Prætorib.* adsuntque in iure rubricæ *de operib. publ. ff. & C.* Antea autem, hoc ad Censoris munus 4
pertinebat, posteaque ad Prætoris officium, vt tradunt Barnabas Brissonius *antiquit. lib.* 4. *cap.* 12. Rosin. *de antiquit. Romanor. lib.* 7. *c.* 27. Bulengerius *de Imper. Roman. lib.* 5. *cap.* 27. quò loci mirifica opera per hos Curatores facta describit: hi enim Curatores non solum de vijs, publicisque operibus curabant, sed etiam de Tyberis alveis, & cloacis: quod expressè cautum reperio *in l.* 2. *ff.* 5
de cloacis, ibi: *Ipse dicendum ait, vt ne factam cloacam purgare, & restituere permittendum sit per interdictum, novam verò facere is demum concedere debeat, cui viarum publicarum cura sit.* Licet enim Iurisconsultus, dum de reficienda cloaca verbum instituit, ait ad Prætoris edictum pertinere, hoc intelligendum, vt ex ipso *textu* depromitur, de cloaca privata, ne vis fiat reficienti: at quando loquitur de fienda in publico, ad eum, cui cura est viarum publicarum pertinere ait.

Cloacarum Romanæ Vrbis opus mirum admodùm 6
fuit per Tarquinum Priscum susceptum, & perfectum, vt Titus Livius tradit *lib.* 1. *decad.* 1. Plin. *lib.* 36. *histor. c.* 15. Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib.* 13. *cap.* 14. *ad fin.* & *ibi* Tiraquel. *lit. L.* Iulius Cæsar. Bulenger. *de Imper. Roman. lib.* 2. *cap.* 7. *& lib.* 5. *cap.* 18. Pancirol. *in notit. Orient. cap.* 8. Ant. Matthæus *de auction. lib.* 2. *c.* 10. *nu.* 11. Rosin. *antiquit. lib.* 7. *cap.* 32. qui plura; & quod magis est, simulachrum cloacarum causa ab ipso Tarquino consecratum dicitur Cloacinæ Deæ, de qua Tertullianus 7
lib. de pallio, num. 84. *&* 1. *contr. Marcionem, num.* 122. & *ibi* Iacobus Pammelius, Lactantius Firmianus *de falsa relig. lib.* 1. *cap.* 20. Plinius *lib.* 15. *cap.* 19. Turnebus ad Iul. *lib.* 23. *cap.* 12. Rosin. *antiquitat. lib.* 2. *cap.* 21. Divus Augustin. *de Ciuitat. Dei, lib.* 4. *cap.* 8. & *ibi* Leonardus Coqueus, & noster Ludovicus Vives; sic appellata, sive quia eius effigies in Romana cloaca inventa fuit per Tatium, & cum ignoraretur cuius esset, ex loco ei nomen indictum fuit; vel quia Veneris Cloacinæ erat, nam & *cluere* est purgare, vnde Venus Cloacina, sive Colluacina, vt ex Divo Cypriano *de idolorum vanitate, num.* 24. Turnebo *lib.* 23. *adversar. cap.* 21. Pammelio *dict. n.* 1. 2. Coqueo *dict. lib.* 4. *cap.* 8. & Rosino *dict. cap.* 1. patet (quamvis hoc non placeat nostro Ludovico Vives *eod. cap.* 8. dicens *cluere*, pugnare esse) meminit & Ædis Cloacinæ, sive tabernarum Cloacinarum, Titus Livius,

lib. 3.

lib.3. decad.1. ibi: *Data venia seducit filiam, ac nutricem prope Cloacinæ tabernas, quibus nunc novum est nomen.*
9 Agrippa autem cloacas purgavit, & per ipsas in Tyberim navigavit, vt Plinius, & Bulengerus tradunt *vbi prox.* de qua navigatione videndus Præcep. Melchior Valent. *illustr.iur.lib.2.tract.1.cap.2.* & de illarum amplitudine mira, Livius *decad.1. lib.1. & 5.* Eutropius *lib.1.* Alexand.ab Alexand. *lib.3. genial. cap.14.* Iust. Lipsi. *de admiran. Romanor. lib.3. cap.2.* Solorçano *de iur. Indiar. lib.1.cap.8.n.78.* Et quamvis alij alios hæc administrasse dicant, semper tenendum, quòd postquam Curatores viarum instituti fuerunt, & fluminis alvei, & cloacarum susceperunt curam, vt ex *d.l.* deducitur, & tradit Bulenger. *dict.cap.18.*

10 Apud nos cloacæ fabricatæ reperiuntur ab ipsis Romanis, quæ licet non tantæ amplitudinis, vt per eas navigari possit, sint, factæ tamen vt equus agitari per ipsas ab homine in eo sedente sine incommodo possit. Valentia enim, vt dixi, Roma antiquitus appellata fuit, Romani eam nobilitarunt, ampliarunt, illustrarunt, nomen commutando, pluribusque operibus publicis exornan-
11 do. Petrus Antonius Beuter. *lib.1.cap.17.* & Gaspar Escolano *lib.4. cap.10.* (quos sequitur Iosephus del Olmo in Lithologia *cap.1. num.12.*) Gneo Scipioni hoc opus tribuunt. Pater Franciscus Diago nihil expressè dixit, sed innuit hoc factum fuisse à Iunio Bruto Consule *lib.3. cap.23. ad fin.* (quò etiam intendit probare, Valentiam ex oppido exiguo, *Roma*, nomine ampliatam fuisse, nomen innovando, ex militibus Romanis, qui in Viriatum certaverunt: at vt dixi *cap.1. §.1. num.3. & seqq.* his qui sub Viriato militarant, oppidum datum fuit, quod Valentia vocatum est. Hoc expressè dicitur per Titum Li-
12 vium, vt *ibi* probavi, vel si mavis Patrem Diago sequendo, per Lucium Florum: inglorioſior non est vna ab alia origine, nam si ex his qui sub Viriato militaverant, Hispani prisci erant, strenue pro libertate certantes, qui fortè nobiliores Romanis erant: pluribus Emmanuel Sousa Taaria *in epitom.historiar.Lusitan.p.1.c.7.* & Larrea *decis.9. n.45. cum seqq.* atque adeo mens non est fatiganda hoc, vel illo discursu, ex quibus coniecturæ fallaces resultare solent, tam clara, & individua traditione ampliationis antiquissimæ nostræ Vrbis) quoquo modo ex his sumatur, vetustas operis satis commendatur, eius mira dispositio oculis intuenda proponitur, vtilitas publica, atque munditiæ Vrbis effectus sensibiles adhuc sunt, nam vrbs sordibus omnibus continuè purgatur, sine fœdo illo aspectu, sine sævo illo fœtore, quo aliæ Vrbes laborãt antequam purgari possint. Muri enim Civitatis sancti appellati sunt in iure, *l. sanctum*, & ibi communiter Doctores, *ff.de rer.divis.§.sanctæ, Inst. de rerum divis.* pluribus Ripoll. *regaliar. cap.43. numer.8.* Caputus *de regim. Reipub. capit.7. §.35. numer.1.* Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.2. capit.3. num.2.* & quamvis cura ad Principem principaliter spectet, apud nos concessa est vrbicanis Rectoribus *privil. 57. Reg. Iacob. I.* quare ad eos pertinet, sicut & viarum ex eadem concessione, nam licet quoad protectionem de Regalibus sint, vt probat latè Horat. Montan. *de Regalibus, cap. viæ publicæ, per totum*, cum de communi reficiendæ sint, *l.2.§. refecto, ff. ne quid in loco publico*, vrbicanis Rectoribus commendata est.

13 Vt autem de muris, vallis, fossis, pontibus, publicis vijs, fluminis alveo, cloacisque curarent, instituti fuerunt hi Curatores vrbicani, quos *Obrers de murs, y valls*, nuncupamus: quod ita intelligendum est, vt curent de refectione viarum extra Vrbem, & de constructione cloacarum maiorum, apud nos nuncupatarum *Mares* saxa opportuna tribuendo ad earum constructionem, & conservationem (nam cura viarum intra Vrbem, & refectio cloacarum privatarum, atque purgatio, ex munere ad Ædilem spectant:) vnusque eligitur ex quolibet Stamento Regni, hoc est, vnus ex Ecclesiastico, alius ex Militari, aliusque ex Civibus honoratis pro populo, sive statu Regali, qui tres simul cum Iuratis, Rationali, & Syndico, iura ad hæc instituta administrant, vt Ecolano (licet brevissimè) attingit *d.c.10. in princip.* & tradit Pater Mandariaga *de Senatu, & Princip. c.4. vers. Sin estos ay otro Senado.*

Ratio autem, ob quam cœtus horum omnium com- 14
ponatur ad hæc administranda, ea ni fallor est: ad hæc tenentur non solum incolæ Vrbis, & suburbiorum (sub quibus comprehendi videntur oppida contributionis particularis) sed totius contributionis generalis, qui quidem non repræsentantur per Concilium generale Vrbis, sicque ab eo solo non poterant iura hæc imponi, aut administrari, atque adeo per tria Brachia, sive Stamenta Regni administranda erant. Ab alia parte, Vrbs obtinuit concessionem à Domino Rege Iacobo Primo, de muris, vallis, vijs publicis, & alijs pluribus, *privileg.57.* eiusdem Regis, ob quod ius habebat ad administrationem ipsorum: vt autem hæc inter se dissonantia ad concordiam reducerentur, facta fuit antiquissima transactio, & per eam data forma fuit in his administrandis, modo prædicto; quod novum non est, nam præter superiùs dicta de Romanis, idem observari in civitate Neapoli, tradit Caputus *d. §.25. n.3. & §.7. per tot.* quò plura ad rem tradit Montanus *d.c. viæ publicæ, n.8.* qui officium Portulaniæ hoc appellant.

Modus autem electionis horum trium Magistratuum talis est: Ecclesiasticus eligitur ex vocibus illius cœtus, iuxta concordiam initam anno 1363. vt habetur *in extravag.vnic. Confirmacio al Braç Eccleſiaſtich.fol.62.* Militaris verò per Electores, & Examinatores, vt dicitur *in cap.8. in extravagant. Eleccio de Diputats, fol.41.* cuius electionis formam tradidi *capit.3. §.1. numer.57.* At verò Brachij Regalis modo quo antiquitus fiebat electio Iuratorum, duodecim ex Parochijs desumendo, & ex ipsis vnum sorte extrahendo (sed ad hæc officia non requiritur ætas 25. annorum, vt in cæteris Vrbis, sed sufficit 22. annorum, vt fuit diffinitum per Senatum sententia publicata per Bervegal, *die 5. Martij* 1608. ad favorem Raymundi Angresola contra Syndicum Brachij militaris; nam hæc officia non sunt de contentis *in for. 41. de Cur. & Baiul.*) quo pacto extrahuntur etiam subcurator, sive vt dicimus *Sotsobrer*, Scriba, & cæteri Officiales inferiores huius fabricæ, vt constat ex sententia arbitrali anni 1406.c.3. Sed quoniam hæc trita sunt, ad alia transeamus.

Eligitur, vt dixi, vnus ex istis Magistratibus Vrbanis 15
ab statu Ecclesiastico, quia Ecclesiastici pendunt iura hæc, *l. ad instructiones, C. de sacrosanct. Eccles. for.18. de rerum division. privileg.38. §. omni excusatione, Domini Reg. Iacob. I. l.2. §. refectio, ff. ne quid in loco publico.* Sed valde controversa est quæstio apud Doctores vtriusque literaturæ; an Clerici teneantur ad contributionem horum operum, sive ad collectas impositas pro constructione pontium, fossarum, murorum, atque viarum publicarum? vt patet ex pluribus congestis per Patrem Thomam Sanchez *consilior. moral. lib.2. capit.4. dubio 55. per tot.* Patrem Castro Palao *tom.2. oper. moral. tract.12. disputat. vnic. punct.9. num.3. & seqq.* Marius Cutell. *de immunitat. lib.2. quæst.39. per tot.* ex nostratibus Patrem Michaëlem Salon *de iustitia & iure, tom.2. tractat. de vectigal. artic.6. vers. Sunt & aliæ, colum. mihi* 478. Ioannem Ægydium Trullench *lib.7. Decalog. capit.12. dub.5. numer.6. & seqq.*

Varietas opinionum in eo consistit, ni fallor, an 16
opera hæc cedant in vtilitatem Ecclesiæ proximè, vel remotè, nam si remotè, prout quando in communem totius Reipublicæ vtilitatem cedunt, tunc non teneri est certum; si verò proximè, tenentur, eo quòd qui sentit commodum, & incommoda sentire debet, *l. secundùm naturam, ff. de regul. iuris*, cum *vulgatis*. Considerat optimè hanc differentiam Patet Sanchez *d. dub.55. n.4. & n.13.* latissimè fundat, Ecclesiasticos teneri ob vtilitatem resultantem ex istis operibus, plures eandem sententiam firmantes allegando; bene Ancharranus *in cap. non minus, nu.8. de immunitat. Eccles.* Lucas de Penna *in l. vltim. colum. 2. C. de exactor. tributor. lib.10.* Franciſc. Ripa *respons. lib.2. capit.20. num.6.* qui de communi consensu

Theologorum, & Canonistarum testatur, Purpuratus *cons.*50.*n.*5. *lib.* 1. Dueñas *fallent.regular.iur.regul.* 100. *fallent* 16.M.Anton. Natta *cons.*311.*n.*4.Tiberi.Decian. *respons.*14.*ex n.*19.Sforc.Oddo *cons.*70.*n.*3. *lib.*1. Bursat. *cons.* 61. *n.*11. & 4. Nicolaus Balb. *in consil. post decis. Osasc.*68.*num.*8. Ludovic.Mexia *in pragmat. taxæ panis, concl.*1.*n.* 60. & quod ad refectionem murorum teneantur, probat text. *in l.ad portam, C.de oper. public.* Platea *in l.vltim.n.*4. *C. de exactor. tributor. lib.*10.& *ibi* Luc. de Penna *colum.*2. *in fin.* Bald. *cons.*312. *in fin.* Natta *consil.* 215. Purpurat. *cons.*442. *num.*1. & 3. & *cons.*485. *num.*2. *lib.*2. Guid.Papæ *qu.st.*28. Osasc. *decis. Pedemontan.* 68. *num.*8. & ad reparationem fluminis, Ancharran.*cap.non minus, num.*8. *de immunit.* Natta *cons.*311.*num.*4.Purpurat. *cons.*324. *num.*6. Osascus *dict.decis.*68. *num.*8.Cavalcan. *decis.* 44. *part.*1. *num.* 10. Dominus Monterde *in consilio pro Vrbe, edito anno* 1592. *vers. Tandem,*Bobadill. *in politic. lib.*2.*c.*18. *casu fin. fallent.*24. & *lib.*4. *c.*1.*n.*20. Victor.*relect.*1.*de potestat.Eccles.quæst.vltim.*Cardin.Bellarmin.2.*tom.de Cler.lib.*1.*c.*28.*disp.*2. Caputus *dict.c.*7. §.25.*n.*2. & §.27. *n.* 27. quibus addendi relati per Curtellum *vbi proximè.*

17 Iura enim apud nos imposita pro his operibus reficiendis, & conservandis antiquissima sunt, ita vt initium memoriam excedat, necessitas evidens, vtilitas Clericorum clara, atque patens, Cleri, & Episcopi interventus certus: quare quoad iura fabricæ antiquæ, nulli dubium erit, Clericos contribuere teneri, vt de facto contribuunt, & in casu dubio consuetudini multum deferendum est; vt tradit Curtel. *dict. quæst.*39. *num.*55.
18 cùm sit observantia interpretativa, quæ dubia removet; vt idem probaverat *quæst.* 36. *num.*38. in his enim, in quibus necessitas vrget, atque vtilitas, non remotè, resultat Ecclesiæ, sufficit interventus Episcopi, & Cleri, vt dixi *cap.* 3. §.2.*n.*21. quam conclusionem firmat noster Trullench. *dict. dub.*5. *num.* 9. *prope finem.* Sunt &
19 alia iura, quæ noviter imposita sunt *anno* 1590. *die* 8. *Septembris*, hæc non ad vsum simpliciter necessarium, sed ad opera, quæ simul cum necessitate ornatum Vrbis respiciunt, eo quòd constructi fuerunt quinque pontes magnifici in flumine Turia, iuxta numerum portarum Vrbis, quas defluendo perlustrat, aggerque lapideus actu construitur, tum fortitudine, tum pulchritudine mirus, quo alveus ipsius circumclauditur, ne inundationes Vrbi, aut suburbijs inferre valeat, opus sanè mirandum cunctis prospicientibus, haud minus, quàm illæ Romanorum celebratissimæ moles. Hæc à principio inducta ab ipsis Magistratibus ex consensu populi, sed demum contentione orta de legitimitate impositionis, eruditissimum Iuris responsum pro impositione edidit doctissimus Dominus Christophorus Monterde, cuius doctrinam omnium scientiarum Princeps, Salmantica, inquam, Academia, non pa-
20 rum celebravit. Attamen *Rota Romana* tribus decisionibus, prima, *diei* 4. *Decembris anni* 1595. & secunda *diei* 29. *Ianuarij anni* 1596. (quas refert Garcia *de benef. part.* 2. *cap.*3. *num.* 14. (tertia 9. *Decembris* 1598.) memorat Pater Antonin. Diana *in decis. Rotæ coram Pegna ad finem*, 5. *part. resolution. moral. pag. mihi* 449. & attigit noster Præpositus Morlà *in allegatione pro solution. de bonis Nunt. Apostol. iur. Generalitat. edita annæ* 1650. *numer.* 24. *ad fin.*) definivit ad hoc non teneri sine expressa licentia Pontificis summi, & sic obtenta fuit specificè, ad hæc opera ornatum Vrbis respicientia, cum Bulla à Clemente Octavo *sub annulo Piscatoris, die* 25. *Maij* 1602. qua conceditur Vrbi facultas ad hæc iura imponenda Clericis, cum hoc, quòd in alios vsus non convertatur, quæ quidem appellatur, *Fabrica nova del riu*, Opus novum fluminis, quod per eosdem
21 Curatores administratur, ex cõmissione Vrbis, sed distinctè ab alia fabrica antiqua, cum hæc non solum necessitatis sit, sed etiam ornatus, & vt nostrates dicunt *embelliment de la Ciutat*, foveat, & curet: superadditúsque fuit vnus pro parte Ecclesiæ Præfectus ex Capitulo almæ Sedis, auctoritate Pontificia, in eadem bulla contenta, in his peragendis interveniens. Ex quibus resultat, & distinctionis nostræ comprobatio, & quòd dictæ decisiones minimè obstant, cum loquantur de iuribus novæ fabricæ: quæ quidem animo tenenda sunt, vt percipiantur tradita per Salon, & Trullench, non ita explicantes.

Ad quæ opera reficienda, & conservanda teneatur 22
fabrica vetus, definitum est per sententiam arbitralem anni 1406. aliasque declarationes subsequentes, quæ præ manibus habentur typis mandatæ. Sed pone quòd necessarium sit iura aliqua addere, nam antiqua, præ temporum angustia, ita ad nihilum redacta sunt, vt minimè sufficiant ad opera prædictæ veteris fabricæ adimplenda, quis enim hæc imponet? Iuris civilis dis- 23
positione attenta Princeps compellere potest subditos, vt ea fiant, *l. si legatum* 5. §.*fines*, *ff. de oper. publ. dict. l.*2. §. *refectio, ff. ne quid in loco publ. l. omnes* 12. *C. eod. tit.* Petr. Gregor. Tolos. *de Republ. lib.* 2. *cap.*3. *num.*7. quod apud nos difficultate caret, nam, vt dixi; Princeps concessit muros, vias, plateas, pontes, & similia, Vrbi; & sic cùm Principis intersit, vt hæc omnia conserventur, poterit Vrbem compellere ad conservationem; sed
ex eadem concessione Regia oritur, quòd Administra- 24
tores ipsius possint imponere iura necessaria ad refectionem eodem pacto quo cætera iura Vrbis imponuntur, vt dixi §. 3. *numer.* 34. quod intellige quoad seculares. Quoad Ecclesiasticos verò distinguendum est, aut imponitur aliquod ius in rebus Regiæ ditionis, vulgò *bona de realengo*, tuncque onus tenebit, eo quod hæc semper maneant sub Regia iurisdictione, vt dixi *cap.* 2. §.5. *num.*44. *cum seqq.* & *cap.*3. §.2. *num.* 20. & concessa sit potestas vrbicanis Officialibus compellendi Ecclesiasticos possidentes bona *de realengo*, ad contribuendum in iuribus ad ea bona spectantibus, vt dixi *hoc cap.* § .3. *num.*34. si autem personis, vel bonis, quæ *de realengo* non sunt, vrgente necessitate, omnes Doctores superiùs relati tenent, quòd imponi possunt accedente consensu Capituli, & Episcopi, medio quo & totius Cleri consensum adesse est dicendum; præsertim dum agitur de operibus cedentibus in vtilitatem, non remotam Ecclesiæ, 25
& Ecclesiasticorum, vt sunt hæc ad quæ fabrica vetus tenetur; sicut communis observantia, & consuetudo interpretatæ fuerunt ab antiquo: sed securius erit, quòd consulatur summus Pontifex, si necessitatis vrgentia permittat, provt Rex noster Catholicus observat, quoad iura imposita in Comitijs generalibus. Si verò ratio necessitatis omnino non vrgeat, sed ratio aliqua congruentiæ admixta sit, provt in operibus fluminis, nunc auctoritas Pontificia necessaria est, vt Clerici, & Ecclesiastici teneantur talia iura subire, quæ quidem procedunt ex mente dictorum Doctorum, nec refragantur cum traditis per Garciam *d.c.*3.*n.*12. & *seqq.*

Iurisdictio horum iurium non pertinet ad hos Cura- 26
tores, nam expressè concessa est Præfecto Rationum Vrbis, vt patet ex *privil.*5. *Domini Reg. Ferdinandi II.* & in eo redditur pulchra ratio, nempe *propter paritatem, quam dictum opus cum dicta Civitate habet, & tenet.* Vnde provenit, quòd cœtus iste congregetur in domo ipsius Vrbis in Aula Rationalis eiusdem, ibique libri rationum asservari debeant, ac in omnibus ferè administretur ad instar iurium Vrbis, hoc vno dempto, quod distinctæ stationes factæ sint, vna ad fabricam veterem, & eius iura; alia verò ad opus novum fluminis. Nec hoc 27
dissonare videtur cum superiùs dictis: nam iura Civitatis administantur per Iuratos, & tamen iurisdictio ad exigenda debita Vrbis, est penes Rationalem, vt dixi *hoc eodem capite* §.3. *num.*20. & *seq.* & §. 4. *n.* 1. & *seq.* Nec ex eo, quòd aliquando statuta, vel edicta fiant per hos Curatores, aliquid obijcitur; nam vt dixi *dict.* §.3. *num.* 30. hæc statuta non sunt respectantia ad iurisdictionem, sed ad administrationem, nam etiamsi sint pœnalia (iuxta metas tamen potestatis illorum) ad administrationẽ spectant, vt pluribus probauimus *d.* §.3.*n.*30.

Effectus huius iurisdictionis procedit in quocunque
exempto, *l. ad portas* 7. *C. de operib. publ. d. privil.*5. *Domini* 28
Reg.

Reg. Ferdinandi, & in noſtro *textu* apparet; nam licet tot privilegijs Monetarij proſecuti reperiantur, vt dixi *cap.2.§.6. num.1.& ſeqq.* in exactione horum iurium, in punitione etiam, ſive impoſitione pœnæ pro effuſione viarum, vel purgatione aquæductus, de quibus *in l.1. cum ſeqq.ff. de locis,& itin.public.l.1.& ſeqq. ff. ne quid in loco publ.* & vtrobique communiter Doctores, Cuiacius *in paratitlis ad hos titulos, l. vnic.§.conſtruat,ff.de via publ. & ſi quid in ea fact.* nullatenus ſuis privilegijs fruuntur, ſicut nec frui dicuntur Familiares ſancti Officij, quoad ſolutionem iurium, *cap.3.primæ concordiæ*, quod refectionem viarum, & operum publicorum, *cap.30.ſecundæ concordiæ*. Sed hoc non ita generaliter procedit, nam quoad Eccleſiaſticos, tantum procedere debet quoad actionem
29 provenientem ex bonis *de realengo*. Bene verum eſt, quòd purgatio aquæductus iuxta viam publicam conſtructi, vulgò *eſcorredor*, eſt onus prædiale, vt in textu habetur, nam prædia confinia ad hoc tenentur, & cum hæc ex bonis *de realengo* ſit, etiamſi in dominium Eccleſiaſtici tranſeant, cum eo onere, & ſub Regia iuriſdictione ſunt, vt dixi *dict. capit. 2.§. 5. num. 44. & ſequentibus & numer. 106.*

30 Contribuere tenentur ad hæc opera non ſolum oppida contributionis ſpecialis Vrbis, quæ vt dixi ſuburbia reputantur, ſed totius diſtrictus generalis ipſius Vrbis, nam vtilitatem omnium eorum reſpicit conſtructio viarum, vt merces, & fructus per eas aſportentur; ſicque ad onus tenentur, imò villa Muri veteris contribuit,
31 poſtquam ei interventus Curiæ generalis, vel Comitiorum denegatus fuit, & quodammodo Vrbi ſuppoſita, vt cavetur expreſsè *in privileg.8.Domini Reg.Alfonſi III.* ſed iſta oppida contributionis generalis, meo iudicio tantum teneantur ratione refectionis viarum, & pontium,
32 per quas mercimonia fructus, & alia ad humanas neceſſitares ſublevandas vehuntur, nam ex his commodum ſentiunt, non autem murorum, vallorum, & cloacarum, cæterorumque operum publicorum intra Vrbem factorum; & ſic quodlibet oppidum iuxta illius facultates, & magnitudinem certam ſummam contribuere ſolet. Qui hodie hæc munera moderantur ſequentes ſunt.

Don Hieronymus Ferrer Equeſtris Ordinis Divi Iacobi, Præceptorque de Orcheta, Curator operum pro Brachio Eccleſiaſtico.

Zepherinus Feo de Eſforcia Generoſus, pro Militari.

Martinus de Almança Civis, pro Regali.

In opere novo fluminis adeſt pro Eccleſia Valentina.

Don Archileus Figuerola Canonicus almæ Sedis.

33 Attigimus enim viarum publicarum curam, & quia abſentes inter ſe non aliter colloqui, vel contrahere poſſunt, niſi per nuntium, aut epiſtolam, vt ait Conſultus *in l.2.ff.de pactis*, cum alijs adductis per doctiſſimum Don Ioannem Solorçano *de iure Indiar.tom.2.lib.1.cap.12.n.2.* de veredis publicis, eorumque Præfecto, ſive curſorum Magiſtro, vulgò *Correo mayor*, aliqua dicenda ſunt; nam eius inſtitutio vna ex partibus eſt bene conſtitutæ Reipublicæ, cum ad rectum regimen plurimum iuvet curſus publici vſus; qui quidem ex antiquiſſima deducitur origine, quia neceſſarius omnino eſt in Republica. Quæ ad ipſum ſpectent, non ſatis apud nos explorata, aut quo pacto de iſtis rebus curandum, nondum enodatum: quare vt omnia hæc facilius percipiantur, breviter attingenda ſunt.

34 Neceſſitas huius rei ſatis ab antiquioribus Ethnicis commendatur, nam ipſi Dij illis quos colebant, ſine nuntio ſpeciali credere noluerunt. Hunc Mercurium, deſignarunt, cui cothurnos alatos ad hoc peragendum tribuebant, vt omnes Mithologi ſcribunt. Natalis Comes *lib.5.cap.5.* Lucianus *in dialog. Mart. & Mercur.* S. Fulgentius *in lib.Mitholog.* Horologius Alfraganus *lib. 3. de aggreg. ſtellarum, diff. 22.* Fr. Balthaſar de Victoria *in Theatr.Deor.2.p.cap.1.ad fin.* meminerunt & Poëtæ, Virgil. 1. *Æneid.*

Hæc ait, & Maia genitum demittit ab alto,
Vt terræ, vt quæ novæ pateant Cathaginis arces.
Hoſpitia Teucris: ne fati neſcia Dido,
Finibus arceret, volat ille per aëra magnum
Remigio alarum.——

Ovidius in epiſtol. Paridis.

Conſtitit ante oculos actus velocibus alis,
Atlantis magni, Pleioneſque nepos;
Fas vidiſſe fuit: fas ſit mihi viſa referre;
Inque Dei digitis aurea virga fuit.
Treſque ſimul Deæ, Venus, & cum Pallade, Iuno,
Graminibus teneros impoſuere pedes.
Obſtupui: geliduſque comas erexerat horror,
Cum mihi, pone metum; nuntius ales ait.

Horatius Carminum *lib.1.Ode 10.*

Te canam magni Iovis, & Deorum,
Nuntium.——

Imò, & Deæ nuntiam habuerunt Iridem, de qua Natalis 35
Comes, *lib.8.cap.20.* Victoria *lib. 3. cap.6.* Sed quare in his immoramur, cum Deus optimus maximus Angelicis Paranymphis vtatur, vt decreta ſuæ deitatis nobis annuntient, ſicut patet ex *Geneſ.16. 7. Lucæ 1. 11. & 26.* (quæ loca mirificè explicantur per omnis eruditionis fulgore decoratum Patrem Chriſtophorum de Vega in conſummatiſſima Theologia Mariana; dum hæc prælo dantur edita, *part.2. palæſtr.23.certam. 4. num.1329.* quò loci probat, Gabrielem inter omnes cœleſtes ſpiritus primum locum obtinuiſſe, quia miſſus ad Mariam fuit: & alibi paſſim, quod clarè dixit Sanctus Dionyſius Areopagita *de cœleſt. Hierarchia cap.4.* ibi: *Hæ ſunt igitur, quæ principali, & multiplici modo divinæ ſocietatis honore ſunt præditæ: ſecretumque divinum præcipuè, multiſque enuntiant modis. Idcirco, & præ omnibus Angelicum cognomen meruerunt, quòd cùm in eas primo divinæ claritatis fulgor emanet, ipſæ poſtmodum in nos enunciationes illas ſublimiores ſuperne traijciant.* Divus Auguſtinus *lib.15. de Civit.Dei, cap.23. in princ.* ibi: *Facit eſſe Angelos ſuos, iniungendo eis officium nuntiandi. Qui enim Græcè dicuntur ἄγγελοι, quod nomen Latina declaratione Angelus perhibetur, Latina lingua Nuntius interpretatur.* Vnde Divus Hieronymus dixit Angelorum nomen, non naturæ eſſe, ſed miniſterij: tradit Ludovicus Vives *in commen. addict. c.23.* latiſſimè Divus Thomas 1.*part.quæſt.112.artic.1.& ſeqq.*

Quoad homines Xenophont. *de Cyro, inſtit. pag.232.* 36
Cyro principium vſus curſus publici attribuit, dicens ipſum Cyrum, vt celerius ſentiret ea quæ maximis locorum intervallis diſtabant, ſtabula equorum tantum ſeparata feciſſe, quantum itineris die vnus æquus facere poſſet: quibus locis non ſolum equos conſtituerat velociſſimos quoſque, verùm equorum cuſtodes: quibus & virum addiderat, qui eſſet aptus ad literas capiendas, quæ ferebantur, eaſque tradendas: quique reciperet equos defatigatos, atque homines, & alios recentes ſubſtitueret. Herodotus *in Vrania, lib. 8. hiſtor. Perſicæ, num.98.* initia huius, per equorum mutationem, feſtinantiæ à Xerxe Perſarum Rege deducit. Apud Romanos 37
Suetonius Tranquillus hoc Auguſto tribuit *in vita ipſius*, quod innuit Ant. Matthæus *de auction. lib.2. cap.1. nu.2.* ſed Titus Livius multò ante Auguſtum huiuſmodi mutationis iuramentorum accelerationis gratia, atque æquorum publicæ diſpoſitorum meminit: nam *lib.6. decad. 3.* ita ſcribit: *Romanis Frangilanus nuntius, diem,* 38
noctemque itinere continuato, ingentem attulit terrorem, tumultuoſiuſque allatum erat, erat curſus hominum affingentium vana. Et lib. 7. decad.4. *T. Sempronius Graccus longe tunc acerrimus iuvenum ad id delectus, per diſpoſitos equos prope incredibili celeritate ab Amphiſſa (inde enim eſt dimiſſus) die tertio Pellam pervenit.* Quod probat textus *in l. ſervis 99.§. fin.ff. de legat. 3.* ibi: *Si alij vernæ, alij Curſores legati ſunt: ſiquidem, & verna, & Curſores ſint, Curſoribus cedent.* Latè Vvolfgangus Lazius *comment. Reipubl. Roman. lib.2.c.14.* Corraſ. *lib.5. miſcellan.c.12.* Guid. Pancirol. *in not. vtr. imper. 1. part. cap.6. & in Theſaur. variar. lib.3.c.31.* Briſſonius *de verbis iuris, verb. Curſus publicus,*

blicus,& verb.Evectio, Ant.Auguſt. *in l.6. §.Philoſophos, ff.de excuſat. tutor.* Budæus *in poſt. not. l.eos* 27. *§.vltim. ff.ad l.Cornel. de falſ.* Revardus *lib.2.variar. cap.*15.Parlador. *rerum quotid. cap.* 19. *num* 5. Lipſius *de Milit. Roman. dialog.* 5. Zipet. *de Mag.lib.*3. *cap.*19. Symmachus *lib.*7. *epiſtol.* 105. Caſſiodor. *lib.*1.*variar. epiſtol.*29. *& lib.*4. *epiſt.*47. *& lib.*5. *epiſt.*5. *& lib.*11.*epiſt.*9. *& lib.*6. *epiſt.*6. Lucas de Penna *in l.*3. *C.de caſtrenſianis & miniſter. lib.*12. Iacob. Cuiac. *in paratit.ad Rub. Cod. de offic. Magiſtr. officior.* Menoch. *de arbitrar. caſ.* 229. Tiraquel.in Alexand.*lib.*1. *dier. genial. cap.*22. *lit.H.* Calixt. Ramirez *de leg.Reg* §.26. *n.* 50. *& ſeqq.* Marin.Frexià *de ſubfeudis,lib.*2.*tit.quis dicatur Dux,n.*41.Camillus Borrel. *de poteſt.Reg.Cathol.c.*19. *n.*27. *& ad Bellug.rub.*46. §. *donum appellatur, lit. C.* Iacob.Gutterus *de offi. dom. Auguſt.lib.*3.*c.*14.Bulenger. *de Imper. Roman.lib.*6.*cap.*27. *& ſeqq.* Leander Galganetus *de iur.public.lib.*4.*tit.*48. Reg. Sixtin. *de Regal.lib.*2.*c.*13.*n.*2. *& ſeqq.* Ioannes Franciſcus de Ponte *conſ.*137.*n.*5. Alciatus *in l.neminem,n.*2. *C. de ſacroſ.Eccleſ.* don Ioan.Baptiſt.Larrea *allegat. Fiſcal.* 50.*à num.*1.*vſque ad* 16. quo bene probat inſtitutionem curſus publici de Regalibus eſſe, don Acaſius Ripoll.
40 *Regaliar. capit.* 19. *numer.*17. Eſtque tam vrgens neceſſitas huius rei, vt etiam apud Indos hæc in vſu erant, etiamſi barbarè ante Hiſpanorum expeditionem viverent,vt ex Acoſta,Torquemada,& alijs probat don Ioannes Solorçano *d.c.*12.*n.*12.*& ſeqq.*

41 In Regnis Caſtellæ adeſt titulus de hoc agens, qui eſt 9. *lib.*6.*recopil.* apud nos, nec verbum vllum, quamvis vſus huius rei ab antiquo apud nos ſit, atque adeo tanquam de caſu,omiſſo à *foro* agendum eſt, & regulan-
42 dum iuxta iuris communis ſanctiones. Sed antequam hoc aggrediamur, notanda eſt differentia perpulchrè explicata,de more,per Laream *dict. allegat.* 50. *num.* 18. *& ſequent.* nempe aliud eſſe Curſoris publici officium
43 gerere, & aliud Veredarij ordinarij munus adimplere: illi enim in caſibus extraordinarijs cum ad Principis ſervitium expedit, mittuntur impenſis fiſci, & ad hoc equi veloces, deſtinati, quos *Poſtas* vocamus, & ex ſtipendio illorum decima pars Magiſtro debetur. Veredarij verò ordinarij, non ita antiquitus prægogniti, diebus ſtatis epiſtolas privatorum, impenſis eorum de vno ad alium locum tranſportant, quos vocamus *Eſtafetas*, de cuius nominis etymologia Sebaſtianus Covarruvias, don Ioannes Solorçano, & Larea *numer.*13. Sed quamvis hæc munera diverſa inter ſe ſint, hodie
44 Veredariorum Magiſter, ſive, vt dicimus *Curſor maior*, æqualiter curat, licet multum de eo dubitari videatur, ex deductis per eundem Larea *per tot. allegat.* 50. Iſte enim Præfectus ſubeſt immediatè Præfecto Prætorio, & Magiſtro officiorum, text. *in l. iudicibus* 9.*C.de Curſ. public. lib.* 12. nam cum hoc de Regalibus ſit, his ſupremis adminiſtris ſubijciendum, conſonum erat Præfecto Prætorio ad res iuſtitiæ, atque gubernationis expediendas:Magiſtro verò officiorum ob res domeſticas Principis, & ſic abſque alicuius iſtorum conceſſione
45 evectionis copia facienda non eſt. Vnde infertur, quòd ſi Curſores, vel Veredi expediantur, aut alicui concedantur equi publici, celeris itineris gratia, vulgò *para correr la poſta*, abſque licentia Præfecti Prætorio, aut Magiſtri officiorum; & Curſor maior & qui evehitur, pœna illius legis tenentur. Quod rationi conſentaneum eſt, nam equi illi publicè deſtinati, non ad nutum petentis concedendi ſunt, nam non ſemel minimè expedit, quòd aliquis velociter evehatur, vel epiſtola ad alium locum tranſducatur, continens factum, quod aliter ſe habere poteſt, vel non convenit, quod privatim feratur: ſicque in Regia concedenda eſt facultas per Præfectum Prætorio, nempe Vicecancellarium in rebus noſtræ Coronæ, & Præſides aliorum Conciliorum in rebus ad eos ſpectantibus, vel per Magiſtrum officiorum:in noſtro Regno verò per Proregẽ, qui Præfecti
46 Prætorio munus gerit,vt dixi *c.*2.§.1.*n.*12.*&* §.2.*n.*166. *d.l.iudicibus* 9. *l.* 3. *l.nullus* 11. *C. de curſ. public. lib.*12. & *ibi* Luc.de Penna, Novar.*in collect.ad pragm.Neapol. tit.de offic.præfect. Curſor. collect.* 1. *nu.*1. Ripoll. *de Regal. d.c.*19.*n.*18.Bulenger.*d.lib.*6.*c.*3.*verſ.Curſus publicus.* Quibus accedit alia ratio, nam hi equi publicè deſtinati ſunt ad ſervitium Principis, & ſi pro libito concedantur cuicunque petenti, evenire poteſt vt rés aliqua ingens deferenda velociter ſit ad Principem,cuius intereſt brevitas tranſductionis, nam ſæpe in ea conſiſtit optima negotij expeditio, quod fieri nequibit, ſi equi occupati, vel fatigati reperiantur; atque adeo per ſupremos illos adminiſtros evectio concedenda eſt, vt ipſi cognoſcant an expediat, nec ne talis conceſſio; cùm plerumque proluxu, vel ambitu evectiones ab aliquibus poſtulentur.

Secundò infero,quòd hi Veredi ab itinere recto, ſibi 47
deſtinato,divertere nequaquam poſſunt, vt expreſsè cavetur *in dict.l.* 5. *eod.tit.l.*2.*eod.* nam cùm iter auctoritate publica deſtinetur,nemo abuti debet deflectendo ab itinere deſignato, & abuti cenſetur quoties via directa dimiſſa, occultè velociter vehi conatur:quæ quidem prohibitio comprehendit omnes cuiuſcunque dignitatis, *d.l.*5.ibi:*Cuiuſcunque dignitatis,vel militiæ,ab itinere directo diverterit.* Excepto tamen Præfecto Prætorio, cuius ſublimitati prærogativa hæc expreſsè conceditur, *d.l.*2. ibi: *Excepta videlicet tua ſublimiſſima ſede,cui curſus publicus, & proficiſcendi per eum licentia, & vti ratio exegerit,præſto eſt.* Quibus autem concedenda evectio ſit,tradit 48
Imperator *in l.his tantum* 16. *cum ſeqq.eod.tit.* Huc quoque ſpectat prihibitio aſportandi res in veredis publicis; quod prohibitum reperio per *l.comperimus* 19. *eod. tit.l.fin. eod.* in qua limitatio reſpectu illorum qui devehunt pecunias publicas continetur. Si autè quis equum non deſtinatum,ad curſum miſerit, pœna quadrupli illius equi punitur, *l.ſi quis* 15. & *ibi* Bartol.*eod tit.* quod 49
apud nos ita ſumendum eſt, ſi privatus, cui hoc commiſſum non eſt,equum commodaverit ad curſum; nam cùm hodie equi iſti non ſint Principis,vel Reipublicæ, ſed illius qui ad curandum de hoc eſt deſtinatus in quolibet oppido(de quibus ſtatim) ratio *textus* non procedit ex mutatione ſimplici equi, ſed ex ſuppoſitione per eum cui non eſt commiſſum.

Tertiò infero, quòd Magiſter Veredorum, ſive Cur- 50
ſor maior, cùm obtineat decimam partem ſtipendij Curſorum immiſſorum, vel Veredi,& lucrum ingens ex Veredis ordinarijs, nempe *Eſtafetas*, debet omnia neceſſaria ad optimum Veredorum exercitium in diſtrictu muneris parata habere; nam ſecundùm naturam eſt,vt eum ſequantur incommoda, quem & commoda ſequuntur; *l.ſecundum naturam*, & *ibi* Doctores *de regul. iur. l.*1. *de inſtit.action. cap.* 5. §. *vltim.de leg. præſtandis*, cum *vulgatis*, pluribus Barboſa *axiomat.*63.*nu.*2.*&* 121. Quæ autem neceſſaria ſint,explicata manebunt explica- 51
tis officijs inferioribus eiuſdem. Ad curſum publicum antiquitus deſtinati erant Saiones,Parochi, Portitores, Tabellarij, Hippocomij, & Parhippi. Saiones, qui & Curioſi ſunt dicti, idem antiquitùs erant,ac hodie ſunt Curſores maiores, nam hi erant qui curſuales equos paratos habebant, vt Caſſiodor. ait *in lib.*4. *variar. epi-* 52.
*ſtol.*47. aderat enim vnus generalis in Vrbe metropoli, & per ſingulas Provincias ſinguli deſtinabantur. Meminit etiam ipſe Caſſiodor. *variar. lib.* 4. *de epiſt.*47. *Theodor.ad Gondiſcalcum Saionem.* ibi: *Legatorum itaque noſtrorum ſuggeſtione comperimus, curſuales equos frequenti vſurpatione fatigari.* Et demum: *Nullum præterea Saionum* 53
diſcurſus facere patiaris: ſed ad cauſam ad quam directus fuerit, vno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. Meminit etiam *lib.*5.*epiſt.*5.*& lib.*7.*epiſt.*42. Sic explicat Vvolgangus Lazius *d.lib.*2.*c.*8. licet aliter ex Caſſiodoro ipſo,Bulenger.*de Imper.Roman.lib.*6.*c.*55. quod intellige de Saionibus,nam de Curioſis,ita explicat *c.* 33. *in principio.* Parochi autem erant in publico curſu manſionum Præfect:,qui & equos diſpoſitos,& cibum curren- 54
tibus præbebant, quales hodie ſunt inferiores Magiſtri *poſtarum*, in quolibet oppido deſtinati,vt Ant.Matthæus oſtendit. *d.lib.*2.*cap.*1.*n.*2.de quibus Tullius Cicero *lib.* 13. *epiſtolar. Ariarathes Arioharſani filius Romam venit,*

vult,

vult.opinor, Regnum aliquod emere à Cæsare. Nam quomodo nunc est, pedem vbi ponat in suo non habet. Omnino eum Sestius noster Parochis publicis occupavit. Quod quidem facilè patior; verumtamen quod mihi summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas, vt apud me diversetur. Horat. *sermonum lib.* 1 *satyr.* 5.

Nil ego contulerim iucundo sanus amico,
Proxima campano ponti quæ villula tectum
Præbuit, & Parochi quæ debent, ligna, salémque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

55 Porphyr. *in comment. Horat.* dixit Parochos dispositos in via, ligna, & salem eis præbere solitos, qui Reipublicæ causa peregrinabantur, aliàs Copiarij dicebantur. Inde factum fuit, vt metaphoricè omnes qui publicos cibos ministrabant, non quidem Veredis, sed in civitatibus passim, Parochi sint appellati. Ex his ad Corepiscopos (de quibus Bulenger. *in append. officior. Eccles. Constantinopolit. ad finem*) 56 sive curam animarum gerentes deductum est, eo quòd publicum, & salutarem cibum ministrant, nempe sacrosanctam Eucharistiam; vnde etiam & Parochia dicta, quæ decem saltem familijs constat, Vvolfgan. Lazius *d. lib.* 2. *cap.* 4. Barbos. *de iur. Eccles. lib.* 1. *cap.* 20. *nu.* 16.

57 Tabellarij propriè erant, qui hodie Cursores, sive *Correos* nuncupantur, nam illi qui in veredis, sive equis dispositis currebant, ita appellabantur. Herodianus *lib.* 4. *historiar. Has igitur literas, vt mos est, cum reliquis obsignatas dat ignaris qui ferrent tabellarijs.* Qui quidem si victoriæ partæ factum in literis gestabant, laureati mittebantur; Alexand. ab Alexan. *dier. genial. lib.* 1. *cap.* 27. Tractatorij qui curabant equos publicos, *l. vnic. C. de tractator. lib.* 12. ibi: *Qui animalia, atque equos sacro vsui necessarios prosequuntur.* 58 Quorum munus correspondet his quos nunc *Postillones* vocamus. Hippocomij verò, qui equos dispositos in mansionibus curabant, *l. non patimur* 13. *C. de Cursor. publ. lib.* 12. Parhippi verò præter numerum in tractatoria comprehensum, vehicula, & equos agebant, 59 de quibus Iulianus *in l.* 4. *C. eodem titul.* nam antiquitus non solum ad personas, vel epistolas evehendas, sed ad pecunias publicas, aliasque res in vsum publicum asportandas Veredi destinati erant, de quibus omnibus curabant Saiones, vel Curiosi, *l.* 2. *cum duabus seqq. C. de Curiosis, eodem lib.* 12. quod probatur ex locis Cassiodori 60 allegatis *num.* 53. quod apud nos non semel in vsu est; nam pluries pecuniæ publicæ summa ingens, per Cursores ad Duces generales evehitur. Omnes enim isti tenentur adhibere diligentiam in recipiendis, vel transmittendis mandatis, aut literis fideliter, ac velociter, iuxta modum evectionis, cuius stipendia soluta ipsis sunt; & si 61 in aliquo defecerint, iuxta metas doli puniendi veniunt, cum delinquant in officio, & adhuc ex retardata traditione tenentur ad interesse, vt probant Vivius *decis.* 62. Novar. *dict. tit. de off. Curs. collect.* 2. *num.* 1. & 2. omnes 62 enim isti inferiores subsunt à iure, Iudicibus ordinarijs; nam Cursor maior nullam obtinet auctoritatem, probat textus *in l.* 1. *C. de Curios. lib.* 12. quem intelligendum credo de Curiosis curantibus de cursu publico, non vt Cuiacius *in paratit. ad eum tit.* explicat de denuntiantibus crimina; nam textus hoc non dicit clarè, & cætera iura eiusdem tituli de cursu publico expresse loquuntur; inepta enim esset talis commixtio, nam omnino separata sunt crimina nuntiare, & de cursu publico curare, sicque Curiosi illi, Præfecti Cursorum sunt. Quo posito, expresse Constantinus ait, quòd crimina iudicibus nuntiare debent, hoc est non per se punire, sed iudicem adeundo, & probationes ministrando. Antequam Prorex adesset in Regno, Baiulus de Cursoribus cognoscebat, sed cum hoc sit spectans ad Regaliam, vt superiùs dixi, ad supremam Præfecti Prætorij, sive Proregis auctoritatem spectat.

CAPVT V.

DE IVRE PASCENDI.

§. I.

De concessione generali pascuorum facta vrbi Valentiæ, ad forum 1. *de pasturis.*

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

ATORGAM quels pobladors de la Ciutat del terme de Valencia, hajen pastures franques, é livres dels termens de les villes dels Cavallers, è dels Clergues, ê Religiosos de era, à era, è de cequia á cequia: è hajen vn albeurador sobre la Vila, è altre dejus la Vila. E si faran tala en blats, ò en viñes smenen aquella: è si talaran arbres, donen cinch sous smenada primerament la tala.

SVMMARIA.

1 *Pascuorum pulchra materia.*
2 *Pascendi labor ad otium accedit.*
3 *Pascere pecora iucundum e,*
4 *Pascendi exercitium vtile.*
5 *Romani primævi, pastores fuerunt.*
6 *Pastores optimorum Principum symbolum.*
7 *Christus Dominus Pastorem se esse asseruit.*
8 *Pascendi ius concessum in toto Regno incolis Valentiæ.*
9 *Pascendi ius, non comprehendit ius aquandi.*
10 *Pascua ad vniversitatem pertinent.*
11 *Vsus pascuorum ad singulos vniversitatis spectat.*
12 *Fons ad appulsum pecoris debet esse in ingressu, & egressu oppidi.*
23 *Concessio hæc extenditur ad alia oppida Regni.*
14 *Limita in* dehesa *Albuferæ.*
15 *Ratio concessionis pascuorum.*
16 *Valentiæ non sunt agri vacantes, nec saltus ad pascua destinati.*
17 *Frumentum extrahi non potest à Regno.*
18 *Frumentum quod defertur ad Vrbem sequestrari non potest.*
19 *Principes ob annonæ penuriam plura concedunt, quæ aliàs non erant concessuri.*
20 *Servitus pascendi imposita est in bonis Ecclesiasticis.*
21 *Domini oppidorum nullum habent dominium in pascuis. Vniversitates Ecclesiasticorum profanæ sunt, ibid.*
22 *Rex reservavit sibi iurisdictionem in omnibus bonis immobilibus Regni.*
23 *Iurisdictio Regis in bonis* de realengo, *procedit, etiamsi agatur actione personali: cum decisione Senatus.*
24 *Servitutes pascendi, & aquandi, inter prædiorum rusticorum servitutes annumerantur.*
15 *Fori facti fuerunt interveniente Nuntio Apostolico, & habent vim Canonis Provincialis.*
26 *Servitutes pascendi, & aquandi, reales sunt; & intuitu Municipij, sive Vrbis impositæ.*
27 *Servitutes hæ transferuntur ad successores.*
28 L. penult. §. vlt. si servitus vindicetur, *expenditur.*
29 *Servitutes lege imponi possunt.*

DIxi in *præcedenti capite*, §. 3. *num.* 28. ad Iuratos pertinuisse iurisdictionem ademptivorum, quæ spectat ad ius pascendi. Tractatum autem ipsius consultò tunc omisi, quia specialem locum expostulat, nam inter hominum curas, & suavitate, & vtilitate cæteris præstantior hæc est: Suavitate alijs præstare videtur, quia etiamsi greges pascere labor sit, ita ad otium, ac tranquillitatem accedit, vt pastores otiosi reputentur. Bene Aristotel. *politic.* 1. *cap.* 5. ibi: *Nam pigerrimi qui sunt, pastoralem vitam sequuntur,*

sequuntur, quoniam à manſuetis animalibus ſine labore, educatio ipſis provenit otioſis. Et iucunda nimis occupatio cenſetur, aiente Ovidio *de remed. amor. lib.* 1.

Aſpice labentes iucundo murmure rivos:
Aſpice tondentes fertile gramen oves.
3 *Ecce petunt rupes, præruptaque ſaxa capellæ,*
Iam referunt hædis ubera plena ſuis.
Paſtor in æquali modulatur arundine carmen,
Nec deſunt comites, ſedula turba, canes.

Quamobrem nil mirum, quod ab aliquibus ferventer appetatur; nam non ſolum in his quæ delectabilia ſunt, voluptatem captant; ſed in ipſis tempeſtatibus, ob quod dictum antiquitus fuit proverbium illud, *Fluctus numerare*, de quo meminit Cicero *lib. 2. ad Atticum*, vt explicat Eraſmus *in adagijs, verb. occupatio, & otium*, ibi: *Paſtoribus tempeſtatem ſpectantibus, & fluctus eius numerantibus magna voluptas eſt.*

4 Vtilitate, nam præter innumera commoda, quibus naturalis egeſtas paſcuis gregis ſubvenitur ad victum; & obedientium, & dominantium rectam normam paſtores tribuunt. Obedientium; nam vt ipſe Ariſtotel. teſtatur *politic. 6. c. 4. Poſt agricolarum multitudinem, optimus eſt populus, vbi paſtores ſunt, & vivunt ex animalibus.* Quod experientia comprobavit in Vrbe Romana: nam priſtini Romani, vt plurimum paſtores fuere, ſicut Livius teſtatur *lib. 1. decad. 1.* ibi: *Ad id paſtores quoque acceſſerunt, qui omnes facilè ſpem facerent.* Conducit Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib. 4. c. 24.* dicens: *In antiqua moneta bovis, oviſque imagines, quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus valuiſſe*, vnde nomen pecuniæ derivari infert.

5 Dominantium, nam paſtores rectam, atque pacificam Reipublicæ adminiſtrationem repræſentant; cum ipſi Principes, aut Reges pecoris videantur; Clemens Alexan. *ſtromat. lib. 1. in fin.* Quod depromitur ex eo, quòd Deus Principes, ac Reges iuſtos, & mites ab ipſis paſcuis deſumpſit. Moyſes enim paſcebat oves cum ad Principatum à ſummo Artifice vocatus fuit, *Exod. 3. 1.* David greges parentis paſcebat, cùm ad regium culmen Samuel Propheta ipſum vngendum quærebat, *Regum. 1. c. 6. 11.* eleganter Hieronymus Vidæ Cremonen. Alb. Epiſcop. *in Hymno divo David.*

Paſtoris vltimus Ephatæi è liberis,
Oves paternas pauculas
Paſcens puer, iam tum imperabas omnibus,
Amabilis paſtoribus:
Iam te ſupremus ætheris Rex legerat,
Cui Regni habenas crederet.

Cui mataphorico imperio egregiè favet ipſius Davidis vaticinium, *Pſalm. 77. v. 70.* dum dicit: *Suſtulit eum de gregibus ovium, de poſtfœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſervum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam.* Quem locum explicat ad rem Pater Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib. 1. c. 9.* vbi moderatur Philonis ſententiam, qua docebat omnes imperantes à paſcuis aſſumi debere. Tradit eſt noſtratibus Solorçan. *de iur. Indiar. lib. 2. cap. 23. nu. 143.* P. Velaſquez *de optim. Princip. lib. 4. adnot. 7. num. 5.* Beatus etiam Ioachimus præclarus Dei genitricis Parens, paſtor fuit, vt tradit Divus Ioannes Damaſcenus *orat. 1. de dormit. Deiparæ.* & noviſſimè dum hæc prælo dantur eruditiſſimus P. Chriſtophorus à Vega *in Theolog. Marian.* (opus ſane omni celebritate digniſſimum) *palæſtr. 10. certamin. 3. n. 913.* pluribus Solorz. *Emblem. 11. per tot.*

Sed quare in ipſis famulis immoramur, dum Dominus Ieſus, Princeps pacis, ac futuri ſæculi, Rexque vivorum, & mortuorum, paſtorem ſe profiteatur, *Ioan. 10. 11. Ego ſum paſtor bonus.* Paſtorem etiam Vicarium ſuum ſummum, Petrum conſtituit, dum iubebat *Ioann. 25. 18. paſce oves meas*, à quo dignitas paſtoralis in cæteros Eccleſiæ militantis Præſules derivatur. Arripuit calamum materiæ ſuavitas, quod parcendum eſt dum miſcetur vtile dulci.

8 Sed vt revertamur quò inſtitutum noſtrum vocat (omiſſa explicatione terminorum huius materiæ, nempe ſylvæ cæduæ, ſaltus, prati, exitus, nemoris, & ſic ſimilium, quæ bene explicantur per Antonium Fernandez de Otero *in tract. de iure paſcendi, cap. 1. per tot.*) in *foro* conceſſit invictiſſimus Dominus Rex Iacob. I. incolis vrbis Valentiæ ius paſcendi per totum Regnum, ſive, vt ita dicam, ſervitutem generalem iuris paſcendi, & pecoris ad aquam appulſus (quamvis Otero *c. 37. n. 1.* dicat, nec ſervitutis, nec vſusfructus ſpeciem continere; ſed eſſe ius quoddam incolatus, quod in vtendo nemoribus, & paſcuis communibus vnicuique ex vicinis communiter competit) nam ſi non exprimeretur ius aquandi, nullatenus comprehenderetur in iure paſcendi, Scipio Rovit. *in conſt.* 9 *Neapol. rub. de paſcu. & nemor. num.* 13. Ioannes Baptiſt del Toro *in compend. deciſ. verb. ius paſcendi, lib.* 1. Quæ conceſſio expreſsè extenditur ad terminos oppidorum Militum, & Eccleſiaſticorum, vt in *textu* patet, *privil.* 8. *Reg. Iacob. I. verſ. Et habeatis, iunct. privil. ſeq.* quod à iure minimè ad Cives Vrbis pertinebat; nam iuxta iuris regulas 10 paſcua ad vniverſitatem ipſius territorij ſpectant, & ſub eiuſdem vniverſitatis dominio cenſentur, *l. in tantum*, §. *vniverſitatis, ff. de rerum diviſ. l. omnes, la ſegunda, C. de oper. pub. l. Duumvirum: C. de decurion. lib.* 10. *l. omne territorium, C. de cenſibus*, Bertrand. *conſ.* 1. *lib.* 3. *colum.* 2. *& conſil.* 37. *lib.* 1. *n.* 1. Cancer. *variar. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 59. Montanus *de Regalib. c. de Regalia argentariæ, n.* 10. *per tot.* Otero *de iure paſcendi, c.* 2. *n.* 6. *& c.* 3. *per tot. & c.* 9. *n.* 16. (qui licet contrarium teneat *nu* 18. loquitur de iure Caſtellæ & non reſpondit ad iura ſuperiùs allegata) & pro noſtra ſententia pluribus relatis Larrea *deciſ.* 30. *n.* 11. quamvis vſus, & 11 vtilitas ad ſingulos vniverſitatis pertineat, *l.* 2. *C. de paſcu. pub. lib.* 11. vbi Bartol. & alij, Avendañ. *de exeq. mand. part.* 1. *c.* 4. *n.* 3. *verſ. Hoc ſequitur, & c.* 12. *n.* 1. Surd. *conſil.* 65. *n.* 4. Seſſe *deciſ.* 74. *n.* 15. Hermoſill. *in addit. ad Gregor. Lopez, tom.* 2. *gloſſ.* 2. *l.* 15. *tit.* 15. *part.* 5. *num.* 46. iuxta locorum conſuetudinem, vt tradit Otero *d. c.* 3. *per tot.* Quod ita intelligendum eſt in hoc Regno, vt quod de iure civili vniverſitates proprium habebant, in noſtro Regno obtinent ex conceſſione Regia; nam Rex habet intentionem fundatam in omnibus quæ ſunt intra Regnum, vt ex dictis per Oterum, & Montanum, *vbi proxim.* colligitur. Sed cum in alieno paſcere nemini liceat invito domino, *l. Quintus* 39. *D. ad l. Aquil.* neceſſarium fuit, vt incolis, & civibus præfatæ vrbis talis ſervitus concederetur; nam ſecluſa hac conceſſione tantum licebat eis paſcere greges, aut armenta intra fines ipſius Vrbis. Quod ſimiliter 12 conceſſum eſt reſpectu appulſus ad aquam, vt ex noſtro *textu* conſtat, quo non ſolum ſervitus aquandi conceditur, ſed expreſsè iubetur, vt in ingreſſu, & egreſſu oppidi ſit fons deſtinatus ad appulſum, vt exprimitur illis verbis: *é hajen vn al beurador ſobre la vila, é altre dejus la vila.*

Hæc textus noſtri conceſſio poſtea extenſa fuit ad 13 alia oppida Regni: nam licet in eo tantummodo indulgeatur noſtræ Vrbi, poſtea conceſſum reperitur aliquibus oppidis contentis *in privil.* 28. *Domini Reg. Petri I.* 14 dempta extenſione conceſſionis tradita *in privil.* 20. *eiuſd. Reg. in* §. *vlt.* quo indulgetur Civibus Vrbis ius paſcendi in ſaltu, ſive *Deheſa*, paludis magni vocati *Albufera.*

Ratio ob quam dicta conceſſio generalis paſcuorum 15 libera, & franca tributa fuit à Domino Rege ipſi Vrbi, ea meo iudicio fuit; quia cùm Vrbs noſtra Valentia adeo incolarum copia abundet, & Civium frequentia, & exterarum gentium commercio, ſicut plurimo frumento opus habet, ita pariter carnibus ad veſcendum: ſitus enim ipſius eſt ad litus maris, locis irriguis, atque amœniſſimis, ſicque minimè ad paſcua aptis, cum potius arboribus, quarum frondibus bombices nutriuntur, & aliorum fructuum copia, ſeu vinearum abundantia occupetur, quàm herbis, quæ poſt fruges ſponte naſcuntur: in eius enim termino, nec ſunt agri vacantes ſemine, nec prata conſtituta, nec ſaltus ad paſcua deſtinati. Quo po- 16 ſito prudentiſſimus Rex, tam vaſtam, atque diffuſam facultatem Civibus tribuit, ne carnium egeſtate comprimerentur, & ipſa Vrbs incolis depopularetur. Quæ carnium egeſtas ſignificatur per *privileg.* 4. *Reg. Petr. II.* dum ipſo prohibetur, ne greges, & armenta à Regno extrahantur, *for.* 41. *de ſecur. præſtat.*

Eadem

17 Eadem prohibitio versatur respectu frumenti, eo quòd par est ratio prohibitionis, *for. 35. de secur. præst.* de cuius materia Doctores *in l. cætera, §. sed etsi quis, ff. de legat. 1.* Guid. Pap. *dec. 373.* Franc. Marcus *dec. 155. 1. part.* Clarus *in §. fin. q. 82.* Vulpe. *consil. 148.* & latissimè Ripa *de peste, tit. de remed. ad conser. vbert. n. 42. cum seqq.* Sub qua prohibitione, neque comprehenditur, iuxta tenorem *fori*, modica quantitas, ibi: *ab que no sia en gran cantitat*; neque id, quod ad vsus proprios extrahitur simul cum persona, vt notat Baldus *in d. l. cætera, § sed etsi quis, n. 4. de legat. 1. in d. for. 53.* exprimitur, ibi: *Ney son compressos aquells del dit Regne, qui per visitar lurs amichs, é per proviso de lur compania.*

18 Ob quam rationem plura à nostris serenissimis Regibus concessa privilegia sunt nostræ Vrbi, nempe quòd frumentum, quod dictæ Civitati defertur, vlla ex causa sequestrari possit, *for. 2. in extravag. de la treta de forment, fol. 71.* & quòd nomine Civitatis, & ad eius vtilitatem extrahi possit frumentum à Regno Siciliæ, vt cavetur *in for. 1. & 4. eiusd. extravag.* Sed de effectu huius concessionis videndus Pater Salon *de iustit. & iur. tom. 2. de vectig. art. 5. colum. mihi 449. vers. Offerunt, cum seqq.*

19 Nec mirum est, cum non sit novum plura à Principibus concedi ob annonæ penuriam, quæ aliàs non erant concessuri, nam inter reliquas regnantium curas, hæc maximè donari favoribus debet; prosequitur Ripa *de peste, tit. de remed. ad procur. vbert.* Petr. Gregor. *lib. 19. syntag. cap. 6.* Bobad. *in polit. lib. 3. cap. 3. & 4.* Matthæus Lopez de Bravo *de Rege, & regnandi rat. lib. 3.* Aponte *de potestat. Proreg. tit. de abund. Civit. per tot.* ad quod respicere videtur Vlpiani responsum *in l. 1. §. cura carnis, ff. de offic. Præfect. Vrb.* ibi: *Sed & cæterorum pecorum, sive armentorum, quæ ad huiusmodi præbitionem spectant, ad ipsius curam pertinent.* Mornacus *in omissis, pag. 1072.* Solorçano *de iur. Indiar. lib. 1. c. 7. num. 34. tom. 2.* quam rationem expressè considerat Rex Petrus II. *privil. 109. & seqq.*

20 Solum superest, vt dicamus, quo iure D. Rex imposuit expressè has servitutes in bonis Ecclesiasticis, ibi: *E dels Clergues, è Religiosos*, cum id contra libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam esse videatur, & sic nullius roboris, & momenti; *Auth. cassa, & irrita, C. de sacrosanct. Eccles. c. quæ in Ecclesiarum, de constit.* Bald. *in Auth. iam nulla communitas, C. de Episcop. & Cleri.* Barbos. *in collect. ad dict. cap. quæ in Ecclesiarum*, cum *vulgatis.*

21 Sed respondendum est *primò*, quòd licet oppida sint Ecclesiasticorum, ipsi Domini Ecclesiastici, quamvis habeant iurisdictionem civilem, vel criminalem, nullum habent dominium in pascuis territorij, vt latè probat Covarruvias *dict. cap. 37. num. 1.* Otero *de iure pascendi, cap. 9. num. 13.* sed ad vniuersitatem pertinent: cum autem vniversitas sit profana, dum Dominus Rex imposuit servitutem pascendi, de re profana ius dixit,

22 non de re Ecclesiastica. *Secundò* respondetur, quòd in Regno, cum omnia à principio in domino Regio fuerint, in traditione rei propriæ reservavit sibi iurisdictionem, etiamsi ab Ecclesiastico adquireretur, *for. 6. de iur. omn. iud.* cum alijs adductis *suprà, cap. 2. cap. 5. num. 44. & seqq.* Atque adeo cum oppida Ecclesiasticorum sint bona *de realengo*, potuit Rex optimo iure concedere ius pascendi in terminis ipsorum, quod vt dicam onus reale est, & etiamsi actio personalis de bonis

23 istis proponatur, pertinet ad cognitionem Regis, ex *for. 15. de rebus non alienand.* Belluga *in specul. rub. 14. §. veniamus, n. 31. cum seqq.* D. Leon *dec. 148. n. 6. & dec. 159. n. 11. & 12.* Et sic iudicavit Senatus sub auditione Nobilis D. Don Cosmæ Gombau ad favorem Antonij Oliver, & contra Nicolaum Fransi Presbyterum, Regia interlocutoria *diei 22. Iunij 1643.* actuario Balthasare Blanes; in hac enim causa prædictus Oliver agebat ex

24 vendito. Quo posito cum hæ servitutes inter prædiorum rusticorum annumerentur, *l. 1. l. 4. ff. de servit. rust. §. inter rusticorum, Inst. de servit.* Pichar. *in princ. Instit. eodem, n. 13. & 14.* domini prædiorum servientium in eis pascua pati tenentur, quod est natura harum servitutum: Dominus Ægydius Polo *in schol. iurium. Asser. 1. vers. Pro certo*, sicque affectiones bonorum *de realengo* sunt, & immunitas Ecclesiastica non potest dici læsa, eo quòd bona prædicta, Ecclesia adquisivit sub hac lege.

Quibus additur, quòd fori isti fuerunt facti interve- 25
niente Nuntio Apostolico, vt Belluga testatur *in specul. rub. 11. §. videndum, n. 10. & fin.* Dominus Leon *d. dec. 148. n. 7.* & ego dixi *c. 1. §. 2. n. 30.* habéntque vim Canonis Provincialis, & ligant Ecclesiasticos, & eorum bona; plures referens Cenedo *Canonic. q. 18. nu. 17.* Cancer. *variar. lib. 2. c. 1. nu. 124.* ergo Ecclesiastici tenentur ad impendendam hanc servitutem in bonis *de realengo*, & oppidis ab eis possessis.

Quare autem hac concessione, servitutes reales con- 26
cessas esse observemus? facilè haberi potest; nam hæ intuitu Municipij, sive Civitatis impositæ sunt, vt patet in *textu*, & *toto titulo de pasturis*: aliàs enim non poterant transferri ad successores, sicuti translatæ reperiuntur. Si enim ad personas indulgentia hæc referatur, tantum concessa censebitur his, qui tempore concessionis incolæ reperiebantur. Et quamquam verba *textus* 27
de incolis futuris non loquantur, loquuntur de eis expressè, *privil. 9. Reg. Iacob. I.* & si hoc deficeret, esset tantum in dicta concessione cessio iuris pascendi, non servitus: & idem erit in appulsu ad aquam: Donell. *lib. 11. com. cap. 7.* & *ibi* Osual. Illig. *lit. C*, & observantia subsecuta, verbáque *dicti privilegij* successoribus concedentia has servitutes, potius prædiales arguunt quàm personales, cum hæc non transmittantur ad successores. Quo pacto interpretandus est difficilis textus *in l.* 28
penult. §. vltim. ff. si servitus vindicetur, iunctis traditis à Fulgos. & Alberic. *ibid.* Fab. *in C. lib. 3. tit. 24. diffin. 11.* Conannus *lib. 4. comm. cap. 10. num. 3.* Covarruv. *variar. lib. 1. cap. 17.* Menoch. *de recup. remed. 3. num. 38.* doctissimè hæc publicè recitabat Salmanticæ Præceptor meus D.D.D. Franciscus Ramos del Mançano *in recitationibus solemnibus ad titulum, ff. de servitut. in rub. cap. 2. num. 17.* quibus addendus Cancer. *variar. lib. 3. c. 4. num. 50.* cum 29
alijs ab eo relatis, & post eum Otero *de iure pascendi, c. 37. num. 4. & seqq.* Nec dubites, an lege servitus imponatur? nam explorati iuris est posse, ex text. *in l. vltim. §. vlt. C. de servit. & aqua*, sicuti Principis, aut Senatus iussu, textus *in l. 1. §. vlt. l. 2. ff. de aqua plu. arcen.* vbi bene Cuiacius *lib. 49. Pauli ad edictum.*

§. II.

De pascuis reservatis ad pecora, & armenta cuiuscunque oppidi, vulgò dictis Bovalars, *ad for. 3. de pastur.*

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

CAvaller, ne altre, no pusque fer vedar en algun loch dintre los termens de la dita Ciutat, ne del Regne sens nostra licentia, é sens perjudici daltre: mas pusca fer bovalar convinent segons la valor, è la granea de la Vila en la qual aquell fer voldra.

SVMMARIA.

1 *Prata*, & defesias *ad vsus fieri nequeunt absque Principis licentia.*
2 *Principis regalia est terminorum constitutio, & pascuorum assignatio.*
3 *Rex per expugnationem Regni obtinuit supremam potestatem in omnibus.*
4 *Terminus probatur per concessionem Regiam.*
5 *Prior scopus Regiæ dignitatis, iustitiæ admnistratio.*
6 *Posterior scopus, divisio terminorum.*
7 *Regia dignitas paternitati assimilatur.*
8 *Rex dotat oppida, terminos assignando.*
Dominium pascuorum termini vniversitati adquiritur, vtilitas verò pascuorum singulis de vniversitate.

10 *Quæ irrevocabiliter ipsis quæruntur.*
11 *Dominus territorij non potest auferre incolis vsum pascuorum.*
12 *Ratio dispositionis textus.*
13 *Domini, vel Rectores oppidorum non possunt auferre, aut alienare pascua.*
14 *Domini particulares possunt prata, & defessias constituere in fundis.*
15 *Saltus, vel prata constitui possunt de licentia Regis.*
16 *Saltus, & prata, vt constituantur de licentia Regis, debet esse absque Tertij iniuria.*
17 *Boale, sive* Bovalar, *quid?*
18 *Boalia apud Græcos ludi taurorum.*
19 *Taurorum agitationes Thessali invenere, Cæsar dictator Romam adduxit primus.*
20 *Boalia apud nos quid significent.*
21 *Dulia quid sit, sive* Dula.
22 *Boalis, sive bovalaris constitutio, quam ob rationem inducta.*
23 Bovalar, *à quo derivetur.*
24 *Exempla aliarum linguarum.*

1 IN huius *textus* principio continetur prohibitio generalis constituendi saltus, *defessias*, vel prata, ad privatos vsus prohibitos vniversitati; quę *vedados*, vocantur. Hæc prohibitio licet à iure inducta sit, vt tradit Covarruv. *lib.* 1. *var. cap.* 37. *num.* 2. Milites habentes iurisdictionem, & possidentes vasallos, solent constanter sibi hanc potestatem arrogare, vt *ibidem* probat, cui succurrere voluit Dñs Rex Iacobus I. in *hoc textu*, prohibendo, ne aliquis similes *defessias*, aut saltus ad privatum vsum constituat. Sed vt ratio huius iuris percipiatur, aliqua prælibare debemus.

2 Inter varias bonorum differentias, & regalias ad supremum Principem spectantes, de quibus Covarruvias *in regul. possessor, part.* 2. §. 2. *num.* 7. Menoch. *consil.* 201. *num.* 127. *lib.* 1. duæ præcipuè constituuntur, nempe terminorum assignatio, & pascuorum constitutio, quæ comprobat Portoles ad Molin. *verb. Boalare, num.* 1. Et
3 cum Dominus Rex Iacobus à manibus Sarracenorum omne Valentiæ Regnum obtinuit iure belli, fuit consecutus vniversale dominium ipsius, vt asserit idem Rex *in for.* 6. *de iurisdiction. omn. iudic.* ibi: *Cal al commençament tores les damunt dites coses foren de nostra Señoria*, tradit Dominus Leon *decis.* 3. *num.* 15. *tom.* 1. & Hermosilla *ad gloss.* 3. *l.* 15. *num.* 2. *part.* 5. qui plures landant: sicque in toto Regno adquisivit supremam & omnimodam iurisdi-
4 ctionem, vt cum *Belluga*, & alijs dixi *cap.* 1. §. 2. *in princip.* Ex quo sequitur, quòd nulla Civitas, seu oppidum, aut persona privata contendere potest certam terrarum latitudinem pro termino, nisi exhibeat titulum Regium, vel possessionem illum inducentem, Innocent. *in cap. cum ad sedem, de restit. spoliat.* Bald. *in l.* 1. *de emancip. lib.* Ancarr. *cons.* 142. Avendaño *de exequend. mandat. cap.* 1. & *cap.* 4. *num.* 4. & 12. *num.* 2. & *seqq.* Cavalcan. *cons.* 89. & Hermosilla *dict. gloss.* 3. *num.* 4. & dicam *infrà, cap. seqq.* §. 1. *in prin.*

5 Harum Regaliarum prior, & præcipuus scopus est, iustitiæ recta administratio; quoniam Principis est subditos, tam respectu bonorum, quàm personarum, tueri; ius, & iustitiam ministrando: *Nam huius virtutis tanta vis est, vt nec ij quidem, qui scelere, ac maleficio pascuntur, possint sine vlla particula iustitiæ vivere*; verba sunt Tullij 2. *de offic.* prosequitur Pater Velazquez *de optimo Princip. lib.* 4. *adnot.* 1. & *seq.* Solorçano *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 29. Lipsius *civil. doctrinæ lib.* 2. *cap.* 10. Saavedra *in symbolis, symbol.* 22. Don Alfonsus Peralta, & Cabrera *in*
6 *artificio prudentiæ, cap.* 3. §. 2. *per tot.* Posterior, & secundarius scopus est divisio terminorum, in alimenta vasallis præstanda; quia cum Princeps vasallorum parens sit, rectè Arist. *Ethic. lib.* 8. *c.* 10. ibi: *Ipsum namque Regnum, Imperium est suapte natura paternum*, Plinius *in paneg. ad Tra-*
7 *jan. Non de Domino, sed de Parente loquimur.* Debet ipsos, vt filios alere; Bald. *consil.* 460. *lib.* 1. Ias. *in l. si quis filium, C. de inoff. testa. in prin.* Cravet. *cons.* 241. *num.* 8. & sicut decet patris dotem, & alimenta filijs tribuere, *l. qui liberos, ff. de rit. nuptiar.* ita & princeps assignatione terminorum ad pascua, ex quibus alantur, dotare populos tenetur: Innocent. *vbi proximè*, Xuarez *allegat.* 7. *n.* 2. Ramirez *de leg. Reg.* §. 26. *n.* 12. Capiblanco *de Baronibus, pragm.* 11. *n.* 10. *cum seqq. tom.* 1.

Ex hac assignatione per Regem facta dominium pas- 9
cuorum in vniversitatem transivit, *l. in tantum*, §. *vniversitatis, ff. de rer. divis. l. omne territorium, ff. de cens.* Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri, num.* 477. Larrea *decis.* 30. *num.* 11. & dixi §. *præcedent. num.* 10 vtilitas verò pascuorum, & terminorum in singulos de vniversitate præsentes, & futuros, ita vt solis incolis, & veris habitatoribus adquisita sit: *l. testatrix*, §. 11. *ff. si servit. vindic.* vbi Alberic. & Bart. *in rub. de rer. divis. num.* 17. Dixi *ibidem, num.* 11. etiamsi Clerici, vel Ecclesiastici sint, vt cum *Otero*, & alijs probat Fontanella *decis.* 513. *per tot. tom.* 2. sed in hoc casu tenentur subire onera, quæ ob pascua subeunt cæteri Cives, Mastril. *decis.* 49. *per tot.* Ioan. Baptist. Testay *alleg.* 6. *num.* 385. Fontanell. *dict. decis.* 513. *num.* 11. & sicut dominium translatum in vniversitatem est irrevocabile, *l. perfecta donatio, C. de donat. quæ sub mod.* Bald. *cons.* 326. *n.* 1. Avendaño *dict. cap.* 4. *num.* 4. & *cap.* 14. *num.* 19. ita simili- 10
ter pascuorum vtilitas translata in singulos per terminorum assignationem, quæsita fuit irrevocabiliter, ita vt nec ab vno ex vicinis, aliò auferri possit; Alberic. *in l. testatrix*, §. 1. *ff. si servit. vindicet.* Cravet. *consil.* 60. *num.* 3. Avendaño *dict. cap.* 4. *num.* 20. & 25. Burg. de Paz *in dict. l.* 3. *num.* 498. Menoch. *de arbitr. cas.* 245. *in fin.* adeo vt non possit fieri sine consensu omnium vicinorum, qui ius possint habere ad pascua; & qui consenserint, solum sibi nocent, non verò hæredibus, & successoribus, Larrea *dict. decis.* 30. *num.* 12. Vnde dominus territorij non po- 11
test auferre vicinis vsum pascuorum, Fab. *in tit. de leg. Fus. Canin. tollend.* Chassan. *in consuetud. Burg. rub.* 13. §. 2. *in fin.* Avendaño *c.* 4. *n.* 25. & *c.* 12. *n.* 30. & *c.* 13. *n.* 6. Burgos de Paz *in dict. l.* 3. *n.* 430. 461. & 492. Capiblanc. *dict. prag.* 11. *n.* 5. *cum seqq.* bene, & latè Don Ioan. Larrea, *allegat. fisc.* 110. *per tot. tom.* 2.

Quibus positis benè infertur ratio, ob quam Domini 12
inferiores populorum non possint prata, sive defesias constituere in terminis illorum; quia auferrent pascuorum vtilitatem, & vsum, sibi arrogando, quod ad singulos pertinet; quod sine ipsorum consensu fieri non debet: Afflict. *lib.* 1. *consil. Neapol. rub.* 85. *num.* 8. Covarruv. *in dict. cap.* 37. *num.* 2. Avendaño *dict. cap.* 12. *numer.* 30. Burgos de Paz *in dict. l.* 3. *num.* 478. Camil. Borrel. *de Magistratib. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 28. quinimo, nec Dominus, nec 13
Rectores ipsius populi, aut vniversitatis possunt pascua auferre, vel alienare, vt omnes Doctores iam laudati concordes tradunt, & probat latè Otero *de iure pascendi, cap.* 11. *num.* 4. & *seq.* imò quia vsui publico destinata, impræscriptibilia sunt; idem Otero *cap.* 17. *per tot.* Larrea *dict. num.* 12. imò nec Rex, nisi magna, & publica causa interveniente, Isernia *in tit. quæ sint Regalia, verb. portus, colum.* 2. *num.* 31. *vers. Nec dum dominus*; Larrea *d. num.* 12. Et cum Dominus Rex Iacobus vtilitatem publicam desiderabat, vt Regnum à Sarracenorum manibus noviter ereptum, Christianorum floreret opulentia, & incolarum abundaret copia, noluit hæsitationem in re tam magni momenti relinquere, sed lege expressa sanxit, ne Domini vasallos vexarent in pascuis, subditis auferendo: quod non est novum fieri, vt de Dominis oppidorum Castellæ *Covarruvias* testatur. Tradit plura ex his, licet non ita explicet, Sesse *dict. decis.* 74. *num.* 3. *cum seqq.*

Hæc ratio militare non potest, quoad dominos agro- 14
rum particularium, nam cum singuli habeant dominium illius agri quem possident, inde est, quòd possint in eis prata, & *defesias* constituere, eosdemque agros reducere ad pascua, omissis alijs fructibus, quos ex ipsis agris, eorundémque cultura percipere solebant, prohibendo concivibus, ne sua animalia in eos agros mittant ad pascendam herbam illic sponte nascentem; nam præterquam quòd id de iure communi procedit, vt latè probat

Covarruy.

Covarruv. *dict. num. 2. cum plur. seqq.* apud nos lege cautum est, *for. 55. de lend. host. & tal. for. 16. de rer. divis.* Vnde infertur, quòd si dominus territorij habet in eo aliquem agrum, in quo vltra iurisdictionem obtineat dominium vtile, poterit ibi pratum, & defesiam constituere ratione dominij vtilis, nam habetur loco singularis, & non debet esse deterioris conditionis, dummodo hoc iure moderatè vtatur; nam tam magna portio termini esse potest, vt damnum ingens vniversitati inferatur, tuncque iuxta *textus* prohibitionem constituere nequibit; nam vt dixi, pascua publico vsui destinata, sunt inadquisibilia, & impræscriptibilia. Quod vtique procedit vbi aliter privilegio, vel consuetudine non reperitur dispositum: nam plura Castra, & Baroniæ reperiuntur in Regno, quorum pascua, dempto boali, ad Dominos pertinent.

15 Sed hæc *textus* dispositio limitatur, casu quo, præcedente licentia Domini Regis, absque alicuius iniuria saltus, vel pratum constituitur: tunc enim cum Regia auctoritate constituatur, non dubium erit, constitutionem eius tenendam, & prohibitionem mittendi pecora observandam esse; nam cum de suprema Principis potestate dubitari non possit, eo quòd expresè in *textu* sibi reservavit; & quamvis non reservasset, de ea dubitandum non erat, cum instar sacrilegij sit de potestate Principis disputare, *l. 2. C. de crim. sacrileg.* cum *vulgat.* præcipuè
16 dum ius Tertij illæsum remanet, vt ex *textu* apparet, quo expresè cavetur, quòd vltra Principis facultatem, non adsit Tertij alicuius injuria. Ex quibus, ni fallor, decisio Senatus Aragoniæ, de qua Sesse *vbi supr.* nullatenus potest huic nostræ legis disputationi obstare, cum ex ipsius decisionis materia constet de læsione iuris Tertij.

17 Remanet nobis vt videamus quid sit *Boale*, sive pascua reservata ad greges vniuscuiusque oppidi, de quibus in *text.* ibi: *Mas pusca fer bovalar convinent segons la valor, è la granèa de la vila.* Ad cuius intelligentiam observandum est, quòd *Boale*, de quo in nostro *textu*, non significat idem, quod apud Græcos similis vox significabat; nam *Boale* apud eos significabat, ludos boum, sive
18 taurorum, vt innuit Ambros. Calep. *verb. Boalia*, quos ludos Thessali primùm invenere, & Iulius Cæsar primus omnium Romæ exhibuit, vt testatur Plin. *lib. 8. histor. cap. 45.* ibi: *Thessalorum gentis inventum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta cervice tauros necare. Primus*
19 *id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator.* Quod attingere videtur Sueton. Tranquil. *in Claud. cap. 21.* ibi: *Thessalos equites, qui feros tauros per spatia circi agerent, defessos insilirent, & ad terram cornibus detraherent.* licet perperam
20 Fr. Hieronym. Roman. *de Republ. Gentil. cap. 6. lib. 10.* cum *Mexia*, dicat inventum fuisse hoc genus ludi à Romanis tempore Tarquini Superbi. Neque apud nos significat *Defessiam* sive vetatum, vt apud Aragonios tradunt Molin. & Portoles *in repertorio, verb. Boalare* licet ab eo derivationem nominis desumptam crediderim. Significat itaque *Boale* apud nos partem termini cuiusvis oppidi destinatam ad pascendas bestias, armenta, & greges necessarias ad vsus proprios illius oppidi, scilicet necessarias bestias ad culturam, aliáque similia exercitia, armenta, & greges necessarias ad victum ipsius, ita vt in macello scindantur, & venales habeantur iuxta illius magnitudinem. Quod colligitur clarè ex *for. 7. hoc tit.* ibi: *Que en lo bovalar competent a la dita vila, segons fur antich, no meten lurs bestiars, encara que los del dit loch de Lutxent meten lurs bestiars de arada, è als bestiars tachats a la taula de la carniceria, segons la exigencia del loch en lo dit bovalar.* Quod etiam exprimitur *in for. 9. cap. 14. hoc tit.* ibi: *Ney puixa metre, ne consentir quey sien meses sino bestias de laurada, è aquelles que vajen, é acostumen anar a la dula ô*
21 *porchs, ô lo bestiar del carnicer.* Quò obiter nota, dictionem *dula*, quæ fortè derivatur è verbo Græco δουλία, *dulia*, quæ idem est, ac servitus, D. Thom. 2. 2. *quæst. 103. artic. 3.* ibi: *Dulia enim Græcè servitus dicitur.* Anton. Nebrif. *in dict. verb. Dulia*, Ioseph. Laurent. *in Amalt. onomastic. in eodem verb.* apud nos vocatur pars illa termini, in qua pascua continentur, ad quæ ducuntur certis diebus bestiæ vniuscuiusque oppidi. Sed vt redeamus ad *Boale*, sive *Bovalar*, apud Castellanos *Boyales*, vocantur, tradit Bobadilla *in politic. lib. 4. cap. 2. num. 27.* ibi: *Como sean de los reservados, y boyales*, Apud Aragonenses *Boalares*, vt tradit Sesse *d. decis. 71. per tot.*

Ratio autem quare permittatur assignatio *Boalis* in 22
vnoquoque oppido, ea est. Constitutio terminorum, & pascuorum assignatio à iure communi est veluti dotatio vniuscuiusque oppidi, vt dixi *numer. 8.* Civitati nostræ concessa fuerunt pascua in terminis oppidorum, sicque communia hæc sunt posita concessione. Ius pascendi in pratis alienis cessat, cùm pascua non sufficiunt omnibus, & in hoc casu præferuntur illi in quorum termino pascua nascuntur, ita docent Abbas *in cap. dilecti, numer. 7.* alijs relatis Cancer. *variar. lib. 3. dict. capit. 4. numer. 52.* Hermosill. *vbi supr. gloss. 2. numer. 101. cum seqq.* alijs relatis Fontanell. *decis. 164. numer. 19. tom. 1.* Sicque providissimus noster Legislator sicut consuluit incolis vrbis Valentiæ concedendo ius pascendi liberè per vniversum Regnum, ita pariter consultum habere voluit vicinis oppidorum, eis concedendo facultatem condendi *Boalia*, ne per privilegium Civitatis eriperentur pascua necessaria ad bestias culturæ agrorum, & greges macelli carnium; atque adeo Boalia non comprehenduntur in concessione, sed omnino interdicta sunt Civibus Valentinis, vt patet *in dict. privileg. 8. vers. Et habeatis*, ibi: *Excepto boalario, à iure verò vestro, & vestrorum penitus extrahentes:* ob quod quoties Boale assignari debet in aliquo oppido Regni, fit cum citatione Vrbis, ob interesse, quod habet generaliter ad pascua per vniversum Regnum.

Nec inepta est hæc vox *Bovalar*, cum bos apud nos 23
bou, nominetur, quæ vox eadem est cum Græca βου, per quam idem animal significatur, vt tradit Ant. August. *in dialog. 10. monet. antiq.* & Sebastian. Covarruv. *in thesaur. ling. Castell. verb. Buey*, & sicut à verbo *bos*, plures voces denominantur in lingua Latina, nempe *boalia*, vt dixi, & *bovilia* quæ vox loca, vbi boves morantur significat, Colum. *lib. 2. Duplicia bovilia sunt, hyberna, & æstiva*, & Bubulcus qui est custos boum. Ovid. *4. de ponto.*

Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Cato *de re rustica.*

Bubulcum vnum habeat, asinarium vnum.

Et sicut Castellana lingua derivantur à verbo *Buey*, *Boyerizo*, & *Boyada*, Covarruv. *vbi prox.* sic nostro idiomate à voce *bou*, *bover*, *bovalar*, & alia similia.

---

§. III.

De concedenda civilitate in Vrbe, ad for. 9. (quo sententia ademprivorum continetur) c. 1. hoc titulo.

TEXTVS.

MARTINVS REX, ANNO 1403. Valentiæ.

PRimerament que en rebre, é fer scriure aquells qui novellament volran esser vehins de la dita Ciutat, ô del terme de la contribucio general de aquella, è haver la franquea de la dita Ciutat, é sien, è hajen esser apelats los Iusticia, è Iurats de aquella, è hajen à rebre los dits vehins, è lurs sagraments, obligacions, è caucions segons fur, è segons la forma acostumada, é fer livrar aytals vehins rebuts la carta de la franquea. Cascu empero dels dits vehins ans que sia rebut, f. ça, è fer sia tengut sagrament en poder dels dits Iusticia, é Iurats. E per virtut de aquel iurar que ell demana lo dit vehinatge, é franquea per intencio, è per cor de esser verdader vehi, fahent, è tenint son domicili, è cap major statge ab sa muller, sin ha, sens tota frau; è ficcio en la dita Ciutat, ô en la sua contribucio del terme vell de aquella, segons fur, é de vsar dels dits vehinatge, y

franquea

franquea justament ab veritat, è les dites coses aixi observar tota frau, é ficcio cessants. E si alcu en altra manera será rebut al vehinat, que la dita franquea no li valla, ne la Ciutat, ó Sindich de aquella lo puixa defendre com a vehi seu en los dits amprius. Enadit que si als dits, Iusticia, é Iurats será vist per informacio, ò per bon arbitre lur que alcu, ò alcuns dels dits volents esser novells vehins noy dejen esser rebuts, que puixen desdir, ò repellir a aquells, é de negar a ells lo dit vehinatge, è franquea: Hoc encara que si lo dit vehi rebut en la forma damunt dita contra les coses per aquell jurades, ò alcuna de aquelles farà, qui li sia tolta la franquea: ê que de alli avant per temps alcu no li sia restituida, ni donada.

SVMMARIA.

1 *Textus non fuit à principio* forus, *sed postea foro confirmatus.*
2 *Modus contrahendi domicilium, sive adquirendi civilitatem, traditur in textu.*
For. 1. hoc tit. *explicatur ibi*, als pobladors, *ibid. & num.* 3.
4 *Tempore concessionis for.* 1. *nullus pene Christianus reperiebatur in Vrbe oriundus, sive originarius ex ea.*
5 *Habitator quis dicatur de iure.*
6 *Habitatoris nomine qui contineantur.*
7 *Lis quam terminat sententia contenta in textu.*
8 *Iustitia, & Iurati concedunt civilitatem.*
9 *Habitasse in Vrbe per decem annos constare debet, vt quis civilitatem obtineat.*
10 *Iuramentum, obligatio, & cautio à textu requisitæ, ad quid?*
11 *Mutantes domicilium non omnes debent admitti.*
12 *Iurisdictionem infimam habens potest impedire ingressum sui territorij.*
13 *Et dare formam ingredientibus, & iubere, quòd fideiubeant.*
14 *Habitantes Vrbem animo redeundi ad proprios lares, non obtinent domicilium, nec fruuntur pascuis.*
15 *Abutens privilegio, eo privandus est.*
16 Ademprivorum *nomine quæ comprehendantur.*
17 *Valentina lingua exterarum gentium commercio immutatur.*
18 Ademprivorum *nomen non solum comprehendit pascuorum ius.*
19 Ademprivorum *nomine ea quæ continentur, iuris publici sunt.*
20 Ademprivorum *vsus non ad proprios tantum, sed etiam ad vendendum ex foro.*
21 *Lignandi ius concessum incolis Valentiæ per totum Regnum.*
22 Ademprivorum *cognitio pertinet ad iuratos.*
23 Ademprivorum *cognitio quæsita Iuratis consuetudine.*
24 *Forma cognoscendi de causis Ademprivorum.*
25 *Iuris pascendi iurisdictio non pertinet absolutè ad Iuratos.*
26 *Iurisdictio Ademprivorum an pertineat privativè ad Iuratos.*
27 *Regia Audientia cognoscere potest de causis Ademprivorum.*
28 *Affirmativè resolvitur quoad Gerentem vices, & inferiores.*
29 Privileg. 29. Domini Reg. Martini *expenditur pro iurisdictione Regiæ Audientiæ.*
30 *Regia Audientia tempore Regis Martini eadem est cum nostra.*
31 *Civilitatem obtinentes in pluribus immunes sunt à præstatione vectigalium.*
32 Peatge, *sive* pedaticum *quid sit?*
33 Leuda, *sive* lezda, *quid sit?*
34 *Cives Valentini immunes sunt à præstatione horum tributorum.*
35 *Iurati concedendo civilitatem, an concedant immunitatem horum tributorum?*
36 Privil. 7. Domini Reg. Iacob. I. *expenditur pro affirmativa.*
37 *Argumentum à contrario sensu validum in iure.*
38 Privil. 4. Domini Reg. Petr. I. & for. 1. de leuda, & privileg. 3. §. præterea laudamus, Domini Reg. Iacob. 2. *expenduntur.*
39 *Immunitas horum iurium pertinet ad Cives Valentiæ per omnia Regna Coronæ, dempto Regno Siciliæ.*
40 For. 2. 4. 5. 8. & 10. de leudo, *expenduntur.*
41 *Privilegia Regni habent vim contractus.*
42 For. 1. de leuda, *iunct.* privil. 7. Reg. Iacob. I. *aliter pro eadem sententia expenditur noviter.*
43 Privil. 7. §. si verò extraneus, *declaratur.*
44 For. 41. de leud. *expenditur.*
45 *Observantia pro exteris allegabatur.*
46 *Sententia Senatus supremi pro hac parte reperiebatur.*
47 *Bona Gallorum an sequestrari possint, si civilitatem obtineant.*
48 *Rescripta Principum contra immunitatem Civium Valentinorum nulla proponuntur.*
49 *Princeps non est solutus legibus quas iuravit servare.*
50 *Contraria sententia proponitur.*
Immunitas concessa advenis, qui animo contrahendi domicilium veniunt ad Vrbem, limitata est per iura superius allegata. ibid.
51 *Exceptio firmat regulam in contrarium.*
52 For. 31. de leudis, *expenditur.*
53 *Iurati non concedunt immunitatem, sed civilitatem.*
54 *Rex solus concedere potest immunitatem.*
55 Fori *conformes iuri ab eo interpretantur.*
56 *Iustitia, & Iurati possunt negare civilitatem, multò magis Princeps.*
57 *Iustitia, & Iurati exercent iurisdictionem non iure dominij, sed administrationis.*
58 *Iurisdictio concessa in officium, cumulativè concessa est.*
59 *Rex potest iubere ne aliquis admittatur in Civem.*
60 *In iurisdictionalibus semper censetur reservata auctoritas Superioris.*
61 *Etiamsi concedatur per modum contractus.*
62 *Tributa, nervi Reipublicæ.*
63 *Tributa portoria, vt* pedatium, lezda, *& similia, ad quid fuerint inducta.*
64 *Abdicatio potestatis à Principe tendit in damnum Reipublicæ.*
65 *Non venit in concessione generali, quia est ex Regalijs supremis.*
66 *Potestas excludendi exteros à civilitate, non est adempta in foris Principi.*
67 *Consuetudo à Regno capta,*
68 *Itali obtinentes civilitatem solvunt hæc iura.*
69 *Sanctio Regis Ioannis non est contra foros ex deliberatione SS. Aragonum Concilij.*
70 *Clericis coniugatis concedi non potest civilitas.*
71 *Exteri qui non sunt subditi Domini Regis, etiamsi obtineant civilitatem, solvere debent hæc iura.*
72 *Civilitates conceduntur, & interpretantur salvis iuribus Regijs.*
73 *Observantia optima legum interpres.*
74 *Senatus decisio.*
75 *Sententia in causa immunitatis iurium in vnum effectum, iudicati vim operatur quoad omnes illius speciei.*
76 *Actiones in factum, quæ competunt loco interdictorum pro iuribus publicis, populares dicuntur.*
77 Privil. 7. Domini Reg. Iacob. I. *explicatur.*
78 For. 1. cum seq. *de quibus* num. 39. & 40. *explicantur, & num.* 79.
80 *Alienigena quomodo intelligi debet? nam multipliciter intelligi potest.*
71 *Alienigenis à Regno, subditis tamen domini Regis, concessa fuit immunitas, adquisita civilitate.*
82 *Civium immunitas non pertinet ad eos in mercibus, sed in rebus ad vsus proprios.*

83 *Quod*

83 *Quod specialiter indultum veris civibus.*
84 *Exteris denegatur adquisitio civilitatis quoad immunitatem.*
85 *Consuetudo pro exteris allegata extat in contrarium.*
86 *Confessio facta per tria Brachia Curiæ præiudicat cuicunque universitati Regni.*
87 *Non solutio iurium quomodo probanda sit.*
88 *Sententia Supremi ab exteris allegata declaratur.*
89 *Sententia decisionis pro Rege allegata applicatur.*
90 *Rescripta pro Rege allegata, non fuerunt impetrata contra foros, imò conveniunt foris.*

1 LIcet *textus* non sit *forus*, sed caput primum cuiusdam sententiæ latæ, in Comitijs generalibus per serenissimum Dominum Regem Martinum *die* 28. *Septembris* 1403. cùm postea in alijs Comitijs approbata reperiatur ad preces totius Curiæ, vt patet *in for.* 10. *cum tribus seqq. hoc titulo*, vim *fori* obtinet, ideóque inter alios præ-
2 dicta sententia collocata reperitur. In *hoc* enim *capite* expenditur modus concedendi civilitatem, & contrahendi incolatum in Vrbe Valentiæ, vt medio eo adquiratur ius pascuorum, & cætera privilegia indulta Civibus eiusdem Vrbis, vt §. 1. *huius cap.* dictum est. Et cùm *in for. 1. hoc titulo*, ius pascendi, & aquandi concedatur *incolis*, ibi: *Als pobladors*, quod poterat strictè interpretari, nempe de veris civibus ratione originis, inde est vt explicari debeat qui incolæ sint hi, ad quos privilegium spectat.

3 In primis enim dispositio *fori primi*, nullatenus potest intelligi de Civibus ratione originis tantùm, nam Civitas Valentiæ fuit è manibus Infidelium erepta *anno* 1238. vt dixi *cap.* 1. §. 1. & forus fuit conditus *anno* 1240. vt probavi *cap.* 2. §. 5. *num.* 55. vel *anno* 1239. vt cum *Patre Diago* alibi dixi. Eo enim tempore pauci, aut nulli erant Christiani, quibus talis facultas indulgeretur: tota enim
4 Civitas plena infidelibus fuit expugnata, de novóque Civibus Catholicis repleta, atque adeo nullus civis esse poterat, saltem adultus, ex Catholicis tempore concessionis, atque adeo accuratè in *foro* habetur *als pobladors*, nam Dominum Regem, qui fidem plantare in Vrbe, proprio sanguine decrevit, non est possibile privilegium, sive forum condidisse, quo Catholici ipsi excluderentur ab eadem indulgentia. Quare præcisè intelligendus est *forus* de advenis, qui animo contrahendi domicilium in Vrbe remanserunt, & cæteris qui simili privilegio invitabantur ad eam ampliandam.

5 De iure autem quis dicatur habitator alicuius oppidi, notant Grammat. *decis.* 87. *per tot.* Gratian. *discept. for. cap.* 181. *à num.* 1. *tom.* 1. nec ineptè Dominus Ægidius Polo *in recitatione ad tit. ff. ad municip. & de incol. per tot.* & quoad ius pascendi in terminis Covarruv. *dict. c.* 37. *var. lib.* 1. *num.* 1. *in fin.* & ad interpretationem huius *fori*, Boer. *decis.* 260. *per tot.* Sesse *decis.* 90. *tom.* 1. Otero *de iur. pascendi, cap.* 4. *num.* 5. *& seqq.* Paulus Balzarano *ad constit. vtriusque Siciliæ, tit. de Iustitiarijs, num.* 4. *&* 5. & Her-
6 mosilla *dict. glos.* 2. *l.* 15. *à num.* 55. vbi plures quæstiones ex frequentioribus, breviter, & resolutivè tradunt. Nempe an sub hac concessione comprehendantur Cives adoptivi, Advocati, Medici, Doctores ad legendum conducti, Terrastenentes (ad pascendum iumenta, quibus terras ibi sitas colere solent tantum) Curæ animarum, sive Rectores Parochialium, Domini ipsorum oppidorum, ibi non habitantes, atque communitates Religiosorum, famuli mercenarij incolarum, & alij plures. Optimè etiam Cancer. *var. dict. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 64. *& seqq.* Anello Salernit. *decis.* 12. *per tot.* & *ibi* Add.

7 Cum dictus *forus* apertè loquatur de his qui noviter civilitatem obtinent, orta fuit lis inter hos, qui has servitutes impendere tenentur, scilicet Brachia, Ecclesiasticum, & Militare, & aliquas vniversitates Regias Regni ex vna; & vniversitatem civitatis Valentiæ, cui facta concessio fuit, ex altera; *ratione ademprivorum, seu herbagiorum, terminorum, locorum singularium, dictorum Brachiorum, Ecclesiastici, & Militaris* (verba sunt *dict. for.* 9. *in princ.*) quam diffinitivè terminans Dominus Rex Martinus *in c.* 1. exponit formam, sub qua novi Cives admittendi sunt, vt fruantur hoc privilegio.

In primis enim addendi sunt *Iustitia*, & *Iurati*, qui ad- 8
mittere tenentur in Cives, seu incolas, advenientes, iuxta *fori* formam: & licet in *textu* non sit præfinitum tempus habitationis quod præcedere debet, vt admittantur; moribus receptum est, vt saltem præcedat decennalis habitatio, & optimo iure; nam per decennium contrahitur civilitas, *l.* 2. & *ibi* Gloss. *verb. constituerunt*, *C. de incol. lib.* 10. Menoch. *consil.* 390. *num.* 6. *lib.* 4. *& de arbitr.* 9
lib. 2. *cas.* 86. *num.* 15. Cephal. *cons.* 451. *n.* 173. *lib.* 4. Gratian. *dict. cap.* 181. *num.* 16. Quod procedit de iure Castellæ, per *l.* 2. *tit.* 24. *part.* 4. probant Avendaño *de exeq. mand.* 1. *part. cap.* 3. *n.* 5. Burgos de Paz *in l.* 3. *Tauri*, 3. *p. concl.* 3. *num.* 327. Salced. ad Bernard. Diaz *cap.* 54. *num.* 33. Barbos. *in l. hæres absens*, §. *Proinde*, *ff. de iudic. in articulo, de foro ratione originis*, *num.* 74. Azeved. *in l.* 19. *tit.* 3. *lib.* 11. *recopil. num.* 1. Otero *de iure pascend. cap.* 4. *num.* 11. & cum hæc consuetudo sit consona iuri, & interpretativa nostri textus, omnino observanda est; vt tradit Sesse *dict. decis.* 90. *num. vlt.* cum *vulgatis*, provt de facto inconcusè observatur.

Cætera requisita, scilicet iuramentum, obligatio, & 10
cautio, respiciũt effectum habitandi cum vxore, & familia, (quod apud nos, *domicili, è cap. major*, appellari solet) animo manendi in Vrbe, absque fraude, & dolo, vt infit *textus*, & optima iuris ratione fulcitur, ex traditis per Doctores *in cap. fin. de Paroch.* Socin. *in cap. vlt. colum.* 10. *quæst* 6. *n.* 24. Alciat. *in l. pupillus*, §. *incola*, *de verbor. signif.* Romanus *consil.* 195. *&* 264. Mascard. *de prob. concl.* 534. Menoch. *de arbitrar. cap.* 46. *& de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 42. Gail. *lib.* 2. *obser. cap.* 39. Bertazol. *consil.* 56. *num.* 33. *in civil. & consil.* 103. *num.* 20. Gratian. *dict. c.* 181. *per tot.* bene don Ioannes Dexart. *decis.* 67. *n.* 25. *&* 27. & Regens Thomas Anellus Salernit. *decis.* 12. *in addit. Ioannis Baptist. del Toro n.* 2.

Et quoniam anceps quæstio in iure est, an omnes 11
transeuntes è suo domicilio in aliam vniversitatem, admittendi sint? vt tradit Azevedo *in l.* 1. *tit.* 9. *lib.* 7. *recopil.* (licet ex dispositione illius *legis* permissum sit in Regnis Castellæ) & refert Hermosilla *d. glos.* 2. *num.* 61. Otero *de iure pascend. cap.* 5. *per tot.* in hoc *textu* conceditur *Iustitiæ*, & *Iuratis* facultas denegandi vicinitatem, & domicilium his, quibus sibi deneganda videbitur. Quod intelligi debet iusta, & legitima causa existente. Et ratio
est, nam eis tributa est facultas concedendi vicinitatem, 12
& cum concedens habeat potestatem impediendi ingressum sui territorij habitare volentibus, etiamsi sit ex his qui habent iurisdictionem inferiorem, Ruin. *cons.* 28. *num.* 15. *tom.* 1. quemadmodum dare formam ingredientibus, putà quòd fideiubeant de habitando in loco per decennium, Grat. *discep. lib.* 1. *cap.* 139. *n.* 5. *&* 6. Hermos. *d. glos.* 2. *num.* 62. ita potest expellere; aliàs frustra dare- 13
tur facultas admittendi; nam vbi nemo excludi potest, necessaria non est admissio; sed debet adesse causa, vt probat Gratian. *ibid. num.* 7. qui non distinctè loquitur (imò videtur distinguere inter expulsionem receptorum, & impedimentum ingredientium) sed in terminis nostri *textus* tenet; nam concessio huius civilitatis supponit habilitationem, & est veluti quædam declaratio civilitatis obtentæ, sicque denegatio illius, esset expellere iam
receptum, ad quod requiritur iusta causa. Ex quibus se- 14
quitur, quòd habitantes in Vrbe animo se transferendi in aliud oppidum, seu retinendi primum domicilium, nec habitationem decennij adimplent; nec etiam vtuntur pascuis: Paz *in l.* 12. *tit.* 7. *lib.* 7. *recopil. num.* 396. Doctores *in l. si patrem*, *C. de incol. lib.* 10. Iason. *cons.* 77. *vol.* 2. Socin. *consil.* 35. *col.* 2. *lib.* 1. Hermos. *d. glos.* 2. *n.* 60. dominus Ægidius Polo *in d. tit. ad municip. vers. Sed quid dicimus*, Otero *d. c.* 4. *n.* 27. *& seqq.*

Vltimò cavetur in *textu*, quòd privilegium huiusmodi 15
amittatur, quoties iusiurandum violabitur, vel eo privilegio abusus fuerit obtinens; iuxta textum expressum *in cap. privilegium* 11. *quæst.* 3. *cap. vbi*, 74. *distin cap. tuarum*, *de privil.* tradunt Gonzales *ad regul.* 8. *Cancellar. glos.* 56.
num. 2.

*num.*2. Thuſcus *tom.*6.*lit. P. concluſ.* 754. Pater Suarez *de leg. lib.*8.*cap.*36. *per tot.* noſter Ægidius Trullench *in expoſit. Bull. Cruciat.lib.*1.§.1.*dub.*9.*num.*6. Barboſ.*in collect. ad dict.cap.privilegium,n.*1.*& in axiom.* 190. *nu.*8. P. Caſtro Palao *in oper.moral.tom.*1.*tract.*3.*diſp.*4. *de privil. punct.*20.*per tot.*

16 Et quia *ſuprà,num.*7.iam dictum eſt,ſententiam,de qua in noſtro *textu*, latam fuiſſe à Domino Rege *Martino*, ratione *ademprivorum*; non abs re erit, vt videamus,quę eo nomine contineantur, & quæ ſit iuriſdictio *ademprivorum* Iuratis huius Civitatis conceſſa?nam id in explicatione *textus* genuinè tractandum venit,cum in eodem *privilegio* concedendi civilitatem,de quo in *textu*, comprehendantur omnia, quæ *ademprivorum* nomine continentur.

17 Apud nos dicuntur *Amprius*, vnde etymon huius nominis deſumatur?dubito:& adhuc vocis Latinæ *Ademprivia*, qua in his vtuntur Molin.*in verb.infantio,fol.mihi* 174. *col.*4. *poſt. princip.* Thomas Mier.*in* 1.*part. conſtit. Catalon.collat.*2.*cap.* 47. ſubdit de *ademprivis* Eſſe *deciſ.* 393. *num.*7. *& ſeqq.tom.*4.In noſtro idiomate tantum reperitur verbum *Amprar*,quod eſt affine nomini *Ampriu*, & ſignificat petere mutuum, vel commodatum, & fortaſſe ab eo derivatur, quia oppida Regni commodant Vrbi ſervitutes, ſub eo nomine comprehenſas: nam vt dicunt iſti *Doctores*,verbum,*ademprivare*,eſt nimium generale, & comprehendit iura paſcendi,lignandi,ſcalandi, adaquandi, & omnem ſpeciem *ademprivi foralis*.Seſſe *dict.num.*7.Quod etiam colligitur ex Mier.*dict.cap.*48. *num.*3. ibi: *Sed ſunt ad empramentum cunctorum vicinorum.* Sed quid commodare, cum *ademprivare*?Quid mutuare cum paſſione harum ſervitutum?ſicque potius crediderim derivari ab aliqua voce antiqua,noſtro idiomate recepta; nam Valentina lingua eadem fere eſt cum Catalauna, & hæc affinis eſt Narbonenſi, ſed locorum vicinitate, & commercio magna ex parte vocabula, moreſque mutamus; ſic dixit Mariana *lib.*1.*de reb.Hiſpan.cap.*5.atque adeo nunc antiquitate involutus eſt ſenſus proprius nominis iſtius. In foris autem aliquando promiſcuè cum iure paſcendi, apponitur, vt in *text.* ibi: *amprius, ò herbatges,& in cap.*5.*eiuſd. for.*9. ibi: *Los dits herbatges, ô amprius*, & *in for.* 8. *eod.* ibi: *fer paſtures, ê amprius.*

18 Quibus poſitis clarè liquet, quòd ſignificatio huius vocis *Amprius*, apud nos non ſolum comprehendit ſervitutes paſcuorum,& aquandi,ſed lignandi,lapides ſcindendi,calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, & cætera ſumendi,quæ ad ædificandum apta,& neceſſaria ſunt:quę
19 & iuris publici eſſe conſtat ex *for.*16. *hoc titulo, for.*16.*de rer. diviſ. l. in tantum,*§. *vniverſitatis,ff. de rer. diviſ.l. ergo,ff. de ſervit. ruſticor*, ad quorum iurium materiam, & explicationem, videndi ſunt præter laudatos, Covarr. *var.d.lib.*1. *cap.*37.*n.*11.*& in regul. poſſeſ.*2.*p.* §.3. Auendaño *dict.lib.*1.*cap.*4.*num.*21. & 24. Et nota, quòd etſi à iure non licet vti his rebus,niſi in quantum opus eſt ad
20 vſus proprios,*dict.l.ſi ergo*, & *ibi* Baldus;à *foro* non procedit hæc limitatio, nam vti poteſt quiſque ex civibus Vrbis his rebus ad vendendum,& alienandum,*d.for.*16. *in fin. hoc titul.* ibi: *Encara a vendre, è en altra manera alienar.*

21 Quæ iura lignandi, & cætera ſuperiùs dicta, iam ipſi Vrbi conceſſa erant per totum Regnum *ex dict. privil.*8. *verſ.Donamus, Domini, R. Iacob. I.* & quod hæc dictio *amprius* hæc omnia comprehendat, patet ex *privil.*109. *Domini R. Pet. II.* de quibus etiam *privil.* 19. *Domini R. Martini.* Cognitionem autem horum iurium ad ſe abſolutè pertinere Iurati contendunt; ſed non ita veritas
22 ſe habet, nam ad ipſos ſolum ſpectat cognitio, caſu quo Cives perturbentur in vſu harum ſervitutum;ſic expreſsè loquitur Dominus R. Pet.II. *in dict. privileg.*109. ibi:
23 *Et cognoſcendi de eis liberè,& ſine contradictione cuiuſcunque, ſi in aliquo per quemlibet perturbentur.* Quod clarius explicatur in *for.noſtro* 9. *cap.*5. vbi expreſſa ad longum adeſt forma, ſecundùm quam Iurati procedere debent, caſu quo aliquis perturbetur in perceptione *ademprivorum*, vel damnum aliquod inferatur habenti privilegium civilitatis. Et clarius etiam explicatur *in cap.* 9. *eiuſdem* 24
fori, vbi traditur forma ſub qua pœnæ imponendæ ſunt, his qui damnum inferunt in agris fructiferis, iuxta diſpoſitionem *for.*4.*hoc titulo* (quod vt mox explicabitur, pertinet ad ordinarios) quæ diſtinctio nondum à no- 25
ſtratibus tradita eſt; nam indiſtinctè dici ſolet ad Iuratos pertinere iuriſdictionem iuris paſcendi: & Dominus Cerdan *in arbor.iuriſ.verſ. Iurados*, perperam abſolutè affirmat ad eos iuriſdictionem pertinuiſſe, nam nititur *dicto privilegio*, & in eo tantum mentio habetur de cognitione, caſu quo cives perturbentur in *ademprivorum* vſu. Conceſſio autem civilitatis non pertinet ad Iuratos ſolos, ſed ad Ordinarium, nempe *Iuſtitiam* ſimul cum *Iuratis.*

Sed quia Dominus Cerdan *vbi proximè*, aſſerit iuriſ- 26
dictionem in his pertinere ad Iuratos privativè quoad alios, & Regium Senatum cognoſcere de his per viam recurſus; videndum eſt, an hæc propoſitio ita debeat intelligi, vt ſolummodo patens ſit via recurſus ad Senatum, ſicut reſpectu aliorum, ad quos pertinet cognitio privativè; an verò cumulativè poſſit Regia audientia de his cognoſcere? Et quamvis iuriſdictio ſpecialiter conceſſa ad certam ſpeciem cauſarum,privativè videatur data,præcipuè ſi per viam privilegij,vt hic concedatur; *l. nec quiſquam,verſ.*1. *ff. de offic.Proconſ.* Baldus *in l. vnica,* §. *vbi autem, num.*7. *C. de cad. tol.* Afflict. *deciſ.*41. *n.*2. Franch. *deciſ.* 416. *num.*7. *tom.*2. Menoch. *de præſumpt. lib.*2. *præſump.*18.*num.*18. Ioan. Garcia *de nobilit. gloſſ.*1. *num.*6.*verſ. Item facit:* Barboſ.*ad l.*1. *artic.*4. *num.*89. & 134. *de iudic.* & Iuratis non ſolum conceſſa ſit ſpecialiter ad ſupradicta,ſed privativè, vt innuit *dict.privil.*109. 27
iunct. privil. ſeq. tamen non per hoc videntur excluſi maiores Iudices,quibus Iurati ipſi ſubijciuntur,*l.*1.*C.de offi. Præfect.Vrb.* Deci.*conſil.*3.*num.*3. Iaſon *in l.Tititia textores, num.*19.*ff. de legat.*2. Grammat. *deciſ.*30. *num.*2. & *conſil.*2.*num.*8.*poſt deciſ.* Roland. *conſil.*80. *num.*7. & 10. *tom.*3.*& conſil.*35.*num.*60. alijs relatis Barboſa *dict.art.* 4. *num.*102.& 110. Ponte *de poteſt.Proreg.tit.*2.*de abundant. Civit.*§.1. *num.*16.*& ſeqq. vſque ad* 25. Maſtril.*de Magiſtrat. lib.*3.*cap.*2. *num.*35. *& ſeqq.* niſi id expreſsè caveatur: cum enim in iſtis privilegijs tantum expreſſe inhibeatur iuriſdictio Gerentis vices generalis Gubernatoris, 28
inde eſt quòd quamvis ipſe ſit Superior, vt re vera eſt, eius iuriſdictio ſit excluſa.

Sed Regia Audientia non ſolum non excluditur ex- 29
preſsè; ſed etiam clarè includitur in cognitione harum cauſarum: tum ex eo quòd eſt ſupremum Tribunal maius ipſo Gubernatore, & nomine Principis iudicans, vt dixi *cap.*2.§.2. tum etiam quia *in d. privil.*19. *Domini R. Martini*, apertè ſancitur, cauſas ſimiles evocari poſſe, ibi: *Cum dictas cauſas ad noſtram Audientiam providerimus evocandas,vt inde viſis quæ videnda fuerint,partibus auditis poſſimus in noſtra Audientia ſuper dictis cauſis, ſive litibus iuſtitiam miniſtrare.* Vbi non ſolum expreſſis verbis 30
de evocatione, ſed de plenaria cognitione dignoſcitur ſtatuiſſe. Nec obſtabit ſi dicas, eò tunc non poſſe loqui de hac Regia Audientia,cum ſit ſtabilita, & confirmata per pragmaticam Domini Regis Ferdinandi, & foros Curiarum annorum 1564. 1585. 1604. & 1626. & hoc privilegium impetratum anno 1408. Nam vna eademque Audientia eſt, vt probavi *ſupra,dict.cap.*2.§.2.& patet ex his quæ obſervantur pro executione fori 18.*&* 19. *de iudicijs*, qui fuerunt editi ab eodem Rege Martino *anno* 1403. nam vt dixi *cap.* 4. §.2. *num.*26.*& ſeqq.* ſicut Audientia, de qua in dictis *foris*, cenſetur eadem ad hoc vt abſente Rege, vel Prorege per decem dies, cauſæ devoluantur ad ordinarios, ſic ſimiliter eadem cenſenda eſt, vt cognoſcat de his cauſis, nam eadem ratio militat.

Sed an per inſtrumentum civilitatis, ſive ipſius con- 31
ceſſionem,quod appellatur *Franquea*, cenſeatur conceſſa immunitas gabellarum, & tributorum ad Regem attinentium, quæ apud nos *Peatge*, & *Leuda* vocantur? *Peatge*,ſive pedaticum, vel pedagia, de quibus Roman.

Pontifex

Pontifex *in cap. super quibusdam, de verbor. signif.* vbi Gloss. *verb. Pedagia*, ibi: *Quæ dantur à transeuntibus in locum constitutum à Principe*, Natta *consil.* 139. *num.* 4. *lib.* 1.
32 Tepat. *var. lib.* 1. *de public. & vectig. per tot.* Thuscus *verb. Pedagium, concluſ.* 203. *num.* 8. *cum ſeqq.* Additionator ad Guidon. Pap. *deciſ.* 413. Anel. de Amatis *conſil.* 77. *num.* 12. Quod idem eſſe cum portorio, & trutina, dicitur *in for.* 41. *de leuda*, ibi: *Que vna mateixa coſa es peatge, portatge, è pes. Leuda* autem, ſive vt fori Latinè lati habent, *Lezda*, (ſicuti, & eam vocat Fontanel. *deciſ.* 308. *num.* 2.) in proprio ſignificato idem fere eſt cum pedatico; nam in di-
33 ctionario *Ant. Nebriſ.* typis mandato Barcinon. anno 1560. ex Latino in Catalaunum idioma, & è contra, reperio huic nomini *Leuder*, correſpondere, *Portitor*, *Publicanus*. Itaque bene ſequitur *lezdam* eſſe idem, ac *portorium*, hoc eſt præſtatio quæ datur pro navium applicatione, ſeu ſtatione, & mercatione facta in portu, de quo Imperator *in l.* 3. *C. de vect. & commiſ.* ibi: *Si qua portoria debere te apparuerit, exolve:* nomine enim *portorij*, pedagia, & alia iura comprehenduntur, vt probat Gloſſ. *in d. c. ſuper quibuſdam, verb. Pedagia*, & in noſtris foris idem videtur contineri, quia promiſcuè accipiuntur, *for.* 2. *de leuda*, ibi: *Peatge, ò leuda*, & alibi, ſed in effectu hodie differunt in aliquibus, vt ſi licuerit, alibi dicemus.

34 Sed vt ad quæſtionem propoſitam redeamus, Cives Valentini per *for.* 1. *de leuda*, iunctis alijs iuribus vulgatis, immunes ſunt à præſtatione horum tributorum. Et de Civibus veris ratione originis nullatenus dubitatur, nam conſtito de origine, & civilitate vera, explorati iuris eſt immunes eſſe; *for.* 1. 8. 12. 13. & 16. *verſ. Aqueſta pena, de leuda* (qui autem iſti ſint; explicant plures ex ſuperius adductis, & poſt eos Don Ioannes Deixart *deciſ.* 62. *per tot.*) Dubium in hoc verſatur, an Iurati cum Iuſtitia concedendo civilitatem extraneis, iuxta facultatem ſibi at-
35 tributam ex *textu*, poſſint concedere immunitatem harum præſtationum? Quæ quæſtio anceps, ac difficilis revera eſt, paucis ab hinc annis in praxi ſuſcitata, in lite, quam fovebat Regij Patrimonij Procurator, cum Syndico Vrbis, & aliquibus Gallis.

36 Pro parte Syndici, & Gallorum, allegabatur *privil.* 7. *Domini Reg. Iacob. I. verſ. Si verò*, quo cavetur, quòd exteri venientes ad Vrbem cauſa inhabitandi, ſi civilitati antiquæ renunciaverint, de rebus, quas duxerint non ſolvant pedaticum, ſive lezdam. Et *verſ. ſi lezdam*, cavetur, quòd non ſolventes lezdam, in duplum teneantur: & quòd idem obſervetur in Cive Valentiæ, ſi retinuerit hæc iura, de his, de quibus ſolvere debet, videlicet de rebus ex-
37 traneorum ſibi commiſſis: vnde à contrario ſenſu videtur, quòd de proprijs mercibus non teneretur; argumentum enim à contrario ſenſu in iure procedit, Barboſ. *in locis commun. argum.* 27. *per tot.*

38 Secundo allegabatur *dict. for.* 1. *de leuda, & privil.* 3. §. *præterea laudamus, Reg. Iacob. II. privil.* 4. *Reg. Petr. II.* quibus generaliter incolis Valentiæ hæc immunitas concedebatur, & *privileg.* 15. *verſ. Et inſuper, eiuſd. Reg. Iacob. II.* quo verbis ampliſſimis *dict. privileg.* 4. confirmatur ad
39 omnia Regna Coronæ Aragonum concedendo eandem immunitatem, dempto Regno Siciliæ, & cum exceptio firmet regulam in contrarium, ex *l. quæſitum*, §. *denique, ff. de fundo inſtruct.* pluribus Barboſ. *axiom.* 85. *n.* 4. in omni caſu videtur immunitas conceſſa præter quam in excepto; quibus iungebantur *privil.* 110. & 148. *eiuſdem.*

40 Tertiò expendebantur *for.* 2. 4. 5. 8. & 10. *de leuda*, quibus de hominibus vicinis, habitatoribus, & incolis Valentiæ, eadem immunitas exprimitur, & executio commendatur. Sub his nominibus *Galli* comprehendi debent, cum civilitatem obtinuiſſent iuxta noſtri *textus* formam. Et cum hæ conceſſiones habeant vim contractus; tum quia privilegia conceſſa, de quibus *ſuprà*, fuerunt remuneratoria, ſicque irrevocabilia, per textum *in*
41 *l. ſi ſemel*, vbi Bart. *de decret. ab ord. faciend. c. conceſſa* 17. *de regul. iur. in* 6. vbi Gloſſ. *verb. manſurum*, Bartol. *in l. omnes populi. n.* 30. *de iuſt. & iur.* Bald. *in l. cum mihi, ff. de dolo*, Innocent. *in cap. novit. de iudic.* Molin. *de Hiſpan. primog. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 16. *cum ſeqq.* Caſtillo *controverſ. tom.* 5. *c.* 106. *n.* 13. *cum ſeqq.* Gironda *de gabell. 1. p. n.* 17. dixi *c.* 1. §. 2. & *c.* 4. §. 6. Quod quidem videtur faſſus Dominus Rex Alfonſ. III. *privil.* 52. ibi: *Qui ſon leys paccionades, è iurades, a les quals de juſticia no es pot contradir, ne præiudicar.* Tum etiam, quia diſpoſitionibus foralibus ſunt iſta privilegia confirmata, ſicque nullatenus poſſunt revocari, quia *fori* ſunt leges pactionatæ, & tranſierunt in contractum, Belluga *rub.* 1. *n.* 12. Petr. *de poteſt. Princip. c.* 32. *ſect.* 3. *n.* 89. Petrus Gregor. *de repub. lib.* 7. *cap.* 20. *n.* 26. Ioan. Koachier. *in theſ. polit. aphor. lib.* 2. *c.* 2. *per tot.* Salas *de legib. diſp.* 1. *ſect.* 9. *n.* 59. cum alijs traditis *d. c.* 1. §. 2. *à n.* 37. & *c.* 4. §. 6. *n.* 12. *& ſeq.*

Quibus quartò expenderem textum in *eodem Privileg.* 42
7. iunct. *dict. for.* 1. cum alijs, à neminè hoc pacto, ni fallor, perpenſum, in hunc modum: Conceſſio dicti privilegij fuit facta decimo kalendas Decembris anno 1240. ſicque tempore quo adhuc non erant in vrbe Valentiæ Cives originis, Catholici, ſed verè, & realiter novi incolæ, & habitatores, vt dixi; & *fori* conditi eodem anno, vt tradidi *c.* 2. §. 5. *n.* 55. vel anno 1239. vt cum *Patre Diago* alibi probavi. Quibus poſitis clarè ſequitur non poſſe loqui de alijs Civibus, quàm de advenis, & exteris aſſequentibus civilitatem: ſed ſic eſt quòd Galli habentes inſtrumenta vicinitatis, iam civilitatem obtinuerunt: ergo clarè ſequitur frui debere immunitate, & cæteris privilegijs, quibus vtuntur Cives originis, aut naturales.

Nec hoc argumentum diluit differentia, quam aliqui 43
inducere volunt *in d. privil.* 7. *in princ.* & §. *ſi vero extraneus*, credendo inclytum Regem in principio loqui de Civibus originis, *in dict.* §. *ſi verò, de exteris, & advenis*; nam vt dictum eſt, tempore huius conceſſionis nondum erant Cives originis, quibus concederetur, nam proxima multùm fuit expugnationi præcedenti, ſicque differentia, ni fallor, conſiſtit in hoc, quòd in *principio privilegij* conceſſio loquitur de advenis iam habitantibus Vrbem, & ab ipſo Rege acceptis in cives eiuſdem; in *dict.* §. *ſi vero*, de his qui animo contrahendi domicilium ad Vrbem erant properaturi; & cum iſti adhuc frui non poterant immunitate incolis indulta, nam adhuc cives non erant, vt facilior videretur aditus properantibus, vel properaturis, declaravit providè Dominus Rex ſapientiſſimus ſuam liberalitatem, vt non ſolum comprehenderentur obtinentes civilitatem, ſed etiam properantes animo obtinendi eam, quoad bona ſecum aſportata, de quibus ſolvere hæc iura non tenerentur.

Quintò expendebatur *for.* 31. *eod. tit.* ibi: *E que no faça* 44
altruys coſes, ò altruys ſmerçaments ſeus per ço quens emble lo peatge. Nam poſtquam dixerat in eo *textu* quis ſit incola Vrbis, cui exemptio competit; ait, ne aliæ impenſæ fiant ab incolis, niſi ratione propriarum mercium, ne inde eripiant Principi pedaticum. Quibus verbis apertè declarat, quòd exemptio, & immunitas competit incolis in bonis proprij patrimonij, non autem in alijs.

Sextò allegabatur obſervantia ab immemoriali, quæ 45
eſt optima legum interpres, *l. ſi de interpretatione* 37. *ff. de legib.* cum *vulgat.* Dominus Leon *deciſ.* 3. *n.* 32. Seſſe *d. deciſ.* 9. *num. fin.* & habet vim privilegij, Bald. *conſil.* 75. *lib.* 2. Alciat. *conſil.* 187. Afflict. *deciſ.* 239. *n.* 6. Paris de Put. *de reintegr. feud. cap. an inter, n.* 12. Decius *conſ.* 496. *n.* 5. Corn. *conſ.* 24. *lib.* 4. *n.* 20. Cravet. *conſ.* 111. *n.* 25. Farin. *deciſ.* 11. *tom.* 1. *part.* 2. *n.* 2. & *ſeqq.* pluribus relatis Caſtillo *de Tertijs, lib.* 7. *c.* 3. *n.* 7. cum alijs adductis *c.* 4. §. 4. *n.* 36. quam immemorialem probaſſe aſſerebat Syndicus plurium teſtium depoſitionibus.

Septimò, quia ſic deciſum reperiebatur ſententia pu- 46
blicata per Antonium Angles Not. *die* 8. *Martij ann.* 1568. qua fuit deciſum in ſacro ſupremo Aragonum Concilio, Petrum Balleſta Gallum non teneri ad præſtationem iuris Almoxarifatici virtute *privilegiorum vicinitatis*, quæ obtinuit in civitate Oriolæ, vbi nupſit, & per longum tempus moram contraxit. Neque hoc revocatum cenſeri per aliam Regiam ſententiam eiuſdem Supremi Concilij *diei* 5. *Septembris* 1586. pro Regij fiſci patrimonij Procuratore, contra Guillermum Luti; nam non erat Gallus, ſed Orientalis plagæ, apud

nos *Levantiſch*, oriundus ab inſula Corcicæ, ſicque exceptus ab immunitate, vt tradit Ocaña *in tract. iur. Almoxarifatici*, *fol.62. §. En lo qual proces*, ob quod nullatenus ad rem erat.

47 Octavò, proponebatur ſententia lata per Excellentiſſimum Dominum Marchionem de Povar, huius Regni Proregem, *die 23. Octobris* 1626. iuncto Regio reſcripto *die 5.* eorundem, quibus declaratum fuit non procedere ſequeſtrum factum in bonis Gallorum civilitatem obtinentium, vt patet ex dicta ſententia, ibi: *Han, y deven gozar como vezinos de la preſente Ciudad, y vaſallos de ſu Mageſtad, de todas, las franquezas.* Et in epiſtola, ibi: *Que el dicho embargo no ſe ha de entender con las haziendas de Franceſes que eſtan avezindados, y caſados con mugeres naturales deſtos Reynos, con aſiſtencia de ſus caſas, y familias, diez años antes que ſe hizieſſe la repreſalia.*

48 Nonò, nam quæcunque reſcripta Principum contra hanc immunitatem civium Valentinorum obtenta, aut expedita, nullius roboris exiſtunt, *for. 2. cum pluribus ſeqq. ſi contra ius aliq. impetr.* cum enim immunitas pertineat ad quoſcunque Cives Vrbis virtute *fororum*, &
49 *privilegiorum*, qui tranſierunt in contractum, vt dixi; inde eſt, quòd obſervari debent, ſignanter, quia ſunt leges iuratæ, nam Princeps non dicitur ſolutus legibus, quas iuravit; Cuiac. *in l. ex hoc iure 5. col. 5. lit. D. de iuſt. & iur.* Souſa *in allegat. oppid. de Mula, dub. 1. fund. 6.* Petra *d. ſect. 3. n. 99.* Salas *diſp. 15. ſect. 2. n. 25. verſ. Sed ad hoc*, Doctor Ioſephus Aznar *in allegat. pro Syndico Vrbis, edita anno* 1637 & don Franciſcus de los Herreros *in allegat. edita eodem anno pro Ludovico Prats.*

50 Sed in contrarium erat veritas ſequentibus fundamentis. Primò dicebatur *foros*, & *privilegia* concedentia immunitatem civibus Valentinis, non loqui de bonis, ſeu mercibus advenæ abſolutè, ſed limitativè ad res quas duxerint cum ad contrahendam civilitatem properant, vt patet ex *dict. privil. 7. verſ. Si verò extraneus*, ibi: *Et cum venerint, Valentiæ cauſa habitandi, de aliquibus rebus ſuis, quas tunc duxerint, non donent pedaticum ſive lezdam, nec aliquid de prædictis. For. 2. de leuda*, ibi: *De les*
51 *coſes que portaran a lurs obs.* Cum enim expreſſum reperiatur id, de quo ſolvere non debent, nempe *de rebus ſuis, quas tunc duxerint*, benè ſequitur de omnibus alijs ſolvere teneri: nam exceptio firmat regulam in contrarium, vt dixi cum Barboſ. *axioma. 85. n. 4.*

52 Secundò expendebatur pro Fiſco, *for. 31. eod. tit.* cuius verba ſic ſe habent: *Aquell es dit vehi de la Ciutat, qui jurarà ſtatge, ò habitacio de la Ciutat aquí, ó haura ſa muller, ó tindra aqui ſon major cap, ê que no ſens peatge en altre loch, en la noſtra juridiccio, ê que no faça altruys coſes, ò altruys ſmerçaments ſeus: per ço quens emble lo peatge, ols altres drets noſtres.* Quò loci poſtquam Legiſlator noſter dixit, illum civem noſtræ Vrbis eſſe qui iuraverit habitationem in ea, aut habuerit vxorem, aut præcipuum domicilium, ſubiungit, *ê que no ſens peatge en altre loch en la noſtra iuridiccio*, id eſt, *& qui non ſine pedatico in alio loco in noſtra iuriſdictione.* quæ oratio imperfecta eſt defectu verbi, quod ſupplendum eſt ex antecedentibus, vel ſubſequentibus proximioribus. Proximum verbum antecedens eſt *tindrà, habuerit*, ſubſequens verò *faça, faciat.* Sitque ſenſus, *qui non habuerit, aut faciat ſine pedatico in alio loco. Sine* eſt dictiò quæ importat negationem, privationem, & excluſionem, Barb. *d. 371. n. 1.* ob quod eſt idem, ac ſi diceret, *qui non faciat pedaticum in alio loco*, ſed vitiata eſt litera huius *textus* in editione nova, nam in antiqua eſt *for. 21. hoc tit.* & habet, *ê que noſcus peatge en altre loch*, id eſt, *& quod non excuſetur à pedatico in alio loco*, quod eſt idem, ſed clariùs: vnde apparet, quòd ad hoc vt civis verè, & propriè dicatur, & fruatur immunitate (nã ex contextu *fororum* ad hoc civilitas definitur) debet iurare habitationem, vel habere vxorem in Vrbe cum domicilio præcipuo, non obtinere immunitatem pedatici in alio loco iuriſdictionis Domini Regis, vltra quas qualitates additur, *ê que no faça altruys coſes, ò altruys ſmerçaments ſeus: per ço quens emble lo peatge, ols altres drets noſtres*, id eſt, *ne aliquid faciat, aut alia mercimonia propria, ex quibus eripiat nobis pedaticum, & alia iura.* Ergo ex proprijs mercimonijs pedaticum debetur, aliàs non prohiberetur, ne ea civis faciat, quibus pedaticum eripitur. Sicque ipſe Legiſlator clariſſimè declarat, quòd mercimonia propria civis adventitij non eximuntur à præſtatione iurium horum. Nec novum eſt, ſimili modo locutionis forum conditum eſſe; nam pleraque iura ſub figuris Rhetoricis, & Poëticis concepta reperiuntur, de quibus Ioan. Bellon. *in libel. de figur. iur. per tot.* alijs relatis don Franciſc. Amaya *lib. 2. obſervat. c. 3.* Præpoſ. Morlà *in allegat. 2. pro Syndico general. cum Syndico Fratrum Minor. n. 15. & ſeqq.*

Tertiò, nam vrbs Valentina, & cæteræ vniverſitates 53
Regni, quibus datum fuit ius concedendi civilitatem, & conficiendi inſtrumenta exemptionis, vulgò *Franquees*, nullatenus poſſunt concedere immunitatem horum iurium quæ Regi debentur, quia ſolum pendet à Regia auctoritate; nam ad Regem ſpectant ipſa iura: Roland. *conſ. 79. n. 17. lib. 3.* Thuſcus *concluſ. 276. n. 29. lit. C. tom. 1.* Maſtril. *de Magiſtrat. lib. 3. c. 10. n. 127.* Ant. Matthæus 54
d. lib. 2. c. 7. num. 45. & ſeqq. ſed ad eas tantum pertinet ius admittendi in civem, hunc, vel illum: & licet conſequenter in aliquibus obtineant iſti aliquam immunitatem, intelligendum eſt de iuribus paſcendi, aquandi, & cæteris ſuperius dictis, ita vt idem eis tribuatur, quod de iure communi pertinet ad vniuerſitates: *l. 1. §. 1.* vbi Bart. *nu. 16. ff. ad municip. & de incol. l. cives*, & *ibi* Lucas de Penna *C. de incol. lib. 10.* Alexand. *conſ. 157. n. 13. vol. 2. & conſ. 148. n. 7. vol. 6.* Thuſcus *concl. 277. n. 1. lit. C.* Afflictis *deciſ. 384. nu. 4.* & *ibi* Cæſar Vrſil. *in fin.* Proſper Caravit. *ſuper rit. mag. Cur. Neapol. rit. 301. n. 19.* Macerat. *var. reſol. lib. 2. reſol. 42. n. 1.* March. Ant. Thomat. *deciſ. 7. nu. 4.* 55
& cùm *fori*, & *privilegia Regni* conformes ſint iuri, ab eo debent interpretari, Bellug. *in ſpecul. rub. 38. num. 2. verſ. Sed videtur obſtare.* Dominus Leon *deciſ. 1. num. 36. & deciſ. 91. num. 10.* dixi, pluribus relatis, *cap. 1. §. 2. n. 14. & ſeqq.* Vnde quamvis iuxta foros poſſint admittere in cives, quoad hunc effectum non poſſunt quos Princeps prohibuerit.

Quartò, nam iuxta *textum*, Iuſtitia, & Iurati poſſunt 56
denegare civilitatem his, quibus ex iuſta cauſa ſibi videbitur deneganda, vt dixi *ſupr. num. 12.* ergo à fortiori Princeps poterit civilitatis adquiſitionem prohibere, cum iuriſdictio reſpectu huius rei Iuſtitiæ, & Iuratis 57
conceſſa, ſicut & in cæteris, non pertineat ad eos iure dominij, ſed adminiſtrationis; nam habent exercitium illius, non ad propriam, ſed ad publicam vtilitatem. Andreas de Iſern. *in c. 1. de prob. feud. alien. per Loth.* Vinc. de Franch. *deciſ. 370. n. 4. & ſeqq.* Maſtril. *de Magiſtr. lib. 3. c. 2. n. 37. in princip.*

Quibus additur, quòd iuriſdictio conceſſa in officium 58
ſemper cenſetur conceſſa cumulativè, & nunquam privativè quoad concedentem, vt probabo *infr. cap. 6. §. 1. in prin.* atque adeò Princeps, in quo amplior reſidet, & à quo tanquam à fonte procedit, idem poteſt, ac Magiſtratus, ſive Officiales, quibus conceſſa reperitur, *c. non datum, §. nos igitur, de præb. in 6.* Bartol. *in l. 1. ff. de off. Præf. Verb.* Doctores *in l. fin. C. de iuriſdict. om. iud. & in c. per hoc, de hæreticis*, Bellug. *rub. 25. n. 7.* Fontanel. *de pact. clauſ. 4. gl. 10. p. 1. n. 158. & dec. 388. n. 14. to. 2.* latè Maſtril. *d. c. 2. n. 37. cum plur. ſeqq.* imò, vt dixi *num. 29.* Iuriſdictio Regiæ Au- 59
dientiæ non cenſetur excluſa: ergo bene ſequitur, quòd Domini Reges poſſunt iubere, ne aliqui admittantur in cives, & multò magis modum imponere in admiſſione; nam qui totum poteſt denegare, à fortiori & partem denegare poſſe certi iuris eſt; plurib. Barboſ. *in argum. loc. 114. per tot.* & ſic optimo iure poteſt præcipere, ne immunitatem adquirant cum civilitate.

Quintò, quia dato, ſed non conceſſo, quòd Iuſtitia, & 60
Iurati poſſint concedere immunitatem ab his præſtationibus directè, nihilominus Princeps poteſt prohibere admiſſionem extraneorum; nam in iuriſdictionalibus ſemper cenſetur reſervata auctoritas Superioris, vt poſſit eam limitare, vel corrigere, tam ſi concedat iuriſdictionem per modum privilegij, quam per modum 61
contractus:

contractus : Bald. *in l. qui se patris, num.34. C.vnde liberi* : latè Bellug. *rub.26. §. Princeps autem, num.4. vers. Bene est tamen verum. & rub.22.§.Et quia.num.31.*Afflict. *in constit.ea quæ ad decus, num.5.* Salon. de Paz *consil. 21.* Bos. *de regul.num.34.vers. Scias ne erres,* Aretinus *in cap. novit. colum.3. de iudicijs,* Natta *consil.39. num.54.volum. 3.* Roder.Suar. *allegat.7. num.8. cum duob. seqq.* Mantic. *de coniect. lib.3.tit.1.num.32.*Dominus Casanate *consil.43. à num.43.*Mastril.*de Magistratib.lib.1. cap.27.num.11. & seqq.* atque adeo nullatenus possunt obstare fori, quantumvis sint leges pactionatæ, & habentes vim contra-
62 ctus, ne Princeps possit iubere,vt extraneis excludantur à civilitate : maximè extante publica vtilitate, quæ versatur in exactione horum iurium ; nam vt dixit Imperator Iustinian. *in Novell. const.149. cap.2. Impossibile est, vt sacris tributis non illatis alioqui Respublica conservetur.* Tacit.*lib.13. Annal. Dissolutionem Imperij docendo, si fructus, quibus Respublica sustinetur, diminuantur.* Probant latè Ioan. Kochier. *polit. afor. lib.2. cap.10.*Petr.Gregor. Tolos. *de Repub.lib.3. cap.3.*Navar. *in cap.fraternitas,12. q.2. num.46. & seqq.* Pet. Barbos. *in l. competit 6. C. de præscrip. trigint.vel quadrag. annor.* Ponte *de potest.Proreg. tit.2. §.2.* Peregr. *de iur. fisc. lib.1.tit.1.num.22.* Cancer.
63 *var. lib.3. cap.13. num.317.* Cum hæc vectigalia imposita sint pro securitate portuum, & stratarum publicarum, & virtute eorum non solum teneatur Princeps ad eorum custodiam, sed curare de securitate : Doctores *in l. munerum, §. Irenarchæ, ff. de muner.l. Divus Adrianus, ff. de cust. reor.*Franc.Marcus *decis.893.par.2.*Decius *consil.534.n.9.*Tepat.*tit.de vectigal.c.16. vers.Ille qui recepit, fol.mihi 735.*Tuscus *verb.Pedagium,conclus.203.n.8.*

64 Sextò, quia prohibere quòd exteri non admittantur in cives, nullatenus obstat *foris* Regni ; nam abdicatio huius prohibitionis à Principe supremo, tenderet in perniciem status, ac tranquillitatis publicæ:Aristotel. *lib.5.politicor.c.5.& lib.7.c.6.l.mercatores,C.de comm.mercat.*A ponte *de potest.Proreg.tit.2.§.2.n.3.& seqq.& tit.10. sect.de exter.habit.inter.*Franc.Marcus *decis.356.*Mastril.
65 *d.lib.3.c.4.n.135.*Ioan.Baptist. del Thoro *in comp. decis. tom.1. verb.Rixosus.* Ob quod non venit in concessione generali similis facultas, quamvis concepta sit verbis amplissimis,& vberrimis, quia est ex Regalijs supremo Principi reservatis : Doctores *in c.quod translationem, de off.delegat. & in cap.fin.de offic.Vicar.*Bartol.*in l. 1. C. de excus.muner.lib.10.*Bald.*in l.2.colum. penult. C. de pedan. Iudic.*Peregrin.*de iur.fisc.lib.1.c.14.n.3. & seqq.* Cancer.
66 *d.lib.3.c.3.n.316.* Mastril.*de Magist.lib.1.c.14.n.3.& seq.* ac per consequens,vt interdicta sit Principi, necesse est, vt expressis verbis sibi ipsi adimatur cum consensu populi,vt bene probat Horat. Montanus *de Regal. in prælud.q.4. per tot.* quod neque in foris, aut privilegijs reperitur,neque aliquid ex quo in proximum, vel remotum consequens inferri valeat.

67 Septimò,quia à Regno capto Domini Reges consueverunt, tam per viam pragmaticarum sanctionum,quàm privatis,aut publicis rescriptis reprimere excessus in similibus ; vt patet inter alia, ex *sanctione* Domini Regis Ioannis II. *dat.18.Iulij.1472.* quæ est in *leudario.fol.50. pag.2.* qua plura sancita reperiuntur circa exactionem horum iurium in vicinorum præiudicio. Ex *provisione,* sive *decreto* Domini Regis Ferdinandi Catholici *diei 12.*
68 *Maij* 1480.quæ est in *leudar.fol.95.*qua cavetur,vt Itali, quamvis obtineant civilitatem,solvant hæc iura.Ex alio *decreto* eiusdem Regis *diei 16.Aprilis* 1490. quo ex deliberatione Regij Consilij supremi declaratum fuit, *sanctionem* Domini Regis Ioannis non esse contra foros, &
69 privilegia Regni ; est in *leudar.fol.105. pag.2.*Ex *privil. 37.Domini Reg.Petr.II.* quo cavetur,quòd Clericis coniugatis nullatenus concedantur instrumenta civilitatis,
70 & concessa eis non prosint. Ex *rescripto* eiusdem Regis Catholici Ferdinandi,*dat.Barchin.die 19.Iulij* 1493.quo expressè disponitur,quòd exteri qui non sunt subditi dicti Domini Regis, etiamsi obtinuerint civilitatem, sol-
71 vant hæc iura.Ex *rescripto* Domini Regis Philippi II. *diei 23.Septembris* 1561. quo iubet ne concedantur civilitates, nisi cum clausula, *salvis iuribus Regijs* ; & quòd 72
concessa,vel concedenda aliter, intelligantur, & interpretentur,sine præiudicio illorum.In quo *rescripto* Princeps asserit,quòd dum hoc Regnum gubernabat serenissima Infans Portugalliæ, immunitatem habere conatus fuit alienigena quidam, nomine *Lucas Sanremò*, & sua celsitudo revocavit concessionem civilitatis, iubendo ne similes concederentur ; quæ omnia ferè observantia actuali comprobata reperiuntur. Et cum observantia sit optima legum interpres, vt dixi *n.45.*in dubio sequenda venit hæc sententia,quam amplexatus fuit Senatus Nea- 73
polit. in terminis fortioribus,nempe Baronis, qui Civis primus Baroniæ appellatur,Rovit. *ad prag.12. de Baron.* Capiblan.*de Baron.prag.12.num.9.* Thoro *in comp. decis. tom.3.verb.Baro vti primus civis,*quam decisionem *de Thoro* nota,quia multa tradit ad rem.Sicque decisum fuit in hac sacra Regia Audientia,sententia publicata per Vincentium de Albisu R. M. Scrib. *die 5. Septembris* 1586. contra Guillemum Luti,& ad favorem Regij patrimonij Procuratoris, & postea sic declaratum in Curia Baiuliæ 74
generalis,*die.9.Iulij* 1635. Et quamvis Syndicus Vrbis, & Galli provocarunt,nondum decisa appellationis causa est,cuius Assessor assumptus erat Dominus Avunculus Don Petrus Sanz,ad quam causam plura ex his mirificè deduxit Magnificus dominus Michael Hieronymus Sanz,tunc Regij Fisci Advocatus,postea verò nostri criminalis Senatus Auditor literatissimus,poësis celebritatè notus,fœliciori fato dignus.Et Regia sententia superius memorata rei iudicatæ vim habet;nam sententia in causa immunitatis iurium in vnum lata omnibus eiusdem speciei præiudicat:Guid Pap.*decis.549.*& ibi Addit. 75
*iunct.decis.279.*Cancer.*d.lib.3.c.17.n.190.*Dominus Leon *decis.78.n.4.* cui resolutioni non obstat textus *in l. 1. C. res inter alios acta;*nam actiones in factum, quæ compe- 76
tunt loco interdictorum,pro iuribus publicis,populares dicuntur,*l.1.§.hoc interdictum,ff.ne quid in loc. publ.* & in actionibus popularibus deficit regula *dict. l. 1.* sicut in alijs casibus tradit Guid.Pap.*d.decis.549.n.3.*videndus ad 77
rem Paul.Castr.*in l.Papinianus,§.vlt.ff.de inof.test.*Cancer. cum ab eo adductis *var.lib.2.c.16.n.20.& 48.cum seqq.*

Neque obstant in contrarium adducta pro Syndico 78
Vrbis,& exteris.Non enim primum;nam *privil.7.§.si verò,Domini R.Iacob.I.*non loquitur de cive Valentiæ, sed de extraneo properante, vt Civis fiat,cui conceditur exemptio rerum ad proprios vsus asportatarum secum: ex quibus non infertur, quòd postea etiamsi Civis fiat, exemptione fruatur in mercimonijs,sive mercatura.Neque in *vers.Si lezdam;*nam argumentum à contrario sensu non valet,vbi contrarium expressè dispositum reperitur,vt docet Barbos.*d.loco 27.n.5.*& noster casus expressè decisus reperitur,vt ex dictis patet.

Ad secundum,& tertium respondetur, quod *fori* alle- 79
gati *ibi* explicantur per *for.31.eod.tit.*à nobis perpensum *supr.n.52.*atque adeo non ad mercimonia, sive mercaturam,sed ad proprios vsus,sicuti etiam exprimitur in *for. 2.eod.*à nobis deductum,*n.51.*

Ad quartum responderi potest.Primò,quod licet vici- 80
ni Valentiæ, quibus concessum fuit *dict.privil.7.& for. 1. de leuda*, essent omnes adventitij, nemóque originarius ; tamen *alienigena,* interpretari multipliciter potest. Primò, vt intelligatur omnis, qui non est ex ciuitate, quomodo originarius ex ipso Regno inter exteros annumeratur *in for.41.in fin.de Cur. & Bainl.* Secundò, omnis qui non est de Regno, de quibus in *for. 16. de leuda.* Tertio, qui quamvis non sint de Regno sunt ex subditis Domini Regis Aragonum concedentis, ex quibus Civitatem,& Regnum, vt plurimum implevit post vindicationem è manibus Agarenorum, vt tradit Pater Mariana *dict. lib.12. cap. 19. in fin.* ibi : *Episcopus datus* 81
novæ Vrbis indigenis,magna ex parte Catalaunis,ac ferme ex Gerunda, Tarracone,Dertusa. Quartò, omnes alij qui non erant subditi ipsius:hi enim excluſi sunt à concessione, cæteri verò inclusi,vt cavetur in rescripto Regis Catholici diei 29.Iulij,de quo *n.69.*ibi:*Los estrangers, è no subdits nostres.*

82 Secundò reſponderi poteſt, quòd quamvis æqualiter intelligenda ſit conceſſio privilegij, & fororum, quoad omnes alienigenas, & exteros; tamen cives Valentiæ re bene inſpecta non obtinebant exemptionem horum iurium in rebus ad mercaturam comparatis, ſed ad proprios vſus tantum, vt probatur ex *dict.for.cap.3.hoc tit.* ibi: *E ab la major, ê gran part de lurs bens mobles que no ſien mercaderies.* For.2. *de leuda*, ibi: *que portaran â lurs obs.* Idem *in for.1.& 31. eod. in dict. privil.7.Reg. Iacob.I.* ibi: *De quibuſcumque dare teneantur, aut debeant.* Privil. 141. *Domini Reg. Iacob.II.* ibi: *Solvant pro dictis merci-*
83 *bus, ſive mercaturis lezdam.* Ex quibus adhuc quoad cives originis praxi receptum erat, vt inſtrumenta civilitatis non expenderentur, quin Regij patrimonij Advocati ſubſcriptio adeſſet, qui clauſulam limitativam apponebat his verbis, *valeat quoad vſus proprios.* Quod immutatum fuit in Curia *anni* 1645.

84 Tertiò reſpondetur, ex dictis ſuperiùs *num. 85. cum ſeqq.* Dominus Rex poteſt denegare civilitatem omnibus illis, quibus denegandam eſſe iudicabit, & ſic cum denegata reperiatur per ſanctiones, decreta, & reſcripta, de quibus *ſupr. num.67.& cum ſequentibus*, bene ſequitur quòd frui non poſſint ea immunitate quæ ſequitur civilitatem.

Ad quintum dicendum eſt, verum ſenſum *for. 31. de leuda*, ibi deductum, traditum fuiſſe à nobis *n.52.* qui quidem eſt genuinus, licet faciliter non percipiatur propter obſcuritatem ſermonis veteris, quo ſcriptum reperitur.

85 Ad ſextum dicendum eſt, quòd propter adducta ſuperiùs *num.72.* reſultat, quòd non verſamur in caſu immemorialis poſſeſſionis; & quod amplius eſt, ipſius Vrbis Syndicus (tanquam vnus ex Curialibus) faſſus fuit contrariam obſervantiam in Curia generali anni 1626. *in cap.31.gravam.fol.7. pag.2.* ibi: *Y en raho de aquella hanfet, y fan pagar los drets de peatge, y leuda als Italians.* Ita pariter in Curia *anni* 1645. dum ſupplicabatur, vt clauſula apponi ſolita per Regij patrimonij Advocatum tol-
86 leretur. Quæ narrativæ cum proponantur in Curia per Syndicos, & Brachia, continent confeſſionem ipſius Vrbis, ex qua reſultat obſervantia in eam, & pro Fiſco. Cui additur, quòd conſtabat de ſolutione Gallorum per relationem Præpoſiti horum iurium, apud nos appellati *Credencier*, & quamvis non conſtitiſſet, non ſufficiebat negativa ad obſervantiam pro eis probandam, ſed probari debebat, quod cum fuiſſent petita à Gallis, ipſos exemptionem conſequutos, vel aliàs actus poſiti-
87 vos non ſolvendi, ſciente Domino Rege, & eius Magiſtratibus præcipuis, interueniſſe: vt probant Mantica *de tacit.& ambig.convent.lib.5.tit.13.n.42.* Gratian. *diſcept. for.c.559.n.40.cum ſeqq.* Azeved. *in l.1.tit.18.lib.9. n.164.* Tuſcus *in verb. Conſuetudo, concl.798.n.1.& 6.* nam conſuetudo negativa non probatur, quin conſtet de petitione, & non ſolutione; Tuſcus *vbi proxim.n.8.& verb. Præſcriptio, concl.536. n.2. & 4.* Azeved. *ibid. n.16.* verſ. *Aunque digan que nunca la pagaron*, Coſta *deciſ.* 408. Cancer. *variar.lib.2.c.2.n.98.* Gratian. *diſcept.c.740.n.23.* Amat. *deciſ.120.n.3.*

88 Ad ſeptimum reſpondetur, quòd ſententia, de qua *ibi*, tantum declarat Petrum Balleſta gaudere immunitatibus Civibus Orcelis conceſſis, & non teneri ad præſtationem iuris *almoxarifatici.* Et præterquam, quod non loquitur de noſtris iuribus, intelligendum eſt loqui de rebus proprij vſus, non de mercimonijs, neque mercatura, vt percipitur ex eadem ſententia, in qua nec verbum de mercatura, aut mercibus. Nec ad rem pertinet, quòd ſententia noſtræ deciſionis lata fuiſſet contra Orientalem; nam à foro non ſunt excluſi ſpecialiter, ſicque æqualis quoad eos, & Gallos eſt diſpoſitio: excluduntur enim per ſpeciale reſcriptum, vt patet ex loco *de Ocaña* ibi allegato: atque adeo excluſio iſtorum retorquetur in Gallos; nam cùm pari ratione comprehenſi ſint in *foruali diſpoſitione*, excluſio Orientalium recepta, & obſervata inconcuſsè probat poteſtatem Principis, & excludit aſſertam obſervantiam, & poſſeſſionem ex adverſo deductam.

Ad octavum dicendum eſt, illud ſpecialiter diſpoſi- 89
tum fuiſſe in repreſalijs ex reſcripto Principis *diei 5. Octobris*; de cuius poteſtate nemo ambigit: & cùm extante eius voluntate in reſcripto declarata, de viribus reſcripti ambigendum non eſſet, ſi ſimilis declaratio voluntatis, quoad iura prædicta extaret, nullúſque dubitationi locus ſupereſſet.

Ad nonum dicendum eſt, ex ſupradictis ſatis conſta- 90
re, reſcripta Principis, de quibus in noſtra ſententia, non ſolùm non eſſe impetrata, aut emanata contra diſpoſitiones *forales*, verum etiam cum eis conformari. Quibus firma ac indubitata manet concluſio, quod per conceſſionem civilitatis non concedebatur immunitas iurium prædictorum: & quamquam per *forum* anni 1645. id immutatum ſit; ex dictis reſultat vera, & genuina doctrina in conceſſione civilitatis. Omnia hinc inde deducta, diligentia qua potui, collegi, vt facilius percipiatur Iuratorum, quoad hæc, poteſtas & iuriſdictio.

§. IV.

An iuriſdictio Iuratorum ſe extendat ad cognitionem querelarum, apud nos dictarum, clams, è tales? *& de iuriſdictione Subiuſtitiæ dicti de Trecents ſous, ad for. 5. hoc titulo.*

TEXTVS.

CAROLVS IMPERATOR REX
Hiſpaniæ anno 1542. Montiſoni.

ITem Senyor per fur del Rey en Iaume Primer, rubrica de les paſtures, è del vedat, lo capitol quart es diſpoſt, é ordenat, que ningu no tinga, ni puixa tenir cabanya de beſtiar de ovelles, ne vaques, ne de altres beſties dins la orta, ò alqueries de la orta de la ciutat de Valencia, per lo molt dany que dits beſtiars farien ſi dins aquella entraren: è com los Iuſticies de Trecents ſous, olvidantſe del jurament que han preſtat, contravenint al dit fur, han donat, è donen algunes licencies, é permeten entrar en la dita orta de la dita Ciutat algunes cabanyes de ovelles, ê cabres, en gran dany dels habitadors, è hereters de dita Ciutat; Per ço ſuplica lo Braç Real a voſtra Mageſtat ſia merce de aquella provehir, è manar ab acte de la preſent Cort, que lo dit fur ſia inviolablement obſervat. Et que lo Iuſticia de Trecents ſous que huy es, è per temps ſerà, no puga donar licentia à ninguna perſona, pera que puixa poſſar dins la orta de la dita Ciutat algunes ovelles, ò cabres, ne altres beſtiars. *Plau à ſa Mageſtat que ſia ſervat lo fur levats tots abuſos, è que de aci avant no ſien donades per los Iuſticies de Trecents ſous dites licencies contra diſpoſicio de dit fur.*

SVMMARIA.

1 *Paſcere gregem in* horta *Vrbis, prohibetur per forum, & num.5.*
2 *Iuſtitia tercentorum ſolidorum, ſive Subiuſtitia, iudex ordinarius eſt.*
3 *Subiuſtitia cognoſcit de querelis damni dati per paſtores, & alios.*
4 *Pœna harum querelarum continentur intra limites poteſtatis Subiuſtitiæ.*
6 *Subiuſtitia non poteſt concedere licentiam, aut facultatem paſcendi in horta.*
7 *Facti ſpecies in praxi ſuſcitata anno* 1648.
8 *Iurati, ſunt iudices cauſarum* ademprivorum.
9 *Statuta Vrbis plurima ſunt diſponentia de his querelis.*
10 *Iurati cognoſcere conſueverunt de querelis ratione paſcuorum.*
11 *Iuriſdictio paſcuorum eſt eius, intra cuius terminos ſunt paſcua.*
12 *Iuriſdictio* adempriuorum *non abſolutè pertinet ad Iuratos.*
13 *Querela ratione damni dati cum grege, vel armento, cognoſcitur per Ordinarios.*

14 *Iurati*

14 *Iurati non possunt adiri ratione causarum spectantium ad Subiustitiam.*
15 *Statutum primo loco allegatum per Iuratos supponit iurisdictionem ordinariam in Subiustitia.*
16 *Explicatu dictum statutum.*
17 *Statutum derogatum est per forum.*
18 *Iurati non possunt habere iurisdictionem in aliquo à Concilio.*
19 *Iurati non possunt statuere in rebus ad pascua spectantibus.*
20 *Nemo in alium plus iuris transfert, quàm ipse habet.*
21 *Statuta condere in Concilio Vrbis, administrationis est, non iurisdictionis.*
22 *Alteri per alterum conditio deterior non fit.*
23 *Ex iuramento Subiustitiæ non potest queri iurisdictio Ciuitati.*
24 *Concilium non habet iurisdictionem mandatam, sed administrationem.*
25 *Iurisdictionem quæritur per vnum vel alterum actum iudicandi.*
26 *Actus habentes verba prolata in genere, interpretari debent in his quæ cadunt sub potestate agentis.*
27 *Subiustitiæ iurisdictio an sit prorogabilis.*
28 *Subiustitia, ratione clausulæ renuntiationis proprij fori, potest cognoscere de maiori summa.*
29 *Et per viam reconuentionis.*

1 CVm prohibitio pascendi in ea termini Vrbis parte, quam *hortam* vocamus ex *for.* 4. *hoc tit.* sub potestate Subiustitiæ, sive vt vulgò dicitur, *Iustitia de Trecents sous*, constituta sit, vt in textu clarè percipitur; supponendum est, vltra tradita *in cap.* 4. §. 2. *num.* 6.
2 quòd cum Subiustitiæ iurisdicto sit tanquam membrum iurisdictionis ordinariæ, quæ à principio residebat in vnico vicino, *for.* 18. *de Cur. & Baiul.* & ipsa ordinaria est, & pertinet ad eum, cum omnibus suis qualitatibus, & prærogativis, in causis illis minimis, conservando naturam Regiæ iurisdictionis; nam à Domino Rege derivatur, & ab eo tanquam à fonte procedit.
3 Ob quod ad Subiustitiam pertinet cognitio querelarum damni à pecudibus, seu armentis illati in agris fructiferis, tam ratione pascuorum, quàm alia de causa; quæ querelæ, sive depopulationes agrorum nostro idiomate nuncupantur, *clams de tales*; sic expressè cavetur *in for.* 3. *in extravag. que los moneders, fol.* 16. ibi: *E en los clams de tales que pertanyen al Iusticia de Trecents sous.* For. 37. *Curiar. anni* 1547. ibi: *E per lo semblant los clams, é tales ques fan en les hortes de la Ciutat de Valencia, é en les hortes de les altres Ciutats, é Viles Reals, sien peculiars*
4 *del Tribunal del Iusticia de Trecents sous.* Et ratio est; nam cùm pœnæ istæ secundùm praxim nostram exigantur civiliter, & secundùm foros, non excedant summam cognitionis ad eundem Subiustitiam spectantem; nam pœna tantum est, soluendi sexaginta solidos vltra damnum, *for.* 29. & 30. *de malefactor.* inde est, quòd ad eum pertineat cognitio harum querelarum.
5 Quibus vt certis prælibatis, & deveniendo ad textus explicationem, cum *in for.* 4. *hoc titul.* cautum sit ne quis audeat pascere gregem intra fines *hortæ* civitatis Valentiæ, aut prædiorum rusticorum eiusdem (præter bestias necessarias ad culturam vniuscuiusque prædij, quas in eo pascere tenetur) ne amœnitati, & vbertati damnum inferatur, & Subiustitia, cui competit ius dicere in his, consueseeret concedere facultatem immittendi greges ad pascua: ne agricolis damnum aliquod inferatur;
6 Brachium Regale supplicavit Domino Imperatori Carolo invicto, quòd observantiam prædicti fori inviolabiliter commendaret, & iuberet ne Subiustitia permitteret pascua in ea Vrbis termini parte: quod vtique iussit. Ex quo clarè sequitur, & Brachium agnovisse ad
8 Subiustitiam cognitionem harum rerum pertinuisse independenter ab Vrbe, & Regem Dominum id ipsum comprobasse.
7 Ex quibus infertur, quòd coram Iuratis nemo potest gravamen proponere ratione cognitionis ipsius Subiustitiæ, sive mandatorum eiusdem; nam licèt Iurati contendant se esse iudices causarum pascuorum, & *ademprivorum*, iuxta *foros*, & privilegia allegatos *hoc cap.* §. 3. *num.* 23. *cum seqq.* quod comprobare conantur 8
ex multis, signanter ex statuto confecto per Concilium generale Vrbis *die* 13. *Augusti* 1372. quo videtur commissa hæc iurisdictio Subiustitiæ ab ipso Concilio generali, & sic quodcunque exercitium iurisdictionis Subiustitiæ in his causis nomine Civitatis videri tributum, & ex statutis factis per Iuratos, & alios probos homines adiunctos *die* 6. *Nouembris* 1560. quibus aliqua caventur circa hæc pascua, virtute potestatis eis attributa per dictum Concilium; quæ statuta tenetur iurare ipse 9
Subiustitia, sicque resultat ipsos ordinasse circa hæc pascua tanquam de re sibi subiecta. Et ex duabus provisionibus, prima *diei* 13. *Augusti* 1632. secunda verò *diei*
9. *Decembris* 1634. in causis pascuorum similium ab ip- 10
sis Iuratis factis, deprehendebatur vsus ipsius iurisdictionis, sicque ad eos, & non ad Subiustitiam pertinuisse, & per consequens Iuratos cognitionem habere gravaminum factorum per Subiustitiam.

Sed tamen verius est, ad Subiustitiam spectare co- 11
gnitionem depopulationis agrorum, ac cæterarum querelarum comprehensarum sub nomine *clams de tales*, independenter ab Vrbe, vel Iuratis. Quòd comprobatur ex eo, quòd de iure, iurisdictio pascuorum censetur esse illius, intra cuius terminum sunt nemora, & pascua; Castr. *in l.* 1. *ff. de adquir. possess.* Iason *in l. rem quæ nobis, num.* 31 *ff. eodem.* Antonius Gomez *in l.* 45. *Tauri, num.* 22. Avendaño *de exequendis mandatis, lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. & 39. Chassaneus *in consuet. Burg. rub.* 9. §. 4. *num.* 4. Don Ioannes Baptista Larrea *allegat. fiscal.* 2. *part. allegat.* 69. *n.* 2. Quibus consonant *fori* huius Regni, per quos idem sancitum est, *for.* 3. *in extravag.* quels moneders, *fol.* 16. *for.* 37. *Cur. ann.* 1547. *c.* 7. *actor. Cur. Bracb. Eccles. & Reg. eiusd. ann.* & sic definitum per Senatum, sententia Regia publicata per Anton. Ludovic. Cases R. M. Scribam *die* 12. *Septembris* 1622. inter Syndicum Collegij Monetariorum, & Petrum Ioannem Soler ex vna, & Iustitiam Tercentorum solidorum ex alia. Cum autem hîc disceptetur de iurisdictione pascuorum intra fines Vrbis, inde est, quòd pertineat ad Principem, & in eius locum ad Ordinarium eiusdem, per ipsum constitutum, & creatum; non autem ad Iuratos, quibus tantum concessa est iurisdictio *ademprivorum*, modo explicato §. *præcedenti*, *num.* 25. & *seqq.* Neque ex natura officij ad ipsos spectat, nam ab eo iurisdictionem non habent, vt dixi *c.* 4. §. 3. *n.* 25. *ex privil.* 47. *Reg. Petr. II.*

Neque obstabit dicere, quòd iurisdictio *ademprivo-* 12
rum concessa est ipsis Iuratis, & in ea comprehendi cognitionem harum querelarum. Nam vt dixi *dict. num.* 25. & *sequent.* hoc non est intelligendum generaliter, & absolutè, sed limitativè ad casum contentum in concessione, nempe quando Cives ab aliquo perturbantur in perceptione *ademprivorum*, & aliorum iurium, sub hac dictione comprehensorum, modo, & forma præscripto *in dict. for.* 9. *cap.* 5. *hoc titulo.* Quod clarè dignoscitur ex *cap.* 9. *eiusdem fori* 9. nam in *cap.* 5. præscribitur forma qua debent Iurati procedere, casu quo privilegia Civitatis contemnantur, & cives in vsu *ademprivorum* perturbentur; & in *cap.* 9. quo de depopulatione agro- 13
rum specialiter agitur, & de damno illato per pecora, vel armenta in agris fructiferis, expressè cavetur, quòd depopulator, sive damni illator puniri debet ab Ordinario territorij, aut domino loci, intra cuius fines damnum, aut depopulatio fit, vt clarè cauetur *in dict. cap.* 9. ibi: *Que fet lo dany per lo talat, ô damnejat, al senyor, ô al ordinari del loch en terme, ô territori, del qual la tala ol dany ser à fet, ô feta.* Et ibi: *Lo dit senyor ordinari faça pagar la dita estima a aquell qui haura feta la dita tala.* Sicque dum non agitur de privilegio Civis, vel Ciuitatis, sed de querela damni, vel depopulationis, quamvis proveniat ex pascuis, iurisdictio pertinet ad Subiustitiam.

Quod confirmatur ex dispositione *textus*; nam in 14
eo proponitur querela versus Subiustitiam; quia tribuebat

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

tribuebat facultatem pascendi intra fines *horta* Vrbis; quæ querela proponitur per Brachium Regale, quod efformatur ex Vrbe, & cæteris vniuersitatibus Regiæ ditionis; vt dixi *cap.*3. §.1. *num.* 78. *cum seqq.* quæ exposcebant, ne amplius hanc facultatem concederet Subiustitia, quod vtique à Domino Rege obtinuit. Nunc sic: si iurisdictionem Iurati haberent in materia subiecta, eamque ab ipsis delegatam haberet Subiustitia, vt asserebatur, frustra à Principe impetrabant, quod propria iurisdictione impleri poterat: sed sic est, quod prohibitio concedendi licentiam ad pascendum in *horta* à Rege exposcebant: ergo quia per Iuratos Vrbis exposcentis succurri non poterat.

15 Et quòd iurisdictio Subiustitiæ in istis querelis non fuit, nec potuit delegari medio statuto exhibito sub litera *A*, quod fuit confectum *anno* 1372. constat primùm, nam in eo habentur hæc verba, dum loquitur de Subiustitia: *Al qual ordinariament pertany la judicatura, y conexença de dites coses.* Quo notanda sunt verba illa, *ordinariament pertany*; nam ipsi statuentes fatebantur in eodem actu, quòd iurisdictio harum rerum ordinariè, id est, in modum ordinariæ iurisdictionis spectabat ad Subiustitiam; sicque in eo statuto non agebatur de concedenda iurisdictione, nam hæc iam ad eum spectabat; sed de statuendo modo, quo, dum ipse iurisdictionem mandat, quia impeditus reperitur, vel substituit, aut delegat, substitutus, vel delegatus iudicare debet; & hoc non quoad substantiam iudicij, sed quoad accidens sportularum, sive salarij, quod clarè percipitur in
16 eodem statuto, ibi: *francament, è sens salari algu*, atque adeo ex eo ipso, quod agebatur, apparet non mandasse iurisdictionem, sed statuisse ne pro cognitione rerum ad pascua spectantium mercedem, aut salarium caperet delegatus Subiustitiæ. Et quamvis id ad Civitatem non attinebat, valde diversum est mandare iurisdictionem ab statuto de non obtinendo salario. Et quòd de hoc, & non de illo tractabatur, apparet ex verbis superius relatis, & ex fine dispositionis, qua cavetur, quòd casu quo Subiustitia delegatum constituat, de salario ordinario officij teneatur solvere mercedem delegato. Et quamquam Concilium Vrbis possit facere statuta, vt dixi *cap.*4. §.3. *num.*30. hoc est deficiente foro, non autem contra dispositiones forales, vt expressè habetur *in for.*2. *in proœm. foror.* ibi: *Quod vbi forus Valentiæ non sufficiat: ipsi quatuor Iurati possint facere novos quotos, & certa statuta: & factis, per eos possint removere inde illud, quod eis videbitur expedire: ita tamen quod semper fiat cum consilio.* Atque adeo quamvis per modum statuti aliquid circa hæc disponere possint, erit in his quæ non repuguant *foris*, vt est concessio iurisdictionis ad Ordinarium spectantis. Nec ius statuendi competit per modum iurisdictionis, sed per modum administrationis, vt dicam statim *n.*21.

17 Præterea, nam dictum statutum, est anterius *foro* 3. *in extravag. Que los moneders*: quia *statutum* fuit conditum anno 1372. *forus* autem anno 1510. sicque derogatum per *forum* statuto fuit; nam lex lata in *Curia* sine dubio derogat statuta Vrbis anteriora, quibus repugnat.

18 Amplius, nam statutum non potest tribuere iurisdictionem ad Iuratos in *ademprivis* pertinentem, quia est actus Concilij generalis, de quo *suprà*, *cap.*4. §.3. *n.*19. sicque nullatenus potest disponere in his, quæ speciali iure pertinent ad Iuratos; cum diversæ hominum conciones sint, diversam potestatem habeant, & diversimodè procedant, eo quòd nunquam Consiliarij interveniunt in his, in quibus aliqua iurisdictio mandata est Iuratis specialiter; Iurati verò quamvis interveniant, & proponant in Concilio, non tamen suffragantur, vt est notum: sed sic est, quod iurisdictio *ademprivorum* iure speciali concessa fuit Iuratis, vt dixi §. *præcedenti*, *n.*25. *& seqq.* ergo Concilium Civitatis nullatenus potuit delegare iurisdictionem *ademprivorum.*

19 Quæ omnino responderi possunt ad statutum exhibitum sub *litera B. anni* 1560. nam Iurati non tanquam Iudices *ademprivorum* statuerunt, sed nomine Concilij, vt dicitur in eodem statuto, ibi: *Per lo poder a ells atribuit, y donat per lo Magnifich Concell de la dita Ciutat*; & consequenter non vt Iurati, sed vt mandatarij Concilij generalis statuerunt, & non soli, sed alijs associantibus (ex quo apparet in hoc non ratione officij operatos fuisse) & cum Concilium non habeat iurisdictio-20 nem in pascuis; neque mandatarij illius habebunt, quia nemo in alium plus iuris transferre potest, quam ipse habet, nec dare id quo caret, *l. traditio, ff. de adquir. rer. dom. l.*2. *C. de pœn.* pluribus Barbos. *axiom.* 160. *per tot.* Nec te moveat facultas statuendi, quam habent Concilium, & Iurati: nam illud administrationis est, non iurisdictionis, Bellug. *in specul. rub.*2. *nu.* 6. Esse *de inhibitionibus, c.*29. §. *1. n.*22. *& seqq.*

Neque Subiustitia iurat observationem horum statu- 22 torum, quoad delegationem iurisdictionis, quia nullius momenti sunt quoad hæc, ex defectu potestatis statuentium, & iuramentum est accessorium principalis obligationis; vt dixi *c.*1. §.2. *n.*34. & etiamsi iuraret, vt asseritur ex instrumento exhibito sub *lit. C*, Regia iurisdictio læsa non maneret, nam alteri per alterum conditio deterior non fit; *l. non debet* 47. *ff. de reg. iur.* Barbos. *axiom.* 22. *num.*1. Neque id tribuere potest iurisdictionem non 23 habenti, neque eam supponit sine Principis concessione, à quo tanquam à fonte procedit; & cùm ad Concilium Vrbis nullatenus pertineat iurisdictio, sed bonorum vniversitatis administratio, latè Losæus *de iur. Vniverf. d. c.*3. *nu.*3. *& seqq.* nec quoad hæc à Principe vn- 24 quam quæsita sit; inde est, quòd per iuramentum Subiustitiæ, eam non adquirit.

Neque observantia inferri potest ex duabus provisio- 25 nibus, sive interlocutionibus exhibitis sub *lit. D. & E.* nam per binum actum illiquidum non quæritur iurisdictio in præiudicium Principis, ex traditis à Cancer. *variar. resol. tom.*2. *c.*2. *n.*114. *cum seqq.* & nos dicemus latiùs *c. seq.* §.1. *n.*1. *& seqq.* Quibus addebatur, quòd istæ interlocutoriæ sententiæ factæ per Iuratos, intelligendæ sunt in causis *ademprivorum*, in quibus modo prædicto 26 iurisdictionem habent; nam in dubio, actus habentes verba prolata in genere (vt hîc) referri debent ad validos, hoc est ad eos qui cadunt sub potestate agentis; Bolognin. *cons.*31. *n.*14. quem refert Tuscus *tom.* 4. *lit. I. concl.*330. *n.*60. Barbos. *axiom.*12. *n.*19. *in fin.* Hæc allegabam pro Fisco, dum fisci Patroni munus gerebam in causa, quæ agebatur inter eum, & Baptistam Esteve Not. Subiustitiam anni 1648. ex vna, & Syndicum Vrbis ex alia. Pignora extracta fuerant per Iuratos dicto Subiustitiæ, quia cuidam provisioni non paruit: recursum emisit ad Regiam Audientiam, sub examine domini Francisci Aguirre, quondam Senatoris eximij: sed his à me deductis, pignora restituta fuerunt, at lis nondum terminata; quia adhuc pendet ad relationem Dñm Don Cosmæ Gombau doctissimi Senatoris, cuius exitus in dies speratur; simul cum alterius causæ antiquioris inter eundem Subiustitiam ex vna, & Præfectum incilis paludum ex alia, quæ suscitata fuit supplicatione *diei* 14. *Maij* 1614. & commissa Domino Don Ioanni Hieronymo Blasco, cuius merita fere eadem sunt cum meritis superiùs dictis, ambæ cumulatè reperiuntur; si per tempus licuerit decisionem tradam.

Solum remanet, vt dicamus respectu Subiustitiæ, qui 27 vt dixi, habet iurisdictionem limitatam, an prorogari possit tacitè, vel expressè? Ad cuius quæstionis decisionem videndi sunt, Aviles *in c. Prætor. in proœm. verb.* Qualesquier, *n.*6. Menoch. *de arbitrar. cas.*40. *n.*9. Guid. Pap. *decis.* 285. Maranta *de ordin. iudic.* 4. *par. tit. iud. ord.* & prorogabile, *n.*3. qui resolvunt prorogabilem esse. Faciunt adducta per Dñm Leon *decis.*105. *à n.*1. *vsq. ad* 9. in contrariũ; sed *n.*14. affirmativam tenere videtur; Fontanel. *dec.*375. *n.*6. In cõtractibus, vbi ex clausula speciali 28 proprio foro renuntiatur, submittendo se cuicunque foro, dicendũ est quòd Subiustitia possit cognoscere, *ex l. si quis ex consensu, vers. Septimo quæro, C. de Episcopal. Aud.* Angel. & Alberic. *in l.* 1. *C. de iudicijs*, & hoc iure vti-

mur,

mur,& faciunt motiva ſententiæ,de qua *in* 1. *deciſ.n.*10.
29 ibi: *Deinde vigore clauſularam renuntiationis proprij fori,& ſubmiſſionis alterius fori poſitarum in contractibus.* Per viam verò reconventionis poterit etiam cognoſcere de maiori ſumma,*cap.firmiter*,§.*præterea*,*de prohibit.alien.feud.*& ibi Bald.& *in authen.& conſequenter*,*de ſententijs.*idem Bald. & Imol. *in cap. ſuper debilitate*,*de offic.delegat.* Innocent. *in cap.* 1. *de mutu. petit.* An autem delinquens coram eo mulctari poſſit vltra tercentum ſolidos? Reſponde quòd non,iuxta doctrinam Baldi *in l.*3.*nu.*5. *C. de ſportul.* ſed hæc quæſtio in Regno neceſſaria non eſt ; nam mulctæ vſu receptæ non ſunt. Qui autem hodie hoc munus ſubit,eſt

Nicolaus Salvador Notarius.

CAPVT. VI.

DE HIS QVI HABENT IVRISDICTIONEM in dominium conceſſam.

§. I.

*De Baronibus,eorumque iuriſdictione, & quomodo ipſis quæratur,ad for.*150.*Curiar.anni* 1604. *& for.*10. *de feudis.*

TEXTVS.

PHILIPPVS TERTIVS REX Anno 1604.Valentiæ.

ITEM per leuar tota manera de dubte, y litigis,que ſe han offert en la Real Audiencia del preſent Regne, y en altres Corts de aquell, y que per conſeruar la juriſdiccio dels Barons del preſent Regne,adquirida per calificats ſeruicis fets, per aquells, y ſos predeceſſors a la Corona Real de V. Mageſtat, y per ferlos gracia,y merce: ſupliquen los dits tres Braços à V.M. ſia ſeruit provehir que los Barons del dit,è preſent Regne, y que tenen en aquell juriſdiccio alta, y baixa,mer,y miſt imperi,hajen de coneixer,y coneguen de totes,y qualſevol cauſes civils,y criminals,y de qualſevol delictes,é caſos,que en ſes Baronies,y termens de aquelles ſe cometran,encara que ſien feytes, y comeſos en camins Reals,y delictes, per los quals ſe haguès de impoſar pena de confiſcacio de bens. Exceptats tan ſolament los crims, y delictes de leſa Mageſtat divina, ó humana, falſa moneda, y collera,la qual coneixança, è permiſio la hajen de tenir,y tinguen, no ſols entre ſos vaſalls,pero tambe en qualſevol eſtrangers delinquents, ò en altra manera for fortints en les dites Baronies, y termens de aquelles, encara què los tals delinquents eſtrangers ſian vaſalls de V. M.com no ſien militars,ni que gozen de privilegi militar. *Plau à ſa Mageſtat que los que tenen tota juriſdictio alta,y baixa, mer, y mixt imperi, coneguen de totes,è qualſevol cauſes, civils, y criminals, y de qualſevol delictes,exceptats los expreſats en lo preſent,capitol,no ſolament inter ſuos, ſino tambe de qualſevol eſtrangers delinquents, ò en altra manera for ſortints en les dites Baronies, y Viles, encara que ſien vaſalls de ſa Mageſtat.*

SECTIO PRIMA.

SVMMARIA.

1 *Iuriſdictio conceſſa in officium cumulativa eſt.*
2 *Declara,niſi aliter expreſſe caveatur.*
3 *Iuriſdictio in dominium conceſſa privativa eſt.*
4 *Iuriſdictio adquiri poteſt privilegio,& conſuetudine.*
5 For.10.de Feudis,*explicandus aſſumitur.*
6 *Titulus in ſcriptis requiritur à* foro *ad exercitium meri imperij,& illius legitimam adquiſitionem.*
7 *Poſſeſſio nulla quæri poteſt in Regalibus contra Principem, num.*7.
Privileg.53.Domini Reg.Alfonſi III. *explicandus proponitur,ibid.*
8 *Iuriſdictio ſuprema eſt de Regalibus.*
9 *In iuriſdictionalibus non datur poſſeſſorium ſine tituli diſcuſſione.*
10 For.72.de iuriſdict.omn.iud.& for. 17. de rer. diviſ. *prohibent adquiſitionem meri imperij,etiam per privilegium.*
11 *Fori prædicti de toto Regno loquuntur.*
12 *Regaliæ quædam ſunt ſupremæ, & primæ claſſis, velut gemmæ,& margaritæ diadematis Regij, & iſtæ ſunt incommunicabiles.*
13 *Regaliæ ſecundæ claſſis communicabiles ſunt per privilegium,& poſſeſſionem.*
14 *Regaliæ ſecundæ claſſis incommunicabiles fiunt,ſi ex adquiſitione ſequatur damnum enorme Regno,aut Regio patrimonio.*
15 *Iuriſdictio non recognoſcens Superiorem, non eſt adquiſibilis.*
16 *Merum imperium recognoſcens Superiorem, adquiſibile eſt.*
Dominium inſolidum penes duos eſſe non poteſt,niſi ſit diverſi ordinis,& rationis,ibidem.
17 For.10.de feudis,*explicatur,n.*17.
18 *Merum imperium quæritur per poſſeſſionem cum titulo per quadraginta annos.*
19 *Merum imperium adquiritur per immemorialem poſſeſſionem,etiam ſine titulo.*
20 *Ex immemoriali poſſeſſione titulus reſultat.*
Immemorialis poſſeſſio vim tituli habet,ibid.
Immemorialis poſſeſſio eſt ſpecies probationis tituli legitimi,ibid.
21 Privileg. 53. Domini Reg. Alfonſ. III. *explicatur, num.*21.
22 *Sine poſſeſſione præſcriptio non datur.*
23 *Regaliæ inalienabiles ſunt ex iure noſtro, non ſolum quoad proprietatem, ſed quoad poſſeſſionem, & nudam tenutam.*
24 *Poſſeſſionis excluſæ nomine non comprehenditur immemorialis,niſi expreſſa mentio fiat.*
25 *Conſuetudines contra* foros *ſunt reprobatæ.*
26 *Conſuetudo immemorialis,dum non ſit irrationalis,tenet, etiamſi conſuetudo reprobetur.*
27 *Conſuetudine ſublata, non cenſetur ſublatum privilegium reſultans ex poſſeſſione,aut conſuetudine immemoriali.*
28 *Directo permittitur privilegij adquiſitio, & ſic non per indirectum fit fraus* foro *ex adquiſito per immemorialem.*
29 For.72.de iuriſdict.omn.iud. & for.17. de rer. diviſ. *explicantur.*
30 Fori *prædicti non pugnant cum* foro 10.de feudis, *nam loquuntur in ſpecie diverſa.*
31 *In territorio alieno iuriſdictio ſuprema,ſive merum imperium quari non poteſt iure dominij, neque privilegio, neque poſſeſſione.*
32 *Litigans cum fiſco cumulare tenetur petitorium cum poſſeſſorio.*
33 *In Regalibus indicium ſemper eſt mixtum favore fiſci.*
34 *Rex ſemper habet fundatam intentionem in Regalibus.*
35 *In Regalibus indicia ſummaria excluſa ſunt.*
Poſſeſſio,cui ius reſiſtit,non eſt manutenibilis,ibid.
36 *Poſſeſſio de facto occupata contra Principem, de facto interrumpi poteſt.*
37 *In Regalibus fiſcus non litigat ſine poſſeſſione.*
38 *Poſſeſſio interrumpi debet à fiſco audita parte, licet ſummariſſimè,& ea citata.*
39 *Nemo à poſſeſſione expellitur ſine cauſæ cognitione.*
40 *In Regalibus ad interrumpendam poſſeſſionem ſufficit vnica citatio.*
41 *Titulata poſſeſſio non eſt admiſſibilis, niſi in quantum titulo conformis eſt.*

42 *Titulus vitiosus, & nullus, non potest præstare causam iustam præscribendi.*
43 *Tituli vitium debet esse manifestum.*
44 *Iurisdictio possessione adquisita, an sit privativè, vel cumulativè.*

1 HActenus dictum est de iurisdictione concessa in officium, & administrationem, num ea sit concessa immediatè ab ipso Principe, num mediantibus electionibus Vrbis, & Regni, vel Generalitatis ipsius; quæ quidem semper cumulativè concessa intelligitur, vt latè probant Mastrillus *de Magistrat. lib. 2. cap. 2. num. 37. cum seqq.* Illiger. ad Donell. *lib. 17. comment. cap. 7. lit. B*, Iosephus Ramon. *consil. 25. per tot.* Dominus Morlà *in empor. tit. 2. in præmiss. num. 9. & seqq.* Sesse *decis. 438. numer. 38.* Fontanell. *decis. 341. nu. 5. & seqq. & decis. 388. nu. 8. tom. 2.* Petrus Francis. de Tonduti *de præuent. iudic. par. 1. c. 11. n. 10.* Horat. Montanus *in tract. de Regalib. tit. de potest. constituendor. Magistratuum, nu. 25.* qui plures alios laudant. Quod intelligendum est, dum, aliter à Principe
2 non concedatur; nam si expressè iurisdictio privativè conceditur in his, quæ non sunt ex supremis Regalibus, ossibus ipsius Principis inhærentibus, vt nostrates dicunt, privativè concessam esse non dubitabimus ex statim tradendis.

3 Nunc autem agendum est de iurisdictione concessa in dominium, quæ privativè concessa semper censetur, vt probant Mastril. *dict. cap. 2. num. 46.* Dominus Morlà *ibid. num. 11.* Illiger. *lit. C*, Fontanell. *dict. decis. 341. num. 8. & seq.* Sesse *dict. decis. 438. num. 4.* & post eos Tonduti *d.*
4 *cap. 11. num. 11. & 2. par. cap. 2. num. 23.* Montanus *vbi proxim. num. 6. & seqq.* Et quamvis iurisdictio quæri possit per præscriptionem quadraginta annorum cum titulo, vel immemoriali sine eo, textus *in cap. 1. de præscription. in 6.* Couarruv. *in regul. possessor, 2. par. §. 2. num. 3.* dominus Morlà *vbi proxim. num. 12.* plures laudati per Barbos. *in collect. dict. cap. 1. num. 8.* Cancer. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 69. & 114.* latissimè Horatius Montanus *de Regalib. in prælud. q. 4. & 5. num. 14. & 31. & tit. de potest. constitut. Magist.*
5 *num. 23. ad fin.* apud nos anceps quæstio est ex decisione textus *in for. 10. de feudis*, quo cavetur, quòd nemini quæratur iurisdictio in Regno, nisi à Rege titulo speciali concessum sit in scriptis, ibi: *Si donchs a ell otorgat de nos specialment, ó espressa ab carta.* Nam quamvis ad essentiam, seu substantiam privilegij non requiratur scriptura, *Cap. institutionis: 25. q. 2.* & ibi Gloss. *Clement. dudum, de sepultur.* Abbas Panormit. *in cap. in nostra, num. 11. de rescriptis*; Navarr. *cons. 1. num. 1. de privil.* Fr. Emanuel Rodrig. *quæst. regular. 7. artic. 5.* Bonacin. *de legib. disput. 1. q. 1. punct. 4. num. 5.* Tamburin. *de iur. Abbat. tom. 1. disput. 16. quæst. 2.* Barbos. *in cap. lex est 3. distinct. 1.* noster doctissimus P. Martinus Perez ab Vnanoa *de matrim. disput. 47. sect. 6. num. 2.* ex foro clarè liquet scripturam requiri.
6 Quare cum pro forma requiratur scriptura, nisi titulus in scriptis edatur, iurisdictionem supremam, sive merum imperium minimè quæri posse infertur; imò prohibitum est sub pœna vltimi supplicij, vt in eo *textu* clarè dicitur. Cui additur decisio *privil. 53. Domini Regis Alfons. III.* in
7 quo sic expressè dicitur: *Sine enim titulo contra Principem nulla possessio adquiri potest, vt non possit de facto interrumpi, quemadmodum de facto vsurpata est.* Cum autem iurisdictio suprema, sit de Regalibus, nam omnis iurisdictio à capite Principis, tanquam à fonte procedit, vt alibi dictum est, tradunt Alciatus *in cap. quod sedem, num. 27. de offic. Ordin.* Roland. à Valle *consil. 42. nu. 60. volum. 2.* Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 97. num. 24.* Zazius *de feud. par. 5. num. 11.* Mozz *in tit. de his qui feud. dar. poss. num. 13.* Peregrin. *de iure fisc. lib. 1. tit. 5. num. 10.* Montanus *de Rega-*
8 *lib. tit. de mulctarum, pœnarumque compen. num. 1.* benè sequitur, quòd iurisdictio quæri non possit præscriptione aliqua, nam hæc dari non potest sine possessione, vt inferius dicam, ac per consequens sine titulo. Vnde doctissimè de more Don Marius Curtelli Villarosatæ Comes *decis. seu orat. 20. num. 55.* dixit: *Impossibile est in iurisdictionalibus, dari possessorium sine tituli discussione, ad doctrinam Osaschi decis. 25. num. 10. &c.* quod alijs laudatis firmaverat *orat. 1. & 2. & orat. 3. num. 13.* Augetur amplius 9
difficultas ex decisione textus *in for. 72. de iurisdict. omn. iud. for. 17. de rer. divis.* in quibus prohibetur adquisitio, sive exercitium iurisdictionis, aut meri imperij, & hæc verba adduntur: *E nengun privilegi qui de nos, ne dels nostres serà donat, contra aquest nostre stabliment perdurable* 10
nenguna valor, ne fermetat no haja. Hoc est: *Et nullum privilegium per nos, vel nostros concessum, contra hanc nostram sanctionem perpetuam, robur, aut firmitatem obtineat.* Nec relevat si dicas loqui de termino Vrbis, nam licèt *in fine* sic se habeat, *in principio* clarè de toto Regno loquitur, 11
ibi: *Quasque fortalees sien del Regne de Valencia.* Et experientia comprobante apparet, nam sicut in Regno castra reperiuntur, in quibus Barones merum imperium exercent, pariter in termino Vrbis, vt sunt Castra de Manices, & Paterna; sicque nulla ratio disparitatis ex ea distinctione oriri poterat: ob quod videbatur dicendum, neminem iurisdictionem supremam legitimè obtinere in Regno, cum prohibita sit adquisitio, non solum possessionis, & præscriptionis, sed per privilegium, & titulum.

Hæc difficultas deferenda erat ad eos, qui acerrimè 12
tenent foros ad literam semper esse intelligendos: si enim secundùm chartam, vt nostrates dicere solent, recipiendi sunt, vniversus Status militaris spoliatus mero imperio manebit: hoc fieri acerrimè negabunt; ergo velint nolint, interpretationem iuris admittere debent. Sed vt congrua tradatur, nam hæc omnia difficillima sunt, & vsu frequentia, separanda sunt certa ab incertis, sicque brevius res expedita manebit. Regaliarum aliæ sunt supremæ, veluti pretiosissimæ gemmæ, & vniones diadematis Principis, ita ossibus ipsius (vt habent nostrates) inhærentes, quòd minimè alicui quæri possunt, aut communicari, neque per privilegium, neque per consuetudinem, vsum, aut possessionem: qualia sunt ea, quæ reservantur in signum vniversalis, ac supremi dominij, potestatis, & iurisdictionis: hæc enim nemini communicari possunt, quin communicetur Regia dignitas (à qua inseparabilia, & inalienabilia sunt, *privil. 5. eiusd. Reg. Alfons. III.*) quod impossibile est, vt latissimè, & bene probat Horatius Montanus *in prælud. tract. de Regal. quæst. 4. numer. 15. & seqq.* qui omnes Regalias primæ classis enumerat.

Aliæ autem sunt Regaliæ secundæ classis, minores, & 13
communicabiles per privilegium, & possessionem, aut præscriptionem, attenta iuris dispositione, eo quòd plus respiciunt ad vtilitatem Principis, quàm ad superioritatem, & dominium supremum, & sic licet incorporatæ reperiantur in Regio patrimonio, in commercio esse solent. Quæ quidem differentia probatur ex *c. super quibusdam, §. præterea, de verb. signific.* & ibi communiter Doctores, Barbos. plures adducens *in collect. ad hunc text. num. 4. & seqq.* Don Franc. Alfaro *de offic. Fiscal. gloss. 16. num. 167. & gloss. 20. §. 4. num. 41.* Peregrin. *de iur. fisc. lib. 1. tit. 2. num. 59. & lib. 6. tit. 8. num. 9. & lib. 7. tit. 3. num. 22.* Don Ioannes Castillo Sotomayor *de Tertijs, cap. 3. nu. 7. & seqq. & cap. 18. num. 173. & cap. 20. num. 38. & c. 21. nu. 1.* Mar. Curtell. *dict. decis. 1. num. 8. & 105. in fin.* Don Ioan. Baptist. Larrea *allegat. fiscal. 13. num. 38.* Fontanell. *decis. 217. num. 23.* Don Acasius Ripoll. *Regaliar. cap. 2. num. 10. & seqq.* Montanus *in prælud. quæst. 3. num. 6. 29. & 49.* ex nostratibus Bellug. *in specul. Princip. rub. 22. §. Et quia quotidiana, num. 55. & seqq.* dominus Morlà *in empor. tit. 2. in præmiss. num. 12. 60. & seqq.* Quod quidem intelligendum 14
est, dum non redundat concessio, vel adquisitio per consuetudinem, in enorme damnum Regni, aut Regiæ Coronæ, quia hoc in casu nequaquam valet concessio, aut adquisitio, eo quòd tam titulus tacitus, quàm expressus nullius momenti est; pluribus Castillo *de Tertijs, cap. 18. num. 180.* Solorçano *de iur. Indiar. lib. 2. cap. 30. num. 73. tom. 2.* Montanus *d. quæst. 4. num. 29. vers. In Regno.* Vnde clarè sequitur, quòd iurisdictio illa suprema, sive imperium summum, non recognoscens Superiorem, quod Princeps, vel Rex habet in suo Regno, de quo in *l. deprecatio,*

catio, ff. ad leg. Rhod. de iact. l. bene à Zenone, C. de quadrien. præscrip. à nemine adquiri potest; vt bene probant Belluga *dict. num. 55. cum seqq.* Ripoll. *d. cap. 2. num. 15.* Montanus *dict. quæst. 3. num. 6. & seqq.* & plures alij ex superiùs
16 relatis. At verò merum imperium, recognoscens superioritatem Principis, & iurisdictio illa de re sanguinis, quæ est in commercio, benè potest adquiri, vt idem Belluga tradit *ibid. num. 61.* Ripoll. *dict. cap. 2. num. 16.* Montanus *in prælud. d. q. 4. num. 29.* Giurba *observat. 40. num. 5.* Nec quia in dominium concedatur, dicendum est ex concessione adquiri in solidum, ac per consequens, nil remansisse apud concedentem, cùm dominium duorum in solidum esse non possit; *l. si vt certo, §. si duobus 13. ff. commodat.* nam præterquam quod nunquam dominium in solidum conceditur iurisdictionis, cum maior remaneat penes concedentem, decisio textus vera est, si loquamur de dominio eiusdem rationis, & ordinis, & sic cum dominium iurisdictionis concessæ, sit diversi ordinis, à remanente penes concedentem, non implicat, vt penes duos reperiatur: sic docet cum alijs P. Vega *in Theolog. Marian. palæstr. 27. cert. 1. n. 1642.*

17 Quod de iure nostro procedit, nam in *dict. for. 10. de feudis*, expressè cavetur, quòd merum imperium, per quod ius de persona, aut sanguine fieri potest, si expressè, & specialiter concedatur, adquiri possit. Quæ dispositio pariter procedit in adquisitione per possessionem cum titulo per quadraginta annos, Belluga *vbi proxim. nu. 64.*
18 Castillo *cap. 2. num. 15. & cap. 3. num. 22. cum seqq. & c. 34. per tot.* dominus Morlà *in emporio, tit. 2. in præmis. num. 62.* Larrea *allegat. fiscal. 10. num. 2.* Marius Curtell. *decis. 4. num. 20.* cum alijs adductis *supr. num. 4.* Solorçano *de iure Indiar. lib. 2. cap. 28. num. 46. & seqq.* (& licet Montanus *in prælud. dict. quæst. 5. num. 34.* teneat, cum titulo decem annorum præscriptionem adquiri inter præsentes, & inter absentes viginti; hoc non firmat quoad Principem, sed inter privatos, veluti dum duo Baronea dubitant de iurisdictione agri in confinibus Baroniarum siti, & sic similia) & possessione immemoriali sine titulo, text. *in c. 1. de præscrip. in 6.* & ibi communiter Doctores, Covarruv.
19 *in regul. possessor, 2. p. §. 3. num. 3.* dominus Morla *vbi supr. num. 13.* plures relati per Barbos. *in collect. d. cap. 1. nu. 10. & dict. c. super quibusdam, num. 3. & seqq.* Salgado *de reg. protect. 1. par. c. 1. quæst. 3. num. 125.* Cancer. *variar. lib. 2. c. 2. num. 69. &* 114. Gratian. *discept. for. cap. 578. num. 11.* Montanus *de Regalib. in prælud. q. 5. num. 31. vers. Consuetudine, & num. 32.* Nec obstabit, quòd in *for. 10. de feudis*, pro forma titulus in scriptis requiratur; nam forus interpretandus est iuxta mentem & rationem intrinsecam, vt dixi *cap. 1. §. 2. num. 13. & seqq.* in possessione enim quadragenaria iam supponimus titulum, respectu verò Immemorialis, ex ipsa præscriptione, seu consuetudine resultat titulus vberrimus ad favorem illius, qui ea nititur, nam
20 vim habet tituli, & decreti, & consensus, & iustitiæ, & est species probationis tituli, & scripturæ potioris, ac si in scriptis ederetur, *cap. licet ex suscepto, de for. competent.* Cardinalis Tuscus *lit. C. conclus. 959.* Vincent. de Franch. *decis. 166. nu. 1. & 2.* & ibi addend. Bellug. *dict. §. quia quotidiana, num. 62.* Castillo *de Tertijs, cap. 3. num. 6. & seqq.* Marius Curtell. *decis. 20. num. 91. & seqq.* Sixtin. *de Regalibus, lib. 1. c. 5. num. 132. cum seqq. & cap. 6. num. 66.* Molin. *de Hispanor. primogen. lib. 1. cap. 2. num. 20.* & *ibi* Addent. Fontanella *decis. 217. num. 17. &* 27. Ioannes Baptist. de Thoro *in compend. decision. d. verb. Baro possidens regalia.* Don Francisc. Amaya *in l. 1. num. 37. C. de bon. vacant. lib. 10.* Larrea *allegat. fiscal. 8. num. 19. & allegat. 69. num. 4. & allegat. 110. num. 32.* Peregrin. *de iur. fisc. lib. 1. titul. 2. n. 61. & lib. 6. titul. 8. num. 15.* Alfaro *de offic. fiscal. gloss. 10. §. 3. num. 30.* Don Ioannes Solorçano *de iure Indiarum, lib. 3. cap. 20. num. 22.* Don Acasius Ripoll. *Regal. cap. 43. nu. 130. & seqq.* Augustinus Caputus *de regimin. Reipublic. nu. 16. & seqq.* Montanus *de Regalibus, in prælud. q. 5. num. 31. dict. vers. Consuetudo,* dominus Don Petrus Sanz *in consultatione ad Regem pro iurisdictione Ordinis Montesiæ, in Præceptoria de Benasal, fol. 2. in not. lit. A, B, & C.* & nos diximus *capit. 4. §. 4. numer. 39. & seqq.* vbi quòd cenenaria æquipollet Immemorialì.

Neque obstat huic resolutioni *privilegium 53. Domini Regis Alfonsi*, quo cautum reperitur, quòd contra 21
Principem nulla possessio adquiri possit; & cum sine possessione præscriptio non detur, *cap. sine possessione, de regulis iuris in 6. l. sine possessione, ff. de vsucap.* Belluga *dict. rubric. 22. §. Quia quotidiana, num. 19.* Guttierrez *de Gabellis, quæst. 5. num. 9. & seqq.* Augustinus Barbos. *in collect. dict. cap. sine possessione, num. 1.* qui plures laudat, Larrea *allegat. fiscal. 15. num. 15. & allegat. 5. num. 8. & seqq.* videbatur dicendum, nunquam ex immemoriali præscriptione iurisdictionem posse adquiri. Quod firmabatur ex eo, quòd Regaliæ sunt inalienabiles, *dicto privilegio 5. Domini Regis Alfonsi Tertij*, non solum quoad pro- 23
prietatem, sed quoad possessionem, tam iuris, quàm facti, & nudam tenutam, vt in *d. privileg. 5. §. Sicque deinde, cum seqq.* clarè dicitur, tradunt Alfaro *dicta gloss. 10. §. 3. num. 43.* Castillo *de Tertijs, cap. 27. n. 3.* ob quod ex possessione numquam iurisdictio adquisibilis videtur.

Non, inquam, obstat; nam vt Belluga *ibidem,* 24
num. 32. (quem sequuntur communiter Doctores) insit, licet possessio, vel præscriptio à lege, vel privilegio excludantur expressè, consuetudo, præscriptio, vsus, vel possessio immemorialis, nunquam censentur exclusa, aut sublata, vel improbata, nisi specificè de ea fit mentio; textus *in l. 3. §. ductus, ff. de aqua quotidian. dict. cap. 1. vers. nisi: de præscript. cap. fin. eod. titul.* Petrus Barbosa *in l. omnes 4. C. de præscript. trigint. vel quadragint. annor. & in l. competit, eodem titul. num. 18.* Dominus Morlà *in empor. titul. 6. quæst. 4. num. 3.* Gratian. *discept. forens. cap. 441. num. 21.* Castillo *de Tertijs, cap. 24. num. 1. cum seqq.* Fontanella *de pact. clausula 4. gloss. 17. num 34.* Cancer. *variar. 3. part. cap. 3. num. 265. & cap. 4. num. 39.* Rota apud Farinac. *1. part. recentior. decis. 324. num. 11. in fin.* Barbos. *in collectan. dict. cap. 1. de præscription. num. 10.* Pereyra *de manu Regia, prælud. 3. num. 10.* Salgado *de Regia protection. parte 1. cap. 1. prælud. 3. num. 153.* pluribus Curtel. *de immunitat. lib. 1. quæst. 1. num. 14. & seq. & lib. 2. quæst. 6. num. 15.* sicque quamvis Regaliæ inadquisibiles sint possessione, vel præscriptione, aut consuetudine, non per hoc tollitur immemorialis vsus effectus.

Nec releuabit si dicas consuetudinem, vel vsum simi- 25
lem, esse contra nostras leges, & sic reprobari, vt patet ex *foro 4. & 5. si contra ius aliq. impetr.* nam in eis iuribus minimè fit mentio specialis consuetudinis immemorialis, & sic dum irrationalis non sit, effectus suos operabitur, textus *in cap. 1. de constitut.* Anguian, *de le-* 26
gibus, lib. 2. controvers. 20. num. 25. Dominus Leon *decis. 29. num. 14. tom. 1.* Pater Suarez *de legibus, lib. 7. cap. 7.* Castillo *de Tertijs, cap. 24. num. 6.* Salcedo *de lege politic. lib. 1. cap. 7. §. 1. num. 108. cum seqq.* Pereyra, Salgado, & cæteri superius adducti *ibid.* Dominus Don Petrus Sanz *vbi prox.* Et ratio est, nam licet sublata censeatur pos- 27
sessio, & per consequens consuetudo, aut præscriptio; tamen numquam censetur excluſum privilegium in his quæ sunt adquisibilia: & cum ex vsu, & consuetudine immemoriali resultet privilegium ad favorem illius qui vsu, vel consuetudine nititur, provt melius sibi prodesse potest, inde est, quod etiam sublata consuetudine remaneat privilegium probatum. Sic tenet expressè Peregrin. *de iure fisci, lib. 6. titulo 8. num. 22.* Belluga *dicto §. quia quotidiana, num. 40.* Cancer. *variar. 3. part. cap. 3. n. 239.* Fontanella *dict. gloss. 17. num. 40. & seqq.* alijs relatis Castillo *dict. cap. 3. num. 5. & seqq. & cap. 22. num. 3. & cap. 23. n. 8.* Anguian. *d. contr. 20. num. 39.* Sesse *in epistol. ad Reg. in prin. lib. 2. decis. num. 112.* Carol. de Gras. *de effect. Cleric. effect. 1. nu. 381. & seqq.* Salgado *de Reg. protect. dict. Prælud. 3. num. 132.* Salcedo *dict. §. 1. num. 111. & seqq.* Neque per hoc fraus fiet dispositis in *dict. privilegio;* 28
nam vt respondit Castillo *dict. cap. 3. num. 11. vers. Nec per indirectum, & num. 13. vers. Non est tamen omittendum,* cùm directò permittatur, vt impræscriptibilia privilegio adquiri possint, vt ex *for. 10. de feud.* patet; allegans privile-

gium

gium probatum per immemorialem vsum, non per indidirectum admittitur, sed directè ad id quod directè permissum est, licet variato modo probandi; & quamquam in *d.privil.5.eiusdem Regis Alfons.III.* inalienabiles reddantur Regaliæ, illa dispositio non est generalis, sed limitata ad expressas in *eodem privilegio*, & sic non extenditur ad cæteras, quæ iuxta verba expressa *d.privileg.53.* titulo adquiri possunt.

29 Denique non obstant *for.72.de iurisdict.omn. iud.* & *for.* 17.*de rer.divis.* nam licet prima fronte antinomiam continere videantur cum *dict.for.*10. *de fend.* (nam nullatenus potest dici vnum correctum fuisse per alios, vel è contra, quia omnes sunt ex foris conditis per Regem Iacobum I. anno 1240. vt dixi *cap.*2.§.5.*num.*55. vel si mavis anno 1239. vt tradit. Pat. Diago *lib.*7. *Annal. Valentiæ*, *cap.*28. & cum eo alij historici) facilis tamen solutio
30 est, animadverso quòd in *dicto for.* 10. locutus fuit Rex de obtinentibus castra, seu oppida in feudum, ibi: *que algu feuater*, id est, *quod aliquis feudatarius*: feudatarijs enim prohibitum est exercitium iurisdictionis personalis, sive pœnæ corporalis, sub pœna capitis, nisi obtineat titulum à Principe; at in *dicto for.*72. & 17. loquitur de particularibus non obtinentibus feudum, quibus omnimodè prohibetur exercitium similis iurisdictionis, etiamsi privilegium obtineant. Vt autem contrarietas iurium vitetur, ita interpretandi sunt, vt inadquisibilis sit iurisdictio suprema, aut merum imperium in alieno territorio, castro, villa, vel oppido, non recognoscendo feudum Domino Regi, at in proprio castro, vel oppido à Rege
31 in feudum concesso adquiri possit: quæ differentia suadetur ex collocatione ipsorum iurium, nam *dictus forus* 10. collocatus fuit ab ipso Rege condente *in titulo*, *de feudis*; at *dictus forus* 72. & 17. (qui idem est) à Rege condente collocatus fuit *in titulo*, *de rerum divisione*, quo non agebatur de habentibus castra, oppida, vel villas; in editione enim antiqua solum *in hoc titulo* reperitur, in editione verò novissima, translatus fuit ad *titul.de iurisdict.omn.iudic.* hoc enim non mutat substantiam iuris, nec operatur, quòd loquatur de alijs, quam de non habentibus castra: in his enim sicut verum est, quòd privilegio minimè iurisdictio adquiri valet iure dominij, sic neque consuetudine, possessione, præscriptione, vel vsu, quamvis immemoriali, ob incapacitatem illius, qui feudum non obtinet iure dominij; nam iurisdictio in officium adquisibilis est, modo quo expendam *infra* §. 4. *per tot.*

Ex his aliqua resultant notatu digna. Primum, quòd
32 quoties aliquis litigat cum Fisco ratione iurisdictionis, vel cuiuscumque Regaliæ, cumulari debet possessorium cum petitorio, nam in Regalibus iudicia sunt mixta, vt tenent Collegium Patavinum *consil. 2. inter consil. Peregrin.num.2.& seqq.* idem Peregrin. *consil.3.num.26. lib.1.* Sixtin. *de Regalibus*, *lib.1.cap.7.num.34.* Curtell. *dict.de-*
33 *cis.2.num.26.& decis.3.num.12.* Alvar. Valasc. *de iur. emphyteutic.quæst.8. num.27.* Alfaro *de offic. Fiscal. gloss.10.* §.12.*num.469.* Castillo *de Tertijs*, *cap.3.in princip. & n.1.* *& cap.10.num.2.* Et ratio est, nam Rex semper habet intentionem fundatam in Regalibus, quare qui allegat exemptionem huius generalis dispositionis, debet ostendere titulum, & possessionem, *l.2.§.divus*, *ff. de iure fisci*,
34 *l.2.C.de Limitroph.lib.10.l.1.ff.de offic.Procur.Cæsar.* Colleg. Patavin. *dict.consil.2.num.15.& 20.* Sixtin. *de Regalib. lib.1.cap.5.num 37. & cap.7. num.37.* Castillo *de Tertijs*, *cap.16.num.2.& 13.* Optimè Montanus *de Regalibus*, *cap. de flumin.navigab. num.8. & seqq.* nam in his præsumptio iuris semper assistit Fisco, & resistit privato litiganti cum eo, Curtell. *dict.decis.2.num.6.* Peregrin. *consil.3.n.1.& seqq.& de iure fisci*, *lib.7.cap.3. num.11. & de fideicommiss. articul.52.num.39.* Alvar. Valasc. *dict.quæst.8. num.32.* Belluga *rub.14.vers.restat.num.23.* Cancer. *variar.3. p. cap.13. num.23.* Gratian. *discept.cap.441.num.3.* Larrea *allegat. fiscal.5.num.4.& alleg.13.num.36.* Quod expressè caurum est *in dict.privil.53.* ibi: *Verum si aliqui super his legitimum titulum habere prætendant, audito fisco nostro, plenariè in iuri-*
35 *bus suis, utrique parti ius reddatis*; sicque iudicia summaria excluſa censentur cum fisco, nam plenariè audiendus est, eo quòd quælibet possessio cui ius resistit, manutenibilis non est: Mastril. *de Magistrat. lib.3. cap.4. num.64.* Curtell. *dict.decis.2.num.17.* Postius *de manutenendo*, *obser.* 44. *num.14. & seqq.* Ob quod requiritur titulus, saltem præsumptus, Postius *ibid.num.29.& 33.* vel coloratus, Solorçano *dict.lib.2.c.28.num.46.* Montanus *dict.nu.8.* Quæ conclusio non solum procedit dum litigatur cum Fisco, sed quoties vni ex litigantibus resistit ius ad possessionem, Menochius *de retinend.possess. remed. vltim. num.24.* pluribus Postius *de manutenend. d. observ.44. n.12. 39.& 146.* Et sic diffinitum pluries per Senatum, signanter me referente, sententia publicata per Vincentium Ferrera R.M.Scrib. *die 24.Decembris* 1652. inter Syndicum officij Sartorum, & Subsyndicum Vrbis ex vna, & Syndicum Interpolatorum ex altera.

Secundum est, quòd cùm sine titulo in Regalibus, 36
contra Principem possessio adquiri non valeat, ita vt non possit de facto interrumpi, quemadmodum de facto vsurpata est, vt in *dict.privil.5* 3. clarè dicitur, in materia Regaliarum Fiscus non litigat sine possessione. Quod quidem est privilegium Principis, vt post Rebuffum, & 37
alios tradunt Covarruvias *practicar. cap.17. num.6.* Menoch. *de retinend.remed.3.num.154.* Peregrin. *consil.3. numer.109.* Cancer. *variar.3.p.c.14.n.42.* Curtel. *d. decis.1. n.19.& 142. cum seq.& d.decis.4.n.4.& 10.* Larrea *d.allegat.5.n.15.* Don Ludovic. Peguera *decis.46.part.2.* Alfaro *de offic.Fiscal.gloss.16.n.133.* Gratian. *discept.for. cap.441.* 38
num.14. Belluga *dict.rub.14.vers.Restat*, *num.22.& 23.* Sed hoc non ita strictè sumendum, vt inaudita parte ex abrupto expellat quemquam à possessione: sed summarissima cognitione causæ præcedente, & parte legitimè citata: Peregrin. *de iur.fisc.lib.1.tit.3. num.55. & lib.7. tit.3.* *n.3.* Curtell. *dict.decis.2. n.19. & decis.24. num.1.* ne aliàs tollatur defensio, quæ iure naturæ debetur, Curtel. *d.de-* 39
cis.4.n.21. Larrea *d.allegat.5.n.6.& allegat.8. n.20.* quod de iure nostro procedit *for.11.de præscipt.privil.51.Domini Reg.Iacob.I.& privil.22.Domini Reg.Petri I.* quibus iuribus cavetur, quòd nemo à possessione ejiciatur, quin causæ cognitio præcedat. Sed hæc non debet esse plenaria, imò summarissima, prout in Regalibus fieri debet, 40
Peregrin. *de iur.fisc.lib.7.tit.5.n.3.* Alfaro *d.gloss.16.n.185.* Mar. Curtel. *in respons.1.ad allegationem ibi positam*, *n.4.fol.* 101. *& in decis. nu.19.* qui vnicam citationem sufficere docet *d.decis.4.n.16.*

Tertium est, quòd titulus, si exhibeatur possessio, ad- 41
missibilis non est, nisi quatenus est titulo conformis, etiamsi possessio esset immemorialis: nam in eo, quod excedit titulum, adest mala fides, & sic possessio prodesse non potest: *c.penult.de præscript.c.cum persona*, §.*quod si tales*, *de privil.in 6.* ita Petrus Barbos. *in rub. C.de præscript. trigint.vel quadr.annor.num.342.* Fontanel. *de pact.claus.4. gloss.13.part.4.n.47.& seqq. & decis.45. num.17.* Otalora *de Nobilitate*, *2.part.priv.3.c.3.n.4.* Larrea *allegat.9. n.29.* *& allegat.13.num.34.& allegat. 14.num.19.* Capiblanco *de Baronib.prag.1.num.226.* pluribus adductis, Giurba *ob-*
servat.71.n.1.& seqq. præcipuè *n.13.* Et sic quando titu- 42
lus vitiosus, vel iniustus producitur à possessore, qui non potuit iustam causam præbere ad præscribendum, vt si tituli nullitas, vel iniustitia notoria sit, immemorialis possessio non prodest, nam constat de initio vitioso, & in effectu videtur constare de mala fide, nullitate, aut iniustitia tituli manifestè: Peregrin. *consil.2.num.24.& 56.* 43
& consil.3.num.73.lib.1. Petr. Barbos. *in d.rub.de præscript. num.146.& seqq.& num.348.& seq.* Gratian. *dict.cap.441. num.12.* Dominus Leon *in respons.iur.post decis.173.n.254.* Molin. *de Hispanor.primog. lib.2. cap. 6. nu.64. & ibi* Addent. Castillo *de Tertijs*, *dict.cap.3.n.13.& c.18.n.181.* Ex his plura notavit doctissimè, Collega Dominus Calahorra ad *decisionem cuiusdam causæ patrimonialis*, dum Assessoris Baiuliæ generalis munus gerebat; & ante eum, licet brevius, dominus Don Petrus Sanz in *dicta consultatione pro Ordine de Montesa*, quam prælo dedit *anno* 1640. & scripsit ex Regio præcepto, dum Assessoris Ordinis munus obtinuit.

Quartum

44 Quartum est, quòd si dubitetur an iurisdictio consuetudine obtenta sit privativè, vel cumulativè adquisita? distinguendum optimè est cum Domino Morlà *in empor. tit. 2. in præmiss. num. 12. vers. Sed in hoc articulo*, quò docet, quòd si iurisdictio quæritur per præscriptionem in titulum officij; cumulativè concessa, seu quæsita censeatur, nisi constet de aliquo actu prohibitivo ab initio facto per possessorem, concurrentibus cum eo ad cognitionem: si verò quæratur per titulum dominij, annexa alicui castro, villæ, vel oppido, tunc privativè adquisita videtur.

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

45 *Merum imperium, an comprehendatur sub nomine Iurisdictionis remissivè.*
46 *Iurisdictionum distributio in Regno quoad dominium, in Barones, Dominos Alphonsinæ, & directos.*
47 *Doctores de Baronibus tractantes.*
48 *Baronis nomine comprehenduntur omnes illustriores dignitates obtinentes, vt Duces, Marchiones, Comites, & Vicecomites.*
49 *Doctores tradentes originem nominis* Baronis.
50 *Baronum natura diuersimode inducta fuit in Regnis Coronæ Aragonum.*
51 *Barones in Aragonia habere dicuntur potestatem legibus absolutam.*
52 *Obseruantia Aragonum quoad hanc potestatem examinatur.*
53 *Baronis nomine in Catalonia venit quicunque obtinens oppidi dominium cum aliqua iurisdictione.*
54 *Barones apud Valentinos sunt obtinentes merum, & mixtum imperium.*
55 *Baro propriè est qui habet merum, & mixtum imperium.*
56 *Baronum iurisdictio privativè concessa est, tam in prima instantia, quàm in vlterioribus.*
57 *Recursus reseruatus est Principi in casu manifestæ oppressionis.*
58 *Baro quando dicatur gravare.*
59 *Recursus causæ expeditio qualis secundùm praxim, & stylum Senatus.*
60 *Baro qui defert appellatione interpositæ ad Regia tribunalia, renunciat suo iuri.*
61 *Idem quoties Baro facit actum, per quem renuntiatio inducitur.*
62 *Decisio Senatus.*
63 *Baro, cuius persona offensa est, suspectus redditur ipso iure decisione Senatus.*
64 *Baro non cognoscit de crimine læsæ Maiestatis diuinæ, vel humanæ, falsæ monetæ, vel plagij.*
65 *Baro non cognoscit privativè ad Regem in delictis fractionis viarum publicarum, confiscationem merentibus, forensium, & armorum prohibitorum per Regias pragmaticas.*
66 *Decisio Senatus, & Regium rescriptum.*
67 *Barones non cognoscunt de Militibus, nec de fruentibus privilegio militari.*
68 *Baro non cognoscit de alio Barone delinquente, aut contrahente, vel quasi, in suo territorio.*
69 *Baro non cognoscit de habente mixtum imperium.*
70 *Baro non cognoscit de condomino, siue combarone.*
71 *Baro non cognoscit de causa inter ipsum, & vassallum.*
72 *Baro non cognoscit de famoso latrone, aut bannito, nec de receptante.*
73 *Baro non cognoscit de Regio officiali delinquente in suo territorio.*
74 *Baro non cognoscit de vasallo obtinente salvam guardiam.*
75 *Baro non cognoscit quando reperitur in dolo.*
76 *Baro non cognoscit de offensa facta officiali Regio.*
77 *Baro non cognoscit de crimine patrato, dum Princeps reperitur in terra Baronis.*
78 *Delinquens coram iudice punitur ab eo.*
79 *Baronis iurisdictio non derogat privilegium miserabilium personarum.*
80 *Declara in non vasallo fruente privilegio præfato.*
81 *Distingue, in Barone, & non in domino mixti imperij.*
82 *Limitationes aliæ, remissivè.*
83 *Baro non potest imponere vectigalia.*
84 *Baro concedit vniversitatibus suæ ditionis facultatem imponendi contributiones.*
85 *Baro potest visitare oppida suæ Baroniæ.*
86 *Baro potest evocare ad se causas suorum officialium.*
Iurisdictio concessa per Baronem Officiali, cumulativè censetur concessa, ibid.
87 *Distingue inter Officiales Vniversitatis, vel Baronis.*
88 *Obseruantia Regni Valentiæ quoad hæc.*
89 *Baro potest mutare locum iurisdictionis, sive iuris dicendi, & causas extrahere à Baronia.*
Declara, vt n. 90. vbi de obseruantia huius Regni, & de concessione territorij.
91 *Baro, intra cuius territorium adest oppidum alienum, potest ibi apponere officialem ad cognoscendum de causis meri imperij.*
92 *Baroni non præstant homagia fidelitatis vasalli in Principatu Cataloniæ.*
93 *Secus de foro in Regno Valentiæ.*
94 *Baro tenetur iurare obseruantiam privilegiorum Baroniæ.*
95 *Extende in emente Baroniam sub hasta.*
96 *Barones cognoscunt de criminibus suorum Officialium.*
97 *Extende etiamsi Officialis, sit Familiaris sancti Officij, si delictum est in officio.*
98 *Limita si deliquerit in his, in quibus iurisdictio spectat ad Principem, nam solus Princeps cognoscit.*
99 *Baro non tenetur ad damna, & interesse malæ administrationis sui Officialis.*
100 *Nec ad eum exhibendum.*
101 *Baro potest remittere pœnas delictorum ad se spectantium.*
102 *Baro quando excedat in remittendo, seu condonando pœnas.*
Limita, vt num. 103.
104 *Princeps per legem generalem moderari potest iurisdictionem Baronis.*
105 *Baro non potest remittere delicta extra territorium commissa à subdito suo, licet cognoscere possit ad effectum puniendi.*
106 *Baroni non competit privativè facultas remittendi.*
107 *Mero imperio concesso de iure non competit ius aggratiandi.*
108 *In Regno non adest consuetudo impediendi gratias Principis in delictis, quorum cognitio pertinet ad Barones.*
109 *Princeps potest remissiones similes concedere, etiam extra Curiam.*
110 *Vsufructuaria in Baronia non exercet iurisdictionem, sed qui habet ius proprietatis.*
111 Calixti Ramirez *locus explicatur.*
112 *Tenutaria exercere iurisdictionem debet in Baronia, quam tenet iure pignoris.*
113 *Idem in quocunque possidente iure pignoris.*

IVrisdictio in dominium concessa (secluſa illa disputatione, an merum imperium comprehendatur sub nomine *Iurisdictionis*, de qua latè Illiger. ad Donell. *lib. 7. com. cap. 7. lit. A.*) in triplici differentia est: aut enim conceditur merum, & mixtum imperium, tuncque Baronis iurisdictio censetur: aut mixtum tantum dominis vtilibus oppidorum, tuncque iurisdictio *Alfonsina* apud nos vocatur, sumpta denominatione à Domino Rege Alfonso II. qui forum condidit 78. *de iur. omn. iud.* de quo Belluga *rub. 24.* Dominus Leon *decis. 101. tom. 1. & decis. 10. tom. 3.* & nos dicemus latiùs §. *sequenti*; vel ciuilis tantum in certis bonis ad instar simplicis iurisdictionis, vt in Dominis directis rerum feudalium, vel in emphyteusim concessarum, de quibus in *hoc capite*, §. 3. Tradunt hanc differentiam Belluga *in specul. Princip. rubric. 24.* §. *Mixtum, per tot.* Hugo Donellus *dict. lib. 17. commentari*

mentar. cap.7. & ibi Osuald. Illiger. *lit.A.B. & C.* Iacobus Cancer.*lib.2.variar. resol. dict.cap.2.num.45. & seqq.* Ioannes Petrus Fontanella *de pactis nupt.claus.4.gloss.14. à n.29.vsque ad finem.*

47 De Baronibus plura dici poterant, quia ampla materia est, non speciali capite, vel paragrapho declaranda, sed diffuso tractatu absolvenda, de qua latè Capiblanco *in duobus voluminibus, de Baronibus*, Mastrillus *de Magistratibus,lib.4. cap.1. & seqq.* Regens Don Francisc. de Ponte *de potest.Proreg.tit.de assens. reg.§.3.num.7.* Novarius, *ad pragm.Reg.Neapol. tit.de Baronibus, per tot.* Ioannes Baptist.del Thoro *in compend.decision.tom.1. 2. & 3. verb.Baro*, & signanter *tom.3. verb. Barones an possint indultare*, August. Caputus *de reg.Reipublica,cap.1.§.1.n.15.* & alibi pluries, Montanus *de Regalibus, cap. de potestat. const.Magistrat. & cap.de officijs*, & cum ijs omnes ferè Neapolitani,& Siculi passim. Ex nostratibus Belluga *in speculo,rub.23. per tot.* præcipuè *vers.sed pone*, Dominus Leon *decis.49. num.8. cum seqq. & decis.42. num.15. & seqq. tom.1. decis.9. num.139.cum seqq. & decis.10.per tot. tom.3.* Dominus Cerdan *in arbor.iurisdict. vers. Los Barones.* Ex Catalaunis Olibàn. *in vsatic. alium namque, c.9.* Cancer. *variar.lib.2.cap.2.& lib.3.cap.5.& 13.* Iosephus Ramon. *consil. 25. & consil. 27. num.15.* Fontanell. *dict. claus.4. gloss.10. pàr.1. cum aliquib. seqq. & decis. 366. & & 388. cum aliquib.seqq.tom.2.* Paulus Xamar *de offic.Iud. & Advocat. part.1. quæst.14. num.67. cum seq.* Don Acasius Ripoll.*Regaliar. plurib.in locis, per tot. tractatum*, qui multos alios ex antiquioribus laudat. Ex Aragonensibus Molinus *in repertor.foror. verb. Iurisdictio, & verbo, Domini locorum*, & *ibi* Portol. Sesse *decis.num.41.& seqq. tom.1. & decis.362. num.3. cum seqq. tom. 4. & de inhibit. cap.26. per tot.* Bardaxi.*ad for. Aragon.* & alij relati per Calixtum Ramirez *de lege Regia,§.32.cum aliquibus seqq.* Ex Castellanis Bobadilla *in politica, lib.2. cap.16.per tot.* Azevedo *ad l.10.tit.9.lib.3. recopil.* Don Ioannes Solorçano *de iure Indiar. tom.2. lib.1. cap.3.num.36.& cap.27. num.27.* Don Franciscus Amaya *in l. vnic. num.17. C. ne oper. à collect.exig.lib.10.* Ex Lusitanis Cabedo *decis.104. part.2.* qui plures alios laudant, tam ex exteris,quàm ex subditis nostri inuictissimi Principis, apud quos invenies quidquid desiderabis. Sed ne intactam materiam dimittamus, aliqua sunt dicenda, brevitate solita non omissa, quæ valde conducunt ad regimen nostri Regni, & ad iurisdictionalia iuxta *foros*, quod est scopus nostræ operationis.

48 Baronis nomine comprehenduntur omnes, illustriores dignitates obtinentes, vt probat Mastril. *de Magistrat. lib.4. cap.1. num.1. & seqq.* sicque sub nomine eorum, quoad iurisdictionalia veniunt Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites, & Barones. Quid Baro, & Baronia sit? tradunt optimè relati per Mastril.*dict. c.1. num.2.* Fontanel. *dict.gloss.10. par.1.num.1.& seqq.* Capiblanc.*de Baron. tom. 1. in rubr. num.5. & seqq.* Novar.*ad prag. Regn. Neapol. tit. de Baronib. in rub. num.1. & seqq.*

49 Dominus Leon *dict. decis. 9. num.139. cum seqq.* vbi de origine, antiquitate,& præeminentijs:quare in hoc non immoramur, cùm exactissime ab istis Doctoribus, cum ab eis relatis,tractentur omnia, quibus addendus Caputus *d.n.53.cum seqq.*& Montanus *vbi proxim.*

50 Sed antequam vlteriùs progrediamur, liceat notare magnam differentiam, quam habemus in istis tribus Provincijs Coronæ Aragonum, circa potestatem,& iurisdictionem Baronum. Aragonenses in excessu labun-

51 tur, cum non solum concedant suis Baronibus iurisdictionem supremam, sive merum, & mixtum imperium, sed potestatem legibus absolutam, vitæ,necisque in subditos, & vasallos, quos vocant *servitutis*; de quibus latè per Molin. *verb. Domini locorum*, vbi Portol. Sesse *de inhibit. cap.4. §.3.cum seqq.& decis.73. num.1. tom.1.* Cenedo *collect.iur. Canon.167.n.2.* Calixtum Ramirez *de lege Regia,§.32.& seqq.per tot.* qui quamquam doctissimè, vt solet,fundare nitatur obseruantiam illius Regni, per quam similis potestatis vsus sustinetur, quòd id ratione assequatur, impossibile credo; Nam quomodo ratione inductum probabit, quod omnino ratione caret? Asserit enim Dominum subdito, seu vasallo (quem vocat 52 *seruitutis*) eripere posse vitam, honorem,& bona, absque causæ cognitione,de facto, & absolutè,& quod non adest Superior qui in his succurrere possit oppresso, & rationi consentaneum probabitur eam obseruantiam tolerandam? Respondeant quæso Domini Aragonenses, ad quid leges illas pactionatas, sive *foros* obtinuerunt à Regibus? Nonne ad id quod Mariana, dum de ipsis sermonem instituit *lib.1. de rebus Hispaniar. cap. 4. ad medium*? Hoc ne omnibus Aragonensibus indultum? Maximè. Quid enim proderit illi misero subdito, Principis potestas legibus directivè annexa, si Baro ea quæ in prætio inter homines sunt, sine culpa ipsius deprædari potest? Sed quare in his immoramur, cùm nemini non innotescat illius abusus, sive (vt vocat) obseruantiæ iniquitas:succedant dicta per eundem Cenedo *d. collect.167.n.3.*

Catalauni verò in aliud extremum inclinant; nam 53 nomine *Baronum*, intelligunt quemcunque obtinentem iurisdictionem in oppido, sive castro, sive sit suprema; vel infima; vel media, vel vtraque, vt ex Fontanella *dict. gloss. 10. part. 2. num.68.* & ex traditis ab omnibus Catalaunis superiùs laudatis patet. Apud nos verò, mediam viam eligentes; nomine *Baronum* in- 54 telliguntur, qui habent iurisdictionem supremam, merum,& mixtum imperium,vt in nostro *textu* habetur, & tradunt Belluga *rub.23. vers. Sed pone, num.16. cum seqq.* Dominus Cerdan *in arbor. verb. Los Barones*; Dominus 55 Leon *vbi supr.* sicque propriè nomen sumptum intelligendum esse testantur plures relati per Mastril. *d. lib.4. cap.2. num.61.* Giurb. *consil. 27. numer.3. & obseruation. 115. numero sexto*, qui alijs congestis asserit, Baronem dici, qui habet Ciuilem iurisdictionem; quod apud Catalaunos procedit, sed non in Regno Valentiæ, vt dixi.Quid autem sub concessione meri,& mixti imperij comprehendatur? tradunt Doctores superiùs laudati *num.8. & 9.* sicque non est vt quid immoremur, cùm Doctores prædicti clarissimè tradant: iurisdictio enim eis concessa privativè attributa est,vt in *textu* habemus, & dixi *nu.3.* Quod non solum procedit in Regno, quo- 56 ad primam instantiam, sed etiam primam, & secundam appellationem; sicque Barones Regni cognoscunt de omnibus causis civilibus,& criminalibus in eorum territorio,& inter suos, quin Princeps per suos Officiales, & Ministros se intromittat in cognitionem similium causarum: solum reservata Principi est instantia Recursus, & manifestæ oppressionis, *for.8. de feud.for.34. Cur.ann.1585. for.151. Cur. ann.1604.* & meritò, cùm sit 57 Regalia ex supremis Principis,ab eo inseparabilibus,ita vt adhuc Aragonenses, qui dum loquuntur de potestate absoluta, suorum Baronum, negant omne remedium, dum de iurisdictione verba faciunt, recursum non audeant negare: Ramir. §.33. *n.8.& 24.* & rationem reddit optimam Fontanell. *decis. 347. nu.1. & 10. & seqq.* qui plures laudat, quibus addendi Capiblanc. *tom. 1. prag.1. ex num. 155. cum seqq. & prag.3.n.1.& seqq.*Mastril. *d.lib.4.c.16.n.160.* & Marius Giurb. *cons. 69. n.23.* Dominus Leon *decis.49.n.191. & 10.*Montanus *de Regalib.cap.de potest.constit.Magist.n.27.*quæ quia in foris clara sunt,non indigent explicatione.

Solum dubitari potest quando Baro dicatur grava- 58 re? de quo articulo latè Capiblanco *dict. prag.3.* & benè, licèt brevius, per Novar. *ad pag. Neapol. titul.6. de Baron. collect.4.* vbi explicant, ob quod nos non immoramur. Praxis expediendi causas Recursus, talis est, vt quoties recursus emittitur à procedimentis Baronis,sive 59 civiliter,sive criminaliter agat, causa recursus non evocatur,sed ad recognoscendum committitur; in eo articulo evocationis pulsantur merita causæ ad effectum videndi, an adsit oppressio, vel ne; si enim non adest, illico ad Baronem restituitur, & licet adsit aliqua iniustitia, vel nullitas, si reo competit remedium ordinarium coram Barone, restituitur etiam: nam vt alibi dixi, remedium extraordinarium non est concedendum,

dum, cui competit ordinarium. Si autem procedimenta Baronis continent iniustitiam, vel nullitatem, per quam reus gravetur, evocatur ad effectum cognoscendi de oppressione tantum,& simul cum evocatione, nullitas,aut oppressio reparatur aliquando, aliquando verò post evocationem.

60 Sed nota pulchram speciem propositam per Cancer. *var. lib.* 1. *cap.* 17. *num.*83. supposito enim quòd Baroni competit prima, & secunda appellatio(quæ mutato Assessore expediuntur) & quòd gravatus non potest appellare ad Regium Tribunal, de facto vasallus Baronis appellavit ad Regios Officiales, id expressè declarando in libello, si Baro deferat appellationi,absolutè vel cum clausula *si & in quantum*, videtur suo iuri renuntiasse, iuxta textum *in cap.cum appellationibus frivolis,de appellat.in* 6.Andr. Ancarran.Iason,Gomez,& alij relati à Cancer. *ibid.* alijs relatis Barbos. *in collect. ad eum text.n.*1.*&* 4.

61 Quæ iuris dispositio procedit, quoties per Baronem fit actus per quem renuntiari videtur suo iuri, nam dispositio illius *textus* procedit, quia abdicavit à se iurisdictionem, vt cum *Gomezio*, & *Surdo* docet Barbos. *n* 4. sicque censuit Senatus me referente in mense Septembris *anno* 1649. Domna Anna Zarzuela,& Arnal, cuius est Baronia de Vivel, & Toro, virum suum Don Franciscum Zapena cum pleno posse miserat simul cum Assessore, & Scriba ad visitandum Officiales ipsius Baro-

62 niæ; qui ne tradetent libros computorum administrationis, conspirare intentarunt, & de facto resistebant Vicario Baronis, & eo inter ipsos non modicum periclitante, ipsa Domna Anna factum exposuit in Senatu, supplicando quòd vnus ex Regijs Senatoribus Aulæ criminalis accederet ad prædictum oppidum de Vivel, vt informationem de resistentia compararet, sontésque condignè puniret. Mihi causa commissa fuit, & ex deliberatione Senatus evocata, eo quòd dum supplicabat ipsa Baro, quòd sontes punirentur, iurisdictionem à se abdicabat,& provisum, vt supplicata fierent. In cuius decreti executionem cum satellitibus necessarijs ad prædictum oppidum properavi, ibique informationes de crimine substantiavi, de iure procedendo contra criminis reos.Sed postea ipsa domna Anna restitutionem causæ supplicavit; & quamvis de iure non procedebat instantia, attento rigore dictæ dispositionis, tamen quia Baro,sive eius Vicarius ritè,& rectè processerat,ex æquitate, & gratia fuit ei restituta, maximè cùm non fuisset facta offensa Baronis personæ,seu ipsius Vicarij, sed of-

63 ficio: ad tradita per Capicium *decis.*124. Ioan. Baptist. del Thoro *in comp. decis. tom.* 1. *verb. Baro an possit.* (si enim offensa facta fuisset personæ, seu Vicario, qui erat vir ipsius, suspecti redderentur,ex traditis à Tonduto *d.c.*2.*num.*45. *&* *seqq.* atque causæ cognitio ad Senatum spectaret,vt fuit decisum sententiâ publicata per Gasparem Mascarò R.M.Scrib.die 23.Februarij 1654.referente Mag.Domino Berenguer,in causa Comitis de Sirat,& R.Fisci Procuratoris,in qua disceptabatur de cognitione criminis patrati per Ioannem Ramon, qui præfatum Comitem vulneravit,& aliorum, qui auxilium Baroni non præstiterunt) sequitur explicans bene Montanus *de Regalib.c. de potest.const. Magistr.num.*30.Sed ne suscipio remaneret, ex deliberatione Senatus extraiudicialiter monui,vt non per eundem Assessorem in causa procederet.Nota has decisiones, quia pulchræ in materia sunt, Actuarius illius causæ fuit Policrinus Miravet Not. istius Zamora.

64 Sed hæc generalis regula iurisdictionis privativè Baronibus concessæ,limitanda est in aliquibus casibus.Primò, limita in criminibus læsæ Maiestatis divinæ,& humanæ, falsæ monetæ, & plagij, vt in textu habetur, & tradit Belluga *d.rub.*33.*vers. Sed pone*, *n.*17. alijs relatis Mastril.*d.cap.*16.*n.*2.16.232.*&* 270.Ian.Baptist.del Thoro *in comp.decis. d.tom.*1.*verb.Baro habens ampliſſimam:*Fontanel.*clauſ.*4.*gloſ.*14.*n.*12.in his enim reservata est cognitio expressè, sicque interdicta omnino cognitio Baronibus, & hoc iure vtimur. Sed quid dicendum si moneta adulterata esset optimæ materiæ, sub forma alterius Principis? Est tenendum contineri in reservatione, eo quòd Rex vt minister iuris gentium;cùm ratione commercij institutus fuit vsus monetæ,sub publica forma cuiusvis regnantis, offensus est ex tali fabricatione, vt pulchrè tradit Monranus *de Regalib.c.de moneta,n.*7.

Secundò,in quatuor casibus,de quibus in nostro tex- 65
tu, & *for.*154. *eiusd.Curiar.ann.* 1604. Ante illorum dispositionem reservata cognitio erat Domino Regi,nempe de delictis patratis in via, sive itinere publico, in criminibus pœnam confiscationis merentibus, in patratis per exteros in territorio Baronis, præcipuè si erant subditi, & vasalli Domini Regis, & in delatione armorum prohibitorum per Regias pragmaticas; nam licèt per *textum* eis permittatur cognitio horum criminum, non privativè, sed cumulativè, prout de iure, D. 66
Ludovic.Peguer. *in pract.crim. c.*15. *num.*4. Fontanel. *de pact. clauſ.*4.*gloſ.*14.*n.*22.Cancer.*lib.*2.*cap.*2.*num.*96.Mastril. *d.c.*16.*num.*149. *cum ſeqq.* sicque *forum* explicatum habemus per Regium rescriptum *dat.en Ventoſilla die* 29. *Octobris* 1606. & pluries iuxta hanc explicationem diffinitum,tam in Supremo,quàm in nostro Senatu.

Tertiò, in Militibus, versus quos nullatenus Barones 67
possunt procedere criminaliter, nec adhuc coram eis conveniri civiliter,nisi dum agitur de re censita,vt censita, *for.* 20. *de feudis*, tradunt Dominus Cerdan. *in arbor.iuriſ.* vers. *Los Barones*, vbi ampliat hanc conclusionem ad Cives honoratos, Iurisperitos, & Medicos (quia fruuntur privilegio militari, vt probat Dominus Leon *deciſ.*9.*n.*185. *cum ſeqq.* & in textu habetur, ibi: *Com no ſien Militars, ò que gozen de privilegi militar.*) Mieres *in conſtit.Catal.collect.*4.*c.*16.*n.*7.Calix.Ramir. *de leg.Reg.*§.33.*n.*1.*&* 14. Fontanel. *deciſ.*366. *n.*20. quod ampliat in alio Barone,in territorio alterius delinquente,etiamsi non sit ex his qui militari privilegio fruuntur,vt probat *n.*2.latissimè Ioan.Bapt.del Thoro *in comp. deciſ.tom.*2.*verb.Baro exteræ nationis*, vbi decis. Senatus Neapolitani,tradit, *& tom.*2.*verb. Baro dominus, & verb. Baro an cognoſcere*, quidquid in contrarium tradat Merlin,*controverſ.for.*69. Et nota, quòd cum Fontanella loquatur de Baronibus Cataloniæ,quorum nomine comprehenduntur habentes mixtum imperium, si Dominus oppidi obtinens Alfonsinam iurisdictionem tantum,de- 68
liquerit in territorio Baronis, non poterit à Barone pu- 69
niri; quæ dispositio procedit in condomino, tum quia eadem ratio dignitatis militat, tum quia pat in parem non habet imperium, vt in terminis alijs relatis probat Cancer.*variar.lib* 2.*c.*2.*n.*19.Nec obstabit si dicas, quòd ex Baronia adquiritur nobilitas, quod sufficiens est ad excludendam potestatem Baronis illius territorij,ex traditis per Tiraq.*de Nobilit. c.*7. *n.*4. nam vt explicat August.Caput.*de regim.Reipub. c.*1. *n.*53. *ex ſeq.* ex parte rei feudalis non conceditur Nobilitas, nisi ex tenore investituræ aliud resultet, sicque non ex generali regula de Militaribus loquente, sed ex speciali de habentibus iurisdictionem provenit.

Quartò, in causa quæ vertitur inter subditum, & 71
ipsum Baronem ratione iurisdictionis,vel aliàs,dum non de re censita, vt censita, vel feudali agitur: Capicius *deciſ.*214. Avendaño *de exequend. mandat. lib.*2. *cap.*10. *&* 11. *num.*4. §. *Si vero iudex*, Anton.Gomez *in l.* 40. *Tauri, num.*10. Capiblanco *de Baronibus*, *prag.*16. *n.*56. Cancer. *variar. lib.*3. *cap.* 13. *num.*187. alijs relatis Mastril.*de Magiſtrat.dict.lib.*4.*cap.*15.*num.*29. *&* *ſeqq.* Fontanell.*dict.gloſſ.*10.*part.*1.*num.*9.Ioann.Baptist.del Thoro *in compend.deciſ.tom.*1.*verb.Baro an poſſit*, dixi *c.*2. §.3. *n.*53.Tonduti,qui bene hanc conclusionem explicat, *d. par.*2.*c.*2.*n.*38.*cum ſeqq.*

Quintò,in famosis latronibus, & bannitis,eorumque 72
receptatoribus, vt dixi *dict. cap.* 2. §.2. *num.*40.tradunt Vincent.de Franch. *deciſ.*470. Calic. *de iur. fiſc. dub.* 8. *n.*169.Ponte *de poteſt.Proreg.tit. de proviſ.fieri ſolitis*, §.3. *num.*27. *&* 47. *cum ſeqq. & de elect. official.*§. 1. *n.*16. *&*

seq. Mastril. *d.c.16. n.*18.21.*& seqq.* quidquid dicat Elisæus Dança *in pug. Doct.to.2.tit.de armation.per cãpan.c.2.*

73 Sextò, in delictis officialium Regiorum commissis in terra Baronum, Cancer. *variar. lib. 3. cap.13. num.221.* Capiblanco *de Baronib. prag.*8. *num.*122. Mastril. *decis.* 147. *num.*24. *& dict. cap.* 16. *num.*256. *cum seqq.* sicque observatum per Senatum *anno.*1647. cùm quatuor Birotarij Curiæ Gubernationis occidissent, sclopetorum ictibus, Philippum Esparsa oppidi de Castellnou, in civitate Sugurbij, quò cum alijs missi erant à Regio Concilio ad ferendum bannitum quendam, sive criminosum, in ea apprehensum: qui capti fuerunt per ministros Regiæ Audiętiæ, causáque eorum in ea ducta; duo, nempe Antonius Amargos, & Ioannes Benet epidemia oppressi intra carcerem animam emiserunt; duo superstites, nempe Simon Valero, & Ioannes Climent vltimo supplicio damnati.

74 Septimò, in causis vasallorum habentium salvam guardiam à Domino Rege obtentam, ex aliqua iusta causa. Guid.Pap. *decis.*62. Grammat. *decis.*104. Capiblanco *de Baron.prag.*3. *num.*73. *cum seqq.* Cancer, *variar.dict. lib.*2. *cap.*2. *num.*167. *& lib.*3. *c.*13. *num.*160. alijs relatis Mastril. *dict. cap.*16. *num.*266. qualem salvam guardiam obtinent Officiales villæ de Elig, eo quòd litem cum eorum Domino fovent, sicque mihi commissa fuit, anno 1650. causa accusationis positæ per Illustrem Ducem de Maqueda, versus Iustitiam illius Villæ, ob resistentiam factam per eundem Procuratori generali, & Baiulo eiusdem Ducis, & causa prosecuta vsque ad diffinitivam.

75 Octavò, quando Baro est in dolo, & delicti particeps, vt alijs relatis, tradit Mastril. *dict. decis.*274. *in fin. & d. c.*16. *n.*229. & dixi *cap.*2. §.2. *num.*41. cum decisione Senatus in causa eiusdem Ducis de Maqueda Marchionis de Elig.

76 Nonò, si offendantur Officiales Regij in suo exercitio, textus *in l. nulla, C. de testib.* Franch. *decis.*722. Mastril. *dict. decis.* 147. *num.*16. *& dict. cap.*16. *num.*252. Sicque observatur à Senatu quotidie: me referente, fuit punitus Baiulus Baroniæ, de Luchent, quia executores Locumtenentis Gerentis vices vltra Sucronem, malè tractavit, anno 1650. & anno 1647. quidam Medicus villæ de Novelda fuit correctus, eo quòd non vrbanè se gessit cum vno ex Regijs Alguacellis.

77 Decimò, si Princeps reperiatur in loco Baronis, nam tunc ibi delinquens poterit à Principe puniri; Cancer. *dict. c.*13. *num.*335. Mastril. *dict. c.*16. *num.*259. Et ratio est, nam Rex est fons perennis omnis iurisdictionis, bene Parlador, *rer. quotidian. lib.* 1. *cap.*1. *num.*7. alijs relatis Illiger. ad Donell. *dict. lib.* 17. *cap.* 7. *lit. O.* Vnde præsente Principe omnia Magistratuũ imperia conquiescunt, Bodin.1. *de Repub.n.*313. quemadmodum enim fluviorum impetus vnà cum nomine absorbentur, cum ab ostijs in mare confusi labuntur, & siderum omnium lux nulla percipitur, cum Sol exoriri cœperit, ita præsente Principe omnis iurisdictio obdormit; hæc, & alia, Illiger, *ibid.* Quibus & alia ratio addi potest, nam si de-
78 linquens coram Iudice punitur ab eo, quamvis non sit de eius iurisdictione, textus *in l. nullum, C. de testib.* Farin. *q.*21. *n.*158. *in fin.* multò magis puniri poterit à Principe, si coram eo deliquerit, vel in loco vbi adest.

79 Vndecimò, in causis viduarum, pupillorum, & aliarum miserabilium personarum, Capiblanc. *prag.*8. *num.* 154. *&* 165. *cum seqq.* Mastril. *dict. decis.* 147. *num.*28. *& seqq. & dict. cap.*16. *n.*253. *cum seqq.* pluribus Ioan. Baptist. de Thoro *in compend. part.*3 *verbo, Baro an possit pe-*
80 *tere remissionem.* Quæ conclusio de iure absolutè procedit: sed apud nos distingue cum Belluga *dict. rubr.* 23. *vers Sed pone, num.*6. *&* 10. aut loquitur de vidua, pupillo, aut alio quocunque miserabili subdito Baronis, vel subdito Regis: si enim vtatur privilegio electionis fori propter miserabilitatem non subditus Baronis, privilegium non est ei sublatum per concessionem iurisdictionis Baronum: si autem esset subditus Baronis, qui est de Brachio militari, sublatum privilegium reperitur per actum Curiæ, de quo in *for.*72. *de iur. omn. ind.* si verò Baro est alterius Brachij, videtur dispositio actus Curiæ extensa per *for.*34. *Curiar. ann.*1585. ad alia Brachia; sed 81
cum hac distinctione, quòd actus Curiæ dispositio se extendit, non solum quoad subditos Baronum, verùm etiam cuiuscunque Domini oppidi obtinentis mixtum imperium tantum, *fori* verò extensio solum loquitur de Baronibus, atque adeo privilegium miserabilium personarum in electione fori, quoad vasallos Brachiorum Ecclesiastici, & Regalis, tantum sublatum est in subditis, sive vasallis Baronum de illis Brachijs: non verò Dominorum infimæ iurisdictionis. Pluribus alijs limitationi- 82
bus traditis, Mastrillus *in dict. cap.*16. *à num.*216. *vsque ad fin.* materiam expedit; sed hìc non transcribuntur, quia vel non ita practicabiles, vt istæ; vel apud nos non vsu receptæ, vel superioribus comprehensæ, sicque illum rectori consulendum relinquimus.

Sed videamus aliquos casus, in quibus iurisdictio, & 83
potestas nostrorum Baronum fulget. In primis, quamvis Baro non possit imponere vectigalia, seu indicere iura, quia hæc potestas est de Regalijs supremo Principi reservatis, vt probat Montanus *de Regalibus, cap. de vectigal. num.*4. *& cap. de extraord. collat. num.*3. potest tamen concedere facultatem, sive licentiam Vniversitati sui territorij imponendi *asissas*, seu contributiones, Mastril. *dict. cap.*16. *num.*276. *cum seqq.* Dominus Leon *decis.*80. 84
*num.*15. *& seqq.* sed concedere immunitatem vectigalium minimè potest, ex traditis per Bellugam *rub.* 46. *num.*7. Capiblanc, *de Baron prag.* 8. *n.*14. Mastrillus *de Magistr. lib.*3. *cap.*10. *n.*127.

Secundò potest visitare Vniversitates Baroniæ, & 85
Officiales ipsarum syndicare, computa, & rationes rerum administratarum dispungere, vt latè probant Cancer. *variar. lib.*3. *cap.*3. *num.*451. *& cap.*12. *num.*237. Capiblanco *de Baron. prag.* 5. *num.*96. Mastril. *dict. cap.*16. *num.*134. *& cap.*17. *eiusdem lib.*4. *num.*43. *& lib.*6. *cap.*1. *num.*37. Dominus Leon *decis.*10. *per tot. tom.*3. vbi decisio Supremi.

Tertiò, potest ad se aliquas causas evocare ex his, quæ 86
ducuntur coram Officialibus eiusdem; probat Fontanel. *dict. gloss.* 10. *par.* 1. *num.*155. nam iurisdictio concessa per Baronem Officiali suæ iurisdictionis, semper censetur cumulativè, vt alijs relatis probat ipse Fontanella *ibid. num.* 158. & Cancer. *variar. lib.* 3. *cap.* 13. *num.*276. quos sequitur Scipio Rovit. *ad pragmat. tit. de suspicion. prag.* 2. *ex num.*10. Sed maximoperè repugnant Capiblanco *de Baron. prag.*2. *n.*186. *cum pluribus seqq.* & Montanus *de Regalib. cap. de potest. constit. Magistrat. num.*16. quo nituntur probare impossibilitatem huius dispositionis, tam de iure, quàm de praxi, & observantia: ad hanc controversiam componendam optima est distinctio Fontanell. *ibid. num.*159. dum docet posse evocari à Barone causas pendentes coram Officialibus ad nutum amovibilibus per ipsum Baronem constitutis, non au- 87
tem quæ ducuntur coram eis qui ex privilegio, consuetudine, vel aliàs eliguntur ab ipsa Vniversitate annuatim. Quæ quidem distinctio congruè adaptatur vsui, & consuetudini nostri Regni, nam licèt æqualiter ab omnibus Baronibus possideatur iurisdictio, inæqualiter exercetur: 88
in omnibus enim oppidis eligitur Iudex ordinarius annuatim, qui *Iusticia* appellatur, adinstar Iustitiæ Vrbis, de quo *cap.*4. §.2. *per tot.* sed non omnes Iustitiæ iurisdictionem exercent; nam sive sit iuductum consuetudine, sive privilegio, in aliquibus oppidis Iustitia exercet omnem iurisdictionem, merum, & mixtum imperium in prima instantia; in aliquibus causæ meri imperij, vel omnes criminales reservantur Baroni; in alijs verò Iustitia est merus executor Baronis, sicque solùm executioni mandat ea quæ à Barone, seu Vicario ipsius (quem vocamus *Procuratorem generalem*, & *Baiulum*) ipsi mandantur. Supposita igitur hac differentia exercendi iurisdictionem, facilis est applicatio distinctionis: opinio namque *Capiblanco, & Montani* negantium, procedit in causis, in quibus per vsum, vel privilegium cognoscere solent

solent Officiales ordinarij Vniversitatum : opinio verò *Rovit.* in causis quæ ducuntur coram Officialibus ad nutum amovibilibus ipsorum Baronum.

89 Quartò, Baro in causis ad se pertinentibus potest mutare locum iuris dicendi, id est, extrahere causas ipsas de Baronia, sive loco: vt expressè cavetur *in for. fin. de feudis*, ibi: *En qualque loch lo señor se volra el feu, ço es, del senyor dins lo Regne de Valencia.* Probat alijs relatis Fontanella *dict. gloss.* 10. *par.* 2. *num.* 1. & 9. sed in *foro* cavetur, quòd sit intra Regnum, & quod sit ipsius Baro-
90 nis, ibi, *ço es del senyor*, attamen observantia, & communis praxis interpretatæ sunt hunc *forum*, vt extrahatur ad matricem in causis gravioribus, in quibus iuris quæstio disceptanda venit. Quod in vtilitatem subditorum redundare est compertum; nam posita potestate extrahendi causas à loco originis delicti, vel contractus, vtilius est tam actori, quàm reo, vt ducantur in Vrbem, vbi Iurisperiti adsunt, qui adhiberi possunt, tam ad iudicandas ipsas causas, quàm ad defendenda, & patrocinanda iura partium; ob quod quotidie practicatur in criminibus gravioribus, reos captos in carceres regios detrudẽdo, in quo custodiantur sub nomine, & iurisdictione Baronis, sive vt dici vulgò solet, *al trast del Baro*, vsquedum causa expenditur: in civilibus verò quando causa ardua est, aliquando in ipsa Civitate, vel matrice districtus inchoatur, perficitur, & absolvitur, sed frequenter processus perficitur in Baronia, & concluſus ducitur ad matricem, vbi medio Iurisperito per sententiam declaratur in prima instantia; in secunda verò, & vlteriori, aliquando in Vrbe, aliquando etiam in Baronia, sicuti res expostulat, ad quod Gerens vices libentissimè concedere solet territorium Baronibus, de quo Mastril. *d. c.* 16. *n.* 107. *cum seqq.* & melius Font. *d. claus.* 4. *gloss.* 12. *n.* 152. *& seqq. & gloss.* 11. *n.* 24. *cum seq.*

91 Quintò, cum pleręque Baroniæ reperiantur, intra quarum territoria sunt oppida alterius Domini habentis iurisdictionem infimam tantum, Baro potest in eis officialem habere, qui cognoscat de causis ad merum imperium pertinentibus. De qua quæstione tractat Fontanella *dict. gloss.* 10. *par.* 2. *n.* 86. & resolvit negativè, ne per constitutionem Officialis latenter trahat Baro ad se omnem iurisdictionem. Sed contraria de iure verior est, vt latè probat Franchis, *decis.* 166. *per tot.* & *in fine* optimè respondit ad rationem Fontanellæ, quam secuti fuerunt Riccius, & cæteri Addentes ibi. Capiblanco *de Baronib. prag.* 3. *num.* 144. Ioan. Baptist. del Thoro *in compend. de cis. to.* 1. *verb. Baro habens iurisdictionem criminalem, & verb. Baro habens cognitionem*, Capicius *decis.* 27. *n.* 33. *& seqq.* & sic decisum per Senatum refertur *in cap.* 92. *actor. Cur. Brach. Regal. ann.* 1626. & observabatur in Villis *de Onda*, & *Villafames*, & etiam alibi observatur. Vide ad rẽ Giurb. *d. observat.* 115. *num.* 17. qui tenet quod Officialis Baronis non potest deferre insignia iurisdictionis in oppido alieno, nisi secuto casu iurisdictionis suæ: sed in Regno contrarium obseruatur: quod verius puto, per ea quæ dicta manent.

92 Sextò, nam licet alibi dubitetur; an vasalli, & subditi teneantur iuramentum fidelitatis præstare tantum, sicuti bene de Catalaunis tradit Fontanella *dict. gloss.* 10. *par.* 1. *num.* 11. *& seqq.* an etiam homagia, sive vt dicimus, *homenatges*: in hoc Regno homagia præstanda sunt, vt expressè cavetur *in for.* 13. *de feudis*, ibi: *E facense los homens de mans, è de boca*, sicque quotidie obseruatur, quoties Baro mittitur in possessionem, qui tenetur iurare obseruationem privilegiorum ipsius Baroniæ, vt docent Cancer. *dict. cap.* 13. *num.* 326. *& seqq.* Mastril. *dict. lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 10. Fontanell. *vbi proxim. num.* 35. *& seqq.* & licet dicat id consuetudine receptum esse in Catalonia; ratio ab his Doctoribus tradita, vbique procedit: quod absque difficultate est tenendum in successore vniversali: Sed nunquid in particulari, veluti emprore Baroniæ sub hasta? Et cum in hoc casu teneatur servare privilegia per prædecessores concessa, vt probant Scipio Rovit. *in prag.* 1. *de privil. Vniversit. concess. num.* 16. *cum seqq.* Ioan. Baptist. del Thoro *in comp. tom.* 1. *verb. Baro*

emens feudum; ad iuramentum præstandum etiam teneri dicendum est, ex ratione ab eisdem Doctoribus tradita.

Septimò, Barones cognoscunt de delictis suorum Of- 96
ficialium, Cancer. *dict. lib.* 13. *cap.* 12. *num.* 237. Fontanell. *dict. gloss.* 10. *par.* 2. *num.* 66. *& decis.* 366. *n.* 1. Quod quamvis limitet Cancer. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 330. in Officiali, qui reperitur Familiaris sanctæ Inquisitionis: hæc limitatio apud nos non procedit; nam Officialis delinquens in 97
officio, non fruitur privilegio fori sanctæ Inquisitionis, vt cavetur *in cap.* 12. *primæ concordiæ*. Quæ generalis regula limitanda est, quoties Officiales Baronis deliquerint in criminibus, in quibus iurisdictio pertinet ad Regem: 98
quia eo in casu si crimen sit ex his quæ Regi privativè reservata sunt, vel quia qualitas personæ id exigat, eo quòd sit militaris, tunc ab ipso Rege est puniendus: si verò pertineat cumulativè cum Barone, poterit vtique per Regios Officiales puniri, & per Baronem; sic probat Fontanella *vbi proxime num.* 68. Quæ nota ad crimina patrata cum armis igneis sclopeti, quæ frequentiora sunt.

Octavò, nam licet nominans Officialem teneatur sub- 99
sidiariè ad damna substituti, seu Officialis nominati malè administrantis, si Officialis Baronis deliquerit in officio, & non habeat vnde solvat damna, & interesse, non tenetur Baro; Fontanel. *dict. gloss.* 10. *par.* 1. *num.* 166. Cancer. *var. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 153. eo quòd tantum tenetur Officialis ipse, per text. *in l. vnic. C. vt omnes Iud.* ad *fin.* nec etiam tenebitur Baro ad eum exhibendum, vt bene probat Ioan. Baptist. de Thoro *in comp. decis. tom.* 2. *verb. Baro* 100
an teneatur. Paulus Xamar. *de offi. Iud. & Advoc. p.* 1. *q.* 24. *num.* 9. quam conclusionem *num.* 97. limitat in delicto successivo Officialis; nam ex continuatis fraudibus Dominus tenetur, eo quod præsumatur de eius voluntate deliquisse, Menochius *lib.* 5. *præsumption.* 27. *num.* 2. Natta *cons.* 499. *num.* 2. Gratian. *discept. lib.* 4. *cap.* 625. *num.* 15. & 16. Sed Baro quamvis absolutè Officiales creet in sua Baronia, non tamen vendere officia potest: Vivius *decis.* 407. Capiblanco *de Baron. prag.* 4. *numer.* 122. Mastril. *lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 45. *& lib.* 4. *& cap.* 17. *n.* 53. Novar. *ad prag. Reg. Neapol. collect.* 5. *tit. de Baron. n.* 4. quò loci docet, quòd non solum est vendere officia, dum pecunia intervenit pro electione, sive de pretio conveniunt Baro, & Officiales, sed etiam quando munera accipiuntur, vel salarium retinetur, nam id vendere in his terminis est, vt alibi dixi.

Nonò, nam possunt remittere, aut condonare pœnas 101
delictorum ad se spectantium, *for.* 78. *de iur omn. iud.* ibi: *Aixi de remisions, ê perdons ques faran per nos, ó per los dits havents mer imperi dels dits cases de mort, ô mutilacio, com de altra manera*, vt docent Belluga *d. rub.* 23. *vers. Sed pone, in fin.* Capiblanc. *de Baronib. prag.* 6. *num.* 31. *& seqq.* Mastril. *de Magistr. dict. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 97. *& seqq. & de indult. cap.* 2. *num.* 25. *& seqq.* Ioan. Bapt. de Thoro *in comp. decis. tom.* 3. *verb. Barones an possint indultare, in princ.* Novar. *tit. de Baronib. collect.* 7. *num.* 6. *& seqq.* qui bene declarat quando Barones excedant in vsu facultatis condonandi, Horatius Montanus *de Regalibus, cap. de potest. constitut. Magistr. numer.* 31. Sed hæc potestas limitata re- 102
peritur in omnibus casibus, in quibus Prorex non potest indulgere pœnas, & vltra eos, in delictis commissis cum instrumentis igneis, per *Regiam pragmaticam anni* 1613. Nec consuetudo, aut forus adversantur; nam forus non adest qui expressè hanc facultatem Baronibus concedat, præter *dict. for.* 78. qui præsuppositivè loquitur, & de delictis eius temporis intelligi debet, & sic multò ante ipsam *pragmaticam*. Consuetudo autem (sicut dixi respectu ordinariorum qui per *forum* eam obtinent) limitata est per dispositionem *pragmaticæ*, quia in ea ex non delicto fuit factum delictum cum qualitate irremissibilitatis: ob quod tunc per supremam Principis 103
potestatem legislativam potuit apponi in bonum commune totius Regni; nam Princeps per generalem legem potest moderati iurisdictionem suorum feudatariorum, Bossius *de for. compent. numer.* 49. Roland. à Val.

*conſ.*1. *numer.* 137. *& conſ.*1. *vol.* 1. alijs relatis Maſtril. *dict.cap.*16. *num.* 140. Bene ad rem Montanus *de Regalib.cap.de poteſt. conſtit. Magiſtr. num.* 33. Quod ita intelligendum eſt, vt Baro remittere poſſit delictorum in ſuo territorio commiſſorum pœnas; non autem quan-
104 do tanquam Dominus originis cognoſcit de crimine vaſalli patrato extra territorium; nam licèt eo in caſu poſſit cognoſcere de crimine vaſalli ad effectum puniendi,non tamen ad effectum remittendi, Belluga *rub.* 23.§.*dicamus,n.*4.Gamma *deciſ.*53. Cancer.*variar. lib.* 2. *c.*2.*n.*75.*cum ſeqq.*

105 Sed dubitari poteſt,an hæc facultas pertineat privativè ad Baronem, an cumulativè cum Principe? & licet per textum iuriſdictio quæſita ſit Baronibus privativè, quoad contentioſam partem;quoad voluntariam,& diſpenſativam, neque in eo,neque in alio foro expreſſum habemus; nam in *dicto foro* 78. nullatenus explicatur quomodo perineat ad Barones: quare tanquam caſus omiſſus à *foro* remanere videtur in diſpoſitione iuris communis, & eo attento ius remittendi eſt de Regalibus ad ſupremum Principem pertinentibus, vt probavi *cap.*4. §.2.*num.*16. & tradit Maſtril. *de indultu,c.*2.*nu.*1.
106 Et quamquam aliqui teneant, quod conceſſo mero, & mixto imperio, aggratiandi facultas conceſſa videatur, vt teſtantur adducti per eundem Maſtrillum *dict. cap.* 2. *num.*25. Ioan.Bapt.de Thoro *in comp.deciſ. verb.Barones an poſſint indultare, part.* 3. hæc concluſio non procedit ſine contradictione, vt pluribus relatis, tenet idem Maſtr. *ibid.num.*27. Dominus Leon *deciſ.* 10. *num.* 28. *& ſeqq. tom.*3. ſicque ſecluſa Regni conſuetudine, ſecurior, & verior eſſet ſententia eorum, qui negant hanc poteſtatem Baronibus, ex conceſſione meri, & mixti imperij; atque adeo regulandum eſt iuxta conſuetudi-
107 nem, niſi aliter *privilegio* expreſsè caveatur: & quamvis adeſſet conſuetudo aggratiandi per Barones, non adeſt conſuetudo impediendi gratias à Principe obtentas;quod neceſſarium erat, vt privativè adquiſita videretur,ſicut ſupra dixi *n.*7.ob quod credo,quòd Princeps poterit indulgere pœnas. Et ratio eſt clara, nam indulgendi poteſtas ſolius Principis eſt, vt dixi *d.cap.* 4. §. 2. *n.*16. & quamvis dominis vaſallorum hanc poteſtatem conceſſerit,ſibi ſemper indulgendi poteſtatem reſervaſſe eſt dicendum. Tradunt plures relati per Maſtrillum *de indult. d.c.*2.*n.*1. *& ſeq.& cap.*3. *num.*11.*& c.*44. *n.*5. *& de Magiſtr.lib.*4. *cap.*16. *n.* 155. optimè don Ioan.Baptiſt. Larrea *deciſ.Granatenſi* 30. *n.*7.*&* 8. Montanus *d.c. de poteſt. conſtit. Magiſtr.num.*31.*&* 32.(qui monet ne abſque cauſa fiat,ne privetur fructibus iuriſdictionis Baro) quod limitatur in pœnis pecuniarijs ipſi Baroni applicatis,vt bene declarat idem Maſtril. *d.cap.*44. *n.*5. Thor.*d.part.*3.*verb.Barones an poſſint indultare*,licet contrarium validiſſimis rationibus probet Larrea *ibidem numer.* 6. quò reſpicere videtur monitio Montani.

Nec te moveat quod *Maſtrillus* loquitur in indulto generali; nam indultum, de quo per Maſtrillum, non fuit factum in Comitijs, aut Parlamentis, in quibus
108 adeſt conſenſus Regni; eo enim in caſu nulli dubium eſt ſubditos Baronum in indulto comprehendi, ſed loquitur de indulto facto, motu proprio Principis ex natali ſucceſſoris, vel cauſa coniugij: & ſic non interveniente aſſenſu Regni: & in *dict.cap.*16. *num.* 255. generalem concluſionem ſtatuit, quòd Princeps per viam gratiæ poſſit concedere vaſallis Baronis, ex Camillo de Curt. Bobadilla, & Ponte; & ſic deciſum in omnibus tribunalibus Neapolis teſtantur Montanus *dict.num.*32. & Larrea *dict.deciſ.*3.*num.*6. *in fin.* Nec te etiam moveat in caſu illius deciſionis,contrarium decreviſſe Senatum Granatenſem: nam id fuit ratione ſpecialitatis, de qua idem Larrea *num.*20. Quare dum non appareat de conſuetudine obtinendi à Principe, quòd abſtineat à ſimili conceſſione, poſſe per Principem concedi tenendum eſt.

109 Denique ſi Baro vſumfructum Baroniæ vxori legaverit;filio,aut fratre, vel alio quocumque hærede inſtituto, ea quæ ſunt iuriſdictionis exerceri non debẽt per vſufructuariam, ſed ad hæredem pertinent;vt bene probat Belluga *d.rub.*23. *verſ. Sed pone, num.*1. *& ſeqq.* Nec obſtant tradita à Ramirez *de leg.regia*, §. 33. *num.*4. vbi 110
dixit ratione viduitatis, vſusfructus, vel aliàs vxorem *Dominam* vocari; nam hoc non procedit quoad exercitium iuriſdictionis (nec de eo loquitur *Ramirez*) ſed quoad honores, & dignitatem, atque reverentiam. Et quamvis ex eiſdem rationibus adductis per *Bellugam*,videbatur diſpoſitionem illam procedere in vidua tenutaria; quia hæc nullum ius habet in proprietate,ſed tantum iure pignoris retinet bona mariti faciendo fructus 111
ſuos,Dominus Leon *deciſ.*39. *num.*24. *& deciſ.*62.*n.*20. *cum ſeqq.* tamen contrarium de iure verius eſt;nam cùm hæc iuriſdictio conceſſa ſit in dominium, & patrimonium,& tenuta competat in patrimonio viri,ſub quo iuriſdictionem eſſe dubitari non poteſt; inde eſt, quòd exerceri debet per quemlibet poſſidentem Baroniam iure pignoris; ita eleganter in terminis Anton. Faber *in* 112
*Codice,lib.*8. *tit.*6. *diffin.*11. & poſt eum Cancer. *var.lib.* 3.*cap.*13. 365. Maſtril. *dict.lib.*4.*cap.*16.*num.*144.Sicque in praxi receptum eſt;& ſignanter practicatum vidimus in tenuta Baroniæ de Ayodar, quam obtinuit domna Beatrix Muñoz, & Artès, ſententia publicata per Ludovicum de Berbegal R.M.Scrib.*die* 3.*Iulij anni* 1600. nam dum ipſam obtinebat, iuriſdictionem Baroniæ exercebat. Sed hæc de Baronibus dicta ſufficiant, nam in hoc opere ſolum iuriſdictionalia præcipua tradere promiſimus.

§. II.

De iuriſdictione Dominorum oppidorum qui habent mixtum imperium tantum,dicta apud nos Alfonſina, *ad for.*78. *in princ. de iur. omn.iud.*

TEXTVS.

ALFONSVS PRIMVS REX, Anno 1328. Valentiæ.

ATorgam, que Prelats perſones Eccleſiaſtiques, richs homens,Cavallers,perſones Generoſes,Ciutadans, é homens de viles qui no han mer imperi, hajen iuriſdiccio civil,è criminal,è exercici,è coneixença, é determinacio de aquella. E totes calonies, é penes civilis, é criminals, è drets de aquelles en los lochs, é alqueries lurs hon ſtan, ò ſtaran quinze caſats, ò mes de Chriſtians ſituades, é ſituats dins los termens de la Ciutat, viles, ò lochs dels Regne: aixi Reals,com daltres ſenyors qui conſenten, ò conſentiran, als preſents furs, é fora aquells termens de la Ciutat, viles, é lochs ſobredits, entre els homens dels lochs, ò alqueries lurs tanſolament quant als crims comeſos en los dits lochs, ò alqueries, ò dins terme, ò limitacions de aquelles. Exceptats tots caſes hon haja loch pena de mort natural, ò civil, é cas de mutilacio de membre: la qual mutilacio ſia deguda, principalment per algun crim. En los quals caſes la coneixença, é punicio de aquells pertanga à nos, ê a noſtres Ordinaris, en los lochs, è alqueries ſituats, ó ſituades dins termens dels lochs noſtres, è daltres hon havem mer imperi. E aço mateix pertanyga als altres del dit Regne qui han mer imperi, é a lurs ordinaris en los lochs de alqueries ſituats, ò ſituades dins termens dels lochs hon han mer imperi. Exceptat encara execucio de juſticia corporal, quis haja a fer en ſubſidi: ço es, com lo criminos no porrà pagar la pena pecuniaria, en laqual ſerà condemnat per lo crim: aixi com en cas de nafres,é de exili del Regne,ó de sẽblants caſes:laqual pertanygue à nos, ò a noſtres ordinaris, é als altres qui han mer imperi, è a lurs ordinaris. Si empero pena corporal ſens mort, é tallament de membre deguda principalment, ê ſecundaria deurà eſſer impoſada a algun criminos: aixi com fuſtigacio que no ſia molt greu,ò poſſar en caſtell, ô altra pena arbitraria deguda principalment, ò ſecun-

daria

daria sens mort, ò perdiment de membre per iniuries verbals, ó per altres crims pertanyga al senyor del loch é alqueria, é en nengun cas los senyors dels lochs, ò alqueries desus dites no puixen alcun posar a questions, ò turments: mas si per ventura en alcun dels cases dels quals la coneixença los es atorgada, se convendrà pronunciar que alcu sia posat a questions, ò turments, la coneixença pertanyga als senyors dels dits lochs, é alqueries: mas la execucio sia feta en tot cas per nos, ò per nostres ordinaris, ò per aquells que han mer imperi, ò per lurs ordinaris. Si empero per lo proces aparrà a nos ó a nostres ordinaris, ò als altres qui han mer imperi, ò a lurs ordinaris, que justament sia pronunciat sobre els dits turments. Atorgam encara que els senyors dels lochs, ò alqueries desus dites hajen la meytat de les penes pecuniaries pertanyents a nos, ò a aquells qui han mer imperi en los lochs, é alqueries, en los quals es atorgada la jurisdiccio en, é per tots los dits cases de mort natural, ê civil, è mutilacio de membre, la qual mutilacio sia principalment deguda, è encara de qualque cantitats se hauran aixi de remisions, è perdons ques faran per nos, è per los dits havents mer imperi dels dits cases de mort, ó mutilacio, com de altra manera. Retenim empero a nos, è als dits altres havents mer imperi, la meytat de la pena pecuniaria provinent per crim de nafres, é laltra meytat atorgam als senyors dels lochs, ò alqueries de sus dites.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio* Alfonsina *denominatur ab Alfonso Secundo Rege, qui eam concessit.*
2 *Dominus oppidi, in quo adsunt quindecim domus cum vasallis, adquirit hanc iurisdictionem.*
3 *Iurisdictio Alfonsina non cognoscit de criminibus, ex quibus imponenda est pœna mortis naturalis.*
Idem de pœna mortis civilis, ibid.
Idem de pœna mutilationis, ibid.
Idem de executione pœnæ corporalis, ibid.
Idem de tortura, ibid.
4 *Iurisdictio Alfonsina idem est, ac mixtum imperium.*
5 *Exilium non potest imponi ab habente iurisdictionem Alfonsinam.*
6 *Intellige de exilio perpetuo.*
Exilium perpetuum est species mortis civilis, ibid.
7 *Dominus* Alfonsinæ *cognoscere non potest de crimine homicidij rixosè patrato.*
8 *Senatus decisio.*
9 *Pœna remigij temporalis an possit imponi per Dominos* Alfonsinæ.
Remigij temporalis pœna est mixti imperij, ibid.
10 *Pœna remigij non potest imponi per Dominum* Alfonsinæ.
Pœna verberum levium potest imponi à Domino Alfonsinæ, *non verò gravium, ibid.*
Pœna verberum, levior est pœnâ remigij, ibid.
11 *Iurisdictio* Alfonsina *non spectat absolutè ad Dominos oppidorum, sed limitativè ad subditos ibi delinquentes.*
12 *Declara in causis criminalibus, non verò in civilibus.*
13 *Pœnæ pecuniariæ medietas in delictis pertinentibus ad merum imperium quæritur Dominis* Alfonsinæ.
14 *Decisio Senatus.*
Compositiones quomodo fiant, ibid.
15 *Iurisdictio* Alfonsina *concessa est in prima instantia.*
Iurisdictio Alfonsina *pertinet privativè, ibid.*
Appellationum causæ per actorem possunt introduci coram Ordinarijs ex foro, *ibid.*
16 *Licentia imponendi contributiones, seu assisias, non potest concedi media hac iurisdictione.*
17 *Visitare Vniversitates subditorum non spectat ad hanc iurisdictionem.*
18 *Censualis oneratio super bonis Vniversitatis prohibita est sine licentia Domini.*
19 *Licentia alienandi bona Vniversitatis, est de Regalibus.*
20 *Licentia alienandi bona Vniversitatis pertinet ad Dominum meri imperij.*
21 *Decisio Supremi, & nostri Senatus.*
22 *Amplia in causa executiva.*
23 *Defectus huius licentiæ reddit contractum nullum.*
24 *Prohibitio opponendi exceptiones in causa executiva, defectum licentiæ non comprehendit.*
25 *For. 58. vers.* O si alguna, *de iure emphyteutico expenditur.*
26 *Pensiones solutæ non computantur in sortem censualis, cuius contractus est nullus ex defectu licentiæ, cum decisione Senatus*
27 Belluga *explicatur.*
28 *Expenditur* for. *26. de iure emphyteutic.*
29 *Dominus* Alfonsinæ *pro suo interesse potest comparere coram Domino* meri, *quando malè tractat subditos.*
30 *Dominus* Alfonsinæ *non potest imponere operas subditis.*
31 *Extende ad Barones.*
32 *Quindecim domus si ruina, vel casu diminuantur, non amittitur iurisdictio.*
33 *Vniversitatis iura conservantur in vno.*
34 *Vniversitas remanet, etiamsi omnes extinguantur.*
Explica, vt n. 35.
36 *Reædificatio oppidi permissa est.*
37 *Ratio dispositionis* fori *ea est, vt concessa iurisdictione plures invitarentur ad constructionem oppidorum.*
38 *Oppidorum constructio potest fieri vbique, etiamsi redundet in damnum obtinentis merum imperium.*
39 *Et etiamsi redundet in damnum domini directi, salvis iuribus quæ ei competunt ratione emphyteusis.*
40 *Ædificare in suo per æmulationem quando quis prohibeatur.*
41 *Duobus Dominis concurrentibus, & mandantibus eidem subdito, quis præferri debet.*
42 *Spectantia in textu ad Sarracenos, antiquata sunt per expulsionem; & sic omittuntur.*

DIxi superiùs §. *præcedenti, n.* 9. Dominos oppidorum exiguorum huius Regni obtinuisse iurisdictionem mediam, sive mixtum imperium, quod apud nos nuncupatur, *Iurisdictio Alfonsina*, vocabulo denominato ab Alfonso Domino concedente ipsam per *nostrum textum*, cuius inscriptio corrigenda est, ex traditis per Dominum Leon *decis.* 101. *tom.* 1. *&* *decis.* 10. *tom.* 3. vt in simili dixi, *c.* 4. §. 2. *nu.* 5. & cùm *d. n.* 9. laudati sint Doctores tradentes quid nomine *mixti imperij* comprehendatur? ideo non repetimus nunc. 1

Conceditur enim per *textum* cuicunque Domino oppidi, vel prædij rustici, sive vt dicimus *Alqueria*; quòd si in ea adsint quindecim domus fidelium, consequatur omnem iurisdictionem civilem, & criminalem in eosdem, vt in *textu* apparet. Tradunt Belluga *in specul. rub.* 24. *vers. Postremo, n.* 3. Dominus Cerdan. *in arbor. iurisdict.* verb. *Los señores de lugares*, dominus Leon *dict. decis.* 101. *nu.* 1. *& seq. tom.* 1. *& dict. decis.* 10. *nu.* 4. *tom.* 3. Sed in eodem *foro* expresè reservatur Domino meri imperij, impositio mortis naturalis, civilis, mutilationis membrorum, & executionis pœnæ corporis afflictivæ in subsidium imponendæ, & torturæ, vti expresè in eo legitur, & explicant Belluga *dict. rub.* 24. *vers. Et primo videamus, n.* 1. Dominus Cerdan *vbi supra*, & Dominus Leon *vbi proximè*; sicque isti Domini *merum imperium* non obtinent, sed *mixtum* obtinere dicuntur, eo quòd vt Doctores superius relati §. *præced. n.* 9. & cum eis Fontanella *dict. clausul.* 4. *glos.* 14. *num.* 73. Cancer. *variar. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 46. *&* 47. & don Garcia Mastril. *de Magistr. d. lib.* 4. *c.* 16. *n.* 29. in casibus reservatis merum imperium versari, non verò mixtum docent. 2 3 4

Et quia Belluga in *eodem num.* 1. docet, quòd potest addi exilium à Regno; videamus, an hæc illatio à *foro* fiat, vel à *Iure*? Et tam de iure, quàm de foro procedere asserendum est. De *foro*, nam in eo habentur hæc verba, ibi: *Axi com de cas de nafres, ê de exili del Regne.* De *Iure*, nam exilium (loquor de perpetuo, nam temporale, exilium propriè non est: Fontanel. *dict. glos.* 14. *numer.* 67. *&* 69. Dominus Leon *dict. decis.* 101. *num.* 22.) est species 5 6

mortis civilis, sicque pertinet ad merum imperium: Mieres *ad constit. Catalon. collat. 4. cap. 9. num. 20.* Farin. *in prax. quæst. 19. num. 3. & 15. cum seq.* præcipuè *num. 15.* Mastrill. *decis. 167. & de Magistr. dict. lib. 4. c. 16. nu. 152. cum seqq.* dominus Leon *dict. decis. 101. n. 3. &* 8. Ex quo clarè deducitur, quòd crimen homicidij in rixa patratum non
7 pertinet ad Dominum *Alfonsinæ, iurisdictionis*, sed ad Baronem, vel Ordinarium illius territorij obtinentem merum imperium; quia iuxta *for. 42. de crim.* imponitur pro eo crimine pœna exilij perpetui, quæ est mortis civilis, vt dixi; & casu contraventionis delinquens exponitur periculo, vt occidatur impunè à consanguineis occisi intra quartum gradum, de qua pœna infra dicam, *cap. 8. §. penult.* sicque subsidiariè pœna mortis naturalis exequenda per consanguineos occisi, quę omnia spectant ad me-
8 rum imperium. Ita pronuntiavit Senatus sub examine domini Don Braulij Esteve de anno 1650. in causa contentionis Don Pauli Sisternes, Equestris Ordinis divi Iacobi, Domini oppidi de Benillup, & Illustris Marchionis de Guadalest Admirati Aragonum, cognitionem homicidij rixosi adiudicando dicto admirato obtinenti merum imperium.

9 Sed dubitari potest, an isti Domini obtinentes *Alfonsinam*, possint imponere pœnam remigij temporalis, quam esse mixti imperij tenent Fontanella *dict. gloss. 14. n. 57.* & Cancer. *dict. c. 2. n. 48.* Tamen quidquid de iure sit, apud nos attenta *fori* dispositione, negativè respondeo; nam in *textu* expressè dicitur, quòd pœna corporalis imponi non potest, nisi in subsidium, tuncque exequenda est per Dominum meri imperij: ergo quoties principaliter pœna corporis afflictiva, sicut est pœna
10 remigij, est imponenda, non per Dominum *Alfonsinæ*, sed Dominum *meri imperij* imponenda erit. *Secundò*, nam maior pœna, quæ secundum *textum* imponi potest per Dominum *Alfonsinæ*, est verberum, sive fustigationis; quę fustigatio non gravis, sed levis esse debet: quam interpretantur *Belluga*, & cæteri à centum verberibus infra, vt in locis superiùs adductis habetur: sed sic est, quòd pœna remigij gravior est pœna fustigationis levioris, vt notum est; ergo pœna remigij imponi non potest: quam conclusionem probat dominus Leon, *dict. decis. 101. num. 14.*

11 Hæc criminalis iurisdictio non pertinet omnimode ad Dominos oppidorum: nam limitata reperitur ab subditos eiusdem intra territorium delinquentes; sicque si non subditus in territorio deliquerit, vel subditus extra territorium, non pertinet cognitio ad Dominum *Alfonsinæ*, vt cum *Belluga*, & alijs declarat Dominus Leon,
12 *ibid. n. 18. & seq.* tradens *n. 23.* decisionem Senatus. Quod secus est de iure communi, vt probant Cancer. *variar. d. lib. 2. cap. 2. num. 71.* Ioan. Baptist. de Thoro *in compend. decis. part. 3. verb. Iurisdictio concessa Baroni.* Quod non extenditur ad causas civiles; nam omnes spectantes ad simplicem iurisdictionem, quæ per *foros* antiquiores pertinebant ad Dominos ipsorum oppidorum ante dispositionem *textus*, vt patet ex *for. 70. & 71. de iurisd. omn. iud.* spectant pariter ad Dominos prædictos, vt declarat Belluga *d. vers. Postremo, num.* & post eum dominus Leon *d. decis. 10. n. 10. tom. 3.*

13 Cæterùm quamquam limitata sit iurisdictio horum Dominorum modo prædicto, in omnibus criminibus reservatis dimidium pœnæ pecuniariæ, vel pretij compositionis eis applicatur, vt in *textu* habetur, cuius dispositio in viridi observantia est; nam quoties Domini *Alfonsinæ* petunt à Domino *meri imperij* dimidium pœnæ, vel pretij indultus, id consequuntur, vt fuit pronuntia-
14 tum per Senatum in causa Illustris Marchionis de Benedites domini oppidi de Rafelbunol, & Iustitiæ in criminalibus Vrbis, & quotidie practicatur, & practicavi non semel. Quomodo autem compositiones horum delictorum fiant per vtrosque Dominos? tradit Belluga *in d. vers. Postremo, in princ. & n. 1.*

15 Iurisdictio autem concessa est per *forum* absolutè in prima instantia, nam causæ appellationum requirunt pecialem mentionem; vt latè probant plures relati per Mastril. *de Magistr. lib. 3. cap. 8. per tot.* & cum concessa sit in dominium, censetur privativè, vt dixi §. *superiori.* In causa verò appellationis, respectu actoris, clarissimum est posse introduci coram Ordinarijs Vrbis, vel villæ illius districtus, *for. 70. & 71. in fin. de iurisd. omn. iud.* & & quoad reos idem dicendum est, ex superius dictis: quare quotidie causæ evocantur, tam ad Senatum, quàm ad Curiam Gerentis vices, & non semel ducuntur coram *Iustitia* in civilibus.

Sed ad maiorem *textus* explicationem, videamus aliquos casus ad materiam spectantes. In primis enim, cum 16
isti Domini mixtum tantum imperium obtineant, non possunt concedere licentiam imponendi contributiones, vel assisias vniversitatibus sui dominij, nam *for. 14. de lenda*, intelligitur de Barone, & Domino *meri imperij*, cui communicata est Regalia concedendi similem facultatem, vt accuratè expendit dominus Leon *decis. 82. per totam.*

Secundò, Domini obtinentes *Alfonsinam* iurisdictio- 17
nem non possunt visitare Officiales, & Vniversitates sui dominij; quia ius visitandi, & syndicandi est de Regalibus, quæ nullatenus communicata sunt ipsis; vt latè docet idem dominus Leon *d. decis. 10. à n. 19. vsque ad fin.* cum decisione Supremi, sicque vsu receptum est, vt dixi *c. 2. §. 3. n. 52. & seqq.*

Tertio per *for. 35. & 36. de iur. emphyteutic.* ad hoc vt 18
legitimè imponatur censuale, sive redimibile, sive vitalitium super bonis alicuius Vniversitatis dominij Brachij Ecclesiastici, vel Militaris, requiritur licentia Domini ipsius Vniversitatis: de quo bene dominus Leon *decis. 188. per tot. tom. 2.*

Sed dubitari potest quis hic Dominus esse debeat? an qui obtinet *Alfonsinam*, eo quòd Dominus propriè est; an verò obtinens merum imperium? & cùm concedere hanc licentiam sit de Regalibus, eo quòd concedere licentiam 19
alienandi res Vniversitatis, pertinet ad supremam potestatem, vt probat textus *in l. fin. C. de venden. reb. Civit. lib. 11.* ibi: *Non aliter, nisi Imperiali auctoritate vendantur*, vbi Bart. & alijs relatis, tradit Hermosilla *in l. 15. gloss. 2. tit. 5. part. 5. num. 32. & 33. tom. 2.* (qui licet dicat procedere de iure Castellæ, cùm apud nos adsint *fori prædicti 35. &* 20
36. de iure emphyteut. similem dispositionem continentes, clarè sequitur dispositionem procedere) Don Ioan. Baptist. Larrea *allegat. Fiscal. 110. n. 4. cum seq. tom. 2.* Cancer. *var. lib. 3. cap. 17. num. 102. & seqq.* Bobadilla *in politic. lib. 2. cap. 16. num. 135.* inde est, quòd pertineat ad Dominum *meri imperij*, & sic pronuntiatum fuit in Supremo Aragonum Concilio, in causa Regij Fisci Procuratoris, & Syndici villæ de Nulles: sententia publicata per Petrum Franqueza R.M. Scrib. *die 14. Novembris 1584.* de qua Dominus Leon *dict. decis. 82. num. 14. in fin. tom. 1.* & postea in nostro Senatu sub examine domini don Cosmæ Gombau, doctissimi Senatoris, sententia publi- 21
cata per Gasparem Mascarò R.M. Scrib. *die 5. Decembris 1651.* ad favorem Laurentij Bou Penaroja Generosi, & contra Ioannem Raymundum Gil, & in pluribus alijs causis.

Quæ non solum procedunt in causa ordinaria, appel- 22
lata apud nos *requisitionis*, instituta ad infringendam executionem, sed in ipsa causa executiva; nam in *dict. for. 35. & 36. de iure emphyteut.* a dest clausula irritans, sicque reddit nullum contractum defectu huius licentiæ, & impedit executionem instrumenti guarentigij; vt latè probat Azevedo *in l. 2. tit. 3. lib. 5. recopil. nu. 29. & seqq.* (qui plures refert) loquendo de defectu licentiæ viri in contractu vxoris, in quo per *legem Castellæ* requiritur, qui casus est idem ac propositus.

Nec obstat dispositio fori 58. *de iur. emphyteut.* de 24
quo dominus Leon *decis. 48. num. 1. & seqq.* nam licet per *forum* excludantur plures exceptiones inexecutionis, causa instituta virtute instrumenti venditionis censualis, non per hoc oppositio huius exceptionis defectus licentiæ excluditur, vt tenent omnes relati ab Azevedo, *ibid. n. 30.* nam exceptiones quæ oriuntur ex eodemmet instrumento, ex quo oritur actio, non censentur reiectæ

ab

ab ſtatuto reijciente omnes exceptiones, vt latè probat Carol. de Graſſis *de exception. except.* 13. *num.* 1. *& ſeqq.* & quotieſcunque ex probatione actoris reſultat exceptio, impeditur executio; vt in terminis tenet Fontanella *deciſ.* 139. *num.* 16. *& ſeqq.* & quod amplius eſt, quoties reſultat ſuſpicio, Giurba *deciſ.* 10. *num.* 8. *& ſeq.* & quod magis eſt, in *eodem foro* eſt hæc exceptio reſervata inter eas, quæ opponi poſſunt in executionis iudicio, ibi: *O ſi alcuna Vniverſitat de Sgleſia, ò de Baro, ò de Cavallet, ò*
25 *de altri Gentilhome haurà fet, ò fara alcun carregament de cenſal, ò violari, ê en virtute del dit carregament ſerà impetrat alcun manament executori, ò contra la dita carta de cenſal, ò violari ſera allegada nullitat: Per ço com ſeria ſtat fet lo dit carregament ſens licencia de lur Senyors contra forma, prohibicio, ê diſpoſicio del fur del Rey don Martì oncle noſtre.* Sicque definitum in eadem Aula domini Don Coſmæ Gombau. In mea verò ſententia, publica-
26 ta per Felicem Monçò R.M. Scrib. *die* 12. *menſis Octobris anni* 1654. inter Don Franciſcum Valeriola, & Syndicum Vniverſitatis de Sueca, referente magnifico domino Calahorra, & me referente in cauſa Angelæ Matheu, & Syndici oppidi de Aldaya, ſententia pub. per Ferrera die 16. eorundem.

An autem, id quod ex contractu nullo ſolutum eſt pro annua præſtatione, debeat in ſortem computari, vel ex bona fide quæri emptori cenſualis? difficilis quæſtio eſt. Et videbatur quòd ſic, eo quòd *d. for.* 35. *&* 36. reſiſtunt ſimili contractui, quare eſt ipſo foro, & iure nullus; & emptor cenſus non poteſt ipſos fructus exactos ſuos facere, ſed reſtituere tenetur, *l. vetere* 14. *& l. ſi prædium* 16. *C. de præd. minor.* nam fructus reſtituuntur, quando titulus eſt nullus, Surdus *conſil.* 340. *num.* 11. *lib.* 2. Mareſcot. *variar. lib.* 2. *cap.* 112. *à num.* 36. *vſque ad* 42. Sed contrarium fuit deciſum, nam licet cenſus nullus ſit, quamdiu nullitas non declaratur, emptor facit fructus ſuos, eo quòd adſit implicitus actus validitatis; & dum tacet ille, ad cuius favorem actus eſt nullus, & non opponit de nullitate, ſed fructus ſolvit, videtur habuiſſe actum pro valido; ita tenent Gratian. *diſcept. for. cap.* 175. *num.* 15. *& cap.* 559. *num.* 64. Cencius *de cenſib. par.* 2. *cap.* 2. *q.* 4. *art.* 7. *in antiq. & qu.* 88. *in nouis per tot.* Duard. *de cenſib. qu.* 20. Leotar. *de vſuris, q.* 80. *num.* 16. *&* 23. ſic pronunciatum in alia Aula, ſententia publicata per Felicem Monçò R.M. Scrib. *die* 27. *Novembris* 1653. in cauſa Vniverſitatis de la Alcudia, & Don Ioannis de Brizuela; & quamquam aliquando aliter ſit definitum, ex eo fuit, quia pars non oppoſuit, nec fuit punctus diſcuſſus: & pariter iudicatum in mea Aula in dicta ſententia *diei* 12. *Octobris* 1654.

27 Sed opponi poteſt doctrinæ, de qua *num.* 19. diſpoſitio *for.* 26. *de iure emphyteutico*, de quo dominus Leon *deciſ.* 1. *num.* 29. *tom.* 1. nam in eo prohibetur impoſitio cenſus in re iam ſubiugata alteri cenſuali; imò ſubiugatio ſecunda invalida eſt, vt tenuit Ioan. Berber. *in viator. iur. p.* 2. *rubric.* 8. *n.* 79. & ipſe D. Leon *num.* 30. cum deciſione Senatus declarat hoc procedere, ſi impoſitio ſecundi cenſualis fiat in præiudicium domini primi: & ratio eſt, nam eius favore inducta eſt diſpoſitio, ſicque dum damnum primi ceſſat, ceſſabit diſpoſitio; vt pluries fuit iudicatum. Sed ſic eſt, quòd diſpoſitio *for.* 35. *&* 36. facta fuit in vtilitatem dominorum vtilium ipſorum oppidorum: ergo tantum erit contractus nullus, in quantum ius illius domini præiudicabitur; atque adeo ad illum ſpectat concedere licentiam, vt videtur tenere Bellugа *in ſpeculo rubr.* 41. §. *leges Regni, n.* 59. *verſ. Aduerte, ad fin.* & Berber. *vbi prox.*

28 Nam bene perpenſa doctrina Bellugæ *in princ. d. verſ. Adverte*, loquitur de particularibus de quibus *in dict. for.* 26. & *in fine* facit tranſitum ad Vniverſitates, de quibus *in dict. for.* 35. *&* 36. & eſt maxima differentia, & ratio diſparitatis: eo quòd ſingulares, ad hoc vt res proprias diſtrahere poſſint, nullam ſolemnitatem obſervare tenentur, ſicque eorum contractus tenent, in quantum ius domini vtilis non læditur, vt ſuperius dictum eſt; at verò in vendendis rebus Vniverſitatis, vltra intereſſe domini vtilis, requiritur, quòd obſerventur ſolemnitates, de quibus *in dict. leg. fin. C. de vendend. reb. civit. lib.* 11. quorum vna eſt, *vt non aliter, niſi imperiali auctoritate vendantur*, ſive vt explicat Bartol. *ibid.* in Vniverſitatibus provinciarum auctoritate Præſidis, tradunt Loſæus *de iure Vniverſ. part.* 3. *cap.* 5. *num.* 7. Cancer. Larrea, & Hermoſilla *vbi proxim.* & ſic non ſufficit licentia Domini *Alfonſinæ*, ſed requiritur Domini *meri imperij*, quod in rebus Regiæ ditionis exercetur per Baiulum generalem. Quæ dicta ſunt reſpondendo ad argumentum ſubtiliter, & doctè propoſitum à quodam Domino Collega literatiſſimo. Quibus addi poteſt, quòd in *for.* 26. non adeſt clauſula irritans, ſed pœnalis, atque adeo diſpoſita in vno caſu non extenduntur ad alium.

Quartò, Dominus *Alfonſinæ*, licet non cognoſcat de 29
criminibus reſervatis, tamen pro ſuo intereſſe poteſt comparere coram Domino *meri imperij*, quando ratione iuriſdictionis criminalis reſervatæ malè tractat vaſallos, vt ex Anna. *ſingul.* 6. Maſul. *deciſ.* 9. *num.* 9. Capiblanco, & alijs tradit Ioannes Baptiſt. de Thoro *in compend. deciſ. tom.* 1. *verb. Baro an poſſit comparere.*

Quintò, Domini *Alfonſinæ* non poſſunt imponere 30
ſubditis ſuis operas, ſervitia, aut exigere hoſpitia, beſtiaſque petere pro rebus proprijs aſportandis, quod vulgò apud nos dicitur *de manar bagatjes*, vt bene pluribus relatis docet don Franciſc. Amaya *in l. vnic. num.* 17. *C. ne oper. à collator. exig. lib.* 10. *& in l. vnic. n.* 42. *& ſeqq. C. de auro coronar. eod. lib.* 10. quod extendit ad Barones, etiam 31
caſu quo per multũ tempus id ſoliti ſint imponere, aut exigere; nam per metum, & violentiam intelligitur exactum, vt ex Chaſſan. Bobadilla, & alijs probat *dict. num.* 17. Quam concluſionem limita cum Horatio Montano, *de Regalibus*, *capit. de angarijs*, *& parangar. num.* 6. non ſoluto ſalario, vel in eo qui operas ſuas locare non ſolet, & in eo qui rebus proprijs neceſſariò vacare debet; nam in his caſibus cogere ſubditos non poteſt: aliter extra hos caſus, nam nimis grave eſſet locare alijs, & Dominis ſuis denegare, vt docet Montanus *ibid. & cap. de plauſt. & navium præſtation. num.* 2. & caſu quo conducat beſtias pro rebus proprijs aſportandis à vaſallis, non viliori pretio, ſed vltra victualia tenetur ſolvere ſalarium alijs non ſubditis aſſuetum, Capiblanc. *de Baronib. pragm.* 16. *numer.* 35. Ioan. Baptiſt. de Thoro *in compend. deciſ. tom.* 1. *verb. Baro conducens*, Montanus *dict. num.* 6.

Sextò, quod licet ad adquirendam iuriſdictionem re- 32
quiratur numerus quindecim domorum cum vaſallis, & ſubditis, vt in *textu* habetur, ibi: *quinze caſats*, non enim dixit *caſes*, id eſt, *domos*, ſed *caſats*, quod ſignificat domos habitantibus, & incolis plenas. Si poſtea caſu fortuito numerus extinguatur, nihilominus iuriſdictio apud Dominum permanebit iuxta *forum*; eo quod iura hæc in *textu* conceſſa, ſunt iura Vniverſitatis ipſius, & nomen, ac iura Vniverſitatis conſervantur in vno ſolo, ſi vnus 33
ſolus remanſerit de Vniverſitate, *l.* 7. §. *in Decurionibus, ff. quod cuiuſque vniverſ. nom.* & ibi Bartol. *in princip.* Decius *conſil.* 45. *num.* 18. Loſæus *de iur. Vniverſ. part.* 1. *c.* 1. *num.* 30. *& ſeqq.* Sicque obſervatur; nam plura oppida ſuſtinentur, & conſervantur in duobus, aut tribus incolis. Imò, quod magis eſt, etiamſi omnes extinguantur, remanet Vniverſitas, Gloſſ. *in l.* 1. *in verb. competit*, *ff. de* 34
colleg illicit. Franciſc. Marcus *deciſ.* 1339. *per tot.* Loſæus *vbi proxim. nu.* 33. Quod, vt ipſe explicat, intelligendum eſt, non actu, ſed habitu; quia privilegia Vniverſitatis non cenſentur extincta mortuis omnibus de Vniverſitate, Paulus Caſtr. *in l. ſi grege, n.* 4. *ff. de legat.* 1. ſed hoc, 35
meo iudicio, procedere poteſt quoad honorifica; nam plures videmus, qui nomen honorificum *Domini* iſtius, vel alterius oppidi conſervant, quæ omnino extincta ſunt, vt in oppido de Pardines, de Cotes, & alijs appareret: hi enim nullum ſubditum habent, ſed poſſident ſolaria, & territorium heremum.

Bene verum eſt, quòd poſſunt reædificare oppida illa accedentibus vaſallis, & ſubditis, vt probat Cancer. va-

riar. lib.3.cap.13.num.20.& seqq. etiamsi aliàs esset constructio, aut ædificatio oppidi prohibita ; & attenta dispositione *fori*, non solum reædificatio est permissa, verùm etiam nova oppidi constructio ; eo quòd generalis
37 concessio, de qua in nostro *foro*, inducta fuit invitando, hoc præmio iurisdictionis concesso, ad incrementum oppidorum, per quæ Provincia illustratur ; sicque quilibet in proprio solo poterit construere oppidum, dum pareat conditionibus *textus*. Neque per dominum *meri imperij*, vel directum poterit impediri, eo quòd, vt in *eodem textu* patet, omnes, qui obtinent merum imperium, tenentur hac dispositione ; quia satis cautum est eis, reservando casus, de quibus in *eodem textu*, vt diximus, ad suam cognitionem.

38 Sed maius obstaculum videbatur, ius domini directi, quia ratione emphyteusis lædi potest in constructione oppidi : Attamen si salva & libera remaneant iura ad dominium directum spectantium, non dubito posse emphyteutam oppidum construere, quia concessio in emphyteusim ad bene meliorandum est ; & si oppido in re censita fiat melioratio, negari non potest, perquam augeri suis in casibus ius laudemij. Et quamquam ponatur, quòd res emphyteuticaria sit in termino alicuius Domini obtinentis *Alfonsinam*, qui etiam dominus directus est ; & negari non possit ex constructione novi
39 oppidi damnum ei inferri, eo quòd iurisdictionem Alfonsinam amittit in ea parte ; in qua oppidum erigitur, sicque videatur factum per æmulationem, & ædificare in suo per æmulationem nemini permittatur, vt probat Cancer. *dict.cap.13. num.4. & seqq.* Id explicandum est
40 cum eodem *num.13.* nempe quando æmulatio est publica, sive iuris publici, non verò quando est alicuius privati. Tunc enim non dicitur æmulari publico, eo quod lege permittente fit, & vtilitas publica versatur in incremento vniuersitatum Regni, & sic vtilitas domini directi cedere debet vtilitati communi totius Regni, vt alibi diximus. Sed regulariter nemo præsumitur ædificare æmulationis causâ, vt cum Oroscio, Padilla, Sixtino, & alijs docet Giurba *obser.47.n.21.*

41 Postremò, si in oppido *Alfonsinæ* Dominus illius, & Baro obtinens ibi merum imperium concurrant, & vnusquisque mandet aliquid vni, & eidem subdito, vel duo Domini pro indiviso id faciant, cui parêre ipse debet ? Forsterus pro iurisdictione criminali adest, *tract.de iurisdict. fol.473.* Besoldus pro ciuili *politicor.lib.1.c. 10. num.66.* Sed respondit, quòd si mandata compatibilia sunt, vtrique obedire debet ; si verò incompatibilia, tenetur domino inferiori, qui immediatus est, dummodo non sit mandatum circa hæc quæ pertinent ad merum imperium ; & si ambo sint æquales, quia vterque in solidum, & pro indiviso possidet vnam, aut aliam iurisdictionem, præventioni locus est, atque adeo tenetur parêre illi, qui primus mandavit ; sic docent Costa *de re integ. distinct.28. per tot.* & Petrus Francisc. Tonduti *de contentione iurisd. sive de prævent.part.2.c.51. n.10.* quæ explica, vt ibi, *n.12.*

42 Cætera quæ in *textu* continentur, antiquata fuerunt per expulsionem Maurorum, qua deterior in plurimis facta fuit conditio horum Dominorum, & cùm non extantibus subditis illius speciei, cessent omnia quoad eos disposita, inde secunda pars *textus* non indiget explicatione.

§. III.

De iurisdictione dominorum directorum in rebus emphyteuticariis censitis, ad for. 17. de iur. emphyteut. & alijs iurib.

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

CAscu pot leixar terra, casa, obrador, é qualque altre loch que per altre tingue a cens, ó a certa part de fruyts, ò deservi, ò de tribut : mas lo cens tot del temps qui es passat pach, é del dan que haura feyt, ó dat en la heretat, ò en la casa, ò en qualque altre loch que per lo senyor tingue sia tengut en poder del senyor de la cosa respondre, è fer compliment de dret, el senyor donli Iutge que no sia sospitos. E si el senyor agreujara a ell a tort, en axi ques senta agreujat del juhi, nos pusque a nos, ne a la Cort de la Ciutat appellar. mas lo senyor asigne a ell Iutge el pleyt de totes les apellacions. Aquella cosa mateixa sia servada en qualque cosa que sia donada a certa part de fruits, ò de tribut, ò de servi.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis materia tantum explicatur hîc quoad iurisdictionalia.*
2 *Emphyteusis materiam qui Doctores tractant.*
3 *Differentiam inter emphyteusim, & feudum.*
4 *Domini directi à iure non habent iurisdictionem in emphyteusi.*
5 *Domini feudorum à iure habent iurisdictionem.*
Emphytensis huius Regni sapit naturam feudi, ibid.
6 *Domini directi in Regno habent iurisdictionem in re censitâ.*
7 *Iurisdictio domini directi privativè quæritur.*
Amplia ad causas possessorias, & appellationis, ibid.
8 *Limitâ in casu recursus, & manifestæ oppressionis.*
9 *Amplia in causis consistorialibus, & miserabilitatis, dum agitur de re censita, vt censita; ex* decis. Supremi.
10 *Census potest pertinere ad vnum, & dominium directum ad alium.*
11 *Iurisdictio pertinet ad obtinentem dominium.*
Ex concessione emphyteusis tria oriuntur, & quæ ista sint, ibid.
12 *Vsufructuario quæritur laudimium rei censitæ.*
13 *Iurisdictio, & investitura, domino proprietatis.*
14 *Domini directi dant Iudices, quos Delegatos ipsorum nominamus.*
15 *Iurisdictio eorum ordinaria est.*
16 *Iurisdictionis species vt cognoscatur, non inspicitur persona iudicantis, sed eius, cuius nomine iudicat.*
17 *Domini directi vbicumque iurisdictionem exercent.*
Declara vt ibid.
Emphyteutæ non possunt extrahi vltra vnam dietam extrà domicilium, ibidem.
18 *Emphyteutæ si amplius & vltra vnam dietam extrahantur, consequuntur* Conductum; *& quid, hoc sit.*
19 For.8. de feudis *explicatur.*
Conductum *tribuendum emphyteutis regulari debet iuxtà dispositâ per vsaticos Barchinonæ, ibid.*
20 *Emphyteutæ in lite actionis personalis potest adire iudices ordinarios.*
21 *Limita quoad solutionem canonis.*
22 *Decisio Senatus.*
23 *Iudicis delegati electio pertinet ad dominum directum.*
Ita vt nec compelli possit ad coniudicem assignandum; iuxta decisionem Senatus, ibid.
24 *Intellige in prima instantia; secus in causa appellationis, vel legitima causa existente.*
25 *Appellationis causa non venit in concessione, absque speciali mentione.*
26 *Decisio Senatus.*
27 *Associati, sive coniudicis assignatio non pertinet ad dominum directum, sed ad Regium Senatum, si Senator est eligendus.*
28 *Senatus observantia, & decisio.*
30 *Idem in associatis assignatis in causis Vrbis, & Generalitatis.*
Inferior dicere legem superiori non potest, ibid.
31 *Associati de Regio Concilio, si eligantur à Iuratis, vel Deputatis, ex nominatione Regia, vel Viceregia iudicant, & non aliter.*
32 *Associatus de Regio Concilio præcedit Iudicem delegatum.*

In

In cauſis Deputationis ſub dubio eſt, & expectatur Regium decretum, ibidem.
33 *De aſſociatis, & coniudicibus qui tractant.*
34 *Quindenniorum materia remiſſivè.*

1 LIcet materia emphyteuſis vſu frequentiſſima ſit apud nos hic tantum de iuriſdictionalibus agemus; quia cum hæc ſit intentio, vt in hoc volumine iuriſdictionalia omnia tradantur, ideo tantum ſpectantia ad iuriſdictionem, quæque per foros inducta ſunt, explicamus; in cæteris lectorem remittendo ad Doctores hanc materiam tractantes; quorum præcipui videndi ſunt,
2 Cancer. *var. lib. 1. cap. 11.* Fontanel. *de pactis, clauſ. 4. gloſſ. 12. per tot.* Ant. Faber. *in C. lib. 4. tit. 43.* Parlador. *rer. quotid. part. 1. lib. 2. cap. 16. & part. 2. in ſeſquicentur. different. 71. cum aliquibus ſeqq.* Valaſc. *de iur. emphyteut. per tot. tractat.* Donell. *lib. 9. comment. cap. 13. cum ſeqq.* & Oſualdus Illig. *ad eum*, dominus Morlà *in empor. tit. 10. de locat. in præmiſ. num. 32. & ſeqq.* Ant. Gomez *ad leg. 68. Tauri*, Tiraquel. *de retract. convent. §. 74. gloſſ. 1. num. 1.* Ioan. Baptiſt. de Thoro *in comp. deciſ. verb. Dominus directus, & verb. Emphyteuta, tom. 1. 2. & 3.* dominus Leon. *deciſ. 77. to. 1.* plures adducti per Barboſam *in collect. c. potuit, de locato, & cond. n. 2. & 20.* Tonduti *de præuent. iudic. par. 2. c. 55.*
3 Hæc emphyteuſis materia plurimùm implicari ſolet cum materia feudali: & ſic prænoranda eſt differentia inter vtramque. Quam accuratè tradit Parlador. *dict. differ. 71. num. 1.* Non videtur omnino adæquata; nam licet verum ſit, feudum obligare ad perſonale obſequium, emphyteuſim verò ad annuam penſionem, ſive canonem: feudum conceſſum ſit à Principe, Epiſcopo, aut Magnate: emphyteuſis verò à quocumque, vt ipſe tra-
4 dit *num. 5.* vbi plures alias differentias adeſſe affirmat: meo iudicio differentia ſubſtantialior, iuris diſpoſitione attenta, in eo conſiſtit, quòd dominus directus à iure conſequitur iuriſdictionem in feudo, in emphyteuſi verò minimè, vt ſignificat Fontanella *d. gloſſ. 12. num. 140.* Sed cum apud nos, ſicut ipſe de Catalaunis tradit, feudorum materia rarò, aut nunquam in vſu habeatur, niſi in conceſſione Caſtrorum, & Baroniarum facta à domino Rege, cuius iuriſdictio indubitata eſt, ideo hîc de emphyteuſi tantum agemus.
5 De Iure enim Domino directo non quæritur iuriſdictio aliqua, ratione emphyteuſis, vt notant communiter Doctores *in dict. cap. potuit, de locat.* Iaſon *in vſib. feudor. num. 55. in fin.* Cancer. *variar. lib. 1. cap. 11. num. 63.* Fontanell. *dict. gloſſ. 12. num. 140.* dominus Leon *dict. deciſ. 77. num. 12.* plures relati per Barboſam *in collect. ad dict. cap.*
6 *potuit: num. 141.* Sed de iure noſtro, iuriſdictio quæritur domino directo in emphyteuſi, ſive in re cenſita, vti cenſita; *for. 1.* cum *aliquibus ſeqq. de iur. emphyteut.* Dominus Leon *dict. deciſ. 77. num. 15. & ſeqq.* dominus Cerdan. *in arbor. iuriſd.* verb. *Los ſennores directos*, Cancer. *dict. num. 63.* & Fontanell. *dict. num. 140.* ſicque, quoad hæc, correcta eſt diſpoſitio iuris negans iuriſdictionem domino directo, ac per conſequens cauſæ feudales, & emphyteuſis in Regno, quoad hæc æquiparantur; ita vt
7 cauſa emphyteuſis capiat naturam feudi. Nec differentia conſideratur inter fundum vectigalem, emphyteuticum, & ſuperficiarium; nam de his omnibus loquitur textus *in prin.* & hæc omnia, ſynonyma ſunt, vt bene declarat Parlador. *diff. 72. per tot.* Quæ quidem iuriſdictio quæritur domino directo in re cenſita, vt cenſita, dum durat emphyteuſis, vel ea finitâ; nam *textus in principio* loquitur de eo, qui derelinquit emphyteuſim; *in fin.* autem verſ. *Aquella*, generaliter de omni re conceſſa ad cenſum, ſeu partem fructuum, aut vectigalis, & privativè, tam in prima inſtantia, quàm in omnibus appellationis iudicijs, tam in cauſa poſſeſſoria, quàm proprietatis, etiamſi de ſummariſſimo poſſeſſorio agatur; vt in *text.* habetur *for. 19. eod. tit.* tradit dominus Leon *dict. deciſ. 77. num. 20.* & dominus Cerdan *vbi proxim.* Quod nititur duplici ratione: Prima, nam hæc iuriſdictio quæritur in dominium, ſicque privativè, vt dixi *hoc cap. §. 1. n. 3.* Secunda nam in *foro noſtro* expreſſe habetur, ibi: *Nos puſque à nos, ne a la Cort de la Ciutat appellar*, quod per legem concedi poſſe nemo dubitat.
Sed vt dominus *Cerdan* tradit *ibid.* in cauſa recurſus, 8
& oppreſſionis, bene tribunalia Regia poſſunt cognoſcere; nam hæc auctoritas Superioris numquam cenſetur excluſa, quia eſt Regalia Regis inſeparabilis ab ipſo, vt dixi *hoc eodem capite, §. 1. num. 20.* Quæ quidem procedunt etiamſi emphyteuta ſit pupillus, vidua, vel miſerabilis perſona, aut Vniverſitas, vel Collegium, ſicut diffinitum habemus per Senatum, cum votis ſacri Supremi Aragonum Concilij, me referente, in cauſa quinden- 9
niorum prædij ruſtici nuncupati *la Torre de Eſpioca*, cuius evocatio denegata fuit Collegio Divi Pauli Societatis Ieſu, prædictum privilegium inter alia alleganti, ad favorem Illuſtris Ducis de Bexar, ſententia publicata per Vincentium Ferrera Militem R.M.Scrib. *die 21. Ianuarij 1654.* & vnicum motivum Supremi illud eſt, quòd agebatur de re cenſita, vt cenſita.
Etenim quamvis iuriſdictio dimanare videatur ab im- 10
poſitione cenſus, vt ex *textu* colligitur; nihil obeſt, quominus cenſus, ſive canon pertineat ad vnum, & dominium directum ad alium, vt quotidie videmus in beneficijs Eccleſiaſticis antiquioribus, quorum proventus maximè conſiſtunt in his cenſibus rerum emphyteuticalium, quibus applicati reperiuntur, dominio directo reſervato patrono, ſive obtinenti ius patronatus, aut alij. Sed hoc in caſu iuriſdictio non pertinebit ad obti-
nentem cenſum, ſed dominium, vt bene probat Giurba 11
deciſ. 83. num. 1. & ſeqq. nam dominium, eſt principale; cenſus verò acceſſorium Guid. Papæ *deciſ. 264. n. 1.* quia ex cõceſſione emphyteuſis tria naſcuntur. Primum, dominium directum: ſecundum, ius activum exigendi cenſum annuum: tertium, ius vtile quod in emphyteutam tranſit cum iure paſſivo cenſus, quæ inter ſe diverſa ſunt & ſeparata, & ſic poteſt eſſe penes vnum cenſus, & penes alium dominium, *l. fin. §. fin. ff. de contr. empt.* Guid. Pap. *deciſ. 264. num. 2.* Socin. *conſ. 50. num. 24. volum. 4.* Maſtril. *deciſ. 58. num. 12.* Intrigliol. *ſingul. 120. lib. 2.* Giurb. *dict. deciſ. 83. num. 1. & ſeqq.* qui licet contrariam deciſionem tradat, ideo quia, in caſu illius, non fuerunt ſeparata.
Si autem vſusfructus dominij directi alicui quæratur, 12
iuriſdictio non pertinebit ad vſufructuarium, quamvis ei debeatur laudimium, vt probat Iulius Clarus *in praxi, §. Emphyteuſis, quæſt. 23. num. 5.* nam Commiſſum, verò domino proprietatis debetur, Guid. Pap. *deciſ. 477.* Ol- 13
drad. *con. 240.* ſicut laudare, & inveſtire, vt ipſi tradunt; & licet vſufructuarius videatur procurator proprietarij, *l. ſi pignori, in fin. ff. de pignor. action.* hoc tantum procedit quoad laudimium, non quoad pertinencia ad Dominum directum, vt eſt Inveſtitura; Commiſſum, & Iuriſdictio, *l. vlt. C. de iur. emphyteu.* nam vſufructuarius non eſt directus Dominus, probat, præter Guid. Pap. *vbi proximè*, bene vt ſolet Anton. Fab. *dict. tit. 43. diffin. 46. per tot.*
Cauſæ iſtæ tractantur coram Iudice delegato ab ipſo 14
Domino directo; nam licèt in textu dicatur ibi: *Sia tengut en poder del ſenyor de la coſa reſpondre*, additur: *el ſenyor donli jutge que noſia ſoſpitos*, quia nemo in cauſa propria iudex eſſe debet, vt poſt Cancer, Capicium, & alios bene explicat Tonduti *de præuent. part. 2. cap. 2. n. 45. & 46.* & cum intereſſe ſit pecuniarium, conceditur iuriſdictio ad delegandum. Sed dubitari poteſt, an hæc iuriſdictio ordinaria ſit, vel delegata? & ordinariam eſſe, tenendum eſt; eo quòd dimanat à lege contenta in *textu noſtro*, & 15
alijs *foris ſuperius adductis*, docet Fontanell. *d. gloſſ. 12. num. 144. & deciſ. 285. num. 3. tom. 1.* quamvis enim ipſe Dominus non iudicat, eo quòd prohibetur iudicare in cauſa propria, & delegat cauſam Iudici non ſuſpecto; non tamen ſententiæ dicuntur Iudicis delegati, ſed Ordinarij; quia non attenditur perſona eius qui iudicat, ſed 16
illius qui cauſam commiſit, ſicuti in Gerente vices, Baiulo, vel Iuſtitia, quotidie evenit: nam ſi Aſſeſſores Ordinarij impediantur, ipſi aſſumunt Aſſeſſorem, tunc-

que

que iurisdictio ordinaria exercetur, etiamsi delegata sit cognitio.

17 Quæri autem potest, vbi Domini directi causas has tractare possunt? & tenendum quòd vbicumque voluerint, dummodo fiat vbi habeant domicilium in Regno, vel vbi adest res illa in emphyteusim concessa, si emphyteuta non extrahatur à proprio domicilio vltra vnam dietam; ex propria enim habitatione extrahi non potest, nisi ad locum ex quo eodem die redire valeat ad
18 proprios lares, nisi Dominus velit *Conductum* ei præstare, hoc est necessaria ad victum, vt in terminis probat, & explicat Fontanell. *dict. gloss.* 11. *num.* 28. *& gloss.* 12. *n.* 150. quæ apud nos expressè disposita sunt per *for.* 8. *de feudis*, ibi: *Deulos donar en loch hon pusquen aquell dia tornar a son alberch, è sino fahia, deulos fer sos obs, segons que es contengut en los casos del vsatge de Barcelona.* Quamvis enim
19 *textus* iste de feudo, & Rege loquatur, cum emphyteusis æquiparetur feudo, & regulari debeat iuxta disposita in vsatico Barchinonæ, qui generaliter loquitur, vt Fontanella tradit *ibid.* inde est, quod generaliter disponat. Quid, & quomodo *conductum* solvendum sit? pete à Fontanella *dict. gloss.* 12. *numer.* 153. *& seqq.* qui bene declarat.

20 Hæc omnia procedunt dum agitur de re censita, vt censita: secus autem dum aliter agitur, nam quæstio de dominio directo coram ordinarijs agitanda est, *dict. for.* 19. *in fin. de iur. emphyteut.* ac per consequens in lite, quam emphyteuta habet cum domino directo super contractu personali, & illius validitate, vel nullitate, potest adiri Iudex ordinarius, dummodo non sit ratione canonis, vt
21 tradit Dominus Leon *dict. decis.* 77. *n.* 19. In cæteris autem non coram delegato, sed ordinarijs agendum est: Marius Muta *decis.* 70. *num.* 19. dominus Leon *dict. decis.* 77. *n.* 13. Milanens. *decis.* 6. *per tot.* Castillo *decis.* 201. *num.* 29. *tom.* 3. & ita decisum pluries fuit in Senatu, vt sub examine domini Don Melchioris Sisternes; Sacri Su-
22 premi Aragonum Concilij, postea meritissimi Regentis, sententia publicata per don Franciscum Alreus R. M. Scrib. *die* 5. *Februarij* 1619. ad favorem Hieronymi Audinet, & Contra Ludovicum del Rio Presbyterum, & referente domino Polo, Regia provisione *diei* 12. *Decembris* 1634. ad favorem Conventus Divi Philippi Ordinis Carmelitarum Discalceatorum, & adversus Syndicum Collegij sancti Pauli Societatis Iesu, Actuario Fabra, & sub auditione domini Avunculi Don Petri Sanz provisione *diei* 30. *Maij* 1636. in favorem Franciscæ Paulæ Fabubuix, contra Syndicum Capituli Almæ Sedis Valentinæ: quas decisiones notat ipse dominus Don Petrus Sanz *in suis observationibus lit. E, observatione.* 18.

23 Electio autem ipsius Iudicis ita spectat ad ipsum Dominum directum, ex *textu*, & *for.* 19. vt neque compelli possit ad tribuendum coniudicem, vel associatum; sic expressè cavetur *in for.* 18. *de iur. emphyteut.* ibi: *No puixa ser remogut, ò dat a ell associat*, & sic decisum fuit per Senatum, referente domino Leon, sententia publicata per eundem Alreus, *die* 20. *Maij* 1611. ad favorem Laurentij Tristan de Valençuela Presbyteri, & versus Ioannem
24 Baptistam Palau. Quæ intelligenda sunt in prima instantia, & legitima causa non extante. In iudicio verò appellationis, & iusta, ac legitima causa existente, observantia sic interpretata fuit illum *forum*, vt decerni soleat coniudex, vel associatus Iudici delegato, per Regium
25 Concilium ex ipso Senatu: nam appellationis causa non venit in dispositione, vel cõcessione, nisi de ea facta sit specialis mentio. Angel. *in l.* 1. §. *qui mandatum, in fin. ff. de offic. eius.* Iacob. de Sancto Georgio *de feud. in verb. cum mero & mixto imperio, num.* 9. Natta *consil.* 580. *nu.* 25. Cabed. *decis.* 40. *num.* 12. *part.* 2. Mastrill. *de Magistratib. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 9. *& seqq.* & sic decisum in dicta Regia sententia *die* 20. *Maij* 1611. & alia publicata per Antonium Ludovicum Cases *die* 26. *Februarij* 1627. sub examine domini Don Gabrielis Sancho, in favorem Archiepiscopi Valentin. & contra Syndicum oppidi de Puçol. Sed hoc in casu nominationis coniudicis, vel associati dubitare licet, an illius electio conferatur Domino directo, vel fiat per ipsum Regium Senatum: Et quamvis aliquando fuisset nominatio relicta Domino directo, de 27
quo sunt aliquæ Regiæ sententiæ, id fuit factum, re non discussa: sed postea maturius perpensa in duabus Aulis civilibus, vnanimiter fuit decisum in similibus causis nominandos esse coniudices, vel associatos de Regio Concilio per eundem Senatum; nam ita, vt plurimum antiquitus observabatur, licèt vt dixi, non semel omissum fuit; & de observantia testabantur fere omnes Senatores 28
tempore decisionis. Quod ratione nititur, eo quòd Senatores non debent iudicare, vt coniudices ad nutum ipsorum dominorum, quorum omnes subditi sunt Regij Concilij, & plurimi privatæ personæ. Inferior enim non potest dicere legem Superiori, *c. cum inferior, de maior. & obed.* pluribus cit. Barbos. *in collect. ad illum text. n.* 2. *& seqq.* Nec qui minoris est auctoritatis, eum qui maioris est potestatis, iudicijs suis addicere, ac proprijs dif- 30
finitionibus subiugare valet: *c. inferior*, 21. *distinct.* Quod pariter observatur in causis spectantibus ad Rationalem Vrbis, Iuratos, vel Deputatos Regni, in quibus ex nominatione Regia, vel Viceregia, Senatores applicantur in coniudices, vel associatos. Et si aliquando Iurati, vel 31
Deputati eos eligunt, adeunt Dominum Proregem, vt suam Regiam interponat auctoritatem in dictis nominationibus. Sic diffinitum fuit sub examine domini Polo *die* 22. *Octobris anni* 1633. in causa quæ ducebatur inter Syndicum Cleri Parochialis Ecclesiæ Sancti Nicolai Vrbis, & Franciscum, ac Vincentium Perez oppidi de Paiporta ex alia, quæ confirmata fuit in alia Aula, & virtute huius declarationis nominatus associatus domi- 32
nus Avunculus Don Petrus Sanz, qui hæc notat *in suis observat. lit. D, obser.* 21. & addit, quòd tunc etiam fuit in dubium revocatum, an Iudex delegatus præferri deberet? & ex deliberatione trium Aularum decisum, quòd associatus de Regio Concilio præferatur Iudici delegato; quæ decisio nititur pluribus rationibus, & iuribus adductis per Larream *allegat. fiscal.* 52. *per tot. tom.* 1. sicque præfertur in causis Vrbis & Dominorum directorum. In 33
causis vero Deputationis, sub dubio est, & dubium ad Principem delatum, cuius exitus per plures annos expectatur. Tractant de Adiunctis, Stephanus Gratian. *discept. for. cap.* 100. *ex num.* 30. *per plures seqq.* Ludovicus Saravia *in pleno tractatu de iurisdict. Adiunctorum per tot.* plures adducti per Barbosam *de Canonicis, & Dignitat. cap.* 28. *per tot. & in collect. ad Concil. cap.* 6. *sess.* 25. *de reformat.*

De quindennio resultante ex dominio directo aliqua 34
diximus *c.* 2. §. 5. *in fin.* sicque ibi petenda sunt, nam nulla est ratio cur hîc repetantur.

§. IV.

De habentibus iurisdictionem titulo gubernatorio, sive in gubernium, ad c. 91. *actor. Cur. Brach. Regal. anni* 1626.

TEXTVS.

PHILIPPVS QVARTVS REX, anno 1626. Montisoni.

ITem per quant es cosa contra lo benefici de les Ciutats, y Villes del present Regne, concedirse *gubernatorio nomine* la iurisdiccio suprema als Senyors dels lochs, situats dins dels termens generals de les dites Ciutats, y Villes, y tambe en dany del patrimoni Real, per ser molt danyòs apartarse de la Real Corona vna cosa tan preciosa, com la jurisdiccio suprema *in perpetuum quæsito colore* del titol *gubernatorio nomine*. Suplica per tant à V. Magestat lo dit Estament Real sia servit de no concedir semblants concessions de iurisdiccio, que en efecte, y en veritat encara ques vulla colorarles ab lo dit titol de *gubernatorio nomine*, son alienacions, y separacions ver-

daderes del dit Real Patrimoni. *Sa Magestat tindrà conte en lo que se li suplica en lo present capitol.*

SVMMARIA.

1 *Concessio iurisdictionis in gubernium noviter apud nos vsu recepta.*
2 *Iurisdictio in gubernium ad hæredes transmissibilis concedi potest.*
3 For. 33. de rebus non alienandis *expenditur.*
4 *Iurisdictio est incorporata Regio patrimonio.*
Iurisdictio per forum *inalienabilis, ibid.*
5 *Iurisdictionis in gubernium inducendæ ratio.*
6 *Iurisdictionis concessio in officium non est alienatio.*
7 *Magistratuum, & Officialium creatio ad Regem attinet.*
8 *Ampliare officium, & successoribus concedere, Principi non est impossibile.*
9 Fori *Valentiæ non limitant potestatem Regis in creatione Officialium.*
10 *Ordinaria iurisdictio non læditur per concessionem in gubernium.*
11 *Ordinarij possunt cognoscere de criminibus ad se spectantibus in oppidis, quorum iurisdictio concessa est in gubernium, vbi observantia reperitur.*
12 *Iurisdictio in gubernium privativè quoad Curiam Gubernationis conceditur.*
13 *Decisio Senatus.*
14 *Gubernator non vtitur verbis præceptivis in literis expeditis ad Dominos oppidorum hanc iurisdictionem obtinentes ex Regio rescripto.*
15 *Iurisdictio in gubernium regulanda est iuxta disposita in Gerente vices limitative ad territorium.*
16 *Iurisdictio in gubernium non derogat iurisdictioni quæsitæ Ordinario oppidi in prima instantia.*
17 *Domini obtinentes hanc iurisdictionem subijciuntur Regiæ Audientiæ.*
18 *Item tenentur expedire causas meri imperij cum Reg. Fisci Advocato.*
19 *Item non possunt nominare* fiscum *ex Regio rescripto.*
20 *Item revocari non potest concessio sine causa.*
21 *Nec sequitur naturam castri, vel oppidi, sed personam cui concessio est facta.*
22 *Nominari potest successor, tam in testamento, quàm in contractibus.*
23 *In hac iurisdictione succedunt venientes ab intestato, si non est destinatus successor.*
24 *Fœminæ succedere nequeunt, nisi fiat expressa mentio illarum.*
25 *Facultas nominandi successorem, non expirat semel facta per primum nominatione, effectu non secuto.*

1 ESt & noviter apud nos vsu recepta alia species iurisdictionis, quam Dominus Rex concedit *titulo gubernatorio* Dominis oppidorum, qui tantum *Alfonsinam* obtinent, vt de criminibus reservatis ad merum imperium cognoscere valeant. Quæ in dominium concessa non est, eo quòd Dominus ipse creatur Locumtenens 2 Gerentis Vices generalis Gubernatoris limitativè ad illud oppidum, eiusque territorium; sed tantum in officium: nam licet regulariter officium sit personale, & ad hæredes non transmissibile, Gloss. *in l. penult. ff. de tutelis.* Text. *in l. 1. C. si quis ignor. rem min. emer.* ibi: *Cùm officio morte finiatur*; vnde concesso officio in perpetuum, non alterabitur natura officij, & sumenda est interpretatio, vt duret donec vita concessionarij duraverit: Barbosa *in l. quia tale, num.* 10. *vers. Exemplum erit, ff. solut. matrimon.* tamen natura hæc alterari potest ex forma concessionis, vel pacti: Baldus *consil.* 159. *n.* 5. *lib.* 3. pluribus, & benè, Montanus *de Regalib. cap. de Officijs, nu.* 5. *& seqq.* omnino videndus. Neque omnino incognitus est in *Iure* huius iurisdictionis vsus, sive concessio; nam *in cap.* 1. *de feud. Guardiæ*, iam de hoc agebatur; nam *Castaldus*, de quo in *eo textu*, is est, cui res Domini committuntur gubernandæ, vt cum *Andrea de Isernia* explicat Gloss. *ibid. lit. B*, & tradunt Doctores in eo *textu*: Capiblanc. *de Baronib. tom.* 1. *pragmat.* 8. *part.* 1. *num.* 37. *& seqq.* Mastrillus *de Magistratib. lib.* 3. *c.* 2. *num.* 59. licet gubernium illud, de quo Mastrillus *ibi*, differat à nostro, vt ex infra dicendis patebit.

Ratio, ob quam concessio huius iurisdictionis vsu re- 3
cepta est, ea nimirum videtur; nam per *for.* 33. *de rebus non alienandis*, iunctis *alijs for. seqq.* & privilegijs *ibi* mentionatis, iurisdictio suprema, & merum imperium tanquam res pretiosa, & ad Regium splendorem spectans, vnita, & incorporata est Regio diademati, & patrimonio, adeo vt inalienabilis sit, sicut sunt castra, oppida, & 4
cætera ad Regem spectantia (ad cuius materiæ explicationem videndi sunt, Belluga *rub.* 13. *§. tractemus, num.* 40. dominus Leon *decis.* 3. *num.* 28. Mastril. *d. lib.* 1. *cap.* 12. *per tot.*) sicque lege pactionata cavetur, ne hæc alienari possint: Brachia Regni in Curia non solum non præstabunt consensum ad alienationes faciendas, sed imo enixè observationem huius dispositionis postulant, eo quòd per hoc medium servari iurisdictionem Vniversitatibus concreditam experiuntur, sicut in *textu* apparet. Cum 5
autem Reges in remunerationem servitiorum à Dominis oppidorum factorum aliquid dare cupiunt, ne in dominium iurisdictio concedatur suprema, sive merum imperium, concedunt iurisdictionem *in gubernium*, sive *titulo gubernatorio*, sicque non in dominium, sed in officium, seu exercitium, de quo *for.* 33. non loquitur; quia 6
concessio in officium alienatio non est, vt bene probat Fontanel. *decis.* 388. *n.* 9. *&* 16. *cum seqq. tom.* 2. quæ comprobantur ex sequentibus.

Per hanc concessionem Dominus *Alfonsinæ* creatur 7
Officialis, & creationem Officialium nemo est qui ignoret ad Principem spectare, vt pluribus laudatis probat Mastril. *d. lib.* 1. *c.* 4. *per tot.* & post eum don Acasius Ripoll. *Regal. cap.* 35. *per tot.* Castillo *de Tertijs, c.* 41. *n.* 17. *& seqq.* qui plures etiam laudat: sicque dispositio foralis illæsa manet in creatione Officialis. In ampliatione, sive 8
concessione succedendi minimè etiam læditur, nam id à Principe fieri potest: Andr. *in cap. fin. col. penult. de iud.* per textum *in l.* 2. *§. novissimè, de orig. iur.* pluribus Mastril. *d. lib.* 1. *cap.* 28. *per tot.* Montanus *vbi proximè, dict. num.* 5. *& seqq.* quare salva forali dispositione, qui de Principe benemeriti sunt, donationem remuneratoriam, vel gratiosam capiunt huius iurisdictionis; & sic perperam de hoc Brachium Regale conqueritur; quia non intervenit alienatio, neque damnum Regij patrimonij; quamobrem decretum precibus non correspondit.

Et ratio est, nam ad Principem attinet ius creandi 9
Officiales necessarios ad suam iurisdictionem exercendam, neque in hoc reperitur dispositio foralis limitans potestatem Principis, & sic bene potest in oppidis sibi bene visis erigere, sive creare officium Locumtenentis Gubernatoris, per quem merum imperium administretur. Neque ex hoc iurisdictio Ordinariorum læditur in 10
aliquo: tum quia iurisdictio hæc concessa in officium, cumulativè concessa est, vt ex *Mastrillo*, & alijs pluribus probavi *hoc eod. c.* 6. §. 1. *n.* 1. tum quia praxi receptum est, vt Ordinarij Civitatum, & villarum non per hoc impediantur in cognitione criminum ibi patratorum; imò est locus præventioni, prout accidit cum eodem Vicesgerente, & sæpius ita practicavi, & practicari vi- 11
di: dum enim officium assessoris Iustitiæ in criminalibus Vrbis gessi anno 1641. in oppidis sitis intra territorium Vrbis, in quibus iurisdictio concessa est *titulo gubernatorio*, exercui eodem modo, ac in Vrbe, & signanter processum informativum perfeci in oppido de Almuçafes in facto necis Antonij Pi, nequiter scloperorum ictibus patratæ per Iosephum Benedicto, qui postea fuit suspensus hac de causa; & dum eram in Aula criminali, coram me actitata fuit causa contentionis inter Marchionem de Quirra obtinentem hanc iurisdictionem in oppido de Nulles, & iudicem ordinarium villæ de Villareal, qui disceptabant de præventione criminis

raptus

raptus cuiusdam fœminæ nuptæ, & causa declarata ad favorem Marchionis, quia præventionem realem obtinebat, sicque de hoc non est ambigendum.

12 Bene verum est, quòd cùm hi sint creati Locumtenentes Gerentis vices Gubernatoris, eorum iurisdictio privativè conceditur quoad Curiam Gubernationis, sicque explicatur in ipso privilegio, & decisum fuit per Senatum anno (ni fallor) 1649. inter Comitem del Real obtinentem iurisdictionem, eo modo, in oppido de Catarroja, & Curiam Gubernationis, dum dominus Don Franciscus Scorcia, nunc Fisci Regij Advocatus, erat
13 Assessor in criminalibus eiusdem Curiæ: birrorarij enim in eo oppido quendam apprehenderunt arma prohibita deferentem, & emisso recursu per ipsum Comitem, sub examine Domini don Braulij Esteve, partes, & causa restitutæ fuerunt, simul cum armis dicto Comiti.

14 Quod etiam deprehenditur, eo quòd licet Gubernator verbis præceptivis vtatur in literis expeditis in sua Curia directis quibuscunque Ordinarijs Regni, per Regium rescriptum cautum est, quòd cum dictis Dominis iurisdictionem habentibus *titulo gubernatorio*, vtatur verbis deprecativis, sicque respectu eorum non habetur pro Superiore.

15 Ex quibus plura scitu digna inferuntur. Primum est, quòd cum hæc iurisdictio concessa sit in officium, vt ipsis concessionum literis habetur, regulata est omnibus illis legibus, quibus iurisdictio Gerentis vices subijcitur; sicque omnia quæ de eo dicta sunt *capit.* 2. §. 3. quoad cognitionem causarum, & potestatem indulgendi, procedunt in istis Dominis limitativè ad oppidum, & territorium contentum in concessione.

16 Secundum est, quòd cùm iurisdictio Gubernatoris in causas quæ pertinent ad Ordinarios in prima instantia, non se debeat intromittere: sic pariter isti Domini, dum ab Ordinario oppidi, vel territorij per privilegium, vel consuetudinem quæsita sit iurisdictio in prima instantia, non se debent intromittere; nam per hanc concessionem non censebitur derogatum illi iurisdictioni.

17 Tertium est, quòd sicut Curia Gubernationis est sub potestate Regiæ Audientiæ, nam ad eam appellatur, & causæ evocantur, vt dixi *dict. cap.* 2. §. 3. ita pariter Domini habentes hanc iurisdictionem subijciuntur Senatui, & à sententijs per eos latis rectè ad Senatum appellabitur, aut causæ evocabuntur, adstantibus qualitatibus ad evocationem requisitis, vt dixi *eod. capit.* 2. §. 2. *numer.* 12. respectu habito ad districtus gubernationum, intra quos oppida horum Dominorum sita reperiuntur.

18 Quartum est, quòd cum sint Regij officiales, tenentur causas determinare cum interventu Regij Fisci Advocati illius districtus, & illi deferre informationes criminum ad deliberandum, an accusare debeat nec ne? nam sicut Gerens vices non habet ius nominandi *Fiscum*, sed causas expedit in Curia cum interventu Regij Fisci Advocati, & Procuratoris, sic nec illi. Quod observare vidi per aliquos Dominos oppidorum obtinentes hanc iurisdictionem, dum officium Fiscalis obtinui à die 8. Aprilis 1647. vsque ad 29. Iunij 1649. & quamquam
19 de facto aliqui aliter observabant, per Regium rescriptum directum domino Chrysostomo Berenguer, qui in eo munere successor fuit, absolutè fuit iussum, ne Dominis oppidorum permitteretur. Rescriptum sic se habet.

EL REY.

Magnifico amado Consejero, haſe viſto vueſtra carta de 9. del paſſado, en que repreſentais el perjuizio que ſe ſigue a mis Regalias, y a la buena adminiſtracion de la juſticia, de la permiſſion, que ſe ha tenido en que algunas villas Reales de eſſe Regno, nombren Abogado, y procurador Fiſcal para ſus cauſas, y lo meſmo en algunos lugares, cuyos dueños tienen la juriſdiccion gubernatorio nomine, *y de zis lo que convendrà prevenir para el remedio deſte abuſo, y ha parecido encargaros, y mandaros (como lo hago) que para que no ſe tolere de aqui adelante eſta introduccion, hagais todas las inſtancias, y diligencias iuridicas que pareciere convenir, que en ello me ſervireis. Dat. en Madrid a 5. de Noviembre 1650.*

YO EL REY

Vt. Vayetola Vicecancel.
Vt. Don Chriſt. Creſpi Reg. *Vt. Comes de Robles Reg.*
Vt. Hortigas Reg. *Vt. Caſtellot Reg.*
Vt. D. P. Villacampa Reg. *Vt. l. Epiſ. Angel.*

Ioan Valero Diaz Secretario.

Virtute huius rescripti prædictus dominus Fiscalis obtinuit inhibitionem Senatus, ne amplius fieret.

Quintum est, quòd quamvis concessio hæc sit in 20
officium, non inde sequitur, quòd ad nutum concedentis revocetur, nam semel approbatus reprobari sine causa non solet à Regia Maiestate, pro benignitate, & clementia sua; præsertim cum concessio non habeat clausulam, *mera, & libera voluntate durante*, tradit Capiblanco *de Baronib. prag.* 8. *part.* 1. *numer.* 44. *& seqq.*

Sextum est, quòd concessio iurisdictionis in hunc 21
modum, non sequitur naturam castri, vel oppidi in quo conceditur, nam non est accessoria eiusdem, sed personæ, cui indulgetur; & sic praxi receptum vidimus in dicto egregio Comite del Real, qui dum possidebat oppidum de Catarroja, obtinuit iurisdictionem *gubernatorio nomine*; postea frater ipsius Egregius Comes de Villamonte, vindicavit oppidum, & tamen iurisdictio *gu-* 22
bernatorio nomine remanet penes ipsum Comitem del Real, & pertinebit ad nominatum, vel nominandum per ipsum, vt latè tradit Mastril. *dict. capit.* 28. tam si nominatio fiat titulo hæreditario in vltima voluntate, quàm inter vivos in contractu, vt idem Mastrill. probat *numer.* 51. & Giurb. *obser.* 110. *numer.* 10. *cum duob. seqq.* (videndus omnino Montanus *dict. cap. de Offic. nu.* 26. *& seqq.* vbi probat quid faciendum quando conceditur *sibi, & hæredibus*, vel *sibi, & liberis*, &c.) dummodo non sapiat naturam venditionis; nam officia vendi nequeunt ab alio, quàm à Principe, vt probat pluribus relatis Ripoll. *Regaliar. c.* 14.

Septimum est, quòd si neminem nominaverit, succe- 23
dunt venientes ab intestato, ad textum *in l. secundum responsum, C. de com. stipul.* Bald. *in l. cum potest.* §. *gener, in lect. antiqua, ff. de iur. dot.* Ann. Franq. Menochius, Thesaurus, & alij plures relati per Mastrillum *vbi supr. numer.* 5. *cum seqq.* vbi bene explicat, & Giurba *obser.* 40. *n.* 16. *&* 21.

Octavum est, quòd cum hæc iurisdictio in officium 24
concedatur, quamvis sit *pro se, & successoribus*, vel *hæredibus*, fœminæ succedere non possunt, *l.* 2. & ibi Doctores, *ff. de regul. iur. for.* 8. *&* 24. *de iudicijs*, pluribus Ponte *de potest. Proreg. tit. de diverſ. proviſ.* §. *de poteſtat. ſubſtituendi in offic. numer.* 4. Mastrill. *vbi proxim. numer.* 60. *& seqq.* Don Iosephus Vela *disser.* 4. *numer.* 89. qui bene explicat. Fontanella *deciſ.* 252. *cum duob. seqq.* Giurba *dict. obſ.* 110. *numer.* 15. *&* 16. Quod declara, nisi de eis expressa facta sit mentio, aut consuetudine aliter receptum sit; nam privilegio & consuetudine fœmina capax fit iurisdictionis, & administrationis publicæ; pluribus don Iosephus Vela *d. dissert.* 4. *n.* 90. *& seqq.* Montanus, qui bene tradit *d. c. de. offic. n.* 16. *&* 17. & similiter declarant Fontanel. & Giurb. *locis citatis.*

Nonum est, quòd facultas nominandi successorem 25
non expirat, facta semel nominatione, si successor nominatus antequam sortiatur effectum, decesserit, vel aliter impediatur: nam cum potestas nominandi sit facultas, non extinguitur per primam nominationem, nisi

secuto

secuto effectu, etiamsi concessa sit vni soli ad nominandum vnicum successorem ; quanto magis quando omnibus successoribus indulgetur : Mastril. *ibid. num.* 41. *& seqq.* Montanus *dict. cap. de offic. num.* 26. *& seqq.* Hæc in re tam sterili à nemine hucusque elaborata colligere potui, quibus Periti plura addere possunt, quibus hæc corrigantur, vel exornentur.

§. V.

De Assessoribus omnium Magistratuum, eorumque substitutis, vel subrogatis ad for. 44. de Cur. & Baiul. cum alijs iuribus.

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

L Assessor de la Cort jur que sia fel, è leal en donar concells a la Cort, é en donar sentencies, è en totes coses que pertanyen à offici de Assessor, é que no prenga ningun do, ne servi, ne promessa per ningun pleyt que sia en la casa de la Cort, ne de fora en poder de la Cort, ne que hi sperassen à esser.

SVMMARIA.

1 *Ratio ob quam vltimo loco disputatur de officio Assessorum.*
2 *Assessoris etymon, & natura.*
3 *Doctores de officio Assessoris tractantes.*
4 *Assessores*, Consiliarij *appellantur, & verè sunt.*
5 *Assessores*, Comites *dicebantur, & ab eis deducitur origo dignitatis Comitum.*
6 *Assessor propriè non est qui consilium præbet Principi.*
7 *Consiliarius Principis non sedit cum eo.*
8 *Consistorium à quo dictum.*
9 *Iovis Assessor quis.*
10 *Præstantissimi viri munus Assessoris gesserunt.*
11 *Illustrissimus Dominus Vicecancellarius nostræ Coronæ Don Christophorus Crespi, Assessoris munus obtinuit.*
Ipsius Illustrissimi Vicecancellarij genium, ibid. cum duob. num. seqq.
14 *Assessoris munus introductum ad supplendam imperitiam Magistratuum.*
15 *Magistratus, sive Iudicis officium obtineri potest ab imperito.*
16 *Idiota an possit esse Iudex.*
17 L. certi iuris, Codic. de Iudicijs, *expenditur.*
18 *Imperitus esse potest iudex, quando officium iudicandi comprehenditur sub alio munere publico; secus quando per se existit.*
19 *Assessoris muneris antiquitas.*
20 *Princeps ignaro iudici causam committens intelligitur, vt adhibito consilio Sapientis sententiam proferat.*
21 *Magistratus in iure peritus Assessorem habere debet, & quare.*
22 *Papinianus Iurisconsultus Assessores habuit in Prætura Vlpianum, & Paulum.*
23 *Docilitas est vna ex præcipuis partibus perfectæ prudentiæ, quæ consistit in acquiescentia consilijs alienis.*
24 *Praxis Orcelis in non nominando Assessore, si Iustitia Iurisperitus eligatur, improbatur.*
25 *Assessoris, & Iudicis officia (vti hæc distincta reperiuntur) incompatibilia sunt.*
26 *Exemplum actuale id demonstrans in Regno Neapolis.*
27 *Assessores à iure non habebant iurisdictionem.*
28 *Iudex Ecclesiasticus nominare potest sæcularem Assessorem ad causas spirituales, & Ecclesiasticas.*
29 *Assessores non habentes iurisdictionem sunt assumpti ab ipsis Magistratibus, vel Iudicibus, non verò nominati à Principe, vel ministerio legis.*
30 *Assessores de consuetudine iurisdictionem habent.*
31 *Consiliarij nostri Senatus iurisdictionem habent ordinariam.*
32 *Iudex habens Assessorem à Principe datum, vel ministerio legis, tenetur sequi illius consilium in rebus Iustitiæ.*
33 For. 45. de Cur. & Baiul. *explicatur.*
34 *Fisci Advocatus in Regno habet interventum, & suffragium.*
35 *Assessoris assumpti votum non est decisivum, sed consultivum.*
36 *Limita in Magistratu, qui ministerio legis habet Assessorem.*
37 *Decisio Senatus.*
38 *Assessores creati à lege, vel Principe, mortuo Officiali non expirant.*
39 *Assessor assumptus expirat morte principalis.*
40 *Assessor assumptus non expirat ex morte principalis, re iam cœpta.*
41 *Extende ad omnes delegatos, & substitutos.*
42 *Assessores electi à Principe, vel lege, revocari non possunt.*
43 *Rex non revocat Officiales sine causa.*
44 *Causa qualis requiratur ad revocationem.*
45 *Officiales Baronis ad certum tempus constituti, revocari sine causa tempore durante non possunt.*
46 *Officiales Baronis ad nutum amobiles de iure revocari non poterant sine causa; sed contrarium vsu receptum.*
47 *Novitas grata diabolo.*
48 *Assessoris officium dignitas est, si à lege, vel Rege eligatur.*
49 *Vbi est iurisdictio, ibi est dignitas.*
50 *Assessor fruitur omnibus privilegijs concessis Officiali, cui assidet.*
51 *Assessori æqualis honor debetur, ac Officiali.*
52 *Officialis est caput Curiæ, Assessor verò cerebrum illius capitis.*
53 *Assessor æqualiter tractandus, ac Locumtenens eiusdem Curiæ.*
54 *Officialis an in proprio carpento primum locum tribuere debeat Assessori.*

55 *Inæqualitas omnis procedit à dignitate, vel à nobilitate.*

56 *Inæqualitas generis rependitur virtute, & scientia.*

57 *Locus, quem Officialis tribuit personis eiusdem qualitatis non Assessoribus, Assessoribus debetur.*

58 *Magistratibus plurimùm commendatur vrbanitas, & affabilitas.*

59 *Christus vrbanus, & affabilis fuit.*

60 *Beata Maria vrbanam comitatem ostendit.*

61 *Sancti vrbani & civiles esse solent.*

62 *Humanitatis testimonia traduntur plurimorum Principum, ex celeberrimis Authoribus.*

63 *Sententia, absente Officiali, ferri potest de iure, nomine Assessoris.*

64 *Secus in Regno, quia in quolibet officio adest Locumtenens, seu Vicarius à lege nominatus.*

65 *Locumtenentes quale exercitium obtineant, & an inter se differant?*

66 *Assessores ius dicere possunt, & actu dicunt, in domibus proprijs, sed nomine Officialis.*

67 *Casus pendens in Senatu.*

68 *Officialis iniquam sententiam ferens de consilio Assessoris, non tenetur, si datus sibi sit.*

69 *Officialis eligens Assessorem tenetur, eo quòd eligere dignum debebat, nisi nominatus habeat publicum testimonium doctrinæ.*

70 *Officialis an teneatur Assessorem exhibere.*

71 *Assessor non potest esse Advocatus in sua Curia.*

72 *Nec in alijs, de iure antiquo.*

73 *Assessoribus Gubernationis prohibitum est advocare in Curijs inferiorum.*

74 *Assessor quamvis iure permittente possit advocare coram Superiore in causa appellationis, honestius est abstinere.*

75 For. 53. Curiar. anni 1604. *dispositio expenditur.*

76 *Advocati munus omnino interdictum Assessoribus, tam de* Iure, *quàm de* foro.

77 For. 75. de Cur. & Baiul, *&* 53. Curiar. anni 1604. *conciliantur.*

78 *Assessoria quælibet totum hominem requirit.*

79 *Indecentia advocandi per Curias, qui togati incedunt, perpenditur.*

80 *Senatoris nostri Senatus Assessores esse non possunt in causis Baronum, & quare.*

81 *Assessores Ordinariorum an sub eadem prohibitione comprehendantur?*

82 *Assessor non solùm advocare in causis suæ Curiæ non potest, verùm nec alteri in concreto aperire quo modo advocare debeat.*

83 *Qui per alium facit, per se ipsum facere videtur.*

84 *Officialis potest mandare, & præcipere Locumtenenti, & Assessori.*

85 *Sed intellige directivè, in quantum præest in Curia, non coercitivè.*

86 *Par in parem non habet imperium.*

87 *Officiales apud quem Iudicem puniendi sunt.*

88 *Assessores Ordinariorum salarium sententiarum lucrari minime possunt.*

89 *Assessor Baiuliæ generalis in quibus causis habeat salarium.*

90 *Auditor, sive Assessor Magistri Militum, vel Ducis generalis, non lucratur salarium sententiarum.*

91 *Domini iurisdictionum tenentur in prima instantia facere iustitiam francam.*

92 *Assessor Baronis non habens salarium, vtiliter exigit à litigantibus, licet ipsis remaneat regressus versus Dominum.*

93 *Qualitates requisitæ ad officium Assessoris Ordinariorum obtinendum.*

94 *Ætas requisita ad officium Iudicis iuxta iuris regulas.*

95 *Iudex apud nos esse potest maior 20. annis.* L. quidam 57. ff. de re iudicat. *expenditur ibidem.*

96 *Ratio disparitatis inter officia Iudicis, & cætera Vrbis vel Regni.*

97 *Qui literas didicerunt, duplo plus vident cæteris.*

98 *Literæ sunt nutrices, & matres omnium virtutum.*

99 *Praxis scientiæ legalis, qualis requiratur in Assessore.*

100 *Tempus requisitum à* foro, *continuum esse debet.*

101 *Assessores exteri esse nequeunt.*

102 *Assessores creati à lege, vel Rege, substituere possunt.*

103 *Qui Magistratus substituere possint de iure.*

104 *Ministri togati de Regio Senatu non possunt substituere, demptis Locumtenente Thesaurarij, & Advocatis Fiscali, & Patrimoniali, sed hi duo ad actus extra consilium substituunt.*

105 *Substitutiones Officialium Gubernationis.*

106 *Magistratus, & Officiales qui non sunt domini iurisdictionis, non possunt creare Vicarium, sed substituere ad casus necessitatis.*

107 *Substituti debent esse eiusdem qualitatis cum substituente.*

108 *Substituti non possunt alium loco sui substituere.*

109 *Limita in delegato Principis.*

110 *Limita etiam quando delegato data est potestas delegandi ab Ordinario.*

111 *Delegatus substituens non à se, sed nomine Ordinarij substituere videtur.*

112 *Delegatus ad substituendum tantum, an debeat esse ex eodem gremio, vel habere eandem qualitatem.*

113 *Electus non obtinet potestatem ab eligente, sed ab illo, ex cuius commissione eligitur.*

114 *Ordinati, non verò exequenti tribuitur actus.*

115 *Delegati æquiparantur procuratoribus.*

116 *Subrogatus debet esse eiusdem qualitatis cum subrogante.*

117 *Actus eligendi substitutum non potest fieri citra ius, & nomen officij.*

118 *Impeditus ad electionem potest mittere procuratorem, sed debet esse eiusdem gremij.*

119 *Nominatio delegati est species electionis.*

120 *Ex consensu eligentium potest admitti in electione extraneus de gremio, vel collegio, dummodo sit capax.*

121 *Substi-*

121 *Substitutus quamvis recipiat officium à Principali, id fieri nequit sine actu substituentis.*

122 *Regulares ad postulandum vtiliter, debent obtinere licentiam Superioris.*

123 *Regularis ex quocunque mandato non potest substituere, quin concurrat qualitas licentiæ, requisita ad officium Procuratoris,*

124 *Qui potestatem obtinet ad nudum ministerium nominandi substitutum, non debet habere qualitates, iuxta sententiam Bartoli.*

125 *Intellige Bartolum quando qualitas respicit habilitatem, vel inhabilitatem; non verò quando per eius negationem subiectum redditur incapax.*

126 *Exempla proponuntur incapacitatis, & inhabilitatis.*

127 *Nudum ministerium, vel nuda executio quando concedatur.*

128 *Nuda executio committi potest inhabili, non verò incapaci.*

Assessorum electiones.

1 POstquam explicata sunt omnia officia, atque Magistratus sæculares istius Regni, superest vt dicamus de illorum Assessoribus, & Consiliarijs, cum substitutis eorundem: inepta enim fuisset in quolibet Magistratu de Assessore tractatio, eo quòd plura in vnoquoque repetenda erant: sicque ad hunc locum consultò reservavi, nam explicatis his quæ ad munus Assessoris spectant in communi, specialia adnotando, omnia breviùs explicata manebunt.

2 Assessor dicitur ab *assidendo*, quod est simul sedere ad consilium præbendum, vt tradunt Nonius Marcellinus *lib. de propriet. sermon. cap. 2. num. 312.* Ambrosius Calepin. *in dictionar. verb. Assessor.* Gaspar Molés *in Thesaur. linguæ Hispan. verb. Assideo,* Iosephus Laurent. *in Amalthea Onomast. verb. Assessor,* & Alexander Scotus *in diction. iur. verb. Assessores.* quod depromitur ex *l. 1. ff. de offic. Adsessor. l. 1. C. de Adsessoribus*, & ibi communiter Doctores. Tradunt Donellus, *lib. 18. comm.*

3 *cap. 2. in princip.* & ibi Osualdus Illiger. *lit. B.* Guid. Pancirol. *in not. Imper. Orient. cap. 8. per tot.* Tepatus *variar. lib. 1. tit. de different. Assessor.* Chassaneus *in catalog. glor. mund. part. 7. considerat. 27.* Iulius Cæsar Bulenger. *de Imper. Roman. lib. 3. cap. 3. vers. Ipsi etiam,* Bobadilla *in politic. lib. 1. cap. 12. in princip.* Paulus Xamar. *de offic. Iudic. & Advoc. part. 1. quæst. 23. & 24. num. 1. & seqq.* Marta *de iurisdict. part. 4. centur. 2. casu 174. per tot.* Barbos. *in collect. ad cap. statutum, §. Adsessores, de rescriptis in 6. & in collect. ad leg. 1. C. de Adsessor. per tot.* Fragos. *de Republic. tom. 1. lib. 4. disput. 10. num. 101.* dominus Morlà *in empor. titul. 2. q. 6. num. 2.* Portol. ad Molin. *part. 1. §. Assessor, per tot.* Marius Giurba *consil. 31. num. 2. & seqq.* qui plures Alios

4 laudant. Ob quod Consiliarij dicti sunt, *lib. 5. & l. fin. ff. de offic. Adsessor.* Guid. Pancirol. *dict. cap. 8.* & cum eo omnes ferè superiùs adducti. Quod lato modo intelligi debet, nam Consiliarij propriè sunt, qui ad certam concionem per Principem destinantur, vt latius dixi *cap. 2. §. 2. num. 1.* Dicebantur etiam Comites *l. 6. §. penultim. ff. de pœnis, leg. 4. ff. de offic. Adsessor.* Iacobus Cuiacius *observat. lib. 7. cap. 21.* Forcatulus *dialog. 62. num. 2.* Illiger ad Donell. *dict. cap. 2. lit. H.*

5 qui addit, quòd hodie dignitas hæc Comitis effecta est hæreditaria, sicque literis (non sine gloria ipsarum) vsurpata, vt lepidè differit Trajan. Bocalin. *centur. 2. regguagl. 49.*

Inde sequitur, quòd omnes Magistratus officio Assessoris coadiuvantur, destinando vnum, vel plures, Iurisconsultos, quorum consilio secundum iura causas definiant, vt Pancirolus notat, *dict. cap. 8.* Quod intelligendum puto de inferioribus Principe, nam ipse non Assessorem, sed Præfectum Prætorio, aut Quæ- 6
storem candidatum habebat, de cuius consilio iudicaret; benè Cassiodorus *lib. 6. var. epistol. 5.* ibi: *Aliæ quippe Dignitates Assessorum solatiò quærunt: tua vera Dignitas Principi consilia subministrat.* Per quod demonstratur sublimitas muneris consulendi Principi, & differentia à cæteris consiliarijs; nam licet in rei veritate, id ipsum est consulere Principi, aut Magistratibus, servata proportione, amplitudinis, & sublimitatis Principis, & exiguitatis Magistratuum: tamen propriè Assessor Principis nemo dicebatur, quia non sedebat 7
cum eo, sed circa solium stabat, Ioachin. Stephan. *de iurisdiction. lib. 3. cap. 10. num. 4.* Illiger. ad Donell. *d. cap. 2. liter. E.* Assessores enim sedent cum Magistratibus simul, vnde *Consistoria* vocata loca, vbi sedere solebant ad ius dicendum, eo quòd considebant, vel simul sedebant, vt ex Nonio Marcellino, & alijs probavi *suprà, num. 2.* tradunt idem Stephan. *de iurisdiction. lib. 1. cap. 1. num. 32.* & Illigerus *vbi proxim.* sed postea nomen hoc derivatum ad Concilium, in quo 8
Imperator de gravioris rei negotijs cognoscebat (quadam cum improprietate) vt cum Brissonio, Cuiacio, Petro Gregorio, Bulengero, Gutthero, & Gotofredo tradit Amaya *in l. fin. c. 3. n. 11. C de Decurion. lib. 10.* licet non ita explicet.

Hinc est, quòd antiqui non solum Magistratibus, 9
aut Principibus Assessores designarent, sed ipsis Diis, quasi neminem iudicare posse crederent sine consilio, & assistentia, alicuius: Iovi enim alij *pudorem* assidere finxerunt Sophocles *in Oedipode, in colon.* Natal. Comes, *Mythologiæ lib. 2. cap. 1. ad medium:* alij *æquitatem,* vt ex eodem Sophocle Natal. Comes, *ibid.* alij *Eunomiam*, vt ex Demosthene probat Natal. Comes, *dict. lib. 2. cap. 2.* alij denique *Palladem,* Illiger. ad Donell. *dict. lib. 18. cap. 2. liter. B.* Quidquid ex his sit, sa- 10
tis demonstratur necessitas huius muneris, illiusque sublimitas: quare præstantissimi viri Assessoris munus gesserunt: Vlpianus celebris Iurisconsultus, *in l. metum 9. § sed quod Prætor 3. ff. quod metus causa*, se Assessorem fuisse asserit, ibi: *Et Prætorem, me assidente, interlocutum esse.* Idem Vlpianus *in l. lex. Cornelia 5. §. hac lege 8. ff. de iniurijs,* testatur Sabinum præstantissimum iuris Vatem, Assessoris munere functum, ibi: *Sed Sabinus in assessoria.* Paulus quoque Consultorum decus, Assessor fuit, vt tradunt Pancirol. *dict. cap. 8.* Illiger. *dict. cap. 2. liter. F.* & dominus Morlà *dict. quæst. 6. num. 4.* Ex iuris scriptoribus celebrimis, Cynus, Angelus, Bartolus, Castrensis, & alij relati per Iasonem *in rubr. ff. de offic. Adsess.* Cagnol. *in l. 2. vers. fin. ff. de orig. iur.* Chassan. *in catal. glor. mundi, d. part. 7. consid. 27. in fin.* Bobadilla *dict. capit. 12. numer. 55.* Ex nostris vnus pro cunctis, Illustrissimus Dominus, ac semper dominus meus Don Christophorus Crespi de Valdaura huius Vrbis, & Regni immortalis honos, & decus, Vicecancellarius nostræ Coronæ meritissimus, Assessor fuit, vt tradit dominus Leon *decis. 38. in princ. l. 3.*

Subsiste lector, dum gratitudo libat quæ nobilitati splendori, doctrinæ, ac virtuti tanti Mecœnatis debentur. Non enim *Mandroni siculna navis* ad sublimioris Præfecturæ portum conduxit Heroëm, sed ab initio *tripodem merenti mittere,* Regnum nostrum exoptabat, nam ab incunabulis de filij genio coniectavit, quod & noster Falcò de alio dixerat *lib. 5. carmin.* 11

Publica tractavit per totam munera vitam,
Divinis aderit, diviſque altaria ponet,
Vnde sibi laudem summo affectabit amore
Singula disponet maturè: in quemque nocentem
Scite animadvertet, iustus super omnia iudex.

Nec ſpes patriam fefellit,nam honoris gradus aſcendendo,conſiliorum prudentia eximius, iura prius Valentinis dixit : nunc vniverſo Aragonum Diademati, cuius gentes cum concive Martiali *lib.* 1. *epigramm.* 3. clamant.

Vox diverſa ſonat:populorum eſt vox tamen vna,
Cum verus patriæ diceris eſſe pater.

12 Sed hæc meritis,non ambitu quæſita,virtutibus , non calliditate extorta , gloria parta eſt.Evolvantur quæſo noſtri ſacri Senatus codices,ipſi equidem atteſtantur , quòd neque penna capit , neque lingua proferre valet.Iura enim obſcuriora notis, manu propria compactis, illuſtrata reliquit ; pragmaticarum ſanctionum librum , peritiſſimis gloſſis, copioſiſſimo indice perfecit;trium Aularum reſolutiones ad ſpeciale volumen prudentiſſimè deſtinavit ; Delatorum catalogum accuratiſſimè inſtituit ; reſcripta Principis oculatiſſimè compilavit.In iudicando nemo doctior, nemo iuſtior, nemo æquior:in dicendo,nemo elegantior,nemo ſuavior,nemo eruditior:in diſputando , nemo vrgentior, nemo ſubtilior , nemo facundior. Hæc enim ad ſummum honorem , quem non ambiebat erexere. Claudian.*in Honor.*

Hæc tamen innumeris per ſe quæſita trophæis,
Non generis dono,non ambitione potitus,
Digna legi virtus,vltro ſe purpura ſuplex
Obtulit,& ſolus meruit regnare rogatus.

Nam licet illuſtriſſimo genere natus , regali progenie genitus reperiatur(vt pulchrè ſcripſit noſter doctiſſimus Theologiæ Angelicæ Magiſter , Fr. Hieronymus Vives , Ordinis prædicatorum in epiſtola dedicatoria eruditiſſimi tractatus *De primatu divinæ libertatis*,noviter prælo traditi in hac Vrbe hoc anno 1654.) ita ſe virtuti addixit,vt ſi illam non tam præclaro origine illuſtratam adinveniſſet, proprio fulgore ſtirpem nobilitaſſet.Ovidius ad Piſonem cecinit,quod propriùs noſtro ſublimiſſimo Præfecto adaptatur.

Hinc tua me virtus rapit,& miranda per omnes,
Vita modos,quæ ſi deeſſet tibi fortè creato
Nobilitas,eadem pro nobilitate fuiſſet.

13 Aſſiduè rebus publicis invigilavit, & vigilat , ſed privatim non minora perficit,ita vt de eo Plinius dixiſſe, quod de Trajano,videatur : *Sunt quidem præclara quæ in publicum profers : ſed non minora ea quæ limine tenes.* Sublimior factus eſt iuſtitiâ,quàm dignitate ; nam , vt ait Lactantius *libr.* 5. *de iuſtit. cap.* 16. *Tanto quiſque ſublimior,quanto iuſtior.*Sed ita , vt nec humanitatem dimiſerit , nec vrbanitatem oblitus ſit. Dum ad culmen fœlicitatis ſublevatur, tanto proclivior ad benignitatem , tanto magis aures humilioribus accommodat, tanto quaſi par omnibus coæquari affectat;imò quaſi minor laudabili humilitate (decora tamen) ſe gerere ſolet.Hinc dum maximam dignitatem obtinet, maiorem conſequitur in dies. Sed qualis hæc?(cum Caſſiodoro loquar *lib.* 6. *epiſt.* 5.) *Ad te provinciæ ſua vota trãſmittunt:à te Senatus iuris quærit auxilium : à te docti probantur expetere,quod noverunt:Et neceſſe tibi eſt omnibus ſufficere , quantos contigerit legum remedia poſtulare.* Sed ſat ſit calamo, qui dum gratum animum , ob ingentia in me collata beneficia,demonſtrare cupit,modeſtiam illius proprias laudes(licet dignas) audiendo , Timoleonis in morem offendere veretur.

14 Ratio ob quam inſtitutum fuit officium Aſſeſſoris, ea eſt,iuxta omnium ſcribentium placita, vt imperitia Magiſtratuum ſuppleretur : nam Magiſtratum,& officium Iudicis obtinere imperitus poteſt,*l. certi iuris, C. de indicijs*,latè Bobadilla *d. lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 16. *in not. lit. E*, Xamar. *dict. lib.* 1. *quæſt.* 13. *per tot.& quæſt.* 23. *num.* 2. cum ab eis relatis. Quod intelligendum puto de eo,qui im- 15
peritus eſt ſcientiæ legalis , non autem de omnino idiota;nam licet Bobadilla *vbi proximè*,(quem ſequitur dominus Morlà *d. q.* 6. *n.* 17.) ad idiotam extendat , ex lege Caſtellæ ibi deducta , id admitti non poteſt , eo 16
quòd idiotæ cæcis,& infantibus æquiparantur,quibus interdictum eſt officium Iudicis:*for.* 24. *de indicijs*,*l. cum Prætor*,§ *non autem omnes*,*ff. de indicijs* , Novar. *ad pragmat. Neapol. de offic. Reg. Conſil. collect.* 1. *n.* 28. bene Auguſt. Caputus *de regimin. Reipubl. c.* 4. *n.* 46. *& ſeqq.* Quæ 17
concluſio depromitur ex verbis dict. textus *in l. certi iuris*,ibi:*Quid enim obſtaculi eſt,homines, qui alicuius rei peritiam habent , de ea re iudicare ?* Idiota enim eſt ille qui omnino literas neſcit,vt Caputus *ibid.* tradit , ſicque à natura incapax eſt : ſed quamquam imperitus iudex eſſe poſſit , hoc procedit quando officium iudicandi comprehenditur ſub alio munere publico , veluti ad Civitatis gubernationem ſpectante , vel ad exercitus moderationem pertinente,& alijs ſimilibus, vt expreſsè dicitur *in dict. l. certi iuris*, non verò quan- 18
do ad munus iudicandi ſpecialiter quis eligitur , vt in terminis cum *Roberto* , & alijs tradit dominus Morlà *d. q.* 6. *n.* 16. Novarius *vbi ſupra.*

Hinc eſt, quòd antiquiſſimus ſit vſus huius officij, 19
ita vt apud nos à Regno capto Aſſeſſoris vſus receptus ſit,vt patet ex *noſtro textu* , qui eſt ex *foris* conditis per Regem Iacobum Primum,ſtatim poſt Vrbis expugnationem;nam cum Vrbs adminiſtranda per Civem imperitum traderetur *for.* 18. *de Cur. & Baiul.* vt dixi *capit.* 4. §. 1. *num.* 3. neceſſum habuit prudentiſſimus noſter legiſlator ſtatuere,quòd de conſilio Aſſeſſoris pe- 20
riti cauſæ terminarentur, ne iura privatorum perirent, & Civis ignarus ſuo arbitrio ſententiam ferret:Ex quo deducitur,quòd quoties Princeps ignaro iuris , cauſas committit indiſtinctè ,ex præſumptione iuris intelligatur , quòd non niſi adhibito ſapientis conſilio ſententiam proferat:Butrius *in cap. cum olim,de arbitr.* Cagnolus *in l. conſilij*,*n.* 3. *ff. de regul. iur.* Guazzin *de defenſ. reor. defenſ.* 13. *c.* 3. *n.* 7. Scala *de conſilio ſapientis* , *lib.* 3. *c.* 25. Fabius de Monteleon. *in prax. arbitr. fol.* 523. *n.* 44. Hieronym. Laur. *deci.* 10. *n.* 8. Giurb. *conſil.* 31. *n.* 15.

Sed dubitari meritò poteſt, an caſu quo Officialis, 21
vel Magiſtratus ſit in iure peritus, nihilominus eligendus ei ſit Aſſeſſor ? Et videtur quod ſic,nam licet ipſe ſapiat per ſe,confirmatur tamen eius ſapientia,quando ſentit idem, quod prudentibus videtur. Plus enim vident oculi,quam oculus,Philipp.Broida *in ſupplement. Polit. hiſtor. for. lib.* 5. *c.* 5. *pag.* 450. Illiger. ad Donell. *d. c.* 2. *lit. D.* Quod comprobatur ex dictis ſuperius *n.* 10. nam Vlpianum,& Paulum Iuriſconſultos , Aſſeſſores 22
fuiſſe ſubtiliſſimi Papiniani teſtantur Ælius Lãpridius *in vita Alexandri Severi*, Pancirol. *d. c.* 8. & dominus Morlà *d. q.* 6. *n.* 4. Si enim ſapientiſſimus Papinianus Aſſeſſores habuit,quis erit qui Aſſeſſoris conſilium renuat ad rectè iudicandum?Magiſtratus enim ſæpè affectionibus agitantur, ſicque neceſſarium eſt conſilium Aſſeſſoris,vt animus à perturbationibus ſerenetur:vna enim ex partibus perfectæ prudentiæ eſt *docilitas* , *qua homo aliorum acquieſcit conſilijs* , vt ait don Alfonſus 23
Peralta *in artific. prudent. c.* 3. §. 2. conferunt tradita per Matthæum Timpij *in ſpecul. boni Magiſtr. part.* 1. *ſigno.* 36. & per P. Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.* 1. *c.* 20. §. 1. *in princ.* Quare in prudentiam peccat,quiſquis,quamtũvis literatus,conſilia renuit, & habere ſubadiuvã fugit.

Vnde venit improbanda praxis obſervata , non ſe- 24
mel,in vrbe Orcelis,in qua ſi Iuſtitia in civilibus , vel criminalibus ex Advocatis per ſortem extrahatur,ipſi applicatur ſalariũ Aſſeſſori deſtinatũ, & ſolus iudicat; quod etiam reprobat Bobadilla in Correctoribus Caſtellæ,quamtumvis literatis *in d. c.* 12. *n.* 20. Et ratio eſt, 25
nam eſſe quem Iudicem , & Aſſeſſorem, vbi à lege (vt apud nos ex *foris* reſultat) officia diſtincta ſunt,incõpatibilia reputantur,*l. fin. C. de Adſeſſor.* eo quod ſibi ipſi quis cõſulere nequit,argum. *l. penult. de arbitr.* Xamar *d. quæſt.* 23.

quæst. 23. *numer.* 13. sed iuxta *foros* Iustitia debet habere Assessorem, vt respectu Vrbis probatur ex *textu*; respectu verò Orcelis ex *c.* 43. *actor. Brach. Regal. anni* 1604. & sic de cæteris: ergo ipse non potest duplici officio fungi, quamvis Iurisperitus reperiatur aliquando, & vt Ovidius dixerat:

Si licet exemplis, in parvo, grandibus vti.

26 Nam id ipsum praxi deductum aspicimus in Regno Neapolitano; illius enim Regni Prorex, est actu Excellentissimus dominus don Garcia de Haro, Comes de Castrillo, qui in iuris scientia nemini secundus est: attamen, non ex hoc sublata est potestas iudicandi Senatui collaterali, cæterisque Concilijs illius Regni, ad res tam iustitiæ distributivæ, quàm commutativæ expediendas.

27 Isti Assessores à iure nullam habebant iurisdictionem, Gloss. *in leg. 1. de offic. Adsessor. vers. Sed an iudicem*, Bartol. *in l. præcipimus, §. quod si à iudice, C. de appellat.* alijs relatis dominus Morla *dict. quæst. 6. num.* 18. Tepatus *dict. tit. de offic. Adsessor. vers. Auditores Principis*, Xamar. *dict. quæst. 23. numer.* 3. Horat. Montan. *de Regalib. cap. de potest. constit. Magistrat. numer. 4. vers. Nec defendi.*

28 Ex quo deducitur, quòd Iudex Ecclesiasticus possit nominare Assessorem laicum, & quòd Iudex delegatus, quamvis non possit subdelegare, possit eligere Assessorem. Quæ conclusio solum procedit in Assessore assumpto, vt omnes DD. superius adducti firmant, non verò in Assessore destinato ministerio legis, vel iussu Principis; nam isti iurisdictionem habent ordinariam,

29 Tepatus *vbi proximè*, dominus Morlà *ibid.* qui solum loquitur de Assessore assumpto, *dict. numer.* 18. Bobadilla *lib. 3. politic. capit.* 8. *numer.* 255. *in fin.* Scaccia *de iudicijs, lib. 1. capit.* 23. alijs relatis, Cancer. *variar. lib. 2. cap. 2. num.* 165. Montanus *dict. cap. de potestat. constit. Magistr. num.* 4. *in fin.* & licet hæc sententia displiceat Xamar. *dict. q.* 23. *num.* 14. postea fatetur de consuetudine iurisdictionem habere, in quo omnes Scribentes conveniunt.

30 Ex hac conclusione plura ad rem inferuntur. Primum est, vt dixi *cap.* 2. §. 2. *numer.* 19. quòd nostri Senatus iurisdictio, & quæ spectat ad Regios Consiliarios, est ordinaria; nam præter ea quæ *ibi* adduximus, vrget hæc consideratio: Assessores Magistratuum, quantumvis inferiorum, sunt Consiliarij eorundem, & habent iurisdictionem ordinariam, dum constituuntur à lege, vel ab habente dominium iurisdictionis, vt ex dictis patet: sed Regij Senatores habent iurisdictionem à lege, nempe à principio ex *pragmaticis sanctionibus*, &

31 postea à *foris*, vt *ibidem* probavi, & à Principe constituuntur ipsius Consiliarij: ergo absque dubio iurisdictionem obtinent ordinariam; pulchrè, & breviter Montanus *de Regalib. in prælud. q.* 10. *n.* 55. *per tot.* absurdum enim esset inferiorum Assessores obtinere, quod Superioris Consiliarij non obtinent.

Secundò sequitur, quòd Iudex, cui ministerio legis,

32 vel Principis datus est Assessor, tenetur sequi illius consilium in rebus ad iustitiam spectantibus, etiamsi in lege, vel iussu Principis id non exprimatur; docent Felinus *in cap. sciscitatus, numer.* 10. *de rescriptis*, Alexander *in l. si convenerit, numer.* 11. *ff. de re iudic.* Asin. *in praxi, §.* 25. *capit.* 10. *limitat.* 3. Azevedo *in l.* 7. *num.* 109. *titul.* 18. *lib.* 4. *recopil.* Chassaneus *in consuetud. Burgund. rub.* 4. §. 8. *numer.* 30. *& seqq.* Aviles *in cap. Prætor. gloss.* a las partes, *numer.* 22. Gonzales *ad regul. Cancellar. regul.* 8. *gloss.* 46. *numer.* 84. Marius Giurba *dict. consil.* 31. *numer.* 15. *in fin.* videndus omnino Larrea *allegat.* 67.

33 *num.* 8. *& seqq. tom.* 2. Quod apud nos clarè probatur ex *tex.* & *for.* 45. *de Cur. & Baiu.* in quo apertè habetur, quòd Assessoris votum decisivum est: licet enim in illo *textu* solum decidatur, quòd dissentientibus Asses-

34 sore, & Advocato fiscali, (nam fisci Advocatus votum obtinet apud nos, vt ex *dicto foro* colligitur, & probant *for.* 28. *Cur. anni* 1564. *for.* 10. *Cur. anni* 1604. *l. proximè*, 3. *ff. de his quæ in testam. delent. Authent. de iudicibus, collat.* 5. *novel.* 2. *capit.* 2. Calicius *in margarit. Fisc. in præfat. numer.* 4. Belluga *rub.* 33. §. *rem. novam, in princ.* Fontanella *decisione* 556. *numer.* 12. Petrus Gregor. *syntagmat. lib.* 1. *capit.* 7. *numer.* 6. pluribus relatis Solorçano *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 4. *capit.* 6. *numer.* 6. Don Ioann. Baptista Larrea *allegat. fiscal.* 1. *numer.* 19. sed intellige de magno Fisci Regij Advocato, non vero de alijs, vt probat Scaglius *sub. rit.* 4. *numer.* 10. quod cavetur per *privileg.* 67. *in princ. Regis Iacobi Primi:*) Assessoris sententia sequenda sit, tamen expressè, & generaliter dicitur, quòd suffragium Assessoris est decisivum: Secus verò in Assessore assumpto, qui 35 non habet votum decisivum, sed consultivum tantum, vt probant Xamar. *dict. quæst.* 23. *numer.* 21. *& seqq.* Cancer. *variar. dict. capit.* 2. *numer.* 168. *& seqq.* dominus Morlà *dict. numer.* 18. Bobadilla *dict. capit.* 12. *numer.* 5. 6. *&* 40. (quò loci clarè improbat quodlibet iudicium contra Assessoris consilium, etiamsi fieri posset, nisi in casu notoriæ iniustitiæ, vt subiungit *numer.* 41.) Sed hæc distinctio apud nos dubitatione 36 non caret in his Magistratibus, qui ministerio legis habent Assessores; nam quando Assessor ordinarius impediatur, & ipse ob necessitatem Assessorem desumat, cum teneatur ex mente legis iudicare de consilio periti, non poterit meo iudicio ab assumpti Assessoris voto recedere, quia tunc iste Assessor assumptus, non est revera assumptus, sed vices sustinet subrogati Assessoris Ordinarij, sicque eiusdem naturæ debet considerari, vt ex infra dicendis patebit.

Diffinitionem Senatus in hoc articulo tradere ne- 37 queo formiter per sententiam factam, sed pluries vidi hoc diffiniri, dum inter Assessorem, & Iudicem, aut Officialem disceptabatur, an aliquid exequendum esset; nam cum hæc non scriptis deferantur ad Senatum, ideo quamvis decidantur, non fertur formiter sententia: Anno enim 1641. dum Assessoris Iustitiæ in criminalibus officium gerebam, quidam carceribus regijs mancipatus fuit, sub prætextu quòd arma prohibita deferendo apprehensus fuit; ex actis resultabat arma minimè prohibita esse, decretum de liberando ipso à vinculis fui interlocutus: Iustitia, cui executio incumbebat, id facere recusabat, tuncque interlocutoriam authenticam commentariensi misi, qui carceratum liberavit, & cum hæc fierent dum Senatus iurisdictio obdormiebat propter absentiam Excellentissimi domini Ducis de Medinaceli, tunc Proregis, extraiudicialiter ad Senatum res delata fuit, & ab ipso approbata ea quæ à me gesta fuerunt, vt dixit mihi Nobilis dominus Don Ioannes Blasco, tunc Regens Cancellariam. Demùm in Senatu criminali sedendo, quidam ex Gubernatoribus Regni, Assessoris decreta exequi nolebat, & formiter ei iussum per epistolam, quòd in omnibus ad Iustitiam spectantibus Assessoris decreta exequi non impediret, superaddita correctione, eo quòd de hoc dubitasset.

Tertiò infertur, quòd Assessores creati per Prin- 38 cipem, vel ministerio legis, mortuo Officiali, minimè expirant, vt in terminis probat Xamar *dict. quæst.* 24. *numer.* 1. *& seqq.* & sic vsu receptum est. Anno enim 1640. Michaël Tafalla Civis, Iustitia in civilibus, decessit, & Assessores continuarunt vsque ad finem anni. Anno 1642. decessit spectabilis Don Ludovicus Ferrer Gerens vices generalis Gubernatoris, & Assessores permanserunt, & sic pluries observatum est. 39 Secus quando Assessores desumuntur ab eodem Officiali (quo pacto explicanda sunt tradita per Parlador. *rerum quotidianar. lib.* 2. *capit.* 1. *numer.* 10) nisi re iam incepta decedat, quia tunc licet postea per Assessorem perficiatur, validum actum gerit *cap. gratum, & cap. relatum, de offic. delegat.* dominus Morlà *dict. titul.* 2. 40

quæst. 15. numer. 8. Ledesma *in summa capit. 12. post conclus. 5. dub. 2. fol. 539.* P. Sanchez *lib. 2. decalog. cap. 13. numer. 15.* P. Lugo *disput. 19. sect. 2. numer. 24.* Diana *tom. 1. de Bulla Cruciat. resolut. 94.* pluribus Barbos. *in collect. ad dict. cap. relatum, & cap. gratum*; novissimè noster Martin. Perez *tract. de pœniten. disput. 42. sect. 7.*

41 *num. 2.* (quæ nota ad omnes delegatos, & substitutos) pariterque, quod Assessor electus à Principe, vel ministerio legis revocari non possit ab Officiali, vt notat idem Parladorius *vbi proximè numer. 13.* Imò, nec

42 Princeps sine causa Assessorem, vel alium Officialem semel electum revocare solet, vt dixi *capit. 4. §. 6. numer. 5. & seqq.* etiamsi Assessoria, vel officium concedatur cum clausula, *mera, & libera voluntate durante*, vt probavi *ibid. numer. 9.* Pulchrè Montanus *de Regalibus, cap. de potestat. const. Magistrat. numer. 16.* qui prudenter *vers. Id autem*, tradit, quòd id fit à Domino Re-

43 ge *de congruo*; nam de rigore iuris poterat; ob quod, ad revocationem non vtitur plenaria causæ cognitione, secus autem ad imponendam pœnam criminis, si quod patretur per Officialem. Quæ autem causa sufficiens sit? tradit idem Montanus *capit. de officijs, numer. 70.* Sed in Officialibus Baronis quid dicendum? Quoad illos qui constituuntur ad certum tempus, liquidum

44 est, Barones non posse eos revocare, durante tempore sine causa, vt tradunt Purpuratus, & Cagnolus *in l. diem functo, ff. de offic. Adsessor.* Marin. Frit. *in 9. author. Baron. in fin.* Capiblanc. *de Baronibus, pragmat. 3. nu-*

45 *mer. 238.* Montanus *dict. capit. de potestat. constit. Magistrat. numer. 17.* at in Officialibus ad nutum amovibilibus, communis praxis receptum habet, quòd absque causa revocari possint. In puncto iuris valde dubito, quia hæc officia habent multum honorificentiæ, & ad eorum exercitium iuramentum desideratur in

46 ingressu officij, Xamar. *dict. quæst. 23. numer. 8.* nam ob notam, quæ sequitur in fama revocati, ex revocatione semper requiritur causa legitima: & si in Principe hoc procedit, vt dixi, quanto fortius in Baronibus, qui sunt eius Officiales in illo districtu: Montanus *vbi proximè, numer. 18.* Sed, vt dixi, consuetudine introductum est, vt Barones ad nutum revocent

47 suos Procuratores generales, Baiulos, & Assessores, sicque sustinenda est similis consuetudo: omnis enim novitas nociva est, ob quod multùm placet diabolo, Hugo Cardinalis *in capit. 6. Genes.* Pater Vega *in Theologia Mariana, palæstr. 27. certamin. 3. n. 1662. in fin.* Et sic decisum vidi per Senatum in causa cuiusdam Baiuli Baronis, cuius querela non fuit admissa ex notoria consuetudine.

48 Quartò infertur, quòd Assessoris officium est dignitas, dum à Rege, vel à lege creatur; nam licet à principio Assessoris officium dignitas non esset, & conferri posset libertis, vt cum Baldo, Paride de Puteo, & alijs probat Xamar. *dict. quæst. 23. numer. 9.* hoc intelligendum est dum officium reperiebatur sine iurisdictione; nunc autem cum habeat iurisdictionem ordinariam, sine dubio dignitas est; nam vbi est iurisdictio ibi dignitas est: Boeri. *decisione 286. numer. 2.*

49 Aretin. *consil. 13. numer. 1.* Cavallar. *decis. 649. numer. 7.* Barbos. *de iure Ecclesiast. vniversi. lib. 1. cap. 21. numer. 10. & de Canonic. & dignitat. cap. 4. numer. 13.* novissimè Don Franciscus Salgado *in labyrint. credit. part. 1. capit. 24. numer. 60.* & Marius Giurba *observat. 115. numer. 7.* qui generaliter loquuntur de quocunque habente iurisdictionem; & in terminis Assessorum Chassaneus *dict. part. 7. consid. 27. vers. Et licet.*

Imò, ni fallor, antiquitus dignitatem non contemnendam obtinuerunt; nam vt dixi *numer. 5.* Comites appellabantur, si enim officium hoc dignitas non esset, minimè ab alijs vsurparetur, vt splendor, & di-

50 gnitas repræsentetur. Hodie enim non solum dignitate fruuntur, sed etiam omnibus privilegijs, Officialibus, vel Magistratibus, quibus assident, concessis: nam extenduntur hæc omnia ad Assessores, Gloss. *in l. restituenda, verb. Fœcundissimi, C. de Advocat. diversi. Iudic.* & æqualis honor debetur Assessori, *l. 1. ff. de offic. Adsessor.* Chassaneus *dict. considerat. 27.* Christophorus Lanfrancus *de præcedent. Doctor. & Milit. numer. 44.* Xamar. alijs relatis, *dict. quæst. 24. numer. 7.* Et

51 ratio est, nam licet Magistratus sit Caput Curiæ, vel Tribunalis, in quo præest; tamen Assessor est Cerebrum ipsius capitis: & licet Capiti primum locum debeatur, Aristotel. *de histor. animalium, lib. 1. capit. 15.* ibi: *Caput itaque cæteris omnibus superiorem obtinet situm*; Cerebrum non in inferiori loco collocatur, idem Aristotel. *ibidem, capit. 16. Igitur cerebrum capitis priorem obtinet situm, non modo in homine, verùm in cæteris etiam animalibus, quibus ea pars data est.* Et hoc ea ratione, quam tradit *lib. 2. de partib. animalium, capit. 7.* ibi: *Datum autem hoc animalibus est ad naturæ totius salutem.*

52 Ex qua Philosophia sequitur quantum Assessor debeat honorari, bene Bobadilla *dict. capit. 2. numer. 54. & seqq.*

Hinc apparet toto marte errare Magistratus, qui Assessores non æquali honorificentia tractant, ac Locumtenentes eorundem Magistratuum: neminj enim dubium est, quòd dum dignitas repræsentatur, Magi-

53 stratus est omnibus præferendus: demum si concurrat; Locumtenens: (loquor de Gubernatione, & Baiulia; nam in Curia Ordinarij, Assessor præfertur Locumtenenti) & hoc ex consuetudine, nam extante principali, Vicarius, vel Locumtenens nullam habet officij repræsentationem; postea vero Assessor. Sed dignitatis

54 repræsentatione deposita, in proprio carpento dum privatim incedunt, aliqui Officiales sunt, qui renuunt locum tribuere Assessoribus. Si ab officio regulanda res esset, nec Locumtenenti primus locus tribuendus erat: si enim Locumtenenti tribuatur, Assessori denegare ineptum erit, cum eadem ratio procedat. Nec oberit si dicas, ob inæqualitatem fieri; nam hæc inæqualitas, aut à nobilitate, aut à dignitate est: si à dignitate, procedit quoque in Locumtenente: si à nobilitate, non

55 omne, quo vt tale habetur, vera nobilitas est; quia ex præposteris opinionibus, *Aurum anteponitur literis; generis antiquitas, honesto; corporis dotes, animi bonis:* vt Erasm. ait *in adag. simul. colum. 1675.* quod iam ante damnarat, dum dixerat, *Generis claritas, si nihil accedat aliud, ridiculum prorsus, & inane nomen.* Sed ponamus, quòd disparitas adsit (quamvis non semel minimè reperiatur; & si adsit, non est impossibile, quod ad partem Assessoris excessus inclinet,) hæc rependitur virtute, & scientia, vt ait Don Alfonsus Peralta *in Artific. prudentiæ, capit. 2. §. 2. numero secundo vers. Circa inæquales.* Demum si personis eiusdem qualitatis non Assessoribus locus tribuitur, Assessoribus quare denegandus? Erit ne Assessoria demeritum, vt non obtineat, quod absque ea obtinebat? Quidquid in hoc Ma-

57 gistratus malè impenderit, sciat auctoritati tribunalis detractum esse; & quòd sicut ipse se gerit cum administris, sic populus se gerere solet non solum cum illis, sed cum eodem Magistratu, vt bene perpendit Bobadilla *d. c. 12. n. 56.*

Vlterius vna ex virtutibus commendatis Magistratibus politicis, est vrbanitas, atque affabilitas, Fredericus Furio Ceriol. *de consil. & consil. cap. 2. vers. Decimaquarta*, Hippolytus à Collibus *in consil. pag. 58.*

58 Don Alfons. Peralta *in Artificio prudentiæ, cap. 3. §. 3. vers. Vrbanitas* Christus enim Dominus vrbanum, & affabilem se maximè ostendit, dum divinitatis fulgo-

59 ribus decoratus, transfiguratus apparuit, *Matthæi. 7. 5.* humanitatem mirabiliter ostendendo, Pascasius *lib. 8. in Matthæum. Sic temperavit divina Maiestas huius visionis formam, vt & mirabilis esset visio, qua divinitas prædicaretur in Christo, & humanus eum mortalium ferret visus.* Et demum ibi: *transformatio claritatem addidit ex maiestate divinitatis, sed faciem non subtraxit*

humanitatis

humanitatis. Prosequitur P. Velazquez *de optim. Prin-*
60 *cip. lib. 2. adnot. 17. num. 2.* Beata Maria vrbanam comitatem ostendit Angelo, vt tradit Pater Vega *in sua Theologia Mariana, palæstr. 16. certam. 14. numer.* 1299. Sancti, vrbani semper sunt, Oleaster. 8. *in Ge-*
61 *nesim. Viri non solum sancti sunt, sed etiam Vrbanitatem norunt: abhorret enim Dominus à sanctis incivilibus.* Prosequitur Pater Vega *ibidem.* De Alexandro Severo plura ad rem Lampridius *in eius vita*, de Agesilao Xe-
62 nophont. *libr. de eius laud.* de Constantino *Nazarius*; de Trajano, atque Theodosio, *Plinius iunior, Pacatus, & Claudian.* sicque neque vrbanitas dignitatem minuit, neque ab auctoritate regnantis vnquam fuit aliena.

63 Quintò inferri poterat; quod Magistratu absente, sententia ferri poterat nomine Assessoris, quia vices Vicarij sustinet, vt probat Xamar. *dict. quæst. 23. numer. 19.* Sed hoc in nostro Regno minimè procedit, eo quòd in quolibet officio ex his quæ specialem Cu-
64 riam constituunt, dempto Prorege, Vicarius Locumtenens destinatus est, vt dixi *cap. 2. §. 3. num. 22. & sequentibus, & §. 4. num. 30. & 47. & cap. 4. §. 2. num. 51.* sicque ferri debet nomine illius, qui præsidet, quamquam non per hoc necessarium sit quòd coram eodem Magistratu, vel Locumtenente ius dicat: nam in propria domo quilibet Assessor audientias ha-
65 bet horis statutis per *foros*. Bene verum est, quòd omnia expediuntur nomine Magistratus, ex textu *in l. nunquam 13. C. de Adsessor.* tradit Xamar. *dict. quæst. 23. num. 18.* Hoc enim ad Senatum delatum fuit, in quadam causa criminali processus contumacialis confecti coram Procuratore generali cuiusdam Baronis, recursu emisso per condemnatos pœnâ vltimi supplicij, & actis examinatis, reperiebatur sententia lata
66 nomine Assessoris; & quamquam publicata fuit præsente, & mandante Officiali, Senatus pro nullitate inclinabat: indecisa adhuc quæstio est, licet proposita antequam ad Aulam civilem migrarem: sed ratio esse potest, nam licet Assessor habeat iurisdictionẽ, illa est eadem cum iurisdictione Magistratus, vel Officialis cui assidet, sicque nulliter sibi arrogat nomen *Iudicis*, quod præcipuè competit Magistratui, vel Officiali, & sibi tantum communicatur.

67 Sed antequam ad alia transeamus, nota differentiam inter Locumtenentes; nam Locumtenens Gerentis vices Gubernatoris, habet exercitium limitatum, dum Gerens vices non impedi tur, vt dixi *cap. 2. §. 3. num. 31. & seqq.* Baiuli verò, vel Magistri Rationalis nunquam exercet, nisi principali absente, vel impedito; nam quamvis Locumtenens Magistri Rationalis quotidie computa dispungit, hoc non est ratione Locumtenentiæ, sed coadiutoriæ, quam habet annexam: Locumtenens verò Iustitiæ criminalis habet semper exercitium, & quotidie sedet cum eo in Curia hora audientiæ, ita vt inter ipsum, & Iustitiam, respectu causarum, sit Locus præventioni, & vnusquisque de suis causis curat, nisi deveniatur ad accusationem in scriptis, nam eo in casu, iam causa spectat ad Iustitiam; & hac praxi, atque consuetudine vtimur, quam in scriptis firmatam minimè reperio, sed longæva consuetudine observatam; & iste Locumtenens non secundum, sed tertium locum in Curia obtinet, nam in omnibus præfertur Assessor: Locumtenens denique Ædilis, sic similiter habet omnimodum exercitium, & de causis quas prævenit curat, & per eorum exercitium minimè casu impedimenti Iustitiæ, vel Ædilis, locum ipsorum occupant, sed tunc ipsi principales substituunt, nam sunt ad instar plebeiorum officialium, cum eligantur ex plebe per sortem, iuxta formam antiquam eligendi Iustitiam, *for. 38. &. 39. de Cur. & Baiul.* de qua dixi *cap. 1. §. 1.* qui quidem reddere rationem tenentur Iustitijs, vel Ædilibus, retenta tertia parte pœnarum pro salario, *for. 97. eod. tit.*

Sextò infertur, quòd Iudex, sive Magistratus iniquam sententiam ferens de consilio Assessoris, non 68
tenetur ad aliquid, nam quoties Officialis sequitur consilium Assessoris necessarij, excusatur omnino, vt pluribus comprobant Donel. *dict. lib. 18. cap. 2.* & ibi Illiger. *lit. h. h.* dominus Morla *dict. quæst. 6. numer. 14.* Giurba *dict. consil. 31. num. 6. & seqq.* qui *num. 12.* docet necessarium Assessorem esse, quem Respublica, vel superior Magistratui, vel Officiali electo constituit, & sic decisum per Senatum Siciliæ testatur *numer. 20.* & apud nos non semel decisum vidi. Quod 69
secus erit si Officialis Assessorem eligat, nam tenetur eligere peritum, & dignum, vt omnes isti Doctores tradunt, & solum limitant casu quo Assessor habeat publicum testimonium doctrinæ. Sed dubitari poterat, an hoc in casu teneatur eum exhibere? & 70
quoad Magistratus habentes iurisdictionem in officium, & administrationem, certum est, quod tenentur exhibere; Bobadilla *dict. cap. 12. num. 7.* Calicius, Fontanella, & alij laudati per Xamar. *dict. quæst. 24. num. 95.* at in Barone, vel Domino iurisdictionis, hæc non procedunt, vt dixi *hoc cap. §. 1. num. 100.*

Septimò deducitur, quòd Assessor minimè possit 71
causas, quas patrocinatur, coram suo Magistratu tractare, etiamsi Iudex competens sit; nam cum ipse obtineat iurisdictionem, fungeretur duplici officio, nempe Assessoris, & Advocati, quod ius non patitur, *l. consiliarij*, & ibi Iason *numer. 1.* & Decius *num. 1.* & 2. *ff. de offic. Adsessor. l. qui præest. ff. de iur. omn. iudic. l. fin. C. de Adsessor. for. 72. de Cur. & Baiul.* Illiger. ad Donel. *dict. cap. 2. lit. R.* alijs relatis Portoles ad molinum *verb. Advocatus, num. 100. & vt b. Assessor. numer. 1.* Fontanella *decis. 8. num. 12. & seqq.* Xamar. *dict. quæst. 24. num. 23.* noster Trullench. *lib. 8. decal. g. cap. 5. dub. 1. num. 5.* imò neque in alio Tribunali, *l. fin. in prin-* 72
cip. C. de Adsessor. notat Gloss. *in dict. l. 5.* Illiger. *dict. cap. 2. lit. q.* qui quamvis conetur conciliare hos textus, minimè consequitur. Apud nos ex *for. 75. iunct. for. 71. de Cur. & Baiul.* generaliter prohibetur Assessoribus Gubernationis advocare, ibi *No puixa tenir advocacio alguna, in for. 20. Cur. anni 1585.* prohibitum eis est advocare in alijs Curijs inferiorum Iudicum: quod duplici de causa inductum videtur, *Prima*, ratione indecentiæ, nam indecorum videtur si ille qui sententias inferiorum moderari debet, coram eis compareat causas aliorum patrocinando. *Secunda*, nam cum ad Tribunal Gubernatio- 73
nis à sententijs aliorum iudicum inferiorum, quotidie appellatio interponatur, rationi consonum est, vt minimè impediatur, & quamvis iure permittente possit coram superiore advocare in causa appellationis honestius est, si hoc casu ab advocando abstineat. Paulus Castrensis *in l. quisquis, C. de postul.* & ibi 74
Aretin. *num. 2.* Aviles *in cap. Prætor, verb. Abogados, num. 2. & 5.* Portoles *dict. verb. Advocatus, num. 104.* Avendaño *de exequendis lib. 1. cap. 2. num. 23.* Xamar. *dict. quæst. 24. num. 24.* Per *for. 53. anni 1604.* solum permittitur Assessoribus Gubernationis, quòd ad- 75
vocationem obtineant Brachiorum, & villarum Regiæ ditionis, ibi: *Los quals puixen tenir dites ad vocacions.* Obscura hæc inter se sunt, & sic varia observantia subsecuta, prout cuique Assessori melius visum fuit.

Si meum iudicium in hoc aliquid valet, constanter tenendum, quòd nullus Assessor potest Advocati munere fungi: moveor ex textuali dispositione *dict. l. fin. C. de Adsessorib.* ibi: *Cum satis abunde qua sufficiat, vel* 76
per advocationem causis perfectissimè patrocinari, vel Assessoris officio fungi. Hæc apud nos cauta reperiuntur per *for. 71. 72. 74. & 75. de Curia, & Baiulo*, nec 77

77 alibi derogatum huic decisioni reperitur, nisi quoad expressa *in dict. for. 53.* confirmato per *cap. 300. actor. Cur. Brachij Regalis, anni 1626.* & sic nullatenus Advocati munere fungi potest Assessor, nisi pro aliquo
78 ex Brachijs, vel aliqua villa Regali. Vlterius, nam quælibet Assessoria ex togatis totum hominem requirit, & per aduocationem non parum distrahitur quicumque Assessor ab administratione muneris, *Plura qui ambit, male adstringit*, dixerat Erasmus *in adagijs inanis operis*, sicque, aut vnum, aut aliud eligere debet, ne in vtroque deficiat. Nec argumentum à contrario sensu desumi valet, ex *dict. for. 20. Cur. anni 1585.* nam hoc argumentum non procedit quando contrarium expressum est in iure, vt bene probat Barbosa *argument. 27. numero quinto.* Demum, quia sicut ratione indecentiæ status, omnes Monachi ab of-
79 ficio Aduocati expelluntur, *cap. ex parte, de postul.* pluribus Barbos. *in col. lect. ad hunc textum*, noster Trullench. *dict. lib. 8. decalog. cap. 5. dub. 1. numero tertio*, ita pariter Assessoribus togatis prohibitum est advocare vbique: Aduocati enim ars non est ex sublimioribus, nam licet Cassiodorus *variar. lib. 1. epistol. 12. dicat Quid enim advocationis officio dignius, si per eum impendatur ornatius; quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, vt laboribus subveniat alienis*; tamen multa patitur, quæ in Magistratu fulgores dignitatis obnubilant. Plin. iunior. *lib. 1. epistol. penult.* Pompeio Falconi, ibi: *Ipse cum Tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquem putaui, sed tanquam essem, abstinui causis agendis. Primum, quod deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui iubere posset tacere quemcunque, huic silentium Clepsydra indici, & quem interfari nefas esset, hunc etiam conuicia audire: & si inulta pateretur, inertem; si vlciscereturinsolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si fortè me appellasset, vel ille cui adessem vel ille, quem contra intercederem, & auxilium ferrem, an quiescerem, sileremque, & quasi eiurato Magistratu priuatum ipse me facerem. His rationibus motus malui me Tribunum omnibus exhibere, quam paucis Advocatum.* Indecorum valde mihi videtur, vt qui toga condecoratus incedit ad cœtum, tanquam
80 Advocatus vocetur: & vt idem qui sentétiam tanquam Iudex subscribit, libellos, tanquam causidicus designet: qui cæteros moderari *audiendo* in Curia solet, ab ipsis dum patrocinari vult, irreverenter tractetur. Ex eadem ratione dimanat (ni fallor) decisio *for. 153. Curiar. anni 1604.* qua prohibetur Regijs Senatoribus, ne officio Assessoris Baronum fungantur. Hinc etiam, casu quo facultas ad petitionem alicuius Magnatis, Senatori tribuitur ad prosequendum patrocinium, quod ante Senatoriam dignitatem susceperat, limitatur ad actus privatos, non verò, vt libelli subscribi per ipsum possint, vel publicè in causa ei perorare liceat. Ex quibus quamvis contrarius vsus reperiatur, prout reperiri fateor, tenendum firmiter credo Assessores togatos, patrocinari causas
81 non debere. In Assessoribus Ordinariorum, plura ex his militant, sed ratione temporalitatis officij, & exiguitatis salarij tolerabilius est, vt in Curijs superiorum Iudicum causas agant. Nec transit sine obstaculo, quod firmat Xamar. *dict. numero 23.* dicens, quòd licet Assessor advocare non possit, poterit ta-
82 men licite alteri Advocato ostendere, quomodo advocare debet: nam si in abstracto intelligendum est, sine dubio procedit; at vuero si in concreto loquatur de causa, quam fovet in sua Curia, id repugnat iuris regulæ, qua cavetur, quòd qui per alium facit, per se ipsum facere videtur, *l. 1. §. deieciſſe, ff. de vi, & vi armat.* cum alijs adductis per Barbosam *axiomat. 92. numero primo*, frustratoria enim esset dispositio, si
83 mediante alio Advocato idem consequi posset. Demum moraliter impossibile videtur, quod id fiat sine significatione sententiæ, & ex hac propalatione redditur suspectus, ita vt possit recusari, vt latè probat Fontanella *decis. 9. per tot. tom. 1.* quare securius erit ab vtroque abstinere.

Octavo infertur, quòd licet Magistratus sit caput 84
Curiæ, & habeat potestatem præcipiendi Locumtenenti, & Assessori, vt ex decisione Senatus dixi *cap. 2. §. 2. numero trigesimo quinto*, hoc intelligendum est directiuè, in quantum recta gubernandi ratio in ea Curia, cui præest, postulat: non verò coërcitivè, ita vt possit punire aliquem ex illis, si crimen aliquod patretur ab ipsorum quopiam; nam cum omnes habeant eandem iurisdictionem, Dominus Morlà *in empor. tit. 2. in præmiſ. numero octageſimo quinto*, Azeuedo *in l. 10. tit. 5. lib. 3. recopil.* Amaya *in l. 2. num. 9. C. de condit. in hor. publ. lib. 10. & in l. nullus 60. numero trigesimo*, C. *de decur. eod. lib. 10.* par in parem non habet imperium, *l. nam Magistratus, ff. de arbitris, l. ille, §. quo tempore, ff. ad Trebellian.* Bobadilla *dict. cap. 12. numero sexageſimo, & in notis lit. H.* Marius Giurba *in eruditiſſimis obſervationibus deciſ.* (dum hæc prelo dantur habitis) *obſervat. 115. numero decimo quarto*, Quoad Locumtenentes, & Assessores Gubernationis, Baiuliæ generalis, & officij Magistri Rationalis, hæc certissima sunt ex alia ratione, nempe quia habent officia ex privilegio Principis, de 87
quibus dixi *cap. 2. §. 2. numero quadrageſimo ſexto, & ſeqq.* quoad Locumtenentes, & Assessores Ordinariorum, quia punitio spectat ad superiorem, nempe Gerentem vices generalis Gubernatoris, vt tradidi *eod. cap. 2. §. 3. numero quinquageſimo quinto*, & sic verbo tenus decisum per Senatum anno 1641. nam Iustitia in criminalibus, cui assidebam, ex levi causa Locumtenentem in carcerem mancipavit, iubendo vt in arctiori loco poneretur, rem ad Senatum deduxi, & postquam in eo disceptatum fuit, mihi dixit Mag. dominus Michael Hieronymus Sanz, quod quando adesset iusta causa, id fieri nequibat per Iustitiam, sed per superiorem, & Iustitiæ iussit, vt eum statim à vinculis liberaret: at quoad Assessores Baronum, & cæteros Officiales eorundem, cognitio pertinet ad Barones, vt scripsi *hoc cap. §. 1. numero nonageſima ſexto.*

Nonò infertur, quòd isti Assessores à lege, vel 88
Principe destinati, minimè sportulas, sive salaria sententiarum lucrari possunt, *for. 15. for. 54. cum ſeqq. de Cur. & Baiul. for. 76. cum dub. ſeqq. de notar.* quæ dispositio extenditur ad Assessorem Baiuliæ, nisi in causis patrimonialibus, dum non sint ex his quæ suscitantur ratione fraudis factæ in pensitatione iurium *for. 22. Curiar. anni 1585.* Et ratio est, nam cum publicum salarium obtineant, non possunt vltra aliquid pro salario accipere à partibus, docent Covarruvias *in cap. peccatum*, §. 3. *numero ſecundo*, Abbas *in cap. quia plerique, num. 33. de immunit. Eccleſ.* Ioan. Medin. *de reſtit. quæſt. 25.* Bobadilla *in politic. lib. 2. cap. 11. numero trigesimo octauo*, Xamar. *dict. part. 1. quæſt. 19. numero vigesimo primo*, Didacus Perez *in l. fin. tit. 14. lib. 2. ordin.* Menoch. *de arbitrijs, lib. 2. centur. 4. caſu 342.* Ob hanc causam Pescennius Niger Con- 89
siliarijs iudicum salaria constituit, ne eos gravarent, quibus assidebant, dicens, *Iudicem, nec dare debere, nec accipere*, Spartianus *in vit. ipsius.* Alexander Severus quoties Iudices promovebat, & argento, & necessarijs instruebat, ne molesti provincialibus essent, aliquidque ex iudicijs expectarent, quo vel ad condemnandum aliquem iniuste, vel ad absoluendum excitarentur, Ælius Lamprid. *in eius vit.* Hinc est, quòd in textu expressè caveatur, quòd Assessor minimè quid accipiat pro declaratione causarum, ibi: *E que no prenga nengu do, ne ſervi, ne promeſſa*, sub quibus xenia comprehenduntur, exceptis esculentis, & potulentis, *l. plebiſcito, ff. de offic. Proconſ.* latè

ad

ad rem Langleus *semestrium lib. 6. cap. 1. per tot.* Sed quamquam per pragmaticam Imper. Carol. V. anni 1543. c. 4. & per pragmaticam contentam *in privil. 34. Reg. Ferdinand. II. §. aixi mateix.* esculenta, & potulenta permittantur Iudicibus, tamen in hoc Regno signanter in Tribunali superiorum, nec adhuc esculenta, & potulenta admittuntur. Integritatem nostri Senatus nunc celebrare debueram, si inter hos integerrimos viros (licet indignus) non annumerarer: propriam causam agere videbor, sed dum favet veritas, sine pudore affirmare queo, quòd Præsides huius Regni admirantur, quod incolæ necesse prædicant. *Hæc est* (inquit Cassiodorus *lib. 1. epist. 3.*) *vita gloriosa commoditas, dominos esse testes, cives habere laudantes.* Statuæ illæ truncæ manibus ab Alciato propositæ *emblemat. 9. lib. 1.* nostri Senatus morem innuunt.

Cur sine sunt manibus? capiant, nec xenia, nec se
Pollicitis flecti, muneribusve sinant.

Prosequitur bene Langleus *dict. cap. 1. vers. celebratur.* Sed vt pergamus, generalis conclusio statuenda est, quòd sportulæ, sive salaria, minimè debeantur in prima instantia, nisi in causis evocatis ad Senatum *cap. 76. Cur. anni 1604. in act. Cur. Brach. Regal.* Quam
90 conclusionem extensam esse ad Assessores Baronum ex ipso *cap. 76.* apparet. Et ratio est, nam Domini iurisdictionum tenentur administrare iustitiam in prima instantia proprijs impensis, cum sit onus inevitabile, quod sequitur dominium, & sic tenentur solvere salaria Assessoribus: & quamvis, si non solverit Baro, Assessor possit à parte exigere, eo quod dignus est mercenarius mercede sua, *l. 4. §. in iudicio, ff. finium regundor. l. ex parte in princ. famil. herciscundæ,* alijs relatis Xamar. *d. q. 18. n. 16.* (quod debet esse iuxta formam taxatam per *foros*, & casu quo non habeat aliquod salarium, quantumvis minimum, à Barone, vt Xamar. docet:) tamen competit ius parti ad recuperandum à Domino, cùm ipse teneatur ad id. Quæ quidem generalis conclusio extenditur ad Assessores Gubernationis, etiam in causis appellationum, *for. 55. de Cur. & Baiul.*

Sed limita primò in omnibus Ordinarijs, quando Iudices computatores dantur, nam tunc debetur salarium, *for. 56. & 57. de Cur. & Baiul.* Limita secundò, in Assessoribus Gubernationis, quando valetudine detenti ad instantiam alicuius partis delegant Assessorem, nam tunc salarium debetur, *for. 60. de Cur. & Baiul.* Et ratio est, quia licet quando iudex est peritus, non possit compellere partem ad solvendum salarium Assessori, vt probat Xamar. *dict. quæst. 19. num. 55.* hoc in casu limitatur hæc dispositio, quia non fit ex voluntate, sed ex necessitate; atque adeo, quoties Assessor non necessitate ductus, sed voluntariè delegat, de proprio tenetur solvere delegato, vt in *eodem foro* habetur, & sic decisum per Senatum; nam ex illius deliberatione compulsus fuit Assessor cuiusdam Gubernationis, vt salarium de proprijs delegato præstaret, quod executioni deduxi anno 1651. Limita tertiò, quando Assessor ad instantiam alicuius partis se confert ad aliquem locum, nam tunc debet fieri expensis petentis, & salarium ei, & cuicunque Iudici debetur, *for. 49. Cur. anni 1564. l. Prætor ait, in fin. ff. de edendo.* Speculator *de Assessoribus, §. salarium, ad fin. vers. Quid si alter litigatorum*, Gratian. *disceptat. foren. cap. 57. num. 1.* Xamar. *dict. quæst. 19. nu. 63.* sed si altera pars comparet coram Iudice ad aliquid allegandum, tunc impensæ dividuntur æqualiter, vt ipse Xamar. docet, & quotidie in praxi observatur. Salaria autem Iudicum antiquitus exiguissima erant: dum enim ad instantiam fisci ad aliquem locum se conferebant, tantum lucrabātur pro vnaquaque dieta triginta tres solidos, si autem ad instantiam privati, sexaginta sex. At in Curia anni 1645. aucta fuerunt hæc salaria ad triginta drachmas Beticas, quando solvuntur ex fisco, & ad quadraginta quando per privatum: sed de his omnibus latius dicam alibi Deo dante.

Decimò infertur, quòd Assessores à lege, vel Prin- 91
cipe constituti tenentur iurare; nam licet Assessores antiquitùs in ingressu officij non iurabant, vt notant Paris de Puteo *de syndicatu, in verb. Assessor. num. 13.* Xamar. *dict. quæst. 23. num. 8.* quia solum erant Consiliarij; cum hodie obtineant iurisdictionem, vt dixi, iurare tenentur, eo quòd veri Iudices sunt, & Iudices omnes tenentur iurare, vt eleganter probant Iacobus Revard. *variar. lib. 5. cap. 8.* qui eruditissimè materiam pertractat, Bobadilla *lib. 3. politic. c. 7. num. 19.* Simancas *de Repub. lib. 7. cap. 15.* Fontanella *de pactis claus. 4. gloss. 10. par. 1. num. 112.* Mastril. *de Magistr. lib. 2. cap. 2. num. 48. & seqq.* Novar. *ad pragm. Reg. Neapol. tit. de Officialibus, collect. 4. num. 1. & seqq.* videndus omnino Giurba *observ. 110. num. 1.* Apud nos sic cavetur in *nostro text.* & in *for. 1. cum alijs seqq. de* 92
Cur. & Baiul. quam obligationem extende ad substitutos, vel delegatos, vt depromitur ex *for. 8. in fin. eod. tit.* in quo expresse cavetur, quòd substitutus Iustitiæ teneatur idem iusiurandum præstare, ac Iustitia, & cum omnino eadem ratio procedat in Assessore, absque dubio tenendum est delegatum ipsius, iusiurandum præstare teneri. Neque huic obligationi fieret satis ex generali iuramento præstito dum ad officium Advocati admittuntur, nam specialiter ad officium Iudicis requiritur ex *dictis iuribus.*

Sed videamus, quæ qualitates requirantur à *foro* 93
ad officium Assessoris obtinendum? Quoad Assessores togatos, qui de consilio Regis sunt, abundè diximus *cap. 2. §. 2. ex num. 72. cum plurib. seqq.* Quoad Assessores Ordinariorum Vrbis, in primis requiritur, quòd sint maiores viginti annis, nam licet de iure valde controversum sit, quæ ætas requiratur ad officium Iudicis, vt apparet ex pluribus congestis per Don Didacum de Narbona *in absolutissimo tract. de* 94
ætat. anno 25. quæst. 31. per tot. apud nos ex *for. 8. & 24. de indicijs*, tantum requiritur, quòd Iudex sit maior viginti annis, nec hoc deviat à ratione; nam vt ait. Vlpianus *in l. quidam 57. ff. de re iudicat. Æquissimum est tueri sententiam ab eo dictam, nisi minor decem & octo annis sit.* Et ratio est, nam vt ait Narbona *num. 22. & 27.* in maiore decem & octo annis, non adest naturæ, sed legis impedimentum: cum autem leges Ro- 95
manorum apud nos, non disponant in vim legis, vt dixi *cap. 1. §. 2. num. 9.* & nostris legibus præfinitum sit tempus ad officium Iudicis obtinendum, quod non implicat cum ratione naturali; inde est, quòd hoc iure recta cum ratione vtamur. Ego enim obtinui Assessoriam Iustitiæ criminalis, anno vigesimotertio ætatis completo. Sed si dicas, quare ad officia Vrbis 96
requiratur ætas vigintiquinque annorum, vt dixi *cap. 4. §. 5. nu. 12.* ad notariæ artem obtinendam eadem ætas requiritur, *for. 9. de notar.* & ad iudicandum viginti sufficiant? nam videbatur à contrario statuendum esse, eo quod iudicium res magni momenti est, & ad eam maximopere requiritur prudentiæ copia, quæ non nisi cum ætate, & experientia comparatur. Sed respondendum est, hoc ex doctrina dimanare; nam qui literas didicerunt, duplo plus vident cæteris, Ioan. Affel. *in vir polit.* & quia meliores viros reddunt, *l. Attilius 27. ff. de donat. l. 3. §. idem, ff. ad exhib.* Scipio Gentil. *ad apolog. Apule. not. 55.* Comineus *lib. 10. pag. 66.* vnus pro mille eruditissimus Don. Ioan. Solorçan. *in absolutissimis emblemat. polit. legal. emblem. 26. num. 34.* eleganter Eumenius *in oration. de scholis instaurādis. Cæsar* (inquit) *pro divina intelligentia mentis æternæ, sen-* 97
tit literas omnium fundamenta esse virtutum, vtpote continentiæ, modestiæ, vigilantiæ, patientiæ magistras, quæ
vniuersæ,

vniuersa, cum in consuetudinem tenera ætate venerunt, omnia deinceps officia vitæ ad ipsa convalescunt, esseque omnis industriæ, atque omnis laudis nutrices, aut, vt
98 *verius loquar, matres.* Theodoricus apud Cassiodorum *l.3.epist.33.*ibi.*Gloriosa est denique scientia literarum:quia quod primum est in homine, mores purgat:quod secundum verborum gratiam subministrat:ita vtroque beneficio,mirabiliter ornat,& tacitos,& loquentes.* Sed quid mirum, nam literarum studium species martyrij est, Aloys. Novarin. *schediasm. sacro prophan. lib. 2. cap.4. num.19.* benè Petrus Blesensis *epist.14.* ibi *: Recogitabo dies perditos in amaritudine animæ meæ, residuumque annorum meorum studijs immolabo.* Confert historia apud Cæsarium *lib.12. exemplor. cap.* 46. qui verbis mirificis, dulcis parentis immaculatæ Marię, studiosos innocenter viuentes, martyres esse tradit, & artes doctas exercentes, magnam mercedem consequi. Refert Narbon. *hor. 24. n.67.*

99 Demum requiritur *ex for.* 48.*de Cur. & Baiul.*quòd professus sit scientiam legalem in praxi, per biennium in Vrbe, vel per quinquennium extra eam. Et ratio est,nam ad officium Iudicis requiritur sufficientia, tam in theorica, quàm in praxi, scientiæ legalis; probant Vivius *decis.* 220. & Novar. *in collect. ad prag. Regn. Neapol. tit. de Official. collect. 9. nu.2. & seqq.* Vt theoricæ sufficientia resultet, requiritur gradus Doctoris, vt dixi *c.* 2. §. 2. *num.* 119. iuxta *for.* 25. *Cur. ann.* 1626. nam licet à iure non requiratur qualitas Doctoratus ad Assessoriam, vt probant relati per Xamar. 1.*par. q.* 13. *num.* 21. *& seqq.* cum ex Advocatis apud nos desumantur, & ad munus Aduocati requiratur gradus, aut examen, iuxta *dict.for.* 25.
100 inde est, quòd Assessores, Doctores esse debeant, aut saltem examinati, iuxta *dict.for.* Ad praxis sufficientiam comprobandam requiritur vsus ipsius, in Vrbe per biennium, vel extra Vrbem per quinquennium, quod tempus continuum esse debet, non verò interpolatis vicibus in foro versando,vt bene probat Barbat. *inter consilia Alexandri, consil.* 135. *& consil. fin. volum.*4. Et ratio est, nam lex quæ de tempore simpliciter mentionem facit, de continuo, non de vtili intelligenda est, *l. cum hæres* 4. §. *Stichus, ff. de statu liberis*, ibi: *Quærendum est, annus quomodo accipi debeat, an qui ex continuis diebus trecentis sexaginta quinque constat, an quibuslibet? sed superius magis intelligendum Pomponius scripsit.* Pluribus relatis Don Didacus Narbona *in horogr. hor.1. num.* 54. *&* 105. & Ant. Matthæus *de Auction. lib. 2. cap. 6. num.* 26. quòd succedit loco illorum decem annorum, de quibus Bobadilla *dict. lib. 1. cap.6. num.16.* & examinis,
101 de quo Navar. *dict. collect. tom.9. num.2. & seqq.* A iure requirebatur, quod exterus Assessor esset, *l. in Consiliarijs* 10. & ibi Barbos. *in collect. C. de Assessoribus*, Bobadilla *dict. cap. 12. num.23.*Donel. *dict. cap.2.* & ibi Illiger. *lit. L.* Sed de hac materia plura congessi *cap.* 4. §. 5. *num.* 22. *cum seqq.* Quoad Assessores, per *for.* 46. *de Cur. & Baiul.* requiritur, quòd sint incolæ Vrbis. Præterea requiritur, quòd non sit fœmina, furiosus, infamis, surdus, cæcus, nec mutus *d for.8.& 24. de iud.* sed quoniam de hoc passim Doctores tractant, ideo in his non immoramur.In Vrbibus Regni, adinstar nostræ Vrbis, Assessores eliguntur, at in Villis, & oppidis, in quibus Iurisperiti non reperiuntur, Assessoriæ committuntur Notarijs, qui simul actuarij munus subeunt; nam quamvis acta iudicij non possint scribi per Iudices, etiam de consensu partium,vt docet Viuius *decis.* 48. quia nemo potest Iudicis, & scribæ muneribus fungi; hoc limitatur in levibus, qualia sunt ea, quæ in istis oppidis geruntur, Lanfranch. *decis.* 215. Guid. Pap. *decis.* 564. Novar. *ad prag. Neap. tit. de actuar. collect.9. n.3.* Sed quoties ad rem aliquam magni momenti desumendus est Assessor, per Ordinarium, vel Baronem, cum à iure requiratur sufficientia theoricæ, & praxis, qui non habeat prædictas qualitates, desumi non posse est tenendum, quas etiam qualitates habere debet substitutus per text. *in l. si eum, §. qui iniuriarum ff. siquis caution.* cum valgatis Congestis per Barbos. *axiom.* 213. *ex num.*1. & sic decisum per Senatum audivi à domino Avunculo Don Petro Sanz, qui dixit, quòd cùm Doctor Paulus Ferris substitueretur ab vno ex Assessoribus Iustitiæ in Civilibus, sententiam tulit contra Paulum Pedro; hic de nullitate conquisivit in Senatu, quia nondum per biennium in foro dictus Doctor Ferris versatus erat, & pronunciatum,delegati officium non posse ab ipso geri, sed sententiam sustinendam, ex dispositione textus *in l. Barbarius Philippus, ff. de offic. Prætor.*

Vndecimò infertur,quòd Assessores habentes offi- 102
cium ministerio legis,vel Principis,aut aliàs obtinentes iurisdictionem ordinariam, nempe quia nominati sunt à Domino iurisdictionis,substituere possunt. Sed antequam ad vlteriora procedamus, videndum est, qualiter hoc de iure procedat? Officiales enim personaliter servire tenentur,*Authen.vt nul.iud.in rub.l.inter* 103
artifices,vbi Bartol.*ff.de solut.*text. *in l. nullus* 69. *C. de decurion. lib.*10. pluribus Mastril. *de Magistrat. lib.* 1. *capit.* 29. *numero secundo & seqq.* Marius Giurba *consil.* 36. *numer.*1. *& seqq.* Don Franciscus Amaya *in dict. l. nullus,numer.* 1.*& seqq.C.de Decurion.lib.*10.Montanus *de Regalibus,c.de officijs,numer.*56.Et ratio est,nam cum ad officia magna censeatur electa industria personæ, inde est, quòd nemo possit munus administrare per 104
substitutum. Quæ omnia absque dubio procedunt in Regijs Consiliarijs,tam Senatus civilis, quàm criminalis, Advocatis Fiscali, &Patrimoniali,ad res intra Concilium agendas:quoad alios verò cum ex text. *in l.more maiorum,ff.de iurisd.omn.iud.* Magistratus possint substituere casu necessitas, sive sit ex consuetudine, sive quia eis permittitur expressè,vt ex *for.*8.cum alijs *infra* expendendis *de Cur.& Baiul.* certum est substitutionem tenere, dum iurisdictione ordinaria fruantur. Sed hoc non ita absolutè,nam vt dixi *c.*2.§.3. *n.*30.*& seqq.*in officijs Gubernationis substitutionibus forma certa data est.

Cæteri verò,solum in casu necessitatis delegare pos- 105
sunt,nam cum ipsi Officiales, non sint Domini iurisdictionum,non possunt creare Vicarium, qui officium semper exerceat,*l.*1.§.*cum Vrbem,ff.de offic.Præfect. Vrbis* Hostiens.Alexander, & alij adducti per Xamar. *d. quæst.*24.*num.*74.latè Giurba *dict. consil.*36. *num.*12.qui 106
bene tradit casus necessitatis, Montanus *de Regalib. cap.de Offic.numer.*16. qui delegati debent esse eiusdem qualitatis, scientiæ, & sufficientiæ cum proprietario substituente,text.*in l.*1.*versic.quod si,C.de præpos. agent. in reg.* Amaya *in l.*6. *num.*1. *C. de decur. lib.*1. Giurba *consil.*99. *per totum*, & nos attigimus aliqua *cap.*4. §.3. *num.*113.Mastril.*dict.cap.*29.*num.*41.& sic decisum per 107
Senatum,vt dixi *num.*101. sed isti substituti, seu delegati non possunt alium subdelegare *for.*13. *de iudicijs, dict.l.more maiorum,ff.de iurisdict.omn.iudic.l.à iudice* 5. *C. de iudicijs*, cum pluribus traditis per Barbosam *in* 108
*collectaneis ad hunc textum,num.*1.*&* 2.nisi sit delegatus à Principe,vt in *eodem for.*13.expressè cavetur,Maranta *de ordin. iudiciar.part.*4. *distinct.*5. *numer.*26. Boer. *decis.*152.*numer.*1.Barbos.*in dict.l. à iudice, num.*5. dominus Morlà *in dict.tit.*2.*q.*15 *num.*10. *& seqq.* vel fuerit 109
data delegato potestas ab Ordinario substituente ad suo nomine delegandum, nam tunc potest id facere, quemadmodum procurator qui habet mandatum cum potestate substituendi, *cap.*1. §.1.& ibi Gloss. *de pro-* 110
curator.in 6. Et ratio est, nam tunc non videtur delegatus substituere, sed ipse principalis delegans, & sic subdelegatus,non à delegato,sed ab ipso delegante videtur constitutus iudex, *l. item eorum*, §. *decuriones, ff. quod cuiusque vniversit.* Dñs Morlà *dict. quæst.* 15. *nu-* 111
*mer.*9.

*mer.*9.Barbos.*in collect.ad capit.*1.§.1.*de procurat. in 6. numer.*8.P. Sanchez *de matrim. lib.*3. *disp.*31. *numer.*6. noster Martin.Perez *de pœnitent. disput.*42.*sect.*2. *nu.*5. *& seqq.*

112 Sed in hoc articulo pulchrum dubium occurrit, nempe : Ordinarius Iudex, vel Officialis esse non potest , nisi ex certo gremio , vel cum certa qualitate : is non potest delegare,nisi alium ex eodem gremio , vel eiusdem qualitatis , vt dixi , sed mandatum concedere ad delegandum , an iste cui mandatum simile conceditur debeat esse ex eodem gremio , vel habere illam qualitatem?v.g.Iustitia criminalis est electus, ex civilibus,impeditus reperitur,& concedit mandatum ad de-
113 legandum Petro ; quæro an Petrus possit esse ex Militibus , vel Ecclesiasticis ? & videtur,quòd sic, nam vt dixi,electus non capit potestatem ab eligente , sed ab ipso mandante , ex cuius concessione eligitur ; Petrus Peralta *in l. cum quædam,ff. de legat.*2. *numer.*1. Molin. *de Hispanor.primog. lib.*2. *cap.*4. *num.*6. Fusarius *de sub-*
114 *stitut.quæst.*511.*num.*7.qui plures laudat:actus enim tribuitur ordinanti , non verò exequenti, *leg. si hæres testamento,ff.de action.empt.l.item eorum,* §.*si decuriones,ff. quod cuiusque vniversit.* Ludovis. *decis.*252. *num.*9. Surdus *consil.*29. *num.*3. Castillo *de Tertiis , cap.*8. *num.*6.
115 Fontanella *decis.*55.*num.*1.*& seqq.tom.*1. ac per consequens sufficit,quòd mandans habeat qualitates requisitas,& delegatus etiam,non autem is cui committitur actus delegandi. Demum iste mandatarius æquiparatur procuratori,*l.& quia,ff. de iurisd. om. iud.* dominus Morlà *dict.quæst.*15.*num.*7.sed sic est, quòd cuilibet liberum est procuratorem quemlibet eligere , *l.* 1.& ibi communiter Doctores, *ff. de procuratoribus* , ergo non est necessaria qualitas in eo procuratore, vel commissario,ad delegandum,præcipuè cum qui per alium facit, per se ipsum facere videatur , vt latè probat Barbos.*axiomat.*42.*numer.*1.Denique iste commissarius solum habet commissum nudum ministerium nominandi delegatum, sed sic est, quòd hoc exequi potest per inhabilem,Bartol.*in l.* 1.*§.item adquirimus, num.fin.ff.de adquirend.posses.*P. Castro Palao *tom.*3. *tract.*16. *disp.*4. *punct.*12. *num.*7. ergo licet inhabilis sit , ratione defectus qualitatis, vtiliter delegavit. Quod comprobatur in procuratore ad contrahendum matrimonium, nam licet fœmina inhabilis , imò incapax sit à natura ad contrahendum cum alia fœmina , tamen potest esse procuratrix viri , vt tradunt Petrus Ledesma *de matrimon.q.*42.*art.*1.*dub.*7.Sanchez *de matrim.lib.*2. *disp.*11. *n.*15. noster Martin. Perez *de matr.disp.*15.*sect.*7.*n.*12.
116 Sed contrarium verius puto, nam subrogatus debet esse eiusdem qualitatis cum subrogante , Gloss. *in l.si eum,*§.*iniuriarum,verb.danda, ad medium , ff.si quis caution.*Bartol.*in l.*1.*C.de mancip.& colon. lib.*11. Angelus *in l.stipulationes commodissimè.ff.de verb.obligat.*Mandos. *regul.*4.*quæst.*8.*num.*3.Gratian.*discept.for. cap.*800.*nu.*5. *& in addit. ad decis.*153. *num.*9. sed qui eligit substitutum , quoad hunc actum subrogatur in locum princi-
117 palis:ergo esse debet eiusdem qualitatis.*Secundò* , nam actus eligendi substitutum non potest fieri citra ius,& nomen officij , & officium exercetur , dum delegatus nominatur : sed officium exercere non potest,non habens qualitates iuxta statuta præbentia formam electioni , vt ex dictis superius abundè constat : ergo nec actum eligendi delegatum,tanquam,licet instantaneè, officium tunc administretur à nominante, vel mandatario,cùm vterque concurrat , vnus iubendo , & alius
118 exequendo.*Tertiò* , quia in materia electionis licet certum sit, quòd impeditus potest concurrere per procuratorem, tamen procurator debet esse de gremio , sive collegio , *cap.quia propter , de election.* Iulius Lavorin. *variar.lucubrat.tom.*1.*tit.*4.*cap.*17.*numer.*45.Tamburin. *de iur. Abbat.tom.*1.*disput.*5.*quæst.*3.*num.*12. Barbos. *de iur. Eccles.lib.*1. *cap.*19. *num.*104. *& in collect.ad dict. cap.quia propter,num.*38.*& in collect. ad cap. si quis iusto,*

*num.*16.*de electionib.*P.Hieronym.Garcia *in polit. Relig-* 119
*ios. tom.*2. *tract.*9. *differ.*2. *dub.*2. *num.*7. sed nominare delegatum est electio:ergo nequaquam fieri potest nisi ab aliquo de gremio , vel collegio ipsius principalis delegantis.Nec obstabit si dicas , ex consensu eligentium, exterum de gremio admitti posse ; nam hoc in- 120
telligendum inter personas eiusdem qualitatis,v.g.vox ad eligendum spectat ad Priorem talis Cœnobij, Prior impeditur,tenetur mittere procuratorem de illo Cœnobio , sed consensu eligentium bene poterit mittere Monachum alterius Cœnobij eiusdem Ordinis , non verò alterius Ordinis,vel sæcularem, quia isti incapaces sunt,vt ex mente istorum Doctorum colligitur, & statim dicemus.

Nec obstant in contrarium adducta, nam licet iste 121
Tertius nominans non à se , sed nomine principalis eligat , tamen exercet actum , qui citra ius, & nomen officij fieri nequit,& substitutus quamquam non recipiat officium ab eo,sed à principali,id fieri nequit absque actu substituentis , & si potestas in eum collata derivetur à primo constituente , fit tamen , mediante actu commissarij incapacis officij, ob quod sine qualitate, à lege , vel consuetudine inducta subsistere nequit,*Clementina,Religiosus,de procurator.* P. Sanchez *in præcep.Decalog.tom.*2.*lib.*6.*capit.*13.*num.*12. Barbos. *de iur.Eccles.lib.*1.*cap.*42.*num.*43.& in *collect.ad dict.Clement.num.*1.*&* 7. qui loquuntur in terminis , ni fallor; nam in Religioso requiritur qualitas licentiæ Supe- 122
rioris (ita vt actus corruat ea deficiente) ad officium procuratoris:Decius *in c.*2. *num.* 78. *cum seqq. de iudic.* Cardinal.*in d.Clement.Religiosus,nu.*7.*oppos.*11.Imola *ibid.n.*13.Bonifacius *n.*26.*&* 27.Sanchez *d.c.*13.*n.*39. Barbos.*dict.Clement.Religiosus,n.*6. P. Castro Palao *d.* §. 3. *num.*7. & tamen ex quocunque mandato , non 123
potest procuratorem constituere,quin concurrat qualitas illa , requisita ad gerendum officium procuratoris , nempe licentia : ergo similiter , si ad substitutionem , vel delegationem requiritur aliqua qualitas , hæc verificari debet in eo qui vice Officialis nominare delegatum vtiliter debet. Nec relevat doctrina Bart. *in dict. l.* 1. *§. item adquirimus , num.fin.ff. de aquirend. possess.* & Patr. Castro Palao *dict. num.*7. nam expres- 124
sè loquuntur de inhabilitate , non de incapacitate : inhabilis enim si ei committatur nudum ministerium nominandi, Petrum , verbi gratia , substitutum , aut delegatum , vtique exercere poterit , quemadmodum quando nuntius constituitur ad nominandum procuratorem , vt expressis verbis ait *Bartolus* , nam tunc 125
inspicienda est habilitas facti , non verò iuris , cum nudum factum ei committatur , non verò quando incapax est omnino : sicut enim iurisdictio prorogari potest ex consensu partium in Iudicem incompetentem , minimè verò in incapacem , sic pariter nudum 126
factum nominandi inhabili committi potest , non verò incapaci , Gratian. *discept.* 201. *num.* 21. at verò incapax,neque nudum factum , aut executionem, vel ministerium exercere potest , vt probat Gloss.*in dict.* 127
Clement. Religiosus , & attingit Bartol. *ibid.* sicut enim, vt prorogatio fiat in Iudicem incapacem, repugnat legis prohibitio , vt probant Doctores *in cap. significasti , & cap. si diligenti , de for. competent.* pluribus Grassis *de effect. clericat. effect.*1.*numer.*42. *cum seqq.* Barbos. *in collect. ad dict. cap. significasti , num.*6. Fontanell. *decis.* 376.*num.* 17. sit etiam actus quilibet ad officium spectans , in eo , qui officium obtinere nequit, quia lex repugnat.Sed si rogas, quæ differen- 128
tia concipiatur inter inhabilem , & incapacem, facilis erit responsio : incapax est ille , qui non habet qualitates requisitas ad concursum,vt putà Ecclesiasticus , qui non potest admitti ad officia destinata per nostras leges Militaribus : Medicus , qui non potest concurrere ad officium Assessoris , & sic similes : inhabilis verò , qui licet capax fiat officij , impeditur,

vt

vt pũtà qui eſt debitor Fiſci,vel Vrbis,qui intra triennium obtinuit idem officium, & ſimiles. Ex quibus clarè infertur, quòd Aſſeſſor non poteſt ſubſtituere, niſi medio aliquo iuriſperito obtineat qualitates ſuperius dictas, & ſic de ceteris.

Neque obſtat quod dictum eſt de fœmina contrahente cum alia nomine viri, licet enim incapacitas illius perſonæ non obſit, quominus matrimonium validum ſit; hoc procedit, quia non reperitur in iure cautum, quòd ordo ſexus ſervetur in procuratoribus ad contrahendum, vt docet idem Ledeſma *ibid.* quem ſequuntur cæteri adducti; at reſpectu delegati reperitur cautum in iure,quòd debet eſſe eiuſdem qualitatis. Nec argumentum deſumptum ex procuratore ad contrahendum eſt validum,nam valeret ſi iſti Doctores dixiſſent, quòd qualitas requiſita in procuratore non requiritur in commiſſario ab eo nominando, vt contrahat, quod eſt noſtra concluſio.

Aſſeſſores Gubernationum, & Baiuliæ eliguntur à 129
Domino Rege; Ordinariorum, per ſortem,iuxta formam contentam *in dict. for.* 48. *de Cur. & Baiul.* Generalitatis, per ſuffragia ex concordi voto; & ſi non concordaverint, per ſortem, vt dixi; aliorum autem Iudicum, ad nutum ipſorum. Sed hæc pro nunc ſufficiant, dum calamus iſtis iuriſdictionalibus lucubrationibus abſolutis, ſubſiſtit aliquantulum, vt in *ſecundo Volumine* reliqua ad iudicia ſpectantia fœlicius abſolvat.

Fin de la premiere Partie.

LIBER

LIBER SECVNDVS
DE REGIMINE VRBIS, ET REGNI VALENTIÆ.

CAPVT SEPTIMVM.

De Contentione Iurisdictionum.

§. I.

De Contentione cum Ordinario Ecclesiastico, & Regia iurisdictione, & de officio Cancellarij, ad for. 10. de iurisd. omn. iudic.

TEXTVS.

GREGORIVS Episcopus servus servorum Dei. Charissimæ in Christo filiæ Eleonoræ Reginæ Aragonum Illustri, salutem, & Apostolicam benedictionem. Paterna, sicut decuit, affectione recepimus literas quas misisti, lætati super earum serie, qua nobis significasti super concordia inter charissimum in Christo filium Petrum Regem Aragonum, illustrem virum tuum, & Prælatos sui Regni, de discordijs inter eos, super certis libertatibus Ecclesiasticis exortis, velle laborare; super quo tanto potius mereris commendari, quanto credimus scripta tua ex puriori mentis animo processisse. Et ideo excellentiam tuam attentè rogamus, quatenus vt Sion filia, varietatis circumambitam virtutibus, quibus te Dominus insigniuit, Regios perficiens actus, in bonum prout laudabiliter inchoasti, ad huiusmodi concordiam peragendam, sic prout plene confidimus, studia tuæ benignitatis impendas, ac opem des, & operam efficaces: quod iura Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum serventur illæsa. Nosque devotionem tuam dignis in domino laudibus attollamus, in hoc enim Deo gratum præstabitis obsequium: & exinde magnificentius exaltabitur in gentibus nomen tuum. Datis Auinione quinto Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

Gregorius servus servorum Dei, dilecto filio Bertrando, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Nuntio, salutem, & Apostolicam benedictionem. Charissimæ in Christo filiæ Eleonoræ Reginæ Aragonum illustri, scribimus, prout continet cedula præsentibus intercluſa. Et ideo circumspectionem tuam attentè rogamus, tibi nihilominus per Apostolica scripta mandantes, quatenus in præmissis super quibus scribimus, speratus cooperator existens pro concordia ipsa fienda, servata tamen semper libertate Ecclesiastica opem des, & operam efficaces. Datis Avinione quinto Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno primo.

Cedula verò, de qua in *hac Bulla* fit mentio, tenoris est Bullæ suprà insertæ, quæ dirigitur dictæ Dominæ Reginæ. Idcirco præfati domini Regina, & Cardinalis, auctoritate dictarum bullarum, circa concordiam inter dictas partes pro prædictis peragendam sedulè intendentes, habito super his semel, & pluries diligenti colloquio, & tractatu, cum dicto Domino Rege, & nonnullis personis Doctoribus, & alijs in iure peritis, & alijs etiam Consiliarijs suis, pro parte sua, & dicto Domino Reverendissimo Archiepiscopo Tarraconæ, & Reverendo Romeo Illerdensi Episcopo, & honorabilibus, & discretis viris Guillermo de Cumbis Præposito Ecclesiæ Tarraconæ, Francisco Botlela Priore Monasterij Sanctæ Eulaliæ de campo Barchinonæ, Ioanne de Ortoneda decretorum Doctore, Decano Tarraconæ, & Raymundo Cervera, decretorum Doctore, Decano Vrgelli, ac Francisco Sala decretorum Doctore, Canonico Ecclesiæ Barchinonæ, Procuratoribus aliorum Prælatorum, & Cleri dictæ Provinciæ Tarraconæ infrascriptis, & cum alijs etiam nomine ipsorum Prælatorum, & Cleri Capitula infrascripta ordinarunt, inierunt, & concordarunt, quæ præsenti die ad hęc per eas dictis Partibus assignata publicarunt, seu legi, & publicari fecerunt, ac mandarunt per me Notarium infrascriptum, præsentibus dictis Partibus, prout inferius continetur in forma sequenti.

In Dei nomine amen. Super prætensis quatuor gravaminibus, quæ Reverendus Pater dominus Archiepiscopus Tarraconæ, & nonnulli alij Prælati, & Clerus Provinciæ Tarraconæ petierunt revocari per Dominũ Regem, post multos anfractus ventum est per Dominam Reginam, & Dominum Cardinalem Convenarum ad concordiam infrascriptam. ¶ Et in primis super processu soni emissi, cuius effectu, & extensione conquerunt Prælati, quod per ipsum derogetur Ecclesiasticæ libertati; concordatum est, & declaratum per prædictos Dominam Reginam, & Dominum Cardinalem, quod Dominus Rex declaret, quod prædictum processum qui pro generali iurisdictione sua, quam pro malefactoribus prosequendis in flagrante crimine habet & semper habuit in omnibus Castris, & Villis sub sui Principatu constitutis, cuiuscumque existant, aliquam iurisdictionem non exerceat Dominus Rex in quoscumque Clericos licet malefactores: imò si malefactor in virtute processus prædicti comprehensus Clericus reperiatur, quod remittendus sit suo Ecclesiastico iudici, iuxta Canonicas sanctiones, quas præfatus Dominus Rex, dicto casu vult inviolabiliter observari, & remanere illæsas. Concordato insuper per dictos Dominã Reginam

nam, & Dominum Cardinalem, quod Prælatis, vel alijs personis Ecclesiasticis, vel eorum Officialibus non impedientibus, seu non resistentibus exercitio dictæ Regiæ generalis iurisdictionis pro dictis malefactoribus prosequendis, quod præfatus Dominus Rex, vel Officiales sui non possint, nec præsumant sub prætextu dicti processus damnificare, vel vastare castra, & bona dictorum Prælatorum, vel personarum Ecclesiasticarum: quinimo Dominus Rex contrafacientes puniet, prout iura, & etiam Constitutiones super dicto processu editæ postulant, & requirunt. ¶ Super 2 processu verò pacis, & treugæ, de quo, seu cuius extensione dictus Dominus Archiepiscopus, & Prælati conqueruntur: concordatum est per dictos Dominam Reginam, & Dominum Cardinalem, quod licet secundum formam constitutionum, expresè Clerici, & personæ Ecclesiasticæ teneantur, ad observandam formam pacis, & treugæ, maximè in Constitutione Domini Alfonsi Primi, quæ incipit, *divinarum*, secundùm quam non servantes sunt eiecti ab ipsa constitutione à pace, & treuga: quæ constitutio fuit edita cum consensu Archiepiscopi Tarraconæ Apostolicæ Sedis Legati, & Suffraganeorum suorum, prout ex eius lectura patet: concordatum est, quod declaretur per Dominum Regem, quod non est, neque fuit intentio Domini Regis, quod ex dictis processibus Presbyteri, vel Clerici soluti, possint trahi ad iudicium Vicarij, seu alterius Iudicis sæcularis, sed solum moneri, non tamen iudicialiter, ad observantiam formæ pacis: & si moniti veniant, & pignora ponant in posse Vicarij tanquam sequestri vtriusque pacis, seu mediæ personæ, cognitio querelæ factæ contra Clericum, nec civiliter, nec criminaliter poterit, neque potest per Vicarium, vel alium Officialem Regium expediri: sed ad suum Iudicem remitti, secundùm Canonicas sanctiones. De pignoribus verò restituendis, vel distrahendis fiat, prout per Iudicem Ecclesiasticum fuerit declaratum. Si verò Clericus monitus, non haberet pignora tenentia, & iuraret in posse iudicis Ecclesiastici, vel Vicarij de licentia sui Ordinarij, quod non posset tornare pignora tenentia, & casu ipso Clerico se ponente capto in posse Iudicis sui, & iurante de stando iuri, & iudicatum solvi, cum suis clausulis vniversis in posse sui Iudicis, à tornando pignora, sit liberatus. Concordato insuper per prædictos Dominam Reginam, & Dominum Cardinalem, quod si dictus Clericus, vel alia persona Ecclesiastica, non vult servare formam pacis, quod Vicarius, vel Iudex temporalis, non ob hoc possit eum in persona, vel in bonis punire, vel aliàs offendere quoquo modo: sed solum succedit pro contumacia prouisio constitutionis, videlicet, quod propter hoc, quia monitus formam constitutionis non servat, habet ipsum extra pacem, sic scilicet, quod damna si forsan ei darentur, non posset petere emendari, secundum formam, & privilegium pacis; iura tamen sibi competentia, & iure Canonico, vel Civili, vel aliàs Ecclesiastica libertate, illa sibi remanent illibata, & super illis dictis Clericis, licet existentibus extra formam pacis, iustitiam facere tenebitur, & faciet, dicta eiectione 3 in aliquo non obstante. ¶ Super eo verò, quod conqueritur, quòd ficta suspicione Prælati, & personæ Ecclesiasticæ eijciuntur, seu banniuntur de Regno, concordatum est, quod illud, si vnquam factum est, malè factum est; cum evidenter sit contra Ecclesiasticam libertatem: & declaratum, quod Dominus Rex declarat, quod im- 4 posterùm nunquam fiat. ¶ Super eo verò, quod conqueruntur de temporalitatibus occupandis, &c. concordatum est, quod Dominus Rex declarat, quod Prælatis, vel alijs personis Ecclesiasticis facientibus processus Ecclesiasticos, in casibus pertinentibus ad eos, de consuetudine, vel de iure, non possit de iustitia, vel iniustitia se intromittere super processu prædictorum, nec eos ad eorundem revocationem per occupationem temporalita- 5 tum, vel alia remedia compellere quovis modo. ¶ Vbi verò evidenter, vel notoriè iurisdictio Regia per Prælatos impeditur: qui per processus suos iurisdictionem impediunt, vel occupant temporalem: tunc non debent mirari Prælati, si per exercitium suæ superioritatis, quam vniversaliter habet in vniversis temporalitatibus Regni sui ad defensionem sui iuris notorij adhibet remedia dudum à suis antecessoribus assueta. ¶ Vbi verò 6 super hoc an pertineat notoriè de consuetudine, vel de iure ad Ecclesiam, vel ad Regem iurisdictio, super qua fiunt processus, dubitatur; Tunc concordatum est, quod communes personæ eligantur: videlicet vna pro parte Regis, alia pro parte Ecclesiæ, quæ ambæ dictum dubium decidere teneantur, & sub iuramento infra tres menses, bona fide, dolo, & fraude cessantibus providere: quod si dictæ personæ infra dictos tres menses dictum dubium non potuerint, vel noluerint terminare, tertium eligere teneantur, qui cum ambobus, vel eorum altero infra mensem dictum dubium decidat, & eius decisioni pareatur sub pœna quingentorum morabatinorum: interim verò processus, qui facti fuerint, absque cuiuscunque partis præiudicio suspendantur: & si facti non fuerint, non fiant quousque dictum dubium fuerit terminatum. Quæ quidem capitula, &c. die Vener. hora vesperorum vndecima Iunij anno à Nativitate Domini 1372. præsente dicto Serenissimo domino Rege, &c.

SECTIO PRIMA.

SVMMARIA.

1 *Contentionum species in Regno vsu frequentes.*
2 *Contentionum species, & expediendi media.*
3 *Descriptio antiqua Ecclesiarum Cathedralium Regni.*
4 *Ecclesiarum Cathedralium erectio post Agarenos debellatos.*
5 *Ordinaria iurisdictio Ecclesiastica per quos administretur in Regno.*
Prælati qui Sedes hodie implent, ibid.
6 *Ecclesiæ Valentinæ descriptio.*
Ecclesiarum Regni Præbendæ, ibid.
7 *Cognitio rei Ecclesiasticæ ad Ecclesiam spectat à iure.*
Clericatus quæstio ad Ecclesiasticum Iudicem pertinet, ibidem.
8 *Immunitatis quæstio ad Ecclesiam attinet.*
9 *In Regnis Coronæ Aragonum speciali iure, Pontificia auctoritate lato, aliter expediuntur.*
10 *Personæ communes eligendæ sunt ad dubium inter Regem, & Ecclesiam decidendum.*
In Casu discordiæ Tertius eligitur qui est Cancellarius, ibidem.
11 *Gregorij Vndecimi auctoritate hoc ius inductum fuit.*
Summorum Pontificum literis confirmatum, ibid.
12 Ivani de Bardaxi *dictum, & aliorum, quod in Aragonia non in forma concordiæ habetur, sed per dispositiones forales.*
13 *Concordia textus conformis est Canonicis sanctionibus.*
Exempla electionis Arbitrorum in iure Canonico, ibid.
14 *Concordiæ medium fauorabile est Ecclesiasticæ iurisdictioni.*
15 *Iuriurisdictio Regia in Aragoniæ Regnis, antiquitus sola cognoscebat citando Indices Ecclesiasticos ad bancum Regium.*
16 *Gravior erat via cognoscendi antiqua iurisdictioni Ecclesiasticæ, quam inductæ per concordiam.*
17 Fontanellæ *auctoritas adducitur id expresè probantis.*
18 *Ecclesia semper procuravit, & procurat ampliare viam concordiæ, tanquam vtiliorem.*
19 *Regium rescriptum id comprobans ab Ecclesiasticis impetratum.*
20 *Iurisdictionis quæstiones omnes inter Ecclesiasticum Ordinarium, & Regiam iurisdictionem terminantur per viam concordiæ.*
21 *Narrativa concordiæ, per Ecclesiam propositæ, verba traduntur.*
22 *Opinationis contrariæ fundamenta,*

23 *Proponendæ sententiæ modus.*
24 *Modestia in oratione Sapientis propria virtus. Iniuriosa verba, superati indicium, ibid.*

1 IVrisdictionum contentiones in Regno specialitate quadam expediuntur, & cum vsu frequentes sint, earum formam tradere sigillatim debemus. Dum enim de iurisdictionis contentione agitur, videndum in primis est, inter quos quæstio emergat: nam vel est inter iudices Ecclesiasticos, & laicos, vel inter laicos tantum, vel inter Ecclesiasticos tantum: Ecclesiastici dum de iurisdictione inter se contendunt, servare debent dispositiones iuris Canonici, quorum explicatio ad nos non pertinet.

2 Inter Ecclesiasticos, & laicos, in quadruplici differentia sunt; nam quando agitur cum Ordinario, terminantur iuxta concordiam contentam in *textu*. Quando agitur cum iudice delegato, per citationem ad bancum Regium. Quando cum Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, iuxta speciales concordias editas *anno* 1554. & 1568. confirmatas per *for.* 24. *cum duobus seqq. ann.* 1585. Et si cum inclyto Ordine Militari Beatæ Mariæ de Montesa, & sancti Georgij de Alfama, iuxta concordiam *anni* 1596. Si autem inter laicos, triplici in casu contingere potest; nam si est inter officiales Regios inferiores Senatu, coram Magnifico Advocato Fiscali, ex *for.* 111. *cum seq. de iurisd. omn. iud.* si inter Officialem Regium, & aliquem ex his qui habent iurisdictionem in dominium concessam, cognoscit Senatus, ex *l. de iure, ff. ad municipal.* si verò inter quemlibet ex dictis, & Senatum, tunc Senatus ipse tanquam superior, cui ex prærogativa tribuitur cognoscere an sua sit iurisdictio, ex latè deductis per Fontanel. *decis.* 324. *num.* 2. *& seqq. tom.* 2. & nos attigimus *lib.* 1. *cap.* 2. §. 2. *num.* 28. de his omnibus in *hoc capite* agendum est: sed vt clarius procedamus, sigillatim de vnaquaque iurisdictione tractabimus. Verùm antequam contentiones cum iurisdictione Ecclesiastica aggrediamur, aliqua prælibanda sunt de origine Prælatorum, atque de statu Ecclesiastici vniversi institutione.

3 Inter ea quæ obnubilata sunt in Hispania, vetustatis iniuria magis, quàm gloriæ tenuitate, est vera Sedium Cathedralium distinctio, clara Metropolitanorum creatio: nam licet certissimum sit à tempore Apostolorum, Episcopos in Hispania adfuisse, persecutionibus demum Ecclesiæ irruentibus vsque ad tempora Constantini, nihil fixum, nixílque distinctum in Ecclesiastico statu reperiri potest. Rasis Arabs, quem omnes in hoc sequuti fuere, distributionem Sedium tradidit, eámque expressis verbis transcribit P. Mariana *de rebus Hispaniæ, lib.* 6. *cap.* 16. sed post eum nostras Escolano *in histor. Val. da cad.* 1. *lib.* 6. *fere per-tot.* & denique Pater Diago *in annal. Valent. lib.* 4. *cap.* 25. *& seqq.* non solum *Rasis* traditionibus perceptis, sed alia plura investigando, de hoc cum *Baronio*, & alijs pluribus disserunt. Pater enim Diago *vbi proximè* anxiè annum, quo Concilium Illiberitanum celebratum fuit, inquirit, & anxius eundem Escolano de more impugnat. Sed ad *finem dict. cap.* 25. cum communi Historiographorum, tradit ab anno salutis humanæ 313. in hoc Regno indubitanter adfuisse quinque Cathedrales Ecclesias, nempe Valentinam, Segobricensem, Setabensem, Dianiam, & Illicitanam. In *cap. seq.* contra ipsum Escolano conatur ostendere, etiam Ecclesiam Orcelensem, eo tunc Cathedralem fuisse. Et licet vrgeat inverisimilitudo, eo quòd *Rasis* eam ponit sub Metropoli Tarraconensi, Valentina, Setabensi, & Segobricensi, Carthaginensi Mertopoli addictis, quod contra situm Diœcesum clarè est; tamen cùm clarius *Rasis* loquatur, nomine *Oriola* expresso, & comprobent Mariana *dict. cap.* 16. Rex Alfonsus *in histor. Hispan.* 1. *p. cap.* 143. Petrus Anton. Beuter. *lib.* 1. *cap.* 3. & P. Diago *ibid.* hanc sententiam sequi decrevi; hoc superaddito, quòd quæstio illa an hæc diversa Diœcesis sit à Bigastrensi, faciliter decidi potest, eo quod sicut hodie Episcopus Carthaginensis, vel Murciæ, promiscuè vnus, & idem appellatur, sic similiter Bigastrensis, vel Orcelensis vnus, & idem tunc nuncupari potuit. Quod suadetur ex proximitate locorum; nam Bigastrum proximè adfuisse Orceli, nemo dubitat, & in eadem Diœcesi collocatum. In Concilio tertio Toletano celebrato, dum Sedem Apostolicam implebat Pelagius II. & Regnum Hispaniæ Recaredus frater glorioßissimi martyris Hermenegildi, anno salutis humanæ 589. Episcopi etiam huius Regni adfuerunt: Vvolgangus Lazius *in comment. Reipub. Rom. lib.* 2. *cap.* 2. *ad fin.* Vviligiselum Valentinum, Troybiscum Dertusensem, Proculum Segobricensem, & Theodoricum Bastitanensem enumerat: Bastitanensis enim Orcelensis erat, eo quod Orcelis in Bastitanis situabatur, vt dixi *lib.* 1. *cap.* 1. §. 1. *num.* 14. P. Diago *lib.* 5. *cap.* 10. ait in hoc Concilio adfuisse Celsivum, & Vviligiselum Valentinos, Proculum, Segobricensem, & Mutum Setabensem. Denique tempore divisionis Sedium, & Diœcesum Regis Vvambæ anno 672. sex in hoc Regno destinatæ Sedes fuerunt, Diœcesésque descriptæ, Valentina, Setabensis, Segobricensis, Diania, Illicitana, & Bigastrensis, Mariana *lib.* 6. *c.* 15. Escolano *dict. lib.* 6. & Diago *lib.* 4. *cap.* 12. *in fin. cum duob. seq.*

4 Hæc omnia Agarenorum tyrannide deleta fuere: post expugnationem verò, huic Civitati Episcopus datus fuit, & illius Ecclesia in Cathedralem erecta à Gregorio Nono summo Præsule cum bulla diei 9. Octobris 1239. & quamvis antea suffraganea fuisset Metropolis Toletanæ, sive Carthaginensis (quæ vna fuit) Gregorius sub Metropoli Tarraconensi eam constituit, licet hoc non sine litè statutum. Primus Episcopus electus fuit die 22. Iunij 1240. vt tradit. Zurita *in indicib. latin. suæ. annal. lib.* 2. *ann.* 1238. quod percipitur ex *constit. Eccles. pag.* 12. 47. *&* 61. tradit etiam Escolano *lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 7. Primus enim Episcopus fuit Ferrarius sancti Martini, quem Ordini Prædicatorum adscribit Mariana *lib.* 12. *cap.* 19. sed Diago *lib.* 7. *annal. cap.* 26. indubitanter affirmat Clericum fuisse, & Præpositum Ecclesiæ Tarraconensis, quod & dixerat Miedes *in vita Iacob. I.* addendo, quod dum obsidio Vrbis ageretur, Berengarius de Castellbisbal, Ordinis Prædicatorum, destinatus Episcopus fuit, sed ante expugnationem promotus ad Ecclesiam Gerundensem. Extant dicti primi Episcopi plures constitutiones in volumine earum, signanter facta 9. *Kale d. Iulij* 1240. *fol.* 12. *pag.* 2. & facta *Kalend. Iulij ann.* 1249. in quibus expresse dicitur, Ferrarium Episcopum electum esse: ex quo infertur clarè, nondum consecratum reperiri, quod evenisse est certum, ratione litis ob iura Metropolis, quæ suscitata fuit inter Archiepiscopos Tarraconensem, & Toletanum, sed in favorem Tarraconensis demum decisa. Postea verò erecta fuit nostra Ecclesia in Metropolim ex concessione Innocentij VIII. anno 1492. tradunt post Escolano, P. Mandariaga *de Senat. & Princip. cap.* 12. §. 1. *ad fin.* & Rodericus Mendez Sylva *in histor. cui titulus Poblacion general. de España, in descriptio. Val. cap.* 2. habétque suffraganeos Episcopum Balearem, qui in Regno partem exiguam territorij habet ad litus maris, inter oppida *de Morvedre*, & *Almenara* (sed nec oppidum, nec habitaculum aliquod est ibi constructum, ob quod remanet territorium sine subditis, & inter Iudices ordinarios Regni non solet annumerari) Episcopum Orcelensem, cuius tota Diœcesis est intra Regnum, antiquitus ea pars erat Diœcesis Carraginensis, sed dismembrata per Iulium III. Pontificem ad preces Philippi II. Regis, cum bulla expedita die 14. Maij 1553. sed ad effectum non fuit deducta vsque ad annum 1564. vt post nostros Historiographos, tradit Mendez Silva *vbi proxim. cap* 4. & Episcopum Segobricensem de cuius Diœcesis identitate pene nullus historiæ scriptor est qui non differat. Post Maurorum depressionem in Regno, per plures annos comprehensa fuit ea Regni pars sub Diœcesi Albarracinensi, at segregata fuit, & in ea Sedes Episcopalis restituta anno 1559. vel vt alij dicunt anno 1577. tradit idem Rodericus Mendez *ibid. c.* 3. nostros Historiatores laudando

laudando. Episcopus Dertusensis, quamvis totam ferè Diœcesim habeat in Regno, subest Metropolitano Tarraconensi; sed reputatur Prælatus huius Regni, & admittitur in Brachio Ecclesiastico, vt dixi *lib.* 1. *cap.* 3. §. 1. *num.* 42. *& seqq.* & sic inter Ordinarios illius enumerandus venit.

5 Vnusquisque horum Potificum habet Vicarium generalem, medio quo iurisdictio ordinaria regitur, & administratur; & pariter Vicarios foraneos in longinquis oppidis, per quos res matrimoniales, cæteræve, quæ non sunt magni momenti, expediri solent. Noster verò Archipræsul, ob multitudinem negotiorum, vltra Vicarium generalem, habet constitutum Officialem causarum piarum, qui de legatis pijs exequendis, funerum, ac suffragiorum pro animabus fidelium impensis differendis curat. Cætera iurisdictionis ad Vicarium generale de more spectant, cuius muneris amplitudo semper ingens habita fuit, ita vt pluries per viros gravissimos & Pontificia dignitate condecoratos regatur. Sed qui hodie Sedes Pontificales moderantur sunt hi.

Illustrissimus Don Ludovicus Alphonsus delos Cameros, Archiepiscopus Valentinus.
R. Don Iosephus Verge, Episcopus Orcelensis.
R. Don Frater Iosephus Sanchis, Olim Magister generalis Ordinis B. Mariæ de Mercede, Episcopus Segobricensis.
R. Don Bernardus Cotoner, Episcopus Balearum.
R. Don Frater Iosephus Faxeda, Ordinis sancti Hieronymi, Episcopus Dertusensis.

6 Ecclesia hæc Valentina celebris fuit omni tempore, sed celebrior indies evadit, tum sanctitate Prælatorum illustrior, tum plurimarum Reliquiarum thesauro ditior, tum etiam magnificentia, maiestate, atque devotione divinorum Officiorum in celebratione venerabilior: sacra enim in ea (absque alicuius iniuria) sicut in tota Vrbe, & Regno, & decorosiùs celebrantur, & digniùs peraguntur. Sacrata fuit iussu Domini Regis Iacobi Primi per Don Petrum de Albalat, Archiepiscopum Tarraconensem, sub inuocatione Beatæ Mariæ, & eius Assumptioni gloriosissimæ dicata, vt tradit Diago *dict. lib.* 7. *cap.* 26. Tempore enim Gotorum sub invocatione Salvatoris humani generis Ecclesia Valentina erecta reperiebatur; tempore verò expugnationis Cidi, sub Sancti Petri nomine, vt ex *Miedes*, & alijs idem Diago *ibidem* affirmat. Ipse enim Rex, vt dixi *cap.* 2. §. 5. *num.* 28. *& seqq.* opulentissimè eam dotavit, ita vt ditior Ecclesia sit, ex omnibus Coronæ Aragonum. A principio viginti Canonicatus instituti, sed postea quatuor superadditi fuere à Raymundo Episcopo, auctorante Clemente VI. cum bulla expedita 19. *Kalendas Septembris, anno* 4. *Pontificatus, & à Virgineo partu* 1345. sicque viginti quatuor Canonici Ecclesiam nostram illustrant, septemque Dignitates, nempe Archidiaconi maioris (quæ est prima post Pontificalem) Decani, Caput chori, Æditui, Archidiaconi Setabensis, Archidiaconi Algeziræ, & Archidiaconi Muri veteris, vt ex *libro constitut.* apparet, & ex multis tradit Mendez Silva *dict. c.* 2. Quibus & addi possunt decem Præposituræ, quæ ad instar Dignitatum reputantur, vt dixi *l.* 1. *c.* 4. §. 3. *n.* 91. *cum seqq.* Sunt etiam in eadem Ecclesia vltra bis centum & triginta Beneficia simplicia, præter ingentem numerum Æditiorum, Tibicinum, atque Cantorum. In Vrbe hodie reperiuntur duodecim Ecclesiæ Parrochiales, vltra Sedem, quæ nomine Sancti Petri, Curam animarum gerit, sub invocationibus Sanctorum Martini, Bartholomæi, Andreæ, Thomæ, Ioannis de Mercato, Nicolai, Laurentij, Stephani, Salvatoris mundi (quæ à principio sub sancti Gregorij invocatione erecta fuerat) S. Crucis, Michaëlis, & Catharinæ Martyris, in quibus plusquã quingentos Beneficiatos adesse certum est. Monasteriorum erectionẽ narrare ad nos non pertiner, sufficiat attingere numerum, nam ex Mendicantibus & Monachalibus, comprehensa Congregatione Divi Philippi Neri viginti duo reperiuntur, quorum communitates ingenti Monachorum numero componuntur, ita vt plures sint quæ numerum centenarium excedant. Monialium septem & decem adsunt. Et quod statum Ecclesiasticum maximopere exornat, est Collegium venerandi Corporis Christi, opus sanè, cui nulla laus satis convenire potest, à Venerabili, atque Excellentissimo domino D. Ioanne à Ribera, Patriarcha, Archiepiscopo, atque Prorege nostro, erectum; de quo dici poterat, quod noster Falcò de Æde Divi Laurent. dixit *lib.* 1. *epigram.* 10. *ad fin.*

Extra non cernes Templum, sed verius Vrbem,
Intus non Vrbem, sed vero nomine Cœlum.

Dertusensis Ecclesia, quæ vt dixi, antiquitus etiam Cathedralis fuit, & fere totam Diœcesim habet in Regno, ex viginti Canonicatibus, duodecimque Dignitatibus, atque viginti Portionibus componitur. Segobricensis viginti Præbendis, ex Dignitatibus, & Canonicatibus insignitur. Orcelensis denique sex Dignitatibus, sexdecim Canonicatibus, duodecimque Portionibus. Sunt etiam in Regno tres Ecclesiæ Collegiales, nempe Setabensis, Gandiensis, & Alonensis, quarum Gandiensis pluribus prærogativis fungitur, ex speciali concessione summorum Pontificum huius Regni filiorum, quarum præcipua est, vt Decanus infulis Pontificalibus, dum solemniter celebrat, induatur. Quæ omnia latiori calamo per nostros Historiographos traduntur. De iurisdictione ordinaria horum Præsulum plura tradere possemus; sed cum latè de his pertractetur apud omnes Doctores Canonistas, *ad rubricam, & tot. titul. de offic. Ordinar.* quorum plures collegit Augustinus Barbosa *in collect. ad dict. rubric.* & tradunt alij, quos ego adduxi *tom.* 1. *cap.* 4. §. 2. *n.* 4. & nostri instituti non sint, peritiori tractanda relinquimus.

Ad contentiones iurisdictionis deveniendo, vt certissimum iuxta Canonicas sanctiones, supponendum est, cognitionem rerum Ecclesiasticarum, ad iudices Ecclesiasticos pertinere, *cap.* 2. *cap. Clerici, de iudicijs, cap.* 2. *de for. competent.* & ibi communiter Doctores, pluribus laudatis Barbosa *in collectaneis ad hos text.* latè, & benè noster Trullench. *lib.* 8. *decalog. cap.* 1. *dub.* 8. *nu.* 5. qui alios laudat. Quare clericatus quæstionem ad Ecclesiasticam iurisdictionem spectare, docet Romanus Pontifex *in cap. quanto, cap. decernimus, de iudic. cap. si iudex, de sentent. excommun. in* 6. & ibi Doctores, quorum plures colligit Barbos. *in collect. ad hunc text. & in collect. ad Concil. Trident. cap.* 6. *Sess.* 23. *de reformat. num.* 24. *& de potestat. Episcop. alleg.* 12. *n.* 33. *& seqq. part.* 2. quibus addendi Sigismundus Scaccia *de iudic. caus. civil. & crim. lib.* 1. *cap.* 11. *nu.* 14. Sesse *decis.* 113. *numer.* 47. *tom.* 2. pluribus Cenedo *Canon. quæst.* 4. *num.* 32. *& seqq.* Lotter. *de re beneficiar. lib.* 3. *quæst.* 36. *num.* 68. Alfons. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. gloss.* 23. *num.* 14. *cum seqq.* Fontanell. *decis.* 324. *n.* 2. *&* 3. Pater Castro Palao *tom.* 2. *tract.* 11. *disput. vnic. punct.* 4. *n.* 7. Marius Curtel. *de immunit. Ecclesiast. lib.* 2. *quæst.* 28. 7

Pariter etiam immunitatis quæstio, dum contenditur, an aliquis, quantumvis laicus, immunitate Ecclesiæ fruatur, ad Ecclesiam quæstio spectat, text. *in l. fateant. §. hos verò, C. de his qui ad Eccles. confugiunt, c. metuentes, c. ad Episcopum*, 17. *quæst.* 4. & licet plures teneant de consuetudine iudicem laicum has causas iudicare posse, Gregorianam constitutionem non admissam in his Regnis affirmando, ad iudicem Ecclesiasticum de iure pertinere, probant Covarruv. *practicar. cap.* 33. *n.* 1. Farin. *de immunit. cap.* 22. *numer.* 266. *& in prax. quæst.* 28. *n.* 76. Sesse *de inhibit. cap.* 9. §. 1. *num.* 22. *in fin.* Fontanel. *de pact. clausul.* 4. *gloss.* 13. *part.* 3. *n.* 1. *& decis.* 256. *num.* 2. Pater Castr. Palao *tom.* 2. *tract.* 11. *disput. vnic. punct.* 13. *num.* 7. ex nostratibus Belluga *in specul. rub.* 11. §. *videamus, num.* 4. & Trullench. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 11. *dub.* 6. *num.* 4. 8

Sed iure Coronæ Aragonum, speciali auctoritate 9

Pontificia

Pontificia lato, formam diversam habemus, ad has quæstiones terminandas, quæ continetur in nostro *textu*. Nempe quod communes personæ eligantur, quæ dubium decidere debent intra quinque dies: & si noluerint, vel non possint dubium conformes declarare, Tertius eligatur, qui iuxta *for.17. de iurisdict.omn.iud.* Cancellarius Regius est, Vir in Ecclesiastica dignitate constitutus, vt infra triginta dies dubium definiat; quod si non fecerit, contentio expirare dicitur, & causa, ipso iure, remanet decisa ad favorem Ecclesiæ, vt in *foro* cavetur. Tradunt Anton. Oliban. *in vsatico, alium namque, cap.11. num.10. cum seqq.* Michael Ferrer. *3. p. observat. Catalon. cap.172. cum aliquibus seqq.* Don Ludovic. Peguera *in prax. cap.26. per tot. & decis.92. num.24.tom.1.* Iacob. Cancer. *variar. lib.3. cap.10. num.16.* Ioan. Petr. Fontanel. *dict. gloss.13. par.3. num.5. & decis.200. n.3. tom.1. atque decis.323. num.8. cum decis. sequent. per tot. tom.2.* Don Acasius Ripoll. *Regaliar. cap.11. num.7. & in addit ad praxim,* Peguer. *vbi prox.* Don Michael Cortiada *in Doctissimis voluminibus Decisionum*, signanter *tom.1.decis.4.per tot.* Ex Aragonensibus Iuvanus de Bardaxi *ad for. Aragon. tit. de compet.iurisdict. fol. mihi* 308. Portoles ad Molin. *lib.1. tit. de competent. iurisdiction. num.5. & seqq.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §.2.n.3. & seqq.* Sesse *de Inhibitionib. cap.9. §.1. num.24. & seqq. & decis.113. per tot.* dominus Casanate *in responso contra Baptist. Spinola,* laudatus à Ramirez *vbi proximè, in notis lit. M,* & Eruditissimus Præsul Tirasanensis Don Didacus Frances Vrrutigoyti *in pleno tractatu de Compet. iurisdict. præcipuè quæst.3. per tot. & quæst.25. ex num.9. & quæst.34. ex num.1.* Ex nostratibus dominus Cerdan *in arbore iurisdiction. vers. El Canceller, & in visitat. carcer. cap.5. num.15.* Dominus Leon *decis.20. num.1. & seqq.* & Pater Mandariaga *de Senat. & Princip. cap.2. §.7. vers. Ay otro luez.* Ex Sardis dominus Vico *ad pragmat. Sardiniæ tom.2. tit.51. per tot.*

11 Dixi auctoritate Pontificia hoc ius latum fuisse; nam concordia contenta in nostro *textu*, facta fuit per Serenissimam Dominam Eleonoram vxorem Regis Petri Secundi, & Sedis Apostolicæ Legatum Præsbyterum Cardinalem, auctoritate summi Antistitis Gregorij XI. fœlicis recordationis, eis impartita virtute literarum Apostolicarum, in exordio *textus* contentarum. Quod expresse approbatum reperitur per tres summos Pontifices, bis à Iulio III. semélque à Pio V. & Gregorio XIII. quorum bullæ continent seriem, ac substantiam totius Concordiæ, vt patet apud Sesse *dict. decis.113. post. num.200.* tradentem ad literam bullas Pij Quinti, & Gregorij Decimitertij, & apud Dominum Vico *dict. tit.51. num.43.* vbi bullam Iulij Tertij cum insertione totius Concordiæ transcribit *num.46.* bullam Gregorij Decimitertij tradendo, & *num.13.* bullam Pij Quinti exarando. Secunda autem bulla Iulij Tertij nondum typis excusa est; quare ipsam tradere est necesse, vt innotescat æquivocatio, qua locuti fuere D. Michael de Cortiada *dict. decis.4. num.18.* ac alibi pluries: & Præsul Vrrutigoyti *dict. tract. de Compet. iurisd. quæst. 40. n.9.* dum dicunt communicatam fuisse Regno Valentiæ: nam si intelligendum sit de ea parte Regni, ex qua coalescit Episcopatus Orcelensis, verum dicunt, vt ex ista Bulla Iulij resultat; si verò de vniuerso Regno, labuntur; nam Ecclesia Valentina partem formalem fecerat in ipsa Concordia tanquam suffraganea tunc Ecclesiæ Tarraconensis, interuenientibus in ipsa Concordia Romeo Soler, & Bernardo Company Canonicis Valentinis: *for.10. de iur.omn. iudic.* vt dixi *tract. de re crim. contr. vltim. num.98.* In superius relata continetur, extensio dispositionis concordiæ ad Regnum Baleare; sed quando? declaratum fuit sub eius dispositione, comprehendi eam Regni nostri partem, quam subesse diximus Antistiti Carthaginensi, ex qua hodie constat Diœcesis Orcelensis, bullam expediri iussit, in qua eadem fere verba, ac in prædicta traduntur, & continentur, cuius quidem tenor sic se habet.

CHARISSIMO IN CHRISTO FILIO nostro Carolo Imperatori semper Augusto.

IVLIVS PP. III.

CHarissime in Christo fili noster, salutem, & Apostolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecit charissimus in Christo filius noster Philippus Angliæ Franciæ Rex Illustris, qui, & natus tuus, & Hispaniarum Princeps existit, quod alias pro evitandis contentionibus, & litibus, quæ in Principatu Cataloniæ, & Comitatibus Rossilionis, & Ceritaniæ inter illorum Ecclesiasticas Curias, super correctione, & punitione Clericorum delinquentium, sæpius oriebantur, claræ memoriæ Eleonora Regina Aragonum ex vna, & bonæ memoriæ Bertrandus S. R. E. Presbyt. Cardinalis de Comenge nuncupatus, tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis Legatus de Latere ex altera, partibus, concordiam tenoris inferius descripti inierunt. Et quod nos postmodum tuis in ea parte supplicationibus inclinati, per alias nostras in forma brevis literas statuimus, & ordinamus, quod omnia, & singula in ipsa concordia contenta, Clericos delinquentes, & contentionem iurisdictionis inter Ecclesiasticos, & sæculares iudices concernentia per Ecclesiasticas, & sæculares Curias Maioricens. & certarum aliarum, tunc expressarum insularum, earumque Officiales, prout in dictis Principatu, & Comitatibus, ac alijs Regni Aragonum partibus observarentur, & observari deberentur in omnibus, & per omnia, perinde ac si dicta concordia inter Curias insularum, earumque officiales huiusmodi inita, & facta, ipsæque insulæ in dicta concordia specialiter, & expresse nominatæ fuissent, prout in eisdem literis plenius continetur: Verùm cum ea parte Diœces. Cartaginens. quæ infra limites Regni Valentiæ, cuius tu & Rex Catholicus existis, esse dignoscitur, & diversa contentiones, & lites inter Ecclesiasticas ex vna, & sæculares Curias, earumque Iudices, & Officiales ex altera partibus, occasione contentionis, & punitionis inibi pro tempore delinquentium sæpius oriantur, & ex impedimento iustitiæ, quod propter contentiones, & lites huiusmodi provenit, Clericorum eorundem adeo creverit audacia, vt non solum horrenda quæque scelera ipsi perpetrare præsumant, verùm & alijs similia committendi occasionem, & materiam præstent, idem Philippus Rex nomine tuo, nobis humiliter supplicari fecit, vt pro tollendis contentionibus, & litibus prædictis, quod dispositia in ipsa concordia, & in parte Diœces. Carthaginens. infra limites Regni Valentiæ huiusmodi consistente, prout in reliquis ipsius Regni partibus observantur, inviolabiliter observentur, & observari debeant statuere & ordinare, aliasque in præmissis opportunè providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur iurisdictionem suam vnicuique conservari, & delicta debitè puniri cupientes, huiusmodi supplicationibus inclinati Apostolica auctoritate per præsentes statuimus, & ordinamus, quod omnia, & singula in dicta Concordia contenta, Clericos delinquentes, aut contentionem iurisdictionis inter Ecclesiasticos, & sæculares Iudices concernentia per Ecclesiasticas, & sæculares Curias, & in parte Diœces. Carthaginens. infra limites Regni Valentiæ huiusmodi consistente, prout in reliquis ipsius Regni partibus observantur, inviolabiliter observentur, & observari debeant in omnibus, & per omnia, perinde ac si dicta Concordia, & Curias Ecclesiasticas, & sæculares Diœces. Carthaginens. earumque Officiales, quoad partem eiusdem Diœcesis Carthaginens. infra limites Regni Valentiæ huiusmodi consistentem, comprehenderet, ac pars Diœcesis Carthaginens. huiusmodi in dicta Concordia specialiter, & expresse nominata, & comprehensa fuisset: non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrarij quibuscunque. Dicta autem Concordiæ tenor sequitur, & est talis. IN Christi nomine, &c. Datis Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris. die xxix. Ianuarij M. D. L. V. Pontificatus nostri anno quinto.

Lo. Larinens.

Ex quibus resultat, quadruplici Apostolica concessione confirmatam Concordiam haberi; & declaratum per summos Antistites eodem pacto, quo nunc in praxi observatur, vt statim dicã. Quare perperã laborasse Ivanũ de Bardaxi *vbi prox.* dicendũ est, dũ dispositionẽ hanc 12

infirmare conatus est. Ignorabat prorsus has Pontificias sanctiones, ob quod de validitate Concordiæ hæsitare fuit ausus, sicque notatur condignè à Iosepho Sesse *dict. decis.* 113. *num.* 191. nam licet in Aragonia non fuisset vsu admissa Concordia vsque ad annum 1528. vt testatur Sesse *d. decis.* 113. *in princ.* & Præsul Tirasonensis Vrrutigoyti *tract. de Competent. Iurisdict. quæst.* 40. *num.* 10. ab ea dimano, vt probaui *tract. de re crim. contr. vlt. num.* 98. *cum seqq.* Hæc autem procedendi forma consona est sacris Canonibus, & in favorem Ecclesiasticæ iurisdictionis inducta: quod quidem durum aliquibus prima fronte videbitur, sed clarissimis rationibus nititur.

13 Iuxta Canonicas sanctiones; nam hæc nominatio Arbitrorum desumpta fuit à iure Canonico, nempe ad instar nominationis Arbitrorum, quæ fit per partes, quando Iudex Ecclesiasticus suspectus est; iuxta text. *in cap. suspicionis* 39. *de offic. delegat. cap. ab arbitris, eod. tit. in* 6. vbi plura per Doctores, signanter Barbos. *in collect. ad hos text.* Gloss. *in cap. Pastoralis, de rescriptis,* docent Portoles *vbi supr. numer.* 5. & 6. Sesse *de inhibit. dict. cap.* 9. §. 1. *num.* 24. & *dict. decis.* 113. *num.* 51. *cum seqq.* Fontanel. *decis.* 324. *num.* 1. & *seqq.* & ego dixi, dum Fisci patroni munus gerebam, in *allegatione edita anno* 1647. in causa Petri Martinez *vers. Conocese*, & in *not. lit. E.* Cevallos Mendez de Castro, & alij relati per Barbos. *in collect. ad Concil. Trident. cap.* 5. *sess.* 14. *de reform. num.* 9. Vnde apparet iustificatio huius iuris, nam prævia matura deliberatione constitutum à Regina, & Cardinali, fatendum est, eo quod à Pontificijs decretis medium decernendæ contentionis per Arbitros, desumptum reperitur: quod quidem meo animo innuit, ex Apostolica dispositione, quidquid in Concordia factum, statutum fuisse.

14 Ad favorem Ecclesiasticæ iurisdictionis; nam ante præfatam concordiam, iurisdictio Regia in his Regnis nostræ Coronæ, ex privilegio Pontificio immemoriali consuetudine probato, & fulto, cognoscebat citando iudices Ecclesiasticos ad bancum Regium. Tradunt
15 Portoles *vbi proxim. num.* 11. *& seqq.* Peguera *in praxi cap.* 26. *vers. Vlterius, num.* 7. Sesse *dict. cap.* 9. §. 1. *num.* 24. Ferrer. *dict. part.* 3. *observ. cap.* 172. *vers. Et redeundo*, ibi: *Dominus Rex pro tuenda sua iurisdictione, & exercitio illius, ante dictam Concordiam cognoscebat an sua esset iurisdictio.* Fontanell. *dict. decis.* 324. *num.* 5. & *seqq.* Quod etiam exprimitur in text. ibi: *Quia quotidie citantur Prælati, vt compareant in Audientia Regia, vbi comminantur, vt revocent processus.* (& nota obiter differentiam; nam apud Aragonenses, *Bancus Regius*, erat
16 locus communis; apud Catalaunos Tribunal Regium: Et in Aragonia *in for.* 1. *de compet. iurisd.* ibi: *Y asignan para determinacion della el banco Regio.* Hoc enim longe gravius erat, nam si à iure solus iudex Ecclesiasticus cognoscere debet, vt dixi *num.* 7. amplius gravari Ecclesiam crederet per hanc cognitionem absolutam Regis, qualis erat illa antiqua, quàm per inductam ab ipsa Concordia, in qua Ecclesiæ potior causa facta fuit, cum in iudicio Arbitrororum adsit vnus Ecclesiasticus pro parte Ecclesiæ, & in casu discordiæ Cancellarius Ecclesiasticus sit. Ob quod Fontanella, qui quoad citationem ad bancum Regium non bene sentiebat, *dict. gloss.* 13. *par.* 3. *num* 20. quoad Concordiam sic ait: *Tunc enim, & non aliter existimo fieri, vt plenissimè huic negotio in favorem Reipublicæ, & vasallorum Domini Regis, absque scrupulo aliquo, & læsione iurisdictionis Ecclesiasticæ esset prospectum. Diuinitus enim illa Concordia fuit per maiores nostros excogitata, per quam manifestissimo experimento quotidie comperimus, quam pacificè, quàm sine tumultu, & quàm sine alicuius partis præiudicio, &c.* Clarius *dict. decis.* 324. *num.* 24. ibi: *Per hunc procedendi modum in competentijs, quæ circa iurisdictionem excitantur inter iudices Ecclesiasticos ordinarios, & sæculares, suaviter, ac suavissimè apud nos hæc expediuntur: vtinam ita procederetur etiam, quando contentio est cum delegatis iudicibus.* Regens Sesse *dict. decis.* 113. *in princ.* ibi: *Laudabilem formam (quæ vsque tunc non reperiebatur data; & si qua reperiebatur, qualis illa de banco Regio, inutilis erat, & supervacanea, vt in discursu apparebit) procedendi in huiusmodi contentionibus, & determinandi has differentias, quæ quotidie turbare solent cum tanto detrimento publicam pacem, quietem omnium, & vtriusque status Ecclesiastici, & sæcularis laudabilem, ac venerandam imaginem, quæ forma nisi servetur, absque dubio posita res erit in malo statu, nulla pax inter Tribunalia, & ex hoc paulatim magis sibi via facti, quàm iuridica, & salutaris locum vendicabit.* Idem Fontanella *decis.* 318. *num.* 3. sic ait: *Cæterum, quia experientia multorum annorum me docuit, istas recusationes Curiarum Ecclesiasticarum circa firmas contentionum, vt plurimum non servire, nisi de inutilibus circuitibus, & de consumendo tempus in vanum, quia finaliter vno, aut alio modo compelluntur firmare.* Ex quibus clarè resultat nos- 18
tra propositio, nempe vtiliter statutum esse hunc modum procedendi: quare status Ecclesiæ semper ampliare viam hanc terminandorum dubiorum conatus fuit, vt patet ex *for.* 12. *cum plur. seqq. de iurisd. omn. iud.* & extensa Concordia reperitur ad causas possessorias manutentionis, ad cognitionem per viam violentiæ, ad quæstiones de immunitate Ecclesiarum, quæ verè contenstiones iurisdictionis non sunt, & Ordinarij Ecclesiastici amplius intendunt extendere Concordiæ dispositionem (quæ vt infra tradetur, solum de Ordinarijs loquitur) ad causas in quibus ipsi Iudices ordinarij procedunt tanquam delegati; nam cùm tunc procedatur per citationem ad bancum Regium, cupiunt, vt iuxta 19
Concordiam cum eis procedatur, ne cæteris delegatis in hoc æquiparentur. De quo adest Regium rescriptum ab Ordinarijs impetratum, dat *Cæsaraugustæ die* 25. *Septembris* 1645. quo Dominus Rex iussit, quod per Senatum consuetudo conferendi, quam Ecclesiastici allegabant, servaretur. Sed iunctis tribus Aulis in mense Maij 1647. & examinata consuetudine, varia reperta fuit, de quo certior facta fuit Regia Maiestas, & cùm rescripto, dat. Matriti die 20. Iunij 1651. iussum fuit expresè, quod delegati omnes ad bancum Regium citentur, etiamsi Ordinarij reperiantur, vel sint delegati ad vniversitatem causarum, aut Conservatores, sicque inconcusè observatur.

Ex quo infertur, omnes quæstiones vertentes inter 20
iurisdictiones Ecclesiasticam ordinariam, & Regiam, terminandas fore per hanc saluberrimam viam contentionis. Sed quamvis hæc conclusio certissima sit, non semel dubitari vidi apud Viros graues, quorum fundamentum præcipuum est narrativa ipsius Concordiæ, in qua continentur gravamina illa, quorum ratione ad Concordiam ipsam deventum est. Adest enim in nostro *textu* ad principium; sed consultò omisi eam collocare in *textu*, nam textus non est, nisi illud, quod in transactione contentum, & determinatum per partes fuit. Hoc autem est propositio vnius earum, sed vt ab omnibus capit possit pondus difficultatis, hæc verba continet.

In Christi nomine. Pateat cunctis, quod cum inter Illus- 21
trissimum Dominum Petrum Dei gratia Regem Aragonum, Valentiæ, &c. ex vna parte, & Reverendissimum in Christo Patrem D minum Petrum divina providentia Tarraconæ Archiepiscopum, & nonnullos alios Prælatos, & Clerum Provinciæ Tarraconæ ex altera, quæstiones, & controversiæ suscitatæ fuissent, ratione quorundam gravaminum, quæ dicti Archiepiscopus, Prælati, & Clerus asserebant eis per dictum Dominum Regem, & Officiales suos fore illata, quæ gravamina in scriptis dicto Domino Regi oblata fuerunt sub hac forma. ¶ *Primò, quod Curia Regia incœperit, facere pro-* 1
cessus occupationis temporalitatis contra Prælatos Vicens. & Gerundens. Episcopum, & Abbatem Sancti Benedicti de Bagis, & alios quamplures, contra libertatem Ecclesiæ, & iustitiam, sumpta occasione, quia Prælati nolunt revocare processus Ecclesiasticos, contra laicos iustissimè factos, ¶ 2
Secundò, quod facit fieri processus pacis, & treugæ contra Clericos, etiam in sacris constitutos, & contra Prælatos in contemptum sanctæ Matris Ecclesiæ, & Domini nostri Papæ, & specialiter contra Dominum Archiepiscopum Tar-

raconæ,

racona, eo quia deliberaverat Vicecancellarium Regium in constitutione sacrorum Conciliorum Tarracona editorum, contra invasores, & vsurpatores iurisdictionis dicti Archiepiscopi, & suæ Ecclesiæ Tarraconæ incidisse in pœnas. ¶ *Tertiò, quia facit servari processus soni emissi contra Clerum, & castra, & loca eorum, sicut contra laicos, & ex hoc sequitur interdictum, quod diruuntur castra, & loca Ecclesiarum, contra Deum, & iustitiam, & Ecclesiæ libertatem, cum Clerici, & eorum loca, non sunt de foro, & districtu Iudicum secularium: cum etiam non comprehenduntur sub statutis pacis, & treugæ, & soni emissi, nec ad ipsos prædictorum statutorum posset fieri, nec debeat, extensio.* ¶ *Quartò, quia notoriè citantur Prælati, & ipsorum Officiales, ad instantiam laicorum, vt compareant in Audientia Regia, vbi comminantur, vt revocent processus Ecclesiasticos iustè, & ritè factos; quod nisi fecerint, contra eos proceditur, tanquam contra vsurpantes iurisdictionem, & Regaliam Regiam; & vbi dictam revocationem processuum obtinere non valent, dicta Curia Regia mandat suis literis, quod cum sint suspecti Domino Regi, exeant dicti Prælati, & Clerici, seu eorum Officiales, infra certum tempus, de Regno; aliàs quod contra eos, vt suspectos Domino Regi procedetur in personis, & bonis: quod est contra ius, & Ecclesiæ libertatem. Verùm cum dictæ Partes super prædictis, quamplurimum contendissent, & non possent super eis amicabiliter convenire: Tandem Sanctissimus, ac Beatissimus in Christo Pater, & Dominus, &c.*

22 Hinc desumitur fundamentum contrariæ opinationis, nam ait in Concordia solum quatuor capita decreta fuisse. Primum occupationis temporalitatis: secundum pacis, & treugæ: tertium soni emissi: quartum citationis ad bancum Regium. Materia iurisdictionalis, vti affirmant huius opinationis sectatores, continetur in *cap.* 1. & 4. quorum responsa regulantur ad processus factos per Prælatos iustissimè contra laicos, ibi: *Quia prælati nolunt revocare processus contra laicos iustissimè factos.* Et ibi: *Vt revocent processus Ecclesiasticos iustè, & rectè factos*; sicque dispositionem Concordiæ ad factos inter Ecclesiasticos extendi non debere: atque adeo neque per viam Concordiæ posse admitti contentionem, dum agitur de aliquo Ecclesiastico, neque in casu Recursus ob manifestam violentiam, & oppressionem, nisi adsit qualitas circumferens iurisdictionem ad Iudicem laicum, autumant. Quod firmare conantur aliquorum practicorum scriptis, observantia subsecuta ab immemoriali comprobata (vt asserunt) pluribus exemplaribus, negando absolutè Regaliam succurrendi vt oppressis, praximque communem improbando, taliter, vt deducantur verba quædam sub nomine Baldi *in cap. si duabus, de appellationib.* quæ neque ibi, neque alibi à Baldo prolata reperiuntur.

23 Sed vt veritas eluceſcat, & reddantur ea, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, praxis nostrarum contentionum fundanda est, iuris dispositiones fideliter tradendo, auctores sine obtruncatione allegando, rationem modestè proponendo, & ad fundamenta contrariæ opinationis responsum sine convitio assignando. Sapientiam, hæc tractantes, profitentur, quare cum Seneca moneri possunt *epist.* 46. ibi: *Quemadmodum sapienti viro incessus modestior convenit, ita oratio pressa, non audax.* Iniuriosè loqui, neque venientis ex alta sede est, neque triumphantis: Cassiodorus *lib.* 1. *epist.* 27. *Ad iniurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt.*

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

25 *Verba prædicta, quibus gravamina proponuntur, non sunt dispositiva.*

26 *Domina Regina Eleonora, & Cardinalis Convenarum, Arbitri fuerunt ad Concordiam.*

27 *In Concordia immutata fuit forma gravaminum, & conceptio pariter verborum.*

28 *Disposita in Concordia præter contenta in propositione gravaminum.*

29 *Concordia non totaliter ad vnius Partis favorem concipienda erat.*

30 *Citatio ad bancum Regium, quomodo fiebat in Catalonia & Valentia.*

31 *Iurisdictio Regia læditur, etiamsi impediatur in cognitione rerum, aut personarum Ecclesiasticarum ad se spectante.*

32 *Concordia non solum gravamina proposita per Ecclesiam reparavit, sed formam tradidit de cætero observandam.*

33 *Quoties adest contentio inter Curias Ecclesiasticam, & Regiam, subintrat dispositio Concordiæ.*

34 *Concordia interpretata fuit per Sedem Apostolicam, prout apud nos in praxi recepta est, & n.* 35. *&* 36.

37 *Nullus Doctorum totius Coronæ asserit, Concordiæ dispositionem non procedere, quando Rex contendit de cognitione rei Ecclesiasticæ.*

38 *Doctorum Coronæ tradita de Concordia explicantur, & n.* 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. *&* 47.

48 *Nostrorum Doctorum tradita.*

49 *Concordia in casu claro disponit, vt Arbitri eligantur.*

50 *Baldi traditio in* l. ancillæ, n. 2. C. de furtis, *ac aliorum ex relatis per* Cancer. *explicatur.*

51 *Notorietatis dubium quando suscitetur, & tunc contentionis admissio vitari non potest.*

52 *Notorij appellatione quid veniat.*

53 *Observantia subsecuta plusquam centenaria in terminis quæstionis.*

54 *Contentio admittenda est, etiamsi Clericus detineatur in carceribus Ecclesiasticis.*

Domini Cerdan *doctrina tradita explicatur, ibid.*

55 *Presbytero capto in carceribus Ecclesiasticis, admissa fuit contentio super dubio notorietatis.*

56 *Contentiones admissæ in causis Ecclesiasticis, nempe matrimonialibus, & similibus.*

AD veram intelligentiam nostræ Concordiæ, præ- 25
libandum venit, Statum Ecclesiasticum conquestum fuisse ratione dictorum gravaminum: vnde verba prolata in ipsa propositione, neque disponunt, nec computanda sunt in ipsa dispositione, cum sint vnius partis concordantis querela, nempe Ecclesiæ. Alterius concordantis, nempe Regiæ iurisdictionis, propositionem non habemus, & sic iuxta contexturam deducti gravaminis ab vna ex eisdem partibus contendentibus, non temerariè inferri potest, contrarium Regiam iurisdictionem affirmasse: quod pariter non est sumendum pro dispositione; nam transactio in re dubia, atque incerta versari videtur, textus *in l.* 1. & ibi communiter Doctores, *ff. de transactionibus.* Domina Regina Eleonora, & Cardinalis 26
Convenarum Arbitri fuerunt ad transactionem initam perficiendam, electi à summo Pontifice, prout in Brevi ipsius in *text.* tradito, apparet. Sicque mediantibus ipsis, super eisdem gravaminibus ab Ecclesia propositis, concordatum fuit, prout in *textu*, sed non secundum ordinem propositionis Ecclesiæ, sed diverso; nam cum tunc non proponeretur quæstio iuxta placitum alicuius Partis, 27
sed sicut in facti realitate constabat, in plurimis immutata fuit forma querelæ, & pariter verborum conceptio, vt intuenti apparebit, si textus cum propositione conferatur. Ad proposita enim in *capite* 1. responsum datum in textu *nu.* 4. ad proposita *c.* 2. responsum datum, *n.* 2. ad proposita in *c.* 3. responsum est *n.* 1. ad proposita in *c.* 4. responsum datum *n.* 3.

Hæc omnia respiciunt relevationem gravaminum deductorum, in favorem Ecclesiæ conceptam. Sed quia inter partes non solum actum fuit de reparatione, aut absoluta declaratione gravaminum, sed de transigendo super dubijs inter iurisdictiones suscitatis, & de cætero suscitandis, adiecta fuerunt in *textu* contenta *nu.* 5. *&* 6. 28
ad favorem Regiæ iurisdictionis, nempe quod quoties iurisdictio Regia impediatur per processus Prælatorum, *non mirentur si adhibet remedia à suis antecessoribus assueta.* Et quod quoties dubitetur, an pertineat de iure, vel de consuetudine ad Regem, vel ad Ecclesiam, *communes*

perſonæ eligantur. Cum autem immediatè loquatur ipſa Concordiæ ſeries,de proceſſibus Prælatorum,ad eos referenda ſunt verba iſta:relativa enim eſt dictio,*hoc*,contenta in textu,ibi:*Vbi verò ſuper hoc*, & refertur ad proximiora:Pariſ.Rebuf. & alij laudati à Barboſ.*diction.*133. *num.*3.Nec aliter fieri poteſt;nam in oratione proxima, nequaquam loquebatur de alijs proceſſibus , niſi de factis per Prælatos. Nec relevat ſi dicas , id regulandum eſſe iuxta verba illa propoſitionis *in cap.* 1. ibi : *Contra laicos iuſtiſſimè factos*;nam de his loqui non poteſt , quia ſi iuſtiſſimè facti ſunt , neque dubium verſari poteſt ad hoc,vt eligantur Arbitri,ſive communes perſonæ,neque iuriſdictio Regia de hoc contendere conabitur ; ſicque abſolutè,tam contra laicos,quàm contra Eccleſiaſticos verba illa diſponunt, ac diſpoſitio Concordiæ tenet , & vbique debet intelligi,& interpretari. Dubitari non poteſt reiectam eſſe formam verborum propoſitionis;nam de iuſtiſſimè factis loqui non poteſt.Verba Concordiæ, prout iacent, omnia comprehendunt : Quare igitur improprianda ſunt , & reſtringenda per formam loquendi
29 neceſſariò improbatam?Quomodo enim tranſactio,ſive concordia dici poterat , ſi omnia ad favorem Eccleſiæ declararet,nihil iuriſdictioni Regiæ concedendo ? Bene Rebuf.*in Concordat.in præfat.ad rub.de collat.*& melius Gabriel Pereira *de manu Regia* , *c.*6.*n.*3. quibus addendi P. Suarez *ad Reg.Angl.lib.*4.*c.*34.*n.*22.Baldel.*Theolog. mor. lib.*5.*diſput.*40.*num.*6.*&* 7.Salcedo *de leg.polit. lib.*1. *c.*8. *num.*29.

30 Citatio ad bancum Regium (non vt Aragonenſes cõgeſti per Præſulem Vrrutigoyti *de competen.quæſt.*34.*n.*4. tradunt in loco communi,ſed vt Catalauni,& Valentini ſuperiùs laudati, & adducti per Cortiadam *d. deciſ.*3. *ex nu.*2.)in Regia Audientia , vel Curia, ſublata per Concordiam fuit , cuius praxis obſervantia negari non poteſt , neque negatur de tempore Concordiam antecedente.

Cognitio ſoni emiſſi,ac pacis , & treugæ (quæ apud nos in vſu non ſunt)relicta fuit Eccleſiæ:ficta ſuſpicione eijcere de Regno Prælatos malè factum eſſe declaratur , nec vnquam poſſe fieri cavetur ; & in caſibus ad Prælatos pertinentibus de conſuetudine,vel de iure,Rex promiſit non ſe intromittere de iuſtitia , vel iniuſtitia, aut eos compellere per occupationem temporalitatum: hæc omnia favorabilia ſunt Eccleſiæ;& ad hæc ſtatuenda non erat neceſſaria Concordia , quia Rex per ſe ſolus concedere potuit , ſicque ſolum per Eccleſiam introductum fuit medium procedendi per ſaluberrimam viam,nempe Arbitrorum electionem , ad vitandas quæſtiones, & controverſias ; ſublato enim modo generali procedendi, nempe citationis ad bancum Regium , ſubrogatum in eius locum generali modo etiam introductum fuit , aliàs neque Concordiam quæſtionum originem ſubmoviſſe dicendum erit , ſi ſolum interpretetur in caſu quo Eccleſiaſticus laicum opprimit ; nam pari modo iuriſdictio Regia læditur in alio caſu , & non eſt credendum à Concordia omiſſum fuiſſe, ne querelarum cauſam foveret,quod irrationabile eſſet.

32 Amplius in quocumque capite , ex quatuor propoſitis,vltra gravaminis reparationem,adiecta fuit forma de cætero procedendi,ex ipſa Concordia;nam in *n.*1. poſtquam de gravamine ibi contento actum fuit,in verſiculo:*Concordato inſuper*, additur quid de cætero obſervandum.In gravamine:*num.*2.idem obſervatur. Quoad contenta *nu.*3. *&* 4. quæ reſpiciunt iuriſdictionalia vniverſaliter,non eſt quid adiectum ſeorſim , ſed ſimul in fine remedia prætoria approbando, quando Prælati *per proceſſus ſuos iuriſdictionem impediunt , vel occupant temporalem* (nota diſiunctivam,*vel* , nam diſtinguit caſum impediendi iuriſdictionem à caſu occupationis temporalis)
33 forma traditur,qua quoties contendant,vti debent ; ſicque quoties adeſt contentio , ſubintrat diſpoſitio. Quibus additur,quòd ante Concordiam dubitari non poteſt, Regem noſtrum vſum fuiſſe medio prædicto citationis ad bancum Regium,vt in ipſa Concordia fatetur Eccleſia:ſed,vt dixi,ſic eſt, quòd generaliter ad omnia Eccleſiaſtici citabantur:ergo cum nominatio Arbitrorum ad favorem Eccleſiæ ſubrogata ſit in locum ipſius citationis , pariter generaliter obſervandum eſt in Arbitrorum nominatione.

Sed ne ſine auctoritate nos loqui videamur,examine- 34
mus,quo modo interpretata fuit hanc Concordiam ſancta Apoſtolica Sedes. In bulla Iulij III. Pontificis , in qua Concordia ad literam traditur,de qua dominus Vico *d.num.*43.ſit ait:*Per præſentes ſtatuimus, & ordinamus, quod omnia,& ſingula in dicta Concordia contenta in dictos Clericos delinquentes;&c.*Et in tradita à me *ſupr. num.*20. dum de confirmatione à ſe ipſo facta in dicta bulla, quoad Regnum Maioricarum,ſic ait:*Et quod nos poſtmodùm tuis in ea parte ſupplicationibus inclinati per alias noſtras in forma Brevis literas ſtatuimus , & ordinamus , quod omnia,& ſingula in ipſa Concordia contenta in Clericos delinquentes,& contentionis iuriſdictionis inter Eccleſiaſticos. & ſæculares Iudices concernentia per Eccleſiaſticas, & ſæculares Curias, &c.* Eadem verba repetuntur in ipſa Bulla, dum de extenſione ad Regni noſtri partem intra Carthaginenſem Diœceſim recadentem agit:perpende quæſo verba illa Pontificis toties repetita,*Clericos delinquentes:*ſicque ſupremus Præſul concordiam hanc bis interpretatus fuit de puniendis Clericis per viam Concordiæ,nempe diſceptando an pertineat de iure,vel conſuetudine ad Eccleſiam,vel ad Regem.

Pius Quintus Pontifex in bulla confirmationis expe- 35
dita ad Regnum Aragoniæ, ſic ait : *Quodque iuxta conſtitutiones , & ſtatuta Regni Aragonum de communi conſenſu totius ſtatus , tam Eccleſiaſtici , quàm ſæcularis , de ſalubri remedio providendo ſuper contentione fori , ad evitandas controverſias , quæ quotidie oriebantur , & ad vtilitatem Reipublicæ dicti Regni , & illius , tam Eccleſiaſticarum , quam ſæcularium perſonarum , quieto , & pacifico ſtatui conſulendo , edita inviolabiliter , abſque alio Recurſu obſervata , dum de contentione iuriſdictionis ageretur , Iudex alteri Iudici , cui inhiberet , Arbitrum vnum per ſuas literas nominaret. Iudex vero, cui literæ huiuſmodi dirigũntur , & forent præſentatæ , intra tres dies, &c.* Hic ſummus Pontifex clarè , ac generaliter Concordiæ diſpoſitionem approbando in contradictorio iudicio , Clerico iam ad vltimum ſupplicio damnato , appellationis remedium denegavit , literas nominationis Iudicum delegatorum revocando , ac per conſequens diſpoſitionem ipſam ratam habendo , ſine exceptione aliqua, limitatione , aut dubio. Nec obſtabit ſi dicas , verba illa enuntiativè prolata fuiſſe à ſummo Pontifice : nam ſuper illis fundatur intentio ipſius Papæ ad diſponendum , quòd appellatio denegetur , & ſic verba illa plenè probant , vt pluribus iuribus , & rationibus oſtendit Regens Ioſephus Seſſe *dict. deciſ.* 113. *num.*9. *cum plurib. ſeqq. tom.*2.

Gregorius Decimus-tertius clarius loquitur quoad 36
Regna totius Coronæ Aragonum in dicta bulla , ibi : *Exponi ſiquidem nobis nuper fecit chariſſimus in Chriſto filius Hiſpaniarum Rex Catholicus , in conſtitutionibus , & ſtatutis Coronæ Regnorum , & dominiorum Aragonum,hodie inviolabiliter , & abſque aliqua contradictione obſervari, & vigere , & ſuperioribus temporibus communi conſenſu , tam Eccleſiaſticarum , quàm ſæcularium perſonarum , eorundem Regnorum , & in Comitijs editis ad fori controverſias , quæ quotidie in eiſdem Regnis exoriebantur evitandas , & ad publicam totius Regni vtilitatem , & quietem , nec non pacem inter Eccleſiaſticas , & ſæculares perſonas coalendam, & conſervandam , caveri expreſſe , vt dum de contentione iuriſdictionis inter Eccleſiaſticum , & ſæcularem Iudicem,* (nota) *vtroque eam ad ſe ſpectare prætendente, vnum Arbitrum , &c.* Et ibi : *Nos igitur dicti Philippi Regis, Nobis ſuper his porrectis ſupplicationibus , inclinati , ad omne dubium tollendum , & ne amplius in præmiſſis , aut circa illorum obſervantiam , ſuſcitari contingat , opportunè providere volentes , &c.* ſicque in tota Aragonum Corona ſciente , & conſentiente, imò fovente , & auctorante Romano Pontifice , & Sede Apoſtolica , ita interpretatur Concordia , vt vtroque Iudice iuriſdictionem ad

se spectare prætendente, formam Concordiæ observare omnes teneantur.

37 Omnes Doctores horum Regnorum scribentes de contentione, iuxta Concordiam generaliter eam interpretati sunt. Primo enim firmiter assero, nullum expressè dixisse, quòd ea intelligenda est tantum in casu, quo Ecclesiasticus cognoscit de causis laicorum; nam hanc limitationem nemo expressè apposuit, & si aliqui indistinctè loquuti sunt dicendo, quòd eo in casu dispositio Concordiæ subintrat; non tamen negant in alijs casibus etiam procedere, quæ probantur ex deductis per adversariæ sententiæ factores, qui Doctorum dicta, vt applicent, perpendunt. Sed ne in mera negativa insistentes, probationis onus in alium transferamus, practicorum nostrorum dicta examinemus, vt veritas cunctis pateat.

38 Michael Ferrer. *observat. Senat. Catalon. l. 3. cap. 172.* sic infit: *Quando contenditur inter iudicem Ecclesiasticum Ordinarium ex vna, & alium Iudicem Regium, eliguntur Arbitri ab vtraque parte, & illis discordantibus, Cancellarius Regius dirimitit in vim Concordiæ.* Iste enim generaliter loquitur, sine distinctione, aut limitatione, eo quod contentio sit, quia Ecclesiasticus cognoscere vult de laico, vel laicus de Ecclesiastico; nam *quando* est idem, ac *quo tempore*, sive *quandocunque*, & comprehendit omne tempus, & est dictio distributiva, ac multiplicativa temporis, Barbos. *dict.* 370. *n.* 4. & *dict.* 308. *numer.* 1.

39 Olibanus *in vsatic. alium namque, de iure fisc. c.* 11. *n.* 5. sic loquitur: *Nam licet Episcopi in suis Diœcesibus habeant suo modo merum imperium ad coërcendum Clericos, & possint ad perpetuum carcerem damnare, quæ pœna successit loco pœnæ capitis, & in spiritualibus habeant omnimodam iurisdictionem, quoad iura Episcopalia, non tamen quoad temporalia, etiam Ecclesiastica: plus dicit Mieres, vbi supra, se credere quod Episcopus non possit ingredi in domos sæcularium causa capiendi Clericos: nec posse Episcopum capere Clericos per vicos, & plateas civitatis, & locorum Dñi Regis, sine licentia Curiæ sæcularis, quia licet vici, & plateæ, & domus sæcularium sint in Diœcesi, non tamen sunt de Diœcesi: At Episcopus habet iurisdictionem in locis de Diœcesi, quod in elligit Mieres in contentiosa, non in voluntaria iurisdictione. Dubitat autem Mieres in resolutione ibi in fine, & subijcit sua scripta Ecclesiæ determinationi, & citat ibi Doctores gravissimos pro hac resolutione. Hodie hæc disputatio cessat, quia Ferdinandus Secundus concessit privilegium Prælatis, & Stamento Ecclesiastico, quod continet plura capita, & inter alia territorium. Concessio tamen est restricta ad casus ibi expressos, & sine familia armata, & ideo est tutius petere assistentiam Curiæ sæcularis, & potestatis. Et quando est contentio inter Curiam Ecclesiasticam, & sæcularem super capturam ipsius incarcerati, vtrum sit casus sæcularis iurisdictionis, vel Ecclesiastica? servatur forma Concordiæ.* Necessarium habui tot verba referre, ne in dubium revocari possit, Olibanum clarè loqui de incarceratione Clerici subditi ipsius Prælati. Licèt enim agat *n.* 20. de contentione suscitata, quia de laicis cognoscere vult; *hoc n.* 5. agit de Clerico per Prælatum incarcerato, atque adeo in vtroque casu medium contentionis iuxta Concordiam approbavit.

40 Don Ludovicus Peguera *decis.* 92. non loquitur de Ordinario, sed de delegato, & de medio citationis ad bancum Regium. At *in prax. crim. cap. 26. vers. Vlterius*, sic dixit: *Fuit in summa conventum, censitum, & concessum, quòd quoties contingeret tales suscitari contentiones, eligerentur per dictas Curias Arbitri.* Quò loci ponderanda est generalitas casuum inducta per dictionem *quoties*, quæ importat vniversaliter potestatem variandi, cum non sit, restricta, Barbos. *diction.* 336. *n.* 3. & additum illic *contingeret*, quod est idem, *ac quotiescunque*, atque adeo est dictio vniversalis omnia comprehendens, etiam in materia odiosa. Ricc. *decis. Curiæ Archiep. Neapolit.* 287. *num.* 1. *part.* 2. Barbos. *diction.* 337. *n.* 2.

41 Iacobus Cancer. *variar. resolution. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 16. loquitur de contentione suscitata, quando sæcularis vocatur ad iudicium per iudicem Ecclesiasticum; sed *n.* 22. ait; *Et similiter si aliquis Ecclesiasticus exemptus à iurisdictione Ordinarij pulsetur per iudicem sæcularem.* Sicque variando exempla declarat, quomodo procedendum sit sine limitatione ad hoc, vel illud exemplum. Et *num.* 24. generalem regulam constituit: *Insuper ne erretur in firmanda contentione, advertant, quòd semper est firmanda per eum, qui se iudicem competentem prætendit, vbi ab eo firmari potest; aliàs declaratur contentionem non procedere.*

Ioannes Petrus Fontanella *de pact. nuptial. clauf. 4. glos. 13. part. 3. num.* 15. sic ait: *Licet de iure communi illud servetur, quod supra dixi, circa determinandas contentiones iurisdictionis, quæ moventur inter iudicem Ecclesiasticum, & sæcularem; in nostra tamen Catalonia alium modum servamus in declaratione istarum controversiarum, firmatur enim contentio inter dictas Curias, sive Iudices, & eliguntur Arbitri.* Hic clarè pro nobis est; nam ait, quod sicut de iure Ecclesia cognoscit, vt dixerat *num.* 1. sic in Catalonia per Concordiam. Sed si de rebus Ecclesiasticis agatur, cognitio contentionis secundum iuris regulas semper spectat ad Ecclesiam, vt supra dixi *num.* 3. *& seqq.* ergo pariter secundum Concordiam, iuxta ipsius *Fontanellæ* traditum. Ipse *in decis.* 200. *num.* 3. ibi: *Nos ad id habemus certam Concordiam cum sancta Sede, quoties procedimus; & cognitio deinde, an extractus gaudeat immunitate Ecclesiastica, nec ne, non est iudicis Ecclesiastici, nec sæcularis, sed certorum Arbitrorum, qui per ambas Curias eliguntur, & suo casu Reverendi Cancellarij, vt Tertij inter dictas Curias ex concordia inter Papam, & Regem.* In hoc loco loquitur *Fontanella* de immunitate Ecclesiæ, ad quam rei confugere solent, de qua minimè in capitibus propositionis gravaminum. Nec tunc dici potest, Ecclesiasticum facere processum contra laicum; imò ipsum defendit, & tamen per viam contentionis iuxta Concordiam procedit; ergo generaliter interpretata est semper. Sed quare immoramur, cum expressè ipse *Fontanella* decisam quæstionem tradat *decis.* 313. *per tot. tom.* 2. in casu ad intentum exarata; nam agitur de visitatione facta per Episcopum in Conventu Monialium, ex vi decreti sacrosancti Concilij Tridentini *sess.* 25. *cap.* 5. *de reformat.* de appellatione denegata, de recursu ad Vicarium, de suscitatione contentionis, ac dubij notorietatis, quod decisum refert ad favorem Regiæ iurisdictionis attentata revocando.

Don Acasius Ripoll *variar. cap.* 1. *de iurisd. omn. iud.* 43 *num.* 42. loquitur de contentione suscitata, quando iurisdictio sæcularis ab Ecclesiastica pulsatur, sed in *tractatu de Regal. cap.* 1. postquam *num.* 5. dixerat à iure cognitionem quæstionis de iurisdictione pertinere ad Ecclesiam, *num.* 6. ait: *Vnde inter Reginam Eleonoram, & Prælatos Ecclesiarum huius Principatus fuit conventum, quod extante dubio, &c.* Et *num.* 15. ibi: *In summa igitur sciendum est, quòd quotiescunque iurisdictio Regis turbatur à iudice Ecclesiastico, fit duobus modis; aut enim procedit iudex Ecclesiasticus, tanquam Ordinarius, & hoc casu Dominus Rex, seu eius Officialis in vim supremæ iurisdictionis procedunt contra eum in forma contentionis.* Ecclesiasticus enim, tam inter suos, quàm inter laicos procedendo, tanquam Ordinarius procedit sæpius, sicque comprehenditur sub generalitate contenta ex vi illius dictionis, *quotiescunque*, quam apposuisse certissimum est, vt nullus casus excludatur, nam vniversaliter omnia comprehendit, vt ex *Barbosa*, & alijs dixi. Et loquendo eodem themate retento, nempe cognitionem à iure ad Ecclesiam pertinere, quod generaliter procedit, vt dixi, sic *Ripoll.* generaliter procedere Concordiæ dispositionem affirmat. Hæc de practicis Catalaunis; nunc transeamus ad Aragonios.

Don Michaël Cortiada *decis.* 4. *per tot.* & *alibi* passim, infinitis propemodum Doctorum auctoritatibus congestis, nostram praxim nervosè an doctissimè tuetur.

Hieronymus Portoles doctissimus *Molini* scholia- 44 stes, ad *for.* 1. *de comp. iurisd. numer.* 9. tradit regulam generalem, nempe declarationem contentionis inter iudices Ecclesiasticum, & sæcularem, pertinere ad Ecclesiasticum: & *numer.* 10. limitat his verbis: *Sed hæc sententia*

in

in hoc aragonum Regno locum non habet, quoniam iudex Ecclesiasticus, attento præsenti foro, iudicare nequit an iurisdictio sua sit, sed Arbitrum eligere tenetur, qui de ipsa causa simul cum alio Arbitro à iudice sæculari eligendo cognoscat. Hæc verba clarissima sunt, & sic non indigent applicatione.

45 Regens Iosephus Sesse *in tractatu, de inhibitionibus, cap. 9. §. 1. ex num. 12.* tractat generaliter de his contentionibus dicens: *Quod si Potestates istæ non contentæ suis limitibus se impediant, vsurpent, & limites suos transcendant, potest, & debet vna aliam coërcere remedijs moderatis, & honestis à iure communi, seu aliàs traditis, & assuetis.* Et licet *nu. 22. 25. & 28.* loquatur de contentione suscitata, eo quod Ecclesiasticus pulsat laicum, id non excludit nostram sententiam, cum loquatur iuxta doctrinam *Olibani*, qui pro nobis est, vt dixi *num. 39.* imò eundem declarando *nu. 24. in fin.* sic ait: *Quia Dominus Rex tenetur defendere quamcunque personam iniustè oppressam, sive iudicialiter, sive extraiudicialiter violentia committatur.* Et *num. 21.* expressius animum declarat, ibi: *Ex quo sequitur, quòd reciproca res est; nam si etiam sæcularis iudex intromittat se de personis, & rebus Ecclesiasticis, solet Ecclesiasticus inhibere eum, ne de illis se intromittat nominando Arbitrum, qui cum alio Arbitro per sæcularem nominando similiter quæstionem dirimant.* Ecce quam clarè loquatur tradens reciprocam rem esse, & quod si de facto Iudex sæcularis intromittat se de personis, & rebus Ecclesiasticis, iudex Ecclesiasticus inhibere eum debet cum nominatione Arbitri. Quanto fortius, quando vrbanius se gerens sæcularis non de facto contra Ecclesiasticum procedit, sed Iudici rescribit iuxta Concordiam, vt res per eam dirimatur? Nec relevabit dicere, ipsum *n. 55. & seqq.* præcipuè *nu. 55.* reprobasse hanc praxim dicendo, hoc *de saforatum* esse, sive contra forum; nam nil ad nos, cùm loquatur, non in nostro casu, sed in casu contentionis inter duos Ecclesiasticos iudices: sic enim declarat *n. 53.* ibi: *Quod si competentia non sit inter Ecclesiasticum, & sæcularem iudicem, sed inter duos Ecclesiasticos iudices.* Retento enim hoc themate loquitur *nu. 55.* improbando praxim, quando firma per Ecclesiasticum iudicem obtinetur cum nominatione Arbitri, contra alios iudices Ecclesiasticos, Quod non indiget alia declaratione præterquam resultante ex lectione ipsius Doctoris. Hæc in summa Sesse *in tractatu, de Inhibitionibus.* Sed non solum hoc scriptum doctissimus ille Vir reliquit: Quatuor tomos *Decisionum* Senatus Cæsaraugustani erudite compilavit, & in secundo tomo *decis. 113.* plenariè de materia contentionum tractavit, vbi *num. 1.* sic ait: *Iudex qui prætendit rem, causam, personam, & iurisdictionem, de quibus agitur ad se pertinere, debet in literis repetitorijs, in quibus personam, rem, & causam suæ iurisdictionis ab alio præventas, & captas repetit, Arbitrum nominare tenetur.* Legatur quæso tota decisio, & clarissimè apparebit, quantis iurium allegationibus, ac rationibus irrefragabilibus hæc nitantur.

46 Calixtus Ramirez *in Regio illo tractatu, de lege Regia, §. 2. n. 4.* sic ait: *Vnusquisque eorum debet se abstinere à turbando alterius iurisdictionem ad se non pertinentem, alias poterit sæcularis per Ecclesiasticum inhiberi; & è contra, per sæcularem Ecclesiasticus cum nominatione Arbitri.* Indistincte generaliter, & absolutè de vtroque Iudice loquitur æqualiter, & quamquam postea id applicat ad quæstionem immunitatis Ecclesiæ ad quam reus confugit; ex eo nostra sententia comprobatur, cum de ea non loquatur Concordia, nec in eo casu adsit qualitas circumferens iurisdictionem in laicum, Ecclesiastico Iudici; nam tunc vt dixi, non vult ab Ecclesia iudicari, sed immunitatem allegat, ne ab ea extrahatur. Neque Iudici laico circumfertur qualitas ad cognoscendum de re Ecclesiastica, qualis est immunitas; & tamen quotidie suscitantur: & admittuntur promiscuè contentiones secundum Concordiam: ergo non est restricta dispositio Concordiæ modo quo noviter interpretatur ab aliquibus.

Dominus Regens Don Franciscus Vico *in 2. tom. pragmat. Regni Sardiniæ*, doctissimè tradit causam introducendæ Concordiæ *per tot. tit. 51. & num. 12. & 21. in not. margin.* clarissimis verbis docet, quòd non sufficit, quòd vna Curia asserat se non dubitare, ad hoc vt compelli non possit ad admittendam contentionem, imò quod compelli potest per remedia Prætoria.

Præsul Vrrutigoyti *tract. de compet. quæst. 40. ex num. 8.* latè quæstionem disputat: *& num. 34. cum seqq.* nostram traditionem amplectitur tam quoad Clericos regulares, quàm seculares.

Ex nostratibus *Belluga* de Concordia nihil agit, imò 48
nec nominavit (quod mirum est, cùm omnia iura fiscalia attigerit, scribendo post dispositionem nostri *textus*) vt videri potest per *totam rubricam 11.* vbi materiam iurisdictionis in Ecclesiasticos pertractat, præcipuè, *§. videndum*, & *§. videamus*, *à numer. 4. cum sequentib.*

Dominus Don Franciscus Hieronymus Leon, in legali scientia peritissimus Doctor, ac Supremi Senatus meritissimus Regens *in decis. 20. num. 1. tom. 1. & decis. 154. num. 1. tom. 2.* dum facti speciem proponit, formam contentionis per concordiam incidenter tradit, generaliter, & indistinctè loquendo.

Dominus Cerdan *in arbore iurisdictionis, verbo, El Canceller*, conclusionem generalem statuit, his verbis: *El Canceller conoce de las contentiones que se ofrecen entre el Iuez Ecclesiastico, y los Officiales Reales*, privatiuè, *no concordandose los Arbitros nombrados por entrambas iurisdicciones.* Et *in visit. carcer. cap. 5. nu. 17.* similia verba profert inferiùs perpendenda.

Pater Mandariaga eadem ferè verba retulit. *in tract. de Senat. & Princip. c. 4. §. 7.*

Dominus Crespi *observat. 3. ex num. 17.* conclusionem procedendi per æconomicam potestatem comprobat, sed de Concordia nihil tetigit, neque *observat. 68.* vbi de competentia iurisdictionis, nostra fermè verba transcribendo, aliquid disputat. Sicque ex his quæ scripserunt ex nostris, nil adversus nostram conclusionem adduci valet, imo firmatur generalis regula, atque conclusio.

Istis Pragmaticorum nostrorum auctoritatibus no- 49
stra fulcitur sententia; & amplius comprobatur ex eo, nam licet aliqua specialiter in quolibet capite disposita reperiantur, Doctores nostræ Coronæ ita interpretantur, vt cauta in vno, in omnibus intelligantur: sic enim interpretati sunt verba *primi capitis* ibi: *Quinimo Dominus Rex contra facientes puniet*; nam licet prima facie solùm loqui de processu soni emissi videantur, tamen intellexerunt in omni, & quocunque casu reservasse Regem sibi punitionem excessus suorum Officialium, vt tradunt Oliban. *cap. 12. n. 23. & 24. & c. 14. n. 67.* Cancer. *lib. 3. variar. cap. 5. num. 98. & seqq. & cap. 10. num. 19. & 20.* Ferrer. Despuchol, & Ripoll. adducti per Fontanellam *decis. 317. num. 6. & 7.* Cortiada *decis. 27. per tot.* signanter *numer. 84.* ergo sic similiter procedit in reliquis.

Demum licet res tam clara sit, quòd regulariter Iu- 50
dex cogi non possit ad acceptandam quæstionem, eo quòd clarè iustitiam fovet, ad notata per Baldum *in l. ancillæ, num. 2. C. de furtis*, cum alijs adductis per Iacob. Canc. *dict. cap. 10. nu. 70.* Tamen secundùm ipsius Concordiæ tenorem, in quocunque dubio, etiamsi vnus Iudex dicat casum notorium esse, nihilominus tenetur admittere contentionem, vt verba textus clarissimè innuunt, ibi: *Vbi verò super hoc an pertineat notoriè de consuetudine, vel de iure ad Ecclesiam, vel ad Regem, iurisdictio super qua fiunt processus, dubitetur*; eo quod adhuc in casu notorietatis Arbitros nominare tenetur. Et ideo quoties aliquis ex Iudicibus contentiones admittere recusat, affirmando ad se notoriè iurisdictionem pertinere, super notorietate suscitatur dubium, tuncque in quocunque casu Arbitrum nominare debet, vt probat Cancer. *ibid.* 51
num. 71. Fontanel. *dict. decis. 113. num. 9. & seq.* Et ratio est, vt ipse Fontanella infit *num. 14. Nihil interest, quod dicat se non dubitare, si dubitant alij, alias nulla vnquam*

firmaretur

firmaretur contentio, semper vna, aut altera pars idem diceret. Docet clarissimè Dominus Vico, *dict. tit. 51. num. 21. in not. marg.* & post eum Cortiada *decis. 15. ex num. 5.* vbi eruditè materiam absoluit. Præsul Vrtutigoyti fermè in hanc partem inclinat, *quæst. 36. num. 12.* & licet postea discedere videatur, sic suam sententiam declarat, vt nostram potius sequi videatur. Sicque clarè ex tenore ipsius Concordiæ declaratum est. Et quamquam Cancer. inclinare
52 videatur, in eo, quod *textus* intelligatur data aliquali dubij probabilitate; hoc intelligendum est respectu contentionis principalis, non verò dubij notorietatis; nam repugnat verbis ipsius textus, ibi, *an pertineat notoriè*; nam *notorij* appellatione venit omne illud, quod aliqua tergiversatione celari non potest. Pluribus Barbos. *de appell. verb. sign. dict. 166. num. 2.* ac per consequens, per verbum *notoriè*, omnis tergiversatio, vel dubij probabilitas, etiamsi excludatur, nihilominus super hoc dubio Arbitri nominandi sunt; nisi simus in casu tam claro, quòd pluries ita definitum reperiatur, & pars allegans notorietatem, sit in innegabili possessione illius iuris, vt evenit in cognitione bonorum *de realengo*, in hoc Regno, & Maioricarum: nam tunc iudicium erit elusorium, eo quòd sæpe sæpius definitum est per Regios Cancellarios, vt eleganter, pluribus congestis, Cortiada *decis. 12. n. 40.* tuetur.

53 Hæc omnia, observantiâ interpretativâ plurimorum annorum inconcussè, atque continuè inter Curias admissâ, comprobata, & ratificata reperiuntur. Ab immemoriali enim assuetum est, similes contentiones acceptari, & adhuc compelli per medium contentionis Iudicem renuentem, suscitato dubio notorietatis. Difficultas versatur in admittenda contentione, quando agitur de persona Ecclesiastica, de qua laicus cognoscere intendit. Sequentia exempla perpendantur: in causa don Acasij Ribelles, Clerici tonsurati, & Beneficiati, iudex Ecclesiasticus recusabat contentionem admittere, Curia Regia dubium notorietatis suscitavit, & declaratum fuit admittendam contentionem, sententia lata per Regium Cancellarium, die 13. Iunij 1540. Comes de Cocentayna don Simon Petrus Corella Clericus, detinebatur captus per Curiam Ecclesiasticam; per Regios Officiales extractus fuit à loco sibi pro carcere destinato, & post varias altercationes suscitato dubio, fuit per Cancellarium pronuntiatum die 26. Iulij 1562. quòd procederetur ad vlteriora in contentione principali, sine eo quod restitueretur. In causa Guillermi March, qui dum Clericus esset, complex repertus fuit in quadam explosione sclopi, & à laico condemnatus, demúmque promotus ad sacerdotium, fuit declarata contentio die 5. Iunij 1568. In causa Berengarij Malla, Iudex sæcularis affirmabat ad se notoriè cognitionem causæ pertinere; suscitatum fuit dubium notorietatis, & declaratum per Cancellarium die 12. Ianuarij 1571. admittendam esse contentionem. In causa don Ioannis Sanoguera Clerici fuit acceptata contentio die 14. Iulij 1571. ipso carceribus Ecclesiasticis mancipato, à quibus aufugit, vt constat ex desertione declarata per Cancellarium die 24. eorundem. In causa Petri Cavaller qui Clericus asserebatur, & detinebatur in carcere Ecclesiastico, Iudex Ecclesiæ notorietatem allegabat; dubium notorietatis Regia Curia suscitavit, & non solum obtinuit in hoc dubio, sententia 18. Novembris 1572. sed in principali contentione, cuius sententiæ tenor est vt sequitur.

CArolus Domenech Iuris Doctor, Regius Cancellarius in Regno Valentiæ. In facto contentionis ortæ inter Curias Ecclesiasticam Reverendissimi Archiepiscopi, & sæcularem Regiæ Audientiæ Valentiæ, super repetitione facta per dictam Curiam Regiam die 24. Septembris proximè præteriti, de persona Petri Cavaller laici in carceribus Ecclesiasticis detenti, quem Curia Ecclesiastica prætendit non esse remittendum ad sæcularem, quia per Reverendos Patres Inquisitores hæreticæ pravitatis fuit remissus ad Ecclesiasticam, quia commisit crimen cuius punitio pertinet ad Ecclesiam, & quia est Clericus, & officio, & ministerio Ecclesiastico, iuxta decretum sacri Concilij Tridentini, deputatus: Viso processu Arbitrorum, visis actis, & deductis coram nobis, tam in præsente processu, quàm in alio super prætensa notorietate, inter easdem partes actitato; visis videndis, attentis attendendis pronuntiamus, sententiamus, & declaramus, dictum Petrum Cavaller ad Curiam sæcularem esse remittendum, & per iudices sæculares iudicandum.

Domenech Cancellarius.

Vt. Arrufat. *Vt. Roca.*

Vt. Frigola.

Publicata per Ludovicum Palau Not. & Scribam die 22. Decembris 1572.

Postea per plures annos contentiones plures firmatæ fuerunt in causis obtinentium Beneficia Ecclesiastica, vt patebit ex sententijs, de quibus *infrà §. sequenti.* Quo posito, valde dubito de negativa, quam facere solent contrarium sentientes, dicendo, numquam admissam contentionem de causa Clerici in carceribus Ecclesiasticis detenti. Duæ ex prædictis innegabiles sunt, nempe Comitis de Cocentayna, & Petri Cavaller: irrefragabile etiam est traditum per Dominum Cerdan *in visit. carcer. dict. cap. 5. n. 17.* nam ibi conqueritur de Ecclesiasticis iu-
54 dicibus, qui libertatem Clericis concedebant, ne ad manus Regiæ Curiæ pervenirent, si obtinuissent in iudicio contentionis: quare conatur suadere, quòd carcer communis fiat pro vtraque iurisdictione, adinstar illius contenti *in Clement. 1. §. sane, de hæreticis*, quo hæretici servabantur, ne iudicia reddantur illusoria. Quare fatendum est præcisè loqui de contentionibus admissis, Clericis existentibus in carcere Ecclesiastico. Quanta autem sit auctoritas huius Viri, ignorat nemo, nam eius scripta clarè testantur doctrinæ splendorem, quæ fato non perijt, licèt fati auctor ipse, non parum laboraverit invidia.

55 Novissima contentio ad rem in fortioribus terminis admissa fuit, nempe Presbyteri, Ecclesiasticis carceribus mancipati. Facti species hæc fuit: Petrus Garcia laicus carceratus fuit in carcere Ecclesiastico, & demum fideiussoribus relaxatus promittentibus restituere in eundem carcerem, quoties ita iubereturr, sub pœna bis mille librarum. Fideiussores laicos præstitit, & instrumento separato Paulus Silva, & Iulianus Garcia Presbyteri promiserunt Ordinario Ecclesiastico, casu quo obligatio laicorum nulla censeretur, se præstituros dictum Petrum Garcia in carcerem detrusum, aut dictam quantitatem soluturos. Pro executione huius promissionis carceribus Ecclesiasticis mancipati, Paulus, & Iulianus Presbyteri fuerunt, suscitata contentione per Iudicem laicum, Ecclesiasticus acceptare recusabat: suscitatum fuit dubium notorietatis, & definitum ad favorem Regiæ iurisdictionis, nempe acceptandam esse contentionem. Acceptationem contentionis super dubio notorietatis, 56
& processum Arbitri Regij vidi, sed sententiam non; fuit enim acceptata contentio anno 1625. & penes me sunt allegationes iuris super dubio pro vtraque parte scriptæ, nempe pro iurisdictione Ecclesiastica, per Dominum Avunculum Don Petrum Sanz, & pro Regia iurisdictione, & carceratos per Doctorem Chrysostomum Aguilar, sapientissimum causarum Patronum, demúmque Curiæ Gubernationis Assessorem in Civilibus. Sunt etiam plures contentiones admissæ per Curiam Ecclesiasticam in causis, & rebus ad Ecclesiam spectantibus, nempe matrimonialium causarum, visitationum, operum ad pias causas institutorum, iuris sepeliendi intus Ecclesias, & sic similibus, quæ quia notissimæ sunt, ideo non specialiter traduntur.

SECTIO TERTIA.

SVMMARIA.

57 *Recursus in casu oppressionis materia in dubiũ revocatur.*
58 *Recursus istius Regalia innegabilis est in Regnis Hispaniæ.*

59 Doctores

59 *Doctores Recursum approbantes traduntur.*
60 *Defensio in casu violentiæ, non pertinet ad Principem solummodo ex consuetudine, sed iure naturali, divino, & Canonico.*
61 *Farinacij* decisio decima in posth. tom. 2. *in arenam vocatur.*
Decretum Gratiani *non publica, sed privata auctoritate factum* Farinacius *asserit, ibid.*
62 *Decretum* Gratiani *confirmatum reperitur per* Gregorium Decimumtertium.
63 *Decretum, est Corpus iuris Canonici.*
64 Barbosæ *distinctio proponitur in regulanda auctoritate Decreti, eaque examinatur.*
65 *Sanctorum Patrum decreta, quam auctoritatem habeant.*
Summorum Pontificum decreta, atque sacrorum Conciliorum, ibid.
66 *Iura, quibus comprobatur defensio per viam recursus, ex sanctorum Patrum, Pontificum, & Conciliorum desionem cretis.*
67 *Approbatio Pontificia huius defensionis.*
68 Rotæ Romanæ *decisiones comprobantes eandem defen-*
69 Farinacij *decisio pro hac sententia expenditur.*
70 *Regij Senatus non cognoscunt iudicialiter de violentijs illatis per Ecclesiasticos.*
71 *For. vnic. in extravag.* que los fermants de dret, *fol.* 87. *explicatur.*
72 Forus *loquitur de omni violentia.*
73 *Vis Regalis consistit in propulsanda violentia oppresso illata, non in hoc, vel illo medio, aut causa, & n.* 80.
74 Forus *non opponitur libertati Ecclesiasticæ, sacræ Tridentinæ Synodo, aut Bullæ* in Cœna Domini.
75 Fori *habent vim Canonis Provincialis, & approbantur à Sede Apostolica.*
76 *Defensio per viam violentiæ, de generali consuetudine orbis Christiani, & observatione iuvatur.*
77 *Consuetudo huius Regni ab Auctoribus attestatur.*
78 *Domini Leon sententia quoad consuetudinem hanc explicatur.*
79 *Consuetudo in vna parte extenditur ad totum.*
81 *Oppressi relevantur in Senatu, dum agitur cum delegatis, per citationem ad bancum Regium.*
82 *Exempla observantiam relevandi vi oppressos attestantia proponuntur, vsque ad num.* 94.
95 *Consuetudo hæc gravissimorum Virorum attestatione fulcitur.*
96 *Forma procedendi per Concordiam cum ordinario Ecclesiastico, licet impropriè, favore Ecclesiæ introducta est.*
97 *Ratio praxis procedendi per Concordiam cum Ordinario Ecclesiastico, in violentiæ via.*
98 *Violentia est causa deferens potestatem extraiudicialem Principi, vt eam tollat.*
99 Patris Ioannis Mandariaga *dictum explicatur.*
100 Thomæ Delbene *dictum explicatur.*
101 Domini Regentis Leon *dictum examinatur.*
102 *Vera ratio, ob quam Recursus non admittitur in causis pertinentibus ad Inquisitores, assignatur*
103 *Inquisitorum iurisdictio in his quæ non spectant ad fidem, Regia est.*
104 *Causæ aliquæ sunt, quarum cognitio interdicta omnino est Senatui, ex decreto Regio, quæ hic enumerantur.*
105 *Potestas removendi violentiam, spectat ad Regem; & sic nemo vti potest illa, nisi quatenus à Principe conceditur.*
106 *Senatus supremæ Inquisitionis potestas, ex Regia concessione describitur.*
107 *Nuntij Apostolici potestas, regulata est ad mandatum, quod habet à Papa.*
108 *Nuntij potestas incerta est in hoc ævo.*
109 *Potestas removendi oppressionem ad Nuntium extenditur.*
110 *Responsio ad alia argumenta, remissivè.*
111 *Remedia per quæ Ecclesiasticus compellitur admittere contentionem.*
112 *Occupatio temporalitatum, & banni, approbatæ sunt à Sede Apostolica, quando Regia iurisdictio perturbatur.*
113 *Consuetudo probatur ex tenore ipsius Concordiæ, quoad occupationem temporalitatum, & alia remedia Prætoria.*

SED vt ad quæstionem præcipuam deveniamus, solum remanet, vt obiectio illa diluatur, per quam ab adversariæ opinationis Auctoribus asseritur, in causis Recursus emissi per Ecclesiasticos, vi oppressos, nostra Regia Tribunalia non posse cognoscere, nec literas contentionis expedire, vt revelent gravatos, & oppressos, appellationi deferendo, in casibus, in quibus à iure appellatio permissa est: eo quod, vt aiunt, vsus huius Regaliæ in Regno receptus non est, neque vnquam in praxim deductus. Et quia in hoc articulo agitur de re gravissima, liceat aliquantulùm immorari. 57

Percontacio quædam videbatur prælibanda, vt clarius procedamus, vtrum dubitetur de Regalia, an de modo procedendi in ea? Omnia se negare contraria opinio affirmavit; omnia probare ad nos spectat, vt difficultas absolvatur. Innegabilis enim videtur Regalia subveniendi vi oppressis à Iudicibus Ecclesiasticis, in Regnis Hispaniæ per Regia suprema Tribunalia; sed non ita, vt de iustitia, vel iniustitia agatur, sed tantum, vt per viam extraordinariæ defensionis oppresso succurratur. Tradunt hæc gravissimi quidem, ac sapientissimi Doctores, quorum si non dicta, fas sit nomina recensere, Aufred. *in repet. Clement. de offic. Ord. gloss.* 2. *fallent.* 30. Carol. de Grassal *lib.* 1. *Regal. Francia, num.* 7. Rebuffus 3. *tom. tit. de appellat. tanquam ab abus.* Montalt. *in Repertor. verb. Rex. in fin.* Navar. *in cap. cum contingat, num.* 1. *col.* 2. *cum seqq.* Gregor. Lopez *in l.* 13. *tit.* 13. *part.* 2. verbo, *Ninfuerça.* Humada Auendaño, Castillo, Aviles, Villalob. Caquer. Olan. Mexia, Ioann. Garcia, Covar. Segur. Guttierrez, Bobabilla, Azevedo, Simancas, & plures alij laudati per eruditum vndique Don Franciscum Salgado de Somoça *de Reg. protect. part.* 1. *cap.* 1. *per tot.* & *de retent. bullar. part.* 1. *cap.* 1. *per tot.* quò loci doctissimè de more hanc Regaliam omni literarum exornatione demonstrat: Cevallos *de cognition. per viam violentiæ, in proœm. cap.* 1. & *per tot. tract.* & in *discursu ad Regem, in principio, tom.* 4. *commun. contra commun. & in eod. tom.* 4. *quæst.* 897. *ex num.* 102. *per plures seqq.* Gabriel Pereyra *de manu Regia, per tot. tract.* præcipuè *in prælud. cap.* 1. 2. & *seqq.* Petrus Gonzalez de Salcedo *in celebri tractatu de leg. Politic. in propug. oper. ad princip. & lib.* 1. *cap.* 7. *per tot. cum seqq.* Solorçano *de iur. Indiar. lib.* 3. *c.* 2. *num.* 8. *tom.* 2. & *lib.* 4. *cap.* 26. & *in politic. India. lib.* 5. *cap.* 3. vers. *Lo decimo,* Don Marius Curtel. *de Immunit. lib.* 2. *quæst.* 14. *per tot.* Castillo *de Tertijs debitis, cap.* 9. *n.* 27. Ioannes Lopez de Baillo *in iust. pro Regia iurisdict. in Episcop. Alguarens.* Narcissus Peralta *de potest. sæcul. in Ecclesiast.* & alij plures ab ipsis congesti, quos recensere non est necesse, cùm ab istis omnes colligantur, Gabriel Pareja *de vniuer. instr. edition. tom.* 1. *tit.* 2. *resolut.* 7. *num.* 1. & *seqq.* Ex nostræ Coronæ scriptoribus tradunt Olibanus *in dict. vsat. alium namque cap.* 13. *num.* 36. Iacob. Canc. *var. dict. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 45. Ioann. Petr. Fontanel. *dict. claus.* 4. *gloss.* 3. *part.* 3. *num.* 8. & 17. & *gloss.* 13. *part.* 3. *numer.* 12. *cum seqq.* & *decis.* 284. *nu.* 10. & *seqq. tom.* 1. & *decis.* 316. *cum aliquib. seq. tom.* 2. Don Ludovicus Peguera *decis.* 92. *per tot.* Don Acasius Ripoll. *variar. cap.* 1. & *de Regalijs, cap.* 11. *per tot.* Portoles ad Molinum, §. *firma, nu.* 100. *cum seqq.* Sesse *de Inhibitionibus, cap.* 8. §. 3. & *seq.* & in *epistol. ad Regem,* quæ adest *in princ. tom.* 2. *decis. Aragon. & decis.* 114. *per tot. eod. tom.* 2. Cenedo *in collect.* 5. *Decreti, num.* 3. & *collect.* 17. *Decretal. num.* 2. & *Canonicar. quæst.* 45. *per tot.* Michael Frances Vrrurigoyti *var. cap.* 50. *n.* 19. & 20. eius Frater Doctissimus Præsul Baltasarensis, ac Turulensis olim, iam Tirasonensis *tract. de comp. iurisd. quæst.* 40. *num.* 32. *cum seqq.* Cortiada plura congerens, *decis.* 2. *num.* 53. & *decis.* 29. *numer.* 111. 58 59

n. 111. *cum seqq.* Torreblanca *de iur. spirit. lib.* 15. *cap.* 10. *per tot.* Ex nostratibus dominus Morlà *in empor. tit.* 2. *quæst.* 14. *per tot.* Pater Michael Salon. *tom.* 1. *quæst.* 67. *art.* 1. *contr.* 1. *vers. Ad tertium de Paulo, colum. mihi* 1373. *& controv.* 2. *vers. Ad alia argumenta hæreticorum, col.* 1375. Pater Ioan. Mandariaga *de Senatu, & Princ. c.* 39. *num.* 2. infra expendendus, Dominus Leon *decis.* 2. *num* 14. *& seqq. tom.* 1. Plures alios congessi *tract. de re crimin. contr. vlt. num.* 30. *cum trib. seqq. & rursus ex n.* 38. *per plures seqq.* & nouissimè Doctissimus Collega *in discurs. histor. & iuridico, de instauratione Ecclesiæ Cæsaraugustanæ, part.* 3. *n.* 120. *per plures seqq.* Hic est Dominus Don Ludovicus Exea, ex Talayero; cuius eximias Dotes tum nobilitatis, tum litterarum, tum prudentiæ fama prædicat; fremant licet plures, quibus erudita ipsius scripta aduersantur.

60 Hæc defensio extraordinaria non pertinet ad nostrum Hispaniarum potentissimum Regem, & sua suprema Tribunalia, per consuetudinem tantum; sed iure naturali, divino, & Canonico, cuius conclusionis fundamenta tradunt Sesse *in dict. epist. ad Reg. n.* 96. *& seqq. & decis.* 114. *n.* 13. *& seq. & de Inhibit. c.* 8. §. 3. *n.* 25. *& seqq.* Cevallos *dict. q.* 897. *n.* 136. *& 365. & quæst.* 899. *n.* 112. *& 141. & 158.* & in *prolog. ad Reg. in tract. de via violen. n.* 36. *& seqq.* Salgado *de Reg. protect. part.* 1. *c.* 1. *prælud.* 3. *n.* 79. 95. *& seqq.* Pereyr. *de man. Reg. lib.* 1. *c.* 2. *de consuetud. n.* 1. *& seqq.* Salcedo *in propag. oper. de leg. politic. vers. De illis omnibus, & l.* 1. *c.* 7. *n.* 12. *& seqq.* Curtel. *d. quæst.* 14. *per tot.* præcipuè *n.* 72. *& q.* 15. *lib.* 2. neque eam negant Pater Suarez, nam ad Regem Angliæ *lib.* 4. *cap.* 34. *num.* 13. eam approbat, & P. Diana *resolut. moral.* 1. *p. tract.* 2. *resol.* 13. *vers. Sed ego,* & alij superius laudati, quibus addendus P. Velazquez *de optim. Princip. lib.* 4. *adnot.* 7. *numer.* 7. P. Marquez *in Gubernat. Christ. lib.* 2. *cap.* 25. *in fin.* qui Divum Hieronymum *in cap.* 22. *super Ieremiam*, adducit dicentem. *Officium proprium Regum esse subvenire vi oppressis.* & ego *d. controvers. vlt. ex numer.* 1. quò loci plura cumulavi, Quare in his non immmoramur.

Sed quia tota quæstio est, an hoc opponatur Canonicis institutionibus; hanc partem explicandam suscipio. Pluribus Canonibus hæc potestas confirmata clarè reperitur, *cap. Regum* 23. 23. *quæst.* 5. ibi: *Et liberare de manu calumniatorum vi oppressos, cap. Principes* 20. *ead. caus. & q.* ibi: *Principes sæculi nonunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam, potestates necessariæ non essent, nisi vt quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Cap. omnes* 36. 7. *quæst.* 1. ibi: *Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus, ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant. Cap. Maximianus* 2. 23. *q.* 3. ibi: *Non tam sibi vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi concreditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia. Cap. petimus* 19. 11. *quæst.* 1. ibi: *Quoniam necessitate ipsa cogente, liberum sit nobis Rectorem provinciæ secundum statuta gloriosissimorum Principum adversus illum adire. Cap. Administratores* 26. 23. *qu.* 5. ibi: *Qui ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciúmque refrænationem constituti proculdubio esse debent; quoties ab Episcopis, & Ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. Cap. Christianis* 12. 11. *quæst.* 1. dum loquitur Gelasius Papa Ezechiæ Comiti, ibi: *Sublimitatis tuæ tuitione vallentur: ne quid illis, aut subreptio, aut inimica legibus violentia, necessitatis imponat. Cap. filijs* 31. 16. *q.* 7. ibi: *Aut Episcopo, vel Iudici corrigenda denuntient; quod si talia Episcopus agere tentet, Metropolitano eius hæc insinuare procurent: si autem Metropolitanus talia gerat, Regis, hæc auribus intimare non differant. Cap. nos si incompetenter* 41. 2. *quæst.* 7. ibi: *Nos si incompetenter aliquid egimus, & in subditis instæ legis tramitem non conservavimus, vestro, ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio. Cap. boni Principis fin.* 96. *distinct.* ibi: *Et Dei Sacerdotes honorare, atque tueri. Cap. tributum* 22. 23. *q.* 8. ibi: *Quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est pro pace, & quiete, qua nos tuemur, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est. Cap. quidam Monachi* 17. 16. *q.* 1. ibi: *Igitur sancta Synodus hos primum commoneri, vt exeant à Regia civitate: demum eos invitos dejici, ac inde per defensorem compelli, vt ad sua loca redeant. Cap. fortitudo* 5. 23. *q.* 3. ibi: *Vel doceri defendit infirmos. Cap. non in inferenda* 7. *ead. caus. & qu.* ibi: *Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lux virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit.* Hæc & alia ex ipsa sacra pagina deprompta cumulavi *d. contr. vlt. nu.* 1. *cum seqq.* & postquam prælo tradita fuerant, sed nondum in lucem prodita, eruditiore Minerua Dominus Exea *d. part.* 3. *n.* 13. qui *in nat. n.* 416. *cum seqq.* singularia cumulat.

Horum iurium tanta vis est, vt Farinacius vir doctis- 61
simus *decis.* 10. *n.* 13. *in posth. tom.* 2. dicere coactus sit, non esse pro legibus Canonicis omnino accipienda; quia *Gratianus* non publica, sed privata auctoritate iura hæc in librum *Decreti* contulerit, ita vt quilibet Canon ibi relatus, ex eo tantum quòd in *Decreto* referatur, non habet maiorem auctoritatem, quam in proprio loco consistens de sui natura esset habiturus.

Quales sint vires huius solutionis, facilè deprehendi 62
potest, eo quod statim ipse *Farinacius* affirmat *Decretum* confirmatum fuisse, & authenticatum à Gregorio XIII. tanquam legale: editur enim vt Corpus iuris Canonici ab omnibus, vt tale allegatur, & interpretatur publicè, & palam in Academijs, sicque ab eodem Gregorio sæpius nominatur in *Bulla*, quæ adest ad principium ipsius, & nunc dubitabimus de auctoritate illius? Plures allegat Barbosa *in proœm. ad collectaneas Decreti, numero* 3. 4. *& 5.* tenentes non esse authenticum librum: sed reperiri approbatum, tradit ex Abbate *in c.* 2. *de rescript.* 63
n. 9. *vers. Sed dico,* & ibi Felin. *n.* 44. Farin. ex Rota *dict. num.* 13. *in fin. vers. Hoc Gregorius Decimus tertius*, extatque approbatio expressa in *dicta bulla* ipsius Gregorij, ibi: *Hoc iuris Canonici corpus.* Et ibi: *libris dicti iuris Canonici, sic vt præfertur de mandato nostro recognitis, correctis, & expurgatis.*

Si hæc non sufficiunt quominus de authoritate *De-* 64
creti non dubitetur, videamus quomodo auctoritas illius à Doctoribus dubitantibus regulatur. Barbos. *in dict. proœm. nu.* 6. ait reperiri quatuor species authoritatum. Primam collocat sanctorum Patrum, quorum testimonia, quamvis ex se vim Canonum non habeant, tamen ex vsu Ecclesiæ robur statuti Canonici obtinent. Sic probat, alijs quamplurimis laudatis *num.* 7. eandem 65
dispositionem tradit de decretis Conciliorum, ac summorum Pontificum. Quæ verò ex legibus sæcularibus, vel Auctoribus profanis collecta sunt per Gratianum, non habere auctoritatem Canonicam tradit. Investigemus nunc quorum sunt præfata decreta, *Cap. Regum*, est Divi Hieronymi super Ieremiam, *c.* 22. Cap. *Princeps*; sancti Isidori *lib.* 3. *de summo bono, cap.* 23. Cap. *Maximianus*, sancti Augustini ad Bonifacium, *epist.* 50. Cap. *fortitudo*, & Cap. *non in inferenda*, Divi Ambrosij *lib.* 1. *de offic. cap.* 27. *&* 36. Ob quod iura hæc tanquam sanctorum Patrum ex longa Ecclesiæ consuetudine sic ac- 66
ceptantis, & publicè legi volumen hoc *Decreti*, permittentis, robur statuti Canonici obtinere resultat. *Cap. administratores*, est Ioannis Pap. VIII. *Cap. omnis*, Pelagij II. *Cap. Christianis*, Gelasij Pontificis. *Cap. nos si incompetenter*, Leonis I V. *Cap. boni Principis*, Marcelli Pontificis. *Cap. tributum*, Vrbani Papæ, atque adeo eiusdem auctoritatis. *Cap. petimus*, est Concilij Carthaginensis 3. *c.* 8. Cap. *filijs* Concilij Toletani 9. *c.* 1. Cap. *quidam Monachi*, Concilij Calcedonensis *cap.* 23. & sic auctoritate Canonica non carent. Quare clarè sequitur cognitionem hanc removendi violentias, ne perturbationes sequantur, casu quo aliter succurri non possit, iuris Canonici decretis fundari, & non ad Regem deferri per solam consuetudinem. Et quod magis est; expressè approbata reperitur per summum Pontificem 67

Martinum V. in bulla relata per Guid.Pap. *decis.* 1. & 8. Sesse *de inhibit. cap.* 8. §. 3. *numero quadragesimo octauo*, Cevallos *de via violent. in proœm. cap.* 10. *numero trigesimo sexto*, Salgado *de protection. p.* 1. *cap.* 1. *prælud.* 5. *numero* 291. qui duo posteriores eam ad literam tradunt. Adest etiam nostra sententia pluribus *Rotæ Romanæ* decisionibus illustrata, vt tradunt Lancellotus *de Attentat. part.* 2. *cap.* 4. *limit.* 1. *numer.* 36. *cum seqq. & declarat.* 4. *numer.* 36. Sesse *dict.* §. 3. *num.* 109. *& seq. & in dict. epist. ad Reg. num.* 96. Salgado *dict. prælud.* 5. *numer.* 144. *cum seqq.* Grassis, Marquez, Ricc. Rugin. & alij laudati per Salced. *in propug. ad libr. de leg. politic. in fin.* dominus Leon *dict. decis.* 2. *numer.* 23. quas non negat Farin. *dict. decis.* 10. *numero vigesimo septimo.* Plura recenter addit Dominus Exea *dict. part.* 3. *numer.* 140. *in not. numer.* 481.

68 Ad dispositiones Canonicas pro contraria parte adductas respondent eleganter *Cevall. Pereyr. Salg. Torreblan. Salced. Curtelli*, & alij superiùs laudati, eo quod intelligendæ sunt, de cognitione propria, & rigorosa, dum agitur de iustitia, vel iniustitia partis, atque ordo iuris seruatur; iurisdictio propriè exercetur in Ecclesiasticos, vel eorum res: Nos autem loquimur dum via facti succurritur vi oppresso ad relevationem iniuriæ sibi illatæ media oppressione, & violentia: quare in his non immoramur.

69 Neque obstabit *dict. decis.* 10. apud Farin. *in posth. tom.* 2. nam tota illa decisione ad amussim examinata, magis sententia nostra comprobatur, eo quod, vt ipse declarat, quod *Rota Romana* per illam improbavit, est cognitio iudicialis, inhibitio, & similia procedimenta iuridica, vt patet ex dictis per eundem *num.* 26. ibi: *Cæterùm respectu personarum Ecclesiasticarum, Dominis valde displicuit hæc firma iuris: considerabant enim quod in firma obtenta à procuratore Pauli dicebatur, quòd firma iuris vigore fori locum habebat in omni casu: cum tamen nullus ex Doctoribus allegatis pro defensione ipsorum Recursuum auderet asserere tam generalem facultatem, sed eam restringeret, vel ad casum negligentiæ iudicis Ecclesiastici, vel ad casum violentiæ, & oppressionis.* Et *n.* 27. ibi: *Has tamen decisiones domini intellexerunt habere locum, quando quis recurreret ad simplex auxilium laicorum, vt de facto defenderetur à gravamine, &*
70 *vi illata.* Cum autem Rex, & eius suprema Prætoria non cognoscant iudicialiter de causa aliqua Ecclesiasticorum, intromittendo se in cognitionem iuris, aut generaliter se interponendo in causis Ecclesiasticis, sed dumtaxat de facto vim repellendo, ne sequantur scandala, inde est, quòd dicta *decisio* non improbet nostram praxim, neque hanc cognitionem extraordinariam, quam Rex impartitur, vt miseris & opressis succurratur.

71 Et vt ad specialia nostri Regni deveniamus; defensio hæc, aut extraiudicialis potestas, non est ita incognita, vt absque dispositione *fori* reperiatur inducta, & comprobata. Ad quod probandum expendo *forum*, à nemine ex nostratibus quoad hoc perpensum *in cap. vnic. in extravag.* que los fermants de dret, *fol.* 87. quem licet adducat dominus Leon *dict. decis.* 2. *n.* 19. tamen non in terminis expendit: ait itaque for. ibi: *Ya V. M. y prehominencia Real, y a sos Officials en loch de aquella ses guarda provehir, y vedar no sia feta força, è violencia sobre la dita possessio.* Id est: *Et ad vestram Maiestatem, & supremam Regiam potestatem, atque ipsius Officiales loco eiusdem, spectat prohibere, ne vis fiat, aut violentia inferatur in dicta possessione.* Textus iste non loquitur de alijs causis, quam possessorijs, si prima fronte aspiciatur, sed si anima illius (quæ ratio est, vt dixi *c.* 1. §. 2. *n.* 26.) perpendatur, dubi-
72 tari non potest procedere in quacunque causa, in qua violentia reperiatur: nam à ratione naturali dimanat, vt is apud quem suprema potestas reperitur, oppresso auxilium tribuat: & sic sicut in interdicto possessorio, ne partes veniant ad arma, Rex se interponit, sic violentia illata, ne sequantur scandala, & turbationes in Republica, Rex potest, & debet auxilium suum impartiri: atque adeo ex identitate rationis, sub hac dispositione comprehenditur quidquid respiciat ad vitandas violentias, & oppressiones, atque scandala removenda. Et sic in terminis inferunt ex possessione ad cognitionem per viam violentiæ, Cenedo *dict. quæst.* 45. *num.* 15. *vers. Quemadmodum*, Sesse *in epist. ad Regem, n.* 112. ibi: *Y esta costumbre inmemorial no se concluye en las causas possessorias, sino tambien en qualesquiera otras causas donde se cometiere fuerça.* Sic enim interpretantur bullam Martini V. omnes Doctores superius laudati *n.* 67. signanter Salgado *d. prælud.* 5. *n.* 298. & ex his ad retentionem bullarum omnes DD. rationem sumunt, vt probat idem Salgado *de retent. par.* 1. *c.* 1. §. *vnic. n.* 1. *& seqq.* Torreblanca *c.* 10. *n.* 60. *& seq.* & expresse noster doctissimus dominus Morlà *d. quæst.* 14. *num.* 9. Et ratio est: regalia ad Regem pertinens consistit in propulsatione violentiæ, atque potestate obviandi quæcumque nociva sint publicæ tranquillitati, sicque nulla distinctio reperitur, an hæc proveniat ex denegata appellatione, ab executione literarum per subreptionem obtentarum, vel ex turbatione possessionis, atque adeo dum violentia adsit, *fori* ratione comprehenditur, & sine dubio Regalię effectus intrabunt. 73

Neque obstabit si dicas, hanc dispositionem *fori* esse 74
contra libertatem Ecclesiasticam, decreta *Concilij Tridentini*, & bullam *Cœnæ Domini*, & alias plures constitutiones Apostolicas; Nam ad hæc omnia satis superque respondent Cevallos, Salcedo, Torreblanca, Curtel. Solorçano, & Salgado *vbi supra*, signanter iste *dict. prælud.* 5. *num.* 222. *cum pluribus seqq.* vbi plures, & plura. Quibus addi potest, quòd *fori* nostri habent vim Canonis Provincialis, eo quod fiunt in Curia de consensu status Ecclesiastici, vt dixi *cap.* 1. §. 2. *num.* 30. *cap.* 3. §. 1. *nume-* 75
ro 45. *& seq. & cap.* 5. §. 1. *numer.* 25. qui quidem *fori* non solùm non improbantur à Sede Apostolica; sed quia de consensu status Ecclesiastici fiunt, expresse approbari solent à summis Pontificibus, vt expresse habetur in *bullis* Pij V. & Gregorij XIII. de quibus Sesse, & dominus Vico *vbi supra, numer.* 10. ibi: *Quodque iuxta constitutiones, & statuta Regni Aragonum.* Et ibi: *In constitutionibus, & statutis Coronæ Regnorum dominiorum Aragonum.* Ob quod dicendum est, hanc defensionem non solum non esse ignotam, sed forali dispositione fultam, atque Canone provinciali confirmatam reperiri.

Quæ quamvis adeo clara non essent, obseruantia 76
subsecuta interpretanda sunt; nam nullatenus ambigendum est, apud nos vsu receptam esse similem defensionem, eo quod, præterquam talis est consuetudo generalis totius orbis Christiani, de qua testantur plures relati à Cenedo *dict. quæst.* 45. *num.* 40. & Salgado *prælud.* 5. *num.* 159. & totius Hispaniæ, de qua relati per eundem Cenedo *num.* 27. & Salgado *num.* 159. *cum seqq.* sub quibus Valentiæ Regnum comprehendi in dubio non est: de eodem Regno testantur dominus Morlà *dict. quæst.* 14. (nam attestando de communi consuetudine, non est credibile de Valentiæ Regno dubitasse, nam in eo, *Emporij iuris* librum eruditissimum scripsit, & edidit, 77
dum celeberrimus causarum Patronus exìstebat, si enim consuetudo deficeret, vtique notaret, ac perconsequens generalem consuetudinem comprobando, idem est ac si expresse de consuetudine Regni loqueretur.) Pater Michaël Salon (etiam in Regno scripsit) antiquissimus, ac celeberrimus noster Belluga *rub.* 11. §. *videndum, num.* 17. *&* §. *dubitatur, num.* 15. *& seqq.* qui addendus, Cevallos *comm. contra comm. tom.* 4. *ad finem operis*, nam postquam catalogum plurimorum Theologorum, ac Iurisconsultorum suam sententiam probantium tradit, ait accessisse censuram, de qua in *principio operis.* Hæc, vt patet, in prima editione Salmanticæ anni 1613. fuit facta per doctissimum dominum Christophorum Monterde, nostri Senatus meritissimum Senatorem, cuius doctrina apud Salmantinam Academiam inter illustriores habita fuit: in laudem ipsius aliqua cumulavit don Acasius Ripoll. *variar. c.* 8. *n.* 256. ibi: *Ex eminentissimis Hispaniæ Iurisconsultis:* sicque opus Hieronymi Cevallos probando, doctrinam ipsius probavit & subscripsit.

Nec

78 Nec dissentit dominus Leon *dict. decis.* 2. *nu.* 14. quo testatur de consuetudine; nam indistinctè loquitur, affirmando se vidisse pluries observari. Et quamquam argui possit, eo quod ibi tantum loquatur de Iudicibus delegatis, non verò de Ordinarijs Ecclesiasticis, quia de citatione ad bancum Regium disputat, quæ non extenditur ad Ordinarios: Responderi potest in primis, quòd iura indistinctè loquuntur, nec ratione privilegij, aut naturæ iurisdictionis Ecclesiasticæ; ratio disparitatis dari potest, per quam facilius quæratur aliqua potestas,
79 quoad delegatos, & non quoad Ordinarios, vel è contra. Imò delegati, in rebus pertinentibus ad causam ipsam delegatam, superiores sunt ipso Ordinario, & causæ æqualiter ad iurisdictionem Ecclesiasticam spectant, & observatum in vna specie, conservat ius, atque potestatem quoad aliam; nam dato quod Dominus Rex non fuisset vsus hac Regalia ad tollendas oppressiones in vna ex speciebus prædictis, tamen possessio, & vsus extenditur ad aliam, quia quando adest ius, & causa vniuersalis, per vsum partis conservatur ius in toto, & tunc consuetudo in vna specie extenditur ad alios casus eiusdem generis: Bald. *in l. 2. vers. Sed nunquam, C. de servit. & aqua*, Abbas *in cap. dilecti, de arbitr.* Paul. Castr. *in l. Imperator, ff. de iur. omn. ind.* Anton. de Butr. *in cap. fin. de caus. poss. & propriet.* pluribus Salgado *dict. cap. 1. præl. 3. nu. 124. & part. 3. cap. 10. n. 112. cum seqq.* latissimè Castillo *de Tertijs, cap. 33. num. 9. & seqq.* præcipuè dum agitur de consuetudine iuris, vt hîc; nam per vsum in parte conservatur ius in toto, vt ex text. *in l. vniuersa via, ff. de servit. rustic. præd.* Gratian. Ruino, Decio, Garcia, & alijs probat idem Salgado *dict. cap. 10. n. 119.* Sed apud nos non est necessaria applicatio huius doctrinæ, cum consuetudo adsit in vtraque specie, relevandi vi oppressos à violentia illata, tam per Ordinarios, quàm per delegatos.

80 Ad cuius rei cognitionem præmittendum est, iuxta omnes doctrinas superiùs traditas, quod Regaliæ vsus consistit in hoc tantum, vt violentiæ removeantur; nam nunquam Rex, aut eius suprema Tribunalia quærunt, quod contentio admittatur; hoc enim medium est ad consequendum, quod violentiæ evertantur; sed tantum, quod oppressio auferatur; & casu quo de hoc Ecclesiasticus dubitet, per contentionem dubium terminetur. Si enim Rex se habet tanquam defensor, & extraiudicialis adiutor ipsius oppressi, dum ipsum ab oppressione liberat, consequitur finem.

81 His positis, Ordinarius Ecclesiasticus negare non potest, pluries observatum fuisse in nostro Senatu citare ad bancum Regium, pro relevando oppresso à violentia illata per delegatos. Negare etiam non potest, literas expeditas, & sibi iniunctas fuisse, quibus monebatur, quod appellationi deferret, captum liberaret, vel excommunicatum absolveret, aut à procedimentis desisteret, & in casu hęsitationis contentionem firmaret, quibus factis, cessarunt querelæ oppressi ad Senatum recurrentis: sicq; fi-
82 nem consequutus fuit, nempe oppressi subventionem. Et quamquam anno 1646. distulit acceptare contentionem suscitatam, ob recursum emissum per Beneficiatos Ecclesiæ Parochialis Divi Nicolai huius Vrbis, quos carceratos habebat: id non fuit eo quod de Regalia dubitaretur, sed quia Senatus certior factus fuit ipsos deliquisse, & eo ipso, quòd Regio Senatui extraiudicialiter constitit de crimine ipsorum, procedimenta cessarunt: nam extante crimine, cessabat violentia, & Rex non tenebatur auxilium impartiri. In casu appellationis interpositæ à sententia lata adversus Clericos sæculares, & ad favorem regularium Vrbis, de qua controversum fuit anno 1653. expeditæ fuerunt literæ contentionis, ad in-
83 stantiam Clericorum, eo quod Ordinarius Ecclesiasticus appellationi non detulit quoad suspensivum, & ipsis monebatur, quod appellationi deferret, quoad vtrumq; effectum, aut contentionem firmaret, negavit contentionem, sed suspensa fuit executio sententiæ, vsque dum literæ Iudicis ad quem iniunctæ fuerunt, & adhuc suspensio durat, vt notum est: ergo relevata fuit violentia illata ob denegatam appellationem, quoad suspensivum.

Hoc anno 1654. Syndicus Capituli recursum emisit in mea Aula, ob denegatam appellationem cuiusdam inter- 84
locutoriæ promulgatæ in causa domnæ Angelæ de Tapia; de violentia non constitit, quia rectè, & ritè iudicasse Ordinarium apparebat, & sic denegatæ literæ fuerunt.

Eodem anno quidam Canonicus recursum emisit à qua- 85
dam deliberatione Capituli, qua certas impensas fieri decreverat contra constitutiones (vt asserebatur) ipsius almæ Sedis: & quamvis de fumo iniustitiæ apparebat, quia de violentia non constabat, & facilis erat aditus Ordinarij, ad quem causa adhuc delata non erat, denegatum fuit remedium: per hæc enim decreta, Regalia lædi non potest; imò modus procedendi iustificatur, eo quod cessante violentia, Senatus abstinet à procedimentis. In causa anni 1645. in qua Ordinarius Ecclesiæ Segobricensis, tanquam delegatus procedebat contra
Collegas perpetuos insignis Collegij Corporis Christi 86
(opus sane mirandum, ac dignum sui conditoris) non disceptabatur de Regalia, sed de forma procedendi cum Ordinario, quando in causa se habet tanquam delegatus. Hoc enim dubio suscitato, effectus sententiæ per quam gravabantur cessarunt, eius executione suspensa, vsque in hodiernam diem, sicque ex istis facti speciebus tantum abest, quod finis Regaliæ subvertatur, vt per ipsos obtentum fuisse clarissimè appareat.

Anno 1647. dum fisci Patroni munus gerebam, susci- 87
tata fuit contentio Petri Martinez, qui aderat Regijs carceribus mancipatus, de ordine, & sub potestate Ordinarij Ecclesiastici (nam in rebus gravioribus auxilium Brachij sæcularis implorando pro securitate carcerati, hoc medio vti solet) ex pluralitate delictorum, & inveterata delinquendi consuetudine, iurisdictio Regia credebat ad se causam pertinere. Expeditæ literæ fuerunt, & antequam Ecclesiasticus denegasset contentionem, collatio assignata fuit de consensu vtriusque in loco communi, nempe in æde Divi Iacobi, adfuerunt pro iurisdictione Ecclesiastica Reverendus D. D. Hiacynthus Minuarte Episc. Maronensis, & Doct. D. Petrus Martinez Rubio, tunc Vicarius generalis huius Metropolis, nunc verò sacræ Rotæ Romanæ Auditor. Pro iurisdictione Regia Magnificus Dominus Iacobus Garcia, tunc Senator eximius Aulæ criminalis, & ego. De communi consensu vtriusque iurisdictionis res delata ad Principem fuit, & per Supremum rescriptum, contentionem admittendam esse, vtraque parte informante; nam allegationes iurisdictionis Ecclesiasticæ editæ fuerunt, & pro Regia ego de iure allegavi, quarum vna cuiusque typis mandata fuit, alia verò privatim transmissa, quarum copia penes me est. Antequam rescriptum ad nos perveniret, reus aufugit à carceribus, quo extincta fuisset contentio, etiamsi formata reperiretur, atque adeo, neque ad rem facti species hæc est; neque tunc actum fuit de cognitione per viam violentiæ.

Sed ne consuetudo cognoscendi in dubium revoce- 88
tur, antiquioris ævi, ac præsentis aliquæ contentiones memorandæ sunt. Per Cancellarium Ægydium Roda fuit declaratum procedere recursum emissum, per Moniales Divæ Teclæ Ordinis sancti Augustini sub iurisdictione Ordinarij, ad Regiam Audientiam ob denegatam appellationem, anno 1580. vel circiter; est in *libro sententiarum eiusdem fol.* 133. *pag.* 2. Causa possessoria Beneficij potest pertinere ad Iudicem sæcularem,
dum agitur de quæstione facti, vt iurisdictio Ecclesia- 89
stica fatetur; sed non potest tractari de ea, nisi inter Ecclesiasticos. Causa autem proprietatis pertinet omnino ad Ecclesiam, & nihilominus idem Cancellarius in causa Magistri Gasparis Abad, pronuntiavit media contentione, quòd Ecclesiasticus non potest agere de proprietate, nisi finito possessorio, & sic admissa fuit contentio in spectantibus ad iudicium proprietatis in causa beneficiali inter Ecclesiasticos.

Anno 1563. die 30. Augusti fuit declarata contentio 90
per Cancellarium Carolum Domenech (huius enim sententiæ, sunt antiquiores, quas habemus, quare alle-

gari non possunt ante eum, nec quid certum affirmari) suscitata inter Syndicum villæ de Alzira, & Regij Fisci Procuratorem ex vna,& Rectorem, ac Vicarium villæ de Carcaxent ex alia, eo quod Iurati de Alzira compellere intentabant prædictos Rectorem,& Vicarios,quòd cum pluviali, & cruce ad processiones irent certis diebus, quod inter Ecclesiasticos, & de re Ecclesiastica sine dubio est Anno 1613 die 20.Iulij fuit emissus Recursus ad Regiam Audientiam per fratres Cœnobij Divæ Monicæ, eo quod ad instantiam Cleri Parochialis Salvatoris mundi, excommunicari verebantur, quia extra claustra processionaliter exierant; & quamquam Curia Ecclesiastica, sic ait in suis literis, ibi: *Per ço que les persones que entrevenen en esta causa son Ecclesiastiques, per que son lo Prior, y frares de Senta Monica* ex vna, *y lo Clero, y Capellans de sent Salvador* ex alia parte, *y tras de processons Ecclesiastiques, en les quals* licet secundariò *assistix juen la Confraria, y Confrares del Angel Custodi*, nihilominus *son coses espirituals, &c.* Tamen cum eisdem literis admissa fuit contentio,& nominatus Arbiter, dat. die 11.Septembris eiusdem anni.

91 Diebus 3.Septembris, & 3. Octobris 1633. expeditæ fuerunt literæ contentionis in Regia Audientia, pro prima, & secunda monitione, directæ ad Episcopum Oriolensem, in causa Petri Mascò Subdiaconi ob denegatam appellationem, aliasque oppressiones.In causa mixti fori, dum prævenia est iurisdictio per Ordinarium Ecclesiasticum, iam ita radicata iurisdictio reperitur, vt perpetuata censeatur, & silere faciat alterius iurisdictionem, vt pluribus relatis probant Farin. *q.7. n. 52. & seq.* Tondut. *de præuent. iudic. p.1. c.1. n.17. & seq.* Iudex Ecclesiasticus apud nos,solum per censuras procedere potest versus laicos in his criminibus, vt latiùs *infrà* dicam; & tamen appellationem admittere debuisse fuit declaratum in causa Iosephi,& Michaelis Montaña die 20. Iunij 1640. atque adeo admissa contentio fuit, ob denegatam appellationem in causa radicata penes
92 Ecclesiasticum.Me existente Fisci Advocato,fuit admissa contentio per Ordinarium Oriolens. in qua obtinuit Regia iurisdictio, ob gravamina illata in Doctorem Iacobum Serra Presbyterum,qui excommunicatus,carceratus,& accusatus erat in Curia Ordinarij ipsius, eo quod declinatoriam fori non renuntiabat in lite, quam versus eum ducebat Syndicus Capituli Collegialis Alonensis. Factum hoc notorium fuit, & adhuc reservatur allegatio typis mandata pro ipso Doctore Serra,qui accuratè defensionem propriam exaravit. Declaratio hæc fuit facta ad favorem Regiæ iurisdictionis,die 4. Ianuarij 1650.

93 Nec solum privati Ecclesiastici hoc saluberrimo remedio vtuntur, vt ab oppressione, & violentia liberentur, sed Capitula Ecclesiarum,tam Cathedralium,quàm Collegiatarum,Prælati,& Ordinarij Ecclesiastici,eo remedio non semel fruuntur.Nonne adhuc pendent causæ suscitatæ per Vicarium Generalem Segobris. ratione Canonicatus doctoralis,de quo per Episcopum provisus reperitur, eo quod alij duo provisi etiam sunt per Capitulum, & Sedem Apostolicam, quæ pendent coram domino Arquez?Anno 1647.emissus fuit Recursus per Guardianum & fratres Discalceatos S.Francisci Cœnobij villæ de Vinaros à publicatione censurarum provisa per Ordinarium Dartusens.ad instantiam fratrum Conventus sancti Augustini eiusdem Villæ, sub invocatione sancti Elmi,super præcedentia in processionibus,& alijs functionibus Ecclesiasticis, quæ ducebatur coram Domino Calahorra, & postea causâ videndi,& recognoscendi,ad Supremum transmissa, & cum votis ipsius de-
94 cisa. Die 21.Aprilis 1646. Expeditæ fuerunt literæ contentionis in Senatu,ad Ordinarium Ecclesiasticum, ob denegatam appellationem interpositam, à publicatione censuratum per Magnificum Doctorem Thomam Simancas,tanquam Assessorem Iudicis Conservatoris Ordinis Divi Ioannis Hierosolymitani, & licèt causa non fuerit prosequuta, non evênit,eo quod de Regalia dubitaretur,sed quia constitit non habuisse iurisdictionem Conservatorem prædictum,in procedimentis,de quibus agebatur.

Hæc & alia plura exempla adduci possunt ad com- 95
probationem consuetudinis,quam per traditionem nostrorum Maiorum infallibilem habemus, ipsámque attestantur gravissimi,atque doctissimi Viri,tam virtutum, quàm nobilitatis splendore conspicui. Illustrissimus dominus Don Christophorus Crespi de Valdaura nostræ Vrbis,& Regni honor, ac decus, Montesianæ militiæ Claviger, atque Assessor generalis, & Vicecancellarius meritissimus nostræ Coronæ, hanc praxim & consuetudinem obseruatam vidisse asserit. Nobilis dominus Don Petrus Villacampa,& Pueyo, eiusdem militiæ tessera insignitus, ac sacri supremi Aragonum Concilij meritissimus Regens,se obseruasse testatur,dum Fisci patroni munus gessit in nostro Senatu in causa Beneficiati, ob denegatam appellationem per Ordinarium Dertusens.Dominus don Ioannes Hieronymus Blasco,Regens nostram Cancellariam, sæpius coram me dum vixit asseruit, distinctionem vsu receptam, nempe procedendi cum Ordinarijs in causis Recursus per viam contentionis,& cum delegatis per viam citationis. Decessit enim anno 1653. fuitque post plurimos praxis annos ad Senatoriam dignitatem evectus anno 1606. sicque togam induit per quadraginta,& septem annos. Omnes denique qui hodie Senatorum sedes occupamus, hanc praxim attestamur, cum ea omnes ingredimur forum, ex professo de his tractando, cui standum sit, facilè apparet; signanter animadverso, quòd per quadraginta annos,& amplius Vicarij generales exteri adfuerunt,dempto tempore Sedis vacantis, ac per consequens non mirum, quòd ea ignoretur ab ipsis;nam apud nos, non ita frequenter huius remedij vsus habetur,sicut in alijs Regnis, nam Senatus non facilè literas concedit,sed omni circunspectione adhibita, & constito clarè de facto, & violentia, quando aliter succurri non potest; ob quod obseruantia negari nequit,nam ea probata reperitur tot annorum vsu, atque tot causarum contentionibus admissis. Neque eo quod casus specialis contingat,de quo exemplum non reperiatur omnino adæquatum, de consuetudine est ambigendum:nam causæ non sunt considerandæ in concreto,impossibile ferè est,vt decisio cuiuslibet reperiatur,sed in abstracto,& sic in simili tradita specificè obseruantia est. De quo modo procedendi, per contentionem scilicet cum Ordinarijs, iuxta Concordiam,tradunt Oliban *de iur. fisci, c.11. n.56. & c.13. n.* 39. & 40. Cortiada *decis. 29. n.* 122. Præsul Vrrutigoyti *de compet. q.2. n.13.*

Sed dices, remedium Concordiæ non esse opportu- 96
num ad sublevandos oppressos:& fatebimur,attenta iuris dispositione rigorosa,eo quod tunc non contenditur de iurisdictione,vt innuit Hieronymus Cevallos *de cognit. per viam violent. part.1. gloss.6. n.*48. qui opinionem *Fontanellæ* reprobat, licet neque doctrinam bene percipiat,neque modum nominandi Arbitros iuxta Concordiam. intellexisse videatur.Sed de vrbanitate,& æquitate,quia fauorabilior via est ipsi Ecclesiasticæ iurisdictioni, sic vsu receptum est apud nos, vt apud Catalaunos, deductum ex illa generali conclusione, quod quidquid agendum sit cum Ordinario, fiat per Concordiæ viam, & hoc non sine ratione; nam cum Iudex Ecclesiasticus moneatur in literis,quod à violentia desistat,ipse semper respondet ad Regia Tribunalia non spectare de rebus Ecclesiasticis curare,data enim violentia intrat effectus Regaliæ, ac supremæ Principis potestatis per modum 97
defensionis extraiudicialis, sicque adest causa circumferens potestatem ad Regem; nam violentia illata per Ecclesiasticum, est causa sufficiens ad circumferendam hanc extraordinariam potestatem, ex politica, & œconomica Diademati inhærente, vt in terminis tradunt Sesse *in dict. epistola ad Regem, numer.* 77. ibi: *Porque la fuerça es la causa preexistente que debuelve la jurisdicion.* idem Sesse *de Inhibit. capit.* 8. §. 3. *numer.* 62. Avendaño *de exeq. mand. 1. part. cap.1. num.*32. Salgado, *dict. prælud.3. num.*90. *in fin. vers. Cui convenit*, ibi:

Et

Et quod dicunt, iurisdictio, *intellige* potestas, & cognitio extraiudicialis *absque vmbra iurisdictionis, sed dumtaxat de facto*. Similiter explicat Salcedo *de leg. politic. lib. 2. c. 13.*
98 *num.* 88. Ex quo desumitur efficax ratio, ad hoc vt contentio numquam denegari possit. Ecclesiasticus fatetur esse plures causas circumferendi iurisdictionem ad laicum Iudicem, etiam inter Ecclesiasticos: ergo ad hoc vt cognoscatur an talis causa adsit, tenetur acceptare contentionem; nam cùm plures sint causæ, non est facile absque ea cognoscere, quod omnes cessant. Favor enim Ecclesiæ in hoc clarissimè apparet, nam vt diximus, antea expediebantur omnia per solum Iudicem sæcularem, citando Ecclesiasticos ad bancum Regium: per viam autem contentionis cognoscit Ecclesiasticus simul cum laico, per iudicium Arbitrorum, & casu discordiæ, Cancellarius, qui Ecclesiasticus est, ac per consequens favore Ecclesiæ introductum fuit, vt superiùs probavi.

99 Nec te moveat dictum Patris Ioannis Mandariaga *de Senat. & Princip. cap. 39. num. 2.* asserentis Regios Cancellarios noluisse admittere Recursum cuiusdam Clerici: nam præterquam quod non adfert rationem scientiæ (quam tradere debuit, cum non esset de Regio Concilio, nec asserat audivisse ab aliquo ex Regijs Consiliarijs) quamvis supponamus vidisse Recursus libellum reiectum; id poterat contingere, quia non constabat de oppressione, quod quotidie accidit, & non est causa sufficiens, vt Regalia dicatur amissa. Et contrarium resultat ex superiùs dictis: demum ipse fatetur non esse absolutè prohibitum hoc remedium per ius Canonicum, neque per bullam Cœnæ Domini, imò tradita forma procedendi legitimè, monet Regios Consiliarios, quod in supremis Curijs de hoc tantum agere permittant: quod vtique fit; ac per consequens ipse Pater Mandariaga pro nostra sententia est.

100 Thomas Delbene *de Comitijs, dub. 4. subsect. 2. num. 8.* simpliciter refert dictum ipsius *Patris Mandariaga*, sed cum ipse exterus sit, non potest aliquid comprobare ad obseruantiam istius Regni spectans. Et lapsus ipsius clarè colligitur, eo quod allegavit, quod ad suam sententiam fundandam prodesse iudicavit, tacito eo, quod immediatè subsequitur, quod vtique silentio omittere non debuit, sed argumentum dissolvere quod desumitur ex eodem loco: ac denique magis standum est dictis *domini Morlà*, ac *domini Leon*, qui Senatores fuerunt, ac *Patris Michaelis Salon*, qui Cathedram Theologiæ per plures annos moderatus fuit in nostra Academia, quàm *Patris Mandariaga* Monachi Cartusiensis, ab omnibus fori negotijs in sacro illo eremo abstracti, atque exteri illius, ad quos non incumbebat habere scientiam explicitam, & certam harum rerum. Nec argui potest, eò quod Cevallos decem Provincias, hac praxi vtentes enumerans, Valentiam omiserit, nam vt ipse fatetur, hæc defensio vsu recepta est in Aragonia, & ex eo quod *Salcedo* dum enumerat provincias, de Aragonijs non loquitur, *de leg. polit. lib. 1. c. 8. n. 68.* inferri non valet, quod in illo Regno vsu recepta non sit.

101 Minus obstare poterit consideratio quædam deducta ex traditis per dominum Leon *d. decis. 2.* dum *n. 35.* affirmat, rationem, ob quam Senatus tenuit non esse admittendum Recursum in casu illius decisionis, esse, quòd facilis aderat aditus ad supremum Tribunal sanctæ Inquisitionis, quod adest in villa Matriti. Cum autem ibidem adsit Nuntius Apostolicus, qui potest adiri ad relevandam violentiam, non esse necessarium inferunt, vt Regia Tribunalia hanc cognitionem extraordinariam admittant, nam subsidiaria est in defectum remedij Ordinarij.

102 Hoc argumentum desumptum est (licet tacito auctore) à Patre Ioanne Azor. *in sum. instit. moral. prima part. cap. 14.* adducto per Hieronymum Cevallos *comm contra commun. tom. 4. quæst. 1. aliàs 897. num. 327.* cui respondit *num. 329.* & in *discursu ad Regem. num. 99.* tradendo, quod supremi Iudices non cognoscunt principaliter, neque incidenter de causis Ecclesiasticis, neque impediunt iurisdictionem Superiorum, neque imperant, quod oppressus non recurrat ad Pontificem, vel ad eius Nuntium Apostolicum, nec vidisse simile mandatum; sed solum Christiano zelo intendunt vim repellere, ne leges violentur ob falsam relationem, ne privilegia abrogentur, ne suprema hominum iudicia executioni tradantur. Quæ, & alia adducit *dict. num. 329. & seqq.* Sed quia ad paritatem propositam ratione sanctæ Inquisitionis non tradit responsum: respondendum à nobis est, quod in specie illius decisionis, non fuit ratio decidendi illa assignata in argumento, sed quod Regia Maiestas, cuius omnis potestas est, iussum habebat, ne Iudices superiores, aut inferiores, se intromitterent in causas pertinentes ad Inquisitores: iurisdictio enim Inquisitorum in rebus non
103 spectantibus ad Fidem, Regia est, & per Regem attributa; sicque Dominus Rex, quoad propriam iurisdictionem, potest iubere quidquid voluerit: habet enim aliqua segregata, & separata omnino à iurisdictione ordinaria, licet suprema, Senatus: adeo vt nulla via, occasione, vel colore de eis cognoscere possit, vt in rebus Regijs Patrimonij, quæ spectant ad Baiulum; in computis, & rationibus rerum patrimonialium, quæ deferuntur Magistro Rationali, vt de vtroque dixi *tom. 1. cap. 2. §. 4.* in rebus spectantibus ad tres gratias ex Regio rescripto *dat. Matriti die 28. Decembris 1607.* & probant Perez de Lara *in compend. trium grat. fol. 66.* Salgado *dict. cap. 2. §. 5. n. 30. & seqq.* Cevallos *in discurs. ad Reg. num. 98. & de via violent. part. 2. gloss. 15. num. 19.* in rebus Generalitatis dixi *tom. 1. cap. 3. §. 2.* in rebus Civitatis dixi *tom. 1. cap. 4. §. 3.*
104 atque adeo mirum non est, quod Regius Senatus abstinuerit à cognitione harum causarum pertinentium ad Inquisitores. Quam rationem decidendi tradit dominus Leon *dict. decis. 2. num. 30. & seqq.* & expressè probant Simancas *de cathol. instit. tit. 36. num. 2.* Salcedo *in pract. cap. 102. vers. Et licet*, Bobadilla *lib. 2. cap. 16. num. 9.* Rodrig. *de ann. reddit. lib. 1. quæst. 47. num. 75.* Cevallos *in discurs. ad Reg. dict. num. 98. & dict. quæst. 897. nu. 282. & dict. gloss. 15. num. 16. & seqq.* Salgado *de Regia protect. par. 1. cap. 2. §. 5. n. 5.* Salcedo Iunior *de leg. politic. lib. 2. cap. 6. num. 54. & seqq.* Cened. *in collect. ad decret. 17. num. 4.* Et si,
105 & vbi iurisdictio Ecclesiastica esset, quam exercent Inquisitores in Familiares, & alijs rebus extra fidem, vt aliqui scripserunt, tamen Iudices qualescunque sint, cum subsint Regi, nullam potuerunt in Ecclesiasticos exercere potestatem œconomicam, nisi quatenus à Principe concedatur, Bald. *in authen. cassa, C. de sacrosanct. Eccles.* Deci. *consil. 8. vers. 2. & 38. num. 5.* Decian. *tract. crimin. lib. 4. cap. 47. nu. 2. & consil. 36. n. 25. lib. 5.* Camil. Borrel *de præst. Reg. Catol. cap. 21. num. 14.* Salcedo *de leg. politic. lib. 2. cap. 6. n. 8.*

Ratio autem disparitatis inter Inquisitores, & Ordi-
106 narios Ecclesiasticos ea nimirum est, nam Inquisitores, demptis causis fidei, de quibus latè per Sesse *de inhibition. cap. 30. per tot.* (quo latissimè probat inhibitionem, sive iuris firmam, concedi in his non posse) vtuntur Regia iurisdictione, vt dixi, & probat etiam dominus Regens Vico *ad prag. Sardin. tom. 1. tit. 7. cap. 7. num 26.* & Dominus Rex in Curia habet Senatum supremæ Inquisitionis, qui quoad Regiam iurisdictionem sibi concreditam, non habet Superiorem, & pertinet ad eum cognitio ordinaria ad reformandas sententias aliarum Inquisitionum, & hoc est Tribunal permanens, ordinarium supremum, cuius aditus est necessarius. Attamen Ordinarij Ecclesiastici non habent simile Tribunal in Regnis Hispaniæ, sicque semper perpensa fuit summa distantia harum provinciarum ab vrbe Romana, in qua residet Pontifex, ad hoc vt Regi defensio hæc deferatur, Marta
107 *de iurisdict. part. 1. cap. 48. num. 25.* Fontanell. *decis. 316. num. 25.* Nuntius Apostolicus idem potest in provincia sibi descripta, quod Ordinarius in sua Diœcesi, & potestas ipsius est regulata ad id, quod continetur in suis literis, vt probant Barbosa *de iur. Eccles. lib. 1. cap. 5. nu. 24. & in rub. de offic. Legat. num. 2. & in cap. 1. num. 2.* ab eo relati *ibid.* causas iudiciales non per se, sed per Iudices, quibus eas cómittit, terminare solet, vt probat idem Barbo-

sa *dict.cap.5.num.75*.In nostro sæculo,Legatorum facultates incertæ,ac difformes sunt, vt bene probant Salce-
108 do *de leg.politic.lib.2.cap.9.num.5.& 6*.Curtel. *de Immunit.lib.2.quæst.68.num.15*.Cevallos *dict.quæst.897. nu.338*. plurib.Barbos.*in collect.ad cap.1.de privil.in 6.& cap.porro,eod.tit.num.1*. (vnde profluit ratio, ob quam licitum sit Principibus, facultates Nuntij Apostolici discutere, vt hi Doctores tradunt,quibus addendus Don Ioan.Solorçan.*de iur.Indiar.tom.2.lib.4.cap.11. num.22*. Salcedo *num.20.cum plurib.seq.*) habétque plura limitativè concessa,de quibus per Glossam *in dict.cap.1. de offic. Legat. in 6*.Patrem Sanchez *de Matrimonio, disput.28. lib.3. in*
109 *fin.* Quæ omnia procedunt in Nuntio ad Hispaniarum Regna misso,nam Cardinalis non est.Cum autem huius defensionis effectus etiam ad Nuntium extendatur, vt pluribus probat Salcedo *dict.lib.2.cap.9.num.19*. & supponit Pareja *de instrum.edit.tom.2.tit.10.resol.1. num.20*. Inde est,quod eius præsentia non obest, quominus Rex sua potestate fruatur,& oppressis succurrat:& quod magis est,in ipsa Curia Regia, in qua Nuntius Apostolicus residet,frequentissimè Recursus per viam violentiæ admittuntur à procedimentis, & vi illata per Ordinarios Ecclesiasticos, quamquam non admittantur quoad Inquisitores:nec ratio disparitatis ex vna ad aliam provinciam assignari valet,quin pro nobis adsit, eo quod vrgentior est quoad nos; quoniam procul à Sede ipsius Legati, & Nuntij Apostolici reperimur; sicque eadem dispositio procedere debet;præcipuè animadverso,quod hac Regalia solum vtitur noster Senatus, quando notoriè vim Ecclesiasticus infert: si enim sua decreta non exequitur,vis cessat,& perconsequens effectus Regaliæ. Sin autem oppresso non concedit terminum ad reportandas literas citatorias, & inhibitorias, quamvis Nuntius adsit in Villa Matriti quoad hunc effectum, idem est,ac si Romæ reperiretur;proindéque hoc in casu defensio hæc interponitur quousque legitimus Superior adeatur,Nuntius nempe in casibus ad eum spectantibus, iuxta iuris,& potestatis metas, Pontifex verò in litibus reservatis; vt cum Rota probat Guazin. *ad defens. reor. defens.1.cap.19.num.10*. sicque obseruatum in exemplo, de quo supra *n.83*. nam literæ contentionis expeditæ fuerunt, dum Pars oppressa de gravamine, & vi illata conquerebatur; postquam autem Nuntium Apostolicum adivit, nec literæ concessæ fuerunt, nec concedi debebant, nam deerat ratio, ob quam Regaliæ effectus subintrat. Inquisitores enim nequaquam vim inferre solent, neque denegare aditum ad Superiorem, ob quod ferè nunquam necessarium est vim repellere.

110 Ad cætera argumenta quæ fieri solent ex *Concilio Tridentino*,Bulla *in Cœna Domini*,consuetudinis *in validitate*,Rotæ *decisionibus*,& sic similibus,quæ adducuntur per Patrem Diana *resolution.moral. tract.2. de immun. Eccles. resol.* 13. Patrem Ferdinandum Castro Palao *tom.2. tract.12.disp.vnic. punct.12*. & Augustinum Barbosam *in collect.ad cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de Constit. num.7.& seqq*. responsum præbent plenissimum Cenedo *Canonicar. quæst. 45. num.9. & 52*. Regens Sesse *in epistol. ad Reg. in princip. tom.2.decis. num.77. & de inhibit. cap.8. §.3. num.102.115. & 287*. Torreblanca *de iur. spiritual. dict. lib. 15. cap.10. num.14. cum seqq*. Saravia *de potest. Adiunct. quæst.30*. Calixtus Ramirez *de leg. Regia, §.20. num.93*. Salgado *de reg. protect. part.1. cap. 1. prælud.5. num.222. cum seqq*. Castillo *de Tertijs,cap.41. num.177. cum seqq*. Salcedo *de leg. politic.lib.1.cap.7.§.1.per tot. & lib.2. cap. 4. per tot*. Curtel. *de Immunit. lib. 2. quæst. 14. num.10. cum seqq*. plures alios adducentes, (quibus adde Doctissimum Gibalinum *tract. de sacra iurisd. in synopsi censur. lit.I. num.1. & seq*. qui *in vers. deinde*, docet non incidere in censuras Bullæ Cœnæ, ex his quæ fiunt auctoritate Ecclesiastica: & in hac Regalia propulsandi violentiam supponitur concessio Pontificia, & allegantur iura Canonica comprobantia, pag. 471.) Qui in summa tenent, quòd ea omnia intelliguntur, quando Iudices Ecclesiastici ritè, & rectè procedunt,& impediuntur per Principes, & potestates sæculares,ne sua iurisdictione fruantur iudicialiter,inhibitiones, mandata, atque cognitionem adhibendo: non tamen quando sine iurisdictione, aut non seruato ordine, aut de facto procedunt, aut iustum causæ cursum impediunt, quominus ad Sedem Apostolicam causa perveniat. Secus verò quando ad prædictos Reges, & eorum Consiliarios, tanquam ad potentes temporales, vt Iudicum violentias, & tyrannidem refrænent,extra iudicium recurritur; nam in hoc casu rectè se interponunt de facto,assumendo defensionem oppressi, & auxilium impartiuntur sine vsu iurisdictionis, neque strepitu iudicij. Quod procedit ex potestate sibi demandata divinitùs,iure positivo, & Canonico fulta, à iure naturali orta,& ex Regia excellentia ad eos spectante, quia protectio subditorum naturale Regis attributum est, inhærens regimini,& qualitas insita ossibus, & substantiæ Diadematis, sine qua Rex consistere non potest;nam cùm iuris naturalis ordinatione statutum sit,vt nemini iniuria fiat,tam in iudicio, quàm extra; eius propulsatio est iuris naturæ: & sicut priuatus defendere potest oppressum, & impedire, ne talis vis fiat,& illata emendetur, de facto, factum removendo, ad quod in eo non requiritur iurisdictio: sic similiter Princeps, qui Pater, Tutor, atque Dominus est subditorum, huiusmodi oppressos liberare debet à quacunque vi illata, sive iudicialiter,sive extraiudicialiter; quoniam Iudices opprimentes non secundum ius,sed contra illud, & Canonicas sanctiones procedunt, dum eius ordine non seruato nulliter, & attentatè appellationes denegant,in casibus à iure permissis, literas inaudita parte obreptitiè impetratas exequuntur, aut aliter opprimunt, ad quod Reges, & eorum Regia Consilia nullatenùs cognitionem sumunt, neque ordinariam,neque extraordinariam, sicque minimè comprehenduntur sub decreto sacrosanctæ Tridentinæ Synodi, aut bullæ *in Cœna Domini*, cæterisque Canonicis sanctionibus, vt omnes Doctores superius adducti tradunt, plures alios laudando.

Hoc pacto interpretanda est dicta bulla *in Cœna Domini*, sicque eam interpretantur omnes, signanter doctissimus Leonardus Duardus *in comment. ad eam, lib.2.* 111 *canon.13. quæst.3. conclus. 4*. ibi: *Quamvis nullo pacto licitum sit appellare à literis Apostolicis ad sæculares Curias, etiam ad necessariam sui defensionem, & cum aliàs sibi consulere non possent: nihilominus eo casu recurrentes ad Curias sæculares, non formaliter per viam appellationis,sed tanquam ad personas privatas non incidunt in excommunicationem nostri Canonis*. Et ibi: *Ergo noster Canon non comprehendit eos, qui non per viam appellationis recurrunt ad Curias sæculares,sed earum implorant auxilium,vt priuatarum personarum, contra Iudices Apostolicos de facto,& contra omne iuris debitum adversus ipsos procedentes*.

Quæ quidem confirmantur ex doctrina Fillutij, Sousa, Sayr. Vega, & Bonacin. *in addit. dict. quæst.3. lit. C*. idem Duardus *dict. lib.2. canon.14. quæst.10.num.1*.sic ait: *Hanc sententiam puto veram,quando Princeps sæcularis, vt Princeps est, & iurisdictionem sæcularem habens, & eorum Magistratus, vt tales sunt, impedirent executionem prædictarum literarum: quoniam sub hac formalitate vi nostri Canonis excommunicantur Potestates ciuiles, in causis spiritualibus,seu spiritualibus annexis,se intromittentes, & dictarum literarum executionem impedientes: secus autem si tanquam personæ priuatè, non valentes alia via Rempublicam sedare, literarum huiusmodi executionem impedirent, donec Romano Pontifici supplicarent; nam tunc Arbitror non incidere in hanc censuram*.Quod fulcitur plurium Doctorum auctoritatibus adductis *in addition*. Demum ipse Duardus *dict. lib.2. canon.16.quæst.1. num.3*. ibi: *De iure vbi quis legitimè impedit: & de hoc impedimento Canon iste non loquitur: nam solum prohibet, ne Prælati, & Iudices prædicti impediantur quominus iurisdictione sua vtantur secundum Canones: atqui iustè eos impediunt, signum est, quod iniustè iurisdictione vtantur, & sic contra Canones*. Postea exemplificat quando iustè impediantur, & ait si Iudex excommunicatus, & denuntiatus, vti vult

Ecclesiastica

Ecclesiastica iurisdictione; si in non subditum exercere
112 velit; si excommunicare cuperet volentem eleemosynam pauperi dare; si procederet in causa, post appellationem: in omnibus istis casibus, ait, iustè Iudicem impediri, quia contra Canones proceditur, *in eodem Canon. 16. quæst. 4. num. 2.* ibi: *In censuram cuius Canonis non incidunt, nisi qui auctoritate iudiciali, & laica, in eo vetita faciunt; nam istum Canonem copulat cum 14. 15. 17. & 18. ita vt vnum Canonem reputet omnes illos quinque, quos nos separatim declaramus.* Ecce expositor Bullæ ipsius, pro nobis expressè est, sicque, sine periculo incursus censurarum, noster Senatus opem præstat oppressis, vt releventur ab oppressione, & vi. Modus vero compellendi vtrumque Iudicem ad admittendam Contentionem, si laicus sit, per Censuras; si Ecclesiasticus, per occupationem temporalitatum, & Bauni, vt ex Ansaldo, Fontanella, Sesse, & alijs probant Cortiada *decis. 15. num. 11. decis. 27. ex num. 1. & decis. 28. n. 1. & 2.* (Et nota quod hæc praxis approbata est per Sedem Apostolicam in Concordia, *vt in tex. n. 5.* habetur, ac per consequens per omnes Bullas superiùs memoratas.) Idem tenet Præsul Vrrutigoyti *qu. 51. nu. 24. & 25.* Dominus Exea *d. part. 3. n. 124.*

Quæ quidem adducta sunt, non vt fundetur Regalia hæc notissima, cùm nostri instituti non sit (sufficiat recensere scripta tot gravissimorum, toto literaturæ fulgore, Virorum, qui de hoc argumento tot volumina ediderè) sed tantum vt responsum præbeatur aliquibus rationibus propositis à nonnullis contrarium opinantibus, qui plurimis Doctorum traditis, neglectis (imò nec perpensis) in dubium revocare rem tam claram non dubitant. Sed vt materiæ gravitas ab ipsis percipiatur, notent quòd quamvis pro contraria adducatur Pater Castro Palao *dict. punct. 12. num. 15. in fine*, hæc ait: *Restat ergo, vt solo privilegij titulo id fieri possit, & an per bullam Cœnæ sit sufficienter revocatum: alijs dicendum committo.* Si enim doctissimus iste scriptor privilegij adquisitionem negare non audet, nec revocationem per Bullam affirmare, quo pacto negari potest, superaddita consuetudine tot sæculorum, per quam privilegij probatio vberrima resultat? Theologorum conclusio est, quòd Rex ius habet ad protegendum Regnum, etiam contra Ecclesiasticos, vbi iudex Ecclesiasticus id renuerit, & est periculum in mora, vt cum Sanchez, & Barbosa firmat noster Trullench *lib. 7. Decalog. cap. 13. dub. 5. numer. 9. ad fin.* Quando timetur scandalum, & Iudex Canonicis sanctionibus non servatis, contra ordinem procedit, Rex non poterit Regnum, vel Rempublicam protegere?

113 Ex dictis clarè liquet, nulli ex Iudicibus licere admissionem competentiæ, sive contentionis denegare, saltem super dubio notorietatis; imò compelli posse per remedia assueta, quæ non solum approbata sunt per consuetudinem resultantem ex ipsa Concordia; sed per Sedem Apostolicam, vt inferiùs tradetur. Ob quod multum perpendi debet, quomodo admissio contentionis renuatur, nam nil aliud ex hoc oriri solet, quàm perturbatio, discordia, iurgia, atque molestia. Aliquibus facilis aditus videtur, sed exitus durior: bene fabella illa, de qua Gabriel Faerno Cremonensis ita cecinit.

In siccitate, & summa aquæ penuria,
Ranæ vagabantur duæ,
Sicubi profundis invenirent vallibus,
Aliquid liquoris abditi.
Tandem, reperto puteo aqua pleno, altera
Suadere descensum instituit.
Prudentior, sed altera, & consultior,
Si nos eò demittimus,
Et ibi quoque, inquit, vnda nos defecerit;
Quonam modo inde exibimus?

Prudentissimus ille Præsul D. D. Frater Isidorus Aliaga, dum de cuiusdam contentionis admissione, me Fisci patroni munus gerente, tractasset, asseruit lepidè, remedia vtriusque iurisdictionis notissima esse; sed ad quid declaratio incursus censurarum, vel pœnarum, nisi ad perturbationes, & scandala? Certis finibus hæc clauduntur, eis egressis, nil aliud fieri, nisi omnia ad invicem revocare, secuta iam perturbatione, & scandalo. Hæc aiebat, vt conferentiæ locus esse posset, antequam ad procedimenta devenirent Curiæ.

SECTIO QVARTA.

SVMMARIA.

114 *Praxis contentionum traditur.*
Contentio formari non potest, nisi ad instantiam Fisci, ibid.
Decisio Cancellarij, ibid.
115 *Contentionis libellus quomodo proponendus.*
116 *Iniunctio Curiæ pulsantis non vsu recepta est in hoc Regno.*
117 *Literæ vtriusque iurisdictionis, quid continere solent.*
118 *Dubium notorietatis, quomodo suscitetur.*
Curiæ quibus verbis vti debent in literis, ibid.
Decisio Cancellarij, ibid.
119 *Arbitri Curiarum, an sint Iudices, & qua iurisdictione fruantur.*
Admissa contentione nil innovari potest per Curias, ibid.
120 *Arbitri intra quinque dies terminare dubium debent.*
Arbitrorum vnus non potest procedere sine alio, ibid.
Decisio Cancellarij, ibid.
Ad Curias spectat nominatio Arbitrorum, cætera ad eos, & suo in casu ad Cancellarium, ibid.
Arbitri nominatio retardari nequit, ob non solutas expensas, ibid.
Decisio Cancellarij, ibid.
Expensæ debentur ex retardata exceptione, ibid.
Literæ, sine nominatione Arbitri, temperandæ sunt, eum nominando, ibidem.
Decisio Cancellarij, ibid.
Literæ contra stylum, & formam, revocandæ sunt, ibid.
Decisio Cancellarij, ibid.
121 *Contentio ad Cancellarium defertur, elapsis quinque diebus.*
122 *Arbitri terminum quinque dierum prorogare non possunt.*
Sententia, sive vota Arbitrorum extra terminum quinque dierum nulla, ibid. cum decisione.
123 *Cursus eiusdem termini continui vtilissimus, & quare.*
124 *Arbitri summariè procedunt.*
125 *Termino quinque dierum elapso, procurator Curiæ suscitantis, præsentare debet processum coram Cancellario.*
Cancellarius intra triginta dies contentionem iudicare tenetur, ibid.
Cancellario intra hunc terminum non declarante, contentio censetur declarata ad favorem Ecclesiæ, ibid.
126 *Processus perficitur coram Cancellario.*
127 *Convocatio Aulæ pro contentione declaranda quomodo fiat.*
128 *Aulæ civiles alternativè convocantur ad domum Cancellarij.*
Proregentis officium gerens non convocatur ad contentiones, ibid.
Senatores vota consultiva habent, sed Cancellarius solet adhærere maiori votorum parti.
130 *Aulæ criminalis Senatores, possunt ad contentionem dirimendam vocari cum observantia.*
131 *Cancellarius ad intermedia magni momenti expedienda, solet, & potest Senatores vocare.*
132 *Cancellarius solum potest declarare cuius est iurisdictio, sicque eius sententia interlocutoria censetur.*
133 *Cancellarij sententia quomodo concipiatur, & exaretur.*
134 *A Cancellarij sententia appellatio non datur,*
135 *Arbiter pro Ecclesia laicus esse potest.*
136 *Arbitri nominatio regulariter respicit officium.*
137 *Contentione pendente nihil innovandum est.*
138 *Informatio Curiæ, an recipi possit suscitata contentione,*

tione, aliqui negant,& sic videtur decisum.

139 *Contraria opinio verior.*

140 *Contentione pendente,informatio recipi potest, eo quod favore vtriusque iurisdictionis sit.*

141 *Contentionis causa instrui nequit,quin constet de delicti qualitate.*

142 Antonij Fabri *doctrina,elegans ad rem,expenditur.*

143 *Informatio Curiæ non est actus iudicialis.*

144 *Decisio Senatus ex trium Aularum resolutione.*

145 *Reus confugiens ad Ecclesiam,an possit catenis,atque custodibus detineri.*

Opinio negativa,ibid.

146 *Opinio affirmativa.*

147 *De consensu Ecclesiæ Rectoris fieri posse,plures tenent.*

148 *Iudex laicus id ipsum efficere potest.*

149 *In Regno, rei compedibus,catenis,& custodibus in Ecclesia detinentur absque consensu Ecclesiæ Rectoris.*

150 *Decisiones per Cancellarium.*

151 *Reus quando notoriè gaudere non potest immunitate, extrahi ab Ecclesia potest,cum decisione Cancellarij.*

152 *Si Ecclesia apta non est ad custodiam, potest reus ad aliam transferri.*

153 *Ecclesia spoliata ante omnia restitui debet.*

154 *Delinquens in vna Ecclesia,potest capi in alia.*

155 *Ecclesia vbique vna est.*

Restituto Reo ab vna Ecclesia abstracto,ad aliam cessat spolium,ibid.

156 *Etiamsi in diversa Diœcesi.*

157 *Decisio Cancellarij.*

158 *Reo abstracto per Iudicem sæcularem, an ante omnia sit restituendus, si contentio suscitata, & declaratum sit non gaudere ob criminis qualitatem.*

159 *Negativæ sententiæ Doctores.*

160 *Decisio Cancellarij.*

161 *Homicida per insidias,& deliberatè, non fruitur immunitate.*

162 *Qualitate criminis non nota, extrahi per laicum non potest.*

163 *Vulnerans à loco remoto intus Ecclesiam existentem,vel è contra,immunitate non fruitur.*

164 *Immunitas concessa limitativè in Regno.*

Rex non potest aliquid de immunitate statuere, & quomodo hæc conclusio intelligatur,ibid.

165 *Limitatio non procedit in Diœcesi Oriolensi.*

166 *Qualitas circumferens iurisdictionem, ab asserente probanda.*

167 *Plenam probationem requiri plures tenuerunt.*

168 *Semiplena sufficit.*

Decisio Cancellarij,ibid.

Capitalis inimicitia facit indicium ad torturam,præsertim si inimicus interveniat cum multis,& certum est vnum ex eis occidisse.

Assistentia inrixa facit per se indicium,ibid.

Ex quolibet delicto patrato in Ecclesia amittitur immunitas illius,ibidem.

Delictum grave reputatur illud, quod habet annexam pœnam capitalem,ibid.

Decisio Cancellarij quoad amissionem immunitatis,ex delicto patrato in Ecclesia,ibid.

169 *Ex delicto patrato in Ecclesia amittitur immunitas, etiamsi non fiat sub spe illius,iuxta veriorem, & magis receptam sententiam.*

Ex delicto, casu, & fortuitò patrato in Ecclesia,non amittitur immunitas,ibid.

Decisio Cancellarij,ibid.

170 *Iudex Ecclesiasticus non potest procedere contra laicos in criminibus mixti fori,nisi per censuras.*

Iudex Ecclesiasticus non potest procedere contra laicos concubinarios, neque per censuras,quin trina monitio præcedat,ibid.

171 *Decisiones plures Cancellarij.*

172 *Contrarium ex consuetudine, & possessione in aliquibus locis.*

173 *Clericus habens requisita Concilij Tridentini gaudet privilegio fori.*

Etiamsi potest post contractam irregularitatem, Clericatum adeptus sit,ibid.

Irregularitas non est impedimentum irritans Ordines,ibid.

Secus si Clericatus consequatur post crimen in fraudem Regiæ iurisdictionis,ibid.

Sed hoc in casu cognitio,& executio in bonis spectat ad Iudicem laicum, districtio verò personæ ad Ecclesiasticum, ibid.

174 *Qualiter Clericatus probetur ad effectum privilegij fori, post decretum Concilij.*

Qualitates Concilij quæ? Ibid.

In Beneficiato tria requiruntur, nempe Tonsura, collatio,& possessio Beneficij, ibid.

Testis vnicus deponens de Tonsura non probat in iudicio contentionis,quia agitur de re magni momenti,ibid.

175 *Cancellarij decisio iunctis duobus Aulis civilibus,in casu raro.*

176 *Delatio habitus, & Tonsura, qualis requiratur in Regno.*

Clerici coniugati in Civilibus non gaudent privilegio fori, ibid.

177 *Decisio Cancellarii.*

Clericus pro debito civili, an possit per laicum in casibus ad eum spectantibus in carcerem detrudi, ibid.

178 *Æditui, Cantores, & cæteri inservientes Ecclesiæ, an gaudeant privilegio fori.*

179 *Negativa sententia probatur.*

180 For.8.de iur. omn. iud. *expenditur.*

181 *Domestici Ecclesiasticorum, si laici sint, non gaudent privilegio fori: quod extende ad domesticos Episcopi, cum decisione Cancellarij.*

182 For.14. de servis fugitivis, *expenditur.*

183 *Canonici iuris dubium tollitur per Statutum.*

184 *Servitores Ecclesiæ non sunt immunes à vectigalibus.*

185 *Privilegium non extenditur de persona ad personam.*

186 *Clerici simpliciter tonsurati non sunt immunes à vectigalibus.*

187 *Oblati, sorores, vulgò* Beatas,*& Eremitæ,nisi se transferant irrevocabiliter in Religionem,aut emittant tria vota substantialia, non gaudent privilegio fori;cum decisione Cancellarij.*

188 *Affirmativa sententia quoad servitores Ecclesiæ ab aliquibus tenetur.*

189 *Quæstio solutionis iurium Vrbis, quoad servitores, non ad Ecclesiasticum, sed ad laicos Iudices spectat.*

190 *Immunitas, an sit de iure divino, vel positivo; remissivè.*

191 *Immunitas à præstatione vectigalium, est quid temporale.*

192 *Decisio Cancellarij in causa servientium Sedis Valentinæ.*

PRaxim harum contentionum tradunt Doctores à 114
nobis laudati *suprà,num.*8.sed pro tyronibus breviter expendamus,quomodo contentiones expediantur,atque formentur; nam in *foris* obscura plura reperiuntur nimis,quibus percipietur differentia quoad modum practicandi;nam in vnaquaque provincia Regnorum Coronæ Aragonum aliqua diversificantur,licet in substantialibus eadem dispositio sit.

Contentio suscitari nequit à privatis, & sic instantia fiscalis requiritur,vt de Regno Castellæ testatur Paresa *de instr.edit.tom.*1.*tit.*2.*resol.*6.*spec.*2.*à num.*227. in quo praxis nostra aliquantulum discrepat à praxi Cataloniæ, vt notat Cortiada *decis.*12. *num.*99. nam privatis solùm conceditur, vt possint Iudicem incompetentem declinare;iurisdictio enim privatorum non est, sed Curiarum;sicque inter Curias contentio suscitanda venit, & inter Officiales Regios,& Ecclesiasticos ordinarios, vt expresè docet Cancer. *variar. lib.*3. *cap.*10. *num.*22. Don Ludovicus Peguera *in praxi, cap.*26. *num.*7. Sesse *decis.*113.*num.*1. & in textu clarè dicitur; nam electio Arbitrorum Curijs, non partibus privatis tribuitur;& sic decisum reperitur per Regium Cancellarium Don Vincentium de Calatayud Archidiaconum maiorem Almæ

mæ Sedis, *die* 17. *Octobris anni* 1650. *in causa Iosephi Navarro* : & antè pluries decisum. Atque adeo, quicunque
115 pulsatur ab Ecclesiastico, de iure firmare debet coram Regio Officiali ; & si à laico Iudice pulsetur, firmat de iure coram Ordinario Ecclesiastico Diœcesis, ad quam spectat, tuncque Fiscus iurisdictionis suscitantis, contentionis libellum proponit, in quo facti substantia enarratur, causa circumferens iurisdictionem exprimitur, gravamen alterius Iudicis exarando; & concluditur, quod Iudex pulsans moneatur procedimenta cassare, annullare, & revocare, partes, & causam suscitanti restituere, gravamen sublevare, & in casu hæsitationis, contentionem firmet, iuxta Concordiam, cum nominatione Arbitri. Hoc libello iudici suscitanti proposito, si instantia iustificata reperitur, literarum expeditio decernitur, iux-
116 ta stylum, & formam Concordiæ, cum nominatione Arbitri; nam iuxta *for.* 18. *de iur. omn. iud.* in primis literis Arbiter nominãdus est, & sic decisum, vt statim dicetur. Et nota obiter, quòd in hoc Regno non obseruatur iniunctio Curiæ pulsantis ad iustificationem instantiæ, prout in Catalonia obseruatur, iuxta tradita per Peguera *dict. cap.* 26. *post num.* 7. Iste enim iudex pulsans, casu quo de admissione non dubitat, literas in forma solita expediri iubet, contentionem admittendo, atque Arbitrum nominando : qui quidem Arbitri non debent esse absentes à loco Curiæ firmantis, vt probat Don Acasius Ripoll. *in additionibus ad praxim*, Don Ludovic. Peguera
117 *rub.* 11. *num.* 6. Si autem credit ad se causam notoriè pertinere, solet respondere cum literis, causam notorietatis narrando, atque contentioni locum non esse rescribendo. Quod quidem regulariter contra verum sensum concordiæ est, nam semper nominandus est Arbiter, ita vt aliter rescribi nequeat, sicque definitum fuit per Cancellarium prædictum ad favorem Fisci Regij Procuratoris, & contra Procuratorem Curiæ Ordinarij Segobricensis, die 24. Ianuarij 1643. Sed si de facto ita rescribatur,
118 Curia renuens acceptare contentionem comminatur per remedia assueta, de quibus infra. Cum verò inter Curias vrbanius procedi debeat (quamvis necessarium non sit) suscitari solet contentio super dubium notorietatis ; & tunc quælibet iurisdictio præcisè acceptare tenetur Arbitrum nominando, vt dixi, & in textu clarè habetur. Curiæ autem in primis literis verbis exhortativis vtuntur; in secundis, verbis eisdem pœnas assuetas comminando ; in tertijs autem iam verbis præceptivis vti possunt, & sub expressis pœnis assuetis monentur, atque exhortantur contentionem admittere. Et ratio est nam cùm ratione contumaciæ Curia renuens, iura alterius perturbet, potestas conceditur ad propulsandam perturbationem, quæ aliàs non competebat, vt inferius dicam, & probant omnes Doctores laudati *num.* 213. *cum seqq.* & ita decisum per eundem Cancellarium die 27. Aprilis 1644. in causa contentionis, quæ ducebatur inter Gerentem vices Orcelis, & Regni vltra Sexonam, & Or-
119 dinarium illius Diœcesis die 26. Martij, 1646.

Arbitri enim isti à lege creantur, sive ex necessitate iuris nominandi veniunt, quare Iudices sunt, vt probant Cardinalis Tuscus *lit. A, conclus.* 453. *num.* 11. Maranta *in specul. distinct.* 14. *num.* 3. Veral. *decis.* 166. *num.* 3. *part.* 1. Blanc. *de Compromis. quæst.* 6. *num.* 1. *& seqq.* Sesse *dict. decis.* 113. *num.* 53. Borrellus *in summa decis. par.* 1. *c.* 63. *n.* 40. Tondut. *de content. iurisd.* sive *præven. iudic. part.* 2. *cap.* 4. *num.* 12. *& seq.* Cancer. *variar. lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 3. Cortiada & Præsul Vrrutigoyti *in locis statim citandis*, seu verius æquiparantur. Sed dubitari potest, an delegati, vel Ordinarij censendi sint ? & quamvis Blanc. *vbi proxim.* teneat, iurisdictione ordinaria vti, quem sequitur Tonduti *dict. num.* 12. tamen verius credo, quod iurisdictione delegata fungantur, *l. apertissimi* 16. & ibi Bartol. *C. de iud. l. fin. C. de re iud. l. arbitro, ff. qui satisdare cogantur*, Borrellus, Sesse, & Cancer. *vbi proximè*. contrariam tamen opinionem sequuntur Pareja *d. tit.* 2. *resol.* 6. *nu.* 173. Cortiada *decis.* 16. *num.* 42. Præsul Vrrutigoyti *quæst.* 63. *num.* 5. sed salva pace eorundem, cum Sesse, Cancer. & aliis adductis calculum pono ; nam totum fundamentum horum Doctorum reducitur ad auctoritatem Thomæ Carle, *de iudic. tit.* 1. *disput.* 2. *num.* 1151. *cum seqq.* qui non tractat de Arbitris, sed de Regijs Consiliarijs; & ratio non est eadem ; nam Regium Consilium habet Tribunal permanens cum perpetua iurisdictione, concessa per legem Corpori Consilij, licet distributio causarum fiat ad instar delegationis, vt dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 20. quæ non concurrunt in Arbitris, quorum nominatio ad Curias contendentes spectat, nec habent Tribunal permanens, nec ad vniversalitatem causarum nominantur.

Semel admissa contentione, nihil innovandum est per Curias, vt in *textu* habetur, & statim dicam; & declarari dubium per Arbitros debet intra terminum quinque dierum: nam licèt *fori* in eo termino statuendo variaverint, ita vt non clarè appareat, quid in hoc cautum sit, sicut ex *textu*, iunctis *for.* 17. 18. *cum seq. eod. tit.* patet : per Re- 120
gium rescriptum *diei* 14. *Iunij* 1562. hæc ambiguitas sublata est, assignatúsque terminus quinque dierum; quod contra *foros* non est, tum ex ambiguitate, & varietate eorundem, tum etiam, quia iuxta *forum* 11. *eod.* sequi tenemur declarationes Cataloniæ, in quo Principatu, ita obseruatur; vt tradunt omnes Doctores illius, laudati *supr. nu.* 8. & novissimè Ripoll. *dict. rub.* 11. *num.* 11. pluribus Cortiada *d. decis.* 16. *nu.* 79. Præsul Vrrutigoyti, *quæst.* 2. *num.* 8. Neque contra iura Ecclesiæ, nam confirmationes Pij V. & Gregorij XIII. de quibus *suprà*, loquentes de vniversa Corona, sub hac forma procedendi conceptæ sunt. Vnus horum Arbitrorum non potest procedere sine alio, quia amborum est iurisdictio, ex *textu*, & *Concordia*, Ripoll. *dict. rub.* 11. *num.* 23. *& seqq.* Et ambobus indiuisim, velut vniversis, commissa iurisdictio est ; quare vnus sine altero non iudicat, *l. Magistratus. ff. ad municip.* Cancer. *dict. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 265. Xamar. *de offic. Iud. par.* 1. *quæst.* 24. *num.* 114. & in terminis Tonduti *dict. cap.* 4. *num.* 1. & sic definitum per Cancellarium Carolum Domenech, die 26. Martij 1563. in causa Damiani Cañertes, villæ Sancti Matthæi, in qua etiam decisum fuit, quòd ad Curias spectat Arbitros nominare, cætera verò ad eos, & suo in casu ad Cancellarium: quæ quidem intellige, quoad iudicandi actus ; nam quoad cætera, quilibet procedit seorsim, vt quotidiana praxis demonstrat.

Nec ea Arbitri nominatio retardari potest ab aliqua ex Curijs, ob non solutas expensas, quæ debentur ob retardatam oppositionem exceptionis declinatoriæ fori ; nam licet vna Curia possit subditum alterius Curiæ condemnare in expensas ea de causa, vt probant Xamar *dict. part.* 1. *quæst.* 14. *num.* 27. Ripoll. *variar. cap.* 4. *num.* 17. *& seqq.* Fontanella (qui bene declarat quando pertineat ad Iudicem, & quando ad Cancellarium) *decis.* 330. *nu.* 6. Salgado *de Reg. protect. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 252. quoquo modo ex his fiat, nil commune habet cum admissione contentionis, nam à iure iam est instituta via ordinaria, qua mediante condemnatio ista exequenda est ; & sic idem Cancellarius Domenech pronuntiavit *sententiâ diei* 13. *Martij* 1564. *in causa Iacobi Villalva*, & sententiâ *diei* 7. *Novembris eiusdem anni, in causa Petri Muñoz*. Sed quamvis, vt dixi, literæ immittendæ non sint sine nominatione Arbitri, si ea omittatur, non inde revocandæ sunt, sed temperandæ Arbitrum nominando, cum inutilis circuitus vitari debeat, & ita decisum per eundem *sententia diei* 9. *Iunij* 1565. *in causa Ioannis Baptistæ Marti*: bene verò, quando contra stylum, & Concordiæ formam expeditæ reperiuntur; quia stylus tanquam lex obseruandus est, & eo non seruato actus corruit ; *cap. quam gravi, de crim. falsi. c. ex literis* 11. *de constit. l. fin. C. de iniurijs*, Puteus *decis.* 353. *lib.* 3. Menoch. *de præsumpt. lib.* 2. *præsump.* 8 Guttier. *Canonic. lib.* 1. *cap.* 333. *numer.* 35. Garcia *de beneficijs*, 1. *p. cap.* 5. *num.* 87. Barbos. *in collect. ad hos textus*, Don Anton. Cabreros *de pœn. tripl. prælud.* 4. *nu.* 16. Don Franc. Amaya *in l.* 5. *num.* 21. *C. de bon. vacant. lib.* 10. Fontanell. *decis.* 296. *num.* 5. *tom.* 5. qui alios laudat, & ex formæ defectu redditur actus nullus, vt dixi cum Cabedo, Fontanella, & alijs, *tom.* 1. *cap.* 3. *num.* 6. *in fin.* bene Peguera *in praxi, cap.* 16. *num.* 17. *vers. Et primo, cum seqq. & vers.*

vers. In cuius, & Don Acasius Ripoll. *dict. rub.* 11. *n.* 11. & sic per eundem decisum die 13. Februarij 1570. in causa Don Ioannis Grau.

Quinque diebus elapsis, computandis præcisè, & peremptoriè à die nominationis Arbitri per secundam Curiam, vel acceptationis illius, *l. si cum dies compromissi*, aliàs *l. quid tamen* 21. §. *Papinianus. ff. de recep. arbitr.* & ibi Baldus, Decius *in cap. ex ratione, colum. 5. vers. Et ista conclusio. de appellat.* Nicolaus Boerius *decis.* 283. *n.* 1. Franch. *decis.* 354. *num.* 2. Novar. *ad prag. Neapol. de arbitr. collect.* 2. *numer.* 36. Ripoll. *ad practicam de Peguera, dict. rub.* 11. *num.* 11. Cortiada, & Vrrutigoyti *vbi proximè*: si concordes reperiantur, causa decisa remanet, vt in *textu* habetur, & omnes Doctores de Concordia tractantes tradunt: si verò discordes fuerint, vel arbitrium non tulerint in forma solita, defertur ad Tertium, qui Cancellarius est, vt explicat idem Carolus Domenech *in ordinat.* §. 6. & ex *foro* apertè colligitur, traduntque Doctores laudati *num.* 8. Et quamquam *in for.* 9. *Curiar. anni* 1564. dicatur, iurisdictiones contendentes prorogare posse terminum Arbitrorum, & Cancellarij (quod est triginta dierum, vt in *textu* apparet, & mox dicetur) quoad hos quinque dies, vsu receptum non est; imò ex Regio præcepto, interdictum iurisdictioni Regiæ reperitur consensum præstare ad similem prorogationem, vt asserit idem Abbas Domenech *in ordin.* §. 8. Et cum sententia Arbitrorum, sive vota, ferenda sint intra hos quinque dies, si extra terminum per eos prolata reperiantur, nullius momenti sunt: quod provenit ex vi limitati temporis, quod tacitam contrariam dispositionem continet, vt dixi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 1. *num.* 34. quibus addendi Gratianus *discept. forens. cap.* 710. *num.* 12. & alij adducti per Fontanellam *decis.* 161. *num.* 4. *& seqq.* & quia laudum extra tempus præfixum latum, nullius momenti est ex defectu potestatis, *cap. non solum. de appellat. in* 6. Franch. *d. decis.* 354. *num.* 1. *& vlt.* & ibi Addentes Novar. *dict. Rub. de arbitr. collect.* 3. *num.* 23. & hoc iure vtimur, sicque definitum habemus per eundem Cancellarium, *sententia diei 6. Octobris* 1568. *in causa Michaelis Bodi*. Quæ præcisio termini plurimos salubertimos effectus producit; nam antequam similis limitatio induceretur per non consensum prorogationis, quoties aliquæ exceptiones opponebantur coram Arbitris, vel intra quinque dies inter media suscitabantur, lata ab Arbitris interlocutoria, cum frequenter discordes reperirentur, cursus contentionis suspendendus erat, vsquedum Cancellarius, tanquam Tertius articulum diffiniret. Sed sublato illo consensu prorogandi, lapsis quinque diebus, dum concordes non reperiantur, res defertur ad Cancellarium, vt item Domenech docet *in observat.* §. 10. sicque vsu, & praxi receptum est. Pariter cursus causæ antiquitus suspendebatur vsquedum ab allegante exceptionem fori, expensæ solutæ fuissent; at hodie quinque diebus elapsis causæ cursus prosequitur coram Cancellario, nec aliæ expensæ solvuntur, quàm illæ, quæ ab Arbitris, vel Cancellario solvi iubentur condemnatione mediante; tradit Domenech *ibid.* §. 9. Demum corã Arbitris processus ordinarius conficiebatur, testésque examinabantur in materia principali obiectiva, & corroborativa, vt Domenech infit §. 11. sed postea praxi receptum, vt iuxta observantiam Cataloniæ procedatur, reservata testium productione ad iudicium Cancellarij. Denique partes compellebantur salaria solvere Arbitris, & alijs quamplurimis Officialibus munera illorum sequẽtibus ratione dictarum, in quibus vacabant ad conveniendum in loco communi, si iurisdictiones contendentes in diversis locis aderant, quod vt plurimum eveniebat ratione competentiarum cum Ordinarijs Dertusensi, Segobricensi, & Orcelensi; sed cursu quinque dierum peremptorio effecto, nisi ex instantia expressa alicuius partis, in loco communi non concurrunt, sed causa absque conferentia, & votis, ad Cancellarium devoluitur, quod partibus, quam vtile sit nemo est qui nesciat; & tradit Domenech §. 12. sicque nequaquam prorogatio aliqua fit, sed intra quinque dies, Arbitrorum functio peremptoriè finitur.

Elapso quinque dierum termino, ad fisci Procuratorem Curiæ suscitantis attinet, processum Arbitrorum coram Cancellario producere; nam cùm dilatio triginta dierum currere incipiat, statim atque quinque dies elabuntur, ne absque illius notitia evanescat, hoc facere tenetur. Computatur itaque dicta dilatio triginta dierum à lapsu quinque dierum Arbitrorum præcisè, & peremptoriè, ita vt si ea finiatur, absque declaratione, contentio expiret, & declarata censeatur ad favorem iurisdictionis Ecclesiasticæ, vt in *textu* apparet, & pluribus adductis Cortiada *decis.* 17. *à n.* 30. *& decis.* 21. *n.* 1. *cum seqq.* Præsul. Vrrutigoyti *d. qu.* 2. *n.* 9. (qui ait ex nova dispositione, alios quinque dies datos fuisse ad pronunciandum, *q.* 3. *n.* 4. *cum seqq.*) & ex constitutione Cataloniæ, tradunt Doctores laudati *n.* 8. quæ apud nos disponunt ex *for.* 11. *hoc eod. tit.* Et quamquam olim coram Cancellario processus non efformabatur, sed ex processu Arbitrorum iudicabat, hodie, vt dixi, processus ab ipso Cancellario conficitur, & instruitur, quod necessarium visum fuit; & quia coram Arbitris non ita exactè, atque sedatè perficiebatur; & quia quinque dierum dilatio sufficiens terminus non erat ad processum instruendum ritè, & rectè; imò & non semel (vel potius ferè semper) illa dilatio triginta dierum sufficiens non est ad instruendum processum, & sic prorogari solet per Cancellarium ex vi *dicti fori* 9. quod fit de consensu Curiarum; quo pacto explicanda sunt verba *dicti fori* 9. nam licet dicat, Curias contendentes posse prorogare, hoc est præstare consensum, nam Curiæ tunc sustinent vices partium contendentium, & ad partes non potest pertinere potestas prorogandi dilationem, Gloss. *in l. 2. §. sed etsi iudex. ff. de iud. verb. inhibita, l. properandum, C. de iud.* Romanus *in l. 2. ff. de re iud.* Alexander *in d. l. properandum*, plurimis relatis Don Acasius Ripoll. *variar. cap. 5. num.* 18. *cum duobus seqq.* Cortiada *d. decis.* 21. *n.* 25. sed in Aragonia prorogatio non procedit, Præsul Vrrutigoyti *quæst.* 19. *n.* 6. *&* 11. sed ad Iudicem, cuius est concessio dilationum, & eius partes sustinet Cancellarius, & ita definitum per eundem Carolum Domenech in causa oppidi de Almusafes, *anno*, ni fallor, 1565. quæ sententia est *in lib. sentent. eiusdem, fol.* 3). *pag.* 2.

Quando autem terminanda est contentio diffinitivè, vna ex Aulis civilibus nostri sacri Senatus convocatur per Cancellarium mediante epistola, quam conscribit Domino Regenti, & mittit horâ celebrationis Concilij, ne, si die illo reperiantur Senatores impediti, tempus deficiat ad prorogationem faciẽdam. De praxi Cataloniæ vide Cortiadam *decis.* 24. *ex num.* 3. & Aragoniæ, Præsulem Vrrutigoyti *q.* 2. *n.* 10. *& q.* 65. *nu.* 15. qui diversam habent: Sed apud nos solent alternativè convocari Senatores vnius, vel alterius ex civilibus Aulis, & in domo Cancellarij congregantur, ibique sententia ferenda discutitur: qua de causa omnes illius Aulæ ire tenentur, nisi qui Regentis officium eo impedito gerit; nam propter officij præstantiam, rationi consonum est, vt ab hoc abstineatur, signanter cùm omnibus prærogativis illius fungatur, vt dixi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 2. *num.* 201. sicque ab hac functione abstinetur. Si autem numerus Senatorum deficiat, suppleri per Dominum Proregem solet, sicut quoad Aulas Senatus, dixi *dict. cap.* 2. *nu.* 66. sicque pluries observatum vidi, & non semel interfui cum Dominis alterius Aulæ. Senatores verò suffragia consultiva eo tunc obtinent, nam iuxta Concordiam, iurisdictio ad Tertium attinet, qui vt dixi, Cancellarius est; docet Peguera *in praxi, cap.* 26. Cortiad. *d. decis.* 23. *n.* 35. *&* 48. Vrrutigoyti *q.* 13. *n.* 7. apud quos plures reperies, & maximè apud *Peguer.* post formulam sententiæ *vers. Isti*. In Aragonia non solum Senatores, sed totidem Doctores Ecclesiastici convocari solent, vt Doctores Aragonenses laudati *n.* 8. & Vrrutigoyti *vbi prox.* testantur; quod apud nos nunquam admissum fuit; & quamquam forma superiùs dicta, immutanda proponeretur in Curia anni 1585. *for.* 28. nequaquam concessum fuit. Et licet suffragia consultiva sint, Cancellarij maioris partis liberationem sequi solent, non ex vi alicuius legis, vel statuti, aut fori, sed

ex

ex vi rationis, quæ potior semper est : imò data paritate sententiarum, Senatores alterius Aulæ vocare solet, vt à maiori suffragantium parte, semper res definiatur, vt tradit Abbas Domenech *in ordinat.* §. 36. quod obseruari nostris temporibus vidi : si enim Cancellarius absens fuerit, vel valetudine, aut aliter impediatur, tunc alius in Ecclesiastica dignitate constitutus per Dominum Proregem nominatur, vt quotidie fit, & tradit Peguera *in praxi, cap.* 26. *num.* 7. *vers. Vlterius*, & cum eo plures ex superius laudatis. Si Aulæ ciuiles impediantur ex propalatione sententiæ, veluti, quando opposita iam fuit declinatoria fori, & super eam decretum latum per vtramque, tunc Aulæ criminalis Senatores conuocari solent, vt obseruatum vidimus in causa contentionis
130 ortæ inter Regiam Audientiam, & Don Ianuarium de Perellòs ex vna, & Ordinarium Ecclesiasticum, atque Capitulum almæ Sedis, administratorio nomine, bonorum Doctoris Gasparis Tapia, quondam Archidiaconi maioris ex altera, in qua declinatoria fori ab vna Aula ciuili repulsa, reperiebatur ab alia confirmata. Impediebatur etiam Cancellarius, eo quod obtinebat dignitatem in eadem Sede, sicque cum Senatoribus Aulæ criminalis definivit hanc contentionem Doctor Iosephus Auzina Canonicus Doctoralis Sedis Segobricensis tunc, nunc verò meritissimus Decanus Collegiatæ Gandiæ, & mihi familiaritate iucundus, & toto literaturæ
131 fulgore conspicuus, *sententia lata die* 10. *Septembris, anni* 1641. Hæc enim omnia obseruantur in declaratione principalis contentionis, sed cum non semel articuli, & intermedia suscitentur, dilationes novæ postulentur, vel aliquid magni momenti declarandum veniat ; potest, & solet Cancellarius vocare Aulam ad quam contentionis diffinitio spectat, vt articulus, meritis dispunctis, atque iuribus examinatis, terminari valeat. Quod aliquando obseruari vidi, sed non frequenter.

132 At cum declaratio principalis cuiusvis contentionis vere interlocutoria sit, nempe super competentia iurisdictionis : nam vt testatur Fontanel. *decis.* 318. *num.* 11. iuxta Concordiam, Cancellarius solum potest declarare, cuius est iurisdictio ; quod comprobat dictis aliorum Doctorum ; in promulgatione ipsius, neque Evangelia sacrosancta proponuntur, neque cæteræ solemnitates
133 diffinitivæ obseruantur, sed ea manu ipsius Cancellarij exarata, & à Senatoribus subscripta, statim promulgatur, & eodem die iniungitur, vt tradit Peguera *vbi proxim.* Quæ quidem praxis, vt plurimum congruit cum praxi Cataloniæ, vt patet ex Doctoribus laudatis *suprà, num.* 8. quam, vt dixi, iuxta *dictum for.* 11. sequi tenemur. Sed quia quotidie dubia aliqua emergunt super his, non abs re erit, vt aliqua differamus ex vsu frequentioribus.

134 Primò quæro, an à sententia Cancellarij concessa sit appellatio ? & neutiquam appellari posse est tenendum. Tradunt eruditè Fontanel. *de pact. claus.* 4. *glos.* 13. *p.* 3. *n.* 7. *& decis.* 314. *num.* 1. *& seqq. & decis.* 319. *num.* 11. Portol. ad Molin. *in tit. de compet. iur. num.* 42. *cum seqq.* Sesse *de Inhibit. cap.* 9. §. 2. *num.* 25. *& seqq. & decis.* 113. *per tot. tom.* 2. dominus Vico *ad prag. Sardin. tit.* 51. *num.* 12. *&* 13. Tonduti *de prævention. p.* 2. *c.* 38. *n.* 3. *& seqq* Sicque definitum per summum Pontificem Pium V. in bulla superius memorata, quam ad literam tradunt Sesse *ad fin. d. decis.* 113. & Dominus Vico *n.* 13.

135 Secundò quæro, an Arbitri nominandi per iurisdictiones esse debeant Ecclesiastici, vel possint esse laici ? & licet de iure communi, valde controversum sit, ex traditis per Fontanellam, *d. gloss.* 13. *p.* 3. *num.* 6. *decis.* 324. *num.* 1. *& seqq. tom.* 2. P. Fragoso *de Repub. p.* 1. *lib.* 5. *disput.* 14. *num.* 34. apud nos vsu, & consuetudine receptum est, vt pro parte Ecclesiasticæ iurisdictionis Vicarius generalis nominetur, licet aliquando visum sit, Laicum nominari, vt de facto fuit nominatus dominus Don Gaspar Tarraga in causa contentionis Don Vincentij Carroz, Equestris Ordinis Divi Ioannis Hierosolymitani, quæ definita fuit per Arbitros, *die* 20. *Februarij ann.* 1612. Quæ obseruantia comprobatur ex traditis per Fragoso *vbi prox.* Quod fieri probant Fontanella *decis.* 324. *num.* 16. Præsul. Vrrutigoyti *quæst.* 25. *n.* 6. Cortiada *decis.* 13. *num.* 28. Pro Regia iurisdictione Fisci Patronus nominatur ; de Aragonia idem testatur Præsul Vrrutigoyti *d. quæst.* 2. *n.* 8. in Catalonia, Sardinia, & Maioricæ ciuitate aliter ; vt testatur Cortiada *dict. decis.* 13. *num.* 26. Et licet nomen ipsius Advocati Fiscalis exprimatur in literis contentionis, ratione officij ei attributum videtur, & sic decisum per Senatum, quando ad hoc munus fui promotus, nam quædam contentio pende-
136 bat, in cuius literis nominatus fuit Mag. dominus D. Nicolaus Monllor prædecessor, & cum dies declarationis instaret, hoc dubium suscitavit vna ex partibus contendentibus, privatim me interrogando, & cùm tres Aulas Senatus consulerem adstante eodem domino Monllor, concordi suffragio fuit definitum, nominationem fieri ratione Officij, non vero intuitu Personæ, ac per consequens sequitur Officium, & pertinet ad successorem, ex pluribus congestis per Latream *decis. Granat.* 31. *num.* 20. *cum seqq.* plura ad rem ex deductis per Don Ioannem Solorçano *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 7. *& seq. tom.* 1. sicque contentionem arbitratus fui ; de qua decisione nil in scriptis permanet, præter declarationem à me huius decisionis confectam.

Contentione pendente nil innovandum est, textus *in* 137
cap. si iudex laicus, in fin. ibi : *Contra eum tamen quivis processus conquiescat*, vbi Gloss. *verb. interim, de sententia excommun.* plures relati per Barbos. *in collect. ad hunc textum, verb. contra eum*, de quo in nostro text. *in fin.* Ferrer. *observan. dict. lib.* 3. *cap.* 180. Peguera *in prax. dict. cap.* 26. *vers. Item quæro.* Portol. ad Molin. *vbi proxim. n.* 6. Cancer. *variar. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 61. Dominus Vico. *dict. tit.* 51. *num.* 38. Præsul Vrrutigoyti *de compet. quæst.* 38. *ex num.* 1. Cortiada *decis.* 22. *num.* 1. *cum seqq.* qui cunctos congerit. Ex quo insurgit dubitatio, an pendente contentione super repetitione Clerici, recipi possint per Curias informationes summariæ ad instructionem Curiæ de delicto ? Et licet regula videatur obstare, & vr- 138
geat distinctio Iacobi Cancer. & Don Ludovici Peguera ab eo relati, *ibid.* nempe an pendeat contentio super immunitate, vel super privilegio fori ; ita vt de immunitate affirment, de privilegio negent ; sicque decisum videatur per Carolum Domenech. *sententia diei* 10. *Iunij* 1569. *in causa Didaci Machuca* ; tamen contrarium verius arbitror, nam faciendo id, quod vtrique iurisdictioni prodest, nemo dicitur attentare : Lancellot. *de attentat. cap.* 12. *limit.* 4. Ferr. *dict. cap.* 180. *& cap.* 262. Cum autem probationes perirent, si circa hoc nihil in- 139
novandum esset, in damnum vtriusque iurisdictionis cederet ; sicut è contra vtrique consulitur, si informationes de delicto capiantur, taliter, quòd si in favorem Regiæ iurisdictionis postea contentio decidatur, iam Iudex Regius habet inquisitionem instructam ; si autem ad favorem Ecclesiasticæ contentio terminetur, pariter ad eum puniendum habebit Ecclesia processum instruc- 140
tum per se, & si velit testes à laico examinatos, poterit iterum examinare. Neque contentionis causa instrui valet, quin iurisdictiones informatæ sint de delicti qualitate, à quo vtplurimùm declaratio contentionis desumitur. Curia enim aliàs instrui nequit, nisi mediante 141
summaria informatione ; alioquin cum contentiones in ipso negotij initio suscitari soleant, neque contentionis processus instrui valeret à Curia contendente, neque iurisdictionibus conquiescentibus, probationes maleficij subsisterent, vsquedum contentio finem obtineret, præsertim casu discordiæ in ea firmanda, vel terminanda, ex quo dilatantur causarum exitus.

Conducit eleganter (vt solet) Antonius Faber *in suo* 142
Codice, lib. 4. *tit.* 14. *diffin.* 37 : ibi : *Inquirere tamen de crimine, nihil obstante appellatione, & potest, & debet : nec ideirco attentare videbitur in spretum appellationis ; nam quod traditum est si ab interlocutione iudicis, qui se competentem pronuntiavit, appellatum sit, non debere eum pendente appellatione cognoscere, sed ad eum qui ipsius vice fungitur devolvi cognitionem, in ciuilibus tantum causis obtinet,*

non

non in criminalibus, quod pertinet ad inquisitionem. Nempe ne aliter posito iure eveniat, vt pessimo cuique aperiatur via eludendi Magistratus, & faciendi, vt pereant probationes, quæ omnium sunt favorabilissimæ. Et hoc duplici ex ratione, primam proponit *num.3. in notis*, ibi: *Quia non tam videtur fraudem facere, quàm fraudem excludere.* Secundam explicat *ibidem num.5.* ibi: *Inquisitio enim facta, facilius haberi potest pro infecta, quàm infecta pro facta.* Quæ omnia quàm propriè nostræ quæstioni adaptari possint, facillimè percipi valet, cum proposita appellatione pariter attentare dicatur, sicuti quando contentio pendet. Quibus additur, quòd informatio Curiæ nullatenus est
143 actus iudicialis, cum extra, & ante iudicium fiat, nam adhuc lis inchoata non est, vt dicam infra; ita vt testes recepti pro informatione Curiæ reum non afficiant, neque eorum dicta depositiones dicantur, aut probationem faciant de iure, vt tradit Caballus *cas.55. num.1.* Ergo dici non potest procedere, aut attentare, qui informationem Curiæ instruit pendente contentione. Quare non obest doctrina Fontanellæ *decis.256. num.5. & seq.* nam in casu *illius decisionis* agitur de executione sententiæ.
144 Quod dubium cum in Senatu proponeretur in quadam contentione pendente cum Inquisitoribus, ex trium Aularum resolutione desumpta, *die 2. Iunij* 1632. posse informationem instruere Regiam iurisdictionem, definitum fuit; & cum super hoc consuleretur Regia Maiestas, rescripto *diei 7. Augusti subsequentis*, confirmatum fuit decretum Senatus & idem fuit rescriptum Inquisitoribus per illorum Superiores, vt tradit Dominus Avunculus Don Petrus Sanz *in suis observat. lit. C, observ.38.* Ex his desumpsit materiam Dominus Crespi ad scribendum *observationem* 68. in qua nihil addidit præter verba rescripti concordati: sed clarè hanc sententiam tuetur. Eam impugnant Præsul Vrrutigoyti *d.q.38. num.4.* & Cortiada *d. decis.22. ex n.19.* sed nihilominus persisto: nam verba Concordiæ allegata per Cortiadam *n.23.* intelligenda sunt de processu in propria significatione, vt latè probavi *de re criminal. Contr.25. n.5. cum seqq.* & informatio summaria non est verus processus, quæ in Regno Valentiæ non probat in iudicio contentionis; sed testes repetuntur parte citata coram Cancellario: si enim informationi standum esset, quoad plenum præiudicium, cum eis calculum ponerem.
145 Item quæro, an reus confugiens ad Ecclesiam possit per Iudicem sæcularem vinculis, catenis, aut compedibus detineri, etiam ante motam contentionem? Et non posse videtur, *ex l. præsenti, C. de his qui ad Eccles. confug. cap. definivit.17. quæst.4.* P. Suarez *de Relig. tom. 2. lib.3. c.12. num.12.* Farinac. *q.28. in prax. num.9. & de Immunit. cap.19. num.297.* Guazin. *ad defens. reor. defens.1. cap.32. num.2.*
146 Sed in casibus, in quibus confuga gaudere non debet Ecclesiæ immunitate (quos doctissimè cumulat eruditus, atque doctissimus Siculus Don Marius Curtelli Comes Villarosatæ *de Immunitat. part. 1. ferè per tot.*) voluerunt aliqui, quod custodiatur per Ecclesiæ Rectorem, qui si confuga aufugerit, tenebitur de culpa, iuxta doctrinam Alberici, Ancarran. Oldrad. Decian, & aliorum, quos re-
147 fert Farin. *de Immunit. dict. cap.19. num.298.* sicque dum disceptatur quæstio immunitatis, an gaudeant, nec ne? poni potest in compedibus, vel custodibus detineri, donec cognitum fuerit, Covarruv. *variar. capit.20. numer.17. vers. Trigesimo*, Anastas. Germon. *de sacror. immun. lib.3. cap.16. numer.93.* plures relati per Farin. *dict. numer.298. & dict. quæst.28. numer.10.* quo in casu de licentia Iudicis Ecclesiastici posse detineri videtur, ex traditis per Bellugam *in specul. rub.10. §. sed. quia quotidie, numer.21.* Covarruv. Germon. & alij *vbi proxim.* Mart. *de Iurisdict. 2. par. quæst.50. numer.19.* Gambacurt. *de Immunit. lib.6. c.8. num.3.*
148 Nec desunt gravissimi Doctores, qui tradidère, posse Iudicem, laicum confugam vinculis, & compedibus alligare, etiamsi Iudex Ecclesiasticus in hoc consentire recusaverit. Bobadilla *in polit. lib.2. cap.14. num.91. & in not. lit. F*, Iulius Clarus *in prax. §. fin. quæst.30. nu.20. vers. Quæro modo*, Farinac. *dict. quæst.28. num.10. & de Immunit. dict. cap.19. num.298.* Tuscus *verb. Ecclesia, conclus. 10. num.13. &* 14. Ioannes de Acuña Bolanos *in Cur. Philip. 1. tom.3. par. §.12.* de los retraidos, *num.52.* Villalobos *in summa 2. part. tract.39. difficult.7. num.24.* Don Franciscus Ant. de Costa, *consil.1. vol.1. per tot.* optimè, & eruditè Collega dominus Victorianus Calahorra, *in allegatione pro Iurisdictione Regia, in causa Vincentij Fortuny, edita anno* 1634. quæ viginti quatuor Theologorum doctissimorum subscriptionibus, ex gravissimis huius Regni, comprobata, ac munita reperitur; pluribus Fontanella *decis.200. n.17. & seqq. & decis.201. per tot.*

Horum gravissimorum Doctorum opinio recepta est 149
in nostro Regno; nam Regia iurisdictione immemoriali possessione præscriptam habet facultatem custodiendi, atque alligandi vinculis, & compedibus reos ad Ecclesiam confugientes, etiam ante motam contentionem, absque licentia, vel consensu Iudicis Ecclesiastici; & ita sæpissimè definitum extitit per Cancellarios, ad quos, vt dixi, pertinet terminare has iurisdictionum contentiones. Adest sententia anni 1620. in favorem Regiæ iurisdictionis, in causa Hiacinthi Pujades famuli Excellentissimi domini Marchionis de Tavara, tunc Proregis, qui ad Sedem Valentinam confugerat propter homicidium nequiter patratum in personam Gregorij Arahujo 150
confamuli, declarando posse Regios Officiales præfatum Hiacinthum, catenis, & vinculis alligare, mota iam contentione: cuius intuitu, Regia iurisdictio dubium suscitavit in abstracto, an ante motam contentionem, sicut & post, id ei permissum esset? In qua causa, sententia publicata per Augustinum Palau Not. *die 30. Iunij* 1623. fuit decisum per cancellarium ad favorem Regiæ iurisdictionis, declarando illam existere in possessione immemoriali legitimè præscripta, tam ante, quàm post motam contentionem, reos ad Ecclesiam confugientes alligare vinculis, & compedibus, & custodiam apponere, nullo expectato consensu iudicis Ecclesiastici. Idem etiam fuit postea decisum per eundem Cancellarium, sententia publicata per Ludovicum Brunum Muñoz Not. *die 28. Septembris anni* 1627. *in causa Marcelli Sala*, his verbis: *Bene tamen iure permittente, dictum Regium Officialem potuisse illum intra Ecclesiam oppidi de Vinaros, ad quam confugit dictus Marcellus Sala, vinculis, & catenis alligare, etiam ante motam contentionem: & hoc pariter præstare posse Regios Officiales in omnibus casibus occurrentibus.* Et etiam ibi: *Perpenso vlterius, quod de iure, ac ratione naturali scripta, licitum, & permissum est Regijs Officialibus, dum contenditur, an hi qui ad Ecclesias confugiunt, illorum immunitate potiantur, illos, vt securi permaneant, & ne iudicium reddatur illusorium, & sic in quemcunque eventum consultum sit vtrique iurisdictioni, custodibus, catenis, & compedibus coërcere, potissimùm cùm in hac possessione existat Regia iurisdictio, ac reperiatur diffinitum varijs in casibus consimilibus, per nos, & prædecessores nostros.* Idem sententia publicata per eundem, die 3. Iulij 1631. ibi: *Attento, quod super dubio, si aliquod adesse poterat, an confugientes ad Ecclesiam, ante, vel post motam contentionem possent in compedibus, & sub custodia detineri, adsunt plures Regij Cancellarij declarationes, & etiam cum ipsomet Episcopo Dertusæ facta, & obtentæ in favorem Regiæ iurisdictionis, & eius Officialium, quibus decisum extat licere Regijs Officialibus, etiam ante motam contentionem, confugientes ad Ecclesiam in vincula conjicere, & custodes apponere; vnde dicendum est, nullum relictum esse locum dubitationi, & esse in casu notorij iuris Regiæ iurisdictionis.* Ita etiam in causa Vincentij Fortuny, de qua *suprà, num.148.* non solum sic definitum *die 20. Novembris* 1634. sed pronuntiatum, nulliter censuras promulgatas fuisse; quod subscripserunt gravissimi Theologi, vt dixi; notat Dominus Avunculus Don Petrus Sanz *in suis observationibus, lit. E, observation.17.* Nec obstat opinio nostri Trullench, & aliorum, quos sequitur *lib.1. Decalog. cap.11. dub.4. num.4.* asserentis, sine sacrilegio fieri non posse; nam in fine omnia reducit ad consuetudinem, quæ vberrimè probata remanent ex superius dictis.

Quod

151 Quod etiam comprobatur ex eo ; nam casu quo notorium est, confugam commisisse crimen, ob quod immunitate frui non potest, absque licentia Episcopi extrahi potest, vt probat Curtell. *de immunit. lib. 1. quæst. 14. numer. 1. vsque ad fin.* & noviſſimè noster doctissimus Theologus P. Martinus Perez ab Vnanoa *de pœnitent. disput. 30. sect. 4. num. 2.* quod declaratum reperio per Cancellarium Domenech, die 11. Iulij 1562. in causa Genesij Rosell sartoris (de quo articulo statim:) à fortiori ergo vbi tantum tuitivè proceditur, reum detinendo sub custodia, ne iudicium reddatur eluſorium, absque censura-
rum labe fieri posse infertur ; quò respicere videtur decretum *for. 31. de iur. omn. iud.*

152 Sed nunquid, si confuga detineatur in Ecclesia alicuius oppidi, quæ ratione qualitatis ipsius minimè apta est ad custodiam rei, vel scandalum timetur in ea permanendo, eo quòd grassatores factionis, quam sequebatur, vt eum à manibus custodum eripere possint, violenter extrahere conantur; possit ad aliam Ecclesiam, in qua securiùs detineatur, vel ad vrbem transferri, ibique detineri in loco, sive carcere, destinato ad servandos confugas, qui ad Sedem Valentinam tanquam ad asilum confugiunt, pro vtraque iurisdictione, quæ constructa
153 est in æde (quam *Eleemosinæ*, sive *de la Almoyna* appellamus) absque spolij, vel attentati periculo? Et quamvis regulariter reus ab Ecclesia extractus ante omnia sit restituendus ratione spolij, *l. præsenti, C. qui ad Ecclesiam confug. c. inter alia, de immunit. Eccles. cum simil.* Farin. *de immunit. numer. 48. & quæst. 28. num. 2.* Guazin. *defens. 1. cap. 30. numer. 7.* cum pluribus alijs relatis *infrà, num. 158.* id cessante causa intelligendum est: sed ea extante, contrarium est verius; vna enim Ecclesia est, vnum Baptisma, & vno regitur divino Spiritu, *extravag. vnam sanctam, de maior. & obedient.* plurib. Barbos. *de iur. Ecclesiast. lib. 2. capit. 3. numer. 110.* noster Trullench *lib. 1. Decalog. capit. 11. dub. 3. num. 15.* Castro Palao *tom. 2. tract. 11. disp. vnic. punct. 9. num. 9. & punct. 11. num. 13.* Curtell. *dict. lib. 1.*
154 *de Immunit. quæst. 3. num. fin.* Sicque delinquens in vna Ecclesia potest capi in alia, ad quam spe immunitatis confugit, etiamsi in ea non deliquerit, vt probat Barbos. *ibid.* Farin. *dict. quæst. 28. numer. 39.* Covarruv. *variar. lib. 2. cap. 20. numer. 15. vers. 24.* Clar. *in praxi, quæst. 30. num. 15.* alijs relatis Guazin. *ad defens. reor. defens. 1. cap. 38. nu. 17.* Nam non venit considerandà materia ædis, sed forma Ecclesiæ, quæ vbique est vna, atque adeo reo restituto ad vnam Ecclesiam, sive ædem, Ecclesiæ verè restitutus est: Bobadilla *in politic. lib. 2. cap. 14. num. 97.* Fontanella *decis. 340. numer. 36. tom. 2. & decis. 201. numer. 10. tom. 1.*
155 ob quod cessat spolium, neque ab vna Ecclesia ad aliam spolium dari potest, etiamsi in diversis Diœcesibus sitæ sint, dum adsit causa; vt alijs relatis probat Sanfelicius *decis. 219. numer. 9. in fin.* & sic definitum per Cancellarium, *sententia diei 17. Augusti 1577.* quæ est *in 2. tom. libror. Cancellar. pag. 20.* in causa Petri Masquefa abstracti
156 ab Ecclesia Sancti Salvatoris villæ de Elig, quem iussit restitui ad Sedem Valentinam in loco assueto, & sententia publicata per Gurream, *die 31. Iulij anno 1637.* in causa Ioannis Bonanat villæ de Alcoy, qui ad Eccle-
157 siam Turbis *de les Mançanes* confugit; tradit Dominus Avunculus Don Petrus Sanz *in suis observat. lib. E, observ. 15.* & sententia *diei 4. Maij 1652.* in causa Philippi, & Francisci Gonçales villæ de Cocentayna, qui à Cœnobio Minimorum oppidi de Muchamel, Oriol. Diœcesis, extracti fuerunt, & ad Sedem Valentinam loco assueto restituti.

158 Sed hæc conclusio, quòd ante omnia est restituendus extractus per Iudicem sæcularem, limitanda videtur, quando post extactionem fuit suscitata contentio super privilegio fori, & declaratum non gaudere ob criminis qualitatem; nam licet ab Ecclesia allegari soleat prædicta regula, ex *dict. l. præsenti, C. qui ad Eccles. confug. cap. inter alia, de immunit. Eccles. capit. minor. cap. frater: 17. quæst. 4.* pluribus Barbos. *in collect. ad hos textus, & dict. cap. 3. num. 50.* Belluga *in specul. rub. 11. §. sed quia loquimur, numer. 6. vers. Scias tamen, & numer. 25.* Farin. *dict. quæst. 28. numer. 3. & de immunit. num. 48. & consil. 76. numer. 16.* Mastril. *decis. 169. num. 11.* Guazin. *ad defens. reor. 1. part. defens. 1. cap. 29. in princip. & cap. 30. numer. 7.* Mar. Ital. *de immunit. lib. 1. cap. 6. §. 2. num. 23.* Ambrosin. *de immunit. cap. 1. num. 5.* Giurba *consil. 20. num. 23. & consil. 100. num. 22.* Gratian. *discept. Forens. 3. tom. cap. 596. numer. 10.* Filus. 1. *tom. tract. 15. capit. 6. numer. 156.* Genues. *in prax. Archiepis. capit. 17. numer. 5.* Riccius *collect. 1792. part. 5.* Gomez *variar. lib. 3. capit. 10. n mer. 2. ad fin. vers. Vnum tamen est,* Paz *in praxi 5. part. tom. 1. cap. 3. §. 3. numer. 16.* Gregor. Lopez *in l. 4. gloss. 3. in fin. tit. 11. par. 1.* Bolanos *in Cur. Philippica 3. p. §. 12. numer. 54. & 55.* Decian. *consil. 80. numer. 5. tom. 2. & lib. 6. tract. crim. capit. 25.* P. Diana *resol. moral. tract. 1. de immunit. Eccles. 1. part. resolut. 14. & resol. 16.* Curtel. *de Immunit. quæst. 14. num. 1. d. lib. 1.*

Cæterum, quod reus per Iudices sæculares absque li- 159
centia Episcopi ab Ecclesia extrahi possit licitè, quando notoriè gaudere non debet immunitate illius, tenuerunt plures graviſſimi Doctores, vt sunt Iulius Clarus *§. fin. quæst. 30. num. 20.* qui de communi testatur, Covarruv. *variar. lib. 2. cap. 20. num. 10. vers. 34.* qui ait ita observari in praxi totius Christiani Orbis. Guido Papæ *decis. 121. numer. 1.* qui de observatione Parlamenti testatur, Boerius *decis. 109. num. 2.* qui affirmat ita de facto observari, Guillelmus Benedict. *in cap. Rainuncius, vers. Et vxorem, num. 444.* Bobadilla *in polit. lib. 2. cap. 14. nu. 94.* Paz *d. par. 5. tom. 1. cap. 3. §. 3. num. 1. in fin.* Anton. Faber. *in Cod. lib. 1. tit. 4. diffin. 1.* Gambacurt. *de Immunit. Eccles. 4. relect. part. 5. numer. 10. vers. Si verò, fol. mihi 225.* Curtel. *d. lib. 1. quæst. 1. numer. 49. vers. Ad quod diximus, & quæst. 14. numer. 4.* qui Gregorianam doctissimè expendit, & de observantia Regnorum Hispaniæ distinctè, & eruditè testatur, noster Martinus Perez *d. disp. 30. section. 4.* 160
num 2. Cui opinioni adhæsit Cancellarius in causa Genesij Ripoll Oriolensis, anno 1561. est *in prim. lib. sententi. fol. 5. pag. 2.* & in causa Petri Lopez Pharmacopolæ, oppidi de Chelva, sententia *diei 22. Maij 1634.* in qua concurrebat, quod probationes factæ fuerant inter easdem partes in alio iudicio contentionis, super privilegio fori, & constabat de delicto, & eius qualitate notoriè, & ob id sententia lata per eundem, virtute bullæ Iulij III. de qua *§. sequenti*, definitum erat non gaudere, eo quod pacem frangerendo, Vincentium Alberola, deliberatè, & proditoriè occiderat, sclopeti reprobatæ mensuræ ictu; quæ quidem sententia in rem iudica- 161
tam transacta, notorium faciebat delictum, cum qualitate, ob quam immunitatè potiri nequibat, iuxta tradita per Rotam *in recentioribus, 2. part. decis. 435. in fin. numer. 4.* pluribus Scaccia *de sentent. & re iud. cap. 1. gloss. 14. quæst. 19. numer. 110.* & probationes factæ inter easdem partes, licet in diverso iudicio, fidem faciunt, ex traditis ab Alexand. Trentacinq. *variar. resol. lib. 2. tit. de probat. resol. 1.* Giurba *decis. 14. numer. 1.* domino Monter. *decisione 30. numer. 16.* Si autem dubitaretur de qualitate cri- 162
minis, extrahi non posset absque licentia Episcopi, ex *d. for. 31.* Belluga *vbi prxim. n. 21.* Barbos. *d. cap. 3. num. 155.* Dominus Don Petrus Sanz *in suis observ. lit. E, observ. 16.* Quomodo verò dicatur constare notoriè de crimine, & quæ licentia requiratur Episcopi, benè tradit Curtel. *d. q. 14. n. 5. vsque ad fin.*

An autem dum in Ecclesia inimicus est, ipsum à loco 163
remoto ab ipsa Ecclesia aliquis vulneravit, vt putà tormentum explodendo, vel telum volatile mittendo, vel ita occiderit, dicatur nè in Ecclesia occidisse, vel vulnerasse? vel è contra, dum aggressor in Ecclesia est, ab ipsa necaverit, vel vulneraverit existentem in loco remoto similibus armis? vide tradita per Bobadillam *lib. 2. capit. 14. num. 30.* Castr. Palaum *tom. 2. tract. 11. disput. vnic. num. 15.* qui plures laudat, nostras Trullench *lib. 1. Decalog. cap. 11. dub. 3. num. 7.* Guazin. *dict. cap. 38. numer. 20. & 21.* Curtell. *de Immunit. dict. lib 1. quæst. 9. per tot.* qui affirmativè conclucunt in Ecclesia occidisse, vel vulnerasse videri, ne immunitate vti valeat; & sic censuit Senatus *in causa contentionis Francisci Garrigues*, qui è ianua Ec-

cleſiæ parochialis de Cogullada, tormenta manualia pluries exploſit in Regios commiſſarios in loco remoto exiſtentes: literæ enim contentionis decretæ fuerunt menſe Septembris 1647. ſed contentio deſerta, ob fugam ipſius; quæ concluſio tanquam certa eſt tenenda, quidquid dicat Diana *part. 1. tract. 1. reſol. 9.*

164 Sed apud nos obſervandum eſt, per *forum 4. de his qui ad Eccleſ. confug.* reſtrictam eſſe immunitatem ad certas ædes, ſive Eccleſias; nam in Vrbe ſolum conceſſum eſt privilegium aſyli, & immunitatis almæ Sedi, & Eccleſiæ Divi Vincentij Martyris, Ordinis Ciſtercienſis, extra mœnia conſtructæ. In Vrbibus, & oppidis Archiepiſcopatus, tantùm conceditur Eccleſiæ Parochiali primariæ vt ex *dicto foro* patet, de quo Belluga *dict. rub. 11. ferè per tot.* Et licet de iure non pertineat ad Principem ſæcularem de immunitate Eccleſiæ ſtatuere, vt probat Farin. *de Immunit. c. 2. n. 25. & 26.* Diana *p. 1. tr. 2. reſol. 2.* & poſt eos Hieron. Salcedo, plura de Aſylis tradendo *in D. Thom. opuſc. de regim. Princ. lib. 2. diſſert. 31. nu. 172. & 191.* & Andr. Mendo *de iur. Academ. lib. 3. quæſt. 31.* & paſſim Doctores tradunt, cum *fori* Dñi Regis Iacobi I. qualis eſt

165 *dictus forus* 4. conditi fuiſſent cum interventu Prælatorum Coronæ Aragonum, & interveniente Nuntio Apoſtolico, vt dixi *cap. 1. §. 2. num. 30.* habent vim Canonis Provincialis, ſicque reſtrictio immunitatis tenet, quod intelligendum eſt, dempta Oriolenſi Diœceſi; nam ea Regni pars, tempore quo conditus *forus* fuit, nondum erat à manibus Sarracenorum vindicata, vt colligitur non obſcurè ex traditis *tom. 1. cap. 1. §. 1. numer. 11. & c. 2. §. 1. nu. 6.* ideóque ſub eius diſpoſitione non comprehenditur.

166 Quæ probatio requiratur in qualitate circumferente iuriſdictionem, ad hoc vt in iudicio contentionis Fiſci Regij Procurator fundatam habere ſuam intentionem dicatur: quæſtio eſt vſu frequentiſſima, nam ab ipſo probandam eſſe hanc qualitatem, docet textus *in l. 2. §. ſed ſi dubites, ff. de iuriſdiction.* Andreas Gail *lib. 1. de pace, cap. 13. num. 12. & ſeqq.* Farinac. *quæſt. 8. nu. 86.* Catol. de Graſ. *de effectib. Clericat. effect. 1. num. 712. & ſeq.* Don Alfonſ. Narbona *ad Concor. Famil. ſanct. Officij Inquiſit. gloſſ. 19. num. 4.* & plenam requiri probationem tradunt Farinac. *conſil. 76. lib. 1. & conſil. 168. lib. 2.* Ambroſin. *de immunitat. Eccleſ. cap. 11. numer. 4.* Gama *deciſ. 179. & 169. numer. 1.* Gregor. Lopez *in l. 4. tit. 11. gloſſ. 3. part. 8.* Avendaño *de exequend. mandat. capit. 22. numer. 4.* Bobadilla *in politic. lib. 2. capit. 14. numer. 94.* Riccius *in praxi variar. reſol. 38.* Caſtillo *deciſ. 156. num. 2.* Giurb. *obſer. 56. n. 10.* qui alios laudant.

167 Sed contrarium eſt verius apud nos, nempe, vt ſemiplena ſufficiat, vt teſtatur Carolus Domenech *in ſuis ordinat. §. 33.* & docent Gama *deciſ. 281.* Portol. ad Molin. *titul. de competent. iuriſdiction. quæſt. 9.* Cancer. *variar. lib. 3. dict. cap. 10. num. 124.* Gratian. *diſceptat. forenſ. cap. 596. num. 22. lib. 3.* Giurba *conſil. 50. num. 10. & conſil. 100. numer. 28.* Sanfelicius *deciſ. 137. num. 2. & ſeqq. tom. 1.* Martin. Quat. *reſolut. lib. 1. cap. 51. num. 8. & 9.* Merlin. *controverſ. forenſ. c. 69.* Præſul Vrrutigoyti *in Paſtor. Regul. p. 3. vot. 1. n. 11. & vot. 7. n. 4.* omnino videndus; *& de competent. Iuriſd. q. 15. n. 33. & 34.* & plurimis congeſtis Cortiada *deciſ. 21. n. 75. cum ſeqq.* & ſic pluries deciſum per Cancellarios, præſertim ſententiâ *diei 12. Octobris 1620. in cauſa Hiacinthi Pujades*, & ſententia *diei 4. Februarij 1643. in cauſa Vincentij Ribelles*, oppidi de Cocentayna, & in alijs plurimis, tam antiquis, quàm noviſſimis.

168 Ex quibus videbatur dicendum, in cauſa contentionis Baptiſtæ Cabrera, Ioſephi Cabrera, & Franciſci Bodi villæ de Cullera, ipſos non gaudere immunitate Eccleſiæ ad quam confugerant, ratione necium Simeonis Ferrando, & Armengolis Prats Iuſtitiæ eiuſdem villæ, ſclopetorum, atque pugionum ictibus patratarum in Cœmeterio contiguo ipſi Eccleſiæ: ſi enim vt dixi, ſemiplena probatio ſufficit ad hoc, vt reus privilegio immunitatis exuatur, in hoc caſu pluſquam ſemiplene probatum crimen, ſaltem quoad necem dicti Ferrando videbatur. Apparebat ſiquidem coram Cancellario de capitali inimicitia cum dicto Ferrando contracta ob cauſas graviſſimas, nempe adulterium cuiuſdam fœminæ, & homicidium adulteri patratum per virum, & inimicitia capitalis ſufficiens indicium eſt ad torturam; pluribus Farin. *quæſt. 49. num. 98.* & licet *num. 102.* aſſerat veriorem opinionem eſſe, quòd inimicitia ſola non ſufficiat ad torquendum, *numer. 108.* mirabiliter hoc declarat dicendo, limitationem non procedere, quando ſumus in caſu, in quo certum eſt vnum ex pluribus occidiſſe, ſed incertum eſt quis ex illis occiderit, nam tunc inimicus præſumitur occiſor, & ex hac ſola inimicitiæ præſumptione poterit ſine dubio torqueri: quod firmat auctoritate plurimorum Doctorum, addens, quod hæc diſtinctio nullum continet dubium, quia non adeſt ſola inimicitia, ſed concurrit aſſiſtentia in rixa, quæ etiam de ſe facit indicium, vt ipſe probat *quæſt. 96. num. 80. & ſeqq.* Cùm autem Ferrando interemptus eſſet pluribus vulneribus diverſis inſtrumentis illatis, & aſſiſtentia in rixa trium inimicorum negari non poſſet, videbatur dicendum, in eos ſemiplenam reſultare, cum idem in iure ſit, poſſe torqueri. Quibus addi poterat, quòd ex actis reſultabat contra inquiſitos diffamatio delicti, ex probabili cauſa, nempe inimicitia, Farinac. *quæſt. 47. num. 58.* acceſſus ad locum delicti contra Iudicis præceptum, quod arguit dolum, Farinac. *quæſt. 89. num. 126.* qui plures laudat: præparatio armorum in loco confugij proximo loco delicti, eodem die, Farinac. *quæſt. 126. num. 173. & ſeqq.* fuga ad Eccleſiam immediatè poſt neces dictorum Prats, & Ferrando: arma ignea parando, Farinac. *quæſt. 24. num. 3. cum ſeqq.* & confeſſio extraiudicialis exploſionis geminatæ, quæ omnia ſimul iuncta, pluſquam ſemiplenè concludebant ſine dubio contra ipſos inquiſitos; ſignanter, nam exploſio, delictum de per ſe eſt in hoc Regno, ex *pragmatica anni 1613.* quod per confeſſionem extraiudicialem ſemiprobatum manere eſt certum, ex plurimis per me congeſtis *infrà, cap. 8. §. 8.* Et licet plures Doctores tenuerint, quod delicta patrata in Eccleſia non operantur amiſſione immunitatis, niſi homicidium, vel mutilatio ſequatur, poſt *Gregorianam*, vt tenent Bonacina *tom. 2. diſput. 3. quæſt. 7. §. 4. num. 12. & tom. 3. de cenſur. diſput. 2. quæſt. 3. punct. 16. §. 7. num. 11.* P. Antonin. Diana *reſol. moral. 1. p. tr. 1. reſol. 2.* P. Caſtro Palao *tom. 2. tract. 11. diſp. vnic. punct. 9. num. 9.* qui plures alios adducunt: Contrarium eſt verius, vt probant Doctores *in cap. inter alia, de immunit. Eccleſ.* Navarro *in ſum. c. 25. num. 20.* Covarruv. *2. variar. cap. 20. num. 15.* Guttierrez *in pract. lib. 3. quæſt. 1. num. 17.* Bobadilla *in politic. lib. 2. capit. 4. num. 24.* P. Suarez *de reverent. debit. loc ſacr. cap. 11. num. 6.* Farinac. *quæſt. 27. nu. 53.* Gambacurt. *de immunitat. Eccleſ. lib. 5. cap. 18. num. 3.* Duardus *in bulla in Cœn. Domini lib. 2. Canon. 15. quæſt. 16. num. 15.* Auguſtin. Barboſ. *de iur. Eccleſiaſt. lib. 2. capit. 3. numer. 105.* noſter peritiſſimus Trullench *lib. 2. Decalog. cap. 11. dub. 4. numer. 13.* Guazin. *deff. 1. capit. 38. num. 14.* Curtell. *de Immunitat. lib. 1. quæſt. 2. per tot.* Mendo *de iur. Academ. lib. 3. q. 31. num. 33.* Præſul Vrrutigoyti *de comp. quæſt. 73. nu. 23. & q. 90. n. 30.* & Cortiada *deciſ. 113. per tot.* qui declarant quod delinquens in vna Eccleſia ab immunitate cunctarum excluſus eſt; præſertim in Hiſpania vbi *Gregoriana* recepta non eſt, P. Diana *dict. tractat. 1. reſol. 5. & 39.* Sed hoc intelligendum eſt, quoad delicta atrocia, atque gravia, vt omnes iſti *Doctores* tenent. Quod autem crimen ad hunc effectum grave dicatur? explicant Farin. *quæſt. 28. numer. 66.* Pater Caſtro Palao *dict. punct. 9. numer. 10.* Guazin. *deff. 1. capit. 38. numero vigeſimo ſexto* cum alijs, dicendo, quod maleficium grave intelligendum eſt illud, quod habet annexam pœnam capitalem: cùm autem exploſiones hac pœna puniantur in Regno, ex *dict. pragmat. anni 1613.* de qua *infrà, cap. 8. §. 8.* ideo dicendum videbatur, quod ratione iſtius delicti frui immunitate non poterant. Quod non ſolum deciſum reperiebatur in his terminis, ſed in delictis levioris pœnæ, vt patet ex pluribus ſententijs contentis in libris Cancellarij, ſignanter *anno 1562. in cauſa Comitis de Cocentayna*, qui dedit alapam in Eccleſia, adeſt *in lib. 1. fol. 15.*

*fol.*15. & in *causa Gaſparis Belluca*, qui adverſarium inſequendo, illum percuſſit intra Eccleſiam, non tamen vulneravit: anno 1580. *in lib. Ægydij Roda, fol.*76. *pag.*2. Neque in noſtra ſpecie ſubintrare poterat dubium, an ſub ſpe immunitatis hoc factum fuiſſet, tum quia non eſt neceſſaria ea qualitas, vt immunitas amittatur, quando delictum patratur in loco immuni, Barboſa *dict. cap.*3. *num.*140. Caſtro Palao *dict. punct.*9. *num.*12. cum relatis ab ipſis: tum etiam, quia ex præparatione armorum in loco confugij ante delictum, & receptatione cum armis ſtatim atque patratum fuit, ſatis animus, & ſpes confugiendi ad immunitatē percipiebatur, iuxta tradita per Mar. Curtel. *d.q.*3. *n.* 13. Quoad hæc omnia concordes reperiebamur, & nihilominus fuit deciſum præfatos inquiſitos immunitate gaudere; nam licet verum ſit, quod ex actis reſultabat diffamatio, inimicitia, aſſiſtentia in loco delicti, & cætera ſuperiùs perpenſa; hoc evenit (cum hac qualitate reſultante ex diſpoſitionibus trium teſtium ex productis per Fiſcum Regiæ iuriſdictionis die 23. Ianuarij anni 1653.) hora nona veſpertina exploſum fuit quoddam ſclopetum prope cœmeterium prædictum (nec liquidè adhuc per famam apparebat, an in Simeonem Ferrando, an verò per ipſum exploſum fuiſſet) acceſſit illico Armengol Prats Iuſtitia, alijs aſſociantibus, qui vt munus impleret, ad locum delicti properaverat. Apparuerunt illico & inquiſiti cum armis igneis, quibus Iuſtitia geminatè iuſſit ad domos proprias abire. Dum hæc dicebantur, publicè aſſertum fuit (nec apparebat à quo) in Cœmeterio virum quendam latitare, properare ſtatuit Iuſtitia, inquiſitis, & cæteris comitantibus, dum iam ad ianuam cœmeterij appropinquaſſent, antequam aliquis ex illis ingredi poſſet, duo ſclopeta ab intus exploſa fuerunt in Iuſtitiam, & cæteros comites. Quo audito omnes tumultuatim cœmeterium ingreſſi fuerunt, tormenta plura ibi explodi auditum, & viſum fuit, varia acclamando vox Simeonis Ferrando cognita, & ex conflictu præfati Ferrando, & Iuſtitia pluribus tam ſclopetorum, quàm pugionum ictibus vulnerati ceciderunt, è quibus breviſſima temporis periodo interierunt. Ex his deprehendebatur, crimina hæc homicidiorum, & exploſionum, ex parte inquiſitorum caſu, & fortuito, non autem ex propoſito ſecuta fuiſſe in loco immuni, & in hac ſpecie immunitas non amittitur, probat Guttierrez *practicar. qq. civil. lib.*3. *quæſt.*1. *num.*8. Azor. 1.*part. inſtit. moral. lib.*9. *cap.*9. *quæſt.* 9. Farin. *de Immun. cap.* 16. *num.*141. Azevedo *in c.*3. *num.*25. *lib.*1. *tit.*25. Bobadilla *in politic. lib.*2. *c.*14. *n.*24. Caſtro Palao *d. punct.*9. *num.*13. Diana 4. *p. tr.*1. *reſol.*97. neque in culpa inquiſiti reperiebantur, nam licet inimici dicti Ferrando fuiſſent, ſuppoſita exploſione in eos, & Iuſtitiam (provt plene apparebat ex tribus conteſtibus contra producentem deponentibus) licita videbatur defenſio cum eodem genere armorum, imò, & fortiori, vt probant plurimis Petrus Caballus *reſolut. crim.*1. *tom. caſ.*88. *nu.*7. Marius Giurba *conſ.*17. *num.*24. Sebaſtian Guazin. *defenſ.*29. *c.*4. *n.*24. & nos dicemus *infrà*, *c.*8. §. 8. *n.* 113. cum cuique, licet privato, permiſſum ſit in ſubitaneis caſibus, nam ſcloporum effectus violentiſſimi ſunt, & non ſolum poſt adverſarij exploſionem, ſed ex eo, quod videatur ſiſtere ad offendendum arma præparando, quia nemo expectare cogitur, vt percutiatur, Caballus *d. c.*88. *n.*5. Guazin. *d. c.*4. *nu.*20. ſicque deciſum fuit ad favorem reorum, mea Aula conſulente, *die* 12. *Octobris* 1654. quam deciſionem nota, nam patronus gloriabatur de victoria, & neque factum propoſuit, neque iura deduxit, ex quibus ratio decidendi deſumpta fuit.

170 In cauſis mixti fori dubitari poterat, an iuriſdictio Eccleſiaſtica poſſet procedere in laicum, pœnam pecuniariam imponendo, & exequendo, aut per capturam, & diſtrictionem corporalem? Et quamvis aliqui teneant, quod ſic; Abbas *in cap. de cauſis, num.* 12. *de offic. legat. & in cap. licet, num.*8. *de pœnis*, Felin. *in cap. irrefragabili, num.*5. *de offic. Ordinar.* Ioan. Franciſ. Leon *in theſaur. for. Eccleſ. c.*16. *n.*17. *p.*2. Marta *de iuriſdict.* 1. *p. c.*50. *n.*17. & 2. *p. c.*29. *num.*12. Barboſ. alijs relatis, *voto* 92. *num.*8. *tom.*2. Diana 1. *p. tract.*2. *reſol.*89. contrarium tenendum eſt, vt docent Ioan. And. *in addit. ad Speculator. in rub. de offic. Ordin. in* 6. Baldus *in cap. ſignificaſti, num.*2. *de offic. Legat.* Imola *in dict. c. cum Epiſcopus*, Decianus *in tractat. crimin.* 1. *part. lib.*4. *cap.*11. *num.*4. & *cap.*26. *nu.*15. Clar. *quæſt.*37. *num.*8. Boërius *deciſ.*227. *num.*11. Anfred. *de poteſtat. Eccleſ. ſuper laicos*, *num.* 1. & *in Clement.* 1. *num.*93. *de offic. Ordin.* Rebuf. *ad leg. Regias, tit. de literis requiſitor. in præfat. num.*19. & 20. Guid. Pap. *deciſ.*437. *num.*6. Oldrad. *conſ.*86. *in fin.* Palat. *in repet. ca. per veſtras, not.*2. §. *ſed eſt pulchra dubitatio*, *num.*18. & 25. *de donat. in fi.* Aviles *in cap. Prætor. verſ. Vſurpem, numer.*14. Oliban. *in vſatico, alium namque, de iur. fiſc. cap.*15. *nu.*50. Iacob. Bertet. *conſil.*4. *cum trib. ſeqq.* Avendaño *de exeq. mand. punct.*1. *cap.*1. *num.*22. Decian. *in tract. crim. lib.*4. *cap.*20. *num.*15. & *lib.*8. *cap.*3. *num.*47. *in fin.* Paz *in praxi, tom.*2. *prælud.*2. *num.*54. Cenedo *Canonicar. qu.*39. Amat. Roderic. *de execut. cap.*2. *num.*10. Menchaca *de ſucceſſ. creat. lib.*3. §. 22. *num.*18. Covarruv. *practicar. c.*10. *nu.*1. Salcedo ad Bernard. Diaz *regul.* 397. *verſ. Sed novum dubium*, Garcia *de nobil. gloſſ.*9. *num.*53. Azevedo *in l.*14. *tit.*1. *lib.*4. *recopil.* Guttier. *practicar. quæſt.*45. *lib.*1. Bobadilla *in politic. lib.*2. *c.*17. *n.*167. & *in not. lit. B.* Cevallos *de via violentiæ, qu.*1. *num.*18. *cum ſeqq. lib.*2. & *commun. contra commun. quæſt.* 897. Salgado *de Reg. protect. part.* 2. *c.*4. *num.*36. Anguian. *de leg. lib.*3. *contr.*30. *nu.*12. Parlador. *rer. quotid. differ.*9. §. 2. *num.*17. Don Ioan. Baptiſt. Larrea *deciſ. Granat.*1. *num.*20. Don Franciſ. Amaya *in l.* 2. *num.*3. *Cod. de exact. lib.* 10. ex noſtratibus Belluga *in ſpecul. rub.* 12. §. *quædam*, *in fin.* & ſic pluries deciſum per Cancellarios, nempe ſententia *diei* 4. *Iunij* 1578. & 171
diei 13. & 20. *eiuſdem*, & ſententia 9. *Februar.* 1583. & ſententia *diei* 20. *Aprilis* 1585. & ſententia *diei* 15. *Novemb.* 1597. & ſententia *diei* 6. *Novemb.* 1613. & ſententia *diei* 6. *Novembris* 1619. & *diei* 14. *Februar.* 1621. & 31. *Ianuarij* 1622. Quæ omnia cumulantur, vt appareat de auctoritate huius opinionis; nam nihilominus frequenter Eccleſiaſticus eundem lapidem revoluere intentat. Quo poſito clarè reſultat ratio, ob quam Epiſcopus non poteſt procedere contra laicos concubinarios, quin præcedat trina monitio, de qua in Concil. Trident. *cap.* 8. *ſeſſ.* 24. *de reformat. matr.* vbi Barboſ. *in collect.* nam cum ad imponendam pœnam excommunicationis requiratur trina monitio, vt probat textus Concilij, & docent Avendaño *de exeq. mandat. part.* 1. *cap.*22. *num.*14. Gabriel Pereyra *de manu Regia*, *part.* 2. *cap.*34. *num.*12. Barboſ. *in dict. collect. num.* 3. eo quod crimen concubinatus in laicis, ſolum ad correctionem defertur ad iudicium Eccleſiæ, inde eſt, quòd cum Epiſcopi procedere nequeant in noſtro Regno per alias pœnas in laicos, neceſſaria ſemper ſit trina monitio, & ſic deciſum fuit per Cancellarium Ægydium Roda, in cauſa Lucæ Oriola *anno* 1582. extat hæc ſententia *in lib. eiuſdem fol.*102.

Sed quoniam Belluga *vbi proximè* tradit, quòd ſi iu- 172
dex Eccleſiaſticus ſolitus ſit exercere iuriſdictionem carceris in laicos, non debet turbari; quæ ratio pariter procedit quoad pœnam pecuniariam; idem quoad eam tenendum eſt, alioquin deficiente poſſeſſione, non eſt recedendum à dicta ſententia, quod quidem expreſſius docet Belluga *rub.*13. §. *reſtat*, *num.*4. & *verſ. Et poteſt, de iure*, *num.*5. ob quod inveſtiganda eſt conſuetudo in noſtro Regno. Quoad exercitium iuriſdictionis carceris, certum eſt, neminem ex Epiſcopis reperiri in quaſi poſſeſſione, ob quod ſi aliquando id intentavere, ſuſcitata fuit contentio, & definitum favore Regiæ iuriſdictionis, & deciſiones ſuperius traditæ, quoad omnes Epiſcopos diſponunt: nam cum omnibus controverſum, & deciſum reperitur. Quoad impoſitionem pœnæ pecuniariæ, ſolus Epiſcopus Dertuſenſis habet probatam conſuetudinem imponendi ſimiles pœnas laicis in ſua Diœceſi, ſed ad facti executionem deveniendo, tam in bonis, quàm in perſona laici, Iudex laicus competens eſt: Docent Peguera *deciſ.*92. *num.*25. Oliban. *dict. cap.*11. *n.*10.

& cap. 15.*n.*49.Fontanella *de pactis clauſ.*4.*gloſſ.*11.*nu.*88. *& ſeqq.* Sicut è contra quando Iudex laicus cognoſcit de cauſa pecuniaria Clerici,coërcitio perſonæ ad Eccleſiaſticum ſpectat,vt mox dicetur. Epiſcopus Orcelenſis etiam credit,conſuetudinem imponendi has pœnas obtinuiſſe, ſed vſque adhuc eam non probavit, ob quod nequaquam ei permittendum eſt,quin doceat de legitima conſuetudine.

173 Clericus primæ Tonſuræ habens requiſita Concilij Tridentini gaudet privilegio fori,tam in civilibus,quàm criminalibus,ſi non eſt coniugatus:Covarruv.*practicar. capit.*32. Farin.*quæſt.*8. *numer.*5. Petr.Barboſ.*in l.Titia,in princ.ff. ſolut. matrim.* Tuſcus *tom.*1. *lit. C. concluſ.*285. Gambacurt.*de Immunit. Eccleſ.lib.*7. *cap.* 10. Graſ. *de effectib.Clericat.effect.*1.*num.*53.*verſ.Subampliatur*, Auguſt. Barboſ.*de poteſt.Epiſcop.allegat.*2. *n.*1. *&* 3. plures relati per Don Franciſc. Torreblanca *de iur. ſpiritual. lib.* 15. *c.*15.*n.*23.Diana 1.*p.tr.*2.*reſol.*29. Quod noſtro iure probatur.ex *for.*6.*de iur.omn.iud.for.*15. *de rebus non alienand. privil.*17.*R.Petr.I.& privil.*32.*cumſeqq.Reg.Petri II.*Quod procedit etiamſi Clericatus obtineatur poſt contractam irregularitatem, nam licet per eam incapax Ordinis efficiatur,*c.fin.de tempor.ordin.c.de cætero,de homicid.*Concil.Trident.*cap.*7.*ſeſſ.*14.*de reformat.*cum pluribus adductis per Auguſtin.Barboſ.*in collectan.ad hunc text.*tamen ſi de facto ordinetur, Ordo non irritatur, cùm non ſit impedimentum irritans, ſed prohibens; Innocent. *in c.*1.*de ſchiſmaticis*, Abbas *in cap.cum non ab homine,n.*5. *de iud.& in cap.cum illorum,de ſentent.excomm.* Maiol. *in Regular.lib.*4.*cap.*33.*n.*1.Graſſis *dict.effect.*1.*nu.*526.Fillucius 1.*tom.oper.moral.tract.*19.*cap.*3. *n.*59. Barboſ. *de iur. Eccleſ.lib.*1.*cap.*49.§.2.*nu.*15.qui alios laudat,& mirabiliter Pater Suarez *de cenſur.diſput.*40.*de Irregularit.in gener.ſect.*2. *nu.*1. ſecus ſi in fraudem iuriſdictionis Regiæ poſt commiſſum crimen ſumatur:nam cognitio ad Iudicem laicum ſpectat:quod infertur ex tex. *in l.cum quædam puella,in prin. &* §.1.*ff.de iuriſdict.* vt pluribus relatis probat Iulius Clarus *q.*36.*n.*43. Cenedo *in collect.*23. *ad Decretal.n.*1.P.Caſtro.Palao *tom.*2.*diſput.vnic.tract.*12. *punct.*3.*num.*3.Barboſ.*ad Concil.dict. cap.*6.*ſeſſ.*23. *nu.*27. noſter Trullench *lib.*8.*Decalog.cap.*1.*dub.*8.*n.*7. *& lib.*7. *cap.*13.*dub.*5.*n.*11.*& de Sacram.lib.*6.*cap.vnic.dub.*5.*n.*1. *& in expoſit.Bullæ Cruciat.lib.*3.*dub.*10.*num.*3. Farin.*q.*8. *num.*109. Tonduti *de content. iuriſdict.* ſive *præu. iudic.*2. *part.cap.*53.*num.*4.*cum ſeqq.*Curtell.*de Immunit.lib.*2.*q.*2. *per tot.* pluribus Larrea *deciſ. Granat.*11. *n.*9. Mendo *d. lib.*3. *q.*32. *n.*353. pluribus etiam Cortiada *deciſione* 11. *n.*27.Quod intelligendum eſt, quoad minores Ordines, tam reſpectu perſonæ,quàm bonorum; quoad characterem verò, quoad bona tantum; nam diſtrictio perſonæ ad Eccleſiaſticum ſpectat, vt iſti *Doctores* vnanimes tradunt, & ſic deciſum per Cancellarium *die* 5. *Iunij* 1568. *in cauſa Guillermi March*, & poſtea *anno* 1567. *in cauſa Don Ludovici Sanz*,eſt *in* 2.*lib. fol.* 88. niſi ſimus in delictis exceptis,de quibus poſtea.

174 Qualiter autem Clericatus probetur ad effectum privilegij fori,tradunt Covarruvias *pract. cap.*23.*num.*3. *& ſeqq.*Clarus *dict.quæſt.*36.& ibi Baiard. Cabal.*reſolut.crimin.tom.*1.*caſ.*60.*num.*10.Farin. *in prax. quæſt.*8. *num.*40. Ioſephus Maſcardus *de probat.concluſ.*302.*cum duob.ſeqq.* Pacianus *de probat. lib.* 2. *cap.* 34. noſter Ludovicus Gomez *in regul.de annal. poſſeſſ. quæſt.*39. Fontanell. *de pact. clauſ.*4.*gloſſ.*13. *part.*2. *num.*38. *& ſeqq.* Seſſe *deciſ.* 162. *numer.*43.*tom.*2. Marius Giurba *conſil.*74. *numer.*11. Ioan. Baptiſt.de Toro *in compend. deciſ.tom.*1. *verb. Clericatus probatio*,Novar. *ad prag. Neapol. rub. de Cleric. collect.*3. *numer.* 4. Teſtay *allegat.* 4. *num.*8. Sigiſmundus Scaccia *de iudicijs,lib.*1.*cap.*11.*numer.*70.*& ſeqq.* Carol.de Graſ. *de effect.Clericat.effect.*1. *numer.*197. *cum ſeqq.* Riccius *in prax. for. Eccleſiaſt. reſolut.* 327. P. Caſtro Palao *tom.* 2. *tract.*12.*diſput.vnic.punct.*2.*per tot.*Guazin.*ad defenſ.reor. defenſ.*1.*c.*3.*nu.*9.Barboſ.*in collect.ad Concil. Trident. ſeſſ.* 23. *cap.*6.*de reform.& de iur. Eccleſ. dict. lib.*1. *capit.*49. §.2.*nu.*12.*cum plurib.ſeqq.*Diana *d. tom.*1.*tract.*2.*reſol.*29. Regeus Ioan. Fran. Sanfelicius *deciſ.*7.*per tot. tom.*1. *& deciſ.*260. *tom.*2. Marius Curtell. *de Immunit. lib.*2. *q.*33. Solorç.*de iur.Indiar.lib.*2.*cap.*5. *num.*19. *tom.*2. Tonduti *dict. part.*2. *c.*53. *num.*4. Trullench *lib.*8. *Decalog. cap.*1. *dub.*8.*num.*7.Qui omnes tenent, quod licèt ante Concilium quilibet Clericali tonſura inſignitus frueretur privilegio fori:poſt Concilium,vltra Tonſuram requiritur, quòd habeat qualitates, de quibus *in dict. cap.*6.*ſeſſ.*23. *de reformat.* vt communiter receptum eſt(licet perperam contrarium firmare cupiat Torreblança *de iur. ſpiritual. lib.*15.*c.*5. *n.*24. *& ſeqq.* quem meritò reprobat Diana *d. reſolut.*29) nempe quod beneficium obtineat,vel de mandato Epiſcopi ſerviat alicui Eccleſiæ, aut in ſchola literarum ſtudia profiteatur, cum habitu, & tonſura incedendo.

Sed pro vberiori enucleatione,notandum eſt,quod in Beneficiato tria copulativè requiruntur probanda, vt privilegio fori fruatur,ſicuti omnes ferè tenent: nempe Tonſura,per quam quis Clericus efficitur,quæ probanda eſt per literas originales,vel per teſtes, vt docent *Farinacius,Guazin.Sanfelicius*,& cæteri ſuperiùs adducti.Et hoc intelligendum, ita vt vnius teſtis dictum non ſufficiat àd effectum obtinendi privilegium fori in iudicio contentionis, cum hoc ſolum procedat ad effectum remittendi, & ad alios parvi præiudicij: iudicium enim contentionis non habetur ad effectum remittendi Clericum Iudici Eccleſiaſtico, vt plenariè cognoſcat de quæſtione Clericatus,ſed in eo plenariè de titulo Clericatus cognoſcitur auctoritate Pontificia: Deinde requiritur probatio tituli,ſive collationis beneficij, quod obtinetur per inſtrumentum, ſive bullam ipſius collationis,vt omnes ſuperius adducti conteſtantur; & denique requitur probatio poſſeſſionis, vel quaſi ipſius beneficij,Clarus *dict.quæſt.*36.*num.*21.& ibi Baiar.*num.*14. Menoch. *conſil.* 350.*num.*6. Maſcard. *dict. concluſ.*302.*numer.*16.*&* 17.Maſtril.*deciſ.Sicil.*113.*per tot.*Scaccia *dict. lib.*1.*cap.*11.*num.*81.Farin. *dict. quæſt.*8. *numer.*45. *&* 70. Graſſis *dict.effect.*1.*n.*1187.Pacian.*dict.cap.*34.*n.*41. Maſcard.*dict.concluſ.*304.Capiblanc.*de Baron. prag.*8. *part.*3. *numer.*37. Sanfelicius *dict. deciſ.*7. *numer.*9.*& deciſ.*260. *num.*2.*verſ.Tertiò* Guazin. *dict.cap.*3. *num.*9. *ad fin.* Riccius *dict.reſol.*327. *num.*1. *&* 2. Curtel. *dict. quæſt.*30. *per tot.*à qua ſententia non eſt recedendum,licet contrarium teneant adducti per Torreblanca *dict.cap.*6. *num.*4. quos ſequitur Diana *d. tract.* 2. *reſolut.* 30. & Caſtro Palao *d. punct.*12. *numer.*2. nam ſequeretur inde, quod plures ratione eiuſdem beneficij privilegio fori fruerentur, vt idem Caſtro Palao conſiderat *ibid.* dum noſtram ſen- 175
tentiam proponit; & noſtram ſententiam Romæ receptam eſſe teſtatur Farinac. *vbi proxim.* & ab omnibus ferè communiter recepta eſt, ſicque pronuntiatum ſæpius in Curia Cancellarij,ſignanter *die* 1 *Decembris anni* 1653. *in cauſa Ioannis Vives Galli*, qui condemnatus reperiebatur ad pœnam capitalem, ob magnum furtum, & dum ad patibulum parabatur Clericatum allegavit. Admiſſa contentione, & Arbitris vota ſua intra terminum non ferentibus, res delata fuit ad Cancellarium, & poſtquam duplex dilatio conceſſa fuit, ſufficiens ad reportandos titulos à Gallia, ex actis apparebat de titulo Tonſuræ per literas Ordinis collati per Gilbertum Epiſcopum Convenarum, atteſtantes collatam fuiſſe Tonſuram *die* 29. *Septembris anni milleſimi quadrageſimi octavi* (nota, quòd licet ſuppleatur hæc dictio, *ſexcenteſimi*, die 29. Septembris collatio tribuitur) ſuſcriptio, & ſigillum ſufficienter probata apparebant: & licet Fiſcus dubitabat dicendo, quòd de reo loqui non poterant iſtæ literæ, nam ſexcentis annis antea collata videbatur Tonſura, & ſic impoſſibile eſſe, quod non eſſet titulus alterius eiuſdem nominis;Cancellarius id potius errori calami, quàm falſitati irrogabat. De quaſi poſſeſſione Clericatus conſtabat per depoſitiones plurium teſtium,de collatione verò,ſive titulo beneficij nequaquã,nam in actis exhibitæ primum fuere literæ quædam,quarum initium hoc erat, *Petrus Anciondo in Eccleſia Cathedrali ſancti Bertrãdi Diœceſis Convenarum,maior Archidiaconus,& Vicarius generalis.*

174

Atteſta

Atteſtabantur collationem Beneficij, *dat. Sancti Bertrandi die* 8. *Novembris* 1649. Cum autem literæ iſtæ verificatæ ſufficienter non fuiſſent, productæ poſtea fuerunt aliæ literæ, ſub nomine eiuſdem Vicarij generalis, quibus exordium tale aderat, *Nos Petrus Anciondo Canonicus maior in Eccleſia Cathedrali Convenarum, nec non Vicarius generalis, &c.* quibus habebatur, Tonſuram reo collatam fuiſſe *die* 19. *Septembris anni* 1649. collatúmque fuiſſe Beneficium, & traditam poſſeſſionem illius, *dat. Sancti Bertrandi die* 8. *Iulij* 1653. & vltra quod iſtæ literæ non erant titulus originalis collationis, & poſſeſſionis, ſed Vicarij illius quædam atteſtatio, quæ minime probat, ex traditis per Sanfelicium *dict. deciſ.* 7. *num.*4. Tor. *dict. part.*1. *verſ. Clericatus probatio, ad medium*, reperiebatur ingens diſſonantia, dum conferebantur cum literis, tam Epiſcopi, quàm ipſius Vicarij generalis. Cum literis Epiſcopi, nam die diverſo collatam eſſe Tonſuram aſſerebant. Cum alijs ipſius, nam ſubſcriptiones erant diverſiſſimæ, ſtylus, ſcripturæ, forma ſigilli, & ipſa cera omnino diſtincta. Vt hæc obnubilaret reus, probare curavit duos Petros Anciondos fratres reperiri in eadem Sede Præbendatos, & eiuſdem Epiſcopi eodem tempore Vicarios generales. Aliqui teſtes de hoc deponebant, ſed omnes (vno dempto) de mendacio, & periurio ex eodem proceſſu clarè convincebantur, ob quod nulla eis fides adhibenda erat, Farinac. *quæſt.* 56. *num.*186. *cum ſeqq. & quæſt.* 66. 320. His acceſſit, quòd penes vnum ex teſtibus repertæ fuerunt literæ originales Tonſuræ ſibi collatæ, expeditæ per Petrum Anciondo, qui ſic intitulabatur. *Petrus Anciondo Presbyter, Iurium Doctor, maior Canonicus, & Archidiaconus Eccleſiæ Convenarum, nec non Vicarius generalis, &c.* expeditæ anno 1645. iſtæ litteræ productæ per Fiſcum, & verificata illarum legalitas fuerunt, ex quo clariſſimè apparebat ſubſcriptiones, & ſigilla in quibuslibet ex iſtis literis ſub nomine Petri Anciondo exhibitis, & ſubſcriptis, diverſificari omnino, de quo deponebant plures teſtes idonei, & periti, & quamvis literæ Parlamenti Burdegalenſis etiam exhibitæ reperiebantur, cum non verificarentur, improbatam collationem, & titulum, pronunciatum fuit intervenientibus duobus Aulis civilibus, & conſequenter reum minimè frui poſſe privilegio fori. Interfuimus Nobiles, & Magnifici Don Franciſcus Bono, Don Coſmas Gombau, Doctor Ioannes Atques Iover, Victorianus de Calahorra, Don Ant. Ferrer, & Ego; nam ob gravitatem materiæ convocata fuit mea Aula.

175

174 Qui verò non ſunt Beneficiati, debent Eccleſiæ ſervire de mandato Epiſcopi, pluribus Barboſ. *in collect. ad Concil. dict. cap.* 6. *ſeſſ.* 23. *de refor. num.*31. & Curtell. *lib.* 2. *quæſt.* 35. qui bene probat, ſervitium præſtandum eſſe in Eccleſia ſibi deſtinata. Et cum hoc ſit quid iuriſdictionis, etiam ſpectat ad Capitulum Sede vacante; nam poſt diſpoſitionem Concilij iure ſpeciali ſpectat ad Epiſcopos, nam in his omnibus ſuccedit Epiſcopis, *c. ſi Epiſcopus, de ſuppl. negl. Prælator.* Federic. de Senis *conſ.* 3. & 4. plur. Barb. *de pot. Epiſc. p.* 2. *alleg.*36. *num.*9. Ric. *in prax. quotid. reſol.*6. *num.*1. & *reſol.*85. *n.*4. Mart. Perez *de ſacr. Pœn. diſp.*41. *ſect.*1. *n.*7. Novar *in opuſc. nov. iur. Pontifex. concl.*1. *n.*4. *rub. de cauſ. prim. inſtan.* & Diana *tom.*8. *tr.*4. *reſol.*51. qui loquuntur de Clericis Salvaticis. Sed contrarium tenet Dominus Vico *ad prag. Sard. p.* 1. *tit.*7. *c.*13. *n.*8. qui probat hoc commiſſum fuiſſe auctoritati, & induſtriæ Epiſcopi, ſicque eius perſonam non egredi, iuxta *Tridentinum*. Quæ ſententia valdè fulcitur, eo quod deſtinatio facienda per Epiſcopum, debet fieri in ipſa promotione Tonſuræ, ita vt non ſufficiat antea, vel poſt; vt definivit S. Congreg. Card. Concil. vt tradunt Garcia *de benef. p.*2. *c.*5. *n.*101. Barboſ. *in ſum. Apoſt. deciſ. collect.*45. *n.*3. Vrrutigoyti *in paſtor. regul. p.*3. *vot.*3. *n.*15. ſed Capitulum Sede vacáte neminem promovet ad Ordines, ſed remittit alij Epiſcopo promovendum: ergo non poterit deſtinationem concedere vtilem ad fori privilegium. Et ſi dicas, ea quæ Ordinis ſunt poſſe geri per idoneã perſonam, cui cómittuntur ordinandi? fatear; ſed inde ſequitur non poſſe fieri deſignationẽ per Vicarium Capituli, neque per ipſum Capitulum, quod indubitanter tenendum eſt. Et adhuc caſu quo poſſet, neceſſariò 175
requireretur ſpeciale mandatum, cùm in generale hæc non veniant, *c. qui generaliter, de procuratorib. in* 6. & ibi Barboſ. *in collect. & de poteſtat. Epiſcop. alleg.*44. *n.*59. & *clauſ.*35. *n.*16. & *ſeqq.* quod deciſum fuit per Cancellarium, *die* 6. *April.* 1648. *in cauſa Doct. Iacobi Giner*, in qua non fuit pronuntiatum, an Capitulum poſſet, ſed ex defectu mandati ſpecialis Fiſcus Regius obtinuit.

Delatio habitus, & Tonſuræ, neceſſaria eſt, vt tenent 176
relati *n.*173. Qualis habitus eſſe debeat, ex vſu regionis dignoſcendum eſt, pluribus Covarruv. *pract. c.*31. *num.*7. Sanchez *de matr. lib.*7. *diſp.*46. *n.*5. Barboſ. *de poteſt. Epiſc. alleg.*9. *n.*2. Suar. *de leg. lib.*10. *c.*4. *n.*15. Diana *p.*3. *tract.*1. *reſol.*63. Trullench. *de Sacram. lib.*6. *c.*10. *n.*1. Curtel. *de Immun. lib.*2. *q.*28. *n.*3. Gibalinus *de Sacra Iuriſdict. in ſynops. verb. Habitus, n.*1. At quis habitus præſcriptus ſit in hoc Regno, tradit Trullench *ibid. num.* 2. Et quamvis aliqui aliter teneant, veritas eſt, vt docent Caſtro Palao *d. punct.*2. *n.*9. & Diana *vbi prox.* quod habitus talis ſit, quod ſtatim quis ex eo Clericus cognoſcatur; & ſic ſi in aliquo à laicis non differt, minimè obtinuiſſe qualitates Concilij credo. Sed Clerici coniugati licet in criminalibus gaudeant privilegio fori, in civilibus nequaquam, *for.*8. *de iur. om. iudic.* Sanchez *d. diſp.*46. *num.* 22. Covar. *d. c.*31. *n.*7. Bobadilla *in polit. lib.*2. *c.*18. *n.*110. Farin. *d. q.*8. *n.*7. Gambac. *de Immun. lib.*7. *c.*11. *n.*7. Anaſtaſ. Germ. *de ſacr. Immunit. lib.*3. *cap.*15. *nu.*66. Barboſ. *de po-* 177
*teſt. Epiſc. p.*2. *alleg.*12. *n.*25. & *alleg.*18. *n.*25. & *in collect. ad Concil. c.*6. *ſeſſ.*23. *de refor. n.*44. Giurb. *conſil.*15. *n.*7. Novar. *ad tract. Regn. Neapol. rub. de Cler. collat.*2. *n.*6. P. Caſtro Palao *d. tract.*12. *diſp. vnic. punct.*5. *n.*2. quamquam contrarium probare contendant Riccius *in prax. quotid. reſol.*113. Diana *p.*1. *tract.*2. *reſol.*51. Nam contra ipſos adeſt communis opinio, & iuxta eam pronuntiatum fuit per Cancellarium *die* 27. *Februarij* 1628. *in cauſa Franciſci Simancas Not. & Clerici*, qui citatus fuit ad Regiam Audientiam verbalem pro debito civili. Sed nota, quòd ſi ea de cauſa Clericus veniat carcerandus, hoc exequendum eſt per Iudicem Eccleſiaſticum, qui debet ipſum detinere in vinculis ad nutum Iudicis ſæcularis, probant Covarruvias *d. c.*31. *nu.*5. Ancarranus, Ripa, & alij adducti per Riccium *d. reſol.*113. *n.*17. Farin. *q.*8. *n.*7. Cevallos *comm. contr. comm. q.*593. *n. vnic.* alijs relatis Sanchez *de matrim. d. diſp.*46. *n.*23. & quamquam contrarium teneri poſſit, ex deductis per Caſtro Palao *d. punct.* 5. *num. fin.* iuxta primam ſententiam definitum fuit per Cancellarium *die* 5. *Maij* 1574. *in cauſa Philippi de la Torre*, & poſtea pluries, tam in hoc caſu, quàm in caſu quo Iudex ſæcularis alia de cauſa, poteſt de Clerico ius dicere; ſicque ab hac opinione non eſt recedendum tanquam admiſſa in hac Curia.

Æditui, Cantores, Tibicines, Scopiarij, Sceptriferi (ſi- 178
ve, vt vulgò dicitur *Perteguer*) & alij ſervitores Eccleſiæ laici, fori privilegio non gaudent, Archidiaconus *in cap. Clericum*, 11. *q.*1. Abbas *in cap.*2. *de for. compet. nu.*6. & *in cap. nominamus, de immunit. Eccleſ. num.*14. Præpoſit. *in c. Clericum*, 11. *quæſt.*1. *num.*5. Felin. *in dict. cap.*2. *de for. compet. num.*2. *verſ. Generaliter*, Aloyſ. de Leon. *in authent. caſſa, C. de ſacroſanct. Eccleſ. num.*23. Grammat. *conſil.*102. *num.*15. Clar. *quæſt.*35. *num.*12. *verſ. Quæro nunquid familiares*, Vulpel. *de libert. Eccleſaſt. p.* 3. *num.*24. Aufred. *de poteſt. Iud. ſacul. reg.*2. *num.*36. Capicius *deciſ.*12. *numer.*2. Theſaur. *deciſ.*22. *num.*1. & 4. *verſ. Verum*, Farin. *d. q.*8. 179
*nu.*46. Bobadilla *in polit. lib.*2. *c.*7. *n.*17. Scacc. *de Iud. lib.*1. *cap.*11. *n.*22. Barboſ. *de iur. Eccleſiaſt. lib.*1. *cap.*39. §. 12. *num.*57. & *ſeqq.* Pater Suarez *lib.* 4. *contra Reg. Angliæ, cap.*29. *num.*10. Cenedo *Canonicar. quæſt.*4. *num.*26. Caſtro Palao *dict. punct.*2. *num.*10. *verſ. Nono privilegium*, ex noſtratibus dominus Leon *deciſ.*101. *num.*13. & 14. *tom.*1. Trullench. *lib.*7. *Decalog. cap.*12. *dub.*5. *num.*13. & *dub.*6. *num.* 12. Et licet aliqui aliter ſentiant de conſuetudine, apud nos non ſolum conſuetudo adeſt pro ſententia ſuperiùs firmata, verùm expreſsè ſic cautum reperitur

180 *in dict. for.*8. *de iur. omn. Iud.*ibi : *Les companyes dels homens, dels Clergues, è de tots los Religiosos, dels Cavallers del terme de la Ciutat son tenguts de pledejar en poder de la Cort del loch , dintre el terme del qual loch habitaran;* sicque domestici Clericorum, atque Religiosorum fori privilegio non vtuntur. Et nota generalitatem fori, nam ait, *è de tots los Religiosos,*sub qua comprehenduntur famuli Episcopi , tum quia à iure nullum habent privilegium post Concilium Tridentinum , sed ex consuetudine , P. Castro Palao *dict. punct. 2. num.*10. tum quia agitur de eis ad differentiam laicorum , ob quod omnes omnino comprehendit,Barbos.*de iur.Eccles.lib.*1. *cap.*29. *in princip. num.* 10.& sic fuit definitum per Cancellarium Roda anno 1578. in causa Ioannis Ruvio, adest *in lib.*3. *sentent. fol.* 7. *pag.* 2. & in causa Cosmæ Pico nuntij Episcopi Oriolensis, est *in eodem lib. fol.*64.

181 *pag.*2. Qui autem Domestici dicantur , & sub nomine *compañies* comprehensi sint ? explicat *for.* 14. *de servis fugitivis*, ibi : *Domestiques persones son apelades mullers, servus, homens que estaran a loguer, nebots, deixebles , escolans, è tots homens, è fembres qui son de la companya de algu.* Hoc est : *Domesticæ personæ dicuntur vxores, servi, famuli salaria obtinentes,nepotes ex fratribus, discipuli, aditui,& omnes viri, vel fœminæ, quæ cum aliquo commorantur.*

182 Qua forali dispositione omne dubium sublatum est, etiamsi adesset, nam dubium iuris Canonici tollitur per Statutum, docent Baldus *in l.*1.*C.de cess. bonor.*Abbas *in cap. licet,de for.competent.* Palacius Rubeus *de donat.int. num.*15. *& seq.* Didacus Perez *ad leges Ordinament. in quæst.*3. *proœmij*, Parladorius *rerum quotid.in sesquicentur. differ.*9.§.4.*num.*11.Marant.*disput.*8.*num.*47.Quam conclusionem etiam consuetudine immemoriali firmatam

183 habemus, de qua testatur Belluga *dict.rub.*11. §. *videndum,num.*7. *& seqq.*Cui standum est,Salgado *de Reg.protect.part.*1. *cap.*1. *prælud.*3. *ex num.* 127. Castillo *de Tertijs cap.*12. *n.*34.ad rem in terminis Castro Palao *dict. punct.*2.*n.*2.*vers.Nono.*

184 Ex quibus infertur, nallatenus tales famulos,sive servitores exemptos, atque immunes esse à præstatione vectigalium, & assisiarum Vrbis ; nam immunitas,quoad hæc, introducta est intuitu personarum Ecclesiasticarum , propter excellentiam , & dignitatem , vt tenent communiter Doctores , Abbas,Decius , Felin. & alij *in cap. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, de constitut. & in cap. quæ in Ecclesiarum,eodem titul.* Baldus *in l.*2. *C. de Episcop.&*

185 *Cler.* Pater Suarez *dict. lib.*4. *cap.* 25.*num.*4. sed privilegium non extenditur de persona ad personam, *l. qui tali,ff. solut. matrimon.c. porrò, cap. sane,de privileg.* igitur isti laici, quantumvis serviant Ecclesiæ , ea immunitate non vtuntur. Quod confirmatur ex eo , nam Clerici simpliciter tonsurati,etiamsi Ecclesiastici sint,non gaudent privilegio fori, nisi habeant qualitates Tridentini, vt dixi ; & licet habentes talia requisita fori privilegio fruantur , non tamen fruuntur immunitate à tributis,

186 & gabellis, ex generali consuetudine Hispaniæ , si non sint Beneficiati ; probant pluribus Barbosa *de potestat. Episcop. tom.*2. *allegat.*13. *num.*5. Molin. *de iustitia , & iure, tractat.*2. *disput.* 671. *in fin.* Castro Palao *dict. tractat.*12. *disput. vnic. punct.* 9. *num.*13. *&* 14. Trullench *lib.*7. *Decalog. cap.* 13. *dub.* 5. *num.*11. *cum seq.* neque Clerici coniugati, tam de iure, quàm consuetudine,Castro Palao, & Trullench *ibidem* , Pater Diana *tom.*1.*tractat.*2. *de immunitat.Ecclesiast. resolut.*36.ergo multò minus inservientes Ecclesiæ, qui neque Ecclesiastici sunt,

187 neque Ecclesiæ dicati reperiuntur per Episcopum. Demum Oblati apud nos appellati *Donats*,nisi perpetuò,& irrevocabiliter se transferant in Religionem, his privilegijs non fruuntur, vt ex sacra Cardinalium Congregatione docet Barbosa *de iur. Ecclesiast. lib.*1.*cap.*39.§.2. *num.*45. Castro Palao *dict.punct.*2. *num.*10. *vers. Tertio*, & pariter Tertiarij, & Eremitæ , nisi tria vota substantialia emiserint, & vivant sub Superioris legitimi obedientia : Belluga *rub.*11.§. *videndum, num.*7.Panormitan. *in cap. nullus, de for. competent. num.*11. Federicus de Senis *consil.*145. alijs relatis Giurba *ad statut. Messan.cap.*3. *glis.*14.*num.*21.Larrea *decis.*10. *num.*6. Pater Castro Palao *dict. punct.*2. *num.*10. Trullench *dict. lib.*7. *Decalog. cap.*12. *dub.*5. *num.*26.& sic definitum per Cancellarium *anno* 1590. *in causa Sororum collis Edetanæ*, vulgò *Beatas de Liria*, fol.74. & fol.109. *in causa Elisabethæ Rog* possidentis locum de Coix , est in eodem libro *fol.*144.*pag.* 2.Quare quoad servitores qui laici omnino sunt , à fortiori ratio procedit.

Et licet plures contrarium tenuerint , quos referunt 188 Grassis *de effect. Clericatus , effect.* 1. *num.*149. Marta *de iurisdict.p.*4. *cap.* 111. *num.*6. Diana 1. *p.tract.*2. *resol.*85. Trullench *dict. lib.*7. *cap.*12. *dub.*6. *num.*15.*cum seqq.* ratio ab eis adducta omnino corruit ; nam licet Ecclesia regi commodè nequit sine istis servitoribus , inde non sequitur , quod immunes sint , cum necessitas Ecclesiæ non consistat in servitio laicorum immunium à præstationibus, sed in facto,& servitio reali ; sicque cùm ex eo quod impendant iura , non sequatur , quod Ecclesiæ deficiat servitium debitum , inde est , quod privilegium immunitatis iurium concessum Ecclesiasticis personis non extendi debeat ad laicos servientes. Quare nostram sententiam tenent Anonymus *consil.*31. *num.*11. relatus per Trullench *dict.num.*15.Vulpel.*de libert.Eccles.part.*3. *num.*24.cum cæteris laudatis *suprà, num.*179.quos sequitur Barbos. *dict.cap.* 39. §.2.*num.*57.*&* 58. qui ait :*Nulla autem apparet ardua ratio, seu necessitas, quæ suadeat , vt generaliter, & indifferenter respectu omnium civilium , & criminalium, atque tributorum, omnes famuli,& inservientes Ecclesijs,& Clericis eo exemptionis gaudeant privilegio,sed potius , & maximum redundaret Principum sæcularium detrimentum ; & ideo verius est, & bene fundatæ iurisprudentiæ convenientius , summos Pontifices ea privilegia generaliter concedere non consuevisse , vt advertit Thesaurus dict. decis.*22.*n.*7.

Quibus positis, quæstio solutionis Gabellæ , seu im- 189 munitatis ab ipsa in similibus famulis , quamvis respectu Ecclesiasticorum ad iudicem Ecclesiasticum spectet, vt pluribus probant relati per Trullench. *dict .cap.* 12. *punct.*6. *num.*31. (quod intellige , quando non debeant solvere, vel dubitatur de obligatione , secus si exploratum sit ad solutionem teneri ob aliquam rationem,nam tunc compelli possunt per Iudicem sæcularem,pluribus Salgado *de Regia protect.part.*4. *cap.*14. *num.*104.Curtell. *de Immunit. lib.*2. *quæst.*47. *per tot.* dummodo compulsio respiciat bona, non verò personam , Boerius *decis.* 246. *num.*4. Guttierrez *de Gabellis, cap.*19. *num.*89. Curtelli *d. quæst.*47.*num.*7. & sic decisum per Cancellarium Domenech in causa Francisci Hervas *anno* 1564. est hæc sententia *in* 2. *lib. fol.* 45. & per Cancellarium Roda *anno* 1580. in causa Syndici Vrbis, est *in* 3. *lib. fol.*132.) & ad Iudices laicos spectat , nam secluſa illa quæstione , an immunitas sit de iure divino, vel positivo , quam latissimè pertractant Cenedo,Grassis,Diana,Castillo,& alij relati §. *sequent. num.*2. retenta distinctione Garciæ *de Nobilitat.gloss.* 9. *num.*14. *&* 15. *atque* 27. nempe respectu rerum spiritualium provenire à iure divino;respectu verò rerum temporalium , à iure positivo, & humano, vt pluribus congestis probant Castillo *de Tertijs, cap.*9. *num.*16. Thomas Carleval.*de Iudicijs,disp.*2.*quæst.*6.*sect.* 190 3. *vers. Tertia sententia verior , & communior.* P. Castro Palao *dict. tract.*12.*disp.vnic. punct.*1.*num.* 4. Trullench. *lib.* 7. *Decalog.cap.*3. *num.*4. Cum autem matetia gabellarum,& tributorum temporalis sit , potest cognoscere Iurisdictio sæcularis, vt apud Hispanos testantur plures laudati per Castillo , *dict.num.*16. ex nostratibus Dominus Morlà *in emporio* 1. *part. tit. de iur. omn. iud. n.*140. Dominus Leon *decis.*208. *num.*1. *& seqq.* cum pluribus alijs congestis per eruditissimum Senatorem , carissimumque Collegam dominum Don Michaëlem Hieronymum Querol *in allegatione prælo tradita anno* 1637. *pro iurisdictione Ecclesiastica , & Syndico Vrbis, in Tibicines,& cæteros servitores almæ Sedis,per tot.* &sic decisum in ea causa sententia *diei* 28.*Martij* 1637.

Ex dictis apparere potest , quo pacto hæc apud nos 191 pertractentur,quidve circa quæstiones ratione immunitatis

tatis Eccleſiaſticæ emergentes obſervari ſoleat: ex profeſſo agere *de Immunitate* mei inſtituti non eſt, cùm ſolum explicare ſuſceperim formam expediendarum contentionum iuriſdictionis. Cætera verò quæ hîc traduntur circa quæſtiones vſu frequentes, ideo attingere curavi, vt faciliùs perciperetur fundamentum harum obſervantiarum; nam qui audire poſſunt querelas partium contendentium, quando ſuccumbunt, neceſſarium duxi, vt audiant iura, quibus illæ nituntur. Præſtantia muneris Cancellarij ſatis ex dictis apparet, cum ſit Tertius inter Curias Ordinariorum, & medius ad iuriſdictionales controverſias definiendas, ob quod peritiſſimis Viris concedi ſolet: qui hodie hoc officium moderatur, eſt,

Don Carolus Giner Canonicus almæ Sedis.

SECTIO QVINTA.

SVMMARIA.

192 *Delegati Iudices Eccleſiaſtici citantur ad bancum Regium.*
193 *Modus procedendi per Concordiam, non procedit cum Iudicibus delegatis.*
194 *Valentini ſequi tenemur conſtitutiones Cataloniæ quoad contentiones iuxta* forum.
195 *Obſervantia noſtri Senatus.*
196 *Citatio ad bancum Regium procedit quoties delegatus iuriſdictionem Regiam pulſat, vel Regaliam lædit.*
197 *Secundò, quando vim, & violentiam exequitur in ſubditos.*
198 *Tertiò, quando literas exequi vult in perniciem, & turbationem Reipublicæ temporalis.*
199 *Circunſpectio Senatus in concedenda ſimili citatione.*
200 *Iudices Conſervatores in Regno non admittuntur ratione Exemptorum.*
201 *Rex Aragoniæ eſt Iudex Eccleſiaſticorum exemptorum à iuriſdictione ordinaria.*
202 *Doctores hanc Regaliam comprobantes.*
203 *Diverſitas vſus huius Regaliæ in Regnis noſtræ Coronæ.*
204 *Cognitio in Exemptos extenditur apud nos vſque ad pœnam corporalem.*
205 *Obſervantia quoad cognitionem Exemptorum.*
206 *Deciſio Cancellarij quoad cauſas ciuiles.*
207 *Gubernator, vel Gerens vices illius, etiam cognoſcere ſolet de Exemptis.*
208 *Cognitio Exemptorum bulla Pontificia confirmata.*
209 *Praxis procedendi cum Eccleſiaſtico dum monitionibus vtriuſque viæ non acquieſcit.*
210 *Comminatio occupationis temporalitatum, quo pacto exequatur.*
211 *Tertia admonitio pœnalis quo pacto fieri debet.*
212 *Exempla proponuntur.*
213 *Doctores hanc praxim comprobantes.*
214 *Sedis Apoſtolicæ explicito conſenſu apud nos hæc obſervantur.*
215 *Prætoria remedia quæ ſint.*
216 *Ordinarij inferiores poſſunt contentiones ſuſcitare cum deciſione Cancellarij, cum nu. ſeq.*
218 *Ordinarij non poſſunt procedere ad occupationem temporalitatum.*
219 *Compulſio eſt de reſervatis ſupremo Tribunali.*
220 *Senatus iuriſdictione obdormiente, Gubernator poterit compellere.*
Gerens vices eſt ſuperior Iudex in Regno, ceſſante Regia Audientia. ibid
2221 *Gerens vices vltra Sexonam, an poſſit hæc facere.*
222 *Pœnæ iſtæ ſunt effectus contumaciæ.*
223 *Monitiones iniungendæ ſunt Iudicibus perſonaliter.*
224 *Procurator ex mandato quamtumvis generali non ſubijcit delicto, aut pœnæ principalem.*
225 *Obſervantia ex reſolutione Senatus.*

ADhuc ſupereſt, vt videamus quomodo agendum ſit cum Iudicibus delegatis. Dixi ſuperius *num.* 2. quod quoties aliquid agendum eſt cum Eccleſiaſtico delegato, proceditur per citationem ad bancum Regium; nam cùm antiquitus cum omnibus Eccleſiaſticis hac via procederetur, vt probavi *num.* 14. & 15. & dicta Concordia ſolum comprehendat Ordinarios; inde eſt, quòd cum Delegatis forma vetuſtior obſervanda ſit, ſicuti notant dñs Leon *dict. deciſ.* 2. *num.* 14. *tom.* 1. Oliban. *dict. cap.* 11. *num.* 20. & 21. Michael Ferrer. *obſervantiar. par.* 3. *c.* 172. & 273. Don Ludovic. Peguer. *in praxi, c.* 24. & 26. & *dict. deciſ.* 92. *num.* 2. Fontanell. *dict. gloſſ.* 13. *part.* 3. *nu.* 8. & *dict. deciſ.* 324. *num.* 24. Cancer. *variar. reſolut.* 3. *part. cap.* 10. *num.* 45. Don Acaſius Ripoll. *Regaliar. cap.* 11. *num.* 61. & *ſeqq.* Sed hæc citatio, nec apparenter continet citationem iudicialem, vt bene explicat dominus Vico *dict. tit.* 51. *in fin. verſ. Dictum eſt*, neque explenda eſt in loco communi prout Doctores Aragonenſes explicant; nam id procedit in ſuo Regno. Apud nos verò, & Catalaunos (quos ſequi ex *foro* tenemur, vt dixi,) citatio fit ad Regiam Audientiam. 192

Nec obſtant tradita à Seſſe *de Inhibitionibus, cap.* 9. §. 1. *num.* 39. & à domino Vico *d. tit.* 51. *num.* 46. quibus docent viam contentionis procedere, tam reſpectu Ordinarij, quàm Delegati, ad quod allegat Seſſe Olibanum *dict. cap.* 11. *num.* 16. nam quidquid ſit de obſervantia Aragoniæ, & Sardiniæ, Olibanus talia non tradit; imò contrarium docet *num.* 20. & 21. & Concordia in *textu* contenta, clarè, de Ordinarijs loquitur: nam cùm ſit contractus, in quo ſolum Ordinarij provinciæ Tarraconenſis interfuerunt, non egreditur ſuos auctores: & hanc concluſionem tenent Doctores Catalauni, nemine dempto, congeſti per Cortiadam *deciſ.* 7. *per totam*, quos nos ſequi debemus ex *for.* 11. *de iur. omn. iud.* ibi: *E encara volem que ſien ſervades les declaracions fetes en Cataluña ſobre les dites coſes.* Sicque cavetur in Regio reſcripto, de quo *ſuprà, n.* 18. & 19. 193 194

Quoad obſervantiâ ſubſecutâ firmatum habemus, vt quotidie proſpicitur, noſtris temporibus in cauſa præcedentiæ Fratrum Diſcalceatorum ſancti Franciſci villæ de Vinaros cum Fratribus Conventus Divi Elmi ordinis Eremitarum ſancti Auguſtini, quæ vertebatur in Senatu coram Domino Calahorra, quæ deciſa fuit cum votis ſacri ſupremi Aragonum Concilij, in qua Delegatus Apoſtolicus erat Ordinarius Dertuſenſis, in cauſa Doctoris Antonij Menor, Decani Collegiatæ Setabis, cum Doctore Ioſepho Sanchis ſuper impetratione Decanatus, ſub examine domini Regentis Don Antonij Iuan de Cantellas, in qua ventum fuit ad occupationem temporalitatum; in cauſa Doctoris Ioſephi Auzina, cum Martino Tobies ſuper Canonicatu Doctorali Segobricenſis Sedis, in qua etiam occupatæ temporalitates fuerunt vſque dum Iudex ſubexecutor à Curia Romana literas abſolutorias reportavit, quas vidi in proceſſu exhibitas, & in pluribus alijs quæ frequenter ad Senatum adducuntur. 195

Sed non abs re erit, vt breviter videamus genericè, quibus in caſibus iuriſdictio Regia procedat hoc pacto cum Iudicibus delegatis? & triplici caſu procedere poſſe dicendum eſt. Primus eſt quotieſcumque iuriſdictio Regia pulſatur, vel quia delegatus Iudex cognoſcere vult de laico, aut re profana, vel de cauſa ad Dominum Regem de conſuetudine, vel de iure pertinente, vel aliquam Regaliam lædit, aut patronatus iura frangere intendit: in his enim caſibus, cùm vnicuique liceat tueri propriam iuriſdictionem, iure optimo Dominus Rex cum eo agere debet, vt à procedimentis deſiſtat, tradunt ex noſtris Belluga *rub.* 18. *nu.* 6. & 7. Marta *de iuriſdictione, 2. par. per tot.* Oliban. *dict. c.* 11. *per tot.* Ferrer. Cancer. Fontanella, Seſſe, & cæteri laudati *ſuprà, vbi proximè*, Salgado *de Reg. protect. par.* 1. *cap.* 1. *nu.* 3. & hic caſus eſt, in quo omnes Theologi, & Canoniſtæ conveniunt; nam Rex iura propria tuendo poteſt, ac debet contendere cum Eccleſiaſticis. 196

Secundus caſus eſt quando Eccleſiaſticus notoriè vim infert, 197

infert,tam Clerico, quam laico ; nam tunc cum Regium officium sit, violentias propulsare,afflictos consolari,atque oppressis subvenire ; inde est, quod charitativè monendo possit se intromittere in causas Ecclesiasticas, non vt eas iudicet , sed vt vim expellat per modum naturalis defensionis extra ordinem , & cognitionem, vt latiùs dixi *suprà , sect.* 3. *à numer.* 57. *vsque ad numer.* 113.

198 Tertius casus est , quando literæ Superiorum Ecclesiasticorum per obreptionem , vel subreptionem impetrantur , vt gravati possint ad summum Pontificem recurrere , & ab ipso audiri,ne contra concedentis intentionem alicui inaudito iniuriam inferant , & in damnum , atque perniciem Reipublicæ temporalis , Ecclesiasticæ, aut spiritualis , scandalum patientis vertantur, vt de remedio opportuno providere dignetur,literæ apprehenduntur , & in Senatu examinantur , & si quid simile contineant , retineantur, quousque audita parte, vel melius informatus, quid iustum, æquumque sit,imperet. De quo latissimè per Salgado *de retent.bullar.par.* 1. *cap.* 1. *& cap.* 2. *à num.* 19. quò loci Doctores suam sententiam probantes laudat , Salcedo *de leg.politica,l.* 2. *cap.*3. *per tot. & plurib. seqq.* signanter *dict. cap.*3. *numer.*34. vbi Auctores tam nostri Iuris , quàm Theologiæ moralis copiosissimè enumerat Eminentissimus scriptor nostri ævi Marius Curtel. *de immunit. Eccles. lib.*2. *quæst.*3. *per tot.* qui eruditè *num.*3. optimè declarat quo pacto id Regia Tribunalia in vsu habeant. Hi enim Doctores quidquid in his dubitari contingat , mirabili eruditione pertractant , omnia ferè cumulando,& inter Auctores quos laudant , nostrum dominum Morlà *in emporio, tit.*2. *quæst.*14. *n.*11.enumerant,omisso Belluga, qui *rub.*11. §.*videndum, n.*12. memorabile exemplum retentionis enarrat.

199 Attamen apud nos,sicut de cognitione per viam violentiæ dixi , sic de retentione bullarum non frequenter in Senatu nostro agitur , sed omni diligentia adhibita , vt decernatur , an verè gravamen adsit , vel læsio Regij iuris, aut periculum perturbationis Status, & pacis, adeo vt aliter subveniri non possit remedio ordinario : his enim bene perpensis , remedium retentionis conceditur. Sed quoniam omnia ad hæc pertinentia tradere , nostri instituti non sit , & à Doctoribus laudatis perfectius tradantur , ideo ad eos lectorem remittimus.

200 Sed quoniam specialiter in nostro Regno Conservatores Iudices non admittantur , ideo declaratione eget iurisdictionis in exemptos Regalia, per nostros serenissimos Reges adquisita in Regnis istius Coronæ. Ecclesiasticorum plures sunt,qui exempti reperiuntur à iurisdictione Ordinarij , quorum aliqui Iudicem competentem in Regno non habent : ne enim Iudice careant in provincia , qui de istis ius dicat, Dominus Rex cognoscit , tanquam Iudex exemptorum , ex longissimo vsu, & consuetudine , cuius initij memoria non extat ; vt latè probat noster doctissimus Belluga *in specul. dict.*
201 *rub.* 11. §.*videndum, num.* 12. qui licet *forum,* dicat , factum fuisse , eum non designat, sed adsunt aliqui, quibus hæc comprobantur, nempe *for.*9.*&* 16. *de iur. omn. iud. & for.*8. *de decim.* quæ consuetudo comprobatur ex Regio rescripto *dat. Matriti die* 27. *Iulij* 1579. ibi : *En lo que ha respeto a los Cavalleros de Abito , teneis razon, en lo que escrivis , sennaladamente no aviendo en esse Reino Concejo de Ordenes a quien poderse remitir , sino costumbre vsada , y guardada,de conocer las Iusticias Reales de qualquier exempto , hasta cortar la cabeça , como se ha hecho en essos Tribunales.* Et regio rescripto , *dat. ibid.die* 16. *Maij* 1583. ibi : *Y essa Real Audiencia es Iuez de exemptos que no tienen superior en el Reyno.* Consuetudo enim satis ab antiquo comprobata reperitur , nam Petrus Belluga te-
202 statur de immemoriali ; scripsit enim *anno* 1438. vt in *fine operis* docet. Principes nostri hanc eandem consuetudinem suis rescriptis à gravissimis Senatoribus subscriptis , affirmant , & adhuc apud nos eadem consuetudo servatur , vt ex dicendis apparebit , sicque minimè dea hæsitandum est. Hanc eandem Regaliam docent ex Aragonensibus Molinus *in Repertor. verb. Iustitia Aragonum, vers. Item Iustitia est Iudex Exemptorum* , & vers. *Die vigesimo Decembris* , & Portol. *in scholijs,numer.*16. Bardaxi *tit. de offic. Iust. Aragon. num.*5. *vers. Etiam,fol. mihi* 107. Cenedo *practicar. quæst.*45. *num.* 10. Sesse *de Inhibit. cap.* 8. §. 3. *numer.* 136. Blancas *in comment. Aragon. pag.* 347. ex Catalaunis Mieres *ad const. Catal. in Curia Barc. Petr. II. cap.* 11. Oliban. *in vsat. alium namque, cap.* 14. *num.*3. Cancer. *variar.lib.* 3. *cap.*5. *numer.* 119. *cum seqq.* Fontanel. *decis.*316. *num.* 17. Don Acasius Ripoll. *Regal. cap.*11. *numer.*49. ex alienigenis Pereyra *de man. Reg.tit.* 2. *cap.*22. *effect.* 1.*num.*963. Solorçan. *de iur. Indiar. lib.*3. *cap.*7. *num.* 79. Salgado *de retention. Bullar.* 2. *p. cap.*11. *num.*88. qui alios laudant, tradit etiam ex nostratibus dominus Polo *in adversar. tom.*8. *adverf.* 245. *in princ.* licet contrarium teneat Diana *p.*4. *tr.*1. *resol.* 73.

Et licèt Oliban. Molin. & Sesse *vbi proximè*,limitent 203
ad causas civiles , vel criminales in temporalibus tantum, & non in personis ; cùm hoc ex immemoriali consuetudine reguletur,diversa consuetudine posita in vnoquoque ex istis Regnis , diversam iuris dispositionem inducere liquidum est. Apud nos consuetudine immemoriali firmatum est , vt Rex cognoscat vsque ad pœnam capitalem , vt ex dictis constat , sicque observandum esse sequitur. In Principatu Cataloniæ consuetudo viget , vt Rex solùm cognoscat in civilibus , ideo ex-
tendi non poterit ad iudicia criminalia. In Regno Ara- 204
goniæ tantum de criminalibus cognoscit in temporalibus coërcendo , ac per consequens cognitio in personam cessavit. Cum autem hæc ita se habeant , licet exempti virtute suorum privilegiorum Conservatorem Iudicem nominent , tamen non admittitur nominatio, eo quod Rex est Iudex Exempti illius ex privilegio Sedis Apostolicæ , resultante ex consuetudine immemoriali tot annorum ; sicque praxi receptum fuit *in causa* 205
*Don Iosephi Escrivà,Ordinis Divi Iacobi,*inquisiti de homicidio;*& in causa egregij affinis Comitis de Sinarcas,* qui quidem virtute literarum Iudicis Conservatoris nequaquam ad suos Iudices remissi fuere , sed virtute literarum sacri supremi Aragonum Consilij. Actu cognoscit Senatus de quæstione Don Iacobi Muñoz de Cordova Ordinis Divi Iacobi Lusitaniæ , sicque pluries observatum , adeo vt *anno* 1647. in quendam exemptum pœnam capitalem executam viderimus. Dubium, quod apud nos controversum non parum fuit , est an cognitio hæc extendatur ad sacris initiatos , Dominus Polo *vbi proxim.* aliquantulum hæsitat , licet subiungat consuetudinem indistinctè quoad omnes vsu receptam. Belluga de omnibus testatur ; nam postquam enumeravit Ecclesiasticos privilegio fori fruentes , & inter eos sacris initiatos , consuetudinem cognoscendi de Exemptis à iurisdictione ordinaria tradit , & sic de omnibus loquitur. Quoad capturam vsu recepta fuit hæc sententia nostris temporibus *in causa Lucæ Gilbau Presbyteri, Ordinis Divi Antonij,* tuncque de hoc disceptatum , res delata ad Principem fuit , & adhuc indecisa est ; ille verò fuit à carceribus liberatus ob defectum probationis: quod contigit *anno* 1648.

In causis civilibus non solum adest observantia in- 206
concussè servata , sed sententiæ in contradictorio iudicio obtentæ in causa Don Martini de Herrera Castellani de Amposta, Ordinis Divi Ioannis Hierosolymitani, *die* 7. *Septembris* 1606. & in causa Iosephi Ponti Presbyteri , Ordinis Sancti Spiritus , *die* 14. *Septembris* 1649. cum autem , vt dixi *supra* , *num.* 79. adest causa vniuersalis , per vsum partis conservatur ius in toto , & consuetudo in vna specie extenditur ad alios casus eiusdem generis , & causa cognoscendi de Exemptis vniuersalis fit , tam quoad bona, quàm quoad personas, nempe ne Iudice careant in Regno, & per privilegium Sedis Apostolicæ in aliquos Clericos , etiam sacris initiatos laici cognoscere possint,vt §.*sequenti,n.*3. trademus;inde est, quòd quoad omnes Regaliæ vsus extendatur.

Nec

207 Nec te moveat sententia *diei* 20. *Februarij* 1612. per Arbitros lata, in causa D. Vincentij Carroz Ordinis Divi Ioannis Hierosolymitani: nam inspectis processus meritis, nulla notoriè est; tum quia nulla ipsius Ordinis constitutione, vel privilegio, cautum reperitur, quòd ad antiquiorem pertineat iurisdictio, vel facultas aliqua in Religiosum delinquentem, tum quia vsus probatus non fuit, cùm testes sint eiusdem Ordinis, & sui dicti rationem non reddant, ob quod sic per Senatum diffinitum ex resolutione trium Aularum *die* 8. *Februarij* 1654. maximè cum de consuetudine appareat, eo quod Don Marcus Antonius Iulia eiusdem Ordinis, & in carcere Regio, & in Arce Setabis fuit detentus per Proregem anno 1639. Don Ioannes Vincentius Vives de Cannamas, & Don Iacobus Pertusa eiusdem Religionis Milites, pariter fuerunt carcerati anno 1640. & instrumentũ pacis & treugæ in casu Don Augustini Sanz, penes Michaelem Angelum Marti confectum, die 9. Decembris 1650. (quod allegari solet ab ipsis Militibus) pro nostra sententia est, cum pœna Regi Domino applicata, ac ipsius iurisdictioni submissus reperiatur. Quæ resolutio approbata fuit per Principem, & sacrum supremum Aragonum Consilium Regio rescripto *diei* 31. *Iulij dicti* 208 *anni* 1654. Neque solus Rex, vel eius suprema Tribunalia, hanc cognitionem Exemptorum consuetudine immemoriali comprobatam habent in Regno, sed etiam in Curia Gubernationis, eo quod Gerens vices Gubernatoris de Exemptis ius dicere solet, & ad eius favorem lata fuit sententia Cancellarij, *diei*. 7. *Septembris* 1606. de qua *nu. præcedenti*, & vulgariter appellatur Iudex Exemptorum, vt probat Belluga *d.* §. *videndum, num.* 17. *in fin.* ibi: *Et vidi bullam à Sede Apostolica emanatam dicentem quod Gubernator Regni, qui ex more antiquo solet Exemptos in sua iurisdictione protegere.* Quæ verba notanda sunt, nam, vt dixi, continent approbationem Sedis Apostolicæ, de qua testatur iste celebris Auctor.

209 Quoties verò Regia iurisdictio cum Ecclesiastico Iudice agit, vel vt propriam iurisdictionem tueatur, vel vt oppressum liberet, vel scandalum vitet, incipit charitativè admonendo, absque inhibitione, præcepto, vel pœnali comminatione, vt ex Rota voluit Farin. *d. decis.* 10. *n.* 28. *p.* 2. *in posthum.* nam iuxta Concordiam procedendo, in primis literis admonet, vt procedimenta revocet, reumvè tradat, & casu hæsitationis Arbitrum nominet iuxta eandem Concordiam, & hoc verbis exhortativis, vt dixi. Extra Concordiam autem, hortantur Iudices delegati, quod à violentia desistant, appellationi deferendo, reum absolvendo, vel aliter à gravamine liberando, & casu dubitationis adeant Regium Senatum, bancum Regium informaturi: si enim ad Senatum accedere velint, decenti loco admittuntur, iuxta personæ, ac dignitatis, quam obtinent, qualitatem; sin minus privatim ad informationem admittuntur, vel in 210 scriptis, extra iudicium, & processum. Sed casu quo neutrum facere deliberant, tunc comminatio intrat, quæ fit per secundas literas, quibus terminus arbitrarius assignatur (licet in primis assignari soleat) & monentur iterum, vt primæ monitioni pareant sub comminatione occupationis temporalitatum, & aliarum pœnarum, iure & praxi receptarum. Si adhuc pertinaces sunt, tertiò literis exhortantur, vt intra terminum in eis præfixum pareant, sub pœna occupationis prædictæ, tuncque iam Regia Curia verbis præceptivis vtitur, eo quod contu- 211 maces sunt, vt dixi *n.* 118. eo enim termino elapso, visisque monitionibus in Senatu, citari solent ad declarationem incursus, quæ citatio ter prorogari solet arbitrariè, & in die vltimæ prorogationis impositio pœnarum publicatur ad instantiam Fisci. Hanc praxim docent ex nostratibus Belluga *dict. rub.* 18. *per tot.* ex Aragonensibus Esse *de Inhibitionibus, dict. cap.* 8. §. 3. *n.* 102. Cenedo *dict. q.* 45. *n.* 26. *&* 61. Calixtus Ramirez *de leg. Reg.* §. 27. *nu.* 11. ex Catalaunis Olibanus *in vsatic. alium namque, c.* 12. *nu.* 4. Don Ludovicus Peguera *d. decis.* 92. *n.* 22. *& in prax. cap.* 24. Cancier. *variar. dict. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 45. Fontanella *dict. gloss.* 13. *p.* 3. *num.* 8. ex Sardis dominus Vico *ad pragmat. dict. tit.* 51. *num.* 16. *& seqq.* ex alijs Pereyra *de manu Regia, cap.* 12. *nu.* 12. Cevallos *de via violent. gloss.* 16. *num.* 10. *par.* 1. *& part.* 2. *quæst.* 77. pluribus Salgado *de Reg. protect. part.* 1. *cap.* 2. *n.* 273. *cum seqq. & de retent. Bullar. par.* 2. *c.* 24. *nu.* 58. *& seqq.* Torreblanca *de iur. spiritual. lib.* 15. *cap.* 10. *n.* 6. Salcedo *de lege Politic. lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 32. Quam observat semper Se- 212 natus, vt videri potest in occupatione temporalitatum *anni* 1620. de qua adsunt duæ declarationes, prima publicata per don Ioannem Daça, loco Francisci Pauli Alreus *die* 21. *Iulij*; & secunda per eundem Alreus *die* 3. *Augusti*, quæ cum Ordinario Ecclesiastico ad executionem deducta fuerunt. Alia extat declaratio cum Delegato *anni* 1633. in causa Doctoris Iosephi Auzina, & Martini Tobies; & alia *anni* 1645. in Ordinarium Oriolensem, in vnaquaque termini assignatio diversa; & in hac, quartò literæ expeditæ, eo quod de subsistentia primarum literarum dubitabatur.

Hæc pro tyronibus adnotata, videamus an istæ pœ- 213 næ iustè irrogari possint Ecclesiasticis, cùm tot iura prima fronte obstare videantur, quæ cumulantur per Dianam. 1. *part. tract.* 2. *resolut.* 18. Sed quia Doctores superius relati, signanter Peguera *dict. decis.* 92. *& in prax. cap.* 24. Oliban. *dict. cap.* 12. Sesse *dict. cap.* 8. §. 3. *num.* 98. *& seqq.* Cancer. *dict. cap.* 10. *n.* 50. *&* 51. Solorçano *de iur. Indiar. lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 19. *&* 66. *& in politica. lib.* 4. *cap.* 27. vers. *En favor deste parecer*, Torreblanca *dict. cap.* 10. *n.* 6. Salcedo *lib.* 1. *c.* 10. *per tot.* præcipuè *n.* 27. Curtelli *de Immunit. lib.* 2. *qu.* 55. *n.* 21. qui plures laudant, ad omnia respondent plenissimè, ideo non immoramur.

Solùm addere possumus, quod apud nos horum re- 214 mediorum vsus approbatur expresè à Sede Apostolica, quo omnia in contrarium adducta corruunt. In Concordia in *textu* exarata, dum verbum instituitur de occupatione temporalitatum, banno, & alijs pœnis assuetis in Ecclesiasticos imponendis, hæc verba habentur: *Vbi verò evidenter, vel notoriè, iurisdictio Regia per Prælatos impeditur: qui per processus suos iurisdictionem impediunt, vel occupant temporalem: tunc non debent mirari Prælati, si per exercitium suæ superioritatis, quam vniuersaliter habet, in vniuersis temporalitatibus Regni sui, ad defensionem sui iuris notorij, adhibet remedia à suis antecessoribus assueta.* Hîc clarissimè Legatus Sedis Apostolicę observantiam, & vsum imponendi has pœnas approbavit, consuetudinem fatendo. Quæ omnia confirmata per summos Pontifices Iulium III. Pium V. & Gregorium XIII. expresè sunt; sicque quater à Sede Apostolica confirmata reperitur harum pœnarum impositio, in Ecclesiasticos iura Regia perturbantes, & hoc fine dubio, hæsitatione, aut ambage; nam in duobus decretis Iulij Tertij, tenor Concordiæ exprimitur, & verba prædicta transcripta reperiuntur, ac per consequens pœnarum impositio expresè confirmata. Nec te moveat traditum Patris Antonini Diana *par.* 3. *tract.* 1. *resol.* 27. *vers. Audiant*; nam licet doctissimus ille vir eruditè omnia pertractet, in hoc articulo deceptum fuisse est fatendum, dum verba Concordiæ solum habuit, quæ loquuntur de processibus legitimè factis per Ecclesiasticos, non verò illa quæ respiciunt quæstiones suscitatas, & suscitandas, vt exposuimus *supra num.* 28. *& seqq.* sicque licet in nostra Concordia dictum sit, quod *si illud vnquam factum est, male factum est, cum sit contra libertatem Ecclesiasticam*; etiam dicitur, quod *si iurisdictio Regia per Prælatos impeditur, non debent mirari si adhibet Rex remedia à suis antecessoribus assueta*; quo in casu nequaquam est evidenter contra libertatem Ecclesiasticam, sed iusta defensio omni iure permissa, quam ipse Pater Diana *dict. par.* 1. *tract.* 2. *resol.* 16. *ad finem*, non audet negare. Has pœnas respicere videtur *privil.* 74. *Reg. Iacob. II.* dum omnibus remedijs assuetis vti iubet in Episcopum iura Regia turbantem.

Quæ autem aliæ pœnæ sint vltra occupationem tem- 215 poralitatum, & bannum, bene explicat Oliban. *dict. cap.* 10. *per tot.* Sed quædam differentia notanda est inter

216 ter modum procedendi cum Ordinarijs Eccleſiaſticis iuxta Concordiam,& modum procedendi cum Delegatis per citationem ad bancum Regium , vel cum ipſis Ordinarijs quando deveniendum eſt ad pœnarum impoſitionem,ſive, vt verius dicam, ad vſum remediorum iuris, & conſuetudinis; nam id quod eſt contentionem
217 ſuſcitare , fieri poteſt à quocunque Iudice habente merum imperium ex iuriſdictione Regia, nempe Gubernatoribus , & Iuſtitijs villarum Regiarum totius Regni, probat Olibanus *dict. cap.*11. *num.*22. & poſt eum omnes Catalauni ſuperius laudati, & deciſum eſt per Cancellarium,ſententiâ *diei* 6. *Septembris* 1647. in cauſa Iacobi Giner villæ Caſtillionis Planitici. At verò ſi aliquis citandus eſt ad bancum Regium, vel compellendus per remedia Prætoria , ſolum coram Domino Rege , vel eo abſente, Protege fieri poteſt ; quia hæc ſunt de reſerva-
218 tis Principi , vt tradunt Olibanus *ibid. num.*23. Fontanella *deciſ.*316. *num.*2.& 20.& *deciſ.*317. *num.fin.tom.*2. Sicque quoties Ordinarius recuſat contentionem admittere, vt procedatur ritè ad occupationem temporalitatum, poſt ſecundas literas,cauſa ad Senatum evocatur , eo quod compulſio , & declaratio quæ poſtea fit, ſolum in Regio Senatu fieri debet , Olibanus *num.*28.
219 Fontanella *deciſ.*314. *num.*6.*tom.*2.Sed ſi Dominus Rex, & Prorex abeſſent , cum Regiæ Audientiæ iuriſdictio obdormiat, tuncque Gerens vices Gubernatoris ſit ſupremus Iudex ex his, qui remanent in Regno , poterit
220 abſentia durante compellere Prælatos , & alios Eccleſiaſticos Iudices per remedia aſſueta , & procedere ad occupationem temporalitatum, quia non remanet alius qui Regiam iuriſdictionem tueatur , & oppreſſos adiuvet; vt tradunt Olibanus *num.*29. Cancer. *dict. cap.* 10. *num.*91. ob quod Gerens vices Gubernatoris vltra Sexonam in ſuo diſtrictu ea facere debet, vt in ſimili tradit
221 Olibanus *num.*30. Locumtenentes verò vltra Vxonem, & Sucronem, in noſtra Gubernatione, & localis Oriolenſis ea facere nequibunt, cum hæc ad ſperiorem Iudicem ſemper pertineant, qui quidem tunc eſt Gerens vices, vnuſquiſque in ſuo diſtrictu,& territorio.

222 Pœnæ iſtæ, effectus ſunt contumaciæ Iudicis,qui tenaciter monitionibus reſiſtendo Regia iura perturbat, atque tranquillitatem publicam devaſtat, ob quod perſonaliter iniungendæ ſunt literæ,quibus prælibatæ monitiones,& exhortationes continentur ; alioquin declaratio incurſus nullius momenti eſt : nam licet omnia
223 hæc extraiudicialiter, ac per modum naturalis defenſionis peragantur , tamen pœna , quæ per contumaciam imponenda eſt , ſuum auctorem ſequi debet : Roman. *conſil.*11. *&* 15. Ponte *de poteſtat. Proregis, tit. de diverſ. proviſ.* §. *Solent etiam* , Maſtril. *de Magiſtratib. tom.* 1. *cap.*29. *num.*41. Rovit. *conſil.*87.Pereyra *de manu Regia,*
224 *tom.*1. *lib.* 1. *tit.* 8. §. 4. *num.*6. Montanus *de Regalibus, cap. de officijs* , *num.*76. nec factum procuratoris pœnæ ſubijcere principalem debet;nam mandatum quantumcunque generale, non extenditur ad ea, per quæ dominus cadat in delictum, vel pœnam, *l. creditor*, §. *Lucius ff. mandat.* Surdus *de aliment. tit.* 9. *quæſt.* 26. *num.*112. Caldas Pereyra *de emption. cap.* 15. *num.*12. Barboſ. *de clauſ. vſufreq. clauſ.*35.*num.*43. ſicque perſonaliter omnia iniunguntur : quod obſervatum in Senatu vidi *anno* 1647. dum epidemialis morbus Vrbem affligebat,pro parte Fratrum Diſcalceatorum ſancti Franciſci villæ de Vinaros (quorum plures ab Ordinario Eccleſiaſtico Dertuſenſi,tanquam ſub executore literarum excommu-
225 nicati erant, & Cœnobium ipſum interdictum) inſtaretur vehementer , quod incurſus pœnarum declararetur in dictum ſubexecutorem,contendendo fieri poſſe media iniunctione facta procuratori eiuſdem , Senatus inſtantiam non procedere decrevit. Et cum prætextu morbi epidemialis in vrbe Dertuſæ, nullus ex hoc Regno admitteretur,ſicque literę comminatoriæ iniungi non poterant, declaratio ſuſpenſa fuit vſque dum literæ perſonaliter iniunctæ fuerunt,ſed declaratio incurſus neceſſaria non fuit, quia abſolutio ſubſecuta iniunctis comminationibus.Hæc quoad modum procedendi cum Eccleſiaſticis Iudicibus apud nos obſervantur : cætera in iure ſcripta, per Doctores laudatos *in hoc* §. tradita accuratè ſunt, atque adeo apud eos inveniri poteſt quidquid in his deficiat ; nam , vt ſæpius dixi , ſpecialitates tantum tradere,noſtri inſtituti eſt.

§. II.

De Clerico immiſcente ſe enormibus , ad interpretationem Bullæ Iulij Tertij fœlicis recordationis in Valentinorum Regum favorem conceſſæ ſpecialiter.

TEXTVS.

IVlius Papa Tertius, Venerabilibus Fratribus Archiepiſcopo Valentin. & Dertuſen. Segobricen.& Cartaginen. Epiſcopis, ſalutem , & Apoſtolicam benedictionem. Exponi nobis nuper fecit dilectus filius , nobilis vir, Philippus Princeps Hiſpaniarum, quòd cum omnes ferè incolæ Civitatis, & Regni Valentiæ, in octavo,vel alio vlteriori ſuę ætatis anno ſe faciunt Clericali charactere inſigniri,& exinde cum aliquod atrociſſimum crimen committunt,ſi per Iudices ſæculares,& Regios incarcerentur, petant ſe , vt Clericos ad iudices Eccleſiaſticos eorum Ordinarios remitti ; ipſique iudices Eccleſiaſtici eoſdem Clericos , ſic incarceratos , tanquam ſuæ, & non ipſorum Iudicum ſæcularium iuriſdictioni ſubiectos repetant, ac eiſdem iudicibus ſæcularibus , & Regijs,ne contra præfatos Clericos procedant,ſub cenſuris Eccleſiaſticis inhibeant, & vt eos ad ſe remittant, ſub eiſdem cenſuris mandent, nec tamen eos corporali, aut aliàs debita pœna puniant , crimina , & delicta eorundem Clericorum remaneant impunita : & ſic Clerici videntes ſe per ſæculares Iudices coërceri non poſſe , & propterea eorum atrocia delicta impunita relinqui , ad quæcunque , & atrociſſima delicta perpetranda procliuiores fiant, ſicque in Civitate, & Regno prædictis,gravia, & enormia in dies crimina , & delicta per eoſdem Clericos paſſim perpetrentur ; in magnam perpetrantium animarum perniciem & Chriſti fidelium illarum partium ſcandalum , & illius Regni perturbationem: Quare idem Philippus Princeps nobis humiliter ſupplicari fecit , vt cum abutentes privilegio, privilegium amittere mereantur , vobis qui ordinariam iuriſdictionem in eodem Regno exercetis,ſeu obtinetis,ne de cætero Clericos ſimpliciter tonſuratos, quos in dicta Civitate , vel aliquo loco ipſius Regni , ordinariæ iuriſdictioni alicuius veſtrum ſubiecto crimen *læſæ Maieſtatis* incurriſſe, aut *peccatum*, propter quod ira Dei in filios diffidentiæ venit,ſeu ex propoſito *deliberato homicidium*, vel *proditionem*, aut *aſſaſinium*, ſeu *incendium* feciſſe ; vel ex ira, aut aliàs aliquem *ad duellum provocaſſe* , & illud commiſiſſe , quod *plagio* in illis partibus vulgò dicitur, ſeu aliquam honeſtam mulierem,virginem,vel coniugatam, vel viduam *rapuiſſe*, ſeu aliquem *in eius facie*,huiuſmodi amphoram , aut aliud vas ſordidum proiecciſſe,ſeu *monetas*, vel publicas,vel privatas *ſcripturas* falſificaſſe, ſeu publicos *foris*, vel in ſtratis,aut vijs publicis *latrones* fuiſſe , ſeu aliquem *archibuſio* , vel *ſclopeto* , aliàs *aſcopia*, aut *baliſta* occidere procuraſſe,*quamvis eum non vulneraverint, nec tetigerint* , ſeu prædicta , vel aliquod eorum *mandaſſe*, vel fieri *conſenſiſſe*, vobis legitimè conſtiterit, ne per vos, vel Officiales veſtros à Iudicibus ſæcularibus repetere poſitis interdicere, & quod eoſdem Clericos ſimpliciter tonſuratos, quos aliquod ex criminibus huiuſmodi commiſiſſe vobis, vt præfertur, conſtiterit,ſi per vos, aut Officiales veſtros, vel de veſtro , aut eorum mandato incarcerati fuerint, ad ipſos Iudices ſæculares ſecundum eorum leges puniendos remittere debeatis, mandare , & iniungere , alijſque præmiſſis opportunè providere de benignitate Apoſtolica dignaremur : Nos igitur criminoſos quoſlibet , & delinquentes debitis pœnis puniri , & exinde alios à ſimilibus abſterreri volentes,huiuſmodi ſupplicationibus inclinati , vobis

ne

ne de cætero vllo vnquam tempore, aliquem Clericum simpliciter tonsuratum, quem in eadem Civitate, vel aliquo loco ipsius Regni, ordinariæ alicuius vestrûm iurisdictioni subiecto aliquod ex dictis criminibus commisisse coram vobis legitimè constiterit, per vos, vel Officiales vestros à Iudicibus sæcularibus repetere possitis, Apostolica auctoritate per præsentes interdicimus: & quod eosdem Clericos simpliciter tonsuratos, quos aliquod ex eisdem criminibus commisisse vobis, vt præfertur, constiterit, si per vos, aut officiales vestros, vel de vestro, aut eorum mandato incarcerati fuerint, ad ipsos Iudices sæculares, secundùm eorum leges puniendos remittere debeatis, auctoritate, & tenore prædictis, & in virtute sanctæ obedientiæ iniungimus. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, & cæteris contrarijs quibuscumque. Et quia difficile foret præsentes literas ad singula quæque loca, in quibus de eis fides facienda erit, deferri; Volumus, & dicta auctoritate decernimus, quod earum transumptis, manu alicuius Notarij subscriptis, & sigillo alicuius personæ in Dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, ea prorsus fides in iudicio, & extra habeatur, quæ eisdem præsentibus adhiberetur; si præsentialiter forent exhibitæ, vel ostensæ. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die 24. Novembris 1553. Pontificatus nostri anno 4.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio in Clericos concessa fuit Iudicibus laicis per hoc Breve.*
2 *Exemptio Clericorum, an de iure divino, vel positivo proveniat? remissivè.*
3 *Papa laicis concedere potest iurisdictionem in Clericos limitativè ad certos Clericos, crimina, vel loca.*
4 *Concessio hæc limitata est.*
5 *Clerici beneficiati sacris nondum initiati, an contineantur sub hac concessione.*
6 *In Ecclesia tres gradus sunt per quos homines ab hominibus separantur.*
7 *Primus gradus est Baptismi.*
8 *Secundus gradus est electionis, sive Clericatus.*
9 *Clericalis Tonsura constituit quemcunque in hoc secundo gradu.*
Tonsura an sit Ordo, & characterem imprimat? ibid.
10 *Canonistæ tenent Tonsuram, Ordinem esse.*
Per Tonsuram fit transitus de statu ad statum, ibid.
11 *Formula qua vtitur Episcopus dum Tonsuram confert, explicatur.*
12 *Clerici primæ Tonsuræ à iure gaudebant privilegio fori.*
13 *Privilegium fori est effectus Clericatus.*
14 *Requisita* Tridentini, *iuris dispositionem non immutarunt.*
15 *Tertius gradus est signi, sive characteris.*
16 *Ratio disparitatis inter sacris initiatum, & Clericum.*
17 *Differentia privilegij nunquam desumitur ex Tonsura ad aliud, præter quam ad Ordines sacros.*
18 *In concessione nostra comprehenduntur omnes secundi gradus.*
19 *Dictio,* tantùm, *explicatur.*
20 *Acolyti, Exorcistæ, Beneficiati, nuptias contrahere possunt.*
21 *Nomine Lectorum omnes minores Ordines significantur.*
22 *Clericatui nil addi potest, vt privilegium fori firmetur, nisi character Ordinis.*
23 *Per beneficij collationem privilegium fori non corroboratur.*
24 *Per Concilium Tridentinum, non requiritur beneficium, tanquam causa privilegij fori, sed tanquam requisitum ad effectum.*
25 *Ordo sacer, privilegij fori naturam non mutat, sed irrevocabilem constituit.*
Beneficium non immutat naturam privilegij fori, ibid.
Beneficium facilius amittitur quàm Tonsura, ibid.
26 *Clericatus renuntiari non potest.*
Clericatus nunquid amittitur, ibid.
Beneficium verbis, & facto amittitur, ibid.
27 *Beneficium amittitur pluribus in casibus.*
Beneficium semel amissum nunquam recuperatur, ibidem.
28 *Tridentinum in beneficiato non requirit delationem habitus, & tonsuræ.*
29 *Beneficij Ecclesiastici spiritualitas in quo consistat.*
30 *Beneficium supponit personam sacram per Clericatum, ideóque ipsam non sacrat.*
31 *Beneficium datur propter officium.*
32 *Officium legationis in quo consistat, explicatur.*
33 *Laudes impendere Deo, recitando Horas canonicas, ad quos spectet.*
34 *Obligatio recitandi Horas Canonicas non constituit quemdam in tertio gradu.*
35 *Omnes secundi gradus tenentur à iure recitare Horas Canonicas.*
Clericos minorum Ordinum, non teneri ad recitandas Horas Canonicas, ex consuetudine provenit, ibid.
36 Cap. fin. 92. distinct. *expenditur.*
37 *Clericus ex vi sui status, ad laudes Deo persolvendas deputatus est.*
38 *Clericus vbique tenetur Horas Canonicas recitare.*
39 *Beneficiati, & sacris initiati, quare recitare Horas Canonicas teneantur.*
40 *Ordinati sacris ordinibus, tenentur virtute religionis; Beneficiati ratione iustitiæ.*
41 *Beneficiatus non reportans fructus ad mediocrem substentationem, non tenetur quotidie recitare.*
42 *Ratio disparitatis inter Beneficiatum, & sacris initiatum.*
43 *Subdiaconatus Ordo, à principio, inter maiores, & sacros Ordines non numerabatur.*
44 *Ordo Sacer factus fuit ex irrevocabili dicatione status Ecclesiæ per votum.*
45 *Iura difficillima inter se pugnantia ad concordiam reducuntur.*
46 *Clerici iure naturali obstringuntur ad referendum Deo maiores gratias, quàm laici.*
47 *Obligatio recitandi in sacris initiatis, ad consuetudinem reducitur.*
48 *Concessio nostra post Tridentinum, interpretari debet vt effectum producat.*
49 *Privilegio fori quis fruatur ex Concilio Tridentino.*
50 *Beneficij causa efficiens quæ.*
51 *Beneficij causa finalis quæ.*
Beneficij causa materialis, ibid.
Beneficij causa formalis, ibid.
52 *Beneficium, & officium in pluribus æquiparantur.*
53 *Spiritualitas beneficij à quo proveniat.*
Servientes Ecclesiæ de mandato Episcopi habent officiũ, ibid.
54 *Serviens Ecclesiæ de mandato Episcopi habet quid spirituale.*
55 *Beneficiatus comprehenditur sub hac dispositione bullæ Iulij Tertij, ex identitate rationis.*
56 *Clericus immiscens se enormibus, etiamsi Sacerdos sit, amittit privilegium fori.*
57 *Iulius Tertius non tam novam dispositionem statuisse videtur, quam delicta enormia declarasse.*
58 *Iulius Tertius dubia quæ à Doctoribus disceptantur, vt videatur quæ delicta enormia sint, removere hoc decreto voluit.*
59 *Dispensatio strictè interpretanda est.*
60 *Dispensatio ex defectu natalium non restringitur ad primam Tonsuram.*
61 *Sed extenditur ad omnes minores Ordines, & ad obtinendum beneficium simplex.*
62 *Iudices laici, in his sunt delegati à Sede Apostolica.*
63 *Iudices laici, non propria potestate, sed Ecclesiastici, tanquam per instrumentum, ius dicunt.*
64 *Bulla Clementis Octavi expenditur.*
65 *Sententia nostra, observantia interpretativa invatur.*
66 *Exemplaria, & decisiones hanc sententiam comprobantes, & n. 67. 68. 69. & 70.*

Per

1 PEr hoc decretum Pontificium conceſſa fuit iuriſdictio iudicibus Regijs, & laicis huius Regni ad cognoſcendum in criminibus hîc expreſſis, de Clericis primæ tonſuræ talia crimina patrantibus; nam omiſſa ardua illa, ac continuè agitata quæſtione, tam à Doctoribus Theologiæ, quam ſacrorum Canonum, an exemptio Clericorum à iuriſdictione ſæculari, ſit iure poſitivo introducta, vel à iure divino proveniat, quam
2 latiſſimè pertractant Doctores laudati per Cenedum *Canonic. quæſt.4. in princ.* Graſ.*de effect. clericat.eff.1.num.2. & ſeqq.* Don Ioan.del Caſtillo *de Tertijs,cap.9. num.12.* Dianam *tom.5. tract.1.reſol.21.& tom.2. tract.1.reſol.1. cum ſeqq.* præcipuè *reſol.5.* qui omnes Scribentes cumulant: certum vtique eſt, ſummum Pontificem poſſe in certo loco, vel reſpectu certorum Clericorum, vel criminum, ex cauſa alicui ſæculari, vel Principi,concede-
3 re poteſtatem iudicandi de Clericis, vt teſtantur Clarus *§.fin.quæſt.91. num.9.* Felin. *in cap.2. num.3. de maior.& obed.* Scaccia *de iudic. cauſ. civil.& crimin. lib.1.cap.11. num.43.& 92.* Farin. *in prax. quæſt.8.num.4.* Marta *de iuriſdict. part.2. cap.6. num.31.* Solorçano *de iur. Indiar. lib.3. cap.27.num.60. tom.2.* Seſſe *de Inhibitionibus,cap.10. §.3. num.131.* Cenedo *dict. quæſt.4. num.4.& ſeqq.* Graſſis *dict. effect.1. num.24.& ſeqq.* Ripoll. *Regaliar. cap.6. num.42. & cap.11. num.12.* cum autem in hoc decreto ſummus Pontifex concedat poteſtatem iudicandi in certo loco, nempe in noſtro Regno, & de certis Clericis,
4 nempe primæ Tonſuræ, committentibus crimina in eodem decreto contenta; mirum non eſt, quod diſpoſitio teneat,etiamſi privilegium fori à iure divino dimanaret: nam hoc limitare,& interpretari ſummus Pontifex poteſt, vt teſtantur prædicti *Doctores*; nec novum eſt,cum id diverſis Principibus conceſſum reperiatur,vt aſſerunt Graſſis *dict. num.28.* Farin. *dict. quæſt.8. num.9.* Curtell.*de Immunit. lib.2. q.24. num.8. verſ.Vltimò fundatur.*

5 Sed dubitari poteſt, qui Clerici comprehendantur ſub hac diſpoſitione? nam de Clericis ſimpliciter tonſuratis apertè loquitur. Et comprehendi omnes qui ſacris initiati non ſunt, etiamſi ſimplex beneficium obtineant, & mihi videtur,& obſervantiâ ipſius decreti Iuliani interpretativâ comprobatum eſt.

6 Ratio, ob quam in hanc moveor ſententiam, ea nimirum eſt; nam tres tantum ſunt in Eccleſia gradus,per quos homines ab hominibus ſegregantur, ac in ſtatu diverſo conſtituuntur, qui explicandi ſunt, vt facilius
7 res percipi poſſit. Primus gradus eſt ſeparationis à toto, dum per Baptiſmum Dominus hominem ab hominibus ſeparat, ita vt eum ſuo populo aggreget,non ſecutus ac olim per Circunciſionem,vt docet Divus Thomas *3.p. q.70.art.1.in corpore*,ibi:*Et per Baptiſmum aggregatur homo congregationi fidelium.*

8 Secundus gradus eſt electionis, dum ex ita ſeparatis delegit aliquos,vt ſibi omni alia depoſita cura famulentur, qui Clerici ſunt, vt Divus Hieronymus tradit *in c. duo ſunt,12. q.1.* & eos vocat mancipatos divino officio, vnde Abbas *in c. ſolitæ, num.4. de maior.& obed.* dixit:*Eo enim ipſo, quod ordinatur in Clericum, efficitur res ſacra,&*
9 *transfertur in ſortem Domini.* Marta *de iuriſd. p.2. c.6. num.1. verſ. Abbas.*Ad hunc enim gradum evehitur quis per primam clericalem Tonſuram: nam licet Theologi teneant Tonſuram, Ordinem minimè eſſe,eo quod characterem non deſignet, vt patet ex congeſtis per Carolum de Graſſis *de effect.Clericat. in prælud. num.282. cum plurib. ſeqq.* Barboſ. *de iur. Eccleſ.vniverſ. lib.1. cap.38. num.41.* Lotter. *de re benef. lib.3. quæſt.35. num.20.* noſtrum Trullench *de Sacram. lib.6. cap.vnic. dub.1. n.7.*
10 Tamen Canoniſtæ tenent Ordinem eſſe, dum intelligunt Ordinem pro ſimplici diſpoſitione graduum, vt in *c. ad hoc, diſtinct.* 89. latè Lotterius *ibid. num.22.& & ſeqq.* Torreblanca *dict. lib.15.c.5. num.13.& ſeqq.* & ſic per Tonſuram fit tranſitus de ſtatu ad ſtatum (ſicut per ingreſſum Religionis, cui aſſimilatur) id eſt, in ordinem,& numerum Clericorum transfertur,vt efficiatur capax beneficij Eccleſiaſtici, aliorumque Ordinum, &
11 privilegiorum,Fornar. *de Ordin.cap.7. num.1.*Quod clarè percipitur ex formula, qua vtitur Epiſcopus,quando Tonſuram confert,iuxta Rituale Romanum:monet enim initiatum, ex tunc effectum eſſe de foro Eccleſiæ,& ſortitum eſſe privilegia Clericorum,vt ex Rota tradit Lotterius *lib.1. quæſt.40. num.161. & dict.lib.3.quæſt.31.n.30.* Præſul Vrrutigoyti, *in Paſtor. Regul. parte 3. vot.3.n.7. cum ſeqq.* & ſic Clerici primæ Tonſuræ, à iure gaudent privilegio fori & omnibus alijs privilegijs Clericalibus, ſicut conſtituti in Sacris, Barboſ. *de poteſt. Epiſc. p.2. alleg. 12.num.1.* Farin. *in prax.quæſt. 8. num.9.*pluribus relatis,Graſſis *eff. 1. num.77. & in prælud. num.300.* 12
& Torreblanca *dict. cap. 5. num.18. & ſeq.* Diana *p. 4. tract.1. de immun.Eccleſ. reſol.10.& 20.*Privilegium enim fori, eſt effectus Clericatus; ſive primæ Tonſuræ, *cap. Clerici, c. cum non ab homine, de iud. cap.2. de for. competent.* Gloſſ. *in cap. 11.verſ. Clericus, de Cler. coniugat. in* 6. & ibi communiter Doctores, Felinus *in cap. Eccleſia.* 13
ſanctæ Mariæ, de conſtit. num.100. Covarruvias *practicar. cap.32. num.1.* Garcia *de benef.p.2. cap.2.num.1.& p.7. c.1. num.6.* Cenedo *Canonicar. quæſt.4.* Graſſis *dict. effect. 1. per tot.* Lotter. *dict.lib.1. quæſt.40. num.161.& d. quæſt.35. num.21. & quæſt.36. ferè per tot. lib. 3.* congeſti à Barboſ. *d.alleg.12. num.1.& in collect.dict. cap.cum non ab homine, num.2.* Sigiſmundus Scaccia *de iud.d. cap.11.* 1
num.15. & ſeqq. Farin. *dict. quæſt. 8. num.5. & ſeqq.* qui alios laudant.Nec requiſita inducta à Concilio Triden. *ſeſſ.23.c.6. de reformat.*hoc ius immutarunt, vt infra dicetur.

Poſterior gradus eſt, ſigni, ſive characteris, dum ex 15
ipſis mancipatis divino officio aliquos ſpirituali ſtigmate notat, vt ex Divo Ioan. Chryſoſt. bene notavit Sayrus *de Sacram. lib.4. cap.1. quæſt.1. art.2. num.2.*Vnde duo officia emergunt, vnum officium Clericatus, de quo *in cap. defenſionis 2. diſtinct.87.* ex illo ſecundo gradu, ſive ſortitione: alterum legationis ex iniecto onere recitandi Horas Canonicas. Quam graduum differentiam optimè explicat Lotterius *dict. quæſt. 36. num.2. 9.*
& 78. Ex quo deducitur differentia privilegij fori, inter 16
illud, quo vtitur Clericus primæ Tonſuræ, & ſpectans ad ſacris initiatum; nam cum à iure pariter privilegium ab vtroque conſequatur, & character Ordinis ſacri indelebilis ſit, privilegium fori amitti non poteſt à ſacris initiato, quin præcedat degradatio actualis propter vim characteris indelebilis: at in Clerico primæ Tonſuræ, cùm deficiat character indelebilis (quidquid dicat Torreblanca *dict cap.5.num.16. & ſeqq.*nam dictum non probat, & textus Concilij, aut Doctores quos allegat, characteris impreſſionem minimè concludunt: imò iuxta Divi Thomæ, & communis Theologorum ſcholæ ſententiam, Tonſura, neque Ordo eſt, neque characterem imprimit, pluribus Carleval. *de iud. lib.1. diſput. 2. quæſt.8. num.1087. cum ſeqq.* noſter Trullench *de Sacrament. lib.6. cap. vnic. dub.1.num.7.*) ex pluribus contingentibus auferri poteſt, vt Lotterius tradit *ibidem,n.42.* (licet omnino non explicet) ſed nihilominus Clericus primæ Tonſuræ, quoad omnia Clericus eſt, vt idem Lotterius firmat *d.q. 40. n.161.*& Carlevalius *vbi prox.*

Hinc eſt, quod Doctores minimè arguere ſoleant, 17
ſeu differentiam conſtituant, quoad amiſſionem privilegij fori à Tonſuraro, ad Acolytum, vel ad beneficium obtinentem, ſed tantum ad Ordines ſacros, diſtinguendo hos tantum caſus ad difficultates emergentes expediendas, vt videre eſt apud Diaz *in praxi, cap. 90. prope finem,* Plaça *in epitom. delictor. cap.22. num.43.* Foller.*in prax. Canon. verb. Audiantur, num.45.* Farinac. *d. quæſt.8. num.81. in fin.* Scaccia *d. cap. 11. num.79.* (qui arguit à minoribus ad maiores ordines) Clarum *§.final.quæſt.36. num.23. ad medium,* Graſſis *d. effect. 1. num.891. & 919.* Guid. Pap. *deciſ.38. verſ. Quæ præmiſſa,* Bobadilla *in politic. tom.1. lib.2. cap.18. num.92.* Ioan.Baptiſt. del Thoro *in compend. deciſion. lib.1. verb. Clericus in minoribus,* Don Marium Curtell. *de immunitat. lib.2. quæſt.24. in princip.* Patrem Diana *tom.7. tract.1.reſolut.11.* Præſulem Vrrutigoyti, *d. parte 3. vot.5. num.7. & ſeqq.* qui plures alios cumulant:eo quod nulla reperitur differentia inter

Ordines

Ordines minores, vel beneficium obtinentem, à iure, respectu dicti privilegij.

Quibus suppositis, clarè sequitur, quod in nostra constitutione Apostolica comprehenduntur omnes qui ex secundo gradu sunt; nam nomine *Clericorum*, primæ Tonsuræ comprehensi videntur quicunque characterem indelebilem non obtinent. Quod probatur ex *Canone* Apostolorum 25. iunct. *cap. lex continentiæ*, 31. *distin.* & *Novell. Iustinia.* 22. *de nuptijs*, *coll.* 4. dum in dicto Canone cavetur: *Quòd ex his qui cælibes in Clerum pervenerunt, iubemus Lectores tantum, & Cantores si velint, nuptias con-*
19 *trahant*; quo taxativa *tantum* includit expressum, & reliqua excludit, habétque negativam implicitam; ita quod aliter fieri nequeat: sicque limitat, restringit, & excludit: pluribus Barbos. *d. collectan.* 401. *num.* 2. & *seqq.* idem habetur *in dict. Novella, & in dict. cap. lex continentiæ*. Sed
20 non ex hoc colligi potest, Acolytum, Exorcistam, Ostiarium, aut Beneficiatum, nuptias contrahere non posse; imò ex contractu illo nullam culpam incurrere certum est, vt probat idem Barbosa *de iure Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 38. *n.* 54. & *seqq.* Sed iura hæc ita intelligenda sunt, vt dicendo *Cantores, & Lectores tantum*, prout in *dicto Canone* dicitur, aut *Clericos vltra Lectorem*, vt in dicta Novella, intelligendum est tantum exclusos Subdiaconum, & Diaconum, vt locum *Gratiani* declarat additio Gregoriana *in cap. sanè*, §. *cum autem*, 5. *quæst.* 3. & rationem reddit, ibi: *Nomine lectorum omnes minores Ordines signi-*
21 *ficavit*. Explicant Enriquez *lib.* 2. *de matrimon. cap.* 5. §. 9. *lit. O.* Azor. *institut. moral. part.* 1. *lib.* 13. *quæst.* 4. *vers. Si quæras*, Pater Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *disput.* 31. *n.* 2. & 6. Barbos. *dict. c.* 38. *n.* 56. & *in collect. ad cap. si qui verò*, 32. *distinct.* Et ratio est, nam Clericatui nihil superaddi potest ad hoc vt privilegium amplius radicetur, aut inde-
22 lebile fiat, nisi character Ordinis sacri, cùm non detur aliùs gradus medius inter Tonsuram, & characterem. Nec ab aliquo ex sacris Canonibus, aut Doctoribus traditur similis differentia, sicque omnes comprehendi credendum est.

23 Confirmatur, nam si aliquid superaddi posset, vt privilegium fori firmaretur, esset beneficium: sed ex hoc privilegium fori indelebile minimè fit, nec in aliquo corroboratur: ergo habentes beneficia in primo gradu permanent; nam origo, & causa privilegij, semper provenit à Tonsura, vt superius dictum est; neque aliud speraba-
24 tur ante Concilij Tridentini decretum: ab ipso verò, non tanquam causa privilegij beneficium requiritur, sed tanquam requisitum, & sic à Doctoribus communiter appellatur, ac per consequens naturam privilegij non mutat. Demum ordo Sacer minimè naturam mutat privilegij, sed illud indelebile reddit, eo quod insepara-
25 bile fit, vt ex Lotterio, & alijs dixi: igitur multò minus natura privilegij immutabitur à beneficio, cum non solum facilius amittatur, quàm ordo Sacer qui amitti nequit; sed quam ipse Clericatus: Clericatus enim nullatenus renunciari valet, nisi facto omnino contrario; Farin. *d. q.* 8. *n.* 14. Graf. *d. effect.* 1. *n.* 35. pluribus relatis Curtel. *de Immunit. lib.* 2. *q.* 19. *n.* 19. imò nunquam amittitur, vt voluit Torreblanca, qui characterem imprimere te-
26 nuit. *d. c.* 5. *n.* 16. sed tantum effectus eius per discessum ab statu; quare pluribus in casibus reassumi valet, seu reintegratur, qui effectum Clericatus amisit, Gloss. *in Clement.* 1. *vers. Quandiu, de vit. honest. clericor.* Mart. *de iurisdict. part.* 4. *centur.* 2. *cas.* 135. *num.* 16. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disput.* 49. *n.* 29. Grassis *de effect. Cler. effect.* 1. *n.* 9. Præsul Vrrutigoyti *d. vot.* 3. *n.* 21. & *de Compet. q.* 93. *n.* 5. *cum seq.* & cum eis omnes Doctores. Beneficium verò, & verbis, & facto amittitur, vt *tot. tit. de renuntiation.*
27 latè Garcia *de benefic. part.* 10. *c.* 3. *n.* 1. & *seqq.* Item Clericatus per contractum matrimonij non amittitur, nec effectus eius, nisi corrupta, aut secũda ducatur; at beneficium ex matrimonij validi contractu, ipso iure amittitur, alijs pluribus adductis P. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disput.* 42. *num.* 4. & *seqq.* Cenedo *Canonic. quæst.* 30. *numer.* 27. Riccius *in prax. rerum quotidianar. resolut.* 454. *numer.* 1. Barbos. *in vot. decisivis lib.* 3. *vot.* 107. *num.* 29. Castro Palao *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 4. *punct.* 8. *num.* 2. & *seqq.* noster Trullench *de Sacram. lib.* 7. *dub.* 13. *num.* 13. & sunt quadraginta tres casus, in quibus amittitur beneficium ipso iure, quos refert Gonzalez *ad regul. de Mensibus* 8. *gloss.* 15. *ex num.* 1. *vsque ad n.* 134. nec semel amissum recuperari potest absque nova collatione, vt pluribus relatis probat ipse Pater Sanchez *vbi proxim. num.* 6. & Ricc. *num.* 2. sicque apparet, nullatenus naturam privilegij immutari, neque firmius ipsum privilegium reddi, cum à beneficio eius amissio difficilior non reddatur.

Neque ex Concilio Tridentino hoc immutatum reperitur, quia licet Iulius Clarus *d. quæst.* 36. *num.* 19. *in fin. vers. Cæterum*, de Clerico incedente armato, tanquam 28
Militem, declaratum à Senatu referat: in contrarium bene explicat Scaccia, *dict. cap.* 11. *num.* 82. *vers. Item Clericus beneficiatus*, cum non quoad delictum enorme, sed quoad amissionem habitus, & Tonsuræ procedat ob delictum leve: Tridentinum in Beneficiato non requirit delationem habitus, & Tonsuræ, sicut in alijs, Barbos. *in collect. ad c.* 6. *sess.* 23. *de refor. n.* 1. & *de iur. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 89. *n.* 13. qui plures refert, pluribus Torreblanca *de iur. spiritual. lib.* 15. *c.* 6. *n.* 1. *cum seqq.*

Amplius comprobatur ex eo, nam si ob aliquam ra- 29
tionem natura privilegij, assecutione beneficij, immutanda erat, ea potissimum consideranda venire, scilicet spiritualitas ipsius beneficij, cum sit ius spirituale; nam proventus, & temporalitates id efficere nequeunt: sed spiritualitas beneficij provenit ex eo, quòd emergat ex legitima temporalium dedicatione Deo facta, per quam effectum est quid sacrum, & spirituale, vt ex *Navarro*, & alijs probat Lotterius *de re beneficiar. lib.* 1. *quæst.* 5. *num.* 43. & *seq.* quod respicit bona, & iura Deo dicata, non autem personam Beneficiati, cum ipsam supponat 30
sacram à Clericatu, vt capax fiat ipsius beneficij; sicut probavi superius, *num.* 8. & *seqq.* ergo personæ, quæ est principalis, nihil superaddi potest ex spiritualitate beneficij, sive bonorum, & iurium (quæ respectu personæ accessoria sunt) ad hoc, vt natura privilegij immutetur, maximè cum ex collatione beneficij, nequaquam persona Deo dicetur, vel sacra amplius fiat.

Nec obstabat si dicas, beneficium dari propter offi- 31
cium, *cap. vltim. de rescriptis*, ex quo resultare videbatur, Beneficiatum officium Legationis impendere Deo teneri, vt alijs relatis probant Lotterius *d. lib.* 1. *c.* 6. *num.* 28. & *lib.* 2. *cap.* 50. *num.* 4. Noster Trullench. *lib.* 1. *Decalog. cap.* 7. *dub.* 12. §. 3. *num.* 1. & *seqq.* & *cap.* 24. *num.* 1. nam officium Legationis, vel consistit in celebratione sacrificij Missæ, aut in divinarum laudum cantatione, & 32
recitatione Horarum Canonicarum, vt ex Lotterio, Trullench, & congestis ab ipsis hîc *dict.* §. 3. & *cap.* 24. & ille *dict. c.* 6. *n.* 25. infert quòd Sacrificij celebratio non pendet, nec pendere potest à beneficio, sed ab Ordine sacro, qui charactere indelebili sacrat personam, atque adeo sine ordine Presbyteratus impedi nequit. Laudes Domino impendere, recitando Horas Canonicas in- 33
cumbit tribus hominum generibus, nempe sacris initiatis, Religiosis, & Beneficia Ecclesiastica obtinentibus, vt alijs relatis probat noster doctissimus Iosephus de Rocafull Præpositus almæ Sedis dignissimus, ac inter Theologos nemini secundus *in prax. Theolog. mor.* 2. *par. libro tertio capit.* 4. *in princip.* & *sequentibus.* ex quo resultat, Beneficiatum ex secundo gradu non esse, sed ex tertio.

Sed responderi potest cum Trullench. *dict. cap.* 24. *nu-* 34
mer. 1. quod beneficium non datur simpliciter propter officium Horarum Canonicarum, & celebrationem, aut administrationem Sacramenti, sed vt cantet in thoro, serviat Ecclesiæ, & alijs quamplurimis; & si daretur; quod non ex eo, quod quis recitare teneatur Horas Canonicas, sequitur esse tertij gradus, cum imò onus hoc iniunctum sit à iure omnibus secundi gradus, textus expressus *in cap. fin.* 92. *distinct.* & ibi Gloss. *cap. dolentes, de celebrat. Missar.* Innocent *in c.* 1. *eod. tit.* Panormit. 35
ibid. num. 6. bene ad rem Grassis, *de effect. Clericat effect.* 17.

n. 1. qui quamvis *n.* 33. teneat, non teneri Clericos minorum Ordinum, hoc ex consuetudine provenire affirmat, ex doctrina *Abbatis*, *Navarri*, & aliorum plurimorum, nempe omnium quos laudat *in princ.* atque adeo constitutivum tertij gradus non est onus recitandi, sed vis characteris indelebilis, quo signantur Sacris insigniti, & sic deficiente charactere deficit transitus ad tertium gradum.

36 Et licet P. Suarez *de Religion. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 16. *n.* 7. & Pater Castro Palao *in oper. mor. tom.* 2. *tract.* 7. *disput.* 2. *punct.* 1. §. 2. *num.* 2 & noster Trullench. *lib.* 1. *Decalog. c.* 7. *dub.* 12. §. 2. *num.* 2. textum expendant in contrarium *in d. cap. fin.* 92. *distinct.* dicentes non loqui de Clerico, *vt Clerico*, sed vt *Ecclesiæ deputato*, quod ex eodem *textu* promunt: quare tenent cum multis, loqui *textum* de Beneficiatis. In nostræ sententiæ favorem vrget sequens ratio; nam si loqueretur *textus* de deputatione speciali, quæ fieri solet per beneficium, non subiungeret hæc verba: *Si intra Civitatem fuerit, aut in quolibet loco in quo Ecclesia est*; nam ratione specialis deputationis, tantum beneficiatus tenetur ad specialem Ecclesiam, in qua beneficium fundatum est accedere, sed *textus* Clericum obligat ad quamcunque Ecclesiam accedere sub pœna depositionis: ergo loquitur *textus* de generali deputatione,
37 quam per Clericatum sortitur cùm Ecclesiæ in communi dedicetur, quia Clericus, ex vi sui status ad laudes Dei deputatus est, vt superius probavimus, & docent Divus Thomas *quodlib.* 6. *art.* 8. Sotus *de iustit. & iur. quæst.* 5. *artic.* 3. *in solut. ad* 3. atque adeo tenetur in quolibet loco,
38 in quo Ecclesia est, convenire, vel privatim recitare, vt ex consuetudine totius Ecclesiæ inductum est; quam interpretationem insinuat, Gloss. *verb. Deputatus*, dicens, quod quilibet Clericus tenetur ab hoc, licet non teneatur specialiter ad hanc, vel illam Ecclesiam.

39 Quæ confirmantur, nam ratio ob quam Sacerdotes, & cæteri sacris insigniti, tenentur Horas Canonicas recitare, est quia constituuntur in statu irrevocabili Ecclesiastico, vt probat noster Rocafull. *d. lib.* 3. *c.* 6. *in princ. vers. Prima assertio.* (Nec dissentit Castro Palao, nam licèt *d. disput.* 2. *punct.* 1. §. 1. rationem non adferat, tamen §. 3. *n.* 3. ait Religiosos, & Clericos in Sacris ex eadem causa teneri; & illicò subiungit Religiosos teneri, eo quod statum habeant Choro deputatum:) Beneficiati autem ideo tenentur, nam beneficium datur propter officium, vt diximus, & sicut qui Altari servit, de illo edere debet, *cap. cum secundum Apostolum, de præbendis*, ita qui de Altari comedit, Altari debet inservire. Garcia *d. par.* 3. *c.* 1. *n.* 1. Rocafull. *vbi prox. c.* 4. 2. *part. vers. Dico primò*, vnde licet ordinati in Sacris obligentur, ex virtute Reli-
40 gionis ad recitandum Horas Canonicas, Beneficiati obligantur ratione iustitiæ, ita Sanchez *de matrim. lib.* 9. *disput.* 15. *n.* 6. Rocafull. *ibid. vers. Secundum dubium*, Castro Palao *d. disput.* 2. *punct.* 7. *per tot.* Trullench *d. c.* 7. *dub.* 24. *per tot.* qui plures laudant (quamvis contrarium teneat Garcia *d. c.* 1. *n.* 13.) & sic tenentur ad restitutionem fructuum, vt docent omnes Doctores, quorum plures adducunt Barbos. *in collect. ad d. cap. dolentes, n.* 20. *de celebrat. Missar.* Graf. *d. effect.* 17. *n.* 7. Lotter. *d. lib.* 1. *c.* 6. *n.* 29.
41 *& seqq.* Imò plures sunt qui tenent, non reportantem fructus ad mediocrem sustentationem, non teneri saltem quotidie recitare, quos cumulant Barbos. *in d. collect. n.* 4. *in fin.* Castro Palao *d. disput.* 2. *punct.* 3. *n.* 8. Trullench. *d. c.* 7. *dub.* 12. §. 3. *n.* 13. Diana *tom.* 10. *tract.* 16. *resol.* 47. *vers. Et tandem.*

Sed ipsi tenent contrariam sententiam, quæ communis est, quam etiam sequuntur Rocafull, & Grassis, eo quod non tam ratione fructuum, quàm tituli, ad id Beneficiatum teneri affirmant. Sed nihilominus ratio disparitatis, vel diversitatis graduum adest in ipsa ratione, ob quam tenentur, nempe Sacris insigniti, eo quod
42 constituuntur in statu Ecclesiastico irrevocabili per characterem indelebilem; Beneficiati verò propter officium, ob quod beneficium datur, & sic revocabiliter tenentur, eo quod pluribus de causis potest ab ipsis auferri; quæ est eadem ratio, cum ea, quam suprà adduximus, per quam secundus gradus à primo dividitur; officium enim Legationis ex iniecto onere recitandi Horas Canonicas, irrevocabiliter, oritur ex perpetua dedicatione Ecclesiæ, sicque per transitum ad tertium. Quod amplius 43
compobatur, eo quod Subdiaconatus ordo à principio Ecclesiæ inter sacros, & maiores Ordines non computabatur, *cap. nullus*, 60. *distinct.* Barbos. *de iur. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 27. *n.* 12. P. Suarez *d. c.* 16. *n.* 2. nam ordo Sacer dicitur ille, qui habet annexum votum castitatis, vt ex Turrecrem. Petr. Gregor. & alijs probat idem Barbos. *n.* 16. *& seqq.* & sic Subdiaconatus ordo sacer esse cœpit, non ratione officij, sibi incumbentis, recitandi Epistolam, & ministrandi Diacono, sed ex irrevocabili dicatione statui Ecclesiastico, quæ contrahitur per votum, & eo tem- 44
pore cœpit conferri per manus impositionem, quo votum castitatis contineri inductum fuit; quomodo concordant iura (alioquin difficillima) *in cap. Subdiaconus*, 23. *distinct. & c.* 1. *de sacram. non iterand.* Campanillus *in diverf. iur. Canonic. rub.* 2. *n.* 11. *in princ.* & Barbos. *d. cap.* 37. *n.* 11. & licet Navarrus *de orat. c.* 7. *n.* 2. reddat rationem 45
quoad Clericos Sacris insignitos, eo quod iure naturali obligantur ad referendum Deo maiores gratias, quàm laici: hæc eadem ratio, vt ipse fatetur *n.* 12. militat in Clericis minorum Ordinum, qui ratione perfectioris 46
status ad idem obligati reperiuntur, vt Navarrus ait ibi: *Nam etsi vtrique ratione doni Ordinum à Deo accepti, maiores quàm laici obligantur gratias Deo agere:* quod etiam probant *Suarez*, *Soto*, & alij: verior ratio adducta per *Rocafull* videtur; Et quamquam *Suarez*, *Castro Palao*, 47
Trullench, & alij obligationem recitandi in Clericis maiorum Ordinum ad consuetudinem referant, cum ea rationabilis esse debeat, ex hac ratione dicationis perpetuæ dimanare videtur; quæ etiam militat quoad Religiosos professos, vt dixi, sicque Novitios minimè teneri omnes tradunt.

Demum amplius nostra sententia firmatur, eo quod 48
post Concilium Tridentinum, decretum nostrum *Iuliani Pontificis*, interpretari debemus, ita vt procedat in Clericis qui iuxta ipsum Concilium fori privilegio fruuntur; aliàs enim nullius effectus esset, quod dicendum non est; *cap. si Papa, de privileg. in* 6. alijs relatis Barbos. *in collect. ad hunc text. nu.* 11. Iuxta Concilium autem is vtitur privilegio fori, qui vel beneficium obtinet, aut officium, hoc est, de mandato Episcopi alicui Ecclesiæ servit, &c. 49
vt docent plures adducti per Torreblanca *dict. capit.* 5. *num.* 23. licet ille contrarium teneat contra omnes. Sed æqualiter de vtroque loquitur sancta Synodus, nec verba aliqua *in dict. capit.* 6. *sess.* 23. *de reformat.* reperiuntur, ex quibus differentiæ ratio colligatur: ergo æqualiter quoque debet intelligi de vtroque *constitutio Iuliana*, nam omnes sub nomine simpliciter *Tonsurati* comprehenduntur.

Nam omissa temporalitate proventuum, sive fructuum 50
beneficiorum, causa efficiens ipsius beneficij est iurisdictio, & auctoritas Pontificia ipsum constituens, vt probat Lotter. *dict. lib.* 1. *quæst.* 5. *num.* 45. *& seqq.* Causa verò finalis est augmentum cultus divini nominis, vt ipse Lotterius *dict. cap.* 6. *num.* 21. *& seqq.* Causa materialis est of- 51
ficium, quod beneficio annectitur. Causa denique formalis, est reductio profanæ materiæ ad ius spirituale, mediante annexione officij spiritualis, vt probat Lotterius *quæst.* 7. *num.* 8. *&* 9. quibus consonant tradita per Castr. Palaum *tom.* 2. *tract.* 13. *disput.* 1. *punct.* 1. *n.* 2. Sed 52
causæ istæ quoad spiritualitatem ferè eædem sunt cum causis officij, seu servitij Ecclesiæ, quod impenditis, qui de mandato Episcopi ei infervit, iuxta Concilium: ergo eadem dispositio iuris statuenda est.

Omnis enim spiritualitas harum causarum provenit 53
ab annexione officij, propter quod beneficium datur: sed qui servit Ecclesiæ de mandato, & auctoritate Episcopi, habet ipsum officium, quod consistit in servitio Ecclesiæ, & cultus divini Numinis, extra sacrificium Missæ (de quo non disputo:) habet etiam auctoritatem Pontificiam, cum de mandato Episcopi serviat, quæ est causa efficiens; augetur cultus divini Numinis,

actualiter

actualiter serviendo Ecclesiæ, quæ est causa finalis; reperitur officium, quod impenditur Ecclesiæ, ita vt si adessent proventus, facilis esset annexio ad constituendam causam materialem: denique causa formalis, nam corporale servitium, quod impenditur, reducitur ad spiritualitatem mediante officio à Prælato sibi imposito; ergo ita pariter habet quid spiritualitatis, qui ea de causa vtitur privilegio fori: ac per consequens sicut post Tridentinum intelligitur nostra dispositio communiter
54 de Clerico officium obtinente, ita pariter intelligenda est de beneficiato ex identitate rationis. Sic in terminis considerauit Doctor Matthæus Rejaule, huius Vrbis, doctissimus, ac celebris Advocatus (cuius doctrinam his verbis commendauit Iosephus Ramon. *consil.* 23. *numer.* 30. *In legali scientia nemini secundus, & famæ celebritate, etiam absentibus cognitus*) in resolutione, quam de hac materia scriptam reliquit, & habetur in *codicibus*
55 *aduersariorum* Domini Polo *aduers.* 187. ibi: *Attamen cum in ea sint præsupponendi termini habiles, dandaque materia capax amissionis privilegij, quo aliàs Clericus gaudere potest: ne earum effectus omnino irritus fiat, ita interpretari debemus, post Concilium, vt procedat in Clerico, qui fori privilegio aliàs gaudere posset, atque huiusmodi est secundum dictum cap. 6. sess. 23. de reformat. qui vel officium, vel beneficium habet; vel in vtroque; quemadmodum æqualiter loquitur Concilium, æqualiter quoque seruabitur, & practicabitur bulla Iulij Tertij, & cum hæc praxis in Clericos officium habente, iamdudum inolevisset, & in beneficiario aliquoties admissa fuit, in causa occurrenti quoque probata fuit.* Et ratio est, quia quando duo casus sunt æquiparati à lege antiqua, si lex noviter superueniens aliquid in vno disponat, censetur & in alio disposuisse: Glos. *in l. si quis seruo, ff. de furt. & in l. quod vero Contra, ff. de legib.* Cæsar. Argel. *de adquir. possess. q. 4. art. 5. n. 15.*

56 Neque obstabit si dicas, Iulij Tertij decretum exorbitans esse à iure, ideóque interpretatione, vel extensione minimè adiuuandum; Nam respondeo primò, minimè deviare; quoniam Clericus immiscens se enormibus, etiamsi Sacerdos sit, fori privilegio exuitur, vt plura, & plures congerens probant Torreblanca *dict. cap. 5. n. 33.* & Curtell. *de Immunit. lib. 2. q. 24. n. 4.* nec dissentit
57 Diana *tom. 7. tract. 1. resol. 11.* Sicque Iulius Tertius non tam novam dispositionem sanxit, quàm delicta in nostro *textu* contenta, enormia declarauit, ad inducendam iuris dispositionem. Quod apertè colligitur ex verbis ipsius bullæ, ibi: *Cum aliquod atrocissimum crimen committunt.* Et ibi: *Eorum atrocia delicta impunita relinqui, ad quemcunque, & atrocissima delicta perpetranda fiant.* Et ibi: *Gravia, & enormia in dies crimina, & delicta per eosdem Clericos passim perpetrantur.* Et ibi: *Aliquod ex dictis criminibus coram vobis legitimè constiterit.* Et ibi: *Nos igitur criminosos quoslibet, & delinquentes debitis pœnis puniri, & exinde alios à similibus absterrere volentes.* Et sic mens
58 sanctissimi Præsulis ea fuit, vt dubia, quæ à Doctoribus evolvuntur, removerentur omnino; & appareat quæ delicta enormia sint; & an ad amissionem privilegij requiratur, quod in ipsa enormitate apprehendatur, vel inveteratus fiat in delinquendo, & similia, de quibus latè Diana *tom. 1. tract. 2. resol. 24. & tom. 7. tr. 1. resol. 11.* Et sic, eo ipso quòd constiterit, Clericum aliquod ex criminibus in bulla contentis commisisse, constituit, quod privilegium fori amisisse censebitur. Quæ quidem ratio sic vrget tam respectu simpliciter Tonsurati, quàm beneficium obtinentis, vt ex dictis patet: & vbi eadem vrget ratio, extensio non fit: Giurb. *ad consuet. Messan. c. 6. glos. 1. n. 13. & glos. 8. & 9. num. 3.* Dñs Crespi *obser. 1. n. 67. cum seqq.*

59 Secundo respondeo, quod dato, sed non concesso, quod strictè interpretanda sit (nam favor publicæ pacis, & tranquillitatis in eisdem literis expressus, ibi: *In illam perpetrantiũ animarum perniciem, & Christi fidelium illarum partium scandalum, & illius Regni perturbationem*; sufficiens est, vt lata interpretatio fieri possit:) nihilhominus comprehendere videtur omnes, non sacris insignitos Clericos, etiamsi beneficium obtinuerint.

Et ratio est, nam concessio ipsius decreti, dispensatio iuris, quoad contenta in eo verè, & propriè est, quæ strictè interpretanda venit: ita vt si aliquid operetur, extendenda amplius non sit *c. 1. §. ille vero, de filijs Presbyteror. in 6.* pluribus Barbos. *in collect. ad eum*, & Diana *tom. 8. tract. 3. resol. 32. & 36.* Attamen dispensationes concessæ ex defectu natalium, vt Clerici fiant, non de 60
sola prima Tonsura, sed de omnibus minoribus Ordinibus intelligi debent, etiamsi beneficium obtineant. Quod probatur, nam hæc dispensatio non restringitur ad primam Tonsuram, in qua iam operabatur aliquid, sed ad omnes Ordines minores extenditur, Gloss. *in cap. fin. verb. ad omnes, de fil. Presbyt. in 6.* & Archidiaconus *ibid.* alijs relatis P. Sãch. *de matr. lib. 8. disput. 1. n. 26.* Daina *d. resol. 36. & p. 10. tract. 13. resol. 30. vers. Sed quia*, imò & 61
ad obtinendum beneficium simplex, Ant. *in cap. postulasti, n. 10. de rescript.* & ibi Imol. *n. 4.* Felin. *n. 10. & in c. fin. n. 5. de simon.* Ancarran. *in c. fin. n. vnic. not. 1. de fil. Presbyteror. in 6.* Milis. *in repertor. verb. dispensatio, n. 23. verb. dispensatus ad ordinem*, Borgius *de Irregularitate 2. par. tit. de interpret. dispẽsat. n. 7.* Emmanuel. Sà *in sum. verb. dispensatio, n. 14.* Sayrus *in thesauro casuum, tit. 1. l. 6. c. 11. n. 22.* licèt contrarium sentiant Rebuffus *tit. de dispens. super. def. natal. n. 48.* & P. Sanchez *ibid. nu. 27.* Diana *d. tom. 8. tract. 3. resol. 37. & d. tom. 10. d. resol. 30. vers. Sed quia*; ergo nostra decisio, licet tanquã dispensatio strictè interpretari debeat, omnes Sacris non insignitos comprehendit.

Neque id in odium Clericalis status, vel iurisdictionis 62
Ecclesiasticæ diminutionem redundat; quia si tanquam dispensatio sumenda est hæc concessio, Iudices laici, vt delegati à Sede Apostolica procedunt, vt pluribus relatis, probant Cenedo *d. q. 4. n. 13.* Grassis *d. effect. 1. n. 28.* atque adeo non tam ex propria, vel participata potestate, sed Ecclesiasticus ipse per laicum, tanquam per instru- 63
mentum, & organum suum, intelligitur ius dicere; vt in terminis ex *Abbate*, & alijs tradit Lotterius *vbi proxim. n. 35.* Quod declarasse Pontificem, apparet in ipso *decreto*, dum iubet Ordinarijs ad laicos causas horum delictorum remittere. Quia, à iure, licet laicus possit cognoscere de Clerico in aliquibus casibus, non per hoc tollitur potestas Ordinarij, vt de Clericis non habentibus requisita Tridentini, tradunt relati à Barbosa *in collect. ad d. c. 6. sess. 23. n. 38.* & sic interpretatione iuvari potest, extante, & vrgente publica vtilitate, quam Romanum Pontificem considerasse in ipsa concessione dixi.

Neque obstat bulla Clementis VIII. cuius meminit 64
Giurba *consil. 49. in fin.* qua iubetur, nullum Clericum assassinum puniri posse per laicum, quin præcedat Ecclesiastici declaratio, ex qua à fortiori in alijs delictis, non ita à iure privilegiatis argui valet. Quia declaratio Cancellarij Iudicis Ecclesiastici est, & præsupponit iudicium Arbitrorum, quorum vnus esse solet Ordinarius Ecclesiasticus, & sic semper adest solemnitas requisita à Clemente VIII. & inducta à Iulio III. in nostro decreto, ibi: *Coram vobis legitimè constiterit*, eo quòd coram Ordinario constare dicitur, id quod constat coram Arbitro Ecclesiastico. Denique ea omnia, obseruantia in- 65
terpretativa plurium annorum comprobata sunt, nam præter notoriam praxim respectu obtinentium officia, iuxta Tridentinum, de quo nemini dubium est, respectu beneficiarij, præcedens, & subsequens ipsum Tridentinum resultat ex decisionibus sequentibus: Tridentinum enim finitum fuit die 4. Decembris 1563. vt est notum, & die 30. Iulij 1562. sic diffinitum fuit per Carolum Domenech sequenti sententia.

Christi nomine invocato.

Carolus Domenech iurium Doctor, Regius Cancellarius 66
Valentiæ. In facto contentionis ortæ inter Curias Ecclesiasticam Reverendissimi Archiepiscopi, & sæcularem Regiæ Audientiæ Valentiæ, super repetitione facta de persona Gasparis Ioannis Aparici, Clerici beneficiati in Regijs carceribus detenti, & de crimine homicidij inculpati, quæ repetitio fuit facta occasione firmæ iuris positæ die 13. Ianuarij 1562. viso processu coram Arbitris actitato, visis processibus Regiæ Curiæ, visis actis coram nobis, visis videndis, attentis attendendis,

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

dendis, pronuntiamus, sententiamus, & declaramus, dictum Gasparem Ioannem Aparici non gaudere privilegio Clericali.

Domenech Cancellarius.

Vt. Ferrer. *Vt. Arrufat.*
Vt. Roca. *Vt. Debas.*

Huius contentionis processum vidi, & votum Arbitri Regiæ iurisdictionis vnico motivo nitebatur, ibi: *ratione novi decreti.* Homicidium, de quo imputabatur reus, deliberatum, & proditorium fuit. Ita pariter iudicatum per Cancellarium Enriquez sententia diei 22. Octobris 1577.

Christi nomine invocato.

67 *Alfonsus Enriquez à Navarra iurium Doctor, Cancellarius Regius in Regno Valentiæ, in facto contentionis ortæ inter Curias Reverendissimi Archiepiscopi, & secularem Regiæ Audientiæ super firma iuris posita die 11. Septembris proximè præteriti per Christophorum Hieronymum Ximeno Clericum, & Beneficiatum in Ecclesia Parochiali villæ Algeziræ in carceribus Regijs detentum, & accusatum pro pluribus criminibus, viso processu Arbitrorum, viso processu Regiæ Curiæ, visis actis, & deductis coram nobis, visis videndis, & attentis attendendis, Pronuntiamus, sententiamus, & declaramus dictum Christophorum Ximeno non gaudere privilegio Clericali.*

Alfonsus Enriquez.

Vt. Arrufat. *Vt. Roca.*
Vt. Bañatos.

Processus huius contentionis non apparet, quare nequaquam tradere possum qualitatem delictorum, sed in notis domini Don Raymundi Mora hanc decisionem cum tali inscriptione habui: *De præstante auxilium his qui suffocarunt quemdam.* Idem declaratum per Cancellarium Roda, sententia diei 11. Septembris 1591. Verba ad rem sunt hæc.

68 *Super repetitione personæ Petri Sancho Clerici cum vnica, & virgine coniugati, & in quatuor minoribus Ordinibus, & sacro Subdiaconatus ordine post contractum matrimonium constituti, ratione firmæ iuris per eum in dicta Curia Ecclesiastica positæ die 7. Augusti proximè lapsi, occasione detentionis per Regios Officiales, in carceribus secularibus, sub prætextu quod sponsam Christi corruperit, & certa prætensa instrumenta falsificaverit; viso, &c. declaramus dictum Petrum Sancho non gaudere privilegio Clericali.*

Roda Cancellarius.

Vt. Covarruvias. *Vt. Auzina.*
Vt. Don Petrus Sanz. *Vt. Vives.*

Processum vidi, in eo constabat possidere beneficium in alma Sede Valentina sub invocatione Deiparæ *del Alva:* sed in rei veritate iniustus detentor erat, eo quod per coniugium ipso facto amisit beneficium; vivente vxore sacrum Subdiaconatus ordinem sumpsit, in quo licet deliquerit, verè charactere indelebili fuit affectus, vt tradit Ledesma *de matrimon. quæst. 53. art. 4. vers. Huius rei,* & cum eo Canonistæ, & Theologi omnes, imò licet suspensio contrahatur, Episcopum posse dispensare docent Bonacina, & Barbosa *in collect. ad c. 6. sess. 24. de reform. n. 16.*

69 Idem declaravit ipse Roda sententia diei 11. Decembris eiusdem anni, in causa Ioannis Michaelis Casanova Clerici in minoribus Ordinibus constituti, & Beneficiati in Ecclesia villæ de Ontinient, quæ sententia subscripta est ab eisdem Senatoribus; causa amissionis non fuit crimen, sed quia pro laico se gerebat, vt ex processu apparet.

70 Denique per Cancellarium Guardiola in causa cuiusdam Beneficiati, sententia diei 3. Ianuarij 1629. qui viduam deliberate, proditoriè, & insidiosè in propria illius domo noctu necavit, vt eam expoliaret, sicut de facto expoliavit: ibi: *Quo in casu quamquam legitimè constitisset, esse Clericum simpliciter tonsuratum, & beneficiatum, non potest gaudere fori Ecclesiastici privilegio; & sic pluries fuit pronuntiatum per Cancellarios Regios prædecessores nostros, &c.*

Doctor Guardiola Cancellarius.

Vt. Don Gaspar Tarrega. *Vt. Don Melch. Sister.*
Vt. Don Cosmas Fenollet. *Vt. Don Balt. Sanz.*

Sententiam capitalem in hunc reum exequi vidimus, & in hoc casu scripta resolutio Doctoris Matthæi Rejaule, de qua *supra n. 55.*

Quanta enim sit vis huius consuetudinis, & observantiæ interpretativæ exploratum in iure est, multa cumulat Curtell. *de Immunit. lib. 2. quæst. 20. num. 21.* Sed hæc omnia (tam in hoc, quàm in §. *præcedenti,* & in *toto opere*) sanctæ Matris Ecclesiæ correctioni libenter submitto, ac melius sentienti censuræ; cùm animus non sit, iurisdictioni Ecclesiasticæ aliquid detrahere, sed iudicium meum exiguum proponere, & observantiam nostrorum Cancellariorum demonstrare. Sed hæc omnia cum grano salis capienda sunt; nam in istis decisionibus iuxta processus quos vidi, semper sufficienter resultavit de crimine enormi, & sævo, & de alijs, atque de incorrigibilitate, & inveteratione, per diffamationem, sicque de mente Senatus consulentis, in iudicio Cancellarij, hoc supponendum est, non indistinctè sumendum. 71

§. III.

De contentione iurisdictionis inter Regios Iudices, & Inquisitores Apostolicos contra hæreticam pravitatem, ad for. 24. Curiar. anni 1585.

TEXTVS.

PHILIPPVS SECVNDVS REX
Anno 1585. Montisoni.

ITem que los Inquisidors en totes les causes civils, y criminals peculiars del Tribunal del sant Ofici, fora de les causes de la Fè, y dependents de aquelles, hajen de procehir, provehir, y declarar conforme als furs, y privilegis del Regne de Valencia, ab consell de hu dels Consultors del dit sant Ofici, que sia persona perita en drets, practica, é intelligent en los dits furs, y privilegis, é que no guardant se dit orde, tots los procehiments, y provisions, y declaracions sien nulles, y de ningun effecte. *Plau a sa Magestat ques guarde la concordia, y encarregarà al Inquisidor general, que done orde, que entre los naturals, y fora de les causes de la Fè guarden los furs, y privilegis del Regne.*

SECTIO PRIMA.

SVMMARIA.

1 *Sancti Officij Inquisitionis commendatio.*
2 *Reipublicæ columna basi Religionis puræ, & intactæ, niti debent.*
3 *Origo nostræ Inquisitionis.*
4 *Inquisitores nostræ Inquisitionis.*
5 *Iurisdictio Inquisitorum in rebus ad fidem spectantibus versatur.*
6 *Fidei causa ad Inquisitores spectat, absque dubij propositione.*
7 *Reus apud Regios carceres detentus ob causam fidei, illico Inquisitoribus tradendus est.*
8 *Causæ spectantes ad Inquisitores eis relinquuntur, ita vt nec per viam violentiæ aliquis audiatur.*
9 *Iurisdictio Inquisitorum in causis Familiarium, & aliorum laicorum, Regia est.*
10 *Inquisitores in causis laicorum extra fidem, sunt delegati à Rege.*
11 *Ad has causas contentiones suscitantur.*

12 *Concordiæ*

12 *Concordia inter Regiam iurisdictionem, & Inquisitores sunt in omnibus Regnis, in quibus Inquisitio habetur.*
Concordiæ nostræ verba exarantur, ad contentiones spectantia, ibid.
13 *Concordia extenditur ad Diœcesim Orcelis, quæ pertinet ad Inquisitionem Murciæ.*
14 *Praxis suscitandi contentionem.*
15 *Contentio suscitari debet medio Regij Scriba mandati.*
16 *Contentio quæ suscitatur per Inquisitores, medio Notario à secretis.*
17 *Relationi Scribæ mandati standum est.*
18 *Verbaliter conferentiæ proponuntur, & acceptantur, sed quando opus est, etiam in scriptis suscitari solent, sed non per formam literarum.*
19 *Conferentiæ habentur in domo sancti Officij.*
20 *A iure Domino Regenti prælatio debebatur, ideóque habenda erat conferentia in domo ipsius.*
Consuetudine receptum est, vt Regens ad domum Inquisitionis accedat, ibidem.
21 *Ratio huius consuetudinis.*
22 *Dum habenda est conferentia, Dominus Regens, & Inquisitor antiquior incedunt prout vnusquisque in suo Consilio.*
23 *Forma compellendi Iudicem renitentem conferentiam admittere ex Regio rescripto concordato ab vtraque iurisdictione.*
24 *Inquisitores nequeunt procedere per censurarum promulgationem ex vi dicti rescripti.*
25 *Forma procedendi cum Inquisitore iura Regia perturbante.*
26 *Observantia recens nostri Senatus.*
27 *Dubium notorietatis etiam suscitatur, & comprobatur ex Regio rescripto.*
28 *Concordia etiam extenditur ad causas Officialium titulatorum.*
29 *Pendente conferentia nihil est innovandum.*
30 *Informationes ex officio instrui valent, vsque ad diem conferentiæ.*
31 *Discordantibus in conferentia, si crimen grave sit, reus in carcere manet; sin leve, fideiussoribus relaxandus.*
32 *Remissio Familiaris fieri debet expensis ipsius.*
33 *Familiares pluribus in Regnis solùm gaudent privilegio fori, quoad iudicia criminalia.*
34 *Apud nos etiam ad iudicia causarum civilium.*
35 *Familiares actores, forum rei sequi debent.*
36 *Privilegium Familiarum renuntiabile est.*
37 *Crimina excepta in concordia remissivè.*
38 *Familiares sancti Officij privilegio fori non gaudent in criminibus delationis tormentorum manualium.*
39 *Regium rescriptum concordatum id comprobans.*
40 *Familiares sanctæ Inquisitionis quales esse debeant.*
41 *Titulati, Barones, & Potentes non possunt admitti ad Familiares sanctæ Inquisitionis.*
42 *Familiares non vtuntur privilegio fori, in crimine præcedenti.*
43 *Familiares compelluntur testimonium ferre coram iudicibus Regijs.*
44 *Familiares tenentur servare Regias pragmaticas circa delationem armorum.*
45 *Socius criminis Familiaris non vtitur privilegio fori, & num.* 46.

1 QVANTVM ad salutem Reipublicæ conducat puritas fidei, tetigi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 2. *num.* 76. *& seqq.* cuius cura spectat ad sanctum Officium Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem, & apostasiam, quod ad suffocandam hæresim, sanctum ferrum est, abscissione membri putridi, corpus servans. Per hoc enim puritas fidei in nostris Hispaniæ amplissimis Regnis intacta, & illæsa servatur de quo plura tradunt P. Mariana *de reb. Hispan. lib.* 24. *c.* 17. Zurita *in indicib. Latin. anno* 1484. Iacob. Simancas *de cathol. inst. cap.* 34. *& de Republ. lib.* 3. *cap.* 8. Eymericus *in director. Inquisit.* 3. *p. n.* 37. *in fin.* Pegn. *comm.* 10. *vers. In prædictis omnibus,* Paramus *de origin. & progres. sanct. Inquis. lib.* 2. *tit.* 2. *c.* 2. *cum seq.* Marin. Sicul. Alvarus Gomez & alij plures laudati per Solorçanum *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 24. *num.* 4. *cum seqq. & in politic. lib.* 4. *cap.* 24. *in princ. & in not. lit. C. cum duob. seqq.* Sesse *de in Inhibition. cap.* 30. *per tot.* Calixtus Ramirez *de leg. Reg.* §. 8. *num.* 20. *& in not. lit. N.* doctissimus Præsul Don Didacus Frances Vrrugoyti *in pastor. inter. tom.* 1. *par.* 1. *tract.* 4. *quæst.* 3. *& tract.* 5. *quæst.* 2. *num.* 16. *& par.* 3. *vot.* 10. *num.* 42. Iosephus Ramon. *consil.* 3. *num.* 24. *&* 116. pluribus Barbos. *in collect. ad tit. de hæreticis, lib.* 6. *& in summa Apostol. decis. collect.* 421. *&* 422. Cæsar Carena *in tract. de off. sanct. Inquisit. p.* 1. *per tot.* præcipuè *tit.* 3. *&* 5. §. 1. Ioan. Francis. Tondut. *de content. iurisdict. p.* 1. *cap.* 2. *num.* 6. *& p.* 20. *cap.* 10. *num.* 27. 28. *&* 59. Pater Castro Palao *oper. mor. tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 8. *punct.* 12. §. 2. *per tot.* P. Diana *resol. mor. par.* 4. *tract.* 8. *per tot.* Francisc. Bordonus *in Tribunal. sacro in causis fidei, cap.* 40. Ex nostratibus dominus Cerdan *in arbor. iurisdict. verb. Inquisidores, & in veriloq. cap.* 6. *in fin. & in visit. carcer. cap.* 13. *num.* 6. P. Ioan. Mandariaga *de Senat. & Princip. cap.* 4. §. 7. *vers. Asiento*, dominus Leon *decis.* 2. *tom.* 1. *per tot.* P. Ioan. Valero *different. vtri. for. verb. Hæresis, differ.* 3. *&* 5. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 3. *dub.* 5. *per tot.* præcipuè *num.* 2. & novissimè doctissimus Valentinus P. Sebastianus Salelles, qui aliena Regna lustrando, patriam summo splendore illustrat, *in tract. de mat. Tribun. sanct. Inquisit.* pluribus in locis, signanter *proleg.* 3. *& seqq.*

Ab initio, iure Canonico attento, iurisdictio in causis fidei ad Episcopos spectabat, & ipsis munus Inquisitorum solum concedebatur; sed tempore procedente, ob ingentia negotia, quibus Prælati occupabantur, summi Pontifices Inquisitores specialiter constituerunt, vt omnes ferè Doctores superius laudati tradunt, sed clarius Trullench *dict. dub.* 5. *num.* 2. At primus generalis Inquisitor proculdubio fuit Hispanus, ille, Albigensium fulmen, Beatus Dominicus Patriarcha Prædicatorum, vt docent Azor. *instit. moral. tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 18. Paramus *lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 13. *& seqq.* Pegn. *in director.* 3. *p. comment.* 32. Sousa *in aphoris. Inquisitor. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 1. Flavius Cherub. *in compend. tom.* 2. *bullar. ad constit.* 1. *Pij V. schol.* 1. *fol. mihi* 34. Sigismundus Scaccia *de iudic. lib.* 1. *cap.* 64. *num.* 4. Carena *dict. part.* 1. *titul.* 5. §. 2. *num.* 1. Salelles *dict. prolegom.* 3. *num.* 8. quidquid dicant Torreblanca, & alij ab ipso adducti *num.* 7. nam eis accuratissimè respondit. A tempore Innocentij IV. vt omnes isti tenent, cœperunt Pontifices concedere facultatem Generalibus, & Provincialibus Ordinum Divi Dominici, & Divi Francisci eligendi Inquisitores per suas Provincias, Regna *in direct.* 3. *part. quæst.* 3. *comment.* 52. Azor. 1. *part. lib.* 8. *cap.* 18. *quæst.* 15. Farin. *quæst.* 186. *n.* 30. Castro Palao *d. punct.* 12. §. 2. *n.* 3. Salelles *d. proleg.* 3. Quorum Inquisitorum munus semper in hoc Regno prosequutum fuit ab expugnatione ipsius, simul cum cæteris Regnis Coronæ Aragonum. Sed independenter ab alio Regno, ex concessione summi Antistitis Martin. V. ab anno 1420. vt tradunt P. Mandariaga *vbi prox.* & P. Salelles *proleg.* 5. *n.* 5. 2

Huiusmodi Inquisitionis forma iamdiu antiquata fuit in Hispania, & in Italia commutata, nam in ea ad Cardinales Eminentissimos totius orbis Inquisitores res delata fuit tempore Pauli Tertij Rom. Pontificis, quod confirmatum postea reperitur per Sixtum Quintum, vt docet Bordonus *dict. cap.* 40. *nu.* 2. Qui ex Dominicanis, vel Franciscanis Religiosis, Inquisitores nominant speciales, ad Provincias, vel Vrbes Bordon. *ibid. vers. Subsecundo.* In Hispania verò specialiter Inquisitor generalis institutus reperitur ab anno 1479. precibus Regum Catholicorum Ferdinandi, & Elisabeth, Illescas *in histor. Pontific. tom.* 2. *lib.* 6. *pag. mihi* 101. pluribus relatis doctissimus Solorçano *d. cap.* 24. *num.* 3. *& seqq.* vel anno 1483. Salelles *prolegom.* 4. *nu.* 2. Caren. *part.* 1. *tit.* 3. §. *vnic. num.* 1. *& seqq.* Horat. Tursilin. *in epitom. histor. lib.* 10. *pag. mihi* 347. vel post annum 1492. vt placuit Ioan. de Bussieres *in flosc. Historiar. part.* 2. *cap.* 5. *pag. mihi* 299. cuius error in hac computatione est certissi- 3

mus, vt ex Solorçano, & Salelles abundè convincitur. Iſte Generalis Inquiſitor à Rege noſtro electus, & à Sede Apoſtolica confirmatus, obtinet Pontificiam iuriſdictionem in cauſis fidei immediatè à Sanctiſſimo delegatam, & ab eo in cæteros Inquiſitores dimanat, vt omnes tradunt. Habet in Curia Principis noſtri Catholici, Senatum ſupremæ Inquiſitionis, in quo præſidet, & poteſtatem eligendi Inquiſitores ad cæteras omnium Regnorum Inquiſitiones, vt probant Doctores ſuperius relati, ſignanter Paramus *lib.2.tit.2.cap.*4.Didacus Morillo *in fundat.Capellæ Deiparæ Peller.tract.2.pag.* 2. Caſtro Palao *dict.*§.2.*num.*3.Salelles *dict.prolegom.*4. *nu.* 2. & Carena *d. tit.*3. *n.*1. *cum ſeqq.* Per Inquiſitores quos eligit, moderatur Inquiſitiones per totam Hiſpaniam, ac eius Regna ampliſſima, atque Inſulas adiacentes, tam in Oceano, quàm in Mediterraneo. In noſtra Vrbe, eiuſque diſtrictu, inſtitutum fuit Tribunal ſub hac forma anno 1482. iuxta tradita per eos qui dicunt Inquiſitionem generalem Hiſpaniæ creatam fuiſſe anno 1479. quos ſequi videtur Rodericus Mendez Silva *in poblat. general.Hiſpan.in deſcript. Regn.Valent. cap.*2. laudans Beuter, Viciana, Eſcolan. & Diago. Sed Pater Salelles tradit, inſtitutum fuiſſe anno 1483. die 27. Novembris *in dict.proleg. 5. n.5. &* 6. Ex quibus clarè convincitur lapſus Patris Ioannis Mandariaga aſſerentis *vbi ſupra*, formam datam fuiſſe ſancto Officio Inquiſitionis anno 1525. Nam contrarium eſt certum, vt teſtantur prædicti Auctores, & realis demonſtratio; eo quod ante Communitates, (quæ initium habuerunt anno 1519. vt ſcribit Martinus Viciana *tom.*4. *chronic.Valent.per tot.*) Inquiſitio in ipſa Regia domo, quam noſtrates vocant *lo Real*, fovebatur. Quod continuatum fuit vſque ad nuptias Reginæ Germanæ cum Duce Calabriæ, nam ex tunc conceſſa fuit habitatio Regiæ dictis coniugibus, & demum conceſſa cæteris Proregibus: & tranſlatum fuit Tribunal Inquiſitionis ad ædes, in quibus nunc habetur iuxta Templum Divi Laurentij, quod factum fuit anno 1527. vt tetigi de Proregibus verba inſtituens *tom.*1.*c.*2. §.1. *n.*19. Antea enim Proreges in Vrbe commorabantur, & Didacus Hurtado de Mendoça Comes de Melito Prorex anno 1520. lares conſtituit in domibus Ducis de Villahermoſa, in vico appellato *dels Cavallers*, ad cuius ædes, remanent veſtigia cruentæ ſeditionis. Quod enim poſſibile credo eſt, quòd anno 1525. facta fuit hæc materialis Inquiſitionis tranſlatio, ſed ex eo non ſequitur, quod forma data tunc fuiſſet, neque ad perfectionem redacta Inquiſitio erecta ab anno 1420. & renovata anno 1483. iuxta tradita per Salelles *d. proleg.*5.*nu.*5.

4 In hac noſtra Inquiſitione, ſedes implerunt viri vndequaque celeberrimi, quorum nomina cumulat Pater Salelles *d.nu.* 6. vſque ad annum 1584. Cæteros nominare facillimum eſſet, ſi ad inſtitutum conduceret, ſed hæc Hiſtoriographis relinquantur: ſufficiat adnotare, quod hodie tres Inquiſitores habemus (licet aliquando, & quartus creatus eſſet) quibus iungendus Fiſcalis Promotor. Qui enim in albo ſcribuntur hi ſunt,

Licenciatus Don Hermenegildus Ximenez Navarro.
Licentiatus Don Thomas Coſſio Rubin de Zelis.
Licenciatus Don Ludovicus Alvarez de Arauzo.
Licenciatus Don Andreas de Angulo Fiſcalis, mihi chariſſimus, deſumptus nuper è Collegio Maiori Sanctæ Crucis Pinciani Lycæi.

Viri certè graviſſimi, prudentia, literis, atque experientia conſpicui, morum ſuavitate, & honeſto venerandi ſanguinis ſplendore illuſtres, ac cunctis virtutibus celeberrimi.

5 Iuriſdictio Inquiſitorum in rebus ad fidem ſpectantibus tota verſatur, vt omnes Doctores laudati *num.*1. tenent, & quamquam in dubium revocetur à nonnullis, an ordinaria ſit, vel delegata? delegatam eſſe tenendum eſt cum Eymerico, Pegn.Vmbert. Locat.Zechio, Farin. Molin. & alijs laudatis per P. Caſtro-Palaum *dict.* §.2. *num.*4. Spino, Valle, & alijs laudatis per Barboſam *in collect.ad c.ne aliqui* 11. *de hæreticis in* 6. Carrer. Diana, & alijs citatis per Tonduti *dict. cap.*1. *num.* 7. (licet P. Diana 4.*p. tract.*8.*reſol.*1. neque in hanc, neque in aliam ſententiam inclinare videatur) Mar.Curtell. *in diſcurſ. pro concor. Siciliæ, cap.*1. *per tot.* Don Didacus Frances Vrrutigoyti *in tom.*1. *Paſtor. inter. par.*1. *tract.*5. *quæſt.*2. *n.*16. Torreblanca *de iur.ſpiritual. lib.*15.*cap.*3.*nu.*6. Carena 1. *part. tit.*5.*n.*80. Salelles *lib.*1. *cap.*3. *regul.* 25. *per tot.* præcipuè *n.* 47. quamquam Bordonus aliter ſentire videatur *dict. cap.*40. *nu.*2. *verſ. Sub ſecundo*, qui non loquitur de Inquiſitoribus Hiſpaniæ, & nititur eo fundamento, nempe ex vniuerſalitate cauſarum fidei. Sed per hoc non immutatur natura iuriſdictionis quoad eſſe, ſed quoad effectus poteſtatis delegandi, quæ etiam provenire poteſt ex delegatione ſummi Pontificis, quæ quidem procedunt in Inquiſitore generali, non verò in in alijs Inquiſitoribus ab ipſo electis, nam hi ſubdelegati Sedis Apoſtolicæ ſunt, vt bene perpendit Pater Caſtro Palao, *vbi proximè.*

Quare poſito, quòd delegata iuriſdictione vtantur, 6
certiſſimum eſt, omnes cauſas fidei cum annexis, & connexis ad ipſos privativè ſpectare, ita vt omnino eis relinquenda cognitio ſit, abſque contentionis ſuſcitatione, dubijvè propoſitione, etiamſi reus præventus realiter fuerit per Iudicem laicum, pro quocumque enormiſſimo crimine, vt cum omnibus laudatis *ſuprà*, docet Seſſe *dict. cap.*30. *num.*80. *& ſeqq.* de quo habemus legem inductam per Regium reſcriptum *dat. die* 17. *Iulij* 1633. quo iuſſum, & cautum eſt, quòd ſi quilibet reus carceribus mancipatus, vel acta proceſſus ab Inquiſito- 7
ribus petantur ob cauſam fidei, illico tradantur, prout quotieſcumque caſus evenit, tradi ſolet, vel reus, vel proceſſus, etiamſi originale regeſtrum poſtuletur. Et ratio eſt, nam cum Iudices laici omnino incapaces ſint cognitionis rei ſpiritualis, qualis eſt quælibet ad fidem pertinens: inde fit quòd Inquiſitoribus, ad quos ſpectat, omnino relinqui debeat. Tradunt, pluribus relatis, Solorçano *dict.cap.*24.*ex n.*26. Carena *de offic. ſanct. Inquiſit.*2. *p. tit.*12.§.18.*n.*166. & eo relato, eruditiſſimus don Gabriel Pareja *in pleniſſimo tractat. de vniverſ.inſtrument edit. p.*2.*tit.* 10. *reſolut.*4.*n.*41. Imò nec quando rei relaxantur, & Brachio ſæculari traduntur, ſæcularis Iudex adhibere poteſt cognitionem, vel aliquid facere, niſi pœnam capitalem imponere, & exequi; tradunt P. Fragoſo *de Repub. tom.*1. *lib.*2. *diſput.*4.§.4. *memb.* 12. *n.*370. *verſ. Probatur, cum ſeqq.* Caſtro Palao *d. diſput.*8. *punct.*14.*n.*6. Diana *part.*1. *tract.* 2. *reſol.* 134. *& part.*4. *tract.*1. *reſol.* 59. *& tract.*8. *reſol.*26. Tor. *in compend. deciſ.*4. *p. verb. Pœna quænam ſit contra laicum*, Carena *p.*2. *tit.*11.§ 6.*n.*26. qui alios laudant.

Sed hæc concluſio privativæ iuriſdictionis Inquiſitorum, non eſt intelligenda reſpectu Epiſcoporum, ita vt omnino eis impediatur cognitio cauſæ hæreticalis, nam, vt pluribus docet Solorçano *d. c.*24.*ex nu.*34. hoc procedit, ita vt Epiſcopi ſoli ſine Inquiſitoribus cognoſcere nequeant: at verò cum ipſis cognoſcere poſſunt & debent; nam Inquiſitores dati ſunt tanquam coadiutores Epiſcoporum, Galganetus, Don Ioſephus Vela, & alij adducti per Solorçanum *vbi prox.n.*35. Caſtro Palao *d.diſput.* 8. *punct.*13. *per tot.* Caren.*p.* 1. *tit.*4. §.2. *per tot.* videndus etiam Salelles *in proleg.*2.3. *&* 10.

Et quod magis eſt, quæcunque cauſa, etiam extra fi- 8
dem ad Inquiſitores ſpectans, ita eis relinquitur, vt neque prætextu viæ violentiæ, vel alterius vrgentiſſimæ cauſæ ad Regios Iudices deferatur, Simancas *de cathol. inſtit.tit.*36. *n.*2. dominus Leon *d. deciſ.*2. *n.*30. *& ſeqq.* Cevallos *com.contr com.q.*897.*num.*282. *& de via violent. gloſſ.*15. *n.*16.*p.*1. Narbona *in l.*20.*gloſſ.*1.*n.*6. Solorçano *d.cap.*24.*num.*32. Carena 2. *p.tit.*6.§.16.*num.*84. cum alijs adductis *ſupr. hoc cap.* §.1. *num.* 102. *& ſeqq.* ſed ad ſupremum Inquiſitionis Senatum res deferenda eſt, vt ibidem dixi, ex voluntate Principis ſic iubentis. In noſtro Regno (ſicut in cæteris Coronæ Aragonum) Inquiſitores non ſolum de cauſis fidei, eiúſque annexis ius dicunt, verùm etiam de crimine nefando ſodomiæ,

&

& bestialitatis, probant P. Castro Palao *dict.* §. 2. *num.* 11. Emmanuel Moura *de incantat. opus.* 1. *sect.* 3. *cap.* 1. *n.* 16. Barbos. *de potest. Episcop. p.* 2. *allegat.* 40. *num.* 45. Henriquez *lib.* 13. *cap.* 24. *num.* 2. Narbona *d. gloss.* 8. *n.* 3. Salcedo ad Bernard Diaz. *cap.* 86. Diana 4. *p. tract.* 7. *resol.* 20. Carena 2. *p. tit.* 6. §. 16. *nu.* 84. quod constitutum fuit per bullam Clementis VII. & in Regno Lusitaniæ, per Pium IV. & Gregor. XIII. vt cum istis Doctoribus docet noster Salelles *d. lib.* 1. *c.* 20. *regul.* 150. *n.* 144. *& seqq.* sed in hac cognitione adhibendus est Regius Officialis, & sic apud nos ad has causas iudicandas vocatur Dominus Regens, vt quotidie in praxi conspicitur.

9 Sed quoniam Iurisdictio, quam habent Inquisitores in Officiales, & Familiares laicos, Ecclesiastica non est, neque spiritualis, sed temporalis, & Regia, & in ea procedunt tanquam delegati Principis, vt docent Basilius Ponce de Leon *in tr. de matr. lib.* 5. *c.* 12. *n.* 15. *& seqq.* Paramus *de orig. sanct. Inquisit. lib.* 3. *q.* 2. *n.* 114. *&* 121. D. Leon *d. decis.* 2. *n.* 29. Solorçan. *d. c.* 24. *nu.* 67. *& in polit. d. c.* 24.

10 *vers. Porque no me conformo*, Mar. Curtel. *in d. discurs. c.* 4. *per tot.* (qui omnia ad materiam Concordiarum, & conferentiæ de more disserit, & doctissimè explicat; ex quibus facilè responderi potest ad adducta per P. Diana *tom.* 1. *tract.* 2. *resol.* 136. *& tom.* 4. *tract.* 1. *resol.* 82. *& tract.* 8. *resol.* 55. & per Salelles *proleg.* 7. *num.* 16. contrarium affirmantes) inde Carena *d. p.* 1. *tit.* 14. §. 5. *num.* 21. postquam de iurisdictione Inquisitorum in causis Familiarium in Hispania egit, extra Hispaniam omnia reducit ad consuetudinem; signum evidens, quod à iure minimè privilegio fori gaudent; & sic ratione harum causarum plurima dubia suscitari solent, præsertim in hoc

11 Regno (in quo Familiares fori privilegio potiuntur, etiam in causis civilibus, vt *infrà* dicetur) vt diffiniri valeant, & discerni quæ causæ ad eos spectant, & quæ ad Regios Iudices, cum simile priuilegium Officialibus, & Familiaribus non in omni causa, & lite, vel crimine concessum sit, in cunctis ferè Provincijs fœliciſſimi Imperij nostri Monarchæ Catholici, habentur concordata quædam, medijs quibus, sine altercatione, vel status publici perturbatione, quæstiones istæ iurisdictionales terminantur. De quibus concordatis tractant Simancas *de Cathol. instit. cap.* 41. *num.* 19. Villadiego *in polit. cap.* 5. §. 20. *n.* 147. Carlevalius *de iudicijs, lib.* 1. *tit.* 1. *disp.* 2. *q.* 6.

12 *sect.* 6. *num.* 508. *& seqq.* Caren. *d. tit.* 14. §. 5. *num.* 17. Narbona *in d. l.* 20. *per tot.* Sesse *de Inhibit. d. cap.* 30. Don Mar. Curtel. *in d. discurs.* Solorçano *de iur. Indiar. d. cap.* 24. *& in polit. d. cap.* 24. Dian. *d. resol.* 136. quorum plures, concordata Provinciarum, de quibus sermo institutus est, tradunt ad literam. Nos autem cùm solum agamus de explicatione formę expediendi contentiones, pro regimine Regni percipiendo, solum *cap. vlt. secund. Concord.* tradere debemus: in eo enim forma conferentiæ habendæ expeditur his verbis.

13 *Item por escusar toda manera de competencia, y contencion entre los dichos Inquisidores, y el Lugarteniente de su Magestad, y Iuezes del Concejo, y Audiencia Real, y otros Officiales seglares, sobre el conocimiento ce las causas civiles, ô criminales de les Familiares, fuera de los causas de heregia, ó dependientes della, y que se conserve entre ellos toda buena paz, y correspondencia: ordenamos que de aqui adelante, cada y quando se ofreciere en las dichas causas la dicha competencia, el Regente de la Audiencia Real del dicho Reyno se junte con el Inquisidor mas antiguo de la dicha Inquisicion, y ambos juntos confieran, y traten del dicho negocio sobre que huviere la dicha competencia, y procuren de concordarle por la via, y orden que mejor les pareciere, y no se concordando los dichos Inquisidor, y Regente sobre seheran en proceder en la dicha causa sobre que fuere la dicha competencia, dexandolo todo en el punto, y estado en que estuviere quando la dicha competencia començô, y los Inquisidores embiaran el processo al Concejo de la general Inquisicion, y el Regente al de Aragon, para que venidos los dichos processos à la Corte, su Magestad mandarà dar, y Nos daremos orden como se vea la dicha competencia, y se provea, y declare a quiẽ de los dichos Iuezes pertenecerâ la dicha causa.*

Hæc enim concordia non solum tenet, quoad Inqui- 14
sitores nostræ Inquisitionis, sed etiam Inquisitionis Murciæ; eo quod Diœcesis Orcelen. pertinet ad eam: sic cautum est in rescripto concordato, *dat. Vallisoleti die* 27. *Iunij* 1607. quare res peragitur, medijs Inquisitoribus huius Inquisitionis, cum literis ab Inquisitoribus Murciæ sibi remissis. Modus verò exequendi disposita in hoc capite Concordiæ; talis est, vt quoties Fiscus, vel privatus intendit causam ad Inquisitores non pertinere, ob vnam suscitanda est controversia per Regiam iurisdictionem, Dominum Regentem adit, de negotij qualitate ipsum informando, & casu quoad Regiam iurisdictionem causam pertinere dignoscit, mediante aliquo ex Regijs Scribis mandati (qui vt dixi *cap.* 2. §. 4. *num.* 202. à secretis nostri Senatus sunt) Inquisitori 15
antiquiori negotij qualitatem proponit, vt partes, & causam Regiæ iurisdictioni relinquat, vel conferentia, modo solito statuatur, iuxta *Concordiam.* Et quamvis olim quidam Inquisitor tentasset, id non mediante Scriba mandati, sed personaliter per ipsum Dominum Regentem faciendum esse, ex Regio rescripto concordato, *dat. Vallisoleti, die* 17. *Iulij* 1603. ita cautum est, ibi: *Ha parecido de comun acuerdo, que se devia mandar, que de oy mas las contenciones que se ofrecieren se hayan de firmar, y firmen, imbiando el dicho Regente por nuestra Real Iurisdiccion vn Escrivano de mandamiento.* Si autem contentio 16
suscitanda venit ab Inquisitoribus, id fieri debet mediante vno ex Notorijs à secretis, vt in ipso rescripto habetur ibi: *Y el Inquisidor mas antiguo por la suya vn Secretario*, quo iure vtimur inconcusse.

Sed aliquando in dubium revocatum fuit, an relatio- 17
ni istorum standum sit; & cùm ipsi attestentur in rebus pertinentibus ad officium, sintque personæ publicæ cum auctoritate ad res coram se gestas attestandas, plena fides eis adhibenda est, docet Mastrillus *decis.* 259. *num.* 52. Curtell. *ad cap.* 26. *Concord. anni* 1633. *vers. Suspendidos ipso facto sus oficios, pag. mihi* 515. ob quod fa- 18
cta fide per vnum ex Secretarijs Senatus, vel Inquisitionis de admissione conferentiæ, pro admissa omnino habenda est. Et licet à communiter contingentibus verbaliter conferentiæ proponantur, quando negotij qualitas exigit, in scriptis iussa, mediantibus ipsis Secretarijs, mitti solent; sed non literas in forma expediendo, atque iniungendo, verùm cum privato chirographo, pro memoria tantum iussionis (quam *recado* appellant) conscripto.

Istæ conferentiæ haberi solent in domo Tribunalis 19
sancti Officij; nam licet in puncto iuris, Domini Regentis officium, secundum in Regno sit, atque adeo præstans, ita vt omnibus præferatur, dempto Prorege, vt dixi *d. cap.* 2. §. 2. *num.* 170. *cum seqq.* & in concordia non exprimatur locus, quo conveniri debent, sicque in domo Regentis conferentia habenda erat, vt à fortiori colligitur ex traditis per Solorçan. *d. c.* 24. *n.* 64. *& in politic. d.* 20
c. 24. *vers. El cumplimiento*, aut saltem in loco communi; tamen consuetudine introductum est, quod Dominus Regens ad domum Inquisitionis accedat, ad has contentiones terminandas: cuius rei ratio ea meo iudicio esse 21
potest, quæ traditur à Solorçano *in polit. d. c.* 24. vers. *Y no parece que despues*, nempe, semper curandum, vt quidquid ad sanctum Inquisitionis Officium pertineat, favoribus prosequatur ob causam fidei, quam puram conservare nitimur. Cura enim eius, inter Catholicos, semper præcipua est, licet diversitatis ratio adsit in casu nostro, & Solorçani, eo quod Regens est caput nostri Senatus, & in Indiarum Provincijs, hæ contentiones, non per Præsidem, sed per Antiquiorem de Senatu peraguntur. Quare dicendum puto, quod cum in causis nefandi criminis, Inquisitores cognoscant, simul cum Regio Officiali, vt Castro Palao tradit *vbi sup. n.* 8. & vocetur ad hęc D. Regens, & in istis causis conveniens visum non fuit, quod extra secretum Inquisitionis tractarentur, inde inductum fuit, quod Regens ad Inquisitionẽ accederet, & aperta via hoc in casu, facilis fuit transitus ad casũ contentionis: aliàs enim irrationabile videretur, ná Inquisi- 22

tores particulares,inferioris ordinis sũt,eo quod propriè Subdelegati Sedis Apostolicæ sunt, vtdocet Castro Palao *dict.*§.2.*num.*3.& cæteri laudati *supr.n.*5.nec Concilium,aut Senatum constituunt,vt bene perpendit Solorçano *d.num.*64.sed vt dixi consuetudine receptum est,& Regio decreto firmatum, cum rescripto diei 12. Maij 1633.in quo cavetur, quod in conferentia incedant, eo ipso modo quo quilibet in suo Tribunali, hoc est, Regens cum toga, & capitio oloserico, vulgò *garnacha, y gorra,*& Inquisitor cum pallio,& birreto nempe *manteo, y bonete.*

23 Modus autem compellendi iurisdictiones, ad hoc vt conferentia admittatur, traditur in rescripto concordato,*dat.Matriti die* 6.*Martij* 1631. nempe, vt pro prima vice renitens incurrat pœnam quingentorum ducatorum,exigendorum ex proprijs,à iurisdictione conferentiam proponente.Pro secunda,vltra dictam pœnam suspensionis officij,ad nutum suæ Maiestatis quoad Regios Iudices, & quoad Inquisitores ad nutum Inquisitoris generalis. Quæ forma compellendi est eadem ac indu-

24 cta in Regno Siciliæ,de qua Curtell.*dict.cap.*26.*fol.*515. sed casu quo Inquisitores præter, vel contra *Concordata* procedunt, publicando in Regios Iudices censuras, & alias Ecclesiasticas pœnas, observatum est in Senatu, quod literis moneantur cassare,atque revocare procedimenta,sub pœna occupationis temporalitatum,exilij, & aliorum remediorum vsu comprobatorum in Ecclesiasticos Regia iura,& publicam pacem perturbantes:nam æquum non est,vt frangenti fidem fides servetur; nam in dicto rescripto clarè cavetur competentiam admittendam esse in quocunque casu, etiamsi indubitatus videa-

25 tur.Sic observatum reperio, tam ante,quàm post rescriptum,nempe cum literis *diei* 24.*Martij anni* 1553. registratis *in lib. Cur.* 10. cum literis *diei* 22. *Februarij anni* 1560.*in Cur.*2.cum literis *diei* 6.*Maij anni* 1564.*in Cur.* 5.cum literis 21. *Octobris eiusdem anni in Cur.*4. cum literis 4.*Decembris* 1588. *in Cur.*14. cum literis 4. *Decembris* 1584.*in Cur.*17.& cum literis 25.*Augusti* 1592.quæ praxis fundabatur in Regio rescripto *diei* 13.*Iunij* 1554. quo Regia Maiestas iusserat,quod versus Inquisitores,& alios Prælatos Regalias Domini Regis perturbantes procederetur iuxta praxim Cataloniæ, quæ vt dixi hæc est. Post præfatum rescriptum *anni* 1631. id ipsum ob-

26 servavit Senatus *die* 29.*Octobris* 1633. sub examine Illustrissimi Domini Vicecancellarij Don Christophori Crespi, *in causa repetitionis Gasparis Bonet ad Regias triremes damnati.* Et dum Fisci patroni munus obtinui, idem resolutum fuit ex deliberatione trium Aularum, sub examine Magnifici Doctoris Francisci Aguirre *die* 20. *Maij* 1647. licet ad executionem non fuit perven-

27 tum,& ex Regio rescripto,*dat.Matriti die* 17.*Iulij eiusdem anni,*iussum fuit, vt conferentia admitteretur super dubio notorietatis, quod aliquando suscitari solet modo ipso, quo de Ordinario Ecclesiastico dixi §. 1. *huius capitis,n.*51.*& seqq.*

28 Sed cum verba prædicti capitis Concordiæ de causis Familiarium loquantur, dubitari potest, an casu quo de Officiali laico ipsius Inquisitionis agatur,admitti conferentia eodem pacto debeat? Et admitti tenendum est, vt cavetur *in cap.* 1.*secund. Concor.* & alijs pluribus, in quibus promiscuè de omnibus loquitur, & latè probat Narbona *in dict.l.*20.*gloss.*23.*num.*20. quo de communi consuetudine testatur.Curtell.*controvers.*1.*n.*17.& ratio, præter adductas per eosdem,ea nimirum est,nam in *concordijs,*pluribus in causis cavetur, quod Officiales privilegio fori non fruantur; sed hæc forma inducta est, vt omnis controversiæ causa eradicetur, vt claris verbis in *eodem capite* habetur: ergo semper medium in eo contentum subintrat.

29 Admissa conferentia supersedendum est in omni procedimento,vt *in dict.cap.vltim.*clarè habetur,& pluribus Regijs reseriptis concordatis confirmatur,eo quod contentione pendente, nihil innovandum est, vt dixi *supra* §.1.*hoc capite,num.*119.*& seqq.*& latè probat Fontanell. *decis.*13.*num.*10.*tom.*2. sed in processu informativo ad instructionem Curiæ procedi potest, vsquedum prima conferentia habeatur. Ita diffinitum habemus in Regio rescripto Concordato *die* 6. *Augusti* 1632.his verbis:*En* 30 *lo que toca al segundo punto, sobre si movida la contencion se puede passar adelante, ô no,en las diligencias del processo informativo, ha parecido que se puede passar adelante en el dicho processo informativo,hasta que se llegue a tener la conferencia.*

Regente,& Inquisitore discordantibus, res ad Sena- 31 tus supremos delata est,& interim in delictis atrocibus, aut gravibus rei per iurisdictionem prævenientem detinentur in carcere, in levioribus verò fideiussoribus relaxantur, vt definitum extat in rescripto concordato *die* 17. *Septembris* 1626. vt in simili tradit Don Marius Curtelli *in* 3.*concord. cap.*26. *fol.*515. quod intellige cum de delicto constat,vt ipse explicat *in gloss.verb.por delitos.* Et casu quo conveniant in remissione, quia Familiaris 32 non amisit privilegium fori,remissio fieri debet expensis ipsius,vt pluribus relatis probat Narbona *d.gloss.*23. *n.*24.*& seqq.*

Et licet in pluribus Hispaniæ Regnis privilegium fo- 33 ri Familiaribus concessum,tantum ad causas criminales passivas sit,apud nos ad causas civiles extenditur, dum rei conventi sunt *cap.*4.*Concordiæ primæ*, Ioan. de Rojas *de privileg.Inquisition.num.*422.Narbona *dict.l.*20.*gloss.*6. *num.*2.Solorçan.*de iur.Indiar. dict. lib.*3. *cap.*24. *num.*59. *& in polit.dict.lib.*4.*cap.*24.*vers.Y por tal,*Carleval. *de iudic.lib.*1.*tit.*1.*disputat.*2.*q.*4.*sect.*4.*num.*513.qui etiam lo- 34 quuntur de Regnis Aragonum,Cataloniæ, & Maiorica- rum. Sed apud Aragonenses limitatum fuit in Curijs *anni* 1646. ad causas criminales. Sed quando actores sunt,forum rei sequi tenentur,vt *in dict.cap.*4.*primæ Concord.*cavetur,docent Narbona, & alij superius relati. Et hoc in casu Inquisitores tenentur iudicare secundum foros Regni, vt in *textu* habetur, & cautum reperitur *in cap.*2.*Concordiæ secundæ.* Respectu autem causarum civilium aliquæ limitationes in capitibus eiusdem Concordiæ reperiuntur, nempe extra Vrbem, in causis exiguis, duodecim librarum valorem non excedentibus *capit.* 3. *eiusd. Concor.* in Vrbe, & reliquo Regni in fraudibus 35 commissis per artifices mechanicos in suo artificio,pondere,& mensura, aut in venditione eduliorum, aut iuribus Generalitatis Regni, Vrbis, vel oppidi, & Regijs *cap.*4.*d. secund.Concord.& cap.*13.*prim. Concord.* alijsque pluribus in *ipsis Concordijs* expressis, signanter quoties adest renuntiatio privilegij,nam renuntiabile est *cap.*4. *prim.Concord.*Curtel.*d.c.*4.*nu.*19.*& contr.* 10.*per tot.*quod 36 non solum procedit in renuntiatione expressa,sed etiam in tacita, nempe quando consensum præbuit iudicio sæcularis Iudicis,iurisdictionem ipsius prorogando, vt expresse cautum reperitur *in c.*35.*secund.Concord.*Quæ ampliatio etiam extenditur ad Ordinarium Ecclesiasticum, respectu Familiarium,vel Officialium obtinentium Clericatum.

In criminalibus sunt etiam plures casus excepti, in 37 *ipsis Concordijs*, qui quia clarè traduntur,ideo in eis explicandis non immoramur: signanter quia Narbona, Curtelli,& Solorçano, cum alijs ab ipsis laudatis vberrimè docent,quidquid in hoc dubitari possit. Vnum tamen tradere decrevi, nempe quod Officiales, & Fami- 38 liares sancti Officij minimè privilegio fori gaudent in delictis dilationis tormentorum manualium silicis,iuxta *Regiam pragmaticam anni* 1613. vt in simili probat Curtell.*contr.*5.6.*&* 14.& in *Concord.*2. *capit.*24. *in gloss. fol.*499.& in *Concord.*3.*cap.*5.*& in gloss.fol.*504.nam licet à die publicationis *dictæ pragmaticæ* exceptio concordata cum Consilio Inquisitionis non esset,tamen ex rescripto concordato, *dat. Matriti die* 30.*Septembris* 1633. ita cautum reperitur: & licet suspensus effectus fuisset alio rescripto *diei* 8.*Novembris eiusdem anni,*ex rescripto *diei* 27.*Decembris* executioni mandari primum iussum habemus,& Inquisitoribus iniunctum per Senatum supremæ Inquisitionis his verbis.

Sin embargo de la replica hecha a su Magestad por este 39 *Concejo,a la resolucion que fue servido tomar sobre el negocio*

de

de las armas, que se dio aviso por el de Aragon al Virrey dessse Reyno en carta de 30. de Setiembre deste año, ha tenido por bien mandar se guarde la prematica del año 1613. y que se passe a delante en los procedimientos, que se hazian por la Real Audiencia, y otros Tribunales Reales, contra Familiares, por delitos de las armas prohibidas, en la dicha prematica, y que la execucion sea con toda igualdad, de manera, que si en ello huviere exceſſo, mandarà hazer la demonſtracion que conviniere, dexando la mano libre a eſſa Inquiſicion, para que proceda en ellos, como lo vereis por la copia de la carta de ſu Mageſtad que se os remite con eſta, para que por vueſtra parte hagais se guarde, cumpla, y execute, ſegun ſu tenor, y del recibo nos aviſareis.

40 Et ſic vſu receptum eſt, nam pluries vidi pœnas exequi in Familiares, ob delationem tormentorum manualium, & exéqui iuſſi, dum Officia criminalia geſſi: & quod magis eſt, licet Inquiſitor antiquior diſcordaſſet anno 1647. in conferentia *ſuper cauſa Onufrij Vinader*, qui condemnatus erat ad vltimum ſupplicium, ob necem cuiuſdam cum tormenti manualis exploſione, ſive ictu ſclopi patratam, contumacialiter, & poſtea ad manus Regias perveniſſet, deciſum fuit à favorem Regiæ iuriſdictionis, per vtroſque ſupremos, *anno* 1652. & quod per contumaciam cenſetur renuntiatum privilegium, de quo *infrà* Deo dante.

41 Familiares vltra puritatem ſanguinis, bonis moribus fungi debent, ita vt ſint mites, atque ſedati animi, & ex mediocri conditione, non verò potentes, quales ſunt Comites, Barones, ac vaſallorum Domini, *cap.* 7. *&* 10. *ſecundæ Concord.* & licet aliquando Titulati, in Familiarium numero admittantur, tamen id fit de facto, contra expreſſa *in dict. cap.* 10. ob quod cum Marchio del Rafal Don Gaſpar Rocamora per me adductus fuiſſet à civitate Orcelis in carcerem præſentis Vrbis, *menſe Septembris anni* 1651. & privilegium allegaſſet, propoſita conferentia, & in ea deducta diſpoſitio *præfati capituli*, Inquiſitor cognitionem cauſæ reliquit Regiæ Audientiæ, & antiquitus ſic diffinitum fuit *in cauſa domini D. Franciſci Milà.*

42 Sed hoc privilegium fori, ſolum Familiaribus tribuitur, quoad delicta patrata poſt adeptam familiaturam, non autem ad præterita; vt expreſsè cautum reperitur *in dict. cap.* 10. *ad finem.* Et ratio eſt clara, nam etiam in Clericatu eadem diſpoſitio procedit, cum privilegium non cenſeatur conceſſum in præiudicium Iudicis, cuius forum ſortitus fuit delinquens, ratione ipſius delicti, vt pluribus adductis probavi *ſup.* §. 1. *n.* 173. *ad med.*

43 Limitatur etiam præfatum privilegium, dum Familiares non evocantur, tanquam rei, ſed ad teſtimonium ferendum in cauſa criminali; nam compelli poſſunt per remedia iuridica ad teſtimonium ferendum; ſic cautum habemus *in cap.* 16. *dict. ſecund. Concord.* quod in praxim deduxi *anno* 1641. dum munus Aſſeſſoris Iuſtitiæ in criminalibus Vrbis gerebam. Quidam in foro viſus fuit cum tormento manuali, dum ipſum apprehendere conabantur Satellites, aufugit, in domum Franciſci Alcalà Familiaris ſe conferendo, & in ea tormentum in puteum deiecit; ipſum Alcalà ad hoc factum probandum examinavi, qui fori privilegium deduxit, teſtimonium ferre recuſando, quare ad carcerem miſi; Inquiſitores inhibitionem providere tentarunt, ſed Dominum Regentem informavi, & ſuſpenſa fuit inhibitio, & ipſe Alcalà teſtimonium tulit: poſtea verò pluries practicavi, & practicari vidi, licet non ſine hæſitatione; nam poſtea ſuſcitata fuit contentio Claudij Boladè, quæ adhuc pendet.

44 Quod ab aliquibus dubitari ſolet, eſt, an Familiares teneantur obſervare Regias pragmaticas circa delationem armorum, eo quod privilegium deferendi arma prohibita habere dicunt. Sed hoc non procedit quoad menſuram ipſorum, nam *in cap.* 19. *ſecund. Concord.* ſic cautum eſt: *Que los Familiares en el traer de las armas, acerca de la medida, guarden las pragmaticas del Reyno, y los Inquiſidores, contra eſto no los amparen; ſalvo quando fueren en execucion del ſanto Oficio, que entonces llevarân las que por los Inquiſidores ſe les ordenaren.* Cuius rei rationem pluribus relatis tradit Bobadilla *in politica lib.* 1. *cap.* 13. *nu.* 75. *& lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 88. *cum ſeqq.* & quamquam reſpe- 45
ctu Familiaris in criminibus non exceptis, abſque difficultate regula procedat, attamen ita ſtrictè interpretanda eſt, vt ſocius criminis, ipſius Familiaris privilegio fori minimè fruatur, vt expreſsè cautum reperitur *in d. ſecund. Concord. c.* 38.

Plura alia tradere poſſem, ſed quia inſtituti mei non 46
ſunt peritiori relinquuntur. Solum hîc adnotare eſt neceſſe, ſeu verius perpendere, quanta ſit Inquiſitorum noſtrorum modeſtia, quanta ipſorum prudentia, quanta ſuorum operationum inſtificatio, vt quamquam cum cæteris Eccleſiaſticis ſemper agendum ſit, ex hac vel illa cauſa, ipſi ita quietè, ita iuſtè, ita pacificè, procedere ſolent, vt rarò cum eis contendatur, & ſi, & vbi contendendum ſit, iuxta *Concordias* procedunt mitiſſimè, atque pacificè, ſinè ſcandalo, cenſuris, aut ſimilibus perturbationibus.

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

47 *Cauſæ Fidei ad iuriſdictionem Inquiſitorum ſine dubio ſpectant.*
48 *Religionem nec cogi, nec imperari poſſe, hæreticorum aſſertio.*
49 *Aſtrologiæ iudiciariæ tractatio inſtituitur.*
50 *Aſtrologiæ vſus ab antiquo reprobatus.*
51 *Sacræ paginæ loca in Aſtrologos proponuntur.*
Pontificum decreta in eoſdem, ibidem.
52 *Iuris civilis textus, adverſus ipſos.*
53 *Sanctorum Patrum in eos teſtimonia.*
54 *Doctores totius literaturæ Aſtrologiam reprobantes.*
55 *Mathematicus quis ſit, ex propria nominis ſignificatione.*
56 *Mathema quid Græcè ſignificet.*
57 *Loca hæc explicantia.*
58 *Textus Mathematicos punientes intelligendi ſunt de ſuperſtitioſis, non de veris.*
59 *Mathematicæ diſciplinæ nequaquam prohibitæ reperiuntur.*
60 *Aſtrologia naturalis à nemine reprobatur.*
61 *Aſtrologia ſuperſtitioni immixta, tam à Catholicis, quàm ab Ethnicis damnata eſt.*
62 *Vtriuſque Aſtrologiæ comprobatio.*
63 *Superſtitio quid? remiſſivè.*
64 *Idololatria præcipua ſpecies ſuperſtitionis.*
65 *Idololatria poteſt reperiri in Aſtrologia, & quando.*
Tota Ethnicorum Theologia in Aſtris aderat, ibid.
66 *Neceſſitas operandi Aſtris attributa: Fati poteſtatem concedendo, hæreticale dictum.*
Stoici, Bardeſani, atque Priſcillianiſtæ hunc errorem ſecuti fuere, ibid.
67 *Sixti V. ſummi Præſulis decretum.*
68 *Divinatio quid ſit.*
69 *Futurorum cognitio ſoli Deo reſervatur.*
70 *Cognitio ſcientifica futurorum, minimè per Aſtrologiam adipiſci poteſt.*
71 *Ex Aſtris ſolum adquiri poteſt aliqua coniecturalis præſumptio media inter neceſſarium, & poſſibile.*
72 *Aſtrologia naturalis ſolum diſſerit de his quæ ex cauſalitate naturali provenire poſſunt.*
73 *Influxus vis ex Divo Dionyſio Areopagita.*
74 *Eiuſdem vis ex Divo Thoma.*
75 *Ariſtotelis doctrina circa hæc.*
76 *Aſtra licet directè animam rationalem non moveant, tamen mediatè, & diſpoſitivè effectus eorum in anima reſultant.*
77 *Exempla in potentijs proponuntur.*
78 *Comprobatur auctoritate Divi Thomæ.*
79 *Liberum arbitrium numquam læditur ab influxu.*
80 *Ratio ob quam Aſtrologi verum dicant, ſine liberi arbitrij læſione.*

81 *Liberum*

81 *Liberum arbitrium, etiam posito Astrorum influxu, operatur quod eligit, ex Divo Thom. & Aristotele.*
82 *Inspirationes, & auxilia Dei, & Angelorum illuminationes distinguuntur à naturali inclinatione; & sic una quælibet in diversa agit.*
83 *De vitæ duratione agere possunt Astrologi.*
84 *Quidquid ex supernaturali causa procedit, ab astris dignosci nequit.*
75 *Nativitatis Christi Domini thema, non debet ab Astrologis inspici, vt ex ea eventus vitæ ipsius percipiantur.*
Christus vt homo subijciebatur miserijs naturam humanam consequentibus, ibidem.
86 *Modus assumendi naturam humanam in Christo, fuit mirabilis, excedens omnem naturalem causam, & cognitionem.*
87 *Thema cœleste ad tale punctum erigi potest, ad radicem motuum Planetarum, & siderum capiendam.*
88 *Nativitas Beatæ Mariæ inquiri non debet ad percipiendos eventus vitæ ipsius, quia licet fuit pura creatura, formatio corporis illius fuit miraculosa.*
89 *Quidquid in Maria agebatur, totum gratiæ magis, quàm naturæ erat.*
90 Divi Pauli ad Galatas 4. *locus explicatur.*
91 *Astrologia non potest iudicare de futuris excedentibus causalitatem physicam, & naturalem.*
92 *Interrogationes futurorum, vel præteritorum contingentium omnino reprobantur.*
93 *Dæmonis ope dici aliqua solent per interrogationes.*
94 *Interrogans, minimè astri alicuius vi, vel influxu moveri potest, ad interrogata facienda.*
95 *Ad dicta Poetarum in Astrologos, responsum proponitur.*
96 *Dum rei seriæ materia instituitur, non sunt immiscenda turpiter dicta vel gesta.*
97 *Vana observantia quid.*
98 *Astrologus quando vitium vanæ observantiæ incurrat.*
99 *Auctores Astrologiam naturalem approbantes, & defendentes.*
100 *Obiectio prima in Astrologos, & Astrologiam.*
101 *Influxus efficacia in rebus materialibus innegabilis est.*
102 *Astra operantur inferioribus motu, & lumine.*
103 *Astra in animantibus operantur sensibiliter.*
104 *Argumentum à quolibet animali ad hominem, procedit in rebus corporalibus.*
105 *Sidera quomodo causæ sint in sublunaribus.*
106 *Sidera an sint signa ad placitum, vel naturalia.*
107 *Quo pacto Astrologus potest prædicere aliquid de actibus ad arbitrium spectantibus.*
108 *Voluntas imperat appetitui sensitivo, medio intellectu, & quomodo.*
109 *Organa corporalia, quo pacto deserviant voluntati, ex Divo Thoma.*
110 *Modus loquendi Astrologi Christiani, ne in prognosticando voluntatis actum determinet.*
111 *Exempla in concupiscibili.*
112 *Exempla in irascibili.*
113 *Qualitatum divisio, ad prognostica ferenda.*
114 *Astrologus actum voluntatis determinans in suis prædictionibus, non solum errat contra Theologiam, sed contra omne Philosophiæ præceptum.*
115 *Futurum contingens, quod adest in corpore inspecto, tanquam in causa naturali, prognosticare est licitum.*
116 *Futuri contingentis, si est in re inspecta, sicut in signo naturaliter coniuncto, etiam iudicium est licitum.*
117 *Futuri, si adest in corpore inspecto tanquam in signo separato, naturali tamen, prænotio est licita.*
118 *Futuræ quæ in rebus inspectis nullo modo ex his reperiuntur, prognosticari nequeunt.*
119 *Stellæ, signa naturalia esse probantur.*
120 *Deus corporibus cœlestibus vtitur ad significandas res ingentes.*
121 *Signa mirabiliter facta, & fienda in cœlo.*
122 *Signum Ezechiæ non fuit apparenter in horologio factum, sed realiter in Sole.*
123 *Ante lapsum Adæ Sol eclipsatus fuit.*
124 *Astra non sunt signa necessaria, sed possibilia.*
125 *Astra an sint signa ad placitum Dei.*
126 *Stellæ sunt in cœlo tanquam characteres in libro, annuntiantes divinæ providentiæ dispositiones.*
127 *Astrologi an possint aliquid dicere de morte violenta, percussionibus, & his similia, & quare? iuxta Divum Thomam.*
128 *Astrologi rerum coniectura vti possunt.*
129 *Secunda obiectio in Astrologos.*
130 *Scientiæ omnes imperfectæ ab hominibus percipiuntur.*
131 *Ignorantia in homine est effectus peccati.*
132 *Angeli perfectè cognoscunt intelligibilem veritatem, homines imperfectè, & per ratiocinationem.*
133 *Quamvis stellæ omnes non cognoscantur, non sequitur cognitionem aliquarum inanem esse.*
134 *Paritas quædam, hæc explicans, proponitur.*
135 *Circularis motus primi mobilis, quomodo percipi possit.*
136 *Astronomiæ præcepta quoad motus stellarum, necessario computantur, & colliguntur.*
137 *Incertitudo horæ nativitatis, non est imperfectio artis, sed artificis.*
138 *Horæ incertitudo faciliter corrigi valet.*
139 *Primum principium physicum hominis est generatio.*
140 *Fœtus dum est in vtero matris, pars viscerum eius est, potius quam ens perfectum.*
141 *Stoicorum sententia dicentium, quòd fœtus, dum in vtero est, non est animal, reijcitur.*
142 *Fœtus, naturam & qualitates, quoad corpus, parentum sequitur, dum non immutatur, per ambientem, inspirationem, vel alimentum.*
143 *Sidera per aërem tanquam per vehiculum mittunt influxus.*
144 *Fœtus dum in vtero est, non per se aliter, aut spirat, sed per vmbilicum, à matre respirationem, & alimentum sumit.*
145 *Fœtus mutationes aëris recipere non potest, eo quod influxus impressi priùs sunt in corpore matris.*
146 *Influxus siderum imprimuntur in corpore nascentis, dum primum extra vterum matris spirat.*
147 *Tempus primæ respirationis est quod consideratur in nascente, non autem materialis egressio corporis.*
148 *Fœtus ex materia seminali parentum efformatur, sed pater principium motus est, mater materiam præstat.*
149 *Mater solum concurrit passivè in generatione, materiam ministrando.*
150 *Ex nutritione corpora nostra moventur.*
151 *Fœtus ex quo alimento in vtero foveatur.*
152 *Spiratio in omnibus animalibus necessaria, & quomodo.*
153 *Terra, aqua, & aër, corruptione alterantur.*
Astra sunt igneæ naturæ, ibid.
154 *Putredo aëris in corporibus viventium per spirationem recipitur.*
155 *Spiratio fœtus in vtero quomodo fiat.*
156 *Mater mortua statim dissecanda est, ne fœtus pereat defectu spirationis.*
157 *Fœtus spirans aërem, à visceribus matris depromptum non eum simpliciter, sed secundum dispositionem corporis matris dum in vtero est, recipit.*
158 *Principium esse hominis primum, quod est hora generationis, respicit accidentia ab ea hora vsque ad horam nativitatis tantum.*
159 *Principium secundum esse hominis est à nativitate, & hoc respicit accidentia vsque ad finem vitæ.*
160 *Ratio ob quam solùm accidentia nati referenda sunt ad horam nativitatis.*
161 *Gemelli nasci non possunt sub eodem instanti.*
162 *Responsio ad obiectum gemellorum.*
163 *Exemplum Iacob, & Esaü non vrget, quia plenæ mysterijs fuerunt vitæ eorum, & hæc non subsunt influxui astrorum.*
164 *Gemelli à communiter contingentibus symbolizant in temperamento, & inclinationibus.*
165 *Exemplum adductum per Tullium.*
166 *Exempla nostri ævi.*

167 *Exemplum*

167 *Exemplum observatum in viro, & fœmina; qui nati sub eadem hora symbolizantes reperti sunt in pluribus.*
168 *Horologij error, vel diei nebulosi obiectio diluitur.*
169 *Qui in navi submersione pereunt; vel in acie ferro; aut igne in domo combusta, non inde nati censendi sunt sub eadem siderum positione.*
170 *Generales constellationes vincunt particulares.*
171 *Omnes talia accidentia patientes; sub diversa siderum constitutione natos esse probatur.*
172 *Tertia obiectio in Astrologos.*
173 *Astrologi quamquam inter se non conveniant; inde ars non afficitur.*
174 *Exempla varietatum opinionum in alijs scientijs adducuntur.*
175 *Astrologi quamvis errare solent; non vanam scientiam reddunt.*
176 *Medici sæpe falluntur, & ex hoc non condemnatur ars medendi.*
177 *Discordantes Astrologorum sententias, quoad erigendam figuram astrorum; quo pacto ad concordiam sapientes redigunt.*
178 *Circulorum descriptio, distantiarum mensura, motus calculatio, & cætera similia, Astronomiæ; non Astrologiæ præcepta sunt.*
179 *Zodiacus qualis sit.*
Ecliptica quid, ibid.
180 *Divisio Zodiaci in signa, & gradus ad temporis mutationes dimetiendas facta est.*
181 *Anni dimensio ex Solis motu, mensium vero ex motu Lunæ percipitur.*
182 *Divisio in signis, & gradibus, qua de causa facta fuit.*
183 *Zodiaci nonæ sphæræ constituendi ratio. & n. 184.*
185 *Zodiacus verus est nonæ sphæræ, non octavæ, nec primi mobilis.*
186 *Æquinoctiorum vera supputatio congruit Zodiaco nonæ sphæræ tantùm.*
187 *Approbatio Sedis Apostolicæ huius rationis supputandi.*
188 *Signa non mutuarunt nomina à constellationibus octavæ sphæræ sub Zodiaco illius existentibus.*
189 *Signa per se nil significant, sed planetæ in eis.*
190 *Circulorum reliquorum ratio realiter comprobata.*
191 *Sol auctor omnium motuum est.*
192 *Æquinoctialis circuli ratio.*
193 *Coluri quo pacto constituantur, & Solstitia, sive Tropica.*
194 *Polares circuli quomodo considerentur.*
195 *Zonarum distributio.*
196 *Orizontis constitutio.*
197 *Meridiani constituendi ratio.*
198 *Duodecim domorum distributio, & ratio.*
199 *Effectus reales divisionis Cardinum, sive Angulorum.*
200 *Divisio domorum est radix constituendorum horologiorũ.*
201 *Alia ratio divisionis domorum.*
202 *Æquatoris, sive Æquinoctialis effectus, & officia.*
203 *Primum officium Æquatoris est, quod regulat motum primi Mobilis.*
204 *Æquator pandit æqualitatem dierum, & noctium.*
Æquator denotat dierum artificialium quantitatem, ibid.
Æquator denotat stellas septentrionales, & meridionales, ibid.
Æquator designat declinationes, ibid.
Æquator denotat regionum situm, ibid.
205 *Æquator denotat zonarũ, sive parallelorum differẽtiã.*
Per Æquatorem fit universæ terræ descriptio, ibid.
206 *Nautica ars in Æquatoris existentia tota versatur.*
Indiarum Regna, hominibus huius mundi ignota, per has observationes explorata fuere, ibid.
Cosmographia ex his circulorum distributionibus componitur, ibid.
207 *Astrorum nomina licet ab Ethnicis ipsis imposita sint, hoc non obest.*
208 *Siderum nomina in sacra Pagina comprobata.*
209 *Dierum nomina, sub falsorum Deorum appellatione contenta, nil nocumenti inducunt in orthodoxa fide.*
210 *Constellationum Firmamenti nomina à quo?*
211 *Constellationum nomina in vsu apud sacram Paginam.*
212 *Philosophiæ præcepta antiquitus sub fabulis tradebantur.*
213 *Tria in fabulis reperiuntur, historia, dogma, & fictio.*
214 *Fabularum vsus apud Orthodoxos omni vmbra idololatria caret.*
215 *Astra, & constellationes nominibus Catholicis ab aliquibus illustrata sunt.*
216 *Nomina Catholica septem planetarum.*
217 *Nomina Catholica signorum Zodiaci.*
218 *Characteres sidera, signativè denotantia, immutati sunt.*
219 *Nomina Catholica cæterarum constellationum.*
220 *Ratio ob quam hæc nomina non sunt hucusque vsu recepta.*
221 *Aspectuum planetarum observatio; realibus effectibus comprobatur.*
222 *Iudicium dierum criticorum, desumitur ex aspectibus luminarium.*
223 *Difficultas consequendi scientiam astrorum.*
224 *Homo potentiam habet ad intelligibilia cognoscenda.*
225 *Astrorum natura, motus, & virtutes, quomodo ab hominibus percipi possint?*
226 *Ratiocinationis ad arcana naturæ intelligenda, exempla aliqua proponuntur.*
227 *Magnetis mirabilis virtus, demonstrans motus cœlestes.*
228 *Philosophi antiqui constituti fuerunt à Deo Præceptores omnium gentium ad res naturales, & morales.*
229 *Quarta obiectio in Astrologos.*
230 *Christus Dominus Astrologiæ scientiam humanam; & creatam habuit.*
251 *Primus parens Adam, Noë, Abraham, Moyses, & Salomon, Astrologi fuere.*
232 *Sancti Reges Magi, S. Dionysius, S. Albertus Magnus, S. Thomas Aquinatis; & S. Gregorius Nazianzenus Astrologi fuerunt.*
233 *Plures Philosophi Astrologi extiterunt.*
234 *Imperatores, & Reges Astrologi.*
235 *Astrologi nominantur plures, qui nequaquam hanc artem profitentur.*
236 *Exemplum huius rei, memorabiliter observandum.*
237 *Astrologiæ vsus, non debet permitti palam, ne multitudo decipiatur.*
238 *Theologis, & Medicis necessaria est cognitio Astrologiæ.*
239 *Nautæ, & Agricolæ plures vtilitates ab Astrologia captare possunt.*
240 *Astrologia purgata ab erroribus, vtilis est, quemadmodum Philosophia, quæ licet origo omnium hæresum esset, hodie purgata, vtilis censetur.*
241 *In dubio, præsumendum est Astrologum prædixisse ex causa naturali.*
242 *Astrologus non potest prædicere particularia.*
243 *Necessitatem influxus asserens suspectus est de hæresi.*
244 *Prædicens actus per voluntatẽ determinatos, puniẽdus est.*
245 *Futura contingentia, quæ nullam habent connexionem cum causis naturalibus prædici non possunt.*
246 *Prædicens actus liberos, vel futura contingentia, non necessariò, nec probabiliter, sed coniecturaliter, puniri non potest, ex bulla Sixti Quinti.*
247 *Qui vtuntur libris prohibitis; etiam ad res permissas in Astrologia, puniri debent.*
248 *Qui vtitur libris ab Inquisitoribus expurgatis, puniri non debet.*
249 *Prædicens aliquid de statu Sedis Apostolicæ, vel Reipublicæ Christianæ, sive de vita, vel morte Romani Pontificis, puniendus est, ex decreto Vrbani Octavi.*
250 *Qui figuram cœlestem constituit contra præcepta veræ, & approbatæ Astronomiæ, vtitur scientia divinatoria.*
251 *Regulæ ad cognoscendum; an iuxta Astronomiæ regulas thema cœleste constituatur.*
252 *Vtens electionibus ad omnes actus humanos, suspectus de superstitione est.*
253 *Adhibens principia non physica ad iudicium proferendum, superstitiosus est.*
254 *Asserens se posse cognoscere, ea quæ in mente hominis recondita sunt, puniendus est tanquam divinator superstitiosus.*
255 *Vtens ad vitandos influxus rebus naturaliter non connexis, superstitiosus censetur.*

256 *Vtens instrumentis incognitis, characteribus exquisitis, numeris paribus, vel imparibus, nominibus parentum, nati, vel rebus ex corpore, alimento, vel veste illius, superstitiosus, & maleficus est.*

47 DIximus superiori sectione, ad iurisdictionem Inquisitorum spectare cognitionem omnium causarum fidei: quæ conclusio nullum habere potest contradictorem Catholicum. Quamquam enim perfidi Hæretici procaciter dicant, cætera legibus subijci, solam verò Religionem, nec cogi, nec imperari posse: hæc est hæreticalis blasphemia, sacrilega propositio, atque impiis-
48 simum dictum, sicque tanquam rationi omnino oppositum, minimè audiendum. Et quamvis non abs re esset attingere aliqua de materia fidei; cum in nostro Regno, post Sarracenorum expulsionem, Deo dante, integra, & illæsa permaneat, & tot, tantíque Viri eruditionis eximiæ quotidie de his tractent, nobis solum supereſt ali-
49 qua dicere de Astrologiæ iudiciariæ vsu, tam quia reprobatus videtur per *privileg. 34. §. Item no sia algun, R. Ferdinand. II.* tum quia Doctores de eo differentes, non distinctè omnino, quæ circa hæc disposita sint, meo iudicio, tradere videantur.

50 Ab antiquo reprobatus est Astrologiæ iudiciariæ vsus, Mathematicorum nomen damnatum, atque Astrologorum Schola pœnis persecuta, non solum ex sacræ Paginæ, Canonum, legum, atque sanctorum Patrum doctrina, verùm etiam ex scriptis Doctorum Theologiæ, Iurisprudentiæ, Philosophiæ, Medicinæ, Politiæ, atque totius literaturæ. Ex sacra Pagina expendi solent plures textus, signanter Ieremiæ 10. *Dicit Dominus iuxta vias gentium nolite discere; à signis cœli nolite metuere, quæ ti-*
51 *ment gentes, quia leges populorum vanæ sunt.* Isaiæ cap. 44. *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlos solus; stabiliens terram, & nullus mecum; irrita faciens signa divinorum, & Ariolos in furorem vertens; convertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* Et cap. 47. *Defeciſti in multitudine consiliorum tuorum, stent, & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi.* Deuteronom. 18. *Gentes istæ divinos audiunt, tu autem aliter institutus es à Domino Deo tuo.* Eccles. 8. *Multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo potest scire nuntio.* Et c. 10. *Ignorat homo quid ante se fuerit, & quid futurum sit, quis ei poterit indicare?* B. Paulus ad Galatas 4. *Dies observatis, menses, tempora, & annos: timeo ne fortè sine causa laboraverim in vos.* Iob cap. 38. *Nunquid nosti ordinem cœli? aut rationem eius pones in terra?* Et actor. 19. *Multi autem ex his qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* Et hos libros S. Augustin. *super Psal.* 61. ait fuisse de rebus pertinentibus ad Astrologiam iudiciariam. Ex quibus locis inferunt plures, Astrologiæ vsum omnino reprobatum esse.

Ex sacris Canonibus allegantur *cap. 2. de sortil. c. illud.*
52 *26. quæst. 2. c. igitur. 26. q. 3. & c. non licet. 26. q. 5.* ex decretis summorum Pontificum Bulla *Cœli, & terræ*, edita à summo Antistite Sixto V. *anno* 1585. apud Laërt. Cherub. *tom. 2. Bullar. pag.* 510. & Bulla *Inscrutabilis*, Vrbani VIII. edita *anno* 1641. Apud Angel. Mar. Cherub. *tom. 4. Bullar. pag.* 118. quas etiam adducit Pat. Diana 4. *part. resolution. moral. ad fin. pag.* 306. *& seqq.* Ex Concilijs, in Anchyritano siue Ancyrano *cap. 26. quæst. 5.* Bracharens. 1. *cap. 9.* & 10. Toletano 1. *cap. si quis*, & in Concil. Trident. *de libris prohibitis, regul. 9.* Ex iure civili *l. item apud Labeonem, §. si quis Astrologus, ff. de iniurijs, l. nemo, l. etsi, C. de malef. & Mathem. & l. Mathematicos, C. de Episcopal. Audi.* Ex sanctis Patribus, & Scriptoribus Ecclesiasticis, S. Augustinus pluribus in locis, præcipuè *lib. 5. de Civit. Dei*, & ibi noster Ludovicus Vives, atque Leonar. Coqueus, *& lib. 4. confess. cap. 3.* S. Isidor. *etymol. cap. 30.* Divus Basilius *homil. 6. in Genes. & sermon. in princip. Proverbior.* S. Ioan. Chrysost. *homil. 6. in Matthæum*, S. Hieronym. *super Sophoniam, cap. 1.* & *super Isaiam c. 47.* D. Ambros. *in Exameron, lib. 4. cap. 4.* S. Gregor. Magnus *in homil. Epiphan.* S. Thom. 2. 2. *quæst. 95. art. 5.* Tertullian. *in Apologet. c. 43. num. 559.* & latius *de idololatria, cap. 9. nu. 45. cum se q.* & ibi Pamelius: Beda *de ration. tempor. cap. 4.* Lactantius Firmian. *de origin. error. lib. 2. cap. 17.* Eusebius *de præpar. Evangel. lib. 6. cap. 2. &* 53
6. Ex Philosophis Ethnicis, Phavorinus apud Aulum Gellium *lib. 14. noct. Attic. cap. 1.* Plinius *lib. 30. histor. natural. c. 1.* Cicero *de nat. deor. lib. 1. num. 39. & seqq.* Pithagoras, Porphyrius, & alij adducti per Tiraquel. *de Nobil. cap. 11. num. 4.* Ex Theologis, Sebastianus Medices *in summa omn. hæres. in epilog. oper. vers. Astrologorum superstitio tollitur, pag. mihi* 718. plures adducti per Patrem Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 2. c. 11. nu. 31.* Alexander ad Angelis *in libris contra Astrologos*, præcipuè *lib. 4.* Va- 54
lentia *in 2. 2. disput. 6. quæst. 12. part. 3. vers. Huiusmodi*, Martin. del Rio *lib. 4. disquisit. magicar. cap. 2. quæst. 3.* P. Sanchez *lib. 2. Decalog. c. 38. num. 33.* Lessius *lib. 2. de iust. & iur. c. 43. dub. 6. n. 42.* Alfons. de Leon *de offic. & potest. Confessar. p. 1. recollect. 22. num. 15. casu* 30. P. Diana *dict. p. 4. tract. 7. resol. 17.* Castro Palao *tom. 3. oper. mor. tract. 17. disp. 1. punct. 4.* noster doctissimus Trullench. *lib. 1. Decalog. c. 10. dub. 4.* Francis. Bordonus *in tractat. de Tribunal. Iudi. in caus. fidei, c. 21.* noster Salelles *de materia Tribunal. sanct. Inquisition. lib. 1. cap. 14. regul. 115.* & novissimè eruditus P. Christophor. Vega *in Theolog. Mariana, palæstr. 6. certam. 8. per tot.* qui plures alios cumulant. Ex Iurisconsultis Paulus Grillandus *lib. 2. de sortileg. quæst 11. nu. 24.* Tiraquellus *dict. cap. 11. n. 4.* Farinac. *de hæresi, quæst. 181. num. 9.* pluribus Augustin. Barbos. *in collectan. ad cap. non observetis, 26. quæst. 7. num. 2. & in collect. ad cap. 2. de sortil. & in rub. num. 7. & in summ. decis. Apostolicar. collect. 48.* Don Francis. Torreblanca *de Mag. lib. 1. cap. 6. ex nu. 51. & de iur. spiritual. lib. 1. cap. 3. per tot.* Cæsar Carena *de offic. sanct. Inquisit. part. 2. tit. 12. §. 11. per tot. cum §. seqq.* noviter Don Didacus Narbona *in horographia iur. hor. 1. num. 145. in fin.* Ex Politicis, P. Marquez *in Gubern. Christian. lib. 2. c. 26. §. 1.* Ioan. Barclarius *in Argenid. lib. 2. pag. mihi* 392. *& seqq.* Petrus Gregor. *de Repud. lib. 21. cap. 9. in princ.* Christophor. Besoldi *politicor. lib. 2. cap. 9. nu. 4.* P. Fragoso *de Republ. tom. 1. lib. 2. disput. 4. §. 7. num. 52.* Adamus Cotzen *politicor. lib. 1. c. 5. §. 3.* Iust. Lipsius *civilis doctrin. lib. 1. cap. 4.* Don Didacus Saavedra *symb. polit. 4. in fin.* & novissimè totius Hispaniæ decus, eruditissimus Solorçano *in emblem. Reg. politic. 26. num. 53. & seqq.* Ex Medicis Francis. Valeriola *ad lib. de locis com. cap. 2.* Fran. Valles. *de sacr. Philosop. cap. 31.* Levinus Lemnius *epistol. ad Politian. lib. 12.* Ioan. Langius *epist. 35.* Ex varijs Scriptoribus, Ioannes Picus Mirandul. *in duodecim libr. in Astrolog.* Francis. Picus Mirandul. *lib. 5. prænotion. cap. 8.* Sextus Empiricus adversus Mathematicos *cap. 21.* Alciatus *lib. 1. emblemat. 53.* Gabriel. Faerno *in fabellis, fabul. Vates, & fabul. Astrologus*, Iulius Cæsar. Bulenger. *de divin. lib. 2. cap. 2. cum seqq.* Vincentius Turturetus *in parallelis Ethnicis, & Iurid. dissert. 1. num. 10.* Honorat. Nicquetus *de physiogn. hum. lib. 3. cap. 4.* cum alijs pluribus ab ipsis adductis, qui tradunt Astrologiam vanam, sacrilegam, superstitiosam, ac omnino exsibilandam esse, atque à Republica Christiana exterminandam, Mathematicos, & Astrologos, cum Ægyptijs, Caldæis, Auguribus, & Ariolis adæquando, & pœnis severissimis subijciendo. Quæ quidem, vt percipiantur, declaratione non modica egent.

In primis enim præmittendum est, variè nomina 55
hæc, *Mathematicus*, & *Astrologus*, intelligi posse. Siquidem Mathematicus ex propria, & rigorosa significatione non denotat Divinatores, Aruspices, Ariolos, vel alicuius artis suspectæ professores, nam Græcum nomen est Μαθηματικὸς à μάθημα desumptum, quod est idem, ac *disciplina*, & significat professores disciplinarum, sive scientiarum, quæ per demonstrationem adipiscuntur, vt tradunt Ambros. Calepinus *in dictionar. verb. Mathematicus*, Didacus Ximenez Arias *in dictionar. Eccles. eodem verb.* Petrus Ciruelus *in cursu Mathemat. art. lib. 1. cap. 1.* 56
Sextus Empiricus *in tract. adversus Mathematicos* (qui sub hoc nomine non solum Astrologos, verùm Grammaticos,

maticos, & cæteros disciplinarum professores persequi conatus fuit) Chassaneus *in catalog. glor. mundi, par.* 10. *consid.* 49. Pamelius *in notis ad Tertullianum, lib. de idololatria, num.* 50. latè Hieron. Salcedo *ad D. Thomam, opuscul. de regim. Princip. lib.* 1. *cap.* 3. *dissert.* 6. *ex num.* 85. *vsque ad num.* 116. Andr. Mendo *de iur. Academiæ lib.* 2. *quæst.* 30. *num.* 368. cuius dictum modo prælibato intelligendum est. Et quamvis aspiratione superaddita Mathematicus *Divinator* dicatur, eo quod Græcè Matheſis, seu Μαθάσις divinare sit, dum penultima producitur, vt notat Accursius *in gloss. l. Mathematicus, C. de Episcopali Audient.* in quo sensu sunt plures auctores linguæ Latinæ, qui ita interpretentur: Tertul. *in apologet. c.* 43. *num.* 559. & ibi Pamel. *& de idololatr. cap.* 9. *num.* 51. Cicero *lib.* 1. *de natur. deorum*, Tacitus *lib.* 2. *& lib.* 12. Ioan. Bussieres *in flosc. historiar. p.* 2. *cap.* 3. ibi: *Sed Vitalini classem excessit, Procli arte Mathematici, vel Magi*, & plures alij. Tamen prima significatio est vera, & genuina, vt colligitur ex eisdem locis Tertulliani, & Pamelij.

57 Cicer. *lib.* 1. *de orat. num.* 3. ibi: *Quis ignorat, ij qui Mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum, & quam recondita in arte, & multiplici, subtilique versentur? quo tamen in genere, ita multi perfecti homines extiterunt, vt nemo fere studuisse ei scientiæ vehementius videatur, quin quod voluerit consecutus sit. Quis Musicis, quis huic studio literarum.* Et Academicar. quæst. lib. 4. num. 116. *Geometræ provideant qui se profitentur non persuadere, sed cogere: & qui omnia vobis quæ describunt probant. Non quæro ex his illa initia Mathematicorum; quibus non concessis digitum progredi non possunt. Punctum esse, quod magnitudinem nullam habeat.* Quibus in locis aperte loquitur de profitentibus disciplinas, vt Musicam, Geometriam, & alias similes. Et clarius Mathematicos à superstitiosis distinguit *lib.* 2. *de divin. num.* 146. ibi: *Nec hæc qui divini habentur, profitentur se esse dicturos: nec eorum quæ in Geometria describuntur, quæ vera, quæ falsa sint. Sunt enim ea Mathematicorum, non Ariolorum.* In eodem sensu de Mathematicis loquitur Ioannes Caramuel vir eximiæ eruditionis, & mirabilis ingenij acuminis, *in Theolog. fundamentali, in proœm. lector. divin. numer.* 27. dum ait: *Clauso oculo Mathematico*, hominis *physicum caligare*; nam binos oculos habere docet, *Mathematicum, & physicum.* Vnde abundantissimè resultat, quod omnes textus, tam sacræ Paginæ, quàm Iuris Canonici, & Civilis, omnesque Doctores, Mathematicos condemnantes, non de veris disciplinarum professoribus, sed de subdolis, & abusivè in secundo significato appellatis, intelligendos: quod ex ipsis deprehenditur evidenter, nam de Ariolis, Incantatoribus, atque Magis loquuntur, semper superstitionem damnando; nam loca sacræ Scripturæ expressè mentionem faciunt de hoc vitio, vt ex verbis superius adductis percipitur, & ex *infrà* tradendis. *Cap. illud* 6. 26. *q.* 2. ita pariter ibi: *Ab hoc genere superstitionis pernicioſæ.* Et ibi: *Vendunt imperitis hominibus miserabilem servitutem.* Ita vt superstitionem exercentes, vel necessi-

58 tatem imponentes sint qui damnentur. In *c. igitur* 26. *q.* 3. ibi: *Hi sunt qui Mathematici vulgo vocantur, cuius superstitionis genus.* Et ibi: *Et quem effectum habeat vita qui nascitur*; quod est idem, ac in *d. c. illo. Cap. non liceat.* 5. 26. *q.* 5. ibi: *Non liceat Christianis tenere traditiones gentilium, & observare, vel colere.* Demumque in eisdem textibus, tot genera divinantium, idololatrarum, atque superstitionum genera, specificantur; sicque non veri Mathematici, sed qui artes illas vanas profitentur, & vulgò Mathematici vocantur, sunt condemnati. *In cap.* 2. *de sortil.* Clericus de furto quærebat per interrogationem, quod superstitiosum est, vt infra patebit. Pariter *in l. nemo, C. de malef. & Mathemat.* ibi: *Nemo aruspicem consulat, aut Mathematicum, nemo ariolum.* Et in *d. l. Mathematicos*, pariter, vt ex Glossa probavi. In *d. l. apud Labeonem*, §. *si quis Astrologus*, de furto detegendo agebatur, & de illi-

59 cita divinatione. Atque adeo clarè sequitur, quod id quod prohibitum est, non potest dici disciplina, sive ars aliqua naturalis; quales sunt Geometria, Aritmethica, Musica, Astronomia, Perspectiva, vel Gnomica, aut cæteræ; nam istæ permissæ omni iure sunt: sed quidquid superstitiosum est, & sub nomine, vel involucro harum disciplinarum reconditum reperitur: sicut enim *concubitum libido non conditio fœdavit*, vt ait Tertullianus *in lib. de anima, n.* 352. sic Mathematicas disciplinas, superstitio, non professio damnavit.

Quoad Astrologiam idem dicendum est, nam Astro- 60
logia naturalis quæ contemplatur siderum motus, luminarium Eclipses, lunationum effectus, temporum mutationes, aëris intemperies, atque omnium rerum corporalium vicissitudines, à nemine improbata reperitur. Quæ autem aliquid superstitiosum sapit, hæc à Deo reprobata, à sacris Canonibus interdicta, à sanctis Patribus confutata, à Doctoribus, tam Catholicis, quàm Ethnicis reiecta, pœnisque prosequuta reperitur. Neque dubitari 61
potest, dupliciter Astrologiæ nomen sæpissimè sumi, nam de vera, naturalique Astrologia, quæ licita, & vtilis est tanquam Philosophiæ pars, Lactantius loquitur *lib.* 3. *de falsa sapient. c.* 25. ibi: *Geometria quoque, ac Musica, & Astrologia necessaria est; quod hæ artes cum Philosophia habent aliquam societatem.* Cicero de orator. lib. 1. *In Geometria lineamenta, formæ, intervalla, magnitudines, in Astrologia cœli conversio, ortus, obitus, motusque siderum.* Et 2. 62
de divinat. n. 146. *Astrologi motus errantium stellarum notarunt.* De Astrologia superstitiosa, vana, & diabolica, idem Lactantius *lib.* 2. *de orig. error. cap.* 17. *in princip.* dum de dæmonibus loquitur ait: *Eorum inventa, sunt Astrologia, & aruspicina, & auguratio.* Sic de sideribus loquitur Cicer. *lib.* 1. *de natur. deor. n.* 39. *& seqq.* Notat hanc differentiam Pamelius *d. num.* 50. quem sequuntur plures. Ob quod non absolutè dici potest, Astrologiam damnatam, & ab hominibus exterminandam, sed antequam exterminetur, animadvertendum est, in qua specie superstitionis peccare possit.

Ad quod percipiendum, cum plura superstitionis ge- 63
nera sint, inspici debet, qua ex parte Astrologiæ vsus in hanc labem incidere possit. Prima, & præcipua superstitionis species (omissa quæstione de nomine, de qua bene P. Suarez *tom.* 1. *de Religion. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 2. Lessius *de quatu. virtut. Cardin. lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 1. *num.* 1. Bonacin. *tom.* 2. *disput.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 1, *num.* 1. & noster Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 10. *dub.* 1. *n.* 1. atque Castro Palao *tom.* 4. *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 1. *n.* 1. *&* 2.) est idolatria, dum honor divinitatis creaturis tribuitur, Di- 64
vus Thomas 2, 2. *q.* 94. *art.* 1. latè Tertullian. *lib. de idolatria*, P. Castr. Palao *d. disp.* 1. *punct.* 2. *nu.* 1. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 10. *dub.* 2. *per tot.* Carena *de offic. S. Inquis. p.* 2. *tit.* 12. *n.* 56. Salelles *lib.* 1. *cap.* 14. *reg.* 112. *n.* 19. *& seqq.* Bordon. *cap.* 17. *num.* 31. qui plures laudant. Hæc superstitionis species reperiri potest in Astrologia, si sidera vt numina colantur, quod quidem fuit error Ægyptiorum, & Chaldæorum, de quibus tot loca sacræ Scripturæ loquuntur adducta superiùs *n.* 50. nam Gentes, & Ethnici omnes, in hunc errorem lapsi fuerũt, vnde Cicero *lib.* 1. *de nat. deor. n.* 39. ait: *Atque hæc mundi divinitate perspecta, tribuenda est sideribus eadem divinitas.* Et n. 42. *Ex quo efficitur, in deorum numero astra esse ducenda.* Imò tota eorum Theologia in astris reperiebatur, vt testantur plures ex Auctoribus superius relatis. Hac 65
de causa in primitiva Ecclesia summa cum ratione à mente, & memoria Neophiticorum astrorum vestigia sancti Patres abolere curarunt, nam cum recenter ad orthodoxam fidem conversi essent, necessarium fuit ab oculis eorum avellere quidquid idololatriæ memoriam revocare posset; nam vt ait D. Aug. *in c.* 1. 26. *q.* 2. *Ne sub hac specie divinationis ad antiquos idololatriæ cultus redirent.* Et ibi: *Sic Astronomia, vel Astrologia apud Catholicos in desuetudinem abijt: quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his quæ saluti animarum erant accommodata.* Ob quod vsum Astrologiæ omnino vitaverunt. Hodie autem in orbe Christiano nemo est, qui in hanc superstitionis speciem decidat, nam fidei orthodoxæ dogmata, quoad veri Dei cognitionem radicata in cordibus fidelium est, atque adeo nemo est qui nesciat sidera creaturas esse: & si aliquis in eam inciderit, pœnis

severissimis luet quidquid in ea erroris erogaverit.

66 Istius superstitionis speciei pars, est illa quæ astris necessitatem operandi concedit, tribuendo eis supremam potestatem, Fati errorem incurrendo, cuius lapsus auctores apud Ethnicos Stoici fuere, vt tradit Lipsius *in Physiolog. Stoicor. lib. 2. cap. 14.* Cicer. *in Topicis*, ibi: *Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium Fatum ab Stoicis nectitur*, quos sequuti fuere Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristides, & plures alij Philosophi eius sectæ, & ex Astrologis Frenesius, Possidonius, & Firmicus, tradunt Divus August. *lib. 4. de Civit. Dei, capit.* 11. D. Thomas 2. *sentent. distinct. 15. quæst. 2. & lib. de Cathol. verit. cap.* 85. doctissimus in Apollinis arte Valentinus Doctor Emmanuel de Ledesma *in Apolog. & defens. Astrologiæ, edit. ann.* 1599. & Theologus noster eruditus Marcus Antonius Palau *in discurs. apologet. edit. Valent. ann.* 1613. Nec illi soli in hunc errorem collapsi fuerunt, sed & Bardesani, atque Priscillianistæ hæretici, vt scribit Sebastianus Medices *in summa omn. hæres. verb. fatum* 55. Ad hunc errorem corrigendum, sacrorum Conciliorum plura decre-

67 ta edita sunt, omnia de Fato ab eis tradita extirpando, & tandem Sixtus V. ne ex necessitate influxus occasio desumatur ad hanc maniam fovendam, in Bulla superius memorata, non solum necessitatem extirpavit influxus, sed adhuc sub probabilitate assertionem prohibuit in rebus ad liberum arbitrium, atque futura contingentia spectantia, sontes iudicio Inquisitorum subijciendo. Quamobrem quicunque necessarium influxum siderum dixerit, vel fati vim crediderit, hæreticè in fidem peccabit, sacrilegè decreta sacra transgrediendo, nam astra nullam vim habent ad cogendum arbitriũ humanum, nec ad significanda ea quæ contingenter accidunt, absque physica, & naturali causalitate rerum corporalium, quatuor elementarijs qualitatibus connexa.

68 Secunda species superstitionis est divinatio, quæ diffinitur, Futurorum contingentium prædictio modo indebito, vt colligitur ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 95. artic. 1.* tradunt Sanchez *lib. 2. Decalog. cap. 38. num.* 1. Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. de superst. capit. 7. numer. 1. & seq.* Lessius *de iustit. & iur. lib. 2. cap. 43. dub. 5. num. 21.* Castro Palao *dict. tom. 3. tract. 17. disput. 1. punct. 3.* Trullench *cap. 10. dub. 3. num. 2.* Bordonus *cap. 20. num. 2.* Salelles *dict. lib. 1. cap. 14. regul. 114. num. 54. & seqq.* Nam cognitio futurorum soli Deo reservata est, iuxta illud Isaiæ 41. ibi: *Annuntiate nobis quæ futura sunt, & dicemus,*

69 *quod Dij estis vos.* Si enim quis sibi certam cognitionem sponderet futurorum, superstitiosè ageret, atque sacrilegè arrogaret speciem divinitatis. Ob quod tam in prædicta bulla Sixti V. quàm apud omnes scribentes, quicunque ausus fuerit affirmare, cognitionem scientificam futurorum per Astrologiam adquiri posse, meritò tanquam superstitiosus, & de hæresi suspectus damnaretur; nam ex astris solum potest adquiri aliqua coniecturalis præsumptio media inter necessarium, & possibile, quod nequaquam prohibitum est in præfata bul-

71 la Sixti V. vt docet Caietanus 2. 2. *quæst. 95. artic. 5.* Valent. *disput. 6. quæst. 12. part. 1. in fin.* doctissimus Suarez *dict. lib. 2. cap. 11. num.* 30. Martin. del Rio *disquisition. magicar. lib. 4. cap. 2. quæst. 3. & cap. 3. quæst. 1.* Castro Palao *dict. disput. 1. punct. 4. num.* 8. Carena *part. 2. tit. 12. num. 71. 82. & seqq.* Bordon. *dict. cap. 20. num. 14.*

72 Salelles *dict. lib. 1. cap. 14. regul. 115. num. 102.* Sed adhuc hoc non absolutè est sumendum, sed tantum in his quæ ex causalitate naturali proveniunt, nempe temperamentum, vitæ dispositiones, salutis, aut ægritudinis accidentia, inclinationes naturales, & cætera quæ ab illis quatuor qualitatibus dimanant; nam cum corpora nostra eis qualitatibus constent, subijciuntur omnibus mutationibus, atque alterationibus, quæ ex sideribus

73 in elementa efficiuntur. Vnde Divus Dionysius Areopagita *lib. de divin. nomin. cap. 4.* infit: *Sed & ad ipsam quoque generationem sensibilium corporum confert, ipsaque ad vitam movet, & nutrit, & auget, & perficit, purgatque, & renovat, mensuraque, & numerus est horarum, dierum, totiusque labentis temporis lux.* S. Thomas lib. 3. contr. gent. cap. 82. *Corpora cœlestia causa sunt omnis alterationis, & omnis motus in hoc infimo mundo.* Et opuscul. 26. 74 adfr. Reginaldum, ibi: *Quia petijsti, vt tibi describerem, an liceret iudicijs Astrorum vti, petitioni tuæ satisfacere volens, ea, quæ à sacris Doctoribus super hoc traduntur scribere curavi. In primis ergo oportet te scire, quòd virtus cœlestium corporum ad immutanda corpora inferiora se extendit. Dixit enim Augustinus 5. de Civitate Dei: Non vsquequaque absurdè dici potest, ad solas corporum differentias afflatus sidereos pervenire: & ideo si aliquis iudicijs Astrorum vtatur ad prænoscendum corporales affectus, puta tempestatem, & serenitatem aëris, sanitatem, vel infirmitatem corporis, vel vbertatem, aut sterilitatem frugum, & similia, quæ ex corporalibus, & naturalibus causis dependent, nullum videtur esse peccatum; nam homines circa tales effectus observatione vtuntur corporum cœlestium.* Idem tenuit subtilissimus Scotus 2. sentent. distinct. 14. quæst. 3. ibi: *Stellæ* 75 *actionem habent, atque dominium in elementis, in mixtis, in animatis, in inanimatis, in sensitivis, &c.* Quod, & docuerat Aristoteles *Meteor. 1.* ibi: *Vt omnis eius virtus inde gubernetur.* Et lib. 2. de generat. *Principales causæ corporeæ generationum, & corruptionum, & aliarum mutationum, quæ in mundo fiunt, probantur esse motus, & virtutes corporum cœlestium, nam illa cœlesti periodo mensuratur omne tempus, & vita cuiuslibet rei naturalis.* Quare inanis, falsa, & non exaudienda est sententia illorum, qui vim Astrorum negant in his inferioribus.

Hinc profluit, quòd licet astra minimè dominari 76 possint directè in anima hominis, quia spiritualis est, cum per naturam operentur in corporibus humanis: dispositivè influxus aliquando in anima operantur, quorum effectus in illa resultant mediatè, & secundariò, non illam regendo, movendo, aut cogendo, sed tantum instrumenta disponendo, ad bene, vel malè operandum. Quod in intellectu, & ratione patet; nam si læsum reperiatur organum sensitivum, malè disponitur sensus, 77 ex improportionata virtute phantastica, cuius inordinatio resultat in intellectu ipso, & suis operationibus, vt demonstrat experientia in phreneticis, stolidis, furiosis, & frequentius in ebrijs, quorum anima eadem est, ac erat quando sanæ mentis reperiebantur, sed ex organorum affectione anima operari non potest, sicuti operabatur ante eam; & per oppositum conferre plurimùm solet ad bonas operationes intellectus, sensuum optima dispositio, organorum sana ordinatio, nam ex illa provenit, quod quidam prudentior evadat, quidam ingenij acumine præcellat, quidam rusticitate offuscetur, quidam pertinacite obduretur, & quidam docilitate flectatur; ac denique in quolibet humano individuo diversa genij capacitas, ex distincta organorum dispositione, resultet.

Quod enim quoad potentiam intelligendi comprobatur, etiam quoad memoriam experimur; vnus faciliter discit, alius sine assiduo labore nil captat; hic leviter apprehensa dimittit, ille ferè indelebiliter intellecta retinet; iste etiamsi non intelligat lecta, aut dicta recordatur, alter etiamsi subtilissimè percipiat, meminisse nunquam potest. In voluntate, quæ libera est, perturbationes animi quotidie ex corporis ægritudine resultantes experimur; nam aut lætitia, atque iucunditate distrahimur, aut mœrore confidimur; odio commovemur, vel dilectione serenamur, & sic de reliquis. Hæc omnia à dispositione 78 corporea excitantur, quæ cum moveatur ab Astris secundariò, & mediatè, astra sunt dispositivæ causæ harum animi mutationum. Vnde D. Thomas 3. *contr. gent. c.* 84. ait: *Sic stellæ possunt esse causæ, nostræ, vel bonæ, vel malæ voluntatis: nam cum sensus bene ordinatus sit, voluntas flectitur ad bene eligendum: sed si inordinatus, male procedit propter talem inclinationem in operatione sua: & ideo ab Astrologis fiunt coniecturæ, & bonorum, & malorum morum, fortuniorum, ac infortuniorum.* Sed diversimodè se habent intellectus, & voluntas; nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus aprehẽsivis, vnde turbata vi imaginativa, vel cogitativa, vel memorativa,

va, ex neceſſitate turbatur actio intellectus, ſed voluntas numquam ex neceſſitate ſequitur inclinationes appetitus inferioris, licet enim paſſiones quæ ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in poteſtate voluntatis remanet, ſequi paſſiones, vel eas refutare, vt docet Divus Thomas 1.
79 *p. quæſt.* 115. *art.* 4. Neque ex hoc liberum arbitrium in aliquo læditur, quia licet integra maneat, cum ſtultorum infinitus ſit numerus, in plurimis ratio moderatrix affectus ſequitur, & ideo idem Angelicus Doctor *dict.* 1. *p. quæſt.* 115. *artic.* 4. ait: *Plerumque Aſtrologi verum dicunt in prædicendis hominum moribus: pauci enim ſunt qui reſi-*
80 *ſtunt ſenſui.* Et 2. part. quæſt. 9. art. 5. ad 3. *Aſtrologi ex conſideratione aſtrorum frequenter vera prænuntiant, quia ex complexione naturali plures homines ſequuntur paſſiones, quibus ſoli Sapientes reſiſtunt.* Quæ quidem, vt dixi minimè cum libertate arbitrij pugnant, nam vt ait Ariſtoteles 3. de anima, & 1. Ethicor. *Nulla neceſſitas ex hoc libero arbitrio imponitur, ſed contra inclinationem cœleſtium cor-*
81 *porum, homo poteſt per rationem operari.* Ita etiam Divus Thomas 2. 2. quæſt. 95. artic. 5. *Subtrahuntur cauſalitate cœleſtium corporum actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis, & rationis: intellectus enim, ſive ratio, non eſt corporeus, nec actus organi corporei, & per conſequens, nec voluntas, quæ eſt in ratione.* Neque ex hoc ſequi poteſt, quòd
82 inſpirationes, & auxilia Dei excludantur, aut Angeli cuſtodis illuminationes poſtponantur; aliud enim eſt inſpiratio divina, illuminatio Angelica, & naturalis inclinatio; quælibet itaque afficit diverſa, & diverſo modo, ob quod, vna non impedit, nec excludit aliam, nam Deus inſpirat animam, Angelus illuminat mentem, inclinatio autem tota in materia corporali verſatur directè, & ſolum voluntatem incitat ſecundariò. Et ita dixit Divus Thomas dict. lib. 3. contr. gent. cap. 92. *Licet Deus voluntatem noſtram moveat, & Angelus illuminet, & cœlum ad bene, vel malè operandum inclinet: tamen cum aliquis fœlix eſt, quoad Deum dicitur bene rectus, quoad Angelum bene cuſtoditus, quoad cœlum bene natus.* Divus Damaſcenus *lib. 2. cap. 7.* hæc omnia confirmat dicens: *Alij, & alij planetæ diverſas complexiones, & habitus, & diſpoſitiones in nobis conſtituunt* (proſequitur eo citato S. Thomas 3. contr. gent. cap. 84.) *vnde Ptolemeus in centiloquio Aphor. 38. dicit: cum Mercurius fuerit in nativitate alicuius in aliqua domorum Saturni, & ipſe fortis in eſſe ſuo, dat bonitatem intelligentiæ medullitùs in rebus.*

83 De vitæ durationeidem dicendum eſt, nam licet hæc à divina voluntate largiatur, tamen ex providentia ipſius, ſidera quæ ei famulantur, portendere ſolent durationem ipſius in quantum attinet ad eſſe naturale, S. Thomas *lib. 2. de generat. Cum planetæ in periodiali circulo erunt fortiores, plures dabunt annos, cum debiliores, pauciores: vnde ſi ſignorum, & ſtellarum in illis poſitarum virtutem aliquis poſſet ſcire, quanta eſſet cœli influentia, certe cognoſceret, & de tota naſcentis vita prognoſticari poſſet, quamvis nullam illarum rerum neceſſitatem imponat.* Quod adeo verum eſt, vt doctiſſimus P. Hurtado *de cœlo, & mundo, diſput. 2. ſect. 6. §. 70. n. 3.* doceat, Aſtrologos certò poſſe ſcire diem vltra quem quis vivere non poſſit; nam data perfecta cognitione artis, cum vita ex cauſalitate naturali procedat, vera eſt prædicta propoſitio.

84 Ex dictis colligitur non obſcurè, quòd iudicia aſtrorum ſolum procedunt quoad cauſalitates naturales; & ſic quidquid ex ſupernaturali cauſa provenit, ab ſtellis dignoſci nequit, ac per conſequens ſuperſtitioſum erit de illis rebus diſſerere. Vnde ea quæ ex voluntate Dei dependent, ex aſtris prædicere nemo poteſt, vt cum P. Suarez, Filliucio, & Villalobos, docet noſter Trullench *dict. capit.* 10. *dub.* 4. *numer.* 7. Hanc fatuitatem damnavit Divus Ambroſius *in Examer. lib.* 4. *capit.* 4. dum dixit: *Redempti ſunt Apoſtoli, & congregati ex peccatoribus, non enim nativitatis ſuæ hora, ſed Chriſti ſanctificavit adventus.* Et demum ibidem: *Latro in Cruce damnatus, ille cum Domino crucifixus, non beneficio ſuæ nativitatis, ſed fidei confeſſione ad Paradiſi tranſivit gaudia. Ionam non vis nativitatis, ſed divinæ præceptionis offenſa præcipitavit in mare: & Petrum de carcere imminente morte perimendum, Angelus Chriſti, non ſtellarum ſeries liberavit.* Sic enim ſanctorum Patrum ſcrutatis doctrinis, apparet, Aſtrologos Chriſtianos eas ſequi; nam ſuppoſita arte circa cauſas naturales differente, fatuum eſſet intentare res ſupernaturales per eam percipere. Vnde colligitur, quod nativi- 85
tatis Chriſti Domini thema non debet ab Aſtrologis conſiderari, vt ex ea eventus vitæ illius, vel inclinationes percipiantur; nam licet Chriſtus ex parte naturæ humanæ ſubiectus fuiſſet accidentibus, & miſerijs humanis, nempe calori, frigori, humiditati, ſiccitati, dolori, & ſic fatigabatur, Ioann. 4. *Fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem*; fami, & ſiti, Matthæi 4. *Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt*, Iſaiæ 53. *Deſideravimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem.* Vnde Divus Thomas 3. *part. quæſt.* 14. *art.* 1. dixit: *Conveniens fuiſſe corpus aſſumptum à filio Dei, humanis infirmitatibus, & defectibus ſubiacere.* Quamquam enim filius Dei erat, erat etiam verus homo, & hac de cauſa hos affectus patiebatur. S. Auguſt. *ſuper Pſalm. 63. verſ. 7. Acceſſit ergo homo ad illas omnes paſſiones, quæ in illo nihil valerent, niſi eſſet homo.* Ex quo dici poterat, nullam repugnantiam reperiri, quod tanquam homo, ſubiectus eſſet cauſis naturalibus, qui patiebatur effectus: tamen quia modus, medio quo, natu- 86
ram humanam aſſumpſit, ſupernaturalis, mirabilis, atque excedens omnem naturalem cognitionem fuit; inde ſequitur, quod per cauſas naturales non debent, nec poſſunt eventus vitæ Chriſti ſcrutari. Cæterum, ex eo quod aliqui thema cœleſte ad punctum nativitatis Dominicæ ſupputare conantur, non indè damnandi ſunt, dum non fiat ad inquirendos eventus vitæ ipſius, ſed ad radicem (quam vocant Aſtronomi ſupputatores *motuum Incar-* 87
nationis) omnium motuum percipiendam, ex qua ſupputatio temporum pendet. Ad hoc enim neceſsè inveſtiganda eſt, tam ad hiſtorias Eccleſiaſticas diſcendas, quàm ad omnem artem ſupputandi tempora, atque ſiderum curſus, orbiumque motus: nam certior radix eſt Incarnationis, quia ante Chriſtum deſignantur radices Diluvij Nabucodonoſor, Philippi, Alexandri Magni, & Cæſaris: poſt Chriſtum, Diocletiani, Arabum, & Perſarum. In accipienda qualiber ex his radicibus, auctores varia dixere, in radice verò nativitatis Chriſti certiſſimum computum habemus, atque adeo ſupputatio neceſſaria eſt ad illam horam; ob quod plures de ea computanda curarunt, vt ſcribit Iunctinus *in ſphæram Ioan. à Sacroboſ. cap.* 4. enumerans inter eos Cardinalem Cameracenſem, Dionyſium Abbatem Romanum, Petrum de Aliaco, Nicolaum Cuſanum, & Rogerium Bacchon Aſtrologos, & Theologos in Chriſtiana Religione approbatos; nec obliviſcitur noſtri Regis Hiſpani Alphonſi, qui inter alias, ad radicem Incarnationis omnes ſuas tabulas adaptavit. Videndus etiam Iacobus Gordonus *in Chronol. 2. p. cap.* 1. qui in admonitione ad lectorem de re Chronologica, ſic ait: *Ego hanc quæſtionem ſcitu non inutilem ſic explico. Ex obſervatione anni naturalis, & verorum motuum, colligunt rectè Mathematici, & componunt annum civilem, aut artificialem, conſtantem certo dierum, & menſium numero, cum ſuis emboliſmis, epactis, neomenijs, & vniverſi computi Eccleſiaſtici methodo, ad hunc annum artificialem explicandum inventa, & ad eum denique vſum, quem prolixè aperiam, capit.* 19. *in anno Gregoriano.* Quò loci dum de correctione Gregoriana agit (de qua infra) omnia ad annos nativitatis Chriſti reducit, ob quod non cum modica vtilitate, & ferè neceſſariò inveſtigari poteſt, & debet, ſiderum ſitus, ad horam nativitatis Dominicæ.

Ex eadem ratione dimanat, quod nativitas inteme- 88
ratæ Deiparæ Viginis Matris Mariæ inveſtigari non debet ad ſcrutandas inclinationes, vel eventus vitæ ipſius; nam licet certiſſimum ſit, ipſam ſubiectam fuiſſe omnibus paſſionibus, vel propaſſionibus, humanam naturam conſequentibus, dempto fomite (quod ex gratia ligatum habuit, vt docet Divus Thomas 3. *p. quæſt.* 27. *art.* 3. vel impeditum, virtute perfectiſſimæ

contemplationis divinarum rerum, & externæ protectionis divinæ, vt cum P. Vasquez, voluit P. Vega *Palæstr. 9. art. 1. n.* 896.) quod fatetur ipse P. Vega *dict. palæstr. 6. certam. 9.* attamen, quia formatio corporis Beatæ Virginis Matris, fuit miraculosa, vt ex Gerſone *ſermon. de*
89 *Nativitat. Virg.* & Balthasar. Sorio *ſermone 5. de Concept.* docet *certam 8. num.* 675. minimè per astra colligi potest aliquid respectu vitæ ipsius: nam vt ait Gerſon *vbi proxim. Quidquid agebatur, hoc totum gratiæ magis erat, quàm naturæ.* Et ratio superaddi potest desumpta ex Angelico Præceptore *dict. art. 3. ad 1.* ibi: *Etiam in Beata Virgine, vt filio conformaretur, de cuius plenitudine gratiam accipiebat.* Sicque conclusio hæc generaliter est tenenda, quoad omnia quæ ex causa supernaturali proveniunt. Quo pacto interpretandus est locus Divi Pauli 4. *ad Galatas*, nam vltra, quòd Doctor gentium, expresse
90 loquitur de convertentibus se ad idola, ibi: *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imò, & cogniti sitis à Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo ſervire vultis? dies, &c.* Sicque non de observatione naturali, sed de idololatra loquitur: quod reprobat Apostolus, est observatio horarum circa Sacramenta suscipienda, & orationes faciendas: hæc enim supernaturalia sunt, atque adeo spiritualis dispositio requiritur, non à causis naturalibus dependens.

91 Sub eadem superstitionis specie peccabit quisquis Astrologiæ naturalis terminos egrediendo, futura scire voluerit, aut scientiam perfectam adquirere futurorum tentans, aut sub nomine Astrologiæ aliqua prædicendo, quæ non à causalitate physica, & naturali procedere possunt. Interrogationes omnes sub hac divinationis superstitione comprehendi credo; nam nullum principium physicum invenio, ad hoc vt constitutio
92 cœlestium corporum observata ad horam interrogationis, causa esse possit istius, vel illius accidentis; nam si de re præterita agitur, causa non potest esse posterior suo effectu: si de futuris nulla connexitas ex interrogatione oritur cum re de qua quæritur: & sic cum sidera causæ esse non possint illorum eventuum, sequitur, quod prædictio ex interrogationibus provenit ab auxilio dæmonis in his se immiscentis, vt homines decipiat, atque subvertat; nam revelatio credenda non est.
93 Demum hæc prædicendi forma inventa est ab Arabibus, qui incantatores, malefici, & dæmoniaci sunt: ergo discipuli damnari debent in eo, in quo Præceptores damnantur. Nec te moveat assertio aliquorum aientium, astrorum vi commoveri interrogantem ad Astrologum quærendum, & illum de re quam cupit scire in-
94 terrogandum: nam supposito libero arbitrio, quod inter Catholicos nemo negabit, nullam vim concedere debemus, nec possumus in astris ad movendam effectivè voluntatem, cùm circa illam solum se habeant dispositivè, & indirectè, operando in corpore. Corpus verò quo pacto ex vi impulsùs illius commovebitur ad disponendam voluntatem, ita vt statim quærat Astrologum, vt sibi responsum præbeat? poterit ne instantaneè alterari complexio, & eius alteratione moveri appetitus, & iste disponere voluntatem? Contra Philosophiæ doctrinam videtur, & sic indistinctè est tenendum, quòd quilibet vtens hac parte Astrologiæ, artem divinatricem, atque superstitiosam profitetur; ac per consequens, quod incurrere debet pœnas in similes statutas, tam per sacros Canones, quàm per bullam Sixti V. vt docent Valencia, Del Rio, Suarez, Sanchez, Lessius relati per Castro Palao *dict. punct. 4. num. 5. in fin.* & Trullench. *c. 10. dub. 4. n. 4.* & Astrologi Christiani docent, vt Iuntinus, & Ciruelo *vbi supr.* sub qua prohibitione, & superstitionis specie comprehenduntur omnes Augures, somniorum vani Expositores, sortilegi, & similes contenti *in l. 1. C. de Paganis*, videndus Amaya *in l. 1. n. 11. C. de Thesaur. lib. 10.* de quibus non disputo tanquam notoriè superstitiosis.

95 His positis, clarè sequitur, minimè Astrologiam naturalem affici anularum nugis, Poetarum commentis, dum Astrologum narrat aspicientem cœlum, & in foveam incidentem, sicut Gabriel. Faerno *in fabella, Astrologus*, ibi:

Obscura Astrologus graditur dum noctis in vmbras,
Intentus cœlo, & tacitè labentibus Astris
Decidit in puteum.

Alciatus *lib. 1. emblemat. 53.*

Astrologus caveat nunquam prædicere præceps,
Nam cadet impostor, dum super astra volat.

Vel in foro vaticinia ferentem, dum fures supellectilem domus devastant. Idem Faerno *in fabella, Vates.*

In populi cœtu medio privata canebat,
Vates fata foro, & qua quemque eventa manerent.
Ecce superueniens severo nuntius ille,
Exposuit fures per apertas fortè fenestras,
Illius penetrasse domum, quæque intus erat rem,
Asportasse omnem, & vacuos liquisse penates,
Ille gemens, missoque ciens suspiria fletu,
Visurus sua damna, gradu sese inde citato
Proripuit, cui tunc media de plebe facetus,
Cum tu alijs, inquit, prædicere fata professus,
Non hæc ipse tibi ceciniſti instantia damna?

Hęc enim non relevant, nã innuunt, Astrologum omnia futura tanquam Vatem, vel Numen semper scire posse, quod est contra ea quæ dicta sunt; nam cum Astrologia sit ars, vel disciplina, nil operari poterit, nisi adhibito artificio secundùm regulas artis. Et adhuc Vates quædam ignorasse dicitur aliquando in sacra pagina, vt *lib. 4. Regum, cap. 4. vers.* 28. ibi: *& Dominus celavit à me, & non indicavit mihi.* Omitto nugas aniles, præsertim de rebus fœtidis compilatas: hæc enim dedecent viros graves, de re tam excelsa agentes, vt est formatio perfectioris corporis puræ creaturæ, nam præceptum firmissimum Oratorum observare debemus, quod tradidit 96
Tullius *in lib. de Orat. perfect. ad Brutum, num.* 14. ibi: *Semperque in omni parte orationis, vt vitæ, quid deceat, est considerandum: quod, & in re, de qua agitur, positum est, & in personis, & eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt.*

Tertia species superstitionis est vana observantia, de 97
qua P. Castro Palao *dict. disput. 1. punct. 9. per tot.* Trullench *dict. cap. 10. dub. 10.* Bordonus *cap.* 18. & Salelles *dict. cap.* 14. *regul.* 119. *num.* 169. quæ secundùm Divum Thomam 2. 2. *quæst. 96. art. 1. & 2.* est illa, *qua media inutilia adhibentur ad consequendum finem, ad quem illa media neque à natura, neque à Deo habent vim.* Et quanquam hæc præcipuè ad operationes magicas, & maleficia peragenda, referatur, bene potest in Astrologia huius superstitionis vitium reperiri, dum siderum constitutio eligitur ad eam rem consequendam, respectu cuius astra nihil possunt, vel quia causas naturales excedunt, vt dixi *n. 84. & seqq.* vel quia ita separatæ sunt ab effectu, vt nullam connexionem naturalem cum illo habeant; tuncque minimè adhiberi possunt, vt infra patebit: vel quia nimiè vtitur, sive abutitur parte electiva, tam vim omnem electionibus tribuendo, quam in rebus etiam minimis his electionibus fungendo. Si enim vim astris, vel cle- 98
ctionibus tribuat necessariam, excedit metas vanæ observantiæ, & est de hæresi suspectus, tanquam Fatum agnoscens, quod est error Priscillianistarum: si vero in omnibus rebus electionibus vtatur, magis fatuitatem incurrere, quam superstitionem dici poterat, dummodo non excedat res naturales. In hoc peccare solent supremas sedes occupantes, si huic arti operam dederint, vt perpendunt Saavedra, & Solorçano in locis superius adductis, & cum eis omnes Politici qui hac de causa Astrologiæ vsum in Principibus condemnant; nam licet *divinatio in labijs Regis, in iudicio non errabit os eius*, vt in *Proverb. 16. 10.* quod Solorçano mirabiliter exponit, non de divinatorijs ex magia, & ariolatione, sed de lumine supernaturali, quod iustis Regibus Deus impendere solet, intelligendum est; & de causis naturalibus quas solent inquirere medijs prudentia, & vigilantia, de quibus locutum fuisse Cassiodorum credo *lib. 5. variar. Epistol. 9.* ibi: *Quia nemo potest Principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas, in nobis optimè probatur inquirere.*

Quare

99 Quare cætera quæ ab Abstrologis tradũtur,ab his superstitionis speciebus remota,licite quidem, atque iuxta artis approbatæ metas profitentur,neque à Deo per sacram Paginam reprobata sunt,neque per Canones, aut leges interdicta, neque sub nostro privilegio prohibita, neque à sanctis Patribus, Doctoribusvè totius literaturæ impugnata,demptis Sexto Empirico,vtroque Mirandulo, Alexandr. ab Angelis, Nicqueto, & Barclaio(ad quos statim respondemus)imò Astrologia in hunc modum approbata est, vltra Doctores superius relatos per sacram Paginam,*Sapientiæ* 7.*Genesis* 1.*Iob* 9.*&* 27.*Matthæi* 16. *& Lucæ* 12. modo infra expendendo. Ex sacris Pontificum Decretis, omnia ad institutionem Academiarum edita,in quibus Cathedræ erectæ, de Astronomia, atque Astrologia lecturas instituentia, vt probat Petrus Ciruelo Theologus *in prologom.apologet.lib. Apotelesmat. Astr. Christian.* ex sacris Concilijs plura relata per Gregor. de Valent. *tom.2. dispat. 2. quæst.4. punct.3. conclus.* 4. dum probat cœlum movere voluntatem quoad specificationem, non verò quoad exercitium. Ex iure Civili, *l.1. in princip. ff. de variar. & extraordin. cognition.l.1.C.de decretis Decurion. lib.*10. *l.4. C. de profess. & medic.lib.*10.dum præmiæ professoribus liberalium artium statuuntur, & destinantur; nam Astrologia vna ex liberalibus est, vt perspicuè ab omnibus noscitur. Ex Patribus S. Dionysius Areopagita *lib. de divin. nomin. capit.*4. *&* 5.S. Augustin. *lib.5. de Civitat. Dei, capit.*6. *&* 3. *de Trinitat. capit.*4. S. Ioannes Damascenus *lib.* 2. *capit.* 7. 21. *&* 28. Divus Gregorius Nazianzenus *orat.* 4. *de Iuliano apostatata*, iuxta versionem Bilij, S. Ambros. *in Exameron. libro quarto capit.* 4. S. Bonaventura 2.*sentent. distinct.* 7. S. Hieronym. S. Basilius, & S. Athanasius cum alijs adductis per nostrum Marcum Antonium Palau *in discurs.apologet.ad fin.* S. Albertus Magnus pluribus in locis, præcipuè *in specul. scientiarum,capit. de elect. & de mineralib. tractat.*3. *capit.*3.4. *&* 7.*&* 2.*physicor.&* 2.*sentent. distinct.*7. Divus Thomas 3.*contra gent.cap.*84.*& seq.&* 1.*p.quæst.*115. *art.*3. *&* 1.2. *quæst.*9.*&* 2.*sentent.distinct.*15.*quæst.*1.*artic.*4. & in pluribus opusculis,præsertim *opusc.*26. *ad Frat. Reginaldum.* Ex Scriptoribus Ecclesiasticis Eusebius *lib.*6. *de præparat.Evangelica capit.*9.Lactant. Firmian. *lib.*3. *de fal. sapien. capit.*25. Origenes *in Genesim. capit.* 1. Beda *in loco superiùs citato*, Genebrardus *de Trinit. lib.*3. *numer.*39. *vers.Quatenus*, Possevinus *in Bibliotheca lib.*15. *capit.*11. Iacob. Pamelius *in not. ad Tertullian. lib. de idololatria, numer.*50. Ex Theologis subtilissimus Scotus 2.*sentent. distinct.*14. *quæst.*3. Caietanus 2.2. *quæst.*95. *artic.*5. *&* 6. Ricardus à Mediavilla 2. *sentent. distinct.* 7. Fr. Hieronymus à Ferraria,Lucius Bellante, & Fr. Michael à Petra Sancta, qui respondent ad argumenta Ioannis Pici Mirandulani, vt tradit Iunt. *in defens. Astrologor.*Petrus Ciruelo Darocensis (quem sub hac nota qualificat Martin. del Rio *lib.* 4. *disquis. magicar. capit.* 3. *quæst.* 1. *Theologus Philosophus, & Mathematicus bonus*) *in prol.*1.*apolog.dict.lib.Apotelesm.Astr. Christ. & in prolog.*2. *respons. ad argut.* Mirandulæ Francis. Iunt. *in dict. defens. Astrolog. ad initium tom.* 1.*specul. astror.* Suarez *de Relig. lib.*2 *capit.*11.*numer.*30.Valentia *disput.*6. *quæst.*12.*part.*1. Castro Palao *tom.*3. *tract.*17. *disput.* 1. *punct.*4. *numer.*6. *&* 8.Martin.del Rio *dict.lib.*4.*capit.*2.*quæst.*3.Fr. Bartholom.Fumi *in summa Armilla,*§. *Astrologia*, noster Marc. Anton. Palao *in dict. discurs. apolog.* noster doctissimus Rocafull. *in praxi part.*3. *tractat.*2. *lib.*1. *capit.* 3. & novissimè Caramuel pluribus in locis cursus Mathematici,& *in Theolog.fundamental.fundament.*10.Ex iuris Scriptoribus Gloss.*in capit. non licet.*26. *quæst.*5. Abbas Panormit.*in capit.*2. *de sortileg.* Archidiacon. *in dict. capit. illud, & cap. non licet*, 26. *quæst.*5. Iosephus Mascardus *de probation. conclus.* 669. *numer.*8. *tom* 2. Petrus Gregor. *syntagmat. iur. tom.*2. *lib.* 4. *capit.* 37. Ioan. Berberius *in viator.iur.rub.*8.*numer.*8.Ioseph.Ludovic.*decis. Lucens* 4. Arisminus Tepatus *lib.*1.*tit. de malef. & mathemat. vers. Astrologia*, Lotterius *de re beneficiar. lib.* 2. *quæst.* 30. *numer.*96. *cum seqq.* Riccius *in praxirer. quotid. Eccles. for.*

*tit. de cas. reservat. resolut.*85. *numer.*15. Ex Philosophis, Plato,Aristoteles,Thales Milesius,& plures infra recensendi.Ex Politicis Iulius Cæsar, qui post Bellum civile Romæ adduxit ab Ægygto Mathematicos, Cicero *de Orator.lib.*1.Petrus Gregor.*de Republic.dict. lib.*21. *cap.*9. *ex numer.* 21. Matthæus Timpij *in speculo boni Magistratus,sig.*75.*numer.*9.*part.*2. Hippol. à Collibus *in Consiliario, pag. mihi* 14. Ex Medicis Hippocrates *in libello, de significat. mort. & vit. secund. mot. lum.* Galen.*lib.*3.*de diebus decretor.*noster Emmanuel Ledesma *in dict. apologet. Astror.* Hieronymus Torrella perdoctissimus in Apollinis arte,& Mathematicis, Doctor Valentinus *in tractat.de imaginib. Astrolog.* Regibus Catholicis dicato, edito Valent.*anno* 1496.& pariter præstantissimus Episcopus S.Iuliæ,Gaspar Torrella Valentinus, domesticus summi Præsulis Alexandri Sexti *in iudicio g nerali*,quem scripsit Romæ *de portentis,prodigijs, & ostentis*, ad Cæsarem Borgiam, Ducem Valentinum *anno* 1507. quod ad communem vtilitatem, vt rem mirabilem edidit Romæ Ioannes Gozadinus sedente Iulio II. anno 4.sui pontificatus. Ex historicis, varijsque Scriptoribus Iosephus *lib.*1.*antiquit.capit.*4.*& seq.* Nemesius *lib. de natur. hominis, capit.*29. *cum duabus seqq.* Ælianus *variar. histor. lib.* 10.*capit.*7. Alex.ab Alex.*dier.geni.lib.*2.*capit.*21. *& libro sexto capit.* 5. Octavius Branchifortius *de animi perturbat. lib.*1.*sect.*6. qui pluribus alijs laudatis, naturalem Astrologiam approbant modo,& forma superius explicatis.

Sed quia nihilominus quotidie in eam aliqui insurgunt,argutias Criticorum repetendo,atque noviter Mathematicos improperando, respondere conabor pro viribus,ad ea, quæ proponuntur. Reduci quidem possunt argumenta noviter revoluta, ad quatuor: quorum primum est, astra minimè operari in inferioribus, atque adeo per astra nil percipi posse ab Astrologis, ex quo concludunt vanam omnino esse professionem, non scientiam,nec artem.Hanc sententiam secutus fuit Averroes, & eum Sextus Empiricus adversus Mathematicos *cap.* 21. Ioannes Picus *lib.* 1. *adverss. Astrolog.* Vega, & Nicquetus in locis superius allatis.Sed hæc propositio, sententia, vel opinatio clarè convincitur, ex eo quod innegabilis est efficacia influxus in rebus materialibus, tam animatis, quàm inanimatis. Poterit negare aliquis 101
mutationes, temporum astrorum motibus conformes? aëris varietates aspectibus siderum ferè semper æquales? fluxus, & refluxus maris evidentiam, ad Lunæ mutationes vniformem?viventium alterationes ad agentis naturalis virtutes æquatas?si hæc enim sensibus percipimus, oculis intuemur,manibus tangimus, quare vis astrorum neganda in corporalibus est, tot rerum experimentis comprobata? Esto quòd plures sint Doctores qui negent; sed in rebus quæ ab experientia pendent, frustra consuluntur Doctores, nam potius credendum est oculis, & experientiæ, quàm Doctoribus, vt perbellè probat Caramuel *in Theolog. fundamental. fundament.*10.

Sed dices: sidera solum operantur motu, & lumine, 102
quod libenter fateor;sed ex luce,& motu, calor, vel frigus,humiditas,vel siccitas in sublunaribus resultat, intemperiem in compositis harum qualitatum gignendo, ab ea enim provenit omnium rerum naturalium immutatio. Neque hæc solummodo in elementis, sed in
omnibus rebus corporeis, etiam viventibus, nam sen- 103
sibiliter percipitur in aquatilibus, præsertim testaneis, veluti Echinis, Ostreis, & cæteris huius generis concharum, carnibus repleri aut evacuari iuxta lunares vicissitudines, vt perpendit Branchifortius *dict. section.* 6. Si enim ex sideribus corpus augetur, & diminuitur in his animantibus, quare in cæteris correspectiva immutatio negabitur? potest ne negari communis ratio, quoad esse corporeum in homine, & locusta? Bene Aristoteles *Ethicor* 1. *capit.* 7. *Vivere enim* 104
homini cum plantis commune est. Opus autem proprium ipsius hominis quæritur. Segreganda est ergo nutriendi, augendique vita. Hanc sentiendi sequitur vita: atque

ipſam etiam homini cum equo,ac bove,omnique animali conſtat eſſe communem. Hoc à nemine ex Philoſophis, vel Theologis negatur, ſicque clarè reſultat innegabilis probatio vis ſtellarum in corporibus animalium, & conſequenter hominum, qui cum illis,ratione viventis, & ſentientis,communem vitam habent.

105 Remanet vt videamus quo pacto cauſæ ſint corpora cœleſtia mutationis in his inferioribus,nam aliqui ſunt qui negant cauſalitatem,ſuperaddendo, quòd ſidera eſſe non poſſunt ſigna alicuius mutationis in homine;nam, vt aiunt,ſigna naturalia non ſunt, cum non ſint cauſæ, neque effectus, nullámque habeant connexionem: ad placitum verò,aut à Deo, aut à creatura conſtituuntur; à Deo,nulla eſt ratio,quæ hoc ſuadeat, neque revelatio
106 ex qua probetur:à creatura eſſe non poſſunt,nam deficit potentia imponendi talia ſigna in cœlo: ergo nihil ex eis cognoſci poteſt per modum cauſæ, vel per modum ſigni. Sed hoc argumentum non valet quoad effectus corporales,nam vt dixi,ſidera veræ cauſæ ſunt mutationum illarum quatuor qualitatum elementarium,ex quibus corpora coaleſcunt, & cum eis connexæ reperiuntur evidenter,vt dixi. Quoad actus animæ ſolum poſſunt ſidera eſſe cauſæ diſpoſitivæ,nempe dum diſponunt organa corporalia ad benè,vel malè operandum:ob quod ſolum in his mediate agunt,inclinationes excitando naturales,non autem voluntatem movendo,directè,vel indirectè,ſed tantum occaſionaliter. Voluntas enim,& liberum arbitrium, moderatur, & determinat inclinationes, vel appetitus motiones: & ſic Aſtrologi poterunt multa licitè prædicere, quantum ad actus exteriores à libero arbitrio imperatos, non quidem prognoſticando
107 aliquid de facto ſed de potentia, quia organa ſenſuum, & paſſiones appetitus ſenſitivi,de quibus directè, & per ſe poteſt Aſtrologus agere, per tales actus ſubſerviunt libero arbitrio,benè vel malè, ſecundum diſpoſitionem naturalem organi,à quo procedunt: ſicut enim Medici ex complexione ſigniſque exterioribus corporis, ſæpiùs inclinationes, vel alios affectus internos coniectare ſolent, ita pariter Mathematici ex aſtris id facere poſſunt. Ad quod rectè percipiendum explicari debet,quo pacto inter ſe potentiæ operentur, & quomodo vtantur orga-
108 nis corporeis. Voluntas enim ſenſibili appetitui per ſe non imperat,ſed medio intellectu, neque hic,niſi præmota phantaſia, dirigere appetitum valet; nam intellectus noſter, quod ſibi obiectum eſt,altius penetrando, imaginativè illud facultati proponit, oſtendens in eo ſibi propoſito obiecto, maiorem ineſſe rationem boni, vel mali, quam ipſa phantaſia cogitarat, & ſic ſuadet aliud de illo iudicium denuò eſſe ferendum. Quo peracto iudicio, acquieſcens intellectui phantaſia, movet appetitum,vt à ſua perturbatione diſcedat,aut in ea firmius perſiſtat. Sicque voluntas libera, adhibito intellectu, imaginativæ proponit rationes,& conſilia,per quæ appetitus placatur. Ita ratiocinatur Branchifor. *lib.4.ſect.1.*
109 Ad hæc omnia,organa corporalia deſerviunt, & ſic cum in eis,tanquam materialia,ſidera operentur, diſpoſitivè in voluntate, intellectu, & memoria operari eſt dicendum. Quæ quidem expreſsè comprobantur à Divo Thoma *dict.q.95. art.5. in corp.* ibi: *Vnde corpora cœleſtia non poſſunt eſſe per ſe cauſa operationum liberi arbitrij, poſſunt tamẽ ad hoc diſpoſitivè inclinare,in quantũ imprimũt in corpus humanum,& per conſequens in vires ſenſitivas, quæ ſunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos*
110 *actus.* Sed quia in regulis iudiciorum, Aſtrologi vtuntur vocibus actuum vel habituum, aut artium ad liberum arbitrium attinentium,præcavendum eſt,ne decipiantur, determinatè loquendo, ad actum voluntatis. Ad quod diſtinguendæ ſunt voces,per quas actus,vel habitus ſupponentes determinationem liberi arbitrij prognoſticari poſſunt,à vocibus,quæ ſignificant inclinationes in abſtracto,ante determinationem voluntatis:vtpote dum in aliqua genitura inſpicienda eſt complexio nati, quoad
111 concupiſcibilem, nam Aſtrologus bene poterit dicere, hunc eſſe naturæ ſalacis, vel frigidæ, libidinoſæ, vel temperatæ,& ſimilia,nõ autem adulterum,vel cinœdum, abhorrentem coniugia, vel coitum, nam primæ voces denotant inclinationes provenientes à complexione nati, quarum efficacia non pendet à libero arbitrio: ſecundæ verò ſupponunt actum determinatum liberi arbitrij,nam adulterium patrari nequit ſine actu voluntatis vnius,vel alterius,autamborum coëuntium,cinœdum eſſe,ſupponit habitum patiendi muliebria, quod nequit fieri ſine actuali voluntate. Quoad paſſiones iraſcibilis, 112
eadem ratio procedit;nam ſi natus bile redundat, bene ſequitur iracundæ naturæ evaſurum, contentioſum, aut iniuriarum impatientem,non verò, quod erit aſſaſſinus, homicida, vel proditor, aut mutilator; nam licet hæc aliquando involuntariè accidere poſſint,ex communiter contingentibus ferè nemo hominem necat ſine aliquo actu voluntatis, ad necem, vel mutilationem tendente, quæ determinari non poſſunt à natura, & ſic per aſtra minimè cognoſci. Vtuntur etiam Aſtrologi his vocibus, 113
Iuriſconſultus,Orator,Auriaga, Poëta, Sutor, & ſimilibus ſpectantibus ad prædicamentum qualitatis: & his alijs *Rex,Vaſſallus,Magiſter,Diſcipulus,Iudex,Litigator, Amicus,Inimicus,Pater,Filius,*& alijs relativis, quæ ſunt prædicamenti relationis ratione qualitatis. Quæ quidem verba æquivocè, & bifariam accipi poſſunt, & ſolent; nam quandoque ſignificant actum,vel habitum ex libero arbitrio cauſatum: aliquando verò ſignificant inclinationes naturales ad exercendos illos actus,vel habitus inde cauſatos. Primo enim modo,cum ſint de prima ſpecie qualitatis, nequaquam vti poteſt illis Aſtrologus, nam,vt dixi,actus à libero arbitrio,iam determinati,non poſſunt cognoſci ab aſtris. Secundo verò modo, cum ſolum denotent naturalem potentiam,vel impotentiam, bene Aſtrologus eis vti poteſt. Sicque debent intelligi 114
regulæ artis apud probos viros; nempe, vt cum dicitur ex hac, vel illa conſtellatione denotari natum futurum eſſe Poëtam, intelligatur habilem evaſurum ad poeſim exercendam,ſi illi vacare voluerit, & ſimiliter, de Medico,Oratore,Fabro,Sartore,& ſic ſimilibus, nam à natura datur induſtria potior in hac, quàm in illa arte, ſcientia,vel habitu; ſimiliter quoad divitias, nam cum vnuſquiſque ſit faber ſuæ fortunæ,vt alibi dixi, qui inclinationem habet ad ſervandas pecunias, dives efficietur,iuxta illius qualitatem,nam ſtellæ operantur ſecundum ſubiectam materiam. Et ſi Aſtrologus ex imperitia (multi enim imperiti in his immiſceri ſolent, quod non modicum perniciei arti affert) regulas aliter accipiat, profectò aberrabit, nedum in Theologiam, & fidem, bullæ Sixti V. decretum tranſgrediendo, ſed contra omnem Philoſophiæ doctrinam, vt cum D. Thoma,& alijs probat Petrus Ciruelo *dict.proœm.1.concluſ.7.*

Quoad futura contingentia pariter diſtinguendum 115
eſt cum D. Bonaventura *2.ſentent.diſtinct.7.* & poſt eum cum Ricardo de Mediavilla *in eadem diſtinct. 7.* ſi enim futurum contingens fuerit in corpore illo, cuius motus inſpicitur,ſicut in cauſa propria,& per ſe naturali, prognoſticatio eſt licita,& non prohibita; veluti ex inſpectione aſtrorum,& motuum illorum iudicare, quod tali die fiet Eclipſis Solis,vel Lunæ,quod erit pluvioſus, talis dies,ventis turbulentus,calore ardens,vel frigore auſterus; & pariter in homine, quod tali ætate ex redundantia phlegmatis, vel bilis talem patietur ægritudinem, in oculo damnum ex humoris fluxione, vel in crure, aut brachio imbecillitatem, aut tumorem. Sed dices quomodo id fiat, nam ſimile accidens in cœlo, vſque ad talem ætatem, vt cauſa ſervari nequit, cum in continuo motu ſit, in corpore verò nati pariter cum non poſſit comparari modus, corpore continuò creſcente, aut decreſcente, ita vt cum pervenit tempus, ferè in eo remaneat nihil ex eo, quod ab alvo matris extraxit. Sed reſpondeo, quod ſicut teſte Ariſtotele, in ſemine arboris adſunt radices,rami, frondes, flores, & fructus,quæ non ſtatim, ſed tempore ſtatuto producuntur, ſic ſimiliter in fœtu producto retinetur virtus, & diſpoſitio ad augendam hanc,vel illam qualitatem,tempore opportuno, iuxta inſitum à natura ordinem, &

vim

vim à cœlo impressam, in eo individuo : quare cum causæ naturales hoc significent iuxta aspectuum distantias, inde Astrologus media computatione directionum, consequitur tempus (moraliter, non physicè) ad quod
116 effectus isti significantur. Si verò tale futurum sit in re inspecta, non sicut in causa, sed sicut in signo naturaliter coniuncto, etiam iudicium erit licitum, verbi gratia, ex bona corporis habitudine, & temperata complexione, solent iudicare Medici, & Physici bonam qualitatem mentis, & quòd natus erit inclinatus ad hanc, vel illam virtutem ex naturalibus, & è contra, ex mala complexione, quòd homo erit inclinatus ad tale vitium, vel studium: sic similiter ex causis hoc temperamentum, sive corporis habitudinem constituentibus, Astrologi valent coniecturare bonam, aut malam dispositionem mentis, quoad affectus, & inclinationes naturales, dummodo liberi arbitrij actus non determinentur; nam si semel determinantur, iam illicitum est iudicium. Si
117 denique futurum illud sit in illo corpore tanquam in signo separato, naturali tamen, etiam prognosticatio erit licita, veluti in animalibus, & plantis, quæ à ratione non prohibentur sequi naturalem inclinationem, videmus aliquando motus quosdam, quibus sentiunt futuras mutationes temporum, quæ procedunt à corporibus cœlestibus, & nos inde arguimus futuram pluviam in terra, vel tempestatem in mari, imò & in hominibus experimur aliquando excitari dolores, ex quibus futuram temporis mutationem prænoscimus; quare rectè arguimus, quid inde sperandum sit. Ex quibus resultat, quod condemnari minimè potest, si aliquando coniecturaliter inferatur aliquod accidens, quod extra corpus nascentis in eum inducitur, dum naturaliter contingat à liberi arbitrij determinatione remotum, nam ea omnia corpora cœlestia inspiciendo coniectari possunt, vt tenet Angelicus Præceptor 3. *contr. gent. cap.* 91. ibi : *Quæ vero ad corporalia pertinent, sive exteriora, sive interiora sint, in vsum hominis venientia, à Deo me-*
118 *diantibus Angelis, & corporibus cœlestibus dispensantur.* Cætera autem contingentia futura, quæ in rebus inspectis nullo ex his modis intueri, seu inspici possunt, nequaquam prognosticari valent, quia iudicare de his futuris, quæ per accidens se habent, divinatio superstitiosa est; sicque meritò interdicta per constitutionem Sixti Quinti, & similia audentes iustissimè pœnis plectuntur.

119 Sed quia diximus stellas esse signa naturaliter connexa cum rebus, in quas influunt, & arguentes hoc negant, probatio ad nos attinet. Quod enim sidera signa sint, clarè percipitur ex sacræ Paginæ testimonijs, Genes. 1. *Vt sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Mathæi 16. 2. *Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum est enim cœlum : & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire.* Lucæ 12. 54. *Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis : Nimbus venit, & ita fit, & cum austrum flantem, dicitis : quia æstus erit, & fit.* Genes. 9. 12. *Hoc est signum fœderis, quod do inter me, & vos.* Et demum : *Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis.* Sicque innegabile est, quod corpora cœlestia creata sunt in signa, & ministerium providentiæ divinæ, vt dicitur Deuteronom. 4. 19. *Ne fortè elevatis oculis ad cœlum, videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus,* (quò loci solùm idololatria damnatur, ibi, *adores,*
120 *& colas,* & *ministerium* approbatur) ob quod sæpissimè supremus Artifex his creaturis vtitur ad designandas res ingentes, tam via naturali, & ordinaria, quàm miraculosa. Quando natus fuit Christus Dominus, stella magna apparuit, *Matthæi, cap.* 2. Dum passus fuit pro nobis : Sol defectum etiam patiebatur, Lucæ 23. 44. *Et tenebræ factæ sunt in vniversam terram vsque in horam no-*
121 *nam, & obscuratus est Sol.* De quo Luminaris portentoso deliquio hæc Divus Dionys. Areopag. *in epistol. ad Polycarp. Episcop.* ibi : *Quid de illo qui tempore Crucis Dominicæ factus est Solis defectu, dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboque simul insidentem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus (non enim eiusce coniunctionis, tunc aderat tempus) ipsamque rursus ab hora nona ad vesperam ad Solis diametrum supra naturæ vires restitutam. In memoriam autem illius revoca, & aliud quiddam : neque enim (vt ipse non ignorat) eam Lunæ incidentiam ab Oriente cœpisse, & vsque ad solaris corporis finem pervenisse : ac tunc demum resilijsse notavimus.* Ad vesperam diei iudicij vniuersalis, astra cœli testimonium dicent, Lucæ 21. 25. *Et erunt signa in Sole, & Luna, & stellis.* Matthæi. 24. 29. *Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen, & stellæ cadent de cœlo.* Sanitatem Ezechiæ testabatur Sol, *Re-* 122
gum 4. 20. retrorsum decem lineas revertendo, quod non apparenter in horologio, sed realiter in Luminari factum fuit. Divus Dionysius Astrologorum Orthodoxæ fidei Antesignanus, *vbi prox. Et cum item alia quædam dies perpetuo lumine, triplo ferme quàm solet, maior effecta est, & cœlum intra viginti horas, quem iam exegerat cursum retrogrediens, repetit, dignissimisque miraculo contrarijs orbitis tanta mora temporis remeat Sol, miro, atque insolito cursu, motum illum annuum varia temporum dimensione constantem, intra decem horarum spatium contrahit, ipsumque totum rursus intra decem alias novam quandam tenens semitam conficit. Hoc profectò miraculum Babylonios tunc meritò terruit.* Hæc signa supernaturalia fuere, inter quæ annumeratur ab aliquibus sidus illud in constellatione Cassiopeæ animadversum, quinto idus Novembris anno 1572. Iovem magnitudine superans, & illi simillimum in candore, quod existimarunt non fuisse phasma in regione elementari, sed in ætherea : nam nullum motum habebat, nullam parallaxim, & subito absque incremento apparuit sine crine, & duravit sexdecim menses, & paulatim evanuit, de quo Iuntinus, &
P. Clavius *in sphær. Ioan. de Sacrobos. cap.* 1. Sed hucusque significatio illius certa, à nemine tradita est. An- 123
te lapsum primi Parentis Solem deliquium habuisse testatur Alphonsus de Maldonado Ordinis Prædicatorum *in revolut. chronolog. edit. Matriti anno* 1603. *revol.* 2. Ante omnes ferè memorabiles res gestas in orbe præcesserunt similia signa, vt ex pluribus compilavit Episcopus Gaspar Torrella *in dict. iudi. vniversi. de portent.* & 124
quotidie similia signa in cœlo inspiciuntur. Sed hæc non sunt capienda, vt signa necessaria ex astris, & corporibus cœlestibus, sed tanquam possibilia, & contingentia, quæ licet aliquando vera sint, solvi possunt, vel ex liberæ voluntatis effectu, vel ex divini decreti vi, vel ex contraria materiæ dispositione. Sicut enim si quis diceret quendam febricitare, quia crebro respirat, solubile est significatum, etiamsi signum verum reperiatur, possibile namque est etiam sine febri crebro respirare, & sic licet celeriter anhelet, non inde necessario febris denotatur, quamvis omnis qui febrim habeat ita se gerat, vt probat Aristoteles *de posterior. resol. lib.* 2. *cap.* 27. *& Rhetor. ad Theod. lib.* 1. *c.* 2. ita pariter quamvis signa aliqua vera reperiantur in his corporibus, non inde necessariò effectus sequi debent.

Nec repugnantia, meo quidem iudicio, reperiri po- 125
test ad hoc vt cœli signa sint ad placitum Dei opera manuum eius enarrantia, imò iuxta sacram Paginam hoc clarè percipi potest, aiente David *Psalm.* 18. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat Firmamentum.* Et Psalm. 103. *Extendens cœlum sicut pellem.* Et Isaiæ 3. *Cœli sicut libri complicabuntur.* Et Apocalypsis 6. 14. *Cœlum recessit sicut liber involutus.* Quos textus licet aliter expendere conatus esset Martinus del Rio *lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 1. in effectu non concludit; nam denique fatetur cœlos esse signa temporum, & libris assimilari : vnde rectè dici potest, quod sicut characteres in libro, sidera in cœlo reperiuntur portendentia divinæ providentiæ dispositiones circa res corporeas, & naturales, quibus summa pietas supremi Artificis comprobatur; 126
nam antequam futura naturaliter connexa cum illis eveniant, in cœlo, tanquam in libro significantur. Quod innuerant Marcus Malinius *lib.* 1. *cap.* 19. Origenes, Eu-

ſ.bius, & Divus Auguſtinus, vt probat Iulius Sirenius, *cap.*36. & 37. ob quod Aſtrologi per Regulas artis poterunt omnia ſuperius dicta inveſtigare, non vt quid certum aut probabile reperiatur, ſed poſſibiliter in rebus à libero arbitrio pendentibus, & contingenter eventuris. Sicque violentam mortẽ nati, percuſſionem, iacturam ex ruina, periculum ex ferro, vel igne, & ſic ſimilia innuendo. Quod ex D. Thoma comprobatur, *opuſc.*28. *art.*4. nam poſtquam propoſuit conſtellationem capitis Algol, capitis amputationem ſignificare ait
127 ibi: *Ad illud quod obijcitur de capite Gorgonis dicendum, quod illæ ſtellæ funereæ ſunt: & monſtruoſam indicant vitæ terminationem: propter quod ipſe etiam Perſeus caput averſo vultu abciſſum tenet: ſed hoc ſicut diximus, non im-*
128 *ponit in rebus neceſſitatem.* Neque ex eo ſuperius tradita diluuntur, nam ſigna hæc complicata, & vnita naturaliter reperiuntur cum corpore, de quo agitur; nam cum Aſtrologus rerum coniectura vti debeat, vt docet Ptolemeus *in centiloq. regul.*1.& homines ratiocinando de vno ad aliud procedant, vt alibi dixi, ſuppoſita vi ſiderum quoad inclinationes, & mores, modo ſuperius explicato, rectè coniectare quilibet poteſt proclivem ad arma,& res militares,iacturam in corpore pati poſſe ex telo, enſe, vel tormento: & pronum ad iurgia contentiones, & facinora, pœnas ſuſtinere poſſe condignas,& ad ædificationes,vel mineralia tractanda aptum, ex ruina mortem ſequi eſſe poſſibile, & pariter aptum ad regimen Reipublicæ, Reſpublicas proſequentem, honorem, & dignitatem adepturum,& ſimiliter de cæteris. Ob quod apparet,ſidera cauſas naturales, & ſigna naturalia eſſe ad ſignificandam poſſibilitatem horum effectuum,non neceſſario, vt dixi,nec probabiliter, ſed coniecturaliter,& poſſibiliter.

129 Secundo arguitur, quod etiamſi hæc virtus concedatur, Aſtrologi nequaquam eam perfectè adipiſcuntur, nam inter ſe in pluribus differunt, ſæpiùs falluntur, plura ignorant, ſidera omnia nequaquam cognoſcunt, motum rapidiſſimum percipere nequeunt, atque horam certam Natalis cuiuſlibet ſupputare habent impoſſibile. Sed hoc argumentum, quoad primam partem aſſerentem Aſtrologos perfectè non poſſe conſequi ſcientiam aſtrorum, verum eſt, non ſolum in Aſtrologia, ſed in omni ſcientia: cum nemo ſit qui humanis viribus perfectè aliquam ſcientiam ſit conſequutus. Bene Tullius
130 *lib.*4. *Academic. quæſt. num.* 116. *Eſt ne quiſquam tanto inflatus errore, vt ſibi ſe illa ſcire perſuaſerit?* Eſt ne quiſquam qui audeat proferre ſe conſequutum fuiſſe perfectè totius Theologiæ arcana? Iuriſprudentiæ cuncta præcepta? Philoſophiæ omnimodam cognitionem? Medendi generalem notitiam? Nemo equidem. Si hoc ita ſe habet, quare Aſtrologia tantum interitum pati debet, cum ægritudo, qua laborat, non reſideat in ea, ſed in limitata capacitate humana, quæ imperfectè percipere poteſt cognoſcibilem veritatem?
131 Abſit itaque hæc rigida de Aſtrologia cenſura, nam per peccatum ignorantia in homine ingreſſa fuit,Divus Thomas 1. 2. *quæſt.* 109. *artic.*1. & ſic *cunctas res difficiles: non poteſt eas homo explicare ſermone.*Eccleſ.1.8.in hoc enim ab Angelis diſtinguitur, nam Angeli perfectè percipiunt intelligibilem veritatem, homines verò imperfectè, & per ratiocinationem, vt cum Sancto Dionyſio, & Sancto Thoma, dixi *tom.*1.*cap.*1.§.2. *num.*17.
132 Vndè non rectè infertur, ex eo quod homines perfectam ſcientiam non habeant totius Aſtrologiæ, quod ſcientia eſt vana, vel imperfecta. Demum, licet negari non poſſit mille viginti duas ſtellas ab Aſtrologis tantum cognoſci, cæteras verò ignorari, inde ſequi non poteſt, quod Aſtrologia in ſe deficiat, ſed tantum id, quod diximus nos imperfectè adquirere artem: & tamen non inde ea, quæ percipiuntur vana fiunt, quia
133 hæc ars infuſa à Deo, Adamo (& per Enoch Noë participata, atque Abrahamo, & per eum ab Ægyptijs adquiſita, & ad Moyſen derivata) & Salomoni, docet naturam, motum, & influxum ſtellarum præcipuarum, eo pacto quo ab homine cognoſci poſſunt, quoad actus naturales dirigendos, & ex eis ſignificationes deſumendas, in genere, vel in ſpecie, non verò particulariter, vel in individuo, nam vt ait Ptolemæus *in centiloq.* 1. *reg.*1. *Soli autem numine afflati prædicent particularia.* Et ſicut ex eo quod aliquis peritus ignoret diſpoſitiones magni Concilij Status apud Principem noſtrum reſi- 134
dentis,non ſequitur, quod vana efficiatur ſcientia,quam habet diſpoſitionum poteſtatis, atque iuriſdictionis, & ſtyli Curiarum inferiorum in hoc, vel illo Regno ius dicentium, vel è contra; ita pariter licet Aſtrologi ignorent virtutes aliquarum ſtellarum Firmamenti, poſſunt dicere plura circa motus, aſpectus, & influxus ſtellarum ab eis cognitarum, quæ quia exploratæ ſunt à Sapientibus, percipiuntur. Ex quo fit, quod quamquam rapidiſſimè cœlum moveatur, eius notitia non ita ignota eſt, vt percipi non valeat; nam primum mobile à quo violenter (vt ita dicam) cæteri circumferuntur, quotidie motum circularem perficit, & ſic facilior eſt obſervatio motus illius, à quo deſumitur differentia
135 motus cæterorum. Sed hæc non ſpectant ad partem Aſtrologiæ, de qua nos diſſerimus, ſed ad Aſtronomiam, cuius cognitio non ſolum eſt perceptibilis, ve-
136 rùm neceſſariò ſcientia illius adquiritur, vt divus Thomas docet 2.2. *quæſt.* 95. *artic.*1.ibi: *Et de his quidem quæ ex neceſſitate eveniunt, manifeſtum eſt, quod per conſiderationem ſtellarum poſſunt præcognoſci, ſicut Aſtrologi prænuntiant eclypſes futuras.* Atque adeo quidquid dicant Mirandulani, Bulengerus, Nicquetus, Torreblanca, & Vega *vbi ſuprà*,argumentum ex hac parte procedere non poteſt.

Incertitudo horæ obſervandæ ad iudicium deſumen- 137
dum, non provenit ex imperfectione artis, ſed artificis, cum artis præcepta quoad ſe rata maneant, ſuppoſita notitia horæ nativitatis, quæ qualis eſſe poſſit, inferius explicabitur. Et licet aliquando fateamur in hoc Aſtrologos errare, non inde vana operatio evadit,nam plures ſunt modi in ipſa arte, per quos ratificatio horarum conſequi valet, nempe per trutinam Hermetis, quæ contemplando harmoniam, & concordiam naturæ, ex hora cogitata deſumit notitiam horæ conceptus, & ab vtraque horam veram docet per præcepta explorare, *Animodar* Ptolemæi, nam ex coniunctione, 138
vel oppoſitione Luminarium præcedente nativitatem, demonſtrat modum notificandi horam ipſius nativitatis: quæ quidem licet ab aliquibus impugnentur, ex ipſa impugnatione cognoſcitur illos non percepiſſe præcepta harum rerum, ad hoc vt legitimè impugnata eſſe poſſint. Sed ſi nihilominus iſta reijciantur,phyſica demonſtratio eventuum in rebus naturalibus, horam deſignat veram: nam ſi ab hora excogitata ſignificatio deſumatur, quod anno tertio ætatis, alteratio valetudinis ſubſequenda erat ob intemperiem caloris, hoc ſubſequuto anno quinto, vel ſexto, faciliter correctio horæ fit,cum vnicuique anno gradus Æquatoris in directione, promiſſoris ad ſignificatorem correſpondeat,vt periti demonſtrant.

Sed quia in hoc puncto non pauci ſunt qui dubitent, 139
dicendo, quòd potentior eſt ſiderum vis in conceptu hominis, quàm in ortu, adducentes locum Ptolemæi *in Almageſt. lib.* 3. amplius explicari debet. Non enim relevat dubitatio; nam licet primum principium phyſicum hominis ſit generatio, quæ ab infuſo ſemine initium ſumit, vt cum Alciato, Mandoſio, & alijs pluribus probat Narbona *de ætate, anno* 1.*quæſt.* 1. *num.* 3. *& ſeqq.* hoc eſt quoddam eſſe imperfectum, ita vt dum in vtero materno clauditur, potius pars viſcerum matris, quàm perfectum ens diſtinctum reputetur, *c. ſi quidquid,* 140
*de conſecrat.diſtin.*3.*l.*1. §.1.*ff. de ventr. inſpiciendo.l.partum* 10. *l.reſpondit* 14.*ff. de vſuris,l.ſi quis* 7.§.*ſi ancillam, ff.de excepr.rei iud.l. prægnans* 66.*ff. de aquir. rer.domin.l. ancillarum* 27. *ff. de petit. hæred.* cum alijs adductis per Connanum *lib.*3. *comment. cap.* 15. Hotomanum 7. *obſervat. cap.*18. Donellum *lib.* 5. *comment. cap.* 25. & ibi Oſvaldi Illigerum *lit.B.* & ſic non rectè homo dici poteſt, quin naſcatur, *l.in lege falcidia* 9.*ff. ad leg. falcid.*

ibi:

ibi : *Quia partus nondum editus, homo non rectè fuisse dicitur. l. 2. ff. de mortuo infer.* ibi : *Negat lex Regia, mulierem, quæ prægnans mortua sit, humari antequam partus ei excidatur : qui contra fecerit, spem animantis cum gravida peremisse videtur. l. cum inter 14. C. de fideicom. libert.* ibi: *Qui adhuc in ventre portaretur, & homo fieri speraretur.* Cum pluribus alijs adductis per Tiraquellum *in l. si vnquam, verb. susceperit liberos, num. 148. C. de revoc. donat.* & Narbona *de stat. anno 1. quæst. 2. num. 17. & sequent.* Giurba *ad consuet. Messan. cap. 1. glos. 4. num. 71.* Quod quidem intelligendom est, non vt Stoici docebant, nempe, fœtum non esse animal, dum in vtero est, vt cum Plutarco, Seneca, & alijs scribit Lipsius *in physiolog. Stoicor. lib. 3. cap. 7.* nam tenebant, in vtero nil, nisi carnem compingi, animam extrinsecus imprimi, idque iam effuso partu, & sicut fructus arboris partes dicimus, videmúsque maturos decidere : sic, & fœtum ; quod de anima rationali probabiliter dixisse Ioannem Marcum Medi-
141 cum Pragensem *in lib. idear. operatr. ideam*, docet Caramuel *in Theologia fundament. fundament. 55. num. 1163.* attestans Archiepiscopali auctoritate hanc opinionem examinatam, & approbatam fuisse. Quod intelligi adhuc debet de generatione ordinaria, non verò de illa quæ ex speciali Dei ordinatione disponitur : non, inquam, ita sumendum ; cùm hoc contra communiter receptam sententiam sit, sed quoad corporalem partem, & corporis efformationem, de qua disputamus ; nam licet supponamus animam rationalem imprimi in vtero, prout certum habeo, homo perfectus non dicitur, dum non constat corpore perfecto, & à visceribus maternis separato, vt Narbona ostendit *dicta quæst. 2. num. 20.* Quæ quidem ratio, quoad influxus recipiendos, ex quibus complexio, vel temperamentum mutuatur, clarissi-
142 ma probatione suadetur ; quia fœtus ex semine paterno, & sanguine materno efformatur, & eorum naturam sequitur, dum immutationem extrinsecam non recipit, quæ provenire potest ex ambientis aëris alteratione, ex nutritione diversæ qualitatis superaddita, vel ex hiantis spiritus receptione. Sidera enim ad hæc corpora inferiora per aërem, tanquam per vehiculum, suos mittunt influxus, nósque in corpore mutationes aëris recipimus
143 per ambientem, & respirationem : vnde apparet, quod dum fœtus in vtero est, non potest immutari, nisi quatenus mater immutetur ; nam non ipse separatim alitur, aut respirat, sed per vmbilicum à matre recipit nutrimentum, & anhelitum, ad instar arboris per radices : sic-
144 que cum mutationes aëris, vel nutritionis à matre receptæ in eo resultent, licet tenerrimum illud corpusculum faciliùs disponatur ad susciendas alterationes, cum iam concoctæ, & correctæ per artus matris ad eum
145 deriventur, nihil in temperamento fœtus immutant, quod conforme non sit matris complexioni. Vnde alteratio quam recipit fœtus, fit, dum primum extra vte-
146 rum effunditur, quia tunc tanquam tabula rasa, in qua nihil depictum cernitur, cœlestes virtutes imprimuntur, & temperamentum constituunt, diversum à temperamento materno, corpusculum qualitatibus imbuendo
147 diversis. Et sic licet, ex partus duratione incertum sit, quo tempore fœtus nascatur, nam distantia non exigua adest ab initio ad finem, cum ad harum rerum observationem tantum considerandum sit tempus primæ inspirationis ; inde fit, quod hora illius vnica est, quæ faciliter dignosci potest, & observari : & si ad excogitatam horam error aliquis experiatur, per modos superius dictos correctio adhiberi potest.

148 Sed quoniam non sufficit dicere, sed probare, ne de hac philosophandi ratione dubitatio aliqua insurgat, omnia Philosophorum dictis comprobanda sunt. Quòd fœtus ex materia seminali parentum efformetur, probavimus ex Narbona *dict. num. 3.* quod à nemine negari potest. Sed quod non æquè à parentibus hoc fiat, dubitari solet, & ad hoc expendo ad rem textum Aristotel. *lib. 1. de gener. animal. cap. 20. Patet igitur ex ijs, nec omni ex parte semen secedere, neque fœminam, ita vt marem conferre ad generationem, sed marem principium motus, fœminam materiam præstare.* Ex quo Divus Thomas 3. *part.* 149
quæst. 32. art. 4. concludit, fœminam passivè tantum, & non activè concurrere : & licet ex Hippocrat. Galen. & alijs impugnet Hurtad. *de caus. gener. disput. 2. sect. 5.* quem sequitur Vega *palæst. 26. certam. 3. num. 1545.* neque opinionem concludunt, neque tanti Philosophi, atque sapientissimi Doctoris sententiam infirmant. Experientia enim docet, matres minimè cognoscere, se aliquid emittere, dum ingravescunt, quod non eveniret si concursus activus seminis in eis requireretur, imò dum ipsæ prurientes humidam materiam eiaculant, extra matricem fit, & minimè concipiunt, quod enim Medici dicunt in vasibus semen asservantibus reperiri humorem album, & spermosum, dum fœminæ dissecantur, hoc est materia ex qua efformatur fœtus, quæ patitur motum à semine virili. Sed istis altercationibus omissis, nam vt ait Caramuel *fundament. 2. numer. 45.* istæ duæ scholæ non sententiarum, sed linguarum varietate, & difficultate laborant, sive mater concurrat activè, sive passivè, fœtus ex sanguine illius tanquam ex materia efformatur, qui qualitates ministrantis sequitur, eo quod in ipso redundant, vt tenuit Hippocrat. *1. de gener.* ex nutritione movetur, & alteratur, Aristotel. *5. de gener. animal. cap. 6. Varia etiam magis sunt, quæ vario magis ci-* 150
bo vescuntur. Fœtus enim dum in vtero est ex alimento matris iam decocto per vmbilicum fovetur. Aristotel. *2. de gener. animal. cap. 4. Incrementum igitur fœtui per vmbilicum contingit, eodem quo plantis modo per radices.* Et *c. 5.* 151
Augentur fœtus, qui forma animalis nascuntur, per vmbilici annexum, vt ante diximus. Cum enim vis quoque nutriendi in animalibus insit, vmbilicum statim, quasi radicem agunt in vterum.

Per spirationem, quæ per os simul, & per nares ani- 152
malia obeunt ex circumfuso aëre, vel aqua (ne piscibus deficiat) refrigerationem quærunt, & ea deficiente, iuxta modum caloris vniuscuiusque, vita perimitur, vt docet Aristoteles *lib. de spirat.* & cum aër vehiculum sit luminis, & influxus astrorum, ad modum alterationis ipsius, qualitates corporum alterari, & immutari solent : aër enim mutationibus subest, Aristotel. *lib. 4. Metheor. c. 1. Terra enim, & aqua, & aër putrescunt ; eo quod omnia igni* 153
substernuntur. Astra enim sunt igneæ naturæ. Cicer. *de nat. Deor. Sunt autem stellæ naturâ flammeæ*, ob quod medio calore aër alteratur, vt putrefiat, & putredo in corporibus per spirationem recipitur, quare ex aëris infe-
ctione pestis, atque viventium interitus resultat, non in 154
plantis, aut arboribus, sed in respirantibus, vt sunt animalia : & è contra si aër aromatibus, & rebus bene olentibus repleatur, per respirationem corpora confortantur, vel ad libidinem commoventur, vt quotidiana experientia demonstrat iuxta qualitatem in aëre circumfusam. Quo posito cum fœtus in vtero minimè per 155
os, aut nares spiret (quamquam animatum eum supponamus à primo, secundo, vel tertio die, vt probare contendit Thomas Fieni Medicus Lovanienſis *in lib. de vi formatrice fœtus, quæst. 8. concluſ. 11.* relatus à Caramuel *dict. fundam. 55. num. 1142.*) sed per vmbilicum arteriæ dilatationem, & contractionem suscipiat, in alvo materno conclusus, & membranis involutus, vt docet Ambrosius Pareus *lib. 23. de gener. cap. 31.* Ex quo evenit, quòd 156
matri defunctæ non sufficit, vt os apertum servetur, sed statim dissecanda est, vt aperto vtero fœtus incolumnis extrahatur, vt idem Paræus *ibid.* probat. Si enim aërem haurit à visceribus maternis, non aliam mutationem recipiet, quam ad eum ex corpore matris dirivatam. Ob 157
quod propria, & vera istius animalis prima inspiratio, per quam qualitates ab astris in aëre impressas haurire, seu verius recipere potest, directè, immediatè, & cum efficacia, est quando ab vtero educitur, atque extra ipsum spirare incipit, vt docuit post plures antiquiores Franciscus Iuntinus *in defens. Astrologor. vers. in exemplo :* & sic cum Ioanne Marco sentias, primum principium hominis erit nativitas, nam homo non esse potest antea. Vnde Astrologi possunt hanc horam desumere, vt eventus naturales percipiant, & benè dicunt duo esse

principia

158 principia esse hominis, scilicet casus seminis in matricem, ex quo non subitò, sed in tempore generatur fœtus, & istud dicitur primum principium: quod respicit accidentia concepti ab hora casus spermatis vsque ad horam nativitatis, & in ipsa hora expirat dispositio eius. Secundum principium respicit accidentia nati ab hora
159 nativitatis illius vsque in finem vitæ, idem Iuntinus *in specul. tom.* 1. *cap.* 1. *in principio*, sicque nativitas præcipuè est inspicienda. Quod ratione irrefragabili, meo quidem animo, suadetur. Deus creavit, vt dixi, corpora cœlestia ad causandos hos effectus naturales in corporibus no-
160 stris, & constituit hæc signa naturalia, vt significata per ea percipiantur: ergo dandum est ex providentia illa inerrabili, principium aliquod cognoscibile ad influxuum impressiones cognoscendas, ne per impossibilitatem cognitionis huius principij, frustra creasse ea signa dicatur: si enim ab hora generationis hoc desumendum esset, impossibile moraliter foret principium physicè probabiliter, nec contingenter adnotare: cum impossibile sit hominibus dignoscere, qua hora fœtus genitus sit, sicque iuxta terminos habiles percipiendi illud principium, tenendum est, Deum vim astris dedisse ad causandos effectus, & designandos ipsos, quod est hora nativitatis modo prædicto.

Ex quo resultat responsio ad plurimas argutias, quæ
161 fieri solent ab his, qui cæci huius artis iudicare de coloribus audent; nam hoc ita supposito iam gemelli nasci non possunt sub eodem instanti, nam per os matricis minimè possunt edi duo gemelli eodem tempore, ita vt simul incipiant respirare extra vterum, sed necesse est, quod hoc fiat successivè nascendo vnus post alium, & vt contingere solet, distantia est talis, quod sensibilis differentia ab ortu vnius ad alterius ortum percipiatur; & si per suppositionem concedamus id fieri posse tenui temporis portione intermeante, in illa, differentia talis constitui potest, vt diversis temperamentis imbuti evadant, cum primus nasci possit ad finem ascensionis per Horoscopum vnius signi, & alius ad principium signi
162 subsequentis. Sed esto quod sub eodem signo, non tamen editi erunt sub eodem gradu; & si demus quod eodem temperamento imbuti sint, non ex eo, quod dissimilibus moribus vixerint, sequi potest, vanam Astrologiam esse. Quod enim sequitur, est, influxus non efficaciter in hominibus verificari; quod iam superius concessum est, dum diximus ex Divo Thoma, & Aristotele, nullam necessitatem ex hoc resultare; & dissonum videtur à ratione hoc argumentum, nam inter Catholicos *maxima* indubitata est, quod cœlestia corpora necessario in nobis non influunt quoad mores, sicque qui ex dissonantia morum in natis sub eodem puncto arguit, antecedenter supponit necessitatem; nam dato quod influxus vis non consistat in effectu, nullius roboris remanet ar-
163 gumentum. Exemplum Iacob, & Esaü non adstringit, nam licet Esaü natus fuisset, & Iacob *protinus* egrediens plantam fratris tenebat, vt dicitur *Genes.* 25. 26. hæc dictio *protinus* quamvis sit idem, quod *statim*, vt probat Barbosa *in dict. vsufr. dict.* 295. *n.* 1. aliquando desumitur pro *deinceps*, aliquando pro *immediatè*, aliquando pro *continuo*, vt probant Nonius Marcellinus, Ambrosius Calepinus, & Didacus Ximenez Arias, Surdus *consil.* 550. *num.* 6. Giurba *ad consuet. Messan. cap.* 2. *gloss.* 15. *num.* 4. plura congessi *tractat. de re criminal. controver.* 29. *n.* 27. *cum seqq.* itaque salva litera sacræ Paginæ, *protinus* pro *deinceps* sumi potest, licet non *statim*, sic enim vsus fuit hac dictione Virgilius 4. *Georgicor.*

Protinus aërei mellis cœlestia dona
Exequar, hanc etiam Mecœnas adspice partem.

Alciatus *lib.* 1. *emblem.* 68.

Cui pinus, nimium brevis est hæc gloria, non te
Protinus adveniet quæ malè perdat hyems.

Et sic dictio *protinus* sumenda est iuxta materiam subiectam. Quare editum fuisse *protinus* Iacob, intelligi potest *deinceps*, ac natus fuisset Esaü, & ex eo, quod manu plantam fratris teneret, non colligitur eodem tempore respirasse, sed intermediante assueta temporis portione, vt iuxta ordinem naturæ progredi ab vtero possent. Hoc quoad naturalem horum gemellorum editionem: quoad mirificam eorum educationem nil dicendum est, nam ea quæ ex speciali providentia à Deo ordinantur, ab influxu astrorum minimè pendent; nativitas enim horum gemellorum tota plena mysterijs fuit, quare ab astris non dependebat: & si nihilominus contenderis, dicendo Deum ordinasse, vt natura eorum conformaretur cum re significata per ipsam, dicam in illa periodo (licet brevissima) quæ intercessit inter vtriusque nativitatem, sive primam respirationem, ascensionem vnius signi finivisse, & succedentis inchoasse. Quod effectui adaptari potest, nam finis cuiusvis signi mali, influxus reputatur, & principium, vt plurimum boni: Esaü enim primo editus fuit, qui rufus, & agricola evasit, tuncque finis vnius signi ascendebat, quod malignam eius naturam portendere potuit; & Iacob deinceps qui simplex erat, & habitavit in tabernaculis, ad initium signi subsequentis, quod benignam illius indolem significasse dici potest. Sed, vt dixi, hæc mira gemellorum nativitas non potest in consequentiam trahi, nec ab ea argumentum desumi
164 debet. A communiter contingentibus, cum gemelli gignuntur, & nascuntur in tempore proximo, frequenter symbolizant in complexione, corporis habitu, & inclinationibus. Exemplum huius rei adducit Cicero *de natura Deor.* dicens, duos fratres simul natos esse, qui postea simul ægrotare cœperunt, & eorum morbus pariformiter cœpit ingravescere, & eodem medicamine sanati fuerunt, quod ex illo, & Possidonio Astrologo, tradit Chassaneus *in Catalog. glor. mund. par.* 10. *consid.* 52. Ex antiquis plura alia exempla tradi poterant memorata à Valerio Maximo *lib.* 1. *cap.* 8. & Petro Gassendi *tom.* 5. *trac. de vita & moribus Epicur. libr.* 1. *c.* 7. sed ad nostra deveniamus.
165 In hac vrbe duos condiscipulos habui gemellos, filios Doctoris Carbonell Medici, qui ita assimilabantur, vt sæpius viderim Præceptores Lycei nostri, vel Scholares decipi vnum alloquendo, dum alium putabant: ambo Philosophiæ operam dabant anno 1632. & quoad na-
166 turales inclinationes non parum symbolizabant. Eodem ferè tempore ad classes linguæ Latinæ concurrebant in hac vrbe alij duo gemelli, qui habitum fratrum Carmelitarum Discalceatorum gestabant, & ita similes erant in omnibus, vt tanquam res admiranda ab omnibus notarentur: demum, vt audivi, ambo illam Religionem ingressi fuere eodem die. A viro gravissimo in Theologia perito, atque Ecclesiastica Prælatura insignito, habui, quòd in hac vrbe duæ puellæ geminæ natæ fuerunt simillimæ in habitu corporis, & faciei specie, notaveruntque non semel cognati illarum quòd dum vna ægrotasset, alia etiam ægrotabat: denique vna ex illis vltimum diem clausit, & brevissimè alia eam sequuta fuit. Post primam editionem Reverendus Pater Francis. de Montemayor societatis Iesu, vir prudentia atque virtute eximius, mihi retulit se habuisse fratrem gemellum sibi simillimum, qui eodem die ingressus fuit ipsam societatem, is decessit, tempore quo ille periclitabatur eodem fermè morbo, à quo mirabiliter evasit. Idem asserebat se cognovisse duas puellas specie similes, & eodem die
167 vita functas, quæ gemellæ erant. Et quod magis est, dum in Salmantina Academia operam Iurisprudentiæ dabam, apud quendam Astrologum (nomina consulto omitto, quia necessarium non est ea exprimere) vidi thema cœleste computatum ad horam nativitatis cuiusdam Scholaris ex generosa familia nati, in Curia Matritensi, & aliud sub eadem hora, nativitatis cuiusdam puellæ in in eadem Salmantina vrbe ex nobili familia ortę. Singularitas specie in causa fuit, vt accidentia amborum non cum modica cura à me observarentur. Ambo pacifici, atque sedati genij reperiebantur, proportionaliter in statura, & habitu corporis conveniebant, pro modo sexus decens frontis aspectus in vnoquoque aspiciebatur. Puella nupsit cum adolescente æqualis qualitatis, sed cum ad venerem ille proclivis esset, & morbo Gallico non parum laborasset, puellam ipsam breviter eodem morbo vexatam vidi. Scholaris eodem ferè tempore

cum

cum pellice ſocietatem contraxit, ex quo contubernio in eandem infirmitatem illico incidentem obſervaveram. Demumque poſt aliquos annos ambos occubuiſſe percepi. Hæc à me obſervata fuerunt, non prædicta, ſed notaveram; quòd vnuſquiſque libero arbitrio vtendo, quæ dependebant à voluntate, diverſimode exequebatur, ſed eventus non diſſimiles, quoad hæc quæ ex materiali cauſa procedebant, captabat.

168 Quæ de horario errante dici à pluribus ſolent, vel de die nebuloſo, ne ſidera aſpici poſſint ad horam natalis, & ſic ſimilis, imperitorum nugæ ſunt; nam ſiderum motus, non aſpectu, vel viſu, ſed calculatione diligenti adquiruntur. Hora verò certa per trutinam, *Animodar*, vel per eventus adipiſcitur; nam horam præcisè obſervare, vſque ad minimam ſectionem, phyſicè, & demonſtrativè ferè impoſſibile eſt ob inſtrumentorum imperfectionem; vt exactiſſimè probat Caramuel *d. fundam.* 10. *per tot. præcip. n.* 242. quare reſponſio omtititur, nam vt ait Ariſtoteles *lib. 3. de part. animal. c. 3. Stultas opiniones admodum ſcrutari, ſtultum fortaſſe eſt.*

169 Neque bene infertur à Phavorino, Barclayo, Nicqueto, & alijs quod ex eo quod plures cum navi pereant in vndis, vel in acie interimantur ferro, aut ex ruina in æde delapſa necati evadant, omnes ſub eadem cœli poſitione natos fuiſſe. Non, inquam, bene ſequitur; nam ad ſimiles effectus ſignificandos non eſt neceſſe recur-
170 rere ad conſtellationes particulares in hora nativitatum illorum obſervatas, ſed ad generales vniverſitati illi plurimorum corporum ſimiles miſerias portendentes; nam eventus generales per generales conſtellationes regulari debent, & poſſunt, vt dixit Divus Thomas 2. 2. *quæſt. 95. artic. 5. ad 2.* ibi: *Et ideo Aſtrologi in multis vera prænuntiant, & præcipuè ex communibus eventibus, qui dependent ex multitudine.* Quod ita capiendum eſt, vt non ſpecialiter de individuis accidentium diſſeratur, vt explicat Petrus Ciruelus *in apolog. proœm. 1. concluſ. 8.* & noſter
171 Ledeſma *in dict. apolog. verſ. La quarta concluſion.* Imò ex eo quod cœlum non vna tantum ſiderum poſitione poteſt eundem effectum ſignificare, non ſequitur quod vnuſquiſque habuit diverſam ſiderum poſitionem ad horam Natalis; nam ſi omnes ex eodem aſpectu hanc mortem ſignificatam habuiſſent, omnes vtique perirent ſub eodem die reſpectu horæ Natalis, & ſic cuncti haberent eandem ætatem; ſed ſic eſt, quod vnuſquiſque ex necatis in bello, à communiter contingentibus, perit diverſæ ætatis, & diverſo die, reſpectu diei, & horæ ſui ortus: ergo clarè convincitur quod quilibet natus fuit diverſo die, diverſa hora, & ſub diverſa ſiderum poſitione.

172 Tertiò dici ſolet, Aſtrologos inter ſe non convenire, nihil certi quoad aſtrorum naturam habere, ſitum, dignitates, diſtantias, atque motus non poſſe percipere, terminos artis fictitios eſſe, circulos imaginarios, conſtellationes, ſive imagines ſtellarum fabuloſas, ab idololatris inventas, ſignificationes ſuppoſititias, ipſamque cunctam artem ex idololatria natam, ſuperſtitioni affinem, & artium prohibitarum adiutricem; ob quod non ſolum aliquando errare Aſtrologi ſolent, ſed ſæpius decipi, & decipere. Quæ quidem latius cumulantur ab vtroque Pico, Alexandro ab Angelis, Sexto Empirico, Torreblanca, Carena, Vega, & Nicqueto *vbi ſupr.* Sed vt feliciùs diluamus, in partes hæc obiectio ſecanda eſt.

173 Aſtrologos inter ſe non convenire, artem minimè afficit, quanquam concedatur; nam nulla ſcientia reperiri poteſt, quæ ob libertatem ſentiendi huic obiectioni non ſubijciatur. Sacra enim Theologia ſic ſe habet, nam demptis his, quæ ad fidem pertinent, omnia fere opinionum fluctibus huc illucque traduntur: vnde ſcholæ
174 Thomiſtarum, & Neoticorum inſurrexerunt. Doctiſſimi illi viri Suarez, & Vazquez varios Theologiæ libros ediderunt, & ita varios, vel inter ſe pugnantes, vt dictum vnius ab alio ſemper impugnetur, neque per hoc harum ſcholarum doctrina inanis, futilis vel exſibilanda redditur. In noſtra Iuriſprudentia tot variæ ſententiæ ſunt, vt opinionum communium contra communes plura volumina compilentur, quod ſatis demonſtratur in opere illo, nunquam ſatis laudato, doctiſſimi Hiſpani Hieronymi Zevallos, qui quatuor tomos de hoc argumento eruditiſſimè edidit. In Philoſophia, Medicina, cæteriſque ſcientijs hoc ipſum cernimus, ſine harum vitio, diſcrimine, vel impugnatione. Ariſtoteles, *Philoſophus*, per 175 antonomaſiam vocitatur, & nihilominus edita noviter eſt *Philoſophia Baſonij Medici, contra Ariſtotelem.* Seneca Anteſignanus politicæ Philoſophiæ cenſetur, & noviſſimè *Seneca impugnatus à Seneca* per eruditum Alfonſum Nuñez de Caſtro reperitur. Quare igitur Aſtrologia interitum pati debet, dum aliæ ſcientiæ ipſa de cauſa, neque intereunt, nec adhuc morbo laborant? Abſit à viris literatis huiuſce condemnationis veſtigium, nam licet in aliquibus vnus, vel alius à ſententia alterius diſcrepare ſoleat, in ſubſtantialibus principijs omnes conveniunt; & ſi aliquando noviter aliquid exploratum edatur, non inde mirari debent; nam vaſtiſſima Indiarum Regna aliquando pro fabula habebantur, & poſtea orbi addita fuere cum ingenti gloria Hiſpanorum Ma- 176
thematicorum. Neque ex eo quod aliqui errent, omnes condemnandi ſunt: ſicut enim Medici ſæpe falluntur, ſuntque multa quæ Medicinam fallant, nam non omnes ægroti convaleſcunt, non ideo minùs ars Medicina putanda eſt, quia vt Ovidius cecinit de ponto *eleg. 3.*

Non eſt in Medico ſemper relevetur, vt æger.
Interdum docta plus valet arte malum.

Proſequitur eruditè Langleus *ſemeſtr. lib. 8. c. 1. ad medium*, ſic licet aliquando Aſtrologia fallat, non inde minus habenda eſt.

Differentia præcipua ab iſtis Auctoribus perpenſa eſt, 177
quoad modum erigendi thema cœleſte, vel ſupputandi figuram orbium ſtellarum, in deſignandis terminorum dominis, & ſic ſimilibus, in quo Ægyptij ab Arabibus, & iſti à Ptolemæo, & Latinis diſconveniunt. Sed ſi de modo rationali conſtituendorum ſignorum loquamur (effugio, quantum materia patitur, terminos aſtrologicos, vt ab omnibus hæc percipiantur) ſententia quælibet modum alterius non excludit, ſed varie conſiderat obliquitatem Zodiaci, immutato termino ad quem; ſi autem de terminis ſignorum, differentia ſenſibilis eſt, ſed non immodica. At hæc diſſenſio ſic temperari à perito debet, vt quoties iudicium ſumendum ſit iuxta Ægyptiorum ſcripta (ſic de reliquis eſt obſervandum) thema conſtitui debet, iuxta eorum præcepta: nam obſervationes Ægyptiorum, ſecundùm illum modum ſupputandi notatæ reperiuntur. Et ratio eſt, quia cùm iudicium ſit quædam conſequentia ex illis principijs coniecturaliter deducta, in vanum laboraverit, qui ex principijs contrariæ opinionis, illud deducere intentat, ſicque & certa natura aſtrorum ab Aſtrologis noſcitur, & in rebus opinabilibus periti ſecurius diſcurrere ſolent.

Circulos imaginarios, diſtantias excogitatas ad libi- 178
tum, motus non bene perceptos eſſe ſubiungitur: quod quidem argumentum nequaquam adſtringit, nam hæc omnia ſpectant ad Aſtronomiam, quam nemo auſus fuit impugnare, vel in totum negare, vt fatetur Carena *part. 2. tit. 12. §. 12. num. 69.* & cum eo omnes. Sed ne diffugium adhibere videamur, documenta Aſtronomiæ, quoad hæc cum fundamento in re comprobanda ſunt. Excogitatio illa de Zodiaco nonæ ſphæræ, quam adducit, & reprobat idem Carena *d. §. 12. num. 113. cum ſeqq.* à parte rei comprobatur, ex eo quod Zodiacus non eſt pars cœli, conſtans illis duodecim conſtellationibus octavæ, quæ nomina ſignorum ſortita fuerunt, ſed via per quam ſidera errantia continuò, & obliquè moventur habito reſpectu ad polos mundi. Hæc enim via, ſive ſu- 179
perficies, tribus circulis deſcribitur, ſive lineis circularibus. Media linea eſt illa, per quam Sol continuò ſuos curſus peragit, vocaturque Eliptica, quia dum in ea Luminarium coniunctio, vel oppoſitio celebratur, eclypſim fieri neceſſario ſequitur. Cum autem cæteræ ſtellę errantes (quas *Planetas* vocamus, non per eandem lineam moveantur,

veantur, ſed flectendo iam ad Aquilonem, iam ad Auſtrum, & diſtantia ab Ecliptica (quæ *latitudo* dicitur) obſervata ſit vtplurimum ſex graduum: inde ad eam diſtantiam, ab vtroque latere, conſideranda venit linea quædam, terminum Zonæ conſtituens, quam Zonam, *Zodiacum* Græci appellarunt, Latini *Signiferum*. Hanc enim viam, Luminaria continuò perluſtrant, & cum ab ipſis temporum varietas percipiatur, dividendam eſſe, prout obſervatio diviſionis temporum expoſcebat,
180 Aſtrologi neceſſe habuerunt. A Sole anni quantitas metitur, ille autem trecentis ſexaginta quinque diebus, quinque horis, & quadraginta ſeptem minutis conſtat: Luna verò menſium interſectionem componit, eo quod duodecim vicibus Zonam iſtam perluſtrat, dum Sol ipſam ſemel deambulat: inde annus in duodecim menſes diviſus fuit, & Zona ipſa, in duodecim partes æquales,
181 quæ *Signa* vocantur, eo quod deſignant portionem, quàm Sol decurrit, dum Luna totum circulum luſtrat. Hæ partes (ſive Signa) ſubdiviſæ ſunt in triginta gradus; qui numerus eſt proportionabiliter conformis cum numero dierum, anni, & menſium; nam licet hos inæquales habeamus, quia vnus conſtat triginta diebus, alius tringinta, & vno: motus Luminarium ferè æquales computantur, & ad facilioris computi rationem, ne
182 per ſectiones gradus dividerentur, quoad menſes in trecentum ſexaginta gradus totus Zodiacus diviſus fuit, & cuique menſi, triginta gradus deſtinati, ſive vnum Signum, his gradibus conſtans. Neque hoc genus dividendi ad faciliorem ſupputandi rationem, ſic excogitatum fuit, vt non alibi reperiatur: nam id ipſum feciſſe Regem ſapientiſſimum Alfonſum, dum ſuas mirabiles tabulas componeret, eſt compertum, quia vt idem numerus deſervire poſſet, & revolutionibus, & ſignis, & gradibus, & minutis, omnia ſub ſexagenario numero diſpoſuit, ex duobus ſignis vnum conficiendo conſtans ſexaginta gradibus, & ex decem revolutionibus vnam componendo, continentem ſexaginta ſigna, ſexaginta gradus, vt perito in computo patet.

183 Quo poſito iam apparet, quòd ſumma cum ratione, & cum fundamento reali, Zona illa conſiderata fuit, & in tot gradus diviſa, quorum vnuſquiſque eſſet portio, quam proportionaliter decurrit Sol in vnoquoque die, ſive dum primum Mobile motum circularem compler, & in duodecim Signis, quæ ſunt portiones, quas deambulat Sol, dum Luna circulum perficit: ob quod non imaginaria, ficta, vel tanquam, chimæra cenſenda eſt, ſed phyſico fundamento comprobata, atque recta cum ratione conſtituta. Quod ex dictis noſtrorum Doctorum comprobatur: nam *Alciatus*, *Menochius*, *Burſatus*, *Peregrinus*, & alij congeſti per Giurbam *ad conſuet. Meſſan. cap.* 1. *gloſ.* 4. *num.* 33. tenent, quod in materialibus, qualis eſt geſtatio fœtus, computandi ſunt menſes ſecundum dies lunares: & alijs pluribus congeſtis, *cap.* 2. *gloſ.* 15. *ex num.* 13. latiùs idem Giurba proſequitur. Et
184 cum Zona iſta in conſiderationem veniat, ad veram anni quantitatem habendam, & omnes ſtellarum motus ſupputandos, & cæteri orbes proprio motu continuo agitentur; vt detur regula certa ad cognoſcendas eorum differentias, dari debet aliqua ſphæra immobilis, ex qua terminus à quo omnium motuum deſumatur. Quæ qui-
185 dem eſt *nona Sphæra*. vt docet Georgius Purbachius *in theorica octavæ ſphær.* & ibi Franciſcus Capuanus, Franciſcus Iuntinus, & cæteri Commentatores, Ioannes de Sacroboſco *in ſphær. cap.* 2. & ibi idem Iunctinus, Clavius, & cæteri ſcribentes, cum omnibus computiſtis: vnde neceſſariò ſequitur, quod Zodiacus verus, non eſt illa portio octavæ ſphæræ, in qua imagines cœleſtes animalia duodecim repræſentantes, obſervantur; ſed portio quædam alterius orbis, diverſi ab illo octavo, & primo Mobili, qui mutationem nullam habet propriam verſus Orientem, vel Occidentem; nam cum ex motu
186 Luminaris maioris anni qualitates, & quantitas ſpecificentur, & dies cum noctibus componantur, Æquinoctiorumque, & Solſtitiorum ratio obſervetur, regulando omnia ad Zodiacum nonæ, & non octavæ, vel primi Mobilis: inde ſequitur, quod verus Zodiacus in Nona exiſtat. Quæ quidem propoſitio auctoritate Pontificia approbata eſt, quia quando anni, & Kalendarij error correctus fuit per Gegorium Decimumtertium, cum bulla, de qua Laert. Cherubin. *in Bullar. tom.* 2. *pag.* 456. & tradunt Iacobus Gordonus *in quæſt. Chronolog. cap.* 19. Franciſc. Iunctin. *in tract. de reſt. Kalendar. tom.* 2. *ſpecul. Aſtron. pag.* 918. & meminit Curamuel. *in Theolog. fundament. fundam.* 10. *num.* 238. & alij plures: obſervatum fuit in celebratione Paſchatis, plurimum à vera anni collocatione errare, nam feſta quæ celebrari debebant in Vere, ad Hyemem accedebant, & ſic de cæteris; inde peritiſſimis Aſtronomis adhibitis vera Æquinoctij ſedes quæſita fuit, iuxta Zodiacum nonæ ſphæræ ad annum 1583. & cum incidiſſet *in die* 21. *Martij*, ſtatuta vera anni quantitate, cum in Eccleſia non in quolibet anno ſupputanda eſſet Æquinoctij dies, definitum per Romanum Pontificem fuit, quòd in illa die, ad quam moraliter magis accedit, Æquinoctium reputetur, ſicut Lunationes, quibus vtitur Eccleſia, ad ſuum computum in Kalenda, non in die veræ Lunationis, ſed in excogitata, ſtatutas habet, regulando eas in communi, per computum Aſtronomorum, & in particulari per Epactam, à qua Lunationes ſupputantur cum minimo diſcrimine. Ex quo fit, quòd dum mater Eccleſia, reprobata computatione Æquinoctij per reditum Solis ad principium Arietis octavæ ſphæræ, & pariter Lunationibus per Zodiacum illius, & approbata per Zodiacum Nonæ, hunc vt verum confirmavit, atque Zodiacum Nonæ non imaginarium, fictitium, vel chimæricè excogitatum, ſed ſumma cum ratione, atque maximo fundamento, vt verum approbavit; & ſic evidens eſt, quod non eſt habenda ratio ſignorum octavæ, ſed Nonæ,
Quare non rectè dicunt, quòd ſigna nomina mutuarunt 188
à conſtellationibus Zodiaci Octavæ, nam vt probat Iunctinus *in Sacroboſc. ſphær. c.* 2. Signa, non ſunt illæ conſtellationes, neque vnaquæque triginta gradibus conſtat, cum vna minus, alia magis habeat in latitudine, longitudinevè; ſed portiones iſtæ Zodiaci Nonæ, 189
quæ per ſe nullum influxum mittunt, & ſub eis, influxus planetarum immutatur, vt evidenter apparet in Sole, qui ſub quolibet ſigno, ſenſibiliter temporis qualitatem mutat.

Sic ſimiliter cæteri circuli, ſive maiores, ſive mino- 190
res, ab Aſtrologis conſiderati, reale fundamentum obtinent; nam negari non poteſt, quòd quando Sol (ad cuius motum omnia dimentiuntur, teſte Ariſtotel. *problemat. ſection.* 26. *num.* 35. ibi: *Sol enim auctor, & parens motuum eſt.* Cicero de natur. Deor. *Sol Dux, & Prin-* 191
ceps eſt moderator luminum reliquorum. Quod Macrob. interpretatur *Moderatorem, quod curſus eorum, & recurſus certa diffinitioni ſpatij moderetur.*) Ad initium Arietis, vel Libræ pervenit, quando rapitur à primo mobili, & cœlum vniverſum volitat, circulum quendam deſcribit perfectum, æqualiter diſtantem à mundi polis. Hic *Æquinoctialis* vocatur, ſive *Æquator*, eo quod quoties 192
ipſum deambulat Sol, realiter evenit æquatio diei cum nocte. Dum autem ad principium Cancri, vel Capricornij deducitur, duos circulos minores perficit, vnum deſignantem diem maiorem, alterum verò noctem, qui *Topici* vocantur: & vt Solſtitia, & Æquinoctia percipiantur, duo item circuli maiores concipiuntur, quos *Coluros* vocitarunt, hos alios interſecantes ad angulos rectos: quorum vnus, diſtinguit Solſtitia ab eis per polos, mundi, & Zodiaci, circunſcribitur, maximas Solis 193
declinationes denotans, & alius per polos mundi, & Æquinoctia, per quem *Æquinoctij* regulantur viciſſitudines. Poli enim mundi, ſub quibus primum Mobile movetur, cæteros orbes ſecum trahendo, diverſi ſunt à polis Zodiaci, per quos ſidera errantia revolvuntur peculiaribus motibus: dum enim primum Mobile, viginti quatuor horarum ſpatio, circumducitur ſub polis mundi, certiſſimum eſt polos Zodiaci circumferri, efformando circulos perfectos, licet minimos, quos vocamus *Polares*. Quæ enim repugnantia reperiri poteſt 194

in

in natura, ad hoc vt mente ea concipiantur, ad motuum differentias constituendas necessaria, ad noctis, & diei quantitates scrutandas, ad Zonas distinguendas, & cætera intelligenda, ex quibus tot naturales effectus gignũtur? Ex his enim observationibus innegabilis est differentia situum ratione propinquitatis, vel remotionis à via Solis, vnde Zonæ distributæ sunt, iuxta portiones terræ subiacentes illis spatijs, quæ subsunt portionibus cœli, inter hos circulos clausis: qui quidem quinque sunt, paralleli inter se, nempe Æquator, Tropici & Polares, ita vt illa portio quæ sub Æquatore intra
195 spatium Tropicorum Cancri, & Capricorni jadest, cum directè radijs Solis illustretur, calidior evaserit, & *Torridæ* nomen mutuaverit. Duæ autem inter Tropicos, & Polares adiacentes, *temperatæ Zonæ* nuncupatæ sunt, nam neque directè solares radios recipiunt, neque ita reflexè, vt ardor illorum inefficax maximopere fiat: illæ verò quæ sub Polaribus circulis constituuntur, ex absentia Solis, intemperatæ, frigoris abundantiâ, efficiun-
196 tur, sicque *frigidæ* nominantur, vt *Sacroboſco*, & cum eo omnes Astronomi, & Cosmographi docent. Demum innegabilis est *Orizontis* constitutio, nam terminus verus adest in cœlo, quoad radios visuales aspicientis, secans portionem hemispherij superioris, per realem apparientiam, ab hemispherio inferiori, oculis abscondito intuentis. *Meridianus* circulus etiam reali connexitate constituitur; Sol enim dum pervenit ad medietatem cursus in nostro hemispherio, constituit meridiem; sed cum quotidie ab Æquinoctio removeatur, vel appropinquet,
197 observatur circulus transiens per polos mundi, & *Verticem*, cuiuslibet, sive *Zenith*, ad quem cum pervenit Sol, meridiem fieri est necesse, in quacunque anni statione, & cum attingente in inferiori hemispherio, media nox coalescit, & constituitur terminus ab Ecclesia statutus sequentis diei, ad ieiunia, tam Ecclesiastica, quàm naturalia, perpetuò deserviens. Hæc enim quanto cum fundamento physico excogitata sint, nemo est qui nesciat, nisi obdurato corde principia hæc clarissima ausus fuerit negare. Vnde licet Imaginariæ lineæ istæ dici possint, eo quod in corpore æthereo non reperiuntur similes lineæ aratro, vel stylo confectæ: tamen cum effectus naturales experiamur, vera ratiocinatio (quod est modus humanæ intelligentiæ) comprobatur perspicuè, ac per consequens non inanis, vel fictitia institutio hæc est.

198 Eodem pacto divisio duodecim *domorum* ratiocinata est; nam ipsi Doctores arguentes negare non audent Cardinum, sive Angulorum realem existentiam, aiente Iob 22. *Et circa cardines cœli perambulat.* Hi enim sunt angulus *Orientis*, per quem sidera nobis, & cuilibet oriuntur. Angulus *Medij cœli*, ad quem cum perveniunt, ad verticem appropinquant, sive ad *Zenith*, directè radios emittunt, & *Meridianum* circulum transgrediuntur. Angelus *Occasus*, sive *Occidentis*, cum quo ad aliud hemispherium transferuntur, quoad nos occumbendo: & Angulus *Imi cœli*, in quo *Meridianum* iterum
199 secant, iuxta *Nadir*, sive oppositum verticis residendo. Huius divisionis reales effectus apparent in calore, & frigore, luce, vel tenebris, fluxu, & refluxu aquæ maris (vt clarè demonstrat Ioannes Taisnerius *in tract. de flux. & reflux.*) in humoribus, & habitudine corporis cuiusvis viventis, atque in alijs rebus quæ experimento comprobantur quotidie. Subdivisio verò horum Cardinum, in *Angulos succedentes, & cadentes*, ex eodem principio dimanat; nam nulla quantitas esse potest, quin per principium, medium, & finem dimeti-
200 ri queat; effectus etiam correspondet, atque vniversaliter ab omnibus recipitur, in quantum divisio illa necessaria est ad horarum æqualium, vel inæqualium distinctionem; nam si divisio sumatur in Zodiaco, horæ inæquales resultant, ratione obliquitatis; si verò in Æquatore; horæ æquales coalescunt. Ad horologia solaria conficienda (de quibus hæc Cassiodor. *lib. 1. epistol. 46. Ordo vitæ confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. Belluarum quippe ritus est, ex ventris esurie horas sentire, & non habere certum, quod constat humanis artibus attributum.*) ad tempora dimetienda, atque ad omnes fere actus humanos regulandos hæc divisio deservit. Dum enim solare horologium conficiendum est, licet illud *verticale* dicatur, vel *orizontale*, quod primum quærendum venit, est linea meridiana, circulum Meridianum repræsentans (Ecclesia enim cœlum respicit cum diem à die distinguit, Caramuel *fundam. 10. n. 241.*) deinde linea orientalis meridianam secans ad angulos rectos, duas portiones æquidistantes à meridie, & media nocte denotans, nempe sextas, matutinam, & vespertinam, denique reliquæ lineæ horas denotantes iuxta portionem Æquatoris ascendentis pro obliquitate regionis, & secundum declinationem superficiei, describuntur correspectivæ ad ipsum Æquatorem, ita vt quin- 201
decim gradus illius, vnam horam æqualem constituant, & duæ integram domum. Deinceps Zodiacus distributus est in duodecim Signa, & vt hemispherij vtriusque distributio possit regulari, & regulare Zodiacum in tot partes dividenda figura cœlestis erat, ne signo domus, aut domui signum deficere posset. Quæ constitutio, respectu obliquitatis Zodiaci, eo quod non sit parallelus Æquatoris, aliquando deficere solet, vt peritis notum est.

Harum observationum effectus reales, Auctores de 202
sphæra scribentes latissimè tradunt: sed ne videamur ab his discedere fugiendo demonstrationem, vnius circuli effectus tradere decrevi; nam qui de vno tradit, de cæteris tradere poterit, si & vbi necessarium sit. Æquatoris officia, & effectus expendo, ex quibus facilè erit percipere, quomodo aliorum circulorum ministeria concipiantur. Primum officium illius est, quod est regula motus primi Mobilis, nam quindecim gradus ipsius 203
per Orizontem ascendendo, constituunt vnam horam ex æqualibus, & si totus ascenderit, diem resultare consequitur, & sic ratiocinando omnes motus primi Mobilis cognoscuntur. Secundum est, quod pandit æqualitatem, vel inæqualitatem dierum, & noctium; nam si Sol Æquatorem obtinet, diem cum nocte æqualem esse scrutamur; sin autem extra illum reperiatur, inæqualitas resultat eorum, iuxta distantiam ab ipso, & plagam versùs quam vagatur. Tertium, quod per ipsum 204
percipitur longitudo diei artificialis, pari ratione commensurando. Quartum, quod per ipsum discimus quæ stellæ sint Septentrionales, quæ verò Australes. Quintum, quod ab ipso dimetiuntur declinationes eorum. Sextum, quod obtinemus declinationem cuiuslibet gradus Zodiaci. Septimum, cuiusque regionis situm secundùm longitudinem, & latitudinem exploramus. Octavum, Zonarum, & parallelorum distantias nanciscimur. Nonum terræ vniversæ descriptionem delineamus, nam sine eo absolvi nequit. Decimum, ad iu- 205
dicia stellarum in plurimis deseruit, vt hæc & alia plura ad rem doctè tradunt Ioan. de Sacrobos. *in sphær. c. 2.* & ibi Iuntinus, & Clavius: Ioannes Stopheri *in sphær. Procli, c. de Circulis*; & cum eis, omnes de sphæra tractantes. Hæc enim omnia realia, & physica sunt, per 206
harum rerum vsum, nautica ars clarissimè exercetur, Indiarum vastissima Regna nondum cognita, ad cognitionem hominum devenerunt, vltra spem totius nostri orbis, vt perspicuè alijs relatis tradit Solorçano *de iur. Indiar. tom. 1. lib. 1. c. 5.* & tandem, Cosmographia, Geographia, & cæteræ similes disciplinæ fundamenta desumunt.

Hæc ita de reali fundamento observationis circulo- 207
rum percepta, videamus quæ dici solent in Astrorum nomina, & stellarum imagines: dicunt in primis ab Ethnicis nomina mutuata fuisse, quod meo quidem animo nil obest. Qui enim Luminare maius vocavit *Solem*, & luminare minus *Lunam*, Vespero *Veneris* nomen imposuit, & sic de cæteris sideribus. Sed *Solis* nomen licet ab idololatris veneratum vt numen, non reijcitur: ergo nec cætera reijcienda. Quod enim Sol, vt Deus coleretur à Gentibus, clarè percipitur. Aurelian. *in Vopisc. Dei faciunt, & Deus certus Sol.* Trismegistus *capit. 5. Sol* 208
Deus maximus eorum qui in cœlo sunt, cui cedunt omnes

dij cœlites tanquam Principi,& Regi. Plato, & alij adducti per Lipsium *in Physiolog.Stoicor. lib.2. cap.13.* Tertul. *de spectacul.cap.8.*Natalis Comes, *Mitholog. lib.1. cap.7.* late Victoria *in Theatr. Deor. tom.1. lib.5. cap.2.* sed non inde nomen reiectum, imò in sacra Pagina sæpissimè vtitur hoc nomine Sanctus Spiritus, Iob.9. *Qui præcipit Soli,& non oritur.* Psalm.148. *Laudate eum Sol, & Luna: laudate eum omnes stellæ,& lumen.* Paul.1. ad Corint. *c.5. Alia claritas Solis,alia claritas Lunæ, & alia claritas stellarum,*& sic passim:ergo reliqua siderum nomina,quamvis ad Deos Ethnicorum aliquando relata fuerint, non inde improbanda.Sin aliter, assignetur quæso ratio dis-
209 paritatis ? Antiquitus dies hebdomadis distributi inter Planetas,ab ipsis denominati fuerunt, ita vt dies Dominica *Solis* nominaretur,feria secunda *Lunæ,*& sic de reliquis, S. Isidorus *lib.5. Etymolog. cap.3.* Tertullianus *in Apologet. cap.16. num.248. & de Idololatria num.* 46. & vbique *Pamel.* Sapit nè superstitionis vmbram, vsus cõmunis loquendi,per quem,demptis Dominica,& Sabbatho, cæteri dies his nominibus vocitantur ? Si enim Astrologia condemnanda est, quia vnam stellam appellat *Iovem,*aliam *Mercurium,*& aliam *Venerem,* condemnemus etiam kalendarium, eo quod vnam diem nominat *Iovis,* aliam *Veneris,*quod quidem esset absurdum. In ipsa sacra Pagina hic vsus loquendi receptus est, dum *Proverbior.26.* dicitur:*Sicut qui mittit lapidem in acervum*
210 *Mercurij.*Hoc idem iudicium fieri debet de quadraginta illis constellationibus, nam licet à fabulosis Ethnicorum fictionibus nomina sumpsere, tamen apud nos nil illius erroris remanet, ob quod superstitionis suspicionem inducere credendum sit.Sicut enim nomina Planetarum ex vsu sacræ Paginæ approbata remanent, sic similiter cæterarum constellationum, nam in vsu apud eam sunt:Iob cap.9.*Qui Arcturum,& Oriona,& Hyadas,*
211 *& interiora Austri.*Et cap.38. *Nunquid coniungere valebis micantes Pleyadas, & girum Arcturi poteris dissipare?* Amos. *c.5. vers.*8.ibi : *Facientem Arcturum,& Orionem.* Iosue c.15.ver.3.ibi : *Egrediturque contra Ascensum Scorpionis.* Plura de re congerit Don Laurentius Ramirez de Prado *in schidiasm. n.* 54.*cum seq.*Ex quibus patens fit, minimè hac de causa Astrologiam condemnandam esse, vel errori proximam adscribendam. Antiqui enim
212 Philosophi vniversa Philosophiæ præcepta sub fabulis tradebant;nam Græci, qui ab Ægyptijs philosophandi rationem didicerunt, ne res mirabiles in vulgus ederentur,quod,illis malè perceptis, à Religione, & probitate plerumque facilè desciscat,vt tradit Natal.Comes *lib.1. Mytholog. cap.* 1. omnia sub fabulis tradebant ; & sic quod in eis reperitur est *primum,*historia quædam,à qua occasio fabulandi desumpta fuit:*secundum,*dogma illud,
213 quod Philosophi antiqui sub involucris tradidere ; & *denique* fictio,ex vtroque resultans, ne dogma omnibus notum fieret,& hac de arte fabulas omnes expendit accuratissimè ipse Natal. Comes *in tot. tract. Mytholog. in decem libros distributo:*& sic de figuris, sive constellationibus scripsit Alexan.Picolomineus *in compend. de stellis*
214 *fixis cognoscendis*, Ioanne Nicolao Stupano interprete. Ethnici multa,vel ferè omnia,superstitiosè sumendo, ea quæ conficta erant,pro veris credebant,vnde implicatio fabularum cum idololatria resultavit. At cum nos ex orthodoxa fide,quæ vana sint clarè percipiamus, nam relictis figmentis fabulosis,altissima,& occultissima fabularum secreta denudamus, & Philosophiæ dogmata, ex obscuris illis tenebris in lucem edentes, ad vires, actionesque naturæ patefaciendas pertinentia, illis aut ad mores informandos, vitamque rectè instituendam, aut ad vires,motusque astrorum intelligendos vtimur,vt idem Picolom. explicat *in dict. compend. in figur.1. Vrsæ minoris.* Quare nequaquam vitio adscribi poterit in
215 Astrologia vsus horum nominum, & fabularum ; eo quod sub eis præcepta vera, & naturalia reperiuntur. Nec desunt qui ea nomina excludere conati sint, nominibus Catholicis astra, & constellationes illustrando. Primus fuit Iulius Schillerius Augustæ Vindelicorum Iurisconsultus eminentissimus *in lib. de permut. nomin. stellar.* & eo laudato, Petrus Cortesius Medicus Siculus *in curs. astronom.edit. Panormi. ann.1642. in cap.de novit. permut.imagin.cœlest.*in eo enim,ad transmutationem septem Planetarum hæc carmina traduntur.

Est Saturnus Adam,primus pater,atque colonus. 216
Iupiter est Moyses legum dator,atque Geova.
Mars est Iosue Israelis populi Dux.
Est Sol Iustitiæ Christus mediator,Iesus.
Præcursor Christi Ioannes,Venus, Lucifer almus.
Mercurius dubius,cœlo venturus Elias.
Luna Dei genitrix Virgo Beata Maria.

De signorum cœlestium permutatione hæc carmina ad- 217
ducuntur.

Est Aries *Petrus gemina cum clave notandus.*
Andræam Taurus *signat maiorque decussis.*
Iacobus maior Geminos,*baculoque refulget.*
Ioannes aquila Cancrum,*cratoque repellit.*
Transformat Didimus Thomas, atque hasta Leonem.
Iacobus minor est fullone pectine Virgo.
Cum Cruce vexillum designat Libra *Philippi.*
Bartholomæus cum cultro Scorpius *ipse.*
Architonantem *abigit Matthæi sacra bipennis.*
Zelotes Simon cum serra cornua Capri.
Vrnigerum *Iudas Thadæus fuste repellit.*
*Denique Mathiam,*Pisces *dant,atque securis.*

Eodem pacto characteres sidera errantia,atque signa de- 218
notantes,immutatos tradunt,& cœlestes imagines constellationum ad Christiana simulachra reducere conati fuere;*Vrsam minorem,* S. Michaeli Archangelo tribuendo;*Vrsam maiorem,*Naviculæ S.Petri ; *Draconem,* Sanctis Innocentibus;*Cepheum,*S.Protomartyri Stephano ; *Bootes,*S. Sylvestro Pontifici;*Coronã Ariadnæ,*vel *Boream,*seu *Comam Berenices,* flagellis Christi Domini ; *Herculem,* Regibus Magis;*Liram,*sive *Vulturem cadentem,* præsepio 219
Salvatoris ; *Cignum,* Cruci cum Inventrice S. Helena; *Cassiopeam,*Sanctæ Mariæ Magdalenæ; *Perseum,*S.Paulo; *Aurigam,* sive *Erictonium,* S. Hieronymo;*Serpentarium cum serpente,* S. Patri Benedicto ; *Sagittam,* sanctis clavis,& lanceæ Christi;*Aquilam,*seu *Vulturem volantem,* S. Catharinæ Martyri ; *Delphinum,* Hidriæ Cana Galileæ; *Equum,* Rosæ mysticæ;*Pegasum,* Archangelo Gabrieli; *Andromedam,*sepulchro Christi ; *duodecim signa Zodiaci* Apostolis,vt dixi;*Cetum* SS.Ioachimo,& Annæ; *Eridanum,*transitui Israel per mare rubrum ; *Orionem,* S. Patriarchæ Iosepho;*Leporem,* columbæ Noë;*Canem maiorem,* Regi Prophetæ David ; *Canem minorem,* Paschali agno; *Argo-navem,*Iordani fluvio ; *Corvum iunctum cum cratere,* Arcæ fœderis ; *Centaurum,* Patri Abrahamo,& Isaaco; *Lupum,*S.Israeli; *Altare,*sive *thuribulum,*altari thimiamatis;*Coronam australem,*Diademati Salomonis ; *Piscem australem,* Hidræ farinæ viduæ Sarephtanæ, *Gruem,* Sacerdoti Aaron; *Indum,* Iob; *Apem,*Evæ matri;*Triangulum,*mystico Tau;*Piscem volantem,* Iusto Abel ; *& Taucan,*S.Raphaeli Archangelo.Hæc illi, de commutatione 220
constellationum piè tradidere ; sed ratio adaptationis non facilis est,nec faciliter recipi potest,ob confusionem terminorum,quæ translationem hanc consequitur. Sicut enim permutatio nominum dierum hebdomadis à S.Sylvestro Pontifice facta,recepta adhuc per vulgum non est,nisi in diebus Dominica,& Sabbatho ; ita pariter hæc nominum conversio difficilis est quoad vsum.

Pari passu aspectuum theorica, & observatio natura- 221
libus effectibus comprobatur;nam coniunctiones,& oppositiones realiter fiunt, & ex illis Luminaria sensibiliter afficiuntur, evidenter mutationes in regione aëris experimur, in aqua alterationes conspicimus, in pluribus rebus, præsertim humidis, corruptiones intuemur: ergo vis earum nota remanet in rebus istis in quas influunt. Quadrantes Lunaris motus in aspectu illius ad Solem quadrato fiunt, sicque non imaginaria quadam fictione, sed physica, & reali causalitate hæc nituntur.Quid certius in arte medendi, quam iudicium criti- 222
cum, sive dierum decretoriorum ? Hos enim ad motum

Lunæ,

Lunæ,& secundum illius aspectus fieri, & computari est necesse, vt lato calamo scripsit Hippocrates *in libello de significatione mortis,& vitæ secundum motum Lunæ, & aspectus planetarum*, quem adducit Iunctinus *tom.2. specul. astror.pag.mihi* 1033. ita etiam Galenus *lib.3. de dieb.critic.cap.5.*ibi: *Mutationes ægritudinum à Luna proveniunt, vt si quis in morbum inciderit Luna in Tauro existente, mutationem patietur dum in Leone erit,Scorpione,vel Aquario: hæc enim signa quadrato aspectu, vel opposito Taurum aspiciunt,*& cum eis,omnes Commentatores,periti.Hæc per Sedem Apostolicam permissa sunt;quare ergo exaudiendus Martin. del Rio, qui *lib.1. cap.3. quæst.1. vers.Obijciunt,de diebus criticis*,ita de hoc differit, vt rem minimè degustasse appareat?Quare audiendus Parladorius *in sesquicenturia,differ.*106.§.2. qui nec rem percipit, nec rationem impugnat?Quare & exaudiendi cęteri aspectuum veram efficaciam damnantes?Medici enim qui ob ignorantiam hæc negligere solent, errore luunt quod inscitia peccarunt,veram crisium rationem non adipiscendo. Sed proh dolor! miseri ægroti patiuntur ignorantiæ Medicorum effectus. Pari passu comprobari possunt dignitatum planetarum effectiva existentia,non(vt quidam putant)generaliter, & indistinctè, sed respectivè ad clima,vel plagam cuiusvis, nam domus Solis Septemtrionalibus assignatur *Leo*,eo quod dum adest in ea portione signiferi,potentiori calore agat in his partibus, vnde Australibus erit domus ipsius *Aquarius*, quia contrariorum eadem est disciplina. Septentrionalibus Sol exaltatur in *Ariete*, quia quoad illos dies noctibus incipiunt anteponi,calor frigorem vincit, Veríque effectus experimur.Quoad Australes vero signum *Libræ* ex eadem ratione erit Solis exaltatio, & sic de reliquis(vt doctè disserit Pater Campanella) distantiarum observata efficacia(nam si in nemore deperdito, vel in mari naviganti, hæc demonstrant plagam in qua vagatur, certissimè resultavit evidentia principij,ex quo consequentia demonstrativa resultat) & plura alia, quæ consultò omittuntur, ne opus hoc Astronomicum aliquibus videatur.

223 Nec valebit si dicas, hæc adipisci ab hominibus non posse,cum difficilis sit rerum occultarum notitia, & vt cecinit Poëta.

Præsertim rebus in illis,
Quæ supra caput,æthereis cernuntur in oris.

Nam respondemus cum Philosopho, & D.Thoma *part.3.quæst.9.art.*1.quod *anima secundum se considerata, est in potentia ad intelligibilia cognoscenda: est enim sicut tabula,*
224 *in qua nihil est scriptum, & tamen possibile est in ea scribi, propter intellectum possibilem,in quo est omnia fieri, vt dicitur in 3. de anima. Quod enim est in potentia, est imperfectum,nisi reducatur ad actum.* Si enim anima nostra intelligere valet omnia intelligibilia,sequitur necesse, quod potest intelligere naturam materialium cœlorum, motus,influxus,sidera, & quidquid in eis est. Concessa potentia intelligendi, facilis resultat probatio actus;nam licet ratione distantiæ, difficilis sit, non inde sequitur nunquam adipisci: sicut enim naturæ arcana scrutata sunt in herbis, plantis, animalibus, & cæteris rebus corporeis à Philosophis,qui mirabiliter hæc omnia investigarunt; ita pariter quoad corpora cœlestia observari posse est tenendum, nam neque ex distantia magis
225 occulta fiunt,neque ex eo, quod oculos fugiant, inscrutabilia evadunt. Quis quæso, modum operandi animæ per organa sensitiva intelligere potest, etiam inspectis instrumentis corporeis, nisi adhibita ratiocinatione,resultante ex continua observatione inquirentium? Quis fœminam concipientem secasse dixerit, ad efformationem fœtus, vel embrionis perspiciendam, & etiamsi secasset,affirmabit, se ea inspexisse, cum ex interitu illius facultates iam officium deserverint, & solum materialia inspici possint, nisi per effectus discursus omnia requi-
226 rat? Quis aspidis naturam scrutatus per sensum fuit, ad teriacæ magnæ confectionem, nisi inspecto effectu lethali,colligere valeat per rationem,quòd venenosa qualitate substracta vehiculum remanet ad cor confortandum,& medendum?Quis magnetis qualitates inquisivit ad cognoscendam vim illam, per quam sympathiam 227
cum cœlestibus corporibus demonstrat, ita vt pars quælibet illius,parti cœlestis sphæræ ita correspondeat, vt si liberè se gerere possit, motu naturali circumferatur cum motibus cœlestibus conformis,nisi ratiocinando de parte ad partem? Quæ accuratè traduntur per Taisnerium *in libello de effectibus,& natur. magnetis*, his verbis: *Reducatur lapis in formam sphæricam, inventisque polis per iam expositum modum, volvatur super duobus pinnulis,& eousque poliatur, donec ex omni parte æque sit gravis, quod sæpe tentando facile experiri potest: quæcumque enim pars subsidet, ea gravior est.Quo facto extruas circulum meridianum cum Orizonte, cui duos stylos,supra quibus quamleviſſimè poterit moveri, infige;ipsosque polos lapidis ad polos mundi,quam potes exactissimè,dirige.Quòd si tunc succesſerit, gaudeas te inveniſſe maximum fere rerum naturalium miraculum: videbis enim per eum modum Ascendens,*
228 *locum Solis,horam, & similia quovis momento.* Licet sine ratione, de hoc dubitet Pater Nicolaus Cabeus *in Philosoph.Magnet. lib.1. cap.*6. Sed quid moror,cum tot naturæ arcana ab hominibus per discursum, & ratiocinationem sine revelatione quotidie scrutentur, Providentia illa infinita, sicut ad spiritualiter instruendos homines Apostolos misit, & Prophetas, ita vt neque filio proprio pepercerit; sic ad erudiendum genus humanum in temporalibus,& naturæ secretis, moralibusque præceptis, Philosophos creavit, qui tot scientiarum secreta lumine naturali adepti fuerunt. Ex quo resultat, quòd licet nulla revelatio adesset Astrologiæ, certitudo illius experimenti,atque observantia diuturna comprobata sequeretur: huius rei rationem tradit accuratè Iosephus *lib.1.antiq.cap.4.ad fin.*dum de longissima vita primorum hominum verbum instituit, ibi: *Illi enim Deo chari quum essent, ipsiusque recens etiam tum opificium, & commodiore victu ad diuturnitatem vterentur, meritò per tam multos annos vivebant. Præterea tum propter studium virtutis, tum propter vtilitatem inventarum artium, vt Astronomiæ,& Geometriæ, Deus illis, prolixiorem largitus est vitam: quarum certitudinem assequi non poterant, si minus sexcentis annis vixissent, ex tot enim magnus annus constat.*Quod firmat auctoritate Manethi,Berosi,& aliorum, quos secutus fuit Ioann. Annius Viterbiensis in Berosum, *de tempor.ante diluvium lib.*1.Sed nec revelatio deficit, nam pluribus infusa fuit Astronomiæ, & Astrologiæ scientia,vt Adamo, Salomoni, & alijs, de quibus statim.

Quarto arguitur in Astrologos, dicendo, omnes esse 229
viros deperditos, egestate oppressos vilitate despectos, atque vanitate professionis in decoros, ipsámque Astrologiam superstitionum omnium famulam, & auxiliatricem. Sed meo iudicio in hoc plus criticæ acrimonia,quam ratio operatur, ne dicam ignorantia labi qui talia affirmare solent, tam in humanis, quàm in divina lectione. Detrahit nè Philosophiæ aliquid modesta illa Philosophorum vita, qua omnia præter sapientiam despiciebant?Nequaquam certè: Quare igitur Astrologia impugnari debet, cum æqualitet ratio vtrique conveniat? Sed ne fallax assertum eorundem remaneat sub dubio probabile, tradere est necesse, qui, quantique viri ex celebrioribus totius ævi, huic scientiæ operam dederunt. In primis Christus Dominus ha- 230
buit omnem scientiam creatam practicam, & speculativam,vt docet Divus Thomas 3. *par. quæst.* 9. *art.* 1. *& quæst.* 13. *articul.* 1. *ad* 3. Vnde clarissimè infertur Christum Astrologiæ scientiam creatam habuisse. *Adamo* patri, sicut Theologia docet, infusæ fuerunt cunctæ scientiæ, à quo in cæteros homines derivarentur,docet Lactantius *de divin.præm. lib.7. c.*5. & cum eo omnes Expositores sacræ Paginæ, & Historiographi. *Noë* etiam huius artis peritus fuit, Berosus, *dict.lib.3.de tempor. ante diluvium*, & ibi Annius Viterbiens. *Abra-* 231
ham Astrologiæ peritus, & Præceptor fuit, nam eam docuit Ægyptios, Iosephus *dict. lib.1. cap.*15. *&* 16. laudans Berosum, & ad eum Annius *eod. lib.*1. Moyses

eruditus fuit in omni scientia Ægyptiorum, *Actor.*7. sicque Astrologia etiam fuit imbutus. *Salomon* pariter, Sapient.7. *Ipse enim dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram, vt scirem compositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, anni cursus, stellarum dispositiones.* Sancti Reges *Magi* stellarum scientiam profitebantur, Beatus *Dionysius Areopagita* magnus Astrologus fuit, vt appa-
232 ret ex epistola ad Polycarpum; nec inutiliter hanc scientiam profitebatur, nam ex eclipsi mortis Dominicæ, lumine naturali adeptus fuit, quod postea ex fide confirmavit, dicens: *Aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina dissolvitur*, vt testatur S.Mater Ecclesia *in Lect.*4.*Matutin.suæ festivitatis.* Beatus *Albertus Magnus*, Divus *Thomas Aquinatis* Astrologi fuere, vt eorum scripta vberrimè demonstrant. Etiam Divus *Gregorius Nazianzenus*,vt testatur Elias Cretensis *in commentarijs.*
233 Elegantissimus *Aurelius Cassiodorus* Astrologus fuit, vt apparet ex libro per eum de Astrologia scripto.Ex Ethnicis Philosophis,Thales Milesius, vt tradit Aristoteles *politicor.*1. *cap.*7. Averroes *de subst. orbis cap.*2. Aristoteles ipse plura de Astrologia tradidit *in libris de cœlo,& de Meteoris,in problemat. &* 12.*Metaphysicæ cap.*8. Plato etiam de Astrologia asserit plura,vt ex locis Ioannis Caramuel probatum manet, Herodotus etiam vt deprehenditur *in lib.*1. Cicero *in libris de divin.* Anaxagoras, vt tradit Plinius *lib.*1. *cap.*12. Publius Nigidius Figulus, & plures alij, de quibus Chassaneus *dict.consil.*52. Stoici cuncti, vt testatur Lipsius *in Physiolog. Stoicor. dict. lib.*3. *cap.*10.*& segq.* Vnde clarissimum fit, Sapientes huic arti non parum impendisse. Ex Principibus, &
234 Imperatoribus Augustus Astrologiæ deditus fuit, testatur Suetonius *in ipsum* dicens,suæ nativitatis thema vulgasse, & nummos subsidere horoscopi illius.De Tiberio idem asserit in vita illius, ibi: *Quippe addictus Mathematicæ.* Adrianus Imperator etiam,vt Ælius Lampridius *in vita illius* scribit. Severus pariter, vt idem scribit *in vita eiusdem.* Alphonsus Hispaniæ Rex, qui tabulas Astronomicas compilavit, atque motum trepidationis ingẽti gloria primus cognovit.Hodie verò quis præclarus in militiæ reperitur Dux, quin huic facultati maximam gloriæ partem non debeat? nemo ferme, sicque non vt ars vilibus solum delata, sed vt vna ex præcipuis habenda semper erit: licet enim qui eam profitentur venaliter, pauperes, segnes, aut despecti sint; non provenit hoc à professione, sed ab ipsis, qui vtplurimum,
quamquam Astrologi, & professores scientiarum Ma-
235 thematicarum dicantur, nulli minus vacant, quàm his artibus, cum sæpius nugatores sint, qui sub nomine Astrologiæ sortilegia vendunt, auguria, & maleficia operantur, atqua multitudinem decipiunt, vt miseram vitam prosequi valeant. Hoc quam certum sit,experientia docet, res ipsa testatur, nam Astrologus perfectus nemo esse potest, quin Philosophiam primitus didicerit, & isti, de quibus verba facimus,nec Philosophiam, nec adhuc linguam Latinam didicerunt: vnde licet rudimenta Astrologiæ permissæ degustaverint, hoc solum illis deservit, ad palliandam iniquitatem, quam profitentur. Quod aliquando expertus fui. Quidam ex
236 istis apud Inquisitores detinebatur in carceribus, inquisitus de istis maleficijs, Advocatus à secretis(vir quidem in Theologia, & Iurisprudentia doctus, atque Astrologiæ non ignarus) postulavit à me, quòd ad defensionem illius, coram Inquisitoribus testimonium dicerem, vsum artis licitum attestando,atque totius superstitionis alienum asserendo. Annueram equidem,sed antequam producerer,quæsivi ab Advocato,vt mihi ostenderet figuras cœlestes, per quas reus responsa dare solitus erat, ne fortè dum defensionem quærebat, crimen detegeretur; ostendit aliquas, & ex ipsis clarissimè agnovi non Astrologiæ naturalis operationes esse, sed damnatæ Geomantiæ (quam *minorem Astrologiam* vocant) nam ex punctis nequiter immissis, figuram Geomáticam sibi secretò conficiebat, & ex ea aliam edebat, ita Astrologiæ figuris similem,vt nisi à peritis in theorica Astrologiæ, discerni nequiret, an Astrologiæ veræ esſent, nec ne, quo per Advocatum agnito, neque de productione mei testimonij curavit, nec de hac re amplius mecum egit. Ad hunc modum plerumque evenit,
vt hi vafri, atque venales Arioli, frequenter delin- 237
quant, & plurimos decipiant. Quare lapsus eorum non debet Astrologiæ naturali irrogari, cum in omnibus ferè professionibus, lupi rapaces, sub pelle ovis degant. Nec adhuc ipsa permissa Astrologia in vsu esse debet inter mulierculas, & multitudines populi, quia cum plures ignorantes in eo reperiantur, non responsa accipiunt prout ex causis naturalibus desumi possunt, sed tanquam numinis vaticinia reputant, quidquid ab Astrologo dici solet. Inter Sapientes enim nihil nocumenti adferre valet, imò plures eminentissimos Viros quotidie cernimus eam prosequentes artem. Non enim vnus, sed plures, in sacra Theologia doctissimos, agnovi, huic scientiæ operam navantes, & à me requirentes plura, ad computi Ecclesiastici difficultates percipiendas, & vt eis elementa artis docerem, quoniam valde necessariam agnoscebant ad sacræ Paginæ expositionem, Kalendarij Romani intelligentiam, temporum supputationem, & historias Ecclesiasticas intelligendas. Vnde Ludovicus Vives *de perfect.Eccles.Dei,perfect.*10. & eo laudato Chassaneus *in catalog. glor. mund.*
*p.*10. *consil.*52. & Caramuel *dict. cap.* 1. *num.*27. *&* fun- 238
dam 10. *num.*233. & alibi pluries, docent, quòd Theologus debet scire Astrologiam, quia in sacra Scriptura multis, varijsque modis de cœlis, de cursu Solis,Lunæ, & astrorum tractatur. Quoad Medicos idem dici potest, nam vt testatur Hippocrates *lib. de aër.& aqua. Qui rectè tenent, & credunt, noscunt Astronomiam non minimam partem esse Medicinæ: quod si ex astris rimatus fuerit Medicus, noveritque temporum occasiones, maximè de singulis sciet, & vtplurimum sanitatem assequetur non minima artis gloria.* Galen. 1. de morb. vulgar. comment. 2. *Qui Astronomiæ imperitus, hunc celatum nolim, ipsum haud quamquam obsequi Hippocrati, ad illam ob prædictorum vsum cohortanti.* Late noster Ledesma *in dict. apologet. ad med.* Quantum conferat nautis, & Agricolis nemo est,
qui nesciat, & ex ipsa Bulla Sixti Quinti clarè colligi- 239
tur, dum ad cætera limitativè conceditur, ad navigationem,medicinam,& agriculturam sine dubio, hæsitatione,vel restrictione permittitur.

Quòd Astrologia aliquos decipiat negari potest, & 240
debet, nam ab illa, purgata ab erroribus Ethnicorum, & Agarenorum, nemo deceptus reperitur, quamvis nonnulli deliberatè in rebus superstitiosis aspiciantur immixti: hoc enim non ex malitia professionis, sed profitentis resultat; nam ita aliena est à superstitionibus, vt per eam quid superstitiosum sit, quoad artes divinatorias, faciliùs agnoscatur: & licet concedamus olim plures deceptos fuisse, non inde condemnanda est: sicut enim Philosophia omnium hæresum origo fuit, Tertullian. *lib. adverſ. hæreticos, capit.* 7. *numero trigesimo octavo* ibi: *Ipsæ denique hæreses à Philosophia subornantur:* & nihilominus purgata ab erroribus,vtilissima remanet, & ab omnibus discitur tanquam principium,saltem secundum quid, necessarium ad alias scientias:ita pariter Astrologia quæ olim erroribus maculabatur,purgata,& pura,valde confert ad omnia prædicta, & alia plura.

Sed ne inanis ad praxim hæc disputatio reddatur, 241
aliquæ regulæ constituendæ sunt, vt vera Astrologia, & naturalis, à suppositicia, & superstitiosa discerni valeat. Prima regula sit, quod in dubio præsumendum est, Astrologum prædixisse ex causis, & arte naturalibus, vt tenent Martinus del Rio *disquisit.magicar.lib.*1. *cap.*2. *&* 3. Sanchez *lib.* 1. *mor. cap.* 40. *num.*43. Sousa *in aphoris. inquisit. lib.*1. *cap.*54. *num.*6. Trullench. *lib.*1. *Decalog. cap.*10. *dub.*10. *n.*5. qui omnes dum de Magia & artibus prohibitis loquuntur,à fortiori de Astrologia docuisse certissimum est. Vnde ad hoc vt pœnam quis dicatur incurrisse,probanda est qualitas vsus rei prohibitę, vel transgressionis legis. Qui enim Astrologiæ iudiciarię principia noverit,facile cognoscet an arti superstitiosæ

operam

operam det: sed cum rarò Iurisprudentię, & huius scientiæ peritia in eodem subiecto reperiatur, inferioribus regulis aperienda via est, vt facilè lapsus intelligatur.

242 Secunda regula sit; quòd superstitiosè agit Astrologus, qui res particulares detegit, prædixit, respondit, individualiter pronuntiando; nam vt docet Ptolemæus *in centiloq. regula 1. A te, & scientia, fieri enim nequit vt qui sciens est, particulares rerum formas prænuntiet, sicuti nec sensus particularem, sed generalem quandam suscipit sensibilis rei formam; oportétque tractantem hæc, rerum coniectura vti, soli autem numine afflati, prædicunt particularia.* Cum enim scientia dari non possit rerum particularium, & astra sint causæ generales, inde fit, quòd per astrorum scientiam, solum generalia pronuntiari possunt: vnde si quis res particulares pronuntiaverit assertivè, cum revelatio Dei non sit concedenda faciliter, remanet, vt dum specialia prædicit, spirituum immundorum ope hæc perfecit, quod punibile est.

243 Tertia regula sit, quòd quicunque necessitatem influxus affirmaverit, hæresis suspectus sit, eo quod fati potentiam asserit, & vt talis puniendus est. Quod non debet intelligi de prædicente res, necessario à causis naturalibus provenientes, vtputa eclipsim, coniunctionem luminarium, & sic similia, nisi accedat omnipotentiæ divinæ implicita negatio: in alijs autem quæ contingenter à causis naturalibus dependent, quoties necessitas asseritur influxus, fati error subintrat. Idem dicendum erit de prædicente absolutè res per voluntatis actum iam determinatas, etiamsi dicat hæc non certò

244 affirmari; nam licet ante constitutionem Sixti V. hoc licitum esset, & post eam in foro interno, vt Suarez docet *tom. 1. de Religion. lib. 2. de superst. cap. 11. numer. 30. & tom. 2. tract. de irreligios. capit. 11. num. 34.* & cum eo Valent. *2. 2. disput. 6. quæst. 12. part. 1. in fin. & part. 3. colum. 3. vers. Si autem*, Molfesius *in Theolog. moral. tract. 11. capit. 7. num. 120.* Nald. *in sum. verb. Astrologus, numer. 4.* Martin. del Rio *dict. lib. 4. cap. 2. quæst. 3. & cap. 3. quæst. 1.* Castro Palao *dict. punct. 4. num. 8.* refert etiam Barbos. (licet non sequatur) *in sum. decis. dict. collect. 48. num. 5.* in foro externo talia patrantes, ex vi illius decreti, remanent subiecti iudicio Inquisitorum, vt omnes Doctores tenent. Quoad

245 futura contingentia dicendum est, quòd ex vi illius bullæ, cum solum prohibeatur prognosticatio futurorum contingentium, quæ nullam habent connexionem cum causis naturalibus, vt expresse à Summo Pontifice dicitur his verbis, ibi: *Futuris eventibus ex naturalibus causis necessario, vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, dumtaxat exceptis.* Quicunque de his futuris eventibus iudicium protulerit, minimè sub prohibitione comprehendi dicendum est. Cætera verò futura

246 prædicentes, nisi ea dicant, & prænuntient, non probabiliter, sed coniecturaliter (sicut & res ad liberum arbitrium spectantes) tantum iuxta coniecturam tenuem, quæ inclinationem ab astris impressam non excedit, vel connexionem effectus futuri cum causa naturali non transgreditur, aliàs sine dubio tenebitur, ex doctrina P. Castro Palao *dict. punct. 4. num. 6.*

247 Quarta regula est, quòd qui vtuntur libris prohibitis per catalogos expurgationum librorum, iuxta Concilium Tridentinum, & alios editos per Inquisitores, etiamsi ad res licitas eis fruantur, pœnas subibunt iuxta dictam Bullam Sixti Quinti, nam in ea §. 4. hæc verba habentur: *Et nihilhominus eadem auctoritate statuimus, & mandamus, vt contra scienter legentes libros, & scripta huiusmodi, seu in quibus talia continentur, similiter ijdem Inquisitores liberè, & licitè procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire, & coërcere possint.* Vnde secluſa pœna imposita in eisdem catalogis, virtute huius decreti pœnis subijciuntur libros habentes, vel legentes, de Astrologia, non expurgatos, & correctos; & è contra

248 qui vtuntur libris Astrologiæ expurgatis, & correctis iuxta dictos catalogos modo superius relato, minimè puniri possint, dum aliunde superstitionis macula non proveniat: & sic cum *de Interrogationibus* nullus liber permittatur, quidquid de illis perficietur, pœnis subiectum reddetur.

Quinta regula sit, quòd qui de statu Reipublicæ Chri- 249
stianæ, vel Sedis Apostolicæ, sive de vita, aut morte Summi Pontificis, eiusque consanguineorum vsque ad tertium gradum, prognostica ediderit, feceritvè, sub iudicio Inquisitorum sons reperietur ex vi decreti Vrbani VIII. & secundum pœnas in eo appositas puniri poterit; nam cum Sedis Apostolicæ, & Reipublicæ Christianæ status speciali Dei providentia gubernetur, astra minimè in his operari aliquid possunt, ac per consequens, nec ab eis iudicium aliquod desumi. Demum, nam ex his prædictionibus ingentia mala oriri solent, quia plures sub vana spe successionis, tranquillitatem status Christiani perturbant, nova moliuntur, ac Principes ipsos contemnunt; quare causa huius ingentis mali eradicari debet; quæ quidem ratio in eadem bulla satis, abundéque perpenditur.

Sexta sit regula, quod quicunque ad hæc iudicia fe- 250
renda, thema cœleste confecerit, vel descripserit, signa contra eorum successionem exarando, planetas extra vera loca, iuxta naturalem, & exploratum motum constituendo, ac partes cœli dislocando, vtputà orientem angulum, in meridie apponendo, & sic similia, hic arte divinatoria vtitur, & ad effugiendas debitas pœnas, sub involucro Astrologiæ occultare curat artem superstitiosam, quare tanquam verus sortilegus, & de hæresi suspectus puniendus est. Sed quo pacto hæc percipi possunt ab illis qui Astrologiæ elementa non degustarunt; Facillimum erit modica speculatione adhibita, nempe si signa succedentia ab ortu in occasum per Astrologum apponantur contra veram illorum consti- 251
tutionem, nempe Ariete existente in Oriente, si Taurus ad partem meridionalem apponatur; nam sic se habente figura denotat Taurum præcedere Arieti, quod est contra naturalem ordinem sphæræ; si thema erectum sit ad horam diurnam, & Sol sub terra reperiatur; si distantia Mercurij à Sole vltra viginti septem gradus, vel Veneris vltra quadraginta & octo sit; si Luna dum plena lumine cernitur in æthere, in figura proxima Soli describatur; si Mercurij, vel Veneris aspectus quadratus, trigonus, aut oppositus Soli asseratur. Hæc, & alia sunt contra naturalem motum astrorum, & veræ calculationis doctrinam.

Septima sit regula, quòd quilibet vtens electionibus 252
ad omnes actus humanos, superstitiosus est; nam licet verum sit electiones permissas esse ad res naturales, & præcipuè ad Agriculturam, Medicinam, & Navigationem, cum excessus in hoc ab hominibus arceatur, ne nimia curiositate intenti, in superstitionem facilè deveniant, inde fit, quòd vsus continuus electionum sapiat superstitionem, & punibilis censeatur; nam vt dixi ex *cap. 1. 26. quæst. 1. Dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his quæ saluti animarum erant accommodata.*

Octava regula sit, quòd hi qui ad prædictiones su- 253
mendas adhibent principia non physica, cum quibus influxus minimè conformari possunt alterando materialia, superstitione vtuntur, licèt in artificio nihil aliud commisceant: veluti cum horam nativitatis alicuius percipere nequeunt, erigunt thema cœleste ad horam accepti lavacri Baptismatis, vel ignorata hora decubitus ægroti, observant horam susceptionis Eucharistiæ Viatici, & similia: hæc omnia evidenter subſtrahũtur à causalitate naturali, sicque & vana observantia est, & neque per astra de eis iudicium ferri debet, aut potest.

Nona regula sit, quòd quis ausus fuerit affirmare se 254
in cognitionem venire posse earum rerum, quæ ab aliquo in mente retinentur, divinationis vitium incurrit; nam harum rerum cognitio soli Deo reservata est, ac per consequens nulla potest dari ratio, vel causa naturalis, ob quam cognosci valeant.

Decima regula sit, quod ille, qui ad vitandos stella- 255
rum influxus, adhibet res, quæ naturaliter operari non possunt similes effectus, veluti si ad intemperiem influ-

xus choleræ non adhibeantur res frigidæ naturæ, & sic similes, sed certæ candelæ, vel lampades accendantur intra cubiculum vndique clausum, vel similia patrentur, hic nullatenus scientiam naturalem, sed superstitiosam profitetur; nam huiusmodi causæ non possunt adaptari cum effectu quæsito, atque adeo puniendus est tanquam Magus, & vanam obseruantiam profitens.

256 Denique qui vtuntur instrumentis incognitis, characteribus exquisitis; numeris paribus, vel imparibus; nomina parentum, & nati suscitantur; & aliquid ex corpore, indumento vel alimento, aut excremento nati, postulant; hi Magi, Arioli, Malefici, non Astrologi sunt; nam hæc omnia nil commune habent cum Astrologia naturali, sicque licet Astrologi nominentur, minimè hac vtuntur arte.

257 Sed dices, hæc omnia clarissimè damnata sunt, & fateor, nam solum hîc proponuntur, vt scisciatari facilè possit modus operationis cuiusvis, sicque percipiatur, an verus Astrologus sit, an verò Arioius, & Maleficus. Sed de his satis, ne à regimine Vrbis maximopere recedamus.

§. IV.

De forma, & praxi expediendi contentiones, quæ suscitantur inter Regiam iurisdictionem, & Ecclesiasticam inclytæ Militiæ B. Mariæ de Montesa, ac Divi Gregorij de Alfama, ad for. 87. de iurisdict. iunct. ali. iur.

TEXTVS.

CAROLVS IMPERATOR REX
Hispaniæ, anno 1534. Montisoni.

ITem lo Mestre de Montesa es Prælat, y superior dels Comanadors, é Frares de la dita Religio, é aixi com à Superior, è Prælat de aquells, es á justicia, y raho conforme que aquell haja de coneixer de les causes dels dits seus Comanadors, é que aquells no vajen, ne hajen de anar placitant davant altres Officials: majorment essent com son persones Religioses. Suplica per ço lo dit Braç à vostra Magestat ab acte de la present Cort, provehir, é ordenar que lo dit Mestre conega, é haja de coneixer de les causes de dit Comanadors, aixi civils, cō criminals, ques porten entre aquells *ad invicem*, & *vicissim*, com *contrà*, aquells, ò algu de aquells, ne conega, é haja de coneixer lo dit Mestre. E que les dites causes no puixen esser tretes de la conexença de aquell, per via de evocacio, ó *aliàs*, aixi per Loctinents generals, com altres Officials: provehint no res menis, que en les causes ques portaran entre los dits Comanadors, è Mestre *ad invicem*, lo dit Mestre haja de delegar vn Iutge, lo qual a consell de vn Assessor a les parts no sospitos haja de coneixer de dites causes, aixi principals, com de apelacions, é que les dites causes no puixen esser evocades a la Real Audiencia, ni *aliàs* per altres officials. *Plau a sa Magestat que es serve lo que ses acostumat, y sia de justicia.*

SVMMARIA.

1 *Auctoris necessitudo erga militiam Beatæ Mariæ de Montesa.*
2 *Don Franciscus Sanz vndecimus Magister Montesiæ, Adauus Auctoris ex matre fuit.*
3 *Templariorum Ordo celebris, sed extinctus sub Clemente V. in Concilio Viennensi.*
4 *Montesianæ Militæ origo sub auspicis D. Regis Iacobi II. cognomento Iusti.*
5 *Montesiæ Militia filiatio est Calatravæ, ordinis Cisterciensis, instituta per Ioannem XXII. summum Pontificem.*
6 *Montesiæ Militia dotata fuit ex bonis Militum Templariorum, & Sancti Ioannis Hierosolymitani, sitis in Regno Valentiæ.*
7 *Montesiæ Militiæ communicata fuerunt ab initio priuilegia Militiæ de Calatrava.*
8 *Doctores scribentes de Ordine, & Militia Montesiæ.*
9 *Sancti Georgij de Alfama Militia, & eius origo.*
10 *S. Georgij Militiæ approbatio Pontificia.*
11 *Vnio Ordinum Montesiæ, & S. Georgij de Alfama.*
12 *Stemma quando immutatum, & quare.*
13 *Priuilegia concessa, & concedenda Militiæ de Calatrava comprehendunt Militiam Montesiæ.*
14 *Montesiæ verum Monasterium Calatravæ institutum fuit, sub speciali Magistro gubernandum.*
15 *Magister Montesiæ omnia gubernabat, & in omnibus iurisdictionem exercebat, quousque summus Pontifex administrationem perpetuam Regi Aragonum concessit.*
16 *Magistri Montesiæ enumerantur.*
17 *Doctoris Fratris Hippolyti semper error manifestus notatur.*
18 *Magistratus, prima totius Ordinis dignitas, & cæteræ describuntur.*
19 *Monasterium Montesiæ quoad omnia gubernabatur per Magistrum.*
20 *Prior Monasterij desumebatur per Magistrum & Monachis Cisterciensibus, nunc ex Fratribus Clericis eiusdem Ordinis.*
21 *Magistro absente, Præceptor maior, Monasterium gubernabat; & eo impedito, Claviger: Prior spiritualia exercet, & eo impedito, Frater ex Presbyteris antiquior Subcommendatoris, atque Subclavigeri officia ad quæ fuerint instituta? ibid.*
22 *Vnionis vi, Iurisdictionalia Ordinis administrare Rex tenetur per personas idoneas Ordinis.*
23 *Locumtenentis Generalis vera origo: refutatâ illâ, quæ traditur per Doctorem Sancper.*
24 *Assessores ad res Ordinis administrandas, desumuntur ex Regia Audientia.*
Cætera officia noviter instituta ibid.
25 *Qui hæc officia obtinent.*
26 *Dignitates spectantes ad Fratres Clericos eiusdem Ordinis: remissivè.*
27 *Duæ excellentiæ nostrum Ordinem præ cæteris illustrantes.*
28 *Iurisdictionis species, ad Ordinem spectantes explicantur.*
29 *Iurisdictio Castrorum, villarum, & oppidorum cum vasallis spectans ad Ordinem, merè profana est, ac legibus laicæ iurisdictionis explicari debet.*
30 *Prælatus in feudis à Principe habitis, tractandus sicut cæteri Barones.*
Appellatio à sententia lata per Prælatum tanquam Baronem, non defertur ad Superiores Ecclesiasticos, sed ad Principem, ibid.
31 *Processus harum Causarum regulari debent secundum foros.*
32 *Iurisdictio contentiosa in personas Ordinis, est Ecclesiastica, concessa Magistro, quæ expedienda est per statuta & diffinitiones ipsius Ordinis; eisque deficientibus, per ius Canonicum.*
33 *Iudicia civilia qualiter exercebantur, & hodie exercentur.*
34 *In civilibus causis personarum Ordinis non admittitur provocatio ad Supremum, ibid.*
Causarum criminalium in personas Ordinis ritus.
35 *Seniores Ordinis, ad iudicandam causam criminalem, desumi possunt tam ex Fratribus Militibus, quàm ex Clericis: licet Reus Clericus sit Sacris initiatus.*
36 *Seniores ad nutum Magistri, vel Locumtenentis generalis desumuntur, ad instar coniudicum.*
Vicarius Generalis Episcopi, etiam sacris non initiatus, iudicat ritè causas Presbyterorum, dum Clericus sit, ibidem.
37 *Simplex dispositio arbitrium tribuit.*
38 *Milites Montesiæ verè & simpliciter Religiosi sunt, & ipsa Militia vera Religio.*
39 *Doctores hanc sententiam tenentes.*

40 *Militare*

40 *Militare debito modo, potest esse opus insignis Charitatis, & Religionis.*
Militare pro exaltatione fidei, est optimus finis. ibid.
41 *Essentia Religionis consistit in emissione, & observantia trium votorum substantialium.*
42 *Approbatio sola Pontificis, non dat esse Religioni.*
43 *De ratione status Religiosi sunt vota substantialia, adeo vt per summum Pontificem talis status non immutetur.*
44 *Doctores tenentes quod Milites non sunt verè Religiosi: remissivè.*
Verba Divi Thomæ, quibus niuntur, ibid.
Reverendissimus Pater Magister Frater Ioannes Martinez ordinis Prædicatorum, acerrimus defensor contrariæ opinionis, ibid.
45 *Controversia hæc similis est illi, an prima Tonsura sit Ordo Ecclesiasticus? quæ potius consistit in perceptione terminorum.*
46 *Theologiæ moralis disputationes, æqualiter spectant ad Theologos, & Canonum Professores.*
Ea quæ sunt fori exterioris, ad solos Canonistas pertinent, ibidem.
47 *Pristinus vigor observantiæ Monasticæ in pluribus mitigatus est, auctoritate Sedis Pontificiæ.*
Differentia observantiæ paupertatis circa materiam, in veris Religionibus, ibid.
48 *Incapacitas succedendi in maioratibus, & fideicommissis perpetuis, non habentibus annexam dignitatem Regalem, vt plurimùm provenit ex prohibitione statuentium.*
Text. in l. 14. titul. 5. lib. 3. recopil. *explicatur, ibid.*
Praxis exercendi iurisdictionem Regiam per Ecclesiasticas, & Religiosas personas, ibid.
49 *Veri Religiosi, obtinent Dignitates, & beneficia, cum pinguibus redditibus, & veri Religiosi manent.*
Isti Religiosi habent liberam administrationem reddituum suarum dignitatum, & beneficiorum, ibid.
50 *Beatus Bernardus descripsit Milites Templarios, quales esse debebant, sed non semper tales remanserunt.*
Text. in cap. cum plantare, §. 1. de privil. *expenditur, ibidem.*
51 *Bullæ Romanorum Pontificum adducuntur, in quibus Milites Calatravæ dicuntur verè Religiosi.*
Cistercienses Monachi, vere Religiosi sunt, ibid.
52 *Distinctio Doctoris Burgos de Paz, defenditur quoad differentiam inter Ordines Militares.*
Bullæ Cruciatæ *textus ad id ipsum expenditur, ibid.*
53 Bulla Pauli III. *id comprobans adducitur.*
Pontifex non præsumitur tacitè velle destruere, hoc quod expressè dicit velle conservare, ibid.
Bulla Sixti V. *ad hoc confirmandum perpenditur, ibid.*
54 *Vnaquæque Religio, modum sibi determinat in materia votorum, ad perfectionem obtinendam.*
Finis determinat actiones morales, ibid.
Essentia Religionis in quo consistat, ibid.
55 *Militum vita, non est vita communis secularium.*
Duo sunt genera hominum, vnum mancipatum divino officio, aliud merè laicorum, vacans omnino negotijs secularibus, ibid.
Ex Regula cuiusque Ordinis cognoscitur qui sint veri Religiosi, ibid.
56 *Regula Militiæ Montesiæ, est Cisterciensis, sicut est Calatravæ.*
Bullæ fundationis *expeditæ per summum Pontificem adducuntur, ibid.*
57 *Calatravæ Militiæ Ordinis Cistercienſis est, secundum Bullas Pontificias.*
Reverendissimus Prior M. Fr. Ioannes Martinez fatetur Militiam Calatravæ veram Religionem fuisse, ibidem.
58 Monasterij Monachorum, *ac* Fratrum *nominibus, veri Religiosi, & eorum domus comprehenduntur.*
Regulares *etiam dicuntur Milites, ibid.*
59 Bulla Leonis X. *expenditur.*
60 *Votum Castitatis non recipit magis vel minus, sicut Obedientiæ, & Paupertatis.*
Quæ voventur sub nomine Castitatis coniugalis, non sunt de materia Consilij, sed præcepti, ibid.
Sed contrarium tenent gravissimi Doctores, quia in voto Castitatis coniugalis, plura de materia consilij comprehenduntur, ibid.
61 *Divi Thomæ doctrina explicatur.*
Castitas coniugalis, in sententiam Divi Thomæ, non habet incompatibilitatem cum perfectione, ibid.
Ad rationem Religionis non spectat, omnia perfectiora facere, vel profiteri; sed ea quæ determinata sunt tanquam perfecta, ab ipsa Regula, ex Divo Thoma, ibid.
62 *Requisita Tridentini observantur in Ordine Montesiæ, ad emittendam professionem.*
Milites S. Ioannis non teneri ad observantiam Tridentini, quoad emittendam professionem aliqui tenent, sed non inde sequitur non esse veros Religiosos, ibid.
Milites Montesiæ, sicut Milites sancti Ioannis, ex speciali statuto, observant requisita Tridentini in emissione professionis, ibid.
63 Fori *decretum datum fuit ante incorporationem; & sic non obest quominus dicantur veri Religiosi Milites Montesiæ; quid Rex in pluribus cognoscit de causis Ecclesiasticorum, & qui sint.*
Regalia cognoscendi de causis Exemptorum non extenditur ad Milites Montesiæ, ibid.
Regia rescripta diffinitionem præbentia in his quæ in foro desunt, ibid.
Decisiones Congregationis Cardinalium de immunitate & Rotæ Romanæ, id comprobantes, ibid.
64 *Milites Montesiæ Privilegijs fori, & Canonis gaudent. Etiam si novitij sint, ibid.*
65 *Decisio supremi, favore Novitij Militis Montesiæ.*
66 *Doctrina* Castilli de Bobadilla *impugnatur, qui dixit privilegia Militum nostri Ordinis esse localia.*
Sesse, & Thoro *decipiuntur, dum dicunt privilegia hæc esse renunciabilia, ibid.*
67 *Milites Ordinum approbatorum gaudent privilegio immunitatis à vectigalibus.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
68 *Privilegijs concessis Ordini non potest renunciari per singulares.*
69 *Limitatio privilegij fori, in Regnis Castellæ auctoritate Pontificia nititur.*
70 *Effectus privilegij fori visibiles, in Regno Castellæ.*
71 *Pensiones obtentas per Milites Regulares ante ingressum Religionis, & beneficia secularia amittuntur ipso facto emissionis professionis, nisi adsit dispensatio Pontificis.*
72 *Privilegia fori & immunitatis à præstatione gabellarum communicantur vxoribus Militum Regularium.*
Decisio Supremi refertur, ibid.
Communicatio hæc, provenit ex vnitate coniugum, ibidem.
73 *Text. in* l. feminæ, ff. de Senator. *cum alijs iurib. expenditur.*
Text in l. 2. §. vlt. C. de Episcop. & Cleric. *cum alijs iurib. expenditur, ibid.*
74 *In Ecclesia, quæ antiquitùs in vsu essent quoad Clericos, & Monachos Coniugatos, remissivè.*
75 *Vxores Clericorum omnino incapaces sunt Ordinis, sed vxores Militum Religiosorum, non sunt incapaces omnino status Religiosi.*
Gabriel Paresa contrariam sententiam proposuit, sed vim iurium non diluit, ibid.
Privilegia per Milites Regulares vxoribus communicata, conservantur in viduis, ibid.
76 *Iurisdictio spiritualis Ordinis apud quem resideat.*
77 *Nominatio sive electio Primi Magistri Montesiæ reservata Sedi Apostolicæ, in Bulla erectionis commissa fuit Abbati sanctarum Crucium.*
78 *Abbas asserit ad se spectare ius visitandi Ordinem Montesiæ.*

79 *Monteſiæ Ordo vnitus, atque incorporatus dicitur Ordini Ciſtercienſi.*

80 *Magiſter, & Milites, quia nullo Ordinis Charactere inſigniti ſunt, reputantur incapaces poteſtatis Clavium.*

81 *Iuriſdictio ſpiritualis, quid diſtinctum eſt à poteſtate Clavium.*

Sacerdotes, qui adminiſtrare Sacramenta poſſunt, ex defectu iuriſdictionis plura ſunt quæ peragere nequeunt, ibidem.

82 *Habentes iuriſdictionem ſpiritualem, plura actu exercere nequeunt defectu Ordinis.*

Ex defectu Ordinis, non valet argumentum ad iuriſdictionem, ibid.

83 *Iuriſdictio ſpiritualis ſpectat ad proprium Sacerdotem.*

Summus Pontifex, eſt fons à quo profluit tota iuriſdictio ſpiritualis, ibid.

Pontifex eſt Paſtor omnium fidelium, ibid.

84 *Epiſcopus habet iuriſdictionem ordinariam in omni Diœceſi, ex vi ſui muneris, ſed non immediatè à Chriſto Domino, ſed per ſummum Pontificem.*

Parochi habent iuriſdictionem Ordinariam, tanquam Coadiutores Epiſcoporum, in Parochia ſibi commiſſa, ibid.

85 *Regulares antea ſub iuriſdictione Epiſcoporum vivebant.*

Regulares, exempti poſtea effecti ſunt à iuriſdictione Epiſcoporum, ibid.

86 *Ordo Ciſtercienſis exemptus fuit à iuriſdictione Epiſcoporum per Innocentium VIII.*

Calatravæ Militia, Ordinis Ciſtercienſis eſt, ibid.

87 *Monteſiæ Militia filiatio Calatravæ, & Ordinis Ciſtercienſis eſt, quarum privilegia ei communicata ſunt.*

Monteſiæ Religio exempta eſt à iuriſdictione Ordinaria, ibidem.

88 *Prælati Regularium habent poteſtatem, & iuriſdictionem in eos.*

89 *Religio quælibet conſtituit quandam Rempublicam ſeparatam.*

Modus gubernationis, & regiminis Regularium, ibid.

Religio Monteſiæ, ſub regimine Monarchico vt primùm erecta eſt, ſic perſeverat, ibid.

90 *Prælati generales habent in ſuis Religionibus iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem.*

91 *Generalis cuiuſque Religionis habet iuriſdictionem independenter ab alio ſui Ordinis: Provincialis à Generali; & locales Prælati, à Provinciali.*

92 *In Ordine Monteſiæ, quia Provinciales non ſunt, Prælatus localis habet iuriſdictionem dependentem à Magiſtro.*

93 *Iuriſdictio ſpiritualis in Ordine Monteſiæ, pertinet ad Magiſtrum.*

94 *Bulla erectionis ad litteram ponitur.*

95 *Cura animarum Ordinis habitualiter commiſſa Magiſtro fuit.*

96 *Generales Ordinum accipiunt iuriſdictionem mediante Religione, quæ concluſio procedit in Ordine Monteſiæ.*

97 *Ius eligendi Magiſtrum ſpectat ad Fratres Milites Ordinis.*

98 Bulla Sixti V. *quam vocamus*, Incorporationis, *explicatur ad rem.*

99 *Iuriſdictio ſpiritualis Ordinis Calatravæ ſpectat ad Adminiſtratorem generalem eiuſdem.*

100 *Diffinitiones probantes exercitium iuriſdictionis ſpiritualis in pluribus.*

Magiſter Monteſiæ confert beneficia Ordinis, ibid.

101 *Licentiam concedit non aſſiſtendi in Choro, dum officia divina celebrantur, & diſpenſationem non accedendi ad refectorium in diebus ſpecialis abſtinentiæ.*

102 *Habitum tribuit, & ex illius commiſſione per alios confertur.*

103 *Diſpenſare poteſt, quoad reſidentiam Novitiorum.*

104 *Profeſſiones ſuſcipit, & in eius poſſe, vel Commiſſarij ab eo dati; vota ſubſtantialia emittuntur.*

105 *Ex vi voti ipſi debetur obedientia ab omnibus Militibus Religioſis, atque Clericis.*

Pœna impoſita per Magiſtrum adimplere omnes iſtius Ordinis tenentur, ibid.

106 *Exercet poteſtatem deponendi à præbendis, & beneficijs.*

107 *Iuriſdictionis quaſi poſſeſſio quomodo probetur.*

108 *Prior habet exercitium iuriſdictionis, derivatum à Magiſtro.*

109 *Iuriſdictionis ſpiritualis exercitium, quod habet Prior, per ſtatuta ſpecialia huius Ordinis, & non Ciſtercienſis, conſtitutum eſt.*

110 *Statuere de ſpectantibus ad iuriſdictionem ſpiritualem, eſt vſus ipſius.*

111 *Prior Monteſiæ, minorem auctoritatem obtinet, ac Priores Abbatiarum Ciſtercientium.*

112 *Religiones Militares, omnes habent iuriſdictionem ſpiritualem in ſuos.*

113 *Ordo ſancti Ioannis Hieroſolymitani, Priores exteros reiecit.*

114 *Ordo Divi Iacobi quid circa hæc obſervet.*

115 *Ordo Alcantaræ quid nunc obtineat.*

116 *Ordo Calatravæ quomodo in his ſe gerat.*

117 *Magiſter Monteſiæ nullo iure, neque conſuetudine, tenetur ad deſumendum Priorem ex Monaſterio Ciſtercienſi.*

118 *Verba adducta per Abbatem ſanctarum Crucium, commiſſionis nominandi primum Magiſtrum, traduntur, & impugnantur.*

119 *Commiſſio iſta in dubium revocatur.*

120 *Ex pura nominatione iuriſdictio non queritur.*

121 *Exemptus quilibet habet conceſſum nudum factum nominandi Conſervatorem, & ex hoc non queritur ipſi iuriſdictio, neque in eum, neque in iudicem opprimentem.*

122 *Abbas, vt plurimum iure delegati nominauit primum Magiſtrum.*

123 *Delegatio ſtrictè interpretatur.*

124 *Iuriſdictio limitata ad certum actum, eo perfecto, extincta remanet.*

125 *Religio Monteſiæ conceſſum habuit ius nominandi Prælatum, iure proprio, vt effectivè pluries nominavit, ſicque obtinuit iuriſdictionem.*

Viſitandi actus eſt iuriſdictionalis, ibid.

126 *Ius viſitandi ordinem Monteſiæ numquam conceſſum fuit Abbatibus Ciſtercienſibus, ſed Ordini Calatravæ.*

127 *Verba Bullæ de viſitatione tractantis, perpenduntur.*

128 *Abbates Ciſtercienſes, ex interventu in viſitatione, ſolum obtinuerunt officium Aſſeſſoris, ſiue Conſiliarij.*

129 *Aſſeſſores de iure, non habent iuriſdictionem, ſed nudum miniſterium conſulendi.*

130 *Aſſeſſores per conſuetudinem habent iuriſdictionem, ſed non propriam, cùm ſit eius cui aſſident.*

131 *Superioritas Ordinis Calatrauæ limitata eſt per Pontificem, ad ius viſitandi tantum.*

132 *Archiepiſcopus eſt ſuperior Suffraganeorum ſuæ Metropolis.*

133 *Archiepiſcopus de iure poteſt viſitare Provinciam, etiam hodie, ſervata forma Tridentini.*

134 *Archiepiſcopus dum viſitat, iuriſdictionem exerat in Diœceſi ſuffraganea; ſed ex hoc nulla queritur ei iuriſdictio ad primas inſtantias poſt viſitationem.*

135 *Ex iure viſitandi ſolum inferri poteſt iuriſdictio ad actum ipſum viſitandi.*

136 *Per vnionem allegatam ab Abbatibus Ciſtercienſibus, non quæritur illis aliqua iuriſdictio.*

137 *Vnio extinctiva quæ ſit.*

138 *Vnio extinctiva facta non fuit inter Ordinem Monteſiæ, & Ciſtercienſem.*

139 *Vnio æque principaliter quomodo fiat.*

140 *Vnio æquè principaliter minimè facta fuit: nam vterque Ordo remanſit ſub ſuo Rectore.*

141 *Vnio acceſſoriè quomodo fiat.*

142 *Vnio acceſſoriè nequaquam facta fuit, nam titulus vtriuſque permanet inextinctus.*

143 *Ad vnionem requiritur auctoritas Pontificis expreſſa.*

144 *In vnione, de qua agimus, nō interfuit auctoritas Papæ.*

145 *Ad vnionem requiritur Consensus eorum quorũ interest.*
146 *Consensus Ordinis Montesiæ, nunquam datus fuit ad hanc vnionem.*
147 *Ad vnionem Ecclesiarum earum, quæ sunt de iure patronatus, requiritur consensus Patroni.*
148 *Vnio per quam aliqua Ecclesia erigitur in Cathedralem, alteri vnita, non spectat ad nos.*
149 *Vnio quæ fit ad communicationem spiritualium non extenditur ad aliud.*
150 *Eligendus, ex iuris dispositione, debet regulam Ordinis, ad quem eligitur, profiteri.*
151 *Qualitas Ordinis sacerdotalis, vel alterius cuiuslibet, neque iure naturali, neque Divino requisita est ad Prælaturam Regularium.*
152 *In Prælatura exercenda sufficit habere ea quæ sunt Ordinis Religiosi absque charactere sacerdotali.*
153 *Exempla plurium Prælatorum Regularium.*
154 *In Ordine Cistercienſium Fratres laici verè Religiosi sunt, & capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ eiusdem.*
155 *Clerici Coniugati, incapaces sunt exercitij iurisdictionis spiritualis.*
156 Cap. vnic. de Cler. coniugat. in 6. *expenditur.*
157 *Verba* Indulti Sixti V. *expenduntur.*
158 *Prælati Regularium, etiamsi laici sint, ex concessione Pontificis, possunt obtinere iurisdictionem spiritualem in habitu, & eam gerere in actu, per idoneum Presbyterum.*
159 *Incapacitas Ordinis Sacerdotalis non importat incapacitatem iurisdictionis spiritualis.*
160 *Iurisdictio spiritualis in Ordinibus Regularium, residet penes ipsam Religionem.*
161 *Fœminæ capaces sunt iurisdictionis spiritualis.*
162 Cap. dilecta, de maior. & obed. *expenditur.*
163 *Abbatissa, & Prioriſſa, ex vi officij possunt habere collationem beneficiorum.*
164 *Prior Montesiæ subordinatur Administratori perpetuo, & eius locumtenenti generali.*
165 *Locumtenens generalis Magistri, est Vicarius generalis ipsius, in spiritualibus, & temporalibus. Et qui id muneris administraverint, ibid.*
166 *Bulla incorporationis Magistratus ad literam ponitur.*
167 *Qui Doctores eandem tradant.*
168 *Iurisdictionem temporalem supremam habet Ordo in pluribus Castris, & oppidis Regni.*
169 *In alijs iurisdictionem Alphonsinam tantum, sive mixtum imperium.*
In alijs fructuum perceptionem tantum, ibid.
170 *Causæ appellationum vassallorum ordinis, quomodo tractandæ sunt tam in prima, quàm in secunda? remissivè.*
171 *Causæ viduarum, pupillorum, atque cæterarum miserabilium personarum, quomodo tractandæ? remissivè.*
172 *Crimina reservata Regiæ iurisdictioni, in oppidis, Castris, ac villis Ordinis: remissivè.*
173 *Causæ personarum Nobilium degentium in oppidis, Castris, atque villis Ordinis, qui non sunt de ipso Ordine, reservatæ sunt Regi, sicut in cæteris locis Baronalibus.*
Secus si Milites eiusdem Religionis sint: quia tunc non ex iurisdictione temporali, sed ex iurisdictione Ecclesiastica pertinent ad Ordinem, ibid.
174 *Crimen fractionis itineris, quomodo spectet ad iurisdictionem Ordinis.*
175 *Quid procedit post forum anni* 1604.
176 *Visitatio Vniversitatum ipsius Ordinis ad quem spectet.*
177 *Erigere Vniversitatem ad quem spectet.*
178 *Contentiones iurisdictionis quomodo tractandæ sunt.*
179 *Casu discordiæ quid faciendum sit.*
180 *Dum agitur de re Ordinis in Regia Audientia, interventum habere debet vnus ex Assessoribus eiusdem.*
81 *Contentione emergente cum aliquo Iudice, ex delegatis Principis, cum ipso, ac Assessore conferentia habetur.*

DE inclyta Militia Beatæ Mariæ de Montesa, & Divi Georgij de Alfama sermonem instituo; huius illustrissimæ familiæ alumnum esse meritò glotiari debeo, hincque necessitudo erga ipsam dimanat; nam quidquid splendoris matri tribui potest, id ipsum in filios redundare contemplor; ob quod mirum non erit, si ipsius privilegia exarare suscipiam, institutionem, originem, ac progressum (latius aliquantulum, quam res postulabat) tradendo. Cogit me quidem tesseræ ipsius susceptio, sed non ex eo solum, defensio Ordinis incumbit; nam antiquior impulsus in eandem obligationem conducit. Vndecimus Magister Montesiæ, Illustrissimus Don Franciscus Sanz, Adavus fuit è matre, nam ipse, Galcerandum Sanz procreavit, qui Petrum, & Georgium genuit; è Georgio Ioannes natus fuit, qui matris cognomine sumpto, & Villarragut appellatus, Prorex in Regno Maioricarum fuit, Ildephonsum Comitem de Olocau natum habuit, & iste Georgium, Marchionem de Laneres, qui Præceptorias eiusdem Ordinis, de Burriana, & Villafamès actu moderatur. Ex Petro Laurentius natus fuit, qui matrem charissimam procreavit Elisabetham, & Petrum, ac Ioannem eiusdem Ordinis Stemmate insignitos. Quare vndique splendor maternæ stirpis, decus & honor antiquissimus ab eodem Ordine illustratus reperitur. 1

Templariorum Militaris Ordo, quantum à principio emicuerit in Ecclesia militanti, nemo est qui nesciat; cum ab Historicis Ecclesiasticis, & laicis, passim tradatur. Postea verò varijs, & diversis non tam nefandis (vt verbis summi Antistitis vtar) quam infandis obscœnitatibus, errorum & scelerum pravitatibus, atque maculis respersus, sub Clemente V. Pontifice maximo, indictum fuit Concilium Viennense, vt patet, ex *Bulla ipsius* 2. *idus Augusti* 1307. apud Cherubin. *tom.* 1. *bullar. pag.* 147. & in ipso Concilio Ordo damnatus fuit, ac penitus extinctus, bonaque Templariorum Ordini Hospitalis Divi Ioannis Hierosolymitani applicata fuerunt, exceptis bonis consistentibus in Regnis Castellæ, Aragonum, & Portugalliæ, quæ sub Apostolicæ Sedis dispositione, & ordinatione reservata fuere, vt patet ex *Bulla ipsius Clementis V. dat. Viennæ* 6. *nonas Maij anni* 1311. apud eundem Cherubinum *dict. tom.* 1. *pag.* 150. tradunt Carbonell. *in Chron. de España, cap. del Rey Enjaume Segon*, Zurita *Annal. lib.* 3. *cap.* 73. Baron. *in annal. d. ann.* 1307. & 1311. Viciana *par.* 3. *Chron. Val. fol.* 38. Pined. 3. *p. Monarch. Eccles. lib.* 22. *cap.* 21. §. 4. Illescas *in histor. Pontific. lib.* 6. *cap.* 1. *p.* 2. Silverius Bernat. 1. *p. respons.* §. 16. *n.* 25. & *seqq.* Horat. Tursellin. *in epit. histor. lib.* 9. *anno* 1290. Ioan. de Bussieres *in floseulis histor. p.* 2. *c.* 5. 2

Glorioſissimus Rex Iacobus II. Ordinem ex his ad sua Regna specialem fundare conatus est, & ad preces ipsius summus Pontifex Ioannes XXII. Cœnobium Montesiæ instituit, sub invocatione Beatæ Mariæ, ex Militia de Calatrava, Ordinis Cistercienſis, cum bulla dat. Avenioni 4. *idus Iunij anni* 1316. quæ habetur *in initio nostrarum diffinitionum, editarum Valentiæ anno* 1589. quæ infra transcribitur, sed nunc tantum verba ad rem expenduntur, ibi: *Nos eisdem Regi, Regno, atque fidelibus adversus huiusmodi hostiles incursus prospici cupientes, dicti Regis supplicationibus inclinati, Monasterium in Castro de Montesa, Valentinensis Diœcesis, infra dictum Regnum Valentiæ constituto, de prædictorum fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ plenitudine potestatis, ordinamus de novo, ad honorem Dei, & exaltationem Catholicæ Fidei, ac depressionem ipsorum infidelium construi: in quo Fratres Ordinis Calatravensis (ad quos Rex ipse non parum affici dicitur, & de quorum strenuitate confidit, vt fertur) pro defensione dicti Regni Valentiæ, ac fidelium incolarum ipsius, ab hostium dictæ fidei, eiusdem vicinantium, periculosis insultibus debeant collocari, & sic idẽ Regnum, & fideles eo ferventius dictis hostibus resistere valeant, quò plurium virium conflatio in vnum, maiori potentia fulcietur.* Ipsum Monasterium idem summus Pontifex doravit omnibus bonis, quę Ordinis Templariorum, tẽpore captionis, & extinctionis, 4 6

tinctionis,in Regno existebãt,nec non quæ tũc possidebantur ab Ordine Divi Ioannis Hierosolymitani, dempta domo cum Ecclesia, & redditibus, ab ipso Ordine Divi Ioannis possessis in Vrbe, & eius territorio, cum Castro,& villa de Torrent,ac suis pertinentijs : concedendo Magistro, & Fratribus Ordinis Divi Ioannis ea quæ à Templarijs possidebantur in reliquis Coronæ Aragonum Regnis. Nostris autem Magistro, ac Fratribus indulsit,omnia,& singula privilegia, immunitates, & libertates, quibus fruebantur,ex auctoritate Pontifi-
7 cia,Magister,ac Fratres Ordinis de Calatrava,in Castellæ Regnis, vt ex *eadem bulla* apparet, & pluribus alijs infra expendendis. Insigne autem istius Ordinis à principio fuit scapulare,ac cingulum,ex panno,byrrho,cum cuculla, seu capucio exiguo, atque pallium candidum, cum Cruce liliata,nigri coloris,eiusdem formæ, ac purpurea Calatravensis.Tractant de hac fundatione,præter
8 bullam prædictam, & instrumenta antiquissima in Archivio arcis Montesiæ reservata,noster Martinus Viciana *in 3.p.Chronicæ Valentiæ, in cap. de la fondacion de la Orden de Montesa, fol. mihi* 42. Chassaneus *in Catalog. glor.mund.p.9.consil.9.*Polid.Virgil.*de invent.rer.lib.7.c.5.* Sylvester Marul. *in. Ocean. Relig. lib.3.* Paulus Morigia *de orig.Relig.lib.4.c.4.* Argote de Molina *lib. 1.suæ historiæ,cap.32.*Illescas *in hist.Pontific.part.2.lib. 2. c.2.* Zurita *lib.6. Annal. Aragon. cap.26.* Blancas *in com.fol.181.* Garibay *in compend.hist.lib.32.cap.11.*Rades de Andrada *in Chronic.Calatrav.cap.16.*Lobera *in vita sancti Faylani, cap.19.* Barnabas Montalvo *in Chronic. Cistercienf. tom.1.lib.2.cap.17.*Noster Gaspar Escolano *in hist.Valent.decad.1.lib.5.cap.13.nu.4.& lib.9.cap.7.* Beuter. *lib.2. Chron.Hispan.cap.22.*Llamas *in methodo,p.1. cap.11. §.10.* Carol. Tapia *in authent.ingressi, C. de sacrosanct. Eccles. verb.Monasteria,cap.15.* Silverius Bernat. *in iuris respons. part.2.§.1.à num.1.*dominus Leon *decis.89.num.25.tom.1.* P.Mariana *de rebus Hispan.lib.15. cap.15.* Iosephus Michaëli *in thesaur.militar.Cavall.fol.72.*P. Azor.*instit. moral.p.1.lib.13.cap.5.quæst.3.vers.Porro in Valentino*, Tamburin.*de iur.Abbat.tom.2.disp.34.quæst.5.num.82.*Rodrig. *in compend.quæst.Regul.fol.123.nu.48.* Ioann. de Carvalho *de vna,& altera Quarta,ad cap. Raynaldus p.1.quæst.354.* Machado *in perfect. Cur.animar.tom.2.lib.5.part.4.tract.3. docum.4* Barbos.*in collect. Apostolicar. decisionum, collect. 310 per tot.* & recenter Dominus Crespi *observat. 54. cum duob. seqq.* & Doctor frater Hippolytus Samper, presbyter eiusdem Ordinis *in duobus voluminibus, Montesiæ illustrate.*

Erat ab anno 1201.alius militaris Ordo,institutus in
9 Regnis Aragonum à domino Rege Petro Secundo,patre Iacobi Primi, ad Arcem de Alfama sitam in litore maris Balearici,in Cataloniæ Principatu,Diœcesis Dertusensis,inter ostium Iberi fluminis,& collem vrbis Balaguer, sub invocatione Divi Georgij, & regula sancti Augustini,qui fuit creatus,vt Christianos defenderet in itinere piratis exposito-Sed nullatenus reperitur approbatus à Sede Apostolica, vsque ad sequentia tempora. Viciana *dict.3. p. fol.43.* tenet quòd fuit approbatus à Gregorio X I. cum bulla dat. Avenioni *die* 14. *Maij*
10 1373.cum quibus consonat nostrarum diffinitionum attestatio.Sub hac eadem bulla iussum fuisse comperimus vt fratres, ac Milites Insigni Crucis rubræ super veste candida vterentur. At Augustinus Barbosa *dict. collect. 310. num.* 4. ait approbatum fuisse à Benedicto X I I I. *anno* 1363.(sed impossibile est, eo quod Benedictus electus fuit anno 1394. vt omnes historici tenent) & quòd vnio horum Ordinum facta fuit per eundem Benedictum anno 1369.quod pari ratione impossibile est. Nostræ definitiones tradunt,vnionem factam fuisse ab ipso
11 Benedicto anno 1399. Viciana autem anno 1410. Sed salva pace horum virorum, cum diffinitiones Ordinis plus auctoritatis habeant,eo quòd solemniter,in visitatione,factæ reperiuntur, per Prælatos visitatores:certissimum est,ipsos series bullarum investigasse accuratiùs, quàm Historicus ille,& iste alius Doctor, quorum non intererat hæc ita inquirere, nec potestatem habebant archivi;arcana scrutandi.Sicque diffinitionum traditione retenta,ab anno 1399. immutatam esse tesseram nostrorum Militum affirmandum est,relicto Crucis liliatæ 12
nigri coloris Insigni,& assumpto purpureo,simplici, & plano,quo nunc vtimur, *dimisso etiam scapulari tanquam minus apto ad exercitium militare, & vsum armorum*, vt Viciana notat. verba Martini Viciana *parte 3. chronic. valen.pag.43.colum.2.ad fin.*sic se habent:*Benedicto Decimotertio pretenso Papa in corporo la orden de Montesa con la de san Iorge de Alfama,y mando que se nombren de Montesa y sant Iorge,y que lleven ropa blanca, y vna Crux colorada en elpecho izquierdo,y dexenel escapulario.*Frater Samper *parte 1.Montes.illustr. nu.377.* mihi errorem irrogat: sed an ita sit, ex verbis Vicianæ adductis inferri valet. Malo cum Viciana, doctissimo Historiographo, errare, quàm hunc sequi;dum scapulare externum cum capucio ex panno bruno,minus aptum ad vsum armorum, confundit cum Candido, cruce insignito, & interno.Hæc vnio confirmata fuit in synodo Constantiensi.Hinc est, quòd Ordo noster, inter filios Benedicti Patriarchæ annumerandus est, nam conservata fuit regula Divi Benedicti; & licet Divi Augustini regula profiteretur à Militibus Divi Georgij, dimissa fuit tempore prædictæ vnionis.

Demum cum concessio Apostolica de privilegijs Ca- 13
latravæ loquatur,aliqui dubitarunt, an extenderetur ad futura;nam bulla de concessis loquitur,sicque non comprehensa concedenda videntur, tam in bulla fundationis, quàm confirmationis Clementis V. Martini V. Iulij I I. & aliorum Romanorum Pontificum. Sed vt dubium tolleretur,Papa Leo Decimus cum Bulla 5.Kalendas Maij 1515. concessit nostro Ordini, quòd fruatur omnibus,& singulis privilegijs,immunitatibus, gratijs, exemptionibus,& libertatibus, inclytæ Militiæ de Calatrava concessis,& concedendis,eorumque vsibus, sta- 14
bilimentis,& natura,vti, potiri, & gaudere nobis concessit. Quod summa ratione nititur; nam Conventus Montesiæ filiato præfatæ Militiæ de Calatrava est, & cum regularibus institutis ipsius conformatur; quod comprobatur ex traditis per Auctores superius laudatos, *num.*8.signanter per Marianam *dict.lib.15.c.16.in princ.* ibi:*Proximo anno 1317.repetitis antea legationibus, supremáque Aragonij Regis contentione, ex bonis, quæ Templarij in Valentino tractu obtinere soliti erant,nova vti militia constitueretur,impetratum, Calatravæ quidem contributa, proprio tamen Magistro, in veste candida, Cruce rubra insigni, simplici,planaque,Cistercienfium instituto,legibusque vivere, mandatum est.*

Sub Magistri specialis iurisdictione, & potestate in- 15
stituta fuit nostra Militaris Religio, quod observatum vsque ad annum 1587. quo summus Pontifex administrationem concessit Aragonum Regiæ Maiestati,atque adeo quatuordecim Magistratum habuisse est certum, quos tradere decrevi.

Guillermus Erill Ordinis Sancti Ioannis Hierosoly- 16
mitani die 22. Iulij 1319. transivit ad Militiam de Calatrava, sumpsitque habitum in Cœnobio sanctæ Crucis Ordinis Cistercienfis,sito in Principatu Cataloniæ,per manus Præcentoris de Alcañiz; quod auctoritate Apostolica confectum fuit, & Abbas eiusdem Cœnobij,titulum Magistri nostri Ordinis condonavit, decessit die 27. Septembris eiusdem anni in villa Peninsulæ, dum patrimonium Ordinis visitabat. D. Fr. Hippolyt.Samper *in Montesia illustrata,parte 1. n.135.*Mihi & Martina de Viciana increpat dixisse, quod hoc factum fuit interveniente Nuntio Apostolico : labitur enim,vt ex ipsis scriptis demonstratur.Nec relevat dicere, sic nos explicasse Anonymum : nam id prodesset ad impugnandum eum, non autem ad asserendum me illusum fuisse,vt asserit *in Indice generali.*Si enim *in nota ad d.n.135.*qui dicimus fatetur;quare in Indice increpationem apponit ? sed mihi satius est; id lapsui calami tribuere.

Successor datus fuit Arnaldus Soler,die 26. Octobris eiusdem anni, ex eadem Religione Divi Ioannis desum-

pus-

ptus, Prælaturam gessit per octo annos, & vltimum clausit diem in villa Sancti Matthæi 6. Novembris 1327.

Frater Petrus Tous die 17. Novembris fuit conventualiter electus, rexitque Ordinem per quadraginta & septem annos, decessit in villa Sancti Matthæi die 5. Augusti 1374.

Frater Ambertus Tous conventualiter electus die 18. Augusti eiusdem anni, obtinuit munus octo annos, & decessit in eadem villa die 13. Iulij anni 1382.

Frater Berengarius March, conventualiter electus, die 25. Iulij eiusdem anni, in præsentia Domini Regis Petri Secundi, sub hoc Magistro, vnio Ordinis Divi Georgij fuit facta, decessit in eadem villa die 8. Martij anno 1409.

Frater Romeus de Corbera, fuit electus à summo Pontifice, eo quòd conventuales in discordia versabantur, an eligendus esset Frater Nicolaus de Proxita, an verò Fr. Raymundus Alamany de Cervellon. Possessionem Prælatiæ obtinuit die 10. Octobris 1311. & Magistratum, per annos quinque & triginta, decessit Valentiæ die 5. Septembris, anno 1445.

Frater Gilabertus de Monsoriu, fuit conventualiter electus die 14. Septembris ipsius anni, præsedit per octo annos, & decessit Valentiæ die 3. Decembris 1453.

Frater Ludovicus Despuig, cognomento *El buen Maestre*, conventualiter electus fuit, die 12. eorundem obtinuit Magistratum annos viginti & novem, decessit Valentiæ die 3. Octobris 1482.

Frater Philippus ab Aragonia, ex concessione Pontificia obtinuit Magistratum: electus conventualiter fuerat Frater Philippus Boil, die decimo Octobris anni 1582. sed Pontificis electio prævaluit. Decessit in expeditione versus Agarenos, dum Baca vrbs obsideretur, ex vulneribus sibi dimicando illatis, die 10. Iulij 1488.

Frater Philippus Boil iterum electus die 30. eorundem, decessit in villa sancti Matthæi die 18. Iunij 1492.

Illustrissimus Dominus Frater Don Franciscus Sanz Adauus colendissimus, electus fuit conventualiter die 12. Ianuarij anni 1493. Sed non sine iurgio, eo quod Frater Don Garcia de Marsilla Clauiger, ei opponebatur; at per viam Compromissi, electio in sui favorem perfecta fuit. Hunc inter optimos Magistros connumerat Viciana *vbi prox.* ibi *Este fue buen Maestre.* Decessit Valentiæ die 4. Ianuarij 1506.

Frater Don Bernardus Puig conventualiter electus fuit die 15. eorundem. Huius eximia virtus maximopere commendatur. Decessit ad finem anni 1536. (D. Samper assignat diem 3. Iulij 1537.) iussit suum corpus humari ad limina Templi, ita vt ab ingredientibus, & egredientibus conculcaretur.

Frater Don Franciscus Lansol de Romani fuit conventualiter electus, sed discordia non modica præcedente, cum Don Henrico à Borgia, die 17. Iulij 1537. decessit Valentiæ 12. die Martij anni 1544.

Frater Don Petrus Ludovicus Galcerandus à Borgia fuit electus casu discordię, & litè coram Pontifice suscitata inter ipsum & Fratrem Don Gueraum Bou, iste cessit liti: quare confirmata fuit electio Petri, sive ipse electus per Pontificem dispensatione concessa propter minorem ætatem: nam decimum septimum annum tantum attigerat. Ordinem gubernavit vsque ad incorporationem factam anno 1587. & post eam, ex speciali Pontificis jussione, sub eodem titulo *Magistri* vsque ad vltimum diem vitæ 20. Martij 1592. Barchinonæ Proregis Cataloniæ munus adimplens.

16 Prima totius Ordinis dignitas, & Prælatura fuit ab origine Magistratus; apud quem vniversa iurisdictio atque potestas residebat; cuius proventus duodecim millium librarum argenti (ex decem Regalibus argenteis vnaquæque constat) summam superabant. Secunda commẽtatoris Maioris ad trium millium librarum numerum redditus attingentes: cui jurisdictio deferebatur absente, impedito, vel defuncto Magistro. Tertia Clavigeri qui custodiam Arcis curabat, & in censu habebat proventus oppidorum de Silla, & Montroy bis mille librarum summam excedentes: sed postea segregata ea fuerunt, & ex quolibet oppido Præceptoria specialis erecta fuit, remanente dignitate honorifica, cui adhuc hanc prærogativam detrahere conatur Samper: sed iniquè, meo quidem judicio. Demùm Præceptoriæ de Perpungent, de Onda, de Alcala, de Xibeut, de Benicarlo & Vinaroz, de Adzaneta, de Benasal, de Villafames, de Ares, de Castellfabid & Ademas, & de Borriana. Quæ quidem per suos Præceptores sive Commendatarios administrantur, & possidentur. Sed quia in Magistratu antiquo, Gubernatoris officium multis ab hinc annis institutum fuerat, etiam hodie permanet hoc officium, cum Insigni iurisdictionis, assueto geri per Gerẽtes vices generalis Gubernatoris totius Regni, Scipione nempe parvulo; cuius possessio continuari jussa fuit per *actum Curiæ Brac. Eccles. c. 32. anni 1626.* cui annexa fuit ab initio administratio jurisdictionis temporalis ipsius Magistratus. Proventus oppidi de Sueca applicati erant ad sumptus monasterij, licet in mensa Magistrali comprehenderetur; sed administrabatur per Clavigerum, cum onere præbendi necessaria ad Monasterium. Hodie miles ex Ordine desumitur, qui nomine Gubernatoris de fructibus ipsius oppidi Curat. In oppido de Moncada cum accessorijs, nempe Carpessa & Borbotor, adest miles sub titulo *Baiuli*, sive *Baylio*, etiam ab Ordine desumptus. 17 18

Monasterium ipsum quoad omnia gubernabatur per Magistrum, & ad ea, ad quæ necessarius erat ordo Sacerdotalis, eligebatur Prior, qui exerceret: è Monasterio sanctarum Crucium, Ordinis Cistercienſis, Monachus doctrina, & virtute probatus desumi solebat, de quo latè disserit Samper *in Montesia illustrata, part. 4. articul. 1. ex n. 1.* Nunc iam ex Fratribus Clericis ipsius Ordinis Montesiæ eligitur. Quod fieri debere pluribus comprobare conatur Samper *ibid.* sed omisit præcipuum fundamentum, quo non solùm fieri posse, verum etiam faciendum præcisè probatur; nempe duæ constitutiones diversorum Pontificum. Prima est *Bulla Gregorij VIII. dat. 4. Novembris anni 1187.* quæ continet secundam confirmationem Ordinis Calatravæ, & ad literam tradidit Illustrissimus Don Hieron. Mascareñas Episcopus Segontinus *in diffin. illius Ordinis, editis anno 1660. pag. 29.* Secunda est, *Bulla Innocentij III. dat. die 28. Maij, anni 1199.* quæ continet tertiam eiusdem Ordinis confirmationem, quam ad literam ponunt ipse Mascareñas *ibid. pag. 45.* & Ascanius Tamburinus *tract. de iur. Abbatum, tom. 2. disput. 24. quæst. 5. num. 75. pag. mihi 430.* verba expressa sunt hæc: *Clerici quoque Ordinis vestri Clericum Priorem habeant, cui professionem faciant, reverentiam ac subiectionem impendant.* In vtraque Bulla ipsa verba reperiuntur, quæ dubitatione carent, neque quæstionem admittunt. Ex eisdem clarè deducitur, quod Fratres Milites Priori non subijciuntur, cùm solùm de Fratribus Clericis constitutiones loquantur. Ob quod, Magistro absente, Commendator maior præsidebat, & eo impedito, Claviger. Spectantia ad Priorem, eo impedito, vel absente, ad Fratrem Clericum antiquiorem sacro Presbyteratus Ordine insignitum, sub nomine, *Præsidentis*, deferebantur: sed quia Commendator Maior, & Claviger frequenter aberant, fuerunt instituta officia *Subcommendatoris*, & *Subclavigeri*, qui eorum munia implerent, & duobus militibus Conferuntur, vt *ex nostris diffinitionibus* resultat, & ex latè traditis per Samper *p. 1. n. 144. in not. lit. H. part. 3. art. 4. per tot. & p. 4. d. art. 1.* 19 20 21

Per vnionem, atque incorporationem Magistratus cum Regio diademate Aragonum, aliqua immutata sunt: sed præcipuum cum caueatur in Bulla incorporationis, quam tradimus *infra nu. 166.* quod iurisdictio Ordinis administranda sit per Personas idoneas eiusdem, hinc necessarium fuit quod Vicarius generalis Magistri nominaretur ex Militibus ipsius Ordinis, cui datum fuit nomen *Locumtenentis Generali Magistri*, quod idem importat; Concesso attributo dominationis per 22

act.Cur.Brach.Eccles.c.31.d.anni 1626. Cæteriſque præeminentijs atque prærogativis traditis per Samper *dict. p.3.diviſ.3. ex n.570.* ſuperaddita Cruce magna in medio pectoris:ipſe originem Officij,ſicut & nominis,redi-
23 fert ad Locumtenentes ſpeciales per ipſos Magiſtros nonnunquam deſtinatos, ſed perperam:imo potius originem habuiſſe ab obſervatis per prudentiſſimum Ferdinandum I I.Regem,cognomento *Catholicum*,qui dum Regna Caſtellæ gubernabat, obtinuit à Sede Apoſtolica adminiſtrationem Ordinum Militarium ſancti Iacobi,Calatravæ,& Alcantaræ:& cum adhuc inſtitutus non fuiſſet Regius Senatus Ordinum,in vno quoque eorum Generalem Vicarium conſtituit in ſpiritualibus,& temporalibus.Huius hiſtoriæ à paucis perceptæ, & à pauciſſimis prælo datæ extat irrefragabile teſtimonium in *Bulla Iulij I I.expedita Romæ Kalendis Aprilis anno* 1508. quæ eſt *conſtitutio* 16. *eiuſdem* apud Laërtium Cherubinum *in Bullario tom.* 1. *pag. mihi* 431. cuius verba ſunt hæc:*Sanè pro parte Chariſſimi in Chriſto Filij noſtri Ferdinandi Aragonum, & Siciliæ Regis illuſtris, qui Militiæ de Calatrava Ciſtertienſis Ordinis Toletanæ diœceſis per Sedem Apoſtolicam perpetuus Adminiſtrator deputatus exiſtit,nobis ſuper exhibita petitio continebat : quod alias dilectus filius Guterius de Padilla Maior nuncupatus ac dicti Ferdinandi Regis Adminiſtratoris etiam in ſpiritualibus Vicarius Generalis.* Hic Gutterius fuit Commendator Maior Calatravæ, & nomine Regis Catholici Ordines Calatravæ & Alcantaræ laudabiliter gubernavit,vt conſtat ex diffinitionibus per eum latis,quas adducit Maſcareñas *vbi ſupr.tit.2.poſt c.2. pag.* 269. in quibus ſic intitulatur : *Yo don frey Guttierre de Padilla Commendador mayor de la Orden y Cavalleria de Calatrava, Preſidente, y Teniente general de ella.Otroſi de la Orden y Cavalleria de Alcantara por el Rey de Aragon, de las dos Sicilias de Geruſalem &c.Adminiſtrador perpetuo, por autoridad Apoſtolica,dellas nueſtro Señor, conſiderandoque las Coſas temporales no pueden Durar mucho ſin ayuda de la eſpirituales.* Quæ quidem diffinitiones concernunt regimen ſpirituale ſacri Conventus,vt in epigrapha dicitur, & ex eiſdem reſultat : de his mentionem *Samper* non fecit ; quare tribuit originem locumtenentis Generalis , Locatenentibus in temporalibus aliquando nominatis per Magiſtros. Sed conſequentius deducitur ab obſervatis per Regem Catholicum ; nam Rex Philippus , qui adminiſtrationem Monteſiæ obtinuit , inſequendo veſtigia prædeceſſoris, quę ab eo geſta fuerunt obſervaſſe credere debemus,potius quam ea quæ per Magiſtros facta reperiuntur,quorum notitia ad eum pervenire tunc temporis faciliter non poterat. Quod amplius ſuadetur ex eo , quod poteſtas conceſſa per Magiſtros ſuis Locatenentibus,temporalem non egrediebatur.At conceſſa per Regem Catholicum, ſub nomine *Vicarij generalis* ad ſpiritualia extendebatur,vt *in Bulla* dicitur : quod magis adaptatur poteſtati conceſſæ Locumtenenti generali.Nec nominis differentia ſenſibilis adeſt;nam quod in *Bulla* dicitur Latinè *Vicarius generalis*,in diffinitionibus dictum fuit, *Preſidente,y Teniente general.*

24 Huic Locumtenenti generali conceſſus eſt vſus vniverſæ iuriſdictionis ad Magiſtrum ſpectantis olim , & nunc ad Adminiſtratorem Magiſtratus ; & dati illi fuerunt duo Aſſeſſores Togati deſumpti ex Regia Audientia Civili,vt hæc ,& alia in titulo Locumtenentis tranſcripto per Samper *d. p. 3. n. 577.* exarantur. Datur ei etiam Advocatus fiſcalis,cum hac differentia , quòd Aſſeſſor ex vi nominationis conceſſum habet ingreſſum Ordinis , ſi voluerit. Nam licet de omnibus mentio fiat *in act.Cur.Brach.Eccleſ.c.30.anni* 1626.Omnibus Aſſeſſoribus petentibus hoc conceſſum fuit, & nulli fiſcalium. Per eos cuncta iuriſdictionalia adminiſtrantur ; demptis cauſis criminalibus perſonarum Ordinis, contra quas proceditur ſecundum formam traditam *in c.70. diffin.* vt ſtatim dicam. Ea verò quæ pertinent ad ærarium menſe Magiſtralis,exiguntur per Receptorem, ex eodem Ordine deſtinatum.In hoc Supremo adeſt Aſſeſſor Generalis Ordinis , per quem omnia, quæ ipſam Religonem concernunt , expediuntur. Deſumitur ex eodem Supremo, cùm Ordinis ipſius ſit;quod neceſſarium eſt iuxta tenorem conceſſionis. Et licet in omnibus quæ gubernationem , & gratiam concernunt vniverſum conſilium proponat, vt Adminiſtrator perpetuus deliberet ſuper Reſcripta,Privilegia , & Commiſſiones,per ſolum Aſſeſſorem generalem ſubſcribuntur ſeu ſignantur. Nuper ingens controverſia præſedentiæ ſuſcitata fuit inter Nobiles,& Magnificos Don Petrum Villacampa, & Pueyo Aſſeſſorem Generalem,& Don Antonium Ferrer.Clavigerũ,quæ per obitum iſtius indeciſa remanſit : ſed facilis exitus videbatur ; in his enim quæ iuriſdictionem ſapiunt,vel regimen,Aſſeſſor præcedere debet,ſicut Præſes, & Conciliarij Ordinem præcedunt cæteras dignitates eorundem:in his quæ ſpectant ad actus Religionis conventuales Clavigerum præcedere eſt neceſſe. Qui officia Ordinis obtinent,ſunt ſequentes.

Nobilis Frater Don Ioannes Creſpi & Brizuela Præceptor 25
de Ademuz, & Caſtell-fabib Locumtenens generalis Magiſtri.
Nobilis Frater Don Carolus Valterra , & Blanes de Regio Conſilio Civili, Aſſeſſor.
Magnificus Doctor Marcus Roig , Miles, de eodem Regio Conſilio, Aſſeſſor.
Doctor Frater Petrus Rodrigo Presbyter , Prior ſacri Conventus.
Frater Don Ioannes Pertuſa Bonaſtre, Receptor Generalis.
Frater Don Hieronymus Vives , & Ioan , Procurator Generalis.
Frater Don Philippus Vives Canamas , Præceptor de Montroy Subclaviger.
Frater Don Bernardus Sanz,Dominus oppidi de Valles,Subcommendator.
Frater Don Andreas Monſerrat , & Siurana, Gubernator Magiſtratus,& ſancti Matthæi.
Frater Don Ioſephus Borja Lançol , Gubernator de Zueca.
Frater Don Hieronymus Brizuela Baylius de Moncada.
Doctor Eleuterius Torres Advocatus Fiſcalis.

Habent Fratres Clerici Prioratus , & Beneficia cura- 26
ta pinguia , ad quæ promoventur. Prioratus quinque antiquitus erant,nunc ſex : nempe Sacri Conventus,domus Regiæ del Temple , Collegij divi Georgij in vrbe, ſanctæ Mariæ de Cervera , Sancti Ioannis de Borriana, & Sancti Georgij de Alfama : de quibus tractat Samper *part.4.art.2.& 3. ex n.162.*ſed *n.306. cum ſeqq.*alios duos Prioratus ponit ; hi ſunt Prior *Magiſtri* , & Prior *de Vallada* : ſolum ad honores hoc titulo fruebantur. De beneficijs curatis , ſive vt nos dicimus , Rectorijs Eccleſiarum Parochialium plura congerunt Silverius Bernat *in iuris reſponſo edito Barchinonæ , anno* 1613. *p.2.* §.4. *&* 5. & Samper *d. par.* 4. *articul.* 4. *ex numer.* 310. quæ non tranſcribuntur , quia ad nos non ſpectant.

Et quod magis noſtræ inclitæ Religionis dignitatem 27
demonſtrant , ſunt duæ prærogatiuæ,à nullo ex cunctis Militaribus Ordinibus conſecutæ. *Prima* eſt Regiæ munificentiæ origo ; eo quod fundator immediatus fuit inclitus Rex Iacobus II. cuius precibus Pontifex ſummus Ioannes XXII. Ordinem inſtituit, & ipſe Caſtrum Monteſiæ cum pluribus alijs liberaliter donavit. *Secunda,* quod Religionem noſtram Illuſtrauit Primogenitus ipſius, Princeps Iacobus , habitu ſolemniter ſumpto,vt teſtantur Viciana *d. 3. part. Coron. Val. pag.* 43. Blancas *in Comm. pag.* 181. Zurita *in Annal. lib.6. c.* 32. & Dominus Creſpi *obſ.55.n.4.*

His breviter dictis de origine , & progreſſu noſtræ 28
Religionis,vt iam ad iuriſdictionalia deveniamus;tenendum eſt , quod triplex iuriſdictio conſiderari in eo poeſt. Prima ſpectat ad ſuperiores ipſius,Magiſtrum nempe, & Præceptores, ſive Commendatarios , in Caſtris, Villis, & oppidis Magiſtratus , & Præceptoriarum, per quam cognoſcunt de cauſis mere profanis , & ſecularibus , laicorum in eis degentium , tam civilibus , quam criminalibus. Secunda eſt iuriſdictio Eccleſiaſtica penes Magi-

Magistrum residens, in omnes Præceptores, Priores, & Fratres, tam Milites, quàm Clericos eiusdem; quæ licet spiritualis sit ab extrinseco, eo quod versatur circa personas Religiosas, & Deo dicatas, ab intrinseco temporalis est, quia tractat de rebus temporalibus, ad Ordinem, vel ad personas eiusdem, earumque bona, & crimina spectantibus. Tertia est spiritualis iurisdictio, attinens ad forum internum, curam animarum, cæteráque res merè spirituales. De omnibus breviter agendum est, vt appareat quo pacto tractari debent negotia Ordinis Montesiæ, ne ex defectu iurisdictionis nulliter procedatur, vel iudicium reddatur illusorium.

29 Prima, vt dixi, merè profana est, in Castris, Villis, oppidis, atque Vasallis per Reges concessis: quia ipsi laici sunt, & bona profana, ex Regia liberalitate procedentia, de quo dubitari nequit; nam etiamsi bona, & possessiones, Ecclesiasticæ factæ sint, quoad dominium; respectu tamen iurisdictionis profanæ remanserunt: Tum quia sunt bona de *Realengo*, quæ adquiri per Ecclesiasticos non potuerunt absque hac qualitate, vt latè dictum remanet *sup. cap.* 2. §. 5. *ex numer.* 44. Tum etiam quia Prælatus Ecclesiasticus, in iurisdictione
30 temporali, quam obtinet in feudo, à Principe ipsi concesso, iudicatur tanquam laicus Baro, sive feudatarius Principis, & ideo in omnibus se gerere debet tanquam laicus. Neque ab eo ad Ecclesiasticum Superiorem provocatio conceditur, sed ad Principem, vel Superiorem laicum, qui iudicat causas provocationum à sententijs latis per alios Barones, & feudatarios: vt docent Abbas *in cap. solitæ, de maior. & obed. numero quarto*, vbi *etiam* Felin. Andreas Gail. *lib.* 1. *observat.* 30. *nu.* 4. Mynsinger. *Centur.* 5. *observat.* 5. Franc. Marcus *decision.* 454. *num.* 10. *part.* 1. Marta *de iurisd. part.* 4. *casu* 198. *num.* 1. Bobadilla *lib.* 2. *politic. cap.* 17. *num.* 196. Cancer. *Var. lib.* 3. *capit.* 13. *num.* 345. Oliban. *in vsat. alium namque, cap.* 20. *num.* 3. Carol. de Grass. *de effect. Clericat. effect.* 1. *num.* 513. Mastril. *de Magistr. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 34. August. Barbos. *de iur. Ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 39. §. 2. *num.* 120. *cum sequentib.* Honor. Montan. *de Regalib. titul. de offic. num.* 76. Ascan. Tambur. *de iur. Abbat. tom.* 3. *disput.* 12. *quæsit.* 1. *numer.* 7. Neque aliud ostendit Samper, diligens indagator præeminentiarum nostri Ordinis, *dict. part.* 3.
31 *ex num.* 761. vt obiter dixi *sup. cap.* 2. §. 5. *num.* 50. Et sic processus similium causarum iuxta foros, leges, consuetudines, & stylos laicorum ordinandi, atque iudicandi sunt; & Assessores, Tabelliones, Actuarij, & cæteri Ministri, laici esse debent. Neque in eis Magister, vel alius Prælatus vti potest censuris, alijsve pœnis Ecclesiasticis, vt testantur Doctores superiùs congesti; & alij adducti per Solorzanum *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 29. *cum seq.* Quibus non repugnant deducta per Samper *dict. part.* 3. *num.* 764. asserentem appellationes harum causarum deferri ad Gubernatorem sancti Mathæi; & posse evocari ad cognitionem Locumtenentis generalis; pro vt *in titulo ipsius* concessum extat: quæ non nego, cum in titulo per ipsum adducto expressa sint: sed dico quod in Regno valentiæ, iurisdictio Baronalis generaliter habet concessas primam, & vlteriores appellationes, & ipsi Barones possunt evocari ad se causas pendentes coram suis Officialibus, vt dixi *sup. c.* 6. §. 1. *n.* 56. *&* *n.* 86.

32 Quoad secundam iurisdictionem Ecclesiasticam nempe, & contentiosam in Præceptores, & cæteros Fratres, ac personas Ordinis, cum omnes Religiosi sint, vt illico ostendam, fruendo privilegijs fori & Canonis, subiacent iurisdictioni superioris Ordinis, suo in tempore Magistri, nunc verè Administratoris generalisve Locumtenentis, cum ipsa iurisdictio ab ipso Ordinis exordio concessa fuerit Magistro privativè, per summos Pontifices ad iudicandas omnes causas eorum, vt in Bulla erectionis quam reperies *infr. num.* 94. dicitur & habetur in *nostro textu*, atque alijs *foris*, infra expendendis, de quo latè differit Samper *dict. part.* 3. *ex num.* 396. lites civiles iudicabat Magister summariè, & de plano tam in prima, quam in vlterioribus iustantijs mutando assessores, iuxta *cap.* 71. *diffinit. impressar.* Nunc autem Locumtenens generalis, desumendo vnum ex assessoribus togatis ad primam in-33
stantiam, alium ad secundam, & si tertia, vel vlterior provocatio, ex varietate sententiarum resultet, Regens Cancellariam, vel alius de Regio Senatu desumitur, quovsque tres conformes, constituentes rem iudicatam, insurgant: ita vt nunquam visum sit, causam personæ Ordinis tractari extra Tribunal ipsius Ordinis, vt in *Rescripto anni* 1613. habetur: & recenter observatum fuit in hoc supremo, *in causa Gasparis Centelles, siue Bacet*, pro alimentis suscitata in Marchionem de Quirra Militem Perceptorem, & clavigerum, cuius filium esse contendebat: is primum per viam recursus evocari supplicavit hanc causam ad supremum; & me referente repulsa fuit instantia, cùm nihil de oppressione ostendisset: deinde appellationem apud Regiam Maiestatem, tanquam Administratorem perpetuum, mediante Assessore generali introducere tentavit; res ad consilium delata fuit, atque introductio denegata, iubendo quod adiret locumtenentem generalem: & quanquam in consilio deliberatio sumpta fuisset, iussiones expeditæ fuerunt secundum stylum Ordinis: quæ nota; cùm non passim hæc contingant: in hoc enim noster Ordo cæteros Militares antecellit; nam ipsi in Civilibus privilegio fori non gaudent, nos verò gaudemus, vt cunctis patet.

Si autem causa sit criminalis, licet instructio pro-34
cessus informativi committatur vni ex dictis Assessoribus Togatis, perfecta summaria informatione, tam ordinatoria quàm decisoria facienda sunt per Locumtenentem, adhibitis quatuor ex Senioribus ipsius Ordinis: qui vices Coniudicum gerunt: vt *in dict. cap.* 70. *diffinit.* expresè dicitur: & consonat cum *diffinit. Calatravæ*, vt constat apud Mascareñas *tit.* 16. *c.* 6. & cum antiquioribus ex nostris, vt habetur *in c.* 33. *diffin. visit. anni* 1552. *&* *c.* 41. *visit. anni* 1556. & sic in alijs. Et quamquam vt dixi per Bullam Sixti V. de qua *infra, nu.* 166. Magistratus per viam administrationis incorporatus à sede Apostolica, cum Regio Aragonum diademate fuit, nihil ex hac observantia immutatum reperitur. Imo licet in causa criminali fulminata contra 35
vnum ex fratribus Clericis, prætensum fuisset, seniores istos eligendos fore ex ipsis fratribus clericis, vel saltem partim ex Militibus, & partim ex Clericis, non autem, vt factum fuerat, omnes ex Militibus desumendo; & Actuarium ex ipsomet Ordine creandum esse: cùm *in diffinitionibus* hæc statuta non sint, & in Ordine nemo reperiatur cui collata sit auctoritas Notarij, vel conficiendi acta processus, imo indecens statui tam Militum quàm Clericorum exercitium videatur: & per ius Canonicum reperiatur cautum, quod actuarij causarum Ecclesiasticarum non debeant esse Clerici, sed quod Episcopus possit vti Actuario laico civitatis, vel oppidi in quo versatur, vt probat Barbosa *de iure Eccles. lib.* 1. *c.* 11. §. 1. *n.* 78. inde decisum fuit, dictam electionem Seniorum Militum ratam fuisse, & acta confici posse per Actuarium laicum, quem Ordo habet ad similia peragenda, vt semper in vsu fuit.

Quoad nominationem Seniorum amplius probatur 36
ex eo, quod vices Adiunctorum sustinent, & sic fieri debet ad nutum Superioris, pro vt ad saniorem expeditionem causæ convenire arbitratus fuerit; & sic reperiebatur observatum, quòd aliquando ex senioribus clericis aliqui assumantur, aliquando vnus, aliquando nullus, nec diffinitio aliud requirit quàm desumi ex senioribus Ordinis; quæ qualitas verificatur tam in Milite, quàm in Clerico, vt observantia subsecuta demonstrat. Et summa cum ratione; quia ad Superiorem attinet decernere sibi Adiunctos, & Consiliarios idoneos ad rem de qua agitur, cum sæpius ex circunstantijs, & adhærentijs, plures in iudicando suspecti reddantur. Neque ex eo quòd reus Clericus fuisset sacris initiatus differentia aliqua considerari potest: nam ad procedendum in simi-

les, non est necessarius Ordo sacer, sufficit in causis Clericorum secularium quod iudex capax sit iurisdictionis Ecclesiasticæ, mediante Clericatu sive prima Tonsura; & in Regularibus, quod professus sit ipsam Regulam, vt infra dicam *num.*151.*cum seqq.* Per professionem enim fiunt capaces exercitij iurisdictionis Ecclesiasticæ ipsius Religionis: Tum quia ex concessione Pontificia hoc dimanat, dum Administratori mandat quod hæc iurisdictio per personas ipsius Ordinis idoneas administretur: & si Pontifex causas certorum Clericorum possit committere Iudicibus laicis, vt probavi *sup. c.*7. §.2. *num.* 1. *cum seqq.* multo magis poterit eas committere Religiosis, atque Ecclesiasticis personis. Et quemadmodum, vt Vicarius Generalis Episcopi iudicare ritè possit causas Presbyterorum, non requiritur quod sit in Sacris constitutus, cum sufficiat simpliciter Tonsuratum esse: tex. *in c. duo sunt:* 12.*q.*3. vbi Doctores, & pluribus adductis Barbosa *de iur. Eccles. lib.*1. *cap.*38. *num.*46. *cum seqq.* Sic, adhoc vt nominati per Superiorem possint iudicare causas Religiosorum sacris initiatorum, non requiritur quod ipsi in Sacris constituti sint, cum sufficiat quod verè Religiosi professi sint in ipso Ordine.

Neque ex eo quod in aliqua ex *diffinitionibus antiqua-*
37 *tis* dicatur, quod Seniores desumantur ex Militibus, & Clericis, necessitas inducitur ad nominandos Seniores ex vnis, & alijs æqualiter; nam per simplicem dispositionem, non auferetur arbitrium Superioris, ad assumendos quos magis crediderit expedire; nec sine causa reiecta fuit dispositio sic loquens: & noviter inductum est, quod ipse eligat, cùm vulgarissimum sit, novioribus legibus abrogari priores: tex. *in l. non est nouum, ff. de legib. l. vlt. ff. de constit. Princip.* cum *simil.* Et sic interpretativa consuetudo diffinitum habet, quæ mutanda non est, cùm certam habuerit semper interpretationem: *l. minime* 23. *ff. de legib.* Denique si diffinitiones requirerent pro forma quod duo ex Militibus, & duo ex Clericis desumerentur, in eis apertè dictum fuisset, sicut respectu commissionis ad informationes desumendas, pro Nobilitate, & puritate sanguinis probanda cautum reperitur *in c.*3. *diffin.* ibi, *a vn Comendador, o Cavallero anciano, y de confianza, y aun freyle.* Sed sic est, quod respectu Seniorum ad iudicandam causam criminalem personæ Ordinis, non exprimitur discretivè, sed solum dicitur in *dict. capit.*70. ibi: *dentro de seis dias le haga processo por ante quatro Ancianos de la Orden temorosos de Dios.* Ergo mens statuti fuit, hoc conscientiæ, & arbitrio Superioris relinquere.

Sed, vt pergamus, certissimum est Milites nostri in-
38 clyti Ordinis; sicut & cæteros Religionum Militarium approbatarum, verè, simpliciter, & propriè, Religiosos esse, & personas Ecclesiasticas Regulares, distinctas à mere laicis: ipsásque Militias veras Religiones approbatas esse per Sedem Apostolicam. Hanc sententiam secutus fui *in prima editione:* sed post eam, editi sunt tractatus ipsam impugnantes: quibus necessarium duxi satisfactionem pro viribus præbere. Tenent in primis nostram, sententiam doctissimi ac probatissimi viri, quales sunt Petrus Belluga *in speculo Princip. rubr.*7. *num.*7. vbi Camil. Borrel. *in addit. lit. F*, Martinus Navarro *tract. de reddit. Eccles. quæst.* 1. *monit.*55. & 56. & *quæst.*27. *cum seq.* & *de Regular. lib.*3. *consil.*10. & 11. Don Ferdinandus Pizarro *in apolog. pro Ordin. Militar. post histor. Ordinum, num.*79. Alvarus Valascus *consult.* 131. *num.*5. Bobadilla *lib.*2. *politic. cap.*19. *num.*11. Gabriel Pereyra *decis. Lusit.* 58. *ex num.*2. doctissimus Basilius Ponce *de impedim. matrim. causa* 27. *quæst.*1. §.4. Thomas Sanchez *in summ. tom.* 1. *lib.*4. *cap.*16. *num.*11. Fabius Cherubinus *in compend. Bullar. ad constit.*5. *Alexan. III. scol.*2. *fol.*7. *tom.*1. & *ad constit. Paul. V. scol.*2. *fol.*50. *tom.*3. Mastrillus *de Magistratib. lib.*2. *ca.*6. *num.*36. & *decis.*299. *num.*32. Melchior Phebus *decis.*85. *num.*20. Cenedo *Canonic. quæst.*4. *numer.*39. Grassis *de effectib. Clericat. effect.*1. *numer.*109. noster Ioannes Valero *de differ. vtri. for. verb. munera, num.* 22. & 23. Mota *de confirmat. Ordin. S. Iacob. lib.*2. *per tot.* Barbosa (licet sibi contrarius) *de potest. Episcop. pa.* 2. *alleg.*12. *numer.*45. Franciscus Suarez *de Religion. tom.*4. *tract.*9. *lib.*1. *c.*4. *per tot.* Noster Ægidius Trullench. *lib.*7. 39 *Decalog. c.*12. *dub.*5. *num.*27. Ioannes Sanchez *in selectis Moralibus, disput.*49. *n.*13. Oldradus (de nostro Ordine Montesiæ specialiter tractans) *consil.*300. *per tot.* Diana *resol. moral. p.*1. *tit. de immunit. Eccles. resol.*49. Rodericus Acuña *in comment. part.*1. *decreti, distinct.*54. *nu.*103. Hos in *prima editione* allegaveram; addo nunc Avendañum *de exequ. mandat. lib.*2. *c.*26. *n.*11. Doctissimum Præsulem ac Præsidem Didacum Covarruvias *de matrimon. p.*2. *c.*3. §.1. *n.*28. eundem Martinum Navarro *d. tract. de redd. Eccles. q.*3. *monit.*27. *ex n.*1. & *monit.*28. *ex n.*1. & *consil.* 23. *de Regular.* Ioannem Baptistam de Thoro *in compend. decis. verb. Moniales, circa med.* Eundem Valascum *consultat.*14. *n.*8. Didacum Perez *in l.*10. *tit.*11. *lib.*4. *Ordin.* Ojedam *de incompatibil. beneficior. p.*1. *c.*24. *num.*105. Emmanuelem Rodriguez *quæstion. Regular. tom.* 1. *q.*13. *art.*1. *vers. ex qua bulla.* Thomam Carlevalium *tom.*1. *de iudic. disput.*2. *ex num.*415. Ioannem Guttierrez *de gabell. q.*95. *n.*17. & *practicar. c.*111. *n.*2. Menchacam *controvers. illustr. c.*105. *num.*45. Sebastian. Guazin. *de defens. reor. defens.*20. *c.*9. *n.*16. Burgos de Paz *cons.*17. *ex n.*1. Nicolaum Garciam *de Benefic. tom.*1. *p.*1. *c.*4. *n.*16. Ioannem Henrichez *in compend. causar. moral. c.*20. *n.*70. Dominicum Soto *de iust. & iur. lib.*6. *q.*5. *art.*30. *col. penult.* Cavalcan. *par.* 1. *decis.*3. *n.*26. D. Leo *decis.*89. *n.*15. Blasium Flores Diaz de Mena *var. lib.*2. *q.*21. *p.*1. §.1. *n.*204. Paulinum Berti, *in explicat. Bullæ Clement. VIII. de largit. muner. p.*2. *in princ.* Eundem Antoninum Diana *d. par.*1. *tract.*6. *resol.*2. Novarium *quæst. for. tom.*1. *c.*42. & *de elect. for. sect.*2. *q.*66. *n.*29. Riccium *in praxi tom.*4. *resol.*46. *n.*3. & *resol.* 181. *n.*2. Præsulem Valenzuelam *consil.*95. *num.*53. Rovitum *cons.*96. *per tot.* Petr. Barbosa *in not. ad ordinat. Lusitan. lib.* 2. *tit.*12. §.1. *n.*2. Bonacinam *de censur. disput.*2. *q.*4. *punct.* 3. *n.*9. & *in bulla Can. dom. tom.*3. *disput.*1. *q.*16. *punc.*3. *n.*16. Vivianum *tract. de iur. Patronat. p.*2. *lib.*6. *c.*2. *num.*19. Machinum *in resolut. pro novit. Ordin. Militar. ad fin.* Marium Antoninum *lib.*2. *resol.*112. *cas.*6. Squillantem *de privil. Clericor. c.*7. *n.*46. Belletum *disquis Clerical. p.*1. *tit.*3. §.1. *n.*16. Petrum Caballum *resol. criminal. Casu* 64. *per tot.* sed melius *cas.*225. *n.*14. Lotterium *de re beneficiar. lib.*1. *q.*36. *n.*37. Hieronymum Garcia *in politic. Regular. tom.*1. *tract.*2. *diffin.*1. *dub.*6. *p.*1. *n.*9. Thomam Delbene *tract. de immunit. p.*1. *cap.*1. *dub.*11. *n.*2. & *c.*2. *dub.*4. *sect.*3. *nu.*10. & *c.*4. *dub.*13. *n.*8. Don Michaelem de Luna *in orat. iuridic. pro Ordin. milit. per tot.* Præsulem Fermosinum *tract. de Iudic. tom.*2. *ad tex. in cap.*2. *de for. compet. quæst.*16. *num.*1. Mar. Curtel. *de immunit. lib.*2. *q.*50. *n.*3. Don. Fran. Amaya *in l. fin. num.*15. *C. de incol. lib.*6. Larream *allegat. fiscal.*64. *n.*2. Suelves *consil.* 19. *num.* 4. *lib.*1. Gambacurt. *de immunit. lib.*7. *c.*10. *num.* 2. Cortiadam *decis.*8. *num.*88. Lezanam *quæstion. Regular. tom.*1. *part.*2. *cap.*5. *ex num.*6. Episcopum Amantissimum Tirazonensem Don Didacum Frances Vrrutigoyti *in erudit. tract. de compet. iurisdict. q.*75. *ex num.*1 Episcopum Thomam Zerolam *in prax. Episcopor. p.*2. *verb. commendatarij*, §.1. Episcopum Acasium March de Velasco doctissimum Valentinum, atque Dominicanum *lib.*1. *resol. moral. verb.* Cavalleros, *resol.*161. Archiepiscopum Ambrosium Machin. *in resol. pro Don Petro de Rabaneda.* Prudentissimum Ioannem Marquez *in tract. Didaci de la Mota, vbi supr.* Gabrielē Galestegui, *in apolog. pro Fratrib. Tertij Ordinis S. Francis.* §.5. *ex num.* 1. Ioannem Ramirez *ad Regul. Milit. sanct. Iacob fol.*20. Patrem Tragoso *de regim. Reipubl. p.*1. *lib.*3. *disput.*8. *num.*62. Patrem Molinam *de Tributis, disput.*663. *num.*6. Don Ioseph. Pellicer. *in not. ad Gongor. fol.*152. Iacobum Menochium *de arbitr. cas.*231. *num.*71. Solorz. *de iur. Indiar. tom.*2. *lib.*2. *cap.*5. *num.*17. & *cap.*17. *nu.*70. Carol. de Tap. *in auth. ingressi. verb. sua, c.*14. *n.*19. 20. & 42. Doctissimum Præsulem Caramuel *in Theolog. Regul. tom.*2. *epistol.* 11. *nu.*2602. *per plures seqq.* nostrum Samper, *d. p.*3. *ex n.*611. & Dominum Crespi *obs.*55. *ex n.*19. Horum Doctissimorum virorum calculis nostra sententia roboratur: inter quos, septem insignes Prælatos tum doctrina tum virtute conspicuos enumerabis.

Ratio

40 Ratio huius sententiæ est, nam militare debito modo, potest esse opus insignis charitatis,& Religionis;vt puta strenuè pugnando pro defensione Catholicæ Religionis,exaltatione sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ, & proximorum fidelium tutamine:vt docet sanctus Thomas 2.2. *quæst.* 188. *articul.* 3. quem sequuntur Suarez, Sanchez, Covarr.Mastril. cum pluribus ex laudatis *supra,num.praced.* Et sic plures Religiones institutæ reperiuntur in Ecclesia Dei,ad religiosè militandum pro fidei exaltatione, qui optimus finis est, valdéque perfectus, ordinatus ad Dei cultum, & gloriam:Sed ad hunc finem sunt optima media ea quæ constituunt statum Religionis: ergo accedente debita potestate, sive Apostolicæ sedis auctoritate,nihil deest ad verum statum Religionis constituendum. Argumentum ipsum concludit; sed qui aliter sentiunt asserunt media deficere, ex eo
41 quod essentia Religionis consistit in emissione trium votorum substantialium, castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ita statui Religioso annexorum, vt aliquo deficiente, aut incompletè, imperfectéve emisso, Religio subsistere nequeat, saltem propriè,rigorosè, & simpliciter: sed solum lato modo, vel secundum quid;vt alijs relatis dixit Suarez *tom.3. de Relig. lib.2.cap.2.num.3. &* 13. Sed clarius *cap.16. nu.* 21. ibi: *Quando institutum,& modus vivendi alicuius Congregationis, non includit tria vota integra & de per se perpetua, provt sunt de essentia veri Status Religiosi, quamvis approbetur in ratione modi vivendi honesti,& aliquo modo Religiosi, & Pontifex multa privilegia, & immunitates illi concedat, imo, & communicationem Indulgentiarum, & omnium privilegiorum cum omnibus Religionibus illi tribuat:nihilominus talis approbatio non sufficit, vt illa sit vera Religio, seu verus status Reli-*
42 *giosus.* Nec approbatio sola Pontificis non dat esse Religioni, neque est de essentia illius: sed tantum se habet tanquam solemnitas extrinseca, & cõditio sine qua non, quatenus integrum est Pontifici, ne hæc, vel illa tanquam vera Religio habeatur. Quod inductum fuit per tex. *in cap. vlt. de relig. Domib.* & tradit Barbosa *in collect.ad eund. text.* Sed non ex eo inductum fuit,tanquam essentia: nam antea Religiones erant, vt tradunt Cardinal Bellarm. *lib.2. de Monach. cap.* 4. & Azor.*instit. moral.lib.* 11. *quæst.*5. Suarez *d. tom.* 3.*lib.*2.*cap.* 15. *numer.*13.Sanchez *de matrim. lib.*7.*disput.*75.*num.*10.Atqui in Religionibus militaribus, de quibus agimus, non emittitur votum castitatis absolutum, sed *coniugalis* tantùm;nec paupertatis integrum, cùm propria bona Milites retineant;ac de eis liberè disponant;nec obedientiæ omnimodæ, cum in Monasterijs subiecti Prælatis non vivant:ac per consequens, nequit dici quod vovent ea
43 quæ requiruntur ad statum veræ Religionis. Nam de ratione huius status est votum castitatis, & paupertatis; adeo vt hoc possit minimè summus Pontifex immutare, tex. in *cap. cum ad Monasterium, in fin. de stat. Monachor.*ibi:*Quia abdicatio proprietatis,sicut & custodia Castitatis adeo est annexa regulæ Monachali, vt contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere.* Quod explicat Barbosa *in collect. ad hunc textum*; ita vt intelligendum sit, in statu Monachali permanendo; aliàs bene poterit: ita dixit *ibid. num.*13. *&* 14. multis congestis. Ergo cùm incompletè vota hæc emittantur, secundùm quid Religiosi erunt. Ob quam rationem plures relati per Suarez *tom.*4.*de Relig. tract.*9.*lib.*1. *c.*4.
44 *num.*43. & Barbos. *dict. collect. in fin.* Carleval. *dict. disput.*2.*num.*413. Delbene *d.dub.*11.*num.*3. tenent Milites, verè Religiosos non esse. Quorum præcipuum fundamentum est, Doctrina D.Thomæ 2.2. *q.* 186. *art.*4. dicentis: *Et ideo continentia perpetua requiritur ad perfectionem Religionis, sicut & voluntaria paupertas.* Quæ & alia latius & eruditè deduxit Dominus Lambertus Ortiz, dum munus Regij Fisci Advocati in Regia Audientia Valentina obtinebat, (qui postea promotus ad hunc Supremum, habitum nostræ Militiæ suscepit) *in allegat. pro Regio Fisco edita anno* 1633.*in causa Don Hieronymi Minuarte eiusdem Militiæ Novitij.* Quorum aliqua tetigit Don Michael Frances de Vrrutigoyti Archidiaconus Cæsaraugustanus, *in doctissimo tractatu de Eccles. Cathedral.par.*1.*cap.*5. *num.* 250. Sed acerrimè Reverendissimus Pater Magister Frater Ioannes Martinez, Ordinis Prædicatorum, atque Confessarius nostri Regis Philippi Quarti, de consilio supremæ inquisitionis, *in discursib.Theologicis & Politic.editis anno* 1664.*discurs.* 9.*per tot.* qui §. 9. plures Theologos pro confirmatione suæ opinionis congerit,& §. 10. aliquos ex Theologiæ nostræ sententiæ adducit, eorum dicta explicando, vel impugnando; & *in duob. seqq.* Iurisperitorum dicta cumulat, & contra sentientes diluere tentat. Cui, licet Episcopus Caramuel *loco citato* adæquatè respondeat, solutionem offerre debemus, explicando ea, quæ per me tradita fuerunt *in prima editione,* ne taciturnitas approbationem inducat.

Sed antequam ad formalem explicationem devenia- 45
mus, supponendum in primis est, quod controversia ista quæ inter Theologos, & Sacrorum Canonum Professores versatur, est eiusdem generis ac illa, *An prima Tonsura connumeranda sit inter Ecclesiasticos Ordines?* de qua late Barbosa *de iur. Ecclesias. lib.* 1. *cap.*38. *num.*45. qui vtriusque scholæ fundamentis adductis *num.*47. fœdere distinctionis componit. Quod re vera non est nisi detegere veritatem terminorum, quibus vnaquæque schola suam opinionem exprimit, cùm in substantia omnes fermè idem concludant. Et in præsenti controversia idem fermè euenire ex dicendis resultabit.

Secundò suppono, quod status Militum de quibus 46
tracto, considerari potest, vel ad effectus fori interni, conscientiæ scilicet, verbi gratia ad sciendum ad quid teneantur ex vi votorum, quæ onera subeant, recitandi aliquid quotidie, adimplendi constitutiones Regulæ, & cætera similia eis per diffinitiones iniuncta; quæ licèt ab hoc Auctore dicantur peculiariter pertinere ad professores Sacræ Theologiæ, vt asserit *dict. tract.* 9. §. 1. *num.*6. Difficultate non caret; nam ea quæ ad forum conscientiæ spectant, non sunt Theologiæ scholasticæ, sed moralis. Quare perperam ad diffiniendam hanc quæstionem Theologos scholasticos congerit, vt *in epigraphe* §. 9. legitur ibi: *Doctores Theologos Escolasticos, que ensennan que estos cavalleros Militares, no son propia, verdadera, ni essencial mente Religiosos.* Theologiam namque moralem, Canonum Sacrorum Professores profitentur, adeo vt sine peritia Canonum, parum, aut nihil in Moralibus discernatur; Canonum scientia absque principijs Iurisprudentiæ non percipitur, quia tota Moralis Philosophia in iurisprudẽtia imbibita est. Ob quod clarè convincitur, quod in Moralibus æqualem auctoritatem obtinent Theologi, & Canonistæ, si quæstio agitetur, provt in præsenti agitatur, ad effectus iuris in foro exteriori, nempe ad sciendum an hi Milites fori privilegio gaudeant? an immunes sint præstatione gabellarum? an capaces sint beneficiorum sæcularium? vel in eis possint habere pensiones reservatas, vel eas amittant ex emissione professionis? & similes,quæ pertinent indubitatè ad Canonistas,& iurisperitos.

Tertiò suppono, quod superfluum videtur disserere 47
in his tractatibus, de perfectione Religionum,neque de rigida observantia in exordio vniuscuiusque:in quo statu de eis loquuti fuere sancti Patres,congesti per Patrem Martinez §. 3. *cum seqq.* de eis intelligendus est tex. *in d. cap. cum in Monasterio, de statu Monachor.* nec dubium est, verificari tunc perfectionem evangelicam, de qua S. Matthæus *cap.* 19. dum nomine Apostolorum dicit: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Hanc Apostolicam sive Evangelicam paupertatem profitebantur Clerici ab incunabulis Ecclesiæ,vt ex *act. Apostol.c* 2.*&* 4.& ex S.Augustin.relato *in c.nolo,& c.cum dicatis & c.certè:*12.*q.*1.Vrbano Papa *in c.videntes,*12. *q.*1. *& c.præter hæc,*32.*distinction.* probat Tamburinus *de iur. Abbat.tom.*2.*disput.* 25. *quæst.*1.*n.*34.Postea labente tempore,Clerici seculares hanc regulam non observando, à pristino rigore discesserunt, Clericatus prærogativam

ex tolerantia Pontificum retinendo, vt notat ipse Tamburinus. *d. quæst. 1. n. 115.* his verbis: *Prout etiam idem videmus in ipsis Clericis secularibus, qui cum nec tacitè, nec expressè profiteantur, nec etiam quid minimum Regulæ antiquorum Clericorum observent, cum ab illis in substantialibus, in vivendi modo, & in ipso etiam nomine declinaverint, retinent eorum prærogativam Clericatus, licet ex tolerantia Pontificum quanto magis ipsi Clerici Regulares eorum prærogativam perdere non debent.* Similiter Monachorum antiquiorum vitam si inspicias, reperies quod victui necessaria quærebant, manibus proprijs elaborando, & ipsarum Religionum fundatores paupertatem Evangelicam voto firmatam suos Religiosos docuerunt. Verum hæc severitas in observantia paupertatis in summo gradu perfectionis declinare iam cœperat tempore Ioannis Tritemij Abbatis, vt ipse deplorat *in pluribus Epistolis, & in Chronic. Monaster. Hirsangiensis anno 988. cum seqq.* Et annuente Sede Apostolica, & necessitate exigente, temperata fuit, ita vt quædam Religiones neque in communi, neque in particulari aliquid adquirant, vel possideant, incapaces omnino remanentes iure successionis; Aliæ verò in communi bona possident, & capaces succedendi remanent. Exemplum ponit Tamburinus in militantibus sub Regula sancti Francisci, quorum omnes qui *Observantes* dicuntur, nec possident proprium in communi, neque in privato: iuxta tex. *in Clemen. Exivi. de verb. signif.* Claustrales tamen possident ex permissione Apostolica, & nihilominus sunt, & dicuntur de eodem Ordine: quod ait *d. quæst. 1. n. 119.* subiungens, quod idem licet intueri in Regula sanctorum Dominici, Benedicti, & Augustini. Vnde provenit, quod Religiones possideant in communi bona pretiosa, prædia pinguissima, redditus ingentes, castra etiam, & oppida, cum vasallis, & iurisdictione, absque eo quod votum paupertatis nocumentum patiatur. Et quamvis dici non possit, quod Monasteria ex se habeant ius succedendi ex testamento, vel ab intestato, aut iure fideicommissi, vel maioratus; cum ipsi Monachi non amittant iura sanguinis, suitatis vel maioriæ; Monasteria ex personis Monachorum succedunt, eorum Patribus, vel consanguineis, quoties casus evenit; nisi in
48 casu Maioratus aut fideicommissi habentis annexam dignitatem incompatibilem cum eorum statu, vel expressam prohibitionem ne in eo succedant Monachi. Et hoc est quod docuit Molina *de Hispanor. Primog. lib. 1. cap. 13. numer. 70. vsq. ad fin.* Vbi addentes plura de re cumulant. Huius doctissimi viri auctoritas adducitur ad probandum, Milites, Religiosos non esse; quia dicit capaces fieri succedendi. Sed nihil concludens ex eo inferri valet, cum exclusio Monachorum de qua ille *d. c. 13. numer. 99.* procedat, vel ex incompatibilitate status cum dignitate Ducis, Marchionis, vel Comitis; vel cum exercitio iurisdictionis in castris; vel ex tacita, aut expressa voluntate institutoris, qui Monachos, & Clericos, aut alios quos vult excludit à successione. Quæ rationes si verificentur in Militibus, de quibus tracto, æqualiter eos excludunt, vt ipse Molina innuit ibi, *nisi expressè Religiosi Militarium excludantur.* & clariùs Addentes *d. num. 99.* ibi *vbi Religiosi à maioratus successione excluſi sunt, aliqua qualitate quæ his Militibus conveniret.* Perperam igitur adducuntur auctoritates Doctorum de his successionibus loquentium, nam si exclusio expressa est, voluntatis effectus adest, sicut quando apertè invitati sunt ad successionem: si vtraque qualitas deest, nostri Milites conservant iura sanguinis, suitatis, & maioriæ, & capaces reperiuntur exercitij iurisdictionis secularis, non minus quàm Abbates, & cæteri Prælati Ordinum oppida possidentium: neque adest alia differentia, quam potestatis exercendi per se iudicia criminalia absque timore irregularitatis, quæ per Sacris initiatos exercere non valent, nisi per alios. Milites enim capaces sunt exercitij iurisdictionis Regiæ, ac merè secularis, quam quotidie exercent, vti tales, in ipsis commendis sibi tanquam Religiosis collatis: in quo etiam comprehenduntur Milites sancti Ioannis Hierosolymitani, qui etiam commendas cum iurisdictione possident. Neque ex text. *in l. 14. tit. 5. lib. 3. recopil.* aliquid in contrarium inferri valet, tum quia Milites sancti Ioannis eo non obstante, admittuntur ad munera publica, vt de fortissimo Duce Valentino Don Baltasare Marradas testatur Iulius Bellus *in Laurea Austriaca, lib. 5.* de Priore Ferdinando Toletano Prorege in Catalonia, Filio magni Ducis Albani, nostræ historiæ referunt: & dum ego in Senatu novi Orbis aderam, quidam Frater Ducis de Medina Sidonia gestans habitum sancti Ioannis, iuramentum solemniter præstitit de bene administranda Provincia sibi commissa in Regno Peruano. Tum etiam quia prohibitio obtinendi hæc munera æqualiter comprehendit Milites sancti Ioannis, sicut sancti Iacobi, Calatravæ, Alcantarę, & Montesiæ, vt probant plures congesti per Giurbam *consil. 21. nu. 8.* & *d. l. 14.* dum exceptionem ponit, probat regulam in contrarium: *l. quæsitum, §. denique, ff. de fund. instruct.* cum vulgatis congestis per Barbos. *axiomat. 85. num. 4.* Tum denique quia plures Fratres Clerici harum Militiarum, promotos vidimus ad Senatoriam dignitatem, eamque gerere in Regijs Senatibus, & Audientijs, nulla adhibita dispensatione nisi ad res criminales: Et hodie Doctor Frater Hippolytus Samper Presbyter nostri Ordinis, dignitatem Regalem exercet in Regno Valentiæ annexam habens iudicaturam de rebus Patrimonialibus, & de his Fatribus Clericis nemo dubitat quin veri Religiosi sint.

Aliæ Religiones habent institutas dignitates cum 49
amplis redditibus, quæ veris Religiosis conceduntur; vt de Monachis claustralibus Benedictinis, Præmonstratensibus, Canonicis Regularibus sancti Augustini, experientia demonstrat: quorum Abbatiæ, Prioratus, Præposituræ, & aliæ dignitates atque præbendæ ipsis conferuntur, de præsentatione nostri Regis plures per summum Pontificem; quare non manualia beneficia, sed perpetua sunt, & in eorum redditibus liberam administrationem habent: vt doctè probat Paulus Layman *in oper. moral. lib. 4. tract. 2. cap. 3. nu. fin.* Et nihilominus temerarium esset asserere, quod aliquis ex istis non sit verus Religiosus, & quod non permaneat in vera observantia paupertatis, cùm proprium non habeat independenter ab alio; dependet enim à voluntate Prælati, qui ei adimere valet proventus beneficij præbendæ, vel dignitatis; quod sufficit in sententia omnium Doctorum vtriusque Scholæ. Et quanquam paupertatem non observent in illo gradu perfectionis quo Apostoli profitebantur, & illi Monachi, de quibus sancti Patres loquuntur, eam servant in gradu sufficienti ad conservandum statum Religionis, quia Sedes Apostolica conformando leges Ecclesiasticas tempori, & loco, atque personarum qualitati, plura permittit, quæ rigorem observantiæ primevæ leniunt, vt patet, inspecta rigida observantia antiquorum, qui pene nudi incedebant, fame laborabant & victum laborando quærebant; & vt vno verbo dicam, collata severitas dispositionis *d. c. cum Monasterio*, cum his quæ in reformatis Monasterijs observantur, temperamentum evidens percipietur.

Quartò suppono, quod epistola Patris nostri sancti 50
Bernardi *ad Hugonem Magistrum Templariorum Militum* quam adducit Pater Martinez *dict. discur. 9. §. 5. ex numer. 61.* eam paraphrasi exponendo, summum gradum perfectionis religiosæ continet, depingendo quales Milites esse debebant. Sed an eo pacto se gesserint, hoc opus, hic labor est probare. Nam summus Pontifex Alexander III. *in c. cum & plantare, de privileg.* desumpto ex concilio Lateranensi, valde diversos hos Milites significat ibi: *quæ & scandalum faciunt, & grave pariunt periculum animarum.* Divus namque Bernardus floruit vsque *ad annum 1153.* quo ad Superos translatus fuit; & Alexander ad summum Pontificatum sublimatus fuit *anno 1159.* vt Baronius enarrat *in his annis*: & sic coætanei fermè fuerunt. Nec omittere valeo reflexionem ex eo, quod viri docti hunc textum *in §. 1.* allegare non vereantur, ad probandum quod Milites horum Ordinum, Religiosi nó sunt,

sunt, quia non commorantur continuo in Monasterijs: O bone Deus! quantum opinionis propriæ violentia iudicium fallit! Verba textus sunt hæc: *De Confratribus hoc statuimus, vt si non se prædictis Fratribus omnino reddiderint, sed in proprietatibus suis omnino duxerint remanendum: propter hoc ab Episcoporum suorum sententia nullatenus eximantur.* Loquitur Concilium Lateranense de Confratribus ingressis Confraternitates erectas in Ecclesijs Exemptorum, qui eximi à iurisdictione Episcoporum intendebant: & statuit, quod nisi oblati, vel conversi fiant per adiudicationem in Monasterijs, à iurisdictione Episcoporum non eximantur, & protrahitur ad veros Fratres Milites, qui ex vi professionis perpetuo addicti sunt Religioni. Hæc enim est vera intelligentia textus, vt tenent Butrius *ibid. n.* 11. Ancarran. *num.* 7. Abbas, *n.* 4. Henrriq. *in c. vt privilegia, eod. tit.* Socin. *in c. 2. de for. compet.* Barbos. *in collect. d. text. num.* 41. A communiter contingentibus verum est, quod Milites non commorantur in Monasterijs, commorarentur plures si eis necessaria ad victum præstarentur, vt præstabantur tempore Magistrorum: & tunc in nihilo à Clericis Fratribus distinguerentur, in subeundis oneribus conventualibus, quæ Ordinis Clericalis non sunt, sicut quoties residunt æqualiter cum eis munia subeunt, vt sæpiùs evenire solet: vel quia ante professionem tempus *à Definitionibus* statutum in Monasterijs implent, vel alia de causa, Superioribus imperantibus, in Monasterijs versantur.

51 Quintò suppono, quod tota controversia suscitata per P. Martinez consistit in hoc, quod in nulla ex Bullis concessis his Religionibus Militaribus, vt asserit, apertè scribitur, quod sint veri Religiosi: sic argumentatur §. 10. *n.* 118. *ad fin.* his verbis: *Pero en ninguna de las Bullas, que refieren el licenciado Mota, ni en quantas se han concedido à estas Ordines Militares, no se hallara, que hablando de los Cavalleros se diga iamas que son vere, & perfecte Religiosos.* Hoc suppositum non est verum, & vt evidenter concludam. Nemo dubitat quòd Abbates, & Fratres Cistercienses sunt verè, propriè, ac perfectè Religiosi: quod innumeris iuribus atque auctoritatibus probari potest; sufficiant in re tam clara, congesta per Barbosam *de iur. Ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 41. *num.* 50. quod nemo negabit: sed in *Bulla Gregorij VIII.* adducta per Episcopum Mascareñas *in diffin. Calatravæ, pagin.* 39. dicitur *in primis si quidem statuentes vt institutio quam Abbas, & Fratres Cistercienses vobis in eodem loco morantibus, non vt familiaribus, sed VT VERIS FRATRIBVS, fecisse dicantur, perpetuis temporibus inviolabiter observetur: videlicet, vt militaribus armis accincti, contra Sarracenos pro tuitione Christiani populi fideliter dimicetis.* Eadem verba expressa reperiuntur in *Bulla Innocentij III.* adducta per eundem Præsulem Mascareñas *ibid. pag.* 45. & per Tamburinum *d. tom.* 2. *de iur. Abb. disput.* 24. *quæst.* 5. *numer.* 75. *pag.* 430. in quibus verbis clarissimè, & patenter, hi summi Pontifices de Militibus Ordinis Calatravæ loquentes, eos *veros Fratres* cum Cistercienfibus, dispositivè loquendo, institutos esse fatentur, & perpetuis temporibus inviolabiliter has constitutiones observari mandant. Ergo dum revocatio huius iuris non exhibeatur, Calatravenses Milites, tam propriè, perfectè, ac verè Religiosi sunt, ac Cistertienses Fratres, & Abbates: & non solum revocatio exhiberi nequit, verum confirmatio specifica adest in *Bulla Iulij II. dat. Rom. Kal. April. ann.* 1508. apud Laërtium Cherubin. *in Bullar. tom.* 1. *pag.* 431. cuius meminit Barbosa *in summa decis. Apostol. collect.* 306. *numer.* 4. Destructo prorsus fundamento præcipuo contrariæ opinationis, destructa pariter ipsa remaner.

52 Hinc deducitur, quanta cum ratione Burgos de Paz *cons.* 17. *n.* 2. distinguat inter Milites Calatravæ, & Milites sancti Iacobi; nec ipse solus est: idem tenuerunt Oldradus *cons.* 300. *in princ.* Gregor. Lopez *in l.* 1. *tit.* 7. *glos.* 1. *vers. de alijs verò Ordinibus. part.* 1. Guttierrez *lib.* 2. *pract. q.* 111. *n.* 2. Azevedo, *in d. l.* 14. *tit.* 5. *n.* 3. *lib.* 3. *Recop.* Rota Romana apud Peñam *tom.* 1. *decis.* 537. *n.* 5. Et licet P. Martinez *d. discur.* 9. §. 11. *n.* 19. hanc distinctionem impugnet, tamen §. 12. *n.* 19. 21. & 26. eam concedit, & clariùs *n.* 80. dum asserit Milites sancti Iacobi nunquam Religiosos fuisse, & Calatravenses verè Religionem observasse quandiù dispensationem ducendi vxores non obtinuerunt: sed dispensatione interveniente, nulla status mutatio esse potest, vt in terminis tenuerunt Gregor. Lopez *in d. l.* 1. *glos.* 1. *vers. pro parte vero contraria.* Marta *de iurisdictione, p.* 2. *c.* 32. *n.* 18. Gabriel. Pereyra *decis.* 58. *n.* 2. & clarissimè Rota Romana apud Peñam *d. decis.* 537. *n.* 5. ibi: *quia indultum Apostolicum, cuius vigore in Hispania isti Milites de Calatrava, de Alcantara, & de Montesa, ante non multos annos matrimonia contrahere ceperunt, nec mutavit, nec sustulit substantiam Religionis istarum Militiarum, vt fuit dictum in vna Caurinensi iurisdictionis.* Quæ vt notat ipse Peña, est *decis.* 266. *n.* 1. & 6. *par.* 2. *diversor.* intercedente namque dispensatione Pontificis, quis dici potest quoad plura verè Religiosus, licet in aliquibus dispensatus existat, vt accuratè notat Cultel. *de Immunit. d. lib.* 2. *q.* 50. *n.* 3. Ex quibus iam clarè resultat optimè dixisse Basilium Ponze *de matrim. lib.* 9. *c.* 7. *n.* 6. hæc verba: *dictos æquites esse verè & substantialiter Religiosos, adeo certum existimo; vt oppositum iudicem nimis licentiosè dictum; ne dicam aliquid gravius: cum pleno ore litera Pontificiæ illos appellent Religiosos, & etiam cum castitate coniugali vera Religio constare possit, eo quod sicut in paupertate latitudo est, ita etiam in castitate quæ est materia voti.* Hanc clausulam impugnare aggreditur P. Martinez *d.* §. 10. *n.* 12. sed cùm Bullas *Gregorij VIII.* & *Innocentij III.* non viderit, cuncta quæ congerit corruunt. Confirmatur id ipsum ex *Bulla Cruciatæ* originali, cuius textum tradit & exponit Trullench. *tract. speciali*, in quo *lib.* 1. §. 4. verba ad rem ponit, ibi: *Et sub hoc indulto vescendi carnibus, ovis, & lacticinijs, comprehenduntur omnes cuiusvis Militiæ Regulares: Patriarchis verò, Archiepiscopis, alijsque inferioribus Prælatis, nec non alijs personis Regularibus, & qui in Ordine presbyteratus fuerint, secularibus, id minime conceditur, nisi sexagenarij fuerint.* In isto textu clarè exprimit Pontifex, quod sub dictione, *Regulares*, veri Religiosi significantur, dum eis denegat indultum vescendi lacticinijs: & sub nomine *Regularium cuiusvis Militiæ* veros Religiosos comprehendit, nam indultum extenditur ad Fratres Clericos earundem Militiarum dum presbyteratus apicem adepti non sunt: vt docent idem Basilius Ponce, Viverius, & alij adducti per P. Andream Mendo *in exposit. d. Bullæ, disp.* 18. *c.* 3. *n.* 16. *cum seqq.* & dixerat ipse Trullench. *in d.* §. 4. *dub.* 4. *n.* 2. Ergo sequitur quod Pontifex, dum sub dictione *Regulares* significat tam veros Religiosos, quam Milites; omnes eiusdem qualitatis reputare. *Bulla Pauli III.* adducta per eundem Episcopum 53
Mascareñas *in d. diffinition. pag.* 194. sic incipit: *Romanus Pontifex Christi in terris Vicarius, præcipuum à Domino super gentes ac Regna obtinens principatum, circa statum, directionem, & conservationem Religiosarum personarum quarumlibet, præsertim sub Regularibus Militijs, pro fidei Catholicæ defensione, & infidelium depressione continuè insudantium, diligenter intendens.* Dubitari nequit hic loqui Pontificem de Militibus Calatravæ, quos dicit *Religiosas personas*: & dum eos dispensat super voto castitatis absoluto, asserit *de conservatione status* tractare; & interpretari debemus, quod dispensando regulam, destruere facto intendit, quod affirmat intendere & conservare? Minimè. Demum privilegia, immunitates, exemptiones, gratias, libertates, prærogativas, favores, & indulta confirmat, non de novo concedit; signum evidens quod non fuit intentionis summi Pontificis statum immutare ipsarum Religionum Calatravæ, & Alcantaræ. Sixtus V. *in Bulla* adducta per Motam *in dict. tract. de confirm. Ordin. S. Iacob. lib.* 1. *c.* 4. §. 52. *for.* 129. & per Samper, *d. p.* 3. *n.* 529. sic ait: *Romanum decet Pontificem, cui divina Maiestas militantis Ecclesiæ regimen commisit, ita cunctarum Ecclesiastici Ordinis personarum curam gerere, vt etiam Militias quæ sub regula alicuius Ordinis ad fidei Catholicæ defensionem, eiusque hostium depressionem Canonicè institutæ sunt.* Et ibi: *satis sit eos castitatem*

coniugalem vouisse, & vovere; perinde ac si primæva statuta, & stabilimenta dictæ Militiæ de Montesia id permitterent. Quibus verbis apertè dicitur Montesianos Milites, Ecclesiastici Ordinis personas esse, sub Regula approbata canonicè vivere, & ad conservationem status pristini satis esse vovere castitatem coniugalem. Idem resultat ex alijs constitutionibus Apostolicis expendendis *infrà, num.* 56. *&* 57. Quibus manifestè fundatur, plures Bullas summorum Pontificum allegari, in quibus de Militibus tractantur, tanquam de verè, propriè, & simpliciter Religiosis.

54 His fundamentis iactis, ad argumentum suprà appositum respondendum est, cum Præsule Covarruvia, Navarro, Basilio Pontio, Francisco Suarez, Thoma Sanchez, Episcopo Caramuele, Domino Crespi, & alijs pluribus ex laudatis *supra, num.* 38. *&* 39. Non esse de ratione status Religiosi in abstracto, quod summa paupertas, vel summa obedientia profiteatur; alioquin plures ex Religionibus deficerent in substantialibus; sed vnaquæque determinat sibi certum modum vivendi, cùm mensura circa materiam votorum necessaria ad institutum. Plus enim paupertatis votum, quoad materiam, observant fratres Minores sancti Francisci, *de Observantia* dicti, quam Claustrales vel Conventuales; aut aliarum Congregationum Fratres; sed in substantia, quæ est non habere proprium independenter à Superiore, omnes paupertatem observant. Milites Regulares bona retinent, sed ex vi voti tenentur quotannis à se abdicare proprietatem bonorum, & impetrare licentiam vtendi à Superiore, ad cuius dispositionem relinquuntur: sic in nostris diffinitionibus iubetur sub reatu Lethalis culpæ; & in consequentiam paupertatem observamus, iuxta modum vivendi per Pontifices approbatum, tanquam verè religiosum: Et licet Superior nunquam auferat bona, hoc per accidens se habet, sicut respectu redituum Præbendarum Regularium omnes Scribentes tenent. Quod hoc sufficiens sit, dignoscitur ex fine cuiusque Religionis, quia omnes res morales ex fine eligunt media, & sortiuntur formam. Vota enim media sunt ad perfectionem in Religione necessariò obtinendam. Vnde sicut perfectio in tali Religione, quæritur determinatè in hac vel illa actione, sive activæ, sive contemplativæ vitæ, & est scopus præcipuus instituti; ita etiam vota, & eorum materia debent illi accommodari, & cognitio huius dispositionis spectat ad sedem Apostolicam, quæ tempore approbationis cuncta prudenter rimatur, atque determinat, & postea successu temporis corrigit, vel temperat ea quæ necessaria discernit. Cum ergo Religiones Militares, etiam quoad Milites, hæc vota vsurpent cum debita mensura, & congruo modo, respectu sui finis; & finis sit sufficiens ad perfectionem, vt dixi *supra, num.* 40. & omnia hæc approbata sint per summos Pontifices, vt ex dictis patet; probatum remanet, quod nihil deest ad realitatem Religionis, vt docet Suarez *d. cap.* 4. *num.* 1. & cum eo plures ex congestis *d. num.* 38. *& seqq.* Non enim nostræ inspectionis est pensare vniuscuiusque Religionis perfectionem, cùm odiosum nimis sit, vnam cum altera comparare: essentia enim Religionis diffinitur, vel si mavis, describitur à doctissimo Thoma Sanchez *tract. de matrim. dict. lib.* 7. *disput.* 25. *num.* 15. ibi: *certa vitæ conditio, qua vivitur in paupertate, castitate, & obedientia, voto firmatis, cum quadam immobilitate, & externa ceremonia, perquam res pateat Ecclesiæ, sub vivendi instituto, approbato tanquam verè Religioso, per Sedem Apostolicam:* Cum autem in Militaribus Ordinibus vivatur in paupertate, castitate, & obedientia voto firmatis, iuxta institutum approbatum à Sede Apostolica, tanquam verè Religiosum; vt de nostro Ordine ostendit Dominus Crespi *d. obs.* 55. *n.* 21. *cum tribus seqq.* Inde sequitur, quod verè Religiones sunt, atque veram essentiam, substantiam, & naturam habent Religionum, vt tot Doctores firmant.

55 Demum doctissimus Basilius Ponce *loco citato*, accuratè perpendit; quod vita Militum horum Ordinum, non est vita communis secularium, sive laicorum; cum circa materiam votorum ad plura teneantur ad quæ non tenentur merè laici; quod negari potest: quare licet non observent tria vota completè, & in illo gradu perfectionis in quo observantur à Regularibus, qui in Monasterijs continuò commorantur; tamen quoad observantiam eorum, secundum nostrum institutum adstringimur, quod ex se perfectionem respectivè constituit. Et cum tantum duo sint genera hominum; vnum mancipatum diuino seruitio, & aliud vacans omnino sæcularibus negotijs, vt probat B. Hieron. relatus *in c. duo sunt genera* 7. 12. *q.* 7. eo ipso quòd Milites horum Ordinum adstringuntur regula approbata, & observant institutum eis datum ad perfectè viuendum, ex mãcipatis diuino seruitio remanent, & à merè laicis realiter distinguntur; ob quod verè, & realiter Religiosi manent, translati in sortem Domini. Neque ex eo quod cæteri Religiosi in eminentiori gradu perfectionis reperiantur, hi milites desinunt esse perfecti, & verè Religiosi; quemadmodum enim Presbyter in perfectiori gradu Clericatus existit, non tamen desinunt esse verè Clerici, Diaconi, Subdiaconi, & cæteri minoribus Ordinibus insigniti, ita vt simpliciter Tonsuratus verè Clericus sit, sic similiter ex eo quod Religiosi strictioris observantiæ in Ecclesia reperiantur, non desinunt nostri Milites esse verè Religiosi. Et in hoc sensu loquuntur Doctores pro nostra sententia adducti, & nos loquimur: sed cum in hac disputatione morali, subtiliter terminos Metaphysicos Scholastici immisceant, Doctores in varia distracti, dum explicare suam sententiam intendunt, in apicibus præscindendis distrahuntur; quare aliqui videntur sibi repugnare, aliqui ab vtraque parte allegantur, & aliqui sic confusè, aut complicatè loquuntur, quod intelligi nequeat in quam opinionem inclinent. Doctissimus Franciscus Sarmiento *in defens. tractat. de redd. Eccles. monit.* 55. asserit, *quod nullus Catholicus vnquam dixit, quod Commendatores sint personæ Ecclesiasticæ.* In quo hoc asserto, hoc animadversione dignum est; quod ipse *in suis operibus* plerumque allegat *Covarruviam*, qui apertè tenuit Milites Religiosos esse: quare si non vidit locum in quo hoc Covarruvias dixit, temerariè illud asserit: Idem respectu Petri Belluga, & aliorum dici posset: quòd si vidit hæc loca, dolosè procedit, & in hac parte minimè audiendus. Eodem modo philosophari poterit de illo qui nullam bullam Pontificiam dicit reperiri, in qua Milites dicantur Religiosi; quandoquidem plures exhibentur, in quibus id clarè habetur. Rectè Augustinus Barbosa *d. par.* 3. *allegat.* 12. *ad fin.* inquit; *ex cuiusque Ordinis Regulis, & Apostolicis confirmationibus dignoscere facile est, qui sint veri Religiosi.* Si interrogaveris Doctores contrariæ opinionis an scrutati sint Regulam, vel viderint Apostolicas confirmationes Montesianæ Militiæ? Respondebunt minimè; quod sensibiliter colligitur ex eorum scriptis: si ergo ex Regula, atque Apostolicis confirmationibus resultat, quod tanquam veri Religiosi tractamur, extra opinionum conflictum res remanebit; atqui exhibetur Regula inclytæ Militiæ Montesiæ Cistercienſis Ordinis, vt probatur ex sequentibus. In *Bulla erectionis* summi Antistitis Ioannis XXII. (de qua *infrà, n.* 94.) apparet evidenter Monasterium Montesiæ erectum esse Ordinis Calatravæ, ibi: *Monasterium in Castro Montesiæ Valentinæ diœcesis, infrà dictum Regnum Valentiæ constituto, de prædictorum Fratrum nostrorum consilio & Apostolicæ plenitudine potestatis, Ordinamus de novo ad honorem Dei, & exaltationem Catholicæ fidei, ac depressione ipsorum infidelium construi: In quo Fratres Ordinis Calatravensis (ad quos ipse Rex non parum affici dicitur, & de quorum strenuitate confidit, vt fertur) pro defensione dicti Regni Valentiæ ac fidelium incolarum ipsius, ab hostium fidei eiusdem vicinantium periculosis insultibus debeant collocari.* Idem Pontifex *in Bulla directa Magistro, & Fratribus Calatravæ, data eodem die*, quam ad literam tradit Samper *p.* 1. *n.* 59. sic ait; *dum Ordinis vestri SACRA RELIGIO, quam in domo domini perlucere conspicimus.* & ibi: *Monasterio in Castro Mõtesiæ Valentinæ diœcesis infra Regnũ suum Valentiæ constituto, construendo*

56 57 58

construendo de novo, in quo Fratres vestri Ordini locarentur: & rursvs; *Magistro & Fratribus Monasterij supradicti, qui fuerint pro tempore, inter alia concedentes, quod omnibus privilegijs, immunitatibus, & libertatibus gaudeant, quæ vobis, & Ordini vestra sunt ab Apostolica sede concessa.* In alia *Bulla eiusdem diei*, directa soli Magistro Calatravæ apud Samper *d. p. 1. n. 67.* Sic dixit: *Inter cætera, quæ nuper circa statum Monasterij in Castro de Montesia Valentinæ diœcesis infra Regnum Valentiæ constituto, construendo de novo, in quo Fratres tui Ordinis locarentur.* Et sic in alijs quamplurimis; quare nemo dubitare valet nos Calatravenses, origine, instituto, & effectu esse: Quòd ordo Calatravæ sit Cisterciensis Religionis, patet per
57 Bullas *Gregorij VIII. & Innocentij III.* quarum verba tradidimus *sup. n. 51.* & per aliam Bullam *Alexandri III. diei 25. Septembris anni 1164.* qua continetur prima Ordinis Calatravæ confirmatio apud Mascareñas *ibid. pag. 37.* ibi: *Dilectis filijs suis Garciæ Magistro, & Fratribus de Calatrava tam præsentibus quàm futuris, secundum ordinem cisterciensium Fratrum viuentibus in perpetuum*, Et sic in alijs multis apud ipsos Mascareñas & Samper, per *Bullam Iulij II.* de qua *suprà n. 23.* ibi; *qui Militiæ de Calatrava Cistercienses Ordinis.* Et vtrumque complectitur Bulla Leonis X. *diei 15. Aprilis, anni 1515.* apud Samper *d. part. 3. n. 96.* de nostra Montesiana Militia loquendo, ibi: *Sane pro parte dilectorum filiorum moderni Magistri, & Fratrum domus Beatæ Mariæ de Montesa, Militiæ eiusdem Beatæ Mariæ de Montesa, & Sancti Georgi Cistercienses Ordinis Valentinæ Diœcesis, exhibita nobis petitio continebat: quod olim felicis recordationis Benedictus Papa duodecimus prædecessor noster tunc Magistro, & Fratribus dictæ domus, vt tam ipsi, & domus prædicta, quàm alia quæcumque loca ab eadem domo dependentia, omnibus, & singulis privilegijs, libertatibus, immunitatibus Militiæ de Calatrava dicti Ordinis, & eidem Ordini Apostolica auctoritate specialiter, vel generaliter concessis, perpetuò vti, potiri, & gaudere liberè, & licitè possint, concessit: & deinde piæ memoriæ Clemens quintus, & Martinus etiam quintus, ac Iulius secundus & nonnulli alij Romani Pontifices, etiam prædecessores nostri, concessas huiusmodi, & super eis confectas literas approbarunt.* Ex qua Constitutione clarè resultat Militiam Montesiæ esse eandem cum Militia de Calatrava, & Ordinis Cistercienſis. Nec *P. Martinez* potuit negare Milites Calatravæ fuisse veros Religiosos, dum eis permissum non fuit vxores ducere, vt patet *in eod. discurs. 9. §. 12. n. 21.* dum loquendo de Militibus Calatravæ, & Alcantaræ dixit: *y viuieron, y professaron estas dos Ordenes de Cavalleria en verdadero, y esencial estado de verdaderos Religiosos con tada propiedad, professando los tres votos solemnes.* Et idem affirmaret de Montesianis, si de eis mentionem feciſſet. Ex quibus clarè sequitur, quod tam ex Regula, quam ex confirmationibus Apostolicis veri Religiosi habiti fuerunt in illo statu; & cùm nihil respectu votorum paupertatis, & obedientiæ immutatum sit, tota difficultas versatur respectu voti castitatis, de quo dispensationes loquuntur.

58 Quibus additur, quod in tot tantisque Pontificijs constitutionibus domus Montesiæ *Monasterium* dicitur, & ipsi Milites, vocantur *Fratres.* Monasterium à *Monacho* derivatur, vt significet domum Monachorum, atque Religiosorum, vt ex *Dictionarijs* Calvini, Alberici, & aliorum patet, & probatur ex tex. *in cap. 1. & 2. 16. q. 1. c. 1. in princip. de Regular. in 6. l. generali 13.* vbi glos. & Gotofr. *C. de sacros. Eccles.* aliique Doctores congesti per Barbosam *de iur. Eccles. lib. 1. c. 43. n. 13. & 14.* Tambur. *de iur. Abbat. tom. 1. disput. 7. quæst. 2. n. 3.* sed *Fratres* alicuius Ordinis censentur veri Religiosi eiusdem, *Clement. dudum, de sepultur. Clement. exiit, de verbor. significat. d. c. sicut plantare, de privil. c. 2. & 3. de stat. Monachor.* in Bullis *suprà* relatis, *Fratres* dicuntur Cistercienses, Milites Calatravæ, Alcantaræ, & Montesiæ, sed sub eodem nomine *Fratrum* continentur Dominicani *in const. Sixti V. 21. §. 1. apud Laërtium Cherub. tom. 2. pag. 15. in constit. 36. Pij V. pag. 223. & in constit. 71. eiusd. pag. 467.* Franciscani *in constit. 103. Pij IV. apud eundem, pag. 164. const. 40. Sixti V. pag. 541. in constit. 67. eiusdem, pag. 596. in constit. 13. Gregor. XIII. pag. 374.* Augustiniani *in const. 51. Sixti V. pag. 564. in const. Gregor. XIII. pag. 394. tom. 1. Iulij II. const. 18. d. tom. 1. pag. 433.* Carmelitæ *in constit. 8. Honor. III. tom. 1. pag. 50. in constit. 31. Clem. VII. pag. 599. tom. 3. & Clem. VIII. constit. 23. cum duab. seq. d. tom. 3.* Mercenarij *in constitut. 8. Clementis VIII. p. 3. d. tom. 3. & const. 30. pag. 44.* de Trinitarijs *in constit. 40. Pauli V. ibid. pag. 228.* de Minimis *in const. 45. Pij V. d. tom. 2. pag. 141. & in const. 10. Iulij II. tom. 1. pag. 411.* de Capucinis *in const. 21. Clementis VII. d. tom. 1. pag. 589. & in d. const. 45. Pij V.* De Hieronymianis *in const. 56. Clementis VII. tom. 1. pag. 604. in constit. 50. Pij V. tom. 2. pag. 245. & const. 125. eiusd. pag. 337.* De Servitis *in const. 103. eiusdem Pij V. pag. 367.* & sic in alijs plurimis, & omnes isti verè & propriè Religiosi sunt: cur igitur tam variè vnum & idem nomen interpretari debemus? si nominibus *Ordinis, Fraternitatis,* atque *Religionis* summi Pontifices vtuntur tam quoad hos, quàm quoad illos; & per hæc nomina significantur veri Religiosi, & veræ Religiones, *c. non est, de Regular. c. ex literarum, qui Cleric. vel vovent. c. singulis, de stat. Monachor. cap. quorundam, de elect. in 6.* Bonus etiam textus *in d. c. cum & plantare, in princ. de privil.* ibi: *Quod Fratres Templi, & Hospitalis, & alij Religiosi.* quomodò dici potest, quòd non est constitutio Pontificia, per quam Milites *Religiosi* dicuntur? Idem evenit respectu nominis *Regulares*; vt suprà, *nu. 52. in fin.* ex bulla *Cruciatæ* probavi: & notat Diana *Resol. moral. p. 11. tract. 2. resol. 53.* quem sequuntur Trullench & Mendo *locis citatis.*

Vlterius perpendendæ sunt duæ constitutiones Pon- 59
tificiæ, quas adducit Pizarro vbi *supr. num. 73.* vna *Gregorij XII.* & alia *Sixti V.* quibus id ipsum probatur, & aliæ aliorum Pontificum, *vt const. 44. Leonis X.* de Alcantarensibus Militibus tractans apud Laërtium Cherub. *tom. 1. pag. 541. constit. 1. Adriani VI.* apud eundem *ibid. pag. 536.* de tribus Militijs scilicet sancti Iacobi, Calatravæ & Alcantaræ loquens; sed clarius in *citata constit. Leonis X.* cuius verba retulimus *num. 57.* cuius initium ita se habet: *Solet nonnunquam Romanus Pontifex ea, quæ à prædecessoribus suis in Religiosorum locorum, & personarum in illis sub Regularis vitæ studio domino famulantium, commoda, & favorem concessa esse dicuntur, vt eo firmius inconcussa remaneant, quò sapiùs fuerit Apostolico stabilita præsidio, cum ab ea petitur suæ approbationis patrocinium communi iure, & alia eisdem personis, & locis de novo concedere, provt rerum, & temporum qualitatibus bene pensatis conspicit expedire; sane pro parte dilectorum filiorum Magistri, & Fratrum domus B. Mariæ de Montesa, Militiæ eiusdem B. Mariæ de Montesa, & sancti Georgij Cistercienſis Ordinis.* Negari nequit quòd tractat de Militibus Montesiæ, eos expressè *Religiosas personas* dicit, & *sub Regulari vita Domino famulantes*; & clausula hæc, *in Religiosorum locorum & personarum*, cum illa, *Ordinis Cistercienſis*, copulat præcedentia cum subsequentibus; ita vt qualitatem ipsam tribuat cunctis, repetendo præcedentem qualitatem vt docet Barbosa *dict. 103. numer. 3.* Hæc omnia veræ Religionis sunt; & velle improptiare tot tantásque Pontificias constitutiones, potius scholasticæ subtilitatis est quærendo diffugia, quàm gravitatis Moralis doctrinæ, cuius præcepta explicare maturè tenemur.

Nec relevat dicere solutionem huc vsque datam *ex* 60
n. 54. procedere quoad materiam votorum paupertatis, & obedientiæ, quarum vota recipere possunt magis vel minus; non autem quoad votum castitatis, nam ea quæ voventur sub nomine *Castitatis coniugalis*, non sunt de materia consilij, sed præcepti; atque adeo continentiam ab vsu matrimonij sub consilio castitatis comprehendi: sed ad statum perfectionis necessarium est vovere castitatem quæ est in consilio: ergo vovendo castitatem coniugalem; non amplectitur consilium castitatis, necessarium ad statum perfectum Religionis; ac per con-

sequens materia huius voti dividi nequit, ita vt ad perfectionem non sufficiat nisi absolutum fiat. Huic argumento satisfacere est facile, supponendo quòd in matrimonio Castitas servatur: sic probat Concilium Gangrense relatum in *c. hæc autem scribimus* 16. *distinct.* 30. ibi: *& nuptiarum vinculum quod secundum castitatem perdurat, honoramus.* idem habetur *in c. Nicæna Synodus* 12. *distinct.* 31. ibi: *surgens autem in medio Paphnuntius Confessor contradixit, honorabiles Confessus nuptias, & castitatem esse dicens cum propria coniuge concubitum:* eleganter S. Augustinus relatus *in c. Deus* 12. 31. *quæst.* 1. dicens: *Deus masculum, & fœminam propagandi generis causa nuptiali castitate coniunxit.* & licèt verissimum sit omnimodam continentiam, etiam à nuptijs, requiri ad statum vitæ contemplativæ, & activæ de spiritualibus curantem, ad vitam tamen activam, quæ de temporalibus curat, sufficit castitas coniugalis, vt doctissimè probat Pater Suarez *dict. cap.* 4. *num.* 16. quem sequuntur Navarrus, Rodriguez, Basilius Ponce, Caramuel, & plures ex relatis *sup. num.* 39. ostendendo quod Milites horum Ordinum vovendo castitatem coniugalem, triplici ex ratione consilium castitatis amplectuntur. *Prima,* quando relictis vxoribus, Militiam sequi iubentur: *Secunda* quando cœlibes reperiuntur, & ad ducendam vxorem impetrare licentiam tenentur, quæ non semel eis denegatur; & si secus fecerint, puniuntur. *Tertia,* quando à coniugis communicatione certis diebus secundum Ordinis diffinitiones abstinere debent. Quibus *quartam* addere possumus, nempe quando eis imperatur residere in Monasterio, in quo ingredi fœminas fas non est, imo neque in Ecclesia, cum aditus ad eam non sit nisi per clausuram ad instar Monasterium Carthusiensium. Hæc omnia non sunt materia præcepti, sed consilij; ac per consequens consilium castitatis amplectuntur Milites; sed quia Pater Suarez clarissimè explicat, ad eum lectorem remittimus.

61 Neque obstat doctrina Angelici Præceptoris 2. 2. *quæst.* 186. *art.* 4. *in corp.* quæ est basis opinionis quam impugno. Nam sanctus Thomas *in ea quæstione* tractat de Religione in genere, quæ comprehendit Religionem vitæ activæ, & vitæ contemplativæ, & *in d. artic.* 4. de vitæ contemplativæ Religione tractare videtur, quod percipitur ex illis verbis: *& inde est quod vsus venereorum retrahit animum ab illa perfecta intentione tendendi in Deum.* Quæ ratio etiam militat respectu Religionis vitæ activæ, cuius institutum curat de merè spiritualibus. At verò ipse sanctus Doctor *quæst.* 188. *art.* 3. tractat de Religionibus Militaribus, quarum institutum est defendere fidem ab infidelibus, & docet Religionem ordinari posse ad militandum, in quantum militia pertinet ad subventionem proximarum fidelium, & defensionem Reipublicæ Christianæ. Quæ respiciens divus Thomas *dict. quæst.* 186. *art.* 4. non solum nostræ sententiæ favet, verum eam explicando, vt clarè appareat intellexisse castitatem coniugalem, cum perfectione non habere incompatibilitatem, sic ait: *Et ne alicui spes perveniendi ad perfectionem tolleretur, assumpsit ad perfectionis statum etiam illos, quos invenit matrimonio iunctos. Non autem poterat absque iniuria fieri, quod viri vxores desererent, sicut absque iniuria fiebat, quod omnes divitias relinquerent; & ideo Petrum quem invenit matrimonio iunctum, non separavit ab vxore: Ioannem vero volentem nubere, à nuptijs revocavit.* Perpendantur sincero animo hæc verba, in quibus de Christo Domino, & Apostolis S. Thomas loquitur, & resultabit nostræ sententiæ fundamentum: nam licet perfectior status sit continentiæ quam coniugij, ad rationem Religionis non spectat cuncta perfectiora facere, aut profiteri; sufficit quod profiteatur id quod ex se perfectum est, & tanquam perfectum determinatum reperitur in ipsa Regula, quam Religiosi professi sunt. Id ipsum S. Thomas amplectitur *dict. quæst.* 186. *art.* 2. ibi: *similiter etiam non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem pervenitur, sed ad illa quæ determinata sunt, & taxata secundum Regulam quam professus est.* Quare cum Regula nostri Ordinis post dispensationem *Sixti V.* coniugalem castitatem expostulet, & non vitæ contemplativæ, sed activæ sit, & in ea non ordinentur actiones militares ad exercitia merè spiritualia, sed ad pugnandum cum infidelibus pro fidei exaltatione, conservatione divini cultus, atque proximorum subventione, mediantibus exercitijs corporalibus; inde est, quod Milites Religiosi verè sint, observando Regulam ordinatam ad hunc finem. Quibus explicata manet auctoritas divi Thomæ ex doctrina ipsius, quam ab incunabulis veneratus sum. Nec divus Thomas reverentius explicari valet, quam per Doctrinam ab ipso traditam. Pariter satisfactio resultat ad tex. in *dict. c. cum ad Monasterium* de quo *supr. n.* 43. nam interpretandus venit, ita vt dicamus quòd Papa non potest licentiam indulgere non observandi castitatem absolutè, illi qui Religiosus manet, sicut *ibi* dicitur; at verò potest commutare votum castitatis absolutæ cum coniugali, vt ex *Rotæ Decisionibus,* patet.

Denique non obstat argumentum desumptum ex 62
Concil. Trid. c. 15. *sess.* 25. *de reformat.* secundum explicationem Seraphini *decis.* 121. dicentis, Religiones Militares non teneri ad observantiam requisitorum Tridentini pro emittenda professione. Nam quid commune hoc cum essentia Religionis? sed pro abundanti dico, quod in nostro Ordine ista requisita ad vnguem observantur, & observari iubentur *in cap.* 35. *&* 36. *nostrarum diffinitionum,* tam quoad annum approbationis, quàm quoad ætatem professionis. Plures Doctores congerit Barbosa *in collect. ad hunc textum, consil. nu.* 2. & Didacus Narbona *tract. de ætat. anno* 16. *quæst. vnic. n.* 10. tenentes Religiones Militares non comprehendi sub hac dispositione *Tridentini:* inter quas enumerant Militiam sancti Ioannis Hierosolymitani. Et ipse Barbosa subiungit *num.* 5. cum Flamin. Paris. Armendar. Tamburin. Ricc. Gratian. & Alphons. Narbon. quod ex peculiari statuto dispositionem Tridentini Observant. De his Militibus nullus fermè dubitat quod veri Religiosi sint: & nihilominus asserunt non teneri ad observantiam huius dispositionis, si eis non obstat hæc exceptio, ne veri Religiosi dicantur; quare nobis obstare vrgebis? si ex eo quod peculiari statuto observent affirmes; quare Montesianis, qui simile statutum habent, obstabit? Hinc consequitur quod asserentes hæc, & similia, voluntatis quæstionem fovent, non ratione moventur.

Sed specialiter in nostro Regno argui potest, ex de- 63
creto *nostri textus,* in quo Princeps non simpliciter concessit ea quæ proponebantur; sed cum limitatione ad id quod consuetudine vel iure firmatum est. Ex quo inferri posset non pertinuisse omnino ad nostrum Magistrum iurisdictionem personarum Ordinis. Cui obiectioni dicendum est, quod licet decretum ita se habeat, non inde infertur quod Milites Ordinis non sint omnino sub iurisdictione Magistri, & Veri Religiosi: sed quod Princeps noluit eis concedere maiora privilegia quàm obtinebant, & cum tempore concessionis huius *fori,* nondum administratio Magistratus concessa fuisset Regiæ Aragonum Coronæ, Rex ex Regalibus poterat in pluribus cognoscere de causis Militum nostrorum, sicut hodie cognoscit de causis Militum S. Ioannis, S. Iacobi, Calatravæ, & Alcantaræ, alijsque causis Religiosorum exemptorum, vt dixi *supr. hoc cap.* §. 1. *ex nu.* 201. quoad bona *de Realenço,* vt tradidi *c.* 2. §. 5. *ex num.* 44. quoad causas merè possessorias, *vt infr. c.* 10. §. 2. *numer.* 57. per viam recursus ex violentia illata, vt *hoc eod. c.* §. 1. *ex n.* 57. notatum remanet, & similibus, quæ forsan comprehenderentur in dispositione, si Rex simpliciter postulata concessisset. Ne autem Regalibus iacturam inferret, restrinxit decretum ad ea quæ Consueta erant, & de iure procedunt. Sed nostri *fori* de Militibus Montesiæ, semper tanquam de veris Religiosis locuti sunt, vt patet *in for.* 19. *de reb. non alien. in for.* 20. *eod. tit. in extravag. qualiter vassal. Magistr. Montes. in omnibus capit. in for.* 166. *Cur. anni* 1585. & in pluribus alijs. Et quantumvis Regalia cognoscendi de exemptis

indubitata

indubitata sit. Dum procedit in eos, qui non habent iudicem in Regno, non comprehendit Milites nostri Ordinis, vt expressè decisum fuit in Regio rescripto *diei* 16. *Maij* 1593. ibi: *Yessa Real Audiencia es juez de Exemptos, que no tienen superior en el Reyno, y no de la Orden de Montesa, que soy yo su superior, y tengo lugarteniente de la Orden in esse Reyno.* Clarius omne genus causarum complectendo habetur *in Regio rescripto diei* 16. *Maij* 1613. ibi *y que no he de permitir, ni dar lugar, que las causas de los Cavalleros, y Freyles de la Orden, se traten ante otros Tribunales, que en el de ella, por preheminentes que sean, ni se hagan novedades: pues hasta oy no se ha tenido noticia de que en otro ningun tribunal Ecclesiastico, ni secular, se aya tratado causa alguna de Freyles de la Orden.* Et cum in contentiosa iurisdictione hæc deducerentur, decisum fuit in hoc Supremo ad favorem Ordinis, vt tradit D. Crespi *observ.* 55. *num.* 55. *cum duobus seqq.* Nec desunt decisiones sacræ Congregationis Cardinalium, quas memorant Sperellus *in decis. for. Eccles. decis.* 2. *numer.* 97. *&* 120. Riccius *in prax. tom.* 4. *resol.* 181. Barbosa *in sum. decis. Apostolicar. collect.* 303. *num.* 4. qui etiam referunt decisiones Rotæ Romanæ: & est celebris *decis.* 266. *num.* 1. *&* 6. *p.* 2. *diversor.* loquens de Militibus Alcantaræ, & concludens *d. nu.* 6. post mentionem plurimarum Bullarum, ibi: *Nec obstat quod ducunt vxores: quia hoc privilegium post bullam Leonis emanavit: & commutatio voti continentiæ in castitatem coniugalem, non mutat regulæ substantiam.* Idem iudicavit Rota apud Peñam *part.* 1. *decis.* 423. *decis.* 487. *decis.* 537. *num.* 5. *decis.* 538. *n.* 3. *& decis.* 619. Et licet Duran. *decis.* 95. *n.* 2. *& decis.* 308. *n.* 6. dicat, Rotam sequi contrarium: hoc intelligendum est secundum id de quo loquitur, nempe de Militia Divi Iacobi, circa quos maior versatur difficultas, ex eo quod numquam Milites professi fuerunt tria vota substantialia; Calatravæ verò, Alcantaræ, & Montesiæ profitebantur tria vota, quæ professio constituit eos in statu veræ Religionis, quem statum dispensatio non immutavit; vt Rota respectu Militum Alcantaræ dixit in *d. decis.* 266. *num.* 6. & respectu omnium *in d. decis.* 537. *n.* 5. quod Peñam ibi. *Quia indultum Apostolicum, cuius vigore in Hispania Milites de Calatrava, de Alcantara, & de Montesa, ante non multos annos matrimonium contrahere ceperunt, nec mutavit, nec sustulit substantiam Religionis istarum Militiarum: vt fuit dictum in vna Caurientium iurisdictionis die* 22. *Iunij* 1582. Quæ est *d. decis.* 266. *p.* 2. *diversor.*

64 Effectu iuris id ipsum comprobatur in plurimis. Primò quia Milites Montesiæ privilegio fori, & Canonis gaudent, sicut cæteri Ordinum Militarium, etiam si novitij sint, vt pluribus relatis rradunt Barbosa *de appellat. verbor, vsufreq. appellat.* 233. *num.* 16. & *in summ. decis. Apostol. dict. collect.* 303. *numer.* 4. *&* *in collect. ad text. in cap. beneficium,* 4. *de Regular. in* 6. *num.* 12. Cenedo *Canonicar. quæst.* 4. *num.* 41. Grass. *de effect. Cleric. dict. effect.* 1. *num.* 78. Diana *dict. part.* 1. *tract.* 2. *de immunit. resolut.* 50. *& resol.* 73. *& part.* 4. *tract.* 1. *resol.* 36. *& resol.* 86. *& part.* 5. *tract.* 1. *resol.* 18. *& part.* 11. *tract.* 4. *resol.* 6. Cabal. *resol. criminal. Cas.* 108. *num.* 20. *ad fin.* Gratian. *decis.* 35. *nu.* 10. *cum sequentib.* Scaccia *de iudic. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 21. Dominus Leo *decis.* 89. *numer.* 15. Thomas Hurtado *var. tom.* 2. *tract.* 12. *capit.* 1. *resol.* 33. *num.* 1454. Carleval. *dict. disput.* 2. *num.* 418. *&* *num.* 440. *cum seqq.* Delbene *d. dubio* 11. *num.* 2. Rota *in d. dec.* 266. *p.* 2. *divers.* & apud Peñam *d. decision.* 537. *cum seq.* Baril. *de potest. leg. Municipal. disq.* 1. §. 5. *num.* 10. Dominus Crespi *d. obser.* 55. *ex num.* 1. Quod respectu professorum difficultate caret. Quoad Novitios verò, inde sequitur, quod appellatione Religiosorum in favorabilibus Novitij veniunt; vt in terminis Ordinum Militarium probant Gambacurte *de immunit. Eccles. lib.* 7. *cap.* 12. *n.* 13. Novar. *d. quæst.* 92. *num.* 5. Barbos. *d. allegat.* 12. *num.* 45. Brito *de locat. & conduct. cap.* 2. *part.* 3. *n.* 50. plures apud Pizarr. *vbi sup. num.* 95. ex nostris Magnifici Gulielmus Bartholomæus Sanches, & Hyacinthes Ortin de Zaydia Doctissimi Senatores, & Nobilis Don Braulius Esteve, etiam Senator, & nostræ Militiæ; illi *in iuris responso pro Don Hieronymo Minuartæ Montesiano Novitio*, & hic *pro Don Iosepho Escriva, etiam Novitio Ordinis S. Iacobi* editis primùm *anno* 1633. & secundùm *anno* 1638. Et sic diffinitum fuit per nostrum Supremum, Regióque rescripto munitum, *die* 23. *Maij, anni* 1634. cuius verba sunt hæc: *Haviendo mandado reconocer y mirar en el mi consejo supremo de Aragon, con particular atencion, y cuidado, todos los papeles que se remitieron de ai sobre las dos contenciones, y discordias dellas, entre mi iurisdicion Real, y de la Orden de Montesa; la vna por haver hallado a Don Geronimo Minuarte Cavallero novicio della con dos pistolas; y la otra haver sido inculpado estando en las Carceles de su Religion, que por su Orden antes de tomar el habito habrian muerto à Iayme Lorenz; he resuelto que en quanto este vltimo delito de la muerte que se le acumula, goza la persona del dicho Don Geronimo Minuarte, del Privilegio del fuero de su Religion tan solamente, y que como atal debe ser remitida, como por esta mando se remita al lugarteniente general de la Orden para que conosca della.* Neque quoad privilegium Canonis remanet in sola auctoritate Doctorum, nam in Bullis *Gregorij VIII. & Innocentij III.* de quibus supra, & alijs per Mascareñas adductis, Calatravensibus expressè concessum est; ac per consequens ad Montesianos extenditur; vt ex dictis resultat. Quoad Milites sancti Iacobi, ex concessione *Alexandri IV. Vrbani IV.* & aliorum de quibus mentio habetur *in Statutis eiusdem Ordinis, editis anno* 1655. *capite* 6.

Ex his infertur lapsus Castillide Bobadilla *lib.* 2. *polit.* 66
cap. 19. *nu.* 18. & Villadiego *in polit. cap.* 5. *num.* 116. dum dicunt, privilegia Montesiæ esse localia, saltem quoad solutionem Gabellarum, de quibus aliqua attingunt Iosephus Sesse *decis.* 435. *num.* 11. & Ioan. Bap. de Thoro *in Compend. decis. tom.* 4. *verb. Miles sancti Iacobi:* asserentes quod privilegijs Ordinis renunciari potest. Si enim sumus veri Religiosi, & privilegia Ordini concessa sunt, quomodo illis poterimus renuntiare respectu immunitatis à Vecticalibus? quod est alius effectus iuris eis concessi; vt probant Diana *d. p.* 1. *tractat.* 2. *resol.* 5. Ioann. Sanchez, Basilius Ponce, Ludovicus Molina Theol. Trullench, Bene, Episcopus March, & plures alij ex relatis *supra, num.* 38. *&* 39. Fateor pluribus in Regnis admissum non esse, sed hoc procedit, quia resistere potentiæ exactorum Milites non valent. In Regno 67
Valentiæ omnibus immunitas conceditur & obseruatur, & sic decisum reperitur per Regiam Audientiam *sententia publicata per Alreus die* 6. *Iulij anni* 1631. sub examine Don Petri Sanz ad favorem Don Ludovici Zaydia Ordinis S. Iacobi contra Syndicum oppidi de Alaquas; & sic in toto Regno obseruatur. Quoad renunciationem, dico quod hæc privilegia non sunt concessa personis, sed Ordinibus, quare renunciabilia non sunt, iuxta *text. in cap. significasti, cap. si diligenti, de* 68
for. compet. cum *vulgatis* congestis per Barbosam *in collect. ad hos text.* Grass. *de effect. Clericat. effect.* 1. *ex nu.* 42. Caball. *d. cas.* 225. *ex num.* 4. Quod adeo verum est, vt indignum credam horum Doctorum talia asserere, cum sit in hac materia vnum ex primis principiis. Nec relevat dicere quod in Regno Castellæ Milites horum Ordinum non gaudent privilegio fori in Civilibus, & in delictis exceptis: nam præterquam quod idem procedit respectu Clericorum Coniugatorum, id factum fuit annuente sede Apostolica, ex Concordatis inter Regem & Pontificem: vt fatetur P. Martinez *d.* §. 11. *num.* 12. de quo adhuc conqueruntur Ordines Militares, & Consilium Regium eorundem; licet in obseruantia sit regulariter: sed in Criminalibus, non solum privativè dictum Consilium cognoscit de Militibus, cum adiectis senioribus, cuiusque ordinis, verum appellationes conceduntur via recta ad ipsum summum Pontificem, qui iudices Ecclesiasticos dat in partibus, & frequentiùs vnum ex ipso Ordinum Consilio eligit, qui de causa in prima instantia non iudicaverit: si enim necessaria fuit auctoritas summi Pontificis

Pontificis ad sic constituendum, vt alijs relatis innuit Dominus Crespi *dict. obs. 55. num. 9.* clarè sequitur, quod privilegium fori obtinebant. Vnde consequitur, quod iudices criminaliter procedentes contra Milites horum
70 Ordinum, excommunicationis gladio feriuntur vsque dum eos remittant ad suos iudices, absque eo quod per viam violentiæ excommunicatis ex tali causa subveniatur, vt testantur Bobadilla *dict. lib. 2. politic cap. 19. n. 12.* Valenzuela *dict. cons. 95. per tot.* Farin. *consil. 210. lib. 3.* Carleval *disput. 2. nu. 434.* mentionem facientes de Regio Administro excommunicato per Sedem Apostolicam, ob pœnam capitalem executioni deductam contra quendam Militem Calatravensem: & licet recursum emisit ad Regia Prætoria, dictum fuit vim non fieri: & ipse miserè extinctus fuit. Aliud exemplum adducit Barbosa *in sum. decis. Apostol. dict. collect.* 304. ex Sperello, allegans duas decisiones Sacræ Congregationis Cardinalium, *in causa Placidi Bentij Equitis Militiæ Christi.* Aliud quod esset ad rem, refert Samper *d. part. 3. n. 714.* Sed in facto deficit, nam Aula suprema criminum non processerat contra Militem Montesianum ibi memoratum; quidquid in eo casu factum fuit, periculi præveniendi causa, per œconomicam potestatem, Aula suprema consilij Castellæ quæ *de Govierno* dicitur, ordinabat me exequente tanquam Præfecto antiquiore Regiæ domus & Curiæ: & mihi nihil per Iudicem Conservatorem iniunctum fuit; neque ex his, quæ per viam œconomicæ potestatis geruntur, nocumentum subsequitur iurisdictioni Ecclesiasticæ.

71 Alter effectus iuris, est vacatio beneficiorum, clericis laicis conferri solitorum, & extinctionis pensionum ex eis reservatarum per emissionem professionis, *text. in c. beneficium, de Regular. lib. 6.* docent Gigas *de pension. quæst. 57.* Hieron. Gabriel *cons. 187. num. 11. lib. 2.* Cardinalis Mantica *decis. 104. num. 7.* Gratian. *discept. for. c. 253. n. 82.* Garcias *de Benefic. part. 5. cap. 1. ex numer. 114.* Sanchez *in decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 4. nu. 13.* Molfes. *in summ. Theol. moral. tract. 6. cap. 3. numer. 51.* Squillant. *de privil. Cleric. cap. 5. num. 48.* Barbos. *in collect. ad dict. c. beneficium, in 6. ex numer. 2. & de iur. Eccles. lib. 3. c. 11. num. 39.* Lotter. *de re benefic. lib. 1. quæst. 36. num. 27.* Sed Milites horum Ordinum amittunt beneficia & pensiones per emissionem professionis, nisi obtinuerint dispensationem Pontificis, vt quotidie experientia demonstrat, de qua testatur D. Crespi *obser. 57. num. 18.* conferunt tradita *cap. 8. §. 9. num. 133.* igitur reputantur veri Religiosi. Similiter veri Religiosi promoveri ad Ordines per Episcopos nequeunt, nisi de licentia Prælati per literas testimoniales, seu dimissorias, quas vulgus Regularium *Reverendas* appellat, de quo tractat *Constit. 75. Pij V. apud Laërtium, tom. 2. pag. 272.* docent Barbosa *de iure Eccles. lib. 1. cap. 33. num. 8.* & ad Trident. *sess. 23. de reformat. cap. 10. num. 10.* Tambur. *de iur. Abbat. tom. 1. disp. 2. qu. 25.* Samper *dict. p. 3. n. 216.* Neque ordinantur sub titulo alicuius Beneficij, aut Patrimonij, sed titulo paupertatis. Tamburin. *dict. disput. 2. quæst. 30. num. 4.* Barbos. *in Trid. cap. 2. sess. 21. de refor. ex num. 3.* sed Milites ordinantur ex dimissorijs Administratoris generalis Ordinis, & titulo paupertatis; sic nostris diebus factum fuit cum Don Ludovico Escrivæ Zapata, Don Monserrato Cruilles, & Don Didaco Roca: quod refert Samper *d. p. 3. n. 220.* ergo in re tam seria pro veris Religiosis Milites Montesiæ reputantur. Exemptio à potestate Ordinarij Ecclesiastici, & illius iurisdictione, provenit ab eodem principio, & Milites exempti verè sunt, vt omnibus patet; & sic in alijs quamplurimis: quare praxis ipsa demonstrat, quod verè Religiosi reputantur in Ecclesia Catholica à suismet Prælatis.

72 Horum priuilegiorum aliqua communicantur vxoribus ipsorum Militum, nempe privilegium fori, & privilegium immunitatis à præstatione vectigalium, per text. *in l. fœminæ 8. ff. de Senator. l. fin. C. de incol. lib. 10. l. mulieres, C. de dignit. lib. 12.* Docent Belluga in specul. *rub. 20. §. quia post, num. 20.* Georg. Acaccius *de privil. iur. civil. lib. 2. cap. 4. num. 1.* Rovit. *ad pragm. 15. de Milit. num. 20. & ad pragm. 16. num. 4.* Tiraquel. *post tract. de legib. connubial. glos. 2. num. 54.* Aviles *in cap. prætor; in proœm glos. 1. num. 18.* Ant. Cucc. *lib. 1. instit. moral. tit. 9. num. 20.* Milanensis *decis. 9. tom. 2.* Novarius *in prax. elect. for. quæst. 47.* Amaya *in l. vnic C. de incol. lib. 10.* Pichard. *tract. de communic. nobil. inter vir. & vxor. num. 1.* Gras. *dict. effect. Cleric. 1. num. 155.* Escacciol. *de privil. reccior. quæst. 14.* Osascus *decis. 30. num. 14.* Diana *resol. mor. part. 3. tract. 1. de immunit. resol. 45. & part. 4. tract. 1. resol. 41.* Giurba *obser. 90. num. 20.* Mendo *de iur. Acad. lib. 3. quæst. 4. num. 27. cum seqq.* Carleval. *d. disp. 2. num. 402.* Dominus Crespi *dict. obser. 55. num. 55. cum seqq.* qui *num. 59.* decisionem huius Supremi ponit. Et licet contrarium quoad privilegium immunitatis à præstatione tributorum asserant Trullench *dict. dub. 5. num. 16.* & Castro Palao *tom. 1. tract. 3. disp. 4. punct. 2. num. 2. vers. ad secundum, & tom. 2. tract. 12. disput. vnic. punct. 2. num. 10.* Sanchez *de matrim. d. disput. 47. num. 2.*
Nituntur in eo, quod privilegium nobilitatis extendi- 73
tur ad vxorem non vi prilegii mariti, sed ex alia speciali dispositione: Sed perperam, nam vt bene dixit Dominus Crespi *d. num. 55.* id provenit ex vnitate viri & vxoris resultante ex matrimonio, per quod fiunt *duo in carne vna.* Sed demus quod ita procederet; si tamen vt ipsi fatentur, privilegium fori extenditur ad vxorem, quare privilegium immunitatis à solutione vectigalium non erit extendendum, dum vtrumque dimanat ab eodem principio? Quoad forum est tex. expressus *in d. l. fœminæ, & in d. l. fin.* bonus etiam text. *in l. cum quadam 19 ff. de iurisd.* cum alijs congestis per Amayam *vbi prox.* Quoad immunitatem à tributis est etiam expressus textus *in l. 2. §. fin. C. de Episcop. & Cler.* ibi: *omnibus Clericis huiusmodi prærogativa succurrat, vt & coniugia clericorum ac liberi eorum quoque, & ministeria, mares, ac fœminæ, eorúmque etiam filij, & filiæ, immunes semper ab huiusmodi muneribus perseverent.* Clarius ad rem *in l. 10. in fin. C. Theodos. eod. tit.* his verbis: *quod & coniugibus & liberis eorum, & ministerijs maioribus, pariter ac fœminis indulgemus.* tex. *in l. omnis 14. eod. Cod. & tit.* Et si breviter 74
scire velis, an in Ecclesia priscis temporibus Clerici, & Monachi coiugati admitterentur; & an post Clericatum de licencia Episcopi, etiam Diaconi vxoribus copularentur, neque ex eo cessarent à Ministerio? Vide *consil. Neocæs. cap. 1. & 8. Gangrens. cap. 4.* Athanas. *in Epistol. ad Dracontium.* Euseb. *lib. 1. demonstr. Evangel. c. 9.* Concil. Ancyran. *can. 10.* Chalcedoneus *cap. 3.* & alia congesta per Iacob. Gotofred. *in comm. ad l. eurialibus 9. l. eum qui 44. C. Theodos. de Epis. & Cler.* Et nota ad rem specialiter tex. *in l. vnic. C. Theodos. de bon. Cleric.* Quæ non adducuntur ad suadendum, quod hodie in Ecclesia tolerentur Clerici sacris initiati, vel Monachi cum vxoribus cohabitantes; sed ad indicandum quod non ita repugnat, vt à Pontifice dispensari non possit cum Militibus, qui ab origine veri Religiosi erant, provt fuit dispensatum; per quod substantia Religionis immutata non fuit, vt dixit Rota *in decisionibus allegatis.*

Nec obstat alia ratio adduta per Suarez & cæteros, 75
nempe vxores Clericorum omnino inhabiles, seu incapaces esse Ordinis; ergo & effectus Ordinis. Quæ non adstringit quoad Religiones, nam fœminæ incapaces non sunt status Religiosi. Et sic Trullench *vbi prox. vers. quod si dicas:* nostram sententiam in Regno servari fatetur, quam improbare non fuit ausus. Nec obstant tradita per Parezam *de instr. edit. tit. 2. resol. 6. spec. 6. per tot.* Quia licet suam opinionem fundare curavit, responsionem legitimam non dedit iuribus allegatis, nempe *l. fœminæ, ff. de Senator. l. fin. C. de incol. l. b. 10. l. mulieres, C. de dignit. lib. 12.* nam verba textus adaptari nequeunt incolatui; conditio namque mariti nequit referri ad locum habitationis, ex *tex. in l. & eadem 14. ff. de excep. rei iudic. & in §. fin. Instit. de iur. person.* cum simil.

Quod maiori difficultati subijcitur, est, an viduæ Militum hæc privilegia conservent? P. Sanchez *dict. disput. 47. num. 4.* Castro Palao *dict. num. 10.* cum *Baldo*

&

& alijs, quos sequitur Trullench *vbi sup.* constanter negativam tenent; eo quod quoties privilegium conceditur aliquibus, quia inest in vno tanquam principalj, morte ipsius extinguitur privilegium. Sed contrarium verius credo, cum favores semper ampliandi sint, & Doctores supra relati sic tenent, dum viduæ familiam, & nomen mariti privilegiati non mutant, vt *in d.l.fin.* clarè dicitur: & sic pluries diffinitum reperio per Nobiles, ac Magnificos Regentes Cancellariam, & Assessores togatos Ordinis; signanter in causa competentiæ, sive contentionis suscitatæ per Domnam Iosepham Salvador, viduam illustrissimi Domini Don Andreæ Roig, quondam Vicecancellarij meritissimi, qui nostræ Militiæ Montesiæ Eques fuit.

76 Quoad tertiam verò, sunt qui existiment, iurisdictionem spiritualem Ordinis nostri, residere penes Priorem Conventus Montesiæ, qui desumi solebat ex Monachis Cœnobij sanctarum Crucum Ordinis Cistercienſis, dimanaréque ab Abbate illius, & Capitulo generali Cistercienſis Religionis; quod affirmant supponendo, quòd iurisdictio spiritualis Militiæ Montesiæ ipsi Cistercienſi Religioni fuit concessa. *Primò*, quia electio
77 primi Magistri, reservata Sedi Apostolicæ in *bulla erectionis*, commissa fuit Abbati sanctarum Crucum, ex quo inferunt, & concessam iurisdictionem. *Secundò*, quia
78 ad ipsum Abbatem spectat ius visitandi Ordinem Montesiæ, vt tradit P. Chrysostomus Enriquez *in Menolog. Cistercienſi, pag.* 21. *lit. B. pag.* 38. *lit. H. & seqq. pag.* 91. *lit. B. & pag.* 276. *vers. Ordo de Montesia, & in privil. part.* 2. *pag.* 530. quem sequitur Ascanius Tamburin. *de*
79 *iur. Abbat.* 2. *p. disput.* 24. *quæst.* 5. *num.* 83. *Tertiò*. quia Ordo noster vnitus, & incorporatus fuit in Capitulo generali Ordinis Cistercienſis, ad instantiam inclyti Regis conditoris, Iacobi II. à quo Capitulo prior Conventus potestatem absolvendi à casibus reservatis mu-
80 tuavit. *Quartò*, quod Magister, & cæteri Prælati, vel Dignitates nostræ Militiæ, sunt Milites, nullo Ordinis charactere insigniti, incapaces potestatis Clavium, atque adeo minimè ad eos iurisdictionem spiritualem pertinere posse, signanter quoad ea, ad quæ peragenda Ordo sacerdotalis requiritur, plura ad hunc effectum cumulando. Quæ quidem quæstio magni momenti est, vt inferri potest ex his, quæ post primam editionem huius voluminis, scripserunt Nobilis Don Cosmas Gombau *in allegatione typis data anno* 1658. quæ licet illicò per sancti Officij Inquisitionis editio interdicta fuit, postea cum expurgatione permissa restituta præ manibus habetur, & Doctor Frater Hippol. Samper *in Montesia illustrata, tom.* 2. *part.* 3. *divisione* 2. *ex num* 245. vterque nostra scripta, quæ præcesserunt, retinere affectat, tamquam si ea, quæ publicam lucem obtinent, sub silentio involuere facile esset. Sed quia durum esset nobis concedere, nostrum Ordinem per mendicata suffragia, iurisdictionem ab exteris in spiritualibus obtinere: sicque, vt certa ab incertis faciliùs segregari possint, aliqua prælibanda sunt, quibus positis, vera conclusio inferri, atque probari valeat.

81 Iurisdictio spiritualis, iuxta commune placitum, à nemine hucusque in dubium revocatum, quid distinctum est à potestate Clavium, concessa per Ordinem presbyteralem, ita vt licet quilibet Sacerdos potestatem habeat administrandi Sacramenta, plura ex defectu iurisdictionis perficere nequit, vt putà baptizare pueros, vel catechumenos (secluſa imminentis periculi instantia) absolvere à peccatis, absque licentia Episcopi, & commissione Parochi, interesse in contractibus matrimonij, & alia similia, ad quæ non solum requiritur potestas Clavium, verùm etiam iurisdictio spiritualis, per quam ille in quem hæc exercentur, subiacet Sacer-
82 dotis ministrantis iurisdictioni, & potestati. Et per contrarium, plures sunt, quibus attributa est iurisdictio spiritualis, & carent potestate Clavium, & Ordinum, vt electus Episcopus, & confirmatus, nondum consecratus; Capitulum Sede vacante; electus in Parochum ante susceptos Ordines; qui committunt alijs ea quæ sunt iurisdictionis, & exercenda sunt per obtinentem potestatem Clavium, vt putà ordinare Clericos, absolvere à peccatis, vel censuris subditos suos, interesse in contractu matrimonij (licet & Parochi nominati, iuxta magis receptam sententiam, interesse, etiam Ordinibus non susceptis, possint, P. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disput.* 20. *num.* 3.) atque alia, ad curam animarum spectantia. Vnde fit, quòd non ex eo, quòd aliquis careat potestate Clavium, inde reddatur incapax iurisdictionis spiritualis, nam ipsam habitualiter obtinere potest in his ad quæ necessaria est potestas Clavium, & exercere medio Presbytero, similem potestatem obtinente; & per contrarium, non ex eo quòd aliquis exerceat actualiter potestatem Clavium, infertur necessariò, iure proprio habere in eos subditos iurisdictionem spiritualem, cum possit hoc fieri, quia commissum ei est exercitium iurisdictionis, per illum, ad quem spectat. Notant hanc differentiam Doctores *in cap.* 7. *sess.* 14. *Trident.* & ibi Barbos. *in collect. & de potestat. Episcop. lib.* 1. *tit.* 1. *c.* 1. *num.* 9. *cum seqq.* Medina *in cap. de pœnis, tract.* 2. *quæst.* 35. *consil.* 3. Soto *in* 4. *distinct. quæst.* 4. Suarez *de censur. disput.* 16, *sect.* 2, *num.* 7. Coninch. *de censur. tom.* 2. *disp.* 4. *dub.* 2. *num.* 7. *&* 8. noster Valer. *de vtr. for. verb. iurisdictio, differ.* 3. *& seqq.* Trullench. *in prax. sacrament. lib.* 1. *c.* 9. *dub.* 1. *num.* 1. Don Francisc. Torreblanca *de iur. spiritual. lib.* 14. *c.* 1. *n.* 12. *& seqq.* qui plures refert, *& c.* 2. *à num.* 20.

Hæc enim iurisdictio defertur ad proprium Sacerdo- 83
tem, ex *cap. omnis de pœniten.* qui quidem communiter est, eminenter, & tanquam fons perennis, atque indeficiens totius iurisdictionis spiritualis, summus Pontifex, à quo ad inferiores profluit; Episcopus, & Parochus, vt tenent communiter Doctores *dict. cap. omnis*, Thomas Trevis. *decis.* 23. *lib.* 1. Iacob. Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præsump.* 88. Enriquez *in summa lib.* 11. *cap.* 3. *num.* 3. Petr. Ledesma *de matrim. quæst.* 47. *art.* 5. *dub.* 3. & 4. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 76. *num.* 19. late Cenedo *practicar. quæst.* 30. *num.* 45. *& seqq.* Molinus *de rit. nuptiar. lib.* 2. *different.* 11. *num.* 88. Guttierrez *de matrim. lib.* 3. *disput.* 28. *&* 29. noster Trullench *de iure Paroch. cap.* 3. *num.* 4. *& cap. seqq.* & noster doctissimus Martinus Perez *de sacrament. Pœnit. disp.* 41. *sect.* 1. *per tot. & sect.* 2. *num.* 4. qui in *d. sect.* 1. *num.* 2. accuratè de more docet summum Pontificem habere iurisdictionem omnium perfectissimam immediatè à Christo Domino, in- 84
dependentem ab alio, & vniversalissimã, quia est Pastor omnium fidelium; & *num.* 3. Episcopum habere iurisdictionem ordinariam in omnes suos subditos, ex vi sui muneris, quia ex vi officij est Pastor animarum, & gubernator in spiritualibus: quam iurisdictionem obtinet, non immediatè à Christo Domino, sed per summum Pontificem, eo quod non pertinet ad eum, ex vi consecrationis, sed ex vi muneris, vt colligitur ex Tridentin. *d. sess.* 14. *cap.* 8. Caietanus *tract.* 1. *de auctorit. Papæ, c.* 2. Trullench *in praxi sacrament. d. lib.* 4. *cap.* 9. *dub. num.* 4. Fragos. *de Repub. tom.* 2. *lib.* 1. *disp.* 1. §. 11. *n.* 238. Parochos vero iurisdictionem ordinariam habere ex vi muneris sibi dilati, in districtu parochiæ, ita vt sit proprius pastor illorum, qui in illa Parochia degunt tantum, vt ipse *Martin. Perez* explicat *sect.* 5. sed hoc ita intelligendum, vt potius coadiutores sint Episcoporum, quàm pastores, vt bene notat Barbosa *de iure Ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 68.

Hæc quoad sæculares; quoad Regulares verò, licèt à 85
principio iurisdictioni Episcoporum subessent, vt probat textus *in cap. Monasteria, c. Abbates*, 18. *quæst.* 2. *c. qui verè, c. quidam*, 16. *quæst.* 1. Emmanuel Rodriguez *tom.* 2. *quæst.* 1. *art.* 6. Tamburin. *de iur. Abbat. tom.* 1. *quæst.* 1. *num.* 2. Lezana *tom.* 1. *verb. exemp. Regular. num.* 13. Barbos. *de iur. Eccles. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 2. Sanchez *consil. mor. lib.* 6. *cap.* 9. *dub* 1. *num.* 8. Hieron. Garcia *in politic. Regul. tom.* 1. *tract.* 8. *diffic.* 1. *sect.* 3. *dub.* 1. Tamen postea omnes ferè Regulares exempti facti fuerunt à potestate, & iurisdictione Ordinariorum; de quibus latè per Doctores relatos per Tamburin. *de iur. Abbat. tom.* 1. *disput.* 5. *q.* 1.

& sequentib. Rodriguez, Lezana, Garcia, & cæteri *vbi proxim.* adeo vt licet allegans exemptionem teneatur ostendere, hodie ex notorietate, Religiosi minimè ostendere exemptionem tenétur. 86 Quomodo hæc pertineat ad Ordinem Cistercienſem, probant ipſe Tamburinus *dict. disput.5.quæst.4.num.7.* & Barbos. *de iur.Eccles.lib.1. c.41. num.52.* & patet ex bulla Innocentij VIII. quæ incipit *ad Romani, dat.Romæ die* 30.*Augusti* 1486. & est 9. apud Laertium Cherub.*tom.1.bullar.pag.*381. Cum autem nos ex Ordine Cistercienſi simus, quoad Regulam, & privilegia, sicut Ordo Calatravensis, cui omnia privilegia, exemptiones, & immunitates Cistercienſium concessa fuerunt per Iulium II. cum bulla *dat. Romæ die* 1. *Aprilis* 1508. quæ incipit, *Roma*, & est 16. apud Cherub. *dict. tom.1.pag.*431. & tradit Barbos. *in summ.Apostolicar.decis. collect.*306. *num.*8. Quæ omnia nobis communicata, & concessa fuerunt per plures summos Antistites, & signanter per Leon X. cum bulla *dat.Romæ die* 14.*Februar.* 1515. incipit: *Solet nonnunquam*, edita *in initio nostrar.diffin.* docet Barbos. *in summa decis. Apostol.collect.*310.*n.*16. 87 sic clarè resultat, nos ea exemptione frui, sicut cæteri Regulares potiuntur. Cum autem Regulares exempti reperiantur à iurisdictone Ordinariorum, necessariò subijci debent Prælatis earundem Religionum, quibus concessa est iurisdictio quasi Episcopalis, per quos regantur, non solum quoad dominium, seu potestatem, quodammodo patriam, sed quoad iurisdictionem. Latè P. Suarez *tom.3.de Religion.lib.2. cap.*18. *num.5. & lib.6. cap.3. & lib.*10.*cap.*5. Sanchez *tom.2.Decalog.lib.5. cap.*1. Pelliciarius *tract.9.cap.3.sect.1.quæst.*2. Tamburin. *de iur. Abbat.tom.*1.*disput.3.quæst.2.num.*1. Hieron. Garcia *in politic.regul.tom.1.tract.3.difficult.1. dub.5. punct.5. num.*14. 88 *& seqq. & tom.2.tract.1.difficult.1.dub.*1.*num.*4. Ob quod habent iurisdictionem ordinariam spiritualem in subditos omnes, Reginald. *tom.1. lib.1. cap.5.* Suarez *de leg. lib.5.cap.*15.*num.*1. *& tom.4.de Relig. tract.8. lib.2. cap.2. num.*15. Sanchez *de matrim.lib.2.disp.*40.*num.*14. Rodriguez *de Regul.quæst.*17.*art.6.tom.*1. Hieron. Rodrig. *resolut.*68. *num.*2. Peyrinis *tom.1. const. Pirri. §.5. & tom.de Prælat.quæst.1.cap.4.§.4.* Lezana *tom.1.cap.*18.*num.*1.*& 2. & tom.2.cap.*13.*num.*12. Pelliciar. *tract.9.cap.3.sect.1.q.*7. Marchin. *tract.1. part.9. cap.1. definit.1. num.*8. Roman. Hay *in Astro inextinct. quæst.7. num.6.* Tamburinus *vbi proximè*, & Hieron. Garcia *dict. dub.1.num.*9. qui omnes loquuntur, tam de iurisdictione spirituali ab extrinseco, quàm ab intrinseco, tam in foro interno, quàm ab externo, & vt *Tamburinus* bene explicat, Generales sunt veluti Episcopi; locales verò Prælati, tanquam Parochi.

89 Regulares igitur constituunt in vnaquaque Religione Rempublicam quandam, quæ gubernatur per modum mixtum, compositum ex Monarchia, Aristocratia, & Democratia, nam vnaquæque habet Magistrum generalem, apud quem residet omnis potestas, & iurisdictio, demptis aliquibus casibus specialiter prohibitis per Regulam, vel statuta cuiuslibet, quod sapit Monarchicum modum Regiminis. Habent etiam Diffinitores, & Assistentes eiusdem Generalis, ex cunctis Provincijs, & in qualibet earum Ministrum Provincialem, quod Aristocraticum modum respicit, & in quolibet Cœnobio Priorem, Guardianum, vel rectorem; quod attinet ad Democratiam, vt bene probat Hieronymus Garcia *in polit. Regul.tract. 1. difficul.6.dub.2.tom.*1. Sed semper propriùs accedit ad Monarchicum modum, eo quòd Corpus vniversum totius Religionis, sub vno Capite regitur, in quo residet potestas, & cui omnes subordinantur, nam Assistentes, & Diffinitores propriè sunt Consiliarij; Provinciales verò, & Priores, ei in omnibus subsunt. Nostra autem Religio Montesiæ, cum adhuc conservet pristinam naturam, & reducatur ad vnicam Provinciam, conservat modum Monarchicum, nam omnia pertinuerunt ad Magistrum, & nunc ad Dominum Regem Aragonum Administratorem generalem, ex vi *bullæ Sixti V.* neque illius potestas reperitur limitata per nostras diffinitiones, nisi quoad modum cognoscendi in causis criminalibus, per *dict. cap.* 70. vt dixi; dempto etiam iure visitandi, quod concessum fuit Magistro Calatravensi, vt latiùs inferiùs dicam; vnde sicut in cæteris Religionibus Generalis habet iurisdictionem quasi episcopalem, vt tradunt Valerius Reginaldus *tom.1.lib.1.c.5.* Suarez *de leg.lib.6.cap.15.numer.1. & tom.4. de Religion. tract.8.lib.2.cap.2.num.* 15. Sanchez *de matrimon. dict.disputat.40.num.*14. Rodriguez *de Regul.tom.1.quæst.17. artic.6.* Hieronymus Rodriguez *resolut.68. num.2.* Peyrinis *tom.1. suar. constitut. Pirri. §.5. & 6.tom.de Prælat.quæst.1. cap.4. &* §.4. Lezana *tom.1.cap.*18.*num.*1. *& 2. & tom.2. cap.*13.*num.*12. Pelliciar. *tractat.9.cap.3.sect.1.quæst.*3. Romanus Hay *in Astro inextinct. quæst.* 7. *num.* 6. Hieron. Garcia *in polit. tom.2. tract.*10. *diffin.1. dub.1. num.*9. ita apud nos. Sed hoc ita ordinatè, vt Generalis habeat iurisdictionem quasi Episcopalem in toto Ordine, & in 91 omni casu independenter ab alio eiusdem Religionis. Provincialis verò in sua Provincia dependenter à Generali; Priores, & Rectores, vel Guardiani, in speciali Cœnobio, dependenter à Provinciali; docent Suarez *d. tom.4.de Religion.tract.8.lib.2.cap.2.& cap.15. numer.13.* Tamburinus omnino videndus *dict.disput.3. quæst.3.nu.2.* Garcia *dict.dub.1.num.*16. Quæ si sic procedunt in cæteris Religionibus, in quibus Priores sunt conventuales, & habent vices Provincialium, vel Abbatum, eis absentibus; multò magis in nostro Ordine, in quo non absunt Provinciales, nec vnquam Prior habet vices Magistri, 92 cùm eo absente omnia pertineant ad Præceptorem maiorem, quia tantum spectat ad Priorem cura animarum cum aliquibus rebus specialiter per nostras diffinitiones dispositis, & sic nec adhuc iste Prior in omnibus dici potest Claustralis, & etiamsi esset, teneretur parêre Magistro, qui est caput Monasterij, ex pluribus adductis per Farinac. *in postum. decis.*112.*num.*3. Patrem Fragoso *de regimin.Reipubl.tom.2.lib.11.disput.24.§.8.n.*4. Ex quo 93 clarissimè infertur, quòd attento iure communi Regularium exemptorum à potestate Ordinarij, Prior Conventus Montesiæ, quidquid habet iurisdictionis spiritualis, obtinet dependenter, & subordinatè à Magistro, aut eius vices gerente, nisi aliter ex dispositione spirituali cautum reperiatur.

Quibus fundamentis iactis, vt ex visceribus constitu- 94 tionis Apostolicæ, per quam Ordo noster conditus fuit, vera resolutio depromatur, literam ipsius tradere est necesse, & sic se habet.

BVLLA ERECTIONIS ORDINIS Inclytæ Militiæ Beatæ Mariæ de Montesa, à Ioanne XXII. Pontifice Maximo fœlicis recordationis indulta.

Ioannes Episcopus seruus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Pia matris Ecclesiæ cura, de fidelium salute solicita, sicut in palmitibus fidei Catholicæ dilatantis accensa, charitatis ardoribus delectatur, solorter invigilat, & fructuosi operis prosecutione laborat; sic vias, & modos diligenter exquirit, quibus hostium ipsius fideiconatibus obviet, vires reprimat, & hi præsertim fidei Catholicæ cultores, quos loci vicinitas eisdem hostibus appropinquat, opportunæ tuitionis muniti præsidijs, ab eorum impugnationum incursibus, iuvante Domino, præserventur. Dudum siquidem fœlicis recordationis Clemens Papa Quintus, prædecessor noster, quondam Ordinem Militiæ Templi Hierosolymitani, propter nefandos errores, & scelera varia, & diversa, quibus erant dicti Ordinis persona respersa, ipsiusque statum, habitum, atque nomen in Concilio Viennensi, eodem approbante Concilio, irrefragabili, & perpetuò valitura substulit sanctione, illum prohibitioni perpetuæ supponendo, ac inhibendo districtius, ne quis ex tunc dictum Ordinem, vel habitum eius suscipere, seu deferre, vel pro Templario se gerere quomodolibet attentaret, bonis omnibus dicti Ordinis Apostolicæ Sedis ordinatione, cum inhibitione, ac decreto, auctoritati Apostolicæ reservatis. Demum verò idem prædecessor attentè considerans, quod fratres Ordinis Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani, pro recuperatione maximè ipsius terræ sanctæ ducebant, sicut & ducunt periculæ

qualibet

qualibet in contemptum, post deliberationem super hoc cum fratribus suis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, nec non Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac Prælatis alijs, & nonnullis Principibus, & illustribus Viris, ac Prælatorum absentium, Capitulorum quoque, atque Conventuum, Ecclesiarum, & Monasteriorum procuratoribus, tunc in dicto Concilio constitutis præhabitam diligentem, omnia bona dicti quondam Ordinis Templariorum, quæ idem Ordo eo tempore, quo Magister, & nonnulli ex fratribus dicti Ordinis in Regno Franciæ, communiter capti fuerunt, videlicet anno Domini millesimo trecentesimo octavo, in mense Octobris, per se, vel per quoscumque alios habebat, tenebat, & possidebat vbilibet, vel ad ipsum Ordinem, & prædictos Magistrum, & fratres ipsius Ordinis pertinere poterant, & debebant, præfato Ordini Hospitalis & ipsi Hospitali, donavit, concessit, vnivit, incorporavit, applicavit, & annexuit in perpetuum, de Apostolicæ plenitudine potestatis; bonis illis quæ idem Ordo Templariorum in Regnis, & terris charissimorum in Christo filiorum nostrorum Castellæ, Aragonum, Portugalliæ, & Maioricarum Regum illustrium extra Regnũ Franciæ, habebat, seu possidebat, & ad eum debitè poterãt quomodolibet pertinere, dumtaxat exceptis, quæ dictus prædecessor nonnullis ex causis, quæ tunc pro parte Regũ ipsorum prætensæ fuerunt à donatione, concessione, vnione, incorporatione, applicatione, & annexione prædictis excepit specialiter, & exclusit: eis nihilominus Apostolicæ dispositioni, & ordinationi reservatis. Postmodùm autem, ne propter prætensionem causarum huiusmodi ordinatio prædictorum bonorum in prædictis Regnis, & terris existentium teneretur diutius in suspenso, prædecessor ipse certum peremptorium terminum dictis Regibus per Apostolicas literas assignavit, in quo per Procuratores, seu Nuntios idoneos, plenum, & speciale mandatum habentes, ab eis cum omnibus rationibus, & munimentis ad causas pertinentibus memoratas, Apostolico se conspectui præsentarent, informaturi eum de causarum veritate, & essentia prædictarum, suaque super illis ordinationis, beneplacitum audituri. Cumque dictus Rex Aragonum propter hoc ad prædecessoris eiusdem (& subsequenter ad nostram, postquam fuimus, Domino permittente, ad statum Apostolicæ dignitatis assumpti) præsentiam Nuntios suos diversis vicibus destinasset, qui causas, & rationes varias allegarunt, propter quas bona ipsa in Regno suo sistentia vniri, & incorporari non posse memorato Ordini Hospitalis, absque ipsorum Regis, & Regni evidenti præiudicio, & dispendioso periculo asserebant. Tandem post longam, & diutinam altercationem super hoc habitam cum dilecto filio nobili viro Vitali de Villanova, Nuntio, & Procuratore dicti Regis Aragonum, ad has sufficiens, plenum, & speciale mandatum habente (cuius quidem mandati copiam præsentibus inseri iussimus ad cautelam) ipsiusque Regis nomine consentiente, præsentibus quoque, atque consentientibus, in quantum tangi poterant dilectis filijs fratribus Leonardo de Libertis, Priore Venetiarum, generali Visitatore, & generali Procuratore, ac multis ex Prioribus, & Fratribus dicti Ordinis: Hospitalis eiusdem Ordinis nomine, de fratrum nostrorum consilio in modum, qui sequitur, duximus ordinandum. Cum enim illa fœda Sarracenorum natio, & impia Christiani nominis inimica, in frontaria Regni Valentiæ (quod est ipsius Regis Aragonum) constituta, Regnum ipsum, eiusque fideles in summi Regis offensam, per successus ab olim temporum diversorum angustijs multarum tribulationum afflixerit, discriminibus subiecerit varijs, & crudeliter propriam impietatem armaverit, sicut & adhuc armare conatur in exterminium eorumdem. Nos eisdem Regi, Regno, atque fidelibus adversus huiusmodi hostiles incursus prospici cupientes, dicti Regis supplicationibus inclinati, Monasterium in castro de Montesia, Valentinensis Diœcesis infra dictum Regnum Valentiæ, constituto, de prædictorum fratrum nostrorum consilio, & Apostolicæ plenitudine potestatis, ordinamus de novo ad honorem Dei, & exaltationem Catholicæ Fidei, ac depressionem ipsorum infidelium, construi: in quo fratres Ordinis Calatravensis (ad quos Rex ipse non parum affici dicitur, & de quorum strenuitate confidit, vt fertur,) pro defensione dicti Regni Valentiæ, ac fidelium incolarum ipsius ab hostium dictæ fidei eisdem vicinantium periculosis insultibus debeant collocari, vt sic idem Regnum, & fideles eo ferventius dictis hostibus resistere valeant, quo plurium virium conflatis in vnum maiori potentiæ fulcientur. Cui quidem Monasterio, plena super hoc cum eisdem fratribus nostris deliberatione præhabita, & de ipsorum consilio, ac eiusdem plenitudine potestatis ducti, præsertim dicti Regis instantia, ex nunc ex causa præmissa omnia, & singula bona immobilia quæcunque, & in quibuscunque sistentia, nomina, actiones, iura, iurisdictiones, & honores, homines, & vasallos quoslibet, & alia quæcunque, quæ dictus quondam Ordo Templi tempore captionis prædictæ habebat, & habere debebat, & quidquid etiam idem Ordo Hospitalis ad præsens, & ad eum pertinere potest, & debet quacunque ratione, vel causa in eodem Regno Valentiæ: nec non Parochialem Ecclesiam dicti Castri de Montesia auctoritate Apostolica donamus, incorporamus, applicamus, annectimus in perpetuum, & vnimus: domo tamen cum Ecclesia, censibus, & redditibus, quos idem Ordo Hospitalis sancti Ioannis habet in civitate Valentiæ, & eius territorio per mediam leucam circum circa, & Castro etiam, loco, seu villa de Torrent, dictæ Valentinensis Diœcesis, cum iuribus, & pertinentijs suis ab huiusmodi donatione, vnione, incorporatione, & applicatione, dumtaxat exceptis, quæ hospitali prædicto volumus remanere, decernentes irritum, & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritatte scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Et nihilominus concedentes Magistro, & fratribus Ordinis supradicti, qui pro tempore fuerint, quod omnibus, & singulis privilegijs, immunitatibus, & libertatibus gaudeant, quæ Magistro, & fratribus eiusdem Ordinis in dicto Regno Castellæ consistentibus sunt ab Apostolica Sede concessa. Quodque ipsi Magistri, & fratres eiusdem Ecclesiæ de Montesia curam gerere valeant per idoneum Presbyterum ipsius Ordinis professorem. Volumus autem, quod Magister, & fratres eiusdem Monasterij construendi, qui pro tempore fuerint, pro dictis bonis, vt prædicitur, concessis eisdem, ea quæ dicti Hospitalis, & quondam Templariorum fratres facere habebant, cum bona tenebant prædicta, facere teneantur. Quodque dictus Rex Aragonum omnia servitia, & iura Regalia, quæ tam ipse, quàm sui ab Hospitalis, & quondam Ordinis Templi prædictorum fratribus, dum Ordo ipse Templariorum subsistebat, nec non & hominibus, atque bonis ipsorum habebant, & habere consueverant, temporibus retroactis habere valeant, à Magistro, & fratribus prædicti Monasterij construendi: sibique, & suis eiusdem hominibus, & & bonis, salva & illibata serventur, & integra iura, & servitia supradicta, nec super ipsis eidem Regi, vel suis aliquod præiudicium generetur. Statuimus insuper, & etiam ordinamus, quod præfatum Monasterium taliter construendum, eidem Ordini de Calatrava, hoc sit modo subiectum, videlicet, quod Magister ipsius Ordinis de Calatrava, qui est, & pro tempore fuerit, possit per se, vel per alium, seu alios, dictum Monasterium semel in anno, vel pluries, si necesse fuerit, visitare, & in eodem corrigere, quæ fuerint corrigenda. Ita tamen, quod ipse Magister de Calatrava, cum voluerit in eodem novo Monasterio huiusmodi visitationis officium exercere, diem adventus eius, dilecto filio Abbati Monasterij Sanctarum Crucum Ordinis Cistercienſis, Tarraconensis Diœcesis, per tantum tempus ante ipsius Magistri, vel illius, quem ipse Magister ad ipsius visitationis officium destinabit, debeat nuntiare, quod idem Abbas Sanctarum Crucum ipso die adventus præfati Magistri, vel illius, quem ad hoc idem Magister, vt prædicitur, destinabit pro visitatione prædicta, possit esse paratus, vel si forsan ipse vacare non possit, dilectus filius Abbas Monasterij Sanctæ Mariæ de Valdigna, eiusdem Cistercienſis Ordinis dictæ Valentinensis Diœcesis, valeant in dicta visitatione, cum dicto Magistro, vel alio pro visitatione cum dicto Magistro, vel alio pro visitatione huiusmodi destinando, suam præsentiam exhibere. Nec Magister ipse in eodem Monasterio noviter construendo, absque consilio, & consensu alterius Abbatum prædictorum correctionem, vel ordinationem possit aliquam exercere. Quod si fortè neuter Abbatum ipsorum ad præfatum Monasterium novum, die visitationis huiusmodi possit accedere, dicto Magistro visitationem exercere liceat supradictam. Volumus autem, quod Administratores novi Monasterij supradicti Abbati, & Magistro de Calatrava prafatis,

pro perſonis , & equis eorum , dicta viſitatione durante, teneantur in victualibus providere. Cæterum proviſionem de primo Magiſtro dicto novo Monaſterio faciendam , diſpoſitioni noſtræ , & Sedis Apoſtolicæ reſerv mus. Qui cùm creatus extiterit , recipiendi fratres ibidem , quos voluerit , & viderit expedire , plenam , & liberam habeat poteſtatem. Ad quorum informationem idem Magiſter , & Abbas eiuſdem Monaſterij Sanctarum Crucum decem fratres eiuſdem Ordinis de Calatrava , in eodem Ordine approbatos , de quibus eis viſum fuerit , commodabunt. Statuimus etiam auctoritate prædicta , quòd Magiſtro ipſius novi Monaſterij , qui pro tempore fuerit , cedente , vel etiam decedente , Conventus , ſeu fratres eiuſdem Monaſterij , eligendi ſibi , & eidem Monaſterio Magiſtrum aliquem de ipſo Ordine Calatravenſi , liberam infra trium menſium ſpatium , ad tardius , habeant facultatem. Qui eo ipſo , quod electus extiterit , pro confirmato (ſi in plena concordia electus fuerit) habeatur , & ſine confirmatione alia liberè adminiſtret. Quod ſi fortè idem Conventus , & fratres infra dictum tempus Magiſtrum non elegerint antè dictum , præfatus Magiſter de Calatrava , cum conſilio , & aſſenſu alterius Abbatum prædictorum , poſſit de Magiſtro dicto novo Monaſterio providere. Cætera verò bona omnia & ſingula , quæ dictus quondam Ordo Militiæ Templi , tempore captionis prædictæ in eodem Regno Aragonum , & terris alijs Regi prædicto ſubiectis habebat , poſſidebat , & habere poterat, & debebat , & quæ ad illum poterant rationabiliter pertinere , quæve per dictum Regem Aragonum , vel alium quemlibet detinebantur , & detinentur in Regno , & terris eiſdem , aſſentiente prædicto Vitali , nomine dicti Regis, Ordini, & Hoſpitali prædictis donanda, concedenda, vnienda, incorporanda , annectenda duximus, & perpetuò applicanda certis modis adiectis , quos pro plena ſecuritate ipſorum Regis , & Regni Aragonum , & ad propellenda imminentia ſibi quæque pericula vidimus expedire, provt in noſtris certi tenoris literis ſuper hoc confectis (quas in ſuo volumus robore permanere) plenius continetur. Quæ omnia, & ſingula idem Vitalis nomine Procuratorio dicti Regis Aragonum, nec non Viſitator , Procurator , Priores , & fratres dicti Ordinis Hoſpitalis , præſentes inibi , eiuſdem Ordinis nomine , in quantum videlicet qualibet pars exinde tangebatur , & tangi poterat , & debebat , acceptaverunt , & approbaverunt , expreſſa , rata habuerunt , & grata. Nihilominus promittentes, ſe bona fide affecturos , & curaturos, quod Rex , & Ordo prædicti ea omnia , & ſingula , provt ad vnumquemque pertinebit , pertinere poterit , & debebit, acceptabunt , & approbabunt , rata habebunt , & grata, eáque ſervare , & adimplere curabunt , vllo vnquam tempore in contrarium non venturi. Tenor autem procurationis dicti Vitalis talis eſt.

Nos Iacobus, &c.

95 Ex hac conſtitutione clarè probatur , quòd ad Magiſtrum noſtri Ordinis ſpectat iuriſdictio ſpiritualis ordinaria, & quaſi Epiſcopalis , actualiter in his , ad quæ non requiritur poteſtas Clavium, & habitualiter in cæteris. Quæ probantur, *Primò*, nam in *dicta bulla* ſummus Pontifex condidit Magiſtrum in Prælatum totius Militaris Ordinis, & per hanc electionem , ſive inſtitutionem conceſſa fuit ei iuriſdictio omnimoda ad officium ipſum, Magiſtratum , & Prælaturam gerendum , cum ſimilis conceſſio facta videatur cum omnibus prærogativis, præeminentijs,& iuriſdictionibus illius, *c. cum ab Eccleſiarum, de offic. Ordin.* Innocent. *in cap. cum acceſſiſſent, de conſtit.* Alexander *in l. 1. ad fin. ff. de iuriſdict.* Iaſo omnino videndus, *in l. 2. num. 11. verſ. Tertio limita , eod. tit.* Natta *conſil. 636. num. 37.* Peregrin. *variar. tit. 1. num. 43.* Marius Giurba *conſil. 97. num. 9.* Maſtril. *de Magiſtrat. lib. 4. c. 16. num. 2.* Larrea *allegat. fiſcal. 64. num. 9.* Barboſ. *in collect. ad cap. præterea , de offic. & poteſt. Iudic. delegat. num. 1. & in addit. ad collect. iur. Canon. tom. 6. in collect. d. c. cum. ab Eccleſiarum, n. 1.* Vnde innegabilis eſt iuriſdictio contentioſa in Magiſtro , quam ſemper exercuit, & nunc exercet Dominus Rex , medio Locumtenente generali,& ſic ambigi nequit, iuriſdictionem ſpiritualem etiam obtinuiſſe ad ferendas cenſuras; nam hæc conceſſa eſt omnibus Prælatis obtinentibus iuriſdictionem contentioſam, tanquam quid neceſſarium ad regimen ſubditorum, vt probant Sotus *in 4. diſtinct. 22. quæſt. 2. artic. 1. verſ. Non eſt*, Covarruv. *in cap. alma, §. 11. par. 1. num. 1. verſ. Primum*, Vgolin. *de cenſur. tab. 1. c. 2. §. 20.* Leſſius Zechius *de repub. Eccleſ. cap. 1. num. 6. verſ. 6. & 16.* Beroius *in rub. de offic. delegat. num. 15.* Suarez *4. de Relig. lib. 2. cap. 9.* Fragoſo *dict. part. 2. lib. 12. §. 2. num. 5.* Barboſ. *in collect. dict. cap. cum ab Eccleſiarum, num. 2.* P. Garcia *in politic. Regul. part. 2. tract. 10. difficult. 3. dub. 1. num. 1.* Gibalin. *de ſacr. iuriſdict. diſquiſ. 3. quæſt. 2. num. 1. & 5.* etiamſi nulla mentio cenſurarum fiat in nominatione, vel delegatione, text. *in cap. 1.* & ibi Doctor. *de offic. & poteſt. Iud. delegat.* Felin. *ibid.* & Decius *num. 5.* Abbas *in cap. quærenti , num. 4. de verbor. ſign.* Beroius *in cap. ſignificaſti , num. 25. de offic. delegat.* Navar. *in cap. cum contingat, eodem,* Barboſ. *in collect. ad dict. cap. 1. numer. 12.* Et ratio eſt, nam iure communi attento, cuncti Prælati Regularium , ſecluſo privilegio, ſunt Iudices ordinarij in cauſis omnium Religioſorum, & præter ſuperius adductos probat cum alijs Fragoſo *dict. part. 2. lib. 12. §. 2. num. 2.* & ſic excommunicare, & cæteras cenſuras ſubditis imponere poſſunt, vt iſti Doctores tenent , aſſerentes hanc poteſtatem extendi ad omnes illos in quos iuriſdictionem contentioſam habent Prælati , cum ſine illa minimè gerere prælatiam valerent , nec rebelles , aut contumaces compeſcere, remaneretque poteſtas imperfecta, & diminuta. Sed Magiſter ab incunabulis Ordinis , iuriſdictionem contentioſam habet in omnes Præceptores, Priores, Milites , & Fratres illius , ſine exceptione alicuius: ergo pariter obtinet poteſtatem ferendi cenſuras, in eoſdem , quam ſæpius exercuit , vt ex infra dicendis patebit. Nec refert ſi dicas , incapacem reperiri huius iu- 96
riſdictionis ob defectum Ordinis , ad tradita per Doctores *in cap. tuam , de ordin. cognit.* cum *vulgat.* nam præterquam quòd inferius tradetur à *num. 380.* dum fiet ſatis argumentis contrariæ opinationis, etiamſi Magiſter incapax fieret, conceſſo officio, ſive prælatia , conceſſa ei iuriſdictio cenſetur ad res ſpirituales, neceſſariò connexas cum eadem prælatia , officio, ſeu cauſa, vt in ſpecie probant Iaſon *in dict. l. 2. num. 11.* & Larrea *dict. allegat. 64. num. 19.* cum alijs per ipſos relatis, ob neceſſitatem quæ vrget ad rectam Ordinis adminiſtrationem ſibi commiſſam ; nam in noſtra Militari Religione, gubernatio Monarchica viget , vt dixi *num. 318.* quod conſonum eſt ſacris Canonibus , *c. in apibus, 7. q. 1.* quo eleganter D. Hieron. hæc verba profert: *in apibus Princeps vnus eſt, grues vnum ſequuntur ordine literario : Imperator vnus, Iudex vnus Provinciæ; Roma, vt condita eſt, duos fratres ſimul habere Reges non potuit , & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Eſaü, & Iacob, bella geſſerunt : ſinguli Eccleſiarum Epiſcopi , ſinguli Archipresbyteri , ſinguli Archidiaconi , & omnis Ordo Eccleſiaſticus ſuis Rectoribus nititur.* Pluribus Barboſa *in dict. cap. in apibus, numero tertio.* Eo quod optima inter omnes gubernationes hæc eſt , plures relati per Patrem Marquez *in Gubern. Chriſt. lib. 2. capit. 21. §. 4.* quibus addendi Iuſt. Lipſius *lib. 2. civil. doctr. cap. 2.* Barclaius *in Argenide lib. 1. ad fin. pag. mihi 140.* & cum multis elegantiſſimè de more , dominus Don Ioannes Solorçano *emblem. Regio politic. 20. per tot.* Et ſic in *bulla* noſtra de alio Prælato mentio aliqua non habetur, præterquam ea quæ de Magiſtro dicuntur, & dum ipſi committitur gubernatio expreſsè , omnia ſine quibus Ordo gubernari nequit, commiſſa ei ſunt,& non alteri, de quo, nec adhuc enuntiativè in *bulla* aliquid habetur. Cæterum monſtruosum foret vnico Corpori duo Capita præponi, optimus ad rem textus *in c. quoniam in pleriſque, verſ. Prohibemus, de offic. Ordin.* ibi : *Prohibemus autem omnino, ne vna eademque Civitas , ſive Diœceſis , diverſos Pontifices habeat , tanquam vnum corpus diverſa capita quaſi monſtrum.* Mirabiliter ad rem , noſter dominus Cerdan *in verilo quio,*

loquio, cap. 14. §. 1. plura etiam graviſſimè perpendit Don Didacus Saavedra *in ſymbolis polit. ſymbol.* 70. *per tot.* & aliqua nos diximus *lib.* 1. *cap.* 2. §. 1. Quare ne dicere cogamur, abſurdum hoc monſtruoſum in noſtro Ordine foveri, tenendum eſt firmiter Pontificem conceſſiſſe Magiſtro quidquid potuit, ad rectum regimen ipſius Ordinis, cuius Prælatum ipſum effecerat; atque adeo quidquid poteſt exercere ſine Ordine ſacro, id conceſſum habet, & quoad ea quæ ſunt Ordinis, ſuperioritatem, & ſuperintendentiam, ne ex defectu directionis abſurdum ſequatur. Demum eidem Magiſtro in- 97
dulſit poteſtatem *recipiendi fratres quos volverit, & viderit expedire*: ſed hoc ſpectat ad poteſtatem, & ſpiritualem iuriſdictionem, vt probatur ex deductis per P. Caſtro Palaum, Suarez, & alios, de quibus Garcia *in politic. Regul. tom.* 1. *tract.* 2. *difficult.* 3. *dub.* 3. *per tot.* Ergo illam conceſſit ſummus Pontifex Magiſtro.

28 Vlterius, nam hæc verba ſubſequuntur: *Quodque ipſi Magiſtri, & fratres eiuſdem Eccleſiæ de Monteſia curam gerere valeant per idoneum Presbyterum, ipſius Ordinis profeſſorem.* Quæ quidem verba apertè diſponunt, quoad curam formalem Eccleſiæ, hoc eſt animarum, eo quod exercitium regendum eſt per Presbyterum idoneum: ergo iam Cura animarum conceſſa fuit Magiſtro Ordinis, eo modo quo concedi potuit, nempe per Presbyterum Ordinis. Neque ex eo, quod ſubiungitur, *& fratribus*, hæc diſpoſitio, vel illatio ceſſat; nam cùm Magiſter eligendus erat, iuxta tenorem ipſius *bullæ*, per fratres ipſos accipiebat iuriſdictionem mediante Religione, provt in alijs Prælatis efficitur, vt docent Suarez *dict. tom.* 4. *de Relig. tract.* 10. *lib.* 10. *c.* 4. Lezana *tom.* 2. *c.* 13. *num.* 12. Griago *part.* 3. *dub.* 24. *num.* 168. Fagundez *in præcept. Eccleſ. lib.* 8. *cap.* 4. Hieron. Garcia *in polit. regul. tract.* 10. *difficult.* 1. *dub.* 3. *n.* 4. *& ſeqq.* Quod in noſtro Ordine comprobatur, nam vt omnes iſti Doctores tenent, apud Religionem adeſſe poteſtatem corrigendi, & derogandi ea quæ à Prælato ſupremo geſta ſunt, patet ex *cap.* 65. *definit.* nam loquendo de Capitulo generali hæc verba habentur: *Y pues vno de los importantes negocios para que ſe junta Capitulo, es para que cada vno de los Comendadores, Priores, Cavalleros, Rectores, y Freyles pueda proponer lo que le pareciere, y quexarſe de los agravios que entiende aver recibido, aſſi del ſeñol Maeſtre, como de qualquier otra perſona, y pedir enmienda, y ſatisfacion dellos.* Cum autem ius eligendi Magiſtrum, iuxta
99 eandem *bullam*, & corrigendi ea, quæ ab ipſo geſta erant, pertinuiſſet ad fratres Ordinis, modo prædicto, ſatis verificatur, quòd cura animarum Magiſtro, & fratribus conceſſa diceretur: nempe Magiſtro poſtquam electus eſt, fratribus verò, dum ipſi eligebant Prælatum, & Magiſtrum, atque in Capitulo geſta per eum moderabantur. Nec valebit etiamſi dicas, ſummum Pontificem in clauſula ſuperius adducta, loquutum fuiſſe de Eccleſia oppidi de Monteſa, & ſic de Cura animarum Parochiæ illius, non autem ipſius Conventus, vel Religionis; nam etiamſi concedatur, ex ipſa *bulla* apparet, dictam Eccleſiam vnitam, & incorporatam fuiſſe cum Monaſterio, & Ordine; ſicque ſortita fuit naturam illius: ob quod conceſſa cura animarum Eccleſiæ oppidi de Monteſia Magiſtro illius, à fortiori & in ipſo Ordine conceſſam eſſe firmiter tenendum eſt.

100 *Secundò*, nam in *bulla Sixti V.* quam vocamus, *Incorporationis*, inferius adducta, dum loquitur ſummus Pontifex cum inclyto Rege Aragonum, hæc verba profert: *Cum eo, quòd tam Philippus, quam ſucceſſores prædictæ Coronæ Aragonum Reges, pro tempore exiſtentes, ea quæ ſpiritualia concernunt, per perſonas dictæ Militiæ de Monteſia Regulares per ipſos Reges pro tempore exiſtentes, ad eorum nutum amovibiles deputandas, probè, & laudabiliter exercere facere debeant, & teneantur.* In qua clauſula Romanus Pontifex ſupponit in Magiſtri dignitate, quam vniebat, & incorporabat cum Regia Corona Aragonum per adminiſtrationem, poteſtatem exercendi ſpiritualia: atque adeo dum loquitur cum noſtro Catholico Principe, ſtatuit quod teneatur facere exercere ſpiritua-

lia per perſonas eiuſdem Ordinis ad nutum amovibiles, & per eum eligendas, quod vtique ad executionem deduxit Dominus Rex Philippus Secundus nominando Suppriorem Conventus Monteſiæ, ex fratribus eiuſdem, & Dominus Rex Philippus Tertius pariter Suppriorem nominando, vt patet ex *libr. rerum Ordinis reſervato in ſacr. ſupr. Aragon. Concil. c.* 10. *ad fin.* Ex quo clarè reſultat, non ſolum quod ipſi Adminiſtratori perpetuò conceſſit iuriſdictionem ſpiritualem in habitu, verùm etiam, quòd hi qui eam actu exercere debent, ſunt eligendi ad hoc per ipſum Regem ad nutum illius, ex profeſſoribus Regularibus ipſius Militiæ; ſed ſic eſt quod Prior deſumptus ex Cœnobio ſanctarum Crucum non eſt ex profeſſoribus ipſius Militiæ: igitur iuxta mentem Pontificis, non pertinet ad eum iuriſdictio ſpiritualis, neque ad Cœnobium ex quo deſumitur.

Tertiò, nam vt dixi, omnia privilegia, conceſſiones, 101
& immunitates obtentas per Ordinem de Calatrava, nobis conceſſæ ſunt ex *bulla erectionis Ordinis*, & ex pluribus alijs, imò nos ſumus verè Calatravenſes Milites, vt in *ipſa bulla erectionis* apparet. In eo enim Ordine Calatravenſi, iuriſdictio ſpiritualis ſpectat ad Adminiſtratorem generalem, qui etiam eſt Dominus Rex, quod probat bulla Iulij II. ſuperius relata *num.* 86. quæ in §. 1. ſic habet: *Quod aliàs dilectus filius Guterrius de Padilla, Maior nuncupatus, ac dicti Ferdinandi Regis Adminiſtratoris, etiam in ſpiritualibus Vicarius generalis.* Et Clarius *in conſtitut. Pauli III. dat. apud ſanctum Marcum die* 4. *Auguſti* 1540. de qua meminit Barboſa *in ſum. Apoſtolicar. deciſ. collect.* 306. *num.* 5. & fuit edita *in noſtr. definit. pag.* 19. ibi: *Pro parte cariſſimi filij Caroli Imperatoris Romanorum, ſemper Auguſti, Regis Caſtellæ, & Legionis, Adminiſtrator perpetuus in ſpiritualibus, & temporalibus à Sede Apoſtolica, &c.* quod confirmatur ex *cap.* 8. *definit. ipſius Ordinis Calatravæ, tit. de los Maeſtres*, ibi: *Por muerte del ſancto Abad Raymundo, ſucedio Don Garcia con titulo de Magiſtre, en el govierno eſpiritual, y temporal, que ſin orden Clerical ſe puede exercer.* Tradunt Radas *in Chronol. Calatrav. cap.* 7. *in princip. & cap.* 8. *in fin.* Rodriguez 1. *tom. quæſt. regular. q.* 36. *artic.* 4. Sicque ſummi Pontifices affirmant ſpiritualem poteſtatem, & iuriſdictionem in ipſo Adminiſtratore, qui Vicarium in ſpiritualibus habet, vt ait Iulius II. & qui Adminiſtrator eſt in ſpiritualibus, vt ait Paulus III.

Quartò comprobatur ex noſtris Statutis, & diffinitionibus, nam *in cap.* 3. *&* 49. collatio præbendarum, & beneficiorum Ordinis, tam ſpectantium ad Milites, quàm ad fratres Clericos, Magiſtro tribuitur. *In cap.* 8. ius concedendi facultatem non adſtandi in Choro, dum Officia divina celebrantur, & diſpenſandi quoad neceſſitatem edendi in triclinio, diebus ſpecialis abſtinentiæ, conceditur Priori, dum Magiſter, vel Præceptor maior non adſunt in Cœnobio, ſed illis adſtantibus, ad eos, & non ad alium, iuxta dignitatis prærogativam ſpectare apertè dicitur, quæ quidem ſtatuta fuerunt, primùm per *cap.* 8. *viſitat.* Magiſtri Calatravæ Don Ioannis Nuñez anno 1353. & per *cap.* 11. *viſitationis*, Don Petri Goñi anno 1556. In *cap.* 32. expreſſè dicitur, quòd ad Magiſtrum ſpectat tanquam ad Prælatum iſtius Ordinis, habitum concedere, & quòd ipſe committere debet ius armandi Milites, vni ex Militibus, & ius conferendi habitum, vni ex fratribus Sacerdotibus Ordinis. In *cap.* 33. habetur, quòd Magiſter poteſt diſpenſare, iuſta cauſa exiſtente, quoad reſidentiam novitiorum. Quæ confirmantur *in capit.* 36. *&* 37. quò clarè
102 dicitur, quòd profeſſio emitti debet in poſſe Magiſtri, aut perſonæ, cui hæc per ipſum commiſſa ſunt, & in manibus iſtius Commiſſarij emittuntur vota ſubſtantialia Religionis, quæ numquam ad Priorem ſpectarunt; nam ſemper habitum confert, & profeſſio emit- 103
titur in poſſe Commiſſarij; & quamquam aliquando (licet rarò) hoc commiſſum fuiſſet Priori, poſtea iuſſum expreſsè, quod amplius ei non committatur. In *cap.* 39. expreſsè dicitur, quòd Præceptores, Priores, Mili-

104 tes, Rectores, & Fratres tenentur, ex vi voti, ad obedientiam Magistro, & successoribus. In *cap.* 40. quod tenentur adimplere pœnitentiam à Magistro impositam. In *cap.* 44. Fratribus Clericis imponitur pœna privationis Officij, & Beneficij, vel alia ad arbitrium Magistri (quam iurisdictionem pluries Magistros exercuisse constat, ex processibus asservatis in Archivio Or-
105 dinis) & in pluribus alijs multa caventur, & statuuntur, ad iurisdictionem spiritualem spectantia, peragenda, & administranda per Magistrum, sine dependentia Ordinis Cisterciensis, neque interventione Prioris; imò in aliquibus quæ iuxta Statuta Ordinis Cisterciensis, absente Abbate spectant ad Priorem, apud nos absente Magistro, & Præceptore maiori, non solum ei non conceduntur, sed expresè Prior excluditur, vt in ipsis definitionibus patet: ergo absque dubio iurisdictio spi-
106 ritualis residet omnino penes Magistrum; nam ad probandam iurisdictionem, non est necessarium, quòd omnes actus iurisdictionales probentur, sed aliqui specificè in actu, & cæteri habitudine, & potentia, vt probavi cum Salgado, & Castillo *cap.* 7. §. 1. *n.* 70. *& n.* 206. & docent in specie relati per Tamburinum *d. tom.* 1. *disp.* 15. *q.* 9. *n.* 20.

107 *Quintò*, nam exercitium iurisdictionis, quam exercet Prior in Monasterio Montesiæ, accipit à Magistro, vel Administratore generali, per quem nominatur, non autem ab Abbate, ad quem nunquam pertinuit ius eligendi Priorem, neque ex titulo nominationis Abbatis vnquam fuit admissus: quod patet ex ipsa *bulla Sixti V.* cuius verba superius relata sunt, & probat text. *in dict. authent. de defens. civit.* §. *iusurandum vero*, Molina, Fontanella, & alij relati inferius *num.* 353. ergo iurisdictio habitualis residet penes Magistrum eligentem, à quo ipse Prior accipit delegationem, vel nomina-
108 tionem cum iurisdictione. Quod confirmatur amplius ex eo, quòd ea quæ spectant ad ipsum Priorem Monasterij Montesiæ, & definita sunt per Statuta facta in Ordine ipso Montesiæ, nunc sint ex definitionibus visitationum; nunc verò ex Capitulis generalibus, non verò ex Capitulis generalibus Cistercienſis, vt patet ex *c.* 1. *nostr. defin. c.* 4. *c.* 7. *c.* 9. & expresè dicitur *in dict. c.* 10. *libri rerum ord. sacr. supr. Senatus Aragon.* Sed statuere in his quæ spectant ad iurisdictionem spiritualem, est
109 vsus ipsius iurisdictionis derivatæ à summo Pontifice, & potestatis resultantis ex vi voti obedientiæ, *cap. bene quidem*, 96. *distinct. cap. ex singulis, de statut. Monachor.* Suarez *de legib. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 21. Salas *eod. tract. disput.* 8. *sect.* 18. Bonacina *disput.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 3. *n.* 31. Castro Palao *tractat.* 3. *disput.* 1. *punct.* 23. *num.* 27. *tom.* 1. Lezana *tom.* 1. *cap.* 8. *num.* 3. Gregor. Martinez 1.
110 2. *quæst.* 96. *art.* 3. *dub.* 2. *concluſ.* 10. Hieron. Garcia *in politic. Regul. tract.* 7. *difficult.* 1. *dub.* 2. *cum.* 1. Tamburin. *de iur. Abb. tom.* 3. *disput.* 3. *quæst.* 1. *num.* 1. plura ad rem diximus *tom.* 1. *cap.* 3. §. 1. *num.* 125. *cum seqq.* Ergo in Ordine residet iurisdictio superiori legislativa, per quam dirigitur exercitium attributum Priori, quæ spectat ad Magistrum, & suo in casu ad Capitulum generale. Demum Prior iste non habet facultates, iurisdictionem, atque auctoritatem, quam obtinent Priores in Cœnobio sanctarum Crucum, neque in reliquis Ordinis Cistercienſis, nam ibi Prior est Vicarius Abbatis, vt dixi superius *num.* 320. *ad fin.* apud nos verò Prior non est Vicarius Magistri, habétque plura limitata, vt ex dictis patet, & nunquam in locum Prælati sufficitur: ergo non ex iurisdictione residente penes Abbatem, sed ex iurisdictione propria nostri Ordinis, exercitium obtinebit. Nec obstabit si dicas, Dominum Regem non posse ipsum nominare, cùm non sit ex professoribus nostræ Militiæ, & iuxta *bullam Incorporationis*, teneatur administrare per professores illius, inferendo ex hoc, quòd aliunde obtinet iurisdictionem. Nam facilis est responsio, eo quòd ex Communicatione privilegiorum nostri Ordinis, cum Ordine Cistercienſi, capax sit exercitij huius potestatis quilibet Monachus Cistercienſis, vt infra patebit.

Sextò, iuxta obseruantiam cæterarum Religionum 111
Militarium, quæ omnes per se, quoad spiritualia gubernantur, relictis Prioribus quos ab initio habuerunt, statuendo, ne de cætero exteri eligantur. Sic traditur factum fuisse in Ordine sancti Ioannis Hierosolymitani *in Chronica illius, lib.* 3. *cap.* 13. dum enarratur, quòd in Capitulo generali celebrato anno 1459. existen- 112
te Magistro fratre Iacobo Melli, cum vacaret Prioratus Ecclesiæ, statutum fuit, quod per Magistrum, & Concilium ordinarium eligeretur Prior ex fratribus Clericis probatæ vitæ, & doctrinæ. In Ordine Divi Ia- 113
cobi, qui vnitus, & incorporatus est cum Ordine Divi Augustini, cuius regulam profitetur, vt probat Barbosa *in sum. decis. Apostolicar. collect.* 316. *num.* 2. postquam plures Priores habuit in Cœnobio de Vcles, ex Canonicis Regularibus S. Augustini, eis omissis, per Priorem fratrem eiusdem Ordinis sancti Iacobi hodie 114
gubernatur. Ordo Alcantaræ primùm appellatus, Sancti Iuliani de Pereyro, quamvis vnitus, & incorporatus cum Ordine Cistercienſi, cuius Regula vtitur, vt refert Barbosa *in dict. summ. collect.* 308. *num.* 2. & sit
115 filiatio Calatravæ, sicut noster Ordo; cum plena iurisdictione gubernatur per se ipsum, vt patet ex *cap.* 17. *suarum definitionum.* Et denique eadem Militaris Religio Calatravenſis, postquam per plures annos gubernata fuit per Priores Monachos Cistercienſes, ab illius incunabulis, ad annum 1600. prævia matura deliberatione, & censura graviſſimorum Virorum (qui censuerunt, absque auctoritate Apostolica noviter impetrata, 116
sed virtute concessionum antiquarum id fieri posse) factum fuit decretum Capitulare, de quo *in definitionib. tit.* 2. *cap.* 3. *fol.* 116. ibi: *Ordenamos, y definimos, que de aqui adelante se haga eleccion Canonica de Prior trienal de dicho Convento en vno de los Religiosos de abito professo del.* Ex quo clariſſimè patet, quòd neque ex vi legis, con- 117
suetudinis, aut alterius iuris, Magister tenetur ad necessariam electionem ex illo Monasterio sanctarum Crucum, sicuti neque Magistri cæterorum Ordinum tenebantur, sed omnino facultativum esse, & apud eundem Magistrum residere omnem potestatem spiritualem, quam summus Pontifex potuit ei concedere, sine eo quod ordinatus, in Sacris sit; quia eam expresè concessit, nempe quoad hæc, quæ sine ordine gerere potest, in actu; quoad illa ad quæ Ordo sacerdotalis requiritur in habitu, vt per Presbyterum Ordinis administrentur; & adhuc in eis obtinet superintendentiam in quantum materia administranda patitur. Sicque à Domino Rege nominari potest Prior, meo iudicio, ex fratribus Clericis nostri Ordinis, in quo plures reperiuntur capaces huius officij, tam meritorum dispositione, quàm etiam doctrinæ capacitate. An autem expediat? nostri instituti non est: cum hoc resideat in arbitrio ipsius Principis, de quo nefas est sententiam proponere inconsultò. Sed quæres, quo pacto Monachi Sanctarum Crucum admissi fuere ad hunc Prioratum? Et facilis est responsio, animadverso quod in eadem bulla erectionis cautum reperitur, quòd decem fratres Ordinis Calatravæ admittendi erant in nostro Monasterio ad instructionem novorum fratrum; Calatravenſes varijs de causis ad nostrum Regnum & Ordinem transferri recusarunt; cum autem Dominus Rex Iacobus Secundus, tunc in Cœnobio Sanctarum Crucum degeret, facilior via instruendi novos fratres ei visa fuit, emittendo duos Monachos, prout misit, vt expresè habetur *in dict. cap.* 10. *lib. rerum Ordinis*, *asservato in supremo Aragonum Senatu:* quod insequendo Magistri, & Reges Administratores consueverunt nominare Monachum ipsius Monasterij, titulo *Prioris* superaddito, cui per nostras diffinitiones aliqua commissa extiterunt.

Ex quibus resultat clara responsio ad rationes opi- 118
nionis adversæ; nam licet supponamus (eo quod dubitatione non caret) summum Antistitem Ioannem XXII. delegasse Abbati sanctarum Crucum nominationem primi Magistri, cuius electio reservata Sedi Apostolicæ

fuit

fuit in *bulla Erectionis*; cum factam fuisse tradant, his verbis: *Verùm nos considerantes hactenus, quod tu de persona eundem Ordinem Calatravensem professa, quæ vtiliter dicto Monasterio præesse valeat, & prodesse, facilius in partibus ipsis notitiam habere poteris, plenam tibi providendi hac vice, auctoritate nostra dicto novo Monasterio de Magistro concedimus tenore præsentium facultatem,* (omitto difficultatem quæ primum occurrit, quoad concessionem huiusmodi, ex eo, quod iuxta illius tenorem, nominanda erat persona *eundem Ordinem Calatravensem professa*, quod cum effectu compati nequit, quia nominatus fuit Guillelmus Erill Ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani, & non est possibile Abbatem nominasse contra formam concessionis ipsius, & licet dicatur quòd *die 22. Iulij* 1319. translatus fuit ad Ordinem Calatravæ; verisimile esse non potest quod sic perageretur, extante voluntate expressa Pontificis desumendi Magistrum ex Calatravensi Militia, nam hoc pacto fraus faciliter fieri posset cuicunque dispositioni: Credendum nè est electum fuisse in Prælatum, ante admissionem, habitus Calatravensis? qua auctoritate in eo admittendus erat? nonne ipsius Ordinis Calatravæ? maximè: quis igitur ausus fuerit firmare, Religionem aliquam, ex qua Pontifex iussisset quendam promoveri ad similem dignitatem, exterum admissuram, vt promotionem obtineret? demum professus esse debebat Ordinem Calatravensem, quod verificari non poterat in eo qui eodem die ex alio Ordine ad Calatravensem trasiatus fuit, vt sibi Magisterium statim conferretur; nam licet (omissa illa quæstione, an translatus de vno Ordine ad alium teneatur iterum profiteri) translatio fieri posset, & fateamur necessariam non fuisse emissionem professionis; nihilominus qualitas requisita à Pontifice minimè verificabatur: & sic ex eo, quod, vt dixi cum Viciana, & alijs *dict.* §. 4. *num.* 15. Guillelmus de Erill. desumptus fuit ex Ordine Divi Ioannis, hoc factum fuisse immediatè ab ipsa Sede Apostolica firmiter credo) ex commissione puræ electionis, sive nominationis, nequaquam iurisdictio conceditur, vt probant Molina *de Hispanor. primog. lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 10. & alijs relatis, Fontanell. *de pact. claus.* 4. *glos.* 10. *part.* 1. *n.* 137. neque spiritualis, neque temporalis, sicut apparet in quocunque Regulari exempto, cui per Sedem Apostolicam concessum reperitur ius nominandi Iudicem conservatorem, qui eum tueatur ab oppressione Ordinarij: sed sic est, quòd ex hac facultate nominandi Conservatorem, nequaquam resultat iurisdictio in favorem Exempti contra Episcopum, vel Ordinarium: igitur pari modo ex nominatione nuda concessa Abbati, nequaquam adquisita fuit iurisdictio aliqua in Ordinem nostrum.

Demum potestas nominandi primum Magistrum, non fuit concessa Abbati iure proprio, & ordinario, sed precario, & delegato, vt clarè supponunt verba concessionis ab ipsis adducta, ibi: *Hac vice auctoritate nostra.* Sed delegatio est stricti iuris, ob quod minimè potest extendi vltra expressa, *cap. cum olim* 32. *de offic. iud.delegat.cap. super eo, de appellat.* & ibi communiter Doctores, plures relati per Barbosam *in collect.dict.cap. cum olim, num.* 1. *& in cap. Rodulfus, num.* 3. *de rescript.* Salgado *de reg.protect.part.*4.*cap.* 3. *num.*121. nam mandatum ad litem, & iurisdictionis æquiparantur, *l. & quia, ff. de iur. omn.iud.* vbi Angel.Bart. & Paul.Castrens. *c.gratum, cap.relatum, dict.cap.cum olim, de offic. delegat.* Everardus *in locis legalib. de mandato ad lites, ad mandatum iurisdictionis:* Salgado *dict. cap.* 3. *num.* 120. *& de retent. bullar. part.*2. *cap.*3. §.1. *num.*2. idem Barbos. *in add.ad collect.in c.P.& C.de offic.Ordin. tom.*6. Authent. *de defens. civit.* §. *iusiurandum, collat.*3. Bart.& alij, *in l. nulli, C.de defens. civit.* Molina *de Hispanor.primogen. lib.* 1. *cap.*25. *n.*10. Fontanella *de pactis dotat. claus.*4. *glos.* 10. *part.*1. *n.*137. Ergo ex illa limitata delegatione inferri nequit ius ad aliud, quàm ad nominationem pro illa vice faciendam. Quod confirmatur ex eo, quòd ad nominationem faciendam Abbas opus non habuit iurisdictione, cum nudum factum nominandi pro illa vice ei commissum esset, & casu quo concedamus ad nominationem opus esse iurisdictione, illa fuit delegata, non ordinaria, *cap. decernimus* 2. *de Præbend.* Glos. *in cap. fin. de sum. Trin.* Rodrig. *tom.*1. *quæst.*17. *art.*2. Suarez *tom.*4. *de Relig.tract.*8. *lib.*2. *cap.*1. *n.*6. *& cap.*2. *n.*7. *& cap.*15. *n.*2. Radas *in Chronic.Calatr.c.*7. & cum esset limitata ad illum actum nominandi, evanuit eo perfecto; nam omnis iurisdictio delegata finitur, finito negotio ad quod conceditur, *cap. in literis* 9. & ibi Doctores *de offic. & potest. iud.delegat.* pluribus Barbos. *in collect. ad hunc text. n.*1. Rota apud Farinac. *in select.part.*4. *decis.*631. *num.* 8. & noviss imè apud Peñam *in recollectis per Præsulem Barbastrensem*, Don Didac. Frances *part.*1. *decis.* 224. *num.*6. *& decis.*320. *num.* 2. ac per consequens, ex illa facultate nominandi minimè quæsita fuit Abbati sanctarum Crucum, iurisdictio aliqua ordinaria, & quasi Episcopalis in nostrum Ordinem, nec potuit extendi ad aliud, quam ad actum nominandi peragendum vtiliter. Imò ex hoc retorqueri argumentum nemo negaverit; nam præterquam quod à iure nostro Ordini competebat ius eligendi Magistrum, expresse ei fuit concessum in *bulla Erectionis*, vt dixi; atque adeò si ex prima illa, & vnica nominatione inferri posset adquisitio iurisdictionis spiritualis, ex tot nominationibus, & electionibus canonicè factis cæterorum Magistrorum iure ordinario, & proprio, vrgentius sequeretur iurisdictionem quæsitam fuisse nostro Ordini.

Minus obstat secundum, nam licet visitationis actus sit iurisdictionalis, *cap.*1. §. *cum autem, de censib. cap. conquerente*, vbi Glos. & Doctores, præcipuè Abbas *num.*2. *ff. de offic. Ordin.* Seraphin. *decis.*475. *num.*1. *& decis.*615. *num.*2. *& decis.* 1008. *num.*4. Pavin. *de visitat.p.*1. *quæst.*1. *num.*8. Mantica *decis.* 322. *num.*14. Gregor. XV. *decis.* 4. *num.*4. Burat. *decis.* 504. *num.*1. Barbos. *in collect. ad cap. conquerente, num.*10. Tamburin. *de iur. Abbat. tom.*1. *disput.*15. *quæst.*9. *num.*17. Tonduti *de content. iurisd. p.*2. *cap.*45. *num.*15. dominus Leon *decis.*10. *num.*7. *& seqq. tom.*1. Non inde sequitur, Abbatem sanctarum Crucum habere iurisdictionem aliquam in Ordine nostro Montesiæ, nam ad ipsum non attinet ius visitandi, sed ad Magistrum Ordinis Calatravensis, vt in bulla Ioannis XXII. §. *Instituimus insuper*, quo loci expresè committitur ius visitandi nostrum Ordinem Magistro Ordinis Calatravæ, cum interventione, & consilio Abbatis sanctarum Crucum, & eo impedito, Abbatis Vallisdignæ, & vtroque nolente per se solum, vt *ibidem* cernere licet. En quomodò ipsi Monachi sanctarum Crucum decipiuntur, dum putant ius visitandi ad suum Abbatem pertinere. En qualiter captus fuit Pater Chrysostomus Enriquez, in locis superius adductis, & eum sequendo Ascanius Tamburinus. Tria enim per Patrem Enriquez (vir alioquin sapientissimus) de Ordine scripta sunt, & in omnibus deceptum esse convincitur. Quoad ius visitandi, innegabile est, extante constitutione Apostolica; & licet in *Menologio pag.*39. adducat bullam Pij II. ex ipsa tamen resultat non fuisse concessum Ordini Cistercien si, ius visitandi, sed illi Abbati Monasterij de Morimundo specialiter commissum per Sedem Apostolicam; quod non obest, neque quod ait *in privileg. pag.* 530. nam loquutus fuit non inspecta bulla erectionis Ordinis, si eam exarasset, sicut in cæteris, absque dubio convinceretur. Quoad assertum de Principe Iacobo, filio Regis domini Iacobi Secundi, quem ait annumerari inter nostros Magistros, pariter deceptus est; nam vt dixi *cap.*7. §.4. *num.*15. nequaquam fuit Magister, quod certissimum est, vt patet ex actis Capitularibus, & ex serie Magistrorum, cum eorum electionibus adductis per Martinum Viciana 3. *par. Chronic. Val. fol.*43. *pag.*2. Escolano *in histor.Val.tom.*2. *lib.*9. *cap.*7. *num.*9. Blancas *in commentar. Aragon. rer. pag.*181. & contentis in *initio nostrarum diffinitionum.* Quoad iurisdictionem verò, ex dictis non absurde colligitur: & dato, quòd in controversiam reducatur, male poterit ex dicto illius simile traditum corroborari; nam quan-

rum fidei ei attribuendum sit, cætera dicta de nostro Ordine demonstrant. Visitandi itaque ius nunquam pertinuit ad Abbatem prædictum, neque vnquam admissus fuit Abbas aliquis ex Ordine Cistercienſi ad hoc munus, præterquam iuxta formam huius constitutionis. Bene verum est, quòd anno 1444. Abbas Morimundi visitavit nostrum Ordinem, sed fuit ex commissione Don Alfonsi Aragon Magistri de Calatrava, & assidente Abbate Vallisdignæ, iuxta formam dictæ constitutionis.
129 Hæc quoad visitationes ordinarias. Quoad extraordinarias, duæ reperiuntur factæ per Abbates, ex speciali commissione summi Pontificis, vt apud acta patet. Sicque, si ex iure visitandi aliqua iurisdictio quærenda erat, hæc pertineret ad Magistrum Ordinis Calatravensis, qui hodie est idem ac noster: nam interventio Abbatum, vtplurimum eos constituit Assessores, vel Consiliarios Magistri de Calatrava, & ad Assessores à iure non pertinet iurisdictio; & quamvis ex consuetudine Assessores aliquam obtineant, hæc non est iure proprio,
130 sed cuius assident, Sanchez *de matrimon. lib.* 7. *disput.* 48. *num.* 14. & nos diximus *tom.* 1. *cap.* 6. §. 5. *num.* 27. & 66. (ex quo dimanat, quod Iudex Ecclesiasticus vti potest Assessore laico) nec adhuc illorum consilium necessarium est simpliciter, nam casu quo vterque Abbas impediatur, visitatio per Magistrum de Calatrava fieri potest. Ob quod clarè resultat, ad Dominum Regem pertinere iurisdictionem hanc, quam Abbas sanctarum Crucum deducit; nam cum hodie Princeps noster reperiatur Administrator perpetuus Ordinis Calatravensis, quidquid Magistro illius Ordinis deferebatur, competit nostro Principi ex vi concessionis Pontificiæ.
131 Neque ex eo quòd ius visitandi pertineret ad Abbates prædictos, vel pertineat ad Magistrum Calatravensem, vt dixi, dicendum erit eidem competere iurisdictionem aliquam, præterquam eo in casu; nam verba Pontificis clarè limitant superioritatem prædictam ad actum visitandi, ibi: *Statuimus, quod præfatum Monasterium*
132 *eidem Ordini de Calatrava, hoc sit modo subiectum.* Itaque præscripsit summus Pontifex formam, subiectionis, eam reducendo, ad actum visitandi, sicque nefas erit eam egredi, *for. in cap.* 1. *actor. Cur. Brachior. Eccles. & Regalis anni* 1552. *fol.* 9. *pag.* 2. & sicut à iure Archiepiscopus est superior Ordinariorum suffraganeorum, *cap. Pastoralis, in princ. de offic. Ordin.* Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancellar. gloss.* 24. *num.* 18. Marc. Ant. Genuens. *cap.* 79.
133 *num.* 7. alijs adductis Barbos. *in collect. ad dictum textum, num.* 4. & potest visitare Provinciam, *c. fin. de censib. in* 6. Vivian. *in Rational. lib.* 3. *pag.* 409. Alagon. *in compend. visitand. pag.* 526. Barbos. *in collect. ad hunc text.* (licet hodie restricta sit hæc potestas per *cap.* 3. *sess.* 24. *de reform. in Concil. Trident.* de quo Barbos. *de potestat. Episc. par.* 1. *tit.* 4. *num.* 50. & *de iure Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 7. *num.* 91. Sanchez *in præcept. Decalog. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 6.) dum visitat, iurisdictionem exercet in Diœcesi suffraganei, Suarez *tom.* 4. *de pœnit. disput.* 25. *sect.* 1. *n.* 14. noster Ioannes Valero *de vtroque foro, verb. iurisdict. differ.* 4. Barbos. *d. c.* 7. *n.* 90. & *in d. collect. cap. vlt. de censi. in* 6. *num.* 3. Tamen finita visitatione, non habet iurisdictionem præterquam in causis per appellationem le-
134 gitimè ad eum devolutis, ita Suarez *d. tom.* 4. *disput.* 31. *sect.* 1. Enriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.* 3. *n.* 4. Petrus Ledesma *de matrimon. quæst.* 45. *art.* 5. *punct.* 3. Spino *de testam. gloss.* 15. *n.* 39. & 40. Segura *in director. Iudic.* 2. *part.* 15. *n.* 50. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 28. *n.* 4. Trullench. *de Sacrament. d. lib.* 4. *c.* 9. *dub.* 3. *n.* 3. ac per consequens,
135 non ex iure visitandi resultare potest iurisdictio spiritualis, præterquam quod ad actum visitandi: sicque, sive spectet ad Magistrum de Calatrava, sive ad Abbates (modo tamen prædicto) extra actum visitationis nullam obtinent iurisdictionem. Neque ex eo quòd Abbas Cisterij in suis titulis assuescat ponere se Visitatorem quatuor inclytorum Ordinum Militarium, Calatravæ, Alcantaræ, Montesiæ, & Christi, vt tradit Pater Enriquez *in Menolog. pag.* 91. *in fin.* aliquid obest, cum hoc sufficiens non sit ad tribuendum iurisdictionem, & potestatem, quam aliàs non habet. Irrationabile enim videtur, quod ibidem asseritur, nempe Abbatem Cisterij non esse immediatum superiorem Militiarum, quia Abbati Morismundi subsunt; nam procederetur in infinitum, cùm nunc Abbas sanctarum Crucum interponatur inter nos, & Abbatem Morismundi, quod equidem minimè tolerandum.

Ad tertium respondendum est, quòd vnio, & incor- 136
poratio, de qua per dictum Abbatem, non potest tribuere iurisdictionem spiritualem in nostrum Ordinem; nam à iure multipliciter vnio, & incorporatio desumitur. Primo modo vocatur extinctivè, quando ex duabus Ecclesijs, vel ex duobus Ordinibus vnus Ordo, vel 137
vna Ecclesia fit, *c. decimas*, §. *sicut enim*, 16. *quæst.* 1. & tunc iura, consuetudines, & privilegia vni concessa, competunt & alteri, & quando sunt plura, & contraria, meliora, & favorabiliora conservantur. Docent Glossa, Hostiens. & Panormit. *in d. cap.* 1. *verb. vniendo, ne Sede vacant.* Rebuf. *in prax. beneficior. tit. de vnion. benefic. num.* 11. Gonzal. *ad regul. de mens. gloss.* 5. §. 7. *num.* 27. *& 55.* Garcia *de beneficijs, part.* 12. *cap.* 2. *num.* 10. Tam- 138
burin. *de iur. Abbat. tom.* 3. *disp.* 15. *quæst.* 5. *num.* 2. Vnio enim hoc modo minimè facta fuit, nam neque Ordo Cistercienſis, neque Montesiæ vsque adhuc extinctus fuit, neque ex duobus vnus Ordo effectus: licèt enim Ordinis Cistercienſis dicamur, hoc est quoad regulam, non verò quoad specialia Statuta, potestatem, & iurisdictionem. Sicut enim Ordo Capucinorum est Ordinis Divi Francisci, & non subest Generali illius Ordinis, sed habet distinctum Generalem, qui Patres Capucinos moderatur: sic similiter nos, quamvis simus ex Ordine Cistercienſi, non submissi sumus iurisdictioni, potestati, aut ordinationibus Capituli generalis eiusdem, sed nostri Capituli generalis.

Secundo modo fit vnio, quando duo Ordines, vel 139
duæ Ecclesiæ ita coniuguntur, vt vnusquisque remaneat, sicut priùs erat; quæ vnio dicitur æquè principaliter facta, & vterque Ordo, vel Ecclesia, dicitur æquè principalis, ac quilibet in proprio statu, & honore remanet, ac suos redditus agnoscit, proprijsque privilegijs gaudet; sed vnus tantum remanet vtriusque Rector: 140
Gloss. *in cap. temporis*, 16. *quæst.* 1. & *in dict. cap.* 1. & *in Clement. per literas, de Præbendis*, Rebuffus *d. tit. de vnion. n.* 15. & *tit. de Vicar. perpetuo, n.* 3. & tunc nominatio debet fieri à digniori, *c. ex literis, de iur. Patron.* Tamburin. *d. quæst.* 5. *n.* 3. Hoc pacto nequaquam vnio facta fuit, nam Ordo quisque remanet sub diverso Rectore, Cistercienſis sub suo Generali, & suis Abbatibus, noster verò sub Magistro speciali, vt superius dictum est.

Tertio modo fit vnio accessoriè, cum vna Ecclesia 141
alteri subijcitur; & tunc Ecclesia, cui fit vnio, erit superior & principalis, vnita verò inferior & subiecta: quæ vnio operatur, vt Ecclesia quæ alteri incorporatur, remaneat suppressa, extinguatur illius titulus, & fiat, ac iudicetur prædium illius, cui incorporatur: Felin. *in cap. in nostra, de rescript. corollar.* 33. Selva *de beneficijs, part.* 3. *quæst.* 12. *qual.* 14. *n.* 20. Rebuf. *in prax. tit. de form. novæ provis. verb. Cum annexis*, Garcia *de beneficijs, dict. cap.* 2. *n.* 11. Tamburin. *d. quæst.* 5. *n.* 4. Hoc pacto fuit
incorporatus Ordo Divi Georgij de Alfama cum nostro 142
Ordine Montesiæ, vt dixi *d.* §. 4. sed nequaquam noster incorporatus sic fuit cum Ordine Cistercienſi, nam minimè titulus extinctus remansit, nec suppressus reperitur, adhuc enim remanet vnusquisque æquè principaliter sub suo titulo; sicque nequaquam ex vnione, vel incorporatione iurisdictio quæsita fuit.

Quæ confirmantur ex eo, quòd ad hoc vt vnio, quo- 143
cunque ex his modis fiat, requiritur auctoritas Pontificia, *cap. vnire, de excessib. Prælator.* Lancellot. *de vnionib.* §. *non tamen.* Barbos. *de potestat. Episcop. allegat.* 66. *num.* 11. quam, in vnione, de qua agimus, minimè interveniſſe est certum: nam licet eam referant Monachi sanctarum Crucum, asserendo per Ioannem XXII. interpositam fuisse, vel ea desumitur ex bulla erectionis Ordinis, vel 144
ex alia: Ex bulla erectionis minimè similis auctoritas

resultat,

resultat, sicque aliunde evenisse est dicendum: sed neque hoc modo per Monasterium probatur, vel ostenditur, nec adhuc enuntiativè: ergo eam nequaquam habet. Demum vnio fieri debet de consensu eorum, quorum potest interesse, *Clement. si qua, de reb. Eccles. non alienan. Clement. vnica*, §. *si ad hæc, de stat. Monachor.*
145 Trident. *sess. 7. cap. 6. de reformat.* Rebuf. *in prax. tit. de vnion. num. 43.* Garcia *de beneficijs, di 7. cap. 2. num. 203.* Riccius *in prax. form. Ecclesiast. decis. 486. & resolut. 371: num. 3.* Tamburin. *dict. disput. 15. quæst. 3. nu. 1. & seqq.* aliàs, vniones ipso iure irritæ sunt, Azor. *institut. mo-*
146 *ral. part. 2. lib. 6. cap. 28. quæst. 14.* Tamburin. *vbi proximè*; sed non intervenit consensus nostri Ordinis; licet enim ad instantiam Domini Regis Iacobi Secundi facta vnio dicatur, hoc respicit Ius patronatus, quod tunc Dominus Rex habebat; nam in his quæ sunt de iure patronatus, requiritur consensus Patroni, *c. suggestum,*
147 *de iur. patronat. cap. Monasterium*, 16. *q.* 7. latè Tamburin. *d. disput. 15. quæst. 1. num. 8. & quæst. 3. num. 4.* ergo si facta fuit talis vnio, irrita ipso iure erat, ex defectu consensu & citationis nostri Ordinis, cuius præcipuè intererat.

148 Vlterius alia reperitur vnio, quando aliqua Ecclesia alteri vnita erigitur in Cathedralem, de qua Garcia *d. cap. 2. num. 6.* sed hæc species vnionis ad nos non attinet, quia non est applicabilis nostro Ordini: alia verò quando solum communicantur privilegia spiritua-
149 lium rerum; hæc licèt facta dicatur, non afficit; nam minimè ex ea resultare potest ius aliquod superioritatis, ob quod iurisdictio aliqua quæratur: neque ab hoc necessaria erat, cum ex concessionibus Apostolicis, privilegia Ordinis Cisterciensis nobis communicata fuissent, sicque, vel dicendum non interveniisse legitimè, vel si interfuit; hoc vltimo modo, quo minimè iurisdictio adquisita Cistercienst fuit: Quod enim certum habemus, est quòd, vt ex *bulla erectionis* patet, decem Fratres Ordinis Calatravensis desumendi erant ad instructionem novi Monasterij, qui ad nostrum Regnum migrare recusabant, tuncque desumpti fuerunt duo Monachi Cistercienses, vt Regulari observantia novos Fratres Montesiæ imbuerent; hi enim, vt aiunt, impetrarunt facultatem à Capitulo generali absolvendi à casibus reservatis, & ex hoc facto proprio, intendunt iurisdictionem radicatam fuisse: quod nequaquam verum est, nam, vt dixi, Prior Conventus accepit potestatem ab Statutis istius Ordinis, vt expressè dicitur *in dict. cap. 10. lib. R. S. Senatus*, in quo hæc omnia habentur.

150 Ad quartum deveniendo, certissimum est, quemlibet ex Ordine, Religiosum verè, & propriè esse, vt abundè probatum remanet *cap. 7. §. 4. num. 21. cum seqq.* & noviss imè plurimis Doctorum placitis probat Pater Diana *resol. crim. par. 10. tract. 12. resol. 1.* quare dicendum est, Magistros nostri Ordinis minimè incapaces fuisse iurisdictionis Ecclesiasticæ, & spiritualis; nam si respiciamus, quid requiratur, iure attento, ad hoc vt aliquis ex Regularibus eligi possit Prælatus Ordinis, quem profitetur, solùm requiritur professio illius Ordinis, ad quem eligitur, *c. nullus, de elect. in 6. Clement. 1. de elect.* & vtrobique Barbos. *in collect.* Sanchez *in præcep. Decalog. lib. 7. cap. 29. n. 29. & 30.* latè Tamburin. *de iur. Abb. tom. 1. disput. 5. quæst. 10. & 11.* Hieron. Garcia *in polit. tom. 2. tract. 9. difficul. 4. dub. 4. n. 1. &*
151 *seqq.* qui plures cumulant, & qualitas Ordinis sacri, neque à iure divino, neque naturali requisita est, Suarez *tom. 4. de Relig. tract. 8. lib. 2. c. 3. nu. 20.* Garcia *d. dub. 4. num. 6.* (licet perperam teneat contrarium Tamburin. *d. disp. 5. q. 12. n. 2.* nam procedit dictum in Prælatis actualiter exercentibus potestatem Clavium,) & sic videmus B. Franciscum Generalem fuisse sui Ordinis sine sacerdotio, vt idem Garcia notat *dict. num. 6.* Bea-
152 tus etiam Franciscus de Paula Generalis Corrector fuit Ordinis Minimorum, & ipsi, & cæteris Correctoribus commissa fuit cura animarum illius Ordinis, vt expressè habetur in bulla Iulij II. quæ incipit: *Virtute conspicuus* 11. apud Cherub. *tom. 1. Bullar. pag.* 417. & tamen ipse laicus permansit vsque ad finem vitæ, vt Chronicæ sui Ordinis narrant. Congregatio fratrum B. Ioannis Dei, vera Religio declarata fuit per Paulum V. in bulla *dat. die 13. Februarij* 1617. incipit: *Romanus Pontifex* à iurisdictione tamé Ordinariorum exempta prorsus est, ex constit. Vrban. VIII. *dat. 9. Iulij* 1638. dempta com- 153
putorum revisione in hospitijs, in quibus minus quam duodecim Religiosi degunt, Barbosa *in dict. sum. decis. Apostolic. collect.* 385. *num.* 8. 14. sicque iurisdictionem spiritualem habet, & tamen omnes Prælatias, & officia obtinentes laici sunt; nam duo Sacerdotes, qui in quolibet Cœnobio ordinari valent, post certum numerum annorum professionis, à Prælatia, & officijs omnino excluduntur per Paulum Quintum in bulla quæ incipit: *Inter alias 55.* aliàs 36. §. 3. apud Cherubin. *tom. 3. bullar. pag. 244.* de qua Barbosa *dict. collect.* 385. *num. 9.* in omnibus Ordinibus Militaribus Prælati semper fuerunt 154
laici: ergo non repugnat, quòd similis iurisdictio eis tribuatur Magistris, in spiritualibus, ad quæ necessarius Ordo sacer non est; & quoad ea quæ sunt potestatis Clavium in actu, habitualiter, cum eo quod actuale exercitium committatur idoneo Presbytero eiusdem Ordinis, præcipuè apud nos, qui fruimur omnibus prærogativis Ordinis Cistercienst; nam sicut diffinivit Capitulum generale illius Ordinis, *in diffinit.* incipiente: *Frater Hernaldus de Cisterio*, quæ confirmata reperitur per Gregor. VIII. cum bulla quæ incipit: *Quoties se nobis.* Fratres laici, eo quod Religiosi sunt, capaces censentur iurisdictionis Ecclesiasticæ.

Nec valebit si dicas, hoc procedere, dum Milites 155
Ordinum Militarium in cælibatu permanebant, non verò postquam eis concessa fuit facultas contrahendi matrimonium, cum modificatione voti castitatis coniugalis; nam postquam coniugati sunt, quantumvis Religiosi remaneant, incapaces fiunt iurisdictionis spiritualis, eodem pacto quo Clerici, qui ex eo ipso quòd matrimonio coniunguntur, licet sit cum vnica, & virgine, incapaces fiunt huius iurisdictionis, *cap. vnic. de Cler. coniugat. in 6.* Covaruv. *practicar. cap. 31. num. 9.* 156
Farin. *quæst 8. num. 9.* pluribus Barbos. *in collect. ad hunc text. num. & seqq.* optimè Pater Sanchez *de matrimon. lib. 7. disput. 46. num. 14.* qui plures refert, & post eos Grassis *de effect. Clericat. dict. effect. 1. num. 91.* Non inquam obest; nam ratio ob quam Clerici coniugati non possunt vti iurisdictione spirituali, ea est, nam in *dict. cap. vnic.* postquam cavetur, quòd isti Clerici coniugati fruantur privilegio fori, & Canonis, hæc verba subijciuntur: *In cæteris autem eos gaudere nolumus privilegio clericali.* Atque adeo recta cum ratione excluduntur ab exercitio, & vsu iurisdictionis spiritualis, tam in actu quàm in habitu: non verò à capacitate; nam soluto matrimonio vnius, & virginis, reassumunt omnia privilegia, vt cum Covarruvia, Belluga, Borrello, & alijs probat Grassis *dict. effect. 1. nu. 90.* At verò Religiosi Militares non ita, nam in bulla concessionis coniugij huius Ordinis, quæ est Sixti Quinti, hæc verba haben- 157
tur: *Dictique Magistri, Præceptores, Fratres Milites de Montesia, nunc, & pro tempore existentes, etiam post matrimonium, quibuscunque privilegijs, gratijs, libertatibus, prærogativis, favoribus, & indultis, antequam matrimonia contrahere liceret, ratione eiusdem Militiæ de Montesia concessis, vel ante contracta matrimonia, de iure, vel consuetudine eis competentibus, vt prius vti, potiri, & gaudere, liberè, & licitè depuerint, & debeant, in omnibus, & per omnia, perinde ac si matrimonia nunquam contraxissent: nec non quicunque Magistratus, munera, Præceptorias, dignitates, officia, & beneficia quæcunque dicta Militiæ de Montesia, sibi aliàs Canonicè collata, aut conferenda, recipere, & etiam recepta, & obtenta, aut obtinenda possint retinere.* Quibus verbis vberrimis, & ampliss imis, quidquid spiritualitatis, de quo est capax non obtinens potestatem Clavium, concessum fuit per summum Pontificem, sicque non sicut in Clericis coniugatis limitata concessio est, ad fori, & Canonis

nis privilegia, sed expressa generaliter ad ea omnia, quæ ante coniugium obtinebantur.

158 Vnde cum Prælati, vt dictum est, non à iure divino, & naturali debeant esse Sacerdotes, ex concessione Pontificis possumus Milites obtinere Prælatias nostri Ordinis, & cum eis iurisdictionem spiritualem in habitu, & eam exercere facere actualiter per Presbyterum idoneum eiusdem Ordinis. Neque ex eo, quòd Dominus Rex, qui hodie Ordinem administrat, non sit Miles professus in eo, hæc impugnari possunt; nam Sixtus V. id ipsum Catholicæ Maiestati indulsit verbis superiùs re-
159 latis, quod posse fieri per summum Pontificem est certissimum; nam non ex eo quod quis sit expers, vel incapax Ordinis Sacerdotalis, incapax etiam remanet iurisdictionis spiritualis: Exemplum enim, quod primum occurrit, est communis Doctorum traditio, per
160 quam firmissimum est iurisdictionem spiritualem in omnibus Ordinibus Regularium residere penes ipsas Religiones, ita vt Prælati ab eis capiant omnem potestatem: sed Religio quælibet non est capax Ordinis sacerdotalis, nec potestatis Clavium, quia est corpus mysticum, in quo non potest cadere Ordo sacerdotalis, nec imprimi character; ergo ad iurisdictionem spiritualem in habitu non est necessarius Ordo sacerdotalis, aut capacitas ipsum obtinendi. Præterea incapax de iure ad officium exercendum, non est incapax facti ad nominandum capacem, vt illum exerceat: Cinus *in l. quod quis; C. de procurat.* Bartol. *in l. 1. §. item adquirimus. ff. de adquir. possess.* Caldas *de nomin. lib. 2. q. 15. n. 50.* Rovit. *cons. 63. n. 2.* Giurba *obser. 110. nu. 15.* Igitur licet Magister Montesiæ ex defectu Ordinis esset incapax exercendi spiritualia, atque potestatis Clavium, non erat incapax facti nominandi idoneum, per quem ea exercerentur.

161 Quod hodie Administratori perpetuo concessum est.

Demum fœminæ incapaces sunt cuiuscunque Ordinis, ita vt licet cum eis cæremonię fiant, nil prorsus agatur, neque ex dispensatione Pontificis ad aliquem Ordinem promoveri possunt, *cap. nova, de pœnit. & remis.* S. Thomas *in supplement. 3. part. quæst. 39. artic. 1.* pluribus re-
162 latis Barbosa *de iure Eccles. lib. 1. cap. 33. num. 84.* Tamburin. *de iur. Abbat. iss. disp. 22. quæst. 2. num. 1.* & nihilominus iurisdictionem spiritualem habitualiter fœminæ habere possunt quoad ea, quæ sunt Ordinis, *cap. dilecta, de maior. & obedient.* Lambertin. *de iur. patronat. part. 1. lib. 2. q. 5. princi. artic. 5. n. 4.* Azor. *instit. moral. part. 1. lib. 13. cap. 10. q. 5.* Belletus *disquis. Clerical. part. 1 tit. de disciplin. Clerical. §. 8. num. 19.* Iodoc. Damod. *in enchirid. simil. lit. A, vers. abbatissa,* S. Antoninus *in tract. de suspens. num. 31.* Marc. Ant. Marsil. *de reddit. Eccles. cap. 5. num. 8.* Flores de Mena *variar. quæst. 10. num. 4. & seqq.* Emmanuel Rodriguez *quæst. Regular. tom. 1. q. 17. n. 12.* Covarruvias *in cap. alma mater, p. 1. §. 11. num. 2.* Navar. *tit. de sent. excomm. consil. 1. num. 1.* Vgolin. *de censur. tab. 1. cap. 2. §. 7. num. 5.* Fr. Ludovicus Miranda *in tract. de sacr. Monial. quæst. 6. artic. 5. concluss. 1.* Tamburin. *de iur. Abbatiss. dict. disp. 22. quæst. 12.*
163 *n. 1.* Barbos. *in collect. ad dict. cap. dilecta, num. 2. & 3.* Vnde poterit fœmina ratione dignitatis Abbatissæ, vel Prioriss æ habere beneficiorum collationem, & curam animarum, ex Abbat. *in dict. cap. dilecta, num. 5.* Felin. *num. 1.* Tiraquel. *de primog. quæst. 10. num. 13. cum seqq.* Bellet. *vbi proxim. num. 17.* Rebuffus *nominat. quæst. 8. num. 9.* Gonzalez *ad regul. 8. Cancellar. gloss. 22. num. 12.* Marc. Ant. *variar. resolut. lib. 1. resolut. 63. num. 15.* Flores de Mena *dict. q. 10. n. 4.* & ex privilegio Apostolico, *d. cap. dilecta,* & ibi Innocent. Hostiens. Ioannes Andr. Butrius, & Abbas *n. 1.* Felin. *num. 1.* Boer. *decis. 32. num. 10.* Rota Romana *decis. 3. de concess. præbend. in antiquis:* Barbos. *in dict. collectan. num. 3. & seqq.* imo ex delegatione Pontificis possunt etiam obtinere potestatem ferendi censuras, vt tenent Castro Palao *tom. 1. tract. 3. disput. 1. punct. 24. num. 31.* Bonacina *disput. 1. q. 1. pun. 3. n. 35.* Gibalin. *disquis. 3. q. 2. n. 5. consect. 3.* alijs relatis, Diana *p. 11. tract. 3. resol. 25.* Et cum Nicolao Baldello, & alijs, quod ex delegatione Pontificis Fœmina potest obtinere iurisdictionem Ecclesiasticam ad ferendas leges, quæ obligent per se ad mortale, & ad præcipiendum directè in virtute sanctæ obedientiæ: quanto magis poterit habere ex concessione Pontificis, quilibet vir, qui quamvis coniugatus, non inde est incapax characteris, vel Ordinis, nam etiamsi ex coniugio impediatur, tamen si ordinatus fuerit, Ordo tenebit, vt fatentur omnes. Et ratio est, nam Pontifex potest concedere, & committere laico iurisdictionem spiritualem ad conferenda beneficia, excommunicandum, à vinculo excommunicationis absolvendum, & sic similia, vt notant Gloss. *in cap. propter hoc, §. verum, in verb. durius, & in cap. Adrianus 63.* Hostiensis, Abbas, Ioann. Andr. Specu-
lator, Butr. Ancarr. & alij plures adducti per Anguianum *de legib. lib. 2. controv. 24. à num. 12.* Camill. Borrel. *de præst. Reg. Cathol. cap. 71. num. 2.* Grassis *de effect. Clericat. effect. 1. num. 30.* Cenedo *Canonicar. quæst. 4. num. 4.* Don Ioannes Castillo *de Tertijs, cap. 9. n. 12.* Ergo multo magis Magistro Ordinis, qui erat Religiosus, hæc facultas concedi potuit, sicut concessa fuit, & ea vsi fuerunt Magistri, vt apparet ex libro *Rerum Ordinis* apud sacrum Supremum Aragonum Concilium recondito, qui *dict. cap. 10.* dum loquitur de potestate Prioris, hæc verba habet: *Pero hase de advertir, que quando el señor Maestre estava en el Convento, suspendia las excomuniones puestas por el Prior, como en las celdas de dicho Convento, y siempre que le parecia dava licencia para ordenarse qualquiera Religioso, y nunca ningun Prior que ha avido ha pretendido en presencia del Maestre ninguna iurisdiccion, ni preeminencia, &c.* Quæ omnia virtute *Incorporationis* spectant ad suam Maiestatem, vt per Locumtenentem generalem administrentur.

Ex quibus clarè resultat, iurisdictionem spectasse 164
olim ad Magistrum, qui ea vtendo pluribus in rebus exercebat; & nunc ad Dominum Regem Catholicum, qui exercet eam medio Locumtenente generali, qui est Vicarius illius in spiritualibus, & temporalibus, cui subordinatur Prior, qui ea, quæ sunt potestatis Clavium, exercet in Monasterio Montesiæ, in quantum materia patitur, vt ex titulo nominationis eorundem expressè deprehenditur. Et sic censuerunt gravissimi Viri, ex Theologis nostri Ordinis, Frater Franciscus Calaf, in alma Valentina Academia Professor, posteáque Rector Parochialis de Benicarlò, Doctor Fr. Michael Insa, Regius Capellanus, & Rector Parochialis de Moncada, Doctor Fr. Ioachimus Climent, Cathedraticus eiusdem Academiæ, & Rector Parochialis de Carpesa, Priórque de Borriana, qui ingenti plausu Commentariorum in vniversam Aristotelis Philosophiam duos tomos Valentiæ in lucem edidit anno 1624. fidei censura insignitus, & Fr. Paulus Ferriz, Prior, ac Rector Regij Collegij Sancti Georgij in hac Vrbe, in doctissimis discursibus editis, hac de causa, & Doctores Frater Thomas Insa electus Rector de Moncada, & Fr. Petrus Roig, Capellanus Regiæ Maiestatis, qui iuris Canonici professores fuerũt, & novissimè Magnificus Frater Hippolytus Samper de consilio Regiæ Maiestatis Assessor Baiuliæ generalis nostri Regni *in Montesia illustrata, locis citatis.* Ex nostris Senatoribus, dominus Doctor Vincentius Planes *in allegatione edita anno* 1627. dominus Don Michael Hieronymus Querol *in allegatione edita anno* 1641. Et dominus Don Braulius Esteve *in allegatione edita anno* 1645. Quare non est hæsitandum in hoc, nec audiendi Monachi Cœnobij sanctarum Crucum, qui absque fundamento, & ratione alienam iurisdictionem sibi arrogare contendunt.

Sed ne alibi quæras potestatem Locumtenentis des- 165
cribere, non inutile erit: cum enim iuxta bullam *Incorporationis* Dominus Rex suffectus sit loco Magistri, & concessam habeat omnem iurisdictionem, potestatem, atque præeminentias, quæ omnia gerere debet per Professorem ipsius Militiæ, Locumtenentem generalem Magistri Montesiæ creavit, cui expressè in titulum Officij conceditur potestas, iurisdictio, & auctoritas administrandi Conventum, Magistratum, & gubernandi cunctos Præceptores, Priores, Milites, Rectores, & Fratres, & omnes Officiales laicos, & Religiosos totius Ordinis, cum iurisdictione civili, & criminali, atque censibus, redditibus,

redditibus,& proventibus illius. Et expressè cum superintendentia, & superioritate in gubernatione Monasterij,tam in spiritualibus, quàm temporalibus,& in Priore, cæterisque totius Ordinis, sine exceptione Præceptoris maioris,Subpræceptoris,Clavigeri,aut Subclavigeri,etiamsi resideant in ipso Monasterio, & cum facultate condonandi, atque remittendi pœnas impositas ratione quorumcunque criminum, sine limitatione, & nominandi Regentes officia vacantia, dum à Domino Rege proprietariè conceduntur, ad concedendum, in in emphyteusim,& directi dominij iura exercendum,nominare Notarios,intervenire in congregatione patrimoniali quoties de patrimonio Ordinis agitur, cum alijs plenissimis, atque vberrimis clausulis, per quas locum Magistri obtinet ferè in omnibus. In quo valde distat auctoritas, ac potestas concessa nostro Locumtenenti, ab illa, quam Dominus Rex, tanquam Administrator perpetuus Ordinum Divi Iacobi,Calatravæ,& Alcantaræ, concedit Præsidi Regij Senatus Ordinum, nam in titulo solum dicitur,quòd durante voluntate Principis, sit Præses illius Concilij, & faciat, atque provideat in omnibus ea quæ ad dictum officium spectant, sicuti antecessores in eodem facere consueverunt; sicque ampliorem potestatem obtinet, respectu nostri Ordinis, Locumtenens generalis,quàm Præses ille; nam licet generalis videatur clausula illa, tamen non veniunt ea, quæ speciale mandatum desiderant,*cap.qui generaliter,de procurator.in 6.*& ibi Barbos.*in collect.* & sic nunquam obtinebit ea quæ nostro Locumtenenti concessa sunt; eo quod nunquam sufficitur loco Magistri cuiusvis earum Ordinum, neque obtinet specialitates, quas noster Locumtenens, vt ex dictis apparet. Per electionem dicti Præsidis non censetur derogata potestas Præceptoris maioris, qui loco Magistri sufficitur: at apud nos virtute dictæ electionis,Locumtenens adquirit omnem iurisdictionem spiritualem,& temporalem, quam obtinebat Magister sine exceptione Præceptoris maioris, quod ad executionem deductum fuit, dum dominus Don Ferdinandus à Borgia Præceptor maior nostri Ordinis, aderat in Regno,officium Proregis moderando; nam nihil quoad Ordinem ex dignitate Præceptoriæ exercuit,dum vixit Don Christophorus Despuig, tunc Locumtenens Ordinis;at eo defuncto, quia in Provincia reperiebatur, ex vi muneris gubernationem Ordinis susçepit, quousque successor Locùtenenti datus fuit.Sed quia in exercitio muneris Proregis occupabatur,substituit antiquiorẽ Ordinis, cui gubernatio incumberet si ille in Regno non adesset.Demum sicut dixi *tom.1.cap.3.num.43.* Magister Montesiæ obtinet secundum locum in Brachio Ecclesiastico,tam ad Curias, quàm quoad cætera domus Deputationis Regni,& Locumtenens tanquam vices illius obtinens eundem locum implet, tam in Curia generali,vt statim dicam, quàm in officijs Deputationis; & sic quoad honorifica, & iurisdictionalia ferè idem est, ac si Magister adesset; hoc superaddito, quòd Magister iure proprio ea omnia obtinebat, Locumtenens verò ex delegatione Principis, vti Administratoris generalis Ordinis. Qui enim officium hoc moderati fuerunt, postquam administratio perpetua per Sedem Apostolicam concessa fuit nostris Regibus,sunt sequentes.

Fr. Iacobus Ioannes Falcò, Præceptor de Perpunchent, Poëtis,atque Mathematicarum doctrina celebris;electus Locumtenens die 24. Iulij anni 1593.

Fr. Don Ioannes Ferrer de Calatayù, Præceptor de Adzaneta, fuit nominatus die 8. Decembris anni 1594.

Fr. Don Petrus de Rojas, destinatus die 6. Augusti 1599.

Fr. Don Franciscus Crespi,& Borja,qui interfuit in Curia generali anni 1604.& primus, post incorporationem, obtinuit secundum locum in Curia generali,in Brachio Ecclesiæ, promotus fuit die 27. Ianuarij anni 1603.

Fr. Don Cæsar Tallada, Thesaurarius Ordinis, fuit ad Locumtenentiam evectus die 24.Iulij anni 1610.

Fr. Don Guifredus de Blanes, qui interfuit in Curia generali anni 1626.eundem locum obtinendo,Locumtenentiam obtinuarat die 12.Octobris 1624.

Fr. Don Chistophorus Despuig, Dominus Baroniarum de Alcantara; Benexides,& Rafol,successor datus die 4.Martij 1634.

Fr. Don Gaspar Iuan, Præceptor de Alcalà de Chibert, qui interfuit in Curia anni 1645. eandem Sedem implendo, successit virtute nominationis factæ die 31. Ianuarij 1642.quam impleverat per triennium officio Vacante, virtute nominationis in sui favorem factæ, dum proprietariè eligebatur.

Fr. Don Ioannes Crespi de Brisuela, qui hodie Ordinem moderatur, electus fuit die 10.Februarij 1646.

Et vt omnia completè tradantur, Bulla *Incorporationis* 166 est tenoris sequentis.

BVLLA INCORPORATIONIS MAGISTRATVS Montesiæ in Regia Aragonum Corona.

SIxtus Episcopus,servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam,superni dispositione consilij,in eminenti Apostolicæ dignitatis specula,meritis licèt insufficientibus,constituti,circa Militiarum quarumlibet,pro fidei Catholicæ defensione institutarum,salubrem directorum,&c. Sanè cum Magistratus Militiæ B.Mariæ de Montesia,Cistercienſium Ordinis,Valentinen.Diœcesis per liberam resignationem,seu dimissionem dilecti filij Petri Ludovici Galceran de Borja, nuper ipsius Militiæ Magistri, de illo quem tunc obtinebat, seu ministrabat,in manibus nostris sponte factam, & per nos admissam,vacaverit, & vacet ad præsens. Et sicut exhibita nobis nuper,pro parte charissimi in Christo filij nostri Philippi Hispaniarum Regis Catholici,petitio continebat.Ipse Philippus Rex providè considerans Militiam ipsam, pro defensione Regni Valentiæ, ac illius incolarum ab impiorum Sarracenorum incursibus,& periculosis insultibus,quibus Regnum ipsum frequenter turbare, & affligere non cessabant, ad instantiam claræ memoriæ Iacobi Regis Aragonum, auctoritate Apostolica institutam fuisse; ac pro pace, quiete, maiorique ipsius Regni tranquillitate, ac totius Christianæ Reipublicæ vtilitate, ipsiusque Militiæ augmento, & auctoritate plurimum expedire illis, Magistratum huiusmodi, non per Nobiles privatos,necessarijs iuribus carentes,provt hactenus fieri consueverat, sed per Regiam personam gubernari, & administrari; cuius potentia, & auctoritate fratres coniunctis Regis viribus, contra fidei hostes se opponerent, & militarent; provt experientia comprobatum est, ex vnione, & incorporatione Magistratuum Militiarum de Calatrava, cuius ipsa de Montesia filia, & quoad visitationem, & correctionem,obedientialis existit, ac de Alcantara Sancti Iacobi de Spata,ac eiusdem S.Iacobi, Iesu Christi, & de Avis,in Castellæ Legionis, & Portugalliæ Regnis respectivè institutarum,Coronis Regijs dictorum Regnorum, Apostolicæ auctoritate factis,plurimum vtilitatis,& commoditatis, tam eisdem, Regnis, & vniversæ Christianæ Reipublicæ, quàm etiam Militijs ipsis accessisse; ac propterea si dictus Magistratus Montesiæ, Coronæ Regiæ Regni Aragonum perpetuo vniretur,& incorporaretur,ac concederetur: ex hoc profectò Magistratus ipse, per Regem Aragonum multò melius, & vtilius regi, & gubernari posset; curarétque Rex ipse, vt dicta Militiæ fratres,in dies adeò idonei,& in arte militari periti, atque experti reciperentur, vt ab illis meritò sperari posset, quod non solum Regnum Valentiæ ab Infidelium iniurijs,& oppressionibus fortiter defenderent; sed & ipsum Regem, contra alios Christiani nominis hostes, & hæreticos, mari,terráque, plurimum iuvarent; scandalisque, periculis, & damnis, quæ ex discordijs, & dissensionibus inter Præceptores,& Fratres ipsius Militiæ de Montesia,super electionibus Magistrorum,& assecutione dignitatum, & Præceptoriarum,quibus publica ipsius Regni quies, & tranquillitas, non modicum turbari valeret, exoriri, varijsque discrimini-

bus

bus, in quibus Magistratus, & militiæ huiusmodi incidere possent, prorsus obviarentur, & nedum Valentiæ, Aragonum, & Hispaniarum Regnis, ac Dominijs, verùm & universæ Christianæ Reipublicæ, ipsius Militiæ, ac illius Fratribus Militibus, ea ferè commoda omnia, & utilitates accrescerent, quæ ex vnionibus, & incorporationibus, aliarum Militiarum prædictarum, Regnis prædictis, vt præfertur factis, accreverunt. Ipsique fratres Milites, sub Regia obedientia, & disciplina degentes, in maiori honore, & æstimatione haberentur, eorumque, & dictæ Militiæ iura, iurisdictiones, privilegia, libertates, gratiæ, & indulta illis concessa, melius, & efficacius servarentur. Quarè prædictus Philippus, qui & ipsius Regni Aragonum Rex existit, nobis humiliter supplicare fecit, quatenus Magistratum huiusmodi, dictæ Coronæ Regni Aragonum perpetuo vnire, annectere, & incorporare, ac concedere, aliásque in præmissis opportunè providere, de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui dudum inter alia voluimus, quòd semper in vnionibus commissio fieret ad partes, vocatis quorum interest, quique plurimum speramus, atque confidimus, quòd Militia de Montesia huiusmodi, ipsius Philippi Regis, ob eius eximiam in fide constantiam, ex antiqua suorum progenitorum, quasi hæreditate acceptam, qua inter alios Reges Christiani nominis defensores, splendore dignoscitur, eiusque successorum illius exempla sequentium, operâ, ac pervigili industria, nedum in viribus suis conservabitur, sed tanti Regis, & successorum prædictorum præsidio adiuta, Deo fauente, prosperabitur, ac maiora in dies suscipiet incrementa: Philippum Regem præfatum à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis, à iure, vel ab homine, quavis occasione, vel causa latis, si quibus, quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, earum serie absolventes, & absolutum fore censentes; huiusmodi supplicationibus inclinati, Magistratum de Montesia prædictum, cuius Magistri pro tempore existentes, per fratres Milites, & Præceptores ipsius Militiæ de Montesia, eligi, & etiam absque confirmatione Apostolica, Magistratum, & Militiam huiusmodi regere, & administrare consueverunt, ac cuius, & illi forsan annexorum fructus, redditus, & proventus, decem millia ducatorum auri de Camera, secundum communem æstimationem, valorem annuum, vt dictus Philippus Rex asserit, non excedunt, sivè vt præmittitur, sivè aliàs quovis modo; quem etiamsi ex illo quavis generalis reservatio, etiam in corpore iuris clausa resultet, præsentibus haberi volumus pro expressa, aut ex alterius cuiuscumque persona, seu per similem resignationem, aut dimissionem dicti Petri Ludovici, vel cuiusvis alterius de illo, extra Romanam Curiam, etiam coram Notario publico, & testibus sponte factam, aut constitutionem fœlicis recordationis, Ioannis Papæ Vigesimi secundi, prædecessoris nostri, quæ incipit, Execrabilis, vel assequutionem alterius beneficij Ecclesiastici, quavis auctoritate collocati, vacet, etiamsi tanto tempore vacaverit, quod eius provisio, iuxta Lateranensis statuta Concilij, ad Sedem Apostolicam legitimè devoluta, ipseque Magistratus de Montesia, dispositioni Apostolicæ specialiter, vel generaliter reservatus existat: Et ad illum consueverit quivis per electionem assumi, eique curæ iurisdictionales immineant, super eo quoque inter aliquos lis, cuius status præsentibus fieri volumus pro expresso, pendeat indecisa, dummodo tempore Dat. præsentium, non sit in eo alicui specialiter ius quæsitum, cum omnibus, & singulis dicti Magistratus, ac illius mensæ Magistralis fructibus, redditibus, & proventibus, iuribus, & pertinentijs suis vniversis, nec non præeminentijs, iurisdictionibus, facultatibus, & indultis, ac aliàs eisdem modo, & forma, quibus prædicti Magistratus de Calatrava, Alcantara, Sancti Iacobi, Iesu Christi, & de Avis, Castellæ, Legionis, & Portugalliæ Coronis prædictis, vt præfertur vniti, incorporati, & concessi fuerunt, Coronæ Regiæ dicti Regni Aragonum, dicta Apostolica auctoritate, tenore præsentium perpetuò vnimus, connectimus, & incorporamus, atque concedimus, itáque liceat eidem Philippo, eiusque successoribus Regni Aragonum, Regibus pro tempore existentibus, per se, vel alium, seu alios eius, ac etiam successorum in Corona Regni Aragonum, huiusmodi nomine, corporalem, realem, & actualem possessionem Magistratus, & Magistralis dignitatis, & Militiæ de Montesia, illiusque mensæ magistralis huiusmodi fructuum, reddituum, proventuum, iurium, iurisdictionum, & pertinentiarum, aliarumque præmissarum propria auctoritate liberè apprehendere, & perpetuò retinere, ipsosque fructus, redditus, & proventus, in suos, ac Magistratus de Montesia huiusmodi vsus, ad quos designati fuerint, vtilitatem convertere, Diœcesani loci, vel cuiusvis alterius licentia minimè requisita, ac omnia, & singula, quæ Magistri dictæ Militiæ de Montesia, qui pro tempore hactenus fuerunt, & de iure, consuetudine, aut privilegio, seu aliàs quomodolibet, facere, gerere, & exercere potuerunt, vel debuerunt facere, gerere, & exercere, eaque omnia administrare; necnon Præceptorias, sive Comandas, aliaque dictæ Militiæ beneficia, & officia, quas, & quæ pro tempore quomodolibet vacare contigerit, personis idoneis conferre valeant. Cum eo quòd tam Philippus, quàm successores prædictæ Coronæ Aragonum Reges, pro tempore existentes, eâ, quæ spiritualia concernunt, per personas dictæ Militiæ de Montesia Regulares, per ipsos Reges pro tempore existentes, ad eorum nutum amovibiles deputandas, probè, & laudabiliter exerceri facere debeant, & teneantur, quibus sic deputatis personis, omnia, & singula quæ dictæ Militiæ de Montesia Magistri pro tempore existentes in eisdem spiritualibus de iure, consuetudine, aut aliàs quomodolibet facere, gerere, exercere, mandare, disponere, ordinare, & exequi poterant, & consueverant, faciendi, gerendi, mandandi, ordinandi, exercendi, & exequendi omnimodam facultatem, & potestatem Apostolica auctoritate, & tenore prædictis, etiam perpetuò tribuimus; dictis inhibentes dilectis filijs Prioribus, Præceptoribus, & Fratribus Militibus, & Clericis, & Professoribus, alijsque personis Conventus Castri de Montesia, in quo Militia ipsa instituta esse dicitur, ac aliàs, vbilibet nunc, & pro tempore existentibus sub excommunicationis, quoad singulares personas, quoad vniversas verò suspensionis, ac interdicti ingressus Ecclesiæ, nec non privationis Præceptoriarum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum, per eos, & eorum quemlibet obtentorum, ac inhibilitatis ad illa, & alia in posterum assequenda, & obtinenda, eo ipso incurrendis pœnis, quarum absolutionem, & relaxationem Nobis, & pro tempore existenti Romano Pontifice specialiter reservamus, ne dicto Philippo, aut quocumque alio post eum Coronæ præfatæ Aragonum Rege pro tempore existente, cedente, vel decedente, ad electionem, vel postulationem, seu quamvis aliam dispositionem dicti Magistratus, seu Magistralis dignitatis de Montesia, procedere, aut in præiudicium vnionis, annexionis, & incorporationis, & concessionis per præsentes factarum huiusmodi, quidquam attentare audeant, vel præsumant; & nihilominus Prioribus, Præceptoribus, Fratribus Militibus, & alijs prafatis eligendi, postulandi, aut aliàs de Magistratu, & seu Magistrali dignitate huiusmodi disponendi potestatem, eisdem auctoritate, & tenore, similiter perpetuo omnino tollimus, & auferimus, decernentes, vnionem, annexionem, incorporationem, & concessionem prædictas, aliáque præmissa, ac easdem præsentes literas de surreptionis, obreptionis, nullitatis, aut quopiam alio vitio, seu intentionis nostræ, vel alio quantumcunque gravi, & vrgenti defectu, & ex eo, quod interesse habentes non citati, nec auditi, sed nominatim fuerint, de eisdem præmissis non consenserint, vel quod in Consistorio nostro secreto, & de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consilio, non emanaverint, notari, vel impugnari, seu ad terminos, & viam iuris reduci non posse, sed semper validas, & efficaces existere, ac Philippo, & pro tempore existentibus, Coronæ Aragonum Regibus, præsentes suffragari debere, nec eos, aut eorum aliquem ad verificandum causas, propter quas præmissa facta fuerunt teneri, vel ad id quavis etiam Apostolica auctoritate cogi, aut compelli posse, sicque & non aliter per quoscunque Iudices, quavis auctoritate fungentes, etiam eiusdem Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & causarum Palatij Apostolici Auditores, sublata eis, & eorum cuilibet, quavis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere, irritum quoque, & inane, quidquid secus super his à quocunque, quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca venerabilibus Fratribus nostris Cæsaraugust. Tarraconen. & Valen. Archiepiscopis per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut vnus eorum per se, vel per alium, seu alios præ-

sentes

sentes literas, & in eis contenta quæcumque, vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte dictorum Philippi, & dictorum Coronæ Aragonum Regum, pro tempore existentium, seu alicuius eorum, fuerint requisiti solemniter publicantes, eisque in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostra præmissa omnia inviolabiliter observari, ac eidem Philippo, & pro tempore existentibus dictæ Coronæ Aragonum Regibus, à dilectis filijs Conventus Prioribus, Præceptoribus, Fratribus Militibus dictæ Militiæ de Montesia, obedientiam & reverentiam debitas, ac devotas, necnon à vasallis, & alijs subditis Militiæ de Montesia huiusmodi consueta servitia, & iura, sibi ab eis debita integrè exhiberi, ipsumque Philippum, & pro tempore existentes dictæ Coronæ Aragonum Reges, ac Magistratum de Montesia huiusmodi, illiusque Magistralem dignitatem, vt est moris admitti, sibique de illius, iuriumque & pertinentiarum, ac membrorum suorum omnium fructibus, redditibus, proventibus, iuribus, & obventionibus universis integrè responderi, nec non prædictum Philippum, & pro tempore existentes dictæ Coronæ Aragonum Reges, præsentibus, & in eis contentis, quibuscumque pacificè frui, & gaudere non permittentes, quemquam eorum per quascumque desuper quomodolibet molestari, perturbari, aut impediri contradictores quoslibet, & rebelles, ac p æmissis non parentes per sententias, censuras, & pœnas Ecclesiasticas, aliaque omnia opportuna iuris, & facti remedia, appellatione postposita compescendo, ac legitimis super his habendis, servatis processibus per sententias ipsas, censuras, & pœnas etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis, non obstantibus voluntate nostra prædicta, ac piæ memoriæ Bonifacij Papæ VIII. & prædecessoris nostri etiam, qua cavetur, ne quis extra suam Civitatem, aut Diœcesim, nisi in certis, tunc expressis casibus, & in illis, vltra vnam dietam à fine suæ Diœc. ad iudicium evocetur, seu ne iudices à Sede prædicta deputati, alij, vel alijs vices suas committere audeant, vel præsumant, ac de duabus dietis in Concilio generali editis, dummodo vltra tres dietas aliquis auctoritate præsentium ad iudicium non trahatur, alijsque constitutionib. & ordinationib. Apostolicis, nec non Ord. & Militiæ de Montesia huiusmodi, etiam iuramento confirmatione Apost. vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, ac stabilimentis, vsibus, & naturis, privilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis Magistratui, & Militiæ de Montesia huiusmodi, illiusque conventui, Præceptoribus, Fratribus Militibus, & personis quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis, illis præsertim, quibus caveri dicitur expresse, quòd dictus Magistratus per Regulares personas Cistercienses, vel alterius Ordinis expresse professas, & non coniugatas, ac aliàs certo modo qualificatas, dumtaxat obtineri possit, quibus omnibus, & si pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorum totis concessis confirmatis, & innovatis illis præsertim tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, non autem per clausulas generales, idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma, ad hoc servanda foret, illorum omnium, & singulorum tenoris, ac si de verbo, ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita observata exprimerentur, & inserrentur præsentibus pro sufficienter expressis, & insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat, harum serie specialiter, & expresse derogamus, & derogatum esse volumus, contrarijs quibuscumque aut si aliqui super provisionibus, seu concessionibus, sibi faciendis de Magistratibus huiusmodi spirituales, vel alijs beneficijs Ecclesiasticis in illis partibus generales dictæ Sedis, aut Legatorum eius literas impetrarint, etiamsi per eas ad inhibitionem, & reservationem, & decretum, vel aliàs quomodolibet sit processum; quas quidem literas, ac processus habitos per easdem ad Magistratum de Montesia huiusmodi volumus non extendi, sed nullum per hoc eis, quoad assecutionem Magistratuum, aut beneficiorum aliorum præiudicium generari, seu si Conventui, Prioribus, Præceptoribus, Fratribus Militibus, vasallis, subditis prædictis, vel quibusvis alijs communiter, aut divisim ab eadem sit Sede indultum, quoad receptionem, vel provisionem alicuius, minimè teneantur, & ad id compelli, aut quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, quodque de Magistratibus huiusmodi, vel alijs beneficijs Ecclesiasticis ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, electionem, seu quamvis aliam dispositionem, coniunctim, vel separatim spectantibus nulli valeat provideri, seu concessio fieri per literas Apostolicas, non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mentionem, & quibuslibet alijs privilegijs, indulgentijs, & literis Apostolicis, generalibus, vel specialibus quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat, quomodolibet, vel differri, & de quibus, quorumque totis tenoribus habenda sit in eisdem literis mentio specialis; volumus autem, quòd propter vnionem, annexionem, incorporationem, & concessionem prædictas, dictus Magistratus de Montesia, debitis non fraudetur obsequijs, sed illius congruè supportentur onera consueta. Quodque prædictus Philippus, & pro tempore existentes Aragonum Reges ab alienatione quorumcunque bonorum immobilium, ac pretiosorum mobilium dicti Magistratus de Montesia, illiusque mensæ Magistralis penitus abstineant, ac antequam in dicto Regno successores prædictum Magistratum de Montesia administrare possint, Cameræ Apostolicæ omnia iura, quæ ipsius Magistratus de Montesia Magistri, qui pro tempore fuerint, solvere consueverunt solvere teneantur, quibus solutis ex tunc confirmatis, & licentia ad exercendum liberè eiusdem Magistratus de Montesia administrationem concessa sint, & esse censeantur, quodque ille ex Philippo, & pro tempore existentibus Aragonum Regibus, qui vllo vnquam tempore, quod absit, à Romano Pontifice pro tempore existentes, & Romanæ Ecclesiæ obedientia, & devotione, se substraxerit vel contra eum, vel eam bellum susceperit, aut in eius honoris seu rerum detrimentum, per se, vel alium, seu alios directè, vel indirectè machinatus fuerit, huiusmodi gratia eo ipso privatus existat, præsentesque litteræ nullius sint roboris, vel momenti; ac vnio annexio, incorporatio, & concessio huiusmodi, eo ipso dissolutæ sint, & Magistratus de Montesia huiusmodi per dissolutionem prædictam vacare censeatur, eo ipso, ita vt de illo per Sedem prædictam dumtaxat liberè disponi possit; decernentes irritum, & inane, si secus super his à quoque, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contigerit attentari. Nulli ergo liceat omnino hominum hanc paginam nostræ absolutionis, vnionis, annexionis & incorporationis, concessionis, tributionis, inhibitionis, ablationis, decretorum, voluntatum, & derogationum infringere, vel ei temerario ausu contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Dat. Rom. apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ M. D. LXXXVII. idus Martij Pontificatus nostri anno tertio.

Pro. Reverendiss. D. Sum. a Iustus.

Thom. Thom.
Gualterutius.

Hanc Bullam adducunt nostræ diffinitiones, Silverius Bernat *d. p. 2. §. 4. n. 1.* & Samper *d. p. 3. Montes. illustrat. num. 481.* 167

Sed vt iam ad competentias iurisdictionis revertamur, iurisdictio profana cum mero, & mixto imperio quam habet Ordo in omnibus oppidis, & castris Magistratus antiquioris, & novi de Præceptoriarum, exercetur eo pacto quo cæteri Borones in Regno exercent, & sic privativè pertinet ad Magistrum, vel Præceptores respectivè, vt dixi *c. 6. §. 1. n. 16.* & probatur *in cap. 1. Regiæ Prag. diei 2. Novemb. 1596. & in extravag. qualit. vassal. Magistr. Montes. c. 1. cum seqq. fol. 29.* dempto casu recursus ob manifestum gravamen, & oppressionem. Sed excipe oppida *de Onda, & Villafames, Silla, Zucca*, & contenta sub Bajulia *de Moncada, Benicarlo, & Vinaroz*, in quibus Ordo exercet mixtum imperium, sive iurisdictionem Alphonsinam; & hæc adhuc alienata recenter est in oppidis *de Onda, & Villafames*, propter inconvenientia resultantia ex divisione: In oppidis verò *de Ademus, Castell. fabio, & Burriana*, solùm spectat ad Ordinem fructuum perceptio, vt *in d. c. 1. eiusd. Pragm.* habetur. Quæ quidem causæ modo prædicto ad Ordinem spectant, tam in prima, quam vlteriore appellatione, vel recursu, vt habetur *in d. Extravag. & c. 2. & 3. eiusd. Prag.* de quibus tractavi *d. c. 6. §. 1. n. 56. & §. 2. n. 15. cum seqq.* Quod etiam procedit in causis miserabilium personarum, vt expresse dicitur *in c. 4. eiusd. Pragm.* licet enim istæ personæ privilegium electionis 168 169 170 171 172

electionis fori obtineant, tamen hæc est vna ex Regalibus communicabilibus, vt *ibid.* dicitur de quo aliqua tradidi *c.2. §.2. n.51. & seq.* Sed hæc regula limitationem recipit in criminibus Maiestatis, Plagij, ac falsæ monetæ: *c.5. eiusdem Prag.* vt tenui *d.c.6. §.1. n.64.* & in Causis Militum, qui non sunt de Ordine, sed in oppidis ipsius
173 degunt *c.6. eiud. prag. & d. §.1. n.67.* nisi causa sit feudalis,
174 vel emphyteuticalis, sicut *in d.c.6.* explicatur. In crimine verò fractionis itineris, seu stratæ publicæ terminorum oppidorum Ordinis, si reus vasallus fuerit eiusdem, ad eum spectat: *c.7. eiusd. Pragm.* si alienigena sit, cumulativè
175 cum Regia Audientia de eo cognoscit ad præventionem, vt tradidi *d.c.6. §.1. num.65.* Et in hoc melior est conditio Ordinis, eo quod cæteri Barones in criminibus vasallorum cumulativam tantum habent cognitionem; Ordo verò privativam, vt dixi, quoad suos subditos. In oppidis autem in quibus mixtum imperium tantummo-
176 do habet Ordo, ad ipsum spectat visitatio propriorum; sed ea quæ sunt administrationis, ad Regios Officiales privativè; sed respectu Castrorum, in quibus habet merum imperium ad ipsum Ordinem privativè spectat ius visitandi omnia, vt explicatur *in c.8. d. Pragm.* & ego dixi *d.c.6. §.2. n.17.* Quoad erectionem, vel dismembrationem vniversitatum, cùm creatio Magistratus, & Officia-
177 lium, sit de Regalibus, ad Regem spectat; sed Ordo credit ad se spectare, sub lite nondum decisa res est: Ordo nititur possessione immemoriali, cuius vires modicæ non sunt, vt dixi *c.4. §.4. n.18. & c.6. §.1.* Regius Fiscalis in eo, quod de supremis Regalibus est, per tex. in *l. vnic. ff. de offic. Pref. Prætor.* vt probant Castillo *de Tertijs, c.41. n.7.* Ripoll. *Regal. c.35. n.48.* Montan. *de Regal. tit. de potest. creand. Magistr. n.1. cum seqq.* conducunt plura ex congestis per Dominum Casanate *cons.43. & 44.* in quibus tractatur de dismembratione *Aldearum villæ de Alcañiz*, cuius Dominium pertinet ad Ordinem Calatravæ; Et quod *anno* 1673. observatum fuit in Supremo, super dismembratione *Aldearum à villa de Castillote*, quæ spectat ad Ordinem sancti Ioannis Hierosolymitani, supponebatur facta dismembratio auctoritate illius Ordinis; revocata in contradictorio iudicio per Regiam Audientiam, eo quod de Regalibus esset. Et D. Rex noviter dismembrationem concessit.

178 Sed iam ad contentiones deveniendo; *in c.10. eiusdem Pragmaticæ* cautum est, quòd quocumque dubio emergente super iurisdictionibus Regia, & Ordinis; Nobilis Regens cum Nobili vel Magnifico Assessore Ordinis conferant inter se, dubiúmque discutiant, & infra quinque dies decidant, qui non amplius quàm ad alios quinque prorogari valent, & si concordes fuerint, id executioni deducatur; si autem discordes, Regens votum mittere teneatur Illustrissimo Vicecancellario, Assessor
179 Ordinis Assessori generali eiusdem, vnà cum actis ad rem spectantibus respectivè; vt per eos diffiniatur; sicut decisa competentia fuit, de qua *sup. numer.64.* post quam de persona Ordinis neque Advocati audent contendere, cum omni probabilitate carere cognoscant: vt asserit D. Crespi *d. observ.55. n.1.* Hæc enim forma expediendi competentias sive contentiones simillima est descriptæ *§. præcedenti, numer.13. cum seqq.* succedant, quæ ibi dicta sunt, ne reiterandi vnum, & idem vitium incurramus.

180 Respectu oppidorum, atque vasallorum Ordinis, aliqua dubia emergere solent; & tunc medio prædicto deciduntur pacificè: ad quod obtinendum non parum conducunt rescripta superiùs memorata *annorum* 1593. & 1613. cum *act. Cur. 26. Brach. Eccles. an.* 1626. vbi cautum est quod in Regia Audientia nequaquam de causa, Ordinem quomodolibet spectante, tractetur, quin interveniat vnus ex Assessoribus Togatis, & sic omnia quietè,
181 pacificè, atque sine partiũ molestia, vel gravamine expediri solent. Quæ procedendi forma observanda erit cum Delegato Regis, qui loco Regentis suffectus, conferre cum Assessore seniore debebit, quoties casus emerserit. Sed hæc de Ordine dicta sufficiant; ne in re propria plusquam opus patitur differamus.

§. V.

De competentia iurisdictionis inter Regios Iudices: ad explicationem for. 112. de iurisd. omn. iud. & aliorum iurium.

TEXTVS.

CAROLVS IMPERATOR REX Hispaniæ anno 1537. Montisoni.

ITem senyor, com segõs fur de Valencia lo Avocat fiscal de V.M. sia Iutge en les contencions que sobre la iurisdiccio naixen entre los vostres Oficials Reals, e aixi se observe en la ciutat de Valencia, en la Governacio della Xucar: his possa dubte per alguns Oficials si la dita disposicio ha lloch en la llochtinença de la Governacio della lo Riu de Vxo. Supliquen per ço los tres Braços sia merce de V.M. declarar la disposicio del dit fur, aver loch è deures observar en la lochtinença de la Governacio della lo Riu de Vxo. *Plau a sa Magestat.*

SVMMARIA.

1 *Contentio quotuplex sit, vel esse possit, inter Iudices laicos.*
2 *Contentiones inter Aulas Senatus, vel Regios Senatores sive Civiles, sive Criminales, sine strepitu indicij expediuntur.*
3 *Collatio inter Regios Senatores quomodo fieri debet, & solet.*
4 *Regens, Tertius est ad declarandum ad quem causæ cognitio spectat.*
5 *Regula generalis ad has causas declarandas.*
6 *Contentionis forma inter Aulas Civilem, & Criminalem.*
7 *Praxis harum contentionum traditur.*
8 *Causa iurisdictionis criminalis in abstracto ad Civilem Aulam spectat, in concreto ad Criminalem.*
9 *Advocatus fiscalis est Iudex contentionum inter R. Officiales ex* foro.
10 *Baiulus, non comprehendi se sub hac dispositione* fori, *contendit.*
11 Privileg. 7. Dñi. R. Ferdinandi II. *expenditur, ibid. & num.11.*
12 *Dictio*, dictorum, *relativa est, & refertur ad personas contentas in instrumento.*
13 *Dictio*, alius quivis, *ad quos comprehendendos extendatur.*
14 *Privilegia stricti iuris sunt, & sic extensione adiuvari nequeunt.*
15 *Dispositio loquens de Ordinarijs, non extenditur ad Delegatos.*
16 *For. 111. de iurisd. omn. iud. expenditur.*
17 *Decisio ab Auctore facta contra Baiulum, confirmata in Sacro Supremum Aragonum Concilio.*
18 *Observantia antiquior traditur pro hac sententia.*
19 *Doctores de materia contentionum tractantes, & n.20.*
21 *A sententia lata per Advocatum fiscalem in causa contentionis appellatio non datur, secundum aliquos,*
22 *Contraria sententia tanquam verior tenenda est.*
23 *Appellatio est de genere permissorum.*
24 *Appellatio semel permittitur in causa competentiæ iurisdictionis.*
25 *Sententia Advocati fiscalis in competentia iurisdictionis, est simplex pronuntiatio super competentia Iudicis, vel iurisdictionis.*
26 *Causæ ex mutatione personæ pronunciantis, non mutant naturam.*
27 *Decisiones Senatus, & observantia antiquissima.*
28 *Sententia admissa in provincia, quamvis contraria communis sit, sequenda erit.*
29 *Contentiones inter Regios Officiales, & Barones, vel inter ipsos Barones, aut inter aliquem ex eis, & Senatum, ad Senatum spectant.*
30 *Doctores de materia contentionum tractantes.*

dixi

1 DIxi in principio huius capitis, quòd competentiæ iurisdictionis inter Iudices laicos in triplici differentia emergunt; nempe, inter Officiales Regios inferiores, vel inter Regium Officialem, & aliquem ex his qui habent iurisdictionem in dominium concessam; vel inter ipsos, aut aliquem ex his, & Senatum; nam dubia quæ aliquando suscitantur in ipso Senatu, nempe an co-
2 gnitio pertineat ad hanc, vel illam Aulam, ex Civilibus, vel ad hunc, vel illum Senatorem, facillimè expediuntur, sine strepitu, vel figura iudicij summarissimè, ac de plano, iuxta pragmaticas sanctiones, institutiones Senatus, & ordinationes eiusdem. Quando enim
3 dubitatur, an aliqua causa pertineat ad vnam, vel ad alteram Aulam ex civilibus (de quarum distributione dixi *capit.2.§.2.numer.12.& 62.*) res expediri debet media collatione, habenda inter Auditores, quibus commissa est, quod iudicium appellatur, *Conferant*, vt cavetur *in c.7.prag.R.erectionis duar. Aular.anni* 1607. Pars enim dubium suscitans, libellum proponit, in quo narrat causam commissam fuisse vni ex Senatoribus talis Aulæ, & adversarium, consortem in lite, vel ipsum obtinuisse commissionem, qua alius Senator, vel Aula destinatur (quæ contingere solent, quando vtraque pars appellat à sententia lata in Curia Iudicis inferioris, aut vnaquæque evocationem exoptat, & sic similiter,) ob quod supplicat, quòd conferant inter se Auditores, & causa remaneat penes illum, ad quem spectat, iuxta *Pragmaticam*.
4 Dominus Regens decretum, de conferendo providet, & habita collatione, si concordes sint (vt ferè semper accidit) id executioni deducitur: sin autem discordes essent, Dominus Regens declarare debet summarissimè, ad quem cognitio causæ pertineat, tuncque alteri commissionem causæ abrogat. Qua via facillimè dubia hæc
5 expediuntur, hac vnica regula observata, nempe causam relinqui apud illum, cui causa priùs commissa fuit, habito respectu ad iniunctionem commissionis, eo quod decretum ex tunc vires capit. Sin autem commissio facta, & iniuncta esset eodem die, tunc antiquiori ex Senatoribus conferentibus causæ relinquerentur, sicque de facto observarunt domini D. Franciscus Bono, & Don Cosmas Gombau, ille Decanus totius Senatus, & antiquior in mea Aula, iste antiquior in sua Aula, causa enim quæ ducitur inter Iuratos Vrbis, & Concilium generale ipsius super nominatione Advocati, media collatione ad dominum Decanum spectavit ob antiquitatem, vt in Aula retulit, & sic causæ in ea expediuntur.

6 Quando verò dubium est, an causa pertineat ad Aulam civilem, vel criminalem? decidenda est quæstio iuxta *capit. 3. Reg. prag. diei 25. Aprilis* 1564. quo cavetur, quòd Dominus Prorex nominet Iudices ad simile dubium definiendum, ex vtraque Aula, ita vt pares sint Auditores cuiuslibet, & iuxta eorum sententiam res decidatur, intra terminum octo dierum præcisè, & peremptoriè. Quam formam etiam observari in Catalonia, testatur Iacobus Cancer. *variar.lib.3. cap.10. numer.67. & seqq.* nec dissimilis est forma tradita per *l.20. tit.5. in fin. lib.2.Recopil.* de qua Solorçano *de iur.Indiar.lib.4. cap.5. num.16.* Praxis autem ea est, vt proposito libello, in quo facti species, ac contentionis origo narratur, Dominus
7 Prorex nominat vnum ex Senatoribus Aulæ civilis, & alium Aulæ criminalis, quibus res definienda defertur; si testes examinandi, & recipiendi sunt, non per Actuarios causarum, sed per Scribam mandati, intra terminum præfatum recipiuntur, & absque vlla solemnitate iudiciali mediante sententia promulgatur, manu ipsius Pro-
8 regis subscripta, & ab vtraque Senatore signata. Ista dubia rarò contingunt, nam ex criminis, vel pœnæ qualitate, faciliter cognoscitur, an civilis, vel criminalis causa sit; ad tradita per *Bald. Clar. Tuscum, Menochium, Farin.* & alios laudatos per Solorçanum *dict. numer. 16.* quibus addendi Scaccia *de iud. lib.1. capit.4. & 5.* Carleval. *de iud.tom.2.lib.1.titul.2.disput.6. per tot.* Dum agitur de iurisdictione, aliquando evenit, & hoc in casu, si agitur de iurisdictione criminali in abstracto, causa civilis est, & ad Iudicem civilem spectat; si verò in concreto, nempe an talis Baro cognoscere possit de crimine necis Sempronij à Mevio patratæ, cum agatur de impositione pœnæ criminalis, ad Iudicem criminalem pertinere, est dicendum; & hoc iure vtimur.

Si enim de iurisdictione dubitetur inter Regios Officiales inferiores, Advocatus Fiscalis Iudex est, iuxta *forum*, similium contentionum, *for.111. cum seqq. de iurisd. omn. iud.* Neque in hoc vnquam dubitari vidi ab aliquo ex eis, nisi per Baiulum generalem, qui contendit de sua iurisdictione *forum* non loqui, quod probare nititur *privil.7.Dñi R.Ferdin.II.* ibi: *De nostra certa scientia concedimus, quòd à modo Gubernator Valentiæ, vel eius Gerens vices, præsens vel qui pro tempore fuerit, seu eorum Locatenentes, vel alius quivis iudex super Baiulo ipso præsenti, vel alijs qui pro tempore ipsi Baiuliæ officio præsidebunt, aut eorum Locatenentibus, guardianis, scriptoribus, nuntijs, passuum custodibus, seu alijs Baiulis, vel Baiuliæ servitoribus, & ministris, non possint cognoscere, nec super eis iurisdictionem aliquam, vel superioritatem habere, nec etiam de dicto Baiuliæ officio, aut aliquibus actibus ad ipsum de foro vel consuetudine spectantibus, nec de contentione aliqua, vel controversia, seu debato, quæ ratione iurisdictionis, vel alias esse potest inter ipsum Baiulum, vel Officialem, seu Iudicem alium dictorum, Civitatis, vel Regni, se possit intromittere.*

Sed nihilominus contrarium est verius, nempe Baiulum comprehendi sub hac dispositione nostri *textus*. Primò, nam privilegium hoc, licet clarè loquatur de contentione ratione iurisdictionis, nullatenus loquitur de declaratione, sive iurisdictione ad Fiscalem spectante, tum quia verba illa *in fin.* ibi: *seu iudicem alium dictorum*, relativa sunt ad superius nominatos, de quibus in provisione in *eodem privilegio* memorata, verba fiunt: & cum dirigatur Gubernatori, Gerenti vices, & Locatenentibus, de ipsis tantum loqui dicendum est. Dictio enim *dictorum* relativa est ad præcedentes, & refertur tantum ad personas, quæ legi possunt in instrumento, vel privilegio, vt bene probat Barbos. *diction.87. n.5.* & licet à principio dixisset, *vel alius quivis iudex*, dictio *alius quivis* in odiosis, vt est iurisdictionis privatio, ad similia tantum comprehendenda extenditur, non autem maiora, vt est Advocatus fiscalis, quoad hoc, (nam de ipsius Gubernatoris iurisdictione cognoscit,) alijs relatis Barbos. *diction.26.n.6.* maximè cum privilegia stricti iuris sint, ac per consequens extensione minimè adiuvanda, *c. porro, de privil.l.beneficium, ff.de constit. Principum*, cum *vulgat.* Tum etiam, quia loquendo de Iudicibus ordinariam iurisdictionem exercétibus, generaliter ad plures causas, vt sunt Gubernator, Gerens vices, & Locumtenens, non debet intelligi dispositio de Advocato fiscali, cui specialiter cognitio contentionum commissa à *foro* est. Nec rationi consentaneum videtur quòd Baiulus, dum secundũ locũ obtinet post Gubernatorẽ, remaneret sine Iudice, qui in Regno declarare posset, an ad ipsũ iurisdictio pertineat.

Secundò nam *in for.111. de iurisd. omn. iud.* expressè cautum de Baiulo reperitur, ibi: *entre lo Governador, ò Balle*; & in decreto *fori* subsequitur, ibi: *Lo Advocat fiscal, qui es lutge de semblants contencions*. Ob quod hæsitari nequit de Baiulo iura nostra loqui. Quare dato, sed non concesso, quod *in d. privil. 7.* Advocatus Fiscalis comprehendatur sub illa generali *alius quivis Iudex*; per *forum* derogata fuit dispositio privilegij, nam *forus* posterior est ipso privilegio. Provisio siquidem, de qua *in dicto privilegio 7.* est diei 15. Februarij 1386. *Privilegium* diei 11. Decembris 1482. *Forus* autem 11. Cur. anni 1510. & *textus noster* anni 1537. & sic per hanc posteriorem dispositionem derogatum fuit illi primæ, nam posteriora derogant prioribus si sint incõpatibilia: *l.pacta novissima, C.de pactis, l.licet, §. divus, ff. de iur. codicill.* pluribus Cancer. *variar. lib.3.c.3. n.311.* Solorçan. *de iur.Indiar. lib.2.c.9. n.2. tom.2.* Quare cum Excellentissimus Dominus Comes Oropesius, Iudicem cuiusdam contensionis me nominasset, Loco Fisci Advocati vrbis Alonensis, eo quod impeditus reperiebatur, quæ vertebatur inter Baiulum generalem illius Vrbis, & Iustitiam eiusdem, super cognitione Thomæ de Arenes custodis iurium Regiorum,

Regiorum, qui tormentum manuale exploderat in quendam nautam, extra sui muneris exercitium, & in ea inter alia Baiulus deduxisset propositam quæstionem, privilegium prædictum strenuè perpendendo: tamen pronuntiavi cognitionem harum contentionum, iuxta *forum*, ad Advocatum fiscalem spectare, sententia publicata per
19 Honoratum Gozalves Not. *die* 23. *Maij* 1650. quæ postea fuit confirmata in Sacro Supremo Aragonum Concilio. In hac causa productæ fuerunt aliquæ declarationes, observantiam interpretativam *fori* comprobantes, cognoscendi Advocatum fiscalem de contentionibus inter Baiulos Regni, & alios Iudices Regios, & signanter quædam declaratio facta per Nobilem dominum Don
20 Raymundum Mora, dum Fisci Advocati munus obtinuit, inter Baiulum generalem Vrbis, & Regni, & Iustitiam in criminalibus Vrbis: alia extat, de qua in sententia Regia, publicata per Franciscum Paulum Alreus, *die* 4. *Novembris* 1605. inter Baiulum civitatis Setabis, & Iustitiam eiusdem: de alia meminit dominus Polo, firmata inter Baiulum, & Gerentem vices Gubernatoris *in suis adversar. adversar.* 200. *in fin.* de qua statim: & alia antiquior reperitur registrata *in lib. 5. epistol. Vrbis*, *fol.* 158. publicata per Gasparem Micò Not. *die* 12. *Septembris* 1581. lata per dominum Thomam Cerdan Fisci Advocatum, inter Baiulum generalem, & Iustitiam criminalem Vrbis, in causa Matthæi Gazet.

21 Sed dubitari potest, an à sententia, sive declaratione facta per Advocatum fiscalem, in causa contentionis iurisdictionis inter Officiales Regios suscitata appellari possit? Et videtur quod non, ex doctrina Angeli *in l.* 2. *n.* 8. *ff. qui si in ius vocat.* alijs relatis, Ruginell. *de appell.* §. 2. *cap.* 3. *num.* 188. Scaccia *de appellat. quæst.* 17. *limit.* 49. *n.* 5. Caravit. *super ritib. mag. Cur. rit.* 258. *num.* 2. Sicque iudicasse Senatum sub examine domini Don Marci antonij Sisternes, decreto, sive provisione diei 10. Februarij 1608. observat dominus Polo *in suis adversar. adversar.* 200.

22 Contrarium tamen est verius, nam appellatio permissa est à sententia, vel interlocutoria terminante inter medium, nisi eo casu, quo à iure interdictum reperitur; quia appellationis edictum permissorium est, Gloss. *in l. qui constituere, ff. de rei vindicat.* quam singularem observat, & sequitur Covarruvias *practicar. cap.* 23. *num.* 4. *vers.*
23 *Sexto est communis.* Cum autem neque à *foro*, neque à *Iure* expressè decisum reperiatur, quod à sententia Iudicis contentionis, appellatio non admittatur, inde est, quod permissa censeri debet. Neque obstat contraria opinio *Angeli*, & *Ruginelli*, cum contra ipsos communis sententia adsit (*Scaccia* verò, & *Caravita* in alio casu à proposito loquuntur, nempe casu quo Iudex pronuntiavit in causa criminali remittendum esse reum ad Iudicem domicilij, nam tunc Fiscum non posse appellare tenent, vt tradit Tondut. *de content. seu prævent. iudic. part.* 2. *c.* 38. *num.* 10.) ex *cap. ab arbitris*, *de offic. Legat.* Abbas, Imola, Bellamera, & Decius, cum alijs adductis per Portoles ad Molin. *verb. Competentia*, *num.* 25. Paul. Ant. Delbene *singul.* 13. Sanfelicius *decis.* 5. *num.* 6. Tondut. *prima part. cap.* 12. *num.* 7. & 2. *part. dict. cap.* 38. *per tot.* signanter *numer.* 7. & 9.

Neque ratione celeritatis terminandarum litium, fulciri opinio contraria debet: quia non ex eo auferri potest facultas appellandi, quoties à iure remedium hoc non denegatur; imò potius pro admissione stant *fori* nostri, dum à declaratoria Iudicis, qui se competentem pronuntiavit, semel appellationem concedunt, *for.* 9. *de*
25 *appellat.* Declaratio autem Fisci Advocati in contentione iurisdictionis inter Regios Officiales, pronuntiatio est super competentia Iudicis, vel iurisdictionis, & solum differt à pronuntiatione ipsius Iudicis, in persona pronuntiantis, non in natura articuli: vnde concessa Advocato fiscali, per *foros* Regni, potestatem ad ius dicendum in declinatoria fori, causæ remanent eiusdem naturæ;
26 cùm ex mutatione personæ pronuntiantis non possint qualitatem mutare, aut naturam appellabilem amittere, & inappellabilem adquirere. Quæ traditio confirmatur ex traditis per Georgium Cabedo *decis.* 52. *part.* 2. & Fontanellam *de pact. dotal. clausul.* 4. *glos.* 10. *part.* 1. *nu.* 45. qui tenent, causas transire ad alios Iudices cum suis qualitatibus; sicque pluries definitum, & observatum per Senatum nostrum habemus, nempe Regia sententia publicata per Franciscum Deona Reg. mandati Scribam *die* 10. 27
Decembris 1585. inter Syndicos Setabis, & oppidi de la Olleria, & Regia sententia publicata per Franciscum Paulum Alreus *die* 4. *Novembris* 1605. inter Baiulum vrbis Setabis, & Iustitiam eiusdem. Tradunt dominus Cerdan *in Arbore iuris, verb. El Abogado fiscal*, & sapientissimus dominus Gerardus Sola, nostri Senatus decus (cuius scripta luce publica carent, & tamen doctrinæ splendore coruscant) *in indice sentent. verb. Appellatio admittitur*, *n.* 42. Quare cum hæc sit opinio recepta in 82
Provincia, ab ea non est recedendum, iuxta tradita per Seraphinum *decis.* 162. *tom.* 1. & ita declarasse testatur dominus Polo *dict. adversar.* 200. ex deliberatione Senatus *die* 21. *Martij* 1630. inter Gerentem vices Vrbis, & Regni, & Baiulum generalem in causa contentionis ortæ ratione cognitionis N. Lazer Virgarij eiusdem Baiuli, ad cuius decisionis articulum disceptavit *d. adversf.* 200. quam doctrinam insequendo appellationem non denegavi in causa memorata *supr. n.* 19.

Cæteræ autem contentiones, nempe inter Officialem 29
Regium, & Baronem, & Regiam Audientiam, & quemcunque alium, ad ipsam Regiam Audientiam, tanquam ad superiorem deferuntur, per textum *in l. de iure ad municipalem*, Angel. *in l.* 2. *num.* 7. *ff. si quis in ius vocat.* Felin. *in cap. super literis*, *num.* 35. *de rescript.* Portoles ad Molin. *tit. de compet. iurisdict. numer.* 3. Michael Ferrer. 3. *part. observant. cap.* 116. Cancer. *variar. lib.* 3. *capit.* 10. *numer.* 2. & *seqq.* Sesse *de Inhibition. capit.* 5. §. 6. *num.* 54. *cum seqq.* dominum Vico *ad prag. Reg. Sardiniæ*, *tit.* 4. *cap.* 3. *num.* 4. Ripoll. *Regaliar. cap.* 25. *num.* 42. Tonduti 1. *part. cap.* 12. *num.* 7. Cum autem Senatus noster superior sit, illi deferenda est quæcunque cognitio, & declaratio. Cætera qui cupit de competentia iurisdictionis, adeat Doctores de hoc tractantes, quorum plures laudati superius manent, signanter Cancer. Carlevalium, & Scacciam *vbi supr.* & Tonduti *per totum tract. de contentione, & præventione iurisdictionis*: regulæ verò, per quas causæ ad vnumquemque pertineant, abundè traditæ sunt *in nostro lib.* 1.

CAPVT VIII.

DE IVDICIIS CAVSARVM criminalium.

QVAMVIS nostri instituti non sit praxim tradere criminalem, cùm tamen earum causarum decisio ad regimen nostri Regni non parum conducat; summariè adnotanda sunt, quæ per *foros* specialiter inducta reperiuntur, & ex inveterato Curiæ stylo comprobata quotidie videntur. Praxis criminalium causarum summa, reperitur *in for.* 105. *de Curia*, *& Baiulo*, cuius tenor est vt sequitur.

IACOBVS PRIMVS REX.

EN fer inquisicions contra los criminosos, ò encolpats en aquells crims, sobre los quals la Cort deu fer inquisicio, segons que en lo costum de Valencia es contengut. La Cort enant en aquesta guisa, que denunciacio primerament feita, è clamosa insinuacio, ço es a saber, demonstrament cridant, ò dien per fama publica, per raho de aquells crims, dels quals algu es incriminat, ò encolpat, la Cort apell, è deman aquell, contra lo qual deu esser feta inquisicio, è do a ella los capitols scrits: sobre los quals deu esser

fer feta inquisicio contra ell, les quals totes les damunt dites coses fetes, la Cort reba sagrament, é confessio daquell encolpat, è si ell negara aquelles coses sobre les quals deu esser feta inquisicio contra ell, la Cort apell, & deman testimonis: los quals testimonis sien de bona fama, é no enemichs, è juren que diran veritat, veent, é oent aquell qui será colpat, é puix sien rebudes los dits de aquells. E quant los dits de aquells testimonis seran rebuts, sient publicats en presencia de aquell que será encolpat. Et aixi com seran publicats, ò publicament lests, sien nomenats los noms dels testimonis, è sia dat translat dels dits dels testimonis a aquell qui será encolpat, é sobre aquells sia donat leer de defendre, a ell per si, ô per son Advocat. Si empero lo Iutge será sospitos à aquell contra lo qual la inquisicio deu esser feta, si será provada la sospita, la Cort do a ell altre Iutge no sospitos. E si la Cort, ô el Iutge el commençament no era sospitos, é mentre quel pleyt de la inquisicio se menarà, sera feyt sospitos per alguna novella raho, ladonc la Cort do a ell altre Iutge no sospitos, aixi com dit es.

In hoc textu tradita est forma procedendi ex officio, sed quia amplissimam materiam sub se comprehendit, pluribus alijs foris explicatam, vt clariùs procedamus, de more in paragraphos divisa, explicanda venit in modum sequentem.

§. I.

De criminibus quæ per inquisitionem ex mero officio Iudicis persequi possunt ad explicat. dict. for. 105. *ibi:* En aquells crims sobre els quals la Cort deu fer inquisicio, *iunct. for.* 99. *eod. titul. & alijs iuribus.*

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

LA Cort pot fer inquisicio contra aquells qui son publicament infamats d'omicidi, è de vici sodomitich, è de ladronici, è desvahiment de cases, é de furt, é de rapina, é de trencament de camins, é de tala de camps, é de vinyes, é dorts, è de foch a metre, é de crim de lesa Magestat, é de falsadors de moneda, si a ell denũciacio sera feyta, é no en altres coses. E feta la inquisicio, é els dits dels testimonis rebuts, é publicats, sia feta copia de aquells, è donat tresllat a aquells, contra los quals aquells testimonis seran donats, é dada la copia, ô el tresllat, si poran dir contra los dits testimonis que sien ohits, é sino sia terminat lo pleyt.

SVMMARIA.

1 *Inquisitio quid sit, & quomodò ex remedio extraordinario, factum sit ordinarium.*
2 *Inquisitionis remedium, apud nos inductum est à lege, sive* foro.
3 *Crimina omnia, an possint persequi per Inquisitionem.*
4 For. 11. de criminibus, *expenditur.*
5 *Textus explicatur, ibi:* é no en altres coses.
6 *Index non tenetur officium impartiri, nisi petentibus.*
7 *Accusatore deficiente, condemnatio sequi non potest.*
8 *Inquisitioni locus est, quoties pœna corporalis irroganda venit.*
9 *Petri Belluga doctrina explicatur.*
10 *Vera explicatio textus traditur.*
11 Inquisitionis *verbum quomodo in* textu *sumatur.*
12 *Iudici nunquam interdicta est veritatis perceptio, mediante informatione.*
13 *Inquisitio transmissa quid sit.*
14 For. 104. de Curia, & Baiulo *expenditur.*
15 For. 105. *verba explicantur, ibi:* ò dien per fama publica.
16 For. 100. de Cur. & Baiul. *expenditur.*
17 For. 6. & 9. de vsuris, *&* for. 7. de adulterijs *expenduntur.*
18 Fori 12. & 14. de quart, & pœnis cur. *explicantur.*
19 *In crimine privato, si corporalis pœna debeatur, per Fiscum prosequi potest.*
20 *Ioan. Petr. Fontanella* decis. 556. n. 4. *explicatur.*
21 *Accusationem non interveniſſe, vel ab ea destitisse, idem in iure est.*
22 *Inquisitione, apud nos, non proceditur sine accusatore.*
23 *Denuntiatio apud nos quomodo fiat.*
24 *Procurator fisci vices accusatoris induit.*
25 *Denuntiatio est nulla, si non subscribatur per Advocatum fisci.*
26 *Praxis admittendi denuntiationem, sive transmittendi inquisitionem.*
27 *Praxis hæc, Doctorum dictis comprobatur.*
28 *Praxis nostra similis est cum praxi procedendi in sancto Officio Inquisitionis.*
29 *Denuntiationis libellus, quæ continere debet.*
30 *Proviſio de instruendo amplius processum quomodo fiat.*
31 *Praxis nostræ vtilitates plurimæ remissive expenduntur.*
Iudex per se debet testes examinare, ibid.
32 *Transmissio inquisitionis non pendet à Iudice inquirente.*
Prorex non potest iubere fisci Patrono, quod aliquem accuset, ibid.
33 *Fisci Patronus non debet accusare ex deliberatione Senatus.*
Iussu Principis inquisitio transmitti non debet, ibid.
34 *Fisci Patronus non potest accusare, quin per informationes de crimine constet.*
35 For. 16. de accusat. *explicatur.*
36 *Ad Fiscalem quæ spectent.*
37 *Principes iusti, sontes odio habent.*
38 *Principum præcipua cura, iniurias propulsare.*
39 *Accusationis remedium ab Aula recessit.*
40 For. 111. de Cur. & Baiul. *cum alijs iuribus explicatur.*
41 *Crimina omnia, ob quæ pœna corporalis irrogari potest, per inquisitionem persequi possunt ex* for.
42 *Explica, nisi expressè per* forum *prohibeatur.*
43 *Pragmaticæ fieri possunt, quibus pœna ex mero officio persequi valeat.*
44 *Observantia graviſſimorum virorum, quoad transmittendam inquisitionem.*

INquisitio est desumptio informationis super aliquo crimine, vt pluribus relatis probant Farin. *in prax. quæst. 1. num. 2.* & Sigismund. Scaccia *de iud. civil. & crim. libr. 1. cap. 86. num. 1.* & quoniam hi plures, & plura referunt de natura, divisione, & effectu Inquisitionis, ideo hîc non immoramur. Sed quod magis vrget, est illa communis Doctorum traditio, qua docent Inquisitionis remedium, quòd à Iure extra ordinem introductum fuit, ex communi consuetudine factum fuisse ordinarium, vt præter laudatos per ipsos Farin. & Scacciam, *vbi proximè*, probant Don Ludovic. Peguera *in praxi, cap. 12. de proces. via ordin. in prin. n. 1.* & Caball. *resolut. crim. cas. 5. num. 3.* Sed apud nos, Inquisitionis remedium, etiamsi communis & vniversalis consuetudo excludatur, ordinarium est, cùm sit inductum à lege, hoc est, *dict. for. 105. de Cur. & Baiul.* sed cum ibi hæc verba habeantur: *En aquells crims, sobre els quals la Cort deu fer inquisicio.* Id est: *In illis criminibus, super quibus Curia debet inquirere.* Explicare debemus, quæ crimina ista sint; nam quotidie conqueruntur Contraforistæ, an crimen de quo agitur, sit inquisitioni suppositum, vulgò *si es cas fiscal.*

Nec id sine ratione dubitatur, cum in textu nostro, postquam cautum fuit, ex mero officio persequi posse crimina homicidij, nefandi, latrocinij, aggressionis

domus, furti, rapinæ, stratæ, sive itineris publici violationis, depopulationis agrorum, & vinearum, incendij, læsæ Maiestatis, & fabricationis monetæ; subiungitur, *ê no en altres coses*, id est, *& non in alijs rebus*; sicque limitata videtur potestas Iudicum erga inquisitionem; vt de Aragonis testatur Iosephus Sesse *de inhibit. cap.* 1. §. 2. *num.* 84. *& c.* 4. §. 7. *n.* 35. *vers. Sed difficultas*, & passim. Quæ dispositio confirmata, & corroborata reperitur per *for.* 111. *eod. tit. & cap.* 22. *gravam. Curiar. ann.* 1626. *fol.* 6. quibus cautum est, ne de officio procedatur in alijs criminibus præter expressos *in dict. for.* 99.

6 Quæ dispositio à iure communi comprobata reperitur, nam Iudex non debet officium suum impartiri, nisi petentibus, argum. *l.* 1. & ibi Alexand. *C. vt quæ def. Advocat.* & text. *in l.* 4. §. *hoc autem iudicium, ff. de dam. infect. l. rescripto*, §. *si quis*, *ff. de muner. & honor.* cum alijs relatis à Sigismund. Scaccia *vbi supr. num.* 2. & Fa-
7 rinac. *ibid. num.* 7. & in terminis nostri *fori*, Petrus Belluga *in specul. rub.* 33. §. *rem novam.* 28. Et non solum de iure Cæsareo, & Pontificio, hoc procedere scribunt, sed etiam de iure divino, ex *Ioan. cap.* 8. ibi: *Mulier vbi sunt qui te accusabăt? nemo te condemnavit? Quæ dixit: nemo Domine; dixit autem Iesus: Nec ego te condemnabo.* Cum autem in inquisitione deficiat accusator, nullatenus inquisitioni locum esse affirmabimus, nisi in criminibus per *forum* descriptis.

8 Sed his non obstantibus, ex *fororum* dispositione, quoties delictum publicum, vel privatum patratur, ex quo pœna corporalis irroganda est, inquisitioni locus erit, etiamsi crimen sit privatum; quod clarissimè probatur ex *for.* 107. *eod. tit.* ibi: *En alguns pleyts civils no sia feta inquisicio mas tansolament en los criminals.* Id est: *In quibuscunque causis civilibus nequaquam fiat inquisitio, sed tantum in criminibus.* For. 11. de crimin. ibi: *Empero la Cort prene, ab consell dels Prohomens, aquel qui serà cridat, quant que quant aquell trobarâ, ê daquell faça justicia segons la costum de la Ciutat, jat sia ço que nengun clam contra aquell absent null hom no face*: Id est: *Sed Curia de consilio proborum hominum capiat illum, quem per pro clama vocavit, quotiescumque eum invenerit, & de illo iustitiam faciat, etiamsi nulla querela versus absentem ab aliquo proposita fuerit.* Quo iure notandum est, non solum loqui de criminibus publicis, sed de privatis, vt in principio textus patet, ibi: *aquell que per crim, ô per injuria*, iniuria enim privatum crimen est.

9 Neque hæc traditio mea, & noviſſima est (licet textum istum à nemine sic expensum viderim) sed eminentissimi Iurisconsulti Petri Belluga, qui tot sæculis ante me sententiam hanc scripsit, & edocuit *in dict.* §.
10 *rem novam, num.* 28. *cum duobus seqq.* & id optima ratione; nam in *dict. for.* 99. qui est noster textus, non prohibetur, quin ex officio procedatur in alijs criminibus; sed quod transmittatur inquisitio, ex sola diffamatione, nisi in crimine homicidij, & aliorum ibi exaratorum, vt
11 clarè deprehenditur ex verbis eiusdem textus, ibi: *La Cort pot fer inquisicio contra aquells qui son publicament infamats de homicidi, &c.* ita vt verbum *inquisitio*, sit impropriè sumendum, non pro actu inquirendi veritatem criminis patrati; absurdum enim videretur, quòd lex interdiceret iudici veritatis adquisitionem, mediante
12 informatione: sed impropriè intelligendum est pro inquisitionis transmissione, quæ vim accusationis obtinet, in quo sensu loquuntur plures Doctores de causis criminum scribentes, signanter Caballus cum ab eo relatis *dict. cas.* 5. *numero trigesimo* Scaccia *de iudic. dict.*
13 *libr.* 1. *capit.* 86. *numer.* 16. *& sequentibus* quod apparet ex *dict. for.* 105. *iuncto for. præcedenti, de Cur. & Baiul.* nam in *for.* 104. dum Iudici ordinario prohibetur, ne per inquisitionem procedat in crimine falsi, nisi præambula relatione Peritorum, ac Iuratorum Vrbis, vel oppidi
14 de diffamatione inquisiti, non intelligendum est, neque praxi receptum, quod ea fiant ante informationem Curiæ, sed ante transmissionem inquisitionis & sic pas-
15 sim in *foris* de inquisitione loquitur. Quare sensus *dict. fori* 99. is est, quòd inquisitio possit fieri, hoc est, transmitti in publicè diffamatos de homicidio, furto, &c. ita vt ad transmittendam inquisitionem, in his criminibus, sufficiat diffamatio publica, quod satis declarant verba illa, *for.* 105. ibi: *ô dien per fama publica*, id est: *aut dicendo per publicam famam.* In alijs autem criminibus, quæ in *hoc foro* non recensentur, inquisitio transmitti non potest, nisi constito per indicia, vel alias vrgentiores probationes. Tradit Belluga *dict.* §. *rem novam, n.* 28. *& seqq.* 15

Quæ probantur clarius ex eo, quòd plurimi *fori* re- 16
periuntur, quibus in specialibus delictis, interdicitur ex officio procedere, vt in *for.* 100. *eod. tit.* qui de crimine incestus loquitur, *in for.* 6. *&* 9. de vsuris, eo quod vsuræ antiquitus ad instantiam Fisci, & ex mero officio persequi nequibant (quod immutatum fuit per *for.* 96. *Curiar. ann.* 1626.) *in for.* 7. de adulteriis, & in 17
alijs, vt tradit Taraçona *instit. foral. lib.* 4. *tit.* 1. §. *no sia feta.* Ad quid enim necessaria erat hæc prohibitio? nisi regula vrgeret in contrarium, nempe quod ex fororum dispositione inquisitio permissa est; at in delictis expressis in textu, privilegiata remanet transmissio.

Quibus additur, quòd iuxta *for.* 12. *&* 14. *de quart. &* 18
pœn. Cur. in quacumque querela, sive civiliter, sive criminaliter intentata, si partes transigant, ante accusationem, vel intra decem dies post eam, querela prosequi à Fisco non potest, licet in ea se opposuerit, nisi
pro crimine probato, corporalis pœna debeatur. Ex 19
cuius textus decisione clarè percipitur, Fiscum prosequi posse quascumque causas criminum, ratione quorum pœna corporalis debetur. Et perpendenda ad rem sunt verba illa *c[illegible] provat*, id est, *crimen probatum*, *in fin. dict. for.* 14. quibus apertè declaratur, mentem nostrorum fororum respexisse in his probationem, & sic ratio prosequendi crimina, generaliter versatur in omnibus delictis, ex quibus corporalis pœna infligenda est. Nec obstabit si dicas, valde diversam esse oppositionem Fisci, extante iam quærela privati, ab inquisitione, ex traditis à Fontanella *decis.* 556. *num.* 4. *tom.* 2. Ex doctrina Mieres ab eo laudati, & ex decisione trium Aularum, 20
de qua *num.* 16. nam casus illius decisionis valde diversus est à nostro; & ipsius Fontanellæ sententia pro nobis est vrgentissimis argumentis comprobata, & resolutio trium Aularum, de qua *num.* 16. ex difformibus votis desumpta fuit, atque consuetudine potius, quàm iuris ratione fundata, vt in eodem *num.* 16. tradit. Quibus 21
adderem ego, quòd à iure idem est accusationem non interveniſſe, ac ab ea destitisse, *dict. l. rescripto*, §. *si quis, ff. de muner. & honor.* ibi: *Si quis accusatorem non habeat, ab honoribus prohiberi non debet: quemadmodum nec is, cuius accusator destiterit.* Latè Mastril. *de Magistrat. lib.* 6. *c.* 9. *n.* 21. *to.* 2. Fontanell. *decis.* 501. *n.* 8. *& seqq. d. to.* 2. sicque dum in *foris* in crimine cui imponi debet pœna corporalis, permissa est persecutio, quando privatus destitit ab accusatione, Fiscus poterit persequi, etiamsi accusator nunquam adsit.

Vlterius, nam in Regno non proceditur in inquisi- 22
tione criminum, modo, & forma quibus in alijs provincijs sine accusatore, nec accusatione, vt testatur Clarus *in praxim.* §. *fin. quæst.* 11. *num.* 2. *quæst.* 45. *num.* 13. *& quæst.* 50. *num.* 4. Fontanella *decis.* 129. *num.* 8. *tom.* 1. Alfarus *de offic. Fiscal. gloss.* 17. *num.* 4. *& seqq.* latissimè Scaccia *dict. cap.* 86. *num.* 16. *& seqq.* Guazin. *ad defens. reor. defens.* 20. *cap.* 18. *num.* 2. nam licet accusator privatus non adsit, postquam Iudex ex officio informa- 23
tiones de crimine patrato recepit, & confessiones à reo exegit, si captus est, vel si absens sit, constito de fuga, Regij Fisci Advocato informatio traditur, qui constito de necessarijs ad transmittendam, vt *in for.* 11. *cum duob. seqq. de accusat.* cavetur, vices accusatoris induit, & reum solemniter accusat, proposito accusationis li- 24
bello, quem subscribere manu propria tenetur, sub nullitatis decreto, nec aliter à procuratore Fisci proponi

potest,

poteſt, *dict. for.* 13. *de accuſat.* (quæ diſpoſitio etiam in Catalonia cauta reperitur, Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. part.* 2. *quæſt.* 6. *num.* 88.) Hunc Dominus Regens
25 decretat, cauſam ad Senatum evocando, ſi in eo proponitur, & vni ex Regijs Senatoribus committendo, quem offert Fiſci Procurator, vt dixi *cap.* 2. §. 2. *n.* 206. & Senator cui committitur, providet admiſſionem, ac cætera neceſſaria ad cauſæ expeditionem, & ſtatim confeſſiones à reo exigit, ac dilationum termini forales
26 conceduntur, confeſſionibus ſuper accuſatione publicatis. Hæc procedendi forma aliquantulum differt à propoſita per Don Ludovicum Pegnera *dict. cap.* 12. & Fontanell. *deciſ.* 129. *n.* 1. *tom.* 1. & Clarum *dict.* §. *vlt. quæſt.* 31. *per tot.* licet in plurimis aſſimiletur. At magis con-
27 ſonat cum ea quæ traditur per Sigiſmundum Scacciam *dict. lib.* 1. *cap.* 52. *num.* 8. & quamquam Caravit. *ad rit. mag. Cur. tit.* 20. *num.* 4. Clar. §. *fin. quæſt.* 10. *in fin.* Farin. *dict. quæſt.* 1. *num.* 2. videatur ſpecialis ad crimen hæreſis, ſicque procedi in officio ſanctæ Inquiſitionis Hiſpania-
28 rum teſtantur Pegna *in direct. Inquiſitor. com.* 14. P. Caſtro Palao *in oper. moral. tom.* 1. *tract.* 4. *diſput.* 8. *punct.* 2. *num.* 1. Param. *de origin. Inquiſit. lib.* 3. *quæſt.* 9. Carena *de offic. ſanct. Inquiſition. p.* 2. *q.* 1. §. 1. *n.* 11. apud nos generaliter ad omnes cauſas criminales in viridi obſervantia
29 eſt, & practicatur, proponendo accuſationem modo prædicto, ac eo ipſo quo Scaccia tradit *dict. lib.* 1. *c.* 87. *num.* 27. ſcilicet narrata facti ſubſtantia cum omnibus qualitatibus ex informatione reſultantibus, reum accuſando de eo crimine, & ſupplicando quòd capiatur (ſi captus nondum eſt) confeſſiones ab eo exigantur, ſuper negatis teſtes recipiantur, & ad condignas pœnas
30 reus condemnetur. Si autem ex informatione non reſultat ſufficiens probatio ad tranſmittendam, Fiſci Patronus providere debet, quòd amplius inſtruatur cauſa: ſi enim amplius inſtrui non valet, vt plerumque accidit (nam Advocato fiſcali informatio traditur, cum nil ſupereſt agendum) reus fideiuſſoribus relaxatur: quod decretum licet abſolutio non ſit, habetur pro abſolutione, eo quòd rarò, aut numquam amplius informatio inſtruitur, & ſine labore, expenſis, aut longa carceris detentione, libertatem conſequitur.

31 Hæc procedendi praxis vtiliſſima eſt, nam per eam excluduntur plures corruptelæ, ex his quæ à Doctoribus in his criminum iudicijs reprehendi ſolent, quarum aliquas adducit Fontanella *dict. deciſ.* 129. *num.* 10. Alfar. *dict. gloſſ.* 17. *nu.* 12. In hoc enim Regno, ipſe Iudex
32 tenetur teſtes examinare, ex *for.* 44. *de Cur. & Baiul.* vt infra dicetur, quo Actuarij abuſus evitantur; non pendet à Iudice inquiſitionis tranſmiſſio, cum id pertineat ad fiſci Patronum, quo ceſſat ſuſpicio, an Iudex calore inquiſitionis rapiatur ad tranſmiſſionem ſine ſufficienti probatione; ipſe fiſci Patronus per ſe, & non per alium deliberat an accuſandus ſit reus, ita vt neque
33 iuſſu Proregis, aut ex deliberatione Senatus accuſare debeat, *for.* 39. *Curiar.* 1604. quod iure cautum erat, nam neque iuſſu Principis inquiſitionem tranſmittere poteſt aliquis abſque legitimis indicijs, vt tradit Guazin. *ad defenſ. reor. defenſ.* 9. *cap.* 1. *num.* 8. qui alios refert; quod intellige, vt explicat *nu. ſeqq.* nunquam accuſat, nec accuſare poteſt, quin de crimine conſtet per
34 informationem, *for.* 11. *& ſeqq. de accuſat.* ſuſtinetque Procurator fiſci vices accuſatoris, quo iudicij partes adimplentur, & nullatenus deficit actor, aut accuſator.

35 Sed, vt ad inſtitutum redeamus, *in for.* 16. *de accuſation.* cavetur, quod Dominus Rex neminem accuſet de crimine, maleficio, aut iniuria, ne duplici officio fungatur: hoc eſt, Iudicis, & accuſatoris; ſed in fine excipiuntur negotia, & geſta propria. Ex hoc enim textu evidenter apparet, quod in quocumque crimine, in quo Rex habet pœnam pecuniariam applicatam, Larrea *allegat. fiſcal.* 1. *num.* 1. qui plures refert; aut in aliquo læditur, poterit nomine ipſius accuſare Fiſcus, qui
39 Principem repræſentat, & omnia negotia Principis defendit, ex latè traditis per Alfarum *de offic. Fiſcal. gloſſ.* 9. *per tot. præcip. numer.* 5. *&* 24. ad ipſum enim ſpectat delictorum inquiſitionem inſtare, inquiſita perſequi, & verificata puniri procuratore, vt alijs relatis probat idem Alfaro *gloſſ.* 10. *num.* 1. & dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 165. *cum duob. ſeqq.* videnda etiam quæ dixi *cap.* 7. §. 5. *per tot.* Repræſentat enim Principem, vt latè probat Larrea *dict. allegat.* 1. *per tot.* præcipuè *numer.* 8. *&* 26. Alfaro *gloſſ.* 31. *numer.* 8. Don. Franciſc. Amaya *in l. fin. cap.* 3. *numer.* 33. *C. de Decur. lib.* 10. Negotium enim Principis eſt delicta punire, vt ſubditi tranquilliter vivant.

Hac vna Reges olim ſunt ſine creati,
Dicere ius populis, iniuſtáque tollere facta.

Cum ex vi muneris ſpectet ad ipſos, ſontes perſequi, maleficia punire, atque maleficos odio habere. Quò reſpicere videtur illud Davidis *Pſalm.* 44. *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem.* 37 Loquitur hîc Propheta de Rege Regum; & de ſe *Pſalm.* 100. ibi: *Facientes prævaricationes odivi.* Et *Pſalm.* 118. ibi: *Iniquos odio habui.* Nam ratione criminis non ſolum læditur offenſus ille privatus, ſed Reſpublica, cui Princeps præeſt. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 59. *art.* 3. *ad* 2. *& quæſt.* 64. *artic.* 5. Ariſtot. 5. *Ethicor. cap. vltim.* ob quod David dum Princeps Iſrael erat, iniquos odio habuit, facientes prævaricationes odivit, nam Principis ſcopus præcipuus 38 eſt, delicta propulſare, iniurias tollere. Adeo vt Moyſes ex nece Ægyptij Hebræum iniuriantis, de qua *Exod.* 2. Principis optimi futuri indolem demonſtravit: Divus Baſil. *homil.* 1. *in Examer.* ibi: *Sic erat Moyſes natura ſuapte compoſitus, vt ſummo ſemper amore iuſti, & æqui fuerit obſervans, ac tenax: quando vel prius, quàm principatus populi ipſi eſſet concreditus, iam ad totius improbitatis odium natura propendebat, vt ad necem uſque de his vltionem expetiverit, qui iniuriam proximo priores intulerant.* Proſequitur Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.* 1. *cap.* 6. P. Fragoſ. *de Repub. lib.* 1. *diſput.* 1. §. 2. *num.* 14. *& ſeqq.* P. Velazquez *de optim. Princip. in expoſit. liter. dict. Pſalm.* 100. *verſ.* 3. *lect.* 10. *&* 11. *& verſ.* 8. *per tot.* Don Didacus Saavedra *ſymbol.* 21. *in princ. & ſymbol.* 22. Don Io. Solorçan. *emblem.* 70. *per tot.* vbi plura (quæ quomodo intelligenda ſunt, dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 84. *& ſeq.*) atque adeo delictorum perſecutio, dum negotium Principis ſit, ex diſpoſitione *dict. for.* 16. excipitur à regula.

Neque incongruum videri poteſt, cùm tot tantâque 39 in Iure diſpoſita reperiantur, ne delicta remaneant impunita; *l. ita vulneratus* 52. *ff. ad l. Aquil.* ſi enim accuſationis remedium omnino ab Aula receſſit, quomodo publicæ tranquillitati conſulere Princeps poterit, ſi Fiſci delatio in omnibus criminibus à *foro* noſtro non memoratis denegetur? Quis enim, vel ſit ex propinquis offenſi, vel offenſoris, ſecluſis affectibus, non laudabilem morem credit, dum malefactor quiſquis ſit inquiritur, accuſatur, punitur? Præſertim ſub Principibus pijs, apud quos Fiſci conditio peior eſt ſemper? Creſcit indies deliquentium audacia, augetur malefactorum aſtutia, & iuſtitiæ vires extenuantur in publicam perniciem; Abſit hic error, ſeu verius horror, præſertim cum *fori* non ſit clara deciſio, & tot aliorum *fororum* deciſionibus noſtra ſententia iuvetur.

Neque obſtant *dict. for.* 111. *& cap.* 22. *gravam. ann.* 40 1604. cum ſimilibus. Semper enim decreta huic ſententiæ correſpondere experti ſumus, nempe ne inquiſitio fiat contra *fororum* diſpoſitiones, ſicque reducitur ad prædicta. Nec deeſt qui dicat, quòd ſimilia ſtatuta nullatenus ſervari debent de conſuetudine, vt teſtatur Blaſius Flor. de Mena *in addit. ad Grammam, deciſ.* 170. *in fin.*

Ex quibus firma manet concluſio, quod de *foro* 41 procedi poteſt, ex mero officio in quocunque crimine, ob quod pœna imponenda ſit corporis afflictiva, dummodo per *forum* non ſit expreſsè interdictum, vt in caſu *dict. for.* 100. *de Cur. & Baiul.* & in caſu *dict. for.* 7. *de adult.* quem expendit Ioſephus Ramon. *conſ.* 23. *nu.* 30. &

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

42 in similibus. Quo posito clarè sequitur, quòd in pragmaticis sanctionibus caveri potest, quòd ad instantiam Fisci pro earum executione procedatur; nam in criminibus, quibus pœna corporalis irrogatur, ex dictis
43 clarè probatum remanet; in alijs verò imponitur pœna pecuniaria Principi applicanda, ex *dict. for.16. de accusat.* Quæ omnia praxi recepta sunt, & observata per
44 gravissimos Viros, qui munus Patroni Fisci gesserunt, quorum primus est Illustrissimus Dominus, mihi semper colendus, Don Christophorus Crespi de Valldaura, meritissimus Vicecancellarius nostræ Coronæ, & alij plures, quorum nomina non recensentur, nam vnum pro cunctis laudare ad hoc, satis.

§. II.

De corporis delicti probatione, & de examine testium inquisitionis summariæ, ex mero officio in offensam receptorum; ad for.9. de accusat. in princip.

TEXTVS.

FERDINANDVS PRIMVS REX, Anno 1488. Oriolæ.

QVant lo Fisch per son ofici voldrà algun denunciar, no sia admessa la denunciacio, fins que primerament sobre lo dit crim, ò delicte de que voldrá denunciar per lo Official, ò Iutge a qui pertanyga, ò per son ordinari Assessor, personalment no sia rebuda informacio sobre lo dit crim, è aquella rebuda la done al Advocat Fiscal, è segons aquella dellibere lo dit Advocat del Fisch si denuntiará, ò no.

SVMMARIA.

1 *Denuntiatio apud nos quid sit.*
2 *Via ad inquirendum quomodo apud Valentinos aperiatur.*
3 *Inquisitio incipit à probatione corporis delicti.*
4 *Delictum est scopus Iudicis inquirentis.*
5 *Pœna sine delicto nunquam infligitur.*
6 *Delictum ante omnia debet apparere; & ratio.*
7 *Informatio an incipi possit ante probationem corporis delicti.*
8 *Solemnitates iuris non debent attendi, quando adest periculum, quòd crimen remaneat improbatum.*
9 *Corpus delicti quomodo probetur.*
10 *Mandati criminis inquisitio, an fieri possit quin constet de Mandatario.*
11 *Negativa sententia proponitur.*
12 *Farinacius tenet de consuetudine non requiri plenam probationem.*
13 *Adversus Mandantem procedi nequit, quin Mandatarius nominetur.*
14 *Decisiones nostri Senatus pro hac sententia.*
15 *Consuetudo iudicandi sequenda est.*
16 *Veneni propinati in crimine, liquidè de corpore delicti constare debet.*
17 *Decisio Senatus Valentini in crimine propinati veneni.*
18 *Deponentes de veneno, periti omnino esse debent.*
19 *Ex veneni propinatione, licet corpus criminis non sit plene probatum, condemnari quis potest extra ordinem.*
20 *Stupri criminis corpus probatur per Obstetrices.*
21 *Contrarium aliqui tenent, eo quod sapè falluntur Obstetrices.*
22 *Virginitatis signum, an in puellis reperiatur.*
23 *Falsum deponens in vno, in omnibus censetur falsum deposuisse.*
24 *Ratio ob quam corpus criminis in stupro per obstetrices probetur.*
25 *Deponentes in substantialibus verum, licet in accessorijs mendacium dicant, non diminutam fidem obtinent.*
26 *Viginitatis signum adesse in puellis plures credebant. Opinio sufficit, vt mendacium evitetur, ibid.*
27 *Decisio Senatus in causa stupri.*
28 *Corpus delicti, facti permanentis, constare debet per inspectionem, nec testibus suppleri potest.*
29 Farinacij, & Scacciæ *in hoc sententiæ pugnant inter se.*
30 *Senatus pro sententia* Farinacij *inclinat.*
31 *Fisc⁹ restituitur in integrum, etiam contra factum Iudicis.*
32 *Corpore delicti non probato, condemnatio sequi non potest, nisi in criminibus difficilis probationis.*
33 *Corpore delicti non plene probato, reus venit relaxandus fideiussoribus.*
34 *Decisiones Senatus explicantur.*
35 *Iudex tenetur personaliter examinare testes, in causis criminalibus.*
36 *Extende tam in offensam, quàm ad defensionem.*
37 *Examen testium committi nequit Actuario in crimine, ob quod pœna corporalis imponi potest, iuxta* foros.
38 *Egregiæ personæ in causa ardua coguntur venire coram Iudice; secus si ardua non sit.*
39 *Gerens vices Gubernatoris, tenetur accedere ad domum Senatoris quoties vocatur ob causam arduam.*
40 Authent. de testib. §. & quoniam, *expenditur.*
41 *Iuramenti delatio, an præcedere debeat examen testis.*
42 *Iudex tenetur in scriptis apponere quidquid dicat testis, etiamsi contra Fiscum deponat.*
43 *Iuramenti delatio præcedere debet in examine formali testis.*
44 For. 21. Cur. anni 1064. *explicatur.*
45 For. 29. de iudicijs, *expenditur.*
46 *Fori interpretandi sunt ita, vt absurdum minimè inducatur.*
47 *Iuramentum quare ante formale examen deferatur testi.*
48 *Fisci Procurator non potest intervenire in examine testium.*
49 *Actuarius causæ criminalis non potest testimonium dicere, aut relationem facere in ea, ex* foro.
De examine testium, remissivè, ibid.
50 *Testes torqueri possunt ad eruendam veritatem, ex* foro.
51 *Testi torquendo, an danda sit copia indiciorum.*
52 *Testi convicto ex dicto ipsius, non est danda copia indiciorum.*
Testi convicto, extra dictum ipsius, concedenda est copia, ibidem.
53 *Doctori distinguenti credendum est.*
54 *Observantia Senatus indistinctè copiam testi denegat.*
Senatus decisio pro sententia negante copiam, ibid.
55 *Minor decem & octo annis, torqueri non potest: ex* foro.
56 *Minor quatuordecim annorum à iure torqueri nequit.*
57 *Minores quatuordecim annorum, & maiores septem annorum, ferula cædi possunt ad eruendam veritatem.*
58 *Hæc limitatio an procedat in* foro nostro.
59 Fori *interpretationem intrinsecam admittunt.*
60 *Testis, iuris ordine servato, de crimine interrogatus, tenetur dicere quidquid scierit.*
61 *In crimine quietem publicam perturbante, vltro, & non vocati tenentur testimonium ferre omnes.*
62 *Testes tenentur subscribere depositionem.*
63 *Testis nesciens scribere, Crucis signum facere debet coram duobus scribere scientibus, qui Crucem attestantes subscribunt, ex* for.
64 *Limita ex consuetudine in causis civilibus, nam* forus *nunquam vsu receptus fuit.*

LIcet in *textu* mentio non fiat de probatione corporis delicti, tamen eam supponit, cum dicatur ibi: *Sobre lo dit crim, ô delicte, de que voldrâ denuntiar*, hoc est: *Super crimine, aut maleficio, de quo denuntiare vult.* Ad hoc enim, vt de crimine Fiscus denuntiare aliquem possit, naturalis ratio suadet crimen verum præcessisse debere: & notandum est loqui textum de *denuntiatione*, 1

ne, provt vulgariter apud nos intelligitur, quæ idem est ac accusatio iudicialis : nam denuntiare est *aliquem ad pœnam deferre*, vt ait Vital. *in tract. de malefic. rub. de denunt. nu.* 1. *&* 5. Iacob. Simancas *de cathol. instit. tit.* 19. *num.* 1. *& tit.* 64. *num.* 55. quos laudat Scaccia *de Iudic. cons. civil. & crim. lib.* 1. *cap.* 71. *num* 1. & sic de speciali denuntiatione, cum loquatur de actu accusandi reum, qui apud nos successit loco transmissionis, vt §. *superiori* adnotavimus; & per consequens ea quæ ex mero officio per Iudicem fiunt, necessariò supponit.

2 De iure Inquisitio incipit à probatione corporis delicti; nam postquam Iudici aperta est via ad inquirendum, quæ apud nos aperitur potius modo, quo de causis civilibus, tradit idem Scaccia *dict. lib.* 1. *cap.* 68. *n.* 9. *in fin.* quàm de criminalibus : quia statimatque ad Iudicis aures pervenit delictum esse patratum, ex hac notitia, ad eum quoquo modo deducta, aperitur via ad inquirendum generaliter de crimine, & perceptis indicijs specialiter, vt cavetur *in cap.* 82. *Reg. Pragmat.* vulgò nuncupatæ. *del be comu*, sicque observari in Catalonia testantur Don Ludovicus Peguera *in prax.* §. 1. *num.* 3. & Fontanell. *decis.* 129. *num.* 1. *tom.* 1. (licet apud nos supplicatio, vel instantia Fisci nunquam expectetur, cum
3 semper per generalem inquisitionem incipiamus) initium enim ipsius Inquisitionis à corporis delicti probatione oritur, vt omnes Doctores criminalis Iurisprudentiæ tradunt, quos cumulant Farin. *in prax. crimin. q.* 1. *n.* 6. Scaccia *dict. cap.* 71. *n.* 3. Sebastian. Guazin. *ad defens. reor. defens.* 4. *c.* 1. *n.* 1. Fontanell. *de pact. dotal. tom.* 2. *claus.* 5. *glos.* 5. *part.* 2. *n.* 56. Petrus Caballus *resol. crim. cas.* 255. *tom.* 2. Carena *de offic. sanct. Inquisit. part.* 2. *tit.* 1. §. 4. *n.* 23. Idque duplici, & eleganti ratione tradita ab Scaccia *ibid.*

4 Primum, quia delictum est cardo, ad quem vertitur totum officium Iudicis : siquidem eius scopus est, malefacientes debitis pœnis tradere, & quamvis aliquando reperiatur delictum sine pœna, nunquam tamen pœna sine delicto infligitur, §. *sed nos, Inst. ad Senat. Consult.*
5 *Tertul.* etiamsi reus confessus sit, optimus ad rem textus *in l.* 4. *ff. de confessis*, Bartol. & cæteri Scribentes *in l. vbi pactum, C. de transact.* Hippolyt. Riminal. *consil.* 327. *n.* 29. *lib.* 3. Farin. *q.* 17. *n.* 1. qui alios laudat. Ergo cum delictum sit totius operis fundamentum, atque scopus totius iudicij criminalis, sequitur clarè, quòd de eo ante omnia constare est necesse.

6 Demum, quia si procedi debet contra sontem ratione criminis, necessariò ante processum debet de crimine apparere; quoniam vbicumque lex disponit aliquid respectu certæ rei, prius constare debet de illa re, *l. divus, ff. de testam. milit.* Gloss. *in c. ad dissolvendum, verb. accusari, de despons. impuber.* Iason *in l. si quando, num.* 12. *C. vnde vi.* Bossius *in tract. crimin. de delict. n.* 26. & quoties quis nititur probare qualitatem, prius debet apparere substantia, cui qualitas tribuatur, iuxta Philosophorum placita; & probat Gloss. *in l. si arbiter. ff. de probat.*
7 Bald. *consil.* 463. *n.* 7. *lib.* 4. Farin. *q.* 2. *n.* 1. *vers. Ratio.* Sed hoc intelligendum est respectu transmissionis, non autem receptionis ipsius informationis summariæ, quia ad hoc non est necessarium, sed congruum; vt tradit Scaccia *ibid. vers. Quid ergo dicendum.* Quod licet ab aliquibus limitetur ad delicta, quorum vestigia non remanent:
8 in omnibus procedit, vt docet Iul. Clar. *in prax.* §. *fin. quæst.* 4. *num.* 1. qui *num.* 4. ait, sic vidisse aliquando observari; nam Iudices non debent multum ponderare iuris solemnitates accidentales, ne delicta remaneant improbata, & impunita; Baiardus ad Iul. Clar. §. *fin. q.* 66. *n.* 7. Guazin. *d. defens.* 4. *c.* 1. *n.* 22. Quod licet verum sit, semper monerem Iudicem, vt si probationis consecutio moram patiatur, à corporis delicti perceptione principium inquisitionis desumatur.

9 Quomodo autem corpus delicti probandum sit, tradunt Farin. Scaccia, Caball. Guazin. & Caren. *vbi prox.* quæ quia ibi exactè traduntur, non immoramur in transcribendis eorum dictis. Sed quia Farin. *quæst.* 3. controversiam ingentem proposuit, nempe an contra mandantem possit inquiri, non constito de mandatario, & sic de principali delinquente; quæ valde anceps est, & quotidie in praxi agitatur, quamvis non sit probatio corporis delicti, cùm ei in aliquibus assimiletur, vt colligitur ex traditis per Giurbam *consil.* 97. *num.* 7. cum ab eo relatis; quæ Senatas observare solet, non absre tradam. 10

Licet ipse Farin. *d. quæst.* 3. *n.* 1. fateatur, communem esse 11
sententiam negativam, nempe contra mandantem inquiri non posse de mandato, nisi constito de mandatario, vel principali delinquente, vt pluribus relatis probat, ampliando hanc conclusionem in quocumque auxiliatore, asserendo, quòd ita procedit, vt plenè de principali debeat constare, Giurb. *d. cons.* 97. *n.* 7. Tamen in *vers. Ego autem*, à communi opinione recedit, non solum respectu inquisitionis, sed capturæ, torturæ, & condemnationis, testando de consuetudine omnium Tribunalium Vrbis Romanæ, etiamsi de mandatario, vel principali delin- 12
quente non ita concludenter constaret, cùm adsint indicia sufficientia ad inquirendum, & transmittendam inquisitionem in eum, posse contra mandantem, vel auxiliatorem procedere; & sic in vrbe Mediolanensi observari testatur Clarus *in §. fin. q.* 90. *vers. Scias etiam, & vers. Nam pro declaratione Doctorum*, & tradita declarat, ita vt 13
intelligatur, quòd non possit contra mandantem, seu auxiliatorem procedi, quin sibi nominetur persona principalis delinquentis, ne reo tollatur defensio: quod & firmat Giurb. *d. cons.* 97. *nu.* 17. Si autem nominari possit persona principalis delinquentis, tunc contra mandatarium procedatur, vsque ad condemnationem. Quam distinctionem amplectitur, & veriorem affirmat. Et quamvis Bursat. *cons.* 146. *num.* 10. & Cartar. *de execut. sent. capt. bannit. c.* 1. *n.* 139. *in fin.* dicat similes consuetudines non esse attendendas, investigare est necesse, quid consuetudine apud nos receptum sit. Hoc dubium incidit in Senatum, in causa quæ vertebatur coram Nobili domino Don Braulio Esteve contra Ioannem Alcocer, & alios villæ de Ayora, & consuetudine quæsita repertum fuit, observasse Senatum Farinacij, & Iulij Clari sententiam in causa Iosephi Molina, aliàs Covarro, qui anno 1632. 14
fuit morti traditus; & in causa necis Balthasaris Armunia Generosi, in quibus contra mandantes prosecuta causa fuit vsque ad condemnationem capitalem, & executionem, non constito plenè de principalibus delinquentibus: quæ iudicandi consuetudo sequenda omnino est, ex traditis à Belluga *in specul. rub.* 22. §. *quia quotidie, n.* 3. Vincentio de Franq. *decis.* 238. Camil. Borrel. *in sum. decis. lib.* 1. *tit.* 14. *num.* 20. *& seqq.* Riccio *collect. decis.* 1009. *limit.* 7. *p.* 4. sicque iudicavit Senatus sententia publicata per Gasparem Mascarò R. M. S. *die* 21 *Martij* 1650. ad- 15
versus dictum Alcocer, & alios & postea in causa necis Mariæ Cano, sententia publicata per Vincentium Ferrera Militem R. M. S. *die* 8. *Maij* 1650. & in causa Hiacynthi Moranti *anno* 1651. & in alijs.

In crimine autem propinati veneni, licet difficilis pro- 16
bationis sit, vt pluribus relatis probant Farin. *q.* 2. *n.* 30. *& seq. & quæst.* 122. *n.* 35. Guazin. *d. defens.* 4. *q.* 5. *num.* 1. de illius corpore liquidè constare debet, ita vt appareat quem propinato veneno interemptum fuisse, vt explicant Guazin *ibid. n.* 4. Farinac. *d. q.* 2. *n.* 30. Caball. *cas.* 180. *num.* 8. Scaccia, *d. c.* 83. *n.* 3. Carena *d. tit.* 1. §. 4. *num.* 33. qui alios laudant. Sed dubitatum fuit in Regio Senatu, in 17
causa appellationis, quæ coram me ducebatur adversus Ioannem Garcia Agricolam, oppidi de Onda, inquisitum de propinatione veneni, patrata in personas socrus, leviri, & vxoris ipsius; an de corpore delicti constaret per depositiones plurium testium, quorum vnus Medicus erat, deponentium de nece leviri eodem die subsecutæ, de vomitu omnium eo ipso quo carnes ollæ degustarunt, ac de morte canis ipsasmet carnes edentis, & quod magis erat, vidisse in olla materiæ cuiusdam copiam, quam venenum credebant, & apparebat, signanter Medi- 18
co? Sed quoniam testes de hoc deponentes periti esse debent in arte medendi, vt probant Guazin. *ibid. num.* 9. *& seqq.* Scaccia *dict. cap.* 83. *n.* 16. Farin. *dict. quæst.* 2. *num.* 30. Cabal. *dict. cap.* 180. *num.* 6. *&* 10. & tantum vnius Medici

dictum reperiebatur,& hoc non factum in modum periti ad id ipsum adhibiti, sed ad instar simplicis testis (quod vitium in iudicio appellationis irreparabile fuit: à principio enim Iudex ordinarius illius oppidi per in-
19 curiam,vt creditur,peritos adhibere non curavit,Senatus post annum quando causa delata fuit in iudicio appellationis, adhibere non potuit) & licet alia concurrebant, censuit Senatus minimè condemnari posse in pœnam ordinariam,sed extra ordinem plectendum, ex traditis per Farin. *dict. quæst.*2. *in fin.* Cabal. *dict. cas.*180. *numer.*3.*in fin.* Guazin. *dict.cap.*4. *numer.*19. Carena *vbi proxim. numer.* 37. sicque decisum sententia publicata per Gasparem Mascarò R.M.S. die 24. Novembris anni 1649.

20 In causa stupri dubitari non potest,probationem corporis delicti Obstetricibus committi, quæ inspectis,& tactis puellæ pudendis, eo quod non solum oculis, sed etiam tactu percipitur,relationem faciant,vt pluribus relatis tradunt Guazin.*dict.defens.*4.*cap.*6.*num.*1. & 3.*cum seqq.* Fontanell. *vbi sup. num.*59. & 68.*cum seqq.*Scaccia *dict.cap.*83.*num.*15.cui relationi standum est, licet aliqui
21 contrarium teneant, eo quod sæpè fallit manus Obstetricis,vt referunt Guazin.*num.*4.& Fontanell.*num.*60.& *seqq.*Sed in causa Vincentiæ Bernabeu villæ de Sexona, quæ per appellationem vertebatur in Senatu, coram domino Don Braulio Esteve,dubium hoc augebatur,eo quod Obstetrices adhibitæ per Iustitiam illius Villæ,in prima instantia ad corporis delicti probationem, postquam de more puellam recognoverunt, dum relationem faciebant in vno ex interrogatorijs à reo propositis,quo de signis virginitatis interrogabantur, affirmarunt sig-
22 num virginitatis permanens reperiri in puellis, nempe membranam,sive hymenem apud omnes virgines repertum. Ex qua relatione deducebatur à reo, nullatenus adhibendam esse fidem relationibus earundem;nam si ex ignorantia id dictum esset,fides deficiebat, eo quod tanquam peritæ ad id adhibentur, vt omnes Doctores tradunt;si non ex ignorantia,sed dolo id affirmarunt, cum communiter pro fabuloso mendacio habeatur, sicut in hoc mentiebantur, in omnibus mentiri credendum erat.Farin.*quæst.*76.§.4.*num.*111.*& seqq.* clarè docet falsum asserentem in vno, in omnibus falsum credendum. Quod autem traditio illius signi virginitatis fabula
23 sit, probant P. Sanchez *de matrimon. lib.*7. *disputat.*14. *numer.*1.*& disput.*113.*num.*10. *tom.*2. Fontanel. *vbi supr. num.*62.

24 Sed Nihilominus Senatus censuit standum esse huic relationi;quia licet certum sit, fallax esse iudicium Obstetricum, vt ex Fontanella, Guazin. & alijs probatur, non propterea ab illo recedendum,postquam cognitum habemus,alium non habere modum, quo huic negotio provideamus, vt Fontanella tradit *num.*68. Impudicum enim,& indecorum erit, fœminas nudas conspici, imò & viros,*l.vlt.C.quando tutor.& curator.esse desin.* plura ad rem Tiraquell.*in l.*4.*connubial.num.*23.& sic si aliquando nudas fœminas conspici oportet,Leges ipsæ, & Canones à mulieribus honestis, & probatæ fidei inspici eas voluerunt,non à viris, *l.*1. *in princ.ff. de ventr. inspiciend.* Tiraquel. *dict. num.*23. ob quam rationem Obstetricum iudicium introductum: quomodo enim in villa Sexonæ
25 probandum erat corpus delicti, nisi per idem probationis genus fallaciæ expositum,sicut in civitatibus populosis? Deinde in substantialibus relationem, sive iudicium exhibuerunt verum, ita vt ex ipso apparebat, nil deesse in substantialibus,iuxta relationem à peritioribus fieri assuetam;nam affirmarunt claustra matricis aperta, sed minimè ex frequentia copulæ dilatata, & si testis in substantialibus verum deponat, in accessorijs mendacium,non diminuit fidem,Farinac.*quæst.*67.*num.*154.quo affirmat temerarium esse in iudicando ab hoc recedere.
26 Denique, non ita fabulosa est assertio de pellicula, sive membrana,aut hymene,vt ex eo falsitas relationis inducatur: cum non desint qui affirment membranam, sive hymenem reperiri in puellis,quod est signum virginitatis,vt ex Vesalio, & alijs tradit P. Sanchez *vbi proxim.* & ex loco *Ann. Rober.* adducto per Fontanellam *d. n.*62. deprehenditur non obscurè, antiquos Medicos eadem credulitate lapsos fuisse;sicque licet postea expertum sit ex mille puellis, vix vnam aut alteram hoc signaculum virginitatis habere,iam assertio Obstetricum vera reperiebatur,vel saltem opinabilis,quod sufficit,vt à mendacio libera censeatur.Si enim ita Græcis hoc certum fuit, 27
vt nomine non caruerit, sicuti præfati Doctores tradunt,quid mirum,quod Obstetrices id sentiant,quod viros gravissimos sensisse experti sumus? Et sic diffinivit Senatus, reum condemnando, sententia publicata per Vincentium Ferrera,die 13.Martij 1651.

In criminibus facti permanentis, ita corpus delicti 28
probari debet, vt inspectio realis requiratur,vt probant Farin. *dict. quæst.* 2. *num.*6. *in fin.* Scaccia *dict. cap.* 83. *num.*17. sed dubitari potest, an testium depositionibus inspectio suppleri possit? Dubium hoc ingens est, eo quòd difficultate aliqua non intercedente respectu corporis delicti, non est validior probatio inspectionis quàm depositionis testium, ob quod alternativè loquutus fuit Farin. *dict.num.*6. *vers. Liquidè, in prin.* ibi: *Vel per testes, vel per evidentiam facti.* Scaccia verò subtilis- 29
sima ratione contrarium tenet; sed neque Doctoris, neque legis alicuius fundamento comprobat. Sicut Farinacius,qui præter vulgata, (quibus testium fides ex iure divino, & humano canonizatur) ex Gandini, Brunonis à Sole,& aliorum auctoritatibus comprobat,quibus addendus Guazin. *dict. defens.*4. *cap.*2. *num.*17.Cavalcan. *de Brach. Regio, part.*3.*num.*10. & de iure nostro procedit iuxta *forum* 48. *alias* 50. *de testib.* quo cautum est, omnia duorum, aut trium testium depositionibus comprobari: ob quod verior opinio Farinacij est, & in praxi securior.Hoc dubium deductum fuit ad Senatum, in causa homicidij Baiuli de Relleu patrati per Bapti- 30
stam Ramos, coram domino Don Antonio Ferrer,nam corpus delicti non per inspectionem,sed per testes probatum reperiebatur. Senatus pro sententia Farinacij stabat, nam præter Doctorum ab ipso allegatorum auctoritatem, durum videbatur, quòd per negligentiam inspiciendi, aut per incuriam inquirentis, delictum remaneret impunitum, constito per aliud medium de vera illius existentia plenè, & cùm observantia Senatus requireretur, repertum fuit, receptam fuisse ab antiquo sententiam probandi per testes: & adhuc retenta opinione Scacciæ, pœna imponi poterat, cum ipse de inspectione loquatur, dum possibilis est, ibi: *Si possibile est, adhuc inspici debet.* Sicque fuit condemnatus, sententia, publicata per eundem Ferrera *anno* 1650. Pariter observatum in causa Ioannis Montesinos, & aliorum,signanter quando fuit captus Iosephus Villalva, nam hoc dubium suscitatum fuit, & decisum pro hac sententia R. provisione *diei* 15. *Iulij* 1654. Scriba Miraver. Extante verò dubio super qualitate corporis delicti, non solum Curia inspicere debet, sed periti adhibendi sunt, vt dixi de propinatione veneni.

Et contra doctrinam *Scacciæ* alia vrget ratio in causis 31
fiscalibus; nam certum est, Fisco beneficium restitutionis competere, vt pluribus relatis probat Alfaro *de offic. Fiscal. gloss.*16.*privil.* 56. *num.*191.*& seqq.* Larrea *allegat. fiscal.* 71. *nu.*8. *tom.*2. quoties ius ipsius lædatur in omissione inspectionis à Iudice facienda: nam etiam contra factum Iudicis restitui debet, Alfar. *gloss.* 18.*privil.* 16. *num.*26. si enim postquam annullata sit prima inquisitio, nihil obest quominus Fiscus restituatur, & iterum ius suum fovendo inquisitio instituatur, cum tunc inspectio possibilis non sit, probatio supplenda est per testes, iuxta doctrinam ipsius Scacciæ,ibi:*Si possibile est.* Quare igitur inutilis hic circuitus inducendus liquida probatione corporis delicti extante? Ex quo patet minimè necessariam esse inspectionem, sed congruam,quoties commodè fieri potest.

Dictum est *supr. num.*18. condemnari posse reum ex- 32
tra ordinem,non constito plenè de corpore delicti:quod intelligendum est, quoties probatio ipsius difficilis est, in his enim loquuntur terminis Farin. *dict. quæst.* 2. *in fin.*

fin. Cabal. *dict. caſ.* 180. *num.* 7. *in fin.* Guazin. *dict. cap.* 4. *num.* 19. Et ſic quando probatio corporis delicti difficilis non eſt, vel natura, vel qualitate, minimè condem-
33 nari poſſe exiſtimo; nam non conſtito plenè de delicto, reus venit relaxandus fideiuſſoribus, vt tradunt Bald. *de quæſt. pract. quæſt.* 4. *num.* 43. *& de iudic. quæſt.* 2. *num.* 3. Maurus Burgius *de modo proced. ex abrupt. qu.* 23. *n.* 285. quos allegat, & ſequitur Guazin. *dict. defenſ.* 4. *cap.* 1. *num. fin.* Imò, nec procedi poteſt ad captorum torturam, vel alium actum; aliàs proceſſus erit nullus, pluribus relatis Marius Giurba *conſ.* 43. *num.* 6. videndus Antonius Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 6. *cap.* 1. *num.* 2. Nec contrarium deciſum fuit in dicta ſententia, de qua *num.* 18. cum eſſet in crimine, cuius corpus erat difficilis probationis, nempe veneni propinatio, & ſic in terminis tradunt Doctores *ibi* allegati. Nec alia deciſio Ioannis Alcocer, & aliorum de Ayora, de qua *num.* 13. nam in
34 ea, vltra famam publicam, aderat teſtis, qui de corpore delicti per ſenſum viſus deponebat, & erat patratum in nemore extra Regnum, aderátque confeſſio ficta, cum ſententia contumacialis eſſet quoad condemnatos, ideóque impoſita fuit pœna extraordinaria, nempe dimidium pœnæ pecuniariæ ratione criminis, cuius corpus non fuit plenè probatum. Et licet corporalis ordinaria reperiatur in eadem ſententia, ex alijs delictis, quorum corpora plenè probata fuerunt, quæ quidem pœna excedebat quamcunque aliam corporalem, vt notum eſt in iure. In delictis verò, quorum veſtigia remaneant, & ſunt facilis probationis, non eſſe recedendum à communi arbitror; nam *Farin. Cabal.* & *Guazin.* non generaliter tradunt, ſed in ſpecie, de qua *ſuprà*.

35 Sed iam ad informationem ſummariæ inquiſitionis deveniendo, dixi §. 1. *huius cap. num.* 31. Iudicem teneri teſtes perſonaliter examinare, iuxta textum, iunct. *for.* 44. *de Cur. & Baiul. for.* 67. *Curiar. ann.* 1564. *for.* 21. *Cur. ann.* 1604. *for.* 103. *Cur. ann.* 1626. quod procedit in teſtibus omnibus in quacunque cauſa criminali, tam in offenſam, quam in defenſam, tam quando proceditur per inquiſitionem ex mero officio, vel ad inſtan-
36 tiam Fiſci, quàm ad inſtantiam partis privatæ, & per accuſationem illius, quod à iure caurum erat, *l.* 3. §. *divus, ff. de teſtib. l. ſolum,* & ibi Gloſſ. *C. de teſtib.* Paz *in prax. tom.* 1. *part.* 1. *temp.* 4. *num.* 98. Don Ludovic. Peguera *in prax. dict. cap.* 12. §. 2. *num.* 1. latè Farin. *qu.* 77. *numer.* 175. *&* 196. Scaccia *de iud. cauſ. civil. & crim. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 605. *& ſeqq.* Guazin. *defenſ.* 14. *cap.* 1. *num.* 2. Xamar. *de offic. Iud. & Advocat. part.* 1. *quæſt.* 24. *num.* 15.

37 Et quoniam Farin. *ibid. num.* 198. & Guazin. *num.* 3. ſublimitant concluſionem, quando adeſt iuſta cauſa; nam tunc poſſe Iudicem committere Actuario examen teſtium tenent: tam iuxta noſtros *foros*, ſublimitatio non procedit, nec vſu recepta eſt, in cauſis, ex quibus pœna corporis afflictiva irroganda venit; nam arduæ cauſæ iſtæ, & magni præiudicij reputantur: in alijs verò cum levis præiudicij ſint, cauſa iuſta interveniente, veluti ſi
38 egregiæ perſonæ examinandæ ſint, vel teſtis valetudine detineatur, non coguntur venire coram Iudice, vt infit Farinac. *dict. quæſt.* 77. *num.* 202. In cauſa verò ardua compelluntur comparere coram Iudice, vt ipſe docet *num.* 236. *& ſeqq.* adeo vt Prætor vrbanus, ſive Gerens vices generalis Gubernatoris Vrbis, & Regni (de cuius officio dixi *cap.* 2. §. 3. *per tot.*) comparere debet
39 coram Regio Senatore inquirente, quoties neceſſariò requiritur eius relatio, vt cautum eſt in Regio reſcripto *diei* 19. *Ianuarij* 1584. (licet in eo commendetur, quòd id ſine vrgentia neceſſitatis non fiat) cuius praxis ratio deſumitur ex text. *in Authent. de teſtib.* §. *& quoniam ſcimus*, ibi: *Hæc omnia in pecuniarijs quæſtionibus intelligentes: in criminalibus enim in quibus de magnis eſt periculum, omnibus modis apud Iudices præſentari teſtes, &*
40 *quæ ſunt eis cognita edocere.* Quæ verba refert, & ſequitur Xamar *vbi proxim. num.* 158. quod adeò Romanis neceſſarium viſum fuit, vt Virgines Veſtales, quibus nil religioſius habebant, in iudicio comparerent, Tacit. 2. *annalium*, ibi: *Cum Virgines veſtales in foro, & indicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.*

In *for.* 21. *Cur. anni* 1604. ſubiungitur, quod Iudex 41
quoties vult teſtem examinare ex officio, non poſſit eum interrogare abſque delatione iuramenti (quod iam cautum reperiebatur per *for.* 16. *de teſtib.*) & quod teneatur in ſcriptis redigi mandare, quidquid teſtis dicat, etiamſi ad defenſionem inquiſiti tenderent plura, quòd à iure communi non deviat, ex traditis à Farin. *qu.* 74. *num.* 31. Guazin. *defenſ.* 14. *num.* 4. qui plures alios laudant. Sed hæc diſpoſitio non ita intelligenda eſt, vt Iu- 42
dex nihil loquatur cum teſte ante delationem iuramenti; nam quando ex officio proceditur, vocantur ad informationes capiendas omnes, qui viciniores loci delicti quoquo modo aderant, tuncque Iudex antequam iuramentum deferat extraiudicialiter (vt ita dicamus) vel extra inquiſitionem, ab ipſo teſte quærere debet, an interfuiſſet facto, vel ne, aut aliàs criminis notitiam habeat; poſtquam enim de hoc informatus eſt Iudex, 43
incipit formale examen, & interrogatio directa. In examine formali, & interrogatione directa, quæ in actis redigitur, vel in forma communi, quæ continuari ſolet, ita, *fonch interrogat, &c.* vel formato ſpeciali interrogatorio (vt aliquando evenit, quando ex depoſitionibus aliorum reſultat ipſum interfuiſſe) dubitari non poteſt, quòd iuramentum præcedere debet, cum *fororum* decreta clara ſint: ſed in præambulo illo ad formale examen, nullatenus ſacramenti delatio eſt neceſſaria; nam verba fori, ibi: *no puixa interrogarlo*, de formali, & vero interrogatorio intelligenda ſunt, ſicut obſervantia communis, quæ eſt optima legum interpres edocuit. Nec id novum eſt, cum in teſtibus recep- 44
tis à Iudice pro informatione ſui tantum, iuramentum non requiratur, alijs relatis Maſcard. *de probat. lib.* 3. *concluſ.* 1363. *num.* 14. Farinac. *dict. quæſt.* 74. *num.* 106. & conducunt dicta per ipſum *q.* 73. *n.* 152. *&* 135.

Quæ praxis nequaquam in fraudem diſpoſitionis fo- 45
ralis, aut perniciem iurium reorum inducta fuit; imò iuxta *foros* nam *in for.* 29. *de Iudicijs* cavetur, ibi: *E quanque quant al Iutge ſerà viſt, ſegons egualtat, face interrogacions.* Id eſt: *Et quotieſcumque Iudici videbitur, iuxta æquitatem interrogationes faciat.* Et rationi conſonum eſt; nam dictum teſtis omnino impertinens recipiendum non eſt, & ſic neceſſariò præambulum illud præcedere debet interrogationem formalem, vt appareat an dictum omnino impertinens ſit, alioqui plurium teſtium depoſitiones quotidie in actis redigerentur (quod non ſemel à tyronibus factum vidi) quæ de crimine nil habent, idque nil aliud operabitur, quàm multiplicationem ſcripturæ, & gravamen rei, qui in expenſas condemnandus venit, & plus ſolvere tenebitur ſequuta condemnatione, ex eo, ob quod neque ipſe, nec Fiſcus commodum reportare potuit. Demum ſi Iudex teſtis, illius in quo timor ſubornationis, vel alterius pravi affectus adeſt, recipere dictum non tenetur, quomodo dignoſcere poterit, ſi ſtatim iuramentum deferat, & omnia in actis continuare faciat? Quo pacto, an facto interfuiſſet, percipere poteſt, & ante periurij vitium (quod inſanabile eſt) ſi veriſimiliter informatum credit, quæſtioni ſubijcet, vt veritas eruatur? ad quid in carcerem detruſionis remedium, & alia prætoria inventa fuere, ſi omnia hæc, vno ictu removeantur inquiſitionis medium fruſtrando? Si enim teſtes falſum affirmare decreverit, quod aliquando Iudici non occultatur, & ob id quæſtioni, ſeu torturæ ipſe incautè ſe ſubijciat, nequaquam Iudex poterit eum ab imminenti periculo liberare, delato ab initio iuramento, dicendum ne erit eam mentem *fororum* eſſe, vt miſeri teſtes illaqueati maneant, aut periurio (quod nutritivum peccati erit) à principio contracto, aut in mendacio permanendo, & veritatem facti minimè explicando, in ipſorum animarum perniciem? Nequaquam enim, quia licet *fori* 46
ad literam intelligendi ſint, non per hoc excluſa eſt intrinſeca interpretatio, præſertim dum agitur de abſurdo vitando, vt cum domino Leon, & alijs dixit latius

cap. 1.

*cap.*1.§.2. *num.*14. *& seqq.* Ratio ob quam testibus iuramentum defertur ante depositiones, ea est, ne cum primum deponant, postea verò iurent, timore infamiæ, vel erubescentiæ à veritate discedant, vt ex *Balbo, Cino, Innocen. Abbate, Felin.* tradit Mascard. *dict. conclus.* 1363. *num.* 10. (non semel vidi iuramentum contemni, & postea ob timorem detecti periurij in falsitate permansisse) 47 quotiescumque hoc absit, nullatenus *fori* mens transgressa est, nec à iuris tramite deviatur. Deficiente ratione legis, lex ipsa deficit, vt dixi *cap.*3.§.1. *num.*99. *cum seqq.* igitur dum veritas haberi curatur, & ea in actis redigitur, sive in offensam, sive in defensam inquisiti redundet, legi paruisse dicendum est, eleganter Scaccia omnino videndus *dict. c.*86. *n.*9. quo mirabiliter sententiam nostram comprobat.

48 Cætera autem, quæ ad legitimum examen testium requiruntur, tradunt Peguer. *in prax. d. cap.*12.§.2. Farin. *in prax.* 2. *p. per tot.* Guazin. *dict. defens.* 14. Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.*15. *per tot.* præcipuè 49 *cap.*4. vbi plura, & plures. Solum apud nos specialiter dispositum reperio, Fisci Procuratorem nullatenus posse intervenire in examine testium inquisitionis, *for.*19. *de testib.* Et ratio est, nam ipse non potest agere, quin per informationem de crimine constet, vt in *textu* apparet; ergo legitima persona non est, vt interventum habeat. Sed huic dispositioni maximopere obest doctrina Anton. Matthæi *dict. cap.*4. *num.*9. quo elegantissimè probat iure veteri, & noviori cautum reperiri, vtraque parte adstante testes interrogandos esse, sed communis Doctorum Schola contrarium tenet, vt ipse fatetur, ex Farin. *quæst.*72. *cap.*1. *num.*85. *& quæst.*80. *num.* 92. *& seq.* vbi plures refert, Zasio *in l. minimè, ff. de legib. n.*3. Hotoman. *in l.* 12. *C. de test.* Donel. *lib.*25. *comment. cap. vlt. seu de testib. cap.* 10. Quæ communis opinio apud nos prævalere debet, nam secluſa vna parte, & aliam seclusam credendum est, ne ad imparia iudicentur. Demum per *for.* 30. *Cur. ann.* 1604. cautum reperitur, quòd Actuarius causæ criminalis testimonium dicere, aut relationem facere non possit in ea, quod inconcussè obseruatur, ne duplici munere fungatur: cui rationi addi potest; nam ipse interesse habet in causa ob expensas, quas lucrari potest, si reus condemnetur, sicque suspectus redditur; quare indistinctè in Senatu obseruari vidi, vt relatio actuarij denegetur: quod intelligerem, dum agitur de oneratione, vel exoneratione rei; sed si in rebus ad officium spectantibus necessaria esset relatio, nempe ad comprobationem scripturæ, vel ad declarationem actus, cùm alioqui id fieri nequeat, relationi locum esse credo.

Cum enim testes ex pluribus causis torqueri possint, 50 vt veritas eruatur, probant latè Farin. *quæst.* 79. *per tot.* Guazin. *defens.* 19. *cap.*1. & apud nos adest *for.*4. *de quæstionib.* videndum est, an testibus danda sit copia indiciorum? quam quæstionem controversam habemus apud Farin. *quæst.* 59. *num.* 116. *& seqq.* Scacciam *dict.* 51 *lib.*1. *cap.*100. *num.*16. Guazin. *dict. defens.* 19. *cap.*15. *per tot.* & noviter Gabriel Pareja *de vniuers. instrum. edit. part.*2. *tit.*6. *resol.*8. *nu.*48. *& seqq.* qui bene distingunt, 52 nempe, vel convincitur testis ex dicto ipsius, & tunc denegari debet copia indiciorum, & procedere Iudex ad torturam: vel convincitur ex aliorum testium depositionibus, & tunc danda indiciorum copia est, & concedenda defensio. Quæ sententia omnino tenenda videbatur, nam adhuc in conflictu opinionum Doctori distinguenti credendum est, vt docent alijs relatis 53 Gutba *cons.*75. *num.*11. & Ansald. *consil.*142. *num.*107. Sed Sigismundus Scaccia *vbi proxim.* & Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.*16. *de qu. c.*4. *n.*5. omnino tenent denegandam esse: & licet ad fundamenta istius opinionis responderi videatur per Farin. *dict. quæst.*39. *num.*148. *vers. Et licet contra*, tamen rationes ab ipso *Scaccia* perpensæ mirum in modum vrgent, & præsertim illa, quòd hæc omnia fiunt ante publicationem processus; & si copia concedenda esset testi torquendo, per indirectum inquisitionis probationes panderentur; & præberetur occasio, vt testes subornari possent, & probatio criminis impediretur; quod iura non patiuntur; & sic consuetudine receptum est, quòd in quacunque causa testis torqueatur, absque concessione copiæ. Cum enim 54 articulus iste disceptandus veniret in Regio Senatu, in causa Ioannis Baptistæ Martinez, inquisiti de vulnere ictu sclopi illato Iacobo Espert, Regio Alguazello, antiquiores Senatores attestati concordes fuerunt, de inveterata consuetudine Senatus, cui standum esse non dubitatur, in puncto opinabili, vt istud est; sicque Ioseph Santamaria fuit quæstioni suppositus ex Regia prouisione *diei* 24. *Maij* 1647. sub examine Nobilis domini Don Braulij Esteve, actuario Conca, & postea pluries obseruatum fuit.

Et cum in *for.* 2. *de quæstionibus* caueatur, ne minor 55 decem & octo annorum torqueri possit; videndum est, quomodo decisio huius textus intelligenda sit: à iure enim cautum reperitur, idem in minore quatuordecim annorum, *l. de minore, ff. de quæstion.* ibi: *De minore quatuordecim annis quæstio habenda non est, l. libero* 15. *ff. eod. l.*1. §. *impuberi, ff. ad Senat. Consult. Sylanian.* pluribus relatis Farin. *quæst.*41. *num.*16. Berlichius *part.*5. *concluſ.*46. *num.*6. *vers. Tum* (3) *quia*, Ant. Matth. *dict. tit.*16. *cap.*2. *num.*9. Narbona *de ætat. anno* 14. *quæst.*42. *nu.*1. *& seq.* qui *num.*3. *&* 4. pulchram rationem tradit. 56

Nihilominus, quamvis de iure ita cautum reperiatur, 57 quòd maiores septem annis habenis terreri, aut ferula cædi possunt, *dict. l.*1. §. *impuberi, in fin. ad Sylanian.* ibi: *Et magis est, vt de impubere nec quæstio habeatur, & aliàs solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur, terreri tamen solent, & habena, vel ferula cædi.* Docent Farin. *ibid. num.*17. & Narbona *num.* 5. Matthæus *vbi proxim. dict. num.*9. apud quos plures Doctores id ipsum attestantes reperies. Hæc dispositio, sive limitatio regu- 58 læ, locum habet in nostro *foro* 2. nam licet *fori* intelligendi sint ad literam, *ex for.* 4. *in proœm. foror.* nec vllam interpretationem admittant à legibus Romanorum; tamen ex hoc non tollitur iusta, & legitima interpretatio ex mente, & ratione proveniens, nam dispositio *dict. for.*4. solum excludit interpretationem extrinsecam, vt latius probaui *cap.*1. §.2. *nu.* 13. *per plur. seqq.* Sicque praxi receptum est in nostro Senatu, & pluries 59 obseruatum; me enim referente fuit ex deliberatione Senatus, quidam minor quatuordecim annos habens in causa Ioannis Beltran, decreto *diei* 4. *Novembris anni* 1649. ferula cæsus, vt veritatem aperiret, Actuario Petro Guichart Not. Nec inanis remanet dispositio *fori* 2. tum quia, quòd ex ratione contenta in iure ciuili dispositum erat, in vim legis cauetur; tum etiam, quia, priuilegium hoc impuberibus competens, virtute *fori*, extenditur vsque ad annum decimum octauum.

Nec silentio prætermitti debet obligatio cuiusque in- 60 terrogati per Iudicem, medio iuramento; nam si Iudex iuris ordine seruato procedat, veritatem omnino detegere debet, Divus Thomas 2.2. *quæst.*7. *art.* 1. P. Salon. *de iust. & iur. tom.*1. *quæst.* 70. *per tot.* Trullench. *lib.*8. *Decalogi, cap.*3. *dub.*1. *&* 2. Peguer. *in prax. dict. cap.* 12. § 2. *num.*3. *& seqq.* omnino videndus; in quo plurimi labuntur, vel vano timore perterriti, vel vanitatis afflatu commoti: credunt siquidem indignum honestis personis reputari, si reus suo dicto gravetur, & fisci pars foveatur: veritas enim, virtus est propria Nobi- 61 lium, mendacium verò viles etiam viliores facit. Periurij crimen infamiam irrogat, pœnaque infami punitur: hinc Ferdinandus Secundus Rex noster, nil vnquam, tantum detestabatur, quantum periurium: crebris sermonibus iactabat malle se mori, quàm fœdari; vt cum Ænea Sylvio scripsit Matth. Timpij *in specul. bon. Magist. part.*2. *sign.*93. *num.*8. Perpendatur quæso, quid honestius erit, periurij vitium, mendacij infamia, an veritatis probatio, ex qua delinquens pœnæ debitæ submittatur; Certum enim est, quòd testis qui notabile damnum in vita, fama, vel bonis veretur, si periculum imminens sit, non tenetur testimonium dicere. Sed hoc non absolutè accipiendum, nam ratio Theo-

logorum

logorum est : quia gravi privatis, nemo tenetur cum eo in damno : quare si bonum publicum postulet, etiam cum vitæ, famæ, vel bonorum periculo, quicumque tenetur ; vt alijs relatis Trullench. *dict. dub.* 1. *num.* 7. Vlterius, timor ille non debet esse quilibet, sed probabiliter in virum constantem cadens, sed hæc Theologis relinquamus; quorum est, præcepta moralia tradere.

62 Pro coronide tradere debemus, testes teneri subscribere dictum, vel si nesciant, signo Crucis loco subscriptionis signare, *cap. post. cessionem*, vbi Abbas *num.* 5. *de probat.* Casan. *consil.* 44. *num.* 20. *decis. Avenion.* 33. *n.* 17. dominus Monter, *decis. Aragon.* 12. *num.* 39. *cum seqq.* Guazin. *defens.* 33. *cap.* 14. *num.* 4. quibus addendi cumu-
63 lati à Barbos. *in collect. dict. cap. post cessionem, num.* 7. Et quamquam Guazin. *vbi proxim.* dicat hoc in iure cautum non reperiri, & ideo si fuerit subscriptio omissa, non vitiari depositionem ; hoc in Regno nostro non præcedit, nam subscriptio necessaria est ; vel loco illius, Crucis appositio, manu ipsius testis, quam attestari debent duo viri testem cognoscentes suis subscriptio-
64 nibus, vt cavetur *in for.* 105. *Cur. ann.* 1626. quod in causis criminalibus vsu receptum est, ita vt defectu subscriptionis, vel appositionis Crucis, aut attestationis prædictæ, dictum testis infirmetur, adeo vt nulla fides ei adhibeatur : quod observari in Senatu pluries vidi, & in omnibus Curijs Vrbis. Sed hoc tantum in criminalibus est, non autem in civilibus iudicijs ; nam solùm subscribuntur, vel cruce signantur, absque illa attestatione; licèt dispositio de vtroque loquatur. Sed quæri potest, an necessaria sit attestatio Actuarij, dicentis signum Crucis propriæ manus talis testis esse ? & in simili mentionem Notarij requiri, tradit Galterius *in prax. crim. instrum* 1. *p.* 1. *rub.* 2. *n.* 27. *in fin.*

§. III.

De captura reorum, ad forum 6. quæ personæ capi possunt.

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

NEnguna fembra no sia mesa, ni encloſa en carçre, ne quels homens la guarden per alguna demanda que li sia feyta pecunialment per lo Fisch : ço es, per lo official del Princep, ô per algun altre hom privat, ó per demanda que li sia feyta per algu crim. Mes si serà demanada per deute fiscal, ò privat, respona per si, ò per son marit, ó per altre sufficient procurador. Empero si serà tal crim per ques convinga quella do fermança, donla si la haːè si no la darà, è jurarà que no pot haver fermança que do, jur quella estará á manament del Iutge, é a conexança, é que observará lo que jutgarà per dret. Mes sil crim, ò malefici de que ella será demanada serà aixi greu, que pena de mort aportàs, ò donàs, la donchs, deu esser guardada curosament per la Cortːen aixi que no sia mesclada ab los altres homens presos de la Cort. Enadeix lo Senyor Rey que tota fembra que haurà feyta, ò dita injuria, ò malefici, é no porrá donar fermança, ò caplevador de dret, que sia tenguda presa, mas no estia entre los homens mesclada.

SVMMARIA.

1 *Captura reorum quomodo facienda est.*
Doctores de captura reorum tractantes, ibid.
2 For. 18. de accusat. *iurct.* for. seq. & for. 105. de Cur. & Baiul. *vers.* La Cort apell, *expenditur.*
3 *Indicia quæ requiruntur ad capturam, non sunt à foro præscripta, & sic remanet in dispositione iuris.*
4 *Praxis Senatus quoad capturam reorum traditur.*
5 *Decretum de capiendo, an fieri debeat.*
6 *Citatio in criminalibus, esset explorator instruens reos ad fugam.*
7 *Captura quomodo fieri iubeatur in causis accusationis privatæ.*
Accusatio in Regno non admittitur, quin præcedat submissio ad pœnam Talionis, & obligatio de solvendis expensis.
9 *Decisio Senatus quoad capturam.*
10 *Decretum ordinarium accusationis continet decretum de capiendo reo.*
11 *Privilegiata persona non comprehenditur sub decreto de capiendis reis.*
12 *Fœminæ honestæ capi non possunt, ex* foro.
13 *Limita in gravissimo crimine nam fœmina nobilis capi potest.*
14 *Decisio Senatus quoad capturam fœminæ huius conditionis.*
15 *Limita in criminalibus ex* eodem foro in fine.
16 *Captura indebitè fit ratione loci.*
17 *Captura intra Ecclesiam fieri nequit ratione immunitatis.*
18 *Limita in criminibus exceptis, ratione quorum immunitatis privilegium amittitur.*
19 *Quæ crimina sint hæc? remissivè.*
20 *Palatia Principum refugia delinquentium sunt.*
Don Iosephus Exea laudatur, ibid.

DE iure statutum est, neminem capi posse, nisi quibusdam indicijs suspectus criminis reperiatur, *l. sicut falsi* 17. *C. ad leg. Cornel. de falsi. l. divus, ff. de cust. reor. l.* 1. *de custod. reor.* Quid autem requiratur in criminalibus ad capturam decernendam, tradunt Peguera *dict. cap.* 12. §. 3. *per tot.* Farin. *in prax quæst.* 27. *num.* 12. *cum pluribus sequentibus* Scaccia *de indicijs, lib.* 1. *capit.* 42. *per tot.* Guazin. *ad defens. reor. defens.* 5. *per tot.* præcipuè *capit.* 3. Carena *dict. part.* 2. *tit.* 2. §. 5. *per tot.* Ant. Matthæus *de criminib. lib.* 48. *ff. tit.* 4. *de cust. reor. cap.* 1. *num.* 6. qui plures, & plura tradunt. Ex quibus solum observandum venit, decretum de capiendo fieri non posse, quin informatio aliqualis præcedat, & indicia prudentis Iudicis arbitrio exploranda, qui ab vno latere perpendat, ne ob nimiam deliberationis moram fuga reorum sequatur, & ab altero respicere debet, ne nimia capturæ celeritate sequatur indebita detrusio, famæ læsio, ac corporis afflictio, vt expressis ferè verbis docent Scaccia *dict. capit.* 42. *numer.* 7. & Matthæus *dict. num.* 6. & 8. qui doctissimè, vti solent, hæc omnia explicant. 1

Cum his consonat dispositio *for.* 105. *de cur. & Baiul.* ibi : *La cort apell, è deman aquell contra lo qual deu ser feta inquisicio.* Id est : *Curia vocet, & quærat illum, adversus quem debet fieri inquisicio.* Ex quibus verbis clarè colligitur ante inquisitionem capiendum esse : sed non ante informationem ; nam præsumptiones, & indicia præcedere debent, iuxta *for.* 18. *cum seqq. de crimin.* ibi : *Si donchs no será aparexent præsuncio. ó manifesta suspicio contra ell quel homicidi haja feyt, ó altre malefici.* Id est : *Nisi tamen adsit probabilis præsumptio, aut manifesta suspicio adversus ipsum homicidium patrasse, aut aliud maleficium :* Nam, vt dixi, *hoc eod. cap.* §. 1. *num.* 12. *& seqq.* inquisitio sumitur in eo *textu*, pro transmissione ipsius. 2
Sed cum nihil aliud specialiter dispositum in *foris* reperiatur circa capturam, nempe quæ sint indicia requisita ad eam, omnia remanent in dispositione iuris, ad quam ex vi rationis recurrendum est, vt probat dominus Leon *decis.* 29. *n.* 17. *tom.* 1. ex *for.* 4. *vers.* E en aquelles coses, *in proœm. foror.* vt diximus latiùs *tom.* 1. *c.* 1. §. 2. *n.* 11. *&* 12. Sed 3
vt observantiam nostri Senatus, & Curiarum Regni tradamus, supponendum duxi, quòd nemini ex peritis ignotum est, nempe apud nos minimè vsu receptum esse decretum formale de capiendo. Et ratio est, nam cùm indicia ad capturam levia sufficiant, & hoc Iudicis arbitrio relinquatur, vt ex dictis patet, licet sæpius, vel semper iuris ordine servato in capiendis reis procedatur, nunquam in processibus ex mero officio confectis, decretum de capiendo reo factum fuit, quam- 4
vis plurimos antiquissimos processus ab anno 1[illegible].

hæc

hæc & alia explorando viderim. Sed Iudex iuxta qualitatem facti, iuris ordine ſervato, procedit; ita vt nunquam à captura incipiatur, niſi in flagrantia, vel delictis gravioribus concurrente fugæ ſuſpicione, atque indiciorum ſcientia, ſaltem extra informationem: Bene Antonius Matthæus *de criminib. lib.* 48. *ff. tit.* 20. *cap.* 2. *num.* 9. Ego enim dum officia criminalia duxi, quoties in facto eveniebat, niſi adeſſet flagrantia, ſi poſſibile erat ſaltem in ſcriptis vnius teſtis dictum redigi iubebam, & ſi fugæ ſuſpicio moram hanc non patiebatur, teſtem vnum cum iuramento recipiebam & ſcriptura, impoſterum dilata, ad capiendum reum procedebam, quod ab alijs Senatoribus graviſſimis obſervatum videram, & hodie obſervatur: quæ praxis conſona eſt cum Doctorum placitis *vbi proxim.* ſignanter iuxta tradita per Scacciam *dict. lib.* 1. *cap.* 39. *num.* 13. qui ait, citationem apud criminaliſtas non admodum eſſe in vſu, præterquam in levibus, ne aliàs citatio eſſet explorator, qui reos inſtrueret ad fugam: in caſu enim timoris fugæ ita omnes tradunt, etiam in crimine hæreſis, quamvis ex captura ob illud graviſſima famæ iactura inferatur; tradit Carena *dict.* §. 5. *num.* 20. Nec id novum eſt, nam antiquo iure inſpecto, etiam ad cauſas civiles quicunque in ius vocabatur, ſi ſequi nolebat, atteſtationis medio ducebatur, & reluctans rapiebatur obtorto collo; nec ſemper opus erat anteſtatione, nam ſi reus improbus erat, vt ſunt lenones, fures, & huiuſmodi, ſine atteſtatione ad Prætorem ducebantur; tradunt Duarenus, *de in ius vocando, cap. vlt. & diſput. anniverſar. lib.* 1. *cap.* 2. Carolus Sigonius *de iudicijs, lib.* 1. *c.* 18. dominus Gaſpar Ægydius Polo *ad tit. ad municip. & de incolis, in l. incola* 19. *verſ. Nam intelligendum*, Iacob. Revar. *ad leg.* 12. *tab. cap.* 5. *& ad leg.* 108. *de reg. iur.* Iacob. Cuia. *lib.* 7. *obſervat. cap.* 10. *& ad leg.* 48. *de verb. ſign.* Donel. *lib.* 23. *comment. cap.* 2. latiſſimè, alijs relatis, Oſuald. Illig. *ibid. lit. O.* Quare in criminalibus neceſſum fuit, vti hoc medio, ne iudicium per fugam illuſorium redderetur.

7 Hæc dum ex mero officio proceditur: in accuſationibus verò, quæ ad inſtantiam privatorum proponuntur, ſi accuſator perſona honeſta ſit, & accuſatus humilis conditionis, in quo veroſimiliter crimen præſumi poteſt, & adſit fugæ timor, accuſatione propoſita, vel adhuc querela tantum in codice Actuarij depoſita (apud nos *Clam*) reum capi mandari ſolet, quod nititur in diſpoſitione *for.* 19. *de crimin.* ibi enim ſupponitur captura, etiam in crimine, ob quod pœna pecuniaria irrogatur. Et amplius patet, nam de iure ad querelam iniuriati mandatum de capiendo tradi ſolet: Farinac. *quæſt.* 27. *n.* 120. Scaccia *dict. cap.* 42. *num.* 5. Guazin. *dict. cap.* 3. *num.* 32. ſaltem præcedente obligatione de re-
8 ficiendis expenſis. Cum autem in Regno accuſatio non admittatur, quin accuſator ad pœnam Talionis ſubijciatur, & obligationem præſtet de ſolvendis expenſis, vt dixi *cap.* 4. §. 4. *num.* 12. *& ſeqq.* nec querela admittatur abſque hac obligatione, ſi convictus fuerit de calumnia, quod per *foros* requiritur, vt dixi: Ant. Matth. *de crimin. tit. de accuſat. cap.* 6. *num.* 3. *& cap.* 8. *nu.* 3. Ideo accuſatoris perſona inſpecta, ſi honeſta ſit, & accuſatus ſuſpectus, verbo tenus captura decernitur; ſi autem accuſatus ſit honeſta perſona, aut aliqualiter de crimine dubitetur, recipi informationem ſuper articulis acccuſationis Iudex mandat, & conſtito per eam de indicijs, capi accuſatus iubetur; & quamvis decretum
9 ſpeciale in Senatu non fiat, ex deliberatione ipſius captura mandatur. Sic paſſim obſervat Senatus, & me referente obſervavit in cauſa accuſationis inſtitutæ per Iacobum Gazò Notarium, certo nomine, adverſus Natalem Rico Iuſtitiam villæ de Elig, anno 1650. Bene
10 verum eſt, quod cum in accuſationis libello, tam à Fiſco propoſito, quàm à privatis, inter alia petatur decretum de capiendis reis, eo ipſo quo accuſatio admittitur in forma ordinaria, proviſio in calce facta, de fiēdis ſupplicatis, comprehendit decretum capturæ, quod exequitur, caſu quo antea executioni deductum non ſit.

Et quoniam vnum ex requiſitis iuſtificantibus cap- 11
turam, hoc eſt, vt perſona carceranda privilegiata non ſit, vt tradunt Clarus *quæſt.* 28. *num.* 2. Farin. *quæſt.* 23. *numer.* 41. *& ſeqq.* Scaccia *dict. c.* 42. *n.* 11. Guazin. *dict. c.* 3. *nu.* 3. Ant. Matthæus *dict. tit. de cap. reor.* 14. *cap.* 2. *num.* 3. inter quas enumerantur fœminæ, vt probant Clar. *ibid.* Farin. *num.* 52. Guazin. *num.* 8. Ant. Matth. *dict. cap.* 2. 12
numer. 3. *ex numer.* 134. *cap.* 9. Scaccia *dict. lib.* 1. *cap.* 46. *num.* 25. etiam in graviſſimis delictis, quod ſolum eſt intelligendum de honeſtis, vel nobilibus fœminis; tamen de conſuetudine, in graviſſimo crimine, fœmina etiam nobilis, vel honeſta, in carcere ſeparato ſervari debet, vt omnes docent, & cautum erat ante dictam Novellam, *in l.* 3. *C. de cuſt. reor.* Ant. Matth. *dict.* 13
num. 3. & probatur ex noſtro textu, ibi: *Mas ſi el crim, ô malefici de que ella ſerâ demanada, ſerà aixi greu que pœna de mort aportâs, ô donas, la donchs deu eſſer guardada.* Id eſt. *Sed ſi crimen ſit adeo gravius, vt mortis pœna debeatur, tunc detineri debet:* quem textum correctorium eſſe iuris communis, tenet dominus Cerdan. *in viſitation. Carcer. cap.* 5. *num.* 9. *lit. F.* Et cum de facto eveniſſet in 14
fœmina huius qualitatis anno 1650. ex deliberatione Senatus in carcerem detruſa fuit, loco ſeparato, & convenienti, iuxta ipſius ſtatum.

At ne dicti *for.* 6. deciſione decipiamur, notandum 15
eſt, quòd quidquid ſit in Civilibus, in Criminalibus fœminæ honeſtæ capi poſſunt indiſtinctè, vt ex *textu* percipitur, ibi: *Enadeix lo Senyor Rey que tota fembra que haura feyta, ó dita injuria, ò malefici, é no porrá donar fermança, ó caplevador de dret, que ſia detenguda preſa.* Id Eſt: *Et addit Dominus Rex, quòd omnis fœmina quæ iniuriam potulerit, vel maleficium patraverit, & fideiuſſores non habuerit, detineatur.* Quod intelligendum eſt, ita vt in gravioribus delictis omnino detineatur capta in carcere ſeparato; in levibus, fideiuſſoribus relaxetur; & ſi fideiuſſores non habuerit, detineatur etiam: ad cuius *fori* declarationes, & ampliationes, & quoad alias perſonas, quibus ſpecialiter conceſſum eſt, vt capi minimè poſſint, videndi ſunt, Hippol. de Marſil. *in prax.* §. *attingam, num.* 63. Doctores Caſtellani *in l.* 62. *Tauri.* Grammatic. *deciſ.* 33. *num.* 8. Boer. *quæſt.* 215. Fontanella *de pactis dotal. clauſ.* 3. *gloſſ.* 3. *num.* 24. *& ſeqq.* Farin. Clarus, Scaccia, Guazin. Ant. Matth. & cæteri *vbi ſup.*

Demum captura indebitè fit ratione loci, vt pluribus 16
probat Farin. *quæſt.* 28. *per tot.* vbi rem ex profeſſo tractat, Scaccia *dict. cap.* 42. *num.* 12. *& cap.* 46. *nu.* 4. *& 21.* quæ regula in Eccleſia dubitationem non admittit, ob 17
immunitatem quam obtinet, ex deciſione *for.* 31. *de iuriſd. omn. iud.* cum ſimilibus: quod intelligendum eſt dummodo crimen non ſit exceptum; nam ſi eſt ex his, ratione quorum immunitate gaudere non poteſt, licèt 18
extrahi non debeat, poterit compedibus detineri, dum ſuo tramite cognoſcatur de quæſtione immunitatis, vt dixi latiùs *cap.* 7. §. 1. *num.* 145. *& ſeqq.* Quæ autem crimina iſta ſint, ex quibus immunitare Rei non fruuntur, 19
tradunt Doctores paſſim, quorum dicta cumulant Farinac. *in tract. de Immunit.* & don Marius Curtell. Comes Villaroſatæ, *in eruditiſſimo tractatu de Immunitate, part.* 1. *per tot.* quò loci quidquid deſiderabis invenies, iunctis ijs quæ diximus *dict.* §. 1. *ex num.* 145. nam ibi plura, & plures recenſentur. In Regia verò ſelectiſſimè reum tutum eſſe, probat Don Ioſephus ab Exea, & Deſcar- 20
tin, *in erudita recitatione ad l. vnicam, C. de Palatijs, & dom. Domin. lib.* 11. *prope finem, verſ. Pertinet*, qui doctrinam, nobilitatem, & eruditionem, ex genitoris fonte hauriens, Cæſarauguſtanam Vrbem, & orbem in admirationem iuvenis trahit. Quod quidem aſylum ſolum durat, quantum voluntas Principis eum extrahere nolentis, vt probat *ibid. verſ. ſeqq.*

§. IV.

De confessione exigenda à Reo ad explicationem fori 68. *Curiar. anni* 1564. *& aliorum iurium.*

TEXTVS.

PHILIPPVS SECVNDVS REX
Anno 1564. Montisoni.

ITem Senyor, com los juraments que fan, è presten los que son inculpats de alguns crim, y delictes, al temps que son confessats, *tam ex officio, quam super denuntiatione,* sien perillosos, é nutritios de pecat: perque es cert, que los mes que presten dit jurament se perjuren, è illaqueen les animes, è conciencies. Per ço los dits tres Braços, per escusar dits incovenients, suplique a V. M. sia servit de provehir, y manar, que de huy avant los qui seran inculpats, y confessats, com dites, sobre alguns crims, é delictes, no facen, ni presten jurament: sino que aquells sien interrogats lisament, é sens precehir jurament. E que les dites confessions aixi fetes sien de tanta força, valor, y eficacia, com si foren fetes mijançant jurament. *Plau a sa Magestat,* que in facto proprio *respongueu,* sine iuramento, in alieno cum iuramento.

SVMMARIA.

1 *Confessio bis exigenda à reo, nempe ex officio, & super accusatione.*
2 *Confessio exigi potest in processu informativo.*
3 *Confessio exigi debet personaliter per Iudicem.*
4 *Iuramentum non requiritur à iure in confessione secundùm* Marsilium.
5 *Contraria sententia Bartoli communior, & verior.*
6 *Sententia* Marsilij *apud nos qualificata in* textu.
7 *Iuramenti delationis praxis iuxta* fori *formam. Ratio dispositionis huius assignatur, ibid.*
8 *Reus negans delictum, de quo legitimè interrogatur, licet excusetur à periuro, non excusatur à peccato.*
9 *Reus si non legitimè interrogetur, potest celare veritatem.*
10 *Advocatus peccat si consultat reo legitimè interrogato veritatem negare.*
Advocati, & Procuratores consulentes reo veritatem negare, puniri possunt, ibid.
11 *Observantia Theologorum in consulendis reis traditur.*
12 *Memorabile exemplum cuiusdam pessimi consulij.*
13 *Reus non respondens torqueri potest.*
14 *Tortura hæc non ad eruendam veritatem, sed ad habendam responsionem affirmativam, vel negativam.*
15 *Tortura hæc solum infligi potest in delictis atrocibus.*
16 *In levioribus pœna pecuniaria constringi debet.*
17 *Reus recusans respondere directe, apud nos trina monitione comminatur.*
18 *Quod procedit etiam in criminalibus sub pœna convicti, & confessi.*
19 *Decisio Senatus.*
20 *Praxis nostri Senatus fundatur auctoritate Doctorum.*
21 *In gravioribus criminibus condemnatio ex hac confessione sequi non debet.*
22 *Tortura via tutior est ad condemnationem.*
23 *Rei quo pacto interrogandi sunt? remissiuè.*
24 *Confessio ex officio exacta in processu informativo probat.*
25 *Confessio iudicialis ex legitima causa revocari potest.*
26 *Confessio qualificata dividi non potest ad pœnam ordinariam imponendam.*
27 *Confitentes delicta cum qualitate modificante, seu diminuente delicta, pœna extraordinaria plectendi sunt.*
28 *Decisio Senatus.*
29 *Confrontatio, & recognitio quo pacto faciendæ sunt.*
30 *Recognitionis praxis exaratur iuxta observationem Senatus.*
31 *Confrontatio, ad convincendum reum, licet utilis sit, non tamen est necessaria.*
32 *Confrontatio aliquando periculosa est.*
33 *Confrontatio fieri etiam solet, loco repetitionis.*
34 *Testes confrontandi ad repetitionem dicti, interrogari possunt.*
35 *Reus quomodo interrogandus sit, vt suggestio vitetur,*
36 *Reo fugiente, instrumentum fugæ conficitur, apud nos* acte de fuga *nuncupatum.*

IN nostro Regno bis confessio exigitur à reo, ex mero 1
officio inquisito, scilicet ex officio Iudicis in processu informativo, quem nostrates *impresia* vocant, quæ exigitur ad litis præparationem; & super denuntiatione, sive accusatione à Fisco proposita, ad litis contestationem, Ant. Matthæus *d. lib.* 48. *tit.* 20. *c.* 2. *nu.* 17. quod clarè dicit textus, ibi: *Tam ex officio, quam super denuntiatione.* Licet enim Sebastianus Guazinus *in tract. ad defens. reor. defens.* 20. *c.* 18. *n.* 2. dubitet, quomodo possit dari confessio, absque accusatione, vel inquisitione, quæ in eius locum subrogatur, animadversa praxi huius Regni, circa inquisitionem formandam, quæ diversa est à tradita per ipsum, vt dixi *hoc c.* §. 1. *n.* 22. *& seqq.* inde est, quòd in 2
processu informativo confessio exigi possit, & debeat, factum totius criminis ad capitula necessaria reducendo, & separatim reum interrogando super vnoquoque, & si opus est, & responsio ipsius ansam præbeat, nova capitula formando, sicut prudenti Iudici conuenire videbitur, vt veritas ab ipso eruatur.

Quæ confessio exigenda est per Iudicem personaliter, 3
vt cavetur in textu, *iunct. for.* 103. *Curiar. anni* 1626. quod à iure definitum probant Gloss. *in l. iubemus, verb. aliud iudicium, C. de liber. caus.* Peguer. *in praxi, c.* 12. §. 5. *nu.* 2. qui alios refert, Scaccia *de Iudic. caus. civil. & crim. lib.* 1. *c.* 86. Farin. *tot. titul. de reo convicto, & confesso,* & Guazin. *d. defens.* 20. *per tot.* Ant. Matthæus *d. lib.* 48. *tit.* 16. *c.* 1. *n.* 4. quibus in locis plura ad materiam reperies, vltra tradita per Cartarium *in tractatu de Theorica, & praxi interrogandorũ reorum,* ad quod perficiendum Iudex tenetur accedere ad carceres, non autem reum adduci facere ad propriã domum, vt cautũ reperitur *in c.* 37. *ordin. Reg. Aud. anni* 1566. neq; Notario id committendo, ex traditis per Ant. Matthæum *dict. num.* 4. præsertim ab illis Iudicibus, quibus non est datum imperium mandandi, vt ipse notat.

Sed quoniam *in for.* 105. *de Cur. & Baiul.* dicitur, ibi: 4
La Cort reba sacrament, id est: *Iudex deferat iuramentum,* videndum est, an iuramentum de iure requiratur in confessione à reo exigenda? Iuramenti delationem necessariam non esse tenuit Marsil. *in l. penult. n.* 72. *ff. de qu.* quod firmat *in praxi,* §. *post quam, n.* 4. & hanc opinionem dicit communem Salicetus *in l. principalis,* §. *quod observari, n.* 21. *C. de iureiurand.* Decian. *in tract. crim. lib.* 2. *c.* 21. *n.* 23. Scaccia *d. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 8. *& d. c.* 86. *n.* 27. Don Ludovicus Peguera *in praxi, c.* 12. §. 5. *nu.* 6. Ant. Matth. *de criminibus, tit. de Inquisition.* 20. *c.* 2. *n.* 14. Cæterùm communior opi- 5
nio est affirmativa, quam tenuit Bartol. *in l. Marcellus, ff. rer. amotarum,* communẽ fatetur ipse Marsil. *in d. l. penult. num.* 72. (quamvis practicandam non esse asserat) Bernat. Diaz *in prax. crim. c.* 126. Iulius Clarus *in prax.* §. *fin. qu.* 45. Ant. Gomez. *variar. tom.* 3. *c.* 12. *n.* 15. Didacus Covarruvias *variar. lib.* 1. *cap.* 2. *nu.* 2. pluribus alijs relatis Guazin. *d. defens.* 20. *c.* 1. *n.* 2. *&* 3. Sed licet hoc verum sit, 6
apud nos prima opinio tenenda est, quoties reus de facto proprio interrogatur, vt clarè dicitur in *textu,* ne rei iuramento illaqueati, in perjurij crimen incidere cogantur, dum fugiunt alterius criminis confessionem: quam rationem perpenderat Ant. Matth. *d. n.* 14. Quod, vt dixi, quoad factum proprium procedit: quoad alienum factum (quod intellige quando diversum est à facto proprio, ita vt per confessionem, crimen proprium fateri non cogantur) iuramento constricti interrogantur, quo pacto citra *fori* nostri decisionem, rem hanc fiendam proposuit Peguera *vbi proximè.* Ex quo resultat, correctam esse hodie dispositionem *d. for.* 105. in hac parte, cum post eriora prioribus derogent. Atque adeo quoties exigenda ab aliquo reo confessio est, ita praxis com-

munis obſervat, vt iuramentum iuxta iſtius *fori* formam deferatur, explicando, quod in quantum ad ſe, religione iuramenti non aſtringitur, ſed tantum quoad alios, & confeſſio emanata, hac praxi obſervata, idem operatur, ac ſi cum iuramento facta fuiſſet, vt in textu diffinitum habemus, ibi: *E que les dites confeſſions aixi fetes, ſien de tanta força, valor, y eficacia com ſi foſſen fetes mijançant iurament*, id eſt: *Et quod confeſſiones ita exactæ ſint eiuſdem valoris, firmitatis, & efficaciæ, ac ſi factæ fuiſſent medio iuramento.*

8 Sed quamquam periurij labes vitetur in reo negante, interrogato abſque iuramento, peccatum non excuſatur ſi negat delictum, de quo legitimè interrogatur; imò mortaliter peccat, vt docent Villagut. *in prax. crim. lib. 1. c. 5. concluſ. 4. in princip.* Divus Thomas *2.2. q. 69. artic. 1.* & probatur ex *c. 2. de maiorit. & obedient.* Navarrus *in manual. c. 18. ſub præcept. 8. n. 57.* Peguer. *dec. 5. n. 24. & in praxi dict. cap. 12. §. 5. num. 14. & ſeqq.* Guazin. *dict. defenſ. 20. cap. 1. num. 3. & cap. 8. num. 1.* Ex noſtratibus P. Salon. *de iuſt. & iur. ſive in 2. 2. quæſt. 62. artic. 2. controverſ. 10. concluſ. 2.* & Trullench. *lib. 8. Decalog.*

9 *cap. 4. dub. 2. num. 4.* Quomodo autem intelligendum ſit, reum legitimè interrogari, dicendum venit, quod legitimis præcedentibus indicijs iuxta iuris formam, de quibus latè per Doctores prædictos *in eiſdem locis* Secus autem ſi reus non legitimè interrogetur, nam eo in caſu poteſt celare veritatem ſine peccato, vt docent Caietanus, Adrianus, Navarr. & alij relati per Covarruviam *variar. dict. lib. 1. cap. 1. numero ſecundo*, Soto *lib. 5. de iuſt. & iur. quæſt. 6. artic. 2. colum. penult.* latè Scaccia *dict. cap. 86. numero quintageſimo primo*, Guazin. *dict. cap. 8. numero primo*, quæ omnia procedunt iuxta probabiliorem opinionem: nam non ignoro plures docuiſſe reum non teneri reſpondere in criminibus, ratione quorum pœna gravis imponenda eſt, vel magnum dedecus, aut iactura ſequi poteſt, ſi adeſt ſpes evadendi, ita Ioannes Sanctius *in ſuis ſelectis, diſput. 43. numer. 29.* qui plures alios refert, Pater Diana *tom. 1. tractat. 15. ſivè miſcel. reſolution. 27.* & poſt eos noſtras Trullench. *dict. dub. 2. numer. 7. & ſeqq.* iuxta quam ſententiam conſulere Confeſſarium ipſi reo poſſe, tra-

10 dit *numero 16.* etiamſi aliam ſequatur. Sed Advocatus etiam peccatum mortale incurrit ſi conſulat reo legitimè interrogato veritatem negare, latè Peregrinus *de iur. Fiſc. cap. 2. numer. 153. & ſeq. lib. 2.* quo plures tam Theologos, quàm Canoniſtas laudat, & ſubdit, quòd tenetur conſulere clienti reſtituere, quod indebitè tenet; & Battandus *in prax. crimin. regul. 12. numer. 17.* docet, quod Advocati, & Procuratores puniri poſſunt, ſi inſtruant reum ad ita dicendum, Guazin. *dict. cap. 1. num. 3.* ſed hæc noſtro ævo minimè proſunt: olim enim aliqui rei qui torturam intrepidè paſſi fuere negando, ſpontaneè Iudicem vocabant, & pro exoneratione conſcientiæ veritatem detegebant; eo quod

11 ſpes evadendi iam non aderat, à peritiſſimis Theologis inſtructi, vt videre eſt in cauſa necis Balthaſaris Armunia Generoſi, & in cauſa de qua dominus Polo *adverſar.* 187. & aliqua diximus *cap. 7. §. 2. numer. 55. &* 70. & in alijs quamplurimis: & noviſſimè in cauſa Ioſephi Iſauſte, qui ob plura latrocinia ad mortem damnatus erat; & quamquam in tortura negavit, poſtquam Confeſſarium conſuluit, delicta faſſus fuit. In alijs enim patenter viſum fuit mendacium ex aliorum conſilio affirmaſſe in articulo mortis, quod quam pernicioſum ſit, non ſolum animarum ſaluti (quod præcipuum eſt) ſed etiam corporum, ex ſequenti ſpecie deprehenditur, quam tradere decrevi, quia me-

12 moria digna eſt. Dum dominus Dux de Arcos Regnum iſtud moderabatur, quædam fœmina oppidi de Payporta ictu ſclopi interempta fuit, indicia reſultabant in quemdam adoleſcentem, & alium virum non probatæ opinionis; ſed adverſus iſtum vrgentiora reperiebantur, ambo carceribus mancipati erant, adoleſcens rixa contracta, lethaliter vulneratus fuit pugionis lignei ictibus in ipſis carceribus. Dum iam in agone videbatur, ſacramento Extremæ vnctionis percepto, de conſilio cuiuſdam, vt ſocium à pœna excuſaret, faſſus fuit ſe illud crimen patraſſe, aliumque minimè opem, aut auxilium præſtitiſſe, quod in actis Iudex inſinuari iuſſit; vulneratus ipſe ſalutem poſtmodum conſequutus fuit, & ex illa confeſſione vltimo ſupplicio damnatus, & quamquam errorem confeſſionis allegabat, probare minimè potuit, ſicque in eum ſententia capitalis executa fuit: & Socius ad triremes miſſus; at demum famoſus quidam Bannitus captus, & in patibulo faſſus fuit ſe crimen illud perpetraſſe, abſque interventione alicuius ex condemnatis.

Sed ſi reus reſpondere noluerit, vel ita reſpondere 13
intentaverit, vt dicat ea, quæ ad negotium ſpectare minimè poſſunt, quid agendum eſt, dubitari ſolet; De iure hoc in caſu torqueri poteſt non ad eruendam veritatem, ſed ad habendam præciſam reſponſionem affirmativam, vel negativam. Blanc. *de iudic. n. 273.* Foller. 14
in prax. crim. verb. Et ſi confitebuntur, num. 4. Iulius Clarus *dict. quæſt. 45. num. 6.* Farin. *quæſt. 37. num. 136.* Vulpell. *reſponſ. 34. num. 7.* Menochius *de præſumpt. lib. 1. quæſt. 89. num. 142.* Baiard. ad Clar. *dict. quæſt. 45. num. 4.* Scaccia *dict. c. 86. n. 46.* Guazin. *d. defenſ. 20. c. 16. num. 1. & ſeqq. & c. 17. n. 1.* Matthæus *dict. tit. 16. c. 1. n. 10.*

Quod intelligendum eſt in delictis atrocibus, pro 15
quibus pœna corporis afflictiva, acerbior ipſa tortura, imponi debet, vel poteſt; vt iſti Doctores tradunt. In levioribus autem, pro quibus pœna levior irroganda venit, pecuniaria coërcitione compellendus reus eſt. Scaccia *dict. c. 86. num. 49. in prin.* pluribus relatis Guazin. *dict. c. 17. num. 1.* At caſu quo tortura infligenda eſt, 16
cum hæc non ad eruendam veritatem inferatur, ſed ad habendam certam reſponſionem, non requiruntur indicia aliàs ſufficientia ad torturam; nam ſufficit quod reſpondere negando, aut affirmando recuſet, Cartarius, Scaccia, Ambroſinus, Clarus, & alij relati à Guazino *dict. defenſ. 20. c. 17. in prin.* vbi de qualitate, & modo huius torturæ doctè diſputat.

Sed apud nos recuſantes reſpondere, comminari ſo- 17
lent tribus monitionibus, quas vocamus, *Mandata*, primum ſimplex, ſecundum pœnale, & tertium expreſsè ſub pœna convicti, & confeſſi. Quæ obſervantia in civilibus minimè in dubium revocari poteſt, tum ex traditis per Thomam Treviſanum *deciſ. 38. numero primo lib. 1.* & Ant. Matthæum *dict. cap. 1. numer. 9. &* 10. Tum etiam ex inveterato Curiæ ſtylo, à quo recedendum non eſt, vt alibi dixi; & probat Fontanella *deciſ. 415. numer. 14.* In criminalibus verò, aliquando vidi obſervari, & ex deliberatione Senatus obſervavi, in cauſa Coſmæ Vendrell Generoſi, accuſati de ſtupro; nam interrogatus ſuper capitulis accuſationis, reſpondebat non ſolum omnino impertinentia ad cauſam, ſed plura, quæ paci, ac tranquillitati publicæ nociva videbantur, ſi in actis redigerentur. Quo percepto, confeſſiones diſtuli, vſque ad ſequentem diem, & facto verbo in Regio Senatu, ex illius deliberatione examen proſequutus fui, minimè permittendo, quòd in actis reſponſiones modo prædicto redigerentur; & cum reſpondere ad interrogata noluiſſet, per Mandata prædicta ipſum comminatus ſum. Idem obſervaverat Mag. dominus Ia- 19
cobus Garcia in cauſa Petri Font, qui vt credebatur, inſaniam fingebat, & iuxta hanc praxim condemnatus fuit Petrus Torner ad pœnam fuſtigationis, ob furta per ipſum patrata, ſententia publicata per D. Fran. Daça *die 14. Auguſti* 1640. ſub examine Nobil. Don Petri Villacampa. Licet verum ſit, quod ex hac ſola confeſſione ficta, nunquam deventum ſit ad condemnationem capitalem; & quamvis in aliquibus cauſis ad declarationem convicti, & confeſſi deventum ſit, condemnatio ex hac confeſſione nunquam fuit ſecuta. Sed tamen caſu quo 20
opus fuerit, fundamento iuridico ſimilis praxis nequaquam caret, nam aliqui Doctores tenuerunt, quod recuſantes reſpondere, vel non præciſè reſpondentes, poſſunt damnari tanquam confeſſi, Caſon. *in prax. crim. tit. de torment. cap. 3. num. 2.* Miles. *in pract. crim.*

crim. fol. 88. *num.*7. Foller. *in pract. verb. Si comparent ante contumaciam, num.*3. Farin. *quæst.*37. *num.*191, quod procedit ratione pœnæ contumaciæ. Sed cum in Regno ex contumacia confessio inducatur, vt infra apparebit; inde est, quod tanquam confessi damnari possint renuentes respondere, vel directè respondere recusantes. Conducunt eleganter verba Asconij 2. *in Verem*, ibi: *Cum ius ventum esset, dicebat accusator apud Prætorem reo: Aio te Siculos spoliasse, si tacuisset, lis ei æstimabatur, vt victo; si negasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum eius criminum.*

21 Sed nihilominus valde dubitarem in gravioribus delictis, ex hac confessione aliquem condemnare capitaliter; nam omnes Doctores nemine dempto, in hoc conveniunt, quod in gravioribus minimè concluſio procedat: & adhuc in levibus eam improbant Scaccia *vbi prox.* & Guazin. *d. c.* 17. *n.*6. acriter impugnando: quare non miror, quod Senatus noster nunquam ex hac sola confessione aliquem condemnaverit ad pœnam acerbam.

22 Quibus additur, quòd iuxta *foros* nemo pro confesso haberi potest, nisi præcedentibus requisitis ad veram contumaciam necessarijs, & præscriptis; de quibus infrà, dum de contumaciali processu agemus. Sicque quoties tortura intervenire potest, tanquam tutior via amplectenda meo iudicio est, vbi autem tortura intervenire non potest, vel ex qualitate rei, vel causæ, vsquedum decisio Senatus adsit, iudicium suspendere nefas non erit in capitalibus.

23 Modus autem interrogandorum reorum accuratè à Doctoribus superiùs laudatis traditur, ob quod in his non immoramur; cum suppositis legitimis indicijs ad interrogandum, modus interrogatoriorum formandorum relinquatur arbitrio prudentis Iudicis, vt docent Scaccia *d. c.* 86. *num.*45. quem ad materiam omnino videj nam *toto ille capite* doctissimè de more tradit quæcunque exoptari possint.

24 Quando autem proceditur ad instantiam privati per accusationem, hæc necessaria non sunt; nam tunc solum confessiones exiguntur super capitulis accusationis ipsius, nec ante eam reus interrogari potest, sicut quando ex officio proceditur; imò post denuntiationem fisci, reus solum interrogatur super contentis in accusationis libello, eo sibi lecto, vt ex communi observantia omnibus notum est. Confessio autem ex officio exacta, an

25 probet, dubitari nequit: nam eo ipso quo iudicialis sit, vberior probatio desiderari nequit, præsertim à Fisco semel acceptata, vt frequenter acceptari solet in denuntiationis libello; & per hoc non tollitur, quod ex legitima causa confessio revocari possit, non solum post denuntiationem, vel acceptationem, sed etiam post concluſionem causæ constito de errore, vt probat Farin. *q.*81. *c.*9. *per tot.* videndus Ant. Matth. *de crim. tit. de quæstionibus* 16. *c.*1. *n.*1. *& seqq.* Argel. *de adquir. poss. q.*2. *art.*12. *per tot.*

26 Sed si fiat cum qualitate diminuente delictum, dividi qualitas non potest ad imponendam pœnam ordinariam: sed eo modo, & cum illa qualitate accipi debet, si Iudex confessione opus habet ad condemnationem, Ant. Gomez *variar. lib.*3. *c.*3. *n.*25. Ant. Thesaur. *decis.*13. *n.*7. Farin. *d. q.*81. *n.*116. Grivel. *decis. Dolan.*12. *n.*18. Argel. *de adquir. posses. q.*3. *art.*10. *n.*143. *& seq.* Mastril. *decis.* 246.

27 *per tot.* præcipuè *n.*26. 40. *&* 46. *to.*3. Emmanuel Mendez de Castro *in prax. Lusit. lib.*5. *cap.*1. *n.*46. vnde pœna arbitraria puniendi veniunt fatentes delicta cum qualitate modificante, seu diminuente, vt tenent Doctores superius relati *ibid.* & sequuntur Maceratens. *variar. resolut. lib.*3. *resol.*44. *vers. Tertio, quia confessio*, Torreblanca *in epitom.*

28 *delictor. lib.*13. *c.*19. *n.*15. *& seqq.* Thomas Sanchez *consil. mor. tom.*1. *lib.*3. *c. vnic. dubit.*13. *in fin.* & ita fuit iudicatum in Senatu, sententia publicata per Don Franciscum Alteus, *die* 23. *Octobris* 1630. sub examine Nobilis domini Don Petri Sanz, in causa necis Don Ludovici de Rocafull, quæ per appellationem ducebatur, revocando pœnam capitalem, qua rei condemnati reperiebantur per Gerentem vices Gubernatoris, vltra Sexonam, *sententia diei* 30. *Augusti eiusdem anni*, quos Senatus damnavit in pœnam remigij per quadriennium, exilij perpetui à Regno, & solvendi ducentos morabatinos: in cuius causæ decisione, ob gravitatem ratione personæ interemptæ, interfuerunt, præter Senatores Aulæ criminalis, quatuor Adiuncti ex peritioribus, & antiquioribus totius Senatus, vt testatur idem dominus Don Petrus Sanz *in observat. lit. C. observat.* 46. quam decisionem insequendo pluries in Regio Concilio sic iudicari vidi, iudicijs interfui, & iudicavi non semel. Quamvis post hæc scripta Antonium Matthæum legerim *de crimin. tit. de quæstionibus* 16. *c.*1. *n.*20. qui aliter ratione non improbabili, imò vrgente, docet, nempe aliter qualitatem probandam; sin minus, ex coniecturis elici, ne reus ad extraordinariam pœnam condemnetur; sed vel absolvatur, vel ad pœnam ordinariam exponatur, quod adhuc intelligi debet, quando qualitas adiecta omnino excusat, non autem quando solum detrahit de gravitate pœnæ.

Solet in exigendis his confessionibus, opus esse reco- 29
gnitionis rei, vel confrontationis eiusdem, cum testibus: quod contingere solet, casu quo testes dicunt notum sibi esse reum de visu, & nomen ipsius ignoratum, vel reum per signa, vestesque describunt: si talis descriptio conveniret alicui ex carceratis, in quem cadit suspicio criminis, vel aliàs indicia adversus ipsum resultant, antequam ab ipso confessiones exigantur, recognitio fieri debet, vt tradunt Scaccia *d. c.* 86. *n.*53. *&* 62. Caball. *resolut. crimin. tom.*2. *cas.*270. *n.*4. Farinac. *q.*11. *n.*25. Guazin. *d. defens.* 20. *c.*21. *n.*9. & est omnino necessaria: quæ in praxi apud nos recepta est, eodem modo, quo ab ipsis Scaccia, & Guazino proponitur *in eisdem locis*, observando omnia requisita ab ipsis tradita præsertim à Gua- 30
zin. *d. defens.* 20. *c.*20. nam constituto Iudice in loco carceris, destinato ad confessiones exigendas, ipse iubet Commentariensi, quòd reus apponatur cum tribus, vel quatuor ex carceratis reo similibus, quantum fieri potest, in ætate, aspectu, statura, & indumentis. Re ita præparata singuli testes separatim introducuntur in carcerem, & ab ipso Iudice, delato prius iuramento, interrogantur sigillatim, an inter præsentes reperiatur ille, de quo loquuti fuere in suis dictis, & si respondent, quod sic, iubentur reum apprehendere, & coram Iudice adducere, quo facto reus interrogatur de nomine, & cognomine. Sin autem dicant ibi non adesse, & id verisimile videtur, testes admittuntur: si verò inverosimile præsumitur, vel adsit præsumptio subornationis, timoris, vel affectus, compelluntur per remedia prætoria, & omnia in actis rediguntur. Si verò errent alium designando, vel aprehendendo, eorum dicta reum non afficiunt (quod non semel contingere vidi) vt Guazin. *d. c.*20. *n.*3. docet, imò ex hoc resultat rei exculpatio.

Si autem agitur de convincendo reo, qui testibus co- 31
gnitus est, licet confrontatio vtilissima sit, non tamen est necessaria, vt tradit Scaccia *dict. cap.* 86. *num.*53. & Guazin. *dict. defens.* 20. *cap.* 19. *num.*1. in ea enim nil aliud desideratur, quàm quod testis de facie ad faciem, facti veritatem affirmet cum iuramento: Scaccia *ibid. numer.*59. Caballus *casu* 33. *numer.*8. *& casu* 185. *num.*4. & quamquam validius medium est ad reum convincendum, periculosum Fisco esse solet, præsertim quando confrontatio facienda est cum his, quibus reverentiam 32
testes debent, vel potentiam eorundem testes timere possunt, vt Guazin dixit *dict. cap.* 19. *num.*23. Ego enim non semel vidi testes variantes, & sic quāvis officia criminalia per septem annos, & amplius obtinui, semel ad hunc effectum confrontationem practicavi, nempe in causa Michaelis Puig oppidi de Cocentayna, qui fuit apprehensus tempore grassantis pestis, cum concubina, & plusquam mille ducatis aureis furto ablatis. In primo examine dixit nominari Don Didacum Vives, & esse oriundum ab vrbe Cordubæ, properasseque Valentiam cum vxore, causa emendi ornamenta ad recentes nuptias. In secundo verò variavit, fatendo concubinam apprehensam esse, non vxorem, vt ante dixerat, supervenerunt indicia, ex quibus resultabat, ipsum aurigam fuisse Don Francisci Despuig, Equestris Ordinis

Beatæ Mariæ de Monteſa, & hero ſurripuiſſe pluſquam duo millia aureorum furto, cum aliquibus ſubuculis, & alijs indumentis, à vehiculo, quod ducebat in hanc Vrbem: facta prius recognitione, ad confrontationem tranſivi, & vnus, vt convinceret ipſum, dixit, in tantum verum eſſe ipſum Michaelem Puig nominari, in quantum ſi brachium ſiniſtrum ipſius denudaretur, in eo cicatrix reperiretur, ex vulnere illato per filium ipſius teſtis. Denudari brachium iuſſi, & non ſolum cicatrix vulneris reperta fuit, vt teſtis aſſerebat, ſed & ſubucula, qua reus induebatur, reperta fuit eſſe ex furatis, quibus, & alijs convictus, faſſus fuit crimen, & pœnas in patibulo tulit. Sed in alijs cauſis quæ ad relationem aliorum Senatorum ducebantur, non ita fœliciter evenit, nam, vt dixi, teſtes variarunt.

33 Solet etiam fieri eiuſmodi confrontatio ad fugiendam repetitionem teſtium, vt docent Scaccia *dict. cap.* 86. *num.* 53. Farin. *quæſt.* 72. *numo* 139. Caballus *caſu* 269. *num.* 14. *& ſeqq.* & Guazin. *dict. cap.* 21. *num.* 4. *cum ſeqq.* (licet ſimilis praxis diſpliceat Eliſeo Dança *in pug. Doctor. tit. de teſtium depoſition. cap.* 2. Novar. *in collect. ad prag. Neapol. in prag.* 10. *de offic. Iud. num.* 232.
34 *& ſeqq.* (& hæc apud nos frequentior eſt, præſertim quando teſtes de proximo receſſuri ſunt, ne amplius venire coram Iudice compellantur, in præiudicium ipſorum, qui ægrè ferre ſolent, quod à patria, vel domicilio ad Vrbem revocentur: & damnum ipſarum partium, nam impenſis non modicis gravantur; ſicque quotidie ſimili confrontatione Senatus vtitur, & hoc in caſu certum eſt, reum poſſe ſimiles teſtes interrogare, vt Doctores omnes tradunt *vbi proximè*. De modo autem interrogandi reos, tam in confeſſionibus exigendis,
35 quàm in recognitione, & confrontatione, ita vt ſuggeſtio effugiatur, & de effectibus ſuggeſtionis, tam in examine rei, quàm teſtis; Videndi ſunt præter adductos ſuperius, Cartar. *in theor. & prax. interrogan. reor. lib.* 2. *c.* 1. Scaccia *dict. cap.* 86. *n.* 7. *& ſeqq.* Farin. *quæſt.* 83. *n.* 84. Guazin. *defenſ.* 20. *cap.* 13. *lib.* 2. *per tot.* Ant. Matth. *de crim. lib.* 84. *ff. tit.* 15. *de probat. cap.* 4. *num.* 9. 10. & 11. Sed hodie mos interrogandi teſtes per infinita partium iterrogatoria, plus confuſionis, & damni, quàm vtilitatis adfert, vt accuratè perpendit Ioannes Oldendorpius *in tract. de iur. & æquit. tit.* 10. *verſ. Eadem ratione*, quod probat ex Caliſtrati reſponſo *in l.* 3. *in princ. ff. de teſtibus.*

36 Hæc omnia procedunt, reis carceribus mancipatis; ſed ſi capi non poſſunt, inſtrumentum de fuga conficitur, quòd à noſtratibus appellatur, *Acte de fuga*, & fit dum accedit Iudex, vel alius ex miniſtris deſervientibus ad capiendos reos, ad domum inquiſiti, & ſi, eâ ſcrutatâ, minimè reperiatur, adſtantes interrogantur de inquiſito, & quod reſpondent in actis adnotatur, & bona mobilia adnotantur, & ſufficienti commendatario ſervanda relinquuntur, eo quod iuxta *foros* bona inquiſiti, vel rei diſtrahi nequeunt, nec adhuc ad expenſas, ante condemnationem: ſed hæc ad fugam pertinencia, latiùs *infrà* traduntur §. 7. in quo de proceſſu contumaciali, iuxta *foros*, & *pragmaticam*, ex profeſſo tractatur. Quare autem adnotatio bonorum fiat, tradit eruditè de more Ant. Matth. *lib.* 48 *ff. c.* 20. *de inquiſit. n.* 19. videndus etiam Hermanus Vvlteius *de Iudicijs lib.* 2. *c.* 5. *n.* 306.

---

§. V.

De ſpeciali ſolemnitate requiſita, per for. 104. *de Curia*, & *Baiul. in crimine falſi, ad inquiſitionem tranſmittendam, ſive ad denuntiandum.*

TEXTVS.

MARTINVS REX ANNO 1403. Valentiæ.

LO Iuſticia en lo criminal de le ciutat de Valencia, è qualſevol altres Iuſticies de les Ciutats, Viles, é Lochs del Regne de Valencia, puixen caſcuns en lurs iuriſdiccions per mer offici, ab, ò ſens inſtancia de Procurador Fiſcal, ò part privada fer inquiſicio contra qualſevol perſones fahents, ò fer fahents, carta, ó cartes; ó altres qualſevol ſcriptures falſes: les quals *aliàs* de lur natura dejen eſſer puques, ò autentiques. Si empero per los Iurats de qualſevol de les Ciutats, Viles, ò Lochs, hon la dita falſia comeſſa ſerà: ó per la major part de aquells, è per los majorals dels Notaris de aquelles Ciutats, Viles, ó Lochs, ſi nihaurà, aliàs per los Iurats tots ſols, primerament, é ans, è no en altra manera ſeran dits, declarats, è nomenats als dits Iuſticies eſſer colpables, é difamats de les dites coſes, ò dalguna daquelles. Les ſentencies pero en, é per les dites rahons promugadores, deixen eſſer donades à conſell de prohomens, ſegons fur de Valencia. Nos empero, ò noſtre primogenit, è no algun altre Iutge, Oficial, ò Commiſſari, ſalvat lo dit Iuſticia, nos puixan entrametre de les dites coſes, en la forma ſobredita, en noſtres Ciutats, ó Viles Reals: é los havents mer imperi en lur propria perſona, en lurs Viles, é lochs.

SVMMARIA.

1 *Diſpoſitionis foralis tenor.*
2 *Sub hac diſpoſitione, verbis* fori *nudè perceptis, tantum Iudices ordinarij comprehenduntur.*
3 *Ex obſervantia ſubſequuta, extenſa diſpoſitio eſt ad omnes Curias, & Tribunalia Regni.*
4 *Praxis huius diſpoſitionis traditur latè.*
5 *Iurati Vrbis quo pacto ſedent in Regio Senatu, quando ad id convocantur.*
Maiorales artis Notariæ, in quo loco ſedeant, ibid.
6 *Proceres Tabellionum nominantur, vt cum Maioralibus relationem faciant.*
7 *Sedendi modus, & locus convocationis, ad hoc peragendum in Curia Gubernationis.*
8 *Sedendi modus, & locus convocationis in Curia. Iuſtitiæ in criminalibus traditur, quamvis memoria non adſit huius rei peragendæ.*
9 *Ratio huius diſpoſitionis traditur.*
10 *Iudex ordinarius Vrbis iudicare debet de conſilio Iuratorum, & proborum hominum.*
11 *Per imputationem criminis falſi, fama lethaliter vulneratur.*
12 *Qui per ſe rem aliquam conſequi non poteſt, tenetur conſulere peritiores.*
13 *Relatio Maioralium artis Notariæ, peritorum in arte cenſenda eſt.*
14 *Maiorales artis Notariæ non poſſunt quæſtiones iuris terminare in ſua relatione.*
15 *Falſi crimen licet ſit difficilis probationis reſpectu reorum, non verò reſpectu corporis delicti.*
16 *Iurati, & Maiorales iuriſdictionem ab officio non habent in crimine falſi.*
17 *In textu iuriſdictio nequaquam eis conceſſa eſt.*
Iudicis officium quod ſit, ibidem.
19 *Teſtes non poſſunt iudicare, neque de quæſtione iuris quid probant.*
20 *Deciſio Senatus.*
21 *Periti, teſtes reputantur.*
22 *Peritorum relationem, indicio aſſimulari plures tenent.*
23 *Peritorum relatio eſt ſpecies probationis.*
24 *Maiorales, & Proceres Notariorum, tantum deponere, ſive relationem facere poſſunt, de pertinentibus ad artem Notariæ.*
25 *Periti deponentes de ſpectantibus ad artem, quam profitentur, plene probant.*
26 *Maioralibus iniuſtam relationem facientibus, Fiſcus per viam recurſus correctionem petere poteſt.*
27 *Iudex dicta peritorum corrigere poteſt, & debet.*
28 *Praxis corrigendi relationem Maioralium, & Procerum artis Notariæ.*
29 *Notorietas facit, quod peritorum iudicium omitti poſſit, quamvis*

quamvis statutum prohibeat iudicare, sine peritis.

30 *Iurisdictione etiam concessa Maioralibus ex hoc foro, non aufertur ius provocandi, nec est exclusa iurisdictio Ordinariorum.*

31 *Decisio sacri supremi Senatus.*

32 *Sententiæ sacri supremi Aragonum Senatus, vim legis habent.*

33 *Reus citari solet in articulo Recursus, à relatione Maioralium, quamquam ad ipsum non citetur.*

34 *Defensio deneganda non est in quacunque parte litis.*

35 *Terminus ad probandum denegari reo debet, in articulo huius Recursus.*

36 *Copia indiciorum denegatur reo in processu informativo.*

37 *Leges sive statuta disponentia, quod reus audiatur, procedunt lite iam contestata, & post libelli accusationis oblationem.*

38 *Copia indiciorum denegatur testibus requirendis, ne destruantur processus informativis, quæ ratio militat in inquisito.*

39 *Processa informativo nondum perfecto, adhuc non datur lis in criminalibus.*

40 *Inquisitus inter reos non enumeratur ante accusationem.*

41 *Testes examinati pro informatione Curiæ, reum non afficiunt, quin repetantur.*

42 *Validitas relationis ex eisdem actis iustificari debet:*

43 *Origo huius solemnitatis, ex* privilegio 7. Domini Regis Martini *deducitur.*

44 Privilegium 7. Regis Martini *expenditur.*

45 *Inquisitus quo pacto audiri debet à peritis, & in causa Recursus.*

46 *Quod non est discussum, non est decisum.*

47 *Decisio Senatus in favorem Fisci, ne inquisito terminus ad probandum concedatur in articulo Recursus.*

1 IN hoc *textu* cavetur, quod Iudices ordinarij possint ex mero officio, tam instantia fiscali interveniente, quàm sine ea, vel Partis privatæ, inquirere contra fabricatores; sive mandantes fabricari scripturas, aut instrumenta eius naturæ, vt publicæ in suo genere sint, cum hoc, quod per Iuratos cuiusvis Vrbis, Villæ, vel oppidi, & Maiorales artis Notariæ, si ibi adsint, inquisiti primitus declarentur suspecti de falso.

2 Sub hac dispositione, ad literam sumpta, minimè comprehenduntur alij Iudices, præterquam ordinarij locorum, nam de eis cautum loquitur textus, ibi: *Lo Iusticia en lo criminal de la ciutat de Valencia, é qualsevols altres Iusticies de les Ciutats, Viles, è Lochs del Regne.* Disposita enim quoad inferiores nullatenus comprehendũt superiores, quia dispositio limitata, limitatum producit effectum; pluribus Barbos. *axiom.* 73. *n.* 13. *& seqq.* & quia constitutiones locales sunt strictè interpretandæ, Berlich, *part.* 2. *concluf.* 29. *n.* 47. Don Bernard. Barilis *de potest. leg. municipal. in Advenas, disquisit.* 2. *n.* 1. *in fin.*

3 Sed quoniam ex obseruantia subsecuta in omni tribunali, & Curia, vsu recepta hæc dispositio est; inde est, quòd vbicumque de crimine falsi, pro scriptura in suo genere authentica, agatur inquisitionem præcedere debet solemnitas à nostro *foro* introducta; nam illa est optima legum interpres, & debet ante omnia obseruari, Berlichius *d. part.* 2. *concluf.* 36. *n.* 31.

4 Praxis huius solemnitatis in Vrbe ea est. Informatione Curiæ perfecta, Reique confessione ex officio exacta, Iurati Vrbis, de quibus *supra c.* 4. §. 3. & Maiorales artis Notariæ (qui quatuor sunt, & eliguntur ex insaculatis ab ipso Collegio Tabellionum, de quibus latiùs *infrà* dicemus) vocantur ad Senatum, ibique Præsidente Domino Prorege, sub peristromate, & sedentibus Dominis Regente, & Senatoribus in dextero latere, Iurati ad sinistrum sedent; Maiorales autem in humiliori loco,

5 Advocatis informantibus destinato. Senator qui crimen inquirit, ea quæ ex informativo resultant refert, & Maioralibus tradit informationem ipsam, vt accuratè inspecta, relationem faciant: quo peracto dimittuntur. Et ipsi simul cum Iuratis, & quatuor Proceribus artis Notariæ ab ipsis Maioralibus nominandis, iuxta *privilegium* 7. *Domini R. Martini*, sine formali citatione inquisiti, neque alicuius actus publicatione, neque die, neque Consule, relationem faciunt, & subscriptam ab omnibus, absque publicatione, vel alia solemnitate tradunt Senatori inquirenti, qui in informatione inseri iubet. Si 6
autem inquisitio fiat in Curia Gubernationis, congregantur in Archivio ipsius Curiæ, & præsidente Gerente vices, ad latus dexterum sedent Assessores, & Fisci Patronus, ad sinistrum verò Iurati Vrbis, omnes in sedili- 7
bus æqualibus, & in sedilibus exiguis, & humilioribus, Maiorales præfati: sic practicati vidi *die* 2. *Octobris* 1648. (eo quod fisci Patroni munus gerebam) in causa Hieronymi Molina Notarij, quæ vertebatur in eadem Curia. Si autem fiat inquisitio in Curia Iudicis Ordinarij, 8
sive Iustitiæ in criminalibus, cum ipse Curiam ad audientias, constructam habeat in domo Ciuitatis, credo, quòd in Aulam Iuratorum ascendit, ibique, eo præsidente cum Iuratis, hæc peraguntur: sed quid certi affirmare nequeo, eo quòd nostris temporibus inquisitio de hoc crimine, ea in Curia facta non fuit, nec reperire potui, qui de hoc memoriam retineret.

Ratio huius dispositionis, ea meo iudicio assignari 9
potest; nam sicut dixi *c.* 4. §. 2. *num.* 11. Iustitiæ Ciuitatum, & oppidorum Regni, causas graviores non à se tantum, sed de consilio Proborum hominum iudicare debent, hoc est, Iuratis & Concilio generali Vrbis, vel oppidi consulentibus *for.* 19. *de crimin.* cum alijs à me adductis *dict. numer.* 11. *& sequentibus.* Itaque enixa voluntas nostrorum Regum, à quibus Iustitiæ iurisdictionem habent in officium concessam, ea fuit, vt in rebus magni momenti Iustitiæ à se soli non iudicent, vt sæpe sæpius in foris cavetur, & in nostro textu exprimitur, ibi: *Les sentencies pero, en, é per les dites rahons promulgadores dejen esser donades á consell dels prohomens.* Id est: *Sententiæ autem ratione prædictarum rerum ferri debent de consilio proborum hominum.* Et non est mirum, nam iurisdictio ordinaria conceditur *vnico civi*, vn sol vehi, *for.* 18. *de Cur. & Baiul.* huic à se omnia rectè peragere non est facile: in crimine falsi agitur de re gravi, nempe de inquisitione facienda ratione criminis, cuius imputatio famam lethaliter vulnerat. 10
Consonum igitur rationi visum fuit, Iustitijs solis mi- 11
nimè relinqui: sicque ad inquisitionem transmittendam, vltra Iuratos, ei dantur periti in arte, si adsint, qui Maiorales, & Proceres Tabellionum sunt, vt ipsi dicant, referant, & declarent, an inquisitus, suspectus, vel diffamatus de falso reperiatur; nam cum falsitas deprehendatur ex his quæ pertinent ad artem Tabellionum, qui scripturam profitentur, stylum in- 12
strumentorum norunt, atque naturam actorum notam habent, Iustitiæ per se id adquirere nequibant; & qui per se aliquam rem consequi non potest, consulere peritiores debet, vt pluribus relatis probat de more Solorçano *de iure Indiarum, lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 4. Quæ omnia depromuntur ex nostro *textu*, vt ex verbis ipsius patet.

Ex quibus infertur, relationem ipsorum requiri tan- 13
quam peritorum in arte, vt de delicto, & vitio visibili dicant; non verò ad iuris aliquid ex informatione resultans, terminandum, vel declarandum; nam quoties iuris quæstio terminanda est, iurisdictio requiritur, quam ad crimen falsi, neque Iurati, neque Maiorales ab officijs, quæ moderantur, habent: *dict. privileg.* 7. non loquitur de inquisitione, sive causa criminali; auctoritas denique per nostrum *textum* ipsis attributa tan- 14
tum extenditur ad dictum, declarationem, & assertionem diffamationis, ibi: *Seran dits, declarats, é nomenats esser colpables, ê diffamats de les dites coses.* Sicque res ipsas, & diffamationem, aut suspicionem, ex ipsarum qualibet resultante, sibi subiectam habent, vt appareat de ipsa falsitate, tanquam de corpore delicti, & de diffamatione, aut suspicione inquisiti: nam licet falsi crimen inter difficilis probationis delicta enumeretur, 15
vt ex *Iulio Claro, Farinac.* & alijs probat Guazin. *de- fens.* 4.

fens. 4. *cap.* 9. *num.* 1. tamen *num.* 2. subdit hoc intelligendum respectu delinquentium, non verò corporis delicti, quia ex ipsa falsitate remanent vestigia, & instrumentum suspectum de falso, est factum permanens, ex quo resultare potest & solet vitium visibile, apparens, & patens.

16 Nec aliter res se habere potest, nam Iurati, & Maiorales, vt dixi, iurisdictionem ab officijs non habent, & in textu eis neque iudicium tribuitur, neque iurisdictio mandatur, sicut in ipso patet, ob quod iudicare minimè debent, nec possunt; nam Iudicis officium est controversias legibus definire, *prin. Instit. de offic. Iudic.* latè Pichar. *in rub. & prin. huius tit.* & Doctores passim.

17 Iurati enim, & Maiorales legum scientiam non profitentur, ad hoc vt eis litem definiant, & sic, vel testes censendi sunt, deponentes de diffamatione; vel periti à *foro* adhibiti: nam eis assertio, nominisque declaratio tribuitur, ibi: *Seran dits declarats, é nomenats, als dits Iusticies esser culpables, é diffamats.* Id est: *Erunt dicti, declarati, & nominati dictis Iusticijs reperiri culpabiles, & diffamati.*

18 Si enim testes sunt, nullatenus iudicare, nec de quæstione iuris deponere possunt, cum id testibus omnino interdicatur; imò etiamsi actu deponant res iuris, minimè probant, ex latè traditis per Iacobum Cancer.

19 *variarum lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 120. *& seqq.* Xamar. *de officio Iudicis, & Advocati, part.* 3. *quæst.* 5. *num.* 25. & sic obtinui in Senatu ad relationem Nobilis domini Don Franciſci Bono, in causa Ioannis Aranda Agricolæ lo-

20 ci de Quart, contra Petrum Capella, qui testes in re ad quæstionem iuris produxerat, & iussum fuit dicta eorum deleri, *anno* 1645. Actuarius earum causarum erat Franciſcus Maçana.

21 Cæterùm, vt dixi, magis periti in arte videntur, licet periti testes etiam sint, vt pluribus relatis probat Don Franciſcus Amaya *in l.* 2. *num.* 12. 28. & 34. *C. de iur. fiſci, lib.* 10. & quamquam plures teneant testes non esse, & eorum declarationes iudicium sapere, vt idem Amaya tradit *ibid. num.* 25. Fulvius Pacian. & alij adducti per Fontanellam *deciſ.* 381. *num.* 18. *& seqq.* Con-

22 trariam tamen sententiam probat ipse Amaya *num.* 28. & 34. Sed Pater Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 113. *num.* 7. cum Garcia, & alijs ab ipso relatis, pugnantes ad concordiam reducit, dicens; peritos vices testium obtinere, quatenus deponunt, non litem dirimendo, sed speciem Probationis constituendo; & vices Iudicum, quatenus officio iuris, vel Iudicis, creantur, & per iudicium intellectus, rationem dicti adferunt,

23 non verò sensus corporei. Quidquid enim ex his sit, nemini dubium est, relationem peritorum, speciem depositionis esse, vel speciem probationis constituere, in quo omnes Doctores de probationibus tractantes conveniunt, vt Fontanella probant *dict. deciſ.* 381. *num.* 21. Amaya *vbi proximè num.* 12. *& seqq.* omnino videndi, & sic solum standum est dictis eorum, in his quæ ad peritiam ipsorum spectant, & ad artem, quam profitentur, vt omnes Doctores tradunt; & videndi sunt præter relatos Farinac. *q.* 74. *n.* 95. *& seqq.* Merlin. *deciſ.* 70. *num.* 9.

Ex quibus resultat, quòd Maiorales, & Proceres artis Notariæ, cùm solum hanc artem profiteantur, de pertinentibus ad ipsam relationem facere possint; vt omnes Doctores tradunt, & Farinac. latè *in repertor. iudicial. quæst.* 93. *per tot.* Merlin. *vbi proxim.* sicque de vitio visibili, de forma scripturæ, de clausulis solitis, vel insolitis instrumenti, de signaturæ varietate, de matricis immutatione, & sic similibus, quæ ad eorum

25 peritiam pertinent, & ex quibus resultare solet concludens falsitatis probatio, Farin. *quæst.* 152. *num.* 14. Non autem de meritis causæ, cum ea ad Iudicem pertineant, & si de facto deponant, eis standum non est, ex dictis superiùs *n.* 18.

26 Quare quotiescunque notoriè deponunt iniustè, Fiscus per viam Recursus correctionem relationis petere potest: Tum quia Iudex nunquam impeditur dicta perito-

rum corrigere, interrogando peritiores, Barthol. *in l. ab arbitrio, ad med. nu.* 4. *vers. Committitur nonnumquam, ff. qui satisdare cogantur,* Felin. *in cap. proposuisti, in fin. vers. Facit quod notat, de probation.* latè Stephanus Gratian. *disceptation. tom.* 2. *c.* 263. *num.* 14. *& seqq. vsque ad fin.* P. Sanchez *dict. disput.* 113. *n.* 22. Berlichius *conclus.* 27 *practicab. p.* 1. *conclus.* 49. *n.* 5. Rota apud Merlin. *dec.* 39. *n.* 10. Michael Frances Vrrutigoyti *var. resol. c.* 18. *ex. n.* 6. Tum etiam, quia per *forum* remedium hoc non est sublatum. Quibus fundamentis fulcitur praxis nostri Se- 28 natus, qua Fiscus per viam Recursus provocantis à relatione Iuratorum, & Maioralium instantia admittitur, & in ea cognoscitur de relationis validitate, & substantia (& ita notorium esse potest vitium instrumenti, vt solemnitas hæc omitti possit; nam ratione notorij omitti potest iudicium peritorum, quamvis lex, vel statutum prohibeat iudicari, quin adhibiti periti sint: Baldus *in l.* 29 1. *oppos.* 4. *vers. Ex hoc pono duas conclusiones, C. vt quæ def. Advocat.* Felin. *in dict. cap. proposuisti, num.* 4. *in fin. vers. Vltimo in hac materia,* Gratian. *dict. cap.* 263. *n. fin.*) & quamvis per suppositionem concedatur per nostrum *textum* concessam esse iurisdictionem Maioralibus, ad 30 hoc vt de diffamatione in omnibus causis criminis falsi cognoscant; non per hoc exclusa censenda est iurisdictio Ordinariorum, vt in terminis probat Marta *de iurisdict. p.* 4. *cap.* 247. *n.* 10. & sic dum Fiscj Patroni munus obtinui, practicavi, Recursum emittendo in Senatu ob relationem iniquam factam in causa Vincentij 31 Manuel, quod à peritissimis viris, qui antecessores in eo munere fuerunt, practicatum inveneram. Quod ægrè ferebant Maiorales ipsius artis, adeo vt in causa Onufrij Fumat, & aliorum, provocarunt, sive supplicarunt à 32 decreto evocationis Recursus, causamque supplicationis introduxerunt in S. Supremo Aragonum Concilio, sed ibi diffinitum, decretum evocationis confirmando, sententia publicata per Ioannem Franciscum de Haro Regij Mandati Scribam, *die* 10. *Martij* 1649. qua omnis controversia quiescit, cùm sententiæ Supremi legis habeant vigorem, vt dixi, ex domino Leon *dec.* 81. *nu.* 12. *tom.* 1.

Et quoniam in articulo Recursus emissi per Fiscalem 33 citari solet inquisitus, ad cuius favorem relatio peritorum facta fuit, solet inquisitus articulos proponere, ad probandum, quod sibi convenire credit, vt relatio confirmetur, & de innocentia appareat. Dubitari hoc in casu vidi, an concedendus sit terminus inquisito ad probandum? Et videtur, quod sic; nam defensio denegari non debet in quacunque parte litis. Farin. *quæst.* 39. *per tot.* præcipuè *numer.* 30. Guazin. *defens.* 28. *cap.* 2. *nu-* 34 *mer.* 5. *& seqq.* Don Francis. Amaya *in l. defensionis facultas, n.* 1. *C. de iur. fiſci, lib.* 10. Demum testes ad perpetuam rei memoriam pro rei defensione in criminalibus recipiendi sunt, vt probat Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 15. *de probat. c.* 4. *n.* 4. & sic definitum videbatur in Senatu provisione facta in calce supplicationis articulorum positæ per dictum Fumat, & socios, *die* 16. *Octobris* 1646.

Sed contrarium definitum fuit in Senatu, nam licet 35 verum sit, quòd defensio deneganda non est in quacunque parte litis; tamen isto in casu denegari terminum visum fuit rationibus sequentibus.

Prima, nam relatio fit in processu informativo, & 36 est pars illius, & Recursus emissus est eiusdem naturæ, & in his terminis deneganda est copia indiciorum, atque defensio, vt tenent Follerius *in prax. crim. verb. recipiantur defensiones, num.* 22. Baiardus ad Clarum §. *fin. quæst.* 49. *num.* 7. Cartar. *in prax. interrogandor. reor. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 56. *& seqq.* Guazin. *defens.* 25. *cap.* 1. *num.* 3. nam copia danda non est, nec defensio concedenda, nisi prius fuerit completus, atque legitimatus processus informativus, & testes pro informatione Curiæ, repetiti, aut confrontati cum reo reperiantur: sed sic est, quod processus informativus non est completus, nec compleri potest, quin hæc solemnitas præcedat: ergo deneganda copia indiciorum est, & minimè concedenda

defensio.

37 defensio. Quod expresse docuisse Scaccia videtur *dict. lib. 1. cap. 34. num. 38. & lib. 2. cap. 3. num.* . signanter *dict. num. 18.* ibi: *Quandoque vidi ignaros Iudices in hoc errasse, & nuperrimè in vna iactationum pro Rocho de Gadino, contra Luzium Mazzam, quidam pragmaticus in foro Capitolino patrocinans diffamatum, curavit, non aliter docto in summario iudicio de diffamationibus, præfigi diffamato terminum, statuariasque dilationes, ad probandum etiam per omne genus probationis; item eidem diffamato minus præfixo termino ad agendum, hoc est ad proponendum libellum, instituendamvè actionem. Quare suborta difficultate, an huiusmodi processus posset sustineri in Assetamento Capitolij die 19. Februarij 1591 in actis Piroti, fuit resolutum non posse sustineri. Neque diffamato suffragabatur statutum, quod allegabat de præfigendis dilationibus: quia facile respondebatur illud statutum procedere post libelli oblationem, litisque contestationem, & calumniæ iuramentum. Non enim prius recipiuntur probationes, & in necessarium antecedens, minus datur terminus ad probandum, prout bene tradit Iason in l. admonendi 77. repetit. vlt. ff. de iure iurando.*

38 Secunda, nam ideo denegatur copia indiciorum; & defensio testibus torquendis, ne destruatur processus informativus, vt docent Clarus §. *fin. quæst. 25. vers. Solet dubitari*, Scaccia *dict. lib. 1. cap. 100. num. 16. vers. Secundo, & est ratio nostra*, vt diximus *hoc cap. §. 2. num. 55.* sed eadem ratio militat hoc in casu; nam si inquisito antequam accusetur, defensio concedenda esset, processus informativus destrueretur: ergo eadem iuris dispositio admittenda est.

39 Tertia, nam omnes Doctores pro contraria adducti docent, quòd in quacunque parte litis admittenda est defensio, prout iura ab ipsis allegata cavent; sed processu informativo nondum perfecto, adhuc non est lis, nam in criminalibus ea non contestatur per confessionem Rei, ex officio exactam, neque per responsionem in processu informativo, sed post accusationem, vel transmissionem inquisitionis, vt tradit Farinac. *quæst. 10. num. 55.* Ant. Matthæus *lib. 48. ff. tit. 13. de Accusationib. capit. 7. numer. 4. & titul. 20. de Inquisit. numer. 17.* quod procedit
40 in nostro Regno, non obstante sententia Guazini *defens. 20. capit. 18. num. 2.* nam in eo, vt dixi, §. 1. *huius capitis*, Fiscus vices accusatoris induit; & reos formaliter accusat, neque inquisitus inter reos enumeratur, antequam accusetur: ergo non est locus receptioni testium, & respondeat, vt isti Doctores tenent, Farin. *quæst. 76. numer. 1. & seqq.* qui licet *numer. 62.* probet, testes recipi posse ad perpetuam rei memoriam, limitat *num. 66.* ante litis contestationem, loquendo inchoata iam lite: sicque in nostro casu, cum lis adhuc contestata non sit, nec ad perpetuam rei memoriam recipi debent, vt expresse in terminis tenet Ant. Fabet. *in C. lib. 4. tit. 15. defin. 25. in princip.*

41 Quarta, nam ad imparia iudicarentur Fiscus, & inquisitus, eo quod testes examinati pro informatione Curiæ, vti recepti parte non citata, & ante litem contestatam, ac ad finem præparandæ inquisitionis, inquisitum non afficiunt, vt alijs relatis probat Caballus *resol. crim. part. 1. casu 55. numer. 1.* & cum eo omnes Criminalistæ: testes verò inquisiti Fiscum afficerent: ergo probatio admittenda non est, nam ius non patitur, quod aliqui ad imparia iudicentur: Text. *in l. fin. C. de fruct. & lit. expens.* Franq. *decis. 420.* & *ibi* Addit. Ioann. Francis. Leonard. *in praxi Official. c. 13. n. 47.* Ioan. Paul. Galterij *in praxi crim. 2. p. vltim. partis principalis, rub. 1. n. 15.* Neque obstat doctrina Ant. Matthæi *d. n. 4.* nam etsi verum sit, reum absolvendum, etsi nihil præstiterit, actore non probante; ex hoc non sequitur probationes Rei sine illius iniunctione, vel aliàs nulliter factas, conquassare probationes actoris legitimè submini-stratas.

42 Quinta, quia in articulo Recursus agitur de validitate, aut invaliditate, iustitia, vel iniustitia relationis peritorum; sed hæc iustificanda, vel improbanda est ex eisdem actis; ergo probationes extrinsecæ admittendæ non sunt; nam sicut ad hoc vt relatio fiat, processus informativus tantùm inspicitur, ad confirmandam, vel revocandam relationem, nil aliud inspiciendum est.

Sexta, nam licet solemnitas huius *fori* specialiter in- 43
ducta sit ad causas criminales falsitatis, desumpta fuit à simili solemnitate introducta per *d. privileg. 7. Domini R. Martini*, quod de privatione officij Tabellionis civiliter intentata loquitur; nam privilegium fuit conditum à Rege Martino *anno* 1402. forus autem ab eodem Rege *anno* 1403. & praxis id ipsum comprobat, nam in *foro*, nec verbum vllum de quatuor illis proceribus Tabellionum nominandis, vt simul cum Maioralibus relatio- 44
nem faciant; & nihilominus in omnibus relationibus, quæ fiunt pro observatione *fori*, quatuor illi Proceres nominantur, & concurrunt cum Maioribus ad relationem faciendam, & eam subscribunt. Sed in *dicto privilegio* cavetur, quod inquisitus verbo tenus audiatur: ergo pariter dicendum est, in articulo Recursus: nam secunda instantia sequitur naturam primæ, tam in iudicijs quàm in alijs rebus veluti peritorum inspectione, & similibus: atque adeo sicut in relatione nullatenus vsque adhuc admissa fuit probatio, pariter in articulo Recursus admittenda non est.

Nec ex hoc dici valet, quòd inquisito defensio de- 45
negatur, nam auditur eo modo, quo natura articuli patitur, iuxta consuetudinem inconcussè observatam in relatione ipsa, & iuxta tenorem præfati *privileg. 7.* Nec decisio Senatus obstabit, de qua *supr. n. 34.* nam provisio illa, decisio non est, cum decretum de recipiendis testibus provisum fuisset in calce articulorum, sine causæ 46
cognitione, nec fiscus aliquid in contrarium deduxit, ob quod minimè quæstio discussa fuit, & quæ non sunt discussa, decisa esse non possunt. Quibus, & alijs attentis, réque maturè discussa, decisum fuit in Senatu, non esse concedendum terminum, neque probationem testium admittendam, in causa Dimæ Lorent, & Cosmæ Estana- 47
ga iunioris, de hoc crimine inquisitorum, Regia interlocutoria *diei 26. Februarij* 1651. sub examine Nobilis domini Don Antonij Ferrer, tunc Regij Concilij criminalis Senatoris, cuius causæ Actuarius fuit Onufrius Salelles: cætera quia clara sunt in *textu*, consultò omittuntur.

§. VI.

De denuntiatione, publicatione processus, & dilationum concessione, ad for. 33. Curiar. anni 1604. *iunctis alijs iuribus.*

TEXTVS.

PHILIPPVS TERTIVS REX
Anno 1604. Valentiæ.

ITem per resacar los danys que en algunes occasions se han seguit à persones inculpades en alguns delictes, per no haverlos concedit competent dilacio, sino *momentanea*: supliquen per ço los dits Braços à V. M. qui de aci avant en les causes criminals nos puixa arctar, ne abreviar la dilacio pera les defenses del reos, sino que haja de ser la ordinaria de deu dies en materia principal, y cinch en obiectiva: y que per atroz que sia lo delicte, nos puixa abreviar dita dilacio menys de tres dies en materia principal, y dos in materia obiectiva. *Plau a sa Magestat.*

SVMMARIA.

1 *Denuntiatio apud nos quid sit.*
2 *Nuntiarè quid sit.*
Denuntiatio, & accusatio apud nos promiscuè sumuntur: ibidem.
3 *Denuntiationis, seu fiscalis accusationis formula.*
4 *Indicia quæ sufficiunt ad accusandum, remissivè.*
5 *Inquisitio debet esse certa, & clara continens criminis qualitates.*
6 *Explica, vt sufficiat eo modo quo rèi defensio non tollatur.*

7 *Qualitas aggravans delictum, & augens pœnam, licet non enarretur in denuntiatione, si probata est in processu, ex clausula generali sequi potest condemnatio.*
In criminalibus quis potest condemnari ad aliud, quàm ad id de quo actum fuit, ibid.
8 *Sententia conformis esse debet libello.*
Iudex non arctatur per libellum actoris in suo arbitrio exercendo, ibidem.
9 *In nostro Regno proceditur sola facti veritate inspecta.*
10 *Vbi proceditur sola facti veritate inspecta, sententia non debet esse conformis libello.*
11 *In Regno omnis processus habetur pro libello, ex* foro.
Decisio Senatus, ibid.
12 *Defensio non tollitur, quando qualitas relativè ad acta processus comprehenditur in accusatione.*
13 *Accusato reo, confessio ipsius exigitur super denuntiatione, ex* foro.
14 *Praxis publicationis processus, post confessiones super denuntiatione.*
Si in causa accusati sint absentes, & præsentes, quomodo procedatur, ibid.
15 *Dilatio ordinaria in causis criminalibus, iuxta* foros *est quindecim dierum.*
16 *Dilatio brevior iuxta* forum *est quinque dierum.*
17 *Dilatio probatoria currit actori à die concessionis, reo à die tradita copiæ.*
Dies termini non computatur in termino, ibid.
18 *Die ipsius concessionis dilationum, repeti testes possunt.*
19 Forus 19. de criminibus *expenditur.*
20 *Decisio Senatus.*
21 *Dilationes forales, ad favorem rei, dilatari possunt.*
22 *Post sententiam Iudex ex officio debet inquirere innocentiam rei.*
23 *Salvitas dilationis, ex causa legitima, concedi debet actori, si petat intra dilationem.*
Decisio Senatus, ibidem.
24 *Salvitas dilationis, sive prorogatio, denegatur actori, finita forali dilatione.*
25 *Restitutio in integrum adversus lapsam dilationem, non facile concedenda est actori in causa criminali, quia respectu eius odiosa est.*
26 *Decisio Senatus.*
27 *Dilatio prorogatur Fisco, si intra dilationem foralem salvitatem petat.*
28 *Post lapsam dilationem, restitutionis in integrum beneficium conceditur Fisco.*
29 *Ex publicatione processus indicium inchoatur.*
30 *Processus informativus confici potest diebus feriatis.*
Acta processus post publicationem fieri debent diebus utilibus, ibid.
31 *Limita in atrocissimo, causa vrgente.*
32 *Nulla pinguior victima Deo offerri potest, quàm reus iniquus.*
33 *Decisio Senatus.*
34 *Morbus Rei diem differre solet.*
35 L. quæ si tunc, ff. de re iudic. *expenditur.*
36 *Reo capto, licet morbo sontico laborante, dies iudicij non debet differri.*
37 *Reus infirmus relaxandus est fideiussoribus.*
38 *Ægroto tortura inferri non debet.*
39 *Impedimentum perpetuum diem differre non debet.*
40 *Celeritatem desiderans causa, non admittit dilationem ob morbum.*
41 *Stylus Curiarum Regni.*
42 *Decisio Senatus, & n.* 43.
44 *Causa Fisci, & partis privatæ, post publicationem processus, in ritu non differunt.*
45 *Testium repetitio quomodo facienda remissivè.*
46 *Conclusio causæ, quomodo fiat.*

1 EX diffinitionibus denuntiationis quas tradit Scacci *de iudicijs, lib. 1. capit. 71. num.* 1. Ea denuntiationi vsa receptæ apud nos congruit, quam desumpsit à Vital. *in tract. de malef. rub. de denuntiat. nu. 1. & 5.* dicens: *Esse denuntiationem, alicuius criminis delationem: vnde denuntiare est ratione alicuius criminis aliquem ad pœnam deferre.* Nam prępositio *de*, auget significatum nuntiationis, argument. text. *in l. 1. ff. de postul.* Et nuntiare, *nil aliud est, quàm notificare esse commissum maleficium.* Sed ne in quæstione nominis immoremur, vt dixi §. 1. *num.* 23. denuntiare est formaliter accusare de maleficio, sive crimine. Nec apud nos diversimode nuncupatur accusatio partis privatæ, aut Fisci, nam promiscuè denuntiatio sumitur pro accusatione; & sic solum in eo differunt, quòd accusatio Fisci sustinetur per informationem Curiæ præcedentem, vt dixi *d. §. 1. num. 24. & seqq.* at verò accusatio partis privatæ per subscriptionem ad pœnam Talionis, vt tradidi *c. 4. §. 4. n. 12. & seqq.* 2

Ex quo infertur, vt dixi, *d. §. 1.* quòd nostra praxis in plurimis differt à proposita per Farinacium *q. 11. nu. 40.* Scacciam *cap. 86. num. 16. lib. 1. de Iud.* Guaz. *ad defens. reor. defens. 20. cap. 18. num. 2.* Ant. Matthæum *d. tit. 20. lib. 48. tit. 1. & seqq.* & in aliquibus à tradita per Clarum *receptar. sentent. §. vlt. quæst. 31. per tot.* Peguer. *in prax. cap. 12. §. 6. num. 7.* sed vt ibidem dictum est *num. 24. & seqq.* constito de legitimis indicijs ad transmittendam, Fiscus vices accusatoris induit, & proposito libello, quo delicti factum narratur, cum omnibus qualitatibus resultantibus ex informatione, reum defert, denuntiat, & accusat, petendo à Iudice, quod capi ipsum mandet, confessiones ab ipso exigat, testes recipiat, & si capi nequit, contumacialiter procedatur, iuxta *fori*, & *pragmaticæ* formam, & bona mobilia adnotentur, ac sedentia in mala voce constituatur, & denique condemnetur in debitas pœnas, & expensas causæ. Quæ quidem praxis eadem est, ac tradita per Scacciam, & alios ibi relatos. Accusatio Fisci ita proponitur; partis autem privatæ in substantialibus idem continet, hoc vno dempto, quòd Fiscus factum ex informatione resultans in prosa narrat; pars autem privata per capitula distribuit factum, quod probare intendit. 3

Quæ autem indicia sufficiant ad hanc denuntiationem per Fiscum proponendam, cum præter notata *d. §. 1. n. 24. & seqq.* nihil specialiter per *foros* decisum reperiatur, ideo addendi sunt Doctores, quos ad materiam cumulat Sebastianus Guazin. *defens. 9. c. 2. per tot.* qui omnes fere adducit. 4

Sed pro tyronibus notandum est, quòd vtilissima est appositio huius clausulæ: *Cum omnibus qualitatibus, delictis, & circunstantijs resultantibus ex informatione, ad quam relatio habeatur.* Nam præterquam quod per appositionem ipsius, adimpletur dispositio *fori 11. & 12. de accusation.* alius effectus obtinetur, nempe quod licet inquisitio debeat esse certa, specifica, & clara, continens in se omnes delicti qualitates, & circunstantias, vt bene probat Farin. *in prax. quæst. 1. num. 11. & seqq.* id intelligendum est, ita vt reo defensio in aliquo non tollatur, vt ipse *Farinac.* declarat. Et sic quamquam qualitas aggravans delictum, & augens pœnam, non sit narrata in accusatione, dummodo probata reperiatur in informatione, postea repetitis testibus sequi condemnatio debet. Et ratio est, nam in criminalibus quis potest condemnari ad aliud, quam ad id, de quo actum est, vt notat Baldus *in l. quid ergo, §. pœna gravior, in prim. lectura*, & quamvis sententia conformis esse debeat libello, *l. vt fundus, ff. comm. dividund. l. fin. Cod. de fideicomm. libert.* & libellus habeat conclusionem annexam, non tamen ea arctat Iudicem, quin possit extendere suum arbitrium, cum id possit facere, etiam invito actore, ex causa, vt pluribus probat Caballus *resol. crim. cas. 173. per tot.* qui *num. 2.* testatur de communi observantia; dicens se millies servasse. Quæ in Regno Valentiæ absque dubio procedunt; cùm in eo procedatur absque vlla figura iudicij, sola facti veritate attenta, *for. 5. & 6. de clam. non muta. Clement. sæpè, de verb. signif.* dominus Leon. *decis. 125. num. 34.* dominus Morla *in empor. part. 1. tit. 9. quæst. 22. num. 5. & 6.* & vbi ita proceditur, potest ferri sententia non conformis libello, & sic super causa probata, licet non deducta: Cacher. *decis. Pedem. 1. nu. 21.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 31. num. 5.* Maranta *de ordin. iudiciar. 4. part. distinct. 9. num. 53.* 5 6 7 8 9 10

Grammat. *decis.* 62. *n.* 29. Et apud nos non adest formalitas libelli, imò ex eius oblationis omissione iudicium nullum reddi non potest, *dict. for.* 5. & 6. *de clam. non mut. for.* 7. & 10. *de Cur. & Baiulo.* Et sic definivit Senatus in
11 causa Ioannis Alcocer, & aliorum de Ayora in sententia contumaciali, publicata per Gasparem Mascarò, *die* 21. *Martij anni* 1650. in qua, licet in accusatione narrabatur reorum divagatio per villam de Ayora tantum, ex informatione resultabat de divagatione per alia loca Regni, quæ necessaria erat ad pœnam ordinariam, in ea sententia reis absentibus imposita, vt *infra* dicetur.
12 Neque obstare visa fuit *Farinacij* sententia, nam cùm reo non tollatur defensio, recedendum non est à sententia Caballi, & non tolli apparet ex eo, quod in casu defensionis, copia totius informativi processus post illius publicationem conceditur, & in illo constat de qualitate aggravante delictum, & pœnam augente, quæ virtualiter inest in accusatione, mediante illa generali clausula relativa ad ipsam informationem. Neque obstat doctrina domini Leon *decis.* 198. *numer.* 8. nam diversa species est, eo quod diversa erat res petita; in nostro verò casu, iam relativè ad acta petitur condemnatio, ratione omnium delictorum ex informatione resultantium.
13 Reo sic accusato confessio ipsius exigitur super denuntiatione, quæ confessio formaliter requisita est per *for.* 105. *de Cur. & Baiul.* ibi: *La Cort reba sacrament, è confessio daquell encolpat*, Id est: *Curia iuramentum deferat, & confessionem exigat ab imputato*, sed iuramentum iuxta *fori* formam, vt dixi §. 3. *n.* 7. & cum tunc lis contestata dicatur; nam interrogatio, & responsio, quæ in inquisitione summaria fit, non facit litis contestationem, sed litis præparandæ gratia exigitur, Ant. Matthæus *de delict. d. lib.* 48. *tit.* 20. *cap.* 2. *nu.* 1. & *tit.* 13. *cap.* 7. *num.* 4. statim Iu-
14 dex providet, quod confessiones Rei publicentur, & inserantur, concedendo copiam parti petenti, & dilationes communes, tam actori, quàm reo ad probandum, & probatum habendum, & tam in materia principali, quàm obiectiva; quibus elapsis, processus, sive causa, conclusa remaneat, ita vt absque alia solemnitate, sit in puncto ferendæ sententiæ: quæ omnia per Actuarium nota fiunt reo, & in actis statim rediguntur. Sed quoniam plerumque evenit, quod in eodem processu accusati sint aliqui absentes, simul cum præsente, quamvis, de iure in cunctos procedi possit simul, ex *l. non idcirco* 44. *ff. de Iudicijs*, ita vt expeditio causæ in præsentes, non retardet processum contumacialem, quando Fiscus cognoscit, quod ex defensionibus præsentium, resultare potest defensio absentium, instare solet, quod supersedeatur in causa præsentium, & ita fit vsquedum causa contumacialis per sententiam terminetur. Tradit dominus Leon *decis.* 116. *numer.* 17. *tom.* 1. Sin autem probatio clara sit, & Fiscus non veretur absentes defendi posse, contra omnes procedere instat. Et casu quo præsentium causa suspenditur, isti in criminibus levibus, fideiussoribns relaxantur.
15 Circa quam praxim in primis quæro, quæ dilatio iuxta *foros* concedenda est? Et dico, quod dilatio ordinaria in criminalibus, est quindecim dierum, decem ad materiam principalem, & quinque ad obiectivã, vt in *textu* habetur, & communis praxis observat in toto Regno. Et licet à iure in arbitrio Iudicis sit, vt eruditè probat Ant. Matthæus *lib.* 48. *ff. tit.* 13. *de accusat. cap.* 9. *per tot.* præcipuè *num.* 4. *in fin.* quo dilationes temporis antiquissimi explorat, atque quid comperendinatio sit, doctè demon-
16 strat, apud nos etiam in gravissimis delictis, coarctari dilatio amplius non potest, quàm ad tres dies in materia principali, & duos in materia obiectiva, vt expresse in textu cautum est: quæ quidem dilationes currunt actori à die concessionis, & reo à die traditæ copiæ, vt vulgò
17 habetur. Sed nota, quod licet dies termini non computetur in termino, *l. vbi lex, ff. de regul. iur.* cum vulgat. adductis à Barbos. *axiomat.* 71. *num.* 5. & post eum à Mathia Berlichio *conclus. pract. par.* 1. *conclus.* 74. *num.* 120. & *seqq.* & nostro Petr. Sitia *forens. quæstion.* 35. *num.* 4. & *seqq.* apud nos ipso die concessionis dilationum repeti possunt testes: quæ praxis fundatur in dispositione, *for.* 19. *de criminibus*, in quo, dum de dilatione verbum fit, hæc habentur ibi: *Los dits cinch dies volem que correguen del dia en avant* 18
que serà confessat lo delat, è correguen ipso facto fetes les confessions sens feri provisio. Hoc est: *Prafati quinque dies volumus quòd currant à die confessionis rei, & currant ipso facto, confessionibus exactis sine aliqua provisione.* Vnde resultat, quòd terminus non est dies confessionis, sed factum
ipsius confessionis, & de facto currere debet dilatio, eo 19
ipso quo confessio exacta est, vt in terminis pluribus relatis probat Don Iosephus Vela *discert.* 18. *num.* 17. Demum, quia in dubio dies termini computatur in termino, quia tempus currit de momento ad momentum, nisi in casibus, in quibus à iure expressum contrarium reperitur, *l.* 3. §. *minore, ff. de minor.* pluribus Scaccia *de appellat. quæst.* 12. *num.* 49. Surdus *decis.* 189. *num.* 1. Fontanella *decis.* 408. *num.* 18. qui licet *decis. sequenti* contrarium teneat, ex stylo est, vt ibi apparet. Et cum hoc dubium suscitatum fuisset in Senatu, in causa Iosephi Sugaste, & aliorum, examinatus fuit Curiæ stylus, sive ipsius Senatus, & ex plurium annorum observantia comprobatus fuit, repetendi testes eodem die confessionis, & sic iu-
dicavit Senatus optimè productum fuisse Gabrielem 20
Castells socium criminis, deponentem, sententia publicata per Eusebium de Banavides R. M. Scribam, *die* 14. *Martij* 1652. sub examine Nobilis domini Don Braulij Esteve.

Quæro secundò, an hæ dilationes prorogari per Iu- 21
dicem possint? & quoad reum dubitatione caret, nam favore defensionis ipsius, vsque ad sententiam admittendi sunt testes; & post eam tenetur Iudex ex officio inquirere Rei innocentiam, vt pluribus relatis probat Guazin. *defens.* 28. *cap.* 2. *num.* 5. & *seqq.* Ant. Matth. *dict. tit.* 15. *de probat. cap.* 4. *num.* 6. Quoad actorem distingue, an sit 22
Fiscus, vel privatus. Si privatus sit, ex causa, salvitas ei in dilatione conceditur, per modicum tempus, arbitrio Iudicis terminandum, iuxta facti circunstantias, si id petat intra dilationem, ex traditis per Sigismund. Scacciam *de iudic. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 5. nam durante prima dilatione, non dicitur adhuc ius parti quæsitum, & ideo Iudex potest 23
prorogare, Scaccia *ibid. num.* 52. & sic me referente fuit per Senatum decisum in causa cuiusdam Alonensis *anno* 1651. revocando sententiam Iudicis à quo prorogationem intra dilationem denegantis. Et ratio est, nam si ob impedimentum, maiori restitutio conceditur finita dilatione, vt probat Farin. *q.* 75. *n.* 433. & *seqq.* à fortiori, causa existente, antequam prima dilatio finiatur, ipsa prorogari debet.

Post dilationem autem denegatur, nisi beneficium re- 24
stitutionis interveniat; neque hoc facilè conceditur in criminalibus, ex clausula generali; ex traditis per ipsum Farinac. *dict. q.* 75. *num.* 424. & *seqq.* nam cum dilatio probatoria sit de sui natura peremptoria, vt pluribus relatis
docet Scaccia *dict. lib.* 2. *cap.* 3. *nnm.* 21. sine causa clara 25
secunda dilatio assignari non potest, præsertim actori maiori; in criminalibus, cuius causa odiosa censetur. Et si de facto concedatur non tenet, sed gesta mediante illa sunt nulla ipso iure, vt probat idem Scaccia *ibid. nnm.* 44. etsi diversa capitula proponantur, nisi sint omnino distincta à primis, & constet verisimiliter de ignorantia 26
actoris, *for.* 96. *Curiar. anni* 1564. Dominus Leon *decis.* 96. *n.* 2. & 6. & sic me referente fuit decisum in causa Iosephæ Vilata actricis, pro stupri crimine *anno* 1650. Actuario Policrino Miravet.

Si autem Fiscus sit, qui prorogationem dilationis pe- 27
tit, si intra terminum primæ, solet ipsi prorogari, sive vt vulgò dicitur salvitas concedi, vsque ad sententiam, ex traditis per Scacciam *d. c.* 3. *n.* 51. *cum seq.* Si autem post 28
lapsam dilationem, restitutionis in integrum beneficio implorato, conceditur Fisco nova dilatio, ex traditis per Farin. *d. q.* 75. *n.* 471. qui plures laudat, & quotidie practicatur in Senatu.

Sed cum ex publicatione processus, iam causa iudicia- 29
liter tractetur, imò ex ipsa accusationis confessione,

sive

sive responsione, iudicium perficiatur; quamvis omnia præcedentia pro informatione Curiæ gesta, diebus feriatis, etiam in honorem Dei fieri possint, vt docet Scaccia *dict. lib. 2. cap. 6. n. 13.* denuntiatio ipsa, & cætera quæ eam sequuntur, nullatenus diebus feriatis geruntur, vt
30 idem Scaccia probat *d. c. 6. n. 1.* sed diebus vtilibus; quod probatur ex *for. 9. & 10. de dilation.* Sed an hæc dispositio limitari possit in atrocissimo delicto, ita vt causa legitima existente habilitari possint dies feriati, etiamsi in honorem Dei feriæ institutæ sint, vel dies sacri effecti, & ex contentis in *foro*, dubitatum fuit in Regio Senatu in causa Petri Robles, coram me vertente, qui accusa-
31 tus erat de insultu per ipsum, & alios patrato in via publica, per quam tenditur à præsenti Vrbe in villam Matriti Curiam Domini Regis, in personam Nobilis Don Gabrielis de Lupian Equestris Ordinis Divi Iacobi, & Gerentis vices generalis Gubernatoris Principatus Cataloniæ, quem insultarunt dum ad Catholicam Maiestatem progrediebatur, vt ipsum spoliarent, & occiderent, eum vulnerando sclopi ictu, sed ipse strenue vim propulsando præfatum Petrum Robles lethaliter vulneravit ensis ictu. Accusatione adversus ipsum Robles instituta, testibusque repetitis, occurrebant tres feriæ, nempe Dominica vltimi diei Octobris anni 1649. festum omnium Sanctorum, & commemoratio defunctorum, & ex concordi voto resolutum fuit per Senatum, quòd sic, ex *l. provinciarum, C. de ferijs*, Illiger. ad Donel. *lib. 24. com. c. 7. li. Z.* Scaccia *de iud. dict. lib. 2. c. 6. n. 10.* Don Ludovic. Pe-
32 guer. *decis. 53. num. 8.* Bobadilla *in politic. l. b. 2. c. 21. num. 212.* Petrus Cabal. *ref. l. crim. cas. 227.* Fontanell. *decis. 170. num. 8. tom. 1.* & doctissimè cum Caietano, Bonacina, Castro Palao, & alijs, noster Ægydius Trullench. *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 9. n. 3. & 5.* Et ratio est, nam in istis delictis nullum maius sacrificium fieri Deo potest, quàm eos qui in suam, & aliorum perniciem divagantur, competenti rigore compesci. Vnde Seneca *in tragœd.* ait, nullam pinguiorem victimam Deo mactari posse, quàm reum iniquum, Castrens. *in dict. l. provinciarum, & in l. nemo, num. 4. C. de Episcop. Audient.* cui congruit illud Evangelij: *Beati qui faciunt iustitiam omni die*, sicut notat Franc. Mar. *decis. 409. n. 2.* atque sic complices, & alij delinquentes, viso, seu, audito celeri supplicio, magis de-
33 terrentur, & exanimantur. Quod procedit non solum quoad nullitatem resultantem, ex *c. 1. de ferijs*, sed quoad necessitatem præcepti colendi dies festivos; nam præcepta hæc non obligant contra bonum commune iustitiæ, vel Reipublicæ, vt cum Bonacina, Sayro, Sanchez, & Castro Palao, tradit Trullench. *d. n. 5.* sicque me referente fuit decisum per Senatum Regia interlocutoria *diei 30. Octobris dicti anni 1649. in præfata causa*; Actuarius illius erat Policrinus Miravet, licet effectum sortita non fuit; nam die quo sententia diffinitiva publicanda erat, è vita reus migravit ex vulnere prædicto. Ad iustificationem causæ, quæ aderat, adhibiti fuerunt periti in arte medendi, & Chirurgiæ, & per depositiones, sive relationes ipsorum, constitit in actis de evidente periculo Rei, prout factum comprobavit.

Sed in eodem articulo aliud dubium suscitatum fuit,
34 nempe an infirmitas Rei diem differat in causa criminali, & acta processus reddat nulla morbo durante gesta? nam per peritorum relationes apud acta constabat, dictum Petrum Robles lethali vulnere, & gravi febre laborare, ad *l. quæsitum, ff. de re iud. l. 2. §. 3. ff. si quis caution.* & communiter tradita per Doctores in eo textu, *l. quæsitum?* Et videbatur, quod sic, ex traditis per Guazin. *ad defens. reor. defens. 3 5. cap. 27. n. 1. in fin.* Fontanell. *decis. 550. num. 12. & seqq.* Revard. *ad l. 12. tab cap. 5.* Sed contrarium fuit decisum; nam textus *in dict. l. quæsitum*, clarè loquitur in absente morbo sontico laborante, ibi: *Cum alter ex litigatoribus febricitans discessisset, & Iudex absente eo pro-*
35 *nunciasset.* Et sic eum explicant omnes Doctores *ibidem*, & post ordinarios Clarus *dict. §. fin. quæst. 34.* & ibi Baiard. Farin. *q. 11. n. 53.* qui plures refert, Galterius *in pract. crimin. scriptur. 3. part. principal. rub. 4. num. 4.* & sic decisio textus non debet extendi ad reum captum, cum eadem ratio perpendi nequeat; nam licet febre, vel alio 36
sontico morbo laboret, dummodo compos mentis sit ad instruendum procuratorem qui eum defendat, non impeditur quoad defensionem amplius quàm cæteri carcerati. At verò absens cùm non audiatur per procuratorem, vt infra explicabo, & venire impediatur, defensionem proponere non potest.

Secundò, quia Doctores criminalis doctrinæ passim 37
quærunt, an reus infirmus relaxandus sit fideiussoribus, vt videre est apud Baiardum ad Clar. *vbi proxim.* Farin. *q. 33. num. 78.* vel an carceribus mancipari possit, dum morbus durat, Farin. *quæst. 27. nu. 83.* non autem quod iudicium criminale suspendatur: ergo dispositio *textus* in capto non procedit: aliàs enim sequeretur, quod tot tantique viri hanc difficultatem, seu textus decisionem ignorarint, vel prætermiserint; quod credendum non est.

Tertiò, nam apud omnes dubitatur, an ægroto tortura 38
inferri possit, Francisc. Marcus *decis. 790. par. 2.* Farin. *quæst. 41. num. 93.* Guazin. *defens. 30. cap. 16. per tot.* doctissimus Marius Giurba *consil. 8. n. 5. & seqq.* Si enim morbus sonticus diem differret, supervacanea erat quæstio de tortura ægroto non inferenda, cum ex dilatione diei, decisa quæstio ad ipsius favorem reperiretur, quæ non ita ab omnibus decisa est; nam vt plurimùm dicunt, quod Iudex debet adhibere peritos, vt videant, an ipsi reo tortura inferri possit, vt Guazin. refert *dict. cap. 16. num. 2.* Ergo infirmitas non differt diem in reo capto, & torquendo.

Quartò, nam quando adest periculum in mora, & im- 39
pedimentum est perpetuum, infirmitas non suspendit causam, ne iustitia partis pereat; nam adhuc in terminis *dict. l. quæsitum*, id probat Scaccia *dict. lib. 2. cap. 9. n. 1904.* & pariter quando causa celeritatem desiderat, vt testatur ipse *n. 1897.* sed infirmitas huius rei erat ad mortem, & 40
sic perpetua, sicut ex relatione peritorum resultabat, & causa celeritatem exposcebat, ne tantum facinus sine exemplari, & condigna pœna remaneret; ergo dilatio non erat concedenda ob morbum.

Quintò, quia vsu, & stylo comprobatum fuit, contra 41
ægrotos gravi morbo laborantes causas prosequutas fuisse, vsque ad executionem sententiæ in Senatu nostro. Relatum fuit ab Actuarijs antiquioribus, sententiam capitalem latam, & executam fuisse in Andream Daroqui, qui gravi febre laborabat anno 1620. Anno 1633. similem sententiam ferri, & exequi vidimus in N. Palacin, qui vnum crus recenter obtruncatum habebat. Causa criminalis prosecuta fuit contra Iosephum Sanso villæ de Villamarchant vulnere lethali affecto, anno 1646. Me referente fuit prosecuta causa capitalis versus Ioannem Nadal villæ de Benaguazil, lethaliter vulneratum; 42
sicque pluries observatum reperiebatur, atque adeo iuxta hanc consuetudinem procedendi observandum omnino esse sequebatur. Ex quibus omnibus eodem die concordi omnium Senatorum voto fuit decisum, causam prosequendam esse vsque ad sententiam diffinitivam, & eius Realem executionem; hoc addito, quod casu quo reus torquendus esset tanquam cadaver, vt de complicibus diceret, adhiberentur periti, iuxta tradita per Guazin. & Giurbam *vbi proximè*. Sed quia dubium 43
dilationis diei non fuit suscitatum per partes, sed inter Senatores dum de primo dubio ageretur, quamvis decisum fuit, non extat declaratio in actis.

Sed ne id etiam prætermittatur, observandum est, 44
quòd licet causa Fisci, & causa partis privatæ, ante admissionem accusationis differantur, vt dixi; post admissionem accusationis nullatenus differunt, quoad vsum, iuxta ea quæ ordinariè emergunt; nam in eis tantum, quæ vel adnotavimus, vel iuxta ius commune privilegium Fisco quæsitum est, differri solent. Repetitionis testium 45
materiam attigimus *suprà*, §. 4. & latius probationis in §. 8. trademus.

Et licèt superius dictum sit, quòd lapsis dilationibus, 46
processus remanet absque alia solemnitate in puncto ferendæ sententiæ, de stylo clausula hæc apponitur in

ipsa

ipsa publicatione; nam licet effectum sortiri posset, iuxta nostrum *textum* tamen nunquam vidi causam terminari absque conclusione, & multum dubitarem causam aliquam definire, quin cōclusio præcederet. Bene verum est, quòd cum arbitrarius sit terminus conclusionis, nec à *foro* determinatus reperiatur, iuxta factorum qualitatem breviores, aut longiores concedi solent; sed tamen, aut brevis sit, aut ordinarius vnius diei, semper Senatus terminum conclusionis causæ designat.

§. VII.

De contumaciali processus ritu, iuxta forum 11. *de criminibus cum sequentibus.*

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

AQuell qui per crim, ò per injuria, ó per malefici se absentarà os desfarà de la Ciutat, ò del Regne, si dins trenta dies de puys que serà cridat nos presentarà à fer dret devant la Cort, sia pres, é haut per confes, é per vençut. Empero la Cort prene ab concell dels Prohomens aquell qui sera cridat, quant que quant aquell trobarà, é daquell faça justicia segons la costum de la Ciutat, jat sia ço que nengun clam contra aquell absent null hom no face, ne persegue sque els bens daquell. Iat sia ço quell vinga, ò no vinga, ans, ò apres del sobre dit terme a nos, ne als nostres, ne a la Cort, ò a algun altre en nenguna manera no sien confiscats, ni encorreguts, ans pusque de tots sos bens fer testament, è totes ses altres voluntats. E qualque hom vulla aquell defendre, sol que Chrestià sia aquell que defendrel volra, pus qual defendre ans que sia condemnat. E si en pecunia, ò en aver per aquell haura soferta la injuria, ò el dan serà demanat que sentancia sia donada contra aytal absent, aixi com contra confes, ê contumaç, sia donada, feyt primerament per lo clamant sagrament sobre la injuria que li serà feyta, ò sobre lo malefici, è sobre la quantitat de la condemnacio. E day tal sentencia nos pusque apelar, enans en les coses, é en los bens daquell qui serà condemnat la sententia jua çosament sia menada à execucio. E si la Cort, ni aquell a qui serà feyta, ò dita la injuria no porran haver ço que serà jutjat, aquell qui serà condemnat stie tan longament fora la Ciutat, ò la Vila entro que a aquell a qui serà feyta, ò dita la iniuria, é a la Cort serà satisfeyt, è pagat. Pero si l acusador, ol denunciador demanarà que aquell qui ell denuncia, ò acusa, sia criminalment condemnat, è la qualitat del crim, ço es, la granea del malefici monstrarà que deu esser condemnat criminalment, sia condemnat à conexença, è arbitre de la Cort, é del Prohomens, è aquell condemnat sia bandejat en aixi que si alcu li farà mal pus sera condemnat, no sia tengut à nos, ne a la Cort. Declara lo senyor Rey, que la hom diu que tot hom la pusca defendre, que sia entes enans quels trenta dies sien passats.

SVMMARIA.

1 *Procedendi adversus absentem varia forma est in vnaquaque provincia.*
2 *Citatio necessaria est, ad hoc vt legitimè versus quemcumque procedatur.*
Citatio est de iure naturali, ibid.
3 *Citationis materia latè à Doctoribus tractatur.*
4 *Praxis citandi reum absentem explicatur.*
5 *Citatio linearum quomodo, & vbi facienda est.*
6 *Non habens habitaculum in Regno, citatur in loco delicti patrati.*
7 *Citatio literarum subsidiariarum in Regno non est admissa.*
8 *Citatio fienda in loco Curiæ, fieri debet per lictorem.*
9 *Contumaciæ citationum linearum, quomodo accusari debent.*
10 *Citatio fienda in loco distante à Curia per vnam leucam, requirit commissionem per Iudicem lictori tribuendam.*
11 *Commissio in Curia Iudicis ordinarij Vrbis fieri solet verbaliter.*
12 *Contumaciæ accusatio necessaria est, etiamsi ex officio procedatur.*
13 *Citatio vnica pro tribus, quando fieri possit.*
14 *Commissio Iudicis requiritur ad citationem secundum iuris dispositionem.*
15 *Lictori, sive Nuntio referenti, se citasse de commissione Iudicis, credendum non est, & quare.*
16 *In commissione, quæ exprimantur.*
17 *Citatio vnica pro tribus, æquipollet trinæ citationi, si contineat terminum trium.*
18 *Citatio per edictum, sive proclama, quomodo fit iuxta forum.*
19 *Contumaciæ citationis per edictum, quomodo accusandæ sunt.*
20 *Contumaciæ citationis edicti, accusari debent, etiam diebus feriatis, & festivis.*
21 *Contumaciæ accusatæ diebus feriatis, repetendæ sunt diebus vtilibus.*
22 *Conclusio processus contumacialis, quo pacto fiat.*
23 *Citatio vna sufficit iure naturali attento.*
24 *Citatio per edictum, est requisitum necessarium, ad hoc vt reus habeatur pro confesso.*
25 *Nomen actoris, rei, Iudicis, continetur, ac causa ad quam citatur saltem implicitè cum termino.*
26 *Examinatio ritus fit in Senatu, antequam ad condemnationem deveniatur.*
27 *Si ex informatione resultat defensio rei, iuxta eam iudicandum est.*
28 *Absentes de iure condemnari nequeunt.*
29 *Absens de iure non potest haberi pro victo, & confesso.*
30 *Contrarium procedit de communi consuetudine, & apud nos de foro.*
Declaratio cōtumaciæ apud nos fit in eadem sententia condemnatoria, ibid.
31 *Confessio ficta admittit probationem in contrarium.*
Reus absens audiendus non est, ibid.
32 *Causa legitima absentiæ, sive impedimenti comparendi, non est exclusa iuxta* forum.
33 *Processa contumaciali in aliquo, respectu ritus, peccante, reus audiendus est.*
34 *Solemnitates processus contumacialis, sub nullitatis decreto requiruntur.*
35 *Defectus formæ, etiam in superfluis vitiat actum.*
36 *Reus sponte comparens intra annum à die publicationis sententiæ contumacialis, audiendus est.*
37 *Reus captus in Regnis Castellæ, & remissus iuxta concordiam Regnorum, audiri debet.*
38 *Sed audiri debet eodem pacto, quo rei contumaces audiuntur in illis Regnis.*
39 *Processus contumacilis, reo capto in Regnis Castellæ, validus remanet, ex trium Aularum decisione.*
40 *Reus audiri debet in hoc casu, eodem pacto, quo rei in Castellæ Regnis audiri solent.*
41 *Reo probante validas defensiones, sententia contumacialis regulatur, sin minus, executioni deducitur.*
42 *Quæ dilatio concedatur reo, hoc in casu admisso ad defensiones probandas*
43 *Sententia contumacialis lata contra minorem annullatur.*
44 *Minori absenti curator decerni potest, & tunc sententia contumacialis rata manebit.*
45 *Recognitio Rei, debet fieri ante executionem sententiæ, vt constet de identitate.*
46 *Si domus habitationis delinquentis diruta sit tempore citationis, fieri debet citatio in solo.*
47 *Aliter servari in Regno Neapolis tradit Ioannes Baptista del Toro.*
48 *Observantia Senatus.*
49 *Citatio facta ampliori termino concesso, an processum contumacialem reddat nullum.*

50 *Solemnitas obſervata in ſpecie vlteriori reo vtiliori. non vitiat actum.*

51 *Exceſſus formæ ſi vtilior eſt parti, non vitiat actum.*

52 *Citatio facta ampliori termino, quam ſtatuto per Pragmaticam, eſt nulla & ratio.*

53 *In proceſſu contumaciali, qui cadit à ſyllaba cadit à cauſa.*

54 *Dilationes legales augeri, vel minui nequeunt.*

55 *Iudex non debet eſſe clementior lege.*

56 *Non quid reo vtilius, facturus eſt Iudex, ſed quid equius, & convenientius.*

57 Fabri *opinio defenditur contra* Fontanellam *eam impugnantem, & n.* 58.

59 *In contumaciali proceſſu forma mutatur, ex conceſſione amplioris termini.*

60 *Deciſio Senatus.*

61 *Citatio facta per literas citatorias in alio loco, ſi fiat die feriata, in quocumque ex eis, licet in alio dies vtilis ſit, contumacia erit nulla.*

62 *Qualitas criminis apposita in citatione non verificata in cauſa, an vitiet contumaciam.*

1 COndemnatio in abſentes qui metu accuſationis fugiunt, cognita fuit iure Romanorum, vt colligitur ex *l. ſi in libertati* 28. §. 1. *ff. de bon. libert.* explicat eruditè ex T. Livio, & alijs Reuardus *lib.* 1. *coniectan. cap.* 19. tradens modum citationis ad certum diem, ad quam niſi reſpondiſſet abſens, damnaretur, eiuſque bona publicarentur. Licet Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit. de Inquiſit.* 20. *cap.* 2. *num.* 23. teneat, iure Civili neminem condemnari poſſe, niſi poſt litem conteſtatam aufugerit, *l.* 1. *&* 2. *ff. de req. vel abſ. l.* 5. *ff. de pœnis, l. inter accuſatorem* 10. *ff. de publicis iudicijs*, quæ opinio mihi verior videtur, & eam ſequuntur Farin. *quæſt.* 11. *num.* 1. & plures ab eo relati, ſi loquamur de pœna corporali gravi; ſed vigore ſtatutorum contrarium ſervatur. Citatio enim, ſeu forma procedendi adverſus abſentem, in criminalibus, varia eſt, pro cuiuſcunque regionis, ſeu populi ſtatutis, & legibus, vel conſuetudinibus; & ſic quamvis plura per Doctores tradantur, nihil ferè ex his quæ ab vno ſcribuntur, conſonat cum his quæ ab alio tradita ſunt, niſi cum de eadem provincia, vel gente verba faciunt. Ex quo reſultat, quòd quamvis ratione, forma procedendi apud nos inducta utatur, minimè alia reddi poteſt adæquata, quàm ſic Legiſlatori placuiſſe.

2 Sed ne ſine lege, vel Doctore loquentes erubeſcamus, præmittendum eſt neceſſariam eſſe aliquam procedendi formam contra reos abſentes, nam contra ipſos ferri ſententia non debet, neque ſequi condemnatio abſque legitima citatione. Docent Iulius Clarus *receptar. ſentent. lib.* 5. §. *vlt. quæſt.* 31. *verſ. Et hoc*, latè Don Ludovicus Peguer. *in prax. crimin. cap.* 12. §. 4. *num.* 1. *&* 2. Guazin. *ad defenſ. reor. defenſ.* 10. *cap.* 1. *num.* 1. *& ſeqq.* qui plures referunt. Et ratio eſt, nam citatio Rei eſt de iure naturali, vt pluribus probat Socin. *in tract. de libell. ſeu lit.* Vantius *de nullitat. rub. de nul. ex defect. citat. per tot.* Ful. Pacian. *de probat. lib.* 2. *cap.* 84. Peregrin. Iannin. *de citatio. real.* Ant. Gabriel. *in ſuis concluſ. concluſ.* 1. *lib.* 2. *tit. de cita.*

3 Forma autem citationis ſcribitur communiter à Doctoribus lato calamo, vt docent Donell. *lib.* 23. *comment. cap.* 2. & ibi Illiger. Farin. *in prax. quæſt.* 11. *num.* 40. *& ſeqq.* Clar. *dict. quæſt.* 31. *à num.* 15. Scaccia *de iudic. lib.* 1. *cap.* 39. *per tot. & cap.* 41. *num.* 1. *& cap.* 91. *& ſeqq.* Sebaſtian. Guazin. *dict. defenſ.* 10. *cap.* 1. *&* 2. Ioan. Paulus Galterij *in prax. crimin.* 3. *p. principal. rub.* 2. *per tot.* Ant. Matthæus *dict. tit.* 20. *cap.* 2. *num.* 18. qui plures, & plura cumulant. Sed vt ad formam per textum noſtrum, praximque communem huius Regni Valentiæ inductam deveniamus, animadvertendum eſt, quòd ſi imputatus citatus per edictum, vel proclama, non comparuerit intra dilationem *fori*, quæ eſt triginta dierum, habetur pro convicto, & confeſſo ratione criminis, ob quod citatio fit. Quæ foralis diſpoſitio, non ita praxi recepta fuit, vt ſtatim per proclama citetur, ſed prius trina linearum citatione præmiſſa (quod deſumptum videtur ex edicto Theodorici Regis *articul.* 5. ibi: *Sententia non præſentibus partibus dicta, nullius momenti ſit, niſi adverſus eum prolata doceatur, qui tertio conventus, & edictis ſolemniter inclamatus, adeſſe contempſerit*, quod habetur inter opera Caſſiodor. *pag. mihi* 655.) vt clarius habetur in pragmatica ſanctione publicata *die* 15. *Ianuarij ann.* 1624. repetita *die* 28. *Februarij anni* 1654. quâ forma huius citationis ad longum præſcribitur: ſed ne alibi quæras, in hunc modum faciendam curabis.

Propoſita accuſatione, & conſtito de fuga Rei, vt dixi §. 4. *huius capitis, num.* 34. citandus eſt reus ter, per citationem linearum faciendam in domo, quam reus habitabat tempore patrati delicti, *l.* 4. §. *Prætor ait*, *ff. de damn. infect.* Donell. *lib.* 23. *comment. c.* 2. & ibi Oſvald. Illiger. plura congerens *lit. E.* Ita vt Lictor, ſeu Nuntius, cui hoc committitur, accedat ad domicilium accuſati, & ipſum ſcrutetur, eoque non adinvento, citet ipſum ad reſpondendum accuſationi propoſitæ, & in ſignum citationis, lineam faciat ad ianuam ipſius domus. Et ſi habitationis domus ignoratur, vel ipſam non habuerit in Regno, conſtito de hoc in proceſſu informativo, citetur eodem pacto in loco delicti. Quæ omnia iuris ratione nituntur; nam in primis nemo citari ob crimen debet, quin præcedant indicia, vt probat Scaccia *dict. cap.* 39. *num.* 1. *& cap.* 84. *num.* 6. *&* 7. & cum accuſationem, vel denuntiationem præcedat informatio Curiæ; ideo ad citationem deveniendum non eſt, vſquedum accuſatio, vel denuntiatio fiat, & proponatur: quæ vt dixi, proponi nequit, quin reſultet probatio ſufficiens ad tranſmittendam inquiſitionem. Linearum vſus 6 ideo in praxi receptus fuit, vt adſit ſignum ipſius citationis, loco ſcripturæ, ſine qua non fieri contumaciam tenuit Marant *de ord. iud. tit. de in ius vocando*, Illiger. *vbi proxim.* quod longiſſima conſuetudine, & lege approbante, introductum fuit; ſicque eſt verè ſignum legis ad ipſam citationem, quod fieri debet ad ianuam accuſati, ſi domicilium in Regno habet, Scaccia *dict. cap.* 40. *num.* 11. Farin. *dict. quæſt.* 11. *num.* 41. Guazin. *dict. defenſ.* 10. *cap.* 2. *num.* 30. Si autem vagabundus ſit, vel domicilium communiter ignoretur, conſtito de hoc in proceſſu informativo, (quamquam Guazinus dicat citandum eſſe in ianua Curiæ, vt ait *num.* 31.) apud nos 7 citandus eſt in loco patrati delicti, quemadmodum quicumque alius non habens domicilium in Regno, nam literarum ſubſidiariarū citatio, de quibus idem Guazin *num.* 29. excluſa eſt reſpectu degentium extra Regnum. Quæ omnia caventur *in c.* 1. *dictæ pragmaticæ ſanctionis*, quæ antiquiſſima eſt, licet eius publicatio renovata fuerit dictis annis 1624. & 1654. Hæc adeo in viridi obſervantia ſunt, ut quamquam reo capto, contendatur habitaculum in Regno habuiſſe, ſi per informationem conſtat ipſum reputatum eſſe pro vagabundo, vel teſtes oppidi, in quo degebat dixerint, domicilium certum non habuiſſe, poſtea non auditur, nec probatio in contrarium admittitur, vt cenſuit Senatus in cauſa Petri Girona oppidi de Almuzafes, qui me referente, dum Iudicis Curiæ munus gerebam, condemnatus fuit ad pœnam vltimi ſupplicij, & captus anno 1654. & cum intentaret probare ſe domicilium habuiſſe, eo quod per depoſitiones plurium teſtium in proceſſu conſtabat domicilium certum non habere, auditus non fuit, imò ſententia in eum executa.

Quæ quidem citatio non abſolutè per Nuntium, ſeu 8 Lictorem facienda eſt, nam ſi fiat in loco vbi Curia Iudicis procedentis fovetur, vel in ſuburbijs, aut aliquo loco ex vicinioribus, tunc Nuntius, iuſſu Iudicis, accedit ad domum, vel locum delicti, & citationem modo prædicto facit, reum ad diem ſequentem, feria non extante, vel ſi feriata ſit, ad ſubſequentem citando, vt compareat coram Iudice ad reſpondendum accuſationi adverſus ipſum propoſitæ per Fiſcum tali die, vel per privatum ipſum nominando. Et ſi die citationi præfixo non comparuerit, Fiſcus, vel actor, accuſat contumaciam pri- 9 mæ citationis; & eodem die, ſecundò citatur eodem modo,

modo, hoc vno dempto, quod domus non luſtratur, ſicut ad primam; & ſi in die ad ſecundam citationem præfixo non compareat, accuſata ſecunda contumacia, tertiò citatur eodem die ad ſequentem, modo prædicto; & ſi quarto die deſignato in tertia citatione, non compareat, tertia contumacia accuſatur; quæ quidem contumaciæ per Iudicem reſpectivè admittuntur, & per Actuarium in actis adnotantur, & tertia accuſata, atque admiſſa, Iudex providet, quod fiat præconium, quæ quidem caventur *in cap. 2. dicta Regia pragmatica.*

10 Si autem domus accuſati, vel locus delicti, in quo citandus eſt, diſtat per ſpatium trium milliarium, vulgò *vna legua*, à loco curiæ Iudicis procedentis, vel amplius, tunc expeditur commiſſio Nuntio, vel Lictori; & ſi fiat per Iudices inferiores, & locus citationis reperiatur extra territorium (intra Regnum tamen) tunc expediuntur literæ requiſitoriæ, ſive ſubſidiariæ, ad Ordinarium ipſius diſtrictus, vt in iuris ſubſidium ea
11 exequatur; & hoc in caſu, non fit citatio ad diem ſequentem, ſed aſſignantur duo, tres, aut plures dies, ſecundùm diſtantiam loci citationis à loco Curiæ, vt congruè poſſit comparere, quæ omnia in arbitrio Iudicis ſunt, iuxta *for. 21. de ſentent. & act. l. conſentaneum* 8. *C. quomod. & quando Iudex, l. contumacia* 53. §. 1. *ff. de re iudicat. c. vocatis*, 5. *qu.* 2. Galterius *in pract. crimin. 3. p. principal. rub. 2. num. 33. & 34.* Nec ter citatur, ſed ſemel pro tribus, faciendo tres lineas, & aſſignando terminum in commiſſione per Iudicem præfixum, ad quamlibet citationem, & contumaciæ accuſantur in illis diebus, ad quos citationes factæ ſunt; quod neceſſarium eſt, nam contumacia non punitur, niſi accuſetur, vt probat Berlichius *par. 1. concluſ. 17. num. 72. & 73.* Galterius *dict. part. 3. rub. 3. num. 2. & 3.* Herman. Vulteius *de indicijs, lib. 2. cap. 6. num. 145. & ſeqq.* tuncque ſufficit vna citatio pro
12 tribus, ſemper eadem formula ſervata, vt ex *dict. for. 21.* cum alijs ſuperiùs adductis probatur, Galterius *dict. rub. 2. num. 35.* quod ſi dies aſſignatus feria inhabilis reperiatur, citatio fit ad diem vtilem proximiorem poſt ipſam, vt cavetur *in cap. 3. dict. pragmat.* aliàs erit citatio nulla, *l. 1. & vlt. C. de feriis*, ad quod attenditur locus citationis, non verò expeditionis, Galter. *dict. rub. 2. num. 49.* Bene verum eſt, quòd Iudex ordinarius Vrbis, ex conſuetudine, non in ſcriptis, ſed verbaliter commiſſionem tribuit Lictori ad has citationes peragendas, quæ conſuetudo à Senatu cauſa cognita fuit approbata, non ſemel: in cæteris verò Tribunalibus
13 commiſſio in debita forma expeditur. Nec inanis eſt contumaciarum accuſatio, nam vt dixi, iuxta veriorem, & receptiorem ſententiam neceſſaria eſt, etiamſi procedatur ex officio, vt pluribus relatis probat Farin. *in repertor. iudicial. in fragment. verb. Contumacia, n. 20.* Berlichius *dict. n. 22. & 23.* & Galter. *n. 2. & 3.*

14 Sed ea quæ dicta ſunt de commiſſione expedienda Nuntio, vel Lictori citanti, ea ratione nituntur, nam de iure commiſſio Iudicis requiritur ad citationem faciendam, vt probant Scaccia *dict. cap. 39. num. 3.* Guaz. *dict. defenſ. 10. cap. 2. n. 1. & ſeqq.* cum ſubſcriptione Iudicis, & nomine iuriſdictionali illius, vt ipſi probant. Et quamquam iuxta communem ſententiam, de qua te-
15 ſtatur Guazin. *num. 3.* Nuntio ſe citaſſe de commiſſione Iudicis referenti credatur, hoc per pragmaticam tantum probatum eſt, in his quæ fiunt in ipſo loco Curiæ: at in longinquis, de commiſſione apparere debet. Exprimendum etiam eſt nomen accuſatoris, vel Fiſci, & cauſa, ob quam citatur (ſaltem implicitè per relationem ad accuſationem) quod probat Scaccia *dict.*
16 *cap. 39. numero ſeptimo*, nam in rigore iuris, hæc neceſſaria non ſunt, vt tradit Ant. Matthæus *dict. titul. 20. cap. 2. num. 24.* Et quamquam iuxta iuris regulas tres citationes requirantur, vt innuit Pichard. *in manuduction. ad prax. in cauſ. crimin. part. 3. §. 3. nu. fin.* de conſuetudine in longinquis, æquipollet vna pro tribus, etiamſi eſſet peremptoria, vt probat Guazin: *d. defenſ. 10. cap. 1. n. 11. & 12.* & cum de conſuetudine, apud nos lege approba-
17 ta, non dubitetur, nam ab immemoriali viget, quod vnica citatio peremptoria fiat; valebit abſque dubio, eo quod continet terminum ipſum aſſignari aſſuetum in tribus linearum citationibus, ſicque idem eſt, ac ſi ter citaretur eodem die, ad comparendum diebus diverſis, Guazin. *ibid. d. n. 12.*

Hæc omnia à principio inducta fuerunt per conſue- 18
tudinem rationi iuris non repugnantem, imò ab ipſa comprobatam, & poſtea lege, ſive pragmatica ſanctione prædicta confirmata fuerunt, & peraguntur antequam ad citationem foralem proclamatis deveniatur. Proclama enim præmiſſa trina citatione linearum, & accuſatis contumacijs earundem, ſuis in terminis, publicatur die ſequenti, vel vlteriori, ita vt ſi eadem die vltimæ contumaciæ publicaretur, ritus corrueret, ſicuti ex *pragmatica* conſtat: & non ſemel in Senatu ſic diffinitum vidi. Publicari enim debet per Præconem Curiæ die iuridica, in eodem loco in quo fieri citatio- 19
nes linearum dixi: In eo enim reus iubetur comparere infra triginta dies forales, ad reſpondendum ſuper accuſatione aduerſus eum propoſita per N. vel Fiſcum coram N. Iudice, die N. menſis N. ipſum certiorem faciendo: quod ſi comparuerit, ius, & iuſtitia ſibi ſervabuntur; ſin minus, reputabitur pro convicto, & confeſſo. Si enim in ipſo loco Curiæ publicandum edictum eſt, verbaliter iubetur Præconi; ſin autem in loco longinquo, commiſſio expeditur in forma, iuxta obſervantiam Senatus: ſi verò Iudex inferior extra territorium procedat, intra Regnum tamen, vt dixi, per literas ſubſidiarias id exequicurat.

Edicto ſic publicato, & conſtito per relationem Præ- 20
conis publici, quæ in actis adnotatur, die 28. præfati termini, prima contumacia, hora audientiæ, per actorem, vel Fiſcum accuſatur coram Iudice, die 29. ſecunda; die 30. tertia; & die 31. quarta, ex ſuperabundanti, ſive vt apud nos dicitur, magis ex indulgentia, & gratia, quam ex rigore iuſtitiæ: iſtæ enim contumaciæ ſi incidunt accuſandæ in diebus feſtivis, vel feriatis, in 21
ipſis accuſantur, nam iuxta *pragmaticam* continuis diebus accuſari debent; ſed diebus iuridicis immediatè ſequentibus, poſt accuſationem vltimæ, repetuntur contumaciarum accuſationes ſub debito ordine, putà ſi dies feriati incidant eo tempore, quo ſecunda, & quarta contumacia accuſari debent, & ſint verbi gratia die 4. & 6. Auguſti, quæ feriæ ſolent eſſe, die ſeptimo, & octavo iuridicis exiſtentibus, die 7. repetitur accuſatio ſecundæ contumaciæ, & die octava repetitur accuſatio quartæ, 22
in quibus peragendis exprimendi ſunt dies, non ſolum menſis, numeris adnotatis, ſed etiam nominibus vniuſcuiuſque, iuxta hebdomadis diſtributionem (cuius rei omiſſio nullitatem non inducet, dum adſit menſis numerus) in vltima autem contumacia, vel repetitione iuſſu Iudicis Actuarius tenetur continuare in actis hæc verba: *Quibus omnibus admiſſis acort, &c.* quæ omnia diſpoſita ſunt per *capitula* 4. 5. 6. 7. & 8. *dicta pragmatica.*

Hæc citandi praxis omnes ſolemnitates habet à iure 23
requiſitas, & noſtri Maiores prudentiſſimè excogitarunt formam exequendi foralem diſpoſitionem, quominus rei per ipſam lædantur: nam licet verum ſit, quod dura videatur diſpoſitio *fori*, eo quod reo ſemel condemnato, amplius audiri nequit; durior videretur, ſi ſimpliciter proclama publicaretur, ſicut *fori* verba, nudè percepta, promunt: ſicque lenior via eſt introducta per praxim, quàm illa, quæ in *foro* præſcribitur. Habet, inquam, omnes ſolemnitates à iure requiſitas; nam licet iure naturali attento, ſufficiat vnica citatio, vt tradit Guazin. *dict. cap. 1. num. 5.* (quod ſequi forum videtur) praxis communis, & pragma- 24
tica ſanctio, poſt eam, introduxit, quod per tres linearum citationes, ac demum per edictum in *foro* contentum, cum competenti termino triginta dierum vnuſquiſque citetur. Quod quidem eſt requiſitum neceſſarium extante ſtatuto, conſtitutione, ſive lege, quod contumax habeatur pro confeſſo, ſicut apud nos extant. Probant Scaccia *dict. cap. 91. num. 34. & cap. 92. num. 4.* Guazin. *d. cap. 1. n. 13.* ſaltem reſpectu trium citationum,

Farin. *quæst.* 11. *num.* 38. & quamvis reo non amittatur co-
25 pia, prout voluit Farin. *num.* 39. in edicto publicato, continetur Iudicis nomen, cum nomine actoris, vel Fisci Curiæ accusantis, & causa, ob quam citatur implicitè, quod est sufficiens, ad hoc vt iuxta communem Orbis consuetudinem sustineatur, Scaccia *dict. cap.* 39. *num.* 7. Farin. *dict. quæst.* 11. *nu.* 44. Ant. Matthæus *dict. numer.* 24. assignatúrque terminus foralis: quæ quidem omnia requisita sunt, vt tradunt Farin. *dict. numer.* 40. *& seqq.* Scaccia *dict. cap.* 39. *per tot. & cap.* 4. *num.* 11. 91. *&* 92. Guazin. *dict. cap.* 2. *per tot.* signanter *n.* 10. videndus etiam Vulteius *de iudicijs*, *dict. cap.* 6. *à num.* 142.

26 Quibus obseruatis, Senatus, qui accuratissimè examinat ritum cuiusvis processus contumacialis, si in minimo deficere conspicit, iterum inchoare à primo, vsque ad vltimum mandat. Si autem perfectè ritus obseruatus adest, sequitur sententia, qua reus convictus, & confessus declaratur, & consequenter condemnatur ad pœnam ordinariam criminis contenti in accusatione, nisi
27 resultet ex informatione ipsa, qualitas diminuens pœnam; nam eo in casu mitiori pœna damnatur, quia in criminalibus Iudex quærere tenetur defensiones Rei, *l.* 1. *§. fin. de quæst. l. si non defendatur, ff. de pœnis*, Ruin. *cons.* 68. *n.* 6. *colum.* 4. *post princ. vers. Et potest esse, lib.* 5. Gratian. *discept. foren. lib.* 2. *cap.* 266. *n.* 11.

28 Ratio autem, ob quam condemnatio subsequitur, ea est, nam licet in criminalibus iure Ciuili attento absentes condemnari non possunt, *l. absentem* 5. *ff. de pœnis*, *l. absentem* 6. *C. de accusat. l.* 1. *ff. de requir. reis*, vbi Gothofred. Azevedo *in l.* 1. *n.* 1. *tit.* 10. *lib.* 4. *recopil.* Farin. *dict. quæst.* 11. *num.* 1. Pichard. *in §. in summa, Instit. de Interdict. in tract. de prim. & secundo decret.* Don Franciſc.
29 Amaya *in l.* 2. *num.* 33. *C. de exactor. trib. lib.* 10. Neque pro convictis, & confessis haberi possunt, *l. properandum, §. siquidem, C. de Iudic.* cum alijs adductis à Farinac. *dict. qu.* 11. *n.* 2. & don Francisco Torreblanca *de iur. spiritual. lib.* 15. *cap.* 11. *num.* 1. & dixi *supr. num.* 1. Ant. Matthæus *dict. tit.* 20. *cap.* 2. *num.* 23. Tamen de consuetudine generali, vt testantur Farin. Torreblanca, & Matthæus *ibid.* pœna hæc contumaciæ imponitur, & apud nos in nostro *textu* cauetur, sicque disputationi locus non est, & de iure fieri posse tenuit Reuardus *dict. lib.* 1. *coniectane. cap.* 19. *ex l. si in libertatem* 28. §. 1. *ff. de bonis libertor.* (licet communior contraria opinio sit) quòd necessarium fuit ad comprimendas sontium astutias, nam aliqui ita cautè delicta patrare solent, vt prius de disponenda fugâ cogitent, quàm de facinore exequendo; & si per absentiam, & contumaciam, causæ exitus suspenderetur, rarò, aut nunquam ad condemnationem deuenire Iudices possent; cum ex dilatione considerabili, etiamsi postea caperetur, probationes perirent, testium plures decederent, aut ad exteras gentes, vel regiones progrederentur, sicque impossibilis remaneret
30 eorum repetitio, cum citatione, & iniunctione Rei. Et quamvis supposita generali consuetudine citandi reos absentes, dubitari solet, an ante sententiam condemnatoriam declarari debeat articulus contumaciæ, vt lato calamo scripsit Scaccia *dict. c.* 97. apud nos ita consuetudine receptum est, vt in diffinitiva sententia, ante condemnationem reus convictus, & confessus declaretur, & immediatè condemnatio sequatur, quod docuit Caballus *resol. criminal. tom.* 1. *cas.* 110. *numer.* 9. si enim declaratio contumaciæ deficeret, condemnatio pœnæ principalis nulla erit, vt pluries iudicavit Senatus; nam deficeret probatio fictæ confessionis, quæ pœna contumaciæ est, & quamvis incurratur, non tenet, quin sequatur declaratio incursus, vt in cæteris pœnis notum est.

31 Secuta condemnatione, reus amplius audiendus non est, nam licet confessio ficta admittat probationem in contrarium, vt pluribus docet Farin. *dict. quæst.* 11. *numer.* 6. *& seqq.* & Torreblanca *dict. cap.* 11. *num.* 7. *&* 26. *cum seqq.* quam sententiam communiorem, & veriorem affirmat; apud nos, cum defensio omnis excluſa sit, post lapsum triginta dierum, per nostrum textum *in for.* 11. *de crimin.* & etiam ante triginta dies, iuxta *for.* 15. *de criminibus*, *in fine*, ibi: *Que defenedor a aquells absents per lo Iutge no sia rebut, á defendre aquells encolpats dels crims* 32 *damunt dits: ans pusca enantar lo Iutge contra los dits encolpats, segons que porrà, é deurâ per fur. Salvant que defenedor a allegar, é mostrar iusta raho de absencia, sia rebut, segons que serâ fahedor.* Hoc est: *Quod defensor illorum absentium per Iudicem, vt ipsos defendat, ratione dictarum criminum non admittatur: imò possit Iudex procedere contra inquisitos, sicut potest, & debet, iuxta forum. Sed defensor, vt alleget, & ostendat iustam absentiæ causam, admittatur, sicut videbitur expedire. For.* 16. *eod tit.* (quo præscribitur forma allegandi, & admittendi probationem iustæ causæ absentiæ) nequaquam audiri potest; quod licet durissimum videatur, ita tamen iura sanxerunt, Text. *in l. prospexit.* §. 1. *ff. qui, & à quibus*, ibi: *Quod quidem perquamdurum est, sed ita lex scripta est.* Vt in simili dixit Galterius *in prax. crim. in* 2. *p. principal. rub. vnic. numer.* 29. sicque regula generalis constituta, quòd nequaquam audiendus est absens, vel condemnatus in processu contumaciali, quatuor in casibus limitanda venit.

Primò, quando solemnitas, sive ritus in aliquo pec- 33
cat; nam tunc nullius momenti est processus, & pariter condemnatio, & sententia. Latè Farinac. *quæst.* 11. *numero trigesimo quarto, & seqq.* quod expressè cauetur in *eadem pragmatica*, *cap.* 10. quo sub nullitatis decreto omnes solemnitates requiruntur, ibi: *Sots decret de nullitat de* 34
les tals sentencies que en los dits processos se publicaran no fetes, ni guardades les dites solemnitats, ó qualsevol de aquelles. Sicque pluries decisum in Senatu, signanter sententia publicata per don Franciscum Alreus, *die* 5. *Novembris* 1640. *in causa Franciſci, & Ioannis Pardo*, Audit. Nobil. domino Don Petro Villacampa, qua expressa mentio fit de iteratione processus ob defectum ritus. Quare cum in causa cuiusdam contumacialiter condemnati, eo capto repertum fuisset, quod deficiebat hæc clausula in fine vltimæ repetitionis contumaciæ edicti, *quibus admissis acort*, quod conclusioni causæ æquipollere videtur, quamvis constitit de instantia Fiscalis, & mandato Iudicis, ad id ipsum faciendum, eo 35
quod non reperiebatur in actis, iunctis tribus Aulis maior Senatorum pars inclinabat pro nullitate processus; nam licet clausula hæc non esset de substantialibus, cum pro forma requiratur ab ipsa *pragmatica* scriptura huius clausulæ, vt patet *in cap.* 9. ibi: *Item acabades de acusar, y repetir les dites contumacies de la crida, de orde, y proviſio del Iutge diga, é continue lo Escrivà*, quibus omnibus admissis *acord*, *&c.* Id est: *Item finitis accusationibus, & repetionibus dictarum contumaciarum edicti, de ordine, & provisione Iudicis dicatur, & in actis redigatur per Scribam, quibus omnibus admissis acord, &c.* Inde Senatus sentiebat nullam condemnationem fore. Declaratio sequuta non fuit, nam reus in carcere decessit, dum causa disceptabatur, sed resolutio trium Aularum hæc erat (licet aliquibus aliter sentientibus:) & ratio est, nam quamvis forma requisita ab statuto, quando finis est, quod legitimè citetur, eo perfecto per æquipollens valebit actus, iuxta tradita per Don Franciscum Amaya *in l. certa forma*, *num.* 41. *C. de iur. Fisci, lib.* 10. Tamen cum statutum procedat vlteriùs annullando actum qui peccat in forma præscripta, vt patet ex *cap. vltim. dict. pragmatica*; & dixi *num. præcedent.* omnia debent ad vnguem obseruari, etiam in superfluo, quale hoc iudicabatur, vt docet idem Amaya *ibid. n.* 39. *&* 40.

Secundus casus est, quando reus intra annum à die 36
publicationis edicti sponte in carceribus comparet, & defendere se vult; nam hoc in casu specialiter cautum est, quod audiatur, & contumacialis processus euanescat, ipso facto spontaneæ præsentationis, cum hoc quòd testes processus informativi repetiti censeantur, *for.* 113. *Curiar. anni* 1626. quod ea ratione constitutum fuit, vt rigor procedendi contumacialiter aliquo temperamento leniretur, sicut in ipso *foro* dicitur, ibi: *Item Se-*

nyor

nyor ab desig de ques modere algũ tant lo rigor dels processos de absencia, ques pratiquen en lo present Regne. Quæ quidem dispositio concessa fuit, ita vt reus teneatur comparere sponte in carceribus Regijs, vt in textus decreto ibi: *Ab ques hajen de presentar en les presons Reals*: sicque si alio modo compareat, privilegio annullandi processum non gaudebit; sicuti si intra annum capiatur, nam hoc indultum est sponte comparentibus, vt *forus* habet ibi: *se presentarà voluntariament*, per quam dispositionem nostra praxis, & iura corrigunt quæ ab alijs Provincijs observantur, vt colligitur ex traditis per Anton. Matthæum *dict. lib.* 48. *ff. tit.* 13. *de accusation. c.* 7. *n.* 2. Quare pluries per Senatum captis aliquibus reis per familiam intra annum, & hanc sanctionem allegantibus, denegatum fuit remedium. Sponte verò neminem vidi ad effectum remedij consequendi comparere.

37 Tertius est casus, quando iuxta concordiam Regnorum Castellæ, & Valentiæ, reus remittitur à Castellæ Regno: nam in ipsa concordia contenta in *pragmatica* publicata *die* 11. *Ianuarij* 1625. expressis verbis cavetur, quod sententiæ contumaciales nullatenus exequantur in reos remissos, quin audiantur eodem pacto, quo in Castellæ Regno audiri debent, & hoc non obstantibus *foris*; quod in viridi observantia est, quoties
38 casus evenit. Sed dubitatum fuit in Regio Concilio, an isto in casu processus contumacialis validus remaneat, nec ne, taliter quod Fiscus habeat suam intentionem fundatam in eo processu, & non egeat novis probationibus? Et trium Aularum resolutione capta *die* 28. *Maij* 1632. decisum fuit, contumaciam operari, quòd testes habeantur pro repetitis, sicuti si in plenario iu-
39 dicio, cum rei citatione producti fuissent, processusque validus remaneat, licet reus audiendus sit, & admittendus ad defensiones. Ita enim de iure procedere tenent Flamin. Cartar. *de execut. sentent. captô Bannito, cap. final. numer.* 175. Iulius Clarus *recept. sentent. lib.* 5. *§. fin. quæst.* 45. *numer.* 13. & ibi Baiardus, Farin. *dict. quæst.* 11. *numer.* 105. Caballus *cas.* 110. *num.* 27. Guazin *ad defens. reor. defens.* 24. *numer.* 14. *& defens.* 25. *numer.* 17. Quod
40 comprobatur ex eo, nam in concordia habetur audiendum esse, sicuti in Regno Castellæ Rei post contumaciam capti audiuntur, ibi: *Declaramos que en los delinquentes que fueren remitidos, no puedan ser executadas las pœnas que contra ellos se impusieren en rebeldia, sino que precisamente han de ser bueltos en nuestro Reyno de Valencia a oir de nuevo, como en Castilla se haze, sin embargo de los dichos fueros, y con esta calidad, y no de otra manera se hagan las remissiones.* In Regno enim Castellæ sic audiuntur, testibus non repetitis, Anton. Gomez *in l.* 76. *taur. numer.* 14. Paz *in praxi, tom.* 1. *par.* 5. *capit.* 4. *num.* 17. Curia
41 Philippica *part.* 3. §. 18. *numer.* 7. Si enim reus validas defensiones allegaverit, & probaverit, contumacialis sententia modificatur, vel regulatur iuxta mensuram defensionis resultantis ex probationibus; sin minus, sententia executioni deducitur, absque nova declaratione: quòd observatum fuisse ab antiquo notatum habemus, ex resolutione trium Aularum in causa Iosephi Molina, aliàs Lobarrò, manu Illustrissimi domini, ac semper domini mei Don Christophori Crespi de Valdaura, dignissimi nostræ Coronæ Vicecancellarij, doctissimè hæc, & alia pro posteritatis instructione in libris Regij Concilij adnotantis, dum munus fisci obtinebat Patroni.

42 Sicque iuxta illius notæ observationem, quoties casus evenit, praxi recipitur, vt visum fuit in causa Balthasaris Pineda, Iosephi Romero, Iacobi Martorell, Iosephi Villalva, qui quidem, me referente, vltimo supplicio damnatus, & à Regnis Castellæ remissus fuit anno 1654. & concessa dilatione ad defensam, copiam processus formaliter postulavit, & ei concessa fuit ex deliberatione Senatus, nam eo ipso quo defensio conceditur, & copia concedenda est, vt dixi, respectu testium torquendorum §. 2. *huius capitis, numer.* 52. Sed dilatio quæ concedi debet ad proponendas, & probandas defensiones, dubitari potest qualis esse debet? Et licet meo iudicio, arbitrarium hoc esse credam, eò quod, vt dixi, reus admittendus est, eodem pacto, quo in Regnis Castellæ admittitur, vt dixi, ibi enim dilationes arbitrariæ sunt Iudici, Pichardus *in manuduct. ad prax. part.* 3. §. 3. *de caus. crimin. numer.* 21. & in hoc casu *fori* non disponant, cum imò similis defensio sit exceptio regulæ *fororum*, defensam hoc in casu denegantis: tamen observantia conformis ab initio promulgationis pragmaticæ ea fuit, vt concedatur terminus quinque dierum contentus *in for.* 33. *Curiar. anni* 1604. sed hoc intellecto, quod non tres ad materiam principalem, & duo ad obiectivam concedantur, sed absolutè ad defensionem dilatio quinque dierum conceditur, nam salva manere debet, vt dixi, Fisci probatio. Et cùm de facto Actuarius quidam stylum concessionis ordinariæ sequendo, continuasset in actis concessam fuisse dilationem modo prædicto, ego qui Fisci Patronus aderam, nullitates allegavi, & obtinui.

Quartus est casus, quando contra minorem viginti 43
annis lata est sententia contumacialis. Tunc enim si adversus eam restitutionis in integrum remedium imploraverit, concedi debet adversus confessionem resultantem ex contumacia: (nam vt supra dictum est, minores ratione ætatis non excusantur à pœna, *for.* 6. *de minor.* dixi *capit.* 1. §. 2. *numer.* 20.) Probat Farin. *dict. quæst.* 11. *numer.* 32. *& seqq.* Ant. Matthæus *de criminibus, lib.* 48. *ff. tit.* 16. *de quæstionib. capit.* 1. *numer.* 12. (qui licet constanter teneat ad restitutionem hanc, requiri quod de errore, vel circumventione appareat; tamen satis circumventio ætatis probatur, dum ex actis resultat ficta confessio:) & ita decisum pluries in Senatu, & signanter sub examine Nob. domini Don Petri Villacampa, in causa Thomæ Angresola Generosi, sententia publicata per don Fran. Daça, *die* 19. *Iulij* 1639. & postea in causa Petri Ioannis Alapont, in causa Iosephi Cardona, & alijs plurimis. Quod intelligendum 44
credo, casu quo absque curatoris decretatione ad causam ipsam adversus minorem procedatur, prout ordinariè contingit, eo quod reo absente, nemo est qui possit exceptionem minoris ætatis opponere, & probare: Si verò ex informatione ipsa, vel aliunde resultaret, reum minorem esse, cum eo in casu notum fuisset Fisco, & Iudici, quod cum minore agitur, decretandus esset curator, ne iudicium redderetur illusorium, text. expressus *in l. in vniversi, C. qui dar. tutor. possint*, iunct. *l.* 4. *C. de auct. præstand. & l propter* 7. *C. ad l. Iul. de adulter.* docet Anton. Matthæus *lib.* 48. *ff. dict. titul.* 16. *capit.* 1. *numer.* 11. *& seq.* & sententia lata cum eo curatore in processu contumaciali, firma maneret, nec beneficium concedendum foret, cum curator ad effectum dumtaxat decretaretur, vt reum à contumacia arceret, nisi aliàs de errore, vel læsione appareret: & nota, quòd si plures in eadem sententia condemnati sunt, & vnus sit minor, nullitas hæc non afficit sententiam quoad alios; nam licet vna scriptura concepta reperiantur, tot tamen sententiæ reputantur, quot sunt condemnati, & ita in sententia proxime adducta anni 1639. condemnatio in don Simonem Petrum Loris non fuit commutata.

Extra hos casus, reo capto, sententia exequi debet, fa- 45
cta ipsius recognitione, vt Farinacius, Clarus, Scaccia, & Guazinus cum ab eis relatis docent *vbi proximè*, vt statim constito de identitate, ad executionem sententiæ deveniendum sit. Sed circa praxim huiusmodi procedendi aliqua quæri solent.

Primo quæritur, si domus in qua reus habitabat 46
tempore patrati criminis, diruta reperiatur tempore citationis, vbi fieri citatio debet per lineas, & edictum? nam habens domicilium tempore delicti, in Regno, citari debet in ipso domicilio iuxta *pragmaticam*: citatio enim in loco delicti subsidiaria est, casu quo vagabundus sit, vel domicilium in Regno eo in tempore non habuerit, vt dicitur *cap.* 1. ibi: *Si lo reo te domicili dins lo Regne se han defer a les portes de la casa à*

47 *hon habitava al temps que comete lo delicte.* Ioannes Baptista de Toro *in comped. decis. tom. 1. verbo, Citatio ad for. iudicandum*, ait, obseruatum fuisse in Regno Neapolis fieri edictum in locis frequentatis illius loci. Apud nos obseruantia est, quòd citatio linearum, & edicti, fiat in solo domus dirutæ. Sic enim obseruatum fuisse in Senatu vidi in causa Iacobi Mattheu Baiuli loci de Alday a, cui domus demolita fuit ob receptationem Vincentij Monreal famosi Banniti, & citationibus factis in
48 solo domus dirutæ, secuta fuit condemnatio sub examine Magnifici domini Hieronymi Sanz. Quod etiam obseruatum fuit in causa Don Iacobi Ruiz de Castellblanch Domini oppidi de la Torrebaxa, cui pariter domus demolita fuit, & factis citationibus in solo, condemnatio secuta fuit, sub auditione Nobilis domini Don Brauli Esteve, actuario Petro Ioanne Guichart, & quod amplius est, condemnatio executa quoad pœnam pecuniariam.

49 Secundo quæritur, *in cap. 2. dictæ pragmaticæ* cavetur, quòd si reus habeat domicilium in loco Curiæ, in qua processus contumacialis instituitur, aut in aliquo ex proximioribus, Nuntius accedat ad locum domicilij, & reum citet, lineam ad ianuam ipsius faciendo, ad diem sequentem, feria non existente; & ea extante, ad immediatum diem vtilem subsequentem, vt superius dictum est; si citatio fiat ampliori termino concesso, vtilisne erit, vel quasi contra formam
50 *pragmaticæ* processus contumacialis nullus? Et prima fronte videbatur vtilem citationem esse, eo quod licet forma statuti debeat adimpleri specificè, & non per æquipollens, tamen quando solemnitas obseruatur in specie vberiori, quæ quidem vtilior est reo contra quem proceditur, videtur in ea inesse formam specificam ab statuto inductam, cum non sit inhærendum verbis, sed menti statuentium, alijs relatis Alderan. Mascard. *de gener. statutor. interpretat. conclus. 76.* ibi: *Quod licet in citatione certa forma requiratur à statuto, satis erit, si illa tacitè in citatione includatur.* Tradunt etiam Signorolus de Homod. *consil. 17.* Tuscus *liter. F. conclusione 419. numer. 6.* Giurb. *obser. 98. numer. 14.* Petrus Fontanella *decis. 440 n. 18. & seqq.* vbi probat excessum formæ non vitiare actum, quando maior terminus assignatur, & vtilior est reo: eo quod maior terminus ad comparendum concessus, in eius vtilitatem cedit: ergo non vitiabitur actus eodem pacto, quo si ab statuto requiratur æstimatio facienda per quatuor, & fiat per octo. Quod quidem receptum est, in tempore subhastationis rei, quæ iudicialiter distrahenda est; nam per *for. 10. & 13. de evictionibus*, licitari debet per triginta dies res distrahenda, si immobilis sit; si verò mobilis, per decem, & si subhastatio fiat per plures dies, non vitiatur distractio iudicialis: in quam sententiam videtur inclinasse Scaccia *lib. 1. de Iudic. cap. 97. num. 39.* ibi: *De consuetudine tamen vidi, quandoque contrarium; quia cum actio tendat ad favorem rei, is non audietur opponens.* Quæ allegabantur in causa Augustini Iordà oppidi de Nules, per Doctorem Claudium Bertina huius Vrbis Advocatum disertum, pro Fisco Illustris Marchionis de Quirra. Quibus addendus Ant. Matthæus *de Auctionib. lib. 1. c. 8. n. 10.* dicens, executorem tametsi non rectè fecisse augendo promulgationum dies, fecit tamen rem, neque debitori, neque intercessoribus, & creditoribus inutilem.

52 Sed contrarium est verius, nam si in causa contumaciali non fuerit seruata forma, nec seruati termini à iure, stylo statuto, vel consuetudine introducti, & præfiniti, sententia, & processus nullius roboris sunt, vt pluribus relatis probant Iul. Clar. *in §. fin. quæst. 31. post*
53 *vers. Quæro modo*, Farin. *quæst. 11. num. 36. & seqq.* Scaccia *dict. num. 39.* Ant Faber *in C. lib. 8. tit. 17. diffin. 3.* (vbi eleganter docet, quòd non obstat vtiliorem esse reo) Guazin. *defens. 10. cap. 2. nu. 22.* nam vt ait Farin. *ibid.* in banno, qui cadit à syllaba, cadit à causa; quod apud nos maximoperè est receptum, cum pragmatica clausula irritante munita sit, & dilationes per eam statutæ, sint legales, nempe per ipsam *pragmaticam* diffinitæ; & dilationes statuti augeri, vel minui nequeunt, maximè vbi per dilationem pœna inducta est (vt in nostro casu, quæ est contumaciæ) pluribus Francisc. Marcus *decis. 37. n. 3.* Ioan. Baptist. de Toro *in compend. decis. tom. 3. verb. Citatio ad informandum.* 54

Nec ex ea ratione, nempe vtiliorem esse reo assignationem amplioris termini, tenenda prima sententia est; nam vt ait Scaccia *vbi proximè: Iudex non debet esse liberalior, seu clementior lege, §. oportet, in Authent. de iud.* alijs relatis Gana Verro *decis. Neap. 56. n. 44.* & vt firmat Faber *ibid. Non quid reo vtilius futurum sit, est inspiciendum, sed quid æquius, & conuenientius.* Quando enim solemnitas à lege statuta requiritur in aliquo actu, vtilitas alicuius non debet attendi, nisi simul solemnitas requisita per legem interueniat: Glossa *in c. 1. verb. præsertim, de reb. Eccles. non alien. & in C. 1. verb. sedem, ne sed. vacant.* Barbosa *in l. 1. part. 5. n. 9. ff. solut. matrim.* Giurb. *ad consuet. Messan. c. 14. gloss. 7. n. 1.* 55

Ex quo infero, *Fontanellam* non vidisse doctrinam *Fabri*, de qua in ea diffinitione; si eam inspexisset, vtique contrarium firmaret, cum *Faber* aperte dicat, non quid vtilius, sed quid æquius inspiciendũ. Neque consuetudo, de qua *Scaccia*, sequi seu admitti potest in Regno, cùm nõ extendatur de loco ad locum: paritates autẽ adductæ non faciunt ad rem, cum illa æstimationis rei distrahendæ, de qua *Fontanella*, non mutet formam, eo quòd maiori numero, minor continetur, pluribus Barbosa *axiom. 215. n. 1.* in nostri facti specie forma mutatur, nam eo ipso quo, citatio fieri cauetur ad diem sequentem, eodem die sequenti fieri secunda iubetur, & sic de tertia, & omnes inter se æquales esse debent, quoad terminum, at- 56 57 58
que adeo mutato termino primæ, sicut in specie proposita mutabatur, cum reus citatus fuisset die 12. Iunij ad diem 22. & hoc eodem die secundo ad diem 23. & eodem die ad 24. secunda citatio non reperiebatur facta in die ab statuto præfixo, neque contumacia primæ legitimè accusata, modo quo per *pragmaticam* cautum reperitur, neque termini citationum æquales erant; ac per consequens peccabat in forma: illa alia termini subhastationis, consuetudine apud nos est introducta, & si in nostra specie de simili consuetudine constaret, res esset extra dubium: sed cum de tali consuetudine non possit constare, inde est, quod forma *pragmatica* seruanda 59
sit: & secluſa consuetudine, ego crederem, terminum subhastationis prorogari non posse, ex deductis per Fabrum *vbi suprà*, signanter quando ab statuto pro forma præfigeretur cum clausula irritante, vt nostra Pragmatica concepta reperitur. Ant. Matthæus *dict. n. 10.* non loquitur de statutario termino, sed de assignato per Iudicem executori, quod non inducit formam. Quibus omnibus attentis, Senatus nullum processum contumacialem pronuntiavit, me referente, in causa Recursus interpositi per Augustinum Iordá, à sen- 60
tentijs capitalibus in eum latis per Assessorem dicti Marchionis, interlocutoria *diei 15. Aprilis anni 1652.* cuius causæ Actuarij erant Iacobus Almenara, & Policrinus Miravet. Satis enim favorabile fuit reo concessio amplioris termini, nam annullato contumaciali processu, & deficiente confessione ficta, fœlicem exitum in causa habuit.

Citationes expeditæ in vno loco pro citando reo de- 61
gente in alio, si in isto dies citationi præfixus facer, vel feria sit, etiamsi locus expeditionis simile festum non colat (quod contingere solet, quando loca sunt in diversis Diœcesibus) nullam esse citationem concludunt Ioannes Baptista de Toro *in compend. decis. tom. 1. verb. Citatio*, Gualter. 3. *part. principal. rub. 2. num. 49.* nam attenditur locus factæ citationis, non verò iudicij: sed Innocentius, & alij *in cap. fin de ferijs*, tenent contrarium. Casus ad Senatum non fuit meo tempore delatus in causa criminali, bene verò in ciuili; & decisum, nullam esse citationem, me referente: sed communiter obseruatur, quòd citationes vbique fiant diebus vtilibus. An verò qualitas criminis apposita in citatione, 62

quæ

quæ non verificata est in causa, vitiet citationem, vt putà si in ea dicatur, homicidium commissum ex insidijs, & in actis de insidijs non constet, negat Guizzarel. *decis.* 16. *num.* 11. Ioan. Baptist. de Toro *tom.* 2. *verb. Citatio.* Quando autem citatio est facienda vnica linea pro tribus, in locis longinquis an debeat expressari, *quod sit vna pro tribus*, vt in nostra *pragmatica* cavetur; an verò sufficiat, quod per æquipollens exprimatur? explicat idem Torro *verb. Citatio ad informandum*, *tom.* 3. Cætera tradunt Doctores Criminalistæ, quæ quia instituti nostri non sunt, consultò omittuntur: sed qui cupit habere, adeat Iulium Clarum, Baiardum, Farinac. Scacciam, Caballum, Guazin. Ant. Matthæum, Berlichium, & alios per eos relatos, in locis superius adductis *hoc eodem* §. qui plura, & plures tradunt.

§. VIII.

De probationibus; delictis & pœnis, ad forum 101. *de Cur. & Baiul. iunctis alijs pluribus iuribus.*

TEXTVS.

ALFONSVS PRIMVS REX.
Anno 1329. Valentiæ.

SI de paraula serà algu denunciat de furt, è la cosa furtada serà atrobada en son poder, è será persona sospitosa, è de mala fama, lo Iusticia permer offici, sens part, puixa fer inquisicio contra aquell. Salvades emperò a ell rotes iustes, è legitimes excepcions, è defenses. E si per les dites excepcions, é defenses no mostrarà justa causa, per la qual la cosa furtada sia venguda en son poder, que puixa esser condemnat sens altra prova. Volem empero, que si turments haurant loch en lo dit cas, lo Iusticia aixi en los turments, com en acordar, é donar la sentencia, haja haver concell, é acort ab los Iurats, é Concellers, é seguir lur concell. Nos empero no puixam ay tal inquisicio de mer offici comanar à alguna altra persona sino al dit Iusticia.

SECTIO PRIMA.

SVMMARIA.

1 *Probationes in criminalibus meridiana luce clariores esse debent.*
2 *Indiciorum violentorum probatio, plena efficitur ad condemnandum, ad pœnam ordinariam in supremis Tribunalibus.*
3 *Inventio rei furatæ de iure facit indicium ad torquendum.*
4 *Inventio rei furatæ* de foro *habetur pro plena probatione.*
5 *Explica* forum, *si reus solitus sit malè facere.*
6 *Mala fama requisita à* foro, *debet esse in eodem genere mali.*
7 *Semel malus semper præsumitur malus in eodem genere.*
8 *Decisio Senatus.*
9 *Res furata apud aliquem inventa, non probat furtum si doceat de auctore.*
10 *Sed hoc probandum per reum.*
11 *Inventio partis rei furatæ, sive magni furti, penes aliquem, non sufficit vt condemnetur ad pœnam totius furti.*
12 *Interpretatio extensiva non admittitur in* foris, *neque in dispositionibus pœnalibus.*
13 *Pœna simplicis furti ex* foro *est verberum, sed magni furti est capitalis.*
14 *Decisio Senatus.*
15 *Reus, apud quem inventa est pars magni furti, quamvis non condemnetur pœnâ ordinariâ, condemnatur extraordinariâ pœnâ, maiori, quàm illâ quæ correspondet parti.*
16 *Decisio Senatus.*
17 *Pœna magni furti per quos* foros *imponatur.*
18 *Accusatus ratione vnius furti, secuta confessione aliorum, punitur ratione omnium.*
19 *Limita, si pars furti reperiatur apud aliquem, quando factum fuit cum qualitate, quod pœna ordinaria ex minima parte debeatur.*
20 *Decisio Senatus.*
21 *Reo condemnato ad pœnam extraordinariam defectu probationis, condemnari nequit ad interesse rei furatæ.*
22 *Decisio Senatus.*
23 *Birrorarij, qui dum reos persequi fingunt, merces sine solutione gabellarum extractas apprehendunt, & pretio corrupti, mercesipsas, defraudantibus restituunt, an fures sint.*
24 *Peculatum sapit simile crimen.*
25 *Peculatus crimen gravius est furto.*
26 *Concussionis, Barataria, & de residuis crimen esse videtur.*
27 *Crimina hæc patrantur, non solum per Iudices, sed per inferiores suæ familiæ, seu apparitores & executores litium.*
28 *Pluralitas criminum aggravat pœnam.*
29 *Decisio Senatus.*
30 *Artifex retinens rem sibi traditam ad operandum in suo artificio tenetur de furto.*
31 *Vtens aliena re ad alium vsum, quàm destinatum à Domino, committit furtum.*
For. 8. de crimin. falsi *expenditur, ibid.*
32 *Falsitas non nociva, punibilis non est.*
33 *Falsitas apta nocere, licet non nocuerit, punibilis est, præsertim in Notario.*
For. 5. de crim. falsi *expenditur, ibid.*
34 *Falsi pœna imponenda est, etiam non secuto effectu, quando lex considerat solum factum.*
35 *Decisio Senatus.*
36 *Conficiens instrumentum publicum, tanquam Notarius, cum Notarius non sit, punitur extra ordinem.*
37 *Homicidium regulariter pœna capitali punitur.*
38 For. 42. de crimin. *expendendus desumitur.*
39 *Homicidium in rixa commissum, qua pœna puniatur.*
40 *Homicidium voluntarium æquiparatur deliberato, ratione doli.*
41 *Homicidium ad defensionem propriam, qua pœna puniatur.*
For. 35. de crimin. *expenditur, ibid.*
42 *Homicidij pœna imponenda est iuxta qualitatem resultantem ex probationibus.*
43 *Homicidij qualitas, diminuens pœnam, probanda est per allegantem.*
44 *Contrarium est verius.*
45 *Homicidij qualitas, deliberati, vel voluntarij, requiritur à lege, & sic probanda est per Fiscum.*
46 *Qualitates istæ cùm in animo resideant, coniecturis, & præsumptionibus tantum probari possunt.*
47 *Defensionis qualitas probanda est per reum.*
48 *Pœna rixosi homicidij imponi debet iuxta iuris regulas.*
49 *Provocator, & aggressor quis dicatur.*
50 *Provocator, vel aggressor tenetur pœna ordinaria.*
51 *Auctor rixæ in dolo præsumitur.*
52 *Decisio Senatus.*
53 *Pœna pecuniaria homicidij, applicanda hæredibus occisi, pertinet ad hæredes, ex sanguine, non ad scriptos extraneos.*
54 *Pœna pecuniaria applicata hæredibus occisi, non est pecunia hæreditaria, sed satisfactio læsionis.*
55 *Ius vindictæ proximioribus occisi, & non extraneis defertur.*
56 For. 2. & 3. solut. matrimonio, *expenduntur.*
57 *Clerico occiso, vltra pœnas forales, reus condemnandus est ad solvendum quingentos aureos.*
58 Privileg. 23. in extravagant. §. idem dicimus, *explicatur, & exornatur.*
59 *Qualitas Clericatus in occiso, probanda est concludenter, vt dicta pœna subintret.*
60 *Aureus quid importet, traditur.*
61 *Decisio Senatus.*
62 *Maritus vxorem adulteram necans, statim ac in adulterio deprehendit, excusatur à pœna homicidij.*

63 *Secus si ex intervallo ipsam interimat.*
64 *Senatus observantia quoad hæc.*
65 *Vxor deprehensa in adulterio, incedens more meretricio, an possit occidi per maritum.*
66 *Pœna ordinaria, vt subintret, præterita iniuria esse debet.*
67 *Maritus plus offenditur per vitam meretriciam vxoris, quàm per simplex adulterium.*
68 *Deprehensa in adulterio dicitur, qua de eo convincitur, vt maritus excusetur à pœna ordinaria.*
Discessus à domo mariti sufficiens est, vt dos amittatur per vxorem, ibid.
69 *Divagatio, fœminam castam, meretricem reddit.*
70 *Decisio Senatus.*
71 *Plures concurrentes in homicidio deliberatè patrato, omnes tenentur.*
72 For. 65. de criminib. *expenditur.*
73 *Plures concurrentes in homicidio rixosè patrato, non tenentur eadem pœna.*
Plures concurrentes in homicidio voluntariè patrato, an teneantur omnes pœna ordinaria, ibid.
74 *Facti species de pluribus necantibus enarratur.*
75 *In repentinis non præmeditatis, vnusquisque tenetur de eo, quod facit tantum, non de toto delicto.*
76 *Homicidium patratum ex improvisa causa, non potest dici præmeditatum.*
77 *Etiam quod adsit præsumptio multitudinis illatorum vulnerum*
78 *Inimicus inimicum necans, deliberatè occidisse præsumendus est.*
79 *Prava qualitas homicidæ, præsumptio est animi deliberati ad occidendum.*
80 *Ex armorum qualitate, & vulnerum illatorum numero, & modo animus deliberatus occidendi præsumitur.*
81 *Affectata rixa præsumptio est deliberati homicidij.*
Affectatio rixæ est clara, quando is cum quo rixa habita est, reperitur vinctus, & inermis, ibid.
82 *Mandatum sine causa apparente, & executio instantanea, præsumptio est animi deliberati, & tractatus inter mandantes, & mandatarios.*
83 *Mandantes, & mandatarij in atrocioribus, omnes eadem pœna plectuntur.*
84 *In mandatario non requiritur ad dolum probandum, quod constet de prævia deliberatione.*
85 *Agentes, & consentientes cooperativè, pari pœna puniuntur.*
86 *In eodem delicto ad invicem vnus alteri opem non præstat; sed complices sunt quando cooperantur, tendentes ad eundem finem.*
87 *Nemo præsumitur delinquere sine causa.*
88 *Absurdum sequeretur si ob incertitudinem mitius plectendi essent plures mandatarij.*
89 *Affectata excusatio, dolum comprobat.*
90 *Decisio Senatus.*
91 *Auxilium ante delictum, vel in ipso delicto, pari pœna punitur.*
92 *Auxilium post delictum mitiori pœna plectitur.*
93 *Limita in auxiliante ante delictum in auxilio cooperativo, proximo; nam auxilium remotum mitiori pœna punitur.*
94 *Auxiliatores delinquentium, qui in delicto non cooperati fuerunt, mitius puniuntur.*
95 *Officialis opem præstans delinquenti post delictum, qua pœna puniatur.*
96 *Eximentes carceratum è manibus familiæ, pœna legis Iuliæ Maiestatis tenentur.*
97 *Officialis eximens delinquentem, gravius peccare videtur.*
98 *Auxiliator homicidæ, vel alterius delinquentis, cui pœna capitalis imponenda est, punitur pœna ducentarum librarum, & remigij per sexennium.*
Quæ pœna arbitrariè extendi potest vsque ad mortem naturalem inclusivè, ibid.
99 *Officialis graviter peccat, delinquentes associando, vt crimen occultetur, & eius probationes pereant.*
100 *Officiales pretio corrupti criminosum liberando, vel negligentes in ipso capiendo, arbitrariè puniendi sunt.*
101 *Officialis in Regno, si opem præstat Bannitis pœna privatis imposita duplicata tenetur.*
102 *Arbitrium regulandum est iuxta leges in simili disponentes.*
103 *Delictum Bannitorum perniciosius est cæteris.*
104 *Eximentes carceratum, vt teneantur ad pœnam l. Iuliæ Maiestatis, requiritur, quod exemptus sit convictus, confessus, & condemnatus.*
105 *Decisio Senatus.*
106 Forus 79. de criminibus. *interpretandus desumitur.*
107 *Fœminæ regulariter in omni crimine mitius puniuntur.*
108 *Fœminæ ad veneni propinationem procliviores esse solent, & sic graviori pœna plectuntur.*
109 *Punitio non ad pœnam, sed ad medicinam inventa est, & sic quò magis malum creverit, tanto maiori pœna opus est.*
110 *Defensionis propriæ necessitas.*
111 *Facti species narratur homicidij ad defensionem patrati.*
112 *Clericum aggressorem occidens, neque in pœnam Canonis, neque in pœnam legis incurrere videtur.*
113 *Moderamen inculpatæ tutelæ, non excluditur ex genere armorum, etiamsi vtatur validioribus armis.*
114 *Signanter in repentinis, dum vtitur armis cum quibus reperitur.*
115 For. 35. de criminibus *explicatur.*
116 *Familia resistens atrociter, necari potest.*
Maximè quando censetur necessaria defensio, ibid.
117 *Decisio Senatus.*

NE de quocunque crimine, probatione, aut pœna 1
specialiter agendum sit, colligere decrevi *in hoc* §. plura specialiter inducta per nostros *foros* circa probationes, delicta, & pœnas. Et cum primum de speciali probatione à *foro* inducta in crimine furti agendum esset, inde operæpretium duxi *for.* 101. *de Cur. & Baiul.* proponere tanquam textum, nam cæteri *fori*, qui in hoc discursu explicantur, præ manibus à nostratibus habentur, & ab exteris non requiritur vti necessaria eorum traditio, substantia dispositionis concepta.

Quamvis probationes in criminalibus meridiana luce clariores esse debeant, vt concordi calamo omnes Doctores tradunt, ex *l. vltim. C. de probat.* & docet Berlichius *practicab. conclus. part. 4. conclus. 14. num. 16.* & in *for. 52. de crim.* cavetur: non tamen per hoc excluditur probatio per indicia violenta, & indubitata, ad condemnandum etiam ad pœnam ordinariam, in Senatu, cæterisque supremis Curijs, & Tribunalibus, ex *d. l. fin. C. de probat.* vt pluribus relatis probat don Ludovic. Peguer. *decis. 17. per tot.* dominus Leon. *decis. 125. per tot. tom. 2.* Don Franciscus Sarmiento *selectar. interpretat. lib. 1. cap. 1. per tot.* Barbos. *in l. 2. ff. solut. matrim. 1. par. n. 87.* Prosperus Farin. *in prax. crimin. quæst. 36. num. 36. & quæst. 86. num. 111.* Zevallos *commun. contr. commun. q. 37. in prin.* Petrus Caballus *resolut. crimin. cas. 288. num. 13. tom. 2.* Marius Giurba *consil. 43. num. 23.* P. Ioannes Marquez *in Gubernat. Christ. lib. 2. cap. 17.* Novar. *ad pragmat. Neapol. pragmat. 37. de offic. Mag. Iust. collect. 12. num. 10.* Hieron Laur. *decis. Rotæ Avenion. 15. num. 18.* Don Ioannes Baptist. Larrea *allegat. Fisc. 66. num. 2. & seqq.* Franciscus Ansald. *consil. 128. n. 185.* Rovit. *decis. 63. per tot.* Ioannes Baptist. de Thoro *in compend. decis. tom. 3. verb. Indicia indubitata.* Ant. Matthæus *de crimin. lib. 48. ff. tit. 14. cap. 1. num. 7. & tit. 15. cap. 6. num. 1. & seq.* Vnus pro cunctis sapientissimus quondam collega dominus Victorianus Calahorra, Senator meritissimus *in allegatione falsitatis pro Fisco, edita anno 1646. n. 221. & seqq.* Qui praxim nostri Senatus quoad hæc mirificè tradit, *d. for. 52.* accuratissimè de more explicando.

Quæ quidem procedunt regulariter, nam quando à 3
lege aliquod indicium pro plena probatione qualificatur, tunc non solum in supremis Senatibus, verùm Iudices inferiores possunt ex illo indicio pœnam ordinariam

dinariam imponere, nam tunc probatio sui natura imperfecta, ministerio legis perfecta facta fuit. Talis est dispositio nostri *textus*, quo cavetur, quòd si res furata penes aliquem reperta fuerit, & hic suspectus, & malæ famæ erit, nisi monstraverit auctorem à quo rem ipsam habuit, absque alia probatione condemnari possit. Qua in decisione notandum est, quòd inventio rei furatæ penes aliquem, quæ de iure tantum facit indicium ad torturam, Marsil. *consil.* 72. *num.* 21. *& seqq. & in l. qui falsam, num.* 12. *ff. ad l. Cornel. de fals.* cum
4 alijs adductis per Farin. *quæst.* 177. *part.* 1. *n.* 2. etiamsi esset malæ famæ, vt probat *ibid. num.* 5. apud nos habetur pro plena, & liquida probatione, vt docet dominus Leon *d. decis.* 125. *num.* 2. Nec novum est, eum adhuc secluså forali dispositione, sufficere ad condemnandum, iuncta mala fama illius, penes quem reperta fuit, probat Iodochius *in praxi, cap.* 117. *de furt. empt. numer.* 5. Ant Matthæus *dict. tit.* 15. *cap.* 6. *num.* 1. (licet sibi contrarius *tit.* 16. *cap.* 3. *num.* 1. dicat, duo indicia esse, nec tamen multum vrgentia, eáque inter illa, quæ necessariam consequentiam pariunt, enumeraverat) etiam ad pœnam ordinariam criminis: Menoch. *de præsumption. lib.* 5. *præsumpt.* 29. *nu.* 7. *& seqq.* Quod alijs
5 concurrentibus indicijs, absque dubio procedit, quidquid dicat Farin. *dict. quæst.* 117. *num.* 15. nam, vt dixi, ex indicijs vrgentioribus sequi potest condemnatio ad pœnam ordinariam.

6 Sed suspicio per textum nostrum requisita, & mala fama illius, penes quem reperitur, debet probari in eodem genere mali, vt in simili tradunt Carrer. *in prax. crimin. fol.* 49. *num.* 5. *& fol.* 61. *nu.* 1. Menoch. *dict. lib.* 5. *præsumpt.* 3. domin. Leon. *dict. decis.* 125. *nu.* 12. Dominus Calahorra *in allegat. prædicta num.* 177. nam semel malus, solùm præsumitur malus in eodem genere mali,
7 pluribus Barbosa *axiomat.* 142. *num.* 1. *&* 4. Quod iudicavit Senatus in causa furti patrati in domo Iacobi Nicolau Sartoris, nam reus apud quem res furatæ repertæ fuerunt, licet malus probaretur, eo quòd homicida fuerat, & in comitivam inciderat (de quibus criminibus absolutus reperiebatur, virtute Indulti generalis comitivarum anni 1643.) cum in eodem genere suspectus non esset, inde non fuit condemnatus virtute huius *fori*; sed alijs concurrentibus indicijs, nempe, ex quo simul cum re furata, apud eum repertum fuit mallei hastile fractum, & pars hastilis remansit in domo patrati furti, & pars parti ita conveniebat, vt ad sensum pateret integrum totum conficere, & fractura eius generis esset, vt impossibile per peritos iudicatum fuit, quòd humana arte fabricari possit, ex quo apparebat,
8 quòd dum arcæ domus disrobatæ frangerentur, mallei hastile fractum fuit, remanendo in eodem loco iuxta arcas; in persona ipsius rei repertæ fuerunt vndecim claves, quarum aliquæ erant adulterinæ, & duæ ipsarum, ianuas ipsius domus libenter aperiebant, quibus & alijs condemnatus fuit, me referente, sentent. pub. per Vincentium Ferrera 3. die Martij 1648. actuario Onufrio Salelles.

9 Quæ dispositio limitatur, si causam legitimam ostenderit reus, ob quam ad eum res furto subtracta pervenit, vt in *textu* habetur. Quod concludenter ab ipso probandum est, vt habet text. ibi: *E si per dites excepcions, é defenses mostrarà justa causa*, hoc est: *Et si per dictas exceptiones, vel defensiones demonstraverit iustam cau-*
10 *sam.* Atque adeo non sufficit, quod auctorem verbo ostendat, aut dicat ab ignota persona habuisse, vel non recordari; nam imò ex hoc oritur suspicio contra ipsum, saltem ad credendum scienter rem furatam emisse, *l. incivile, C. de furtis*, Farin. *q.* 177. *nu.* 6. *&* 13. & cum lex, vel forus reum onere probandi afficiat, si non probaverit, pœna foralis imponenda erit.

11 Sed si pars magni furti penes aliquem reperta fuerit, non poterit condemnari ad pœnam totius furti: nam licet in textu *l. quæ de tota, ff. de rei vindic.* cum alijs adductis per Barbos. *arg.* 82. *&* 114. argui possit de toto ad partem, & è contra, imò Vlpianus *in l. vulgaris*, 21. *in principio, ff. de furt.* ait: *Qui ex acervo frumenti modium sustulerit, vel armarium aperuit, vnam rem auferendo, totius fur est*; tamen non potest condemnari in pœnam totius furti, nam Angelus *in l. item veniunt*, §. *petitam*, 12
ff. de pet. hæredit. in fin. & in §. *ait Senatus*, asserit, quod provisum in parte, extenditur ad totum, & è converso; procedit per interpretationem extensivam, quam *fori* nostri non admittunt, vt dixi *tom.* 1. *c.* 1. §. 2. *n.* 29. nec in pœnalibus habet locum, vt omnes testantur, & Vlpianus *ibid.* clarè dicat solum teneri in quantum abstulerit, vt benè explicat Ant. Matthæus *de crim. lib.* 47. *ff. tit.* 1. *cap.* 1. *num.* 3. *& seqq.* maximè cum in hoc *textu* denotetur personalitas, ibi: *será atrobada en son poder*, hoc est: *erit reperta in posse ipsius*: vt per Aretinum *in l.* 1. §. 13
adipiscimur, ff. de adquirend. poss. (quæ notatu valde digna sunt, eo quod iuxta quantitatem furti commensuranda sit pœna; nam simplex furtum punitur à *foro* verberibus, & exilio; furtum verò magnum pœna capitali, *for.* 45. *&* 46. *de crimin.* iunct. *for.* 85. *Curiar. anni* 1585.) & sic iudicavit Senatus sub examine sapientissimi domini Don Petri Villacampa, Regia sententia publicata per don Franciscum Daça, *die* 19. *Ianuarij* 14
1643. in causa Ioannis Royo, & Dominici Costa, & postea in causa Ioannis Bonastre, sententia publicata per dictum Ferrera R. M. S. *die* 28. *mensis Aprilis anni* 1649. apud quem pars magni furti reperta fuit; sed dictus Bonastre non inde pœna capitali punitus, sed quia constabat de alijs duobus furtis ab ipso commissis. At-
tamen verum est, quòd licet pœna ordinaria totius furti 15
non puniatur in specie proposita, punitur tamen pœna extraordinaria maiori, quàm illa quæ correspondet parti apud eum repertæ, & sic pluries iudicavit Senatus imponendo, non pœnam ordinariam totius furti, sed extraordinariam, quia ex inventione partis magni furti, iuncta mala fama, sequitur plusquam semiplena probatio totius, & sic subintrat pœnæ extraordinariæ impo- 16
sitio, quod decisum fuit in causa dictorum Royo, & Costa, & in causa Iosephi Sugaste, sententia publicata per Eusebium de Benavides R. M. S. *die* 14. *Martij* 1652. Et nota, quòd punctus discussus non fuit ratione furti principalis, de quo in illa causa, sed aliorum furtorum, quorum pars apud ipsum Sugaste reperta fuit.

Sed quod dictum est de pœna magni furti, explica- 17
tione eget. In *for.* 46. *de crimin.* pœna capitalis imponitur pro primo furto, si quantitas ipsius expostulat, ibi: *O la gravetat del furt primer, ó segon, ò requerien, sia punit pus greument tro a mort inclusivè*, hoc est: *Aut gravitas primi, vel secundi furti expostularet, puniatur gravius vsque ad mortem inclusivè.* Hoc dubium remanebat, & in *for.* 85. *Cur. ann.* 1585. prædictus *forus* 46. *de criminib.* explicatus fuit, ita vt subtrahens furto rem, aut quantitatem, valorem centum librarum attingentem, pœnam capitalem incurrat (licet vim harum legum improbare pluribus conetur contra Doctorum commune placitum, Ant. Matthæus *lib.* 47. *ff. tit.* 1. *cap.* 2. *num.* 6. quod fatetur *cap.* 3. *n.* 1.) Et sic de mente Senatus, quoties valor rei 18
furatæ excedit summam quinquaginta librarum, non pœna ordinaria simplicis furti, sed extraordinaria maior illa, & minor pœna magni furti, imponenda est: ita vt gravior sit, quò magis appropinquat summæ, seu valori centum librarum; & sic diffinivit Senatus in causa Christophori Granell, sententia, de qua *suprà, nu.* 7. nam valor rei subtractæ à domo non liquidè probabatur, sicque pœna regulata fuit iuxta valorem rei repertæ. Et obiter notandum est, quòd specialiter in crimine furti cautum reperitur, quòd si qui ratione vnius accusatus est, fateatur alia furta, possit sine accusatione, de omnibus puniri, vt expressè cavetur *in for.* 47. *de crimin.* An autem ad hoc vt pœna secundi, vel tertij furti subintret, requiratur quòd primum, vel secundum punitum sit, an solum probatum? anceps quæstio est; in qua Doctores plura dixere: in praxi, solum probationem requiri, est receptum: sed vrget doctrina Montani *de Regalib. in c. de officijs, nu.* 54. *vers. Et adverte*, ex notabili text. *in l. capitalium,* §. *solent, ff. de pœnis*, sed Farin. *q.* 23. *n.* 9.

*& de furtis q.*167. *n.*69. cum pluribus, tenet contrarium, quod vt dixi, praxi receptum est; sed temperandum, si omnia furta sint exiguissima, vt decrevit Senatus anno 1655. reum condemnando ad pœnam ducentorum verberum,& remigij per decennium. At quomodo computanda sint furta, vide optimè differentem Matthæum *d. c.*3. *n.*11.

19 Quando autem qualitas furti ea est, vt minima etiam pars capitali pœna puniatur, tunc enim, parte reperta apud aliquem, cæteris circunstantijs *fori* concurrentibus, condemnandus est, vt putà si furtum commissum fuerit in via publica, cuius fractores capitali pœna plectuntur, *Privileg.*88. *Domini Reg. Iacobi I. l. capitalium*, §. *famosos. ff. de pœnis*, Ant. Matthæus *dict. lib.*47. *ff. tit.*1. *c.*3. *num.*9. *& tit.*2. *cap.*1. *num.*1. eleganter congestis pluribus, Matthias Berlichius *tom.*4. *concluſ. practicab. concluſ.* 20. *num.*6. *&* 7. nam cum ex inventione rei furatæ, furtum probatum sit,& tunc minimè possit separari à qualitate illa pœnam capitalem inducente, extensiva interpretatio non fit, nec augetur dispositio foralis; quia etiamsi illa pars tantum furata esset, pœna capitalis deberetur, eo quod non attenditur quantitas rei furatæ, sed qualitas
20 loci vbi furtum factum fuit. Et sic parvitas furti non imminuit pœnam; quod fuisse obsservatum in Senatu, in causa Michaëlis Esquadre Neophiti, notatum habeo, manu domini Don Petri Sanz, ad hunc *forum*, apud quem pars exigua furti in via publica patrati reperta fuit, nempe galerum, & indumentum rusticum, sagum fortè dictum, vulgò apud nos *Capot*,& morti fuit traditus, diem publicationis sententiæ non apposuit in nota, sicque ipsam non vidi, attamen auctoritas tanti Senatoris sufficit ad decisionem comprobandam.

21 Sed casu quo reus de furto inquisitus, vel accusatus, veniat condemnandus in pœnam extraordinariam ob defectum probationis, an condemnari possit ad solvendum, vel restituendum interesse, vel valorem rei ablatæ, domino furti, dubitari vidi in Senatu, & quod minimè condemnetur tradunt Petr. Caball. *resol. crim. cas.*82. *n.*15. Don. Franc. Merlin. *controvers. forens. tom.*1. *cap.*19. *num.*6. Hector Capicius Latro *decis.*75. *per tot.* nam hoc in casu non condemnatur tanquam reus, sed tanquam de delicto
22 suspectus, vt probat Caballus *casu* 93. sed non inde condemnari debet ad interesse partis, cum suspicio respectu illius non habeatur pro veritate, sicque definitum fuit per Senatum, referente Magnifico domino Iacobo Garcia, in causa Thomæ Arnau de Ribaroja, qui extorserat centum libras à quodam agricultore oppidi de Buñol, sententia publicata per Vincentium Ferrera Militem R. M. Scribam, *die* 15. *Maij* 1647.& postea in causa Iosephi Sugaste, de qua *suprà*,& in alijs.

23 Et quia de extorsione verbum feci, quæri potest, an Birrorarij, Satellites, vel Lictores, qui prætextu persequendi criminosos, ac delinquentes, & arma prohibita deferentes, merces extrahentes à Regno, non solutis gabellis apprehendunt,& pretio corrupti, absque Iudicis ad quem pertinet decreto, extrahentes dimittunt, mercibus restitutis, vel certa pecuniæ summa redemptis, furtum committant? Quod dubium suscitatum fuit in causa coram me vertenti in Iosephum Faxardo,& alios Birrorarios Gubernationis Vrbis,& Regni, qui à pluribus diversas pecuniæ summas, per concussionem hac de causa
24 extorserunt. Et quamvis ad crimen peculatus delictum hoc accedere videretur, ex text. *in l.*4. §. *sed, & qui publicam pecuniam. ff. ad leg. Iul. Peculatus*, nam ex hoc crimine non tantum pecunia domini mercium retinetur, quantum publica iurium Regis, Regni, vel Vrbis, quibus defraudantur gabellæ,& res confiscandæ veniunt,& pecu-
25 latus furtum fit imò gravius furto: Farin. *q.*171. *num.*19. Petr. Caball. *resolut. crimin. casu* 99. *num.*40. *& seqq.* ob quod condemnari posse in pœnam capitalem dictus Faxardo videbatur; tum quia ex tertio furto pœna capitis imponitur à *foro*, vt dixi,& quinque extorsiones probatæ plenè reperiebantur in actis: tum etiam, quia duæ excedebant summam centum librarum pro qualibet, quod,
26 vt dixi, pœna capitali punitur. Sed tamen decisum fuit non esse crimen furti, sed potius Barataríæ, vel concussionis,& extorsionis, cum hęc committantur, captos colore, vel intuitu officij premendo, & ab ipsis pecuniam extorquendo, *l.*2. *ff. de concuſ.* ibi: *Qui vel ob accuſandum, vel non accuſandum, denuntiandum, vel non denuntiandum, teſtimonium pecuniam acceperit*, vt latè probat Farin. *q.* 111. *num.*43. Caputus *de Reg. Reipub. cap.*7. §. 9. *n.*35. Horat. Montanus *de Regal. cap. de officijs, num.*70. Ant. Matthæus *lib.*47. *ff. tit.*7. *cap.*1. *num.*2. quæ non solum committuntur per Iudices, atque Magistratus, sed etiam per quemcunque inferiorem de familia, imò, & per quemcunque privatum, vt idem Farinac. probat *nu.* 45. *&* 46. Matthæus *ibid. n.*3. quæ quidem crimina, pœna extraordinaria plectuntur, vt idem Farinac. docet *num.*40. Mat- 2
thæus *dict. tit.*7. *cap.*2. *nu.*1. vbi plures,& plura. Sed quo- 7
niam pluralitas aggravat delictum,& pœnam auget, vt probat Petr. Cabal. *reſolut. crim. dict. caſ.*99. *num.*51. *&* 52. Monachus *deciſ. Rotæ Lucenſ.*54. *num.*8. Novar. *in collect. ad pragm. Reg. Neapol. pragm.*2. *de abolit. collect.*3. *num.*11. ita vt ex hoc crimine aliquando pœna capitalis impo- 28
natur, Matthæus *dict. c.*2. *num.*1. & quia in officij perniciem,& reliquorum ministrorum familiæ dedecus, quod etiam delictum aggravat, Cabal. *ibid. nu.*56. *& seqq.* nam ex circunstantijs gravitas eius augetur. Merlin. *controverſ. forenſ.*66. Zucar. *deciſ. Lucenſ. crim.*12. Novar. *ad pragm.*3. *de carcerat. collect.*3. *num.*2. condemnatus ex his, & alijs fuit, in pœnam ducentorum verberum,& remigij perpe- 29
tui, sententia me referente, publicata per Fœlicem Monçò R. M. Scribam *die* 9. *Septembris anni* 1651. Sed de hac materia vide plura apud Don Ioannem Baptistam Larrea *alleg. fiſcal.*47. qui *num.*5. *&* 6. plures laudat, & Don Franciſc. Amaya *in l. eorum* 10. *num.*20. *C. de iur. fiſc. lib.*10. & nota, quod condemnatus fuit ad restituendam pecuniam extortam, sed applicata fuit Fisco, quia aderat turpitudo ex parte dantium, quo in casu Fisco applicanda est; iuxta tradita per eundem Farin. *dict. quæſt.*111. *nu.*62. *&* 63.

Et antequam à crimine furti discedamus, notandum 30
est, quod ex *for.*8. *de crimin. falſi*, quilibet artifex retinens, occultans, seu distrahens rem sibi traditam ad operandum in suo artificio, vt putà aurifex, aurum vel argentum, sartor indumenta, faber ferrarius ferrum, & sic similia, tenentur de furto: & ratio est, nam vtens re aliena ad alium vsum, quàm destinatum per dominum, furtum committit; textus *in* §. *furtum, Inſtit. de obligat. quæ ex de-* 31
lict. ibi; *Sive is qui rem vtendam accepit, in alium vſum eam transferat, quàm cuius gratia ei data eſt, furtum committit.* Et ibi Gloss.& Doctores, *l. ſi pignore*, §.1. ibi: *Si quis vſum alienæ rei in ſuum lucrum convertat. ff. de furtis, l. fullo, & ſarcinator. ff. eod.* ibi: *Fullo, & ſarcinator, qui polienda, vel ſarcienda veſtimenta accepit, ſi fortè ijs vtatur, ex contrectatione eorum, furtum feciſſe videtur; quia non in eam cauſam ab eo videntur accepta*, pluribus relat. Farin. *q.*169. *num.*1. *&* 8. Anton. Matthæus *de crimin. dict. tit.*47. *ff. tit.*1. *cap.*1. *nu.*8. & sic observavi dum Assessoris Iudicis ordinarij Vrbis munus gessi anno 1641. admittendo accusationem propositam adversus quendam sericum Tortorem, qui sericum sibi traditum ad operandum vendiderat. Et dum fui Assessor Gubernationis quendam tonsorem ad pœnam furti simplicis condemnavi, hac de causa, cui ex gratia pœna condonata fuit.

Ratione criminis falsi aliqua diximus, §.5. & omnia 32
ferè attingit dominus Calahorra *in præfata allegat. falſitatis*: sed quia pulchra aliqua, ea breviter attingenda sunt. De iure, si falsitas non est nociva, punibilis non est, latè Farin. *quæſt.*150. *nu.*291. sed si apta sit nocere, punibilis est, quod iuxta aliquos intellige de pœna extraordinaria, vt idem docet *num.* 364. Centonil. *in addit. ad conſil.*11. *ipſius Farin. lit. A. & ad conſil.*60. *lit. N.* Osascus *deciſ.*19. *numer.*3. Ioseph. Ludovic. *deciſ.*15. *ex numer.*36. Thesaur. *deciſ.*171. *numer.*2. Afflict. *deciſ.*21. Peguer. *deciſ.*80. *num.*16. Mastril. *deciſ.*250. *num.*68. cum alijs adductis per dominum Calahorra *in dict. allegat. num.*147. Attamen quando est apta nocere, communior sententia 33
est, quòd pœna ordinaria puniatur, *l. ſi falſos codicillos,*

C. ad

C. ad l. Iul. de falſ. ibi : *Qui autem compoſitis per ſcelus codicillis, in ſeveritatem legis Corneliæ inciderunt : non poſſunt defenſiones eius, recuſando crimen evitare.* Et ibi Bald. Farin. *dict. quæſt.* 150. *num.* 355. *cum ſeqq. & conſil.* 108. *num.* 7. Muſcatel. *in prax. crimin. de cogn. ſeu prob. delict. tit. de falſ. num.* 42. Afflict. *deciſ.* 404. *num.* 13. Rovit. *deciſ.* 2. Novar. *in rub. prag. ad tit. de falſ. collect.* 1. *n.* 14. Dominus Calahorra *dict. allegat. falſit. num.* 248. *& ſeqq.* præcipuè in Notario, vt Farinacius docet *dict. quæſt.* 150. *num.* 364. Baiard. ad Clarum, §. *falſum, num.* 46. *&* 172. cum alijs adductis per dominum Calahorra *ibid. n.* 250. 34
præſertim quando lex pœnam imponens ſolum reſpicit factum, non verò effectum, vt *in for.* 5. *de crimin. falſi*, ibi : *Farâ, ô fer farà*, id eſt : *faciet, aut fieri faciet* ; nam hoc in caſu pœna ordinaria imponenda eſt, etiamſi tantum in baſtardello inſtrumentum perfectum ſit, nam quando diſpoſitio conſiderat factum tantum, pœna ordinaria imponenda eſt, etiam non ſecuto effectu. Afflict. *in conſuetud. Sicil. lib.* 3. *tit. de falſ. rub.* 39. *num.* 1. Felin. *in cap. tua nos, num.* 7. *& ſeqq. de iureiurand. & in cap. nobis* 27. *num.* 2. *de ſimon.* Marſil. *in l. qui falſam monetam, n.* 2. *ff. ad leg. Cornel. de falſ.* Ant. Gabriel *lib.* 7. *concluſ.* 5. *num.* 11. Farin. *quæſt.* 150. *num.* 302. pulchrè dominus Calahorra *in dict. allegat. num.* 249. & ſic diffinitum in Senatu, ſententia publicata per Gaſparem Maſcaró R. M. Scribam, *die* 22. *Maij* 1647. in cauſa Ioannis Baptiſtæ Ivañez Not. ſub examine domini Don Braulij Eſteve, actuario Onufrio Salelles.

Qua verò pœna puniendus ſit conficiens inſtrumentum publicum, tanquam Notarius, & publica perſona, cum Notarius non ſit, dubitatum fuit in Senatu : Et videbatur pœna mortis puniendus eſſe, tum ex traditis per Farin. *q.* 155. *numero decimo tertio in princ.* tum etiam, quia pœna huius criminis falſi, quæ in iure, extraordinaria eſt, apud nos eſt capitalis, ex *for.* 5. *de criminib. falſ.* ſed mitior ſententia ipſius Farin. *in verſ. Sed verius,* admiſſa fuit. Et ratio eſt, nam *forus* prædictus apertè loquitur de Notario conficiente inſtrumenta falſa ; quæ diſpoſitio extendenda non eſt, quando qui Notarius non eſt, de geſtis verè, & realiter, tanquam ſi Notarius eſſet, inſtrumenta conficit : atque adeo remanet pœna falſi arbitraria à iure ſtatuta, & ſic diffinitum fuit in Senatu ſub examine Magnifici domini Ioannis Chryſoſtomi Berenguer, ſententia publicata per Euſebium de Benavides R. M. S. *die* 12. 1652. in cauſa Vincentij Perez de Argança, qui condemnatus fuit in pœnam remigij per decennium.

Homicidium regulariter pœna capitis punitur, *privileg.* 88. *Domini Reg. Iacob. I.* ibi : *Quod qui occiderit moriatur.* Farin. *quæſt.* 119. *num.* 16. Caballus *in erudito tract. de omni gener. homicid. poſt.* 2. *tom. reſolut. crim.* videndus ad rem Reuardus *lib.* 1. *coniectanear. cap.* 16. Anton. Matthæus *de crimin. dict. lib.* 48. *tit.* 5. *de ſicar. per tot.* Et cum plures ſint cauſæ ex quibus pœna ordinaria mitigatur, vt, plurimis relatis, tradit Berlichius *tom.* 4. *concluſ.* 18. *num.* 50. ea quæ per noſtros *foros* inducta ſunt explicare debemus. Et ad ſpecialia eorum deveniendo in *for.* 42. *de criminibus,* diſtinguitur homicidium in rixa commiſſum, ab homicidio appenſatè, & deliberato animo patrato, de quo etiam tractat Argel. *de adquir. poſſ. quæſt.* 2. *art.* 16. *ex num.* 1. in hoc enim capitalis pœna imponitur : in rixoſo verò exilij perpetui ; & caſu contraventionis quòd conſanguinei occiſi intra quartum gradum impunè homicidam necare poſſint, vel inſtare, vt ſuſpendatur, *for.* 43. *de crimin.* Sed hæc diſpoſitio nunquam in praxi recepta fuit noſtris temporibus ; nam non ſemel homicidam tranſgrediendo exilium captum vidi, ſed neque pœna ſuſpenſionis executa fuit, nec inſtantia ad hoc per aliquem facta : & in vtroque caſu imponitur etiam pœna ducentorum Morabatinorum (quorum valorem tradidi *cap.* 1. §. 1. *num.* 9.) dimidium pœnæ Fiſco applicando, & dimidium hæredibus occiſi. Quam pœnam ſi non ſolverit intra tres menſes, à die condemnationis, pœna capitis ſubſidiariè imponebatur olim in rixoſis homicidijs, ſed demum regulata fuit ad remigij pœnam per decennium, *for.* 65. *Curiar. anni* 1585. At homicidium voluntarium æquiparatur deliberato, *for.* 4. *de his qui ad Eccleſ. confug.* ibi : *ò hom que occiu ai-xi com occir nos deu.* Sed hoc non ita capiendum, vt intelligatur homicidium voluntarium ſimplex, ſive purum, modo deſcripto à Caballo *de homicidio num.* 104. nam ibi loquitur de homicidio patrato præcedente provocatione, licet illa ſufficiens non ſit ad occidendum ; & tunc quia culpa adeſt, & non dolus, pœna extraordinaria ſubintrat, vt idem Caballus docet *numeris ſequentibus*, Farin. *quæſt.* 119. *num.* 7. *& quæſt.* 126. *num.* 1. *& ſeqq.* Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. Sed quando ceſſante provocatione aliqua, & ſine cauſa precedente, volantariè quis occidit, tunc cùm dolus adſit, intrat pœna ordinaria legis Corneliæ, *l. proſpiciendum* 11. §. *delinquitur, ff. de pœnis,* cum *ſimil.* docent Farin. *d. quæſt.* 126. *num.* 3. *& ſeqq.* Cabal. *de homicid. num.* 115. *& ſeqq.* præcipuè *num.* 128. *& num.* 275. *cum ſeqq.* Ant. Matthæus *vbi proximè, & tit. de pœnis* 18. *cap.* 4. *num.* 8. & ita deciſum in Senatu, ſententia publicata per D. Franciſcum Alreus, *die* 17. *Decembris* 1639. in cauſa Simeonis Garcia Lanionis, ſub examine Nob. Domini Don Petri Villacampa. Imò delinquens, vel occidens, ſine cauſa, non ſolum appenſatè occidiſſe præſumitur, ſed feciſſe per aſſaſſinium, vel mandatum alterius ; quare torqueri poſſe, docent plures relati per Farin. *q.* 37. *n.* 154. *cum ſeqq.* ad indicandum mandantem, licet de alijs indicijs non conſtet ; nam ſatis legitimum indicium reputatur, eo quod nemo præſumatur delinquere, ſine cauſa, & ſi cauſam propriam occidendi non habet, veriſimiliter (niſi ſtultus eſſet) ad alicuius inſtantiam id feciſſe credendum eſt ; quod ita communiter receptum eſſe tradit Farin. *nu.* 155. ita vt contradictorem non invenerit, & quamquam Gregor. Ganaverro *conſ.* 4. *num.* 36. ponat inter iudicia innocentiæ defectum cauſæ delinquendi, procedit dum non apparet quòd reus crimen patrarit ; ſecùs ſi liquidè probatum ſit : nam hoc caſu non reſultat præſumptio innocentiæ, quæ excluſa eſt per probationem ; ſed imò quod ad inſtantiam alterius fecit, Et hæc communis ſententia in noſtro Senatu ſervatur, & ſecundum illam pluries fuit iudicatum. Quod quidem procedit, ſi nulla præceſſerit cauſa inimiciæ, inter necatum, & necantem : nam ea extante, maximè capitali, cum inimicus inimicum odio proſequatur, & continuò mortem illius deſideret, vt quotidiana experiẽtia docet, etiamſi non præcedat provocatio, ſemper præſumitur occidiſſe animo malo, & doloſa intentione ; pulchrè Caballus *de homicid. num.* 119. *& ſeqq. & num.* 290. Farin. *dict. quæſt.* 129. *num.* 3. *& ſeqq.* Argel. *dict. art.* 16. *num.* 1. *& ſeqq.* Neceſſitate autem committitur homicidium præterquam in rixa, pro defenſione ipſius, quod apud nos punitur pœna exilij per annum *for.* 35. *de crimin.* quod intelligendum eſt, dummodo modus inculpatæ tutelæ non excedatur, Farin. *q.* 125. *num.* 330. *& ſeqq.* Cabal. *de homicid. num.* 29. *& ſeqq.* Ant. Matthæus *dict. cap.* 3. *num.* 5.

His ita breviter notatis videamus, quomodo ſit intelligendum, & breviter dico, quòd ſi ex probationibus reſultat de qualitate homicidij, dubium non eſt, quòd iuxta qualitatem imponenda eſt pœna in quolibet crimine ſtatuta. Sin autem non conſtat de qualitate, vel de ea dubitatur, cum regula ſit quod homicida capitaliter puniatur, ex *dict. privileg.* 88. qualitas diminuens pœnam videtur probanda ab eo qui allegat, & excipiendo opponit, ne pœna legis ſubintret ; cum fundamentum ſit ſuæ intentionis, ſicuti qualitas aggravans delictum, & augens pœnam, probanda eſt à Fiſco *l.* 1. *l.* 5. *C. ad leg. Cornel. de ſicar. l.* 5. *C. de iniur.* Ant. Matthæus *dict. tit.* 5. *cap.* 3. *num.* 15. Sed contrarium eſt verius : nam licet *in d. privil.* 88. regula generalis conſtituta ſit, tamen poſtea regulæ ſpeciales factæ fuerunt per *foros* ſuperiùs allegatos, atque adeo ad hoc, vt diſpoſitio cuiuſvis *fori* ſubintret, conſtare debet de crimine, cum qualitate à *foro* requiſita, vt pœna illius imponatur ; ſicque probanda eſt per accuſatorem, vel Fiſcum *l. Prætor.* §. *docere, ff. de*

vi bonor. raptor. l. 1. §. *ait Prætor*, & ibi Bartol. *ff. ne quid*
45 *in flum. publi.* Cabal. *de homicid. n.* 520. Farin. *q.* 96. *n.* 35. *& seqq.* Clarus *in* §. *homicidium, vers. Etiam est alia defensio*, Giurba *consil.* 10. *n.* 24. quæ sententia admissa est in Senatu tanquam verior, & æquior.

46 Benè verum est, quod istæ qualitates deliberati, insidiosi, vel rixosi, dolosi, aut voluntarij delicti, cùm in animo sint reconditæ, indicijs, & coniecturis tantum probari possunt, pluribus relatis Farin. *quæst.* 126. *n.* 92. *& seqq.* Cabal. *de homicid. num.* 308. *&* 379. Montan. *de Regalib. c. de vectigal. num.* 2. *in fin.* Giurba plures congerens *observ.* 46. *n.* 4. non autem testibus, vt Caballus
47 ait *dict. num.* 308. cum id quod in corde latet, à solo Deo cognoscatur, qui corda hominum penetrat, pluribus, vt solet; Giurba *cons.* 2. *num.* 46. *&* 58. *cum seqq.* Sed tamen qualitas necessitatis, & defensionis, probanda est à reo, nam hominem occidisse, necessitate vrgente, nunquam præsumitur, nisi probetur; latè Farin. *quæst.* 125. *num.* 419. *cum seqq.* Caball. *dict. num.* 92. qui qualitates legitimæ defensionis, vt homicidium necessarium dicatur, doctissimè tradit, Berlichius *dict. p.* 4. *conclus.* 12. *per tot.*

48 Pœna autem imposita per *for.* 42. *de crimin.* ratione homicidij rixosi, dubitari potest, an absolutè intelligendum sit, vt quoties rixæ qualitas adsit, ea pœna subintret, an commensuranda sit iuxta regulas iuris? Et cum iuxta tradita *cap.* 1. §. 2. *num.* 14. *& seqq. & hoc cap.* §. 2. *num.* 59. fori nostri admittant interpretationem intrinsecam provenientem ex ratione, & mente, & ratio huius dispositionis sit, vt homicidæ indulgeatur, quia magis casu, quàm voluntate cædem hominis patravit, *l.* 1. §. *divus, in fin. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* ibi: *Leniendum eius pœnam, qui in rixa casu magis, quàm voluntate admiserit*, latè Farinac. *quæst.* 126. *num.* 48. *& seqq.* Cabal. *de homicid. num.* 144. *cum pluribus seqq.* Anton. Matthæus *dict. num.* 3. inde est, quòd quoties voluntas adsit, vel casus excludatur, dispositio temperanda est, & iuxta ius
49 interpretanda, à quo desumpta fuit. Ex quo profluit ratio decidendi in causa homicidij, cuiusdam Militis, de quo erat inquisitus Franciscus Sivera. Species facti talis fuit, dum occisus incedebat per vicum Vrbis, Franciscus, qui sequebatur, visus fuit pallido vultu, arma ad rixam præparando, & cum occisum assequeretur nudando ensem dixit: *Lanse ma a la espasa, que es vn gallina.* Hoc audito occisus explosit in eum tormentum manuale, sed Franciscus fugientem insequendo, vsque ad domum proximam, duplici ensis ictu vulneratum necavit. Hoc in casu, clarè conspicitur, Franciscum aggressorem fuisse, & provocatorem, cum provocator dicatur, qui facto, vel verbis, ad iram incitat, Farin. *dict. quæst.* 125. *num.* 503. *& seqq.* Giurba *consil.* 17. *num.* 24. *& consil.* 63. *num.* 6. & quamvis de causa præcedente non apparuit, nec aliæ præsumptiones concurrebant ad concluden-
50 dum animo occidendi provocasse, præter resultantes ex ipso facto; tamen quando excedens est auctor rixæ, & initium facti voluntariè tendit re ipsa ad id, quod postea sequitur, aggressor tenetur pœna ordinaria; ita pulchrè Caballus, alijs relatis, *de homicid. num* 112. *& seqq.* Farinac. *quæst.* 96. *num.* 63. *& quæst.* 126. *num.* 47. 49. *&* 65. Neque hîc deficiebant coniecturæ animi occidendi: aderat enim aggressio, nulla causa præcedente: Farinac. *dict. quæst.* 126. *num.* 216. Giurba *dict. consil.* 17. *num.* 24. verbum iniuriosum in eum prolatum ante initium rixæ, Farin. *ibidem num.* 158. præparatio armorum cum insequendo, Farinac. *num.* 174. duplicitas vulneris, Farin. *ibid. num.* 186. Cabal. *de homicid. num.* 221. pars corporis læsa, Farin. *num* 193. Cabal. *de homicid. n.* 306. & fugientis insecutio, Farin. *ibid. num.* 209. Neque excusari potuit ex explosione tormenti manualis, nam nemo expectare debet vt percutiatur, Clar. *in* §. *homicidium,*
51 Hondedeus *consil.* 99. *n.* 19. *&* 25. *tom.* 1. Mascard. *de probat. conclus.* 490. *n.* 12. Caball. *cas.* 88. *n.* 4. Giurba *d. consil.* 17. *n.* 10. & quamvis occisus dicatur excessisse moderamen inculpatæ tutelæ, author rixæ semper tenetur, nam in dolo præsumitur, eo quòd nulla causa vrgente appensatè dedit operam rei illicitæ, Cabal. *de homicid. nu.* 114. *cum seqq.* Farin. *dict. quæst.* 125. *num.* 118. Guazin. *defens.* 29. *cap.* 4. *numer.* 34. qui alios plures laudant. Et ita iudicavit Senatus, condemnando reum in graviorem pœnam, ac pœnam rixæ, nempe remigij per decennium, 52
me referente, sententia, publicata per Felicem Monçò R. M. Scribam *die* 18. *Iunij* 1649. quæ quidem decisio perpendenda est, eo quod punctus discussus fuit, an pœna commensuranda sit iuxta iuris dispositiones, *forum* interpretando; similiter fuit iudicatum in causa Petri Serrano, villæ de Xerica, sententia publicata per eundem Monçò *die* 17. *Martij* 1651. me etiam referente, quæ crimina in substantialibus eadem ferè fuere, sed istæ sententiæ non de concordi voto latæ fuerunt, quia non defuit in Senatu qui crederet pœnam *fori* imponendam esse.

In eodem *foro* 42. habetur, quòd dimidium pœnæ 53
pecuniariæ applicetur Fisco; dimidium verò hæredibus occisi: & dubitari potest, an hoc intelligendum sit de propinquis, & hæredibus ex sanguine; an verò de hæredibus scriptis, licet extraneis? & quod hæredibus extraneis minimè debeatur, docet eleganter Ioannes Baptista de Thoro *in compend. decis. 2. tom. verb. Pecunia perventa ex pace*, vbi latissimè disserit, an debeatur filijs, vt filijs, vel vt hæredibus, ad exclusionem creditorum occisi, & bene probat, hoc non iure hæreditario, sed iure sanguinis ad filios pertinere; tradens plura ad comprobationem cum decisionibus illius Senatus, & 54
ratio est, nam hoc non datur tanquam quid hæreditarium, sed tanquam satisfactio læsionis resultantis ab homicidio, & sic filijs, vel proximioribus consanguineis debetur, quibus competit ius vindictæ: & quamquam in principio *dict. for.* 42. *de hæredib.* loquatur; tamen dum agit de potestate occidendi homicidam, frangentem exilium impunè, id hæredibus propinquioribus tribuit dominus Rex Iacobus I. istius iuris conditor 55
(quod limitatum postea fuit ad proximiores, vsque ad quartum gradum per *for.* 43. *eod. tit.*) sicque ius vindictæ proximioribus tantum tribuitur; atque adeo pars pœnæ eis tantum debetur; nam verbum illud *hereus*, de hæ- 56
redibus sangninis intelligi debet, sicut intelligitur in *for.* 2. *& 3. solut. matrim.* vt doctè docet dominus Leon *decis.* 12. *num.* 18. *& seqq. tom.* 1. quia secundùm subiectam materiam sumi debet, & in vltima sententia per ipsum allegata explicatur: nec diversa ratio considerari potest inter vindictam limitatam proximioribus in *dict. for.* 43. & applicationem pœnæ, de qua in *d. for.* 42. sicque tenendum, tam in iudicando, quàm in consulendo: quæ obseruanda sunt, quia hæc in sententijs non explicantur, sed pœna applicatur de communi Curiarum stylo iuxta *forum* distribuenda.

Si occisus fuerit Clericus, vltra præfatas pœnas, reus 57
condemnatur ad solvendum quingentos aureos *Privil.* 23. §. *idem dicimus, in extravag.* & cum qualitas Clericatus sit aggravans delictum, & augens pœnam, probanda est concludenter per accusatorem, vel Fiscum; nam Clericatus non præsumitur, nisi probetur: de modo probandi tradunt Mascardus *de probat. lib.* 1. *conclus.* 302. *& seqq.* Farinac. *quæst.* 8. *num.* 38. *& seqq.* Ioan. Bap- 58
tist. de Thoro *in compend. decis. tom.* 1. *verb. Clericatus probatio.* Pat. Castro Palao *in* 2. *tom. tract.* 12. *disput. vnic. punct.* 4. *n.* 2. *& seqq.* Regens Sanfelicius *decis.* 7. *par.* 1. *& decis.* 260. *part.* 2. cum alijs à nobis traditis, *c.* 7. §. 1. *n.* 174. Sicque decisum fuit per Senatum, me referente in causa appellationis Dionysij Villanova, qui condemnatus fuerat in Curia Iudicis ordinarij Vrbis, ad pœnam capitis, ducentorum Morabatinornm, & quingentorum 59
aureorum, ob necem cuiusdam advenæ, qui habitu Clericali incedebat mendicando ostiatim, & asserendo se Sacerdotem: & cum aliunde non constaret de Clericatu, vel Sacerdotio, quàm per habitum, & assertionem ipsius, sententia fuit in eo capite quingentorum aureorum revocata, R. sententia publicata per Gasparem Mascaro R. M. S. *die* 7. *mensis Februarij anni* 1650. Quid autem vnusquisque aureus importet,

portet, dubitatum fuit in Regio Senatu, in causa Gasparis Sarrio Militis Alonensis, qui Iosephum
60 Sancho Presbyterum casualiter sclopeti ictu necavit; nam aurei valor, varius est, vt percipitur ex traditis per Fontanellam *decis.* 427. *num.* 13. *& seqq.* Et cum quæcunque dispositio pœnalis interpretanda sit ad favorem rei, & sic minuenda; regulandi aurei videbantur iuxta valorem monetæ aureæ minoris ponderis, & æstimationis, & cum huius generis sint apud nos Floreni, vel morabatini (isti decem solidos valent, vt dixi, ille autem sexdecim) inde est, quòd iuxta horum valorem pendenda pœna videretur. Sed contrarium est verius, nam à iure quid aureus importet? in comperto est, ex traditis per Othaloram, Covarruv. & alios, quos sequitur Don
61 Francisc. Amaya *in l. vnic. C. de collat. æris: lib.* 10. *num.* 5. nempe *escudos*, Parlador. *rerum quotid. in sesquicent. differ.* 142. *per tot.* Et ratio est, nam hæc impositio pœnæ, desumpta fuit ex *cap. qui Subdiaconum* 27. 17. *quæst.* 4. in quo occidenti Subdiaconum pœna tercentorum solidorum imponitur, Diaconum, vel Monachum quadringentorum Presbyterum sexcentorum, Episcopum verò nongentorum solidorum, & solidi idem sunt, ac aurei, hoc est, *escudos*, vt Doctores præfati docent, & sic computandam esse pœnam decrevit Senatus interlocutoria *diei* 15. *Septembris* 1651. me referente, actuario Onufrio Salelles.

62 Maritus vxorem adulteram necans, si in flagranti turpitudine deprehensam occidit, communiter receptum est, vt mitiùs puniatur: Farin. *q.* 121. *num.* 68. Clar. *in* §. *homicidium, num.* 49. Gomez *in l.* 80. *Tauri, nu.* 51. Caballus *casu* 300. *num.* 5. *& seqq.* Ant. Matthæus *dict. cap.* 3. *num.* 4. *& tit.* 3. *cap.* 3. *num.* 19. imò licere scribunt plures relati per Berlichium *part.* 4. *conclus.* 27. *num.* 152. Si autem ex intervallo, appensatè, vel deliberatè, pœna ordinaria teneri, docent Gomez *ibid. num.* 58. *vers. Sed his non obstan-*
63 *tibus*, in quam sententiam inclinare videtur Farin. *dict. quæst.* 121. *num.* 113. *& seqq.* licet aliqui contrarium teneant, quos refert, & sequitur Caballus *dict. cas.* 300. *numer.* 26. dicens, ita vidisse observari. Sed apud nostrum Senatum pluries iudicatum fuit, non excusari maritum, ex adulte-
64 rio legitimè probato, si ex intervallo occidat: nam iustus dolor, & offensa præterita non excusat, nisi in continenti sequatur vindicta, vt Gomez, & Farinac. considerant *vbi prox.* Et ratio est, nam licet olim ex lege Romuli, maritus vxorem occidere potuit, tamen lex Iulia tantum permisit occidere adulterum vilem, vt probat Ant. Matthæus *dict. tit.* 3. *de adulteris, cap.* 3. *num.* 13. sed cum qui impetu occidunt ex iusto dolore, mitius puniendi sunt; inde maritus adulteram vxorem occidens iusto dolore commotus, mitius punitur, *l. marito* 29. *l. adulterium* 38. §. *imponatur, ff. ad l. Iul. de adulter.* cum alijs congestis per Ant. Matthæum *dict. tit.* 5. *de sicarijs, cap.* 3. *num.* 4. ex intervallo verò occidens non impetu doloris commotus, occidisse dicendum est, sed ex dolo, & præmeditatè, sicque pœnę diminutio subintrare non debet, & sic decisum pluries per Senatum, signanter sub examine Nobilis domini Don Petri Villacampa, & Pueyo, nostræ Montesianæ Militiæ strenui Equitis, Valentini Senatus olim eximij Quæstoris criminum, atque nunc in S.S.A. Concilio meritissimi Regentis, de quo dixisse Cassiodorus videtur *lib.* 8. *variar. epist.* 19. *Quæstura autem verè mater Senatoris est, quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius, quàm Curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio principali?* Quid autem dicendum sit, casu quo mulier à domo mariti voluntariè aufugit, cum malis hominibus, seu Bannitis, & postquam cum eis per plures men-
65 ses divagata fuit, artem ludicram exercuit in Vrbe? Si enim in ea reperiatur, inhonesto habitu induta, vel profanis indumentis ornata, more meretricio incedendo, & ita, vt eam cognoscit, illicò occiderit, condemnabitur nè pœna ordinaria, aut extra ordinem plectetur? Quod in facti contingentia dubitatum fuit per Regium Senatum, in causa coram me vertente in facto Margaritæ Monte, ictibus pugionis necatæ per Iosephum Navales sandalarium, virum ipsius, loci de Benafer; nam licet constaret de adulterio, vt verè constabat, ex intervallo occidisse videbatur, quia aliquot anni elapsi erant à die recessus vxoris cum Bannitis, quorum alter adulter erat; & sic pœna ordinaria plectendus prima fronte videbatur. Sed 66
contrarium decrevit Senatus, quia de mente omnium Doctorum opinionis receptæ in Senatu, ideo pœna ordinaria plectendus est, quia ex intervallo occidendo, præterita iam iniuria censetur, & omnis ratio mitigandæ pœnæ cessat, quando iusti doloris commotione sedata, ex animi deliberati resolutione occidit. At in casu nostro non poterat dici præterita iniuria, cum adhuc fuisset præsens; nam plus offenditur maritus per vitam meretriciam, quam vxor exercet, ac si simplex adulterium patrasset, ob quod dici non poterat offensa præterita, quando actu reperiebatur virum offendendo: & iustus 67
dolor qui nascitur, ex tam atroci iniuria, sufficiens causa est, vt à pœna ordinaria liberetur. Et quamquam isti Doctores teneant, quòd debet in ipsa turpitudine apprehendi, vt maritus excusetur; tamen satis ad hunc effectum, deprehensa in adulterio credebatur, nam vt tradit Baiardus ad Clarum *in dict.* §. *homicidium, num.* 183. non est necesse vt in flagranti reperiatur, *sed* quòd de adul-
terio *convicta* remaneat, & in nostro casu convinceba- 68
tur ex discessu à domo mariti, quod per se sufficiens est ad amissionem dotis: Pater Sanchez *de matrim. lib.* 10. *disput.* 4. *num.* 13. Farin. *quæst.* 141. *num.* 28. ex divagatione cum Bannitis, in quorum societate vivere honestè incredibile erat, cum ex sola divagatione, etiamsi casta antea esset, meretrix effecta fuisset, pluribus Tiraquel. *in l.* 10. *connub. num.* 34. Ant. Matthæus *tit. de adulter. cap.* 3. *num.* 13. ac denique per vitam mereticiam, quam in Vibe
palam ducebat. Nec dici poterat quòd à marito non 69
fuisset reperta in flagranti, nam cum alia fœmina similis vitæ, & habitus, fuit per *ipsum* reperta per Vrbem incedens; & sic ei indulgendum videbatur, nam ingenti dolore commotum fuisse Senatus censuit, quando illico, ac vidit necavit. Eleganter Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 1. *variar. epist.* 37. ibi: *Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonij nisus est iura violare? Feris insitum est, copulam suam extrema concertatione defendere, dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Vidimus tauros, fœminas suas cornuali concertatione defendere: arietes pro suis ovibus, capitaliter insævire: equos adiunctas sibi fœminas colaphis, ac morsibus vindicare, ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere, quod ad æternum suum dedecus cognoscitur commisisse? Et ideo si oblatæ petitionis minimè veritate fraudaris, & genialis thori maculam deprehensi adulterij sanguine diluisti, nec sub prætextu cruentæ mentis, sed causa pudoris intendis, ab exilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum. Quoniam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis non est leges calcare, sed condere,* optimè ad rem Don Ioannes Dexart *decis.* 5. *n.* 9. *& seq.* Quibus addebatur, 70
quòd tempore discessus à domo tres liberos reliquerat parvulos, ac maritum optimè merentem despexit, & sic iudicavit Senatus, ipsum ad pœnam extraordinariam condemnando, sententia publicata per Benavides R. M. Scrib. *die* 13. *Aprilis* 1652. quæ est pœna *l. si adulterium cum incestu*, §. *Imperatores*, *ff. ad l. Iuliam de adulterijs*, & quod amplius est, cum ipse gratiam à Domino Protege postularet, Senatus censuit dignum esse indultus, & sic de facto obtinuit.

Plures concurrentes ad homicidium patrandum, si 71
animo deliberato fiat, omnes insolidum teneri certissimum est, etiamsi non constet quis occiderit, vel vulneraverit, dummodo certum sit ipsos vulneraſſe, vel occidisse, & hoc ad pœnam ordinariam. Docent Iulius Clarus *in* §. *homicidium, vers. Aut verò sunt plura vulnera, in fin.* Covarruv. *in Clement.* 1. *par.* 2. *num.* 5. *de homicid.* Farin. *quæst.* 96. *num.* 38. *& seqq.* qui plures refert, *& consil.* 138. *num.* 27. *tom.* 2. Cabal. *cas.* 192. *num.* 1. *& seqq.* quod apud nos dubitatione caret; nam per *for.* 56. *de crimin.* ita cautum reperitur, ibi: *Si molts acordadament seran a matar-* 72
alcu, è la mort serà seguida, que tots aquells sien punits en

lur personar, aixi com a matadors, encara que sia cert per les
nafres de qual de aquells serà mort. Id est: *Si plures deliberatè adsint ad occidendum aliquem, & mors illa sequatur,*
plectantur in eorum personis, omnes tanquam occisores: quamquam sit certum ratione vulnerum, ex quo homicidium se-
73 *quutum fuit.* Si verò non deliberatè, non tenentur pœna ordinaria, sed extraordinaria, vt docent plures relati per Farinac. *ibidem*, vt explicat *nu.* 40. & Cabal. *num.* 4. quod in *dicto for.* 56. cautum expressè non reperitur, nisi casu quo appareat de vulnerante, nam tunc illum tantum teneri de eo, quod fecit, cavetur in *ipso foro*, sed quando incertum est, remanet in dispositione iuris. In crimine autem voluntario, de quo dixi *suprà*, cum tunc non appareat de animo, & voluntate occidendi, idem procedit, vt isti Doctores tenent.

74 Sed pone pulchram speciem, quæ delata fuit ad Senatum, me referente, in causa necis Rochi Garcia, & trium sociorum, patratæ per Ioannem Montesinos, & socios ipsius, die 6. Decembris anno 1647. quæ talis est. Ioannes Montesinos, & socij erant inimici capitales prędicti Rochi Garcia, & sociorum, & vt eos apprehenderent, obtinuit Montesinos commissionem à domino Comite Oropessiæ: optatum ad executionem deduxit, Rochum capiendo cum tribus socijs in oppido de Andilla; vt ipsos duceret ad Vrbem, progressus fuit cum quadraginta, aut quinquaginta Bannitis ad oppidum de Bexis, in quo pernoctarunt; mane cum progredi voluissent cum prædictis captis, compedibus ferreis detentis, ac inermibus, & manibus inimicorum suppositis, Franciscus Garcia frater Rochi, dixit Ioanni Montesinos, quòd fratri pallium præberet, quia frigore peribat; respondit Ioannes nequaquam se daturum, nam bene sine eo erat, & quod solarentur, eo quòd vt ipsos caperent, maius frigus passus fuerat; replicavit Garcia, quòd si ita tractandi erant, melius foret, vt ipsos necassent, tuncque Montesinos instrumentum manuale, vulgò *Tercerola*, à balteo extrahendo, ipsum necare conatus fuit; adstantes prædictum Montesinos manibus apprehenderunt, ne facinus patraret, sed ille immani crudelitate commotus, dixit: *Amigos mataldes, tiraldes*; quo audito omnes socij dicti Montesinos in vinctos irruerunt, ac pluribus sclopetis explosis statim necarunt, ita vt corpora cribrata manserint tot sclopetorum ictibus confossa. Montesinos in generali Bannitorum persecutione, ac alij ex socijs capti fuerunt, qui pœnas in patibulo sustulerunt. Adversus cæteros processus contumacialis fuit conclusus, & sententia subsecuta publicata, me referente, per Gasparem Mascarò R.M.Scrib. *die* 26. *Iunij* 1652. qua condemnati fuerunt ad pœnam ordinariam homicidiorum; nam vt infra dicam, pœna pecuniaria in plurium facinore, debetur insolidum, ita vt vno solvente cæteri liberentur, ex *d. for.* 56. sicque, vltra pœnam vltimi supplicij, condemnati fuerunt ad solvendum octingentos morabatinos, ex quo apparebat omnes condemnatos fuisse pro omnibus homicidijs. Anno 1654. captus fuit in villa Matriti Iosephus Villalva, vnus ex socijs Montesinos, & condemnatus in dicta sententia: remissus fuit, iuxta pragmaticæ formam; sicque ei concessus fuit terminus ad innocentiam probandam, vt dixi §. *præcedent. num.* 37. *& seqq.* & in hoc articulo suscitatum fuit dubium, an facinus deliberatum videretur, vt sententia posset sustineri, nam si deliberatum non esset, sed mere voluntarium, vt primo aspectu videbatur, nulliter condemnati omnes erant pro omnibus homicidijs, nam in repentinis, & non præmeditatis vnusquisque tenetur de eo, quod fecit, & quamvis
75 in actis constabat quis explodisset, nequaquam quis vulnerasset, vel necasset; sicque non teneri ad pœnam ordinariam videbatur ex traditis per Farinac. *d. q.* 96. *n.* 40. *& seqq.* & non animo deliberato feciisse apparebat, ex traditis per eundem *q.* 126. *n.* 211. vbi probat, quòd homicidium non dicitur deliberatè commissum, quando illud
76 nascitur ex improviso, & in subitanea rixa, prout dicunt Doctores, dum distingunt homicidium simplex à deliberato, nam animus deliberatus non adest, quando id quod fit, non erat cogitatum tempore actus, sed processit ex verbis, vel factis tunc ortis, etiam quod in contrarium adsit præsumptio multitudinis illatorum vulnerum; quæ quidem in hac specie militare videbantur, cum ex postulatione pallij orta fuisset dissensio, & causa homicidiorum. 77

78 Sed contrarium fuit decisum, nam cùm animus sit quid latens, & à Deo solo cognosci possit, coniecturis, & præsumptionibus probandum est, an deliberatus sit, & præcedente tractatu doloso prę meditatus, vt dixi *supra num.* 46. & in hoc casu satis deliberatus apparebat, ex præcedente odio, & inimicitia, qua ad invicem persequebantur factiones inter se: Farin. *quæst.* 126. *n.* 177. Caballus *de homicid. n.* 115. *& n.* 290. Non nè isti ex illis grassatoribus, quibus immanitas nulla abhorret? equidem benè Iuvenal *satyr.* 15.

——quorum non sufficit iræ,
Occidisse aliquem, sed pectora, brachia, vultum,
Crediderint genus esse cibi.

Quod in eodem crimine comprobabatur, nam necato Rocho, Villalva, cultro auriculam amputavit, ac secum gestans dixit *ad me quoque pars pertinebat.* Secundo con- 79
siderabatur prava qualitas delinquentium, cum criminosi, facinorosi, crudeles, Banniti, essent, Farin. *d. q.* 126. *num.* 161. Caballus *de homicid. num.* 291. Tertiò, ex qualitate sine genere armorum, nam omnes onusti sclopetis irruerunt in vinctos, & inermes. Farin. *num.* 119. Caballus *num.* 292. Giurba *consil.* 81. *num.* 14. Quartò, ex pluralitate 80
vulnerum, Farin. *num.* 186. Caball. *num.* 293. Quintò, ex affectata rixa, cum his qui rixari non poterant, nam vt Casonius Bossius, & cæteri adducti per Farin. *dict. q.* 126. *nu.* 213. aiunt, etiamsi homicidium patratum sit in rixa, 81
si fuerit affectata, præsumitur dolus, & malus animus: quanto magis in eis, qui rixam affectarunt in eos quos vinctos habebant, atque rixari minimè poterant? Sextò, ex mandato, tunc, sine causa, improvisè dato, & statim 82
executo, nam hoc spontaneam, atque pronam voluntatem significabat occidendi, procedentem ex alia causa, & si in dubio homicidio secuto, animus occidendi præsumitur, Farin. *d. q.* 126. *n.* 103. quando adest causa odij, atque inimicitiæ capitalis iteratæ, atque continuatæ, animus deliberatus præsumendus est. Septimò, nam generalis conclusio, non omnes teneri ex homicidio in tumultu, & rixa patrato; limitatur quando in rixa clamaverint, *occidite, interficite.* Iodoc. *in praxi c.* 76. *n.* 27. Berlichius *tom.* 4. *concluſ.* 11. *n.* 55.

Demum, nam in hoc casu, clarè apparebat de manda- 83
to, mandante, & de mandatarijs, statim exequentibus mandatum, nam ita vt dixit, *tiraldes amigos, mataldes*, statim quatuor illos detentos, ac sub fide publica vinctos, necarunt; & in istis atrocioribus delictis, mandans, & mandatarius, mandantes, vel mandatarij, sive sint plures, sive vnus, omnes tenentur, & eadem pœna puniuntur, latè Farin. *q.* 135. *num.* 10. Cabal. *de homicid. num.* 264. Et ratio est, nam vnum, & idem crimen est, Caballus *cas.* 280. *per tot. & cas.* 198. *num.* 28. Giurba *cons.* 82. *num.* 42. quia ad eundem finem tendebant, nempe ad exequendum mandatum (sicut proijcientes trabem, ex qua plures interempti sint, vnum tantum crimen patrabunt) æque principaliter patratum ab omnibus, nempe mandatarijs verè, & mandantibus interpretativè, vt tradit idem Farin. *ibid. num.* 4. Nec ad imponendam pœnam mandatario, requiritur præmeditatio, vel tractatus præcedens, 84
sed eo ipso quòd sibi mandatur, & mandatum exequitur, tenetur ad pœnam criminis, *l.* 3. §. *item cuius. l. nihil interest* 15. *ff. ad leg. Cornel. de sicar. l.* 6. *C. de his quib. vt indignis, l.* 5. *C. de accusat. l. defunctis* 5. *C. si reus, vel accus. mor. fuer.* cum alijs adductis per Ant. Matthæum *de crimin. in prologom. cap.* 1. *num.* 12. *& tit. de pœnis* 18. *cap.* 4. *num.* 8. *&* 15. Et ratio est, nam omnino deficit iusta causa, vel probabilis, ex qua impetus concitatus dici possit vt pœna mitigetur: nam quid postulare pallium ad necem? Quid excandescentia mandantium ad excusationem exequentium? Cum autem hoc in casu statim atque mandatum audierunt, omnes cooperati sunt in quatuor illis necibus, tormenta manualia illico explodendo, omnes teneri

certum

certum est, nam quatuor illæ neces fuerunt vnum delictum, in quo omnes explodentes cooperati sunt.

85 Itèrum, nam etiamsi non tenerentur ex vi mandati, tenebantur, eo quod opem mutuò sibi præstiterunt ad homicidia illa committenda, æque principaliter cooperando in id, quod æqualiter tenebat ad eundem finem; & si supponamus delictum voluntarium, certum est, vt dixi, homicidam teneri ad pœnam ordinariam, sed agentes, & consentientes eadem pœna puniuntur, dum cooperativè agunt, & scienter, sine eo quod actus deliberatus requiratur, vt colligitur ex doctrina magistrali Bartol. *in l. qui servo*, §. *si duo*, *ff. de furtis*, Mascard. *de probat. tom.* 3. *concluſ.* 1139. *num.* 11. Farin. *quæſt.* 129. *num.* 32. *&* 43. Giurb. *conſil.* 4. *numer.* 20. Guazin. *defenſ.* 33. *cap.* 10. *num.* 1. *&* 4. *verſ. Exemplæ*, pluribus Berlichius *dict. tom.* 5. *concluſ.* 55. *num.* 5. Ant. Matthæus *dict. tit.* 18. *de pœnis*, *capit.* 4. *numer.* 17. 18. *&* 19. ergo in hac specie omnes eadem pœna plectendi erant.

86 Quod quidem sit dictum ad probandum, quòd etsi voluntarium crimen esset, tamen omnes tenerentur, quia mutuo sibi opem præstiterunt cooperativè, licèt, si verum fatear, cum per omnes commissum sit vnum delictum continens quatuor homicidia, nempe executio mandati Ioannis Montesinos, non possunt dici opem mutuo sibi præstitisse, sed omnes fuisse complices, & puniendos principaliter esse, ad tradita per Caballum, *dict. caſ.* 198. *n.* 27. cum adductis per Farin. *q.* 107. *n.* 370. *& d. q.* 129. *n.* 43. *&* 44.

Nec obstant in contrarium deducta; nam crimen hoc non fuit voluntarium, sed deliberatum, & dolosum, vt deprehenditur ex perpensis superius; cùm nemo præsumatur delinquere sine causa, vt in ore cerdonum est, & affectata illa causa postulationis pallij non fuit sufficiens ad commovendam iracundiam, vt à dolo possent excusari, & si delinquens sine causa torquendus est, vt de mandante dicat, quia præsumitur ex causa, & mandato alieno deliquisse, vt dixi *n.* 40. iuxta mentem, & observationem Senatus: multò magis in specie proposita, in qua aderat mandatum, & inimicitia capitalis, præsumendus

88 est animus deliberatus occidendi inimicum. Et, quod est amplius, sequeretur maximum absurdum, si ratione incertitudinis vulnerum excusarentur omnes à pœna ordinaria (quod ferendum non erat in atrocitate simili) nam præterquam quòd occisi capti reperiebantur, & compedibus vincti, delinquentes vicem familiæ, ac ministrorum Iustitiæ gerebant, virtute commissionis sibi concessæ, & nihil tam fœdum, tam immane credendum est, quantum, concessione commissionis abutendo, inimicum necare proditoriè, & appensatè. Nec vnquam in delictis plurimorum cum sclopis patratis, deveniri posset ad pœnam ordinariam, cum regulariter impossibile sit percipere sensu, cuius ictus lethalis est, nam glandes plumbeæ minimè videntur, & daretur occasio delinquendi; nam si ratione incertitudinis omnes à pœna ordinaria excusarentur, quando quis vellet inimicum occidere, occasionem rixæ affectaret, ac socios quæreret, vt incertum

89 maneret, quis esset occisor. Minus vrgebat ratio quædam accuratè perpensa, nempe quòd si animus præmeditatus adesset, potuit exequi in eremo, dum à villa de Andilla, ad oppidum de Bexis transferebantur, tuncque securior fuisset factio; nam nullatenus posset constare de modo, & causa criminis, & fingi poterat quæ sibi vtilior esset, & cum hoc non fecissent, credendum erat occidisse voluntariè: Nam respondebatur, quòd ipsi quærebant affectatam causam, ob quam excusarentur à crimine, & si in eremo patrassent, cùm nemo adesset qui de causa illa affectata deponeret, optatum non consequeretur excusationis: quæ quidem comprobabantur ex eo, quod quidem Montesinos statim ac crimen patravit, informationes confici curaverat, quibus exaratum erat, occisos familiæ resistentiam fecisse, dum præparabantur ad viam; quod quantum inverisimile erat, ab exitu resultabat: qui enim armati resistere non poterant, quomodo credendum erat, quod inermes, ac compedibus ferreis detenti, resistere intentassent: Ex his, &

a lijs resolutum fuit in Senatu, sententiam prædictam executioni mandandam, quia dictus Villalva innocentiam minimè probavit, provisione Regia publicata per Eusebium de Benavides Reg. Mandat. Scrib. *die* 17. *Iulij* 1654. sub examine Magnifici domini Caroli del Mor, qui Sedem à me relictam in Senatu criminali adimplevit: interfuimus præter Senatores illius Aulæ dominus Regens, Magnificus dominus Nicolaus Monllor, & ego, qui associati, sive coniudices nominati fuimus, & quamquam non nemo in hac sententia non concordabat, ex alio capite pœnam exequendam iudicavit, sicque provisio de exequendo ex concordi voto fuit facta.

Auxiliatores ante delictum, vel in ipso, pari pœna 91 puniendos esse tradit Farinacius *quæst.* 130. *per tot. & quæst.* 131. *par.* 1. *per tot.* vbi plura; quod intelligendum, si auxilium ante delictum, sit proximum, & cum consensu expresso ipsius delicti, Farinacius *dict. quæst.* 130. *num.* 1. Ant. Matthæus *dict. tit.* 18. *de pœn. cap.* 4. *numer.* 19. Secus verò si sit remotum, nam tunc mitiori pœna puniendos esse testatur Farinac. *numer.* 42. *& sequentib.* nam simul cum auxilio debet causam præbere delicto, vt pluribus comprobat, & decisum sic habemus in Senatu, sub examine Nobilis domini Don Petri Villacampa, sententia publicata per Don Francisc. 92 Alreus *die* 16. *Maij* 1641. in causa Petri Ariet, & Ioannis Saval; & me referente, in causa insultus facti contra Nobilem Don Gabrielem de Lupian, occasione expoliandi ipsum in via publica: in ea enim accusatus fuit Iosephus Sacares oppidi del Grau, ex eo quod locaverat equos delinquentibus ad patrandum crimen, & licet ex sententia Socini, & aliorum de quibus Fa- 93 rin. *dict. quæst.* 130. *num.* 8. Ant. Matthæus *dict. tit.* 18. *de pœnis cap.* 4. *num.* 19. accommodans equum videatur opem, & auxilium delicto præstare, & sic eadem pœna puniendus: tamen Senatus sequendo doctrinam Blanch. & Bonifacij, de qua idem Farin. *num.* 10. *&* 14. Matthæus *dict. num.* 19. quia non inducit talis locatio causam proximam, sed remotam delicti, sicut mutuatio pecuniæ, vel equi accommodatio: inde non fuit pœna ordinaria punitus, sed extra ordinem, nempe relegationis ad triremes per sexennium, sententia publicata per dictum Ferrera R. M. S. die 14. mensis Martij, anno 1650.

Post delictum verò, non eadem pœna auxiliator tene- 94 tur, sed mitiori, vt ipse Farin. testatur *quæst.* 132. *per tot.* nam tunc non tam auxilium delicto præstat, quam delinquenti, quod valde diversum est. Sed in Regno habemus legem *in pragm. dici* 19. *Septembris* 1650. quâ imponitur pœna cuicunque auxiliatori delinquentis, levior pœnâ delicti, vt in ea est videre. Sed dubitatum 95 fuit in Regio Senatu, qua pœna veniat puniendus Birrorarius, vel alius quivis Officialis opem præstans delinquenti post crimen patratum? quod dubium suscitatum fuit in causa Iosephi Martinez Birrorarij, sive vt dicimus *Cap de guayta*, Iustitiæ in criminalibus Vrbis, qui postquam Michaël Secretarij, & alij, proditoriè necarunt Magistrum Ioannem Batavum postliminio reversum, vt ipsum expoliarent, auxilium præstitit delinquentibus ad occultandum cadaver: & cum ipsi pa- 96 tefactum crimen fuisset ab ipsis sontibus, videbatur condemnandus in pœnam delicti principalis, nam eximentes carceratum à manibus familiæ, vel carcere, tenentur pœna legis Iuliæ Maiestatis, latè Farinac. *q.* 30. *n.* 101. *& seqq. & q.* 32. *n.* 2. quæ mortis est; & cum gra- 97 vius sit crimen in ipso Officiali eximente delinquentem, seu negligendo capere ipsum, multò magis procedit in eũ hæc dispositio: vt in simili tradit Farinac. *d. q.* 32. *n.* 17.

Demum in Regno nostro per dictam Pragmaticam, 98 imponitur pœna ducentarum librarum, & remigij per sexennium cuicunque auxiliatori delinquenti, cui pœna capitalis imposita sit, vel imponenda veniat, quæ ad arbitrium extendi potest vsque ad mortem inclusivè, iuxta qualitatem personæ, aut facti; & cum in hac specie quaeit as personæ auxiliantis augeat malitiã auxilij, eo quod

99 homicidas associavit in occultando cadavere, ne delictum appareret (nam corpore illius sublato à pœnis liberabantur) præibátque dum ipsi cadaver deferebant, ne in alterius Officialis manus inciderent; quod tendebat directè ad occultandum delictum, nulla vrgente, quoad ipsum, necessitate, cum sine periculo, vel minis ad id ipsum vocatus fuisset; & si, & vbi homicidas in ipso actu permetueret, postea potuit Magistratibus detegere crimen, quod non fecit; imò eo detecto iste adfuit cum Iustitia, quando criminosos ad carcerem duxit, semper silendo: ob quod videbatur dicendum, arbitrium extendi posse vsque ad pœnam capitalem.

100 Sed contrarium iudicavit Senatorum maior pars, eo quod Birrorarij, & executores, qui negligentes sunt in capiendo delinquente, aut ex malitia, precibus, vel præmio, aut ipsius spe corrupti, captum dimittunt, seu liberum, vel capiendum conniventer fugere faciunt, & permittunt, pœna arbitraria puniendi sunt, Farin. *dict. quæst.* 32. *numer.* 17. sicque non pœna eadem delicti, sed
101 extraordinaria, & mitiori puniendus erat. Et quamvis in Regno expresè cautum non reperiatur, qua pœna veniat puniendus iustitiæ administer, qui delinquentibus opem præstat, ramen cùm in *eadem pragmatica* in terminis auxilij præstiti Bannitis, non capitalis pœna imponatur, sed pœna privatis imposita duplicatur, regula videtur in Regno statuta, vt familiæ Officialibus pœna privatorum duplicetur, & arbitrium eo pacto regulandum esse, ipsa Pragmatica, & aliæ similes sanctiones
102 antiquiores suadebant. Et ratio ea est, nam (præterquam quod vna lex ab alia interpretationem capit, & caput statuti ab alio capite eiusdem, *l. non est novum. ff. de legib.* Alder. Mascardus *de gener. statutor. interpretatione, conclus.* 1. *numer.* 109. Fontanella *decis.* 245. *num.* 6. *tom.* 1.) plus in perniciem Reipublicæ tendit crimen Bannitorum divagantium per campaneam in comitivis, pacem publicam perturbando, quam delictum privatum homicidij, expoliationis, & similium; cùm hoc in perniciem
103 vitæ, aut bonorum privati immediatè tendat, illud verò in perturbationem status Reipublicæ, atque iustitiæ hostilitatem: si ergo in maiori crimine pœna privatorum duplicatur, in minori à fortiori idem procedere dicendum erit.

104 Neque obstat, quòd eximentes carceratum teneantur pœna legis Iuliæ Maiestatis; nam procedit, reo convicto, confesso, & condemnato, vt Farin. *ibid.* probat, & in nostra specie, neque convictus, neque condemnatus aliquis erat. Arbitrium verò minimè extendi poterat, ex qualitatibus expoliationis, assasinij, & proditionis, nam non constabat de scientia, sicque solum aggravabat auxilium qualitas officij, quæ satis puniebatur pœna du-
105 plicata. Sic decrevit Senatus condemnando dictum Martinez in pœnam quatuorcentum librarum, & remigij per duodecim annos, sententia publicata per Vincentium Ferrera R.M.S. die 1. Februarij 1652. sub examine domini Don Braulij Esteve.

106 In *for.* 79 *de criminibus*, imponitur pœna propinantibus venena, nempe viris pœna furcæ, sive suspendij, fœminis autem combustionis, ibi: *Sia penjat aquell qui ço farà, è si es fembra sia cremada.* Quæro igitur qua de causa gravior pœna imponatur fœminæ, quam viro? nam pœna ignis gravior est suspendij pœna, *l. capitalium, in princ. ff. de pœn.* Farin. *quæst.* 19. *num.* 2. cum aliud suadere ratio videatur, eo quod fœminæ ob fragilitatem sexus, & im-
107 becillitatem naturæ, mitius puniendæ sunt. Optimus ad rem textus *in l. quisquis* 5. § *ad filias, C. ad l. Iul. maiestat.* ibi: *Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus.* Tradunt Bartol. *in rub. C. de rer. permut. vers. Quare donatio*, Tiraquel. *in l. 9. connubial. n.* 177. Farin. *q.* 98. *caus.* 10. *nu.* 1. Ant. Matthæus *dict. tit. de pœnis, c.* 4. *num.* 21. nam vt ait Virgil. 2. *Æneidos.*

——Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est.——

Sed nihilominus in hoc crimine multò grviùs acerbiúsque puniendæ fœminæ sunt, nam pœna non tantum imponitur ad vindictam, quantum ad exemplum; Aul. Gellius *noctium Atticar. lib.* 10. *cap.* 8. *Vt non tam pœna,* 108
quàm medicina videretur. Vnde quò magis criminis assiduitas suspicatur, tanto pœnæ acerbitas crescit, *l. aut facta, in fin.* & ibi Doctores *ff. de pœnis*, & cum fœminæ sint suapte natura procliviores viris ad maleficium veneni, Quintil. *lib. 5. orator. instit. tit. de argum.* imò fœminæ hoc maleficij genus primæ excogitarunt, vt refert Diodor. *lib. 5. antiquior. gestor.* qui Hecatem fœminam omnium primam mortifera inveniisse, & ad ea conficienda summum studium, operámque impendisse asserit, quæ etiam tradit Natal. Comes *lib. 6. Mitol. cap.* 6. Vnde apud Ro- 109
manos eadem pœna ignis imposita fuit, vt tradit Titus Livius *lib.* 8. Valer. Max. *lib. 2. tit. de institutis antiqu.* Divus Augustinus *lib. 3. de Civit. Dei cap.* 17. Plin. *natur. histor. lib. 35. capit.* 12. Tiraquel. *in l. 8. numer.* 19. *ex connubial.* de cuius criminis gravitate plura per Farin. *quæst.* 122. *per tot.* Cabal. *de homicid. numer.* 549. *cum seqq.* Novar. *ad Pragm. Neapol. tit. de abolit. pragm. 2. collect. 3. numer.* 45. Guazin. *defens. 4. capit. 5.* Ant. Matthæus *dict. titul. 5. de sicarijs, cap. 5.* qui plures, & plura; & quamquam de communi observantia firment regulam, quòd affectus non puniatur pœna ordinaria, nisi effectu secuto; hoc in Regno non procedit: nam si gravis corporis læsio sequatur, pœna ordinaria subintrat, vt in *dict. for.* 79. expresè cavetur, & in terminis tenet Ant. Matthæus *dict. capit. 5. num.* 3.

Propria defensio adeò necessaria causa reputatur, vt 110
ad tutamẽ propriæ vitæ possit quis aggressorem occidere impunè, *l. vt vim, ff. de iust. & iur.* pluribus relatis Farin. *quæst.* 115. *numer.* 3. *& seqq.* Cabal. *de homicid. numer.* 67. Guazin. *ad defens. reor. defens.* 29. *capit.* 4. *per tot.* præcipuè *numer.* 11. noster Trullench *lib. 5. Decalog. dub.* 4. *numer.* 1. *& seqq.* Berlichius *dict. part.* 4. *conclus.* 12. *numer.* 16. *cum seqq.* qui ampliant etiamsi Clericus aggressor sit. Sed
cum in Senatu hæc facti species proponeretur, N. Pres- 111
byter villæ de Quatretonda, Nicolaum de Benavent Iuratum, quem ex levi causa odio prosequebatur, intra domicilium proprium fuste percussit, eo reclamante, Didacus Gil Birrorarius accessit, auxilium nomine Regio implorando, Ioannes Baptista Ferrer vicinus cum sclopeto properavit, vt Birrorario auxiliaretur, visus fuit aggressor, qui fugiens è domo offensi egrediebatur, arma manibus ferens, & eo ignoto, quia sine habitu Clericali incedebat, & nox erat, persequi cœperunt, nomen Regium acclamando. Aggressor, vt sequentium manus effugeret, oppidum reliquit, sed paululum è fuga sistendo, in eos irruit, sclopetum, quod gerebat, explodendo: statim Ferrer in aggressorem explodit, eumque lethaliter vulneravit, ex quo sequenti die decessit. Dubitabatur qua pœna occisor esset plectendus? Et quamvis, 112
vt dixi, Presbyter occisus erat, cum probabiliter qualitas hæc ignoraretur iuxta resultantia ex actis, & etiamsi scienter in eum exploserit, cum Clericus agressor esset, neque incidisse in pœnam Canonis, neque irregularitatis, tenent plures relati per Guazin. *dict. capit.* 4. *numer.* 14. Trullench. *dict. lib. 5. dub.* 4. *numer.* 1. & defensio non solum est permissa contra Sacerdotem, sed contra Episcopum, vel Cardinalem, Guazin. *ibid. num.* 16. Berlichius *numer.* 27. *&* 28. Neque ex eo, quod sclopeto se defendit, excessisse moderamen inculpatæ tutelæ, dici poterat; tum quia cum armis eiusdem qualitatis aggressor resistentiam fecit, tum etiam quia quilibet potest se defendere adversus aggressorem diverso armorum genere, etiam fortiori, probant Caballus *casu* 88. *numer.* 7. Giurba *consil.* 17. *numer.* 24. *& seqq.* Guazin. *dict. capit.* 4. *n.* 28. Berlichius *conclus.* 12. *n.* 56. ob quod attenta iuris
dispositione, absolvendum fore in comperto erat. Sed 113
cum extante *for.* 35. *de criminib.* quo, vt dixi, cavetur, quòd occidens ad sui defensionem per annum ad exilium condemnetur, in eam pœnam condemnandum esse videbatur; attamen omnino absolvendum iudicavit Senatus, nam ipse clamore Birrorarij audito, qui auxilium nomine Regio implorabat, ipsi Birrorario auxiliatus est, quod non solum fieri est permissum, sed necessarium, eo

quod

quod sub pœna cautum reperitur *in pragmat. diei 27. Ianuarij, anni 1623. cap. 76.* & pluribus alijs. Et cum de-
F14 linquentem verum persequerētur in flagrantia criminis, & ipse delinquens resisteret familiæ sclopum explodendo, amplius per ipsos expectandum non erat, cum non solum familiæ, sed cuicunque privato permissum sit, ex eo, quod aggressor sistit ad offendendum, vel præparat se ad offensam: in vnoquoque enim ex his casibus permissum est homicidium, quia nemo expectare debet vt percutiatur, vel interimatur ab adversario, vt bene probant Petrus Caballus *resolution. crimin. cas. 88. numer. 5.* Guazin. *dict. cap. 4. num. 20.* Berlichius *dict. p. 4. conclus. 12. num. 6. & 7.* Argel. *dict. art. 16. ex num. 1.* Ant. Matthæus *de sicarijs, cap. 2. num. 10.* quanto magis in eo,
115 qui non solum cum armis sistit, sed explodit familiæ resistendo. Quare non solum absolutus fuit à pœna prædicti *fori*, sed etiam ab impensis; nam *forus* nequequam loquitur de occidente resistentem familiæ. Sic pronuntiatum me referente, sententia publicata per Vincentium Ferrera Militem, *die 24. Ianuarij 1652.* quæ quidem sententia notabilis est, eo quod in processu contumaciali, in quo reus non auditur, fuit lata. Sed hæc de homicidio sufficiant, ne Tractatus ex dictis coalescat.

SECTIO SECVNDA.

SVMMARIA.

116 *For. 9.* de malefactoribus *explicandus desumitur.*
117 *Aggressores domus alienæ animo damnificandi, capite plectuntur.*
Amplia in associantibus, ibid.
Domus tutissimum esse debet refugium, ibid.
118 *Dispositio hæc Militaris Brachij consensu, non fuit admissa, & sic Militares, & eorum vasallos non ligat.*
119 *Pœna capitalis debetur, etiam ex levi damno.*
120 *Decisio Senatus.*
121 *Dispositio hæc non est intelligenda de domino domus, sed de quocunque habitaculum in ea habente.*
122 *Dispositio hæc habet locum, quoties quis intra domum habitaculi proprij offendatur, etiamsi à vico aliquid projiciatur.*
123 *Decisio Senatus.*
124 *Divagationis per campaneam, morem Banniti gerendo, pœna.*
125 *Quæ qualitates requirantur ad hoc crimen probandum.*
126 *Divagatio requisita ad pœnam ordinariam qualis probanda est.*
127 *Numerus coadunatorum, quomodo probandus.*
128 *Probatio delictorum patratorum per comitivam, qualis requiratur, iuxta Pragmaticam.*
129 *Divagatio an probari possit per testes singulares.*
130 *Ad probandum quid in genere testes singulares sufficiunt.*
131 *Probata res in genere, quando dicatur.*
132 *Decisio Senatus.*
133 *Receptatores, & auxiliatores Bannitorum, qua pœna puniantur.*
134 *Receptatio an probetur per vnicum actum.*
135 *Qualitates augentes pœnam in receptatoribus,*
136 *Decisio Senatus.*
137 *Qualitas augens pœnam, quia inhæret personæ mandantis, an augeatur in mandatario, vel è contra.*
138 *Qualitas quæ inest ab initio delicti in mandante, instruit in mandatarium.*
139 *Decisio Senatus.*
140 *Explosionis tormenti manualis crimen qua pœna plectatur in Regno.*
141 *Explosionis pœna an incurratur effectu non secuto.*
142 *Explosio apud nos, factum fuit delictum speciale.*
143 *Explosionis pœna, vt debeatur, debet fieri deliberatè.*
144 *Decisio Senatus.*
145 *Homicidium ex eo solo quod sclopeti ictu patretur, dolosum est.*
146 *Pœna pecuniaria non est imposita in Pragmatica, ratione explosionis sed delationis ad malos vsus, & numer. 147.*
148 *Pœna corporalis delationis absorbetur à pœna explosionis, quæ maior est.*
149 *Associantes delinquentem, sine delatione, licet ipse deferat, hæc arma non tenentur ad pœnam Pragmaticæ, nisi constet de auxilio in ipsa delatione.*
150 *Decisio Senatus.*
151 *Pluribus deferentibus sclopeta, si vnus deliberatè occidat, vel explodat, omnes tenentur pœna capitali, & vnusquisque pœna pecuniaria.*
152 *Si aliquis explodat casu, vel voluntariè, tenetur ad pœnam delationis simplicis.*
153 *Decisio Senatus.*
154 *Pluribus mandantibus, & vno exequente, quomodo teneantur.*
155 *De iure omnes tenentur.*
156 *De* foro *contrarium est cautum.*
157 *Exempla* fororum *hanc sententiam comprobantia.*
158 Forus *56.* de criminib. in fin. *explicatur.*
159 *Decisiones Senatus traduntur.*
160 For. 5. de adulter. *explicatur.*
161 *Famuli cognoscentes dominam, filiam, vel sororem, consobrinam, aut coniunctam domini, capite puniuntur.*
162 *Amplia in rapiente, etiamsi initio contrahendi nuptias cum ea patretur.*
Amplia intra annum à die discessus à famulatu, ibid.
163 *Extende ad omnem illum qui servare fidelitatem debet.*
164 *Pedagogus filij patris familias, an sub hac dispositione comprehendatur.*
Privigna patris familias, an sub hac dispositione comprehendatur, ibid.
165 *Famuli propriè qui sint.*
166 Serviendi *verbum latitudinem habet in suo genere.*
167 *Filia dominæ comprehenditur sub nomine filiæ domini.*
168 *Decisio Senatus.*
169 *Raptores virginum, viduarum, ac aliarum honestarum fœminarum, qua pœna afficiantur.*
170 For. 14. de adulterijs *elucidatur, & n. seqq.*
171 *Rapiens nuptam pari pœna punitur.*
Rapiens Monialem qua pœna afficiatur, ibid.
172 *Nuptiarum qualitas delictum aggravat.*
173 *Bona confiscata cui applicanda sunt.*
174 *Confiscare quid sit.*
175 *Decisio Senatus.*
176 *Confiscationis pœna an possit imponi, quando ob defectum probationis, pœna extraordinaria reus plectendus est.*
177 *Corporalis pœna levior, maior est qualibet pœna pecuniaria.*
178 *Pœna duplex ab statuto imposita copulativè, æqualiter debet imponi.*
179 *Pœna corporali non imposita, confiscationis pariter imponi non debet.*
180 *Decisio Senatus.*
181 *Barones, an habeant ius confiscandi? remissivè.*
Assertio mulieris raptæ dicentis de consensu ipsius raptum fuisse patratum, an teneat, ibid.
Fœmina cuius pudicitia patitur, faciliter præstat consensum ad nuptias, ibid.
182 Forus Aragoniæ *prohibens nuptias inter rapientem, & raptam, nullius roboris est.*
183 Forus *noster imponens pœnam, etiamsi matrimonium sequatur, subsistit.*
184 *Accessus soluti ad solutum punibilis non est.*
185 *Observantia Senatus.*
186 *Coitus damnati qui?*
187 *Adulterium ex mero officio persequi non potest.*
Incestus etiam, ibid.
188 *Maritus solus accusare potest vxorem adulteram; secus in incestu.*
189 For. 7. de adulter. *explicatur.*
190 *Vxor accusare non potest, nec debet, maritum adulterum.*

191 *Adulterium maritorum vxores exasperat.*
192 *Ratio diversitatis traditur.*
193 *Ridiculus reputatur maritus accusans vxorem adulteram.*
194 *Limita, si vxor palam, & publicè se prostituat.*
195 *Pœna viri permittentis adulterium vxoris.*
Pœna adulterij in marito, ibid.
196 *Accessus viri coniugati ad solutam punibilis est.*
197 *Concubinatus pœna.*
198 *Luxuriæ plurimi pernicioſi effectus.*
199 *Concubinatus an permissibilis ob maiora mala vitanda.*
200 *Pulchrius est vitare malum, quàm punire,*

116 AGgressio domicilij alieni, grave crimen est. Per. *for.* 9. *de malefactoribus* cautum reperitur, quòd is qui armatus domum alienam aggressus fuerit, animo damnificandi aliquem ex habitatoribus eiusdem, vel astantem in ianua ipsius domicilij invaserit, aut domum insultaverit, aggressor ipse, & omnes associantes pœna capitali puniantur. Et hoc summa cum ratione; nam cum
117 domus tutissimum vnicuique refugium esse debeat, *l. plerique ff. de in ius vocand. l. nemo* 103. *ff. de regul. iur. l. si eum servum* 28. §. *vlt. ff. de fideicom. libertat. l.* 1. *C. d. prætor. & honor. præturæ lib.* 12. Farinac. *in fragment. part.* 1. *vers. Domus. num.* 130. Clarus *in praxi*, §. *fin. quæst. statut.* 10. & ibi Baiard. Petr. Cabal. *resol. crim. cas.* 13. *num.* 10. exornat Erasmus *in Adagijs, verb. Domi vivere*, benè Ant. Matthæus *de criminib. tit. de vi publ. & privata*, 4. *cap.* 4. *num.* 3. inde est, quod durissima pœna puniantur transgressores huius asyli, optimus ad rem textus *in l. hi qui ædes* 11. *ff. ad leg. Iul. de vi pub.* ibi: *Hi qui ædes alienas, aut villas expilaverint, effregerint, expugnaverint, si quidem*
118 *in turba cum telo fecerint, capite puniuntur.* Hæc dispositio à principio Pragmatica sanctio fuit promulgata *die* 27. *Iunij* 1398. sed postea rogatione Brachiorum Ecclesiastici, & Regalis, actus Curiæ naturam obtinuit *anno* 1403. & publicata fuit *die* 9. *Iulij anni* 1408. sicque non ligat militares in vim *fori*, sed ex dispositione *iuris*, dici non absurdè potest, etiam dispositionem procedere in vim *rationis*. Sed circa huius iuris decisionem, aliqua notanda sunt.

119 Primò, quod cùm ibi imponatur pœna aggressoribus alicuius domicilij, animo damnificandi habitatores illius, vel adstantes ad ostium, vt textus ait ibi: *Si algu entrarâ ab armes en alberch de altre per damnificar a ell, ô algu, ô alguns daquells, ó estant a la porta, ò dins daquella, les cometrâ, ó son alberch li combatrà, que aquell aytal, è tots quants aò aquell sien, ó seran, muyrensens tot remey.* Hoc est: *Si aliquis aggressus fuerit armatus habitaculum alienum ad damnificandum ipsum, aut aliquem, vel aliquos ipsorum, aut adstantem ad ianuam invaserit, aut habitaculum insultaverit, quod ipse, & omnes illi qui cum eo sunt, vel fuerint, moriantur absque vllo remedio.* Licet damnum leve sit, vel nullum inferatur, dummodo de animo damnificandi
120 constet, pœna imponenda est; nam licet regulariter affectus non puniatur non sequuto effectu, nisi extra ordinem, licet deventum sit ad actum proximum, Farin. *quæst.* 30. *num.* 31. Ant. Matthæus *de sicarijs tit.* 5. *cap.* 1. *num.* 11. cum *alijs*; tamen quia in *hoc foro* effectus est aggressio domus cum armis animo damnificandi, delictum perfectum censetur, licet damnum nullum sequatur, vel leve inferatur, quæ dispositio assimilatur constitutioni Omlandorum, qui irrumpentem morte plectunt, etsi domesticorum nulli vulnus intulerit, *part.* 7. §. 18. de qua Ant. Matthæus *dict. tit.* 4. *cap.* 4. *num.* 6. *vers. Quæri ad finem.* Sic decrevit Senatus in causa Francisci Belenguer, qui Vrsolam de la Lansa amasiam, leviter vulneraverat in domo propriæ habitationis, sententia lata sub examine Magnifici domini Iacobi Garcia, publicata per Gasparem Mascarò *die* 29. *Augusti anni* 1647.

121 Secundò, quòd cum ratio huius dispositionis ad habitaculum, & domicilium referatur, vt in *textu* habetur, ibi: *En alberch de altre*, hoc est: *In alieno habitaculo*, non requiritur, quod offensus sit dominus, aut conductor domus aggressæ, sed tantum, quod in ipsa habitaculum proprium habeat, vt probant textus *in l.* 5. §. *domum, ff. de iniurijs*, Caballus *dict. cas.* 13. *num.* 3. Farin. *d. vers. Domus, num.* 234. Ant. Matthæus *d. tit.* 4. *cap.* 4. *n.* 3. non enim domus natura constat, vel pretio, sed hominum destinatione, *l. quod in rerum* 24. §. *quod si post. ff. de legat.* 1. & sic quamquam in causa superius dicta deductum, & probatum fuit, ipsam Vrsulam non habuisse conductam domum in qua fuit aggressa, eo quod constabat habitaculum ipsius esse, fuit secuta condemnatio ad pœnam ordinariam.

Tertiò, quòd si ex vico, vel via, aliquid proijciatur, 122
vt putà telum volatile, vel sagitta, aut tormentum explodatur, ad hoc vt habitans in proprio domicilio offendatur, pœna huius *fori* subintrat. Iacob. Novel. *in prax. crimin. cap. interest reipublicæ, num.* 12. tenet, quòd non; quia in delictis inspicitur initium, & non finis. Sed contrarium est verius, vt tenent Baldus *in l. vnic. vbi de possession. num.* 12. dicens, quod magis inspicitur qualitas loci, vbi maleficium consummatur. Bobadilla *in politic. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 30. Baiard. ad Clarum *dict.* §. *fin. q.* 82. *stat.* 10. *num.* 112. & ita censuit Senatus, referente domi- 123
no Iacobo Garcia, in causa Francisci Lobregat, qui ex vico necavit Ioannem Mançano, intra domum proprij habitaculi sententia publicata per Gasparem Mascarò, *die* 10. *Octobris* 1646. In hac sententia non interfui, sed anno 1648. dum iam in Senatu sederem, gratiam delicti postulavit, & tunc dubium hoc subortum, eo quod vt dixi *cap.* 2. §. 1. *n.* 96. crimen hoc irremissibile est, & ex superius traditis, ex concordi voto sic fuit pronunciatum. Quæ omnia intelligenda sunt, si ex proposito domus aggrediatur, non autem ex dolore repentino, iracundiæ impetu, vel alio quovis affectu, ex quibus pœnæ temperari solent. Ant. Matthæus *dict. tit.* 4. *cap.* 4. *num.* 5. & sic decrevit Senatus in causa cuiusdam veredi qui libidinis causa domum meretricis aggressus fuit, & ibi iracundia commotus scortum colaphis percussit: non extat, ni fallor, sententia, quia fuit fideiussoribus relaxatus.

In hoc Regno frequens esse solebat crimen devaga- 124
tionis per campaneam, more grassatorum, & bannitorum, delicta patrando, factiones fovendo, ac pacem publicam perturbando, & quamquam exiguæ reliquiæ tantum permaneant, non abs re erit tradere ea, quæ necessaria sunt, vt percipiatur qualis sit observantia Senatus. Licet crimen istud varijs pœnis iuxta temporum qualitates, & exigentiam coërceretur, tandem iuxta Pragmaticam sanctionem publicatam *die* 13. *Aprilis* 1646. *in cap. vlt.* coadunatio quatuor hominum reprobata est; ea punitur pœna remigij per sexennium in plebeiis, in Militaribus, pœna relegationis in Arce Oranis per sexennium, quæ pœnæ extendi possunt, vsque ad pœnam mortis naturalis inclusivè. Si verò coadunatio excedat numerum quintum, punitur pœna capitali, *l. capitalium*, §. *famosos*, & ibi Gloss. *verb. Grassati sunt, ff. de pœnis.* Quæ confirmata reperiuntur per *cap. vltim. pragmat. sanction. diei* 19. *Septembris, anni* 1650. hoc addito, quod pœna coadunationis excedens numerum tertium, plectatur pœna relegationis ad triremes, vel ad Arcem Orani per decennium, & quod arbitrariũ sit Regio Senatui, an qualitates resultantes probent coadunationem, & divagationem. Tractant de istis Bannitis Ioann. Grand. *tractat. de bell. exul.* Caravit. *ad pragmat. de exul.* Regens Rovit. *ad easdem pragmat.* Elisæus Dança *in tractat. pugn. Doctor. tom.* 2. *tit. de armat. per campan. c.* 1. *per totum*, Giurba *consil.* 28. *in principio.*

Et quia iuxta tradita per Doctores relatos per Eli- 125
sæum Dança *in pugnat. Doctor. tom.* 2. *tit. de armat. per campan. cap.* 1. *num.* 1. *& seqq.* plures qualitates requiruntur ad probandam divagationem, videndum est, quæ requirantur apud nos, iuxta dictarum Pragmaticarum sanctiones? In primis probanda est divagatio per loca aliena, nam licet aliqui coadunentur in loco propriæ habitationis, & numerum Pragmaticarum excedant; nihilominus non censetur coadunatio reprobata per dictas Pragmaticas, quod expresè habetur in *ipsis pragmaticis;*

pragmaticis; nam causa disposítionis ea fuit, nempe frequentia Comitivarum divagantium per varia Regni loca, quod verificari nequit in coadunatis in eodem loco, vbi degunt, ad hoc vt pœna ordinaria imponatur, argumento *l. quis sit fugitivus*, §. *erronem*, *ff. de ædil. edict. l. 3.* §. *levius*, *ff. de re militari*, quod subintræ loco contumaciæ, de qua Dança *dict. cap. 1. numer. 5.* & quamquam nostri Banniti, latrones, atque grassatores viarum non fiant, sed ad invicem hostiliter se persequantur comitivæ, & alia delicta patrare soleant; quæ de illis dicta sunt per Giurbam *consil. 90. numer. 11.* Istis respectivè conveniunt. Secundò requiritur, quòd numerus probetur, iuxta *progmaticarum* dispositionem, nam aliàs non erit coadunatio reprobata, Dança *dict. cap. 1. numer. 8.* Tertiò, quòd armati incedant tranquillitatem publicam perturbando, & delicta patrando; nam eo ipso quòd armati incedunt, quocunque armorum prohibitorum genere, timorem inferunt, tam privatis, quàm ministris familiæ oppidorum exiguorum. *l. armatos 9. l. hi qui ædes 11. §. 1. ff. ad leg. Iul. de vi pub.* Dança *dict. cap. 1. num. 19. vers. Et si attendamus.* Et satis pacem publicam perturbare dicuntur, quando sic coadunati errant huc, & illuc, inimicos persequendo, & alia delicta patrando, *l. 1. & 3. ff. dict. tit.* Dança *dict. c. 1. n. 18.* & notandum est, quod hæc delicta patrata per Comitivam, non debent concludenter probari adversus inquisitum de divagatione, nam cùm ordinariè ea sint homicidia, explosiones, hostilitates, grassationes, & similia, si concludenter aduersus singulos probarentur, non erat necessaria, imò omnino inutilis, dispositio *Pragmaticæ*, quidquid in contrarium dicant relati per Dança *dict. cap. 1. numer. 10. & sequentibus* sed sufficit, quod constet Comitivam delicta patrasse, & ipsum in ea Comitiva divagasse, & ita praxi receptæ Pragmaticæ sunt, & quotidie tempore factionum iudicabat Senatus, iura hæc hoc pacto interpretando.

Sed cum actus reiterabilis sit divagatio, quærendum est, an probari possit per testes singulares; & videbatur, quod sic per tradita ab omnibus Doctoribus in terminis adulterij, nam ex eo, quod est crimen reiterabile, quando agitur de probando in genere, per testes singulares probari tradunt. Ita Farinac. *quæst. 64. n. 150.* Plurib. relat. Cabal. *cas. 293. num. 28.* Sed contrarium est verius, nam licet ad probandum quid in genere, testes singulares sufficiant, id intelligitur quando aliquid probatur non ad pœnam inferendam, sed ad alium finem, putà ad privationem dotis, vel ad diminuendam fidem testis, & sic similia. At quando tractatur de punitione criminali pro aliquo delicto, licet illud reiterabile sit, in specie omnino probari debet, & sic non per testes singulares, nam horum depositiones non sufficiunt ad pœnam ordinariam, Farinac. *dict. quæst. 64. numer. 156.* Cabal. *dict. cas. 293. numer. 30. & seqq.* Giurba *consil. 37. num. 25.* & sic iudicavit Senatus, me referente propter absentiam Nobilis domini Don Ant. Ferrer, in causa Hieronymi Tevar, & Gasparis Vidal, sententia publicata per Gasparem Mascarò *die 31. Martij anni 1650.* Quæ quidem intellige, dum divagatio sit dolosa, & animo deliberato coadunatio fiat, nam si calore iracundiæ quis coadunetur cum alijs, etiamsi in Comitiva reprobata sit, non inde sequeretur teneri pœna divagantis, Elisæus Dança *dict. cap. 1. num. 16.* & sic pronuntiavit Senatus, me referente in locum dicti Nobilis Collegæ, in causa Rochi Alcocer oppidi de Montesa, qui calore iracundiæ ductus, ob vulnus illatum filio, cum Comitiva Antonij Espinós ad domum patris vulnerantis accessit, qui quidem fuit absolutus, eo quod instantanea illa coadunatio, potius impetu iracundiæ, quàm dolo facta videbatur, sententia publicata per Vincentium Ferrera *die 9. Februarij anni 1650.*

Receptores, & auxiliatores horum Bannitorum pessimæ conditionis sunt, nam eis deficientibus, & Banniti deficiunt, *l. 1. ff. de receptator.* ibi: *Pessimum genus est receptatorum, sine quibus nemo latère diu potest*; à iure enim pari pœna puniuntur, *l. 1. C. de receptator. l. 3.* §. *si quis 12. ff. ad Silanian.* cum alijs adductis per Caballum *cas. 287. num. 2.* Aponte *de potestat. Proreg. tit. de provis. fier. solit.* §. *3. numero primo, & sequentibus.* Quod intellige, si participes criminis fuerint, sin autem simpliciter receptaverint, pœna diversa plectuntur, *dict. l. 1. in fin. Cod. de receptator. l. vltim.* §. *vltim. ff. de Abig. l. vim passam 39.* §. *mulierum*, *ff. ad leg. Iul. de adulter.* cum alijs adductis per Anton. Matthæum *de delictis, titul. 10. de receptator. cap. 2.* Sed ab eisdem *Pragmaticis* puniuntur plebeij pœna remigij per sexennium, & ducentarum librarum, ac demolitionis domus: Militares verò, deportationis per idem tempus ad Arcem Oranis, & quingentarum librarum: & si officia administrationis iustitiæ receptatores obtinuerint, pœna duplicatur, quæ in omnibus extendi potest vsque ad mortem naturalem inclusivè, cuius criminis probatio privilegiata manet, vt latius habetur in capitibus dictarum Pragmaticarum. Tractant de receptatoribus plures relati per Petrum Caballo *resolut. crimin. cap. 287. per tot.* Aponte *dict. §. 3. per tot.* Peguera *decis. 36.* Mastril. *decision. 216.* Giurba *consil. 28. per tot.* Elisæus Dança *impug. Doctor. titul. de receptator. capit. 1. & sequentibus* Farin. *quæstion. 133. cap. 1. & sequentibus.* Novar. *in collect. ad prag. Neapol. tit. de receptator. per tot.* præcipuè *collect. 2. pragm. 1.* Ioann. Baptist. de Thoro *in compend. decis. tom. 1. & 2. verb. Receptator*, & Anton. Matthæus *d. tit. 10. lib. 48. ff.*

Sed dubitari potest, an receptatio probetur per vnum actum, nam verbum *receptare*, propriè sumptum, requirit frequentiam actuum, & temporis longitudinem, vt probat Farinac. *dict. quæst. 133. num. 22. & 23.* Mastril. *dict. decis. 216. num. 84.* Novar. *dict. collect. 2. num. 9.* qui dicunt, receptatorem, quoad simplicem potum, vel cibum transeuntibus bannitis præstitum, non esse punibilem: sed contrarium est verius, eo quod in *dictis pragmaticis*, non solum punitur receptatio bannitorum, sed quoquo modo eis tribuat aliquis opem, auxilium, consilium, vt in verbis illarum habetur, quo in casu tradit Farin. *ibid. num. 22. & 24.* quod vnicus actus est punibilis. Nec obstant tradita per *Mastrillum*, *& Novarium*; nam loquuntur de simplici cibo, & potu transeuntibus præstito, casu magis, quàm voluntate, & ex proposito; nos verò de actu deliberato receptandi, vel auxiliandi sine vi, & violentia, dolosè; quo in casu Senatus solet pœnam ordinariam imponere, vt pluries imponi vidi. Si autem vis, vel violentia interveniat, putà eo quod resultat ex actis, vel præsumitur, quia receptans degit in prædio rustico, aut alijs locis, in quibus Comitivæ prædominantur, tunc ex vnico actu non imponitur pœna, quia præsumitur coactè obedire imperantibus, ita docent Caballus *dict. cas. 287. num. 79.* Dança *vbi proximè*, *num. 29. & 30.* Thoro *dict. tom. 1. verb. Receptatores*, Novar. *dict. collect. 2. num. 5. & 6.* secus si continuaverit; nam si coactè receptantur, bis, aut semel, credibile est, sed non frequenter: & generaliter ex frequentia actuum pœna augetur, signanter in hoc crimine; nam si ea sit immoderata, iuxta qualitatem auxilij, & auxiliatoris, augetur pœna vsque ad mortem, vt decisum habemus in Senatu in causa Hippolyti Gomez, qui condemnatus fuit, me referente, ad pœnam remigij per decennium, sententia publicata per Felicem Monço R. M. S. *die 3. Novembris 1648.* in causa Baiuli del Grau, qui etiam condemnatus fuit ad pœnam relegationis in Arce Oranis per decennium, sententia publicata per Mascarò *die 27. Martij 1649.* & in causa Cosmæ Soriano, qui vltimo supplicio condemnatus fuit, sententia publicata per eundem Mascarò, *die 1. Augusti 1646.* Hæ decisiones factæ quoad extensionem pœnæ propter frequentiam, & qualitatem receptationis: at verò quoad receptantes frequenter in prædio rustico, me referente in causa Gasparis Alborç, sententia publicata per Monçon *die 24. Ianuarij 1650.*

Sed obiter quæro, an qualitas augens pœnam, quia inhæret

inhæret perſonæ mandantis, augeatur in mandatario, vel è contra: vt putà ſi mandans receptare ſit militaris, qui pecuniariter punitur pœna quingentarum librarum, & mandatarius ſit plebeius, qui tantum condemnatur ad ſolvendum ducentas libras, vel è contra, qualitas inhærens perſonæ mandatarij influat in mandantem? &
138 reſolutivè dico, quod ſic, in vtroque caſu; nam qualitas quæ ineſt ab initio delicti in mandante, influit in mandatarium delictum exequentem, *l. 1. ff. ad leg. Pomp. de parricid.* Bartol. *in l. qui ſervo, ff. de furtis*, Petrus Caball. *reſolut. crimin. caſ. 56. numer. 108.* Et è converſo, ſi mandans eſt plebeius, & mandatarius Militaris, mandans punitur pœna pluris impoſita mandatario, ſeu exequenti propter qualitatem inhærentem perſonæ principalis, *l. vtrum ff. ad leg. Pompei. de parric.* Bartol. *in l. his qui opem, num. 5. ff. de furtis*, Caball. *dict. caſ. 56.*
139 *n. 105.* & ſic definivit Senatus in cauſa Ioannis Alcocer, & aliorum, de qua *ſuprà*, nam omnes condemnavit in pœnam pluris ob necem Don Franciſci de la Portilla, licet non in terminis receptationis, ſed in ſimili, nam delatio ſclopeti ad malos vſus punitur pœna pluris in Militibus, vt illico dicam.

140 Circa diſpoſitionem Pragmaticæ ſanctionis publicatæ *die 26. Aprilis* 1613. & renovatæ *die 31. Auguſti* 1652. aliqua adnotanda ſunt. In primis enim exploſio cuiuſcunque ſclopeti, crimen ſpeciale conſtituitur, ita vt tam in mandante, quàm in exequente, tam in occidente, quàm non occidente, tam in vulnerante, quàm in non vulnerante, pœna mortis naturalis puniatur, etiamſi pulvis ſulfureus non accendatur, dummodo probetur, quod inſtrumentum explodit, vt expreſſis verbis in eadem Pragmatica habetur, ibi: *Que ſi deſpues de la publicacion deſta Pragmatica, alguno tirare a otro con pedernal, eſcopeta, ò arcabuz de qualquier medida que ſea, ô dohiziere tirar, aſſi el que le huviere tirado, como el que le huviere hecho tirar, incurran en pena de muerte natural, aunque con el tal tiro no aya muerto, ni herido à nadie, y aunque el cañon no aya tomado fuego, ni ſalido el tiro, ſino que el tal delinquente aya tan ſolamente deſcerrajado el pe-*
141 *dernal, ô cerraja, aunque ſea de mecha.* Tradunt de ſimili diſpoſitione Gamma *deciſ.* 170. & ibi Addent. Maſtril. *deciſ. 155. tom. 2.* Riccius *collect. 1363. 4. part.* & licet ipſe *in fine*, & Guizzarel. *deciſ. Neapol.* Grammaticus *deciſ. 2.* Theſaurus *deciſ.* 243. Ludoviſ. *deciſ. 8.* Gaſpar Theſaur. *quæſt.* 24. *part.* 2. Maſtril. *dict. deciſ.* 293. *tom.* 3. Riccius *deciſ. 70. p. 1.* & Novar. *in collect. ad pragmat. Neapol. de ictu ſclopet. collectan.* 1. *num.* 3. tradant, pœnam non poſſe imponi, quin ſequatur effectus: contrarium apud nos eſt verius, nam cum exploſio, iuxta mentem Pragmaticæ, fiat delictum ſpeciale, vt dixi, ſatis effectus ſecutus eſt, eo ipſo quòd exploſio perficitur, & ita tradere videtur Marius Curtel. *in Cod. legum Sicul. in diſcurſ. concord. inquiſit. controverſ. 5. 6. &*
142 14. quibus in locis de ſimili ſtatuto loquitur, & ſic obſervat Senatus ab ipſa promulgatione. Sed intelligendum eſt, dum fiat animo deliberato, & doloſo, vt tradunt Maſtril. *dict. deciſ.* 155. *numer. 2.* Novar. *dict. collect. 1. n. 6. & 7.* Guizzarel. *dict. deciſ.* 25. & conſequenter, ſi caſu magis, quàm dolo, vt in rixa, exploſio
143 fiat, Pragmaticæ diſpoſitio ſubintrare non poteſt, ſicut quoad pœnam aliorum criminum latiùs *ſuprà* dixi, & pluries definivit Senatus, ſignanter me referente in cauſa Vincentij Barò ſententia publicata per Vincent.
144 Ferrera R. M. S. *die 9. Iulij anno* 1650. Quamvis ſi homicidium ſequatur, non deſint, qui contrarium teneant; nam plurimi tradunt, quod ex eo tantum, quod homicidium ictu ſclopeti patretur, per inſidias commiſſum credatur, Plaça *de delict. lib. 1. c. 21.* Covarruvias *variar. lib. 5. c. 20.* Menochius *de arbitrar. caſ. 361. n. 29.* Giurba *conſil. 60. num. 21.* Farin. *quæſt. 18. num. 75.* Ca-
145 bal. *dict. controverſ. 5. nu. 4.* Quam ſententiam ita Senatus amplexa fuit, vt ſi appenſatè, & non caſualiter, vel calore iracundiæ patretur, tunc etiam alio non concurrente homicidium inſidioſum reputetur, & ita noratum habemus in eadem Pragmatica anni 1613. manu Illuſtriſſimi domini Vicecancellarij, & inconcuſsè obſervatum quoad pœnam ordinariam ex deliberata exploſione, quotidie, quoad pœnam verò extraordinariam, ſententia publicata per Don Franciſc. Alreus, *die 39. Maij* 1639. in cauſa Vincentij Portoles, referente Nobil. domino Don Petr. Villacampa, & in pluribus alijs. Quod procedit dum glandes plumbeæ in ſclopeto impoſitæ ſint; nam ſi tantum pulvis ſulfureus imponatur, cum non ſit aptus ad nocendum, pœna *Pragmaticæ* ceſſat, vt probant Rovit. *ad pragm. 1. de ictu ſclop.* Guizzarel. *deciſ. 25. n. 12.* Maſtril. *dict. deciſ.* 155. *n. 13.* Ioan. Baptiſt. de Thoro *in compend. deciſ. tom. 2. verbo Pœna mortis impoſita, ad medium*, Novar. *vbi proximè n. 7.* mirabiliter hæc omnia comprobans Mar. Giurba *obſervat. 32. per tot.* quare quando ictus ſclopeti non nocuit, effectus glandium in actis adnotatur ad inſtar corporis delicti.

Secundò adnotandum eſt, quod pœna pecuniaria 146
quingentarum librarum in plebeiis, & mille in Militibus, non imponitur ratione exploſionis; ſed ratione delationis ad malos vſus, vt in ipſa dicitur *in princ.* ſed quoniam quoties exploditur appenſatè, mali vſus qualitas verificatur; inde eſt, quod pœna pecuniaria delationis ſubintret, abſorpta pœna corporali ipſius delationis (quæ mitior eſt) in pœna capitali, quæ ratione 147
exploſionis imponenda venit, nam duo delicta effecta per Pragmaticam fuerunt, vnum delationis, aliud exploſionis, & ſic pœnę incompatibiles abſorberi debent, ita vt maior conquaſſet minorem; ſed pecuniaria impoſita ratione delationis, non eſt incompatibilis cum corporali impoſita ratione exploſionis, nam ex eodem facto duplex delictum reſultare poteſt, vt ex coitu cum conſanguinea nupta, adulterium, & inceſtus; ex ſubtractione alicuius rei ex ſepulchro, ſepulchri violati, & furti, *l. ſi adulterium cum inceſtu* 38. §. 1. *ff. ad l. Iul. de adulter. l. qui ſepulchra* 4. *C. de ſepulchro violat.* cum alijs plurimis doctiſſimè congeſtis per Larream *deciſ. Granat. 50. n. 11. & ſeqq.* & poſt eum per Ant. Matthæum *de crimin. tit. 3. de inceſtu, c. 6. n. 5. verſ. Cæterum*, optimè Herman. Vulteius *de indicijs, lib. 2. cap. 4. num.* 323. & *ſeqq.* nam vt ipſe probat ex *l. 2. ff. de probat. delict.* & §. *fin. Inſtitut. ſi quad. pauper.* delictum nunquam detrahit aliquid pœna alterius; & quamvis aſſerat de contraria conſuetudine, hoc apud nos procedit in pœna corporali, vel incompatibili, non autem quoad pœnas pecuniarias.

Ex dictis clarè infertur, quòd quoties qualitas mali vſus aliàs, quàm ex ipſa exploſione verificetur, impoſitio pœnæ ſubintrat; veluti ſi quis ad graſſandum in via publica ſclopeto vſus fuerit, vel ad raptum fœminæ honeſtæ patrandum, delinquentes à manibus fa- 148
miliæ eximendum, domum inſultandam, & ſic ſimilia, & ita obſervat Senatus, pœnam his de cauſis imponendo ratione delationis ad malos vſus, verificatæ in executione aliorum delictorum; quod temperandum, dum magis caſu, vel impetu fit, quàm ex propoſito, vel quando delictum de per ſe leve eſt, vt fuit deciſum referente Nobili domino Don Petro Villacampa, ſententia publicata per Don Franciſ. Daça *die* 17. *Octobris* 1640. in cauſa Didaci de Ichazo, famuli Don Ioannis Vives de Cañamas.

Infertur etiam, quòd aſſociantes delinquentem principalem, ſi ipſi ſclopeta non deferant, ſed tantum principalis delinquens, vt putà ſex interveniunt in homicidio, Titius illud exequitur alijs ſcientibus, ſed ipſe tantum ſclopetum defert, iſte enim tantum tenetur ad pœnam delationis ad malos vſus, niſi ſpecificè probetur, auxilium vel mandatum in ipſa delatione; nam cum delatio crimen diſtinctum ſit à principali delicto, vel qualitas acceſſoria ipſius, inhærens perſonæ deferenti, non debet egredi ſuum auctorem quin conſtet de volũtate, & animo deliberato ſociorum, cooperativè in ipſa delatione. Quod cum pluries in Senatu dubitaretur, vt ob- 149
ſervantia interpretativa comprobaretur, pluribus rerum iudicatarum exemplaribus recognitis, ſic reſolutum fuit, poſt longam diſceptationẽ, *die* 19. *Februarij anni* 1649.

inter

interfuimus, Nobilis dominus Don Ioannes Hieronymus Blasco, Equestris Ordinis Beatæ Mariæ de Montesa, vir doctrina, rectitudine, atque experientia eximius Reg. Cancel. Nobiles Dñi. Don Cosmas Gombau, & D. Michael Hieronymus Querol, literatissimi Senatores Civilium causarum, Magnificus Iacobus Garcia, & Nobilis Don Braulius Esteve, Senatores aulæ criminalis, & Ego qui munus Fisci patroni tunc gerebam, & sic pronuntiatum in causa Don Ludovici Loqui, & aliorum, sententia publicata eisdem diebus, sub examine domini Don Braulij Esteve, auctuario Roselló.

150 Tertiò adnotandum est, quod casu, quo omnes deferunt sclopeta, & ipsis consentientibus vnus deliberatè explodit, vel omnes explodunt, tunc vnusquisque tenetur ad pœnam explosionis, ob auxilium in ipso delicto explosionis præstitum, & ad pœnam pecuniariam delationis; quia cum ratio istius pœnæ imponendæ, sit ipsa delatio, vnusquisque de sua delatione tenetur, & malus vsus verificatur in explosione vnius, & complicitate cæterorum: ita pronuntiatum referente Nobili domino Don Petro Villacampa, sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die* 11. *Iulij anni* 1639. contra Michaelem Cervera, & Vincentium Taberner, qui condemnati fuere ad pœnam extraordinariam, ibi: *pro vnoquoque illorum*, & in causa Caroli Garrigòs, & Ioannis Sanz, sententia publicata per eundem eodem die sub eodem examine, ibi: *pro vnoquoque*.

151 Sed quamvis pœna explosionis non debeatur, si casu magis, quàm deliberatè fiat, etiamsi mors sequatur, dubitari potest, an tunc debeatur pœna delationis simplicis, vel mali vsus? & distinguendum arbitror, si enim quis obiter invenerit arma prohibita, rixa iam orta, & eis vsus fuerit, tunc non tenetur, quia nec adhuc simplex delatio facta fuit deliberatè. Si autem deliberatè arma deferendo, contigerit, quod ad sui defensionem, vel ad rixam, ipsarum opus habeat, non tenebitur ratione explosionis, neque delationis ad malos vsus: tum quia qualitas ista non videtur satis verificata in explosione rixosa, vt dixi: tum etiam, quia casu magis, quàm dolo feciſſe
152 videtur, vt respectu aliorum criminum dixi; sed cum animus deliberatus negari non possit, quoad delationem simplicem, ea pœna subintrat, vt explicando Giurbam *consil.* 84. *num.* 17. Tradit Ioan. Baptist. de Thoro *in compend. decision. verb. Pœna asportationis sclopi, ad medium tom.* 4. & sic definivit Senatus, sub examine Magnifici domini Ioannis Chrysostomi Berenguer, in causa necis Don Petri Mercader, in qua decisione interfui anno 1652. licet sententia non fuit publicata vsque ad annum 1653.

153 Si autem plures mandantes sint, & vnus mandatarius, qui tantum sclopetum asportavit, & explodit, dubitari non immeritò potest, an omnes insolidum teneantur, ita vt vno solvente, cæteri liberentur, an verò quilibet de per se, ita vt solutione vnius alter non liberetur? De iure enim dubium non est, vnumquemque reorum ita principaliter teneri, vt solutione vnius cæteri non liberentur; nam principaliter vnusquisque delinquit, & ideo principaliter condemnari debet: Textus *in l. penult.* §. *hoc iudi-*
154 *cium, l. vlt. ff. ne quis in ius vocat. vi exim. l. item Mela,* § *sed si plures, ff. ad leg. Aquil. l. numquam* 60. *ff. de obligat. & action.* licet enim in causis civilibus, vno ex correis solvente alter liberetur: in criminalibus secus procedit, cum solutio detur ad pœnam, quæ omnes delicti auctores sequi debet, tradunt Farinac. *q.* 30. *n.* 93. Cabal. *casu* 8. *& casu* 198. Hieronym. Bucaron. *de different. inter iudicia civil. & crim. different.* 137. Berlichius *tom.* 4. *concluſ.* 11. *num.* 22.

155 Sed *fororum* dispositione perpensa, contrarium apud nos procedit; nam omnes iuris dispositiones superius adductæ expressè correctæ reperiuntur per nostros *foros*. Plures enim concurrentes ad homicidium patrandum à iure principaliter, & per se tenentur ad pœnam pecuniariam, nec solutione vnius alter liberatur, *dict. l. item Mela,* §. *sed si plures*, Caball. *dict. cas.* 198. *numer.* 8. quæ iuris dispositio correcta manet per *for.* 56. *de criminibus*, in quo expressè cavetur, quod vno solvente cæteri liberentur, & si in homicidio hæc iuris correctio videtur, idem erit dicendum in alijs delictis, vt arguit Cabal- 156
lus *dict. cas.* 198. *numer.* 34. *vers. Tametsi*, & comprobatur evidenter ex eo, quod omnes ferè leges superius adductæ in diversis criminibus disponentes, correctæ sunt per nostros *foros*, nam vt dixi, text. *in dict. l. item Mela,* §. *sed si plures, ff. ad leg. Aquil.* corrigitur per *for.* 54. *& 56. de crimin.* idem textus *in l. item Mela,* §. *si plures trabem*, text. *in l.* 1. §. *fin.* text. *in l. fin. de his qui deiecer. vel effud.* quibus cavetur, quòd si plures trabem eiecerint, & hominem necaverint, omnes teneantur pœna legis Aquiliæ; corriguntur per *for.* 49. *eod. tit.* in quo contrarium sancitur: de iure plures furantes ad pœnam dupli omnes tenentur, nec solutione vnius alij liberantur, Cabal. *dict. cas.* 198. *num.* 7. de foro verò iuxta *forum* 1. *de condict. furtiva*, solutione vnius ex latronibus cæteri à pœna dupli liberantur. Vnde licet mandatarius eadem pœna pecuniaria delationis teneatur, simul cum mandante: semper 157
tamen observatum fuit in Senatu, quod altero ex dictis hanc pœnam solvente, alius liberetur, & sic diffinitum fuit Auditore domino Don Petro Villacampa & Pueyo, sententia publicata per Don Franciscum Daça, *die* 24. *Ianuarij* 1641. in causa Iosephi Miralles, & Iacobi Borras, & sub examine Nobilis Avunculi Don Petri Sanz *anno* 1632. in causa homicidij Philippi Arazil oppidi de Sexona, sententia publicata per Don Franciscum Alreus, *die* 5. *Septembris* 1631. & ita antiquitùs observatum fuisse testatur *in suis observationibus, lit. E, observat.* 20.

Sed videamus quæ sit delationis simplicis pœna? & 158
distinguendum est tormentum approbatæ mensuræ, vel reprobatæ; nam illius quinquaginta libræ sunt à die delationis commissæ, si instrumentum sulfureo pulvere, silice, atque glandibus plumbeis paratum reperiatur intra oppidum, vel vrbem, & noctu eadem pœna pecuniaria, & trium annorum remigij, quæ extendi potest vsque ad mortem, etiamsi sine silice, pulvere, sulfureo, & glandibus reperiatur, *ex cap. vlt. pragmat. sanctio. diei* 11. *Ianuarij* 1627. in alijs Pragmaticis repetitæ. Et nota, quòd in eadem Pragmatica noctis terminus designatur, nempe pulsatio campanæ hora vespertina pro oratione Angelica, vsque ad pulsationem, quæ ad auroram fit. Sed quid dicendum de die Veneris, vel Sabbathi sancti, quibus campanæ non pulsantur? & videtur quod pœna imponi non potest, vt in simili tradunt Albericus *in* 2. *p. statutorum, quæst.* 7. *vers. Item quæro retentis*, Iulius Clarus *quæst.* 82. *vers. Pone in statutis, in praxi*, Caputus *de regim. Reipub. cap.* 7. §. 2. *num.* 27. nam licet apprehendi quis possit in ea hora, qua indubitatè à communiter contingentibus, pulsata iam campana est hora vespertina, vel pulsari non potuit hora matutina, cum hæc dispositio pœnalis sit, & quilibet causa, etiam bestialis, sufficiens sit ad excludendam pœnam, dispositio restringenda est, & pœna vitanda. Quam conclusionem pariter probat Don Didacus Narbona *in horogr. iur. hora* 10. *numer.* 10. *& seqq.* qui *numer.* 13. pulchrè probat, quod deferenti arma post campanæ pulsum relinquendum est congruum tempus, arbitrio Iudicis, quo possit tutò se collocare. At reprobatæ mensuræ est pœna ducentarum librarum, & corporalis arbitraria vsque ad mortem, iuxta *forum* 29. *anni* 1626. nam ante ipsum pœna vltimi supplicij asportantes afficiebantur. Cuius *fori* dispositio sic vsu recepta est, vt ab homine bonæ famæ, ducentæ libræ exigantur, & condemnetur ad triremes per triennium, in homine verò malæ qualitatis pœna augetur, ita vt ex sola delatione pluries pœna capitalis imponatur. In minoribus autem, dimidium pœnæ arbitrari solet Senatus, ita vt centum libræ exigantur, & ad exilium per triennium mittatur. Quæ autem qualitates probandæ sunt, ad hanc delationem, tradunt Elisæus Dança *in pugn. Doctor. tit. de armat. per campan. capit.* 1. *numer.* 19. *vers. Et sine.* Farin. *quæst.* 108. *numer.* 54. Cabal. *cas.* 158. *&* 230. An autem Peregrini ea lege teneantur? affirmativè respondendum, cum Claro, De-

ciano, Grammatico, & alijs adductis per Ant. Matthæum *dict. titul. 4. capit. 4. numer. 2.* licet mitiùs, si recenter advenerint.

Et licet regulariter delationis armorum prohibitorum pœna non imponatur legitimè convicto, nisi apprehensus reperiatur cum ipsis armis prohibitis, ex pluribus congestis per Farin. *quæstion. 108. numer. 132.* (quod intellige quoad pœnam ordinariam) & in sclopis reprobatæ mensuræ videtur de mente *for. 29. Cur. ann. 1626.* tamen si aliquis reperiatur per Iudicem, vel quemlibet alium de familia, cum sclopo parvo, & antequam apprehendatur proiecerit in terram, nihilominus apprehensus verè dicitur, & pœna ordinaria locum habet, ex textu *in l. si quis in servitute 7. §. 2. de furt.* ibi: *Sed Celsus deprehensioni hoc etiam adijcit: Si cum vidisses eum furripientem, & ad comprehendendum eum accurrisses, abiecto furto effugit: furem manifestum esse.* Docet mirabiliter de more Marius Giurba plura congerens *observ. 45. nu. 4. & seq. & num. 26.* asserit sic decisum in Senatu Siciliæ: & nota, quòd statutum de quo Giurba *dict. observ. 45.* punit pœna capitali inventum cum hoc instrumento in flagranti, quod fere est idem, ac dispositum per nostrum *forum*, ibi: *Sent atrobat algun plebeyo portant dites pistoles, y no de altra manera.* Vere enim reperitur asportans, etiamsi ex post facto proiecerit: & quod amplius est *nu. 27.* tradit, quòd si ad pedes alicuius sclopum reprobatæ mensuræ reperiatur, dummodo contrarium non probetur, absque alio puniendus venit. Iuxta quam sententiam pronuntiatum fuit in Senatu *anno 1653.* dum Antonius Auger, & Ioannes Feliu, Banniti, capti fuerunt in oppido de Torrent districtûs Vrbis Setabis, & reperti in cubiculo clauso cuiusdam domus, dormientes in eodem lecto: vnusquisque repertus fuit cum sclopo, sive arcabucio permissæ mensuræ contiguo pulvinari, & in eo pendebant é balteo duo instrumenta manualia ex appellatis *Tercerolas*, cum bursa glandium plumbearum, & theca pulveraria, & pugione in cingulo, proximiora cuilibet quàm indumenta; illico enim vt apprehensores senserunt, hæc arma capere conati fuere. In hac enim specie repertos fuisse deferendo arma prædicta pronuntiatum fuit; nam idem erat, ac si vnusquisque secum deferret, nam hoc non est commensurandum habito respectu ad personam, sed ad aptitudinem vtendi his armis: sicut enim deferés arma alligata, vel eo modo apposita, vt minimè cum illis offendere possit, non tenetur, vt cum Plaça, Barbat. & alijs tenet Farinac. *dict. quæst. 108. n. 83. & seq.* Sic licet personaliter non deferat, si potest faciliter offendere cum eis, sine dubio tenetur; quemadmodum si quis dum equitat, deferat sclopa reprobatæ mensuræ in summo ephippio, quamquam in persona dici nequeat quod apprehensus sit; ita pariter iacens, & retinens simul cum vestibus prope torum hæc arma, absque dubio apprehensum fuisse deferendo dicendum est. Neque quia duo erant, neminem puniri posse est tenendum, vt de instrumento reperto ad pedes multorum, tradit Giurba *dict. nu. 27.* quia in nostro casu duo tantum erant, & vnusquisque inter vestes proprias habebat arma modo prædicto, easque statim agnoscendo, reliqua etiam agnovisse videbatur. Sicque ad pœnam debitam vnusquisque condemnatus fuit iuxta qualitatem personæ, nempe Antonius Auger ad crucem, & Ioannes Feliu ad triremes per decennium, vtendo Senatus arbitrio contento *in eodem foro 29.* & sic pronuntiatum me interveniente, tanquam associato, sententia publicata per Felicem Monçò R. M. Scribam *die 27. Augusti anni 1653.*

159 Per *for. 5. de adulterijs* pœna capitalis imponitur famulo cognoscenti carnaliter vxorem, filiam, sororem, aut consobrinam, vel coniunctam domini, sive patris familias, aut raptum in eisdem patranti, etiamsi intuitu contrahendi cum ea feciisse appareat, vel patretur postquam discessit à famulatu, dummodo fiat intra annum
160 à die discessus. Quæ quidem dispositio congruit cum dispositione iuris communis, nam licet ex *l. vnic. C. de mulierib. quæ se propr. ser.* servus præcipuè comprehendatur in ea dispositione, Iulius Clar. *in §. fornicatio, num. 20.* Gomez *ad leg. 80. Tauri, numer. 23.* Farinac. *quæst. 147. numer. 18.* Berlichius *part. 5. conclus. 38. numer. 106.* Anton. Matthæus *dict. titul. 3. de adulter. & stupr. capit. 7.* 161
numer. 9. id tamen extenditur ad omnem alium, qui servare fidelitatem debet, Ioan. Faber *in §. item lex Iulia, de adulterijs, Institut. de public. iudicijs,* & alijs relatis à Farinac. *dict. quæst. 147. numer. 18. & seqq.* licet quoad pœnam ordinariam dissentiant Berlichius, & alij ab eo laudati *numer. 107.* Sed noster *forus* clarè loquitur in omni- 162
bus famulis, & ita tenet Ant. Matthæus *vbi proxim.* & sic pariter observari in Senatu Parisiensi testatur Ioan. Papon, *Arrestor. lib. 22. titul. 9. arrest. 4.* Riccius *collectan. 1866.* ad cuius fori explicationem, præter relatos, videndi sunt Azevedo, *lib. 4. recopil. tit. de los lacayos, l. 4.* Melchior Febo *decis. Lusit. 49. per tot. tom. 1.* At circa ipsius intelligentiam, dubitatum fuit in Regio Concilio, an sub hac dispositione comprehenderetur Pæda- 163
gogus filij familias, sive scholaris qui recipitur in domo ad erudiendos liberos patris familias, eo quod non videbatur famulari? Et etiam dubitatum fuit, an comprehendatur sub hac dispositione, cognoscens filiam matris familiæ, privignam domini domus? Nam cum *forus*, lex pœnalis sit, strictè interpretandus est; & de filia domini tantum loqui videtur, ibi: *Si algu estarà ab* 164
senyor, è jaura ab sa muller, ò ab sa filla. Sed comprehendi iudicatum fuit, nam famulus propriè dicitur, qui alicui famulatur, & vivit expensis alicuius, *capit. fin. de verb. signific. in 6.* Guido Papæ *singular. 321.* Azeved. *in rub. tit. de los lacayos, dict. lib. 4.* Febo *dict. decisione 49.* ibi: *Qui actu serviunt, & continuò in domo domini eius expensis vescuntur*, quæ qualitates probatæ erant in nostro casu. Nec dubitari poterat quòd actu serviebat in domo, filium erudiendo, nam *serviendi* verbum, latitudinem habet, *hoc in textu*, cum propriè ad servos referatur, de 165
quibus non loquitur tantum, & erudire filium, non erat dominari, vel imperare, sed honestiori ministerio famulari; vltra quod, verba amplissima *fori* significant, ibi: *Si algu estarà ab algun Senyor, è menjarà son pa, ò pendrâ soldada, ô son benifet.* Id est: *Si aliquis Domino famulatus fuerit, & pane illius vescatur, vel salarium capiat, vel ipsius beneficium.* Quibus verbis manifestè com- 166
prehensum esse pædagogum filij apparet. Filiam matris familias contineri ideo videbatur, nam nomine *Domini*, & Domina continetur, quia masculinum concipit etiam fœmininum, *l. qui duos 60. in fine, ff. de legat. 3. l. inter stuprum 101. de verb. sig.* & dispositio iuris, de qua apud *Farin.* & ab eo relatis *dict. numer. 18.* tam in stuprante filiam *domini* quàm *dominæ* procedit; & vt superius dictum est *hoc capit. §. 2. numer. 59. & tom. 1. capit. 1. §. 2. numer. 14.* dispositiones forales concordantes cum iure communi, vel ab eo desumptæ, recipiunt omnes iuris interpretationes, & vt Ant. Matthæus docet *dict. numer. 9.* hoc procedit duplici ex ratione, nempe, quia *famuli*, & quia *domestici*; vnde extendit ad omnes domesticos. Sicque concluſum fuit in Senatu contra Ioannem Escuder, accusatum de stupro Vincentiæ Mi- 167
ralles, filiæ dominæ domus, in qua famulabatur, sub dispositione forali contineri: sed quia crimen non plene probatum fuit, ipse punitus in pœnam extraordinariam nempe vltra dotandum stupratam, remigij per sexennium, sententia me referente publicata per Gasparem Mascarò R. M. S. die 3. Augusti 1651. de qua pœna fuit indultatus per Dominum proregem, & miser Theologus ad triremes perpetuas se dicavit, stupratam ducendo.

In *for. 14. de adulter.* rapienti virginem, viduam, vel 168
aliam fœminam honestam, pœna mortis, & confiscationis bonorum imponitur; quam vitare, nequit, etiamsi dicat, de consensu raptæ crimen patratum fuisse, vel si rapta fateatur, ipsam consentientem rapuisse, vel si postea ducat vxorem. Quæ dispositio, quoad pœnam capitalem, & amissionis bonorum, eadem est cum dispositione iuris, *l. vnic. C. de rapt. virgin.* Farin. *quæst. 145. numer. 7. & 8.* & Berlichius *p. 5. conclus. 41. numer. 15.* Ant

Matthæus

Caput VIII. §. VIII.

Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 4. *de vi pub. & privat. c.* 2. *num.* 2. *& seqq.* vbi diffusè materiam pertractant. Sed an
169 sub hac disposition comprehendatur rapiens fœminam nuptam, dubitari non valet; nam licet expressis verbis in *foro* non nominetur, satis de ea locutum fuisse appareret, dum loquitur de quacunque fœmina honestæ vitæ, ibi: *ê altres honestes dones*; nam eis in verbis, denupta solum caviſſe *forum* apparet, nam virginem, & viduam expresse nominavit, de Moniali non loquitur, quia de ea est specialis dispositio *for.* 15. *eodem tit.* sicque à sufficienti partium enumeratione, solum nupta reperitur apta ad hoc, vt sub illa clausula contineatur, nam fœmina, quæ neque Monialis, neque virgo, neque vidua, neque nupta est, honesta esse non potest: Trevil. *decis.* 33. *num.* 1. *lib.* 2. Giurba *consil.* 37. *num.* 1. & si de meretrice quæ à vita quæstuaria discessit, hoc intelligendum sit, vt aliqui tenent, Farin. *q.* 145. *n.* 153. *& seqq.* præsertim *num.* 176. qualitas nuptiarum delictum aggravat ob iniuriam viro factam, Farin. *dict. q.* 145. *nu.* 59. *&* 176. (quò loci tradit, quòd si meretrix nupta, iam honestè vivens, rapiatur, etiamsi à
170 rapiente dum meretrix erat, fuisset cognita, pœna raptus subintrat:) imò in ea duplex delictum patratur, nempe raptus, & adulterij, *dict. l. vnica, vers. Qua multo magis*, Ant. Matthæus *d. c.* 2. *n.* 6. & in simili, Larrea *decis.* 50. *à n.* 11. sicque practicavi, & practicari vidi: cum enim hæc dispositio sumatur à iure in *d. l. vnic. C. de rapt. virgin.* qui textus de ea loquitur in *vers. Qua multo magis*, etiam de nupta forum loquutum fuisse non est ambigendum, optimè Sesse *decis.* 94. *n.* 31. *& seqq. lib.* 1.

171 *E confiscacio de bens*, meritò dubitari potest, cui bona hæc applicanda sint, nam à iure fœminæ raptæ applicantur, ex *dict. l. vnic.* probat Farin. *dict. quæst.* 145. *num.* 10. qui plures laudat, & in terminis similis statutis, Chassaneus *ad consuetud. Burgund. rub. de confiscat. in text. qui confisque le corps*, §. 1. *numer.* 26. *for. mihi* 368. sed iure nostro, attento applicanda Fisco est pœna, nam confiscare propriè *est in ius publici ærarij bona delinquentis redigere, l. si tutor* 9. §. *sed etsi*, & ibi Doctores, *ff. de tutel. & ration.*
172 *distrah.* tradit doctè Grivell. *decis. Dolan.* 7. *num.* 14. Don Francis. Amaya *in l.* 1. *&* 4. *num.* 35. *C. de bon. vacant. lib.* 10. alijs de more adductis Giurba *obs.* 90. *num.* 20. sicque in terminis nostri *fori*, qui non de amissione bonorum, sed de confiscatione expressè loquitur, confiscata bona Fisco applicari debent. Quod suadetur etiam ex eo, nam quoties à *foro* imponitur confiscationis pœna, Fisco applicata intelligitur, vt in *for.* 37. *de malefactoribus*, & quando lex imponit pœnam, & pro eo facto inducit accusationem, pœna in dubio applicatur Fisco, *l.* 1. *C. de mod. mulctar.* Peregrin. *de iur. Fisc. lib.* 4. *tit.* 8. *num.* 7. *&* 8. imò ius confiscandi, nemini concessum censetur, cum sit proprium supremi Principis, in signum summæ dignitatis, optimè Amaya *vbi proximè*. Neque argui potest ex *dict. l. vnic.* tanquam si *fori* dispositio desumpta ab eo fuisset; nam quoad hoc, non procedit hæc ratio, nam *in foro* 11. 12. *&* 13. *eiusdem tituli*, derogata dispositio illius legis reperitur, quatenus diversa pœna imposita partim Fisco
173 applicata delictũ antiquitùs puniebatur, sicque applicatio pœnæ non potest dici casus omissus, cum *forus* de Fisco loquatur sub verbo *confiscacio de bens*, non raptis bona applicando, vt in *d. l. vnic.* ibi: *Ad dominium raptarum.* Et confirmatur ex eo, quòd *forus* iste *in fine* disponit, quòd raptor pœnas non evadat, etiamsi rapta fateatur de ipsius consensu raptam fuisse: ex quo infertur non ei bona applicari, nam fatendo raptam esse ex consensu ipsius, facilius cessuram esse suspicabimur iuri applicationis bonorum, sicque indirectè raptor vitabit pœnam confiscationis, quod à *foro* excluditur. Sic decisum per Senatum habemus sub examine domini Avunculi Don Petri Sanz, sententia publicata per Don Francisc. Alreus R. M. S. *die* 11. *Aprilis* 1631. contra Barbanam Gines, & de la Xara, & ad favorem Fisci.

174 Sed an confiscationis pœna possit imponi, cui indicta est pœna vltimi supplicij, & confiscationis, prout *in dict. for.* 14. quando ex defectu probationum, non pœna ordinaria delicti, sed mitior imponenda reo est: Et videbatur quod sic, nam confiscationis pœna reducitur ad pecuniariam, & quælibet corporalis maior est ea, *l. in servorum, ff. de pœnis*, vnde si condemnandus venit reus in pœnam remigij, verbi gratia, quæ est maior, poterit & in 175
minorem condemnari; & huic opinioni adhæsit Senatus, sententia Regia publicata per Albrizu R. M. S. *die* 13. *Iunij* 1579. contra Iosephum Nares Notarium, qui ob crimen falsi condemnatus fuit ad triremes per decennium, & in confiscationem bonorum.

Sed contraria sententia est verior, nam quando à le- 176
ge, vel statuto duplex pœna copulativè imponitur, tunc vtraque æqualiter debet imponi, *l. nemo* 20. *in fin. C. de Episcopal. Audien.* Surdus *cons.* 313. *num.* 46. Vnde quando in statuto continetur pœna vltimi supplicij, & confiscationis copulativè, si ob defectum probationis imponi non potest pœna capitalis, neque confiscationis irrogari poterit, Bald. *in l.* 1. *C. ne fin. iuss. Pri.* Baiard. ad Clar. §. *fin. quæst.* 64. *numer.* 125. *& quæst.* 85. *numer.* 4. Farin. *quæst.* 6. 177
numer. 35. *& quæst.* 17. *numer.* 19. Caball. *resolut. crimin. cas.* 8. *numer.* 42. *& cas.* 22. *numer.* 9. Anton. de Nigris *in cap. frequens, num.* 68. *vers. Sed pone, de test. publ.* & ita iudicatum fuisse in Senatu Siciliæ, testatur Don Garcia Mastrillus *decis.* 271. *tom.* 3. docet etiam Guazin. *in tract. de confiscat. bonor. conclus.* 13. *lin.* 3. *cum duob. seqq. pag.* 83. vbi docet, confiscationem bonorum non intrare, vbi delinquens puniri non potest pœna delicti ordinaria, sed mitiori, & ita pronuntiavit Senatus die 14. Maij 178
1630. referente Nobili domino Don Raymundo Mora, contra Ioannem Monaig, villæ de Algemesi, accusatum de crimine fabricationis falsæ monetæ argenteæ, testatur dominus Avunculus, *in suis observat. lit. C, observat.* 40. quam sententiam vti veriorem, & æquiorem sequutus fuit Senatus, me interveniente in causa Dimæ Lorent, & in alijs.

An autem Barones habeant ius confiscandi in locis 179
suæ iurisdictionis respectu delictorum ad eos spectantium, ex quibus à *foro* confiscationis pœna imponenda est, videndi Belluga *in specul. rub.* 23. §. *dicamus, vers. Scias tamen*, Aviles *in cap. Prætor. cap.* 2. *verb.* La mera, *numer.* 5. Peregrin. *de iur. fisc. capit.* 2. *numer.* 72. *& seqq.* Amaya *in dict. l.* 1. *&* 4. *C. de bonis vacant. dict. numer.* 35. *& seqq. lib.* 10. quæ notanda sunt, nam iuxta forum 150. *Curiar. ann.* 1604. de delictis similibus cognoscere possunt. An autem confiscatis bonis delinquentis confiscatio referenda sit ad bona possessa in territorio Iudicis confiscantis, an verò extendatur ad bona sita in alieno? vide optimè distinguentem Horat. Montan. *de Regal. cap. bona contrahent. incestas nuptias, &c. num.* 16. & post cum Ant. Matthæum *dict. lib.* 48. *ff. tit.* 20. *de Inquisit. capit.* 4. *num.* 17.

Sed verba illa ipsius fori, ibi: *Encara que diga ab con-* 180
sentiment de aquella la sen ha emportada, ê la dona que serà rapta ho confesse. Id est: *Quamquam dicat de consensu ipsius eam rapuisse, & rapta id ipsum fateatur*, intelligenda sint, ita, vt quamvis de voluntate spontanea raptæ constiterit, pœna *fori* subintret, vel tantum quando rapta est circumventa suasionibus, & fraudibus, ita vt non denegata defensio sit, sed species probationis, tanquam suspecta condemnata? & hoc tantum cautum his verbis te-
nendum credo, ex pulchrè traditis per Regentem Sesse 181
dict. decis. 94. *à num.* 14. *cum seqq.* (qui doctè articulum disserit, & resolvit, sicut materiam raptus explicat *dict. decis.* 94. *cum duobus seqq.*) quibus additur, quòd ex ipso *foro* deducitur eadem sententia: nam *in fine* tradit rationem, nempe quia fœmina, cuius pudicitia patitur, post congressum facilius inducitur ad præstandum consensum ad nuptias, etiamsi antea renuisset, & confitendum sponte cum ipso raptore migrasse, ne viro, sicut virginitate careat; sicque solum eius confessio suspecta redditur, & ob hanc causam à *foro* improbatur: at quando aliunde liquidè constat de spontanea voluntate ipsius raptæ, defensio reo auferenda non est. Bene verum est, quòd hoc procedit in fœmina sui iuris, secus in puella existente sub potestate parentis, tutoris, vel cognatorum, vt innuit Berlichius *part.* 5. *conclus.* 41. *num.* 5. Cuius rei

rationem

rationem optimam tradit Ioann. Baptist. del Thoro *in compend.decis. tom.5.verb.raptor qui prætextu, vers. Respectu*, ibi: *Quod satis pernicioſum existimatur ex eo, quod maxima clades inferretur Reipublicæ, huius prætextu via aperiretur seductionibus, ac subornationibus omnium virginum, sub spe contrahendi cum eis, insciis parentibus, aut tutoribus, & post raptum ad excusationem criminis reponeretur earum consensus, qui facile dolo, & subornatione extorqueri posset, à filia deceptioni obnoxia.*

182 Sed notanda est differentia inter *forum Aragoniæ*, de quo Sesse *dict.decis.94. in fin.* & nostrum *forum* 14. nam forus Aragoniæ prohibens matrimonium, inter raptorem, & raptam nullius roboris est, cum hæc ad Ecclesiam pertineant, nam agitur de Sacramento, ac per consequens de re spirituali; sic à iure dispositum reperitur, *dict.l.vnic.§.1. vers.Nec sit facultas, in fin.C.de rap. virg.* Berlichius *dict.conclus.41.num.16.* Ant. Matthæus *dict. cap.2. num.16.* Sed hæc omnia antiquata sunt per Canonicas sanctiones, vt statim dicam. Noster autem *forus* non prohibet contractum matrimonij, sed tantum disponit, quòd per subsequentiam matrimonij nemo excusetur à pœna, ibi: *Y encara que contracte de ma-*
183 *trimoni ab aquella.* Quod vtique valet, nam cùm atrocitas criminis petat, vt omnino vitari cupiatur, hac ratione vtique pœna tenebit, etiamsi ducat raptam, in vxorem, tum ne crimen remaneat impunitum, tum etiam ne præbeatur occasio contrahendi matrimonium, invitis mulieribus, & eorum parentibus; nam vt dixi, postquam thesaurum pudicitiæ puella amisit, consensum faciliter præstat, quem aliàs non præstaret. Quæ quidem dispositio canonizata manet per sacrosanctum Tridentinum Concilium *sess.24. cap.6. de reformat.matr.* ibi: *Et nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, & perpetuò infames.* Quod bene explicat P. Thomas Sanchez *de matrim.lib.7. disput.13.n.1.vers. Ab hoc autem.*

184 Sed ne à delictis carnis abeamus, quin omnia attingantur, aliqua ex observatis apud nos dicere est necesse. Simplex accessus soluti ad solutam, quamvis peccatum mortale sit, non tamen est delictum in foro externo punibile: Franquis *decis.140.num.17.* Farin. *quæst.137. num.37.* Cabal. *resolut.crim.cas.200.num.85.* Giurb. *cons. 37. num.2.* pluribus Berlichius *part.5.conclus.39.* Sicque iniustè procedunt Iudices inferiores, qui accessum ad meretricem punire solent, pecuniam nequiter exorquen-
185 do; quare Senatus semper iubet extorta restituere, nam coitus non punibilis in foro exteriori, nequaquam subiacet pœnæ criminali, etiamsi leviter puniendus est; ob quod in his, quod primum inspici debet, est, an coitus sit damnatus; & casu quo damnatus sit, an iuxta *foros* Iudex possit criminaliter ex officio procedere. Qui coitus damnati sint? explicant Clarus *in §.fornicatio, nu.5.*
186 *vers. Et frequenter.* Et clarius Farin. *dict.quæst.137.num.3.* reducendo eos ad fornicationem, concubinatum, stuprum, adulterium, sodomiam, incestum, sacrilegium, & raptum. De fornicatione, & raptu diximus, quæ iuxta *foros* adnotanda videbantur, de cæteris verò nunc dicendum est.

187 Adulterium, & incestus, ex speciali *fororum* dispositione, non possunt ex mero Iudicis officio prosequi, *for. 100.de Cur. & Baiul. for.7. de adult. iunct.for.87.Cur. anni 1585.* tradunt Belluga *in specul. rub.33.num.28.* Iosephus Ramon. *cons.23. num.30.* Cabal. *casu 114. num.7. cum seqq.* Farin. 141. *nu.41. & seqq.* Larrea *dict. decis.50. nu.7.* videndus Ant.Matthæus *dict.lib.48.tit. 3. de adulter.cap.4. num.10. & seqq.* De incestus detestatione plura Hier. Salcedo *in D. Thom. de regim. Princip. lib.4. c.5. nu.38.* Sed nota differentiam, nam ideo incestus accu-
188 sari per Fiscum non potest, ex *dict. for. 100. de Cur. & Baiul.* ne faciliter fœdari possint cognati, & affines pollutæ, quibus iniuria fit, vt bene considerat Larrea *dict. decis.50. num.19.* Ex quo inferri potest, ipsos tantum accusare posse iuxta *foros*. Adulterium verò solum per maritum, vt in *dict.foro 7.* habetur; & ratio est, nam adulterium non ex officio inquiritur ob reverentiam mariti, cui offensa præcipuè fit, sicque illi soli relinquitur ius accusandi, ne eo inscio dehonestetur simili accusatione; nam cùm ignominia resultans ex adulterio vxoris, ad ipsum solum pertineat, non abs re illi conceditur tantum, ne dum alius accusare posset, ex levitate, famam mariti lethaliter vulneraret. Vnde clarè sequitur, dictum *forum 7. de adulterijs, iuncto for. 87. Curiar. anni* 1585. loqui de adulterio vxoris, non verò de adulterio mariti, (licet hoc non sit propriè adulterium, si fœmina, cum qua maritus coit, soluta reperiatur, sed stuprum, vt rectè distinguit Berlichius *part.4. conclus. 27. num.46. & seqq.* quod de iure Civili procedit, non Canonico, vt ipse testatur,) sicque si maritus adulter sit, puniri potest pœna *forali*, vel *pragmaticarum* puniente viros coniugatos, qui pellicem prosequuntur; nam cùm *forus* de vxore adultera loquatur, permittendo marito accusationem, ob causam superiùs dictam, non comprehenditur sub hac dispositione adulterium mariti. Sed quare (replicabis) vxori non permittitur virum accu-
190 sare, cùm offendatur pariter ex adulterio viri, ac vir ex adulterio illius? *l.1. C.ad l.Iuliam de adulter.* Tiraquel. *in l.13.connub. num.18. & seqq.* Berlichius *d. conclus. 27. n.52.* Ant. Matthæus *dict. cap.4. nu.1.* Respondeo, quòd offensa non est æqualis: verum enim est quòd nihil vxores, præsertim castas, tam exasperat, quàm virorum congressus cum exteris, impudicisque mulieribus, *l. consensu, post princip.* & ibi Bald. & Angel. *C. de repud.* Ti-
191 raquel. *d. cap.13. num.17. in fin.* Berlichius *dict.n.52.* & si ex hac parte æqualis offensa consideretur: quoad ignominiam longe verius; nam cùm ex adulterio viri, prolis incertitudo non oriatur, inde est, quòd in effectu multò minus vxor lædatur ex eo adulterio; at ex adulterio vxoris, incertitudo prolis resultat, & nihil gravius, molestius, aut intolerabilius, quàm alienam prolem, vt propriã educare: bene Ganaverro plura in eius detestationẽ congerens, *d. consil.4.ex n.14.* vnde ab Apolline instantia fœminini sexus, qua pœnam infamiæ ex adulterio resultantem, ad viros protrahi curabat, repulsa fuit; vt
192 Trajanus Bocalini *lib.1. reggnagl.70.* scripsit, his verbis ad finem lepidè supperadditis, ibi: *Per che la ferita delle impudicicia de mariti alle mogli, solo forava la pelle, ma che le maritate con gli Adulterij loro, col pugnale di vna eterna infamia recidevano i mariti, è vituperavano i proprij figliovoli.* Leges providè huic damno succurrebant accusationem marito concedendo, sed malitia humana effectum elusit, nam vilissimum, ridiculum, & infamem virum reputare assuefacta est, quem non se proprijs manibus de adultero, & vxore vindicantem, sed apud Iudices conquerentem aspicit, vt ex Paulo Castrensi, Socino, & alijs probat Tiraquellus *in dict. l. 13. num. 25.* 193 vnde textus *in l. mariti 29.ff. ad l.Iuliam de adulterijs*, punit in marito tolerantiam adulterij, vt bene perpendit Don Ioannes Dexart *decis. Sardin. 5. num.10. & 13.* Ex quo infero, quòd per legem medulla adhiberi debet, eo quòd iustus dolor in marito ab omni iure vt certissimus supponitur, ex adulterio vxoris: ipsam necare, sive vindictam sumere proprijs manibus impunè non potest, cum saltem extra ordinem puniatur necans adulteros deprehensos in ipsa turpitudine, neque expedit ob abusum similis potestatis; accusare apud Iudices ignominiam auget, libido effrænata fœminarum, procax turpitudo adolescentium, fœminas coniugatas incitando, quotidie incrementum impunè consequitur; ergo lenienda pœna maritis, aut pœna gravior irroganda, non solum adulteris, verùm simile crimen attentantibus, ne remedio careat gravissimum scelus, per quod sacra, divináque iura læsa conspiciuntur.

Sed vt redeamus ad institutum, foralis dispositio li- 194
mitanda est, vt bene explicat in terminis ipsius fori Iosephus Ramon. *dict. consil. 23. num. 30.* quando mulier vulgaris sit, vitam meretriciam palam ducendo, tunc enim mariti scientia præsumitur, & cessat ratio reverentiæ, ac puniri potest simul cum vxore tanquam leno ipsius, Ramon. *dict. num.30.* Farin. *quæst. 143. numer. 27.* sed qua pœna plectantur per iura nostra? Dic quòd am- 195

bo

bo fustigandi sunt, sed maritus dum fustigatur incedit coronatus, cum insigni ignominiæ, nempe cornibus capiti impositis, tintinnabulis plenis, iuxta *pragmat. Dñi Reg. Ferdinandi II.* contentam *in privil.* 34. *eiusdem*, circa cuius materiam videndus Berlichius *part.* 5. *concluſ.* 40. *num.* 24. *& ſeqq.* probans virum, vxorem propriam
196 prostituentem, pœna adulterij teneri, & sic capitali; quæ quidem quoad probos, & honestos viros levior est illa ignominiosa, sed apud lenones coniugum, qui æquo animo turpitudinem ferunt, non pœna, sed gloria facinoris dici debet. Pœna autem adulterij qualis à iure sit? tradit latissimè omnia congerens Berlichius *dict. part.* 4. *concluſ.* 27. *num.* 8. *cum plurib. ſeqq.* & Ant. Matthæus *dict. tit.* 3. *cap.* 2. *per tot.* apud nos verò imponitur pœna fustigationis ex *dict. for.* 7. sed in hoc Regno recessit ab Aula mos accusandi fœminam adulteram, per inquisitionem prosequi hæc crimina nequeunt ex *foro*, & sic impunita remanent, quod deplorandum, tum ob criminis gravitatem, tum ob ingentia mala, quæ inde oriuntur. At verò adulteria maritorum, hoc est, dum coniugatus ad scortum accedit, & in concubinatu reperitur, puniri debet pœna centum librarum, & si solvere nequit, centum verberum iuxta *pragmaticam diei* 24. *Decembris* 1647. (quæ forali dispositione comprobantur, quoad pœnam fustigationis:) & ratio est, nam adulterium pœna fustigationis plecti-
196 tur, vt dixi; & hoc in casu, si fœmina ad quam coniugatus accedit, nupta minimè est, ad instantiam Fisci crimen prosequitur (nam concubinatus cum coniugato adeo punibilis in fœminis est, vt Atalaricus Rex Gothorum severissima pœna eum puniri iusserit, vt refert Cassiodorus *lib.* 9. *epist.* 18. ibi: *Si quis autem superflua, turpique cupidine, coniugali honestate despecta, ad concubinæ elegerit venire complexus: si ingenua fuerit, i go servitutis cum filijs suis omnibus addicatur vxori: vt illi se per honesta iudicia sentiat subdi, cui per illicitam libidinem credidit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla perveniret, excepta pœna sanguinis, matronali subiaceat vltioni, vt illam patiatur iudicem, quam formidare debuisset absentem.*) quo modo concordantur apud nos opiniones diversæ, de quibus Farin. *dict. q.* 141. *n.* 41. *& ſeqq.* Sed nota, quod pœna hæc imposita est coniugato concubinatum foventi, sicque minimè subintrare potest ex simplici accessu: sed cum iuxta iuris regulas adulterium patratum per coniugatum, vel stuprum, punibile sit in marito, aliam cognoscente, vel semel; ex hoc simplici accessu pœna irrogari potest, licet attenta *Pragmatica* observantia, leviori pœna veniat plectendus, quam ille qui concubinatum fovet. De incestu plura cumulant Doctores criminalistæ, & præcipuè Berlichius *dict. part.* 4. *concluſ.* 32. 33. *& ſeqq.* & Ant. Matthæus *dict. tit.* 3. *cap.* 4. Don Ioan. Baptist. Larrea *deciſ. Granat.* 50. *per tot.* At cum apud nos nihil per *foros* specialiter inductum sit, præter ea quæ dicta sunt, omnia remanent in dispositione iuris. Sed si verum fatear, sub impunitatis tegmine, nam secluſa per *forum* inquisitione, impunitus incestus patratur, quanta cum pernicie Reipublicæ? Dicat eruditior inter eruditos, Don Ioannes Solorçano *emblem. Reg. polit.* 72. *num.* 7.

197 Concubinatus autem in solutis punitur per eandem Pragmaticam pœna decem librarum, vir enim ad serviendum per annum in Regijs exercitibus, fœmina reclusionis in carcere per tres menses. Sed hæc rarò exequi solent, ex defectu probationis, sed proceditur per mandata pœnalia, ita vt simul apprehensi, si de concubinatu appareat præsumptivè, pœna imponi per Iudicem solet, ne sub eodem tecto concurrant, vel in alio loco apto ad coitum, quod mandatum si transgrediatur, executioni deducitur, cum tunc iam adsit crimen: & nota differentiam, quòd ad hoc vt mandatum teneat in Curia inferiori, debet de concubinatu aliquo modo in actis apparere, sin minus, & mandatum revocatur, & pœna minimè exequitur; in Senatu verò, sufficit informatio ad aurem, quam Senatores recipiunt, & virtute eius mandata imponunt, nomine Regio, eo quod tunc Dominus Prorex vtitur potestate œconomica, quam habet, vt dixi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 1. *n.* 65. & sic observatur ex inveterato Curiæ stylo. Bene verum est, quod iuxta *forum* pœnæ corporales imponi non possunt, nisi præcedente processu, & sententia, vt de pœna fustigationis cavetur in *for.* 82. *Cur. anni* 1585. & de alijs *in privil.* 1. *Reg. Ferdinand. II.* ideo in praxi receptum est, vt pœnæ horum mandatorum pecuniariæ sint; sed per hoc, non excluditur, meo iudicio, quod post transgressionem in sententia condemnatoria pœna corporalis in subsidium imponatur, ex regula iuris *in l. fin. ff. de in ius vocand. l.* 1. §. *fin. ff. de pœn.* cum pluribus adductis per Farin. *quæſt.* 26. *num.* 1. *& ſeqq.* nostris repetita in *for.* 1. *&* 5. *de iniurijs, for.* 1. 17. 29. *& alijs pluribus de criminibus*, in quibus cavetur, quod ex defectu pecuniæ, luat quis in corpore pœnis acerbis. At, vt dixi, accessus simplex soluti ad solutam minimè punitur, nam licet peccatum sit, non est crimen; & ob maiora mala vitanda tolerari hæc solent, vt dixit Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 11. Alexand. ab Alexand. *dier. genial. lib.* 4. *cap.* 1. Petr. Gregor. Tolosan. *de Repub. lib.* 14. *cap.* 1. *num.* 5. Sed non ita, vt publicè, & palam hæc permittantur, sed in prostibulis, aut lupanaribus, ob quod meretrices degentes per Vrbem expelli possunt, & solent, etiamsi in domo propria habitaverint; latissimè Doctores cumulat Barbos. *in cap. propter ſterilitatem*, §. *verum*, *num.* 37. *&* 39. *de locat. & conduct. in collect.* præsertim si circa cœnobia lares constituerint, quare nostri Maiores sanctissimis Pragmaticis cautum reliquerunt, vt scorta à similibus locis arceãtur.

Sed quoad tolerantiam huius lapsus, paululum subsisto, eo quod, vt ait Iuvenal. *Satir.* 6.

——— *Sævior armis,* 198
Luxuria incubuit, victumque vlciscitur orbem.

Hæc enim origo plurium malorum est, bene Contzen Politicor. *lib.* 3. *cap.* 12. *per tot. præcip.* §. 5. *ad fin. Hæc igitur de cauſa magnas clades, ac conſpirationes exurgere neceſſe eſt. Non modo ſi à potentibus ea in re peccetur, ſed à privatis, aut infimis, ſi pœna culpæ, vel nulla, vel levis irrogetur; multo magis ſi diſſimuletur.* Plura enim exempla adduci poterant, sufficiant aliqua. Raptus Paridis Troiæ exitium fuit, Virgil. 1. *Æne.* Adulterium Davidis quot mala Iudæis peperit? Regum 2. *cap.* 11. Tarquinis Regnum Romanum abstulit libido Superbi, Livius *lib.* 1. Decemviris facinus Appij Claudij ingenuam Virginiam rapientis in stuprum, potestatem derogavit, Livius *lib.* 3. *decad.* 1. Hispaniam Sarracenis tradidit violentia Roderici in filiam Comitis Iuliani, *Florinda* nomine, *Cava* à Mauris appellata, plures congerens Don Didacus Saâvedrà in Historia Gothica *part.* 1. *cap.* 30. *num.* 16. *& ſeqq.* Hæc de potentibus. De privatis. Tribus Benjamin ob procax Gabaonitarum crimen, deleta penè fuit, *Iudicum* 199
19. *&* 20. Decij Manlij procax amor in Paulinam, sub Tiberio, Fana Isidis Romæ delevit, Iosephus *lib.* 18. *antiquit. capit.* 4. sicque passim in historia strages luxuriæ recitantur? plura cumulat Hier. Salcedo *dict. lib.* 4. *c.* 14. *dissert.* 49. Si expertis est danda fides, & inter hos annumerari possum post novem annos munerum criminalium, nullum penè delictum reperitur, quin ex voluptate originem ducat: licet enim luxuria ex se, ob maiora mala vitanda permissibilis esset (quod dictum intelligerem in eodem genere mali, & non absque contradictione, vt probant pluribus Langlæus *Semestr. lib.* 8. *cap.* 8. *per tot.* Marquez *in Gubern. Christian. lib.* 1. *cap.* 29. §. 3. Fr. Ioan. Ximeno *in discurs. contra lupanar. edito, anno* 1629. §. 2. nam vt infit Contzen *vbi proxim.* §. 10. *Legibus permiſſa licentia, non ſatietatem adfert, ſed excitamentum.*) ob mala alterius generis, quæ ab ea causativè procedunt, persequi omnino debet à Magistratibus, Iudicibus, Regibus; nam sublata causa, sublati & effectus essent. Benè ad rem noster Falcò *lib.* 1. *epigr.* 102.

Pulchrius eſt ſano prohibere à corpore morbum, 200
Ægrotum medica quam recreare manu.

Si enim Reipublicæ rector curare debet, quòd radices criminum extirpentur omnino: hoc certũ credat, sublato fomite libidinis, vel ea, quantũ fas erit, depressa, plurima

mala

mala in Republica vitabuntur. Aliqua ad rem congessit Ant. Matth. *tot. tractat. de crimin.* præcipuè quoad adulteria *in proleg. cap.4. num.4.* saniora quidem, nisi commisisset, eo in assumptu, impietatem sententiæ:rigidè quidem in hæc scelera excandescit, sed turpiter, ac irreverenter sacra decreta probris persequitur,& mirum admodum videtur, quòd iste Doctor ignoret rationem, ob quam Canones adulterium minus crimen homicidio pronuntient; hoc quippe dolo vt plurimum committitur,illud fragilitate;& gravitas criminis,ex animi pernicie,non ex effectu deducitur.

SECTIO TERTIA.

SVMMARIA.

201 *Famæ, ac vocis publicæ probatio, quas qualitates requirat.*
202 *Fama publica quomodo apud nos probetur.*
203 *Decisio Senatus.*
204 *Testes facti nocturni,quam rationem reddere debent.*
205 *Testes nocturni facti vtrum probent, relinquitur arbitrio Iudicis.*
206 *Decisio Senatus.*
207 *Testes maiores omni exceptione, habere debent in Regno viginti annos completos.*
208 *Dubium favore Rei interpretari debet.*
209 For.6. de Testibus,*expenditur.*
210 *Maiores* 14.*annorum admittuntur in testes ad causas criminales.*
Testes maiores 14.*annorum an sint integræ fideiibid.*
211 L.in testimonium 20.de testib.*declaratur.*
212 *Minor* 20.*annorum iuxta* foros *non est integræ fidei.*
213 *Sententia,vel opinio in Provincia recepta, sequi omnino debet.*
214 *Decisio Senatus.*
215 *Socij criminis de iure non probant.*
216 *Socij criminis iuxta* foros *probant.*
217 For. 11.de testibus *interpretatur.*
218 *Paupertas an diminuat fidem,& vtrum per se solam, sufficiens sit, vt fidei testibus detrahatur aliquid.*
219 *Pauper, ex sola paupertate, non reijcitur à testificando.*
Pauperis fides integra est,ibid.
220 *Iesus Christus Dominus paupertatem elegit ad perhibendum testimonium veritatis.*
221 *Apostolos,quos elegit,pauperes esse iussit.*
222 *Paupertas potius reperitur apud bonos, quàm apud pravos.*
223 *Paupertatis miserabilis conditio, sed nihilominus à prudentioribus colitur.*
224 *Divitiæ malorum omnium causæ,& origo.*
225 *Salomon, qui latrocinium, & periurium ex paupertate suspicabatur, negationem ipsius Dei à divitijs verebatur.*
226 *Paupertas sola, non est sufficiens ad diminuendam fidem testium.*
227 *Pauperes deponentes pro Fisco,integræ fidei sunt,quia in Fisco non cadit periculum subornationis.*
228 *Observantia Senatus quoad testes pauperes.*
229 *Birrorarij, Apparitores,& cæteri de familia,non sunt testes integræ fidei.*
230 *Limita in criminibus levioribus.*
231 *In gravioribus faciunt iudicium ad torquendum.*
Birrorarij, Apparitores,& Satellites ob vilitatem, quam captare possunt,non sunt integræ fidei, ibid.
232 *Alguazelli inter viles non annumerantur.*
Alguazelli dictum quam probationem faciat? ibid.
233 *Alguazellus non sustinet vices accusatoris, sed informatoris.*
Birrorarij probant in criminibus difficilis probationis, ibid.
234 *Explica,si alio vitio non corrumpantur.*
235 *Plures ex his deponentes plene probant.*
236 *Banniti acriter in persecutores irruere solent.*
237 *Absurdum ex omnimoda exclusione probationis familiæ.*
238 *Senatus decisio quoad pœnam extra ordinem.*
239 *Apprehensores non Birrorarij, sed auxiliatores particulares,probant cum decisione Senatus.*
240 *Inimicus inquisiti repellitur à testificando.*
241 *Consanguinei,affines, domestici,& amici,vel inimici alicuius repelluntur à testimonio in causa illius.*
242 *Affines inimici,non veri,sed præsumpti,probant.*
243 *Præsumptio ex præsumptione orta non est attendenda.*
244 *Domesticus domestici inimici,non repellitur, neque aliquid fidei ei detrahitur.*
245 *Decisio Senatus.*
246 For.7.de Testibus *expenditur.*
Mulier nequit testimonium dicere in criminalibus, ibid.
247 *Fœminæ mutabiles,inconstantes,& variabiles sunt.*
248 *Fœminæ à iure Civili non excluduntur à testimonio in criminalibus.*
249 *Fœmina non probat in causa criminali, dum causa ducitur ad instantiam accusatoris, secus si per inquisitionem.*
250 For.7. de testibus *desumitur à iure Civili.*
251 *Fœminæ, secundùm ius Canonicum,admittuntur in causis quæ per inquisitionem ducuntur.*
252 *Observantia Senatus.*
253 *Fœminæ non semper inconstantes reperiuntur.*
254 *Limita dum alio vitio non laborant.*
255 *Fœminæ licet admittantur,non tamen plenè probant.*
256 *Confessio incidenter emanata, an sufficiat ad condemnandum.*
257 *Resolve negativè,si crimen confessum non sit illud,de quo agebatur,vel si opponatur per viam exceptionis.*
258 *Secus quando confessio emanaret circa negotium, de quo agitur.*
259 *Quædam facti species proponitur.*
260 *Decisio Senatus pro sententia affirmativa,in casu proposito.*
261 *Confessio emanata in iudicio generaliter ordinato ad punitionem criminis confessi, sufficit ad condemnandum.*
262 *In causa formata in capite,& membris alicuius multitudinis,si testis incidenter confitens,est de membris, condemnari debet.*
263 *Confessus incidenter coram Iudice inquirente, puniri potest in eodem iudicio, saltem quando crimen est annexum cum eo,de quo principaliter agitur.*
264 *Principis nomine sequi potest condemnatio ex confessione incidenter emanata, quia iudicatur facti veritate attenta.*
265 *Decisio Senatus.*
266 *Confessio emanata coram Iudice incompetente an probet.*
267 *Confessio validat nullitatem processus in Civilibus, non in Criminalibus,præsertim quando nullitas provenit ex defectu iurisdictionis.*
268 *In Criminalibus an detur prorogatio Iurisdictionis,iudicis,vel iudicij.*
269 *In Regno Valentiæ iurisdictio in Criminalibus prorogari potest.*
270 *Observantia Senatus.*
271 *Limita in Iudicem, qui iurisdictione sufficienti non fruitur.*
272 *Partis consensus non tribuit iurisdictionem aliundè non habenti.*
273 *Confessio emanata coram Iudice incompetente ob limitatam iurisdictionem, indicium facit ad torturam,etiam si revocetur.*
274 *Decisio Senatus.*
275 *Confessio Rei habet vim condemnationis.*
276 *Fiscus vilitatem reportare potest ex publicatione,vel insertione actorum per Iudicem incompetentem gestorum.*
277 *Acta omnia inseri debent, licet nulliter gesta.*

PVblicæ vocis ac famæ probatio, plures requirit 201
qualitates à iure, vt latè probatur ex congestis per
Farin.

Farin. *q.*47. *nu.*208. *& seq.* Cæsar Carena *de off. S. Inquis. p.*3. *tit.*10. §.10. Salelles *de mat. Tribun. sanct. Inquisit. tom.*1. *lib.*2. *cap.*5. *regul.*181. *& tom.*2. *lib.*4. *c.*4. *regul.*346. ratione quarum controversa satis à Doctoribus fuit opinio *Bartoli*, quam improbat *Baldus*, vt *Farin.* & *Carena* docent. Sed apud nos indistinctè amplexa opinio *Baldi* fuit, quam etiam tenent Clarus *in praxi*, §. *fin. quæst.* 6.

202 *num.* 14. *in fin.* Farin. *dict. q.*47. *n.*257. *&* 259. Sigismundus Scaccia *de iudic. lib.*1. *cap.*84. *n.* 30. sicque testibus deponentibus de voce, & fama publica, dicti rationem reddendo, nempe, se publicè audivisse, deferendum est quoad plenam famæ probationem: si verò rationem scientiæ non reddiderint, minimè in Criminalibus probant, Farin. *quæst.* 70. *n.*14. Gomez *variar. lib.* 3. *c.*12. *num.*10. Mascardus *de probat. tom.*1. *quæst.*5. *n.*123. Guazin. *defens.* 33. *cap.*14. *n.* 3. imò nec in Civilibus, Ant. Matthæus *de crimin. dict. lib.*48. *ff. tit.*15. *de probat. c.*4.

203 *num.*14. qui plures adducunt. Et ita decisum fuit per Senatum in causa Iosephi Ribera Segobricensis, qui condemnatus in contumaciali processu reperiebatur ad pœnam vltimi supplicij, ob necem Baiuli eiusdem Vrbis, & quando captus fuit, atque in Senatu processus examinatus, vt sententia executioni mandaretur, dubitatum fuit an accusatio sustineri posset, eo quòd de crimine solum constabat per testes de fama deponentes, dicendo vocem, & famam publicam fuisse, ipsum, Baiulum occidisse, sine eo quòd ratio dicti subiungeretur: & licet dici poterat, rationem imbibitam fuisse cum illo dicto, nihilominus Senatus distulit executionem; nam satis acerba est dispositio *fororum*, quoad processus contumaciales, sicque extensione non indiget in casu dubio, & satis detractum ex solemnitatibus à iure requisitis, quoad probationem famæ publicæ, per Doctores superius relatos, vt amplius detrahenda non sit ratio dicti testium: & quamquam decretum factum formaliter non fuit, suspensa executione (quæ frequenter celeriter peragi solet) reus indultum obtinuit, ratione fœliciſſimi adventus Sereniſſimæ Dominæ Reginæ Mariæ Annæ ab Austria anno 1649. & postea pluribus in causis sic resolutum, famam eo modo probatam, pro nihilo reputando. Quam autem probationem fama, modo relato probata, faciat, sive quod indicium ex ea resultet: tradunt Doctores superius relati, præsertim Clarus §. *fin. quæst.*21. *vers. Fama*, Farin. *quæst.*47. *numer.* 11. *& seqq.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 89. *numer.* 51. *& consil.*788. *numer.* 27. Pegna *in director. Inquis.* 3. *part. comment.*110. Miranda *de ord. iudiciar. tom.*2. *qu.*26. *art.*5. *concluſ.*1. Martin. del Rio *disquis. Magicar. lib.* 5. *in* 2. *appendic. q.*7. Castro Palao *tom.*1. *tract.*4. *disput.*8. *punct.*9. Salelles 2. *tom. lib.* 4. *cap.* 4. *regul.* 346. qui concordant in eo, quod adminiculata facit indicium ad torturam; quod nos sequimur: nam adminiculata cum fuga apud nos sufficit ad transmittendam, & legitimam contumaciam formandam.

204 Testes facti nocturni rationem reddere tenentur, quando de visu deponunt, nempe, vel ex luna lucente, lumine artificiali, & similibus, docent Gloss. *in l. si cum exceptione*, §. *in hac*, *ff. de eo quod metus causa*, Ripa *de noct. tempor. cap.*57. *num.*1. Clar. §. *fin. quæst.*21. Menoch. *de arbitr. cas.*279. *num.* 3. *cas.* 289. *num.* 35. *& cas.* 525. *num.*13. pluribus Farinac. *quæst.*62. *num.*37. Giurba *cons.* 17. *num.*18. Præsul Vrrutigoyti *in Pastor. Regular. part.*3. *vot.*6. *num.*7. Quæ conclusio limitatur per Doctores in loco longiquo, & remoto, non verò in proximo, vt

205 Farin. tenet *ibidem num.* 41. *&* 43. longinquitatem, vel propinquitatem in materia subiecta, arbitrio Iudicis relinquendo: ad quod considerandum venit, an etiamsi Luna lucetet, esset tamen nox tenebrosa, vel lucida, & cæteræ circunstantiæ iuxta qualitatem rationis redditæ per testem. Ob quod cum in causa appellationis interpositæ per Vincentium Gombau agricolam villæ Peninsulæ, quæ coram me vertebatur, à sententia adversus eum lata per Iudicem ordinarium illius Villæ, qua condemnatus reperiebatur ad pœnam vltimi supplicij, ob necem sclopi ictu patratam in personam Vincentij Canò, militis arcis eiusdem Villæ, dubitaretur, an duo testes deponentes de visu, plenam fidem facerent, & rationem concludentem redderent, eo quod dicebant, noctem lucidam fuisse, ita vt ex distantia decem passuum quicunque cognosci valeret, & tempore patrati criminis, distare testes ab aggressore, per quinq; tantum passus? decrevit Senatus optimam rationem scientiæ reddidisse; nam quatuor concurrebant, nempe claritas noctis attestata per ipsos, præsumpta familiaritas personæ, quam deliquisse attestabantur, cum in locis exiguis, qualis Peninsula ad hoc reputabatur, à communiter contingentibus omnes incolæ noti, & familiares interse sunt, propinquitas loci, vt dixi, ac denique cognitio per vocem, eo quòd in ipso ferè actu allocuti cum eo fuerunt, quibus omnibus concurrentibus dubitari non poterat de concludenti ratione, iuxta tradita per eundem Farinacium *ibid. n.*45. 206

Sed quoad plenam fidem, aliud dubium suscitatum 207
fuit, nempe, prædictos testes non videri integræ fidei, eo quòd non apparebat in actis maiores esse viginti annis, nam tempore depositionis, ambo affirmarunt esse ætatis viginti annorum, parum plus, aut minus: & dubium hoc, nempe an plus, vel minus viginti annis haberent, ad favorem Rei intelligendum, atque interpretandum erat, ad late tradita per Sebastianum Guazin. *de defens. reor. defens.* 29. *cap.* 1. *num.* 1. *& seqq.* 208
Et quamvis Fiscus contrarium probare conabatur ex dispositione textus *in for.* 6. *de testibus*, ibi: *Menor de catorze anys no puſque fer testimoni en fet civil, ne criminal.* Hoc est: *Minor quatuordecim annorum non possit facere testimonium in facto civili, vel criminali*: ob quod dispositio iuris *in l. testimonium* 20. *ff. de testib.* correcta 209
videbatur apud nos, sicut in Regno Castellæ correctam esse tradunt Avendaño, Alfonsus Norbona, & alij quos laudat, & sequitur Don Didacus Narbona *in erudito tractatu de ætate, anno* 20. *quæst.*6. *num.* 10. nam in illis Regnis, minor sexdecim annis non admittitur in testem, 210
sed ab ea ætate, & admittitur, & plenam probationem facit: sic pariter dicendum videbatur apud nos, eo quòd iuxta *forum*, ante annum decimum quartum admitti non debet, sed ex eo quod ab ea ætate admittatur, integram fidem, plenámque probationem facere debet. Quod confirmatur ex eo, nam dispositio foralis non concipitur per affirmativam, sed per negativam, ibi: *Menor de catorze anys no puſque fer testimoni*, sicut in 211
dict. l. in testimonium, ibi: *In testimonium accusator citare non debet eum qui iudicio publico reus erit, aut qui minor viginti annis erit.* Ergo sicut in terminis huius textus, maior viginti annis integræ fidei reputatur, vt latè probant Narbona *dict. cap.*6. *num.* 1. *&* 5. & Farin. *dict quæst.* 58. *num.* 9. *& seqq.* ita pariter iuxta forum, maior quatuordecim annis, & admittendus erit, & reputandus tanquam integræ fidei.

Sed contrarium credebat Senatus, eo quòd dispo- 212
sitiones correctoriæ interpretandæ strictè sunt, quo minùs lædant ius commune, & satis operatum esse *forum* videbatur, si maiores quatuordecim annis admittantur, quantumvis integræ fidei non reputentur. Quæ quidem sententia approbata reperiebatur per Senatum ab antiquo, à qua tanquam tutiori, & benigniori, non 213
erat recedendum: tum quia observantia interpretativa est optima legum interpres, vt alibi dixi; tum etiam, quia sententia recepta in Provincia sequenda est: pluribus Cenedo *Canonicar. quæst.* 8. *num.* 12. *&* 13. quod ampliat etiamsi contraria sit communis. Fiscus in nostra specie sententiam ferri non expectavit, sed vt sua iura tueretur, compulsoriam ætatis testium postulavit, decretum de compulsando obtinuit cum iniunctione rei, & 214
vnus ex testibus per librum Baptismatis inventus fuit maior viginti annis, alius verò per aliquot dies minor, sicque decisum pœnam vltimi supplicij revocandam, reo ad Regias triremes per decennium condemnato, sententia publicata per Gasparem Mascarò Regij mandati Scribam die 22. Martij anni 1652. me referente, & actuario Policrino Miravet Not.

215 Socij criminis de iure minimè probant, *l. repeti 16. §. 1. ff. de quæstion. l. vlt. §. nemo tamen sibi blandiatur, C. de accusationibus, l. quoniam liberi, C. de testibus,* cum alijs adductis per Farinacium *dicta quæst. 43. per tot.* Don Ludovicus Peguera *decis. 5. numer. 37.* Trevisan. *decis. 14. numer. 2.* Ciaz. *disceptat. criminal. 8. per tot.* Narbona *in l. 2. gloss. 5. nu. 3. titul. 21. lib. 8. novæ recopil.* Caball. *resolution. criminal. cas. 185. num. 1.* Guazin. *defens. 32. cap. 8. num. 5.* Pater Castro Palao *tom. 1. tractat. 4. disput. 8. punct. 9. numer. 6.* Martin. del Rio *disquisition. magicar. lib. 5. capit. 2.* Matth. Berlichius *part. 4. conclus. practicabil. 4. numer. 104.* Anton. Matthæus *dict. titul. 15. cap. 2. num. 4.* novissimè noster Salelles *dict. tom. 2. lib. 4. capit. 1. reg.*
216 343. *ex num. 83.* qui benè differit. Sed in nostro Regno contrarium cautum reperitur per *for. 11. de testibus,* quem textum eruditè interpretatus est dominus Calahorra *in allegat. falsitatis, num. 3. cum pluribus seqq.* quod probat ad favorem Fisci, ex Farin. *quæst. 10. num. 46.* Mastril. *de Magistrat. lib. 6. cap. 9. num. 27.* Cabal. *cas. 5. num. 5.* vt patet in *dict. allegat. num. 17. 18. & 22.* & ex doctrina Petri Belluga *in speculo, rub. 33. §. rem novam, n. 30. & seqq.* & etiam ad plenè probandum, *ex numer. 33. &*
217 *seqq.* Sed hoc intelligendum est, dummodo aliàs inhabiles non reddantur, nam per *dictum for. 11.* solum qualitas societatis criminis purgatur, quoad illud delictum, de quo agitur, vt ex Farinac. *dict. quæst. 43. n. 121.* Guazin. *dict. cap. 8. num. 4.* Giurb. *consil. 91. num. 45.* domino Morlà *in empor. tit. 11. in prælud. n. 79.* probat ipse dominus Calahorra *num. 56. & seqq.* sicque in praxi receptum reperitur, vt omnibus patet.

218 At paupertas, an diminuat fidem, non semel dubitari vidi; & quod diminuat, videtur ex text. *in l. 3. in princip. ff. de testibus, cap. si testes, §. testium fides, 4. quæst. 3.* latè Farinac. *q. 57. n. 2. & seqq.* Ant. Matthæus *d. c. 2. n. 10.* Quod bene comprobat Iuvenal. *Satyr. 3.* ibi:

Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei: iures licet, & Samothracum,
Et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper
Creditur, atque Deos, dijs ignoscentibus ipsis.

Et melius Salomon *Proverb. cap. 30. vers. 9.* ibi: *Aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Eo quod facilis est in egeno præsumptio subornationis; & quamquam contrarium probare intendat ipse Farinac. *ibidem, num. 9. & sequentibus,* denique tenet, semper de fide aliquid detrahi testibus ob paupertatem. Sed salva pace tanti viri, & cæterorum Doctorum, primam sententiam communiter firmantium, contrariam veriorem puto, dum loquimur de sola paupertate: nam ipsa verè virtus est, tendens ad perfectionem, imò sine illa perfectio integra reperiri non potest. Quare Dominus Iesus Christus in hoc mundo paupertatem elegit, vt ex Concilio Ephesino probat Divus Thomas, *3. part. quæst. 40. artic. 3.* ibi: *Pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecunijs.* Et hoc vt veritas in ore ipsius magis coleretur, & crederetur. Marc. 1. *Eamus in proximos vicos, & civitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni.* Et Ioan. 18. 37. *Ad hoc veni in hunc mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Apostolos, quos elegit ad ipsam veritatem prædicandam, pauperes esse iussit. Matth. 10. *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Ethnici enim huius virtutis
219 220
221 sublimitatem non ignorabant. Aristot. *p oblemat. sect. 29. quæst. 4.* ibi: *Cur paupertas apud homines bonos potius esset quàm apud pravos soleat? An quia omnibus odio habetur, atque expellitur, ad probos perfugi, rata maximè apud eos salutem, permanendique locum se posse assequi: è contrario, si ad pravos venerit, nunquam eos fortuna ista fore contentos, sed vel furta, vel latrocinia addituros: quibus rebus futurum, vt ipsa amplius manere nequeat.* Quæ eleganter explicantur per Erasmum *in adag. paupertatis, adag. Paupertas sapien-*
222 *tiam sortita est.* Et quamquam malum ab omnibus vndique fateatur, vt Innocentius Tertius *in lib. de contempt. mund. 1. cap. 14.* ait: *O miserabilis mendicantis conditio! & si perit, pudore confunditur; & si non perit, egestate consumitur.* Tamen à prudentioribus colitur; cum sanioribus consortium perpetuum contrahit, Volaterranus *in philologia lib. 22. de paupertate,* sic ait: *Paupertas tribus de causis amplectenda: quod curas remittat: quod ad philosophandum aptior: quod meliores viros reddat:* Optimè Apuleius *in apolog.* ibi: *Paupertas philosophiæ vernacula est, frugi sobria, parvo potens, æmula laudis, habitu severa, consilio bene fundata, cultu simplex: neminem vnquam superbia inflavit: neminem in potentia depravavit. Civitatum est conciliatrix, omnium artium repertrix. Eadem in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem Populi Romani Imperium ab initio fundavit, C. Fabricij, Cn. Scipionis, Manij Curij filiæ de publico dotatæ ad maritos ierunt, portantes gloriam domesticam. Publicola Regum exactor & Agrippa populi reconciliator, collatis sextantibus à Populo Romano funerati sunt. Atilij Reguli agellus ob similem penuriam cultus.* Latè Divus Augustinus *de Civitat. Dei, lib. 5. cap. 18.* & ibi Coqueus, & noster, eruditione clarissimus, Ludovicus Vives. Quid amplius? Sanctorum Patrum scripta revolve, apud quos, plura de paupertatis laudibus, quàm votum quærit, habebis: adde Hier. Salcedus *lib. 2. de regim. Prin. c. 7. dissert. 24. n. 61.*

Per contrarium divitiæ malorum omnium causæ reputantur, Iuvenal. *satyr. 6.* 224

Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Divitiæ molles: quid enim Venus ebria curat?
Inguinis, & capitis, quæ sint discrimina nescit.

Tibullus *lib. 1. elegia 9.*

Sæpe solent auro multa subesse mala.

Fœlices, & divites, Fortunati appellantur, & ipsa fœlicitas Fortuna, quæ quidem, neque ad veritatem proclivis, neque ad constantiam prona reperitur. Benè Boëtius *de consol. Philos. lib. 2. prof. 1.* ibi: *Servavit circa te propriam potius, in ipsa sui mutabilitate, constantiam.* De paupertate 225
Salomon latrocinium, & periurium suspicabatur: ex abundantia, & divitijs perfidiam, negationem summi Opificis: *Mendicitatem,* (ait) *& divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria: ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam: qui est Deus? aut egestate compulsus, &c.* Si enim divitiæ ad peius impellunt, quare paupertas post haberi debet, & abundantia anteponi? Pauperes enim duplici in genere reperiuntur: quidam qui paupertatem, & virtutem amplectendo, non solum sustinent ipsam, sed colunt; qui quidem hac de causa omni exceptione maiores censendi sunt: alteri verò qui vitijs immixti substantiam amiserunt, & in egestate inviti manent, de quibus Salomon vbi proximè, vt bene explicat 226
D. Thomas *dict. art. 3. ad 1.* ibi: *Neque tamen quælibet mendicitas est iurandi, & peierandi occasio, vt ibidem Salomon subdere videtur: sed solum illa quæ est contraria voluntati; ad quam vitandam homo furatur, & peiurat.* Videndus etiam Salcedo *d. lib. 4. c. 15. n. 184.* Quo pacto interpretandi etiam sunt textus *in dict. l. 3. de testib. & in dict. cap. si testes, §. testium,* Farinacius enim, & cæteri, dicant quidquid velint, sed minimè dictum probabunt; quare tenendum puto, quòd ex sola paupertate fides diminuenda non est, quia est verè virtus, & per se ab bonum tendit: Farin. *quæst. 12. num. 48.* Maceratens. *variar. resol. 28. num. 8.* & *lib. 3. resolut. 27. num. 8.* Ciaz. *discept. crim. 37. num. 11.* 227
dominus Leon *decis. 205. num. 51. & seqq.* dominus Calahorra *in dict allegat. num. 71.* Ant. Matthæus *dict. cap. 2. num. 10.* maximè in teste deponente pro Fisco, nam vnica ratio ob quam testes pauperes non sunt integræ fidei, iuxta opinionem superius impugnatam, ea est, nempe ob periculum, sive suspicionem subornationis, quæ nasci- 228
tur ab egestate: sed quoad Fiscum nequaquam subornatio præsumi valet: ergo causa obiectionis corruit omnino, & remanebunt integræ fidei, si aliunde non improbentur. Quare sic observari in Senatu testatur dominus Calahorra *vbi proximè,* & sic observari vidi in eo indistinctè.

Birroratij,

229 Birrorarij, Apparitores, & cæteri de familia Curiarum, teſtes integræ fidei non ſunt, vt plures tenent, Farin. *quæſt.* 21. *num.* 157. *& quæſt.* 108. *num.* 105. Petr. Caballus *reſol. criminal. caſ.* 126. *per tot.* Baiard. ad Clar. §. *fin. quæſt.* 8. *num.* 2. *&* 8. Guazin. *ad defenſ. reor. defenſ.* 5. *cap.* 9. *num.* 8. Marius Giurba *obſer.* 45. *num.* 5. *& conſil.* 98. *numer.* 10. qui hos, & alios laudat. Sed Giurba cum alijs limitat *ibid. num.* 11. ſi deponant de levioribus, ſpectantibus ab eorum officia, nam tunc omnes tenent quòd plenè probant: at verò in gravioribus minimè: nam quoties pœna corporalis imponenda eſt, vt plurimum faciunt indicium ad torturam; cuius rei rationem red-
230 dunt, nempe ob vtilitatem Birrorariorum, qui ſolent pleraque committere, vt cum Claro, Baiardo, Burſato, & alijs probat Guazin. *dict. cap.* 9. *num.* 8. *verſ. Ac etiam deducat quod aſſertio*, quæ ratio quoad infimos Birrora-
231 rios, Apparitores, & Satellites, quos nos *Vergnetes, Verguers, Porters, Cap de guaites, y miniſtres*, vocamus, vera eſt: ſed quoad Alguazellos, qui ſuperioris ordinis ſunt, ſimilis ratio non procedit, ſignanter quoad illos, qui ex privilegio Regio nominati ſunt. Melior itaque
232 ratio videtur tradita per *Caballum*, nempe, quia ſunt loco accuſatorum, & videntur deponere in cauſam ſuam, vt probat *dict. caſ.* 126. *num.* 2. & noviſſimè ſequitur Don Petrus Gonzalez de Salcedo in brevi quidem, ſed aureo tractatu *de contrabando, cap.* 20. *num.* 13. Quod meo iudicio explicatione eget: ſi enim Alguazellus deponat in crimine, ex quo debeatur pœna pecuniaria, cuius pars ipſi applicari debet, vel deponat in crimine reſiſtentiæ ſibi factæ, tunc non erit integræ fidei, cum deponat in cauſam ſuam: Caball. *caſ.* 127. *num.* 15. *ad medium.* At verò ſi deponat de crimine, ex quo nullum
233 lucrum expectare poteſt, vt putâ, quia vidit Titium necantem Caium, vel ſimilia, tunc probare plenè videtur, nam accuſatoris vices non ſuſtinet, ſed informatoris, cuius non intereſt, Caball. *dict. caſ.* 126. *nu.* 3. *&* 4. Quæ omnia procedunt in criminibus ordinarijs, non autem in eis quæ ſunt difficilis probationis, nam tunc etiam Birrorarij viles probant, Cabal. *dict. caſ.* 126. *numer.* 6. ibi: *Tamen ex quo delictum eſt perpetratum de nocte, & veriſimiliter non intervenerunt aliæ perſonæ, debent admitti, & probant plene, vel ſaltem faciunt indicium ad torturam.* Quod comprobat auctoritatibus Claud. Foller.
234 Afflict. Grat. & aliorum, & eum ſequitur Salcedo *de contrabando, dict. cap.* 20. *num.* 16. *& ſeqq.* dum alio vitio non laborent; ſed hæc omnia arbitrio Iudicis relinquuntur. Quam declarationem amplectendam eſſe credo, quando plures ſunt, etiam ad pœnam ordinariam, maximè concurrente aliquo adminiculo, vt tenet Carena *de offic. ſanct. Inquiſit. par.* 3. *tit.* 5. *num.* 33. *&* 34. confirmat hæc omnia Caball. *caſ.* 127. *numero quarto, & ſeqq.* vbi de reſiſtentia facta ipſis Birrorarijs expreſsè loquitur. Quare dicebam in cauſa Petri Ferrer ipſum con-
235 demnari debere, eo quod repertus fuit in domo Martini Pons oppidi de Miſlata, ad quam die 9. Auguſti 1650. hora decima veſpertina properaveram, ad capiendum Iacobum Ferrer illius fratrem, & Ioſephum Artùs Bannitos, quò ſtatim atque Satellites ingreſſi fuere, validè reſiſtendo, plures ſclopetorum ictus in Alguazellos, & Birrorarios intulerunt, è quibus vnus Apparitorum brachio mutilus remanſit. Petrus fuit ibi captus, & quatuor ex familia deponebant vidiſſe ipſum ſclopum explodiſſe, quorum duo erant Alguazelli, vnus ex ordinarijs (qui vt dixi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 2. *num.* 205. ex militibus eligi ſolent) alter ex commiſſarijs,
236 & duo Apparitores Curiæ Gubernationis: perpendebam ſiquidem, factum fuiſſe nocturnum, & ſic difficilis probationis, actu, & habitu; nam ad capiendos reos, præſertim Bannitos (qui acriter in perſequentes irruere ſolent, ſclopos explodendo, ac plures frequenter necando, vel vulnerando) rarò, vel nunquam accedit aliquis, qui non ſit de familia, eo quod vnuſquiſque periculum vitare procurat, nec in conflictu remanet, etiamſi pœnis ad auxilium præſtandum compellatur; & ſi per familiam hæc delicta non poſſent probari, ſequeretur, quod improbata remanerent omnino, 237
ac per conſequens impunita: & ſi hoc percipererur ab ipſis, creſceret in dies audacia eorum; quod abſurdum eſſet. Nihilominus Senatorum plures inclinabant ad imponendam pœnam extraordinariam, ſed deciſio ſubſecuta non fuit, quia indultum obtinuit ſimul cum fratre, impoſito gravamine ſerviendi in aliqua ex arcibus Italiæ per certum tempus, ſicque adhuc in Se- 238
natu diffinitum formiter non eſt. Sed tu perpende quæſo, an extante doctrina *Petri Caballi*, & vtilitate publica vrgente, pœna arbitraria imponenda ſit, gravior, an levior. At ſi apprehenſores non ſint Birrorarij, vel de familia, ſed aliæ perſonæ privatæ, tunc plenè probant, ſi duo ſint, ſin autem vnus, ſufficit vt tortura inferatur. Ita docent Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *cap.* 78. *nu-* 239
mer. 23. Guazin. *dict. c.* 9. *n.* 9. *verſ. Si apprehenſores.* Quæ ſententia recepta eſt in noſtro Senatu, & ſic pluries definitum vidi, ad pœnam capitalem reſiſtentes condemnando, & ſententiam executioni deducendo, vt ſub examine domini Don Petri Villacampa & Pueyo in cauſa Ioſephi Benedicto oppidi de Sueca, & aliorum, ob necem proditoriè illatam, ſclopi ictu, Iacobo Pi, oppidi de Almuzafes, quam inquiſieram anno 1641. & poſtea in cauſa Antonij Quiles, & Ioſephi Eſpert de Alginet, ſententia publicata per Vincentium Ferrera *die* 25. *Septembris anni* 1646. & in alijs plurimis.

Inimicus inquiſiti repellitur à teſtificando, ſi inimi- 240
citia ſit capitalis, *for.* 3. *de teſtib.* Farin. *quæſt.* 53. *per tot.* quod adeo procedit, vt non ſolum inimicus meus à teſtimonio contra me repellatur, verùm conſanguineus, affinis, domeſticus, amicus, & familiaris inimici mei, repelluntur à teſtimonio, vt probat idem *Farin.* cum 241
alijs pluribus *dict. quæſt.* 53. *numer.* 34. *& ſeqq.* nam omnes iſti præſumptione iuris, quodammodo inimici mei reputantur. Quæ doctrina licet veriſſima ſit, explicatione eget; nam nimis generaliter allegari in defenſione reorum ſolet, & non ſemper abſolutè eſt ſumenda. Si enim reus, contra quem proceditur, habeat inimicum capitalem, conſanguinei, affines, domeſtici, & coniuncti ipſius non ſunt integræ fidei, vt *Farinac.* probat 242
dict. quæſt. 53. *ex num.* 34. per plures ſequentes. At ſi teſtis non eſt verè inimicus capitalis rei, vel inquiſiti, ſed præſumptivè, vt putà, quia eſt alicuius conſanguinei illius inimicus; tunc licet talis inimicus præſumptus improbetur in teſtem, affines, & domeſtici illius non repelluntur, neque eis aliquid de fide detrahitur: nam tunc concurrunt duæ ſpecialitates, vel vt ita dicam, præſumptio oritur ex præſumptione, quod ius non patitur; quia, vt dixi, inimicus conſanguinei mei, inimicus 243
meus præſumitur; at amicus, vel domeſticus inimici, conſanguinei mei, præſumitur inimicus conſanguinei mei, non autem meus inimicus; quod vtique probare videtur Farin. *dict. quæſt.* 53. *numer.* 41. dum, alijs relatis, docet, quòd coniuncti amici mei bene probant pro me, & quod licet domeſticus inimici mei repellatur, non autem repellitur domeſticus domeſtici inimici mei; nam vtroque in caſu præſumptio ex præſumptione 244
eruenda eſt, & duæ ſuppletiones fierent, quod ius non paritur, latè Iacob. Menoch. *conſil.* 327. *nu.* 38. Cephal. *conſil.* 514. *num.* 25. neque duo defectus ſuppleri poſſunt, Serafin. *de privil. iur ment. privil.* 83. *numero quadrageſimo quarto, cum ſequentibus*, Iacob. Cancer. *variar.* 1. *p. cap.* 14. *num.* 78. Ganaverro *deciſ.* 36. *num.* 10. 31. *& ſeqq.* neque duæ ſpecialitates in iure admittuntur circa eandem rem, bene Berlichius 1. *part. concluſ.* 81. *nu.* 197. aliàs enim procederetur in infinitum, & non reperiretur penè teſtis aliquis integræ fidei. Quare in cauſa Baptiſtæ Martinez, inquiſiti de vulnere illato Iacobo Eſpert, Regio Alguazello, ſclopi ictu, opponebatur, quòd teſtis erat levir cuiuſdam occiſi per fratrem inquiſiti, & cum tunc Fiſci patroni munus gereret, allegaveram 245
oppoſitionem hanc triplici de cauſa, ex trina inductione affectari: nam inimicitia capitalis interfuit inter occidentem, & occiſum, hæc per inris præſumptionem extenſa fuit ad ſororem occiſi, in occidentem; demum alia

extenſione comunicabatur viro ſororis occiſi qui teſtis erat: & tertia in fratrem homicidæ, qui erat inquiſitus, quæ cum allegarem pro Fiſco, Senatus cenſuit à teſtimonio non eſſe repellendum, neque aliquid de fide detrahendum, ſi alia cauſa non concurreret. Concurrebat enim inveriſimilitudo dicti, comprobata ſenſibili experientia per Senatum, ob quod non fuit habitus pro omni exceptione maiore, & reus ad triremes perpetuò damnatus, ſententia publicata per Vincentium Ferrera *die* 10. *Maij* 1647.

246 In *for.* 7. *de teſtibus* cautum habemus, quòd mulier nequeat teſtimonium facere in teſtamento, neque in lite criminali, quæ diſpoſitio à iure canonizata reperitur per text. *in cap. mulierem*, 33. *quæſt.* 5. *cap. forus*, *in fin. de verbor. ſignif.* quare iuxta ius Canonicum, fœminam excludi à teſtimonio in criminalibus, probat Clarus *in* §. *fin. quæſt.* 24. *num.* 2. & 3. Franciſcus Marcus *deciſ.* 890. & *deciſ.* 900. *part.* 1. dominus Morlà *in empor. p.* 1. *tit.* 11. *num.* 78. Maſcard. *de probat. concluſ.* 762. *num.* 1. & *concluſ.* 1358. *num.* 30. Menoch. *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 37. *num.* 46. Martin. del Rio *diſquiſit. magicar. lib.* 5. *quæſt.* 12. Farin. *in prax. quæſt.* 59. *in princ.* Barboſ. *in collect. dict. cap. forus num.* 9. Fragoſ. *de Repub. lib.* 5. *diſput.* 13. *num.* 10. *tom.* 1. Novar. *in collect. ad pragmat. Neapol. rub. de teſtib. refren. collect.* 1. *num.* 30. & 47. Caren. *de offic. ſanct. Inquiſit. part.* 3. *tit.* 5. *nu.* 14. Berlichius *practicab. concluſ. part.* 3. *concluſ.* 5.

247 *num.* 27. Et ratio eſt, nam fœminæ mutabiles, inconſtantes, variabiléſque ſunt, bene Propertius *lib.* 2. ad amicam ſcribens:

Sed vobis facile eſt verba, & componere fraudes,
Hoc vnum didicit fœmina ſemper opus.

Nec impropriè Codrus:

Sydera non tot habet cœlum, ne flumina piſces.
Quod ſcelerata gerit fœmina mente dolos.

Ob quod earum conſilium invalidum, fragile, infirmum, probat Tiraquel. *in l.* 1. *connub. part.* 1. *gloſſ.* 1. *num.* 7. & *in l.* 9. *gloſ.* 1. *p.* 9. *nu.* 129. cum alijs adductis per Barboſam, Farinacium, & alios ſuperius laudatos, quos etiam ſequitur Giurba *conſil.* 43. *num.* 5. Salcedo *d. lib.* 4. *capit.* 4. *num.* 59.

248 Sed iure Civili attento, quoad cauſas criminales fœminæ indiſtinctè admittuntur, dummodo non ſint infames, *l. ex eo*, *ff. de teſtib. cap. ex eo*, 15. *quæſt.* 3. Ant. Gomez *variar. tom.* 3. *cap.* 12. *num.* 13. Ant. Faber. *in Codice*, *lib.* 4. *tit.* 15. *defin.* 58. Clar. *dict. quæſt.* 24. *num.* 1. & *ſeqq.* dominus Morlà *dict. num.* 78. *verſ. Tamen ſecus*, Farin. *d. quæſt.* 59. *numer.* 2. Giurb. *dict. conſil.* 43. *num.* 27. Caballus *caſ.* 79. *numer.* 6. & *caſu* 288. *numer.* 64. Guazin. *defenſ.* 14. *cap.* 10. *numer.* 5. & *cap.* 11. *numer.* 12. Ant. Matth. *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 15. *de probation. cap.* 2. *num.* 7. qui plures, & plura tradunt. Et licet dominus Morlà *vbi proxim.* teneat, quòd in hoc Regno prima opinio procedit, ex deciſio-

249 ne *dict. for.* 7. hoc non indiſtinctè ſumendum eſt, nam in praxi communiter receptum habemus, quòd diſpoſitio *fori* procedat, quando cauſa criminalis ducitur ad inſtantiam accuſatoris ſpecialis; ſecus ſi per viam inquiſitionis, ex mero Iudicis officio; nam licet *forus* abſolutè loquatur, cum deſumptus reperiatur à iure

250 Canonico, recipit, vt ſæpeſæpius dixi, omnes ampliationes, diſtinctiones, & interpretationes iuris: atque adeo cum ex iure Canonico hæc diſtinctio procedat, vt probat Gloſſ. *in cap. tam. literis*, *verb. Fœmina*, *verſ. Sicut in denuntiatione*, *& in dict. cap. forus*, *verb. non fœmina*,

251 *verſ. In inquiſitione*, textus *in cap. quoniam aliqua*, ibi: *Et ſeu mulieres cum quibus peregiſſe dicitur*, vbi Gloſ. *lit. H*, *& in cap. tam. literis* 33. ibi: *Mandamus quatenus teſtes ſive laicos*, *ſive fœminas* (*dumtaxat idoneos*) *qui ad hoc fuerint probandum inducti*, *de teſtib.* pluribus Herrin. Borchin. *in dict. capit. quoniam*, *numer.* 2. & 5. Maſcard. *dict. concluſ.* 762. *numer.* 21. Farinac. *dict. quæſt.* 59. *numer.* 9. ſicque interpretati ſunt noſtrum *forum*, antiqui *fororum*

252 Expoſitores, & poſt eos dominus Chriſtophorus Monterde *in allegation. cuiuſdam cauſæ criminalis graviſſimæ*, & dominus Calahorra *in dict. allegat. falſitat.* atque adeo quotidie obſervatur per Senatum; licet enim fœminæ teſtes integræ fidei non ſint, eo quòd fragilitas ſexus innegabilis eſt, vt bene tradit Caballus *dict. caſ.* 288. *numer.* 64. Farin. *dict. quæſt.* 59. *numer.* 37. Ioan. Baptiſt. de Thoro *in addit. ad deciſ.* 53. *Annali Salernitan. numer.* 15. Carena *de offic. ſanct. Inquiſit. part.* 3. *titul.* 5. 253
numer. 14. Faber. *dict. defin.* 58. *numer.* 3. *in not.* tamen non ſemper in eis adeſt inconſtantia conſilij, vel infirmitas mentis, vt pluribus exemplaribus comprobant Petr. Gregor. *de Republ. lib.* 7. *capit.* 11. *numer.* 29. & *ſeqq.* P. Marquez *in Gubernator. Chriſt. lib.* 1. *capit.* 30. Don Ioſephus Vela *diſſertat.* 4. *numer.* 93. & *ſeqq.* bene Tullius 3. *de Orator. Facilius* (inquit) *mulieres incorruptam antiquitatem conſervant*, *quod multorum ſermonum expertes*, 254
ea tenent ſemper quæ primo didicerunt. Dummodo aliunde, ex alio vitio non improbentur, admitti debent in inquiſitione, & faciunt probationem ad puniendum extra ordinem, iuxta qualitatem criminis, & numeri, nam in delicto difficilis probationis, etiam ſecluſa præfata diſtinctione, admittendæ ſunt, vt docent Alexander Tren- 255
tacinquius *variar. lib.* 2. *tit. de teſtib. reſol.* 11. *n.* 3. Barboſ. *in d. collect. n.* 3. Farin. *d. q.* 59. *n.* 8. Giurb. *dict. conſil.* 43. *n.* 28. Berlichius *d. concluſ.* 5. *n.* 28.

256 Confeſſio incidenter emanata, coram Iudice competenti, non ſufficit ad condemnandum, vt tradunt plures relati per Maſcard. *de probat. concluſ.* 345. *numer.* 21. & *concluſ.* 383. *numer.* 1. *volum.* 1. Farin. *quæſt.* 81. *num.* 219. Guazin. *defenſ.* 32. *capit.* 4. *num.* 1. Scaccia *de indicijs*, *lib.* 257
1. *cap.* 75. *num.* 3. Ioan. Baptiſt. de Toro *in compend. deciſ. tom.* 1. *verſ. Confeſſio facta incidenter.* Quod intelligendum, ſi ſit de crimine, ad quod probandum non agebatur, vel crimen opponatur per viam exceptionis; in his enim terminis loquuntur Auctores laudati, ſecus quando confeſſio emanaret circa negotium, de quo agitur *capit.* 1. 258
de exceptionib. Ex hoc deſumpta fuit ratio decidendi in cauſa Mathiæ Pons (de qua latius *infrà*, §. *vlt. part.* 2.) qui ſub *ſalvoconductu* reperiebatur, tempore perſecutionis generalis Bannitorum, anno 1648. cum quibus ſæpius divagatus erat: interrogatus enim in generali inquiſitione diverſorum delictorum, per Comitivam ſuæ factionis patratorum, depoſuit ipſe de pluribus enormibus, complicitatem fatendo. Ob ſcelus patratum in impetra- 259
tione ſalviconductus, pronunciatum fuit eo non frui; dubitabatur ſub examine Nobilis Don Braulij Eſteve, an condemnari poſſet ad pœnam ordinariam ex illis delictis? & deciſum per Senatum quod ſic.

Primò, nam quando iudicium generaliter ordinatum 260
fuit ad punitionem illius criminis, de quo per confeſſionem incidenter emanatam conſtat? tunc talis confeſſio ſufficit ad condemnandum, *dict. capit. de exceptionib. capit. per Inquiſitionem*, *de elect.* & ibi Hoſtienſ. Bellamera, Butrius, Imola, Zabarella, Abbas, & Felinus, idem Butrius *in capit.* 2. §. *verum*, *numer.* 50. *de ord. cog.* & etiam Ab- 261
bas *numer.* 29. Romanus *in l. cum mulier*, *numer.* 27. *concluſ.* 1. *ff. ſolut. matrim.* Aretin. *in princip. Inſtit. de exception. numer.* 41. Barboſ. *in l.* 2. §. *ſi publico*, *numer.* 2. *ff. ad leg. Iul. de adulter.* Farin. *dict. quæſt.* 81. *num.* 237. aſſerens cum Aretin. quòd hoc in caſu imponenda eſt pœna ordinaria, Barboſa *in collect. dict. cap. per inquiſitionem*, *n.* 1. *& in collect. ad cap.* 1. *de except. num.* 5. Guazin. *defenſ.* 32. *cap.* 4. *num.* 2. Carena *de offic. ſanct. Inquiſit. dict. tit.* 8. §. 4. *num.* 24.

Secundò, nam informationes illæ, non erant reſtrictæ 262
ad hunc, vel illum ex Bannitis, ſed formatæ in capite Comitivæ, & in membris illius, quorum vnum erat dictus Pons, & in hoc caſu, quando teſtis eſt de membris, puniri poteſt, vt tenet Gloſſ. *in c.* 2. *de ordin. cognat.* & ibi communiter Doctores, Hoſtienſis *in c.* 2. *n.* 8. *de confeſſis*, Speculator *in tit. de teſtib.* §. *iam de interrogatorijs*, *ad fin. verſ. Sed nunquid*, Farinac. *d. c.* 7. *n.* 239. ergo & ipſe condemnari poterat.

Tertiò, quia confeſſus incidenter delictum, puniri po- 263
teſt in eodem iudicio, Iudice inquirente, quando inquirere poteſt; ſaltem dum crimen confeſſum, eſt annexum cum eo, de quo agitur principaliter; Boſſius *in titul. quomod. proced. per exception. num.* 3. Hoſtienſ. *in*

cap. 2.

capit. 2. numer. 9. de confess. Butr. *ibid. numer. 9. vers. Primo potest.* Farinac. *quæst.* 81. *num.* 246. Guazin. *dict. cap.* 4. *num.* 2. *& cap.* 5. *num.* 3. Sed hoc in casu crimen erat idem, ac illud quod principaliter persequebatur : ergo puniri poterat. Quod est iuxta sententiam plurium Doctorum, de quibus Farin. *ibid. numer.* 151. & Caren. *dict. num.* 24.

264 Quartò, quando condemnatio venit ex manu Principis, qui facti veritate inspecta, dum sibi de crimine constet, potest punire, ex *cap. Ecclesia*, 23. *quæst.* 3. pluribus Farin. *dict. quæst.* 81. *num.* 284. Guazin. *dict. cap.* 4. *num.* 2. *vers. Tertio limita.* Et denique, nam difficultas in eo versatur, ni fallor, an quis productus in testem, fatens aliquod crimen in eodem iudicio, inauditus condemnari possit : non verò quando deponens in inquisitione, postea, adversus ipsum proceditur, specialiter
265 inquisitionem transmittendo, & auditur, atque allegandi defensiones terminus conceditur: nam tunc condemnari posse censuit Senatus, ipsúmque condemnavit ad pœnam ordinariam, sententia publicata per Gasparem Mascarò *die* 14. *Martij* 1650.

266 Confessio verò emanata coram Iudice incompetente, non probat ad condemnandum, sed vtplurimum facit indicium ad torturam ; nam regula illa, quod confessio validat nullitatem processus, de qua *in cap. Pisanis, de restit. spoliator.* latè Giurba *consil.* 16. *num.* 3.
267 non admittitur, quando nullitas provenit ex defectu iurisdictionis, *cap. at si Clerici, de iudicijs*, & ibi Baldus, Abbas, & communiter Doctores, Anton. Gomez *variar. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 8. Clar. *in praxi*, §. *fin. quæst.* 55. latissimè plura, & plures congerens Farinac. *quæst.* 81. *cap.* 6. *num.* 188. *cum seqq.* Petr. Caballus *casu* 81. *num.* 8. Giurba *dict. consil.* 16. *num.* 3. Guazin. *dict. defens.* 32. *cap.* 26. *num.* 1. Carena *de Offic. S. Inquisit. titul.* 8. §. 3. *num.* 22. novissimè Anton. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 16. *de quæstionibus*, *cap.* 1.
268 *num.* 5. *&* 7. Nec in hoc subintrare potest distinctio illa, an Iudex incapax sit, an verò incompetens; nam cum agatur de iudicio criminali, & in eo prorogatio iurisdictionis non fiat, ex deductis per Beroum *in dict. cap. at si Clerici, num.* 38. *vers. Tertia conclusio, de iudicijs*, cum alijs adductis per Farinac. *dict. quæst.* 81. *n.* 190. Barbos. *in collectan. ad dict. cap. etsi Clerici*, Guazin. *dict. cap.* 26. *num* 1. inde nunquam de iure similem
269 confessionem probare tenent. Sed in Regno nostro dubitatione non caret, eo quòd apud nos recepta est opinio Romani *in l. Magistratibus, num.* 4. *vers. Tu dicas*, & ibidem Ripa *num.* 7. *ff. de iur. omn. iudicum*, Cardin. Zabarella *in dict. cap. at si Clerici, num.* 2. *col.* 2. *vers. aut est prorogabilis*, & ibidem Decius *num.* 24. *& seqq. de iudicijs*, idem Decius *in dict. cap. at si Clerici, num.* 3. *& in dict. cap. Magistratibus, num.* 7. Valascus *decis.* 65. *ad fin.* Giurba *dict. consil.* 16. *num.* 3. *in fin.* Clar. §. *fin. quæst.* 42. Gregor. Lopez *in l.* 15. *verb.* Respondiesse, *tit.* 1. *part.* 7. Bonacosa *tom.* 1. *com. opinion. lib.* 3. *tit.* 11. *num.* 104. Perez *in l.* 1. *vers. Sed contrariam, lib.* 3. *Ordinament.* Barbos. *in collect. cap. de causis* 4. *num.* 4. *de offic. & potestat. Iudic. delegati.* Quia prorogatio iurisdictionis in criminalibus admittitur, ita vt siquis obtinens privilegium fori, vt putà, quia est Familiaris
270 sancti Officij, vel ex Collegio monetariorum, consenserit iudicio Regiæ Audientiæ, Curiæ Gubernationis, vel Iudicis ordinarij Vrbis, iudicium illud validum est ex vi prorogationis, & hoc iure vtimur, sicque obseruari vidi in Senatu anno 1647. in causa Petri Comachella, qui signifer erat cuiusdam Militum centuriæ, & cum forum declinasset postquam iudicium Regiæ Audientiæ subierat, iurisdictionem Magistri Militum allegando, denegatum remedium fuit, & ad triremes missus.

Bene verum est, quòd hoc est ita capiendum, vt prorogatio fiat in Iudicem sufficienti iurisdictione fruentem, vt putâ si ille qui est ex foro Magistri Militum, consentiat in iurisdictione Gubernatoris, Regiæ Audientiæ, vel alterius Iudicis merum, & mixtum imperium obtinentis ; vt explicat Giurba *eod. num.* 5. secus si quis in causa ad merum imperium spectante, consentiat in iudicio coram habente mixtum imperium, vel simplicem iurisdictionem tantum, vel delinquens in territorio Regis, consentiat in iudicio Baronis, cui non subest 272
ratione originis ; nam cum in istis casibus partis consensus non possit tribuere iurisdictionem supremam non habenti, neque extendere limitatam ad certum territorium, & certas personas, Felinus *in cap. cæterum, num.* 21. *de rescript.* Gabriel. *de execut. rei iudic. concluf.* 3. *num.* 3. Salgado *de retent. bullar. part.* 2. *cap.* 26. *num.* 91. Rota apud Farin. *in selectis, tom.* 3. *decis.* 451. *num. fin.* consensus illius inefficax est, atque iudicij acta irrita manent : in his enim terminis censuit Senatus procedere doctrinam Farinacij, & aliorum, de quibus *suprà* ; nam data capacitate Iudicis, & voluntas rei, ex prorogata iurisdictione, iudicium tenebit, iuxta doctrinam *Giurbæ*, & aliorum. Et adhuc eo in casu, quan- 273
do confessio emanata sit coram Iudice incompetente ratione limitatæ iurisdictionis, confessio illa, quantumvis revocata fuerit, facit indicium ad torturam, sicut quælibet extraiudicialis confessio, ex pluribus traditis per Farinacium *dict. quæst.* 81. *num.* 216. Guazin. *dict. cap.* 26. *num.* 1. *&* 3. Carena *dict.* §. 3. *num.* 23. P. Diana 4. *part. resolut. moral. tract.* 6. *resolut.* 12. *vers. Et ex miranda*, novissimè nostrum Salelles *tom.* 2. *lib.* 4. *regul.* 344. *num.* 121. *&* 141. & Farinacius testatur veriorem, & magis communem sententiam esse, quam secutus fuit Senatus in causa Annæ Sanchiz, viduæ oppidi de Sueca, sententia publicata per Gasparem Mascarò *die* 23. *Martij* 1654. sub examine domini Ioannis Chrysostomi Berenguer, quæ coram Iudice ordinario illius oppidi, qui solum exercet Alfonsinam iurisdi- 274
ctionem, fassa fuit, propriam prolem suffocasse, ne lapsus pudicitiæ detegeretur. Extra ordinem fuit punita ; licet si verum fatear, in hac causa concurrebat suspicio suggestionis ad extorquendam similem confessionem, sicque potius crederem, hac de causa inclinasse Senatum, & non ex incompetentia Iudicis ; nam in Regno iudicare debemus facti veritate inspecta, absque figura, & strepitu iudicij, vt ex *for.* 5. *&* 6. *de clam. non mutan.* dixi, cum dominis Leon, & Morlà, *hoc eodem cap.* §. 6. *num.* 9. sicque, extante confessione reæ, in crimine truculento, quod ipsi Naturæ vim & horrorem inferre videbatur, repertóque cadavere puellæ, quæ è gremio matris ad funus translata fuit immaniter ab ipsa suffocata, brachijs confractis atque dorso dirè vellicato, quid amplius expectandum erat ? Dicat ne aliquis commiseratione dignam parricidam, quæ prolem nefaria crudelitate, non solum vita privavit temporali, sed etiam æterna, sacri Baptismatis lavacro ei denegato ? Nam confessio habet vim condemnationis, *l.* 1. *&* 3. *C. de confessis*, Faber *in C. lib.* 7. *defin.* 2. 275
numer. 8. *in not.* & relevat onus probandi, atque diluit quidquid in contrarium dicatur, etiamsi in alio iudicio fit, vt perspicuè cum alijs docet doctissimus dominus don Didacus Frances de Vrrutigoyri, Episcopus Barbastrensis, *in Pastoral. regular. novissimè edito, part.* 3. *vot.* 4. *num.* 13. *cum duabus sequentibus.* Nec obstat ratio adducta per Anton. Matthæum *dict. numer.* 7. eo quod in criminalibus cavendum, ne innocens condemnetur ; nam vt ipse, cum Salustio, probat *dict. cap.* 1. ibi: *De confessis more maiorum, sicut de manifestis rerum capitalium iudicium sumendum.* Atque adeo constito, prout apparebat, de nece filiæ recenter natæ, & repertæ sub lectulo ipsius laqueum adhuc retinentis, quo necata fuerat, condemnandam esse crediderim, nisi aliud vitium in confessione reperiretur. Sed vt dixi, aderat vitium suggestionis, quare iustissimè fuit leviori pœna punita, nempe reclusionis in carcere per sexennium, & exilij perpetui à Regno, & casu contraventionis reclusionis perpetuæ.

Ex quibus resultat, quòd nunquam inanis erit pro- 276
ductio actorum, coram Iudice incompetente gestorum, prout Senatus inconcussè obseruat, & faciendum

necessariò probat bene Fontanella *decis.* 129. *tom.* 1. nam si ex illis resultat aliquid ad favorem rei, hoc Iudex tenetur inquirere, vt alibi dixi; ac perconsequens, nequaquam potest acta quoquo modo gesta celare, aut omitte-
477 re, cum in eius potestate non sit, quòd ea quæ gesta sunt, non appareant; si autem ad favorem Fisci acta tendunt, semper aliquid operantur, vel probata legitimè adminiculando, vel in suo genere aliquid superaddendo. Et sic omnia à principio inseruntur, tam gesta per Iudicem competentem, quàm per incompetentem; si enim per illum facta fuerint, media evocatione causæ, cuncta deferuntur ad iudicium Senatus, in quo proceditur iuris ordine servato: si verò ab isto, apparet in actis, quid per incompetentem gestum sit cum sua qualitate.

§. IX.

De sententijs, earúmque executione, appellatione, & nullitate, ad for. 2. de sentent. & act. iunct. alijs iuribus.

TEXTVS.

IACOBVS PRIMVS REX.

LOs Iutges, en romanç diguen les sentencies que donarán, é donen aquelles sentencies escrites a les parts que les demanaran.

SVMMARIA.

1 *Sententiæ communi idiomate ferri debent.*
2 *Lingua per Tubalem advecta Hispaniæ, incerta est.*
3 *Cantabriæ lingua, iuxta plurium traditionem, est illa, quam Tubal adduxit.*
4 *Plures linguæ ab antiquo in Hispania extitere.*
5 *Valentina lingua, qua nunc vtimur, an sit eadem cum illa, de qua Strabo, & Luitprandus?*
6 *Valentini idiomatis præstantia.*
7 *Rimarum vsus originem habuit in Valentina lingua.*
8 *Valentini aptiores sunt ad alias linguas discendas.*
9 *Verbum* Romanç, *quid significat.*
10 *Lingua Castellæ an sit derivata à Latina.*
11 *Linguæ omnes resultantes ex Latina, & vernacula aliarum Provinciarum, sub verbo* Romanç, *comprehenduntur.*
12 For. 2. *loquitur de lingua vernacula Valentinorum.*
Sententiæ iuxta iuris regulas ferri debent lingua communi, ibidem.
13 *Sententiæ Curiarum inferiorum feruntur lingua vernacula, & quare?*
14 *Sententiæ in Senatu latino sermone feruntur.*
15 *Verbum* Romanç, *comprehendit linguam Latinam.*
16 *Iudex tenetur sententiam verbo dicere personaliter.*
17 *Mutus Iudex esse non potest, quia nequit pronuntiare sententiam.*
18 *Ex necessitate scripturæ, iure novo inducta, non fuit sublata necessitas pronuntiandi.*
19 *Sententiæ necessariò ex iure novo in scriptis ferri debent; iure verò antiquo ad nutum respondentium pronuntiabantur.*
20 *De* foro *non videtur necessaria scriptura.*
21 *Pronuntiatio personalis Iudicis non est necessaria iuxta* foros.
22 *Scriptura necessaria est in sententia iuxta* foros.
23 *Sententia Iudicis inferioris scribi potest à quocunque actuario, dum fiat iussu Iudicis.*
24 *Sententiæ Senatus scribi debent per Scribam mandati, vel Iudicem necessariò.*
25 *Sententia post publicationem an corrigi, vel immutari queat.*
26 *Sententia subscripta, & subsignata, & apud officium deposita, nefas est, minui aliquid, vel addi ex ea.*
27 *Sententia apud officium deposita, perinde est, ac si recitata fuisset.*
28 *Sententia eadem die publicationis corrigi valet quoad qualitatem, etiamsi respiciat substantiam.*
29 *Observantia Senatus.*
30 *Sententiæ recitatio, sive publicatio, differri nequit, postquam in posse Scribæ est deposita.*
31 *Differentia inter productionem instrumentorum, & impetrationem rescripti.*
Decisio Senatus, ibid.
32 *Restitutionis in integrum beneficium imploratum, postquam sententia est in posse scribæ, an differat recitationem.*
33 *Sententia affirmativa amplectenda est, si beneficium non appareat calumniosè imploratum.*
34 *Allegationes novæ admittendæ sunt post positionem sententiæ in posse scribæ, sine retardatione publicationis.*
35 *Nova iura, vel allegationes admissæ absque clausula illa,* sine retardatione publicationis, *derogare videntur citationem ad recitandum.*
36 *Sententia recitari debet in loco assueto.*
37 *Loca assueta apud nos ad pronuntiandum quæ sint,*
38 *Gerens vices Gubernationis non habet certam sedem ad ius dicendum.*
39 *Gerens vices dum ius dicit in Vrbe, tenetur pronuntiare in Curia propria.*
40 *Sententiæ Regiæ Audientiæ quo in loco publicari debent.*
41 *Exempla recensentur.*
42 *In Areopago noctu ius dicebatur.*
43 *Ex lege 12. Tabularum ante meridiem pronuntiare Iudices tenebantur.*
44 *Observantia Senatus, legi duodecim Tabularum congruit.*
45 *Iure novissimo quid cautum sit.*
46 *Noctu an iudicia exerceri valeant?*
47 *Sententia noctu prolata est nulla, quin adsit solemnitas trium luminum.*
48 *Præsentia litigatorum necessaria est ad pronuntiationem.*
49 *Sententia ferri nequit vtroque litigatore absente.*
Citatio ad pronuntiationem faciendam extra locum assuetum, specialis esse debet, ibid.
50 *Sententiæ in criminalibus reo præsente, non requirunt citationem, quia pronuntiantur instante actore, & præsente reo.*
51 For. 19. & 28. de criminibus, *expenduntur.*
52 *Causæ criminales, quorum pœna pecuniaria est, infra biduum expendi debent.*
53 *Si pœna corporalis correspondeat, intra 40. dies.*
54 *Hæc in vsu non sunt, & quare.*
55 Fori 19. & 28. de criminibus, *non loquuntur de inquisitione, sed de accusatione.*
56 *Dilatio aliter statuta reperitur in Curijs anni* 1604.
57 *Quadraginta illi dies currebant peremptoriè, nulla causa existente, sed prorogari possunt iuxta* forum 32. de sagionibus.
58 *Reus quando relaxandus sit fideiussoribus.*
59 *Militari privilegio fruentes, quo in loco detinendi sunt.*
60 *Ex defectu indiciorum reus relaxandus fideiussoribus venit, etiam in causa ob quam pœna corporalis debeatur.*
61 *Relaxatio an habeatur pro absolutione.*
62 *Reo ægrotante non est locus relaxationi in capitalibus.*
63 *Solemnitates forales ad validitatem sententiæ observari debent.*
64 *Limita primò, quando carceratus aufugit à carceribus.*
65 *Fractor carceris fatetur crimen, ob quod detinebatur.*
66 *Decisiones Senatus.*
67 *Fractores carcerum, quo pacto apud nos absque processu condemnentur.*
68 *Hæc dispositio solum ligat Brachium Regale, quia est actus Curiæ illius, non verò Militares.*
69 *An dictus actus Curiæ liget Militares, eo quod non appareat de dissensu.*
70 *Concessio limitata ad certum Brachium non potest extendi ad aliud ex vi consensus præsumpti.*

Vasallus alicuius Militaris detentus in carceribus Vrbis ad nutum sui Baronis, carcerem frangendo comprehenditur sub hac dispositione, ibid.

71 *Limita secundò, in relaxato per Iudicem Ecclesiasticum, nam pœna ordinaria criminis exequitur celeriter viso processu illius Iudicis.*

72 *Limita tertiò, quando quis coram Iudice officium exercente delinquit.*

73 *Limita quartò, in criminibus patratis ferta sexta in Parasceve, sive die Veneris sancti.*

74 Privil. 48. Reg. Petri II. *expenditur.*

75 *Limitata quintò, in aleatoribus.*

76 *Limita sextò, in exiguis.*

77 *Crimina levia quæ dicantur.*

78 *Fustigationis pœna, absque sententia irrogari nequit ex* foro.

79 *Quando sine processu ad executionem procedatur.*

80 *Sententia lata contra formam fori, nulla ita est, vt non egeat revocatione.*

81 *Decisio Senatus.*

82 *Nullitates sententiæ in criminalibus, quo pacto proponendæ sunt.*

Nullitatum propositio effectum suspensivum operatur, ibid.

83 *Decisio Senatus ex deliberatione trium Aularum, quoad admissionem nullitatum in criminalibus.*

84 *Quid de revisionibus.*

85 *Appellatio in criminalibus non solum est permissa condemnato, sed cuilibet pro eo appellanti.*

86 *Fœminæ licèt postulare non possint, pro condemnato criminaliter possunt appellare.*

87 *Secus est de consuetudine.*

Appellatio in criminalibus admittenda est iuxta forum, *ibidem.*

88 *Appellationis admissio, vel denegatio, apud nos non est in vsu.*

89 *Supplicatio in criminalibus apud nos non est admittenda.*

90 *Pœna capitalis imposita viro Militari non exequitur, quin consulatur Regia Maiestas cum transmissione processus.*

91 *Limita in criminibus exceptis, & in causis contumacialibus.*

92 *Consultatio cum transmissione processus quo pacto fiat.*

93 *Tortura quibus de causis inferatur.*

94 *Tortura in caput proprium apud nos parum in vsu est.*

Torturæ acerbitas, & dubia fides, ibid.

95 *Torturæ genera apud nos innovari nequeunt ex* foro.

96 *Torturæ genera apud nos quæ?*

97 *Tortura post condemnationem apud nos quo pacto inferatur.*

Tortura reo condemnato duplici de causa infertur, vel vt dicat de complicibus, vel tanquam famoso, ibid.

98 *Tortura illata diffamato de pluribus delictis debet esse moderata.*

99 *Tortura tanquam cadaveri, cui imponatur.*

100 *Reus condemnatus tanquam cadaver ad torturam, non torquetur acerbius.*

101 *Tortus tanquam cadaver, ideo dicitur, quia non interrogatur de crimine, sed de complicibus.*

102 *Qualitas torturæ inferenda condemnato tanquam cadaveri.*

103 *Torturæ gradus quo pacto inferantur iuxta praxim Senatus.*

104 *Militari privilegio fruentes torqueri iuxta* forum *nequeunt.*

105 *Limita in criminibus exceptis.*

106 *Sententia capitalis quo pacto exequenda.*

107 *Dilatio trium dierum concedenda reo condemnato vltimo supplicio, an sit necessaria.*

108 *Indecentia an subsequatur ex eo, quod reus morti tradatur, eodem die quo sacram Eucharistiam sumpsit.*

109 *Consuetudo concedendi terminum reo ad patibulum damnato, vt præparetur, rationabilis est.*

110 *Executio sententiæ criminalis peragi potest diebus feriatis.*

111 *Cadavera damnatorum sepeliri nequeunt inconsulto Principe.*

112 *Cadaver damnati an gaudeat immunitate Ecclesiæ.*

113 *Executio pœnæ pecuniariæ quo pacto fiat.*

114 *Favore Fisci in distractione bonorum immobilium non sunt servandæ solemnitates* fori.

115 *A iure licet hastæ solemnitas requiratur in venditione fiscali, non est statutum tempus subhastationis.*

116 For. 10. de evictionib. *expenditur.*

117 *Pœnæ pecuniariæ, an exequi possint contra hæredes rei defuncti.*

118 *Fiscus in pœnalibus, an præferendus sit creditoribus, vel habeat hypothecam.*

119 *Bonorum publicatio, an comprehendat bona sita in alio territorio, & n.* 120.

Pœna pecuniaria, an exigi possit ex bonis sitis extra territorium, ibid.

121 *Bona allodialia non adquiruntur Fisco ex publicatione, sed domino directo iuxta* forum.

122 *Confiscatio facta per Iudicem inferiorem, an comprehendat bona sita in tota Provincia, extra territorium tamen.*

123 *Barones, quamvis concessam habeant cognitionem criminum, quibus annexa est pœna publicationis, non tamen bona confiscata eis adquiruntur.*

124 *Confiscatio facta ratione criminis Deum offendentis, omnia bona comprehendit.*

125 *Bona condemnati ob crimen offendens homines, quibus quærantur extra iudicantis territorium.*

126 *Condemnationis pœnalis executio, quomodo peragenda.*

127 *Decreta Senatus Castellæ in Aragonum Regnis exequi nequeunt, & quare.*

128 *Decreta exequenda in Regno expediri debent per Cancellariam S.S. Aragonum Concilij, & signari per dominum Vicecancellarium.*

129 *Quæ dispositio extenditur ad Senatum Ordinum Militarium.*

130 *Limita, casu quo literæ subsidiariæ sint, sed tunc adhibetur Causæ cognitio.*

131 *Species proponitur harum literarum, & n.* 134. & 135.

132 *Præceptoriæ sunt beneficia regularia.*

133 *Incapax beneficij regularis, est incapax pensionis illius.*

Decisio Senatus, ibid.

136 *Emens rem fiscalem securus remanet, secus si rem confiscatam, vel debitoris fisci.*

137 *Ementi rem litigiosam præiudicatur ex sententia lata sine citatione illius, cum eo quem principaliter negotium tangit, & n. sequenti.*

139 *Decisio Senatus.*

QVamquam præcipua tractatio de sententijs, & re iudicata, pertineat ad partem tertiam nostri regiminis, ad quam reservata manet disputatio causarum civilium; tamen quia in criminalibus sententiæ proferuntur, quæ specialibus dispositionibus niti solent, aliqua nunc tradere non omnino extra rem erit: imò necessarium, ne mutila regiminis explanatio, quoad hanc partem remaneat. Cavetur in *textu*, quòd sententiæ proferuntur sermone communi ibi: *Los Iutges, en Romanç diguen les sentencies*, consonat *privileg. 65. Reg. Iacob. I.* ibi: *Et ea omnia ponantur, & scribantur in romantio, in libro Curiæ, & ita fiant deinde perpetuò omnes actus, & sententiæ in romantio.* Sed primum occurrit dubium, quid intelligendum sit pro verbo, *Romanç*. Ad cuius explicationem aliqua prænotanda sunt, circa vsum linguarum nostræ Hispaniæ. 1

Diximus *tom. 1. cap. 4. §. 3. num. 5. & seqq.* Tubalem Hispaniam gentibus impleviſſe; sed quo idiomate, ex illis per superbiam multiplicatis ad turrem Babylonis, vteretur, exploratum satis non est; eo quòd non solus ad Hispaniam properavit. Et licèt credendum sit ipsum vnica lingua locutum fuisse, vt refert Ildefonsus Tostatus Abulensis Præsul. 1. *Paralipom. cap. 1. quæst. 5.* cum à principio in hac regione vsus plurimarū linguarū invaluerit, sicut & nunc, quæ per gentes illius adductæ 2

fuere, quid certum affirmari nequit, licèt aliqui non
3 sine ratione teneant, apud Cantabros primam illam linguam illibatam conſervari. Tradunt Vaſæus *in Chron. Hiſpan. cap.* 10. Lucius Marin. Sicul. *de reb. Hiſpan. lib.* 1. Ioannes Mariana *lib.* 1. *cap.* 5. Abulenſis *vbi proximè*, Didacus Covarruvias *de collat. veter. numiſmat. num.* 4. noſter Ludovicus Vives eruditionis fons perennis *in commentarijs D. Auguſt. de Civit. Dei, lib.* 8. *cap.* 9. Martin. Viciana *in tract. de linguis Hebraica, Græca, Latina, Caſtellana, & Valentina, edito Valentiæ anno* 1574. Gaſpar Eſcolano 1. *p. hiſtor. Valentiæ, lib.* 1. *cap.* 14. Don Thomas Tamajo de Vargas *in not. ad Luitprand. chronicon, pag. mihi* 88. *& ſeqq.* eruditiſſimus dominus Don Laurentius Ramirez de Prado, ſapientiæ Hiſpanicæ ſi-
4 dus nunquam deficiens, *in notis ad Luitprandum, not.* 153. Don Didacus Saavedra *in Coron. Ghotica, cap.* 9. Quare non eſt mirum, quòd tempore Strabonis iam plures Hiſpaniæ loquendi ſpecies annumerentur, vt patet in eius Geograph. *lib.* 3. tradit etiam Luitprandus *in Chronicon, anno* 1690. reperiri in Hiſpania linguas, veterem propriam, Cantabricam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldeam, Hebraicam, Celtiberam, Valentinam, Catalaunam; quem laudavit ad rem Tamajo, Don Laurentius Ramirez, Viciana Eſcolano, & Saavedra.

5 Et ſic inter has linguas iam Valentina annumerabatur, ſed non ipſa, qua nunc vtimur; nam illa extincta, & ſopita remanſit per adventum Agarenorum. Hæc enim in ſuo origine coaluit, ex Latina, Gallica, & Hiſpana in Vrbe Limogenis, à qua Lemoſinæ nomen mutuavit. At traducta ad Catalaunos, & nobis communicata per noſtros Maiores, ſucceſſivè ita perpolita, & elegantia imbuta fuit, vt hodie ab ea diſtinguatur, ſpeciem diſtinctam conſtituendo: ſicut enim Caſtellana differt ab Araconenſi elegantia, & ſplendore, ſic ſimi-
6 liter Valentina à Catalauna. De præſtantia igitur noſtræ linguæ Valentinæ plura dixere Viciana, & Eſcolano *vbi ſupra*, eo quod brevis, ſignificativa, propria, elegans, abundans, atque dulciſſima pronuntiatio ſit. Brevis, nam inter cæteras huius ſæculi brevitates, ſummam obtinet; cuius rei probatio deſumi poteſt ex lepidiſſimis carminibus Iacobi Roig, ita vt eo in metro nulla lingua reperiri poſſit, per quam ita concinnatè aliquid componatur. Exemplum ſit his carminibus deſumptis ex 1 *par. proœmij*, dum de fœminis loquitur, ibi:

Mes molt be ſcuſen lo que nols plau;
vicis amats, miren lo blau,
è los pecats compren de grana,
de altri eſpecûlen, volen magrana,
èſen tribulen raim demanen:
com ſe confeſſen, mas noſen ganen
de aquells expreſſen may en lo pendre,
les circunſtancies, prodich deſpendre
de aquells han ancies, bufonejar,
dels ſeu nos dolen, pus alt pujar
moſtren que volen es lur plaer.

Quæ quidem Caſtellano idiomate hæc ſignificant.

Mas bien eſcuſan
vicios amados
y los pecados
de otro eſpeculan
y ſe atribulan
quando confieſſan
deſtos expreſſan
las circunſtancias
con grandes anſias:
proprios nolloran
dizen que adoran
lo que deſprecian,
lo azul aprecian
ſi conpran grana,
quieren mançana
racimos piden,
no ſe comidez
jamas tomando:
mucho gaſtando,
bufonizar,
y entronizar,
es ſuplacer.

Latinè verò his Hendecaſyllabis continetur.

Excuſant proprios, teguntque lapſus;
At peccata aliena perſpicaci
Cernunt lumine. Quando confitentur
Angi plus nimio videbis illas.
Sed cur; Num ſcelerum pudet ſuorum?
Imò nil minus, explicare ad vnguem
Errata alterius, minutulóſque
Defectus ſatagunt, licet latentes
Si quid diſpliceat, ſibi placere
Mentiæ ſimulant, voluntque credi,
Putes cæruleas amare veſtes,
Et regale tamen probatur oſtrum.
Volunt punica mala, dum racemos
Poſcunt, ne videantur illa velle.
Captandis tamen vndequaque donis
Nec falli poterunt, nec arte vinci,
Opes prodigere, alta comparare,
Hæc vna omnibus inſita eſt voluptas.

Factáque rigoroſa computatione, invenies carmina Valentini ſermonis centum tribus ſyllabis contineri, Caſtellani quatuor excedunt præter alias quæ vi compoſitæ orationis omittere eſt neceſſe. Latini autem centum octoginta Significativa, nam ea quæ apud cæteros pluribus ſyllabis continentur, apud nos ſimplici ſyllaba ſignificantur, ita vt ferè omnes ſyllabæ nominis, vel verbi officium ſortiantur; adeo vt non ſemel plurima carmina conſcripta viderim, heroicum aſſumptum modulantia, quæ ſolum conſtabant dictionibus monoſyllabis. Demum, quia ex mutatione accentus ſignificatio ſæpeſæpius variatur, vt putà *dêu*, ſi epſilon pronuntietur decem denotat, *Deu*, eta pronuntiata Deum, *Deû*, debet; *Barbera*, fœmina huius nominis, *Barbéra*, vxor tonſoris, *Barberà*, cuiuſdam familiæ cognomen; & ſic paſſim. Propria, eo quòd voces habet ſpeciales ad ſignificandas res, quæ in cæteris linguis per vnicam vocem ſignificari nequeunt, verbi gratia: ad ſignificandum infantem defunctum, *Albat*, nomine vtitur, ad denotandum vicum cui exitus non adeſt, in Caſtella *calle ſin ſalida*; *Azucach.* & plura alia huius generis. Elegans, ob affinitatem, quam habet cum Hebraica, ex eo quòd eadem dictio plura ſignificet; cum Græca, quia vtitur vocalibus duplicibus, nempe *eta, & epſilon, omicron, & omega*, & pariter in alijs; cum Latina, quia eam plerumque ſequitur, ita vt periodi integrè communes vtriuſque fiant, atque literarum conſonantium vſus in fine vocabuli ſæpiſſimè reperiatur. Abundans, quia nihil eſt quod propriè dici non poſſit per varios locutionis modos. Et denique dulciſſima, vt in effectu apparet, præſertim in fœminis, quarum loquela quid venuſtatis præſefert; fuit etiam mater Rimarum, nam in noſtra 7
vernacula lingua inventa fuit iucunda hæc Hiſpanorum carminum conſonantia, vt teſtantur Petrarca *in epiſtol. ad Socratem ſuum*, Petr. Anton. Beuter. *in epiſtol. prœmial. ſuæ Chronicæ*, & Eſcolano *dict. cap.* 14. ex noſtris ad Italos delata fuit, & denique ab iſtis ad Beticos, ſive Caſtellanos tranſlata. Sed quod magis eam illuſtrat, ni fallor, eſt aptitudo, quam præſefert ad cunctas linguas diſcendas, & pronuntiandas, ita vt Valentini ſic 8
exteris linguis imbuantur, vt inter profeſſores, vel nativos earum difficillimè cognoſci tanquam exteri queant. Et quod eſt amplius, aliquo tempore fuit idioma commune omnibus Europeis nationibus, miraculi permanentis inſtrumentum, verbi divini tuba, atque fidei Catholicæ herminia, dum Valentinus ille Prophe-
ta, Apoſtolus, Confeſſor, atque prodigiorum patrator, Divus Vincentius Ferrer, ſacram oratoriam profitebatur nativo ſermone, & à cunctis exteris nationibus

nibus intelligebatur, eo pacto, ac si vernacula lingua vnicuique loqueretur.

9 His positis, vt iam videamus, quid noster Legislator intellexerit per verbum illud, *Romanç*, inspici in primis debet, quid sub eo comprehendatur: Lucius Marineus Siculus, quem plures sequuti fuere, *de reb. Hispan. lib. 5.* ait: *Sermo verò, quo nunc vtuntur Hispani, Latinus est, quem à Romanis acceperant, ideoque* Romantium *vocant, qui propter adventum Barbarorum aliquantulum degenerauit à lingua Latina.* Sequitur etiam Didacus Covarruvias *dict. cap. 6. num. 4.* vers. *A esta declaracion*, ibi: *En aquel Romance antiguo que entonces se vsava, poco diferente del que al presente vsamos.* Mariana *de rebus Hispan. lib. 1. c. 5. in prin.* Saavedra *in histor. Got. dict. cap. 9. num. 66.* Aldrete *in lib. de orig. ling. Hispan.* & Solorçano *de iur. Indiar.* 10 *tom. 2. lib. 1. cap. 25. num. 56.* qui plures refert. Sed hæc interpretatio valde dubia redditur; nam lingua, quam *Romance* vocamus, minimè esse potest lingua Castellana, vel Betica, quia Abulensis *in comment. Chron. Eusebij editis lingua vulgari Castella, tom. 2. cap. 25.* probat, linguam illam esse ipsam, quam adduxit Tubal, his verbis: *Es de considerar, que como los Autores ciertos dizen, España fue poblada de Tubal, hijo quinto de Iafet, el qual en el derramiento de las gentes, quando las lenguas se partieron, vino con mucha gente de su lengua, que es aora la nuestra, aunque mucho limada, ê alterada de aquella primera condicion.* Tradit etiam Tamajo *vbi supra, verb. Vetus Hispania*, cum alijs ab eo adductis, atque adeo minimè esse potest desumpta à Romanis, vel ex lingua Latina resultans. Demum non est credendum, Regem nostrum caviſſe, vt sententiæ quæ cum *foris*, & *legibus* congruere debent, idiomate Castellano compingerentur, dum *fori* vernaculo sermone Lemosino lati reperiebantur ab ipso; signanter animadverso, quod in ipsa Castella vsque ad annum 1260. gesta iudicialia lingua Latina exarabantur, & eo in tempore sapientissimus Alfonsus Rex sanxit, quòd actus iudiciales Hispana conficerentur, tradit Mariana *lib. 13. cap. 12.* & *forus* noster fuit factus 11 anno 1239. vt sæpius dixi. Quare cum Sebastiano Covarruvias, quem plures in hoc sequuntur, *in Thesauro linguæ Castell. verb. Romance*, tenendum est, hoc nomen *Romanç*, commune esse omnibus illis linguis, quæ ex Latino, & vernaculis Nationum, quas Romani dominati fuere, resultarunt; vt Gallicæ, Catalaunæ, Toscanæ, Valentinæ, sicque linguam nostram Valentinam sub eo nomine generico comprehendit, quia verè Hispanica est; nam ego non auderem negare assertum *Abulensis*, viri literatissimi, ac in indagandis antiquitatibus cunctis superior, vt tribuerem linguæ Castellanæ prærogativam derivationis à lingua Latina, sed tantum correctionis novissimæ.

12 Ex quibus resultat, *forum* nostrum loqui de sermone vernaculo, eo quòd à iure cautum reperitur, quòd communi idiomate sententiæ dicantur, *l. decreta 48. ff. de re iudicat l. 12. C. de sentent. & interlocut.* explicant Revard. *lib. 4. variar. cap. 2.* Guido Pancirol. *in thesaur. variar. lect. iur. lib. 3. cap. 15.* Donellus *in dict. l. decreta, & lib. 28. com. cap. 3.* & ibi Osvald. *lit. K.* Cuiacius *lib. 14. observat. cap. vlt.* Petr. Faber *semestr. lib. 1. cap. 23. pag. 156.* pluribus Solorçano *dict. cap. 25. num. 49. & seqq.* quoad concordiam reducit, *dict. l. decreta 48.* cum *l. Iudices 12. C. de sentent. & interlocut.* Et ratio est, nam licet necessitas imposita fuisset Iudicibus, vt in omnibus provincijs decreta Latinè interponerent, ob maiestatem 13 populi Romani; postquam Imperium translatum fuit ad Vrbem Constantinopolitanam, iam pernicioſum visum fuerat, quòd ea Græcè non interponerentur, & sic ob necessitatem intelligentiæ, quæ in iudicijs maximopere desideratur, permissum fuit, vt Græcè ius diceretur. Quare in nostro Regno sententiæ in lingua vernacula ferendæ sunt. Sed quæret aliquis, quomodo in Senatu sententiæ Latino sermone dicuntur? Et facilis est responsio: nam in Senatu sententiæ feruntur nomine 14 Principis; & cum Reges Coronæ Aragonum dominabantur ab antiquo, vt nunc Dominus Rex fœliciter moderatur plures Provincias varijs linguis vtentes, nempe Araconensem, Catalaunam, Valentinam, Navarram, Siculam, Neapolitanam, & alias; necessarium fuit, quod sententiæ, privilegia, & cætera, quæ in Cancellaria expediebantur, communi aliquo idiomate exararentur; sicque admissa fuit consuetudo in Senatu supremo, & nobis communicata, eo quod Cancellaria nostra, filia est illius, & imitata fuit stylos, & formulas, quibus illa vtitur; neque hæc obesse possunt claritati, nam cætera acta fiunt sub lingua vernacula; & cum in Senatu non de minimis, sed de rebus gravioribus tractetur, ob defectum intelligentiæ, nil inconveniens visum, aut suspicatum fuit. Quod auctoritate Regia confirma- 15 tum habemus *in cap. 7. ordin.* Regiæ Audientiæ, contentarum in *Pragmat. anni 1566.* dum iubetur Scribis *mandati*, quòd exemplaria sententiarum congrua latinitate exarentur. Neque hoc repugnat verbis *fori*, nam cum sub generico nomine *Romanç* loquatur, quod est aptum comprehendere linguam Latinam, inde fit, quod *forum* sequendo, in Senatu sententiæ Latinè pronuntiantur. Demum, nam *privilegium 65. Reg. Iacob. I.* loquitur de Curia Iudicis ordinarij, & antea dum loquitur de Curia Regia ait, *in Latino, vel in Romancio*, & sic supponit in Regia Curia vtroque sermone loqui, & scribi posse, & per hoc privilegium interpretandus est *forus*, ne sine causa correctio inducenda sit; nam quando per aliquam distinctionem, vel limitationem iura concordari possunt, correctio non est ponenda, Bart. *in extravag. ad reprim. qualiter in crimin. Maiest. verb. non obstantibus, in princip. collect. 1.* dominus Morlà *in empor. par. 1. tit. 2. quæst. 8. num. 6.* Neque correctio præsumi debet inducta, quando verba aliter interpretari possunt, tex. *in l. sancimus C. de testam.* cum alijs congestis per Argel. *de adquir. poss. q. 27. art. 8. n. 20.*

Sed magis vrgent verba illa, *los Iutges diguen les sen-* 16 *tencies*, ex quibus inferri poterat, Iudicem teneri sententiam ore proprio recitare, non autem per Tabellionem, vel Scribam, quod in iure sic sancitum reperiebatur; nam sententia, *pronuntiatio* dicitur, hac de causa, *l. 1. §. quorum 4. & §. vlt. ff. ad Turpilian. l. qui testamento 37. ff. de exercitor. action. l. 2. C. de sentent. ex pericul. recit.* vnde mutus Iudex esse non potest, quia neque pronuntiare, *l. cum prætor, l. 2. §. natura*, vbi post Castrensem 17 Barbosa *num. 16. ff. de iudicijs.* Pronuntiare verò, est voce palam exprimere, *l. ex empto 11. §. qui autem 18. ff. de action. empt. l. 1. §. 1. l. quod si nolit. 31. §. 1. ff. de ædilit. edict.* Ob quod iure *Digestorum*, etiamsi nulla necessitas foret Iudicibus, scriptas in libello, sive ex periculo recitare sententias, tamen iure noviori, licèt eas scribere teneantur, non per hoc pronuntiationem, sive recitationem ex periculo vitant, vt *in dict. l. 2. l. vlt. §. penult. C. de mod. multar. c. vlt. de sent. & re indic.* expressè ha- 18 betur, & colligunt Doctores *in dict. l. 2.* Budæus *in l. vlt. ff. de Senator.* Muretus *lib. 6. variar. lect. cap. 2.* Savaro in Sidonium *lib. 3. epist. 12. pag. 204.* Cerdà, & alij ad Tertul. *in apologet. cap. 2. in fin.* Illiger. ad Donell. *lib. 28. comment. cap. 3. lit. H.* latè Langlæus *semestrium lib. 1. c. 5. per tot.* Azevedo *in l. 10. num. 47. tit. 17. lib. 4. recopil.* Menoch. *de arbitrar. casu 66.* Gama *decis. Lusit. 57. num. 1.* August. Barbos. *in collect. dict. cap. fin. de sentent. & re iud. in 6. num. 5.* Gibalin. *de sacra iurisd. disquis. 6. q. 1. propos. 3. in expos. num. 20.* Colendissimus Præceptor, eruditionis fax inextinguibilis, atque Iuris scientiæ inter Hispanos sui ævi Antesignanus, Don Franciscus Ramos del Mançano *ad d. tit. de re iudicat. c. 1. n. 14.*

Ex quo clarè sequitur, quòd iure novissimo necesse 19 scribi debent, vt *in dict. l. 2.* clarè habetur, *dict. cap. fin. de sentent. & re iud. in 6.* Bartol. *in l. 1. §. fin. num. 2. ff. de hæred. instit.* Petr. Barbos. *in l. si debitor, num. 139. ff. de iudic.* Alexand. Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de sentent. resolut. 2. num. 1.* August. Barbos. *in collect. ad dict. cap. fin. num. 2.* Antiquitus enim nulla necessitas aderat, nam sententiæ ad nutum respondentium dicebantur, vel viva voce, vel tabellis conscriptæ, vt eruditè probat Langlæus *d. c. 5.* & adhuc novissimo iure id ipsum fieri posse

affirmat

affirmat Imperator *in l.quotiens* 3.§.*quotiens autem*, *C.de privil.ſcholar.* ibi: *Quotiens autem ex verbis, & ſine vlla ſcriptura prolata ſententia.* In noſtro *textu* dicitur, quòd Iudices dicant ſententias, & quod teneantur tribuere eas ſcriptas parti petenti: igitur dum pars non petit, nulla neceſſitas eſt ſcripturę, ac per conſequens, neque ſubſcriptionis; & ſimiliter perperam apud nos receptum eſt, quòd ſufficiat recitatio ſcribæ coram Iudice, nam ipſe Iudex dicere ſententiam debet. 20

21 Sed nihilominus iſtæ illationes non procedunt: nam quoad recitationem expreſsè cautum habemus per *for.*3. *de ſentent.& act.* quod ſententia, tam diffinitiva, quàm interlocutoria recitata per Actuarium nomine Iudicis, ex præcepto illius valeat, ac ſi per eundem Iudicem pronuntiata foret; & ſic verbum illud noſtri textus, *diga*, perinde eſt, ac ſi diceret, *tribuat*, *ferat*, nam aptum eſt comprehendere, tam pronuntiationem, quàm ſcripturam. Quod autem ſcriptura, & ſubſignatio requiratur, 22 clarè etiam colligitur, nam ex eo, quod in textu cavetur, quod Iudex tribuat parti petenti ſententiam in ſcriptis ſupponit neceſſitatem ſcripturæ, quod pariter cavetur *in for.*4.*eodem*, quoad cauſas centum ſolidos excedentes. Sicque in ſcriptis debet ſententia ferri; quod quidem intelligendum de definitiva; nam interlocutiones ver- 23 bo per Iudicem recitantur, & per Actuarium in ſcriptis rediguntur. In Curijs Iudicum inferiorum ſententia poteſt ſcribi per quemcunque Notarium, dum fiat iuſſu Iudicis, vt in *dict.for.*4. habetur. At in Regia Audientia, publicatio ſententiæ diffinitivæ, vel interlocutoriæ habentis vim illius, apud nos *proviſio Real*, fit per Scribam *mandati*, vt dixi *tom.*1. *cap.*2.§.2.*num.*204. in præſentia Domini Regentis, vt adnotavi eodem §.2. *nu.*182. quod intellige de ſententijs; nam interlocutiones in officijs eorum publicantur. Sed ſententiarum diſpoſitivæ ſcribi 24 debent per Iudicem, iuxta *cap.*5. *ordinationum anni* 1543. quod intelligendum eſt, vt *breviculum*, quod apud nos vocatur *concluſio*, ſcriptum ſit per Iudicem, & ſententia per Scribam *mãdati*, vel è contra. Sed caſu quo ex cauſa ſpeciali, putà quia Iudex ſenectute impediatur, vel ſententia contineat plurimum ſcripturæ, & ſimilibus, omnia ſcribi poſſunt per *mãdati* Scribam, vt iuxta longævam conſuetudinem, & obſervantiam diffinitum fuit, ex reſolutione trium Aularum *die* 9.*Ianuarij* 1655. Et ratio eſt, nam cùm hoc non reſpiciat formalitatem ſententiæ, nam ſolum eſt de eſſentia validitatis, vt per Iudices ſubſcribatur, iuxta *c.*9.*eiuſdem pragmat.ordinat.anni* 1543. ſed obſervantiam ſecreti, ad quod tenentur Scribæ *mandati*, inde eſt, quod nequaquam *pragmatica* diſpoſitionem tranſgrediantur.

25 Sed quia *in dict. l.*2. cavetur, quòd in ſententia, poſtquam recitata eſt, nefas ſit aliquid immutari, vel corrigi; videamus, an in Regio Concilio hæc diſpoſitio procedat? Ianus Langlæus *ſemeſtrium dict. lib.*5. *cap.*5. *verſ. Sanè quod diximus*, *pag.*245. tenet expreſsè, quod non ſo- 26 lum corrigi ſententia nequeat, lata, & publicata (quod antea probaverat ex Seneca, Apuleio, & alijs) ſed poſtquam ſcripta, & ſubſignata, atque apud officium depoſita, quidquam addere, vel minuere nefas ſit, eo quod cum iam ſcripta ſit, enarratoriſque chirographo, & eius, qui iudicio præeſt connotata, officióque commendata; fere perinde ſit, atque ſi nulla interpoſita mora, recitata eſſet. Sicque iudicaſſe Senatum Pariſienſem docet ex Rebuf- 27 fo *in proœm.conſuet.Galliæ*, *num.*89.*& in repetition. l. quod iuſſit*, *ff. de re iudicat.* ſed meo iudicio Rebuffus loquitur in diverſa ſpecie à propoſita: nam expreſsè differit de revocatione ſententiæ diffinitivæ, quam iudicem revocare non poſſe, probat textus *in dict.l.quod iuſſit*; at nos loquimur de ſupplemento alicuius qualitatis, etiamſi ſubſtantialia ſententiæ reſpiciat, quod fieri poſſe eadem 28 die, docuit Conſultus *in l.Paulus* 42 *ff.de re iudicat.* atque adeo ſuppleri ſententia poterit. Demum, nam *in dict.l.*2. excipiuntur omnes Iudices illuſtres, & Præfectus Prætorio, ſub qua exceptione, abſque dubio Regius Senatus continetur; tum quia ſententiæ, in eo latæ, nomine Principis ſunt, per Præfectum Prætorio, nam Protex eius officio fungitur, vt dixi *dict. cap.*2. §.1. *numer.*11.*&* §.2. *num.*116. Tum etiam ob magnam auctoritatem Senatus, 29 ſi ob lapſum calami aliquid omittatur, vel aliter, quàm res ſe habet exaretur, ſuppleri, & corrigi poſſe eſt tenendum. Sicque ex deliberatione Senatus factum aliquando fuiſſe, in quadam ſententia criminali retulit non ſemel dominus Don Michael Hieronymus Querol, egregius quondam, atque literatiſſimus Senator. Me quidem interveniente, dubium hoc occùrrerat in cauſa cuiuſdam receptoris Bannitorum, cui per ſententiam impoſitæ fuerant pœnæ omnes per *pragmaticas* receptatoribus impoſitæ; ſed omiſſa demolitionis domus pœna, dubium remanſit indeciſum, quia dominus Comes Oropeſius, ob plures demolitiones, quæ oppida Regni deformabant, hanc pœnam minimè exequendam decreverat.

Sed nota ſpecialem diſpoſitionem, quàm per *foros*, & 30 *pragmaticas ordinationes* habemus ſancitam, nempe ſententiarum recitationem differri non poſſe, etiamſi partes aliquid ſuperaddant, inſtrumenta producendo, vel reſcriptum Principis edendo, poſtquam ſententia apud officium eſt depoſita, vt expreſsè habetur *in for.* 19.*&* 20. *de ſentent.& actis*, *& in cap.* 11. *ordinan.pragmaticæ anni* 1577. At cum hæc differentia inter edentem reſcri- 31 ptum, & producentem inſtrumenta; nam licet prohibeatur dilatio recitationis ſententiæ, ex cauſa productionis documentorum, hoc fit ſub pœna ſpeciali, & ſic non obeſt, quominus ſi inſtrumenta relevent, ſententia mutari poſſit, ſeu corrigi, & publicatio differri, quod ſæpius fit, ne inaudita parte reſpectu inſtrumentorum, quæ de novo producuntur, ſententia immutetur, quod reſpicit neceſſitatem defenſionis, quæ per ſtatutum tolli nequit: & ſic me referente fuit executum ex deliberatione Senatus in cauſa Hermenegildæ Sanchiz, & don Ferdinandi Maſparrota Iuris Doctoris, hoc anno 1655. nam per dictum *cap.*11. non eſt ſublata facultas producendi inſtrumenta relevantia, vt probat dominus Leon *deciſ.*212. *num.*3.*part.*2. & alijs relatis, Giurba *obſer.*92. *num*26. ſicut neque excluſa probatio per confeſſionem partis, vt D.Leon *ibidem* docet. At verò in edendis reſcriptis Principis, per quæ, cauſa alijs Iudicibus committitur, cum per *forum* expreſsè cautum reperiatur, quòd non per hoc ſententiæ recitatio differri poſſit, & illud non afficiat ius naturale, nil admitti ſolet, ſed ſententia publicatur, eo ipſo quòd aliqua partium ad publicationem inſtat.

Sed dubitari poterat, an ſi reſtitutionis in integrum 32 beneficium imploretur, poſtquam eſt penes Scribam, cui beneficium conceſſum eſt ad novas probationes faciendas, vel Iudex recuſetur, concedendum beneficium ſit, & publicatio ſententiæ differenda? Et reſpondendum videbatur, quod non; ex traditis per Mattthæum de Afflictis *in conſtit.lib.*2.*rubr.*40. *num.*14. Oddo *de reſtitut. part.*2.*quæſt.*66. *art.*2. *num.*86. Vincentium de Franq.*deciſ.*261. *num.*1. *&* 9. Covarruvias *practicar. quæſt. cap.*36. *num.*3.*verſ.Cæterum.* Sed valde dubito, eo quod iſti Do- 33 ctores non tradunt, quo pacto intelligendum ſit, ſuppoſito quod minori, verbi gratia, conceditur reſtitutio adverſus concluſionem in cauſa, vt docent Intriglio.*deciſ. Sicil.*25. Novar.*ad prag.Reg.Neapol.tit.de Minor. collect.* 1.*num.*20. & adverſus defenſiones omiſſas, Capella Toloſana *deciſ.*53. Ioachim.Mynſinger. *obſervat.*84. *centur.* 3. Novar.*dict.collect.*1.*num.*17. ſicque cum domino Leon *dict. deciſ.*212. *num.*6. dicendum credo, quòd quamvis ſententia eſſet in poſſe Scribæ, ſi reſtitutio calumnioſa non appareat, & articuli propoſiti per minorem, vel alium, cui competit privilegium, relevarent, concedendam reſtitutionem. Covarruuias enim *loco proximo* loquitur de recuſatione, quæ ſtatutum habet tempus circunſcriptũ; Franchis verò de Tertio veniente ad cauſam; nos verò de ipſo minore, qui vnus ex litigatoribus principalibus eſt, & omiſit probationes; ſi enim ſententia in eum lata, nulla eſt, ex eo ſolum, quod indefenſus remaneat, quanto magis reſtitui debet antequam ad prolationem ſententiæ deveniatur? Deciſio Senatus meo tempore facta non eſt, neque ex antiquioribus facilis

eſt

est quæstu ; nam positio sententiæ in posse Scribæ in actis adnotari non solet ; post conclusionem in causa pluries vidi ope restitutionis minorem admitti ad novas
34 probationes. Quando autem impertinentes allegationes, vel instrumentorum productiones, vel capitula proposita apparent, tunc Iudex admittere nova iura solet sine præiudicio publicationis sententiæ, eo quòd est penes Scribam : & sic non censetur per decretum, derogatum citationi, si iam facta est, vt bene notat Gratian. *disceptat. forens. tom.* 1. *cap.* 156. *num.* 38. sed si aliter admittantur, vel simpliciter decretum de iniungendo parti ponatur, secùs erit ; ex doctrina Abbatis *in cap. quoniam contra*, 11. *colum.* 10. *num.* 17. Afflictis *decis.* 115.
35 *num.* 3. Alexand. *in l. admonendi, num.* 22. *ff. de iniur.* Gratiani *dict. cap.* 156. *num.* 37. Quod procedit quando Iudex sciret concluſum in causa, secus si ignoraret, quia tunc non censeretur revocasse, quamvis simpliciter decretum interponeret, Marsil. *in praxi, §. seqq. num.* 52. *vers. vltra prædicta*, Alexand. *cons.* 72. *n.* 7. *colum.* 2 *lib.* 3. Gratian. *d. c.* 156. *n.* 39.

36 Sed supereſt, vt videamus quo loco, & tempore ferenda sit sententia ? Et quoad locum, certissimum est ferendam esse in loco assueto, *l. ius pluribus* 11. *ad fin. ff. de iust. & iur. l. si locus* 69. *ff. de iud. l. cum sententiam* 6. *C. de sent. & interlocut.* tradunt Donell. *lib.* 28. *com. cap.* 3. *in fin.* & ibi Illigerus *lit. O.* Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *casu.* 6. Petrus Gregor. *de Repub. lib.* 2. *cap.* 6. sed apud nos, quis locus assuetus sit vnicuique ex Iudicibus, tradere debe-
37 mus. Quoad Ordinarios certum est, locum assuetum ad recitationem sententiarum esse Curiam, quam quilibet in *foro* habet, sicque sententiæ in Curia pronuntiandæ sunt. Quoad Curiam Gubernationis, cum Gerens vices, iuxta *cap.* 17. *in extravag. Stil de la Governa-*
38 *cio*, non habeat certam sedem in Regno, in quocunque loco ius dicere potest : quod congruit cum dispositione iuris, de qua *in l. si cum dies*, §. *arbiter, ff. de recept. arbit.* Menoch. *dict. cas.* 64. *num.* 2. Quod intelligendum est respectu loci in genere, hoc est, quod Gerens vices si reperiatur in alia Vrbe, villa, vel oppido, ibi ius reddere possit ; non autem quòd adstans in Vr-
39 be Valentina, Serabensi, vel villa Castillionis Planitiei, ius dicat, vel sententiam proferat extra Curiam Gubernationis, quam in his locis habet constructam ; nam locus ille est assuetus, & ad eum fiunt citationes ad sententias pronuntiandas, & iuxta *iura* superius adducta, in loco assueto necessariò publicandæ sententiæ
40 sunt. Quoad Regiam Audientiam, dixi *part.* 1. *capite secundo*, §. 1. *num.* 182. sententias publicari in domo Regentis Cancellariam, quod frequenter, & ordinariè fit : sed aliquando in criminalibus sententias promulgari vidi in ipsa Aula criminali Senatus ; aliquando etiam in carceribus Regijs, quod fiebat quando tortura celeriter infligenda erat reo ; sic enim obseruatum fuit an-
41 no 1647. in promulgatione sententiarum Baptistæ Martinez, Iosephi de la Yesa, Thomæ Arnau, & aliorum ; & anno 1648. in causis Bannitorum, qui condemnati fuere in oppido de Torrent ; & anno 1649. in promulgatione sententiæ capitalis Salvatoris Matthiæ Marti, vulgò appellati *Marrani* : in carceribus verò bis, aut ter obseruari vidi, domino Regente ad carceres properante. Sicque cum hæc loca assueta sint, iam in loco assueto sententiæ istæ feruntur.

42 Circa horam variæ fuerunt antiquorum consuetudines. Græci in Areopago noctu iudicabant, quod vtique fieri scriptum est, ne aspici possent ius dicentes, sed tantum obseruari possent ea quæ dicebantur, vt cum Luciano, Hermotino, & alijs probat Illiger. ad Donell. *lib.* 17. *com. cap.* 24. *lit. O.* quod apud nos sanctum, iustumque foret ; nam rarò inspicitur quid dicatur, frequentius quis dicat ; & ex condemnatis, nemo ferè credit sic iustitiam suadere, sed ita Iudici placuisse, quod
43 quam absurdum sit, clarissimè liquet. Ex lege duodecim tabularum : *Ante meridiem causam noscito, quum perorant ambo præsentes. Post meridiem præsenti litem addicito : si ambo præsentes ; Sole occaso, dici suprema tempestas esto.* Tradunt Aulus Gellius *noct. Atticar. lib.* 17. *cap.* 2. Iacob. Reuard. *ad l.* 12. *Tabul. cap.* 1. qui explicant ita, vt Iudex ante meridiem causam cognoscat, post meridiem, litem postulanti addicat, aut deneget, tempusque pomeridianum ad occasum vsque Solis extendatur. Quæ 44
quidem explicatio mirificè congruit cum his quæ à nostris Senatoribus peraguntur ; nam mane causæ disceptantur, atque diffiniuntur in Senatu, iuxta *cap.* 8. *ordinat. pragmaticæ anni* 1543. post meridiem audientiam privatam in domo propria vnusquisque habere tenetur iuxta *forum* 34. *Curiar. ann.* 1604. in qua lites audiuntur, supplices libelli decretantur, & partes disceptant articulos in lite suscitatos, quod apud nos appellatur *hora de asignacions*, desumpto vocabulo ab assignatione horæ, quam Iudex facit, iubendo quòd partes coram illo compareant ; quòd fit quando articulus, vel causa celeritatem desiderat, de quibus Fontanella *de pactis claus.* 4. *gloss.* 10. *part.* 1. *num.* 67. *in fin.* & attigi *tom.* 1. *cap.* 4. §. 9. *num.* 3. *Sole occaso, suprema tempestas esto.* Quod 45
exponerem iuxta nostros mores, quòd quando res exegerit, Sole occaso, suprema potestas esto, supremáque iurisdictio exerceatur, atque ius dicatur semper, sicut & vbique. Sed illa dispositio *legis* 12. *Tabular.* immutata fuit per *Novellam* 82. *cap.* 3. quo cautum reperitur, ius dici posse mane, vespere, & meridie ; quod in Senatu obseruatur iusta causa intercedente, nam sententiæ promulgantur, tam mane, quàm vespere. In Curijs verò inferiorum nequaquam, nam in publiqua audientia, quàm Magistratus habent ante meridiem, hora designata per *dict. for.* 34. sententiæ promulgari debent, prout inconcusse fit.

Solum dubitatio remanet, an noctu iudicia exerceri 46
queant ? nam non posse videtur, ex *l.* 2. §. *& quia Magistratibus* 31. *ff. de orig. iur.* & ibi communiter DD. pluribus Osual. ad Donel. *dict. lib.* 28. *cap.* 3. *lit. P. c. consuluit, de offic. delegat.* & ibi Barbos. *in collect. num.* 12. Vant. *de nullit. tit. ex defect. cit. num.* 132. Ripa *de nocturn. tempor. cap.* 134. *num.* 9. Petr. Gisker *in l. non minorem* 20. *num.* 3. *C. de transact.* Narbona *in horograph. hor.* 1. *num.* 84. *& hor.* 2. *num.* 19. nec prima hora noctis, Signorolus *consil.* 52. *in princip.* Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *quæst.* 62. Tuscus *lit. I. conclus.* 85. Sed hæc conclusio ab omnibus limitatur, quando aliter consuetudine obseruatum, vel ex partium consensu fit : Narbona *num.* 86. *& 20.* ob quod hoc in casu requiritur solemnitas trium luminum, vt docent passim Doctores, quod obseruant Domini Regentes, nam in ciuilibus aliquando si Dominus Regens impediatur hora assueta, ob carceris visitationem, vel alia de causa, ne iterum citationes fiant, sen- 47
tentiæ noctu recitantur tribus luminibus adhibitis ; in causis recursuum, ob impedimenta ad electiones officiorum Vrbis, quæ celeriter expediri debent, & sic similia. In criminalibus vidi sententiam capitalem proferri in Felician Meseguer *anno* 1650. *die* 9. *Maij*, Proregentis officium gerente Domino Decano Don Francisco Bono.

Sed quoniam ad validitatem sententiæ requiritur, 48
quod præsentibus litigatoribus, ad quos attinet, feratur, *l. de vnoquoque* 47. *ff. de re iudic.* & ibi communiter Doctores, vel altero absente, sed legitimè citato, *l. si prætor* 75. *ff. de iudicijs, l. ea quæ* 7. *C. quomodo, & quando Iudex*, Donel. *lib.* 27. *comment. cap.* 6. & ibi Osual. *lit. H. &* 49
lib. 28. *cap.* 3. *in princip.* nam vtroque absente ferri non potest, vt notant communiter Doctores *in rub. C. quomodo, & quando Iudex*, si & vbi sententia in alieno loco ab assueto frequentiùs ferenda sit, necessarium erit, quod citatio specialiter fieret ad illum locum, aliàs erit promulgatio nulla, *l. si vt proponis, C. eodem*, quoad locum 50
verò ordinarium sufficit communis citatio. Hæc enim criminalibus præsente reo locum non habent, cum ad instantiam accusatoris, præsente reo sententia recitetur, vt communis praxis in toto Regno obseruat.

His breviter quoad solemnitatem ferendæ sententiæ 51
dictis,

dictis,quæ quidem communia sunt iudicijs civilibus, & criminalibus;ad aliqua specialia deveniamus. In primis se offert dispositio *for.19.iuncto for.28.de criminibus*,quibus cautum reperitur, quòd in causis criminum, quorum pœna pecuniaria est infra biduum, continuò computandum, pœna per sententia imponatur;aliàs pro absoluto reus habeatur. Si autem ob crimen imponenda
52 prœcipuè veniat pœna corporis afflictiva,vel subsidiariè, res intra quadraginta dies absolvatur,continuò:ita vt si intra primos quinque dies, computandos à die exactæ confessionis, quæ infra biduum exigenda est,accusator
53 non ostenderit indicia sufficientia, reus relaxari debeat fideiussoribus,quæ quidem dilationes coarctari possunt, non autem prorogari: si secus factum fuerit, Iudex de proprijs tenetur damnum rasarcire.Quæ dispositio confirmata videbatur per *for.83. cum seq. Curiar. ann.1585.*
54 Fororum antiqui Interpretes dicunt hunc forum praxi receptum non esse; sed rationem non adducunt, & quamquam leges solum teneant quatenus vsu receptæ sunt, tamen cum non faciliter hæc ratio admittenda sit; potius crederem,quòd in observantia huius dispositionis inducta reperitur, quia pleraque correcta, & derogata per alios foros reperiuntur,& quia ipse forus non loquitur de inquisitione,sed de accusatione. Quod enim de ac-
55 cusatione,& accusatore loquatur clarissimè percipitur ex fori verbis,ibi:*Si dins los cinch dies primers no serà mostrat per lo accusador.* Quare non debet extendi hæc dispositio ad causas fiscales ex mero officio Iudicis prosecutas. Quod derogata dispositio sit, apparet ex his quæ diximus,*hoc eodem cap.§.6.ex num.15.*nam per *forum 33. Curiar. anni* 1604. generaliter, & indistinctè cautum fuit,
56 quòd dilatio ordinaria sit quindecim dierum, & quòd hæc coarctari nequeat,nisi ad quinque dies, sicque cum denegatio dilationis ad probandum materia odiosa sit, generalis hæc dispositio non debet limitari ad hos, vel illos casus,hæc, vel illa crimina, sed absolutè sumenda in quacunque causa criminali,etiamsi pœna pecuniaria imponenda sit;& sic receptum est per obseruantiam totius Regni, quod ante *dictum forum 33.* docuerat dominus Cerdan *in visitatione Carcer.c.13. nu.5.* ibi: *Aunque por ser el tiempo tan breve, y no poderse hazer el processo en tan pocos dias, muy pocas vezes, ô ninguna se llega a estos terminos.* Quoad partem verò, quòd intra quadraginta
57 dies per sententiam diffinitivam res terminetur, à communiter contingentibus, necessaria hæc dispositio non est;nam celerius res perficitur, nisi vrgente aliqua iusta causa,præsertim si respiciat defensionem Rei:imò omnes periti,ac prudentes causarum criminalium Patroni, etiamsi causa differendi non adsit,eam quærunt;nam in criminalibus celeritas infaustos litium fines parere solet,& temporis lenitate acerbitas pœnæ mitigatur, differri enim potest terminus prædictus favore defensionis, vt dixi,& quod magis est,etiamsi dilatio tendat ad favorem administrationis iustitiæ, iuxta decisionem *fori 32. de sagionibus*, quem singulariter ad rem notat dominus Cerdan *d.c.13.n.5.*& si & vbi d.forus *19.de crim.*revocatus non fuisset, ex inobseruantia illius sequeretur quod non adesset nullitas, dum pœna reperiretur imposita in iudicem aliter procedentem: quo in casu committitur pœna; non autem actus nullitas sequitur: Ganaverro *cons.6.art.1.n.7.& seqq.*

58 At quoniam in eo *textu* dicitur,quòd si pœna imponenda erit pecuniaria,reus fideiussoribus relaxetur,iuxta textum *in l.divus,ff.de cust.reor.& in l.1.ff.eod.*vbi Glossa, & Doctores Ant. Gomez *variar. lib.3. cap.9. num.8.* Iulius Clar.*§.fin.q.46.n.7.*Farin.*q.33.n.48.*Guazin.*defens.4. cap.1.num.32.*ita quoad omnes quotidie obseruatur.Sed quoniam in Nobilibus relaxationem procedere isti
59 Doctores affirmant, etiamsi pœna corporalis debeatur, Farin.*d.quæst.33.num* 60.Baiard.ad Clar.*quæst.46.num.64.* Guazin. *dict. capit.1. numer.* 3. videamus apud nos quo pacto hoc sumendum sit?In *for.31.de sagion. iunct. c.14. actor.Cur.Brach.Eccles.& Militar. ann.1626.* cautum reperitur, quod Militaris persona capienda apponatur in domibus Vrbis, præstitò prius iuramento, & homagio de non exeundo, & cautione congruenti; & si Iudici videbitur expedire impositio custodiæ, fiat expensis illius: sed non est hæc decisio absoluta, imò remanet sub arbitrio Iudicis, vt in *dict. cap.14.* habetur. Sicque praxi deductum est, quòd hoc non fiat, nisi parte petente, & cautionem, atque expensarum solutionem offerente, & hoc in casu in hac Vrbe apponuntur Milites, vel Militari privilegio fruentes in domo Deputationis, in Aula strenui Brachij Militaris: sic vidi Egregios Comites de Carlet, & de Sinarcas,& alios plures,& me inquirente in crimine cuiusdam resistentiæ factæ Iustitiæ in criminalibus Vrbis, de qua indiciatus reperiebatur Iacobus Menor Civis, Iustitita eò tunc civitatis Setabis, eum ex deliberatione Senatus in præfato loco detineri decrevi. Sed hæc omnia, vt dixi, patti petenti conceduntur. In criminibus verò ob quæ debetur pœna cor- 60
poris afflictiva, lapsis dilationibus probatorijs; si non apparet de crimine, relaxandus fideiussoribus venit, prout quotidie fit: & hoc in casu relaxatio habetur pro absolutione ab obseruatione iudicij, & sic reus molestari nequit, quin nova indicia superveniant.Docent Car- 61
rer. *in praxi crimin. §. circa septimum, num.23. vers. vltim.* Iul. Clar. *quæst.64. num.38.& quæst.92.num.2.*Farin. *consil.50.n.25.in fin. & consil.25.n.22.cum duob. seqq.* Caballus *casu 99. num.24.* Baiardus ad Clar. *quæst. 57. numer.17.* Guazin. *ad defens. reor. defens. 2. capit. 7. num.16.*

Sed constito de crimine, nequaquam hoc procedit; 62
imò etiamsi reus ægritudine opprimatur, relaxari non debet in gravioribus criminibus, nempe ob quæ pœna capitalis imponi possit, vt definitum habemus per Regium rescriptum, *dat. Cæsaraugust. die 7. Octob. anni* 1646. nam licet carceratus gravi morbo laborans,liberari debeat sub fideiussoribus, vt pluribus docet Guazin. *defens.4.cap.1. num.45.* hoc limitatur in capitalibus, & gravioribus, pluribus Farin. *dict. num.48. & seqq. & num.48.& seqq. & num.78.* vbi docet, quòd licet ob infirmitatem Rei fideiussoribus relaxentur,de habenda aliqua domo pro carcere; vt possint curari, & recuperata sanitate redire, etiamsi in carcere adsit locus destinatus ad hoc peragendum, quem vocamus *enfermeria:*hoc restringit quando graviissimi criminis qualitas, vel multitudo indiciorum repugnat. Et nota alternativam, *vel*, quæ denotat alterutrum sufficere, & sic in graviissimo crimine sufficit eius titulus,sicque per Senatum prædictum rescriptum interpretatum fuit.

Et quia ex dictis in hoc capite, non obscurè depre- 63
henditur, in causis criminalibus expediendis obseruari debere dispositionem *for.105.de Cur.& Baiul.iunct.for.33. Curiar. anni* 1604. videamus an aliquibus in casibus solemnitates forales omitti, & pœna imponatur ex abrupto procedendo? Et omissis eis quæ à Doctoribus Italis vulgariter traduntur de modo procedendi ex abrupto, eo quòd apud nos in vsu non sunt, nihilominus in aliquibus casibus sic procedi posse ex forali dispositione est tenendum.

Primus est casus, quando reus aufugit à carceribus 64
Regijs, nam ex fractione carceris sequitur confessio delicti, pro quo captus fuerat, ita vt absque alia solemnitate, vel citatione condemnandus sit:*Act.Cur.in for.74. de crimin. l. in eos, ff. de cust. reor.* pluribus Farinacius *quæst.30. num.7.& seqq.* & licet in puncto iuris per Doctores valde controversum reperiatur, tamen apud nos
in vim *dicti fori*,sequenda omnino est opinio eorum,qui 65
tenent, ex fractione carceris confessionem sequi; & ita sæpius obseruatum in Senatu, signanter sub examine domini Morlà,sententia publicata per Franciscum Paulum Alreus Regij Mandati Scribam, *die 27. Iulij* 1619.
in causa Petri Santomà,& in causa Pauli Boria, & alia 66
sententia publicata per don Ioannem Daça die 4. eorundem contra Antonium Daça, & alia sententia publicata per eundem Alreus, *die 17. Septembris eiusdem anni*, in Petrum Garcia sub examine domini Don Petri Rejaule,

67 Rejaule,& sic pluries etiam nostris temporibus. Ita vt solum observetur, quod constito in actis de fractione carceris, & facta instantia per Fiscum cum supplici libello, quo narratur crimen, ob quod reus detinebatur, & modus fractionis, pro executione *fori* sententia subsequitur sine vlla solemnitate, præter recitationem. Sed quoniam dixi *tom.* 1. *cap.* 1. §. 2. *num.* 49. actus Curiæ solum ligant singulares Brachij consentientis, & 68 hæc dispositio fuit facta ad preces Brachij Regalis, inde fit, quòd Militares, Ecclesiasticivè, & eorum vasalli sub hac dispositione minimè comprehendantur, ob quod eodem anno 1619. cum in fractione carceris complex reperiretur Don Ioannes de Rocafull, adversus eum formatus, ac prosecutus fuit processus contumacialis modo ordinario.

Sed quæret aliquis, quare hoc observatum fuisset, dato quod sicut diximus *dict.* §. 2. *num.* 49. ex decisione Senatus, actus Curiæ editus ad preces vnius Brachij, si ab alijs non impugnetur, omnia Brachia ligare, & dis- positio prædicta non reperiatur impugnata? ob quod 69 videbatur dicendum ligare omnes. Hoc enim dubium suscitatum fuit in causa cuiusdam rei oppidi de Buñol, qui puellam quam amabat, & stupraverat, immani sævitate trucidavit; dum enim detinebatur in carceribus Regijs Vrbis ad nutum Baronis, carcerem Regium fregerat alijs associantibus, & captus in flagranti. Sed videbatur, quod dispositio, de qua in sententia, tradita *dict.* §. 2. *n.* 49. procedit, quando in actu Curiæ aliquid generaliter, vel indefinitè cavetur, atque sancitur; nam tunc adest auctoritas legislatoris, & consensus tacitus, vel 70 præsumptus totius Curiæ, vt alibi dixi; at verò quando concessio esset limitata ad certum numerum personarum, vel ad certum genus, vel ad certum Brachium, cum auctoritas Legislatoris non egrediatur illas personas, nihil refert, quod accedat consensus tacitus totius Curiæ, cum ille non sit sufficiens ad inducendam legem vltra voluntatem ius ferentis; aliàs sequeretur, quod Curia haberet vices Legislatoris: quod nequaquam verum est, vt probavi *c.* 3. §. 1. *sect.* 2. in dicto enim actu Curiæ, contento in *foro* 74. limitata concessio reperitur ad Brachium Regale, ibi: *Per acte de la present Cort atorgat al Braç de les Ciutats, è Viles Reals, provehim, è ordenam, que si algu serà pres en preso de alguna de les Ciutats, ô Viles Reals, &c.* Sed iterum dubitabatur in eadem causa, eo quod pœna hæc imposita reperitur frangenti carcerem alicuius Civitatis, vel Villæ Brachij Regalis, & ille reus quamquam detinebatur ad nutum Baronis, verè fregit carcerem nostræ Vrbis, sicque dispositionem habere locum aliqui de Senatu credebant; Alij dicebant, quod qui ad nutum Baronis detinetur, perinde est, ac si in carcere Baroniæ detineretur. Sed meo iudicio plus inspiciendum est realitati, quàm mentis fictioni: dum de hoc disceptabamus in Senatu, referente domino Don Braulio Esteve, reus decessit, & sic causa indecisa remansit.

71 Secundus est casus, quando aliquis relaxatur per Iudicem Ecclesiasticum, & traditur Curiæ sæculari, nam in causis fidei, & cæteris spiritualibus, in quibus Iudex laicus est incapax, tanquam merus executor procedit statim ad executionem pœnæ, vt dixi *cap.* 7. §. 3. *num.* 7. vbi plures, quibus adde Olibanum *in vsat. alium namque* 1. *cap.* 15. *num.* 55. & Sesse *de inhibition. cap.* 30. §. 1. *num.* 80. *& seqq.* in alijs verò remisso processu Ecclesiastici, si sententia relaxationis est iusta, absque novo processu reus ad pœnam damnatur, & illico executio subsequitur; ita docent Marta *de iurisdict. part.* 4. *centur.* 2. *cas.* 132. *num.* 13. Carolus de Grassis *de effectib. Clericatus, effect.* 1. *num.* 832. Molina *de Brachio sacul. lib.* 1. *in spect.* 3. *cap.* 10. *num.* 30. & sic praxi receptum invenio: *anno* 1564. *die* 16. *Martij* relaxatus fuit Matthias Hues, ob homicidium Ludovici Lopez Familiaris sancti Officij, & eodem die fuit pœnæ traditus, *die* 15. *Octobris* 1580. Balthasar Togores Canonicus Oriolensis, qui die 12. eorundem fuerat relaxatus in processu contumaciali, & eodem die instantiæ, nempe 15. fuit ad pœnas condemnatus. Don Raymundus Pallás Ordinis Montesiæ, fuit relaxatus ob necem Don Didaci illius fratris, & die 29. Augusti 1626. Fisci procurator supplicavit condemnationem, qua subsecuta fuit die 2. Septembris sequentis cum revisione processus Ordinis, & hæc condemnatio per Supremum approbata in consultatione cum transmissione processus, atque in eum executa, post quam nulla in Regno reperitur facta relaxatio: decretum hoc fuit publicatum per Alreus *dicto die* 2. *Septembris.*

Tertius est casus, quando quis coram Iudice offi- 72
cium exercente, vt putà sedendo pro Tribunali, delinquit; nam hoc in casu pœna imponi potest absque aliqua forali solemnitate; sic expressè cautum habemus *in privil.* 84. §. *si autem coram, Regis Iacob. II.* his verbis: *Si autem coram vobis, vel dictis delegatis per aliquos inter se verbo, vel facto injuria irrogetur: volumus, vt sic iniuriatores in continenti, absque processu aliquo condemnentur ad pœnam legitimam, secundum qualitatem facti, & personarum conditionem.* Optimè ad rem Belluga *in specul. rub.* 11. §. *compendiosè, n.* 11. ibi: *Et sic vides, è cõtrario, quòd æquitate omissa etiam ius transgreditur causa suadente citra gravamen. Pone exemplum: homo occisus in Curia, præsente Officiali, in eius neglectum; vel in Ecclesia coram toto populo, vel in concione, vel seditione, vel timetur forsan scandalum propter populi tumultum, nam ijs casibus, & alijs similibus, si Iudex omittat facere processum regulatum secundum limites fororum, vel constitutionum, dum tamen de veritate sibi, vt Iudici constet, non dicitur ex tali transgressione gravare.* Sequuntur dominus Morlà *in emporio tit.* 2. *qu.* 2. *n.* 5. P. Diana *resol. moral.* 3. *par. tract.* 5. *resol.* 80. P. Fragoso *de Republic. lib.* 5. *disput.* 12. §. 4. *n.* 125. *& seqq. tom.* 1. Et ratio est; nam in notorijs, ordo iuris est, ordinem non servare, *cap. pervenit, de testibus,* cum pluribus alijs adductis per Salgado *de Regia protect. part.* 3. *c.* 14. *n.* 47. *&* 56. sicque aliquando observatum fuit nostris temporibus, vt attingemus §. *sequenti, n.* 23. perperam contraforistis exclamantibus; nam periti, quos consulunt, non quærunt recondita iuris nostri arcana.

Quartus casus videbatur contentus *in privileg.* 48. *Re-* 73
gis Petri II. in quo, postquam imposita est pœna vltimi supplicij, vel alia ad arbitrium Iudicis, necanti, vel vulneranti in feria sexta in Parascave, vulgò, *die Veneris sancti,* hæc verba habentur: *Non obstantibus foro Valentiæ si quis est qui minore pœna puniri disponat huiusmodi criminosos: non enim expedit servari fori, vel iuris ordinem, contra tales.* Quæ quidem verba *fori, vel iuris or-* 74
dinem, non tantum ad pœnam, sed ad ordinem iudicij referenda videbantur, cum satis de pœna in superioribus verbis cautum reperiatur, & propriè verbum, *ordinem,* ad modum procedendi, non ad pœnam imponendam semper, & vbi refertur. Sed contrarium observatum fuit in prædicta causa Iosephi de la Yesa, & aliorum, qui dicto die anni 1646. cum comitiva Petri Iolvi, & Ioachimi Ximeno irruerunt in oppido de Villamarchant contra plures, & Ioannem Barcelò necarunt, Ioannem Cardel, & alios vulnerando; & ratio quare ita observatum fuit, ea nimirum erat, nempe verba illa valde dubia reperiri, quoad formam procedendi, & nulla ratio publicæ vtilitatis specialiter vrgebat ad celeritatem, & sic admissa fuit benignior observantia, sed non fuit formiter definitum.

Quintus est casus in aleatoribus, nam vltra pœnam 75
viginti quinque librarum, quam debet is qui in domo aleam fovet, & in subsidium fustigationis pœnam, *for. 6. de aleatoribus,* sedilia, mensæ, & cætera deservientia ipsi aleæ simul cum ianuis domus comburenda sunt, quarum rerum executio fieri debet constito de contraventione, sine processu, & sententia. Sic cautum reperitur per plures antiquissimas Regias *pragmaticas* renovatas *in c.* 47. *prag. diei* 8. *Maij* 1619. *c.* 57. *pragmat. diei* 27. *Januarij* 1623. *& c.* 11. *prag. diei* 24. *Decembris* 1647.

Et sic de iure procedere scripserat Angelus *in l. ædiles, ff. de via public.* benè Langlæus *semestr. lib.* 8. *cap.* 14. *in fin.* & ita pluries executioni deductum, signanter me exequente; iussu Domini Proregis excellentissimi Comitis Oropesiæ dicto anno 1647. in domo Ludovici Alexandri Armunia Generosi, nam domus illius portæ, sedilia, & mensæ combustæ fuerunt statim post apprehensionem in flagrantia contraventionis, in platea Sedis Vrbis, qui est locus destinatus ad has executiones per easdem *pragmaticas*; & pluries observari vidi, quoad combustionem sedilium, & mensarum passim, quoad combustionem verò portarum rarius.

76 Sextus est casus in pœnis exiguis, tam ratione contraventionis aliorum capitulorum Regiarum pragmaticarum, quàm ex alia quacunque causa; nam in minimis executio fieri solet sine processu, atque sententia, aut scriptura, eo quòd levia crimina audire, & discutere de plano oportet, *l. levia, ff. de accusat.* bene Langlæus *semestr. lib.* 8. *capit.* 14. *in princip.* Bobadilla *in politic. capit.* 8. *numer.* 145. nosque diximus *tom.* 1. *cap.* 4. § 4. *num.* 45. ita vt in his credatur Birrorarijs, & Apparitoribus, cæterisque Satellitibus, etiamsi infames reputentur, vel interesse in causa habuerint, vt probavi § *præcedenti*, *numer.* 230. Et ratio est clara, nam si in his procedendum esset per
77 processum regulatum iuxta formam *fori*, ingens damnum sequeretur partibus, nam plus gravarentur impensis, quàm sublevarentur ex defensionibus. Demum, nam hæc crimina frequenter puniuntur in flagrantia apprehendendo reum in ipsa transgressione, & sic paratam habet executionem dispositio pœnalis.

Sed dubitari potest, quæ crimina dicantur levia, ad hoc, vt pœna sine processu irrogari possit? Et cum pœna commensuranda sit delicto, per ipsam pœnam regulandum est. Quoad corporalem dubitatio versatur, nam *in dict. l. levia*, loquitur apertè Vlpianus *de fustigatione, & flagellis*, ibi: *Vel fustibus castigare, vel flagellis servos verbe-*
78 *rare.* Quare iuris dispositione attenta, videbatur dicendum, quemlibet vapulare posse absque processu. Sed contrarium apud nos cautum reperitur quoad liberos homines per *for.* 82. *Curiar. ann.* 1585. sub pœna nullitatis, & privationis officij, quæ nullitas, ignoro prorsus, quo pacto congruere, vel adaptari in præsentiarum possit, dum supponitur sine processu pœna fustigationis imposita, nisi dicamus, ne in exemplar ad alios casus trahatur; alioquin, quid proderit nullitas verberibus semel inflictis? Si enim factum processum non habemus in hac specie, nullitas versabitur tantum circa pœnam: sed quid proderit similis nullitas iam sine processu fustigato? per hoc reis lenietur acerbitas ignominiæ? vel doloris verberum sensus? Sicque quoties pœna corporis afflictiva imponenda venit, processus regulandus est iuxta *foros*, nisi per viam œconomicæ potestatis quis à Regno eijciatur, iuxta notata *tom.* 1. *cap.* 2. §. 1. *num.* 66. *cum seqq.* vel puer in latrocinio deprehensus ferula cædatur; quod antiquitus pluries exequebatur Iudex ordinarius ad ædes Vrbis, pueros flagellando; quod in desuetudinem abijt, ne dicam angustia temporis, vel Magistratuum desidia. Senatus verò hoc exequi iubet in eodem carcere, & ex illius deliberatione non semel exequi iussi, quod quidem saluberrimos effectus producere est indubitatum.

Quoad pœnam pecuniariam frequenter observatur, quòd dum pœna inferior sit æstimatione triginta librarum, sine processu ad executionem procedatur; nam si pœna non pervenit ad hanc summam, neque expeditur privilegium indultus, neque servatur forma-
79 litas aliqua in executione, neque in actis redigitur exactio, aut compositio, præterquam in Curia Iudicis ordinarij, nam in ea, quoties executio, vel remissio excedit summam trium librarum in actis adnotari debet, iuxta mandatum, quot annis emanatum ab officio Magistri Rationalis, & Iustitijs in criminalibus noviter electis iniunctum sub pœna tripli. Senatores enim ex tacita voluntate Dominorum Proregum in criminibus levioribus, iuxta formam prædictam potestatem obtinent condonandi, aut remittendi, sicut exequendi inconsulto ipso Prorege, vel Senatu.

Sed si sententia aliter fiat, quàm in *dictis foris* cavetur, 80
vel feratur contra formam illorum, nulla est ipso iure; ita vt non egeat revocatione, *for.* 6. *& 7. de execut. rei iudic. l.* 2. *C. quando non est necessar. provocat. l. si expressum, ff. de appellat. c. ei qui appellat*, §. *si sententia*, 2. *quæst.* 6. Felin. *in c. ex tenore, de rescriptis*, Tuscus *lit. S. conclus.* 154. *numer.* 1. Scaccia *de appellationibus*, *quæst.* 19. *per tot.* Guazin. *ad defens. reor. defens.* 35. *capit.* 22. Neque obstant 81
ea, quæ diximus alibi, sententiam nullam dici non posse ex defectu ordinis iudiciarij, iuxta *for.* 10. *de Curi. & Baiul. for.* 5. *de clam. non mut.* nam isti textus non loquuntur de defectu ordinis substantialis requisiti per *foros* superius memoratos, vt *in dict. for.* 7. habetur, atque adeo cum sententia lata contra foros nullius momenti, atque roboris sit, non eget revocatione, sed vtplurimum nulla declaratur. Sic definitum per Senatum habemus, sententia lata sub examine Nobilis Domini don Petri Villacampa, & Puyeo, publicata per Don Franciscum Alreus *die* 2. *Maij* 1641. pro Fisco, contra quosdam reos Setabitenses.

In criminalibus nullitatum propositio, & admissio, 82
dubitatione non caret, si suspensivum effectum desideras; & iure nostro attento videbatur dicendum, admittendas nullitates fore, quoad suspensivum iuxta *privil.* 23. *Regis Petri I.* in quo nullitatum propositio simpliciter permissa reperitur, adversus quamcunque sententiam, cum proponuntur infra decem dies à recitatione ipsius: quæ quidem in criminalibus vrgentius quàm in civilibus procedunt, eo quòd in illis agitur de re graviori, & est semper favorabilior conditio reorum. Sed nihilominus hoc non procedit indistinctè, 83
nam si nullitates propositæ adversus sententiam certam in causa criminali, postquam examinatæ sunt, reperiantur probabiles, vel contineant aliquod dubium, quod favore Rei quoquo modo interpretari possit, tunc iuxta *dict. privil.* 23. admitti debent, & plenariè Iudex debet cognoscere de nullitatibus: sin autem frivolæ, & calumniosæ reperiantur, tunc minimè admittendæ sunt, nec libellus earum decretandus, sic diffinitum fuit ex resolutione trium Aularum die 6. Februarij 1632. & hoc iure vtimur, & sæpius observatum vidi, ob rationes statim exprimendas, dum de appellatione tractabimus. Quare in revisionibus, quas partes petere solent, in ar- 84
ticulis suscitatis in causis criminalibus ferè semper observari vidi, quòd Actuarij causarum minimè admittant libellum revisionis, sive vt vulgariter dicitur: *Possar calendari en lo acte comparendo de revisions*, quin prius per Iudices examinetur in Senatu; & quamvis aliquando quidam Actuarius per se admisisset similem libellum, licet revisionis articulus pronunciatus fuit, tamen digna coërcitione fuit correctus.

Attamen appellatio in causa criminali à iure permis- 85
sa est, non solum quando ipse condemnatus eam interponit, sed etiam quando quilibet pro eo appellat, etiam sine mandato, *l. non tantum 6. ff. de appellat. l. addictos* 29. *C. eodem, l.* 2. §. *vltim. ff. quando appellandum sit.* docent communiter Doctores *ibid.* pluribus Salgado *de Reg. protect. part.* 3. *c.* 14. *& n.* 1. *& seqq.* Farinac. *quæst.* 101. *n.* 2. *& seqq.* Baiard. ad Clar. *q.* 94. *n.* 16. Guazin. *ad defens. reor. defens.* 36. *c.* 4. *n.* 1. *& seqq.* Ant. Matthæus *de crimin. lib.* 48. *ff. tit.* 17. *de sent. c.* 5. *n.* 2. *& tit.* 20. *de Inquisit. cap.* 4. *n.* 25. Daniel. Morellus *semestr. lib.* 4. *c.* 33. Imò quamquam fœminæ postulare pro alijs non possint, nisi pro proximioribus, *l.* 1. §. *secundo loco, ff. de postulan. l. fœminas* 41. *ff.* 86
de procurator. nec accusare, nisi suorum, suamve prosequantur iniuriam, *l.* 1. *& 2. ff. de accusat. l.* 4. *& 5. cum seqq. C. de accusat.* tamen appellare pro condemnato criminaliter eis permissum est, ex *d. l. non tantum*, probat Matthæus *dict. c.* 5. *n.* 4. & licet plures relati per Guazin. *dict.*

cap. 4.

cap. 4. *n.* 1. teneant de communi consuetudine appellationem in causa criminali non admitti; nihilominus lu-
87 dex non deferens appellationi opprimit reum & vim facit, vt abunde probat Salgado *dict. c.* 14. *n.* 1. *& seqq.* quæ dispositio apud nos indubitata est, ex *for.* 2. *de appellat.* quo cavetur, quòd appellatio admittatur, tam in criminalibus, quàm in civilibus, ibi: *Ay tant en criminal, com en civil.* Sicque appellatio indistinctè interponitur ab omnibus sententijs Iudicum inferiorum, & in causis Baronum coram eisdem Baronibus mutato Assessore; nisi reperiantur in causis criminum exceptorum, nam tunc iustè poterit Iudex denegare appellationem.
88 Quamvis hodie ex communi stylo totius Regni, appellationis admissio, vel denegatio non expectatur coram Iudice à quo, sed ea simpliciter interposita, introducitur coram Iudice ad quem, nam quindecim dies forales ad introducendum, successerunt loco *Apostolorum*, vt notant omnes foristæ ad *for.* 5. *de appellationib.* Et quod amplius est in Senatu, causa quæ iuxta forum non est appellabilis, admissa fuit anno 1646. Sententiam enim tuleram, dum Assessor in criminalibus Gubernationis Regni eram, qua condemnatus fuit in pœnam ordinariam Matthæus Granulles, ob raptum Iosephæ Escrig, quam sub prætextu amicitiæ viri, polluerat per adulterium, & postea rapuit, iuxta *for.* 14. *de adulterijs*, in quo *textu*, raptoribus vltra pœnam capitalem, & confiscationis bonorum, denegatur appellatio; quod etiam de iure procedit, iuxta *l. vnic. C. de rapt. virgin.* pluribus Salgado *dict. cap.* 14. *num.* 37. & nihilominus causa appellationis evocata ad Senatum fuit, & commissa Magnifico domino Iacobo Garcia: benè verum est, quòd Fiscus dispositionem *fori* non deduxit, sed appellationi acquievit, sicque tunc non fuit punctus discussus: quod quàm vtile reo fuit, exitus demonstravit, nam in iudicio appellationis concessus fuit terminus ad probandum, & plura probavit, ob quæ pœna commutata fuit, & ad triremes missus.
89 Sed in causis definitis per Senatum, nequaquam supplicatio in criminalibus est admissa, nam licet appellatio, & supplicatio æquiparentur, *l. fin.* §. *penultim. C. de tempor. appellat. for.* 37. *de appellationib.* dominus Leon *decis.* 28. *numer.* 3. *& decis.* 165. *num.* 3. tamen ex inveterata consuetudine, & stylo, supplicatio in criminalibus denegatur, quæ observantia comprobata reperitur per *for.* 12. *Curiar. anni* 1604. quo cautum expressè est, quòd tantum in causis capitalibus
90 fruentium privilegio Militari, exceptis criminibus in eo contentis, sententia executioni non deducatur, quin consulatur Regia Maiestas, cum transmissione processus; vt dixi *tom.* 1. *cap.* 4. §. 2. *num.* 8. & hoc iure vtimur: quam conclusionem extende etiam ad inter locutiones, nam quæ incidunt in aliquo iudicio, naturam illius sequuntur, *l.* 4. §. *si dicantur, ff. finium regundor. l.* 1. *&* 3. *C. de ordin. iud.* Anton. Matthæus *dict. tit.* 20. *c.* 4. *n.* 25. quod ea ratione nititur, ne damnum Reipublicæ sequatur ex admissione supplicationis extra Regnum, in his causis, quarum executio celeritatem maximopere desiderat, ob exemplum, cuius ratione punitio criminum introducta fuit, argument. text. *in l. constitutiones, ff. de appellation. l. si quis*, §. *hi autem, ff. de iniust. rupt.* Quod quidem præterquam in criminibus exceptis, limitatur in causis contumacialibus, nam per contumaciam amittitur quodcumque bene-
91 ficium, argument. *for.* 14. *&* 15. *de appellationib. l. post edictum* 73. §. *fin. ff. de iudicijs, l.* 1. *C. quor. appellat. non recipiantur*, tradunt Farinac. *dict. quæst.* 101. *n.* 59. Scaccia *de appellationib. limit.* 44. *nu.* 3. Guazin. *dict. cap.* 4. *num.* 2. Salgado *de Regia protection. part.* 2. *cap.* 1. *numer.* 187. *& cap.* 8. *numer.* 76. *cum seqq.* sicque nunquam supplicatio admittitur, etiam in causis capitalibus personarum Militarium, sed decretum interponitur, quòd consulatur Regia Maiestas cum transmissione processus iuxta *forum.* Quod expeditur, copiam 92
processus sacro Supremo Aragonum Concilio transmittendo, cum sententia, & si res expostulet, motiva etiam pronuntiationis transmittuntur, Regiæ Maiestati rescribendo, hanc vel illam sententiam latam fuisse, & processum transmitti pro executione *fori.* Si enim Regia Maiestas sententiam approbat, simplici rescripto iubet executioni deduci; sin verò melioranda videatur summariè decretum profertur in sacro Supremo Concilio. Quod adeo viget, vt licet recursus à denegatione interponatur, tamen in eo non admittitur; sed vt plurimum decretum interponitur de iniungendo ad dicendum, cur evocationi locus non sit; & quamquam super hoc articulo, literæ aliquando, licet rarò, concedantur, non per hoc executio sententiæ suspenditur, vt executum fuit anno 1654. in causa Ioachimi Ximeno, qui obreptitiè literas obtinuerat citatorias; sed intellecta facti veritate, iussum quòd sententia exequeretur, sicuti executioni deducta est: quæ quidem intellige quoad reum; nam quoad actorem, admittendam credo, quia cessat ratio celeritatis executionis ob exemplum, & sic vidi supplicationem admitti in causa cuiusdam stupri, & pariter quoad Tertium interesse habentem in causa, *cap. super eo* 15. §. *hoc tuam, de officio delegat.* pluribus dominus Leon *decis.* 16. *n.* 16. *tom.* 1. *& decis.* 129. *n.* 2. *&* 16. *tom.* 2. Barbosa *in collect. ad dict. c. super eo, n.* 50. & sic observatum in causa Onufrij Fumat, & aliorum; nam vt dixi *hoc c.* §. 5. *n.* 32. *& seqq.* Maiorales artis Notariæ supplicarunt à decreto evocationis, & causa per sententiam decisa fuit in Supremo, & sic observari vidi in alijs.

Quoad executionem sententiæ, in primis inspicien- 93
dum est, an reus condemnatus reperiatur ad torturam? Ad quod intelligendum suppono, quòd communiter ex triplici causa tortura inferenda est; aut pro eruenda veritate à testibus verisimiliter informatis, de qua aliqua dixi *hoc cap.* §. 2. *numero quinquagesimo, & seqq.* aut pro purganda varietate, vel vilitate testium, de qua plura per Doctores criminalis Iurisprudentiæ; quæ quia speciali dispositione non reperiuntur immutata per nostros *foros*, & *stylos*, ad nos non spectant; vel denique in ipsum reum. Hæc tripliciter etiam ei infligitur, nempe quando respondere recusat, & tunc non imponitur ad eruendam veritatem, sed ad habendam certam responsionem, de qua specie torturæ aliqua prælibavi, §. 4. *nu.* 15. *& seqq. hoc eod. cap.* in caput proprium pro eruenda veritate criminis, de quo est inquisitus, de qua per
Doctores communiter, signanter Farin. *tot. tit. de iudicijs,* 94
& tortura, & apud nos loquitur textus *in for.* 1. *de quæst. cum seqq.* Hæc enim torturæ species apud nos ferè non est in vsu, vel quia valde periculosa probatio censetur, vt ait Vlpian. *in l.* 1. *in princ. &* §. *quæstioni, ff. de quæstionibus*, ibi: *Quæstioni fidem non semper, nec tamen nusquam habendam constitutionibus declaratur; est enim res fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat, nam plerique patientia, sive duritia tormentorum, ita tormenta contemnunt, vt exprimi ex eis veritas nullo modo possit: alij tanta sunt impatientia, vt quodvis mentiri, quam pati tormenta velint. Ita fit, vt etiam vario modo fateantur: vt non tantum se, verùm alios comminentur.* Eleganter Cassiodorus *lib.* 3. *variar. epistol.* 46. ibi: *Vt gratius tibi fuerit, spem citæ mortis expetere, quàm tormentorum crudelia sustinere. Inter supremas enim anhelantis angustias votum est, potius perire, quàm vivere. Quia detestabilis sensus pœnarum, excludit dulcissimæ salutis affectum.* Ob quod Interpretes varia requirunt, vt quæstioni fides adhibeatur. Tradunt Farinac. *quæst.* 44. *n.* 22. *& quæst.* 83. *cap.* 3. *n.* 68. Ian. Langlæus *semestr. lib.* 9. *cap.* 2. *in princ.* Ant. Matthæus *lib.* 48. *ff. tit.* 16. *de quæstionib. cap.* 4. *num.* 11. vel quia experientia docet, nullius effectus torturam apud nos esse frequentius; nam cum iuxta *for.* 175. *Curiar.* 95
anni 1585. indicia purgata remaneant si reus negativus persistat, quod à iure cautum etiam reperiebatur, vt latè

tradit Farin. *in praxi, quæst.* 40. *per tot.* Guazin. *defens.* 30. *cap.* 40. *num.* 1. Giurba *consil.* 43. *num.* 9. *& seqq.* Ant. Matheus *dict. cap.* 4. *num.* 16. Caballus *cas.* 93. *num.* 29. *& cas.* 288. *num.* 21. & torturæ genera innovari apud nos nequeant, *for.* 10. *Curiar. anni* 1585. rarissimè effectum sortita fuit impositio torturæ, quia genera vsu recepta in hoc Regno levia sunt, quoad inferendum dolorem, licet quoad corporis quassationem dura videantur. Duplici enim genere apud nos tortura constat, nempe dum digiti rei torquentur rete ferreo, quod chirothecam Imperatoris (Neronem eum esse autumo) appellant, vulgò *lo guant del Emperador*, ab hoc incipitur semper quæstio, & quoad dolorem inferendum acerbior quidem hæc est, quam illa quæ secundo loco infertur: nempe funis; brachijs à tergo alligatis, quæ simpliciter reum elevando inchoatur, & mole adiecta ad pedes prosequitur. Aliquos fateri vidi, ex testibus quæstioni obiectis, sed potius horrore, quàm dolore confessionem extortã crediderim; nam ferè semper in principio factum detegebant: sed vt dixi, his de causis rarissimè in caput proprium imponi solet, nam adhuc fœminæ, quæ fragilis naturæ sunt, negativæ in quæstione persistunt.

97 Denique infertur tortura reo iam condemnato, vt de complicibus dicat, quæ quidem tortura est pars condemnationis, & hæc apud nos frequentior est, & duplici de causa imponitur; vel quia reus famosus delinquens reputatur, & de pluribus criminibus diffamatus; vel quia de crimine, ob quod condemnatus fuit, apparet ex actis complices adesse, vt dicat de complicibus, mandantibus, receptatoribus, & auxiliatoribus; & tunc condemnatur tanquam cadaver, vt de eis dicat. Prima enim de causa torturam inferendam probant plures adducti per Farinac. *quæst.* 37. *nu.* 163. *&* 167. nam quamquam ipse valde dubitet, quòd reus, ex quo de vno crimine convictus, vel confessus sit, possit de alijs criminibus interrogari, ta-
98 men quando est diffamatus de pluribus delictis, ipsum posse interrogari, docet cum pluribus, *dict. num.* 167. *& seqq.* Quæ quidem tortura debet esse moderata, non excessiva, nec id fieri potest tanquam cadaveri, vt probat idem Farinac. *ead. q. est.* 37. *num.* 173. *cum duobus seqq.* Secunda causa est, quando iam reus convictus est de crimine principali, & ob illud condemnatur ad pœnam capitalem, & apparet ex actis patratum fuisse cum complicibus; puta quia condemnatus non solus patravit, vel de ordine, & mandato alterius feciſſe constat, aut bannitus à receptatoribus auxiliatus fuit; nam tunc condemnatur ad quæstionem etiam, vt de complicibus dicat; quæ im-
99 ponendi torturam species probatur per textum *in l. qui vltimo* 29. *ff. de pœnis*, ibi: *Sæpe ideo servari solent post damnationem, vt ex his in alios quæstio habeatur.* Ad quam torturam inferendam servatur apud nos praxis Senatus Cataloniæ, de qua Don Ludovic. Peguera *decis.* 5. *n.* 29. *lib.* 1. docent Anton. Gomez *variar. lib.* 3. *cap.* 17. *in fin.* Farin. *dict. quæst.* 40. *num.* 16. *&* 28. pluribus Giurba *dict. consil.* 43. *num.* 32. Sed nota, quòd quamvis dicatur in sen-
100 tentia quod torqueatur reus tanquam cadaver, potius apud nos hæc formula refertur ad partem condemnationis, ita vt intelligatur, condemnatum ad mortem iam cadaver reputari, ad effectum, vt ex negativa delicti vtilitatem aliquam reportare nequeat, cum tunc iam non interrogetur de crimine, quod respectu illius remanet probatum, sed de complicibus; vt de mente omnium Doctorum procedit, & expressè dicitur in ipsa sententia, & quia est pars condemnationis; ob quod indicia, vel probationes minimè purgantur: non verò quoad mo-
101 dum, vel acerbitatem inferendæ torturæ; nam licet frequenter gravius condemnati torqueantur, tamen hoc fit manu non errante, nempe habita consideratione qualitatis criminis, conditionis rei, imbecillitatis, vel roboris eiusdem, & similium, quæ per prudentes Iudices con-
102 sideranda veniunt. Ita vt quamvis vltimus gradus torturæ imponi possit, regulariter sine periculo mortis; non tamen semper Senatus procedit vsque ad vltimum gradum, vtẽdo arbitrio regulato ad circunstantias facti, & criminis, & qualitatis rei torquendi. A communiter contingentibus in teste torquendo ad purgandam vilitatem, vel varietatem, Senatus imponit primum gradum, nam Aula criminalis in executione torturæ intervenit; 103
in teste verosimiliter informato de crimine, ad secundum, vel tertium gradum procedit; in reo qui tanquam famosus torquetur, tertium gradum aliquando egreditur, in reo verò condemnato tanquam cadavere, ad quintum aliquando pervenit: nam hæc omnia arbitrio Iudicis relinquuntur.

Sed quia *in for.* 1. *de quæstionibus, for.* 86. *Cur. ann.* 1585. 104
& privil. 3. *Reg. Iacob. I.* cavetur, quod personæ honoratæ torqueri non possint, videamus qui sub hac dispositione comprehendantur: & tenendum est Nobiles comprehendi, Milites, Doctores, & Cives honoratos, *l. qui desertorum* 3. §. 1. *ff. de re milit. l. Milites* 8. *l. Divo Marco* 11. *l. Decuriones* 16. *Cod. de quæstionibus, l. omnes* 33. *C. de decur. lib.* 10. *l. servorum* 10. *C. de dignit. lib.* 10. Tiraquel. *de Nobilit. capit.* 20. *numer.* 139. *& de pœnis temperand. caus.* 31. *numer.* 15. Otalora *de Nobilit.* 5. *part. princip. capit. vlt. numer.* 4. Garcia *de Nobilit. gloss.* 1. *numer.* 7. Bellug. *in specul. rub.* 20. §. *quia. numer.* 21. Farinac. *quæst.* 41. *num.* 30. Caballus *cas.* 124. *num.* 8. *& cas.* 200. *numer.* 147. *& cas.* 294. *numer.* 78. Guazin. *defens.* 30. *c.* 17. *num.* 4. Cuiacius *disceptat. criminal.* 5. *num.* 1. *& seqq.* dominus Calahorra *in allegat. falsit. n.* 277. Anton. Matthæus 105
dict. tit. de quæst. 16. *c.* 2. *nu.* 7. dominus Leon. *decis.* 9. *n.* 185. *cum seqq. lib.* 3. Sed hoc non procedit in criminibus non exceptis. Quæ autem crimina excepta ad hoc dicantur, tradunt omnes isti Doctores, & signanter dominus Calahorra, qui observantiam nostri Senatus mirabiliter exponit à *n.* 279.

Cæteræ autem pœnæ debito modo ad executio- 106
nem deducuntur, sed cum in his causis criminalibus præcipua pœna sit capitalis, videamus, quo pacto exequi debet: dispositio enim foralis nulla extat, per quam aliquid caveatur; sed quoniam consuetudini plurimum in his deferendum sit, adeo vt boni vsus, & consuetudines vim iuris apud nos obtineant, speculanda est consuetudo, per quam reo competens terminus conceditur, vt ad capellam applicatus, præparetur ad patibulum. Hæc enim dilatio triduo cons- 107
cribitur ad minus, vt in simili docent Hostiensis *in summ. tit. de immunitat. Eccles. numer.* 11. *lib.* 3. Hippolyt. *in praxi*, §. *opportunè*, *numer.* 30. Carrer. *in pract.* §. *circa, num.* 202. *fol.* 277. Gama *de sacram. vltim supl. damn. minist. quæst.* 1. *numer.* 115. *in fine.* Ita vt tertio die quo deducitur ad Capellam, pœnam sustineat; in primo enim die sibi assignato à Confessario disponitur ad pœnitentiam sacramentalem; in secundo viaticum Eucharistiæ sacræ ei ministratur, in tertio verò ad patibulum ducitur, vt aliquibus iuribus expensis tradit Gibalin. *de sacr. iurisdict. disquis.* 7. *quæst.* 14. *consectar.* 3. *nu.* 30. Sed aliquando dubitari vidi, an legitima causa vrgente terminus iste coarctari per Iudicem posset? & quod sic 108
credebam; nam ratio dubitandi solum desumebatur ex traditis per Gamam *in dict. tract. de sacram. ministr. vltim. suplic. damn. q.* 1. *n.* 11. (nam consuetudo de qua supra, procedit nulla causa vrgente) qui quidem postquam tradidit denegandum non esse viaticum damnatis ad mortem, differit, an necessario differenda sit executio illo die, in quo Viaticum susceperit, propter indecentiam, quæ sequeretur si statim morti traderetur: sed nihilominus concludit indecentiam nullam sequi; vel enim illa consideratur respectu condemnati, vel respectu ipsius sacramenti, vel respectu populi aspicientis, quæ quia doctissime ibi tradita sunt, transcribere non est necesse. Sed in 109
casu proposito terminus coarctatus non fuit, quia videbatur, causam publicæ vtilitatis non vrgere, si autem vrgeret ob indecentiam minimè coarctatio impediretur.

An autem executio pœnæ capitalis fieri possit die- 110
bus feriatis? tenendum quod iusta causa existente non

solum

solum executio, verùm omnia acta iudicialia fieri possunt, vt dixi *hoc cap.* §.6. *num.*30. *& seqq.*Sed cum executio sit potius facti, quàm iuris, fieri posse quocumq; die est dicendum, vt docent Clarus §. *fin. qu.* 97. *nu.*6. Scaccia *de indicijs, lib.*2.*c.*6.*n.*17. *& seqq.*Ant.Matthæus *de crimin. lib.*48.*ff. tit.*17. *de sent.cap.*6.*n.*10.sed Scaccia *n.*20. limitat in ferijs dicatis in honorem Dei, ex consuetudine, quæ apud nos viget, nam in diebus festivis, & colendis executio nunquam fit,in feriatis verò pluries executio facta fuit, & hoc iure vtimur.

111 Cadavera damnatorum sepeliri nequeunt,absque iussu Principis,vt docent dominus Cerdan *in visitat.carcer. cap.*19.Ant. Matthæus *dict. cap.*6. *num.*11. Ant.Gomez *variar. lib.* 3. *cap. vlt.* Iulius Clar. §. *fin. quæst.* 100. & non semel etsi sepultura petatur, denegatur à Principe; nam licet durum videatur in cadaver insurgere, idque inhumatum relinquere, tamen expedit non parum publicæ saluti, quòd cadavera in patibulo suspensa intueantur, vt exemplum punitionis à malis cogitationem avertat: sed ne horror, & fœtor in Vrbis foro sequatur, in quo victualia venundantur, locus adest ad milliare illius versus plagam septemtrionalem,ad quem cadavera punitorum adducuntur,quem locum nostrates
112 vocitant, *Carraxet.* An autem si cadaver suspensi sine iussu Principis auferatur à patibulo, & in loco immuni ponatur,gaudeat immunitate, differit doctissimè omnia congerens amicus noster dominus Episcopus Barbastrensis Don Didacus Frances de Vrrutigoyti *in pastor. regal. part.*3.*vot.*8. *per tot.*

113 At pœna pecuniaria quo pacto exequatur? dubitari potest:sed quamvis de hoc latius dicam *tertia parte huius operis*, breviter adnotandum est, quòd, vt dixi, *supra*, *hoc cap.*§.4. *in fine*, bona mobilia Rei adnotantur; nam iuxta *foros* nemo compelli potest ad solutionem pœnæ, vel expensarum, ante condemnationem, *for.* 2. *de privil. Fisci, for.* 72. *de crimin. for.* 67. *Curiar. anni* 1585.*l. defensionis facultas* 7. *C. de iure Fisc. lib.* 10. Pichard. *in* §. *iniuria*, *num.*3. *Instit. de leg. Aquil.* Larrea *decis.Granat.*4. *num.* 10. *& decis.*20. *num.*43. Amaya *in dict.l. defensionis facultas, num.*2.*&* 3. vbi bene explicat differentiam annotationis, & sic reo condemnato fideiussor, cui bona adnotata tradita fuere, compellitur ea restituere, & ex pretio illorum pœna, & expensæ solvi debent; & si hæc bona non sufficiant, distrahuntur
114 bona immobilia. Sed quæres in his executionibus, an servanda sit solemnitas iudicialis distractionis,iuxta tradita per dominum Leon *decis.* 65. *tom.*1. an verò tanquam executio Fiscalis celeriter peragenda; & favore
115 Fisci ex longissima consuetudine introductum est,quòd bona immobilia, etiamsi pretiosa, per tres dies licitentur, & distrahantur, sicque quotidie fit, quoties Fiscus exigere pœnam curat; nam à iure nulla est regula certa, per quam statutum tempus reperiatur ad licitanda bona debitoris Fisci, licet enim hastæ necessaria sint solemnia, quoties Fiscus bona debitorum suorum vendit, *l.*1.2. *& 5. C. de fid. & iur. hast. fiscal. lib.*10. *l.*3. *C. si propter public. pensit.l. si quos debitorum* 16. *C. de rescin. vendit.* Ant. Matthæus *de auctionib. lib.*1. *cap.*3. *num.*10. Don Francisc. Amaya *in dict. l.* 1. *de fid. & iur. hast. C. lib.* 10. *num.* 7. Tamen tempus & modus hastæ non reperitur statutum, sed iuxta consuetudinem regulandum; optimus ad rem text. *in l. cum contra,C. si vendit.pignor.* ibi: *Non observatis quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt*, sicque cùm iuxta consuetudinem Regni, quoties distrahitur res debitoris Fisci ex crimine, licitatio fiat per terminum trium dierum; absque dubio similis distractio tenebit. Neque obstat dispositio *for.*10. *de evictionibus*, in quo cavetur, quod ad distractionem bonorum mobilium licitatio fiat per decem dies,immo-
116 bilium verò per triginta, vt tradit dominus Leon *dict. decis.* 65. nam forus expresse loquitur de privatis,non de Fisco, vt patet ex litera ipsius, ibi: *Fem fur nou, que tota venda que la Cort face dels bens dalcu, per fer paga a algun creheder estrany, ô privat.* Hoc est: *Forum novum condimus, quod quælibet venditio per Curiam facienda sit ex bonis cuiusvis, vt solutio fiat alicui extraneo,vel privato.* Ob quod venditio quæ fit ad hoc vt Fisco debitum solvatur, fuit omissa, & tanquam casus omissus à *foro*, remanet sub dispositione iuris (vt alibi dixi) per quam tempus à consuetudine præfigitur, & sic cum ab immemoriali in exigendis pœnis, Fiscus hoc privilegio fruatur,nempe, vt res licitentur per tres dies,sic observandum omnino est. Neque obstat traditum Don Franciſci Amaya *dict.num.*58. aientis, quod iuxta *Authent. hoc ius porrectum, C. de sacrosanct. Eccles.* terminus licitationis sit viginti dierum,quod docuerat Baldus *in l.*1.*num.* 5. *cum a dent. C. de præscript. trigint. vel quadragint. annor.* & Paul. Balzaranus *ad constit. Siciliæ de effic. secret.* §. *dohanæ, n.*13.*pag.* 429. pluribus congestis,Giurb. *ad cons. Messan.c.*10. *gloss.*5.*n.*9.*& c.*11.*gloss.*6.*n.*6.nam *dicta Authen.* non loquitur de rebus debitoris Fisci distrahendis, sed de rebus Ecclesiæ,& Amaya de rebus fiscalibus;quod minimè porrigi potest ad res debitoris;nam ea quæ speciali iure sancita fuere favore Ecclesiæ, vel Fisci, non sunt retorquenda in eius odium.

An autem mortuo reo, in criminibus publicis non 117
exceptis, pœnæ pecuniariæ locum habeant contra hæredes, lite iam contestata, vel per condemnationem finita, sed pendente appellatione?doctissimè de more disserit Amaya *in l. eorum* 10. *n.*27. *cum pluribus seqq. C. de iur. fisc.lib.*10. & Hermosilla *in l.*5. *gloss.*1.*ex n* 10.*tit.*3. *part.*5. & novissimè Salcedo *de contrabanno, c.*27. *ex n.*7. quare non transcribimus. Sicuti nec quæstionem illam adducam,an Fiscus præferendus sit creditoribus in exa- 118
ctione pœnæ,vel an ipsi competat tacita hypotheca, de qua pulchrè per eundem Amaya *in l.vnic. C. pœnis fiscalib. debit.præf. per tot.* signanter *n.*9. *&* 14.*lib.*10. Ioann. Domin. Gaitus *de credit.c.*4.*qu.*11.*n.*1303. *cum seqq.* latissimè Salgado *in labyrint.credit.part.*1. *c.*7.*n.*1.*& seqq.* & Mercurialis Merlinus *de pignor. lib.*3.*tit.*3. *qu.* 88. *per tot.* præcipuè *nu.*7. Et quamquam Fiscus vsuras fiscales exigat à suis debitoribus, *l.* 1. *C. de his quibus vt indig. & l.vlt.C. de fiscal.vsur.* latè Honorat.Leotardus *de vsuris,qu.*22. *per tot.*tamen in pœnalibus vsuras non exigit, *l.*1. *Cod.de fisc. vsur. l.*1. *ff. de Magistr. conveniend.* nam vt notat Iacob. Cuia. *in d. l.* 1. vsura est veluti pœna quædam, & iniquum esset pœnam pœnæ adiici; quare nec vsuram vsurarum præstari, docent textus *in l vlt. C.de vsur.*& *de vsur.rei iud.*tradit idem Leotardus *d.q.*22. *num.*19.

An autem publicatis bonis,vel secuta condemnatio- 119
ne pecuniaria, si pœna exigi non potest à bonis possessis per reum in ea Provincia,vel territorio Iudicis condemnantis, possit exigi ex bonis alterius Provinciæ,vel territorij, & confiscatio extendatur ad bona vbique sita?quæstio pulchra est:quam tractant Horatius Montanus *de Regalibus, cap.bona contr. incest.nupt.n.*16.& Ant. Matthæus *de criminib. lib.*48.*ff.tit.*20. *de inquisit.n.*17.& hic accuratè distinguit, an concipiatur sententia in personam,vel in rem,aut mixtim, tam in rem,quàm in personam.In personam concipitur sententia,quoties homo condemnatur ad aliquid dandum, præstandum, faciendumvè, & tunc condemnatio comitatur personam, etiam extra territorium iudicantis, & sic pœna exigi potest à quibuscumque bonis, eo quòd dum persona condemnata subijcitur iurisdictioni illius, condemnatio tenet, & exequi debet, vt ipse Matthæus probat *ibidem.* In rem concipitur sententia, quoties alicui dominium, aut professio rei admittitur, vel publicatur, & tunc solum tenet sententia lata à Iudice qui præst loco in quo sita res est, & territorium non egreditur, *l. fin.* & ibi communiter Doctores, *ff. de iur. om. iudic. l. vlt. ff. de offic. Præfect. Vrb l.*3.*ff. de offic. Præsid. l. cum vnus* 12. §. *is qui possidere*, *ff. de reb. aut. iud. poss.* docent Bartol. *in l. cunctos populos, in fin. n.*51.*C. de sum.Trinit.*Rota Romana *dec.*565.*n.*1.*p.*3.*recens.*Bossius

in tract. de pub. bonor. num. 62. Clar. *§. fin. quæst. 78. vers. Sed hoc quæro,* Bertazol. *consil. crimin. 82. n. 6. & 7. lib. 1.* Surdus *consil. 152. num. 28.* Peregrin. *de iur. fisc. tit. 1. num. 137.* Farin. *quæst. 25. num. 99.* Mercurial. Merlin. *de pignor. lib. 5. tit. 1. quæst. 51. num. 15.* Ant. Matthæus *dict. nu. 17.* & Montan. *d. n. 16. ad medium.* Cum autem quando bona publicantur, sententia de re ipsa disponat, sive de dominio, aut possessione illius in rem, non in personam esse est tenendum, & sic territorium non egreditur, vt omnes Doctores superius adducti docent, & plures ab eis laudati. Mixtim verò cum, & persona, & res per condemnationem afficiuntur, & tunc licet ratione affectionis rei extra territorium, sententia non teneat ratione affectionis personalis tenebit; ex qua theorica plura inferuntur.

120 Nempe, quòd pœna confiscationis, cum rem afficiat, non egreditur territorium Iudicis, atque adeo si sententia lata sit, in Curia suprema, quæ præest toti Provinciæ, vel Regno, bona confiscata censentur omnia ea, quæ in Provincia, vel Regno sita sunt, ob quod sententia confiscationis lata in nostro Senatu comprehendit omnia bona sita in toto Regno, & vltra nisi sint bona emphyteutica; nam licèt à iure ea quæ extraneis hæredibus adquiri nequeunt, neque Fisco deferuntur, & quæ ab extraneis adquiri possunt, Fisco quæruntur, vt pluribus docet Farinac. *dict. q. 25. num. 50. & seqq.* tamen in Regno adquiruntur domino directo; nam per confiscationem dominium directum consolidatur cum dominio
121 vtili, vt expressè cautum reperitur *in for. 37. de malefactoribus,* de cuius materia vltra tradita per Farin. *vbi proxim.* videndi sunt Oldradus *consil. 17.* Aymon. Cravet. *consil. 128. volum. 1.* Alexan. *in l. si finita, §. si de vectigalibus, n. 35. ff. de damn. infect.* Guid. Papæ *decis. 438.* Baldus *in l. si quis Presbyter, C. de Episc. & Cler.* Diaz *in praxi crim. verb. hæredi, c. 106. & verb. bonorum publicatio, cap. 124.* Simancas *de cathol. instit. cap. 9. num. 12. repertor. inquisit. verb. confiscatio:* Sarmiento *selectar. lib. 3. cap. 4. num. 5.* Tiber. Decian. *consil. 18. num. 347.* Roland. à Valle *consil. 56. volumin. 1.* Peregrin. *de iur. fisc. lib. 3. titul. 1. n. 111.* Molina *de Hispanor. primog. lib. 1. cap. 19. num. 37. & seqq.* Carena *de offic. sanct. Inquis. part. 2. tit. 1. §. 29. cum seqq. à num. 151.* Don Francisc. Amaya *in l. 1. num. 52. cum seqq.* præcipuè *nu. 58.*
122 *C. de iur. fisc. lib. 10.* Si autem ab aliqua ex Curijs inferiorum nomine Regio ius dicentium, confiscata erunt, omnia bona in Regno sita pariter confiscata remanebunt, quamvis sita sint in diverso territorio, quia sunt eiusdem Provinciæ, cuius vnus fiscus est, *l. si quando, C. de bonis vacant. lib. 11.* Bartol. *in dict. l. cunctos populos,* & alij relati per Farinac. *dict. quæst. 25. nu. 95. & seqq.* Ant. Matthæus *dict. num. 17.* pluribus Merlinus *dict. quæst. 51. num. 15.* nisi condemnatio fieret ratione iuris specialis in territorio iudicantis tuntummodo lati, vt communiter omnes Doctores limitant, nempe relati per Farin. *num. 96.* & per Merlin. *num. 16. & seqq.* Si verò condemnatio facta fuerit per aliquem Baronem, eo quod, vt dixi *hoc eodem cap. §. 8. num. 179. per for. 150. Curiar. anni 1604.* Baronibus concessa fuit cognitio criminum, quibus annexa est pœna confiscationis, tunc bona non solum contenta in territorio Baronis censentur confiscata, sed omnia sita in Regno: quia licet potestas illius non possit afficere ex vi iurisdictionis rem extra territorium sitam, nec Fiscus illius est idem cum Fisco totius Regni; ta-
123 men *in d. for. 150.* solum cõcessa fuit Baronibus cognitio horum criminum, & ex cognitionis concessione non sequitur, quod ipsis adquirantur bona confiscata; quia ius confiscandi, sive adquirendi bona confiscata de Regalibus est, sicut cognitio criminum, quibus pœna confiscationis est annexa, & concessio Regaliarum semper strictè est interpretanda, ita vt per concessionem vnius Regaliæ, alia concessa non censeatur, vt docent Afflictis *in constitut. Neapol. tit. 77. num. 6. lib. 1.* Regnerius Sixtinus *de Regalibus, lib. 1. cap. 5. num. 54.* Horat. Montanus *de Regal. in prælud. quæst. 3. & 4. & cap. bona vacantia, num. 3.* & sic in terminis docent Peregrinus *de iur. fisci, tit. 2. num. 82. & seqq. & tit. 5. num. 29.* Montanus *dict. cap. bona cont. incest. nuptias, num. 17.* Giurba omnino videndus *obser. 90. nu. 1. cum seq.* præcipuè *n. 6.* Neque obstabit si dicas, Montanum loqui in casu statuti Neapolitani, per quod reservata reperitur ipsa confiscatio, & aliunde concessa cognitio; nam ante *dictum for. 150.* vtrumque erat reservatum, vt notum est: cum autem in *dicto foro* solum concedatur cognitio, vt clarissimis verbis in eo habetur, concessio ad ius confiscandi non est extendenda; nam remanet sicut antea reservatum. Quo posito cum vtilitas publicationis cedat lucro Fisci totius Provinciæ, & Regni, cuncta bona in Regno sita confiscata manebunt, ex dispositione *dict. l. si quando,* cum alijs adductis *supr. n. 122.*

Si autem aliqua bona rei sint extra Regnum, subin- 124
trat alia distinctio Montani *in d. c. bona contrahentium incestas nuptias, n. 16.* nempe an crimen sit patratum in Deum, an verò in homines, nam si crimen Deum offendit, reo condemnato, singuli dominantes in suis territorijs executioni pœnam demandant, quia vindictam ob offensam in Deum commissam, singuli dominantes sumere debent, sunt enim, & ipsi offensi tanquam Dei Ministri. In delictis vero commissis in homines, cessat hæc ratio; nã non offenditur Rex Galliæ ex crimine læsæ M. patrato in Angelum, & sic quando iurisdictiones sunt prorsus distinctæ, bona delinquentis sita in Gallia non cedunt Fisco Galliæ, cum Rex illius Provinciæ ex eo crimine non dicatur offensus (nisi ob aliquam rationem eum offensio tangat, vt exemplificat Montanus *ibid.*) nam etiamsi ex vi confiscationis condemnatus incapax fiat bonorum, non deferuntur Fisco extraneo cessante offensa illius Principis, sed venientibus ab intestato, vt 125
Montanus probat *d. n. 16. in fin.* quæ quidem opinio tanquam benignior, & æquior est amplectenda, licet contrarium teneat, Farinacius *d. n. 95.* in criminibus, quorum confiscatio fit vigore iuris communis. Vbi verò iurisdictiones omnino distinctæ non sunt, quoad dominium, sed tantum quoad gubernationem, difficilior quæstio redditur. Sed iuxta tradita per eundem Montanum clarè sequitur, quòd quando Rex ex aliquo crimine offenditur, potest confiscare bona in suo territorio sita, licet 127
crimen in diverso Regno patratum sit: ergo multò magis poterit confiscare bona ex delicto patrato in aliquo Regno, ex sibi subiectis, quamvis diversum sit ab eo, in quo bona reperiuntur, quamquam Regna, quoad regimen separata sint, ac si à diversis Principibus possiderentur, vt apparet in Regno Castellæ, respectu Regnorum Coronæ Aragonum; nam licèt omnia sub eodem invicto Monarcha reperiantur, quoad regimen, & gubernationem, ita tamen distincta sunt, ac si actualiter alius esset Rex Aragonum, & alius Castellæ, vt statim dicam. Vnde si quis, verbi gratia, perduellionis reus in Castellæ Regno reperiatur, habens bona in Regno Aragonum (& sic de alijs) Fiscus Aragonum poterit confiscare bona, cum eadem persona offensa reperiatur, vt supponit *Montanus,* sed tunc executio fiet per officiales illius Regni, vbi bona sita sunt, argumento *l. cum vnus, §. fin. ff. de bon. auctor. iud. possiden.* vt in simili docet Farinac. *d. q. 25. n. 95. in fin.*

Quando autem persona condemnatur ad aliquid dan- 126
dum, præstandum, vel faciendum, cum obligatio proveniat ex delicto, personalis est, atque adeo sententia lata per Iudicem competentem personæ, eam afficit, & cum in arbitrio Iudicis sit pœnam pecuniariam exequi, vel reum in personam punire, ex pluribus congestis per Farinac. *quæst. 26. numer. 15.* quamvis bona sedentia personam non sequantur, cum cedant personæ, vt ipsa liberetur, executio fieri potest in bonis, vbicunque sitis; & pariter si reus condemnatus fuit ad pœnam capitalẽ, & simul ad pœnam pecuniariam, cum Fisco competat actio in hæredem reo decedente post condemnationem, vt omnes tenent, executio fieri potest. Sed hoc in casu,

si

si bona sint extra territorium pronuntiantis, executio fieri debet per Iudicem illius territorij, vbi bona sita sunt; nam Iudex condemnans non potest distrahere bona extra suum territorium, vt dixi, ex *dict. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud.* Et tunc facienda est executio medijs literis requisitorijs: textus expressus *in Authen. de exhibendis reis, §. si verò, & in Authent. vt differ. Iud. audir. interpell. l. properandum, §. sin autem reus, C. de iud. l. à divo Pio* 15. §. 1. *ff. de re iudicat.* & tunc regulariter Iudex rogatus tenetur literas exequi, *l. properandum* 11. §. *si autem, C. de iud. l. 1. §. 2. ff. de servis fug. l. 1. §. 2. ff. de requir. reis, l. 1. C. de off. Comit. rer. privat. cap. 1. §. contrahentes, cap. 5. §. si verò, de foro competent. in* 6. latè Couarrv. *practicar. cap.* 10. *num.* 7. Bartol. *in l. Argentarium. num.* 45. §. *vltim. de iudic.* Barbosa *in l. hæres absens* 19. §. 1. *num.* 84. *& seqq. de iud.* plurib⁹ Salgado *de Reg. protect. part.* 4. *cap.* 6. *num.* 63. *& seqq.* & doctissimus Præceptor, mihi semper venerabundus, ac venerandus, dominus Don Franciscus Ramos del Mançano *in recit. solem. Salmant. ad tit. de re iudic. in dict. l. à divo Pio, in princ. num.* 13. Sed hoc in casu Iudex requisitus per literas rogatorias, vel subsidiarias, quamvis sit merus executor, adhibere potest causæ cognitionem ex æquitate, & secundùm communem Doctorum sententiam, quæ nititur *in dict. l. à divo Pio*, §. 1. ibi: *Sententiam Romæ dictam, etiam in Provincijs posse Præsides*, si hoc iussi fuerint, ad finem persequi: non enim dicitur *debere*, sed *posse*, quod est voluntatis, non necessitatis, *l. sæpe* 8. *ff. de offic. Præs.* quoniam scilicet Præsidum est arbitrari, an iusta requirantur, vel non, & consequenter exequi sententiam, vel non exequi, vt docent Covarruvas *dict. cap.* 10. *num.* 3. *&* 10. Parlador. *rer. quotid. 2. p. cap. vlt.* §. 1. *num.* 7. dominus Ramos *in dict. l. à divo Pio, in prin. num.* 12. *ad fin.* post Bart. Salicetum, & alios adductos per Menochium *de arbitr. quæst.* 38. *num.* 8. *&* 16. Cacher. *decis. Pedem.* 38. *num.* 14. Peguer. *decis. civil.* 138. *per tot.* Azevedo *in l. 6. tit. 17. lib. 4. recopil. nu.* 7. Cancer. *variar. lib. 2. cap. 2. num.* 247. Salgado *dict. cap. 6. num.* 75. Sed quoniam quoad has literas rogatorias, de quibus plura tradit Tondutus *tract. de prævent. part. 2. cap.* 60. *per tot.* aliqua emergere possunt, non abs re erit, nonnulla pro coronide tractationis sententiarum attingere.

127 Dixi Regna plurima sub dominio Hispanici Regis Catholici reperiri, quæ ita distinctim conservantur, vt quoad regimen idem sit, ac si sub diverso domino famularentur. Hac de causa Hispaniarum Reges clarissimi, Romanorum prudentiam superando, singularum gentium separata Concilia constituerunt: vt bene perpendit Adam. Cotzen. *polit. lib. 7. cap.* 13. §. 12. & plurimis laudatis D. Ioan. Solorçan. *de iur. Indiar. lib.* 4. *cap.* 12. *à num.* 1. *tom.* 2. ob quod ea quæ in Castellæ Regio Concilio expediuntur, in Aragonum Regnis exequi minimè debent, nec possunt, & è contra, quæ in Aragonum supremo Senatu geruntur, subditos Castellæ minimè ligant in eo Regno. Non secus, ac si hodie permanerent Reges vtriusque Regni, quod vnus iuberet, non haberet auctoritatem in Regno alterius, sic dum Rex vnus, & idem est, quod expediri iubet per Concilium Castellæ, censetur tanquam Rex Castellæ imperasse, & in tantum, vt Rex Aragonum operatur, in quantum per Senatum specialem nostræ Coronæ aliquid fieri mandat. Optimè ad rem Suarez *de leg. lib.* 8. *cap.* 26. *num.* 5. Pereyra *decis. Portugal. 2. per tot.* præcipuè *num.* 2. 10. *&* 17. Bartol. *in l. si convenerit*, §. *si nuda, ff. de pignor. act.* Gregor. Lopez *in l.* 27. *tit.* 7. *par.* 1. *gloss.* 3. Guttierrez *lib.* 3. *practicar. quæst.* 17. *&* 18. *ex num.* 215. Bellug. *in specul. rub.* 11. §. *iam. supra, num.* 2. Peguer. *decis.* 66. *num.* 7. Carleval. *de ind. lib.* 1. *tit.* 1. *disput.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 2. *num.* 829. Illustrissimus dominus Don Christophorus Crespi, Vicecancellarius nostræ Coronæ, incessabili laudum prædicatione extollendus, in doctissima allegatione, quam Domino Rege permittente scri-

128 psit, pro Admittato Castellæ, in causa successionis Marchionatus Dianæ, edita Valentiæ anno 1637. *part.* 2. *punct.* 5. *medio* 2. *num.* 93. *& seqq.* adeo, vt ad hoc, quòd disponat Regium decretum, vel executioni deduci debeat per Cancellariam Supremi expediri debet, manuque Vicecancellarij, aut Regentis Cancellariam subscribi, quoad res iustitiæ, ex *for.* 10. *&* 11. *si contr. ius aliq. impetrat.* & quoad res gratiæ, ex *privil.* 30. *Reg. Ferdinand. II.* quod iam à iure cautum erat, *l. vniversa, C. de diversis. rescript. Authent. vt divinæ iussiones, collat.* 8. *Authent. de quæst. collat.* 6. tradunt Panormitan. *in cap. cum ordinem, num.* 2. *de rescript.* & Felin. *ibid.* Mieres *ad constit. Catalon. collat.* 8. *cap.* 1. *num.* 4. *& cap.* 2. *num.* 10. *& cap.* 3. *num.* 8. Olibanus *in vsatic. alium namque, de iur. fisc. cap.* 4. *num.* 44. Sed nota, quòd hi Doctores loquuntur de literis iustitiæ, sicut & constitutio Cataloniæ, vt benè declarat Olibanus *ibid.* non verò de literis gratiæ: sed apud nos ex *dict. privileg.* 30. *Reg. Ferdinand. II.* etiam ad res gratiosas dispositio extenditur, vt tradit Illustrissimus dominus Vicecancellarius *vbi proxim. n. dio* 3. *num.* 101. *& sequentibus.* Quæ quidem dispositio 129
comprehendit etiam Regium Senatum Ordinum Militarium, quoad bona Præceptoriarum, ex regula generali, quia sunt bona *de Realengo* vt dixi *tom.* 1. *cap.* 2. §. 5. *num.* 44. *& seqq. & num.* 99. quoad Milites ratione Regaliæ cognitionis in exemptos, vt tradidi *supra, cap.* 7. §. 1. *num.* 200. *& seqq.* ob quod decreta istius Concilij, & aliorum, vt executioni deducantur, fulciri, & confirmari solent per rescriptum sacri supremi Aragonum Concilij, quod apud nos dicitur *sobrecarta*: aliàs enim nequaquam admittuntur, nisi in quantum literarum requisitoriarum vim obtinent, sed rescripto nostri Supremi superaddito, cum iam Rex Aragonum iubere videatur, in literis contenta executioni demandantur.

Quod quidem intellige, dum literæ horum Conci- 130
liorum præceptivè aliquid disponere intentant, nam ex vi *dictorum fororum*, nullius effectus esse cẽsentur, etiamsi manu Principis subscriptæ reperiantur, adeo vt quoad res gubernationis politicæ, geminatis vicibus iussum extat Dominis Proregibus, vt decreta aliorum Conciliorum executioni non deducant, quin nostri Supremi Senatus auctoritas interveniat; nam quoad nos Supremũ Aragoniæ Concilium curat de statu, de bello, de iustitia, de gratijs, de ærario, de rationibus Patrimonialium administrationum, de omnibus alijs rebus huius Coronæ, ob quod, defectu iurisdictionis cætera Concilia suprema in his Regnis aliquid decernere nequeunt; quod non solum non continet imperfectionem aliquam, nullúmve inconveniens esse potest, verùm ab exteris, & invidis nationibus in eo laudari, & commendari solet nostrorum Regum gloria, & magnitudo, quòd pro singulis Regnis lectissimos gravissimorum virorum Senatus apud se habeant, vt mira eruditione, & plurimis adductis Doctoribus totius literaturæ, de more tradit Don Ioan. Solorçano *dict. cap.* 12. *num.* 1. *& seqq.* Si autem literæ requisitoriæ, vel subsidiariæ sint, adhibita causæ cognitione necessaria, executioni deducuntur iuxta forales dispositiones. Imò & in ipsis, quæ cum rescripto sacri supremi Aragonum Concilij exhibentur, cognitio causæ adhibenda est; nam rescriptum Supremi non simpliciter iubet literas exequi, prout se habent, si enim hoc iuberet: absque dubio executioni deducendum esset, tanquam decretum nostri Superioris, vel potius Principis iuxta *foros* expeditum. sed mandare solet, quòd ius partibus impartiatur iuxta *foros*, & iustitiam; quod quidem præceptum includit causæ cognitionem summariam, nam aliàs ius, & iustitia partibus ministrari nequit. Ad cuius rei vberiorem declarationem duo 131
exempla proponenda sunt. Primum sit literarum impetratarum à Regio Ordinum Senatu per Don Ludovicum Pardo de la Casta, cui reservata fuit pensio à nostro Rege super fructibus Præceptoriæ de Sagra en Cenete, Ordinis Divi Iacobi, quando eam contulit Nobili domino Don Ildefonso à Calatayù in nostro Senatu

Regiminis,& Gratiæ conſtituto.Cum his enim reſcriptũ Supremi exhibitum fuit,& Regij Fiſci Advocatus,quod officium tunc gerebat Nobilis Don Franciſcus Eſcorcia,& Ladron, credebat iuſſionem illam opponi Regaliæ cognoſcendi de perſonis,& rebus exemptorum ; ſed ab alia parte, Superioris literas debita veneratione colendo,ad Nobilem,tunc Regij Fiſci Advocatum in noſtro Supremo , qui quidem erat dominus Don Michael Perez de Nueros,ſcripſit, dubium proponendo;qui quidem ex deliberatione Supremi reſpondit, quòd per reſcriptum , ſive *ſobrecarta* Supremi,non excluditur cauſæ cognitio iuxta *foros* , & iura patriæ , vt habetur in epiſtola manu illius ſcripta ſub datis diei 17. Maij 1654. quæ aſſervatur *in lib. 1. Regiar. epiſtolar. noſtri Concilij*.Ob quod licet in literis Senatus Ordinum diceretur , quòd penſio ſolvenda erat à die gratiæ, ſive reſervationis fa-
132 ctæ per noſtrum Regem,cum dictus Don Ludovicus non ſit Ordinis divi Iacobi, incapax penſionis reperiebatur, vſquedum à ſummo Pontifice diſpenſationem obtinuiſſet;nam Præceptoriæ Ordinum Militarium ſunt beneficia regularia , quæ conferri nequeunt alijs præterquam Militibus eorundem Ordinum reſpectivè;cæteri namque incapaces ſunt,*cap. nullus,de elect. in 6. Clement. 1. de ſupplend. Prælator. neg'ig. Clemen. 1. §. ſane 2. de ſtat. Monachor. c. cum beneficium,de Præbendis,in 6.* Tridentin. *ſeſſ. 14. c. 10. & ſeſſ. 25. cap. 21. de Regular.* Rebuffus *in prax. benefic. tit. de diſpenſ. cum reg. num. 2.* Navarr. *com. 4. Regular. num. 23.* Emmanuel Rodriguez *quæſt. Regular. tom. 1. quæſt. 34. n. 8.* Gonzalez *ad regul. 8. Cancel gloſſ. 8. nu. 69.* Hieron. Rodr. *reſolut. 15. nu. 4.* Sanchez *Decalo. lib. 7. cap. 29. n. 29. & 30.* Barboſa *in collect. Concil. dict. ſeſſ. 14. cap. 10. de reform. num. 8.* Nicolaus Garcia *de beneficijs, 1. p. c. 4. n. 22.* Lambertin. *de iur. patron. 2. p. lib. 1. quæſt. 7. art. 4. & 5.* Serafin. *deciſ. 1165. num. 12. & 1305. num. 4. & 15.* Cavallerius *deciſ. 80. num. 1.* Mantica *deciſ. 67. nu. 1.* Caſtro Palao *tom. 2. tract. 13. punct. 3. §. 3. nu. 1. & ſeqq.* Peña *in recollect. per*
133 *Don Didacum Frances, deciſ. 443. n. 15. tom. 1.* Qui autem incapax eſt beneficij , pariter eſt incapax penſionis illius,Leſſius *de iuſt. lib. 12. cap. 34. num. 203.* Navarrus *conſil. 11. num. 2. de tempor. ord. & conſil. 5. de filijs Presbyt. & conſil. 65. num. 5. de ſimonia,* Sanchez *de matrim. lib. 7. diſput. 44. nu. 9. & lib. 2 Decalog. cap. 18.* Garcia *de beneficijs, 1. p. cap. 5. numer. 119.* Zechius *de benefic. & penſion. cap. 11. num. 7.* Caſtro Palao *dict. tract. 13. diſput. 1. punct. 11. §. 3. num. 5. in fin.* Lotter. *de re beneficiar. lib. 1. quæſt. 36. nu. 25.* Ob quod ſolum potuit adquirere penſionem à die diſpenſationis obtentæ à ſummo Pontifice;& ſic fuit pronuntiatum , literas cum hac modificatione exequendo, ſententia , me referente , publicata , per Vincentium Ferrera R.M.Scribam , *die 27. Menſis Aprilis , anni 1655.*

134 Secundum exemplum ſit literarum Regij Concilij Belli , obtentarum per Nicolaum Amoreto Sabaudum, ratione recuperationis navis traiectitiæ confiſcatæ per Ducem generalem claſſis Oceani , quam emerat Matthæus Boix civitatis Alonenſis, quæ exhibitæ fuere coram Baiulo Alonenſi,demumque reſcripto Supremi impetrato , & exhibito , cauſa fuit ad Senatum evocata,& mihi commiſſa:in ea enim cognitio etiam adhibita fuit.

135 Eo quod ex actis conſtabat , quod Nicolaus Amoreto dum appuliſſet ad litus maris Barchinonenſis, quando ipſa civitas obſidebatur , fuit detentus per Officiales dictæ Regiæ claſſis , ſub prætextu quod commeatum inimicis præſtabat, & more bellico condemnatus fuit ad certas pœnas , & navis cum mercimonijs,& inſtrumentis nauticis publicata. Supplicationem interpoſuit à ſententia condemnatoria , & eodem die præfatus Boix navem emerat ſub haſta , quam vendebat Fiſcus , tanquam bona confiſcata dicti Amoreto. Iſte appellationem , ſeu ſupplicationem in Regio Belli Concilio introduxit , & proſequens eam cum Fiſco,obtinuit in gradu *viſtæ, & reviſtæ* (vt noſtrates aiunt) & literas executoriales reportavit , quibus requirebatur quicumque iudicum , quòd conſtito de identitate navis, 136
dicto Amoreto reſtitueretur. De identitate illico apparuit, ſed opponebat præfatus Boix ſe à Fiſco emiſſe,ſicque tutum remanere quoad omnes,iuxta text. *in l. 1. & 2. C. de quadriennal. præſcrip.* & tradita per Peregrinum *de iur. fiſc. lib. 6. tit. de vendit. & empt. fiſcal. num. 17.* ſéque minimè ad cauſam vocatum fuiſſe , ob quod præfatæ ſententiæ ei nocere non poterant , tanquam res inter alios acta, *l. de vnoquoque 47. l. ſæpe 63. ff. de re iud.* cum alijs adductis per Scacciam *de re indic. gloſſ. 14. quæſt. 2. num. 9.* Sed nihilominus pronuntiatum fuit navim reſtituendam eſſe ; nam diſpoſitio *dict. l. 1. & 2.* limitatur ad caſum venditionis rei fiſcalis, ſive quam ipſe Fiſcus , vt propriam vendit , non autem extenditur ad caſum rei confiſcatæ, vel creditoris Fiſci, per eum venditæ, vt in præſenti; ſicut docet idem Peregrinus *ibid. numer. 18.* Bartol. Bald. Angel. Salicet. Caſtrenſ. & Gloſſ. *in l. fin. Cod. ſi adverſ. fiſcum,* Alexand. *conſil. 52. num. 5. & ſeq. tom. 7.* Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 12. n. 19.* Barboſ. *de præſcript. trig. vel quadrag. annor. in l. 1. n. 52. & ſeqq.* Alfaro *de offic. fiſcal. gloſſ. 34. §. 1. de empt. & vendit. rei fiſcal. num. 19.* Larrea *allegat. fiſcal. 22. num. 66. tom. 1.* ob quod nequaquam tutum emptorem remanere 137
videbatur. Neque ex eo quòd non fuerat vocatus ad cauſam appellationis ; nam navim emerat appellatione interpoſita , ſub eodem die , ſignatura, & actis emptionis, & ſic emerat rem litigioſam ſcienter , quæ quidem tranſierat cum ſuo onere litigij ; & hoc in caſu, ſententia poteſt exequi contra emptorem non vocatum;textus *in l. 1. §. vlt. C. de litigioſ.* & ibi Bartol. & Salicet. Caſtrenſ. *in l. quamquam, §. 1. ff. de aq. plu. arcend.* Covarruv. *in pract. cap. 15. num. 7.* Mat. de Afflict. *in conſtit. Neapol. lib. 2. rub. 41. num. 10.* Paludan. *deciſ. Rot. 12.* Guid.Pap. *deciſ. 81.* Caqueran. *deciſ. 38. n. 7. & deciſ. 65. n. 4.* Gama *deciſ. 56.* Cavalcan. *deciſ. 16. n. 8. p. 1. & deciſ. 23. n. 115. part. 2.* Mareſcotus *variar. lib. 1. cap. 86. num. 59.* 138
Salgado *de Reg. protect. part. 4. cap. 8. n. 168.* Et pariter, quia ſententia, & executoriales quæ expediuntur contra eum , quem principaliter negotium tangit,aut cuius principaliter intereſt , & ad quem actio , vel defenſio principaliter ſpectat, præiudicant ſucceſſori , quem negotium ſecundariò,aut in cõſequentiam tangit, etiã non vocato,nec citato, invito , ſcienti,aut ignoranti,ipſique damnum generare certi iuris eſt , cùm tunc lis tractetur cum legitimo contradictore, à quo, aliorum ius in ea re derivatur,aut oritur,text. *in l. 1. §. quãvis, verſ. Denuntiare & verſ. Denuntiari, de vent. inſpiciendo, l. ex contractu, ff. de re iud. l. ſi patroni, §. fin. & l. qui repudiantis, ff. ad Trebel. l. ſi ponas, in princip. ff. de inoff. teſt. l. de vnoquoque, ff. de re iudicat.* vbi celebris Gloſſa, & ibi Angel. Imola,& Alexand Barrol. *in l. diem, ff. de aqua pluvia arcend.* Baldus *in l. nam ita divus, in princ. ff. de adopt.* Tiraquel. *de primog. q. 35. n. 17.* Molin. *de Hiſpanor. primog. lib. 4. c. 8. n. 3.* & *ibi* Addent. pluribus relatis; pluribus etiam Salgad. *d.* 139
c. 8. n. 310. cum plurib. ſeqq. Demum , quia emptor rei, quæ venditur virtute alicuius ſententiæ, ſi ſententia illa cum principali contradictore lata , cum eiuſdem iniunctione revocetur, nocet emptori, quia cauſa prima repræſentatur in ſecunda, in quam influit ; *l. licet , §. ea obligatio , ff. de procurator.* Cravet. *conſil. 131. num. 15. & conſil. 144. n. 1. volum. 1.* Gonçalez *in regul. de menſ. alternat. gloſſ. 31. n. 45.* Torreblanca *de iur. ſpirituali, lib. 15. c. 13. n. 10.* Et ſic, me referente, fuit deciſum per Senatum, navem reſtituendam eſſe dicto Amoreto , ſententia publicata per Felicem Monçò R. M. Scribam , die 23. Ianuarij 1655. quæ fuit confirmata in alia Aula ſub examine ſapientiſſimi domini Ioannis Arques Iover. Ex quibus inferre valebis , qualiter cognitio cauſæ in his adhibeatur:ſed hæc potius ad civile iudicium, quam ad criminale ſpectant.Quare calamum pono, dum civilium cauſarum Tertiæ partis noſtri Tractatus materia coagulatur:faxit Deus,vt ita fauſtè, quòd in communem vtilitatem aliqualiter cedere poſſit.

§. X.

§. X.

De execrando scelere patrato Anno 1648. in Cœnobio sancti Ioachimi oppidi de Payporta Regni Valentiæ, Ordinis Eremitarum Divi Augustini.

SVMMARIA.

1 *Præparatoria quædam ad rei gravitatem enarrandam præmittuntur & n. 2. 5. & 6.*
3 *Facti facinorosi species proponitur.*
4 *Inquisitio in criminis Authores deliberatur.*

1 PRius quam delictorum materiam ponamus, de mirabili, & detestando facinore, quod in nostro Regno patratum vidimus anno quadragesimo octavo huius sæculi, aliqua describere operæ pretium duxi; nam cum variè de eo verba fiant, non apud exteros tantum, verùm etiam apud nos; non abs re erit, vt quæ vera sint memoriæ mandata remaneant, quamvis ad *fororum* interpretationem non spectent, cùm regiminis nostri non sint prorsus aliena. Dignum sane posteritatis autumo argumentum istud, vt sæculis futuris nota fiant, quanta apud nos inde originem sumpsere, quóve affectu Valentina pietas in præsumptos criminis reos insurrexerit. Arduum pariter credo narrationem instituere nefandæ atrocitatis, mysterioſi criminis, mirandæ nequitiæ, à qua lues totius Regni verebatur condignè; nisi ineffabilis pietas ipsius offensi (lachrymis fortè, quibus dolebatur commota) commutasset effectum, vt omen pœnæ cederet in auspicium præmij, & quando supplicium sperabatur horrendum, Provincia à grassatorum oppressione liberata, tranquillitatem obtinuit optatam. Hæc enim calamum fœlicitate demulcent, sed magnitudine assumpti compescunt, cum materiæ copia sermonis inopiam non modicam faciat, animo difficiliter hæc cuncta percipiente. Novum non est in opifice æterno criminibus hominum vti, vt plus ipsis hominibus gratiæ suæ summam impartiatur: quippe qui cùm parcendo notus mortalibus fiat, minus parceret, si peccassent minus; mortem enim nostram moriendo destruxit, vt vitam eripientibus daret, sic rapi passus ad tot rapinas, cædes, & crimina delendum.

2 His itaque mens non parum involvitur, sed amplius ex eo, quod gesti huius contextura, alijs diversissimis implicatur, quorum plura perpendenda, an silentio, vel memoriæ commendentur, sed quoniam obsequij, non electionis hæc sunt, breviter adnotatis quæ ad rem pertinent, cætera silentio pateant, vel prudentioris orationi remaneant.

3 Feria tertia Hebdomadis maioris 7. Aprilis anni 1648. ad crepusculum vespertinum, certior factus fuit Excellentissimus Dominus Eduardus Ferdinandus Alvarez de Toledo, Comes Oropesius, tunc huius Regni clavum gubernans, quòd in Cœnobio sancti Ioachimi, Ordinis Eremitarum sancti Augustini, oppidi de Payporta, ditionis Egregij quondam affinis nostri Comitis de Sinarcas, sacra Eucharistia furto subtracta erat, è sacello, in quo reservabatur, irreverenter dimissis pixide argentea, qua collocari consueverat, & vase olei infirmorum ibidem asservatis.

4 Facinus hoc ita animum illustrem agitavit, vt quem nec Vrbs altercationibus turbata, Provincia factionibus involuta, Regni confinia hostili apparatu oppressa, Regium epidemia vastatum, adeo, vt ipsius vita periclitaretur, turbare minimè potuerant; huic adversitati resistere non valens, ad defectionem vsque properantem aspiciebamus. Quod mirum non erat, nam zelus quem in pectore religiosissimè fovet, nec huic calamitari obstare sinebat, nec ei occurrere permittebat afflictio.

5 Sed ne auctores immanitatis supplicio celarentur, inquisitioni patrati criminis vacare illico destinavit. At antequam narrationem aggrediar, Provinciæ statum delineare est necesse, nam gesta ardua non sine gravi antecedente contingunt, nec magna ædificia, absque correlativis fundamentis construuntur, aiente Nazianzeno *oration. 18. Divina sapientia magnarum rerum fundamenta multò antea iacit.*

6 Incredibilis videbitur, vt tunc videbatur, inter Catholicos subreptio sacratissimi Corporis Christi, totque temporis portiones inter varietatis ambages auctorum atrocitatis involvi, ita vt nec adhuc amissi thesauri notitia, angustia animi sublevaretur: quod amplius vrgebat, dimissio vasorum argenti fuit, quæ avaritiæ obiecta existebant; ob quod mens cunctorum, impietati, vel dementiæ facinus irrogabat. Magna fuerunt antecedentia prælibata, maiores subsequentiæ effectus; sicque nostra oratio in tot sectionibus distributa, primam præviæ dispositioni dicabit; secunda ea quæ ex actis inquisitionis resultant, miranda magis ex varietate, quàm ex verisimilitudine recensetur; tertia verò effectus subsecutos summariè continebit.

SECTIO PRIMA.

Qua Regni status describitur.

SVMMARIA.

7 *Valentia ab antiquo factionum lue laborat.*
8 *Valentiæ amœnitas.*
9 *Factionum lamentabilis plaga.*
Fœlicitas est Viaticum supplicij, ibid.
10 *Factionum origo qualis in hoc Regno.*
11 *Complexio est fons à quo dimanant animi perturbationes.*
12 *Complexio Valentinorum iracunda, & melancholica.*
13 *Origo Valentinorum.*
14 *Leges aliquæ apud nos nocivæ suspicantur.*
15 *Situs Valentiæ ad delinquendum opportunus.*
16 *Vbertas Regni incentivum delinquendi.*
17 *Alienigenæ, & advenæ subvertunt bonos mores, & num. 18.*
19 *Belli proximitas recto regimini noxia.*
20 *Status Regni perturbatio rara, tempore inchoantis Regiminis triennij Ducis de Arcos.*
21 *Istius Excellentissimi Proregis iustitia, & prudentia.*
22 *Crimen patratum per grassatores eo in tempore.*
23 *Punitio celerrima ipsius criminis, executioni statim deducta.*
24 *Punitionis istius Iustitia commendatur.*
25 *Nefariæ seditionis auctores sanguine luere debent quod committunt.*
Promptitudo in his necessaria, ibid.
26 Fori *Regni Valentiæ non fuerunt læsi, ex hac punitione.*
27 *Tria sunt vincula homines à malefaciendo deterrentia, religio, pudor, & pœna.*
28 *Misericordia non colebatur vt virtus ab Stoicis.*
29 *Misericordia quid, iuxta eorum placita.*
30 *Divi Augustini sententia contra Stoicos pro misericordia.*
31 *Malitia accipientium virtutem commutat in vitium.*
Virtutes pro temporum sorte in vitia vertuntur, ibid.
32 *Vrbis ærarij defectio anno 1645.*
Principis adventus, atque Curiarum solemnia, ibid.
33 *Comitis Oropesiæ gubernium, eiusque auspicia.*
34 *Triplici curæ se dicatum prospexit statim.*
35 *Prima grassatorum compressio, atque comitivarum persecutio.*
36 *Concio vocata ad subventionem ærarij Vrbis.*
37 *Insaculationis revocatio.*
38 *Eiusdem restituendæ controversia.*
39 *Persecutionis factionum progressus.*
40 *Clementia vtilis imperium inchoantibus.*

41 *Desperatio*

41 *Desperatio veniæ ferocitatem augere solet.*
42 *Salvus conductus bannitis concessus.*
Indultus conditio, & Petri Iolvi defectio, atque contumacia, ibid.
43 *Iurati ad Regem legatio.*
44 *Ex malis minimum eligendum.*
45 *Legationis Iurati effectus, exitusve.*
46 *Contagionis in Vrbe principium.*
47 *Medicorum de contagione perniciosa altercatio.*
48 *Huius rei causa nociva.*
49 *Epidemia cognita in Vrbe anno 1647. ad initium mensis Octobr.*
50 *Pestis quid ex Galeno.*
51 *Pestis causæ iuxta Physicorum ratiocinationem.*
52 *Remedia statim applicata.*
53 *Oropesiæ Comitis vigilantia.*
54 *Atrocitas sontium vera causa epidemiæ.*
55 *Comitis Oropesiæ, Senatusque nostri intrepida constantia.*
56 *Grex sine pastore, cæcus sine duce.*
57 *Exemplum Imperantis, obsequium auget obedientis.*
58 *Ratio ob quam ab Vrbe non discessit.*
Dolor augetur per visum, ibid.
59 *Præcautio in Vrbe quomodo parabatur.*
60 *Concio sanitatis erecta.*
61 *Edicta de præcautione publicata.*
62 *Comes Oropesiæ peste laboravit.*
63 *Præsidis periculum, totius Provinciæ exitium.*
64 *Senatus nostri vigilantia.*
65 *Auxilium divinum imploratum.*
Simulachrum Beatæ Mariæ de los Desamparados, *ad Regiam perductum, quo mediante brevissimè sanitatem obtinuit, ibid.*
66 *Simulachri festiva restitutio ad sacellum.*
67 *Præsulis Valentini finis lamentabilis.*
68 *Pestilentis morbi finis in Vrbe fuit vigilia criminis, atque principium epidemiæ totius Regni.*

7 IN hac Valentina Provincia ab initio factiones fuere, non publicum statum civili discordia vastando, in Principis dominium conspiratione aliqua excogitata, sed inimicitias, odiáque privata fovendo; adeo vt *fori* plures, de hoc loquentes, lati reperiantur; & in alma Sede Metropolitana, statuto speciali cautum sit, quòd Canonici non accedentes ad eam præ timore factionum, quotidianas distributiones lucrentur; patet *in volum. constit.* 8 *fol.* 24. vnde quamquam fœliciſſima ab innata amœnitate reputetur, aiente Mariana *lib.* 10. *cap.* 4. *In Edetanis sita ad maris litus, locis irriguis, atque amœnissimis, proventu læta, commercio extranearum gentium, & civium frequentia, atque elegantia peræquè nostra ætate, atque eo tempore nobilissima.* Calamitosa ab hac plaga ab omnibus cen- 9 senda est. Benè Livius *lib.* 3. *Factiones erunt plurimis populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames, morbivè, quæque in Deum iras, velut vltima publicorum malorum vertunt.* Fortè, nam abutitur fortuna sua, quia *habitus honor insignis, est viaticum futuri supplicij*, S. Ioan. Chrysostom. *in Psal.* 11. *vers.* 9.

Causam huius damni nemo ex nostratibus, quos vide- 10 rim exploraverat, nec alieni penè de nobis curant, quare indaganda venit. Sed mihi videtur, *complexio, origo, leges, situs, vbertas, & societas.*

Complexio, sive temperamentum, est fons à quo ani- 11 mi perturbationes, cæterique affectus dimanant, probat Galenus, & eo laudato Octavius Branchifort. *de animi perturb. lib.* 1. *sect.* 6. *vers. Itaque*; imò ex quo omnes conjectarum rivuli derivantur, Honorat. Nicquetus *de Physiogn. hum. lib.* 1. *cap.* 10. Temperamentum igitur Valentinorum ex commixtione bilis (quam mutuantur ex influxu cœli, cum subsint Scorpioni, & Marti) & 12 melancholiæ (protractæ ob origine Catalaunico, ex influxu Saturni) vt tradunt Miedes *in gest. Reg. Iacob. I. lib.* 12. *cap.* 14. Escolano *lib.* 4. *cap.* 22. *num.* 1. Inclinat, vt plurimum ad iracundiam, suspicionem, vindictam, atque iniuriarum impatientiam, cum aliquo excitamento invidiæ: Fran. Iunct. *in specul. tom.* 1. *cap.* 6. & sic ad rixam proni evadunt, vt notat dominus Leon *decis.* 34. *n.* 22. *tom.* 1.

Ab *origine* hæreditatem similem delatam inveniunt, 13 nam Vrbs Valentiæ à Viriati militibus constructa, vel ampliata per Iunium Brutum Consulem fuerat, vt dixi *cap.* 1. §. 2. *num.* 2. Et post depressionem Agarenorum, Catalaunis repleta, si creditur Marianæ *lib.* 12. *cap.* 19. *Novæ Vrbis indigenis, magna ex parte Catalaunis, ac fermè ex Gerunda, Tarracone, Dertusa.* Ex vtroque enim propensio ad fovendas hostilitates mutuas profluere non impropriè potest.

Legibus id augeri videtur: quo pacto enim animus 14 ad id proclivis serenari potest, vbi lege cavetur, quod homicidium, homicidio puniatur? hoc est, impunè consanguineos occisi, homicidam in rixa necare posse, ex *for.* 42. *de crimin.* vt dixi, *hoc c.* §. 8. *n.* 38.

Situs, ad delinquendum opportunus, tum quia mari- 15 timus; maritimos enim Aulus Gell. *lib.* 15. *noct. Atti. cap.* 10. *Ferocissimos, & alienos ab humanitate* appellat. Vndique confinia proxima reperiuntur, cum latitudo vltra duodecim leucas minimè extendatur, sicque ad fugam aptissima terra est. Vbi montes conspiciuntur, inaccessibilis censetur, vt Diago describit *lib.* 1. *cap.* 8. in planitie arborum pluralitate ad insidias parata, paludibus ad latendum prona, adeo, vt tota Provincia, ad fontium asilum destinata videatur.

Vbertas est nota, vt ex Mariana dixi *dict. cap.* 19. ibi: 16 *Tanta rerum copia, vt patriæ oblivionem advenis inducere opinio sit.* Hæc civilium discordiarum causa censetur. Lucius Florus *lib.* 3. *c.* 12. *Quæ enim alia res civiles furores peperit, quàm nimia fœlicitas?* Ex quo profluit, quòd in ripa Sucronis, quia fœcundior, implacabiles ferè discordias experiamur, benè Petr. Gregor. Tolos. *de Repub. lib.* 21. *c.* 5. *num.* 2.

Societas denique, nam vt ipse Mariana scribit, ab 17 exteris frequentissimè colitur, & Valentini, *locorum vicinitate, & commercio vocabula magna ex parte, moresque mutamus.* Idem *lib.* 1. *cap.* 5. Exteri enim animos concitant, Aristotel. *lib.* 5. *politic. cap.* 3. *Quapropter quicunque inquilinos susceperint, vel advenas, omnes ferè seditionibus iactati sunt.* Comprobat infallibiliter sacra Pagina Ec- 18 cles. 11. *vers.* 36. *Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & alienabit te à tuis proprijs.* Plura Besold. *politic. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 19. & novissimè P. Hier. Salcedo *de regim. Prin. lib.* 2. *c.* 25. *n.* 255. cuius documenti effectus experientia testatur, tempore communitatum, vt scribit Viciana *in Chron. Valent.* 4. *p.* & adhuc cernimus, exterorum delicta non semel reiterata.

Hæc omnia fovet belli propinquitas, nam leges ce- 19 dunt strepitui armorum, Cassiodor. *lib.* 1. *epist.* 12. *Militaribus officijs assueti, civilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc iustitiæ parere despiciunt: dum, nescio quo pacto, assiduè dimicantibus, difficilè est morum custodire mensuram.*

Hinc ortum habuit tranquillitatis Regni perturbatio, 20 tempore adventus Excellentissimi domini Ducis de Arcos, ad finem anni 1642. quæ adeo incrementa desumpserat, vt grassatorum ferocitate Vrbs ipsa perterrita portas sine satellitio aperire verebatur.

Illico vigilantissimus Prorex premere eorum auda- 21 ciam destinavit, quod pulchrè obtinuit in die festi Epiphaniæ subsequentis; nam cum ad Cœnobium Divi Martyris Vincentij, Ordinis Cistercienſis, extra mœnia constructum (quo celebrabatur solemnitas illa, quam nostrates *Porrat*, vocant) aliqui Banniti, publicè accederent, in Satellites qui eos apprehendere intentarunt, plures sclopetorum ictus immisere. Properabat & 22 Præses ad concursum, & cum obviam reperiret Nobilem dominum Don Michaelem Vives, tunc Baiuli generalis Assessorem, posteáque in albo Senaus conscriptum, quamquam ad ipsius munus hæc non pertinerent,

aliquem

23 aliquem ex fontibus capere mandavit. Apprehendit vnum, vulnere designatum ex conflictu, quem illico strangulari ab vno ex mœnijs portæ proximioris ipsius Vrbis imperavit: & licet, me teste, *fororum* dispositiones proposuit, ne sine causæ cognitione pœna capitalis imponeretur, necessitate præcepti ductus, mandatum ad executionem deduxit.

24 Fuit hoc decretum iustum, & vtile; iustum, nam civilis doctrinæ Præceptores in similibus, ita procedendum docent, Livius *lib.28. Nefariæ seditionis auctores sanguine*
25 *luant, quod admiserunt:* aliter enim his subveniri est impossibile, Tacitus *lib.4. Annal. Neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus, altervè, maximè promptè subverterentur.*

26 Neque *fori* adversabantur, iuxta *privilegium* 84. §. *si autem coram, domini Reg. Iacob. II.* Sicque in terminis docuerat doctissimus Valentinus Petrus Belluga *in spec. Princip. rub.* 11. §. *compendiosè, num.* 11. his verbis: *Pone exemplum, homo occisus in Curia præsente Officiali in eius neglectum; vel in Ecclesia, coram toto populo; vel in concione, vel in seditione, & timetur forsan scandalum; nam his casibus, & alijs similibus, si Iudex omittat facere processum secundum limites fororum, vel constitutionum, dum tamen de veritate sibi vt Iudici constet, non dicitur ex tali transgressione gravare. Iste est casus singularis in l. si quis filio, §. hic autem. vers. quod tamen, ff. de iniust. rupt. & notat Innocentius in cap. 1. de constitut. & ideo dicit Baldus in l. observare, §. profisci, ff. de offic. Procons. quod ex tali transgressione non debet syndicari.* Quod vtique in *Alternos* Principis cum facultatate Legati à Latere procedere sine dubio debet; nam Belluga non de Principe, aut eius locum gerente, sed de Ordinario hæc, vt vera firmavit.

27 Vtilitas ingens apparuit, nam cum *tria sint vincula quæ homines à male faciendo deterreant, religio, pudor, & pœna: vltimum, quod legibus imponitur, firmius est cæteris duobus.* Hippol. à Collib. *in Aulico politico, proposit.* 135. Hac de causa Banniti, supplicio socij perterriti, obsequio exinde dicati fuere. Tacit. 4. *histor. Dum mali pavent, optimè quisque iussis paruere*, omnia arbitrio ipsius Domini relinquendo, tam respectu reconciliandi animos ipsarum factionum, quàm conditionis futuri indultus, quem supplices postulabant. Ita facilè obtinuerunt, quod inserviendo in arce Derrusæ per annum, cunctorum criminum pœnæ condonarentur.

28 Similium indultorum concessio denegata non fuit cæteris comitivis, licet conditione leviori; qua ratione quamvis incendium extinctum omnino dici non possit, pacatum extrinsecus videbatur. Aiebant Stoici misericordiam virtutem non esse, Seneca *de clementia, lib. 2. cap. 4. Ad rem pertinet quærere hoc loco, quid sit misericordia, plerique enim, vt virtutem eam laudant, & bonum hominem vocant misericordem; hæc autem vitium animi est.*
29 Et non solum vitium, sed deliquium, atque ægritudo. Nemesius *lib. de anima, cap. 19. Ægritudinis animi species sunt quatuor, stupor, molestia, invidia, misericordia.* Quod vtique tenacius assererent, si experimenta nociva apud nos, ex misericordia præfata percepissent.

30 Divus Augustinus hanc opinationem reprobat *lib. de moribus Eccles. cap. 27. Stoici* (inquit) *cum misericordiam, quasi vitium devitant, quia officio satis moveri nequeunt, sic nec perturbatione commoventur: congelascunt potius rigore inhumanitatis, quàm rationis tranquillitate serenantur.* Prosequitur Branchifor. *de animi perturbat. lib. 4. section. 3.*
31 *ad fin.* Virtutem esse nemo ambigit, sed malitia eorum, quibus tribuebatur, effectus virtutis commutavit; nisi dicamus ex angustia temporum provenire, aiente Barclayo *in Argenide lib. 1. Eosdem affectus, pro temporum sorte, nunc virtutes esse, nunc vitia.*

32 Amisso punitionis horrore, laxatisque pudoris habenis, quando Dux Provinciæ regimen demisit, cœperunt ipsimet submoveri crudeliori apparatu; simulque Vrbis ærarium defectionem pati compertum fuit, extincta prorsus tabulæ nummulariæ pecunia: Pervenit porrò Catholicus noster Princeps ad celebrandam Curiam regnicolis, & cum scopus illius esset consecutio doni ad proximum bellum, quod præcipuè vigebat; eo obtento ad Aulam velociter migravit, gravissimarum curarum vniversæ Monarchiæ necessitate compulsus.

Eisdem temporibus appulit dominus Comes Oropesius, ad regimen Regni subeundum, illicóque agnovit 33
se triplici præcipuè curæ obnoxium reperiri. Prima, & præcipua Regni defensio à Gallica hostilitate imminente; Secunda, factionum resurgentium depressio. Tertia, 34
ærarij Civitatis medela. Dicavit se primùm primæ, comando quòd executioni deduceretur oblatum in Curia; & quamvis non paucis obstaculis emergentibus, executionem consecutus fuit: vt secundæ incumbere posset; quando comitivæ commoveri cœperunt, duobus satellitum cohortibus statutis, eos persequi, tot Togatis Ministris mandavit, pragmaticisque sanctionibus pœ- 35
nas acerbissimas indixit incedentibus armatis per campaneam, ac illis opem quoquo modo præstantibus. Et vt tertia satisfacta maneret, concionem selectorum virorum ex Togatis, Regijs Administris, Patricijsque vocavit, quâ via subveniendi indigentiæ ærarij requireretur. Sed tam ipse, quam concio, non tarde cognovit, dolo- 36
res laborantis, non modo nullis foveri remedijs, verùm dulcibus insuper ali venenis, nam qui de ea curare debebant, mentem illius assuefacere morbo intentabant, non liberare.

Concilium generale Vrbis, de quo *tom. 1. cap. 4. §. 3.* 37
credebat ægritudinem provenire à privilegio Insaculationis perpetuæ, ad officia præcipua illius, quare ex concordi suffragantium animo, hoc precibus Catholicæ Maiestati humiliter exposuit. Obtinuit sanè, nam pias aures accommodat, querelas subditorum benignè suscipiendo: & quamquam in litem deductum fuit, an id fieri posset, eo quod in vim contractus concessio facta apparebat, mediante pecuniæ oblatione, cum adesset consensus alterius paciscentis, qui id ipsum exoptabat; definitum in Supremo fuit, revocationem concessionis ratam fuisse. Quo peracto, electio Iuratorum anni 1646. perfecta fuit iuxta foralem dispositionem.

Ex hoc profluit non levior contentio, nam Consilia- 38
rij noviter electi, conqueri cœperunt, gravamen illatum Vrbi fuisse, ratione contractus, & confirmationis privilegij, Curiæ generalis recentis. Non aberat factionum influxus, quo omnia ad subversionem appropinquabant. Eodem fermè tempore salvus conductus vni ex comitivis concessus fuit, & potestas ad aliam persequendam, ductore superaddito ex Regijs Administris cum aliquibus de familia.

Fœlix initiũ fœliciores progressus inaugurabat, captis 39
aliquibus ex sõtibus cõtrariæ factionis, & inter eos Coriphæo eiusdem; sed infaustè auspicia vastavit turbulenta immanitas aliquorum, eo nequiter interempto, postquam manibus familiæ exceptus reperiebatur. Hucusque pacata apparebant cuncta in Sucronis ripa; sed eo tempore miscuit omnia Antonij Espinòs audacia, nece cuiusdam insidiosè patrata: qua de causa factiones ibi repullulare incipiebant atque comitivè componi, quæ porrò cum proximioribus Vrbis (quas *de la horta de Valencia* nuncupabant) coadunatæ fuerunt; nec non cum antiquis montuosæ Regni plagæ ex quibus iam Petrus Andres famosus bannitus, captus ad patibulum parabatur.

Decreverat noster Prorex has compescere leviori me- 40
dela, vt iustitia cederet clementiæ, nam audierat Tacitum dicentem *lib. 4. histor. Novum imperium inchoantibus, vtilem esse clementiæ famam*, & Lucanum, *lib. 8. Pharsal.*

Nil pudet assuetos sceptris, mitissima sors est
Regnorum sub Rege novo.

Latè P. Marquez *in Gubern. Christ. lib. 2. cap. 5. medium:* signanter animadverso, quòd desperatio ferocitatem auget, Tacit. *eod. lib. 4. Quo minore spe veniet, crescet vinculum sceleris.* Sicque cunctis vtriusque factionis bannitis convocatis, concessit salvum conductum, sub conditione, quòd nemo Vrbem ingredi posset. Primus qui legem transgressus est, ex comitiva Petri Iolvi, iam

capitali

capitali supplicio damnatus, pœnas in patibulo dedit. Hinc desumpsit prætextum ipse Iolvi, ad defectionem fidei; nam promiserat per annum servire in castris Italiæ, si indultus ei concederetur. Fides ei in omnibus servata fuit, sed ob id ipsum in navim ascendere
42 recusavit. Seneca *in Oedip.*

Aditum nocendi perfido præstat fides.

Dimidium comitivæ ipsum sequebatur; sed contrariæ omnes paruerunt, medio quo duo illius conditionis pariter transgressores, qui ad Crucem destinabantur, veniam assecuti fuere.

43 Interim Concilium generale Vrbis, restituendam insaculationem occultis artibus procurabat, congregatóque ad electionem Iudicum ordinariorum ad annum 1647. die 22. Decembris antecedentis, larvam ponendo eam facere distulit, statuto quòd nequaquam concio dissolveretur, quin insaculationem restitutam cerneret. Permansit diu, noctúque, etiamsi vnus ex Iuratis, cum
44 gravissimo ærarij extenuati dispendio, ad Aulam Principis progressus fuerat, à quo non abfuit Comitis animus, quia eo in casu maluit dispendium tolerare, quàm quietem Vrbis periculo exponi, bene Tacitus: *Quoties fortuna contradiceret, saluti consuluisse.*

45 Iuratus in Regia auditus non fuit, quin Concilij concio dissolveretur, eóque obtemperante, & visa Maiestate, omnia pacata remanserunt; vox enim Maiestatis, & vultus iras removet, serenitatemque animis affert. Concessit noviter insaculationem sanioribus legibus, quo perfecto ad lares remeavit, & eo tempore vnus ex Regijs Senatoribus ad persequendas comitivas ripæ Sucronis, ac montanearum, atque Gubernationis Orcelis, ab ipso Comite fuit cum ingenti satellitum numero missus.

46 Non diu discurrere per Vrbem cœpit morbus pessimæ qualitatis, qui per contagionem facillimè communicabatur: brevique periodo plures interimebat. Fertur initium ab oppido de Ruçafa (distat ab Vrbe, quantum iactus est lapidis) perveniisse, sed nondum satis exploratum; nam aliqui originem Gradui maritimo irrogant, non sine fundamento.

Iurati vigilanter investigabant, an morbus commu-
47 nis, vel epidemialis esset; sed Medici, quos consuluerant, affirmarunt impossibile videri, ratione occurrentis constitutionis calidæ, ac siccæ; quæstionéque de nomine inter ipsos agitata, morbi vires incrementum sumebant, sine medela, neque præcautione. Hoc præcepto, Dominus Prorex cunctos Vrbis Medicos congregari iussit in Regia, vt coram ipso quæstio decideretur, adstantibus etiam Domino Proregenti, duobus Senatoribus, Gerente vices Gubernaroris, & duobus Iuratis.

48 Decanus Medicorum sententiam protulit, tenendo pestilentialem morbum Vrbem vexare, plurimis eruditis rationibus, & gravissimis auctoritatibus suffultam. Eam proximior impugnavit (nam inter ipsos pertinax opinionum contrarietas ab antiquo reperiebatur, non levior illâ, quam Cardanus, in libris contradicentium Medicorum, componere procuraverat, de qua Tiraquel. *de Nobilit. cap. 31. num. 446.*) quem secuta fuit maior differentium pars, asserendo epidemiam non esse, nec posse; sed constitutionem malignam, ob quod supervacaneam affirmabant discretionem ægrotantium à sanis. O fatalis Medicorum dissentio! ô miseranda mortalium lues! ô Reipublicæ pestifera ruîna! per quam, & salutem communem periclitantem lugemus, ac ipsorum Physicorum doctrinam despicimus. Eleganter ad rem Cassiodorus *lib. 6. epist. 9. Deponite* (inquit) *medendi artifices noxias ægrotantium contentiones: vt cum vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare.* Quibus adderem ego: *& vitam Valentinorum crudeliter perdere.* His altercationibus pernicioſis lapsus fuit mensis Septembris anni 1647. sed ad initium Octobris ægritudo ingenter invа-
49 luit, ob quod ad concionem iterum vocati fuere. Non per hoc pertinacia dimissa, quamquam in disputando, negativæ opinationis sequaces iam constitutiones pestilentis nomine vtebantur. Quibus apertum fuit, pestem effectivè esse, aientibus ex Galeno *1. epidemior. in præfat. & 1. annot. com. 9. Morbos multos vno tempore fieri, quos, si pernicioſi fuerint, pestem appellant.* Et 3. epidemior par. 3. 50
com. 20. *Neque enim certi est morbi nomen vulgare, vel pestilens. Cæterum quicumque vno in loco multos simul invaserit, vulgaris vocatur; qui si simul hoc habeat, vt multos perimat, pestis fit.* Quem Vrbs patiebatur multos simul invadebat, plurimos etiam necabat, sicque ex suppositione ipsorum, requisita ad pestem habere dignoscebatur. 51

Causa huius rei variè inter omnes iactabatur. Quidam dicebant, ab intemperie siccitatis, atque caloris oriri; sed opponebatur, similibus qualitatibus putredinem gigni non posse, neque corruptionem nutriri, quæ in causa sunt, vt pestis insurgat. Alij affirmabant originem habuisse in oppido de Ruçafa, cui est situs inter paludes, rivulósque aquæ immundissimæ, & philosophabantur, quòd siccitas acuit omnes qualitates, & calore superveniente per siccitatem acuto faciliter corruptionem eo in loco ex sordibus resultare potuisse. Sed in contrarium vrgebat, quòd ab incunabilis oppidum hunc situm obtinet, & alijs temporibus siccioribus, calidioribusvè nequaquam talis corruptio comprobata fuit. Alij alimentis nocivis hæc tribuebant, eo quòd à principio paupe-
res erant quicumque patiebantur, perpendebaturque panem pessimæ conditionis edisse, vinumque plurimis no-
civis mixturis potasse. Vt huic damno succurreretur, 52
comprobatum fuit, panem venalem, cui pernicies tribuebatur, mediocris conditionis esse, quo non obstante Iurati (ad quos de more spectat) curarunt, quòd ab omni suspicione alienus conficeretur. Ad experientiam mixturatum vini, personaliter vigilantissimus Prorex diversoria, iuratis comitantibus, visitavit, & peritis adhibitis, quidquid suspectum inveniebatur, protinus effundi imperabat. Si enim Præsidi Solis attributum convenire est compertum, fas erit dicere cum Plinio *in panegyr. ad Trajan. Velocissimi syderis more omnia invisere, omnia audire, & vndecunque invocatum, statim voluit numen adesse, & adsistere.* Sol enim non cœli imperium amittit, quamvis in- 53
feriora pari passu, ac elevata suo lumine mirabili modo perlustret, nec in æthere sedem ponit, quamquam in terris impura pariter, ac sublimia illuminare assuescat. Ita pariter nec amplitudo personæ, sanguinis munerisvè gloria, aliquid indecoris desumpsit, etiamsi humaniter humiliora loca visitaverit, imò ex hoc augetur splendidè, nam officij concrediti pensionem solverat, propriæque obligationis debitum impenderat. Alij denique aiebant, ab Africa pestem advectam, inter merces cuiusdam navis, quæ ad oram maritimam mensibus retrò lapsis appulerat. Instrumenta hæc esse possunt, sed causam meo quidem animo, superiori impulsui tribuendam credendum est. 54

Aderat Regnum grassatorum factionibus plenum, sanguinis vndique effusus ad cœlum vocem extollebat; crudeliores feris homines ad invicem trucidabantur, ita vt cum Iuvenal. *satyr. 15.* exclamari posset.

Sed iam serpentum maior concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera: Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam.
Expiravit aper maioris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabida cum Tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit Vrsis,
Ast homini ferrum lethale incude nefanda
Produxisse parum est, cum rastra, & sarcula tantum,
Assueti coquere, & marris ac vomere lassi,
Nescierint primi gladios excudere fabri.

Vindicta barbarè diffundebatur, per cuncta ferè oppida Regni divagando. Hæc causa præcipua morbi fuit aiente Gregorio Magno: *Ne si quod credimus, divinæ vltionis iracundia sceleratorum fuerit actione commota, bellum, pestis interimat, quos delinquentes ad rectitudinis viam Dei præcepta non revocant.*

Damno præcognito, plures ab Vrbe discedebant salu- 55
ti consulendo, sed inaniter, nam quos divinæ iustitiæ satellites quærebant, in nemore, in antris longinquis pestilentis morbi acerbitatem luxerunt. Noster Prorex ambigebat

bigebat,an progredi præstaret,an hærere ; exempla antecessorum progressum cum Senatu suadebant ; periculum Vrbis præsentiam Præsidis,& Concilij exoptabat, in hanc Senatus sententiam inclinatus,cum salutis pro-
56 priæ dispendio, eam prudentissimus Præses sequi destinavit,credens cum Divo Athanasio *epist. 1. Perinde esse gregem abesse à Pastore,ac cæcum duce carere.* Quamquam enim inferioribus Magistratibus cura Reipublicæ committi potuit,præsentiam sui necessariam habuit, vt in re tam ardua , sicut est curare de ægrotis, cæteri parerent, ratus alioquin non posse assequi.Claud.

57 *In commune iubes,si quid censesve tenendum,*
Prima iussa subi,tunc observantior æqui,
Fit populus,nec ferre vetat,cum viderit ipsum
Auctorem parère sibi.

Livius *lib.26.Si quid iniungere inferiori velis, id prius si in te statueris , facilius obedientes habeas.* Quint. Curt. *histor.*
58 *lib.8.Nemine detrectante munus , quod Rex occupasset.* Rex ardua nimis,imperanda erat;cum vita amabilior cæteris bonis sit , & hæc pro proximorum salute exponenda esset;at proprium periculum negligendo , vita pro subditorum incolumitate sacravit. Quod Deo placuisse est apertum ; nam nullus ex Regijs Administris , vrbicanisque Magistratibus , morbo perijt , quamquam quisque ad munus spectantia gerebat, non secus ac si Vrbs sanitate repleta esset.

59 Præcautio parata fuerat , Xenodochia tot statuendo, quot necessaria visa extitere,ad ægrotos curandos, Medicus,Chirurgus,Sacerdósque , ad vnumquodque destinati,& cum servitores deficerent, pijssime omnium Religionum professores vitam periculo consecrarunt. Immunditiæ avellendæ cura , mortuorum humandi occupatio , supellectilium contagione infectarum combustio , domorumque perfecta purgatio , miro ordine di-
60 stributa;ad quæ exequenda, congregatio sanitatis erecta fuit,& ad eam invitati per vrbem fuere , vtrique Præsides,& Regius,& Pontificius , Senatores , Regijque Officiales,Canonici,Iurati,ac de Patriciorum genere nonnulli , quibus omnibus data fuit potestas erogandi ab ærario quidquid ad sanitatem opus esset impendere;promulgata fuerunt edicta , quibus pœnis prohibebatur quidquid in præcautionis pernicié tendere iudicatũ fuit.

61 Iamiam ad declinationem tendebat , cum subito ad verticem perveniisse conspeximus , eodem morbo laborante Domino Prorege,quod notum fuit die 29.Novem-
62 bris , hora nona nocturna. Oppressit animos instantis periculi atrocitas , nam proregem periclitari , totius
63 Regni exitum innuebat.Optimè Seneca *lib.1.de clement. cap.4.Nihil ipsa per se futura* (Provincia) *nisi onus, & præda,si mens illa Imperij subtraheretur.* Senatus congregatus dolebat futuram cladem , quam Medici proximam augurabant:celeriterque ad Principem misit nuntium,cum epistolis exprimentibus novitatem acerbam. Interim ad cœlestia auxilia imploranda animum convertere stu-
64 duit,sicque omnibus Ecclesiasticis Communitatibus indixit,quòd pro Præsidis salute preces devotas effunderent ; atque prudentissimum Antistitem D. F. Isidorum Aliaga deprecatus est , quòd simulachrum Deiparæ sub invocatione *de los Desamparados*,ad cubiculum laborantis perduci sineret. Annuit vtique , & sequenti nocte translato , tali patrocinio , medelam Præsidis , & Vrbis consequuti fuimus.

65 Mirandam Virginis Matris Imaginem ad Sacellum restituere tenebatur Senatus , & in gratitudinis signum solemnitatem dicare deliberavit in die vigiliæ Immaculatæ Conceptionis eiusdem ; nam simulachro pijssimæ Mariæ in Capella Regia ad aram collocato, sacra celebrata solemniter fuere,R.P.M.Fr.Melchiore de los Reyes Faxardo,eleganter,atque pererudité concionante.Vespere verò processio solemnis instituta fuit,cunctarum Parochialium Cleris more solito præuntibus , & Senatoribus , devotè subsequentibus ad sacram ædem restitutum fuit,tympanis, ac tubis alacriter clangentibus, atque tormentis æneis arcis Valentinæ stupentibus, nova lætitia animos aspicientium implevit , adeo vt post tot tristium cogitationum, atque eventuum miserandos effectus,aurora futuræ alacritatis surrexerit, confirmato sequenti die sanitatis insigni,rore cœlesti , copiosa pluvia terram irrigante.

At lætitia non diu permansit , turbata quippe fuit, 67
nam Præsul noster mitissimus, atque vigilantissimus vltimum diem clausit , cum eadem animi tranquillitate, cum eadem frontis lætitia, cum eadem loquelæ dulcedine,ac sedem per tot annos gubernarat,iam totius Hispaniæ inter Pontifices Decanus.Illius prudentia satis apud Principem commendata,qui meritissimè ipsum evexerat ad supremum status Senatum , qui est culmen dignitatis conspicuum.Doctrina per se cunctis nota, morum integritas tot annorum cursibus comprobata nemini innotescit , sed lenitas , ac suavitas inter cæteras virtutes eximias semper refulsit, non sine vtilitate gregis, cuius Pastor studiosissimus fuit , nam vt cecinit Claudianus.

Lene fluit Nilus,sed cunctis omnibus extat
Vtilior,nullas confessus murmure vires.

Epidemia ab Vrbe discedente per Regni oppida divaga- 68
ri crudeliter cœpit, sed id observatum communiter fuit, quòd vtplurimùm eis in locis acrius vrgebat , in quibus atrocior factionum rabies fovebatur.Dum enim Civitas lustrabatur , puritati per singulas domos consulendo, plurima loca infecta dolebantur. Ita vt finis contagionis in Vrbe,fuit simul vigilia execrandi sceleris , & initium pestis totius Provinciæ.(†)

SECTIO SECVNDA.

Qua inquisitionis substantia traditur.

SVMMARIA.

69 *Corpus delicti.*
70 *Testium depositiones,& num.seqq.*
73 *Christophori Garcia, Oblati ipsius Cœnobij primum examen, & num. 74. 75. & 76.*
77 *Oblati tortura tanquam domestico illata, & nu.78.*
79 *Præmia detegentibus oblata.*
80 *Oblati secundum examen, & num. seqq.*
83 *Pleraque experta fuerunt ad comprobationem dictorum.*
84 *Did:cus Martinez de crimine infamatus suspicatur.*
85 *Petrus Iolvi sequenti criminis die , properavit ad oppidum de Payporta.*
86 *Comprobatio dicti eiusdem Oblati in tortura.*
87 *Fratris Nicolai Rodriguez qui in Cœnobio solus aderat tempore furti, dictum, & num. seqq.*
90 *Petrus Iolvi cum socijs nocte furtum antecedente recubuit in oppido del Rafol , distante mille passus à Cœnobio, & num.91.*
92 *Oblati tertium examen, sed iam tanquam reus examinabatur, & num. 93.*
94 *Oblatus, & Petrus Iolvi accusati de crimine fuerunt.*
95 *Domesticus præsumitur delictum patrasse.*
96 *Conscientia formidabilis testis qui semper accusat.*
97 *Mala physiognomia inquisiti indicium facit, & n. 98.*
99 *Matthiæ Pons dictũ detegens plurima sub salvo conducto.*
100 *Censurarum aggravatio.*
101 *Communis credulitas gravissimorum virorum in Bannitos.*
Causa credulitatis communis, ibid.
102 *Contestantes de furto in Petrum Iolvi, & socios, & num. seqquentibus.*
105 *Probatio resultãs ex dictis testium deponentium de visu.*
106 *Probatio contra Iosephum Prats.*
107 *Comprobatio confessionis Iosephi Prats.*
108 *Iosephus Prats, vt reus examinatur.*
109 *Matthias Pons convictus de mendacio, & num.122. & sequentibus.*
110 *Iosephus Prats accusatus de crimine principali.*
111 *Petrus Iolvi captus, & interemptus.*

117 *Confrontatio ſociorum Petri Iolvi cum Matthia Pons.*
119 *Matthias Pons ſalvo conducto privatus, ob teſtimonium falſum.*
120 *Matthias Pons, vt reus examinatus.*
Matthias Pons confeſſus fuit ſe falsò depoſuiſſe in Petrum Iolvi, & alios, ibid.
121 *Matthias Pons accuſatus, & condemnatus.*
122 *Executio ſententiæ in Matthiam Pons eodem die quo crimen patratum.*
123 *Petrus Chiva teſtis alius de viſu aufugit, nec adhuc apparuit.*
124 *Comprobatio falſitatis ipſius.*
Baptiſta Murria deceſſit ſua depoſitione non revocata, ibid.
125 *Michaël Zafont miſerabiliter vita functus in patibulo.*
126 *Veritas criminis detecta, ſed non publicata.*

69 PErcepta ſemel atrocitate nefanda, Dominus Comes iuſſit Senatoribus Aulæ criminalis, quod protinus ad locum patrati criminis properarent, vt inquiſitioni opera daretur. Properavimus illicò Nobilis dominus Don Franciſcus Bono, Equeſtris Ordinis Beatæ Mariæ de Monteſa, cui tanquam Decano Senatus incumbi voluit officium Regentis, Magnificus Iacobus Garcia, & Nobilis Don Braulius Eſteve, Senatores diſertiſſimi, & Ego, qui tunc munus Fiſci patroni gerebam. Aderat iam Eccleſiaſticus Ordinarius, qui pariter pro ſua iuriſdictione inquiſitioni vacabat. Oſtiolum ſacelli, quo Salvatoris mundi effigies depicta cernebatur, fractum violenter conſpeximus, & quinque inæqualibus ſectionibus diviſum: ſed veſtigia ictuum in tabula fracta immanitatem percuſſoris ſuadebant, cuius manus non ſtitit ad conſpectum Imaginis Domini; incaſtracturæ, quibus tabula ipſa innixa erat, immaculatæ, vel intactæ apparebant; quamvis enim coloribus tinctæ repertæ fuerunt, & ſic faciliores ad vitium percuſſionis, intactæ vt dixi, erant. Pixis argentea, qua cuſtodiebatur Sacramentum, intus ſacellum inventa à nobis fuit, quam Frater Nicolaus Rodriguez Presbyter aperuit, ibique reperta fuit particula quædam magnitudinis quintæ partis vnius formæ, ex ijs quibus fidelibus Euchariſtia communicatur, modo triangulari, curvarum linearum, vno ex angulis diminuto, ſecta, ſimilis ſequenti figuræ,

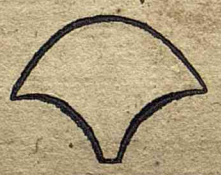

quam dixit repertam fuiſſe ab ipſo ad calcem ipſius aræ, ſolo prætermiſſa, inter vaſa argentea, tam Euchariſtiæ dicata, quàm ſacro infirmorum oleo deſtinata, vt patet in actis fol. 1. & 2.

70 Primus teſtis examinatus fuit Ioſephus Cots, Centurio peditum annorum 26. qui depoſuit ſe adfuiſſe in Templo Cœnobij, tempore quo particula fuit humi reperta, ſed vaſa Euchariſtiæ, & olei ſuper aram iam erant, ſimul cum fractionibus oſtioli; & quod particulæ inventio reſultavit ex eo, quod plures congregati in Templo præ multitudine irreverenter agitarentur, & cum teſtis ipſos corrigere conatus eſſet, reſponderunt non eſſe iam ibi ſacram Euchariſtiam, eo quod ſubrepta plorabatur, & cum teſtis replicaſſet, potuiſſe remanere particulam, tunc quærere per ſacellum cœperunt, & reperta fuit (vt dixi) ſed teſtis adnotavit non caſu fractam apparere, ſed forcipe ſectam, eo pacto quo fragmenta reſultant, quando formæ ad miniſtrandum orbiculari figura ſcinduntur; ſéque publicè audiviſſe, Oblatum Cœnobio famulantem, nomine Chriſtophorum, criminis conſcium eſſe, & quod quando ad tumultum (vt vulgus infit *a rebato*) cimbalum clangebatur, fuga arrepta, Oblatus ipſe evadere manus perſequentium intentaverat, ſed iam captus rogabat; *Quod teſtes illi eſſent ſe aſparraga quærendo inventum fuiſſe*, apud acta proceſſus fol. 3.

Franciſcus Albors agricola, ætatis annorum 33. depo- 71
ſuit ſe agrum coluiſſe, proximum Cœnobio eo die, & hora tertia veſpertina audiviſſe cymbalum ad tumultum elatum; & cum accederet Ioannes Candel, ipſum certiorem fecit de ſacrilego furto; qui ſtatim properavit ad Templum, in quo iam Iudex ordinarius oppidi de Payporta aderat, cum eodem Fratre Nicolao, qui aſſeruit deeſſe ex pixide quatuor formas conſecratas, nempe vnam ex maioribus, quibus ſacra celebrantur, & tres ex minoribus, quas omnes ipſe conſecrarat Dominica in Palmis præcedente, & quòd ex communi credulitate facinus hoc Bannitis imputabatur, vt in tutamen ipſorum ſecum Euchariſtiam deferrent, nam furandi animus aberat, eo quòd vaſa argentea prætermiſſa fuerunt; qui teſtis è Templo exivit, & audito clamore, quo dicebatur, *illuc properat*, ſive idiomate vernaculo, *per allà va*, ſecutus fuit clamantes, & milliari ferè decurſo, vidit apprehenſum iam prælibatum Chriſtophorum, quem conſcium acclamabant, & eo ad Cœnobium adducto, inventa fuit particula modo prædicto apud acta fol. 5.

Valerius Iuan Agricola, annorum 25. dixit ſe ad me- 72
ridiem ipſius diei, colere vineam cœpiſſe, quæ eſt ad faciem ipſius Cœnobij, cuius ianuam clauſam ſæpius notavit, nullo egrediente, vel ingrediente per ipſam, dempto Chriſtophoro Oblato, quem hora tertia vidit iuxta ianuam progredientem verſus torrentem proximum, & poſt horæ quadrantem, vocatum fuiſſe per Fratrem Nicolaum, qui furtum retulit, & cum per ipſum teſtem interrogaretur de auctore, ignorare reſpondit, ſed cum de Oblato progrediente ſolo teſtis recordaretur, perijt an ipſe eſſet furti particeps, cui Frater Nicolaus, neſcio quid dicam, ad erogandam eleemoſynam ire conſtitutum habebat: quo audito ad oppidum profectus fuit; in quo aliquibus convocatis, Locumtenente Iuſtitiæ ductore, verſus oppidum de Benetuſer migravit, malefactores quærendo, poſteaque verſus oppidum de Maçanaça, & iuxta prædium ruſticum nuncupatum de Pertuſa, vidit ſocios perſequentes Oblatum, qui celeriter aufugiebat, ſed aſſumptus dixit: *Sint mihi teſtes quòd aſparraga quærendo inventus ſum*, habebatque cultrum in manu, & faſciculum aſparragorum. Eo capto ad Cœnobium redeundo, ipſum Oblatum vinctum ducentes, credendo criminis reum eſſe, eo quod aufugere vidiſſent, & nullo inculpante defenſionem præparaſſet, & tunc temporis adinventam fuiſſe particulam, modo prædicto, & Chriſtophorum ad interrogata rationem convenientem nequaquam reddidiſſe, imò ſciſcitabatur, an tumultus fieret ratione furti ſacrilegi, & aſſerebat, ſe ad prædium ruſticum de Pertuſa properaſſe, ad quærenda femoralia, vt apud acta proceſſus, fol. 6.

Interim Oblatus Chriſtophorus, qui Garcia cogno- 73
minabatur, adductus fuit ad Regiam, & in primo examine aſſeruit ſe ſolum manſiſſe in Cœnobio cum fratre Nicolao, poſt prandium requiſivit panem, hora ferè ſecunda, ne ad collationem deficeret Fratribus, & cum ſat eſſe vidiſſet, è Cœnobio exijt per ianuam ipſius, quam clauſam reliquit, ita vt abſque violentia aperiri non poſſet, ianuam Templi clauſam pariter relinquendo, quòd antea, cum lampadem extinctam notaſſet, eam accendit oleum imponendo, ſicque adfuiſſe in Cœnobio vſque ad horam tertiam, tuncque egreſſum fuiſſe cum cultro ad aſparraga colligenda verſus prædium ruſticum de Balleſter, in quo femoralia habebat, vt pararentur, & cum à Cœnobio ſpatium quingentorum paſſuum diſtaret, cymbalum ipſius Cœnobij perſonare audivit, viditque Fratrem Nicolaum ipſum tangentem, cui ſigna fecerat cum galero, eo quod cauſam ſonitus ignorabat; perſequendo aſparraga quærere, ad prædium ruſticum properavit, circa quod captus fuit, & ad Cœnobium reductus, in quo vidit immanitatem, & particulæ inventionem, & atteſtatus eſt quòd Dominica Palmarum præcedenti, vidit ſacram Euchariſtiã renovari per eundem Fratrẽ Nicolaum, ſed ignorabat, quot

formæ

formæ relictæ fuerant,& dum ad Regiam ducebatur,asseruit æquo animo properare ad veritatem detegendam.

74 Interrogatus quare cum famulus,& Oblatus Cœnobij esset,& cymbali sonum audisset,dum certus erat, solum Fratrem Nicolaum mansisse, non illico remeavit, ad ipsum adiuvandum,& respondit, *quia ignorabat quid evenisset*:interrogatus amplius,quod cum apprehensus fuit, dixit apprehensoribus,vt testes illi essent,quod asparraga colligebat,respondit, *quod sic* : interrogatus iterum, quare defensionem præparabat antequam facinus sciret, vel de aliquo crimine increparetur,respondit, *se aliqua affirmare, & nescire,quare affirmat*. Denique interrogatus quare audito tympano fugere statuit,& *negavit fugam*,vt apud acta constat fol.9.

75 Ludovicus Biosca Iudex ordinarius oppidi de Payporta,annorum 46.deposuit se esse in vineis quæ à tergo Cœnobij situantur hora tertia vespertina,ad distantiam quingentorum passuum ferme, & cum ad Cœnobium ire statuisset, tympani sonum ad tumultum clangentem audivit,viditque Fratrem Nicolaum emittentem,qui statim descendit,& ianuam Cœnobij aperuit,per quam testis ingressus fuit ad Templum, cuius ianuam apertam vidit, & ei Frater Nicolaus crimen retulit, & quod ianiolæ sacelli partes,atque pixidis tegmen in terra adinvênit (quæ iam supra aram erat, & pixis ipsa cum vase sacri olei intra sacellum)& quod fures ianuam Templi patentem reliquerunt. In reliquis cum cæteris contestando,& addidit,quod Christophorus affirmavit hora tertia lampadem accendisse, tuncque furtum nondum perpetratum esse ; nam ianuam sacelli integram prospexerat, & quòd cum circumstantes quærerent, an hoc Banniti patrassent, Frater Nicolaus dixit à se suspicari, eo quod die antecedenti Petrus Iolvi cum comitiva per Cœnobium transierat ; adest hæc depositio in actis fol.13.

76 Iosephus Ciscar annorum 26. & Baptista Ortega annorum 15. deponunt se vidisse fugam Christophori, & apprehensionem cum cultro,& asparragis, atque audivisse præparationem defensionis, in actis fol.14. & 15. Matthias Taraçona annorum 30.idem ferè deposuit,aliqua addens circa corpus delicti, & publicè audivisse, quod die antecedenti Banniti per Cœnobium transierant,fol.16.

77 Dum hi testes examinabantur, maior pars illius noctis consumpta fuit, & iam die 8. Aprilis occurrente Procurator Fisci libellum proposuit, quo facti immanitas narrabatur,quod Christophorus Garcia vti domesticus,atque de crimine suspectus, vel saltem verosimiliter informatus,quæstioni subijciendus erat, nam à iure in domesticos præsumitur. Latè Farinac. *quæst.*52. *num.*98. Fugiens dolum indicavit,nam fuga arguit dolum, & per se indicium est sufficiens ad torturam,Farinac. *q.*48.*n.*1. *& seqq.*& verosimiliter factum suadebat,patratum fuisse, dum ipse in Cœnobio aderat, vt ex actis resultabat : ex quibus me consulente supplicavit ipsum Christophorum torqueri,& causam evocari ad Senatum,iuxta *foros*, vt in actis fol.18.

78 Fuit causa modo solito evocata, & commissa Nobili Don Braulio Esteve, qui ex deliberatione Senatus pronuntiavit Christophorum torquendum fore : in cuius decreti executionẽ quæstioni illico expositus fuit.Quartum torturæ gradum passus iam erat (semper negativè insistendo)in ea torturæ specie, quam nostrates *lo guant del Emperador* appellant;de qua aliqua dixi *§.præcedenti*, & primum funis ictum sustinuit etiam negativus:sed primo lapide ad pedes impositio, dum ascenderet dixit se veritatem detegere velle.Suspensa fuit torturæ executio, & cum de veritate interrogaretur, dixit, cogito an aliquid sciam de sacrosancta Eucharistia furto substracta. Iterum ad torturam fuit appositus,& cum dixisset,quod veritatem dicere cupiebat,ea suspensa, dixit. Quod postquam è Cœnobio exierat, & in agro esset, vidit quendam incedentem super equam fusci coloris, qui Bannitus ex habitu videbatur, & ab oppido de Picaña venire apparebat, qui cum ad dorsum Cœnobij accessisset,per parietes ipsius, postquam ex equa descendit,ad ovile migravit.Eundem paulò post vidit egredientem per ianuam communem Cœnobij, & equam conscendendo versus prædium rusticum,del Rafol nuncupatum, progressus fuit.Subiunxit illum esse proceræ staturæ, crine oblongo,& manu gestare tormentum,quod præ distantia discernere nequivit,an *arcabuzium*,vel *caravina* esset. Interrogatus quare tanquam domesticus hoc de crimine perceptus,silentio involuere conabatur, respondit se non habere amplius quid diceret,& cum in hoc persisteret, ictum funis cum primo lapide sustinuit, & secundo lapide iam ad pedes alligato,cum moneretur,quod veritatem detegeret,in dictis perseveravit,quare tortura fuit modo solito prorogata.

Residuum illius diei, Senatus,tribus Aulis coaduna- 79
tis,præmia detegentibus indixit,vt mox dicetur.Die sequenti nona Aprilis,inquisitio prosecuta fuit : Ioannes Candel annorum 50.fuit examinatus,& deposuit, quod die 7. ad horam tertiam vespertinam vidit Fratrem Nicolaum haud mora exeuntem de Cœnobio,per semitam hinc inde cupressis ornatam, qui quidem Valerium Ioan,vineam colentem,vocavit, & versus Templum remeans interrogatus per testem fuit,an aliquid accidisset, responsum dedit dicens, *Proh dolor ! sacra Eucharistia de Templo subrepta est*. Et cum testis ingrederetur per ianuam Cœnobij,vidit Templi ianuam clausam,& sacelli fractam, sed dimidium ipsius in loco proprio collocatum,pixidem Eucharistiæ,super aram,inclinatam.Quod illico ad oppidum properavit,in cæteris cum alijs testibus contestando, adest in actis eius dictum fol. 24. Petrus Valero annorum 30.deposuit se vidisse fugam Christophori,atque ipsius capturam cum cultro, & fasciculo asparragorum, defensionem modo relato prevenien- 80
do fol.25.

Christophorus ipse secundò examinatus, dixit, quod prælibata die 7. Aprilis quando templum ingressus fuit hora vespertina secunda, vel circiter, introivit per ianuam à qua cum Cœnobio interne communicatur per claustrum,quæ clausa erat, pessuloque levato, cùm lampadem extinctam notasset, ad culinam properavit,à qua lumen adduxit, hoc pacto, prunam, & exile linum sulfuratum accepit, & oleum, quæ ad Templum attulit, & genuflexione facta ad Eucharistiam, & Christi crucifixi Imaginem, quæ ad dexteram intrantibus erat, lampadem accendit, & genuflexione repetita, de Templo exivit,non curando de tabula sacelli, an integra, vel fracta maneret, neque de pixide, an super aram adesset. At quando iam captus reductus fuit, vidit sacelli ianuam fractam, & ab adstantibus habuit factum, & quod feria secunda à Fratribus audivit, quod Petrus Iolvi cum Comitiva per viam Cœnobio proximam transierat, vt in actis fol.28.

Guillermus Brull annorum 62.die 11.Aprilis exami- 81
natus deposuit de voce, & fama publica, qua ferebatur, Petrum Iolvi cum sua comitiva Christophoro Garcia Oblato cooperante,facinus patrasse & quod die 8.vidit triginta & quinque,vel quadraginta Bannitos in oppido de Payporta,quærentes an ibi satellites essent,vt in actis fol. 29. cum quo contestantur depositiones Iosephi Aparici annorum 31.Iosephi Cots annorum 36.Bartholomæi Paredes annorum 50. Antonij Benaxes annorum 25.fol.32.& 33.

Vt autem comprobaretur verisimilitudo dicti Chri- 82
stophori Garcia, in secundo examine, decrevit Senatus, quòd commensurarentur distantiæ Templi ipsius Cœnobij, quod executioni deductum fuit eo in die, & reperta latitudo totius Templi quindecim palmos continere, ab ara Altaris maioris in quo sacellum aderat, vsque ad lampadem accensam per Oblatum, quatuordecim palmos;& cum ex decreto ipsius Senatus plures ingrederentur vsque ad lampadem, medio iuramento affirmarunt, quòd tam ex ipsa ianua, quam ex ipsa lampade,omnia in sacello contenta ferè per necesse videbant:cõmensurata etiã fuit magnitudo Altaris præ-

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

cipui,in quo ſacellum aderat, & ad octo palmos longitudo extendebatur;latitudo verò ad ſex, & ianua præcipua Templi,quæ exteriora Cœnobij petit inſpecta, integra vndique reperta fuit,& ita ab intus clauſa,vt abſque violenta fractura ab extra aperiri impoſſibile eſſet omnino.Ianua verò interior duplici modo claudebatur, & clavi ordinaria,& peſſulo,prout frequenter in Cœnobijs contingit, ovile triplici topiario pariete circumdabatur,& ianua ipſius ita claudebatur, vt ab extra aperiri nequiret, quod etiam reperiebatur in ianua communi, omneſque ſine macula,aut veſtigio violentiæ, vel ictus adeſſe,vt in actis fol.34.

84 Die 16.eiuſdem menſis Aprilis examinatus fuit Thomas Miralles annorum 16.qui depoſuit, quod ſcholaris quidam nomine Didacus,dum eum legere doceret,protulit hæc verba: *Anoche hizieron vn pregon, ofreciendo dos mil y quinientas libras a quien deſcubrieſſe el delito:yo bien* (& hæſitatione mediante quæ aliquod ingens ſignificabat, orationem perfecit) *mas no quiero vender mi ſangre.* Demumque pœnitentiæ animum demonſtravit,qui quidem ſcholaris coniunctus ſanguine erat cuiuſdam Fratris ipſius Cœnobij,in actis fol.39.Ludovicus Iordà annorum 39.depoſuit,ipſum Didacum dixiſſe,quòd ſciebat duodecim,aut quatuordecim Bannitos quæſiviſſe quendam ex fratribus Cœnobij, vt ipſum alloquerentur, & quòd credebat hoc feciſſe animo ſubripiendi Euchariſtiam, & quòd die præcedenti prædictum Miralles docuit legere,vt de more habet, & iſte omnia ſuperius dicta retulit,vt in actis fol.40. Didacus Martinez Scholaris,annorum 44.faſſus fuit omnia prædicta,præterquam verba illa exarata ſupra;negabat itaque ſimilia protuliſſe,ſed quod dixit erat: *Si ſcirem aggreſſores, antequam detegerem factum,vnum ex Theologis conſulerem*,vt eſt in actis fol.41.

85 Verificata fuit perſona Didaci Martinez recognitione legitima facta in forma iuris,vt in actis fol.44.& demum Petrus Brull annorum 18.Mathias Valero annorum 25, depoſuerunt, quòd die 8. Aprilis Petrus Iolvi ad oppidum de Payporta cum viginti Bannitis pervenit, quindecim eum extra oppidum expectabant, & quinque ingreſſi fuerunt oppidum, ipſum aſſociando, & quòd publica vox, & fama aderat ipſum Iolvi cum ſocijs Euchariſtiam ſubripuiſſe,in actis fol.43.cum duobus ſeqq.

86 Petrus Caſanova oppidi de Almacera, annorum 40. depoſuit,quòd eadem die furti patrati,inter quartam, & quintam horas veſpertinas,ad paludem,ſive vt apud nos dicitur,*Marjal*,ipſius oppidi, obviam invenit Ioannem Campos ſocium Petri Iolvi, qui ab equa crocei coloris ad fuſcum tendentis,materno idiomate *Alaçana toſtada*, deſcendens,equum quem teſtis agitabat vi abſtulit,equa relicta,agitatione,vt apparebat admodum fatigata, quo facto cum ſocijs qui tres omnino erant, abijt, quorum neminem cognovit, ſed vnum nominari audivit Michaëlem.Equa erat eadem,quam die 12.eiuſdem menſis tradidit Valerio Febrer Regio Alguazello, cum eo conteſtatus fuit Dominicus Lopez eiuſdem loci, annorum 23.vt in actis fol.48.& ſeqq.

87 Cum in tortura Oblatus dixiſſet,vidiſſe Bannitum intrantem Cœnobium,agitare equam fuſci coloris,materno idiomate *Egua parda*, & equa relicta per Ioannem Campos fatigata ad fuſcum tendebat, & præ diſtantia veriſimile videbatur,quòd coloris ſpeciem omnino percipere non potuiſſet,perpenſo etiam,quòd ab hora tertia vſque ad horam qua equa relicta fuit,iuxta paludem, diſtantia modica erat,è Cœnobio,ita vt velociter agendo deambulare poterat, & aliquod ingens ſignificabat fatigatam equam relinquere, & equum conquieſcentem aſſumere ad fugam adornandam, conveniens Senatori viſum fuit recognitionem fieri per ipſum Chriſtophorum,& ad hoc quatuor equis paratis ſimillimis prædictæ quantum fieri potuit,iuiciurando interrogatus fuit, an ibi equa,de qua in ſua depoſitione verba fecit, adeſſet,& dixit,quod minimè,vt in actis fol.51.

88 Iacobus Marco mercator,ac ſanctæ Inquiſitionis Familiaris, annorum 52. depoſuit, quòd à Fratre Ioanne Baptiſta Eſpejo Ordinis Prædicatorum habuit, quòd interrogato per ipſum Chriſtophoro de furto ſacrilego,quæſivit,an ſub ſigillo confeſſionis alloqueretur, & an liberare ipſum à vinculis poſſet,& cum Fr.Eſpejo annueret,Fr. Nicolaus Rodriguez properavit ad ipſos, & Chriſtophorus ipſum verendo noluit aliquid dicere, & qnamvis demum Fr.Nicolaus dimiſſus fuit,& interrogaretur,nil ſcire affirmavit,ex quibus credebant adſtantes, quod ſi Fr.Nicolaus non veniſſet, furti factum detegeret, his addit famam publicam adeſſe, qua ferebatur Chriſtophorum furti participem fuiſſe, vt in actis fol. 52.idem Ioannes Ximeno annorum 54.depoſuit,hoc ſuperaddito,quòd furem, atque nequam Chriſtophorum reputabat.

Frater Nicolaus Rodriguez Sacerdos annorum 33. in primo examine,cum proteſtatione effuſionis, depoſuit, quod Dominica in Palmis computata 5.Aprilis ſacram rem celebrando,duas formas maiores conſecravit,& ſeptem minores ſumpſit præter aſſuetam ex maioribus aliam,quæ reſervabatur in pixide, cum omnibus minoribus ibidem reſervatis,ex noviter conſecratis, quatuor fidelibus miniſtravit, & tres cum alia maiori in ſacello intra pixidem reſervavit, die 7. ad ſacra celebranda ivit ad oppidum de Picaña, & redijt hora vndecima ante prandium, ac vidit ianuam ſacelli, vndique integram. Quod prandium in triclinio ſumpſerunt ipſe,Fr.Ioannes Eſtrada Subprior, & Fr.Nuñez, Chriſtophoro Garcia Oblato miniſtrante.Prandio finito,Subprior,& Fr.Nuñez ad colligendam eleemoſynam abierunt, remanente ipſo cum Chriſtophoro, paulò poſt meridiem gratias egit in Templo,aſſueta de more orando,& poſtea, vt requieſceret ad cellam properavit,ibique dormivit,ſuo iudicio,vſque ad horam ſecundam,& aliquid amplius,quo tempore Chriſtophorus ipſum à ſomno ſuſcitavit, dicendo ſe ad eleemoſynas colligendas abire,& cum teſtis annuiſſet, indumenta deſumpſit, cellam clauſit,& per ſcalam,quæ ad ianuam interiorem Templi finitur, deſcendit;& cum quæreret an lampadis lux arderet coram S. Euchariſtia, vidit Lampadem accenſam, ſed ianuam Sacelli fractam,ita vt dimidium ferè ſuo in loco adeſſet, tres partes grandiores, & alia minima ſuper aram, hoc ſcilibet modo,vna intra ſacellum,duæque extra, eo pacto, quo ea quæ poſt fracturam violenter evelluntur. Pixis à tegmine ſeparata, & vas ſacri olei humi iuxta aram.Formæ conſecratæ deficiebant,quo viſo, cymbalum ad tumultum ingenti ſono emiſit,è Cœnobio perterritus exivit,ianuas,tam Templi,quàm ovilis,& communem Cœnobij patentes inveniendo,Hominem agrum colentem vocavit,qui interrogavit ipſum,ſed ex horrore turbatus, quid reſpondiſſet non recordari. Ad Templum reverſus puerum lachrymantem invenit(qui Franciſcus Ximeno vocabatur) eo quod liber ipſi ſublatus fuerat,cui pulſare cymbalum iuſſit,ſed ipſe noluit.Tunc pixidem cum tegmine,& vaſe ſacri olei, è terra levavit, ſupra aram imponendo, nam à principio præ turbatione omiſerat. Dimidio horæ vnius elapſo, adductus fuit Chriſtophorus,& adſtantes quærebant, an particula in terra remanſiſſet,tuncque reperta fuit ſuperius memorata,quam reverenter in pixide collocavit, licet hæſitando an conſecrata eſſet,nam licet reperta fuit proxima loco pixidis,ex ipſius figura deprehendebatur, non eſſe fragmentum ex maiori,neque minoribus formis,ſed vndique forcipe fecta adinſtar ſuperfluitatis earundem cum orbiculariter diſſecantur. Quod certiſſimè credebat Chriſtophorum conſcium eſſe,eo quod ſolus in Cœnobio remanſerat,dum ipſe dormiebat,& antea res integra eſſet,& poſt diſceſſum fieri nequibat;quibus ſubiunxit, voce,& fama publica ferri,Bannitos hoc patraſſe, quos vidit nocte præcedenti prope Cœnobium,& audiverat, quod die ſequenti in proximis incedebant, vt in actis fol.56.

Franciſcus Ximeno annorum 12. abſque iuramento examinatus,dixit,cõſueviſſe ad Cœnobium ire, vt legere diſceret;quò die 7.prope horam tertiam veſpertinam, prout moris erat,ivit, & cymbalum ianuæ communis

ter,

ter,aut quater pulsavit,nemine respondente, & somno oppressus,sub arbore recubuit. Ipsi videbatur dormisse per magnum temporis spatium, & è somno surrexit audita voce Fratris Nicolai, tuncque librum surreptum agnovit,vt in actis fol.62. Hac eadem die fuit imposita tabella in sacello simillima ianiolæ fractæ,eodem pacto quo tempore furti reperiebatur, & ictibus emissis, in eisdem fere locis,quibus prima fuit passa, eundem ferè effectum resultare apparuit, in actis fol. 63. Quæ experientia facta fuit, vt appareret an ictibus incastraturæ commoverentur;nam si hoc resultaret,inferri posset extra proprium locum tabulam confractam fuisse.

89 Die 17. Aprilis fuit examinatus Vincentius Ximeno, Franciſci frater,annorum 19.qui deposuit,quod cum ad colendum agrum iret,post prandium,pulsata tertia, per torrentem Cœnobio proximum transivit. Vidit Christophorum Oblatum asparraga colligentem, & cum ad Cœnobium accederet, ianuam clausam adnotavit, & Franciscum Ximeno fratrem, dormientem invenit, cui librum abstulit, & ad oppidum remeavit, & post horæ vnius quartum,de furto notitia ad eum pervenit, de fama publica in Bannitos, & Oblatum cum reliquis contestando,vt in actis fol.65.

90 Bertrandus Dauser, annorum 60.deposuit, quòd prædium rusticum nuncupatum *lo Rafol*,in quo degebat,per milliare tantum distat à Cœnobio.Die 6.Aprilis, furti diem antecedente,post occasum,ad eum pervenit Petrus Iolvi,cum novem Bannitis equitantibus, & duobus peditibus,ibique pernoctarunt,in ipsius furti die,exploratorem ex socijs in turri ipsius prædij destinarunt, qui hora quarta vespertina improvisè equos ascenderunt,arma capientes,& adversæ factionis Bannitos venire affirmantes, ab oppido de Payporta. Ad campaneam exierunt,à qua statim remearunt,decẽ Bannitis superadditis, ibique adfuerunt vsque ad proximam noctem, quo temporis abierunt versus oppidum de Catatroja, vt est in actis fol.67.contestes habuit, Iacobum Colomer annorum 18.fol.69.Iacobum Quiles annorum 18.fol.70.Antonium Gorget annorum 60. fol.72. Iacobum Rubert, annorum 50. fol. 73. & Franciscam Martinez annorum 40. fol. 75. quæ simul cum Gorget, & Rubert, contestes addunt, quòd novi Banniti è Cœnobio veniebant.Die 17.Aprilis, Iosephus Gaselit, & Hieronymus Giberto annorum 38.de fama publica, & complicitate Bannitorum,cum Christophoro Oblato, & istius prava conditione,& qualitate, deposuerunt, vt in actis fol.77. cum seqq.

91 Petrus Serrador carceratus, annorum 44. examinatus die 18.deposuit, quòd cum esset in eadem carceris mansione cum eodem Christophoro, iste quærebat an deficientibus testibus qui deponerent ipsum patrasse sacrilegium,Cruci tradi posset?& respondente teste, quòd minimè; Oblatus subiunxit,si ita est,nullatenus probabitur.Contestes habuit Franciscum Arnau, annorum 30. & Ginesium Ferriz annorum 40. addentes pravam qualitatem, atque obscœnam conditionem ipsius Oblati, fol.82.& seqq.

92 Die subsequenti 19. Aprilis fuit ipse Christophorus, tanquam reus examinatus, & responsiones conveniunt cum depositione fratris Nicolai, de qua *suprà num.*87. dempta assistẽtia Superioris ad prandium,& quod extra cellam illum à somno suscitasset. Negavit audivisse pulsari cymbalum Ianuæ Cœnobij, de quo Franciscus Ximeno *suprà.n.*88.asseruit,quod ad meridiem Cœnobium tranquillitate fruebatur, & adhuc fractura sacelli nota non erat, quod recubuit in cella contigua Templo, negavit allocutionem cum Fr. Espejo, de qua *suprà num.* 87. fassus fuit aliqua subripuisse, interrogationem, de qua *numero præcedenti* negavit etiam, & fassus fuit obscœna à se dicta per iocum in carcere, vt in actis fol.84.

93 Die 20.Aprilis experientia comprobatum fuit impossibile esse penetrare parietes ovilis Cœnobij,absque alterius adiutorio ex depositionibus Antonij Lorca annorum 55. Antonij Castellò annorum 44. ambo signi-

feri turmarum equitum, & aliorum, vt in actis fol.88. cum seqq.

His itaque peractis,inquisitio mihi fuit tradita,vt de- 94
liberarem tanquam Fisci Patronus, an accusandus aliquis esset,& accusandos fore Petrum Iolvi, & Christophorum Garcia Oblatum deliberavi, eo quod fama publica cum fuga sufficiunt ad transmissionem,vt alibi dixi, in absentem, qualis Iolvi erat, adversus quem alia plura concurrebant. Respectu Christophori, eo quod plura indicia in eum vrgebant. Primum, quia domesticus iuris præsumptione creditur furtum domesticum patrasse,ex traditis per Farin.*q.*52.*n.*98.*& seqq.* alijs re- 95
latis Giurba *cons.*43.*n.*15.Secundum, fuga antequam ab aliquo persequeretur,iuxta illud Proverb.28. 1.*Fugit impius nemine persequente*.Et ipsam facere indicium ad torturam tenuerunt plures Doctores relati ab ipso Farin. *q.*48.*n.*3. imò ipsa arguit dolum, vt ipse docet *ibid.* Tertium, præparatio defensionum antequam ab aliquo de crimine increparetur, Iuvenal. *satyr.*16.

——prima est hæc vltio,quod se
Iudice,nemo nocens absolvitur.——

Dicebat enim dum caperetur:*Sint mihi testes;quòd asparraga colligendo inventus sum;* quod notitiam criminis patrati arguebat,& à conscientia accusatum esse fatebatur, 96
dum nemine vrgente defensionem parabat. Sic feciſse Cain ex sacra Pagina percipitur, nam Domino tantum interrogante:*Vbi est Abel frater tuus?* Genes.4.9. non solum respondit *nescio*, sed excusationem paravit dicens: *Nunquid custos fratris mei ego sum?* Quare Divus Chrysostomus *homil.*19.*in Genes.*ait: *Cogita hic, obsecro, conscientiæ accusationem,& quomodo qui conscientia impellebatur,nec vbi dixerit,Nescio,quiescere potuit;sed subdit, num quid custos fratris mei ego sum?* iuxta illud vulgare poëtæ,

Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.

Vt in simili tradit Farin. *q.* 52. *n.*93. Quartum mendacium,de quo convictus erat,vt ab ipsius depositionibus inter se collatis percipitur clarè.Farin.*d.q.*52.*n.*2.Quintum,nam opem ferre Fr.Nicolao cum posset, & à principio detegere,quod in tortura fassus fuit, ea facere noluit:*l.*1.§.*si tibi,* vbi Ias.*ff.de condict. ob turp. caus.* Farin. *q.*51.*n.*12.Sextum, quia semel malus semper præsumitur talis in eodem genere mali,vt dixi *hoc c.*§. 5.*in princ.* & ipse fassus fuit aliqua subripuisse, & fur reputabatur, & crimen furtum,licet sacrilegio immixtum,in substantia erat.Septimum, fama publica in specie, quæ constans in eum erat, & licet delictum non probet plenè, saltem semiplenè probare adminiculis adiunctis, & probabili 97
bus coniecturis suffultam,in occultis criminibus,docuit alijs relatis Fari.*q.*47.*n.*6.*& seqq.*Octavum,mala physiognomia inquisiti,quæ saltem in genere præsumptio est, & indicium facit Farin.*q.*51.*n.*165.*& seqq.* Christophorus enim fusci coloris erat, niger ore, supercilijs iniunctis, aspectu turpis, habitu immundus, atque loquela procax.Nonum,spes optimi exitus, impossibilitate probationis nisus,vt ex depositionibus relatis *n.*91. apparebat.Quæ licet singula non prodessent,collecta iuvabant, sicque formato accusationis libello oblatus fuit die 22. Aprilis,vt in actis fol.93.

Confessio super denuntiationem ab eodem Christo- 98
phoro exacta fuit,sed eam negavit, in dictis perseverando,præter ea, quæ in tortura dixerat de Bannito; nam hoc fabulam à se fabricatam esse fuit fassus. Ei dilatio post publicationem processus concessa fuit quinque dierum,vt in actis fol.99.

Hac dilatione labente, Matthias Ponz laterarius, 99
salvum conductum postulavit ad crimen detegendum, nulla veniæ, aut impunitatis facta mentione (nam ad mortem ex alio crimine condemnatus erat.)De intentione recta ipsius apparebat cum id proposuisset vir quidam, Pontificia dignitate clarus, qui in re ingenti scrutatus animi arcana præsumendus erat. Concessus fuit salvus conductus,& die 30.Aprilis examinatus,cum dixisset esse annorum 21. deposuit se in comitiva Petri Iolvi pluries incessisse per anni cum dimidio spatium, eo quod cuiusdam criminis causa fugerat ab Vrbe.Quod

die Sabbati ſancti 11. Aprilis, inter quintam, & ſextam horas veſpertinas, aderat in Gurguſtio Doctoris Martinez (vulgò nuncupatus *lo Broſquil de Capdevila*) ad paludes Vrbis proximiores, ad eum Petrus Iolvi, Ioannes Campos, Vincentius Bocart Setabenſis, & alius Bannitus ſibi incognitus acceſſerunt. Iolvi enim equam fuſci coloris equitabat, materno idiote *hegua parda*, & cum ipſum allocutus fuiſſet, teſtis interrogavit, an ſciret quis ſacram Euchariſtiam ſurripuiſſet? Cui Iolvi reſpondit: Ego patravi, ecce hic adeſt, nil amplius eſt quærendum; & facta dictis addendo, è ſinu lævi lateris extraxit burſam circularem magnitudinis convenientis, quam geſtabat inter ſcorteum, & thoracem: ipſam aperuit, & monſtravit formam maiorem, affirmando illam furatam eſſe, quam goſſipio involutam, vt conſervaretur, ducebat, & pariter Ioannem Campos geſtare aliam ex minoribus, dixit idem Iolvi: ad quod Campos qui aderat, nil dixit, ſed irridere cœpit, nutu annuendo. Addiditque Iolvi, quòd Dominus Prorex nullatenus ei indultum conceſſurus erat, ob quod minimè reſtituere Euchariſtiam curabat, & ſi vndique perſecutus experiretur, ſe ipſum ſclopeti ictu necando, carcerem effugere credebat, & quod ſtatutum habebat, fratrem, qui ſonum emiſit, occidere, quo dicto abijt. Et aſſeruit amplius teſtis, quòd horror aſpiciendi ſacram Euchariſtiam in ſacrilega manu ipſius graſſatoris, facie ipſius inſpecta augebatur, nam præſciti aſpectus apparebat, aſſuetam ferocitatem ſæviter ſuperando. Ob quod guidaticum impetrare deſtinavit, non alia de cauſa, niſi quia tanquam Catholicus, & Chriſti fidelis credebat teneri ad detegendam atrocitatem nefandam, quæ quidem diſpoſitio eſt in actis fol. 106.

100 Interim concluſa fuit cauſa Chriſtophori Garcia defenſionibus ab ipſo propoſitis: Et Iudices Eccleſiaſticæ iuriſdictionis, nempe Ordinarius, & Inquiſitores cenſuras aggravabant, & reaggravabant in Iolvi omnes vna-
101 nimiter credentes Bannitos ea patraſſe. Neque ſolum qui iuriſdictionibus præerant, ſed graviores totius Regni viri ex quocumque ſtatu id certiſſimum habuerunt: nam præter immanitatem ipſorum, qua ſanguine vndique terra irrigabatur, plura patrarunt, ex quibus, & hæc feciſſe non ſine fundamento credebatur, vt infra dicetur.

102 Aberat iam ab Vrbe Dominus Prorex cum aliquibus Senatoribus ad Bannitos perſequendos, & mihi cauſa commiſſa propter Auditoris abſentiam, Petrus Malvi Gallus, annorum 35. examinatus fuit, qui depoſuit, quod nocte diei Veneris 10. Maij, deficiebat aqua in molendino, in quo aderat, ad horam vndecimam nocturnam, ob quod ad trapetum, ſive batum, quod adeſt poſt Monaſterium Beatæ Mariæ de la Zaydia, Monialium Ordinis Ciſtercienſis, properavit, & ipſo iam redeunte, ad Crucem quæ præcedit ipſum molendinum, invenit tres Bannitos in medio itineris, quorum vnus habenas equi ipſius teſtis manu tenens dixit: *Siſte ad Regem*, ſive noſtro materno ſermone, *tingas al Rey*, ipſum deſcendere fecit ſclopeto parvo ad pectus immiſſo, quæ vidit, eo quod luna lucebat, & notavit aſpectus eorum, quos ſpecifice, & ſigillatim expreſſit, & ſigna vnius ita congruebant Petro Iolvi, vt faciliter perciperetur, ipſum eſſe vnum ex tribus. Is ipſum teſtem occidere cupiebat, cæteris contradicentibus; illicóque é manticula deprompſerunt vtriculum vini, lucanicas, atque panem, & edere cœperunt, teſtique dederunt, vt ederet, ſed cum recuſaret, eo quod Veneris nocte carnium eſus interdictus fidelibus eſt, mortem inferre minati fuerunt pugione, atque ſclopeto parvo iterum ad pectus appoſitis, ob quod coactus, edere finxit, paululúmque vini etiam impenderunt, vt biberet. Demum verò ipſum comitati fuerunt, vſque ad molendini ianuam, ad quam ille, qui ſecundùm ſigna Iolvi videbatur, dixit teſti; quod ſequenti die confiteretur, eo quod ipſum allocutus fuerat, nam excommunicationis gladio erat percuſſus, maledictionéque oppreſſus, non ſolum ipſe, ſed & terra, quam calcabat, & iam in limine teſtis erat, fere intra domum, cum eundem Bannitus rogavit, an cognoviſſet alloquentem? Tuncque teſtis affectu pio ductus, percepto excommunicationis iaculo, reſpondit: *Fortè es tu traditor ille Iolvi qui ſacram Euchariſtiam ſurripuit?* Bannitus ſclopetum in eum explodere voluit, ſed ianuam claudendo, abſque periculo evaſit, & ab ipſa domo percepit, quod dicebat: *Gallus iſte cognovit me, & nomen meum expreſſit, necandus eſt*, & ſic ſimilia; adeſt in actis fol. 104.

In oppido de Torrent aderat Dominus Prorex, ad 103
quod iam Banniti capti reducebantur. Et die 22. Maij fuit examinatus Baptiſta Murria Bannitus, annorum 34. qui depoſuit, Michaëlem Zafont eſſe ex Bannitis comitivæ Ioannis Monteſinos, Petrique Iolvi inimicum, ſed rixa cum ſocijs inita in prandio, ab eis defeciſſe, factionique oppoſitæ ſe aggregaſſe. Tribus, ab eo tunc, hebdomadibus cum teſte allocutus fuit in oppido de Eslida, & inter alia narravit ſe minimè timere glandes plumbeas immiſſas ab ſclopetis in ipſum, nam ſecum ſacram Euchariſtiam afferebat; quo pronunciato, è ſinu extraxit habitulum, ſive ſcapulare Beatæ Mariæ de Monte Carmelo, & in eo involutum linteum, quo ſervabatur chartæ fragmentum, ſervans formam candidam, ac integram ex minoribus, immaculatam vndique, nullatenus aliquo humore madefactam fuiſſe oſtendentem: & cùm teſtis ſubiunxiſſet dicens male peregiſſe, eo quod excommunicationis gladio ſibi videbatur percuſſus, interrogavit, à quo illam habebat? quibus reſponſum præbuit, non adeſt, nam ſolus non ſum qui ſecum adfert, vt in actis fol. 110.

Petrus Chiva Oriundus ab oppido de Nogueruelas 104
Regni Aragonum, Oblatus Cœnobij Beatæ Mariæ de Ieſu, extra mœnia Vrbis, Ordinis minorum S. Franciſci, annorum 20. depoſuit, quòd cum reſideret in Cœnobio oppidi de Mançanera, ſecunda die feſti Paſchatis Reſurrectionis, ad colligendam eleemoſynam ibat inter decimam, & vndecimam horas ante meridiem, verſus prædia ruſtica, vulgò nuncupata *de los Cereços*, & obviam invenit Ioſephum Toran, oppidi de Rubielos, & poſt varia verba quæ inter eos habita fuerunt, Toran ipſe faſſus fuit ſe aufugam eſſe à patria, ratione cuiuſdam necis ab ipſo patratæ, & quòd in Regno Valentiæ omnia commota erant ob ſacrilegam rapinam à Petro Iolvi commiſſam, qui ipſi dederat vnam ex tribus minoribus formis, quo dicto manus ad pectus immiſit, & ab eo linteum extraxit, & ipſam formam aſſervatam, videndam teſti præbuit, affirmando ipſam eſſe, quam à Iolvi habuerat. Teſtis ſuadere ipſi conatus eſt, quòd Guardiano Cœnobij traderet, ſed conſequi nequivit ab eo, poſteáque audivit ipſum Toran captum fuiſſe in vrbe Turolenſi, vt in actis fol. 112. Quæ quidem depoſitio firmabatur ex eo, quod tres ex ſocijs Petri Iolvi conteſtes depoſuerunt, Ioſephum Toran eſſe vnum ex Bannitis comitivæ eiuſdem, quamvis negabant eo die versùs Aragoniã properaſſe, quia in comitiva inceſſerat.

Iam ex his aliqualiter apparebat, apud quos formæ 105
furto ſubſtractæ, erant; cum ex depoſitione vnius teſtis, nempe Matthiæ Ponz, reſultabat maiorem eſſe apud ipſum Iolvi, & vnam ex minoribus in poſſe Ioannis Campos, ex depoſitione Baptiſtæ Murria aliam ex minoribus apud Michaëlem Zafont, & ex depoſitione Petri Chiva alteram apud Ioſephum Toran; qui quidem omnes per ſenſum viſus deponebant. Sed dubia magis res eſſe cœpit ex ſequentibus.

Dum hæc peragebantur, in oppido de Ontinient 106
vnus ex præcipuis Regni, furatus fuit ab Eccleſia Parochiali Calicem argenteum cum patena, Ioſephus Prats: in Baronia de Alberic apprehẽſus cum ipſo furto, & ad oppidum de Torrent adductus, faſſus fuit propriam turpitudinem, & vltimo ſupplicio damnatus. Dum ad Crucem parabatur, ſe habere arcana quæ Domino Proregi revelanda erant, aiebat; & ob id ad ſuam Excellentiam adductus, in primo examine habitum die 30. Maij dixit, ſe eodem die, quo furtum Euchariſtiæ patratum fuit, ab Vrbe, é domo Simeonis Bonet exiiſſe, vt in aliquo oppido ad Æditui miniſterium admitteretur. Iter

oppidi

oppidi de Catarroja arripuit, & circa vineas vltra Crucem ad viam Setabis constructam, quam nostrates vocunt, *la Creu de Xativa*, tres grassatores vidit: vnus eorum erat capillitio rufus (quorum indumenta specificè descripsit,) alter quærebat ab ipso quò iret, responsum præbuit, quod ad præfatum oppidum: dixerunt itaque, sequere nos, & ascendere equum fecerunt, notavitque vnum ex ipsis equam castanei coloris agitare, facie maculis albis aspersa; ad Cœnobium Divi Ioachimi ipsum duxerunt, & in quodam agri margine per horæ vnius spatium remanserunt, demumque equos ascendentes viam prosecuti fuerunt vsque ad distantiam ducentorum passuum ab ipso Cœnobio. Tunc enim testi descendere imperarunt, & Cœnobium explorare, & cum vsque ad viginti, aut triginta passus accederet, ianuam Templi patentem conspexit, & inibi Oblatum adstantem (quem si videret, agnosceret) recursus ad eos præfata narravit, & tres grassatores æquitantes illico ad Templum properarunt, teste insequente, ad distantiam octo passuum fermè. Iam ad ianuam pervenientes ipsum expectabant, & suaserunt ipsi surripere Eucharistiam à sacello: perterritus dixerat se Clericum minimè esse, eo quod licet habitu talari incedebat, sæcularis reperiebatur. Claves sacelli ab Oblato petierunt Banniti bis, terq; & cum dixisset apud ipsum non adesse, & quod etiamsi adessent, minimè traderet, à Templo exivit Iosephus, in eo remanentibus tribus Bannitis cum Oblato. Ab extra audivit sonum, & cum causam perquireret, vidit ianiculam sacelli fractam, & Bannitos iuxta aram adstantes, sed minimè, an Oblatus adesset inter eos, aut in Templo. Duo ex grassatoribus ad ianuam progressi fuerunt, rufusque remanebat, & primis iam equos ascendentibus, conspexit alium, formam maiorem, vnà cum minoribus evolventem, illam frangendo, & vt equam conscenderet, chartam, in qua formæ aderant, Iosepho tradidisse, arma demum parasse, & illico progressum, vt ipsum sequeretur mandando (quæ ad primam post meridiem evenisse attestabatur.) Secutus Bannitus fuit paulisper, sed per Templi tergum via relicta, aufugit per invios agros, versus Vrbem. Hora tertia ad Cœnobium Beatæ Mariæ de Iesu pervenit, & iuxta Crucem ad oram itineris adstantem, requievit per horæ dimidium; ad Vrbem demum properavit, portam Divi Vincentij petens, Ædemque Beatæ Catharinæ Martyris pertranseundo, Ædituum allocutus fuit, & per Vrbem ambulavit vsque ad crepusculum nocturnum, quo temporis ad domum ipsius Bonet redijt, in qua cœna prælata pernoctavit. Dum cœnabat, nefandi criminis factum in mentem revocarat, ac secum furtum afferre: at præ timore tacere decreverat, sed chartam in qua sacra Eucharistia involuta celabatur in thoracis extremitate recondidit. Sequenti die ad famulandum Monialibus Cœnobij Beatæ Mariæ Magdalenæ, Ordinis Divi Dominici oblatus fuit, in quo exercitio aliquos dies consumpsit, formas in scrinio cubiculi servando, diu noctuque lucernam providens, ne irreverenter, absque lumine manerent. Post decem, aut duodecim dies à festo Divi Vincentij Ferrarij (quod eo anno die 20. Aprilis celebrabatur, nam apud nos colitur feria secunda post Dominicam in Albis,) iam pœnitentia ductus, ad domum Professam Societatis Iesu pervenit, vt sacramentum Penitentiæ desumeret, animo tradendi sacram Eucharistiam. Patrem Genisium Berenguer allocutus fuit, & cum interrogaret de tempore novissimæ confessionis, & audiret plurimum temporis elapsum esse, dixit ipsius confessionem audire non posse, sine facultate Parochi, quia extra tempus parendi præcepto Ecclesiæ reperiebatur. Ad Parochum iverat, & respondit ad se non pertinere, sed ad Ordinarium, quo percepto sententiam mutavit verecundia, & timore commotus. In Vrbe vsqu. ad decimumquintum Maij diem perseveravit, sed postea cum Plebano Ædis Parochialis Divi Michaelis oppidi de Ontinient ad ipsum oppidum abijt, eo quod eo in Templo ædituus fuerat, & causa itineris erat, vt monitiones deferret ad proprias nuptias, nam ducere Mariam Martinez statutum habebat. Pervenit ad eam villam die Sabbati sequentis, & adfuit vsque ad Martis immediatam, quò Plebanus misit ipsum cum epistola ad domum Ioannis Ferrando, iam nocte irruente, ad Plebanum redierat, qui iterum ad ipsum Ferrando dimisit, eo quod nuntium certiorem, qui libellos ferret, invenerat. Dum descendebat à cubiculo Plebani, claves Templi desumpsit, ianuaque ipsius consequenter aperuit, & ab scrinio clavem Sacrarij, cum calice, & patena surripuit, & clavem secum ferendo, calice, & patena in credentia depositis, animo relinquendi formas in eo, atque in sacello collocandi, quas secum ferebat. Ab Ecclesia exivit, vt epistolas Plebano afferret, ianuis adiunctis tantum relictis, & ne claves deficientes notarent eas pristino loco restituit, Templumque demum ingressus, ianuis clausis ab intus cum ligno, iam iam ad chorum properans, cogitare cœpit Eucharistiam destinare in pixide sacelli, vt calicem cum patena surripere posset. Ita executioni deducere constituit, & de facto mandavit, chartam distrahendo à summitate thoracis, & ab ea immediatè in pixidem transferendo formas, licet minimè, quot essent, adnotare vnquam ausus fuisset, nec adhuc chartam evolvere. Sed tempore traslationis ad pixidem, ei videbatur particulam ad pedem pixidis cecidisse super corporale, quod omnino discernere nequivit, nam tantummodo lumen lampadis ardebat, cuius effectum vmbra corporis ipsius agentis impediebat. Sacrarium clausit, & ad lampadis lumen chartam concremavit, cineres in sepulchro Confraternitatis Beatæ Mariæ immittendo per foramen pessuli. Calicem, atque patenam furatus est, Templum reliquit, ab oppido exivit per portam nuncupatam novæ plateæ, & ea abscondit, inter mala medica viridarij paterni, ad sororis domum accessit, in qua pernoctavit, dieque sequenti ante auroram surrexit, & Ecclesiam ingressus dum Ædituus lampades parabat, clavem sacrarij suo in loco restituit, captóque vehiculo, & calicem cum patena deferendo, ne per viam communem apprehenderetur, ad oppidum de Carcer iter arripuit, demumque in Baronia de Alberic fuit captus, quæ sũt in actis fol. 118.

Ad hæc comprobanda, plurima executioni deducta illicò fuerunt: cum enim dixisset se nosse inter alios famulum, sive Oblatum Cœnobij Divi Ioachimi, facta experientia per recognitionem Christophori, qui vnicus Oblatus Cœnobij erat, minimè cognoscere dixit in actis fol. 124. Iussu Domini Proregis Magnificus Iacobus Garcia, illicò ad oppidum de Ontinient translatus fuit, vt exploraret; an in vrna particulæ formæ maioris adessent, vel ad calcem pixidis: sed neque vestigium repertum fuit. At Margarita Sanz, & de Simò, vidua, ætatis 44. annorum, deposuit, quòd die festi Divi Bernardini in vigilia Ascensionis Dominicæ (quod celebrabatur die 20. Maij, & iuxta depositionem Iosephi Prats fuit immediata post restitutionem) sacram Eucharistiam sumpsit in eodem Templo Divi Michaëlis, & quod ipsi minister præbuit particulam formæ maioris, cuius species magnitudinem duarum ex minoribus attingebant. Cum ea contestata est Bibiana Sanz annorum 40. se vidisse, dum communionem simul sumeret attestandò, vt in actis fol. 126. & seqq. 107

Quibus perceptis iam ipsius Iosephi confessio adminiculata reperiebatur, quare tanquam reus de hoc crimine examinatus die 2. Iunij dixit, se tantum delictum patrasse, sacram Eucharistiam surripiendo hoc pacto, ab Vrbe discessit modo prædicto in primo examine, sed Bannitis minimè repertis ad Cœnobium pervenit hora secunda post meridiem, aliquantulum sedens in limine Templi conspexit posticum, non verè clausum, sed apparenter; ingressus fuit, ipsum pari modo relinquens, & solo reperto, pessimam cogitationem diabolus proposuit surripiendi Eucharistiam, vt secum deferret, credendo, quod omnia ei prosperè eventura erant, & ab omni periculo præservari posse; quod statim executioni deduxit cum lapide, quem ad frangendum ostium sacratij ceperat, sed cum effigiem Salvatoris depictam vi- 108

disset, duobus, aut tribus tantum ictibus immissis, eis in partibus, in quibus facies Salvatoris non aderat, fracturam manibus consummavit, pixidem abstraxit, tegmineque ablato, proprijs manibus formam maiorem cum duobus, aut tribus minoribus surripuit; quas involuit in charta, & in extremitate thoracis collocavit, discernens maiorem formam diminutam aliquantulum et habito respectu ad formas, cum quibus in Templis Parochialium Vrbis ordinariæ sacra celebrantur. Particulam huius in humum cecidisse notavit prope aram; perterritúsque exivit per ianuam interiorem Templi, ad ianuam communem Cœnobij, quam aperuit, & patentem reliquit, adeo immanitate facinoris oppressus, vt progredi nequiret. In margine cuiusdam agri proximi sedit, vsquedum sonus elatus fuit, & Fratrem vociferantem audivit, tunc enim vsque ad Cœnobium Beatæ Mariæ de Iesu perrexit, posteaque evenerunt, quæ in primo examine deposuerat, vt in actis fol. 128. & seqq.

109 Iam Ioannes Campos (de quo dixerat Matthias Ponz habere vnam ex minoribus formis, adesseque cum Iolvi, quando turpitudinem fassus fuit) captus erat, atque de his interrogatus negavit facinus, execrationibus maximis in se prolatis affirmando, quòd in Hebdomade maiori, duo menses completi erant, à quibus Petrum Iolvi associare, vel videre desierat prælibatus Ponz; & quamvis criminosus iste erat, verisimile videbatur, eo quod statim omnia facinora propria (quæ non pauca, & capitalia omnia) spontaneè fuit fassus, vt in actis fol. 131. sed vt convinceretur, cum eodem Ponz confrontatus fuit; semper tamen negans, testemque falsum affirmans, at Ponz in suo dicto permansit, in actis fol. 138.

110 Die 3. Iunij accusatus de crimine fuit Iosephus Prats, atque confessiones ab eo exactæ super denuntiatione, qui dixit omnia narrata in ea vera esse, publicatóque processu concessæ fuere dilationes forales, vt in actis fol. 144. Die 5. pauperum procurator defensiones proposuit, errorem confessionis, atque Rei fatuitatem allegans, beneficiumque restitutionis in integrum ex eo capite implorans adversus confessiones, iniuncta hæc Fisco fuerunt, lapsóque termino, concluса causa, pauperum procuratore minimè probante, & sententia subsecuta, dictus Prats acerbissimis pœnis tanquam confessus, fuit punitus. Sed ad patibulum destinatus omnia revocavit dicens, à se commentita esse, & in hoc dicto vsque ad exitum spiritus perseveravit, absque eo, quod explorari posset quare fabulam hanc finxerat.

111 Iam Iolvi captus semianimis erat, in puteo molendini oppidi de Borriana, selopi ictu in capite lethaliter vulneratus, ita vt dum in agone vixit, fari nequiverit. Eum comitabatur Andreas Cetina Saguntinus, & apud ipsos, neque vestigium sacræ Eucharistiæ reperiebatur. Sed ne Matthias Ponz fuga sibi consuleret, & ea mediante præsumpta depositionis falsitas celaretur, carceribus mancipatus fuit.

112 Ex tunc iam inquirere cœpit Auditor, an dictus Ponz de falsitate convinci posset, & ad hunc effectum examinatus fuit Antonius Gargallo annorum 52. qui deposuit, quod media nocte irruente diei octavi Aprilis, ad ianuam prædij rustici, in quo degebat, siti in planitie de Quart, pulsare audivit; ianuam aperuit, & ingressi fuere decem & septem, aut amplius Banniti, & vsque in diem sequentem, orto iam Sole, ibi remanserunt, quos minimè notos habebat, sed vocari quemdam Iolvi, aliumque Pistorem percepit. Cui depositioni congruit dictum Laurentij Lopez fol. 148. & seq. Michaëlis Lopez qui addit se Petrum Iolvi cognovisse, & quod die Sabbathi sancti sequentis ibi ipse Iolvi repertus fuit cum alio, Pistore nuncupato, apud acta fol. 150.

Iacobus Gades annorum 20. quod eodem Sabbatho
113 sancto hora quarta vespertina, vidit Petrum Iolvi, Antonium Espinós, & Ioannem Campos cum alijs, vsque ad numerum vigesimum, vel circiter, transeuntes per prædium rusticum Don Petri Gonçalo (quod distat per quatuor leucarum spatium, & amplius à Gurgustio Doctoris Martinez, vt est notum) in actis fol. 151. cum quo contestabantur Guillermus Aleña, & frater Ioannes Vaguena, fol. 152. & 153.

Abdon Ribes vulgò *Pistor* nuncupatus, nam officij
114 nomine notissimus fuit, socius Petri Iolvi, annorum 23. examinatus dixit se cum alijs duodecim (quorum nomina expressit) & cum eis Petrum Iolvi, die sacrilegium præcedente, transiisse per Cœnobium, pernoctasséque in prædio rustico del Rafol, sed nocte eiusdem dici abijsse ad paludes oppidi de Alboraya, quo in Antonium Espinòs, novemque socios inciderunt, & cum inimicos crederent, iam ad conflictum properabant; sed ad invicem recogniti, ad prædium rusticum itineris de Almacera profecti fuerunt. Die patrati criminis iuxta Cœnobium Divi Ioannis de la Ribera, Vrbi proximum, adfuisse, vsque ad noctem; eaque iam irruente, ipse Pistor ad vicum de Alboraya properavit, in quo notitiam execrandi facinoris habuit; revèrsúsque ad socios, compotes de crimine fecit dicens, ab eo suspicari indultum concedendum, hac de causa, fore. Fatebatur vtique, quòd die delictum subsequente in oppido de Payportà ingressi fuerunt, & postea ad prædium rusticum Fratrum Prædicatorum convolasse: sed acerrimè negavit dictum Matthiæ Ponz, imò ipsum falsa deposuisse testabatur, vt in actis fol. 160. congruit cum eo, dictum Andreæ Cetina fol. 163. addentis se cum Iolvi in puteo captum fuisse.

Die 21. Maij, Fiscus torqueri Abdonem Ribas sup-
115 plicavit, quod ita decrevit Senatus, & in tortura pluribus criminibus narratis, sacrilegij notitiam constanter negavit, vt in actis fol. 165. idem contigit in tortura Ioannis Campos, apud acta fol. 194. Petri Plaça fol. 224. Andreæ Cetina fol. 217. & Severini Grau fol. 229. omnes Petri Iolvi congrassatores.

Hiacynthus Torrent, & Barberâ, vulgò cognomina-
116 tus *Puseta*, adversariæ factionis erat, sed ad Antonium Espinòs congressus, paulò ante sacrilegium ab eo defecerat. Iste enim captus, cum esset annorum 22. deposuit Matthiam Ponz, & Petrum Ioannem Ponz illius parentem, mediante matre ipsius Hiacynthi, suasisse, vt falsò deponeret, cum dicto Matthia contestando; & inde veniam delictorum speraret, vt in actis fol. 237. cum quo Stephana Barberâ mater contestata est, annorum 40. dicens id suasisse in foro, vt in actis fol. 238. & demum ipse Hiacynthus cum Matthia Ponz confrontatus, constanter asseruit die Sabbati sancti simul incessisse ambos vsque ad noctem; sed nec locutum fuisse cum Petro Iolvi, nec ipsum vidisse, in quo vsque ad mortem perseveravit, Matthia in sua depositione persistente, apud acta fol. 239. cum matre Hiacynthi etiam confrontatus, vnusquisque in dictis perseveravit.

Socij Petri Iolvi etiam confrontati cum Matthia fue-
117 re sigillatim, omnes iam ad patibulum properantes, manibusque Christi Domini crucifixi effigiem tenentes, per eam testabantur non paucis lachrymis effusis, se, neque Iolvi, de execrando crimine aliquid scire, neque ipsum alloquutos fuisse, in die quo dixerat, quod executum fuit cum Ioanne Campos, Gaspare Cetina, Abdone Ribes Pistore, Francisco Garrigues, Michaele Cetina, & Petro Plaça, vt in actis à fol. 243. per plures sequentes, idemque in Cruce dum pœnam sustinebant, coram populo protestati sunt.

Ex quibus omnibus apparebat dictum Matthiam fal-
118 sò deposuisse: sed ad vberiorem probationem, ex depositionibus Iosephi Llaser, Vincentij Ximeno, & Ioannis Compain, negativa coarcta fuit à Fisco probata, eo quod attestati sunt eo tempore, quo Matthias asserebat, Petrum Iolvi allocutum fuisse, sibique monstrasse Eucharistiam subreptam, adesse eundem Iolvi in loco ita remoto, à quo impossibile omnino erat migrare ad locum, de quo Matthias asseruit prædicta, vt in actis patet à fol. 248. vsque ad 252.

Quibus rationibus, ac probationibus suffultus Fiscus,
119 exposuit libello diei 19. Martij 1649. ipsum Matthiam falsò deposuisse, & salvum conductum impetrasse ad delinquendum enormiter, sicque carere debere omni-

no impetratis. Assignatum fuit tempus tridui ipsi Matthiæ, vt huic instantiæ satisfaceret, sed nihil deduxit, ob quod articulus conclusus fuit die 20. Augusti sequentis, & declaratio Senatus subsequuta ad favorem Fisci, Regia inter locutoria publicata per Gasparem Mascaron R.M.S. die 20. Decembris eiusdem anni.

120 Ipse Matthias iam condemnatus erat ad mortem ratione explosionis in Andream Prats, per ipsum patratæ; sed adversus processum contumacialem restituendum esse decreverat Senatus, eo quod adhuc minor viginti annorum reperiebatur, tam tempore criminis, quàm contumaciæ: ideóque de incessu in comitiva, ac pluribus alijs delictis interrogatus fuit die 11. Februarij anni 1650. tuncque fassus fuit depositionem diei 30. Aprilis 1648. de qua *supra num.* 99. falsitatis labe confictam esse, seque minimè vidisse contenta in ea, sed id
121 fecisse ob communem Patriæ vtilitatem. Die 16. eorundem de omnibus criminibus accusatus fuit, & causæ delictorum cumulatæ fuerunt, demumque sententia subsecuta, morti tradendum, dextera, qua iuramentum præstitit, & lingua, qua falsam depositionem contexuit, amputatis, iuxta *forum* 44. *aliàs* 56. *de testibus*, Senatus pronuntiavit, sententia publicata per eundem Mascarò, die 14. eorundem. Sed in hac causa duo specialia satis admiratione digna annotata fuerunt. Primum, quòd iuxta *for.* 105. *Cur. ann.* 1626. testes scribere nescientes loco subscriptionis signo Crucis depositionem subscribunt coram duobus scribere scientibus, qui designant, tanquam testes ipsius signi, vt dixi §. 2. *n.* 63. *huius capitis*. Et ferè omnes depositiones, quibus convictus fuit de capitali crimine, erant subscriptæ per ipsum, tanquam vnum ex testibus signum Crucis attestantibus. Cuius in causa fuit salvus conductus ab eo impetratus, nam vt cognitus testibus Bannitis deponentibus de criminibus comitivæ, in qua ipse incesserat, ad hæc adhibebatur. Secundum, quòd sententia executioni deducta in eum, eo die, quo sacrilegium patratum fuit, nempe die
122 Martis sancti, sive feria tertia hebdomadis maioris anni 1650. quo annus secundus à die facinoris adimplebatur. Quibus Dei digitus demonstrabat illum mortem meruisse, adeo vt ipse esset instrumentum, suo modo, probationis in ipsum. Et ex his apertum fuit, neque Petrum Iolvi, neque Ioannem Campos sacram Eucharistiam subripuisse.

123 Testis qui deposuerat apud Philippum Toran vidisse vnam ex tribus formis minoribus, vt dixi *n.* 104. eodem die depositionis aufugit, nec amplius fuit tepertus, licet quæsitus, & satis mendacium ex fuga convincebatur. Sed magis ex eo, quòd Toran cum captus fuisset in vrbe Turolensi, in patibulo hoc ipsum negasse retulit Domino Proregi Iustitia illius Communitatis. Ioannes
124 Baptista Murria, de quo *suprà*, *n.* 103. decessit cum sua depositione, at Michael Zafont demum captus, atque tortus, nil fassus de hoc crimine fuit, sed vt pœnam effugeret, amentiam fingebat, & cùm evidentibus signis fictio comprobaretur, suspensus fuit Sacramentis minimè sumptis. Quamquam enim evidens mihi est, nullatenus ipsum ex formis furto subtractis à dicto Cœnobio aliquam habuisse, non impossibile est, aliunde illam Baptistæ Murriæ ostensam quæsiviſse, & sic tanquam abutentem ineffabili Sacramento, Deus permisit, quod Sacramenta in articulo mortis deficerent.

125 Hæc omnia ex actis resultant, extraiudicialiter veritas criminis habita fuit, & sic omittitur tanquam ad tertiam sectionem *huius* §. spectans: quò loci quantum materiæ gravitas permiserit, explicabitur.

SECTIO TERTIA.

De effectibus subsequutis.

SVMMARIA.

126 *Afflictio communis ex immanitate criminis.*
127 *Inquirendi occultia, via dua, cruciatus, & præmium.*
128 *Præmij duplex genus ad hoc, pecunia, & impunitas.*
Pecuniæ lucrandi cupiditas, ibidem.
129 *Vitæ conservandæ desiderium.*
130 *Præmia detegentibus indicta.*
131 *Princeps de crimine certior factus.*
132 *Luctuosa insignia totius Provinciæ.*
Capituli Almæ Sedis tristissima processio, ibid. & cæterarum Ecclesiasticarum communitatum.
133 *Nobilium cœtus devotio.*
134 *Proregis, & Senatus pia demonstratio.*
135 *Morbo à superiori causa irruente à Numine auxilia imploranda sunt.*
136 *Communis crudelitas in Bannitos.*
Causæ huius crudelitatis plurimæ, ex irreligiosè per eos gestis, ibid.
137 *Bannitorum audacia.*
138 *Vires imperij in consensu obedientium residunt.*
139 *Vulgus nequiores sequi solet.*
140 *Stamentorum Regni saluberrima deliberatio.*
141 *Bannitorum persecutio generalis constituta.*
142 *Primordia persecutionis.*
143 *Proregis ad persecutionem exitus destinatus.*
144 *Milites, & Cives ad persecutionem parati.*
145 *Comprabatio casualis affectus generalis Provinciæ, ad Bannitos persequendos.*
146 *Valentina pietas perpenditur.*
147 *Religionis specie plura ingentia perficiuntur.*
148 *Religionis tuitio Regnorum tutissimum asylum.*
149 *Valentini in studio pietatis, religionis, & cultus, nemini cedunt.*
150 *Valentinis debetur ratio annorum computandorum à Christi ortu salutari.*
151 *Corporis Christi festum institutum fuit ob miraculum sanctorum Corporalium Daroca, quod factum fuit in Valentino Regno.*
152 *Sacramentum Eucharistiæ veneratur in Valentinæ Regno quotidie, & quare.*
153 *Divini cultus cura, in regno Valentiæ fovetur.*
154 *Persecutionis generalis modus.*
155 *Cohortes satellitum sex destinatæ ad persecutionem.*
156 *Centuriones ex Brachijs, & Assessores ex Iurisconsultis nominati.*
157 *Nomina Centurionum, & Assessorum.*
158 *Excellentissimi Proregis exitus cum Regno.*
159 *Ipsius Proregis initium faustum.*
160 *Sedes persecutionis statuta in oppido de Torrent.*
161 *Senatus criminalis in oppido de Torrent celebrabatur.*
162 *Persecutionis primitiæ.*
163 *Punitionis initium.*
164 *Principes agriculturam imitantur.*
165 *Principes harmoniam profitentur.*
166 *Regendi instrumenta non multitudinis arbitrio attemperanda.*
167 *Castigatio non nocet, sed medetur specie nocendi.*
168 *Maleficium, non pœna damnat.*
169 *Pœnæ non voluntate impellente, sed necessitate compellente imponuntur.*
170 *Celeritas aliquando necessaria.*
171 *Providentia divina emicuit in persecutione.*
172 *Dertusa vrbs obsessa eo in tempore.*
173 *Lugubria insignia vsque ad mensem Septembeis continuata.*
174 *Criminis sub involucro detectio vera.*
175 *Sanitatis Vrbis alacritas, ac devota gratiarum actio.*
176 *Excellentissimi Comitis de Oropessa prudentia, atque dexteritas commendantur.*

IMmanitas criminis omnium animos premebat, sed 12
magis eorum qui iustitiæ administrandæ præerant, cum præter Religionis speciem, qua concitabantur viscera cunctorum, factionum, atque Bannitorum sævitia, impossibilem criminis notitiam; atque punitionem augurabant. Sed præ omnibus domini Proregis animus eo affectu agitabatur; quia ad eum, tanquam Reipublicæ caput, cura hæc pertinebat; nequibatque pro amplitudine

tudine muneris, & sanguinis, his omnibus occurrere, tempore quo, cunctæ ad exitium properare cernebat.

127 *Cruciatu, aut præmio, cuncta pervia esse*, Docebat Tacitus *lib.15.annal.* At cum torturæ impositio legibus diffinita sit, Cœnobij Oblato imposita, parum, aut nihil factum detegens, non supererat aliquis cui imponeretur. Ob quod Excellentissimus Comes, Senatu annuente, præmijs ad id ipsum edictis invitavit, ratus per præmia cuncta obtineri. Propertius *lib.3.*

128 *Aurum omnes iam victa pietate colunt.*

Imò sine præmijs omnis virtus abest. Iuvenal. *satyr.* 10.

——quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas?

Quæ ista ad rem esse debeant, explicuit Salustius *in Catil.* ibi: *Indici præmia decernas, pecuniam, & impunitatem.* Pecuniam, nam lucrandi affectus maximus reputatur. Divus Leo Papa *sermon. 9. Amori pecuniæ vilis*
129 *est omnis affectio, & anima lucrandi cupida, etiam pro exiguo perire non metuit.* Prosequitur Pater Marquez *in Guber. Christ. lib.1. c.28.* Langlæus *semestr. lib.6.c.1.* Impunitatem, nam vita carior est cæteris bonis. Ovidius *lib.5. Metamor.*

—— Nil ô fortissime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera sunto.

130 Duarum mille librarum summa, atque impunitas à quocumque alio maleficio, etiamsi ipsius sacrilegij particeps esset detector, dummodo principalis patrator non esset, indicebantur, aliorumque quinque reorum indultus, vt publico edicto publicatum fuit, Vrbisque Rectores præmia detectoribus edicto, etiam destinarunt.

131 Demum Catholicæ Maiestati nuntium de crimine patrato notitiam afferentem misit, & pijssimus Princeps sereniſsimorum progenitorum vestigia insequendo, tanti criminis detegendi, atque puniendi curam præcepto speciali aggravavit, & si opus esset ad hoc perficiendum, personaliter ad Regnum properaturum constanter asseruit.

132 Omnes iam lugubri indumento incedebamus, Ecclesiarum atria atro paramento in amaritudinis signum operiebantur; imò, & simulachra Sanctorum, tanquam ad rogum, vt in Dominica Passionis, luctuosè ornata erant, cantusque Cleri in modum planctus intonabatur amarè, non secùs, ac tempore censurarum aggravationis. Quin, & hospitia communiter tanquam ad funus parabantur extrinsecus, secluso ab omni Provincia lætitiæ, atque iucunditatis minimo insigni. Capitulum Almæ
133 Sedis (quod Ecclesiasticam iurisdictionem Sede Metropolitana vacante, gubernabat) Feria quinta in Cœna Domini, iam nocte irruente, processionem tristitia gravem, devotione mirandam ordinavit: cuius exemplum imitatæ fuerunt reliquæ Clericorum communitates. Nobilium cœtus in Cœnobio Prædicatorum ad Capellam Beatæ Mariæ sub invocatione *de la Soledad*, quam ab antiquo veneratur, & fovet, per triduum solemnitatem sacravit. Omnes Vrbis incolæ precibus divinum auxilium implorabant devoti, cœlestem iram placare curantes, imminentem tam impio, sceleſtissimóque facinori.
134 Denique Dominus Prorex cum Senatu à Regia ad Sedem Metropolitanam translatus, Sacris celebratis, eruditissimè, atque eleganter perorante Reverendissimo P. Fr. Frederico Enriquez de Toledo, Ordinis Divi Hieronymi, Supremæ Inquisitionis propositionum Fidei Censore, atque Regio Concionatore clarissimo, sacram Eucharistiam sumpsit coram populo, Senatu sequente; nam vbi morbus à superiori causa provenire præsumitur, se-
513 curior medela ab ipso Numine est exigenda. Quod, & noverat Ethnicus Hippocrates *in lib. præsagior. text* 4. ibi: *Si quid est in morbis divinum, oportet huius quoque addicere providentiam.* Quem sic exponit Pater Marquez *d. lib.1.c.24.* contra Galeni doctrinam aliter interpretãtis,
136 Constantissimè ab omnibus credebatur Bannitos auctores iniquitatis fuisse, adeo vt Inquisitores nominatim Petrum Iolvi hac de causa excommunicatum denuntiarent; quod non levi fundamento nitebatur. Certissimum erat in oppido de Algar, intra Templum quemdam occidisse, spreto confugio. In vrbe Segobricensi, sanctissimo Eucharistiæ Sacramento patente, ad ipsam aram accesserunt, & in vno ex luminibus coram divina præsentia ardentibus, vt nicosiæ fumum caperent, pipam accendisse irreverenter, ferebatur. In oppido de la Yessa 137
Petrus Iolvi cum comitiva, Didacum Martinez, quem inimicum persequebatur, in diversorio invenit, & ipsum incendio perimere fuit ausus. Rector Parochialis ipsius, vt animum grassatoris sedaret, & oppresso opem tanquam Pastor afferret, sacram Eucharistiam in locum incendij adduxit; sed Iolvi sclopetum manibus tenens, & in Presbyterum Eucharistiam ducentem, explodere tentans, dixit: quò abiret, mortem si aliter feciſset comminando, quibus coactus Sacerdos, cum Eucharistia ad Templum remeavit, & incendio prosequente inimicum cum diversorio combussit. His perpensis, cœperunt omnes tanquam à somno graviſsimo resurgere, omnino 138
percepto, audaciam, ferocitatem, atque invercundam insaniam ad summum iam perveniſse; nam neque Barones, iurisdictionem ad eos spectantem exercere in proprijs territorijs posse grassatorum imperio durante prospiciebant; neque fructuum conductiones liberè licitare, nam ab ipsis in omnibus, & tranquillitas perturbabatur publica, & commercium iure gentium firmatum, evolvebatur atrociter, ac cuncta peragebantur ad eorum nutum iuxta factionum cupiditatem. Cernebant pariter sacram Astræam derelictam, quare licet 139
ipsius alumni proni ad punitionem essent, pro temporis angustia, non quantum exoptabant consequi valebant. *Vires imperij in consensu obedientium sunt*, dixerat Titus Livius *lib.11.* & sic quamvis qui imperasset aderat, consensus subditorum procul reperiebatur: *Cum sæpe ad nequiores populi levitas deferat fasces, cùm factionibus, invidia, impetu, rapiantur vulgi studia.* Barclay. *in Argenid. lib.1.* Ob quod salubriori consilio inito, Status Regni decreverunt, vt non solum auctores immanitatis persequerentur, sed generaliter omnes delinquentes Bannitos, atque criminosos. Ad quem finem vnumquodque 140
Stamentum Electos de more deputavit, cum potestate decidendi, quidquid ad eum finẽ conducere arbitrarẽtur.

De his certior factus Dominus Prorex; concioni Ele- 141
ctorum præsidendo, omnia summa prudentia, atque dexteritate disponebat, simulatos factionum auctores in carcerem detrusit, conatum Electorum Status Regni, vt iustissimum fovit, atque omnia præparavit, sicut necessaria sibi visa fuere. Statutum in eo cœtu fuit, quod persecutio generalis in Regno toto fieret, cohortes impensis publicis destinarentur, occultantium delinquentes pœnis aggravatis: & quod magis fuit, Brachia sup- 142
pliciter exposuerunt eidem Præsidi, quod personaliter ad persecutionem migraret, Brachijs ipsis associantibus, & nomine Regni, quod in puniendis malefactoribus per tempus quatuor mensium, nulla haberetur ratio solemnitatum fororum, quoad ritum causarum criminalium; attestando pronos Milites omnes, atque Cives reperiri, ad comitandum ipsum Proregem.

Hæsitabat ipse, an migrare deceret, nam si angustia 143
temporum durante, effectus memorabiles, quos amplitudo personæ persequentis promittebat, evanescerent, in perniciem verteretur, quod ad medelam præparabatur. At Dei auxilio fretus, rectæque intentionis iustificatione nixus, annuere decrevit, consulta prius sacra Catholica Maiestate. Ea consultatione pendente, ad oram vrbis Dianæ soror ipsius, Excellentissima domina Mar- 144
chionissa delos Velez advecta fuit, & vt ipsius viduitatem consolaretur, ad eam Dianæ vrbem properavit. Omnes Equestris Ordinis, atque honorati Cives personaliter cum Domino Prorege ire statutum habebant, ob quod iam ad persecutionem parati reperiebantur. Eo absente, delatum fuit, Petrum Iolvi obsidione detentum ad 145
rupem columbæ, non procul à Sagunto: omnes criminalis Aulæ Senatores, cæteríque inferiores administri, ad eum locum migravimus, cunctis Militibus, atque Civibus, æquo animo insequentibus, quin, & ab omni statu, omniq; distrietu, ingens armatorũ numerus confluebat.

Admiranda

146 Admiranda omnino videbatur tam ſubita mutatio, ſed Valentina pietate perpenſa, nulli dubium erit Religionis affectu ea omnia commoveri. *Omnes religione moventur, & Deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos arbitrantur.* dixit Ethnicus Orator. 5. *in Verrem.* Quod experientia docet memorabilibus exemplis ab Hiſtoricis relatis. Græci Troades
147 ſuperarunt, &

Quos neque Tydides, nec Lariſſæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ,

ad Palladis religionem devicti fuerunt, vt refert eleganter Virgil. 2. *Æneydos.* Proſequitur argumentum antiquiora exempla tradendo poſt Petrum Greg. Toloſan. *de Repub. lib.* 13. *c.* 12. *n.* 19. Don Didacus Saavadra *ſymbol. polit.* 27. Et ſi recentiora quærantur, plura non minus miranda, quàm dira ſcripta reliquerunt de bello civili Gallico, Petrus Matthæi, Iacobus Auguſtus Thuanus, Henricus Catharina de Avila, in hiſtorijs huius argumenti; nam ea bella ſpecie Religionis indicta du-
148 bitari nequeunt. Tutiſſimum Regnorum aſylum eſt Religionis tuitio, atque defenſio; optimum Principibus ſummè de Religione curare, vt dixi *c.* 2. §. 2. *n.* 74. *& ſeqq.* Divus Thomas *de regim. Princ. lib.* 2. *c.* 16. pluribus P. Velazquez *de optim. Princ. lib.* 2. *adnot.* 5. Saavedra *ſymbol.* 24. & noviſſime Hieron. Salcedo *de regim. Princ. d. c.* 16. *lib.* 2. *n.* 127. *& ſeq.* Sic enim Hiſpani ampliſſimum imperium pietatis, atque religionis cultu adepti ſumus, vt Thomas Boſius *lib.* 24. *de ſign. Eccleſ.* demonſtrat; aliqua Saave-
149 dra *ſymbol.* 81. §. *Hiſpani, pag.* 186. Valentini, qui in ſtudio pietatis, & religionis cultu, nemini cedimus, quomodo quieſcere poteramus deficiente ſacroſancta Euchariſtia, quam devotiſſimè in Templis colimus, quam ardenter vbique veneramur, quam ſumma reverentia, atque amore proſequimur? Valentiæ Regnum fuit ianua Monaſticæ obſervantiæ, nam Donatus Abbas ab Africa, ſeptuaginta comitantibus ſociis, Minicea Matrona nobili coadiuvante, Monaſterium Servitanum conſtruxit, non procul à Promontorio Ferrarienſi, quod primum Monaſtici inſtituti fuit anno 570. vt teſtatur Divus Ildephonſus *in lib. de viris illuſtr.* & aliis funda-
150 mentis comprobat noſter Diago *in Annal. lib.* 5. *cap.* 8. *& 9.* Valentinis debetur ratio annorum computandorum à Chriſti ortu ſalutifero, vetere per Æras Cæſaris antiquata, vt tradit P. Mariana *lib.* 17. *de reb. Hiſpan. c.* 7. Caſteliæ Regna nos ſecuta fuere, vt ipſe ſcripſit *lib.* 18. *c.* 6. Demumque Luſitani admiſerunt, & conſequenter cæteræ gentes orbis Chriſtiani, vt ipſe notat *lib.* 20. *c.* 7. nóſque attigimus *in floſcul. hiſtor. Hiſpan. p.* 2. *c.* 5. Feſtum ſacroſancti Corporis Chriſti inductum ab Vrbano IV. Brevi, de quo apud Cherub. *tom.* 1. *pag.* 94. edito *anno* 1262. ea de cauſa inductum fuiſſe atteſtantur antiqui, nempe ob ineffabile miraculum, quod in hoc Regno ſumma Dei omnipotentia operata fuit anno 1239. non procul ab oppido de Luchent, cuius memoria conſer-
152 vatur in ſanctis Corporalibus Darocæ, vt tradit P. Fr. Hieronym. Roman. *in Republ. mundi, tom.* 1. *lib.* 5. *c.* 5. *fol.* 272. *pag.* 2. & nos diximus *vbi prox.* quo in loco quotidie nova miracula conſpiciuntur, vt tradit Viciana *lib.* 3. *Chron. Valent. fol.* 25. *& ſeqq.* In hoc Regno tantummodo ſuprema maieſtas Sacramento contenta, veneratur à cuncto populo quotidie, dum ſacra Hoſtia, & Calix elevantur in Templo maximo cuiuſvis Vrbis, vel oppidi, ſonus ſpecialis emittitur, quo percepto populus vniverſus genibus flexis, reverenter hoc myſterium Fidei profundo cum ſilentio adorare aſſuetum habet. Huius conſuetudinis laudabilis exordium ab eodem miraculo deducitur; nam medium fuit, per quod ſummæ Maieſtati deprecabatur, quòd ſitus miraculi demonſtra-
153 retur, quod vtique miraculosè fuit conſecutum. Viciana *vbi proxim. fol.* 27. & à nobis derivatum ad cæteras Provincias Regnorum Coronæ. Divini cultus cura adeo viget in Regno Valentiæ, vt nemini ſecundum in hoc cenſeatur: ſed primatum inter plurima teneat. Eccleſiarum ornatus, divinorum Officiorum celebrationis maieſtas, atque in Deum, ſanctoſque nota devotio, nemini ignota eſt, plurimis admiratione digna, cunctis in exemplum appoſita, vt innuit noſter Eſcolano *lib.* 4. *cap.* 23. & ante eum Lucius Marineus Siculus in loco ab ipſo adducto *lib.* 5. *c.* 29. *n.* 3. Quare hoc in caſu ita acerbitate commoti Valentini fuerunt, vt cuncti in Bannitos (quos auctores, vt dixi vnanimiter credebamus) conſpiratunt, ſanguinis, aut familiaritatis coniunctione poſtpoſita, & in eos omnes animadvertere cupientes, ad ipſos perſequendos omnino parabantur, vt experientia demonſtravit in eo incerto rumore obſidionis; plus enim quàm duo armatorum millia ad perſecutio-
154 nem accingebantur.

Evanuit notitia obſidionis, ſed non experientia animi totius Regni, & cum ſtatueretur, quòd vna, eademque hora, per omnia Regni ipſius oppida, montes, convalles, vias, & campaneas, quærerentur ſontes; epiſtolæ vndique miſſæ fuerunt, quibus cavebatur ſtatutam eſſe generalem perſecutionem ab Stamentis Regni; ad quam vnumquodque oppidorum, certum hominum nume-
155 rum, totquè pecuniarum ſummas remittere ad diem præfinitum tenebatur, ad formandas, ſubveniendáſque cohortes; epiſtolamque interiorem die 12. Maij hora 8. matutina, inſtrumento publico mediante, aperiendam eſſe, & omnia in ea contenta, executioni deducenda. Quæ quidem erant, quòd illico, vnuſquiſque Iuſtitia cum omnibus Officialibus oppidorum, cuſtodibus ad ingreſſum oppidi ex ditioribus relictis, omnes ſuſpectos de factionum incluſione caperent, domos eorundem explorarent, terminumque ipſius oppidi diſcurrerent, quæ continuanda erant per octo dierum ſpatium, capiendo non ſolum quos malefactores cognoſcebant, ſed quoſcunque de cuius innocentia poſitivè non con-
156 ſtaret, & de executione harum rerum mediante pariter publico inſtrumento Dñm Proregẽ certiorem facerent.

Ad eundem diem D. Proregis exitus cum Nobilibus, & Civibus, atque Brachiorum Electis deſignatio aderat. In id ipſum formatæ ſex ſatellitum cohortes, duæ Brachio Eccleſiaſtico deſtinatæ, traditæque, tot centurionibus ex Ordinibus Militaribus ſelectis, nempe Don Dionyſio Cartoz, & Pardo, noſtr. Monteſianæ familiæ, & D. Mauritio Mercader Ordinis S. Ioannis Hieroſolymitani. Duæ ſtrenuo Brachio Militari tot Militaribus viris commendatæ, nempe Egregio D. Gerardo Comiti de Cervellon, & Andreæ Cifre Militi. Duæ denique Bra-
157 chio Regali tot Civibus cõmiſſæ, ſcilicet Ioſepho Vincentio Gomez, & Gaſpari Sanz: qui quidem ex ipſis Stamentorum Electis fere creati fuerunt. His aſſignati Aſſeſſores ex peritioribus Vrbis Advocatis, qui fuere Magnificus D. Doct. Carolus del Mor. Nobilis Dñs. D. Franciſcus Eſcorcia. Nunc de R. Concilio, Nobilis D. Melchior Siſternes, iam generalis Gubernationis Aſſeſſor in civilibus, D. Gaſpar Vidal, Doct. Ioannes Franciſcus Villena, & Doct. Bartholomæus Pla, vt vnuſquiſque in territorio ſibi aſſignato, informationes delictorum caperet,
158 & iuxta Iuſtitiæ normam in omnibus procederetur.

Saturo die ad horam quartam veſpertinam, omnibus prædictis diſpoſitis, ac executioni deductis, ad Regiam concurrere cœpit quicumq; ad perſecutionem paratus erat. Sed ô mirabile dictu! cœlo ſereno, ab omnibus auditus fuit ingens tonitrui ſtrepitus, nõ ſecus ac procelloſæ tẽpeſtatis tempore fulgura coruſcantia prorumpũt. Hoc genus portenti præceſſiſſe, inter alia, bellum civile Cæſaris, & Pompeij; ſcribit Lucanus *in Pharſal. lib.* 1.

Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno.

Quid ſimilia prodigia denotent, tradunt latiſſimè Iulius Cæſar Bulengerus *de prodigijs*, Simon Maiolus *dierum canicularium, tom.* 1. *colloq.* 1. & alij plures congeſti per Torreblanca *de iur. ſpirit. lib.* 6. *c.* 12. quibus adde noſtrum eruditiſſimum Valentinum Gaſparem Tollera Epiſcop. S. Iuliæ *de port. prodig. & oſtent. per tot.* Prodijt quidem comitantium cœtus, Syndicis trium Brachiorum inchoantibus pompam: pro Eccleſiaſtico, Don Ioſepho Pujaçons Canonico Almæ Sedis: pro Militari, D. Blaſio de Villaraſa, venerandæ Euchariſtiæ ſtemmate inſignito: pro Regali, Ioſepho Perez Roca Syndico Vr-

bis,

bis, quos tantum præcedebant Lictores Regni cum argenteis fascibus. Ingens egregiæ Nobilitatis, generosæ Militiæ, honoratæ civilitatis, numerus mixtim, sequebatur multitudo(inter quos, & Electi Brachij Ecclesiastici micabant, vt sidera)tum & equorũ dexteritate eminentes,tum & armorũ strenuitate suffulti.Nemo ex præcipuis totius Vrbis viris, imò ex illis qui in aliquo honore erant, nisi gravi impedimento oppressus, arcebatur à cœtu. Luctuosa criminis deploratio non sinebat, cultum opulentia adornari,sicque non auro, non discolori veste fulgentes, sed ferro,& modestia agmen graviter incedebat.

159 Sequebatur Dominus Prorex Ducis generalis insignibus gravis, frontéque serenitatem, atque amplitudinem stirpis ostentans. Demum ipsius familia, Satellitúmque custodiæ centuria armata, cum oræ maritimæ equitum turmis. Quamquam amplissima area ad prospectum Regiæ adstat, nec populum quidem viatores equitantes satis arcebant, maximè quo prohibebatur ruentem : nec ipsis equitantibus progredi fas erat,præ multitudine co-
160 piosa aspicientium. Ædem Beatæ Mariæ sub invocatione *de los Desamparados*, cum omni pompa visitare decrevit, preces suppliciter effundendo,quo fausto auspicio omnia ad optatum finem conduxit. His peractis ad oppidum de Torrent abijt, non sine magna totius Regni admiratione, nam adhuc non legebatur, Proregum aliquem,huius cœtus comitatum obtinuisse, Regni formalitate observata.

161 Eo in oppido manere aliquantulum deliberavit,& in ipso Senatores Aulæ criminalis,cum Assessore Magistri Militum Senatum celebrabant;nam licet in Vrbe Senatus pariter residebat, iuxta *foros* id permissum est cettè,si ratio perpendatur, & observantia plurium annorum comprobetur, in exitibus Proregum causa visitationis.

162 Cœpit statim vberrimos fructus persecutio parere,nam cohortes statutæ,Iustitiæque omnium oppidorum,campaneam diligentissimè exquirebant, vnde evenit, quod ingens sontium numerus brevi caperetur, qui vincti ad dominum Præsidem ducebantur.

163 Cœpit etiam & punitionis executio, nam in eo Provinciæ statu,sine illa factiones comprimi, aut extingui nequibant.Agriculturam imitantur Principes, agricultoribus eos comparavit Divus Chrysostomus *homil.15. in epist. ad Corinth.*ibi: *Agricultura imitatur Principatum:*
164 *est enim Princeps quidam plantarum cultor, alias quidem amputans, & prohibens, alias verò fovens, & excrescere faciens;itidem, & optimi Principes malos,ac nocivos puniunt, bonos verò, & frugi ad meliora provehunt.* Atque adeo inter tot malorum conflictus, multos eradicari necesse
165 erat, ne totius agri messis periret. Harmoniæ assimilatur regendi facultas, quæ maiestatis vices sustinet,Arist. *lib.1. polit. cap.3. Nam & in his quæ expertia sunt vitæ,est quoddam imperium instar harmoniæ.* Chordarum vulgus subditorum speciem, instrumentum, vniversum Regnum repræsentat. Bene Petr.Gregor. Tolosan.*de Repub. lib.4.c.3.n.2.& seqq.* Ad modulationem non solum musicus, qui Princeps est, mollitie extremorum digitorum indiget, sed & vnguium duritie,vt peracutè disserit Saavedra *symbol. polit. 61.per tot.*qua ad perfectam harmoniam, vt dissonantia consonantibus attemperentur,vnguium duritie, per quam punitionis remedium signifi-
166 cari videtur,necesse habuit vti.Et quamquam quoad aliqua non ab omnibus probabatur, minimè ex hoc condemnari Musica debuit, nam vt Cicero dixit 2. *Tuscul. in fin.& 5. tuscul. Qui fidibus vtuntur, suo, non multitudinis arbitrio cantus, numerósque moderantur.* Atque adeo, aliquibus subversis, suavissima modulatione, pacis auram Respublica obtinuit; tranquillitatis sonum exultãter audivit.Ex fidelibus aliquæ omnino eradicatæ,vt inhabiles ad harmoniam,sed ex hoc alicui noxam non irrogavit;nam vt asserit Seneca *lib.1.de Ira, c.5. Non aliquando castigatio necessaria est?quid ni?sed hæc syncera cum ratione. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi.* Imò
167 iuxta ipsius Senecæ placitum,beneficium est,*lib.5.de beneficijs,c.20.*ibi: *Multa beneficia tristem frontem, & asperam habent,quemadmodum secare, & vrere vt sanes.*(maleficium, non pœna, sontes damnavit)& sic Respublica laborans gravissimo morbo,sananda ferro, & igne, vt beneficium sanitatis obtineret. Quod vtique obtinuit omnibus Comitivarum Prœcipuis & factionum Bannitis, captis,atque mulctatis, aut obstinatè resistentibus interemptis,notissimis eorum receptaculis subversis,atque eorum receptatoribus punitis. Hæc non voluntate, aut 168
voluptate duce exequebantur,sed necessitate compellente contra ipsius Præsidis animum, quem Iustitia ad hoc cogebat.*Non tanquam probet vitia,sed tanquam invitus,& magno tum tormento ad castigandum veniat.*Seneca *de clement.lib.1.c.20.*cuius rei veritas deprehenditur ex libellis mihi rescriptis die 15.Maij, quos Senatus in volumine rescriptorum transferri,seu transcribi iussit.Nec celeritas argui potest,nam in ea,constitutione,nociva quæcumque mora censeretur. 169

—*Semper nocuit differre paratis.*

dixerat Lucanus 1.*Pharsalium.* 170

Divina providentia in his peragendis emicabat,nam præter miram totius Provinciæ commotionem, delinquentes omnes excæcati facinoribus, fugam captare nescierunt,licet enixe de persecutione ageretur,& apparatus ignorari non poterat : & postquam capti, neque crimina negare ausi fuerunt,imò sponte ea fatebãtur,vl- 171
timam pœnam sibi condignam affirmantes;ob quod addicti plurimi,plures triremibus damnati, plures in exilium missi,plures etiam à pœnis condonati, & indulti, quoties de gravi malitia non apparebat, ne clementia omnino oblivisceretur:quibus Provincia pacata remansit,Regnum à grassatorum oppressione servatum, atque evidenter notum,quod Bannitorum prosequutio ingens, magis ex timore,quàm ab amore procedebat.

Hæc dum perficiebantur, Dertusæ arx à Gallis ob- 172
sessa fuit, ad quod Præsidis mens,cum omnium concomitantium cœtu diligenter conversus fuit,confinia Regni petẽdo,vt & ea muniret, & obsessis opem præberet.

Adhuc execrandi facinoris occultabatur notitia vera, nam ex actis inquisitionis (vt patet ex dictis)plùs veri- 173
tas involvebatur,quàm detecta erat. Tristes demonstrationes Ecclesiæ, & Provinciæ totius continuabantur, nam cum causa minimè cessasset, nec cessabant effectus. Ad initium mensis Septembris duo gravissimi viri, tum sanguinis splendore conspicui, tum integritate morum venerabiles, tum etiam doctrinæ sublimitate probati, quorum vnus Pontificiam Sedem dignissimè adimplet: alius verò sanctimoniæ vitæ signis non levibus relictis, ad æthera translatus fuit,publicè ferebant, venerandam 174
Eucharistiam in eo ipso facinoris die sumptam à Sacerdote quodam fuisse. Hoc attestabantur enixim,quod secuta fuit iurisdictio Ecclesiastica, lugubria è Templis evellendo, atque alacriter agnoscendo Sacramentum minimè, vt deplorabatur,amissum.Auctorem non ignoramus (nam fortè nomen expressum remanet)apud suos Iudices causa agitata fuit, quamobrem silentio cedat nostra narratio, non vt *Hipparchion vox* faucibus hæreat;sed quia vt Horat.dixerat *lib.3. carm. ode 2.*

Est & fideli tuta silentio
Merces :

Decretum hoc secuta fuit alacritas ingens, vndique 175
proveniens, amissi thesauri ex vera adinventione, sanitatis obtentæ celebratione festiua, atque Dominici Corporis solemnitate hucusque ab ipsius die translata, atque divinæ providentiæ miseratione percepta,eo quod vsa fuit hoc mirabili maleficio, ad tot mala sedanda,factiones extirpendas,atque Regno tranquillitatem restituendam. Prudentia Comitis excellentissimi instrumentum præcipuum fuit, per quod hæc operabantur:perpetuum simulachrum nos illi debere non negamus,vt memoria ingentis beneficij in ævum relinquatur.Stamenta Regni,rei gestæ assumptum suscitarunt, quod summa laude obtinuerunt, summam gloriam posteris æmulandam proponentia,

LIBER

LIBER TERTIVS
DE REGIMINE REGNI VALENTIÆ,
CONTINENS PRAXIM IVDICIORVM Ciuilium Cauſarum.

CAPVT DECIMVM.

De iudicio ordinario.

§. I.

De litis ingreſſu atque progreſſu vſque ad Conteſtationem : pro interpretatione for. 2. de dilation. *& aliorum iurium.*

TEXTVS.

IACOBVS I. REX.

EO habitador de la Ciutat, o del Regne de Valencia quis clamara Criminal, o Civilment, del habitador de la Ciutat, o del Regne de Valencia : e aquell de quis ſera clamat demanara dia a reſpondre, haja tres dies, ſi la demanda es tro à ſuma de cinchcents morabatins Alphonſins. E ſi la demanda ſera major de cinchcents morabatins, haja cinch dies a reſpondre, que ſien comptats de aquell dia a enant, quel libell li ſera donat. Enadeix lo ſenyor Rey, que, la hon diu, que haje ſpay de cinch dies, quen haje mes a coneixença del Iutge. Eles altres dilacions, que en lo fur de Valencia no ſon contengudes, ſien donades a coneixença del Iutge.

SVMMARIVM.

1 *Continuatio Operis cum duobus Libris priùs editis attingitur.*
2 *Neceſſitas huius Tertij Libri inſinuatur ad forenſes controverſias.*
3 *Communis litigantium querela de immortalitate litigiorum, quæ legibus irrogatur, & ab eiſdem litigatoribus procedit.*
4 *Leges Valentini Regni, breviores dilationes ſtatutas habent, quàm reliquæ leges totius Europæ.*
5 *Ius commune in Regno Valentiæ in* foris *eiuſdem habetur.*
6 *Iudicia excedentia ſummam tercentorum ſolidorum, in ſcriptis inchoanda ſunt.*
In Regno Valentiæ iudicandum eſt, ex bono, & æquo, attenta veritate facti, abſque ſtrepitu, vel figura iudicij. ibid. & n. 329.
7 *Libelli forma remiſſivè oſtenditur.*
8 *Libelli antiquitùs formabantur diſtributi in capitulis, quod ab vſu receſſit.*
9 *Libellus quibus partibus conſtare debet.*
10 *Libellandi ſpecies vſu receptæ in praxi Regni Valentiæ.*
11 *Differentia quæ verſatur inter Libellos quos nuncupamus* Suplicacions, Eſcriptures, Actes Comparendos.
12 *Libelli offerendi in Regia Audientia, forma, ritúſque, & n. 13.*
13 *Decreta apponi ſolita in prima oblatione libelli?*
14 *Decretum primum per Iudicem apponendum in libello.*
15 *Oblatio, ſive vt vulgo dicitur,* Oblata *libelli, per Regij Mandati Scribam adnotari debet.*
16 *Oblationis adnotatio nullius momenti eſt, ſi libellus infra triduum non legatur, ſive vt dici ſolet,* Communicetur *in publica Audientia.*
Kalendarium apponere *quid ſit, & in quo differat ab* Oblata, *ibid.*
Actuarij recuſare non poſſunt appoſitionem Kalendarij, ſi libellus prouiſus eſt per Iudicem, ibid.
17 *Abuſus concedendi* Oblatas, *&* Kalendaria.
18 *Remedium exposcit iſte abuſus.*
19 *Interpellatio extraiudicialis neceſſaria non eſt ante iudicium.*
20 *Venia quando, & à quibus petenda eſt? remiſſivè.*
21 *Litis initium reſpectu Actoris, & Iudicis, à prima citatione pendet, reſpectu Rei à conteſtatione.*
22 *Citationes in Regno Valentiæ fiunt poſt oblatum libellum.*
Citatio fit per iniunctionem, ſive notificationem libelli, ibid.
23 *Citatio quid ſit.*
24 *Citato per iniunctionem libelli, nouæ inducíæ deliberatoriæ ſunt concedendæ.*
25 *Citatio ſemper neceſſaria eſt ad legitimandum iudicium.*
Citationis defectu iudicia nulla fiunt inſanabiliter, ibid.
26 *Citatio perſonaliter reo præſenti fieri debet.*
Citatio ad domum fieri poteſt vtiliter reo latitanti, ibid.
27 *Citatio ad domum an prohibita fuiſſet de iure?*
28 *Citatio verbalis in domo ſemper permiſſa fuit.*
Citatio reo latitanti facienda ad domum, cum ſchedulis affixis in oſtio, ibid.
29 *Citatio ad domum in Regno Aragoniæ rectè fit, latitante reo, & facta pignoratione.*
30 *Citatio ad domum in Principatu Cathaloniæ, Regnis*

Castellæ, & alibi, quomodo exequi solet? & numer.32.

31 *Citatio ad domum in Regno Valentiæ facienda, prævia aliquali causæ cognitione, & iubente Iudice.*

33 *Citationes per quos fieri debent.*

34 *Legalitas Virgariorum, sive Lictorum Regiæ Audientiæ Valentiæ, in faciendis citationibus.*

35 *Mandatum constituendi Procuratorem, quando, & quibus fieri possit.*

36 *Citatio eius, cuius interest, necessaria est ad vnumquemque actum iudicij.*

37 *Citatione semel facta, cum mandato constituendi procuratorem, iam necessaria non est alia citatio.*

Quia cæteræ citationes fiunt, vel procuratori si obtemperat, vel in loco assignato, si contumax est, ibid.

38 *Citationes fiendæ in loco assignato per Iudicem inferiorem, an evocata causa ad Regiam Audientiam, fieri possint?*

39 *Rei præsentes qui dicantur ad effectum citationis?*

40 *Absentes à ciuitate Valentiæ, & eius generali contributione, si in Regno habitaculum habent, per Regiam Audientiam citantur mediantibus proprijs satellitibus.*

Regia Audientia totum Regnum habet pro territorio, & in vim superioritatis, potest proprijs Lictoribus vbique citare, etiam in terris Baronum, ibid.

41 *Iudices inferiores quo modo citare possint absentes à suis territorijs.*

Literæ requisitoriæ Iudicum Regni dirigi debent Ordinarijs locorum, ibid.

42 *Literæ requisitoriæ emanatæ à Curia Baronum, vel Dominorum oppidorum, in his quæ ad eos spectant, debent exequi per Ordinarios, & cæteros Officiales Regiam iurisdictionem exercentes.*

Absens à Regno, si in certo loco degit, citandus semper est per literas requisitorias, ibid.

Absenti curator decerni nequit si degit in loco certo; & si decernatur, nullius roboris gesta sunt: cum decisione supremi, ibid.

43 *Et hoc casu vltra terminum foralem, competens dilatio ad comparendum per se, vel per Procuratorem, concedi debet.*

Contumax esse non potest citatus non comparens, si ei non fuerit concessa competens dilatio, ibid.

44 For.3. de bon. auct. iud. possid. *expenditur.*

45 *Pœna contumaciæ, nempe mittendi actorem in possessione bonorum Rei, in vsu non est.*

46 *Eius loco successit praxis mandati constituendi procuratorem cum solitis comminationibus.*

47 *Citatio per edicta, & proclamata, tantum deservit ad citandas personas incertas.*

48 *Defensor seu curator bonis, quando dandus ex* foro.

49 *Citatio prima an fieri possit procuratori absentis?*

50 *Procurator constitui vtiliter potest ad lites futuras.*

51 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

52 *Procuratori citato concedenda est dilatio ad Dominum consulendum, si verosimiliter iustructus non est.*

53 *Citatio prima, vt fiat procuratori rei, actor tenetur ostendere mandatum sufficiens.*

54 *Procurator, vt vtiliter citetur, debet acceptare mandatum.*

55 *Procurator qui semel acceptauit mandatum, non potest postea recusare.*

56 *Procurator privatus, qui gratis exercet mandatum, potest eius vsum recusare; secus si concedatur vni de Collegis Procuratorum.*

57 *Procuratores publica auctoritate destinati, compellendi sunt acceptare mandata, nisi iustam causam recusandi ostenderint.*

58 *Collegium artis Notariæ ciuitatis Valentiæ, vere dici potest Collegium Procuratorum.*

59 *Disiunctiva,* vel, *aliquando pro declaratiua sumi debet.*

For. 19. de Advocat. *expenditur cum alijs iuribus, ibid.*

60 *Exercitium artis Notariæ, in ciuitate Valentiæ, & vna leuca per circuitum prohibitum est his, qui Notarij Valentiæ non sunt.*

61 *Notarij Valentiæ honorificam artem profitentur, & speciem quodammodo dignitatis obtinent.*

62 *Notariorum Valentiæ prærogativæ memorantur.*

63 *Procuratoris officium exercere in vna tantum lite, non derogat prærogatiuæ artis Notariæ.*

64 *Procuratoris officium necessarium est, in Notarijs Valentiæ.*

65 *Procuratores coguntur defendere litigatores, & quare.*

66 *Procuratoris revocatio fieri potest de foro Valentiæ, tam ante, quam post litem contestatam.*

67 *Procuratoris revocatio de iure, solum tenet ante litem contestatam, & nota fieri debet Iudici, ac parti.*

68 *Procurator constitutus de mandato Iudicis, revocari non potest, quia constituitur cum iuramento non revocandi.*

69 *Iuramentum non revocandi procuratorem, tenet.*

Procuratoris cum iuramento non revocandi constituti, revocatio, non valet in præiudicium partis, ibid.

70 *Nisi superveniente legitima causa revocandi, & alius eius loco suffectus sit.*

71 *Procurator constitutus voluntariè revocari potest, ante, vel post litem contestatam.*

72 *Sed requiritur consensus, vel acquiescentia partis, quia forus non excludit præiudicium partis.*

Revocatio Procuratoris post litem contestatam in præiudicium partis, calumniosa reputatur, ibid.

73 *Pluribus conventis ad idem iudicium, omnes citari oportet, vt res iudicata eis noceat, sed cogendi sunt convenire in vnum, vel duos Procuratores.*

74 *Ne partes immodicis sumptibus vexentur.*

75 *Limita, quando vnusquisque diversam habet causam defensionis.*

Obseruantia Regiæ Audientiæ, tam quoad Actores, quam quoad Reos, ibid.

76 *Citatio pupilli, vel minoris, facienda est mediante tutore, vel curatore.*

77 *Pupilli, & minores, non habent legitimam personam standi in iudicio, quare exigitur auctoritas tutoris, vel Curatoris, & num.300.*

78 *Etiam si minor fuerit Doctor in iure Cæsareo.*

79 *Minor de iure, si non habuerit Curatorem, citatur in propria persona, & cogitur per Iudicem nominare curatorem ad litem.*

80 *Valentiæ incognita est nominatio Curatoris facienda per Minorem, quia Pater, vel Iudex eo invito assignant Curatorem.*

81 *Forma dandi Tutores, vel Curatores in Regno Valentiæ.*

82 *Necessitas dandi Curatorem secundum* foros *probatur.*

83 *Convocatio ad Tutelam, vel Curam decernendam, quo pacto fiat.*

84 *Iudex in decernenda Tutela, vel Cura, non debet attendere propinquitatem gradus, vel coniunctionem sanguinis, sed idoneitatem.*

85 *Citatio Vniversitatis vtilior, fit dum citatur Syndicus eiusdem Vniversitatis.*

86 *Syndici æquiparantur Tutoribus, & Curatoribus.*

Syndico ratione officij, commissa est defensio vniversitatis. ibid. & n.87.

Syndici, & defensores, idem sunt, ibid.

87 *Vniversitates Regni Valentiæ, ferme semper habent Syndicos legitime constitutos.*

Syndici specialiter eliguntur ad agendum, & defendendum, ibid.

88 *Vniversitas quæ Syndicum non habet, citanda est per alios Officiales.*

89 *Syndici Vniversitatum Regni Neapolis potius sunt Administratores, quàm defensores.*

90 *Copia libelli expensis actoris danda est citato, in causis maioris summæ.*
Quod de stylo procedit, & observandum semper est, ibid.
91 *Copia instrumentorum de quibus facta est mentio limitativè, debet dari Reo, iuxta distinctionem* Bartoli. *Contrarium.* 101. *& seq.*
92 *Secus si assertivè mentio fiat.*
93 *Actor an teneatur edere instrumenta, quibus suam fundat intentionem?*
94 *Actor tenetur edere actionem ante litem contestatam.*
95 *Decisio Regiæ Audientiæ Valentinæ.*
96 *Actor nomine proprio agens non tenetur iustificare suam personam ante litem contestatam, & num.* 226.
97 *Instrumenta edita ante litem contestatam, probationem non faciunt, nisi post eam reproducantur.*
98 *Et copia solemniter data, post contestationem, cum citatione expressa.*
99 *Actor non debet cogi cum suo dispendio pluries edere instrumenta.*
100 *Incommoda resultantia ex intempestiva editione.*
101 *Iudicis arbitrio relinquendum an reus egeat instrumentis mentionatis in libello ad deliberandum.*
Citationes omnes in Regno Valentiæ fiunt libellatæ, ibid.
102 *Distinctio* Bartoli *eleganter explicatur per* Carlevallium, *&* Parejam.
103 *Edere actionem, quid distinctum est ab editione instrumentorum.*
104 *Editio actionis facienda erat de iure ante citationem.*
105 *Editio instrumentorum debet fieri in contestatione ipsa.*
106 *Exprimere actionem in libello, & edere, idem sunt.*
Edita actione, de iure nil Reus petere amplius potest ad deliberandum, ibid.
107 *Explicatur Don Fran. Hieron. Leo* decis. 120. n. 12. *respectu traditionis copiæ instrumentorum.*
108 *Traditio copiæ libelli expensis Actoris per vsum introducta est, & strictè interpretanda.*
109 *Editio instrumentorum post litem contestam favore Rei de iure procedit; secùs favore Actoris.*
110 *De* foro *æqualiter Reus, & Actor tenentur edere instrumenta ad invicem.*
111 *Dilatio trium, vel quinque dierum, in primo iudicis decreto, datur Reo ad deliberandum, & opponendas exceptiones dilatorias.*
112 *Dilatio hæc solum dari, ad deliberandum, an cedere vel contendere velit, aliqui tenuerunt.*
113 For. 4. de lit. contest. *ad rem expenditur. Et pro Contraria, num.* 117. *&* 134.
114 *Sed verius est dari ad vtrumque effectum.*
For. 3. de dilat. *expenditur pro hac sententia, ibid.*
115 *Deliberatio quo pacto in lite exprimatur.*
116 *Dilationes probatoriæ non currunt ante contestationem.*
Fors. 36. vers. ordenam. de testib. *expenditur, ibid.*
117 For. 7. de probat. *expenditur.*
118 *Dilatio deliberatoria ad istos duos effectus de iure conceditur.*
119 *Pro hac sententia militat D. Fr. Hier. Leo* d. decis. 120. num. 1. & 12.
120 *Dilatio hæc de iure Civili est viginti dierum.*
De iure Pontificio octo dierum, ibid.
121 *De iure Regni Aragoniæ triginta dierum.*
De iure Principatus Cathaloniæ, octo dierum, ibid.
De iure Castellæ novem dierum, ibid.
De iure Lusitaniæ duorum mensium, ibid.
122 *De iure Galliæ arbitrio Iudicis relinquitur, & si non assignat, viginti dierum.*
De iure totius Germaniæ quadraginta quinque dierum, ibidem.
De iure Italiæ dilatio iuris civilis observatur, ibid.
123 *In Regno Neapolis octo dierum.*
124 *Dilatione hac elapsa opponens dilatorias audiendus non est, iuxta* forum.
125 *Probatio dilatoriæ exceptionis, iuxta* forum *reservari debet ad discursum causæ.*
126 *Etiam si in continenti offeratur, & num.* 128.
127 *Decisiones contra forum non sunt audiendæ, & quare.*
128 *Decisio Regiæ Audientiæ pro nostra sententia.*
129 L. exceptiones 19. C. de probat. *expenditur pro nostra sententia.*
130 *Declinatoria iuxta* forum *non impedit cursum termini probatorij.*
For. 37. de testib. *expenditur, ibid.*
131 *Nullitas præcipua procedit ex defectu iurisdictionis.*
132 *Regula superior, non audiendum esse opponentem Dilatoriam, post hos dies, explicanda est vt non audiatur in vim Dilatoriæ; secus ad alios effectus.*
133 *Exempla huius declarationis traduntur.*
135 *Detestatio disputantium articulos per Reum suscitatos.*
136 *Terminus deliberatorius incipit currere à die notificationis, vel traditionis libelli. Et computandus est peremptoriè, ibid.*
137 *Elapso hoc termino incipit dilatio probatorio in materia principali.*
Quæ non impeditur per oppositionem exceptionis quantumcunque præiudicialis, ibid.
Reus nullo remedio iuvari potest ad impediendum cursum huius termini, ibid.
138 *Dilatoriæ exceptiones omnes opponendæ sunt in eodem libello.*
139 *Quod de iure tam Civili quam Pontificio procedit.*
Observantia in contrarium attendenda non est, ibid.
140 *Articuli suscitati, vel exceptiones dilatoriæ oppositæ, post terminum foralem, non impediunt litis contestationem.*
141 *Quod procedit de iure totius Hispaniæ, & duob. n. seqq.*
144 *Reus comminandus est quando ex contumacia convictus, & confessus resultat.*
145 *Reo in Civilibus convicto, & confesso pronuntiato, appellatio, vel restitutio concedenda.*
146 *In supremis Tribunalibus acerbitas huius dispositionis non est in vsu.*
147 *Si comparet, & diffugia quærit, licet contestatio ministerio legis fiat, requiritur Iudicis pronunciatio, vt factam fuisse constet.*
Omnia quæ ipso iure, vel facto, facta dicuntur, requirunt Iudicis pronuntiationem, qua declaretur illud factum fuisse, ibid.
148 *Praxis Regni Castellæ quoad hanc pronuntiationem, & num.* 149.
150 *Praxis Regiæ Audientiæ quoad eandem, cum decisione.*
151 *Supplicatio, vel appellatio in hoc articulo tanquam frivola denegatur, cum decisione Regiæ Audientiæ.*
152 *Iudex, in Civilibus non potest ex officio supplere instantias partis.*
153 *Deficiente parte in petendo, deficit remedium abbreviandi lites.*
Dilationes forales, favore Partium concessæ sunt, ita vt neque Reo deficiat, tempus ad defensionem; neque Actori locus ad agendum, & qui omittit, renuntiare videtur, ibid.
154 *Remedia concessa per* foros *effectum suspensivum producentia memorantur.*
155 *Remedia ista non sunt per* foros *de novo introducta, sed à iure Civili, vel Canonico desumpta.*
Revisionis, seu correctionis remedium desumptum fuit à l. quod iussit, 14. ff. de re iudicat. *ibid.*
156 *Nullitatum remedium* à l. 4. §. condemnatum, ff. de re iudic. & l. 1. C. de sent. & interloc. omn. iud.
157 *Appellationis, supplicationis, & restitutionis in integrum* à titulis vtriusque iuris.
158 *Revisio, & correctio, idem in effectu sunt; & quare.*
Revisionem excludere Iudex non potest in ipsa oppositione, quia coram Actuario petitur, ibid.
159 *Revisio intra biduum petenda, intra biduum iustificanda, & intra biduum parti iniungenda est; & solùm vim potest ad meras interloquutiones.*
Revisionis remedium adhibens, si succumbit, non potest alio remedio vti, etiam si interloquutio vim diffinitivæ obtineat, ibid.
160 *Interloquutio habens vim diffinitivæ, appellabilis est iuxta forum.*

Sed si pars remedium reuisionis elegerit, inappellabilis remanet, ibid.

Intellige quoad petentem, nam si iste obtinet, aduersarius alio remedio uti potest, ibid.

Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.

161 *Reuisionem petens ab euocatione, Dilatoriam opponit, & quare.*

162 *Declinatoriæ repulsa ex se appellabilis est, semel tamen ex* foro.

Declinatoriæ repulsa in Supremis, supplicationem non admittit ex l. Castellæ, *ibid.*

163 *Decisiones Regiæ Audientiæ.*

164 *Sententiæ & interloquutiones Regiæ Audientiæ, licet supplicationem admissam habeant, exequibiles fiunt præstita cautione.*

165 *Reuisio petita à decreto de iniungendo, frivola est, & statim reijcienda.*

Assignatio termini legalis, nullum remedium suspensiuum admittit, ibid.

166 *Imò nec admissibile est, tanquam omninò frivolum.*

167 *Nullitatis remedium infra decem dies adhibendum, vt effectum suspensiuum producat.*

168 *Nullitatis remedium ex se non est competens ad interloquutiones, sed ad sententias diffinitivas.*

Nullitatis remedium vsu & consuetudine admitti solet ad interloquutiones, ibid.

169 *Nullitates frivolæ in calce libelli sunt reijciendæ.*

170 *Nullitates frivolæ, & improbabiles non suspendunt cursum fatalium.*

Decisiones Regiæ Audientiæ, tam in Ciuilibus, quam in Criminalibus, ibid. & num. 171.

172 *Nullitatis repulsa in articulo inappellabili, non admittit appellationem.*

173 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

Nullitates allegatæ post tres, vel quinque dies forales, licet intra decem, à primo decreto, vim Dilatoriæ non habent, ibid.

174 *Appellatio, & supplicatio, idem in effectu sunt.*

Appellatio, vel supplicatio, excluſa est ab omni mere interloquutoria, ibid.

175 *Appellatio deneganda est à repulsa Dilatoriæ, dempta declinatoria fori.*

176 *Appellatio admitti debet ab interloquutoria habente vim diffinitiuæ, quæ non expectat aliam post se, nec est reparabilis in diffinitiua.*

177 *Media quibus actor occurrere potest in his casibus.*

178 *Restitutionis in integrum beneficium non omnibus competit.*

Restitutionis beneficium denegatur si imploretur aduersus lapsum termini foralis, ibid. & num. 180.

179 *Omissio opponendi exceptiones dilatorias, parui præiudicij censetur.*

Restitutio calumnioſa non est concedenda, ibidem & num 180.

181 *Dilatoriæ opponendæ sunt ante litis contestationem; & qui omittit, eis renunciasse videtur.*

182 *Dilatoriam opponens lapso termino forali audiendus non est.*

183 *Limita, nisi constet de magna læsione, quia tunc restitutio concedi debet imploranti.*

Omnia hæc remedia ad eundem finem tendunt; & sic promiscuè accipienda sunt dicta quoad vnum, respectu cæterorum, ibid.

184 *Terminus foralis currit à die notificationis decreti, non à die confirmationis.*

Quærens remedia frivola, & affectata, non debet ex eis commodum reportare. ibid.

185 *Dilatoriarum exceptionum differentia traditur.*

186 *Dilatoriarum respicientium personam Iudicis, prima est declinatoria fori vel iurisdictionis.*

Declinatoria omnino excludens Iudicem ratione incapacitatis, totalis defectus iurisdictionis, vel improrogabilitatis, in quacumque parte iudicij admitti, & expediri debet.

187 *Declinatoria ratione incompetentiæ cessat, si prorogata fuerit iurisdictio.*

188 *Prorogata semel iurisdictione, non est locus pœnitentiæ; neque nullitas iudicij inde resultare potest.*

189 *Declinans si succumbit, & non appellat, facit competentem Iudicem incompetentem.*

Qui de prorogatione iurisdictionis tractant? referuntur, ibidem.

190 *Exceptiones litis-pendentiæ vel continentiæ causæ ad speciem Declinatoriæ reduci debent.*

De præuentione iurisdictionis, remissiuè, ibid.

191 *Continentiæ causæ exceptio, illicò debet terminari, & quare.*

192 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

193 *Litis-pendentiæ exceptio, merè dilatoria est, & opponenda ante litis contestationem.*

Decisio Supremi Senatus Italiæ, ibid.

194 *Declinatoria opposita ante prorogationem, illicò discuti debet.*

195 *Declinatoria opposita per partem, ab eodem Iudice determinanda est; quia ipse cognoscit an sua sit iurisdictio.*

196 *Si alius iudex opponat, inhibitionem mittendo, competentia suscitatur, & per suos tramites est expedienda.*

Forma expediendi competentias iurisdictionis, remissiuè, ibidem.

197 *Recusationis materia remissiuè.*

198 *Recusatio opponi debet iuxta* forum, *ante litem contestatam.*

199 *Nisi causa, vel notitia supervenerit post contestationem.*

200 *Periculosum valde est coram Iudice suspecto litigare.*

201 *Inquisitio scrupulosa non est facienda quoad superuenientiam causæ recusationis, vel notitiæ.*

202 *Iudices Regni Valentiæ habent concessam facultatem ad se excusandum, vel abstinendum à causæ cognitione.*

203 *Obseruantia quoad hæc, in Regia Audientia.*

Zeloypia litigantium in varios errores adducit, ibid.

In Regno Castellæ, non possunt abstinere Iudices ex se: quod temperandum, quando ratio abstinendi est notoria, ibid.

204 *Iudice Ordinario suspecto dicto, eligit sibi ipse Assessorem sive Associatum.*

205 *Iuramentum requiritur pro forma in recusatione Iudicis ordinarij.*

206 *Fori desumpti à iure Ciuili, easdem interpretationes admittunt.*

Recusationes Gerentis vices Generalis Gubernatoris, & Baiuli generalis, & Assessorum eorundem, remissiuè, ibid.

Iuramentum in recusatione Ordinarij requiritur, sub nullitatis decreto, ibid.

207 *Ordinario, & Associato discordantibus, quid faciendum?*

Deficiente foro, *recurrendum est ad ius commune, tanquam ad rationem naturalem scriptam, ibid.*

208 *Adsociato Iudicis ordinarij recusato, quid faciendum?*

Recusatio vaga, & incerta quando dicatur, ibid. & num. 210.

209 Alphonsi de Azevedo *Doctrina notatur in his, quæ de Adsociato recusato dixit.*

Vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, ibidem.

210 *Iudex ordinarius, omnino à iudicando excludi potest, data, & probata causa.*

211 *Iudices superiores recusandi sunt expressa, & probata causa suspicionis.*

Forma recusandi Iudices Regiæ Audientiæ data fuit per Pragm. anni 1568. *& Dominos nostri Supremi Senatus* anno 1665. *ibid.*

212 Pragmaticæ *in plurimis congruunt cum* legibus Recopilationis.

213 *Recusationum causa inter nos nullum remedium admittunt à pronunciatis.*

214 *Idem procedit de iure, & obseruantia Cathaloniæ.*

Minor

Minor non restituitur contra decisa in iudicio recusationis; sed restituendum esse contra omissionem proponendi recusationem tenuit Fontanella, *ibid.*

215 *Recusationis causa substantiatur in Regnis Castellæ absque citatione partis, secus apud nos.*

216 *Perhorrescentiæ exceptio, est species recusationis: & de materia, remissivè.*

217 *Perhorrescentiæ exceptio, in Regno Valentiæ solum admitti potest, quando sequi valet mors, mutilatio, vel verbera.*

218 *Perhorrescentia iuxta* forum, *etiam potest habere locum in Civilibus.*

Perhorrescentia, Valentiæ, non probatur per iuramentum partis; sed per alias legitimas probationes, ibid.

219 *Perhorrescentia non potest allegari contra Iudices superiores.*

220 *Perhorrescentia legitimè comprobata, causa evocatur ad tribunal Principis.*

221 *Perhorrescentia non potest allegari per vasallos Nobilium, & Militarium, ex* foro.

Sed hanc dispositionem non esse observandam aliqui tenuerunt, ibid.

222 *Recursus Vasalli oppressi ad Principem excludi nequit.*

Barones abutentes iurisdictione possunt puniri, ibid.

223 *Perhorrescentia loci iudicij admittenda est.*

224 *Iudex tenetur assignare locum tutum ad iudicium.*

225 *Observantia Regiæ Audientiæ.*

226 *Agens in iudicio nomine proprio non tenetur suam personam legitimare ante litem contestatam.*

227 *Etiamsi si agat nomine cessо, remissivè.*

228 *Actor agens contra aliquem, vti hæredem, si apponat se hæredem non esse, an teneatur legitimare suam personam?*

Similis exceptio respicit merita causæ, ob quod reservanda videtur, ibid.

229 *Reus, eo ipso quòd citatur, legitima persona videtur ad iudicium illud.*

230 *Actor de rigore iuris hoc casu tenetur statim legitimare personam Rei.*

231 *Forma legitimandi personam Rei traditur.*

Negans adisse hæreditatem, quomodo compellendus est adire, vel repudiare, ibid.

232 *Reus respondere co, endus est an sit hæres, vel non.*

233 *Respondere recusans ter comminandus est.*

234 *Si non respondet, pro confesso habendus venit, in his quæ sibi nocent, & interroganti prosunt.*

235 *Decisiones Regiæ Audientiæ.*

236 *Sed iuxta* foros, *ista exceptio reservanda est, quia eget probatione.*

237 *Agens nomine alieno, illicò debet suam personam legitimare.*

238 *Mandatum nunquam præsumitur nisi probetur.*

Agens procuratorio nomine statim debet edere mandatum, ibid.

239 For. 7. de Procurator. *expenditur.*

240 *De iure sufficit quandocumque ostendere mandatum; secùs de* foro, *ibid.*

240 *Dispositio mandans neminem admitti posse ad iudicium, nisi ostendat mandatum, non adimpletur nisi in initio edatur.*

241 For. 37. Cur. ann. 1626. *explicandus desumitur.*

Instantiæ factæ non edicto mandato, nullæ reputandæ sunt, ibidem.

242 *Quod ab una Aula interpretabatur, etiam si mandatum iam concessum esset.*

243 *Alia Aula Regiæ Audientiæ Valentiæ interpretabatur sufficere, quod mandatum esset concessum, vel ratihabitio facta, ante oppositam exceptionem.*

244 *Omnia gesta per falsum procuratorem ratificari possunt.*

245 *Gesta per falsum procuratorem post oppositam exceptionem, ratibaberi vtiliter non possunt.*

246 *Praxis opponendi exceptionem defectus mandati, ad impediendam ratihabitionem.*

247 *Inutiles circuitus semper vitandi sunt.*

Opposita exceptione, licet adsit voluntas ratihabentis, deficit solemnitas fori, *re non integra, ibid.*

248 *Decisiones hanc doctrinam comprobantes.*

249 *Desidia Procuratorum in exhibendis mandatis perpenditur.*

250 *Remedium facile indicatur.*

251 *A legibus Cathaloniæ, & Castellæ desumptum, & experientia comprobatum.*

Mandatum generale, quantumcunque cum libera, *non potest extendi ad litem, de qua constituens non potuit cogitare, neque procuratorem instruere, ibid.*

252 *Mandatum generale* cum libera, *sufficiens est, ad contestandam litem, & prorogandam iurisdictionem.*

253 *Mandatum speciale requiritur ad prorogationem regulariter.*

254 *Mandatum generale* cum libera, *per verba æquipollentia, æquiparatur speciali.*

255 *Mandatum exhibendum iuxta* d. for. 37. anni 1626. *debet esse in scriptis & in forma probanti.*

Communis vsus loquendi in omni statuto attendi debet, ibidem.

256 *Dictio*, Procura, *significat publicum instrumentum mandati.*

Mandatum de iure coniecturis probari potest, ibid.

257 *Limita conclusionem superiorem, nisi magna causa intercedat.*

Instrumenta confecta penes Actuarios Ecclesiasticos non probant in iudicio seculari, ibid.

258 *Quæ de novo emergunt, nouo indigent auxilio.*

Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.

259 *Pulchra species proponitur disceptanda, de ratihabitione gestorum, ex his quæ spectant ad voluntariam iurisdictionem.*

260 *Ratihabitio generalis omnia comprehendit.*

261 *Dictio*, omne, *est vniversalis, quæ cuncta comprehendit, & nihil excludit.*

262 *Dictio*, quicquid, *est pariter vniversalis comprehendens omnem modum, omnia iura, & omnes res.*

263 *Verbum*, ratificando, *est idem ac comprobare, & agnoscere, quod nomine nostro actum est.*

264 *Verbum*, Confirmando, *inani obligationi firmitatem præbet.*

265 *Dictio*, actum, *habet latissimam significationem.*

266 *Dictio*, gestum, *habet etiam latissimam significationem.*

267 *Dictio*, procuratum, *quid importet, explicatur.*

Procurare, *comprehendit negotia extra iudicium, & acta ipsius iudicij, ibid.*

268 *Text.* in l. de curatore 2. §. 1. ff. de curat. bon. dand. *expenditur.*

269 *Ratihabitio generalis comprehendit gesta tam in iudicio, quàm extra.*

270 *Ratihabitio fieri potest quocumque tempore, etiam post sententiam latam contra ratificantem.*

271 *Quia sibi præiudicare potest absque obstaculo.*

Sententiæ effectus suspenditur per appellationem, & lis reducitur ad statum contestationis, ibid.

272 *Verba obscura contra proferentem interpretanda sunt.*

273 *Tex.* in l. quo enim 12. §. Iulianus, vers. quid ergo, ff. rem rat. hab. *expenditur.*

Allegatio, & protestatio contraria facto, non est attendenda, ibid.

274 *Duobus factis repugnantibus, concurrentibus, prævalet nouissimum.*

Præsertim in his quæ ex voluntate dependent, ibid.

275 *Actus non debet extendi vltra intentionem agentis.*

Lis in rigorosa significatione, quid importet, ibid.

276 *Lis pendere dicitur, à tempore primæ citationis.*

277 *Mandatum ad lites largè concessum, comprehendit lites in lato significato, & non restringitur ad rigorosum.*

Litis *nomen extenditur ad officium Iudicis, ibid.*

278 *Lites existunt antequam in iudicium deducantur.*

279 *Lis est ab eo tempore quo actio nata dicitur.*
280 *Verba intelligenda sunt ita vt aliquid operentur.*
281 *Iudiciorum alia ad contentiosam iurisdictionem pertinent, & alia ad voluntariam.*
282 *Voluntaria iurisdictio quando exerceatur.*
283 *Voluntariæ iurisdictionis exercitium aliquando causæ cognitionem requirit, & n.282.*
284 *Contentiosa iurisdictio quando exerceatur.*
285 *Decreti impetratio requirit operationes procuratoris Causidici, non institoris, vel administratoris.*
286 *Quæ legitimè impetrata fuissent ab habente mandatum, legitimantur per subsequentem ratihabitionem.*
287 *Negotiorum gestores, & cæteri qui agunt coniunctorio nomine, non tenentur ostendere mandatum, sed cavere de rato habendo.*
De iure, quisquis cum dicta cautione admitti potest ad negotia aliena, ibid.
288 *De* foro Valentiæ *tantum Coniuncti admitti possunt.*
De foro Aragoniæ, *neque Coniuncti admittuntur, ibidem.*
289 *Amicus intrinseca, vel intima necessitudine charus, coniunctorio nomine admittendus est.*
Tex. in l.hæc autem,§.1.ff. ex quib. caus.in poss.eat. *expenditur, ibid.*
290 *Amicitia arcta æquiparatur consanguinitati.*
291 *Consortes litis, absque mandato, nomine consortium, cum cautione de Rato, admittendi sunt.*
292 *Procurator habens mandatum, sed non sufficiens, admitti debet cùm dicta cautione.*
293 *Necessaria est praxis huius ampliationis, & quare.*
294 *Præcipuè in Senatu Noui Orbis, & in nostro Supremo.*
295 *Sed quoad acta Iudicis tantùm, non autem ad exigendum.*
296 *Defectus mandati suppletur per comparitionem Domini, & prosequutionem causæ.*
Text. in l.si procurator 65. in fin. ff.de procurat. *expenditur, ibid.*
297 *Comparendo Dominus non censetur revocasse mandatum, de* foro, *licet secus dicatur de iure, & num.seq.*
298 *Idem de* foro Aragoniæ *procedit.*
299 *Successor proprio iure, agens litem nomine Antecessoris, iudicium agnoscit; & ideo contra eum, & pro eo sustinetur.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
300 *Tutores, & curatores legitimare suas personas illicò tenentur.*
301 *Iudicium gestum cum pupillo, vel minore, absque Tutore, vel Curatore, nullum est.*
302 *Maiores dicuntur de* Iure, *qui habent viginti quinque annos: de* Foro Valentiæ, & Aragoniæ *sufficiunt viginti tantum.*
303 *Pupillus de iure, dicitur vsque ad quartum decimum in viris, & duodecimum in fœminis: de* Foro Valentiæ *vsque ad decimum quintum.*
304 *Tutores, & Curatores agentes, vel defendentes, tenentur edere titulum officij.*
305 *Tutores, & Curatores teneri edere inventarium aliqui dixerunt.*
Tutores, & Curatores ante confectionem inventarij, possunt agere, vel defendere lites, nomine pupillorum, vel minorum, ibid.
306 *Quid obseruetur in Regno Valentiæ, traditur.*
Tutor vel Curator testamentarius, neque iurat, neque cautionem præstat, ibid.
307 *Dativi verò iurant & cavent rem pupilli salvam fore.*
308 *Tutor finita tutela, Valentiæ, prosequitur & continuat administrationem tanquam Curator.*
309 *Satisdatione Tutoris admissa ad certum tempus, eo finito absque alia cautione administrare nequit.*
310 *Gesta per Tutorem non data cautione, nulla sunt.*
311 *Tutori, sive integra opponatur finitum esse tempus cautionis, non est admittendus ad negotia pupilli.*
Sed si bona fide prosequitur in defensione pupilli, sustinenda sunt gesta, ibid.
312 *Curatores ad lites, neque satisdare, neque inventarium conficere tenentur.*
313 *Cautio dari solita per Curatores ad lites, est tanquam si non esset.*
314 *Decisio Regiæ Audientiæ Cataloniæ & Valentiæ.*
315 *Coneraria opinio verior est de rigore iuris, sed nostra de æquitate procedit.*
316 *Tutor, & Curator de iure non possunt constituere procuratorem.*
317 *Secus de* foro Valentiæ.
318 *Procurator Tutoris, litis dominus efficitur per contestationem.*
319 *Decisio huius conclusionis.*
320 *Tutori concessum est arbitrium constituendi procuratorem absque limitatione.*
321 *Sed hoc procedit respectu illius instantiæ; nam ea finita licèt appellare possit, non tamen potest prosequi.*
322 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
323 *Maritus non potest esse Curator bonorum vxoris.*
324 *Sed ad litem dari potest, nisi lis esset magni momenti.*
325 *Si de facto detur, gesta per illum sustinentur: cum decisione Regiæ Audientiæ & num.seqq.*
328 *Dilatoriæ respicientes libellum, reijciendæ sunt.*
329 Totum processum esse libellum, *quomodo intelligendum sit, & num.seqq.*
332 *Praxis corrigendi libellos, & num.seqq.*
335 *Dilatoriæ merita causæ respicientes reservandæ sunt, & num.seq.*
337 For.4.de clamo.non mut. *expenditur.*
Iudex debet lites abbreviare, ibid.
339 *Dilatoriæ præiudiciales Ritui non sunt reservandæ & num.seqq.*
341 *Dilatoria compromisso ineundi per* foros *inducta, ex abusu, non est attendenda, & num.seq.*
344 *Lites ex compromisso non finem, sed initium sumunt.*

TRadidi *lib.1. harum selectarum* omnia quæ de potestate, & iurisdictione Iudicum secularium, Regni Valentiæ, notatu digna visa fuere, secundum *forales* dispositiones. *Lib.2.* egi de cõpetentijs iurisdictionalibus, tam inter ipsos, quam cum Ecclesiasticis Prælatis, atque Iudicibus: causarumque criminalium breuem practicam edidi. Supereſt, ad complementum totius Operis, quod causarum Ciuilium notitiam adnectere procurem; quam lectori promiseram *in fin.dict.lib.2.* Hanc summè necessariam crediderim, in hoc Regno, quia nemo ab eius glorioſa vindicatione è faucibus Sarracenorum, similem prouinciam, aggredi fuit ausus: Eam libentissimè aggredior; non quia de me plus cæteris sperare præsumam: sed ex eo, quod manu ad aratrum facilius applicata, quæ inaccessibilia primùm visa fuere, Deo iuuante, confici posse experientia demonstret.

Necessariam igitur credo huius Praxis editionem; tum vt tyrones breuiter, atque methodicè instrui valeant, ad forenses concertationes; quia dum à Gymnasijs scholarum, ad Tribunalia transferuntur, in alium terrarum orbem se delatos putant; vt scitè dixit Illustrissimus Regius Institutor inter Doctiores doctissimus, mihi semper, semperque Venerandus Dominus Doctor Don Franciscus Ramos del Mançano, *in principio recitationis solemnis ad tit.ff.de re iudicata:* quam ingenti plausu, & numeroso concursu, in lyceo Salmantino publicè recitauit, edocuit, edidit, tanquam celeberrimus iuris Ciuilis vespertinæ Cathedræ (postmodùm Primariæ) Anteceſſor *anno* 1634. Tum etiam quia, communiter litigatores conqueruntur, de immortalitate litium, in *foro Valentino* suscitatarum, culpam nostris legibus irrogando; quando ipsi, & nonnunquam Causidici, huius criminis rei sunt. Neque hoc in Cerdonum ore quieſcit, nam vsque ad Doctorum calamum extenditur, vt patet ex congestis per Cerdam *in verilequio, c.14. per tot.*

tot. Licet enim in eo integerrimi Patroni Causarum, atque incorrupti Procuratores reperiantur; alij (vt vbique) conuersari solent, quibus congruit execratio mira, quam prudenter perpendit Petrus Blesensis *Epist.* 36. cui addenda plura congesta per D. Ioan. Solorzan. *Emblem.* 68. *per tot.* præcipuè *ex num.* 15. & quæ lepidè decantat noster Iacob. Falco. *lib.* 3. *carm. satyr.* 6. & 9. Licet, si verum fatear, nequeo sententiæ subtilissimi Antonij Fabrinon acquiescere; qui *in Cod. lib.* 9. *tit.* 23. *in prin.* hæc scitè de more dixit; *nec enim tanti mali causam in Procuratores, aut Aduocatos, aut Iudices, quod à plerisque fit, detorquendum existimamus, ne quod aliquorum singulare vitium est, in vniuersi ordinis inuidiam, non minus temere, quam iniuriosè deflectatur.* Imo ipsis litigatoribus irrogari debet; sicut ipse paulò post de remedijs adhibitis & adhibendis tractans concludit: *Maiorem esse litigatorum malitiam, dicamne an insaniam, quam vt ijs omnibus quæ huc vsque tam prudenter, sanctèque constituta sunt sanari,* 4 *& coerceri possit.* Nostrarum ergo legum curam in brevitate terminorum, seu dilationum in litibus statuenda, demonstrare promitto, vt perspicuum fiat, in hoc cæteris Europeis antecellere. Verùm quia in pecuniarijs controuersijs, parum, aut nihil, Iudex ex mero officio decernere valeat, imo omnia ad instantiam partis prouidere, vt doctè notat Excellentissimus Dominus Don Christophorus Crespi de Valdaura *obser.* 4. *n.* 2. sæpissimè euenit, quod licet Iudex toto animo feratur, ad secandas protellationes iudiciorum, deficiente instantia partis, nil valet operari, ne vni ex litigatoribus patrocinasse suspicetur. Sunt quippe cuncti litigatores zelotipia affecti, & quæ recta intentione gerentur, ad affectus inordinatos declinant.

5 Incipiendo igitur à iudicio ordinario vt recte instituatur in re alicuius momenti, libelli cõfectio primum elementum est. Quia secundum foros, qui sunt ius commune quoad nos, iudicandum est. *for.* 1. *cum si vi lib. in præem. foror.* Morla *in Emporio tit.* 1. *q.* 16. *n.* 13. D. Leo *decis.* 12. *n.* 15. D. Crespi *obser.* 111. *num.* 24. Fori namque cauent quod ad litem in qua res deducta non superat valorem tercentorum solidorum, scriptura non sit opus, sed si superat, petitio in scriptis facienda sit. *for.* 3. 6 *de clam. non mut. for.* 4. *& 5. de sent. & act.* Sed libelli diffusam explicationem omitto, nam in Regno iudicandum est ex bono & æquo, attenta veritate facti, absque strepitu vel figura iudicij *for.* 7. *&* 10. *de Cur. & Baiul. for.* 4. *cum duob. seqq. de clam. non mut.* Clement. *sapè de verbor. signif.* Morla *tit.* 9. *q.* 22. *num.* 4. & 6. D. Leo. *decis.* 125. *num.* 34. cum alijs per me notatis *p.* 2. *c.* 8. §. 6. *nu.* 9. quibus adde D. Crespi *obs.* 32. *num.* 19. & Parejam *de instr. edit. tit.* 7. *resol.* 2. *num.* 5. formulæ petendi omnino 7 excluſæ remanserunt, ita vt defectu earum nemo cadat à iure suo, imo dicere solemus, quod totus processus habetur pro libello: quod quo pacto intelligendum sit, dicam *infr. num.* 329. *cum seqq.* Tractant de formatione libelli Bartol. & Bald. *in l.* 1 *ff. de edend. & in l. edita actio* 6. *C. eod.* vbi cæteri Doctores. And. Gail. *lib.* 1. *obs.* 62. Iosep. Ramon *consil.* 50. *num.* 38. Oliban. *de action. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 9. Vulter. *in prin. tit. de act. num.* 50. Scaccia de Iud. *lib.* 1. *cap.* 50. *per tot.* Hug. Donel. *in d. l.* 3. *C. de edend.* & *lib.* 23. *conc. c.* 4. vbi Illiger *lit. D.* Petr. Gregor. *lib.* 48. *syntag. cap.* 5. *num.* 6. *&* 7. Camil. Borrel. *in sum. decis. p.* 1. *tit.* 40. *ex num.* 191. Euia Bolaños *in Cur. Philip. part.* 1. §. 11. *per tot.* Pichar. *in manuduc. ad prax. p.* 1. *præcep.* 2. *numer.* 9. Peguer. *in prax. Rub.* 8. & ibi Ripoll. *n.* 13. Guido Pancirol. *in pract. ciuil. par.* 1. *pag.* 58. & ibi Faustin. Marc. Angel. Leo *tract. de præpar. iudic. part.* 3. *præpar.* 1. *per tot.* Matt. Berlich. *practicab. conclus. part.* 1. *conclus.* 12. apud quos clausulas assuetas explicatas reperies, quare 8 non immoror. Solum adnotandum duxi, antiquiores causarum Patronos, in vsu habuisse primum libellum formare distributum in positionibus sive capitulis, vt quando exigendæ essent responsiones, vel tractaretur de probando, modo debito cuncta ordinata haberentur. Sed iam recessit à foro Valentiæ hæc libellandi forma; nam, Neotericis visum fuit, congruentius libellum oratione soluta formare, vt clarius quid petatur & qua causa, vel ratione, percipi possit. Articuli enim, siue capitula, non recte adaptantur ad faciendam petitionem, siue actionem proponendam; sed ad propositam comprobandam; vt cum Nata *consil.* 32. *num.* 6. *&* 7. obseruat Iacob. Cancer. *var. tom.* 3. *cap.* 16. *num.* 36. Imo de iure Saxonum libellus articulatus non debet admitti à Iudice, quia ex officio tenetur repellere tradit Berlich. *d. part.* 1. *concl.* 26. *n.* 15.

Libellus igitur triplici parte constare debet: *propositione,* qua facti species clarè narranda venit: *medio,* quo explicandum est genus actionis, *& conclusione,* qua postulari debet id in quo reum condemnari desideratur. Quæ deducuntur ex *for.* 10. *de clam. non mut.* quia in eo habetur quod actor narrare debet Iudici factum, & exprimere actionem ob quam agere intendit; de quibus explicandis latè tractant Doctores adlati *sup. num.* 7. Et quanquam aliqui superaddant exprimenda esse nomina actoris, & rei, hæc tanquam necessaria, & nemini ignota præsupponũtur, quare explicatione non egent. Verùm nota quod stylus Curiarum nostri Regni obser- 10
vat triplici libellorum genere in litibus vti. Primum est supplicis libelli, vulgò *suplicacio,* eò quòd directè cum domino Rege, vel Prorege loqui debet, quo vtimur tantum in causis vertentibus in Regia Audientia, & porrigitur quoties lis de nouo suscitatur, vel in iam suscitata noua instantia, aut exceptio proponitur, vel remedium adhibetur prouisis dempta reuisione; de quo expressa mentio habetur *in for.* 52. *de not. scrib. & salar.* secundum genus dicitur *scriptura,* quo vtimur in Regia Audientia ad allegationes opportunè faciendas, & in Curijs inferiorum Iudicum, ad instantias, vel lites etiam suscitandas, de eo genere meminit *for.* 51. *eod. tit.* Tertium nuncupatur *acte comparendo,* quia geritur ab actore vel reo comparendo in curia coram Scriba causæ, quo fungimur ad petendas correctiones, vel reuisiones, ad edendum instrumenta, vel documenta, ad dissentiendum conclusionibus articulorum, vel totius causæ, & non vnquam ad allegandum, de quo mentionem habemus in aliquibus iuribus: Sed quia antiquitas quando intimabatur parti, solum dici solebat factum fuisse per N. nomine P. actum in posse Scribæ, ex quo iurgia, & controuersiæ sequebantur; ex deliberatione trium Aularum *diei* 2. *Martij* 1614. iussum fuit, quod hi actus iniungantur, sicut cæteri libelli iniungi solent.

Differunt inter se in formulis atque clausulis. Nam 11
supplicatio in superiori parte requirit titulum eius qui iurisdictioni præest. Si Rex adest in Regno dicitur, *Señor:* Si Prorex exercet, *Illustrissimy Excellentissim Señor:* Si gerens vices regiam, *Molt Illustre Señor,* & in corpore attributo *Maiestatis Excellentiæ,* vel *Dominationis* vtendum est; factum narrat, rationem petendi exponit, & quid iubendum concludit, simul cum euocatione, & commissione, si instantiam nouam vel separatam continet: si rem connexam, vel incidentem cum iam pendente contineat, remissionem Auditori fiendam dumtaxat, superaddendo clausulas *& licet, &c. Altissimus, &c.* provt in exemplaribus adductis per Peguer. *in prax. ad fin. Rub.* 1. 2. *& seqq.* Aliter scripturæ ordinantur, nam in superiori parte nihil apponitur, sed in margine nomen *Iesus* imploratur, facta referunt, rationes allegant, intentum concludunt nobile officium Iudicis implorando; Iudici, iuxta qualitatem eius cum quo locuntur, attributum tribuendo; & tam istæ quam supplicationes admitti non valent quin subscribantur ab Advocato, vt cavetur in ordinationibus invictissimi Caroli V. *anni* 1543. *cap.* 12. comparendo ab impositione diei incipit & immediatè *Comparent in Regia Audientia, & coram Scriba præsentis causæ N. procurador de P.* diu refert prouisionem à qua petenda est reuisio, vel correctio, aut instrumenta quæ producũtur, vel cætera quæ fieri desiderantur, & finitur *actum in Curia, &c.* Differunt pariter quoad solemnitatem offerendi. Supplicatio Regenti ac Iudici, quorum decreta desiderat: scriptura soli iudici, & actus comparendo soli actuario qui fidem Re-

ceptionis seu attestationis, apud nos *recepit*, interponit.

12 Si, inquam, causa suscitatur, vel introducitur in Regia Audientia, mediante Scriba regij mandati, offerendus est libellus Regenti Cancellariam, qui in publica Audientia quam quotidie celebrat in domo propriæ habitationis, decretare debet, quod dici solet *communicare*: & si causa evocabilis videatur, *evocat*, & committit vni ex Auditoribus *iuxta forum*; hoc est vt colligat & referat Aulæ, si maioris summæ lis sit; si à ducentis vsque ad quatuorcentas libras, vt simul cum alio decidat; si à ducentis vel infra, vt ipse solus determinet. *for.* 13. *Cur. anni* 1585. si dubitat an evocabilis existat *ad Recognoscendum* in Regio Concilio remittit, vbi causa cognita articulus evocationis dispungitur. Si vero duriorem ingressum arbitratur, solum dicit *providenda in Re-*
13 *gio Consilio*, in quo adhibita etiam causæ cognitione, quid fiendum sit, deliberatur. Et quia de evocabilibus causis necessaria notavi *d. lib.* 1. *cap.* 2. §. 2. *num.* 26. *cum seqq.* iam dicta repetere necessarium non est. Præcedente igitur decreto evocationis, videlicet in causis Regiæ Audientiæ, vel absque hac solemnitate in Curijs inferiorum: actor libellum iudici offert, & ipse propria manu, cum notatione diei, mensis, & anni, vt cavetur *in cap.* 15. *dict. ordin.* hæc dicere debet. *intimetur ad*
14 *quintam copia franca concessa*, vt tradit Dñs Leo *decis.* 120. *num.* 6. Si causa maioris summæ sit, & tam actor quam reus incolæ Regni sint, *d. for.* 2. *& for.* 5. *de dilat.* si actor extraneus à Regno est, vel causa minoris summæ decretum Iudicis dicere debet, *intimetur ad tertiam*, vt ex eisdem foris depromitur, & praxis quotidiana observat: Licet si verum fatear, hanc foralem differentiam, quando actor exterus est, in praxi nunquam receptam vidi: imo contrarium observari, forte quia parvi momenti duorum dierum differentia censeatur; ob quod neque de ea curat Prætor tex. *in l. scio, ff. de in integr. rest.* cum alijs adductis per Barbos. *axiom.* 150. *in*
15 *prin.* Oblatio ista libelli adnotanda necesse est, per Scribam Mandati, vel per actuarium causæ. Quando per scribam mandati fit, practici nostri ipsam adnotationem *oblatam* nuncupant; & manu ipsius adnotari debet, quoties libellus porrigitur, cum die mense & anno, ac nomine offerentis: Sed ipse scriba mandati tenetur libellum communicare Regenti in publica Audientia infra triduum: vt cavetur *in for.* 52. *de notar. scrib. & salar.*
16 alias pœna foralis debetur, quæ est Ducentorum Ducatorum: Si verò oblatio diei adnotetur per actuariũ dici solet, *posar Kalendari*. Licet enim *Kalendarium* à iurisconsultis dicatur codex negociationis fæneratitiæ. *l. vxori* 41. §. *legauerat. ff. de legat.* 3. notant Iason *in l. eius qui in provincia ff. si cert. petat. num.* 6. & Decius 10. *nu.* 1. apud nos idem est ac ponere diem mensem, & annum, ita explicat Portoles *ad Molin. verb. Kalendarium nu.* 1. *cum seqq.* Et licet actuarius nunquam recusari possit hanc annotationem *for.* 51. *eod. tit.* tamen intelligi debet, post quam libellus provisus per iudicem est, & eodem die, vt explicat dictus Imperator *in dict. ordin. anni* 1543.
17 *cap.* 15. Quæ in viridi observantia sunt, quoad formam extrinsecam, nam *oblata* nunquam apposita apparet in libello, nisi per duos dies antecedentes decreta communicationis; & *Kalendarium*, nisi provisione manu iudicis iam facta, sed de stylo, corruptela vel abusu (quod aprobari non potest) solet per Regij mandati scribas, vel actuarios causarum concedi frequentissime
18 antequam libellus oblatus, vel conscriptus sit: adeo quod inter Procuratores disertos, iactantia ordinaria sit, se nunquam absque *oblatis*, vel *Kalendarijs* reperiri, ad cuncta sibi occurrentia. Quod opportuno remedio eget, eo quod isti Ministri non sua munera implent, ex eo quod dicant se vidisse eundem Procuratorem die quo in adnotatione dicitur, nam actus apponendi *oblatam*, vel *Kalendarium* debet fieri in libello cum suis requisitis perfecto, & sicut per *cap.* 9. *ordin. R. Aud. anni* 1577. prohibitum est hoc fieri, multo magis prohibitum erit antequam factus libellus sit: & quanquam aliquando careat vitio, sæpius machinationem calumniosam redolet, & clarè opponitur menti fororum, & ordinationum, atque nocivas litium dilationes producit. Sed novam dispositionem requirit, quia diuturna consuetudo aliter exterminari nequibit.

Huic oblationi libelli interpellationem extraiudi- 19
cialem præcedere aliqui necessariò inferunt ex tex. *in l. quidam Hiberus ff. de seruit. Vrbanor.* & §. *sic itaque instit. de action.* vt tenuerunt Bartol. Iason & cæteri Doctores *ibi l.* ad effectum saltem consequendi expensas. Sed iam recessit ab vsu iudiciorum, & fori nostri de simili requisito nihil statuerunt; quare supervacaneum erit, de eo tractare: præsertim animadverso, vt dixi *sup. num.* 6. quod in Regno iudicandum est ex bono, & æquo, absque figura Iudicij, ex quo principio hæc omnia exclu- 20
sa sunt. Sic similiter petitionis veniæ, quando filius patri, libertus patrono, vel cæteri quibus reverentia debetur lis mouenda sit, requisitum omitto: non ex eo quod necessaria ista petitio non sit, iuxta tex. *in l. generaliter cum aliq. seqq. ff. de in ius vocan. for.* 2. *& 4. eod. tit.* Sed quia à nemine ignorari crediderim, cum sit vnum ex primis elementis huius facultatis. Initium enim litis, respectu actoris, & Iudicis à citatione procedit iuxta
Glos. *in l. vbi ceptum ff. de iudic.* vbi Doctores cum alijs 21
relatis per Ioseph. Raman *cons.* 26. *num.* 4. licet respectu rei à litis cõtestatione exordium sumat, vt notant communiter Doctores *in* §. *omnium, instit. de pœn. temer. litigant.* & accurate tradit Pichar. *in manuduct. ad prax. part.* 1. *præcep.* 2. *num.* 7. Et licet in aliquibus Provincijs 22
citatio præcedat libelli oblationem, nostra praxis receptum habet iuxta tex. *in d. for.* 2. *de dilat.* quod post oblatum, & provisum libellum prima citatio fiat mediante illius iniunctione, in causis minoris summæ; vel traditione copiæ illius, in causis maioris summæ: Quam praxim probant Maranta *de ord. iur. part.* 3. *memb.* 3. *de lib. oblat. num.* 25. Asin. *in pract.* §. 5. *cap.* 3. *num.* 2. & alijs relatis Illiger *ad Donel. lib.* 23. *comment. cap.* 3. *lit. A*, Et ratio 23
est, quia citatio est Adversarium in ius vocare tex. *in l.* 1. *ff. de in ius vocan.* & vt explicant Donel. *d. lib.* 23. *cap.* 2. & Illiger. *lit. L.* gratia experiundi iuris: & cum per iniunctionem, vel traditionem libelli, reus prouocetur ad iudicium, certior factus de actione contra eum intentata, iam citatus legitime remanet, cum sufficiente notitia ad comparendum instructus de iuribus suis, vt deliberare possit an cedere, vel contendere velit, adeo vt 24
sic citato comparenti, novæ induciæ deliberatorię concedendæ non sint *c. præterea* 2. *de dilat.* Bart. Bal. & cæteri Doctores *in l.* 1. *ff. de eden.* Petrus Gregor. *lib.* 48. *syntagm. cap.* 8. *num.* 6. And. Gail. *lib.* 1. *obs.* 51. *num.* 1. & 3. Misinger. *cent.* 5. *obs.* 85. *num.* 9. & 10. Coller. *decis.* 110. *nu.* 4. Cagnol. *ad Rub. C. de eden. num.* 22. Vant. *de nullit. tit. ex defect. citat. num.* 52. Asin. *in prax.* §. 5. *cap.* 1. & 2. Scaccia *lib.* 1. *de iudic. capit.* 32. *numer.* 15. *& seq.* alijs relatis Illig. *d. cap.* 3. *lit. A*, de quo latius *infra ex num.* 101. *per plur. seq.*

Citatio hæc necessaria omnino est ad legitimatio- 25
nem iudicij, profluens à iure divino, & naturali, quæ dictant neminem indefensum, vel inauditum posse condemnari, ita vt omnia gesta, vel facta sine legitima citatione, nullius momenti sint, vt probant tex. *in clement. Pastoralis*, §. *cæterum de re iudic. l. nam ita diuus ff. de adoption. l. de vnoquoque ff. de re iudicat. l. ea quæ C. quomod. & quand. iudex.* vbi comm. scribentes de iure nostro *for.* 7. *de execut. sent. for.* 1. *quib. non nocet res iud.* docent Mendes *de Castr. in prax. Lusit. lib.* 3. *capit.* 1. *in prin.* Maranta *part.* 6. *num.* 6. Barbos. *in collect. c. inter quatuor de maior. & obed.* Portol. *ad Molin. verb. citatio ex num.* 1. Petr. Gregor. *dict. lib.* 48. *cap.* 3. *num.* 14. Pichar. *dict. prac.* 2. *num.* 5. Peguer. *in prax. Rub.* 6. vbi Ripoll. *num.* 15. *& var. cap.* 3. *num.* 10. Carleval. *de Iud. tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 2. *ex nu.* 879. Salgado *de Reg. protect. part.* 2. *c.* 1. *num.* 17. Marin. *lib.* 2. *quotid. resol. cap.* 18. *num.* 35. *cum seqq.* Pereyra *decis.* 76. *num.* 5. Ex nostratibus D. Leo. *decis.* 9. *numer.* 2. & Dominus Crespi *obser.* 2. *num.* 2. quo *dict. for.* 7. ad rem expendit. Si enim reus præsens est, vel reperiri poterit perso- 26
naliter

naliter est citandus, vt omnes vno ore fatentur: sed si latitet, sufficit quod citetur in domo propriæ habitationis, affixa schedula continente substantiam citationis ad ostium. Sic probat tex. expressus *in l. scire oportet 13. ff. de excusat. tutor in* §. 1. ibi, *oportet autem ei manifestari à Præsidibus vel in faciem, vel ad Domum, & in Clem. 2. vt lit. pendent.* vbi Glos. *verb. factam, & verb. perveniat*, & de iure Castellæ tex. *in l. 1. tit. 6. part. 6. glos.* Greg. 27 Lop. 16. Neque aliter teneas, ex eo quod de iure civili citatio facta in domo prohibita videatur per tex. *in l. plerique ff. de in ius vocan.* Nam hunc textum eleganter explicat Iason *ibid. num. 2.* ex decisione tex. *in l. sed etsi is, 21. ff. eod.* ita vt quod prohibeatur, sit citatio realis, seu extractio violenta de domo, quæ vnicuique tutissimum refugium esse debet. Citatio namque realis violenter fiebat, reum obtorto collo ad iudicium rapiendo, 28 tradunt Revard. Govean. & cæteri adducti per Pichar. *in disput. de satisd. iudicial. num. 4.* & Aniquin. *tract. de prævent. instrum. cap. 2. num. 21.* Non autem citatio verbalis quæ domi permissa fuit, etsi latitet per affixionem schedulæ ad ostium, quem sequuntur Petr. Gregor. *d. lib. 48. cap. 2. num. 8.* Scaccia *d. lib. 1. de iud. cap. 45. num. 2. & 12.* Cuiac. *lib. 7. obser. cap. 15.* Parlador. *rer. quotid. lib. 2. cap. fin. p. 5.* §. *9. num. 6. & seqq.* Asin. *in prax.* §. *6. cap. 1. num. 3.* Illiger. *d. cap. 2. lit. D, & E*, Gail. *d. lib. 1. obser. 55.* Ant. Fab. *in C. lib. 2. tit. 2. defin. 1. & 7. vbi in not. num. 3.* Berlich. *d. conclus. 10. nu. 20.* Vincen. de Franch. *decis. 411.* vbi add. Vivius *decis. 274.* Novar. *ad prag. Neapol. collect. 3. de citat. ex num. 2. & collect. 2. de ordin. iudicior. ex num. 1.* Marinis *d. lib. 1. c. 340. num. 2. & lib. 2. c. 43. num. 6.* Aniquin. *de prævent. instru. cap. 4. num. 40.* Borrel. *in sum. decis. tit. 44. num. 22.* Anton. Amat. *variar. lib. 1. resol. 57. num. 13.* Farin. *cons. 14. ex num. 1. lib. 1.* Ciarlin. *contr. for. lib. 2. c. 148. num. 8. &* 17. Marc. Aug. Leo. *tract. de præpar. iudic. part. 1. præp. 16. num. 4. & part. 3. præp. 8. num. 56.* Seraphin. *decis. Rot. 1123. ex num. 1.* Carleval. *d. num. 879. ad med. & alijs* relatis Salgado *dict. part. 2. capit. 2. num. 64.*

29 Ex nostræ Coronæ Doctoribus Portoles *ad Molin. verb. citatio ad domum*, de foro aliquantulum dubitat, quod intelligendum est dum non constet de latitatione, sed ea constante & facta pignoratione iuxta *for. 1. Aragon. de in ius vocan.*; rectè fit citatio in domo, vt probat Ibanus de Bardaxi *ad d. for. 1. num. 5.* & latius Sesse *decis. 59. num. 5. tom. 1.* Ex Catalaunis Mieres *ad constit. tom. 1. collat. 6. C. de in ius vocan. Curiar. Reg. Petri 3. n. 32.* Cancer. *var. lib. 2. cap. 14. num. 125.* Michaël Ferrer. *3. part.* 30 *observan. cap. 131.* Peguer. *in prax. Rub. 6.* vbi Ripoll. *num. 53. & var. d. c. 3. num. 24.* Sicque vbique gentium hæc praxis citandi in domo propriæ habitationis admissa est. Imo hodie, quærela Nobilium frequens esse solet, quoties aliqua citatio eis fit extra domum, quia indecorum credunt si deambulando per vicos vel plateas citentur. Sed ista citatio in domo iuxta praxim Re- 31 gni Valentiæ, non potest fieri ad nutum actoris, vel nuncij citantis; sed prævia aliquali causæ cognitione, ex quo, modo quo res patitur, resultet reum latitare. Præcedente igitur relatione Nuncij asserentis se in tribus diversis diebus, horis commodis, reum quæsiviisse per loca, vbi homines eius conditionis versari solent, & in domo propriæ habitationis, & non inveniisse, Iudex ad instantiam actoris interloquitur, quod citatio fiat in dicta domo, schedula affixa ad ostium, nostra 32 vernacula lingua *ab albaranets*. Sicut in Cathalonia relinquitur substantia citationis aliquo ex propinquis, & in hac Curia vno ex famulis non infimæ sortis, vulgo *de escaberas arriba*, & hoc iure vtimur respectivè. Et ratio est, quia in hoc casu, aliquid est concedendum in perniciem eius, qui latitando se à iudicio subtrahit, vt in terminis tenuerunt Lanfrancus Balb. *decis. 254.* Borrel. *in sum. decis. d. lib. 1. tit. 46. num. 179.* Carleval. *d. disp. 2. num. 879. vers. quod tamen ita accipiendum.* Seraphin. *dict. decis. 1123.* & Aniquin. *d. cap. 40. num. 48.* Et licet Fonta- 33 nella *decis. 567. ex num. 12. tom. 2.* dicat quod in Regia Audientia Cathaloniæ duplex modus citandi in vsu sit, vnus per Nuncios, Satellites, vel Apparitores; alius verò per Scribas, sive Notarios, adhibitis duobus testibus, & ipse reprobat Nunciorum relationes, & approbat Notariorum fidem; re bene inspecta, vbique sunt angustiæ, nam in citationibus Curiarum Castellæ, in quibus citationes per Scribas, sive Tabelliones fiunt, plures querelas quotidie audimus. In Regia Audientia Valentiæ, omnes citationes fiunt per Nuncios sive lictores, qui duo sunt, vt dixi *lib. 1. cap. 2.* §. *2. num. 210.* vel per Satellites, quibus isti committunt, vt fieri posse probat tex. *in for. 21. de sentent. & act.* quibus credendum est, vt probant Ripoll. *var. d. c. 3. num. 269.* Fontanell. *dict. decis. 567. num. 20.* Berlich. *d. concl. 10. num. 21.* Et legali- 34 tas horum lictorum talis esse solet, vt nunquam audita sit querela de ipsorum relationibus. In Curijs Iudicum inferiorum observatur varietas iniungendi sive intimandi iam per actuarios, & iam per Satellites, sed sæpius cum querelis, tam quoad substantiam, quam quoad modum; nec mirum, quia infima conditio illorum ansam præbet his querelis; sed non est facilè remedium, quia per alios hæc expediri nequeunt.

Ratione latitationis, vltra citationem domi fiendam, 35 si pars postulaverit, Iudex mandat, quod Procuratorem constituat conversantem in Curijs, bene instructum, cum iuramento non revocandi, infra terminum per Iudicem designatum, aliàs iniunctiones fient ad valuas ipsius Curiæ, & idem erit ac si personaliter ei fiant. Hæc praxis frequentissima niti potest in dispositione *leg. 2. tit. 2. lib. 4. recopil.* cuius praxim tradunt Monteroso *tit. 2. de via ordinar. vers. otrosi.* (quam nec percepit Azevedo *in eo text.*) & necessaria est, ad protelationes litium vitandas, quia cum de iure citatio eius, cuius interest, 36 requiratur ad vnumquodque actum iudicij per tex. *in d. l. de vnoquoque 47. ff. de re indic.* vt tradunt Ant Fab. *in C. lib. 4. tit. 16. defin. 18. & in not. num. 8.* Dominus Leon. *decis. 40. num. 5.* Fontanella *decis. 440. num. 2.* Ripoll. *d. cap. 3. n. 261.* qui vim huius citationis fundat *ex n. 266.* latè Scaccia *de iud. lib. 1. cap. 88. ex num. 1.* & pluribus laudatis Pareja *de instrum. edit. p. 2. tit. 7. resol. 2. num. 19.* Ne ex latitatione commodum differendi litem reportet, & ne sit necessaria alia citatio, fienda ei qui effugia quærit, hoc remedio vti debemus, vt docent Bald. 37 & communiter Doctores *in l. consentaneum C. quomod. & quand. iud.* Gail. *d. lib. 1. obs. 51. num. 5.* Nevisan. *cons. 6. n. 7.* Vivius *decis. 319. num. 7.* Maranta *tit. de citat. num. 118.* & ita admissum est in praxi Regiæ Audientiæ, ita vt termino ad constituendum Procuratorem elapso, lis prosequatur vsque ad sententiam, factis citationibus in loco assignato, nisi compareat Procurator cum sufficienti mandato, & cæteris requisitis. Sed dubitari po- 38 test, si assignato iam loco per Iudicem inferiorem ad valuas illius Curiæ, causa evocetur ad Regiam Audientiam, an citandus reus de novo sit, vel citationes vlteriores fieri possint ad valuas illius Curiæ? Fieri posse ibidem tradit Petr. Rebuffus *ad leg. Gal. tit. de elect. domicil. num. 19. & seq.* & rationem reddit ex eo quod eadem causa sit. Sed de novo citandum esse personaliter tradidit Michaël Ferr. *part. 1. obser. c. 18.* & cùm leges nostræ plurimum congruant cum legibus Cathaloniæ, hæc opinio in praxi recepta est.

Hæc enim respectu reorum præsentium observantur, 39 sub quorum nomine comprehenduntur ij, qui domicilium habent in vrbe, & in sua generali contributione, quæ ad quatuor leucas per circuitum extenditur, licet tempore litis motæ per absentiam modicam absint, nam ij etiam citandi sunt in domo propriæ habitationis, vt tenent Doctores superius adducti. Quoad 40 absentes distingue, vel degunt in Regno, vel extra illum domicilium constitutum habent. Si in regno habitant, & causa introducta est in Regia Audientia, citantur per Satellites, quibus hæc committit, quia totum Regnum est territorium ipsius, & in eo vniversalem, superiorem, atque ordinariam iurisdictionem habet, & exercet, vt dixi *dict. cap. 2.* §. *2. num. 19. per plur. sequentes.* Et in vim huius superioritatis potest reum vbicumque citare

etiam

etiam in terris Baronum tex. *in l.* 1. §. *legatis l.non alias* 24.*ff.de iudic.l.omnes* 33.§.*executoribus C.de Episc.& Cleric.*tradunt Coller.*de proceſſ.execut.part.*3.*cap.*7.*num.*36. Boſſius *in pract. crim. tit. de citat. num.* 28. Maranta *de ord.iud.part.*4.*verb.citatio nu.*10.Berlich. *d.p.*1. *concl.*11. *num.*12. Saccia *de indicijs lib.*1.*cap.*40.*num.*6. *verſ.inſurgit tamen.* Carleval.*d.tit.*1.*diſp.*2. *num.*28. Si vero cauſa introducta reperitur in aliqua ex Curijs inferiorum, vnuſquiſque Iudicum intra proprium territorium citare facit per ſuos lictores, & extra illum per litteras ſubſidiarias, vel requiſitorias; quæ sẽper Ordinarijs locorum dirigi debent, nec ab alio exequutioni deduci, niſi ex deſidia Ordinariorum *for.*21.*Cur. anni* 1585. Et ſi emanatæ fuerint à Curia Baronis, vel alicuius domini oppidorum obtinentis mixtum imperium; vel, vt inter nos dicitur, *iuriſdictionem Alphonſinam*, in his quæ ad eos ſpectant, executioni mandari debent ab Ordinarijs, vel cæteris Officialibus exercentibus Regiam iuriſdi- 41 42 ctionem *for.*239.*eiuſd.Cur.ann.* 1585. Si extra Regnum citandus certo in loco reſidet, citandus etiam eſt ſive per Regiam Audientiam, ſive per alium Iudicem per litteras requiſitorias, vt docet Pontifex *in Clem.Paſtoralis* §. *illud de ſent. & re iudic.* Conſultus *in l.* 1. §. *hæc autem littera,ff.de ſerv.fug.* Imperatores *in l.fin.* §. *Tribuni,C.de his qui latr.l.omnes vbi gloſſ.C.de Agricol.& cenſit.lib.*11. & Noſter Rex Iacobus *in for.*3.*verſ.empero ſi ans de bon. anct.iud.poſſi.* Docent Bartol. *in extrav. ad reprimendam* §.*per edictum,num.*11.*& in l.*1.§.*Præſides* 2.*ff. de requir. reis.* Iaſſ.*in l.vlt.ff.de iuriſdic.num.*24.Gail. *lib.*1.*obſ.c.*56. *num.*1.Dominus Covarru.*practic. cap.*11.*à n.*2. Rebuff. *ad leg.Gal.tract.de litt.requiſit.ex num.*4. Novar.*ad pragmat. Neapol. prag.*1. *de citatione collect.*2. *ex num.*1.Ripoll.*variar.d.cap.*3.*num.*77. Berlich. *d. concl.*11. *num.*9. Ant.Fab.*in C. lib.*2. *tit.*2. *defin.*2. *& in not.num.*4. Petr. Surdus *deciſ.*5.*num.*8.Steph. Gracian. *diſcep.for. c.*431. *num.*5.*& cap.*489.*num.*12.Mangil.*de ſubhaſt. quaſt.*4. *per tot.* Fontanella *deciſ.*438. *num.* 12. Parlador.*rer.quotid. lib.*2.*c.fin.p.*2 §.1.*&* 2.*n.*4.*&* 5.Portoles *ad Molin.verb. litteræ,ex num.*4.Carleval.*d.lib.*1. *diſp.*2. *num.*26. Pareja *de inſtr.edit.tit.*2.*reſol.*9.*n.*41.Salgado *de Reg.protect.p.*1. *cap.*2.§.4.*num.*3. noviſſimè Ioſeph. Roſſa Doctus Neapolitanus *Conſult.* 3.*ex num.*6. Neque ei decerni poteſt curator abſentiæ,& ſi de facto decernatur, omnia geſta nulliter facta cenſentur *d. for.*3. *de bon. auct. iudic. poſſi. verſ.empero ſi aquell que ſera demanat.* Sic pronuntiatum fuit in hoc Supremo ſententia publicata per Adrianum Bayarte Regij mandati ſcribam *die* 18. *Iunij* 1612. ad favorem Marchionis de Terra-nova contra Ioannem Arquer,& alios litis conſortes. Datio namque curatoris abſenti ſolum procedit quando incertum eſt vbi degit, licet Amato.*var.lib.*1.*Reſolut.*33.*num.*27. tenuerit quod ſufficit abſentiam à Regno probari, nam procedit de ſtilo Siciliæ; nam de iure noſtram ſententiam procedere fatetur ibidem cum Paulo de Caſtro, Iaſone, Ludovico Franco, Barzio, Gama, Claro, Azevedo, Capiblanco, Scaccia & Farinacio.

43 Quando extra Regnum, vel territorium degens, citandus eſt, vltra terminum foralem Iudex tenetur illi aſſignare competentem dilationem ad comparendum, *d. for.*21. *de ſent. & act.* ita vt reus poſſit defenſionem inſtruere per ſe, vel per legitimum Procuratorem; cum hoc deficiente citatio nullius momenti ſit tex. *in c.*1.2. *&* 4.*cauſ.*5.*quæſt.*2.*l.nonnunquam* 72. *verſ. hoc autem,ff. de iudic.* Clement. *vnic. & ibi gloſſ.* & Imola *de iudic.* Vetallus *deciſ.*3. *num.*8. *part.*3. Vivi. *deciſ.* 361. *ex num.*1. Novar.*ad prag.Neapol.collect.*8. *de off. iudic. numer.*101. Ripoll.*d.cap.*3.*num.*20.*& ſeqq.* Berlich. *d.p.*1. *concl.*10. *num* 13. alijs relatis Salgado *de Reg. protect. p.*2. *cap.*1. *num.* 19. & ſic *in noſtro foro ad fin.* dicitur quod Iudex poſſit ex cauſa dilationem prorogare, & nulla cauſa maior eſſe poteſt quam abſentia à loco iudicij: ita vt nunquam contumax eſſe poſſit is cui non conceditur dilatio competens iuxta diſtantiam loci ad compa- 44 rendum, vt omnes prædicti tenent. Ex his licet dicatur *in d.for.*3.quod tres citationes reo fiendæ ſint per litteras cum dilatione quinque dierum in vnaquaque, quando abſens repetitur à Regno hoc procedere poterit ſi in confinio reperiatur, nam ſi in longinquis partibus, Iudex iuxta communem praxim, penſata diſtantia, arbitrari debet dilationem competentem ad comparendum, & eam aſſignare peremptoriè, vt deſumitur ex *d. foro* 21. *de ſent.& actis,& l.contumacia* 53.§.1.*ff.de re iudic. l. ad peremptorium* 68.*cum ſeqq.ff.de iudic.*ex *d. l. nonnunquam & l.conſentaneum C.quom.& quand.Iudex.*& ita communiter receptum teſtantur plures relati per Berlich. *dict. concl.*10.*num.*8. quibus adde Cuja. *in cap.*1.*de dilat.* Si- 45 militer antiquata eſt pœna contumaciæ *in dict. for.*3. expreſſa, nempe mittendi in poſſeſſione bonorum rei ipſum actorem, ſi poſt dictas tres citationes non compareat. Nam licet hæc pœna à iure introducta videatur tex.*in l.ſatis* 19.*ff.de in ius vocand.cum ſimil.* vbi Doctor. ob plura incommoda quæ ex ſimili immiſſione ſequebantur, omnes citationes expediuntur cum mandato conſtituendi procuratorem intra eandem dilationem, 46 cum ſufficienti mandato,& bene inſtructum & cum iuramento non revocandi ſub pœna faciendi vlteriores citationes ad valuas Curiæ, quibus mediantibus, lis proſequitur vſque ad ſententiam, & valet proceſſus, vt pluribus probat Salgado *de Reg. protect. part.* 3. *cap.*3. *num.*37. Et ſic reus, niſi cauſam deſpiciat, procuratorem mittere cogitur, vel perſonaliter comparere: vt quotidie in omni foro fit. Ex quibus iam neceſſaria non eſt 47 citatio per edicta, vel proclamata, nec illa vnquam adhibetur, niſi caſu quo incerta eſt perſona citanda, de quo nunc non agimus. Si autem certa ſit perſona, locus vero in quo verſatur incertus, vel ita longinquus vt perdifficile ſit eam citare, veluti in regionibus vltra marinis, tunc curator vel defenſor bonis datur vt *in d.for.*3. 48 *verſ. empero ſi aquell qui ſera demanat.* expreſsè dicitur. Quod docuit Baldus *in l.cum cognatos C. de cap. & poſtlim.reverſ.* Bartol. *in l.muto.§.fin.ff.de tutel.* Guttierrez *de tutel.part.*3.*cap.*17.*num.*3. Ripoll.*d.c.*3. *n.*31. Hier. Portoles *ad Molin.verb.abſens n.*86.*cum ſeqq.* Petr. Greg.*lib.* 3.*ſyntagm.c.*8.*ex n.*1.

Aliud remedium in vſu fori Valentiæ eſſe ſolet, ad 49 citandum abſentem quando procuratorem relinquit per quem defendi poſſit, nam hic vtiliter citatur: quia primeva litis citatio fieri poteſt procuratori abſentis tex.*in l.item* 21.§.*hoc autem,& in l. is qui Reipublicæ,* 39. *ff.ex quib.cauſ.maior.l.*3.*ff.de olim.legat. l.fin.ff. ad per ali. appel.ſeq.poſſ.l.ita demum* 13.*C.de procurator. l.cum clericis* 25.§.1.*C.de Epiſcop.& Cler.* vbi Doct. docent præter ordinarios Ant. Fab.*in C. lib.*2. *tit.* 8. *def.* 25. *& in not.num.*4. Gregor. Lopez *in l.*10.*tit.*2.*part.*3.*gloſ.*1. Evia Bolaños *in Cur.Philip.part.*1.§.22.*ad fin.* Trevil.*deciſ.*55. *num.*5. Gratian.*diſcep.for.cap.*145.*num.*2.*& deciſ. Marc.* 154.*num.*9. Giurb.*obſer.*101.*ex num.*1. Parlador.*d.cap.fin. part.*5.§.9.*num.*31. Alvar Valaſc.*lib.*2.*conſult.*144.*num.*1. Scaccia *lib.*2.*de iudi.cap.*8. *ex num.*664.*ſignanter nu.*673. Portol.*ad Molin. verb. citatio ad domum num.*5. *& verb. citatio generalis num.* 12. Bardaxi *ad for.* 1. *deciſ. num.* 6. Marin.*lib.*2.*quotid.cap.*43.*num.*1. Marc. Angel. Leo.*præpar.*3.*num.*13.*&* 17.*par.*3. Cancer.*var.lib.*2. *cap.*14. *num.* 123. Ripoll. *d.cap.*3. *num.*111. Quod de iure Regni Valentiæ probat tex.*in for.*15. *de Procurator.* quatenus cavet, quod Procurator conſtitui poteſt ad lites futuras, 50 quam concluſionem cum Bartolo,& Franciſco Marco, exornat Dom. Creſpi *obſervat.*108. *num.*13. & amplius exornare poterat cum Baldo, Iacobino, Angelo, Caſtrenſe, Iaſone, Saliceto, Gratiano, Bartolo, Scaccia, Mantica,& Laderchio, quos adducit Noguerol, *allegat.* 36.*num.*4. dicens *num.*2.*in fin.* ſic obtinuiſſe in ſupremo Concilio Caſtellæ. Si enim procurator rectè conſtituitur ad lites futuras pro abſente defendendas, eluſoria concluſio remaneret, niſi citatio prima ei fieri poſſet. Et ſecundum noſtram ſententiam deciſum fuit in Regia 51 Audientia ſub examine Nobilis D. D. Ioan. Blaſco *die* 15.*Martij anni* 1634. in cauſa D. Ludovici Caſanate huius Supremi tunc Fiſcalis, cum comitiſſa de cocentayna actuario Vincentio Griffo, & referente Nobili

ac chariſſimo Avunculo meo D.D. Petro Sanz eximio Senatore *die* 25. *Febr. anni* 1639. in cauſa Comitiſſæ de Ana, cum Comite de Fuentes auctuario Fran. Blanes.

52 Verum in hoc caſu concedenda eſt dilatio Procuratori ad Dominum conſulendum ſi veroſimiliter inſtructus non reperitur, de quo videndi Dominus Leo *deciſ.*97.*per tot.præcip. num.*12. Ripoll. *var.cap.*5. *num.*77. Tuſcus *lit.D.concluſ.*438 *num.*1. Maſtril.*deciſ.*116. *nu.*1. Giurb.*obſer.*101.*num.*5. Marc. Angel. Leo.*dict.præpar.*3.

53 *num.*22. *part.*3. Et ad hoc vt citatio prima procuratori fiat, actor tenetur oſtendere mandatum ſufficiens, cum ſit fundamentum ſuæ intentionis, iuxta tradita per Riminal.*conſ.*216. Rot. Genuens.*deciſ.*14. *num.*36. *& ſeqq.* & noviter per Ioan. Paul. Melium *obſervat. for. capit.*45. *num.*26. Quæ regulariter procedunt quando lis mota dirigitur contra Magnates, Duces, Marchiones, vel Comites, qui extra Regnum commorantur, ſed in eo habent Procuratores Generales, qui ſuas ditiones adminiſtrant, & in mandatis habent clauſulam ad lites tam præſentes quam futuras; vel in cæteros qui habent publicè, & palam Procuratores deſtinatos ad omnes li-

54 tes, tam activas, quam paſſivas. Si autem in his caſibus procuratores dixerint ſe non acceptaſſe mandata; & quãdo nõ conſtat de vſu, vel acceptatione mandati in facultate procuratoris eſt acceptare, vel repudiare tex. *in l.& ideo* §.1.*l.ſed & ha* 35.§.2.*ff.de Procurator.l.invitus* 17.*C.eod. for.*4. *eod.tit.* & vt compelli poſſit ad ſequendum iudicium neceſſariam eſſe acceptationem docent

55 Cancer.*d.cap.*14.*num.*109. Ripoll.*d.cap.*3.*num.* 255. Pereyra *deciſ.*34.*num.*10. qui alios adducunt. Sed ſi probetur procuratorem ſemel acceptaſſe mandatum, licet quoad aliam litem, abſque aliqua proteſtatione, vel reſtrictione, & illud ad omnes lites ſit datum, ſuſcipere iudicium cogitur, quod ex ipſis iuribus ſuperius allegatis infertur, quibus addendi text.*in l.ſervum* 13.§. *ait Prætor cum ſeqq.ff.de Procurator. & in for.*49. *de appellat. clement.*1.*de procurator.* & ſic tenent Veſtr. *in prax.t.*4. *cap.*5. *num.*4. Petr. Barboſa *in l.qui dotis num.*156. *ff.ſolut. matrim.* Auguſt. Barboſa *in collectan. dict. clem.*1. *num.*3. Ant. Faber *in C. dict. lib.*2. *titul.* 8. *defin.* 25. *& in not. num.*1.

56 Attamen iſta diſtinctio redditur difficilis ex traditis per ipſum Ant. Fab. *in C. lib.*3. *tit.*1. *defin.*29. *& in not. num.*3. *& lib.*5. *tit.*20. *defin.*4. *& in not. num.*6. quem ſequitur Fontanella *deciſ.*276. *nu.*9. quatenus docent, quod hæc procedunt quando mandatum conceſſum reperitur privato, qui gratis exercere debet iuxta tex. *in l. litem* 15. *C. de Procurat.* non autem quando conceſſum eſt vni de collegio Procuratorum; quia iſti gerunt officium neceſſarium, de quo aliqua dixi *tract. de re crimin.*

57 *contr.*33. *num.*23. *cum ſeqq.* qui compellendi ſunt, niſi iuſta cauſa præter voluntatem interveniat, ad ſubeundum iudicium. Et licet in Regno Valentiæ non reperiatur ſpecialiter erectum collegium Procuratorum; tamen in vrbe idem eſt ac ſi eſſet: quia adeſt collegium artis Notariæ, in quo conſũmatiſſimi Procuratores cauſidici reperiuntur, quibus commiſſum eſt officium Procuratoris per noſtros foros, tex. *in for.*19. *&* 20. *de advocat.*

58 *iunct. for.*56. *curiar. anni* 1585. Nam in eis cautum eſt quod nemo officium Procuratoris gerat quin praxim artis notariæ profeſſus ſit per biennium, & creatus Notarius ſit. Quæ diſpoſitio licet ſub diſiunctiva O concepta appareat, quæ importat *vel*, ob quod alternativè intelligenda videbatur, ita vt vnum verificari ſufficiat, ex traditis per Aug. Barb. *dict.*415. *num.*2. Tamen in noſtra

59 diſpoſitione declarativè ſumenda eſt pro *id eſt*, quia poſita eſt inter duas clauſulas idem importantes. Cum creatio Notarij requirat praxim ipſius artis, & creatio ſit ad inſtar gradus illius facultatis; vt ſenſus ſit ne quis fungatur officio Procuratoris, niſi praxim artis Notariæ per biẽnium profeſſus ſit, de quo appareat per creationem. Cum autem in vrbe Valentiæ, & per leucam in

60 circuitu, prohibitum ſit exercitium artis notariæ Notarijs Regijs, & ſolum permiſſum Notarijs Valentiæ *for.*13. *de ſenten. & act.for.*53. *Cur. anni* 1604. *& for.* 18. *de not. ſcrib. & ſalar.* eo ipſo quo exercitium officij Procuratoris ad artem notariæ ſpectat, exerceri non valet in vrbe niſi per Notarios Valentię, qui ſunt de illo collegio; qui honorificam artem profitentur, ea ſpecie dignitatis quodammodo funguntur, vt pluribus probat 61
Amaya *in l.ſi quis Procurationem* 34. *ex n.*6. *per plur. ſeq. C. de decur. lib.*10. Quæ non enervantur per ea quæ poſt eum dixit Iacob. Gothofredus *in l.*3. *C. Theodos. de decur.* Quia ipſe fatetur iuris ſtudioſis Tabelliones aſſimilari, quia iuris notitiam profeſſio ipſa ſupponit, & fides magna eis tribuitur. Quod in Regno Valentiæ maximopere procedit, tum quia eorũ atteſtationibus plene creditur abſque ſubſcriptione partium, ſive contrahẽtium, ſive teſtantium: tum etiam quia Maioralibus iſtius Col 62
legij plura committuntur magni momenti, vt *in for.* 84. *de nott ſcrib. & ſalar.* conſilium dare Iudici ordinario in omnibus quæ concernunt declarationem inſtrumentorum circa pertinentia ad artem, *& in for.*104. *de Cur. & Baiul.* inſpectio & iudicium inſtrumentorum committitur, de quo plura dixi *lib.*2. *c.*8. §.5. *per tot.* & poſt me D. Creſpi *obſer.*69. *ex num.*4. qui licet plura deſumpſerit ex his quæ dixeram, vt legenti patebit, auctorem tacuit, ne tranſcripſiſſe aliena videretur: ſed res ipſa ſecretum detegit, provt in alijs plurimis locis facillimè comprobari poteſt. Licet enim (vt ad inſtitutum redeamus) per *d.for.*19. *&* 20. *de Advocat.* permiſſum reperiatur ei qui Notarius non eſt procurationem exercere, quia id non efficit quod officium procurationis non 63
pertineat ad artem Notariæ, cum ſolum permittatur in vna lite poſt aliam; quod etiam reſpectu advocationis permiſſum in eiſdem foris eſt, & ſicut ſimilis tolerantia inducta ob miſerabiles, & coniunctas perſonas, efficere non poteſt quod Patrocinia cauſarum ex ſe non pertineant ad officium Advocati, ſic ſimiliter quod aliquis in vna tantum cauſa admittatur tanquam Procurator, efficere non poterit, quod Procuratoris officium non pertineat ad artem Notariæ. Si igitur vt ex dictis reſultat, Notarijs Valentiæ commiſſum eſt officium 64
Procuratoris collegiatim, clarè ſequitur, neceſſarium eſſe officium, & ſic niſi mediante legitima cauſa excuſentur, cogendi ſunt acceptare procurationes, & mandata. Sicut coguntur quoties officium Iudicis imploratur, per eos qui Advocatum, vel procuratorem non inveniunt, nam Iudex ex officio eis dare tenetur per tex. 65
in l.nec quicquam §.*advocatos.ff. de off. Proconſ. for.*7. *de dilat.* cum alijs plurimis adductis per Paulum Xamar. *de officio Iud. & Advocat. part.*2. *cap.*3. *ex nu.*1. Sufficit enim quod in praxi admiſſa ſit neceſſitas officij in hoc caſu, vt dicamus in omnibus ex eadem, vel maiori ratione, idem obſervari deberi. Ita vt concluſio ſit; quod licet privatus excuſari poſſit ab vſu mandati non acceptati: Notarius Valentiæ, niſi ex legitima cauſa excuſetur, cogendus eſt iudicium ſubire.

Simile diffugium quæri ſolet ne lis proſequi valeat, 66
nempe revocando Procuratorem iam legitimè conſtitutum. Hæc revocatio extra iudicium fieri poteſt, ſicut & conſtitutio, & in noſtro Regno Valentiæ tam ante, quam poſt litem conteſtatam per tex. *in for.*16. *de procurat.* licet de iure contrarium procedat, *l.poſt litem ff. eod. l. procuratoribus C. eod.* vbi Doctor. alijs relatis Ripoll. *d.c.*3. *num.*90. Fontanella *deciſ.*96. *num.*22. Fran. Nig. Ciriacus *contr.*275. *num.*24. *tom.*2. Sed vt teneat revocatio 67
nota fieri debet Iudici ac parti, tex. *in C. mandato de procurat. & in l.ſi mandaſſet, ff. mandat.* Flam. Pariſ. *de reſign. beneff. lib.*9. *q.*25. *num.*13. Maſcard. *de probat. concl.*1016. *num.*1. Puteus *deciſ.*303. *lib.*2. Monter. *deciſ.*43. *numer.*2. Portol. *ad Molin. verb. Procurator, num.*71. Bardaxi *ad for.*1. *de Procurat. num.*9. *verſ. quæ revocatio*, Seſſe *deciſ.*81. *per tot. præcip. ex num.*15. Cancer. *d. cap.*14. *ex num.*173. alijs relatis Salgado *in labor. credit. part.*1. *cap.*38. *nu.*29. Sed in Regno Valentiæ hæc abſolutè non procedunt 68
in nihilo refragante diſpoſitione *dict. for.*16. Nam ſi Procurator conſtitutus fuerit virtute præcepti Iudicis modo quo dixi *ſup. num.*35. revocari non poterit, quia

conſtituitur

constituitur iuxta tenorem decreti quod in omni Curia, ex inveterato stylo, est cum iuramento non revocandi, ita vt si compareat cum mandato carente isto requisito, non admittitur, & citationes fiunt ad ostium Curiæ tanquam si nemo comparuisset: Supposito igitur eo, iuramentum quod teneat probat latè Guttierrez *de iuram. confirmat. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 84. *& seqq.* & post eum Ciriacus *d.contr.* 275. *num.* 25. sicque revocatio fieri nequit in præiudicium partis: Sic tenuerunt Rota Rom. *in antiq. decis.* 104. Capell. Tholos. *decis.* 260. Nicolaus Boer. *decis.* 207. Novar. *ad pragm. Neapol. collect.* 1. *de procurat. num.* 34. alijs relatis Cancer. *dict. lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 224. Fontanella *de pact. nuptial. tom.* 2. *claus.* 9. *glos.* 1. *part.* 2. *numer.* 11. *decis.* 263. *num.* 21. *& decis.* 276.

70 *num.* 15. *cum seqq.* Nisi interveniat legitima causa revocationis, & adhuc in hac specie non admittitur nisi simul alius Procurator in loco primi suffectus sit, tex. *in l. ante litem* 16. *l. post litem* 17. *l. qui proprio*, 40. *ff. de procurator.* cum alijs adductis per Petrum Gregor. *lib.* 49. *syntag. cap.* 4. *num.* 16. Ant. Fab. *in C. lib.* 2. *tit.* 8. *defin.* 17. *& in not. num.* 5. *&* 6. Capicium Galeota *lib.* 1. *contr.* 60. *in princ.*

71 Quando vero non fuit constitutus auctoritate Iudicis, sed à parte voluntariè, ante vel post motam litem maior versatur difficultas, nam littera tex. *in dict. for.* 16. *de Procur.* expressè habet, quod possit revocari tam ante quam post litem contestatam, & sic si de facto revocatus fuerit, & revocatio nota fiat Iudici & parti, videtur necessaria nova citatio personalis cum mandato constituendi procuratorem, & solitis comminationibus.

72 Sed hæc intelligenda sunt dum pars acquiescat, vel consentiat revocationi, nam ea reluctante non tenere revocationem suadent adducta per Marinis *lib.* 2. *quotid. resol. cap.* 274. *& num.* 7. & per Marc. Angel. Leo *part.* 1. *præpar.* 18. *num.* 65. Absque eo quod obstet dispositio fori, nam in eo expressum non est quod revocatio procuratoris teneat in præiudicium partis, ob quod casus contradictionis videtur omissus, ac remanens in dispositione iuris: Neque his adversantur tradita per Ibanum de Bardaxi *in d. for.* 1. *de procurat. num.* 9. *vers. item revocatione ad finem*, dum ait quod similis dispositio foralis procedit nisi revocatio fiat post concluſum in causa, quia tunc calumniosa videtur: nam ista ratio militat quoties absque legitima causa in præiudicium partis fiat, nam semper extat suspicio calumniæ dum non constat de causa legitima revocandi.

73 Et nota, quod quando plures conveniuntur in eodem iudicio, omnes citari oportet vt res iudicata eis noceat, sic pluribus relatis tradit Berlich. *d. p.* 1. *concluſ.* 10. *num.* 34. *cum seqq.* Sed possunt cogi quod conveniant in vnum vel duos Procuratores, ne immodicis expensis partes vexentur, sic probant tex. *in l. licet* 42. §. *plures*

74 *vers. planè, ff. de procurat. l. iam tamen* 3. §. *si tamen plures, ff. rem rat. hab. l.* 1. §. *si plures, ff. exercit. act. l. ergo* 4. §. *creditoribus* 9. *ff. de fideicom. libert.* docent præter ordinarios Vincent. de Franch. *decis.* 309. vbi addent. Mastrill. *decis.* 108. *lib.* 2. Gratian. *decis.* 107. Fontanella *decis.* 4. *num.* 6. D. Fran. de Castillo *decis.* 33. *num.* 13. *cum seqq.* Peregrin. *decis.* 107. *num.* 1. *& seq.* alijs relatis Aniquino *de prævent. instrum. cap.* 4. *num.* 71. Ioan. Bap. de Thoro *in comp. de-*

75 *cis. tom.* 1. *verb. procuratorem.* Apud quos aliquas distinctiones, & limitationes invenies, quarum præcipua est, si aliqui ex pluribus diversam causam defendendi habent, nam isti non sunt compellendi convenire in eundem procuratorem; sed quando omnes eandem causam defendendi habent, tunc compelluntur; sic observari in Regia Audientia tradunt D. Polo *adversar.* 120. & D. D. Petr. Sanz *lit. P, obs.* 22. quam praxim etiam attestari possum, sicut attestor, & pariter quod idem obseruatur si plures sint actores ex eadem causa petendi.

76 Si autem pupillus, vel minor citandus sit, fieri nequit vtiliter nisi citato tutore, vel curatore. Quia de iure infans in ius vocari non potest, tex. *in l.* 4. *in prin. & in l. neque* 22. *ff. de in ius vocan.* & sic tutor eius nomine in ius vocatur tex. *in l.* 1. *ff. de administr. tutor.* docent Quintil. Mandos. Eguinar. Varo, Matheus de Afflictis, Ioachimus Mynsingerus, Faria, Tiraquellus, Decius, Vtsillus, Costa, Antonius Faber, Donellus, Illigerus, Tuscus Asinius, & alij adducti per Narbonam Tract. de

77 ætat. *anno.* 25. *quæst.* 35. *num.* 2. *& 5. qui num.* 6. hanc regulam extendit ad puberes minores viginti quinque annis, quod in Regno Valentiæ procedit tantum vsque ad viginti annos, vt infra dicam. Et ratio est manifesta; nam omnes ij non habent legitimam personam standi in judicio per *l.* 2. *C. qui legitim. pers. hab. sta. in iud.* cum similib. sic docet cum Bologneto, Rolando, Angelo, & Michaele Ferrer Iacob. Cancer, *var. lib.* 2. *cap.* 1. *ex num.* 216. quem sequuntur Ripoll. *dict. cap.* 3. *var. num.* 134. Fontanella *decis.* 273. *nu.* 8. Valenzuela *conf.* 182. *num.* 4. *cum seqq.* Marc. Angel. Leo *part.* 2. *præpar.* 8. *num.* 104. *cum seqq. & præpar.* 11. *ex num.* 2. Berlich. 78
d. p. 1. *concl.* 16. *num.* 2. Peguer. *in prax. Rub.* 2. *ex n.* 2. vbi etiam Ripoll. Portoles *ad Molin. verb. citatio ad domum num.* 5. Quorum aliqui extendunt etiam si minor reperiatur Doctor in iure, vt Leo *d. præp.* 11. *n.* 4. nam peritia iuris, non excludit ætatis fragilitatem, & sic Iurisperitus minor à beneficio restitutionis in integrum non excluditur, vt bene probat Sarmiento *selectar. interpretat. lib.* 3. *cap.* 12. *per tot. signanter nu.* 6. Quæ generalis conclusio de iure Valentiæ indubitabilis est per 79
for. 21. *& 22. de testam. tutell.* Sed quoniam Cancer, Fontanella, & Ripoll cum alijs, tenent minorem adultum, sive puberem non habentem Curatorem citari posse in propria persona, & cogi per Iudicem nominare curatorem ad litem, etsi renuerit per Iudicem ipsum nominandum esse, quæ fienda sint iuxta nostros foros dicere debemus. In Regno Valentiæ prorsus incognita est 80
nominatio curatoris fienda, vel facta per puberem: nam ei pater dare potest in testamento curatorem, & si non dederit, Iudex tenetur dare; sed ita vt si idoneus agnatus reperiatur, illi tutela, vel cura pupilli, vel minoris respectivè decernenda sit; sin minus de cognatis decerni debet, & si neque ex eis idoneus adsit, vni ex vicinis 81
civitatis, vel oppidi, qui idoneus sit *for.* 9. *&* 13. *de testam. tutel.* Quia in decernenda tutela, vel cura, non est attendenda prærogativa sanguinis, vel gradus, sed qui magis idoneus habeatur in administranda bona, vel tuendum personam pupilli, vel minoris, vt docet D. Leo *decis.* 57. *num.* 3. Et licet *in for.* 14. *eodem tit.* statutum 82
videatur non dandum curatorem invito minore, nisi malè administranti bona, vel ad lites, tam agendo, quam defendendo: quoad lites eo invito dandum ex ipso foro concluditur, & quoad bonorum administrationem necessitas etiam inducta reperitur per *for.* 10. *&* 11. *& per for.* 15. *eod. tit.* sicque semper in eo Regno minori etiam invito datur Curator. Ob quod licet regulariter minores curatorem habeant, quia propinqui de petendo curatore semper fermè curant, quoties pu- 83
pillus, vel minor conveniendus est si non habet tutorem, vel Curatorem, ipse actor Iudici ordinario, vel eidem coram quo litem suscitat in libello separato id exponit, & fieri convocationem iuxta forum postulat, nominando tres agnatos, vel cognatos pupilli, & in eorum defectu tres vicinos civitatis vel oppidi, vt vni ex eis tutela vel cura decernatur. Iudex convoca- 84
tionem fieri ad diem certum providet; qua facta, vni ex nominatis, vel alio quem idoniorem reputat tutelam vel curam decernit; nam vt dixi, ad hæc non est attendenda proximitas gradus, sed idoneitas: Et quia hæc vsu frequentissima sunt, & ab omnibus percepta, sufficiat summatim adnotasse. Is igitur tutor vel curator nomine pupilli, vel minoris citandus est, ne iudicium fiat illusorium, vt ex dictis resultat.

Quando vero Vniversitas citanda erit, debet fieri 85
citatio Syndico ab ea legitimè constituto. Nam licet de iure hoc controversum sit per Doctores quos congerunt Losæus *de iur. vniversit. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 63. *circa finem*, & Ripoll *dict. cap.* 3. *var. num.* 316. *& ad prax. Peguer. Rub.* 6. *num.* 42. Quod facta syndica teneat docuerunt Baldus *in l.* 1. §. *omnibus ff. quod cuiusque vniversit. & in l.* 6. *num.* 3. *C. de remis. pignor.* Guido Pap. *decis.* 321.

Foller,

Foller. *in pract. tit. vel eos verbaliter citari num.* 23. Portol. *ad Molin. verb citatio vniversitatis num.* 1. & 2. Gregor. Lopez *in l.* 13. *tit.* 2. *part.* 3. *glos.* 1. Evia Bolaños *in cur. Philip. d. part.* 1. §. 10. *num.* 13. & §. 12. *numer.* 10.

86 Petr. Gregor. *dict. lib.* 49. *syntagm. cap.* 5. *ex num.* 1. Et ratio est, quia Syndici æquiparantur tutoribus, vt probant Math. de Afflictis, *decis.* 169. *num.* 5. & ibi Vrsil. Angel. Aretin. §. *vlt. circa fin. instit. de Curator.* Rosental. *de Feudis cap.* 6. *conclus.* 85. *num.* 10. *lit. D.* Fontanella *de pact. nuptial. glos.* 10. *claus.* 4. *part.* 1. *nu.* 25. & sicut ad tutorem spectat defensio pupilli, & bonorum eius, vt dixi, & ipse citandus est; sic similiter Syndicus quando vniversitas convenienda est, quod expressè probatur *in l.* 1. §. *quibus autem, ff. quod cuius vniversi. l.* 1. §. *personalia. l. munerum* 18. §. *defensores* 13. *ff. de muner. & honor. l. quia inter* 42. *C. Theodos.* cuius pars est in Iustinian. *l. placet* 17. *eod. tit.* vt notat Iacob. Gothofr. *in dict. l.* 42. Neque hi differunt à defensoribus, de quibus Iustinianus *in tot. tit.* 6. *de defensorib. civitat.* nam vt ait Arcadius *in d. l. munerum* 18. §. *defensores: hi sunt quos Græci Syndicos vocant.* omnes namque de vniversitate per Syndicum repræsentantur *l.* 2. & 3. *ff. eod. tit.* & vniversitas cogi potest ad constituendum Syndicum, vt ex *l.* 4. *ff. de fideicom. libert.* & Gratian. *decis.* 107. *num.* 4. docet Dominus Cres-

87 pi. *obser.* 49. *num.* 11. Hæc in Regno Valentiæ difficultate carent, quia nulla fermè vniversitas reperitur quæ Syndicum non habeat legitimè constitutum, vt respectu civitatis Valentiæ, dixi *lib.* 1. *cap.* 4. §. 4. *num.* 24. nam specialiter Syndicus eligitur ad agendum, & defendendum nomine Vniversitatis, & sic citationes Syndico vtiliores

88 sunt, sed si aliqua Vniversitas reperiatur quæ Syndicum non habeat, tunc citanda est iuxta formam traditam per Losæum, Ripoll. & cæteros ab eis laudatos *vbi proximè.* Nec inutile esset citare vnum de Iuratis oppidi, vel eum qui Vniversitati præest, per ea quæ docet Hieron. Portoles *ad Molin. dict. verb. citatio Vniversitatis. numer.* 1. Absque eo quod obstent adducta per Donat.

89 Marinis *lib.* 1. *quotidianar. resolut. cap.* 340. *num.* 4. Dum dicit, quod Syndicus, constitutus ad exercendum ea quæ vniversitati prosunt, creatus est, non ea quæ nocent: & sic quod per illius citationem vniversitas fieri nequit contumax. Quia notandum est, quod Syndici Vniversitatum Regni Neapolitani non sunt defensores iurium illarum, sed administratores pecuniarum vnà cum electis, sicut latè probat Novar. *ad pragm. titul. de administr. vniversi. collect.* 5. *numer.* 3. In quibus terminis locutus fuit Marinis: apud Valentinos Syndicus non est administrator, sed defensor ad lites, & negotia datus, cum plenissimo mandato tam agendo quam defendendo: quo extante, vtiliter citatur, & gerit lites vniversitatis; & facta per eum vniversitatem afficiunt. Neque per hoc tollitur vniversitati, si iactu-ram passa fuerit, beneficium restitutionis in integrum ex læsione, quo vti pariter posse non ambigimus, casu quo citata fuerit ipsa vniversitas legitimè congregata.

90 Vltra citationem faciendam, quam Iudex complectitur sub illis verbis primi decreti: *intimetur ad quintam*, vel *ad tertiam*, superadditur in causa maioris summæ; *copia franca concessa*: Per quæ verba mandat dari Reo copiam libelli expensis actoris: Sed non est expectandum quod Reus compareat, & petat, provt in Regno Neapolis ex vi *pragm.* 5. *de ordin. iudic.* tenuerunt Ananias *singul.* 152. Gail. *obser.* 51. *lib.* 1. Vivius *decision.* 11. & *decision.* 358. Balbus *decision.* 189. quos sequitur Novar. *in dict. prag. collect.* 5. *numer.* 1. nam in Regno Valentiæ in actu ipsius citationis datur. Quod de stylo non de iure, vel foro fit. Sed quia de hac materia plura congessit Dominus Leo *dict. decision.* 120. *ex numer.* 6. non immoror, supponendo quod stylus Curiarum, quoad tradendam hanc copiam libelli expensis actoris,

91 servandus est iuxta doctrinam Bartol. *in l.* 1. *in prin. numer.* 3. & Bald. *numer.* 2. *ff. de edendo.* Ob quod tantum, duo dubia proponam, quæ frequentissimè suscitari solent, & non carent difficultate. Primum est, an distinctio Bartoli *in l. edita actione numer.* 29. *vers. quandoque Codic. de edend.* quam sequuntur Iason, & alij plures, circa traditionem copiæ instrumentorum, de quibus facta fuit mentio in libello, indistinctè procedat; ita vt si mentio eorum fiat per modum assertionis, non sit danda; si vero limitativè referendo se ad instrumenta, danda sit expensis actoris? quam distinctionem amplexam in foro Valentino testatur Domi- 92
nus Leo *dict. decis.* 120. *numer.* 12. Secundum, an actor ante litem contestatam teneatur edere instrumenta, quibus fundat suam actionem, mentionem faciendo de eis in libello? Et ab huius secundi dubij resolutione, pendet resolutio primi. Quod enim ante litem contestatam actor teneatur edere Reo sua instrumenta indistinctè tenuit Iacobus Cancer. *var. lib.* 1. *cap.* 19. *num.* 20. argumentum desumendo ex text. *in l. fin. ff. de eden.* & ad comprobationem allegat Speculatorem, 93
Innocentium, Baldum, & Iasonem. Et ingenuè fateor nunquam percepisse quomodo argumentum desumere potuit ab illo textu. Quare credo mendum esse typographi, ita vt dicendum sit *l. fin. C. de edend.* cui addi potest tex. *in l.* 1. *ff. eod.* ibi: *Nam æquissimum videtur eum qui acturus est edere actionem, vt proinde sciat Reus vtrum cedere an contendere vltro debeat.* Quæ verba expresse diriguntur, ad editionem faciendam ante litis contestationem, vt explicat Hugo Donell. *lib.* 23. 94
comm. capit. 3. vbi Illiger. *lit. F.* Iacob. Cuiacius *lib.* 10. *obser. cap.* 14. *in princip.* Pract. Ferrar. *tit. form. petit. cap. instr. glos.* 2. *numer.* 9. *in addit.* Rota Rom. *in novis. decis.* 2. *de probat.* & sic decisum fuisse in Regia Audientia sub examine Domini D. Ioan. Hieron. Blasco in d. causa Comitissæ de Cocentayna cum Dño Casanate *die* 15. *Martij* 1634. actuario Grifo, refert Dominus D. Petrus Sanz *lib.* 1. *obser.* 12. Sed valdè 95
difficilis mihi semper fuit hæc Doctrina. Prima ex his quæ dicemus *infr. numer.* 226. nempe, actorem nomine proprio agentem non teneri ante litem contestatam suam legitimare personam: quia cum hæc iustificatio respiciat merita causæ, reservanda est ad discursum illius, ne ante contestationem pandantur merita. Si enim edere sua instrumenta cogeretur, 96
suam personam iustificaret compulsus, & merita totius litis ante initium panderentur, quod de iure non procedit vt *ibi* dicam. Secundo, quia instrumenta nimia festinatione edita, nempe ante litem contestatam, reum non afficiunt, nec probant, nisi post contestationem reproducantur; propter quod quantumvis in publica forma vel authentica edita sint, sententia ex eis ferri non potest ad favorem producentis, vt probat tex. *in cap. veniens* 38. *de testib.* vbi Doct. & *glos. c. dilectus verb. in modum exceptionis, vers. sed quid si in modo de ind. cognit.* docent Bartol. *in dict. l.* 1. §. *edita ff. de* 97
edend. vbi etiam Baldus *numer.* 2. Petr. Belluga *in spec. rubr.* 41. *numer.* 60. Speculator, Senis, Butrius, Felinus, Matheſilanus, Saray, Marsilis, Mysingerus, Marquiles, Cancer, Pacianus & Scaccia adducti per Parejam *de instr. edit. p.* 2. *titul.* 7. *resol.* 2. *numer.* 2 Et licet *numer.* 5. dicat quod hæc dispositio non procedit vbi facti veritate inspecta iudicandum est, provt in nostro Regno fieri est iussum, vt dixi *supr. numer.* 6. subiungit, quod adhuc in hac specie, si non fuerit data Reo solemniter copia instrumentorum, cum expressa citatione ad dicendum contra producta, non poterit de illis ferri sententia, & si lata sit, nulla prorsus erit, 98
ex defectu citationis, quod pluribus probat (Et hæc declaratio in praxi recepta est in Regia Audientia vt dicam *infr. hoc c.* §. 4. *ex numer.* 1.) Et concludit hanc nullitatem semper procedere, nam defectus citationis vulnerat ius naturale, quod est immutabile, & per legem, consuetudinem, vel Principem 99
tolli nequit. Cum autem nulla sit ratio ob quam actor debeat gravari semel atque iterum edere instrumenta suæ actionis, producendo ea ante litem contestatam, & reproducendo postea, & reum

ſolemniter citando ad dicendum contra ea, in principio litis, vt eum afficiant ad deliberandum, & in
100 progreſſu ad iuſtitiam originalem, concludendum venit eum non teneri edere ante contaſtationem. Et ſi iuſtè perpendantur plura incommoda, quæ actorem ſequuntur ex intempeſtiva editione documentorum, quorum aliqua memorat Pareja *ibid. ex numer.* 20. clarè apparebit Iudicem non poſſe eum gravare ad huiuſmodi editionem.

101 Quibus ſic extantibus dicendum videtur quod ſi reus petat inſtrumenta in libello mentionata ſibi edi, ad effectum deliberandi, an cedere, vel contendere velit; Iudex arbitrari tenetur an editio inſtrumentorum neceſſaria ſit necne ad iſtum effectum: quia cum in noſtro Regno omnes citationes fiant libellatæ, hoc eſt iniungendo ipſum libellum cum Iudicis decreto; inter præſentes: inſerendo illius tenorem in litteris expeditis ad citandos abſentes, & tradendo copiam expenſis actoris in lite maioris ſummæ: ſi iuxta tenorem
102 contentorum in libello, Iudex arbitratus fuerit non eſſe neceſſariam editionem, ſed ſufficere relationem contentam in libello, non erit actor cogendus edere ante litem conteſtatam; ſi vero Iudex arbitrabitur neceſſariam eſſe editionem ad prædictum effectum, cogendus eſt actor vt edat; & ſic explicando doctrinam Bartoli *in dict. l. edita actio* tenuerunt Thom. Carleval. *tom. 2. de Iud. titul. 2. diſp. 2. numer.* 20. & eum ſequendo Pareja *d. tom. 2. tit. 6. reſol. 2. num.* 28. & ante eos Robertus Maranta *in prax. tit. de inſtr. edit. numer.* 9. Muſcatel. *in prax. lib. 1. p. 3. gloſ. mentionatorum, numer.* 4. *& ſeqq.*

103 Neque obſtant tradita per Cancer. & alios adductos *ſup. numer.* 93. nam indiſtinctè loquendo, iuxta noſtram diſtinctionem interpretanda ſunt eorum dicta, vt reſpectu Doctrinæ Alphonſi de Guzman. *tract. de evict. quæſt.* 35. *numer.* 141. dixit Carleval. *dict. numer.* 20. *in fin.* minus obſtat tex. in *dict. l. 1. in princip. ff. de edend.* quia Vlpianus *in eodem tex. §. edere* non tractabat de editione inſtrumentorum, ſed actionis, per quam futuræ litis ſpecimen actor demonſtrabat, iuxta textum in
104 *dict. l. edita actio 3. C. de edend.* quæ fienda erat antequam Reus in ius vocaretur, vt explicat Anton. Faber. *in rational. ad dict. tex.* Et id Vlpianus ſatis expreſſit *in eod. §. edere*; ibi, *in libello complecti.* Quæ verba Faber exponit ibid. *ſed quod ſequitur in libello complecti, & dare vel dictare, ad editionem dumtaxat actionis ſpectat.* Ex quibus clarè ſequitur; quod edere actionem, eſt exprimere in libello eam quam in lite proſequi intendit actor. Editio vero inſtrumentorum, eſt quid diverſum, & fiendum venit cum lis conteſtatur *dict.*
105 *l. 1. §. edenda*, vbi Faber ait; *de inſtrumentorum editione facienda in iure apud Prætorem cum litis conteſtatio fit.* Id ipſum docuerunt Bartol. & Bald. *in dict. l. 1. §. edenda.* Donell. *lib. 23. comm. capit. 6.* vbi Illiger. *lit. A*, qui alios adducit. Cuiacius *in paratitl. ad titul. Codic. de edend.* vbi mirè noſtram differentiam tradit. Briſonius *de formulis libro quinto, §. ob eas autem.* Petrus Gregor. *dict. lib. 28. ſyntagm. capit. 8. numer.* 4.

106 Si enim vt dixi in libello exprimenda eſt actio, quod eſt idem ac edi, tex. *in authen. Offeratur C. de lit. conteſt.* docet Donel. *dict. lib. 23. cap. 4. in princ.* quando reus poſtulat ſibi edi inſtrumenta ad deliberandum, iam editam actionem habet, & Iudex diligenter inſpectis malitijs vtriuſque, tam Actoris, quam Rei, accuratè attendere debet an neceſſaria ſint ad deliberandum; nam de iure edita actione Reus, vt deliberet, nihil amplius petere poteſt, niſi libellus ita conceptus ſit, vt actionem perfectè non edat, adeo vt per eius inſpectionem non poſſit deliberare, vt notat Petr. Gregor. *d. c. 8. n. 6.* ſecundum quam diſtinctionem in praxi receptum obſervavi per Regiam Audientiam. Nam in cauſa rei vindicationis Baroniæ de Alcantara ſuſcitata per Camirlam Deſpuig contra Don Ludovicum, ſub examine
107 Mag. Gaſparis Ferrer, actuario Diago; *die* 14. *Decembris anni* 1569. poſtulatum fuit per Don Ludovicum quod ederetur teſtamentum fundatricis maioratus, & edi fuit iuſſum in calce libelli, cui decreto, Camirla obtemperavit, & bene; nam inſpecto *capitulo, 5.* libelli principalis clarè reſultat neceſſariam eſſe editionem, vt percipiatur actio intentata. Per contrarium, in alia cauſa rei vindicationis eiuſdem Baroniæ, ſuſcitata per Domnam Annam Deſpuig & March, contra Don Chriſtophorum, referente Dño Leo, & actuario Roures; Don Chriſtophorus *die 9. Iunij, & 10. Nocembris* 1610. poſtulavit editionem inſtrumentorum ad effectum deliberandi, & denegatum Regia interloquutoria 23. *Novembris*, confirmata *die 4. decembris eiuſdem, anni*, nam inſpecto libello clara apparebat actio propoſita.

Quibus poſitis & explicata Doctrina Bartol. *in d. l. edita actio, n. 29.* quæ eſt fundamentum opinionis Domini Leo *d. deciſ. 120. n. 12.* reſpectu traditionis copia inſtrumentorum de quibus facta eſt mentio in libello; idem dicendum venit; nam caſu quo actor cogi non poteſt ea edere ante litem conteſtatam, multo minus cogi poterit ad tradendam eorum copiam ſuis expenſis; quia cum iſta traditio copiæ libelli, per vſum, & praxim introducta ſit, ſemper ſtrictè eam interpretandam crediderim, ita vt nunquam *copia franca* inſtrumentorum (vt Practici dicunt) tradenda ſit, niſi caſu quo mentio facta in eo ita limitata reperiatur, vt pars libelli eſſe appareat. Si enim pars libelli non ſit quamvis verbaliter edantur, *copia franca* non debet dari, ſed ſolum edere, actor compelli debet, vt Reus ſuis expenſis copiam *ſumat*. Sic per Regiam Audientiam obſervatum reperio in cauſa rei vindicationis oppidi del Genoves, ſuſcitata per Domnam Beatricem Ripoll, contra Don Stephanum Fenollet, ſub examine Mag. Hier. Arrufat, nam in calce ſupplicis libelli *diei. 5. Iunij* 1579. iuſſum fuit edi inſtrumenta mentionata in primo libello, de quibus dictum fuerat, *deque fa fe.* Sed non conceſſa copia franca: imo reus compulſus fuit ſumere copiam ſuis expenſis, quæ interloquutio fuit confirmata per Regiam Audientiam *die 16. Iulij eiuſdem anni*; quamvis in eadem cauſa reperiatur conceſſa copia franca teſtamenti fundatricis maioratus, ſicut in cauſa prima Baroniæ de Alcantara, vt dixi, in qua pariter conceſſa copia franca fuit teſtamenti Regia interlocutione *diei 9. Decembris* 1568. in vtraque cauſa verba teſtamenti enarrata fuerant in vno ex capitulis libelli principalis, & ſic pars illius effectum erat teſtamentum. Cætera inſtrumenta de quibus dixi coactum fuiſſe reum ſumere copiam proprijs impenſis, non reſpiciebant ſubſtantiam actionis, ſed accidentia ſucceſſionum: Hodie autem cauſarum Patroni circunſpecti maximopere ſunt, in modo faciendi menſionem de inſtrumentis, quare quamvis pluries poſtulata editio, & copia franca ſit, numquam vidi conceſſam fuiſſe. 108

Hæc omnia procedunt ante litis conteſtationem, nam poſt eam, licet de iure actor teneatur edere inſtrumenta Reo, regulariter; & Reus non teneatur edere actori, ex his quæ lato calamo ſcripſerunt Pareja *dict. tit. 7. reſol. 1. ex prin.* & Berlich. *pract. concl. lib. 1. concl. 45. per tot.* vbi poſuit regulam cum limitationibus, & ampliationibus; in Regno Valentiæ indubitati iuris eſt, quod actor & Reus æqualiter tenentur edere ad invicem ſua inſtrumenta ſi penes eos adſint, etiam ſi dixerint ſe minimè vti velle ad cauſam, vt expreſsè 110
cautum reperitur *in for. 6. de edend.* Ad cuius interpretationem videnda ſunt adducta per Parejam *dict. tit. 7. reſol. 1. ex num. 8.* Dum ſimilem legem Caſtellæ quæ eſt *l. 3. tit. 5. lib. 4. recopil.* cum noſtro foro concordantem, explicat. Quod venit illativè in concluſione tradita *ſup. nu. 6.* nempè iudicandum eſſe, facti veritate inſpecta, ſicut in Regnis Caſtellæ per *l. 10. tit. 17. d. lib. 4. recopil.* de qua Larrea *allegat. fiſcal. 5. num. 5.* Eſcobar à Corro, *de confeſſ. ſolicit. p. 2. quæſt. 2. §. 3. num.* 14. quos laudat Pareja *vbi prox.* & ſic obſervat Reg. Audientia, vt ex prima cauſa ſuperius relata Baroniæ de Alcantara deprehenditur. Nam *die 21. Februar. d. ann.* 1569.

conteſtata

conteſtata iam lite, poſtulata fuit editio inſtrumentorum, & in calce conceſſa, abſque præiudicio receptionis teſtium, vt pronunciatum fuit Regia interloquutione *diei 5. Martij* ſubſequentis.

111 Decretum primum Iudicis, vt dixi, dum dicit, quod *intimetur ad quintam*, vel *tertiam*, mandat quod reus, copia conceſſa, citetur ad tertiam, vel ad quintam reſpectivè; antiquitus namque, ſemper dicebatur, *conceſſa copia intimetur*, ita vt neceſſarium conſequens intimationis eſſet conceſſio copiæ, hodie ſupponitur vt certum, ſicque praxi receptum eſt. Et dubitari poſſet ad quid hæc dilatio concedatur? Et vt facilius huic dubio fiat ſatis, ſupponendum duxi quod noſter *for.* 2. deſumptus fuit ab *authent. offeratur C. de lit. conteſt.* in qua

112 hæc verba habentur: *viginti dierum gaudeat inducijs, quibus deliberet cedatne, an contendat.* Ex quibus aliqui ex noſtris Practicis, ducti ſunt ad credendum dari per hæc verba dilationem deliberatoriam, nempè ad deliberandum, an cedere litem vel contendere Reus malit: quæ quidem interpretatio ex verbis ipſius fori elici poteſt, dum dicit: *e aquell de qui ſera clamat demanara dia a reſpondre.* Cum enim hæc verba referri non poſſe videantur, ad directam reſponſionem per quam lis

113 conteſtatur iuxta *for.* 1. *de lit. conteſt. l.* 1. *Codic. eod. capit.* 1. *eod. tit.* intelligi debent de reſponſione indirecta, hoc eſt an cedere, vel contendere malit. Huius intelligentiæ fuit antiquiſſimus noſtrorum fororum interpretator Guilielmus Iaffer inter Doctiores ſui ævi doctus; atque Vicecancellarius Domini Regis Iacobi II. *in dict. for.* 1. *de lit. conteſt.* Quod confirmari valet ex *for.* 4. *eod. titul.* in quo dum agitur de tempore opponendi exceptiones dilatorias, cautum reperitur, quod opponi debent, in tribus diebus antecedentibus litis conteſtationem, quia dicitur in eo in tribus diebus ante litis initium; & cum initium litis ſit ipſa conteſtatio, vt probat *dict. for.* 1. & ſic de iure, reſpectu Rei, vt dixi *ſup. numero vigeſimo primo*, procedit; ſenſus eſt, quod dilatoriæ opponantur in tribus præcedentibus conteſtationem. His poſitis cum *in dict. for.* 4. ſubiungatur quod iſti tres dies computandi ſunt à die quo terminatur prima dilatio conceſſa ad deliberandum, & reſpondendum libello; clarè ſequitur quod *for.* 4. loqui non poteſt de reſponſione directa per quam conteſtatio fit, ſed de alia quæ præcedit ſecundam dilationem, datam ad opponendas exceptiones dilatorias: vnde clarè conſequitur quod iſta prima, de qua loquimur, conceſſa per foros eſt, ad deliberandum tantum. Nam iſta trium, vel quinque dierum, non habet aliam ante ſe, quia conceditur in ipſa oblatione primi libelli per quem lis ſuſcitatur, & in calce illius manu ipſius Iudicis exaratur, antequam Reus id ſcire iudicialiter poſſit.

114 His tamen non obſtantibus tenendum eſt hanc dilationem, ſive primum terminum, concedi tam ad deliberandum, quam ad opponendas exceptiones dilatorias. Quia in noſtro textu clarè dicitur, quod hi tres, vel quinque dies dantur ad reſpondendum, quod intelligi nequit de alia reſponſione præterquam directa, mediante qua fit conteſtatio, quod perſpicuè explicatur in *for. ſeq. nempe* 3. *de dilation.* ibi; *Dins cinch dies à delliberar, è reſpondre à aquella requiſicio, clam o demanda.* Quæ verba latinè data, important: *Intra quinque dies ad deliberandum, & reſpondendum illi requiſitioni, querelæ, vel poſtulationi.* Quo in textu, reſponſio de qua in eo, clariſſimè refertur ad principalem poſtulationem, per quam lis ſuſcitatur: & non poteſt dari medium; vel iſta reſponſio quæ facienda eſt, fit directè, & lis conteſtata manèt; vel fit indirectè, vt eius ingreſſus arceatur, & hoc in effectu eſt opponere dilatorias: quia nemo reſpondit: *ego delibero cedere*, vel *malo contendere.* Qui enim litem cedere vult, per tranſactionem, aut rei traditionem, ſolutionemve operatur; & qui contendere, facto, non verbis animum detegit. Quare quomodocumque compareat, quæcumque dicat, vel litem conteſtat, vel dilatoriam opponit, quia non eſt dare medium, vt ex dicendis apparebit. Et quan- 115
quam in his verbis *dict. for.* 3. ſatis expreſſam noſtram interpretationem habeamus, quæ immediatè ſubſequuntur, omne dubium removent. Nam dicit forus, quod facta reſponſione, & aſſignato termino ad probandum, proſequatur in lite, quæ non diceret, niſi ſtatutum remanſiſſet quod hæc reſponſio debet eſſe directa, per quam conteſtatio fit: quia ante conteſtationem dilationes probatoriæ non currunt. Quod confirmatur ex *for.* 35. *de teſtib. in prin.* ibi *in omni* 116
cauſa, vel facto civili, propoſito libello, & eius copia Reo data, vel miſſa, ipſe reus intra quadraginta dierum terminum, à die primæ aſſignationis ſibi factæ ad reſpondendum, ipſi libello, in antea ſequentes, & continuè numerandos, omnes, & ſingulas ſuas defenſiones facti proponere, ac ſuper his quotquot teſtes voluerit producere, ac eos deponere cum effectu facere teneatur. Verba ſunt adeo expreſſa pro noſtra interpretatione, quod explicatione non egent. Neque obſtat ſi dixeris hæc correcta fuiſſe per *for.* 36. *verſ. ordenam de teſtib.* in quo dum agitur de traditione libelli ad curſum dilationis probatoriæ, intelligi debet de libello actoris tradendo reo; mediante apparatu vero, vel ficto; quod eſt valdè diverſum. Quia reſpondetur, quod forus nihil de apparatu dicit, ſed de traditione copiæ libelli actoris, eius expenſis tradendæ in cauſis maioris ſummæ, tractat: vt in noſtro textu dicitur. Et in cauſis minoris ſummæ iuxta *for.* 2. *de lit. conteſt.* §. *ſeq.* expen- 117
dendi, cum Reus teneatur in ipſo die iniunctionis ſumere copiam, quam Iudex concedit; ſi non ſumpſerit, ſibi imputare debet. Ritus enim apparatus veri vel ficti, inſtitutus eſt ſpecialiter per foros ad alias dilationes, non vero ad dilationem negotij, ſive materiæ principalis, vt *ibid.* dicam. Corroboratur noſtra ſententia ex *dict. for.* 4. *de lit. conteſt.* iunc. *for.* 7. *de probat.* Nam *in dict. for.* 4. clare habetur quod dilatoriæ opponendæ ſunt per triduum ante conteſtationem. Et *in d. for.* 7. quod dilatoria opponatur ad initium litis, ſed non probetur niſi poſtquam actor oſtenderit ſuam intentionem; quibus omnibus ſimul iunctis, clariſſimè infertur mentem fororum eam fuiſſe quod ſive tres, ſive quinque dies concedantur in hoc primo decreto, tres aſſignantur ſemper ad opponendas dilatorias, & deliberandum, quoad cauſas minoris ſummæ: & ex quinque conceſſis ad cauſas maioris ſummæ, duo ſint ad deliberandum tantum, vt hæc ſit prima illa dilatio, de qua *in d. for.* 4. *ad fin.* & omnes quinque ad dilatorias opponendas, & hic eſt effectus citationis libellatæ, qua facta, reo nova dilatio deliberatoria dari non debet, vt probavi *ſup. nu.* 24. Nec novum eſt, quod iſta dilatio ad hos duos effectus concedatur, nam *in d. aut. offeratur*, inducіæ viginti 118
dierum conceduntur ad eoſdem effectus, dum non ſolum dicitur ibi *quibus deliberet, cedatne, an contendat.* Sed ſubiungitur *aut Iudici alium adſociare petat, vel recuſet eum.* Quemadmodum Imperator in ea dilatione coniunxit effectum deliberandi, cum effectu recuſandi, qui inter exceptiones dilatorias enumeratur, vt infra dicam, cum Scaccia *de iud. libro primo, capit.* 101. *numer.* 6. & Carleval. *de iud. part.* 2. *tract.* 2. *diſput.* 5. *numer.* 10. ſic ſimiliter noſter invictus Iacobus I. qui ab eo textu, forum deſumpſit, eandem dilationem conceſſit ad vtrumque effectum, vt in noſtro *for.* 2. habetur, & in ſequenti clarius demonſtratur. Quam inter- 119
pretationem docuit D. Leo. *dict. deciſ.* 120. *numero ſeptimo*, quo tradidit hos quinque dies concedi ad opponendas dilatorias, *& numero decimo ſecundo, verſ. ſed contrariam*: quo ſubiungit, etiam dari ad deliberandum an cedere vel contendere velit. Sed clarius *deciſione octogeſima ſexta, numero quarto*, verba Speculatoris refert, mirè ad rem conferentia.

120 Id ipsum omni iuri & praxi admissum cernimus, nam vt remanet dictum, de iure civili viginti dies induciarum concessi sunt per *d. authent. offeratur.* Ius canonicum arbitrariam dilationem concedit ad eosdem effectus, *c. pastoralis, vbi* Doctores *de exception.* & communiter octo dierum arbitrari solet, quod inferunt Canonistæ *ex glossa* communiter recepta *in cap. prudentiam §. sext. verbo competentem de offic. & potest. in dict. delegat.* In Regno Aragoniæ antiquitus
121 trium mensium erat, nunc autem triginta dierum *for. 5. de litib. abbrevian. for. 2. de lit. contest.* tradit Iban. de Bardaxi *in dict. for. 5. numer. 3.* In Principatu Cathaloniæ octo dierum est, *const. 13. D. R. Ferdinan. 11. in cur. Barch. & in cap. 4. curiar. anni 1547.* & dixit Peguera *in Praxi Rub. 9.* & ibi Ripoll. *numer. 7.* De iure Castellæ novem dierum dilatio ista est, text. *in l. 1. titul. 5. lib. 4. recopil.* vbi Azevedo, & docent Pichard. *in manuduct. ad prax. dict. part. 1. præcep. 3. numer. 2.* pluribus Carlevar. *dict. disput. 5.*
122 *numer. 22.* De iure Lusitaniæ duorum mensium esse solet Gabriel Pereyra *de. if. 61. numer. 21.* In Gallia arbitrariè hoc agitur, Petr. Gregor. *syntag. dict. lib. 48. cap. 8. num. 6.* sed si Iudex non præfingit, viginti dierum est Petr. Rebuff. *ad leg. Gal. tit. de citat. artic. 16. num. 2. ad fin.* De Iure Saxonum, & totius Germaniæ sex hebdomadarum & trium dierum Berlich. *dict. part. 1. conclus. 10. num. 14. conclus. 18. num. 4. & conclus. 38. num. 18.* Apud Italos ius civile quoad hæc servari tradit Scaccia *lib. 2. de Iudic. cap. 31. num. 14.* & sic de reliquis: ex quibus clarissimè nostra assertio comprobata manet, nempe ad vtrumque effectum hanc dilationem concedi, & eam quam fori nostri assignant breviorem cæteris omnibus esse: quare perperam legibus nostris culpa irrogatur.

123 Neque ex eo quod pragmatica Neapolis, tres dies concedat ad hos effectus, breviorem terminum concessisse est dicendum, vt colligi potest ex traditis per Ioan. Baptist. de Thoro *in comp. decision. tom. 1. verb. terminus dierum quinque.* Nam si bene inspiciatur octo dierum terminus est, trium ad opponendas, & quinque ad probandas exceptiones dilatorias, vt expresè tradit Capicius *decision. 83. numero secundo*, sicque nostra brevior est, dum solum quinque dies vt plurimum concedit ad proponendas, reservando probationem
124 ad discursum causæ, sed, vt pergamus, immortalitas litium procedere non potest ex eo, quod post lapsum huius dilationis, exceptiones dilatoriæ admitti, vel deduci valeant: quia *in dict. for. 4. de lit. contest.* expresè cautum est, quod elapsis istis diebus amplius opponens dilatorias, audiendus non est, vbi *e pasats los tres dias no sia oida la part a posar excepcions dilatories.* Idem probat *text. in for. 7.*
125 *de probat.* Quo non solum cavetur quod dilatoriæ ante litis initium opponantur; verum etiam quod dilatoriæ, quæ probationem requirant, reservandæ sint, vt dixi ex ratione superius allata *numero vigesimo quarto.* Ob id receptio testium ad probandam dilatoriam quamvis in continenti offeratur, reservanda est ad discursum causæ. Quæ omnia consequuntur foralem dispositionem, nempe iudicandum esse absque figura iudicij ex late traditis *sup. numer. 6.* Absque eo
126 quod relevent adducta per Dom. Polo *adverss. 111.* dum supponit testes recipi posse ad probandas dilatorias, si in continenti offerantur, quæ conclusio probari posset ex traditis per Asin. *in prax. §. 13. cap. 1. num. fin.* Ancarran. *consil. 372. numero secundo*, Mastril. *decis. 148.* Capicium *dict. decision. 83. numero secundo*, Tusc. *dict. conclus. 383. ex numero duodecimo, lit. E.* Thoro *dict. part. 1. verb. terminus dierum quinque*, Carleval *dict. disputat. 5. à numero decimo tertio*, Quia ij loquuntur in terminis iuris vel legum mu-
127 nicipalium suarum Provinciarum: Ego vero secundum dispositionem *dict. for. 7.* cuius nullam mentionem fecit D. Polo, quo extante, cuncta contraria cessant. Et quamvis concedamus decisiones, de quibus D. Polo, factas fuisse, non sufficiunt ad statuendum stylum contra dispositionem fori, nam non debemus attendere quod factum fuit, sed quod fieri debuit *l. sed licet 12. ff. de Offic. Præsul. l. nemo, Codic. de interloqution.* pluribus Salgado *de reg. protect. part. 3. capit. 9. numer. 251.* Cancer *variar. lib. 3. capit. 3. numer. 35.* Larrea *decision. Granat. 29. numer. 19. & decision. 100. numer. 6.* Et
128 idem D. Polo *adverss. 202.* corrigit dictum, & pro hac decisum asserit in causa Comitatus de la Granja, licet neque hic fori mentionem fecit, ob quod inutilem distinctionem excogitasse est tenendum. Ex qua decisione *fori 7. de prob.* clarissimè infertur quod probatio cuiuscumque exceptionis dilatoriæ, licet in continenti offeratur non potest impedire litis ingressum, sive contestationem. Quia cum reservanda sit ad tempus, quo actor suam ostenderit
129 intentionem, quin lis contestata sit, & dilatio probatoria concessa ad materiam principalem, quid intendat probare, & ostendere non cogitur, & hoc fit post contestationem *dict. for. 36. de testib.* & infra latius explicabitur. Neque hoc ius exorbitans est, nam idem cautum reperitur per textum *in leg. exceptiones 19. Codic. de probation.* vbi Imperatores rescripserunt: *exceptionem declinatoriam, opponi quidem initio; probari vero postquam actor monstraverit quod asseverat, oportet.* Eleganter quidem ad rem, sed elegantius Dyonis. Gotofr. qui explicando hunc textum brevitate assueta, totam doctrinam complectitur, his verbis: *Dilatoria ante, non post litem contestatam opponitur; post, non ante probatur.* Imo regulariter licet præiudiciales exceptiones dicantur, dum non ordinatoria processus directe respiciant, reservandæ sunt ad diffinitivam, vt pluribus probant Add. ad Molin. *de Hisp. primog. lib. 4. cap. 9. numer. 40.* & Carleval. *dict. disput. 5. numer. 23.* Quod pariter procedit de
130 foro per text. *in for. 37. de testib.* quatenus in eo cavetur quod quælibet declinatoria Iudicis non impediat cursum dilationis probatoriæ: cum enim dilatoria primeva sit declinatoria, & præiudicialis iuxta text. *in l. fin. Codic. de excepr. l. præscriptiones 65. Codic. Theod. de appellat.* vbi Iacob. Gotofr. alijs relatis Ciriacus *lib. 1. controverss. 186. in princ.* quia ab eius exitu iudicij subsistentia dependet; cum præcipua nullitas proveniat ex defectu iurisdictionis, vt illico dicam, dum *in dict. for. 37.* cavetur quod per declinatoriam non im-
131 pediatur cursus dilationis probatoriæ, rectè sequitur quod multo minus impediri valet contestatio, sive litis ingressus, qui necesse præsupponi debet ad concessionem dilationis probatoriæ. Quam regulam solum in praxi observaui passam fuisse limitationem, si factum probandum tendat ad ostendendam impossibilitatem defensionis, vel agendi iuris, quia tunc reus admittitur ad probandum intra modicum tempus; sic in causa Baroniæ de Vivel factum esse reperio, quia Monasterium conveniebatur nomine hæredis Ducis Calabriæ; deducebatur quod per obitum illius instrumenta remanserunt penes quendam, qui captus fuit per Inquisitores, & bonis sequestratis, instrumenta ad ducem spectantia, iussu Domini Regis adducta fuerant ad hunc Supremum Senatum, quare ad defensionem se instruere Monasterium non posse dicebatur, & interloquutione *diei 14. decembris 1556.* confirmata *die 26. februarij 1557.* & vtraque publicata per Ioannem Fernandez de Soto, Regium Mandati scribam concessi fuerunt decem dies ad id probandum; licet id ipsum denegatum fuerat Monasterio Vallis-Christi Carthusianorum. *diebus 7. & 24. Septembris. 1551.* Eandem dilationem concessam reperio Don Ludovico Despuig in prima causa Baroniæ

de

de Alcantara,vt probaret quod tempore litis ſuſcitatæ, ſive oblationis primi libelli Domna Camilla actrix, cuius nomine Procurator obtulit,iam deceſſerat, Regia proviſione per eundem Soto publicata *die* 28. *Septembris* 1567. Sed neque vna neque alia pars aliquid probavit, neque vllum teſtem produxit; per quæ panditur animus calumniandi, quo iſtæ dilationes petuntur, & ratio quare iuſtiſſimè denegantur.

132 Prædictam concluſionem, nempe quod opponens dilatoriam poſt tres vel quinque dies non audiatur, declara, vt non deijciantur omnino ſimiles exceptiones, ſed quod extra terminum foralem non admittantur in vim Dilatoriæ,ſive ad impediendum litis ingreſſum,& effectus conteſtationis factæ miniſterio legis, licet ad
133 alios effectus admitti poſſint.Quia ſi exceptio fuerit ex his quæ poſſunt reddere iudicium retro nullum, ante ſententiam oppoſitæ admittendæ ſunt, ad effectum dumtaxat infirmandi, vel legitimandi iudicium; & ſi verificentur illico, expediendæ ſunt, ne reddatur illuſorium. Si vero cauſam quomodolibet reſpiciant, in vim peremptoriarum admiſſæ remanebunt,& reſervari debent ad diffinitivam. Sic interpretari debes *for.* 4. *de lit.conteſt.*vt ait Iaffer *ibid.*& in ſimili Vrſil. ad Afflic. *deciſ.*354.Oſaſcus *deciſ.*1.*numer.*36.Cancer.*lib.*1.*cap.*18.
134 *num.*8.Covar.*practic.c.*33.*nu.*12.Barboſ. *in l. Prætor.*12. §.*fin.ff.de Iud.num.*144.Azevedo *in l.*1.*tit.*4.*lib.*4. *recop. num.*17.*&* 41.Guttier.*lib.*1.*pract.quæſt.*52. *ex num.*1. Cabedo *deciſ.*22.*n.*9.*p.*1. alter Barboſa *in collect.ad.c.petitionem* 22.*de accuſat.num.*2.Peguera *in praxi,Rub.*9. vbi Ripoll.*num.*40.idem Ripoll.*var.cap.*4.*n.*25. Fontanella *de pact.nuptialib.clauſ.*3.*gloſ.*3. *num.*57. Sigiſmun. Scaccia *lib.*1.*de Iudic.c.*101.*n.*2.*cum ſeqq.*Riccius *collect. deciſ.*404.*part.*2.Camillus Borrel.*in ſumm.deciſ. d. tit.*50. *n.*48.Guido Pancirol.*in prac. civil.pag.*8. *vbi* Fauſtin. *in notis,*& Thomas Carleval.*de Iudic.d.diſput.*5.*n.*20. *cum*
135 *ſequentibus.*

Hinc inferri valet,incuria, ne dicam ignorantia plurimorum, qui dum actori patrocinium præſtant, toto affectu rapiuntur ad diſputandos articulos pro parte rei ſuſcitatos,vel pendente aliqua exceptione dilatoria,vel ſtatim atque per Iudicem reiecta eſt,introductos:ex quo fit quod adinſtar Hydræ, amputato vno capite ſeptem progrediantur.Quod quantum menti fororum noſtrorum contrarietur, facillimè ex dictis percipi poteſt.
136 Nam vt dixi,tres tantum dies dati ſunt ad opponendas dilatorias *in d.for.*4.*de litis conteſt.*qui incipiunt currere à die iniunctionis, ſive traditionis libelli, vt *in noſtro textu* dicitur, ſi inter præſentes lis ſuſcitata ſit;& ſi inter abſentes à die aſſignato ad comparendum in litteris citationis,vt dictum remanet.Qui dies computandi ſunt peremptoriè *for.*4.*de dilation.* docent Fontanella *deciſ.* 406.*nu.*14.*cum ſeqq.*Novar.*ad pragmat.Neapol.tit.de Offic.Iudicis,collect.*8.*nu.*104.Ripoll.*variar.c.*5.*nu.*1. *&* 24.
137 Ant.Gomez *in l.*70.*Taur.n.*25. Et elapſa iſta dilatione, incipit curſus dilationis probatoriæ in negotio, ſive materia principali, iuxta *d. for.* 35. *de teſtib.* Abſque eo quod ſuſpendi poſſit,per oppoſitionem cuiuſvis exceptionis in vim dilatoriæ,quantumcumque præiudicialis, cuius generis eſt declinatoria iuriſdictionis, per *for.*37. *de teſtib.* Propter quod, nullo remedio vti reus poterit ad ſuſpendendum curſum primæ dilationis,& illius effectus qui eſt litis ingreſſus,ſeu conteſtatio, quia miniſterio legis fit. Quæ confirmantur ex eo quod iuxta
138 *for.*61. *Curiar.anni* 1547. interpretatum per pragmaticas *anni* 1559.*c.*12.*&* *anni* 1575.*cap.*2. (habentur præ manibus inter Ordinationes Regiæ Audientiæ,quæ ad initium cuiuſvis anni recitantur in ea) Dilatoriæ non poſſunt opponi ſigillatim,vel vna poſt aliam: imo omnes in vno, eodemquæ libello intra dilationem fori opponendæ ſunt.Mediante qua ſaluberrima diſpoſitione, excluſa remanet cautela opponendi vnam poſt aliam,dum Advocatus actoris has diſpoſitiones allegare curet.Obtinebit equidem ſine dubio, nam licet deciſionem Regiæ Audientiæ non adducam,in qua ſpecificè ex diſpoſitione dicti *fori* vel *iſtarum pragmaticarum* remedia repulſa ſint: attamen obſervatum habeo, quod quoties allegatæ ſunt, illico repulſa articulorum ſubſecuta fuit. Si autem omiſſio huius allegationis intercedat, reus protelare litem procurabit. Neque ſimiles leges odioſæ vel exorbitantes dici poſſunt vt ſtrictè accipiantur;quia deſumptæ fuerunt *ex cap. paſtoralis* 4. *de exception.l.nemo* 43. *in fin.ff.de regul. iur.*docent præter ordinarios *in his iuribus* Menoch. *de arbitrar. caſ.* 240. *num.*9. Alberic. *in l.ſcire oportet* 13. §. *ſufficit.ff. de excuſat. num.*3. Hoſtienſis *in ſumm. tit. de exception.* §. *quando & qualiter,n.*3.alijs relatis Berlich.*practicab.dict. p.*1.*concluſ.*18.*n.*3.Auguſtin.Barboſa *in collect. d.cap. paſtoralis ex num.* 2. Neque contrariæ exiſtimandæ ſunt his quæ in iudicijs communiter obſervantur, vt dixi. Præterquam quod etiam ſi eſſent, non afficerent, vt cum Larrea *deciſ.*29.*n.*19.*&* *deciſ.*100. *n.*6. dixi *ſupr.nu.* 127. ſicut in dilatione ad probandas peremptorias nemo ſpectat lapſum quadraginta dierum per *d. for.*35. *de teſtib.*datorum,ad probandam ſecundam exceptionem, licet primam deducat,& eam probari curet;neque vnam poſt aliam opponit, ſed omnes iuxta foros, & praxim ſimul deducit, & probare in ea dilatione procurat; alias non eſſet audiendus, vt clarè habetur *in dict. for.* 35. Multò magis prædictæ diſpoſitiones procedunt, quoad dilatorias opponendas, quia parvi præiudicij cenſentur, vt vere ſunt, habito reſpectu ad peremptorias.

Vnde poſt reiectas, vel reſervatas ad diffinitivam exceptiones dilatorias, intra dies forales oppoſitas, quamvis ſuſcitati plures articuli per reum fuerint, in vim dilatoriæ, aut alias, neque litis conteſtatio impeditur, neque aliæ dilatoriæ opponi poſſunt, elapſo termino aſſignato per forum, & eius virtute per Iudicem, vt pluribus probat Barboſa *d. num.* 2. Nec ſuſpendi poteſt effectus conteſtationis miniſterio legis factæ, ex lapſu ipſius termini, quod ſicut de foro negantis audientiam, de iure totius Hiſpaniæ procedit. Quia reſpectu Regnorum Caſtellæ ita cautum reperitur *in l.*9. *tit.* 3.*part.* 3. *&* *in l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 4. *recopil.* vbi Greg. Lopez & Azevedo. Monteroſo *in pract. tract.* 2. *de via ordin.* §. *y aſſi,*Pichardus *in manuduct.part.*1. *præcep.*3. *num.*8. alijs relatis Carleval.*dict. diſp.*5. *num.*22. in Catalonia ſic procedere teſtantur Mieres *in d. c.*8. *D.R. Ferdin.*2. *collat.*9. *part.*2. *n.*21. Oliban. *de action. dict. part.* 1. *lib.* 3.*cap.*4. *num.* 22. *cum ſeqq.* Peguer. *in pract. rub.*11. *vbi* Ripoll. *num.* 2. Cancer. *var.lib.*2.*cap.* 12. *num.* 57. & latius *lib.*3. *cap.*16. *num.*11. *cum ſequentibus.* Fontanella *deciſion.* 273. *cum ſequentib. & deciſion.*499. *num.* 9. quos ſi benè inſpicias, in vnum, & idem coincidiſſe reperies. Quanquam enim diſſentire prima facie videantur; in eo ſcilicet, quod Iacobus Cancer dicit conteſtationem in Cathalonia omnino excluſam reperiri, quoad ſolemnitatem, non quoad ſubſtantiam, quæ miniſterio legis fit; quod cæteri negant. Doctrinã Cancerij approbatam fatetur, expreſſa deciſione illius Senatus,quam tradit, Fontanella *deciſ.* 274. *num.*28.vbi verba formalia refert.De foro Aragoniæ idem procedit,vt probant Bardaxi *ad for.* 1. *de lit. conteſt.num.*2.*verſ. de foro.* Portol. ad Molin. *verb. actor. & reus,num.*12.*cum ſeqq. & verb. conteſtatio n.*2. De iure Luſitanorum habetur *in ordin. lib.*3. *tit.*49. §. 2. vbi Petr. Barboſ. & refert Auguſtinus, eius filius *in d. vollect.n.*3. Ex alienigenis Petr. Gregor. Toloſ. *lib.*48.*ſyntagm.cap.*6.*num.*1. *&* 2. Capicius *d.deciſ.* 83.*n.*2. Ant. Fab. *in C. lib.*3. *tit.*1. *defin.* 25. Sigiſ. Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *c.* 103. *n.* 7. *in fin.* Tuſcus *lit. l. concl.*390. *n.*24. nec repugnat Berlic. *d. p.*1. *concl.* 26. *n.*24. *verſ. ſeptimo quamvis.* Quæ de iure communi etiam procedere dici poteſt per text. *in l. emptionem C. de probat. & l. fin. C. de exception.* vbi Doctores.

Sed dubitari poterit an reo accuſanda ſit contumacia, vel facienda aliqua comminatio, vt effectus conteſtationis appareat? mediante eius deſidia, omiſſione,

vel ſubterfugijs in cumulandis articulis, reſponſionem directam recuſando, ne ad probatoriam dilationem actor perveniat? Et diſtinguendum arbitror; ita vt ſi reus omnino contumax ſit, non comparendo in judicio, quando per legem ex ea contumacia habendus venit pro convicto, & confeſſo, vt in noſtro Regno procedit in cauſis criminalibus, de quo latè diſſerui *lib. 2. cap. 8. §. 7. per tot.* & in Regnis Caſtellæ etiam
145 in civilibus per *dict. l. 1.* nulli dubium erit, quod contumacia accuſari debet, iuxta formam traditam per ſtatuta, vel leges cuiuſcumque Regni, vel Provinciæ. Sed cum ex hac contumacia magna iactura reo ſequatur, in civilibus ſecuta pronunciatione Iudicis, qua eum declaret convictum, vel confeſſum, ſi fuerit minor, reſtitui in integrum debet; ſi maior, appellans audiendus eſt, & cauſa debet reduci ad ſtatum conteſtationis, quando iuſtam rationem non comparen-
146 di oſtendit: imo in ſupremis Tribunalibus acerbitas huius legis, quoad hæc non attenditur, vt cum D. Covar. Auendaño, Salazar, & Paz probat Gutierrez *practicar. dict. lib. 1. quæſt. 46. num. 2.* proſequendo materiam *in tribus quæſtionibus ſequentibus.* Si autem reus comparet, & diffugia quærendo litem conteſtare diſtulerit, & lex ſimplicem diſpoſitionem contineat, cum aſſignatione termini ad opponendas dilatorias,
147 quo elapſo, non audiri iubet, licet conteſtatio miniſterio legis fiat, non obſtantibus articulis calumnioſis vel frivolis ſuſcitatis animo differendi, ſemper neceſſaria eſt iudicis declaratio, qua pronunciet litem conteſtatam fuiſſe, & ad dilationes probatorias procedendum. Quia ea omnia quæ ipſo facto, vel iure, facta dicimus, requirunt judicis pronunciationem, qua declaretur, illud factum fuiſſe, vt probant text. *in l. eius qui delatorem 22. ff. de iur. fiſc. cap. cum ſecundum*
148 *de Hæret in 6.* vbi comm. Doctores *& in l. vniuerſ. C. de precib. Imperat. offer.* quorum plures congerunt D. Leo *deciſ. 62. num. 28. cum ſeq.* Auguſt. Barboſ. *voto deciſ. 47. num. 84. lib. 2.* & Doctiſſimus Amaya *in l. fin. C. de iur. fiſc. lib. 10. num. 41. cum ſeq.* pluribus Salgado *de Reg. protect. part. 3. cap. 7. ex num. 1.* ob quod in curijs Caſtellæ frequentiſſima eſſe ſolet actoris inſtantia, per quam Iudici exponitur, tranſactam iam fuiſſe dilationem per legem conceſſam, ad opponendas dilatorias, & litem conteſtandam, & noluiſſe obtemperare Reum, quare poſtulat quod ei jubeatur reſpondere directè ad petita, aliàs habeatur lis pro conteſtata, & procedatur ad concedendam dilatio-
149 nem probatoriam, vulgo *recibir la cauſa a prueba.* Cui Iudex dicere ſolet quod reus intra biduum reſpondeat directè, alias habebitur pro conteſtata; quo termino elapſo, conteſtata lis pronunciatur, & dilatio probatoria aſſignatur. Quæ praxis adeo notoria eſt vt probatione non egeat; ſed eam tradunt Paz *in prax. tom. 1. part. 6. temp. 6. num. 19. &* 30. Evia Bolaños *in Curia Philip. part. 1. §. 14. num. 2.* & Pichar. *in manu-*
150 *duct. dict. part. 1. præcip. 3. 4. &* 5. In Regia Audientia Valentiæ, idem fermè obſervatur. Nam ſi actor ſupplici libello exponat, dilationem foralem conceſſam ad opponendas dilatorias, & litem conteſtandam completam fuiſſe, & reum plures articulos in vim dilatoriarum ſuſcitaſſe, quæ attendenda non ſunt, ſupplicando quod omnia reijciantur, vel reſerventur ad definitivam, vt dilatio probatoria in materia principali currere incipiat. Quæ frivola ſunt reijciantur, & quæ cauſam concernunt, reſerventur, pronunciando quod *fiant ſupplicata, cum hoc quod de articulis habebitur reſpectus, qualis de iure habendus erit in definitiva.* Hæc praxis procedit ex *for. 61. cur. anni* 1547. & cæteris
151 iuribus ſuperius allegatis. Et ſic deciſum fuit in Reg. Aud. in cauſa Marchionatus de Albayda inter Don Ioannem de Villaragut, & Marchionem Don Ioannem Mila *die 22. Iunij* 1593. & licet Marchio ſupplicavit, denegatum fuit remedium *die 29. eorundem*, referente Mag. Stephano Viues, actuario Roures. Idem in cauſa oppidi del Genoves *die 17. Maij* 1580. referente Mag. Hieron. Arrufat. & in ſecunda cauſa Baroniæ de Alcantara *die 9. Februarij* 1610. & confirmatum *die 2. Martij ſequentis*, & ſic in alijs plurimis. Et quod magis eſt cum in cauſa de Albayda Advocati Marchionis non acquieviſſent Regia interlocutione *diei 16. Novembris* 1593. dictum fuit. *Providet, & iubet partibus, & earum Advocatis, & Procuratoribus quod de cætero ſe abſtineant à ſimilibus allegationibus, & protelationibus; alias ſi ſecus fecerint, procedetur contra ipſos remedijs Prætorijs & opportunis.* Adeſt *in regiſtro fol.* 251. idem ferme proviſum fuit in prima cauſa de Alcantara interlocutione *diei 26. Maij* 1569. & in ſecunda *diei 18. Septembris* 1610. & confirmatum *die 20. Octobris eiuſdem anni*, in quo multum efficere poteſt auctoritas Iudicis; nam vt dixit Iuſtinianus, *in l. properandum 7. §. 1. ad fin. C. de iudic.* ibi: *Hoc enim iudicialis magis eſſe poteſtatis; nemo* 157
eſt qui ignoret: nam ſi ipſi noluerint, nullus tam audax inventur, qui poſſit invito Iudice litem protelare.

Quod intelligendum eſt parte alia inſtante, nam qui 152
brevitatem deſiderat, non debet omittere inſtantias, ne lis immortalis fiat. Iudex enim non poteſt inſtantias partis ſupplere, quia ad factum pertinet, & ſic interpretatur tex. *in l. vnic. C. vt quæ deſ. advocat.* de qua Barboſa *in collect.* Cuiac. & Vveſembech. *in paratitl.* Peguera *deciſ. 196. n. 1.* Ant. Fab. *in C. lib. 2. tit. 7. defin. 1.* Xamar. 158
de offic. Iudic. & Advoc. d. part. 1. quæſt. 9. num. 120. Neque aliquid in civilibus ex mero officio gerere tex. *in l. 4. §. hoc autem ff. de damn. infect. l. de pupillo §. qui opus ff. de nou. oper. nunc. l. 2. in princ. ff. de curat. bon. dand. l. 1. §. magiſtratibus, ff. de Magiſtr. conven. l. ſiquis inſtituatur ff. de hæred. inſtit.* docent Vantius *de nullit. ex defect. proceſ. num. 98.* Graſſis *deciſ. 9. num. 4. de cauſ. poſſeſ.* Hipolit. *in l. vnius, §. cogniturum, num. 21. ff. de quæſtion.* Gonzales *ad regul. 8. gloſ. 9. §. 2. in annot. num. 147. & gloſ. 56. num. 109.* Barboſa *ad d. l. properandum, n. 21.* Farin. *in repert. iudicial. quæſt. 76. num. 2.* Xamar. *dict. quæſt. 9. ex num. 34.* Salgado *de reg. protect. part. 2. cap. 18. num. 70.* Prato *diſcept. forenſ. tom. 4. cap. 25. num. 12.* Do- 153 159
minus Creſpi *obſer. 4. ex num. 1.* qui *for. 107. de Cur. & Baiul.* ad rem expendit. Deficiente igitur parte in petendo, deficit remedium opportunum, & tacite conſentire in mora videtur; nec Iudex poteſt divinare an ex voluntate, deſidia, vel ignorantia procedat, vt perpendunt ad rem Olivanus *de action. dict. lib. 3. cap. 4. num. 2.* Cancer. *variar. lib. 3. cap. 18. num. 126.* Ripoll. *var. c. 6. n. 59. & ad Peguer. in prax. Rub. 11. num. 2.* Xamar. *dict. part. 1. quæſt. 6. nu. 109.* 160

Sed dices, conceſſa reperiri per foros remedia ſuſ- 154
penſiva, nempe correctionis vel reviſionis *for. 9. cum ſeqq. de appellat.* (Quod remedium in Cathalonia dicitur, ſupplicatio contrarij imperij, quod nulla conſtitutione firmatum, ſed vſu iudiciorum introductum aſſerit Fontanella *de pact. clauſ. 4. gloſ. 18. part. 4. num. 9. & clauſ. 7. gloſ. 3. part. 10. num. 80. &* 81. licet Peguera *in prax. rub. 16. num. 1.* conſtitutionem adducit, quem ſequi videtur Cancer *part. 3. var. cap. 16. nu. 121.* & eos laudant ipſe Fontanella *deciſ. 459. num. 20.* & Cortiada *deciſ. 36. num. 12.*) Nullitatum *privil. 23. R. Petri I.* & *cap. 30. grau. ann. 1626.* Appellationis, ſupplicationiſve, *for. 1. & ſeqq. de appell. for. 1. vt lite pendent. for. 2. in extravag. fol. 57.* & reſtitutionis in integrum *for. 1. & 4. de minor.* Quibus vtendo, qui diffugia quærunt, diuturnas protelationes captant. Cui obiectioni faciliter reſpondetur: nam iſta remedia non ſunt adinventa per foros, ſed à iure deſumpta. Reuiſionis remedium originem ducit à *l. quod iuſſit 14. ff. de re iudic.* qua Celſus, ea quæ à Prætore iuſſa erant contrario eius imperio revocari poſſe demonſtrat, ex quo in Cathalonia nomen meo iudicio accepit. Quod fit, quoties in articu- 161
lo reviſionis, iniuſtitia interloquutoriæ detegitur. Nul- 156
litatum remedium docuerunt Iuriſconſulti *in l. quædam mulier 41. ff. famil. erciſcund. & in l. fin. ff. de iur. patron.* Sed meo iudicio ipſi de nullitate conſiſtente in recto

ſolum 162

solum tractare videntur, & cum frequentius nullitates rituales deducantur, ipsarum originem docent, Vlpianus *in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iudic.* ibi *cæterum si aliqua ratione sententia nullius momenti sit, dicendum est condemnationis verbũ non tenere.* & Imperatores Severus, & Antoninus *in l. 1. C. de sent. & interloquut. om. iudic.* rescribendo, *rationem non habere sententiam, quæ condemnatur, qui in iudicio non fuit, & posse tanquam re integra de causa cognoscere Quintilianum.* Et hoc evenit quoties iudicium in aliquo substantiali claudicat, sive in ritu, sive in recto. Appellatio, quæ idem fermè quoad effectum cum supplicatione est, vt statim probabitur, cum ipso iure enata fuit, vt testantur Rubricæ Digestorum Codicis, & Decretalium *de appellationibus.* licet origo supplicationis referatur *ad aut. quæ supplicatio C. de precib. Imper. offeren.* Novell. 119. *cap. 5. vt sponsi. largit. spec.*
157 *collat.* 9. ita beneficium restitutionis in integrum ex *titulis vtriusque iuris* ortum esse depromitur. Quibus positis, sicut in iure Canonico, vel Cæsareo culpa aliqua non reperitur, ita neque in foris nostris reperiri valet, nam eorum vestigia sequendo, nihil erroris statuere posse est compertum. Culpa enim committitur per eos qui remedia vtilissima in perniciem vertunt. Quod vt perspicuum fiat, ex ipsamet praxi horum remediorum, ostendere conabor.

158 Correctionis, sive revisionis, remedium (idem effectu est, quia nomina tantum diversificantur ex gradu Iudicis; quia si adhibetur ab interloquutoria iudicis inferioris, dicitur *Correctio*; si Iudicis Regiæ Audientiæ, nuncupatur *Revisio*) Iudex ex se reijcere non potest; quia coram actuario causæ petenda est, vt habetur *in Regia pragm. anni* 1624. confirmata per *cap. 30. gravam. Cur. ann.* 1626. Hoc remedio vti potest pars, quæ gravamen sentit ex interloquutione intra biduum à notificatione illius, intra alios duos dies iustificare tenetur, & intra alios duos notificare facere adversario: semel ab eadem interloquutoria peti valet; & ab eius repulsa neque appellatio nec aliud remedium admitti debet,
159 *dict. for. 9. cum trib. seqq. de appellat. dict. for. 19. cur. ann.* 1547. *for. 4. Curiar. ann.* 1552. *for. 9. Cur. ann.* 1604. *& cap.* 18. *actor. Brach. Eccles. & Reg. ann.* 1626. Et licet solum ad meras interloquutiones introductum sit, si pars eo vtatur adversus habentem vim definitivæ, & de facto admittatur, appellationem non consequitur, vt *ex dict. cap.* 18. probatur. Nam quamvis habentes vim definitivæ appellabiles sint *for. 12. de appellat.* conducunt tradita per Salgado *de Reg. Protect. part. 2. cap. 1. ex num. 4.*
160 si pars hoc remedium eligit, subijcitur qualitati exclusivæ alterius remedij, vt in simili dixit Ripoll *ad Peguer. Rub. 10. num. 7.* & in specie Thesaur. *decis.* 246. *num. 3.* Gail. *obser. 155. num. 3. lib. 1.* Scaccia *de appellat. quæst. 19. remed. 3. num. 28.* Berlich. *dict. part. 1. conclus. 60. numer. 12.* Et sic decisum fuit in Reg. Aud. sentent. public. per Cases *die 9. Martij* 1630. referente Nobili D. Balthasare Sanz, in causa Don Francisci Marti & aliorum. Quod explica cum Guidone Pap. Thesauro, Afflictis, Scaccia, & Berlich. *num.* 13. quoad eum qui revisionem petit si succumbit; nam si obtinuit, pars adversa petere revisionem non prohiberur, & sic decisum in Regia Audientia sæpius, & in hoc Supremo *die* 17. *Iulij* 1673.

In causa Comitum de Aranda & Marchionis de Ariza in articulo solutionis iurium scribendi processus reportatos ab vna parte virtute litterarum causa videndi, & recognoscendi, quando aliæ parti communican-
161 tur. Ex quibus infertur quod si revisio petatur ab evocatione, & commissione causæ, cum provisionibus inde sequutis, cum assignatione termini, sive sit ad quintam, sive ad tertiam, exceptionem dilatoriam oppositam fuisse liquet: quia proponens agit de competentia fori, nam causam evocabilem non esse ad Regiam Audientiam dicere non potest, quin affirmet coram alio Iudice inchoandam esse; & litis ingressum impedire tentet mediante exceptione declinatoria isto
162 medio intentata. Et cum per *d. for. anni* 1547. & pragmaticas *annorum* 1559. & 1575. teneatur reus omnes dilatorias opponere in vno, & eodem libello, iam in vim dilatoriæ audiendus non est, & si revisio reijciatur, non poterit supplicationem interponere, etiam si concedamus vim definitivæ habuisse. Quia sibi imputare debet cur vsus sit remedio, cui supplicationem denegatam esse, non potuit ignorare. Si vero non per viam revisionis, sed separata instantia, intra terminum, de quo agimus, tamen declinatoriam opposuerit, eius repulsa appellationem, vel supplicationem semel admittit, *dict for. 9. de appellat* (licet per *l. 4. tit. 5. lib. 4.* 163
recopil. in supremis tribunalibus non admittatur, vt tradit Larrea *decis. Gran. 100. per tot.*) sed apud nos iuxta *dict. for. 9.* decisum fuit sæpius in Regia Audientia, & recenter: referente Nobili D. Carolo Valterra *die* 31. *Maij* 1670. in causa Don Francisci Leo, & Phi ippi de Calatavid, super rei vindicatione loci de Anahuir, actuario Ioan. Durà. Nam admissa fuit supplicatio per Don Franciscum interposita à repulsa declinatoriæ. At si frivola videatur, denegari solet, ex deductis per Salgado *de Reg. Protect. part. 3. cap. 4. num. 40. cum seqq.* tuncque dici solet *quia à nullo gravamine*: & sic decisum fuit in R. Aud. *die* 11. *Octobris* 1670. referente Nob. D. Iosepho Descalz in causa Comitatu de Sinarcas, inter Comitem del Real & alios, cum Marchionissa de Sot, Comitissa de Sinarcas & Ana actuario Vincentio, Guill. Admissa igitur supplicatione in casu prædicto, 164
pars quæ obtinet repulsam, brevitati consulens potest interloquutionem exequibilem facere, præstita cautione iuxta textum *in d. aut. quæ supplicat. C. de precib. Imper. offer.* & de iure Valentiæ per *for. in d. extravag. fol. 57. pag. 2.* sive per *Pragmaticam D. R. Petri II.* de qua Dominus Leo *decis. 89. num. 12.* & plura per Carleval. *dict. tit. 1. disput. 2. num.* 947. Cancer *variar. lib. 3. cap. 17. num. 251.* Fontanella *de pact. nuptial. claus. 4. glos. 18. part. 4. num.* 123. Ioan. Bap. del Thoro *in compend. decis. tom. 2. verb. cautio de restituendo.* Scaccia *d. qu. 19. remed. 3. num.* 27. Berlich. *d. concl. 60. num. 15.* apud quos 165
plures; & nos Deo dante latius infra dicemus. Si autem remedium revisionis solum dirigatur adversus decretum de iniungendo, sive ad tertiam, sive ad quintam: ex eo quod à citatione interpositum apparet, frivolum est, & statim reijciendum ex traditis per Salgad. *d. p. 7. cap. 1. num. 9. cum seqq.* Et licet admisibile esse possit à citatione continente breviorem terminum, vt *ibid. docet num. 19.* Cum terminus de quo agimus per legem præfinitus sit, & ferè nunquam lateat valor rei petitæ ad istum effectum, frivolum erit remedium, nec operare poterit effectum suspensivum, iuxta doctrinam Innocentij *in c. coram fælicis, de in integr. restit.* Angel. 166
in l. 2. §. 1. ff. de iudic. Felin. *in c. fraternitatis. num. 6. vers. fallit secundo de test. & attestat.* Bald. *in l. peremptorias col. 4. vers. sicut minor, C. sent. recind. non poss.* Capicij *decis. 3. per tot.* D. Couarruu. *practicar. cap. 26. num. 4.* Ripoll. *var. cap. 4. num. 57.* Guttierrez *dict. lib. 1. practic. quæst. 52. num. 30.* & Salgad. qui alios refert *dict. p. 3. cap. 6. num.* 18. Qui omnes tenent nullum remedium admitti posse ab assignatione termini legalis. Quare perperam actores in litibus tempus consumunt in disputandis articulis huius qualitatis, quæ nec responsionem simplicem mereantur. Et si aliqua danda sit, ne sub prætextu, quod *nil fuit dictum*, aliquid præiudiciale decernatur, responsionem sequi debet, conclusio, & illam instantia, vt per iudicem declaretur.

Nullitatis remedium concessum in Regno reperitur 167
per *privil. 23. D. R. Petri I. & for. 8. de execut. rei Iudic.* si intra decem dies proponatur, & effectum suspensivum ex vsu & stylo producit. Et de iure sic procedere, docuerunt Gail. *d. lib. 1. obser. 44.* Intrigliol. *decis. 10.* Iosep. Ludo. *decis. 24.* D. Covarr. *pract. c. 29. num. 6.* Scaccia *dict. q. 19. remed. 1. conclus. 4 n. 49. & seqq.* Tuscus *lit. N. conclus. 130. cum seq. & lit. S. concl. 138.* Berlich. *dict. part. 1. concl. 61. num. 3. 6. & seq.* Salgado *d. p. 3. c. 9. ex nu. 32.* Sed nota, quod simile remedium ex se non est competens adversus interloquutiones, sed adversus diffinitivas vt

ex *eod. privil.* 23. expresè resultat, sicque tenet Berlich. *d. concl.* 61. *num.* 1. Sed vsu & consuetudine iudiciorum fori Valentini admissum est, quod à merè interloquutoria recipiatur, vt dixit Scaccia *d. rem.* 1. *concl.* 6. *ex num.* 2. cuius opinio Canonizata reperitur per *for.* 9. *Curiar. ann.* 1604. quo forma datur admittendi nullitatis remedium contra duas provisiones conformes, & cum sub nomine provisionis contineatur interloquutio mera,
169 supponit posse admitti. Et quia sæpius frivolæ nullitates opponantur, sæpè pariter in calce libelli repelli debent, quia *in dict. for.* 8. clarè dicitur quod si ex processu evidenter non appareant, exequutioni deducatur sententia, vt factum fuisse à peritis, & prudentibus Senatoribus, qui ante me sedes implerunt, in ea R. Audientia observaveram; ego dum munus Senatoris obtinui, frequenter repellebam. Et ratio est, quia quoties calumniosæ, improbabiles, & frivolæ ex narratis in ipso libello resultant, reijciendæ sunt, vi dispositionis contentæ *in d. pragm. anni* 1624. quæ quoad hoc correcta non fuit, per *d. c.* 30. *gravam. cur. ann.* 1626. iuxta doctrinam Baldi in *l. contra maiores in fin. num.* 4. *C. de inoff. testam.* vbi etiam Cinus *num.* 7. Vancij *de nullit. tit. quo. & intr. quod temp. num.* 23. *vers. quod intellige, & vers. provt formaliter.* Franc. *in c. dilecto num.* 21. *de appellat.* Thesaur. *decis.* 10. *num.* 10. Marsil. *singul.* 152. Sacci. *de appellat. quæst.* 12. *num.* 169. *& quæst.* 15. *num.* 99.
170 Giurba *decis.* 110. *per tot.* Quæ in tantum procedunt, vt nec cursus fatalium, vel decem dierum ad appellandum suspendatur, vt isti Doctores tradunt. Et sic decisum fuit sæpius in Regia Audientia: quo ad causas criminales ex deliberatione trium Aularum *die* 6. *Februarij* 1632. vt dixi *dict. lib.* 2. *c.* 8. §. 9. *num.* 83. Cuius decisionis meminit D. Crespi. *obser.* 49. *num.* 2. in civilibus sic etiam decisum reperitur, sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die* 5. *Martij anni* 1634. in causa vertente inter Petrum Saura, & Thomam Pina Alonen-
171 ses. Notat D.D. Petrus Sanz *in suis observat. lit. N. observat.* 7. Sed licet hæc ita se habeant, multoties admitti solent absque debito examine, quæ eadem facilitate repelluntur. Verum ab earum repulsa, in articulo de quo agimus, nempe pronunciationis interloquutoriæ meræ, qualis esse solet repulsa cuiuslibet dilatoriæ, appellatio denegari debet, quia à mere interloquutoria
172 denegat *d. for.* 9. *de appellat.* in quo omnes conveniunt, vt cum Salgado dixi *supr. num.* 160. Neque hoc inique, nam in *eodem for.* 9. remedium speciale, nempe revisionis, correctionisve, concessum est ad mere interloquutorias. Et sic decisum fuit in R. Aud. referente nobile Don Cosma Gombau *die* 17. *Decembris anni* 1654. inter Don Petrum Quexal, & Sixtum Godes actuario
173 Candel. Ex eo quod repulsa nullitatum in articulo non appellabili, minimè mutat eius naturam, & inappellabilis remanet. Sed quia iuxta *d. privil.* 23. nullitates proponendæ sunt infra decem dies ab iniunctione sententiæ, quod pariter procedit in interloquutione; si post lapsum quinque, vel trium dierum termini foralis, dati ad opponendas dilatorias, nullitates proponantur adversus dictas provisiones evocationis, commissionis, & concessionis termini, iam vim dilatoriæ obtinere non valent: quia terminus legis computandus est, à die notificationis libelli peremptoriè, vt ex textu, & alijs iuribus dixi, & eo completo, vel elapso, iam nullitatis remedium sero venit ad eum effectum, vt ex dictis patet. Neque suspendere potest terminum, tum quia istæ provisiones sunt mere interloquutoriæ, in quibus remedia non operantur effectum suspensivum regulariter, vt dixi: tum etiam quia, quando adhibetur remedium, terminus lapsus est, ob quod suspendi nequit, quod cursum consummavit. Non entis enim nullæ esse possunt qualitates, pluribus Barbosa *axiom.* 196. & ex generali conclusione quam posui *supr. num.* 136. evidenter infertur.

174 Appellationis, vel supplicationis remedium (idem in effectu sunt *for.* 1. *& seq. vt lit. pendent. l. fin.* §. *penult. ff. de temp. & repar. appellat.* D. Leo *decision.* 103. *nume.* 2. cum alijs plurimis per me congestis *tract. de re crim. contr.* 2. *num.* 67. licet origine, & alijs circunstantijs differant, vt notant Scaccia *de appellat. quæst.* 19. *remed.* 3. *ex num.* 1. Berlich. *d. conclus.* 60. *per tot.* quibus addendus Ignatius Pereyra *tract. de revis. cap.* 9. *per tot.*) exclusum est ab omni interloquutione mera, vt dixi per *for.* 9. *de appellat.* provt de iure civili tex. *in l. apertissimi. C. de iudic.* & Canonico per *text. in c. litteræ* 3. *de dilat.* signanter post Tridentinum, de quo plura Salgado *dict. p.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. Et sic dempta declinatoria fori, in qua specialiter, vt dixi, concessum est semel appellare ex *eod.* 181
for. 9. à repulsa dilatoriæ deneganda est, vt quotidie de- 175
negare solet R. Audientia sub eo motivo, *quòd à nullo gravamine.* Et est idem ac dicere frivolam appellationem, vel supplicationem esse, vt notavi iuxtà *dict. cap.* 3. *de dilat.* ibi *Nos igitur appellationem huiusmodi frivolam reputantes. supr. num.* 64. Quibus exclusa remanent cuncta collecta per Salgado *dict. p.* 2. *c.* 1. *ex num.* 24. quo latè probat admittendam appellationem esse à reiectione 182
dilatoriarum, quia ea procedebant fortè de iure Pontificio ante Tridentinum, vt *ibi* notat: & nos habemus legem expressam, per quam appellatio denegatur, & aliud remedium æquivalens conceditur, nempe correctionis, vel revisionis.

Neque his obstat *for.* 12. *eod. tit.* quo, admitti appella- 176
tionem ab interloquutoria habente vim definitivæ, si non spectat aliam post se, & in definitiva reparari non valet, cautum habemus, vt notat D. Leo *decis.* 16. *n.* 13. Nam regulariter dilatorię repulsa, non obtinet has qualitates, & declinatoria fori, quæ eas obtinere poterat, habet specialem providentiam, vt dixi; sed si aliqua eas habuerit, dum succumbens elegerit remedium revisionis, vel correctionis (vt frequenter evenire solet) non 177
poterit alio remedio vti, vt dictum remanet. Si autem remedium supplicationis eligit, facta exequibili repulsa per cautionem, lis prosequi poterit: si in curia inferiorum Iudicum lis ducatur, appellatione interposita, & admissa, dum curet eam prosequi, breviter confirmationem obtinebit cum condemnatione expensarum; vel desertionem experiet, quia à communiter contingentibus, istæ appellationes, vel breviter expediuntur, vel desertæ pronuntiantur, ob non exhibitum primitivum processum intra tempus statutum, vt quotidiana experientia demonstrat; de quo latius suo loco dicemus.

Restitutionis in integrum beneficium, non omnibus 178
competit, sed his tantum quibus specialiter ius indulget, vt pupillo, minori, Ecclesiæ, & similibus; & generaliter eis denegatur si imploretur adversus lapsum huius termini foralis, quod probant plures quos referam *infra num.* 180. Ea nimirum ratione, quod dilatoriarum allegandarum omissio, parvi præiudicij reputatur, provt in substantia est. Nulla quippe lis, malum, vel bonum exitum obtinet, ex allegatione, vel omissione Dilatoriæ, cum istæ exceptiones tendant, vt nomen ipsum demonstrat, ad differendum litis ingressum, quod vtrique parti nociuum sæpius est, ex supervacanea mora, gravamine impensarum, & molestia litigandi.

Quamvis raro rei conventi damna agnoscant, nisi 179
postquam condemnati sunt, cõpelluntur tamen rẽ cum fructibus restituere, vel experiuntur debitum extinguere potuisse, cum impensis factis in litis protelatione, Sed non semel, re parum perpensa, vidi simile remedium admissum, decretum de iniungendo in calce petitionis concedendo; in cuius exclusionem paucos, vel neminem expertus sum allegantes denegandum ex hac dispositione. Recurrere namque solent, ad requisita de iure, vt beneficium hoc concedatur, tempus malè perdendo in vanis allegationibus. Regula namque in hoc 180
articulo certissima est, quod restitutio tanquam calumniosa, vel frivola non est audienda, quia notoriè deficit læsio, quæ per restitutionem possit reparari: vt omnes Doctores de hac materia tractantes passim tradunt. Quorum plures adducunt Vincent. de Franq. *de-*
cis. 290.

cis. 290. 431. & 434. vbi Addent. Fontanel. *tom.* 1. *de pact. nuptial. clauſ.* 3. *gloſ.* 3. *n.* 59. & *tom.* 2. *clauſ.* 9. *gloſ. vnic. part.* 2. *num.* 17. & *deciſ.* 19. *n.* 5. Oddo *de reſt. part.* 2. *quæſt.* 64. *art.* 5. *num.* 39. Cæſar Bartius *deciſ.* 13. & 109. *num.* 9. vbi Addent Molina *de Hiſp. Primog. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 6. Ceuallos *com. contr. com. quæſt.* 855. Guttierrez *d. lib. pract. quæſt.* 52. *num.* 4. Farin. *quæſt.* 75. *num.* 44. notat D. D. Petrus Sanz *lit. M. obſervat.* 4. Et cum iſtæ exceptiones ex ſui natura opponendæ ſint ante litis conteſtationem tex. *in l. fin. C. de except. l. ita demum.* 13. *C. de procur.*

181 *l. exceptionum* 19. *C. de probat.* Quæ diſpoſitio viget in Regnis Coronæ Aragonum, in quibus non eſt vſu recepta ſolemnis conteſtatio, vt dictum remanet, ſed miniſterio legis facta cenſetur per lapſum iſtius terminij; in eoque opponendas eſſe probat *dict. for. fin. vel* 4. *de lit. conteſt.* omittendo earum oppoſitionem videtur illis renunciatum fuiſſe rex. *in cap. inter Monaſterium* 21. *de re iudic. cap. cum perſonæ de priuil. in* 6. *l. ſi quis in alie-*

182 *na, ff. de Iudic. l. ſiquis, l. Cives C. de appellat.* docent Felin. *in cap exceptionem* 13. *ex num.* 7. *de except.* Aſin. *in prax.* §. 13. *cap.* 1. *num.* 17. & *cap.* 8. *num.* 4. Marant. *de ordi. iudic. part.* 6. *tit. de exception. ex num.* 8. Menoch. *de præſ. lib.* 2. *præſ.* 19. *num.* 6. Aug. Barboſ. *in collect. d. cap. inter Monaſterium num.* 5. Tuſcus *lit. E, concluſ.* 244. *num.* 3. Carleval. *tom.* 2. *tit.* 2. *dict. diſp.* 5. *num.* 6. Aniquin. *de præven. inſtr. cap.* 2. *num.* 36. Ob id qui ſemel oppoſitionem omiſerit Dilatoriæ, non poterit poſtea de oppoſitione tractare, quia diſpoſitio fori denegat audientiam.

183 Quæ omnia limitari poſſent caſu quo clare apparet de magna læſione pupilli, minoris, vel Eccleſiæ; quia tunc admitti debere remedium & implorantem audiri dixerunt Guttierrez & Fontanella *vbi prox.* ſed quia hæc remedia ad eundem finem tendunt, præcipue dum agitur de exceptionibus dilatorijs, promiſcuè vſurpare ſolent, Doctores relati per Scacciam de appellat. *dict. quæſt.* 19. *rem.* 1. *concluſ.* 2. *num.* 2. *remed.* 2. *num.* 131. & *remed.* 3. *num.* 27. & 30. Berlich. *dict. concl.* 60. *num.* 7. *verſ. appellatio.* ita vt quæ reſpectu vnius remedij di-

184 cta ſunt, deſumi poſſunt ad alia, quamvis in aliquibus differantur. Sed nota quod licet aliqui dubitent an terminus foralis currere incipiat à die notificationis primi decreti, an verò à die confirmationis eiuſdem, ſive illa fiat in articulo nullitatum, ſive reviſionis, aut alterius remedij: Ego firmiter tenendum credo, quod currit à die notificationis dicti primi decreti per tex. *in l. contra maiores C. de inoffic. teſtam.* vt tenent Tiraquel. *de retract. lignag.* §. 1. *gloſſ.* 10. *num.* 41. Ioan. Bapt. *de Thoro in comp. deciſ. tom.* 5. *verb. terminus præfixus*, vbi ſic deciſum refert: quorum doctrina congruit cum diſpoſitione noſtri textus, in quo literaliter dicitur quod currat à die traditionis libelli.

Neque his obſtant adducta per Salgad. *de reg. protect. part.* 1. *cap.* 7. *num.* 50. & *p.* 2. *cap.* 13. *ex num.* 253. Qui videtur aſſerere impedita non currere terminum: Nam aliud eſt impeditum reperiri, aliud impedimenta quærere ne currat terminus: qui remedia hæc adhibent ipſi impedimenta affectant, quærunt, & opponunt; & ſic quicquid ſit in ſpeciebus propoſitis per Salgadum, in noſtra ſpecie qui quærit impedimenta affectata, & frivola, non debet ex eis vtilitatem reportare. Quibus addi poteſt quod ipſe Salgado ſatis explicat *d. c.* 7. *num.* 74. & *d. c.* 13. *num.* 256. termini curſum ſuſpendi tantum in ſtatu in quo reperitur tempore impedimenti adhibiti; quod non negamus ſi adhibeatur ex iuſta & rationabili cauſa. Et ex eo quod nouus terminus, brevior tamen, dandus ſit, ſupponit primum curſum conſummaſſe; & ſolum ſuccurrendum eum per quem non ſtat, vt curſus termini proſequatur.

185 Sed vt pergamus, ex differentijs paſſim per Doctores adductis, exceptionum dilatoriarum placet tradita per Ioſephum Ramon. *conſ.* 73. *ex n.* 1. & Carleval. *dict. diſp.* 5. *num.* 2. nempe quaſdam reſpicere perſonam Iudicis, quaſdam perſonas litigantium, quaſdam libellum, & quaſdam ipſam cauſam in quibus explicandis liceat aliquantulum immorari.

Ex reſpicientibus perſonam Iudicis, prima ordine, 186
& qualitate eſt *Declinatoria*, quia eius iuriſdictio incapax, vel incompetens arguitur ad cauſam de qua agitur. Et cum ex diverſis rationibus id prouenire poſſit, obſervandum eſt: quod ſi iuriſdictionis defectus ſit omnimodus, ita vt Iudex incapax ſit cognitionis cauſæ, vel nullam iuriſdictionem obtineat neque in actu, neque in habitu, vel illa quam habet improrogabilis ſit, in quacumque parte litis, hæc exceptio admitti debet, quia ſi aliquid ex prædictis verificari poteſt, iudicium redditur nullum & illuſorium, etiam retro, ob quod etiam poſt tres ſententias conformes ſuum effectum annullandi omnia geſta operatur, vt cum Valaſco, Cabedo & Gama probat Pereyra *deciſ.* 3. *num.* 9. Innocentio, Scaccia, Muſcatello, & alijs Salgado *dict. part.* 2. *cap.* 18. *num.* 21. Larrea *deciſ.* 10. *num.* 10. Cancer 187
variar. lib. 2. *c.* 2. *n.* 211. Si vero proveniat ratione incompetentiæ (quod in Iudicibus noſtri regni percipi poteſt ex regulis traditis *in d. lib.* 1. *huius operis*) cum ex ea iudicium retro nullum non fiat, imo per conſenſum prorogatur tex. *in l. ſi per errorem* 15. *C. ſi conuenerit* 18. *ff. de iuriſd. omn. iudic. l. quidam conſulebat*, 57. *ff. de iudic. l. qui ex conſenſu* 7. *C. de epiſcop. audien.* cum pluribus adductis per Petrum Barboſa *in l.* 1. & 2. *tap.* 3. *num.* 192. *de Iudic.* Scaccia *tract. de re indic. gloſ.* 7. *quæſt.* 2. *part.* 4. Cancer *vbi prox.* Carleval. *dict. tit.* 1. *diſp.* 2. *num.* 968. & 999. *cum ſeqq.* de iure Valentiæ *foro* 22. *de iudic.* Morla *in empor. tit.* 2. *in prælud. num.* 120. & D. Creſpi *obſer.* 15. *ex num.* 78. poſt litem conteſtatam ſimilis exceptio attendenda non eſt. Quia dum ſolum incompetentia alle- 188
gatur, prorogatio iuriſdictionem extendit, dum ordinaria ſit, vt præter laudatos docet D. Leo *deciſ.* 105. *n.* 9. *cum ſeqq.* vbi deciſionem huius Supremi adducit: ſemelque prorogata iuriſdictione, neque eſt locus pœnitentiæ, neque nullitas Iudicis reſultare poteſt, vt omnes relati tenent. Quod apud Valentinos ex diſpoſitione ſpeciali contenta *in for.* 37. *de teſt ib.* maximopere corroboratur. Nam per oppoſitionem declinatoriæ curſus iudicij ſuſpendi non debet; nam ſi reus declinans obtinuerit vltra nullitatem iudicij ipſo foro expenſæ ei debentur. Quare certiſſimum eſt, quod declinatoria ex ſe litis conteſtationem non impedit; niſi defectus, & improrogabilitas notorij eſſent, vt in terminis ſimilis 189
ſtatuti dixit Berlich. *dict. concluſ.* 18. *num.* 6. Quæ adeo vera ſunt, vt declinans ſuccumbens, & non appellans, Iudicem revera incompetentem, competentem facit, conſenſu tacito reſultante ex acquieſcentia, vt pluribus tradit Salgado *dict. cap.* 18. *num.* 19. Sed quia latiſſima eſt materia prorogationis, quæ integrum tractatum expoſcit, videndi ſunt Doctores adducti *ſup. nu.* 187. quorum plures cumulat Carleval. *dict. diſput.* 2. *quæſt.* 8. *ex num.* 698. Et cum *in dict. foro* 22. nulla ſpecialitas reperiatur, iuris communis deciſiones ſequi debemus.

Sub eadem exceptione declinatoria comprehendi 190
debent, litis-pendentiæ, & cauſæ continentiæ exceptiones, cum tendant ad eundem finem, excludendi cognitionem Iudicis, coram quo lis ſuſcitatur; nam licet habeat iuriſdictionem, lis præventa ab alio Iudice dicitur, in quo articulo diſceptanda venit materia præventionis iuxta tex. *in l. vbi cœptum. l. ſi quis poſtea quam* & ibi comm. Doctores *ff. de iudic. l. cum quædam ff. de iur. omn. iudic. for.* 16. *de iudic.* De qua integrum *tractatum* edidit Petrus Franciſcus de Tonduti, & plura congerunt Petr. Barboſ. *in d. l. ſi quis poſtea ex num.* 6. Scaccia *lib.* 1. *de iudic. cap.* 12. *num.* 57. Cancer *d. c.* 2. *ex num.* 227. Valenz. *conſil.* 131. *num.* 12. Ripoll. *variar. cap.* 1. *num.* 135. Fontanel. *d. clauſ.* 4. *gloſ.* 15. *ex num.* 64. Carleval. *dict. diſput.* 2. *ex num.* 867. & *tom.* 2. *tract.* 2. *diſp.* 2. *ex num.* 1. Cortiada *deciſ.* 36. *ex num.* 46. Marta *de iuriſdic. p.* 2. *c.* 2. *ex num.* 1. Salgado *in laber. part.* 2. *cap.* 4. *num.* 171. At ego brevitate qua ſoleo, ad rem diſtinguendum duxi. Si enim in vim Dilatoriæ opponatur exceptio continentiæ cauſæ, cum ex ea iudicium retro nullum fieri poſſit, ſemper debet admitti, & illico terminari, ita vt

per conteſtationem, aut alium actum excludi non poſſit per tex. *in l. nulli C. de iuriſ.* docent Afflict. *deciſ.* 354. *num.* 8. & ibi Vrſil. Riccius *p.* 1. *collect.* 368. Aponte *conſ.* 70. *num.* 13. *lib.* 1. Monach. *deciſ.* 66. *num.* 5. Nata *conſ.* 135. *numer.* 3. Menoch. *de arbitr. caſſ.* 371. *num.* 20. Muſcatel. *in prax. part.* 1. *verſ. ſeu*, *num.* 18. *cum ſeqq.* pluribus adductis Salgado *in laber. p.* 1. *cap.* 4. *num.* 19. Puribus Cortiada *d. deciſ.* 36. *num.* 52. vbi teſtatur de praxi Senatus Cathaloniæ: quibus adde Iacobum Gotofred. *in l.* 2. *C. Theodoſ. de Iudic.* & tradit Dominus Polo *adverſ.* 184. 192 Deciſionem Regiæ Audientiæ in cauſa Domnæ Mariæ Fenollar, cum Monaſterio ſanctæ Catherinæ Senenſis; qua exceptio continentiæ cauſæ ne dividi poſſet, admiſſa fuit poſt litem conteſtatam; & ne monſtruoſæ ſententiæ reſultarent, deciſa ad favorem opponentis. At verò exceptio ſimplicis litis pendentiæ mere Dilatoria eſt, & ſic opponenda ante litis conteſtationem per Doctrinam Iaſonis *in d. l. nulli n.* 6. de qua materia videndi ſunt textus *in d. l. vbi cœptum d. l. ſi quis poſtea* cum alijs adductis *ſupra num.* 190. ſignanter Matth. de Afflictis, qui ponit differentiam harum 193 exceptionum, Vrſilis *ad eum*, & Giurba *deciſ.* 23. *ex num.* 1. Fermoſ. *in Rubr. vt lite pendente, quæſt.* 1. *num.* 3. Tonduti *d. tract. de præv. p.* 2. *cap.* 30. *num.* 1. *cum ſeqq.* Cortiada *ibid. num.* 53. & Dominus Creſpi *dict. obſ.* 5. *num.* 18. *& obſer.* 114. *num.* 98. Et ſecundum hanc Doctrinam, quod litis pendentiæ exceptio, poſt litem habita pro conteſtata non ſit admittenda, deciſum fuit in Senatu ſupremo Italiæ, in cauſa Marchionis Caroli Mari, cum Civibus Aquæ-vivæ *die* 6. *Februarij anni* 1673. Interfuimus tanquam ad ſociati, præter Senatores illius, D. Marchio de Torralea Don Benedictus Trelles, Doctrina & rectitudine celebris, de Conſilio, & Camera Caſtellæ. Don Antonius de Caſtro peri- 194 tiſſimus Novi orbis Senatus Conſiliarius, & Ego: Si vero antequam iuriſdictio Iudicis de quo agitur prorogata fuerit, declinatoria ei opponatur, ante litis conteſtationem, illicò diſcuti debet, etiamſi non ſtatim liquida appareat, ſed requirat altiorem indaginem, vt docent Bartol. *in l. fin. ff. pro ſuo.* Bald. *in l.* 1. *num.* 11. *verſ. præterea pone C. de ordin. Iudic.* Caſtr. *in l. ex quocumque* 2. *num.* 10. *ff. ſi quis in ius. vocat. & in d. l.* 1. *nu.* 9. *C. de ordin. Iudic.* Iaſon *in l. ait Prætor* 7. *num.* 2. *ff. de iur. iura.* cum alijs adductis per Carleval. *dict. diſp.* 5. *num.* 7. 195 *& ſeqq.* Sed eſt notanda differentia quod ſi pars opponit Iudici defectum iuriſdictionis, ipſe Iudex cognoſcere debet an ſua ſit iuriſdictio, tex. *in l. ex quacumque* 2. *in princ. ff. ſi quis in ius vocat. c. ſuper literis* 20. *de reſcript.* & vtrobique Doctores, quarum plures cumulant Carleval. *d. diſp.* 5. *num.* 11. *verſ. regulariter* & Valenz. *conſ.* 52. *ex num.* 23. quæ concluſio iure Valentiæ firmata eſt *in for.* 14. *de Iudic.* Si verò alius Iudex ſit 196 qui opponat, inhibitoriam mittendo, vel aliter competentiam iuriſdictionis ſuſcitando, quæſtio terminanda eſt iuxta formam expediendarum competentiarum in vnaquaque Provincia ſtabilitam. Quare in Regno Valentiæ terminari debet modo quo tradidi *tom.* 2. *huius oper. cap.* 7. §. 1. *num.* 1. *cum ſeqq.* De Regno Aragoniæ tractat latè Illuſtriſſimus Præſul Tiraçonenſis D.D. Didacus Frances Vrrutigoyti, *in doctiſſimo tractu de Compet. iuriſ. per tot. præcipuè quæſt.* 2. De Principatu Cathaloniæ Cortiada, *in duobus copioſiſſimis libris deciſionum Cancellar. Barchinonenſis, ſign. deciſ.* 29. *cum ſeqq. vſque ad finem libri*, quo formam vniuſcuiuſque latè & doctè tradit, & ſic de reliquis. Et cum ex deciſione huius articuli pendeat legitimatio totius iudicij; ideo tanquam iure magni momenti, licet reliquæ interloquutiones meræ denegatam habeant appellationem, in hac vnica iuxta foros ſemel appellare licet, *ex for.* 9. *de appell.* vt ſupra dictum eſt, & hoc iure vtimur.

197 Secunda exceptio perſonam Iudicis reſpiciens, eſt *Recuſatoria*, quando ſcilicet iam de iuriſdictione Iudicis non ambigitur, ſed ipſe competens eſt, & habetur ſuſpectus: de qua remiſſivè tam de iure communi quàm Caſtellæ agit Carleval. *d. diſp.* 5. *num.* 10. *verſ. exceptio recuſatoria.* De iure Cathaloniæ Ripoll. *var. c.* 4. *per tot.* & Fontanella *to.* 1. *in triginta primis deciſionibus.* De iure Aragoniæ Portoles *ad Molin. verb. Iudex num.* 38. *& ſeqq.* & Seſſe *deciſ.* 41. *per tot. lib.* 1. De iure Valentiæ & aliorum Regnorum noſtræ Coronæ Dominus Creſpi *obſer.* 9. *per tot:* Quare ad eos Lectorem remittimus. Sed ne ſpecialia noſtri Regni prætermiſſa remaneant, notandum eſt, quod *in for.* 2. *de Iudic.* cautum habemus 198 quòd quilibet ex litigatoribus poſſit Iudicem recuſare ante litis conteſtationem, quod per ius commune ſtatutum eſt in *l. apertiſſimi C. de iudic. cap. cum ſpeciali* 61. *de appellat.* Gloſſa communiter recepta *in cap. paſtoralis* 4. *verb. poteſtate de exception.* docent præter ordinarios D. Covarruu. *practicar. cap.* 26. *num.* 2. Pichard. *in manuduct. part.* 2. *in prælud.* §. 2. *num.* 12. Morla *in Emporio titul.* 2. *in prælud. ex numer.* 173. latè Fontanella *deciſ.* 17. *ex num.* 1. Novar. *tract. de elect. for. quæſt.* 15. *ex num.* 1. Et ſolum permittitur recuſatio poſt litem con- 199 teſtatam ex cauſa vel notitia ſuperveniente: quare rectè ſequitur quod lapſo termino, ſeu dilatione, de qua agimus, renuntiatum videtur ſimili exceptioni: & ſic recuſatio poſt conteſtationem neque procedit, neque admittenda eſt: Sic docuit Covarruvias *dict. cap.* 26. *num.* 2. *verſ. ſic & poſtea* Valenzuel. *conſil.* 170. *num.* 14. Fontanella *dict. deciſ.* 17. *num.* 1. *cum ſeqq.* Ripoll. *dict. c.* 2. *n.* 120. pluribus adductis D.D. Petrus Salcedo *in l.* 20. *tit.* 10. *lib.* 2. *recopil. num.* 9. *&* 21. Inter quos noſtrum Morl. numerat: Probans quod ſecundum iura Caſtellæ, lapſis 200 terminis per eum aſſignatis, recuſatio tantum admitti poteſt, ſi probetur, per confeſſionum ipſius recuſati, vt explicat bene *ibid. num.* 28. *& ſeqq.* Attamen cum valde periculoſum ſit coram Iudice ſuſpecto litigare *d. l. apertiſſimi C. de Iudic. cap. quod ſuſpecti* 3. *quæſt.* 5. *cap. ſuſpicionis de off. & poteſt. iud. delegat.* cum ſimilibus adductis per Salgad. *de reg. protect. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 91. & ante eum Mar. Giurb. *deciſ.* 48. *ex num.* 1. numquam fieri de- 201 bet ſcrupuloſa inquiſitio reſpectu ſupervenientiæ cauſæ, vel notitiæ; cum in hoc iuramentum partis credendum ſit, vt cum Innocentio, Angel. Gabriel. & Aſin. tenuit Ripoll. *dict. cap.* 2. *num.* 123. ita vt quod præcipuè attendi debet eſt ſubſiſtentia cauſæ ſuſpicionis, dum non appareat negligentia, vel calumnia recuſantis, vt accuratè notat Fontanella *dict. deciſ.* 17. *num.* 12. Quod capiendum credo cum temperamento per ipſum adnotato *deciſ.* 14. *ex num.* 10. nempe quod iuramento firmetur nova notitia, & apponatur ante calculum ferendæ ſententiæ.

Licet regulariter non permittatur Iudicibus voluntariè ſe abſtinere à iudicando, de quo plura congerit D. Salcedo *in d. l.* 20. *num.* 42. *cum ſeqq. in dict. for.* 2. Iudicibus Regni Valentiæ conceſſa eſt facultas vt ex iuſta cauſa abſtineri poſſint, vt docet D. Creſpi *obſ.* 8. *ex n.* 8. de quo etiam tractat Fontanella *deciſ.* 1. *&* 2. Hinc procedit quod in Regno Valentiæ rariſſimæ ſint lites recuſationis. Per tredecim annos in illis Tribunalibus ſedes implevi, & non vidi ſuſcitari cauſam ſuſpicionis, ſicut revera ſuſcitata non fuit *ab anno* 1646. vſque ad *annum* 1659. & ratio eſt, quia Iudices bonam fidem agnoſcendo, abſtineri ſolent ſi impedimentum ad iudicandum prænoverint, vel quoties ab aliquo ex litigatoribus certiorantur de legitima cauſa ſuſpicionis. Sic 203 obſervavi in quadam lite graviſſima, quæ decidenda erat, me referente: nam vnus ex litigatoribus cauſam iuſtam ſuſpicandi, quam prorſus ignorabam, detexit, nempe ex lite commodum reſultare poſſe cuidam affini meo in ſecundo gradu. At revera eluſus fuit in ſuſpicando, quia ex quinque Iudicibus ego ſolus ad ſui favorem inclinabam: ſunt enim iſte quærelæ effectus zelotipiæ, qua litigatores affici ſolent, & ea ducti, in errores nocivos deducuntur, vt innuit D. Creſpi *obſer.* 23. *num.* 177. In Regnis Caſtellæ receptior eſt ſententia, de qua Dominus Salcedo *in d. l.* 20. *num.* 43. vt Iudices non poſſint hoc arbitrio vti. Quod ſaltem temperandum crediderim, caſu quo cauſa abſtinendi eſt notoria; nam tunc, vt tradunt Maſtrillus *deciſ.* 151. *num.* 1, & 7. Mayard.

nard. *decis.*1.& 2. & alij, quos sequitur D. Crespi *dict. obser.*8.*num.*8. nullo recusante, poterit Iudex abstineri à iudicando : quippe res mali exempli esset quod quis in simili causa iudicaret: quod expressè cautum reperitur *in l.*9. *tit.*4.*part.*3. vbi Gregor. Lopez *glos.*6.extendi vsque ad decimum gradum,& domesticos docet. Sequitur Morla *vbi sup.num.*206.Sic obseruavi dum munus Præfecti Regiæ Domus, & Curiæ gerebam, abstinendo à cognitione litis ob notoriam affinitatem quam habeo cum litigatore qui litem mouebat, & Consilium Castellæ approbavit, alium in mei locum nominando.

204 Sed in his procedendum est cum distinctione, quia quoad Iudices ordinarios *in dict.for.*3.cautum est quod ipse Iudex suspectus dictus, Associatum eligere teneatur, quod etiam in Regno Castellæ statutum est per *text.in l.*22. *tit.*4. *part.* 3. *&* l. 1. *&* 2. *tit.*16. *lib.*4.*recopilat.* vbi Greg.Lopez *de iure Aragon.* Molin. *verbo Iudex* & ibi Portoles, *numer.*68. Sesse, *decis.*41. *in prin.* & cæteri interpretes horum iurium,& de iure Cæsario per *d. autent. Offeratur de lit. conteſt.* à qua omnes istæ dispositiones originem ducunt. Et nota differentiam, nam per *dict. aut.*& iura Castellæ requiritur pro forma iuramentum recusantis,notant *glos.* & Doctores *in d.l.*
205 *apertissimi*,& Sesse *d.decis.*41.*num.*2. Azevedo in *d. l.* 1. *num.* 11. Noster *for.* 3. de iuramento mentionem non facit. Sed quia desumptus fuit ex *d. l. apertissimi*,in cuius terminis iuramentum requiri tenent D. Couarruu. *d.c.*26. *num.*1. Avendan. *de exeq. mandat. p.*2. *cap.* 23. *num.*13. Tiraquel. *tract. de iudic. in reb. exiguis, verſ. quid cum tractetur.* Morla *in empor. titul.* 2. *in prælud. num.*199. Azevedo *in d. l.* 1. *num.*12. Sesse & Portoles *vbi prox.* Barbosa *in collect. d.l. apertissimi*,*num.*17.etiam in terminis nostri fori requiri iuramentum tenet ex
206 traditis per Morla *d. num.* 199. *in fin.* & quia fori desumpti à iure communi easdem interpretationes admittunt, vt notavi *lib.*1. *cap.* 1. §.2. *num.*14. & post me Dominus Crespi *obser.* 3. *numer.* 57. *&* *obser.* 90.*num.*9. Quod intellige respectu iustitiæ, & Assessoris eiusdem, nam si tractetur de Gubernatore Gerente vices, Baiulo Generali, vel eorum Assessoribus formam recusandi explicat Morla, *vbi sup. nu.*194. Et in casibus ad quos requiritur iuramentum, sub nullitatis vitio requiri est indubitatum. Quando Iudex mandat, vel pars exigit, dubio omnino caret. Si à parte, & Iudice omittatur, Azevedo, *in d.l.* 1. *num.*18. tenuit actum non vitiari. Sed verius est vitiari per ea quæ tradit Avendaño *dict. c.*23. *n.*13. quia requiritur tanquam forma à lege præscripta, quem sequuntur Greg.Lopez, Didacus Perez & alij adducti per Pichardum *in manuduct. præcept.*10. *p.*1. *in fin.* De iure Aragoniæ Sesse *d. decis.* 41. *num.* 2. & Cathaloniæ Fontanella *dict. decis.*17. *&* *decis.*18.*ex*
207 *num.* 1. Si vero Iudex ordinarius & Associatus discordes sint in sententia vnusquisque suam pronuntiat, & causa ad superiorem devoluitur per appellationem,qui iustam confirmet, & iniquam revocet, vt explicat Avendaño *dict.cap.*23. *num.* 24. quem sequuntur Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 3. *ordin.* Paz *in prax. tom.*1. *part.*1. *temp.*10. *num.*26. Bolaños *in Cur. Philip.p.*1.§.2. *num.*15. quidquid dicat Azevedo *in dict. l.* 1.*num.*36. & sic praxis communis obseruat in iudicijs Præfectorum Regiæ Domus & Curiæ, & aliorum ordinariorum huius Vrbis, & cæterarum ; nam partes ad consilium,vel regias Audientias provocant,vbi discordia dirimitur.Et cum hoc procedat ex *decis.tex.in l. duo* 28.*ff.de re iudic.* deficiente foro ex vi rationis scriptæ ita faciendum esse in Regno Valentiæ certum est, iuxta notata per me *dict.cap.*1.§.2.*num.* 11. *&* *seq.* quibus addendi laudari per Ripoll. *ad Prax.Peguer. Rub.*9.*n.*32.& D.Crespi *obser.*9.*n.*5.

208 Quando verò Adsociatus Iudicis ordinarij recusati, recusatur etiam, reiectis his quæ tradit Azevedo *in dict. l.*1. *num.*30.Dum dicit quod Adsociatus remanet Iudex ordinarius, & ipse cum primo recusato tertium eligat; sicque in praxi receptum esse : similem praxim nego, imo in ea receptum est, quod ordinarius reiecto primo Associato, alium eligit, & si reus recusationem repetit, actor solet cunctos Iurisperitos ciuitatis recusare, vt vaga recusatione dicta Ordinarius vnum eligat,qui non obstante recusatione, si fortè fiat, de causa iudicet,& si appellat, Iudex superior nominatum confirmat, vel alium eligit, secluſa omni vlteriori recusatione.Et ratio est nam *dict.l.*1. intendit causas calumniandi excludere ; ne lites immortales fiant : fierent vtique, si medium eligendi tertium in vsu esset, quia iste illico recusaretur, & sic de alijs, vt resultaret progressus in infinitum contra mentem ipsius legis. Ob quod iusta cum ratione praxis, quæ viget, est vt superior electum confirmet, vel alium eligat, secluſa recusatione,vt quotidie fit. Et in nostro Regno idem obseruandum teneo per 209
tex. *in dict. l. duo.* Nec percipere possum qua ratione ductus fuit Azevedo ad dicendum quod Modestinus in eo iure locutus fuerat de Iudicibus delegatis : quando simpliciter de Iudicibus loquitur,vt ex verbis textus apparet. Et sic omnes comprehendi sub eius dispositione est tenendum, quia si lex non distinguit, nec nos distinguere debemus tex. *in l. non distinguemus ff. de recep. arbitr.* cum alijs adductis per Barbos. *axiom.*136.*num.*4. Erat enim Alphonsus Azevedus,vt fama fert, parum in practicis versatus, vt ex dictis resultat, & ex eo quod subiungit *num.*23.loquendo de casu quo omnes Iurisperiti recusantur ; quia dum ponit modum solutionis impensarum itineris, supponit Associatum adducendum esse ab alio loco,cuius contrarium optimè docet Avendano *dict. cap.*23. *num.* 13. *verſ. tertium*:Dicens,quod in simili eventu recusatio tanquam vaga, & incerta despicienda est, quod probat auctoritate Baldi,Castrensis, Putei, Decij,Rebuffi, & Caballini, & eum sequuntur Paz *in prax. tom.*1.*p.*1. *temp.* 10. *num.*30. Greg. Lopez *in l.*22. *tit.*4. *part.*3.*glos.*9. Bolannos *dict.p.*1.§.7.*n.*13. Portoles *ad Molin. verb.Iudex. num.*66. Et quotidiana praxis obseruat, quæ attigeram, *in tract. de re crimin. controver.* 76.*num.*24.Hæc enim in recusationibus,quæ Iudicibus ordinarijs frequenter opponuntur obseruari debent, sed si eos omnino excludere à iudicando partes voluerint, tunc expressa, & probata legitima causa fieri posse non dubito per tex. *in l. qui iuriſdictioni,ff. de iuriſd. omn. iudic. l. lex Cornelia, ff. de iniur. l.*1. *Cod. ſi quacumque præditus poteſtat. for.*12.*&* 105.*de Cur. & Baiul.* cum alijs congestis per Morla *vbi sup.num.*182.*cum seqq.*& cum accuratè omnia tradat, in eis explicandis non immoror.

Si recusatio opponatur Iudicibus superioribus ali- 211
cuius Senatus, vel Regiæ Audientiæ, tum Causa suspicionis exprimenda atque probanda est, iuxta text. *in cap.cum ſpeciali de appellat. C. inſinuante, & C. ſuſpicionis de offic. delegat.* Consonant leges Castellæ *in l.* 1. 17. *&* 19. *tit.* 10. *lib.* 2. *recopil.* & *d. for.*12. *&* 105. *de Cur.& Baiul.Reg.Pragm. publicata die* 23. *Auguſti* 1568. quæ de iudicibus Regiæ Audientiæ tractat & publicata *die* 11. *Decembris* 1665. quæ de Dominis huius supremi cavet, & ad literam tradidit Dominus Crespi. *d. obſervat.*9. *num.*67. tradunt Dominus Couarr. *dict.c.*26. *num.* 2. Morla *vbi prox. num.* 178. *&* 191. & pluribus D.Salcedo *in d.l.*20. *per tot.* dicta namque pragm. *an-* 212
ni 1568. approbata reperitur *in cap.*3. *actor. Brac. Eccleſ. & Reg. Curiar. anni* 1604. & cum accuratè eam explicent Morla & Dominus Crespi, non immoror. Eo tantum animo adverso, quod istæ sanctiones in plurimis congruunt cum legibus Castellæ, contentis *in d. tit.*10. *lib.*2.*recopil.* ob quod plura ex adductis per Doctores ad earum interpretationem deseruire possunt ad explicationem nostrarum pragmaticarum, in qui- 213
bus à semel decisis cuncta remedia, etiam restitutionis in integrum exclusa sunt, vt ex litera ipsarum expressè resultat, in qua differunt à prædictis legibus ; quæ supplicationis remedium permittunt, vt habetur *in l.* 2.*d. tit.*10 & tradunt Valenzuela *d.conſ.* 170. *numer.* 17. & Salgado *d.c.*1. *num.* 193. quamvis restitutionis beneficium pariter denegatum reperiatur *l.*16. *eod. tit.* vt tradit D. Salcedo *ad d. l.* 20. *num.* 26. Verum nos eo iure

vtimur

214 vtimur, vt quodcumque remedium prorsus excludatur. Quam praxim in Senatu Cathaloniæ amplexam testantur Peguera *decis.* 42. *num.* 2. & Fontanella *decis.* 7. *num.* 10. *& decis.* 26. *per tot.* Quod intellige respectu declarationis principalis suspicionum, non autem respectu propositionis earum, quia ad suspiciones proponendas restituendum esse minorem, tenuit ipse Fontanella *decis.* 19. *n.* 3. sicut respectu dilationis ad probandas suspiciones dixit *decis.* 22. *ex n.* 2.

Sed diversa est observantia, quoad modum proce-
215 dendi, nam in recusationibus Iudicum Regiæ Audientiæ Valentiæ pars adversa recusantis citatur ad iudicium recusationis, & cum eius iniunctione omnia acta geruntur; quare opponere potest & solet, quicquid conducit ad defensionem articuli ex inveterato stylo, & observantia interpretativa desumpta ex *d. for.* 12. *de Cur. & Baiul.* ibi *e presents les parts qui pledejaran.* Frustra namque præsentia partium requireretur, nisi audiri possent. Idem observatur in Regia Audientia Cathaloniæ, vt testatur Fontanella, *decis.* 20. *num.* 2. *& decis.* 23. *num.* 14. *cum seqq.* In nostro Supremo idem observatur, quia omnia acta recusationis geruntur cum alterius partis citatione, & sic adnotatur in formulis actorum gerendorum in similibus articulis, typis excusis cum dicta prag. *anni* 1665. In Senatibus vero Castellæ, neque pars citatur ad recusationes, neque auditur: imo eius consensus nihil operatur, *d. l.* 19. *§. penult. tit.* 10. *lib.* 2. *recop.* tradunt Monteros. *in pra7. tract. 5. tit. de las recusat. §. peroviendo, pag.* 87. & Bolaños *d. §.* 7. *num.* 26. cum quibus consonant adducta per Masullum *decis.* 138. *numer.* 3. & Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. p.* 1. *verb. principalis adversarius.* Hanc praxim æquiorem crediderim, nam semper suspicionem augere videtur pars, quæ formiter eum Iudicem habere procurat, quem altera excludere tanquam sibi non tutum intentat.

216 Sub hoc genere exceptionum *perhorrescentia* annumerari potest, quando Iudex, vel locus Iudicij tutus non habetur: nam ratione recusari potest. De cuius materia tractant iura *in l. Præsides Cod. de offi. Rector. Provinc. l.* 2. *§. fin. C. de his qui per met. iud. non appel. l. vnic. C. quando Imperat. int. pup. & vid. l.* 2. *c. Theodos. de offic. Iudic. omn.* vbi Iacob. Gotofr. *c. statutum §. cum vero de rescrip. in* 6. vbi communiter Doctores. De iure Valentiæ *for.* 9. *cum duob. seqq. de Iudic.* Et ex Doctoribus præter ordinarios Molin. *in report. for. Aragon. verb. evocatio*, vbi Portoles *num.* 24. *cum seqq.* Et *verb. perhorrescentia, ex num.* 1. Calixtus Ramirez *de leg. Reg. §.* 27. *num.* 4. latè Sesse *decis.* 117. *per tot. tom.* 2. Socarrats *ad consuet.* 1. *Cathal. num.* 29. Mieres *ad constit.* 1. *de evocat. causar. num.* 78. Michaël Ferrer *obs. p.* 1. *c.* 7. *n.* 41. *&* 42. Oliban. *de iur. Fisc. c.* 3. *num.* 36. Cancer *variar. p.* 2. *c.* 2. *num.* 18. Ripoll *de regal. c.* 6. *per tot. & ad præx. Peguer. Rub.* 4. *n.* 92. Fontanella *decis.* 522. *n.* 22. Felin. *in cap. accedens* 4. *num.* 13. *vt lit. non contest.* Rot. Rom. *in antiq. decis.* 75. *&* 78. Capel. Tolos. *decis.* 42. *&* 236. Mascar. *de probat. conclus.* 958. Mastr. *de Magistrat. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 5. *&* 6. Escobar *de ratioc. c.* 7. *num.* 60. Avendaños *de excep. mand. p.* 1. *cap.* 19. *num.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *politic. cap.* 16. *num.* 81. *cum seqq.* Iacobus Gothofred. *in d. l.* 2. *& in l. de his* 30. *C. Theodos. de appellat. & in l.* 1. *&* 2. *eod. C. de his qui per met. Iud. non appel.* ex nostratibus Belluga *in specul. Princip. rub.* 22. *vers. sed pone ex numer.* 5. & D. Leo *decis.* 114. *num.* 19.

217 Sed vt breviter attingamus, quæ per foros decisa sunt; suppono quod *perhorrescentia* duplex esse potest, aut ipsum Iudicem perhorrescendo, vel locum Iudicis ex variis causis. Si Iudicis perhorrescentia deducatur, limitatam materiam nostri fori tribuunt; nam *in for.* 10. *de Iudic.* expresse habetur quod solum admitti possit casu quo sequi possint, mors, vel mutilatio membrorum, aut verbera; ex quo inferri poterat quod solum in criminatibus habeat locum. Sed totus forus inspectus etiam in Civilibus admitti posse infertur ex illis verbis ibi *Declarants que sil senyor volra donar mort, o mutilacio de membre, o grens acots a son vasall, sens proces.* Quando autem criminaliter agitur, iudicio, vel pro- 218
cessu formato, non est casus admittendi exceptionem perhorrescentiæ, ita vt solum admitti debet si absque processu hæc fieri velint. Quod evenire potest, vel procedendo de facto prætextu alicuius criminis, vel vocando vassallum qui veretur sævitiam Domini, ad Iudicium civile, ad eum occidendum, vulnerandum, vel verberandum. Et sic dum causa legitimè probetur non per iuramentum partis, sed per alias legitimas probationes, vt in *dict. for.* 10. *& for.* 12. habetur, admittenda exceptio est. Hic *forus* 10. loquitur de vassallis Ecclesiæ, de incolis civitatum, & oppidorum Regij Dominij, & de vassallis Civium honoratorum, vel alterius qui sit Brachij Regalis. Sub qua dispositione non 219
sunt intelligendi Senatores, & alij supremi Iudices, quia si de his perhorrescentia allegaretur, non debet admitti, per text. *in l.* 1. *C. de his qui per met. iud. non appell.* quia vt Imperatores Dioclet. & Max. aiunt ibi *in sacro comitatu nostro timere nihil potuisti.* Et si aliquid suspicionis remanserit, per recusationem subvenire timidus potest, cum suspectus à iudicando excludatur. *for.* 8. *eod. tit.* sicque solum perhorrescentia allegari 220
potest contra Iudices ordinarios, Barones, vel Dominos oppidorum Ecclesiastici, vel Regalis Brachij, & tunc præstita cautione, & facta probatione modo contento *in dict. for.* 10. *&* 12. remedium erit quod Princeps evocet ad se, vel ad suum Tribunal causam. At vassalli Brachij Nobilium, & Militarium perhorrescentiam allegare non possunt, & si de facto allegaverint, audiendi non sunt, vt *in for.* 11. *eod. tit.* expresse dicitur. 221
Sed hanc dispositionem non esse observandam, nec obligare Principem probat Mieres *ad constit. Cathal. collat.* 9. *cap.* 35. *num.* 116. cuius verba, quia ad rem maxime conducunt, non pudet transcribere, & sic se habent. *Sed nunquid Princeps poterit concedere alicui Vniversitati, quod nullam causam evocet extra locum, Provinciam, vel Regnum prætextu perhorrescentiæ, vel oppressionis: sicut Rex Alphonsus concessit Regno Maioricarum, salva reverentia quorumlibet melius sentientium, mihi videtur quod non valuerit talis concessio, quoniam hæc regalia oppressorum, & perhorrescentiarum, sicut & aliæ præcipue regaliæ, sunt ita affixæ ossibus Principis, quod non potest eas Princeps à se separare, nec abdicare vt* 22. *qu.* 5. *c. Regum officium, & in vsatico alium namque. Tenetur enim Rex etiam ex officio succurrere, & occurrere ne fiant oppressiones, & facere iustitiam miserabilibus, & oppressis. Nec potest alium Regem facere, nec à se abdicare has regalias, recurrendi ad se, pro quo vide Ioan. Andr. C. cum venerabilis & de donat. C. pastoralis. Non enim potest Princeps alicui denegare iustitiam, & dare Iudices suspectos. Vt notatur extr. de exception. C. cum inter.* Sequitur Ripoll. *d. c.* 6. *ex n.* 26. Ex quibus quicquid dicat Bel- 222
luga *D. Rub.* 23. *vers. sed pone n.* 6. nunquam recursus vassalli oppressi excludi potest, vt habetur *in l.* 2. *§. fin. C. de his qui per met. iud.* & docent ibi quos congessi *d. tom.* 1. *cap.* 6. *§.* 1. *num.* 57. *cum seqq.* vbi foros comprobantes reperies, quibus adde Iacobum Cancer *var. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 156. Quæ adeo vera sunt, vt si Baro, vel alius quilibet obtinens iurisdictionem, excesserit vassallos vexando, & ipsa iurisdictione abutendo, non solum causa in qua hæc fecerit ab illius cognitione evocari potest, sed suspensione privationeque iurisdictionis, alijsque pœnis puniri, vt docent Bobadilla *d. c.* 16. *n.* 82. & Montanus *de regalib. tit. constit. Magistr. num.* 34.

Cum vero litigator non perhorrescit personam Iu- 223
dicis, sed locum iudicij, ex eo quod ei tutus non sit, quia pestis grassatur, hostilitas imminet, vel adversarios præpotentes timet, quamvis legitimè citatus reperiatur, non tenetur comparere, quia Iudex debet locum tutum ad iudicium assignare. Probant tex. *in dict. cap. statutum §. cum vero de rescrip. in* 6. *Clemen. Pastoralis §. notorium de re iudic. dict. c. accedens* 4. *vt lit. non contest. l. de ætate* 8. *ff. ad Trebell.* Et de iure Valentiæ,

224 lentiæ expreſſus *forus* 8. *de iudic.* vbi D. R. Iacobus I. dum ponit ea quæ Iudex facere tenetur, hæc verba dicit, *e loch ſegur a les parts aſignar.* Docent hanc concluſionem Ant. Gabr. *lib. 2. tit. de exception. concl. 3. num. 3. inter communes opiniones tom. 3.* alijs relatis Petr. Barboſa *in l. ſiquis ex aliena ff. de iudic. num. 46.* Andr. Gail. *de pace pub. lib. 2. cap. 11. num. 7. & practic. lib. 1. obſer. 52. num. 3.* Rota Rom. *in Antiq. deciſ. 5. alias 15. de dolo & contum.* Scaccia *de Iud. lib. 1. cap. 66. num. 25.* Auguſt. Barboſ. *in collect. dict. cap. accedens num. 6.* Dionyſ. Gothofr. *in dict. l. de ætate,* Marin. *lib. 1. quotid. reſol. cap. 44. num. 10.* Novar. *ad pragm. Neapol. tit. de offi. ſacr. conſil. pragm. 33. collect. 8. in prin.* Marc. Angel. Leo *part. 2. præparat. 15. numer. 67.* Citiacus *contr. 488. num. 34. tom. 3.* aliis adductis Salgado *de Reg.*
225 *protect. p. 2. cap. 1. num. 21.* Et ſic obſervavit Regia Audientia toto tempore graſſantis contagij, ſive peſtis *anno* 1647. Nam omnes lites, tam civiles quam criminales, conquieſcere iuſſit, quovſque ſanitas vrbi reſtituta fuit, exceptis his quæ neceſſaria erant ad ipſius vrbis gubernationem inter eos qui tunc reſidebant: & amplius ritus cauſarum criminalium contra abſentes & contumaces, geſtos tempore quo ſuſpicio peſtis cognita fuit, reiterare iuſſit poſt ſanitatem adeptam.

226 Ex exceptionibus perſonas litigantium reſpicientibus, ſiquis agat nomine proprio, licet ei opponatur in vim dilatoriæ illegitimitas perſonæ, cum reſpiciat merita cauſæ, non eſt compellendus eam ſtatim iuſtificare; ſatis namque erit, ſi in diſcurſu cauſæ fiat, vt cum Bart. Bald. Salicet. Angel. Fulgoſ. Alberic. Specul. Alexand. Butr. Aretin. Felin. Caravit: Rodrig. Carthar. Surd. Chacher. & alijs docent Gratian. *diſcept. for. cap. 170. num. 22.* Anton. Amato. *lib. 2. var. reſol. 78. num. 4.* Carleval. *dict. tit. 2. diſput. 4. num. 11. &*
227 Pareja *de inſtr. edit. lib. 2. tit. 6. reſolut. 2. num. 9.* qui per aliquos ſequentes probat, quomodo hæc concluſio procedat, ſi agit nomine ceſſo, quam quæſtionem ad partes doctè diſcutit D. Olea *tract. de ceſſ. iuri. tit. 7. quæſt. 1. ex prin.* Sed quod difficilius exiſtimatur, eſt ſi illegitimitas perſonæ deducta, non reſpiciat perſo-
228 nam actoris qui agit, ſed rei qui convenitur. Vt puta ſiquis convenitur tanquam hæres, & in vim dilatoriæ opponit ſe hæredem non eſſe, vel nondum deliberaſſe. Nam in hac ſpecie rectè dubitari poteſt, an actor ſtatim teneatur probare hæreditatem, & aditionem ne litis ingreſſus impediatur? Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hæc exceptio, ſicut quando actori nomine hæreditario agenti opponitur, reſpicit merita cauſæ, & ſicut quoad hunc reſervari debet ad diſ-
229 curſum cauſæ, ſimiliter quoad illum dum opponit ſe hæredem non eſſe, vel non conſtare de hæreditate, & aditione. Item reus eo ipſo quo citatur, perſona legitima videtur ad illud iudicium, ſecundum doctrinam Baldi *in l. 1. col. 3. verſ. primo caſu, ff. ne quis eum,* & *in l. ſi ſuſpecta, verſ. quilibet citatus, ff. de inoff. teſt.* Hartin. *in tract. de Reo. lib. 2. cap. 2.* Marc. Ang. Leo *dict. p. 2. præp. 6. numer. 45.* Et quanquam ſub generalitate ſuperioris regulæ communiter Doctores hanc quæſtionem deciſam relinquere videantur, meo quidem iudicio maiore explicatione eget.
230 Iuris namque ſanctionibus inſpectis, verius puto actorem teneri legitimare perſonam rei, hoc caſu oſtendendo illum hæredem eſſe, vt in terminis docuit Baldus *conſil. 874. num. 2. & 3. lib. 4.* quem ſequuntur Cagnolus *in l. hæredem. num. 6. ff. de reg. iur.* alijs relatis Scaccia *de Iudic. lib. 1. cap. 62. num. 24.* Novar. *tract. de elect. for. quæſt. 19. num. 4.* & Berlich. *dict. p. 1. concluſ. 10. num. 41.* Et ratio eſt in promptu, nempe actorem ad legitimandum iudicium contra hæredem, teneri oſtendere hæredem eſſe, nam iniquum foret aliquem cogere ſuſtinere onera litis, non docto aut verificato nomine quo conuenitur; deficeret namque reus, contra
231 tex. *in l. inter 62. ff. de Iudic.* vbi Doctor. Si ergo compro-

bata ſuitate, vel inſtitutione dixerit ſe non immiſcuiſſe, vel non agnoviſſe hæreditatem, Cautela ordinaria eſſe ſolet, quod ad inſtantiam actoris ei iubeatur adire, vel repudiare; immiſci, vel abſtineri, intra terminum fori, qui eſt trium menſium à die notitiæ delationis *for. 4. & 5. de iur. deliber.* Et ſi hic terminus iam tranſactus fuerit, quia notitia inſtitutionis ab antea comprobatur, Iudex terminum arbitrarium ſtatuit, quo elapſo habetur hæreditas pro repudiata, vt *in dict. for. 5.* habetur: de quo videndi ſunt Paz *in prax. tom. 1. part. 1. temp. 2. à num. 48.* Euia Bolaños *in Cur. Philip. part. 1. de Iudici. civil. §. 10. num. 11.* Sed cum hæc ſit diſpoſitio pœnalis, ſemper Iudex aliam comminationem facit, cum breviori termino, quo elapſo declaratio repudiationis ſubſequitur. Quæ praxis deſumpta fuit, ex tex. *in l. 1. §. ait Prætor ff. de iur. deliber.* de qua videndi D. Ioſeph. Vela *tom. 1. diſert. 11. numer. 56.* Fontanell. *de pact. nuptial. clauſ. 4. gloſ. 5. numer. 37.* Pichar. *in §. extraneis autem, inſtit. de hæred. qual. & differ.* Quando 232
verò conventus in totum negat ſe hæredem eſſe, & actor non habet notitiam certam teſtamenti, in quo fuit inſtitutus, cum ſit res difficilis probationis, ſicut ipſe Vela fatetur, *diſert. 42. num. 29.* vtile eſſe ſolet quod reſponſiones ab eo exigantur, quia ſi hæres eſt non audebit negare, nam vltra periurium, ſubſtituto, vel venientibus ab inteſtato, anſam litigandi cum eo ſuper tota hæreditate præberet; & ſi fatetur, actor obtinebit intentum: Si autem reſpondere recuſet (quod fre- 233
quentiſſime evenire ſolet) remedia prætoria adhibenda ſunt, & in Regno Valentiæ ſub ea forma peragendum eſt, vt ter comminetur per mandata, ſimplex, pœnale & ſub pœna convicti, & confeſſi, vt dixi *dict. lib. 2. cap. 8. §. 4. num. 17.* & convictus atque confeſſus declaretur. Quia in civilibus hæc praxis abſque difficultate recepta eſt. Et quamquam aliqui Doctores dubitent ex eo quod interrogatio *an heres ſit,* non videtur certa ex tex. *in l. ſi filius, 17. ff. de interrog. act.* vt notant Menoch. *de præſ. lib. 6. præſ. 28. num. 4.* & Scaccia *de Iudic. lib. 2. cap. 7. quæſt. 12. ex n. 502.* contrarium verius eſt, 234
nam interrogatio de re certa fit, & qui non reſpondit ad interrogata contumax fit, & pœnam contumaciæ ſuſtinere debet tex. *in l. de ætate: §. qui tacuit de interrog. action.* vbi Bartol. & com. Doctores Bald. *conſ. 315. vol. 2.* Ant. Fab. *in ration. ad hunc tex.* Quod non negat Scaccia *vbi prox.* Et cum in iudicijs taciturnitas ad interrogata per Iudicem inducat confeſſionem, & per partem, negationem, vt tenent Gloſ. *in l. certi, ff. de confeſſ.* Bart. & cæteri DD. *in l. 3. C. quand. Fiſc. vel privat.* Speculat. *tit. præpoſito §. 9. tangendum eſt verſ. illud tertio:* rectè infer- 235
tur quod non reſpondens cenſetur confiteri quod ei nocet, & interroganti prodeſt tex. *in l. fin. ff. de interrog. act.* tradunt Petr. Barboſ. *in l. quæ dotis 34. num. 157. ff. ſolut. matr.* Scip. Ravit. *ad pragm. Neapol. tit. de ordin. iudic. pragmat. 6. n. 5. cum ſeqq.* Gizzarel. *deciſ. 48. in prin.* Thom. Trevis *deciſ. 38. n. 1.* Quorum doctrina admiſſa eſt in Regia Audientia, vt patet ex deciſionibus per me adductis *d. §. 4. num. 18.* Et in terminis ita deciſum fuit ſententia publicata per D. Fran. Alreus *die 7. Decembris anni 1634.* referente Nobili D. Onufrio Bartholo- 236
mæo Ginart. Verum, prædictis non obſtantibus, iuxta noſtros foros credo, quod hæc exceptio reſervanda eſt, ad diſcurſum cauſæ, quia eſt dilatoria quæ eget probatione, & iuxta *dict. for. 7. de probat.* vt dixi, probationes dilatoriarum reſervatæ ſunt. Neque ex eo quod pars vexari poſſit impenſis, & onere litis, vel ex incertitudine rei aliter dicere debemus. Nam ſicut ratione declinatoriæ oppoſitæ incerta eſt perſona Iudicis, & conventus vexatur expenſis, & nihilominus litis ingreſſus vel progreſſus non ſuſpenditur *dict. for. 37. alias 35. de teſtib.* & ſi opponens declinatoriam obtinuerit, impenſæ debentur *d. for. 35.* ſic ſimiliter opponens ſe hæredem non eſſe, litis ingreſſum non impedit, & ſi obtinuerit impenſæ ei debebuntur.

Si agit nomine alieno illicò legitimare ſuam per- 237

sonam tenetur per text. *in l. si queramus, ff. de testam. l. licet C. de procur.* cum alijs plurimis adductis per Carleval. *dict. disputat. 4. num. 47.* quibus addendi Peguera *in prax. Rub. 9.* & ibi Ripoll. *numer. 22. cum sequentib.* Novar. *de elect. for. quæstion. 19. ex num. 3.* Anton. Amat. *resol. 78. num. 4.* Castillo *lib. 6. controvers. cap. 136. num. 67.* Pareja *de instr. edit. dict. part. 2. titul. 6. resol. 2. ex numero primo,* Marc. Angel. Leo *dict. part. 2. præp. 6. per tot.* Berlich. *dict. part. 1. concluſ. 14. ex numer. 2.* D. Olea
238 *de cess. iur. titul. 6. quæstion. 9. num. 1. & 6.* apud quos plura, & plures. Quæ maximè procedunt in Procuratore; ea ratio est, quia mandatum est quid facti, & non præsumitur quin probetur tex. *in l. in bello, §. factæ, ff. de capt. & postlim. reverſ.* Bald. Salicet. Alexand. & alij relati per Parejam *de instr. edit. titul. 5. resolut. 10. ex num. 3. & 12.* Sicque agens nomine alieno statim tenetur edere mandatum *l. si quis inficiatus 13. ff. depoſit.*
239 Adeo vt Iudex ex officio possit eum repellere, vt pluribus probat Pareja *ibidem numero quinto*, in nostro iure habemus *for. 7. de procurat.* quo cautum reperitur, ne Procurator in iudicio admitti possit, nisi constito de sufficienti mandato, in actis, scriptura publica aut alio legitimo modo. Et quamvis de iure communi sufficiat quod quandocumque exhibeatur, etiamsi sit post sententiam, ad validitatem ipsius, & vniversi processus, vt plures laudans tradidit Paz *in prax. in princ. annot. 4. nu. 39.* De iure Valentiæ hoc non sufficit; nam *dict. for. 7.* iubet quod non admittatur, nisi constito de
240 mandato. Et licet de foro Aragoniæ idem probent Bardaxi *in for. 1. de procur. numero primo, & sexto,* Molinus & Portol. *in report. verb. Procurator, numero quinto,* cum tamen antecedenter teneant quod mandatum exhiberi potest quandocumque petatur, etiam in secunda instantia, similis praxis repugnat dispositioni iubenti neminem admittendum esse absque mandato; admitteretur vtique in iudicio si spectanda esset exhibitio vsque ad sententiam, vel secundam instantiam. Sed quod omne dubium absoluit, est *for. 37. Cur. an-*
241 *ni 1626.* quo cavetur quod in prima instantia per Procuratorem facienda, sive agendo, sive defendendo, mandati instrumentum exhibeatur sub nullitatis vitio, ibi *e que si de fet se admetra no es tinga mes consideracio que si fetes no fossen.* Huius fori interpretatio ab ipsius incunabulis diversa seu varia erat: Nam vna ex Aulis civilibus nostræ Regiæ Audientiæ interpretabatur forum, secundum corticem litteræ; ita vt instantia, & cætera quæ gerebantur per Procuratorem non exhibentem mandatum simul cum ea, quantumvis concessum antecedenter ei fuisset, irrita & nulla habebantur. Quæ opinio niti poterat in *l. exigendo C. de Procur.* ex quo textu hanc conclusionem inducunt March. Angel. Leo *d. p. 2. præp. 3. n. 10.* & pluribus relatis Berlich. *dict. concluſ. 14. num. 10. & 26.* Quæ maximè procedit
242 quando adest statutum seu lex municipalis annullans processum hac de causa, vt docuerunt Baldus *in l. observare §. posthæc in princ. ff. de Offic. Proconſ.* Alderanus Mascardo *de caener. ſtatut. interpret. concluſ. 9. numero nono,* Marc. Angel. Leo *dict. præp. 3. numero decimo nono, & præp. 6. numero vndecimo, eadem part. ſecunda.*

243 Altera Aula censuit non requiri materialem exhibitionem, sed substantialem formam servandam, nempe habuisse mandatum, sive ratihabitionem antequam exceptio defectus illius opponeretur, per text. *in l. licet 56. ff. de iudic. l. vero Procuratori 12. §. fin. ff. de solut.* ita tenuerunt Innocentius *in c. tua ad fin. de cohabit. cleric.* Gemin. & Franc. *in c. is qui de Procurator. in 6.* Camil. Borrel. *in ſumm. deciſ. tom. 1. titul. de Procurat. cap. 66. numer. 491.* Verallus *deciſ. 53. numer. 4. lib. 1.* Cancer variar. *part. 2. cap. 14. numer. 130. & part. 3. cap. 17. numer. 498.* Salgado
244 *de reg. protect. part. 4. cap. 7. num. 126.* Et licet aliqui tenuerint, quod omnia gesta per falsum sive assertum Procuratorem ratificari possunt; ante sententiam indubitanter per text. *in d. l. vero Procuratori §. fin.* cum alijs iuribus adductis per Anton. Fab. *in C. lib. 2. tit. 8. defin. 10. num. 4. in not.* Molin. Portol. & Bardaxi *vbi prox.* Et iste in Rub. *de ratihab. n. 2.* sive opposita fuisset exceptio, sive non. Et adhuc post sententiam in pluribus casibus, vt multis Doctorum placitis probant Berlich. *dict. concluſ. 14. num. 121. cum ſeqq.* Mar. Angel. Leo *dict. part. 2. præpar. 15. num. 12.* Quod corroborari videtur *ex for. 1. de negot. geſt.* in quo 245
ampla facultas ratificandi gesta per alios, cuilibet cuius nomine geruntur, concessa est. Tamen tantum sustineri possunt gesta per Procuratorem habentem verè mandatum, vel ratihabitionem tempore oppositæ exceptionis, quamvis in prima instantia exhibitum non sit. Sed si tempore oppositæ exceptionis neque mandatum neque ratihabitionem habuerit, gesta nullius momenti erunt. Sic docent Arias Pinellus *in l. 1. part. 3. num. 32. cum ſeqq. Cod. de bon. mater.* Surdus *de aliment. titul. 8. privil. 16. num. 82. & deciſ. 108. numer. 11.* Petr. Barbosa *in l. alia §. eleganter numer. 5. ff. ſolut. matrim.* August. Barbosa *in collect. dict. l. licet Cod. de Procurat. num. 3.* Pareja *dict. titul. 5. reſol. 10. num. 30. & 80.* Ob 246
quod insurrexit praxis, opponendi hanc exceptionem: *defectus mandati ad omnes iuris effectus, & ſignanter ad impediendam ratihabitionem.* Quæ in foro Valentiæ frequentissima esse solet: sustinentur enim gesta per habentem mandatum, vel ratihabitionem, antequam exceptio opponatur; quia cum dependeat ex mera voluntate constituentis, nisi suspicio fraudis obsit, quandocumque fieri potest, vt cum Berlich. *loc. prox. citato* plures tenent, & ad vitandos inutiles circuitus vtrique parti nocivos, qui semper vitandi sunt: iuxta text. *in l. Dominus testamento 13. ff. de condict. indeb.* 247
cum alijs adductis per D. Leo *deciſ. 70. num. 6.* & Larream *deciſ. 29. num. 16.* At vero post oppositam exceptionem, licet adsit voluntas partis constituentis ex qua pendet mandatum, deficit solemnitas requisita per forum, re non integra; ob quod, defectu solemnitatis impedita manet ratihabitio, vt in terminis considerat Bardaxi *ad Rub. de ratihab. num. 3.* quæ oppositio, vel protestatio repetenda est in quolibet actu, alioquin censebitur ab ea recessum, vt tenent Mohedanus *deciſ. 44. ex numer. 1.* Maresco tus variar. *lib. 1. cap. 92. num. 2.* Salgado *dict. cap. 7. num. 129.* vbi decisionem Rotæ adducit. Et hæc sententia tandem prævaluit, ab vtraque Aula concorditer amplexa, & secundum eam sæpius decisum fuit. Signanter sententia publicata ad favorem 248
Don Iosephi Vives de Canámas Equestris ordinis Calatravæ, contra Don Othgerium Catala de Valeriola, in causa appellationis per hunc interpositæ ab interloquutoria Iudicis ordinarij *anno 1642.* sustinendo instantias factas per Iacobum Marti Notarium procuratorem D. Iosephi, habentem mandatum, sed non exhibitum in prima instantia: Et sententia publicata
per eundem Alreus *die 29. Iulij 1641.* ad favorem Domnæ Angelæ Bañatos contra Petrum Martinez de Vera, annullando instantias factas per Nicolaum Iuste Notarium, vti procuratorem Petri, quia non exhibuit mandatum concessum ante oppositam exceptionem. Et Regia provisione *diei 23. Febvrarij anni 1629.* ad favorem Egregij Domini Comitis de Albatera, contra Marchum Antonium Castillo Notarium, qui qui tanquam substitutus Procuratoris generalis Ordinis Calatravæ, plura gesserat in causa petitionis Baroniæ de Betera, *à die 26. Novembris 1626.* & substitutionem non obtinuit vsque ad *diem 4. Octobris anni 1628.* & irrita ac nulla pronunciata fuerunt omnia gesta eo in tempore; quia oppositæ fuit exceptio ante quàm substitutio cum ratihabitione actorum concederetur, sed à die concessionis rata habita fuerunt.

Hanc igitur sententiam, & praxim veriorem & 249
æquiorem credo, sed non ideo vitari potest frequens oppositio huius exceptionis, quam *dict. for. 37.* exterminare

nate curavit à iudicijs, cuius articulus in omni ferme lite controverti solet, tanquam si fuisset lapis nunquam revolutus; cum detrimento communi litigantium; & nescio, quo fato Procuratores disertissimi, per desidiam feruntur ad non exhibendum mandatum, quanquam præ manibus habeant; hæc non ignorando editionem omittunt, quovsque exceptio defectus illius opponitur. Cui corruptelæ remedium opportunum dari facillimè posset, si præceptum de non admittenda
250 instantia per Procuratorem intentata, quin exhibeat instrumentum mandati, non fuisset directum litigatoribus, vel causa, sub illa pœna nullitatis; sed in actuarios, vel causarum Scribas sub pœna exiquibili irremissibiliter, ne primum libellum admittant alieno nomine, quin apud officium instrumentum cum sufficienti mandato ad id de quo agitur ponatur, vt in Cathalonia statutum
251 est per *constit. fin. de Procurat.* Et docet Cancer *dict. cap.* 14. *num.*65. *cum seqq.* & in Regno Castellæ *per l.*2. *tit.* 24. *lib.* 2. *recopil.* de qua Carleval *dict. disput.* 4. *num.*27. & Pareja *dict. resol.*10. *num.*11. Quo excluſa remanebit ab omni lite oppositio huius exceptionis, vt experientia docente didici in Tribunalibus Castellæ, in quibus per quatuordecim annos lites iudicavi; absque eo quod de hac materia disceptationum in iudicijs proponi vidissem, quamvis innumeras ferme lites in Provincia, & Senatu Novi Orbis iudicaverim. Neque de subsistentia, idoneitate, vel sufficientia mandati controvertere vidi, vel audivi, nisi bis tantum, *Primo*, in casu de quo egi in *tract. de re crimin. contr.*70. in qua quæstio disceptata fuit, an mandati instrumentum, exhibitum fuisset minime: sed an mandatum generale cum libera concessum antequam litis origo inesse produceretur, comprehendere posset litem futuram, de qua constituens non potuit cogitare tempore constitutionis, neque procuratorem instructum relinquere. Quo in casu minime comprehendi posse fuit definitum, per ea quæ *ibid. num.*34. tradidi, & ex pluribus congestis per Parejam *dict. resol.*10. *num.*76.
252 *Secundo*, dum hæc scribo in Supremo Senatu Italiæ in causa Domanij sive retractus intentati per aliquos cives civitatis Aquæ-vivæ, contra Marchionem Carolum Mari, in qua disceptabatur an mandatum generale cum libera sufficiens esset ad litem, postea suscitatam, contestandam: & sufficiens esse definitum fuit per tex. *in l. fin. ff. an per alios appel. seq. possit* cum alijs adductis *sup. num.*49. quod in Regnis Coronæ Aragonum difficultate caret, vt ibidem probavi: & vbique generale mandatum cum libera sufficiens est ad prorо-
253 gationem, vt mihi probat tex. *in l. procurator cum libera, ff. de Procurat. cap. olim Abbas de offic. delegat.* cum pluribus adductis per Camil. Borrel. *in sum. decis. lib.*1. *tit.*66. *num.*171. *& seqq.* Quia licet regulariter speciale mandatum requirat ex traditis per Carleval. *dict. disput.*2. *num.*1143. *Ex dict. l. procurator. cum libera*, qui
254 generale cum libera habet, poterit legitimè prorogare, & idem erit si libera facultas non detur expressis verbis, sed per æquipollentia, ex doctrina Bartol. *in dict. l. si procurator, num.*3. Cravet. *cons.*748. *num.*20. Cephal. *cons.*147. *num.*20. Roman. *cons.*94. *num.*7. Gratian. *discep. forens. cap.*738. *num.*23. *cum seqq.* Afflict. *decis.*283. *n.*16. Borrel. *dict. tit.*66. *num.*71. Noguerol. *dict. allegat.* 36. *num.* 8. *cum sequentib.* pluribus Valenzuela *cons.* 136. *num.*18.

255 Sed ne prætermittamus absque omnimoda explicatione *dict. for.*37. *cur. an.*1626. notandum venit, quod mandatum exhibendum vt prima instantia, & totus processus subsistat concessum antequam exceptio defectus illius opponatur, in scriptis ac forma probanti edendum est, ita vt per publicum instrumentum de eo constet in actis. Quia licet in *dict. for.* 7. *de procur.* omne genus probandi mandatum admissum fuisset, tamen *in dict. for.*37. correcta antiqua dispositio remansit, per illa verba *tinga obligacio de presentar la procurat*; quæ ad instrumentum publicum referuntur:

nam iuxta communem vsum loquendi, qui in omni statuto attendi debet iuxta doctrinam Bartol. *in l.*1. *ff. de suis. & legit. hæred.* cum alijs adductis per Cancer *lib.*2. *var. cap.* 1. *num.*171. nomen *procura.* manda- 256
tum de quo constat per publicum instrumentum, seu verius ipsum instrumentum mandati significat. Quare non extenditur ad epistolam, vel verbale mandatum probandum per testes. Vt in casu similium legum probant Pareja *dict. resol.* 10. *num.*7. & D. Olea *de cessione iur. tit.*1. *quæst.*5. *num.*5. qui plures alios adducunt, & inter eos Iacobum Cancer *dict. cap.*14. *num.*193. Et licet de iure communi mandatum coniecturis, & præsumptionibus probari valeat, vt docet Rota apud Farin. *part.*2. *nouissim. decis. decis.*126. *& in posth. part.* 1. *decis.*721. *num.*4. *& part.*2. *decis.*125. *num.*4. *decis.*165. *num.*5. *decis.*166. *num.*3. *decis.* 195. *num.*3. *& decis.*441. *ex num.*2. Et apud Illustrissimum D.D. Fran. Rosas Archiepiscopum olim Carthaginensem, iam Præsulem *decis.* 70. *ex num.*2. *& decis.*103. *ex num.*3. Tamen posi- 257
ta dispositione nostri fori, mandatum in forma publica confectum exhiberi debet, nisi magna & vrgentissima causa aliud suadeat: De quo acriter disceptatum fuit in Regia Audientia *anno* 1657. quando Iosephus Rocafull Notarius, tanquam Procurator Ducis de Aveyro, se opposuit in causa possessoria Marchionatus de Elig, vacantis per mortem Ducis de Maqueda & Naxara Don Francisci de Cardenas. Nam exhibuit instrumentum mandati confectum coram Notario Ecclesiasticæ curiæ Vlisiponensis, & cum huiusmodi instrumenta ad iudicia secularia nullam probationem faciant, iuxta *for.* 7. *de notar. scrib. & salar.* cum alijs adductis per D. Crespi *obser.* 15. *num.*59. *&* 162. Ad maiorem Corroborationem exhibuit epistolam, manu ipsius Ducis (vt comprobatum fuit) conscriptam, qua narrabatur in vinculis, & arcta custodia reperiri, iussu Ducis Vergancæ, qui prohibebat omnem communicationem, eo quod Regi nostro fidem servaverat; & in ea plenissimum mandatum dabat ad omnes lites. Et æquum visum fuit, ne iustitia 258
dicti Ducis, periret, quod admitteretur. Quia dispositio fori non poterat extendi ad hunc casum omnino irregularem; ea quæ noviter, & extra mentem legislantis emergunt, remedio novo indigent, iuxta vulgatum tex. *in l.*1. *in prin. ff. de ventr. inspic.* cum alijs adductis per August. Barbos. *axiomat.* 81. *num.*1. Ex quibus facta comprobatione manus scribentis, cum citatione partis, admissus fuit Rocafull dicto nomine procuratorio, per meam Aulam referente Nobile D. Franc. Bono; & postea rescripto Regio confirmata fuit hæc decisio, vt tradit Dominus Crespi *dict. obs.* 15. *num.*166.

Et quia attigimus materiam ratihabitionis, ge- 259
storum per non habentem mandatum, dubitari potest, an gesta nomine alieno circa ea quæ sunt voluntariæ iurisdictionis, non constito de mandato, & ad instantiam Domini nulla pronunciata; si appellatione pendente mandatum generale ad omnes lites concesserit, cum ratihabitione omnium gestorum comprehensa sint ea de quibus disceptabatur? Ad cuius quæstionis decisionem supponendum est, quod mandatum de quo agimus, conceptum fuit eo modo, & forma, quibus concipi solent similia mandata sub verbis sequentibus. *Ratificando, & confirmando pri-* 260
mitus, & ante omnia omne id, quicquid, per infrascriptum N. notarium huius vrbis, quæ nomine nostro & pro nobis dicto nomine ac nomine hæredum dicti R. actum gestum, & procuratum fuit. Sub quibus verbis dubitari non potest contineri ratihabitionem, & confirmationem specificam, claram, expressam, vniversalem, sive generalissimam, comprehendentem omnia gesta nomine ratihabentis vel ratihabentium, absque limitatione, vel restrictione. Quod probatur ex eo quod dictio *Omne* est 261
ex natura sua vniversalis, quæ nihil excludit tex. *in l. Iulianus in prin. l. hoc articulo, ff. de hæred. instit.* cum

pluribus traditis per Auguſt. Barboſa *tract. de dict. vſufreq. dic. 241. num. 1. & 16.* quibus addendus Valenzuela *conſil. 63. num. 141.* Demum dictio quæ ſequitur, nempe *quicquid*, eſt ſimiliter vniverſalis, comprehendens omnem modum, omnia iura, & omnes res, etiam ſi minu-
262 tiſſimæ ſint tex. *in l. in fideicommiſſi §. Polidius, ff. de vſur.* cum cæteris congeſtis per Barboſ. *ibid. dict. 315. per tot.* Quibus vniverſalibus geminatis, vt ſignificent enixam voluntatem iungitur primum verbum *ratificando*, quod importat, *comprobare atque agnoſcere, quod à*
263 *non vero procuratore nomine noſtro actum eſt.* Verba ſunt Vlpiani *in l. quo enim 12. §. 1. ff. rem rat. haber.* Docent Barnabas Briſon. *de verb. ſignifica.* verb. *Ratamrem habere*, Simon Schard. *in lex; c. iur. eod. verb.* Ioan. *Calvin. in dict. ibid.* Alberic. *in dict. ibid.* & ſic ratificantes, de quibus agimus, comprobabant, atque agnoſcebant vniverſaliter omnia quæ à non vero procuratore nomine eorum acta erant. Sequitur verbum *confirmando*, quod
264 ſignificat inani obligationi firmitatem præbere, ſic probat tex. *in l. Stichum 95. §. additi, ff. de ſolution.* tradunt Briſonius, Alciatus, & Rebuffus *verbo confirmatio.* Sive alicui iuri vel facto firmitatem tribuere, aut iuris prius habiti corroborationem dare tex. *in cap. inter dilectos de fide inſtrumentor.* vbi Auguſt. Barboſ. *in collect. numer. 16.* Scharder. & Calvin. *dict. verbo confirmatio.* ſive id quod firmitatem tribuit actui dubio, Albericus *vbi ſupra verb. confirmationis.* Et ſic vniverſa-
265 liter quicquid & omne quod inaniter factum fuerat, firmitatem & corroborationem obtinuit. Dicitur enim quicquid actum fuit, & dictio *actum* fruitur latiſſimo ſignificato, ſic probat tex. *in l. labeo, 19. ff. de verbor. ſignif.* vbi Rebuffus *verſ. & actus.* Alciatus *in eod. tex. numer. 1.* Cuiac. *ibid.* derivatur enim à verbo agere, quod eſt idem ac facere, & gerere, latè Briſon. Schard. & Calvin. ſive adminiſtrare tex. *in l. ſi plures in fin. ff. de Curator. bon. dand. l. prohibitio, C. de praxi. Sacror. ſcrin. lib. 12.* & nonnunquam deſumitur pro eo quod
266 geſtum eſt in iudicio. *l. 1. §. quibus, ff. quod cui. univerſit.* Sequitur *geſtum*, à gerere, quod pariter habet latiſſimum ſignificatum tex. *in l. 2. §. geſtum, ff. ad municipal.* Briſon. Scharder. & Calvin. Alberic. verbo *geſtum.* Rebuffus *in dict. l. labeo, verſ. §. geſtum.* Alciat. *ibid. numer. 14.* & Cuiacius *ibid. ad fin.* Et ſubnectitur *procuratum*, quod derivatur à *procurando* & eſt aliena negotia domini mandato adminiſtrare, tex. *in l. 1. ad fin. ff. de procurator.* & comprehendit tam negotia extra iudicia, quàm lites iudiciales, vt ex *eod. tex.*
267 clarè infertur. Vbi communiter Doctores. Hæc omnia ſcilicet acta, geſta, & procurata, ſive facta, adminiſtrataque, tam extra quàm intra iudicium rata confirmata, corroborata & firma habita fuerunt: & ſic non ſolum comprehenſa, ſed expreſſa ea, quæ extra iudicium adminiſtrata, diſpoſita, ordinataque reperiebantur. Quod mihi expreſsè probat tex. *in l. de*
268 *Curatore, 2. §. 1. ff. de Curat. bon. dand.* ibi *quæque per eum eoſvè, qui ita creatus, creativè eſſent acta, facta, geſtaque ſunt, rata habebuntur.* vbi gloſſa verb. *acta*, exponit *in iudicio quolibet modo*: & verb. *facta* ait, *extra iudicium contrahendo verbis. Sed geſta ſine verbis, vt infra de verborum ſignificatione l. labeo in fine.* Ex quibus omnibus rectè concluditur, quod mens, & voluntas ratificantis, ſub prælibatis verbis, omnia com-
269 prehendit, tam acta in iudicio, quàm facta, geſtave, extra iudicium. Et ſic extante hac ratificatione, idem eſt ac ſi à principio adeſſet mandatum, vt in terminis tenuerunt Alex. Raudens. *de anal. capit. 21. numer. 49. cum ſeq.* Maſtril. *deciſ. 150. numer. 18. tom. 2.* Fontanella *deciſ. 340. numer. 30.* Dominus Leo. *deciſ. 75. per tot.* etiam ſi verſaremur in his quæ requirunt ſpeciale mandatum D. Fran. Merlin. *controverſ. for. cent. 1. c. 73. n. 14.*

270 Neque his obſtare poterit, quod impugnatio facta in iudicio excludere poſſet ratihabitionem quoad actum impugnatum: nam cum ratihabitio pendeat totaliter à voluntate, quæ libera eſt, fieri poteſt quocumque tempore, etiam poſt ſententiam latam contra ipſum ratificantem, vt docet *gloſſ. in dict. l. licet, 24. C. de procur. verbo ſolent in fin. & verb. ſed in ſuum præiudicium, & in l. 2. in prin. gloſ. verb. non Dominus appellando, C. ſi ex falſ. inſtr.* Guido Pap. *deciſ. 320. numer. 3. verſ. aut vult habere ratum.* Fachin. *lib. 8. controverſ. capit. 61. poſt. princip.* Renaud. Budel. *tract. de monet. lib. 2. capit. 26. numer. 32. ad fin. & numer. 33. cum ſeqq.* Decius *in l. ſemper qui non, ff. de regul. iur. numer. 12.* Iaſon. *in dict. l. licet, 24. C. de procurat. numer. 10. verſ. breviter communis opinio.* Gail. *lib. 1. obſer. 47. num. 4.* Ant. Theſau. *deciſ. 7.* alijs relatis Berlich. *dict. p. 1. concl. 14. ex nu-* 271
mer. 132. & licet *num. 134.* dubitet poſt ſententiam latam; in noſtra ſpecie difficultate caret, quia ad ſui favorem lata erat & ſibi præiudicare poſſe eſt indubitatum, ſecus ſi ad favorem alterius, quia illi præiudicium inferre non poterat, vt ipſi Doctores probant: ac etiam quia effectus ſententiæ ſuſpenſus erat per appellationem, ſupplicationemve, & ſic reducta cauſa ad ſtatum conteſtationis litis *capit. cum Ioannes de fide. inſtrum.* gloſſ. *in l. tale pactum §. qui provocavit verb. ſequetur, ff. de pact.* Marant. *in ſpecul. ord. iud. part. 4. diſtin. 6. numer. 16.* D. Covarr. *practicar. quæſt. capit. 18. numer. 4. verſ. quinto circ. fin.* Valenz. *conſil. 7. numer. 21.* & 272
ſicut tempore conteſtationis poterat ratificare, ſic ſimiliter pendente appellatione. Neque ex eo quod allegaverit in diſcurſu illius cauſæ defectum mandati, generalitas ratihabitionis erat limitanda, ita vt ea quæ in dicta cauſa deducta erant, excluſa à ratihabitione remanerent. Quia ſi intenderet excludere, poterat exprimere, & dum non fecit, noluiſſe credendum eſt, itavt ſemper contra proferentem verba interpretanda ſint, per tex. *in l. veteribus 39. ff. de pact.* cum vulgatis adductis per Cuiacium *lib. 1. obſervat. capit. 10. & lib. 9. cap. 37.* Alciat. *lib. 3. par. cap. 22. con. lib. 7. comm. c. 7.* Robert. *lib. 1. animadverſion. c. 9.* Forner. *lib. 2. ſelectar. c. 18.* Donell. *lib. 13. com. cap. 1.* vbi Illiger. *lit. P.* Imo in terminis, ſi mero iure Dominus, geſta procuratoris falſi non rata habens à principio, licet poſtea habuerit, non excludatur tamen; de æquitate per exceptionem doli mali, quæ prævalet excluditur, vt expreſsè docet Vlpianus *in l. quo enim 12. §. Iulianus, verſ. quid ergo ff. rem rat. haber.* vbi Accurſ. & cæteri Doctores, & meritò 273
quia allegatio, vel proteſtatio contraria facto, non eſt attendenda text. *in l. ſi quis extraneus, ff. de adquir. hæredit. l. cum plures, §. locator, ff. locati,* Gail. Coſta, Moneta, & alij adducti per D. Olea. *de ceſſion. iur. tit. 8. quæſt. 1. num. 13.* & noſtrum Iranzo de proteſt. *conſiderat. 32. num. 1.* eſt enim ratum habere, comprobare, agnoſcere, quod actum eſt à falſo procuratore, vt dixi, & probat Vlpinianus *in dict. l. 12. in princip.* Et ſi eo in tempore acta ipſa impugnat tanquam contraria allegans, audiendus non eſt, tex. *in l. vbi pugnantia ff. de* 274
regul. iur. l. ſed etſi §. filius, ff. quand. appellan. non ſit. & caſu quo duo facta concurrant pugnantia inter ſe noviſſimum prævalet, text. *in l. pacta noviſſima, C. de pact.* & ibi Doctores *for. 7. eod. tit.* Iaſon Puteus, Rota Genuens. & alij adducti per Solorzan. *de Iur. indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 9. num. 2.* & Valenz. *conſil. 63. num. 184.* præſertim in his quæ ex mera voluntate ratihabentis dependent. *dict. l. quo enim 12. in princ. c. ratihabitionem de regul. iur. in 6.* Tiraquellus Covarruvias, & alij apud Valenzuelam. *conſil. 177. numer. 44.* Bald. Iacob. de Arena, & alijs apud Berlich. *dict. concluſ. 14. num. 124. cum ſeqq.*

Neque obſtat ſi dicas actum extendi non deberi 275
vltra intentionem agentis *ex l. non omnis, ff. ſi cert. petatur* cum ſimil. adductis per Valenzuel. *conſil. 158. num. 3.* & ſic cum ageretur de concedendo mandato *ad lites*; & *lis* in rigoroſa ac propria ſignificatione ſit *quod forenſi concertatione pendet*, vt probat textus *in c. forus ad med. de verbor. ſign.* tradunt Rebuffus, Alciatus & Cuiac. *in l. litis 36. ff. de verb. ſign.* Scot. Schard. Calvin. Alberic.

Alberic. & Briſon. *verb. lis.* Quæ pendere dicitur à tempore primæ citationis *Clement. fin. vt lit. pendent. C. ex parte* 30. *de verbor. ſignific. C. adverſario de exception.* Menoch. *de arbitr. caſ.* 202. *num.* 5. Maſcard. *de probat. concluſ.* 984. *numer.* 3. Cabedo *deciſ.* 15. *numer.* 11. *part.* 2. Gratian. *diſcept. for. cap.* 2. *numer.* 33. *cap.* 66. *num.* 30. *& deciſ.* 209. *tot.* D. Fran. Merlin. *controverſ. cent.* 1. *cap.* 81. *num.* 2. Cenedo *collect.* 53. *num.* 1. Cancer *variar. lib.* 1. *cap.* 17. *numer.* 32. Cum enim id de quo agebatur non fuiſſet actum in forenſi concertatione, neque cum citatione partis, ſed in actu voluntariæ iuriſdictionis, extendi non poſſe videbatur, ratificatio ad contenta in mandato ad lites conceſſo, quia cenſebantur, ea extra intentionem concedentis, atque ratificantis reperiri.

277 Quia dicendum eſt quod mandatum, de quo agimus, & in quo ratihabitio memorata contenta erat, fuit conceſſum *ad lites large*, & ſic verbum *lis* ex natura actus acceptum fuit in lato ſignificato contento *in d. l. lites* 36. *de verb. ſignif. & gloſſ. verb. in perſonam* interpretatur verba text. ibi *litis nomen actionem ſignificat.* ita vt intelligatur etiam officium Iudicis. Quam interpretationem ſequuntur Donell. *in l. poſtquam liti* 5. *C. de pactis.* Rebuf. Alciat. & Cuiac. *in d. l. litis.* Schot.
278 Schard. Briſon. & Alberic. *verb. lis* Barboſ. *in d. Clement. forus num.* 3. de quo plura exempla habemus in iure. Nam Papinianus *in l. liberto* 33. §. *litem de negoc. geſt.* ait, *litem in iudicium deductam.* Imperator Severus *in l.* 2. *C. de petit. hæredit.* pariter dixit *ex eo die fructus reſtituuntur, ex quo lis in iudicium deducta eſt.* Ex quibus docte vt ſolet Alciatus *in d. l. litis* 36. ſubiungit *Alioquin propriè etiam ante iudicium acceptum litem eſſe Iuriſconſultus hic oſtendit, qui actionem ſive in rem, ſive in perſonam ſit, ſignificari ait: nam & cum litem conteſtatam eſſe dicimus, verba indicant quando adhuc conteſtatio non*
279 *erat, nihilominus litem fuiſſe.* Sic ſimiliter dicere poſſumus, quod licet *in d. Clem. fin.* & cæteris iuribus ſuperius adductis dicatur litem pendere ab eo tempore quo facta fuit prima citatio, nihilominus lis iam erat ante citationem, quamvis in forenſi concertatione adhuc non penderet, neque in iudicium deducta eſſet, vt aiunt Papinianus & Severus: quia lis eſt ab eo tempore quo actio nata fuit. Sicque ex natura ipſius rei procedit, quod ſub nomine *litis* in lato ſignificato comprehenderentur geſta per
280 curatorem, de quibus agebatur: & ſic nunquam dici poterat reperiri extra intentionem agentis, neque extenſione opus eſſe, vt ſub dicta ratihabitione comprehenderentur: tum quia neque allegatus aut oſtenſus fuit error ex quo ratihabitio in forma aſſueta facta infirmari poſſet, ſicut eveniſſe refert Valenz. in ſpecie, de qua diſputat *d. conſ.* 158. *ex num.* 4. Tunc etiam quia, nunquam apparuit illum aſſertum Procuratorem alia geſſiſſe in iudicio, vel extra nomine ratificantium quæ ratihabitionem expoſcerent, præter ea quæ in hac lite deducta erant, & tam in diſpoſitionibus quam in contractibus, verba intelligere debemus, vt aliquid operentur text. *in l. ſi quando, ff. de legat.* 1. Rolandus, Alciatus, Baldus, Beccius, Guttierrez, Cephalus, Menoch. & alij adducti per Valenz. *conſil.* 119. *num.* 62.

281 Et quando reſtringenda fuiſſet ſignificatio litis, ad tempus quo actio deducitur in iudicium, nihilominus mandatum conceſſum ad lites, tenendum eſt quod comprehendit ea quæ fiunt in exercitio voluntariæ iuriſdictionis. Nam duo genera iudiciorum ius noſtrum cognoſcit, vnum contentioſæ iuriſdictionis, & aliud
282 voluntariæ. Docet Marchianus *in l.* 2. *ff. de Offic. Proconſul.* Voluntaria namque iuriſdictio exercetur quoties Princeps, vel Magiſtratus, ea vtitur in volentem, ad quod iudicium non requiritur citatio, conteſtatio, vel alia ſolemnitas, niſi exercitium auctoritatis Iudicis requiſitæ ad negotium ſibi expoſitum. Ex eis alia cauſæ cognitionem non deſiderant, veluti adoptio, manumiſſio, emancipatio, *d. l.* 2. *in princ. ff. de Offic. Proconſul. l.* 2. *ff. de adoption.* §. 1. *inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſol.* Sic in conceſſione bonorum poſſeſſionis *l.* 1. *& tot. tit. C. qui admit. ad bon. poſſeſſ.* in datione tutoris vel curatoris §. *ſed hoc iure inſtit. de Atil. tutor. l.* 1. *& tot. tit. ff. de tutor. & curator. dat.* & ſic ſimilibus ad quæ Iudex vtitur Iuriſdictione, & auctoritate publica abſque diſceptatione, vel cognitione aliqua cauſæ. Alia ſunt ad quæ adhibenda eſt cauſæ cogni- 283
tio, licet civili concertatione excluſa, ſicut quando facultatem concedit Magiſtratus non habenti, ad aliquid gerendum, vel publicam auctoritatem impartitur, confirmando tranſactiones text. *in l. cum* 8. §. *vult igitur, ff. de tranſact. l. de alimentis* 8. *C. eod. tit.* De iure Valentiæ *for.* 10. *de execut. rei Iudic.* De quo Thomas Cerdan de Tallada *in viſit. Carcer. cap.* 9. *num.* 10. decreta interponendo in alienatione bonorum immobilium pupilli, vel minoris *l.* 1. *ff. de reb. eor.* in conceſſione libertatis ſervi pupilli, §. 4. *inſtit. quib. manumit. non licet*, & in alijs plurimis, quæ paſſim in 284
iure reperiuntur, & Doctores frequentiſſime tractant. Iuriſdictio vero contentioſa in invitos exercetur, *l. inter ſtipulantem* 83. §. 1. *ff. de verbor. obligat.* Notant hanc differentiam Doctores *in d. l.* 2. *ff. de Offic. Proconſul.* Donell. *lib.* 17. *comm. cap.* 8. vbi Illiger. *lit. R. cum ſeqq.* Scip. Gentil. *lib.* 1. *cap.* 19. Iacob. Cuiac. *lib.* 1. *Pauli ad edict. in l. fin. ff. de iuriſdiction. & in Novella* 95. Marſil. Maranta & alij adducti per Cancer *var. lib.* 2. *cap.* 2. *numer.* 235. Petr. Barboſ. *in l.* 1. *art.* 1. *ex nu.* 180. *& art.* 3. *ex num.* 201. *ff. de Iudicijs.* Solorzan. *de iur. indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 4. *numer.* 85. Salgado *de Reg. protect. part.* 2. *cap.* 13. *per tot.* Dominus Creſpi *d. obſer.* 15. *numer.* 17. *cum ſeqq. & num.* 26. *& obſervat.* 114. *ex num.* 6. Cum autem ageretur de decreto obtento per 285
aſſertum procuratorem nomine ratificantium, ad quod offerendus erat Iudici libellus, probationes per inſtrumenta, vel teſtes miniſtrandæ, & licet abſque partis citatione, inſtanda erat promulgatio decreti, ad inſtar ſententiæ; quæ omnia per adminiſtratores bonorum, vel inſtitores agenda non ſunt, ſed per Procuratores Cauſidicos, & ſicut habens mandatum in for- 286
ma prædicta hæc omnia gerere poſſet nomine conſtituentis, pariter qui obtinuerat, mediante ratificatione generali, quam retuli, nomine ratificantium legitimè feciſſe dicendum eſt, quia ratihabitio retrotrahitur, & æquiparatur mandato text. *in l. fin. C. ad Macedonian.* cum ſimilibus adductis per Dominum Fran. Merlin. *dict. cent.* 1. *controu.* 68. *num.* 5. Sententia namque Regiæ Audientiæ, quæ pendet in gradu ſupplicationis, hæc non diſcuſſit, & ſic non decidiſſe crediderim. Si huius Supremi ſententia ſequatur, dicam: licèt in ea intervenire non poſſim, quia lis ad Coniunctos ſanguine pertinet.

Verùm vt ad inſtitutum, à quo diverſi fuimus, re- 287
deamus, ex communi regula quam poſuimus exhibendi mandatum, vt in lite admitti poſſit agens nomine alieno, excipiuntur negotiorum geſtores, & omnes qui coniunctorio nomine agunt, vel defendunt negocia aliena, nam hi præſtita cautione rem ratam haberi admitti debent text. *in l. ſed & ea, ff. de procuration. l. exigendi, Cod. eod.* & ibi communiter Doctores. Et quantumvis de iure quiſquis dicens ſe procuratorem admitti debeat cum dicta cautione de rato per text. *in l. cauſa cognitione* 27. *verſ. ſed hæc ita, ff. de procurat.* cum alijs adductis per Anton. Fab. *in C. lib.* 2. *titul.* 8. *defin.* 10. *num.* 2. *in not.* iuxta noſtros 288
foros hæc non procedunt, quia ſolum coniunctis perſonis permiſſum eſt *for.* 9. *de procur.* de qua materia videndi ſunt Cancer *dict. cap.* 14. *ex numer.* 137. Marc. Angel. Leo. *p.* 3. *præparat.* 39. *ex n.* 2. Berlich. *dict. p.* 1. *concl.* 14. *ex num.* 34. & ego aliqua notavi *dict. contr.* 70. *ex num.* 49. Idem cautum eſt in Regnis Caſtellæ *per l.* 10. *tit.* 5. *part.* 3. vbi Greg. Lopez. Sed in Regno Ara-

goniæ neque coniunctus cum cautione de rato admitti
potest, vt asserit Portol. *ad Molin. verb. coniunctus n.* 1.
289 *& verb. mandatum num.* 2. Et licet regulariter solum
coniuncti sanguine admittantur, ad agendum, vel de-
fendendum coniunctorio nomine, vt ex iuribus & Do-
ctoribus *hic* allegatis deprehenditur. Si amicus intrin-
seca, vel intima necessitudine charus, defensionem ami-
ci absentis susceperit, admittendum esse coniunctorio
nomine crediderim per tex. *in l. hac autem* §. 1. *ff. quib.
ex caus. in poss. eatur.* ibi *si autem non habet tutores requi-
rendi cognati, vel affines, & si qui alij fortè sunt quos ve-
rissimile est defensionem pupilli, pupillæ non omissuros, vel
propter necessitudinem, vel propter charitatem.* Et licet
Gloss. *verb. necessitudinem* explicet, id est *parentelam*,
perperam meo iudicio, quia iam Vlpianus de cognatis,
& affinibus loquutus fuerat, & dum alios admittit, non
debemus interpretari de eisdem. Melius namque expo-
nit Alciatus de præsum. *regul.* 1. *præsum.* 22. *num.* 2. ibi: *ex
quo sequitur quod non præsumatur indefensus, ex quo saltem*
290 *verisimile est quod affines vel amici eum defendent.* Arcta
enim amicitia æquiparatur consanguinitati, & affini-
tati, imo eis præfertur ex pluribus traditis per Langleū
semest. *lib.* 1. *c.* 1. Carl. de Grass. *tr. de effect. lib. amicitiæ. n.* 81.
cum seqq. D. Franc. Merlin. *cent.* 2. *contr.* 39. *n.* 1. *&* 14. *&
contr.* 58. *n.* 12. Berlich. *d. concl.* 14. *n.* 41. Et ego deficien-
tibus consanguineis, & affinibus, cum affirmantibus
calculum pono, licet non desint qui negent, vt ex re-
291 latis per Carolum de Grassis *vbi prox.* apparet. Exten-
ditur haec facultas agendi, seu defendendi nomine alie-
no absque mandato, ad consortes litis, vt probat ipse
Berlich. *d. concl.* 14. *ex num.* 52. Et quanquam con-
trovertam Doctorum in hac specie negare non possim,
praestita cautione de rato cessat, & omnes ferme conve-
niunt in eo, quod Consors litis admittendus sit nomine
Consortis, vt doctè de more explicat D. Olea *de cession.
iur. tit.* 4. *q.* 6. *n.* 35.

292 Idem procedit in eo qui habet mandatum, sed non
sufficiens ad omnia quæ agenda sunt, nam cum ex
mandato insufficienti cognoscatur voluntas consti-
tuentis, omissio alicuius clausulæ, qualitatis, vel requi-
siti, necessarij ad agendum, vel defendendum, suppleri
debet per cautionem de rato, cum præsumi verisimili-
ter possit, per oblivionem, incuriam, vel ignorantiam
omissam fuisse. Probat tex. *in l.* 1. *C. de procur.* tradunt
Cancer *dict. cap.* 14. *num.* 159. & Berlich. *dict. conclus.* 14.
num. 57. qui alios refert. Cuius ampliationis praxis ma-
ximopere necessaria est, vbi habetur lex, vel viget con-
suetudo non admittendi libellos, quin subscribatur per
293 aliquem ex procuratoribus, publica auctoritate desti-
natis, vt evenit in nostro Supremo, & cæteris Senati-
bus huius Regiæ Curiæ. Quia frequenter absentes, qui
agere, vel defendere intendunt, mandata ad cognatos,
vel amicos in ea residentes mittunt, absque clausula
potestatis substituendi; & ne fatalia currant, aut ali-
ter instantia perimatur, præstita cautione de rato, à
Iudicibus impetrant facultatem substituendi vnum ex
294 procuratoribus publicè destinatis. Quod in Senatu No-
vi Orbis necessarium omnino est, ob nimiam distan-
tiam Provinciarum; & incuriam Tabellionum earum
partium. Et in nostro Supremo, quoad negotia insu-
larum Balearium, atque Sardiniæ, respectu quarum ea-
dem ratio militat. Et sic similiter quoad alios defectus,
dum respiciant acta iudicij tantum: Nam si ex defe-
295 ctuoso mandato aliquis cum cautione de rato exigere
aliquam quantitatem, vel res recuperare nomine alieno
intenderet, admittendus non erit, vt cum Guillielmo Bene-
dicto, Fulgosio, Padilla & alijs probat Iacob. Can-
cer. *dict. cap.* 14. *num.* 60. per tex. *in l. hoc iure ff. de so-
lut. l. sed etsi tantum* 13. *ff. de pact.* cum alijs adductis
per Noguerol. *dict. allegat.* 36. *numer.* 61. quo probat
neminem liberari solvendo non idoneo procura-
tori.

296 Suppleri etiam solet defectus mandati, si postquam
aliquis nomine procuratorio aliqua in lite gesserit, Do-
minus compareat, & acta per illum prosequatur: nam
si postea gesta procuratorio nomine de nullitate arguat,
nequaquam audiendus est, licet de mandato consta-
re non possit: quia iudicium suo nomine per alium cœ-
ptum agnovit, tex. expressus *in l. si procuratorem* 65. *in
fin. ff. de procurat.* ibi: *itaque si postea mutata voluntate
procuratorem esse noluerit, tamen iudicium quo quasi pro-
curator expertus est, ratum esse debet.* idem probat tex. *in
l. ne satisdatio* 21. *ff. rem rat. haber.* Optime ad rem
Gratian. *discep. forens. cap.* 216. *num.* 39. Cancer. *dict. c.* 14.
num. 69. Fontanella *de pact. nuptial. claus.* 3. *glos.* 3. *nu.* 58.
Ripoll. *var. cap.* 3. *num.* 80. *cum trib. seqq. & num.* 119.
Gamma *decis. Lusit.* 324. *num.* 2. Sesse *decis.* 59. *num.* 23.
Berlich. *dict. concl.* 14. *num.* 59. 126. *&* 199. Neque ex 297
eo quod Dominus compareat, si vere procurator est,
in foro Valentiæ revocatus remanebit, vt de iure per
tex. *in cap. si quem* 8. *de procur. in* 6. vbi communiter Do-
ctores, tenentes revocari nisi Dominus protestatus
fuerit se comparere citra animum revocandi, vt tradunt
Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *cap.* 101. *num.* 43. Boer. *decis.* 285.
num. 5. Rebuf. *in prax. benefic. tit. forma vicariatus. n.* 122.
Mascard. *de prob. conclus.* 1013. *num.* 32. Menoch. *lib.* 2.
præsump. 36. *n.* 5. Gratian. *discep. for. cap.* 22. *num.* 12. *cum
seqq.* vel aliter appareat de intentione non revocandi
Bardaxi *ad for. vnic. vt per compar. vel proces. princip. n.* 1.
vers. prædicta regula. Postius *de manutenend. observat.* 86.
nu. 15. Quæ respectu futurorum non præteritorum pro- 298
cedunt. Sed de iure Valentiæ omnia hæc cessant, quia
per comparitionem constituentis nunquam censetur
revocatus procurator, vt expressum habemus *in for.* 16.
de procur. & accuratè notat D. Crespi *observat.* 108.
num. 23. & idem de foro Aragoniæ procedit, traduntque
Bardax. *vbi prox.* & Portol. *ad Molin. verb. procurator.*
num. 18. Ex eadem ratione si quis vt procurator anteces- 299
soris, litem egerit, & postea ei succedat ex proprio iu-
re, neque per ipsum, neque per alium de nullitate argui
poterit, quia iudicium agnovit partes antecessoris fo-
vendo, vt tenuerunt Boer. *decis.* 235. *num.* 3. Gail. *obser.*
58. *lib.* 1. Lancel. *de attentat. p.* 2. *cap.* 4. *num.* 128. Illiger.
ad Donel. lib. 23. *comm. cap.* 2. *lit. B.* Ripoll. *ad prax. Pe-
guer. rub.* 6. *num.* 34. conducunt pulchrè adducta per Iaco-
bum Cancer. *var. lib.* 3. *cap.* 17. *n.* 558. de eo qui nomine
procuratoris cum non esset, causam egit & succumbit,
ac demum ei succedendo causam iterum agere intendit,
& non esse audiendum resolvit ex eadem ratione, nempe
litem agnovisse, & contra factum proprium procedere
non posse, & sic decisum refert D. D. Petrus Sanz, in
Regia Audientia *anno* 1629. ad favorem D. Iacobi Sa-
pena, & contra Domnum Merinum Santapau, & Dom-
nam Vincentiam Sapena, sententia publicata per Alreus
referente Nobile Domino Gaspare Tarraga: sed diem
omisit.

Quæ de procuratore nomine alieno agente dicta 300
remanent, vrgentius procedunt respectu tutoris, &
curatoris, quia pupillus & minor non habent per-
sonam idoneam standi in iudicio tex. *in l. accipientis
ff. de auctor. tutor. l. minor. ff. de procurator. l.* 1. *cum duob.
seqq. C. qui legitim. person. l. Clarum, C. de auctor. præ-
stand. l. cum minoris C. si adverss. rem iudic. l. si curatorem
habens C. de in integ. restit.* Valenzuel. *cons.* 182. *num.* 4.
cum seqq. cum pluribus adductis per Peguer. *in prax.
Rub.* 2. *& ibi* Ripoll. *ex num.* 1. & D. Didacum Nar-
bona *tract. de ætat. ann.* 25. *quæst.* 34. *&* 35. De iure Va-
lentiæ idem procedit per tex. *in for.* 21. *de testam. tutell.*
Quo non solum cautum est quod minor non admittatur 302
ad iudicium absque tutore, curatoreve, sed etiam
adiectum est decretum irritans, si secus factum fuerit,
ibi. *e si sentencia sera donada contra ell meins de tudor,
aquella sentencia no valla.* De cuius materia plura tra-
dunt Montan. *de tutell. cap.* 30. *ex num.* 143. Borgn. Ca-
valcan. *de tutor. & Curator. cap.* 1. *ex num.* 23. Ioan. Gut-
tierrez *de tutel. p.* 2. *cap.* 1. *num.* 79. Narbona *dict. tract. de
ætat. anno* 7. *quæst.* 24. *& ann.* 25. *dict. quæst.* 34. *&* 35. Can-
cer. *dict. lib.* 2. *var. cap.* 1. *num.* 216. *& lib.* 3. *cap.* 17. *q.* 11
num. 232.

num. 232. Evia Bolaños *in Cur. Philip. part.* 1. §. 10. *n.* 8. Pareja *de instr. edit. d. tit.* 5. *resol.* 4. *num.* 24. Carleval. *d. p.* 2. *tit.* 2. *disput.* 4. *num.* 27. Marc. Angel. Leo *de præparat. iud. part.* 2. *præpar.* 6. *cum seq.* Berlich. *dict. p.* 1.
302 *concl.* 16. *num.* 1. *cum seqq.* Sed nota differentiam, nam de iure communi regulariter maiores dicuntur, qui habent viginti quinque annos; vt ex traditis per Doctores superius allegatos, apparet; sed de iure Valentiæ viginti anni sufficiunt, vt maior quis dicatur *tex. in for.* 1. *de restit. minor.* notant Dominus Leo *decis.* 9. *&* *decis.* 144. *ex numer.* 3. & D. Crespi *obser.* 17. *numer.* 1. Quod pariter procedit iuxta foros Aragoniæ vt probant
303 Portol. *ad Molin. verb. minor num.* 23. Esse *decis.* 199. *num.* 3. Pupillus vero dicitur de iure, qui non habet quatuordecim annos in viris, & duodecimum in fœminis, *tex. in l. fin. C. quand. tutor. vel Cur. eff. def. princip. inst. quib. mod. tutel. fin.* cum alijs plurimis adductis per Narbon. *de ætat. ann.* 14. *quæst.* 1. *à princip. vsque ad num.* 10. quo latè modum antiquum cognoscendi pubertatem describit, iustissimè antiquatum propter obscenitatem, quam secum ferebat. Sed de foro Valentiæ, quoad tutelam pupillus dicitur indistinctè vsque ad decimum
304 quintum annum completum, *for.* 37. *de testam. tutel.* Tutor itaque, vel Curator nomine pupilli, vel minoris agentes, vel defendentes tenentur edere tutorium, vel Curatorium, cum iuramento, & cautione rem pupilli vel minoris salvam fore, ad legitimandam suam personam respectivè, vt pluribus probant Doctores relati, signanter Guttierrez, Pareja, Carlevalius, & Berlichius, in quo neminem dubitantem vidi. Dubium enim versatur circa editionem inventarij, Berlich. *dict. concl.* 16. *num.* 4. dixit hodie hæc requisita de stylo Curiarum
305 non observari. Quæ assertio in foro Saxoniæ vera esse potest, sed in cæteris Provincijs Europæ nequaquam, vt ex dicendis apparebit. Pereja *dict. resol.* 4. *num.* 26. *& seqq.* tenuit tutorem compellendum esse edere totum inventarium. Guttierrez *d. c.* 1. *num.* 78. quod tenetur edere testimonium confectionis inventarij, licet ipse inclinet tutorem nomine pupilli agere posse vtiliter antequam inventarium confecerit. *& num.* 79. concludit quod de stylo Curiarum gesta tutorum sustinentur in iudicijs, & extra, quamvis non constet de confectione inventarij, quem in hoc sequuntur Cancer. *dict. lib.* 2. *variar. c.* 8.
306 *num.* 129. & D. Franc. Merlin. *dict. centur.* 2. *contr.* 73. *ex num.* 11. Sed in Regno Valentiæ, destinguendum est. Si tutor vel Curator testamento datus sit (quia Curator etiam testamento dari potest & solet *for.* 10. *&* 11. *de test. tutel.* cum alijs adductis *sup. numer.* 80. *cum seqq.*) neque iurare, neque satisdare tenetur, vt expressè cautum est *in for.* 12. *eod. tit.* in quo conveniunt Cancer. *lib.* 1. *variar. cap.* 7. *num.* 38. Guttierr. *d. cap.* 1. *numer.* 21. Berlich. *d. concl.* 16. *num.* 6. Et sic per editionem clausulæ testamenti vel Codicillorum in forma probanti,
307 legitimata eius persona manet, vt in iudicio agere, vel defendere possit nomine pupilli, vel minoris. Si Dativus tutor, vel Curator sit, simul cum decreto Iudicis decernentis tutelam, vel Curam acceptationis, iuramenti atque cautionis acta ponuntur; nam hæc omnia præstare tenetur iuxta *forum* 9. *eod. tit.* neque aliter decretationis exemplar authenticum datur, nisi his omnibus completis. Sed licet ad confectionem inventarij teneatur *per for.* 8. *eod. tit.* tamen eius acta fiunt extra curiam, in qua tutela, vel cura decernitur, & sic quid separatum est, à tutorio, vel curatorio: & quicquid gesserit sustinetur, etiam si non constet de confectione inventarij, neque illius editionem postulari vidi, nisi quando finita
308 tutela, vel Cura iudicium rationum instituitur. Dixi finita tutela, vel Cura, nam *per for.* 15. *eod. tit.* cautum reperitur quod adultus per se bona sua administrare non possit, dum minor remanet. Et sic finita tutela tutor prosequitur administrando tanquam Curator, tradunt Andreas Gail. *lib.* 2. *obser.* 96. & Montanus *de tutel. & Cur. cap.* 37. *regul.* 1. *num.* 8. & in simili testatur Cancer. *dict. cap.* 7. *num.* 25. quæ observantia insinuatur *in for.* 23. *eod. tit.* cum pluribus alijs. Si autem tutorem non habuit vel decesserit, durante minore ætate, tunc Iudex dare Curatorem debet, vt dixi *sup. ex d. num.* 80. qui ad confectionem inventarij, præstationem iuramenti & satisdationis tenetur *ex dict. for.* 8. *&* 9. *de testam. tutel.* alias nihil agere, vel administrare potest, vt docent Doctores *in l. fin. C. arbitr. tutell.* & in specie notat Marc. Angel. Leo. *d. p.* 2. *præpar.* 9. *n.* 33.

Circa prædicta dubitatum aliquando fuit an si sa- 309
tisdatio, rem pupilli vel minoris salvam fore, admissa sit per Iudicem limitativè ad certum tempus tantum, (vt fieri solet quando bona pupilli sunt magnæ æstimationis, & fideiussores non satis idonei) finito eo tempore remaneat legitima persona ad agendum vel defendendum, ita vt gesta per illum argui de nullitate non possint? Et ratio dubitandi est, quia per *d. for.* 9. tutor tenetur cautionem præstare, ita vt administrationem bonorum pupilli neque exercitium officij tutoris inchoare possit: & sic cessante cautione cessare debet administratio, & exercitium dicti officij: Quod de iure 310
probant tex. *in l. si tutor. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess.* & *in l. non dubium, C. de tutor. & Curat. qui satisd. non deber.* & *in §. pénult. instit. de Atil. tutor.* Et sic tenuisse videntur Cancer. *d. c.* 7. *n.* 39. Cavalcan. *de tutor. nu.* 23. Guttierrez *de tutel. p.* 1. *c.* 12. *n.* 15. *&* 30. qui alios adducunt. Adeo vt nullius momenti gesta remaneant, tradunt Vancius *de nullit. tit. ex defect. mandat. n.* 128. *&* 147. Marc. Angel. Leo. *d. p.* 2. *præpar.* 8 *n.* 62. *&* *præpar.* 9. *n.* 33. D. Fran. Merlin. *d. c.* 73. *n.* 18. Greg. Lopez *in l.* 99. *tit.* 18. *part.* 3. *glos.* 1. alijs relatis August. Barbos. *in collect. dict. l. si tutor.* Quorum opinio re integra verissima mihi est, ita 311
vt si debito tempore opponatur defectus cautionis, tutor cogi possit ad eam præstandam, aliàs admittendus non sit: Sed re non integra contrarium est verius, nam licet lex requirat satisdationem; & inventarium, non inde sequitur quod facta solemniter, & bona fide, licet prestita cautio expiraverit, nulla remaneant, imo sustinenda sunt. Bonus ad rem tex. *in l. si impuberi* 13. *in fin. ff. de Tutor. & Curat.* ibi: *fides inquisitionis pro vinculo cedet cautionis:* tutores & Curatores dativi in Regno Valentiæ per modum inquisitionis fermè dantur, vt constat ex traditis *sup. n.* 83. Tex. *in l. bonorum*, 8. *ff. de Curat. furios.* & ita in specie tenuere Iason *in l. patre furioso, colum.* 3. *cum duob. seqq. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur.* Speculator *tit. de tutore,* §. *generaliter, num.* 4. alijs relatis 312
Guttierrez *d. cap.* 12. *num.* 36. *&* 37. Quæ corroborantur ex eo, quod Curatores ad lites non tenentur satisdare, neque inventarium conficere, quia ad instar Procuratorum reputantur. Docet Bartol. *in l. tutor qui receptorium, n.* 5 *ff. de administr. tutor.* quem sequuntur Cancer. *d. c.* 7. *n.* 40. Guttierrez *d. c.* 1. *nu.* 55. Peguer. *in prax. rub.* 2. *vbi* Ripoll. plures referens *num* 26. *&* 38. Antonin. Amato. *resol.* 33. *n.* 28 Marc. Ang. Leo. *d. p.* 2. *præpar.* 10. *num.* 19. Et ratio est, quia Curator ad litem nihil recipit, de cuius indemnitate caveat, vel in inventario notare possit: quare neque in Curatore bonis dato, vel tutore necessaria est cautio, vel inventarij confectio ad lites prosequendas dumtaxat; & licet cautio dari soleat 313
per Curatores ad lites datos, in effectu est tanquam si non esset, cum admittatur quilibet ex curialibus, etiam ex eis, qui notorie nihil in bonis habent. Et negari non potest, quod tutor, vel Curator solemniter datus, ante satisdationem, vel inventarij confectionem verè tutor, & curator est, probat tex. *in l. vltim. §. fin. C. arbitr. tutel.* docent Bart. *in d. l. tutor qui repertorium, nu.* 7. Guid. Pap. *decis.* 330. *num.* 3. Capici. *decis.* 50. *num.* 2. Guttierrez *d. c.* 1. *n.* 37. Berlich. *d. concl.* 16. *num.* 4. *cum seq.* & Marc. Ang. Leo. *d. præpar.* 10. *num.* 19. dum probat actorem constitutum per tutorem ante inventarij confectionem, sustinendum esse quamquam administrare tutor non possit. Imo ipse tutor ante cautionem administrare potest, & pupillum defendere; multo ergo magis licet tempus approbatæ cautionis expiravit, eius gesta in iudicijs sustinenda sunt, vt cum deci- 314

sione Senatus Cathaloniæ probat Cancer *dict. cap.*8. *num.*129. Et sic, me referente, fuit decisum in Regia Audientia, sententia publicata per Vincentium Ferrera militem Regij Mandati scribam, *die* 27. *Octobris* 1656. inter Iosephum Guttierrez & Curatorem hæredum Vincentij Lopis. Neque his obstare videtur tex. *in*
315 *d.l. si tutor. & in d. l. dubium*, quia illa dispositio procedit de rigore iuris, cuius obseruatio dura nimis esset: & sic de generali consuetudine atque stylo Curiarum, iuxta nostrum temperamentum obseruatur vbique, vt Doctores superius adducti testantur. Ex quo sequitur, dum tutor in legitima defensione non deficiat, sustinenda sunt gesta per eum ex æquitate, quanquam solemnitas satisdationis, & inventarij, secluso dolo, non adsit.

316 An autem Tutor vel Curator possit constituere Procuratorem nomine pupilli, vel minoris, aut ipsius tanquam tutor, vel Curator, negativè rescripsit Imperator *in l. vnic. C. de actor. à Tutor. seu Curat.* Dicens actorem, non procuratorem, constituere posse. Idem habetur *in l. liberto* 31. §. *quamquam ff. de neg. gest. l. decreto* 24. *in prin. ff. de adm. tutor. l.*6. *ff. quando ex factor. tutor. l. si actor.* 10. *C. de appellat.* §. *vltim. instit. de Curator.* Et ratio est, quia procurator per Dominum tantum constituitur text. *in l.* 1. *ff. de procur. cum simil.* Tutor verò, vel curator Dominus non est; ac perconsequens procuratorem constituere non po-
317 test. Notat pluribus relatis Berlich. *d. concl.* 16. *num.*8. Sed de iure Valentiæ specialiter statutum habemus, quod tutor, vel Curator procuratorem constituere possit, probat text. *in for.* 13. *in fin. de procurat.* & hoc iure vtimur. Sed dubitari posset, an mortuo tutore, curatoreve, procurator possit lites prosequi, tanquam factus Dominus illarum? Et licet negativa sententia videatur probari per text. *in Clement. fin. de procur.* & sic tenuisse Hieronym. Gabriel. *in com. conclus. tit. de*
318 *procur. conclus.*3. *numer.*2. contrariam veriorem credo; nam re non integra, sed lite iam cœpta per contestationem mandatum concessum per tutorem, vel Curatorem non expirat morte ipsius, vt in specie tenuerunt Fulgos. *cons.*182. Cephal. *consil.* 382. *vol.*3. Vincen. de Franch. *decis.* 466. vbi Add. Ricc. *collec.* 312. Donat. Ant. Marin. *resol. quotid. lib.*1. *c.*261. *num.*2. & sic nihil obstat quominus litem prosequi valeat. Neque obstat *d. Clem. fin.* quia exorbitans eius dispositio, extendi non potest vltra casus in ea expressos, nempe quando Prælatus, Rector, vel Beneficiatus Ecclesiæ constituit Procuratorem ad negotia ipsius Ecclesiæ, vel beneficij, vt in ea exprimitur, ibi *pro Ecclesia sua, vel beneficio.* Cum enim sit specialis dispositio, non est extendenda vltra casus expressos. Notat accuratè hanc differentiam Cancer *dict. lib.*2. *var. cap.*14. *num.* 43. *& seqq.* Sicque
319 per ipsum decisum refert D.D. Petrus Sanz, tanquam Assessor nostræ ordinis Militaris Montesiæ, interloquutoria *diei* 4. *Iulij* 1635. in causa Don Christophori Zanoguera, & Don Bartholomæi Vives, cum Angela Ximeno, & de Llorente, actuario Bovilla. Quæ postea confirmata fuit per Nobilem ac Doctum Auunculum meum Dominum D. Melchiorem Sisternes, huius Supremi meritissimum Regentem, dum Regiæ Audientiæ Regentiam exercebat, ex speciali Regis nostri rescripto. Quibus addi potest, quod iuxta *d. for.*13.
320 *in fin. de procurat.* concessum est Tutori, Curatorive, arbitrium constituendi procuratorem absque limitatione, vel temperamento; & sic ope huius potestatis, absque restrictione procuratores constituere possunt ad negotia tutelæ, vel curæ, eodem modo quo ad propria: & sic eo pacto quo procurator ad negotia propria per contestationem remanebit Dominus litis; sic similiter quoad negotia tutelæ, vel curæ, iuxta text. *in l. eius qui in provincia* 41. *ff. de reb. cred.* cum plur. alijs ad-
321 ductis per D. Crespi *obser.* 108. *n.*26. sed hoc intelligendum est respectu illius instantiæ, quia ea finita per sententiam, quamvis procurator possit appellare, vel supplicare, mortuo constituente, ex text. *in l. ab executore*, §. *fin. ff. de appellat. l. invitus*, *C. eod. titul.* cum vulgat. Non tamen poterit appellationem, sive supplicationem prosequi, nec eam introducere, vt aliis relatis tradit Cancer *dict. cap.*14. *numer.* 47. *cum seqq.* quibus adde Gail. *lib.*1. *obser.* 139. *& num.* 11. Ricci. *collect.*1322. *vers. & si aliquis*, Petr. Rebuff. *ad leg. Gal. tit.* 322
*de appel. gloss.*2. *num.* 1. Scaccia, *de appellat. quæst.* 5. *num.* 12. Et sic decisum fuit in Regia Audientia in causa Catherinæ Nay, & de Pedro, cum Gaspare Escorriguela, cuius procurator Ferdinandus Rebollo Notarius supplicavit à sententia lata in vna Aula, vivente Domino, & eo mortuo introducere causam supplicationis intentavit, sed admissus non fuit. Notat D. Don Petrus Sanz; sed non diem decisionis.

Dubitari etiam potest, an maritus decerni possit 323
Curator vxoris? & non posse probatur ex *text. in l. virum* 14. *ff. de curat. furio. l. maritus*, 2. *C. qui dar. tut. vel curat.* tradunt Montanus *de tutel. cap.* 35. *num.* 39. Guttierrez *d. lib.*1. *cap.* 20. *num.* 30. quo *l.* 3. *tit.* 17. *part.* 6. expendit ad rem. Sed hæc regula limitari solet ad casum curatoris ad bona dandi, non autem ad lites, vt ex eisdem iuribus inferunt Bartol. *in l. si quis* §. *Iuliano, ff. de procur.* Bald. *in l.* 1. *in fin. ff. de excusat. tutor.* Speculat. *titul. de procurat.* §. *vt autem vers. sed nunquid.* Guid. Pap. *singul.* 421. Montan. *dict. cap.* 35. *num.*39. Guttierrez *dict. cap.*20. *num.*32. Greg. Lopez *in dict. l.*3. *gloss. fin.* Marius Giurba *decis.* 109. *num.*10. aliis relatis Peguer. *in prax. Rub.*1. & ibi Ripoll. *num.*21. Qui duo 324
explicant limitationem quoad lites parui momenti; nam si lis gravis esset, quoad eam procedit ratio affectionis coniugalis, per quam colligitur vxorem deteriorem factam per culpam, desidiam, vel omissionem mariti, nihil acturam contra eum. Ob quod in simili specie maritum non posse dari curatorem vxoris certius est, sicque decisum Giurba fatetur, & hanc sententiam ex Doctrina Saliceti *in dict. l. maritus*, & Gregor. 325
Lopez *in dict. l.*3. *gloss. fin.* amplectitur Guttierrez *dict. num.*52. Sed ponamus quod de facto maritus datus fuit curator vxoris, & in lite gravi aliqua gessit; dubitari potest, an ea sustinenda sint? Et sustineri debere infertur ex *text. in l. non eo minus C. de procurat. gloss. in l. si tutor* 4. *verb. non possit. C. in quib. caus. in integ. rest. neces. non sit.* Bald. *in l. penult. ad fin. num.* 10. *versic. quæro vtrum sententia, C. si adversus rem indic.* Alexand. *cons.* 3. *colum.*4. *in fin. num.*8. *vol.*2. Surd. *decis.* 107. *num.*7. *&* 18. Gratian. *discep. forens. cap.*225. *num.*18. *& c.*573. *num.* 29. Et sic decisum fuit in Regia Audientia, sub 326
examine D. Don Balthas. Sanz *die* 29. *Augusti* 1629. in causa vertente inter Ludovicum Alexandrum Armunia Generosum, & Domnam Annam Armunia, quæ litigabat pro fideicommissi successione ingentis quantitatis, & ipsius maritus Don Didacus Villarrasa Curator ei datus, aliquas instantias egerat: & diffinitum fuit non potuisse dari Curatorem vxoris ad similem litem, aliumque dandum fore, sed instantias vsque ad exclusionem factas sustinendas esse. Quæ quidem decisio 327
absque dubio procedit si negotium ad vtilitatem minoris gestum esse resultat: non autem si in illius damnum cesserit, vt expressè habetur *in d. l. non eo minus.* Nam tunc minorem iuvandam beneficio restitutionis in integrum compertum est, vt in similibus iura clamant, & omnes Doctores concordes fatentur.

Hæc enim latius quàm crediderim tradita sunt, quia 328
frequentius de similibus exceptionibus in foro Valentino discepari solet. Et vt pergamus: quando exceptiones dilatoriæ respiciunt libellum, illico reijciendæ sunt, ita vt neque ratione obscuritatis, neque causa ineptitudinis vitiari libellus, aut iudicium possit: vt expressè cautum est *in d. for.*7. *&* 10. *de cur. & Baiul. for.* 4. *cum duob. seqq. de clam. non mutand.* Neque ex eo quod diminutus videatur, vt explicat *for.*10. *eod. tit.* Ex quibus Practici nostri inferunt in Regno Valentiæ tantum processum haberi pro libello, vt dixi *sup. n.* 6.

De

329 De quo videndi sunt Petrus Belluga *in specul. Princ. Rub. 23. §. dicamus.* Morla *in Emporio titul. 9. quæst. 22. num. 5.* D. Leo *decis. 125. num. 34.* Ripoll. *variar. c. 5. n. 84.* Pareja *d. tom. 2. tit. 7. resolut. 2. num. 5.* & D. Crespi, *observat. 32. num. 19. cum seqq.* Quo articulum doctè, & breviter de more explicat: limitando hanc conclusionem ad casum, quo primus libellus capax sit comprehendere ea quæ in discursu causæ probantur, vel adijciuntur: quia tunc virtualiter insunt in
330 libello. At vero si contraria fuerint, vel omnino diversa, ab actione prius intentata, & expressa, in ipso libello attendenda non sunt, nisi libellus corrigatur intra triginta dies computandos à die contestationis, vt expressè cavetur *in for. 3. de clam. non mutand.* licèt Iaffer hunc textum explicet, ita vt correctio facienda sit simul cum libello, & additio intra dictos triginta dies. Verum praxi recepta est interpretatio Domini Crespi, & hoc iure vtimur, cum temperamento adducto per Salgad. *in labyrint. part. 3. capit. 1. ex numer. 30.* Nempe quod ita probatum & deductum appareat vt adversarius possit se in lite defendere: alias iniquum
331 foret, indefensum, vel non auditum condemnare. Ob quod licet in libello apposita sit clausula *omni & meliori modo*, nunquam condemnatio egredi potest fines actionis expressæ in libello, & sic decisum fuit in Regia Audientia, sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die 27. Iunij anni 1625.* in causa vertente inter Iosephum Medina, & Peregrinum Catala generosum: Referente Nobile Don Cosma Fenollet.

332 Sed limita eandem conclusionem, quoad partem reiectionis exceptionis ineptitudinis libelli, si libellus iniuriosus dicatur; nam tunc non solum opponente parte; verum etiam ex officio Iudex potest, & debet eum corrigere, vel in totum lacerare; sic docet D. Crespi. *dict. obs. 49. num. 1.* vt pluries fieri vidi, non admittendo articulum, quod causa cognita expediendum sit, sed summariè, & illicò libellum corrigendo, ita vt
333 praxis sit, quod si post oblatum libellum, vel per Iudicem provisum aliquid iniuriosum, vel indecens, aut indecorum appareat iussu Iudicis, vel Aulæ in margine decretum hoc manu Regij mandati Scribæ apponatur. *Delectum ex deliberatione Regij Consilij*, & omni cum effectu deletur statim. Quod necessarium est, quia in hoc statu res integra iam non est, & de correctione,
334 auctoritate Iudicis, facta in actis constare debet. Si verò re integra aliquid iniuriosum detegitur, libellus non admittitur quin correctus offeratur: quo pacto circuitus inutiles iurgia & rixæ, quæ ex similibus oriri solèt vitentur, & Advocati in officio contineantur, dum sciunt correctionem inevitabilem esse. Si verò totus libellus, vel maior eius pars, iniuriosus, vel calumniosus apparet, tunc omnino laceratur, ex deliberatione Aulæ, vel decreto Iudicis; si in Curia inferioris lis agatur, vt tradit Dominus Crespi, *vbi proximè.*

335 Exceptiones vero merita causæ quoquo modo respicientes, ad decisionem eiusdem reservandæ sunt, quamvis in vim dilatoriarum opponantur; sub quarum genere anomalæ continentur, de quibus plura, & plures tradit Carleval. *dict. disput. 5. n. 4. & 12. cum seqq.* Qui tenuit, attento iure communi, quod anomalæ in vim dilatoriarum oppositæ, si in continenti liquidari possunt, illicò sunt determinandæ; si vero al-
436 tiorem indaginem requirant, reservandæ sunt. Iura Regni Valentiæ has omnes reservant ad causam, tunc quia forma procedendi præscripta *in dict. for. 4. de clam. non mutand.* Solum permittit quod *petitio data sit, & responsio facta eidem, & exceptiones recipiantur, & non fiant aliquæ positiones, nec articuli, nec quilibet alius processus, & quod quilibet possit dare testes super petitione sua, & super exceptione sua.* Attende, quæso, ad singula verba, quæ derogata non sunt; licet vitio litigan-
337 tium non ita observata, vt expediret. Verùm iste abusus attendendus non est ex doctè traditis per Larream *decis. 100. num. 6.* cum alijs adductis *supra n. 127.* Imo Iudices toto animo tenentur deviare similia à Iudicijs, nam quantum huius legis observantia conducat ad vtilitatem subditorum, & bonum totius Regni, iura clamant text. *in l. quidam existimaverunt 21. ff. de reb. credit. c. finem litibus de dolo & contum. l. properandum 13. C. de Iudic. for. 3. de clam. non mutand.* cum alijs traditis per Dominum Crespi *dict. obs. 108. num. 2. cum seqq.* Solorzan. *emblem. 68. per tot. præcipuè ex num. 25. & de iur. indiar. part. 1. lib. 3. cap. 3. ex num. 7. & part. 2. lib. 2. cap. 29. ex num. 82.* apud quem plura & plures. Tunc 338
etiam, quia fori nostri satis excludunt disceptationem specialem, harum exceptionum, dum non permittunt probationes earum fieri, nisi in discursu causæ *vt ex for. 7. de probat.* Dixi; & sic effective eas reservant, dum earum probationes non antea permittunt, quam de meritis totius causæ tractetur.

Sub qua generalitate reservandi exceptiones, non 339
comprehenduntur illæ quæ periudiciales nuncupantur: quales sunt quæ non respiciunt merita, sed ordinatoria Iudicij, & modum substantiandi processum; de quibus differit Carlevalius *dict. disput. 5. num. 18.* istæ enim nunquam, vel raro reservandæ sunt, sed vel tacitè reijciendæ, per transitum ad vlteriora, si frivolæ sint, etsi alicuius momenti interloquutione declarandæ, iuxta *for. 9. de Iudic.* ibi: *è les quæstions incidents ço es aquelles que apres que el pleit será començat es devendran, per sentencia interloquutoria deffinir.* de quo vltra Carleval. vide Oliban. *de act. part. 2. lib. 1. cap. 43. num. 35.* Asin. *in prax. §. 18. cap. 2.* Xamar. *de off. Iud. & Advocat. part. 1. quæst. 15. num. 112. cum seq.* Ramon. *consil. 71. per tot.* Cultel. *decis. 4. num. 31.* Menoch. *consil. 367. num. 2. lib. 4.* Licet nonunquam reservari possint, ex eo quod periudiciales dicuntur; quando Reus admittitur ad probandum antequam actor 340
per text. *in l. Præses 8. C. ad leg. Flab. de plagiar.* Ramon. *cons. 73. num. 81.* Sed omnis probatio reservata per forum est: ergo ipsæ, quæ probatione egent reservatæ à foro sunt. Sed quia Doctores per Carleval. laudati omnia accuratè tradunt, ibi Lectorem remittimus. Solum repetenda venit celebris dispositio *dict. for. 61. Cur. ann. 1547.* per quam amplissimum arbitrium concessum est Iudicibus, terminandi plures articulos vnica interloquutione, & reservandi ad merita causæ, cuius ope sæpius huius forensis Hydræ cuncta capita, vno ictu amputare vidi, & amputavi, dum in ea Regia Audientia sedem implebam, sed Iudex solus hæc facere nequit, nisi actor instantias dirigat ad hunc finem, vel libello oblato, in quo sic fieri postulet; vel in assignatione, comparendo coram Iudice, quod antiquitus in vsu frequentissimo erat, vt præsentibus, & auditis, partibus altercata solemniter deciderentur.

Pro coronide huius §. 1. mentio fieri debet specialis 341
exceptionis dilatoriæ, à nostris foris inductæ, quæ ad hoc genus periudicialium referri debet, & frequenter opponi solet; nempe quando personæ coniunctæ, parentes scilicet cum liberis, fratres, vel coniuges inter se litem suscitare contingit; nam audientiam eis denegandam, & litem terminandam per arbitros, & compromissum cavetur, *in for. 3. & 4. de in ius vocan.* De quo-
rum iurium interpretatione agit D. Leo *decis. 114. per* 342
tot. docens quod post conclusionem causæ non debet admitti. Quibus ego addo quod neque cõtestationem: & ratio est quia per contestationem radicatur iurisdictio, etiam Iudicis incompetentis irrevocabiliter, vt ex dictis patet, & pluribus adductis in terminis tenuit Scaccia *lib. 2. de Iudic. c. 3. ex n. 34.* Et sic iam amplius non potest declinari, vel impediri, in quo neminem dubitantem inveni; & cum mere dilatoria sit, quia instantiam non perimit, sed iudicij formam mutare intendit, eo ipso quo contestatio fit, ei renuntiatum est, vt dixi *sup. n. 181.* & tradit expressè Marinis *quotid. lib. 1. resol. 66. n. 5.* Et adhuc opposita ante contestationem expe- 343
rientia, demonstrat quod raro, vel nunquam fit animo compromittendi, præsertim si agitur de re gravi. Nam Rei semper quærunt diffugia ne finis litis videatur; & cum ex compromisso debito modo acto breviras ex-

peditionis resultet, hinc evenit quod opponant potius animo protelandi, vel (quod peius est) introducendi novas difficultates, ita vt compromisso terminato, peior lis suscitetur. Et quamquam meo iudicio, hæc ratio sufficiat ad repellendas has instãtias, quã probant Ruginel. *in pract. c.* 34. *n.* 29. & plures cum Galeota *lib.* 1. *contr.* 114. *num.* 12. Eam concisè, sed efficaciter explicat Ioseph. Rosa *consult.* 58. *n.* 2. ibi *ex compromissis lites non finem accipiunt, sed initium.* Quia postulans intendit, non quod controversia finiatur, sed novis vinculis inexplicabilis fiat. Et licet Dñs Leo *d. decis.* 114. *num.* 12.
345 hanc rationem attingit, non tamen sequitur. Sed damna, quotidiana experientia demonstrat, vel quia ipsi qui obtinent renuntiant tacite, vel expressè; aut quia à sententia arbitrorum per varia remedia recedunt, quo vsque lis posterior, peior priori fiat. Sic vidi in actu practico *anno* 1646. in compromisso inito inter duos Ma-
346 gistratus ex præeminentioribus Regni, qui post quam acriter litigaverant, inito compromisso, litem acriorem suscitarunt, eo per laudum, seu sententiam terminato. Ex his licet tempore Dñi Leo, partes compellerentur ad compromittendum iuxta foros, attenta inutilitate, meo in tempore vt plurimum tanquam frivola hæc exceptio despiciebatur. Quod & desidia postulantium satis indicabat.

§. II.

De dilatione probatoria per testes in materia principali, ad explicationem for. 35. de testib. *cum alijs iuribus.*

PETRVS II. REX.

anno 1376. Valentiæ.

TEXTVS.

ITem sil actor, e el convengut sobre alcunes rahons qualsevol volra produir testimonis: tots aquells haja de produir è fer deposar ab acabament, dins quaranta dies continuament comptadors, del dia avant que les dites rahons haura proposat. Aixi que en continent posades les rahons en aquell mateix instant sia manat a la part, si sera present, y en sa absencia ab Saig, o ab lletra, que sia present per venre iurar testimonis, e apres continuament sien produits dins lo dit terme: loqual terme passat alcun testimoni no sia rebut, sobre les altres rahons tocants lo feyt principal. Empero si dilacio sera demanada aparts lunyedanes sia servada la solemnitat del fur, per lo Senyor Rey Namfos, sobre aço ordenat. Plau al Senyor Rey, ay tant com toca fet Civil.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ est primus actus, post litem contestatam in iudicio.*
2 *Iuramentum calumniæ in vsu fuit tempore consultorum.*
3 *Iuramentum calumniæ vsus in pluribus partibus exclusis.*
4 *Iuramentum calumniæ ex foro deferri debet in quacumque iudicij parte.*
5 *Iuramentum calumniæ præstant absentes medio procuratore instructo.*
6 *Processus redditur nullus, si iuramentum calumniæ denegatum fuerit.*
7 *Nullitas hæc à foro inducta, quomodo intelligenda sit.*
8 *Iuramentum calumniæ postulatum coram actuario, sed non coram Iudice, non reddit processum nullum.*
9 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
Iuramentum Calumniæ licet postulatum, censetur remissum, si partes ad vlteriora procedant, absque protestatione.
10 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
11 *Pœna nolentis præstare iuramentum calumniæ.*
12 *Declaratoria Iudicis requiritur, vt cadat à causa nolens præstare iuramentum calumniæ.*
13 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
Raro iam iuramentum calumniæ generale postulatur, & quare, ibid.
14 *Forma præstandi hoc iuramentum remissivè.*
15 *Dilatio probatoria quomodo postuletur, & concedatur in Regno Valentiæ.*
16 *Libellus positionum & articulorum, quo pacto concipi, & distribui debet.*
17 *Clausulæ ordinariæ libellorum remissivè.*
18 *Conclusio libelli articulati quæ continere debet.*
Decretum per Iudicem apponi solitum in calce, ibid.
19 *Responsiones Aduersarij in quacumque parte litis concedi possunt, si Iudici æquum visum sit.*
20 For. 4. de iuram. Calumn. *expenditur;*
For. fin. de iudicijs *expenditur ibi. & n.* 274.
21 *Responsionum materiam, qui Doctores tractent.*
22 *Responsionum materiam secundum præxim Valentiæ explicat* D. D. Franc. Hier. Leo *accuratè.*
23 *Responsiones exigi possunt post conclusionem causæ, & posita sententia penes scribam ad publicationem.*
24 *Sed non ex eo publicatio procrastinanda erit.*
25 *Iudex ex iusta Causa potest, & debet denegare responsiones.*
26 *Positiones superfluæ, & impertinentes reijci debent.*
27 *Capitula impertinentia iuxta foros non possunt reijci, sed de eis habenda est ratio in definitiva.*
28 *Praxis compellendi, recusantem respondere remissive.*
29 *Praxis compellendi, obtinere responsiones, hunc qui postulat.*
30 *Dilatio suspenditur donec sit responsum.*
31 *Responsiones an fieri possint per Procuratorem.*
32 *Iuramentum de non revelando præstitum per Procuratorem, quem comprehendat.*
33 *Observantia Regiæ Audientiæ.*
34 *Responsionum effectus rarus, & quare.*
35 *Confessio plerumque non sufficit.*
36 *Sententia in causa maioratus ex confessione possessoris, non afficit successores.*
37 *Pulchra species in materia responsionum proponitur.*
38 *Dubium suscitatum in Regia Audientia, an dignitas Archiepiscopalis excuset à respondendo.*
39 *Omnis qui litigat, tenetur respondere ad positiones Aduersarij.*
40 *Qui non respondit directè, compellendus est directè respondere.*
41 *Observantia Regiæ Audientiæ.*
42 *Archiepiscopus litigans, non est compellendus respondere.*
43 *Flamen Dialis, & Sacerdos vestalis non cogebantur iurare.*
Ius honorarium Prætoris quid esset, ibid.
Edictum Perpetuum omne ius ciuile fermè complectebatur, ibid.
44 *Verba edicti perpetui ad rem expendentur.*
45 *Elementa iuris, à Romanis dimanarunt.*
46 *B. Petrus Apostolorum Princeps, dignitates Ecclesiasticas, earumque gradus in Ecclesia constituit, ad instar dignitatum Sacerdotalium Ethnicorum.*
47 *Archiepiscopi dignitas ad instar Archiflaminis erecta fuit.*
48 *B. Petrus ad abolendam idolorum memoriam ordinavit, in locis vbi Homines sacra impiè faciebant, quod eisdem nominibus, sed diverso sacerdotio sacra fierent in Ecclesia.*
49 *Magistratus Catholici, veros Dei Antistites, non minus venerari debent, quam Ethnici suos vanos Sacerdotes.*

50 Constitu

50 *Constitutiones Imperatorum idem comprobantes.*
51 *Archiepiscopi,& Episcopi nequeunt compelli ad iurandum,inconsulto Romano Pontifice.*
52 *Districtio personæ,arguit superioritatem,quia ius non dicitur nisi in inferiorem.*
Cogere idem est,ac iubere,sive imperare,ibid.
53 *Archiepiscopus solum recognoscit superioritatem Patriarchæ & Pontifici,non Magistratibus laicis.*
54 *Dignitatis Archiepiscopalis sublimitas remissivè.*
55 *Clerici fraudulenter ordines sacros suscipientis , post delictum , personæ districtio pertinet ad Prælatum.*
56 *Clericum reconventum coram laico,& ab eo condemnatum,tam quoad bona quàm quoad personam, non cogit laicus,sed Ecclesiasticus.*
57 *Regia Audientia cognoscere potest de mero facto possessionis rei Ecclesiasticæ.*
58 *Concessa iurisdictione,censentur concessa omnia necessaria ad vsum illius.*
59 *Indirectè tangentia personam Archiepiscopi , permissa videntur quatenus conducunt ad factum , de quo agitur.*
60 *Districtio personæ Archiepiscopi nihil commune habere potest,cum facto possessionis,de quo agebatur.*
61 *Persona Archiepiscopi , neque alterius Ecclesiastici non subest iurisdictioni seculari.*
62 *Tex.*in l. est receptum , ff. de iurisd. om. iud. *expenditur.*
63 *Archiepiscopus litigando agnovit Iurisdictionem Regiæ Audientiæ,sed non ex eo personam subiecit.*
64 *Regia Audientia incapax est ad cognoscendum de persona Archiepiscopi.*
Prorogatio dari nequit,data incapacitate ibid.
65 *Fori declinatoria ob incapacitatem, procedit post comparitionem,& sententiam, & decretum de exequendo.*
66 *Tex.*in l.nec honore C. de Episcop. & Cler. *expenditur.*
67 *Episcopus cogi non potest ad testimonium ferendum.*
68 *Cogere , Episcopum flagitium sonat , ex mente Imperatoris.*
69 *Episcopus nec volens,decenter admittitur ad testimonium ferendum.*
70 *Episcopum cogere ad respondendum multo minus licet, quam dicere testimonium.*
71 *Praxis recipiendi testimonium ab Episcopo nihil inducit ad responsiones exigendas.*
72 *Archiepiscopus iam paruit respondendo,modo assueto , & eius dicto standum erat ob culmen dignitatis.*
73 *Textus* in l. 1. C. Theodos. de Episcop. Iud. *expenditur.*
74 *Oblivio facile præsumi debet de facto antiquo.*
75 *Nemo cogi potest ad respondendum si interrogetur de facto alieno.*
76 *Responsiones* regulatè *dum exigi mandatur,ad proprium factum subintelligi debet.*
77 *Oblivio per lapsum decennij inducitur.*
78 *Oblivio facilius inducitur in persona pluribus Curis & negocijs implicata.*
79 *Præsertim si senectute gravata reperiatur.*
Decisio Regiæ Audientiæ,ibid.
80 *Vniversitate litem prosequente,responsiones exigendæ sunt ab eius Rectoribus,vel Syndico.*
81 *Syndico responsuro nomine Vniversitatis neque conceditur dilatio ad instructionem, neque ad hoc requiritur speciale mandatum.*
82 *Procurator ex quocumque mandato quamtumvis generale non potest facere , quod Dominus incurrat pœnam.*
83 *Sed si ter monitus non respondit Domino periudicat, ac si ipse contumax fuisset.*
84 *Dominus mittit procuratorem , vt ad sui vtilitatem litem prosequatur, & ea quæ non facit Procurator, censentur non facta per Dominum, & ita ipse contumax efficitur.*
85 *Procurator Domino perjudicat in his quæ respondit.*
Procurator proprijs etiam expensis tenetur certiorem facere Dominum,vt veniat ad respondendum,ibid.
Decisio Regiæ Audientiæ,ibid.
86 *Leges latæ in contumaces odiosæ dici non possunt.*
87 *Confessus & convictus ob contumaciam admittendus est, ad contraria probandum.*
88 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
89 *Confessio hæc ficta non egreditur contenta in positionibus.*
90 *Dilatio probatoria in materia principali,currit à die notitiæ iudicialis factarum responsionum.*
91 *Cùm responsiones postulantur,sed si non postulentur , à die oblati libelli articulorum, & obtenti decreti de recipiendis testibus.*
92 *Dilatio probatoria foralis,est quadraginta dierum.*
93 *Nomenclatura testium producendorum , cum termino ponendi interrogatoria quomodo concedatur.*
94 *Interrogatoria quæ dicantur.*
95 *Reo currit dilatio,à quarta die post traditam,vel concessam copiam libelli articulati actoris.*
96 *Apparatus sive verus,sive fictus,non requiritur à foro, vt currat dilatio in materia principali.*
97 *Expenduntur verb.*for.35. & 36.de testib.*pro hac sententia.*
98 *Ad cursum materiæ obiectivæ sive dilationis ad probandas obiectiones testium , requirit forus apparatum.*
99 *Diversitas rationis,quæ militat in hoc vel illo casu,nempe dilationem ad materiam principalem , vel obiectivam.*
100 *Concessio copiæ sequitur decretum de iniungendo.*
101 *Reus tenetur sumere copiam libelli inscripti , in ipso die,quo ei iniungitur ex foro.*
102 *Probatio obiectionum contra dicta,vel personas testium requirit examen attestationum , ad quod necessaria est publicatio , & decretum Iudicis concedentis copiam.*
103 *Apparatus verus vel fictus,quid dicatur in foro Valentino.*
104 *Praxis quoad apparatum incerta,& varia ab antiquissimo tempore.*
105 *Doctores Valentini variè pariter scripsere de apparatu.*
106 *Apparatus ad dilationem in materia principali , aliquando potuit esse necessarius ad causam minoris summæ.*
107 *Semel tradita copia libelli,non est amplius danda.*
108 *Ratio eadem est in traditione quam in concessione copiæ, ad hoc vt notitia iudicialis contentorum in libello habeatur.*
109 *Dilatio foralis absque Iudicis , vel partis facto currere debet vi fori.*
110 *Observationes Regiæ Audientiæ ab antiquissimo tempore traduntur,cum seqq.*
112 *Si post traditam copiam francam primi libelli in causa maioris summæ,articuli per modum additionis proponantur , copia franca eorum dari debet sed non ad quintam,cum decisione.*
113 *Idem observandum si primus libellus oratione soluta conscriptus est,nam libelli articulati,in causa maioris summæ copia franca debet dari , sed non ad quintam,& n. seqq.*
116 *Apparatus vsus pene recessit ab Aula, nisi in casibus specificè inductis à foro.*
117 *Casus in quibus apparatus requiritur specificè à foro vel stylo.*
118 *Concessio copiæ, cum apparatu in alijs casibus pendet ex arbitrio iudicantis.*
119 *Vsus pernitiosus exterminandus est à iudicijs.*
120 *Vsus expediendi mandatum executivum ad concedendam possessionem rerum maioratui , vel fideicommisso perpetuo subiectarum ex remedio* l. fin. C. de edict. diu. Adrian. toll. & for. 41. de testam. *licet ab antiquo tempore invaluisset iam recessit ab Aula.*

121 *Verba cuiusdam Regiæ sententiæ prædictum vsum comprobantia traduntur.*
122 *Vsus evocandi iterum ad Regiam Audientiam causas devolutas ad Ordinarios, ob cessationem exercitij iurisdictionis, excluſus.*
123 *Vsus concedendi ad nutum exponentis ſuſpenſionem cuiuſvis dilationis apud noſtros practicos* ſalvetat, *exterminatus à iudicijs Regiæ Audientiæ fermè.*
124 *Idem in decretis de nihilo innovando vt niſi cauſa cognita concedantur.*
125 *Cauſæ minoris ſummæ plerumque à Tyronibus, & imperitis patrocinantur, in Curijs inferiorum, ob quod non ſunt attendendæ.*
126 *Dilatio debet concedi vnica interloquutione vtrique parti, vt ſit in pluribus provincijs, ſed hoc requirit novam diſpoſitionem.*
127 *Dilatio quadraginta dierum, quæ eſt foralis, brevior cæteris omnibus.*
128 *Dilatio probatoria de iure communi eſt trium menſium.*
129 *Dilatio in Regno Aragoniæ eſt nonaginta dierum, ſi agitur de immobilibus; ſi de quantitate, ſexaginta dierum.*
130 *Dilatio in Principatu Cathaloniæ, eſt nonaginta dierum.*
131 *Dilatio hæc in Regno Caſtellæ eſt octoginta dierum.*
132 *Dilatio in Regno Neapolis eſt nonaginta dierum, computatis temporibus primi & ſecundi beneficij.*
133 *Dilatio apud Germanos eſt quadraginta quinque dierum.*
134 *Dilatio in Regno Galliæ eſt trium vel ſex menſium.*
135 *Dilatio in Regno Luſitaniæ eſt Iudici arbitraria.*
136 *Dilatio in Regno Sardiniæ ter, quaterque conceditur, & licet triginta quinque dies in omnibus aſſignati ſint, dum petuntur, & conceduntur multos plures conſumere eſt neceſſe.*
137 *Dilatio foralis ex nulla cauſa prorogari poteſt.*
138 *Dilatio foralis præciſa, & peremptoria eſt.*
139 *Feriæ Natalis Domini, & Paſcatis non ſunt computandæ in dilatione ex foro.*
140 *Feriæ repentinè indictæ non computantur in dilatione foraſi.*
141 *Feriæ quæ abſorbent maiorem partem dilationis, non ſunt computandæ in ea.*
142 *Obſervantia Regiæ Audientiæ in arctandis dilationibus.*
143 *Teſtes non ſolum iurare intra dilationem foralem debent, ſed omni cum effectu deponere.*
144 *Fori* 34. & 35. de teſtib. *expenduntur pro hac ſententia.*
145 *Reus favorabilior eſt in defenſionibus quam actor in agendo.*
146 *Dilatio data à lege, ad probandum, & probatum habendum eſt ſemper.*
147 *Æquitas quam obſervat Regia Audientia, vt acerbitas foralis diſpoſitionis, quoad hæc, leniatur.*
148 *Terminus, ſeu dilatio data ad probandum & probatum habendum habet vim concluſionis cauſæ.*
149 *Vera fororum intelligentia traditur in hoc articulo.*
150 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
151 *Quod declara ſi per Reum non ſteterit quo minus teſtimonia in ſcriptis reddantur.*
152 *Publicatis teſtibus iam non eſt locus redigendi in ſcriptis dicta teſtium.*
153 *Publicatio teſtium facienda per Iudicem eſt, ſtatim atque percepit lapſam fuiſſe dilationem.*
154 *Dilationem foralem Iudex nequit ampliare, neque novam concedere.*
155 *Niſi cauſa magna inſtante, & adhibita plena cognitione.*
156 *Dilatione currente, ſi aliqui ex teſtibus impediantur, quoad eos ſuſpenſio lapſus dilationis conceditur vſquead publicationem.*
157 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
158 *Dilationis conceſſio contra foralem diſpoſitionem non valet.*
159 *Cauſæ legitimæ ad concedendam novam dilationem remiſſive.*
160 *Quæ regula procedit, quoad dilationem in materia principali, ſecus quoad replicationem, duplicationem, & cætera.*
161 *Dilatio concedenda ad replicationem vel duplicationem iuxta forum eſt triginta dierum.*
162 *Excipe etiam materiam obiectivam teſtium, & impugnativam inſtrumentorum.*
163 *Duæ dilationes tendentes ad diverſos fines eodem tempore concedi, & currere poſſunt.*
164 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
165 *Inſtrumenta comprobantia actionem debent edi in dilatione probatoria.*
166 *Inſtrumentorum editio retardata nociva eſſe ſolet actoribus.*
167 *Minor viginti annorum beneficio reſtitutionis in integrum admittitur ad probandum lapſa dilatione forali.*
168 *Minor vt reſtituatur ad probandum aliquali modo debet oſtendere læſionem.*
169 *Vniverſitates legitimè conſtitutæ gaudent hoc beneficio.*
170 *Vniverſitates legitimè conſtitutæ, quæ dicantur.*
171 *Collegium ex ſe reprobatum eſt, niſi ſpecialem approbationem oſtenderit.*
Plures concurrentes cum æquali intereſſe ad eandem rem, non conſtituunt legitimam Vniverſitatem, vt ſunt plures rigantes ex aqua eiuſdem fontis vel rivi, ibid.
172 *Communitates rigantium nullam habent connexitatem cum Vniverſitatibus oppidorum.*
Nec Societatem formant ibid.
173 *Communitates rigantium, ex ſe non gaudent beneficio Minorum.*
174 *Rigantes tractant negotia Communitatis tanquam propria.*
175 *Niſi in eis reperiantur Minores, Viduæ & miſerabiles perſonæ.*
176 *Quia ex perſona eorum Communitas gaudet privilegijs, ipſis conceſſis.*
177 *Conceſſa reſtitutione ad probandum an extendatur ad dilationem tranſmarinam remiſſivè.*
178 *Maior etiam poteſt reſtitui ad probandum concurrentibus requiſitis edicti Maiorum.*
179 For. 69. Cur. ann. 1564. *à Domino Leo adducto expenditur.*
180 *Cauſa ob quam reſtitutio à maiori imploratur omnino probanda eſt.*
181 *Solemniter finita lite, ſed ea durante, ſummarie ne lites immortales fiant.*
182 *Ignorantia ob quam concedenda venit reſtitutio maiori, debet eſſe iuſta, probabilis, & excuſationem non admittens.*
183 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
184 *Dilatio ad partes longinquas, vel tranſmarinas, quæ ſit, & quando concedenda.*
185 *Dilationes ad partes longinquas, vel tranſmarinas non conceduntur, niſi præſtitis ſolemnitatibus* for. 32. & 33. de teſtib. 185.
186 *Doctores tractantes de hac materia dilationum.*
187 *Dilatio traſmarina an computanda cum ordinaria foralí.*
188 *Dilationes tranſmarinæ intra quot dies poſtulandæ ſint, quando dilatio ordinaria arctatur.*
189 *dilatio tranſmarina novem menſium eſt de iure, quod in foro Valentiæ obſervatur.*
190 *Dilatio tranſmarina ad vaſtas Provincias Indiarum duorum annorum eſt.*
191 *Obſervantia Supremi Senatus novi Orbis, quoad concedendam dilationem tranſmarinam ad eas partes.*

192 *Observantia Regiæ Audientiæ Principatus Cathaloniæ, quo ad hanc dilationem ad partes Indiarum.*
193 *Observantia Supremi Senatus Novi Orbis vbique sequi debet.*
194 *Remissoria postulata extra Regnum ad producendum testes, intra dilationem foralem an observandæ sint solemnitates* d. for. 32. de testib.
195 *Dominus Leo tenuit non esse observandas, si non postuletur maior dilatio quam foralis.*
196 *Cessante causa cessat effectus.*
197 *Decisionem Regiæ Audientiæ adducit Dominus Leo pro sua opinione.*
198 *Dilatione postulata ad producendos testes extra Regnum etiam si amplior quam foralis non postuletur, observandæ sunt solemnitates.*
199 *Citatio ad videndum iurare testes necessaria est, tam de iure, quam de foro Valentiæ.*
200 *Pericula quibus exponitur is, contra quem testes producuntur, si non fiat cum eius iniunctione.*
201 *Fori Valentiæ partem pœnæ impositæ postulanti dilationem ad partes longinquas, si non probaverit, applicant parti ad compensationem expensarum factarum, mittendo, qui eius nomine interveniat in productione. In alijs Provincijs impensæ istæ iussu Iudicis in deposito remanent. ibid.*
202 *Solemnitates hoc in casu necessariæ sunt, & quare.*
203 *Decisiones Regiæ Audientiæ pro hac sententia.*
204 *Decisio adducta per Dominum Leo non est ad rem, quia pars acquievit.*
205 *Dilatione transmarina concessa, an alia, ex causa, concedi possit.*
206 *Si culpa petentis lapsa sit prima, non est concedenda secunda.*
207 *Si impedimentum non procedat culpa postulantis, concedi secunda debet, & quare.*
208 *Impedimentum ob quod secunda dilatio petitur, probari debet per postulantem.*
209 *Probatio hæc fieri debet per litteras testimoniales Iudicis earum partium ad quas dilatio postulatur.*
210 *Fori nostri excludunt alium modum probandi.*
211 *Dubitari solet an assignatio dilationis probatoriæ, sit de substantia iudicij ita vt per eius omissionem reddatur nullum.*
212 *Aliqua ex parte petente dilationem, si denegetur, iudicium nullum erit.*
213 *Si non petatur, nullum non effici aliqui tenuerunt.*
214 *Quando iudicium absque probationibus sustineri possit.*
215 *Si factum deducitur in lite solum ferri sententia potest absolutoria ab observatione Iudicij.*
216 *Text.* in l. à procedente, 4. C. de dilat. *explicatur.*
217 *Dilationis assignatio iuxta foros necessaria est.*
218 *Forus concedit ipso iure dilationem absque facto Iudicis, vel partis.*
219 *Iudex assignat dilationem, vt appareat à quo die incipit.*
220 *Notificatio concessionis necessaria est, vt dilatio currere incipiat.*
221 *Contrarium tenuit Don Acasius Ripoll, sed perperam.*
222 *Dilationes adinventæ sunt, vt lites brevius expediãtur.*
223 *Arbitrium concessum Iudici arctandi dilationes, exerceri non posset si ipse non assignaret. Iudici per forum non est data facultas ampliandi dilationem quadraginta dierum. ibid.*
224 *Raro, aut nunquam discutitur articulus iuris, absque discutione facti.*
225 *Confessio Iudicialis admittit contra se probationem erroris.*
226 *A denegatione dilationis probatoriæ admittitur appellatio.*
227 *Probationes factæ absque cõcessione dilationis sustinẽtur.*
228 *Præsertim iuxta forum, qui absque partis, vel Iudicis facto, dilationem concedit.*
229 *Difficillimum est in praxi quod absque Iudicis decreto, testes recipiantur legitimè.*
230 *Dilatione completa recipi possunt testes in concomitantiam instrumentorum.*
231 *Instrumenta de iure produci possunt vsque ad conclusionẽ.*
232 *Iuxta foros Valentiæ vsque ad ipsam publicationem sententiæ.*
233 *Licet si producantur postquam sententia est penes scribam, publicatio suspendi nequeat.*
234 *Testes in concomitantiam didiscitis testificatis tenent.*
235 *Concomitantia instrumentorum dici solet id quod respicit solemnitates.*
236 *Et id quod concernit factum contentum in instrumento.*
237 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
238 *Probatio per evidentiam rei non excluditur etiam post conclusionem, & sententiam.*
239 *Teste in concernentibus factum ocularis inspectionis, recipi possunt post publicationem, & conclusionem.*
240 *Peritorum relationes non excluduntur per publicationẽ.*
241 *Decisiones Regiæ Audientiæ, & sacri Supremi Aranum Consilij.*
242 *Interrogatoriorũ praxis in Regia Audientia declaratur.*
243 *Interrogatoria à iure cognita sunt, eodem ferme modo, ac apud nos.*
244 *Testes prius examinantur de stylo per interrogatoria Adversarij, quàm per articulos producentis.*
245 *Omissio interrogatoriorum non vitiat examen testium.*
246 *Si omissio procedat facto, & culpa eius cuius interest, quia serò obtulit interrogatoria, sibi imputet.*
247 *Sed suis expensis iterum examinari debent, etiam didiscitis testificatis.*
248 *Si omissio procedat ab examinante iterum examinandi sunt.*
249 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
250 *Iuramenti defectus vitiat examen testium.*
251 *Examen testium refertur ad diem iuramenti.*
252 *Appositio die in examine testis, eo die iurasse consequitur, ex inveterato Curiarum stylo.*
253 *Testes præsente parte iurant, sed audiuntur secretè.*
254 *Dicta testium non rediguntur in scriptis quin iuramentum præcedat.*
255 *Iuramentum testis, vt præsumatur, plura desiderantur.*
256 *Scrupulosa iuris stricti observatio, non est admittenda vbi attenta veritate facti procedendum est.*
257 *Praxis Regiæ Audientiæ, tam in civilibus quam in criminalibus.*
258 *Decisio eiusdem Regiæ Audientiæ, defuncto actuario, in civili causa.*
259 *Contraria observantia in criminalibus favore Reorum.*
260 *Testes obscurè deponentes Iudex etiam didiscitis testificatis iterum examinare potest, & debet.*
261 *Testes malè examinati, culpa, vel dolo examinantis repeti debent.*
262 *Sed culpa, vel dolus probari debet in hoc casu.*
263 *Decisio Domini Don Ioannis Hieronymi Blasco.*
264 *Differentia inter dolum, & Culpam examinantis.*
265 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
266 *Si defectus procedat ex parte producentis, non est iterum examinandus.*
267 *Testes summatim examinatos aliqui tenuerunt plenam probationem facere.*
268 *Contrarium de foro procedit, quia expressè prohibitum est.*
269 *Testes subscribere debent depositiones.*
270 *Testes scribere nescientes, signum crucis loco subscriptionis manu propria apponere debent.*
271 *Testes interrogari debent de circunstantijs facti.*
272 *Testibus iniungenda est obligatio non revelandi quæ dixerunt, quo vsque publicatæ attestationes fuerint.*
273 *Testes deponentes extra ea quæ in capitulis continentur non probant.*
274 *Testis respondens ad ea, de quibus potest à iudice interrogari, probat etiam si contenta in capitulis egrediatur.*
275 *Testes iurare coram Iudice, & ab eo examinari debent.*
276 *Sed conclusio procedit in causis arduis, & quæ ista dicantur.*
277 *Forus præbens formam concedendi commissionem ad examinandos*

examinandos teſtes, concedit arbitrium iudicibus.
Idem de iure procedit, ibid.
278 *Examen factum per actuarium cauſæ, idem eſt ac ſi fieret per Iudicem.*
279 *Praxis Regiæ Audientiæ.*
280 *In arduis parte poſtulante teſtes examinantur per Iudices.*
281 *Teſti compulſo venire ad locum Iudicij, ſolvendum eſt viaticum.*
282 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
283 *Exempla huius obſervantiæ.*
284 *Publicatio teſtium quomodo fieri debet.*
285 For. 39. de teſtib. *explicatur.*
286 *In principatu Cathaloniæ publicatio non fit, ſed ex lapſu dilationis facta remanet.*
287 *Publicatio in Regno Valentiæ fieri debet ad inſtantiam partis, abſque alia ſolemnitate.*

1 LIte conteſtata, ſive per reſponſionem directam Rei conventi, ſive per lapſum termini foralis, & Iudicis declarationem, modo tradito *in §. præcedenti*: primus actus faciendus, ſecundũ communem, & antiquiorem praxim iudiciorum, à Sanctionibus iuris derivatam, eſſe ſolebat iuramentum calumniæ: quod tempore conſultorum iam in vſu fuiſſe, convincitur, vt docet Paulus *in l. inter cohæredes*, 44. §. *qui familiæ ff. Famil. herciſc.* dicens.

2 *Qui familiæ herciſcundæ, & communi dividundo, & finium regundorum agunt: & actores ſunt & rei, & ideo iurare debent, non calumniæ cauſa litem intendere, & non calumniæ cauſa ad inficias ire.* Vlpianus *in l. iuſiurandum* 34. §. *qui iuſiurandum, ff. de iur. iur. & in l. de pupillo*, 5. §. *qui opus, ff. de nou. oper. nuntiat. & in l. qui bona*, 13. §. *qui damni, ff. de dam. infect.* vbi alijs relatis notat accuratè Don Ioſephus Vela *diſert.* 22. *n.* 17. de iure Imperatorio *tex. in l.* 2. *C. de iuram. propt. calum. pr. ſt.* de iure Canonico *cap.* 1. *de iuram. calum.* & vtrobique Doctores, & præter ordinarios, Ioſeph. Maſcardus *de probat. lib.* 1. *quæſt.* 17. *n.* 31. Gail. *obſ.* 85. *lib.* 1. Scaccia *lib.* 2. *de Iudic. cap.* 1. *quæſt.* 1. Borrel. *in ſum. deciſ. lib.* 1. *tit.* 51. Guido Pancirol. *in prax. civil. part.* 2. *in princ. & ibi* Fauſtin. Novar. *ad pragm. Neap. tit. de ordin. iudicior. collect.* 6. *per tot.* Berlich. *practicab. p.* 1. *concluſ.* 31. Ripoll. *in ordin. Iudic. rub.* 7. *num.* 8. & *Vari. c.* 5. *n.* 27. & 148. Fontanel. *deciſ.* 18. *ex n.* 4. Dominus Leo *deciſ.* 153. *n.* 3.

3 Et licet iuramentum generale calumniæ, de quo loquimur, iam receſſiſſe ab vſu iudiciorũ plures teſtentur, in Regno Valentiæ cum *in for.* 1. *de iur. calum.* cautum ſit, quod præſtari debet in quacumque parte litis poſtuletur, ita obſervandum eſt: ob quod in vim dilatoriæ aliquando poſtulatum fuit, & conceſſum, vt in cauſa Baroniæ de Alcantara referente eodem Domino Leo, per Dõ Chriſtophorum Deſpuig poſtulatum fuit *die* 18.
4 *Ianuarij* 1611. & in calce libelli conceſſum. Sed quia Domna Anna Deſpuig, & March abſens reperiebatur, per procuratorem inſtructum præſtandum eſſe, fuit pro-
5 nunciatum *die* 19. *eorundem*, & Don Chriſtophoro reclamante, fuit dicta interlocutio confirmata Regia proviſione *diei* 29. *eiuſdem menſis & anni*, nec mirum quia *in for.* 4. *eod. tit.* ſic fiendum cavetur dum abſentia doloſa non ſit; quod de iure procedit per tex. *in d.l.* 2. *C. de iur. propt. calum. c. cum cauſam* 6. *eod. tit. c. vltim. eod. tit. in* 6. *plurib.* Berlich. *d. concl.* 31. *n.* 14. quo diffusè de his tractat.

6 Sed quia *in d.l.* 2. dicitur quod proceſſus nullus remaneat ex defectu huius iuramenti, quam concluſionem firmarunt Vantius *de nullit. tit. ex defect. proceſſ. n.* 29. Gail. *obſer.* 84. *d. lib.* 1. Carol. de Graſſ. *de exception. excep.* 32. *n.* 114. Thomat. *deciſ.* 31. & 69. Borrell. *d. lib.* 1. *tit.* 51. *n.* 9. quod *in d. for.* 1. expreſsè cavetur, clare ſequitur quod licet ab vſu diſceſſerit in alijs Provincijs, apud nos denegari non poterit, quoties formiter Iudici poſtuletur, ita
7 vt ei de inſtantia conſtet, eo modo quo mandare poſſit, quod præſtetur; ſicque interpretanda eſt neceſſitas præſtandi per noſtrum forum inducta, vt tenuit Ioan. Bap. Coſta *tract. de remed. ſubſidiar. remed.* 7. *n.* 4. Ex quibus cum in quadam cauſa poſt citationem factam ad publicationem ſententiæ, Reus poſtulaverit ab actore præſtari hoc iuramentum, ſed non coram iudice, libello oblato, vel verbo in aſſignatione, ſeu Audientia quotidiana; ſed coram actuario cauſæ in actu comparendo (de quo §. *præced. n.* 11.) & eo non præſtito poſt latam ſententiam, eam de nullitate argueret, deciſum fuit nullitatem non procedere Regia ſententia publicata per Don Ioannem Daza R.M. Scribam *die* 16. *Novembris anni* 1634. ad favorem D. Iacobi Bertina, contra Doctorem Ludovicum Iter, ſub examine Dñi D. Petri Sanz. de quo videndi etiam ſunt Mareſcotus *lib.* 1. *var. c.* 47. & Tuſcus *lit. I. concl.* 533. *per tot.* An autem poſt ſententiam præſtari debeat? videtur quod ſic, quia per forum in quacumque parte poſtuletur præſtari oportere cautum 8
eſt, vt in ſimili tenuit Berlich. *d. conc.* 31. *n.* 34. Sed nota 9
quod ſi poſtulans iuramentum calumniæ ad vlteriora cauſæ progreſſus fuerit, vlla facta proteſtatione, cenſetur præſtatio iuramenti remiſſa, & proceſſus, vel ſententia nullitatem non patietur. Quia in facultate poſtulantis eſt remittere tex. *in l. ſi non erit iuratum.* 5. §. *vlt. cum l. ſeq. l. nam poſtea quam* 9. §. *iureiurando dato. l. iuriſiurandi* 32. *l. iuſiurandum, & ad pecunias* 34. §. *fin. l. ſi non fuerit*, 37. *l. habeo* 41. *ff. de iur. iur. l.* 1. *l. actori* 8. *C. eod* Iaſon *in l. non erit.* § *ſi neque ff. eod. n.* 4. Donell. *lib.* 24. *comment. c.* 5. & 10
ibi Illiger. Borch. *tract. de iur. cal. c.* 6. *ex n.* 18. Berlic. *dict. p.* 1. *concl.* 32. *n.* 6. & 9. Pertranſitum namque ad vlteriora remiſſio infertur, quia tacitè etiam remitti poteſt *c.* 1. §. *propter de iur. calum. in* 6. Guttierr. *de Iuram. confirmat. p.* 1. *c.* 16. *n.* 64. & ſic deciſum fuit in Regia Audientia, in favorem Onufrij Gurrea, contra Doctorem Ioannem Beltram Præsbyterum, referente D. D. Petro Sanz *die* 17. *Novembris* 1632. de quo vide etiam Borrellum *d. tit.* 51. *n.* 9. *cum ſeqq.*

Pœna nolentis præſtare iuramentum calumniæ, ſi 11
fuerit actor, eſt amiſſio actionis, etſi fuerit Reus quod habeatur pro confeſſo, vt omnes Doctores ſuperius relati profitentur, & *in d. for.* 1. expreſſe cautum eſt. Sed dubitari poſſet an ferenda ſit ſententia de hoc? & ferendam eſſe tene, ex notatis per Borrellum, & Gail. *vbi prox.* & hic *obſer.* 86. quibus adde notata per me §. *præced. n.* 147. nempe quod adhuc ea quæ ipſo facto, vel iure fiunt, de- 12
clarationem Iudicis deſiderant, vt conſtet, ita factum fuiſſe: & ſic Duæ Aulæ civiles Regiæ Audientiæ decreverunt, & deciſum fuit referente D. D. Andrea Sanz *die* 5. *Novembris* 1634. ſententia lata in cauſa Domnæ Sperantiæ Tallada, quam amiſiſſe litem ob non præſtitum iuramentum calumniæ pronuntiatum fuit. Notat Dñs D. Petrus Sanz *lit. I, obſer.* 14. Sed raro iam de exigendo 13
hoc iuramento curatur, forſan ex ratione adducta per Fontanella *d. deciſ.* 18. *n.* 6. ibi: *Quod antiquitus erat multæ importantiæ, quia Sacramenti timore contentioſæ litigantium inſtantiæ compeſcebantur, d. l.* 1. *C. de iuram. prop. calum. Sed* 14
nunc cum depravata ſit hominum conditio, & parum timeantur animæ detrimenta, licet deberent, vt dixit Alex. Stiat. in pract. iudic. c. 20. *n.* 107. *& antea num.* 90. *vix vnquam præſtatur.* Bene quidem, ſed elegantius Plato *lib.* 12. *de legib.* cuius verba adducit Petr. Gregor. *lib.* 50. *Syntagm. c.* 6. *n.* 11. Quæ omnia procedunt quoad iuramentum calumniæ vniverſaliter præſtandum ad omnem litem, vt notat Berlich. *d. concl.* 31. *nu.* 4. non autem de præſtando ad ſpeciales effectus, vt ex dicendis inferius percipies. Formam vero huius iuramenti vniverſalis, tradit textus *in dict. for.* 1. quare non immoror.

Secundus actus iudicij poſt litem conteſtatam; iam 15
conſuetudine, primus, eſt poſtulatio dilationis, ſeu termini ad probandum in materia principalis negotij: quod in omni curia Regni Valentiæ fit, mediante libello poſitionum, ſive articulorum, (olim hæc diverſificabantur, hodie poſitiones in articulos, factis reſponſionibus, transformantur, vt Doctores paſſim notant, quorum plures congerunt Paz *in praxi p.* 1. *tempor.* 8. *n.* 108. & Scaccia *d. lib.* 1. *c.* 60. *num.* 6. Fontanella *deciſ.* 374. *in prin.* Ripoll. *var. cap.* 5. *n.* 120. *& in prax. Rub.* 12. *n.* 11.

Dominus

Dominus Leo. *decis.*211. *n.*7.) in quo actor vniversum factum probandum ponit, distributum in capitulis, sive articulis, eo modo quo facilius percipi à testibus
17 possit, & melius probari. Nam frequenter factum ex quo actio in litem deducta oritur, constat pluribus partibus, de quibus omnibus non est facile, nec sæpius possibile, quod testes instructi reperiantur: ob quod singulæ partes per diversos testes probari debent. In quorum distributione, causarum Patroni summam diligentiam, discretionem atque peritiam adhibere debent; cum sæpius ex confusa, vel imperfecta distributione, testes solent vacillare, vel nescire se dicunt, ea quæ verè sciunt. Nam dum articulus, de quo interrogatur testis, non percipitur, si idoneus est, labitur in partem negativam; si temerarius, licet annuat, in redditione rationis temeritatem detegit, & fidem amittit, & vtrumque in damnum Clientuli cedit. Ponuntur in hoc libello salutares clausulæ, veluti *omni, & meliori modo, non se adstringens*, & similes, de quarum vsu, vi, & effectibus plura per Pancirol. *in prax. p.*1. §. *inter cætera, cum seqq. pag.* 68. vbi Faustinus: sed hæc ommittuntur tanquam ab omnibus
18 nota. Concluditur igitur libellus postulando responsiones ab adversario, ore proprio, medio iuramento, & ante copiam sub nullitatis decreto; & super negatis quod recipiantur testes in termino fori, vel arctata dilatione (provt natura causæ, seu iudicij expostulat) & quod cursus dilationis suspendatur donec sit responsum, & iniunctum. Cui Iudex hæc regulariter dicit: *exigantur responsiones regulatæ, & super negatis recipiantur testes* (si foralis dilatio conceditur nihil adijci, si minor: *intra decem dies vtiles*) *& salvat donec sit responsum, & intimetur.*

19 Ad quarum rerum explicationem primum se offert responsionum exigendarum materia; in qua præmittendum est, quod iuxta foros Valentiæ, in quacumque parte litis responsiones conlitigatoris petantur, concedendæ sunt, si Iudex arbitratur id rationi consentaneum esse; sic probat expresse tex. *in for.*4. *de iur. calum*; ibi: *tota*
20 *hora quo al Iutge sera ben vist.* idem (iuxta intellectum D. D. Fr. Hier. Leo) in for. fin. de Iudic. ibi: *e quant que quant al Iutge sera vist segons egualtat*; (sed meo iudicio hic textus non de responsionibus loquitur, vt dicam *n.*274.) ita vt non ex eo quod aliquis petat responsiones concedendæ sint, sed quando Iudex secundum æquitatem arbitratus fuerit debentur concedi. Quæ conclusio vtriusque iuris decisionibus fulcitur. Sic Vlpianus *in l. iusiurandum*, 34. §. *non semper, ff. de iur. iur.*: & Bonifacius Pontifex, *in c.*2. *de confes. in* 6. vbi communiter DD. In Aragonia tex. *in obser. vsus Regni de Pignor.* in Cathalo-
21 nia *const.* 10. *de dilat.* In Regnis Castellæ *in l.* 1. *&* 2. *tit.*2. *lib.*4. *recopil.* Exornant præter ordinarios in his iuribus Greg. Lopez *in l.*11. *tit.*11. *part.*3. *glos.*5. Didacus Perex *in l.*1. *tit.*4. *lib.*3. *ordin.* Azevedo *in d.l.*1. *&* 2. Vela *dissert.*22. *&* 24. Scaccia *d. lib.*2. *de Iudic. cap.*7. *ex num.*1. Gratian. *decis.*171. *per tot. & discept. for. cap.*640. *ex n.*15. *&* c.772. *ex n.*25. Paz *in prax. tom.*1. *temp.*8. *ex num.*71. Bolaños *in cur. Philip. p.*1. §.17. *num.*5. Surdus *decis.* 17. *tot.* Riccius *p.*2. *collect.*258. *cum seq.* Thomat. *decis. Macerat.*54. Ruginell. *practicar. c.*16. Ioan. Guttierrez *pract. lib.*1. *quæst.*59. *cum duob. seq.* Bardaxi *ad for. Aragon. lib.*4. *tit. de iur. iur. ex num.*9. Portoles *ad Molin. verb. iuramentum, ex num.*22. Cancer. *variar. lib.*3. *c.*16. *ex n.*14. Oliban. *de action. p.*2. *lib.*1. *c.*44. Ripoll *variar. cap.*5. *ex n.*52. *& ad prax.* Peguer. *Rub.*13. *ex n.*15. Fontanella *decis.*23. *n.*13. *& decis.*25. *ex n.*18. Postius de manuten. *obser.*83. *per tot.*
22 Berlich. *d. p.*1. *concl.*39. *cum duod. seqq.* qui plures alios adducunt. Ex nostratibus Dominus Leo *decis.*211. *per tot.* qui per partes praxim Regni Valentiæ, quoad hoc tradit, docendo quando iuxta foros ante, vel post copiam responsiones habendæ sunt, quando per Procuratorem, an Advocatus intervenire possit, quomodo compellendus qui respondere recusat, & cætera, quæ ad materiam conducunt; ob quod eum videas, & omnia absolutissimè tractata reperies.

23 Solum addere decrevi quod licet in *dec.*212. asseruisset responsiones exigendas esse non solum post conclu-

sionem causæ, verum etiam si sententia ad publicationem penes Scribam reperiatur, sicque decisum sæpè in Regia Audientia, intelligendum est modo prædicto; nempe si Iudex id æquum arbitratus fuerit. Et quod post *for.*86. *Cur. ann.* 1626. similis observantia non est attendenda; nam in eo cautum reperitur, quod publi- 24
catio sententiæ positæ penes scribam non suspendatur ex responsionibus postulatis, vel instrumentis noviter productis. Iustissimè quidem, vt tolleretur occasio frequentata calùniandi. Sic licet Iudex responsiones exigendas esse decreverit, nullius efficaciæ decretum est, ad illud iudicium, vel instantiam; cum publicatio sententiæ retractari nequit, neque illa revocari nisi in alia instantia, mediãte remedio iuris opportuno. Neque omittere valeo, quod aliquoties expertus sum; aliquos, nempe Iudices, præsertim Tyrones, in Cutijs inferiorum, sic timidos quoad denegandum decretum exigendi responsiones, vt licet in positionibus exaretur factum Chimericum, à materia, causæ prorsus alienum, vel om- 25
nino impossibile, denegare responsiones non audent in quacumque parte litis. Sciant enim quod licet verum sit nostros foros in quacumque parte litis responsiones concedere; tamen Iudicis arbitrio commissum reliquisse eas concedere, vel denegare quando consentaneum rationi erit. Quod de iure statutum est, nam omnis positio superflua, vel omnino impertinens reijcienda venit, vt pluribus docet Scaccia *d. c.*7. *n.*91. *&* 173. Nec te moveat dispositio *for.* 38. *de testib.* quate- 26
nus cautum in eo reperitur, quod testes recipiantur super capitulis impertinentibus, neque hac de causa possint per Iudicem reijci; sed de eis habenda sit ratio in deffinitiva. Quia quod procedit in testibus non debet extendi ad responsiones exigendas, de quibus expressè cautum est in dictis foris, vt remaneat ad arbitrium iudicantis. Cum hoc quidem temperamento, fori præli- 27
bati interpretantur ad praxim in Regia Audientia, nam accuratè inspectis positionibus, si calumniosæ, vel frivolæ apparent, reijciuntur; si enim merita causæ concernant, & res est integra, exigi responsiones iubentur celeriter, & quod de iure procedit eis visis decernitur: si vero res integra esse desierit, pars sibi imputet, quod sero venisset ad eas postulandas. Sed experientia demonstrat, quod postulatæ hoc modo calumniosæ, vel frivolæ sunt.

Pariter notandum duxi, quod licet D. Leo *in d.decis.* 28
211. tradiderit praxim cõpellendi eum, qui respondere recusat, per mandata, simplex, pœnale, & sub pœna cõvicti & confessi, de quo tractavi *p.*2. *c.*8. §.4. *n.*17. quibus addendus Scaccia *d. c.*7. *ex n.*476. Tamẽ nec illi, nec ego attigimus formam compellendi eum, qui responsiones postulavit ab adversario in lite, vt eas obtineat. Et cum 29
sæpius eveniat, quod reus compulsus ingrediatur terminos probatorios, ne ei currat dilatio, responsiones postulat cum suspensione, sive vt practici dicere solent, *cum salvitate*, donec sit responsum: quod de iure procedit, vt notant Bald. *in d.l.*1. *C. de iur. propt. calum.* vbi etiã Fr. Curt. & Vivius *dec.*286. *n.*7. Et si actor absens reperitur, reus silet, & cursus causæ quiescit. Actore namque 30
præsente, & vltro se offerente ad respondendum, cavillatio ista evanescit: eo vero absente, si extra Regnum reperiatur, regulariter Procurator instructus respondere debet; licet ex magna causa si Iudici æquũ videatur, exigendas ab ipso Dño mandari potest, vt *in d. for.*4. *in fin.* Cautum est, & tunc competens dilatio reo concedenda est, intra quam responsiones obtentas peremptoriè exhibeat. Si intra Regnum, extra territorium ta- 31
men loci, vbi causa agitur, etiam per Procuratorem instructum exigantur. Sed in lite magni momenti ad electionem postulantis relinquitur, ita vt assignata ei modica dilatione sex, vel octo dierum, ei iubeatur quod expediri faciat commissionem actuario causæ, qui ad illius expensas accedat ad locum vbi actor residet, & responsiones omni cum effectu exigat; quam praxim probant Scaccia *dict. cap.*7. *n.*580. *cum seqq.* & Postius *dict. obser.*83. *num.* 21. Si autem elexerit quod per Pro- 32
curatorem instructum fiant responsiones, modica etiam

dilatio conceditur, vt Procurator instrui valeat. Et hoc in casu positiones ipsi Procuratori communicantur, cum iuramento non revelandi (quod intellige Advocato, cuius interventio denegatur *in dict. for.* 4. Nam principali Domino, ex natura actus revelare deber, dum
33 instruitur) Et ea dilatione elapsa factis, vel non responsionibus currit dilatio probatoria. Sic ex deliberatione Regiæ Audientiæ provisum observavi in secunda causa Baroniæ de Alcantara, interloquutione *diei* 19. *Aprilis anni* 1611. referente Domino Leo: quæ confirmata fuit *die* 5. *Maij subsequentis* actuario Blanes, ad favorem Dominæ Beatricis Sanz, contra Don Christophorum Despuig. At ego rarò aut nunquam hoc medio
34 responsionum vti actoribus consului, ea ductus ratione quod licet finis sit, vt postulans relevetur ab onere probandi; id solum vtile esse solet, si veniat probanda qualitas ita notoria, quod aliqua tergiversatione dubitabilis fieri non valeat; nam dubitabilitate qualibet intercedente; negatio respondentis absque dubio subsequitur. Et casu quo confessio sequatur, plerumque illa non sufficit, vel quia qualificatur, ita vt à qualitate separari non possit, vel quia in liti-
35 bus maioratus, vel fideicommissi perpetui, regula quod sententia obtenta cum principali, ad quem defensio spectat, omnes successores afficit; fallit si sententia lata sit ex confessione possessoris, vt cum Aria, Pinello, Menochio, Peregrino, & Mierez tradit Vincen. Fusar. *de substit. quæst.* 622. *num.* 27. quem sequuntur Addentes *ad lud. Molin. de Hisp. primog. lib.* 4. *c.* 8.
36 *num.* 3. *vers. sexto limitatur.* Valenzuel. *consil.* 90. *ex num.* 94. Salgado *de Reg. protect. p.* 4. *cap.* 8. *num.* 339. *cum seqq.* & Dominus Crespi *obser.* 23. *num.* 170. Si enim ob vitandas has, & alias periculosas fallentias onus probandi tandem agnoscere venit, frustra responsiones exposuit, quia solum protelationis effectum consequitur.

37 Sed pluribus omissis, pulchrum dubium in materia subiecta proponere decrevi. Syndicus Domus Professæ Societatis Iesu, Civitatis Valentiæ, litem possessoriam summarissimam suscitaverat in Regia Audientia; firmam iuris obtinendo, contra prudentissimum Archiepiscopum Don Fr. Isidorum Aliaga, conando manuteneri, in qua si possessione non reddendi rationem Ordinario Ecclesiastico, quoties aliquis ex singularibus Societatis, executor alicuius testamenti ad suffragia animæ & alias operas pias designatur; vel aliqua Domus sive Collegium ipsius Societatis hæres instituitur à laico. Obtulerat quasdam positiones, super quibus exigi responsiones ore proprio medióque iuramento ab Archiepiscopo postulaverat; Iudex in calce exigendas decrevit post copiam, tum quia senex magnisque negotijs implicatus erat; tum etiam quia factum deductum, non erat proprium, sed gestum per Officialem causarum piarum eiusdem; neque recens, nam viginti annos, & amplius præcesserat; iuxtra tradita per Dominum Leo *d. decis.* 211. *num.* 24. *cum seq.* Archiepiscopus, me inconsulto, qui Patrocinium ea in lite præstabam, respondere non recusavit, & cum aliquibus positionibus respondisset, non recordari; Syndicus iterum respondere teneri fortiter instabat, me contradicente; & articulo concluso, sequens dubium iuxta fori formam communicatum fuit.

38 *Cum respondisset Præsul non recordari, factis responsionibus post copiam, videbatur, quod ratione dignitatis, non poterat excusari à responsione directa.*

39 Ratio dubitandi resultabat ex eo, quod ex regula generali per omnes Doctores superius adductos tradita, quicumque litigator iurare, & respondere tenetur clarè, & directe ad positiones adversarij. Non enim respondisse est dicendum qui non respondit clare, & directe tex. *in l. de ætate* 11. §. *quod autem ait ff. de interr. act.* plura per D. Ioseph. Vela *dissert.* 24. *n.* 22. *cum seqq.* Ioseph. Ludovis. *decis. Perus.* 8. *n.* 3. Ripoll *var. c.* 5. *num.* 52. Scaccia *d. c.* 6. *ex n.* 526. Gratian *discept. forens. c.* 639. *n.* 20. Et sic cum Archiepiscopus non recordari dixisset, non præbuit claram & directam responsionem, affirmando,
40 vel negando, & vt plurimum novo termino concesso, respondere directè tenebatur tex. *in c.* 2. *de confes. in* 6. vbi Doctor. Rota *in antiquis decis.* 229. *incipit nota quod vbi pars*, Geminianus *in c.* 1. *de confes. in* 6. Calder. *cons.* 4. *tit. de confess.* Surdus *decis.* 17. *n.* 8. Thomat. *decis.* 54. *num.* 5. Gratian. *d. c.* 639. *n.* 20. Post. *d. obser.* 83. *nu.* 56. sicque in praxi Regiæ Audientiæ receptum est, vt testatur Dominus D. Petrus Sanz *lit. R. obser.* 4. & omnibus in foro 41
versantibus notum est. A qua obligatione, per dignitatem Archiepiscopalem non eximebatur, tum quia regula generalis de respondendo positionibus similem limitationem non patitur; tum etiam quia Archiepiscopus, in ea lite possessoria iurisdictionem Regiæ Audientiæ agnoverat, eique subijcerat se, ob quod potuit in eum ius dicere per text. *in l. est receptum ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi Doctores.

Sed his non obstantibus ego constanter tenebam, 42
quod Archiepiscopus ratione dignitatis non potuit cogi ad iurandum & respondendum, ac multo minus cogi poterat, ad hæc iterum faciendum. Pro cuius assertionis comprobatione, expendebam in primis verba edicti perpetui Prætoris, in quo omne fermè ius civile complectebatur, vt notat Carolus Sigonius *tom.* 1. *lib.* 1. *de Iudic. c.* 6. *ad fin.* Prætorum namque edicta pars iuris ci- 43
vilis vniversi semper fuerant, licet ad distinctionem aliarum partium, ius honorarium nuncuparentur. §. *scriptum*, §. *Prætorum instit. de iur. nat. gent. & civil. l. ius autem civile* 7. *ff. de Iust. & iur. l.* 2. §. *eod. tempore*, §. *cumque consules, & §. Deinde Cornelius ff. de orig. iur.* vbi DD. & præter ordinarios Iacob. Cuiac. *lib.* 2. *defin. Papin. in d. l.* 7. *& lib.* 8. *obs. c.* 38. Donel. *lib.* 1. *com. c.* 1. *&* 5. vbi Illiger. *vtrobique lit. G.* Iacob. Revar. *de auctor. Prudent. c.* 10. Pichard. *in d. §. Prætorũ n.* 1. Prætoribus namque data fuit potestas non solum iuvandi, vel supplendi, sed etiam abrogandi ius, *d. l.* 7. §. 1. hæc fiebant per edicta annua, & ne magna hæc licentia Prætorum in pernitiem verteretur, Cornelius Balbus legem tulit, vt ex edictis perpetuis, ius æquabiliter Prætores omnibus redderent. Ex his edictis per Offilium & Iulianum in vnum corpus redactis edictum perpetuum factum fuit. *l.* 2. *col.* 5. §. *si quid igitur tale C. de veteri iure enucleand.* vel vt habetur in Florentina, lectione *d. l.* 2. §. *sed quia divina* 18. *vers. si quid igitur tale*, ibi: *cum & ipse Iulianus legum & edicti perpetui subtilissimus conditor.* Tantæ namque autoritatis fuit, vt Iurisconsultis doctrinam ministraret, vt fatetur Hermogenianus in *l.* 2. *ff. de stat. homin.* ibi: *cum autem hominum causa omne ius constitutum sit, primo de personarum statu, ac post de cæteris ordinem edicti perpetui secuti.* explicant Conanus *lib.* 1. *c.* 15. *in pr.* Duaren. Corsus, Bellonus, Cuiacius, Hotmanus, Alexander & alij adducti per Pichard. *d.* §. *Prætorum n.* 5. Vnde subtilissimus Ant. Fab. *lib.* 9. *coniectur. cap.* 14. ex Papiniano infert quod ius Prætorium nihil aliud sit, quàm æquitas temperans, atque corrigens asperitatem iuris civilis. Quod & noverat Petr. Greg. *lib.* 44
43. *syntagmat. c.* 2. *n.* 8. Hac summa auctoritate supposita, verba Edicti perpetui ad rem spectantia, pro vt habentur in textu Florentinarum Pandectarum hæc sunt. *Sacerdotem Vestalem, & Flaminem Dialem in omni mea iurisdictione iurare non cogam.* Consonant cum his tradita per Aul. Gellium *noct. Atticar. lib.* 10. *c.* 15. Livium. *histor. Rom. dec.* 4. *lib.* 1. Plutar *in problem. c.* 43. Fest. Pompei. *lib.* 9. Feneste11. *de sacerd. Rom. c.* 15. Barnab. Brison. *de formul. lib.* 3. §. *cogendi ad fin. pag.* 320. Polid. Virgil. *de invent. rer. lib.* 4. *c.* 14. Alex. ab Alex. *Dier. Genial. lib.* 2. *c.* 12. vbi Tiraq. *lit. P.* Vvolfgang. Lacium *lib.* 3. *comm. Rom. c.* 13. Iacob. Cuiac. *ad decretal. in c.* 1. *de iur. calum.* Ioan. Bapt. Hansenius *in libello de iur. iuram. c.* 29. conclusionem tuetur, & quanquam alia non vulgaris eruditionis congerat, edicti perpetui dispositionem non fuit adeptus. Quibus positis, dubitari non valet, quod inter Romanos, à quibus iuris, & æquitatis elementa libavimus, hac prærogativa fruebantur Supremi Antistites, vt nunquam iurare cogerentur, ratione reverentiæ debitæ eorum dignitati, vt Doctores citati tradunt.

B. Petrus Apostolorum Princeps, ac Christi summus 46
Vicarius, dignitates Ecclesiasticas, earúmque gradus in Ecclesia Dei constitui iussit adinstar dignitatum Ethnicorum

corum ſacerdotum, vt tradit Clemens Pontifex in *c.2. diſtinct.* 80. his verbis. *In illis vero civitatibus in quibus olim apud Ethnicos, Primi Flamines eorum, atque Primi legis Doctores erant, Epiſcoporum Primates poni, vel Patriarchas B. Petrus præcepit, qui reliquorum Epiſcoporum cauſas, & maiora, quoties neceſſarium foret negotia, in fide agitarent. In illis autem civitatibus in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines, quos tamen minores tenebant quam memoratos Primates, Archiepiſcopos inſtitui*
47 *præcepit.* Ex quibus clarè depromitur, quod Primati, Primis Flaminibus; Archiepiſcopi, Archiflaminibus; Epiſcopi vero Flaminibus quoad culmen veneratio-nis, & dignitatis ſubrogati fuerunt, vt notarunt gloſ. *in dict. text.* Polidor. Virgil. *d.lib.4. c.12.* Nicol. Boer. *tract. de auct. Magn. Conſil. num.* 54. *in fin.* Petr. Greg. *lib.15. Syntagm. cap.* 11. *num.* 1. Henriquez *in ſum.lib.* 10. *cap.*30. *in princip.* Aug. Barboſ. *de poteſt. Epiſcop. p.1. tit.2. c.7. num.* 2. Et de iur. Eccleſiaſt. *lib.1. cap.6.*
48 *num.* 6. & in *collect.ad dict. cap.2. num.* 1. Ratio autem quæ ab illis traditur, maximopere conducit; nimirum quod B.Petrus ad abolendã idolorum memoriam, ordinavit quod in illis locis in quibus impiè Flamines ſacra faciebant, eiſdem nominibus, diverſo tamen, ſanctóque ſacerdotio, veri ſanctique ſacerdotes conſtituerentur. Nunc ſic: ſi Ethnicorum Magiſtratus vanos idolorum ſacerdotes eo modo venerabantur, & tali privilegio inſignitos colebant, vt in eorum iuriſdictione Prætor, cui ſuprema poteſtas corrigendi, ſupplendi, abrogandique iuris data erat, iurare non cogeret; ferendum eſt, quod Magiſtratus Catholici, quantum-
49 vis ſupremi, Dei Antiſtites, ſanctoſque ſacerdotes, ſummos Provinciarum Præſules, iurare cogant, nulla facta differentia inter eos, & ſubditos infimæ ſortis? ſi enim iuramentum recta cum ratione dicitur tortura ſpiritualis Abbas *in c. per tuas ſub n.11. de probat.* Socin. *conſ.253. ſub num.1. col.3. lib.2.* Ant.Bard. *tract. de tempor. vtil. c.11. num.3.* Cravet. *conſil. 6. num.51. & 54.* Caſſon. *tract. de Malef. tract.9. cap.4. num.15.* Scaccia *d.lib.2. de iud. c. 8. num.276.* tenendum erit, quod huic generi quęſtionis ſubijciantur non ſolum Sacris Ordinibus initiati, ſed etiam infulis Metropolitanis inſigniti? Ex hac, meo quidem iudicio, ratione Gregor. Pontifex *in cap.2. de iur. iur.* hæc graviſſima verba protulit: *Pervenit ad nos Laudicenſem Epiſcopum ab Archiepiſcopo Comite rebus ſuis ſpoliatum, & iurare compulſum, quod non repeteret ſic ablata. Cognita igitur contumelia, valde doluimus, aſſerentes, ipſum Epiſcopum nullius iuramenti vinculis ſuper hoc poſſe conſtringi: quem tamen abſoluimus: quia nefanda coactione iuravit.* In hac enim ſpecie, Archiepiſcopus iurare Epiſcopum coegit, & Pontifex nefandam coactionem pronuntiat, ſignum evidens prohibitionis cogendi iurare Prælatos. Ad rem Polidorus *dict. cap.* 14. ibi: *Iurare eidem* (loquitur de Flamine) *minime licebat, eo quod tormenti quoddam genus ſit, homini libero, iuſiurandum præſertim ſacerdoti, cui cum divina credita ſint, parvam habere fidem abſurdum cenſetur. Vtinam vtrumque noſtri attenderent; Epiſcopi in primis, qui ad ſuum munus fingendum haud ſemper præſto ſunt, propter quod res religionis meliori in caſu minus ſunt: & noſtri Magiſtratus, qui volunt pro re etiam minima ſacerdotes iureiurando adigere.* Faciunt ad rem, text. *in c.1. & 5.2.q.4. c.penult. & vult.22.q.5.* quos vide.

50 Neque ſolo edicto perpetuo hoc ius ſancitum eſt, verum conſtitutum per Caium Caligulam Imperatorem, vt refert Livius *d.decad.4.lib.1. in fin.* & per Martianum Imperatorem extenſum Plebiſcitum; ſuper hoc etiam latum, ad omnes Clericos Orientalis Eccleſiæ, vt probat text. *in l.cum clericis 25. C. de Epiſcop. Aud.* Et ab Henrico Imperatore ad omnes Clericos Eccleſiæ occidentalis, & ab Honorio ſecundo ſummo Pontifice confirmatum. Quæ omnia expreſſe habentur *in c. 1. de iuram.calum.* vbi communiter Doctores, & præter ordi-
51 narios Cuiac. & Auguſt. Barboſ. ibid. Carol. de Graſ. *de effect. clericat. effect.* 24. Ex quibus omnibus clarè comprobatum remanet Epiſcopum neque Archiepiſcopum compelli poſſe ad iurandum inconſulto Romano Pontifice. Et ratio eſt manifeſta, nam ſimilis diſtrictio arguit ſuperioritatem, cum ius dici non valeat, niſi in inferiorem, vt notant paſſim Doctores *in d. l.eſt receptum* 14. *& l.fin.ff. de iuriſ. om. iudic. c.cum inferior de maiorit. & obed.* Cogere namque ſecundum ſubiectam materiam 52
ſignificat *iubere, imperare.* Vt Nonius Marcellinus cum Cicerone, & Terentio docet *lib. de var. ſign. ſermon. c.4.* Cum autem Archiepiſcopus non recognoſcat ſuperioritatem in iudicialibus niſi Primati, vel ſummo Pontifici, *c.1. & 2. diſt.* 80. pluribus Barboſa de iure Ec- 53
cleſ. *lib.1. c.6. & 7.* & ad Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de refor. c.17. n.4.* Marius Cultell. *in Cod. leg. ſicul. ad leg. Federic, c.22. num.5. verſ. primo propter.* Solorzan. *de iur Indiar. tom.2. lib.3. c.7. ex n.1.* & poſt eos recenter Amantiſſimus Epiſcopus Tiraſonenſis Don Didacus Frances de Vrrutigoyti *tract. de compet. iuriſdict. qu.41. num.4.* apud 54
quos plura de excellentia dignitatis; clarè ſequitur, quod per Regiam Audientiam cogi non poterat mediante iuriſdictione ordinaria ad aliquid perſonaliter faciendum, ſi enim vt dixi *c.7. §.1. num.* 173. cum Iulio Claro, Cenedo, Caſtro Palao, Farinacio Trullench, Tonduti, & Cultelli in clerico fraudulenter ſuſcipiens Ordines ſactos poſt delictum patratum, diſtrictio perſonæ ſemper pertinet ad Eccleſiaſticum Iudicem. Si clericus reconventus coram laico, & 55
condemnatus, quoad executionem in bonis mobilibus, & perſona per Iudicem Eccleſiaſticum, non ſecularem cogendus eſt parere ſententiæ, vt cum Vivio, Vrſili, Bonacina, Genuenſi, & Borrello dixit Barboſa *d.lib.1. de iur. Eccleſ. c.49. num.* 156. Et adhuc litigando in Curia 56
ſeculari, quanquam teneatur reſpondere, non eſt cogendus, niſi de licentia Epiſcopi, vt cum Ancarrano, Corneo, Abbate, & Marta tenuit Ripol. *in prax. Peguer. rub.* 13. *numer.* 19. Quanto magis hæc procedere debent in Archiepiſcopo, dum agitur civiliter abſque vlla illius culpa, vel dolo?

Nec releuat ſi dicas Regiam Audientiam habere 57
iuriſdictionem, ad cognoſcendum de mero facto poſſeſſionis inter Eccleſiaſticos, & de re Eccleſiaſtica, vt exactiſſimè probat D. Leo *in percelebri deciſ.* 208. *per tot.* & cum Barboſa, Marta, & Seſſe fatetur D. Didacus Frances *de compet. iuriſd. quæſt.* 32. *num.* 20. & cum Bartulo Franquis, Covarruvias, Guttierrez, Morla, Cevallos, Sanchez, Capicio, Gama, Farinacio, Valaſco, Lahagan, Fontanella, Eſcobar; Caſtillo, Cancer, Bene, Carlevalio, Salgado, altero Barboſa, Cabedo, Ciarlino, Capicio latro, Domino Leo, & Torreblanca, Don Michael de Cortiada *tom.1. deciſ.2. n.8. & ſeq.* Quibus adde Ant. Fab. *in C. lib.3. tit. 12. defin.* 47. D. Ioan. Bapt. de Larea *Allegat. fiſcal.27. num.23.* & pluribus adductis de more Anton. Amato *var. lib.2. reſol. 86. num.61.* conceſ- 58
namque iuriſdictione, cenſentur conceſſa omnia ad explicationem ipſius, vt reſpondit Iavolenus *in l.2. ff. de iuriſ. om. Iudic.* & reſcripſit Alexander Tertius *in c. 1. de off. & poteſt. iud. delegat.* vbi communiter Doctores: Dñs Creſpi *obſer.15. n.* 170. quare ſicut de poſſeſſione conceſſa eſt cognitio, ſic quamvis indirecte, tangentia perſonam Archiepiſcopi, quatenus conducunt ad factum poſſeſſionis. Cum multa per indirectè per- 59
mittantur, quæ principaliter & directè non licent text. *in l.1. l. quod dicimus, 7. ff. de auct. Tutor.* Ant. Faber *in C. lib.3. tit.17. defin.* 16. *num.* 3. *in not.* Nam di- 60
cendum eſt diſtrictionem perſonæ Archiepiſcopi nihil commune habere poſſe cum facto poſſeſſionis, in lite deductæ, quia quod eximantur vel non ſingulares Societatis à redditione rationum non afficit perſonam Archiepiſcopi ad hoc, vt perſonaliter ſubijciatur iuriſdictioni ſecularium Iudicum. Et quamquam remotè eius confeſſio conducere poſſet ad probationem facti de quo agebatur, nempe acquieſcentia officialis cauſarum piarum inſpectis privilegijs illius ordinis; tamen neceſſaria non erat talis confeſſio ad exercitium iuriſdictionis, cum per alia diverſa media explicari

posset : in relatis iuribus solum ea concedantur sine
61 quibus iurisdictio explicari non potest: & dato, quod aliqualem connexitatem habere posset confessio cum tali facto, semper coactio ad respondendum afficiebat directè personam Archiepiscopi prorsus exemptam à tali iurisdictione, vt in simili considerat Ant. Fab. *d. lib. 3. tit. 12. defin. 15.* quia persona veniebat cogenda ad aliquid faciendum, quod non licet. Ecclesiastici namque nunquam in personalibus iurisdictioni seculari subiici possunt, etiam si contumaces sint, *l. contumacia 53. §. fin. ff. de re iudic.* Faber. *d. tit. 12. defin. 29. in princ. & in not. nu. 1. & 2.*

62 Minus obstare potest tex. *in dict. l. est receptum ff. de iurid. om. iudic.* in quo Papinianus sic respondit. *Est receptum vt siquis maior, vel æqualis subiiciat se iurisdictioni alterius, posse ei, & aduersus eum ius dici.* Idem probant text. *in l. 1. ff. de iur. om. iud. l. ille à quo 13. §. tempestiuum, ff. ad Trebel.* cum alijs passim notatis per Doctores in his iuribus, quibus totius prorogationis materia imbibitur: & inferri poterat quod Archiepiscopus
63 iurisdictionem Regiæ Audientiæ agnoscendo in ea litigando, & semel positionibus respondendo, subiecit se tali iurisdictioni. Quia dicendum est, quod licet iurisdictionem ad cognoscendum de mero facto agnouisset litem prosequendo, ad quam provocatus fuerat, nunquam personam subiecit, nec potuit subiicere, cum iu-
64 risdictio Regiæ Audientiæ incapax sit cognoscendi de persona Prælati, ob quod neque aderat, neque adesse poterat prorogatio quæ non cadit in Iudice incapaci; tex. *in cap. si diligenti 12. cap. significasti 18. de for. Compet.* vbi Doctores, Sylvester, Clarus, Scaccia, Farinacius, Marta, Couarruvias, Guttierrez, Carolus de Grassis, Tuscus, & alij cum Carlevalio *lib. 1. de iudic. disp. 2. num. 403.* Abbas, Milis, Casaneus, Rolandus, Salcedus, Perez, Albertinus, Iacobus de Grassis, Vincentius de Franquis, Menochius, Baiardus, Surdus, Hondedeus, Gallesius, Anastasius, Germonius, Burgos de Paz, Petrus Barbosa, Zerola, Quaranta, Azor, Greva, Bellotus, Campanus, Diana & alij apud Augustinum Barbosa *de iur. Eccles. dict. lib. 1. cap. 49. num. 8.* Hermanus Vulteius, Rutgerus, Rolandus, Montanus, & alij cum Berlichio *p. 1. concl. 5. num. 5.* eleganter de more Ant. Faber
65 *dict. tit. 12. defin. 31.* Quæ conclusio procedit absque dubio, etiam post comparitionem, sententiam, & decretum de exequendo, vt docuerunt Decius, Gramatitus, Vrsilis, Valascus, Covarruvias, Clarus, Azevedus, Farinacius, Carrocius, Franquis, Ambrosinus, Vico, Valenzuela, Larrea, Barbosa, Grassis, Bobadilla, Garlevalius, Cabedo, Delbene, Fermosinus, Cancer, Olibanus, Fontanella, Ripoll quos sequitur Cortiada *d. tom. 1. decis. 9. num. 88.* & post eum alijs relatis D. Didacus Frances *dict. tract. de comp. iurisd. quæst. 64. numer. 15. cum seqq.*

66 Secundo expendebam textum in *l. nec honore 7. C. de Episcop. & cleric.* in quo sic Theodosium Imperatorem interloquutum fuisse legitur. *Nec honore nec legibus Episcopus ad testimonium dicendum flagitetur. Item dixit; Episcopus ad testimonium dicendum admitti non decet: nam & persona oneratur, & dignitas sacerdotis confunditur.* Certissimum est quod in hoc iure non tractatur de responsionibus exigendis ab Episcopo, sed de testimonio per ipsum dicendo, & in prima responsione vivæ vocis oraculo Imperator definivit, quod Episcopus non est
67 cogendus testimonium dicere. Et nota terminum expressionis ibi: *flagitetur*, nam licet hic pro *Cogi*, sumatur, vt notat Albericus in *diction. verb. flagitare*: ex sui natura est *Corrumpere*, & per flagitium violare, sic expresse docet Vlpianus *in l. numquam §. si quis ff. de priuat delict.* notant Revardus *in l. numquam actiones ff. de regul. iur.* vt significaret quod cogere Episcopum iura-
68 re, & dicere testimonium, flagitium videtur: quod congruit cum eis quæ dicta sunt *ex cap. 2. de iur. iur.* nempe esse nefariam similem coactionem. Pergit Imperator, & ait, quod nec volens decenter admitti potest, vel debet, quia persona oneratur, & dignitas Sacerdotis confunditur. Ex quibus verbis infert Accursius *in glos. dict. textus*, quem sequuntur communiter Doctores, quod Episcopus etiam volens non est admittendus vt testis. Licet 69
enim multis annis elapsis post decisionem huius litis, edita sunt eruditissima Commentaria Iacobi Gotofredi *ad Codicem Theodosij*, qui aliam interpretationem huius textus adducit *in l. pars 8. C. Theodos. de fid. test. & instrum.* cuius verba sunt eadem ac contenta *in dict. l. nec honore*: dum fatetur primam expositionem quam adducit (est hæc quam sequor) communiter receptam esse, habeo intentum vt tanti Doctoris doctrina non obstet. Quibus positis ex ratione decidendi Theodosij, à for- 70
tiori conuincitur quod omnia procedunt in nostro casu exigendi responsiones ab Archiepiscopo; nam si ex eo quod volens, deponat, *persona oneratur, & dignitas sacerdotis* (per Antonomasiam) *excepta confunditur?* quanto magis persona onerabitur, dum nolendo cogitur positionibus respondere? quanto magis dignitas Metropolitani confusa remanebit, dum æquiparata laicis infimæ sortis, per remedia Prætoria adstringetur ad iurandum iterum? ad respondendum non semel?

Et quanquam respectu testimonij dicendi, praxis in 71
his partibus receptum habeat, quod nec volens ad Tribunale venire, tolleretur, sed ad illius domum mittatur, qui testes audit deponentes, sive in ordinarij litibus Actuarius sit, sive in arduis ipse Iudex; quæ est interpretatio tertio loco adducta per Iacobum Gotofredum *vbi proxime*; quæ confirmari potest per *l. 65. tit. 5. partit. 1.* vbi Greg. Lopez *glos. 6. & 7.* iuncta *l. 35. tit. 16. partit. 3.* nihil ad rem attinet. Quia si huiusmodi obseruantia extendenda esset ad responsiones exigendas, medio iuramento, per ipsum Episcopum præstandum, deficiebat voluntas Archiepiscopi renuentis, & remanebat coa- 72
ctio, eius personam onerando, & dignitatem Sacerdotij confundendo, quod flagium sapit, iuxta sententiam Imperatoris, vt dixi: & hoc iam factum erat; nam Archiepiscopus volens responderat positionibus, quando prima declaratio per eum facta fuit: cui, non obstante instantia Syndici, standum erat, vt Constantinus Imperator rescripsit *in l. 1. C. Theodos. de Episcopal. Iudic.* his elegantissimis verbis: *illud est veritatis auctoritate firmatum, quod à sanctissimo homine conscientia mentis illibata protulerit*, dicta namque in prima declaratione, primor- 73
dio veritatis nitebantur: nam factum de quo interrogabatur, non erat proprium, vt dixi, sed gestum per Doctorem Don Petrum Martinez Rubio (non ille, qui postea Archiepiscopus Panormitanus occubuit, quanquam tempore huius litis, Vicarius generalis ipsius reperiebatur, sed illius Agnatus) per viginti annos amplius antecedenter, à tempore responsionum postulatarum. Ex quibus circunstantijs præsumptio oblivionis 74
comprobabatur iuxta glos. *in l. licet C. de acquir. poss.* Tiraquel. *tract. de præscrip. §. 1. glos. 4. num. 49.* Menoch. *de arbitrar. cas. 26. per tot. & de præsumpt. lib. 6. præsump. 32. num. 1.* Surd. *decis. 222. num. 17. & 19.* Rota Romana apud Seraphin. *decis. 1439. num. 1.* Quare dum dixit, non recordari, directè respondit, cum id verisimilius esset. Et ratio est; quia nemo de facto alieno cogitur respondere, vt innuit glos. *in dict. cap. 2. de confess. in 6.* per text. *in l. fin. 75*
ad fin. ff. pro suo. Melior ad rem text. *in l. Marcellus 11. §. iurare, ff. de action. rer. amotar.* ibi: *Pater autem amoventis iurare non cogitur, cum iniquum sit, de alieno facto alium iurare.* Quam conclusionem firmant Speculator *tit. de position, §. 7. num. 12.* Mascard. *de probat. concl. 1177. n. 24.* Aug. Barb. *in collect. d. c. 2. de confess. in 6. num. 32.* Ioseph. Ludovis. *d. decis. 8. nu. 15.* Mysinger. *cent. 5. obser. 54.* Riccius *collect. 258.* Scaccia *d. c. 7. num. 183.* Ob quod in Regia Audientia receptum est, quod non absolutè exigi 76
responsiones iubeatur, sed superaddita hac dictione *regulatè* quæ significat, regulandas esse responsiones ad factum proprium, vt perspicuè ad rem notat Dominus Leo *d. decis. 211. num. 23.* Nec immerito; nam factum alienum semper præsumitur ignorari tex. *in l. verins 21. ff. de probat.* cum alijs adductis per Menoch. *dict. lib. 6. præs. 23. num. 51.*

Si

77 Si enim in facto proprio, quod per decennium præcessit, ignorantia,& oblivio præsumuntur, vt ex Dino Socino, Bartolo, Maranta, & alijs tradit Menoch. *dict. præs.* 23. *num.*38. ex glos. Tiraquel. Surdo, Seraphino, & alijs Dominus Leo *dict. decis.* 211. *num.*25. & 26. quibus addendi Ant. Del-Re *tract. de iur. calum.cap.* 8. *num.* 9. Capel. Tholos. *quæst.* 21. Capic. *decis.*52.*n.*3.Hieron.Laurent.*decis.*23.*n.*16. Mantic. *decis.* 142.*num.*9.Carpan.*ad statut.Mediol.c.*100.*num.*57.

78 Multo magis præsumi debet,de alieno facto;in Archiepiscopo, amplæ, & numerosæ Metropolis, tot curis addicto, tot negotijs occupato,vt cum Bartol. Socin. Ripa, Maranta & alijs perpendit Menoch. *d. præs.*23.

79 *num.*48.& alijs relatis Vela *differt.*8.*num.*50.Præmaximè cum non contineretur in positionibus factum memorabile,& ipse Archiepiscopus octuagenarius iam reperiretur,quare immemor etiam præsumendus erat, ex pluribus congestis per Didacum Narbona *tract.de ætate anno* 80.*q.*2.*per tot.*Ex his decisum fuit ad favorem, Archiepiscopi,non teneri iurare, nec iterum respondere, Regia interloquutione *dicti* 14. *Octobris anni* 1644. sub examine Domini Don Andreæ Sanz, actuario Gaspare Dagui.

80 Sed,vt pergamus,si vniversitatem litigare contingat, & adversarius responsiones postulaverit,tunc exigendæ sunt ab eius Rectoribus, vel Syndico,vt cum decisione Regiæ Audientiæ tradit Dñs Leo *d.decis.* 211. *num.*31. *cum seqq.*Sed non requiritur,quod Syndico concedatur aliquod tempus vt instruatur ab Vniversitate, neque speciale mandatum,sicut in privatorum procuratoribus

81 requiritur.Docent Camil.Borrer.*in sum. decis.tom.*2.*tit.* 1.*num.*107.Mechelor. *tract. de position. cap.*64. *num.*15. Postius *de manuten.d.obser.*83.*num.*20.Et quamquam regulariter,procuraror ex mandato quantumcumque generale,non possit facere quod Dominus pœnam incur-

82 rat,ex tex.*in l.creditor,*§. *Lucius.ff.mandat.*vt cum Surdo, Calda,Pereyra,& Barbosa dixi *d.c.*7.§.1.*num.*24.quibus adde Cancer.*var.lib.*2.*cap.*16.*num.*6.*& seq.*Tamen,si ter monitus non respondit,contumax efficitur ac Domino nocet,non secus ac si ipse contumax fieret ex doctrina

83 originali Iasonis,*in l.*1.§.*si procurator num.*2. *vers.quarta conclusio.ff.si quis ius dicent. non obtemper.* de quo latissimè Scaccia *dict.cap.*7.*nu n.*483.Nam cum Dominus, secundum legem, & forum respondere positionibus in quacumque parte litis teneatur,vt ex dictis resultat, & ad sui vtilitatem personaliter non compareat, sed Procuratorem mittat;dum Procurator non facit ea quæ ad litem spectant, idem est ac si Dominus non feciſſet ex

84 tex.*in c.qui per aliũ de regul.iur.in* 6.*& in l.*1. §.*deiecisse, ff. de vi & vi armat. l. non ideo C. de accusat.* cum simil. vbi Doctor. Quod extenditur etiam si tractetur de incurrenda pœna civili,intra metas causæ ei mãdatæ *c. si quis suadente* 17.*quæst.*1.Surdus *consil.*360. *num.*22. Fontanella *decis.*550. *num.*1. *&* 2. ob quod ipse Dominus habetur pro contumace, & sibi præiudicium parat.Vt tenuit Bartol.*in d.l.*1.§.*si procurator,*bene Scaccia *d.c.*7.

85 *num.*487. Ex quibus consequitur, quod si iussum fuit, Dominum personaliter respondere,Procurator tenetur eum certiorem facere vt ad respondendum veniat,etiam si proprijs impensis fieri debeat, vt docent Benitend. *decis. Bonon.* 24. *num.*1 Ant. Thesaur. *decis.* 17. *numer.*2. Barbos.*in dict.cap.*2.*de confes.num.*20. Scaccia *d. cap.*7. *num.*487.*& num.*550.*& num.*559. Sicut etiam periudicat Domino respondendo, si aliquid fateatur tex. *in l. non solum,*vbi Bart.& comm.Doctores *ff.de procurator.* idem Bartol.*in l.certum* §.*sed in ipsos ff.de confess.*Felin. *in c.*1. *vt lit.non contest. & in c.fin. de confes.* Tuscus *lit. C, conclus.*664. *num.*6. Mascard *.de probat conclus.* 369.*per tot.*

86 Macerat.*lib.*2.*var.resol.*11.*num.*50. *& seqq.* Larrea *alleg. fiscal.* 87. *num.* 7. & sic decisum in Regia Audientia, quoad Procuratorem contumacem,sententia publicata per Alreus *die* 3.*Maij* 1640. in favorem Lucæ scribes Præsbiteri,contra Monasterium B.Mariæ de la Murta, Ordinis sancti Hieronimi. Quoad confitentem sæpius, vt cuicumque in foro versanti notum est. Neque simiIes leges seu consuetudines odiosæ dici valent,cum omnia iura clament contra contumaces, vt accuratè probat Gratian. *discep. forens. capit.* 639. *numer.* 28. *cum sequentibus.*

Verum tamen est,hos qui ex simili ficta confessione 87
convicti, & confessi declarati sunt,admittimus ad probandum contrarium, vt docent Gizzarellus *decis.*49. Gail.*d.obser.*80.*lib.*1.*num.*5.Trevisanus *decis.*5.*lib.*1. Farin. *in prax. quæst.*11.*num.*7.Mechel. *de position. cap.*48. Fenson.*ad statut.vrb.lib.*1.*cap.*1. *num.*24. Sola *ad decret. Sabaud.lib.*3.*tit.*16.*deposition.glos.*4.*num.*1.Mansin.*de iuram.p.*2. *art.*2. *num.*79. Postius *d. obser.*83. *num.*61.Dñs Vico *ad pragm.Sardin.tom.*1.*tit.*9.*cap.*8.*num.*9.*cum seqq.* Torreblanca *de iur.spirit. lib.* 15. *cap.* 11. *num.*7. *&* 26. Et sic decisum fuit in Regia Audientia referente Mag. 88
Ioan.Bap.Polo *die* 26.*Septembris* 1633. inter Syndicum Cleri sancti Nicolai vrbis, & Franciscum ac Vincentium Lopez oppidi de Payporta,in quadam causa Emphyteuticali. Quando igitur Reus respondere recusat, convictus & confessus declaratur, de contentis in positionibus,iuxta textum *in d.c.*2.*de confess.in* 6.vbi comm. 89
Doctores;vt cum Gail.Marscardo,Mysingerio, Valasco,Magonio,Tesauro,Surdo,Suarez de Paz,& alijs notat Ripoll.*ad prax.Peguer.Rub.*13.*num.*19.& *variar. c.*5. *num.*69. Cum Ferrario, Montano, Reusnero, Bellacomba & alijs,Barbosa *in collect.d.c.*2.*n.*2.Et cum Franco,Rota Genuensi,Maranta,Salustio,Tiberio,& Scaccia,Postius *d.obser.*83.*n.*43. & hoc iure vtimur, vt alibi dixi.

Factis igitur responsionibus, actori incipit currere 90
dilatio probatoria in materia principalis negotij; etsi responsiones non postulaverit,à die positi libelli articulati, vt docet Dñs Leo *decis.*183. quo nostrum textum exornat;quæ dilatio est quadraginta dierum, continuè computandorum, vt *in d. textu* habetur. Eo ani- 91
madverso,quod antequam procedatur ad producendos testes Reus citari debet ad videndum eos iurare,& tunc ei traditur nomenclatura eorum iussu Iudicis, cum termino duorum,vel trium dierum ad ponendum interrogatoria,quibus positis, vel non recipiuntur testes. In- 93
terrogatoria enim dicuntur, capitula per quæ reus postulat examinari testes contra ipsum producendos, vt cum Speculatore & alijs docet Scaccia *d. lib.*2. *de Iud. c.*8.*n.*867.quem omnes fermè sequuntur,sed ne confundaris, dum doctrinas Doctorum Regni Castellæ scrutaris;nota quod in eo Regno libellus articulatus cuiusvis litigatoris nuncupatur *interrogatorium*, & quæ interrogatoria cæteri dicimus, apud eos *antepreguntas* di- 94
cuntur.In his namque formandis,vt testes ab adversario producendi interrogentur, Patronus circunspectus esse debet; quia cum finis sit detegere instructiones, præmeditationes, & subornationes, vel alias nocivas machinationes, desumpto exemplo ab historia Danielis, qui senum accusantium Susannam, falsitatem per hoc medium detegit,vt habetur *Daniel.cap.*13.refertque Glos.*in c.cum causam.quæ verb.loco de testib.* & alijs relatis notat Scaccia *d. cap.* 8. *num.*869. *cum seqq.* Pluribus etiam Postius *de manuten.obser.*91. *ex num.*1. Cavere debet,ne sic concipiantur, vt testes meliorem rationem scientiæ reddant, vel factum per circunstantias explicent,vt aliquando fieri notavi, & acuratè perpendunt Scaccia *d.c.*8. *n.*908. *cum seqq.*& relato eo Postius *dict. obs.*91. *num.* 14. *&* 15. Reo autem currere incipit hæc dilatio,à die quarta traditionis, vel concessionis copiæ libelli articulati actoris;iuxta *for.*36.*de testib.* per quem 95
quoad hoc correcta est dispositio fori præcedentis: quamquam non nisi à die apparatus veri, vel ficti, aliqui tenuerunt. Sed iste ritus, non reperitur ab aliquo foro requisitus,ad cursum dilationis,materiæ principalis probandæ,sed sic praxi receptum asserunt desumpta occasione ab eo quod dicitur *in d.for.*35. dum de mate- 96
ria obiectiva testium,eorumque dictorum tractat, quia in ea parte de apparatu fit expressa mentio.Sed littera (& mente dicti fori perpensa) meo quidem iudicio, destruit similem traditionem, sive praxim;imo obstat ex-

presse. Nam verba quæ concernunt dilationem concedendam in materia principali sic se habent. *Vt in*
97 *omni casu sive facto civili, proposito libello, & eius copia data Reo, vel missa, ipse Reus intra quadraginta dierum terminum à die primæ assignationis sibi factæ ad respondendum ipsi libello, in antea sequentes, & continuè numerandos, omnes, & singulas suas defensiones facti, proponere, ac super his quotquot testes voluerit producere, ac eos deponere cum effectu facere teneatur.* vbi nota verba illa *copia data vel missa*: nam *copia data*, id est *concessa*, refertur ad causas minoris summæ, in quibus copia conceditur reo, & ipse illo die sumere debet iuxta *for. 2. de lit. contest.* *Missa* vero refertur ad causas maioris summæ, in quibus, vt dixi, §. *præcedenti*, conceditur copia expensis actoris, & mittitur cum lictore, qui attestationem facit de traditione. Quæ solum immutata sunt *in for. seq.* quoad diem, ex quo dilationis cursus incipit: ibi: *Ordenam que los termens a posar è probar les excepcions al Reu, correguen del quart iorn avant, que la demanda li sera livrada.* Hoc est. *Ordinamus quod termini ad ponendum, & probandum suas exceptiones, Reo currant à die quarto, quo petitio ei concessa fuerit.* sicque per verbum *livrada* loquitur, capax comprehendendi concessionem in causis minoris summæ, & missionem in causis maioris summæ, vt thema fori præcedentis retinetur. En quomodo clarè cautum est,
98 quod Reo currere incipiat hæc dilatio, nulla facta mensione de apparatu, vt notaveram §. *præcedenti num.* 116. In eodem textu *for.* 35. dum de materia obiectiva testium tractatur, hæc verba habentur. *Nisi fortè essent obiectiones contra personas, aut dicta testium productorum, ad quas proponendas, & probandas, vtraque pars habeat terminum quadraginta dierum, dumtaxat, computandorum immediatè, ac continuè postquam Notarius, vel scriptor causæ tradiderit, vel tradere paratus fuerit copiam attestationum testium productorum.* In hac enim parte cum non reperiatur lex per quam litigatores adstringantur ad sumendam copiam attestationem, sicut adest, respectu
99 libelli; ne renuendo, litis cursus suspendatur, addita fuit providentia, quod currat terminus proponendi, & probandi obiectiones, à die traditionis, vel apparatus. Et sic diversæ omnino species sunt appositæ in his nostri fori partibus, & per distinctissimam rationem definitum, quid in vnaquaque peragendum est. In prima enim, cum edita actio sit in libello, & ipsius libelli copia concedatur reo in causis maioris summæ, expensis actoris; & in causis minoris summæ expensis ipsius rei, cum per decretum de iniungendo ad tertiam, supponatur concessio copiæ, vt dixi, quod antiquitus exprimi solebat, tam in hoc Supremo, quam in Regia Audien-
100 tia, & hodie omittitur, tanquam supervacaneum, quia eo ipso quo dicitur *intimetur* concessa copia petenti censetur, & actuarius tradit, vel acta communicat iuxta pragmaticam, & ipse Reus tenetur eam in scriptis sumere eodem die *d. for. 2. de lit. contestat.* nisi quando responsiones ante copiam exigi mandantur, nam tunc in eodem decreto copia denegatur, quovsque sit responsum (& tunc principium tantum, & conclusio libelli
101 iniunguntur, non vero positiones, sive articuli vt fiendum dixit Pareja *de instr. edit. tom. 1. tit. 5. resol. 1. nu. 79.*) completo termino ad respondendum, & remotis impedimetis dilatoriarum, modo quo dixi §. *præcedenti*, post quatuor dies concessos *in dict. for.* 36. ad concipiendum libellum exceptionum, currere debet dilatio in materia principali, ad quod sufficit copia libelli articulati actoris, in quo exprimitur actio, cum qualitatibus quas probare intendit. In secunda vero specie cum probatio
102 obiectionum testium, tam quoad personas, quam quoad dicta, requirat examen attestationum, necesse est quod præcedat publicatio earum, quod inferantur in actis, & concedatur copia mediante decreto Iudicis. Quibus præmissis, cum actuarius, perfecta copia præsto se exhibet tradendi eam, vel cum effectu tradit, dicitur per nostros practicos *apparatus verus*: quia verè præsto est
103 ad tradendum ei qui in signum petitionis copię aliquid pro ratione iurium copiæ, actuario dedit. Quando vero Reus diffugia quærit, & sumere copiam attestationum recusat, mandat ei Iudex, quod ad crastinam diem aliquid actuario præstet pro copia sumenda, qua elapsa ipse actuarius se præsto exhibeat ad tradendam dictam copiam, quod *apparatus fictus* nuncupatur, & hæc omnia in actis redigit per instrumentum publicum testificandum coram testibus, cum hac differentia quod apparatus verus iniungendus non est ex eo quod pars petens copiam præsto esse debet ad eam capiendam. Apparatus fictus cum fiat in contumaciam renuentis accipere copiam vt ei nocet iniungi debet, vt cum observantia Regiæ Audientiæ tradit D. D. Petrus Sanz *obser.* 21. *lit. A.*

Negari hæc praxis nequit ab aliquo in foro versan- 104
te, sed varietas observantiæ talis est, vt quid certum & indubitatum elici non possit. Quia in aliquibus causis neque requirente parte, neque Iudice iubente, actuarius ipse paratus se exhibebat passim, ad tradendam copiam volenti, non solum post conclusionem cuiusvis articuli, sed alibi pluries, quod initium sumpsit *à cap. 5. Regiæ pragmaticæ ducis de Maqueda anni 1556.* in quo post biduum à notificatione libelli exhibentis instrumenta, vel allegantis apparatum fieri iubetur vt currat dilatio, in materia, impugnativa scilicet, de qua postea: sive vt satisfiat allegationi; non autem ad materiam principalem. In alijs pene vnquam nisi vt curreret dilatio in materia obiectiva testium, vel impugnativa instrumentorum. Et in alijs quoties pars instabat, & Iudex iubebat. Quam quidem praxim explicant Dominus Leo *decis.* 142. *ex nu.* 1. & Dñs Don Petrus Sanz *lit. A, obser.* 21. vbi decisiones Regiæ Audientiæ tradunt. Sed cum hac differentia, quod Dñs Leo nihil de apparatu vero, vel ficto ad cursum materiæ principalis, sive dilationis ad eam dicit. Sed de sententia inter alios lata, producta, vt ei qui nocumentum ex ea recipere poterat, curreret 105
dilatio decem dierum ad appellandum, quod est valdè diversum. At Dñs D. Petrus Sanz in fine dictæ observationis clarè dicit idem observandum esse in dilatione materiæ principalis, vel contrariæ, ex deliberatione Regiæ Audientiæ *diei* 30. *Augusti* 1635. in favorem Doctoris Francisci Deza contra Domnam Annam Sayes, actuario Ludovico Muñoz. Forsitan hæc causa erat minoris summæ, in qua licet postulaverit Reus copiam libelli, ei tradita non fuit, quo in casu apparatum requiri non dubito, quia est medium per quod actuarius compellitur ad tradendam copiam: in causa vero maio- 106
ris summæ, cum copia libelli expensis actoris mittatur Reo, dum dilationes currunt à die assignationis copiæ, vt docet Dominus Leo *d. decis.* 142. *num.* 8. semel assignata copia, non est amplius tradenda, & cum in foris de ista dilatione tractantibus, qui sunt 34. 35. 36. 37. 38. & 43. *de testib.* nihil reperiatur de apparatu, quamquam aliquando factum reperiatur, potius adscribendum erit errori pragmaticorum, quam stylo curiæ legitimè in- 107
ducto; quia semel tradita copia, non est iterum tradenda, nec reus gravandus, vt iterum sumat; nec actor per hos inutiles circuitus divagare. In causa vero minoris summæ, concessa copia per provisionem de iniun- 108
gendo ad tertiam, vel de recipiendis testibus super articulis, si Reus non sumpsit copiam libelli, provt ad eum attinet eodem die iniunctionis *dict. for. 2. de lit. contest:* sibi imputet, nam ei copia concessa fuit secundum dispositionem foralem, iuxta qualitatem causæ in eum suscitatæ, cum per hanc concessionem sufficientem notitiam actionis intentatæ, & facti probandi contra eum, iudicialiter habet ad proponendas exceptiones peremptorias. Et sicut hac iudiciali notitia vsus fuit ad opponendas dilatorias, & adhibenda remedia contra interloquutionem de recipiendis testibus; nequit eam 109
negare ad alios iuris effectus, procedentes ab eadem iniunctione. In cuius assertionis comprobationem expendo verba *dict. for.* 35. hæc mirè probantia. Ait igitur Dominus Rex Petrus: *nec oporteat eos, vel ipsorum aliquem à parte requiri, vel à Iudice assignari. Sed eo ipso ex dispositione fori vel ordinationis præsentis habeantur pro factis,*

factis, vel assignatis, vt præmittitur, sic quod eis, & vnoquoq; ipsorum lapsis, neutra pars ad proponendum aliquas rationes de facto, vel testes producendum vllatenus admittatur. Verba sunt adeo expressa, quod nulla indigent inductione: dum loquendo de terminis probatorijs mandant, quod nec à parte requiri, vel à Iudice assignari debent vt currere incipiant.

110 Sed vt praxim antiquissimam percipias tribus, vel quatuor causis (ex præcipuis, à doctissimis causarum Patronis ductis) scrutatis, percipi potest quæ obseruata fuerunt, & quæ obseruari debeant. In causa successionis Baronię de Vivel, suscitata per Don Didacum Zarcuelá *die* 18. *Novembris* 1556. contra Monasterium sancti Michaëlis de los Reyes, Ordinis D. Hieronymi, hæredis Ducis de Calabria sub examine Magnifici Doctoris Onufrij Cas, actuario Michaële Ioanne Dagui, reperies quod *die* 4. *Martij anni* 1557. dictum Monasterium litem contestavit, & suas exceptiones deduxit, nullo prævio apparatu. Constat in actis de traditione copiæ expensis actoris.

111 In causa rei vindicationis Baroniæ de Alcantara suscitata per Domnam Camirlam Despuig *die* 28. *Iulij* 1567. contra Don Ludovicum Despuig, & alios, sub examine Magnifici Doctoris, Gasparis Ferrer, actuario Ioanne Diago ad vnumquodque articulum definiendum apparatus factus reperitur, tam antequam post contestationem, & eorum plures absque instantia partis, vel iussu Iudicis, ob quod res adeo confussa reperitur, vt percipi nequeat an præter traditionem copiæ libelli articulati, expensis actoris factæ, appartus specialis ad eam tradendam factus fuerit, vt Reo curreret dilatio in materia principali. Solum notare potui quod *die* 21. *Februarij* 1569. Don Ludovicus postulavit, quod actrix exhiberet instrumenta in libello mentionata, quod ei concessum fuit, & quamvis copiam productorum postulavit, deinde Reus, Regia interloquutione *diei* 5. *Martij subsequentis*, iussum fuit, quod ei traderetur expensis suis, quo non obstante procederetur ad receptionem testium. Signum quod demonstrat, apparatum non fuisse factum specialiter ad cursum dilatio-
112 nis in materia principali.

In causa reivindicationis Marchionatus de Albayda, suscitata per Don Ioannem Villaragut *die* 16. *Martij* 1570. contra Comitem Don Christophorum Mila, sub examine Magnifici Doctoris Stephani Vives, actuario Blanes tradita fuit copia libelli primi expensis actoris. Sed cum *die* 27. *Octobris anni* 1593. addita fuissent aliqua capitula, regia interloquutione *diei* 9. *Decembris subsequentis*, iussum fuit quod traderetur copia Franca horum capitulorum, sed non ad quintam; quæ quidem fuit tradita, & absque apparatu Reus suas ex-
113 ceptiones proposuit in libello articulato *die* 24. *eiusdem mensis Decembris*. Ex quo elici potest, quod si libellus primus datus fuerit, sicut hodie in praxi obseruatur, oratione soluta, vt dixi, quando libellus articulatus offertur, debet præstari copia Franca, sed prouisio non debet esse ad quintam, quia hæc dilatio iam concessa fuit tempore oblationis primi libelli, de quo latè §. *præced.*

114 In causa rei vindicationis oppidi del Genoves, suscitata per Domnam Beatricem Ripoll, contra Don Stephanum Fenollet *die* 4. *Novembris anni* 1578. sub examine Magnifici Doctoris Hieronymi Arrufat, actuante Navarro, *die* 5. *Iunij anni* 1579. postulata fuit editio instrumentorum memoratorum in primo libello, quæ concessa fuit, & in prouisione confirmatoria *diei* 16. *Iulij subsequentis* iussum fuit, quod eorum copia traderetur cum apparatu: quod executioni deductum reperitur. Et Regia prouisione *diei* 11. *Februarij* 1580. iussum fuit quod dilatio ad materiam principalem curreret Reo; quæ fuit confirmata *die* 2. *Martij*; & quamquam varia remedia adhibita fuissent, *die* 17. *Maij* omnibus reiectis, fuit iussum quod testes omni cum effectu
115 reciperentur; absque aliquo apparatu.

In secunda causa successionis dictæ Baroniæ de Alcantara, instituta per Domnam Annam Despuig, & March contra Don Christophorum Despuig *die* 26. *Martij* 1610. in qua se opposuit Domna Beatrix Sanz *die* 2. *Iunij sequentis*, sub examine Domini Don Francisci Hieronymi Leo, actuario Roures, absque aliquo apparatu dilatio ad producendos testes currere incepit *à die* 10. *Aprilis* 1611. Idem in causa petitionis Baroniarum de Monover, & Sollana, suscitata per Ducem de Pastrana, contra Dominum Marchionem de Orani Parentem colendissimum, in qua patrocinavi ab *anno* 1645. *vsque ad* 1659. mediante Regia facultate: & sic in pluribus alijs.

Ex quibus clarè sequitur, quod apparatus necessarius 116
non est, vt currere possit Reo dilatio in materia principali; vt infertur ex traditis per Dominum Leo. *dict. decis.* 211. *num.* 36. quod indubitatum credo, quoad causas maioris summæ. Quoad cęteras idem dicendum credo, præcipuè nostris temporibus, in quibus vsus apparatus, sive concedendi copiam cum apparatu fermè recessit ab Aula, nisi in casibus expressis in foris: hoc est, vt currat dilatio in materia obiectiva per *dict. for.* 35. *de* 117
testibus, vt currant decem dies ad allegationes iuris faciendas, lapsis iam omnibus dilationibus *for.* 40. *eod. tit.* Quibus adde dilationem concedi solitam in materia impugnativa, sive reprobatoria instrumentorum editorum, quia hæc de inveterato stylo Curiarum regulatur secundum dilationem obiectionum testium, cuius naturam sapit, vt infra Deo dante dicemus, & ideo *in d. cap.* 5. *pragm. anni* 1556. apparatum, post biduum ab iniunctione exhibitionis instrumentorum, fieri mãdatur, nullo spectato Iudicis præcepto. Et ratio est, quia con- 118
cessio copiæ cum apparatu, pendet ex arbitrio Iudicis cui peti debet, qui tenetur attendere ad quam causam qua postulatur, nam si sapiat animum differendi litis progressum, denegari debet, iuxta tex. *in l. properandum C. de Iudic.* cum alijs ad rem traditis per D. Leo *d. decis.* 211. (vbi Regiæ Audientiæ decisionem tradit, in terminis huius controversiæ) *n.* 36.

Sed supponamus, quod sic praxi receptum reperitur, 119
sicut ex decisione Regiæ Audientiæ tradita per Dominum Don Petrum Sanz inferri valet: nihilominus ab ea recedendum est, quia, vt probavi §. *præcedenti n.* 127. non debemus attendere quid factum fuit, sed quid fieri debuit: alias plura, quæ per errorem fieri solent, corrigi non poterunt, quod esset absurdum. Imo plura quotidiè corriguntur, vt ab exemplis sequentibus concluditur.

Olim qui possessionem ex testamento adipisci cura- 120
bat, ex remedio *l. fin. C. de edict. Diu. Adrian. tol.* & *for.* 41. *de testam.* mandatum executorium impetrabat, & per viam executivam possessionem obtinebat, etiam si ageretur de bonis immobilibus, non secus ac si quantitatem, vel rem mobilem ex legato, vel instrumento guarentigio roborato consequi procuraret. Sic obseruavi factum in causa successionis Baroniæ de Albayda, intentata per Berengarium de Villaragut, contra Carroziam de Villaragut, & Petrum Pardo; nam ille mandatum executivum impetravit in Curia Gubernationis, virtute Codicillorum Bernardi de Villaragut, *die* 20. *Maij* 1434. & eo mediante obtinuit Regiam sententiam latam per Serenissimam Reginam Mariam vxorem, & Locumtenentem Dñi Regis Ildefonsi V. publicatam in Regia Audientia *die* 18. *Martij* 1441. Et quod magis est, cum oppositum fuisset similes causas per viam executivam agi non posse, in eadem sententia hæc clausula reperitur. *Veniendo igitur ad primam obiectionem, cum constet nobis per legitimam informationem testium supra hoc deponentium, qui concorditer deponunt similia mandata executoria, per longum tempus fuisse prouisa, & solita prouideri, absque scientia dicti Gubernatoris, & signatura sui Assessoris, & non constat sibi de contrario. Idcirco & alias pronuntiamus, & declaramus prædictum mandatum executorium ritè & solitè fuisse prouisum, & obtentum, non obstante impugnatione ante dicta.* Neque hoc dictum fuit per modum motivi, sed facta speciali pronuntia-

tione,

tione, vt ratio dubitandi, an disponat, necne, excludatur. Hanc sententiam reperies in Archivo Regio Valentiæ, in quodam libro sententiarum illius temporis, & in actis processus superius memorati, qui adhuc pendet in hoc Supremo. *fol.* 139. Fuerunt Relatores illius causæ Bernardus Ferrer, & Ludovicus de Tachs; & Iudices simul cum eis, Martinus de Vera, Franciscus Castillon, Alphonsus Mur, Franciscus Giguita, & Ludovicus Castro, Legum Doctores. Sed nihilominus, quod istæ sententiæ Regiæ vim legis habent tex. *in l. fin. C. de legib. privil.* 2. §. *& attento D. R. Ioannis II.* Dominus Leo *decis.* 81. *nu.* 12. (de quo infra latius) iam antiquatus est iste stylus procedendi per viam executivam, & observatur communis praxis iudicij adipiscendæ, summariè tamen, vt tradit Dominus Leo *decis.* 24. *ex n.* 1.

122 Antiquitus causæ quæ per suspensionem exercitij iurisdictionis Regiæ Audientiæ devoluebantur ad Ordinarios iuxta *for.* 18. *&* 19. *de iudic.* de quo egi *cap.* 4. §. 2. *ex num.* 26. & post me Dñs Crespi, *obser.* 15. *num.* 12. *&* 120. *cum seq.* illa reintegrata, noviter evocari & committi solebant, vt videre licet in actis causarum memoratarum, & aliarum plurimarum. Sed postea, re melius inspecta, ex deliberatione trium Aularum *diei 9. Decembris* 1627. definitum fuit, quod absque nova evocatione, etiamsi Ordinarius ad aliquos actus deveniisset, Regiæ Audientiæ & eisdem Auditoribus restituerentur, quia cum propter absentiam, vel mortem Proregis, exercitium iurisdictionis non aufertur, sed suspenditur, cessante suspensione, ipso iure Regia Audientia reintegratur absque vllo hominis ministerio, eodem pacto quo ad Ordinarios causæ devolutæ fuere, vt dixi *eod.* §. 2. *nu.* 34.

123 In antiquioribus causis ad nudam petitionem Rei, suspensio cuiuscumque dilationis ad calcem libelli, exceptionem quantumcumque frivolam proponentis, concedi solitum fuit, dicendo; *intimetur & interim salvat.* Paulatim hæc facilitas recessit ab Aula, ita vt non nisi ex magna causa, & prævia cognitione, cum deliberatione Regiæ Audientiæ, nunquam concedatur. Idem in decretis de nihilo innovando. Ab *anno* 1645. cœpit pati magnam iacturam tabula numularia vrbis, & quamvis solutiones quæ fiebant per eam, & cum chirographis eiusdem vrbis probabantur, non secus ac si numerata pecunia fierent, vt tradit Dominus Leo. *decis.* 130. *decis.* 138. *& decis.* 190. cœpit namque solutio sive exactio difficilis reddi, & hæc nomina debitorum permutari cum vsuris centesimis & amplius; & quamquam per aliquot annos ex prædicta ratione solutiones sustinerentur, tandem improbæ declaratæ fuerunt, & nemo
124 compulsus, vt eas admitteret. Et tandem respectu apparatus, observatum vidi in Regia Audientia, toto tempore quo sedem Auditoris implevi, quod copia cum eo non concedebatur, nisi magna, & vrgente causa: & dum copia cum apparatu postulabatur, communicari processum iuxta pragmaticam iubebatur, quod sufficit, vt nemo inauditus vel indefensus condemnetur. Nam *in c. 7. pragm. Vespas. Gonzaga anni* 1577. communicari processus iubentur in præsentia Actuarij, quod fit eos perducendo ad domos Advocatorum, soluta mercede, decem solidorum. Præmaximè dum non ignoramus, quod Advocati nunquam fermè, causarum allegationes, vel instantias expediunt per copias, sed inspectis originalibus regestris. Et etiam si hæc ratio cessaret, iusta cum ratione fieret, quia cuicumque litigatori incumbit onus suspendi copiam infra biduum, quo illi aliquid iniungitur; iuxta *dict. cap. 5. pragm. Ducis de Maqueda.* & sic sibi imputare debet, quicquid ex defectu habendi
125 copiam ei contingat. Et licet de aliquali observantia in causis minoris summæ appareat, nihil relevat, quia exemplis inferiorum Iudicum non est deferendum, quia sententiæ eorum non faciunt ius nisi inter partes, inter quas de causis cognoverunt per tex. *in l. nemo C. de sent. & interlo. omni. Iudic.* vbi Glos. *verb. Magistratus.* tradit Ripoll *ad Peguer. in prax. rubr.* 24. *num.* 25. cum istæ, à communiter contingentibus, instituantur in Curijs Iudicum inferiorum, & patrocinentur non à provectioribus Causidicis, imo plerumque à Tironibus; quid in eis observatum fuit, non relevat, ex ratione in simili perpensa per Dominum Crespi *d. obs.* 15. *num.* 144. Omnes istæ difficultates excluderentur, si initium cursus dilationis esset vtrique parti communis, vt de Regno Ara- 126
goniæ tradit Bardaxi *in for.* 1. *de rei vindicat. numer.* 7. De Regno Castellæ Azevedo *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 4. *recopil.* Monteroso *in prax. tit.* 2. § *sent. de la prueba*, Paz *in prax. dict. temp.* 8. *num.* 2. Bolaños *d.* §. 17. *per tot.* Pichar. *d. p.* 1. *præcep.* 5. de Regno Neapolit. Scaglier. *in ritu* 73. *num.* 5. *& rit.* 69. *num.* 4. Muscatell. *in prax. lib.* 1. *part.* 5. *glos. defendendum num.* 2. Thoro *in com. decis. part.* 2. *verb. terminus vnius mensis.* de Regno Sardiniæ Dominus Vico *ad pragm. tom.* 1. *tit.* 10 *c.* 3. *num.* 4. De Vrbe Romana & eius Rota Scaccia *d. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 213. De Germania Berlich. *d. p.* 1. *concl.* 38. *ex num.* 26. & sic in alijs. Sed quia per forum aliter statutum reperitur, quod forsan de iure communi procedit, ex traditis per Scacciam *d. c.* 3. *n.* 204. *cum seqq.* donec aliud constitutum sit, dispositioni forali inhærere debemus.

Quadraginta dierum est dilatio, per nostros foros 127
concessa, & quod brevior sit cæteris patet, nam de iure communi trium mensium dilatio maior, intra Provintiam concedi debet *c. inducia* 43. *q.* 3. *vltra tertiam de testib. lib.* 1. *C. de dilat.* vbi latè Doctores, & præter ordina- 128
rios Scaccia *d. lib.* 2 *de iud. cap.* 3. *per tot.* præsertim *n.* 40. Petrus Gregor. *syntagmat. lib.* 48. *cap.* 8. *ex nu.* 9. Guido Pancirol. *in prax. civil. part.* 2. *versic. trium mensium*, vbi Faustin. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 1. *q.* 52. *ex numer.* 1. Gail. *lib.* 1. *obs.* 53. *ex num.* 20. *& observat.* 91. *ex numer.* 13. alijs relatis Berlich. *d. part.* 1. *concl.* 38. *num.* 1. *cum seqq.* In Regno Aragoniæ dilationes vsque ad probatoriam 129
longissimæ sunt, & ipsa probatoria, si res immobilis in lite deducta fuerit, est nonaginta dierum; si de re mobili, vel quantitate tractatur, est sexaginta dierum vt expressum est *in for.* 1. *&* 2. *de rei vindicat.* In Principatu Ca- 130
thaloniæ actor habet dilationem nonaginta dierum, & Reus centum, & viginti, quia ei dantur triginta ad proponendos articulos, & nonaginta ad probandum *const.* 3. *de dilat.* docent Fontanella *de pact. tom.* 2. *claus.* 8. *glos. vnic. num.* 7. *& decis.* 21. *num.* 14. Peguer. *in prax. Rub.* 12. vbi Ripoll. *n.* 18. *& Rub.* 14. *num.* 1. *&* 3. In Regnis Ca- 131
stellæ Octuaginta dierum est dilatio legalis *d. l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 4. Vbi Azevedo. Monteroso, Bolaños, Guttierrez & Pichardus vbi prox. Paz *d. tem.* 8. *ex num.* 2. qui praxim concedendi dilationem probatoriam tradit. In Regno Neapolis provt in pluribus Provincijs Italiæ iuris civilis dilatio in vsu est: sic mihi probat *ritus* 140. vbi latè Caravita. Et quamquam per *Pragm. post prædictas* re- 132
ducta dilatio reperiatur ad quindecim dies, vt notat Scaccia *d. c.* 3. *num.* 163. cum elapsa dilatione probatoria concedantur dum aliæ vnaquæque triginta dierum ad implorandum primum, & secundum beneficium, vt tradit Ioan. Bapt. de Thoro *in comp. decis. tom.* 5. *verb. terminus dierum triginta*; quæ adeo procedunt, vt con- 133
cesso termino triginta dierum, ad omnes probationes faciendas, non censentur excluſi termini petendi primum, & secundum beneficium, vt idem Thoro docet 2. *tom. verb. terminus vnius mensis*; clarè sequitur virtute dictæ pragmaticæ, quod septuaginta quinque dies ad minus concedendi veniunt. In foro Germanorum termi- 134
nus probatorius legalis est sex septimanarum & trium dierum, & sic quadraginta, & quinque dierum, vt ex constitutionibus Imperialibus & Electoris Saxoniæ cum Colero, Teubero, Moder. Pistor. & alijs, probat Berlich. *d. concl.* 38. *num.* 2. In Regno Galiæ trium, & sex 135
mensium dari solent, vt testatur Franciscus Marcus *decis. Delphin. tom.* 1. *decis.* 34. *in fin.* Ioan. Papon. *lib.* 9. *tit.* 1. *Arest.* 24. Licet Petrus Gregorius arbitrarias esse has dilationes testetur *d. cap.* 8. *num.* 10. *& seqq.* in Lusitania, est Iudici arbitraria, sed longior nostra; vt constat ex *ordinat.* 6. *tit.* 54. *lib.* 3. tradit Augustinus Barbosa *in collect. ad d. l.* 1. *C. de dilat. num.* 7. In Regno Sardiniæ quatuor dilationes probatoriæ conceduntur, quæ continent

tinent triginta & quinque dies, vt docet Dñs Vico *dict. tit.* 10. *cap.* 3. sed cum quatuor instantiæ faciendæ sint, ad habendos hos terminos, multo plures elabi dum conceduntur clarè resultat: & sic evidenter constat nostram foralem dilationem breviorem esse cæteris omnibus.

137 Quia cum quadraginta dierum sit, absque eo quod in lite maioris momenti ampliari valeat *vt dict. for.* 35. *de testib.* expresè dicitur, licet coarctari possit, ibi. *possit iam dictos assignationum terminos, & vnumquodque ipsorum arctare, vel abbreviare, sed nullatenus alongare.* Sequitur clarè quod hæc dilatio præcisa & peremptoria est, vt in
138 *nostro tex.* habetur ibi *loqual terme pasat algun testimoni no sia rebut sobre les altres rahons tocants lo feyt principal.* & *in d. for.* 35. ibi *Qui siquidem termini tam superius, quam inferius declarati, & ipsorum quilibet, sint peremptorij.* Id ipsum à iure definitum erat per tex. *in l. fin. ff. de fer. & dilat. & in l.* 1. *& fin. ad fin. C. de dilat.* probant Decius *in c. pastoralis num.* 9. *de exception.* Amæd. *de Syndic. n.* 229. *vers. qui Domini Syndicatores* Cartar. *decis.* 16. *num.* 13. *& decis.* 51. *num.* 11. Capic. *decis.* 81. Gail. *obs.* 91. *lib.* 1. Scaccia *d. c.* 3. *num.* 191. *cum seq.* Macerat. *lib.* 1. *variar. resol.* 108. *ex num.* 1. Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. tom.* 2. *verb. terminus ad non posita.* Novar. *ad prag. Neapol. tit. de dilat.*
139 *collat.* 1. *num.* 4. Etiam si aliqui dies feriarum emergant, demptis ferijs Natalis Domini, & Paschatis Resurrectionis, vel illæ quæ inopinate indicuntur, vt cavetur in *for.* 36. *de testib.* quod etiam de iure procedit *l.* 2. 7. *&* 8. *C. de Feri. de quo* Ias. *in l.* 1. *ff. de fer. & dilat.* Menchaca *con-*
140 *tr. illustr. part.* 2. *c.* 23. *num.* 15. Barbosa *in collect. d. l.* 7. *n.* 9. præter ferias repentinas, & inopinatas, quæ à iure includuntur in dilatione, vt clarè habetur *in l.* 3. *C. de dilat.* cuius dispositio quoad id correcta est per *d. for.* 36. De quibus ferijs inopinatis tractat Vlpian. *in l. sed etsi per Prætorem* 26. §. *si feriæ ff. ex quib. caus. maior.* Donel. 24. *comm. c.* 7. vbi Illiger. *lit. G.*

141 Quam conclusionem intellige, dum feriæ emergentes in dilatione non absorbeant maiorem partem dilationis, vt cum Maranta *de ordin. iudic. tit. de dilat. num.* 11. Parlador. *rer. quotid. lib.* 2. *cap. fin. part.* 5. §. 10. *numer.* 12. Castel. *ad leg.* 64. *Taur. numer.* 14. Michaël. Ferrer. *obser. part.* 2. *pag.* 3. *& part.* 3. *pag.* 299. notant Fontanella *decis.* 410. *num.* 5. Ripoll. *ad prax. Peguer. Rub.* 14. *num.* 31. Dominus Vico *d. tit.* 10. *cap.* 3. *num.* 17. Scaccia *d. c.* 3. *num.*
142 157. Ioseph. *Cumian. in pract. Syndicat cap.* 13. *num.* 9. Monach. *in pract. iudic. p.* 5. §. 1. *c.* 12. *num.* 10. *cum seqq.* Gail. *observat.* 140. *num.* 4. Illiger ad Donell. *d. lib.* 24. *c.* 6. *lit. F.* noster Iranzo *de protest. consid.* 22. *num.* 2. Quæ quidem limitatio procedere nequit in dilatione forali, quia exclusis ferijs Paschalibus, & repentinis notum est non posse absorbere maiorem partem dilationis; bene vero quando per arbitrium Iudicis regulatur, & hoc in casu, ne partes laborent in disputando an quatuor, vel quinque dies ex feriatis intercedant, solet Regia Audientia concedere dies vtiles, qua præcautione confundendi vel calumniandi, via præcluditur.

143 Habet amplius hæc peremptoria dilatio alium effectum, nempe quod intra eam non solum iurare debent testes, sed etiam omni cum effectu deponere, quia inspectis verbis fororum non solum conceditur ad probandum, sed etiam ad probatum habendum. Verba nostri textus iam tradita sunt: & quæ ex *d. for.* 35. conducunt sunt hæc: *ac super his quotquot testes voluerit producere, ac eos deponere cum effectu facere teneatur.* Verbum enim *producere* respicit partem probatoriam; sed verbum; *ac*
144 *eos deponere cum effectu facere*, ad probatum habendum clarè refertur; si enim reus intra hanc quadraginta dierum dilationem compellitur omni cum effectu testes producere, ac deponere facere, multo magis tenebitur actor, quod cautum est in nostro tex. ibi: *o fer deposar ab acabament.* Et etiam si non dixisset, idem dicere tenebamur, quia reus semper favorabilior est, quoad hæc rex. *in l.* 2. *de dilat.* plurib. Farin. *quæst.* 80. *num.* 83. *cum seqq.*
145 Quibus addi potest, quod etiam si fori non sic clarè loquerentur, ex eo solum quod sit terminus datus à lege; ad probandum, & probatum habendum intelligi debet, vt cum Aretino, Felino, Croto, Nello, & Surdo probat Farin. *d. q.* 80. *num.* 88. quibus adde Didacum Perez *in l.* 5. *tit.* 8. *lib.* 3. *ordin.* Paz *in prax. d. temp.* 8. *num.* 48. Et sic dum dilatio per Iudicem non limitatur, sed foralis conceditur, de rigore iuris ad probandum & proba- 146
tum habendum intelligi debet. Sed cum tali temperamento & æquitate, vt non ad omnes iuris effectus extendatur, quia si ita capienda res esset, cum lapsus huius termini obtineat vim conclusionis causæ, vt cum glos. Felin. Butrio, Lancelloto, Lanfranc. Iason. Menoch. Surdo, & alijs plurimis tradidit Anton. Amato *var. lib.* 2. *resol.* 71. *num.* 38. & cum Maranta, Surdo, & Vestrilo Rota *apud Postium. post tract. de manutenen. decis.* 62. *la prim. n.* 5. & iuxta nostrum *for.* 35. in causis ordinarijs 147
plura remaneant peragenda post lapsum dilationis: intelligere debemus voluisse forum restringere omnino arbitrium concedendi vlteriorem dilationem, etiam ad examinandos iam iuratos, & sic praxis Regiæ Audientiæ observat, quod lapsa dilatione, testium dicta publicari iubeantur, instante actore; & si Reus remedium revisionis, de more adhibeat, Iudex cui notum est semper 148
quid in examine testium factum fuit, vt notat Postius *obser.* 95. *num.* 2. publicationis provisionem confirmat, cum hoc quod Reus intra quatuor, sex, vel octo dies, faciat in scriptis redigi, dicta testium iuratorum; quo pacto non datur nova dilatio iuxta mentem fori, & Reo subvenitur, ne eius negligentia omnino damnosa sit. Quæ quidem praxis similis est traditæ de Regno Neapolis per Scacciam *d. c.* 3. *num.* 188. sicque obser- 149
vatum fuit in Regia Audientia; Regia provisione *diei* 18. *Ianuarij* 1581. lata in d. causa oppidi del Genoves, qua publicati fuerunt testes, cum hoc quod Reus iuratos in scriptis redigi faceret vsque ad *diem* 26. *eorundem*; quo 150
elapso inseri attestationes in processu iubebantur, absque alia provisione, & quod exequerentur provisa non obstante quocumque remedio. Quod in alijs plurimis observatum est: si vero per Reum non steterit, quo minus examinarentur, adhibita omni diligentia, tunc subveniendus est, ita vt testes audiantur etiam post dilationes, vt concludunt omnes Doctores de iure loquentes, & apud Valentinos idem procedere inferri potest ex 151
for. 32. *de testibus*: nam, sicut in eo excusari à pœna cavetur, qui ostenderit se fecisse quantum potuit, vt testes reciperentur intra dilationem; ita pariter rationi consentaneum est, quod ei detur reintegratio, dum per ipsum non steterit, quo minus audirentur, nam impedito tempora non currunt *tex. in c.* 1. *de præscrip. & in c. illud de concess. preb. c. quia diversitatem de elect. C. si electio de appellat. in* 6. *l.* 1. §. *ff. de ann. excep.* Iason, Riminaldus, Decius, Craveta, Menochius, & alij plures quos sequitur Salgado *de reg. protect. p.* 1. *c.* 7. *n.* 65. Flam. Paris. Villar, Peguera, Afflictis, Magonius, Valen. Sesse, Pascal. Surd. Fachin. Franq. & alij adducti per Ant. Amat. *var. lib.* 1. *resol.* 34. *n.* 26. Ripoll. *d. Rub.* 14. *n.* 43 sed hoc procedit 152
dummodo testes publicati non sint, & didicita testificata, quia hoc in casu, iam non est locus examini *for.* 31. *de testib.* Fontanella *d. decis.* 102. *num.* 11. *& seq.* neque addendi aliquid, quanquam per omissionem actuarij procedat, veluti si deficeret dies, vel subscriptio testis, vel nota ætatis, quia hæc omnia publicatis attestationibus prohibentur corrigi; & provt iacent relinquendæ sunt: bene verum est, quod arbitrio Iudicis relinqui solet, vt habeatur eorum ratio, quæ de iure procedat, quia cum hæc omnia non sint de substantia depositionum, multum operatur arbitrium Iudicis, vt ex discen- 153
dis apparebit. Corroboratur illatio supperius adducta *ex for.* 39. *de testib.* in quo cautum habemus, quod per Iudicem fieri debeat publicatio testium eo ipso quo ei constat dilationem fuisse completam, vt dicitur ibi *puix li conste appellades les parts los dits terminis a possar e provar esser passats.* Si enim iubente, foro, completis dilationibus, publicandi sunt testes, præclusa via remanet ad aliquid addendum, quia post publicationem fieri nequit.

Ex

154 Ex quibus consequitur, quod iure ordinario semel dilatione foralí concessa, iudex non potest eam prorogare, vel novam concedere, quia prohibitum est *in d.for.* 35. verbis expressis, & clausulis amplissimis, abdicativis arbitrij, & potestatis. Quod etiam de iure statutum erat per tex. *in l. oratione, & l. fin. ff. de fer. & dilat. d.l.* 1. *& vltim. C. de dilat. l. properandum C. de Iudic.* vt cum Parladorio, Dino Menochio, Xamar Gratiano, Cancer, Suarez, Barbosa, Pereyra, Fontanella, Calicio, Ferrer & alijs tradit Ripoll. *d. Rub.* 14. *num.* 36. Et cum Maranta, Petro Gregorio, Trevisano, Mysingerio, Cornacio, Aymone, Vivio, Mascardo, Surdo, & Borrello, Augustin. Barbosa *in collect. d.l.* 1. *num.* 8. *C. de dilat.* Et cum Capicio, Gailio, Mastrillo, & alijs Novarius *ad pragm. Neapol. tit. de dilat. collect.* 1. *nu.* 4. *cum seqq.* Quibus adde Maceratensem *variar. lib.* 2. *resol.* 15. *numer.* 7. Paz *in prax. d. temp.* 8. *n.* 46. *&* 112. Valenzuel. *consil.* 129. *num.* 59. Giurb. *decis.* 73. *ex num.* 1.

155 Sed conclusio procedit dum magna & vrgens ratio, impedimenti nempe, non intercedit, quia illa intercedente, causa cognita bene concedi potest, sive prorogatio, sive nova dilatio, *d.l.* 1. *in fin. C. de dilat. c. erit autem lex* 4. *distinct.* vbi Doctores. Abbas, Iason Alexander, Ferrar. Roman. Hippol. & Riminald. quos sequitur & laudat Fontanella *d. decis.* 21. *ex n.* 3. Quibus addendi Guttierrez *lib.* 1. *practicar. qu.* 55. *ex n.* 1. Rebuffus *ad leg. Gal. lib.* 2. *titul. de dilat. art.* 23. *glos. vnic.* Bolaños *d.p.* 1. §. 16. *num.* 15. Gabr. Pereyra *decis.* 61. *num.* 9. Et cum Paulo, Panormitano, Franco, Dueñas, Afflictis, Tiraquello, Navarro, Craso & Borrello August. Barbos. *in d.l.* 1. *num.* 9. Mastril. *decis.* 178. *per tot.*

156 Novar. *d. collect.* 1. *num.* 20. *&* 24. Ob quod, in praxi Regiæ Audientiæ, admissum est, quod nunquam prorogatio dilationis foralis absolutè petita concedatur; sed si ea durante impedimentum examinandi aliquos testes specialiter designatos, Iudici ostendatur, concedi solet suspensio dilationis quoad eos tantum, quod à Practicis *salvedat* dicitur, quæ extenditur vsque ad publicationem; & non prodest nisi ad examinandos eos qui nominatim reperiuntur contenti; & sic decisum in

157 causa Marchionatus de Albayda Regia interloquutione *diei* 22. *Decembris* 1593. reformando saluitatem obtentam vsque ad sententiam *die* 17. *eorundem.* Quæ praxis nititur auctoritate Bartol. *in l. admonendi n.* 8. *ff. de iur. iur.* quam sequuntur Roman. Bald. Alexand. Curt. Iun. Corras. & alij adducti per Morlam *dict. tit.* 11. *in præmis. num.* 69. Si autem impedimentum non sit limitatum ad certos testes, sed indefinite allegatur, tunc

158 alio remedio opus est, vt postea dicam. Et si de facto contra hanc regulam prorogatio, vel extensio dilationis foralis concedatur, nullius roboris, vel momenti est, vt cum Bartulo, Paulo de Castro, Iasone & alijs tenuit Scaccia *dict. cap.* 13. *num.* 44. *cum seqq. vsque ad num.* 67. quem sequuntur omnes fermè superius adducti, nisi parte præsente, & non contradicente, quia ex illius consensu valet prorogatio tex. *in l. quod si nolit* §.

159 *si vero convenitur, ff. de ædil. edict.* Docent Ant. Gomez *in l.* 22. *Taur. num.* 4. Guttierr. *pract. lib.* 2. *quæst.* 52. *nu.* 4. Cancer. *part.* 3. *c.* 9. *à num.* 39. Fontanel. *de pact. nuptial. tom.* 1. *claus.* 4. *glos.* 15. *num.* 161. Ripol. *d. rub.* 14. *num.* 4. & hoc iure vtimur. Quæ autem causæ legitimæ ad hoc reputentur, tradunt Doctores superius laudati, signanter Rebuffus *vbi prox.* Scaccia *d.c.* 3. *ex nu.* 89. & Berlich. *d. concl.* 38. *ex n.* 27.

160 Declara amplius nostram foralem conclusionem, vt intelligatur de dilatione concessa ad probandum factum principale, nam semel concessa, non est iterum concedenda, si autem tractetur de replicatione, duplicatione, vel triplicatione, & sic, deinceps *in d.for.* 35. concessa est dilatio ad vnamquamque, triginta dierum, vt in simili dixi, Berlich *d. concluf.* 48. *ex num.* 8.

161 Replicatio enim dicitur; *contraria exceptio, sive exceptionis exceptio*, tex. in *l. Paulus* 22. *ff. de except.* notat. Marin. *quotidian. resol. lib.* 1. *c.* 109. *n.* 9. Et sic de cæteris. Ramon *cons.* 88. *n.* 16. Sed hæc raro eveniunt, licet aliquando, vt puta si Reus in causa rei vindicationis excipiat, melioratione probando; quia tunc actor replicando poterit probare factas non fuisse, vel aliam causam ob quam retentio competere non possit. Ad quod non debet spectare finem primæ dilationis, sed ea currente, potest articulos proponere, dilationem replicaroriam impetrare, ac testes producere, & sic observatum fuisse per Regiam Audientiam notavi, in causa superius memorata oppidi del Genoves, in qua pendente dilatione materiæ principalis vtriusque partis, concessa fuit dilatio replicationis.

Aliã causam duplicationis prę manibus habui, sed non oportet designare, quia multa indecora in ea revoluta fuerunt. Hæres vxoris agebat pro dote contra hæredem mariti, excipiebat iste solutionem constãte matrimonio factam ostendendo, quia maritus mole creditorum gravatus tendebat ad inopiam. Replicaverat actor articulando simulationem huius dationis in solutum. Excipiebat iterum reus, divortium subsequutum fuisse, ac dotem restitutam ob separationem thori. Duplicavit actor non fuisse ad executionem perductam separationem & restitutionem: Et virtute foralis dispositionis dilatio triginta dierum ad vnamquamque concessa fuit, modo prædicto; hoc est non spectato fine principalis dilationis. Quod fieri posse non est dubitandum, nam 162
cum istæ dilationes tendant ad diversos fines, & ab eodem iure non procedant, sed à diverso, simul & semel concedi possunt. Si autem petatur dilatio in materia obiectiva sive reprobatoria contra testes, & attestationes, hoc est contra personas, & earum dicta, spectanda est publicatio solemniter facienda, & traditio attestationum copiæ, vel sponte sumptæ, vel per apparatum verum vel fictum tradendæ; quo facto currit dilatio, quæ est quadraginta dierum ad proponendas & probandas obiectiones, vt in *dict. for.* 35. cautum est. Et si ad reprobationem instrumentorum, quod materia impugnativa per practicos Valentini fori dicitur, & de stylo atque consuetudine servatur; post apparatum tradendi copiam productorum, conceditur dilatio triginta dierum ad proponendas, & probandas impugnationes. Vt notat D.D. Petrus Sanz *ad for.* 40. *de testib.* Et istæ duæ dilationes, eodem tempore concedi ac cur- 163
rere possunt cum tendant ad diversos fines, & à diverso iure dimanent. Vt probat tex. *in l. generaliter vers. nullo C. de reb. credit.* notant Speculat. *tit. de dilat.* §. 19. Bartol. *in l.* 2. *num.* 12. *ff. de re iudic.* Franciscus Marcus *p.* 1. *decis.* 34. *ex num.* 1. Tuscus *lit. D, concl.* 441. *num.* 22. alijs relatis Thoro *in compend. decis. tom.* 2. *verbo terminus alias datus.* Dominus Leo *decis.* 86. *per tot.* vbi Regiæ 164
Audientiæ decisionem ponit; cui addi potest alia in secunda causa Baroniæ de Alcantara, eodem Domino Leo referente lata *die* 22. *Septembris* 1611. confirmata *die* 15. *Ianuarij* 1612. quibus iussum fuit, quod tradita copia attestationum, & instrumentorum cum apparatu, modo prælibato faciendo, currerẽt ambæ dilationes, in materia, obiectiva quoad testes, & impugnativa quoad documenta producta. Imo diserti causarum Patroni, eo- 165
rum qui agunt, maximopere curant, quod instrumenta actionem comprobantia edantur in dilatione probatoria, materiæ principalis; tum quia hoc est tempus opportunum ad omne genus probandi; tum etiam quia licet postea edi possint, vt dicam inferius, ex productione retardata, & morosa nihil vtilitatis captare possunt, sed damni, ex protelatione, resultantis. Editis igitur in- 166
strumentis in principali dilatione, quando testes publicantur, & reus comminatur quod copiam attestationum sumat; comminari etiam potest quod sumat copiam instrumentorum, vt eodem tempore currant ambæ dilationes, ita vt quod peragendum erat in septuaginta diebus, in quadraginta peractum reperiatur. Sed de his latius *in* §. §. *sequentibus* agendum est.

Si enim lapsa dilatione, quis novam desiderat, du- 167
bitari merito potest quo remedio iuvari possit? in minoribus, & cæteris fruentibus illorum privilegijs, res expedita est, & vsufrequentissima; nempe beneficio restitutionis

restitutionis in integrum implorando, admitti possunt, & quotidie admittuntur ad probandum etiam post publicationem, & didiscita testificata, per text. *in l. minoribus,6. l. minor.8. l. minor.36. cum simil. ff. de minor.* Vbi Glos. Bartol. Bald. Alberic. & cæteri Doctores. Item Bartol. *in l. 1. §. nuntiato, ff. de novi oper. nuntiat.* alijs relatis Ant.Gomez *tom. 2. variar.cap.14. n.5.* Tuscus *lit. M, concl.284. in princip.* Farin. *quæst.75. n.444. per plur.seq.* Caldas *in l.si Curatorem,§.vel adversarij dolo,ex n.19.C.de restit.* Azevedo *in l.3. tit.8. lib.4. recopil.* Gutierrez *lib.1.practic.q.66. cum aliquot seqq. & lib.3.q.32.cum seq.* Cancer. *var. lib.2.c.14.n.12.& lib.3. c.1.n.61.* Fontanella *decis.167.n.12.* Ripoll *variar. c.5. n.149. & in prax.* Peguer. *Rub.14. n.51.* Paz *in praxi d. tempor.8. ex n.113.* Gratian. *discep.for. c.158.n.3.* Ant. Amato *lib.2. variar. resol.65. n.16.* Berlich. *conclus. 40. n.23.* Ex nostratibus Morla *in empor. titul.5.de restit.mi-*
168 *nor. in præmis. num.8.* & Dominus Leo *decis.96. n.4.* sed hoc in casu, non ex solo lapsu dilationis minor restituendus erit,quia fundamentum restitutionis est læsio, & ostendere aliquo modo in civilibus debet,quod aliquid relevans probandum omisit. Sic tenent D. Fran. Castillo, *decision.197. lib.1.* Amato *dict. lib.2.resol.69. num.10.* Maceratus. *lib.1. resol.54. n.2.& lib. 2. resol.8. num.56.* Non vt aliqui voluerunt,plene læsionem probando, sed præsumptivè, vel adminiculis aliquali modo, vt ipse Maceratensis cum Menoch. & alijs explicat *dict.resol.54.num.7. & dict.lib.2.resol.15.num.10.* An autem minori concedenda sit restitutio, dum tanquam tertius venit ad causam, actorem vel reum defensurus, iam publicatis attestationibus? Vide Covarruu. *pract. cap.13. num. 3.* Hondedeum. *cons. 25. ex num.6.* Cancer *variar. lib. 2. c. 16. num.11.* & dicta pro vtraque parte per Giurbam plures referens *decis. 1. ex num.7.* in Regia Audientia amplexa est Doctrina Cancer,vt testatur Mag. D. Polo *adversar. 241. in fin.* sed Dominus Don Petrus Sanz *lit. T, obser. 3.* clarè dicit doctrinam Marij Giurba esse receptam,& sic pronuntiatum in causa Alvari Vives Domini de Pamis,& Comitis de Ana, in qua se opposuit Syndicus oppidi de Pedreguer, cui denegatum fui remedium R. provisione *15. Martij* 1634. actuario Blanes iuniore.

169 Et nota, quod licet regulariter dicatur Vniversitates frui privilegijs Minorum, & sic beneficio restitutionis in integrum admitti ad probandum publicatis attestationibus; intelligendum est de Vniversitatibus effectivè formatis, quarum iura, & bona administrantur more patrio per Rectores,Decuriones, & alios municipales Magistratus: non vero quando plures in vna eademque re interesse communiter habentes, vnum corpus constituunt. Nam ex quatuor speciebus Vniversitatum descriptis per Losæum *tract. de iur.Vniversf. p.1.c.2.per tot.* Provincia, Civitas, & Castrum,vel Oppidum, seu Villa,iure gentium approbatæ sunt,cum ex sui natura habeant iurisdictionem, honorem, territorium,& alia iura,tex. *in l.ex hoc iure,ff.de iust.& iur.* cum alijs adductis per Losæum *d. c.2.n.68.*& sic quoad has Vniversitates dubitari nequit,quod beneficia minorum eis competunt.

171 At vero quarta species,quæ remanet,& communiter dicitur *Collegium*, reprobata ex sui natura est,nisi specialiter ostenderit approbationem Principis, tex. *in l.1.ff.de colleg. illicit. l.1. ff. quod cuiusque vniversf.* cum alijs traditis per Losæum *d.c.2.n.75.* Ob quod Communitas rigantium ex aqua eiusdem Fontis, Fluminis, vel insilis, non potest dici Vniversitas, tum quia ad nullam ex his speciebus reduci possit: tum etiam quia non administratur per Decuriones, Rectores, vel Magistratus, sed omnes interesse habentes concurrunt ad
172 administrationem.Et quanquam hoc nomen, *Communitas*, quo vti solent, ad Vniversitatem Civitatis, Castri, vel Villæ & cuiuslibet Municipij, referri solet,vt cum Bartulo notat Losæus *n.33.* istę Communitates rigantium,nullâ habent connexitatę,vel dependentiâ ab Vniversitatibus Oppidorum,quia non administrantur per municipales Rectores, & ex particularibus hominibus diversorum Oppidorum constituuntur,quod diversum esse resultat:Neque Societatem constituere dici posset, quia vt Vlpianus ait *in l.vt in conductionibus 33. ff. pro socio.* ibi: *longe remotum est* à Societate; & solum concernit negotium communiter attinens ad dictos rigantes,per quos communiter etiam geritur,non secus ac si iura,vel bona aliqua omnes conduxissent,vel rem communiter emissent,tex. *in l.cum tractat.32.iunct. l.seq. ff.pro socio,* vbi Doctores.

Ex quibus infertur, quod istæ Communitates privi- 173
legia Minorum non obtinent,neque ope restitui in integrum possunt: quia negotia Communitatis tractant tanquam propria, & quilibet eorum scit omnia quæ geruntur, & de administratione curant, quamquam abusivè procuratorem, quem constituunt, Syndicum 174
dicere solent. Vnde æquum non est, quod gaudeant privilegijs concessis Vniversitatibus,quę administrantur per Rectores,seu Decuriones, sicut pupilli per Tutores; & Minores per Curatores,iuxta doctrinam Bartoli *in l. Respublica,nu.3. in fin.vers. sunt & Castra quædam*;vbi etiam Doctores,*C.ex quib.caus.maior.* Gratian. *discept.forens.c.158. n. 28.* Nisi in ea Communitate re- 175
periantur pupilli, viduæ,& aliæ miserabiles personæ, quibus concedi debet, ex quorum personis cæteris communicatur tex. *in l. petendæ, in fin. C.de temp.in integr.* Felin, Ant.Gomez, & alij adducti per Guttierrez *practicar. lib.2.q.22. n.2.* Losæus *3.part.cap.18.num.19.* Communitates has non regi neque administrari per alios, nempe Magistratus, vel Rectores, sed per ipsos rigantes certo certius est; quare ex se beneficia minorum concessa non habent, vt notant Alexand. *in l.Ci-* 176
vitatis,n.4.ff. si cert. petat. vbi etiam Decius *nu.8.* Paul. de Castro *in l. Respublica 8. Cod.de restitut. minor.* Bartol. *ibidem num.3. in fin.* vbi Addent. Quia privati ipsi administrantes sunt, & privatorum loco habentur, Bartol. *in l.1.§. nuntiatio,col.5. vers. sed quid in muliere, n.35.ff. de nou. oper.nuntiat.* Osascus *decis. 87.* Gratian. *decis.219.* Balb. *de præscription.part. 3.quintæ principalis q.2.n.3.* licet dissentiat Sfort.Oddo *de in integr.restit.p.1. q.3.artic.11. vers.sed contrarium.*

Sed vt dixi,si in ea Communitate reperiatur minor, 177
quamquam ipsa Communitas ex se non gaudeat dicto beneficio, cum negotium individuum esse soleat, nempe ius rigandi, & ea quæ consequuntur, concesso beneficio minori, prodest cæteris ipsius Communitatis, text. *in l.si communem,ff. quemadmodum seru. amittat.* notant Doctores *in l. vnic. C. si in com. eadem caus.* Afflictis, Maurus, Oddo, & alij apud Cancer *variar. libro secundo, capite primo, numero 232. cum sequentibus.* Quare si adest minor, nomine ipsius peti solet restitutio, & ei concessa cæteris communicatur, aliàs denegatur, vt ex deliberatione Regiæ Audientiæ denegatam notat D. D. Petrus Sanz in causa Communitatis Rigantium de Benifurt, contra rigantes ex insili del Puig & la Murta,Civitatis Setabis. An autem concessa restitutione minori ad probandum, concedenda veniat dilatio transmarina, tradit Guttierrez *practicar. lib. 1. quæst. 69. per tot.*

Si autem maior sit, qui contra omissam proba- 178
tionem restitui postulat, didiscitis testificatis; quia aliud remedium facta publicatione non competit,cum ius, & forus resistant omnino, *C. fraternitatis C. intimavit, C. constitutus de testib. Clement. fin. eod. tit.* docent Ludovis. *decision. 48. numero secundo.* Mantica *decis.24.* Peña *decis.595. num.4. & decis.604. numero secundo.* Tunc necesse erit quod appareat de causa sufficienti ad concedendam restitutionem ex edicto maiorum, si qua mihi iusta causa iuxta text. *in l.1. & tot. tit. ff. ex quibus caus. maior.* docet noster Belluga, *in specul. Princip. Rub.33. §. rem novam,numero trigesimo nono*, pluribus Farinac. *dict. quæstion. 75. ex num.431.* 179
Marceratens. *var.lib.2.resol.48.num.15.* & Dominus Leo *d.decis.96.ex n.3.* qui *for.69.curiar.anni* 1564.expendit pro contraria, & satisfactionem ei dare conatur. Sed,

meo iudicio pro hac parte expresse militat, ibi: *si ja no es pretengues, y articulas non fes, del qual la part no pogue tenir noticia.* Cum enim in his verbis ex regula generali excipiatur casus ignorantiæ, facti probandi, sive defectus notitiæ, idem dicendum ex verisimili mente supplicantium, & statuentis, quoties causa iusta eiusdem ponderis intervenerit.

180 Sed dubitari posset an hæc iusta causa probanda sit? & probandam ex Bartolo, Nata, Boërio, Virginio, & nostrate Morla respondit Larrea *decis. Granat.* 70. *num.* 34. Quod procedit si, finita causa, beneficium restitutionis in integrum imploretur; nam si lite pendente postuletur, dum partes admitterentur ad pro-
181 bandam læsionem, & verificandam causam, lites fierent immortales; ob quod sufficit quod aliquid ostendatur verisimiliter læsionem & causam comprobans, vt cum Speculat. Aretin. Afflict. Aufred. & Cels. Hugo. tradit Cancer *dict. cap.* 1. *num.* 244. Dominus Leo *dict. decis.* 96. *num.* 9. Et dum ignorantia, vel defectus notitiæ pro causa implorandi beneficium restitutio-
182 nis in integrum allegatur, debet appparere de ea, ita vt probabilis, iusta, atque inexcusabilis esse videatur; non autem crassa, supina, vel culpabilis, vt cum Pinello, Surdo, Marescoto, Statilio, Thesauro, Petro Barba, & Cardoso probat Fontanella *decis.* 18. *num.* 18. *&* 19. *decis.* 177. *num.* 19. *&* *decis.* 485. *num.* 11. *cum sequentibus.* Iuxta quam distinctionem percipies praxim Regiæ Audientiæ, sæpesæpius concedentis restitutionem in integrum ad probandum post publicationem, & didiscitis testificatis, ostensa causa, &
183 læsione, de quo plures decisiones reperies; deficiente verò læsione, denegatum fuit beneficium curatrici don Didaci Fenollet rigantis ex insile del Puig, & la Murta, Regia interlocutione, *diei* 21. *Octobris* 1614. *& rursus diei* 4. *Octobris* 1616. Referente Domino Don Ioanne Hieronymo Blasco, quia nullo modo potuit constare habuisse notitiam aliorum testium, vel facti præter deductum, & productos in dilatione forali, deficiente causa in lite, de qua Mag. Polo *in dict. adverss.* 241. nam Monasterium Carthusianorum Beatæ Virginis Mariæ de Araceli, cui imminebat evictio domus impetitæ Vincentio Iornet, articulos novos formavit, super quos beneficio restitutionis testes sibi admitti, lapsis delationibus, supplicavit; & dum Regia Audientia inclinabatur ad concessionem, inspectis articulis apparuit quod factum in eis deductum, non poterat probari per testes, sed per instrumenta, & sic denegatum fuit beneficium ex defectu causæ in *mense Iulij anno* 1640. sub examine Domini D. Petri Sanz, & idem in alijs.

184 Procedunt prædicta absque dubio quando probationes faciendæ sunt intra Regnum Valentiæ: si autem extra illud, tradita forma est *in for.* 32. *&* 33. *de testib.* quibus cavetur, quod concedatur maior dilatio ad arbitrium Iudicis secundum longinquitatem locorum: ob quod necessarium est vt exprimatur Regnum, vel Provincia, civitates, & oppida, in quibus testes examinandi sunt, cum nominibus testium examinandorum; quod postulari debet intra primos viginti dies dilationis foralis, præstito prius iureiurando malitiæ, hoc est se non malitiosè hanc dilationem petere; &
185 facta obligatione de solvenda decima parte æstimationis litis, si non probaverit in totum, vel in parte ea quæ intendit: cuius decimæ, tertia pars applicatur fisco, & duæ adversario; de cuius rei materia videndi sunt præter ordinarios *in dict. l.* 1. *C. de dilat.* Gail. *obser.* 91. *num.* 3. *lib.* 1. Fran. Marcus *decis.* 36. *p.* 1. Peguer. *in prax. dict. rub.* 14. *num.* 2. & ibi Ripoll *ex n.* 47. idem Ripoll *variar. dict. cap.* 5. *num.* 124. *& seq.* Cancer *var. p.* 1. *cap.* 20. *ex num.* 108. Fontanella *decis.* 21. *&* *decis.* 161. *cum duob. seqq.* Gutierrez *practicar. dict. lib.* 1.
186 *quæst.* 59. Caravita *ad rit. mag. cur. ritu.* 140. Vincent. de Franq. *decis.* 57. *vbi* Addent. Portoles *ad Molin. verb. testis, num.* 9. Monteroso *d. p.* 2. *vers. pide la parte termino vltra marino.* Azevedo *in dict. l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 4. *recopil. ex n.* 19. Bolaños *d. p.* 1. §. 16. *ex num.* 10. Ex nostratibus Dominus Leo *decis.* 157. *in princip.* & D.D. Petrus Sanz *lit. D, observat.* 22.

Et licet plures ex relatis Doctoribus tenuerint quod 187
si probationes faciendæ sunt in Provincia, seu Regno in quo litigatur, & in partibus longinquis, seu transmarinis, maior dilatio (quæ de iure ad provincias continentes est sex mensium, ad transmarinas novem *vt in dict. l.* 1. *C. de dilation.* dicitur, cuius dispositionem nostri Iudices sequuntur in arbitrando) absorbit minorem, vt notat Scaccia *dict. cap.* 2. *n.* 43. In nostro Regno cum dilatio ad partes longinquas, & transmarinas petenda sit intra viginti primos dies termini foralis, hos non esse computandos in dilatione maiori sequitur, quia terminus ad petendum dilationem non computatur in dilatione; bene vero cæteri viginti, qui remanent ad complementum dilationis foralis.

Sed pone casum arctatæ dilationis ad decem dies 188
(idem erit ad quindecim, vel viginti, respective) & vnam partem postulantem remissoriam ad examinandos testes in longinquis, vel transmarinis, quæritur an petenda remissoria sit intra quinque primos dies? Et videtur dicendum, quod pars quæ consensum præbuit arctationi, intra dimidium dilationis arctatæ petere debet; quia ex consensu illius, ista dilatio successit loco foralis, & sic eodem iure regulari debet, vt docuit Iason *in §. pœnales, inst. de actionib.* Pars verò quæ consensum non præbuit simili coarctationi, ius habet ad dilationem foralem, & ex coarctatione ab alio petita perindicari non potuit, vt docet Felinus *in c. prudentiam de mutu. petit. & in c. de testibus, not.* 1. *de testib.*

Et quanquam dilatio transmarina iure ordinario 189
novem mensium esse debeat, iuxta tex. *in d. l.* 1. *C. de dilat.* cuius dispositionem, vt dixi, in hac parte sequimur, vt in cæteris Curijs totius Europæ; intelligi debet si postuletur ad producendos testes in his orbis partibus, quæ tempore dispositionis eius legis erant in hominum cognitione, & commercio, vt expresse notat Iacobus Gothofredus *ad leg. fin. C. Theodos. de dilation.* Nam si petatur ad vastissimas Provincias Indiarum, 190
maior dilatio concedenda erit, ob summas difficultates navigationis diuturnæ, & transmissionis literarum, hinc inde. Et sic concedi solet dilatio duorum annorum, vt in terminis tradunt Monteroso, *vbi prox.* Paz *d. tempor.* 8. *n.* 39. *&* 40. Azevedo *in d. l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 4. *recopil. ex n.* 18. Valenzuela *cons.* 150. *num.* 68. Et licet ad partes Novæ 191
Hispaniæ, sive Regni Mexicani, vnius anni cum dimidio dixerit concedendam Paz, iuxta pragmaticam sanctionem ab eo adductam, & ad Peruanas Provincias duorum annorum, in Supremo Senatu Novi Orbis communiter receptum est, quod indistincte concedatur duorum annorum, computandorum à die primæ expeditionis navigij, ad eam partem de qua agitur navigantis, & sic pluries concedere vidi, & concessi; quæ dispositio respectu temporis computandæ dilationis ab expeditione primi navigij ordinatione expressa, Lusitanorum firmata est, vt tradit Ignatius Pereyra *tract. de revis. cap.* 29. *num.* 11. Et si ad partes Regni Chilensis, vel Fluminis Argenti, vulgo *Buenos Ayres*, aut ad Insulas Philipinas; cum navigatio repetenda sit, & multis periculis exposita, adhuc maior dilatio desideratur, & concedi solet ex traditis per Ant. de Leon *tract. de confirmationibus Regijs part.* 2. *cap.* 16. *per tot.* Solorzanum *de i r. Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 29. Ex quibus consequitur, quod iuste Regia Au- 192
dientia Cathaloniæ, non obstante prohibitione in constitutionibus contenta, concessit dilationem anni cum dimidio in casu de quo Don Ludovicus Peguera *decis.* 187. Fontanella *decis.* 21. *num.* 12. *&* *decis.* 163. *ex n.* 4. Ripoll *variar. cap.* 5. *num.* 141. & in prax. *rub.* 14. *numero secundo*, *&* 48. Et sic quoties casus emergat in Regno Valentiæ postulandi dilationem probatoriam ad partes Indiarum, duorum annorum concedendam teneo, nam cum difficilior sit transmissio lit- 193
terarum à Regia Audientia Valentina, quam à

Senatu

Senatu Novi orbis, ne probandi via præcludatur ei qui obtinuit similem dilationem, quæ iam favorabilis reputatur, *l. quoniam* 21. *C. de hæretic.* vt cum Surdo, Fontanella, Valenzuela, & Carlevalio tenuit Ignatius Pereyra *dict. c.* 29. *nu.* 15. rationi consentaneum erit, quod tanti Senatus vestigia sequendo, eandem dilationem concedat.

194 Si autem aliquis remissoriam postulat ad examinandos testes extra Regnum (intelligitur iuxta *for.* 32. esse ad partes longinquas) intra dilationem foralem tamen, quadraginta dierum, dubitari posset an concedenda sit absque eo quod præstet, sive observet so-
195 lemnitates contentas *in dict. for.* 32. Et admitti posse similem instantiam absque solemnitatibus suaderi posset ex eo, quod illæ statutæ sunt ad excludendas calumnias, & protelationes, vt cum Simanca, Bodadilla, & Fontanella tradit Ripoll. *dict. Rub.* 14. *nu.* 47. *cum seqq.* Et dum amplior dilatio non postulatur, hæc omnia cessare videntur, ac per consequens cessare etiam obligationem præstandi has solemnitates, ex regula trita, cessante causa cessat effectus, *l. adigere*, §. *quamvis*, *ff. de iur. patron.* cum alijs adductis per Andr. Tiraquel. *in tractatu pleniſſimo cessant. caus.* & Auguſt. Barbos.
196 *axiom.* 40. *num.* 4. Sicque decisum in Regia Audientia tradit Dominus D. Fran. Hieron. Leo *decis.* 157. *per tot.* Deinde quando factum probandum in partibus longinquis actum fuit ibidem, cessat ratio earundem so-
197 lemnitatum, iuxta Doctrinam Bartoli *in l. is potest*, *ff. de adquir. hæredit. num.* 16. Balb. *tract. de præscription. p.* 4. *principali*, §. 3. *per tot.* Alexandr. *consil.* 220. *n.* 4. *vol.* 6. Bolaños *in Curia Philip. part.* 1. §. 16. *numero decimo quarto*, qui testatur sic admissum in praxi Regnorum Castellæ: & dubitari non valet, quod si factum ad causam pertineat, cessat quælibet præsumptio fraudis, cum gesta Romæ, non possint probari Lutetiæ Parisiorum.

198 Quibus non obstantibus non cessare necessitatem præstandi has solemnitates suadetur ex eo, quod illæ non solum institutæ sunt ad vitandam protelationem, quæ ratio solum militat si Reus similem dilationem desiderat, & dispositio de qua loquimur, actorem pariter afficit. Sed inductæ sunt ne adversarius inutiliter cogatur mittere ad illas partes, qui testes iurare videat suo nomine, ad quod necessaria est citatio iuxta tex. & *d. for.* 38. *de testibus*, adeo vt ex defectu istius citationis
199 examen reddatur nullum, tex. *in l. si quando*, *C. de testib. c.* 2. *de testib.* & vtrobique DD. Caputaq. *dec.* 354. *n.* 2. *lib.* 3. Gratian. *dec.* 231. *n.* 4. Rota apud Peña *dec.* 193. *in fin.* Ita vt stylus in contrarium tanquam oppositus iuri male introductus dicitur, & vti talis reprobaturi: Idem Gratian. *discep. for. cap.* 694. *ex n.* 48. Scaccia *d. lib.* 2. *c.* 3. *num.* 184. frustra namque citaretur nisi posset mittere qui loco ipsius interesset modo solito in examine, vt dici possit cum ipsius iniunctione productos fuisse; alias exponeretur conlitigator multis periculis, nempe subornationis, non posse objcere defectus personales, & supponendi vnum, & idem pro diversis perso-
200 nis, mutato nomine ac distinctis oppidis provt in facto contigisse expertus sum. Qua de causa in nostro foro duæ partes ex tribus totius pœnæ applicatur adversario, in compensationem expensarum in hoc factarum, si postulans remissoriam nihil probaverit. Quod succedit loco depositi faciendi ad ipsum effectum in
201 alijs Provincijs, arbitrio Iudicis, vt adversarius indemnis servetur iuxta Doctrinam Glossæ *in c. statutum*, §. *fin. de rescrip. in* 6. Panormit. & cæter. Canonist. *in c. constitutus de fideiussor.* D. Leo *d. decis.* 157. *num.* 5. Scaccia *d. cap.* 3. *num.* 140. Paz *d. temp.* 8. *num.* 38. Franq. *decis.* 57. *per tot.* Thoro *in comp. decis. tom.* 1. *verb. nominationi.* Novar. *ad dict. tit. de dilat. collect.* 3. *ex numer.* 1.
202 Quare semper iuramentum necessarium est, & obligatio solvendi expensas, vel pœnam, & pariter designandi Provinciam, & Civitatem, vel oppidum in quo examinandi sunt, cum nominibus aliquorum, vt pars per se, vel legitimum Procuratorem comparere possit, & intervenire in iuramento, vt in simili tradunt Franchis *dict. decision.* 57. *per tot.* Muscatell. *in prax. glos. suspectum*, *numer.* 36. *vers. veritas.* Rovitus *ad pragm.* 3. *de dilat.* Caravita *dict. ritu.* 140. *ex num.* 2. Et sic obser- 203
vatum fuit per Regiam Audientiam *die* 5. *Maij* 1557. in causa Baroniæ de Vivel, nam Don Didacus Zarcuela probare voluit vnum ex articulis in civitate Cesaraugustæ, intra dilationem foralem, & ei concessum fuit, præstitis solemnitatibus *dict. for.* 32. Et nota quod factum probandum evenerat in eadem civitate, vt excludatur altera limitatio, quæ pariter cessat (quicquid dicat Bolaños) dum rationes superius perpensæ procedunt etiam si factum ibi evenerit. Idem decisum fuit in mea Aula, me interveniente sub examine Nob. D. Francisci Bono, in causa successionis oppidi de Catarroja inter Comitem del Rea, & Comitissam de Villamonte *die* 17. *Februarij* 1655. actuario Calba. Et 204
rursus sub eodem Auditore in causa successionis Baroniarum, & oppidorum spectantium in eo Regno ad Comitatum de Aranda, inter Comitem Don Petrum Paulum Fernandez de Heredia, & Comitissam viduam & Marchionem de Ariza. Neque his obstat decisio adducta per D. Leo, quia vt ex ipsa deprehenditur, non fuit pronuntiatum quod depositio testis de qua in ea idonea haberetur, sed quod aperiretur *plica* (sic nostri practici vocant literas Iudicis, cui remissoria data fuit, quæ cum attestationibus clausæ reportantur) & ex facto proposito in eadem decisione resultat partem acquievisse examini illius testis, & expeditioni litterarum; quæ non conceduntur absque illius iniunctione. Si enim se opposuisset, non fuissent expeditæ litteræ remissoriales absque causæ cognitione. Et parte non contradicente, fieri posse omnes Doctores tenent iuxta tradita per Scacciam, *dict. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 590. cum alijs adductis *sup. num.* 159. At in decisionibus pro nostra sententia adductis pars nervosè contradixit examen absque solemnitatibus. Et in decisione adducta per D. Leo, prima Aula Regiæ Audientiæ nostram sententiam sequuta fuit, vt ex ea resultat

Lapsa prima dilatione transmarina, si testes exami- 205
nati non fuerint, dubitari potest an secunda sit concedenda? Et dic quod si lapsa fuerit prima culpa partis postulantis, nullatenus dari debet reintegratio, ex regula text. *in l. oratione*, *& l. vlt. ff. de feriis*, *& l. fin. Cod. de dilat. d. for.* 35. *de test.* tradunt Scip. Rovit. *ad prag. Neap. tit. de ordin. Iudici. prag.* 10. *num.* 4. Capicius *decis.* 82. Novar. *ad d. tit. de ordin. Iudici. collect.* 10. *num.* 3. Et ratio est, quia ista dilatio semel tantum con- 206
cedi debet ex tex. *in d. l.* 1. *C. de dilat. l. fin. eod.* Vbi Doctor. Vincent. de Franch, *d. decis.* 57. vbi Amendola. *num.* 1. Et cum hæc dilatio probatoria peremptoria sui natura sit, vt dixi, sibi imputet si per negligentiam, vel culpam ipsius elapsa sit absque productione. Si vero ab aliquo impeditus fuerit, reintegratio concedi debet, vt cum Rovito, Castrensi, Afflictis & Gallup. Boe- 207
rio, Chaquerano, Oddo, Rippa & Romano tradit Thoro *in compend. decis. tom.* 1. *verbo terminus in causa*, *tom.* 2. *verb. terminus alias datus*, *& latius tom.* 5. *verb. terminus datus*, Novar. *d. collect.* 10. *num.* 7. Dominus Vico *ad pragm. Sardin. p.* 1. *tit.* 10. *cap.* 3. *num.* 26. cum alijs 208
notatis supra *num.* 155. *cum seq.* Sed in isto casu pars quæ postulavit, impedimentum probare tenetur litteris testimonialibus Iudicis, cui remissum examen fuit, nam licet regulariter petenti secundam dilationem incumbat onus probandi impedimentum, vt aliis relatis tenuit Scaccia *d. c.* 3. *ex nu.* 67. sive sit per iuramentum, sive per alia media arbitrio Iudicis, de quo Rebuffus *in dict. glos. vnic. num.* 6. *cum seqq.* ob quod causæ cognitio adhibetur, vt dixi: tamē in specie dilationis transmarinæ, vel extra Regnum sic diffinitum habemus 209
in dict. for. 32. *in fin.* dum dicitur, quod ad vitandam pœnam si non probaverit, litteras testimoniales illius,

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

Iudicis adferre debet; ergo multo magis si vltra excusationem à pœna novam dilationem desiderat. Vt de Camera Imperiali testatur Gail. *dict. obs.* 91. *numer.* 6. Quam declarationem amplectitur Scaccia *dict. cap.* 3. *num.* 73. Sed isti Doctores excludere non audent alium modum probandi impedimentum. Forus vero noster omnes modos probandi excludit præter litteras testimoniales; prudenter, & iuste, ob vitandas calumnias, & protelationes dum intelligatur de impedimento emergente in eo loco, vbi Iudex ille residet, nam si alio in loco pura, in via impedimentum occurrerit, tunc probari debet per litteras testimoniales Iu-
210 dicis eius loci, in quo impedimentum factum est, quod mihi probat textus *in l. quicumque* 27. *C. Theodos. de petition.* & ibi Iacob. Gothofr. vbi talis species proponitur. Ad causas fiscales, quarum expeditio intra annum pro dilatione peremptoria assignatum, fieri debet, dum citatus ad locum trãsmarinum Iudicij pergit, impedimenta probare non potest, nisi per litteras Iudicis loci in quo facta fuerunt. Verba Honorij sunt hæc: *nisi apud quemcumque Iudicem contestatis querelis, & evidenter probatis, præiudicio contractæ non suo vitio tarditatis exutus, & de factionis auctore vindictam congruam prosequatur.* Et sic obsevavit Regia Audientia in causa vertente, inter Paulum & Augustinum Iustinianos Alonenses, cum Baptista Fornari & fratribus *anno* 1629. Quia ij dilationem transmarinam ad probationes faciendas in Civitate Genuensi obtinuerant, & ea lapsa secundam postulabant, ex eo quod litteræ admissæ non fuerant, quia Senatui in eis non dabatur attributum assuetum. Sed cum id litteris testimonialibus non probaret, & remissoria non specialiter Senatui, sed cuicumque iudici missa esset, denegata fuit secunda dilatio.

211 An assignatio dilationis sit de substantia Iudicij dubitari posset, ita vt ex defectu illius, processus reddatur nullus? Si enim aliqua pars postulaverit dilationem ad probandum, Iudex eam denegaverit, nulli dubium erit claudicare processum per tex. *in l. ad probationem, C. de probat. Clement. Pastoralis vers. cæterum de re*
212 *iudic.* pluribus Marius Giurba *decis. Sicil.* 26. *num.* 6. Valenzuela *cons.* 84. *num.* 40. Berlich. *dict. conclus.* 38. *num.* 25. Rossa *consult.* 31. *num.* 3. Quando vero dilatio postulata non fuit, aliqui tenuerunt non esse de substantialibus Iudicij, ob quod concludunt non vitiari,
213 ex tex. *in l. à procedente*, 4. *C. de dilat.* ibi: *vt si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiã Iudicis dirimatur.* docent, Baldo, Corceto, Castillo, Milanense, Emiliano, Franchis, Rovito, Anania, Amendola, Ponte, Blanco, Menochio, Burgo, Marchesano, Muta, Mastrillo, Petro Gregorio, Decio, Paschalio & Intrigliolo, Ant. Amato. Variar. *lib.* 2. *resol.* 63. *numer.* 6. Thoro *tom.* 5. *verb. Terminus in causa*, Scaccia *dict. cap.* 3. *numer.* 58. Berlich. *dict. concl.* 38.
214 *num.* 25. Quæ forsan procedere possent, quando de facto liquet per partis confessionem, vel punctus iuris mere discutitur, vt isti Doctores explicant; secus vero quando quid facti discutiendum venit, nam eo in casu, si partes omnino postulationem dilationis probatoriæ omiserint, nulla sententia ferri posset, nisi absolutoria ab obsevatione Iudicij, vt notat idem Scac-
215 cia *dict. cap.* 3. *num.* 65. Quia de substantialibus est probatio facti ex *tex. in cap. quoniam contra de probat. l. si quando* 2. *C. de dilat. l. minor viginti quinque annis, ff. de minoribus.* tradunt Thesaurus *decis.* 26. *in princ.* Asin. *de execut.* §. 1. *cap.* 1. Barcius, Bucius, Menochius Osascus, Serapius, Crasus, Cumianus, Nepitus, & Mastrillus apud eundem Amato, qui eos sequitur *dict. resol.* 63. *ex n.* 7. Rovit. *ad pragm.* 4. *de dilat. cap.* 17. *num.* 6. Muscatel. *in prax. p.* 1. *glos.* 5. *in prin.* alijs relatis Prato
216 *discep. Forens. tom.* 4. *cap.* 28. *num.* 14. *cum seqq.* Absque eo quod obstet *dict. l. à procedente*; nam verba illa: *dilationis petitio fuerit improbata*, potius referenda sunt ad contradictionem partis quam ad iudicis reiectionem: quia Iudex denegat dilationem, & reiicit instantias; pars vero improbat, & contradicit, vt explicat Glos. *in eod. textu verb. improbata.* Vel quia Imperator de reo confesso loquebatur, cui denegandam dilationem tenuit Baldus in *eod. textu ad fin.* Vel interpretari debet de secunda, vel tertia dilatione, vt docet Bartol. *ibid. num.* 1. Quia de rigore iuris, vnica dilatio necessaria est, ad causas civiles legitimè substantiandas. *l. fin. ff. de fer. & dilat.* licet iure novissimo, secunda, vel tertia concedi possint, *auth. iubemus, C. de iudic. Novella* 115. *cap.* 2. ob quod facilius istæ reijci possunt, ad arbitrium iudicantis.

Quæ difficultate carent, iuxta decisionem nostri fo- 217
ri; nam in eo clare imponitur necessitas concedendi dilationem, seu verius ipse forus eam concedit, absque partis postulatione, vel iudicis facto, vt in simili lege tradit Berlich *dict. conclus.* 38. *num.* 24. Et quanquam hoc in casu non requiri ministerium Iudicis videatur, vt cum speculatore, Baldo, & alijs probat Scaccia *dict.*
cap. 3. *num.* 160. Tamen in praxi adhibendum necesse 218
est; saltim vt apareat, à quo die incipit, quia dum actor intendit testes producere, & Reus impedimenta opponit, Iudex dirimendo quæstionem, pronuntiare debet an testes recipiendi sint, nec ne; quanquam concessio dilationis referatur ad forum, vt in simili statuto receptum in Regno Neapolis tradit Caravita *sup. rit.* 69. 219
num. 3. & 4. & fatetur Scaccia *dict. num.* 163. Et adhuc hæc non sufficiunt, nam vt currere possit, requiritur notificatio parti facienda, iuxta doctrinam *dict. l. de vnoquoque*, vt docent Maranta *de ordin. Iudic. dict. p.* 6. *art.* 3. *num.* 14. Guttierrez *pract. lib.* 3. *quæst.* 37. *num.* 10. Riminaldus Senior *cons.* 66. Socin. *consil.* 46. & Anton. Amato *var. lib.* 2. *resol.* 93. *num.* 13. In quo cave, ne decipiaris ex traditis per Don Acasium Ripoll. *variar.* 220
cap. 5. *num.* 144. & *dict. rub.* 14. *numer.* 37. quatenus tradidit dilationem à lege concessam ipso iure currere absque iniunctione, vel citatione; & dilationem per Iudicem datam requirere iniunctionem, vt currere incipiat: nam quicquid sit de praxi Principatus Cathaloniæ, in Regno Valentiæ praxis est, quod ad hoc vt 221
currere incipiat dilatio probatoria, necessaria est Iudicis pronunciatio, & iniunctio, alias ignorarentur termini, à quo, incipit, & in quo terminatur, quod esset contra intentionem legis introducentis vsum dilationum; nempe, vt lites brevius expediantur, vt docent Bartol. *in extravag. ad redimend. verb. figura iudicij*, Vivius *decis.* 235. *num.* 3. Fontanella *decis.* 161. *num.* 9. *cum seqq.* idem Ripoll. *dict. cap.* 5. *num.* 19. & *dict rub.* 14. *num.* 35. Et sic necessarium est, quod Iudex declaret initium, & 222
huius declarationis iniunctio fiat, ei cui parare per Iudicium desideratur, *dict. l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Bart. Alexander, Maranta, & alij congesti per Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. dict. tom.* 5. *verb. terminus aliquis à Iudice datus.* Demum in ipso foro conceditur Iudici facultas coarctandi dilationem, licet non ampliandi, vt dixi; quod etiam procedit iuxta constitu-
tiones Cathaloniæ, vt idem Ripoll pluribus relatis te- 223
net. *dict. rub.* 14. *num.* 36. ex quo etiam convincitur necessitas ministerij Iudicis, vt constet an dilatio concessa sit foralis quadraginta dierum, vel alia brevior, per ipsum arctata; sicque verba illa nostri fori excludentis factum iudicis, potius respiciunt necessitatem concedendi dilationem in quacumque causa, quam effectum concessionis ipso iure.

Neque obstant in contrarium adducta, quia raro 224
aut nunquam in praxi evenire poterit discutio articuli iuris, ita exuti circunstantijs facti, quod non egeat aliqua probatione, vt cum Glossa, Baldo, Præposito, Castrensi, Socino, Iasone, Curtio, Blanco, Franchis, Anania, Ferreto, Surdo, & alijs probat Amato, *d. resol.* 63. *ex n.* 11. nam ex facto ius oritur, vt tritum est. Neque facile est quod partes conveniãt in eodem facto, ita vt nihil probandum remaneat; & casu quo in omnibus cõcordes evaserint, si articulus iuris discutiendus, est inter DD.

opinionum

opinionũ varietate controverſus, atque difficilis reſolutionis, tunc æquiparatur dubio facti, ob quod dilationis conceſſionem expoſtulat, vt pluribus adductis
225 probat idem Amato *d. reſol. 63. n. 13.* Neque adhuc ſi pars confeſſa eſſet, quia contra propriam confeſſionem, quis admitti poteſt ad probandum erroneã fuiſſe; tex. *in l. videamus, § item videndum, ff. de in lit. iurand. & in l. non fatetur, 2. ff. de confeſſ. l. error. 7. C. de iur. & fact. ignor.* pluribus Maſcardus *de probat. concl. 368. n. 25. & concl. 378. ex n. 1.* Scaccia. *d. lib. 2. c. 7. n. 615. & 648. & c. 11. n. 432.* Berlich. *d. concl. 34. n. 104.* Cancer, Fontanella, Theſaurus, Pariſius, Farinacius, Maceratenſis, Treviſanus, Decius, Surdus, Raudenſis, Tiraquellus, Simancas, Gregor. Lopez, & alij congeſti per Ant. Amato. *var. lib. 1. reſol. 42. n. 11.* quibus adde Guttierrez *lib. 1. pract.*
226 *q. 49. n. 3. & q. 100. n. 6.* Rota apud Peña *deciſ. 356. n. 2.* vbi, Gramaticum, Gratianum, & alios reperies. Ne autem iudicium claudicare dicamus, his de cauſis, concedendam dilationem credo; alias iniuſte iudex procederet, & à denegatione poterit appellare, vt pluribus docet Salgado *de reg. protect. p. 2. c. 1. ex n. 118.* ſignanter *n. 126.* quod pariter procedit ſi abſque conceſſione dilationis procederet ad pronuntiandum. Sed hæc potius reſpiciunt Theoricam, quam praxim, nam partem non petentem dilationem probatoriam, ſaltem ex reis ad ſe defendendum, numquam viſam fuiſſe in iudicijs eſt certo certius, licet non probantem, pluries viſa ſit.

227 Sed demus quod aſſignata dilatio non ſit, probationes fieri poſſunt abſque dilatione? Hanc difficultatem expendit Scaccia *d. c. 3. ex n. 58.* & pluribus adductis pro affirmativa calculum ponit, aſſerendo ſententiam latã ex iſtis probationibus ſuſtinendam eſſe, cui adhæreo, ſi in praxi poſſibile eſt, quod fiant probationes teſtium, citato adverſario abſque Iudicis aſſignatione; quod attentis verbis *d. for. 35.* ſuperius adductis certius eſt, quia ab eodem foro concedi dilationem abſque
228 poſtulatione partis, vel iudicis facto dicitur. Et ſi computatis terminis in foris expreſſis, examinari teſtes fuerint, intra quadraginta dies forales, non dubito quod eorum atteſtationes ſuſtinebuntur. Sed maximopere dubito, quod citata legitime parte, perfici queat, neque adhuc devenire poſſit ad examen abſque Iudicis
229 decreto. Quia quantumvis actuarius paratus ſit ad iurandos, & audiendos teſtes, pars citata illico reclamat, allegando non adveniſſe tempus dilationis probatoriæ. Neque actuarius ad examen procedere audebit, abſque præcepto Iudicis, ſed ſi aliquando fiat parte non contradicente (quod valde dubito) tunc conſenſiſſe videtur, ex tex. *in l. 1. de fer. cap. 2. de accuſat. l. cum oſtendimus, § fin. ff. fideiuſſor. tutor.* tradunt Bartol. Grat. Menoch. Xamar, Farinatius, Cancer, & Poſtius apud Ripoll ad prax. Peguer. *Rub. 18. numero quadrageſimo ſecundo, & ſequentibus.* Cum alijs adductis *ſup. num. 19.*

230 Lapſis dilationibus teſtes recipi non poſſe dicimus, ſed dubitari poteſt an hoc etiam procedat ſi ad concomitantiam inſtrumentorum tunc temporis editorum, produci velint? Ratio dubitandi ex regula ſuperius tradita ortum habet, quippe lapſis dilationibus teſtes recipi nequeunt iuxta *for. 35. 38. & 42. de teſtibus. authent. qui ſemel, C. de probat. C. intimavit. C. fraternitatis de teſtib.* vbi Doctores Farinat. *quæſt. 75. num. 257.* Scaccia *dict. lib. 2. de Iud. c. 8. n. 16.* Paz *in prax. d. temp. 8. num. 133.*
231 Inſtrumenta vero de iure edi poſſunt vſque ad concluſionem *d. authent. qui ſemel. c. cum dilectus de fid. inſtrum.* vbi Gloſ. & Doctores Muſcatel. *in prax. tom. 1. p. 7. gloſ. verbo. de iure & verb. præſentatus num. 1.* Pancirol. *p. 2. prax. civil. § eſt & alius pag. 163.* Maſcard. *de probat. lib. 1. q. 6. num. 130.* Ciarlin. *tom. 1. controverſ. forenſ. c. 96. n. 1.* Cancer. *variar. lib. 1. c. 19. n. 9.* Fontanella *deciſ. 17. n. 11. deciſ. 18. n. 8. & deciſ. 370. n. 16.* Peguer. *in prax. Rub. 17. n. 5.* & ibi Ripoll. *n. 46.* idem Ripoll. *variar. c. 6. n. 46.* Pareja *de general. inſtr. edit. to. 2. tit. 6. reſol. 5. n. 33.* ſed latius
232 *reſol. 3. ex n. 6.* Quo plurimorum Regnorum ſtatuta, & conſuetudines tradens; de noſtro Valentiæ Regno vſque ad ipſam publicationem ſententiæ inſtrumenta produci poſſe, aſſerit, ab vtraque parte, quod probatur *ex for. 34. 38. 40. de teſtib. for. 49. Cur. anni 1604.* Tradunt ex noſtratibus Morla *in Emporio titul. 11. quæſt. 4. num. fin.* & D.D. Petrus Sanz *lit. T, obſervat. 5.* & poſt eos Pareja *dict. reſol. 3. num. 11.* Quæ quidem diſpoſitio 233
non fuit abrogata per *for. 46. cur. anni 1626.* quia, vt dixi, reſpectu reſponſionum exigendarum *ſup. num. 24.* ſolum cautum fuit ne ex productione, publicatio ſententiæ ſuſpendatur, & ſic ex eo clare infertur productionem documentorum vſque ad hoc tempus fieri poſſe, vt quotidie in praxi obſervatur & notum eſt cunctis in foro verſantibus.

His poſitis, & ad quæſtionem propoſitam devenien- 234
do, certiſſimum eſt, quod publicatis atteſtationibus, & didiſcitis teſtificatis, teſtes recipiendi non ſunt; ſed hoc quando producere ſolos voluerit; ſed ſi ſimul cum inſtrumentis ad eorum concomitantiam fieri poſſe ſuadetur ex tex. *in c. ſeries 26. de teſtib.* vt tenuerunt Abbas, & Antonius de Butrio *ibidem*, & communiter Doctores *in l. certi conditio, §. quoniam, ff. de reb. credit.* ſignanter Bartol. & Iaſon *n. 9.* Bald. *in l. ampliorem, n. 5. C. de appellat.* Ludovic. Roman. *in l. 2. ff. de verbor. obligat.* plures adducti per Math. de Afflictis, *deciſ. 216. n. 5.* Farin. *d. q. 75. n. 165.* March. Ant. Amat. *deciſ. Marchi. 95. n. 9.* Ant. Fab. *in C. lib. 4. tit. 15. defin. 5. n. 10. defin. 36. n. 4. & defin. 62. per tot.* Peregrin. *deciſ. 146. n. 12.* Franch. *deciſ. 631.* Riccius *in addit. ad deciſ. Franch. 371.* Thoro *in comp. deciſ. tom. 1. verb. terminus ad concomitandum.* Scaccia *de Iudic. lib. 1. c. 60. n. 11. & lib. 2. c. 3. num. 57.* Cancer. *variar. p. 1. c. 20. n. 29.* Fontanel. *deciſ. 183. n. 5.* Ripoll. *variar. c. 5. n. 191. & in prax. Rub. 18. num. 49.* Gratian. *diſcep. for. c. 438. n. 22.* Riccius *collect. 85.* Quod expreſſe probatur ex *dict. for. 40. de teſtib. in fin.* ſed cum temperamento adducto per Fontanellam *deciſ. 371. ex n. 14.* ſi ſcriptura privata producta fuerit, nempe quod aliquo primordio veritatis nitatur. Solum dubium 235
verſari poſſet in diſcernendo, quæ dicatur concomitantia inſtrumentorum? Aliqui dixerunt eſſe ea quæ reſpiciunt ſolemnitates rituales, vt dici poſſint inſtrumenta publica: ſic tenuit Rota *in deciſ. 2. alias 6. tit. de teſtib. in novis.* Peregrinus *dict. deciſ. 146. n. 6.* Thoro *in compend. deciſ. tom. 5. verb. terminus ad concomitandam copiam.* Alij vero docent concomitantem materiam 236
eſſe illam, quæ concernit factum intrinſece contentum in inſtrumento, & adminicula quibus iuvari poteſt ad vberiorem liquidationem contentorum in eo. Sic Vincentius de Franchis *d. deciſ. 631. num. 4. verſ. ſæpe ſæpius.* Afflictis *d. deciſ. 271. n. 6. & ſeqq.* Everard. *tract. de teſtib. p. 4. n. 50.* Maranta *de ordin. iudicior. p. 6. tit. de product. inſtrum. n. 48. verſ. hic dicimus.* Maſcardus *dict. qu. 6. ex n. 136.* Gratian. *diſcep. forenſ. c. 438. n. 22.* Quæ ſecun- 237
da opinio amplexa eſt in Regia Audientia, ad relationem Nob. D. Gaſparis Tarrega in cauſa ſucceſſionis oppidi de Catarroja, inter Comitem de Real, & Comitem de Villamonte Regia proviſione *diei 26. Ianuarij 1629.* nam poſt concluſionem cauſæ, conceſſa fuit Comiti del Real dilatio quindecim dierum ad producendos teſtes in concomitantiam inſtrumentorum noviter editorum, & non ſolum ad comprobationem ſolemnitatum, ſed facti in eis contenti. Notant M.D. Polo *adverſ. 96.* & Dñs D. Petrus Sanz *lit. T, obſ. 5.*

Ex eodem principio dimanat, quod probatio per in- 238
ſpectionẽ ocularem, ſive per rei evidentiam, non ſit excluſa per publicationem atteſtationum, ita vt non ſolum admitti poſſit didiſcitis teſtificatis, ſed poſt concluſionem cauſæ, poſt ſententiam, & in ipſo actu executionis ſententiæ tex. *in l. ſi irruptione in fin. ff. regundor.* Noguerol *allegat. 26. num. 137.* Dominus Creſpi *obſer. 23. num. 19.* vt lato calamo probat Berlichius *dict. part. 1. concluſ. 40. num. 22. & concluſ. 47. ex n. 13.* idem tenuerunt Monter. *deciſ. 31. per tot.* Seſſe *deciſ. 92.* Cancer. *var. lib. 3. cap. 17. num. 128. cum ſeqq.* Fontanella *deciſ. 139. num. 22. & deciſ. 381. ex num. 1.* Pancirol. *in prax. dict.*

p.2.§.est & alius,pag.163. vbi Faust. verb. per evidentiam.

239 Et cum in ipso actu occularis inspectionis, peritorum relationes recipiendæ veniant, & testes plerumque examinandi,vt ea quæ resultant, adminiculis iuvata remaneant,vel dubitationes à partibus suscitatæ dilutæ; didiscitis testificatis fieri posse est certum,vt docet Farin. *dict.quæst.75. num.* 172. qui alios refert;quem sequuntur Postius de manuten.*obs.*101. *num.*4. & Fontanella *d.decis.*381. *num.9.cum seqq.* vbi late & generaliter quod ea omnia quæ per peritorum relationes percipienda sunt didiscitis testificatis fieri possint non est dubium,vt docent Farin. *dict.quæst.75. num.*124. Gratian. *discept. fo-*

240 *rens.cap.*277.*num.*7.& alij plures ab ipsis adducti.Et ratio generalis hæc omnia comprehendens est,quia prohibita simpliciter receptione testium, quæ est probatio extrinseca non excluduntur probationes mixtæ quales sunt, quæ fiunt instrumenta concomitantes,in actu inspectionis occularis, & cæteræ quæ ex duobus speciebus coalescunt,nam prohibitio ad extrinsecam restrin-

241 genda est, vt Doctores laudati *supra num.*234. latius explicant. Et relationes peritorum cum non tanquam testes per sensum corporeum,sed ad instar iudicum ex iudicio intellectus plura declarent,vt latius dixi *p.2.cap.*8. §.5. *num.*22. non censentur excluſi. Quod confirmatur ex eo,quod prohibitio respicit probationes, quæ fieri nequeunt nisi concessa dilatione regulari, & istæ nunquam fiunt in ea dilatione, sed providentiam extraordinariam requirunt. Et sic decisum fuit in Regia Audientia in causa Michaëlis Vaquero,&in hoc Supremo, in causa Comitissæ de la Puebla,cum Don Hieronymo Corella,& alijs in quibus peritorum relationes admissæ sunt didiscitis testificatis,vt refert DD.Petr. Sanz *lit. T, d.obs.5 .in fin.*

242 Frequenter etiam dubitari in iudicijs solet, an examen testium annulletur per omissionem interrogatoriorum: dum qui examinat interrogatoria omittit? Ad cuius dubitationis explicationem prænotare debemus vt supra attigi *num.*92. quod pars contra quam testes producendi sunt,potest eos examinare facere,per interrogatoria ab ipsa proposita; ad quod, licet modica, ei dilatio assignatur, quando citatur ad videndum eos iurare, & traditur ei nomenclatura ipsorum (vt fiendum docet Faber *in C.dict. lib.*4. *tit.*15. *defin.*63.) Hæc enim

243 praxis nititur in decisione tex. *in cap. præsentium de testib. in 6.* vbi glos.Vestril. *in prax. lib. 6. cap. 2. num.*7. Scaccia *d.lib.2. de Iudic.cap.*8.*n.*866. Pancirol.*dict.p.2.* §. *exhibitis pag.*129.vbi Faustin.Paz *in prax. dict.temp.*8. *num.*93. Peguera, *dict. Rub.*13. vbi Ripoll *ex numer.* 1. Idem *vari.cap.5.num.*95.late Postius *tract. de manut.obs.* 91. *per tot.* Riccius *collect.*1044.*p.*4. Barbosa *in dict. c. præsentium n.*6. Quod quidem vt dixi, adinuentum fuit ad detegendam falsitatem exemplo Danielis *cap.*13.qui senes interrogando seorsim, eorum calumniam,qua innocentissimam Susannam accusaverant,detexit:tradunt Maranta *dict.p.6. memb.7. num.*18. Scaccia *dict. cap.* 8.

244 *num.*869. Menoch. *de arbitr. lib.*1.*cas.*51. Gail. *dict.obser.95.lib.*1.Et licet alibi primum testes deponant super articulis,& postea super interrogatorijs:in Regno Valentiæ examen incipit ab interrogatorijs,vt de consuetudine Italiæ testantur idem Scaccia *dict. cap.*8.*n.*914. & Post. *dict. obs.*91.*num.*37. Et sic libellus interrogatoriorum concludit postulando: *quod testes interrogentur ante eorum depositiones ore proprio, medio iuramento, & ante copiam,sub nullitatis decreto.* Et quanquam Iudex solum dicat: *interrogentur*, cum decretum correspectiuum libello censeatur, nulliter examinatos, testes dicendum videtur, si interrogatoria omissa fuerint, vt insinuat Maceratens. *var.lib.2.resol.7.num.*13.Et tenuerunt Postius *dict.obs.*91.*num.*4. & noster Iranzo *tract.de protect. cons.*67.*num.*18. qui hæc reducunt ad effectum protestationis.

245 Sed verius est per similem omissionem non vitiari examen. Nam si contingat ex omissione eius cuius interest,quia sero interrogatoria proposuit,vel posita penes se retinuit,vel quid simile; sibi imputare debet,cur opportune non proposuerit *cap.* 2. §. *testes etiam*, vbi glos.& Doctores *de testib. in* 6. Rota apud Peña *tom.* 1. *decis.*15.*num.*5. & apud Gregor.XV.*decis.*351.*num.*46.& apud Duran.*decis.*188.*num.*7.Iranzo *d.consider.*67.*n.*17. 246 Et hoc in casu, eo petente, iterum suis expensis examinari poterunt super interrogatorijs, sed magis ex concessione gratiosa, quam de rigore iuris, vt tradit Postius *d.obser.*91.*num.*21.cum nec minori adversus hanc omissionem concedatur restitutio,Puteus *decis.*23. *lib.*3. Gratian *discep.forens.c.*341.*n.*36.Fenson *ad stat.vrb.lib.*1. *cap.*74.*n.*9. Mantica *decis.*9.*num.*7.Post.*d.n.*21.& sic solet obseruari per Regiam Audientiam.

Si omissio sit examinantis, nullum remanet exa- 247
men,sed testes etiam post publicationem repetendi sunt per interrogatoria, Innocent. *in cap. cum causam.*1. & ibi Felin.*de testib.*Alexand.*cons.*41.*lib.*4.*& cons.*74.*lib.*2. Mysinger.*cent.*1.*obs.* 32. Guid. Pap. *quæst.* 72. *ad fin. & quæst.*124. Scaccia *dict.cap.*8. *num.*910. Ripoll.*d.rub.*13. *num.*3.(licet contrarium dixerit *var. dict. cap.5.num.99. & seq.*) Ludovis. *decis.Rot.*331.*num.*22. Gail. *obser. 95.* 248
*num.*7. Farin.*quæst.66. num.*284.& *quæst.*73.*num.*60.Fontanel.*decis.*183.*num.*9. Ricc.*collect.* 1406. Macerat. *dict. resol.*7.*num.*14.Rota apud Duran. *decis.*284.*num.*6.Post. *dict.obs.*91. *num.*22. Iranzo *dict.num.*17. Morla *d.tit.*11. *in præm.num.*68. & ita decisum in Regia Audientia notat Dominus D.Petrus Sanz *lit.T,obser.*7.ipso referente *die* 14. *Octobris* 1634.in favorem Cosmæ Xulbi, contra Franciscum Iranzo. Neque decretum Iudicis influere 249
nullitatem valet,quam non comminatur; & quamvis concedamus dictæ clausulæ effectum protestationis,qui consistit in præservando iura protestantis;*l. si debitor* 4. §.1.*ff.quib. mod. pign. vel hypot. solvit.* Cancer, Ripoll, Gratianus,Vela & Suelcas cõgesti per Iranzo.*de protest. consider.*2. *num.*7. dum testes interrogantur iam consequitur finem ad quem adhibetur. Et licet non desint qui teneant ex hoc vitiari examen, quos congerit Postius *dict.obs.*91. *num.* 24. & sequitur Iranzo. *num.*18. tamen hæc subtilitas in praxi non est admissa,imo subsanari solet per instantiam eiusdem partis, repetitionem postea postulantis, vt idem Postius notat *ibidem num.*25.

Dubitari etiam aliquando solet an si dicta testium 250
in scriptis redacta fuerint modo assueto,& extensio iuramenti præstiti,in ea scriptura omissa reperiatur, dicta nullius momenti mortuo actuario remaneant, an vero supplenda sit per successorem?Et videbatur, quod nullius roboris remanserunt, quia de iure iuramentum est necessarium, vt fides testibus tribuatur *tex. in l. testium C.de testib.l.iusiurandum C.eod.C.de testibus. C.fraternitatis, & C. tuis quæstionibus. de testib.* vbi Doctor. Paz *in prax.d.temp.*8.*num.*104. Peguer. *in prax. Rub.*18. *&* ibi Ripoll.*num.*5.*&* 25.Faber.*d.tit.*15. *defin.*8. latè Scaccia *d.cap.*8.*ex num.*400. Farin.*q.*74.*ex num.*1. Guttierrez *in repet.l.nemo potest ff.de legat.*1.*num.*119.*per plur.seq.*Vela pluribus relatis *dissert.*38.*num.*75.Gratian.*discep.for. cap.* 581.*num.*24.Quod *in for.*16.*&* 17.*de testib.* expressè cau- 251
tum est.Et cum in principio attestationis semper apponatur,vt notat Scaccia *dict. cap.* 8. *num.*609. eo ipso quo non reperiatur iuramenti expressa forma, nullius roboris dictum remanet. Sed hæc Doctrina verissima est, quãdo aliunde non constat de iuramento.In foro Valentino cunctis notorium est,quod testium depositio refertur ad diem iuramenti,non vero ad diem quo plene auditus fuit, vel eius dictum in scriptis redigitur, provt etiam de iure procedere dixerunt Guid. Pap. *q.*125. Mansuet.*ad Ferrar. in form.appon. contr.test.verb. curaverit* 2.Ant.Faber.*d. tit.*15. *defin.*8. Gratian. *discep. for.cap.*128.*num.*22.Surdus *consil.*8. *num.*1. Cancer. *var. lib.*3.*cap.*12.*num.*17.Fontanella *decis.*22.*num.*19.Scaccia *d.c.*3.*num.*183.*cum seqq.* Et sic solum dies iuramenti solemniter apponitur in depositione cuiusvis testis, non vero dies examinis. Et in toto Regno Valentiæ de communi Curiarum stylo dies in depositione apponitur per actuarium, coram quo receptum est iuramentum,manu propria indispensabiliter; cætera autem per

amanuen

amanuensem poni possunt, vel scribi, nullaque depositio testium subscribitur per actuarium, sed sola appositione diei (apud Valentinos *Kalendari*) nam actuarij authenticæ depositiones remanent in regestris; & hoc
253 iure vtimur. Ex quo resultat, quod apposito die in attestatione cuiusvis testis, eo die iurasse sequitur in necessariam consequentiam. Et cum ex dispositione fori pars citanda est ad videndum iurare testes, vt dixi; & examen faciendum sit remotis partibus, ac in secreto *for.* 18. *&* 38. *de testib.* & de iure sic fiendum concludunt Doctores per *tex. in C. venerabili de testib. l. si quando C. eodem.* Rota apud Ludovis. *decis.* 268. *numer.* 2. Cavalcan. *decis.* 275. *num.* 1. Peña *decis.* 193. *nu.* 19. *&* *decis.* 746.
254 *num.* 2. *&* *decis.* 1054. *num.* 3. Qui *num.* 4. tenet quod citatio ad videndum iurare testes in dilatione, non prodest ad iuratos post eam, quod probat cum Mohedano, *decis.* 4. *num.* 3. *de testib.* Puteo *decis.* 258. *num.* 5. *lib.* 1. Ludovisio *decis.* 429. *num.* 5. Farinacio *decis.* 36. *num.* 3. *&* 9. *in noviter novis.* Seraphino *decis.* 857. *num.* 21. Duran. *decis.* 455. *num.* 9.) ideo apponi debet dies iuramenti, & non examinis dependentis ab eo. Et cum dies iuramenti apponatur citata parte, ei plenum præiudicium parat, & sic nullus ex Actuarijs examen scribit, quin iuramentum receptum sit coram eo, & quin apponatur dies à quo pendet tota auctoritas attestationis. Quæ omnia
255 adeo notoria sunt, vt alia probatione non egeant. Et cum in nostro Regno procedatur, attenta facti veritate, vt probavi *sup.* §. *præced. num.* 6. *&* *num.* 329. quoties dies in attestatione manu actuarij appositus reperitur, credendum est eo die iurasse solemniter testem. Et licet Farin. *d. quæst.* 74. *num.* 72. & Scaccia *d. c.* 8. *num.* 597. *cum seqq.* plura requirant, vt iuramentum præstitum præsu-
256 matur, si non appareat de eo in ipsa attestatione: apud nos, ex dictis, non facilè admittitur scrupulosa illa, tamque exacta iuris stricti observatio, dum dolum abesse intelligatur, vt alijs relatis tenuerunt in casu simili Gratian. *discep. for. c.* 6. *num.* 14. *&* Ant. Faber. *in C. d. lib.* 4. *tit.* 15. *defin.* 32. *in fin.* Præmaximè quando actuarius prædefunctus probatæ legalitatis fuit, provt esse solent, qui ad hoc munus in Regia Audientia admittuntur. Nam vt loquendo de teste minus solemniter examinato accutissimus Faber *ibid. defin.* 40. sic ait. *quinimo concludere ac plenam fidem inducere apud viros bonos*
257 *& graves, maximè vero apud eos Iudices, quibus mandatum est, vt procedant sola facti veritate inspecta.* Et sic praxi receptum est tam in civilibus quam in criminalibus, quod deficiente iuramenti elongatione, si pars hunc defectum apponat, & actuarius inter vivos reperitur, ei iubeatur quod extendat clausulam iuramenti iuxta stylum. Si vero mortuus fuerit, idem successori in officio,
258 in causis civilibus iubeatur, vt fuit decisum in mea Aula, referente D. D. Antonio Ferrer *die* 15. *Ianvarij* 1655. in causa Stephani Perez Pereja, cum suis creditoribus, actuario Cordova, & pro eo Pintor. In criminalibus contrarium observari vidi si dicta testium reum onerarint; nam favore defensionis non obstante dicto sty-
259 lo, quin appareat plenè de iuramento testis, depositioni illius non credendum certius, & securius est; ob quod re integra testis de cuius iuramento non constat in actis, iterum examinatur cum iuramento: Sed si res integra esse desierit, & testis copia haberi non possit, nihil ei defertur. Quia de causa annullatum processum contumacialem vidi, capto Reo, & ad pœnam capitalem condemnato. Actuarius fuerat Iosephus Giner, qui prædefunctus erat, nullus ex testibus informationis summariæ, iuramentum scriptum habebat, & facta debita deligentia, nullus haberi potuit (nec mirum post decennium intermediante acerbitate pestis) & sic Reus liberatus fuit, cuius nomen memoria non observavit.

260 Quando testes malè examinati reperiuntur didiscitis testificatis, dubitatur etiam, an iterum examinari possint? Et distinguendum esse arbitror, ad veram resolutionem habendam. Si defectus consistat in obscuritate, & confusione ipsius depositionis, ita vt Iudici videatur non posse percipi, quid testis deposuerit; tunc ipse Iudex, potest, & debet iterum testem interrogare, quia non fit vt noviter deponat, sed vt dicta declaret, iuxta tex. *in l. hæredes palam* 21. §. 1. *vers. nihil enim nunc dat. ff. qui testam. facer. poss.* §. *illud in authent. de testib. c. cum clamor.* 53. *C. cum causa quæ inter Oeconomum*, 42. *de testib.* quod bonus Iudex facere tenetur *l. curent Magistratus* 21. *ff. de testib. l. cum propria* 5. *C. si quis alter. vel sib. l.* 1. *& tot. tit. C. plus val. quod agit.* docent Tiraquel. *in l. si vnquam C. de revoc. donat. num.* 20. Thesaur. *decis.* 30. *num.* 2. Ciarlin. *controvers. forens. p.* 1. *cap.* 96. *num.* 16. Ant. Fab. *in C. dict. lib.* 4. *titul.* 15. *defin.* 2. *& in not. ex n.* 8. Gratian. *discep. for. c.* 277. *num.* 10. optimè Guttierez *lib.* 1. *pract. q.* 57. *n.* 1. Berlich. *d. p.* 1. *concl.* 40. *num.* 14.

Si autem defectus consistat in negligentia, culpa vel 261
dolo examinantis, debet pariter testis iterum examinari ex tex. *in c. cum venissent* 25. *&* *c. per tuas* 48. *in fin. de testib. vbi glos.* & Doctores, quorum plures congerit Farinacius *q.* 66. *num.* 280. quibus adde Mysinger. *cent.* 1. *obser.* 32. Vincent. de Franch. *decis.* 371. *n.* 1. & ibi Addent. Muscatell. *in pract. lib.* 2. *p.* 3. *glos. partis num.* 93. Thoro *in com. decis. tom.* 1. *verb. Testes an possint.* Anton. Gabriel. *com. concl. lib.* 1. *tit. de testib. concl.* 21. *num.* 21. Bernardus *Greven. ad pract. cam. Imper. lib.* 1. *concl.* 95. *considerat.* 2. *num.* 4. Ferrer. Guido Pap. & Virgin. *de vocat.* cum Valenz. *consil.* 32. *num.* 95. Guttierrez *vbi prox.* & Berlich. *d. concl.* 40. *num.* 4. Sed hoc in casu non sufficit negli- 262
gentiam, culpam vel dolum allegare; sed eam probare necesse est iuxta tex. *in l. quoties* § *qui dolo, ff. de probat. &* Doctrinam Bartol. *in l. damni* §. *Sabini ff. de dam. infect.* Pract. Papiens. *in form. oppon. contr. test. post publicat. vers. sunt qui publicatis num.* 15. Surdus *cons.* 8. *num.* 23. *tom.* 1. Valenzuel. *cons.* 108. *n.* 10. *&* *cons.* 162. *n.* 30. Cancer. *var. lib.* 1. *c.* 14. *n.* 53. sicque decisum fuit per D. D. Ioannem 263
Hieronymum Blasco, dum esset Assessor Regius nostræ inclytæ Militiæ B. Mariæ de Montesa, in causa Michaëlis Fores, civitatis Setabis, cum Sebastiano Fores, & alios oppidi de Benicarlo, actuante Bonilla. Sed nota quod valdè differunt effectus doli ab effectibus culpæ, vel negligentiæ. Nam exceptio doli, numquam censetur exclusa, & sic constito de dolo, non solum publicatis attestationibus, & didiscitis testificatis, verum etiam post conclusionem, & sententiam admitti debet, *c. licet.* 9. *vers. post hæc de probat.* pluribus Aug. Barbosa *in collect. huius tex. num.* 22. *&* *seqq.* Ob quod non solum repe- 264
titio fieri debet, sed novi testes examinari, *C. cum in tua de testib.* docent Thesaur. *decis.* 28. *num.* 2. alijs relatis Berlich. *d. concl.* 40. *n.* 5. Si vero solum probata fuerit culpa, vel negligentia repeti tantum possunt, in ea instantia testes malè examinati, vt cum Conrado, Monticello & Vivio docet Farinac. *d. q.* 66. *num.* 181. *&* *seqq.* Et sic decisum fuit in Regia Audientia in causa Anton. Calafat Notarij à Secretis Sancti Officij Inquisitionis, & Laurentiæ Barbaræ Gasco, quia tam in prima in- 265
stantia quam in gradu appellationis denegata fuit receptio testium, didiscitis testificatis, postulata per dictam Laurentiam, quia non probavit culpam, vel negligentiam examinantis. Mentionem huius decisionis posuit Dominus D. Petrus Sanz in calce allegationis, quam in 266
hac lite scripsit pro dicto Calafat, sed notam omisit diei, relatoris, & Actuarij. Si vero defectus procedat culpa & facto producentis, tunc repetitioni locus non est, quia ipse imputare sibi debet negligentiam, culpam vel dolum, & pati eorum effectus Fontanella *decis.* 182. *nu.* 8. Farin. *d. q.* 66. *n.* 258. *&* 267.

Dubitari etiam posset, an testes summatim exami- 267
nati probationem faciant? vt puta si actuarius per breviloquium notasset dicta, vt postea per se extenderet; vel post extentionem primi testis, attestasset cæteros idem dixisse. Et probare plenè tenuerunt Albericus *in l. si Reus ff. de condict. indeb.* Iason. *in l. si pœnæ causa, §. si puteum, num.* 1. *ff. eod.* Cepolla *in l. idem Orphilius in princip. num.* 7. *ff. de edilit. edict.* Cevallos *com. contr. com.* 268
quæst. 223. *in fin.* Et quamquam communiter receptam hanc opinionem testetur Gratian. *discep. forens. c.* 140.

*num.*21. In Regno Valentiæ prævalet contraria quam tenuerunt Abbas *in C. nihil, in fin. de verb. signif.* Felin. *in c. in tua num.*5. *de testib.* Bartol. *in l.*3. §. *fin. ad fin. ff. de testib.* Rota apud Duran. *decis.*6. *num.*10. Et ratio est quia per *for.* 26. *de testibus* prohibitum est examinantibus testes, eorum attestationes recipere *per summariam & cætera.* Idem *in for.*6. *de sent. & actis.* ibi: *les deposicions dels testimonis ques reben en algunes informacions, sien allargades per lo escriva ad longum aixi com los testimonis depo-*
269 *saran e no pugadir idem vt in proximum.* Quod corroboratur *ex c.*2. *prag. vespas. Gonzaga anni* 1577. & sic contra formam fori scriptæ attestationes essent, & nullius roboris remanerent. Quod corroboratur ex eo quod testes subscribere debent depositiones iuxta tex. *in c. post cessionem de probat.* cum alijs per me adductis *sup. cap.*8. §.2. *n.*62. Et hoc Originem ducit ab eadem pragmatica, & forali dispositione firmatum *in Curia anni* 1626. *cap.* 105. ita vt qui scribere nescit, loco subscriptionis Crucis signum apponat propria manu coram duobus testibus qui subscribant, vt *ibidem* explicavi; & licet quoad subscriptiones duorum extraneorum tantum in criminalibus recepta dispositio foralis sit; quoad appo-
270 sitionem signi Crucis propria testis manu, in civilibus observatur; & forus habet decretum irritans. Nemo enim depositionem per summariam, sciens prudensque, subscribet, quare ea subscriptione deficiente irrita depositio remanet iuxta forum. Neque cum eis observatas fuisse solemnitates fororum apparere poterit, provt est interrogari de circunstantijs facti, vt cautum habemus *in for.*24. *de testib.* quod de iure procedit iuxta tex.
271 *in c. si testes* 4. *quæst.*3. tradunt Speculator, Felinus & alij congesti per Scacciam *d. c.* 7. *num.* 32. *cum duob. seqq.* item requiri in vim iuramenti quod nemini testificata revelabunt, ante publicationem, provt statutum habemus *in for.*30. *de testib.* de quo plura per Scacciam. *dict. num.*620. *cum seqq.* & Farin. *q.*67. *num.*296. *& q.*74. *n.*18. quod in praxi absoluitur, per clausulam *iniunctum, &c.*
272 apposita in fine cuiuslibet depositionis, & sic de alijs pluribus, de stylo apponi solitis. In praxi nec vidi, nec audivi quod aliquis eo modo testium dicta scripsisset, & minimè dubito quod si fiat, per Iudices coerceretur, quia ansam præberent ex tolerantia ad infinitas nequitias, & fraudes. Idem de Cathalonia dixit Fontan. *decis.*363. *n.*14.

273 Testes verò deponentes extra ea quæ in capitulis, vel interrogatorijs continentur, quæri potest an probent? & videtur quod non ex doctrina Text. *in C. de testibus* vbi Glos. & Felin. *de testib.* Bartol. *in l. si duo* §. *item Iulianus, num.*8. *ff. de iur. iuran.* quem sequitur Alex. *ibid. num.*4. Gramat. *decis.*103. *num.*80. Rota apud Peña *decis.*611. *num.*11. pluribus Scaccia *d. c.*7. *n.*34. *& c.*8. *n.*540. Sed in Regno Valentiæ hæc non procedunt, quia secundum foros Iudex, vel qui eius loco examinat testes, tenetur eos interrogare de circunstantijs facti, vt cavetur *in for.*24. *de testibus.* qui loquitur de loco, tempore, & alijs accidentibus similibus. Sed expressius meo iudicio in
274 *for. fin. de Iudic.* cuius verba non transcribo, quia adeo expressa sunt, vt explicatione non egeant. Licet enim cum D. Leo *decis.*211. dixi supra *hoc eod.* §. *num.*19. cum textum conducere ad responsiones exigendas super positionibus adversarij, si bene inspiciatur, non nisi de Iudice loquitur, cui iniungit necessitatem indagandi veritatem facti, & concedit potestatem interrogandi ex officio, vt veritate percepta, melius possit iudicare. Sicut de iure concessa reperitur *in c. cum Ioannes* 10. *circa fin. de fide instr.* ibi: *cum Iudex (qui vsque ad prolationem sententiæ debet vniversa rimari) possit interrogare de facto quotiens dubitationis aliquid occurrerit.* vbi Doctores. Supposita hac potestate, qua non semel vsus fui, ex deliberatione Regiæ Audientiæ, non solum partes, sed testes hæsitantes, de officio interrogando; clarè resultat, quod cuncta quæ testes dixerint extra capitula vel interrogatoria, si sint de eis super quibus potest à Iudice interrogari, probant, vt tenuerunt Baldus *in d. l. si duo, §. idem Iulianus ff. de iur. iuran.* Nellus de sancto Geminiano *in tract. de testib. verb. qualiter testes, num.*19. *in fin.* Albert. Malet. *tract. de testib. cap.*7. *nu.*56. Covaruuias *practicar. cap.*18. *n.*7. Scaccia *d. c.*8. *num.*560. Farin. *q.*73. *ex num.*7. Peguera *decis.*132. *num.*4. Ripoll. *ad prax. dict. Rub.*18. *num.*31.

Hinc aliud dubium suscitari posset, an testes iurare 275
coram Iudice debeant, & ab ipso interrogari? Si possibile esset ingentia mala à iudicijs excluderentur. Sed frequentia negotiorum in Regijs Senatibus, & coram Iudicibus ordinarij in Civitatibus Curiatis, non patitur quod ad hæc generaliter divertantur. Et sic dicendum venit, quod in causis arduis per se Iudices iurare, & examinare testes debent iuxta tex. *in l.*3. *ff. de testib. authent. apud eloquentissim. C. de fid. instrument. c. si quis testium, de testib.* Doctores ibidem & *in Clement. verb. civilis de offic. & potest. Iudic. delegat.* Muta *ad consuetud. Panorm. c.*3. *num.*25. Menoch *cons.*262. *n.*20. *lib.*3. Valenzuel. *consil.* 92. *n.*8. pluribus D. Salcedo *in l.*44. *tit.*6. *lib.*3. *recopil.* qui materiam ad partes disputat, & praxim Regni Castellæ
276 tradit. Nos autem habemus *for.* 44. *de Curia & Baiul.* quem expendi in terminis causarum criminalium *d. c.*8. §.2. *n.*35. in eo enim ad civiles arduas excedentes valorem centum morabatinorum auri (quinque dragmas argenteas vnusquisque continet) Iudicem teneri personaliter testes interrogare cautum est, in foris *Curiarum ann.* 1564. 1604. *&* 1626. quos ibidem adduxi de criminalibus tantum agitur, & sic decretum irritans appositum in *for.*103. *Cur. ann.*1626. non comprehendit civiles.
Et cum *in for.* 29. *de testib.* præscripta sit forma conce- 277
dendi commissionem per Iudices ad examinandos testes, intra territorium; nam extra per litteras requisitorias, sive subsidiarias examinandi sunt, *for.* 14. *eod. tit.* clarè sequitur, quod arbitrio Iudicis hoc remissum est provt de iure fieri posse tenuerunt Felin. *in c. cum causam. n.*18. *de testib.* Maceratens. *variar. lib.*1. *resol.*89. *nu.*6. Farina. *q.*77. *n.*157. Quibus adstipulatur, quod examen 278
factum per actuarium, idem est ac si fieret per Iudicem, quoniam testes verè examinantur in ipsa Curia, vt pluribus probat Scaccia *lib.*2. *de Iudic. c.*9. *n.*650. *cum seqq.* Et in Hispania tota hæc prævalet consuetudo. Verallus *decis.*265. Riccius *collect.*263. D. Salcedo *vbi prox.* Ripoll. *d. rub.*18. *n.*31. Et praxis Regiæ Audientiæ (de qua non loquitur *d. for.*44.) est quod in causis alicuius momenti, testes coram Iudice iuramenta præstent, cessante impedimento valetudinis, privilegij personalis, propter Regiam dignitatem, nobilitatemve, ætatis, & absentiæ, examen vero commissum censeatur actuario causæ intra vrbem, extra eam commissio in scriptis ei expeditur.
In arduis vero parte aliqua postulante, examen per Iu- 280
dicem fit, ita vt si in vrbe fiant probationes, omnes præter impediti ab ipso examinentur, si extra & cómode fieri potest Iudex se confert cum actuario ad loca necessaria, & aliquando testes coram se venire mandat, soluto eis viatico *vt in for.*15. *eod. tit.* habetur: provt de iure statutũ est *in l.*3. *ff. de testib. l. si quando, l. quoniam C. eodem.* Si autem vtrumque difficultatem habeat, quoad 281
Iudicem quia alijs negotijs inexcusabilibus detinetur; quoad testes ob pluralitatem, & distantiam, vel eorum qualitatem, tunc solet concedi commissio vni ex Iudicibus præheminentioribus districtus ad examinandum testes cum actuario ipsius causæ, qui ad hoc mittitur; quarum rerum gesta ab antiquo, & recenter non pudet enarrare, vt observantia Regiæ Audientiæ percipi possit. In causa prima Baroniæ de Alcantara post interloquutoriam de expedienda commissione actuario 282
causæ, postulatum fuit per Don Ludovicum Despuig, quod testes examinarentur à Iudice, & sic fuit iussum Regia provisione *diei* 9. *Augusti* 1569. revocando commissionem concessam actuario, & executioni deductum. In causa oppidi del Genoves provisum fuit quod Auditor causæ migraret ad civitatem Setabis, hac de causa. Ob eius impedimentum, fuit data commissio altero ex Senatoribus, qui in ea plaga Regni reperiebatur: sed quia negotia in quibus detinebatur, longam moram desiderabant, commissum examen fuit Locumtenenti Ge- 283
rentis

rentis vices generalis Gubernatoris, vltra Sucronem qui testes examinavit. Plures ex Senatoribus id cum effectu perfecerunt: Ego *in mense Maij anni* 1651. ex deliberatione Regiæ Audientiæ missus fui ad examinandos testes in oppidis de *Moxent, y la Font de la Figuera*, ad causam gravissimam irrigationis ex aqua cuiusdam fontis. Et recenter Nobilis Don Iosephus Descalz fuit missus ad oppidum de Chelva ad examinandos testes in lite possessoria Comitatus de Sinarcas productos *anno* 1672. Et sic in pluribus alijs similibus negotijs. Quæ vt dixi quoties emergit ratio, conceditur parti petenti, ad cuius impensas hæc fieri solent, alias enim gravari non possunt litigatores immodicis expensis; nisi ratio recti regiminis aliud suadeat: quia si rixæ, scandala, & commotiones timentur, etiam litigatoribus nolentibus fieri posset.

284 Dilatione igitur perfecta, ad testium publicationem procedendum est, cuius formam describit *for.* 39. *de testib.* in quo expressis verbis dicitur, quod eo ipso quo Iudex vocatis partibus, cognoscit dilationes probatorias esse completas, ipso foro testes publicati censeantur, in quo consonat cum *constitutione* Cathaloniæ, quæ
285 est *fin. tit. de dilation*: Sed praxis valdè diversa est. Nam in Senatu illius Principatus, ita interpretatur, quod lapsis dilationibus, absque aliquo facto Iudicis, vel instantia partis, testes publicati reputantur, vt docent Fontanella *decis.* 102. *n.* 12. Peguera *in prax. Rub.* 19. & ibi Ripoll. *n.* 4. idem Ripoll. *var. c.* 5. *n.* 165. Cancer. *var. lib.* 1.
286 *c.* 20. *n.* 47. In Regno Valentiæ publicatio formiter fit, parte petente, & Iudice mandante, vt tradunt plures laudati per Postium *de manuten. obs.* 95. *n.* 3. tum quia ad plures effectus congruentius est quod in scriptis de publicatione constet, vt perspicuus fiat terminus ad quem tempus probatorium finitur: tum etiam quia, *in d. for.* 39. adijcitur, quod instante parte Iudex mandet actuario inserere attestationes in actis; quæ fieri nequeunt ipso
287 foro, sed facto partis, & Iudicis. Et sic in praxi observatur, vt supra attigimus, quod instante parte, Iudex decernat publicationem, & insertionem: Sed effectus dictorum verborum *ipso foro* elucescit, dum ad hanc publicationem faciendam, non formatur articulus, neque alia solemnitas adhibetur, præter inspectionem lapsus dilationis probatoriæ, & instantia partis verbo tenus facta, & hoc iure vtimur, superaddita clausula *salvo iure obijciendi*, de quo statim. An autem instans publicationem censeatur renuntiare vlteriori probationi, vide Surd. Farin. Gratian. & alios adductos per Fontanell. *d. decis.* 102. *n.* 20. *cum seqq.*

§. III.

De dilatione probatoria ad reprobandos testes sive in materia obiectiva, ad interpretationem for. 35. vers. nisi fortè de testibus, *cum alijs iuribus.*

PETRVS II. REX.
anno 1376. Valentiæ.

TEXTVS.

NIsi fortè essent obiectiones contra personas, aut dicta testium productorum, ad quas proponendas, & probandas, vtraque pars habeat terminum quadraginta dierum dumtaxat computandorum immediatè, ac continuè postquam Notarius, vel Scriptor causæ tradiderit, vel tradere paratus fuerit ipsis parti, vel partibus, copiam attestationum testium productorum.

SVMMARIVM.

1 *Raro in praxi testes producti, ad iudicium ciuile, reprobantur.*
2 *Obiectionum probatio concludentissima esse debet.*
3 *Ius ciuile mentionem facit de reprobatione testium, sed non de tempore reprobationis.*
Tex. in l. fin. C. de testib. *expenditur, ibid.*
4 *In iudicijs pristinis Romanorum testes primùm producebantur, & postea arguebantur eorum dicta, ac denique personæ reprobabantur.*
5 *Testes apud Romanos sæpius ante depositiones reprobabantur.*
6 *Iura de reprobatione ante depositiones tractantia expenduntur.*
7 *Iudex ex officio potest ex pluribus causis testem repellere.*
8 *Testes exclusi à foro per verbum* non possit, *reijci à Iudice possunt ex officio.*
9 *Consensus partis, non potest habilitare testes, quorum vitia eius qualitatis sunt, vt publicè interest eos repellere.*
Bene verò si cedat in vtilitatem consentientis, ibid.
10 *Testes deponentes de re, quæ non consistit in facto, sed in iure, excludi possunt à Iudice.*
11 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
12 *Ius Canonicum ancipitem decisionem tradit quoad tempus repellendi testes.*
13 *Tex.* in c. in causis 15. & in c. 1. de exception. *pugnare videntur cum tex.* in c. licet causam, vers. porrò de probat, & c. præsentium, 31. de testib.
14 *Tempus reprobandi testes de iure communi iuxta communem opinionem Doctorum, est ante publicationem.*
15 *Vera concordia dictorum iurium traditur.*
16 *Obiecta contra personas testium opponi possunt, ante publicationem, non vero contra dicta eorum.*
17 *Tempus opponendi contra dicta testium, currere nequit quin attestationes publicæ fiant.*
18 *Leges municipales tempus obijciendi assignant ab ipsa publicatione.*
19 *Facultas reprobandi testes pertinet ad naturalem defensionem.*
20 *Processus remanet nullus ex defectu dilationis reprobatoriæ.*
21 *Legis dispositio inducit formam omnino seruandam.*
22 *Quod procedit casu quo dilatio per partem ad reprobandos testes petatur.*
23 *Opposita obiectione contra personam testis, Iudex non potest ad vlteriora in causa procedere, quin de ea prius cognoscat.*
24 *Testium reprobationes præiudicium inferunt causæ principali.*
25 *Si ante publicationem concedenda esset dilatio ad reprobandas personas, post eam concedenda esset nova dilatio ad reprobandas attestationes.*
26 *Protestatio est actus facultatiuus, & sic non ex eo quod quis possit protestari, deneganda esset dilatio ad reprobandas personas testium ante publicationem.*
27 *Praxis repellendi testes ex officio difficilis, sed possibilis est.*
28 *Dilatio ad proponendas, & probandas obiectiones testium, iuxta foros est quadraginta dierum.*
29 *Dilatio corroboratoria testium æqualis est, sed non currit nisi à die tertio post traditionem copiæ articulorum reprobationum.*
30 *Dilationes istæ præcisæ, & peremptoriæ sunt per foros.*
31 *Reprobatio reprobatoriorũ probanda est intra viginti dies à traditione copiæ attestationum mediante apparatu.*
32 *Reprobatio reprobatoriorum non permittitur de iure Castellæ.*
33 *Testis per aliquem productus, non potest ab ipso reprobari.*
34 *Sed hoc procedit, quoad personam, non vero quoad testificata.*
35 *Didicitis testificatis, testes recipi nequeunt super eisdem capitulis, vel directo contrarijs.*
36 *Sed fallit, si per viam corroborationis fiat.*
37 *Minor non restituitur aduersus lapsũ dilationis obiectiuæ.*

38 Reprobare

38 *Reprobare teſtes, eſt quodammodo accuſare.*

39 *Acatius Ripoll reſtitutionem minori hoc in caſu conceſſit, ſed perperam, dum in ſola conſuetudine ſuæ patriæ fundatur.*

40 *Informationis iudicis cautela, ad excludendos teſtes, refutatur.*

41 *Excluſa tota probatione alicuius per obiecta, admittendus eſt ad novam probationem, per modum corroborationis.*

42 *Obiecta poſſunt probari per inſtrumenta poſt lapſum huius dilationis.*

43 *Inſtrumentorum productio, ſecundum foros, non circunſcribitur ad certum tempus.*

44 *Teſtes in concomitantiam inſtrumentorum etiam miniſtrari poſſunt.*

45 *Exemplum ſero venientis ad reprobandos teſtes, qui per documenta obtinuit.*

46 *Obiecta lapſis temporibus poſſunt opponi, ſi reſultent ex dictis ipſorum teſtium.*

47 *Vitia reſultantia ex viceribus proceſſus ſemper opponi valent.*

48 *Vitia, vel obiecta excludentia teſtes remiſſivè.*

49 *Publicatio atteſtationum præcedere debet conceſſionem dilationis, & conceſſio copiæ per apparatum.*

50 *Ad viginti dies reprobationis reprobantium; præcedere debet publicatio atteſtationum in materia obiectiva receptarum cum eadem conceſſione copiæ.*

51 *Communicatio proceſſus an operetur idem quod traditio copiæ.*

52 *Forma inducitur quoties lex ſtatuit aliquid neceſſario faciendum.*

53 *Formæ omiſſio vitiat actum, etiamſi in minimo deficiat.*

54 *Ritus tradendi copiam per apparatum, non eſt de forma inducta à foro, ſed ipſa traditio copiæ.*

55 *Communicare proceſſum idem eſt, ac tradere copiam actorum.*

56 *Forma quæ reſpicit certum finem; dum eum conſequatur, adimpletur per æquipollens.*

57 *Obſervantia Regiæ Audientiæ.*

58 *Fiſcus immunis eſt à præſtatione expenſarum iuris copiæ.*

59 *Modus tradendi copiam per communicationem proceſſus, quibus fundamentis nitatur.*

60 *Dilatio tranſmarina concedi debet ad reprobandos teſtes.*

61 *Dilatio ad reprobandos teſtes ratione loci, vel temporis poteſt prorogari.*

63 *Lapſa dilatione obiectiva, ſi per occularem inſpectionem vitium teſtis comprobari poteſt, deneganda non eſt.*

64 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*

65 *In concurſu probationum contrariarum prævalet ex communi opinione numerus teſtium.*

66 *Quod procedit cæteris paribus, ſecus ſi diſpares ſint.*

67 For. 50. de teſtib. *expenditur.*

68 *Tex.* in l. ob carmen 21. in fin. ff. de teſtibus *expenditur.*

69 *Tex.* in l. iuriſiurandi 8. C. de teſtib. *Quæ eſt eadem cum* l. 3. C. Theodoſ. de fide teſti. & inſtrum. expenditur.

70 *Tex.* in C. in noſtra 32. de teſtib. *inducitur ad probandum quod non pluribus ſed dignioribus credendum eſt.*

Verba prudentiſſima Iuſtiniani ad rem afferuntur, ibid.

1 DE iſta materia obiectiva teſtium nihil dicere decreveram, quia licet in criminalibus vſu frequentiſſima ſit, de qua egi *cap.* 8. §. 8. *ex num.* 204. *vſque ad num.* 255. in civilibus, de quibus tracto, licet dilatio quotidiè petatur, raro in praxi articuli reprobatorij proponuntur, & rarius probationes quoad perſonas teſtium fiunt: vel quia odioſum nimis ſit teſtium defectus in iudicium deducere, ob quod rariſſimi ſint, qui deponant; vel quia in hac materia obiectiva probatio concludentiſſima requiritur, iuxta text. *in §. item verborum 13. inſtit. de inutil. ſtipulat.* vbi Gloſ. *& in c. præſentium de teſtib. & atteſtat. in* 6. docent Baldus *conſ.* 492. Rebuf. *tract. de reprobat. teſt. n.* 8. Farin. *q.* 62. *n.* 23. Ciarlin. *tom.* 2. *controverſ. c.* 136. *ex num.* 1. Rota apud Peña *in recollectis per D. D. Didacum Frances de Vrrutigoyti meritiſſimum Præſulem Tiraſonenſem, deciſ.* 314. *num.* 2. Valenzuela *conſ.* 41. *num.* 72. & Larrea *allegat. fiſcal.* 48. *num.* 47. & ideo difficillimè conſequi poteſt. Quare nemo fermè ſuſcipit onus probandi, niſi dum aliam defenſionem habere non ſperat. Sed poſtea perpenſo quod mutila, quoad hoc, noſtra praxis remaneret, conſilio mutato, aliqua ex ſelectioribus tradere deliberavi. 2

In iure civili Romanorum plures leges habemus, repulſam teſtium in multis ſpeciebus tradentes; ſed quo tempore, & quomodo facienda ſit, neque à Iuriſconſultis, neque ab Imperatoribus expreſſum ſatis eſt. Nam *in l. ſi quis teſtibus* 17. *C. de teſtib.* quæ ad hoc ſolet allegari, de arguendis teſtibus ex inimicitia, vel corruptione ex ipſis depoſitionibus tractatur; non vero de modo, temporeve, apponendi has exceptiones. *in l. fin. C. eod.* de teſtibus productis apud compromiſſarios agit Iuſtinianus, & licet permittat eos arguere quando adverſarius eis vtitur in iudicio, ex quo inferri valet quod iam publicatæ atteſtationes erant; hoc eſt illatio, non clara definitio, quam deſideramus: quia non reſcripſit de teſtibus coram Iudice productis; in Authent. *de teſtib. collat.* 7. Iuſtinianus tempora opponendi contra teſtes non præfixit; imo *in c.* 4. de oppoſitione poſt didiſcitis teſtificatis tractat ibi: *adverſarius autem eius acceperit ſolus, & fecerit diſputationem:* & *in cap.* 6. de repulſa ante depoſitionem agit, ibi; *ſi vero liberum ſe dicat, compellatur demonſtrare primum inſtrumentum, in quo libertatem percepit: & ſic teſtetur.* Ex quibus inferri valet quod non ſolum ante publicationem, ſed poſtea refelli teſtes poſſunt. Quæ traditio fulciri poſſet ex eo, quod in iudicijs primevis Romanorum, in vſu erat, quod teſtes primum producerentur, & poſtea refelli, ac refutari ſolebant; ita vt ſi dictum ſeu oratio eorum pateretur, argumentationibus inficiabatur; ſin minus, in hominem dicendum erat, vitam, famamque teſtis lædendo, ne eius atteſtatio fidem faceret. Vt cum Cicerone, & alijs probat Barnabas Briſonius *lib.* 5. *de formul.* §. *teſtes porro, pag.* 55. idem Carolus Sigonius *lib.* 2. *de Iudicijs. capit.* 18. *tom.* 1. 3 4

Sed hoc perpetuum non erat, cum plerumque antequam teſtes deponerent excludebantur, vt plura iura demonſtrant. Sic Modeſtinus *in l.* 2. *ff. de teſtib.* ibi: *qui adverſus fidem ſuam vacillant, audiendi non ſunt.* Caliſtratus *in l.* 3. *in fin. princip. ff. eod.* ibi: *Nam ſi careat ſuſpicione teſtimonium, vel propter perſonam, à qua fertur, quod honeſta ſit, vel propter cauſam, quod nec lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ cauſa ſit, admittendus eſt.* Idem in eadem *l.* 3. §. *lege Iulia* 5. ibi: *alij vero propter notam admittendi non ſunt.* Paulus *in l. teſtes* 24. *ff. eod.* ibi: *quos accuſator de domo produxit interrogari non placuit.* Archadius, ſive Chariſius *in l. fin. ff. eod. tit.* ibi: *Præſides attendant ne patroni in cauſa cui patrocinium præſtiterunt, teſtimonium dicant.* Id ipſum reſcripſerunt Cæſares, Diocletianus, & Maximianus in *l.* 5. *Cod. eod. tit.* ibi: *eos teſtes ad veritatem iuvandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ, & potentatui fidem religioni iudiciariæ debitam poſſint præſtare.* Ijdem Imperatores in *l. parentes* 6. *C. eod. tit.* ibi: *nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt.* Item *in l. ſervus* 8. *C. eod.* ibi: *adverſus eos interrogari non poſſe.* Valentinus, Gratianus, & Valentinianus *in l. omnibus* 10. *C. eod.* ibi: *dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmoverũt.* Iuſtinianus *in authent. ſi teſtes C. eod.* ibi: *ſi vero libertinum ſe dixerit, prius inſtrumentum ſuæ manumiſſionis oſtendat, quam teſtificetur.* Idem Iuſtinianus *in authent. de teſtib. collat.* 7. *in prin.* ibi: *licere autem omnibus etiam valdè viliſſimis teſtimonium prohibere, & ante nos prohibuerunt legiſlatores, ſcilicet multas exceptiones facientes, & plurimos excludentes etiam ipſo teſtium nomine, vel ſchemate.* 5 6

Ex

7 Ex quibus iuribus non malè infertur, quod in plurib⁹ casibus Iudex ex officio repellere testes potest, & deber antequam interrogentur, vt innuit tex. *in l. quos prohibet, ff. de postul. & in c. 1. de exception.* vt docuerunt Felin. quem plures sequuntur *in c. intimavit de testib. n. 9.* Iason *in repet. l. admonendi, n. 14. ff. de iur. iurand.* Ant. Gomez *var. lib. 3. cap. 12. num. 22.* Paz *in prax. temp. 9. n. 9.* Osascus *decis. 22. num. 18.* Monter. *decis. 21. num. 9.* Farin. *q. 54. n. 175. & q. 62. ex num. 175. per plur. seq.* signanter *num. 192.* Menoch. *de præs. lib. 2. præs. 46. num. 4.* Seraphin. *decis. Rot. 289. & 295.* Cancer. *variar. lib. 1. cap. 20. num. 27. cum seq.* Peguer. *in prax. Rub. 20.* vbi Ripoll. *num. 11.* Boër. *decis. 321. num. 4.* Portol. *ad Molin. verb. testis, n. 43.* Azevedo *in l. 1. tit. 8. lib. 4. recopil. num. 13.* Mascard. *de probat. concl. 408. num. 20. & conclus. 1356. num. 13.* Carrer. *in pract. tract. de indic. & tortur. §. in textu ergo, num. 52.* Iul. Clar. *§. fin. quæst. 24. ad fin.* vbi Baiard. Iacob. Cuiac. *in d. c. 1. de except.* Dueñas *regul. 383. limit. 7.* Sanchez *in consil. moral. lib. 6. cap. 5. dubit. 16. nu. 3.* Ayllon *ad Gomez.*

8 *d. c. 12. num. 23.* Quare tenendum est, quod omnes, qui à testimonio ferendo excluduntur *in for. 1. & aliquib. seq. de testib.* per verbum *no puixa*; id est *non possit*, abdicativum potestatis, dum Iudici constet per notorietatem, vel sententiam, vt dixit Gratian. *discept. forens. c. 468. num. 22.* ex officio repellendi sunt, antequam deponant; quia incapaces fiunt ipso foro, & tanquam tales lex eos excludit, vt accurate notat Avendaño *respons. 21. nu. 4. in fin.* & ante eum Rebuf. *tract. de reprobat. testium. n. 13.*

9 *in princ.* Neque consensus tacitus, vel expressus partis hunc effectum tollere potest, vt arguit Farin. *dict. q. 62. nu. 175.* quia omnes defectus respicientes ius publicum, sive publicam vtilitatem consensu partis non excluduntur; licet ij qui respiciunt vtilitatem consentientis excludantur, vt notant Rebuf. *d. num. 13. in fin.* Ant. Gomez *d. num. 22.* Farin. *d. num. 192.* Azevedo *in d. l. 1. nu. 15.* Noster Iranzo *tract. de protest. consider. 67. nnm. 15.* imo Iudex ex officio debet informari, an testes interrogan-

10 di idonei sint, necne; ad finem admittendi illorum dicta, quamvis nihil per partem probetur, vel dicatur. *d. auth. de testib. in prin. & cap. 1.* ibi: *& Iudices, si quidem administratores fuerint* (hoc est, si Magistratus fuerint, vt exponit Gothofredus) *hoc ipsi agant.* Innocent. Baldus, Alexander, & alij congesti per Gratianum *discep. for. c. 144. num. 36.* inter quos annumerandi sunt, qui deponere intentant de re, non in facto consistente, sed in iure; nam ex officio excludendi sunt, quia vtilitatem publicam concernit, ne ea quæ Iudicis sunt, à privatis vsurpentur, ex traditis per Glos. *in l. stipulatio, §. hæc quoque, ff. de verb.*

11 *oblig.* Ripa *in l. 1. num. 12. ff. si cert. petat.* Felin. *in c. cum causam in princ. num. 9.* vbi etiam Bald. *de testib.* Alex. *consil. 159. num. 5. lib. 6.* Rota *diversi. p. 2. decis. 240. num. 3.* & apud Duran. *decis. 214. num. 2.* Cancer. variar. *lib. 1. c. 4. num. 120.* Xamar. *de officio Iud. & Advocat. p. 3. q. 5. nu. 25.* quæ retuli cum decis. Regiæ Audientiæ *sup. cap. 8. §. 5. num. 18.* & olim sic decisum adnotavi postea, in sequela causæ Baroniæ de Vivel, inter Monasteria Vallis-Christi, Carthusianorum, & S. Michaëlis de los Reyes, Ordinis B. Hieron. Regia interloquutione *diei 12. Iunij anni 1557.*

12 De iure Canonico difficilior quæstio primo aspectu videtur, quia Pontifex *in c. in causis 15. de testib.* ait. *& super dictis testium cum fuerint publicata, publicè potest disputari.* & clarius *in d. c. 1. de exception.* ibi: *si crimina testibus objiciuntur, de quibus non fuerant actenus accusati, sed tantum per exceptionem opponantur, probatio illorum criminum exhibenda est, antequam causa per sententiam terminetur.* non enim in hoc iure præfinitur tempus opponendi, vel probandi, sed dum fiat, ante sententiam permittitur. Notat Illiger. ad Donel. *lib. 25. comment. cap. 12. de testib.*

13 *lit. N.* Sed contrarium probari videtur, ex *c. licet causam 9. vers. porro. de probat. & ex cap. præsentium 31. de testib.* Quibus in iuribus apertè dicitur, quod attestationibus publicatis, volens objicere in personas testium non possit, nisi ante publicationem protestatus fuerit, vel iuramento firmaverit quod de malitia non procedit, ostenderitvè novam notitiam obiecti. Ex quibus inferunt Doctores quod de iure communi tempus objiciendi contra testes, est ante publicationem. Rebuf. *ad leg. Gal. tit. de reprob. test. glos. vnic. in prin.* Paz *d. temp. 9. nu. 7.* Baldus, Abbas, Felinus, Covarruvias, Menochius, Maranta, Mysingerus, & alij congesti per Augustinum Barbos. *in collect. d. c. præsentium num. 5.* Cancer. *d. c. 20. n. 46.* Ripoll. *var. cap. 5. num. 178.* Cuiac. *in d. c. præsentium.* & Iranzo *d. consid. 67. num. 1. cum seqq.* Qui de iure communi differit, nulla facta mentione nostri fori, & praxis. Sed hæc iura, quæ pugnare videntur inter se, faciliter 15 ad concordiam reduci possunt, animadverso quod *tex. in d. c. in causis* loquitur de obiectis oppositis contra attestationes; & tex. *in d. c. licet causam, vers. porro: & in d. cap. præsentium,* de obiectis contra personas; ita vt exceptiones contra personas, opponendæ sint ante publicationem quod possibile est, eo ipso quo pars contra quam producuntur, percipit, vel percipere potest, quia ad hoc citatur, vt interveniat in præstatione iuramenti, & si non comparuerit, sibi imputare debet. *tex. in authēt. sed & si quis, C. de testib.* & *d. c. 1. de except.* tractat de 16 probatione, non de oppositione defectus personæ, quæ probatio dum fiat ante sententiam, sufficit: sed non excludit necessitatem opponendi, vel protestandi, ante publicationem. At vero ea quæ opponuntur contra depositiones, nonnisi post publicationem earum fieri valet; quia is cuius interest, non potest habere notitiam certam eorum, quæ dixerint, & sic non currit tempus ad opponendum aliquid, vt in terminis notat Avendaño *d. respons. 21. numer. 4. vers. si vero reprobantur dicta.* sic 17 pariter Maynard. *decis. 74. lib. 4.* Decius *consil. 8. nu. 8.* Dominic. *in cap. 2. §. fin. de testib. in 6.* Covarruvias *p. pract. capit. 20. numer. 9.* Cancer. *var. dict. cap. 20. num. 47. lib. 1.* Ripoll. *dict. cap. 5. num. 172. & ad prax.* Peguer. *dict. Rub. 20. num. 13.* Quæ est vera, ac genuina conciliatio horum iurium.

Quamtumvis hæc vera sint, leges municipales secu- 18 larium Curiarum totius fermè Europæ, aliud statutum habent, quoad tempus opponendi tam contra personas, quam contra dicta testium, nam communiter dilationem hanc concedendam cautum habent, post publicationem. Ea nimirum ratione, quod testium reprobandorum facultas, est pars naturalis defensionis, vt docent Bartol. *in extravag. ad reprimendum. verb. figura* 19 *iudicij.* Matthæus de Afflictis, *decis. 124. & 351. num. 1.* Foller. *in pract. crim. verb. si confitebuntur, 3. p. 3. princip. num. 59.* Lapus *allegat. 82. num. 9.* Avandaño *d. respon. 21. num. 3. vers. illud tamen.* Petrus Caballus *part. 2. consil. 53. ex num. 1.* Caravita *Rit. 31. num. 4. & Rit. 144. nu. 8.* Muscatell. *in prax. civil. p. 6. Glos. partes num. 18.* Vivius *decis. 32. num. 3. & decis. 380. num. 25.* Milanens. *decis. 6. num. 5.* Menoch *de arbitrar. q. 32. n. 1.* Gapicius *decis. 55. num. 3.* Cartar. *decis. 17. n. 10.* Cardinalis Tuscus *lit. P. concl. 871. num. 30.* Gravat. *consil. 840. num. 9.* Giurba *decis. 26. num. 1. & 2.* Scaccia *de Iudic. lib. 1. c. 94. n. 91. ad med.* novissimè Ioan. Paulus Melius *allegat. 21. n. 19. lib. 1. & observat forens. 103. n. 20. & obser. 127. n. 41.*

Ex quo controversia illa an processus, & sententia, 20 ex defectu huius dilationis annullentur, extincta manet; quia nullitatem influit denegatio cuiusvis rei concernentis naturalem defensionem, vt docuit Pontifex, *in Clement. Pastoralis, vers. cæterum,* vbi communiter Doctores, *de re iudicat.* De quo videndi Purpuratus, Sola, Afflictis, Masullus, Benintendis, & Muscatellus, congesti per Giurbam *de. is. 36. n. 6.* signanter in Regno Valentiæ; nam per nostrum textum iussum est, concedere hanc dilationem post publicationem attestationum; sicut de iure Castellæ, si petatur infra sex dies ab ipsa publicatione, *l. 31. tit. 16. part. 3. l. 1. tit. 4. lib. 3. ordin. & l. 1. tit. 8. lib. 4. recopil.* in Regno Aragoniæ per *for. 1. & 2. de rei-* 21 *vindicat.* de iure Principatus Cathaloniæ *per const. 4. tit. de dilation.* Apud Lusitanos *per ordin. lib. 3. tit. 55. c. vlt.* in Germania per *Novell. Elector. August. p. 1. c. 16.* In Regno Neapolis, *per pragmat. 11. de ordin. Iudicior.* in Regno Siciliæ *per rit. 134. 136. & 171.* & sic de cæteris,

in cuius textus nostri dispositione, forma concedendi dilationes in iudicijs expresse statuitur; eaque inducitur quoties aliquid statuitur necessariè faciendum, tex. *in l.*
22 *obligari, §. tutor, ff. de auctor. tutor, c. cum dilecta, 22. de rescript.* docent Tiraquel. *de retract. lignag. §. 36. glos. 2. n. 15.* Beroius *q. 24. n. 4.* Petrus Caballus *p. 1. consil. 144. nu. 48.* Barbos. *axiom. 100. num. 2.* Valenzuela *consil. 173. nu. 38.* Castillo *lib. 5. controvers. cap. 54. num. 32. & seqq.* Larrea *decis. Granat. 43. num. 4.* Omissio namque formæ, vitiat actum, tex. *in l. cum hi, §. si Prætor, ff. de transact.* cum plurimis adductis per Ioan. Guttierrez *in repet. l. nemo, num. 111. ff. de legat. 1.* cum alijs traditis *supr. c. 3. §. 3. n. 7.* quibus adde Valenz. *consil. 3. num. 18.* Gratian. *discep. for. cap. 691. num. 8. & c. 786. nu. 4. & 15. Et cap. 853. num. 28.* Caball. *d. consil. 144. num. 51.* D. Franc. Merlin. *controvers. forens. centur. 2. contr. 100. num. 45.* Quod intelligendum si à parte postuletur, quia non postulante parte, nulla adest necessitas concedendi tex. *in l. 1. C. de dilat. & in l. 2. C. vt intr. cert. temp. crimin. quæst. termin.* docent Cavalcan. *tract. de testib. part. 4. n. 201.* Nata *consil. 167. nu. 1.* Sola *ad decret. Sabaud. tit. de oppos. contr. for. extr. instr. glos. 1. num. 2.* Muscatel. *in prax. d. p. 6. glos. momentum, n. 8.* alijs relatis Giurba *d. decis. 26. num. 13.* Quæ limitatio in verbis nostri textus habetur, dum dicitur ibi, *nisi forte essent obiectiones contra personas, aut dicta testium.* Non enim in eo cautum est quod omninò concedatur, sed *si forte*, hoc est casu quo petatur, pluribus Barbosa *diction. 127. n. 2.*

23 Si enim parte postulante, necessaria est concessio huius dilationis, vt ex dictis patet, si obiectiones proponerentur ante publicationem, non poterit Iudex ad vlteriora procedere, vsque dum de defectu opposito cognoverit tex. *in authen. si testes, C. de testib.* ibi: *non ante audiatur, quàm de crimine iudicetur.* vt in terminis notat
24 Azevedo *in d. l. 1. num. 1. & 4.* Ratio namque perspicua est, nempe testium reprobationes, quoad personas, præiudicium generant causæ principali, Rebuffus *d. tract. de reprob. testi. nu. 23.* Paris. *consil. 13. num. 20. p. 3.* Valenzuela *consil. 92. num. 32.* vt in praxi admissum habemus, nam labente hac dilatione, processus quoad cætera conquiescit; concessa namque dilatione, ante publicationem, ad probandum defectus personales, quando ipsa publicatio fieret, alia concedenda esset ad probandum obiecta contra attestationes, quia antea, nulla potest
25 haberi notitia de eis, vt ex *d. c. in causis* dictum est. Et sic duplicarentur tempora, quod absit; quare recta cum ratione leges municipales hanc dilationem concedendam iubent, statim atque publicatio fiat, vt in nostro textu habetur, & in legibus aliarum Provinciarum, quarum mentionem fecimus, vt tradunt Monteroso *in prax. part. 1. tract. 2. §. algunas vezes.* Pichardus *in manuduct. ad prax. præcip. 9. num. 2.* Bolaños *in Cur. Philip. p. 1. §. 16. nu. 30.* Paz *d. tempor. 9. num. 7. cum seqq.* Ant. Gomez & Aylon *d. c. 12. num. 22. & 23.* Portol. *ad Molin. d. verb. testis. num. 29.* Bardaxi *ad for. 1. de reivindic. num. 7. in fin.* Cancer *variar. d. lib. 1. cap. 20. ex num. 40.* Ripoll. *d. cap. 5. ex num. 175.* Fontanella *de pact. tom. 2. clauf. 7. glos. 3. part. 10. num. 7.* Postius *de Manutenend. obser. 96. in princip.* Peguer. *in prax. Rub. 10.* vbi latè Ripoll. Berlich. *practicabil. tom. 1. conclus. 39. ex n. 1.* Novar. *ad pragm. Neapol. collect. 11. tit. de ordin. Iudicior. n. 1.* Guttierrez *lib. 1. practica. q. 64. in princip.*

26 Neque obstat, quod pars protestando sibi præcavere potest, vt colligi potest *ex d. c. præsentium.* Quia hoc est facultativum respectu partis; & si protestari nolit, sed iure suo vti, dilatio concedenda esset, ante publicationem, & sequeretur inconveniens duplicandi tempora, quod abhorrent iura, *l. properandum*, cum similibus, *C. de Iudicijs.*

27 Dices quod difficilis erit in praxi repulsa testium ex officio Iudicis, præsertim in Regno Valentiæ, in quo viget consuetudo interrogandi testes super generalibus in fine depositionis: quare defectus, qui negari non possunt, detegùntur quando iam deposuerunt. Cui argumento dicendum est, quod iuxta praxim quam tradidi, §. *præced. n. 93.* communiter obseruatam, nomenclatura testium producendorum parti traditur; & si in ea inveniet testem, quem repellit aliqua exceptio foralis, vt si fuerit Infidelis, Bannitus, criminosus, infamis, adhibere remedium opportunum poterit, vt à Iudice repellatur. Sic enim de facto obtinui in causa relata, §. *præced. num.* 28
37. nam Syndicus Societatis Iesu, beneficio restitutionis in integrum admissus fuit ad testes producendos, Regia prouisione *diei 16. Ianuarij 1645.* postulavi nomine Archiepiscopi, nomenclaturam testium, & tradita fuit: in ea solum continebantur Patres Iesuitæ, quos Syndicus producere intentabat, expositi D. Iudici quod excluſi erant à foro, tanquam habentes interesse, vt singuli; (lis enim erat, quod singuli Societatis, dum executores testamentorum nominarentur, exempti erant à redditione rationis coram Ordinario) & sic excluſi fuerunt, & Syndicus nihil potuit probare.

29 Quadraginta dierum est dilatio reprobatoria testium, quam noster textus concedit ad proponendas, & probandas obiectiones: & in consequentiam si pars corroborare voluerit probationem à se factam, quod licet, iuxta tex. *in for. 41. de testib.* æqualis dilatio concedenda erit, quia reprobatio, & corroboratio passu pari ambulant, *For. 13. de dilation.* ibi: *a provar obiections, e corroboracions de testimonis.* & *for. 36. de testib.* ibi: *e obiections, e corroboracions*, vt ex *const. 4. tit. de dilat.* tradunt Peguera & Ripoll. *d. Rub. 20. num. 1. & seqq.* Solum in hoc differunt, quod ad obiectandum currit dilatio à die traditæ copiæ, vt *in tex.* habetur, ad corroborandum à
30 die 3. post traditionem copiæ articulorum reprobationis; vt *in dict. for. 41.* dicitur: sed istæ dilationes præcisè, & peremptorie computandæ sunt, neque extendendæ, licet coarctari valeant, vt de dilatione principali dictum remanet *in præced. §.* quia cum in *eod. for. 35.* forma data sit omnibus dilationibus, dictũ quoad vnam com-
31 prehendit omnes, nisi specialiter aliquid cautum sit: Si vero obiectiones proponendæ sint contra testes reprobatorios, sive productos in dilatione, & materia obiectiva, debent opponi, & probari intra viginti dies, à traditione copiæ attestationũ eorundem, sive ab apparatu si eã sumere distulit, vt expressè dicitur *in for. 42. de testib.*

Et quamquam in materia principali, replicatio, duplicatio, & triplicatio, admittantur, in materia obiectiva non ita concessum est; nam vltra reprobationem testium primo reprobantium, alia replicatio denegatur,
in eodem for. 42. in quo lex nostra diversificatur à lege 32
Castellæ, quæ est *l. 10. tit. 17. lib. 4. recopil.* Vbi Azevedo & Bolaños *d. §. 16. num. 30. in fin.* dum vltra primam reprobationem, aliam non admittit, ea ratione, ne processus in infinitum admittatur; hanc eandem rationem insinuat, *d. for. 42.* sed benigniori modo, nam secundam reprobationem concedit, vt de Senatu Neapolitano idem testatur Ioan. Bapt. de Thoro *in comp. decis. tom. 2. verb. testium audientia.*

Et nota, quod licet testis ab aliquo productus, non 33
possit ab eo reprobari, iuxta text. *in l. si quis testibus, C. eo tit.* vbi Baldus & cæteri scribentes Guttierrez *in repet. d. l. nemo potest, ff. de legat. 1. n. 127. cum seqq.* Valenz. *consil. 121. n. 148.* plures adducti per Barbos. *in collect. d. c. præsentium, n. 8.* hoc restringere debemus ad personam (quãquam Monter. *decis. 45. n. 2.* quoad dicta etiam procedere tenuerit) non autem procedit quoad attestationes, quia certissimum est, posse refelli, vt quotidie refellitur; sic 34
docent D. Leo *in respons. iur. post decis. 210. n. 17. & seqq. & decis. 186. n. 3.* Peguer. *in prax. d. Rub. 20.* vbi Ripoll alios adducens *n. 6.* quibus addendi Azeved. *in d. l. 1. n. 47.* Lara *de Capellan. lib. 2. c. 4. n. 65.* Guttierrez *in d. l. nemo. n. 133.* Gratian. *discep. forens. c. 236. n. 4.* Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. tom. 5. verb. Testium corruptorum.* Carleval. *de Iudic. tom. 2. tit. 2. disput. 3. n. 37.* Pareja *de instrum. edition. p. 2. tit. 7. resol. 3. n. 12.* & sic sæpe sæpius observatum vidi in Regia Audientia.

Sed pone pulchram speciem: quis probavit aliquod 35
factum in dilatione principali; Adversarius in dilatione obiectiva diluit, vel diluere intentat cũcta probata; primus

mus per viam corroborationis vult probare idem factum,quod antea probaverat ; & licet ei refragare videatur,quod didiſcitis teſtificatis, teſtes nequeunt produci ſuper eiſdem capitulis,vel directo contrarij,ex deciſione tex. *in cap.fraternitatis. ex de teſtib. d.* Auth. *de*
36 *teſtib.* §. *quia vero* cum ſimilibus adductis per Marium Giurba *deciſ.73.n.1.* & Barboſ. *in collect.d. tex.n.1.verſ. amplia.* Tamen per viam corroborationis fieri poſſe dixit Pontifex. *in c.ſeries 26.de teſtib.* ibique communiter Doctores;Immola *in c.cum clamor, eod tit.* Nata, *conſil.* 565. Maſcard.*de probat concl.*411.*n.*26. Gail.*obſer.* 105. *lib.*1. Tuſcus *lit.T, concl.*294. *n.*105. *& ſequent.* Burſat. *conſil.*95.*n.*18.*vol.*1. Gabriel *com.opin. tit.de teſtib. concl.* 21.*n.*38. Corrad.*tract.de offi.Prætor. in cauſ. civil. tit. de dict. teſti.n.*47. Barboſ.*in dict.c.ſeries n.*4.Giurb.*dict.declſ.*73.*n.*6. Et quamquam aliqui ſignificent,hoc procedere in cauſa appellationis, maior ratio viget in prima inſtantia, ad quam petenti concedenda neceſſariè eſt dilatio corroborativa, ſicut obiectiva , vt ex dictis patet:in cauſa vero appellationis dubia res eſt,vt colligitur ex Covarruu.*pract.c.*18.*num.*5.Paz *temp.*9.*n.*7.Avendaño *d. reſponſ.*21.*ex n.*4. Guttierrez *lib.*1. *pract. q.*64. Cancer *d.c.*20.*n.*46. qui omnes concludunt concedendam non eſſe,niſi quando in prima inſtantia conceſſa, vel poſtulata non ſit.Neque id limitandum erit,ad cauſas matrimoniales,vt innuere videtur Barb.*vbi proximè* (qui perperam ſpeciem *d. textus* expoſuit) Nam ratio Pontificis in eo expreſſa,generalis eſt,nempe conſuetudinem de qua *ibi* eſſe iuri contrariam ; fruſtra namque iura concederent facultatem corroborandi atteſtationes,ſi ea quæ diluuntur,non poſſent novis probationibus firmari.

37 Hac autem dilatione in materia obiectiva lapſa,non conceditur beneficium reſtitutionis in integrum ad noviter probandum. Quia cum nimis odioſum ſit teſtium defectus detegere,elapſa dilatione,nec minor,nec alius ex privilegiatis, beneficium implorans audiendus eſt,nam obiectiones teſtium,maximè conſiſtunt in defectibus,& criminibus illorum : eos reprobare,eſt quodammodo accuſare de dictis defectibus, atque delictis, ita vt aliquando ad pœnam deveniatur,*d.authent.de te-*
38 *ſtib.c.*1.§.*ſi vero ignoti.* Et ſicut minor non reſtituitur ad accuſandum *tex. in l.auxilium*;37.§. *ſed in ſexaginta, ff.de minor;* ſic ſimiliter reſtitui non debet ad reprobandum, vt tenuerunt Gloſſa *in Clement.2.de procurat.* Rebuff.*ad leg.Gal.tit.de reſtit.art.*1.*gloſ.*2.*n.*16.Capell.Toloſ.*deciſ.*53. Covarruu.*pract. c.*26. *n.*4.*verſ.tertio eidem:* Palacios Rub.*in repet.c.per veſtras*,§.26. *n.*13. *de donat. int.* Boër.*deciſ.*245.*n.*7. Didacus Perez *in l.*1.*tit.*4. *lib.*3. *Ordin.* Guttierrez *lib.*1.*pract.q.*64. *n.*1. *verſ. contrarium.* Paz *in prax.d.temp.*9.*n.*8. Pichardus *d.præcep.*9.*n.*3. Bolaños *d.*§.16.*c.*30. Azevedo *in d.l.*1.*n.*67.*&* 71. Avendaño *in* 2.*p.capit.Prætor.c.*5.*n.*29.

39 Contrarium aſſerit Ripoll,*variar.c.*5.*n.*174. Ea ductus ratione,quod ſi minor lædatur,ex omiſſione probationis,in materia obiectiva,reſtituendus eſt, ex regula generali, ad quod probandum allegat Boërium *vbi prox.* & Ferrer *obſer.p.*3.*c.*476. ſed hæc non concludunt;nam deficiente læſione , non erat neceſſaria hæc ſpecialis diſpoſitio , cum minor non reſtituatur niſi quatenus læſus eſt.*l.ait Prætor*,7.§.*ſed in indicijs,ff.de minor.* ibi:*ſed in indicijs ſubvenitur:ſive dum agit , ſive dum convenitur captus eſt:* ſuppoſita namque læſione, ſpecialis diſpoſi-
40 tio ſubintrat,quam tot DD.tuentur. Et licet aliqui teneant quod lapſus in his terminis ſuppleri poſſit per informationem privatam Iudicis,vt cum Baldo, Abbate & alijs tradit Azevedo,*ibid.n.*71.tamen hanc cautelam improbat Romanus,relatus *in additione ad Abbatem in d.c.fraternitatis,de teſtib.lit.C.*& hanc ſententiam ſequitur Azevedo *ibid.* Nec auctoritas Boërij refragatur, quia concluſionem iuridicam proponens , addit quod ex conſuetudine Franciæ minores ſolent reſtitui. Ferrer,
41 & Ripoll pariter nituntur in conſuetudine,& ſic eorum ſententia procedere poſſet vbi talis vigeat conſuetudo, ſed non alibi *c.fin. de conſuetudin.* pluribus Valenzuela *conſ.*8.*n.*25. Et adhuc Boërius ponit caſum in quo proceſſus abſque obiectionibus decidi nequit , vt puta ſi minor poſſet diluere totam probationem adverſarij;ſed neque eo in caſu læſio minoris indubitabilis fieret,quia tunc aduerſarius admittendus eſſet ad novam probationem,vt tenuerunt *Andre.in c.audiſtis de in integr. reſtit.* Guid.*in ſtat.ſiquiſ.verb.teſtes,colum.*6. *verſ.ſed quæro.* Rebuffus *ad l. Gal. d.tit.de reprob. teſt. num.*8. quod ego intelligerem , per modum corroborationis , vt dixi *ſup. num.*35.

Verùm iſta procedunt , quando obiecta probanda 42
eſſent per teſtes , non vero ſi per inſtrumenta probari poſſent,vt explicant Paz,*d.temp.*9.*n.*3.Ripoll.Var. *d.c.* 5.*n.*172.Et ratio eſt manifeſta, nam inſtrumentorum productio,non circunſcribitur ad certum tempus, imo fieri poteſt vſque ad ſententiam, vt dixi §.*præced.n.*231. *cum ſeq.*& latius probabo *in* §. *qui ſequitur:* atque ad ea, 43
quæcumque ex inſtrumentis eliciantur probant vtique, ſive verſemur in materia principali,ſive obiectiva,cum ſuum effectum producere debeant.Ex qua concluſione infertur , quod ſi in concomitantiam inſtrumentorum 44
productorum ad verificandos defectus teſtium, alij teſtes offerantur,dum ſuper materia concomitativa offerantur,admitti debent,eiſdē iuribus,& rationibus, quibus quoad materiam probatum eſt principalem *d.*§.*præced.ex nu.* 230. Et vt percipias ingenioſum modum reprobandi teſtes , non ſolum lapſa dilatione obiectiva, ſed poſt concluſionem cauſæ. Quidam qui duos teſtes 45
repellere optabat , amicitiam affectavit cum Actuario Cauſarum Criminalium vnius ex Curijs inferiorum.Eo ignorante(vt dicebatur) cœpit acta cuiuſdam proceſſus, in quo inquiſitio inſtituta fuerat contra plures pro enormi crimine:inter reos reperiebātur aliqui eiuſdem cognominis cum teſtibus, quos excludere deſiderabat: exhibuit hunc proceſſum cum articulis ad probandam idemtitatem perſonarum,quod de materia concomitativa viſum fuit,& ſic admiſſus ad probandum intra ſex dies vtiles.Nihil probare potuit, ſed imo detecta fraude,cum ingenti pudore repulſus fuit.

Idem dicendum erit , ſi ex dictis, & atteſtationibus 46
ipſorum teſtium obiecta reſultent:nam proponi in quacumque parte litis poterunt ; quia ſimiles defectus ex viceribus ipſius proceſſus reſultant,& ſic ſemper opponi poſſunt;& adhuc caſu quo non opponantur , Iudex non ſolum poteſt , ſed debet de eis habere rationem, text.*in c.in cauſis ad fin.de teſtib.* vbi DD.Iaſon.*in repet.l. admonendi, col.*16.*verſ.item adde etſi concluſum, ff.de iur. iuran.* Vivius *dec.*235.*n.*12. Cancer *d.c.*20. *n.*47.*verſ. de* 47
iure Cathaloniæ. Carroz.*ſingul.*730. Maynard.*dec.*74.*lib.* 4.Achil.Perſonal. *tract.de adipiſc.poſſ.num.*30.Poſtius *de manuten.obſ.*95.*n.*4.Ripoll.*d.c.*5.*n.*175.Et ſic praxis receptum habet,nam in allegationibus , elapſis temporibus omnium probationum, quotidie teſtium perſonæ, vel dicta arguuntur , ex reſultantibus ex proceſſu. Et quamquam ſæpius partes in vanum laborant , per ſophiſticas ſubtilitates increpando ; non ſemel vtilem hanc allegationem vidi : nam ex ipſis atteſtationibus varietates,mendacia,contrarietates,& falſi vitia pullulare ſolent. Aliquando cognationes , affinitates,amici- 48
tias & alios affectus in ipſis de poſitionibus fatentur, quare vel excluſi manent, vel fidei eorum non modicū detrahitur.Quæ vero obiecta ſint excludentia omnino teſtes,vel eorum fidem diminuentia,noſtri inſtituti non eſt,ſed faciliter peti poſſunt à DD.ſuperius memoratis, ſignanter à Petr.Rebuffo *in d.tract de reprob.teſti.*& Farinacio,qui integrum volumen *de teſtibus* edidit.

Ad hoc vt currere incipiat dilatio iſta in materia ob- 49
iectiva, & reprobatoria teſtium ſpectanda eſt publicatio atteſtationum materiæ principalis,vt concedi poſſit copia earum,vt alijs relatis,dixit Pareja *de inſtr.edit. p.*1.*tit.*5.*reſol.*1.*n.*82. & mediante apparatu vero vel facto renuens comminetur ad eam ſumendam,vt in *noſtro tex.* habetur. Idemque obſervandum ad materiam corroborativam, cum traditione articulorum obiectionū, vt poſt triduum currere incipiat.*d.for.*41.*de teſtib.* Et vt 50
currant viginti dies ad reprobandos teſtes materiæ obiectivæ , publicatio atteſtationum illorum facienda

erit, & concedenda copia mediante eodem apparatu. *dict. for.* 42. *de testib.* & hoc iure vtimur; licet rarissimè; quia si, vt dixi, raro testes in materia obiectiva producuntur; multo minus in vsu erit dilatio ad secundam reprobationem.

51 Sed dubitari potest, an per communicationem processus suppleatur solemnitas tradendi copiam per apparatum? Ratio dubitandi ea nimirum esse posset, quod in his foris, dum forma traditur concedendi dilationes, vt dixi, etiam videtur inducta quoad apparatum faciendum; quia forma censetur tradita quoties
52 per legem aliquid statuitur necessariè faciendum. *dict. l. obligari, §. tutor. ff. de auct. tutor. d. c. dilecta.* 22. *de rescript.* cum alijs adductis *supr. num.* 21. & cum in istis foris apparatum fieri expresè dicatur, eo deficiente processus
53 annullabitur, vt probavi *eod. num.* 21. At nihilominus tenendum est, quod per communicationem processus, dum in actis constet, suppletur dicta solemnitas, & dilatio hæc curret à die communicationis: quia mens fororum inducentium istam apparatus solemnitatem, est quod parti constet de attestationibus. Non enim dicitur quod apparatus fiat secundum ritum, in praxi assuetum; sed quod currat dilatio à die quo *Notarius vel scriptor causæ tradiderit vel tradere paratus sit copiam:* ita
54 vt ea quæ de apparatu dicuntur simpliciter posita apparent: & non omnia, quæ à lege simplicitet requiruntur, inducunt formam; & in consequentiam non debent adimpleri specificè, nisi vlterius ipsa lex progrediatur, actum aliter factum annullando, tex. *in l. fin. vers. huic adiecimus sanctioni. C. de sent. ex brevil. recit.* pluribus Salgado *in laber. creditor. p.* 1. *c. fin. ex num.* 37. & sic dum traditur copia menti legis satisfactum est; copia namque multis modis concedi potest, & vnus ex his censetur communicatio processus, per quam consequitur idem, quod per apparatum.

55 Et quantumvis concederemus hoc tanquam formam inductum fuisse, dum menti, & intentioni fororum inducentium, satisfactum sit, adimpletam formam dicere debemus tex. *in l. mulier, ff. ad Senat. cons. Trebel.* ibi: *secundum hæc dicebam, & in proposita quæstione decretum divi Marci esse trahendum.* docent Tuscus *lit. E. concl.* 419. *num.* 21. Alderan. Mascard. *de statutor. interpretat. concl.* 9. *num.* 36. *& seq.* D. Leo *decis.* 108. *num.* 13. Barbosa *vbi prox. n.* 12. *plurib.* Salgado *d. c. fin. n.* 149. *& seq.* Valuenz. *consil.* 22. *n.* 34. Amaya *in l. certa forma*, 4.
56 *numer.* 4. *Cod. de iur. fisc. lib.* 10. Larrea *decis.* 78. *num.* 7. Et sic observatum fuisse per Regiam Audientiam constat, in causa Baroniæ de Vivel: litigabat Procurator Fisci, sive Patrimonialis, & cùm *die* 27. *Maij* 1559. ei iniũctum fuisset præceptum de solvendo aliquid ratione copiæ, aliàs paratus se exhiberet actuarius, ad tradendam eam, vt curreret dilatio in materia obiectiva, supplici libello *diei* 24. *eorundem*, deduxit Fiscum ex proprio privilegio immunem esse à præstatione ex-
57 pensarum (vt docent Baldus *in l. qui crimen num.* 20. *C. qui accusare non pos.* Boër. *decis.* 324. Peregrin. *de iur. fisc. lib.* 7. *tit.* 4. *n. fin.* Alfaro *de offi. Fiscal. glos.* 16. *priuil.* 70. *num.* 216. de quo infrà *c.* 13. §. 4. *n.* 32.) postulando quod iuberetur ei copia franca ministrare: in calce supplica-
58 tionis provisum fuit, quod fieret mandatum supplicatum: & *die* 29. *eiusdem mensis* communicatus fuit ei processus originalis, & in actis adnotatum per instrumentum solemne cum testibus, sicut apparatus fieri solet, & ab eo die incepit currere dilatio in materia obiectiva.

Quam observationem nota, tam ad comprobandum vsum privilegij Fiscalis in civilibus, quam ad adimplementum dispositionis foralis, per communicationem processus originalis, in casu quo per forum expressa mentio fit de apparatu. Sic similiter fuit decisum *die* 21. *Aprilis.* 1634. referente D. D. Onufrio Bartholomęo Ginart in causa Nobilis Aunculi nostri Don Vincentij Pauli Pellizer, cum vxore Ioannis Gabriel, quia tradita copia instrumentorum ab Actuario computata fuit dilatio in materia obiectiva, & impugnativa à die traditionis absque aliquo Apparatu, notat D. D. Petrus Sanz
59 *lit. A, obser.* 21. Modus namque tradendi copiam per communicationem processus originalis, inductus est per pragmaticam generaliter quoad omnes *c.* 7. *pragm. anni* 1577. & per forum approbatus *for.* 8. *cur. ann.* 1604. & in Regno Castellæ ita admissus, vt copiæ actorum speciales non fiant, sed acta partibus promiscuè tradantur. (Quod etiam obseruatur in hoc Supremo) tradit Pareja *de instr. edit. d. p.* 2. *tit.* 8. *resol.* 3. *n.* 14. Et sic idem operari debet, ac si copia materialis sumptibus partium traderetur, vt tenent Gravat. *ad pract. vestr. lib.* 7. *c.* 1. *n.* 22. Postius *d. obser.* 95. *n.* 4. *& seqq.* Thoro *in comp. decis. tom.* 3. *verb. copia actorum.*

An vero dilatio transmarina concedenda sit in ma- 60
teria ista obiectiva, pariter dubitari solet? Et si ex natura facti necessaria sit huiusmodi dilatio, concedi debet, adhibitis solemnitatibus *foror.* 32. *&* 33. *de testib.* de quibus §. *præcedenti, n.* 184. *cum seqq.* ita expresè cautum est in nostro textu, nam postquam assignat dilationes præcisas & peremptorias, tam ad materiam principalem, quam obiectivam, subiungit, *Salvo dumtaxat casu quo,* 61
ad remotas, vel longinquas partes probatoria dilatio peteretur; quo casu servetur solemnitas à foro per Serenissimum Dominum Regem Alphonsum recolendæ memoriæ genitorum nostrum edito, super talibus ordinata. ita vt eodem iure 62
quoad dilationem principalem concessa est transmarina, concessa pariter est ad materiam obiectivam. Et sic tenuerunt Peguera *in prax. d. Rub.* 20. *num.* 2. Ripoll *ibid. & variar. d. cap.* 5. *num.* 182. Et ratio desumi potest ex traditis per Avendaño *d. respons.* 21. *num.* 3. *vers. illud tamen:* nempe, reprobationem testium esse iustissimam defensionem, vt dixi *sup. num.* 18. *&* 19. Et sic ratione loci, vel temporis posse prorogari: Ratione loci, quoties probatio facienda est in loco remoto à loco iudicij; ratione temporis, quoties calamitas temporum impediret quominus fieri posset, vt puta grassante peste, ingruente bello, indictis ferijs repentinis, & sic similia.

Ex eadem ratione consequitur, quod lapsa ista dila- 63
tione, si obiecta probari valent per occularem inspectionem, concedi debet, sicut conceditur respectu dilationis in materia principali, de quo egi §. *præcedenti, num.* 238. *cum seqq.* Quia cum sub eadem dispositione nostri textus forma data sit concedendi dilationes, principalem scilicet, & obiectivam, sicut in principali lapsa, ocularis inspectio conceditur; ita pariter lapsa dilatione obiectiva poterit per evidentiam rei, & ocularem inspectionem probari, quod ad eam attinet; vt docet Avendaño *d. respons.* 21. *n.* 6. & si in oculari inspectione relationes peritorum, vel testes adhibendi sint, pariter admitti debent modo & forma dictis respectu materiæ principalis *in d.* §. *præced. n.* 239. sicque obseruatum fuit 64
in Regia Audientia in causa Baptistæ Martinez, cum Regio Fiscali, de qua mentionem feci *c.* 8. §. 8. *num.* 245. Quia aliqui testes in eum deponebant per sensum visus; factum erat nocturnum, & rationem reddiderunt, eo quod lumen artificiale, apponi erat solitum in certo loco, per quod fugiens visus dicebatur: & ad probandum quod erat impossibile aliquem cognosci, eo lumine, postulata fuit ocularis inspectio, didiscitis testificatis, tam in materia principali, quam obiectiva; & concessa fuit in *mense Aprilis* 1647. in qua decisione, & oculari inspectione interfui tanquam Fiscalis Regiæ Audientiæ.

Et omissis quæstionibus vulgaribus, quæ passim per 65
Doctores discutiuntur, pro coronide huius tractationis, notare decrevi; quod licet in concursu probationum contrariarum, communiter attendi solet ad pluralitatem, seu maiorem numerũ testium, vt late probat Farinacius *q.* 65. *ex n.* 107. quem sequutus fuit Valenzuela *cons.* 92. *n.* 207. per tex. *in c. in nostra,* 32. *de testib.* hoc intelligendum est cæteris paribus, nempe quando testes hinc inde producti sunt eiusdem conditionis, & probitatis. Nam si fuerint dispares quoad idoneitatẽ, Iu- 66
dex non debet ferre sententiam secundum attestationes plurimorum, sed probiorum: quæ declaratio omni iure cõprobata est, de iure digestorum, per tex. in *l. ob carmẽ,* 21. §. *fin. ff. de testib.* ibi: *Non enim ad multitudinẽ respicere oportet, sed ad syncerã testimoniorũ fidẽ, & testimonia quibus*

potius

potius lux veritatis assistit. De iure Codicis tã Iustiniani quam Theodosij. *in l. iurisiurandi* 8. *C. de testib.* quæ in Theodosiano est, *l.* 3. *de fide testi. & instr.* ibi: *& vt honestiorib. potius fides testibus habeatur.* De iure authenticorũ in *aut. de testib. collat.* 7. *cap.* 3. *§. neque igitur,* ibi: *ea autem quæ à dignioribus.* De iure Põtificio in *d. c. in nostra,* quod pro contraria allegari solet, ibi: *quia etiam ad multitudinem tantum respicere non oportet, sed ad testium qualitatem, & ad ipsorum deposita, quibus lux veritatis assistit, ex quibus motum animi sui convenit Iudicem informare.* Id ipsum forali dispositione firmatur, nam *in for.* 50. *de testib.* sic sanxit invictus Rex Iacobus. *E si testimonis seran donats de cascuna de les parts que pledeiaran sobre vn capitol mateix, e sera vist que sien contraris los testimonis en leurs dits: aquells deven esser creguts que seran pus honests.* Tenent hanc Doctrinam Baldus *in l. eius qui in provincia, col.* 6. *vers. veritas est in prin. ff. si cert. petat.* Alex. *cons.* 4. *num.* 20. *lib.* 2. Roland. *cons.* 36. *n.* 2. *lib.* 2. Surdus *consil.* 119. *nu.* 21. *lib.* 1. Beroius *consil.* 130. *n.* 18. *lib.* 2. Farin. *q.* 57. *num.* 38. *& d. q.* 65. *n.* 118. Cuiacius *in d. c. in nostra. de testib.* Gratian. *discep. for. c.* 468. *n.* 77. *& c.* 677. *n.* 37. Iacob. Gothofred. *in d. l.* 3. *C. Theodos. de fid. test. & instrum. vers. secundum caput.* Hermosilla *in l.* 65. *tit.* 5. *part.* 5. *glos.* 6. *n.* 151. Quæ omnino tenenda est tanquam expressè per forum canonizata, & sic semper obseruavi, præ oculis habendo verba prudentissimè probata à Iustiniano in *d. auth. de testib. in prin.* ibi: *Non enim vt patefiant quæ gesta sunt, testantur plurimi: sed quatenus adhuc amplius occultentur, nam alia quidem scientes, alia verò pronuntiantes, aut quæ non sunt dicentes; hoc ipso confitentur, quia ea quæ verè sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferre iudicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc pronunciant, & ad iudicium deduci quærunt:* vtinam hæc nociva pestis, non extensa esset ad probiores!

§. IV.

De fide instrumentorum, eorumque editione, atque reprobatione, ad interpretationem for. 36. *vers.* e que los dits termens de testib. *cum alijs iuribus.*

MARTINVS REX.
anno 1403. Valentiæ.

TEXTVS.

EQue los dits termens, e posar sien enteses axi en rahons, les quals volra lo proposant provar ab cartes, com en aquelles, que volra provar ab testimonis. Si donchs lo volent posar, durant los dits termens, no ignorara rahonablement les dites cartes: laqual ignorancia se puixa provar per son sagrament. Pero en la produccio de les cartes no correguen los dits termens: mas sien servats las altres furs vells, e nous, parlants de les dites produccions de cartes.

SVMMARIVM.

1 *Edendorum instrumentorum tempus legitimum, est à contestatione vsque ad finem dilationis principalis.*
2 *Editio in Regno Valentiæ fieri valet vsque ad publicationem sententiæ.*
3 For. 40. de testib. & for. 8. cur. anni 1626. *expenduntur.*
4 *Idem in Cathalonia de æquitate servatur, sed vario modo.*
5 *Durum videtur quod de productis habeatur ratio, non concessa copia, neque assignato termino ad dicendum contra ea.*
6 *de iure fieri posse productionem vsque ad sententiam tenuerunt plures.*
7 *Vbi procedendum est sola facti veritate inspecta, dum instrumenta producantur re integra, de eis habenda erit ratio.*
8 *Idem in Regno Castellæ, ex eadem ratione, obseruatur.*
9 *Causa concluſa, & remissa ad Supremum Aragonum Consilium, ex remedio litterarum* causa videndi & recognoscendi, *instrumentorum productio fieri potest, vt per modum sequelæ transmittantur.*
10 *Instrumentorum producendorum triplex species expenditur.*
11 *Instrumenta publica ad quid adinventa dicantur.*
12 *Instrumenta publica quæ sint.*
13 *Publica persona, dicitur Tabellio, publica auctoritate creatus.*
14 *Tabelliones quo pacto creantur in Regno Valentiæ.*
15 *Notarij Valentiæ auctoritatem habent tam in Regno, quam in vrbe.*
16 *Notarij Regales qui sint, & quam auctoritatem habeant.*
17 *Notarij Regales non habent auctoritatem ad testificandum instrumenta in vrbe, & in leuca adiacente per circuitum.*
18 *Notarij Regales, vt possint fungi officio in vrbe, nouum examen subire debent, & de novo creari.*
19 *Notarij Valentini maximam auctoritatem habent.*
20 *Solemnitates necessariæ in Regno Valentiæ, vt instrumenta fidem obtineant.*
21 *Protocolla quæ dicantur, & providentia qua asservari debent.*
22 *Notarius apud quem negotium gestum est, vel qui eius notas regit, potest levare quotcum exemplaria postulentur à partibus.*
23 *Si vero postuletur ab eo qui non rogaverat spectandum est præceptum Iudicis.*
24 For. 8. de edendo in fin. *explicatur.*
25 *Transumptum levatum ab exemplari instrumenti, & non ab originali, non probat nisi adsit auctoritas Iudicis.*
26 *Instrumenti copia desumpta ab archivo publico, plene probat.*
27 *Instrumenta desumpta ab Archivo publico probant, sola subscriptione Archiotæ intercedente.*
28 *Mos registrandi instrumenta publica in Archivo Iudicis ordinarij in civilibus Valentiæ.*
29 *Forma registrandi instrumenta extra Regnum confecta.*
30 *Instrumento legitimè registrato eadem fides adhibetur, ac si confectum esset per Tabellionem Regni.*
31 *Instrumenta registrata impugnari possunt.*
32 *Registratio supponit solemnitates regulares instrumenti, sed non mutat eius speciem, neque sanat defectus.*
33 *Exemplar levatum à publico regestro Archivi, probat, quia regestrum succedit loco protocolli.*
34 *Extra Regnum confecta instrumenta fidem obtinent consisto de requisitis licet non fuerint registrata.*
35 *Peritia in examinandis instrumentis extra Regnum confecta quam habent Tabelliones Curiæ civilis.*
36 *Archiva Curiæ Gubernationis, & Baiuliæ generalis in rebus ad eas spectantibus eandem auctoritatem obtinent.*
37 *Decisio Supremi quoad Archivum Baiuliæ generalis.*
38 *Curiæ omnes in Regno Valentiæ habere debent libros, in quibus negotia registrentur ex foro.*
39 *Curiæ Gubernationis decisio non adest, quoad scripturas priuatorum.*
40 *Editiones instrumentorum quomodo fiendæ sint.*
41 *Instrumenta producta non inseruntur in processu si negotium voluntariæ iurisdictionis sit.*
42 *In negotijs contentiosæ iurisdictionis, si aliquando fit, ex in curia Actuarij procedit.*
43 *Producens instrumentum in iudicio videtur confiteri contenta in eo.*
44 *Etiam si adhibeatur clausula, si & in quantum.*
45 *Contrarium tenuerunt plures.*

46 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
47 *Sed prima sententia verior, si pars non acquieſcit proteſtationi.*
48 *Actus agentis non operatur vltra illius intentionem, in his quæ pendent ab eius poteſtate, ſecus in cæteris.*
49 *Acta Iudicij quæ dicantur.*
50 *Acta Iudicij ſunt, non ſolum ea quæ fiunt in exercitio contentioſæ, verum etiam voluntariæ iuriſdictionis.*
51 *Et quæ aguntur coram arbitris.*
52 *Acta Iudicij non poſſunt ſubſignari à quolibet Tabellione, ſed ad actuario curiæ, vel cauſæ.*
53 *Limita caſu quo, Actuarius legitimè impeditus reperiatur.*
54 *Actuario vniuscuiuſque curiæ data eſt auctoritas ſpecialis ad acta illius.*
55 *Acta totius proceſſus ſubſignanda ſunt ab actuario curiæ, vt fidem faciant.*
56 *Locumtenens actuarij eiuſdem qualitatis eſſe debet.*
57 *Actuarij officium requirit induſtriam perſonalem obtinentis.*
58 *Actuarij Curiarum inferiorum, per quos approbandi ſunt.*
59 *Actuarij iſti per ſe officium exercere debent, & licet locumtenentem habere poſſint, eſt cum periculo ipſorum.*
60 *Subſignatio ab alio Tabellione facta non reddit acta nulla, ſed copiam abſque fide relinquit.*
61 *Ex vno, vel altero actu per alium Tabellionem geſto, non redditur proceſſus nullus, bene vero ſi totus proceſſus fiat ab eo qui actuarius non eſt.*
62 *Productio actorum, quando fiat eo modo quo inſerenda ſint.*
63 *Quandoque citra inſertionem.*
64 *Acta producta citra inſertionem* more Regiæ Audientiæ, *ſiunt quodammodo pars proceſſus.*
65 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
66 *Acta licet irrelevantia dicantur, ſi producta ſint coram iudice* à quo, *tranſmitti debent Iudici* ad quem.
67 *Inſtrumenta impugnanda ſunt intra dilationem triginta dierum à die copiæ, vel apparatus; acta vero Iudicij, ſi redarguantur in eo termino; ſed ſi appellationem exponunt, infra decem dies appellandum eſt.*
68 *Scriptura privata per ſe nihil probare ſolet.*
69 *Sed ſi conſtat de ſcribente, contra ipſum plene probat.*
70 *Scriptura privata producta in iudicio requirit comprobationem.*
71 *Scripturæ privatæ recognitio vſu frequentiſſima in Regnis Caſtellæ, quomodo fiat.*
72 *Scriptura recognita, paratam habet executionem in Regnis Caſtellæ.*
73 *Scripturæ privatæ recognitio in praxi Regni Valentiæ non eſt in vſu.*
74 *Sed ſi fieret, via executiva inſurgeret ex vi confeſſionis Iudicialis.*
75 *Confeſſio Iudicialis, an de iure communi paratam præbeat executionem.*
76 *Confeſſio Iudicialis in Regno Valentiæ vim habet iudicati.*
77 *Scriptura privata quæ comprobatur per teſtes de nota manu plene probat.*
78 *Teſtes de nota manu, non probant plene de iure communi.*
79 *Stylus efficere poteſt, quod ſimiles teſtes plene probent.*
80 *Et quod ſcriptura privata plene probet abſolute.*
81 *Stylus articulari, & probari ſolet in limitibus.*
82 *Stylus reſpiciens deciſoria cauſæ, probandus eſt.*
83 *Stylus Supremorum Tribunalium, vim legis habet.*
84 *Praxis atque deciſio Regiæ Audientiæ.*
85 *Quod procedit in vltimis voluntatibus tractum ſucceſſiuum habentibus.*
86 *Inſtrumenta producta, adverſarium non afficiunt, niſi citatum, cum aſſignatione termini ad dicendum contra.*
87 *Iniunctio productionis, abſque conceſſione termini, quæ fit in foro Valentiæ, legitimam formam citandi continet.*
88 *Conceſſio termini quomodo fiat in Regno Valentiæ.*
89 *Cathaloniæ terminus ad dicendum contra producta eſt duorum mentium.*
90 *Aragoniæ quomodo productiones fiant, & impugnationes.*
91 *Redargutio de falſo civiliter, etiam eſt in vſu apud Aragones.*
92 *Redargutio civilis in Regnis Caſtellæ frequentiſſima eſt.*
93 *Redarguendi de falſo inſtrumenta praxis ſive civiliter, ſive criminaliter deſumpta eſt ex* l. cum quidam 21. *alias* l. fin. C. de fide inſtrum.
94 *Doctores interpretantes dictum textum.*
95 *Tex.* in l. penult. & vlt. C. ad leg. Cornel. de falſ. *expenduntur.*
96 *Tex.* in d.l. penult. *corrigitur à Iacobo Gothofredo, ex Codice Theodoſiano.*
97 *Differentia redargutionis civilis, à criminali.*
98 *Producens ſcripturam, quæ redarguitur, tenetur eius fidem comprobare.*
Comprobatio fidei Scripturæ, quomodo fieri debet, ibidem.
99 *Comprobatione fidei facta, transfertur onus probandi in redarguentem.*
100 *Redargutio civiliter non eſt admiſſa in praxi Valentini fori.*
101 *Ratio elegans Antonij Fabri, ne redargutiones civiliter admittantur.*
102 *Arbitrio Iudicis, non partis, commiſſum eſt procedere civiliter, vel criminaliter ex falſitate inſtrumenti.*
103 *Probationes in materia impugnativa rarò fiunt, quia liquidiſſime requiruntur.*
104 *Impugnationes ex contentis in ipſis inſtrumentis productis, frequentius conſpiciuntur, & quare.*
105 *Impugnatio iurium productorum pertinet ad defenſionem naturalem.*
106 *Dilatione impugnativa non poſtulata, proceſſus non efficitur nullus ex omiſſione illius.*
107 *Scripturæ productæ, non vero impugnatæ, probant plenè, licet privatæ ſint.*
108 *Dilatione hac re integra poſtulata, ſi à Iudice denegetur, proceſſus efficitur nullus.*
109 *concluſio cauſæ habet vim renunciationis termini, & probationis.*
110 *In Regno Valentiæ, ſi inſtrumenta producantur poſt concluſionem parti concedenda eſt nova dilatio impugnativa.*
111 *Poſtulata editione inſtrumentorum ante conteſtationem, non eſt concedenda iſta dilatio niſi poſt eam.*
112 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*

TEmpus opportunum edendi inſtrumenta in iudi- 1
cio, ad fundandam ſuam intentionem, eſt à conteſtatione litis, vſque ad concluſionem cauſæ tex. *in c. cum dilectus de fid. inſtrum.* Aut. *qui ſemel. C. de probat.* vbi communiter Doctores docent Bartol. *in l. admonendi, ff. de iur. iurand.* Maranta *in prax. p. 6. actu 8. num. 47. verb. producitur.* Baldus *conſ. 351. n. 7. lib. 5.* Caſtr. *in l. oratione n. 77. verſ. non obſtat. ff. de ferijs.* Beroi. *in c. quoniam contra n. 209. de probat.* Aſin. *in prax. §. 22. c. 2.* Pancirol. *in prax. civil. p. 2. pag. 139. §. privata vero.* & ibi Fauſtin. *verbo donec fuerit concluſum in cauſa.* Covarru. *pract. c. 26. n. 2.* Aretin. *in l. ſi Titius, n. 2. ad fin. ff. de verb. obligat.* Peguer. *in prax. Rub. 17. n. 5. & Rub. 21. n. 11.* vbi etiam Ripoll. 2
Cancer. *var. lib. 1. c. 19. n. 9.* Fontanell. *deciſ. 370. n. 9.* plures adduxi §. 2. *num. 231.* inter quos Gabriel. Pareja *tract. de Inſtr. edit. tom. 2. tit. 6. reſol. 3. ex n. 6.* Qui cuncta congerens *n. 17.* fatetur quod in Regno Valentiæ, vſque ad publicationem ſententiæ poſſunt inſtrumenta produci ex *for. 38. de teſtib.* quod comprobat auctoritate Petri Auguſtini Morla *in empor. iur. tit. 11. q. 4. in fin.* vt *d. n. 231.* notavi.

Sed

Sed animadvertendum est, quod forus ab ipsis adductus, est noster textus; cum lapsu typographi in editione nova inscribitur *for.* 38. sed revera est *for.* 36. id ipsum clarius probatur *ex for.* 40. *eod. tit.* ibi: *e concluſen aquell pleit, per caſcuna part; ſalvo que puixen produir cartes,* 3 *e altres eſcritures en aiuda de llur daret.* Ex quibus verbis nostri practici inferunt facultatem edendi instrumenta post conclusionem, & producendi testes in concomitantiam eorum. Quia sub verbo *cartes*, instrumenta comprehenduntur, vt habetur *in l. cum quidam* 21. *C. de fid. instr.* & sic verba *e altres ſcritures en ajuda de llur dret* referenda sunt ad concomitatiuam testium probationem, vt notat D.D. Petrus Sanz *in eod. for.* 40. adducens doctrinam Math. de Afflictis. *decis.* 272. qui *num.* 4. admittit hanc conclusionem quoad scripturas authenticas, non vero quoad privatas. Idem probatur ex *for.* 86. *cur. anni* 1626. quia dum in eo cautum est, quod publicatio sententiæ positæ penes scribam, retardari nequeat ex productione documentorum, clare supponit productionem vsque ad illud tempus fieri posse; eoque iure vtimur.

Nec originem reperire potui, quia revera licet ex his foris percipiatur clare, quod post conclusionem causæ, instrumenta produci possunt; non est sic exploratum quod viso processu, sumptaque deliberatione, & exarata sententia, admittendus aliquis sit ad novam productionem, cum res integra esse desinat: suppositio namque Curiæ *in dict. for.* 86. non est sufficiens ad hoc, vt dicatur sic antea statutum fuisse; dum spe- 4 cifica dispositio non reperitur. Sed ita in praxi receptum est: quare credendum puto, quod sicut in Senatu Cathaloniæ ex æquitate, quamquam in vim constitutionum, denuntiato processu, instrumentorum productiones solemniter admitti nequeunt, ita vt in processu inserantur; & eis factis mandantur apponi penes scribam, vt de eis habeatur ratio in sententia, quam praxim mirè laudat Fontanella *decis.* 370. *ex num.* 10. quam tradiderant Peguera *rub.* 17. *&* ibi: Ripoll. *num.* 47. & *var. cap.* 6. *num.* 56. & de Senatu Neapolitano Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. tom.* 1. *verb. concluſione facta,* 5 (licet mihi durissimum videatur, quod ratio habenda sit de productis, quorum copia non conceditur parti, nec datur terminus ad dicendum contra, vt dicam *infr. num.* 86. *cum seq.*) ea nimirum ratione ne partes ex omissione producendi damnum irreparabile patiantur; sic in nostro Regno maiori cum ratione, dum expressè licet instrumenta producere, post conclusum in causa, ex æquitate permittitur, quod producantur instrumenta vsque ad publicationem sententiæ; nam res integra est, dummodo non sit pronuntiatum *absolvo*, vel *condemno*, ex eleganti doctrina Baldi *in dict. cap. cum dilectus, de fide instrum.* & Bartol. *conſ.* 9. *col.* 5. *circ. med. vol.* 1. *verſ. ſolvo.* quos sequuntur Cardinal. *in c. conſultationem de appellat.* Felin. *in c. licet cauſam, verſ. limita tertio, de probat.* Guid. Pap. *quæſt.* 201. Menoch. *de arbitrar. quæſt.* 28. *num.* 22. *lib.* 1. Asin. *in prax.* §. 23. *ampliat.* 3. *num.* 2. Polid. Ripa *ſingul. obſervat.* 129. *num.* 9. Mascard. *de probat. concl.* 1230. *num.* 63. *cum seq.* Maranta *in prax. dict. p.* 6. *actu.* 8. *num.* 48. Caravit. *ſup. ritu* 238. *num.* 1. & eis relatis Pareja *dict. reſol.* 3. *num.* 21. quibus adde Gizzarel. 6 *deciſ.* 42. *ex num.* 1. Et ratio est manifesta, nempe quod in nostro Regno procedendum est attenta sola facti veritate, vt sæpius dixi, signanter *hoc eodem cap.* §. 1. *n.* 6. & sic dum ante prolationem sententiæ instrumenta debito modo producuntur, ex quibus de veritate facti liquere potest, de eis habenda ratio est in sententia.

7 Quam rationem amplectuntur Doctores congesti per Mascardum. *dict. concl.* 1230. *num.* 6. & per Parejam *d. reſol.* 3. *num.* 22. qui *num.* 32. probat sic receptum esse in omnibus Curijs Castellæ, postquam lata fuit lex, per quam cavetur, quod Iudices procedant sola facti veri- 8 tate inspecta, quæ est *l.* 10. *tit.* 17. *lib.* 4. *recopil.* Quare nostra praxis liquidissimè fulsita manet, & in viridi observantia est, ita vt adhuc, casu quo lis post conclusionem remissa ad hunc Supremum sit ex remedio *litterarum causa videndi & recognoſcendi* (de quo latè Dominus Crespi *obſer.* 26. *per tot.* & nos latius *infra* dicemus) productiones instrumentorum in Regia Audientia admittuntur quotidie, & per viam sequelæ transmittuntur ad nostrum Supremum Senatum, quod expressè cautum est in *for.* 49. *Curiar. ann.* 1604. vt omnibus notorium est. 9

Sed cum documenta, quæ produci possunt in iudi- 10
cio, sint in triplici differentia, nempe instrumenta inter privatos publicè confecta, acta iudicialiter gesta, & scripturæ privatæ, vt impugnatio, vel comprobatio vniuscuiusque percipiatur; aliqua de vnaquaque specie breviter prælibanda sunt, iuxta fororum nostrorum dispositiones. Instrumẽta publica sive authentica, adin- 11
venta fuerunt, vt mediantibus illis, memoria rei, vel negotij gesti probatio, in promptu esset, & faciliter haberi possit, vt probat expressè tex. *in l.* 4. *ff. de fid. inſtrum. l. pactum, C. de pact.* docent Thoming. *deciſ. Lipſenſ.* 22. *num.* 7. Novar. *ad pragm. Neapol. tit. de fid. inſtr. collect.* 1. *ex num.* 1. & late Pareja *tom.* 1. *tit.* 1. *reſol.* 2. *ex num.* 8.

Dicuntur ergo instrumenta publica ea, quæ coram 12
publica persona, cum legitimis solemnitatibus gesta sunt; de quibus, expressa mentio habetur, *in cap.* 1. *de fid. inſtrum. & in l.* 2. *ff. eod. tit.* docent D. Covarruvias *practicar. cap.* 19. *num.* 1. *cum seqq.* & pluribus adductis Pareja *dict. tit.* 1. *reſol.* 2. *num.* 22. *cum seqq.* Per publicam 13
namque personam, Tabellionem auctoritate publica creatum, intelligere debemus; de cuius origine, creatione, & potestate mentio habetur in *auct. de Tabellion. collat.* 2. & tractant, alijs relatis D. Covarruv. *dict. c.* 19. *num.* 5. Farin. *quæſt.* 55. *ex num.* 15. Parlador. *rer. quotid. lib.* 2. §. *fin. limit.* 1. *&* §. 12. *num.* 11. atque in *ſeſquicent. differ.* 45. *ex num.* 1. D. Franc. Amaya *in l. ſi quis procurationem*, 34. *C. de decurion. lib.* 10. D. Crespi. *obſer.* 15. *ex numer.* 155. & Ego aliqua dixi *hoc eod. cap.* §. 1. *ex num.* 58.

Creantur igitur dupliciter in Regno Valentiæ, vt 14
ibidem adnotavi, nempe qui dicuntur *Notarij Valentiæ* & publicam auctoritatem obtinent ad testificandum instrumenta, tam in ipsa Civitate, quam in toto Regno, *for.* 18. *de notar. ſcrib.*, *& ſalar.* Dominus Crespi *dict. obſervat.* 15. *numer.* 161. de quibus plura cauta reperiuntur in *for.* 10. *cum aliquib. ſeqq. eod. titul.* quo traditur forma examinis & antiquæ creationis, *& in for.* 13. *de* 15
ſent. & actiſ. for. 20. *cum ſeqq. cur. ann.* 1552. *for.* 53. *cur. ann.* 1604. & in alijs plurimis. Et *Notarij Regales* (non ex eo quod ipsi soli, auctoritate Regia officia obtineant, nam Notarij Valentiæ etiam auctoritate Regia creantur, rigoroso prævio examine, & maiori solemnitate; sed sic nuncupantur ad discretionem inter ipsos percipiendam) in eoque differunt quod Regales minori 16
tempore praxis artis ipsius Notariæ, ac tenuiori examine, solemnitatéque fiant. *for.* 136. *cur. ann.* 1564. *for.* 50. *cur. ann.* 1585. *& for.* 75. *cur. ann.* 1604. Atque licet in toto Regno suis officijs fungi possint, in Vrbe Valentiæ, & eius districtu per vnam leucam in circuitu, nequeunt testificare instrumenta, neque acta Iudicij, nec 17
publicam auctoritatem alicui rei impartiri. *for.* 13. *de Notar. for.* 53. *curiar. ann.* 1585. vt docet Dominus Crespi *d. obſ.* 15. *n.* 160. *in fin.* Imo ad hoc vt possint vti officio Tabellionis in vrbe, novum examen subire debent, & de novo ad id ipsum creari, cum solemnitatibus contentis *in for.* 15. *de Notar. cum ſeqq. & for.* 10. *cum ſeqq. cur. ann.* 1552.

Hi omnes, respective ad loca prædicta, maximam au- 18
ctoritatem exercent; nam sive de contractibus, sive de vltimis elogijs rogentur, instrumenta publica conficiunt absque subscriptione partium (quod de iure necessarium esse infertur ex tex. *in l. ſi conventus* 16. *l. con-* 19
tractus 17. *C. de fide inſtrum. d. authent. de Tabell. collat.* 2. adhibitis die, mense, anno, loco & duobus testibus in contractibus, & tribus in vltimis voluntatibus; & instrumentis sic confectis, ab eisque subsignatis, plena fides vbique debetur, tam in iudicio quam extra, *for.* 2. *de*

20 *notar.* iunctis *for. 6. & 10. de teſtam.* De quibus ſolemnitatibus videndi ſunt plures relati per Novar. *d. collect. 1. de fid. inſtrum. ex n. 2.* Pareja *d. tit. 1. reſol. 3. §. 2. num. 57. cum ſeqq.* Fontanell. *de pact. nuptial. tom. 2. clauſ. 6. gloſ. 3. part. 7. ex num.* 47. Horum nottæ, & protocolla (de quibus bene D. Couarru. *dict. cap. 19. num. 5.*) per quod non intelligo breviculas notationes inſtrumentorum, quas *minutes* dicunt noſtri practici, vt Dionyſius Gothofredus exponit
21 *in epigraph. d. authent. de Tabellionib.* ſed libros per ſeriem annorum compilatos, in quibus originalia inſtrumentorum aſſervantur, licet ſub verbo *notarum* comprehendantur matrices, & cætera ad inſtrumentorum confectionem ſpectantia, quæ varijs nominibus appellari ſolent, nempe *rebedors, mans de cuytes*, & ſimiliter; quando Tabelliones ab hac vita migrare contingit, remanere nequeunt in poſſe filiorum, vel hæredum ſi Tabelliones non fuerint, ſed infra decem tradendæ ſunt Iudici Ordinario, in civilibus; qui Notarum regentem nominare alium Tabellionem tenetur, vt eas adminiſtret, tanquam ſi auctor earum eſſet, *for. 25. cum duob. ſeqq. & for. 32. de Notar.* Eſtque inſtitutus in Curia eiuſdem Iudicis liber *Index omnium Tabellionum*, cum nota defunctorum, & illorum, quibus protocolla eorum regenda committuntur, *for. 28. & 29. de Notar.* quare quoties dubitatur an inſtrumentum per publicum Tabellionem confectum ſit, quiſve protocolla conficientis regat, breviſſimè reperitur, abſque fraude, vel ſuppoſitione; neque locus eſſe poteſt occultationi notarum.

22 Itaque Notarius rogatus de inſtrumento, ſive penes quem negotium geſtum eſt; vel qui eius loco notas regit Iudicis nominatione, non ſolum exemplar in membrana, ſive pergaminea forma tradit parti, ſed copiam authenticam in folio, quoties per eos ad quos negotium ſpectat, poſtulatur: quæ praxis nititur diſpoſitione text. *in §. ſed & vnum inſtitut. de teſtam.* cum alijs congeſtis per Parejam *dict. titul. 1. reſol. 3. §. 3. num. 20. & 128.* & eam tradidit D. D. Fran. Hier. Leo. *deciſ. 124. num. 17. cum ſeqq.* quibus addendus Marinis, *quotidian.*
23 *reſol. lib. 1. cap. 186. num. 16.* Si enim exemplar, vel copia authentica poſtuletur ab eo, qui non rogaverat, quia dicit quod ſua intereſt; tunc ſpectatur præceptum Iudicis, qui ſummaria cognitione adhibita, ac iuramentum de calumnia ſpecialiter exigit; concedit, vel negat, vt idem D. Leo *d. deciſ. 124. num. 5. cum ſeqq.* docet. Quæ omnia fiunt nulla parte citata regulariter, nam tanta eſt noſtrorum Notariorum legalitas, quod rarò hæſitatur de veritate contentorum in his quæ ſubſignant.

24 Neque his obſtare poteſt *for. 8. in fin. de edendo*, quo iure cautum eſt, quod copiæ inſtrumenti non credatur, niſi facta ſit de præcepto Iudicis per publicum Tabellionem; ex quo inferri valet quod niſi præcedat Iudicis iuſſio, copia inſtrumenti non probat. Quod videtur de mente Pauli *in l. 2. ff. de fid. inſtrum.* Vlpian. *in l. Pomponius 8. ff. famil. herciſc.* & Pontificis, *in c. cum venerabilis 6. §. 1. verſ. intelleximus de exception. & in cap. 1. & 2. de fid. inſtr.* notant Belluga *in ſpecul. Prin. rub. 41. num. 52.* Grat. *conſil. 268. num. 10. & conſil. 859. numer. 2.* cum alijs congeſtis per Valenzuel. *conſil. 100. num. 89.* nam dicendum eſt quod *dict. for. 8.*
25 cum cæteris iuribus, loquuntur de tranſumpto, abſtracto ab exemplari inſtrumenti, quo in caſu certiſſimum eſt, quod duæ auctoritates concurrere debent, vt fidem facere poſſit: nempe Iudicis mandantis, & examinantis ſolemnitates, atque legalitem exemplaris; & Tabellionis exequentis tranſumptum, vt auctoritatem æqualem cum exemplari obtineat, vt expreſsè dicitur *in C. fin. de fid. inſtrum.* vbi communiter Doctores. Nos vero loquimur de ſecunda, vel vlteriori copia ſive exemplari levato ab originali regeſtro per ipſum Tabellionem rogatum, vel eum qui in eius locum ſubrogatus eſt, de quo dicta iura non tractant; & licet communiter copia dicatur, re vera non eſt, ſed exemplar, quia conſtat eiſdem requiſitis, & ſolemnitatibus, & obtinet eandem auctoritatem, quibus componitur primum exemplar, à quo non diſtinguitur ſpecie, ſed numero tantum; & vbi viget conſuetudo tradendi primum exẽplar in membrana, reſpectu materiæ, cum hoc in membrana, & illud in folio communi exaretur. Copiæ vero 26
per alium Tabellionem, vel per ipſum rogatum, non ab originali levatæ, ſed ab exemplaribus deſumptæ requirunt inſuper auctoritatem Iudicis, vt fidem facere poſſint iuxta text. *in dict. c. fin. & in l. 1. §. ſed & ſi in duobus, verſ. ſed ſi vnum, ff. de bonor. poſſ. ſecun. tab.* de quorum iurium expoſitione in iſtum ſenſum latè diſſerit Pareja *d. tit. 1. reſol. 3. §. 3. n. 22.* Vbi reperies, quando neceſſaria ſit partis citatio.

Idem dicendum erit, ſi copia deſumatur à publico 27
Archivo: quia plenam fidem obtinet, ſecundum textum *in authent. ad hæc, C. de fid. inſtr.* pluribus Pareja *d. §. 3. num. 27. per plures ſeqq.* quibus adde Sigiſm. Scaccia. *lib. 2. de Iudic. cap. 11. num. 756.* cum alijs congeſtis per Dominum Creſpi. *obſeruat. 23. num. 20.* qui accurate ponunt qualitates, quas habere debet copia deſumpta ex Archivo publico, vt ei credatur: quibus adde pulchrè notata per Dionyſ. Gothofr. *in l. moris, 9. §. ſolent, ff. de pœn.* inſtrumenta namque deſumpta ab Archivo publico, ſola ſubſcriptione Archiotæ vbique probare 28
conſtat ex pluribus adductis per Parejam, *tit. 5. reſol. 2. num. 10. & 12.*

Ex quibus dici poſſet originem duxiſſe praxim in Civitate Valentiæ ab antiquiſſimo tempore obſervatam, regiſtrandi nempe inſtrumenta antiquiora, vel extra Regnum confecta in Archivo Curiæ Civilis, in qua reperiuntur libri, in quibus ſimilia inſtrumenta regiſtrari aſſueſcunt, per ipſius Archivi Præpoſitum, ſive Archiotam, vt dicitur *in l. fin. §. hi quoque, 10. ff. de muner. & honor.* per nos nuncupatum *Archiver.* qui quidem accurate examinat litteras, ſubſcriptiones, ſubſignationes, litteras teſtimoniales Iudicum exterarum partium, ſigilla & cætera de quibus Pareja *d. tit. 1. reſol. 3. §. 2. num. 51. cum ſeqq.* qui relatione facta Iudici 29
de cunctis ad fidem, & legalitatem ſpectantibus, vbi dubium emergit, adhibita cauſæ cognitione ſummaria, teſtes examinat, ex quorum depoſitionibus comprobetur ſubſignantem vel legalizantes publicos Tabelliones eſſe earum partium, vel tales ibidem reputari, quibus legitimè præmiſſis regiſtrari inſtrumenta iubentur.

Ex qua praxi binus effectus vtiliſſimus reſultat: Primus quod inſtrumentis modo præmiſſo regiſtratis fides adhibeatur, tam in iudicio, quam extra, non ſecus ac ſi fuiſſent teſtificata per Tabellionem vrbis, vel 30
Regni Valentiæ; quia cunctis notum eſt examen quod intercedit, vt regiſtrata in ea Curia adhibeatur: licet per hoc non excludatur facultas impugnandi hæc inſtrumenta regiſtrata, ſi aliqua ſuſpicio reperiatur, vt in terminis tenuerunt Scaccia *dict. cap. 11. num. 178. n. 781. & num. 786.* Maſcard. *de prob. concl. 976. num. 54.* & D. 31
Creſpi *d. obſ. 23. num. 21.* Ea nimirum ratione, quia ex eo quod inſtrumentum reperiatur in Archivo publico, ſupponendum eſt ſimilem ſcripturam habere ſolemnitates, quæ regulariter aliæ ciuſdem ſpeciei habere ſolent, non autem quod natura, vel ſpecies illius mutetur, & convertatur in vberiorem; neque quod defectus viſibiles, ex ipſius viceribus pullulantes, ſanati cenſeantur, vt idem D. Creſpi accurate obſervat.

Secundus eſt, quod ſi deperditum fuerit exemplar, ab 32
Archivo aliud deſumi poteſt, cui pariter fides plena tribuitur: *l. geſta, 6. C. de re iudic.* vbi Baldus *n. 18.* Valenzuel. *conſ. 105. num. 19.* nam tunc regeſtrum Archivi publici ſuccedit loco matricis, ſive protocolli originalis, remanentis penes Tabellionem in partibus 33
longinquis, vt in ſimili tenuit Pareja *tit. 4. reſol. vnic. §. 4. num. 64.* cum Caputaq. Maſcard. Scaccia, & alijs: & hoc iure vtimur, tam in iudicio quam extra iudicium: de quo vide Matth. de Afflict. *deciſ. 250.* Emanuel. Zuarez *in theſaur. recept. ſent. verb. inſtrumentum.* Didacum Perez *in l. 2. tit. 5. lib. 2. ordin. gloſ. 1. verſ. decimo*

mo accedat. Azevedum *in l.1. tit.21. num.136. lib.4. recopil.* Anan. *decis.* 108. Caputaq. *decis.* 103. *numer.* 2. Monter. *decis.44. ex num.12.* Iacob. Cancer *variar. lib.*
34 *3.c.3. à num.* 236. Sed casu quo productio fiat absque hac registrata, nihil detrahitur fidei instrumenti, dum verificentur qualitates requisitæ, de quibus Pareja *d. tit.1. resol.3. §.2. num.51.* præcipuè si litteræ testimoniales Iudicis ordinarij loci longinqui, attestantur legalitatem Tabellionis subsignantis, & publico sigillo munitæ reperiantur: quia hoc est medium per quod sanius auctoritas conficientis instrumentum verificatur.

35 Sed re vera ob magnam experientiam, & curiale exercitium recognoscendi similia instrumenta, litteras, subsignationes, sigilla, & legalizationes exterarum partium, quam habent versantes in illo Archivo, facilius, & securius res expeditur, si in eo instrumenta externa registrentur; nam tandem per indirectum fieri solet, quia Iudices Superiores plerumque eiusdem Archiotæ relatione vtuntur, ob illius, in re de qua agimus, peritiam, quando res dubia videtur. De qua obseruantia attestari possum, cum non semel ex deliberatione Regiæ Audientiæ, vocari Michaëlem Crespi vidissem (erat enim peritissimus actorum Magister in Curia Iudicis Ciuilis, & notissimæ legalitatis) ad examinandas qualitates instrumentorum de longinquis partibus adductorum.

36 An autem idem dicendum sit respectu Archivi Curiarum Gubernationis, & Baiuliæ generalis? In rebus spectantibus ad easdem Curias, siue gestis in eis, dubitari non valet; verbi gratia si tractetur de re spectante ad Regium Patrimonium, vel Fiscum; quia in Archivo Baiuliæ reperiuntur originalia regestra, omnium Regiorum privilegiorum, atque contractuum, & sic plena fides adhibenda erit copijs ab eo Archivo levatis, quod cautum est *in for.103. Cur. ann.* 1564. & sic decisum in
37 hoc Supremo, in causa Monasterij Vallis-dignæ, Monachorum Sistertientium, cum Capitulo Almæ Sedis Valentinæ, super Tertijs decimarum oppidi de Almusafes, in qua disceptabatur de viribus venditionis per Serenissimum Regem Aragonum factæ, & ex comprobatione facta in Archivo Baiuliæ, sententia lata fuit, & publicata per Ludovicum Boer Regij Mandati scribam, ad favorem Monasterij, *die* 13. *Iulij* 1673. Si de visitationibus Regiarum Villarum, & alia ad Gubernationis Tribunal spectantia; pariter de Archivo eiusdem tenēdum est, quia respectu eius Curiæ, sicut cæterarum, cautum est quod habeantur libri in quibus omnia negotia in eis, respectivè actitata, registrentur. *for.4. & 5.*
38 *Curiar. ann.* 1626. Sed de negotijs priuatorum, quæ in eisdem Curijs non geruntur, contrarium verius est, nam de eis in istis Curijs non tractatur, neque qui de illis Archivis curare solent, habent peritiam aliorum negotiorum: qui enim de Archivo Curiæ Gubernationis curabat, tempore quo munus Assessoris obtinebam, prorsus imperitus erat in negotijs ipsius Curiæ, & aliarum.

39 Nec me latet sententia huius Supremi, lata in causa possessoria Comitatus de Sinarcas, cuius decisio nititur in copia testamenti Petri de Villanova primi Vice-Comitis de Chelva, levata ex regestro Curiæ Gubernationis; nam ex ea dubium insurgit, nam in causis summarijs hæc plene non discutiuntur, & vitia visibilia non excluduntur; quare adhuc sub lite est, an subsistat necne, & donec in definitiva iudicij plenarij petitorij dubium removeatur, auctoritas iudicati in suspenso est, nec legem facere potest, vt notat D. Crespi *obser.22. numer.225.*

40 Horum autem instrumentorum editio fit, realiter illa exhibendo, cum speciali mentione vniuscuiusque coram Iudice, mediante Actuario causæ, cui traduntur. Regulariter *in actu comparendo*: de qua traditione idem Actuarius fidem facit, dum ipsum actum testificatur per *Recepit* in fine illius appositum: & nonnunquam in libello regulari, & tunc editionem realem attestatur sub his verbis per ipsum appositis in Calce tempore traditionis: *fecit fidem, & posuit.* Et quamquam *in cap.6. Pragmaticæ Vespasiani Gonzaga Proregis anni* 1577. cautum sit, quod Actuarij specificam mentionem facere teneantur instrumentorum productorum, & statim inferre in processu: hoc intelligendum est, si pars producens instrumenta, eam non fecerit; facit semper, quia sua interest, & sic Actuarius sub prædictis verbis atte- 41
statur de specifica productione in libello contenta; illicoque in processu inseruntur, vt moris est, & citata parte per iniunctionem, plene probant, alio non edocto, ex pluribus congestis per Parejam *tit. 7. resol.6. ex num.* 1. quo probat, quod productio verbalis prorsus inanis est. In Curijs Iudicum inferiorum solet dicere Actuarius in Calce libelli *fecit fidem Caixo:* quo in casu non inseruntur, sed ab ipso Actuario seruantur, donec per Iudicem examinentur.

Quæ praxis viget in negotijs voluntariæ iurisdictio- 42
nis, dum declarationes iuris, vel decreti interpositiones postulantur: Et licet aliquando in causis contentiosæ iurisdictionis factum reperiatur, crederem magis ex incuria, vel desidia Actuarij, quam de legitimo stylo factum esse; ex eo quod eo ipso quo editio parti iniungitur, instrumenta fiunt pars processus, & in eo inseri debent, eodem pacto quo in Regia Audientia obseruatur.

Sed dubitari frequenter solet, an producens instru- 43
menta censeatur confiteri, & approbare cuncta in eis contenta? Et sic videtur inferri ex tex. *in l. aduersarius, C. de fide instr. l. cum præcum, C. de liber. caus.* melior tex. in *l. Publia Mœvia, §. fin. ff. depos. l.1. §. editiones, ff. de edend. l. si filius, §. vlt. ff. de interrog. action.* docent Innocentius, & cæteri Canonistæ in *c. cum venerabilis de excep. & in c. cum omnium de censib.* vbi specialiter Abbas. Butrius, Felinus, Decius, Parisius, Iason, Gozandinus, Gramaticus, Nata, Craveta, Rolandus, Mandellus, Riccius, Surdus, Hodierna, Menochius, Mascardus, Thomatus, Boërius, Pacianus, Cancer, Tuscus, Scaccia, Trentacinquius, Hõdedeus, Farinacius, Osascus, Barbosa, Noguerol, & alij congesti per Parejam, *tit. 7. resol.3. ex num.1.* qui plures ampliationes proponit, atque resoluit, quibus addendi noster Iranzo *tract. de protestat. consider.6c. ex num.1.* Franciscus Marc. *decis.866. tom.1.* Rota *in recent. decis.555. num.9. p.2. tom.1. & decis.197. num.3. p.2. eod. tom.1.* Vivius *decis.370.* Afflict. *decis.25. num.6.* Rota *diuers. decis. 159. p.2.* Cardinal. Otthobon. *decis.127. nu.1. & decis.251. n.10.* Novar. *dict. collect.1. de fid. instr. numer.22.* Carlevalius *de Iudic. tom.2. titul.2. disp.3. numer.37.*

Quæ conclusio secundum plures procedit, etiam si 44
pars protestetur, se non approbare contenta in instrumentis, nisi *si & in quantum sibi prodesse possint*: ita Glos. *in d.l.1. §.1. verb. dic. ff. de edend.* Parlador. *rer. quotid. lib.2. cap. fin. §.5. num.21.* Peregrin. *de Fideicom. art.1. num.29.* Baldus, Bolognetus, Innocentius, Alexander, Romanus, Mandellus, Scaccia, Gratianus, & Mancinus congesti per Parejam *d. resol.3. n.22. & 23.* Iranzo *d. consid.60. n.2.* alijs relatis Valenzuel. *cons.129. n.53. & cons.150. n. 24.* & ad rem clarius *cons.133. n.75.*

Contrariam opinionem videntur amplecti Bartol. 45
in l. Aurelius, §. idem quæsijt. num.1. ff. de liberat. legat. & in l. Publica, §. Titius Sempronio, num.4. ff. depos. Butic. *in c. cum alijs, num.19. de censib.* Alberic. *in d.l.1. §. editione, colum. penult. vers. ex expressis, ff. de edend.* Iason. *ibid. n.18. vers. sed aduerte: & in §. si quis postulante, num.21. instit. de action.* Decius *in l. fin. num.25. C. de edend.* Felin. *in c. cum venerabilis, num.23. vers. limita secundam exceptionem.* Alexander. *consil.136. num.23. lib.2.* Nata *consil.365. n.4. lib.2.* Vestril. *in prax. lib.6. c.1. n.6.* Gravat. *in addit. ad eum, n.111.* Menoch. *de præsump. lib.2. præs.45. n.21.* Saray *in addit. ad Matesil. singul.40. n.3.* Cancer. *var. d.l.1. c.19. num.6.* Scaccia *d. c.21. num.52.* Rota Roman. *in antiq. decis.282. alias 2. de fid. instr.* Chaqueran. *decis.39. nu.7.* Gratus *consil.101. num.7.* Mascard. *de probat. concl.916. num.15. cum seqq.* Osasc. *decis.39. num.7.* Gallerat. *de re-*

nuntiat. lib. 5. c. 6. n. 27. Cevallos *com. contr. com. q. 696.* Pareja *d. resol. 3. num. 71. cum seq.* Iranzo *d. consid. 60. num. 4.* & secundum hanc opinionem decisum fuit in Regia Audientia in favorem Balthasaris Ripoll, contra Curatorem hæredum Celidonij Albricio, sententia publicata per Alreus *die 5. Septembris anni* 1617. Quam non dubito procedere, si pars acquieverit protestationi; non autem si contradicendo, eadem instrumenta reproduxerit in quantum sibi prosunt; nam in hac specie nihil
47 operabitur protestatio, secundum textum *in l. nimis grave, ff. de testib.* Butrigarius, Albericus, Iason, Craveta, Mascardus, Scaccia, Cancer, Azevedo, & alij adducti per Parejam, *vbi prox. n. 73.* Peguera, Ripoll, Marescotus, & alij laudati per Iranzo *d. consid. 60. n. 7. cum seq.*

48 Quam limitationem, sive declarationem verissimam puto, & ab ea recedendum non esse; quia licet verissimum sit, quod actus agentis, non debet operari vltra illius intentionem, ex tex. *in l. non omnis, ff. si cert. petat.* hoc procedit, in his quæ pendent ab eius potestate: Fides vero instrumentorum non pendet à potestate producentis, sed à lege, quæ impartitur auctoritatem probandi, publicæ personæ; & sic perfecto instrumento, cum requisitis necessarijs non potest in parte verum continere, & in parte quod non est verum, vt in hac reijciatur, & in illa approbetur, vt alijs relatis tradunt Pareja *dict. num. 23.* & Iranzo *num. 10.* Valenz. *cons. 150. num. 32.*

49 Secunda species est actorum iudicij, quorum mentionem habemus in *l. acta. 45. ff. de re iudic. l. eum pro quo, 17. ff. de in ius vocand. l. actorum. l. gesta, C. de re iudic. l. sive apud acta C. de transact. C. quoniam contra, de probat.* cum simil. Sub quorum nomine comprehenduntur omnia quæ in iudicio scripta fuerint, de dictis, & factis à litigatoribus, & eorum nomine, vel instantia intervenientibus coram Iudice, ab actuario testificata: vt notant Glos. *in d. l. eum pro quo verb. acta.* Decius *in d. c. quoniam contra notabil. 10.* Alexand. *in d. l. acta, n. 3.* Baldus *in l. 2.*
num. 4. C. vt lit. pendent. & in l. illud, num. 5. C. de Sacros.
50 *Eccles.* Roland. *consil. 3. num. 10. cum seqq. lib 1.* Pacian. *de probat. lib. 1. c. 65. ex p. 1.* Menoch. *consil. 410. n. 34.* Barbos. *de appellat. verbor. iur. appellat. 6. n. 1.* Pareja *d. tit. 5. resol 1. n. 7.* pluribus etiam Carleval. *tom. 2. tit. 2. disput. 2. nu. 20.* Et sic non solum ea quæ fiunt coram Iudice exercente contentiosam iurisdictionem, verum etiam voluntariam;
51 & adhuc ea quæ geruntur coram arbitris tex. *in l. ne in arbitris 4. in princ. C. de recep. arbitr.* ibi: *vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposuerint.* & in *c. præsentata 50. de testib.* ibi: *& actis omnibus reductis in scriptis.* pluribus relatis Pareja *d. resol. 1. n. 74. cum seqq.* atque adeo cum de præsentatione, editioneve actorum tractamus, non solum loquimur de actis in contentioso iudicio, sed etiam in voluntario, cuius generis sunt testamenta nuncupativa, declarationes successionis, sive ab intestato, sive iure vinculi, maioratus, aut fideicommissi, decreta iudicialiter interposita, Tutelarum, sive Curiarum decretationes, & similia, respectu quorum actorum animadvertere debemus, quod non sufficit à
52 quocumque Tabellione subsignata reperiri; sed requiritur quod subsignata, & testificata veniant per Magistrum actorum, sive Actuarium proprietarium illius Curiæ, à qua dimanant: *For. 4. de sent. & act.* ibi: *sien scrits per lo scriba de la cort.* nisi minoris summæ centum solidorum, vel Iudex delegatus procedat, vt ibi habetur; alias authentica esse nequeunt: sic mihi probat tex. *in l. in fraudem, 45. §. quoties, 7. ff. de iur. fisc.* ibi: *ea quæ manu commentariensis adnotanda sunt, quod si ea aliter proferantur, is qui ita protulerit, causa cadit.* Loquitur ibi Paulus de vsu actorum, & requirit expresse quod adnotata, id est subsignata proferantur, manu Commentariensis; per quem intelligere debemus Magistrum actorum, cui incumbit onus auctoritatem præbendi, acta subsignando, sive subnotando, vt exponit Dionysius Gothofredus *in l. 1. §. & est notitia 8. vers. reliquis hominibus, C. de offic. Præfect. Prætor. Afric.* docent noster Belluga *in spec. Princip. Rub. 6. num. 24. ad fin.* Bald. *in l. repetita, C. de Episcop. & Cler.* Angel. *in l. duos n. 2. vers. in textu, C. de susceptor. lib. 10.* Petr. Cabal. *resol. crim. cas. 248. numer. 43.* Gratian. *discep. forens. c. 429. n. 15.* Dñs Crespi *d. obser. 15. num. 164.*

Et licet hæc conclusio limitetur, vt intelligatur fieri non posse nisi in subsidium, hoc intelligendum erit 53
ex mente omnium Doctorum, si Actuarius proprietarius Curiæ, vel causæ, legitime impeditus reperitur; tunc enim qui eius locum exercet, subsignare vtiliter poterit acta, non vero quilibet Tabellio ad hoc pro libito vocatus: nam in his iudicialibus actis, Magistro actorum, sive Actuario proprietario Curiæ, vel causæ, concessa est specialis auctoritas ad res spectantes ad causam, vel Curiam, respectivè, quæ nulli alio concessa est.

Et licet de stylo, vel abusu, in hoc, vel illo actu to- 54
lerabilis fiat mos subscribendi *pro scriba*, nulla spectata delegatione ipsius, per quemcumque Tabellionem ex obtinentibus ordinariam auctoritatem, fortè procedit ex regula trita, *de minimis non Curat Prætor:* sed in rebus alicuius momenti, non potest admitti, neque tolerari; & cum huius genetis sit auctoritatem, & fidem tribuere copiæ vniversi processus, nisi subsignetur per proprie- 55
tarium, aut eo legitimè impedito per eius Locumtenentem solemniter destinatum, fidem non obtinebit; is enim locumtenens eiusdem gradus, & qualitatis esse debet; per Proprietarium electus, & per Superiorem approbatus: sic enim respectu Actuariorum Regiæ Audientiæ cautum est *in c. 5. Regiæ Pragmaticæ ordinationum invictissimi Caroli. V. anni* 1543. in *c. 7. Pragm. Prorogis Ducis de Maqueda anni* 1556. in *c. 5. pragm. eiusd. anni* 1559. in *cap. 4. R. Pragm. Prudentissimi Regis Philippi Primi in Regnis Aragonum; Secundi vero in Regnis Castellæ,* 56
anni 1564. in *cap. 12. eiusd.* & in *cap. 1. 2. & 13. Pragm. Don. Ioannis Laurentij Villarrasa Regentis officium Prorogis anni* 1566. & præcipuè *in d. c. 13.* quo cavetur quod Actuarius causæ, & non alius ducere processus concluси acta ad domum Iudicis, & ea recuperare teneatur in *c. 3. Pragm. Proregis Vespasiani Gonzaga anni* 1577. quo cautum est quod Actuarius causæ per se, & non per alium teneatur recipere, & propria manu scribere dicta testium, ita vt si absens, vel valetudinarius reperiatur, teneatur substituere alium ex actuarijs Regiæ Audientiæ, præcedente approbatione Regentis Cancellariam, & Auditoris ipsius causæ.

Quod forali dispositione roboratum fuit *in for. 15. Curiar. anni.* 1604. In *cap. 8. eiusdem Pragmaticæ* diffinitum est, quod si Actuarius causæ impeditus reperiatur (quod intelligendum est de impedimento permanente) teneatur substituere vnum de Notarijs Valentiæ, idoneus ad ministerium, prævia approbatione Regentis, quæ dispositio confirmata fuit per *for. 49. & 65. Cu-* 57
riar. anni 1626. Quæ quidem prudentissimè cauta sunt, quia in his auctoritas specialis est concessa per Regem, & sic delegabilis est, & quæsita industria personæ; ob quod non per quemlibet exercenda sunt, sed per habentem auctoritatem delegatam, mediante subdelegatione; & industriam, mediante approbatione Superioris.

Quoad Actuarios Curiarum inferiorum, cum ipsa- 58
rum Curiarum officia alienata per Reges, Domini vtiles eorum certa mercede, & pretio locare solent; sed providentia adhibita reperitur *in for. vnic. §. postremo in extravagant. provisio super oppositionibus*; sub his verbis. *Vt Scribaniæ Curiarum Gubernationis, & aliorum ordinariorum dicti Regni, in quarum Regimine magnum Reipublicæ interesse versatur, melius regi possint. Statuimus, & ordinamus atque sancimus, vt dictæ Scribaniæ, ac ipsarum quælibet per Notarium, vel Notarios idoneos, & sufficientes in scientia, & moribus ad cognitionem Ordinarij, vel Præsidentis in vnaquaque dictarum Curiarum, & Iuratorum illius Civitatis, Villæ, vel loci vbi dicta sit Curia, regantur:* ita vt, si careant scientia, & moribus, amoveri possint, 59
vt *inferius* dicetur: ex qua dispositione clarè resultat; quod pariter industria personæ, & probitas morum requiruntur.

quiruntur. Atque adeo per se exercere hæc officia destinati ad ea tenentur *privil.78.vers. quod illi D.R.Iacobi II.* & casu quo impediantur,locumtenentem habere possunt,vt colligitur *ex for.62.de Notar.* sed damna per Locumtenentem illata de proprijs resarcire debent *for. 77. Cur. anni 1564.* & sic ab eo tantum locumtenente subsignationes fieri debent.

60 Quæ omnia intelligenda sunt, ita vt non dicatur nullius momenti acta remanere, sed quod copia aliter exhibita minime probant; quia fides pendet à subsignatione, & ea facta à non habente potestatem scriptura privata remanebit. Bene enim compati possunt, quod acta rite, & recte gesta sint, & copia eorum careat fide; quemadmodum respectu contractuum dicere solemus, quod instrumentum nullum est, si à Tabellione non habente potestate factum reperiatur, quamvis contractus verè celebratus sit, & ratus maneat. Sic similiter acta rata esse possunt, & copia non obtinere fidem, neque probationem facere, si per Ta-
61 bellionem qui actuarius non est, subsignetur. Quod enim aliquis dies præsentationis libelli, vel vna aut altera interloquutio, à quocumque Tabellione recipiatur, tolerari potest ex paruitate materiæ, vt dixi; sed quod vniversus processus gestus in Curia cuiuslibet Iudicis, non roboretur per subsignationem actuarij proprij illius Curiæ, præ se fert suspicionem suppositionis, vel falsitatis: & ratio est, quia acta Iudicij eius naturæ sunt, quod aliter probari nequeant, nisi per scripturam solemniter gestam ab actuario, & ab eo scriptam, vel saltim subsignatam, vt docuerunt Bartolus, Baldus, Felinus, Alexander, Romanus, Guido, Alciatus, Gramaticus, Socinus, Corneus, Parisius, Menochius, & alij congesti per Salgadum *tract. de Sup. ad sanctiss. p.2. cap.24. num.26.65.& 77.* & per Parejam *d.tit.4.resol. vnic.§.7.n.152.* & sic semper necessaria est proprietarij auctoritas vt fidem obtineant.

62 Acta alterius Iudicij duplici modo edi solent, nempe si res inter alios acta sit, vel inter easdem partes, sed in alia Curia, vel sub alio Iudice, & actuario copia authentica sumenda est, & ea produci debet, atque producta, inseri in processu de quo agitur, ita vt eius pars fiat, non solum formaliter quatenus deseruit ad instructionem litis, sed materialiter inserta in ipso processu: non secus ac si aliud instrumentum productum fuisset.

63 Quando vero in eadem Curia sive Tribunali, inter easdem partes, sub eodem Iudice, & eodem actuario, tunc producuntur acta citra insertionem, & *more Regiæ Audientiæ*, quod introductum est, vt sine partium dispendio ac temporis iactura, brevius causæ terminari possint, vt in simili fieri testantur Bartol. Castrens. Alexand. Iason, Ripa, & alij adducti per Pacian. *de probat. lib.1. cap.65. numer.92. cum seqq.* quibus addendi Marquesanus *de Comis. p.3. fol.136. num.1.* Coccin. *decis.150. num. 3.* Luca. Peti. *in pract. Auditor. Camer. lib.5. cap.8. num. 4.* Postius *de manutenend. obser. 69. num. 20. & seq.* Villar. *in silva respons. 15. in prin.*
64 Pareja *tit.3. resol.2. num. 48. cum seqq.* sed productio non debet fieri verbaliter, sed realis reproductio; acta alterius iudicij realiter exhibendo, cum citatione, vel iniunctione partis; tuncque licet materialiter hæc acta originalia non inserantur in processu, ad quem eduntur dum deserviunt ad illius instructionem, pars ipsius quodammodo fiunt, ita vt si sententia feratur, & appellatio, vel supplicatio adhibeatur, pars quæ primitivum processum reportare tenetur, acta eo modo pro-
65 ducta reportare pariter compellitur, vt decisum fuit in Regia Audientia ad favorem Don Iosephi de Cardona & aliorum, contra Onufrium Cruillas, & Sanz generosum, referente Nobile Don Carolo Valterra, Regia interlocutione *diei 11. Septembris anni 1673.* quæ dum hæc scribuntur, pendet in hoc Supremo in gradu supplicationis (à cuius decisione abstinui ratione consanguinitatis cum D. Onufrio Cruilles) & pro iu-
66 dicatis per Regiam Audientiam calculum pro nunc pono; quia licet irrelevantia producta citra insertionem dicantur, de quo nondum liquet, dum constat apud primum Iudicem producta fuisse, debent etiam produci in hoc Supremo, iuxta text. *in l.eos 6. §. super his, C. de appellat. c.cupientes 16. de elect. in 6.* cum alijs adductis per August. Barbos. *de dict. vsufr. dict.241. ex n.1.* Manticam *decis.2.num.1. cum seqq.* Parejam *d.tit.3. resol.2. n.32.*

Sed obiter nota differentiam, inter instrumenta à 67
privatis rogata, & acta iudicij; nam instrumenta infra dilationem triginta dierum à traditione copiæ, vel apparatus impugnari possunt, vt *infra* dicetur: at vero acta iudicij si de falso redarguantur, vel alia exceptione excludi procurentur, in eodem termino fieri posse dicendum est; sed si agendum sit ad revocationem decreti, vel sententiæ præiudicium inferentis, interponendo appellationem à die notitiæ, cum ea explicita habeatur per traditionem copiæ, vel apparatum, decem dies ad appellandum currere incipiunt à die traditio- 68
nis copiæ, vel iniunctionis apparatus, eisque elapsis iam hoc remedium adhiberi non valet, sed sententia nocebit ex congestis per Dominum Leo *dict.decis.142. num. 1. & 8.* vbi pulchre tradit ea quæ in praxi in similibus recepta sunt. Sed huic resolutioni, absolute sumptæ, non acquiesco. Quia licet sententia in alio iudicio lata revocari non valeat, nisi adhibito remedio appellationis; tamen potest effectus eius elidi, per exceptionem desumptam ex regula *res inter alios acta alijs non præiudicat*, ex tex. *in l.fin. ff. de re iudic. l.1. ff. de excep. rei iudic. l.2. §. ijsdem, ff. de accusat. l. Modestinus, ff. de except. l.2. C. de fid. instr.* elegans ad rem tex. *in c. inter dilectos de fide instrum. for.1. quib. res iudic. non noceat.* pluribus Salgado. *de reg. protect. part. 4. cap.8. ex num.18.* Dominus Crespi. *observat.23. num.172.* Quare plerumque miror, dum cerno contendentes an appellatio à sententia inter alios lata legitimè interposita fuisset, vel desertionis vitio laboret, patente forali via excludendi eius effectus, ex eo solo quod res inter alios acta videatur.

Tertia species est scriptura privata, quæ per se ni- 69
hil probat *l.nuda, ff. de donat. l. instrumenta, l. exemplo, & l.rationes, C. de probat.* Authent. *si quis vult, C. qui potior. in pignor.hab.c.2. de fid.instr.* cum alijs plurimis adductis per Genuam *tract. de scriptur. privat.lib.1. quæst.1. ex num.4.* Gayto *de credit.cap.2. titul. 7. ex num. 2591.* Parej. *tit.1. resol.3. §.5. ex num.2.* Et licet hæc conclusio indubitata sit, quoad nudam scripturam privatam, secus erit si constat à quo scripta sit, nam eo in
casu plene probat contra scribentem, vt docet tex. *in* 70
l.Publia, §. fin. ff. de posit. l.cum de indebito, ff. de probat. l. scripturas, C. qui potiores Authent. *contra qui propriam, C. de non numer. pecun.* docent Covarruu. Gregor. Lopez, Gilquenius, Caccialupus, Lanfrancus, Purpuratus, Felinus, Decius, Rebuffus, Socinus, Mascardus, Scaccia & Genua congesti per Parejam, *dict. §.5. n.23. cum seqq.* quibus adde Gaytum *d.tit.7.n.2617. cum seqq.* vbi plura de hac materia reperies.

Ex his dum producitur privata scriptura in iudicio, 71
requirit aliam probationem per quam perspicuum fiat à quo scripta sit, sive consequatur per propriam confessionem, sive per testes. In Regnis Castellæ frequentissimum est medium recognitionis iuxta textum *in l.5. titul.21. lib. 4. recopil.* cuius praxis est, quod exhibita scriptura privata, postulatur mandatum recognoscendi, per quod iubetur cuicumque ex Apparitoribus, quod per remedia Prætoria compellat eum cuius nomine subscripta reperitur, quod prædictam scripturam, sive sit schedula, sive Chirographum, sive epistola, recognoscat, & medio iuramento dicat an per ipsũ scripta sit, & vera contineat. Adhibito Tabellione, is quæ- 72
ritur; & si fateatur, vel neget, dimittitur; si enim iurare, & respondere recusat, in carcerem mittitur per modum compulsionis, iuxta personarum qualitates, quo vsque neget, vel affirmet: Si confessus remanet, insurgit in eum via executiva virtute confessionis Iudicialis:

73 dicialis: si negativus persistit, actor via ordinaria agere debet; de cuius praxi videndi sunt D. Covarruvias *lib. 2. variar. c. 11. n. 4.* Gregor. Lopez *in l. 119. tit. 18. part. 3.* Azevedo *in d. l. 5. per tot.* Guttierrez *practicar. lib. 1. q. 121.* Parlador. *rer. quotidian. lib. 2. c. fin. §. 5. ex n. 1.* Paz *in prax. par. 4. tom. 1. c. 1. à n. 22.* Aviles *in cap. Prætor. verb. execution. n. 33.* Avendaño *de exeq. mand. p. 2. c. 3. ex nu. 1.* Didacus Perez *in l. 5. tit. 8. lib. 3. ordin.* Bolaños *in Cur. Philip. p. 1. §. 17. n. 36.* Pichar. *in manuduct. ad prax. p. 2. præcep. 5. n. 7.* Augustˉ. Barbos. *in l. instrumenta, C. de probat. n. 5.* Roderic. *de execut. lib. 1. art. 2. per tot.* Pareja *d. §. 5. num. 25. cum seqq.* Roder. Zuar. *in repet. l. post rem indicatam, ff. de re iudic. not. 1. & seq.* Villadiego *in polit. c. 1. ex n. 1.* Carleval. *de Iudic. tom. 2. tit. 2. disput. 8. nu. 2. & tit. 3. disput. 6. num. 22. & 39.* Vela *dissert. 23. ex n. 1.* Valenzuel. *consil. 86. n. 33.* Larrea *decis. 49. n. 1.* apud quos plures alios invenies, & plura absolutissimè tractata.

In nostro Regno Valentiæ in vsu non est similis
74 modus procedendi, licet si postularetur recognitio, & confessio resultaret de re certa, non dubitatem mandatum executivum concedere. Tum quia de iure civili, sic procedere pluribus probant Greg. Lopez *in d. l. 19. glos. 4.* Spin. *de testam. glos. vnic. princip. n. fin. vers. quæ sententia.* Vrsil. *in add. ad Afflic. decis. 85. n. 4.* Magon. *decis. 15. nu. 19.* Gratian. *discept. forens. c. 183.* Noster Morla *in emporio tit. 8. in prælud. n. 15.* Pichar. *in princip. instit. quib. mod. re contr. oblig. n. 88. cum seqq.* Grilenzonius *cons. 52. num. 28.* Valenzuela *cons. 112. n. 2.* Gabriel Pereyra *decis. 79. nu. 1.*
75 Larrea *d. decis. 49. n. 1. & seq.* Vela *d. dissert. 23. nu. 2.* Et licet verum sit quod hæc sententia dubitabilis fiat ex traditis per Covarru. & alios congestos per ipsum Vela
76 *d. disser. 23. n. 7.* procedit ex eo quod de iure communi confessio iudicialis absolutè non habet executionem paratam: sed iure Valentino confessio Iudicialis de re certa habetur pro re iudicata *for. 1. & 4. de confess.* & hæc habet paratam executionem *for. 5. de execut. rei Iudic.* ergo via executiva ex fororum dispositione insurgit contra confitentem chirographam, & in eo contenta; & sic expressè docuerunt Petrus Belluga *in spec. Princip. Rub. 41. num. 42.* Dñs Leo *decis. 212. num. 4.* & Morla *d. tit. 8. in præl. n. 15.*

77 Sed in praxi, vt dixi, non est receptum, imo ex inveterato Curiarum stylo, quod Chirographum recognitum per duos, pluresve testes, qui dicant scriptum sibi videri manu eius, cuius nomen in subscriptione adest, quia notam habent manum ipsius, plena probatio in Civilibus insurgat, ad eum condemnandum. Nam licet de iure plures tenuerint quod huiusmodi testes non
78 probant plene, vt dixerunt Bartol. *in l. admonendi, nu. 15. ff. de iur. iurand.* Paris. *consil. 9. lib. 3.* Menoch. *de arbitrar. cas. 114. n. 22.* Scaccia *d. lib. 2. de Iud. c. 11. n. 1134.* Afflict. *decis. 181.* Gramat. *decis. 84.* Vivius *in silva com. opin. verb. testes opin. 889. n. 4.* Ioseph. Ludovic. *decis. Perus. 7. nu. 19.* Valascus *decis. Lusit. 177. n. 4.* Ponte *decis. 38. n. 32.* Muscatell. *in prax. lib. 1. p. 7. glos. præsentatas, n. 10.* Petr. Caball. *resol. crim. cas. 251. n. 5. & seqq.* Paris. *consil. 27. n. 51. lib 1.* Bellon. *decis. Gen. 9. n. 1. & decis. 18. & 134.* sed clarius *decis. 84. n. 2.* Trevis. *decis. 52. num. 9.* Ricc. *collect. 19. & 774.* Marta *vot. 45.* Anel. Amat. *cons. 45. n. 14.* Patroc. *cons. 58. n. 6.* Thesaur. *lib. 1. q. for. 24. n. 6. & 13.* Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. tom. 1. verb. Apoca verificata per testes* Gaito *de credito. d. c. 2. tit. 7. n. 27. & 46.* Farin. *in fragm. crim. p. 1. n. 500.* Genua *de script. privat. tit. de apoc. man. debit. scrip. n. 202. cum seqq.* Ioan. Bap. Gargiar. *cons. 39. n. 10. & seq.* Fontanella *de pact. nuptial. tom. 2. clauſ. 6. glos. 3. p. 7.*
79 *n. 19.* Maresc. *variar. lib. 1. c. 79. &* 80. Tamen per consuetudinem, & stylum induci potest, quod similis probatio concludat, vt de varijs regionibus & Curijs in quibus similis consuetudo viget probant Vestril. *in prax. lib. 6. tit. de product iur. in Cur. n. 8.* Vivius *d. opin. 889. in fin.* Mascard. *de probat. concl. 988. n. 8.* Caball. *consil. 150. n. 9. & 10. part. 1.* Rota *in novis. diverſ. decis. 124. part. 2. & decis. 553. part. 1.* Granutus *theoremat. 15. n. 23.* Scaccia *d. c. 11. n. 956. cum seqq.* Maresc. *d. c. 79. n. 4.* Marta *d. vot. 45. n. 3.* Fontanella *d. part. 7. n. 25. cum seqq.* Decian. *cons. 111. num. 128. lib. 1.* Valasc. *decis. 67. num. 14.* Genua *dict. lib. 2. num. 228.* & Ant. Fab. *in C. lib. 4. tit. 14. diffinit. 71.*

Et non solum per consuetudinem, & stylum scriptu- 80
ram privatam eo modo recognitam fidem facere, inducere valet, verum etiam quod absolutè per se probet ex tex. *in c. cum dilectus de fid. instr. & in l. 1. C. de emancip. liber.* tradunt Albanus *in adnot. ad Bartol. in d. l. admonendi, n. 18.* Iason. *ibid. n. 78. & in repet. eius d. tex. nu. 9.* Ptholom. *n. 64. vers. quinto plene,* Scharder. *n. 263.* Tiber. Decian. *cons. 22. num. 10. lib. 3.* Vivi. *lib. 4. com. opin. tit. 11. num. 316.* Covarruu. *pract. c. 22. n. 8. in fin.* Mascard. *de prob. concl. 111. n. 12. & concl. 973. n. 16.* Caldas Pereyra *de emption. & vendit. c. 35. n. 47.* Pancirol. *cons. 57. n. 4.* Menoch. *consil. 787. n. 5.* Surdus *decis. 312. n. 3.* Gratian. *discep. forens. c. 171. n. 2.* Barbos. *in collect. d. c. cum dilectus, n. 5. & seqq. & 6. tom. in collect. ad eund. tex.* Genua *d. lib. 1. q. 4. ex nu. 200.* Pareja *d. §. 5. n. 62.*

Hac de causa, in similibus quæstionibus actores non 81
solum articulare solent factum principale, hoc est quod Chirographum scriptum est manu rei conventi, & quod ita affirmabunt qui eius manum notam habent, quia ipsum pluries scribere viderunt; verum etiam, quod secundum consuetudinem, & stylum Curiarum Regni Valentiæ similibus testibus plene creditur. Quam praxim testatur Dñs Crespi *observ. 27. n. 7. & obser. 50. nu. 4.* (licet non susceperit onus probandi fundamenta illius) adnotando *n. 8.* cum Magonio & Farinacio, quod sty- 82
lus respiciens decisoria causæ, probandus specificè est in ea. Sed, salva pace tanti viri, supervacaneum mihi semper visum fuit probare stylum à nemine ignotum: ex eo quod stylus Supremorum Tribunalium legis habet vigorem, secundum textum *in l. illud. 19. ff. de excusat. tutor.* vbi Vlpianus, id quod vsu receptum est, pro lege respondit. Melior ad rem text. *in l. fin. C. de iniur.* ibi: *Sed in cæteris mos iudiciorum qui actenus obtinuit, in posterum servetur intactus.* Et *in l. fin. C. de emancip. lib.* 83
ibi: *vel eos adire Magistratus, quibus hoc facere, vel legibus, vel ex longa consuetudine permissum est.* textus etiam ad rem celebris in *Clement. sæpe §. & quia de verb. signif.* ibi: *ad clariorem probationem vsus longevus in causis admisit.* Docent Cardinal. *in eod. Clement. notab. 6.* Baldus *in d. l. illud; & in* Rubr. *ad tit. de feud. sin. culp. non amit. n. 2.* Phel. Decius *cons. 11. & consil. 358. n. 3.* Math. de Afflict. *decis. 343. n. 4.* Burg. de Paz *in proem. legum Taur. n. 225.* Christoph. de Paz *in proem. legum styl. n. 94.* Gratian. *discept. forens. c. 100. n. 6. & c. 154. n. 18.* Pareja *tit. 2. resol. 3. §. 1. n. 16. & tit. 2. resol. 5. n. 59. & tit. 6. resol. 3. num. 145.* Si enim stylus iste vniformis, frequens & antiquissimus est, vt idem Dñs Crespi probat, & nos fatemur, notorius remanet: & sic sufficit quod allegetur, absque eo quod partes vexentur onere probandi, & in fructuosis expensis gravatæ clament; imo nec allegandus erit quia Iudex tenetur eum inquirere, vt probant Mascard. *concl. 423.* & mirabiliter Esse *decis. 92. n. 7.*

Sic me referente decisum fuit contra Ioannem Vin- 84
centium del Villar civem, ad favorem Syndici Monasterij Sanctissimæ Trinitatis, & eo nomine procuratoris Sororis Matilde de Leon Monialis eiusdem; sententia publicata per Vincentium Ferrera R. M. S. *die 5. Decembris* 1653. in qua lite condemnatus fuit virtute Chyrographi sic comprobati, sed maior dubium versabatur an in eo vtiliter renuntiatum fuisset beneficio cedendarum, & dividendarum actionum. Quæ quidem doctri- 85
na, comprobandi scripturam privatam per testes de nota manu non solum recepta est, quoad chyrographum, schedulam, vel epistolam, in quibus simplex debitum, vel contractus continetur, verum etiam, quoad vltimas voluntates tractum successivum habentes, vt contingit quoties fideicommissum perpetuum ad instar maioratus instituitur, vt petat ex *observat. 50.* Domini Crespi, in qua refertur decisio Regiæ Audientiæ in lite Thomæ Salafranca Alonensis, cum Laura Sorore, sententia publicata *die 24. Iulij* 1653. in qua non interfui, 3
licet in mea Aula decisa fuit, quia Absens eram; quæ

confirmata

confirmata fuit in hoc Supremo sententia publicata per Vincentium Pradell *die* 24. *Septembris* 1655. vt ibi dicitur. Alia notabilis decisio observari potest, in causa testamenti Domnæ Helenæ Villarrasa ; inter Damnam Mariam illius sororem, & Don Martinum de Funes Equestris Ordinis Divi Iacobi, Helenæ maritum, quæ pro contraria militat : sed hæc varietas oriri potest, ex differentia probationis.

86 His positis, nota quod licet hæc instrumenta producantur in forma probandi, atque cum omnibus requisitis à iure, & foro, adversarium non afficiunt nisi expresse citetur, & ei concedatur terminus competens ad dicendum contra ea, vt probat tex. *in c. contingit. 5. ad fin. de fide instr.* docent Bartolus, Baldus, Iason, Felinus, Romanus, Alexander, Gabriel, Caravita, Valascus, Vestrillus, Maranta, Follerius, Mascardus, Scaccia, & Postius congesti per Pareja *dict. tit. 7. resolut. 2. à numer.* 8. quibus addendi sunt Chaqueranus *decis. 1. num. 47.* Vivius *decis. 118. num. 9.* Verall. *decis. 99. part. 1. & decis. 117. num. 5. part. 3.* Cavalcan. *decis. 21. num. 79.* Rota Rom. *in recent. decis. 192. p. 1. tom. 2.* Valenz. *consil. 21. num. 16.* & Navar. *d. collect. 1. n. 21.*

87 Qui quidem Pareja *dict. nu. 8.* per plures sequentes probat nullitatem insanabilem resultantem ex isto defectu; qua de causa *nu. 5.* dixi quod durissimum videtur quod de Senatu Cathaloniæ dicitur; circa admissionem editionis concluſa causa, sive denuntiato processu, iubendo quod instrumenta ponantur penes actuarium, non concessa copia, neque termino ad impugnandum ; vel probandum contra ea. In Regno Valentiæ productiones fiunt instrumenta relinquendo penes actuarium, qui ea in processu ingerit, vt dixi, & iniungendo editionem parti, quod legitimam formam citandi adimplet iuxta notata per Thomat. *decision. 113. num. 13.* & Postium. *obser. 97. num. 5.* & vt terminus ad dicendum

88 contra non deficiat, ex inveterato Curiarum stylo observatū est, quod ipse actor obtineat interloquutionem à Iudice, quo partibus iubetur : *quod sumant Copiam, si velint, eorum infra biduum, & ad hoc actuario aliquid præstent, quibus elapsis, ipse actuarius paratus se exhibeat ad tradendam copiam, & post diem vel biduum ab apparatu vero, vel ficto currat dilatio in materia impugnativa.*

Quæ quidem dilatio est triginta dierum : ex inveterato stylo, vt probat D. Leo. *decision. 135. ex num. 9.* in Cathalonia duorum mentium iuxta *constitution. 14. de*

89 *dilat.* Fontanel. *decis. 22. num. 23.* Ripoll. Variar. *cap. 5. num. 93. & seq.* In Aragonia actor intra quindecim dies (vel duodecim si actio proposita realis non fuerit) debet edere instrumenta, Reus vero intra nonaginta, vel sexaginta à contestatione, respective ad actionem, quæ remanere debent penes actuarium per quindecim, vel duodecim dies, vt ab adversario recognosci va-

90 leant, post quos exhibenti restituuntur, dimissa copia, & amplius non sunt edenda *for. 1. & 2. de rei vindicat.* vbi Bardax. *in for. 1. num. 6.* nisi instrumenta redarguenda sint de falso, criminaliter scilicet, vel civiliter *for. por quanto, de fid. instr.* & iuxt. *for. por quanto, de crimin. fals.* de quibus loquuntur *dict. for. 1. & 2.* vt Bardaxi tradit *dict. num. 6.* & in termino probatorio, contra producta probationes fiunt, vt colligitur ex traditis per Portol. *ad Molin. verb. instrumentum ex n. 47.* sed melius Esse *decis. 118. & 119. tom. 2.*

91 In Regno Castellæ eodem die quo instrumenta eduntur, copia danda est adversario, vt docet Paz *in prax. d. p. 1. tom. 7. n. 40.* & quia redarguendi de falso civiliter, mos invaluit, notare debemus quæ iuxta praxim vtriusque Regni procedunt. D. Crespi *observat. 23. numer. 4.* materiam aggressus fuit, sed maioribus curis

92 detentus, imperfectam reliquit. Fatetur conclusionem deductam ex *l. fin. C. ad leg. Cornel. de fals.* adducitque tex. *in l. iubemus 24. C. eod. tit. authen. apud eloquentissimum, & authent. sed hoc :* Et Ego eo in titulo similem *l. iubemus 24.* neque tales authenticas reperio, lex enim finalis, *quæ 24. est :* incipit *præbemus*, nec verisimile est eam primum finalem dixisse, & statim *l. iubemus 24.* citasse. Si recurrimus ad Rub. *de fide instrumentorum* in qua authent. *apud eloquentissimum* habemus, legum numerus secundum editionem veterem 21. non egreditur, & secundum novissimam 22. neque aliqua quæ incipiat. *Iubemus* reperitur : neque *authent. sed hoc*; sed *in authent. apud eloquentissim. vers. sed hoc*, adest, continens verba ab ipso adducta; quare credendum est adduxisse *l. iubemus 24. C. de probat.* quæ ad rem facit. Quare vitiosum à Typographis locum credere malo, quam lapsui tanti viri tribuere.

Ex his iuribus conclusionem notissimam elicit, 93 nempe quod obiecta falsitate instrumentis, onus probandi eorum fidem transfertur in producentem, & non progreditur vltra ; sed ne ego omisisse dicar hanc materiam intactam ; suppono, quod praxis redarguendi civiliter vel criminaliter instrumenta, & ipsum nomen *redarguendi* desumptum fuit ex *l. cum quidam 21.* alias *vltim. C. de fide instrum.* quo textus Diuus Augustus hæc verba protulit : *postea autem persona contra quam ista Cartula vel instrumentum prolatum est, quasi falsum hoc constitutum redarguere nitatur.* Et quanquam de redargutione criminali ibi tractari videatur ex verbis §. 1. ibi : *apud criminis iudicem proferre* de civili etiam loqui concluditur, dum non proferenti, solum pro pœna imposuit, quod instrumenti fides evanescat. Tra- 94 ctant de interpretatione huius textus Rolandus *consil. 44. ex num. 3. tom. 1. & consil. 69. num. 64. vol. 3.* Vincent. de Franch. *decision. 194. per tot.* Greg. Lopez *in l. 116. tit. 18. part. 3. glos. 2.* Burg. de Paz *in civil. quæst. 5.* Ioan. Franc. de Ponte *consil. 30. ex num. 3.* Nata *consil. 8. & 9. lib. 1.* Ant. Fab. *in C. lib. 2. tit. 1. defin. 5.* Barbos. *in collect. ad eund. tex.* Cancer Variar. *lib. 1. cap. 19. num. 23. & 26.* Castillo *lib. 3. controvers. c. 18. ex num. 15.* Trenta-cinq. *variar. lib. 2. tit. de fid. instr. resol. 9.* Mansinius *in l. 1. C. de edend. n. 72.* Menoch. *consil. 354. per tot. & de præs. lib. 6. præs. 61. n. 12.* Pareja *d. tit. 7. resol. 8. ex n.* .. & Fontanella *de pact. nuptial. tom. 2. clausul. 13. glos. unic. n. 19. & decision. 290. n. 6.* Sic similiter habetur mentio redargutionis instrumentorum de falso in *c. ex literis. 3. de fid. instr.* ibi : *qui cum eas arguere falsitatis,* & *in c. accepimus 4.* subsequenti ibi : *cum privilegia non inspecta, non valeant argui falsitatis.*

Ad discretionem redargutionis civilis à criminali 95 nihil inferri valet ex *dict. authent. apud eloquentissimum, versic. sed hoc* ; nam nihil continet de ea, sed de remissoria ad examinandos testes extra locum iudicij, qui in civilibus permissa est, & in criminalibus prohibita, vt notant Bartol. Salicet. & Accurs. *ibid.* bene vero *dict. l. præbemus 24.* sive *fin.* cuius verba donavit Dominus Crespi, ommittens textum immediate præcedentem *in l. Damus 23. C. eod. tit. ad leg. Cornel. de fal.* ibi : *Damus licentiam litigantibus si apud Iudicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, profitendi vtrum de falso criminaliter statuat qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter* ; & circa *fin.* ibi : *ciuilis autem inquisitionis inter vtrasque partes confligentium levior examinatio procedat.* Hunc textum mutilum traditum per Trionia- 96 num probat evidenter Iacobus Gothofredus *in l. damus copiam 4. C. Theodos. eod. tit.* convincitur quod idem est, ex epigraphe, nominibus Imperatorum rescribentium, eidemque Maximo Præfecto Prætorio directus, eodemque anno datus. Verba Codicis Theodosiani hæc sunt : *Damus copiam iurgantibus si apud Iudicem proferatur scriptura de qua oritur aliqua dubitatio, spatium vt habeat qui pervrgeat profitendi vtrum de falso criminaliter, an de scripturæ fide statuat civiliter experiri.*

Ex quibus verbis clarius mens Imperatorum petci- 97 pitur, vt finis vtriusque modi redarguendi capi possit ; nam qui civiliter agit, tantum de fide scripturæ disputat : qui vero criminaliter, progreditur ad exigendam punitionem criminis ; ex hoc vinditam quærit, ex illo damnum cavere procurat, vt ipse Iacob Gothofr. *in comment. d. l. ad fin.* docet. Sed ad rem nostram vtroque casu qui produxit scripturam eius, fidem compro-

bare

bare tenetur. *d.l.fin.C.ad leg.Cornel.de falſ.* ibi : *incumbat probatio fidei inſtrumenti ei primitus qui ſcripturam obtulerit.* nempe probando confectam fuiſſe ab eo qui ſe gerit pro publico Tabellione,cuius legalitas nota eſt, ab eoque ſubſignatam reperiri,ſaltim per comparationem litterarum,vt docent Covarruu.*pract.d.c.*19. *nu.*9. Bald.*in authent.novo iure,C.ſi cert. petat. nu.*10. Gregor. Lopez *in l.*115.*tit.*18.*part.*3.*gloſ.*1.Boer.*deciſ.*36.*num.*8. Alciat.*de præſum.lib.*3.*præſ.*13.*num.*17. Roderic. Suarez *in d. l.poſt rem iudicatam in declarat. leg. Regn.* §.*ſed pro evidentia , nu.*34.Parlador.*rer.quot.lib.*2.*c.fin.*§.11.*n.*15. Hier.Gonzal.*in regul.*8.*Cancellar.gloſ.*64. *nu.*6.Azeved. *in l.*1.*tit.*21.*lib.*4.*recopil. nu.*137. Valenzuela *conſil.*168.

99 *num.*1.*&* 2.Pareja *tit.*1.*reſol.*3.§.2.*ex num.*33.Qua comprobatione facta transfertur onus probandi falſitatem in redarguentem,vt *d.l.fin.*habetur , & omnes ſuperius adducti docent. Quæ concluſio limitari ſolet in ſcripturis antiquis,& longinquis partibus adductis,de qua limitatione addendus Pareja *ibid. n.*35.*&* 48. *cum ſeqq.* quare non immoror.

100 In Regno Valentiæ non eſt admiſſus vſus redargutionis civiliter;nam quoad inſtrumenta in eo recenter confecta facillima eſt comprobatio auctoritatis Tabellionis,& manus , per matriculam in collegio artis Notariæ,& Curia civili, vbi non ſolum nomina Tabellionum continentur, ſed ſignorum originalia , deſumpta ab ipſis in ipſa creatione , & per relationes Procerum

101 ipſius artis , qui quotannis eliguntur. Ob quod nemo redarguit civiliter ; tanquam res omnino infructuoſa, excluſaque ab vſu iudiciorum : cuius rei rationem eleganter tradit Ant.Faber.*d.defin.*5.*n.*3.*in not.*ibi : *eo namque iure vtimur,vt publici inſtrumenti fides citra ſolemnem falſi inſcriptionem in dubium revocari non poſſit, odio ſcilicet litium,quæ alioquin facile multiplicarentur in infinitum.* Sed ſi adſit vitium viſibile, vel vehemens ſuſpicio falſitatis criminaliter proceditur , non ſpectata inſtantia partis , cum ex *d. l. damus, in fin.* arbitrio Iudicis relictum ſit , ex legibus pœnis competentibus vlciſci has nequitias.Si verò antiquum inſtrumentum ſit,in publi-

102 co Archivo originale reperitur , vel protocolla apud regentes notas,ex quibus ſuſpicio ceſſat. Quoad adducta ex longinquis partibus , ſive legalizationem , ſive per litteras teſtimoniales Iudicis illarum partium , publico ſigillo munitas , fides comprobatur , vel inſtrumenta regiſtrando in Curia Civili,vt dixi,vel iudicialiter comprobando in eadem lite.

103 Ex quibus deprehenditur quod raro probationes fiant in hac materia impugnativa ; tum etiam quia liquidiſſimæ eſſe debent iuxta tex.*in l. cum precibus,& ibi* Gloſ. *C. de probat.* vt dixi reſpectu obiectorum teſtium §.*præcedent.n.*2.quibus addendi Veral. *deciſ.*100.*p.*2. *& deciſ.*279.*p.*;.Ludoviſ. *deciſ.*459. *n.*9. Gratian. *deciſ.*43. *num.*8.Novar.*d.collect.*1.*num.*29.*&* 30.Beroi. *conſil.*142. *num.*34.*lib.*2.Gramat.*conſil.civil.*65.*num.*24. alijs relatis Pareja *d.tit.*1.*reſol.*3. §.2.*n.*14. itaque pauci ſuſcipiunt onus probandi quæ ſciunt difficiliter probari poſſe,vt

104 in Cathalonia evenire pariter teſtatur Fontanella *dict. deciſ.*22. *num.*23. licet non ſemel ex indiſcreta partium ambitione in cumulandis inſtrumentis,impugnationes relevantes ex ipſorum viſceribus inſurgant , cum inter ſe pugnantia appareant, quo cunctorum fides ſuſpecta remanet,& eis non inſtructa lis , ſed deſtructa remanet. tex *in l.ſcripturæ* 14.*C.eod.tit.* de quo articulo videndus Pareja,qui ex profeſſo materiam proſequitur *d.tit.7.reſol.*5.*per tot.*& Cancer.*d.c.*19.*n.*19.

105 Conceſſa igitur dilatione iſta impugnativa triginta dierum,redargutiones,impugnationes, probationeſque in contratium contentorum in productis fieri poſſunt; corroborationeſque, vt reſpectu teſtium dixi. §. *præcedenti:*& in ſpecie tenuerunt Rota Rom.*in antiquis deciſ.* 388. Afflict. *deciſ.*115.*&* 271.& Capella Toloſan *deciſ.* 14.Muſcatel.*in prax.p.*1.*gloſ.*7. Prat. ibi : *in add. & diſcept.for.tom.*4.*c.*26. *n.*10.eaque præciſe & peremptorie computanda eſt,ita vt ſi ſemel elapſa ſit , aliam petens non audiatur.Et quia omnia quæ emergere ſolent dicta ſunt reſpectu aliarum dilationum, petenda ſunt ex dictis reſpectu earum.Sed dubitari poſſet an,ex omiſſione huius dilationis vitietur proceſſus,vel ſententia?Et vitiari ſuaderi poſſet,ex eo,quod impugnatio iurium pertinere videatur ad naturalem defenſionem , vt cum Maranta,Covarruvia,Rota,Milanenſe,Menochio & Giurba probat Pareja *d.tit.*7.*reſol.*2.*n.*9.*&* 31.ob quod con- 106
ſequitur,quod nec per Iudicem,nec per legem,vel conſuetudinem excludi poſſet , vt dixi hoc *capit.* §. 1. *numer.*99.

Sed hæc intelligenda ſunt , reſpectu citationis faciendæ tempore productionis, non autem reſpectu dilationis conſuetudine introductæ : quia ſi hæc dilatio non poſtuletur per omiſſionem eius cuius intereſt,non vitiatur proceſſus;tex.in *l.*1.*C.de dilat.*pluribus Giurba *deciſ.*68.*ex nu.*7. imo conceſſa copia dum nihil dicitur in producta vires aſſumunt, virtute tacitæ approbationis,adeo vt etiam ſi ſcriptura privata producatur;nulla comprobatione firmata, ſi non impugnetur,plene pro- 107
bat,vt cum Aretino,Butrio,Hoſtienſi,Craveta,Maſcardo,Prætis,Granutio, Maceratenſe,Surdo & Genua firmat Pareja *d.tit.*1.*reſol.*3.§.5.*num.*20.Rebuffo , Gratiano,Scaccia,Rederico,Rota & alijs Gaito *de credito c.*2. *d.tit.*7.*n.*2603.*&* 2618. Luca Petillo, Saluſtio,Tiberio, & alijs Poſtius *de manuten.d.obſ.*97. *n.*34. quibus adde Cavalcan.*deciſ.*33.*n.*30.*p.*2.Novar. *d. collect.*1. *num.*23. Cancer.*dict. cap.*19.*num.*15. Giurb.*deciſ.*103.*numer.*13. Salgado *in laber. credit. p.* 3. *capit.* 2. *numer.* 69. *cum ſeqq.*

Si autem re integra poſtulata fuerit iſta dilatio , & à 108
Iudice denegata ſit,tunc proceſſus vitiatur,& ſententia nulla erit , cum denegari nequeant ea quæ reſpiciunt naturalem defenſionem.tex.*in l.fin.C.de fid.inſtr.*plurib. Giurba *deciſ.*26.*num.*4.*&* *deciſ.*36.*num.*2. Si vero , ſero poſtulata fuerit,vt puta quia ipſe iam concluſionem fecerat in cauſa,vel concluſioni acquieverit,cum per hoc 109
renuntiaſſe videatur vlteriori probationi,recta cum ratione denegari debet,ſibique imputet cur ſero poſtulavit.Vt cum Surdo , Heringio, & alijs docet Giurba *d. deciſ.*36.*n.*7.*cum ſeqq.*

Sed quia in Regno Valentiæ inſtrumenta produci valent poſt concluſionem cauſæ, vſque ad ſententiam; renuntiatio non extenditur ad ea,& ſi aliquis ex litigan- 110
tibus poſt concluſionem producit , alius legitimè poſtulabit hanc dilationem,eique concedenda erit,*vt dixi d.* §. 1. *n.*101. provt conceditur quoties caſus emergit, licet raro hæc in praxi eveniant ; nam actores ſemper curant ſua inſtrumenta producere in diſcurſu dilationis principalis,ne ex intempeſtiva ſive tarda editione ſuſpecta fiant , de falſo tex. *in l. ſi quis fortè,ff. de pœn.* Caſtrenſ.Craveta,Cephalus, Menoch. Maſcard. Mandellus,Farinacius,Surdus,Beccius,Purpuratus, & alij congeſti per Parejam *d.tit.*7.*reſol.*2.*n.*37.& ea elapſa quod copia per apparatum verum,vel fictum tradatur, ita vt dilatio currere poſſit. Rei vero licet ſero iura producant,nunquam curant de expedienda via ad finem , ſed actores copia ſumpta,ſi ea indigent, dilationem petere debent.

Si autem reus poſtulaverit ante conteſtationem , 111
quod ſibi edantur inſtrumenta mentionata in libello ad deliberandum,& obtinuerit,vt dixi *ſup. hoc cap.*§.1. *n.*101.& eis editis in eo ſtatu poſtulat hanc dilationem ad ea impugnanda , quæri poteſt an concedenda ſit:Et videbatur concedendam fore ex eo quod dum reſpicit naturalem defenſionem,vt dixi *d.* §.1. *num.*99.& *hoc* §. *n.*105.denegari non debet,quoties poſtuletur,vt ex dictis reſultat. Sed verius eſt quod in eo ſtatu denegari debet ; nam cum editio fiat ad effectum deliberandi an cedere vel contendere debeat ; iudicium debet fieri à poſtulante editionem,& non à Iudice ; & ſic ipſe æſtimabit impugnationes quam intendit facere , ſumendo editionem in eo ſtatu, quo patitur pars litis in qua editio ipſa fit:& cum probandi via excluſa ſit per noſtros foros ante conteſtationem,vt dixi *d.*§.1. *n.*125. *& ſeqq.* non eſt admittendus ad articulandum & probandum

in

in materia impugnativa,quo vsque tempus legitimum adveniat. Et sic decisum fuit in Regia Audientia in causa Baroniæ de Alcantara;nam cum vnus ex reis postulasset ante contestationem sibi edi instrumenta mentionata in libello, & obtinuisset;*die* 14. *Ianuarij & 21.Februarij* 1560. postea supplici libello *diei* 23. *Martij* subsequentis copiam edictorum postulavit, simul cum dilatione ad impugnandum ; cuius instantia repulsa fuit *die* 23. *Maij* subsequentis.

Ex quibus omnibus facile percipere potes praxim huius dilationis,& formam impugnandi producta,notatis requisitis,quibus constare debent,vt probent.

§. V.

De allegationibus, & disputationibus, atque de conclusione causæ,ad sententiam diffinitivam, pro explicatione for. 40.de testib. *cum alijs iuribus.*

MARTINVS REX.
anno 1403.Valentiæ.

TEXTVS.

APres que totes les assignacions seran passades, è lescriva del fet sera apparellat dar copia del proces a les parts, de alli avant correguen a cascuna de aquelles deu dies peremptoris, dins losquals cascuna part sia tenguda,e puixa allegar tot ço que vulla, è entena,en aixi que passats los dits deu dies, sia haut per renunciat,è conclus en aquell pleit per cascuna part. Salvo que puixen produir cartes, è altres scriptures en ajuda de leur dret.

SVMMARIVM.

1 *Allegandi actus est vltimus in omni Iudicio.*
2 *Disputationes Advocatorum tempore Iurisconsultorum in vsu erant.*
3 *Text.in* l.3.ff.de his quæ in test.delent.*normam disputandi causas Advocatis præbet.*
4 *Advocatorum improborum fraudes ab Ammiano Marcellino descriptæ.*
5 *Advocatorum dignitas tradita* in l.Advocati,14.C. de Advocat.diver.Iudicior.
6 *Disputationis Advocatorum mentio habita in alijs iuribus.*
7 *Disputationes necessariæ sunt ad veritatem indagandam.*
8 *Responsa prudentum,sive Iurisconsultorum oracula, à disputationibus Advocatorum dimanarunt.*
9 *Disputationes,seu allegationes adhibendæ sunt,post publicationem probationum.*
10 *Disputationes post causæ conclusionem adhibendas esse aliqui tenent.*
11 *Alij post conclusionem nihil admitti posse docent.*
12 *Disputationes facti quæ inseruntur ante conclusionem adhibendæ sunt;Iuris vero quæ non inseruntur post conclusionem admitti possunt.*
13 *Cõclusio causæ excludit quidquid in processu inferi possit.*
14 *Disputationes facti nuncupatæ in Regno Castellæ* scritos de bien probado;*Valentiæ vero* Scriptures resolutories,*quæ contineant remissiuæ.*
15 *Dilationibus elapsis dum actuarius potest tradere copiam probatorum partibus,currit dilatio decem dierum ad allegandum,qua elapsa censetur renuntiatum & conclusum.*
16 *Allegandi terminus de iure certus non est,sed Iudici arbitrarius.*
17 *Allegandi de facto in scriptis facultas limitata est ad vnicum scriptum per forum, in causa principali, in incidentibus vero ad vnum, vel alium per Regias pragmaticas.*
18 *Harum dispositionum observantia litigatoribus displicet.*
19 *Editis instrumentis,post conclusionem & concesso termino ad impugnandum, concedenda est noua dilatio ad allegandum.*
20 *Declara,si probationes fiant in materia impugnativa,secus si nulla facta fuerit probatio.*
21 *Conclusio formalis causæ quo pacto sit remissiue.*
22 *Conclusionis forma in praxi fori Valentini.*
23 *Præceptum* de ponendis processu & actis *intimandum parti dari solet nulla instantia præcedente.*
24 *Conclusionis materiam tractantes.*
25 *Dissensus conclusionis quomodo fieri solet.*
26 *Concludendi præceptum non aufert ius instruendi non consentienti.*
27 *Conclusionem causæ Iudex semper ex causa revocare valet.*
28 *Relatores causarum,qui Iudices non sint, excluſi sunt in Regia Audientia.*
29 *Iudices sunt relatores causarum in Regia Audientia.*
30 *Relationes in Regia Audientia secretè fieri solent, sicut in Supremo,& in tota Corona Aragonum, & in tota Italia.*
31 *Relatio publica facienda est si expresse postulatum fuerit.*
32 *Memoralia facti quomodo fiant in Regno Valentiæ,si postuletur in arduis.*
33 *Relationes causarum in Curijs inferiorum Iudicum non fiunt,sed ipsi Iudices per se causas examinant.*
34 *Relationes secretæ à Iudicibus factæ, ipsis molestæ sunt, partibus verò securiores.*
35 *Advocati verbo disputantes audiuntur causa concluſa, quod vtile est ad veritatem indagandam.*
Disputatio nimia aliquando veritatem offuscat,ibid.
36 *Advocati,quot,& quomodo admittendi sunt ad disputandum causas.*
37 *Allegationes in scriptis frequentiores sunt,& quare.*
38 *Tempus ad scribendum in iure de foro negari posse,sed de æquitate conceditur.*
39 *Querela frequens litigantium quod inauditam partem Iudices condemnant,sæpius ridicula,& quare.*
40 *Allegationes iuris an edendæ sint partibus in Regno Valentiæ licet contrarium obseruetur.*
41 *Dubia quoad Iustitiam originalem communicari debet partibus iuxta foros.*
42 *Dubijs communicatis tempus opportunum concedi debet ad respondendum.*
43 *Sententiarum forma reservatur tradenda in fine Oporis.*

VLtimus actus Iudicij per partes gerendus est allegandi,sive disputandi merita causæ super cunctis actitatis, atque probatis in eo,vt veritas faciliter à Iudicibus percipi valeat ; quod necessarium esse iura ipsa demonstrant,vt apertè colligitur ex text.*in l.proxime,3. ff. de his quæ in testam. delent.* Quo Iurisconsultus Marcellus, formalem disputationem Advocatorum, coram Imperatore ipso Antonino exaravit, non dissimilem ab stylo, & concinnitate controversiarum Marci Ænei Senecæ,qui Rhetoris nomine celebratur ; fortè vt exemplar imitandum Advocati cuncti desumant, non multiplicitate sermonum diffusè, sed neruosa ratione concisi ; non per sermonem fucatum phalerata verba fulminantes, sed simplici veritate Orationem componentes ; non legibus artificiosè confusis, sed sententiarum auctoritate patente;non male facta excusantes, sed ea quæ iustè gesta fuerint proponentes, causatum expeditionem anhelando,non protelationes iniquas suggerẽdo:ne cum Ammiano Marcellino *lib.*30. deplorare debeamus,dum dicit ; *Et si quidem semel intra retia cœperint,casibus mille impeditant,per morborum simulationem vicissim consulto cessantes : vtque per vulgari iuris proferatur lectio vna, septem visibiles introitus præparant, dilationum examina longissima contexentes. Et cum nudatis litigatoribus dies cesserint, & menses & anni, tandem obtrita vetustate controversia, intromissa ipsa capita splendoris ingressa, alia secum Advocatorum*

simulacra inducunt. Aut cum noſtro Falcone decantare *ſatyr.6.*

Hi ſunt ignari iuris, nec limina legum
Prima ſalutarunt, ſed cauſis omnibus adſunt,
Verboſamque locant operam, frontiſque pudorem:
Advocatorum dicunt venalia ſemper
Ingenia, & promptas ad nigra, & candida linguas.
Si cauſa agrotat, norunt medicamen in ipſa
Eſſe mora, facili labyrinthus texitur arte
A quo non actor, non filius exeat vnquam
Vix proavum lites poſſunt finire nepotes.

(Sed iſtæ ſententiæ de improbis tantum loquuntur, cum plures diſerti atque ſapientes in forenſi paleſtra militent, quorum dignitatem elegantèr explicarunt Imperatores Leo, & Arthemius in *l. Advocati*, 14. *C. de advoc. diverſ. iudic.* cuius verba licet vulgaria, non pudet repetere. *Advocati qui dirimunt ambigua facta cauſarum, ſuæque defenſionis viribus in rebus ſæpe publicis, ac privatis lapſa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam ſi prælijs, atque vulneribus patriam parenteſque ſalvarent. Nec enim ſolos noſtro Imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur, ſed etiam Advocatos: militant namque cauſarum patroni, qui glorioſæ vocis confiſi munimine, laborantium ſpem, vitam & poſteros defendunt.* Egregie quidem) dequo plura per Xamar *in tract. de offic. Iud. & Advocat. p.* 2. Petr. Gregor. *lib.* 49. *Syntagm. cap.* 6. *ex num.* 30. Ciriac. *tom.* 2. *controverſ.* 207. *num.* 44. Ioan. Bap. de Thoro *in comp. deciſ. tom.* 1. *verb. Advocati in Republica*, Gratian. *diſcep. Forenſ. c.* 186. *ex n.* 59.

Sed vt pergamus mentio eiuſdem diſputationis habetur, in *authent. ſi teſtis productus, C. de teſtib.* ibi: *vt ſi is habita diſputatione ſervus eſſe apparuerit.* & in Novel. *de teſtib.* 90. *collat.* 7. *cap. quia vero multi, verſ. ſi vero deducens*, ibi: *ipſe diſputationem acceperit.* & *c. ſi vero dicatur*, ibi: *diſputationum vero de ſtatu ſervetur ratio.* In iure Pontificio etiam mentio habetur, *c. in cauſis* 15. *ad fin. de teſtib.* ibi: *Super dictis teſtium cum fuerint publicata publice poteſt diſputari.* Quæ verba non ſolum facultatem de qua loquimur, verum etiam tefellendi teſtimonia ex defectibus ipſarum atteſtationum, in ſcriptis, vt *alibi* dixi. Idem *in c. dudum* 22. §. *cum autem de elect. & elect. poteſt.* ibi: *cum allegationes pro eodem Præpoſito Sancti Georgij coram Iudicibus ipſis propoſitæ, nobis non fuerint præſentatæ.*

Ex quibus valde neceſſarias eſſe ad meliorem cauſarum expeditionem concludunt Battol. *in extrau. ad reprimendam*, §. *de plano. n.* 3. Speculator *lib.* 2. *p.* 2. *tit. de diſput. & allegat. Advocator.* §. *allegare verſ. quod autem diſputatio huiuſmodi.* Iaſon *in repet. l. admonendi*, 31. *ff. de iur. Iuran. n.* 14. Ioan. Ferrar. Montan. *in ſuo proceſſ. p.* 1. *lib.* 2. *c.* 11. *verſ. qui locus.* Myſinget. *in d. c. in cauſis*, *n.* 17. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 87. *n.* 5. Math. Berlich. *practica. tom.* 1. *concluſ.* 48. *n.* 2. Fontanell. *deciſ.* 9. *per tot. præcipuè n.* 18. Nec obliviſcuntur bonorum litterarum Profeſſores, vt Aulus Gellius, *lib.* 14. *noct. Atticar. c.* 2. Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 11. Cicero *lib.* 4. *in Verrem.* Quintilian. *lib.* 6. *c.* 4. Barnabas Briſon. *de formul. lib.* 5. §. *formam autem.* & Carolus Sigonius, *lib.* 1. *de Iudic. c.* 28. *ad med.*

Ex quibus forte diſputationibus, reſponſa prudentum originem ducunt, vt innuere videtur Pomponius *in l.* 2. §. *his legibus latis*, 5. *ff. de orig. iur.* ibi: *vt interpretatio deſideraret prudentum auctoritate, neceſſariam eſſe diſputationem fori.* De cuius interpretatione vide Donel. *lib.* 21. *comm. c.* 3. & ibi Illiget *lit. A. in fin.* Cuiac. *in eod. tex.* Govean. *lib.* 1. *var. c.* 24. & Dionys. Gothofr. *lit. E.*

De tempore quo diſputationes iſtæ Advocatorum admittendæ ſint, varia Doctores dixere; nam licet vnanimes teneant quod poſt publicationem omnium probationum fieri debent iuxta text. *in d. c. in cauſis.* 15. *in fin. de teſtib.* alij poſt concluſionem cauſæ faciendas eſſe aſſerunt; qui ſunt Iaſon *in l.* 2. *C. edendo.* Guido, Pancirol. *in prax. civil. p.* 2. §. *vltimus actus, pag.* 165. vbi Fauſtin. *verb. ad diſputandum.* Maranta *in prax. p.* 6. *act.* 15. *num.* 2. Gail. *lib.* 1. *obſervat.* 107. *num.* 3. Menoch. *de arbitrar. iudic. lib.* 1. *caſ.* 175. Myſinger. *centur.* 3. *obſerv.* 17. *num.* 3. Caravit. *in ritu.* 75. *num.* 5. Scaccia de Iudic. *lib.* 2. *c.* 12. *n.* 18. Seſſe *deciſ.* 92. *n.* 25. Paz *in prax. tempor.* 10. *n.* 7. & Gratian. *deciſ.* 198. *n.* 11.

Alij vero quod poſt concluſum in cauſa nihil in actis admitti poſſit, & ſic allegationes faciendas eſſe ante cõcluſionem, elapſis tamen dilationibus, completis terminis, & publicatis teſtibus. Paz *temp.* 9. *n.* 1. *cum ſeqq.* Peguer. *in prax. rub.* 21. *n.* 11 & *ibi* Ripoll. Pichard. *in manuduc. ad prax. p.* 1. *præcept.* 9. Berlich. *d. tom.* 1. *concl.* 48. *n.* 17. Xamar. *de offic. Iudic. & Advocat. p.* 3. *q.* 2. *ex n.* 19. Pareja *de inſtr. edit. tom.* 2. *tit.* 6. *reſol.* 3. *ex n.* 131.

Quarum opinionum diverſitas facile ad concordiam reduci poteſt, examinatis dictis horum doctorum, nam primi loquuti fuerunt de allegationibus in iure, quæ Iudici extra proceſſum præbentur, ad inſtructionem animi illius, quæ nunquam inſeruntur, nec inſeri poſſunt, ex eo quod prohibitum in Regno Valentiæ ſit allegare leges, & decretales, vel gloſſas, vt dixi *ſup. c.* 1. §. 2. *num.* 7. Secundi vero de diſputationibus facti reſultantis ex probationibus hinc inde factis, quę in ſcriptis offeruntur, vt in proceſſu inſerantur, & illius pars fiant, quæ quidem vbi ſolemniter concluſio cauſæ fieri debet ea iam facta admittendæ non ſunt; cum denegata ſit prorſus allegatio & probatio per tex. *in l. ne cauſas* 15. vbi Baldus. *C. de appellat. l.* 2. *C. de relat. c. Iudicis*, & ibi Doctores *de procurat. C. auditis, de in integr. reſtit.* pluribus Paz *dict. tempor.* 10. *ex num.* 1. Petr. Gregor. *lib.* 48. *Syntagm. cap.* 17. *n.* 1. Tuſcus *lit. C, concl.* 559. *num.* 1. Riccius *in prax. rer. quotid. reſol.* 403. *ex num.* 1. Ciriacus *controverſ. forenſ. tom.* 1. *contr.* 67. *n.* 53. Giurba *deciſ.* 26. *n.* 11. noſter Morla *in empor. tit.* 11. *quæſt.* 4. *n.* 2. Gratian. *diſcept. forenſ. cap.* 206. *num.* 32. *& deciſ.* 198. *n.* 11. Ganaverro *deciſ.* 29. *n.* 3. apud quos plures reperies.

Iſtæ diſputationes facti nuncupantur in Regno Caſtellæ, *eſcritos de bien probado*, quarum partes deſcripſerunt accuratè Paz & Pichardus *vbi prox.* & à noſtris Practicis, & foris, dici ſolent, *Scripturas reſolutorias*, quaſi in eis abſolvatur totius proceſſus ſubſtantia; de quibus loquitur noſter textus, dum in eo cautum habemus, quod elapſis omnibus dilationibus, ſi Actuarius paratus eſt ad tradendam copiam partibus vniverſi proceſſus, non per ſolemnitatem exhibendi ſe paratum, vt dixi *hoc c.* §. 2. *ex n.* 69. quia ſimilem praxim in hoc articulo non invenio, ſed ex facultate per Iudicem conceſſa, concedendi copiam petenti, omnium probatorum; vnicuique ex litigatoribus conceditur tempus commune decem dierum ad allegandum quicquid voluerit, eoque elapſo habeatur cauſa pro concluſa, & renuntiatum vlteriori allegationi.

Quod opportunè cautum fuit, nam de iure tempus ad hunc effectum certum non datur, ſed arbitrio Indicis relinquitur, quando, & quomodo publicatis iam atteſtationibus concedere voluerit: & cum noſtri fori arbitrium iudicis in concedendis dilationibus, ne lites immortales fiant, demere maluerũt, hac de cauſa inclytus Rex Martinus, hanc legem tulit, aſſignando generaliter tempus decem dierum, ad allegandum in facto reſultante ex actitatis, & probatis, cuius diſpoſitio obſervari ad vnguem iuſſa fuit *in c.* 4. *Pragm. Proregis Ducis de Maqueda anni* 1556. At iſta generalitas allegandi quicquid partes voluerint, intelligi debet eo modo quo fiat in vnico ſcripto ad cauſam principalem *for.* 69. *Cur. ann.* 1564. *c.* 302. *actor Brach. Regal. anni* 1626. ſub pœna obſervari iam iuſſum *in c.* 18. *Pragm. Proregis Veſpaſiani Gonzaga anni* 1557. Quoad incidentes articulos, per partes in diſcurſu litis ſuſcitatos, vna alterave allegatio cuiuſque partis admittẽda eſt, cęteræ vero lacerandæ *c.* 3. *d. pragm. anni* 1556. Sed de his parum, vel nihil, partes curant, cum allegationes ſæpius repetitæ placeant, & ſemper placebunt; partibus, quia credunt in hoc conſiſtere ſuarum litium victoriam: & Patronis, quia iſtæ ſunt feriæ meſſis & vindemiarũ. Iudices enim deficiente partis

inſtantia,

instantia, parum attendere præ multitudine negotiorum valent; neque ex mero officio in civilibus aliquid statuere decet, vt alibi dixi, ne suspicio oriatur, ac recusatio subsequatur.

19 Sed quia diximus §. *præced. numer.* 2. quod in nostro Regno instrumenta edi possunt vsque ad publicationem sententiæ, *& num.* 110. quod si post conclusum in causa producantur, & ab adversario postuletur dilatio impugnativa, concedenda erit, dubitari posset an ea concessa, & elapsa, concedendum sit iterum tempus decem dierum ad allegandum, iuxta dispositionem nostri fori? inquisitis iudicijs antiquis, solum reperio quod omni cum effectu spectatum hoc tempus
20 fuit, post elapsam dilationem impugnativam, antequam conclusio fieret, sed nullo decreto, vel instantia adhibitis, & in plurimis neque allegatione facti exhibita. Et si instantia per quam hoc postuletur, adhibeatur, distinguendum arbitror; si instrumenta edita nullius momenti sint, provt frequenter evenire solet, quando eo modo eduntur; nullaque probatio ad impugnationem facta reperiatur, non erit concedendum tempus ad allegandum, quia nihil de novo actitatum fuit, quod disputari possit: nam tempus hoc conceditur ad disputandum de probatis, & actitatis; & cum nihil probatum supponamus, non entis nullæ sunt qualitates text. *in l. eius qui in provincia, vers. quoniam, ff. si cert. petat.* cum alij plurimis adductis per Barbos. *axiom.* 162. *num.* 1.

Si vero probationes factæ sint, & instrumenta post conclusionem producta factum substantiale ad litem contineant, tunc erit concedendum aliquod tempus commune partibus ad disputandum, & allegandum super his noviter deductis, post traditam, seu concessam copiam, eorum arbitrio eius taxandum, ita vt minus sit decem dierum, quia regula generalis contenta *in for.* 35. *de testib.* per quam Iudicibus conceditur facultas arctandi dilationes, non vero prorogandi, comprehendit hoc tempus; quod licet de substantialibus Iudicij non sit, tamen necessarium credo, quia per forum est introductum, & sic denegari non potest si modo debito postuletur, vt in simili dixit Giurb. *decision.* 26. *nu.* 12.

21 Conclusio causæ formaliter fieri solet, eo modo quo traditur à Paz *in prax. d. temp.* 10. *n.* 2. *& seqq.* qui observatur in hoc Supremo, sicut in cæteris Curijs, & Senatibus in hac Regia Vrbe residentibus. Sed in Regno Valentiæ solemniter conclusio non fit, nec renunciatio quoad productionem instrumentorum inducitur, vt in nostro textu clare cautum est. Praxis
22 vero ea est, vt pars quæ concludere causam ad diffinitivam desiderat, impetret à Iudice præceptum *de ponendis processu, & actis per totum diem sequentem, super tota causa*: si de conclusione agatur alicuius articuli *de ponendis processu & actis, super revisione, nullitatibus vel tali supp.*

Et nonnunquam nulla facta instantia coram Iudice, cum verbo tenus facienda sit, intimandum parti datur, vt supponit *art. cur.* 6. *Brach. Eccles. & Militar. anni* 1626. cuius decretum, *observari consueta* mandat, & nemini in foro versanti ignotum est, vigere similem consuetudinem; si enim facta intimatione, modo solito, huius præcepti pars acquiescit, pro concluса causa habetur, vt dixi, respectu causæ criminalis *sup. cap.* 8. §. 6. *n.* 46. cuius conclusionis forma mentionata est *in for.* 15. *Cur. anni* 1552. De cuius materia videndi sunt, præter relatos, Capella, Tolosana *decis.* 14. Peguer. & Ripoll. *in prax. Rub.* 20. *per tot.* Rota Romana *decis.* 1. *de testib. in Antiquis.* Mysinger. *centur.* 4. *obser.* 81. *& cent.* 6. *observat.* 56. Pancirol. *in prax. part.* 2. §. *est & alius actus, pag.* 163. vbi Faust. *verb. conclusum pronunciat.* Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *cas.* 45. *num.* 3. *& seqq.* Scaccia *dict. lib.* 2. *cap.* 12. *numer.* 16. Gratian. *decision.* 198. *per tot.* Aflict. *decision.* 352. Bellamera *decision.* 57. *&* 252. Gail. *observat.* 107. *lib.* 1. Novar. *ad pragmat. Neapol. titul. de Ordin. Iudicior. collect.* 13. *ex num.* 1. Riccius *dict. resol.* 403. Petr. Gregor. *dict. lib.* 48. *cap.* 17. *ex nu.* 1.

Postius *post tract. de manuten. decis.* 365. *tot.* Giurb. *decision.* 83. *tot.* Gratian. *discep. forens. c.* 61. *ex n.* 12. *& c.* 206. *ex num.* 29. *& c.* 438. *n.* 1. Ant. Amat. *variar. lib.* 2. *resol.* 71. *ex n.* 19.

Si autem adversarius in lite, rationem habet, propter 25
quam conclusioni acquiescere non debet, dissensum interponit eam allegando cum protestatione nullitatis, mediante *actu comparendo*; cui illa quæ concluсit, tempore iniunctionis respondere solet, *se nolle copiam, sed quod fiat iustitia.* Et nonnunquam allegat rationem, quæ si alias ex actis non resultat, despici solet cum de eis quæ parti non iniunguntur, habenda ratio non sit *d. l. de vnoquoque, ff. de re iudic.* cum vulgatis. Et in præli- 26
bato casu dissensus, si iudex rationem illius frivolam arbitratur, ad pronuntiandum procedit; si vero substantialem rationem existimat, quid fiendum decernit, conclusione non obstante, quia per dictum præceptum *de ponendis actis* ab vna parte obtentum, absque causæ cognitione, vel vt frequenter evenit, à Iudice non pronuntiatum, non est auferendum ius alteri, ad instruendam causam durantibus terminis, vt sæpe evenire solet; cum plurimi litigatores, imprudenter causam concludant, antequam tempora probandi, allegandivè finita sint.

Et licet quoad eos renuntiatum vlteriori probationi videatur, ex dictis *sup. num.* 13. quibus adstipulantur tradita per Surdum *cons.* 8. *ex num.* 20. *lib.* 1. *& cons.* 176. *per tot. lib.* 2. Farin. *quæst.* 75. *prax. crim. ex num.* 325. Gratian. *discep. foren. cap.* 158. *num.* 20. Fontanell. *decision.* 102. *num.* 20. quoad aliam partem renuntiationem pro- 27
ducere nequit; dum non acquiescat, si iura sua protestetur, quo illæsa ei remanent, absque eo quod necessaria sit revisionis postulatio, iuxta *cap.* 3. *pragm. D. R. Philip.* 2. *anni* 1564. In quo iudicibus facultas scrutandi hæc concessa fuit, itavt revocare similes conclusiones possint; de quo tractant Felin. *in C. cum dilectus, num.* 13. *de fid. instrum.* Abbas *in c. cum Ioannes, num.* 8. *eod. tit.* Paz *d. tempor.* 10. *nu.* 15. Scaccia *d. c.* 12. *ex n.* 28. Gratian. *discep. forens. cap.* 438. *n.* 11. *& d. decis.* 198. *n.* 16. Valenz. *cons.* 165. *n.* 21. apud quos plures.

Sed quia Relatores extranei ab ipso Senatu excluси 28
fuerunt, & iussum quod ipsi Iudices, quibus lites instruendi, & examinandi causa committuntur, Relatorum munus adimpleant *for.* 7. *Cur. ann.* 1604. vt tradit late Dominus Crespi *obser.* 10. *n.* 1. & de Cathalonia testantur Peguera, & Ripoll. *in prax. Rub.* 5. *nu.* 1. Fontanell. *decis.* 10. *num.* 22. & de cæteris Regnis Coronæ Aragonum, ac nostro Supremo compertum est, ac de Provincijs totius Italiæ scribunt Faber *in C. lib.* 3. *tit.* 4. 29
defi. 3. Carleval. *tom.* 1. *de Iudi. titul.* 2. *disput.* 2. *num.* 21. Thoro *de Magistr. Neapol. tit. de Præsid. R. consil. & tit. de Reg. consiliar.* Franchis idem Thoro, Sanfelicius, Prato & cæteri Neapolitani, qui in decisionibus notant frequenter Relatores ex ipsis iudicibus: idem Consiliarij relationes private faciunt cæteris iudicibus, nulla ex partibus, vel earum procuratoribus, Advocatisve, intercedentibus, nisi expresse relatio publica postuletur, quia tunc concedi debet, & in Regia Audientia fit per 30
ipsum Iudicem, cui instruendi gratia lis commissa fuit: in Supremo vero per Relatorem extraordinarium ad hoc assignatum ex alijs consilijs, vt Dñs Crespi notat *vbi proxime.* Antiquitus in Regia Audientia parte postulante relatio in scriptis per Iudicem subscripta tradenda erat. *vt in eod. for.* 7. cautum erat: sed postea immutata fuit ista dispositio per *for.* 83. *Cur. ann.* 1626. ita vt memoriale facti faciendum sit parte petente, cum interventu & subscriptione ambarum partium, eodem pacto, quo fit in Supremo. Et cum in eo hæc pertineant 31
ad Relatorem extraordinarium, & in Civitate Valentiæ nullus Relator habeatur post Curiam *d. anni* 1604. committi solent vni ex Advocatis, partibus non suspectis, qui defectum supplet: quæ praxis in litibus magni momenti admissa viget; sed non ex postulatione memorialis suspendi debet solemnis relatio, licet pars postulet, vt in hoc Supremo observari vidi.

32 Relationis publicæ vsus rarus est in Regia Audientia, nam eam semel facere vidi, antequam munus Sunatoris obtinuissem, in causa possessoria commitatus de Bicorp, *anno* 1644. in hoc Supremo quoties Relator extraordinarius adhibetur. In Curijs Iudicum inferiorum Relationes publicæ per Actuarios, alibi factæ
33 prorsus ab vsu excluſæ sunt, sed religioni cuiusvis Iudicis relictum viget, quod per se processus & acta privatim inspiciat, & Advocatos informantes domi audiat; sive agatur de interloquutoria, sive de diffinitiva sententia: conscientiæ eorundem committendo necessitatem cuncta rimandi, vt dixit Constantinus *in l. 2. C. Theodos. de Iudicijs*. Et cum sententiæ molina continere debeant, iuxta *for. Cur. ann.* 1564. ex inspectione eorum detegitur an actitata scrutatus sit.

34 Sed non ex eo quod relationes in Regia Audientia fiant absentibus partibus earundem iuribus nocumentum resultat. Vtrumque expertus sum, nempe causas iudicando per relationes factas ab ipsis Iudicibus secretè, in Regia Audientia, & in hoc Supremo quoties Adsociati Iudices per Principem dati nõ sunt: & per relatores extraneos in Aula suprema criminum, & Senatu Novi Orbis, & per Actuarios Provinciæ. Si enim meum iudicium exposcit, ingenue dicam ea quæ percepi: quoad Iudices levior modus est expediendi lites per alienas relationes: quia mechanicus labor colligendi factum, & referendi, maximopere fatigat: quoad partes vero, & quoad securitatem conscientiæ ipsorum iudicum sanior forma expediendi est per relationes factas ab ipsis Iudicibus, qui cuncta accurate rimant, vt iustum iudicium proferri possit, nunquam omittendo ea quæ apicem difficultatis attingunt: externorum vero relatorum, vel scribarum relationes, sive per ignorantiam, sive per oblivionem, sive per dolum sæpe sæpius laborant, quod mathematica demonstratione percipies, si bis eiusdem litis relationem audis, sive ab eodem, sive à diversis fiant.

35 Concluſa causa modo prædicto, & relata secundum formam assuetam, in vnaquaque Curia Advocati audiendi sunt, sive verbo orent, sive in scriptis allegent: vtroque namque modo disputationes fieri possunt, & debent propter vtilitatem inquirendæ veritatis, vt ex Herennio Modestino docuit Archadias Charisius *in l. munerum* 18. §. *mixta* 26. *ff. de muner. & honor.* vt notat Prato *discep. forens. tom.* 4. *cap.* 42. *nu.* 26. quantumvis ex nimia disputatione veritatem aliquando perire asserat Parlador. *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 6. §. 2. *num.* 14. in voce Ad-
36 vocatorum orationes publicæ raro audiuntur in Regia Audientia, domi vero frequenter; sed parte petente vnum, vel duos pro vnaquaque parte Iudices audire tenentur; ita vt ne amplius quam vnius diei Audientia consumatur in audiẽdis allegationibus cuiusque partis, vt cautum est *in cap.* 6. *Reg. pragm. Dom. Carol. V. d. ann.* 1543. quod admittendum est, absque retardatione processus sive expeditionis causæ *for.* 20. *Cur. ann.* 1604. de quo Peguera & Ripoll *in prax. rub.* 23. *n.* 2. Xamar *d. p.* 3.
37 *quæst.* 2. *num.* 27. Postius *de manutenend. obser.* 102. *n.* 8. In scriptis autem allegationes iuris, iudicibus tradunt, ad quas scribendas tempus postulari solet, & dubitari posset an concedendum sit? & de rigore iuris nequaquam concedendum arbitror: nam si ex *dict. for.* 20. *Cur. ann.* 1604. Advocati verbo tenus orantes, audiendi sunt absque retardatione expeditionis causæ, multo minus retardari posset ex concessione temporis ad scribendum.

38 Sed ex communi stylo competens tempus conceditur, non formiter in actis adnotando, sed verbo; nisi in causa valde intricata, vel ardua, ne aliquis dicere possit inauditum condemnatum fuisse, ex pluribus prudenter consideratis per D. Crespi *d. obs.* 10. *num.* 30. *cum seqq.* quia denegare huiusmodi audientiam, magnam & præcipuam partem defensionis excluderet *d. l. advocati* 14. *C. de advocat. diverſ. Iudic.* notant Osascus *decis.* 1.
39 *num.* 13. Postius *de manuten. obs.* 102. *num.* 10. Barbosa *in collect. dict. l. advocati, num.* 1. Ciriacus *tom.* 3. *contr.* 413. *ex num.* 8. Giurba *decis.* 68. *num.* 2. *cum seqq.* Sed sæpius ridicula est quærela, quando post plures annos litigij partes, quæ tandiu reticuerunt, sub prætextu allegandi de iure, novas protelationes captare procurant; de quo plura per Ciriacum *d. contr.* 413. *n.* 50. & 57. in quo multum iudicis arbitrium supponit, regulatum ex ratione tex. *in l.* 2. *C. de dilat.* nempe, actori tempus denegando, quia paratus ad iudicium venire solet & debet: reo vero concedendo: *quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad iudicium trahitur.*

Dubitari etiam solet, an partibus edendæ sint simi- 40
les allegationes? Et iuxta stylum Regiæ Audientiæ edendæ non sunt, sed in hoc Supremo parti petenti edi mandantur. Quæstionem hanc late disputant Xamar *d. quæst.* 2. *ex num.* 31. & Pareja *d. tit.* 6. *resol.* 3. *ex num.* 132. quare non immoror credendo quod plenius vtrique parti consultum est, quando æqualiter eduntur sive communicantur. Quia cauti litigatores, per fas, vel nefas earum copiam consequuntur, penetrando vim reservatam adversarij, quam diluere conantur statim, eo impudentiæ perveniendo, vt per numeros marginales allegationibus fraudulenter habitis, satisfacere non vereantur. Qui ingenue procedunt eo beneficio carent, & ideo cum æqualitas in iudicijs maximopere desideretur, *c.* 1. *de sent. & re iudic.* cum vulgat. adductis per Giurb. *decis.* 47. *n.* 12. meliorem teneo esse observantiam edendi sive communicandi.

Habent amplius litigatores in nostro Regno reme- 41
dium opportunum ad sua iura tuenda, nempe via postulandi, quod sibi dubia, & difficultates ex lite resultantes, quoad originalem iustitiam, communicentur; nam ita faciendum per Iudices ad verbalem partis postulationem cautum est *in for.* 15. *Cur. ann.* 1552. in *for.* 71. *Cur. ann.* 1564. & in *for.* 51. *Cur. ann.* 1604. Quod in causis arduis civilibus concessum est, in hoc Supremo, & Regia Audientia inconcusse observatur, prævia conciliari 42
deliberatione, virtute dictorum iurium; tumque competens tempus arbitrio iudicis regulatum, conceditur ad respondendum; quia ratio naturalis dictat sic faciendum esse: frustra namque dubia communicarentur, nisi spatium aliquod ad respondendum, concedendum esset.

Hic stylus in vniversa Italia & cæteris Coronæ Ara- 43
gonum Regnis viget, de quo videndi tex. *in cap. tantum* 32. *quæstion.* 7. Bulla 42. *Ioannis XXII. apud* Cherub. in *Bullar. p.* 1. *pagin.* 166. & Bulla *Pij IV.* 44. *apud eundem p.* 2. *pag.* 58. Accurs. *in l. Offilius, verbo suum. ff. de legat.* 3. Aretin. *consil.* 14. *colum.* 11. *in fin.* Gratian. *discep. forens. c.* 72. *num.* 45. Cæsar Barz *decis. Bonon.* 6. *in fin.* Gregor. Lopez *in l.* 13. *tit.* 4. *part.* 3. *glos.* 2. Burgos de Paz *in proœm. leg. Taur. n.* 286. Bobadilla *in polit. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 50. Ruginell. *de appellat.* §. 6. *glos.* 2. *cap.* 3. *n.* 7. Rota *in recollect. per Peñam, decis.* 300. *& part.* 6. *recentior.* 177. late Lotterius *de re benificiar. in apparatu ex num.* 167. Ioan. Tanglius *tract. de sacr. Rot. Roman. Auditorio, cap.* 1. *n.* 26. *cum seqq.* Burat. *decis.* 327. *à num.* 1. Cancer *var. lib.* 3. *c.* 17. *num.* 407. Fontanella *decis.* 461. *per tot.* Peguera & Ripoll *dict. rub.* 23. *ex num.* 1. Xamar *d. p.* 3. *q.* 2. *num.* 24. Giurba *decis.* 68. *num.* 2. Sed cum hac distinctione, quod in Regno Valentiæ dubia non communicantur semper provt in Rota fit, & in Senatibus Italiæ puncta aperiri solent, neque per Relatorem subscribuntur, aut in actis inseri mandantur: sed parti petenti in scriptura simplici communicantur in arduis, vt infra decem vel quindecim, vel mensem satisfaciat; & hoc iure vtimur.

Quibus quidem peractis ad pronuntiandum diffini- 44
tive procedendum est: sed quia in omni genere causarum Sententia finem iudicio imponit, reseruanda est tractatio ad *cap.* 12. Deus qui dedit velle, concedat pariter & perficere.

CAPVT

CAPVT XI.

De Iudicio Summario condemnativo.

§. I.

De causis summarijs condemnativis, in quibus differant ab ordinarijs, & de privilegio Viduarum in exactione dotis ad interpretationem for. 11. de Clam.non mut.*cum alijs iuribus.*

PETRVS II. REX.
Anno 1363.Montisoni.

TEXTVS.

ITEM com moltes Veus se sia sdevengut, que malicioſsament hom fa pledejar les Viudes, que demanen proviſio en los bens del marit, apres mort de aquell. Perçoſia proveit,e ordenat,que tot plet, o contraſt que sera de proviſio,que sera demanada per alguna Viuda, sia dit e determinat ſummariament, e de nua paraula,sens scrits. Plau al Senyor Rey.

SVMMARIVM.

1 *Causæ omnes ſummariè,& de plano tractari debent in Regno Valentiæ,& quare.*
2 *Declara habito reſpectu ad ſolemnitates iuris communis, non ad ſolemnitates forales.*
3 *Summaria cauſa diſtincta à plenaria expreſſa reperitur in iure civili Romanorum.*
4 *Iura in quibus mentio de cognitione ſummaria reperitur, expenduntur.*
5 *Doctores hanc differentiam notantes, memorantur.*
6 *Summariæ cauſæ, quæ ſint? remiſſivè.*
7 *Summaria cauſa quæ dicatur?*
8 *Summaria cauſa excludit ſolemnitates iuris civilis, & retinet ſubſtantialia iuris naturalis.*
9 *Cauſa executiva, lato modo* ſummaria *dici ſolet, ſed differt ab ea de qua tractamus natura.*
10 *Cauſæ omnes regulariter plenariè tractandæ ſunt.*
11 *Cauſæ ſummariæ fiunt ex triplici ratione.*
12 *Cauſæ ſummariæ expreſſè diſtinctæ ob ordinarijs in foris Valentiæ.*
13 *Doctores Valentini hanc differentiam agnoſcentes.*
14 *Cauſæ ſummariæ quæ ſint, ex foro Valentiæ.*
15 *Cauſa ordinaria ſolemnem oblationem libelli expoſcit.*
16 *Summaria libellum ſolemniter oblatum non requirit, ſed facti narrationem claram vt in actis redigi poſſit.*
17 *Praxis Regiæ Audientiæ, & Curiarum Iudicum inferiorum.*
18 *Summaria cognitio neceſſitatem citationis non excludit.*
19 *Summaria cognitio decretum* ad tertiam *ſemper exigit, ordinaria vero* ad quintam, *niſi ſit minoris ſummæ petitio.*
20 *Summaria cognitio non admittit diſcuſſionem exceptionum dilatoriarum.*
21 *Praxis Regiæ Audientiæ cum deciſionibus.*
22 *Deciſio Supremi confirmans praxim Regiæ Audientiæ.*
23 *In ſummarijs cognitionibus allegatio exceptionum dilatoriarum admittitur,& de eis ſimul cum originali Iuſtitia cognoſcitur.*
24 *Ordinaria cognitio litis conteſtationem requirit.*
25 *Summaria cognitio litis conteſtationem non exigit cum primus actus Iudicialis provocati ad iudicium, habetur pro conteſtatione litis.*
26 For.5.de clam. non mut. & for. 7. de Cur. & Baiul. *expenduntur.*
Praxis Regiæ Audientiæ, ibid.
27 *Ordinaria cognitio plenas dilationes probatorias admittit.*
28 *Summaria cognito breviores dilationes requirit.*
29 *Fori Valentiæ ampliſſimum arbitrium iudicibus concedunt in coarctandis dilationibus.*
30 *Summaria cognitio an admittat exceptiones reprobatorias teſtium,& inſtrumentorum.*
31 *Poſtulans dilationem impugnativam, vel obiectivam, recedere videtur à via ſummaria.*
32 *Cauſa ſemel ſummarie intentata, ſemper remanet ſummaria.*
33 *Facultas reprobandi teſtes, vel inſtrumenta non excluditur, ſed admittitur ſecundum quod natura cauſæ poſtulat.*
34 *Praxis Regiæ Audientiæ.*
35 *Quid ſi inſtrumenta producantur poſt dilationem?*
36 *Summaria cognitio concluſionem non requirit.*
37 *Praxis Regiæ Audientiæ.*
38 *Summaria cognitio ſententiam patitur de probatis, licet non deductis.*
39 *Libello oblato in cauſa ſummaria quæ obſervanda ſint?*
40 *Libelli additio in ſummarijs quo pacto fiat.*
41 *Sententia lata in iudicio ſummario, non facit ius abſolute inter partes.*
42 *Secus in iudicio ordinario.*
43 *Ordinaria cognitio cumulationem admittit quorumcumque actorum.*
44 *Summaria cognitio non admittit cumulationem actorum ordinariæ.*
45 *Summaria cognitio non debet retardari ſimili cumulatione.*
46 *Cumulationis materia pulchra.*
47 *Exceptio*, continentiæ cauſæ *acta Iudiciorum diverſæ naturæ cumulare facit & quare.*
48 *Exceptio* continentiæ *opponi debet.*
49 *Deciſiones Regiæ Audientiæ.*
50 *Sed raro aut nunquam continentia adeſt inter ordinariam,& ſummariam.*
51 *Poſſeſſorium habens ad mixtam cauſam proprietatis cumulandum eſt cum petitorio.*
52 *Ordinaria cognitio reconventionem ſemper admittit.*
53 *Summaria regulariter excludit.*
54 *Niſi cauſa reconveniendi ſummaria ſit.*
55 *Ordinaria cauſa ſummariam abſorbit.*
56 *Summaria cognitio introducta eſt favore actoris.*
57 *Summariæ cognitionis diverſæ ſpecies quoad ſe reperiuntur.*
58 *Viduæ miſerationis gratia plurimis privilegijs funguntur.*
59 *Viduæ privilegium electionis fori obtinent.*
60 *Ratio huius privilegij elucidatur.*
61 *Viduæ habent privilegium cognitionis ſummariæ.*
62 For.112.de Cur.& Baiul. *expenditur.*
63 *Text.*in c.1.diſtinct.87.*exponitur.*
64 *Viduæ recurſum habent ad Tribunal Eccleſiæ data negligentia laici.*
65 *Pupilli,& cæteræ miſerabiles perſonæ hoc privilegio gaudent.*
66 *Tex.*in l.illicitas,§.ne potentiores,ff.de offic. Præſ. *expenditur.*
67 *Hoc privilegio gaudent miſerabiles perſonæ dum agunt; ſecus ſi conveniantur.*
68 *Viduis ſpecialiter indultum dum agunt contra bona mariti.*
69 Proviſionis *nomen plura ſignificat.*
70 *Dos eſt patrimonium mulieris, ex quo ali debet.*
71 *Iura dotalia quæ ſint Valentiæ.*
72 *Cognitio ſummaria debetur agenti pro dote.*
73 *Dotis privilegia plura.*
74 *Tex.*in §.1.tit.qualiter olim in vſib.feu.*explicatur.*
75 *Dotis privilegium non ex paupertate deſcendit.*
76 *Divitis filia, pauper non eſt.*
77 *Dos favorabilior eſt Fiſco.*
78 *Fiſcales cauſæ ſummarie expediuntur.*
79 *Doti in Regno Siciliæ via executiva conceditur, etiam vivente marito.*

80 *Quamvis instrumentum in formam ritus confectum non sit.*
81 *Via executiva concessa per statutum instrumento, procedit pro his quæ virtualiter insunt.*
82 *Via executiva non conceditur pro dote Valentiæ.*
83 *Idem de iure communi.*
For. 5. de execut. rei Iudic. *expenditur, ibidem & numer.* 101.
84 *Conventiones & pacta Valentiæ paratam habent executionem.*
85 *Conventio de solvenda, vel restituenda dote semper extat in pactis dotalibus.*
86 *Via executiva instrumenti procedit à clausula guarentigiæ.*
87 *Vis instrumenti guarentigia roborati, tribuitur à lege.*
88 *Via executiva an debeatur cuicumque publico instrumento?*
89 *Via executiva æqualiter debebitur marito pro dote, celebratis nuptijs.*
90 *Via executiva secundum foros non debetur pro dote.*
91 *Pacta nuptialia Valentiæ non roborantur guarentigia.*
92 *Guarentigia non solum vi legis, sed voluntatis contrahentium viam executivam tribuit.*
Iudicis Cartularij præceptum non tribuit vim guarentigiæ, quia auctoritate caret. ibid.
93 *Guarentigiæ robur à voluntate contrahentium lege vallata pendet.*
94 *Guarentigiæ substantia secundum communem vsum Hispaniæ.*
95 *Guarentigia & eius effectus pertinent ad substantiam & complementum contractus.*
96 *Via executiva producitur ab expressa conventione.*
97 *Guarentigiæ verbum quid importet?*
98 *Gallorum opinatio impugnatur.*
Tex. in §. sin autem inter pares, tit. de lege Corrad. in vsib. feud. *expenditur, ibid.*
99 *Instrumenta publica de iure viam executivam non producunt.*
100 *Idem antiquitus observabatur Valentiæ.*
101 *Generalis dispositio non derogat specificam absque expressa mentione.*
102 *Consuetudo optima legum interpres.*
103 *Instrumenta nuptialia Valentiæ guarentigia carent.*
104 *Leges recopilationis Castellæ de via executiva loquentes interpretantur.*
105 *Doctores Castellæ sanioris doctrinæ pro nostra interpretatione calculum ponunt.*
106 *Concordia pugnantium opinionum.*
107 *Regni Siciliæ observantia exorbitans ostenditur.*
108 *Via executiva, vt in eo Regno debeatur instrumento, debet confici in forma ritus.*
109 *Instrumenta guarentigia roborata non pariunt viam executivam si illiquida sint.*
110 *Pacta dotalia liquida non sunt.*
111 *Promissio de solvenda, vel restituenda dote est conditionalis.*
112 *Via condemnativa, summaria tamen requiritur ad liquidandas conditiones.*
113 *Instrumentum dotis illiquidum, an alio instrumento liquidari valeat?*
114 *Ex coniunctione plurium instrumentorum insurgere potest liquida probatio.*
115 *Instrumentum promissionis dotis, non est idem cum pactis nuptialibus.*
116 *liquidatio instrumenti requirit Iudicium præparatiuum.*

LIcet *cap. præced. §. 1. num. 6. & 329.* dixerimus quod secundum foros Valentiæ omnes lites iudicandæ sunt ex bono & æquo, attenta facti veritate, absque figura, vel strepitu Iudicij; ex quo recte inferri valet, quod omnes, ratione ordinis, summarie expediendæ erant, ex pluribu adductis per Octavianum Chaquera-
1 num in decisionibus Senatus Pedemontani *decis. 1. per tot.* Gundisalvum, Suarez de Paz *in praxi adnot. 1. de iudicio, n. 30.* Prosperum Farinacium *in repertor. iudicial. q. 34. cum seqq.* Augustinum Barbosa *in Clement. sæpe contingit, de verb. signif. & de clausul. vsufreq. clausul. 173. ex num. 2. & clausul. 176. ex num. 3.* Præsulem Nicolaum Fermosinum *tom. 1. in c. dilecti 6. de iudic. q. 16. ex n. 1.* Qui vno ore tenent idem importare sæpè dictam clausulam, ac expressam dispositionem cognoscendi summarie, de omni lite: quod cum Andrea Gailio notaverat ex nostræ coronæ Doctoribus Fontanella *decis. 133. num. 6.* nec esset nouum, cum in Regno Neapolis omnes causæ summariè, & de plano terminentur, vt pluribus tradit doctissimus Thomas Carlevalius, *tract. de iudic. lib. 2. tit. 2. disput. 4. n. 7.*

Tamen hoc intelligi debet, habito respectu ad solemnitates, & ritus per ius civile Romanorum inductos, in solemnibus Iudicijs, quorum plures iura nostra reiecerunt; non autem habito respectu ad solemnitates, & ritus iudicij plenarij sive ordinarij, secundum forales dispositiones instituti: quia intra cancellos eorundem fororum, aliæ causæ plenariam cognitionem requirunt, aliæ vero speciali ratione privilegiatæ, celeriori via, summariaque cognitione terminari iubentur. Primæ speciei exemplum habemus *in for. 11. de execut. rei iudic.* ibi; *saluu dret al allegant en altra instancia de iuhi plenari.* Secundæ vero in nostro textu, ibi: *summariament & de nua paraula in foro. 31. de eviction. ad fin.* ibi: *per via ordinaria: en la qual sia procehit breument è sumaria*, & sic in alijs. Quæ quidem differentia excludi non valet ex verbis Iustiniani *in prin. Instit. de succes. sublat.* ibi: *& tunc locum habebat quando Iudicia ordinaria in vsu fuerant: sed cum extraordinarijs iudicijs posteritas vsu est: ideo cum ipsis ordinarijs iudicijs, etiam bonorum venditiones expiraverunt.* idem ferme dicit *in §. fin. instit. de interdict.*

Ex quo videtur sequi, etiam de iure expirasse cuncta Iudicia ordinaria: & cunctas lites extraordinaria cognitione expediri. Sed minime obstat; quia Iustinianus in dictis iuribus tractat de Iudicijs ordinarijs in quantum opponuntur extraordinarijs cognitionibus; nos autem de plena causæ discutione quæ opponitur cognitioni summariæ. Iudicium namque ordinarium, de quo Iustinianus dicit expirasse, erat illud quod sub certa & solemni formula, iudicibus datis, Magistratus discutiendum dare solebant, non iudicando, sed ius dicendo: extraordinarium vero illud quod ipsi Magistratus in privilegiatis causis nulla data formula, nec lege sibi imposita exercebant. Ordinarium namque sublatum fuit *per. l. 1. C. de formul. subl.* sicut datio Iudicum per *l. 2. C. de pedan. Indic.* Extraordinaria demum cuncta facta fuerunt, vt Iustinianus docet, & explicant Revardus *lib. 1. variar. c. 10.* Goveanus *lib. 2. in l. eum qui 13. ff. de Iurisdic.* Donellus *lib. 17. comm. c. 21.* vbi Illiger. *lit. A,* Cuiacius *lib. 9. obser. c. 23.* Ant. Faber. *lib. 4. coniectur. c. 7.* Pichard. *in princ. inst. de succes. sublat. & in Rub. de interdict. n. 12.* Fermosinus *in c. dilecti. 6. quæst. 1. n. 10. de Iudic.* Nos autem tractamus de plenaria cognitione, de qua Imperator in *l. Iudices, C. de Iudic.* quam ordinarium iudicium appellamus, & de summaria cognitione quæ abeo distinguitur, non quoad substantiam, sed quoad solemnitates extrinsecas, quod est valde diversum.

Ista differentia iudiciorum ab eodem iure civili ori- 3
ginem ducit; nam in eo repetita & expressa mentio reperitur cognitionis summariæ distinctæ ab ordinaria. Docet Vlpianus *in l. à divo Pio 15. §. si rerum, ff. de re iudic.* ibi: *sed sciendum est summatim eos cognoscere debere.* Hoc ipsum exprimitur in *l. 3. §. causæ cognitio 4. ff. ad Carbonian.* ibi: *summatim ergo cum petitur Carbonianum bonorum possessio, debet Prætor cognoscere.* item tex. *in l. 1. §. quod si sit, 9. ff. de Prætor. stipulat.* his verbis. *Prætor debet super ea re summatim cognoscere, & cautum inbere, aut denegare.* Bonus ad rem textus *in l. si quis à liberis, § si vel parens §. ff. de liber. agn.* ibi: *si vel parens neget filium, idcircoque allere se non debere contendat; vel filius neget patrem, summatim iudices oportet super ea re cognoscere.* Pariter tex.

in

in l.1. §.si ea 14. ff. de ventr. in possess. mitten. ibi : *& ita Diuus Hadrianus Claudio Proculo Prætori rescripsit, vt summatim de re cognosceret.* Id ipsum exprimitur *in l.3. §. sciendum,9.ff. ad exhibendum.* ibi: *Iudex igitur summatim debebit cognoscere an eius interfit.* Deinde *in l. 3. §. 1. ff. vt in possess. legat. vel fideicommiss.* ibi : *Diuus Pius rescripsit eum apud quem satis petitur, debere explorare num per calumniam satis petatur, de qua re summatim debet cognoscere.*

Ex quibus iuribus manifestum fit, quod diversum erat tempore Consultorum Iudicium extraordinarium à Iudicio summario : quia vt dixi iudicia ordinaria exercebantur per Iudices, extraordinaria per Magistratus : in his iuribus non solum Magistratibus,verum etiam Iudicibus iubebatur summatim cognoscere:ergo summaria cognitio nihil commune habet cum iudicio extraordinario : quod evidenter probat Iacobus Revardus *in d.c.* 10.

4 Eodem pacto in alijs iuribus ab interpretibus ad rem adductis dicitur cognoscendum esse de plano, sine strepitu vel figura iudicij, velo levato, ex abrupto & similiter, quæ omnes dictiones referendæ sunt ad cognitionem summariam, de qua tractamus vt in *l. nec quidquam 9.§. de plano,ff.de offic. Proconf. l.nonnunquam 72.* vbi Glos. *ff. de Iudic. l. levia 6. ff. de accusat. l.miles 11. §.sexaginta,6.ff. ad leg. Iul.de adulter. l.de sumercis 5. Cod.de naufrag. lib. 11. l.si quis debiti 6.cum leg. seq. C. Theodos. de denunt. & edit. rescriptor. l. in omnibus 3. eodem C.de iur. Fisci.* In iure Pontificio text. *in c. olim. 26. de accusat.C.ea quæ,de stat. Monachor.* Celebris tex. *in d.Clement. sæpe, de verb. signif.* & in *extravag. ad reprimendam,de Iudicijs.*

5 Ad quorum interpretationem videndi Bartol. *ind.si quis à liberis,§. si vel parens. & in l. fulsinius,§. cum hoc num.5. vbi apost. verb. summaria,ff. ex quib. caus. in poss. eatur.* Baldus *in l. 1.ff. solut. matr.n.8.*Speculator. *tit.de offic. Iudic. §. postremo,verb. signanter.* Rebuffus *ad leg. Gal. tract. de sent. provis. per tot.& tract. de sent.execut. art.9. glos.2.* Revar. *lib. singul.pro tribun. c.7.* Menoch. *lib.1. de arbitr. quæst.18. & de adipisc. remed.4.n.470. cum seq.* Hotoman. *lib. 2. obser. 4.* Forcatulus *dialog.8.* Lancellot. Conrad. *de offic. prætor. in caus. civil. verb. summaria cognitio.* Scaccia *de Iudic. lib.1. cap. 53.* Ian. Langl. *semestr. lib.2. cap.1.* Maranta *de ordin.Iudic.part. 4. dist.8. & 9.* Colerus *de proces. part.3. c.5.* Mysinger. *lib.3. obser.7. & lib.6. obs.16.* Gail. *lib.1.cap.106.* Chaquer. *d.decision.1.& 2.* Donell. *lib.24. comm. c.5.* & ibi Illig. *lit.B. & C.* Cuiac. *lib.28. quæst. papin.in l.postea 5. §.si dies,ff.vt legator. seu fideicom. nom. Cav.* Barbosa *in d.Clement. sæpe,& d.claus. 176.* Argel. *de adquir. possess. quæst.2.art.1. ex num. 18.* Farin. *in dict. report. iudicial. quæst.34. & 35.* Asin. *in prax. §. 3. cap.31. num.22.* Bolaños *in Cur.Philip.p.1. §.14.num.3. & 4.* Parlador. *rer. quotid.lib.2.c. 10. ex nu.1.* Avendaño *respons.1. ex n.20.* Balboa *in cap.1.de libel. oblat.à n. 48.* Don Ioseph.Vela *diser.23. ex num.51.* Fermosinus *in c.dilecti,quæst. 17. de Iudic.* Dionys. Gothofr. *in d.l. si quis à liberis,§. si vel parens,lit.Y,* & Iacob.Gothofr. *in d.l.si quis debiti.6. & in d.l.in omnibus 13.* Ex nostræ Coronæ Doctoribus Molin.*in reper.for.Arag. verb.summarie* & ibi Portoles. Bardaxi *ad for.8. & 9,de Iudic.* Peguer. *in prax. Cathal. Rub.14. num.6.* vbi Ripoll. *num.52. cum seqq.* idem *var. lap. 5.num.218.* Fontanella *de pact. nup. tom. 2. claus.8. num.17.* & *d.decision. 133. ex num. 2.* apud quos plures alios habebis.

6 Quæ autem causæ hoc privilegio fruantur,deducendum est ab ipsarum privilegijs, nam regula generalis à iure depromitur, quæ dictat quod omnes lites plenarie discutiendæ sunt in iudicio ordinario, text. *in l. Iudices 9.C.de Iudic.* desumpta licet non integre,ex *l.1. C. Theodos. eod. tit.* à qua etiam desumptum fuit *c. iudicantem.num.30. quæst. 5.* vt notat Iacob. Gothofr. *in d. l.1. in annot.*& in nostro iure *for.9.de iudic.iuncto for.fin. eod. tit.* quam regulam firmant Alexander ad Bartol. *in l. si societatem,§. arbitrorum,ff. pro socio.* Cardin. *in d. Clement.sæpe quæst.12.* Alvarez *de privil. pauper. part.1. quæst.55. num.11.* Bardaxi *ad d.for.9. de iudic. nu.4.* Petr. Gregor. *lib.47.syntagm. c. 6.num.7. & 8.* Cancer. *variar.lib.3. c.12. num.38.* Balboa *in d. c.1. de libel.oblat. num.66.* Fermos. *in d.c.dilecti,quæst.17. num. 3.* Barbos. *in d.l.iudices,num.2.*& Iacob Gothofred.*in d.l.1.*& cum plures sint quas enumerat Maranta *d. distinct. 9.* non est nostrum transcribere, sed tantum insinuare quod exceptio illius regulæ triplici de causa procedere potest; vel à iure communi, vel ex rescripto Principis, vel à iure municipali, vt explicat Scaccia *dict. cap. 53. num.13.*

Sed non parum sudare interpretes solent in explicanda natura causæ summariæ, ad quod distingunt varias illius species. Baldus namque *in d. l. 1. solut.matr. num.8.* quatuor modis dici causam summariam docuit. Primo quoad substantialia iudicij; secundo quoad probationes;Tertio quoad dilationes;& quarto quoad ferias. Sigismundus Saccia *d. num.13.* plures esse ait: quas reducit ad causam efficientem, & formalem:efficientem iam attigimus *n. præc.* dum dicimus procedere privilegium, à iure, à rescripto Principis, vel à lege municipali:Formalem explicat *ibidem vers. si consideremus,* deducendo ex verbis sive clausulis commissionis. Et salva pace tanti viri, hoc non est ostendere diversam causam,sed explicare secundam quam ante posuerat, nempe procedentem ex rescripto Principis. Fermosinus *in d.c.dilecti,quæst.17.ex num.14.* quatuor species tradit : Primam ratione parvæ quantitatis : secundam ex parvo præjudicio:Tertiam ratione necessitatis; & quartam ratione periculi vitandi. 7

Sed his omnibus omissis,quasi tendentibus ad rationem concedendi privilegium summariæ cognitionis; non vero ad explicandam illius naturam; crediderim omnes posse reduci ad primam speciem adductam per Baldum; scilicet quando substantialia Iudicij summatim celebrantur, seu verius reducuntur ad nudas solemnitates, à iure divino, & naturali requisitas;sublatis ambagibus superfluis iuris civilis : quæ non conducunt ad essentiam iudicij : quare in hoc tractatu non agimus de causis leviores probationes requirentibus; cum istæ summariæ plenas probationes expostulent,vt docent Bartol. *in d.l. Carbonianum,§. causa.ff. de Carbon. edit. vers. sed dicitur summaria.*Felin. *in c. licet causam,de probat. num.18.* Scaccia *d.num. 13.versic. si consideremus,* Lucas Pet. *in pract. tit. de caus. summar. cap.1. num.1.* Chaquer. *d.decision.1.ex num.2.* Maranta *de ordin. Iudi. p. 4. tit. & an Iudex sit competens,num.8.* Gravat. *ad Vestr. lib.5.cap.1. numer.7.* Marta *claus.180. num.1.* Cabedo *decision. Lusit.72. num.2. part.5.* Hondedeus *consil.94. num.52. tom. 1.* Marches. *de commis. p.2. pag.419.n.82.*Farin. *d.q.35. n.8.*Barbos. *d.claus.176.n.7.* Berlich.*practicabil.p.1.concl.38.n.14.* 8

Ex quibus clarè resultat hîc non tractari de causa executiva, quæ lato modo summaria dici solet, cum in pluribus differat à summaria simpliciter dicta; vt scite notat Vela *d.disert.23. num.51.* Quod de iure nostro resultat ex *d. for. 31. in fin. de evictio.* in quo via ordinaria summatim expedienda dicitur, non vt iudicio plenario tractetur,sed via condemnativa;ad distinctionem executionis:neque de causa criminali summaria,sive informativa, quæ in inquisitione præcedit iudicium plenarium; ob quod leviores probationes requiruntur, & proceditur etiam diebus feriatis in honorem Dei,de qua late disserui *sup.cap.8. §.2. ex n.35.* & *in tractat. de re crim. contr. 25. per tot.* neque de causis probationis nobilitatis,puritatisve sanguinis,quæ substantialia iudicij non observant, cum inaudita pars condemnetur,de quibus late Scobar *de pur.& nob. prob. quæst.6.* Carleval. *d.tit.2.disput.3. ex num.3.* Valenzuela *consil.91. & 92.* Fermosin. *dict.quæst.17. in fin.* Quare vt hæc omnia excludantur, addere decrevi in epigraphe huius capitis *condemnativa,* ex quo dubitationes excluduntur. 9

In nostris foris habemus expressam mentionem hu- 10

ius cauſæ ſummariæ condemnativæ *vt in tex.* apparet cum duobus foris ſequentibus *in for.* 13. & 14. *de dilat. for.* 14. *de appellat.* & in alijs plurimis vt in diſcurſu tractationis apparebit. Noſtri quoque Iuriſconſulti Valentini eius meminerunt. Petrus Belluga *in ſpecul. Princip. rub.* 41. *n.* 15. *verſ. ad tertium.* Dñs Leo *deciſ.* 42. *num.* 5. & *deciſ.* 198. *num.* 5. Petrus Auguſt. Morla *in empor. Iur. p.* 1. *tit.* 2. *q.* 25. *num.* 9. Doctiſſimus Thomas Cerdande Tallada *in viſit. Carcer. c.* 6. *privil.* 72. Iranzo *de proteſt. conſid.* 43. *n.* 2. Ego aliqua attigeram *ſup. c.* 4. §. 9. *num.* 2. & Dñs Creſpi *obſer.* 114. *num.* 67. Quare liquidum remanet, quod in noſtro Regno omnes cauſæ expediendæ ſint attenta veritate facti; iudicia ſummaria exercentur ab ordinarijs iuxta forales diſpoſitiones realiter diſtincta; imo, & iudicium ſummariſſimum vſu receptum habemus, vt ex dicendis apparebit.

Quæ autem cauſæ iſtæ ſint, quæ ſummarie tractandæ ſunt dubitari poſſet: & attentis fororum diſpoſitionibus pluræ ſunt quæ etiam de iure communi, vt plurimum, hoc privilegio funguntur cauſæ viduarum, pupillorum, & miſerabilium perſonarum, vt *in noſtro textu* apparet iunct. *l. vnic. C. quando imper. inter pupil. & vid.* Cauſæ emptionis & venditionis bonorum mobilium, vel immobilium *for.* 12. & 13. *de clam. non mutan.* iux. *l. exempto*, 11. §. *is qui*, *ff. de act. empt.* Cauſæ locationis & conductionis *d. for.* 13. *in fin. iunct. l.* 2. *ff. locati* cauſæ Mercantiles, *for.* 17. *cum duob. ſeqq. eod. tit.* pluribus Barboſa *in l.* 1. *art.* 1. *ff. de Iudic. à n.* 126. Carleval. *lib.* 1. *diſp.* 2. *num.* 1169. & 1176. *cum ſeqq.* Cortiada *deciſ.* 10. *ex n.* 235. de quo aliqua prælibavi *ſup. c.* 4. §. 10. Cauſæ minoris ſummæ tercentorum ſolidorum *for.* 4. & 5. *de ſent. & act. l. ſed & ſi ſuſceperit* §. 2. *ff. de Iudic.* Cauſæ alimentorum *for.* 40. *de teſtib. iunc. tex. noſtro. d. l. ſi quis à liberis*, §. *ſi vel parens.* Cauſæ ſpectãtes ad Capitaniam generalem, *for.* 8. *Cur. anni* 1604. *l. officium* 12. §. *fin. ff. de re milit.* & cauſæ ſpectantes ad Regiam Audientiam verbalem, *for.* 113. *de Cur. & Baiul. for.* 14. *Cur. d. anni* 1604. *cap.* 16. *Cur. ann.* 1626. *Brac. Eccleſ. & Regal. iunc. l.* 1. *ff. de extraordin. cognitio.* vbi Gothofred. *lit. N. ad medium*: ad quas reduci valent omnes à Doctoribus memoratæ.

14 His itaque prælibatis, antequam ad ſingulas enodandas procedamus, neceſſarium eſt explicare differentias, quæ conſiderari ſolent, inter cauſam ordinariam, & ſummariam; & regulariter adſunt in omni ſpecie cognitionis.

Prima differentia eſt, quod in cauſa, ordinaria, libelli
15 oblatio formalis requiritur tex. *in aut. offeratur C. de lit. conteſt.* vbi Gloſ. *& in l. penult. verb. coniunctim, c. de arbitris. c.* 1. *& 2. de libell. oblat. for.* 3. *de clam. non mut.* alijs relatis Cancer. *var. tom.* 3. *cap.* 16. *num.* 18. *cum ſeq.* Surd. *de alim. tit.* 3. *q.* 9. *num.* 2. Mieres *ad conſtit. Cathal. collat.* 6. *in cap.* 3. *R. Petri in Cur. Perpin. C. de libell. oblat. n.* 3. Oliban. *de action. tom.* 2. *in præfac. n.* 27. Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *c.* 50. *num.* 19. Peguer. *in prax. Rub.* 8. vbi Ripoll. *num.* 6. Balboa *in d. c.* 2. *num.* 77. Fermoſ. *in d. c. dilecti, quæſt.* 2. *n.* 2. in cauſa vero ſummaria libelli oblatio non requiritur, ſed qualis qualis narratio facti ſuffici, ttex. *in d. Clem. ſæ-*
16 *pe for.* 11. *de clam. non mut.* cum alijs adductis *ſup. num.* 5. Mieres *vbi proximè num.* 46. Aſin. *in prax.* §. 4. *cap.* 2. *n.* 7. Coler. *d. p.* 3. *c.* 5. *n.* 1. *& ſeq.* Scaccia *de Iudic. d. c.* 50. *n.* 15. *& c.* 53. *ex n.* 14. *verſ. contrariam.* Menoch. *de recuper. poſſ. rem.* 15. *n.* 239. Alvar. Valaſ. *de privil. pauper. p.* 3. *cap.* 14. Pichard. *in* §. *ſic itaque diſcretis* 14. *nu.* 32. *inſtit. de action.* Barboſa *d. clauſ.* 176. *n.* 11. Farin. *d. q.* 34. *num.* 10. 37. & 48. *& q.* 35. *n.* 4. Dionyſ. Gothofr. *in d. l. ſi quis à liberis* §. *ſi vel parens lit. Y.* Fermoſ. *d. q.* 17. *n.* 9. Peguer. *d. Rub.* 8. vbi Ripoll. *n.* 15. Sed per *for.* 12. *de clam. non mut.* factum ſic ab actore iudici, vel tantum verbo narrandum eſt, vt ſcribi atque adnotari in actis poſſit, clare vt reo defenſio non tollatur. Maranta *d. p.* 4. *tit. an Iudex ſit competens, num.* 8. Gravat. *ad veſtril. lib.* 5. *c.* 1. *num.* 7. Cabedo *deciſ.* 72. *nu.* 2. *p.* 1. Surd. *de alim. tit.* 8. *q.* 2. *num.* 3. Hondedeus *conſ.* 94. *n.* 52. Barboſa *d. clauſ.* 176. *num.* 11. Caſtillo *lib.* 8. *ſive de alimentis. cap.* 4. *ex num.* 2. Fermoſ. *dict. quæſt.* 17. *num.* 9. & Dominus Leo. *deciſ.* 202. *nu.* 8.

Praxis Regiæ Audientiæ ea eſt, vt licet cauſæ ſum- 17
mariæ introducantur, vel ſuſcitentur, petitio in ſcriptis offeratur; in Curijs autem inferiorum verbo tenus inſtantiæ ſummariæ admittuntur, vt in foris citatis expreſsè dicitur: Et quam in eis ſolemnitas offerendi libellum ſublata ſit, non tamen neceſſitas citandi reum conventum, neque legitimandi perſonam actoris: quia hæc de iure naturali procedunt, ita vt neque per legem, Principem, vel conſuetudinem tolli poſſit, tex. *in d. Cle-* 18
mentina Paſtoralis §. *cæterum de re iudic. for.* 1. *quæſt.* 6. *non noceat. res Iudic.* Carleval. *d. diſput.* 4. *ex num.* 1. cum alijs adductis *ſup. c.* 10. §. 1. *num.* 25. *cum ſeqq.* vbi latè diſſerui.

Secunda differentia eſt, quod in cauſa ordinaria de re 19
maioris pretij in lite deducta, primum decretum per Iudicem apponendum debet eſſe *ad quintam copia franca conceſſa*, dixi late *d. c.* 10. §. 1. *num.* 13. *&* 111. *cum ſeqq.* ſi de re parui valoris agitur *ad tertiam*, vt ibidem habetur. In cauſa ſummaria inchoacta in Regia Audientia indiſtincte apponitur decretum *ad tertiam*, nullo habito reſpectu ad valorem rei in iudicium deductæ; qui quidem dies non conceduntur ad opponendas dilatorias, quia ab hoc iudicio excluſæ ſunt, quoad effectum impediendi litis ingreſſum, vel progreſſum, vt docent Rebuffus *d. gloſ. num.* 44. Oldradrus *conſ.* 115. Tuſcus *lit. C. concluſ.* 306. *num.* 3. Barboſ. *d. clauſ.* 175. *num.* 16. & *in dict.* 20
Clem. ſæpe, *num.* 4. Ripoll. *var. c.* 5. *num.* 227. Et ratio eſt quia ſimilis procedendi forma excludit omnes ſolemnitates, & dilationes iuris civilis, & tantum retinet ſubſtantialia de iure divino, & naturali, vt probat tex. *in d. Clement. ſæpe*; cum autem exceptiones dilatoriæ magis contra ius naturale, quam ſecundum eum frequentius videantur, vt accurate notat Rebuffus *dict. numer.* 44.

Hinc eſt quod litis ingreſſum non impediant in his cauſis ſummarijs: & cum declinatoria, ſive recuſatoria tendant ad defenſionem, inde hic terminus conceditur; ad hunc dumtaxat effectum, quod à iure naturæ procedit, & ſtylo inconcuſſo comprobatum eſt, vt ex his 21
exemplis reſultat. In cauſa immiſſionis in poſſeſſionẽ Comitatus de Sinarcas, & Vicecomitatus de Chelva ſuſcitata per Don Franciſcum Ladron *die* 27. *Februarij* 1655. contra filiam & hæredem vltimi poſſeſſoris, cuius Tutrix citata fuit in hac Regia vrbe Matriti *die* 25. *Octobris ſubſequentis*, remedia oppoſita per Tutricem *die* 7. *Iunij anni* 1656. repulſa fuerunt Regijs proviſionibus *dierum* 3. & 21. *Iulij* immediate ſequentis, & Don Franciſcus admiſſus ad probandum *die* 6. *eiuſdem menſis, Iulij* ſpretis omnibus dilatorijs. In cauſa immiſſionis in poſſeſſionem oppidi de Ribarroja cum vniverſa Baronia ſuſcitata per Marchionem de Benedites, virtute iurium dotalium Domnæ Annæ Mariæ Mercader ipſius Sororis, contra Tutricem Marchionis de Gualeſt Almirati Aragonum *die* 2. *Octobris* 1669. repulſa *die* 29. *Novembris* ipſius anni, declinatoria fori oppoſita per Tutricem, partes admiſſæ fuerunt ad probandum *die* 27. *Ianvarij ſubſequentis*. In cauſa adipiſcendæ poſſeſſionis Comitatus de Almenara, in qua ad invicem contendũt Domna Maria Proxita, & Ferrer, vltimi poſſeſſoris 22
Filia, Don Ludovicus Ferrer, & Comes de Ana, ſuſcitata *die* 6. *Aprilis* 1663. partes admiſſæ ad probandum fuere *die* 30. *Iunij immediate ſequentis*. Et in cauſa poſſeſſoria Ducatus Segobricenſis ſuſcitata per Duciſſam de Medina-Celi, vltimi poſſeſſoris Sororem, contra Patruum Don Petrum Foch de Cardona in proceſſu *n.* 10. repulſis dilatorijs pro parte dicti Don Petri intentatis, admiſſa fuit Duciſſa ad probandum per Regiam Audientiam, & licet adverſarius varia remedia adhibuiſſet, deſpecta fuerunt, tam in Regia Audientia, quam in hoc Supremo repellendo reviſionem petitam *die* 28. *Septembris* 1671. Regia interloquutione *diei* 22. *Novembris* 1674.

Si autem procedatur in his quæ celeritatem deſide- 23
rant *per compareant partes*. vel in Curia Iudicum inferiorum,

rum, allegatio exceptionum admittitur, & de eis simul cum Originali Iustitia cognoscitur, denegata prorsus speciali disputatione articulorum, & sic communis praxis observat, de quo plura exempla præ manibus habemus; sed inanis erit memoratio in re cunctis nota.

24 Tertia differentia est, quod in causa ordinaria contestatio litis reputatur basis, & fundamentum totius Iudicij, ita vt ea deficiente omnino corruat, nam necessaria reputatur, sive fiat solemniter respondendo, sive ministerio legis per lapsum termini legalis, de quo plura dicta remanent *d.c.*10.§.1.*ex num.*144. At in causa summaria litis contestatio necessaria non est *d. Clem. sæpe*, cum alijs traditis per Rebuffum *d. glos.*2. *num.* 35. Barbos. Tuscum & Ripoll *vbi prox.* plurib. Carleval. *dict. disput.*4.*ex num.*3.& licet cum Paz, & Volaños teneat quod in Regnis Castellæ etiam in summarijs necessaria sit contestatio *ex l.*10.*tit.*17.*lib.*4. *recopil.l.*5.*tit.*7.*lib.*9. *recopil.*tamen contrariam tuentur Avendaño *resp.*1.*n.*2. & Parlador. *d. lib.*2.*c.*10. *ex n.*1. quos etiam refert Fermos.*d.q.*17.*n.*27.

25 Verum ista disputatio inanis est, cum primus actus factus per provocatum ad iudicium summarium post iniunctionem libelli, sive citationem, contestationis vim obtinet, vt cum Bartulo, Romano, Lapo, Baldo, Angelo, Aretino, Zabarella, Felino, Alexandro, Valenzuela, Garcia, Maranta, Puteo, Asinio, Cartario, Paz, Perez & Azevedo tenuit Carleval.*d.disp.*4. *num.*8. quibus addendi Ripoll.*ad Peguer.in prax. Rub.*11. *nu.*2. *& variar. cap.*5. *num.*228. Dominus Leo. *d. decis.* 202. *num.*8. Berlich. *dict.p.*1.*concl.*26.*num.*6.Sesse *decis.*278. *num.*4. Fontanella *de pact. claus.*6. *glos.*2. *p.*4. *numer.* 51. Grat.*discep.Forens.c.*562.*n.*12.Castillo.*d.c.*4.*num.*3.*cum seqq.*

26 Neque his obstant *d.for.*5. *de clam. non mut. for.*7. *de Cur. & Baiul.* cum similibus, per quos tantum videtur excluſa solemnis contestatio, non autem illa mediante qua in iudicio quasi contrahitur: nam dicta iura de iudicio ordinario tractant, ad quod fori nostri nec solemnem contestationem requirunt, quanto minus in summarijs cognitionibus, ad quas primus ille actus qui fit per provocatum, litis contestationem inducit, quoad omnes effectus, vt probatum remanet; & sic communis praxis observat, sicut observatum invenies in exemplis superius adductis *num.* 21. *& seqq.* nam oppositio declinatoriæ, vel petitio revisionis primi decreti, loco contestationis habitæ fuerunt: & sic eis repulsis, illico partes admissæ fuerunt ad probandum, quod nequaquam concederetur, nisi lites habitæ fuissent tanquam legitimè contestatæ.

27 Quarta differentia est, quod in causa ordinaria legalis terminus, seu dilatio ad probandum, concedere potest, & debet Iudex, nisi parva materia rei deductæ in iudicio aliud suadeat; vel litigantium vniformis consensus postulet, & hoc tam respectu materiæ principalis, quam quoad replicationem, duplicationemvè, dixi *d.c.*10.§.2. *n.*92. *cum seqq.* & de iure probat tex. *in l. prolatam, C. de sent. & interlocut. omn. Iudic.* ad cuius exornationem plura adducunt scribentes, signanter Pratus *discep.for.tom.*4.*c.*7.*n.*3.

28 At in causa summaria breviores, seu breviſſimæ dilationes arbitrio Iudicis concedendæ sunt. *d. Clement. sæpe*, vbi Doctores Fontanella *d. claus.*8.*n.*6. *cum seqq.* (*qui nu.* 9.*bene* explicat differentiam cursus huius dilationis, à cursu eiusdem in causa ordinaria) Ludovic. Rodulphin. *var.lib.*2.*q.*39.*n.*7. Oldrad. *consil.*115.*vers. frustra.* Tuscus *d. conclus.*366.*num.*3. Barbosa *vbi prox.* Oliban. *d. lib.*3.§. *in bonæ fidei, & c.*4.*num.*38. Cancer. *var. d. lib.*3. *cap.*16. *num.*139. Peguer. *in prax. d. Rub.*11. & ibi Ripoll. *num.*54. *& variar. d.c.*5.*num.*220. *&* 259. alijs relatis Berlich. *d. p.*1.*concl.*38.*nu.*13. *&* 14. Gratian. *discep. forens. c.*548. *n.* 19. Castillo *d.c.*4.*num.*6. Fermos. *d.q.*17. *nu.*28.*cum seqq.* Qui quidem terminus probatorius peremptorius est, vt omnes tenent. In nostro Regno per *for.*35.*de testib.* amplissimum arbitrium concessum est Iudicibus, ad aestandas dilationes probatorias in causis ordinarijs, ex quo rectè infertur, quod multo magis concessum erit in summarijs. Frequentissimum est assignare dilationem decem dierum iuxta *for.*13. *&* 14. *de dilat.* nam in eis datur forma regularis procedendi in his iudicijs, in qua explicanda totus ero §. *sequenti.*

Quinta differentia est, quod in causa summaria concedendæ non sunt dilationes speciales ad reprobandum testes, & instrumenta (quas vocamus in materia obiectiva, & impugnativa) sicut respectu causæ ordinariæ dixi *d.cap.*10.§.3.*ex num* 28.*&* §.4 *ex num.*47. Nam à Iudice summario excluſæ sunt istæ dilationes reprobatoriæ, tex. *in d. Clement. sæpe.* docent Farin. *in prax. crim.q.*62.*num.*193. Menoch. *de arbitr. cas.*32.*numer.*10. Dominus Covarruu. *practicar.q.c.*17.*num.*7. Gregor. XV. *decis.*449.*num.*10. vbi addent. *num.*11. Capicius *decis.*55. *num.*5. Gratian. *discep. forens. cap.*336.*num.*44. Fontanella *d. claus.*7.*glos.*3.*p.*10.*num.*70. Maranta, Riccius, Peregrinus, Paz, & Postius cum alijs adductis per Ripoll *ad Peguer. Rub.*20.*num.*15.*&* 16. alijs relatis Fermosin.*d.q.*17. *n.* 33. Castillo *d. c.*4. *n.*12. Ex nostratibus D. D. Petrus Sanz *lit. D. obser.*12.

Quod adeo verum est, vt postulans specifice has dilationes, recedere censeatur à forma procedendi summarie, & causam convertere in ordinariam docent Gratian. *discept. for. c.*255. *num.*37. Achit. *decis.*2. *alias* 7. *de Iudic.* Farin. *decis.*95.*num.*4.*part.*2.*novis.* Fontanella *d. claus.*7.*glos.*2.*p.*7.*num.*27.*cum seqq.* D. D. Petr. Sanz *dict. obs.*12. Quæ intelligenda sunt, quando ille qui obtinet privilegium summariæ cognitionis, has dilationes postulavit, vel consensum præbuit adversario postulanti, non autem quando se opponit, contradicendo vel protestando de suo privilegio; quia tunc causa summaria permanet cum sua qualitate, ex traditis per D. Leo *d.decis.*42.*n.*5. cui adde Cancer. *d.c.*16.*n.*142. Ripoll *var. d.c.*5.*n.*223.

Neque obstat quod facultas reprobandi testes, vel instrumenta attinet ad naturalem defensionem, quæ tolli non potest per legem, statutum, rescriptum, vel consuetudinem; vt cum Caravita, Muscatello, Vivio, Milanense, Menochio, Capicio, Giurba, & alijs probat Pareja *de instrum. edit. part.*2.*tit.*7.*resol.*2.*num.*9.*cum seqq.* vt dixi *d.c.*10.§.4. *n.*86. Quia hanc differentiam ita capere debes, vt facultas reprobandi testes, vel instrumenta despicienda tantum sit in rebus modici præiudicij, vt Doctores superius adducti vno ore profitentur: non autem quando magnum, vel irreparabile præiudicium sequi posset; quia tunc reprobatio, neque despicitur, neque excluditur à iudicio summario, requirente perfectas probationes: sed angustia ipsius iudicij nó patitur specialem terminũ, seu dilationem ad reprobandum testes, vel instrumenta; atque adeo pars reprobare desiderans in dilatione peremptoria concedenda, potest reprobare testes, vel instrumenta; faciendo omnes probationes necessarias ad sui defensionem. Non enim à iudicio summario excluduntur substantialia, sed solemnitates, & dilationes; (superfluis amputatis) & ad ea quę necessaria sunt secundum ius naturæ reducuntur, ne exitus differatur, vt ex Maranta, Oldrado, Marta, Tusco, & alijs probat Barbosa *in d. Clem. sæpe nu.*4.*&* 5. quibus adde Fontanell. *d. decis.*133.*n.*11. Fermosinum *d.q.*17. *n.* 34. Castill. *d. c.*4. *n.*12. Et sic obseruatum reperies per Regiam Audientiam in causa Comitatus de Almenara, nam ad instantiam Don Ludovici Ferrer explicatum fuit in concessione dilationis probatoriæ, quindecim dierum, quod concedebatur tam ad probandum in materia principali, quam in materia impugnativa, sive reprobatoria documentorum exhibitorum.

Quæ praxis placet, cum tendat ad vitandas protelationes litigantium, vt reperies in calce supplicis libelli *diei* 26. *Octobris anni* 1663. quod in gradu revisionis, ac nullitatum confirmatum fuit duabus interloquutionibus *diei* 29. *Novembris eiusdem anni.* Bene verum est quod in causa Comitatus de Sinarcas, concessa reperitur minori, dilatio decem dierum in materia impugnativa

tiva, beneficio restitutionis in integrum Regia interlocutione *diei 29. Augusti* 1659. confirmata *diebus 6. Septembris, & 11. Octobris subsequentis.* Eadem dilatio fuit pariter concessa *die 5. Octob.* 1659. *& die 11. eiusdem mensis anni sequentis* ex consensu partis, novas productiones instrumentorum facientis. Quæ quidem irregularia sunt, provt plura quæ in ea lite reperies: sed consensu litigantium plura fiunt præter ordinem procedendi, de quorum subsistentia merito dubitat Fermosinus *d.q.17.n.10. cum seqq.* & ante eum Cancer. *lib.3. var. c.12.n.38.*

36 Sexta differentia est, quod causæ conclusio in iudicio summario non requiritur, vt *in d. Clem. sape.* dicitur. & de iure nostro *in d. for.13. de dilat.* ibi: *los quals posats sia hagut per renunciat, e conclu,en lo dit pleit.* Sic tenent in terminis Cancer. *d.c.16.n.140.* Ripoll *ad Peguer. Rub. 21.n.8.* Mynsinger. *cent.3. obser.17. nu.1.* Chaquer. *dict. decis. 1. num.15. cum seqq.* Verum tamen est, quod licet in foro ita scriptum sit, si petitio in scriptis oblata fuerit, & modo regulari ac consueto summarie procedatur,

37 praxis nostri Regni ea est quod conclusio fiat, provt de more Curiarum in cæteris causis fit, per præceptum de ponendis processu, & actis in tota crastina die, sive super tota causa, sive super hoc, vel illo articulo, vt dixi *d.c.10.§. fin.n.22.*

Quando vero in Regia Audientia irregulariter proceditur per *compareant partes*, & in Curijs inferiorum, præsentibus, & auditis eis, aut in assignatione per Iudicem facta (quod idem ferme est) vel ex tempore pronunciatio sequitur, quando negotium difficultate caret, vt sæpius evenit, vel si inspectionem desideret, Iudex pronuntiationem differt sub hac formula: *retinet accordium ad debitè prohidendum*, & re inspecta explicando accordium pronuntiat. Quæ quia in praxi notoria sunt, explicatione non egent.

38 Septima differentia est, quod sententia in causa summaria ferri valet de eis, quæ probata sunt, licet non deducta in libello, vel petitione. Quia dum libellus non est necessarius, vt dixi, totus processus habendus erit pro libello, sic tenent Chaquer. *dict. decis. 1. num.2.* Alex. *consil. 6. nu.2. vol.3. & in l. si ita stipulatus, §. Chrysogonus, num.8. ff. de verb. obligat.* Menoch. *de arbitr. lib.1. quæst.31. num.5.* Maranta *d.p.4. dist.9. num.33.* Gramat. *decis.62. num.29.* Cæsar. Graff. *decis.3. de solut.* alias *decis.148. n.4. & 5.* Rota *p.1. noviss. decis.256. num.2. in fin. cum seqq.* D. Leo *decis.198. num.5.* Dñs Vico *ad pragm. Sardin. tom.1.*

39 *tit.10. c.1. num.4.* Et licet casu quo libellus oblatus sit in causa summaria, provt frequenter evenire solet, observanda esse crediderim ea quæ dixi *d.c.10.§.1. num.319. cum seq.* iuxta *for.3. & 10. de clam. non mut.* nam quoad hæc parum, aut nihil inter nos distat causa summaria, ab ordinaria; ita vt si additio facienda sit de re substantiali, debeat fieri intra triginta dies forales à contestatione in ordinario iudicio, à primo actu in summario: & declaratio petitionis in toto processu. Quando via summaria intentata est, computandi triginta

40 dies sunt à primo illo actu post citationem, à provocato ad iudicium facto, & subrogato loco contestationis.

Et sic explicandum credo dictum D. Leo *d. decis.198. num.11.* in quantum docet, quod mutatio libelli fieri non valet nisi refectis expensis; itavt expensæ reficiendæ sint dum correctio, vel additio adhibeatur post triginta dies forales, modo prælibato computatos: intra illos vero facultas corrigendi libellum, vel addendi per forum concessa, absque pœna solvendi expensas suum effectum producere debet.

41 Octava differentia est, quod sententia lata in iudicio ordinario facit ius absolute inter partes, si in iudicatum transacta fuerit, absque limitatione, distinctioneve: ita vt exceptio rei iudicatæ ex ea insurgat, tex. *in l. post rem iudicatam 56. ff. de re iudic. c. cum inter eod. tit.* docent Gratian. *discept. forens. cap.146. num.1. & 2.* D. Leo *decis.168. n.3. & 4.* Scaccia *de appellat. c.2. q.11. limit.1. n.21.* Salgado *de reg. protect. part.3. c.16. n.26.*

In possessorijs, & summarijs, sententiæ, vel decreta 42
non faciunt ius, nisi limitatum ad id de quo specialiter agitur, pluribus Molina *de Hispan. primog. lib.3. cap.13. num.22.* Giurba *decis.59. num.20.* Paz *de tenuta, c.4. & 43.* nisi appareat quod negotium plenarie discussum fuit, & in sententia nulla reperiatur adiecta reservatio docent Franch. *decis.289. num.1. vbi* Add. Cancer. *var. lib.2. c.16. n.82. & lib.3. c.17. n.551. cum seq.* novissimè D. Crespi. *obser.114. num.63.* cuius conclusionis ratio ea est; quia sententia regulari debet per prosequuta in iudicio, tex. *in l. licet 2. C. de indic.* Phel. Fran. *in c. dilecto, num.107. q.84. de appellat.* Cess. Contard. *in l. vnic. limit.24. num.4. C. si de moment. possess.* Scaccia *dict. capit. 2. quæst.11. lim.6. memb.9. num.8. & memb.6. n.59. cum seqq.* Post. *de manut. obs.102. num.54.* Salgado *de reg. protect. p.2. capit.7. numer.159.*

Nona differentia est, quod causa ordinaria admittit 43
cumulationem quorumcunque actorum, quia cætera iudicia absorbit, & in suam naturam convertit tex. *in c. cum dilectus, de caus. poss. & propriet.* Rota apud Marches. *in Rom. hæredit. coram Clement. VIII. part.2. fol.231. num.3.* Gratian. *discep. for. c.698. n.19.* Seraphin. *decis.1484. n.8.* Cancer. *d. p.3. c.14. n.29.* Postius *obser.108. numer.28. & seqq.*

At vero causa summaria non admittit cumulationem 44
actorum ordinariæ: tex. *in l. naturaliter 12.§. nihil commune, ff. de acquir. posses.* vbi Bartol. *n.18. vers. sed si actor.* Menoch. *de recup. possess. remed.3. num.540.* Cancer. *d.p.3. c.4. num.86.* Garcia *de nobil. glos.11. num.6. cum seqq.* Rebuf. *in repet. c. pastoralis ex n.105. sign. num.145. de caus. posses. & propr.* Tuscus *d. lit. C. conclus.1095. ex num.1.* Villadiego *in politic. in exord. form. libel. num.23.* Carleval. *d. tit.2. disput.2. ex num.1.* Et ratio ea est, nimirum; quia 45
renuente parte cuius interest, non debet suspendi cursus causæ summariæ mediante cumulatione eius, cum ordinaria, quæ ipsam absorbit, & in sui naturam transformat; cum naturaliter causæ ordinariæ sint, & protinus ad suam naturam redeunt, vt considerat Cancer *d. p.3. c.12. n.38.* Fieret namque iniuria parti, si causa brevior per aliam, quæ altiorem indaginem requirit, suspenderetur; vt notant communiter Doctores Canonistæ *in c.1. de mutu. petit.* Socinus, Abbas, Innocentius, Bartolus, Baldus, Castrensis, Angelus, Salicetus, Speculator, & alij congesti per Salgadum *in laber. credit. p.1. capit.16. num.9.* Non enim spoliari per indirectum iure sibi competente, virtute possessionis, vel privilegij ipsius causæ summariæ debet, vt latè, & pluribus congestis probat Postius *d. obs. 7. ex num.1. præcip. num.50. cum seqq.* qui accurate ostendit quod in hoc nihil possit efficere Principis rescriptum, quia per eum non debet turbari ordo cognitionum, in præiudicium alterius cumulando diversa iudicia; nisi re discussa, & in casu à iure definito. Imo neque consensu partium causa de sui natura summaria non potest tractari solemni ritu, absque nullitate processus, vt cum Baldo, Balboa & alijs dicit Fermosinus *d.q.17. n.13.* cum quo si directe fiat, calculum pono, sin autem per obliquum sustineri posse in vim compromissi crediderim, iuxta doctrinam Iacobi Cancer *d. c. 12. n.18.*

Et quia materia ista cumulationis pulchra est, plu- 46
resque iuris articulos difficillimos continet, vt scitè notat Carleval *d. disp.2. num.21.* videnda sunt ea quæ doctissimè *ibidem* explicat; signanter cuncta quæ congerit circa exceptionem, ne continentia causæ dividatur, *ex num.2. per aliquot seqq.* notanter *num.5.* quo tradit adeo efficacem esse hanc solam rationem, vt diversæ speciei iudicia, ne sententiæ pugnantes inter se prodeant, cumulari debent, vt sub vno eodemque iudicio, vno eodemque processu actitentur, ac definiantur. Quod probat per tex. *in l. si plures fin. ff. rem pupil. salv. for.* ibi: *ne ex vna tutelæ causa plures ac variæ quæstiones* 47
apud diversos Iudices constituerentur. Id ipsum probat tex. *in l. qui non cogitur, 22. ff. de indic.* ibi: *si ipse ibi agat, cogitur excipere actiones, & ad eundem Iudicem mitti.* & *in l.1. ff. de quib. reb. ad eund. ind. eat.* ibi: *in eundem locum omnium*

nium præsentiam fieri oportet. & *in l.2.ff.eod.*ibi:*omnes ad eundem Iudicem mittuntur.* bonus etiam textus *in l.8. §.si plures, l.si pater 9.ff.de liber.cauſ. l. nulli* 10.*C. de Iudic.l. omnes 5.C.arbitr.tutel.c.vltim.de reſcrip.c.diſpendio 3.eod.*
48 *tit. in 6.* docent Baldus, Innocentius, Socinus, Bocius, Gaillus, Myſingerus, Igneus Gratianus, Vivius, Perez, Caſaneus, Tuſcus, & alij cumulati per Carleval. *d.nu.5.* quibus adde Cancerium, Parladorum, Salgadum, & alios adductos per Cortiadam *tom.1. deciſ.36. n.47.* Ad quod neceſſe eſt, quod pars deducat hanc exceptionem procedere, vt cum Iaſone, Afflictis, Menochio, Gaillio, Trentacinquio, Tonduto, Carlevalio, & Salgado, probat bene Cortiada *d.deciſ.36.n.50.*

Ex vi huius rationis ſic deciſum reperio per noſtram Regiam Audientiam cumulando iudicium appellationis cum iudicio primæ inſtantiæ quoties continentia cauſæ expoſtulat. Vt in cauſa rei vindicationis oppidi
49 del Genoves, inter Don Stephanum Fenollet, & Domnam Beatricem Ripoll, Regia interloquutione *diei* 17. *Maij anni* 1580. ſub examine Sapientiſſimi Philippi Monterde, actuante Hieronymo Navarro. Idem poſtea pronuntiatum fuit Regia ſententia publicata per Antonium Ludovicum Caſes, Regij mandati ſcribam *die* 4. *Ianuarij anni* 1629. inter Thomam Velero, & Ioannem Donderis, referente nobile Don Gaſpare Turraga: & poſt modum pluries.

50 Verum iſta ratio, raro, aut nunquam procedere ſolet reſpectu cumulationis iudicij poſſeſſorij ac ſummarij, cum ordinario, ſive petitorio proprietatis, quia continentia cauſæ non adeſt inter hæc iudicia, vt effectus demonſtrat, eo ipſo quo ſententia in poſſeſſorio, & ſummario lata, ius non facit; nec influit ad iudicium proprietatis, vt dixi *ſup.n.41.* niſi caſu quo iudicium poſſeſſorium habet admixtam cauſam proprietatis, de quo
51 articulo tractat Poſtius *de manutention. obſ.43. per tot.* At vero quando cauſæ quarum cumulatio poſtulatur, ſunt eiuſdem ſpeciei, & æqualiter privilegiatæ, res difficultate caret, ex iuribus & rationibus expenſis, & ſic obſervat Regia Audientia, vt in cauſa cuius ſupra mentionem fecimus Comitatus de Almenara. In qua tres contendentes reperiuntur, ex eodem remedio *legis fin.C. de edict. D. Adrian. toll.* vel potius *ex for.41. de teſtam.* poſſeſſionis immiſſionem æqualiter poſtulantes. Ob quod Regia interloquutione *diei* 30. *Iunij* 1663. cumulatæ inſtantiæ fuere.

52 Decima differentia eſt, quod in cauſa ordinaria ſemper reconventio admitti debet, ſecundum tex. *in c.1. de mutu.petit.c.& ſi clerici de iudic. l. qui non cogitur.22. ff.eod.l.ſi idem,* §.1. *ff. de iuriſdict. l. Lucius* 35.*ff.mandat. l.1. §.fin.ff. de extraor. cognit. l.* 1. *C.rer. amot.l. cum Papinianus, & authent. & conſequent.C.de ſent.& interloqu.* docent Tuſcus *lit.R.concluſ.61.nu.1.* Maranta *d.p.4. diſtinct.6.* Cancer. *var. lib.2.cap.13. ex num.2.* Fontanella *de pact.nuptial.tom.1.clauſ.3.gloſ.2.ex num.54.* Carleval. *de Iudic.d.tit.2.diſp.7.in prin.* Salgado *in laber.p.1. c.16. num.38.* Berlich. *d.p.1.concluſ.22. ex num.1.* ex noſtratibus Morla *in empor.tit.2.q.15.à n.10.* Marius Cutell. *de-*
53 *ciſ.16.per tot.* Prato. *diſcep. for. tom.4. cap.25. ex num.1.* In cauſa ſummaria admittenda reconventio non eſt Cancer *d.c.13.nu.32.& 69.* Mieres *ad conſtit. Cathal.collat.6.c.9.num.58.* Menoch. *de recuper.poſſeſ.remed.6.n.41.* Riccius *collect.112. & collect.1159.* Poſthius *de manut. obſ.65.num.1.* Maſtril. *deciſ.40.ex num.4.* Caſtillo *deciſ. 19.in fin.* Chaquer. *d. deciſ.1. ex num.1.* Fontanella *dict. clauſ.8.num.11.* Ripoll. *ad Peguer. Rubr.11. num.10.* licet contrarium teneat Berlich. *d. concluſ.22. num.31.* cuius dictum excluditur animadverſo, quod labitur dum verba *d.Clem.ſæpè,* ibi: *& etiam rei ſi quid petere voluerit,* in-
54 terpretatur de reconventione, nam Pontifex non de reconventione, ſed de petitionibus tendentibus ad ſuam defenſionem intelligendus eſt, vt ex contextu appareret, & ſic ab omnibus interpretibus ſumuntur illa verba.

Nec diſſentiunt Cutelli *d. orat.16. num.25.* & Prato *d.cap.25. num.6.* dum ſentire videntur reconventionem procedere de cauſa diverſæ ſpeciei, nam vt ipſe Cultelli ſe explicat *num.* 30. in Regno Siciliæ omnes cauſæ ſummariæ ſunt præter feudales, quare diverſitas non procedit ex eo quod reconventionis cauſa eſſet ordinaria, & iudicium principale ſummarium, ſed ex alia ratione, de qua non tracto.

Sed nihilominus iſta differentia declaratione eget, vt 55
docent Giurba *deciſ.14.num.5.* Cancer. *d.cap.13. num.4.* Ioannes Guttierrez *practic. lib.1.q.112. per tot.* Fontanell. *d. clauſ.3.gloſ.2. num.54.* Ripoll. *d.Rub.11.num.13.* Salgado *d.c.16.num.38.* Carleval. *d.diſp.7. nu.9.* Berlich. *d.concluſ.22.num.23.* nempe quod ſi cauſa reconveniendi ſummaria, vel executiva ſit, & reconventio fiat in iudicio ordinario, tunc ab eo abſorbitur aſſumendo naturam illius conſenſu eius cuius intereſt, dum actionem privilegiatam opponit in iudicio ordinario. Quo in caſu procedit abſque dubio doctrina Panormitani in *d.c.1.num.4.de mut.pet.* aſſerentis: *reconventionem eſſe cauſarum adæquativam.*

Si autem reconventio fiat in cauſa ſummaria & privilegiata ope actionis non privilegiatæ, quæ viam ordinariam expoſcit, tunc admittenda non eſt, ſed proceſſu ſeparato ducenda per ſuos tramites; ad quæ tendunt verba *for.11.& 12.de exception.rei Iudic.* expenſa *ſup.nu.2.* ibi: *ſaluu dret al allegant en altra inſtantia de Iubj plenari.* ſicque quotidie in praxi admiſſum vidimus ſeparato proceſſu proſequendo actiones ordinarias per viam 56
requiſitionis, de quo infra. Et ratio eſt evidens, quia ſi reconventio exigit iudicium ordinarium, non debet conquieſcere facere viam celerem, & ſummariam, aut executivam, cum ſimile privilegium introductum ſit favore obtinentis actionem privilegiatam, quod privilegium non poteſt, nec debet amitti ex allegatione actionis idem privilegium non obtinentis: & ne retorquatur in eum, privilegium ipſum non debet extendi ad adverſarium, vt inferri valet ex tex. *in l.ille à quo* 13. *§.ſi de teſtamento.ff.ad Trebel.* evaneſceret namque favor vni actioni ſpecialiter indultus, ſi æqualiter eo alia actio frueretur, cui non reperitur conceſſus. Vt bene notat Gratian. *diſcep.for.c.444.* & infinitis ferme relatis Don Ioſephus Vela *diſſert.14.n.2.*

Quæ quidem procedunt abſque dubio, quando cauſa ſummaria eſt ex ſua natura, ſive ex legis diſpoſitione. Si autem privilegium mutuaſſet ex reſcripto Principis aliter ſtatuendum erit, quia convenienti conceſſus, ad reconvenientem extenditur per tex. *in c.fin.de mut.petit.* vbi Doctor. Menoch. *de arbitrar.caſſ.44.* Peregrin. *deciſ. 142.num.10.* Cancer *d.c.13.* Parlador. *lib.2.quotid.part.5. c.fin.§.10.num.19.* Cutell *d.deciſ.16. num.33.* Hæc autem clare procedunt, niſi verſemur in concurſu creditorum, nam cum iudicium vniverſale ſit, trahit ad ſe omnes cauſas concurrentium, vt illius naturam tanquam membra ſequantur, vt pluribus adductis probat Salgado *d. c.16.n.37. cum ſeqq.*

Aliæ differentiæ per ſcribentes notari ſolent in *d.* 57
Clement. ſæpè, & alijs iuribus memoratis, ſed cum iſtæ præcipuæ ſint, ad quas cæteræ reducuntur, in eis explicandis non immoramur. Et cum cauſæ ipſæ ſummariæ quoad ritum & formam procedendi inter ſe differunt in pluribus, de vnaquaque illarum quæ diſſentiunt, & ſpecialitatem in noſtris foris meruerunt, iuxta communem praxim Regni Valentiæ notanda trademus: cum dicta ſufficiant ad percipiendam naturam cauſæ ſummariæ in communi.

Et ad explicationem textus perveniendo; de Vidua 58
ſua iura repetente ex bonis mariti defuncti in eo tractatur. Quare de cauſis ſummariæ tractandis miſerationis cauſa, agere debemus ſimul cum privilegio dotis quoad hoc: nam doti ex eadem ratione miſerationis tribuitur.

Certiſſimum in iure eſt, quod Viduæ miſerationis ſtatus gratia, plurima privilegia conceſſa ſunt, vt Gelaſius Papa docuit *in c.1.& 2.diſtinc.87.* vbi plene Doctores: Nec mirum, cum originem ducat à iure divino: in Sacra Pagina, favoribus viduæ illuſtratæ reperiuntur, vt

patet

patet *Exod.22. verſ.22.* Deuter. *c.24. verſ.* 17. *& c.* 27. *verſ.* 19. & clarius Iſaiæ *c.1. verſ.7.* his verbis. *Quærite iudicium, ſubvenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite Viduam, & venite arguite me dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Quæ perpendens ſubtiliſſimus Tertulianus *lib. 1. ad vxor. cap.* 8. ſic eleganter ait. *Duo iſta nomina in quantum deſpectui humano, in tantum diuinæ miſericordiæ expoſita, ſuſcepit tueri. Pater omnium vide quam ex æquo habetur qui viduæ bene fecit. Quanti eſt vidua ipſa cuius adſertor Dominus diſputabit*; Plura per Patres, & expoſitores paſſim dicta reperiuntur, verum in re nota ſupervacaneum erit paginas implere ad comprobationem.

59 Vnum ex iſtis privilegijs eſt, quod viduæ (idem de pupillis ac cæteris miſerabilibus perſonis procedit) conveniri non poſſint extra proprios lares, etiam ſi ad tribunal Principis avocentur; & tamen dum agunt, habent electionem fori, etiam ſi tribunal Principis elegerint in prima inſtantia, tex. *in l. vnic. C. quando Imper. int. pupil. & vid.* Vbi omnes Doctores: quorum infinitum prope numerum colligunt Don Ioan. Caſtillo *lib.3. controverſ. c.25. ex numer. 2.* Auguſt. Barboſa *in collect.d.l. vnic. num.2.* & Didacus Narbona *de ætat. anno.25. quæſt.52. num. 2.* & Carleval. *dict. tit.1. diſp.2. ex num.541. cum ſeq.* (extendit privilegium ad viduam divitem triplici eleganti ratione) Eadem ferme verba continet tex. *in l.2. C. Theodoſ. de offic. iudic. omn.* quam docte de more illuſtrat Iacob. Gothofr. In iure Pontificio recenſetur hoc privilegium *in c. ex tenore 11. de*
60 *for. compet.* vbi idem Barboſ. *in collect num.3.* plures pariter congerendo. De iure patrio *for.112. de cur. & Baiul. for.53. cum ſeq. de iuriſd. omn. iudic.* Docet Petrus Belluga *in ſpecul. Rub. 38. num. 1. verſ. nunc videamus*, vbi additionator *lit. A*, ſequitur Cerdan *in viſit. carcer. c.16. privil. 75.* quorum aliqua tradidi *ſup. cap.2. §.2. num.51. & §.3. num.44.* Ex quo privilegio miſerationis gratia viduis conceſſo recte inferri valet, ad hoc de quo agimus; dum per illud conceſſa viduis facultas reperitur eligendi forum, ita vt nec ipſis reluctantibus conveniri poſſint extra locum domicilij, ne ſumptibus moleſtentur, & vt facilius defendere ſe poſſint, vt ſcitè notat Dominus Couarru. *pract. cap.7. num.2.* quem ſequuntur adducti per Caſtillo *dict. capit. 25. num.13.*

61 Hæ ipſæ rationes pariter vrgent, vt cauſæ viduarum ſummatim expediantur quando actrices ſunt; nam ſumptibus parcitur, & facilius ſua iura conſequi valent per ſummariam cognitionem. Sicut enim eligendo forum Principis vitant oppreſſiones potentiorum, ſic ſimiliter ſummaria cognitione vitant litium protelationes, cauſidicorum argutias, ne dicam calumnias, quæ non minus opprimunt. Demum iſtud privilegium eligendi forum Principis, conceſſum eſt quibuſcumque ſub aliorum adminiſtratione exiſtentibus, non per ſe ſed ab alijs gubernantur. Vt cum Gratiano *diſcep.for. cap. 182. num.2.* tenuit Caſtillo *d.c.25. n.24.*
62 expendens elegantem textum *in l. 41. titul.18. part.3. in fin.* ſed ſic eſt quod cauſæ iſtarum ſummarie tractandæ ſunt, ex text. *in d.l. ſi quis debiti 6. C. Theod. de don. & edit. reſcriptor. & in d. l. quicunque, eod. Cod. de his qui adminiſtr.* igitur ſic ſimiliter cauſæ viduarum ſummarie tractandæ ſunt.

Sed quare in his diſſerendis immoramur dum in noſtro textu expreſſam deciſionem habemus? Niſi dicamus ad ipſius illuſtrationem conducere. Quod fulcitur ex *d.for. 112. de Cur. & Baiul.* Cuius verba latine donata, ſic ſe habent. *Nos & Curia debemus vltra omnes alios defendere abſque aliquo diffugio in ſuis iuribus pupillos, viduas, ſenes, & eos quorum homo naturaliter miſereri tenetur.* In quo iure miſerationis ratio expreſſa apparet, vt *abſque diffugio* perſonæ ſimiles in ſuis iuribus tueantur; quod eſt idem ac dicere, quod per viam ſummariam favore earundem cauſæ expediantur: quia præcipuus ſcopus cognitionis ſummariæ, eſt quod diffugia amputentur vt iuſtitia celeriter adminiſtrari queat: vt literaliter habetur *in d. Clement. ſæpe*, & omnes iuris interpretes docent.

Hoc ipſum expreſsè infertur ex tex. à nemine ex 63
his quos vidi ad hoc adducto in *dict. cap.1. diſtinct. 87.* cuius verba ſunt: *Licet omnibus de nobis ſperantibus non debemus in quantum poſſumus nos negare, plus tamen viduarum, & orphanorum cauſas, & impenſius ducimus exequendas, quas tueri à nobis, vel ab omnibus divina manifeſtat aſſertio.* Hunc textum cum ſequenti exponit Gloſſa *verb. plus tamen*, iuxta ſenſum *d.l. vnic.* de privi- 64
legio electionis fori: ita vt has perſonas miſerabiles quaſi ſub tutela Eccleſiæ, & ipſorum Prælatorum poſitas credat, ad hoc vt in Eccleſiaſtica Curia protegantur, & cauſas ſuas proponere poſſint. Quod data deſidia, vel culpabili omiſſione Iudicis ſecularis procedere poteſt per tex. *in c. ex tenore 11. de for. compet.* Sed meo iudicio vlterius mens ſummi Antiſtis progreditur, vt exprimunt verba illa: *cauſas impenſius ducimus exequendas*: quibus non de electione fori, ſed de celeritate expediendi, de brevitate executionis cauſarum viduarum, & orphanorum clariſſime tractat; quod aſſequi non valeret, niſi cauſæ ipſæ ſummarie ſaltem, ſi iam non executive expedirentur.

Quod quidem ad cæteras miſerabiles perſonas ex- 65
tenſum eſt, vt in iuribus expenſis continetur, & comprobat vlterius text. *in l. illicitas 6. § ne potentiores. ff. de Offic. Præſ.* ibi: *Ne potentiores viri humiliores iniurijs afficiant, neve defenſores eorum calumnioſis criminibus infectentur innocentes, ad religionem Præſidis Provinciæ pertinet.* Quem ad rem expendunt Colet. *conſil.41. num. 19.* Illiger. *ad Donel. dict. lib. 24. comm. cap. 5. lit. C.* Melior textus *in c. pauper 11. quæſt.3.* & in *auth. de mandat. Princip. §. ſit tibi*, quos in terminis expendit Cerdan *in viſit. car. d. cap. 16. privil. 72.* & alijs relatis Ripoll. var. *dict. cap.5. num. 239. cum ſeqq.* Farin. *in reper. Iudic. quæſt.98. num. 1.* Sed non ita capiendum eſt, 66
vt in omni cauſa procedat; licet enim intelligamus hoc privilegium conceſſum dum miſerabiles agunt in iudicio, non vero ſi conveniantur, ne privilegium favore ipſarum introductum in eas retorqueretur, vt plu-
72 ribus notat Caſtillo *dict. cap.25. num.14.* Tamen etiam ſi agant declarandum venit, quoties cauſa miſerationis concurrit; non vero quando ea ceſſante locuple- 67
tari intendunt, vt puta ſi vidua, pupillus, orphanus, vel egenus, reivindicare intentat ſtatum opulentum, pinguem Baroniam, vel copioſam hæreditatem. Quia in his caſibus, & ſimilibus ſufficit quod miſerationis gratia eis ſuccurratur per viam ſummariam, cum neceſſarijs ad ſumptus litis, & alimenta, vt tradunt Rebuffus *ad leg. Gal. tract. de ſent. proviſ. art.3. gloſ.1. nu.14.* Dominus Couarr. *pract. cap.6. num. 6. ad fin.* Paz *de tenut. tract. 2. cap. 46. ex num. 2.* qui bene interpretatur textum, *in l. ſi inſtituta*, §. *de inofficioſi, ff. de inoffic. teſt.* ſequitur Farin. *d.q.98. n.4.*

Et quando ſimul cum privilegio conceſſo perſo- 68
næ, concurrit aliud privilegium ipſius cauſæ, procul dubio procedit cognitio ſummaria, vt in noſtro textu apparet; nam in eo contemplatur perſona, & cauſa, nempe iura dotalia, quibus etiam de iure privilegium conceſſum eſt, text. *in l. 2. & 1. ff. ſolut. matr. l. nonnunquam 72.* cum ſimilibus, *ff. de Iudic.* quod à iure noſtro confirmatum eſt, nam de conceſſione privilegij conceſſi perſonæ conſtat *in dict. for. 112. de cur, & Baiul.* de conceſſo doti, & cæteris iuribus ab ea deſcendentibus *in for. 10. ſolut. matrim.* Vtrumque privilegium contemplatur in noſtro textu, cum in eo de vidua tractetur proviſionem ex bonis mariti poſtulante. Iſtud *proviſionis* verbum latiſſimam ſignificationem 69
obtinet, vt innuunt Gloſ. & Doctor. *in c. ſi compromiſſarius de election. in 6. & in Clement. fin. eod. titul.* Notant Rebuff. *ad leg. Gal. titul. de ſenten. proviſ. in præfat. numero nono.* Auguſt. Barboſ. *de appellat. verb. iur. appell. 228.*

Sed ea quæ iſti Doctores tradunt non ſpectant ad rem de

de qua agimus: quia de electione Prælatorum tractando, proviſio idem, ac electio iam perfecta ſonat; & ſic potius crederem ſenſum noſtri fori congruere cum tex. *in c. cum ſecundum* 16. *de præbend. iunct.* Gloſſ. & quæ dicuntur per Innocentium & Hoſtienſ. *ibi*: nempe quod ſignificet ea quæ poſtulantur ad neceſſariam vi-
70 tæ ſuſtentationem, vt idem Rebuf. intelligit. *in d. præf. num.* 14. & clarius percipitur *ex d. for.* 10. *ſolut. matr.* ibi: *lo hereu del marit no ſatisfara a la muller del dot, e creix que ha en los bens de ſon marit: e per ço ſegons fur dins lany del plor li ſera tacha da proviſio.* Quo textus verbum *proviſio* ſumitur pro alimentis debitis viduæ in anno luctus, iuxta *for.* 6. *eod. tit.* Sed cum dos ſit patrimonium fœminarum, ex qua ali ſolent, & debent, tex. *in l.* 3. §. *ſed vtrum, ff. de minor. l. Pomponius* 36. *ff. famil. erciſcun. l. in eum* 16. *ff. de religioſ. & ſumptib. funer.* docent Gratian. *diſcept. forenſ. c.* 455. *n.* 10. *& cap.* 556. *ex n.* 1. & alij adducti per Iacob. Cancer. *variar. lib.* 3. *c.* 21. *num.* 209. & Fontanell. *de pactis nuptial. tom.* 2. *clauſ.* 5. *gloſ.* 1. *part.* 1. *n.* 124.

71 Sub cuius appellatione iuxta noſtros foros veniunt augmentum dotis, antephatum ſive *Creix*, veſtes vſuales, & lugubres, ac lectulum, quæ omnia eodem iure regulantur *l. inter ſocerum* 26. §. *cum inter, ff. de pact. dotal. l. etiamſi* 8. *C. de iur. dot. d. for.* 6. *per aliquot ſeq. ſolut. matrim.* docent Dñs Leo *deciſ.* 36. *n.* 12. *& deciſ.* 150. *per tot.* Antonin. Amato. *lib.* 2. *var. reſolut.* 92. *n.* 4. Anton. Faber. *in C. lib.* 6. *tit.* 4. *defin.* 3. *n.* 20. *in not.* Gratian. *diſcep. for. c.* 53. *n.* 7. *& c.* 172. *n.* 19. *& c.* 635. *n.* 7. Mar. Cutell. *de donat. tom.* 2. *tract.* 2. *diſcur.* 1 *ſpecial.* 15. *ex n.* 21. Marc. Ant. Amat. *deciſion.* 8. *nu* 51. Macerat. *var. lib.* 1. *c.* 50. *in fin.* Rota *p.* 6. *diverſ. deciſ.* 312. omnino videnda, Fuſar. *de ſubſtit. q.* 533. *ex n.* 1. Cæſar Catena *variar. reſolut.* 130. *num.* 4. Hinc profluit, quod æqualiter cuncta comprehendantur in noſtro foro, & in conſequentiam ſummarie tractari debent lites ſuſcitatæ per viduam, tam ratione alimentorum anni luctus, quam ratione aliorum iurium dotalium.

72 Quod ſatis explicatur in noſtro foro, ibi: *tot pleit, o contaſt*, quibus verbis generalis regula ponitur ad cognitionem ſummariam de omni lite, & quæſtione ſuſcitata per viduam ratione proviſionis ex bonis mariti habendæ, ſub cuius nomine omnia iura prædicta comprehenſa ſunt, quia ratione dum taxat alimentorum anni luctus non diceret de *omni lite*, ſed de *lite* tantum.

Qam concluſionem de iure firmarunt Baldus *in d. l.* 1. *num.* 1. *&* 8. *ff. ſolut. matr.* Cardinal. *in Clem. diſpendioſam, q.* 3. *de Iudic.* Celſus Hugo *conſil.* 50. *ex n.* 1. Guilliel. Benedic. *in c. Raynuntius, verb. Vxorem num.* 387. Guillielm. Mayner. *in l in ambiguis pro dot.* 85. *ff. de regul. iur.* vbi etiam Revardus, Petrus Faber & Cuiac. Pract. Ferrar. *tit. in forma libelli quo vxor agit*, Rebuff. *ad leg. Gal. d. tract. de ſent. proviſ. art.* 3. *gloſ.* 1. *nu.* 14. Peguer. *in prax. rub.* 11. vbi Ripoll. *n.* 9. & *Rub.* 14. *nu.* 9. *&* 84. *& var. d. cap.* 5. *nu.* 239. *cum ſeq.* Illiger. ad Donell. *d. lib.* 24. *com. cap.* 5. *lit. C.* Petr. Gregor. *lib.* 9. *ſyntagm. c.* 24. *nu.* 11. Fontanella *d. clauſ.* 8. *nu.* 14. & noviſſivè Fermoſ. *in c. dilecti q.* 17. *n.* 22. *de Iudic.*

73 Et ratio eſt, quia favorabilis reputatur dotis cauſa *d. l.* 1. *&* 2. *ff. ſolut. matr. for.* 10. *eod. tit. l. in ambiguis* 7. *ff. de iur. dot. d. l.* 85. *ff. de Regul. iur.* cum ſimilib. Et ſic æquiparatur dos piæ cauſæ, text. *in* §. 1. *titul. qualiter olim in vſib. feudor.* ibi: *Donare autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia.* Tiraq. *de privil. piæ cauſ. priv.* 157. *cum ſeq.* expreſſe per hunc textum tenet quod doti conceſſum eſt privilegium cognitionis ſummariæ, quam doctrinam ſequuntur Euerardus, Riccius, Mantica, Gratianus, Genuenſis, Amato & Novarius, quos congerit Marinis *lib.* 1. *quotidiana. c.* 247. *num.* 8. & ante eum Novar. *ad pragm. Neapol. præg.* 4. *de emp. & vend. collect.* 4. *num.* 1. *&* 22. Merlin. *contr. forenſ. cent.* 2. *cap.* 93. *num.* 5.

Nec obſtat interpretatio adducta per Fontanellam *de pact. nuptial. tom.* 1. *clauſ.* 4. *gloſ.* 21. *p.* 2. *n.* 15. dicentem hanc concluſionem quam firmaverat cum Baldo, Eue-
74 rardo, Didaco Perez, Ant. Gomez, Guttierrez, Spino, & Suarez, limitandam eſſe cum Iaſone, Calcano, Tiraquello, & Surdo ad caſum dotis donatæ pauperi, vt habetur *ibid. n.* 12 Nam meo iudicio repugnat ſimilis interpretatio verbis, & mẽti dicti textus, ibi: *dotem pro filia dare*, quia clare deprehenditur quod Imperator ad æquiparandam dotem cum donatis pro anima, non fuerat contemplatus qualitatem paupertatis in puella dotata; ſed paternam pietatem dum *dotem pro filia dare* decrevit, quæ ratio æqualiter influit in filia dite, ſicut in paupere: imo ſolum de dite intelligi poteſt, quia puella cuius Pater pauper eſt, non poteſt comprehen- 75
di ſub hac diſpoſitione, cum nihil habeat ex quo filiam dotare poſſit: eleganter Vlpianus *in l. Cura* 4. §. *inopes, ff. de muner. & honor.* his verbis: *inopes opera patrimonij, ipſa non habendi neceſſitate non ſuſtinent.* Onus enim patrimonij paterni eſt filias dotare, text. *in l. capite* 19. *ff. de rit. nuptiar. l. ſi pater* 7. *Cod. de dot. promis.* ibi: *Neque enim leges incognitæ ſunt, quibus cautum eſt omnino paternum eſſe officium, dotem vel ante nuptias donationem pro ſua dare progenie.* Verum hoc iuxta patrimonij facultates commenſurandum eſſe Iuſtinus reſcripſit *in dict. l.* 7. vnde qui mole creditorum gravatur dotare filios non cogitur, *l. ait Prætor.* 10. §. *ſi cum mulier* 14. *ff. quæ in fraud. creditor.* imo ſi dotaverit, non tenet *l. fin.* §. *ſi à ſocero fraudatore, ff. eod.* cum alijs adductis per Ripoll *var. cap.* 9. *numer.* 169. ſicque filia pauperis non eſt de qua *in d.* §. 1. loquutus fuit Imperator.

Si autem filia ſit divitis, ipſa pauper dici non valet, 76
text. *in l. final. C. de impub. & ali. ſubſt.* ibi: *cum & natura pater & filius eadem eſſe perſona intelligantur.* vbi ad rem Bartol. *numer.* 2. late Langleus *ſemeſtr. lib.* 7. *cap.* 2. cum alijs per me congeſtis *ſup c.* 4. §. 6. *n.* 47. quare quod habet pater, filiam habere cenſetur, tex. *in l. in ſuis* 11. *ff. de lib. & poſt.* ibi: *quaſi olim hi Domini eſſent, qui etiam vivo patre quodammodo domini exiſtimentur.* Bonus etiam textus in *l.* 1. §. *Largius* 12. *ff. de ſucceſſ. edict.* ibi: *in honorem ſanguinis videlicet, quia arcendi non erant, qui pene ad bona propria veniunt.* ſicque privilegium dotis non dimanat ex paupertate dotatæ, ſed quia dos favorabilis ex ſui natura eſt cauſa ſobilis procreandæ tex. *in d. l.* 1. *&* 2. *ff. ſolut. matr.*

Quæ ratio non ceſſat in vidua ex eo quod ſobolis 77
ſpes ceſſet, nam in origine conſtitutionis hoc privilegium dos lucrata fuit; eſt etiam favorabilior fiſco *l. ſi pignus, ff. qui potiores in pign. hab. l. aſſiduis. C. eodem. l. dotis* 9. *C. de iur. dot.* cum ſimilibus & alijs congeſtis per Menoch. *de præſump. lib.* 2. *præſump.* 72. *num.* 22. Valenz. *conſ.* 64. *num.* 3. ſed fiſci cauſæ privilegiatæ ſunt quoad viam ſummarium cognoſcendi, vt dixi *ſup. nu.* 3. ex tex. *in d. l.* 4. *& in l. in omnibus* 13. *C. Theodoſ. de iur. Fiſci. l. fin. C. Iuſt. eod. tit. lib.* 10. vbi Gothofr. Pater, & Filius, ac per conſequens ſicut cauſæ fiſcales celeriter, & ſummarie decidendæ ſunt, multo magis cauſæ dotales tanquam favorabiliores; qua ratione pluribus privilegijs fruuntur, vt innuit Petr. Gregor. *d. c.* 24. *ex n.* 1. & poſt eum Anſaldus *conſ.* 41. *ex numer.* 1. Novar. *dict. collect.* 4. *per tot.*

Vnum ex his, vt dixi, eſt cognitio ſummaria, vt in 78
noſtro foro expreſſum habemus, ibi: *ſia oit, è determinat ſummariament, è de nua paraula ſens ſcrits.* Quod adeo procedit, vt in Regno Siciliæ, quia omnes cauſæ ſummarie tractantur, vt tradit Marius Giurb. *ad conſuet. Meſſan. cap.* 13. *gloſ.* 3. *p.* 1. *num.* 36. ne cauſæ dotales cæteris coëquatæ remaneant, conceſſam habent viam executivam, etiam ſi inſtrumentum dotale confectum non ſit, ſecundum formam ritus; pactis dotalibus in ſcriptura privata per partes ſubſcripta, contentis, & apud Tabellionem depoſitis. Vt cum Mario Muta, Cumiano, Intrigliolo, & alijs probat Giurba *vbi prox.* 79
num. 24. *& deciſ.* 16. *num.* 14. & ipſis cum alijs relatis Amato *var. lib.* 1. *reſol.* 8. *numer.* 3. *&* 6. & quamquam *num.* 7. contrariam ſententiam tueatur, ſi ſpeculamus dicta per eum, inveniemus quod nititur in eo quod ſcriptura privata non poſſit producere viam executi-

vam, dum affirmat, quod ea quæ fiunt inter ſiculos ſub nomine pactorum dotalium, potius minuta eorundem, quam inſtrumentum dici valet, vt differit *ex nu-*
80 *mer.* 11. quare mirum non eſt, quod dubitet an ex ſimili ſcriptura concedi poſſit, vel debeat via executiva; de quo forſitan non dubitaret, ſi pacta dotalia in publica forma facta fuiſſent; & inſtrumentum ſolemne ex ipſis confectum, vt cum Baldo, Galeſino, Alexandro, Craſo, Bimio, & Gratiano dixerat *num.*4. à qua doctrina non eſt alienus ipſe Gratianus *diſcep. for. cap.*362. *num.*4. imo nec ipſe Amato *lib.*2. *var. reſol.* 92. *ex num.*6. vbi latius diſputat.

Quæ quidem diſpoſitio viget in illo Regno, tam dum vidua agit pro recuperatione dotis mortuo marito, quam ſi vxor eo vivente atque conſtante matrimonio
81 agat, quia ipſe maritus ad inopiam vergit, vt cum Maſtrillo, Riccio, Burſato, Anania, Theſauro, Menochio & alijs dixerat idem Giurba *dict. cap.* 13. *gloſ.* 3. *p.*1. *numer.*26. Et omnia iſta extenduntur ad cætera iura dotalia; & ratio ea eſt, quod executio competens vigore legis, ſtatuti, ſeu conſuetudinis, pro expreſſis in inſtrumento, competit etiam pro eis quæ virtualiter in ipſo inſtrumento inſunt, vt cum Aymone, Craveta, Federico, Baldo, Angelo, & Surdo, probant Gratian *diſcep. forenſ. cap.*444. *num.*45. *cum ſeq. & cap.*445. *n.*21. Magon. *deciſ.*3. *num.*29. Pacta namque dotalia eo modo confecta ex conſuetudine habentur pro inſtrumento publico.

82 In noſtro Regno via executiva pro dote conceſſa non eſt, & multo minus pro cæteris iuribus ab ea provenientibus; etiam ſi pacta dotalia contenta reperiantur in publico atque ſolemni inſtrumento: ſed actio perſonalis, & hypotecaria, privilegiata per viam ſummariam, condemnativam tamen, vt habetur in noſtro textu iunct. *for.*20. *ſolut. matr.* ibi: *lo marit ſia condemnat.* provt de iure civili Romanorum ſic procedere probat tex. *in l. in rebus* 30. *C. de iur. dot.* vbi Doctores, & infert Baldus *in l. ſi cum dotem* 22. §. *eo autem tempore, ff. ſolut. matr.* per illum textum; quem ſe-
83 quuntur Alexander, Alciatus, Theſaurus, Gratianus, Aſinius, Craſus, & alij congeſti per Marium Giurb. *dict. cap.*13. *fileſ.* 3. *p.*1. *num.*23. Quibus adde Parladorium *lib.* 2. *rer. quotid. cap. fin.* §.12. *limit.*5. *num.*39. & Anſaldum *dict. conſ.*41. *ex num.*7. In quo neminem dubitantem vidi.

Sed nihilominus obſtare videtur textus in *for.* 5. *de exequut. rei iudic.* per quem expreſſe conceditur via executiva, pro teſtamentis, ſententijs, conventionibus, pa-
84 ctis, tranſactionibus, & arbitrorum decretis. Si enim conventiones, & pacta paratam habent executionem iuxta hunc forum, & in pactis nuptialibus iuxta morem noſtri Regni, & ſtylum Tabellionum illius, apponatur expreſſa conventio de ſolvenda dote, & ea reſtituenda cum cæteris iuribus dotalibus iuxta foros, ſuis in caſibus reſpective, adhibita ſolemni ſtipulatione, ſub perſonæ ac omnium bonorum obligatione; qui-
85 bus comprehenduntur mobilia, & immobilia, habita, & habenda, privilegiata, & non privilegiata, vt expreſſe dicitur; ex vi huius conventionis, de qua dubitari non valet, ſequuto caſu ſolutionis, vel reſtitutionis, actionem executivam inſurrexiſſe dicere debemus, quando in *dict. foro.* 5. expreſſe cautum eſt, quod via executiva pro conventionibus concedatur. Et quantumvis concedamus, quod in pactis dotalibus deficit clauſula guarentigiæ obligationis, à qua regulariter
86 via executiva procedit iuxta doctrinam Bartoli *in l.* 2. *de confeſſ. num.*15. *& in l. cum vnus, ff. de bon. auct. iudic. poſſid.* vbi etiam Baldus *num.*2. Menoch. *de arbitr. lib.*1. *caſ.*17. *num.*4. Vincent. de Franq. *deciſ.* 341. *num.*1. & ibi Addent. Caravit. *rit.*166. *num.*10. Theſaur. *deciſ.*26. *num.*12. Cancer. *var. lib.*2. *cap.*3. *ex num.* 1. D. Leo *deciſ.*64. *n.*5. Antonin. Amat. *var. lib.*1. *reſol.*13. *ex num.*1. Ant. Fab. *in C. lib.*1. *tit.*9. *defin.*5. *in princ. & lib.*7. *tit.*15. *defin.*1. Gratian. *diſcep. for. cap.* 873. *num.*1. & 9. Anichin. *de prævent. Inſtr. cap.*2. *num.*9. *cum ſeq.* Domini Creſpi *obſervat.*55. *numer.*2. *& ſeq.*

Hoc minimè relevare videtur, cum ſuppleatur per 87
diſpoſitionem foralem; dum inſtrumentis guarentigiam habentibus vim executivam tribuit lex municipalis, ſive ſtatutum regionis; quia à iure communi prorſus ignorata reperiebatur ſimilis vis, vt omnes tenent. Ita Bartol. *in l. poſſeſſio quoque* 49. §. *& ſi poſſeſſio, ff. de acquir. poſſeſſ.* Ludovic. Roman. Ant. Theſaur. & alij, quos ſequitur Cancer *dict. cap.*3. *num.*7. cum alijs infra recenſendis *num.*99. Ob quod bene ſequitur quod in noſtro Regno ex vi *dict. for.* 5. procedere poſſit doctrina ſicu- 88
lorum viam executivam pro exactione dotis concedens. Sicut in terminis *l.* 1. *cum ſeqq. titul.* 21. *lib.*4. *recopil.* idem tenuerunt reſpectu debiti cuiuſcumque inſtrumento publico contenti, docent Anton. Gomez *in l.*64. *Taur. num.*4. Avendaño, *in diction. verb. eſcritura*, Palacios Ruuius *in dict. l.*64. *taur. in prin.* Olanus *in concor. iur. lit. L, num.*33. *& ſeq.* Gartia *regul.*179. *n.*10. Parlador. *lib.*2. *rer. quot. d. c. fin.* §.11. *p.*1. *ex num.*5. & alij congeſti per Carleval. *d. tit.*2. *diſput.* 8. *ex n.*2. *cum ſeqq.* Vela *diſſert.* 3. *n.*37. *& diſſert.*42. *n.*13. Seſſe *de inhibit. in Anacephal. n.*34. Lex enim 2. *d. tit.*21. aſſimilatur *d. for.*5. cum quibus conſonat dictum Cæſaris Carena *var. reſolut.*31. *ex n.*2.

Quod pariter procedit reſpectu mariti, cui dos pro- 89
miſſa fuit, dum intendit eam exigere à promittente, poſt celebrationem nuptiarum; quia ab eadem conventione ſolemni ſtipulatione vallata, & ipſomet inſtrumento publico contenta procedit obligatio, vt tenuerunt Fontanella *d. clauſ.*8. *n.*5. Amat. *d. reſol.*8. *n.*5. qui alios congerunt. Ad quod parum conducunt dicta ſuperius *n.*65. *cum ſeqq.*

Nihilominus viam executivam non reſultare ex ta- 90
li conventione, vel pacto dotali certius eſt, vt communis praxis noſtri Regni demonſtrat, duplici ex ratione: quarum prima eſt quod conventio iſta nunquam fulcitur clauſula guarentigiæ obligationis, apponi ſolita in eodem noſtro Regno, ex conſenſu contrahentium, quoties intendunt viam executivam contractui tribuere. Non enim apud Valentinos coaleſcit clauſula iſta ex ſolo ſtatuto, vel lege municipali, vt Bartolus, 91
Cancerius, Seſſe & reliqui ſupra relati exiſtimaverunt: cum lex ſupponat voluntatem contrahentium, vt clauſula ſimilis apponatur. Neque ex ratione adducta per Angelum *in l.*4. §. *condemnatum, ff. de re iudic. & in l. iudex, eod. tit. num.*4. quem ſequuntur Anichin. *d. cap.*2. *num.*134. Marinis *quotid. reſol. lib.*1. *c.*73. *n.*3. cum cæteris Italis, quos etiam ſequi videtur Seſſe *numero trigeſimo quarto*, nempe ex præcepto Notarij, ſive Tabellionis inſtrumentum conficientis, quem nuncupant *Iudicem Cartularium*, dum confitenti debitum mandant ſolvere.

Quia nullam legem, ſtatutum, aut privilegium 92
oſtendunt, vel allegant ex qua appareat ſimilem auctoritatem, vel iuriſdictionem eidem Tabellioni conceſſam fuiſſe: imo fictum vſum huiuſmodi poteſtatis accurate notat Carlevalius *tom.*1. *tit.*1. *diſput.*2. *num.*918. qui cum in rebus, iuribus, atque negotijs totius Italiæ expertiſſimus fuiſſet, omnino credendus eſt, & ſimilis auctoritas deſpicienda. Et tenendum procedere totam vim clauſulæ guarentigiæ ex ratione adducta per Fontanellam *dict. clauſ.* 8. *numero primo, & deciſion.*252. *numero decimo quinto*, Parlador. *dict.* §. 11. *numero quinto.* Graſ. *de except. in prælud. num.*12. & 17. Cagnol. *in l.*1. *n.*44. *ff. de iudic.* Gratian. *diſcep. for. c.*383. *n.*25. *& c.*455. *num.*21. Rebuff. *ad leg. Gal. d. tract. de lit. obligat. art.*8. *gloſ.*3. *num.*27. Guttier. *de iura. confir. p.*1. *c.*62. *n.*5. *verſ. poſt tamen* Pichard. *in manuduc. p.*2. *præcep.*5. *n.*11. Velam *d. diſſert.*42. *n.*14. Carleval *d. diſput.*2. *numer.* 917. & Noguerol *allegation.* 4. *numer.* 1. & 10. Nempe ex voluntate, & conuentione partium, & ex- 93
preſſa obligatione contrahentis in ipſomet inſtrumento, de cuius executione agitur, quod & notaverat ante eos noſtras Doctiſſimus Petrus Belluga *d. rub.* 41. *n.*19. *ad fin. verſ. & quia in talib. inſtrumentis.* In ea namque

clauſula,

clauſula, provt Valentini, & cæteri Hiſpani Tabelliones extendere conſueverunt, quoties eam apponere iubentur, explicatur intentio obligationem contrahentis, præcedendo liquida, clara, atque ſpecifica
94 confeſſio debiti, cui tribui vult vim ſententiæ diffinitivæ, in iudicatum tranſactæ, cum iuramento ſolemniter præſtito de ſolvendo adveniente die, vel caſu, abſque aliqua mora, non litigandi, neque abſolutionem impetrandi, ſub certa pœna vltra ſolutionem, cum renuntiatione proprij fori, ſubmittendo ſe iuriſdictioni cuiuſvis Iudicis ab altero contrahente eligendo, & facultate variandi, conſenſum præſtando quod fiat executoria large cum vberrimis, atque ampliſſimis firmitatibus: quæ quia præ manibus habentur, non tranſcribuntur.

95 Hæc omnia pertinent ad ſubſtantiam, & naturalé complementum contractus, ob quod idem robur obtinent argum. tex. *in l. fundi partem* 79. *ff. de contr. emp.* cum ſimilibus adductis per Carleval. *dict. numer.* 917. Quamobrem dicere debemus, quod via executiva inſurgit ex voluntate, & conventione contrahentium, per conſuetudinem, legem vel ſtatutum approbatis, de
96 cuius valore ac firmitate plura per Bartol. *in dict. l. poſſeſſio* 49. §. *ſed & ſi poſſeſſio, num.* 3. *& in d.l. cum vnus, ff. de acquir. poſſeſ. & in dict. l.* 2. *ff. de confeſ. & in l. vinum. num.* 7. *ff. ſi cert. petat. & in l.* 1. *num.* 3. *C. de confeſ.* ſequitur Baldus *in dict l.* 2. *ff. eod.* Aretin. *in l.* 2. *in proœm. colum.* 6. *ff. de verb. oblig.* Benedic. Barz. Peruſin. *in plen. tract. de inſtrum. guarent. ex prin.* Petr. Gregor. *lib.* 48. *ſyntagm. cap.* 3. *ex num.* 20. Parlador. *dict.* §. 11. *ex num.* 5. Maſcar. *de prob. concluſ.* 345. *per tot. præſer. ex num.* 55. Barboſ. *in collect. ad cap. ſi cautio de fide inſtrum.* Marin. *dict. lib.* 1. *quotid. cap.* 73. *num.* 2. Berlich. *practicab. dict. part.* 1. *concluſ.* 36. *numero vigeſimo quarto*, apud quos plures alios reperies, ex quorum dictis quæcumque deſiderabis ad ſaturitatem haurire poteris.

97 Sed nota obiter, quod inſtrumentum *guarentigium*, vel, ſicut Itali ſi dicere ſolent, *guarentigiatum*, non denominatur, vt aliqui perperam opinantur, à verbo Gallo *Garant.* ſive *Garantia.* Nam iſtud *evictionem* ſignificat, vt probat Berlichius *dict. p.* 1. *concluſ.* 19. *num.* 2. ſive defendere, vt tradunt Tondutus *reſol. civil. tom.* 1. *cap.* 49. *num.* 18. Roſſa. *conſult.* 7. *num.* 85. ſed à verbo Tuſco *Guarentare*, quod eſt idem ac *firmare* vel *corroborare*, vt probat tex. *in* §. *ſin. autem, tit. de leg. Corrad. in vſib. feudor.* ibi: *ſi poſſidenti Dominus guarentizare voluerit.* Quæ quidem verba Baldus ibid. ſic exponit. *Guarentare eſt verbum Tuſcorum, qui appellant inſtrumentum*
98 *guarentigiæ firmitatis, vt præciſum: cui omnino ſtandum eſt.* ſequitur hanc expoſitionem Parlador. *dict.* §. 11. *num.* 2. *&* 3. Et licèt Iacobus Cuiacius, & Dionyſius Gothofredus *in eod. tex. lit. F, evictionem præſtare.* exponant, tanquam Galli ſignificationem patrij idiomatis maluerunt deſumere, quam externam amplecti: ſed perperam; quia inter Gallos inſtrumentum quod habet paratam executionem dici ſolet *ingroſſatum*, non *guarentigium*, vt colligitur ex traditis per Petr. Gregor. *dict. lib.* 48. *ſyntagm. cap.* 3. *num.* 20. Et ex Gallis peritioribus noſtram expoſitionem ſequuntur Petrus Rebuffus *ad leg. Gal. tract. de litt. obligator. art.* 3. *glo.* 6. *num.* 2. & clarius Andreas Tiraquellus nemini doctrina atque eruditione ſecundus, *in tract. de conſtit. poſſeſ. numer.* 48.

99 Ex quibus omnibus rectè concludimus, quod ſi inſtrumentum non reperiatur corroboratum prædicta clauſula guarentigiæ obligationis, iuxta patriam conſuetudinem extenſa, viam executivam non tribuit; quia de iure communi inſtrumenta etiam ſi favore minoris, viduæ aut alterius privilegiatæ perſonæ facta ſint, non habent paratam executionem. tex. *in l. ſi cum dotem* 23. §. *ſi patri cum ſeq. ff. ſolut. matrim. & in l. minor.* 34. *ff. de minor.* vbi com. Doctores. Franc. Marcus *deciſ.* 193. *tom.* 1. Chaquer. *deciſ.* 129. *num.* 2. Theſaur. *deciſ.* 26.

num. 5. Novar. *ad prag. Neap. tit. de inſtr. liquid. collect.* 1. *num.* 5. Aſinius *in prax. tit. de exequut.* §. 1. *cap.* 2. Barz. *dict. tract. de inſtr. guar. p.* 1. *in princip. quæſt.* 8. *verſ. aliquando.* Beccius *conſil.* 17. *numer.* 2. Oſaſcus *deciſ.* 129. 100
num. 2. Seraphinus *tract. de iur. privil.* 77. *num.* 1. Vincent. de Franch. *deciſ.* 366. *num.* 6. vbi Addent. Rebuffus *dict. tract. de litt. obligat. art.* 6. *glo.* 3. *num.* 2. & 3. Gratian. *diſcep. forenſ. cap.* 146. *num.* 44. Graſ. *de except. in prælud. num.* 1. Cummian. *ad rit.* 16. *num.* 22. Maſtril. *deciſ.* 217. *num.* 10. Ant. Fab. *in C. lib.* 7. *tit.* 15. *defin.* 3. *num.* 1. pluribus Giurba *obſer.* 74. *num.* 1. Anton. Amar. *var. lib.* 2. *reſol.* 63. *num.* 8. alijs relatis Prato *diſcep. for. tom.* 4. *cap.* 16. *num.* 4. Quod in noſtro Regno Valentiæ ab antiquiſſimo tempore obſervatum fuiſſe teſtatur Belluga *dict. rub.* 41. *num.* 15. *verſ. ad tertium*, dictum forum quintum ſic interpretando, ſeu reſtringendo, quem ſequitur Morla *in emporio tit.* 11. *de fid. inſtr. in princ. num.* 15. & nunc pariter obſervari teſtatur Dominus Creſpi *d. obſer.* 55. *n.* 47. vt cunctis in foro verſatis notum eſt.

Neque huic traditioni obſtat tex. *in dict. for.* 5. dum 101
omni conventioni, ſeu pacto, executionem, indiſtincta loquutione, concedit: tum quia ſic per ſtylum, & longevam conſuetudinem interpretatum eſt, ſta vt ſolum concedatur exequutio quando partes id intendunt in ipſa conventione, pacto, vel contractu, explicando voluntatem dum apponunt clauſulam memoratam: tum etiam quia generalis diſpoſitio illius fori non derogat ſpecialitatem contentæ *in dict. for.* 20. ex trita iuris regula: *generi per ſpeciem derogatur*, tex. *in l. in toto* 80. *ff. de regul. iur.* cum vulgatis adductis per Barboſam *axiom.* 102
107. *ex n.* 1. *ſignanter, n.* 7. imo generalitas *dict. for.* 5. derogata eſt per ſpeciem *d. for.* 20. Communis namque praxis iudiciorum, quæ optima legum interpres eſt. *l. nemini, l. ſi de interpretatione, ff. de legib.* cum alijs congeſtis per eundem Barboſ. *axiom.* 56. *num.* 6. ſic *dictum for.* 5. intelligit, ita vt conventiones, & pacta in publico inſtrumento contenta producant viam executivam, ſi clauſula guarentigiæ obligationis expreſſa reperiatur modo quo dixi.

Ex conventione verò, vel pacto in publico inſtrumento contento abſque illa clauſula, executio concedi non debet; & cum huius generis ſint conventiones, & pacta nuptialia in noſtro Regno, hinc eſt, quod non executive, ſed condemnative, ſummariéque, pro eis agi poſſit. Neque aliter à peritioribus interpretatur *dict.* 103
l. 1. *cum ſeqq. tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Nam generalitas concedendi executionem pro quocumque debito probato per publicum inſtrumentum declaratur & reſtringitur *in l.* 5. *eod. tit.* his verbis: *Que las nueſtras Iuſticias las executen conforme la ley de Toledo ſuſo dicha que fabla de los contratos guarentigios.* Lex namque Toleti eſt *dict. l.* 1. ex qua ſuam concluſionem deducunt Doctores contrariæ opinionis: ſed cum per hanc quæ dicitur *Matriti* 104
declaretur, & reſtringatur generalitas illius ad contractus guarentigiam habentibus; primeva illa diſpoſitio remanet reſtricta & declarata per hanc poſteriorem: quæ nec per *l.* 19. *eiuſd. tit.* correcta aut immutata fuit, vt perperam opinatus fuit Bolaños, *vbi ſup.* nam ſimplex generalitas ſubſequens, nihil immutat ab ſpecialitate expreſſa, niſi adſit ſpecifica mentio, tex. *in c.* 1. *de conſtit. in* 6. Bartol. *in l.* 1. §. *hoc autem, num.* 7. *ff. de nou. oper. nunciat.* Doctores *in l. ſed & poſteriores* 28. *ff. de legib.* Iaſon. Fulgoſ. & cæter. Scribentes *in l. in teſtamentis, C. de teſtam.* Tiraquel. *de retract. lignag.* §. 1. *glo.* 14. *n.* 39. Cancer *var. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 9. D. Leo *deciſ.* 34. *n.* 16. *& deciſ.* 61. *n.* 6. Dominus Creſpi *obſer.* 2. *num.* 51. *& obſer.* 111. *num.* 24.

Et ſic noſtram ſententiam tuentur graviores ſcri- 105
bentes in Regno Caſtellæ, quales ſunt D. Covarruvias *lib.* 2. *var. cap.* 11. *numer.* 3. *verſ. illud ſane.* Rodericus Suarez *in dict. l. poſt rem, in declarat. leg. Reg.* Segura *in l. ſi ex legati cauſa* 78. *ff. de verb. obligat.* Anton. Padilla *in l.* 1. *numero vigeſimo primo, C. de iur. & fact.*

ignor. Didacus Perez *in l.4. tit.8. lib.3. Ordin.* Azevedo *in l.1. titul.21. lib. 4. recopillat. numer. 56.* Paz *in prax. tom.1. part.4. cap.1. num.9. cum seq.* Pichard. *d.p.2. manuduct. præcep.5. numer.* 10. Baeza *de inope debit. cap.1. num.31.* Guttierrez *de iur.confir.d.c.26.num.2.& practic. lib. 1. quæst.110.per tot.* Valenzuel. *consil.* 86. *numer.33. & consil.141.numer.8.* Larrea *decis.87. numer.* 14. Pareja *de instr.edit.tom.2.tit.6.resol.9.num.22.&* 28. Noguerol.
106 *allegat.4. ex numer.1.* Olea *tract. de cess. iur. tit.1.quæst.4. numer.24.* apud quos plures, & plura ad responsionem eorũ quæ dicuntur à Doctoribus contrariæ opinionis. Quæ re bene perpensa faciliter cum nostra concordari potest, quia intelligi debet, vt procedat executio in omni instrumento publico, deficiente clausula guarentigiæ obligationis secundum stylum Italiæ, dum apponitur præceptum Iudicis Chartularij : non autem deficiente clausula executiva, vt ita dicam, apponi solita in quolibet instrumento publico, Hispano ritu confecto, cum submissione Iudici, vel iudicio eligendo per creditorem, vt contra eum procedat via executiva. Nostra enim in his terminis intelligenda est, sicque per plures annos in Regno Valentiæ obseruari vidi, atque obseruavi, sicut in hac Curia, & tribunalibus Castellæ, dum munera ibi obtinui.

107 Doctores siculi non ignorant quod attento rigore iuris eiusdem Regni, via executiva pro dote, iuribusve dotalibus non procedit iuxta doctrinam Alexandri, Alciati, & aliorum quos congerunt Giurba & Amato *vbi sup.* quare suam obseruantiam adstruunt in consuetudine, cum Coripheus Marius Muta totus sit in consuetudine Panormitana ostendenda. Quam nihilominus
108 improbat Antoninus Amato *d.resol.11.* nisi instrumentum publicum secundum formam ritus confectum, sit de pactis dotalibus; quod idem est ac dicere firmatum guarentigia obligatione, vt dixerat *ibid. numer.4.* siue quando expressa dispositione statuti instrumentum, ex se habet paratam executionem, vt cum Bartulo, Baldo, Alexandro, Iasone, & alijs docuit Gratianus *discep. forens. c.115. num.17.* quod idem effectu est.

109 Ratio secunda propter quam instrumenta dotalia ex se executioni mandari nequeunt, est quia ad hoc vt instrumenta solemniter confecta, etiam si habeant guarentigiæ obligationis clausulam, viam executivam producere possint, requiritur, quod obligationes in eis deductæ puræ, & liquidæ sint, tam respectu quantitatis, quam modi, conditionis, vel temporis; ita vt inspecto instrumento nihil remaneat liquidandum argum. tex. *in l.hæc autem §.1.ff.ex quib.caus.in possess.eat.* docent sapientissimus Valentinus Petrus Belluga. *d. rub. 41. vers. item quia, numer.15.* Dominus Leo *decis.64. numer.5. cum seq.* & *decis.202.numer.7.cum seq.* Chaquer. *d. decis.129. numer.5.* Gratian. *decis.212. numer.20.* Magon. *decis.62. numer.19.* Novar. *d.collect.1.in princ.* Amato *dict.resol.19. numer.21.* Cancer Var. *lib.1. cap. 17. numer.34. & lib.2. cap.3.num.9.* Scaccia *de appellat.dict.cap.2.quæst.17.limit. 9. num.25.* Ciriacus plures congerens *controvers. forens. tom.1.contr.222.numer.1.&* 4. Parladorus, Paz, Bolaños Aviles, Azevedo, & alij adducti per Valenzuel. *cons.48. numer. 23. & seqq.* & per doctissimum Vela *dissert.24. numer.33. & seqq.* pluribus etiam Carleval. *dict.p.2.tit.3. disp.3.ex numer.40.* & Bardaxi *ad for.vnic.decit.& monit. num. 5.* Novar. *ad prag. Neapol. tit. de liqui. instrum. collect.1.ex numer.1.* qui eruditè materiam tractat.

110 Cum autem pacta dotalia ex se liquida non sint, ita vt per inspectionem instrumenti nihil non remaneat peragendum, vt via executiva insurgere possit; respectu mariti dotem promissam exigere volentis, quia aliunde probare tenetur nuptias celebratas fuisse, quia obligatio dotis promissæ robur accipit à celebratione nuptiarum *l.stipulationem 22.l.promittendo 42. ff. de iur. dotium* cum alijs congestis per Vincent. de Franch. *d. decis.356.numer.1.* & Ansaldum *consil.52.numer.21.* Respectu vero vxoris repetentis iura dotalia, quia ostendere tenetur aduenisse aliquem ex casibus restituendæ dotis, & acquisitionis cæterorum iurium dotalium, ex tex. *in d. l.2. ff. solut. matr. for.6. cum seqq. eod. tit.* explicant Surd. *consil.131.numer.20. lib.1.* Gratian. *discept.Forens.* 111
capit.406. ex numer. 15. Hæc enim per inspectionem pactorum dotalium, sive instrumenti eorumdem, verificari non possunt; imo in eisdem reperitur conditionalis promissio de restituenda dote; ac per consequens, aliunde probanda hæc sunt; & multo magis si mulier agat pro exigendis cæteris iuribus dotalibus, quæ liquidationem requirunt; vnde via executiva concedi non potest, sed via condemnativa, summaria tamen, proponenda est, in qua liquidatio fieri possit tam conditionis, modi vel temporis, quam quantitatis, vel rei debitæ extra dotem, quæ quidem debentur tanquam 112
accessiones ipsiusmet dotis, quales sunt vestes vsuales, & lugubres, lectulum, alimenta, anni luctus, & cætera de quibus D. Leo *d.decis.36.numer.12.& dict.decis.150. per tot.* Quæ omnia complectuntur sub obligatione restituendi dotem cum cæteris iuribus dotalibus, secundum forum Valentiæ, vt notum est cunctis in foro versantibus, quia quotidie in praxi præ manibus habentur.

Verum huic rationi maximopere obstare videtur do- 113
ctrina Baldi *in C. auditis, numer.4. de præscrip.* quem sequitur Gratian. *discept. forens. capit.438. numer.16.* docentis quod instrumentum dotis promissæ pro matrimonio contrahendo, mandabitur executioni, si ex alio instrumento probetur matrimonium contractum fuisse, quia ex coniunctione duarum scripturarum fit plena & liquida probatio. Quod in praxi eiusdem Regni videtur admissum, quia hæres illius cui venditum fuit censuale annuum, executive agit legitimando personam, ex testamento emptoris censualis, ita vt ex duobus instrumentis insurgat probatio necessaria ad vtendum iure viæ executivæ, & sic in alijs similibus speciebus quæ quotidie emergunt.

Cui obiectioni dicendum est, quod hæc doctrina 114
supponit viam executivam inhærentem primevæ obligationi contentæ in primo illo instrumento promissionis dotis, sub ea conditione si nuptiæ sequantur; non autem loquitur de instrumentis nuptialibus, in quibus deest obligatio, executionem producens, ex eo quod contrahentes de ea concedenda non tractarunt. Primum namque instrumentum clausula guarentigia corroboratum reperiebatur, vt cum Bartulo, Baldo, Alexandro, 115
Iasone & alijs supponit Gratianus *dict. capit. 115. numer.27.* instrumenta vero dotalia, guarentigiam clausulam non habent, vt dixi, neque ex forma statuti paratam habere possunt executionem *d. for. 20. solut. matr.* cum alijs adductis per ipsum Grat. *capit.455. numer.16. & seqq.*

Nec doctrina Baldi absque contradictione proce- 116
dit, imo verius est quod liquidatio fieri debet in iudicio præparatorio, executionem præcedente, vt cum Castrense, Iasone, Baldo, Romano, Alexandro, Rebuffo Boerio, Casaneo, & alijs explicat Vela *dict.dissert.24. numer.34.* & ante eum Paz *in prax. p.1. tom.1. capit.1. numer.15.* Bolaños *in Cur.Phil.p.2. §.8. numer.1. & seq.* Praxis namque admittit probationem diversi instrumenti, dum qualitas deficiens probari valet ex his de quibus instrumenta regulariter conficiuntur, non autem ea de quibus instrumenta publica rogari non solent. Celebratio nuptiarum secundum ritum Ecclesiæ nunquam ex instrumento apparet, liquidatio iurium altiorem indaginem requirit, mors mariti externa probatione verificatur: & sic de reliquis sine quibus dos exigi non valet à marito, neque recuperari ab vxore. Sed percontaberis, sub qua forma procedendum erit? & dico quod per viam condemnationis *infrà decem salvis exceptionibus*, vt statim explicabo.

§. 2. De

§. II.

De iudicio ſummario regulari, & de præparativo alterius iudicij, per noſtros pragmaticos nuncupato condemnationis infra decem ſalvis exceptionibus: *ad explicationem* privil. 10. Domini Regis Iacobi II. *& aliorum iurium.*

TEXTVS.

STatuimus ac etiam ordinamus, ac præſenti edicto, in dicta Civitate cunctis temporibus obſervandum decernimus, quod ſi quis ſuam coram Iuſtitia Civitatis prædictæ, de aliquo quærelam poſuerit de pecuniaria re: vel alia quæcumque cauſa, in qua cum inſtrumento publico ſibi actor adverſarium ſuum ad aliquid dãdum, faciendum, vel complendum oſtenderit obligatum: de tali quærela nullus in ſcriptis libellus, vel petitio offeratur: & ſi oblata fuerit, nullatenus admittatur: ſed ſuper eo taliter procedatur, quod actore oſtendente, ſeu exhibente inſtrumentum publicum cum quo agit, in continenti contra reum, & bona eius pro re qua convenitur fiat executio: ac etiam procedatur provt in inſtrumento prædicto videbitur obligatus; ſervata tamen forma fori Valentiæ, poſiti in rubrica de executione rei iudicatæ: qui forus incipit: *Curia mandet executioni, &c.* Ita tamen quod ad Iuſtitiam præfatæ Civitatis arbitrium reo ad faciendum, vel complendum ad quod teneatur iuxta continentiam inſtrumenti terminus ſtatuatur, infra quem reus conventus ſi voluerit ponat, & probet, ſi quas habet rationes, & defenſiones, per quas intentionem actoris elidere poſſit: quod infra eundem terminum per Iuſtitiã decernatur: Lapſo enim termino, protinus contra reum ipſum, & bona ipſius pro re prædicta petita, ad executionem per Iuſtitiam procedatur. Salvamus tamen & retinemus, nobis, & noſtris ac Iuſtitijs dictę Civitatis nomine noſtro, calumniam quarti in bonis condemnati nobis competentem, iuxta conſuetudinem Valentiæ.

SVMMARIVM.

1 *Senſus huius textus traditur iuxta ſeriem ipſius.*
2 *Pœna quarti per noſtros foros, impoſita erat calumnioſe litigantibus.*
3 *Pœna quarti procedebat contra debitores quantitatis, non rei.*
Pœna quarti derogata fuit in Curia ſive comitijs anni 1626. *& qua de cauſa, ibid.*
4 *Condemnandi* infra decem ſalvis exceptionibus *mos permanet.*
Condemnatio iſta procedit contra debitores obligatos publico inſtrumento, cui deficit clauſula guarentigiæ obligationis, ibid.
Et contra debitores cum aliqua conditione, pacto, vel modo obligatos, ad aliquid dandum, vel faciendum, aut ad aliquid illiquidum præſtandum, ibid.
5 *Condemnatio* infra decem ſalvis exceptionibus *à iure civili deſumpta videtur.*
6 *Citatio an debeat præcedere ad hanc condemnationem faciendam?*
7 *Clauſula iuſtificativa, non ſanat nullitatem procedentem ex defectu citationis.*
Exceptionibus oppoſitis, iſta condemnatio reſoluitur in ſimplicem citationem, ibid.
8 *Condemnationes* infra decem ſalvis *nociva ſunt, etiam ſi in citationem reſolvantur.*
9 *Condemnatio* infra decem ſalvis *etiam oppoſitis exceptionibus, executioni mandatur uſque ad venditionem bonorum excluſivè, & n. 42.*
10 *Executio perperam facta, ſi de debito appareat ſuſtinenda eſt.*
11 *Iacturæ quas patitur condemnatus ad ſolvendum* infra decem ſalvis, *etiam ſi exceptiones opponat.*
12 *Condemnandi* infra decem ſalvis *mos conſuetudine iudiciorum approbatur.*
13 *Regia Audientia has condemnationes facere non ſolet.*
Sed præceptum ſimplex de ſolvendo concedit, ibid.
14 *Cauſæ præcepti de ſolvendo, in nullo differunt ab ordinarijs, niſi quoad brevitatem procedendi.*
15 *Condemnationes* infra decem ſalvis *fiunt ad inſtar præcepti de ſolvendo.*
16 *Præceptum de ſolvendo, neque eſt ſententia, neque condemnatio, ſed interloquutio præparativa cauſæ ſubſequentis.*
17 *Præceptum de ſolvendo datur in eum de quo nondum apparet an paratus ſolvere ſit.*
18 *Præceptum de ſolvendo datur in eum, qui neque confeſſus, neque condemnatus reperitur.*
19 *Doctrina Angeli de præcepto de ſolvendo expungitur.*
20 *Præceptum de ſolvendo mutuatum eſt ex text.* in l. ſi domus, 71. §. in pecunia, ff. de legat. 1. *qui expenditur.*
21 *Præceptum de ſolvendo, oppoſita exceptione, reſoluitur in citationem, & reus audiendus eſt plene.*
22 *Reo non opponente executio procedit in eum.*
23 *Praxis hæc, abſque dubio procedit dum agitur pro legato, vel fideicommiſſo.*
Sed non in Regno, ibid.
24 *Similiter quoties agitur virtute inſtrumenti paratam executionem non habentis.*
25 *Privilegium huius condemnationis ſive præcepti non legato, ſed confeſſioni conceſſum eſt.*
Confeſſus urgendus non eſt ad ſuſcipiendum iudicium, ibidem.
26 *Confeſſio inſtrumentalis an idem operetur, ac iudicialis.*
27 *Præceptum de ſolvendo executio non eſt, ſed præparatio ad eam.*
28 *Condemnatio* infra decem ſalvis *eiuſdem qualitatis demonſtratur.*
29 *Practicorum noſtri Regni traditiones.*
30 *Practici Cathaloniæ, & aliarum Provinciarum conteſtantes.*
31 *Præceptum de ſolvendo in Regno Aragoniæ monitiones dicuntur.*
Præceptum, monitorium & mandatum ſynonima ſunt, ibidem.
32 *Retroclamum apud Noſtros* reclam, *ſive reclamatio quid ſit, remiſſivè.*
33 *Executio condemnationis* infra decem ſalvis *raro proſequitur pendente oppoſitione exceptionis, & quare.*
34 *Modus procedendi ſummarie, regulariter ducit originem à conſtitutis per noſtros foros in his condemnationibus, quando exceptiones opponuntur.*
35 *In cauſa ſummaria regulariter dilatio eſt decem dierum.*
36 *Dilatio conceſſa per foros in cauſis condemnationis* infra decem ſalvis *eſt ad probandum & probatum habendum in cæteris minime.*
37 *Dilatio decem dierum in iudicio condemnationis* infra decem ſalvis *ſi fiat ad effectum ſolvendi debitum, arbitrio Iudicis prorogari poteſt, uſque ad alios decem dies.*
38 *Et ſi ſumma ingens ſit, ad ampliorem terminum, datis fideiuſſoribus.*
39 *Ad effectum opponendi exceptiones ampliari nequit.*
40 *Condemnationes quæ fiunt pro re vendita vel locata ad pretium, an debeant eſſe* infra decem ſalvis?
41 *Condemnationes* infra decem ſalvis *explicari ſolent ſub eodem termino ac condemnationes* ſub pœna quarti.
42 *Condemnationes* infra decem ſalvis *fiunt ex ſola inſpectione inſtrumenti.*
43 *Condemnationes ad pretium rei venditæ, vel locatæ fiunt pravia cauſæ cognitione ſummaria.*

44 *Quid requiratur in condemnationibus ad pretium rei venditæ, vel locatæ, vt ad executionem deducatur?*
45 *Pœna quarti in condemnationibus ad pretium rei venditæ, vel locatæ imponebatur ad maiorem compulsionem.*
46 *Positiones in his causis an fieri possint elapso termino probatorio.*
47 *Articuli ad probandum regulariter admitti non valent lapsis dilationibus.*
48 *Dilatio reo non currit quin actor articulos proponat.*
49 *Reo toleranda non est protelatio, non proponendi articulos intra dilationes probatorias.*
50 *In summarijs tempora probatoria æqualiter currunt actori, & reo.*
51 *In summarijs non est necessaria solemnitas proponendi articulos.*
52 *Testium depositio vim desumit à iuramenti præstatione.*
53 *Decretum de recipiendis testibus ab actore producendis in causa ordinaria, non datur, nisi oblato libello articulorum, & sæpius in calce ipsius.*
54 *Articulorum copia conceditur in Regno Valentiæ secus in Regno Castellæ.*
55 *In summarijs plerumque dilatio conceditur antequam articuli proponantur, & sæpius probationes fiunt absque articulis super facto verbo tantum deducto.*
Articuli non sunt de substantialibus Iudicij, ibid.
56 *Emptor summarie agere potest ad traditionem rei venditæ.*
57 *Emptio, & venditio correlativa sunt, itavt promiscue vsurpentur.*
58 *Emptor agens ex vendito pretium offerre debet, sicut venditor traditionem rei.*
59 *Cognitio summaria procedit etiam pro emptione, vel venditione rerum immobilium.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
60 *Mediator, Proxeneta, Pararius, intercessor, interpres, synonima sunt, & idem significant, nempe hos qui in contractibus intervenient, vt facilius conventiones fiant.*
61 *Proxenetæ olim interveniebant in iudicijs, & nuptijs.*
62 *Proxenetæ in Ciuitatibus magnis sunt officinæ contractuum, licet aliquando iniquitatum.*
63 *Proxeneta regulariter de iure non probat conventionem in qua intercessit.*
64 *Proxeneta de lucro captando tractat dum deponit de perfectione contractus.*
65 *Proxenetæ an iuxta foros idonei testes sint?*
66 *Dictio ô, id est aut, sive, vel, alternativam dispositionem denotat.*
67 *Practici Regni Valentiæ, vt plurimum tenent dictum Proxenetæ, vel mediatoris per se probare plene contractus perfectionem.*
68 *Proxenetæ in Regno Valentiæ sunt personæ publicæ auctoritate destinatæ.*
Lex, vel statutum efficere potest, vt vni credatur, ibid.
69 *Proxeneta non probat perfectionem contractus.*
70 for. 12. cum duob. seqq. de clam. non mut. *expenduntur.*
71 *Proxenetæ iuxta foros solum probant qualitatem solutionis.*
72 *Leges, & statuta deviantes à iure communi interpretandæ sunt quominus ius lædatur.*
73 *Differentia, quæ versatur inter proxenetam, & præconem licet idiomate vernaculo* Corredors, *cuncti dicantur.*
74 *Carceris mancipatio quoad debitores remedium subsidiarium est, ita vt iuxta forum non procedat, nisi discussis bonis.*
75 *Emptores, & conductores carceribus mancipari possunt, si non ostendant bona expedita, in quibus executio fieri possit, non spectata formali discussione.*
76 *Emptoribus, & conductoribus repertis non solvendo, non prodest beneficium cessionis bonorum.*
77 *Emptoribus immobilium cessio bonorum non iuvat.*
78 *Dare tabulam quid importet.*

IN prima parte nostri textus Dominus Rex Iacobus III. tractat de causa executiva intentata vigore instrumenti publica auctoritate confecti, guarentigiam obligationem continentis; de quo latè disserui §. *præcedenti, ex num.* 83. explicando *forum. 5. de execut. rei iudic.* de quo in nostro textu mentio fit. In secunda vero parte quæ incipit *verssita tamen* agit de condemnatione summaria, nuncupata per nostros practicos: *infra decem salvis exceptionibus,* de cuius explicatione hic agere debemus. Sed primam tradere curavi ne vis contextus deficiat. Ad cuius enodationem supponendum est, quod ab expugnatione Regni, institutum fuit quod reus condemnatus ad aliquid dandum vel faciendum, condemnaretur pœnæ nomine ad quartam partem debiti, fisco applicandam, dum voluntarie, aut calumniose solutionem differebat, vltra terminum per Iudicem cõcessum, vt clare habetur *in for. 1. cum seqq. de quart. & pœn. Cur.* Quæ *pœna quarti* dicebatur, & imposita fuit ad maiorem compulsionem, fortè desumpta ex *authent. generaliter, C. de Episc. & cler.* vel ex §. *hæc autem, instit. de pœn. temer. liti.* ad instar decimæ, quæ de iure Castellæ in executivis causis debetur apparitori, vel Iudici secundum locorum consuetudinem, iuxta *l. 8. tit. 21. lib. 4. recopil.* de quo videndi sunt Avendaño *de exeq. man. lib. 1. cap. 17. ex n. 2.* Didacus Perez *in l. 21. tit. 14. lib. 2. ordin.* & Azevedo *in d. l. 8. num. 6. cum seq.* Nec non ad instar pœnæ tertij quæ hodie viget in Cathalonia, de qua Cancer. *lib. 2. var. c. 3.* & Ripol. *in ordin. iud. vicar. Barchin. rub. 16.* Et pariter ad instar pœnæ decimæ debitæ in Lusitania per succumbentem in iudicio extraordinario revisionis, de qua Cabedo *decis. 16. cum duab. seqq. lib. 1.* Thomas Vaz. *allegat. 77.* Ignatius Pereyra *tract. de revis. cap. 97. per tot.* 1

Quæ dispositio procedebat plane, quoties aliquis condemnabatur pro debito quantitatis, non vero pro re, vel ipsius pretio *for. 4. & 5. de quart. & pœn. Cur.* tradit ex nostratibus doctissimus Belluga *in specul. Princip. rub. 41. vers. ad tertium sub. nu. 15.* Cuius quidem condemnationis ratione plures quæstiones quotidie, ex litibus iam sopitis, insurgebant, quo vsque *in for. 38. Curiar. anni 1626.* omnino sublata similis pœna fuit, vel tanquam infructuosa vel tanquam nociva. 3

Permanet tamen observantia condemnandi adsolvendum infra decem *salvis exceptionibus*, quoscumque debitores, qui publico instrumento obligati reperiuntur, absque clausula guarentigiæ obligationis, vel cum aliqua conditione, pacto, vel modo, seu qualitate, de cuius purificatione, liquidationeve, apparere non potest per lecturam seu inspectionem instrumenti. 4

Quæ quidem dispositio, & praxis dimanare videtur ex decisione textus *in l. si debitori meo. 21. ff. de iudicijs. & l. qui tamen 21. §. fin. ff. de recep. arbitr.* ibi: *inesse quoddam modicum tempus, quod vbi præterierit, pœna statim peti potest. & in l. fin. ff. eod. tit.* ibi: *si qui iussus est, arbitrio ex compromisso solvere pecuniam, moram fecerit, pœnam ex compromisso debet.* Verum hæc duo iura, de pœna loquentia, potius ad pœnam quarti referenda sunt, quam ad *condemnationem infra decem salvis* At vero textus *in d. l. si debitori*, ad præceptum solvendi infra breve tempus refertur: & licet in eo dictum sit, quod parato solvere dies dandus est, cum supponamus debitorem obligatum publico instrumento, quod æquè valet confessioni, quæ facta reperitur in ipso instrumento, idem in effectu est ac dicere se paratum, dum debitum fatetur, & solvere promittit. 5

Ex quo rectè inferri valet, quod similis condemnatio, idem ferme est ac præceptum de solvendo; ad quam faciendam per Iudices inferiores non inspicitur an citatio præcedat, cum plures fiant nulla prævia citatione. Quam praxim improbat Belluga *vbi prox. ex tex. in l. 1. C. quib. non nocet res iud. & for. 1. eod. tit.* & plura cum pluribus ad rem congerit Valenzuel. *consil. 6. ex num. 27.* 6

*num.*27.evidenter probans, quod quicquid inaudita parte in iudicio factum est, nullius roboris manet.

7 Nec relevat quod istæ condemnationes fiant cum clausula iustificativa,scilicet: *salvis exceptionibus*: mediante qua,eis oppositis, condemnatio ipsa resolvitur in simplicem citationem, vt tenuerunt Glossa celebris *in cap. ex parte verb. pro contumacia,de verb. signif.* & *in l. de pupillo §. meminisse,ff. de oper. novi nunc.* Baldus *consil.* 129. *lib.*2. Castrens. *consil.*5. Cagnol. *in l.vnic. ff. si quis ius dicen. non obtemper. num.*85. Rota Genuens. *decis.* 28. *num.*12. Andr. Gail.*obs.*19. *lib.*1.Rebuf.*in tract. de lit. obligat. art.*6. *glos.*2. *num.*4. Mar. Muta *decis.* 35. *num.* 18. Cavalcan. *decis.*19. *nu.*1. Ioan.Guttierrez *canonic.cap.*4. *num.*18. Scaccia *de Iudic.lib.*1.*cap.*57. *n.*4. *&* 17. *cum seqq.* Valenzuel. *dict.cons.*6. *num.*53. *& seq.& de re iudicat. glos.* 14. *quæst.* 5. *ex num.*4. Iacob. Cancer *variar.lib.*3. *cap.* 13. *num.*176. Antonin. Amato *variar. lib.*2. *resol.*72.*num.*20.& Dominus Crespi *obser.*55.*n.*47.

8 Quod dixerat Belluga *vbi prox.* & sequitur Fontanella *decis.*133.*nu.*7.Nihilominus tamen, ob magnam iacturam quæ sequitur condemnato, fieti non debet, nisi parte legitime citata,& præsente: quia si per oblivionem,desidiam, vel incuriam, transierint dies assignati ad solvendum, absque eo quod exceptionem opponat; condemnatio transit in iudicatum, & executioni deducitur; quo in casu nulla exceptio admitti valet, nisi instrumento publico comprobata, iuxta *for.*8. *de execut. rei iudic.*vt infra dicemus.

9 Demum etiam si exceptionem opponat infra dies assignatos per Iudicem, ipsa condemnatio facta reclamatione, executioni mandari potest, vsque ad venditionem bonorum, seu distractionem pignorum exclusive: vt expresse cautum est *in for. final. de dilation.* & clarissime docet Dominus Leo.*decis.*64.*num.*19. ibi: *Et ita ex dictis foris clare patet quod ante latam sententiam in causa condemnationis infra decem salvis, & pendente causa executionis instata virtute dictæ condemnationis,potest procedi vsque ad venditionem exclusive.*

10 Et ista executio licet perperam instituta sit, & provocetur ab ea,si de debito per inspectionem appareat actorum, venit confirmanda argum. *tex.in l. Diuus Marcus* 14. *in princ.ff.de offic. Præsid.* ibi: *si tibi liquido compertum est*; & *in l.*1.*§. fin. ff. de interrog. in iure facien.* ibi: *sed tantummodo ad probationes faciunt ea quæ ab adversa parte expressa fuerint apud Iudices,vel in hæreditatibus, vel in alijs rebus, quæ in causis vertuntur.*similiter argum.tex. *in l. emptorem.*12. *in princ.* aliàs *l. ex empto* 11. *§. idem libro vers. idemque putat,ff.de action.empt. l.fin. §. penult. ff. ad municip. l. qui sententiam* 16. *in fin. C. de pœnis,c.de manifesta* 17.2.*quæst.*1.*cap. cum olim* 24. *in fin. de verb. signific.* docent præter ordinarios in his iuribus Mascardus *de probat. conclus.* 1107. *ex num.*1. Menoch.*de arbitrar. cas.*166. *num.*6. & *de præsum. lib.*2. *præsum.*62. *per tot.* Tuscus *lit. A, conclus.*89.*n.*1.*& lit.I, conclus.*48;.*n.*11.*& lit.N,concl.*110.*n.*5.alijs relatis Don Ioseph.Vela *dissert.*38.*n.*21. *& dissert.* 42. *num.*66. *cum seqq.*

11 Ob quod inscio, & ignorante condemnato,innumeris incommodis,atque vexationibus subijcitur: nempe prosequendi litem principalem vulnerata iam causa remedium quærendo; exceptiones tamen brevi dilatione opponendo, atque probando; rigidam executionem in bonis, & aliquando in persona sustinendo,cum dispendio impensarum; amittendo beneficium temporis, quod ei indulgeretur si audiretur, & sententia lata esset super negotio principali: quando fortasse hæc omnia excludere posset, si citaretur, audireturque, suam exceptionem statim opponendo, mediante qua cuncta
12 postea excludere solet.Et nihilominus consuetudo Curiarum inferiorum Iudicum habet approbatum hunc modum procedendi ex *dict. tex. in l.si debitori,*21.*ff. de iudicijs. l.debitoribus*, 31. *ff. de re iudic.* vt patet ex traditis per Scacciam *dict.c.*57.*num.*16. D.Leo. *d.decis.* 64. *n.*21.& D.Crespi *d.observat.*55.*n.*47.

Quæ sustineri tantummodo valet ex eo quod,in ipso instrumento reus debitum, quantumvis illiquidum,vel sub conditione, aut modo, confessus reperitur: & in non confesso iura, & rationes superius adductæ procedunt, vt cum Innocentio, & alijs perpendit Valenzuela *dict. cons.*6.*num.*45. Sed his non obstantibus in Regia Audientia incitata,& inaudita parte condemnationes non fiunt, nec cum clausula *salvis exceptionibus.* 13
imo porrecto libello subsequitur decretum: *intimetur ad tertiam,& ad dicendum cur supplicata fieri non debent.* Et adhuc in his quæ tergiversationem admittere non videntur,præceptum de solvendo cum clausula iustificativa nempe; *solvat aut dicat cur solvere non debeat* conceditur, licet rarissime. Medio quo cessantibus prædictis effectibus, reus auditur iuxta foros; qui si exceptionem non probat,condemnatur absolute,absque illa clausula *salvis exceptionibus*: quia de viribus earum 14
iam cognitum est. Si exceptionem iustificat, plene absoluitur; si in parte verificantur,modificatur condemnatio, legitime licet summarie, liquidatis liquidandis, & cunctis ab eo deductis discussis: & hoc iure vtimur, observando ad vnguem doctrinam & praxim quam tradit Fontanella *dict.decis.*113.*num.*11. his verbis: *& in summa isti processus summarij, qui fiunt in causis præcepti de solvendo: in nullo differunt ab ordinarijs, vel plenarijs, nisi quod abreviantur.*

Et quia istæ condemnationes *infra decem salvis* sa- 15
piunt naturam præcepti de solvendo, non abs re erit quod eius substantiam inquiramus. Præceptum igitur de solvendo, sententia non est, nec vera condemnatio; sed quædam interloquutio præparativa causæ subsequentis, quæ executiva, vel ordinaria esse potest: vt tenuit Glossa *in authen. de heredib. & falsid. §. illud quoque verb. decreto.* quam sequuntur Parladorus *lib.* 2. *quotid. cap.fin.§.*4. *part.*1.*num.*19. *ad fin.* Scaccia *dict.c.*57.*n.*19. & *de re iudic.glos.*14.*quæst.*5.*num.*4.*cum seq.* Marcus Angelus Leo *in tract.de præparator. Iudic.part.*1. *præpar.*13. 16
*num.*15. Ob quod non congruit omnino cum his quæ iubentur fieri per tex.*in d.l. si debitori* 21. *ff. de iudicijs.* nam in eo textu dies datur parato solvere; præceptum vero de solvendo expeditur in eum de quo nondum apparet quod solvere paratus sit. Neque per textum *in d.l. debitoribus* 31. *ff. de re iudicat.* Quia rescripto divi Hadriani cautum est, quod dies detur confesso, vel condemnato in iudicio legitime discusso,vt Calistratus exprimit. ibi: *his qui fatebuntur debere, aut ex re iudicata necesse habebunt reddere.* 17

Præceptum vero de solvendo fieri potest,& solet da- 17
ri frequentius in eum, qui neque confessus,neque condemnatus est: ex quibus licet aliqui Doctores renuerint ex his iuribus derivari; quorum plures congerit Petrus Barbosa *in l.si debitori* 21. *ff.de iudic. ex num.*80. nequaquam huic traditione acquiescere valeo. Quare rem ab origine repetere cogor, vt veritas appareat & ne per mendicata suffragia meam sententiam tradere ac instruere videar.

Angelus in *dict. auth. de hæred. & falcid.* §. *illud quo-* 18
*que, num.*57. dum differit de legatis, & fideicommissis specialibus testamento relictis, sic infit. *Item nota ex isto principio quod quando petitur legatum,vel fideicommissum vigore testamenti, non est necesse quod pars petat condemnari per sententiam diffinitivam; sed tantummodo quod fiat sibi præceptum de solvendo; quod nota & est speciale in legatis, & fideicommissis.* Hunc tanquam coriphæum sequuntur Alexander *in l.fin.num.*3.*C.de edict.diu.Hadr. toll. & in l.ait Prætor,§.si Iudex,num.*5.*&* 9.*ff.de re iudic.* Iason. *in d.l.fin. num.*6. *vers. tertius notabilis casus. & in l. pactum inter hæredem* 46. *num.* 7. *ff. de pactis.* Philip. Decius *in d. l. fin. n.*16. cum alijs congestis per Velam *dissert.*42.*n.*18.

Sed neque ista assertio placet, nam decretum de quo 19
in dict. §. illud quoque, non tendit ad exactionem alicuius legati, seu fideicommissi, sed ad vniversalem executionem contentorum in testamento, nec continet assignationem diei intra quem legatum solvatur: sed anni concessionem ad exequendum contenta in toto

testamento vt ex textu resultat, nec coartatur ad legatum quantitatis, cum comprehendat implementum totius vltimæ voluntatis : quare recta cum ratione reijcitur dictum Angeli & sequacium à doctissimo viro Roderico Suarez *in l. post rem, casu 6. numer. 3. & 4. præcipue vers. ego considero. ff. de re iudic.* quem sequuntur Fachin. *lib. 5. contr. cap. 31.* Cuiac. *in d. authent. de hæred. & falcid. colum. 3.* & Vela *d. dissert. 42. num. 8. & seqq. &* 24. Castillo *lib. 3. controvers. cap. 24. nu.* 24. qui plures alios congerunt.

20 Ex his potius tenendum est quod praxis præcepti de solvendo originem mutuavit ex verbis Vlpiani *in l. si domus, 71. §. in pecunia, ff. de legat. 1.* Quæ sic se habent. *In pecunia legata confitenti hæredi modicum tempus ad solutionem dandum est.* Quia ista dispositio congruit cum communi praxi per quam observatur, quod simile præceptum non detur pro legato rei, sed quantitatis; nec nisi hæres vocatus fuerit per Iudicem, & exhibito testamento confessus fuerit se hæredem esse. Tunc enim ei modicum tempus conceditur ad solvendum, quod iuxta communem praxim est decem dierum. Hanc sententiam auctorem habuisse crediderim Gillielmum Benedictum *in c. Raynutius de testam. verb. si absque liberis 2. num. 191.* quem sequuntur Alexander *in dict. l. ait Prætor, §. si Iudex, num. 8.* Boërius *decision. 295. nu. 12.* Rodericus Suarez *in d. l. post rem, cas. 6. num. 6.* Parladior. *d. c. fin. part. 1. §. 9. num. 4.* Iacob. Cuiac. *in d. l. si domus, §. in pecunia.* Gratian. *discep. forens. cap. 62. n. 22.* Bardaxi *in for. vnic. de citat. & monit. num. 8.* Guttierrez *practicar. lib. 1. q. 80. n. 1. vers. tertio pro eadem :* nec dissentit Vela *d. dissert. 42. n. 32. & seqq.*

21 Sed ne extra institutum moremur in his quæ ad praxim parum, aut nihil conducunt, sive similis procedendi modus desumatur ex *dict. auth.* sive ex memoratis iuribus, certum vtique est, quod hærede opponente exceptionem, causa ducitur via ordinaria : sic mihi probat tex. *in d. l. si domus, §. qui confitetur,* ibi : *qui confitetur se quidem debere, iustam autem causam adfert ; cur vtique præstare non possit, audiendus est.* Silet ex tunc executio & plene auditur. Eo tamen non opponente, causa executionis instituitur, & sic communiter in omni curia, sive tribunali observatur, vt docent Bartolus Baldus, Iason *in d. tex.* Colerus de processu *part. 1. c. 2. num. 9.* Asin. *in praxi tit. de execution. §. 1. cap. 11. nu. 4.* Ant. Gomez var. *lib. 1. cap. 12. numer. 10.* & ibi Ayllon. *& in l. 45. Taur. num. 131.* Roderic. Suarez *vbi prox.*

22 *d. num. 6.* Guiliel. Benedict. *d. num. 192.* Boer. *d. n. 12.* Ios. Ludovic. *decis. Perus. 23. numer. 9. & seq.* Gregor. Lopez *in l. fin. glos. vltim. titul. 9. part. 6.* Peralta *in l. 1. num. 85. ff. de legat. 2.* Didacus Perez *in l. 1. titul. 2. lib. 5. ordin. glos. verb. en las mandas, vers. & possumus dicere* Paz *in prax. part. 4. tom. 1. cap. 1. num. 20.* Guttierrez *d. quæst. 80. numer. 1. vers. quare pro contraria.* Azevedo *in l. 1. numer. 20. vers. est tamen verum, tit. 21. lib. 4. recopil.* Spino *in specul. testam. glos. 35. principal. num. 57. vers. solet.* Zevallos *com. contr. com. quæst. 103. num. 40.* Felician. Sol. *de censib. lib. 3. cap. 1. numer. 6.* Gratian. *discep. forens. cap. 62. num. 19.* Bolaños *in Cur. Philip. par. 2. §. 7. num. 2.* Villadiego *in polit. cap. 2. num. 65* Rodericus *de execut. sent. cap. 1. art. 3. numer. 16.* Valdes *in addit. ad Roder. Suarez d. cas. 6. lit. C.* Parlador. *d. §. 9. numer. 4.* Castillo *d. cap. 24. num. 24.* Vela *d. dissert. 42. num. 25. & 55. qui num. 47. decisionem* Senatus Hispalensis ponit. Berlich. *practicab. part. 1. conclus. 8. numer. 67.* Marinis *quotidian. lib. 1. cap. 241. num. 1.* Nec dissentit Petrus Barbosa *in d. l. si debitori :* nam licet late probet, præceptum de solvendo esse interlocutoriam habentem vim diffinitivæ ; tamen *num. 97.* fatetur pertinere ad causæ præparationem, *& num. 147.* concludit in quibusdam sequi naturam meræ interlocutoriæ. Neque Scacc. *d. quæst. 4. num. 5.* nam dum lex adest, servandam esse docet : sed hæc in Regno Valentiæ non procedunt, quia causa legati executiva est iuxta *d. for. 5. de execut. rei iudic.* de quo infra aliqua scitu digna notabuntur.

23 Hæc praxis licet ab Angelo, & Asseclis adlegata, & fideicommissa limitetur, absque dubio admissa est quoties agitur virtute instrumenti publica auctoritate confecti, executionem paratam non habentis, ad exactionem quantitatis, non vero rei : nam licet antiquitus etiam pro re via executiva daretur, vt dixi *cap. 10. §. 2. num. 120.* iam recessit ab Aula. Hoc enim in casu 24 præmisso præcepto de solvendo instrumentum liquidatur, vel natura causæ detegitur ; quia si nihil opponatur impediens viam executivam, illa prosequitur : sin minus causa ordinaria instituitur. Nam tex. *in d. l. si domus, §. qui confitetur,* regulam generalem ponit, quamamplectuntur plures ex relatis superius ; & specificè Parlador. *dict. part. 1. c. fin. §. 4. in fin.* Fontanella *dict. decis. 113. ex numer. 7.* Peguera *in prax. rubr. 14.* vbi Ripoll *num. 15.*

Et ratio est evidens, nam per hunc textum non le- 25 gato, sed confessioni privilegium tribuitur, vt patet ex verbis eiusdem Vlpiani *in d. l. si domus, §. in pecunia,* ibi : *confitenti hæredi. &* in *§. sequenti,* ibi : *qui confitetur se quidem debere.* Confessus namque in iudicio vrgendus non est ad suscipiendum iudicium, vt ibidem dicitur, *& in l. si reus paratus 73. ff. de procurator.* vt tenuerunt Bartol. Bald. Iason, & cæteri scribentes *in his iuribus.* Cravet. *cons. 175.* Ioseph. Ludov. *decis. Lucens. 5. n. 50.* Farin. *decis. 352. num. 1. post tom. 2. consil. crim.* Gratian. *decis. 90. num. 13.* Hieron. Laur. *decis. 67. num. 8.* Postius *de manuten. observat. 19. num. 19.* & post eundem *tract. decis. 32. num. 3. decis. 113. num. 14. decis. 185. in prin. & decis. 193. numer. 3.* Tuschus *lit. C, conclus. 641.* Peguera *d. rubr. 14. num. 15.* & ibi Ripoll. *numer. 108. cum seqq.* Cum enim idem operetur confessio extra in- 26 dicium, sed in publico instrumento facta coram Tabellione, præsente & acceptante parte, vel ipso Tabellione pro ea stipulante, adhibitisque testibus, vt cum Baldo, Iasone & Hippol. de Marsil. docent Surdus *decis. 12. num. 1. & 2.* Ioseph. Ludov. *decis. Perus. 9. nu. 16.* Fontanella *decis. 258. num. 16.* Mascard. *de probat. concl. 346.* Monac. *decis. Luc. 15. num. 11.* Guttier. *de iur. confirm. part. 1. cap. 54. num. 19.* Farin. *in prax. quæst. 82. num. 5.* Seraphin. *decis. 1488. num. 13.* Buccar. *differ. 34. num. 3.* Barbos. *in c. ex parte, num. 10. de confes.* Cancer *var. lib. 3. c. 7. n. 348. cum seq.* Thesaur. *decis. 109.* Ripoll *ad Peguer. d. rub. 14. nu n. 112.* inde evenit quod in nostro textu pro quocumque debito contento inpublico instrumento, arbitrioiudicis relinquat modum procedendi, quod vt reguletur, requirit præceptum de solvendo, sive condemnationem *infra decem saluis exceptionibus,* quæ æquivalet ei ; mediante qua nec reus vrgetur ad suscipiendum iudicium, neque ei via præcluditur ad opponendas exceptiones ; quia dum eas habet & opponit, auditur plene, eisque discussis absolvitur, vel condemnatur.

Neque his refragatur, quod similis procedendi 27 forma videatur executiva potius quam ordinaria, vt cum Roderico Suarez plures ex Doctoribus relatis innuunt ; quia re vera executio non est, sed quædam præparatio executionis. Sic tradunt Parladorus *dicto §. 4. numer. 19.* dicens : *Hoc vero præceptum de solvendo non est sententia, sed potius executionis præparatio.* Colerus *d. part. 1. c. 2. n. 9.* Guttier. *d. q. 80. n. 3. vers. quod si roges,* Barbos. *d. n. 97. cum seq.* Berlich. *d. concl. 80. n. 63. & concl. 81. num. 11.* Vela *d. dissert. 42. num. 55.* ibi : *Quod sane præceptum non alium finem habere potest, quam vt intra eundem diem audiatur hæres, legitimam allegans recusandæ solutionis legati causam ; ea autem allegata præsumptio legatario favens, facere non potest vt legatum sui natura non exequibile executionem habeat, sed vt hæres in quem onus probandi transfertur ad ordinariam sui iuris probationem plenarie admittatur.*

Idem respectu condemnationis *infra decem saluis* 27 *exceptionibus,* docent practici nostri, Belluga *d. rub. 41. num. 15. vers. ad tertium.* dicens : *sed ex quo Cæsarerius, vel emphyteuta, erat obligatus medio instrumento publico ad aliquid dandum vel faciendum, iuxta privilegium Regis Petri, sequebatur condemnatio pœnæ quarti. Nam*

eadem

condemnabatur emphyteuta ad ſolvendum penſiones ſub pœna quarti, ſaluis rationibus & lapſis decem diebus, facto retroclamo fiebat mandatum executorium. Nam de foro talis ſententia tranſit in rem iudicatam, ſicut alia ſententia, & meretur executionem, vt in for. vnic. de excep. Regis Alphonſi; & ſic videtur approbari opinio Innocentij in c. fin. de cohab. cler. & gloſ. in c. ex parte de verb. ſignif. Quod mandatum iudicis de ſolvendo ad certum terminum cum modificatione, quod ſi habet iuſtas rationes illas ponat; quod non poſitis rationibus habet vim ſententiæ diffinitivæ. Si autem rationes ponantur in vim ſimplicis citationis, reſoluitur. Dominus Leo *deciſ. 64. ex num. 16.* ad literam tradit forales diſpoſitiones, cum noſtro textu; quas explicat modo ipſo quo Belluga, *& deciſion. 202. num. 10.* ait. *Quia in noſtro Regno quando virtute publici inſtrumenti aliquis eſt obligatus ad aliquid dandum, vel faciendum, inſtante ipſo, in cuius favorem eſt facta obligatio, per Iudicem condemnatur reus obligatus ad dandum, vel faciendum id quod in inſtrumento continetur intra terminum à iudice aſſignandum, cum clauſula ſaluis, infra quem ſi reus conventus voluerit, poſſit apponere, & probare exceptiones ad elidendam intentionem actoris, vt cavetur in privil. 10. Regis Iacobi I I. fol. 41. quod fuit declaratum per for. 13. Rub. de dilat. fol. 60. vt terminus præfigendus per Iudicem ſit decem dierum, & tantum poſſit prorogari ad alios decem dies, & quod intra dictum terminum decem dierum debeant probari exceptiones, producendo teſtes. Quo termino lapſo ipſo foro ſunt habiti pro publicatis, & hic proceſſus condemnationis intra decem ſaluis appellatur apud nos.* Clarius Dominus Creſpi *d. obſ. 55. num. 47.* ibi: *Maxime apud nos, quia non habent inſtrumenta ex ſe paratam executionem, ſed via condemnativa, vt noſtri Pragmatici loquuntur, proceditur: quæ appellatur condemnatio infra decem ſaluis. Fit enim ſtatim condemnatio citato reo, conceſſo illi termino decem dierum ad probandum & probatum habendum, qua exceptionibus oppoſitis in vim ſimplicis citationis convertitur.*

30 Ex Cathalaunis Iacobus Cancer id ipſum tradit *lib. 2. var. c. 2. n. 297.* ſed clarius *lib. 3. cap. 13. num. 176.* ibi: *Præceptum de ſolvendo in confeſſum factum, nonnunquam in indicatum tranſit:* & rurſus ibi: *Præceptum Iudicis quo mandat aliquid dari vel fieri cum clauſula iuſtificativa validum eſſe; & reo comparente reſolui quidem in vim citationis: non tamen comparente tranſire in iudicatum, intelligè quoad effectum executionis faciendæ, non quoad effectum, vt præcluſa ſit via ad opponendum exceptiones, quæ reo competunt.* Quod intelligendum puto, de exceptionibus, quæ in via executiva opponi poſſent; & alias non diſtingueretur contumax, à comparente. Ioannes Petrus Fontanella *d. deciſ. 113. num. 7.* ſic diſſerit: *procedebatur enim per præceptum de ſolvendo intrà decem, aut opponendo iuſtas rationes, ſi quas pars haberet intra dictum terminum, quod reſolvitur in ſimplicem citationem,* & Ripoll *ad Peguer. d. rub. 14. num. 15.* ibi: *non requiritur alius ordo iuris, ſed tantum ſit præceptum de ſolvendo.*

31 In Regno Aragoniæ hæc præcepta dicuntur monitiones, vt patet *in for. vnic. decitat. & monit:* & bene, nam monitorium præceptum, & mandatum ſynonima ſunt, vt accurate notat Scaccia *de Iudic. lib. 1. dict. cap. 57. in princ.* Praxim. *d. for. vnic.* tradit Bardaxi *in not. ad eum n. 8.* ibi: *Dantur monitoria pignoratitia, quæ litteræ in effectu continent caſum obligationis, & cum eius ſit hæres, ſeu bonorum detentor, monent illum quatenus ſolvat vel afferat bona infra certum terminum, vel ſi quas cauſas quare ad præmiſſa non teneatur. Dicitur in hoc foro: quod ſi infra præfixum terminum dictæ rationes offerantur, quod erit ſuperſedendum in executione donec cauſa ſit ordinariè agitata. Caveat tamen pars monita quod offerat dictas rationes intra terminum præfixum in litteris, quoniam ſi illas non offerat, habebitur ac ſi fuiſſet debitor, & factum tranſit in rem iudicatam, & obtinet vim ſententiæ: & oblatis dictis rationibus dictum præceptum cum ſi quas cauſas, reſoluitur in citationem,* non ignoro quod iſte forus ſolum concedit monitorium contra hæredem, vel detentorem bonorum obligati; ſed verba adducuntur ad probandam vniverſalem praxim procedendi, conceſſo monitorio, vel præcepto de ſolvendo.

Ex quibus recte inferri valet, quod vbique eadem 32
in ſubſtantia forma procedendi obſervatur; dempto eo, quod in noſtro Regno Valentiæ, pendente cauſa exceptionum, ſive rationum oppoſitarum infra illos decem dies in condemnatione aſſignatos, eiſque completis, pulſato reclamo, ſive retroclamo (quod idem eſt ac porrecta ſecunda quærela poſt dies primæ, vt accurate notat. Mieres *ad conſt. Cathalon. colat. 6. in Cur. Perpin. Regis Petri Tertij cap. de elongament. num. 8.* & poſt eum Dominus Leo. *deciſ. 7. num. 5.* Cancer. *var. lib. 2. cap. 3. num. 13. & cap. 14. num. 17. cum ſeq.* Ripoll. *poſt. pract. Peguer. in ordin. iudiciar. Rub. 16. per tot.* licet Cortiada rectius reclamationem dicat *deciſ. 10. nu. 160.* quod etiam dixerat Xamar *de officio Iudicis, p. 1. quæſt. 24. num. 115.* de quo latius infra) mandatum executiuum 33
conceditur, & executio proſequitur vſque ad diſtractionem pignorum, vel venditionem bonorum excluſive, vt dicitur in *for. fin. de dilat.* & docet Dominus Leo *d. deciſ. 64. num. 19.* vt dictum remanet. Sed hoc raro evenit, quia actor niſi evidenter ius fovere exiſtimet, nunquam ſe exponit infructuoſæ viæ executivæ, ac periculo ſolvendi expenſas; ſed contentus potiore effectu huius condemnationis, ſive præcepti, nempe transferendi onus probandi in adverſarium, expectat exitum ſententiæ in cauſa exceptionum.

Ab iſta diſpoſitione originem ducit regularis modus 34
procedendi in omni cauſa ſummaria, ſive mos concedendi dilationem probatoriam decem dierum. Quia cum *in for. 35. de teſtib. cum alijs ſequentibus*, tractetur de conceſſione dilationis probatoriæ in cauſa ordinaria, & non habeamus aliam diſpoſitionem foralem de concedenda dilatione in cauſa ſummaria, optima cum ratione ab iſtis foris, qui re vera de ſummaria cognitione tractant, deſumitur praxis concedendi dilationem decem dierum, vt prælibavi *cap. 10. §. 2. num. 137.* 35
cum ſeqq. ſed cum hac differentia, quod in cauſa condennationis *infra decem ſaluis*, onus probandi transfertur in reum; in cæteris vero actor ſuam intentionem probare debet; & in illa, dilatio iſta decem dierum eſt conceſſa ad probandum, & probatum habendum, vt dicitur in ipſo *for. 13. de dilat.* ibi: *loſquals termens paſſats, ſien aguts per publicats ipſo foro los teſtimonis per caſcuna part produits.* Si enim elapſa dilatione ex vi 36
legis dediſcita teſtificata remanent, clare concluditur, quod in ſcriptis intra dilationem dicta redigi debent, cum alias publicari non poſſint.

Quæ concluſio ex verbis D. Leo, & D. Creſpi adductis *ſupr. num. 29.* clare comprobatur. In cæteris vero cauſis ſummarijs, dilatio conceſſa intelligitur ad probandum tantum, niſi aliud Iudex expreſſe ſtatuerit, cuius arbitrium magnum eſt in hac materia ex *d. for. 35. de teſtib.* vt dictum remanet. Virtute cuius aliquando maior, aliquando minor concedi ſolet, & non raro dies vtiles aſſignantur, provt natura ipſius cauſæ poſtulare dignoſcitur. Cætera namque ſpectantia ad cauſas ſummarie actitandas iure ordinario dicta remanent *in §. præcedenti*, dum differentias ipſius à cauſa plenaria tradidimus.

Poſitis his, aliquæ quæſtiones ad maiorem horum 37
iurium explicationem proponere decrevi. Primum quæro an decem iſti dies præciſe aſſignandi ſint in condemnatione *infra decem ſalvis*, ita vt prorogari vel minui non valent, & ratio dubitandi eſt, nam in noſtro textu arbitrio Iudicis committitur: Dominus Leo in verbis relatis *ſup. num. 29.* clare dixit quod arbitrium relictum in noſtro textu limitatum fuit per *dict. for. 13.* ad decem dies: ob quod nec coarctari, nec ampliari poſſe videbatur. Sed quoad arctationem liquidum eſt fieri non poſſe: quoad prorogationem diſtinguendum 38
arbitror; ſi prorogatio petatur ad effectu ſolvendi, tum arbitrio Iudicis dies amplior aſſignari poteſt regulariter vſque ad alios decem iuxta *privil. 8. §. ſtatuimus Dom. R. Iacob. I.* quod innuit Dominus Leo *vbi prox.* licet

non

non omnino explicet; nisi casu quo summa condemnationis tanta sit, quod iuxta personarum qualitatem infra decem dies congrue, vel faciliter solvi non possit; quia attentis facultatibus condemnati, Iudex poterit statuere terminum ab eo arbitrandum, dummodo condemnatus fideiussorem præster de solvendo in termino *d. privil.* 8. §. *statuimus, vers. & si forsan.* cui adde *for.* 12. *de dilat.*

39 Si autem dilatio amplior postuletur ad opponendas, vel probandas exceptiones, neuticam concedi valet. *dict. for.* 13. ibi: *ordenam que lo terme de deu dies donador al condemnat a pagar, o ferço que es obligat no sia arbitrari, ni puixa esser prorogat sino altres deu dies; si aquell condemnat offerra e donara fermança è prometra de pagar dins los altres deu dies.* Quibus in verbis arbitrium iudicis coarctatum reperitur ad solos alios decem dies dandos, ad effectum solvendi tantum, & prestita cautione, iuxta textus in *l. ex iudicatum* 16. *ff. iudic. solv.* ibi: *neque enim æquum est, aut inditio distringi, aut ad inficiationem compelli eum qui sine iudice dare paratus est; quo non amplius adversarius eius per iudicem ab eo consequuturus est.*

40 Secundum quæro, an iudicio summarie intentato pro emptione, vel venditione, locatione, vel conductione iuxta contenta *in for.* 12. *cum duob. seqq. de clam. non mut.* condemnatio fieri debeat *infra decem saluis*, an absolute, ita vt reus non possit post eam opponere exceptiones? Et ratio dubitandi est, nam in dictis foris expresse dicitur, quod fiat condemnatio *sub pœna quarti:* condemnationes *infra decem saluis* sub hoc termino explicantur *in d. for.* 13. & 14. *de dilationibus*, & sic tradidit Belluga in loco expenso *supr. num.* 28. ergo idem dicendum videbatur quoad clausulam *saluis exceptionibus.*

41 Sed nihilominus contrarium tenendum est, nam condemnationes *sub pœna quarti, & saluis exceptionibus* se habebant tanquam Superior, & Inferior, ita vt omnis condemnatio *infra decem saluis* sub pœna quarti fieri debebat; at non omnis condemnatio *ad pœnam quarti* fiebat saluis exceptionibus; nam ista pœna non circunscribebatur ad condemnationes faciendas virtute instrumenti publici, quæ fiebant absque causæ cognitione, sicut hodie fiunt, per solam inspectionem in-
42 strumenti, quod plures exceptiones pati potest, ad quas oppondas decem dies dantur. At condemnationes pro pretio rei venditæ, vel locatæ ex dictis *for.* 12. *cum duob. seqq. de clam. non mut.* non fiunt inaudita parte, neque sine causæ cognitione, imo, ea adhibita, & in eisdem foris præscripta, quæ licet privilegiata & summaria sit, habet cuncta substantialia iudicij cum reus citetur, audiatur, examinetur, probationes admittantur, &
43 Iudicis sententia sequatur; & iniquum esset, quod superaddita clausula *saluis exceptionibus* cuncta acta de novo inchoarentur, resoluta sententia in simplicem citationem per oppositionem exceptionum.

Quod clare depromitur ex verbis horum iurium, nam licet *in d. for.* 14. *de dilat.* dicatur quod via executiva concedatur pulsata reclamatione, tamen verus effectus suspenditur donec sequatur sententia cognoscens de exceptionibus, & confirmatoria condemnationis,
a 44 atque transitum faciat in iudicatum: nam cuncta hæc spectanda sunt adhoc vt perveniri possit ad distractionem pignorum. At vero *in d. for.* 12. *cum duob. seq. de clam. non mut. transactis decem diebus ipsius condemnationis, ea executioni mandari debet*, vt *d. for.* 12. dicitur ibi: *condemnet emptorem ad solvendum pretium rei venditæ infra decem dies sub pœna quarti. Quibus elapsis per venditorem factum fuerit retroclamum illud protinus exequatur*
45 *in quantitate debita, & sumptibus.* Mentio namque *pœnæ quarti* ad maiorem compulsionem adiecta fuit, vt ea comminatione debitor cogeretur solvere in eo termino, ne pœnam præstare teneretur. Hæc enim in vsu quotidiano sunt, quamquam pœna quarti explosa sit, quæ tantum pro Tyronibus adnotantur.

Tertio quæro, an his causis summarijs ad quarum 46
instructionem, vt dixi §. *præced. n.* 16. libelli oblatio necessaria non est, si dilatio concessa reperiatur, testesque iuramentum præstiterint intra dilationem; ea elapsa articuli fieri & exhiberi possint, super quibus testes iam iurati examinentur? an vero examen nullum habendum sit tanquam factum lapsa dilatione? Ratio dubitandi ea esse potest, nam de rigore iuris, articuli ad probandum admitti non valet lapsa dilatione, nisi beneficium resti- 47
tutionis in integrum imploratum fuerit, cum termini probatorij peremptorij sint, docent Oldradus *cons.* 167. *num.* 1. Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *cap.* 91. *num.* 28. de quo iuxta foros dixi *dict. cap.* 10. §. 2. *num.* 138. Peremptо ergo termino, iam de probatione facienda tractari non potest, ac in consequentiam necessariam, articuli admitti non valent, cum sine ipsis probatio fieri non possit.

Demum; nam aut actor distulit articulos ponere, aut reus? Si actor, eius omissio toleranda non est, cum in- 48
structus ad agendum venire debeat: neque instructus dici potest, qui factum probandum retinet vsque ad lapsum dilationis, cum iactura rei, cui dilatio currere non est æquum, quin actor articulos exhibeat, cum de contraria materia ad sui defensionem probationes facere teneatur. Quas facere nequivit, quin notitiam iudicialem articulorum actoris habuerit. Fieret namque ipsius conditio deterior ex omissione, & culpa adversarij, quod ius non patitur, tex. *in l. non debet* 75. *ff. de regul. iur.* Cuiac. *ad lib.* 1. *quæst. Papin. in l. arbiter* 33. *ff. de recept. arbitr.* Surdus *decis.* 102. *num.* 1. Barbosa plures congerens *axiom.* 93. *num.* 21. *& in collect. tex. in C. non debet.* 22. *de reg. iur. in* 6. Ripoll. *ad Peguer. in prax. rub.* 12. *n.* 18. Si reus omisserit articulos ponere intra dilationem, subintrat vehemens suspicio, quod fit animo differendi litis cursum, quod pariter sustineri non debet iuxta tex. *in l. properandum, C. de. iudic. cum vulgat.* Quare affirmativam 49
sententiam, nempe quod oblatio articulorum lapsa dilatione reijcienda est, & si examen hoc modo fiat, nullum videri probatur, ex multis congestis per Berlich. *practicab. part.* 1. *conclus.* 38. *num.* 44. ea nimirum ratione, quod articuli probatorij, & testes producendi sint intra dilationem; quod etiam tenere videtur Gundisalvus de Paz *in prax. p.* 1. *tom.* 1. *tempor.* 8. *nu.* 60. *vers. postquam enim.*

Verum licet ista sic se habeant, procedere teneo de rigore iuris; quare Sigismundus Scaccia *de Iudic. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 343. cum Rota Romana tenuit, admittendos esse articulos, præsertim in iudicijs summarijs, lapsis dilationibus; nam in eis tempora probatoria æqualiter currunt reo atque actori, vt diserte considerat Fonta- 50
nella *de pact. nuptial. tom.* 2. *claus.* 8. *glos. vnic. num.* 7. & post eum Ripoll *ad Peguer. in prax. d. rub.* 12. *num.* 19. & sic non esse attendendas scrupulosas solemnitates. Neque ex eo defensio reo tollitur, aut in aliquo læsa manet; quia in summarijs cognitionibus libelli oblatio non requiritur, sed qualiscumque petitio, etiam verbo tenus facta, modo quo per actuarium in actis adnotari possit, vt dixi §. *præced. num.* 16. Ex ea enim deprehenditur mens, atque intentio actoris, à qua recedere probando nec debet, nec solet: quare si articulos offerat iuratis testibus, neque reo defensionem aufert, nec aliquid de novo addit, sed factum distribuit modo quo dicta testium rectius in scriptis redigantur.

Reus autem dum substantiam facti ab adversario 51
probandi in illa petitione cernit, minime læditur quoad facultatem defensionis legitimæ; quia articulos suos ponere ac probare potest de contraria materia. Quod versa vice respectu rei articulorum oblationem procrastinantis procedit. Solemnitas namque offerendi articulos de iure civili, ac positivo introducta, necessaria non est in iudicijs summarijs, in quibus solum inspicitur ius naturalis, & sic bene tolli potest contrario iure vel consuetudine, vt dixi § *præced. num.* 8. Et cum supponamus dilationem non fuisse concessam ad probandum & probatum habendum; nam quæstionis propositio

hanc

hanc qualitatem excludit; sed simpliciter ad proban-
52 dum, & vis depositionum testium referatur ad diem præstiti iuramenti, quare ad eum semper retrotrahitur, vt docet Ant. de Butrio *in C. licet causam de probat.* Hinc est quod depositiones subsistant, dummodo iuramentum præstitum fuerit intra dilationem, vt cum Rota, Papiense, Butrio, Mansuar. Guidone, Afflictis, Maranta. Caravita, & alijs probat Scaccia *d. lib. 2. cap. 3. num. 182. cum seq.* quod etiam tenuerunt Peguera *in prax. rub. 18. numer. 6.* & plures alij per me congesti. *cap. 10. §. 2. num. 251.*

Neque obstant in contrarium adducta, quia procedunt de rigore iuris, & in causa ordinaria, nos de æquitate in summaria loquimur. Berlichius de foro Saxonię
3 differit, nos de foro Valentiæ; in quo decretum de recipiendis testibus in ordinario iudicio, bene datur oblatis articulis probatorijs pro actore, & plerumque in calce ipsius libelli articulorum; ibique dilatione concessa, parti adversæ copia articulorum conceditur. In quo nostra praxis diversificatur à praxi Castellæ, nam in tribunalibus illius Regni, copia articulorum, nuncupatorum *preguntas*, nemini datur: vt tradidit Paz *d. tempor. 8. num. 131.* ex qua procedendi diversitate resultat, quam debile sit argumentum desumptum ex forma procedendi in alijs Regnis. Sed hæc in iudicio ordinario eveniunt; in summario autem, sæpesæpius dilatio probatoria conceditur, antequam litigatores articulos
54 offerant; & plerumque absque articulis probationes fiunt, quia non sunt de substantia Iudicij, vt probat Scaccia *d. lib. 2. cap. 7. num. 21.* Sed testes interrogantur de facto, verbo deducto, & ab actuario notato in actis. Et ratio est, quia omnes causæ, quas summarie tractari per foros cautum est, nudo verbo, & sine scriptis actitari iubentur, vt ex ipsis foris resultat. Non ex eo quod absque scriptura expediendæ sint, cum omnes in actis adnotari debeant iuxta *for. 4. de sent. & act.* vt notavi *in*
55 *tract. de re crimin. controvers. 18. num. 33.* Sed quia nulla spectata solemnitate scripturæ, expediri mandantur, & in actis adnotari, vt memoria eorum, quæ gesta sunt, permaneat. Neque ex eo defensio tollitur, sicut in Regno Castellæ non aufertur etiam si articulorum copia nemini concedatur.

Hæc omnia plane procedunt in Curijs inferiorum Iudicum: non vero in Regia Audientia, quia vt dixi §. *præced. num. 17.* causæ summarie introductæ regulari iure, in scriptis, quamvis non solemniter actitantur: ob quod decretum de recipiendis testibus non solet interponi, quin libellus articulorum actoris oblatus sit. Nisi in his quæ maximam celeritatem desiderant, ex sui natura, & per *compareant partes* expediri solent: vel de quibus agitur in Regia Audientia verbali, vt statim dicemus.

56 Quarto quæritur, an sicut venditor, vel locator agit summarie iuxta foros contra emptorem, vel conductorem, ad exactionem pretij, ita emptor, vel conductor agere possit contra venditorem, vel locatorem, pro his quæ præstare tenentur? & ratio dubitandi est, quia *d. for. 12. cum duob. seq. de clam. non mut.* de venditore, & locatore agentibus ad pretium solum tractant: Si enim fori ad litteram intelligendi sunt, vt *dixi c. 1. §. 2. nu. 13.* & nihil in eis dicatur de compellendo venditore, vel locatore, non erit extendenda ad eos dispositio; vt dixi *d. §. 2. num. 29.* & Dominus Crespi *obser. 1. num. 19. cum*
57 *seqq.* Sed tenendum videtur, quod dispositio omnes comprehendit: nam isti contractus sunt citro vltroque obligatorij, & ita correlativa sunt emptio & venditio: locatio, & conductio, quod promiscue in iure vsurpentur: tex. *in l. veteres 19. cum l. seqq. ff. de act. empt.* Alciatus *lib. 3. parerg. cap. 22. & lib. 5. cap. 15.* Petrus Gregor. *lib. 25. syntagm. cap. 1. num. 4.* Non ex eo, quod eadem persona sit empor, & venditor; locator, & conductor, sed quia ex vno eodemque vinculo obligati manent, & eisdem regulis constant. tex. *in l. 2. ff. locati* cum alijs adductis per Linglois *decis. 5. q. 4. n. 2.* Novar. *ad pragm. Neapol. tit. de emptio. collect. 1. num. 6.* & sic non debent ad imparia iudicari tex. *in l. Iulianus, §. si à pupillo, ff. de act. empt.* docent Covarruu. *lib. 2. variar. cap. 15. num. 6.* Guttierrez *lib. 1. Canonicar. cap. 36. num. 12.* Cavalcan. *decis. 44. n. 24.* Petr. Barbos. *in l. filio familias, §. fin. ff. solut. matrim. nu. 20.* Molin. *de Hispanor. Primog. lib. 1. cap. 21. num. 4. & 5.* Surdus *decis. 52. numer. 9.* Augustt. Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 94. numer. 1. & 15.* Ciriacus *lib. 1. contr. 62. num. 2.*

Vnde agens ex empto, pretium æqualiter offerre de- 58
bet, vt rem consequatur; ac agens ex vendito rem tradere, vt pretium solui debeat. Sic docet Vlpianus *in d. l. Iulianus, §. offerri pretium, & §. ex vendito actio.* late Doctores in his iuribus, & præter ordinarios Petr. Gregor. *d. lib. 25. cap. 18. & 19.* Anton. Gomez *lib. 2. variar. cap. 2. num. 19.* Mantica *de tacit. & ambig. convent. lib. 4. titul. 2. num. 6.* Morla *in empor. tit. 9. num. 10. cum seqq.* Pichard. *in §. actionum autem 28. q. 16. ex num. 1. instit. de actionib.* con- 59
ducunt plura congesta per Castillum *tom. 3. controvers. cap. 3. num. 72. cum seqq.* Quod in terminis privilegij cognoscendi per viam summariam irregularem, forali dispositione declaratum videtur: nam *in for. 14. Curiar. ann. 1604.* dum agitur de privilegiandis causis, de quibus cognoscendum est in Regia Audientia verbali, ponitur inter alias ibi: *compres, y vendes de bens mobles.*

Quæ dispositio limitata reperitur ad hos contractus bonorum mobilium; sed limitatio procedit respectu illius privilegij cognitionis Regiæ Audientiæ verbalis; non autem viæ summariæ extra eam intentandæ, quia tam quoad bona mobilia, quam quoad bona immobilia procedit, iuxta *for. 12. & 13. de clam. non mut.* quorum verba ita perspicua sunt, vt explicatione non egeant. Neque id per extentionem procedit, sed ex idemtitate rationis quæ proprie comprehensio dicitur, vt notavi *d. §. 2. num. 13.* & Dominus Crespi *d. obs. 1. num. 68. cum seqq.* Et sic obtinui pro Antonio Oliver Mercatore, agente ex vendito, contra Nicolaum Fransi, Presbiterum; qui quidem vendiderat domum quam habebat in Civitate, in vico nuncupato *la bolseria.* Et causa introducta fuit summarie, & prosequuta ad relationem nobilis Don Cosmæ Gombau, & sententia pro validitate venditionis terminata *die 7. Aprilis anni 1645.*

Quinto quæro, an in his contractibus per dictos fo- 60
ros privilegiatis, Proxenetæ, Mediatores, Pararij, Intercessores, vel Interpretes idonei testes sint? nam *in d. for. 12. cum seqq.* expresse videtur dici, & sic communiter ferme, in ore pragmaticorum circumfertur. Ad quod suppono, quod synonimæ sunt istæ dictiones, cum omnes significent eos, qui inter contrahentes intercedunt, vt conventiones ineantur facilius: Quod colligitur ex
tex. in l. 1. in fin. ff. de verbor. obligat. & in l. 2. ff. de proxenet. 61
& in c. 1. de testib. in 6. cum similib. Quorum vsus ita frequens in omni contractu, vel quasi fuit, vt in iudicijs non defuerint; nempe ad Assessorem vel Consiliarium quærendum, tex. *in l. 3. ff. de proxen.* ibi: *si quis forte conditionis, vel amicitiæ vel adsessuræ, vel cuius alterius huiusce-modi proxenata fuit.* de quo Donel. *lib. 18. comment. cap. 2.* & ibi Illiger. *litt. M.* Cuiacius *in paratitlis ad eum tit. & lib. 11. observat. c. 18. in princ.* sicut in matrimonijs, nuptijs, vel sponsalibus ineundis, tex. *in l. fin. ff. de sponsal.* ibi: *fere plerumque conditiones interpositis personis.* & clarius *in rubr. & in l. 6. C. de sponsalib.* ibi: *constitutio vult, ne proxeneta seu Conciliator nuptiarum, quidquam capiat.* Hi pronubi dicebantur, vel inter nuntij, de quibus videndi Petrus Gregor. *lib. 8. syntagm. c. 8. num. 1.* Alciatus *lib. 1. dispunctionum. c. 22.* Iacobus Cuiacius *d. l. 11. obser. cap. 18. & ad tit. si Rector provinc. vel ad eum pertinent. spons. de-der. in C. ad fin.* Dionys. Gothofredus *in Rub. & in dict. l. 6. C. de sponsal.* Ant. Hotomanus *in libel. de veter. rit. nuptiar. capit. 2.* Larrea *decis. Granat. 46. num. 20.* sunt enim 62
isti in magnis Civitatibus velut officinæ contractuum, quod ex Vlpiano *in d. l. 3.* notaverat Dominus Crespi *obser. 4. numer. 9.* Sed aliquando iniquitatum, ac plurimorum malorum origo: quare non immerito idem Vlpianus *in eod. tex.* proxeneticum, *sordidum* vocitat,

vocitat, & actionem de dolo in proxenetas concedit.

Hi enim de iure non sunt idonei testes ad probandum perfectionem contractus, eorum interventione initos, nisi consentiente vtraque parte, vt probat text. *in §. quoniam vero. in authent. de testib.* & colligitur. *ex cap. 1. de testibus in 6.* vbi communiter Doctores: docent Mascardus *de probat. conclus.* 1039. *per tot.* Rebuf. 63 *in tract. de reprobat. test. num.* 330. *cum seqq. & num.* 431. Tiraquel. *de retract. in præf. numer.* 26. Gabriel. *com. opinion. tit. de testib. concl.* 20. *ex num.* 1. Bobadilla *in Politic. lib. 5. cap.* 2. *num.* 52. Farin. *in prax. crim. p. 2. q.* 60. *ex num.* 408. Seraphin. *decis.* 164. Gail. *obser.* 117. *lib.* 1. Trevis. *decis.* 40. *lib.* 1. *& decis.* 49. *lib.* 2. Magon. *decis.* 95. *num.* 14. Bellon. *decis.* 197. Geballin. *melliloq.* 253. Lancellot. *de offic. Prætor. in caus. civil. tit. person. test. agred. num.* 62. Mathias Colerus *decis.* 197. *lib.* 1. Novar. *in collect ad pragm. Neapol. tit. de actuar. collect.* 8. *num.* 17. 64 Rota Genuens. *decis.* 97. *num.* 10. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *cap.* 72. *num.* 29. Gama *decis.* 32. *num.* 1. Benitend. *decis.* 61. *num.* 5. August. Barbos. *in dict. cap.* 1. *de testib. in 6. num.* 4. Merlin. *lib.* 2. *controvers. cap.* 29. *num.* 12. Cyriac. *lib.* 1. *controvers. contr.* 27. *num.* 10. Capic. Galeota *lib.* 2. *contr.* 66. *num.* 47. Larrea *allegat. fiscal.* 40. *num.* 16. Marin. *quotid. resol. lib.* 2. *cap.* 9. *num. fin.* Noguerol. *allegat.* 26. *num.* 51. *& allegat.* 29. *num.* 60. 65 Cuius rei ratio est manifesta, nam proxenetæ mercedem lucrantur ex perfectione contractus, vt notum est, & omnes tenent; & sic de lucro captando tractant quando de perfectione deponunt, & generaliter prohibitum est testimonium dicere de re sua iuxta tex. *in l. nullus* 10. *ff. de testib.* cum vulgat.

66 Secundum foros, de quibus agimus, aliqui, seu potius plurimi credunt, proxenetas idoneos testes remanere ad probandum cuncta quæ eis intercedentibus perfeciuntur; imo quod sola depositione proxenetæ qui contractui interfuit, plene probatur, & ducuntur in hanc opinionem ex verbis *dict. for.* 13. ibi: *e lo contrari daço sera probat per lo corredor, o altres mijancers, o testimonis.* Re enim vera iste textus posterior est cæteris, nam *for.* 12. fuit promulgatus anno 1342. *& for.* 14. anno 1340. sed *for.* 13. anno 1348. & tanquam posterior dispositio sive corrigat, sive declaret præcedentes, ei standum est.

Quo posito arguitur ex eo quod proxeneta, nostro 67 vernaculo sermone *Corredor* est officialis, publica auctoritate creatus, qui iuramentum solemniter præstat in ingressu officij *for.* 81. *&* 93. *cum seqq. de leuda.* & dum *in for.* 13. dicitur quod probatur per proxenetam, vel alios mediatores ex vi dictionis ô, quæ est idem ac latine *vel*, &, *aut* alternativam inducit iuxta textum *in l. hæc verba* 124. *ff. de verbor. sign.* vt pluribus docent Barbosa *de dict. vsufreq. dict.* 46. *ex num.* 1. D. Leo. *decis.* 7. *num.* 7. actum cuilibet in solidum attribuens: ob quod sensus sit quod sive probetur per proxenetam publica auctoritate creatum ad interveniendum in contractibus, in singulari numero loquendo, ex eo quod sola eiusdem depositio sufficiat, vel *per alios mediatores* privatos scilicet, qui casu, vel amicitiæ causa interveniunt, in qua specie non in singulari numero, sed plurali, innuens quod duorum depositiones requiruntur, probata remanet perfectio contractus.

Quod fulcitur ex eo, quod lex, vel statutum indu- 68 cere potest, quod vni proxenetæ credatur tanquam officiali iurato, & publica auctoritate ad id ipsum adhibito, vt cum Mascardo, & Straca tenuit Farin. *d. qu.* 60, *num.* 441. Quæ qualitates concurrunt in proxenetis totius Regni *dict. for.* 81. *&* 93. *de leud.* sicque in vim *d. for.* 13. ex sola depositione proxenetæ intervenientis, contractus perfectio probata remanebit.

69 Sed Nihilominus ego teneo quod per *dict. for.* 13. nihil immutatum est ab his quæ de iure procedunt, quia ratio lucri ad eos spectantis ex probatione perfectionis contractus, semper militat, vt excludantur quoties de perfectione conventionis deponunt: quare eorum fides vacillat, atque diminuitur, nisi suppleatur ex consensu vtriusque partis. Quibus non obstant verba *dict. for.* 13. ad id adducta & expensa, quia totius clau- 70 sulæ verbis perceptis clare resultat, quod non est cautum quod proxenetæ credatur absolute, & in substantialibus contractus, sed tantum quoad qualitatem solutionis pretij venditionis, vel locationis initæ, nempe an pure sive statim facienda solutio sit, an vero in diem vel sub conditione. Quod clare percipitur ex his verbis latine donatis: *Quod si emptor negaverit iuramanto adhibito non emisse res superius dictas, vel quamlibet ex eis, ad solvendum in continenti pretium, & contrarium probabitur per proxenetam, vel alios mediatores, vel testes fide dignos, cum iuramento illius, vel illorum recepto absque scriptis: Iustitia condemnet emptorem ad solvendum pretium venditori ad decem dies tantum sub pœna quarti.* in quo contestantur verba *dict. for.* 12. *&* 14. dempto eo quod de proxeneta plurali locutione loquuti fuere.

Ex quibus clarè deprehenditur quod mens fori est, 71 dare formam probandi qualitatem solutionis tantum; non vero substantiam, sive perfectionem contractus: hoc enim tanquam omissum remanet in dispositione iuris: Neque ex eo quod proxeneta publicum officium gerat ei vnice deponenti credendum est: quia dum forus iuramentum illius requirit, innuit quod non est credendum relationi ipsius tanquam si esset officialis iurati, à quo iuramentum in relationibus de re spectante ad officium non requiritur, vt ei credatur plene, vt pluribus probat Giurba *consil.* 98. *num.* 11. & aliqua dixi *cap.* 7. §. 3. *num.* 17. Et re bene inspecta nunquam ad illius officium pertinet relatio perfectionis contractus; sed nuda interventio, sive *operula*, vt ait Vlpianus *in d.* 72 *l.* 3. alliciendi contrahentes ad commercia. Leges namque & statuta, adhuc in casu dubio, si deviant à iure communi, interpretandæ strictè sunt modo quo minus illud lædatur, corrigaturvè, per tex. *in l. 2. ff. de noxal ib.* docent Bartol. *in l. omnes populi num.* 6. Iason. *n.* 62. *ff. de iust. & iure.* Velasquez, Morotius, Craveta, Socinus Senior, Rolandus, Alexander, & alij adducti per Valenzuelam *cons.* 23. *num.* 69. *cum seqq.* Quanto magis quando clare loquitur iuri communi conformis? Et sic pragmatici peritiores in nostro Regno tenuerunt nihil de novo inductum reperiri per hæc iura, præter admissionem limitationis regulæ generalis excludentem proxenetas à probatione perfectionis contractus, & illos admittentes ad probationem qualitatis emergentis, quæ quidem est *limitatio* 8. adducta per Farin. *dict. quæst.* 60. *num.* 432. quam communiter Doctores sequuntur, & hoc pacto quandam legem Lusitarum huic similem interpretatur Gabriel Pereyra *decis.* 54. *n.* 16.

Et nota quod lingua Valentina *Corredors* generice 73 appellat proxenetas, & præcones, quod etiam in Cathalonia in vsu esse percipitur, ex traditis per Peguera *in prax. Rub.* 29. *& ibi* Ripoll. *num.* 25. *vers. deinde autem.* Nam de eisdem loquendo nuncupat promiscue *curritores, procenetas, atque præcones.* Sed apud nos superadditur nota per quam distinguntur: quia Proxenetæ dici solent *Corredors de Orella*; & præcones *Corredors de Coll.* hi enim à iure aliquando apparitores nominantur, vt *in l. si pignora* 50. *ff. de evict.* & sunt qui in licitationibus, auctionibusvè sive privatim fiant, quas nuncupamus *almonedes*, sive publica auctoritate, quando 74 Iudicis iussu sive Magistratus bona subhastantur vt veneant: de quibus plura tradunt Rebuf. *tract. de præcon. licit. & subhastat.* Brison. *de formul. lib.* 6. §. *per Præconem pag.* 569. cuncta antiquitatis arcana, quoad hæc, colligendo Anton. Mathæus *in tract. de action. lib.* 1. *cap.* 9. & Postius *de subhasta. p.* 1. *inspect.* 1. *ex num.* 39. qui alios laudant. Hi fori, de quibus tractamus, inter hos non distingunt, quare nec nos distinguere debemus; nam licet *in for.* 12. de proxeneta dispositio tractet in *for.* 13. *&* 14. verbum *Corredor* simpliciter appositum reperitur, & cum vtriusque generis intervenire possint in contractibus, quamvis Proxenetæ melioris

melioris conditionis sint, cum Præcones eadem auctoritate eligantur, & iuramentum pariter præstent de cunctis, nostros foros locutos fuisse crediderim.

75 Tandem quæro, an respectu districtionis personæ debitoris, aliquid in his causis emptionis scilicet & locationis specialiter statutum reperiatur? Et ratio dubitandi est, nam licet in his foris dicatur quod debitor non habens bona in quibus post condemnationem executio fieri valeat, in Carceribus detineatur quousque solverit, vt ex *d. for. 12. cum tribus sequentibus* percipitur, id ipsum generaliter in omni debito cautum videtur per *for. 3. de quart. & pœn. Cur.* in eo enim aperte dicitur, quod nemo ex debito civili condemnato, detineri possit in Carceribus, nisi in subsidium, hoc est si bona non habet in quibus executio fieri possit: quare nisi discussis bonis ad capturam personæ procedere Iudex non debet.

76 Quod de iure pariter procedit, dum Carcer remedium subsidiarium est in civilibus iuxta tex. *in l. à divo Pio, §. in venditione, ff. de re iudicat.* sic cõmuniter interpretantur Doctores. Licet enim lege duodecim tabularum cautum fuisset reum in Carceribus detrudi posse ab initio iudicij, si in bonis immobilibus nihil habebat, vel pignora daret, aut vadimonium præberet, hoc est idoneam cautionem, de quo plura adducuntur per Balduinum *in l. 46. duodecim tabul.* & Revardum *ibid. c. 5.* tamen lege Petilia hæc acerbitas sublata fuit, & *in d. l. à divo Pio, §. in venditione* statuta forma exequendi sententiam incipiendo à bonis mobilibus, deinde ad immobilia transeundo, demum ad nomina debitorum; &
77 tandem perveniendo ad districtionem personæ, vt pluribus congestis tradunt Paz *in prax. part. 4. tom. 1. cap. 5. ex num. 1.* Parlador. *rer. quotid. lib. 2. c. fin. part. 5. §. 3. cum aliquib. seqq.* Asin. *de execut. §. 2. cap. 4. num. 12.* Colerus *de proces. p. 1. c. 6. num. 24.* Costa *de rem. subsidiar. remed. 25. num. 21.* Surdus *decis. 184. num. 10. cum seqq.* D. Leo *decis 104. numer. 8. &* 9. Salgado *de Reg. protect. p. 2. cap. 4.*
78 *num. 126.* nisi reus suspectus de fuga sit, nam tunc incipi posse à captura tenent communiter Doctores, quorum plures adducunt Asin. *d. c. 4. n. 11.* Valenzuela *consil. 157. num. 1.* Salgado *dict. c. 4. n. 103.* Fontanella *decis. 230. cum aliq. seqq.* Ripoll. *in ordin. iudic. vicar. Barchin. post pract. de Peguera Rub. 7.* & Berlich. *practicab. lib. 1. conclus. 73. per tot.*

Sed his non obstantibus dicendum est, quod in his
79 causis expresse per foros provisum est quod non spectata solemni discutione bonorum procedatur ad capturam verb. *dict. for. 12.* hæc sunt. *& nisi habuerit bona clara à quibusvis appositoribus expedita, donec solverit in Carcere teneatur.* in *dict. for. 3.* generaliter dicitur quod capi non possit dum habeat bona mobilia vel immobilia, præceptum prohibitivum constituendo; & qui intendit advenisse casum exceptum probare tenetur non adesse bona discussionem eorum faciendo, vt ad capturam deveniatur: pro emptione, vel locatione agenti, per-
80 missio conceditur non repertis bonis expeditis in quibus executio fiat quod multum deviat à formali discutione: nam eo ipso quo bona per executores reperta non sint, procedi potest ad capturam, nisi ipse reus ea ostenderit, & sic in eum transfertur onus ostendendi bona expedita: quod tradit Cerdan *in visit. Carcer. cap. 9. num. 15. &* 16. licet non satis explicet. Qui addit quod in hoc casu debitorem non iuvat beneficium cessionis bonorum. Sequitur D. Leo *decis. 7. numer. 9.* Et licet limitatam tradant hanc dispositionem ad emptores bonorum mobilium; ego credo quod licet inspecto tan-
81 tum *for. 15. de clam. non mutan.* sic procedat; ex tribus foris præcedentibus comprehenduntur etiam emptores bonorum immobilium signanter *in for. 13.* nam in eius principio clare de emptore bonorum immobilium loquitur: *alguns mercaders e altres persones comprants bens seents mercaderies robes e altres coses movents*, & postea subiungitur: *e si bens no haura clars è desenbargarts de tota oposicio, que ay tal deutor sia e stia tant e tan longament pres fins que haja pagat tota la quantitat.* Nec hæc verba intelligi valent, vt aliqui oppinati sunt, de promittente solvere per tabulam nũmulariam civitatis Valentiæ, vt Cerdan innuit *dict. numer. 15.* ducti forsan ex illis verbis *no dara taula* & ibi: *no sperat lo terme asignat on lataula* Quia ista verba intelligi nequeunt de tabula numularia, quæ nondum in rerum natura erat, nam hic forus conditus fuit, vt dixi anno 1348. quod ex ipsius epigraphe resultat.

Tabula autem nummularia instituta post sexaginta 82
annos fuit, virtute facultatis Civitati Valentiæ concessæ per D. Reg. Martinum *die 20. Octobris anni* 1407. vt constat ex *privil. 18. eiusdem Regis*: quare hæc verba *dare tabulam* potius intelligenda sunt de instrumentis forte promissis; cum instrumenta tabulæ dicantur vt passim in iure habetur, quod significatur per verbum illud: *non spectato termino in tabula assignato.* in instrumento enim debiti terminus solutionis apponitur: vel etiam intelligi posset de solutione statim facienda in tabula, hoc est mensa negotiationis ipsius venditoris, cum ad mensam tabula referri possit ex text. *in l. quæsitum 12. §. si domus, cum seqq. de fund. instr. C. quando presbyteri 9. distinc. 44.* vt notat Alberic. *in dictionar. verb. Tabula. ad fin.* Verum hæc ad executivum iudicium pertinent, & sic ibi, latius dicere debemus.

§. III.

De cognitione extraordinaria, sive irregulari Regiæ Audientiæ verbalis, & per compareant partes *ad explicationem* for. 14. Cur. anni 1604. *& aliorum iurium.*

PHILIPPVS II. REX.

Anno 1604. Valentiæ.

TEXTVS.

ITem que los Virreys que per temps seran, hajen de tenir la Audientia verbal personalment, sens que puguen donar commissio a Iutgens alguns o Assessors, pera que tinguen Audiencia ni assignacions en ses cases, ni en altra part alguna, si no en presencia y assistencia dels Virreys, sub nullitatis decreto, y que no es puguen tractar en dita Audiencia verbal causes algunes, si no les seguents: coes de soldades decriats, manifactures de Officials, de compres, y vendes de bens mobles, comptes de medecines, promeses de Metges, y cirurgians, deutes de botigues de Drap, sedes, lensos y adrogues, dines prestats y comandes de ioyes, y bens mobles: y que noes puguen provehir condemnacions algunes, sino procehint les citacions acostumades, la primera de les quals haja de ser, y sia personal: que hajen de ser los Assessors de dita Audiencia verbal los oidors de la Audiencia civil casuc de aquells dos mesos per turno: y que en cas de reconvencio, se hajen de remetre les causes aixi de convencio, com de reconvencio, iuntamẽt ab les parts als Ordinaris: y que les dones no puguen ser compelides, a que vajen personalment a la dita Audiencia verbal, a respondre, testificar, ni altres negocis alguns. Plau a sa Magestat.

SVMMARIVM.

1 *Summariæ causæ tractantur regulariter & irregulariter.*
2 *Summariæ quæ causæ regulariter expediri solent.*
3 *Summariæ quæ causæ irregulariter tractantur.*
4 *Causæ tractandæ in Audientia verbali, quæ sint.*
5 *Audientiæ verbalis origo in Regno Valentiæ refertur ad Regem Iacobum II.*

6 *Antea in Cathalonia id ipsum statuit idem Rex Iacobus. Et in Aragonia, ibid.*
7 *Translata necessitas celebrandi Audientiam verbalem ad Proreges.*
8 *Prorex non potest committere alij Magistratui cognitionem verbalem.*
9 *Causæ verbales sine scriptis tractantur, & si scriptura requiratur, remitti debent ad Iudices ordinarios.*
10 *Causæ verbales quo ritu tractentur.*
11 *Fœminæ compelli non possunt ad personaliter comparendum in Audientia verbali.*
12 *Nobiles Egregij, atque Illustres compelli possunt personaliter comparere.*
13 *Reus contumacialiter condemnatus, non auditur nisi debitum deponat.*
14 *Reo comparente, causa substantiatur ad arbitrium iudicantis.*
15 *Modus procedendi irregularis desumptus fuit à iure communi.*
16 *Regis officium est iudicare, & per se iustitiam facere.*
17 *Reges Ethnicorum per se Iudiciis interveniebant.*
18 *Post exactos Reges Romanos Magistratus iudicabant in vrbe.*
19 *Imperatorum plurimi per se iudicia exercebant.*
20 *Iura expenduntur ex quibus depromitur plures Imperatores per seipsos iudicasse lites.*
21 *Reges Hebræorum, & aliarum gentium qui per se iudicia exercebant.*
22 *Reges Hispaniæ id ipsum observant.*
23 *Reges Hispaniæ leges condiderunt se adstringentes ad iudicandum personaliter.*
24 *Iacobus II. Rex Aragonum, fuit cognominatus* Iustus, *quia condidit has leges.*
25 *Et quia litigiosos persequebatur.*
26 *Munus iudicandi causas criminales relictum iudicibus curiæ fuit, civiles vero Senatoribus.*
27 *Deus Pater Filio commisit munus iudicandi, quia voluit homines per hominem iudicari.*
28 *Reges, qui Dei vices gerunt in terris, alijs hominibus munus iudicandi committunt.*
29 *Magistratus ad legum observantiam adstringuntur, Reges non ita.*
30 *Moyses exemplum iudicandi reliquit Regibus, ita vt cæteris Magistratibus commissis, ipsi de maioribus curent.*
31 *Maiora negotia retinenda per Reges, non sunt commensuranda ex re in iudicio deducta, sed respectu personarum.*
32 *Pauperum scilicet, de potentioribus querelas Reges per se audire tenentur.*
33 *Proreges hodie hoc munus adimplent in Catalonia, & Valentiæ, sed non in Aragonia.*
34 *Præsides Provinciarum tempore Romanorum cognitionem extraordinariam huic similem in eisdem ferme causis exercebant.*
35 *Extraordinariæ cognitiones per ipsos Magistratus exercebantur.*
36 *Exemplum memorabile huius cognitionis extat in nostro iure.*
37 *Vestigia cognitionis extraordinariæ permanent in Regia Audientia verbali.*
38 *Salarij, & mercedis famulorum, atque opificum nomen plures comprehendit.*
39 *Proreges Præsidibus Provinciæ æquiparantur.*
40 *Forma procedendi desumpta fuit ex tex. in* l. si Prætor, 75. ff. de iuris.
41 *Edictorum ordo observatur dum reus trina citatione ad iudicium vocetur:*
42 *Reus si ter citatus non comparet, in iudicio vere contumax efficitur.*
Vnica citatio pro tribus, sive peremptorium in hac audientia non admittitur, ibid.
43 *Contumax condemnatus non auditur nisi facto depositio.*
44 *Mercedes famulantium privilegio gaudent quoad celeritatem procedendi, tam à iure divino quàm civili.*
45 *Celeritas procedendi in causis privilegiatis ratione nititur.*
46 *Audientia verbalis est miserorum præsidium.*
47 *Advocatorum honorarium ad cognitionem Regiæ Audientiæ verbalis spectat.*
48 *Honorarium Advocati sub nomine mercedis comprehensum est de iure.*
49 *Advocati, & Procuratores, inter mercenarios per forum annumerantur.*
50 *Honorarij petitio quid dependens est à causa principali.*
51 *Dependentia non inducit necessitatem Iudicij, præcipuè si iurisdictio limitata sit ad certum genus causarum.*
52 *Reconventionis iudicium pertinet ad Iudicem conventionis.*
53 *Extraordinaria cognitio ad mutuas petitiones extendebatur.*
54 *Causa commodati rerum mobilium ad Audientiam verbalem pertinet.*
55 *Reconventio intentata post condemnationem audiri nequit, nisi facto deposito, iuxta forum.*
Reconventio non est, si maritus reconveniatur, dum vxor actrix est, ibid.
56 *Cognitio verbalis non comprehendit debita, de quibus constat per scripturam publicam, vel privatam.*
57 *Scriptura debiti ostensa, causa remittenda est ad Iudices inferiores, sive ordinarios.*
58 *Computa debiti, seu simplex memoria rerum emptarum, etiamsi partita aliquæ chirographis comprobentur, non dicuntur ad hunc effectum scriptura debiti.*
59 *Computis rerum emptarum concessum est privilegium Audientiæ verbalis.*
60 *Mercenarij salaria petentes virtute instrumenti, in quo sibi promissum, est excluduntur ab Audientia verbali.*
61 *Forma procedendi summarijssimè per* compareant partes, *in vsu est.*
62 *Incidenter ad excludendos articulos calumniosè intentatos, & ad alias res peragendas quæ celeritatem desiderant in causis ordinarijs.*
63 *Forma procedendi in expeditione horum articulorum.*
64 *Assignationes quæ dicantur in iudicijs Curiarum Regni Valentiæ.*
65 *Causæ per* compareant partes *principaliter in vsu sunt ad decidendas lites rerum tempore perituraram, quæ ex sui natura celeritatem desiderant.*
66 *Vsus huius formæ procedendi frequens est in recursibus ab impedimentis oppositis in electionibus officiorum vrbis & Regni, quæ annua vel triennalia sunt.*
67 *Forma hæc procedendi omnino arbitraria est, ob quod nullis regulis constat.*

DIxi *in* §. 1. *& 2. huius capitis* de forma & ritu pro- 1
cedendi regulariter in causis summarijs; quales sũt viduarum, pupillorum, pauperum ac miserabilium personarum, dotis, interdictorum (dempto retinendæ possessionis, apud nos nuncupato *firma iuris*, quod summariissimum est) emptionis, venditionis, locationis, conductionis, obligationis publico instrumento contentæ absque clausula guarentigia, civilium iudiciorum capitaniæ generalis, Fiscalium rerum, alimentorum & similium quas enumerat Ripol. *post prax. de Peguer. Rub. 2. de caus. verb. in cur. Vicar. numero duodecimo.* Nunc autem agere debemus de iudicijs summarie, 2
atque irregulariter expediendis, in quibus ex speciali prærogativa, vel qualitate privilegium extraordinariæ cognitionis concessum reperitur, ex foro vel cõsuetudine vniversaliter approbata, atque inveterato Curiarum stylo instituta: Hæc enim iudicia sunt spectantia ad Regiam Audientiam verbalem; & quæ celeritatem desiderant dum agitur de re peritura, & per *compareant*

partes

partes expediũtur: verum ad commercium, mercatores, atque navigationem spectantium, in logia Consulum maris, infimæ summæ & quæ ad iurisdictionem ædilis spectant; quæ consistunt in fraudibus rerum venalium, pondere, numero atque mensura; de bonitate, vel corruptione comestibilium atque potabilium; de munditia viarum, atque servitutibus vrbanorum prædiorum; & similibus, & cum primum Tribunal totius Regni Regia Audientia sit, de his quæ ad eam pertinent, ante omnia tractare debemus.

4 In *nostro textu* exprimuntur causæ ad quas se extendit cognitio extraordinaria Audientiæ verbalis, nam in eo aperte dicitur quod tractari nequeant in ea nisi causæ mercedis sive salarij famulorum atque opificum, emptionis & venditionis rerum mobilium; pretij medicamentorum, salarij sive stipendij promissi Medico, vel Chirurgo; debiti procedentis ab emptione mercium lini, lanæ atque bombicis, rerumque aromaticarum; pecuniæ ex mutuo debitæ; atque commodati localium bonorumque mobilium.

5 De origine huius Audientiæ aliqua prælibavi *c.* 2. §. 2. *nu.* 53. Sed nunc clarius cuncta quæ ex foris nostris resultant tradere, operæ pretium duxi. Inclytus Rex Iacobus II. recolendæ memoriæ, ob eius gloriosa facinora, *in privil. II.* §. *final.* promisit incolis huius Regni per se, & per Successores celebrare personaliter Audientiam, tam in Civitate quam in alio quocumque oppido, in quo repertus fuisset intra Regnum degendo, in die Veneris vniuscuiusque hebdomadis, & eo impedito die sequenti, cunctis subditis, ad conservationem iuris eorum de quacumque causa sibi oblata.

76 Quæ quidem dispositio in vim fori translata fuit ipsis verbis fere explicata, *in for.* 113. *de Cur. & Baiul.* Val. promulgato *anno* 1301. id ipsum promulgaverat in Principatu Cathaloniæ vt habetur in *constit.* 1. *tit. de Iuy verbal del Senyor Rey:* condita in Curia secunda Barchinonæ *anno* 1299. quam explicat Mieres *ad constitut. collat.* 4. *in c.* 10. *dict. Cur.* 2. Et similiter in Regno Aragoniæ *in for. vnic. tit. vt Dominus Rex in Audientia die Veneris,* condito Cesaraugustæ *anno* 1300. quem explicat Bardaxi ibid. cuius observantia permansit dum Reges nostri, Syderum more Regna totius Coronæ Aragonum, continuo ferme motu, lustrabant. Cæterum quando maioribus curis addicti cœperunt illa Regna per Proreges administrare cum generali potestate, de qua egi *c.* 2. §. 1. *ex n.* 53. cura celebrandi hanc Audientiam eodem die Veneris cuiuscumque hebdomadis translata
7 fuit in Proreges: apud Cathalaunos ex vi *constitution.* 6. *eod. tit.* condita *anno* 1547. per prudentissimum Philippum II. nomine Caroli invictissimi Imperatoris, hæc Regna gubernantem.

In nostro Regno per consuetudinem id ipsum introductum crediderim, & moveor ex eo quod tunc temporis ad Munus Regentis Cancellariam in Regia Audientia Valentina, desumebantur Doctores Regiæ Audientiæ Cathaloniæ; & verisimile videtur, quod ea quæ illic in vsu erant, in nostro Regno introducere curarunt.
8 Sed *in for.* 17. *Cur. ann.* 1585. iam Brachia Regni conquærebantur ex eo, quod Regens Cancellariam hanc Audientiam celebrabat, quam asseruerunt deberi per Proregem personaliter celebrari, iuxta forum deberi: & cum Cathalauni Cancellarij, & Cancellariam Regentes, eam ibi per se celebrent in causis minoris summæ viginti librarum, & ex commissione Proregis in cæteris; bene infertur quod mos Cathalaunorum ad nos extensum fuit; sed in eo foro Rex annuendo supplicationi Brachiorum, constituit quod Prorex per se Audientiam verbalem celebrare teneretur, vnum ex Doctoribus Regiæ Audientiæ ad libitum Assessorem assumendo, eo superaddito quod procedatur sine scriptura, & casu quo illa requiratur, causa ad ordinarios devoluenda sit.

Ex vi huius fori Proreges personaliter celebrare tenentur hanc Audientiam verbalem, provt omni cum effectu celebrant, absque eo quod causas committere possint, neque committant Assessori, vel alio Iudici, 9
modo quo de Cancellario, & Regente Cancellariam fieri in Cathalonia testantur Fontanella *decis.* 568. *n.* 5. & 51. & Ripol. *in prax. Peguer. Rub.* 31. *n.* 2.

Sed adhuc ex hac dispositione non satis deprehendebatur forma procedendi, quæ per stylum, longamque consuetudinem in vsu erat, qua de causa in *nostro textu* forma traditur, ita vt causæ de quibus in hac Audientia 10
cognoscendum sit, statuatur, cum clausula exclusiva aliarum, cuius effectus tradit Carleval. *de Iud. lib.* 1. *tit.* 2. *n.* 1176. *cum seqq.* Quod ex citationibus fiendis (tres de more sunt vt statim dicam) prima personaliter omnino fienda sit, nec sufficiat peremptorium, scilicet vna pro tribus, sed præcisè tres citationes esse debeant; eisque factis, atque accusatis contumacijs, eisque admissis, con-
demnatio sequatur de re postulata. Quod Assessor desu- 11
matur, non ad arbitrium Proregis vt antea licebat *ex d. for.* 17. Sed ex Doctoribus Regiæ Audientiæ civilis ad bimestre, secundum seriem antiquitatis: & tandem quod Fœminæ non compellantur personaliter comparere; quod privilegium reverentia sexus inductum fuit; cum indecorum atque indecens reputetur fœminas inter viros per Tribunalia versari, iuxta text. *in aut. hodie novo iure C. de cust. reor.* ibi: *per virum suum aut quem alium legitime respondeat.* & in novella *vt litigantes iurent.* 124. *collat.* 6. *c.* 1. ibi: *si vero mulier fuerit, quæ propter honestatem vitæ, extraneis viris se monstrare non consuevit: tunc & absente adversario, ex officio missus memorata suscipere sacramenta.* & sic ad honestas tantum dirigi privilegium credo sicut respectu carcerationis dixi *c.* 8. §. 3. *n.* 12. *cum seqq.* & sicut non coguntur adire summum Pontificem pro absolutione consequenda, ne virorum cœtibus misceantur, vt dixi *de re crim. contr.* 29. *n.* 81. Quæ quidem exceptio firmat regulam in contrarium *tex. in l. quæsitum* 12
§. *denique ff. de fundo instruc.* cum alijs adductis per Barbosam *axiom.* 85. *n.* 4. Quare etiamsi nobiles egregiæ, atque illustris personæ non teneantur in civilibus personaliter coram Iudice venire, sed per Procuratorem comparere tex. *in l. fin. C. vbi Senator. vel clariss.* & iuramentum non publice in Curia, sed domi secrete præstare teneantur. tex. *in l. ad personas egregias* 15. *ff. de iur. iuran.* tamen ex hoc iure comparere compelluntur, & si non compareant premissis citationibus, & contumacijs condemnantur.

Istius condemnationis provocatio non recipitur quin 13
quantitas, vel res in ea contenta deponatur, quod novo iure cautum fuit. nempe *in c.* 16. *actor. Cur. Brach. Eccles. & Regal. ann.* 1626. Sed non per modum appellationis, supplicationisve, ad aliud tribunal; sed coram ipso Prorege, si contumacialiter, simpliciter Audientiam petendo; si iam audita parte, mutato Assessore aliquando observatum audivi, sed nunquam vidi, nec postulare. Superius tradita procedent reo non comparente: si vero 14
comparuerit summarissimè proceditur, responsiones à reo in publica audientia exigendo, dilationes arbitrarias dando, peremptorias semper ad probandum, & probatum habendum, & absque publicatione neque allegationibus in scriptis, sententia seu pronuntiatio, nulla præcedente litatione ad publicationem, subsequitur; & post eam rigida rei iudicatæ executio.

His prælibatis, quæ in praxi notissima sunt, nõ abs re 15
erit inquirere vnde saluberrima ista procedendi via originem ducit, vt ratio qua nititur magis eluceseat. Certissimum est Reges institutos fuisse, vt administrationi Iustitiæ præsint. Sic in sacra pagina scriptum reperitur. *lib.* 1. *Reg. c.* 8. ibi: *constitue nobis Regem, qui iudicet nos, sicut vniversæ habent nationes.* quo fundamento Divus Hieronymus relatus *in c. regum officium.* 23. 23. *quæst.* 5. dixit. *Regum officium est proprium, facere iudicium, & iustitiam.* Nec Sanctissimus Doctor *facere iustitiam* 16
tantum dixerat, sed addidit *Iudicium*, vt innotesceret in iudicandi actu præcipuum Regis munus expleri. Et Sanctus Thomas *lib.* 1. *de regim. princip. capit.* 12.

*ad fin.*ibi: *Hoc igitur officium Rex suscepisse cognoscat, vt sit in Regno sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo. Quæ diligenter recogitet ex altero iustitiæ in eo Zelus accenditur, dum considerat ad hoc vt loco Dei iudicium Regno exerçeat.*

17 Quæ minime ignorabant Ethnici Reges, nam vbique Reges iudicasse in aperto est. Inter Romanos ab ipso Romulo consuetudo ista initium sumpsit, & ab eo in ceteris Regibus successoribus derivata; quod testantur Historici & Pomponius comprobat *in l.2.in princ.ff.de orig.iur.* his verbis; *omniaque manu à Regibus gubernabantur.* Exactis Regibus Magistratus hanc curam gerebant, vt ipse Pomponius lato calamo in *d. l.* 2. scriptum re-
18 linquit, & probant mihi textus *in l.*1. *§.sed ex interdictis, cum seqq. l.2. & 3.ff.de offic.Præfect.vrb. l.*3. *§.cognoscit. ff.de offic.Præfect.vigil. l.nec quicquam* 9. *§. de plano, & §. seq ff.de offic.Proconsul. l.Præses.*7. *ff.de offic.Præsid. l.si Prætor* 75 *ff.de iudic. l.* 1. *ff. de extraordin. cognit.* Et postquam omne imperium in Principem translatum fuit, ipsos Principes per se iudicasse sæpius ex nostro iure depromitur evidenter. Tex. *in l. offidius* 97. *ff. de legat.*3. ibi: *Imperator interrogavit partem legatarij* in *l.fin.ff.quod cum eo, ad fin.* ibi: *sententiam conservavit Imperator.* in *l.Romanus* 28. *ff.de tutor. & Curat.dat.* ibi: *ne in vna tutela duplex periculum sustineret, decrevit Imperator posse quem & fideiussorem pro tutore esse. & in l.Æmilius* 38. *ff. de minor.* ibi: *Imperator autem motus est.* & ibi: *movit etiam illud Im-*
19 *peratorem.* Et ita in alijs absolute loquendo: Sed specialiter *in l.Imperatores* 34. *ff. de iure fisc.* de Severo, & de Antonino iudicantibus expressa mentio habetur. *in l. minor autem* 18. *ff.de minor.* de cõmodo. *in l.Procula* 26. *ff. de probat.* de Antonino. *in l.*3. *de his quæ in testam. delent. & in l.*1. *§. si cohæredis mei* 14. *ff. ad leg.falcid.* de Aurelio Antonino. *in l.non putabam* 48. *ff. de condit. & demonstr.* de Marco *in l.mulier* 22. *ff. ad Trebel. l.Titius* 54. *ff. eod.* de
20 Mario, & Maximo, *in l. extr.* 17. *ff. de quæst.* Iustinianus de se ipso testatur *in authent. depositi. in princ. collat.*6. *& in authent. vt exact. inst. dot. in princip. collat.*7. & Fredericus *in §. Imperialem tit. de prohibit. alien. feudor. per Frederic. in vsib. feudor.* & alijs pluribus passim.

Quod & Historiarum Scriptores pariter testantur de Iobo, Davide, Salomone & alijs Sacra Pagina passim: De Priamo, Didone, Ænea, & Romulo, Virgilius: de Mida, Agesilao, & pluribus Regibus Persarum, Plu-
21 tarcus: de Philippo Macedone, Herodotus, de Alexandro Magno, idem & Quintus Curtius, de Cæsare ipse: de Augusto, Suetonius: de Vespasiano, Philostratus: de Domitiano, Aurelius Victor: de Trajano, & Adriano, Dion Cassius: de Pertinace Severo & Caracalla, Herodianus: de Maximo & Balbino, Capitolinus, & sic de alijs plurimis, quorum latam seriem congerunt Petrus Gregor. *de Repub. lib.*6. *c.* 6. *ex num.*4. Didacus Perez *in l.*1. *tit.*1. *lib.*2. *ordin.* & Doctissimus Don Ioannes Solorzano *in emblem. Regio polit.*61. *ex num.*40. Hispaniæ Reges Gothi, non solum per se iudicaban t, verum etiam lege expressa cautum reliquerunt in eo consistere officium Regis. vt dicitur *in proem. fori iudic. l.*1. ibi: *Doncas faziendo derecho el Rey deve aver nombre de Rey.* con-
22 sonat *l.*1. *ex suprarbiensibus* quas post alios tradidit Blancas *in comm. pag.*25. ibi: *in pace & iustitia Regnum regito.* & partitarum *in l.*6. *tit.*1. *part.*2. ibi: *el Rey non tan solamente era guiador e Cabdillo de las huestes, e Iuez sobre todos los del Reyno.* & *in l.*19. *tit.* 9. *ead. p.*2. vbi Gregor. Lopez *glos.*2. de nostris Aragonum Regibus *dixi supra n.*5. de Regibus Castellæ, præter leges partitarum memoratas Alphonsus, Ioannes atque Catholici Ferdinandus, & Elisabeth *in l.*1. *tit.*1. *lib.*2. *ordin. & in l.*32. *tit.* 3. *eod. lib.*2. *in d. l.*1. ibi: *Por ende ordenamos de nos assentar a iuycio en publico dos dias en la semana con los del nuestro consejo y con los Alcaldes de nuestra corte.* & *in d. l.*32. ibi: *nos plaze de entrar y estar en nuestro consejo de la iusticia el dia del viernes de cada semana.* cuius executio permanet per modum consultationis iuxta *l.*2. *tit.*2. *lib.*2. *recopil.*

Et sic Reges nostri Iacobus, & Successores hanc laudabilem observantiam, non solum per se, verum etiam legibus ad id expresse latis, executioni deduxerunt, at- 23
que exequi per suos Proreges mandarunt: cum hac tamen differentia, quod dum Reges hanc iudicandi personaliter potestatem exercuerunt, licet præcipuum scopum audiendi quærelas miserabilium ab oppressionibus potentiorum petebant, cum omnis iurisdictio ab eis tanquam à fonte procedat, vt pluribus dixi *c.*2. *§.*1. *in prin. & capit.* 6. *§.* 1. *numero septimo*, non adstringebantur ad certas causas, vel lites, seu personas, sed vniversaliter cunctos audiebant, vt in specie notat Fontanella *dict. decis.* 568. *numer.*5. *&* 11. & habetur *in d. for.*113.

Quando vero ad Proreges hanc potestatem exten- 24
derunt, iam limitative ad certas causas, atque personas modum iudicandi verbaliter induxerunt. Et speciali nota dignum est, quod Iacobus II. hæc iudicia institutus cognominatus fuit *Iustus*, vt nostri Historici narrant, quod meruit adeo vt Blancas *in vita illius* hæc verba ponat. *Proditur eundem de se se plerumque solitum affirmare; se nunquam in vita sua in iustitia fovenda à recta conscientia fuisse transversum, nec scientem ab observatione legum vnguem discessisse.* & Martinus Viciana *lib.*3. *Chron. valent.* ibi: *este fue llamado el iusticiero, porque si empre hi-* 25
zo Iusticia recta, y la mando hazer en sus Reynos. iniquos litigatores sic odio habuit vt de eo testentur Zurita *lib.* 6. *annal. cap.*75. & Mariana *de reb. Hispan. lib.*15. *cap.*19. quod eximenium Alvarez de Rada, insignem tunc Advocatum ab omni sua ditione exterminare iusserit, quia ipsum deprehendit in prevaricatione; ob quod ei accõmodare licet, quod de Salomone Regius vates cecinit *Psalm.* 71. ibi: *Iudicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum, & humiliabit Calumniatorem.*

Hæc enim observantia permansit, dum Reges nostri 26
in Aragonum Regionibus continue degebant. Sed vnitis feliciter coronis, Regna nostra per Proreges administrantur, munusque iudicandi nomine Regio mandatum fuit Iudicibus Curiæ & Auditoribus, quia sive Reges adsint, sive Proreges curam gubernandi gerant, impossibile est quod multitudini negotiorum vacare valeant.

Quoad iudicia criminalia etiam si possent, non erat 27
rationi consentaneum, quod Reges, seu eorum loca tenentes per se expedirent. Vices Dei Reges exercent in terris, & sic quo magis ei assimilati evaserint, rem publicam rectius administrabant. De Deo summo dicitur in Evangelico Ioan. *c.*5. *vers.*22. ibi: *Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.* rationem ad rem subiungens *vers.*27. ibi: *& potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Quam eleganter explicat Sanctus Bernardus *serm.*73. *in Cant.* dicens. *Pater dedit filio iudicij potestatem, & non quia suus, sed quia filius hominis est. O vere Pater misericordiarum! vult per hominem homines iudicari.*

Sic similiter Reges prudentia præstantes, quorum dignitas eos supra homines extollit, non per se, sed per alios homines, volunt homines iudicari; vel quia cu- 28
piunt evitare invidiam acerbitatis pœnæ; vel quia cernunt maximopere ad observantiam ipsarum legum conducere. Nam vt Symmacus attestatur: *Alia est enim conditio Magistratuum, quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si sint legibus mitiores; alia Dominorum, Principumque potestas, quos decet acrimoniam severi iuris inflectere.* Recte quidem, vt absque nota crudelitatis leges executioni deducantur Magistratibus sinunt necessitatem executionis, sibi reservata superioritate cognoscendi de aliquibus, vt *in l.*1. *& tot. tit. C. vbi Senator. vel Claris*, & 29
in *for.* 12. *Cur. ann.* 1604. de quo dixi *capit.*4. *§.* 2. *numer.*8. *& capit.*8. *§.*9. *numer.*89. & condonandi pœnas si æquitas suadet. In Civilibus pariter exemplo Moysis adhærendo, qui minora inferioribus relinquendo, si quid autem maius fuerit, referatur ad Regem

vt

vt ipse iudicet: Exod. *c.* 18. *ex vers.* 22. ad quod respicit titulus *in C. quando Imperator inter pupil. & vid.* & *de re-*
30 *lationib. cum simil.* Quo cum temperamento Iusti Lipsij sententiam probo, *in monit. polit. c.* 9. reiecta opinione Bodini *lib.* 4. *de Repub. c.* 6. de quo videndi Petr. Greg. Didacus Perez, Solorçano & Pater Salcedo *in lib.* 1. *D. Tho. de regim. Princip. dissert.* 15. *per tot.* Quæ quidem à Regibus nostris in Aragonum Corona obseruabantur, vt ex dictis patet, & adhuc permanet tum in his Iudicijs verbalibus, tum in alijs, quorum explicatio ad rem de qua agimus non pertinet.

31 Sed nota obiter, quod maiora illa negotia Principi reseruata, non sunt æstimanda ex valore rei in iudicium deductæ, neque ex eo quod Potentiores inter se contendant; sed vt testatur Philo. *in lib. de creat. Prin.* ibi: *Maiora dico negotia, non vt quidam existimant, controuersias, quæ inter claros, diuites, potentesque incidunt; sed quoties priuati, egeni, obscuri præmuntur à potentioribus, cum nulla est præsidij spes, nisi in Iudice.* Inter egregias laudes quibus fama celebrat prudentiam nostri Regis Philippi II. ea maxima censetur, quod dum Scep-
32 trum tenuit, vel minimi apparitoris insinuationi, Magnates etiam paruisse est compertum. Hinc Beatus Bernardus *lib.* 1. *de Consider. c.* 10. commonuit summo Antistiti dicens: *Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas (neque enim omnes necesse erit) diligenter velim, sed breviter decidere assuescas. Causa viduæ intret ad te, causa pauperis, & eius qui non habet quod det. Alijs alias multas poteris committere terminandas.*

33 Huius sancti, atque docti viri consilium sequuti fuerunt Reges nostri, id ipsum obseruari præcipiunt per suos Proreges, & in viridi obseruantia est in Regno Valentiæ, & in Principatu Cathaloniæ, non autem in Aragoniæ Regno, de quo optima cum ratione conqueritur Bardaxi *ad fin. comment. d. for.* 1. quod miror dum addictos ad suorum fororum obseruantiam se se maximopere prædicant, licet in ea, quamuis leniori modo, nequaquam eis cedamus.

34 Quod tempore Romanorum obseruabatur à Præsidibus Prouinciarum; qui quidem licet cognitiones ordinarias exercebant per Iudices datos, tex. *in l. eum qui* 13. *ff. de iurisd. om. iud.* per se in certis causis extra ordinem iudicasse est compertum, quod illius arbitrio relinquebatur, text. *in l. sæpe* 8. *ff. de off. Præsid.* cum similibus congestis per Iacob. Cuiac. *lib.* 9. *obser. c.* 23. Gouean. *in d. l.* 13. *n.* 3. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 2. *n.* 9. *& seqq.* Duaren. 1. *disput.* 53. *& de iurisdic. c.* 2. Illiger. *ad Donel. d. lib.* 17. *c.* 21. *lit. A.* Et causas, in quibus hæc iudicia extraordinaria præcipue exercebantur, tradit Consultus in *d. l.* 1. *ff. de extraordin. cognit.* nempe quando de mercede, stipendio, honorario, siue salarijs agebatur, debitis professoribus, Medicis, obstetricibus, Magistris ludi litterarij, Librarijs, Notarijs, Calculatoribus, tabullarijs, mechanicis oppificibus, Aduocatis, nutricibus, *mutuique petitionibus*, vt in Horentina lectione
35 habetur; quamvis in vulgata *mutuis petitionibus* habeatur, quod est valde diuersum: quam dispositionem Bartol. & cæteri interpretes *in eo textu* ad salaria omnium famulantium quoquo modo extendunt.

Et sicut ordinariæ cognitiones certis personis non adstringebantur per tex. *in l.* 1. §. 2. *ff. si ventr. nom.* extraordinariæ ad has tantum & similes personas, vel causas limitabantur. Quod breviter & acute tradit Antonius Faber *lib.* 4. *coiecturar. c.* 7. *ad princ.* ibi: *extraordinaria vero illa quæ per ipsos Magistratus expediebantur, cuiusmodi erant perpauca, & ea dumtaxat, quæ maiore priuilegio & fauore digna existimabantur. In eo autem præcipue ordinaria, ab extraordinarijs differebant, quod in Ordinarijs cum Iudices darentur, certas quoque formulas à Magistratibus præscribi necesse erat, secundum quas Iudices sententias ferrent, & ab ijs ne latum quidem vnguem recederent. In extraordinarijs vero, nullæ præscribebantur formulæ, nec sibi Magistratus legem imponebant, quominus ex arbitrio suo ius dicerent.* De quo vide Rebuffum *ad leg. Gal. tit. de sent. provis. art.* 3. *glos.* 7. Revard. *lib. singul. pro tribun. c.* 7. *& lib.* 1. *coiectan. c.* 10. Petr. Gregor. *lib.* 21. *syntag. c.* 8. *n.* 10. Govean. *in d. l. eum qui* 13. *ff. de Iurisdic.* Cuiac. *in paratit. ad tit. ff. de extraord. cognit. & d. lib.* 9. *obser. c.* 23. *in fin.* Donel. *d. lib.* 17. *c.* 21. *&* ibi Illiger. *lit. A.* 36
& D. Pichard. *in princ. Instit. de succes. sublat. num.* 17. *& in Rubr. instit. de interdict. ex n.* 13. Exemplum memorabile extraordinariæ cognitionis permanet *in l. si Prætor.* 75. *ff. de Iudicijs*, cum extra ordinem absque figura Iudicij Prætor absentem, citatum tamen, condemnavit: contra tex. *in l. quæsitum* 60. *ff. de re iudic.* vt notat Govean. *in d. l.* 13. *num.* 4.

Nec his obstat quod istæ differentiæ sublatæ fuerunt, vt dicebamus *sup.* §. 1. *huius cap. n.* 2. Nam ipsa natura causarum eam resurgere fecit, vt ex nostro textu resultat, qui reviviscere comprobat, seu de novo induxit 37
differentiam antiquam; cuius enodationem quantum conducat ad veram interpretationem seu intelligentiam nostri fori, ex re ipsa percipitur. Et quia causæ miserabilium ac pauperum ad Tribunal Principis adduci via priuilegiata, vt ab ipso iudicentur, rationi ac iuri consentaneum est; & quia sublatis solemnitatibus fororum ex bono, & æquo terminari iubentur, ne miseri à potentioribus opprimantur, impensis graventur, atque à calumnijs, vexationibus, molestijsvè Causidicorum liberentur. Quæ omnia consequuntur iudicio Principis; nam, vt dixit Salomon in Proverb. *c.* 20. *vers.* 8. *Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo.*

Et dum in foro nostro de salarijs famulorum, & op- 38
pificum expresse agitur, clare comprehenduntur mercedes omnium quoquo modo seruitium præstantium, vt dixit Bartol. *in d. l.* 1. & post eum Rebuffus *d. glos.* 7. §. 7. atque Carleualius de iudicijs. *tit.* 1. *disput.* 6. *ad princip.* quo plura priuilegia salariorum recenset. Qui enim comprehendantur sub nomine famulantium, explicat *for.* 35. §. *præterea, de testib.* loquendo in terminis de salarijs & mercedibus.

Nec vi caret consideratio eius, quod in *d. l.* 1. dicitur, 39
nempe Præsides Prouinciarum consueuisse de mercedibus ius per se extra ordinem cognoscere; Nam nemini ignotum est Proreges assimilari Præsidibus Prouinciarum, vt late dixi *c.* 2. §. 1. *ex n.* 12. & sic cuncta quæ de Præsidibus in iure scripta reperiuntur, Proregibus congrue adaptantur.

Forma procedendi desumpta videtur ex *d. l. si Prætor* 40
75. *ff. de iudic.* in qua Iulianus sic infit. *Si Prætor iusserit eum à quo debitum petebatur adesse; & ordine edictorum peracto pronuntiauerit absentem debere, non vtique Iudex, qui de iudicato cognoscit, debet de Prætoris sententia cognoscere, alioquin lusoria erunt edicta, & decreta Prætorum.* Ex hoc iure resultat, quod ordine editorum peracto, Prætor ad pronuntiandum procedebat contra non comparentem; ordo vero edictorum erat ter in iudicium vocare, quo peracto vera contumatia resultabat. *tex. in l. ad peremptorium* 68. *cum trib. seqq. ff. de iudic. & in l. contu-* 41
matia 53. *ff. de re iudic.* Ter pariter reus ad Audientiam verbalem citandus est, vt vere contumax dici possit, *for.* 20. *de clam. non mut. for.* 22. *de sent. & act.* secundum ea quæ de foro atque stylo notavi *c.* 8. §. 4. *n.* 17. *&* §. 7. *ex n.* 5. Sed cum hac differentia, quod de iure vna pro tribus citationibus, cum peremptorie citaretur, sufficiebat, vt in eisdem iuribus dicitur, & in causa ordinaria praxis nostra obseruat frequenter, vt tetigi *c.* 10. §. 1. *n.* 44.

At in his cognitionibus extraordinarijs, specialiter 42
statutum est, quod tres citationes omnino fiant, quarum prima personalis esse debet, vt expresse in nostro textu dicitur. Si enim eis peractis adesse in iudicio recusat, vti conuictus condemnatur ad solvendum id quod petitur, nec postea audiendus est nisi facto deposito ne Proregis decreta lusoria maneant, quod cautum nouissime fuit *per dec.* 16. *Cur. anni* 1626. Non enim rationi repugnat quod tota vis istius cognitionis consistat in sustinenda condemnatione contumatiali; quia in verbalibus causis tota ferme vis probationis resultat ex res-

ponsionibus rei conventi, plures tenuunt comparere, quia erubescunt negare quod verum est, etsi contumaciæ vis adimeretur, lusorium remanebit.

43 Neque acerba nimis hæc forma dici valet, quia adhuc duriorem formam in Regno Galliarum observari testatur Petrus Rebuffus *d. glos. 7. num. 2.* quam praxim niti asserit in dispositione contenta in Levit. *c. 19. vers. 13.* ibi : *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane:* & in Deuteronom. *c. 14. vers. 14. cum seqq.* ibi: *sed ea die reddes ei pretium laboris sui.* & Tobiæ *cap. 4. vers. 15.* ibi: *statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.* Sunt namque debita huiusmodi
44 digna huius privilegij, & aliorum plurimorum, quia miseri mercenarij nihil aliud habent ex quo ali possint, & si per ambages iudicij ordinarij res ducenda foret, absque dubio perirent, antequam mercedem consequi possent; & sic ait quod petitionem sequitur condemnatio, & post eam executio. Et quamtumvis durum videri possit; cum lege & consuetudine statutum sit
45 expresse in causis per nostrum textum expressis, in quibus raro quantitas maioris summæ deducitur, ne iustitia pauperum, & humilium pereat, quæ maxime in hoc miserorum præsidio perpenditur, optima cum ratione cautum est, quod condēnatio fiat contra renuentem ad iudicium venire; & ea facta si audiri desiderat post decretum Proregis depositum facere teneatur, ex quo duo effectus saluberrimi resultant; nempe quod ius postulantis illæsum manet, & reus quæri non valet, quod inauditus à iudicio evadat.

46 Hinc inferri valet decisio ad quæstionem quam controversam discussamque vidi, in Audientia verbali anno 1644. an scilicet Advocati honorarium debitum ex patrocinio præstito in causa emphyteoticali, peti posset in dicta Audientia; de facto namque citatus fuerat Ioachimus Fortuny Proxeneta, & eo non comparente Advocatus instabat condemnationem: si enim forus nostet desumptus est ex *d. l. 1. §. in honorarijs advocatorum,*
47 *cum seqq.* clare resultat ad hanc cognitionem pertinere; nam licet in foro expressum non sit, & conceptus reperiatur cum clausula: *que no es puguen tractar sino les causes seguents:* hoc est *quod non possint tractari in dicta Audientia verbali alia causa nisi sequentes:* inter quas nihil de Advocato dicitur, tamen inesse videtur, dum de mercedibus Medicorum, Chirurgorum, oppificum ac servitialium expressa mentio reperitur; nam Vlpianus in *d. l. 1. §. divus Severus* 13. honorarium Advocati mer-
48 cedem vocavit. ibi: *divus Severus ab hæredibus advocati mortuo, eo mercedem repeti prohibuit.* sicque sub nomine mercedis comprehensum est: quæ interpretatio à dispositione fororum non est aliena; imo conformis, nam in *d. for. 35. §. præterea,* dum de servitium præstantibus atque mercedem quærentibus tractatur, Advocatus specialiter nominatus reperitur, ibi: *Quod tam Iuristæ, Medici, Advocati, & Procuratores, Cursores, Sartores & quicumque alij artifices, & ministeriales, quam clientes scutiferi, mancipia, nutrices, ancillæ, & alij servitores, ac demum*
49 *omnes alij mercenarij, quocumque nomine censeantur.* & sic ex mente fororum, Advocati inter mercenarios comprehenduntur, & quamvis fori non admittant extensionem, comprehensionem non excludunt vt dixi *c. 1. §. 2. n. 29.* & post me D. Crespi *obser. 1. num. 19. cum seqq. præcipue nu. 68.* Nihilominus causa remissa fuit ad Iudicem principalis litis, forte quia *d. l. 1.* dispositio præ oculis habita non fuit à Nobili, atque docto Don Cosma Gombau, qui Assessor tunc erat.

Et quamquam dici posset, quod petitio mercedis tanquam quid dependens à causa principali, deduci possit
50 coram Iudice illius ex traditis per Michaël. Ferrer *p. 1. obser. Gener. Gubernat. Cathalon. c. 70.* Brun. *cons. 129.* Mandos. *tract. de commiss. form. 11. vers. validitate iurisdictionis.* Gratian. *discep. for. c. 154. n. 24.* Cancer. *var. p. 2. c. 15. n. 68. cum seq.* D. Leo. *decis. 177. per tot.* Marinis *lib. 2. quotidianar. cap. 51. n. 2.* advette quod omnes isti Doctores quæstionem dirimunt per verbum *possit,* non autem necessitatem inducunt, & sic Marinis dum tractat de clerico qui litigaverat coram seculari, conveniendum pro mercede Advocati coram Ecclesiastico resoluit, ex in-
capacitate scilicet secularis; quæ ratio militabat in casu 51
de quo agimus, nam Iudex delegatus à Domino directo solum habet cognitionem de re emphyteuticali, quæ vti talis in iudicium deducta est, sive vt practici nostri dicere solent *de re censita vti censita,* iuxta ea quæ tradidi *c. 6. §. 3. ex num. 6.* quare incapax videbatur cognoscendi de mercede, salariove advocati, nam similes iurisdictiones prorogari non possunt ex pluribus adductis per Carleval. *de Iudic. tom. 1. disp. 2. numer. 1169. cum seqq.*

Aliud dubium suscitatum observavi anno 1645. dum 52
Ludovicus Alexander Almunia Generosus conventus fuerat, & contumacialiter condemnatus ad solutionem nutritij; qui quidem res mobiles, dolia nempe condendi vinum, commodaverat marito nutricis filij, & ad restitutionem earum agere conabatur, eo superaddito quod in executione condemnationis supersederetur. Si secundum tex. *in d. l. 1. in fin.* iuxta vulgatam lectionem, quæ ab interpretibus amplexa reperitur, decidendum videretur; quæstio difficultate carebat, nam Vlpianus 54
asserit cognitionem extraordinariam comprehendere mutuas petitiones, & reconventio nihil aliud est. Vt probatur *in tot. tit. decretal. de mutuis petitionibus,* docent Larrea *decis. 4. n. 15.* Faber *in C. lib. 2. tit. 1. defin. 6. num. 5.* Fontanella *decis. 343. n. 4.* Reconventio namque sequitur conventionem velut corpus vmbra, & induitur conventionis naturam pluribus Giurba *decis. 3. per tot.* & Fontanella *decis. 449. n. 23.* Si natura reconventionis intentatæ inspicienda erat, dum de commodato bonorum mobilium agebatur, ad Regiam Audientiam verbalem pertinere cognitionem ex foro indubitatum est.

Denique si solum inspiceretur actus reconveniendi, tam reconventio, quam conventio remittenda erat iuxta forum ad Iudicem ordinarium, cum in nostro textu expresse cautum reperiatur: ob quod nervose contendebat causam, ad minus, remittendam fore Iudici ordinario: Sed nihilominus remissio denegata iustissime 55
fuit, nam omnia per eum deducta re integra procedebant, non autem quando iam condemnatus reperiebatur, nam eo in casu iuxta *d. c. 16. Cur. anni* 1626. audiri non poterat quin mercedem nutricis deponeret penes Curiam; & sic decretum adhibitum fuit quod non audiretur quin deponeret: & ea ratione cessante, adhuc res dubia reddebatur, cum actio dirigeretur contra maritum, cuius vxor condemnationem mercedis obtinuerat iuxta tex. *in l. 1. C. ne vxor pro marito.* vbi Doctores.

Ista cognitio verbalis, vt nomen ipsum demonstrat, 56
solum versatur circa debita verbo contracta, non autem de quibus constat per scripturam, sive privatam, sive publica auctoritate confectam. Nam si instrumentum publicum adest cum obligatione guarentigia, executiva via insurgit, vt dixi *in hoc cap. §. 1. n. 92. cum seqq.* Si clausula guarentigiæ obligationis deficiat, per condemnationem *infra decem saluis* procedendum est, vt 57
notavi *§. præcedent. ex n. 4.* Si scriptura privata sit, modo quo dictum remanet *c. 10. §. 4. n. 77. cum seq.* agendum est: & ideo quoties in Regia Audientia verbali apparet scriptura debiti, de quo agitur, causa remittitur ad Iudices ordinarios, de quo exempla plura quotidie habebantur; ita observavi in causa Ambrosij Castello mercatoris, qui pro mercibus ab ipsius domo desumptis, quendam virum nobilem convenerat me Adsidente in Audientia verbali; interrogatus debitor modo assueto an deberet pretium mercium, respondit se nihil debere de quo scripturam privatam sive Chirographum non tradidisset; exhibuit actor Chirographum debiti non infimæ summæ, recognitionem postulando, & cum iam scriptura requireretur, iuxta *d. for. 17. Cur. ann. 1585.* qui quoad hoc immutatus non est, causa remissa fuit ad iudicium ordinarium.

Sub hac dispositione, & consuetudine iudicandi non 58
compre

comprehenditur ſimplex memoria ad modum computationis, inter partes facta, habiti & recepti, etiamſi ſubſcripta reperiatur, vel de aliquibus partitis adſit chirographum comprobans ipſam partitam, vt quotidie accidit, in medicamentis deſumptis ex taberna Pharmacopolę, quia quando deſumuntur pręter Receptã Medici, qui ea quærit, ſolet chirographum mittere, vel in ipſa recepta ſubſcribere, ſic in bombicinis laneis vel linteis, aut aromatibus evenit, & cum minutim recipiantur, re-
59 ſultat memoria computationis; quæ licet exhibeatur, non efficit quod cauſa remittenda ſit Iudicibus ordinarijs; nam hic caſus ſpeciali providentia expreſſus in noſtro textu reperitur; *comptes de medicines*, & cum eadem ratio militet in mercibus alterius generis minutim receptis, ex vi comprehenſionis idem obſervatur; dummodo in ea ſcriptura non reperiatur expreſſa obligatio quantitatis reſultantis ex computatione; quia ea extante iam mutat naturam, & convertitur ex computatione in chirographum debiti, quare remittenda cauſa erit.

Aliquando etiam in controverſiam deductum vidi, an ſi ſalarium Medico vel Chirurgo promiſſum ſit in ſcriptis, peti poſſit in Audientia Verbali? & ratio dubitandi eſſe poteſt quod in noſtro foro dicitur ibi,
60 *pro meſes de Metges, y Cirurgians.* ſi enim cauſa promiſſionis Medico vel Chirurgo factæ in foro expreſſa eſt, parum, vel nihil refert quod in ſcriptis facta ſit, quia forus indefinite loquitur; indefinita namque æquipollet vniverſali, tex. *in l. ſi ſervitus 22. ff. de ſervit. vrban. prædior.* cum alijs adductis per Barboſ. *axiom. 123. ex num. 1.* & vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, tex. *in l. non diſtinguemus, ff. de recept. arbitr.* Barb. plura adducens. *axiomat. 136. num. 4.* Sed contrarium eſt verius, nam in hoc foro de verbalibus tantum agitur, & ſic dum promiſſio verbalis non ſit, non poteſt ſpectare ad Audientiam Verbalem, & ſicut *in d. for. 35. §. præterea de teſtib.* à diſpoſitione illius excluditur mercenarius habens inſtrumentum promiſſionis, ſic in noſtro textu excluſus erit, præſertim cum hæc cognitio odioſa ſit tanquam excludens iuriſdictionem ordinariorum, & in odioſis indefinita non æquipollet vniverſali tex. *in l. 2. iunc. l. placet 4. ff. de liber. & poſt.* per quas inſtitutio poſthumi indefinita, comprehendit omnes poſthumos, etiam ſuſceptos ex alia vxore; exhæredatio vero ſtrictè interpretatur, alijs relatis Barboſ. *d. axiom. 123. num. 4. & 13.* & lex non diſtinguens interpretari debet per aliam diſtinguentem, tex. *in l. ſciendum, ff. qui ſatisdare cog.* cum alijs congeſtis per Barb. *d. axiom. 136. num. 4. ad fin.* noſter namque forus interpretandus eſt per *d. for. 35. §. præterea*, in quo diſtinctio expreſſa habetur.

61 In vſu etiam eſt alia cognitio extraordinaria, & forma procedendi ſummariſſima, de qua non nihil tetigi *c. 4. §. 9. ex numer. 2.* quæ dicitur per *compareant partes*: Nam porrecto libello decretum Iudicis eſt; *compareant partes craſtina die hora Audientiæ, & providebitur.* Dupliciter in vſu habetur, incidenter, vel principaliter. Incidenter, in qualibet cauſa, ſive ordinarie, ſive ſummarie tractetur ad articulos calumniam ſapientibus
62 breviter excludendos. Nempe ſi aliqua exceptio præiudicialis deducatur, cuius altercatio ſuſpenderet curſum cauſæ principalis. Si enim Iudex ſuſpicionem concipit ex narratis in ipſo libello, vel ex qualitate perſonarum, aut alias, quod frivolè, aut calumniosè allegatur, eo decreto adhibito partibus comparentibus coram eo diſcutitur, & plerumque detegitur calliditas. Si enim liquet, ſtatim per Iudicem definitur reijciendo, vel admittendo exceptionem; ſi res dubia apparet,
63 continuari prætentiones mandat, & eis in ſcriptis redactis medio libello nuncupato *acte comparendo*, & aliquando in præſentia Iudicis, in Aula ad quam ſpectat definitur: Mediante qua praxi, plura, quæ ſi per modum ordinarium diſcutienda forent, multum temporis conſumerent, breviſſime expediuntur.

Neque ad id ſolum hac forma procedendi vtuntur omnes Curiæ, ſed ad alios effectus, ſi brevitati conſulendum eſt, nempe ad compulſas actorum faciendas, ad relationem facti in ſcriptis adhibendam noſtra vernacula lingua *memoriales en hecho*, ad oculares inſpectio- 64
nes decernendas. Sed quod magis eſt, antiquitus ad articulos frivole iam introductos reijciendos frequentiſſime adhibebatur; quod oblivione vel deſidia ferme obliteratum eſt, in omiſſione partium, an Iudicum deſpectu in dubium trahi poſſet; ego parti poſtulanti denegatum nunquam vidi; quærelas autem denegatæ Audientiæ ex inobſervantia celebrandi eam hora per foros deſtinata, plures audivi, quod remedium opportunum deſiderat. Hinc hora Audientiæ, quam vnuſquiſque iudicum celebrare quotidie tenetur in domo propriæ habitationis; *hora Aſſignationum* dicitur, quæ per foros certa & deſignata vnicuique tribunali eſt. *for. 16. Cur. ann. 1547. for. 14. Cur. ann. 1552. for. 59. curiar. anni 1564. for. 34. Cur. anni 1604. & for. 120. Cur. ann. 1626.* & adhuc in noſtro textu expreſſa mentio huius nominis reperitur, ad excludendam Audientiam verbalem per modum Aſſignationis.

Principaliter iſta extraordinaria cognitio per *compa-* 65
reant partes in vſu eſt, ad expediendas lites earum rerum quæ ex ſe celeritatem deſiderant ſi tempore periturę ſunt, & ſic celerrime definitive terminantur. Nam ſi res peragenda eſſet obſervata ſolemnitate fororum, quando pronuntiaretur iam periret cum ipſa re actio; ſic fieri docent textus *in l. Iulianus 9. §. 1. ff. ad exhib. l. vnic. ff. de gland. legen. l. 3. C. de error. advocat.* & clarius ad rem tex. *in l. ſi nominatus 12. C. Theodoſ. de appellat.* ibi: *ſi nominatus Magiſtratus aliquis refragetur, non Appellatio, ſed quærimonia hoc dicetur. Appellationis enim verbum in maioribus rebus dici oportet, ſimiliter & ſi ad exactionem annonariam nominatus de iniuſtitia queratur, non appellatio ſed quærela hoc eſſe videbitur. Ideoque nec tempora appellationum ſervanda ſunt, ſed inox ſuper huiuſmodi quærimonijs diſceptandum.* docent Bartol. *in d. l. 1. & in l. ſi prius, num. 30. ff. de nou. oper. nunciat.* Olibanus *de action. p. 1. lib. 3. c. 4. n. 38. cum ſeqq.* Cancer *variar. lib. 3. c. 16. n. 139.* Fontanella *de pact. clauſul. 4. gloſ. 10. part. 1. n. 97. in fin.* & *clauſ. 7. gloſ. 3. part. 10. num. 39.* Ripoll. *variar. c. 5. n. 220. & ad Prax. Peguer. rubr. 14. n. 54. & rubr. 31. num. 11.*

Vſus præcipuus eius eſt in cauſis recurſus ab electio- 66
nibus officiorum annalium, vel triennalium Civitatis, vel Generalitatis, & ab impedimentis oppoſitis concurrere in his electionibus debentibus. De quibus tractat D. Leo *deciſ. 49. per tot. tom. 1. & deciſ. 19. tom. 3.* licet formam procedendi non explicet: qui enim intendit ſe minime legitime impeditum fuiſſe, vel ab electione excluſum, recurſum emittit, & ſi res integra ſit, vel quia electio nondum facta eſt, vel quia electus nondum adeptus fuerat poſſeſſionem per iuramentum præſtandum; & libello examinato in Regia Aula dum de fumo gravaminis apparet, decretum de comparendo ex illius deliberatione interponitur, per horas litem abbreviando, provt neceſſitas vrget: Commiſſarius cauſæ in domo 67
propriæ habitationis partes verbaliter audit, hora deſtinata in ipſo decreto; continuare prætentiones decernit, & ſi opus fuerit dilationem probatoriam arbitrariam, ſecundum temporis anguſtiam aſſignat, & ipſis factis, abſque ſolemnitate publicationis, partibus communicari permittit: & cunctis in Aula relatis celerrima pronunciatio ſubſequitur, denegata plerumque ſupplicatione, & alio quocumque remedio, quæ praxis adaptatur reſcriptis per Conſtantinum in *d. l. ſi nominatus*, vt explicat Iacob. Gothofred. *ibid.* ſed quia hæc omnia ex arbitrio, & religione iudicantium pendent, ſufficiat hæc breviter tradidiſſe.

§. IV.

De iudicio ſummario irregulari in cauſis mercaturæ per Curiam Conſulatus, Subiuſtitiæ, atque Ædilis ad for. 18. de clam. non mut. *cum alijs iuribus.*

FERDINANDVS REX.

anno 1488. Oriolæ.

TEXTVS.

MEs avant ſtatuim e ordenam que les cauſes e queſtions de la Cort del Conſolat, e que vendran denant dedits Conſols ſien tractades de nua paraula ſens ſcrits. E que ſols ſien redegits en ſcrits los teſtimonis, e les Sentencies ques donaran en la dita Cort. E que en les dites cauſes de la dita Cort del dit Conſolat, no puixen entrevenir Procuradors, Notaris, ne Cauſidichs ſi no ſols los principals. E ſi alcu dels principals ſera malalt, abſent, o impedit, lo procurador de aquell ſia mercader, e de la condicio que ſera lo principal, en manera que Notari, o Cauſidich noy puixa entrevenir, e lo contrari fahent encorrega pena de cinquanta ſous, e prſvacio de Offici.

SVMMARIVM.

1 *Origo Conſulatus maris, remiſſive.*
2 *Privilegia commerciantibus conceſſa an à iure procedant, in quæſtionem deducitur per aliquos.*
3 *Tiraquellus tenuit nulla lege privilegium conceſſum negotiationi reperiri.*
4 *Textus* in l. ſemper 5. §. negotiatores, ff. de iur. immunit. *expenditur contra Tiraquellum.*
5 *Alia iura expenduntur in quibus permanent veſtigia privilegiorum negotiatoribus conceſſorum.*
6 *Textus in* l. legatis 65. in princip. ff. de legat. 3. *explicatur contra Kirchnerum, tenentem negotiatores inter ſervos annumerari.*
7 *Nobilitati non derogat negotiatio honeſta nec mercatura.*
Text. in l. 4. C. de commerc. *expenditur, ibid.*
8 *Reges plures negotiationem exercuerunt, & exercent.*
9 *Negotiatio ſordida obeſt nobilitati, non autem honeſta.*
10 *Tex.* in l. 6. C. de dignitatib. lib. 12. *explicatur.*
11 *Nobilitatis decor ex conſuetudine pendet.*
12 *Mercatura per alios adminiſtrata non derogat Nobilitati.*
13 *Tex.* in l. iuſtiſſimè 44. ff. de ædil. ædict. *explicatur.*
14 *Text.* in l. vnic. C. negotiator. ne milit. lib. 12. *expenditur.*
15 *Tex.* in l. 1. C. de natur. liber. *ad rem explicatur, ſimul cum Ariſtotele.*
16 *Negotiatio ex ſe neminem nobilitat, ſed minime detrahit Nobilitati.*
17 *Iura ſanguinis nullo iure civili dirimi poſſunt.*
18 *Statuta Ordinum militarium cum diſtinctione interpretanda ſunt quoad excluſionem eorum, quorum Patres, vel Avi mercaturam exercuerunt.*
19 *Mercatura per ſe tractata non derogat Nobilitati, ſed aliquantulum maculat ſplendorem Nobilitatis.*
20 *In iudicio tractando in Conſulatu duæ ſpecialitates habentur ex noſtro foro.*
In cauſa mercantili nihil in ſcriptis redigendum eſt præter depoſitiones teſtium, & ſententiam, ibid.
21 *Contrarium cautum videtur* in foro 4. de ſenten. & act.
22 *Cauſæ mercantiles tractari non poſſunt per Procuratorem, Notarium, neque Cauſidicum.*
23 *Cuicumque habenti mandatum permittitur alieno nomine in iudicijs intervenire iuxta* for. 7. de procurator.
24 *Ritus procedendi in Curia Conſulatus idem eſſe debet, ac in Curia Subiuſtitiæ ex foro.*
25 *Subiuſtitia vſque ad quam ſummam antiquitus cognoſcebat, & nunc cognoſcit.*
26 *In Curia Subiuſtitiæ omnes cauſæ tractantur verbaliter.*
27 *Praxis expediendi lites in his Curijs breviter deſcribitur.*
28 *Dilationes probatoriæ in cauſis Conſulatus quales ſint, vel eſſe debeant.*
29 *Cauſæ Conſulatus expediendæ ſunt modo quo in eo Magiſtratu Barchinonæ expediuntur.*
30 *Cauſæ Conſulatus maiorem ſummam ducentarum librarum comprehendentes evocari poſſunt ad Regiam Audientiam*
31 *Iuriſdictio Conſulatus eſt privativè conceſſa reſpectu aliarum Curiarum, non autem reſpectu Regiæ Audientiæ, quæ iudicat nomine Regis.*
32 *Iuriſdictio in Officium conceſſa cumulative cenſetur reſpectu concedentis, qui maiorem penes ſe retinet.*
33 *Cauſæ Conſulatus evocabiles ſunt in Cathalonia ex pluribus.*
34 *Cauſæ Cambiorum nundinalium evocari poſſunt abſque aliqua ratione, quia privilegijs mercaturæ non gaudent.*
35 *Cauſæ evocatæ ad Regiam Audientiam à Curia Conſulatus, vel per appellationem introductæ, tranſeunt cum ſuis privilegijs.*
36 *Iudices appellationum Curiæ Conſulatus parum attenduntur.*
37 *Probationes an fieri poſſint in cauſis appellationis, à ſententijs Conſulatus.*
38 *Probationes in cauſis ſupplicationis, quando iam introductæ per appellationem, ſententia terminatæ ſunt, in Regia Audientia admitti poſſunt.*
39 *Cauſæ Conſulatus ſi maioris ſummæ ſint, tractari poſſunt in ſcriptis.*
40 *Quæ obſervantia diſpoſitione forali confirmata reperitur.*
41 *Cauſæ mercantiles coram ordinarijs tractari poſſunt ex prorogata iuriſdictione.*
42 *Privilegium harum cauſarum conceſſum fuit perſonis, & ſic renuntiabile cenſetur.*
43 *Cauſæ mercantiles coram Ordinarijs introductæ per prorogationem non ſunt terminandæ per capitula Conſulatus, ſed per foros.*
44 *Excluſio Cauſidicorum à cauſis Conſulatus iuſta eſt.*
45 *Conſules, etiam parte petente, poſſunt per ſe iudicare, non habito conſilio Aſſeſſoris.*
Deciſio Regiæ Audientiæ, ibid.
46 *Allegationes Advocatorum non ſunt admittendæ in cauſis mercantilibus.*
47 *Allegationes vtiliter excluduntur ab his iudicijs, ſicut Cauſidici.*
48 *Diſpoſitio iſta non obſervatur.*
49 *Cautiones Iudicio ſiſti, & iudicatum ſolvi nequiter exigi ſolent in Conſulatu.*
50 *Quæ requirantur ad has cautiones exigendas, remiſſivè.*
51 *Cauſa minoris ſummæ qualiter tractanda in Curia Subiuſtitiæ.*
52 *Cauſæ minoris ſummæ primam appellationem admittunt.*
53 *Promulgatio ſententiæ in cauſis minoris ſummæ neceſſaria non eſt.*
54 *Ædilis de minimis curat, & ſic verbaliter cauſas audit, & definit.*

DIxi c. 4. §. 10. *ex n.* 1. quando, quomodo, & per quem Magiſtratus Conſulum maris inſtitutus fuit in noſtro Regno Valentiæ; vnde nomen derivatum credatur, quam iuriſdictionem exercet, & cuius qualitatis eſt: ſupereſt quod dicamus qua forma in ea Curia Iudicia exerceri

exerceri debent, & solent. Sed antequam ad hæc perveniamus, prælibare oportet ea quæ ibidem notavi *num.* 4. nempe quod iurisdictio hæc concessa fuit negotiationi, atque mercaturæ ob vtilitates vniverso Regno ex ea resultantes.

2 Quidam in iuris scientia peritus, asseruit quod simile privilegium non dimanat à iure communi; sed noviter inductum fuit per Reges nostros. Quare non abs re erit inquirere an assertio ista veritate nitatur. Potuit namque niti, auctoritate doctissimi viri Andreæ Tiraquelli, qui in consummatissimo tractatu *de Nobilitate, cap.* 33. *num.* 13. scriptum reliquit, *nulla lege privilegia mercaturæ scripta reperiri: sed Principum rescriptis indul-*
3 *tam fuisse.* Sed salva pace tanti Doctoris ostendere conabor in iure nostro repetitam mentionem horum privilegiorum scriptam permanere. Sic mihi docet Calistratus *in l. semper* 5. §. *negotiatores, ff. de iur. immunit.* sub his verbis: *Negotiatores, qui annonam, vrbis adiuvant, item navicularij, qui annonæ vrbis serviunt, immunitatem à muneribus publicis consequuntur, quandiu in huiusmodi actu sunt: nam remuneranda pericula eorum, quin etiam & hortanda præmijs merito placuit, vt qui peregre muneribus, & quidem publicis cum periculo, & labore fungentur, à domesticis vexationibus, & sumptibus liberentur: cum non sit alienum dicere etiam hos Reipublicæ causa dum*
4 *annonæ vrbis serviunt, abesse.* eleganter quidem, & iustissime; ad rem dum non solum de mercatoribus, sed etiam de navicularijs tractatur; sicut in nostro Regno, & mercatoribus, & hominibus maris privilegium fori de quo agimus concessum est. Perpende quæso verba illa: *nam remuneranda pericula eorum, quin etiam & hortanda premijs merito placuit.*

Ex eadem ratione privilegia Consulatus confirmata reperiuntur Valentiæ, vt patet *ex privil.* 9. *D. R. Alphonsi Tertij*, ibi: *Quia negotiorum mercantilium maritimorumque salubris directio dignoscitur vtilis nostris submissis, & Reipublicæ terrarum nostrarum non modicum fructuosa volentes circa gubernaculum negotiorum ipsorum in civitate Valentiæ suffragijs adesse congruis, & favoribus opportunis.* En quomodo quod lege cautum erat, nostri sapientissimi Principis rescripto innovatum apparet; non de no-
5 vo adinventum. Scevola *in l. 5. ff. de muner. & honor.* excusationem quam cõcessam Calistratus dixerat durante occupatione, ad quinquénium extensam asserit. Modestinus *in l. non solum* 10. *in princ. ff. de excusat. tutor.* clare firmat quod absens qualitercumque necessitatis publicæ gratia excusandus est à tutela; & Vlpianus *in l.* 1. §. *licet autem* 20. *ff. de exercitor. act.* expresse scribit negotiationem, & navigationem ad summam Rempublicam pertinere. Id ipsum Calistratus adstruit *in l. 2. ff. de nundin.* dum ex Platone negotiatores necessarios Reipublicæ ostendit. Valens & Valentinianus *in l. vnic. C. de Nund. & mercation.* meminerunt de immunitate concessa negotiatoribus durante tempore nundinarum: sed Vlpianus *in l. solet* §. *fin. ff. de fer. & dilat.* tradit ea non frui qui adversus vtilitatem publicam nundinarum nomine aliquid accepit: quod supponit concessionem eiusdem immunitatis. Idem Vlpianus *in l. 2. ff. ad leg. Iul. de annon.* in eam legem incidisse docet, qui nautam navemvè retinet; quod adstruit privilegium concessum navigationi: ad quod referri posset dispositio *for.* 26. *de Guidat.* cum alijs adductis per Ramon *consil.* 11. *&* 12. & D. Crespi *obser.* 74. *n.* 11. *cum seqq.* cui adde Cerdan. *in visit. car. c.* 11. §. 4.

6 Et in specie collegij mercatorum, & iurisdictionis favore illius concessæ tex. *in l. sodales* 4. *ff. de colleg. & corpor.* ibi: *vel nautæ vel confrumentales, vel qui in eodem sepulchro sepeliuntur, vel sodales, qui & multum simul habitantes, sunt enimvero ad negotiationem.* Nautæ namque, & qui ad negotiationem coniunguntur in collegio, non incidisse in Senatusconsultum Gaius ex lege Solonis affirmat. Clarius Anasthasius Imperator *in l. fin. C. de iurisd. om. iudic.* ibi: *Periniquum, & temerarium esse perspicimus eos, qui professiones aliquas, seu negotiationes exercere noscuntur, iudicum ad quos earum professionum, seu negotiationum cura pertinet, iurisdictionem, & præceptionem declinare conari.* Et Zeno, pariter Imperator *in l. vnic. C. de Monopol. Primates professionum* hos Iudices appellat. vt interpretes fatentur, signãter Dionis. Gothofr. *in not. ad hunc. text.* & Petr. Gregor. *lib.* 47. *syntagm. cap.* 36. *n.* 17. & in specie mercatorum *cap.* 37. *vbi alios refert.* Vnde in 7
aliquo honore constitutos negotiatores dicendum est. Nec audiendus Kirchnerus in *lib. de repub. disput.* 13. *thes.* 1. dum ex Martiano *in l. legatis* 65. *in princ. ff. d. legat.* 3. negotiatores servos fuisse autumvit: quia ex eo quod testator de quo in eo textu, servos præpositos negotiationi haberet, inferri non valet quod omnes negotiatores servilis conditionis essent. Imo ex verbis Consulti, clare resultat, quod ipse testator negotiationem exercebat; alias namque servos præpositos ipsi negotiationi non habuisset: sic enim respondit Consultus. *Legatis servis, exceptis negotiatoribus, Labeo scripsit, eos legato exceptos videri qui præpositi essent negotiatis exercendi causa: veluti qui ad emendum, locandum, conducendum præpositi essent.* Verba adeo clara sunt, quod ex- 8
plicatione non egent. Imo nec nobilitati derogari per negotiationem est verior sententia, nam licet per tex. *in l. 4. C. de commerc. & mercatorib.* interdicta nobilioribus negotiatio sit, sicut dignitatem obtinentibus, & divitibus, non fuit eis interdicta ex eo quod incompatibilis sit cum nobilitate, dignitate, vel divitijs: sed quia non expedit Reipublicę quod potentiores negotiationem exerceant, ne humiliores in commercijs ab ipsis opprimantur.

Quod patet dum ditiores ab Imperatoribus, Honorio, & Theodosio, cum alijs annumerantur divites; namque, dum facultatibus abundant, libentius negotiationem exercere possunt; at ipsa copia bonorum, superbiores efficit, vt pauperes opprimere possint: carius ven- 9
dendo, & viliori pretio emendo; quæ ratio æqualiter vrget in nobilioribus, & dignitatem obtinentibus. Et dum hanc expressam habemus in hac constitutione, æqualiter omnes tangentem ibi: *pernicioſum vrbibus mercimonium exercere prohibemus, vt inter plebeios, & negotiatores facilius sit emendi, vendendique commercium:* quælibet alia divinatoria, & cerebrina erit; præcipue si non extendatur æqualiter ad omnes, quibus negotiatio interdicitur. Nemo est qui nesciat quot quantique Imperatores, Reges, atque Magnates negotiationem exercuerunt, & exercent. Tiraquellus *dict. cap.* 33. plures memorat, & post eum Larrea *allegat. fiscal.* 104. *ex num.* 1. ad quod referendum puto quod denegotiatoribus Imperialibus habetur *in l. 1. l. cessante* 5. *C. de commer.* nam isti ad domum Imperialem pertinuisse asserit Petr. Gregor. *lib.* 25. *syntagm. cap.* 3. *num.* 10. quia nego- 10
tiationem, Imperatorum nomine, exercebant; vnde immunitas à prestationibus concedebatur. *in l. mercatores* 4. *C. eod. tit.* vltra Nisibin, Callinicum & Artaxatam commertium cum Persis prohibebatur, sed excipiebantur Comites Legatorum à Persis ad Imperatores missorum, ea nempe ratione: *quibus humanitatis, & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandi copiam non negamus.*

Quanto in honore legati vbique gentium sint docent Innocentius *in cap. ad Apostolicæ* 2. *de sent. & re iudic. in* 6. ibi: *speciales nuncios, & magnæ auctoritatis viros,* & Martianus *in l. si sciendum* §. *ordine ff. de legation.* ibi: *sed si legatio de primoribus viris desideret & personas.* vbi Gothofredus exponit; *Principes civitatis.* pluribus comprobant don Christoph. Benavent. & Benavides *in Adver. Prin. & legator. cap.* 1. *&* 2. Kirchner. *dict. lib. de repub. disput.* 10. Petr. Greg. *de Repub. lib.* 11. *cap. fin.* Calix. Ramirez *de leg. Reg.* §. 16. *ex num.* 41. Et nihilominus legati, & Comites negotiationem eo in tempore iam exercebant (ne miremur si hodie adhuc ista cupiditas permaneat in legatis) Nostris temporibus Reges Galli, Britannici, & cæteri non solum negotiationem exercent, verum se commertiorum Auctores, Promoto- 11
resque exhibent; imo negotiationes vtiliores sibi reservando, cæteris interdicere solent; ita vt nihil inde-

cens,

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

cens ; vel ſordidum in negotiatione , & mercatura remaneat , dum per inſtitores, miniſtros , vel famulos exercetur ; ſecus autem ſi in taberna , vel cauponaria perſonaliter geratur : Quo tendere videtur conſtitutio Imperatorum Conſtantini, & Conſtantis *in l. ne quis 6. C. de dignit. lib.* 12. dum non omnes negotiatores à dignitatibus excluſerunt , ſed tantum ibi : *ex vltimis negociatoribus, vel monetarijs, abiectiſque officijs, vel deformibus miniſterijs* deſumi ad dignitates iuſſum reliquerunt, non enim omnes negotiatores indignos dignitatis habuerunt, ſed vltimos, vltimi namque negotiatores ſunt , vel qui de ſordidis mercimonijs tractant, vel minutatim per ſeipſos vendere ſolent. Si enim ea quæ nobilitati obſtant, vel derogant æſtimanda ſunt ex conſuetudine, & vſu cuiuſcumque Provinciæ, vt late probat Tiraquel. *de nobil. cap.* 10. *ex num.* 1. & *dict. cap.* 33. *n.* 21.

12 Si quæ per alios exerceantur , neque dehoneſtant , nec notam afferunt vt ipſe oſtendit *ibid. cap.* 27. *num.* 7. *cum ſeqq.* recte concluditur quod negotiatio , & mercatura non nocet nobilitati, dum non perſonaliter, & minutim exercetur, ſed per inſtitores , & famulos. Sic idem Tiraquellus fatetur *dict. cap.* 33. *n. fin.* quem ſequuntur Petr. Gregor. *de Repub. lib.* 4. *cap.* 7. & Syntagmat. *dict. lib.* 47. *cap.* 10. *num.* 5. Canontur. *in aphor. polit. Hip. vol.* 1. *pag.* 86. Ioan. Strapan. *de prac. & expectativis part.* 5. *verſ. circa tertiam. num.* 6. Straca *de mercat. p.* 2. *num.* 17. Gamma *deciſ.* 322. *num.* 6. Anſaldus *conſ.* 138. *num.* 345. *cum ſeq.* Auguſtinus Caputus *de regimin. reip. cap.* 4. *ex num.* 34. Hevia *in labyrint. p.* 1. *cap.* 16. Polib. *lib.* 6. Bravo *lib.* 3. *de regn. ration. fol.* 9. & 10. Azevedo *in l.* 3. *n.* 6. *tit.* 1. *lib. recopil.* Scaccia *de Comer. quæſt.* 1. *num.* 76. & *quæſt.* 7. *part.* 3. *limit.* 17. *num.* 22. Gayto de Credito. *c.* 2. *tit.* 7. *quæſt.* 5. *num.* 2096. *cum ſeqq.* Amaya *in l. vnic. C. de infam. lib.* 10. *num.* 79. Solorzan. *in Polit. Indiar. lib.* 6.

13 *cap.* 13. *verſ. y aſsen aquella quæſtion.* Noviter Beytia Linage *in nort. contract. Indiar. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 2. qui *cap.* 17. plures nobiliſſimos viros commercio Indiarum addictos enumerat, qui habitus geſtantes ordinum, militarium, non ſolum illam negotiationem exercent, verum Præpoſituram Conſulatus commercij, atque negotiationis. Quibus conſuetudo in his regnis comprobatur ; quæ præſertim in regionibus maritimis viget abſque dubio , ſine iactura ſplendoris ipſius nobilitatis.

14 Neque his obſtat Paulus *in l. iuſtiſſimè* 44. *ff. de ædilit. edict.* dicens : *nam id genus hominum ad lucrum potius, vel turpiter faciendum pronior eſt.* Quia vt ait Sanctus Auguſtinus relatus *in cap. quoniam* 13. *diſtinct.* 80. hoc potius vitio hominum quam negotiationis naturæ, aſſignandum eſt ; quem ſequuntur S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 77. *art.* 4. *verſ. ſed contra* & alij adducti per Scacciam *dict. quæſt.* 1. §. 1. *num.* 45. & 66. & 71. Minus obſtare poterit tex. *in l. vnic. C. negotiator. ne militent. lib.* 12. nam in

15 eo iure negotiatores non excluduntur à militia propter indignitatem exercitij ; ſed vt reſcripſit Iuſtinianus ibi : *Hos enim vtpote vtiles omnibus contractibus armata quidem militia penitus abſtinere ſancimus.* Cum enim vtilitas publica anima legis ſit , non excludi ſed abſtineri ait, imo, & quos iam militaſſe præſciebat non excluſit, ſed derelinquere negotiationem iubet, quia vtrique muneri ſatisfacere nequibant ; & prohibitio de militia armata tantum loquitur, & ſic non extenditur ad togatam , forenſem, & cæteras , vt in *eodem textu* habetur ibi : *aliam vero quamcumque ſine metu præſentis ſanctionis poſſe ſibi acquirere.*

Neque obſtat dictum Ariſtotelis *lib.* 7. *politic. cap.* 9.

16 dum mercatores artificibus æquiparat , inter plebeios annumerando, in cuius comprobationem adduci ſolet tex. *in l.* 1. *C. de natural. liber.* ibi : *vel quæ mercimonijs publice præfuit*; maculam namque ſubire dicitur, qui filios ex iſtis & ſimilibus mulieribus ſuſceptos, in numero legitimorum ponere voluerit. Qua re bene inſpecta, imperator loquutus fuit de mulieribus palam mercaturam per ſe ipſas exercentibus , quod non negamus, ſed aliud procedere in his quæ per ſe ipſas mercimonia non excercent, ſed per alios aſſerimus ; neque probare intendimus quod negotiatio ex ſe nobiles efficiat, cum exercitium plebeiorum ſit; ſed non ex eo ſequitur quod nobilitati naturali, ſive ex ſanguine provenienti derogare poſſit, cum naturæ iura immutabilia ſint divina quadam providentia, vt aſſeverat Iuſtinianas *in §. ſed naturalia inſtit. de iur. natur. gent. & civil.* & iura ſanguinis nullo iure civili dirimi poſſint vt docet Pomponius *in l.* 8. *ff. de regul. iur.* Plura ad rem congerunt Covarruv. *pract. cap.* 19. *num.* 17. Otalor. *de nobilit. part.* 2. *tertiæ principal. cap.* 5. *num.* 15. Garcia *de nobilit. gloſ.* 1. §. 1. *num.* 57. *cum ſeqq. & gloſ.* 7. *num.* 17. Avendaño *in dictionar. verb. Cavallero privil.* 3. Guttierrez *lib.* 1. *practicar. quæſt.* 137. *num.* 21. alijs relatis Fragoſo *de regim. reipub. part.* 1. *lib.* 3. *diſput.* 6. *num.* 168. & *lib.* 7. *diſput.* 19. *num.* 81. Baëza *de inope debitor. cap.* 36. *ex num.* 34. Azevedo 18
in dict. l. 3. *num.* 8. Matienzo *in l.* 4. *tit.* 19. *lib.* 5. Narbona *in l.* 14. *gloſ.* 1. *num.* 9. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* Amaya *in dict. l. vnic. num.* 82. Beitia Linage *dict. lib.* 1. *c.* 18. *num.* 2. ſecundum quam diſtinctionem ab inſigni militari Sancti Iacobi excluduntur hi quorum patres , vel avi negotiationē per ſe in publica taberna vel caupona, vel per alios minutim exercuerunt , vt habetur *in cap.* 5. *tit.* 1. *ſtatut. eius ordin.* In militia vero de Calatrava *cap.* 1. *tit.* 6. *definit.* expreſſe dicitur quod excludantur hi quorum patres , vel avi quodlibet genus mercaturæ geſſerunt ſive per ſe, ſive per alios.

Quod ea ratione ſtatutum crediderim , nam licet 19
mercatura nobilitatem non excludat, etiamſi per alios exerceatur, detrahit aliquantulum de ſplendore ipſius nobilitatis , vt cum Tiraquello Otalora & alijs notat Caputus *dict. cap.* 4. *num.* 37. & melius Amaya in *dict. l. vnic. num.* 85. *in fin.* in noſtra vero Militia Monteſſiæ obſervatur diſtinctio ſuperius tradita; nam licet diffinitiones Ordinis Calatravæ ſequamur , quia vere calatravenſes ſumus, vt probavi *cap.* 7. §. 4. *num.* 7. (ſed cum diverſo Magiſtro) & cum ſtatutum, de quo ſupra nouum ſit , nempe capituli generalis celebrati *anni* 1652. nondum per nos receptum, diffinitio antiqua in viridi obſervantia eſt.

His prælibatis , vt iam ad explicationem noſtri tex- 20
tus deveniamus, in eo duæ irregularitates Iudicij ſummarij Curiæ Conſulatus reperiuntur. Prima eſt quod quæſtiones inter mercatores, & nautas ſuſcitatas verbaliter expediendæ ſunt , ita vt tantum in ſcriptis redigi poſſint, depoſitiones teſtium & ſententiæ: Regula namque expreſſa habetur *in for.* 4. *de ſent. & actis* quod 21
in omni lite ſive ſummariè , ſive ordinariè introducta, ſi res deducta in iudicio ſummam excedat centum ſolidorum, geſta in ſcriptis redigi debent per Actuarium Curiæ ; ex qua diſpoſitione irregularitas inſurgit; nam generalis diſpoſitio limitata reperitur , ita vt non omnia geſta in ſcriptis redigantur, ſed tantum depoſitiones teſtium examinandorum , & Sententiæ diffinitivæ ſcilicet, quæ litibus finem imponunt, nam interloquutiones apud Valentinos vocantur *proviſions.* Secunda ir- 22
regularitas eſt quod iſtæ lites duci non poſſunt , per Procuratores Notarios Valentiæ, quorum officium eſt inſtitutum non ſolum ad teſtificandum inſtrumenta, ſed etiam ad Procuratoris munus exercendum ex his quæ notavi *cap.* 10. §. 1. *ex num.* 58. neque in eis intervenire poſſunt Cauſidici ; id eſt Advocati ; Cauſidicus namque, Advocatus dicitur vt probat tex. *in l. quiſquis 6. in princ. C. de poſtulando* vbi Gloſſa vnde derivatur Cauſidicina, de qua *in l. ſi quis decurio* 188. *C. Theodoſ. de decurion.* docent Donellus *lib.* 18. *comment. cap.* 3. & ibi Illiger. *lit. F*, Dioniſ. & Iacob. Gotofred. *in his iurib.* licet nomen Cauſidicorum etiam ad Procuratores protrahatur, vt notat Bap. Magon. *Iuris nos. Advocat. p.* 2. *cap.* 1. *num.* 14. & *cap.* 3. *num.* 1. tamen revera ex proprietate ſermonis Advocatos ſolos comprehendit; nos au- 23
tem, vt omnes ex profeſſo negotia aliena curantes, comprehendamus, vnica diſtinctione non inepte *Cauſidicos* dicere ſolemus.

Irregularitas igitur conſiſtit in hoc quod *in for.* 7. *de procurator.*

procurator. generaliter cautum est, quod quilibet habens sufficiens mandatum alieno nomine intervenire potest in iudicijs : quod de iure cautum pariter reperitur tex. *in l. 1. §. vsus autem ff. de procuratorib. c. potest* 68. *de regul. iur. in* 6. vbi Doctors: quoad advocatum *in for.* 7. *de dilation.* Iudici imponitur obligatio dandi Advocatum non habenti, & sic non solum litigatores habent liberam facultatem adhibendi Advocatos, verum implorato officio Iudicis, eos ad lites peragendas consequuntur, de iure idem dispositum apparet *in l. nec quicquam 9. §. advocatos ff. de offic. Proconsul. l. 1. §. ait Prætor ff. de postulando* cum similib. At in causis mercantilibus ne negotiatores in foralibus contentionibus distrahantur, specialiter cautum est, quod procuratores, notarij, neque Causidici, id est Advocati, admitti possint, sed casu legitimi impedimenti procurator qui admittendus est debeat esse mercator, vel nauta eiusdem scilicet conditionis ac est principalis litigator.

24 Neque istæ irregularitates ratione carent, imo eam habent vrgentissimam, quoad specialitatem scripturæ excludendæ, quia *in for.* 17. *de clam. non mut.* aperte dicitur quod ritus procedendi in Curia consulatus idem sit ac in Curia subiustitiæ (sive vt nostrates dicunt) iustitiæ tercentorum solidorum : sed in ea Curia procedendum est verbaliter, & absque scriptis vt dicitur *in for.* 4. *de sentent. & act.* igitur idem observandum venit in Curia consulatus. Neque ratio ista enervatur ex eo quod *in d. for.* 4. solum mentio fiat de causa non excedente summam centum solidorum ; quia illa summa tempore promulgationis fori censebatur minima.

Quod clarè percipitur animadverso, quod iurisdictio subiustitiæ adinventa seu instituta fuit ad decidendas lites de re minima; quæ autem istæ sint, regulari debet per temporum varietatem ; nam à principio, 25 quando facultates Regnicolarum tenues erant, ad valorem triginta solidorum tantum se extendebat iuxta *Privil.* 32. *Reg. Iacob. II.* expeditum anno 1307. Postmodum extensa fuit iurisdictio ad quæstiones quinquaginta solidorum, *privil.* 143. *eiusdem Reg.* expedito anno 1324. nam in discursu eius temporis adductæ fuerunt iam facultates Regnicolarum aliquantulum ; quod confirmatur *ex for.* 3. *de clam. non mut.* promulgato per Regem Alphonsum (secundum dicere debuit, licet lapsu typographi Primum dicatur in epigraphe) anno 1329. 26 in Curia Valentiæ celebrata. Deinde ad tercentos solidos protracta per *d. for.* 5. *de sent. & act. & for.* 33. *de Curia & Baiul.* qui sunt Regis Petri II. in Curia Montisoni anno 1363. Sed *for.* 18. *de clam. non mut.* est Regis Martini in Curia Valentiæ anno 1403. igitur clare sequitur, quod summa centum solidorum quæ tempore Regis Iacobi conditoris *d. for.* 4. *de sent. & actis*, reputabatur modica, cursu temporis aucta fuit ad tercentum solidos, ad effectum tractandi verbaliter causas eam non excedentes, & sine formali scriptura, *vt in d. for.* 4. dicitur, & in nostro textu extenditur ad causas mercantiles, non attenta quantitate debiti, sed qualitate ipsius. Sed sic est quod in curia subiustitiæ verbaliter & sine solemni scriptura tractantur lites, vt ex infra dicendis apparet: ergo idem dicendum tam vi nostri textus, quam fori præcedentis.

27 Ob quod praxis ea est, quod per simplicem citationem ad comparendum coram Consulibus causæ incohantur. Comparente citato, res verbaliter discutitur, & pronunciatio subsequitur condemnativa, vel absoluti va concepta sub illa clausula, *præsentibus & auditis partibus*, vtriusque intentione breviter & summarie adnotata per actuarium. Si vero testium examen causa requirat, præsentibus, & auditis partibus dilatio arbitraria con- 28 ceditur vtrique communis, & regulariter ad probandum & probatum habendum; qua finita nulla spectata allegatione consules pronunciare possunt & debent; sed ista dilatio non vt antiquitus, quater concedi valet, sed semel, & peremptorie provt in alijs causis fit, statim atque petitio seu requisitio facta fuerit iuxta foros, non secundum capitula consulatus quæ quoad hæc abrogata sunt per *for.* 43. *de testib.* si vero reus non comparet ter citatus pro contumaci habetur, & condemnatur ; posteaque non auditur nisi refectis expensis, quo pacto praxis interpretata fuit *for.* 2. *de bon. auct. iudic. possid.*

Verum quia mentionem fecimus de capitulis Con- 29 sulatus ; notandum est, quod ea quæ observantur Valentiæ sunt eadem quæ in Civitate Barchinonæ statuta antiquitus fuerunt ; de quibus olim libellus typis mandatus fuit, & præ manibus nostrorum pragmaticorum haberi solet. Per contenta in his capitulis terminandæ sunt causæ mercantiles, quod ab origine institutum fuit *in dict. privil.* 20. §. *item statuimus & ordinamus, quod Valentiæ D. R. Petri primi*, ibi: *provt est in Barchinona fieri assuetum.* Cerdan. *in visit. carcer. cap.* 9. *num.* 18. *in not. lit. E*, ibi namque sic observatur vt patet *ex tit. constit. de causes mercativols*, de quibus videndi Ferrer. Bosch. Peguera, Cancer. Fontanella, Ripoll. & Cortiada in locis inferius citandis. In Regno Aragoniæ expressa mentio habetur *in for.* 1. *de iust. administranda in domibus deput.* ibi : *E Iudge de menores causas e de los maiordombres de Mercaderes.* vbi Bardaxi *num.* 1. solum dicit quod curia mercatorum celebrari debet hora vespertina in Aula superna minori domus deputationis, forte quia commercia in civitate Cæsaraugustæ non exercentur sicut antiquitus exerceri solebant. Sed Molinus in repertor. foror. verb. Iudex Mercatorum, & ibi Portoles *à num.* 106. latius disserunt ; sed nihil penitus de observantia speciali illius Regni tradunt. De Regno Castellæ adest expressus titulus qui est 13. *lib.* 3. *recopil.* cuius explicationem tra- 30 ctant Bolanos, Azevedo, Beytialinage, & alij statim recensendi. In Regno Sardiniæ Dominus Vico *ad pragm. eius Regni tit.* 48. *tom.* 2. de Italis pluribus Straca *in tract. de mercatura, tit. quomod. in caus. mercat. proceden. sit*, præcipuè *p.* 2. *ex num.* 1. Gratian. *discep. for. cap.* 569. *num.* 1. & 19. Antonin. Amat. *var. lib.* 1. *resolut.* 33. *n.* 16. Chaquer. *decis. Ped.* 2. *num.* 2. Ex Lusitanis Barbosa *in l.* 1. *art.* 1. *num.* 121. in Gallia Petrus Gregor. *lib.* 47. *syntagm. cap.* 37. *num.* 4. *cum seqq.* imò *num.* 1. sic ait : *cum commercia hominum maximæ vtilitatis sint, & facilis debeat esse expeditio, placuit negociatoribus præponi proprios Iudices, & fere apud omnes gentes, cum & iuris gentium commercia sint.* Plures cumulant Carleval. & Cortiada, *ille tom.* 1. *de Iudic. tit.* 1. *disp.* 2. *n.* 1176. & 1194. *cum seq.* & iste *decis.* 10. *ex n.* 230. *tom.* 1. præter eos quos congessi *d.* §. 10. *n.* 8. & *seq.*

Ex quo principio, nempe ex obligatione iudicandi 31 has lites modo assueto in consulatu Barchinonæ, plures illationes insurgunt, quæ notatæ minime sunt *in d.* §. 10. quarum explicatio parum, aut nihil conducebat ad iurisdictionalia, quæ ibi tradebantur, sed maximopere conducunt ad formam procedendi, de qua hic tractamus.

Prima illatio sit quod causæ excedentes summam 32 ducentarum librarum (tercentarum in Cathalonia esse debet) evocari possunt ad Regiam Audientiam è curia consulatus in prima instantia. Sicut evocantur è curia Iustitiæ in civilibus vt dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 32. Quæ illatio probatur primo *ex for.* 17. *de clam. non mut.* in quo expresse dicitur, quod iurisdictio consulatus dimanat à iurisdictione Iustitiæ, sive iudicis ordinarij ; & sicut causæ ad hunc spectantes in prima instantia evocabiles fiunt, si eam summam attigerint, vt expresse cavetur *in for.* 12. *curiar. anni* 1585. sic pariter causæ spectantes ad Consulatum evocabiles sunt.

Secundo probatur ex eo, quod licet iurisdictio in re- 33 bus mercantilibus privative consulibus concessa reperiatur, hoc intelligendum est respectu Curiæ Gubernationis, & aliarum inferiorum, vt expresse dicitur *in privil.* 89. & 107. *R. Petri II.* non vero respectu Regiæ Audientiæ, quæ iudicat nomine Regis : & ratio est quod prælibata iurisdictio concessa in officium reperitur, quare cumulativa est respectu concedentis, vt probavi *cap.* 6. §. 1. *in princ.* dum aliud expressum non

reperiatur.

reperitur. Semper namque concedens iurisdictionem, maiorem penes se retinet, vt cum Deciano, Menochio, Scaccia, Rota, Cancerio & alijs docet Dominus Vico *ad pragm. sardin. tom.2. tit.48.nu.2.* licet non adaptetur doctrina hæc, ad ea quæ superaddit, de iudicibus Ordinarij, nam respectu illorum privativa censenda est, vt probavi *d.§.10.n.3.& 9.*

34 Tertio quia Barchinone ex pluribus causis, sive qualitatibus lites mercantiles, etiam si summam illam maiorem non attingant evocabiles fiunt, vt probat *const. 1.tit. de caus. mercant.* & tradunt Ferrer. *obser.p.1.c.39.* Andreas Bosch *in lib. tit. de honor de Cataluña lib.4. c.24.§.10. per tot.* Ripoll. *ad Prax.Peguer. rub.4.nu.69.* Fontanella *decis.231. num.2. & decis.138. num.2.* Cortiada *d. decis.10. num.243. cum seqq.* Cum autem iurisdictio Consulatus Valentiæ concessa sit eo modo quo Barchinonæ concessa est, eadem forma qua Barchinonæ causæ evocabiles fiunt, Valentiæ pariter evocabiles erunt, dempta quantitate, nam in Consulatu Barchinonæ tercentum librarum summa requiritur, Valentiæ autem sufficit summa ducentarum librarum, vt ex dictis patet.

35 Sed an adsit qualitas, evocabilem litem faciens, generaliter attente examinari debet, præterquam in causis Cambiorum nundinalium, nam licet in origine ad commertium, & mercaturam referantur, & sic ad Consulatum pertinere videntur, quod tenuerunt Bolaños *in Cur. Philip. lib.2. tom.2. c.15.n.18.* Muta *decis.42. n.18.* & Gayto *de credito.cap.2.tit.7. n.1695.* hoc procedit in cambio vero, non in nundinali, post quam pallium vsurariæ pravitatis, cambium istud factum fuit, à veris mercatoribus apud nos parum in vsu habitum, ex his,

36 quæ latè deduxi *in tract. de re criminal. controvers.40.ex num.117.* Et sic nulla spectata qualitate evocari lites possunt, neque in eis privilegium aliquod obseruandum crediderim ex doctrina Baldi, Alberici, Alciati & aliorum quos sequitur Straca *de mercatura p.1.num.27. cum seq.* & post eum Solorçano *in politic. Indiar.lib. 6. c.14. §.alios quales añado.* Quia postea quam nundinæ non celebrantur in oppido Metinæ del campo, nisi imaginariæ, neque in illo commercium aliquod exercetur, transfusio pecuniarum esse non potest, & revera cambia nundinalia sicca effecta sunt; & sic cambia ista prohibita sunt in Regno Castellæ, quia vsuræ non commercio vtilitati deserviunt, & cessat causa concessionis privilegij, vt *ibidem* latius probavi: qua de causa pluries in Regia Audientia vidi obseruari causas cambiorum nulla spectata qualitate evocari; imo aliqui ex Senatoribus sentiebant non posse de eis tractari in Consulatu nisi inter vere mercatores lis duceretur, ex traditis per Portoles *ad Molin. verb. Iudex, nu.117. cum seq.* cum quibus calculum posui.

37 Secunda illatio sit, quod causæ evocatæ ad Regiam Audientiam, vel per appellationem interpositam à sententijs Consulatus introductæ in ea (Iudices namque appellationum in nostris foris memorati, de quibus aliqua dixi *dict.§.10. num.13. cum seqq.* nisi in rebus parvi momenti à nemine quæri solet) nam etiam per appellationem aditi Regia Audientia potest in Cathalonia iuxta *const.2. d.tit.de caus. mercant.* transeunt cum sua qualitate, ita vt iudicari debeant ex bono & æquo non secundum foros, sed secundum capitula Cõsulatus; sic namque obseruari Barchinonæ testantur Ripoll *var.c.11. n.528.* Fontanella *decis.231.n.1.& decis.236. n.18.* D.Vico. *dict. tit.48. nu.10.* Quod expresse statutum est per *d. const. 1.* Et sic pariter Valentiæ obseruandum erit, & obseruatur, secundum notata per Portoles *vbi proxime n.111.*

38 Tertia illatio est, quod prohibitio probandi in secunda instantia, quæ ex actis primæ sententia terminanda est iuxta *cap.13. Consulatus* extenditur ad causas pendentes per appellationem in Regia Audientia, sed non ad causas supplicationis, nempe quando iam causa appellationis, sententia Regiæ Audientiæ terminata est, & ab hac interponitur supplicatio; nam sic ex mente Senatus Cathaloniæ interpretatur *d.c.13.& d. const.1.* vt testatur Fontanella *decis. 239. ex n.2.* Quod specialissimum est, nam in *const.1.2.d. tit. de caus. mercant.* videntur permitti probationes in causis pendentibus per Appellationem in R. Audientia, dummodo summarie, & per breves dilationes procedatur: sed nihilominus vis regulæ generalis *in d.c.13.* contentæ sic per obseruantiam interpretati, dictam *const.1.* temperat, atque declarat; licet non careat difficultate, quod permissum sit in iudicio secundæ prouocationis, quod in iudicio primæ prohibetur. Sed nos cum teneamur obseruare ea quæ Barchinonæ fieri solent, à prædicta praxi recedere non debemus.

39 Quarta illatio sit, quod licet in nostro textu regula ponatur expediendi has causas verbaliter; obseruantia, & praxis non est vniformis; nam aliquando, in causis scilicet gravioribus, acta in scriptis rediguntur, & dilationes idoneæ dantur ad probandum factum, etiam si extra Regnum, vel vltra mare probationes fieri debeant; quod sic fiendum suadet praxis Barchinonæ obseruata: ibi enim licet regulariter causæ mercantiles tractentur verbaliter, vt statum reperitur *in c.17. Consulatus:* tamen etiam in scriptis tractari posse statutum est *in c.8. Consulatus*; & effective tractantur, vt ostendit Fontanella *decis.240. ex n.2.* quo istam differentiam ex professo explicat. Et forali dispositione in nostro Regno firmatur, nam *in d.for.43. de testib.* clare habetur quod dilationes probatoriæ concedantur sicut in cæteris causis, in his quæ in Consulatu pendent; & sic sicut in alijs iuxta qualitatem facti, dilatio extenditur, & competens assignatur ad probandum in partibus longinquis, vel transmarinis, vt dixi *d.c.10.§.2. ex n.184.* retenta tamen qualitate summariæ cognitionis, quod satis explicatur in eodem foro, dum dicitur quod petitionem, vel requisitionem statim sequatur dilatio; & sic tempus opponendi exceptiones dilatorias, litis contestatio & cæteræ solemnitates iudicij ordinarij exclusæ remanent.

41 Quinta illatio est quod causæ Mercantiles coram ordinarijs ex prorogatione tractari possunt absque eo quod Consules effectum prorogationis impedire valeant: nam privilegium istud favore personarum negotiationem, navigationemvè exercentium concessum fuit, vt patet ex *d. privil.20. §. item statuimus & ordinamus quod Valentia*, ibi: *inter homines maris, & Mercatores, & in privil.100. R.Petr.II.* ibi: *inter Mercatores & patronos, & homines maris:* & sic in alijs; quod docte ac pru-42 denter ostendit Cortiada *d.decis.10. num.239.* vbi decisiones Senatus Cathaloniæ tradit; & plura congerens Carleval. *d. disput.2. ex n.1197.* dum enim personæ in alterius Iudicis cognitionem consentiunt, suum privilegium renuntiasse resultat. Et hoc in casu non debent expediri causæ per capitula Consulatus, sed per foros provt in ceteris causis fieri est assuetum. Sic tenuerunt Ferrer *part.3.obser.c.401.* Bosch *d.§.10. verf. segons* Cancer *var.p.3.cap.10.n.8.& 9.* Ripoll *de regal.c.25.num.38. & 41.n.14.& in prax.Peguer.rub.4.n.68.* Portol. *ad Molin. vbi sup. n.113.* cæteta qui cupit adeat dictos Doctores præcipue Andream Bosch *d. c.24. §.10.* Bolaños *in* 43 *Cur.Philip.tom.2.lib.2.cap.15.* & Ripoll. *in special. tract. de Consulat.mar.* ac noviſſime Beytia Linage *in.d.norte de la contr. lib.1. cap.17.& 18.* licet semper præ oculis habenda est consideratio quod tenemur sequi obseruantias Barchinonæ, ac per consequens doctrinam Doctorum Cathalaunorum.

44 Alia vero specialitas in nostro textu contenta, quæ irregularitatem comprobat, versatur, vt dixi, circa exclusionem Advocatorum, Causidicorumvè, & Procuratorum ex professo de litibus defendendis tractantium qui sunt notarij Valentiæ. Exclusio illorum clara est in textu; sed de ratione ipsius exclusionis aliquid dicendum est. Si enim non per foros, aut leges lites istæ decidẽdæ sunt, sed per capitula Consulatus, vt dixi, adquid 45 Causidicorum interventio? si absque figura iudicij procedendum est, ad quid Advocatus, vel Procurator Notarius? Si enim Consules non coguntur Assessores assu-

mere

mere etiam parte petente,vt *in for.19. de clam. non. murand.* definitum eſt, & deciſione Regiæ Audientiæ vallatum,referente D.Leo inter Don Gaſparem de Romani, & Don Baltaſarem Ladro, vt teſtatur D. D. Petrus Sanz, quare admittendi, qui ſolum curare ſolent de
46 protelandis litibus, & controverſijs fovendis?Non ſolum fori noſtri hæc omnia excludunt, ſed à iure communi diſpoſitio non diſputandi apices, ſed attendendi meram facti veritatem & æquitatem naturalem procedit. Sic probat tex. *in l. ſi fideiuſſor 29. §. quædam 4.ff. Mandati.*ibi:*de bona fide agitur,cui non congruit de apicibus iuris diſputare;ſed de hoc tantum debitor fuerit necne.* vbi Bartol.Iaſon.*in l.2. §. item in facto,n.17. ff. de verb. oblig.* Chaquer.*deciſ.Pedem.2. num.2.* Guido Pap.*conſil. 103.num.4.*Maranta *conſ.57. n.4.* Ioſeph. Cumian.*in rit. magn.Cur.Sicil.cap.38.num.405.*Molinus & Portoles *d. numer. 106. cum ſeqq.* Petr. Barboſ. *in l. 1.ff. de iudic. art.1. numer.127.* Gratian. *diſcep. Forenſ. capit.64. numer.12.*

Neque verba Mercatorum intelligenda, vel interpretanda ſunt ſecundum iuris ſtrictam interpretationem, ſed ſecundum conſuetudinem mercatorum ſic probat tex.*in l.ſi cum ante 8.C.de donat.aut.nupc.*Notant Baldus *in c.1.in princip.col.3.n.6. verſ.præterea com. vſus de ſucceſ.feudor.*Alexander *conſ.102.in fin.verſ.verba prolata,n.12.lib.6.& conſil.9.n.3. & 4. lib.1.* Corneus *conſ. 319.col.11.num.12.& 13.lib.3.*Gratian. *diſcep. for.c.201.*
47 *num.94.& 95.*Beitia Linage *d.cap.17.nu.39.* Hinc profluit quod allegationes Advocatorum in his cauſis admitti non debent *l.1.§.1.& 2.d.tit.13.lib.3. recopil.* vbi Azevedo *n.12.*Bolaños *d.cap.15. num.36.*Beitia Linage *d.c.17.num.35.& 37.*Aliæ leges ſimiles adducuntur per Claudium Cotereum *tract.de iur.& offic.milit.cap.9.*Carranza *de part. cap.2. num.243.* Solorçan. *de Iur. Indiar. tom.2.lib.4.cap.3.ex n.3.*& Petr.Gregor.*ſyntag.lib.1.c.3. num.6. & lib.47. c.37. fer. per tot.* omnes tendentes ad vnicum finem, ſcilicet ne diſtrahantur negotiatores à mercatura,cuius vtilitas ingens eſt,vt breviter notavit Lipſius *lib.2. civil. doctrin. c.11.* & poſt eum Saavedra *Symbolo politic.68.*& Solorçan.*emblem.Regio polit.68. ex num.35.*

48 Nihilominus obſervantia iſtius irregularitatis prorſus evanuit, Cauſidici namque de his litibus curant, Procuratores Notarij abſque diſcretione admittuntur, lites immortales fiunt; & quod magis dolendum eſt cuncta ferme in ea Conſulatus Curia nuta actuarij gubernantur; qua de cauſa aliquos mercatores, expertus ſum perhorreſcentes ipſius tyrannidem quærentes aliorum Iudicum cognitiones:Conſules enim negotijs proprijs addicti, de iudicatura raro curant; & ſic ea quæ inducta prudenter fuerunt ad commercij fomentum in perniciem ipſius transformantur.Præſertim abuſus ingens experitur in concedendis decretis de danda cautione iudicio ſiſti iudicatum ſolui, quæ noſtro vernaculo idiomate dicitur *Seguritat de Iui*; Caſtellæ vero
49 *Arraygo.*de quo expreſſa diſpoſitio adeſt *in for.4.de iuriſ. om.iudic.for.8.cum ſeqq. de ſem.rit. præſtan.* quam ad rem interpretatur Cerdan *in viſit.Carcer.cap.9.ex nu.14. cum aliquibus capitibus ſeqq.* Adeſt etiam *cap. 30. Conſulatus*, de quo videndi Michaël Ferrer.*p.1.obſer.cap.38. & part. 3.cap.491.*Fontanella *deciſ.230.ex num.9.cum deciſ.ſeq.* Ripoll.*poſt Prax.Peguer.Rub.7.per tot.*Matienzo,& Azevedo *in l.3.tit.16. lib.5. recopil.* Valenzuela *conſ.157. ex*
50 *num.10.*Berlich.*practicabil.p.1. concluſ.73. per tot.* At in Curia Conſulatus ſæpius nulla ſpectata iuſtificatione, vel ſolemnitate ex his quas adducit Fontanella *dec.232.* rei adduci iubentur, ac in Carcerem detruduntur, cum maximo detrimento tam reorum, quam creditorum; nam ex hoc ſubſequi ſolent decoctiones, & alia nocumenta non levia:impatientia namque vnius creditoris, & facilitas Iudicis in concedendo decreta de ſecuritate præſtanda cæteros creditores,cum debitore, ipſiuſque bonis, ſufficientibus forte ad ſatisfactionem cuncto-

rum,male perdere ſolent, nam detruſionem in Carcere ſequuntur dilapidationes, occultationes, impenſæ immoderatæ,atque infinita mala, quorum remedium eſſet temperantia in vſu huius remedij.

Sed vt finem huic materiæ imponamus, in Curia 51
Subiuſtitiæ cauſæ *de plano abſque libelli oblatione, & ſtrepitu atque figura iudicij ſeu promulgatione ſententiæ:* expediri iubentur *privil.32. R. Iacob. II.* quo de cauſis triginta ſolidorum & infra tractatur. Sed *in privil.143. eiuſdem Regis* de cauſis vſquead quinquaginta ſolidos tractante dicitur:*ſine ſcriptis ſummarie,& de plano,& ſine ſtrepitu & figura iudicij omni appellatione remota,foro Valentiæ non obſtante.* licet hoc vltimum correctum fuit per 52
Regem Petrum Secundum *in d.for.33. ad fin. de Cur. & Baiul.* dum ſemel appellari poſſe conceſſit, nec mirum quia iam Subiuſtitiæ cognitio vſque ad tercentum ſolidos extenſa fuerat; ſed forma iudicandi data, tam in eo reſpectu Iudicis appellationis, quam *in d. for.5. de ſent.& act.*ibi:*ſolament de nua paraula e ſens ſcrit, e ſens pleit, ates lofet de la veritat, tots allongaments diffugia, e ſcuſacions a part poſats,e foragitats.*& ſic verbaliter cau- 53
ſas Subiuſtitia expedire debet, omni ſolemnitate iudiciali ſublata, protelationibus excluſis, excuſationibus ſemotis, atque diffugijs exterminatis. Huic cognitioni ſimilis habetur in Principatu Cathalonię,quam Ripoll nuncupat iudicium verbale in Curia Viccariæ poſt *Prax. Peguer. Rub.2. per tot.* quæ exercetur per Regentem Viccariam; in Aragonia vero per locumtenentem Zalmedinæ iuxta *for.8.& 9.de Iudic.& for.vnic. de cauſis minorib.* vbi Bardaxi. Ea enim obtinentur expediendo cauſas verbaliter,prẹſentibus & auditis partibus,de quo aliqua dixi *c.5.§.4.n.11.*

Ædilis denique de levioribus curat, vt dixi *c.4.§.4.* 54
n.39. & 40. quare verbaliter, ac ſummariſſime omnia iudicia expedit,vt dixi *ibid.n.45.*vbi plures adduxi,quibus adde Petr.Gregor.*dict.lib.47.ſyntagm.cap.31.per tot.* Fragoſo *de regim.Reip.p.1.lib.7.diſput.21.* Amaya *in l.2. C.ſi ſerv.aut.liber.ad Decur.aſpir.lib.10.n.4.*D.Creſpi *obſer.5.n.142.*ſed de his dicta ſufficiant, dum maiora nos vocant.

§. V.

De Iudicio Summariſſimo,nuncupato firma iuris, ad for. vnic. in extrav. que los fermans de Dret,fol.87.*cum aljs iuribus.*

CAROLVS IMPERATOR, REX Hiſpan. Anno 1537. Montiſoni.

TEXTVS.

ITem Senyor per quant aixi mateix les dites perſones que reſidixen en Roma apres que han citat, e fet citar les dites perſones Eccleſiaſtiques que tenen e poſſeheixen dignitats e beneficis en lo voſtre Regne de Valentia de facto procuren de haver la poſſeſſio de dites dignitats, & beneficis, no obſtant la dita perſona haja fermat de dret davant lo Official real de voſtra Mageſtat de la dita Ciutat e Regne. Ecom qualſevol fermant de dret per los furs deldit Regne de Valencia dega eſſer mantengut e defenſat en ſa poſſeſſio fins en tant ſia conegut de la cauſa principal ſuper proprietate, y aquella ſia deciſa e determinada ab ſentencia paſſada en coſa iutjada, y a Voſtra Mageſtat, y preheminencia real, y a Sos Officials en loch de aquella ſeſguarda prohibir e vedar no ſia feta força, e violencia ſobre la dita poſſeſſio,e ſobre aquella *partes non veniant ad arma.* Perço los dits tres braços ſupliquen a voſtra Mageſtat ſia merce de aquella ſtatuir, e ordenar que ſi per alguna perçona ſera fermat de dret per raho de

la dita posseſſio que te de les dites dignitats, e beneficis en poder de Vostra Mageſtat, o de sos Officials reals; per Vostra Mageſtat, e per sos Officials reals la posseſſio li sia guardada, e manar mantenir aquella, donant li letres de manutenencia de dita posseſſio, no obstant qualsevol inhibicio de Iutges, citacions, o altres provisions impetrades de Roma, o alias per les dites persones. Plau a sa Mageſtat que lo fermant sia mantengut en sa posseſſio fins que per lo Iutge aqui pertany aliter sia declarat.

SVMMARIVM.

1 *Dignitas materiæ, & neceſſitas explicationis perpenditur.*
2 *Firmæ iuris iudicium originem ducit à legibus* 12. *Tabularum.*
3 Lis vindiciarum *qualis erat, & quomodo tractabatur.*
4 *Firmæ iuris iudicium idem in effectu eſt ac* Lis vindiciarum.
5 *Iudicium inter Gallos dicitur* recredencia, *vel* cauſa novitatis.
6 *In Regno Caſtellæ, & Principatu Cathaloniæ dicitur* interdictum interim.
Sed etiam in Cathalonia dici ſolet firma iuris, ibid.
7 *Poſſeſſorium ſummariſſimum, & præparatorium iudicij principalis nuncupatur ab alijs.*
8 *In Regno Aragoniæ nomen firmæ iuris generaliſſimum eſt complectens omnes inhibitiones.*
9 *In Regno Valentiæ iudicium iuris firmæ, eſt ſummariſſimum poſſeſſorium retinendæ, ab obtinendam manutentionem poſſeſſionis, durante lite.*
10 *Firmæ iuris nomen derivatur à iure civili Romanorum.*
11 *Iura expenduntur in quibus mentio habetur de verbo firmare.*
12 *Firmare quid ſignificet iuxta placita iuris Pontificij, atque civilis.*
13 *Firmare de iure, ſecundum foros Valentiæ, eſt idem ac ſecurum facere iudicium, præſtita cautione iudicio ſiſti, & iudicatum ſolui.*
14 *Fidancia de directo etiam dicitur in Regno Aragoniæ, & Valentiæ.*
15 *Sicut in Principatu Cathaloniæ quod ſonat idem, ac firma iuris.*
16 *Cathaloniæ quomodo firma iuris in vſu hodie ſit, & an idem cum interdicto interim.*
17 *Cathaloniæ olim omnia iudicia exordium accipiebant à firma iuris.*
18 *Firma iuris in Cathalonia præſtabatur ab actore in lite.*
19 *Firma iuris in Regno Aragoniæ eſt beneficium reorum.*
20 *Contra firma iuris ſolum admittitur inter Araconenſes in poſſeſſorijs interdictis.*
21 *Actores aliquando præſtant cautionem ſiue firmant de iure Aragoniæ.*
22 *Cautionem hanc de iure civili aliquando præſtabant actores.*
23 *Cautionem hanc an præſtare actor teneatur aliquando in Regno Valentiæ.*
24 *Firmæ poſſeſſoriæ impetrantur quando adhuc non appareat quis actor, quiſve reus eſſe debet.*
25 *Firma iuris perſonaliter præſtanda eſt iuxta forum Valentiæ.*
26 *Firmare de iure Duellantes olim ſolebant.*
27 *Firmæ iuris datæ in diverſis negotijs, & cauſis, ſecundum foros, & praxim Valentiæ.*
28 *Firmæ iuris remedium in Regno Valentiæ opportunum non eſt nec admiſibile, niſi in cauſis poſſeſſorijs.*
29 *Litteræ quæ obtinentur mediante iuris firma continent mandatum de manutenendo cum clauſula iuſtificativa ſi quas, &c.*
30 *Interdictum vti poſſidetis ad quid adhibebatur.*
31 *Interdicto vti poſſidetis dicernebatur actor à reo.*
32 *Interdictum vti poſſidetis, dabatur pro rebus incorporalibus.*
33 *Interdictum vti poſſidetis requirebat ſatisdationem ſecundum formam edicti perpetui.*
34 *Cathaloniæ in deſuetudinem abiit neceſſitas præſtandi idoneam cautionem, de quo iuſte conqueritur Fontanella.*
35 *Summariſſimum poſſeſſorium an ſit idem iudicium cum interdicto vti poſſidetis.*
36 *Iudicium momentaneæ poſſeſſionis an ſit idem cum ſummariſſimo.*
37 *Interdictum vti poſidetis an ſummarie tractandum.*
38 *Interdicta omnia ſummaria cognitione expediebantur.*
39 *Interdictum vti poſſidetis ad idem finem ac firma iuris adhibebatur.*
40 *Interdictum vti poſidetis an de re ſoli tantum redderetur.*
41 *Exempla non reſtringunt ſed declarant regulam.*
42 *Interdictum vti poſidetis an poſit interponi officio Iudicis.*
43 *Sequeſtrum quando neceſſarium eſt in quæſtionibus poſſeſſorijs.*
44 *Aliud eſt officium iudicis implorare, & aliud iudicem ex officio procedere.*
45 *Firma iuris habet ſubſtantialia interdicti vti poſſidetis, & momentaneæ poſſeſſionis, & ſolum differt quoad modum procedendi.*
46 *Firmæ iuris remedium nititur in poſſeſſione tanquam fundamento neceſſario.*
47 *Poſſeſſionem allegans reus eſſe deſiderat.*
48 Authent. generaliter, Codic. de Epiſc. & Cleric. *expenditur.*
49 *Provocans ad iudicium quodammodo actor dicitur.*
50 *Qui perturbationem patitur, vel veretur in ſua poſſeſſione, dum tueri per Iudicem intendit, provocat ad Iudicium, & actoris vices ſuſtinet.*
51 For. 10. de ſecurit. præſt. *explicatur.*
52 *Doctores Regni Valentiæ poſſeſſionem ſupponunt, vt iuris firma concedatur.*
53 For. 11. de præſcript. & Privil. 22. §. 1. D. R. Petri I. *expenduntur.*
54 *Firmæ iuris remedium ſecundum praxim Regni Valentiæ ſolum congruit ad idem quod interdictum vti poſſidetis.*
55 For. 20. de malefactor. *expenditur in his quæ ibi dicuntur de firma iuris.*
56 *Duellum tolerabatur in ſubſidium dum deficiebant probationes ad rem iudicialiter perſequendam.*
57 *Duellandi mos mutuatum fuit à Romanis, Germaniſque.*
58 *Duellandi mos illicitus ſemper fuit, & ſolum ſuſtinebatur in vim conſuetudinis.*
59 *Duellum tandem improbatum Canonicis ſanctionibus, præcipue directo expreſſo Tridentini.*
60 *Fori contenti* in extravagant. qualiter Vaſſalli Mag. Monteſ. *explicantur.*
61 *Offerenti cautionem antiquitus mandatum de manutenendo concedebatur, etiam ſi non probaſſet poſſeſſionem.*
62 *Probatio ſummaria poſſeſſionis iam requiritur, ſed abſque partis citatione.*
63 *Praxis firmandi de iure ſive petendi manutentionem.*
64 *Primum decretum iudicis ſolum complectitur quod recipiatur informatio ſi per teſtes probanda poſſeſſio eſt, ſi per inſtrumenta, quod viſis actis providebitur.*
65 *Iuris firmæ admiſſio quibus verbis concipiatur.*

66 *Clauſula*

66 *Clausula iustificativa necessario opponenda est dum nulla prævia citatione conceditur firma iuris.*

67 *Provisio iuris firmæ seu mandatum in ea contentum, resolvitur in citationem comparente parte intra terminum allegando in contrarium.*

68 *Præstita cautione mandatum de manutenendo expeditur, vel acta traduntur vt adversario iniungantur.*

69 *Qui læditur ex admissione dum intendit se in possessione esse, duplex remedium adhibere debet, nempe allegando rationes & contra firmam ponendo.*

70 *Qui possessionem non habet, solum rationes proponit.*

71 *Revisionem petere vel nullitates deducere frequentissimum est, sed nec vtile, nec necessarium.*

72 *Nullitates ex eisdem actis iudicandæ sunt.*

73 *Decisio Regiæ Audientiæ denegando terminum ad probandum in iudicio nullitatum.*

74 *Firma, & contra firma separatis processibus ducuntur, sed congruentius esset quod cumularentur.*

75 *Firma quæ confirmatur interlocutoriam exigit, quæ revocatur, sententiam, & quare.*

76 *Firmæ confirmationem obtinens, in iudicio principali reus constituitur, & gaudet commodis possessionis interim.*

77 *Firma & contra firma revocatis partes intentare solent interdictum adipiscendæ possessionis.*

78 *Firma & contra firma confirmatis Iudex ex officio suscitat* articulum interim.

79 *Praxis Aragoniæ in quo discrepet à praxi Valentiæ, quando firma & contra firma æqualiter comprobantur.*

80 *Interdictum* interim *non habet locum in Regno Valentiæ nisi vtraque parte æqualiter possessionem probante.*

81 *Firmæ iuris remedium præparatiuum est* interdicti interim.

82 *Firmæ admissio resolvitur in citationem comparente parte infra terminum & eam impugnante.*

83 *Firma resoluta in citationem, per rationes oppositas intra terminum si adversarius contra firmam ponit, etiamsi ei non admittatur, sed iiunctio simplicet fieri iubeatur, in eodem statu ambo reperiuntur, scilicet simplicis citationis.*

84 *Firma iuris concedenda est etiamsi de possessione non constet nisi per dictum vnius testis.*

85 *Leviores probationes sufficiunt in possessorijs.*

86 *Firmam impugnans positis rationibus intra terminum, etiamsi non contra firmaverit, admittitur ad probandum.*

87 *Decisiones Regiæ Audientiæ antiquæ & recentior.*

88 *Testes ad firmam obtinendam recipiuntur per viam informationis summariæ absque partis citatione.*

89 *Testes non interrogantur ad instantiam alterius partis, neque repetuntur etiamsi postuletur.*

90 *Clausula iustificativa sanat omnes similes defectus.*

91 *Manutentio concessa per iuris firmam censetur parvi præiudicij.*

92 *Citatio partis necessaria est si pendente lite firma iuris ponatur.*

93 *Observantia Regiæ Audientiæ.*
Clausula iustificativa non apponitur in decreto concessionis firmæ iuris obtento citata parte, ibid.

94 *Firma iuris postulata pendente lite potest concedi absque partis citatione si adest periculum in mora.*

95 *Firmæ iuris regulariter postulantur ante litem motam, & non expresso nomine eius, à quo perturbatio veretur.*

96 *Decisio Regiæ Audientiæ denegans interrogationem, & repetitionem testium, contrarium verius est.*

97 *Restitutio in integrum non est concedenda ad probandum minori in Iudicio iuris firmæ.*

98 *Læsio resultans minori ex concessione iuris firmæ reparabilis est in alio Iudicio.*

99 *Testes de vniversitate quorum interest tanquam singulorum non sunt attendendi in iudicio iuris firmæ.*

100 *Testis de re sua nemo esse potest tam de iure, quam de foro.*

101 *Testes de vniversitate non sunt idonei etiamsi interesse solum vt vniversos eos tangat.*

102 *Testium repulsa in summarissimo iudicio iuris firmæ non admittitur.*
Testium repulsa in hoc iudicio habet locum si obiectum resultet ex eisdem actis, ibid. & 112.

103 *Decisio Regiæ Audientiæ concedens restitutionem ad probandum in iudicio iuris firmæ.*

104 *Decisio Regiæ Audientiæ concedens repulsam testium in iudicio iuris firmæ.*

105 *Iudicium firmæ iuris præparatorium est possessorij plenarij, & in suo casu præparatorium* interdicti interim.

106 *Observantia Regiæ Audientiæ quoad suscitandum* articulum interim.

107 *Præparativum summarissimi, nequit esse iudicium ordinarium.*

108 *Æstimatio eius quod interest in iudicio summarissimo, regulanda est respectu eius quod interest in plenario.*

109 *Vtilitas manutentionis parvi præiudicij est, respectu eius quod interest in plenario.*

110 *Momentanea possessio, & parvi præiudicij est concessa in iudicio iuris firmæ.*

111 *Momentaneum ex se, vitio litigantium fieri solet diuturnum.*

113 *In summarijs dilatio specialis ad reprobandos testes non conceditur.*

114 *Tenutæ iudicium ampliores fines habet, quam summarissimum manutentionis, quod in iudicio tenutæ suscitari valet.*

115 *Restitutio in summarijs concedenda est dum constat de calliditate adversarij.*

116 *Decisio Regiæ Audientiæ de qua n. 103, non est attenda, quia destruit praxim iudicij iuris firmæ & nil magis dignum supremo Tribunali quam propias sententias corrigere.*

117 *Testium inverisimilitudo quoad dicta non est attendenda.*

118 *Testes verisimiliora deponentes præferuntur.*
Sed procedit in concursu probationum, ibid.

119 *Verisimile, aut inverosimile quid dicatur remissive.*

120 *Verisimilius est, quod iuri magis congruit.*

121 *In Firmæ iuris iudicio solum inspicitur factum possessionis.*

122 *In iudicio firmæ iuris non disputatur de iure, sed de facto possessionis.*

123 *In Iudicio firmæ iuris illicitus, illegitimus, atque iniustus possessor, etiamsi fur, vel prædo sit, manutenendus est.*

124 *Declara quoad concessionem manutentionis, dum non apparet an iustus vel iniustus possessor sit.*

125 *Detecto iam vitio possessionis, iniquum esset confirmare manutentionem.*

126 *Text.* in l. fin. ff. de adquir. posses. expenditur.

127 *Vt possidere, quando, & quis dicatur adversario.*

128 *Clam possidere ab adversario dicitur, qui eo inscio, vel ignorante cuius controversiam metuebat furtive ingressus possessionem est.*

129 *Possessio in successorem vi legis plerumque transfertur.*

130 *Possessio translata vi legis, civilissima dici solet, sed etiam civilis, & naturalis.*

131 *Possessioni translatæ vi legis debentur omnia remedia possessoria.*

132 *Possessionem civilem translatam vi legis obtinens, manutenendus est contra apprehendentem naturalem eo inscio, & non citato.*
Decisio Supremi, ibid.

133 *Precario possidere ab adversario quis dicatur.*

134 *Vitia possessionis, quoad extraneos raro in iudicijs deducuntur.*

135 *Possessio infecta in ipso principio ingressus manutenibilis non est.*

136 *Possessio improba non manutenetur in supremis Tribunalibus.*

137 *Manutentio nunquam est danda non foventi iustam causam.*

138 *Detecta iniustitia postulantis, manutentio concedenda non est, dum detectio non requirit altiorem indaginem.*

139 *Possessio turbida, intricata, vel obscura manutenibilis non est.*

140 *Possessione turbida effecta subintrandum est in cognitione meritorum.*

141 *Possessio adepta non per se, sed per Patrem, fratrem, aut aliam coniunctam personam, vel per Procuratorem non habentem mandatum speciale, turbida efficitur.*

142 *Ratihabitio post protestationem, vel quamcumque contradictionem, ante perfectionem actus, inficit possessionem, turbidam, ac inefficacem ad manutentionem reddendo.*

143 *Possessio manutenibilis non adquiritur per actum auctoritate propria gestum, de quo adversarius, simul atque notitiam habuit, iudicialiter conquestus fuit.*

144 *Possessionis factum non sufficit, quando habet admixtam causam proprietatis.*

145 *Quando dicatur possessorium habere admixtam causam proprietatis.*

146 *In negotijs Ecclesiasticis secularis potest gustare merita proprietatis, non vt de proprietate aliquid decernatur, sed vt de possessione melius iudicium proferatur.*

147 *Decisiones Regiæ Audientiæ confirmatæ in hoc supremo.*

148 *Sententiæ supremi Senatus vim legis obtinent.*

149 *Causæ cognitio quam requirit forum ad excludendum possessorem de iure firmantem, non debet esse super meritis proprietatis.*

150 *Vis fori, vel legis non resultat ex narratis in precibus, sed ex decisis in decreto.*

151 *Cognitio causæ intelligenda est illa quam genus negotij in lite deducti requirit.*

152 *Firmæ iuris iudicium vere & realiter est momentaneæ possessionis.*

153 *Firmæ iuris iudicium non extenditur, ad iustificationem possessionis, nisi partes tacite, vel expresse tractent de iustificatione.*

154 *Allegans, vel exhibens titulum, discedit à facto mero possessionis.*

155 *Infirmata efficacia possessionis per tituli propositionem, permanet titulus cum suis vitijs, vel qualitatibus.*

156 *Deductis in possessorio his quæ ad petitorium pertinent limitative, non vt de petitorio quicquam pronuncietur, sed tantum ad corroborandam possessionem, qui potiora iura ostendit ad petitorium, in possessorio obtinebit.*

157 *Possessio sæpè pendet à titulo, & proprietate.*

158 *In possessorio firmæ iuris solum de mero facto possessionis agendum est, dum partes solo facto inhærent.*

159 *Secus si merita proprietatis per partes discutiantur.*

160 *Qui non tenetur respondere coram iudice incompetenti, sortitur forum eius, si respondit prorogando iurisdictionem dum aliter ei non sit prohibitum.*

161 *Sententia in rem iudicatam transacta, retractari non valet, sed si partes subintrant in discussione meritorum, valebit retractatio.*

162 *Sententia lata in causa executiva, vel summaria, non parit iudicatum ad petitorium; sed si merita discutiantur plene, iudicatum facit.*

163 *Statutum per legem favore alicuius, intelligitur eo petente.*

164 *Actus præbens causam liti non est manutenibilis.*

165 *Dare causam liti, qui actus dicatur.*

166 *Firmæ iuris plures laborant hoc vitio, cum callidi litigatores actum perturbatiuum pro possessorio supponant.*

167 *In cognoscendis actis præbentibus causam liti, multum operari potest arbitrium Iudicis.*

168 *Possessio habens contra se vehementum resistentiam iuris, non est manutenibilis.*

169 *Nisi iuvetur titulo colorato saltim.*

170 *Si nullitas tituli patens ac evidens est, nec possessio diuturna est manutenibilis.*

171 *Si nullitatis tituli detectio requirat altiorem indaginem, manutentio debetur.*

Summarissimum iudicium non est capax cognitionis earum rerum quæ altiorem indaginem requirunt, ibidem.

172 *Quæ dicantur requirere altiorem indaginem.*

173 *Possessorium summarissimum non potest cumulari cum petitorio.*

174 *Nisi vterque litigator consensum præbeat.*

175 *Secundum forum Iudex potest cognoscere de possessorio, & petitorio simul consentiente actore.*

176 *Provocans ad iudicia duplicia actoris vices sustinet, & eo consentiente poterit Iudex cognoscere de possessorio, & petitorio simul.*

177 *Secus si provocatus ad iudicium petitorium cumulari desiderat.*

178 *Iudex potest, sed non cogitur iudicare simul possessorium, & petitorium*

179 *Renuens ingredi merita petitorij exhibens titulum limitative ad adminiculandam possessionem, non dat consensum, secus si exhibeat absolute.*

180 *Si vtraque pars instruit possessorium, cessat cumulandi ratio deducta ex tituli editione resultans.*

181 *Renuntians tacite vel expresse iudicio possessorio, si petitorium suscitat, fatetur se non esse in possessione, & sic non iuvat eum manutentionis remedium.*

182 *Text.* in l. 1. §. inter litigatores ff. vti possidet, *expenditur.*

183 *Actori in petitorio, non convenit possidere.*

184 *Manutentio concedenda est ex confessione adversarij.*

185 *Qui proprio facto cecidit à possessione, non est manutenendus.*

186 *Spoliatum se docens, non est manutenendus.*

187 *Consensus discussionis petitorij, non excludit reum à manutentione, secus respectu actoris.*

188 *Protestatio facta per actorem in libello quo suscitat petitorium, non iuvat vt manuteneri possit, quia est contraria facto.*

189 *Secus si fiat in ipsa causa possessoria, dum intrat ad discussionem meritorum limitative, ad corroborandam possessionem.*

190 *Manutentio potest ex integro peti, & semel denegata potest iterum petenti concedi.*

191 *Limita si denegata fuerit ex defectu probationis, quia postea probando poterit eam obtinere.*

192 *Limita etiam casu quo obtineatur manutentio à iudice inhibito per superiorem, quia probata possessione coram superiore concedenda erit.*

193 *Manutentio concessa per Iudicem inhibitum nulla, & attentata est.*

194 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

195 *Confitens semel non habere possessionem, perperam agit postulando manutentionem.*

196 *Confessus in iudicio pro iudicato habetur, & sua se sententia condemnat.*

Confessio superat omne genus probationis, ibid.

197 *Possessio habita iure familiaritatis non est manutenibilis, nec possessio dici potest.*

198 *Vidua quæ passa fuit possessionem pignorum dotalium favore filij non amittit possessionem, si sibi aliquid annuum reservavit.*

199 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

200 *Possidens iure pignoris præservat iura protestando, dum*

patitur

patitur Dominum possidere iure proprietatis.

201 *Protestatio facta in extra iudicialibus censetur repetita in omnibus subsequentibus.*

202 *Protestatio contraria facto est illa quæ adhibetur actui incompatibili.*

203 *Possessio potest esse penes duos in solidum diversis respectibus.*

204 *Decisio Regiæ Audientiæ confirmata in hoc Supremo.*

205 *Manutentionis iudicium quod tempus considerare debet.*

206 *Firma iuris frequentius conceditur absque citatione partis.*

207 *Firmæ iuris iudicium quod tempus attendere debet.*

208 *Observantia Regiæ Audientiæ.*

209 *Manutentio conservat res in statu quo eas reperit.*

210 *Firmare de iure quid in substantia importet.*

211 *Cautio oblata ad interdictum retinendæ non extenditur ad condemnationem fructuum.*

212 *In interdictis restitutarijs, ratio fructuum in condemnatione habetur ex quo redita sunt, secus in prohibitorijs.*

213 *Interdictum retinendæ prohibitorium est.*

214 *Observantia Regiæ Audientiæ, quoad cautionem.*

215 *Iosephi Sesse doctrina quoad condemnationem fructuum in Regno Valentiæ non procedit.*

216 *Text.* in l. vnic. C. vti possidetis *expenditur cum alijs iuribus.*

217 *Cautio oblata per possessorem non ad fructus restituendos, sed ad rerum conservationem præstanda est.*

218 *Text.* in §. olim instit. de satisdat. *expenditur.*

219 *Cautio quomodo præstanda in firma iuris.*

220 *Cautionis præstandæ differentia in Regnis Coronæ Aragonum.*

221 *Fedeiussorem non habens admittitur ad firmandum de iure, cum iuratoria cautione.*

222 *Decisio huius Supremi.*

223 *Firma iuris iniuste, & de facto provisa debet de facto revocari.*

224 *Aretini dictum quoad necessitatem citationis in hoc casu explicatur.*

225 *Observantia Regiæ Audientiæ.*

1 DIgnitas materiæ manutentionis satis commendatur à Ludovico Postio in plenissimo tractatu; necessitas intelligendi eam, diu desiderabatur in Cathalonia, dum antiquam quærelam pragmaticorum inspicimus, de qua Calicius in *vsatico de omnibus sub tit. de iudic. & firm. iur. in* 3. *& 4. oppos.* Thomas Mieres *in const.* 9. *Cur. Barch. Regin. Mariæ collat.* 10. *n.* 126. Antonius Olivanus *in vsat. aliud namque sive de iur. fisci cap.* 11. *num.* 19. & Ioannes Petrus Fontanella *de pact. nup. claus.* 4. *glos.* 15. *numer.* 130. quorum verba pudet referre dum præ manibus habentur. In Regno Valentiæ disputatio pariter desideratur deficiente fororum clara dispositione, & existente scribentium sterilitate; & quamvis ardua via sit, asperum iter, procellosum Pelagus, atque inaccessibilis tractatio; ad scribendum ducor, vt ea quæ per longum vsum iudicandi percepti (triginta per annos in diversis Senatibus) ingenuitate assueta tradere non erubescam. Faxit Deus quod in aliqualem legentium, ne dicam Reipublicæ Valentinæ, cedant vtilitatem.

Firma iuris dicitur hoc iudicium in Regno Valentiæ,
2 ducens originem ab eodem fonte, à quo iuris civilis doctrina emanavit, ab ipsis inquam legibus duodecim Tabularum, quod licet difficillimum probare videatur, parum expertis in scientia legali periti facillimè fatebuntur, animadverso quod secundum eas leges iudicium vindiciarum exerceri solebat, de quo expressa mentio habetur *in l.* 2. §. *cum placuisset* 24. *ff. de origin. iur.* de eo Asconius Pedianus *in not. ad cicer. orat.* 3. *in*
3 *verrem* hæc dixit. *Lis vindiciarum est cum litigatur de ea re apud Prætorem cuius incertum est quis debeat esse possessor: & ideo qui eam tenet, satis dat pro prædæ litis vindiciarum, adversario suo; quo illi satis faciat nihil se deterius in possessione facturum, de qua iurgium est.* tradunt Balduinus *ad leg. Romuli in l.* 45. *dadec. Tabul. in princip.* Brisonius *de formulis lib.* 5. §. *plane pag.* 440. Budeus & Cuiacius *in d. l.* 2. §. *cum placuisset verb. vindicias.* Revard. *ad leg. duod. Tabul. c.* 6. Petrus Gregor. *lib.* 21. *syntagm. cap.* 9. *numer.* 13. *& seq. lib.* 23. *cap.* 5. *num.* 2. *& lib.* 36. *cap.* 25. *numer.* 13. Illiger. ad Donell. *lib.* 20. *comment. c.* 1. *lit. A,* Ant. Faber *in C. lib.* 4. *tit.* 3. *defin.* 3. *numer.* 7. *in alleg. & lib.* 6. *tit.* 11. *defin.* 12. *ad princ.* Iacob. Menoch. *de retinenda remed. vlt. num.* 10. Gail. *lib.* 1. *obs.* 7. *num.* 4. Contard. *de Moment. possess. in rubr. num.* 33. *& seqq.* Scaccia *de appellat. cap.* 2. *quæst.* 17. *limit.* 6. *memb.* 1. *num.* 55. Postius *de manuten. obser.* 3. *n.* 5. Quod hæc congruant cum firma iuris in vsu 4
habita apud nos, cuicumque in foro versato patet, & ex infra dicendis perspicuum fiet; vel ex eo tantum, quod sit remedium institutum ad retinendam possessionem mediante Iudice, cuius manutentio postulatur, præstita cautione, ad excludendas violentias, perturbationes & molestias quæ minantur: Nec solum in nostro Regno in vsu iudiciorum est, imo apud omnes gentes licet diversis nominibus appelletur. In Regno Franciæ, 5
recredentia vel causa novitatis dicitur, docent Ioannes Faber *in §. retinendæ instit. de interdict.* Rebuff. *tract. nomin. quæst.* 16. *num.* 31. *vers. vltimo fallit.* Petr. Gregor. *vbi proxi.* Ant. Faber. *in C. lib.* 1. *tit.* 2. *defin.* 95. Apud Germanos retinet nomen interdicti retinendæ Mathias Coletus *de proces. executi. p.* 1. *c.* 2. *num.* 85. Illiger, *ad donell. lib.* 15. *comm. cap.* 21. *lit. M.* Berlich. *practicab. p.* 1. *conclus.* 73. *num.* 127. licet etiam inter ipsos dicatur provisionale decretum vt cum Gailio dixit Faquineus *lib.* 8. *controver. capit.* 15. *in prin.* in Regno Castellæ, & in Principatu Cathaloniæ interdictum *interim* dici solet Covarruvias 6
practicar. c. 17. *per tot.* Paz *de tenuta cap.* 9. Larrea *decis.* 5. *num.* 2. *ad fin.* Guttierrez *lib.* 1. *Canonicar. cap.* 34. *ex n.* 103. Molin. *de Hispan. primog. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 70. vbi Addentes, qui alios referunt. Cancer *var. lib.* 3. *c.* 14. *per tot.* Fontanella de pactis *claus.* 7. *glos.* 3. *part.* 10. *num.* 33. licet etiam apud Cathalaunos firma iuris dicatur, Calicius, Iacobus de Monte Iudaico, Mieres, & alij apud Oliban. *d. cap.* 11. *num.* 14. *cum seqq.* Fontanella *d. claus.* 4. *glos.* 15. 7
num. 129. Ripoll ad prax. *D. Lud. Peguer. rub.* 3. *n.* 11. Plures appellant summarissimum possessorium vt Nevizan. *cons.* 81. *num.* 7. Alciatus *respons.* 136. *num.* 1. Cagnol. *in l. pari num.* 6. *ff. de regul. iur.* Alij vero præparatorium iudicij possessorij principalis, qui nituntur *in tex. l. liberis* 7. §. *fin. ff. de liberal. caus.* tenent Alciatus *lib.* 8. *parergon. cap.* 24. *in fin.* Menochius *de retinend. pos. remed. vlt. num.* 3. *cum seqq.* Postius *in tract. de manutenendo obser.* 3. *num.* 1. Itali regulariter nuncupant mandatum de manutenendo pluribus Post. *vbi prox.* & post eum Marinis *Quotid. resol. lib.* 1. *c.* 97. *n.* 12. *cum seqq.* Capicius Galeota *contr. lib.* 1. *controvers.* 9. *num.* 1. *& 3. & lib.* 2. *contr.* 52. *nu.* 4. Marius Curtel. *decis.* 14. *n.* 1. in Regno Aragoniæ iudi- 8
cium hoc comprehenditur sub generalitate nominis, *iuris firmæ,* quia in eo se extendit ad plura, complectens omne genus inhibitionis, vt in causis gravaminum, apprehensionum, manifestationum, Possessionis, litis pendentiæ, Casualitatis, Tertij, & communium vulgo *firmas bolanderas.* de quibus Molinus & Portoles *in repertor. verb. firma iur. & verb. apprehensio* Bardaxi *ad for. tit. de apprehen. tit. de litib. abreviand. & tit. de inhibit. dom. Reg. præsentan.* latissime Sesse *in vberrimo tractatu de inhibit. cap.* 2. §. 5. *num.* 29. vbi definitionem ponit *in anacephaleosi* & diffusius ad rem *in capit.* 6. §. 1. *ex num.* 9.
Ex quibus firmis tantum congruere cum nostris pos- 9
sunt, illæ quæ possessoriæ, & litis pendentiæ appellantur. Nam in Regno Valentiæ sub nomine *iuris firmæ* solum comprehenditur interdictum summarissimum possessorium, per quod timens turbari in possessione, quam habere intendit, mandatum de manutenendo impetrat à iure, præstita cautione. Et non inepte fir- 10
ma iuris dicitur, derivando ipsum nomen à iure, tam civili, quam Pontificio. Nam *firmare Dominium* dixe-

runt Imperatores Diocletianus,& Maximianus *in l. ex verbis* 14.*C.de donat. inter.* dum adquisitionem stabilem dominij significare voluerunt. Alexander Imperator *firmare causam.*in *l.5.C.qui potior.* pro securitate pignoris obtinenda soluto credito anteriori. Constantinus Magnus *in l.1.C.Iustinian.de caption.& distract. pign.tribut.cauf.lib.*10.quæ habetur *in l.4.C.Theodos. de exactor.* dixit *perpetuam firmitatem possidendi traditurum se pignora distracta tributorum causa.* Et constantius in *l. 2. C. Theodos. de distract. pignor.* pariter promisit *perpetuam emptionis firmitatem.* Alexander III. summus Pontifex *in c.super eo 22. de testib.& attest.* dixit *firmatum matri nonium* pro,*rite & perfecte contractum* ; & Bonifacius VIII. *in c. 2. de pactis.lib.6.*dixit *pactum iuramento firmatum.*& sic in alijs,quare recte concludimus,quod *firmare de iure* est iudicium firmum ac securum reddere; & *firma iuris* ipsum iudicium summarissimum,securum & firmum factum mediante cautione. Quod ex nostris foris clarissime comprobatur in quibus repetita expressio habetur huius nominis *forma de dret , fermancá de dret,fidancia de directo* & sic similiter in foris Aragonum, ad quorum comprobationem vltra nostrum textum in quo dicitur *fermants de dret* expendo tex. *in for. 8.de securit.præstant.* in quo dum dicitur quod quisque incola Valentiæ securus sit cum omnibus bonis , & rebus,eundo,permanendo vel redeundo per mare,& per terram & vbique ; subiungitur *donant fermanca de dret* secundum qualitatem,& quantitatem rei ab ipso postulatæ.Quod est idem ac dicere *præstando cautionem.*Quod *in for.9.eod. tit.* Latino Sermone , inelegante quidem, sed significativo concepto,pro *fermanca de dret* dicitur *fidancia de directo.* & sic in alijs.Ex foris Aragoniæ eadem ferme locutione hæc explicantur nam *in for.1. tit. de firm.iur.*habetur;*dicta captio sic fieri mandata impediri non possit per aliquam inhibitionem virtute firmæ iuris coram nobis,seu nostro Primogenito, Regentem officium Gubernationis, aut Iustitiæ Aragonum oblata.* Quo iure verbum *firma* clare refertur ad cautionem præstitam , vel oblatam ad obtinendam inhibitionem.*in for.2.eod.tit.*declaratur amplius ibi:*si coram inquisitore , sufficienter firmaverint de standoiuri , & faciendo iustitiæ complementum.* & ne verbum *de directo* videatur dissonare *in for.quotiescumque 6. eod. tit.* dicitur : *Quotiescumque coram Iustitia Aragonum aliquis firmaverit de dire lo super gravaminibus.* Ex quibus clare deducitur propria significatio nominis *ferma de dret* , sive *firma iuris* ; Quod relatum ad ipsum agentem , est idem ac præstare cautionem pro obtinenda manutentione;& relatum ad Iudicem est decretum de manutenendo , vt inferius explicabitur , & colligitur ex traditis per Sesse , Bardaxi , Olibanum, Fontanella & alios nostræ Coronæ Doctores.

In Principatu Cathaloniæ omnia iudicia, tam agendo , quam defendendo olim inchoabantur à firma iuris, vt statim dicam ; postea in vsu habita fuit ad solas res Ecclesiasticas:notant Cancer *var.lib.3.c.14. n.7.* & alij per eum adducti, sed Fontanella *d. clauf. 7. glos. 3. part.10.n.33.cum seqq.* fatetur inobservantiam in negotijs secularibus ; sed *ex n.*39. cum Olibano de action. *p.1.lib.3.c.4.ex n.*38.nervose defendit vsum ipsius nullatenus opponi constitutionibus ; sed nomen variavit, quia *interdictum interim* appellat;sed non ex eo dissentio substantialis concipienda est , nam collatis dictis per Cancer *d. c.14.* & per ipsum Fontanella *d. clauf.4. glos.15. ex n.126.* nulla differentia detegitur. Olim inquam omnia iudicia tam agendo quam defendendo exordium sumebant Cathaloniæ *à firma iuris. const.2. de ordin.Iudicior Cur. Viccar. Barchin.* vt cum Calicio, Iacobo de Mõte,Ludovico Mieres,& alijs probat Olibanus *d.c.11.de iur.fisci.n.16.cum seqq.*sequuntur Fontanella *d.glos.15.n.129.*& Ripoll.*d. rub.3. n.11. cum seqq.* expresse loquendo de actore, quod fatetur Sesse *d. c.6. §.1.n.60.* Quod aperte pugnat cum praxi Aragoniæ de qua testatur Sesse , quod firma iuris est præsidium reorum;verba sunt hæc ; *firma iuris est beneficium reorum timentium turbari in possessione sua vel alias vexari in re aliqua. Et sic est quod ille qui petit firmam, dat cautionem de iudicio sisti, ac iudicatum solvendo, quam cautionem soli rei dant.*sic habetur *num.3.in Anacephal.& cap.2.§.3.n.18.* clare affirmat quod inhibitio provisa favore actoris male provisa censetur , quia similes firmæ diriguntur contra quoscunque perturbantes reum in sua possessione,vel iure.Quæ doctrina difficilis redditur ex *for. vnic. Aragoniæ de firmis iuris super pessessorio* ibi:*es a saber que el dia de la citacion la part agent,si quiere a iudicio provocant,sia tenida de dar su firma.* in quibus verbis clare videtur dici, quod actor non solum potest , verum etiam debet *firmam* offerre. Quæ propositio videtur niti dispositione legali, nam Vlpianus *in l.3.in princ.ff.iudicat. solui*:sic respondit:*si quis apud aliquem Iudicem iturus, stipulatus est iudicatum solui,& agit apud alterum , non committitur stipulatio,quia non huius iudicij sententiæ fideiussores se subdiderunt.* ex quibus verbis clare infertur , quod actor cautionem,id est *firmam iuris* dabat.Melior ad rem textus in *authent generaliter C.de Episcop.& Cleric.*cuius verba sunt. *Generaliter Iudex provideat libellum pulsato non porrigi,sportulásve ab eo non exigi,nisi prius , & in libello actor per se,aut per tabularios conscribat,& actis intervenientibus fideiussorem idoneum periculo competentis officij præstet.*licet enim frequentius reus cautionem præstare debeat,vt *in d.l.3. §. si reus l.cum apud 20.ff. iudic. solui.l.vnic.C.de satisd.princip.inst.eod.aut.offeratur, C. de lit. contest. cum simil.* Negari tamen non potest , quod actor etiam compellebatur satisdare vt ex iuribus allegatis resultat. Quod in nostro Regno Valentiæ statutum videtur per *for.10.de securit.præst.*in quo expresse de cautione danda per actorem tractatur. Nec huic obiectioni occurrit distinctio tradita per eundem Sesse, aientis in firmis possessorijs hoc procedere, non autem in cæteris:nam firmæ possessoriæ eo animo impetrantur,vt liqueat quis actor,quisve reus sit,quod ipse fatetur,*d.c.6.§.1.num.31.cum seq.* frustra namque distinctio adhibetur,cum supponatur firmam seu cautionem præstari , tempore quo nondum exploratum est , quis sit actor,quisve reus;quod pendet ex eventu.Nam vtroque firmante , vt contigit sæpius , quando vnus firmat , & alius contra firmat,de quo casu idem Sesse *ex num.72.* quin vnius firma confirmetur,& alterius revocetur,non liquet quis sit possessor & reus,vel quis petitor , & excluſus à commodo possessionis.

Regni nostri legibus , & observantia inspectis videtur dici posse , quod in omni casu iuris firma adhiberi potest.*in for.3.de iuris.omni.Iudic.*habetur mentio de iuris firma ad sortiendum forum in quo lis tractanda est. ibi : *o si en altra cort no haura fermat dret.* idem *in for.56. & 59.ead.rubr.*in *for.89.ead.rubr.* de recursu per firmam iuris agitur. *in for.20. de malefactoribus* generalis dispositio continetur dummodo personaliter fiat.ibi : *ordenamque cascun volent fermar de dret , sia tengut fermar en poder de la cort per si personalment en sa propria persona.* in *Privil.22. §.1. D. Regis Petri I.* clare habetur quod contra fiscum iuvat firmantibus de iure possessio.In *for.vnic.in extrau.Quod firma iuris posita fol.*33. tractatur de hoc remedio adhibito in iurisdictionalibus. in *c. 1. in for.extravag. qualiter Vasalli Magistr. Montess.fol.29.* de iuris firma posita super congregationibus Vasallorum *in c.2.* deposita per Carceratos, contra Vniversitatem movẽtes quæstiones,in *c.3.de* Carceratis Ecclesiasticis, Prælatorum iurisdictionem renuentibus , seu declinantibus in eos procedentium , pro criminibus ad ipsos Prælatos spectantibus,in *nostro textu* de firmis iuris positis tam super possessione rerum profanarum, quam Ecclesiasticarum in *cap.39.actor.Curiæ Brath. Ecclesias. anni* 1626. de firma iuris posita pro possessione rerum spiritualium.In *c.49. eorundem* de firma iuris petita pro quasi possessione iuris decimãdi. In Regia sententia quam ad litteram tradidi *supr.c.4.§.10. num.8.*fit mentio de firma iuris in materia iurisdictionis prorogatæ. In sententijs Cancellarij per me traditis *c.7. §.2.*

n.66. & 68. de firma iuris posita pro repetitione Clerici Beneficiati immiscentis se enormibus , & sic in alijs. Ergo videtur concludendum quod in omni negotio adhiberi valet remedium firmæ iuris.

28 Sed nihilominus certissimum est quod in Regno Valentiæ remedium firmæ iuris neque in vsu fuit, neque est opportunum ad alias causas præter possessorias. Et vt facilius percipiatur, operæ pretium ,duxi formam petendi, & praxim concedendi ante omnia explicare. Qui timet turbari, aut eijci de possessione seu quasi , rei de qua agitur, libellum porrigit Iudici competenti, in quo narrat, se esse in possessione, seu quasi, illius rei,& vereri ne ab aliquo turbetur, vel molestiam patiatur , in dicta possessione ; quare firmat de iure in posse, & manu ipsius, requirendo, vel supplicando, quod ei admittatur, & mandetur cuicumque molestanti , aut turbationem inferre volenti , quod sub pœna ad arbitrium
29 Iudicis imponenda desistat à turbatione , & si aliquid contra ipsum intentare voluerit iudicialiter deducat, paratum se exhibendo, ad faciendum ius , stare ad iudicium, & solvere iudicatum cum cautione assueta , & petendo quod sibi recipiatur informatio de possessione. Iudex inspectis actis, vel habita informatione summaria, iuris firmam admittit præstita cautione, mandatum de non molestando sub pœna quingentarum librarum, expediri mandat, & subiungit quod si is , quem negotium tangit, iustas rationes habeat, infra decem deducat, aliàs imponit silentium perpetuum. Iniuncto simili decreto si pars infra illos decem dies rationes opponit, præceptum resolvitur in simplicem citationem , vt infra latius explicabitur. Et cum Prætor interdictum *vti*
30 *possidetis* concedere solitus erat, pro retinenda possessione, ne ab ea deiiceretur , vel sustineret molestias , aut turbationes, qui illud petebat , & vt innotesceret casu quo controversia de ea re suscitaretur, quis actor, quisve reus in ea esse debebat; quoties inter litigatores non ambigebatur quis possideret exploratum remanebat, quod possessor fruebatur commodo possessionis , & conveniebatur tanquam reus ; alter vero petitoris onere gravabatur , cum necessitate probandi suam intentionem. Sed si contendebatur inter ipsos, vter possideret, quia vnusquisque se possidere asserebat, ad cognoscendum quis esset in possessione, hoc interdictum ad-
31 hibebatur. Sic docet Vlpianus in *l.1.§. inter litigatores cum §.seq.ff.vti possid.* Et quamvis de re soli dari assuetum erat, vt idem Vlpianus respondit *in dict.l. 1. §. hoc interdictum* ad incorporalia extendebatur , ex textu *in l.fin.ff. eod.* nam ad vsufructuarios , & vsuarios pariter pertinebat. Ad hoc autem vt Prætor interdictum concederet, necessaria erat satisdatio iuxta formam edicti
32 perpetui vt rescripserunt Imperatores *in l.vnic. C. eod. tit.* ibi : *ac satisdationis, vel transferendæ possessionis edicti perpetui forma servata.* de qua satisdatione meminisse videtur Vlpianus *in l. si eum* 33. *in princip. ff. de fideiussor.* Paulus *in l.si petitor* 8. *& in l.si servus* 11. *ff. iudic.sol.* Iustinianus *in princip. instit. de satisdand. vers. olim.* Tradunt Brisonius *de formul. lib.5.§. edicto autem perpetuo, pag.*440. Glossa & Gothofredus *in d.l.vnic.verbo satisdationis.* Sesse de *inhib. in anacephal. num.*142. *& c.* 28. *per tot.* Mieres *ad constit. Cathal. collat.*4. *in Cur.*2. *Barchin.Iacob. secund. cap.*21. *num.*2. Oliban.*dict. tract. de iur. fisci. cap.*15. *num.*60. Fontanella *de pactis d.clauſ.*4.
33 *glos.* 15. *num.*131. & D.Leo *decis.*95. *num.*2. Et licet in Cathalonia obliterata per dissuetudinem fuit solemnitas præstandi idoneam cautionem , similem praxim iustissime improbat Fontanella *dict. num.*131. Absque eo quod obstet Didacum Covarrav. *dict. cap.* 17. *num.*1. Menoch.*de retin.remed.vlt. num.*1 Fontanella *decis.*184. *num.*9. Sesse *dict. cap.*6. §.1. *num.*48. Fachin. *lib.*8.*controvers. cap.* 15. Posti. *de manuten. obser.* 3. *num.*21. & Larrean *d.decis.*5. *num.*2. *& seq.* dixisse interdictum *vti*
34 *possidetis* differre à summarissimo possessorio manutentionis ; nam quod sit idem cum eo præter ipsa evidentia resultans ex dictis docuerunt Castrens.*consil.*3.*vol.*2. Alciatus *lib.*8. *parerg. cap.*24. *in fin.* Doctissimus Fran. Sarmiento *selectar. lib.*2. *cap.*13. *ex num.*9.(qui cuncta in contrarium deducta eleganter diluit) Donellus *lib.*15. *comm. cap.*32. *vbi* Illiger. *lit.V,* Cuiac. *in lib.* 1.*sentent. Paul. cap.*11.§.1. *ad med.* Portoles *ad Molin.dict. verb. firma iuris num.*28. idem Sesse *dict. cap.*6. §.1. *n.*108. Et quando aliqualiter ab eo differatur vt tandem fatentur ipsi Doctores contrariæ sententiæ , Fontanella *dict.* 35
*clauſ.*7.*glos.*3. *p.*10. *num,*16. Sesse *dict.*§.1.*num.*48. Post *d. obs.*3. *num.*21. Cancer *var.lib.*3.*c.*14. *num.* 1. *cum seq.* Ant. Faber. *in C. lib.*8. *tit.*4.*deffin.*1.à quibus neque discedit D Leo *vbi proxime* nostram aperte tuentur. Nec obest dicere, quod interdictum iudicio ordinario dabatur vt Faquin. & Postius innuunt *vbi prox.*& hoc iudi- 36
cium iuris firmæ summarissimum dicitur,& revera est: Quia decipiuntur cum omnia interdicta extra ordinem darẽtur §.*fin.iust.de inter d.* vbi Doctor Menoch.*de retin. remed.*2. *n.*488. qui expresse tenuit summarie *interdictum vti possidetis* redi & Dionis. Gotofr. *in.dict. l.*3. *ff. de interdict.lit.Y,* inter alias regulas de interdictis ponit, *nullum fieri solemniter,* quod est idem ac dicere quod summarie expedienda sunt. Quod confirmatur ex eo, quod interdicta fiunt ad aliquid iubendum , vel vetandum non perpetue, sed ad tempus donec in plenario iudicio 37
res solemniter discernatur , vt pluribus probat Sesse *d.* §.1. *num.*8. si enim plenarie in iudicio ordinario iuberetur, non esset necessarium spectare plenariam cognitionem. Nec etiam obstat dicere quod interdictum vti 38
possidetis , adhibetur ad diversum finem quam possessorium summarissimum firmæ iuris ; vt Postius cum Rota Bononiensi *decis.*136. *n.*49.*ibid.* tradit. Quia similis differentia non subsistit dum Vlpianus *in d.l.*1.§. *inter litigatores & vers. sed si inter ipsos* clare respondit quod *interdictum vti possidetis* datur ad discernendum quis actor sit, quisve reus, quod pendet à possessione, & quando de ea inter litigatores contenditur ad hoc 39
interdictum remittendi sunt: atqui in summarissimo firmæ iuris hoc ipsum quæritur, vt Covarruvias , Menochius,& cæteri superius laudati affirmant, quorum plures refert & sequitur Ciarlinus *controvers. lib.* 2. *c.*190. *n.*22. ergo pariter corruit differentia. Neque differri possunt ex eo quod Vlpianus dixerit ibid. *si res solit.sit.* vnde inferri posset , quod pro iuribus in corporalibus interdictum non redderetur ; & in summarissimo quotidie experimur pro iuribus incorporalibus dari. Quia Vlpianus non dixit pro *re soli* ad differentiam iurium 40
incorporalium, sed rerum mobilium pro quarum possessione, non dabatur interdictum *vti possidetis,* sed interdictum *vtrubi* vt docet Iustinianus *in §. retinendæ vers. sed interdicto. inst. de interdict.* Vlpian.*in d.l.* 1. §. *sed si inter ipsos ff. vti poss. & in l. vnic.ff.de vtrubi.* vbi Doctor. probant Donellus *lib.*15.*comment. c.*32. & ibi 41
Illiger. *lit.A,* Menoch. *de retinen.remed.*2.*n.*1. *cum seqq.* Incorporalia namque interdicto vti possidetis expediuntur *dict.l. fin.ff.vti possid.* quod late fundat ipse Menoch. *d.remed.*3.*ex n.*70. & post eum alijs relatis Larrea *d.decis.*5. *n.*3.& Rossa *consult.*46.*n.*6. nam pro vsuario, vsufructuario , & cæteris iura incorporalia quasi possidentibus datur:& ratio est, quia illud fuit dictum ab Vlpiano exempli gratia;& exempla non restringunt sed declarant vt in terminis dixit Menoch.*d.rem.*3.*n.*102. & pluribus relatis Barbos.*axiom.*86. Et ego notaveram de *re crimin.contr.*30.*n.*45.

Demum non obstat quod summarissimum officio 42
Iudicis interponatur, vti *possidetis* vero interdictum per partes postuletur, vt colligi potest ex traditis per Menoch *dict. remed.vlt.n,*1.*cum seqq.* Quia aut loquimur de mero Iudicis officio, aut de implorato per partes. Merũ officium Iudex adhibere solet , ne partes asserentes se possidere,& auctoritate propria possessionem tueri conantes , ad rixas præveniuntur, ne enim perveniant ad arma Iudex se interponit , apud sequestrum possessionem ponit, neutri commodum possessionis concedens, vt discrete docuit Cancer *dict.cap.*14.*num.*4.& post eum 43
Postius *obser.*5.*num.*1. quo in casu Iudex criminalis procedit , suminariam informationem sumendo ex mero,

officio, ad se possessionem avocando; & apud sequestrum ponendo de quo modo procedendi agit pluribus relatis Cortiada, *decision.* 35. *numer.* 70. & ex hoc nulla differentia potest considerari, nam in qua cum lite, quæstione, vel negotio, si adest timor rixæ, Iudex criminalis ex mero officio se interponere debet, donec
44 causa rixandi cesset, & partes conquiescant. Aliud autem est, quando vna ex partibus ante litem motam, timet perturbationem, quam altera minatur, & officium mercenarium iudicis implorando, per informationem summariam ad ipsius instantiam desumptam docet de sua possessione in qua per ipsum Iudicem tueri postulat, cautionem offerendo, tuncque Iudex eum protegit, mandatum de manutenendo concedit, & turbantes pœnali comminatione compescit, vt ipse Cancer tradit *dict. c.* 14. *num.* 1. & Cortiada *d. decis.* 25. *num.* 68. & Postius *d. obser.* 5. *numer.* 2.
45 *cum seq.* Quo in casu verum est dicere quod Iudex non ex mero officio, sed ad instantiam partis procedit, quod sit in summarissimo iuris firmæ iudicio, vt notum est cunctis in nostra praxi versatis. Ex quibus verius est, quod in substantia Iudicium iuris firmæ naturam interdicti vti possidetis obtinet, & eiusdem regulis regitur participando pariter naturam Iudicij momentaneæ possessionis (si diversitatem habet ab ipso interdicto) vt pluribus demonstrat Postius *d. obs.* 3. *num.* 18. & ex dicendis infra patebit. Licet quoad praxim in procedendo differat in vnaquaque Provincia, Tribunali seu Curia, quod differentiam substantialem non tribuit.

46 Ex his omnibus clare consequitur, quod remedium *firmæ iuris* nititur super facto possessionis tanquam fundamento necessario; secluso quo, neque interdictum, neque manutentio, neque momentanea, neque iuris firma dari potest vt pluribus probant Couarruuias, Menochius, Cancer, Fontanella, & cæteri Doctores superius adducti quorum plures cum alijs congerunt Sesse *in anacephal. num.* 153. Ciarlin. *controvers. p.* 1. *cap.* 114. *num.* 8. Prato *discept. forens. part.* 1. *cap.* 38. *num.* 3. & 4. *part.* 4. *c.* 1. *num.* 4. & omnia congerens Postius *obs.* 17. *per tot.* Dominus Leo *d. decis.* 95. *num.* 2. *cum seqq.* Belluga *in specul. Rub.* 28. §. *per quam num.* 17. clare possessionem supponit idem Dominus Crespi *obs.* 93. *n.* 11. Iranzo *de protest. cons.* 41. *ex num.* 7. & *cons.* 43. *num.* 2. ita vt Doctores dicant possessionem esse essentiam &
47 humidum radicale huius remedij. Quo posito, non obstantibus iuribus superius adductis clare sequitur adhiberi non posse nisi possessio adsit; neque eo iuvari, nisi qui rei personam induere conatur. Id enim elicitur *ex d. l.* 3. *in princ. ff. iudic. sol.* nam ille qui præstaverat cautionem, non agebat in ipso iudicio in quo eam præstiterat, sed in diverso; & apud alium Iudicem quod satis explicat Consultus ibi *si quis apud aliquem Iudicem iturus, stipulatus est iudicatum*; ita vt apud primum reus esset, idem qui apud secundum agebat, quia de iure stipulatio hæc sive cautio propria reorum est. *l. sive ff. eod. l. filiusfamilias ff. qui satisd. cogant. l. vnic. C. de satisdat. authent. offeratur C. de lit. contest.* docent Cuiac. *in parat. ad hunc tit.* & in *l. vnic. c. vti possidet.* Esse *in anace-*
48 *phal. num.* 143. Actor namque etiamsi reus obtineat, nunquam condemnatur ad aliquid præstandum; nisi reconventio subsequatur; sed in iudicio reconventionis non actoris, sed rei vices sustinet *d. l.* 3. *in princ.* ad cuius interpretationem videndi sunt plures congesti per Thom. Carleval. *de Iudic. p.* 2. *tit.* 2. *disp.* 7. *n.* 1. *cum seqq.* Sed hæc procedunt dum principalis in lite adest, nam respectu Procuratoris, semper cavendum esse docuit Vlpianus *in l. servum quoque* 36. §. *ait Prætor ff. de Procurator.* De quo latè Donell. *lib.* 18. *comm. c.* 13. & 14. vbi Illiger.

49 Neque aliud dicendum ex dispositione tex. *in d. authent. generaliter C. de Episc. & Cler.* Nam in ea continetur ius speciale per quod actor iniuste litem movens condemnabatur expensarum sumptuumque nomine ad solvendam decimam partem litis, & ad hunc finem compellebatur fideiussorem præstare, vt in eodem textu dicitur. Sed ista dispositio iam ab vsu iudiciorum exclusa est vt cum Rebuffo & alijs testatur August. Barbosa *in collectan. ad eund. tex. num.* 1. Et sic minime po- 50
test trahi in consequentiam ad cautionem oblatam pro consequendo commodo possessionis, quæ est ista quæ præstatur in summarissimo iuris firmæ. Nec fori Valentiæ, aut Aragoniæ aliud suadent; nam *for. Arag. vnic. de firm. iur. in iudic. poss.* non cavit quod formalis actor teneatur præstare cautionem, sed is qui in hoc possessorio, dum reus fieri desiderat provocat turbantem eum in sua possessione, ad iudicium, vt verba superius relata satis declarant; qui quidem, quodammodo actor dici solet text. *in l. in tribus* 13. *l. qui appellat.* 29. *de iudic. l.* 1. *ff. de in ius vocan. l.* 2. *in fin. ff. comm. dividun. l.* 1. *ff. fin. regund.* dicunt Faber *in C. lib.* 8. *tit.* 4. *defin.* 1. *n.* 4. *& in not.* Fontanell. *l. dict. part.* 10. *num.* 13. Barbos. *voto* 106. *num.* 77. *lib.* 3. D. Crespi *obser.* 23. *num.* 194. in qui- 51
bus terminis firmans de iure ex eo quod turbatur in sua possessione, dum tueri per Iudicem intendit, reus fieri quærit, & ad Iudicium provocat adversarium ipsum turbantem, & sic nunquam ipse qui turbat cavere compellitur nisi contra firmando, hoc est firmam iuris contrariam ponendo, dum conatur ostendere se esse in possessione rei de qua controvertitur; nam hoc in casu ipse cautionem offert, ad finem consequendi commodum possessionis, & vt tractetur tanquam reus.

Fori Regni Valentiæ superius adducti hoc ipsum 52
comprobant, nam *for.* 10. *de securit. præst.* clare disponit quod actor reconventus, pro quantitate postulata in reconventione cavere tenetur; & ad excludendas fraudes reorum qui per reconventionem ingentes quantitates postulabant ab actoribus, vt vel molestiam satisdandi de iudicio sisti, vel longam carceris detentionem sustinerent; Rex Petrus statuit quod præstando iuratoriam cautionem, vel fideiussorem derepresentando, Castellæ *fiancade lahaz* sub certa pœna; non possit detineri in Carceribus. Quod quantum distet à cautione
præstanda in iuris firma per se patet. *For.* 20. *de male-* 53
factor. non loquitur de firma iuris quatenus adhibetur ad tuendam possessionem ad instar interdicti; quæ est de qua disputamus: sed de cautione de non offendendo oblata per eum qui provocari ad Duellum verebatur, ex causa civili; qui præveniendo adversarium præstabat hanc cautionem de non offendendo per se, neque per socios, amicos, consanguineos, vel affines, adversarium suum qua præstita sub protectione regia re- 54
manebat cavens ne provocaretur ad Duellum, vel aliud damnum sustineret ab eis quibus cauit. Tunc namque duellandi facultas tolerabatur subsidiarie deficientibus iuridicis probationibus vt expresse dicitur *in for.* 2. *de Duello*, & cum præstans hanc cautionem de non offendendo iam subijciebatur Iudicio regulari, cessabat occasio duellandi, & Rex per suos officiales 55
tuebatur eũ ne molestaretur ab ipso favore cuius caverat, vt expresse dicitur *in for.* 16. *eod. tit. de malefactor.* vt tradit Belluga *rub.* 27. §. *milites num.* 11. *vers. item quia habet remedium.* Nec solum apud Valentinos hæc observabantur; tota Hispania eadem labe vsa fuit licet quoad modum cum aliqua diversitate mutuando consuetudinem à priscis illis Romanis Germanisve, qui auctore prætore per hoc medium lites suas dirimebant vt cum Aulo Gelio, Turnebo, Hotomano & alijs 56
innuit Illiger. *ad donel. lib.* 20. *comm. cap.* 1. *lit. A, ad med.* de quo plura habes *in l.* 1. *cum seqq. tit.* 8. *part.* 7. *l.* 1. *& seqq. tit.* 21. *lib.* 4. *for. leg. l.* 1. *& seqq. tit.* 8. *lib.* 8. *recopil.* vbi Gregor. Lopez, Montalvus, Didacus Perez & Azevedo. Ioan. Gutierrez *de delictis quæst.* 103. *& seqq.* & latè Larrea *allegat.* 116. *per tot.* qui de Duello permittendo publicæ vtilitatis causa disserit apud quos plura; sed hæc omnia iam olim illicita reputabantur; & solum sustineri poterant in vim consuetudinis introductę ad finem vitandi maiora mala, vt Belluga ibidem 57
testabatur & post eum videndi sunt Doctores *in cap.* 2. *de purgat. Valgar.* Torreblanca *de iur. spirit. lib.* 9. *c.* 12.

ex

ex num. 5. Martin. Delrio *disquis. Magicar. lib. 4. cap. 4. quæst 4. sect. 2.* Fragoss. *de regim. reip. Christ. part. 1. lib. 1. disp. 2. §. 10. ex num. 10.* Ant. Math. *de crim. ad lib. 48. ff. tit. 16. de quæst. & confes. cap. 2. ex num. 2.* Math. Berlich. *practicab. part. 4. conclus. 16. ex num. 2.* Benedictus Carpzou. *in pract. crim. p. c. quæst. 29. num. 71. cum seqq.*

58 ex nostri Regni Valentiæ scriptoribus post Bellugam Michaël Salon *de iust. & iur. in 2. 2. D. Thom. q. 64. art. 3.* Ioan. Ægid. Trullench. *in lib. 5. decal. c. 2. dub. 13. per tot.* sed post Tridentinum *cap. 19. session. 25. de reformat.* vbi Barbosa plures cumulat, iam omnino exterminatum est à republica Christiana, ita vt absque crimine non admittatur. Et sic quæ fiebant tanquam appendices rei prohibitæ nequaquam possunt in consequen-

59 tiam trahi. Neque ex *Privil. 22. §. 1. R. Petr. I.* aliud infertur quia in eo aperte dicitur quod firmanti de iure possessio suffragatur. Capitula fori *in extravagant. qualiter Vassall. Magistr. Montess.* hanc ipsam intelligentiam admittunt, cum omnes firmæ iuris de quibus in eis, niterentur in quasi possessione quam allegabant cognitionis Gubernatoris; Quod clare deprehenditur *ex d. for. vnic. in extravag. quod firma iuris posita fol. 33.* ibi: *affermant ladita villa e Iusticiade de aquella tenir possessio de aquelles, haja fermat de dret.* Quam interpretationem habent *d. for. 3. 56. 59. & 89. de iurisd. om. iudic.* in sententijs memoratis *sup. num. 27.* id ipsum habetur vt ex ipsis apparet & tandem in nostro text. *& in cap.*

60 *39. & 49. actor. Cur. Brach. Eccles. anni 1626.* eo ipso quo de rebus Ecclesiasticis atque spiritualibus mentio fit, resultat evidenter agi de possessione, non de proprietate, quia seculares Iudices solum de mero facto possessionis quoad hæc cognoscere possunt, vt dixi *cap. 10. §. 2. num. 57.* vbi plures cumulavi; sed ne in re notoria immoremur, ad alia pergere ratio suadet.

61 Tota igitur vis istius remedij ad cautionem præstandam supposita possessione vel quasi, refertur, ita vt antiquitus illum offerenti firma iuris, sive mandatum de manutenendo concedebatur, etiamsi nihil de possessione probasset; ita vt sufficeret eam allegare, vt docet Dominus Leo. *d. decis. 95. num. 7.* sed hodie iam probatio summaria possessionis requiritur, ita vt nemini concedatur quin per testes, vel instrumenta se esse in possessione, seu quasi rei de qua agitur ostenderit, vt

62 ipse ibidem notat. Sed ista informatio, aut per instrumentorum editionem probatio, sit absque citatione alicuius: oblato quippe libello in quo factum cum suis qualitatibus exaratur, individualiter explicando in qua re, vel iure, possessionem, seu quasi habere intendit, & asserendo timeri ab aliquo, vel ab aliquibus turbari sive molestari; & quod secundum forales dispositiones nemo ab ea expelli potest, vel debet, quin

63 præcedat causæ cognitio, informationem sibi recipi postulat, & constito per eam de præmissis, vel necessarijs, sibi expediri mandatum de manutenendo concludit, cum pœna ad arbitrium iudicis imponenda, paratum se exhibendo ad præstandam cautionem iudicio sisti & iudicatum solui; nostro vernaculo idiomate, *fer dret, estar adret y pagar lutjat e sentenciat* cui petitioni Iudex decretum sequens interponit: *recipiatur*

64 *informatio & providebitur.* Constito igitur per informationem, sive per instrumenta de possessione, vel quasi (nam plerumque possessio instrumentaria allegatur, quæ pariter manutenibilis est, pluribus Postius *obs. 21. ex num. 6.* imo præfertur probationi factæ per testes Seraphin. *decis. 62. in fin.* idem Post. *observat. 71. n. 95.*) subsequitur decretum ipsius iudicis dicentis: *Admissa iuris firma in quantum fiat mandatum supplicatum sub pœna quingentarum librarum, & si quas iustas rationes habet, eas infra decem deducat, alias ego præstita prius solita cau-*

65 *tione.* Quæ clausula iustificativa necessario requiritur ex eo, quod concedatur absque citatione, & Audientia partis, vt docent Molin. *verb. possessio vers. super possessione* & Portoles *verb. firma iuris num. 24. & num. 137.* Sesse *d. cap. 6. §. 1. num. 52. cum seq.* qua mediante, & præsentata iuris firma, vt Araconenses Doctores dicunt sive iniuncta, vt Valentini dicere solemus, si is quem negotium tangit infra decem illos dies compareat coram Iudice, & rationes opponat, resoluitur mandatum in 66 simplicem citationem provt cuncta quæ geruntur incitata, & inaudita parte, vt pluribus ostendi *supr. hoc cap. §. 2. num. 2. num. 7.* si vero terminus elapsus sit absque simili oppositione interloquutio admissionis transit in iudicatum, Plotus *de in lit. iuran. §. 30. num. 33.* Afflictis *decis. 167.* Portoles *ad Mol. d. verb. firma iur. num. 25. 43. & num. 97.* Bardaxi *in for. 6. de litib. abreviand. n. 1.* Sesse 67 *d. c. 6. §. 1. num. 56. & 88.* ita vt etiamsi elapso termino compareat, & opponat nihil agit, vt isti Doctores tenent. Præstita igitur cautione in forma solita mandatum de manutenendo solemniter expeditur, quoties aliquid extra locum iudicij peragendum est; sin autem in ipso loco iudicij, acta ei quem negotium tangit iniunguntur, seu verius ei à quo turbatio veretur; licet nonnunquam ei quem perturbare firmans desiderat, firmam nequiter obtentam iniungit; ita vt dilatio decem dierum 68 currere incipit à die iniunctionis mandati, vel decreti. Et non semel acta huiusmodi asservantur quovsque tempus opportunum occurrat ad suscitandam litem, tuncque iniunguntur. Quod attestari possum ex eo, quod firmam iuris concessam in ipso anno quo natus fuit, & iniunctam quando iam vigesimum sextum impleveram vidi.

Iniuncto igitur mandato de manutenendo, modo 69 quo dixi, si is qui ad iudicium provocatur, credit se esse in possessione ipsius rei, duo remedia adhibere deber; nempe contra firmare de iure separato processu, quod eodem ritu peragitur; & rationes opponere intra decem dies, vt firma obtenta per adversarium tanquam nulliter, vel iniuste obtenta revocetur. Plures sunt qui correctionem aut revisionem petunt, vel nullitates adversus admissionem proponunt; quam praxim complectuntur Dominus Leo *d. decis. 95. num. 7.* & Sesse *d. cap. 6. §. 1. ex num. 62.* si vero provocatus possessionem non 70 habet, vel probare nequit, solum rationes allegat, vel revisionis nullitatúmve remedium opponit. Sed meo iudicio severius est rationes simpliciter proponere, quarum oppositio est adequatũ remedium ad obtinendam revocationem, potius quam correctio vel revisio absque ritu ponendi intra biduum, iustificandi intra biduum, & iniungendi intra biduum, ex quo fucatum revisionis remedium dixi *cap. 10. §. 1. num. 158. cum seqq.* Et absque periculo patiendi repulsam receptionis testium quæ in iudicio nullitatis regulariter denegatur, quia strictissima natura illius efficit quod ex eisdem 71 actis iudicium desumendum sit, vt docent Decius *in c. post cessionem col. 10. in princ. de probat.* Gratian. *discep. forens. cap. 596. num. 12.* Dum enim nullitates respiciunt ritum probatione intrinseca ex eisdem actis resultante, iustificari debent plurib̃ Salgado *de reg. protect. part. 3. cap. 9. num. 26.* & sic decisum fuit in Regia Audientia Regia *diei 27. Ianuarij 1629.* ad favorem Domini Comitis de Albatera contra Don Ludovicum Sorell sub examine Nobilis Don Christophori Cardona. Demum 72 quia vt dixi, iuris firmæ remedium conceditur nullo ordine iudiciali servato, & sic in eo nullitatis vitium cadere nequit, vt bene notat Menoch. *de retin. d. rem. vltim. num. 52.* & licet Scaccia *de appellat. lib. 3. cap. 2. quæst. 19. remed. 1. concl. 2. num. 17.* contrariam tueatur, neque rationibus, neque auctoritatibus comprobat, quare cum Menochio calculum pono. Plerumque namque probationes ministrari debent sive per testes, sive per documenta, & ad nihil prodesse potest periculum facere, an admittantur, de quo latius *cap. 12. §. 5. num. 32.*

Summarissimè causæ huiusmodi tractandæ sunt, & 73 regulariter separatis processibus, licet ego vtilius crediderim parti iustitiam foventi, & brevitatem affectanti, quod cumulentur, nam licet testes informationis summariæ non repetantur, sed solum documentis corroborentur, clarius differentia probationum percipi potest, si ex eisdem actis firma, & contra firma iudican-

tur:

tur. Aliqui renuunt vti hoc medio cumulationis, ne sportulas deponere cogantur, & decipiuntur equidem; nam licet notum sit, quod ex confirmatione non debentur; quia per simplicem interloquutoriam expeditur confirmatio, ex eo quod est præparatoria iudicij plenarij possessionis, vel proprietatis: & quando revocatio fit per sententiam definitivam terminatur, quia
75 causam dirimit, & non spectat aliam post se, & sic sportulæ debentur; cum in his possessorijs summarissimis nunquam ad condemnationem expensarum procedatur, qui sententiam desiderat facere, depositum tenetur dum brevitati consulit, & dimidiũ recuperare debet ab adversario: ob quod patui præiudicij res est; imo si, vt aliquando evenire solet, vtraque firma revocanda est, duplices sportulæ ex separatis processibus debentur: & hoc onere gravantur, qui cumulationem non procurant.

76 Si vnius firma iuris confirmatur, discussis rationibus, & alterius revocatur; qui obtinet in hoc articulo rei, vices gerit in iudicio plenario, commoda possessionis lucrando, & qui succumbit actoris *dict. l. 1. §. litigatores cum §. seqq. ff. vti possidet.* vt cum Sesse, Menochio & alijs dixi *sup. n. 23. & n. 38. cum seqq.* Si autem vtriusque firma revocata sit, tunc vnusquisque interdictum adipiscendæ intentare debet, & cum vnum ex duplicibus sit *§. duplicia instit. de interdict. l. 2. ff. eod. cum simil.* quilibet eorum sustinet vices actoris, & rei simul *l. in tribus ff. de iudicijs* cum alijs adductis per Dominum Crespi
78 *obs. 23. num.* 194. sed si æqualiter possessionem probaverint, vel alia de causa turbida res efficiatur, tunc Iudex ex mero officio suscitat articulum *interim* per interloquutionem dicendo Quod *partes intra viginti instruant articulum quis lite pendente manutenendus sit in possessione*, mediante quo per omne genus probationis vnusquisque suum assumptum probare infra terminum procurat, & hoc in casu intrat praxis adducta per Sesse
79 *d. cap. 6. §. 1. num. 67. cum seq. & num.* 113. licet nostra ab Aragonia differat in eo, quod nos articulum suscitamus post admissionem firmæ, & contra firmæ; & non semel post confirmationem vtriusque, illi vero antequam admittantur. Et eo articulo legitime concluso, pronunciatur ad favorem eius qui melius probaverit possessionem; & cæteris paribus pro eo qui iustitiam fovet apertius. Ex quo evidentissimè consequitur quod interdictum *interim*, de quo Covarruvias, Cancer, Fontanella & cæteri laudati *supra num.* 6. non est in vsu in
80 Regno Valentiæ, nisi post inspectionem actorum, atque discussionem firmæ & contra firmæ, dum res turbida effecta est, & vterque æqualiter probaverit; nam dum liquet quis vere in possessione sit, interdicto *interim* non est opus: si autem non liquet reiecto medio sortis, de quo Vlpianus *in l. si cum ambo 14. ff. de iudicijs* interdictum *interim* adhibetur: cuius præparatorium remanet remedium iuris firmæ, vt cum Alciato, Beroyo, Menochio & alijs probat Sesse *dict. cap. 6. §. 1. num.* 44.
81 *cum seqq.* licet non satis explicet, forte quia praxis Aragoniæ cursu temporis ab obseruantia, quæ olim conformis quoad hæc esse solebat, aliquantulum devia reperiatur. His itaque positis in nostra praxi indubitatis, ad clariorem explicationem eorum quæ vsu frequentiora in his iudicijs sunt, aliquæ illationes enodandæ sunt, quæ cunctis in foro versantibus vtilissimæ creduntur, tam Iudicibus quam causarum Patronis.

82 Primum infero, quod dum iuris firma admitti solet absque citatione legitimi contradictoris seu verius nullius, cum clausula iustificativa quam posui *num.* 65. eo ipso quo alicui iniungitur, qui comparet eam impugnando intra terminum rationes apponendo, admissio ipsa resoluitur in vim simplicis citationis iuxta glos. *in cap. ex parte verb. pro contumacia de verb. sign. & in l. de pupillo §. meminisse ff. de noui oper. nunciat.* cum alijs per me adductis *d. §. 2. n. 7. & hoc §. 5. num.* 66. quibus adde in terminis Molinum *in repertor. foror. verb. firma vers. possessio* & ibi Portoles *nu.* 25. Bardaxi *ad dict. for. 6. de litib. abrevian. num.* 6. Sesse *dicti. capit. 6. §. 1. n. 52. & 62.* & clarius *num.* 109. Vnde consequitur, quod 83
si vni ex litigatoribus admissa firma iuris sit, & is quem negotium tangit oppositis rationibus infra decem in vim resoluerit citationis, & ipsi dum contra firmam ponit, non admittatur, sed solum iniungi aduersario iubeatur, vel recipi informationem eo citato, facta citatione ambo in eodem statu reperiuntur; quia admissa per primum obtenta resoluta fuit in citationem, & secundus libellum contra firmæ iniungere faciendo primum citasse est indubitatum, ac per consequens admissio primi non operabitur plus quam citatio secundi; ambo namque reperiuntur in statu primæ citationis, argum. tex. *in l. 1. in princip. C. de appellat.* docent Molin. *dict. verb. firma iuris vers. firma super possessione* 84
& ibi Portoles *num.* 28. Menoch. *d. remed. 3. numer. 653.* Et sic ne adimparia iudicentur, secundo dandus est locus vt suam firmam instruat antequam ad confirmationem, vel revocationem firmæ primi procedatur: & sic decisum fuit in hoc supremo, in causa status suburbij inter Illustres Don Petrus de Aragon & Domnam Catharinam eius ex fratre neptem, ac ducissam de Medina Cœli & de Alcala *die* 22. *Novembris* 1674. sub examine D. D. Iosephi Buxados actuante Ludovico Boer R. M. scriba, in articulo nuncupato *de la suspension* interfuimus vndecim Iudices, concordi calculo concedentes viginti dies partibus ad instruendas suas firmas: posita enim per dictum Don Petrum admissa reperiebatur ac resoluta in citationem, & oblata pro parte dictæ ducissæ nondum admissa sed tantum iniuncta aduersario.

Secundum infero quod vt docet Dñs Leo *d. decis. 95.* 85
n. 7. iuris firma sive mandatum de manutenendo concedi potest, etiamsi de possessione non constet nisi per vnum testem, quæ est doctrina originalis Bartoli *in l. 1. colum. 2. C. quorum bonor. & in l. 2. §. fin. ff. vbi in rem actio*, sequuntur Marchesan. *tract. de commissis p. 1. §. 1. pag.* 991. Menoch. *de retin. d. rem. vlt. n.* 34. quibus adde Gracian. *dec.* 192. *ex n. 1. & discept. forens. c.* 267. *n.* 23. & 24. Iosep. Ludovic. *decis. Lucens.* 20. *n.* 2. Farin. *in prax. crim. q.* 63. *n.* 31. *& decis.* 214. *n.* 3. *p. 1. selectar.* Fontanella *d. claus.* 4. *glos.* 18. *p.* 4. *n.* 6. Paleot. *in noviss. p.* 3. *lib.* 3. *decis.* 375. Ripoll. *ad prax. de Peguer. rub.* 4. *n.* 59. Qui prębent rationem 86
nempe in his interdictis possessorijs sufficere leviores probationes; quod etiam tradiderunt Surdus *cons.* 73. *n.* 38. *lib. & de aliment. tit. 1. q.* 112. *n.* 23. Afflictis *decis.* 364. *n.* 5. & ibi: Vrsil. *n.* 10. Gracian. *d. c.* 267. *n.* 23. *& c.* 754. *n.* 21. Scaccia *de Iudic. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 506. Capicius Galeota *lib.* 2. *controvers.* 53. *n.* 7. late Postius de Manutenen. *obs.* 38. *ex n. 1. Ciarlin. lib. 1. controver.* 127. *n.* 16. Rota *apud Postium post eund. tract. decis.* 97. *n.* 5. *decis.* 201. *n.* 8. *decis.* 223. *n. 1. decis.* 248. *n. 1. decis.* 288. *n.* 3. *decis.* 330. *n.* 3. *decis.* 409. *n.* 4. *decis.* 515. *n.* 13. *decis.* 547. *n.* 3. *& decis.* 590. *n.* 2. licet contrarium probet Fachineus *d. c.* 15. cuius ratio despicienda non est quamquam in praxi admissa non sit. Quod procedit respectu primæ concessionis; respectu vero confirmationis, si altera pars nihil probaverit. Vnde consequitur quod si probare voluerit infra decem illos dies in admissione concessos, sive se esse in 87
possessione, sive firmantem non esse in ea, admitti ad probandum debet quod supponunt necessariò Covarruuias *d. c.* 17. *num.* 4. Menoch. *d. remed. vlt. num.* 33. Fontanella *d. claus.* 7. *glos.* 3. *p.* 10. *num.* 66. *cum seqq.* Ripoll. *ad Peguer. dict. rub.* 4. *num.* 70. & expresse docet Postius *obser.* 21. *nu.* 5. *& obser.* 84. *ex n.* 14. vbi plurimos laudat; & in aliquibus obseruationibus sequentibus latè disserit de forma examinis, iuramenti delationis, remissoriæ & commissionis ad examinandos testes. Et sic decisum fuit antiquitus in Regia Audientia regia, interloquutione publicata per Ludovicum de Berbegal *die* 16. *Ianuarij* 1601. inter Procuratorem generalem nostræ 88
Montesianæ Militiæ, & Syndicum Oppidi de Masarroges, & postea pluries signanter referente Nobili Don Fanciſco Bono *die* 7. *Iulij* 1656. inter Comitem de Aranda & Marchionem de Ariza, in qua interfui. Et hoc casu si aduersarius firmantis melius probaverit,

firma

firma confirmari non poteſt, quia in hoc iudicio obtinere debet qui melius probat poſſeſſionem. Vt in cæteris, Seſſe *dict. cap.* 6. §. 1. *n.* 32. *&* 35. pluribus Poſtius *obſer.* 71. *n.* 77. *cum ſeqq.* & hoc iure vtimur.

89 Tertium infero quod licet in caſu prædicto teſtes recipiantur cum iniunctione partis cuius intereſt, in illa ſummariſſima informatione, quæ recipi ſolet, & debet ante conceſſionem firmæ iuris, teſtes examinantur ſine citatione partis, ſine admiſſione interrogatoriorum, etiam ſi ab aliquo porrigantur, & non repetuntur etiam ſi poſtuletur. Reſpectu citationis hæc illatio procedit ſecundum doctrinam Riminaldi ſenioris *in l. ſi ſuper poſſeſſione, C. de tranſact.* Caſtrenſis *dict. conſ.* 3. *lib.* 2. Mandoſij *tract. de inhibit. quæſt.* 118. Ioſephi Seſſe *dict. cap.* 6. §. 1. *num.* 52. Farinacij *in prax. quæſt.* 72. *n.* 135. Poſtij *obſer.* 39. *num.* 49. & Rotæ apud ipſum *deciſ.* 269. *num.* 4. Domini Leo *dict. deciſ.* 95. *num.* 7. licet contrarium dixiſſe videantur Covarr. *dict. cap.* 17. *num.* 4. *verſ.*
90 *quartum.* Menoch. *dict. remed. vlt. num.* 31. & ratio eſt quia iuris firma conceditur cum clauſula iuſtificativa, vt dixi, mediante qua reo comparente reſolvitur in citationem. Et cum ex ſe parvi præiudicij reputetur, quia ſolum operatur effectum durante lite tex. *in cap.* 1. *de cauſ. poſſeſ. & propriet.* & *in l.* 1. *C. ſi de moment. poſſeſſ.* docent Seſſe *dict.* §. 1. *num.* 46. Gratian. *diſcep. forenſ. c.* 74.
91 *num.* 19. Boccact. *de interd. vti oſſid. cap.* 14. *num.* 24. Seraphin. *deciſ.* 292. *in princ.* Fontanella *dict. clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *part.* 10. *num.* 76. pluribus Poſtius *obſer.* 38. *num.* 11. *&* *obſer.* 106. *num.* 55. Plotus *de in l. t. iuran.* §. 3. *num.* 36. *&* 43. Barboſa *in collect. dict. cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ. & propriet. num.* 2. & *dict. voto.* 106. *num.* 102. Ciarlin. *c.* 127. *num.* 21. Scaccia *de iudic. dict. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 507. *cum ſeqq.* multo minus præiudicium inferre poteſt, dum ex vi dictæ clauſulæ iuſtificativæ comparente eo cuius intereſt, reſolvitur in citationem. Ita vt dici poſſet quod ſi citanda pars eſſet ante conceſſionem, citatio hæc ſolum deſerviret ad citationem, & ſic poſſet dari proceſ-
92 ſus in infinitum. Neque dictum Covarruv. & Menoch. obſtat, tum quia Menochius explicat quod ſimilis citatio partis tunc neceſſaria eſt, quando pendente iam lite interdictum hoc poſtulatur, & ſimili in caſu non eſt mirum, cum iam adſit in iudicio legitimus contradictor, cui præiudicium inferri poteſt, & ſic citatio omitti non valet, vt vtilis conceſſio ſit, iuxta regulam textus *in l. de vnoquoque* 47. *ff. de re iudicat. cum ſimil.*
93 & ſic obſervatur in Regia Audientia, vt in cauſa iuris firmæ poſtulatæ per Comitiſſam de Sinarcas, Domnam Marianam de Velaſco in eadem Regia Audientia contra Don Franciſcum Ladron pro iuribus, & poſſeſſione tenutæ, & in cauſa ſtatus Sugurbij, in iuris firma poſtulata per Duciſſam de Medina-Celi contra Don Petrum de Aragon, de quibus ſtatim mẽtionem faciam. Si autem Manutentio poſtulata fuiſſet ante litis pendenſ-
94 tiam, nõ eſſet neceſſaria citatio, vt idem Menochius tenet *dict. remed. vltim. num.* 32. & ſic quotidie per Regiam Audientiam firmæ iuris admittuntur nulla citatione præcedente. Et adhuc pendente lite, ſi periculum ſit in mora, manutentio concedi poteſt abſque partis citatione, ita vt arbitrio Iudicis hæc relinquantur, vt
95 tenuit idem Menoch. *dict. remed. vlt. num.* 31. *in fin.* Tum etiam quia firmæ iuris poſtulantur antequam lis moveatur non expreſſo nomine illius, à quo turbatio timetur, quod fieri poſſe docent Covarr. *dict. cap.* 17. *n.* 3. Menoch. *dict. remed. vlt. num.* 29. Seraphin. *deciſ.* 199. *num.* 1. Fontanella *dict. clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *part.* 10. *num.* 60. Seſſe *in anacephal. num.* 5. *&* *n.* 137. & ſic non eſt nota perſona citanda quoad interrogatoria & repetitionem teſtium; quia hæc interdicta dicuntur nullo iuris ordine ſervato, vt dictum remanet, & ſic tenent plures ex laudatis ſuperius, ſignanter Seſſe *dict. cap.* 6. §. 1 *num.* 52. *&* *num.* 56. *cum ſeqq.* Molin. *in repertor. verb firma, verſ. firmari poteſt de directo.* Portol. *ad eum ibid. num.* 138. Et
96 ſic deciſum fuit in Regia Audientia, ad relationem Magnifici quondam Senatoris Franciſci Aguirre, Regia proviſione *diei* 5. *Februarij* 1645. in cauſa Syndici Latorum, cum Syndico Fabrorum ligni. Sed valde dubia redditur iſta deciſio ex pluribus adductis per Poſtium *obſervat.* 91. *ex num.* 1. neque adeſt ratio ob quam deneganda ſit iuſta defenſio provocato ad Iudicium, qui vere rei vices ſuſtinet, ad hoc vt teſtes repetantur, & interrogentur poſt ipſius citationem, vt ipſum afficiant; citationis enim defectus ſupletur ex eo quod iniunctio iuris firmę eum provocat, & dum comparet opponendo reſolvit conceſſionem in citationem ad effectum nempe, vt legitime defendatur, & ſicut ei conceditur facultas probandi, vt dixi *num.* 87. *cum ſeqq.* pariter ſi poſtulaverit teſtes repetitum citatione ipſius, & examinari ſuper interrogatorijs ab eo porrectis; denegari non poterit: nam licet ſummariſſimum Iudicium ſit, & minus ſolemne, ea quæ pertinent ad naturalem defenſionem, inevitabilia ſunt.

Quartum infero, ex eo quod iſtæ manutentiones re- 97
putentur parvi præiudicij, quod in ſimilibus Iudicijs, reſtitutio in integrum non debet concedi minori, vel alio privilegijs eius fruente, ad probandum; etiamſi nihil probaverit in illo termino decem dierum. Hanc illationem defendunt Antonius Capicius *deciſ.* 13. *n.* 11. *& deciſ.* 55. *num.* 5. Covarruv. *dict. cap.* 17. *n.* 4. *verſ. ſextum*, Menoch. *dict. remed. vltim. num.* 54. Gravatus *ad Veſtril. lib.* 5. *cap. vltim. num.* 36. Oddo *de reſtitut. part.* 2. *quæſt.* 68. *artit.* 6. *num.* 55. Benitend. *deciſ.* 79. *num.* 8. Ioſeph. Ramon. *conſil.* 46. *num.* 32. Fontanella *dict. p.* 10. *num.* 68. Ripoll. *dict. Rub.* 4. *num.* 69. pluribus Poſtius *obſer.* 82. *num.* 12. *& obſer.* 106. *num.* 75. Et ratio eſt, quia 98
effectus firmæ iuris vel manutentionis ſolum durant pendente lite ſuper negotio principali, qui parvi præiuditij reputantur, vt dixi, & reparabiles ſunt in plenario. Nam ſi damnum irreparabile reſultaret, aliter ſtatuendum eſſet. Praxis antiquior hanc illationem ſequebatur; ſed recentior dubia efficitur, ex obſervatis in cauſa iuris firmæ porrectæ, per Syndicum Collegij Sancti Pauli Societatis Ieſu, ſuper poſſeſſione ſeu quaſi privilegij non reddendi rationes de relictis pro ſuffragio animarum coram Ordinario Eccleſiaſtico, in teſtamẽtis quorum executores ſinguli Societatis nominantur, vel in quibus ipſius Societatis aliquod Collegium vel Domus Profeſſa hæres inſtituitur. Firma hæc poſita fuerat & conceſſa *anno* 1618. ſed non iniuncta Promotori Fiſcali Curiæ Eccleſiaſticæ vſque ad *annum.* 1644. ſedebat tunc in ſede Archiepiſcopali, Excellentiſſimus Domi- 99
nus Don Frater Iſidorus Aliaga, prudẽtiſſimus ſane vir, mihi ſemper venerandus, cuius iura patrocinabar. In ſummaria informaria informatione teſtes omnes producti erant religioſi ipſius Societatis: allegavi pro Promotore Fiſcali quod iſti teſtes habebant in cauſa intereſſe vt ſinguli, nam expreſſe dicebatur quod ſingulares Societatis Ieſu exempti erant à iuriſdictione ordinarij, etiam ſi executores teſtamentorum nominati fuiſſent, & in tali quaſi poſſeſſione reperiebantur. Teſtis namque de re ſua nemo eſſe poteſt text. *in l. nullus* 10. *de teſtib. for.* 2. *eod. tit.* cum vulgat late Farin. *quæſt.* 60. *ex num.* 4. *& num.* 450. *cum ſeqq.* quare teſtes de Vniverſi- 100
tate quorum intereſt vt ſingulis admitti non debent ad deponendum tanquam teſtes, docent præter Farin. *vbi proxime* Covarruv. *pract. cap.* 18. *num.* 4. Valenzuela *conſil.* 4. *num.* 51. *cum ſeqq.* Fontanella *deciſ.* 338. *ex num.* 6. Rota *apud Poſt. deciſ.* 529. *num.* 10. & *deciſ.* 547. *num.* 8. *&* 9. Si enim in re de qua intereſſe tantum habent vt vniverſi, non ſunt idonei teſtes vt pluribus docent Cancer *variar. p.* 1. *cap.* 20. *num.* 8. Valenzuel. *conſ.* 121. *num.* 131. Rota apud Poſtium *deciſ.* 312. *num.* 13. quanto 101
minus idonei erunt dum ſingulorum intereſſe tangebat res in iudicium deducta? Et licet allegabatur pro Syndico, quod in hoc iudicio ſummariſſimo manutentionis repulſa teſtium non habet locum ex doctrina ipſorum Didaci Covarruv. *dict. cap.* 17. *num.* 4. *verſ. ſeptimum.* Iocobi Menoch. *dict. remed. vltim. num.* 41. Valenzuel. *conſil.* 176. *num.* 57. Fontanell. *dict. part.* 10. *num.* 70. Parlador. *rer. quotid. lib.* 2. *cap. fin. p.* 5. §. 10. *num.* 25. Capicij *deciſ.* 55. *in princ.* Virgin. Bocact. *de interd. vti poſſi-* 102
det:

*det.c.14.num.43.*Noguerol.*allegat.26.num.314.* Ciarlin. *d. c.127. n.9.* Tamen cum obiectio resultaret ex actis, Syndicus timens ne omnino excluderentur illius probationes, beneficium restitutionis in integrum ad probandum imploravit.Replicabatur quod in hoc iudicio summarissimo firmæ iuris, restitutio nemini conceditur,iuxta ea quæ dixi *sup. n.* 97. Sed nihilominus restitutio concessa fuit,regia interloquutione *diei* 16.*Ianuarij anni* 1645. referente nobile Domino Don Andrea
103 Sanz; concedendo decem dies ad probandum. Induxi ex simili concessione restitutionis,quod Regia Audientia læsionem in probando agnoverat, quæ adesse nequibat,nisi repulsis testibus qui erant è societate:quare nomine Promotoris Fiscalis postulavi nomenclatorem testium producendorum,& obtinui,& cum omnes de ipsa societate essent, deduxi quod admitti non poterant tanquam interesse,vt singuli habentes,cui instantiæ annuit Regia Audientia interloquutione *diei* 27.
104 *Martij* confirmata *die* 8.*Maij ipsius anni* 1645. Ex qua praxi & observantia Regiæ Audientiæ duo innegabiliter resultant. Primum quod in hoc iudicio summarissimo manutentionis,sive iuris firmæ, reprobationes testium admittit Regia Audientia. Secundum quod restitutionem ad probandum concedit: ex quibus consequi videtur quod neque momentaneum iudicium reputatur,neque parui præiudicij.

105 Sed mihi semper ardua decisionum harum,ratio visa fuit; quia remedium firmæ iuris summarissimum dicitur vt revera est,imploratur, & conceditur nullo iuris ordine servato, nulla prævia citatione eius cuius interest, vel interesse potest; olim concedebatur absque probatione, hodie licet exigatur,est per viam informationis summariæ,& levior disideratur, ad quam sumendam neque terminus assignatur,neque pars citatur, neque repetitio exigitur;vnici testis dictum in pretio habetur;& dum cautio præstatur non deseruit ad pronuntiandum in petitorio, sed solum in possessorio,vt ex dictis patet, & ex infra dicendis. Signa evidentissima ad suadendum quod vere est iudicium summarissimum
106 præparatorium interdicti *interim*;nam vt dixi, si partes æqualiter probaverint esse in possessione,admissis iuris firma & contrafirma Iudex ex mero officio suscitat articulum *quis lite pendente manutenendus sit in possessione*, vtque appareat quis actor, quisvè reus esse debeat, de cuius articuli interim praxi, latè differit Magnificus Ioannes Baptista Polo *adversar.*240. de causa Possessoria Baroniæ de Albalat de Segart,& aliorum bonorum ductam per Domnam Elenam Villarasa, viduam & hæredem Don Vincentij Villarrasa cum Domna Theodora ipsius Sorore & donatatia vniversali;in quo aperte dixit quod articulum interim reputavit Regia Audientia tanquam iudicium summarissimum,quod & in alijs litibus sic reputare vidi,& in ipso observatur dispositio *cap.5.ordinationum Vespasiani Gonzaga anni* 1577.
107 in quo cavetur quod numerus testium producendorum in causis possessorijs non excedat octo testium. Monstruosum quippe esset, quod iudicium iuris firmæ absque dubio præparatorium articuli *interim* plenarium reputaretur;nam præparatorium & præparatum connexa sunt, & eiusdem sunt iudicij, vt tradunt Ripa *in rubric.decretal.de iudicijs num.*11.Fran. Curtius *in repet. rubr.C.de edendo num.*3.Franciscus Niconis.*in repet.eiusd. Rubricæ num.*7.Seraphin.*decis.*892.*num.*8. Decius *consil.* 420.*num.*2.*p.*3.Mandellus *consil.*223.*num* 18.*vers.& ideo* Marc.Angel.Leo *de præparator.iudicior part.*1. *præpar.*4. *num* 4. *& 5.cum seq.* Si enim summarissimum possessorium,quatenus præparatorium est plenarij possessorij,
108 dicitur modici præiudicij, Beroius *cons.* 11. *num.* 1. *& num.*46.*lib.*1.Menoch.*de retinend.d.remed.vlt. num.*3.*& num.*58.*vers. est ratio* Marc.Angel. Leo *d.p.*1.*præpar.*11. *num.*3. non debemus dicere quod præparatorium summarissimi interim, iudicium plenarium sit. Nec relevat si dicatur quod in iudicio iuris firmæ, mediante qua conceditur manutentio, agitur de præiudicio non modico,& sic testes reprobari possunt, & restitutio concedenda est;nam quid interest non est æstimandum habito respectu ad vtilitatem possessionis absolute sumptam,sed habito respectu ad id quod interest in plenario vt tenent Capicius *d. decis.* 13. *num.* 2. Covarruv. 109
*d.c.*17.*num.*4.Molin.*de Hispan.Primog.lib.*3.*cap.*13.*n.*63. Paz *de tenuta,cap.*7.*num.*25.Postius *observat.*38. *num.*11. Quod aperte rescripserunt Imperatores Arcadius & Honorius *in l. causa* 8. *C. Theodos. de iurisdic.* nam tractando de momentaria possessione inter alia subiungunt hæc verba:*cum igitur de his rebus paruis ac minimis tuæ sit iniuria potestatis iudicare.* Quo textus eius eruditus interpres Iacobus Gothofredus in commentario dicit: *Tertium iudicium Rectoris Provinciæ cognitione indignum memorat Honorius interdictum momentariæ possessionis.* Et quod huius generis sit firma iuris probant plu- 110
ribus Postius *d.obser.*3.*n.*28.& Sesse *d.c.*6.§.1.*n.*47.iuxta tex. *in l. vnic. C. si de moment. Poss.*& *c.*1.*de caus.poss.& proprietat.* Et negari nequit quod ex sui natura vtilitas manutentionis modici præiudicij est durante lite, respectu vtilitatis resultantis ex pronuntiatione plenarij, quam post se spectat, & per quam reparatur præiudicium illatum in possessorio summarissimo;ob quod dicitur momentaneum, & parui seu modici præiudicij. Et licet ex diuturnitate litis,quod ex se momentaneum 111
est fieri possit diuturnum, hoc per accidens se habet & vitio litigantium adscribendum venit, cui vigilans litigator occurrere potest.Ex quibus suppositis praxi antiquissima procedendi in iudicio iuris firmæ vlla solemnitate observata,& suscitandi post eum articulum *interim* firmiter tenendum credo, quod neque reprobatio testium, nec restitutio in integrum ad probandum concedi debet, vt tenent Doctores relati *supra. numer.* 97. *& numer.* 101. quod firmat Postius multa congerens *obser.*38. *ex numer.*14. *obser.*70. *numer.*3. *& obser.*82. *numer.*12.

Quod absque dubio procedit si reprobationes te- 112
stium probandæ sunt, secus si ex ipsis actis firmæ iuris resultent. Nam in summarijs iudicijs dilatio specialis ad reprobandos testes non est concedenda,vt pluribus probavi *supra.hoc cap.*§.1.*num.*30.& in terminis summarissimi manutentionis Postius *d. obser.*70. *num.*5. & *observat.*96.*ex num.*1.Paz *de tenuta d.c.*7.*num.*21. Sesse *in anacephal.n.*23.Rota *apud Post.decis.*52.*num.*2.Et quam- 113
quam respectu restitutionis in integrum Postius *d.obser.* 82. *num* 13. concludat hoc Iudicis arbitrio relinquendum esse iuxta Doctrinam Christophori de Paz *de tenut. d.c.*7.*num.*28. notandum est quod versatur maxima differentia inter iudicium tenutæ, & summarissimum manutentionis. Nam iudicium tenutæ ampliores sinus habet. Quia est summarium & executivum remedium per legem Castellæ introductum pro consequenda actuali detentatione bonorũ maioratus;vt probat Paz *de tenuta c.*3. *per tot.* At manutentio solum respicit de- 114
tentationis ipsius retentionem,vt ex dictis patet; cuius interdictum intentari potest tanquam præparatorium tenutæ, vt ipse Paz tenet *cap.*9. *per tot.* signum evidens quod diversificantur, ob quod ea quæ procedunt in vno non sunt porrigenda ad aliud. Demum Paz loquutus fuit secundum observantiam Senatus Castellæ, in quo tantum de remedio tenutæ lites expediri possunt, qui quidem restitutionem concedere solet,intervenientе calliditate adversarij ex tex.*in l.Præfecti* 17.*de minor. l.si Prætor* 75.§.*Marcellus,ff.de iudicijs*;quæ iura suppo- 115
nunt dolum,circumventionem, & calliditatem in adversario minoris, vel obtinentis privilegia illius, quæ ex actis resultare debet; non autem si simplex omissio interveniat improbanda, & licet interveniente dolo calliditate vel circũventione,ęquum est,quod restitutio concedatur,regulariter deneganda est,vt in terminis tenutæ denegandam tenuit ipse Paz *d.cap.*7.*num.*28.*in fin.* Neque ex decisis in causa prædicta Syndici Collegij 116
Sancti Pauli aliter statuendum est, quia non debemus inspicere quod factum est, sed quid fieri debuit *l.sed licet* 12.*ff.de offic.Præsid.l.nemo C.de sent. & interloquut.* pluribus Larrea *decis.* 29. *num.*19. & nihil magis

proprium

proprium ſupremorum tribunalium eſt, quam ſententias proprias corrigere, ſi agnoſcant aliquid minus recte deciſum, vt cum Maſtrillo, Avendaño, Parladoro, Ludoviſio & alijs docent D. Leo *dec.* 26. *n.* 8. *lib.* 3. & Dñs Creſpi *obſ.* 22. *n.* 224.

117 Quintum infero quòd veriſimilitudo, vel inveriſimilitudo dictorum teſtium non venit ſtimanda in ſummariſſimo iuris firmæ; nam ſi defectus teſtium non penſantur vt dixi, quod veriſimiliora, vel inveroſimiliora dixerint neque penſandum eſt; quantumvis enim teſtes veriſimiliora deponentes magis credantur quam deponentes inveriſimiliora ex tex. *in l. ob carmen, §. ſi teſtes, ff.*
118 *de teſtib. C. licet cauſam de probat.* cum ſimilib. congeſtis per Farinacium *q.* 65. *n.* 128. *cum ſeqq.* Poſtium *obſ.* 71. *n.* 85. Rotam *dec.* 154. *n.* 2. *& dec.* 503. *n.* 1. *apud ipſum.* Hoc procedit concurrentibus duabus probationibus oppoſitis inter ſe; non vero quando vna pars tantum probaverit, quia eo in caſu veriſimilitudo attendenda non eſt: ſicut neque attenduntur cæteri defectus non reſultantes
119 ex actis, vt dictum remanet. Quid autem vero ſimile, vel inveroſimile dicatur, colligunt Doctores ex text. *in c. quia veroſimile de præſumption. c. in litteris de teſtib. C. cupientes in princ. & verſ. quod ſi de election. c. quoniam, §. ſi vero vt lit. non conteſt. C. ad decimas de reſtit. ſpoliat. in 6. C. fin. de offic. Vicar. in 6. C. inſpicimus de regul. iur. eod. lib. 6. l. obligare, ff. de pignor. l. in obſcuris 114. ff. de regul. iuris,* cumulat plura Auguſtinus Barboſa. *in collect. ad d. c. quia veroſimile de præſumpt. & Axiom. 223. per tot.* Sed id pendet ex arbitrio iudicis vt docet Menoch. *de arbitrar. lib.*
120 *2. caſ. 85. n. 4.* ſed præcipua inveriſimilitudo reſultare ſolet ex repugnantia iuris, vel conſuetudinis notæ, vt innuit Poſtius *d. obſ. 71. n. 97.* nam veroſimile per antonomaſiam dicitur quòd iuri vel obſervantiæ congruit Menoch. *d. caſ. 85. n. 5.* vt expreſſe habetur *in d. l. in obſcuris,* ibi: *aut quod plerumque fieri ſolet;* quam ſententiam comprobat Menochius *eod. caſu 85. in fin.* ex Cicerone Revardus *in eod. text.* ex Iuſtiniano, & Plinio, & Iacobus Cuiacius ex Celſo *in l. ſi pactum 9. ff. de probat.* Quæ quidem nota ad effectum ſtimandi dicta teſtium quando concludenter de poſſeſſione non atteſtantur; ſecus ſi concludant, nam ad effectum concedendi manutentionem, ſequi debemus magiſtralem doctrinam Didaci Covarruvias *in d. c. 17. n. 6.* quam omnes amplectuntur.

121 Sextum infero quod in iudicio firmæ iuris ſolum attenditur factum merum poſſeſſionis, ſeu detentationis, vel inſiſtentiæ vt docent Seſſe *d. c. 6. §. 1. n. 70.* Fontanella *dec. 165. n. 14.* & latiſſime Poſtius *obſer. 15. per tot.* ſignanter *n. 18.* vbi infinitos ferme congerit, & per aliquot obſervationes ſequentes diſſerit quomodo, & ex quibus actis mandatum manutentionis concedi debet, in quibus explicandis non immoror, ne vitium tranſcriben-
122 di incurrere videar. Et *obſ. 42. ex n. 94.* docet, quod in praxi Valentiæ receptum eſt, nempe in hoc iudicio non diſputari de iure, ſed de facto poſſeſſionis, ob quod non inſpicitur iuſtitia, vel iniuſtitia poſſeſſionis obtentæ, ſed factum merum; ex quo infert tanquam regulam in-
123 dubitatam, & generaliter tuendam, quod illicitus, illegitimus, vitioſus atque iniuſtus poſſeſſor, etiam ſi fur, vel prædo ſit, manutenendus eſt ex doctrina Pauli *in l. 2. ff. vti poſſidet.* quam diffuſe explicat *n.* 103. *& n.* 113. Hanc concluſionem libenter amplector: ſed cum declarationibus ſequentibus.

124 Primo declara, quod regula procedit in illo primo decreto per quod inaudita parte cuius intereſt, iuris firma admittitur, & qui eam ponit manuteneri mandatur in poſſeſſione quam habere affirmat, de quo nondum conſtat an iuſtus, vel iniuſtus poſſeſſor ſit; non autem in confirmatione ipſius decreti, diſcuſſis iam rationibus, quæ infra terminum decem dierum opponendæ ſunt, in vim ipſius primi decreti. Nam ſi per illas detegatur vitium intruſionis fraudulentæ, rapinæ, latrocinij, vel violentiæ iniquum eſſet manutentionem confirmare, vt pluribus probant Cacheranus *deciſ. 34. n. 26.* Ciarlin. *lib. 2. contr. c. 211. ex n. 72.* Capicius Galeota *lib. 1.*
125 *contro 3. n. fin.* Quia doctrina prædicta procedit antequam appareat de vitio poſſeſſionis, vt cum plurimis præſupponit, Poſtius *d. obſer. 42. n. 113.* Et in iure nititur iſta declaratio per tex. *in l. 1. in fin. ff. vti poſſid.* ibi: *hi enim poſſeſſiones non debere proficere palam eſt.* loquitur hic Vlpianus de eo qui vi, aut clam, aut præcario poſſidebat, ſicut *tex. in c. licet de probat.* vt tenent Guid. Pap. *de-*
ciſ. 71. Ant. Fab. *in C. lib. 8. tit. 4. defin. 3.* Et licet communis interpretum ſententia ſit, quod procedat quando hæc vitia poſſeſſionis proveniunt ab ipſo adverſario, non autem ab extraneo, vt explicatur in ipſo textu, & 126
in l. fin. ff. de adquir. poſſeſſ. cuius verba ſunt: *adverſus extraneos vitioſa poſſeſſio prodeſſe ſolet.* Quod dixit etiam Iuſtinianus *in d. §. retinendæ 5. inſtitut. de interdict.* ibi: *vt ille vincat. & in re ſoli, & in re mobili, qui poſſeſſionem, nec vi, nec clam, nec præcario ab adverſario litis conteſtatæ tempore poſſidet.* Riſſime vitia hæc ab alijs proveniunt. Exempla vitioſæ poſſeſſionis tradunt Conſultij; nam *vi* 127
poſſidere ab adverſario dicitur qui antiquiori poſſeſſore violenter excluſo in poſſeſſionē introducitur tex. *in l. 1. §. vi poſſidere, ff. de vi, & vi armat.* Et ſic violentum hunc poſſeſſorem interdictum non iuvat. *clam poſſidere* dicitur qui furtive, & doloſe poſſeſſionem ingreſſus eſt, eo ignorante cum quo controverſiam habere veretur. *tex. in l. clam poſſidere, ff. de adquir. poſſeſſ.* vnde nec ei interdictum proſit. tex. ad rem *in l. fin. C. qui legitim. perſon.* ibi: *ſub co-* 128
lore autem adipiſcendæ poſſeſſionis obreptitia petitio alteri obeſſe non debet, maxime cum abſque contentione perſonæ legitimæ initiatum iurgium videatur. Cuius ſpeciei plures controverſias quotidie ſuſcitantur. Tum quia calliditas litigantium eo extenditur; vt audeat poſſeſſorem turbare per aliquot actus poſſeſſorios clandeſtine geſtos; tum etiam quia dum vi legis poſſeſſio in aliquem transfertur, vt Caſtellæ per *l. 45. Tauri,* quæ eſt *l. 8. tit.*
7. lib. 5. recopil. nam transfert poſſeſſionem civilem 129
& naturalem cum ſuis effectibus in verum ſucceſſorem maioratus, de quo late Paz in *tot. tract. de tenut.* Molin. *de Hiſpan. Primog. lib. 3. c. 13. num. 70. & ibi* Addent. Mieres de Maiorat. *part. 3. q. 22.* Matienzus, Gomez, Azevedo, & cæteri interpretes *dictæ legis.* Et in Regno Valentiæ per *for. 6. de donat.* transfertur namque ex omni contractu vi huius fori, vt tradunt Belluga *in ſpeculo*
rub. 13. §. tractemus, n. 44. & rub. 14. §. nunc videamus, n. 9.
Dñs Leo *deciſ. 110. n. 9.* & Dñs Creſpi *obſer. 15. n. 308.* 130
Poſt delatam ſucceſſionem, mediante qua transfertur poſſeſſio civilis, vel civiliſſima, quæ etiam naturalis dicitur, cum omnibus ſuis effectibus; cui cõpetunt omnia remedia poſſeſſoria vt tradũt Cancer *var. lib. 2. c. 6. n. 54.* Fontanella *d. p. 10. ex n. 1.* Seſſe *de inhib. c. 20. ex num. 34.* Mar. Cultel. *de donat. to. 2. diſcurſ. 1. ſpecial. 17. n. 49.* Amat *var. lib. 1. reſol. 39. num. 19.* Poſtius *obſer. 55. n. 54. cum ſeqq.*
dum plures putant ſibi ſucceſſionem delatam fuiſſe, omnes concurrunt ad apprehendendam poſſeſſionem, & ſi 131
realem corporalemve ingreſſus non ſit ſucceſſor, cum ingrediatur non citato legitimo ſucceſſore, clandeſtinam poſſeſſionem nanciſcitur, quæ manutenibilis non eſt, vt pluribus tenent Doctores laudati, præſertim Dñs Leo *d. deciſ. 110.* qui in fine ponit deciſiones Regiæ Audientiæ, & huius Supremi. Quibus adde deciſiones noviſſimas in cauſis de quibus ſtatim dicemus. *Præcario*
poſſidere dicitur qui ab alio impetravit vt ſibi poſſidere permittat tex. *in l. 1. ff. de præcar.* Tradunt hanc diſtinctionem communiter Doctores in his iuribus, ſed com- 132
pendioſe Donell. *lib. 15. Comm. c. 32.* vbi Illiger. Pichard. *in d. §. retinendæ, n. 8.* pluribus Poſtius *obſ. 71. n. 3. 17. cum ſeqq.* Et licet quoad extraneos hæc vitia nihil operen- 133
tur, vt dixi, raro cum eis lites ſimiles agitantur; ſæpius namque præmeditate intruſiones diriguntur ad excludendos eos cum quibus lis ducenda eſt; & quanquam præcario nomine eorum poſſeſſio non quæratur, vi, aut clam frequenter quæri ſolet, ob quod vitium adeſt & iure conſideratum, ad denegandam manutentionem, in ipſo ingreſſu poſſeſſionis ſeu detentationis, per quod infecta ipſa poſſeſſio manet, ſeu verius turbatio tantum exercetur, non autē poſſeſſio adquiritur, tex. *in l. improba* 134
7. C. de adq. poſſeſſ. docēt Menoch. *de retin. remed. 3. n. 790.* Cancer. *d. c. 14. n. 54.* Valaſc. *conſ. 76. n. 19.* Fontan. *d. p. 10. n. 78.* plurib. Poſt. *obſ. 41. ex n. 1. præſert. n. 137. & 150. obſ. 50. n. 4. & 6. & obſ. 7. n. 6. cum ſeqq.* Rot. *apud ipſum dec. 5. n. 6. dec. 15. n. 2. dec. 42. n. 66. dec. 26. num. 5. dec. 103. n. 5. de-* 135
ciſ. 116.

*sif.*116.*n.*1.*dec.*118.*n.*2.*dec.*161.*n.*3.*dec.*168.*n.*2.*dec.*189. *n.*4.*dec.*228.*n.*3.*dec.*299.*n.*1.*& decisf.*329.*n.*1. Barb. *voto* 47.*ex n.*217. *lib.*2. Et sic pluries vidi despicere simlles possessiones revocando iuris firmas obtentas virtute possessionum clandestinarum ; quia detecto vitio clandestinitatis pro nihilo reputantur , vt in causis memoratis & alijs plurimis eiusdem speciei.

136 Secundo declara , quod multo magis hæc doctrina procedat in supremis Tribunalibus,vbi nomine Principis ius redditur,nam in eis nunquam conceditur manutentio,neque iuris firma confirmatur ei qui non fovet iustam causam ex doctrina singulari Mathæi de Afflictis *dec.*364.vbi Vrsil. *ad fin.*quem sequuntur Portoles *ad Molin.verb.manifestatio,n.*44. *&* 45. Bardaxi *ad for.*1. *de apprehen.*3. *p.q.*3.*n.*6.Cancer.*d.c.*14. *n.*56. Fontanella *d.n.*78.Postius *d.obs.*42.*n.*137.Barb.*voto* 106.*n.*67.*lib.*3.

137 Noguerol.*alleg.*26.*n.*389.Cum enim in Supremis attendatur potius veritas , quam subtilitas iuris, vel ritualis modus concedendi manutentionem, ratio semper quæritur,& fundamentum petendi firmam iuris; & sic quoties petitur iniustitia firmantis, quis iudicum manutentionem dabit? Gratian.*discep.for.c.*899.*n.*22.Ciarlin.*contron.c.*107.*n.*40.*& c.*169.*n.*47.*& c.*210.*n.*8.*& c.*211.*n.*12.

138 *cum seqq.* pluribus Postius *d.obs.*42.*n.*137. si enim iustitia,vel iniustitia non requirit altiorem indaginem , sed clare ex actis percipitur , tunc manutentio venit deneganda;& multo magis cõfirmatio iuris firmæ,nam frustra adhiberetur summarissima illa cognitio quæ in iudicio rationum adhibetur,sic tenet Cancer.*d.c.*14.*n.*14. Tribunal namque supremum non debet prorogare decisionem eius quod sibi constat,nec ferere lites, ex litibus,quas vnica sententia tollere potest , tex.*in l.*3. *C.de fructib.& lit.expens.* Surdus *dec.*120.*num.*8. Ciarlin. *vbi prox.* Ciriac.*contr.*10.*n.*60.Post.*d.obs.*42.*n.*146.iuxta quã declarationem observantia viget in Regijs Senatibus.

139 Tertio declara dum possessio,cuius virtute firma posita est,non est turbida,intrincata , vel obscura, quia si eius generis sit,firma non potest confirmari,nec manutentio concedi,tex.*in l.quamvis* 13. *ff.de reb.auctor.Iudi. possid.* docent cum Ruginello, Marchesano, Gonzales, Vivio,Marescoto,Gratiano,Cyriaco,& alijs Post.*obser.* 49.*ex n.*1.Verallus *dec.*202.*n.*1.*p.*2.Ciarlin. *d.c.*107. *nu.* 37. imo in tali casu subintrandum erit ad cognoscendũ de iure possidendi , & gustandum merita petitorij, ita

140 Grat. *discept.for.c.*450.*n.*41.*& c.*870.*n.*19.Card.Mantica *dec.*95.*n.*10.Rota *dec.*308.*n.*7.*p.*1. *recent.* Farin. *p.*1. *dec.*513.*n.*5. Ant.Faber *in C.lib.*1.*tit.*2.*defin.*31.Mastril. *dec.*229.*n.*2. Ioseph.Ramon *d.cons.*56.*n.*7. Post. *obs.*49. *n.*2.Barb. *voto* 47.*n.*232.*& voto* 95.*n.*26.*lib.*2.*&* 3.Vnde clare resultat,quod quando possessio personaliter capta non est per firmantem,sed per coniunctam personam nempe patrem, fratrem, vel similes, aut per habentem mandatum quantumcumque generale,nisi specialiter ad possessionem capiendam concessum sit, turbida & ob-

141 scura redditur,etiam si supervenerit ratihabitio;re non integra,quia iam protestatio adhibita per adversarium fuit,vel alio modo opposita contradictio , ante perfectionem actus ipsius possessionis,vt accurate notat Barbosa *d.vot.*47.*n.*236.*& voto* 97. *nu.*21. Et est ratio quia non possidet tempore litis motæ proprer actum propria auctoritate vel aliena factum , super quo simul atque notitiam adversarius habuit iudicialiter conque-

142 stus fuit.Ant.Capicius *dec.*209.*in princ.*Garcia *de nobilit.glos.*35.*n.*49.Lancellot.*de attentat.c.*4.*limit.*1.*num.*48. Cancer.*lib.*2.*var.c.*2.*n.*139.*& p.*3.*c.*4.*n.*25.*& c.*14.*n.*72. Ramon.*d.cons.*56. *n.*5. deficit namque animus eius qui capere possessionem curare debebat, & remanet turbida atque inefficax , ad obtinendam manutentionem simul atque non apparet liquidè de animo tex. *in* §. *penult.instit.per quas person.nob.adqu.& in l.*1. §.*per procuratorem.ff.de adquir.poss.l.*1.vbi Glos.*verb.liberam,& in l.*

143 *per Procuratorem,C.eod.tit.*Mascard.*de probat.concl.*1190. *n.*6.Menoch.*cons.*1001.*n.*5.Bellon.*consil.*45.*n.*18. *&* 19. Grat.*discep.for.c.*450.*n.*26.*cũ seq.& c.*910.*n.*37.Milanẽs. *dec.*3.*n.*181. *lib.*1. Barzius *dec.*46.*n.*9.Mantica,*decis.*272. *n.*1.Cyriac.*cõtr.*46.*n.*12.alijs relatis Post.*obs.*55.*ex n.*114.

144 Quarto declara,si iudicium summarissimum possesso-

rium non habet admixtam causam proprietatis;quia si eam habuerit,tunc possessorium quantumvis summarissimum expediri non potest quin de iustitia proprietatis cognoscatur, vt cum Palacio Ruvios , Avendaño, Antonio Gomez & cæteri interpretes legum Tauri *in d.l.*45.docent Valenzuela *cons.*97.*ex n.*220. Molina *de Hispanor.primog.d.lib.*3.*c.*13.*ex n.*9.Fontanella *d.claus.*7. *glos.*3.*p.*1.*n.*50.*& p.*4.*n.*21.*& p.*11.*n.*18.Ant.Amato *variar.lib.*1.*resol.*39.*nu.*6. Post.*obs.*43.*n.*7. Adeo,vt si de re 145
Ecclesiastica tractetur , Iudex secularis qui solum cognoscere potest de mero facto possessionis , incidenter gustare poterit de iusticia,vel iniustitia illius,non vt de proprietate aliquid decernat, sed vt de possessione melius iudicium proferat Ant.Faber.*in c.lib.*1.*tit.*2.*defin.*12. Fontanella *dec.*340.*n.*12. Peregrin. *dec.*145.*nu.*8. Guid. Pap.*dec.*71.Gratian. *discep.forens.c.*238.*n.*67.Larrea *allegat.fiscal.*27.*n.*23.*in fin.*Covar.*prac.c.*35.*n.*1.*cõl.*1.*vers. ex quo apparet.* Menoch.*de retin.remed.*3.*ex n.*331.Ioan. Gutierrez *Canonic.lib.*1.*c.*34.*n.*45. *cum seqq.* cum in hoc casu titulus exhibeatur ad adminiculandam possessionem 146
pluribus Ciarlin. *lib.*2. *contron. c.*119.*n.*12. Huius declarationis exempla plura quotidie cernuntur, signãter quando per mortem successoris maioratus,vel fideicommissi perpetui, sunt duo , vel plures contendentes sibi delatam fuisse successionem, dimanantem ex vnica atque individua dispositione : nam quilibet ex istis conatur ingredi possessionem propria auctoritate , vel ex consensu subditorum,& non vnquam auctoritate Iudicis,tanquam successor vinculi , vel maioratus. In quibus,& similibus, præterquam quod possessiones laborare solent vitio violentiæ,vel clandestinitatis, cognosci non potest de possessione quin cognoscatur de iure successionis : & consequenter firmæ iuris expediri nequeunt absque cognitione successionis, cum origo possidendi sit ipsa successio,vt pluribus ostendit Postius *d. obs.*43.*per totam.* Et sic firma iuris illius qui melius ius ostenderit in successione confirmanda erit,& cæteræ revocandæ sunt. Ita decisum in Reg.Aud. duobus sen- 147
tentijs publicatis per Gasparem Mascaro, & Eusebium de Benavides *die* 15.*Februarij* 1662. confirmatis in hoc Supremo,ad favorem Domnæ Elisabeth Cõstans,de soler contra Domnam Vincentiam, in causa successionis vinculi instituti per Magnificum Hieronymum Arrufat , quondam Senatorem ipsius , & postea in hoc Supremo cum sex Associatis desumptis ex Regio Consilio Castellæ, in causa Status Sugurbij sententia publicata per Don Ludovicum Boer , Regij Mandati Scribam,*die* 26.*Iunij* 1675. Quo ad res Ecclesiasticas adest decisio trium Aularum eiusdem Regiæ Audientiæ *anni* 1649. de qua mentionem feci *c.*2.§.2. *n.* 64. in causa iuris firmarũ Don Iosephi Sanz Canonici,Almę Sedis,& in ea Archidiaconi Algezirę,& Don Iosephi Puiazons etiam 148
Canonici super possessione Vicariatus Capituli Sede vacante cũ confirmatione Supremi,quo ad gustandum merita ad meliorem declarationem possessionis:non vero quo ad manutentionem. Nam in hoc Supremo revocata fuit manutentio concessa per Regiam Audientiam Don Iosepho Sanz , & data Don Iosepho Puiazons. Ex istis sententijs Supremi statuitur lex ad similes casus:quia Regiæ sententiæ Supremorum vim legis obtinent ad omnes casus similes *text.in l.fin.C.de legib.privil.*2.§.*attento Dñi Regis Ioan. II.* vt dixi *c.*8. §.5. *n.*3.docent D.Leo *dec.*81.*n.*12. Valenzuela *consil.*80. *nu.* 55.*cum seqq.cons.*73.*n.*53.*cons.*83.*n.*116.*& cons.*169.*n.*23. *&* 26. Pratus *discep.Forens.p.*4.*c.*18.*n.*7. D.Crespi *obs.*1. *n.*89.*&* 194. *& obser.*22.*n.*198.

Neque his repugnat dicere,quod *in tex.* habetur, de 149
iure firmantes non posse expelli à possessione quin præcedat causæ cognitio in iudicio proprietatis cuius sententia transeat in iudicatum, quod confirmari videtur per *for.*11. *de præscrip. & de privil.*22.§.*item concludimus D.R.Petri primi,*& de iure per *tex.in l.meminerint. C.vnde vi,c.*1.*&* 2. *vt lit.pendent.* & vtrobique Doctores, Covatruv. *d.c.*17.*in pric.*Cancer.*d.c.*14.*n.*4.Postius *obser.*1. *n.*38. Berlich. *practicab. p.*1. *conclus.*34.*num.*41. *vers.quilibet.*Carpzovius *in pract. crim.part.*3.*q.*113.*n.*2. D. Leo *d.decis.*95.*n.*4. Larrea *d.decis.*5.*ex n.*1.Sed per-

peram

150 peram hæc dicuntur, nam licet in precibus noſtri tex-
tus dicatur, decretum hoc non dicit, ſed tantum *quod firmans de iure manuteneatur in poſſeſſione quouſque per iudicem ad quem ſpectat aliter ſit pronunciatum*; vis namque legis non in precibus ſed in decreto Principis legiſlantis continetur tex. *in l. & idea* 11 *ff. de legibus*. vt cum D. Leo *deciſ.* 39. *n.* 51. *tom.* 9. dixi *c.* 3. §. 1. *nu.* 134. & poſt me Dominus Creſpi *obſer.* 111. *n.* 6. *cum ſeqq.* imo re bene inſpecta preces claudicant dum dicunt quod ſecundum foros ſententia ferenda eſt ſuper petitorio & tranſire in iudicatum; nam in nullo foro hoc reperitur dictum, ſed ſolum quod nemo excludatur à poſſeſſione abſque cauſæ cognitione, vt *in d. for.* 11. *de præſcrip. dict. privil.* 22. §. 1. quod eſt diverſum, ſi enim ſententia ſuper petitorio expectanda eſſet, nunquam revocaretur admiſſio iuris firmæ in ſummariſſimo iudicio rationum; quod eſſet abſurdum, & contra id quod obſervatum quotidie vidimus, ſicut ex ſententijs mox adductis patet, cum enim cauſa poſſeſſoria momentanea ſit tex. *in c.* 1. *de cauſ. poſſeſſ. & proprietat.* vbi Barboſa quæ de momentanea poſſeſſione dicuntur in iure, iudicio ſummariſſimo adaptantur, & ſic cauſæ cognitio per decretum hoc deſiderata, eſt illa quam natura iudicij patitur ad effectum excludendi viam facti, ita vt nemo privetur ſua poſſeſſione quin per Iudicem audiatur, & lis debito modo terminetur, optimus ad rem textus in *l.* 2. *C. ſi per vim vel alio modo*, ibi: *quia negotiorum merita partium adſertione panduntur.* Quod eſt de mente omnium Doctorum, vt docuerat Caliſtratus *in l. extat* 13. *ff. quod metus cauſa*, ibi: *de quadruplo, & ſimplo, & cauſæ cognitione, qui tenentur hac actione, & quid probandum ſit ab actore, natura huius actionis.* idem probat tex. *in l. vnic. C. ſi de moment. poſſeſſ.* ibi: *cum de poſſeſſione & eius momento cauſa dicitur, & ſi appellatio interpoſita fuerit, tamen lata ſententia ſortitur effectum.* & *in l. ſi coloni* 14. *C. de agricol. & cenſit. lib.* 11. ibi: *poſſeſſori primum oportet celeri reformatione ſuccurri: & tunc cauſam originis, & proprietatis agitari.* in *l. momentariæ* 8. *C. vnde vi* contenta *in*
152 *l. cauſa, C. Theodoſ. de iuriſdict. l. vnic. C. Theodoſ. ſi de moment. fuer. appellat.* Melior ad rem tex. in *l. in interdicto* 22. *C. Theodoſ. quor. appellat. non recip.* ibi: *ne quod beneficio celeritatis inventum eſt, ſubdatur iniurijs tarditatis.* Quem textum ad hoc allegat Ant. Faber *in C. d. lib.* 8. *tit.* 7. *def.* 1. *num.* 11. *in notis.* & Iacobus Gothofred. *in comm. eiuſdem* accuratè dixit *denuntiationis ambages, & moræ non requiruntur.* & in *d. l. cauſa* ſatis exprimit dum hæc verba profert. *Quod mox audiri, reddi, expedite debet ſine vlla procraſtinatione & dilatione vnde momentariæ poſſeſſioni nomen.* Et ante ipſum Cuiacius *lib.* 1. *obſervat. c.* 20. dum dixit: *Momentaria poſſeſſio, ſive momenti beneficium eſt celeris reformatio, reſtitutio poſſeſſionis per vim vel alio modo ablatæ, vel interpellatæ.* vbi ſcite *vel interpellatæ* ſubiungit, ne momentariæ beneficium excluderet interdictum retinendæ, de quo agimus. Si enim ſpectandum eſſet iudicium proprietatis, vt aliqui autumant, nulla firma iuris revocari poſſet in ſummariſſimo iudicio rationum, quod abſurdum eſſet. Adhibita igitur cauſæ cognitione quam natura iudicij patitur, bene iuxta fo-
153 rum revocari poteſt, & quotidie revocantur. Noſtra igitur interpretatio iuri communi congruit, & praxi adaptatur, quantumvis de iuſtificatione poſſeſſionis non ſit agendum neceſſarie, vt pluribus probat Poſtius *dict. obſ.* 42. *ex n.* 1. Quod intelligendum eſt dum partes non tractant de iuſtificanda poſſeſſione; ſecus ſi ſubintrent in diſcuſione iuſtificationis; vel poſſeſſio ab aliquo deducta ex titulo ſpecifice edito ortum habere dicatur; vel titulus exhibeatur; nam in quocumque ex his caſibus
554 pars allegans poſſeſſionem præſcriptionemve, ab ea diſcedit, & inhæret radici iuſtificationis vel tituli exhibiti iuxta doctrinam Ioſephi Maſcardi *de probat. concl.* 1378. *n.* 72. Chochier. *tract. de iuriſdict. in exemptos part.* 3. *q.* 32. *n.* 4. nam titulus ex quo vera probatio elicitur, excludit præſumptionem reſultantem ex poſſeſſione, vel præſcriptione docent Gratianus *diſcep. forenſ. cap.* 415. *n.* 20. Seſſe *deciſ.* 187. *n.* 37. Mantica *de tacit. & ambig. convent. lib.* 22. *tit.* 8. *n.* 37. Seraphin. *deciſ.* 1498. *n.* 18. &

deciſ. 454. *n.* 4. Ludoviſ. *deciſ.* 467. *n.* 7. Molina *de Iuſt. & iur. diſp.* 76. *n.* 1. Valenz. *conſil.* 93. *n.* 11. Tapia *deciſ.* 2. *n.* 396. Garcia *de expenſ. c.* 9. *n.* 29. Giurb. *de ſucceſſ. feudal.* §. 2. *gloſ.* 11. *n.* 78. & 80. & *obſervat.* 71. *n.* 2. deſtructa igitur ef- 155
ficacia poſſeſſionis, & præſcriptionis titulus permanet cum ſuis qualitatibus vel vitijs docent Covarruv. *in c. poſſeſſor part.* 2. §. 3. *n.* 7. & §. 8. *n.* 4. Barboſa *in Rubr. de præſcrip. n.* 168. *cum ſeqq.* Angiano *de legib. lib.* 2. *controverſ.* 20. *n.* 39. Gracian. *diſcep. forenſ. c.* 441. *n.* 17. Avendaño *de exeq. mand. lib.* 1. *c.* 12. *n.* 32. Gribelus *deciſ.* 76. *n.* 6. Peregrin. *conſil.* 69. *n.* 15. & *n.* 48. *lib.* 1. & *de iur. fiſc. lib.* 6. *tit.* 8. *n.* 25. Salgado *de reg. protect. part.* 3. *c.* 10. *n.* 285. Maſcar. *de prob. concl.* 225. *n.* 24. & *concl.* 1372. *n.* 65. Oſaſcus *dec.* 101. *n.* 13. Molin. de Hiſpanor. *primog. lib.* 2. *c.* 6. *n.* 65. Menoch. *de præſump. lib.* 3. *præſum.* 191. *n.* 45. & *de retinend. d. remed.* 3. *n.* 638. Fontanel. *d. clauſ.* 4. *gloſ.* 13. *part.* 4. *n.* 47. *cum ſeqq.* Cancer. *d. lib.* 3. *var. c.* 3. *n.* 124. & *n.* 142. pluribus Giurba 156
d. 5. 11. *n.* 80. & *d. obſer.* 71. *n.* 4. concludendo, quod ex mentione, vel vſu tituli cuncta vitia eiuſdem influunt in poſſeſſionem, eam infectando. Vnde cum in Eccleſiaſticis, & profanis controverſijs poſſeſſorijs aſſuetum ſit deducere ea quæ ad petitorium pertinent, non ad effectum diſcutiendi merita petitorij, ſed ad corroborandam poſſeſſionem, vt pulchre notat Faber *dict. defin.* 3. *cum alijs adductis ſup. num.* 145. tunc qui potiora iura 157
oſtendit in petitorio, debet vincere in poſſeſſorio cæteris paribus, vt idem cum deciſione Senatus Sabaudiæ firmat. Quod tenuerunt pariter Cancer. *dict. c.* 14. *n.* 19. Scaccia *de Iudic. lib.* 2. *c.* 7. *n.* 98. *cum ſeqq.* alijs plurimis congeſtis Poſt. *d. obſ.* 42. *ex n.* 137. Et eſt ratio quia ſæpiſſime poſſeſſio dependet à titulo, & ſic eo deficiente ipſam deficere neceſſe eſt, tex. *in l.* 2. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul.* ibi: *ambulat cum dominio poſſeſſio*, vt dixerat Belluga *vbi ſupr.* & alijs relatis tradit Pratus *d. to.* 4. *c.* 1. *n.* 12. & ſic deciſum in ſententijs memoratis *ſup. n.* 147.

Sed dices ad quid deſerviet communis traditio per 158
quam Doctores paſſim tenent quod in hoc ſtrictiſſimo Iudicio firmæ iuris, vel manutentionis ſolum de mero facto poſſeſſionis tractare oportet, ita vt nulla iuſtificatione egeat, neque admittenda ſit cognitio meritorum, imo remittenda venit ad petitorium vt pluribus fundat; ipſe Poſtius *d. obſ.* 42. *ex n.* 1. Cui interrogationi 159
facillime reſponderi poteſt, quod concluſio procedit dum partes ſolo facto meræ poſſeſſionis inhærerent; ſecus ſi ad alia progrediantur; progrediuntur equidem dum titulum exhibent, de eius validitate diſputant, atque merita vniverſæ cauſæ proprietatis diſcutiunt; nam cum in hoc caſu ex actis appareat quis iuſtitiam foveat, iniquum eſſet eam deſpicere, & iniquo poſſeſſori manutentionem dare; litem ex litibus ſerendo, vt dixi *ſup. n.* 138. & pluribus probat Poſt. *cad. obſ.* 42. *n.* 140. *cum ſeqq.* Quod in iure receptiſſimum eſt voluntate litigan- 160
tium firmari, ea quæ aliàs non admitterentur. Nam qui non tenetur reſpondere coram Iudice incompetenti, ſortitur eius forum dum directè reſpondit & prorogat eius iuriſdictionem, niſi ſpecialiter ei ſit interdictum ex doctrina tex. *in l. ſi convenerit* 18. *de iuriſdict. for.* 22. *in fin. de Iudicijs.* pluribus Carlevalius *lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *q.* 8. *n.* 968. ex noſtratibus Belluga *in ſpecul. Rubr.* 15. *num.* 5. & *Rubr.* 41. *n.* 59. D. Leo *deciſ.* 105. *n.* 14. & *deciſ.* 168. *n.* 12. & Dominus Creſpi *d. obſ.* 15. *n.* 80. *cum ſeqq.* Sententia in 161
rem iudicatam tranſacta, pro veritate habetur, facit de albo nigrum, & ſic de ea non eſt amplius iudicandum tex. *in c. quod ad conſultationem de ſent. & re iudic. l.* 1. *C. quando provoc. non eſt neceſſ.* cum pluribus adductis per Valenzuel. *conſil.* 68. *ex n.* 22. *conſil.* 121. *n.* 158. *conſil.* 123. *ex n.* 11. *conſ.* 134. *n.* 34. *conſil.* 150. *n.* 12. & *conſil.* 169. *n.* 14. *cum ſeqq.* Maranta, Tuſcus, Scaccia, Giurba, Salgadus, Gracianus, Vela, Borrellus, Pareja, Larrea, Cancer, Suelves, Ramon, Fontanella & Ripoll, quos laudat & ſequitur Cortiada *deciſ.* 12. *num.* 43. Et nihilominus ſi partes ſubintrent in diſcuſſione meritorum, poteſt retractari, & prævalet ſententia contra ſententiam docent Felinus *in cap. inter cæteras numero quarto, declarat.* 5. *circa fin. de ſent. & re iudic.* Lanfrancus *de* Oria *in c. quoniam contra n.* 38. *de probat.* Cancer. *variar.*

libro secundo, capit. 3. numer. 127. & latius *capit.* 17. *num.* 1. *per plur. seq.* Ciriacus *contr.* 187. *num.* 10. & 25. Ripoll *ad Peguer. in prax. rub.* 19. *nu.* 28. Carrozius *excep.* 119. Cortiada *d. decis.* 12. *n.* 69. D. Leo. *decis.* 26. *n.* 5. *cum seq. tom.* 3. vbi decisionem Supremi tradit. Giurba *decis.* 14. *nu.* 5. Fontanella *decis.* 377. *n.* 21. & sic obseruat regia Audientia, vt in causa executiua Domnæ Michaëlæ Oñata cum Petro Quevedo; nam sententia publicata per Vincentium Ferrera Regij Mandati scribam *die* 28. *Novembris* 1672. fuit reuocata alia sententia lata in eadem Aula, & sub examine eiusdem Auditoris, publicata per eundem *die* 5. *Septembris ipsius anni*; quæ sustineri non posset nisi partes subintrassent in discussione meritorum, idem obseruatur in hoc Supremo, nam sententia publicata per Petrum Navarro loco Michaëlis Codorniu. 12. *Septembris anni* 1624. ad fauorem Fratrum Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede, & contra Fratres Ordinis sanctissimæ Trinitatis super iure redimendi Captiuos in Regnis Coronæ Aragonum, cuius litteræ executoriæ traditæ fuerunt *die* 6. *Octobris* 1625. & sub prætextu contradicendi copiam processus postulatam per Syndicum Mercenariorum *die* 3. *Iunij anni* 1660. Syndicus Trinitariorum eandem sententiam impugnauit, subintrando discutionem meritorum quam non excluſit aduersarius; & sic lis adhuc pendet, despecta exceptione rei iudicatæ opposita post ingressum discutionis: sed realis pronunciatio est adductaper D. Leo. *vbi prox.* sententia lata in iudicio executiuo; vel summario non producit rem iudicatam ad petitorium, siue judicium ordinarium proprietatis text. *in l. si Iudex* vbi Glos. *verb. alimentorum in fin. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. si quis à liberis, §. si vel parens, ff. de liber. agnoscen.* Bartol. *in l. qui Romæ* 122. §. *duo fratres n.* 7. *ff. de verb. obligat. & in l.* 1. *n.* 12. *cum seq. C. quand. provoc. non est necess.* Mastrillus, Castillo, Barzius, Surdus, Cartarius, Gratianus, Franchis, Marta, Osascus, & Sesse apud Fontanellam *decis.* 132. *n.* 3. & 4. Valenzuel. *d. consil.* 121. *nu.* 106. Dñs Crespi *obser.* 23. *n.* 168. & *obser.* 103. *n.* 70. si tamen partes progrediantur ad plenam discutionem meritorum & iurium causæ ordinariæ, ius fuit quoad omnia iudicia; pluribus idem Dominus Crespi *d. obs.* 23. *n.* 169. & *obs.* 114. *n.* 67. Et ratio horum omnium & similium est, quia statutum per legem fauore alicuius procedit eo petente iuxta text. *in l.* 2. §. *quod ait Prætor. l. si quis filium, §. stipulatio, ff. de collat. bonor. l.* 1. *ff. vt legat. nom. Cauèat. l.* 4. §. *hoc autem iudicium, ff. de damn. inf. & c.* 1. *de sentent. excom. in* 6. *c.* 1. *de sepultur. eod. lib.* 6. tradunt Ripa & communiter interpretes *in d. l.* 4. §. *hoc autem iudicium*, Ioan. Gutierrez *in repet. tex. in l. nemo potest* 55. *n.* 454. *ff. de legat.* 1. Imbrianus, Cagnolus, Cephalus, Menochius, Mexia, Scrofa, Medices, Franchis, Surdus, Anania, Rolandus, Peregrinus, Aretinus & alij apud Giurbam. *obser.* 108. *n.* 19.

Quinto declara principalem conclusionem nisi actus possessorius ratione cuius firma iuris postulatur, dederit causam liti: nam iste turbatio potius quam possessio est, docent Lancellotus, Fontanella, Rota & alij apud Postium *obs.* 17. *n.* 44. Cancer. variar. *d. lib.* 3. *c.* 4. *nu.* 95. Romanus *d. cons.* 56. *n.* 5. & *cons.* 58. *n.* 3. Ripoll. *ad prax. Peguer. d. rub.* 4. *n.* 63. Rota *decis.* 30. *n.* 1. *p.* 1. *recentior.* Gregor. decim. quint. *decis.* 4. *n.* 5. & *decis.* 569. *n.* 4. Duran. *decis.* 330. *n.* 4. & *decis.* 349. *n.* 1. Rota apud Postium *decis.* 213. *n.* 1. Barbosa *vot.* 43. *n.* 23. *lib.* 2. & *voto* 47. *n.* 233. & *voto* 95. *n.* 31. *lib.* 3. Noguerol. *allegat.* 25. *n.* 192. *allegat.* 26. *n.* 381. & *allegat.* 28. *nu.* 65. *cum seqq.* diciturque dare causam liti si qui antea neque ciuiliter neque naturaliter possidebat, actum gesserit ex quo lis ortum habet latè Postius *d. obser.* 17. *num.* 55. *cum seqq.* isti enim actus manutentionem non merentur. Et in praxi huius declarationis & doctrinæ, plurium iniquitatum effectus excludi possunt, cum frequentissime callidi litigatores vt iura aduersarij, cum quo litem habere desiderant, facilius intervertant, vel obnubilent, per clandestinam turbationem dolose incipere solent; & vno, vel alio ex actis turbativis gesto firmare de iure non verentur, atque firma iuris inaudita parte obtenta nostri textus verba allegando, procurant tueri in possessione viciosissime adepta, quo vsque super iudicio proprietatis definitive pronunciatum sit; & vltra ea quæ dixi supra, scilicet quod decretum nostri textus non se extendit ad requirendam sententiam proprietatis, pro vt in precibus postulatum fuit; sed cognitionem causæ secundum id quod natura negotij de quo agitur desiderat; tenendum firmiter est, quod forus verum possessorem celerrime tueri desiderans, turbatores compescere curat, vt eo ipso quo percipiatur quod actus deductus tanquam possessorius est turbativus, deditque causam liti, firma reuocari debet, & manutentio denegari. Si enim sententia petitorij proprietatis spectanda esset, nulla firma iuris in summarissimo reuocaretur, quod esset absurdum & contra obseruantiam notoriam. Verum in his regula certa dari non valet, cum ex diuersitate factorum quid dicernendum sit pariter diuersificatur, ob quod relinquendum erit arbitrio religiosi atque prudentis Iudicis.

Sexto declara si firmanti, vel manutentionem petenti non obstat vehemens iuris resistentia: quia si obstet non potest sola possessione iuuari, vt notant passim Doctor. *in c.* 1. *de præscrip. in* 6. & in *c. cum personæ de priuil. eod. lib.* 6. & post eos Couarruu. *d. c.* 17. *in fin.* Menoch. *d. remed. vlt. n.* 24. Mascard. *de probat. concl.* 1203. *n.* 3. Roder. *de ann. reddit. q.* 17. *n.* 29. *lib.* 1. Seraphin. *decis.* 1047. *n.* 10. Capiblancus *de Baron. pragm.* 11. *c.* 77. *n.* 5. & 6. *lib.* 2. Gratian. *discep. forens. c.* 870. *n.* 15. Marescotus *lib.* 1. *variar. c.* 11. *n.* 24. Barbosa *voto* 52. *num.* 8. *lib.* 2. Marius Cultelli *decis.* 2. *n.* 25. Postius *obser.* 44. *nu.* 12. & *seqq.* Ex nostræ Coronæ Doctoribus Petrus Belluga *in specul. rub.* 22. §. *quia quotidia. n.* 69. & *rubr.* 28. §. *per quam nu.* 17. Cancer *variar lib.* 3. *d. c.* 14. *nu.* 47. & 57. Sesse *in Anacephal. num.* 9. & *c.* 5. §. 10. *per tot.* Non enim, si ius vehementer resistat, sufficit probare possessionem nisi titulus doceatur, vt omnes relati tenent, quibus annumerandi Montanus *de regalib. C. argentar. n.* 10. Ripoll. *in eod. tract. c.* 1. *n.* 16. Fontanella *decis.* 325. *num.* 10. Neque his obstat si dixeris quod in Regno Valentiæ declaratio in regalibus non procedit ex *d. priuil.* 22. §. *item concedimus*: nam in eo nihil habetur de regalibus, sed de possessionibus absolute loquendo per fiscum vindicandis, & cauetur quod non vindicentur absque sententia, & quod firmantibus de iure non auferatur possessio, & si ablata fuerit restituatur, nam loquitur de litibus per fiscum regulariter suscitatis, non de regalibus quæ requirunt specialem mentionem. *for.* 10. *de feud.* de quo dixi *c.* 6. §. 1. *n.* 17. *cum seqq.* sed an hoc in casu sufficiat titulus coloratus, vide quæ tradidi *ibid.* & adde Postium *obs.* 42. *n.* 48. & *seqq.* Fontanellam *decis.* 326. *n.* 12. *cum seq.* Barbos. *d. voto* 52. *n.* 6. Et nota quod si tituli deducti nullitas euidenter appareat, neque diuturna possessio prodest, ita Cancer *d. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 124. *cum seqq.* quia tunc cumulari debet possessorium cum petitorio, vt dixi *ibid. n.* 32. *cum seqq.* vbi decisionem notaui. Si autem titulus coloratus appareat, ita vt illius examen requirat altiorem indaginem, & non sit de regalibus, tunc manutentio conceditur reseruato examine tituli ad Iudicium plenarium. Quia summarissima Iudicia non admittunt exceptiones altiorem indaginem requirentes tex. *in l. ille aquo, §. si de testamento. ff. ad Treb. l. is à quo in pr. ff. si in posses. legator.* tradunt Milanensis *dec.* 3. *n.* 12. Cæsar. Barz. *dec.* 47. *per tot.* alijs relatis Fontanella *d. claus.* 7. *glos.* 3. *p.* 10. *n.* 73. Ciarlin. *contr. lib.* 1. *c.* 114. *n.* 18. late Postius *obser.* 24. *n.* 45. & *obs.* 42. *ex n.* 5. Rota apud eum *decis.* 218. *n.* 2. Barbosa *vot.* 49. *n.* 47. *lib.* 2. Quæ autem altiorem indaginem requirere dicantur, pendet ex difficili discutione subsistentiæ tituli, quia si ardua sit derectio inualiditatis à iure vel à facto procedentis, tunc altiorem indaginem requiri fatendum erit tex. *in l.* 3. §. *ibidem* 13. *ff. ad exhibend.* vbi *glos. verb. obscurior.* Illiger. ad Donel. *lib.* 22. *Comm. c.* 8. *lit. I.* Giurba *decis.* 21. *n.* 1. Cancer. *var. lib.* 3. *c.* 17. *n.* 21. Antonin. Amato *var. lib.* 2. *resol.* 80. *n.* 21. Iosep. Rosa *consult.* 4. *n.* 45. Alias declarationes, seu verius limitationes, regulæ traditæ reperies, si reuoluas dicta Doctorum quos laudaui; quas explicare necessarium non est, cum non contineant specialitatem quæ indigeat explicatione.

Septimum

173 Septimum infero quod iudicium iuris firmæ regulariter cumulari non debet cum petitorio, quia nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione per tex. *in l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de adquir. poſſeſſ.* vbi Bartol. *n.* 18. *verſ. ſed ſi actor. tex. in l. exitus* 35. *ff. eod. & in l. incerti, C. de interdict.* Menoch. *de recuper. remed.* 3. *n.* 540. Cancer. *var. lib.* 3. *d. c.* 4. *n.* 86. *&* 90. Fontanella *deciſ.* 344. *num.* 10. Ant. Faber *in C. lib.* 3. *tit.* 7. *defin.* 1. *ad fin.* Poſtius *obſer.* 7. *n.* 14. Iranzo *de proteſt. conſiderat.* 43. *n.* 1. *cum*
174 *ſeqq.* Quæ illatio communiter limitatur in fiſco, cuius iudicia mixta ſunt, vt pluribus dixi *d. c.* 6. §. 1. *ex n.* 32. & quando vterque litigator conſenſum præbet; nam aliquo ex eis renitente cumulatio fieri non debet. Sed hoc in Regno Valentiæ non procedit, quia *in for.* 1. *de rei vindicat.* clare dicitur quod iudex de poſſeſſione & proprietate cognoſcere ſimul poſſit, conſentiente actore, ac per conſequens in iudicijs vbi exploratum eſt
175 quis ſit actor, & quis reus; actore poſtulante cumulari debet petitorium cum poſſeſſorio. Cum autem in his interdictis ſummariſſimis nondum ſit exploratum quis actor, quisve reus habendus ſit, difficultate non caret; ſunt namque iudicia duplicia, vt dixi, ob quod recurrere debemus ad id quod notavi *ſupra nu.* 50. nempe quod provocans ad hoc iudicium dum fieri reus deſiderat, vices actoris ſuſtinet, & ſic ille qui prius de iure firmavit ſi ſuſcitat iudicium proprietatis abſque
176 dubio ex vi *d. for.* 1. cauſam proprietatis, & poſſeſſionis cumulari poſtulans obtinebit. Si autem adverſarius ſuſcitaverit iudicium proprietatis, tunc dubium augetur, quia actor reperitur in vno iudicio, & in alio reus; quæ qualitas è converſo in collitigante reperitur verificata, & ſi concedenda eſſet cumulatio ex conſenſu vnius tantum, nunquam iudicia poſſeſſoria abſolverentur, nam ordinarium abſorbit poſſeſſorium, quare tenen-
177 dum eſt quod vtriuſque conſenſus eſt expectandus ſecundum iuris communis diſpoſitionem, ne ſequatur abſurdum in præiudicium vnius, cuius intereſt primum poſſeſſorium abſolvi, ex ratione adducta per Ant. Fab. *d. defin.* 1. *num.* 11. deſumpta ex *d. l. in interdicto* 22. *C. Theodoſ. Quor. appell. non recip.* cuius verba tradidi *ſup. num.* 150. licet ſi credamus Iacobo Cuiacio *lib.* 2. *obſer. cap.* 35. & Dionyſ. Gothofred. *in not. ad tit. C. ſi de mo-*
178 *ment. poſſeſ. lit. N*, Iudex poterit ſimul cognoſcere de cauſa poſſeſſionis & proprietatis, ſed non cogitur.

Quæ doctrina amplectenda eſt ſi turbida poſſeſſio effecta ſit, vel adeo intrincata cũ ipſa proprietate, vt de ea ſtatui quid non poſſit, quin pandantur merita cauſæ principalis, vt cum Lancelloto, Seraphino, Ludovicio, Beltramino & Poſtio docuit Fontanella *deciſ.* 326. *numer.* 20. qui *n.* 24. ponit duas deciſiones Senatus Cathaloniæ, quibus addi poteſt Rota apud eundem Poſtium
179 *deciſ.* 670. *nu.* 40. Si vero renuens cumulationem, vel ingreſſum diſcuſſionis meritorum cauſæ principalis exhibuerit titulum, inſpiciendum eſt an editio facta ſit abſolute, an vero limitative ad adminiculandum poſſeſſionem, nam ſecundo modo ſibi præiudicium nõ infert; atque adeo cumulatio non habet locum, ſi autem primo modo iam conſenſum præbet ad cognoſcendum de meritis tituli cum ipſe miſcet cauſam proprietatis cum
180 poſſeſſorio; & ſic intelligo Doctrinam Ciarlini *controu. lib.* 1. *c.* 119. *ex n.* 14. dicentis quod quando vtraque pars ſummariſſimum ſuſcitavit, ceſſat cumulatio ex natura iudicij etiam ſi titulus exhibeatur. Sed proteſtatio in ipſa exhibitione neceſſaria eſt ne videatur recedere à cauſa poſſeſſoria, Menochius *de retin. rem.* 3. *à num.* 545. Poſtius *obſer.* 7. *n.* 89. Riccius *collect.* 1909. Iranzo *de proteſt. conſiderat.* 43. *n.* 5. *&* 6. quia ſemper editio ſubiicit titulum impugnationibus faciendis per partem cum cuius iunctione editio fit, late Poſtius *obſervat.* 87. *ex n.* 1. Pareja *de inſtr. edit. p.* 2. *tit.* 6. *reſol.* 5. *n.* 41. & ſi proteſtatio non adeſt, meritorum diſcutio ad omnes iuris effectus vitari non valet.

181 Octavum infero quod ſi aliquis poſtquam firmam iuris poſuit, ei renunciaverit, & petitorium inchoaverit, ſi poſtea iuris firmam poſtulat, audiendus non eſt, quia renunciando primæ, & petitorium ſuſcitando, actoris vices aſſumpſit, ac per conſequens implicite fatetur ſe non poſſidere; deficiente igitur poſſeſſione manutentio dari non debet: quod mihi probat text. *in d. l.* 1. §. *inter litigatores, ff. vti poſſident.* his verbis. *ſi convenit abſolutum eſt, ille poſſeſſoris commodo quem convenit poſſidere, ille*
182 *petitoris onere fungetur.* Qui quidem alium in iudicium ducit, vt ſibi tradat id de quo iurgium eſt, abſoluit dubium an reus vel actor eſſe debeat, dum actorem ſe profitetur cui non convenit poſſidere, vt Vlpianus *in d. tex.* reſpondit ita Menoch. *de retinend. d. remed.* 3. *n.* 545. Poſtius *d. obſer.* 7. *n.* 89. Riccius *d. collect.* 1909. *verſ. circa*
183 *ſuſpenſionem*, Iranzo *d. conſiderat.* 43. *n.* 5. imo manutentio concedenda eſt adverſario, quem fatetur poſſeſſorem, reum ipſum faciendo cui convenit poſſidere text. *in l. cum præcum, C. de liberal. cauſ.* Poſtius *obſer.* 19. *n.* 7. *cum ſeqq. præcip. n.* 20. Rota *apud ipſum deciſ.* 43. *n.* 1. *deciſ.* 113. *n.* 15. *& deciſ.* 240. *n.* 1. Barboſa *voto* 52. *n.* 4. qui
184 nituntur ea ratione, quod ex confeſſione vnius, alteri manutentio datur; & ſic recte Poſtius tenuit *d. nu.* 20. quod ex actione per vnum intentata, ex verbis libelli, ſeu petitionis, ex monitorio vel citatione, comprobatur poſſeſſio de tentatio, inſiſtentia, vel detruſio, & *n.* 24. ponit exempla petentis immiſſionem, intentantis Salvianum, poſtulantis reddi ſibi bona, reintegrari in poſſeſſione, cauſam committi ſuper ſpolio, & ſimilia. Nam cum ex relatione aſſertiva cuiuſvis ex his clare ſequatur illum non eſſe in poſſeſſione, inde eſt quod manutentionem obtinere non poſſit, & in conſequentiam
185 quod neque de iure firmare. Quibus addi poteſt, quod ille qui proprio facto cecidit à poſſeſſione, nequit manutentionem obtinere. Menoch. *d. remed.* 3. *n.* 280. Gracian. *diſcep. forenſ. c.* 503. *n.* 1. 27. *& ſeqq.* pluribus Poſtius *obſer.* 57. *n.* 2. *cum ſeqq.* Barboſa *voto.* 31. *n.* 12. *lib.* 1. Sed ille qui ſuſcitavit petitorium proprio facto, profitetur non eſſe in poſſeſſione actorem ſe conſtituendo cui non convenit poſſidere, vt ex dictis patet: igitur facto proprio cecidit à poſſeſſione, & ſic manutenẽdus non eſt. Sicut qui ſpoliatum ſe dicit, cui manutentio non competit docent Fontanella *d. clauſ.* 7. *gloſ.* 3. *p.* 10. *n.* 52. pluribus Poſtius *d. obſer.* 57. *n.* 44. *cum plurib. ſeqq.*
186 qui *n.* 79. cum Boccaccio & Rota probat quod ſunt incompatibilia, poſſidere, & eſſe ſpoliatum. Rota apud ipſum, *deciſ.* 200. *n.* 12. *& deciſ.* 519. *n.* 5. *cum ſeq.* Seſſe *d. c.* 6. §. 1. *n.* 51. Nec relevat ſi dicatur, quod conſenſus diſputationis ſuper meritis petitorij non excludit manutentionem, vt tenuit Rota apud Poſtium *deciſ.* 168. *n.* 10. Nam dictum Rotæ procedit reſpectu rei conventi, qui neceſſitate cogente ducitur ad Iudicium proprietatis; quod cõpatitur cum poſſeſſione, imo eam ſuppo-
187 nit vt dicebamus, & ſic recte poterit manutentionis remedium in quacumque parte iudicij adhibere: non autem reſpectu actoris, qui nullo impellente petitorium ſuſcitat, auctorem ſe oſtendendo, cui poſſidere non convenit, vt probatum remanet. Neque in iſto caſu proteſtatio iuuabit, etiam ſi exprimatur in ipſo libel-
188 lo, quo cauſa proprietatis ſuſcitatur, quia omnino eſt contraria facto, & incompatibilis cum propoſitione actionis, & ſic venit deſpicienda iuxta tex. *in l. ſi quis extraneus, ff. de adquiren. poſſeſſ.* cum alijs plurimis congeſtis per Iranzo *d. tr. de proteſt. conſid.* 32. *ex n.* 1. Quod procedit vt dixi in cauſa proprietatis, non vero ſi in ipſa cauſa poſſeſſoria aliquis ſubintret in diſcuſſione meritorum ipſius proprietatis, cum proteſtatione non egrediendi limites poſſeſſoris, ſed animo coadjuvandi poſſeſſionem, quia tunc compatibile eſt quod poſſeſſio
189 adminiculetur ex meritis iuſtitiæ originalis; ac per conſequens proteſtatio non eſt contraria facto, neque diſcutio meritorum mutat naturam iudicij, vt tradit idem Iranzo *d. conſid.* 43. *n.* 6. Licet iam vitari non poſſit quod de meritis cognoſcatur, quia ex tunc poſſeſſorium habet admixtam cauſam proprietatis, vt dixi etiam *n.* 144. *cum ſeqq.* quando admixta eſt cauſa proprietatis, non eſt inſiſtendum in mero facto poſſeſſionis.

Neque obſtare poterit regula in hac materia nemini 190

ignota, nempe quod manutentio potest ex integro peti, & semel denegata poterit iterum postulari, & concedi; quam Doctores deducunt ex *Clement. vnic. de causs. possess. & propriet.* vbi Ordinarij interpretes & eos colligens Augustinus Barbosa *in collectan. ad hunc textum num.* 1. & 2. pluribus Postius *obs.* 107. *n.* 37. Rota apud ipsum
291 *decis.* 212. *n.* 1. idem Barbosa *voto* 54. *n.* 10. *lib.* 2. Quia notandum est, quod regula locum habet quando manutentio denegatur ob defectum probandi possessionem, nam si postea probetur, iterumque petatur concedenda erit vt docet Gregorius XV. *decis.* 275. *in fin.* Rota *decis.* 404. *n.* 4. *p.* 2. *recentior.* Fontanella *d. p.* 10. *n.* 77. cum cæteris adductis per Postium *dict. numero trigesimo septimo*, vel si manutentio obtineatur à Iudice per Superiorem inhibito, vt quotidie fit, nam vigilans liti-
292 gator, qui litem in Regia Audientia proponit, solet impetrare generalem inhibitionem ne super eadem re in Curijs Iudicum inferiorum, eo inscio, vel non citato statuatur; & ne continentia causæ dividi possit: superadditur clausula iustificativa; quod si aliquid petere intendit super eadem rei Regiam Audientiam adeat, quæ quidem praxis vtilis est, & frequentissima. Si enim Iudex inhibitus aliquid agit, attentate & nulliter procedit tex. *in l. non est singulis* 176. *ff. de regul. iur. l. si quis in tantam*, *C. vnde vi*, *C. non solum in fin.*
293 *C. Romanam*, §. *quod si obijciatur de appellat. in* 6. tradunt Lancellot. *de attentat. post inhibit. p.* 2. *capit.* 14. *cum seq.* Esse *de inhibit. cap.* 24. *num.* 9. Covarruv. *practicar. c.* 24. *num.* 2. *& seqq.* Caldas Pereyra *de novation. emphyteusis q.* 5. *num.* 25. Barbos. *in collect. d. tex. num.* 3. Faber *in C. lib.* 1. *tit.* 10. *def.* 4. *num.* 3. *& in not.* si enim possessio probetur coram Superiore inhibente, & ab eo postuletur, manutentio concedenda erit ex prædictis, & sic
294 decisum fuit in Regia Audientia, referente nobili Don Francisco Bono in causa memorabili Comitatus de Sinarcas, ad favorem Comitissæ Dominæ Marianæ de Velasco, contra Don Franciscum Ladron *die* 21. *Februarij anni* 1657. Comitissa namque de iure firmaverat in Curia Gubernationis super possessione tenutæ totius status, post inhibitionem impetratam per Don Franciscum, & iniunctam inferioribus Iudicibus. Evocata causa ad Regiam Audientiam, & nullitatibus propositis, probationibusque factis ex quibus liquidissime constabat de possessione diuturna ipsius Comitissæ. Insistebat Don Franciscus revocandam fore concessionem firmæ tanquam attentatam, & post inhibitionem iniunctam, provisam. Mihi ex Regio decreto commissa fuerat defensionis Comitissæ cura, & Advocatis reluctantibus, consului quod ipsa Comitissa de iure firmaret noviter in eadem Regia Audientia, virtute ipsius possessionis iam probatæ, vt casu quo concessio firmæ attentata videretur, de novo ei admitteretur, & feliciter factum fuisse exitus demonstravit; nam firma iuris obtenta in Curia Gubernationis revocata fuit Regia sententia, publicata per Vincentium Ferrera eodem die, & firma iuris posita in Regia Audientia, admissa fuit & concessum mandatum de manutenendo, Regia provi-
295 sione eiusdem diei, actuante Baptista Marti. In his & similibus speciebus manutentio semel atque iterum denegata postulari, & concedi potest. Non vero quando petens eam, semel confessus fuit possessionem amisisse, narrando positive actum spolij, vel bona sibi reddi, aut adiudicari postulans, quia iam niti non valet in possessione quam non habere professus fuit, ita in terminis tenuere Coccinus *decis.* 492. *num.* 2. Alijs relatis Postius *d. obser.* 57. *num.* 1. *cum seqq.* Barbosa *dict. voto* 54. *num.* 12.
296 Neque contrarium probare poterit, seu verius ad probandum admitti valet, quia confessus in iudicio pro condemnato habetur, & sua se sententia damnatur tex. *in l.* 1. *ff. de confess.* cum similibus congestis per Postium *obser.* 19. *num.* 19. ista namque confessio superat omne genus probationis tex. *in l. precum C. de liber. caus. l. fin. C. de non numer. pecun.* tradunt Verall. *decis.* 107. *numer.* 2. *part.* 3. Rota apud Postium *dict. decis.* 113. *numer.* 14. *& decis.* 193. *num.* 3. & *decis.* 199. *num.* 1. *& decis.* 254. *num.* 6. Barbosa *dict. voto* 54. *numero decimo quarto.*

Nonum infero, quod possessio habita iure familiari- 197
tatis, non prodest ad firmam iuris, neque ad manutentionem, imo nec possessio dici potest tex. *in l. qui iure familiaritatis* 41. *ff. de adquir. possess.* vbi Doctor. Polidorus Ripa *singularium obser.* 100. *num.* 4. Menoch. *de arbitrar. casu* 160. *ex num.* 12. Iosep. Ludovic. *decis. Perus.* 109. *n.* 4. Coccin. *decis.* 472. *num.* 6. Addentes *ad Gregorium XV. decis.* 572. *num.* 6. Fontanella *decis.* 325. *num.* 6. Postius *obser.* 54. *num.* 1. *cum seqq.* vbi plura & plures cumulat Barbosa *voto* 126. *num.* 157. *lib.* 3. vnde in casu prædicto Comitatus de Sinarcas dum dicebatur quod dicta Comitissa, quæ iure tenutæ obtinebat possessionem cum 198
fructibus eam amiserat, quia filium Comitem Don Gasparem consenserat possidere & fructuum perceptionem locare; contrarium decisum fuit, quia iure familiaritatis hæc facta fuisse videbantur, præsertim cum ipsa Comitissa in eisdem contractibus locationis quos approbaverat, sibi duobus millibus aureis annuis reservatis animum continuandi possessionem declaravit; solo namque animo possessio retinetur tex. *in l. peregre* 44. §. *fin. cum duobus legibus sequentibus. ff. de adquiren. possess. l. licet*, *C. eod. tit. l. Prætor ait*, §. *non solum. ff. de vi & vi armat. l. possidere*, §. *quod si servus. ff. de adquir. poss.* pluribus Va- 199
lenz. *cons.* 85 *num.* 70. *& cons.* 151. *nu.* 63. Rota *decis.* 287. *num.* 4. *part.* 2. *recent.* pluribus etiam Postius. *obser.* 55. *nu.* 49. *cum seqq.* Barbosa *voto* 42. *num.* 8. *& voto* 47. *num.* 213. *lib.* 2. Eleganter vt solet Antonius Faber *in C. lib.* 7. *tit.* 7. *defin.* 31. ibi: *Non aliud est si mulier quæ defuncto marito possessionem pignorum dotalium sibi ex clausula constituti, quæsitam vindicare potuit, passa sit tutorem filio datum bona pupilli omnia, & consequenter ipsa quoque pignora pupilli nomine locare: hoc enim consequens est ei, quod in superioribus diximus, huius generis possessionem solo animo amitti: sed hoc ita nisi proponas annuum aliquid mulieri à tutore datum, vel promissum quod pro commodo possessionis, & in vicem fructuum pignoris datum, promissumve videri possit: possessio* 200
enim quæ solo animo amittitur, multo magis solo animo retinetur: ita Senatus. Ex qua doctrina exclusa fuit oppositio in decisione dictæ causæ status de Sinarcas. Neque obstare potuit quod ipsa Comitissa tãquam tutrix filij possessionem ipsius status ingressa fuerat illius nomine, post mortem Patris mediante Procuratore ad id per eam specialiter destinato; virtute cuius possessionis, filium iure suo possedisse videbatur sciente & cooperante matre. Nam ipsa in concessione mandati ad capiendam possessionem nomine filij sibi reservaverat omnia iura dotalia, & possessionis iure pignoris dotalis ipsius status, protestando quod ea de causa nullum sibi præiudicium facere intendebat: ratione cuius iura matris illæsa remanserant iuxta tex. *in l. ne senius* 34. *ff. de negoc. gest. l. si debitor* 4. §. 1. *ff. quibus mod. pign. vel hipot. solv. l. pro hærede* 20. *ff. de adquir. hæredit. l. & si quis* 14. §. *plerique*, *ff. de relig. & sump. funer. l.* 2. *ff. ad municip.* docent Doctores in *d. l. si debitor.* §. 1. Cancer *var. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 122. Ripoll *variar. cap.* 2. *nu.* 116. Gratian. *discep. forens. c.* 515. *num.* 7. *& cap.* 246. *num.* 28. *& c.* 937. *num.* 27. Don Ioseph. Vela *dissert.* 25. *num.* 56. Suelves *in semicent. consil.* 32. *num.* 6. Iranzo *de protest. consid.* 2. *num.* 5. Præmaxime dum mater actum voluntarium gerebat, in quo efficatior 201
est effectus protestationis, vt docet Dominus Crespi *observat.* 111. *n.* 15. & declarando animum continuandi possessionem proprio iure adquisitam tex. *in l. nõ solum*, §. *morte*, *C. de nov. oper. nunciation.* vbi communiter scribentes Phelip. Camerar. *resp.* 1. *nu.* 111. Gratian. *decis.* 123. *num.* 13. Valenzuel. *consil.* 73. *num.* 26. Iranzo *considerat.* 3. *num.* 6. Quæ protestatio cum in actu extra iudicium celebrato facta fuisset, repetita censenda erat in omnibus subsequutis, tex. *in l. de pupillo*, §. *si quis ipsi Prætori. ff. de nou. oper. nunciat.* & ibi: Bartol. Mohedan. *decis.* 2. *de iudic.* Gratian. *discep. forens. c.* 310. *num.* 40. *& cap.* 356. *num.* 38. *cum sequent.* Ramon *consil.* 56. *num.* 10. Hondedeus *consil.* 100. *num.* 75. Postius *obser.* 35. *num.* 39. Iranzo *consider.* 20. 202
num. 3. Quæ minime contraria facto dici poterat, quia ad hoc vt talis diceretur, necessarium esset quod possessio

sio filij incompatibilis fuisset cum possessione matris, vt in terminis alijs relatis notat Iranzo *consider.* 32. *n.* 4. & 8. Et incompatibilitas aberat, quia materpossessionem retinebat pro iuribus dotalibus, nullum ius affectando vel pretendendo in successione status, neque in dominio. Filius autem successor per mortem Patris immittebatur in possessionem proprietatis, & dominij; & sic possessio cuiuslibet tendebat ad diversum finem: quæ bene penes duos in solidum esse potest diversis
203 respectibus, pluribus Postius *obser.* 72. *num.* 6. qui *num.* 7. exemplum ponit ad rem his verbis: *hinc est quod est compatibile vt possideat creditor, & debitor eandem rem; vt puta quod vidua possideat bona mariti vigore hypotecæ pro restitutione suorum dotium, & eadem bona possideant etiam communes filij vti hæredes.* Quod verificabatur in specie de qua agimus, quia Comitissa possidebat iure tenutæ cum facultate faciendi fructus ob non so-
204 lutam dotem & augmentum iuxta *for.* 6. *solut. matrim.* Filius vero tanquam successor iure vinculi eiusdem status. Ex his concessa fuit firma iuris atque manutentio dictæ Comitissæ, quæ postea confirmata virtualiter fuit in hoc Supremo modo quo inferius dicam.

Hanc quæstionem, docte atque subtiliter disputat D. Don Hieronymus Oroz quondam noster Collega in Suprema Criminum Aula *tract.* nunquam satis laudato, *de apicib. iur. lib.* 4. *cap.* 10. Qui *ex num.* 3. pluribus iuribus, atque Doctorum placitis, ostendit possessionem penes duos, pluresve, in solidum eodem tempore esse posse, exempla innegabilia tradendo. Scio per aliquos sua tradita non semel impugnari, verum, meo quidem animo, ex hoc celebrius opus illud demonstratur; nam vt scite dixerat nostras Ballester (vel quisquis sit huius aurei libelli scriptor) *in lapid. Lyd. exam.* 21. *num.* 12. *in scholis publicè Doctrinæ Aristotelis, vel Platonis in controversiam ducuntur: Epicurei oblivione terentur.*

205 Decimum infero quod in admissione iuris firmæ solum ratio habenda est temporis litis motæ text. *in d.* §. *retinendæ instit. de interdict.* ibi: *qui interdicti tempore possidebat.* & ibi: *litis contestatæ tempore detinent.* Quam conclusionem explicant Postius *obser.* 17. *ex nu.* 1. pluribus Doctorum testimonijs ac infinitarum prope decisionum sententia illustrando, quibus addendi Ioseph. Ramond. *consil.* 56. *num.* 29. Fontanella *decis.* 184. *n.* 10. *cum seqq.* Larrea *d. decis.* 5. *num.* 2. & *seqq.* Ciriac. *controvers.* 10. *num.* 26. *lib.* 2. Barbosa *vot.* 21. *nu.* 1. *lib.* 1. *Voto.* 52. *num.* 1. *lib.* 2. *voto.* 76. *num.* 150. *lib.* 3. Ciarlin.
206 *d. c.* 107. *n.* 7. & *cap.* 114. *nu.* 8. *cum seqq.* Sed cum in Regno Valentiæ firmæ iuris conceduntur absque alicuius citatione, in iudicio summarissimo, nullis observatis solemnitatibus iudicialibus, dubitari merito potest quod tempus observandum est, nam neuter ex memoratis in textu verificari potest. Non litis motæ, quia lis in proprio significato est, quod forensi concertatione pendet text. *in c. forus ad med. de verbor. signif.* cum aliis per me congestis *sup. c.* 10. §. 1. *n.* 275. Et sic videtur requiri quod saltim præcedat prima citatio; sed ista non fit ad concessionem firmæ: ergo non potest haberi ratio temporis litis motæ. Multo minus contestationis; nam vt dixi *hoc cap.* §. 1. *num.* 25. in iudicijs summarijs nec requiritur, nec observatur & per consequens neque in summarissimis: sed cum Doctores relati per Postium *d. num.* 1. hunc textum interpretentur, non se adstringendo ad tempus litis motæ, vel contestatæ, imo tenent quod debet attendi tempus ortæ
207 controversiæ vel illatæ turbationis, dicendum est cum ex die primæ citationis dicatur lis pendere *Clement. final. vt lite pendent.* cum alijs notatis supra *dict. cap.* 10. §. 1. *num.* 276. inquirendum venit tempus, immediatum primæ iniunctioni firmæ iuris obtentæ, in quo cuncta quieta, & sedata erant; nam qui tunc in possessione inhærebat, antequam iurgium suscitatum fuit, is debet manuteneri, cum hoc remedium adinventum sit ad conservandum statum in quo res erat quando turbationes suscitatæ fuerunt; id enim significat manutentio, vt cum Baldo, Surdo, Gratiano, Viviano, Paz & alijs notat Postius *obser.* 2. *num.* 19. si enim per iniunctionem seu præsentationem iuris firmæ inducitur litis pendentia, vt acurate tradit Sesse *in anacephal. num.* 13. hic status iuxta prædictum textum est legitimus ad con-
cipiendum quis in possessione esset eo tempore quod 208
observatum vidi in causa superius memorata inter Syndicū Collegij sancti Pauli Societatis Iesu cum Promotore Fiscali Curiæ Ecclesiasticæ. Licet enim firma obtenta fuerat per Syndicum *anno* 1618. non fuit præsentata seu iniuncta vsque ad *annum* 1644. & medio tempore mutatus status possessionis fuerat, & in confirmatione habitus fuit respectus ad tempus iniunctionis, non ad tempus quo posita firma fuit. Sed in hoc multum efficere debet arbitrium prudentis Iudicis, nam inspectis facti circunstantijs attente, discernere valebit an quod in lite deducitur sit actus possessorius, vel turbativus, an quietum, pacificum & perfectum quid contineat, an vero clandestinum dolosum, violentum vel iniquum; quia pro factorum varietate regula certa
dari non potest; nisi prædicta scilicet, quod manu- 209
tentio conservat res in eodem statu quo reperiuntur, vt expresse dixit Prætor in verbis interdicti expressis *in d. l.* 1. *in princ. ff. vti possidet.* vt pluribus probat Postius *d. obser.* 2. *ex num.* 9. & *observat.* 42. *num.* 48. ea nimirum ratione quod huiusmodi interdictum prohibitivum est ne vis fiat ei qui possidet tempore ortæ controversiæ, vt dixit Imperator *in d. l. vnic. C. vti possid.* & sic scopus iudicis id ipsum esse debet dirigendo suas operationes ad hoc vt iste finis consequatur.

Vndecimum infero quod firmare de iure respectu 210
eius qui manutentionem desiderat, non est aliud quam cautionem offerre iudicio sisti, & iudicatum solvi, eo fine vt mandatū de manutenēdo ei concedatur, sic tradunt Olivan. *in d. vsatic. aliud namque*, sive *de iur. fisci cap.* 15. *num.* 129. Sesse *in anacephal. num.* 2. *cum seqq.* & *num.* 141. Fontanella *d. claus.* 4. *glos.* 15. *numer.* 129. D. Leo *d. decis.* 95. *num.* 2. Et cum hæc offeratur, admittaturque in iudicio sui natura summarissimo, in quo non tractatur de aliquo adquirendo, sed de conservanda possessione seu corporali detentatione, & inhærentia; seu verius de compescendis turbationibus, & molestijs auferendis, interim dum de possessione, vel pro-
prietate plenarie tractetur, & cognoscatur vt docent 211
Landerch. *conclus.* 95. *num.* 4. Covarruu. *d. c.* 17. *num.* 1. Menoch. *de retin. d. remed. vltimo ex num.* 15. Seraphin. *decis.* 299. *num.* 2. Loterius *de re benefic. lib.* 2. *quæst.* 45. *num.* 40. Postius *observat.* 106. *ex num.* 36. Barbosa *voto* 106. *num.* 101. Sesse *in anacephal. num.* 159. cautio non 212
potest extendi ad restitutionem fructuum seu alterius vtilitatis ipsius possessionis; neque ad id quod iudicandum venit, in petitorio, vel plenario possessorio, sed ad meram translationem possessionis Dominus Leo *dict. num.* 2. tradit observantiam Regiæ Audientiæ, ibi: *sed Valentiæ ita intelligitur de iudicio sisti & iudicatum solvendo in iudicio possessorio, non autem in iudicio petitorio.* Quæ verba, meo quidem animo rem satis non explicant, nam dubitari adhuc valet an intelligendum sit de plenario possessorio, vel summarissimo; & difficultas augetur dum doctissimus vir Iosephus Sesse *d. tract.* 213
de inhibit. cap. 28. *num.* 1. expresse tenet, quod sub hac cautione comprehenditur obligatio de restituendis fructibus casu quo in alio iudicio vincatur: & non solum procedere in firmis apprehensionum, & articulo litis pendentiæ, sed etiam in firmis possessorijs, de quibus loquimur, & sic procedere tam de iure quam de foro. Quod de iure procedat niti posset in *d. l. vnic. C. vbi possid.* ibi: *ac satisdationis vel transferendæ possessionis* 214
edicti perpetui forma servata. Baldus, & Salicetus, cum Glossa intelligunt hanc satisdationem præstandam in iudicio proprietatis. Dionys. Gothofredus sic exponit. *ibid. lit. B*, nempe: *reddito interdicto vti possidetis, si de petitorio iudicio agitur satisdare iudicatum solui petitori is qui in possessione potior est: aut si non satisdat in petitorem satisdantem transferenda possessio est, ita vt alteri incumbat onus probandi.* Quæ quidem interpretatio congruit 215

cum his quæ tradiderat Iustinianus *in §. olim instit. de satisdat.* ibi : *olim enim si in rem agebatur, satisdare possessor compellebatur, vt si victus esset, nec rem ipsum restitueret, nec litis stimationem, potestas esset petitori aut cum eo agendi, aut cum fideiussoribus eius.* De qua cautione mentio habetur in *l. si eum hominem* 33. *ff. de fideiussor.* ibi : *pro quo satis de lite acceperam.* in *l. si petitor* 8. *ff. iudic. solu.* ibi : *post satisdationem ante Iudicium acceptum,* 216 in *l. de bonis, §. fin. ff. de carbon. edict.* ibi : *rei partes eum sustinere debere, maximè si cavit, sed etsi non caverat si nunc paratus sit cavere quasi possessor conveniendus est. Quod si nunc non caveat, possessio transfertur adversario satis offerente, perinde ac si nunc primum ab eo peteretur hæreditas,* in *l. Diuus Pius* 5. *ff. de petit. hæred.* ibi: *vel rerum eius restitutione satisdare, & in l. ex libero* 15. *§. fin. ff. de quæstion.* ibi : *qui vindicanti servum cavit, Domini loco habendum.* Paulus *lib. 1. sentent. tit.* 11. §. 1. ibi : *satisdatio iure desideratur, & si satisdatio non detur in petitorem hæreditas transferatur.* vbi Cuiacius posuit ipsa verba quæ ex Gothofredo supra retulimus.

Verum tamen cautio præstanda ad consequutionem 217 iuris firmæ, neque potest comprehendere fructus restitutionem, neque aliud quam id quod in eo iudicio ad quod præstatur definitum fuerit. Istæ namque cautiones non præstabantur ad fructus, sed ad rerum conservationem, vt interpretantur Brison. *de formulis lib. 5. §. plane, pagin.* 440. ibi: *nihil se deterius in possessione facturum de qua iurgium esset.* Iacobus Revardus *ad leges duod. tabul. c.* 6. eandem prorsus clausulam posuit. Iacob. Cuiac. dictum Pauli explicando *in d. §. 1.* sic dixit: *satisdare debet possessor de ea re conservanda aut eo non satisdante in petitorem satisdantem transferenda est possessio.* sequuntur hanc interpretationem Donellus *lib. 15. comm. cap.* 32. & ibi Illiger. *lit. V.* Nec relevat quod Paulus tractet de petitione hæreditatis, nam eadem ratio militat quoad interdictum vti possidetis, vt Cuiacius interpretatur ibidem sub his verbis. *Superioribus exemplis hic adiungi etiam aliud oportet ex l. 1. C. vti possidetis.* Et cum respectu illius non tradat ad alium finem præstandam esse cautionem satis explicat intelligi debere, vt ad eundem effectum præstetur, sicut in cæteris exemplis dabatur. Quibus adstipulatur, quod dispositio *d. §. olim*, antiquitus in vsu fuisse comperitur, vt idem Iustinianus affirmat *in §. sed hodie*, qui subsequitur; regulam statuens quod hodie nemo compellitur satisdare iudicatum solui, sed iudicio sisti tantum, quod etiam dixerat in *dict. authentica, offeratur, C. de lit. contest.* vbi Doctores : explicat breviter, sed mirabiliter Anton. Faber *in C. lib. 1. tit.* 219 10. *defin.* 9. ibi : *sicut nec ea causa cogendus est cavere, nec iuratoriam quidem cautionem præstare.* sequitur Stephanus Gratian. *discept. forens. cap.* 113. *n.* 30. ibi. *ita vt neque cautio sit danda.* Cautio namque sine fideiussoribus, sed cum hypotheca, & obligatione bonorum præstabatur. tex. *in l. sancimus, C. de verbor. significat.* Felin. *in C. ad nostram n.* 5. *de iur. iuran.* cum alijs adductis per Barbos. *de appellation. verbor. iur. appellat.* 45. *n.* 1. & sic iure noviori nequaquam verificari potest quod satisdatio detur ad stimationem litis, imo dum dicitur in *d. l. vnic. C. vti possidet. edicti perpetui forma servata.* interpretare debemus cum Cuiacio, Brisonio, Revardo, Donello & Illigero quod esse debet ad conservationem rei de qua iurgium est. Ex quibus clare percipitur quod doctrina Sesse de 220 iure non procedit. Quod procedat de foro Aragoniæ nihil ad nos, nam in Regno Valentiæ non disponit, nec in eo cautio extenditur ad aliud præterquam ad possessionem restituendam si succumbat in possessorio, vt Dñs Leo tradit. In Principatu Cathaloniæ cautio pro decem solidis cum augmento in iuris firma præstatur, vt tradit Olibanus *de iur. fisci. d. c.* 11. *num.* 14. & sequitur Fontanella *d. claus.* 4. *glos.* 15. *n.* 114. licet olim aliud observaretur, vt idem Fontanella testatur. Quibus addi potest quod nunquam obligatio cautionis, satisdationisvè extenditur ad aliud iudicium quam ad eum in quo præstatur, vt Vlpianus docet *in d. l.* 3. *in princ. ff. iudic. solui*, vt dicebamus *sup. nu.* 47. *& seqq.* in iudicio summarissimo retinendæ, interdictove vti possidetis nunquam ratio fructuum habenda est, vt accurate notat Dionys. Gothofredus *in l.* 3. *ff. de interdictis, lit. X.* Nã licet Vlpia- 221
nus in eo textu dicat; *interdictis exinde ratio habetur fructuum ex quo reddita sunt.* intelligendum est de interdictis restitutorijs, vt docet Paulus *in l. videamus* 38. *ff. de vsur.* idem Vlpianus *in l.* 1. *§. ex die, & §. final. ff. de vi & vi armat.* & *in l. quæsitum* 8. *§. ex hoc interdicto, ff. de præcario.* Non autem de interdictis prohibitorijs, quale esse diximus interdictum vti possidetis vel retinendæ tex. *in l.* 1. *§.* 1. *ff. eo tit.* in eis enim quanti res est in condemnationem venit, sic idem Vlpianus *in d. l.* 1. *in prin. & in l.* 3. *§. fin.* ibi: *in hoc interdicto condemnationis summa refertur ad rei ipsius stimationem;* si perierit nempe, non autem extenditur ad fructus vt Gothofredus explicat *d. lit. X.* 222
ibi: *tam recuperandæ quam adipiscendæ possessionis scilicet: non retinendæ in quibus vt in revocatorijs ratio fructuum non habetur.* Ex quo detegitur lapsus Don Ioannis Larrea *d. decis. 5. n.* 14. qui postquam decisionem Senatus Granatensis *n.* 8. retulerit, per quam definitum fuit, fructus non comprehendi in sententia manutentionis, intendit probare aliter dicendum esse in interdicto vti possidetis, inferens ex hoc differentiam inter manutentionem, & interdictum; quæ nulla est, vt dixi, & etiam si esset, Gothofredus de interdicto non de manutentione loquitur; & differentiam quam expendit contra Sarmientum Fachineus *lib. 8. controver. c. 15. circa principium,* accidentalem reperies, quoad formam scilicet procedendi, non quoad substantiam.

Neque his obstat sententia huius Supremi lata in 223
causa Status Sugurbi, de qua supra mentionẽ feci, licet enim in ea ratio fructuum habita sit, procedit quod remedium adhibitum alternativam continebat, retinendæ dum probaretur possessio, recuperandæ si amissa reperiretur : & cum sententia contineat præceptum de immittendo in possessione actuali, spolium stimavit, & sic optimo iure ratio fructuum habita fuit. Sed si firmans de iure fideiussores non invenerit, sufficit iuratoria cautio, vt docuit Sesse *dict. cap.* 28. *num.* 3. & sic decisum fuit in hoc Supremo *anno* 1664. ad favorem Comitissæ de Sinarcas Domnæ Mariannæ de Velasco, referente Nobili Domino Don Iosepho Romeu contra Don Franciscum Ladron.

Duodecimum infero, quod si firma iuris de facto & 224
iniuste provisa fuerit, poterit ab ipso Iudice de facto etiam revocari, absque eo quod necessaria sit partis, cuius interest, citatio: quod est specialissimum & singulare in hoc iudicio; ex eo quod absque causæ cognitione formali concedatur; ac per consequens absque causæ cognitione formali revocari potest ex tex. *in l. nihil tam naturale* 35. *ff. de regul. iur.* cum vulgatis docent Alexandrus *consil. 5. n. 4. vol. 2. & cons.* 179. *num.* 8. *vol.* 6. Tiraquel. *in tract. res interal. act. limit.* 39. Vivius *decis.* 444. 225
n. 21. Menoch. *de adipisc. poss. cap. vlt. n.* 18. & 29. Mandos *tract. de inhib. q.* 39. *per tot.* Molinus *in reper. for. Aragon. verb. firma iuris,* vbi Hieron. Portoles *n.* 103. Ciriacus *controvers.* 46. *n.* 9. Salgado *de Reg. protect. p.* 1. *c.* 3. *num.* 13. *vers. quoniam.* Pratus *discep. forens. part.* 4. *c.* 5. *n.* 111. cui traditioni conferunt congesta per Mathiam Colerum *de proces. execut. p.* 1. *c.* 2. *num.* 93. & Berlich. *practicab. p.* 1. *conclus.* 73. *n.* 129. docentes quod sequestrum iniuste decretum, statim cassari, & relaxari debet. Et licet contra- 226
rium dixisse videatur Aretinus *cons.* 75. *num.* 6. & idem videatur tenere Lancellot. *de attent. cap.* 20. *limit.* 2. *n.* 20. dum dicit opinionem Aretini in praxi obtinuisse, animadvertendum est, quod loquitur in diversa specie à proposita; nempe quando appellatum est, & Iudex *ad quem*, inhibuit Iudicem *à quo*; nam revocatio huius inhibitionis absque citatione partis cuius interest nullius momenti est; ex quo consequitur quod gesta post revocationem, attentata dicuntur, vt isti Doctores tenent. Inhibitio enim causa cognita fit, vt pluribus probat Salgado *de Reg. protect. p.* 2. *c.* 10. *n.* 20. & sic nihil 227
mirum quod ipsius revocatio causæ cognitionem exigat. Et adhuc ex eo quod per meram interloquutionem

fiat,

fiat, posse per Iudicem quandocumque revocari infertur ex tex. *in l. quod iussit, ff. de re iudic.* cum similibus adductis per Federicum de Senis, Panormitanum, Philippum Francum & Lancellotum cum alijs congestis per Salgad. *d. c.* 10. *num.* 8. *&* 9. Sed demus quod Doctrina Aretini indubitata remaneret; at ex ipsa resultat confirmatio nostræ traditionis. Quia ex eo Aretinus tenuit, quod non sortitur effectum revocatio inhibitionis, quia nulliter, & attentate facta fuit: Sed nulliter, iniustè atque attentate concessam firmam iuris supponimus;
228 igitur non debet effectum sortiri. Observantiam in simili specie durum est invenire, quia nullus Iudicum sic procedere credendum est, vt iniuste notorie, atque attentate concessisse firmam iuris credamus. Sed audi pulchram speciem quam non semel audivi à nobili Domino Don Ioanne Hieronymo Blasco, Senatore eximio, in negotijs practicis maximopere experto; quem in ingressu Regiæ Audientiæ Valentinæ inveni, munus Regentis Cancellariam laudabiliter exercentem. Referebat equidem, quod quidam Cecus, nomine Querol, quem novi, in litibus suscitandis, atque fovendis, non obstante defectu sensus callidissimus, firmam iuris posuit, & obtinuit in Curia inferiori, per quam manuteneri iubebatur in possessione domus, in qua morabatur; licet per ipsum conducta erat.
229 Quando locator pretium locationis exigere tentavit, notum fecit illi mandatum de manutenendo, mediante quo neque viam executivam obtinere potuit, neque condemnativam faciliter instruere. Evocationem tamen obtinuit in Regia Audientia, narrando totum factum, & nota calliditate conductoris de iure firmantis, iussum fuit quod partes comparerent coram dicto Senatore. Et in assignatione iuxta stylum habita detecta fallacia fuit, & notoria iniustitia concessionis.
230 Quare ipse Iudex coram adstantium in publica audientia multitudine dixit: se pluries vidisse furta committi de rebus mobilibus, sed de re soli nunquam vsquequo prælibatus Querol domum surripere intentaverat. Revocata igitur statim firma iuris fuit, & concessum mandatum exequutivum, omnis calliditatis effectus evanuit. Hæc procedendi praxis absque dubio desumpta fuit ex *d. for. vnic. in extravag. quod firma iuris posita, §. lo Senior Rey fol.* 33. Nam in eo clare dicitur quod firma iuris, de qua ibi tractatur, fuit per Consilium Regium remissa Magistro Montesiæ; quia in assignatione peremptoria habita firmans de iure non iustificaverat suam intentionem. Sed de his satis, vt ad ea quæ remanent tractanda procedere valeamus.

§. VI.

De his quæ fiunt per vsum voluntariæ iurisdictionis ad interpretationem Fori 18. de testam. tutel. *cum alijs iuribus.*

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

LOs camps o qualque altres coses no mobles del pobill, quant se poran vendre segons la costum de Valencia: sien venudes quant sera conegut que es dejen vendre ab auctoritat de la Cort.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio dividitur in contentiosam, & voluntariam.*
Iurisdictio voluntaria an sit idem cum imperio, vel officio nobili Iudicis, ibid.
2 *Iudex in civilibus non potest procedere ex mero officio.*
3 *Limita in aliquibus remissive.*
4 *Tutoris datio per inquisitionem causa cognita fieri debebat.*
5 *Iurisdictionis voluntariæ quæ sint.*
Iurisdictionis voluntariæ exercitium, vbi causæ cognitionem desiderat, summatim procedendum est, ibid.
6 *Subscriptio Iudicis, vel Principis naturam aut statum causæ non mutat.*
7 *Parte legitima conquerente quæ sunt voluntariæ iurisdictionis transferuntur ad contentiosam.*
Quod fit mediante appellatione, recursu, vel querela, ibidem.
8 *Appellationis remedium plenius atque congruentius est.*
9 *Praxis harum appellationum tradita per Dominum Regentem Don Franciscum Hieronymum Leon.*
10 *Decretum ad alienandum res soli, ad Ecclesiam vel Ecclesiasticos spectantes, per Iudicem seculare interponi debet.*
11 *Ecclesia gaudet privilegio minoris, & sic non potest alienare res soli, absque decreto Iudicis competentis.*
Ecclesia ad alienandum res soli facultatem impetrare debet à Prælato, ibid.
12 *Decreta gratiosa legitimo contradictore apparente transferuntur ad iurisdictionem contentiosam.*
13 *Idem procedit respectu decretorum per viam gubernationis latorum.*
14 *Iura hanc praxim comprobantia expenduntur.*
15 *Exempla hanc praxim comprobantia in cunctis Senatibus.*
16 *Imperij quæ sunt contrario Imperio revocari possunt.*
17 *Appellationis remedium opportunum non est in datione tutoris, vel curatoris.*
18 *Excusationis remedium concessum est à iure tutoribus, vel Curatoribus munera renuentibus.*
19 *Tex.* in l. 4. in prin. ff. de excusat. *cum alijs iuribus pro contraria opinione, scilicet à datione tutoris, vel Curatoris appellari posse, expenduntur.*
20 *Appellatio admittitur à reiectione excusationis, non vero à datione tutoris, vel curatoris.*
21 *Tutores plerumque testamento dantur, & appellatio non est congruum remedium ad id quod in testamento scriptum est.*
22 *Quæ cauta reperiuntur in iure respectu testamentariæ tutelæ, extensa fuere ad cæteras tutelas.*
Potestas dandi tutores per legem duodecim tabularum patribus in testamentis concessa fuit, ibid.
23 *Remedium excusationis vbique gentium admissum in praxi reperitur.*
24 *Idem de foro, & praxi, in Regno Valentiæ observatur.*
25 *Tertio appellanti à datione tutoris denegatum fuit remedium in Regia Audientia Valentiæ.*
26 *Tempus proponendæ excusationis per Tutores omissum fuit à foris, & sic remanet in dispositione iuris.*
27 *Excusationes intra quinquaginta dies à notitia proponendæ sunt.*
28 *Contumacia non se excusantis intra tempus præfinitum purgari non potest.*
29 *Quod procedit tam respectu testamentariæ tutelæ, quam cæterarum.*
30 *Excusationis causa intra quatuor menses expedire debet.*
Excusationis causa pendente damnum rei pupillaris, periculo tutoris cedit, ibid.
31 *Observantia non compellendi tutores testamento datos ad suscipiendam tutelam non est, & si aliquando factum fuit, corrupte la erit.*
32 *Iudicum inferiorum facta non sunt attendenda, & quare.*
33 *Declarationes successionum ab intestato fiunt per vsum voluntariæ iurisdictionis.*
34 *Ritus harum declarationum iuxta praxim Valentiæ.*
Declarationes istæ non sunt proprie sententiæ, sed pronuntiationes præparatoriæ ad iudicium futurum, ibidem.
35 *Appellari potest & solet ab istis declarationibus.*
36 *Declarationes, his similes, fiunt ad successiones iure vinculi, fideicommissi successivè, vel maioratus.*
37 *Declara*

37 *Declarationes iure vinculi, vel maioratus ad quid deserviant.*
38 *Declarationes istæ iniquæ fiunt dum nemine citato continent mandatum de immittendo.*
39 *Clausula iustificativa si à nemine detinetur, inefficax plerumque redditur.*
40 *Stylus vim legis obtinet.*
Multa quæ ex se iniqua sunt, interdum iustissimè conceduntur, ibid.
41 *Vigilantibus, & non dormientibus iura subveniunt.*
42 *Iudex habens notitiam iuris alterius partis, ex officio tenetur eam vocare ad iudicium, antequam declarationem decernat.*
43 *Observantia Regiæ Audientiæ.*
44 *Decreti nomen plura significat, complectiturque remissivè.*
45 *Decretum de quo agimus, est* auctoritas iudicialis interposita causa cognita super eo quod petitur citra decisionem.
46 *Decretum in quo differat à sententia.*
47 *Decreti nomen plus comprehendit quam sententia.*
48 *Decretum interponitur quando aliquid petitur à Iudice, & non à parte.*
49 *Decretum interponitur non ex præscripto legis, sed ex æquitate, arbitrio Iudicis.*
Decretum interponitur vbi ius deficit, ibid.
50 *Decretum causæ cognitionem præcisè desiderat, sub nullitatis vitio.*
51 *Decreta dari per Prætorem solebant diebus cognitionum, & adhibito consilio quinque Senatorum, & quinque Equitum Romanorum.*
52 *Decretum necessarium est, ad alienandum prædia pupillorum, vel minorum.*
53 *Severus prohibuit alienationem prædiorum rusticorum ad pupillos vel minores spectantium, Constantinus extendit ad prædia vrbana, & alia bona pretiosa.*
54 *Requisita necessaria ad alienandum prædia minorum, ex Vlpiano.*
55 *Prætor non solum curabat quod distractio bonorum pupilli fieret vrgente ære alieno, sed etiam quod pecunia accepta creditoribus solveretur.*
56 *Iudex concedens decretum absque iusta causa conscientiam gravat, & propriam existimationem contemnit.*
57 *Iudex concedens decretum absque iusta causa nihil operatur, quia nullum ipso iure est.*
58 *Decretum ratione vtilitatis non est concedendum, quin evidens sit.*
59 *Facultates ad alienandum bona maioratus in Regno Castellæ, conceduntur per Regem in Consilio Cameræ, per viam dispensationis.*
60 *Facultates Regiæ conceduntur causa cognita & citato successore.*
61 *Facultates istæ fiunt in vim Regaliæ, per vsum supremæ potestatis, legibus absolutæ, ob quod solus Princeps concedit.*
62 *Causa alienandi bona maioratus semel probata per Consilium Cameræ, non potest impugnari.*
63 *Quæ possint, & soleant opponi per eos quorum interest, contra has facultates.*
64 *Decreta quæ conceduntur in Regno Valentiæ ad alienandum bona maioratus, vel fideicommissi, fiunt per viam declarationis voluntatis.*
65 *Decreta ista conceduntur in nostro Regno per Iudices ordinarios.*
66 *Decreta ad alienandum Bona maioratus, ex quibus causis concedenda sint.*
67 *Alienatio facta absque causa legitima, nullius momenti est.*
68 Cap. 334. actor. Cur. Brach. Reg. ann. 1626. *expenditur.*
69 *Ratio arctandi potestatem Iudicum inferiorum, quoad concessionem decretorum, tradita per Simoncellam.*
70 *Prætori, vel Præsidi Provinciæ solum concessum erat hæc decreta concedere.*
71 Cap. 14. eiusdem Brachij anni 1645. *expenditur.*
72 *Observantia subscribendi ambo Assessores, Iudicis ordinarij in decretis maioris summæ dubia est.*
73 *Nullitas ritualis despici solet quando decretum, vel sententia iusta est.*
74 *Appellatio est remedium opportunum contra hæc decreta.*
75 *Decretum ad alienandum bona maioratus, vel fideicommissi concedi debet causa cognita, & citato successore.*
76 *Observantia Regiæ Audientiæ.*
77 *Iudex concedens iniustum decretum, ad alienandum bona maioratus tenetur in vtroque foro ad restitutionem.*
78 *Necessitas ad alienandum evidens esse debet.*
79 *Decretum est nullum ex defectu causæ, etiamsi in modica quantitate deficiat.*
80 *Decretum est nullum si constet de falsa causa, vel tacite, vel expresse.*
81 *Decretum est nullum ipso iure ex defectu solemnitatum.*
82 *Decreta in Regno Valentiæ continent in ipsa scriptura solemnitates requisitas.*
83 *Decretum ad alienandum bona maioratus concessum ex causa maioris vtilitatis, debet niti evidentia.*
84 *Prohibitio alienandi ratione specialis affectionis, non admittit interpretationem maioris vtilitatis.*
85 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
86 *Decreta dantur ad confirmationem transactionum, & contractuum.*
87 *Decreta adhibita ad confirmationem contractuum, pariunt effectus rei iudicatæ, & viæ executivæ privilegiatæ ex foro.*
88 *Sequestrationes sive* Empares *quomodo concedantur.*
89 Forus 3. in fin. de Quart. & pœn. Cur. *expenditur ad comprobationem originis huius sequestrationis.*
90 *Sequestrationis transgressor vltra pœnam tenetur ad damnum.*
91 *Sequestrationes istæ non fiunt per viam petitionis, sed tuitivæ præparationis ad aliud iudicium.*
92 *Is apud quem sequestratio fit, constituitur depositarius rei, vel quantitatis, & consumens rem, vel pecuniam in dolo versatur.*
93 *Pœna sexaginta solidorum adhibita est per foros in alijs casibus vltra sequestrationes.*
94 *Sequestrationes huius generis in vsu erant tempore consultorum.*
95 *Doctores de materia tractantes.*
96 *Forma tollendi has sequestrationes iuxta praxim Valentiæ.*
97 *Sequestrationis decreta appellationem recipiunt.*
98 *Mandata* de non faciendis actis *ad quid ordinentur.*
99 *Mandata hæc continent interlocutoriam habentem vim diffinitivæ, & sic appellatio vtiliter interponitur.*
100 *Omnia ista decreta ex voluntaria iurisdictione transferuntur ad contentiosam.*
101 *Causæ omnes huius speciei summatim expediri debent.*
102 *Appellationes ab his decretis interpositæ, cum sequantur naturam primevi iudicij, expediri debent secundum id quod postulat res deducta in iudicium.*

NOtatum remanet supra *cap.* 10. §. 1. *ex num.* 281. 1
quomodo iurisdictio divisa sit, in voluntariam, &
contentiosam. Sed omitti non potest quod plures asse-
runt iurisdictionem voluntariam esse id ipsum quod
imperium, vel officium nobile Iudicis, dum actioni non
servit; contentiosa vero identificari cum officio merce-
nario, actioni serviente, vt ex Bartulo *in l. imperium, n.* 6.
9. & 23. *ff. de iurisdict.* inferunt Petrus Gregor. *lib.* 47.
Syntagm. cap. 21. Ant. Goveanus *in l.* 4. *ff. de iurisdic.* Cu-
iac. *lib.* 1. *Quæst. Papin. in l.* 3. *prope fin. ff. de offic. eius cui*
mand. est iurisdict. Pariter *d.* §. 1. *nu.* 152. regulam genera- 2
lem

lem tradidi, ne in civilibus Iudex ex officio ad aliquid procedat, quæ quidem regula aliquas limitationes patitur, ducto origine à celeberrimo Vlpiani responso *in l. 1. ff. de iurisdic.* ibi : *ius dicentis officium latissimum est.* quas tradunt alijs relatis Prosperus Farinacius *in repertor. Iudicial. q. 76. ex num. 2.* & Paulus Xamar. *de offic. iud. & advocat. p. 1. q. 9. ex n.* 38. Et sic experimur quod in contractibus bonæ fidei, ex mora solutionis quamquam vsuræ in obligationem deductæ non sint, potest Iudex ex officio ad eas præstandas debitorem compellere 3 *tex. in l. qui per collusionem 49. in fin. ff. de action. empt.* Quod ad fideiussores extendebatur. *l. quæro 54. in princip. ff. locat.* lites diminuere *l. quidam existimaverunt 21. ff. de reb. credit.* & finem eis imponere *c. finem. de dolo & contum.* Procuratorem absque mandato agentem repellere à iudicio, vel cogere mandatum edere *c. causam quæ 9. de iudici.* Bonorum possessionem dare, vel in possessionem mittere *d. l. 1.* licet plerumque causæ cognitionem desideret *l. 2. §. 1. cum seqq. ff. quis ord. in bonor. possessor.* Non 4 habentibus tutores dare *d. l. 1. l. nec mandante, §. dari, ff. de tutor. dat. ab his.* Sed non absolute, nam si ex inquisitione dabantur iuxta textum *in l. quod si forte, § sive autem, ff. de solut.* necessarium erat decretum causa cognita adhibitum, tex. *in l. in dando, & in l. Seia, ff. de tutor. dat. ab his. l. 2. in fin. l. naturali 7. § si quæratur, ff. de confirm. tutor. l. nec quicquam 9. § vbi decretum, ff. de offic. Proconsul.* Iudices, vel actiones dare *d. l. 1.* iuncta *l. si longius 18. ff. de iudic. l. cum filius familias 17. ff. si cert. petat. l. cum debitoris 7. C. de iudic.* in quorum explicatione totus versatur Ant. Goveanus *lib. 1. & 2. in princ. & in l. 1. ff. de iuris.* & latius Petr. Barbosa *in eodem l. 1.*

5 Horum plura sunt, quæ per vsum voluntariæ iurisdictionis exercentur, vel causa cognita, vel absque causæ cognitione, vt remaneat dictum *d. n. 281. cum seqq.* Quæ causa cognita expediuntur, cognitione summaria fiunt, iuxta deducta per postulantem, quæ si ita se habent, firmitatem obtinent; si vero contrarium probetur nullius momenti manent; quia subscriptio Iudicis, vel ipsius Principis, naturam causæ non mutat neque statum corroborat per tex. *in l. 2. C. si per vim vel ali. mod.* de quo plura adducuntur per Salgad. *tract. de reg. protect. part. 2. c. 13. per tot.* signanter *n. 9.* quo hæc extra iudicialiter absolui demonstrat, dum ait, quod Iudex neque testes examinare, nec processum formare, nec illum publicare, nec aliquem citare iubet, sed animum suum informare solet quantum, & quomodo ei suffi cere visum fuerit. Quæ non omnino congruunt cum his quæ in foro Valentiæ ad hæc de quibus agimus obseruantur; Testes enim examinantur, non formiter, sed per modum summatiæ informationis, processus formalis non fit, sed extra ordinem ea quæ gerentur in actis adnotantur. publicatio vlla fit, neque de citando aliquo tractatur, 6 sed in substantia idem est, dum plura ex substantialibus iudicij omittuntur, vt videre licet *in c. 14. ex num. 1.* vbi de decretis ad alienandum verbum instituit. Sed si legitimus contradictor insurgat, de iniquitate, obreptione, vel nullitate decretum arguendo, plene auditur, & tunc ex voluntaria iurisdictione transfertur ad contentiosam; quod fieri solet mediante appellationis remedio, eam interponendo à die notitiæ infra decem, & eis transactis per viam recursus, aut querelæ, vt idem Sal- 7 gado docet *ibid. num. 57. & cap. 14. ex numer. 14.* Quod quoridie in praxi Valentiæ obseruatur, appellationem interponendo à similibus decretis, quæ via licet, (etiam si ipsi Salgado displiceat *d. c. 14. num. 29.*) contra legem fieri dicatur, securior est per text. *in l. cum prolatis 32. ff. de re iudic.* ibi: *ideo ab eiusmodi sententia appellandum est, alioquin rei iudicatæ stabitur.* Quo textus Calistratus clare respondit, quod quamtumvis contra leges vel constitutiones pronuntiatum sit, appellatio est necessaria.

Neque obstare poterit tex. *in l. 1. §. 2. ff. quæ sent. sin. appel.* nã vt bene distinguit Consultus, & notat Gothofredus, aliud est iudicare de vi legis, quod perperam fit 8 iuxta *d. l. 1. §. 2.* aliud de iure litigatoris, contra id quod in lege, vel constitutione cavetur, ad quod removendum appellatione opus est: quæ distinctio continetur *in l. 2. C. quando provocar. non est necess.* Nec ratio Salgadi concludit, dum ait *d. num. 29.* quod à facto mere voluntario appellatio non datur, per tex. *in l. fin. ff. de appellat.* quod non nego; sed fallitur dum existimat, quod decreti interpositio factum mere voluntarium sit, ex eo quod fiat per vsum voluntariæ iurisdictionis. Nam respectu Iudicis nihil est voluntarium cum petenti suum officium impartiri teneatur: sed respectu postulantis, quia ipse voluntarie officium Iudicis implorat, & ex hoc iurisdictio voluntaria dicitur: vt probavi *dict. cum. 281.*

Praxim harum appellationum interpositarum à die 9 notitiæ explicat Dominus Leo *decis. 142. numer. 1.* Et quamquam de sententia inter alios lata verbum instituat, idem receptum est quoad decreta, & cæteras pronuntiationes, quæ fiunt per vsum voluntariæ iurisdictionis, nempe declarationes iuris succedendi ab intestato, & iuris vinculi, fideicommissi successivi, vel maioratus, sive facultates alienandi bona pupillorum, minorum Vniversitatum, vel Ecclesiarum, sive ratificationem transactionum, & contractuum. Nam hæc omnia in iudicatum transeunt si appellatio infra decem à die notitiæ non interponatur *ex d. l. cum prolatis*, & ex traditis per D. Leo *d. decis. 142.*

Nec mireris ex eo quod dixerim, requiri decretum 10 Iudicis secularis ad firmitatem alienationis bonorum Ecclesiæ immobilium, nam cum hæc bona de *realenco* sint, quicquid ratione eorum peragendum sit, ad laicum pertinet in Regno Valentiæ, vt cum *for. 15. de reb. non alien.* probavi supra *cap. 2. §. 1. num. 2.* & latius *§. 5. ex num. 44.* & post me Dominus Crespi *obs. 2. num. 24. cum seqq. obs. 54. num. 5.* Et sic obseruatum fuit quando ad constructionem Sacelli intemeratæ Virginis *de los Desamparados* in Civitate Valentiæ, tractabatur de permutatione Domus ampliss imæ ad Achidiaconi maioris dignitatem, in alma Sede Metropolitana, pertinentis. Postulatum namque fuit decretum in Curia Eccle sia- 11 stica; & Ego, qui tunc munus Fiscalis gerebam, deduxi quod licet licentia alienandi pertineret ad Prælatum iuxta *tex. in c. 2. de reb. Eccles. non alien. in 6.* vbi Doctores, quos colligunt Barbosa *ibid.* & Fontanella *de pact. nuptial. claus. 4. glos. 13. p. 1. n. 6. cum seqq.* decretum dare pertinebat ad Regem; obtinui litteras competentiæ in forma assueta, quibus iniunctis, Ecclesiasticos bonam fidem agnoscendo, acquievit postulatis per me, & sic decretum permutandi concessit Regia Audientia. Et ratio est, quia cum Ecclesia gaudeat privilegio minoris, alienatio fieri vtiliter non poterat, nisi præcedente decreto Iudicis competentis cum cognitione vtilitatis, iuxta tex. *in l. magis puto, §. in primis igitur, ff. de reb. eorum, l. ob æs alienum, C. de administr. tutor.* cum alijs adductis per Salgad. *d. c. 14. n. 11.*

Quodlibet igitur decretum datum per Iudicem vten- 12 do voluntaria iurisdictione transfertur ad contentiosam vt dixi, eo ipso quo, aliquis de eo conqueratur; ita vt concedens teneatur Iudicis partes assumere, & partibus auditis quod iuris fuerit pronuntiare: quod late fundat Dominus Crespi *obser. 114.* & ad rem *ex num. 56.* Neque id solum procedit in his decretis exposcentibus causæ cognitionem extraiudicialem, verum etiam in cunctis concessionibus gratiosis, & quod magis est in his quæ per viam gubernationis dicernuntur. Et ita de 13 concessionibus expeditis per Consilium Cameræ Castellæ, cognoscit Consilium iustitiæ ad quod transferuntur. Et de provisis per viam gubernationis politicæ, sive per nostrum Regem, sive per Proreges cognoscunt per viam iustitiæ Supremi illi Senatus, vel Regiæ Audientiæ, quibus commissum est, vt late probat Solorzanus *de iur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 3. ex num. 38. & cap. 10. num. 54.* vt dixi *cap. 2. §. 2. num. 61.* Quæ dispositio desumpta fuit ex tex. *in d. l. nec quicquam 9. §. observari, ff. de offic. Proconsul.* ibi: *omnium desideria audiantur.* & *l. illicitas 6. §. 1. ff. de offic. Præsid.* ibi: *veritas rerum erroribus* 14

bus gestarum non viciatur; ideo Præses provinciæ id sequatur quod convenit, cum ex fide earum quæ probabuntur sequi: ad-
de *l.1.§.1.ff.de appellat.* quo textus ex rescripto Divi Pij, à decretis Principum appellatio generaliter permissa reperitur; ex quo recte infertur, quod multo magis permissa erit à decreto sive iussione cuiusvis Magistratus, quantumvis præstantissima dignitate fungatur.

Nec omittendus elegans ad rem textus *in l. qui gravatos 5. C. de censib. lib.11.* ibi: *vt quid remissum gratia, quidve interceptum fuerit fraude convincant, & ex eo levamen accipiant, quod per deformia, & criminosa commercia, sibi impositum esse deplorant.* De his quæ conceduntur
15 in Consilio Camerali Castellæ testatur ipse Solorzanus *d.num.38.* & quotidie experimur in praxi. De nostro Supremo Aragonum Senatu testatur Dominus Crespi *d.obs.114.ex num.20.* de Senatu Italiæ, ego qui iudicavi causam reclamationis per viam iustitiæ factæ per Domnam Ioannam Carnero Viduam Don Gasparis Sobremonte, quæ cum Fiscali, obtinuit revocationem cuiusdam decreti Principis, lati præcedente consultatione
16 ipsius Senatus. In alia simili causa interfui, super iuribus adohæ, & relevij feudi de Piumbino, etiam cum Domino Fiscali, & præcedente consultatione. In Senatu novi orbis, plures causas reclamationum iudicavi, remissas ad Aulam Iustitiæ per ipsum Camerale Consilium, & per Aulam maiorem, sive gubernationis. Quibus positis indubitabilis manet observantia vniversalis huius dispositionis.

17 Limita tamen, ea quæ diximus, de adhibendo remedio appellationis in omnibus deliberationibus factis per vsum voluntariæ iurisdictionis, respectu dationis tutoris, vel Curatoris; quia appellationis remedium opportunum non est, nam ius commune specialem providentiam adhibuit per viam excusationis, vt clare probat tex. *l.1.§.2.l.ita autem 5.§ fin ff. de administr.tutor. l.sane oportet 33.§.1.& §.2.l.quinquaginta 38 ff.de excusat.§. qui autem 16 instit. eod. tit.* quo Iustinianus dixit hæc verba: *qui autem excusari se volunt, non appellant.* Idem habetur *in l.tutor licet absens 19.Cod.de administr. tutor.*

18 Nec obstat huic traditioni, quod contrarium videatur dici *in d.l.4.ff.de excusat.* ibi: *si quis duas habens tutelas, deinde ad tutelam tertiam vocatus appellaverit, & adhuc pendente iudicio appellationis, ad quartam tutelam promoveatur.* Quo textus Modestinus, non solum dicit, quod *appellavit*, verum etiam quod *iudicium appellationis* pendebat, explicans appellationem receptam fuisse. Idem infertur ex textu *in l. Paulus 28. ff. de tutor. dat. l. tutor 20. ff. de administ. tutor. l. cum in vna 17. §. 1. ff. de appellat.* Quibus in iuribus de appellatione interposita in specie de qua tractamus, expressa mentio adest.

20 Non inquam obstat, quia omnia ista iura intelligenda sunt, de appellatione interposita à reiectione excusationis, in quo casu congruum remedium est ipsa appellatio; non autem à datione immediata tutoris. Quod eleganter explicat Vlpianus in *l.1.§.1.ff. quand. appell. sit.* dicens *si quis tutor datus fuerit, vel testamento, vel à quo alio, qui ius dandi habet non oportet eum provocare: hoc enim divus Marcus effecit, sed intra tempora præstituta excusationem allegandum habet, & si fuerit pulsa, tunc demum appellare debebit, cæterum ante frustra appellatur.* id ipsum rescripserunt Imperatores *in l.tutores 18. C.de excusat.* Quorum ratio est, nam tutores plerumque testamento dantur *l. amicissimos 36. ff. de excusat. l.1. &*
21 *tot. tit. ff. de testam. tutell.* cum autem appellatio competens remedium non sit ad revocationem eorum, quæ in vltimis elogijs scripta reperiuntur: hinc est quod non appellationis, sed excusationis remedium introductum fuerit. Potestas namque dandi tutorem, per leges duodecim tabularum primum patribus in testamento concessa fuit. sic *in l.20.* dicitur *vti quis legassit super pecunia tutelave suæ rei, ita ius esto.* & clarius ad rem *in l.21.* his verbis. *Parentibus tutorum liberis in potestate dandorum testamento ius esto.* Quod expressum habemus in *l.1.*
ff. de testam. tutela. quo Gaius ait; *lege duodecim tabularum permissum est parentibus liberis suis sive feminini, sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare* docent Balduin. *in d.l.21.* Revard. *ad leg. duod. tabul. c.12.* Brison. *de form. lib.5.§. iam, pag.456.* Carol. Sigon. *de antiq. iur. civi. Romanor. lib.1. cap.12.* Ant. Faber *in iurispr. Papin. tit.12. princip.1. illat.26.* novissime Narbona *de ætate anno 14. q.52. ex num.3.* Postea ex lege Atilia in vrbe Prætori, & maiori parti Tribunorum in Provincijs Præsidibus ex lege Iulia & Titia prorogatum fuit, vt 22
docent Vlpian. *in frag. tit.11.* & Iust. *in §.1. & tot. tit. instit. de Atilian. tutor.* & præter laudatos Illiger *ad Donel. lib.3. comm. cap.7. litt.C.* ob quod cunctæ dispositiones respicientes tutelarum materiam de testamentaria principaliter tractant, & deinde ad cæteras extenduntur, vt expresse dixit Modestinus *in l.2. §. hoc autem 4. ff. de excusat.* his verbis: *Hoc autem videtur quidem dictum esse de tutore dato secundum testamentum: convenit autem hoc, & omni alio* Ex his sequitur genuina interpretatio Rubricæ *ff. si tutor vel Curator Magistratus creatus appellaverit*; nam ista appellatio, intelligenda erit interposita, post reiectam excusationem, vt interpretatur Ant. Faber *in C. lib.7. tit.29. defin.1. num.1. in not.* quod innuit 23
Hermogenianus *in l.2. eod. tit.* dum dicit: *Tutor, vel Curator retentus, si provocaverit.* Nam dictio *retentus* supponit excusationem obiectam, atque repulsam; alias enim *retentus* dici non poterat, vt clare explicat Cuiac. *in paratitl. ad hunc titul.* licet ipse *lib.5. responsor. Papin. in l. tutores 19. §. tutor datus, ff. de administr. tutor.* contra Accursium tenuerit tutorem statim posse appellare à datione; cuius sententia in praxi admissa non est; de quo videndi Donel. *d. lib.3. com. cap.9.* & ibi Illiger. *lit. R*, Anton. Fab. *in iurispr. tit.24. princ.1. illat.6. & 7.* Pichard. & cæteri institutionum Iustiniani expositores *in d.§ qui autem 16. de excusat.*

Ex quibus satis colligitur quod omnino remissa est tutoribus necessitas appellandi; imo plures tenent, quod appellatio est ineptum remedium cum datio tutoris non sit iurisdictionis, sed potestatis, specialiter per leges certis personis concessæ tex. *in l. muto 6. §. tutoris datio, ff. de Tutell.* docent Goveanus *lib.2. de iurisdict. in princ. num.15.* Donellus *dict. lib.3. cap.7.* & ibi Illiger. *lit.C.* cum pluribus alijs ex laudatis supra.

Hæc enim dispositio, quod à datione tutelæ, vel cu- 24
ræ non appelletur, sed excusatio proponatur, vbique gentium admissa est; Castellæ per *l.4. tit.17. part.6.* vbi Gregor. Lopez, Guttierrez alijs relatis *tract. de Tutel. p.1. cap.21. num.33.* Pichardus *in d. §. qui autem excusare, num.1.* Aragoniæ tradunt Mol. *in repertor. For. verb. appellatio*, vbi Portol. *num.183.* in Cathalonia Cancer *variar. lib.1. cap.7. num.70. vers. idque in ipsis, cum nu. seq.* Fontanella *de pact. claus.4. glos.10. part.1. n.129.* Ripoll. *ad Peguer. in prax. rub.2. num.18.* ex alienigenis Petr. Gregor. *lib.12. syntagm. cap.26. ex num.2.* Ant. Fab. *in C. lib.7. tit.29. defin.1.* Donell. *d. lib.3. c.9.* vbi Illiger. *lit. R, & S.* plures refert Salgado de *Regia protect. part.3. c.8. num.24. cum seqq.* apud quos plura reperies de tempore, modo, causis, atque forma procedendi in excusationibus.

Id ipsum de iure Valentiæ procedit; nam per *for.27.* 25
de testam. tutel. remedium excusationis tutoribus, atque Curatoribus conceditur, ibi: *si donchs aquell vehi nos porra excusar iustament que no sia tudor.* idem exprimitur in *for.44. eod. tit.* ibi: *o que seran excusats que no sien tudors per iusta raho.* & sic observatur in praxi iuxta notata per D. Leo *decis.57. & 151.* in quibus adducit decisiones Regiæ Audientiæ denegantes evocationem introductionis appellationum, ita vt neque tertio appellanti
26 à datione tutoris introductio admittatur. Nam in prima specie memorata *dict. decis.151.* habetur quod Vincentius Pujazons miles datus fuit Curator filiis & hæredibus Don Gasparis Fenollar, à qua datione appellaverat Iacobus Florcadell iuris Doctor, & ei denegata appellatio fuit, sive introductio illius. Et quamquam per foros expressæ reperiantur causæ legitimæ excusationis,

tionis, non tamen ſtatutum tempus opponendæ excuſationis, quæ omiſſio efficit vt remaneat in diſpoſitione iuris per tex. *in l. commodiſſime* 10. *ff. de lib. & poſthum. cum vulgat.* docent Don Ioſephus Vela plura congerens *diſſert. 4. n. 37. & diſſert. 8. n. 8.* & D. Creſpi. *obſer. 69. n. 20. in fin.*

27 Ob quod ſecundum textum *in l. ſcire oportet* 13. §. 1. *ff. de excuſat.* cum ſimilibus adductis per Doctores ſuperius memoratos, excuſatio opponenda eſt intra quinquaginta dies à notitia dationis; in quo nota, quod contumacia ſe non excuſantis intra terminum purgari non poteſt, per tex. *in l. teſtamento* 11. *C. eod. tit.* notant præter Dionyſ. Gothofred. *in d. l. ſcire oportet*, §. 1. *lit. G.* Galganetus *de tutel. & Cur. lib. 1. tit. 9.* Montan. *de Tutor. & Curator. capit. 35. regul. 3.* Cavalcan. *eod. tract. capit. 1. numer. 195.* Anton. Faber. *dic. illation. 7.* Converſan. & alij laudati per Guttierrez *dict. cap. 21. numer. 33.*

28 Quæ quidem procedunt tam in teſtamentaria tutela, quam in cæteris, vt de iure probatum remanet ſupra *num. 22.* & de foro; nam adhoc vt tutor, vel Curator teſtamento datus adminiſtrationem ſubire teneatur, non indiget confirmatione, ſic expreſſe cautum eſt *in for. 11. & 12. eod. tit.* Quare adhoc vt excuſetur, preciſe tenetur adire Iudicem, & cauſas excuſationis propone-
29 re intra quinquaginta dies à iure præfinitos, computandos ab ipſa notitia prima, vt *in d. l. ſcire oportet* 13. §. *quinquaginta, ff. de excuſat.* vbi dicitur *Quinquaginta vero dies continue numerantur incipiendo à tempore cognitionis, quo quis cognovit ſeipſum datum eſſe.* Et cauſa excuſationis intra quatuor menſes expediri debet, textus expreſſus *in l. quinquaginta* 38 *ff. eod.* ibi: *Quinquaginta dierum ſpatium tantummodo ad conteſtandas*
30 *excuſationum cauſas pertinet: peragendo enim negotio ex die nominationis continui quatuor menſes conſtituti ſunt.* Quod obſervari debet, niſi per adverſarium ſteterit quominus expediatur *l. ſi cum ipſe* 39. *ff. eod. tit.* & interim damnum rei pupillaris cedit periculo tutoris, niſi cauſam excuſationis probaverit, *l. 1. ff. ſi tutor, vel curat.* ibi: *appellaverint nec cauſas probaverint, ſciant ad periculum ſuum pertinere, quidquid damni per moram appellationis acciderit.* idem habetur *in dict. l. 2.* ibi: *Tutor vel Curator retentus, ſi provocaverit, & ante cauſam actam moriatur, propter periculum medij temporis, ſucceſſores eius cauſas appellationis neceſſe habent reddere.*

31 Nec relevat dicere, quod in Curia Iudicis ordinarij obſervari ſolet non cogere tutores, vel curatores teſtamento datos, munera ſubire: nam iniquitas hæc, non eſt toleranda in perniciem pupillorum, qui per ſe non habent perſonam legitimam ſtandi in iudicio, nec poſſunt cauſas agere deficiente tutore, ob quod iudicum religioni commiſſum eſt, vt de his curent; & ſic potius nequitiæ, vel ignorantiæ quorundam Aſſeſſorum tribuendum eſt; nam plures tyrocinio nondum depoſito,
32 ad hanc iudicaturam per ſortem deſtinantur, quare iuſtiſſime de eis conqueruntur D. Leo *deciſ. 104. numer. 4.* & acrius Dominus Creſpi *obſer. 15. numer. 44.* factum ridiculum ex inſcitia cuiuſdam Aſſeſſoris referendo. Sed Ego non tantum eis quantum Actuarijs culpam irrogarem, qui præ cupidine viliſſimæ mercedis, reſultantis ex datione multiplicata tutorum, miſeros Aſſeſſores decipiunt, conſuetudines ſupponendo quæ nihil aliud quam iniquiſſimæ corruptelæ ſunt.

33 Per vſum huius voluntariæ iuriſdictionis expediri ſolent declarationes ſucceſſionum ab inteſtato; dum non adeſt qui ſe opponat, vel ſi exploratum eſt cui herediras deferatur bene: ſed ſi res dubia ſit, vel in facto, vel in iure merito dubitatur an recte fieri poſſit, niſi is cuius intereſt ad iudicium citetur. Abſolvuntur ſimiles declarationes porrecto libello, capta ſummaria informatione extraiudiciali, inſpectis inſtrumentis, atque nemine citato, neque aliqua ſolemnitate obſervata,
34 ſubſequitur decretum in modum ſententiæ. Sed proprie ſententia non eſt, ſed quædam Iudicis pronunciatio, præparatoria alterius iudicij, à qua tanquam continens vim difinitivæ appellari poteſt, vt cum Fabro docet Dom. Creſpi *dict. obſer. 69. num. 19. & 20.* Et ratio eſt, nam licet extra ſolemnia iudicij fiat, cauſæ cognitionem deſiderat, ad quod neceſſarius eſt vſus iuriſdictionis. In omnibus enim quæ fiunt cauſa cognita appellatio neceſſe requiritur, tex. *in l. 2. C. quand. provoc. non eſt neceſſ.* Leo *de præparator. iud. p. 1. præpar. 5. n. 95.*

Eadem praxis obſervatur quoties in ſucceſſionibus 35
maioratus, vinculi, ſeu fideicommiſſi ſucceſſivi, ſimiles declarationes fiunt; nam adveniente die, qui ſucceſſiſſe credit, Iudicem adit, & eodem ritu declarationem poſtulat atque obtinet. Iſtæ enim dici ſolent declarationes iuris ſuccedendi, de quibus parum, vel nihil per noſtros Practicos ſcriptum reperitur. Sunt ex natura ſui 36
de præparatorijs, & vtiles ad habendum præ manibus documentum per quod appareat de ſucceſſione, & ſi res contradictore careat, eo titulo admittitur ad gerendum omnia quæ legitimi ſucceſſores gerere ſolent; ſed ſi contradictor inſurgit, eo ipſo quo producuntur, is cuius intereſt appellationem interponit, agendo ad revocationem; quæ quidem appellatio ſi re integra interponitur, producit effectum ſuſpenſivum, ſin minus 37
relinquit rem in ſtatu quo reperit: licet enim hæc extraiudicialiter fiant, & quæ ſunt huius generis appellationem ſuſpenſivam non recipiunt ſecundum Gloſ. *in c. non ſolum de appellat. in 6.* pluribus Salgado *d. cap. 14. nu. 13. cum ſeqq.* Qui gravamen ſentit, ſuperiorem adit, à quo impetrare ſolet præceptum inhibitivum ne ad vlteriora procedatur per inferiorem, quouſque de iuribus vtriuſque ſummatim ſaltem cognoſcatur.

Hæc omnia vtilitatem præ ſe ferunt, verum negari non valet, quod mandatum de immittendo in poſſeſſionem bonorum, quod poſtulatur, & conceditur, plerum- 38
que iniquitatem continet, nempe dum melius ius fovens neque citatur neque auditur. Et licet reparabile videatur damnum iſtud in iudicio quod ſperatur, nihilominus per eum transfertur onus probandi in læſum, & commodæ poſſeſſionis poſtulanti conceduntur. Neque id evitatur per clauſulam iuſtificativam immittendi in poſſeſſionem *ſi à nemine detinetur*: Quia hæc reſpicit reſervationem iuris poſſeſſionis ab alio obtentæ, ne de facto ab ea ſpolietur, de quo non tracto: ſed de eo qui forte melius ius fovet, & antequam poſſeſſio- 39
nem adipiſcatur, vel allegare ſua iura poſſit, excluditur, cum eo mandato de immittendo obtento; per fas, vel nefas poſſeſſionem bonorum conſequitur, & antequam iactura iſta reparetur, multum temporis & impenſarum conſumitur.

Nihilominus ſimilem praxim improbare non audeo, cum per inveteratum vſum iam vim ſtyli atque conſuetudinis legitime præſcriptæ obtinet, & in conſequentiam vim legis ex traditis per D. Creſpi *obſer. 10. nu. 46. & 51.* tum quia hæc raro eveniunt, & frequentius vtilitas experitur, & vt dixit Celſus *in l. 4 ff. de legib. ex his quæ forte vno alioque caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur.* Tum etiam quia multa quæ iniqua ex ſe ſunt, interdum iuſtiſſime conceduntur, vt in ſimili docet 40
Goveanus *in dict. l. 4. de iuriſdic. numer. 8.* ſi enim concedens declarationem, cum mandato de immittendo, in quantum natura negotij atque iudicij patitur, iuſtificationem ſcrutatur, & iuſtificatam inſtantiam cernit, iuſte declarationem concedit: & ſi legitimus contradictor damnum ſentit, ſibi imputet, quia tacuit; vigilantibus enim, & non dormientibus iura ſubveniunt tex. *in l. pupillus* 24. *ad fin. ff. quæ in fraud. creditor. l. non enim negligentibus* 16. *ff. ex quib. cauſ. maior.* cum alijs congeſtis per Ciriacum *contr. 328. numer. 12.*

Quod limitandum erit caſu quo notum Iudici ſit 41
alium ius habere ad eandem ſucceſſionem, & quando ex ipſiſmet rebus ſuaderur non poſſe ſine controverſia iudiciali definiri. Nam tunc ſpectare debet, quod con-

tradictor in iudicio compareat,& si detegatur quis sit, eum vocare ex pluribus per Paulum Xamar *dict. q. 9. num.* 81. *cum seqq.* Quia dum Iudex potest ex officio repellere agentem sine actione, multo magis poterit iu-
42 dicium suspendere, & eum cuius interest ad eum vocare:ne præcipitanter procedat. Sic obseruatum fuit per Regiam Audientiam me interueniente ad relationem Nobilis Don Francisci Bono, in causa status de Aranda; nam vnus ex contendentibus immissionem in pos-
43 sessione, Tenentiæ de Alcalaten, postulavit ex prima notitia mortis vltimi possessoris, & suspensa fuit concessio per illum diem, & in sequenti iam adfuit legitimus contradictor possessionem pariter postulans, quæ vsque in hunc diem nemini iudicialiter concessa est,& bona sub sequestro sunt. De quo non adest decretum, sed in rei veritate sic obseruatum fuit;iustissime,& obseruari debet, præmaxime quando ius habentes, non degunt in provincia vel Regno.

44 Per vsum istiusmet voluntariæ iurisdictionis concedi solent decreta ad alienandum prædia pupillorum, minorumve. Ad quod percipiendum omissis pluribus significationibus nominis *decretum*, quas lato calamo tradit Octavius Simoncellus *in tract. de decretis, tom. 6. tractatuum doctorum part. 2. in præfat. numer.* 3. quem sequitur Sigismundus Scaccia *de re iudicat. glos.* 14.
45 *quæst. 2. numer.* 47. & inhærendo significationi quam explicat Simoncellus *ibid. num.* 8. & Scaccia *num.* 49. itavt significet *auctoritatem iudicialem interpositam causæ cognita super eo quod petitur, citra causæ decisionem.* Transeo ad differentiam versantem inter decretum, & sententiam,itavt distinguantur ex eo, quod sententia continet condemnationem, vel absolutionem per tex. *in l. 1. ff. de re iudicat.* decretum vero simplicem auctoritatis interpositionem cum causæ cognitione tex.
46 *in l. nec quicquam 9. §. 1. ff. de offic. Proconf. lib. 3. § si causa, ff. de bonor. possef. l. 2. §. 1. verf. quid si ea, ff. quis ord. in bonor. possef. servet.* quam differentiam explicat Corrasius *in d. l. nec quicquam, §. vbi decretum* 1. vnde recte infertur, quod latius patet nomen decreti,quam sententiæ,vt expendit Cuiacius *in paratitl. ad tit. C. de sentent. & interloc. omn. iudic.*

Demum quia sententia continet condemnationem, vel absolutionem in causa, quorum vnus aliquid ab
47 alio petit. *l. in his, ff. de verb. sign. l. in sũm. 59. ff. de re iudic. l. 2. ff. de sent. & interlocut.* Decretum vero fertur quando nihil petitur à parte, sed à Iudice, quod concedendum per ipsum est causa cognita *l. ob æs, C. de præd. minor. l. 1. ff. de succesfor. edict. l. item eorum, §. fin. ff. de rebus eorum.* Sic distinguit Innocentius *in c. dudum de reb. Eccles. non alien.* quas differentias notat Simoncell. *in proem. num* 8. *& seqq.* Sed Bodinus *de Republic. lib. 3. cap. 5. num.* 881.
48 decreta vocari asserit, quæ Iudex non ex legis præscripto, sed ex æquitate arbitrio suo statuit. Sequitur Illiger. ad Donell. *lib.* 28. *comm. cap.* 3. *lit. K*, & pariter Cuiacius *in repet. ad tit. ff. quis ord. in bonor. poss. servet. prope fin.* & clarius *tract.* 4. *ad Africanum* dum asserit decretum interponi vbi ius deficit iuxta tex. *in l. scriptus* 12. *ff. de Carbon. edict. l.* 1. *§. si quis prima* 16. *ff. de vētr. in pos. mitten.*
49 *& in l. in mulieri, ff. de Curator. furios.* Quæ quidē differentiæ plurimum conducunt ad explicandam naturam decreti,& ad percipiendum effectus,quos producit ipsius interpositio si modo debito interponatur;& quantum ipsius Iudicis interest ne ipsius auctoritas contemptibilis fiat ex iniusta,vel indebita interpositione;nam licet informatio quæ desumitur ad instructionem Curiæ, sit in cognitione & processu omnino extraiudiciali, vt pluribus probat Salgado *de Reg. protect. part. 1. c. 1. prælud. 3. n.* 215. cognitio causæ adhibenda est,ob quod Iudex tenetur non excedere metas iustitiæ.

Decreta igitur huius generis,causæ cognitionem de-
50 siderant, quod infertur ex ipsius nominis efficacia, & probatur ex epigraphe librorum Iurisconsulti Pauli quos inscripsit *imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum, sive decretorum.* Fragmenta eorundem habemus in *l. fin. ff. de iur. patronat. in l. quædam* 41 *ff. famil. herciscun. in l. fin. ff. de hæred. instit. l. Aemilius* 38. *ff. de minor. l. fin. ff. de iur. fisc. l. Paula* 27. *ff. delegat.* 3. *l. vlt. ff. quod cum eo. l. Clodius* 97. *ff. de adq. hæred. l. Aelianus* 10. *ff. de manumis. l. vltim. ff. de condit. & demonstr. l. cum quærebatur* 140. *ff. de verbor. signif. l. Osidius* 97. *ff. delegat.* 3. Cuiac. *lib.* 2. *observ. cap.* 26. postquam in principio dixit decreta esse sententias prolatas in causarum cognitionibus,subiungit libros Pauli componi ex sententijs suggestis à Principe per partes vel Consiliarios;quod salva pace tanti viri, repugnat suggestio cum causæ cognitione, quam supponit in *d. l. Osidius* clare dicitur *Imperator interrogavit partem legatarij.* Quod cognitionis est, non suggestionis in *l. fin. ff. de iur. fisc.* pariter dicitur:*pronuntiavit tamen secundum eorum opinionem*, quod ad iudicialem cognitionem pertinet;& ea quæ dicuntur in his iuribus, *suggerente Tryphonino & à parte legatarij suggestum est* ad replicationes partium,est referendum. Decreta namque dabantur diebus cognitionum adhibito consilio, vt infra dicemus, & dum in eodem epigraphe dicitur *in cognitionibus prolatarum* de vera causæ cognitione intelligendum est, & dum in ipsis iuribus continetur, quod consulti in varias opiniones distrahebantur,vsus consilij per interventum Consiliariorum demonstratur.

Sed quare in his immoramur dum clarius nostra 51
propositio probatur ex tex. in *d. l. 9. §. vbi decretum*,ibi: *vbi decretum necessarium est, per libellum expedire Proconsul non poterit. Omnia enim quæcumque causa cognitionem desiderant per libellum non possunt expediri.* Id ipsum habetur *in l. omnia* 71. *& in l. vbicumque* 105. *ff. de regul. iur. l. tutor* 28. *in prin. ff. de excusat. l.* 6. *C. de præd. minor. prætori* 16. *C. Theodos. de Prætor. & Quæstor.* Quæ quidem decreta dari per Prætorem solebant in diebus cognitionum adhibito consilio quinque Senatorum,& quinque equitum Romanorum, de quo videndi Iacob. Revard. *lib. singul. pro trib. capit.* 8. *& 9.* Ant. Govean. *in dict. l. 4. de iurisd.* Donel. *lib.* 1. *comm. cap.* 9. vbi Illiger. *lit. B. & lib.* 7. *cap.* 14. *lit. P. lib.* 21. *capit.* 11. *lit. G. & lib.* 23. *cap.* 11. *lit. R.* Iacob. Cuiac. *lib.* 1. *Paul. ad edict. in d. l. vbicumque* 105 *ff. de regul. iur. & in d. l. omnia* 71. *eod. tit.* & *ad tit. C. comminat. epistol. & c.* & ad *tit. C. de præd. minor.* Ant. Faber *de error. pragmaticor. decad.* 10. *illat.* 6. Brison. *de Formul. lib.* 5. *§. versor. cum seqq. ex pag.* 454. Iacob. Gothofred. *in commentar. ad d. l. prætor* 16.

Dantur igitur decreta ad distrahendum prædia mi- 52
norum,iuxta tex. *in l. 1. cum seqq. ff. de reb. eor. l. lex quæ* 22. *C. de administr. tutor. for.* 17. *&* 18. *de testam. tutell.* Nam auctoritas tutoris,vel curatoris tanta non est,vt extendatur ad distrahendum res soli pupilli, vel minoris. Erat quippe prihibitum oratione Severi distrahere prędia rustica & suburbana atque mancipia pupillorum minorumvè, cuius verba tradit Vlpianus *in dict. l. 1.* Et per Constantinum extensa prohibitio ad prædia, mancipiaque vrbana, & ad res prætiosas *l. lex quæ* 22. *C. de administr. tutor.* vt explicat late Cuiacius *ad tit.* 53
C. de præd. minor. & Brisonius *dict. lib. 5. de formul. §. eorum, pag.* 460. & tenent plures adducti per Velam *dissert. 5. ex num.* 38. Ripol. *var. capit.* 11. *numer.* 348. *cum seqq.* Simoncellum *de decret. lib.* 1. *in præfat. ex numer.* 18. Guttierrez *de Tutell. part.* 2. *capit.* 5. *per tot.* Didacum de Narbona *dict. tract. de ætat. anno* 25. *quæst. 5. ex num.* 3. Molin. *in repertor. for. Aragon. verb. tutor. numer.* 12. *& verb. decretum*, vbi Portoles *ex numer.* 2. late Castillo *controvers. lib.* 8. *capit.* 63. *ex numer.* 1. sed quia hæc trita sunt,libenter omitto. Solum prę oculis Iudicum ponere decrevi celeberrimum Vlpiani responsum *in dict. l. magis puto 5. §. non passim 9. ff. de reb. eor.* quo latè 54
tradidit requisita adhoc vt Iudex iuste concedat facultatem distrahendi prædia pupilli, vel minoris, & *in §. in primis* I I. *eiusdem textus* explicat diligentias quas adhibere debet, ne decipiatur, à tutoribus,vel Curatoribus,cuius verba tradere nō abs re erit, ne aliquis ex tyronibus legentibus hæc, oblivioni saluberrima

luberrima monita committat. *Quoties desideratur ab eo, vt dimittat distrahi, requirere debet eum qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimium tutoribus, vel Curatoribus credere, qui nonnunquam lucri sui gratia, adseverare Prætori solent necesse esse distrahi possessiones, vel obligari. Requirat ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium, qui notitiam rerum pupillarium habeat: aut si nemo inveniatur, iubere debet edi rationes, itemque synopsim bonorum pupillarium: advocatumque pupillo dare, qui instruere possit Prætoris religionem an ad sen-*
55 *tire venditione, vel obligatione debeat.* Eleganter equidem & religiose; nam licet Ethnicus Vlpianus esset, in his plures orthodoxos superasse est compertum. Prosequitur in hunc modum & *in* §. *nec tamen* 13. subnectit. *Oportebit Prætorem Curare, vt pecunia accepta creditoribus solvatur, & de hoc decernere, dàreque viatorem, qui ei renunciet pecuniam istam adhoc conversam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio.* Arguit namque omissionem, vel desidiam Iudicum, quibus per leges comissa est cura miserabilium pupillorum, & prævidit nequitias aliquorum in administratione rerum pupillorum, qui solum de distrahenda substantia tractant, consumendo vniversa patrimonia: vtinam hæc vera non fuissent, ne tot pupillos male perditos lugeremus.

56 Sed vt pergamus, hæc, & alia plura ex necessitate officij Iudex tenetur attendere, dum concedit decreta ad distrahenda prædia minorum, vel pupillorum; quæ si omisserit conscientiam gravat, & propriam existimationem contemnit: ac denique nihil operatur, quia etiamsi de facto decretum interponat ex falsa causa, nulliter ipso iure procedit. tex. *in l. cum vero* 26. §. *subventum* 7. *ff. de fideicom. libert. l. cum hi* 8. §. *si Prætor aditus, ff. de transact. l.* 1. *in fin. ff. de ventr. inspic.* docent Bartol.
57 & Salicetus *in l.* 1. *C. si adverss. vendit.* Castrens. *cons.* 38. *numer.* 1. *& 2. lib.* 1. Alexander *consil.* 116. *num.* 1. *lib.* 1. Decius *cons.* 556. *num.* 6. *lib.* 4. Paris. *consil.* 98. *num.* 6. *lib.* 1. Menoch. *consil.* 29. *numer.* 48. *lib.* 1. Belluga *in specul. Princip. rubr.* 11. §. *iam supra, numer.* 5. Simoncel. *de decret. lib.* 1. *ex numer.* 31. Capicius *decis.* 113. Surdus *decis.* 278. *num.* 20. Mastril. *decis.* 121. *numer.* 6. Guttierrez *d. cap.* 5. *num.* 57. Gratian. *discep. forens. capit.* 153. *ex num.* 1. Fontanella *de pact. nuptial. dict. claus.* 4. *glos.* 13. *part.* 1. *num.* 22.
58 Ripoll. *dict. capit.* 11. *numer.* 358. *&* 366. *&* 379. Et licet in *d. fo.* 18. videatur caveri, quod permutatio bonorum pupilli permitti valet, ratione vtilitatis, vel melioritionis, ibi: *o cambiar, o millorar.* Hæc locum habent, non passim, sed constito de evidenti vtilitate, prælibato examine contento in *dict.* §. *in primis*, præcedente. Et ratio est, quia alienationes ratione vtilitatis primo aspectu lætæ videntur, effectu duræ, eventu tristes, vt ex rescripto Antonini Imperatoris docet Paulus in *l. si fundus* 13. *ff. de reb. eor.* his verbis: *Quod allegatis infructuosum esse fundum quem vendere vultis, movere nos non potest: cum vtique pro fructuum modo pretium inventum sit.* sub specie vtilitatis damna quæruntur, & nisi propensio aliquorum tutorum ad distrahendum compescatur, miserrime facultates pupillorum peribunt. Aqua transfusa de vase in vase, licet ex materia solidissima sint, nunquam crescit, nec fieri potest quin, si non madefacta, humida non remaneant.

59 Sunt in vsu huius iurisdictionis voluntariæ alia decreta, quæ desiderantur ad distrahendum bona subiecta maioratui, vinculo, vel fideicommisso successivo, & ab institutore prohibita alienari, quæ concedi solent ex causa vrgentis necessitatis vel evidentis vtilitatis ipsius maioratus. In Regno Castellæ conceduntur per nostrum Regem in Consilio Camerali per viam dispensationis in vim Regaliæ & plenitudinis potestatis; quod de iure nititur *in tex. l.* 2. *C. quand. decret. opus non est.* tradit cum Isernia, Frexia, Surdo, Corbulo. Afflict. Burat. Mierez, Molina, Scipion. Theodor. Carleval. & Noguerol. Salgado *in laberin. creditor. p.* 1. *capit.* 37. *ex num.* 1. de quo etiam late disserit Castillo *lib.* 8. *controverss.*
60 *cap.* 36. §. 1. *ex num.* 9. Et nihilominus ad iustificationem expediuntur litteræ quas nuncupamus *cedulas de diligencias* directæ Prætoribus, vel Iudicibus territorij, vbi res alienandæ sitæ sunt, & quamvis, vt dixi operetur in his Suprema Regis potestas legibus absoluta, non autem iurisdictionis exercitium, vnde nulli Iudicum permissum est has facultates concedere; sed solum Princeps concedit per Consilium Cameræ, tanquam Assidens ad latus ipsius, qui in temporalibus fons est atque 61
origo omnis iurisdictionis; tamen ex innata benignitate atque clementia, nunquam concedit, quin causa iusta verificata remaneat, vt tradunt Molina *de Hispanor. Primogen. lib.* 1. *cap.* 8. *ex num.* 28. *& cap.* 19. *ex num.* 8. *& lib.* 3. *c.* 3. *ex num.* 20. & proprius ad rem de qua agimus *lib.* 4. *cap.* 3. *per tot.* quibus in locis Addentes plura congerunt, plures etiam laudat Larrea *allegat. fiscal.* 75. *num.* 1. Salgad. *d. cap.* 27. *ex num.* 11. *&* 28. Castillo *lib.* 2. *controverss. cap.* 28. *lib.* 3. *cap.* 28. *& lib.* 5. *cap.* 147. *& lib.* 8. *d. cap.* 34. §. 1. *num.* 12. *cum seq.* Noguerol. *allegat.* 32. *ex num.* 138. & ex alienigenis aliqua prælibavit Ciriacus *contr.* 182. *num.* 16. Et quamquam ipse Noguerol *cad.* 62
alleg. 32. *num.* 167. cum Mieres teneat, quod causa alienandi semel approbata in Consilio Camerali, amplius impugnari non valet: intelligendum puto per citatum vel eius successores, quibus præiudicium parat; non vero per alios qui citati non fuerunt, nec causam habent à citato; nam quotidie in litibus deductam vidimus quæstionem de subsistentia facultatis, vel quia ad res de quibus agitur non extendebatur, vel quia obreptitia seu subreptitia dicitur: & ratio est quia istæ facultates 63
conceduntur per viam gratiosam, & sic subijciuntur metipsis regulis, quibus reguntur cæteræ gratiosæ concessiones, vt cum Avendaño, Mierez, Paz, Gregorio Lopez, Alexandro, Osasco, Rota, Grammatico, & Peregrino docent Salgado *d. c.* 37. *n.* 12. *&* 13. *& part.* 2. *c.* 9. 10. *&* 22. *per tot.* Ciriacus *contr.* 258. *n.* 14. *& contr.* 303. *num.* 71.

In Regno vero Valentiæ decreta hæc feruntur per 64
viam interpretationis, tanquam si institutor Maioratus, vel fideicommissi successivi, si in vivis esset id ipsum quod desideratur concederet, inspecta causa necessitatis, sive vtilitatis à iure admissa; quod colligitur ex tex. *in l. filiusfamilias* 114. §. *Divi* 14. *ff. de legat.* 1. cuius verba sunt hæc: *Divi Severus & Antoninus rescripserunt: eos qui testamento vetant quid alienare, nec causam exprimunt, propter quam id fieri velint: nisi invenitur persona cuius respectu hæc à testatore dispositum est: nullius esse momenti scripturas, quasi nudum præceptum reliquerint; quia talem legem testamento non possunt dicere. Quod si liberis, aut posteris, aut libertis, aut hæredibus, aut alijs quibusdam personis consulentes eiusmodi voluntatem significarent: eam servandam esse. Sed hæc neque creditoribus, neque fisco fraudi esse; nam si hæredis, propter testatoris creditores, bona venierunt, fortunam communem fideicommissarij quoque sequuntur.* in cuius textus prima parte habetur tota ratio sustinendi vincula, vel fideicommissa successiva, dum causa exprimitur, nempe conservandi bona in familia ad illius 65
splendorem, vel invitandi dilectos ad successionem aut similes; si enim deficiat causa prohibitionis alienandi, nullius momenti esse dicitur. In secunda vero parte habetur ratio distrahendi bona prohibita alienari, vrgente nempe, ære alieno testatoris, fisci iuve pro vicesima, falcidia si non est ablata, & alijs huius generis, vt explicat Cuiac. *lib.* 5. *obser. c.* 16. Et cum per viam interpretationis fiant non à Principe, vel ipsius Supremo Senatu ista decreta impetrantur, sed regulariter ab ipsis ornarijs iudicibus; eisdem ferme requisitis, & forma quibus decreta ad alienandum prædia pupillorum impetrari solent. Nec mirum nam si prohibitio distrahendi prædia minorum quæ dimanat à lege, vt dixi *num.* 53. interpretatur à Iudice; multo magis prohibitio alienandi inducta ab homine sive in testamento sive in contractu. Docent Cinus *in dict. l. si minor, C. de præd. minor.* Bald. & Salicet. *ibid.* Gregor. Lopez *in l.* 4. *tit.* 5. *part.* 5. *glos.* 8. Marta *de iurisdict. p.* 4. *cas.* 193. *numer.* 12. Iason *in l.* 1. *C. de sacros. Eccles. lectur.* 2. *numer.* 96.

Gratian. *discep. for. cap.* 409. *n.* 30. *& c.* 555. *n.* 12. Noguerol. *d. allegat.* 32. *n.* 134. *cum seqq.* & Dñs Crespi *obser.* 15. *num.* 302.

66 Ex hac differentia ingens effectus resultat, nam si Princeps legibus absolutus pro sua clementia has facultates, vbi nulla fororum vi adstringitur, non concedit absque iustificatione causæ, publicam vtilitatem respicientis, vel ipsius maioratus vtilitatis, vel necessitatis, vt late probat Molina *dict. capit.* 8. *numer.* 31. & Addent. *ex numer.* 28. quem sequuntur Gratian. *discep. for. capit.* 331. *per tot.* & Fontanella *de pact. clauf.* 5. *glos.* 1. *part.* 2. *ex numer.* 2. ita vt causa simili cessante decretum, Facultas vel alienatio, nullius momenti remaneat, vt
67 cum Milanense Farinacio, Gabriele, Molfessio, Menochio, Giurba & Peregrino probat Anton. Amato *variar. lib.* 1. *resol.* 3. *numer.* 64. Quanto magis Iudices ordinarij subijciuntur huic dispositioni, & attendere debent ad iustificationem causæ dum eorum potestas, non supra leges, sed sub legum nexibus alligata reperitur tex. *in l.* 1. *C. de legib. l.* 9. *eod. tit.* vbi communiter Doctores? Hinc nostra iura maximopere desiderant iustificationem in istis decretis, & sic in foris superius expensis, pro decretis rerum pupillarium repetita reperitur expressio *iustæ causæ*, & *in cap.* 334. *actor. Cur. Brachij Reg. anni* 1626. ad reprimendos abusus decretorum
68 concedendorum tam ad distractionem rerum pupillarium, quam vinculo, vel maioratui supposita rum, cautum fuit, quod decreta ad alienandum similia bona excedentia summam duorum millium solidorum, & mandata inde secuta, subscribi debent per vtrumque Assessorem Iudicis Ordinarij sub nullitatis vitio, nec mirum. Nam si excelsa Prætoris Romani dignitas (imo nec Imperatoria) ad hæc non procedebat, nisi adhibito Consilio, vt dicebamus *sup. numer.* 50. *& seq.* quid mirum quod curiales bonum commune foventes, de adhibendo consilio ad hæc, in quantum Iudicis Ordinarij Curia patitur, tractarent, & Princeps annueret libenter? & quamquam *in* 6. 14. *actor. Cur. eiusd. Brachij anni* 1645. revocatio huius dispositionis supplicata fuit, Princeps denegavit, nam ratio revocationis vtilitatem privatam respiciebat, ibi: *en notable perjuhi dels ordinaris*, quæ in his non attenditur; inepte enim facilitas
69 concedendi decreta affectatur, quando publica vtilitas exposcit, quod non nisi necessitate vrgente fiat. Hinc frequens quærela in Iudices inferiores insurgit, & hinc Simoncellus *de decret. lib.* 3. *tit.* 7. *inspect.* 3. *numer.* 39. scite dixit. *Quod valde notandum est pro Potestatibus, Vicarijs, & alijs iudicibus Castrorum, qui vili mercede in contractibus magni roboris, interponunt decretum, pro quorum iudicum decretis ex iam supra relatis minime præsumitur. Et ratio est, quia non est verisimile quod talis Iudex fecerit servari solemnitates iuris, quas ipse ignorat, vt videtur considerasse Aretinum dict. consil.* 69. *vers. præterea Rolandum à Valle dict. consil.* 90. *numer.* 47. *& Alciatum dict. regul.* 3. *præs.* 10. *numer.* 10.

70 Nec mirum quod ista dicantur, quia de iure solum Prætor in vrbe, Præsides in Provincijs dabant *dict. l.* 1. *cum seqq. ff. de reb. eor. dict. l.* 6. *C. de prædijs minor.* notant Angelus *in authent. vt differ. iudic.* §. *si tamen col.* 9. Bertachin. *in repertor. verb. decretum Iudicis, numer.* 131. *& verb. Officialis Castrorum, numer.* 1. Nata *consil.* 161. *numer.* 10. *lib.* 1. Simoncell. *vbi sup. num.* 40. Et licet negari nequit, quod in Regno Valentiæ hoc commissum est Iudicibus ordinarijs, vt *in nostro tex.*
71 dicitur, ibi: *ab auctoritat de la Cort.* à principio, quando Rex Iacobus ea concessit, non aderat superior potestas cui committeretur, neque nemo conquerebatur de nequitia vel abusu: hodie aliter res se habet, sed non adducuntur ista ad eos excludendos, sed vt contineantur intra limites iusti & recti ne eis prorsus auferatur. De observantia *dict. capit.* 334. varia audivi, nam aliqua decreta concessa dicuntur eo non observato, quovsque Don Philibertus Miralles
72 conquestus fuit in Regia Audientia de nullitate decreti per Petrum patrem illius obtenti, ad luendum censum duodecim millia ducatorum impositum super iuribus Civitatis; nam postea nemo ausus fuit acquiescere decretis aliter provisis. Lis adhuc sub Iudice est, & immerito, dum decisio maximopere desideratur ad exemplar in futurum. Et licet obstare possit nullitati, quæ quoad ritum indubia est, quod sententia nulla si 73
iusta appareat, veniat confirmanda ex traditis per Dominum Leo *decis.* 189. *ex numer.* 4. verum hæc doctrina procedit in sententia vbi iura plene discutiuntur, non in decretis quod fit inaudita parte cuius interest. Ratio procrastinandi decisionem ignoratur, sed damnum ex hac protelatione experitur.

Horum decretorum competens remedium est appellatio, vt mihi probat tex. *in d. l. fin. ff. de iur. Patronat. in d. l. quædam* 41. *ff. famil. hercisc. in l. ab exe-* 74
cutore, ff. quor. appellat. non recip. l. ait Prætor. 7. §. *permittitur, ff. de minor. l.* 4. *C. de muner. Patrimonial. lib.* 10. vbi Cuiac. Petrus Gregor. *lib.* 25. *syntag. capit.* 24. *num.* 17. Gratian. *discept. forens. capit.* 566. *numer.* 11. Salgado *de reg. protect. part.* 2. *cap.* 13. *per tot.* vbi plures, & licet *capit.* 14. *num.* 13. teneat non producere hanc appellationem effectum suspensivum ex eo quod interponatur in extraiudicialibus, contrarium crediderim; nam dum causa cognita & adhibito consilio, decreta danda sint, vt probavi *d. num.* 50. non possunt dici extra iudicium data, quare effectum suspensivum concedere debemus.

Ex his infertur, quod cuncta à Doctoribus memo- 75
ratis *supra numer.* 62. tradita ad restringendum arbitrium concedendi facultates Regias in his alienationibus, maiori cum ratione procedunt in arbitrio concedendi decreta per Iudices ordinarios, & cæteros qui non per viam dispensationis, sed per viam interpretationis procedere tenentur, quia horum potestas intra angustiores cancellos clauditur, vt per se patet.

Ex quo principio sequitur, quod si ad concedendam facultatem alienandi per viam dispensationis requiritur citatio primi successoris, vt tenuit Molina *dict. lib.* 4. *capit.* 3. *numer.* 5. per tex. *in l.* 1. §. *denuntiari. ff. de vent. inspiciend.* & latius *lib.* 3. *capit.* 3. *numer.* 23. vbi Addentes adducunt Laram, Fusarium, Castillum & alios, quibus adde Scacciam *de re iudic. glos.* 13. *num.* 5. *& 6. vers. sed hanc.* & Salgad. *d. p.* 2. *de reg. protect. cap.* 13. *numer.* 56. maiori cum ratione Iudex qui per interpretationem procedit, tenetur citare primum successorem, ne decipiatur per possessorem maioratus, qui causas necessitatis, vel vtilitatis affectat, ad dilapidandum bona maioratus, vt colligitur ex dictis *sup. numer.* 54. *cum* 76
seqq. & in specie horum decretorum tenuit Fontanella *vbi prox. num.* 22. ne pro decreto minus præsumatur, quam pro sententia ex eo nempe quod inaudita parte datur, vt tenuit Gratian. *discep. forens. capit.* 268. *num.* 29. licet regulariter pro eo præsumatur, dum non constat de læsione, idem Grati. *cap.* 233. *num.* 55. Ramon. *consil.* 42. *num.* 40. Ciarlin. *lib.* 2. *controvers. cap.* 123. *nu.* 6. Quod procedit si decretum datum sit per Magistratum superiorem, non vero per Iudicem inferiorem docent Baldus *in l. tutores, C. de confirm. tutor.* Iason *in l. pacta novissima, C. de pact. num.* 9. Paris. *consil.* 98. *num.* 21. *lib.* 1. Simoncel. *de decret. dict. tit.* 7. *inspect.* 1. *num.* 39. *&* 40. Vulpel. *consil.* 43. *num.* 10. Mascard. *de probat. conclus.* 481. *num.* 16. Menoch. *de præsum. lib.* 1. *præs.* 75. *ex num.* 1. Gratian. *discep. forens. cap.* 831. *num.* 2. Hoc aliquando, licet non semper, observari solet in Regia Audientia, vt in causa Don Vincentij de Borja, cum Subsacrista Almæ Sedis administratore bonorum Magnifici Ioannis Baptistæ Guardiola, referēte nobile Don Onufrio Bartholomæo Ginart. In hoc Supremo me referente fuit observatum *anno* 1674. in concessione decreti ad distrahendum Baroniam de Finestrat, obtenti per Comitem de Anna citato Don Ferdinando Coloma & Pujades illius fratre, & immediato successore.

Sic similiter concedentes huiusmodi decreta per 77
viam

viam interpretationis nulliter, & iniuſte, tenentur in vtroque foro ad reſtitutionẽ, vt de Senatoribus Cameralibus docet Molina *d.lib.1.c.8.n.10.& d.lib.4.c.3.n.5. in fin.* ſi enim qui ſupremam poteſtatem exercent ad reſtitutionem obligantur, quanto magis qui ordinariam iuriſdictionem legibus alligatam, vt ex *d. l.1. & 9.C.de leg.* dixi? Neque excuſationem adfert dicere quod expoſitum fuit per poſtulantem adeſſe ęs alienum teſtatoris, vt bona fideicommiſſi, vel maioratus diſtrahantur: nam evidenter conſtare debet ſubſiſtere ęs alienum, creditorum inſtantias vrgere, & aliter occurri non poſſe, ex
78 tex. *in d.l.ob ęs alienum, C.de præd.minorum.d.l.magis puto, §.paſſim.ff. de rebus eo rum. dict.l. filiusfamilias* 114. §. *divi* 14. *ff.de legat.*3. Roman. Corne. Afflictis, Roland. & alij adducti per Guttier. *d.c.5.n.75.cum ſeqq.* defectus nãque cauſæ vitiat decretum, ita vt non requiratur quod in totum deficiat, ſufficit enim quod in modica quantitate claudicet, nam in totum annullatur propter in-
79 dividuitatem tex. *in l.in hoc iudicio, ff.famil.herciſc. gloſ. vlt.in l. fin.ff. de iuriſd.* vbi Alexander. *col. vlt.n.*10. Caſtrenſis *in l. ſi non ſortem, §.ſi centum, nu.*2. vbi etiam Iaſon. *n.*1. *ff. de condict. indeb.* Puteus *dec.*323. *lib.*1. Rota *diverſ.lib.*1. *deciſ.*221. *n.*1. Gracian. *diſcep. forenſ. c.*447. *n.*40. *cum ſeq. c.*566. *n.*1. *c.*581. *n.*2. *& c.*926. *n.*26.

80 Conſtito igitur de falſa cauſa ſive expreſſe ſive tacite remanet decretum ipſo iure nullum ſecundum text. *in l. Seiæ* 26. *ff.de tutor. & curator. dat.* vbi Bartol. & Dinus, & *in l.error.* vbi etiam Bartol. *ff. de iur. & fact. ignor.* Gloſſa *in l.*2. *C.quando provoc.non eſt neceſ.* Alexan. *conſ.* 207. *n.*7. *lib.*7. Felin. *in c. intimavit col.*1. *de teſtib.* Surd. *conſ.* 298. *n.*8. *lib.*2. Gratian. *diſcep.forenſ.c.*914. *n.*14. *& c.*961. *n.*25. Scacc. *de re iudicat.gloſ.*14. *q.*32. *n.*21. *& 24. cum ſeq.* Ciriac. *contr.*258. *ex n.*13. Prato *diſcep.forenſ.part.*4. *c.*4.
81 *n.*13. Quæ nullitas extenditur quando deficit expreſſio ſolemnitatum requiſitarum à iure, vel ipſæ adhibentur præcipitanter, in breviſſimo tempore, ita vt appareat cauſas non fuiſſe debito modo examinatas, ſic tradunt Iacob. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.*171. *nu.*41. Simoncell. *de decret.lib.*2. *tit.*6. *n.*105. Dueñas *regul.* 186. *nu.*5. Scaccia *de re iudic. d. gloſ.*13. *n.*5. pluribus Salgado *de reg.protect.p.*3. *c.*9. *n.*214. Ciriacus *contr.*498. *n.*26. Ama-
82 to *var. lib.*2. *reſol.* 71. *n.*13. Et licet plures tenent hoc procedere de iure, non autem de conſuetudine, quia per eam omiſſa eſt expreſſio ſolemnitatum vt alijs relatis teſtatur Gratianus *d.c.*961. *n.*12. in Regno Valentiæ viget conſuetudo adhuc, in exemplaribus decretorum partibus authentice traditis, ponendi à prima linea vſque ad vltimam omnia geſta coram iudice ad conceſſionem decretorum, nec aliter in vſu iudiciorum admittuntur.

83 Si vero decretum poſtulatur ratione maioris vtilitatis, ſicut dictum eſt *n.* 58. debet evidenter conſtare de vtilitate, & etiam ſi de ea conſtet, inſpici demum debet an prohibitio inducta ſit ex generali ratione conſervandi bona in familia, vel ſucceſſione, an vero ratione ſpecialis affectionis, quam inſtitutor habuit bonis de quorum diſtractione tractatur. Nam in primo caſu dum de vtilitate evidenter appareat, concedi decretum poteſt; ſecundo vero nequaquam, quia finis teſtatoris eſt ne ſimiles res extra familiam diſtrahantur, ſic probat
84 text. *in l. peto* 69. *§. fratre, ff.de legat.*2. *l. ſi in emptionem* 35. *ff. de minor. l.libertus* 36. *ff.de bon. libert.l.lex quæ* 22. *§.nec vero, C. de adminiſtr. tutor. l. dudum* 14. *C. de contr. emp.* docent communiter Doctores in his iuribus. Tiraquel. *de vtroq. retrat. n.* 34. *&* 49. Ant. Galeat. Malvas *conſ.*37. *n.*29. Guttierrez *d.c.*5. *n.*77. *&* 78. Quod deciſione Regiæ Audientiæ confirmatum eſt referente Nobile Don Onufrio Bartholomæo Ginart *anno* 1644. Quia Don Gaſpar Gueraude Arellano, & Domna Flavia Pa-
85 veſi hæres Doctoris Martini de Bellmont, vendere deſiderabant viridarium percelebre, alienari prohibitum ratione ſpecialis affectionis quam teſtator habuerat, & ſub onere fideicommiſſi perpetui reliquerat favore decentium eiuſdem Flaviæ. Poſtulatum fuit decretum in Regia Audientia ratione evidentis vtilitatis, ex eo quod viridarium pretio ſtimabile erat, ſed nullius vtilitatis, cum ad ſui conſervationem ſumptus non modicos exigebat, & tota vtilitas ad delicias reducebatur propter amœnitatem: ſi enim veniſſet, & pretium erogaretur, nemini dubium erat maiorem vtilitatem familiæ producturum. Hæc evidenter comprobabantur, & nemini ignota erant, & tamen denegatum fuit decretum, ex ratione decidendi dictorum iurium. Sed tamen ad famam venditionis inſurrexerunt creditores defuncti, vrgendo contra hæredem, & ratione neceſſitatis, quia alia bona non remanebant, conceſſum decretum per Regiam Audientiam fuit, iuxta text. *in d.l.filiusfamilias, §. divi.* & viridarium venditum in publica ſubhaſtatione pretio ſex mille aureorum ſive librarum: Don Balthaſari Iulian & Munoz.

Aliud genus decretorum in praxis vſu Valentiæ vi- 86
get, mediante iuriſdictione voluntaria, nempe ad confirmandas tranſactiones, vel alios contractus, non ſolum inter pupillos vel minores, aut eorum privilegio fruentes, ſed etiam in ſpectantibus ad bona maioratus, vel ad privatos, quoties partes iudiciali auctoritate ſuas conventiones roborare deſiderant.

Quæ praxis quoad fruentes privilegio minorum, & bona maioratus dimanat ab eodem fonte quo ius adhibendi decreta, quia ſæpe alienatio ex his conventionibus reſultat. Quoad privatos ex *for.*10. *&* 11. *de exe-* 87
cut.rei iudic. per quos non ſolum fiunt exequibiles conventiones confirmatæ decreto Iudicis, non ſecus ac ſi res iudicata adeſſet, verum ope horum decretorum debitores ſubijciuntur diſtrictioni carceris, abſque eo quod ſuffragari poſſint beneficio ceſſionis bonorum, vel alterius privilegij *vt ibid.* dicitur. Hæc diſpoſitio mutuata fuit à tex. *in l.cum hi* 8. *in princ.iunctis §.1. & §. vult.*8. *cum ſeqq.ff.de tranſact.* Nam licet de initis ſuper alimentis in eo tractetur, ſubnecti Vlpianus rationem complectentem omnes contractus; ibi: *ſolet igitur Prætor intervenire, & inter conſentientes arbitrari:* melior ad rem text. *in c.1. ad fin.de tranſact.* ibi: *cum ſi quid forte ſincuria, vel imperitia minus firmitatis inſertum eſt, vires pleniſſimæ notionis ex hac noſtra auctoritate ſuſcipiat.* Tractãt de materia Gloſſa *in §. fin. Inſtit.de ſucceſſ.ſublat.* Belluga *in ſpecul Rub.*15. *num.*2. *& ibi Add.lit.C.* Portol. *ad Molin.verb. ſententia n.*35. *cum duob.ſequent.* Ant. Gom. *lib.*2. *var.c.*14. *n.*28. *ad fin.* vbi Ayllon *n.*29. *verſ.ex his infertur.* Simoncel. *de decret.d.lib.*1. *tit.*1. *n.*75. *&* 125. Brun. à Sole *in l.c. com. verb.auctoritas, n.*1. Maſcard. *de probat.concl.*1315. *n.* 26. Barboſ. *in collect.d.c.*1. *n.*3. *&* 4. ex noſtratibur Thom. Cerdàn *in viſit.carcer.c.*9. *n.*10. Dominus Creſpi *obſ.*15. *n.*302. & ego aliqua dixi *c.*10. *§.*1. *n.*283.

Solent etiam per vſum huius voluntariæ iuriſdictio- 88
nis concedi inhibitiones, teſtationeſve, aut ſequeſtrationes, quas Aragonij *emparamenta* dicunt, Valentini & Cathalauni *Empareſ.* quæ impetrãtur ne habentes res, vel quantitates debitoris eius qui impetrat, ei ſolvant vel tradant quin per Iudicem aliud pronuncietur. Quæ non fiunt per viam petitionis, ſed per viam tuitivæ prę-
parationis ad executiuum Iudicium, vt facilius ſolutio conſequatur. De quibus tractant Colerus *de proceſ.execut.p.*1. *c.*2. *n.*9. *& p.*3. *c.*11. *n.*76. Carroc. *de ſequeſtro p.* 3. *q.*37. Borgon. *deciſ.*3. *p.*1. Ciriac. *contr.*327. *n.*51. & alij 89
ſtatim laudandi. Praxim harum ſequeſtrationum tradit D. Leo *deciſ.*5. *per tot.* ſed explicatione eget inquantum adducit *for.*22. *de pignor.* qui non de ſequeſtrationibus impetratis pro faciliori exactione debiti tractat, ſed de aſſecurando Iudicio dum ſequeſtro ſubijcitur res, vel pecunia forenſis vel exteri à Regno; quod eſt valde diverſum.

Praxim igitur ſequeſtrationum de quibus loquimur originem mutuaſſe crediderim *à for.*3. *in fin.de quart. & pœn.Cur.* dum ibi dicitur. *pac a la cort ſexanta ſouſ. Aqueſta mateixa pena ſia obſervada ſi nengu trencara empara-* 90
ment, que la cort haja fet per clam de nengu: ſuadet namque hanc noſtram traditionem, obſervantia quæ adhuc

viget apponendi in his sequestrationibus, pœnam sexaginta solidorum, & solvendi rem sequestratam. Et differentia est vtilissima, quia si sequestratio fit ad finem securitatis iudicij secundum *d. for.* 22. tollitur præstita idonea cautione, vt in eo dicitur, & de iure per tex. *in l. fideiussor. § fin. ff. qui satisd. cogant.* vbi Doctor. tradit Cancer *var. lib. 2. c. 4. n.* 20. At vero quando fit ad consequutionem debiti, constito de iure impetrantis, non per actionem litigiosam, sed per liquidam, sequestratio permanet etiam si cautio offeratur. tex. *in. si pecunia, § fin. ff. vt in posses. legator.* alijs congestis Cancer *d. c. 4. n.* 21. & 22. Transgessor igitur huius sequestrationis, pœnam fisco applicandam sexaginta solidorum debet, quia ius dicenti non obtemperavit iuxt. text. *in l. 1. § 1. & tot. tit. ff. si quis ius dicent. non obtemper.* Et parti tenetur quanti ea res erit. *d. l. 1. § 4.* ex vi enim huius præcepti interdicitur ei vsus rei de qua agitur *l. is cui bonis. ff. de verbor.*
91 *obligat.* quare nequit eam distrahere, vel in alios vsus convertere inscio Iudice, vt tenent Gloss. Alex. Rebuf. Romanus & alij adducti per Portoles *ad Molin. verb. emparamentum, num.* 2. *& seqq.* seu verius, & efficacius, quia ex vi præcepti Iudicis, debitor debitoris fit depositarius illius quantitatis, vel rei, vt pluribus probant Ciriacus *contr.* 358. *n.* 2. & Salgado *in laber. creditor. p. 1. cap.* 13. § 1. *num.* 17. & sic vtra pœnam ei indi-
92 ctam, dum consumit, vel dissipat rem in dolo & fraude versatur, ita Salgado *d. p. 1. c.* 41. *num.* 18. *& p. 3. c. 8. nu. 3. cum seqq.* ob quod iustissime compellitur solvere de proprijs bonis, id quod sequestratum fuit vel tantundem, quod est idem ac condemnari quanti ea res sit, vt *in d. l.* 1. § 4. habetur.

93 Similis pœna sexaginta solidorum imponitur per *dict. for.* 3. aperienti ianuam carceris carcerato pro debito civili, & transgredienti Iudicis præceptum de non ingrediendo in re soli equitis Curiæ addicta, vt *in for.* 9. *de pignor.* & alijs huius generis licet in effectu comminatoria semper est, nam dum parti fit satis, de executione pœnæ parum, vel nihil curatur.

94 Nec solum in praxi Regni Valentiæ similes sequestrationes fiunt, nam tempore Iurisconsultorum, & Cæsarum in vsu erant, vt expresse dicitur *in l. fin. ff. de leg. commissor.* ibi: *posteriore autem die nomine fisci testato conventum emptorem, ne ante mulieri pecuniam exsolveret, quam fisco satisfaceret. l. vtrum* 27. *ff. de constit. pecun. l. nomen* 4. *C. quæ res pignor. l. non abstulit* 4. *Cod. de novation.* cum similibus de iure Pontificio *C. quoniam frequenter. § in alijs,* vbi Doctores *vt lit. non contest.* tractant de materia, Cancer *d. lib. 2. variar. c. 4. ex num.* 6. Berlichius *practicabil. lib. 1. quæst.* 74. *per tot. præcip. ex num.* 22. Salgado *de reg. protect. part. 2. cap.* 16. *ex num.* 1.
95 *& in laberint. creditor. p. 1. cap.* 15. § 1. *ex num.* 16. Castrens. *in l. fideiussor* 7. § *fin. num.* 5. vbi etiam Iason, *ff. qui satisd. cog.* Bartol. & cæteri ordinarij *in l. consentaneum* 8. *C. quom. & quand. iudex.* Alexander *in d. l. si fideiussor, § fin. numer.* 14. Rebuffus *tract. de litter. obligat. art.* 6. *glos.* 1. *ex num.* 14. Colerus *de proces. execut. p.* 3. *cap.* 11. *num.* 94. *&* 97. Molin. *in repertor. for. Aragon. verb. Emparamentum* vbi Portol. *ex num.* 1. Bardaxi *ad for. Arag. tit. de apprehens. quæst.* 3. Fontanella *de pact. nuptial. claus.* 7. *glos.* 2. *part.* 8. *nu.* 11. qui ponit pulchram speciem Florianus *in pleno tract. de sequestr.* Sesse *de inhibit. cap.* 8. § 2. *ex numer.* 116. Gratian. *discept. forens. cap.* 114. *ex n.* 1. *cap.* 167. *num.* 28. *c.* 531. *num.* 85. & 86. Ciarl. *controu. p. 1. cap.* 44. *per tot. præcip. num.* 13. *&* 43. Carrocius *in tot. tract. de sequestr.* Ciriacus *controv.* 116. *ex num.* 1. *contr.* 318. *num.* 25. *&* 49. *& contr.* 507. *num.* 14.
96 & novissime Iosephus Rosa *consult.* 5. *per tot.* Et licet non omnes de sequestrationibus sive *Empares* loquantur; plures, licet diversis terminis, de eis tractant, & cuncti plura tradunt, quæ conducunt ad quæstiones in praxi emergentes, & deservire possunt ad iudicandum, & consulendum: nostrum enim non est, eas quæstiones definire, sed prælibare ea quæ necessaria sunt ad percipiendam praxim fori Valentini.

Remedium ad tollendas has sequestrationes quoad illum apud quem reperiuntur, negatio est, mediante qua onus probandi transfertur in impetrantem, vel si exploratum sit res apud ipsum reperiri ad vitandum molestias sequestrationis facto deposito de mandato Iudicis apud tabularium Curiæ si de pecunia agitur, vel apud licitatorem si de rebus tractatur, facillime finem consequitur. Dominus vero rei sequestratæ mandatum de iustificanda *Empara* in fratres ab eodem Iudice impetrat quod si fiat sequestratio permanet seu confirmatur, sin minus eadem facilitate qua conceditur, revocatur, vt tradit Dominus Leo *d. dec. 5. in princ. & n.* 14. Licet aliquando posse appellare ab his sequestrationibus, cum Cassiadoro, Vestrillo & Lancelloto docet Gratianus. *d. c.* 114. *n.* 37. *&* 39. quod aliquando in vsu iudiciorum vidi. 97

Fiunt etiam per vsum huius iurisdictionis voluntariæ, inhibitiones de non alienando, aut aliquid disponendo de rebus suis absque citatione postulantis, quæ nuncupantur apud nos *manaments de no fer actes*, de quorum praxi tractat Dominus Leo *decis.* 23. *per tot.* dispositionem *for. vni. in extravagant. que los manamens de no fer actes, fol.* 97. interpretando: quæ praxis desumpta est ex tex. *in l. si sciens* 26. *ff. de contr. empt. l. seruus hac lege* 9. *ff. de manum.* tractant Alexander, Baldus, Raven, Villalobos, Suarez & Noguerol congesti per Valenz. *cons.* 19. *n.* 43. istæ enim monitiones sicut cætera præcepta iudicum continent interlocutionem, habentem vim definitivæ, & rem magni momenti, qualis est non posse disponere de rebus suis sub nullitatis decreto, & sic revocari nequeunt nisi mediante appellatione ex do- 98
ctrina Angeli *in § illud n.* 56. *in aut. de hæred. & falcid.* 99
vers. super glossam per quãdam interlocutionem, & cons. 115. *n.* 2. Bald. *in l. hi qui* 7. *n.* 2. *C. de appellat.* Decian. *in c. cum cessante* 60. *num.* 31. *&* 40. *vers. ex his infertur. de appellat.* Felin. *in c. qualiter & quando* 17. *num.* 7. *de accusat.* Ciriac. *contr.* 223. *ex n.* 1.

Hæc omnia quæ per Iudices ordinarios fiunt ad in- 100
stantiã cuiusvis petentis per vsum iurisdictionis voluntariæ, sive causa cognita, sive non, transferuntur ad contentiosam si is cuius interest se opponat coram eodem Iudice petendo revocationem, quia resoluuntur in simplicem citationem, vt de præcepto de solvendo dixi *hoc cap.* § 2. *num.* 7. & rationem elegantissimam tradit Ant. Fab. *in C. lib.* 7. *tit.* 15. *defin.* 8. dicens: *quoties cumque ille ipse iudex qui aliquid iussit vetuitve, contrario imperio tollere id ipsum potest, non est admittenda appellatio;* quo in casu omnia hæc expediri debent per cognitionem 101
summariam, vt docet Dominus Crespi *d. obser.* 114. *n.* 20. idem erit dicendum si appellatio interponatur, sed hoc in casu non semper summatim procedendum erit; quia appellatio sequitur naturam primevi Iudicij, vel actionis, vt cum Baldo, Decio, Francho-Bellamera, Scaccia & alijs probant Portoles *ad Molin. in repertor. verb. appellatio, nu.* 130. D. Leo *decis.* 41. *num.* 5. Puteus Cassiado- 102
rus & Rota quos sequitur & laudat Salgado *de reg. protect. part.* 3. *cap.* 4. *num.* 42. Fontanella *decis.* 170. *n.* 6. *cum seqq. & decis.* 420. *num.* 9. ob quod inspiciendum erit an deductum in his cognitionibus debeat expediri in iudicio ordinario, an in summario, nam iuxta genus suum sortitur naturam Iudicij. Si enim declaratio iure vinculi comprehendat bona attingentia maiorem summam, non est ratio obquam appellatio muret naturam causæ, imo experimur has appellationes cumulari per Regiam Audientiam cum Iudicio principali, quod regulariter non fieret si essent diversæ speciei, sed vt plurimum causæ istæ summariæ tractantur.

CAPVT

CAPVT XII.

De iudicio secundæ, vel vlterioris instantiæ, scilicet appellationis, suspicationis, vel recursus.

§. I.

De latione Sententiæ diffinitivæ in causis civilibus ad interpretationem fori. 1. de sentent. & actis, *cum alijs iuribus.*

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

SI Sentencia sera donada, per alcun Iutge, e en aquella sentencia no ha absolucio, o condemnacio: ay tal sentencia, no es dita sentencia, ni ha valor.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio supponit sententiæ pronuntiationem vt interponatur.*
2 Sententiæ *nomen latissimè patet, & plura significat in iure.*
3 *Sententia revera est animi expressio ad explicandum ea quæ in eo latent.*
4 *Sententiæ definitio secundum ea de quibus agimus.*
5 *Sententia differt à decreto, & de eius divisione, remissivè.*
6 *Visio actorum quomodo apponatur in sententijs, & quid operetur.*
7 *Visio actorum per quos adnotari debeat in Regia Audientia.*
8 *Citatio ad publicationem sententiæ qualis requiratur.*
9 *Sententia lata nullo ex litigatoribus instante publicationem, nulla est ipso iure.*
10 *Sententiæ inter Romanos vtraque parte adstante ferebantur.*
11 *Citatio trina, vel vna peremptoria de iure requiritur ad publicationem, de foro sufficit vnica citatio.*
12 *Relatio, & consilium ad promulgationem sententiæ quomodo adhibeatur, remissivè.*
13 *Iudices inferiores Regni Valentiæ de consilio Assessorum iudicare tenentur.*
14 *Sententiæ in Regia Audienttia quomodo deliberentur.*
15 *Interventio trium necessaria est in re summam quatuorcentum librarum excedente, sed duorum suffragia sententiam faciunt.*
16 *Advocatus iudicare non potest litem in qua patrocinium præstitit.*
17 *Ita vt neque consensu partis defectus suppleatur,*
18 *Recusatione opus non est, quando subscriptio Advocati in ipsis actis reperitur.*
19 *Iurisdictio duorum Senatorum non egreditur summum quatuorcentum librarum.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
20 *In lite ad Fiscum spectante Fiscalis interventio necessaria est.*
21 *In lite spectante ad ordinem militarem Beatæ Mariæ de Montesa, interventio vnius ex Assessoribus togatis requiritur iuxta forum.*
22 *Sententiæ Regiæ Audientiæ latino sermone cum motivis inscriptis feruntur.*
24 *Idem in Aragonia, Cathalonia, Sicilia, & alijs Regnis observatur.*
25 *Motiva non apponenda in sententijs plures tenuerunt.*
26 *In Regno Castellæ & alijs Provincijs sententiæ feruntur absque motivis.*
27 *Ad validitatem sententiæ sufficit expressio eius quod diffinitur.*
28 *Iura expenduntur* in l. si filius 23. in prin. ff. de iur. patron. in l. si maritus 46. ff. famil. hercis. & in l. fin. ff. de hæred. instit. *pro appositione motivorum.*
29 *Tex.* in l. Metrodorum 40. ff. de pœnis *expenditur ad idem in criminalibus.*
30 *Exempla huius rei adducta per Barnabam Brisonium memorantur.*
31 *Tex.* in c. sicut 16. de sent. & re iudic. *interpretatur.*
32 *Rota Romana observat morem apponendi motiva in sententijs.*
33 *Motiva sententiæ demonstrant curam Iudicis in examine causæ iudicandæ.*
34 *Expressio malæ causæ, raro contigit, & leges non fiunt nisi de his quæ vt plurimum eveniunt.*
35 *Iurisconsultorum dignum est, proposita ratione dubitandi, rationem decidendi tradere. ibidem.*
Advocatorum abusus in impugnandis sententijs vbique experitur, ibid.
36 *Sententiarum ferendarum forma iuxta praxim Regiæ Audientiæ.*
37 *Sententia conformis esse debet libello.*
38 For. 2. quib. non nocet res iudicat. *explicatur.*
39 *Sententia recte fertur dum conformis sit deductis in toto processu, si virtualiter insunt in libello.*
40 *Iudicium ferendum est, secundum allegata, & probata.*
41 *Sententia dubia, vel obscura interpretanda est per acta processus.*
Acta sunt vehiculum ad sententiam, ibid.
42 *Iudex tenetur iudicare secundum leges communes, vel municipales.*
43 *Ex motivis clare dignoscitur an sententia feratur secundum leges.*
44 *Sententia debet continere condemnationem, vel absolutionem.*
45 *Condemnatio, vel absolutio per æquipollens sufficit, vt sententia rite feratur.*
46 *Id quod non liquet tempore sententiæ, reservandum est ad aliud examen.*
47 *Quomodo expediebantur lites tempore Consultorum si non liquebat.*
48 *In Regia Audientia ad decisionem non possunt devenire Senatores, quin omnes dicant resolutionem meditatam habere, & tunc vnica concione sententiæ resolutio sumenda est.*
49 *Reservationes quibus formulis in Regia Audientia fiant.*
50 *Sententia subsignata atque perfecta apud officium apponitur, ad publicationem.*
51 *Forma publicandi sententiam, remissive traditur.*
52 *Sententia in Regno Valentiæ non requirit pronuntiationem ipsius Iudicis, sufficit recitatio facta per scribam mandante Iudice.*
53 *Sententia recitata, an aliquid immutari possit.*
54 *Text.* in l. 2. C. de sentent. ex peric. recit. *expenditur.*
55 *Sententia re non integra, neque in syllaba immutari potest, hoc est postquam copia tradita est.*
Text. in l. fin. C. Theodos. de sent. ex peric. recit. *expenditur, ibid.*
56 *Sententiæ Regiæ Audientiæ publicantur in domo Regentis, ipso mandante.*
57 *Iurisdictio Regiæ Audientiæ residet in corpore, & ea quæ explicatione egent, fieri debent per eum qui præest.*
58 *Sententiæ publicantur per vnum ex Regijs mandati scribis.*
59 *Sententia concipi debet verbis proprijs, claris, atque intelligibilibus.*
60 *Sententiæ verba strictè sumenda sunt, itavt nihil in ea contineri dicatur, nisi quod expressum est, vel necesse*

ſubintelligi debet ſecundum expreſſa.

61 *Sententia non ſolum dicere debet* Mevium condemnandum fore, *ſed addendum* vti condemnamus.

62 *Pauli Xamar lapſus notatur in explicatione ſententiæ Petri Belluga.*

63 *Abſolvendum pronuntiare interloquutio eſt, quæ non arctat.*

64 *Sententia certa eſſe debet, & ſub conditione non eſt ferenda.*

65 *Tex.* in l.1.§.biduum 5. ff. quand. appell.ſit.& l.qui teſtamento 37.ff.de excuſat.*expenduntur.*

66 *Sententia finem liti non imponit, ſi ſub conditione lata ſit.*

67 *Sententiæ latæ ſub conditione, ſemper opponi poteſt defectus conditionis, itavt ex ea oriatur actio, & exceptio.*

68 *Sententiæ pars non debet concipi ſub conditione, ex eiſdem rationibus.*

69 *Tex.* in l. in ſententijs 59. §.2. ff.de re iudic. *expenditur.*

70 *Conditio, vel modus poni poteſt in condemnatione acceſſionum, ſubſtantiæ principalis ſententiæ.*

71 *Cauſa apponendi conditiones in ſententijs plerumque procedit ex genio Iudicis.*

72 *Iactura litigantibus reſultans, ex conditione, vel modo adhibitis in ſententijs.*

73 *Sententia lata contra mortuum nulla eſt ipſo iure.*

74 *Declara ſciente Iudice per acta, ſecus ſi ignorante Iudice lata ſit.*

75 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*

76 *Tempus præfinitum Iudicibus ad pronuntiandum in Aragonia, & Cathalonia.*

77 *Tempus conceſſum Iudicibus Valentiæ ad pronuntiandum.*

78 *In obſervantia huius diſpoſitiones ex negligentia litigatorum.*

79 *Sententiæ definitivæ effectus præcipui.*

80 *Sententiæ effectus operantur quando facit tranſitum in rem iudicatam.*

81 *Sententiæ Regis latæ in Supremis Tribunalibus lateri ipſius inhærentibus, legis habent vigorem.*

82 *Quæ concluſio non procedit quoad ſe, neque dum lis pendet, adhibito aliquo remedio.*

83 *Sententiæ latæ in Regia Audientia Valentiæ feruntur nomine Regis, ſed non immediate.*

84 *Tex.in* privil.2.D.R.Ioannis II.verſ. & attento *expenditur.*

85 *Sententiæ Senatus Cathaloniæ vim legis non habent. Neque Audientiæ Aragoniæ, ibid.*

86 *Rex non poteſt condere leges in Regnis Coronæ Aragonum abſque Curia, dum ſunt novi iuris inductivæ in derogationem aliarum, non vero quæ fiunt per modum interpretationis iuris dubij.*

87 *Sententiæ Regis quæ obtinent vim legis, fiunt cauſa cognita, quare non reſultant in derogationem fororum.*

88 *Sententiæ latæ contra legem nullæ ſunt ipſo iure.*

89 *Sententiæ Regiæ Audientiæ exemplo deſerviunt in ſimilibus.*

90 *Exemplis non eſt iudicandum.*

91 *Exempla maximopere iuvant ad interpretationem iuris dubij.*

92 *Deciſiones Regiæ Audientiæ amplectendæ ſunt potiori ratione quam admittere ſolemus deciſiones exterarum gentium, & doctrinas Doctorum.*

93 *Conſuetudo iudicandi ſequenda eſt tanquam lex.*

94 *Sententia lata contra conſuetudinem illius Provinciæ, eſt nulla.*

95 *Conſuetudo iudicandi inducitur per duos actus conformes.*

96 *Conſuetudo iudicandi per Iudices inferiores non eſt attendenda.*

97 *Conſuetudo iudicandi, ſi ſit contra legem, attendenda non eſt, etiamſi eſſet Supremi Tribunalis Provinciæ.*

98 *Effectus ſententiarum ſuſpenduntur per appellationem.*

99 *Appellatio eſt remedium competens contra ſententias Iudicum inferiorum, ſupplicatio vero contra ſententias Tribunalis iudicantis nomine Regis.*

100 *Sententiæ Regiæ à quibus ſupplicatio interponitur fiunt exequibiles præſtita cautione.*

101 *Remedia extraordinaria adhiberi ſolent ne Regiæ ſententiæ exequibiles fiant præſtita cautione, & quæ ſint hæc.*

DVm de iudicio in ſecunda, vel vlteriori inſtantia tractare debemus, de ſententiarum promulgatione aliqua dicere neceſſarium eſt, nam appellatio ſupponit Iudicis pronunciationem, cum nemo à gravamine nondum illato appellare divinando vtiliter poteſt *l. 1. in princ.ff.quand.appell.ſit.l.ante ſententiæ 7. C. quor. appell. non recip.for. 1.vt litt.pendent.for.3. de appellat.for.8. eod.* Dominus Creſpi *obſ.* 114. *num.* 61. pluribus Salgado *de reg.protect. p.2.c.2.ex num.3.* Quare antequam explicationem iudicij appellationis deſumamus, quæ per foros, ſtylos & conſuetudines Regni Valentiæ, quoad prolationem ſententiæ, ſtatuta ſunt, tradere de re erit. Supra *cap.8.§.9. in princ.* reſervaveram præcipuam tractationem ad hunc locum; de ſententijs iam tracto, de re iudicata per diſcurſum huius capitis diſerere eſt neceſſe, vt in ſequenti ad executionem iudicati tranſeamus. Dictum remanet *in d.§.9.* omne quod attinet ad ſententias cauſarum criminalium; nunc de eiſdem ſententijs definitivis in civilibus agendum eſt. 1

Sententiæ nomen multifariam in iure noſtro vſurpari ſolet. Aliquando ſumitur pro firma atque indubitata reſponſione tex.*in §.reſponſa prudentum 10. inſtit.de iur. nat.gent.& civil.* ibi : *ſententiæ & opiniones eorum quibus permiſſum erat de iure reſpondere.* Aliquando pro conſenſu ponitur tex.*in l.3. C.vbi & apud quem cogn. in integr. reſtit. agen. ſit.* ibi : *vel arbitros ex communi ſententia electos.* Aliquando ſcientiam indicat. tex. *in l. viduæ, C. de nupt.* ibi : *ſine patris ſcientia non conveniant. Quod ſi in conventionis delectu mulieris voluntas patris repugnat ſententiæ.* Nonunquam conſilium, vel ſuffragium præſtare ſonat : tex.*in l.fin.ff.de Senator.* ibi : *quia hi ſoli in Senatu ſententiam dicere ſolent.* tex.*in l.fin.C.de vendit.rer.civit. lib.11.* ibi : *vnumquemque eorum, qui convenerint iubemus ſententiam quam putet vtilem patriæ ſuæ deſignare.* Significat etiam interpretationem tex. *in l. cum talem princ. ff.de condit. & demonſtr.* ibi : *ſed diſplicuit ſententia, non enim voto matris opponi tam ominoſa non interponendæ cautionis interpretatio debet.* Pariter importare ſolet formam iuſſionis tex. in *l. Divus 7. ff. de in integr. reſtit.* ibi : *in hanc ſententiam reſcripſit.* & *in l. cum anteà 5. in princip. C. de recep. arbit.* ibi : *ſed nulla ſententia præcedente communis electio vt illorum ſententiæ ſtaretur, procreabat.* ſic ſimiliter voluntatis declarationem iudicat tex.*in l.1.ff. qui teſtam.facer. poſſ.* ibi : *voluntatis noſtræ iuſta ſententia,* & *in l.1.§.conventiones.ff. de pact.* ibi: *ita & qui ex diverſis animi motibus in vnum conſentiunt, id eſt in vnam ſententiam decurrunt.* 2 3

Licet, ſi verum amamus, omnes iſtæ ſignificationes coincidunt in eo, quod ſententia ſit vera animi expreſſio, ita vt quid intelligamus explicetur; quod non diſſonat ſenſui, in quo capiendum in præſenti nomen *Sententiæ* eſt. Quia pro ſententia definitiva de qua agimus, accipienda eſt: *Iudicis pronunciatio finem controverſiæ imponens, abſolvendo, vel condemnando.* ſic probant tex. *in l.1.ff.de re iudic.* in *l.fin.C.de error.advocat. l.properandum, C.de indic.* & Clarius *in l.3. C.de ſent. ex peric. recit.* De iure noſtro *for.4.de excep.rei iud.for.22.de verbor.ſignific.* & *for.12.de appellat.* exornant præter ordin. in his iuribus Speculator *tit.de ſentent. in prin. lib. 2.part.3.* Hoſtienſ.*in ſum.tit.de ſent.num.1.* Abbas *in rub.de ſent.* & *re iudic.* Maranta *in ſpecul. ord. iudic. part.3. ſextæ princip. act.1.de ſent.ex num.1.* Papienſ.*in prax.tit. de forma ſent. defin.n.3.* Rebuffus *in l.quod iuſſit in princip.ff.de re iudic.* & *tract.de ſent.execut.num.2.* & 3. Alexand.*in l.poſtquam liti*, vbi etiam Iaſon, *C.de pact.* Gloſ.*in cap.1.§.ſi vero verbo* 4

ho iudicium de excep. Rota Roman. *diverſ. lib. 3. deciſ.* 854. Vincent. de Franch. *deciſ.* 346. *num.* 2. *&* *dec.* 364. *num.* 7. Giurba *deciſ.* 36. *num.* 8. Ignatius Pereyra *tract. de reviſ. c.* 26. *numer.* 3. Petrus Gregor. *lib.* 50. *ſyntagm. cap.* 1. *num.* 2. Iacob. Cuiac. *in paratitl. ad tit. C. de ſent. & interloc. om. iudic.* Pichard. *in manuduc. ad prax. p.* 2. §. 2. *num.* 8. *in prælud.* Bardaxi. *ad for.* 3. *de litib. abbrevi. num.* 2. Seſſe *de inhibit. c.* 2. §. 3. *ex num.* 65. Fontanella *de pact. nuptial. clauſ.* 3. *gloſ.* 2. *numer.* 59. Peguera *deciſ.* 197. *num.* 6. Ramon. *conſil.* 86. *nu.* 4. Valenzuel. *conſ.* 40. *num.* 51. *&* *conſ.* 68. *num.* 5. Loterius *de re beneficiar. lib.* 3. *quæſt.* 18. *ex num.* 1. *cum ſeqq.* & turſus *ex num.* 171. late Scaccia *de ſent. & re indic. gloſ.* 14. *quæſt.* 2. *ex num.* 1. qui *num.* 3. explicat in quo ſententia differat à re iudicata, *&* *num.* 47. in quo differat à decreto de quo aliqua notavimus *C. præced.* §. 6. *num.* 50. *cum ſeq.* ſed hæc non ſunt noſtri inſtituti, & plures paſſim reperiuntur qui tractent: ſicut neque pertinet ad nos explicare diviſionem dum hi Doctores tradiderint ſignanter Scaccia *d. gloſ.* 14. *quæſt.* 3. *&* 4. cum hic ſolum de diffinitiva tractare intendimus.

6 Concipienda igitur ſententia eſt incipiendo ab invocatione Divini Nominis: exprimendo etiam nomen Iudicis eam ferentis, cum titulis dignitatis, & expreſſione auctoritatis, qua fungitur, quæ ommittuntur quia plures ex laudatis diffuſe tradunt, ſignanter Scaccia *ibid. gloſ.* 1. *cum ſeqq.* quare non immoramur. Sequitur atteſtatio inſpectionis actorum totius proceſſus quam *vidits* dicimus, dum in præambulo ipſius ſententiæ Iudex mediante actuario atteſtatur ſe vidiſſe ſigillatim acta vniverſa, quod opportunum eſt, nam ſententia lata non viſis actis, nulla ipſo iure eſt per *tex. in l.* 2. *C. de edend.* tradunt Rota *diverſ. deciſ.* 18. *numer.* 2. Valenzuela *conſil.* 171. *num.* 68. Salgado *de reg. protect. p.* 1. *cap.* 8. *num.* 14. Giurba *obſer.* 42. *num.* 30. pluribus Anton. Amato *var. lib.* 2. *reſol.* 71. *ex num.* 1. viſio actorum per Iudicem fit, ſi ex inferioribus quando acta inſpicit, & ſcrutatur; ſi ex Senatoribus quando ſolemnis relatio eorum fit,
7 & per actuarium adnotatur; vnde corruit diſcurſus non credendi aſſertionem Iudicis, de quo Amato *d. reſol.* 71. *num.* 7. & Scaccia *gloſ.* 9. *ex num.* 31. cui occurendo fit ſatis dum per actuarium, vel Relatorem inſpectio in actis adnotatur per quam apparet ex deductis atque probatis ſententiam latam fuiſſe, vt ex Butrio, Bartulo, Vancio, Ancarrano & alijs notat Guido Pancirol. *in prax. part.* 3. §. *præmittuntur, pag.* 197. & poſt eum Fauſtinus *ibid. verb. viſis*, & Scaccia *gloſ.* 9. per quatuor quæſtiones, quas in hac tractatione conſumpſit. Hinc etiam profluit ratio diſpoſitionis *for.* 48. *anni* 1564. *& for.* 148. *curiar. ann.* 1626. dum in eis cavetur quod adnotatio viſorum fieri debet per vnum ex ſcribis mandati, qui in Regia Audientia deſerviunt, nam cum relationes vt plurimum privatim fiant, vt dixi *cap.* 10. §. 5. *num.* 30. ad illos ſpectat hæc adnotatio; ſed non obſervatur; forte quia maioribus negotijs detenti, de his curare non valent, & ſic fit per actuarium cui Iudex committit.

8 Sententiam præcedere debet cauſæ concluſio, de cuius forma dixi eodem *c.* 10. §. 5. *num.* 22. & citatio partis ad publicationem ſententiæ. Conſulto dixi citationem partis, non partium; nam cum vna ex ipſis inſtat publicationem ſententiæ, imo & ipſam citationem, illius præſentiam neceſſariam ſuppono: alias eſſet ſententia ipſo iure nulla, quia Iudex ex officio ad promulgationem devenire non poteſt per tex. *in l.* 4. §. *hoc autem, ff. de dam. infecto*, alijs relatis tradunt Ripoll *ad*
9 *Peguer. in prax. rub.* 24. *num.* 32. Gratian. *diſcep. forenſ. cap.* 40. *num.* 23. Salgado *de regi. protect. part.* 2. *cap.* 18. *numer.* 7. & pluribus Cortiada *deciſ.* 24. *num.* 198. Alterius igitur partis citatio neceſſaria eſt.

Et quamvis de iure vtraque parte præſente publicatio ſententiæ fiebat, ad quod obtinendum, vadimonium per reum dabatur, vt tradunt Briſon. *lib.* 5. *de formul. in princ.* Carol. Sigon. *lib.* 1. *de Indic. civ. Rom. c.* 26. Iacob. Revard. *lib. ſingul. pro tribun. cap.* 9. & probant textus *in l. de vnoquoque* 47. *ff. de re iudic. l. quæſitum* 60. *ff.* 10
eod. l. certum 6. §. *ſi quis abſente, ff. de confeſ. l. vt proponis, C. quom. & quand. iud.* docent Briſonius *d. lib.* 5. §. *inter pares, pag.* 514. Gail. *obſ.* 109. *lib.* 1. Afflictis *deciſ.* 346. Capic. *deciſ.* 139. Vrſil. *ad Afflict. in add. ad deciſ.* 344. Riccius *collect. deciſ.* 1609. Maranta *part.* 6. *memb.* 1. *num.* 48. Scaccia *de Iudic. lib.* 1. *cap.* 91. *num.* 21. *& de re iudic. gloſ.* 10. *ex num.* 1. *cum gloſ. ſeq. ex num.* 7. Sed aliquo venire renuente ter citandus venit, vt contumax fiat ex tex. in
l. ad peremptorium, ff. de iudic. cum vulgat. verum hæc om- 11
nia ceſſant in Regno Valentiæ, nam per *for.* 92. *Cur. ann.* 1626. cautum expreſſe habemus quod vnica citatio ſufficiat ad legitimam ſententiæ promulgationem, ſive fiat principali litigatori, ſive legitimo procuratori, mandãte Iudice: in qua nihil aliud exprimitur, quam *inſtante Petro, citatum fuiſſe Ioannem ad publicationem ſententiæ in diem caſtrinum tali in cauſa*, vt verſatis in foro notum eſt.

Ex his ſequitur, quod relatio actorum debet præce- 12
dere, quæ in Regia Audientia fit per Iudicem ipſum Commiſſarium cauſæ modo quo dixi *d.* §. 5. *num.* 30. in Curijs inferiorum relatio non fit, ſed vnuſquiſque Iudicum acta inſpicit, vt ibidem notavi.

In Regno Caſtellæ relationes cauſarum publice & palam fiunt per Actuarios illarum: vtrum hæc praxis vtilior ſit, dubitari merito valet. Si per Actuarios fiat partes quæ inter ſunt notare poſſunt, quæ per oblivionem omittuntur, & plerumque cura ipſarum non ſufficit, ne iacturam experiantur cum amore, odio, vel pretio relationes ſæpius fiant ad illorum arbitrium; & ab ipſis pendet brevitas aut mora expeditionis. Si Iudices ipſi acta ſcrutentur, ex ipſorum religione pendet omnia accurate ſcrutari. Et ſi meum iudicium in his adhibendum eſt, quoad exterioritatem melior eſt forma procedendi per relationem actuarij; nam litigatoribus debitum officium impenditur coram ipſis acta referendo: quoad ſubſtantiam vtilior eſt praxis inſpiciendi acta privatim ab ipſis iudicibus, quibus deferendum puto in hoc quod eſt minus, dum defertur in iudicio ferendo quod minus eſſe nemo dubitabit, experientia docente quod vigilantia iudicis in rimandis meritis plerumque non ſufficit ad recte pronuntiandum vitiata cauſa in radice ipſius relationis. Poſtea conſilium adhibebatur.

Romæ per Prætorem quinque Senatores, & totidem 13
Equites Romani ad conſilium vocabantur in diebus cognitionum, vt Iacob. Revard. tradit *d. cap.* 9. & Briſonius *d. lib.* 5. *de formul.* §. *in conſilium, pag.* 535. Iudices vero dati duos aut tres ſocios vel amicos Iuriſperitos advocabant, vt Carolus Sigonius tradit *d. lib.* 1. *de indic. cap.* 28. *verſ. atque vnus.* Quiſque ſententiam ſive ſuffragium ferebat, & quod maiori parti placuiſſet, Iudex 14
ipſe pronuntiabat. In Regno Valentiæ Magiſtratus inferiores de conſilio Aſſeſſorum iudicare tenentur, vt dixi *ſup. cap.* 6. §. 5. quorum conſilium in iudicialibus Magiſtratus reſpective ſequi tenentur, vt *ibid. nu.* 32. tradidi & in ſententia exprimi debet quod de Conſilio Aſſeſſoris fertur.

Reſpectu Regiæ Audientiæ, cauſa evocata, & vni ex Senatoribus cuiuſque Aulæ commiſſa in ea lis proſequitur, concluditur atque recitatur modo quo tradidi *cap.* 2. §. 2. *num.* 188. Quibus adde quod licet *in for.* 7. *Curiar. anni* 1585. ſupplicatum enixe fuit quod ad concluſionem deſumendum, & definiendum lites, requireretur concurſus trium Senatorum, quod per leges Caſtellæ conſtitutum eſt *l.* 43. *tit.* 5. *lib.* 2. *recopil.* vbi Aze- 15
vedo Pichard. *in manuduct. p.* 2. *in prælud.* §. 2. *num.* 16. Larrea *Allegat. Fiſcal.* 118. *num.* 11. tamen decretum datum, eis precibus non fuit conforme; nam in eo dicitur *quod fiat deliberatio in quacumque cauſa ſecundum quod maiori parti placuerit intervenientium.* Quare obſervatur, quod ſi ex quatuor Senatoribus ad vnamquamque Aulam deſtinatis, vnus valetudine vel alia de cauſa impediatur, dum tres tantum interſunt, ex vniformi ſuffragio duorum ſententia procedat. Quod ſemel in

cauſa

causa gravi evenire vidi. Res dura aliquibus videtur, sed nititur decisione text. *in l. duo ex tribus* 39. *ff. de re iudic.* cum alijs congestis per D. Crespi *obs.* 10. *num.* 19. quibus adde textum, *in l. iubemus* 34. *C. de appellation.* ibi: *non prius causam dicerni quam per sacram pragmaticam nostri numinis iussionem duo Magnifici Viri, vel patricij, vel consulares, vel præfectorij, quos pro tempore nos elegerimus, iubeantur adiungi viro illustri pro tempore quæstore nostri palatij, & vna cum eo in scriptis relationem discernere, & responsum relationi dandum sua sententia manifestare: vt tamen dispositio huiusmodi excellentissimorum iudicum omnimodo rata sit, nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre sententiam, vel aliam quamcumque dubitationem introducere.*

16 Sed audi pulchram speciem: agebatur lis ardua nimis inter Comitem de Gestalgar, & Don Franciscum Ludovicum Roca Equestris Ordinis sancti Iacobi in in mea Aula. Magnificus quondam Franciscus Aguerre antequam munus Senatoris obtinuisset patrocinium in ea præstiterat Don Francisco. Relata fuit per alium Senatorem die qua vnus absens reperiebatur, & remanentibus tribus tantum Magnificus Franciscus Aguerre suffragium præstitit & decisa ad favorem sui clientis sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die 7. Iulij anni* 1644. Beneficio nullitatum Comes revocari supplicavit, quæ instantia mihi commissa fuit nulli dubium erat, quod Advocatus minime potest iudicare causam in qua patrocinium præstitit text. *in l. quisquis in princ. C. de postulan. l. fin. C. de assessorib. l. qui iurisdictioni præst* 10. *l. Prætor* 17. vbi Glossa, *ff. de iurisdict. omn. iudic.* docent præter Ordinarios in his iuribus Bertazol. *cons. crim.* 550. *num.* 2. Cancer. *var. lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 49. *cum seqq.* Gratian. *discep. forens. cap.* 4. *num.* 5. Ramon *consil.* 35. *num.* 5. Camil. Borrel. *in sum. decis. tit.* 65. *de advocatis, num.* 125. Farinac. *in fragm. part.* 2. *verb. Iudex nu.* 848. Cavedo *decis. Lusit.* 20. *part.* 1. Augustt. Barbos. *in collect. ad c. posthumo* 36. *de appellat. num.* 3. Xamar *de offic. iudic. & advocat. part.* 3. *q.* 5. *n.* 46. Giurba *decis.* 99. *n.* 7. Carol. de Grassis *de exception. excep.* 24. *num.* 6. Fontanella *decis.* 10. *nu.* 12. Larrea *d. allegat.* 118. *num.* 7.

17 Quæ conclusio adeo est vera, vt etiam de consensu vtriusque partis Iudex esse non possit, quia in eodem causa ius dicere in qua quis patrocinium præstitit monstruosum ac indecens videbitur, etiam si integerrimus vir sit, duorum enim officium geret incompatibiliter, iura namque vnius fovendo, & iudicium postea proferendo, quod à suspicione nunquam liberabitur: notant Angelus *in d. l. Prætor, ff. de iurisdiction.* Mieres *ad const. Cathalon. part.* 2. *collat.* 6. *cap.* 17. *de professor. iurisprud.* Xamar *dict. quæst.* 5. *num.* 45. Fontanella *d. decis.* 10.

18 *num.* 21. Giurba *decis.* 54. *num.* 5. Larrea *d. num.* 10. *ad med.* Nec relevat dicere, quod excludi debet Senator qui patrocinium præstitit mediante recusatione, vt tenuerunt Craveta *cons.* 199. *num.* 14. Gratian. *discep. for. cap.* 4. *num.* 21. Barbosa *vbi prox. dict. num.* 3. & Giurba *dict. num.* 5. qui alios laudant. Nam hoc procederet si pars læsa sciret dictum Magnificum Doctorem Aguirre suffragium præstaturum esse in ea causa: frequenter enim hæc evenire solent, & Senatores qui prænoscunt, abstinent ab interventione nemine instante secundum facultatem ipsis concessam per *for.* 2. *de indic.* de quo egi *cap.* 10. §. 1. *num.* 202. *cum seqq.* cum enim relatio privatim facta fuisset, & vnus ex tribus intervenientibus parte inscia, non solum patrocinium præstiterat, verum in actis subscriptiones ipsius pro cliente allegando repertæ fuerunt, visum fuit tolerari non posse, sicut nec toleratur in Senatu Cathaloniæ, vt asserit Fontanella *d. decis.* 10. *num.* 21. Cuius exemplar, in his quæ per nostros foros expressa non sunt, veneramur,

19 & sequimur. Excluso igitur suffragio ipsius, & remanentibus in Aula duobus tantum idoneis ad iudicandum, iurisdictio eorum solum extendebatur ad decidendas causas quatuor centum librarum, & infra iuxta *cap.* 6. *pragmat. erectionis Regiæ Audientiæ cum duobus Aulis in civilibus anni* 1607. Confirmatæ per *for.* 22. *Cur. anni* 1626. Ex quibus me referente, nulla fuit declarata dicta sententia ex defectu iurisdictionis, sententia publica per Vincentium Ferrera Militem *die* 11. *Augusti anni* 1653.

Sed nota, quod si in lite tractatur de re spectante ad 20
Fiscum, Advocati Fiscalis in criminalibus, vel Patrimonialis in civilibus necessaria est interventio sub nullitatis decreto per tex. *in l.* 3. §. *diuus. ff. de iur. Fisc. l. si fiscus* 7. *ff. eod. l. de vnoquoque* 47. §. 1. *ff. de re iudicat. l. fin. C. de Advocat. Fisc.* vbi etiam de interventu in examine, id est relatione, *l. Rationalis* 41. *C. Theod. de appellat. for.* 45. *de Cur. & Baiul.* Belluga in *specul. Princip. rubr.* 1. *numer.* 5. pluribus Alfarode *offici. fiscal. glos.* 9. *num.* 27. *glos.* 16. *privil.* 65. *num.* 210. *glos.* 18. *num.* 15. & *glos.* 34. §. 8. *num.* 229. Ripoll. *ad Peguer. in prax. rub.* 27. *num.* 119. *cum seqq.* Solorzan. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 6. *ex num.* 13. Dominus Leo *decis.* 187. *num.* 6. Larrea *allegat. fiscal.* 1. *num.* 28. & Paulus Xamar *de offic. iudic. & Advocat. part.* 2. *quæst.* 6. *ex numer. trigesimo*, vbi de subscriptione ipsius sententiæ, & de citatione procuratoris fiscalis plura cumulat ad rem. In rebus 21
spectantibus ad nostrum inclytum ordinem Beatæ Mariæ de Montesa, & sancti Georgij de Alfama, intervenire debet vnus ex Assessoribus togatis eiusdem Ordinis, qui ex Senatoribus sunt, vt cautum reperitur per *cap.* 24. *Brach. Eccles. cur. anni* 1626. vt dixi *cap.* 7. §. 4. *num.* 65. Quæ dispositio cum per modum legis præter ius commune inducta reperiatur, formam iudicandi præscribit ex his quæ dixi *sup. cap.* 3. §. 3. *num.* 17. ob quod nullitatem producere eius defectum credo, sed observantia interveniendi viget, ita vt numquam omissam audirem. Qua de causa cum Duæ Aulæ causarum civilium in Regia Audientia sint, fere semper ex vnaquaque vnus Assessor desumitur. Et si in Aula criminali aliquid ad ordinem spectans tractandum est, illico vnus ex Assessoribus vocatur.

Re per consilium decisa, sententia latino sermone 22
scribenda in brevi loco, est per ipsum relatorem, vel scribam, in cuius fine notatur qui interfuerint, & quis præfuit, ab eo sumitur forma sententiæ, vt dixi *d. c.* 8. §. 9. *n.* 14. & 24. Et in vtroque, nempe brevi loco (sive vt dicimus *Conclusione*) & sententia exprimi debent motiva ad decidendum, vt expresse iussum est in *for.* 33. *Curiar. anni* 1565. ibi: *ab motius iuridichs.* Quod iam tempore Petri Belluga in vsu erat, vt ipse innuit in *specul. rubr.* 41. *num.* 32. *vers. item potest.* & nunc observatur vt docet Dominus Crespi *obser.* 5. *num.* 107. licet ad rationes in contrarium adductas nil responderit. Idem in Cathalonia observari tradunt Peguera *in praxi rubr.* 24. *num.* 5. vbi Ripoll. *num.* 17. *cum seqq.* Cancer. *variar. lib.* 3. *cap.* 17. *numer.* 407. Fontanella *de pact. clau.* 7. 23
glos. 3. *part.* 10. *num.* 49. Ioseph Ramon *cons.* 100. *n.* 291. Idem Fontanella *decis.* 287. *nu.* 18. & 19. & *decis.* 596. *num.* 6. Xamar *d. p.* 1. *quæst.* 15. *num.* 8. in Aragonia tradunt Esse *decis.* 290. & *decis.* 314. D. Casanate *cons.* 43. *in temmate, & consil.* 44. *n.* 55. vbi motiva sententiarum examinat, sicut Ramon *vbi proximè.* De Regno Siciliæ mentionem huius consuetudinis faciunt Giurba *decis.* 36. *num.* 9. Mastrillus *decis.* 237. *num.* 14. *lib.* 3. Antonius Amato *variar. lib.* 2. *resol.* 85. *num.* 10. De alijs Regnis Boër. *decis.* 172. *num.* 25. Socin. Iun. *consil.* 181. *num.* 89. *lib.* 2. Alexand. *consil.* 192. *col. penult. vers. nec prædictis obstat. vol.* 6. Cavalcan. *de Brachio Regio part.* 3. *nu.* 329. & *decis.* 18. *numer.* 15. Bartol. *in l. si is ad quem. ff. de adquir. hæredit.* Felin. *in c. inter cæteras, col.* 1. *de sent. & re iudic.* Socin. *consil.* 84. *colum.* 3. & *consil.* 102. *col.* 2. & *consil.* 124. *col.* 2. *vol.* 1. Magon. *decis.* 123. *n.* 16. Scaccia *de re indic. glos.* 14. *q.* 17. *n.* 72.

In contrarium vero, allegari solet textus *in c. sicut* 16. 25
de sent. & re indicat; cuius auctoritate ausi fuere dicere aliqui Doctores, quod fatuus esset iudex, qui sententiæ suæ rationem exprimeret, vt Guido Pancirol. *in prax. d. part.* 3. *§. hodie tamen, pag.* 197. Maranta *in specul. p.* 6. *act.* 1. *num.* 118. Vancius *de nullit. ex defect. proces. n.* 128.

Felin.

Felin. sibi contrarius *in c. quoniam contra, numer.* 27. *de probat.* Berous *consil.* 16. *vol.* 3. Lancellotus *de attentat. part.* 2. *cap.* 6. Menoch. *consil.* 8. *num.* 69. *& cons.* 91. *n.* 40. Faustin. *ad Pancirol. vbi prox. verb. fatuus est Iudex.* Quare in aliquibus Provincijs obseruatur nullam causam
26 reddere vt cum Tiraquello, Capicio, Claro, Bonacosa, Bella-Comba, Vivio, Farinacio, Mendez de Castro & Bucarono tradit Augustinus Barbosa *in collect. ad d. c. sicut, num.* 2. Quibus addi potest praxis vniuersi Regni Castellæ, cum adiacentibus, in quorum Tribunalibus, tam Supremis quam infimis, sententiæ proferuntur absque aliquo motivo, ratione, vel causa, vt ex his quæ tradit Gudisaluus de Paz *in prax. tom.* 1. *part.* 1. *tempor.* 11. *nu.* 20. *cum seqq.* colligitur, vbi ponit formulas sententiarum diffinitivarum, in specie Spino *de testam. glos.* 11. *rubr. n.* 8. Valenzuela *cons.* 169. *n.* 55.

27 Verum his non obstantibus, nostra praxis vtilior est, iuri consentanior, atque plurimorum calculo admissa. Licet enim ad subsistentiam seu validitatem sententiæ sufficiat expressio eius quod definitur, vt docet Vlpian. *in l. in sententijs* 59. *in princ. ff. de re iudic.* vbi communiter Doctores. Tamen in ipsis iuribus ratio decidendi à consultis passim tradita reperitur; quibus nemo ex professoribus iuris prudentiæ arguere audebit
28 fatuitatem. Trypho *in l. si filius* 23. *in princip. ff. de iur. patronat.* clare motivum, seu rationem decidendi, quod est idem, exprimit ibi, *dixi non habendum pro patroni filium, quia indignus est.* Ex quo modo causam expressit, nempe indignum filium esse, qui patris necem inultam reliquit. Paulus in *l. si maritus* 46. *ff. famil. herciscund.* ibi: *dicendum est præceptioni dotis locum esse: quia mortuo patre, quædam filios sequuntur, etiam antequam fiant hæredes.*

29 Idem Paulus non respondendo tanquam consultus de iure, sed referendo sententiam Imperatoris, vt ex epigraphe textus resultat *in l. fin. ff. de hæredib. instit.* sic ait: *igitur pronunciavit hæreditatem ad Magnam pertinere, sed legata ex posteriore testamento eam præstare debere,* His verbis sententiam Imperatoris tradidit, sed statim motivum decidendi subiungit, ibi: *proinde atque si in posterioribus tabulis ipsa fuisset hæres scripta.* & sic passim textus plurimos si attente perpenderis, rationem decidendi exprimentes reperies. In criminalibus pariter tex. *in l. Metrodorum* 40. *ff. de pœnis*, vbi Paulus *lib.* 3. *decretorum sive sententiarum Imperialium in cognitionibus*
30 *prolatarum*, de cuius interpretatione disseruimus *c. præced.* §. 6. *num.* 50. sic Imperatorem pronunciasse refert. *Metrodorum, cum hostem fugientem sciens susceperit in insulam deportari Philoteam, quod occultari eum non ignorans diu dissimulaverit, in insulam relegari placet.* Barnabas Brisonius *lib.* 5. *de formul.* §. *sententijs, pag.* 536. clare hoc tradit dicens. *sententijs autem præfationes nonnunquam adscribebantur, quæ condemnationum causas comprehendebant.* Adducit exempla ex Valerio Maximo, & alijs deprompta d. tex. *in l. Metrodorum* ad rem allegando; quibus ego addenda iura superius memorata in ciuilibus decreui.

31 Neque his obstat textus *in d. c. sicut*, quo Innocentius III. non definit fatuitatem esse in Iudice motiva sententiarum exprimere: imo dum dixit; *verum quia testimonium ipsorum, quasi nude prolatum fuerat, cum de causis quæ iudicem mouere solent ad sententiam proferendam, nihil dixerint, quid tenendum sit, Sedem duxisti Apostolicam consulendum. Cum autem in plerisque locis in quibus etiam copia prudentum habetur, id moris existat quod omnia quæ iudicem mouent non exprimantur in sententijs præferendis.* supponit Pontifex in illis locis consuetudine introductum fuisse non omnia quæ iudicem mouent exprimere: ex quo non inepte infertur quod in cæteris locis in quibus mos iste non viget, exprimebantur; & adhuc in illis, dum dicit, *non omnia exprimi*, aliqua exprimenda consueuisse. Solet etiam allegari tex. *in c. cum Bertoldus* 18. *eod. tit.* in quo licet arguantur motiva Archiepiscopi per Pontificem, nihil habetur ex quo inferri valeat, quod ea ponere non liceat, vel non ex-
32 pediat. Quod plures Doctores sint qui hanc partem tueantur ex adductis supra clare liquet. Et quod Rota Romana hanc sententiam sequatur probat Scaccia *dict. nu.* 72. dum asserit lege cautum reperiri, quod Iudices Rotæ infra viginti dies facere motiva sententiarum teneantur. Idem latius tradit Lotherius *tract. de re beneficiar. in apparatu ex num.* 176. Si enim Rota Romana tot elogijs vbique celebrata, hanc praxim obseruat; quis fatuitatem Iudici obseruanti irrogabit? Recto regimini vtilior hæc obseruantia est, dum iudicibus imponitur necessitas exprimendi causas propter quas ad sic pronũciandum moventur; Nam per eas deregitur 33
integritas, vel nequitia, ignorantia vel scientia, & effrenatæ libertati pronunciandi prolibito, in aliquibus, modus describitur, ex cuius obseruantia resultat, an secundum leges, an autem pro libito voluntatis sententias dixerint. Demus quod ratio ex Felino adducta per Barbosam in *collect. d. c. sicut num.* 2. aliquando experiatur; nempe, *quia in sententia de facili potest mala causa exprimi, & bona supprimi, & propterea nulla est in ea causa inferenda, cum Iudices minus eruditos sæpe moueant causæ minus concludentes.* id enim est, quod adinstar errorum Medicorum, Iudicũ errores nunquam appareant, etiã si 34
sententiæ in actis inspiciantur. Fateor quod aliquando evenit, sed raro, ac non inde mos excludendus. Sicut enim appellationis vsus necessarius est ad medelam iniquitatis, vel imperitiæ iudicantis, nonnunquam evenit quod Iudex *ad quem* bene latas sententias in peius reformat, quia non melius pronunciat qui noviſſimus sententiam profert. Vt dixit Vlpianus *in l. 1. in princ. ff. de appellat.* sed non inde vsus appellationis à iudicijs excludendus venit; sic similiter licet aliquis Iudicum ex imperitia, vel prava animi deliberatione, motivum non subsistens in iure, vel facto in sententia apponat, mos apponendi motiva à iudicijs excludi non debet. Id enim raro contingit, & leges de eo quod vno alióve casu accidere possunt, non fiunt, sed de eis quæ vt plurimum eveniunt, tex. *in l. 3. & 4. ff. de legib. cum similib.* subnecti solet alia ratio, nempe quod perceptis moti- 35
vis lites ex litibus seruntur, cum Advocati impugnare protinus motiva audent litigatoribus suadendo iniquitatem sententiæ. Sed futilis, & inepta ratio est. Nam hi callidi argumentatores, & Iurisperiti fallaces, (sic malos Causidicos appellat sanctus Cyprianus *in lib. de singularitate Clericorum*) sicut in Regno Valentiæ, vbi motiva ponuntur, neque sententiæ, neque interlocutioni acquiescunt, quin per trutinam appellationis, vel alterius remedij bis terque in iudicium deducatur; sic similiter in Regno Castellæ in quo nunquam ponuntur, à qualibet pronunciatione provocant, & donec executoria resultet, non silent, & licet eis deficiat ansa impugnandi motiva, nunquam deficit prætextus impugnandi sententiam, vt per terdecim annos causas iudicando in tribunalibus Castellæ expertus sum. Veritas per se patet, & licet per ipsos obnubilari intentetur, ipsa sui tutelam agit, ac tandem prævalet ipsorum nequitias deregendo; *eo peiores, quod quæ peccant ipsi, iustitiæ imputant, imo multoties iudicum iniustitiæ irrogant, suam auaritiam & prava consilia,* vt dicebat Barclaius *in Argenide lib.* 3. Nihil enim tam dignum viro in iure perito est, quam proposita per litigatores ratione dubitandi, rationem decidendi, cum ipsa decisione explicare, quæ quidem explicatio in motivis contenta, pars ipsius sententiæ est, vt pluribus congestis probat Amato *dict. resol.* 85. *num.* 10.

At, vt pergamus, sententiæ iuxta praxim Regni Va- 36
lentiæ sic componendæ sunt, vt summatim actoris petitio referatur, demum exceptiones rei exarentur, postea motiva cum ratione decidendi apertiantur, & denique conclusio absolutionis, vel condemnationis clare subsequatur; si enim de aliquibus non liquet, ad maiorem speculationem, vel ad iudicium summarium liquidationis reservandum venit.

Petitio actoris necessarie referenda est, vt appareat 37
super quibus iudicium fertur, & vt sententia libello conformis evadat, quod de iure necessarie requiritur

tex.

tex. *in l. vt fundus* 18. *ff. commun. dividum. l. fin. C. de fideicom. liberat. C. licet de simonia.* docent Surdus *decis.* 295. *num.* 20. Maranta *d. part.* 6. *tit. demum fertur sententia, num.* 61. Cancer *d. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 21. Ripoll *ad Peguer. in prax. d. rub.* 24. *num.* 30. Paz *in prax. dict. tempor.* 11. *num.* 14. Portol. *ad Molin. verbo sententia, nu.* 2. Sesse *de inhibit. c.* 3. §. 3. *num.* 10. *& decis.* 80. *numer.* 9. Ramon *consil.* 50. *num.* 33. *& consil.* 100. *num.* 433. *in fin.* Carleval *tit.* 1. *disput.* 2. *numer.* 964. Valenzuela *cons.* 68. *num.* 6. *& consil.* 169. *num.* 35. Gratian. *discep. forens. c.* 33. *num.* 11. *& c.* 183. *num.* 46. Ciriacus *controvers.* 237. *n.* 19. *& contr.* 490. *num.* 47. *& controver.* 494. *num.* 24. Maceratensis *variar. lib.* 1. *resol.* 2. *num.* 14. *& resol.* 94. *ex n.* 12. Larrea *decis.* 42. *num.* 3. & Iosephus Rossa *consultat.* 23. *n.* 25. cum alijs adductis per Scacciam *dict. glos.* 14.
38 *quæst.* 16. vbi ex professo materiam tractat. De iure Regni Valentiæ ad idem probandum allegari solet *for.* 2. *quib. non noc. res iudicat.* sed perperam, nam in eo solum dicitur, quod sententia lata per Iudicem datum, ad rem certam, de rebus ad eam non spectantibus non subsistit: quod valde diversum est, quia Iudex datus ad rem certam, nec actu nec habitu habet iurisdictionem ad alias res; & sic licet aliæ res deducantur in libello, vel in alia parte Iudicij, semper nulliter pro-
39 nunciat de rebus ad quas datus non fuit. Quare inhærendum est dictis *sup. c.* 10. §. 1. *num.* 239. *cum seqq.* nempe totum processum haberi pro libello, in his quæ virtualiter insunt, in ipso libello, vt cum Domino Leo, *decis.* 198. *ex numer.* 4. & Domino Crespi *observat.* 32. *num.* 19. probavi, quibus adde Don Ioan. Dexart. *decis. Sardin.* 100. *num.* 20. Larream *decis.* 42. *num.* 38. Sesse *decis.* 80. *num.* 11. Gratian. *discep. forens. cap.* 40. *num.* 9. Matienzum *in l.* 1. *tit.* 11. *glos.* 5. *num.* 3. *lib.* 5. *recopil.* Pratum *discept. for. lib.* 4. *cap.* 12. *numer.* 38. Rossa *consult.* 23. *numer.* 32. *&* 34. quæ quidem doctrina maxime procedit in Regia Audientia, quia Præfecto Prætorio æquiparatur, vt dixi *cap.* 2. §. 2. *num.* 168. ex adductis per Merlinum Capicium, & alios quos laudat Pratus *d. n.* 38.

40 Exceptiones rei succinte referendæ sunt, quia iudicium ferendum est secundum allegata, & probata tex. *in l. illicitas,* §. *veritas, ff. de Offic. Præsid. c. quoniam contra de probat. for.* 10. *de Cur. & Baiul. for.* 17. *de sentent. & act.* pluribus Bardaxi *in for.* 5. *de advocat. num.* 1. Portol. *ad Molin. in repertor. verb. sententia, num.* 10. Sesse *dec.* 115. *num.* 41. *ad fin.* Scaccia *d. glos.* 14. *quæst.* 8. *nu.* 4. *cum seqq.* Quomodo igitur apparebit secundum allegata pronunciatum fuisse, nisi in ipsa sententia exceptiones al-
41 legatæ referantur? si enim sententia dubia, vel obscura interpretari debet per acta, quæ sunt vehiculum ad sententiam, vt pluribus docent Valenzuela *consil.* 68. *n.* 8. Salgado *de Regia protectione, part.* 4. *cap.* 2. *num.* 69. & Dominus Crespi *obser.* 88. *num.* 4. nonne facilior erit interpretatio, si id quod gestum est in sententia expressum, saltim summariè, reperiatur? Ratio decidendi, sive motiva tradenda sunt, quia Iudex tenetur pronuntiare secundum leges tex. *in l. si expressim* 19. *ff. de appellat.*
42 *l.* 1. §. 2. *ff. quæ sentent. sin. appellat. recind.* Scaccia *de re iud. d. glos.* 14. *quæst.* 30. *num.* 8. Peguer. *in prax. d. rub.* 24. *num.* 8. Bardax. *in dict. for.* 5. *num.* 3. de iure nostro *for.* 6. *&* 7. *de execut. rei iud.* Faciliter namque apparebit, sententiam latam fuisse secundum, vel contra foros, si motiva, & rationes decidendo in ea reperiantur, vt ad rem notat Belluga *rub.* 41. *n.* 32.

43 Denique requiritur quod condemnatio, vel absolutio in sententia exprimatur per tex. *in l.* 1. *l. ait Prætor,* §. 1. *l. in summa, ff. de re iudicat. l. non quemadmodum, ff. de iudicijs. l. cum Iudex. l. Præses, C. de sent. & interlocut. om. iud.* cum similibus, & in nostro textu clare dicitur, & omnes scribentes tenent; nam licet formalitas verborum sublata reperiatur, saltim per æquipollens condemnatio, vel absolutio inesse debet, vt pluribus probant Glossa, Fulgos. Alexander, Ancarranus, Dezianus, Zabarella, Vancius, Curtius Iunior, Paulus de
44 Castro, Franciscus Marcus, Ruinus, Riminaldus, Rebuffus, Mysingerus, Corsetus, Cartarius, Giurba, Menochius, Villadiego, Alphonsus, Modicius, Tuscus, Angisanus, Campegius, Villalobos, Cornazanus, Mandellus, Craveta, Torniola, Sola, Beroius, Puteus, Mastrillus, Barbosa, Gratianus, Muscatellus, & Muta, adducti per Antoninum Amato *variar. lib.* 2. *resol.* 66. *nu.* 7. Scaccia *d. glos.* 14. *qu.* 4. *ex n.* 1. *& q.* 28. *n.* 9. Larrea *decis.* 39. *num.* 35.

Dixi quod de eo de quo non liquet reservatio facien- 45
da est in sententia ad maiorem sive pleniorem deliberationem, quod eo nititur, nam primevi Iurisconsulti, si non liquere de re proposita sibi cernebant, pronunciabant, *non liquet.* Vel *amplius,* atque ita iudicandi necessitate solvebantur, vt ex Aulo Gellio tradit Brisonius *d. lib.* 5. *de formul.* §. *interdum, pag.* 512. & latius §. *in consilium vero missis. pag.* 535. & tunc dies iudicij dif- 46
ferebatur. Text. *in l. Pomponius* 13. §. *fin. ff. de recep. arbitr.* ibi: *si forte vrgeatur à Prætore, ad sententiam, æquissimum erit si iuret sibi de causa nondum liquere spatium ei ad pronuntiandum dari.* Non enim hodie iudices compelluntur iurare, sed spatium conceditur ad libitum pro religione ipsorum, plura ad rem Brison. *vbi prox.* & Carol. Sigonius *d. lib.* 1. *de iudic. civ. Rom. c.* 29. *in princip.* Quæ dispositio hodie observatur in Rota Romana, 47
vt perspicue tradit Loterius *d. tract. de re beneficiar. in apparatu, numer.* 177. adducens Gratianum *discept. forens. cap.* 72. *num.* 47. *cum seqq.* Videndus etiam Larrea *d. decis.* 39. *num.* 35. *ad fin.* quo breviter consuetudinem iudicandi per tabellas explicat. Quæ procedunt dum conformes iudices sunt, sed si vnus tantum sibi non liquere asserebat, atque iurabat, cæteri iudicabant vt probat tex. *in l. Pomponius* 36. *ff. de re iudic.* quam ad rem expendit D. Crespi *obser.* 10. *n.* 21. *&* 22.

In Regia Audientia Valentiæ hoc nequit evenire, 48
quia de sententia sumenda agi non potest, quin omnes Iudices dixerint ei qui præest, sententiam illius litis meditatam atque resolutam habere, vt dum suffragandi actus inchoetur, concio dissolui non possit, quin consummata res sit etiã si vltra horas assuetas progrediantur *ex for.* 6. *cur. anni* 1606. mediante cuius dispo- 49
sitione nemo potest dicere sibi non liquere de quæstione principali. Sed quia sæpe deductum in iudicium continet plura capita, quorum aliquod non est plene instructum, necessaria est reservatio illius ad aliam inspectionem, quod in Cathalonia obseruari testatur Peguera *d. rub.* 24. *n.* 10. & in Romana Rota Loterius *vbi prox. n.* 176. Quod secundum Stylum Regiæ Audientiæ explicatur sub hac formula: *retinemus accordium ad debite providendum.* impolita locutione, sed per vsum longevuum approbata, vt respectu Audientiæ verba- 50
lis quam Senatores in propriis habitaculis quotidie fovent ad assignationes, dum res liquida non est, observatur, de quibus egi *cap.* 11. §. 3. *num.* 63. *cum seqq.* Si autem id quod reservandum venit, respiciat accessoria quæ consequenter veniunt in condemnatione, vel eam modificant, verbi gratia fructus, redditus, meliorationes, impensæ, vel vsuræ tunc reus condemnatur, vel condemnatio modificatur, *liquidatione reservata* eorum de quibus non liquet.

Sententiæ omnes scribi atque subscribi per Iudices 51
debent forma qua dixi *d. cap.* 8. §. 9. *ex num.* 19. & postquam subscriptæ ac subsignatæ sunt apud scribam Mandati ad publicationum ponuntur, vt *ibid. num.* 26. tradidi; quo notavi quæ necessitas inducta sit per foros ne publicatio suspendatur; *numer.* 36. tradidi locum in quo publice recitari debent, *&* *num.* 49. qualis citatio requiratur, si publicatio facienda sit in diverso loco ab assueto. Pariter in *eod.* §. 9. *ex num.* 16. explicavi 52
quæ requirantur ad pronunciationem; & quo modo iuxta *for.* 3. *de sent. & act.* non est necessaria pronunciatio ipsius Iudicis, cum sufficiat, quod per scribam Curiæ recitetur publice, parte instante, & Iudice, mandante, *num.* 40. notando quæ specialiter observentur in Regia Audientia; sed quia *num.* 28. dixi ipsam Regiam Audientiam supplere posse qualitatem omissam in sen-

tentia

tentia postquam publice recitata fuit, ad vberiorem declarationem ipsius; nota quod hæc non opponuntur
53 cum his quæ postea tradidit D. Crespi *obs.* 88. *n.* 13. dum ex Afflict. Cather. Franch. & Capicio Galeota docet proprium Principis esse declarare substantialia sententiæ, quod concedo quando ex declaratione resultat immutatio sententiæ in substantiali parte ipsius, & adhuc hoc fieri debet parte citata, & audita iuxta tex. *in d.l. de vnoquoque, ff. de re iud. cum similibus*; non autem in specie de qua locutus fui, nempe quando ob lapsum calami aliquid ex accessorijs omissum fuit, vel aliter quam res se habet scriptum reperitur. Nam proculdubio per tex.
54 *in l. 2. C. de sent. ex pericul. recit.* Proregi, ac Regiæ Aud. correctio permissa est: cuius textus D. Crespi mentionem non fecit. Verba textus sic se habent. *sed nec sit eis, post hac copia corrigendi, vel mutandi. Exceptis tam viris eminentissimis Præfectis Prætorio, quam alijs illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus iudicibus.* Prorex namque & Regia Audientia hac prærogativa funguntur, vt dixi *cap. 2. §. 1. ex num.* 11. sed hæc omnia intellige, re integra; nempe antequam copia sententiæ parti tradita sit, nam absurdum esset, post traditam copiam, nec syllabam mutare; quomodo interpretan-
55 dum puto tex. *in l. fin. C. Theodos. de sent. ex peric. recit.* cum his quæ *ibidem* tradit Iacobus Gothofredus; ita vt sententia iudicum inferiorum præsentibus partibus recitata immutari neutiquam possit; Iudicum superiorum vero, quorum amplior dignitas, & sublimior potestas est, non immutetur aliquid copia iam tradita.

56 Dixi ex *for. 3. de sent. & actis* sententiam recitatam per actuarium, sive scribam Curiæ de mandato Iudicis valere, ac si per eundē Iudicem recitata fuisset. Et quod sententiæ pronunciatæ per Regiam Audientiam publicantur in domo Regentis Cancellariam; qui instante parte legitima publicari mandat. Et ratio huius obseruantiæ est, quia licet in plerisque sententijs ferendis, Regens intervenire non potest, cum iurisdictio Regiæ Audientiæ resideat in corpore distributo per Aulas, vt in simili dixerunt Valenzuela, Surdus, Franchis & alij congesti per Ant. Amato. *resol. 65. nu. 31. & seq.* cumque
57 Regēs sit qui in ea Præsidis vices gerit, omnia quæ sunt superioritatis ad ipsum spectant, & per ipsum explicātur ex pluribus congestis supra *c. 2. §. 2. n. 171. cum seqq.* signanter *num.* 182. Publicatio earum sententiarum fit per vnum ex Regij mandati scribis, de quorum officio & ministerio *ibid.* tractavi *n.* 203. *cum seqq.* Hi enim pericula sententiarum, sive, vt dicimus *conclusiones* retinent, & Regenti tempore publicationis tradunt, qui ea servat, & ex publicatis in quolibet anno duo volumina componere jubet, vnum ex sententijs latis in causis civili-
58 bus, & alium ex latis in causis criminalibus vt in Archivo Regio deponantur, de quo aliqua tetigi *d. §. 9. n.* 24. Per ipsum scribam Mandati dies publicationis notatur in calce ipsius sententiæ cum expressione partis instantis, & alterius absentia, vel præsentia; apponendo nomina testium, vt instrumentum publicum ad memoriam gestorum remaneat. Et facta iniunctione publicationis, effectus sententiarum operari incipiunt, ad quod necessaria iniunctio est vt pluribus comprobant Maceratensis *lib. 1. variar. resol. 77. numer.* 14. & Don Michaël Cortiada *decis. 24. n. 203.*

59 Sed quia, vt dixi, sententia finem liti imponere debet, Iudex tenetur verbis proprijs, claris, atque intelligibilibus eam concipere, vt certum sit quid in ea pronuncietur, ne litem ex lite serere videatur; adeo vt vtilior sit quod omissa elegantia latini sermonis claritatem affectet, quantumvis Criticorum latratus exaudiat. Quia verba sententiæ stricte interpretanda sunt ita vt nihil in ea contentum habeatur, nisi expresse dictum fuerit,
60 aut necesse subintelligi debeat tex. *in §. curare 32. instit. de action. & in l. 3. C. de sentent. quæ sin. cert. quant. profer.* & vtrobique Doctores: præter quos docēt Paz *in prax. d. temp.* 11. *nu.* 12. Cancer. *d. lib. 3. var. c. 17. n. 412.* Fontanella *decis. 98. n. 5.* Surdus *decis. 212. n. 13.* Ioan. Garcia *de expens. c. 6. n. 16.* Scaccia *de appellat. quæst. 17. limit. 6. memb. 9. à n. 8.* Ripoll *ad Peguer. d. rub. 24. n. 20. cum seqq.* Gratian. *discep. forens. c. 694. num. 46. & c. 725. n. 13. & decis. 214. n. 11.* Valenz. *cons. 68. num. 45.* Ciarlin. *lib. 1. contr. c. 51. n. 51.* Ciriac. *controv. 47. n. 19. & contr. 367. n. 29.* Salgado *de Reg. protect. p. 4. c. 9. n. 43. & 124. & c. 12. n. 6. & n. 100.* Dns Crespi *obser. 88. n. 2.* apud quos plures, & plura de materia. Qua ratione, etiam si controversum reperiatur inter Acasium Ripoll, & Paulum Xamar, an sufficiat in sententia dicere *Pronunciamus Mevium condemnandum fore:* an vero necessarium sit superaddere *vti condemnamus.* de quo Peguera *d. rub. 24. n. 7.* & ibi Ripoll *n. 22.* & Xamar *d. p. 1. q. 15. n. 22.* 61

In Regno Valentiæ opinio adducta per Pegueram & Ripoll in praxi admissa est; & nota lapsum Pauli Xamar dum pro sua opinione allegat doctrinam Petri Belluga *in specul. rub. 25. §. sæpissime, n. 10. in fin.* Quia Belluga dum defectum iurisdictionis in Iudicibus Ordinarijs ostendit, ad procedendum in criminalibus contra Nobiles, & Milites; subnectit, quod licet condemnatio subsistere 62
non possit, subsistere posset absolutio, non ita vt absolvere militem absolute possit, sed *absolvendum fore* pronunciando: quam pronunciationem interlocutoriam esse asserit; non arctans superiorem, cui cognitio reservata est; & sic non transire in rem iudicatam. Quod contra opinionem adducentis concludit, suppones quod ad diffinitivam non sufficit *absolvendum fore* dicere in sententia, sed *vti absoluimus* addendum esse.

Ab eodem principio dimanat quod sententia certa 64
esse debet *d. §. curare 32. instit. de action. in l. hæc sententia, C. de sent. quæ sin. cert. quantit. l. vlt. C. eod. l. in sententijs 59. §. 1. ff. de re iudicat. l. si se obtulit. §. si quis condemnatus, ff. eod. cum similib.* sed si per relationem ad acta certitudo haberi potest, sententia vtique valet *d. l. in sententijs in princi. l. ait Prætor, §. vltim. ff. de re indic.* non autem si sub conditione lata sententia sit tex. *in l. 1. §. biduum. ff. quando appel. sit.* ibi. *Quid ergo si sententia fuerit sub conditione dicta? vtrum ex die sententiæ, tempus computamus ad appel-* 65
dū, an vero à die quo conditio sententiæ extitit? sane quidem non est sub conditione dicenda sententia. bonus etiam tex. *in l. qui testamento 37. ff. de excusat.* ibi: *Prætor ita decrevit: si legitimum tutorem habenti tutor datus es, non est tibi necessaria excusatio. Quæro cum nemo patruus impuberi tutor esset, an nihilominus tutor remansit? Respondi secundum ea quæ proponerentur, quamvis iustas causas excusationis haberet, non tamen esse excusatum propter vitium pronuntiationis.* Quo in textu Dionys. Gothofredus *in notis lit. H.* clare tenuit quod propter conditionem sub qua sententia concepta fuit, inutilis remansit. Quod etiam docuit *in d. l. 1. §. biduum, lit. F.* sequuntur Costa *select. lib. 1. c. 8. n. 5.* Matienz. *in l. 7. tit. 11. glos. 6. n. 29. & 34. lib. 5. recopil.* Maceratensis *var. lib. 2. resol. vltim. casu 39.* 66
vers. cum fuerit lata. Larrea *decis. 38. nu. 4.* (Quod absque dubio procedit in principali substantia eius rei de qua controversia est, non quoad accessiones vt statim dicam) repugnat enim naturæ sententiæ, cuius præcipuus effectus est finem liti imponere quod concipiatur sub conditione. Nam vt dixit Baldus *in l. 1. num. 4. vers. concludo ergo, C. de iuris & fact. ignor.* dum sententia lata est sub conditione, vel modo semper opponi potest de defectu conditionis vel modi, non impleti; quod etiam tenuerunt Bartol. *in l. 1. §. parui, ff. quod vi aut clam.* Ca- 67
strens. *cons. 327. num. 2. vol. 2.* Socin. Iun. *cons. 67. nu. 8. vol. 1.* Surdus *cons. 186. nu. 13. & 26.* Qui subiungit rationem; nempe quia eodem tempore, eodemque instanti, & ex ipso fonte, oritur actio, & exceptio; nam tunc agens non tantum ab alio repellitur quantum à se ipso repelli intelligitur, vt docuit ipse Baldus *in l. ex his prædijs n. 1. C. de eviction.* vbi etiam Alexander, Nata *cons. 474. num. 3.* Beccius *cons. 45. n. 13.* Salgado *d. p. 4. cap. 13. n. 46. & 47.*

Quæ de toto dicta sunt, procedunt quoad partem, vt 68
probat tex. *in d. l. in sententijs 59. §. 2. de re iudic.* ibi: *Qui sortis quidem condemnationem faciunt, de vsuris autem ita pronunciant: vsuræ si quæ competunt, vt præstentur; non recte pronunciant, debent enim de vsuris quoque cognoscere*

& certam facere condemnationem. idem probant tex. *in l.3.C.de sent.quæ sin.cert.quant.* & *in l.quod in stipulatione*
69 31.*ff.de vsur.* Quæ,vt dixi,intelligenda sunt respectu substantiæ condemnationis;non vero respectu accessionis illiquidæ vt fructuum impensarum,meliorationum,aut vsurarum ; nam facta condemnatione earundem liquidatio potest,& solet reservari,de qua postea summatim agendum est,vel in executione ipsiusmet sententiæ , vt
70 pluribus ostendit Salgado *d.p.4.c.10.n.1.& 4.*vel separatim ante eam,vt in Regia Aud. observatur in iudicio summario præparatorio ipsius executionis,de quo passim plura exempla conspiciuntur , & recenter me referente in causa administratorum Marchionatus de Almonacir , cum hæredibus Don Francisci Ladron, quæ per litteras causa videndi , & recognoscendi ducta fuit ad hoc Supremum ; & me referente liquidata fuit condemnatio fructuum *hoc anno* 1675. *in mense aprilis.*

71 Nec omittere possum adnotationem iacturæ ingentis litigatoribus irrogatæ ex adiectione conditionis , vel modi in sententijs definitivis. Sunt namque aliqui iudices genio indecisi,vel timidi natura,qui resolutionem sumere in re adhuc explorata non audent etiam si maximopere laborent in studio dubiorum occurrentium, vel quia confunduntur in seligendis Auctorum doctrinis,vel quia ignorant iurisprudentiæ elementa,vel quia mentis fragilitate laborant , ita vt quæ noviſsime audiunt informantibus, in iure niti præsumunt. Isti sunt proclives ad concipiendas sententias sub conditione, vel modo , ita vt pronunciando nihil definiant, Hinc
72 litigatores adinstar Sysiphi,dum collē litigij superatam credunt,saxo miserrime delapso, iterum laborare in superanda colle tenentur;novam litem, & forte duriorem suscipiendo ; quare totis viribus iudices procurare tenentur,ne eorū sententiæ hac labe inficiantur.Id ipsum ex reservatione non necessaria,resultare contingit;cum plerumque ansam condemnato suscitandi novam litem offerunt;quare reservationes vitare tenentur,ne quod in mentem venire non solet,ex reservatione indebita progrediatur.

73 Pariter attendere Iudices debent,ne sententia contra mortuum proferatur : quia non valere docuit Vlpianus *in d.l.in sententijs 59. § fin.ff. de re iud.*ibi:*Si quis ex edicto peremptorio post mortem condemnatus est,non valet sententia.*idem probant text. *in l.de qua re, §.cum absentem, ff.de iudicijs,l.2. ff. quæ sent.sin. appel.recind.*Docent Romanus,Castillus, Franchis,Mastrillus,Surdus,Cavedo, Reusnerius, Grænevus, & alij apud Amaiam *in l. super creandis* 10.*n.5.C.de iur. fisci. lib.*10. quibus adde Gail-
74 lum *lib.1.obs.*109. *n.3. cum seqq.* Gratianum *discep.forens.c.*18.*ex num.*19.*& c.*127.*num.*33.*& cap.*243. *ex n.*9. *& c.*734,*n.*40.Valenzuelam *consil.*155.*nu.*41. Salgadum *de reg.protect.p.3.c.9.n.*238. Cortiadam *dec.*9. *n.*53. *cum seqq.* Quod intellige dum Iudici , vt Iudici constat, de morte litigatoris;nam si ignoraverit mortem sententia sustinenda est , & executioni mandanda contra hære-
75 des,vel successores,vt fere omnes Doctores ad id adducti tenent;& sic decisum fuit in Regia Audientia , Regia sententia publicata per Vincentium Ferrera militem Regij Mandati scribam *die* 2. *Septembris anni* 1645. referente Nobili Don Cosma Gombau. Quo in casu mediante interlocutione exequi in hæredes,vel successores iubetur vt ex Gailio notat Dionys. Gothofredus *in d.l. in sententijs,§.fin.lit.B.*

76 Sed rogare poteris, an tempus iudicibus præfinitum sit,ad pronunciandum?De iure communi tempus iudicibus dati solitum,docet Vlpianus *in l.si Iudex* 32. *ff.de Iudic.* Per *tex.in l. properandum* 9. *C.eod. in* §.1. tempus triēnij iudicibus assignatur,& Dionys.Gothofredus hoc tempus de iure digestorum assignatum tenuit dum allegat *d. l. si Iudex,in fin.* ibi:*ita tamen vt legitimum tempus non excedat.* De triennio intelligi debere in Aragonia Iudex infra tres menses à conclusione pronunciare debet *for.*1.*de litib. abreviandis* vbi Bardaxi *n.*1. in Cathalonia infra centum dies *const.*12. *ann.* 1547. Peguera *in praxi d.rub.*24.*n.*1.in Regno Castellæ intra viginti dies *l.*1.*tit.*17.*lib.*4.*recopil.*Paz *in prax.de temp.*11.*n.*17.*&* 18. & sic in alijs Regnis, sive Provincijs. At in Regno Va- 77
lentiæ,infra bimestre à die traditionis processus causa concluſa,Iudex relationem facere tenetur , & intra semestre pronunciare,per *for.*91.*Cur.ann.*1626. cuius dispositio in praxi non observatur,an ex reverentia Iudicibus præstari solita,an vero ex desidia,vel timore litigatorum, incertum est.Nemo curat de requirendo Iudice ad observantiam , quod necessarium est vt iudici in culpam imputari possit,tradidit Paz *d.temp.*11.*num.*18.
Mora in referendo experiri solet,dum licet plures con- 78
querentes de mora audivi, neminem reclamantem percepi,& nescio quo ducti errore,vel vana timiditate;ne, vt aiunt,Iudices irritent , remedium forale adhibere recusant;quando multo magis Iudices irritant,in eos excandescendo, quærelas verbales publicando,& non semel ad iniuriosa verba perveniendo. In deliberatione sumenda post factam relationem forum observari semper vidi,ita vt nisi raro mensis præterlapsus fuerit.

Sententia igitur rite lata , atque publicata finem im- 79
ponit liti seu controversiæ,Iudicis officium implet, facit ius inter partes,de albo nigrum,de quadrato rotundum , pro veritate habetur,rei evidentiam generat,novam velut naturam producit,& alios plures effectus generat,vt probant text. *in c. vestra de cohab. Cleric. c. in præsentia,de renunciat. l.is cui,ff.de Tutor. & Curator.dat. ab his l.2. & 3.ff.de liber.agnosc. l.Herennius,§.Caia,ff.de eviction.l.ingenuum,ff. de stat.hom.l.post rem* 56.*ff.de re iudic.l.res indicata* 107. *ff. de regul. iur.* Docent Cephal. Mandellus lenis,Nata,Curtius,Rota, Iason & alij congesti per Valenzuel. *cons.*68.*ex n.*27.*& cons.*92.*ex n.*98. Prato *practicar.obs.*62.*ex n.*4.*& discep.for.p.*4.*c.*17.*n.*68. *cum seqq.& c.*37.*n.*45.Noviſsime Ignatius Pereyra *tract. de revision.c.*5.*n.*21. sed quia isti effectus resultant ex eo 80
quod sententia transitum fecerit in rem iudicatam, sigillatim tractanda sunt dum de appellationibus, & cæteris remedijs adhiberi solitis disputabimus.

Solum hîc adnectendum duxi , quod sententiæ Regis,latæ in Supremis Tribunalibus, atque consilijs lateri ipsius assidentibus, quæ ab ipso Rege dum solemniter expediuntur, subsignantur, legis habent vigorem 81
textus expressus *in l. fin.C.de legib. c.in causis* 19.*de sent. & re iudic.* de iure Valentino *privil.*2. *D. Regis Ioan. II.* Docent communiter hanc conclusionem DD.in his iuribus,& post eos Vincent.de Franch.*dec.*238. *n.*3. Menoch.*de arbitrar.lib.*1.*q.*1.*n.*27.*& cons.*59.*n.*10. Guttier. *practicar.lib.*3.*q.*16.*n.*74. Ioseph Ludov. *decis. Perus.*90. *n.*8.*p.*2.Matthæus de Afflictis *decis.*96. *n.*11. Guid.Pap. *decis.*50. *ad fin.*Granat.*ad Vestril.lib.*6.*c.*1.*n.*17. Cancer. *var. lib.*3.*c.*3.*n.*73.*&* 74.Ferrer *in constit. hac nostra evident.*3.*n.*63. Dexart *decis.*100.*n.*22.Calixtus Ramirez *de leg.Reg.*§.20.*ex n.*30. Cavedo *decis.*212.*nu.*1.*p.*1. Gama *dec.*33.*in fin.& dec.*174. *n.* 10. vbi Flores Diaz de Mena Ripoll *variar.c.*1. *num.*2.*&* 3.& ad Peguer. *d.rub.*24. *n.*24. Molinus *in repertor.verbo forus,& ibi* Portoles *n.*7. Novar. *de gravam.vassallor.tom.*2.*grav.*132.*n.*7. Castillo *lib.*5.*contro.c.*89.*n.*97.Augustt.Barbosa *in collect.dict.c.in causis,n.*3.Xamar*de officio iud.p.*1.*q.*15.*n.*74.Cortiada *dec.* 24.*n.*22.Valenz.*cons.*40.*n.*55.*cons.*73.*n.*13.*cons.*83.*n.*116. *& cons.*169.*n.*23. *&* 26. Prato *discep. forens.d. p.*4. *c.*15. *n.*14.*c.*17.*num.*62.*& c.*18. *n.*8. ex nostratibus Dominus Leo *decis.* 81.*nu.*12. *tom.*1.*& decis.*10. *n.*24. *cum seqq. tom.*3.Dominus Crespi *obser.*1.*n.*194. *cum seqq. & obser.* 22. *ex n.*108. Egoque dixi *c.* 8. §.5. *n.* 32. Dñs Crespi 82
declarat hanc conclusionem asserendo non procedere quoad se *ibid. n.*219. nec mirum quia Rex est supra leges,& sic non astringitur ad observantiam,nisi in quātum ratio dirigit vt pluribus probavi *sup.c.*1.§. 2. *nu.*39. neque Supremum qui eum repræsentat ex identitate rationis,*n.*225.explicat etiam non producere hunc effectū lite pendente,per aliquod remediū,neque id absque ratione,cum adhuc iustificatio sententiæ in suspenso sit: quare istæ declarationes amplectendæ sūt.Sed quia Valenz.*d.cons.*40.*n.*64.& Prato.*d.c.*18.*n.*8.sentētijs latis in Regia Aud.Valentiæ hanc prerogativam concedunt,&

Doctores

83 Doctores Aragonij & Cathalauni innuere videntur ſuis Audientijs, etiam poſſe competere, ex eo quod Suprema Tribunalia ſint, à quorum ſententijs non datur provocatio ad aliud tribunal, explicatione eget. Verum enim eſt quod ſententiæ in dictis Audientijs nomine Regis feruntur, ſed non ex eo vim legis habere tenendum eſt; quia non proferuntur immediate nomine Regis, ſed mediante Prorege, dum dicitur: *Carolus Rex, & pro ſua Majeſtate N. eius Locumtenens & Capitaneus generalis.* Proregi enim quamvis ampliſſima poteſtas conceſſa ſit vt dixi *c.2.§.1.ex n.2.* quoad diſpoſitivam, nempe condendi leges, limitationem patitur vt dixi *ibi l.§.2.n.54.*

84 Neque ſententiæ Regiæ Audientiæ ſubſignantur à Rege ſicut ſententiæ latæ in hoc Supremo, & huic ſubſignationi debetur tota vis legis. Quę etiam eſt ratio ne ſententia Supremi lite pendente vim legis habeat, quia nondum à Rege ſubſcrita fuit. Tradit hanc rationem Dñs Creſpi *obſ.1.nu.83.* Quæ nititur in expreſſis verbis *d.privil. 2. Reg. Ioannis II.* ibi: *attento quod ſententia Principis cauſa cognita promulgata vim legis obtinet, & pro lege ſervanda eſt generaliter inter omnes.* Loquebatur de ſententia lata per glorioſum Regem Alphonſum III. Valentiæ, & V. Aragoniæ, tunc feliciter regnantem; cuius Locumtenens Generalis erat in Corona Aragonum Rex Ioannes Navarræ; & ſic non dixit *quod ſententia noſtra*, ſed *quod ſententia Principis*, id eſt, *Regis*, de quo interpretatur hoc privilegium D. Leo, quam ſequitur D. Creſpi & Ego: quod tenent fere omnes adducti *ſup.n.81.* Licet enim in rebus iuſtitiæ, Audientiæ Aragoniæ, & Cathaloniæ ſuprema tribunalia dici poſſint, quia ab earum ſententijs nulla datur provocatio, vt dixi

85 *tract.de re crim.contr.1.n.28.& 35.* tamen deficit poteſtas legiſlativa; non proferuntur ſententiæ immediatæ nomine Regis; neque ab ipſo ſubſignantur, fatétur Ripoll, Cortiada & Calixtus Ramirez, vim legis non habere ſententias illarum Audientiarum ex defectu poteſtatis legiſlativæ, quod concedo; quamvis reſpectu Aragoniæ contrarium expreſſe dixerunt Molinus, & Portoles *d.*

87 *verb.forus.n.7.* ſed in quantum extendere dictum conantur ad ipſum Regem non ſubſiſtit. Quia licet Rex non poſſit in noſtris Regnis condere leges abſque Curia, hoc intelligi debet de legibus novi iuris inductivis contra contenta in foris, vt cum Belluga, & alijs probavi *c.1.§.2.ex n.40.* & Latius *c.3.§.1.n.126.* & poſt me D. Creſpi *d.obſ.1.§.3.ex n.45.* non autem de his quæ per modum interpretationis iuris dubij fiunt, abſque periculo derogationis fororum, vel conſtitutionum: vt late cum Cancerio, Mieres, Ferrer, Fontanella, Portoles, Suelves, Caſanate, & alios probat D. Creſpi *d.obſ.1.§.4. ex n.67.præcip.n.78.* vbi plura ad rem congerit. Concedit Calixtus Ramirez hanc poteſtatem interpretandi dubia fororum iuſtitiæ Aragonum *d.§.20. nu.28.* & negabimus eam Regi *n.31.* æquiparat ſententias Regiæ Audientiæ quoad hæc cum ſententijs Curiæ Iuſtitiæ, & ſic æqualis ſaltim poteſtas adeſt in Regia Audientia.

88 Ratio ob quam præiudicium inferri non poteſt diſpoſitionibus foralibus eſt, quia ad hoc vt Regis ſententiæ vim legis obtineant, debent ferri cauſa cognita, ſic expreſſe dicitur in *d.l.fin. C. de legib. & d. privil.2. Reg. Ioan. ſecundi*, & ſic ſecundum leges latas fuiſſe dicendum eſt. Et licet aliquando fieret (quod non eſt credibile) tunc ſententia nullius momenti erit tex. *in l.ſi expreſſim 19.ff.de appellat.l.1.§.2.ff.quæ ſent.ſin. appellat. recind. l.2.& l.5.C.quand.provocar.non eſt, neceſſ.* vbi Gloſſa, Gothofred. & cæteri ſcribentes. *for.6.& 7. de execut.rei iud.* Fontanella *dec.205.n.4.* pluribus Amato *lib.2. var. reſol. 66.n.19.* D. Leo *in iur.reſponſ.poſt dec.173.n.87.& n.189. & in alio iuris reſponſ.poſt dec.210.dub.2.n.110.* D. Creſpi

89 *obſer.63.n.26.* Sed quia Regiæ Audientiæ magnam auctoritatem obtinent, earum ſententiæ quamvis legis vim non obtineant, exemplaria miniſtrant, per quæ in ſimilibus iudicari poſſit. Licet enim exemplis iudicandum non ſit, vt expreſſe dixit Imperator *in l. nemo 13. C.de ſent.& interlocut.om.iud.l.1. C.de veter.iur.enuclean.*

90 *l.ſed etſi 12.ff.de offic. præſid.* Tamen exempla maximopere iuvant ad interpretationem iuris dubij *tex. in l.filius emãcipatus 14.ff.ad leg.Cornel.de falſ.l.1.§.hæc autem, ff.ad Senat.Conſ. Sillanian.l.3.C.de edif.privat.* cũ ſimilibus congeſtis per Ripoll. *d.rub.24.n.28.* Cortiada *d.dec. 24.n.29.* Ferd. Arias de Meſa *var.reſ.lib.3.c.45.n.6.* Et ratio eſt evidens, nam ſi in dubio vnius vel alterius Doctoris dictum ſequi poſſumus, vt cum Bartulo Valerio, Diana, Lezana & Salcedo docet D. Creſpi *obſ.1. n. 289.* ſi Senatuũ exterarum Provinciarum deciſiones amplectimur ex ratione adducta per D. Leo *in admonitione ad lectorem p.1.deciſ.* ibi: *prodeunt namque à Senatu decreta maturis digeſta rationibus, multorum ingenio & labore limata.* Quanto magis ſecurum eſt ſequi deciſiones Senatus, 91
cuius auctoritatem motam habemus, dum compoſitam vidimus ex viris in legibus ac negotijs patrijs peritis atque verſatis? Quæ ratio procedit etiamſi conſuetudo iudicandi non intercedat. Nam ea intercedente obſervari omnino debet tex. *in l.minime.ff.de legib.l.nam Imperator, ff.eod.d.l.nemo, C.de ſent.& interlocut. om.iudic.§. penult.inſtit.de ſatiſdat.* bene ad rem Belluga *in ſpecul. rub.* 92
41.§. *leges Regni, n.43.& 44.* Peguer. *tom.2. dec.26.n.14.* Guttier. *d.lib.3. practicar. q.16.n.11.* Grat. *diſcep.forenſ. c.158.n.15.c.460.n.22.& c.745.nu.20.* Ripoll. *d.rub.24. n.18.* Cortiada *d.dec.24.n.22.& 23.* D. Creſpi. *d. obſer.1. n.289.& obſer.5. n.231.& obſ.103.n.71.* Vbi tenet quod 93
ſententia lata contra conſuetudinem iudicandi vitio nullitatis laborat. Conſuetudo vero iudicandi per duos actus conformes inducta cenſetur. *tex. in l.3.C.de Epiſcop. Audientia.c.ex parte, de conſuetud.l.5.tit.2.p.1.* docent Baldus *in l.de quib.verſ. ſed quære, ff. de legib.* Calicius *in extravag.Cur.c.4.5.& 6.* Vantius *de nullit.ex defect. proceſ.n.59.* Vincent. de Franq. *deciſ.91. n.16.* Cæſar Barz. *dec.98.n.12.* Cavedo *dec.212. n.1.p.1.* Fontanella *deciſ. 398.in fin.* Guttier. *d.q.16.n.78.* Molin. *de hiſpan.primogen. lib.2.c.6.n.24.* Gartia *de Nobilit.in diviſ. oper. n.57.* Burgoz de Paz *q.2.n.131.* Perez de Lara *de anniverſar.& Capellan.c.5.ex n.47.* Cavalcan *dec.28.n.28.* Mieres *de maiorat.p.4.q.11.n.8.* Flor. Diaz de Mena *in addit.ad Gamam deciſ.215.* Valenzuela *conſ.114.n.43.* Gratian *diſcep.for. d.c.745.n.20.* Seſſe *dec.113.n.8.* Larrea *allegat.23. nu.27. & dec.47.n.13.* Dexart *d.dec.100.n.12.* Ripoll. *d.rub.24. n.29.* pluribus congeſtis Cortiada *dec.3.n.34. & d.dec. 24.nu.32.* Quæ quidem procedunt in ſententijs ſupre- 95
marum Curiarum, cuiuſque Provinciæ; non autem in ſententijs Iudicum inferiorum, quia ſolum faciunt ius inter partes, quæ in iudicio verſatæ fuerunt, vt ex text. *in d.l.nemo* inferunt Ripoll *d.rub.24. n.25.* & Cortiada 96
vbi prox. cum plurimis ex laudatis *ibid.* Quæ omnia limita caſu quo deciſiones repugnent foris, nam tunc non eſt inſpiciendum quid factum fuit, ſed quod fieri debebat, vt probavi *ſup.c.10.§.1.n.127.cum ſeqq.*

Effectus omnes ſententiæ ſuſpenduntur per appella- 97
tionem quæ eſt medicina ſententiæ, vt dixit Fontanella *dec.105.n.24.* Et cum ſit remedium à iure naturali dimanans, quatenus eſt ſpecies defenſionis, ſanat vulnera illata per ſententiam iuxta tex. *in l. 1. ff. de appellat. c. omnis oppreſſus 3.q.6.c.ſuggeſtam de appellationibus*, pluribus Maranta, Covarr. Scaccia & alij congeſti per Salgadum *de Reg.protect.part.1.capit.1.prælud.3.ex num.79.* Quod regulariter conſequitur in Curijs iudicum in- 98
feriorum, à quorum ſententijs appellatio interponitur, & à ſuperiore admittitur quoad vtrumque effectum devolutivum, ſcilicet, & ſuſpenſivum, cum inhibitione mediante qua litigantur manus Iudicum inferiorum, de quibus infra latius diſſerendum eſt. Sed à ſententijs latis in Regia Audientia cum non appellatio ſed ſupplicatio adhibeatur tex. *in authent. quæ ſupplicatio, C. de præcib. imper. offer.* Maranta Caſtro, Gabriel Pereyra, 99
Surdus, Tuſcus, Menochius, Trentacinquius cum alijs adductis per Ignacium Pereira *tract. de reviſ. cap. 27. num.1.& 13.* ſententiæ fiunt exequibiles præſtita cautione iuxta text. *in dict. authent. quæ ſupplicatio cum plurimis.* Congeſtis per Pegueram, Cancerium, Fontanellam, Ripoll, Marhæum de Afflictis, Valenzuelam, Carlevalium, D. Leon, D. Vico, & alios plures Laudatos per

Cortiadam *decis.*38. *ex num.*8. quibus adde Dexart *decis.*29. *ex nu.*1. *cum seqq.* Qua de causa qui succumbunt, & condemnati evadunt, dum executionem vitare desiderant, adhibent remedia suspensiva, nempe nullitatum, restitutionis in integrum, quærelæ ex noviter deductis, & recursus, & ante sententiam litteras causa videndi & recognoscendi impetrare procurant; quæ omnia tendunt ad eundem finem, nempe impediendi effectus sententiæ, vt dixi *c.* 10. §.1. *n.*183. De his omnibus aliqua dicere debemus, vt clarius resultet quando sententia secundum foros, & praxim Regiæ Audientiæ transeat in iudicatum; vt ad executionẽ eiusdem pervenire possit. Et sic sigillatim de vnoquoque remedio tractaturi sumus.

§. II.

De appellationibus ad interpretationem for. 5. eod. tit. *cum alijs iuribus.*

FERDINANDVS REX,
Anno 1570. Montisoni.

TEXTVS.

ITem per dar degut ordo a les procecucions de les causes de appellaçions, que daci avant seran interposades, de les sentencies dels jutges ordinaris, o delegats, les quals moltes voltes se allarguen, o differexen per desidia, o negligencia, o per frau dels littigants. Per tal provehim, e ordenam, que apres que algu dels littigants se sera appellat de alguna sentencia de jutge ordinari, o delegat: a aquell tal appellant li hajen a ser dats apostols per lo jutge, lo qual haura pronunciat tal sentencia, dins terme de quince dies, apres que la tal appellacio sera interposada continuament comptadors. E que lo dit temps no puxa esser porrogat per lo dit jutge *à quo*, e que lodit appellant sia diligent, e solicit en haver dins losdits quince dies los dits apostols, e haguts aquells los haja de fer intimar a la part appellada dins terme de cinch dies, si los dos litigants seran domiciliats en la mateixa Ciutat, Villa, o loch on la dita sentencia principal sera pronunciada. E si seran absents de la Ciutat, Villa, o loch, que la dita intimacio se haja a fer dins terme de deu dies. E si les dites coses, o alguna de aquelles no seran servades per lo tal appellant, que la tal appellacio sia haguda per deserta, e la dita sentencia principal sia portada a deguda execucio.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio quid sit.*
2 *Appellatio iudicialis interponi nequit à futuro gravamine.*
3 *Appellatio dari non potest de maiori iudice ad minorem.*
4 *Appellatio an in Regno Valentiæ aliquando detur ad æqualem.*
5 *Lex concedens Magistratui nominationem Iudicis appellationis, concedit etiam maioritatem.*
6 *Baiulus generalis Regni Valentiæ assumendo Assessores ex Regia Audientia ad causas appellationum, assumit Iudices superioris ordinis.*
Idem procedit respectu aliorum, quibus similis assumptio permittitur, ibid.
7 *Appellari potest ad Superiorem non gradatim, sed omisso medio.*
Appellatio de iure in causa propria interponenda olim erat intra biduum, in causa aliena intra triduum, hodie intra decem dies à lata sententia, ibid.
De iure Castellæ intra quinque, ibid.
8 *Terminus ad appellandum computatur de momento ad momentum.*
Idem de foro procedit, ibid.
9 *Appellationi adhærens an teneatur facere intra decem dies.*
10 *Appellans in primo ex decem diebus, videtur renunciasse cæteris.*
11 *Appellatio in Regnis Castellæ interponenda est intra quinque dies.*
12 *Appellatio interposita à gravamine tractum successivum habente quocumque tempore vtiliter interponitur.*
13 *Appellatio, verbo interposita vtilis est si eodem die fiat coram ipso Iudice.*
14 *Apostoli quid sint.*
15 *Apostoli de iure antiquitus petendi, accipiendi erant, atque reportandi intra quinque dies, nunc intra triginta.*
Apostolos Iudices negare nequeunt, ibid.
16 *Apostoli iuxta foros petendi, accipiendi, & reportandi sunt intra quindecim dies.*
17 *Apostolorum concessio non est necessarie spectanda.*
18 *Appellandi praxis in Regno Valentiæ.*
19 *Appellationis, & introductionis citatio intra quinque dies inter præsentes fieri debet, infra decem inter absentes.*
20 *Apostolis concessis receptis & iniunctis appellans habet annum ad prosequendam causam.*
21 Fori 38. de appellat. *dispositio vt intra mensem à die appellationis causa terminetur, impracticabilis est.*
22 *Introductio appellationis habet vim apostolorum.*
23 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
24 *Concessis per Iudicem apostolis affirmativis, appellans habet annum ad instruendam causam.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
25 *Appellans, bis, iterumque tenetur petere apostolos.*
26 *Apostolis non concessis, appellans potest prosequi causam.*
27 *Apostoli quot, & quales sint.*
28 *Ad validitatem appellationis, non est necesse quod admittatur per Iudicem* à quo.
29 *A denegatione appellationis non est necesse quod iterum appelletur, sed securius erit.*
30 *Appellatione prohibita, pariter censetur prohibitum appellare à denegatione.*
31 *Iudici* à quo *conceditur facultas cognoscendi an sententia sit appellabilis, sed per hoc non tollitur potestas Iudicis superioris, vt cognoscat an iuste, vel iniuste reiecta; vel admissa sit.*
32 *Decem dies ad appellandum fatales sunt, & computandi de momento ad momentum, qui neque auctoritate Iudicis, vel conventione partium prorogabiles fieri possunt.*
33 *Appellatione interposita per procuratorem non habentem mandatum, non valet nisi ratihabitio subsequatur intra decem dies.*
34 *Idem procedit respectu quindecim dierum ad obtinendos apostolos, vel introducendum concessos.*
35 *Tempus datum ad prosequendam appellationem prorogari potest.*
36 *Tex.* in l. vnic. C. Theodos. de dilat. ex consens. *expenditur.*
37 *Quinque, vel decem dies concessi ad iniungendam appellationem, & introductionem prorogari nequeunt.*
38 *Inhibitio intra eosdem dies iniungenda est, ne Iudex à* quo *procedat ad executionem sententiæ.*
39 *Inhibitio iusta, vel iniusta ligat manus Iudicis* à quo.
40 *Citatio necessaria est ad causam appellationis.*
41 *Citatione, vel iniunctione appellationis facta post terminum foralem, causa remanet deserta.*
42 *Relatio nuncij asserentis se quæsiuisse appellatum ad faciendam iniunctionem, non sufficit.*
43 *Appellans tenetur prosequi appellationem summa diligentia.*
Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.
44 *Desertio odiosa est, quare restringenda venit.*
45 *Appellato absente à loco iudicij, licet in eo reliquerit procuratorem, potest ei iniunctio fieri intra decẽ dies.*
Decisio Regiæ Audientiæ.
46 *Minor restituitur adversus lapsum fatalium.*
47 *Maior probata legitima causa restitui etiam debet.*
48 *Nullitatum propositio suspendit cursum decem dierum.*

49 *Nisi*

49 *Nisi sint calumniosæ, vel improbabiles nullitates. Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.*

50 *Remedia hæc quando dicantur calumniosa, vel improbabilia, remissive.*

51 *Impedito fatalia non currunt, si impedimentum procedat à Iudice.*

52 *Idem si impedimentum non procedat ex facto appellantis.*

53 *Appellationis reparatio quomodo fiebat antiquitus. Impedimenta apud quem Iudicem verificari debent, ibidem.*

54 *Suspenso exercitio Regiæ Audientiæ per absentiam Regis, vel Proregis, quid faciendum ne hæc tempora currant.*

55 *Appellatio non habita copia Iudicis, fieri potest coram authenticis personis.*

56 *Decretum regulariter apponi solitum in libello introductionis appellationis, secundum praxim Valentiæ.*

57 *Dilatio trium dierum conceditur ad recusandum Iudicem, si causa iusta intercedat.*

58 *Appellans tenetur exprimere qualitatem causæ, tam in libello appellationis, quam introductionis, & quare.*

59 *Sed non est capiendum de causa gravaminis à quo appellatur, sed de causa seu lite in qua lata fuit sententia.*

60 *Impedimenti causæ quæ sint ne fatalia currant remissive.*

61 *Appellatio legitime interposita prodest socijs eiusdem litis.*

62 For. 24. de appellationib. *expenditur.*

63 *Socius, vt iuvetur appellatione socij litis, an debeat habere scientiam appellationis, & appellare seorsim?*

64 *Seorsim appellans satis detegit animum, noluisse iuvari appellatione consortis.*

65 *Appellationi renuntiari potest, sed non in præiudicium tertij.*

66 *Appellatio socij absque illius scientia prodest socio ex foro.*

67 *Appellationis interpositæ per vnum ex socijs eadem est causa defendendi in individuis.*

68 *Appellationis scientia necessaria est in consorte litis de quo quæritur, an renunciaverit.*

69 *Renuntiatio est strictissimæ naturæ, & sic quælibet causa etiam levissima efficit vt non censeatur interveniisse.*

70 *Ignorantia in dubio præsumitur adesse appellationis.*

71 *Appellatio simpliciter interposita comprehendit cuncta capita sententiæ, & prodest appellato.*

72 *Idem procedit, etiam si capita diversa sint, connexa tamen dum ab vno capite interponitur.*

73 *Secus si appellatum sit à capitibus periudicialibus, quæ connexa non sunt.*

74 *Appellatus, vt ei prosit appellatio adversarij, non tenetur adhærere appellationi intra decem dies.*

75 *Appellatione interposita, & introducta iudicium fit commune appellanti, & appellato ipso iure.*

76 *Forus Valentiæ non requirit adhæsionem appellati, vt appellatio ei prosit.*

77 *Appellatio devoluit causæ cognitionem Iudici* ad quem.

78 *Appellatione extinguitur effectus sententiæ pro tunc ac si lata non fuisset.*

79 *Sententia à quo extitit appellatum confirmari non posset nisi appellatio prodesse non posset appellato, non adhærenti.*

80 *Decisio Sacri Supremi Regij Aragonum Consilij.*

81 *Appellatio limitata producit devolutionem pariter limitatam.*

82 *Appellationes plerumque interponuntur frustrandi, atque tergiversandi gratia, non ex iusta causa.*

83 *Appellatio regulariter admitti debet.*

84 *Appellatio tanquam favorabilis, admitti debet in casu dubio.*

85 *Appellatio admitti debet, etiam casu quo superflua videatur.*

86 *Appellatio semper recipienda est, nisi expresse per legem denegata sit.*

87 *In causa inappellabili, si semel appellatio admissa sit, causa remanet appellabilis.*

88 *Taciturnitas partis quoad hæc consensum demonstrat.*

89 *Tacente parte plura conceduntur, quæ ea reluctante denegarentur in iudicijs.*

90 *Prohibitio recipiendi appellationem, respiciens personam Iudicis, efficit quod neque taciturnitate, neque consensu partis admitti valeat.*

91 *Appellatio prohibita in negotio principali prohibita etiam est respectu incidentium, atque emergentium.*

92 *Appellatione prohibita, etiam prohibetur à reiectione appellare.*

93 *Appellatio nunquam censetur prohibita respectu notoriæ iniquitatis, vel gravaminis.*

94 *Appellatione interposita in causa non appellabili, à pluribus gravaminibus, vno notorio comprobato, quoad omnes causa appellabilis remanet.*

95 *Sententia continens plura capita, si quoad vnum est appellabilis, quoad aliud non, tota sit appellabilis.*

96 *Appellatio an recipienda sit in criminalibus, & in causis competentiæ iurisdictionis actitatis secundum nostra iura, remissive.*

97 *Appellatio an recipienda sit, dignoscitur ex dignitate vel privilegio Iudicis pronuntiantis, ex genere personarum, & ex genere, vel numero causarum.*

98 *Sententia pronunciata per Principem inappellabilis est.*

99 *Sententia lata per Senatum nomine Principis, inappellabilis est, sed supplicabilis remanet.*

100 *Appellatio non recipitur ab executore.*

101 *Nisi inferat novum gravamen exequendo sententiam sibi commissam.*

102 *Appellatio, quomodo interponenda, & prosequenda à sententia lata in Curia Capitaniæ generalis.*

103 *Appellatio secunda à sententia lata in Curia consulum maris non est recipienda si sententia confirmata fuerit, secus si revocata sit.*

104 *Appellatio à sententia arbitrorum recipienda non est iuxta forum.*

105 *Contumax appellans audiendus non est.*

106 *Contumax vere esse debet, qui exuitur facultate appellandi.*

Quis sit verus contumax, ibid.

107 *Appellatio denegatur ei, qui post sententiam postulat diem ad solvendum.*

Postulans diem ad solvendum sententiam approbare videtur, ibid.

108 *Idem quoad illum qui quoquo modo sententiam approbat.*

109 *Appellare non potest is cuius non interest quod in sententia pronuntiatum fuit.*

110 *Appellatio recipienda non est à sententia lata contra confessum.*

111 *Postulans aliquid iudicialiter confitetur contenta in libello, & si pronuncietur secundum illum, appellans audiendus non est.*

112 *Nisi probato errore, & licet error probari nequeat post condemnationem, fallit si appellatio interposita fuerit.*

113 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

114 *Appellatio recipienda non est in causa executiva.*

115 *Quæ conclusio procedit etiam quoad effectum devolutivum.*

116 *Intellige si executio instituta sit pro redditibus census reservativi, consignativi, vel vitalitij, aut debiti cum redditibus, ex pretio rei fructiferæ.*

117 *Appellatio in causa executiva instituta pro sorte, vel vi clausulæ guarentigiæ admittitur quoad devolutivum, & denegatur quoad suspensivum.*

118 *Appellandi facultas in clausula guarentigiæ obligationis, renunciatur, quod fieri utiliter potest.*

119 *Appellatio in causa executiva instituta virtute condemnationis infra decem* saluis exceptionibus *admittitur, quoad vtrumque effectum.*

120 *Appellatio in causa executiva instituta virtute legati admittenda est, quoad vtrumque effectum.*

121 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

122 *Appellatio admittenda non est à mera interlocutione.*

123 *Ius canonicum concedit appellationem à mera interlocutione, ius ciuile negat, Forus Valentiæ sequitur ius ciuile.*

124 *Per foros Valentiæ data est specialis prouidentia ad prouocandum à gravamine illato per meram interlocutionem.*

125 *Appellatio admittenda est ab interlocutione habente vim diffinitiuæ.*

126 *Condemnatio facta per modum interlocutionis appellationem recipit.*

127 *Interlocutio habens vim diffinitiuæ qua sit remissiuè:*

128 *Appellatio recipienda non est in iudicijs mere possessorijs.*

129 *Appellatio denegata in iudicijs possessorijs, est quoad suspensiuum, non quoad devolutiuum.*

130 *Appellatio an admittatur in possessorio ex remedio* l. fin. Cod. de edict. divi Adrian. toll. & for. 41. de testam.

131 *Vtroque litigatore parem titulum ostendente, se hæredem asserendo, appellatio recipitur quoad vtrumque effectum.*

Idem si condemnatio fructuum interveniat, ibid.

132 *Idem si contra actorem pronunciatum fuerit cum decisione Regiæ Audientiæ.*

133 *Appellatio recipienda non est in causis minoris summæ, & à sententijs spectantibus ad ædificia, & eorum seruitutes, latis per Ædilem.*

134 *Appellatio recipienda non est à condemnatione lata pro pretio conductionis domus, vel agri, neque de rebus ad partem fructuum, vel sub tributo receptis.*

Quæ intellige respectu suspensiui effectus, nam quoad devolutiuum appellationes recipiuntur, ibid.

135 *Appellatio non recipienda in causa dotis.*

136 *Limita si disceptatur de subsistentia ipsius dotis, vel de eius constitutione.*

137 *Decisio Regiæ Audientiæ confirmata in Supremo.*

138 *Appellatio recipienda an sit in causa fiscali dum non agitur de lucro captando, sed de debito ex contractu fisci exigendo.*

139 *Plures tenent, quod recipienda non est quoad suspensiuum, bene vero quoad devolutiuum.*

Sed non obseruatur in praxi, ibid.

140 *De iure Regni Valentiæ hoc privilegium concessum videtur causis fiscalibus, sed non obseruatur, nisi dum adest obligatio cum clausula guarenigiæ, & executione privilegiata tanquam in debitis fiscalibus & regalibus.*

141 *Appellatio frivola recipienda non est.*

142 *Appellatio frivola quæ dicatur, remissiue.*

143 *Appellans qui non gravatur in sententia frivolè appellasse dicendum est.*

144 *Praxis reijciendi appellationes, eo motivo quod interponantur* à nullo gravamine *frequens est in Regno Valentiæ.*

145 *Appellans à sententia legali frivole appellasse videtur.*

146 *Appellans ab eo quod Iudex tenetur facere frivole appellat.*

147 *Appellatio in his quæ dilationem non patiuntur reijcitur quoad suspensiuum.*

148 *Appellatio an recipienda sit à pronunciatione qua quis male carceribus mancipatus declaratur.*

149 *Negativa sententia admissa fuit per vtramque Aulam Ciuilem Regiæ Audientiæ.*

150 *Appellatio recipi non potest à sententia Iudicis procedentis virtute Commissionis cum clausula* appellatione remota.

151 *Declara respectu effectus suspensiui, nam quoad devolutiuum admittenda appellatio est.*

Vel si sententia iniqua appareat, ibid.

152 *Appellatione denegata per legem intelligi debet, quoad vtrumque effectum.*

153 *Appellationis denegatio, quid odiosum est, & stricte interpretandum.*

154 *Appellatio à tribus conformibus deneganda est quoad vtrumque effectum.*

155 *Si tertia sententia continet novum gravamen appellatio recipi debet.*

Sententiæ quando dicantur conformes remissiue, ibid.

156 *Pendente termino ad appellandum sententia exequi non potest.*

157 *In causa non appellabili, non sunt spectandi decem dies ad exequendum.*

158 *Licet Iudex* ad quem *regulariter cognoscat an appellationi sit deferendum, quando exploratum est causam inappellabilem reperiri, Iudex* à quo *vtiliter procedit in executione.*

159 *Nisi inhibitione impediatur, quia tenetur parere.*

160 *Appellatione denegata, non est denegatum remedium nullitatum.*

161 *Neque remedium recursus ad superiorem.*

162 *Commissio ad cognoscendum de causa appellationis intra quod tempus edenda erat.*

163 *Quod obseruandum erit, si aliquando commissio ad hoc impetretur.*

164 *Appellans intra sex dies tenetur primitiuum processum cum omnibus instrumentis in eo exhibitis.*

165 *Actor sive appellans, sive appellatus sit, de iure Cæsareo tenetur exhibere processum.*

166 *Appellans de iure Canonico sive actor, sive reus sit, tenetur exhibere processum.*

167 *De foro, Canonica dispositio procedit.*

168 *Sex dies tantum concessit forus ad edendum processum sub desertionis pœna.*

169 *Actuarius tenetur attestare diem traditionis exemplaris actorum, & quare.*

170 *Appellans interpellandus est iudicialiter, vt isti sex dies currere incipiant.*

171 *Editio actorum iniungi debet appellato, aliàs non valet.*

172 *Praxis Valentiæ non habet admissum, quod licet in eodem loco ius dicant Iudex* à quo, *& Iudex* ad quem, *acta originalia tradantur.*

173 *Appellans cogitur exhibere acta processus per copiam authenticam.*

174 *Editio actorum post sex dies admittitur in Curijs inferiorum purgando moram, & refectis expensis.*

Secus in Regia Audientia, ibid.

175 *Purgatio, seu emendatio moræ, quid sit, & quando habeat locum.*

176 *Fori dispositionem religiose obseruat Regia Audientia, Curiæ inferiores ex inueterato vsu, atque Stylo lenius procedunt.*

177 *Stylus Curiarum inferiorum iam vim legis obtinet.*

178 *Supplicationum causæ ab vna ad aliam Aulam interpositarum, expediuntur per acta originalis processus.*

179 *Defectuosa exhibitio etiam ex defectu instrumenti irrelevantis desertionem inducit.*

180 *Appellans onere edendi omnia acta gravatur per forum.*

181 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

182 *Tertius appellans admittendus est, etiam in causa ex sui natura non appellabili, dum doceat de iure suo, saltim semiplene.*

183 *Tertius appellans cogitur edere processum cum omnibus documentis.*

184 *Desertionis pœna grauissima est.*

185 *Deserta appellatione, remanet inefficax tanquam si non esset, sententia transit in iudicatum, & iurisdictio redit iudici* à quo.

186 *Desertionis pœna introducta fuit, ne appellantes dolose procedant in prosequenda appellatione.*

187 *Citandus est appellans, vt causa appellationis rite deserta pronuntietur.*

188 *In dubio contra desertionem pronuntiandum est.*

189 *Index*

189 *Iudex* ad quem *de desertione regulariter debet cognoscere.*

Iudex à quo, *etiam de desertione potest cognoscere, ibidem.*

190 *In Supremis Senatibus non attenditur scrupulose, causa desertionis.*

191 *A sententia desertionis datur appellatio, saltim quoad devolutivum.*

192 *Deserta appellatione, an censeatur deserta causa nullitatum, remissive.*

193 *In causa appellationis interpositæ ab interlocutoria, denegatur facultas probandi, quia ex deductis, & probatis iustificari debet.*

194 *In causa appellationis interpositæ à diffinitiva probatio de iure admittitur.*

195 *Sed ius canonicum denegat terminum ad probandum dediscitis testificatis.*

196 *De foro, in causa appellationis probatio per testes non admittitur, si in prima instantia dilatio ad probandum concessa fuit, sive fiat, sive non.*

197 *Restitutio in integrum concedi potest ei cui privilegium competit, ad probandum in causa appellationis.*

198 *Testium obiectiones probari possunt in causa appellationis, si dilatio ad ea probanda in prima instantia concessa non fuit.*

199 *Testium obiectiones an probandæ sint ante sententiam.*

200 *Leges Castellæ publicatis testibus concedunt sex dies ad proponenda obiecta testium, quibus elapsis denegant facultatem obiectandi testes.*

201 *Idem in Cathalonia intra mensem fieri debet.*

202 *Restitutio in integrum ad probanda obiecta testium concedenda est.*

203 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

204 *Responsiones exigi possunt ab adversario in causa appellationis.*

205 *Dilatio qualis concedenda admisso ad probandum in causa appellationis.*

206 *Appellantis morte hæres prosequi debet appellationem, aut stare iudicatis.*

207 *Desertionis causa in hæredes transit.*

208 *Hæredi de iure digestorum solum concedi debebatur tempus quod defuncto deerat ad prosequendam appellationem.*

209 *De iure codicis, quatuor menses concessi sunt hæredi, ultra tempus quod deerat defuncto, qui computantur finito tempore concesso ad deliberandum.*

210 *Hæc dilatio intelligi debet concessa ad perorandam causam, non ad appellandum.*

211 *De foro ista dilatio concessa non est, neque negata, & sic tanquam omissa remanet in dispositione iuris.*

212 *Appellationis causa per horas expediri debet si prima instantia eo modo expedita fuerit.*

213 *Quod intellige permanente ratione celeritatis, nam ea cessante tempus opportunum concedi debet.*

214 *Observantia Regiæ Audientiæ.*

215 *Iudex* ad quem, *solum potest pronunciare de his quæ controversa fuerunt in prima instantia, & ad eum devoluta per appellationem.*

216 *Iudex confirmans primam, vel vlteriorem sententiam condemnare debet succumbentem in expensis.*

217 *Sententia ad favorem appellantis commutata, etiam in minima parte, condemnatio in expensis cessat.*

218 *Prima sententia revocata victus non debet condemnari in expensas.*

219 *Contrarium plures tenent, & sic decisum dicitur in hoc Supremo.*

220 *Expensæ debitæ ex contractu, debentur etiam si qui eas promiserit, habuerit legitimam causam litigandi.*

221 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

222 *Expensæ litis, secluſa promissione, æstimandæ sunt ex causa litigandi.*

223 *Temeritas litigandi efficit, quod condemnetur quis in expensis, si clara sit, etiam in prima instantia; in secunda vero minor sufficit.*

224 *Obtinens in prima instantia, legitimam causam habet litigandi in secunda.*

225 *Condemnatus in expensis in prima sententia, ea revocata, censetur etiam revocata condemnatio expensarum.*

226 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

227 *Tertia sententia confirmans secundam revocatoriam primæ, & condemnans in expensis simpliciter, an intelligenda sit de ea tertia instantia, an de cæteris remissive.*

228 *Contumaciæ pœna est condemnatio in expensis.*

229 *Diversitas inter appellatum, & appellantem respective citatos, & non comparentes.*

230 *Appellatus contumax si confirmatio sequatur, non condemnatur in expensas, & quare.*

231 *Expenditur tex* in l. sancimus 15. C. de iudic.

232 *Decisio huius Supremi.*

233 *Appellatus non comparens despicere censetur appellationem frivolam.*

234 *Pauperibus fatalia non currunt.*

235 *Appellato absente, si iustitiam foret acta primitivi pro eo allegant.*

236 *Iudex confirmans sententiam debet partes cum causæ restituere Iudici* à quo.

237 *Quod procedit de foro Valentiæ, etiam in appellatione à definitiva.*

238 *Existente iusta causa retinendi, forus permittit Iudici* ad quem *retentionem.*

239 *Evocatio appellationis una cum toto negotio principali, quando, & quomodo fiat.*

APpellationis materia diffusa est nimis, & à pluribus doctissimis viris pro dignitate tractata; qua de causa superfluum foret eundem lapidem à me revolvi, nisi in nostris foris plures specialitates reperirentur, quæ explicatione egent, vt forma procedendi in secunda, vel vlteriori instantia à Tyronibus percipiatur. Et quamquam excellentia cognitionis inspecta, supplicationis remedio primus locus debeatur; dum regulis appellationis in cunctis ferme subijcitur, primum agendum est de appellatione, nam eius natura præcognita facilius supplicationis naturam enodare potero. Est igitur appellatio: *Provocatio de minori ad maiorem Iudicem ratione gravaminis illati.* vt colligitur ex tex. 1 *in l. 1. ff. de appellat. l. 1. C. vbi & apud quem, c. anteriorum. 6. quæst. 6. c. 2. de consuet. in 6. c. Romana, de appell. eod. lib. 6.* docent Maranta *in specul. de ord. iudic. part. 6. artic. 2. verb. quandoque appellatur.* Lancellot. *de attentat. part. 2. cap. 12. ex num. 2.* Abbas *in Rub. de appellat. nu. 3.* Peguer. *in prax. rub. 21. nu. 1.* & ibi Ripoll Cæsar Barz. *decis. 155. num. 15.* Surdus *decis. 335. num. 83. & consil. 106. num. 10. lib. 1.* Cancer *variar. lib. 3. cap. 17. numer. 218. cum seq. & cap. 18. num. 128.* Petr. Gregor. *lib. 50. syntagm. cap. 2. ex num. 3.* Hugo Donel. *lib. 28. comment. cap. 4.* & ibi Illiger. *lit. A. & B.* Portol. *ad Molin. verb. appellatio, num. 2. & 3.* Petrus Barbosa *in l. 1. artic. 1. ff. de iudic. num. 165.* Iacob. Cuiacius *lib. 21. obser. cap. 33.* Solorzan. *de iur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 9. ex numer. 19.* Larrea *allegat. fiscal. 52. num. 27.* Berlich. *practicab. part. 1. conclus. 50. num. 1. cum seqq.* & latissime vltra omnes Sigismundus Scaccia *in pleno tract. de appellationibus, cap. 2. quæst. 2. ex numer. 1.* qui hanc definitionem per totum articulum primum explicat, & exornat, cum aliquibus illationibus, in quibus tradendis non immoror. Solum notandum duxi quod ab ea definitione excluſi dictionem *vel inferendi:* quia in præsenti tractatione loquor de appellatione iudiciali, quæ interponi non potest à futuro gravamine per tex. *in l. ante sententiæ 7. c. quor. appel. non recip. l. eum qui 50. C. Theodos. de appellat. for. 2. vt lit. pendent. for. 3. & 8. de appellat.* optime Iacobus Gothofredus 3

in comm. d. l. eum qui 50. Scaccia *de appellat. q. 5. nu.* 101. *cum seqq.* & pluribus Salgado *de reg. protection. p. 2. c. 2. ex numero tertio*, quo exactissime de more materiam absoluit.

4 Et licet in Regno Valentiæ appellatio non detur de maiori ad minorem iuxta notata per Scaec. *d. a. 1. n. 5.* tamen ad æqualem permitti aliquando videtur, vt in causis primæ appellationis; nam per *for. 25. de appellat.* Iudex ordinarius nominare potest Iudices appellationum, qui maiores ipso nominante in effectu non sunt idem respectu Baronum de quibus dixi *c. 6. §. 1. n. 56.* in causis mercatilibus, vt tradidi *c. 4. §. 10. n. 13.* in emphyteuticalibus vt notavi *d. c. 6. §. 3. nu. 7.* in causis iurium Generalitatis ad Deputatos Regni spectatibus vt habetur *sup. c. 3. §. 2. n. 25.* in debitoribus ciuitatis quorum districtio spectat ad Magistrum Rationum vrbis vt tetigi *d. c. 4. §. 3. n. 31. & §. 4. num. 4.* & in causis patrimonij Regis, ad Baiulum Generalē spectantibus, vt dictum remanet *c. 2. §. 4. n. 20.*
5 *& 21.* Hi omnes mutato Assessore de causis appellationum à sententijs per eosdem latis cognoscunt. Verum hæc non obstant; imo ex eis confirmatur ipsius definitionis proprietas; Nam lex concedens Magistratui potestatem nominandi Iudices appellationum, concedit nominatis superiorem iurisdictionem, cum censeatur concessisse omnia sine quibus iurisdictio ad causas appellationis definiendas, explicari non valet iuxta tex. *in c. 2. de offic. & potest. iudic. delegat. l. 2. ff. de iurisd.* cum alijs adductis *sup. c. 10. §. 1. n. 58.* Quibus addi potest, quod etiā si hæc deficiant cum dispositio provocandi ad maiorem Iudicem iure positivo statuta sit, potest Rex noster, qui privilegia superius memorata concessit, in ea dispensare; vt cum Valenzuela Petra, & alijs docet Solor-
6 zano. *de iur. Indiar. to. 2. lib. 3. c. 9. n. 22.* Et sic Iudices appellationum nominati per hos Magistratus, superiores in eis dumtaxat causis censendi sunt, cum potestatem concessam à lege obtineant, ad revocandas, vel confirmandas sententias ipsorum Magistratuum.

Vnde ad causas appellationum in patrimonialibus Baiulus tenetur desumere Assessores ex Senatoribus Regiæ Aud. quo in casu negari non potest quod desumuntur ex ordine Superiorum. Idem ferme evenit in causis generalitatis, ciuitatis, & emphyteuticalibus, quia sæpius impetrant à Proregibus quod eis assignet Iudices adiunctos ex Senatoribus ad causas appellationum vt dixi *d. c. 6. §. 3. ex n. 23.* verum hæc omnia everti videntur ex pluribus congestis per Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. p. 2. verb. exeeutio trium sententiarum conformium*, & *verb. executio trium sententiarum prolatarum*: quo probat tres sententias officialium Baronum pro vna reputari, cum sit vnum tribunal & omnes Iudices repræsentent eandem personam, sed in nostro Regno hæc non procedunt, quia leges hanc potestatem concedunt Baronibus & cæteris Magistratibus memoratis, & reservato recursu ad superiorem cessat inconve-
7 niens oppressionis in quo tota nititur resolutio. Hodie enim omnes à sententijs Ordinariorum ad Curiam Gubernationis districtus deferuntur iuxta *for. 20. & 28. de Cur. & Baiul.* & secundæ appellationes, vel quæ interponuntur, à sententijs latis in prima instantia in Curia Gubernationis deferūtur, & terminantur in Regia Aud. iuxta formam *for. 70. Cur. ann. 1564. & for. 12. Curiar. anni 1585.* vt tetigi *d. c. 2. §. 2. nu. 29.* imo licet appellatio gradatim interponenda sit ad immediatum superiorem per tex. *in l. Imperatores, ff. de appell.* vt pluribus probant Petr. Greg. *lib. 50. c. 2. n. 33.* Ant. Fab. *in C. lib. 7. tit. 27. defin. 15. ad fin.* Giurba *obs. 56. n. 9.* & Berlichius *d. concl. 50. numer. 67. cum seqq.* Tamen omisso medio potest ad Tribunal Principis appellari vt docent Marian. *in c. significasti, n. 35. de for. comp.* Scaccia *de appellat. q. 7. nu. 17. cum seqq.* Gratian. *dec. 78. n. 31.* P. Barbosa *in d. l. 1. art. 1. n. 166.* Berlich. *d. concl. 50. nu. 78. cum seqq.* quorum doctrina in nostro Regno prævalet ex singulari dispositione contenta *in extravag. for. Styl de la Governacio, c. 5. ad fin.* ibi: *no es necessari haver recors al sobira immediat del senyor del dit iusticia, o officials*, & sic obserua-
tur, evocando quascumque causas appellationum, quæ in Regia Audientia introducuntur, à sententijs ordinariorum, vt cunctis incolis dicti Regni notum est.

Appellatio, si iuris ciuilis antiquiores dispositiones 8
observemus, interponenda erat in causa propria intra biduum, in causa aliena intra triduum iuxta tex. *in l. 1. §. biduum 5. cum §. sequenti, & §. in priori 11. ff. quando appel. sit. l. qui suspectum 20. §. 1. ff. de appellat. l. 3. ff. de appellat. recip. l. 6. §. penult. C. de appellat.* Docent Donell. *d. lib. 28. c. 6.* vbi Illiger. *lit. RR.* Barnabas Brison. *de formul. lib. 5. §. cæterum, pag. 518.* Petrus Gregor. *dict. lib. 50. c. 2. num. 27.* Scaccia *de appellat. quæst. 12. ex n. 1.* Nunc autem interponi debet intra decem dies computandos de momento ad momentum, tex. *in authent. hodie, Cod. de appellat.* Novel. 23. *de appellat. & intr. quæ temp. §. 1. c. concertationi, de appel. in 6. c. cum dilecto, in fin. de election. c. significaverunt de testib. d. for. 2. vt lit. pendent. for. 4. & 7. de execut. rei iudicat. for. 3. de appellat.* docent præter ordinarios in his iuribus Petr. Gregor. *lib. 4. de appellat. c. 5. numer. 11. & d. lib. 50. syntagm. cap. 2. num. 27.* Cancer *var. lib. 1. c. 17. nu. 18.* D. Leo *decis. 17. n. 9. & decis. 142. num. 3.* Peguera *in prax. d. rub. 27. n. 3.* & ibi Ripoll. *n. 59.* Donell. *d. lib. 28. c. 6.* vbi Illiger. *lit. RR. & 55.* Portoles *ad Molin. verb. appellatio. n. 70.* Scaccia *de appellat. q. 4. nu. 57. & d. q. 12. ex num. 2.* Maceratensis *variar. lib. 1. resol. 57. n. 1. & resol. 77. nu. 5.* Giurba *obser. 4. num. 4. & 5.* Berlich. *dict. concl. 50. n. 93. & 105.* & alijs relatis Salgado *de Reg. protect. part. 2. cap. 2. ex num. 56. & part. 3. cap. 9. num. 219.* In Regnis 9
Castellæ appellandum erat de iure antiquiori intra tres dies. *l. 1. tit. 15. lib. 2. fori legum.* iure partitarum intra decem. *l. 22. tit. 23. part. 3.* nunc autem intra quinque dies. *l. 1. tit. 16. lib. 3. ordin. l. 1. tit. 18. lib. 4. recopilat.* de quo videndi Montalvus, Gregorius Lopez, Didacus Perez, & Azevedo in his iuribus. Quæ quidem regula appellandi intra decem, limitationem non patitur, nam licet appellatio quocumque tempore interposita à gravamine habente tractum successivum admitti debet per tex. *in C. ex parte tua*, vbi Panormit. & Decius. Petrus Barbosa *in dict. l. 1. art. 3. numero. 18. ff. de iudic.* vere intra decem ab illato gravamine interponi dicitur.

An autem adhærens appellationi alterius, teneatur 10
adhærere intra eosdem decem dies, disputat late Antoninus Amato *variar. lib. 1. resol. 9. ex num. 8.* & post eum Esse *decis. 134. n. 8.* Franchis *decis. 254. n. 4.* Fontanella *decis. 413. ex n. 12.* D. Leo *decis. 17. n. 12.* & distinguendum puto; nam si adhæsio fiat per appellatum in capitibus à quibus appellatum est, & in connexis; non est necessaria adhæsio intra decem, cum fieri possit etiam deserta appellatione, vt pluribus probat Amato *dict. resol. 9. ex n. 10.* si vero fiat ab alijs capitibus sibi nocivis intra decem dies facienda est, vt cum Vincentio de Franch. & Gratiano tenet Fontanella *d. decis. 413. n. 13. & 14.* quam nota, quia decem dies computandos ab iniunctione definivit, vt dicitur *num. 15.* si autem adhæsio fiat per tertium infra decem dies adhærere debet, vt tradit Dominus Leo *dict. decis. 17. numero duodecimo*, qui 11
sic distinguit. Si vero appellatio interposita fuit primo ex decem diebus videtur renuntiatum cæteris; nam licet Fontanella *de pactis nup. clauf. 1. num. 45.* contrarium tenuerit, tamen *decision. 411.* iterum disputat & hæsitando difficultatem agnoscit. Noster enim forus, clare cautum habet quod quindecim dies ad obtinendos apostolos computandi sunctontinue postquam appellatio interposita fuit, vt in textu dicitur: igitur dies qui supersunt ex decem, nunquam augere possunt quindecim, qui à certo termino nempe ab interposita appeltione computandi sunt iuxta forum.

Sed dubitari etiam solet, an appellatio verbo inter- 12
posita subsistat? & subsistere probat text. *in l. 2. & l. 5. ff. de appellationib. l. litigatoribus 14. Cod. eod. tit. l. litigatoribus 7. C. Theodos. eod. tit. iuncta l. hi qui tempore 30. eod. C. & tit.* docent Petr. Gregor. *dict. lib. 50. capit. 2. numer. 25.* Illiger. ad Donel. *dict. lib. 2. capit. 6. lit. TT.* Anton.

ton. Fab. *in C.lib.7. tit.42. defin.12.* Brison.*vbi prox.§. porro.*Fontanella *d.decis.411.num.12.*Berlich.*d.concl.50. num.93.*Novar.*ad pragm.Neapol.tit.de appellat.collect.1.*
13 *num.11.* contrarium pluribus probare contendit Scaccia *d. quæst.4. ex num.1.* licet *num. 18. V. restringe tertio,* hanc sententiam admittit, quando Iudex tali appellationi defert:quem sequi videtur Salgado *de reg. protect. part.2.cap.2.num.75. cum seq. & cap.10. num.55.* sed nihilominus prima sententia verior est, si in eodem actu proferendi sententiam, succumbens Iudici dixerit. *appello,* vt clare in dictis iuribus habetur, signanter in *dict.l.5.*ibi : *ipso die inter acta voce appellavit.d.l.litigatoribus* 14.ibi : *illico appellare voce.* Quod in Regno Valentiæ dubitatione caret;nam in *for.2.de appellat.*clare dicitur,ibi:*tantost ab scrits, o meins de scrits sepusque appellar.* mediante quo cognitio devoluitur si cæteræ diligentiæ petendi apostolos, vel introducendi, atque citandi debitis temporibus subsequantur,vt tenent Faber & Illiger. *vbi prox.*si autem extra illum actum, vel altero die dicatur *appello,*itavt non illico, & coram Iudice fiat appellatio non subsistit,vt dicunt Scaccia, & Salgado in dictis locis.

14 Postquam appellatio legitime & debito tempore interposita est, apostoli petendi,impetrandi,atque reportandi sunt. Hi enim sunt libelli dimissorij Iudicis *a quo,* dati appellanti, & directi ad eum qui de appellatione cogniturus est, cum notitia appellationis, & causæ tex.*in l.vnic.in princip.ff.de libel.dimissor.* de quibus mentio expressa habetur *in l. Lucius Titius 9. ff. de iur.fisc.l.dimissoria 106.ff. de verbor.signific. l. præcipimus 32.§.in his autem 2.C.de appellat.l.quoties 18.l.quoties 61. l.si appellationem 67.C.Theodos.de appellat.* Paulus *lib.5. sentent.tit.34.cap.1.*Cuiacius *ibid.& lib.24.obser.cap.29.* Donell.*d.lib.28.comm.cap.7.*& ibi Illiger. *lit. L.* Petrus Gregor.*d.lib.50.cap.2.num.28.*Brison. *d.§.porro.*Scaccia *de appellat.quæst.13.ex nu.1.*Ripoll ad Peguer. *d.rub.27. num.67.* Cardinal. Otthobonus *decis. Rotæ 23.decis.50.*
15 *decis.89.& decis.94.* Qui quidem apostoli, de iure antiquo petendi,recipiendi, & reportandi erant intra quinque dies;nunc autem intra triginta,vt ex eisdem iuribus Doctores memorati deducunt, quibus addendi Xamar *de offic.iudic.& Advocat.part.3. quæst.4. num.27.* & alijs relatis Berlich.*d.concl.50. num.117. cum seq.* Nec Iudici à quo appellabatur fas erat negare apostolos *d. l. eos 6. in fin.C.de appellat.* Sed hæc omnia innovata reperiuntur per foros Valentiæ, itavt quindecim tantum dies concessi sint in nostro textu ad petendos, obtinendos, & reportandos apostolos : quod etiam dicitur *in for.4.*
16 *præced. de appellat.* Nec appellans cogitur spectare eorum concessionem, neque admissionem appellationis, quia ea interposita, & apostolis petitis quamvis non recipiatur,subsistit. *for. 1. de appellat.* cum alijs notatis *sup.c.8.§.9.num.88.*quibus adde Scacciam *d. quæst.13.ex num.1.*

17 Quibus positis,praxis in Regia Audientia,& cæteris curijs est, quod oblato libello appellationis in quo apostoli affirmativi, vel saltim reverentiales postulantur,appellando à sententia vel interlocutione habente vim difinitivæ, ad Iudicem, vel Iudices, ad quem vel ad quos, secundum foros appellare potest, vel debet, actuarius notat diem (non horam vt Scaccia voluit *d. quæst.4. num.58.*) & nomen appellantis in ipso libello (quod dicitur *ponere Kalendarium*) vt incontinenti appareat quo die appellatum fuit, & nullo spectato Iudicis decreto, quia nil refert quod ab eo non recipiatur, dum satis est quod appellatio de iure subsistat, vt alijs relatis notat Maceratensis *var. lib.2. resol.32.numer.15.*
18 imo neque porrecto ei libello, appellatio rata manet. Quo peracto intra quindecim dies ab appellatione interposita Iudici ad quem exhibetur simul cum libello introductionis, in quo narratur se appellasse à sententia lata(verbi gratia) in Curia Gubernationis, in causa rei vindicationis cuiusdam domus,vel prædij per quam fuit condemnatus ad eam,vel illud restituendam,quare introducendo dictam causam postulat quod evocetur, & ei admittatur, & concedatur debita citatio & inhibitio.In cuius calce Iudex si res explorata sit, introductionem admittit, inhibitionem cum citatione concedendo. Citatio namque appellati infra quinque dies 19
fieri debet inter præsentes, hoc est si vterque litigator in loco iudicij commoratur, & infra decem si aliquis eorum extra locum iudicij habitaculum habet, vt in textu habetur.

Quæ praxis recepta est, ita, vt si Iudex qui sententiam protulit infra dictos quindecim dies appellatione recepta apostolos concesserit pro observata ad vnguem dispositio nostri textus habetur, & causa appellationis
20 poterit introduci absque periculo desertionis intra primum annum fatalem, vt de iure communi cautum reperitur per tex. *in l. appellationem 31. C. de appellat. l.2.§.fin.& authent.ei qui appellat.C.de tempor.appellat.l.si appellationem 67.C.Theodos.de appellat. c.sicut Romana, de appellat.* docent Petr. Gregor. *dict. cap.2. numer.31.* Donell.*d.lib.28.cap.7.*vbi Illiger.*lit.R.* Gail. *lib.1.obser.* 140.Misinger. *centur.3. obser.94. & cent.6. observat.12.* Scaccia *de appellat. quæst.15. num.12. vers.sextum,* cum qua sententia transire videtur Dominus Leo *decis.40. num.18.tom.3.* nam *num.168.* quo respondit argumento *6.d.num.18.* deducto, hanc conclusionem non impugnat,imo eam comprobat *decis.21. ex num.2. eod. tom.3.* Alij autem arbitrarium hoc tempus esse docuerunt, quorum plures congerit Berlichius *d. concl. 50. n. 132.* quod intelligendum puto,si Iudex *à quo,* in ipsa concessione apostolorum tempus introducendæ appellationis præfinierit,quod fieri posse certum est.

Et licet in Regno Valentiæ appellationis causas in- 21
tra mensem à die interpositionis terminandas esse dicatur *in for.35.& for.38.de appellat.*promulgatis per invictissimum Carolum V.*anno.1542.* observari hæc dispositio nullomodo potest,ex eo quod à die appellationis interpositæ incipit cursus quindecim dierum ad petendos apostolos, vel introducendum, quibus completis, concessi sunt quinque dies inter præsentes, vel decem inter absentes ad citandum,vel iniungendum:& sic totus ferme mensis consumitur absque eo quod remaneat tempus ad instruendam litem appellationis, &
cum *in for.41.& 42.eod.tit.* assignatum fuisset bimestre, 22
& semestre ad pronunciandum in causa appellationis computandum à die traditionis processus, quod de legitime concluso intelligere debemus, ideo dispositio dictorum, *for.35. & 38.* nunquam admissa in vsu iudiciorum fuit,tanquam omnino impracticabilis,& secuta fuit observantia regularis non recipiendi appellationem neque concedendi apostolos,sed introducendi coram superiori appellationem intra dictos quindecim dies.Quæ quidem introductio habet vim apostolorum, vt decisum fuit in Regia Audientia sententia publicata per Don Franciscum Alreus referente D. Leon. *die 12.* 23
Septembris 1610. inter Syndicum Villæ de Almoradi, & Genisium Ferrizes confirmata in alia Aula sententia publicata per eundem *die 15.Ianuarij 1611.*quod procedit ab eodem principio, nempe non esse necessariam admissionem appellationis,neque nocere denegationem Iudicis *à quo,*vt *in dict.for.1.de appellat.*habetur.Sed casu quo iste Iudex *à quo* appellationem admittit,& apostolos concedit, non reperitur tempus præfinitum per foros ad eam introducendam,nam assignatio temporis respicit concessionem apostolorum,vt *in dict. for.4.* & in nostro textu dicitur,& sic recurrere debemus ad ius commune per quod statutum est quod infra annum fieri possit,vt dixi,& in terminis docet D.Crespi.*obser.15.* 24
num. 149. Et sic invenio decisum in Regia Audientia referente Magnifico Francisco Ludovico Arino quondam Senatore, sententia publicata per eundem Alreus *die 15. Octobris anni 1622.* ad favorem Ducis de Maqueda, & contra Ioannem Nadal incolam Civitatis Alonensis;cuius causæ fuit actuarius Damianus Fabra:quæ nota; nam singularia in hac materia sunt, cum raro appellationes recipiantur cum concessione apostolorum.

Dixi

25 Dixi quod in libello appellationis peti debent apostoli affirmativi, vel saltim reverentiales ; & ratio est, nam appellans tenetur eos petere non tantum semel sed bis, iterumque per tex. *in d.l.vnic.§.2.ff.de libell.dimiſ.& in l.ſi appellationem* 31.*C.de appellat.cap.*1.*c.*6.*de appell. in* 6.*d.for.*4.*cod.tit.*ibi : *e atorgar apostols afirmatius , o negatius,e ſino , ho fara puſque y ſia requeſt en loch , e temps convenients, de aqui avant lo appellant puſca proſeguir la ſua appellacio.* ita docent Cuiacius *dict. lib.*24. *obſervat. c.*29. Donellus *d.lib.*28. *cap.*7.& ibi Illiger.*lit.L.*Petrus Gregor.*d.c.*2.*n.*28.Scaccia *d.quæſt.*13.*num.*24. *cum ſeqq.* Dñs Creſpi. *d. obſ.*15. *num.* 149. Pareja *de inſtrum. edit. part.*1.*tit.*3.*reſol.*1.*ex num.*15.quo praxim Castellæ ex-
26 pendit.

Dicuntur ergo apostoli affirmativi,dimissorij libelli, quibus Iudex *à quo* deferendo appellationi , appellantem à sua potestate , & iurisdictione dimittit. Vt cum Speculatore,Franco,Maranta , Vestrillo, Mandosio,& alijs docet ipse Scaccia *d.quæſt.*13. *nu.*10. quibus adde Paulum Xamar *dict.quæſt.*4. *numer.*24. *cum ſeqq.* & Accasium Ripoll *dict. rub.*27. *numer.* 67. qui alios congerunt.

27 Reverentiales apostoli dicuntur libelli dati per Iudicem,quando appellationem concedit , seu verius , eam denegare expresse non audet, propter reverentiam superioris ad quem appellatum est. Vt eisdem ferme relatis tradit ipse Scaccia *d.quæſt.*13. *ex num.*18. & sequitur Xamar *eadem q.* 4. *num.*28. dantur etiam apostoli conventionales,quando partes conveniunt in prosequenda appellatione. Testimoniales quando non appellatur coram Iudice ex perhorrescentia , vel quia eius copia haberi non potest,sed coram authenticis personis.Refutatorij quando Iudex appellationi non defert,vt hæc & alia ad rem explicant Scaccia *d. q.* 13. *artic.*2. *per tot.* Ripoll.*dict.rub.*27. *ex num.*67. Berlich. *dict. concluſ.*50. *ex n.*117.

28 At in Regno Valentiæ apostoli petuntur sed non spectantur neque reportari solent , cum intra eosdem quindecim dies concessos ad eos obtinendos causa appellationis introducitur coram superiori,vt docet Dñs Creſpi *d.obſer.*15.*num.*147. *cum ſeqq.* vbi decisiones Regiæ Audientiæ tradit , quo iure vtimur. Quorum ratio est quia ad sub sistentiam appellationis,non est necessaria admissio Iudicis à quo appellatur tex. *in l.* 1. *in princ.l.Imperator.*25.*ff. de appellat. l. in maioribus* 20. *l.ſi quis* 3.*C.eod.tit.d.for.*1.*eod.tit.*docent Donellus *d. lib.*28.
29 *comm.c.*6.*in princ.*vbi Illiger.*lit.A.*Maceratens. *d. reſol.* 32.*num.*15.ex quo dimanat,quod à denegatione appellationis non est necessarium rursus appellare,vt tenuit Scaccia *de appellat. q.* 11. *artic.*1. quem in hoc sequitur Dominus Creſpi *d.obſ.*15.*num.*151.quo æquiorem hanc sententiam dixit, licet securius esse iterum appellare cum illa salutari clausula:*Volens vltimus esse in appellan-*
30 *do.* Ego superfluum omnino credo. Nam appellatione prohibita prohibetur pariter appellare à denegatione tex. *in c. cum appellationibus. de appellat. in* 6. pluribus Salgado *de reg.protect.part.*3.*cap.*17.*ex num.*11. *& c.*18. *num.*38. Iudici namque *à quo* conceditur cognitio articuli an sententia appellabilis sit, nec ne , Cancer *variar.lib.*3.*c.*18.*n.*38.idem Salgado *d.cap.*17. *numer.*52.
31 daretur quippe processus in infinitum si à denegatione iterum appellandum esset. Et quamquam in hoc posset Iudex gravare , non ex eo tollitur potestas superioris ad quem cognitio appellationis defertur, vt cognoscat an iuste , vel iniuste reiecta,vel denegata sit per tex. *in l.Chirographus* 57. §.1. vbi Bartol. *notab.*1.*ff. de admin. tutor.*Baldus,Speculator,Francus,Lancellotus, & Iulius Clarus,congesti per Salgadum *d.c.*17.*n.*53.*&* 54.denegans namque primam non est credendum quod recipiet vlteriorem appellationem.

32 Circa forales has dispositiones,& obseruantiam inconcussam inducentes necessitatem appellandi intra decem dies,introducendi , quod successit loco apostolorum , intra quindecim , & citandi appellatum seu ei iniungendi appellationem & introductionem intra quinque,si est præsens,vel intra decem si fuerit absens sub desertionis pœna , vt in simili dispositione , licet diversis dilationibus, bene fundat Giurba *decis.* 34. *ex num.*1. Nota quod decem dies ad appellandum fatales sunt,& computandi de momento ad momentum vt dixi,non respectu horarum , sed dierum , itavt neque auctoritate iudicis, vel conventione partium fieri possint prorogabiles, vt probat Glos. communiter recepta *in c.cum ſit Romana,de appellation.c.concertationi* 8. *eod.tit. lib.*6.*d.for.*2.*vt lit.pendent.*& in nostro textu dicitur,ibi: *e que lo dit temps no puxa eſſer porrogat per lo dit Iutge* docent Misinger. *cent.* 2. *obſ.*68. *& centur.* 3.*obſer.* 11. Philip.Franchus *in d.c.cum ſit Romana,num.*7.Ruginel. *de appellat.*§.4.*cap.*1.*num.*23.*&* §.6.*gloſ.*2. *cap.*7. *num.*3. *cum ſeqq.*Scaccia *d.q.*12. *nu.*10.*cum ſeqq.& q.*15.*nu.*219. Cancer *d.lib.*3.*cap.*12.*ex num.*37.Peguera *d.rub.*27.*num.* 13.vbi etiam Ripoll.*n.*140.pluribus congestis Salgado 33
*de reg.protec.d.part.*2. *c.*2. *ex num.*56. itavt si appeliatio interponatur per falsum procuratorem,ratihabitio necessaria sit intra dictos decem dies,alias nullius momenti erit,vt cum Innocentio,Milio,Guidone Papæ , Hostiense,Monaco,Socino,Corneo,Lancelloto,Roberto, Antonio Gomez, Tiraquello , & alijs probat Salgado *eodem c.*2.*num.*67. Quod etiam procedit respectu quin-
decim dierum ad obtinendos apostolos , vel introdu- 34
cendum datos,& pariter respectu quinque , vel decem dierum ad notificandum.Nam cum isti termini non sint concessi favore partium , sed causæ publicæ , ne lites immortales fiant , vt in nostro textu exprimitur,neque partium consensu immutari potest , neque Iudicis auctoritate,quia ei interdictum est.Vnde resultat,quod ex tribus fatalibus temporibus accurate explicatis per Petrum Gregorium *d.c.*2.*num.*32. primum quod concessum est ad appellandum,& secundum quod statutum est 35
ad introducendum & notificandum,prorogari per partes non possunt : tertium autem quod est institutum ad prosequendum iudicium appellationis respicit vtriusque partis favorem,& sic potest per litigatores prorogari , vel suspendi secundum Glossam *in l.properandum, verb.triennij,C.de iudic.*& Bartol. *in authent. ſi tamen,C. de tempor. appellat.* sequuntur Philip. Franchus *in c. ex ratione col.*12.*&* 14.*de appell.* Petr. Gregor. *dict.capit.*2. *num.*31.*ad fin.*Cancer.*d.c.*12.*num.*37.*& ſeqq.* Ripoll *ad Peguer. d. rub.*27. *num.*140. Barbos.*in d.l.properandum. num.*22.

Sed ista distinctio difficilis redditur per tex. *in l.vnic.* 38
C. Theod. de dilat. ex conſenſ. per quem textum decem dies ad appellandum prorogari posse ex consensu partium vsque ad duos menses tenuit Iacob. Gothofr. *in comm.* Et quamquam tanta sit auctoritas huius doctoris , similis interpretatio procul abest ab vsu iudiciorum,quare à communi Doctorum sententia non est recedendum.Imo verbis textus accurate perpensis,nequaquam adaptari poterit illis:nam Honorius & Arcadius in eo de reprimenda facilitate litigantium in præstando consensu ad differendas *cognitiones* tranctant, & ne fiat,adiungunt rationem,ibi:*ne paulatim libera dilatione conceſſa ætates plerumque iurgantium veternoſis litibus conſeneſcant.*Eleganter quidem,sed limitativè ad *cognitiones*;quo verbo continetur actus pronunciandi, non au- 37
tem appellandi , & nihilominus coarctant potestatem præstandi consensum ac duos menses;quod rationabile apparet dum tempus fatale cognitionum,annus saltim est. Sed cum tempus appellandi solum ad decem dies extendatur , non est verosimile quod ad duos menses extendere iusserint in eadem constitutione , qua de limitando ab vsu in præstando consensu tractabant. Ex quibus clare sequitur quod constitutio de prorogatione consensu partium in *cognitionibus* tractat:non de termino ad appellandum.

Dies etiam ad iniungendam appellationem, & con- 38
cessionem apostolorum , sive introductionem , fatales sunt:itavt si præsenti non fiat iniunctio intra quinque dies,& absenti infra decem causa deserta maneat, vt in nostro textu dicitur. Et cum regulariter inhibitio admissa

missa appellationis introductione, concedatur; illa Iudici *à quo* insinuanda est, ne ad executionem sententiæ procedat, nam de iure procedere posse absque periculo retractationis, nisi revocata sententia tenuerunt plures relati per Berlich. *d. conclus. 50. num. 142.* quod *in for. 1.*
39 *de appellat.* confirmari videtur, nam licet in eo dicatur quod denegatio appellationis non nocet, tamen subiungitur quod cuncta gesta in lite permaneãt in suo statu, & obtineant validitatem sicut obtinebant tempore latæ sententiæ. Est enim inhibitio, *Iudicis superioris præceptum ligans manus inferioris ne ad vlteriora procedat, sub nullitatis decreto*: cuius praxis desumpta fuit ex tex. *in l. 1. in prin. & §. 1. ff. nih. inno. appellat. pend.* de qua videndi sunt plures adducti per Mandoss. & Sesse *implen. tractatib. de inhibit.* Farin. *in fragmen. criminal. p. 2. ex num. 312.* Ripoll. *var. cap. 3. ex num. 181.* Barbosa *in collect. cap. 3. §. si vero, num. 5. de appell. in 6.* Salgado *de reg. protect. p. 2. cap. 10. in princ.* Et cum Iudicis inferioris non sit inquirere an iusta, vel iniusta inhibitio sit, semper ligat manus ipsius vt docent Sesse *de inhib. cap. 24. num. 7. & decis. 322. num. 6. tom. 3.* Macerat. *variar. lib. 2. resol. 14. nu. 4.* Peguer. *d. rub. 27. num. 56. versic. sunt tamen,*
40 *vbi* Ripoll. *num. 186. cum seqq.* Et licet Farin. contrarium in loco citato probare videatur, procedit eius opinio respectu pœnæ impositæ frangenti inhibitionem, non autem attentati quod committitur, etiam si inhibitio iniusta sit, vt alijs relatis tradit Ripoll *vbi prox. n. 187.* iniunctio igitur appellationis, & introductionis necessaria est, vt appellatus citatus remaneat ad iudicium appellationis iuxta tex. *in l. de vnoquoque, ff. de re iudic.* cum alijs adductis per Scacciam *d. quæst. 11. numer. 56.* Berlich. *d. conclus. 50. num. 157.* & Salgad. qui plures cumulat *d. part. 2. cap. 13. ex num. 85.* Et dum in nostro textu sic fieri cautum est sub desertionis pœna, ad vnguem observandum erit, vt dicta pœna vitetur. Et sic iniunctio facta post terminum foralem non vitat deser-
41 tionem, & ita decisum fuit in Regia Audientia referente Magnifico Doctore Ioanne Baptista Iust, sententia publicata per Don Ioannem Daza *die 24. Martij anni 1620.* in favorem Hieronimæ Loret viduæ, contra Franciscum Canicia militem.

Nec sufficit ad vitandam desertionem relatio Nuncij attestantis, se quæsiviss appellatum in proprio habi-
42 taculo diversis diebus, & horis: vt tenuisse apparet Ant. Faber. *in C. lib. 7. tit. 27. defin. 10.* quia appellans tenetur prosequi appellationem summa diligentia iuxta textum *in l. fin. §. illud, C. de tempor. appellat. d. cap. cum sit Romana, de appellat.* docent Scaccia *dict. q. 15. num. 156.* Cancer *d. lib. 3. cap. 18. num. 110.* Dominus Leo. *decis. 88. num. 14. & 15.* ob quod ex qualibet omissione, vel negligentia desertionem incurrit; adeo vt quamquam principalis litigator quæratur dum habet procuratorem cui iniunctio fieri possit, eo non quæsito, causa de-
43 serta manet, vt fuit decisum in Regia Audientia sententia publicata per eundem Daza *die 11. Aprilis 1611.* ad favorem Balthasaris Escolano, contra Franciscum Martinez. Sed si appellatus absens fuerit, quamvis in loco iudicij reliquerit procuratorem, vtilis erit iniunctio ipsi appellato facta infra decem dies forales: Nam licet fieri posset procuratori intra quinque, vtitur appellans suo iure, principalem quærendo, eique intra dies forales tanquam absenti iniungendo. Desertio enim odiosa est, & in dubio contra eam pronuncia-
44 re debemus: ex traditis per Ant. Fab. *in C. d. tit. 27. defin. 1. num. 3. defin. 5. num. 5, & 6. & d. defin. 10. num. 4.* Ciarlin. *lib. 2. controvers. cap. 133. num. 19.* observata enim forma iniungendi inducta per forum absque fraude, desertio non habet locum: vt decisum fuit in Regia Audientia me referente interlocutoria *diei 16. Ianuarij anni 1655.* in causa Don Petri Casasus, cum Michaële Fluvia Incola Villæ Algeziræ: Actuario Torres.

45 Sed per hoc non aufertur privilegium minorum, nam si minor omiserit appellare intra decem, apostolos petere, vel introducere intra quindecim, & iniungere facere intra quinque, vel decem respective, beneficium restitutionis in integrum implorando, subveniendus erit. Nam licet minor post pubertatem per se possit appellare vt ex tex. *in l. fin. §. vlt. ff. de appellat.* & alijs iuribus probat Didacus Narbona *de ætate anno. 14. q. 23. num. 2. cum seqq.* tamen prosequi appellationem sine tutore nequit *l. Præses 6. C. quomod. & quand. iud.* Narbon. *ibi. nu. 6.* nihilominus restitutio ei competit ab eis 46
quæ omisit ex tex. *in l. minoribus 5. l. minoribus 8. C. de in integr. restit.* docent Nicolaus Boer. *decis. 63. num. 4.* Matthæus de Afflictis *decis. 475.* & ibi Vrsil. Guido Pap. *decis. 32. num. 5.* Franchis *decis. 473. num. 1. & 4.* Capicius *decis. 109.* Giurba *decis. 18. num. 7. & 13.* Fontanella *decis. 106. num. 2.* Ripoll ad Peguer. *d. rub. 27. num. 136.* noviss-ime Ignacius Pereyra *tract. de revisionib. cap. 13. ex num. 1.* Quæ limitatio ita in praxi recepta est, vt minor restitutionem petens non teneatur probare aliam læsionem præter omissionem appellandi, vel prosequendi, vt Fontanella *ibidem* notat: Maior autem regulariter non 47
restituitur, nisi legitimum impedimentum ostenderit, cum ei obstet dispositio tex. *in l. properandum, §. fin. C. de iudic.* quare probare tenetur impedimentum necessarium, ac inevitabile, per tex. *in c. ex ratione*, vbi Doctores *de appellat.* elegans ad rem tex. in *l. fin. §. illud, C. de tempor. appellat.* ibi: *nisi ipse appellator evidentissimis probationibus possit ostendere, se quidem summa ope nisum voluisse litem exercere, per iudicem autem stetisse, vel aliam inexorabilem causam subsecutam, propter quam hoc facere minime valuit.* sic docent Fontanella *d. decis. 106. ex n. 3.* Scaccia *de appellat. quæst. 12. ex num. 127. & quæst. 15. num. 135. cum seqq. & quæst. 19. ferme per tot.* Ciarlinus *lib. 2. contr. cap. 134. num. 13.* coram quo Iudice petenda sit restitutio ad appellandum tradit Cancer *lib. 2. var. cap. 1. num. 301.* dicens ex Bartulo, Baldo, Rebuffo, & alijs quod coram eo apud quem læsio contigerit: & sic ad appellandum, & apostolos impetrandum coram Iudice *à quo*, ad citandum & prosequendum coram Iudice *ad quem.*

Sed respectu impedimenti deducti ad obtinendam 48
restitutionem liceat aliquantulum immorari. Certum enim est quod si impedimentum procedat à Iudice appellantem subveniendum esse *ex d. l. final. §. illud* iuncta *authent. si appellatione secuta, C. de tempor. appell.* bonus etiam tex. *in l. 2. C. Theodos. de repar. appellation.* docent, præter laudatos *n. præced.* Petrus Gregor. *d. cap. 2. nu. 31.* & Dominus Leo *d. decis. 88. num. 5.* si autem impedimentum non procedat à Iudice, sed aliunde proveniat, non ex facto, vel voluntate appellantis, subveniri etiam debet, quia fatalia ei non currunt tex. *in l. Præses 5. C. de ap-* 49
pellat. docent Ant. Thesaur. *decis. 10. numer. 1. ad med.* Ciarlin. *d. c. 133. num. 27. cum seqq.* Berlich. *d. conclus. 50. num. 171.* Quo in casu reparandam esse appellationem docet Iacob. Gothofr. *in d. l. 2. & in l. fi. C. Theodos. de repar. appellat.* Hugo Donellus *d. lib. 28. cap. 7.* remedium reparationis ab vsu iudiciorum recessisse affirmat, quod Valentiæ admissum est, nisi casu quo acta processus deperdita comprobantur, nam tunc reparatio admissa est, dum copia manu actuarij quoquo modo signata succedi loco regestri mãdari solet. Ant. Faber *in C. lib. 7.* 50
tit. 27. defin. 15. vel alio legitimo modo. Sed hoc fieri mediante restitutione docet quem sequimur. Sed raro in praxi hæc contingere solent, nisi pendente termino ad introducendam appellationem interpositam à sententia lata in Curia Gubernationis, (quæ non habet alium superiorem præter Regiam Audientiam) eius exercitium suspendatur per absentiam vel mortem Proregis. Dominus Crespi *d. obser. 15. num. 150.* innuit 51
quod hoc in casu appellans solicitus esse debet in impetrandos apostolos, mediante quo habebit integrum annum ad prosequendam appellationem iuxta tex. *in d. authent. ei qui appellat.* vel adire Proregem, & causam appellationis introducere in Regia Audientia, quæ cum committatur. Bene, sed supposita communi praxi non concedendi apostolos si Iudex *à quo* eam insequendo nolit apostolos dare; & suspensio exercitij Regiæ Audientiæ procedat ex morte Proregis, vt vidimus *an-*

no 1631.

no 1631.per obitum Marchionis de los Velez Don Ludovici Faxardo ; *& anno* 1667.per mortem Marchionis
52 de Leganes;Quid fiendũ erit?Quo in casu teneo, quod impedimentum est evidens , ac notorium & per consequens sufficit allegatio ; adhoc vt dies suspensionis exercitij Regiæ Audientiæ tollantur de medio , nec computentur in terminis, eodem modo quo in Romana Curia non computantur in similibus dilationibus, dies quibus vacat Sedes Apostolica,per obitum summi Antistitis,vt singulariter tradit Cardinalis Petrus Hotthobonus *decis. Rot.* 23. *ex num.* 2. & obsevabatur in Principatu Cathaloniæ ante concessionem *cap.*56.*Curiar.anni* 1599. nam absente Rege vel Prorege supersedebatur in prosecutione & expeditione causarum supplicationis vt testatur Peguera *in praxi. Rub.* 26. *num.*5.

53 Si autem impedimentum procedat ab ipso appellante tam respectu primi temporis , quod datur ad appellandum , quam secundi quod datur ad introducendum (salva pace Domini Crespi;qui *dict. obs.*15. *numer.*147. hanc formam loquendi pragmaticorum errori adscribit,sed ego ductus auctoritate tex.*in l.*3.*C.de tempor.appellat.* ibi : *quo provocationes eorum intra statuta tempora introducantur.* sequor vestigia Doctissimi Antonij Fabri *in C.d. lib.*7.*tit.*27.*defin.*10.*in prin.*dicens:*sed tantum intra quod appellationem & interponi , & introduci oporteat.* Et alibi pluries)& iniũgendum difficillime dari potest impedimentum inexcusabile , ne fiant istæ diligentiæ saltim per Procuratorem , quorum vsus ferme necessarius iam est in iudicijs , vt alibi dixi. Respectu vero tertij temporis ad prosequendum iudicium appellationis & obtinendã pronunciationem,& iudici, & appellanti facilius occurrere valet impedimentum inevita-
54 bile,sed ista quæstio non emergit in causis appellationum ,in quibus non est definitum per foros in praxi admissos, tempus certum;sed in causis supplicationum in quibus observatur cursus anni fatalis,vt §.*seq* dicam. At iniunctionis respectu , supposita introductione impedimentum non potest provenire facto Iudicis , quia in calce ipsius libelli introductionis decretum ponit in hunc modum:*intimetur ad tertiam & fiat inhibitio.* tradit Dominus Crespi *d. obs.* 15. *num.* 144. *in fin.* virtute namque eius decreti,iniunctio exequenda est per lictorem,vel Nuncium , cuius relationi standum erit ex traditis per Fabrum *d. defin.* 10. nisi omissio Appellantis detegatur , vt in casu decisionis memoratæ *sup. num.*43.

55 Neque facile præsumere debemus quod Iudex impediat , vel appellatus latitet , quando sua interest quod causa celeriter expediatur. Sed quæres ad quid apponatur in decreto dictio *ad tertiam?* cui dubitationi dicendum est , quod de stylo Regiæ Audientiæ ponitur quoties noviter aliqua causa iudici committitur ad effectum opponendi exceptionem incompetentiæ,vel recusationis seu alteram quamlibet exceptionem respicientem personam iudicis, de quibus egi *capit.* 10.§. 1.
56 *num.* 186. *cum seqq.* Quæ autem sint legitima impedimenta ad hos effectus imponenda tradunt Doctores congesti per Berlich.*dict.concluſ.*50. *numer.*173.qui per sequentes tradit formam probandi ea : de quo etiam videndi Ciarlin.*d.cap.*133. *&* 134. Scaccia *d. quæst.*12. *ex n.*164. Fontanella *d. decis.*106. *ex num.*3.apud quos plures.

57 Sed dubitari solet,quãdo nullitates principaliter proponuntur adversus sententiam , an currant decem dies ad appellandum?Et non currere infertur ex tex. *in l.intra vtile tempus* 39.*in princip.ff.de minor.l.petendæ* 6.*C.de temp.in integr.rest.l.vlt.prope fin.C.ad leg.Iul.de Adulter.* docent Bartol.*in l.si expressim.*19.*num.*7.*vers. quandoque istæ duæ causæ.ff.de appellat.*& *in l.*1.*num.*8.*C. quand.provoc.non est necess.*Baldus *in l.contra maiores* 16.*ad fin.n.*4. *C.de inoffic.testam.*Alexander *cons.*72.*num.*2. *lib.*3. Vantius *de nullitat. tit. quoties & intra quod tempus, num.* 12. Ant.Thesaur.*decis.*10.*cas.*8.*num.*10.Scaccia *de appellat. d.quæst.*12.*num.*169. *& quæst.*15. *num.*91. Dominus Leo *d.decis.*88.*nu.*4. alijs relatis Giurba *decis.*100. *ex num.*7. Ioan.Bap. de Thoro *in comp.decis.part.*3.*verb.appellatio* 58
admitti an debeat. Berlich. *dict. conclus.* 50. *numer.*111. Quam conclusionem restringunt fere omnes , quando nullitates Calumniosæ,vel improbabiles sunt , secundum quam limitationem decisum fuisse in Regia Audientia testatur Dominus D.Petrus Sanz *lit. N. obser.*7. ad favorem Petri Saura Alonensis , contra Thomam Pina , sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die* 9. *Martij anni* 1634. Quando autem nullitates , vel 59
huius generis remedia , dicantur Calumniosæ , vel improbabiles tradunt Scaccia *de appellat. quæst.* 19. *remed.* 2. *numer.* 107. Thomas Carleval. *de Iudic. lib.*2. *titul.* 3. *disputat.*16. *ex numer.* 44. Donat Marin. *lib.*2. *variar. resolut.capit.*200. *numer.*3.*& decis.*16. *ex numer.*4.

Appellatio legitime interposita prodest consortibus 60
eiusdem litis,si negotium æqualiter ad omnes pertinet, sive condemnatio eos æqualiter comprehendit. Nam si vnusquisque separatim in aliquo condemnatus est,quilibet appellare tenetur , si desiderat sententiam in iudicatum non transire tex. expressus *in l. si qui separatim* 10. *in prin. &* §. *sed cum adversus plures. cum* §. *seq.ff.de appellat.l.*1.*&* 2.*C.si vn.ex plur.c.vna sententia,de appellat.for.*24. *eod. tit.* Quem sic interpretari debemus dum de re præstanda per plures in singulari loquitur, ibi: *sobre alcuna cosa* , Tradunt communiter Doctores in his 61
iuribus,& post eos Felin.*in c.cum super* 17.*num.*9.*de sent. & re iudic.*Salicetus *in d.lib.*1.*C.si vn.ex plur.*Petr. Gregor.*d.lib.*50.*c.*2.*n.*40.Donell.*d.lib.*28. *cap.*5. vbi Illiger. *lit.B.*Scaccia *d.quæst.*17.*num.*77.*&* 78.Rota apud Farin. *in posthum.tom.*2. *decis.*3.*&* 11. Dominus Leo *in respons. iur.post decis.*173.*num.* 130.Ioseph. Ramon *cons.*41.*nu.*2. Maceratens.*var. d.lib.* 2.*resol.*58. *ex numer.*1.Fontanella *decis.*143. *num.*13. *& decis.*521. *numer.*2. *&* 3.Gratian. *discep.for.cap.*115. *num.*39. Ant. Faber. *in c.lib.*7.*tit.*30. *defin.*11.Riccius *collect.*2733.*part.*7.Harm. Pistor.*lib.*1. *quæst.*47. quorum omnes hanc distinctionem tradunt. 62
Sed aliqui subiungere solent , quod vt socius possit iuvari appellatione consortis , probare debet habuisse notitiam illius appellationis , & quod in dubio præsumitur ignorantia iuxta notata per Socinum *consil.*132. & pariter quod seorsim non appellet , nam separatim appellando censetur declarare noluisse appellationem consortis sibi prodesse: cum sua non pendeat ab alia 63
ex traditis per Gratian.*d.c.*115. *num.*36. *cum seqq.* Quas declarationes notat Dominus Don Petrus Sanz *in not. ad d.for.*24.*& in suis observat. lit.A. obser.*3. referens sic decisum in Regia Audientia , sententia publicata per Daza *die* 14. *Augusti* 1620. Referente Magnifico Francisco Ludovico Ariño , ad favorem Don Ludovici Sanz,contra Genisium Torner. Cui traditioni libenter subscribo,quoad partem appellantis seorsim,quia facto ipso satis explicat noluisse iuvari appellatione alterius, & ei expresse appellando separatim , renuntiat , quod facere potest iuxta eundem *for.* 24. *de appellat.* sicut de 64
iure per tex.*in l.*1.§.*fin.ff.quib.appel.non licet. l.si quis libellos* 28.*C. de appellat. c. quamvis* 8. *eod. tit. in* 6.(licet contrarium sanxisse videatur Valentinianum Iuniorem *in l. revocare* 48. *C. Theodos. de appellat.* sed correctum fuit per Honorium *in l.repugnantes* 56. *eod. C. & tit.*& per Iustinianum *in d.l.si quis* libellos)docent Petr. Gregor.*d.c.*2.*n.*42.Donell.*d.lib.* 28. *c.*6. & ibi Illiger. *lit.N.* Scaccia *d.q.*17.*limit.*2. *ex n.*1. pluribus Salgado *de reg. protect.part.*3.*c.*9.*n.*219.

Sed respectu necessitatis scientiæ appellationis con- 65
sortis,contrarium verius iudico:nam in *d. for.*24. *in fin.* clare dicitur quod appellatio litis consortis prosit socijs nisi casu quo manifeste renuntiatum sit. Quæ quidem exceptio , firmat regulam in contrarium tex.*in l. quæsitum* , §. *denique* , *ff.de fund.instr.*cum alijs congestis per August. Barbosa *axiomat.* 85. *num.*4. ob quod iuxta forum nullam requiri scientiam appellationis consortis,vt ei prosit , firmiter teneo. Et si discursus non fallit , Doctores loquentes de scientia , vel ignoran-

tia

tia appellationis consortis, confuse locuti fuere; nam si
66 supponimus causam individuam esse, sequitur quod eadem ratio sit quoad omnes, defendendi, & sic individue omnes æqualiter tangit, ita vt pronunciatum quoad vnum, omnibus prosit, vel noceat; vt Doctores Superius congesti tenent, non solum quoad effectum prosequendi appellationem, verum etiam ad effectum quod si appellans obtineat revocationem sententiæ, cæteros comprehendat ipsa revocatio vt *in dict for.* 24.
67 clare dicitur. Et sic suppositio scientiæ, meo quidem animo, requiritur ad hoc vt renuntiatio tacita procedens ex facto appellandi seorsim teneat, nam facto appellationi renunciare posse certum est per tex. *in l. fin. C. vt lite pendent.* vbi Doctores: pluribus congestis Scac. *d. limit. 2. num. 12. cum seqq.* Ignatius Pereyra *de revision. c. 12. n. 18. cum seqq.* ignorans namque socium appellasse, non videtur voluisse renuntiare appellationem consortis, cuius notitiam non habebat. Et cum renunciatio strictissimæ naturæ sit, quælibet levissima causa sufficit ad eam excludendam, vt pluribus probat Scaccia
68 *lib. 2. de Iudicijs. c. 5. n. 163. vers. comprobatur*; vt ita dicamus nequaquam renuntiatum fuisse appellationi consortis, cuius scientiam, vel notitiam, appellans seorsim, non habebat. Et hinc est quod in dubio pro ignorantia præsumatur, vt tenuit alijs relatis Gratian. *d. c. 115. n. 39.* quod favorabilius est gerenti actionem, vt ex Grato, Beccio, & Rota docet Scaccia *d. c. 5. n. 163. vers. corroboratur primo.*

69 Sic similiter appellatio simpliciter ab aliqua sententia interposita, quæ omnia capita illius comprehendit, prodest adversario litis tex. *in l. ampliorem* 39. *C. de appellat. for.* 46. *eod. tit.* docent præter ordinarios Surdus *decis.* 143. *num.* 4. Vincent. de Franch. *decis.* 467. *per tot.* Grivel. *decis. dolan.* 46. *numer.* 1. & 2. Petr. Gregor. *dict. cap. 2. num. 4.* Gregorius XV. *decis.* 223. *num. 4. & decis.* 581. *num. 5.* vbi Addent. Dominus Leo *decis. 17. n. 11. & decis. 103. n. 3.* Ramon *cons. 41. n. 7.* Xamar *de offic. iudic. part. 1. q. 9. n. 120.* Giurba *dec. 30. n. 5.* Perrus Caball. *cons. 54. num. 12. cum seqq. part. 2.* Peguera *decis. 194. num. 11. & 15. & decis. 106. ex n. 1.* Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. part. 1. verbo appellatio vnius.* Fontanella *decis. 260. n. 17. decis. 412. ex n. 1. & dec. 413. in princ.* Giurba *decis. 30. & obser. 9. per tot.* Valenzuela *consil. 49. n. 10.* Ganaverro *decis. 51. ex num. 21.* Cyriacus *contr. 183. n. 4. lib. 1.* Ignatius Pereyra *de revis. c. 85. n. 3.*
70 pluribus Salgado *d. p. 3. c. 16. n. 66.* & Antonin. Amato *lib. 1. var. resol. 9. numer. 1.* Quod procedit, etiam si sententia contineat diversa capita; connexa tamen; nam interposita appellatione ab vno capite ex connexis, ad cætera connexa se extendit vt cum Abbate, Felino, Parisio, Peregrino, Rota Romana, Surdo, Mastrillo, Castillo, Gabriele, Gratiano, Boerio, Giurba, Deciano, Franchis, Cavalcano, & alijs probat idem Amat. *dict. resol. 9. num. 5.* cæterum si appellatum fuerit à capitibus præiudicialibus, vel quatenus contra, non
71 extenditur ad capitula pro se pronunciata, nec prodesse poterit appellato in cæteris capitibus, nam cum appellatio limitata sit, & tot censeantur sententiæ quot sunt capita, dum appellat à gravatorijs, cætera adversario non appellante transeunt in rem iudicatam tex. *in C. ad consultationem de sent. & re iudic. C. Raynuntius, & C. Raynaldus de testam. l. etiamsi* 29. §. 1. *ff. de minor. l. 1. C. si sep. rest. in integ. postul.* docent Ant. Faber. *in C. d. lib. 7. tit. 26. defin. 20.* Ripoll. *ad Peg. d. rub. 27. n. 179. cum seqq.* pluribus Salgad. *d. p. 3. c. 15. n. 1. per plures seqq.* & Amato *d. resol. 9. num. 4. & 5.*

72 Sed dubium esse solet, an appellatus cui prodesse potest appellatio adversarij, teneatur adhærere appellationi prædictæ infra decem dies concessos ad appellandum: quam quæstionem in terminis disputant Costa *de remedijs subsidiar. remed. 56. per tot.* Scaccia *d. qu. 12. ex num. 69.* Cancer *dict. lib. 1. c. 17. ex num. 65.* & Amato *dict. resolut. 9. ex num. 6.* de qua remanent dicta *sup. n. 10. cum seq.* Plures cumulat Amato vbi *prox. num. 8.* tenentes adhærendum esse infra decem, *& numer. 10.* plures etiam, qui contrarium tuentur, quod verius est per tex. *in dict. l. ampliorem* cuius verba hanc partem expresse probantia expendit, adducens auctoritatem Don Ludovici Peguera, qui probat quod interposita appellatione, & legitime introducta iudicium fit commune ipso iure, quoad caput appellatum cum connexis. Et ratio- 73
nem subiungit, ex eo quod in dicto textu nihil de adhæsione reperitur, & pro sua parte adducit Rotam, Ruginellum, Surdum, Imbrianum, Osascum, Cravetam, Milium, Vantium, Pontem, Cephalum, Rebuffum, & alios, quibus adhæreo, addendo congestos per Ignatium Pereyra *tract. de revis. cap. 85. num. 3.* nempe Bartol. Giurb. Paz, Scaccia, Valenzuel. Salgad. & alios. 74
Nam *in d. for. 46.* nihil de adhæsione dicitur, & sic ipso iure prodesse adversario appellationem in capite appellato atque connexis in Regno Valetię certissimū est.

Neque his obstat doctrina Domini Leon *dict. decis. 17. num. 12.* imo nostram traditionem comprobat, nam non tractat de appellatione adversarij in lite, vel adhæsione ipsius; sed eius cuius nomine appellatum est, per non habentem mandatum; & hoc in casu, nihil mirum quod requiratur adhæsio, vel ratihabitio infra decem dies ad appellandum concessos, vt bene considerat Ponte *consil. 7. n. 11.* cuius verba ipse D. Leo tradit *ibid.* & dixi supra. *d. n. 10. & n. 33.*

Ratio autem superioris doctrinæ est, quia appella- 75
tio prodest appellato etiam si non adhæreat infra decem, in capitibus appellatis, atque connexis; quia per eam devoluitur causæ cognitio iudici *ad quem*, vt cum Iacob. de Aren. Castrense, Francho, Alexandro, Decio, Nissello, Petro Gregorio, Scaccia & alijs docet ipse Dominus Leo *decis. 11. num. 5.* ita vt interposita appellatione sententiæ effectus extinguantur iuxta tex. *in l. in maioribus* 20. *C. de appellat. l. 1. §. fin. ff. ad Turpil. l. 2.* 76
§. vltim. ff. de pœn. l. furti 6. *§. 1. ff. de his qui not. infam.* cum alijs congestis per Donell. *d. lib. 28. c. 4.* vbi Illig. *lit. A*, Dominum Leo *decis. 161. nu. 5.* Salgadum *de reg. protect. p. 1. c. 4. numer. 39. & p. 2. c. 13. ex n. 106.* Si enim appellato prodesse non posset Iudex nequiret sententiam confirmare, etiam si iustam reperiret: quod esset absurdum; & sic, sicut quoad hoc prodest, etiam prodesse debet quoad cæteros effectus contentos sub his quæ devoluta sunt. Et sic non est necessaria adhæsio, vt 77
Iudex *ad quem* de cunctis ad eum devolutis cognoscat, etiam si cedant favore appellati non adhærentis. De quo plures decisiones Regiæ Audientiæ reperies, & me referente fuit decisum in hoc Supremo in causa Comitis de Ayamans, cum Don Hieronymo de Sales, ambo incolæ Balearis Maioris sententia publicata per Iosephum Olivano, Regij mandati scribam *die* 14. *Septembris anni* 1674. in qua fuit confirmata sententia Regiæ Audientiæ Maioricæ in forma communi quoad omnia capitula, licet appellatum fuisset ab vno tantum capite, absque adhæsione, quia fuerunt reputata connexa. Et per contrarium, ratio ob quam appellatus iuvari 78
non potest appellatione limitata adversarij ad certa capita sententiæ, quoad reliqua, quæ connexa non sunt, sed separata; ea est, quia virtute appellationis limitatæ non devoluitur tota causa ad superiorem, nisi ea sola capita à quibus appellatum est cum connexis, vt pluribus probat Salgado *d. p. 3. c. 15. n. 21.*

Quanquam appellatio præsidium sit oppressorum, 79
theriaca contra venenum sententiæ, & vna ex præcipuis partibus defensionis naturalis, vt alijs relatis late exornat. Salgado *de regia protect. part. 1. c. 1. prælud. 3. ex num. 81.* plerumque litigatores eo remedio vtuntur magis frustrandi, atque tergiversandi gratia quam quia iustitiam fovere credant, vel iustam causam appellandi habere præsumant vt ex tex. *in l. tutor. 41. ff. de vsur. & in l. negotiorum* 24. *ff. de appellat.* Cordate infert subtilissimus Anton. Faber *in Codic. d. lib. 7. titul. 26. defin. 41. numero secundo, in notis.* Qua de causa eadem iura quæ adeo appellationi favent, in plurimis appellationem denegandam constituerunt. Et vt aliqua ex his explicemus, prænoranda sunt ea quæ conducunt ad gene-

80 ralem intelligentiam dicendorum: in primis notandum est, quod appellatio regulariter admitti debet, text. *in l.1. in princ.ff. de appellat. d.l. & in maioribus* 20. *C. eod. v. omnes, c. ad Romanam* 2.*q.*6. Bonus etiam tex. *in l. officij* 4. *C. Theod. de appel.* ibi: *officij cura est vt omnes omnino appellationes quacumque fuerint, interpositæ solemniter curet accipere.* Elegans etiam textus *in l. nemo* 11. *eod. C. & lit.* ibi: *sane etiam ex eo quærimoniæ litigantium oriuntur, quod à vobis, qui imaginem principalis disceptationis accipitis, appellationum adminicula respuuntur. Quod inhiberi necesse est.* idem probatur *in l. multorum* 58. *cum duobus legibus sequentibus eod. C. & tit.* docent Glossa *in l. restituere, ff. de renunciat.* Bartholus, Innocentius, Baldus, Socinus, Angelus, Romanus, Alexander, Tiraquellus, Rippa, Contardus, & alij congesti per D. Leo *decis.* 28. *n.* 2. *to.* 1. *& decis.* 20. *n.* 2. *cum seqq. tom.* 3. Quibus adde Avendañum *de exeq. man. p.* 1. *c.* 4. *n.* 17. Fontanellam *decis.* 354. *n.* 9. Larream *allegat. fiscal.* 109. *nu.* 30. Salgadum *de reg. protect. p.* 2. *c.* 7. *n.* 37. Xamar *de offic. iudic. p.* 1. *q.* 24. *n.* 142. *cum seqq.* Maceratensem *var. lib.* 2. *resol.* 60. *cas.* 7. *vers. primo.* Giurbam *obs.* 114. *n.* 4. Castillum *lib.* 8. *contr. c.* 8. *ex*

81 *num.* 8. *& c.* 27. *ex n.* 1. D. Crespi *obs.* 60. *n.* 73. apud quos plures. Ita vt etiam in casu dubio appellatio admittenda sit tanquam favorabilis docent Fontanella *dec.* 403. *n.* 17. Valenzuela *cons.* 195. *nu.* 11. *per plur. seqq.* Salcedo *de leg. Politica, lib.* 1. *c.* 9. *per tot.* Suelues *cons.* 3. *n.* 5. *lib.* 2. Castillo *d. c.* 8. *n.* 9. Scaccia *de appel. q.* 17. *amp.* 10. *n.* 60. Salgado *d. p.* 1. *c.* 2. §. 3. *n.* 31. Solorz. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 4. *c.* 10. *nu.* 58. D. Crespi *obs.* 1. *n.* 328. novissime Cortiada *dec.* 25. *n.* 15. *&* 39. Ignatius Pereyra *tr. de revis. c.* 23. *n.* 15. & ego dixi *sup. c.* 7. §. 5. *n.* 22. Imo etiam si superflua appellatio videatur, ipsius admissio laudabilis dicitur: tex. ad rem singularis *in l. probamus* 42. *C. Theod. de*

82 *appellat.* cuius verba sunt: *probamus verecundiam iudicantis, superfluam quoque recipiat provocationem, ne interim reliquum negotium audiret.* Iacobus Gothofredus in Commentario huius textus plura cumulat ad comprobandam conclusionem illius contra Cuiacium; sed mihi facilis solutio occurrit, ex eo quod superflua appellatio recipitur plerumque ob reverentiam superioris ad quem provocatur, vt respectu concessionis apostolorum reverentialium dicebamus cum Scaccia ex Xa-

83 mar *sup. nu.* 27. Quod in vsu frequentissimo est in hac Regia vrbe cum plerumque superfluè à sententijs, vel interlocutionibus inferiorum appellatio interponatur per ipsum qui obtinuit, ad effectum consequendi rem iudicatam; quamvis non semel in sua tela convertuntur, nam pronuntiationes, quas favorabiles habebat,

84 revocari experitur. Quare conclusio certa ac indubitata resultat, nempe appellationem semper admittendam esse, nisi expresse per legem, aut Principem denegata reperiatur: quam communiter sequuntur omnes scribentes, ita vt ab ea neque in iudicando neque in consulendo recedendum sit, vt notant Berlich. *d. concl.* 50. *n.* 10. Coccin. *decis. Rot.* 334. *n.* 4. Fontanella *dec.* 143. *n.* 15. Ignatius Pereyra *de revis. c.* 24. *nu.* 40. & D. Crespi *obs.* 60. *n.* 73. apud quos plures.

85 Secundo notandum est, quod in causa ex sui natura inappellabili, si appellatio semel recepta sit, appellabilis manet, quoad vlteriores instantias, & cæteros iuris effectus, vt infertur ex tex. *in l. boves,* §. *hoc sermone, ff. de verb. signif. l. pater,* §. *quindecim libertos, ff. de legat.* 3. *l. cætera,* §. *fin. ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. *res vero, Cod. de impon. lucr. descrip. lib.* 10. *l. fin. C. de remiss. pignor.* cum alijs congestis per Menoch. *de arbitrar. lib.* 1. *quæst.* 54. *num.* 23. *cum seqq.* Ruginel. *de appellat.* §. 6. *glos.* 2. *c.* 2. *num.* 16. *&* 17. pluribus Dominus Leo *decis.* 149. *nu.* 4. *& decis.* 165. *num.* 3. *&* 5. Salgado *de reg. protect. part.* 3. *cap.* 4. *num.* 48. *&* 55. *& cap.* 18. *num.* 26. *cum seqq.* vbi exemplum ponit in causa, quæ ex privilegio concesso actori inappellabilis manet, si hic in prima instantia succumbit recte appellare poterit, & si in secunda obtinuerit, ex sua appellatione causa quæ inappellabilis

86 erat reo, appellabilis facta fuit quæ quotidie evenire solent in causis executivis inappellabilibus ex sui natura, vt illico dicam: secundum exemplum erit si de facto in causa non appellabili appellatum fuerit, & Iudex *ad quem*, in libello introductionis antequam admittat, vel reijciat iniungi, vel dari copiam mandet, nam si appellato tacente admissa semel fuerit, iam causa quoad omnes instantias remanet appellabilis, quia taciturnitas partis consensum demonstrat in iudicialibus *c. qui* 87 *tacet* 43. *de regul. iur. in l.* 2. §. *voluntatem, ff. soluto matrim.* pluribus Augustin. Barbosa *in d. regul.* 43. *ex nu.* 6. ad rem Giurba *decis.* 14. *nu.* 6. Cancer. *var. lib.* 3. *c.* 17. *ex n.* 1. Barzius *decis.* 144. *n.* 5. Coccin. *d. decis.* 334. *ex num.* 4. Fontanella *d. decis.* 443. *n.* 15. *& decis.* 377. *nu.* 20. Gratian. *decis.* 114. *nu.* 7. Surdus *decis.* 24. *num.* 9. Quare in Regia Audientia, & in hoc Supremo plura citata parte conceduntur ex illo motivo *quia nil fuit dictum*, quæ 88 non concederentur, ea reluctante; & in specie appellationis semel admissæ in causa non appellabili, quod causa ad alias instantias appellabilis remaneat fuit me referente decisum in Regia Audientia in dicta causa Don Petri Casasus cum Michaële Fluvia interlocutione *diei* 16. *Ianuarij anni* 1655. Aliter statuendum erit si prohibitio admittendi appellationem dirigatur iudici; quia tunc adimit potestatem, atque iurisdictionem ob quod inutilis erit admissio, & cætera quæ sequuntur, vt 89 cum Ruginello, Iaffredo, Lanfranco, Balbo, Innocentio, Baldo, Panormitano, Buttio, Immola, Felino, & alijs docet Dominus Leo *d. decis.* 165. *n.* 5. *& d. decis.* 149. *n.* 4. quæ declaratio rara in praxi emergit, quia omnes fere prohibitiones non appellandi, diriguntur partibus, non iudicibus.

Tertio notandum est, quod appellatione prohibita 90 in negotio principali censetur etiam prohibita respectu incidentium, & emergentium; quam sententiã latissime fundat Salgadus *de reg. protect. p.* 2. *c.* 6. *ex n.* 14. *& c.* 8. *ex n.* 34. & licet contradictore non careat, in praxi iudiciorum Valentiæ admissa est, sicut in Cathalonia de qua praxi testatur Fontanella *decis.* 26. *numer.* 5. qui *num.* 14. *&* 15. duas decisiones in terminis memorat, & hoc iure vtimur.

Quarto notandum est, quod prohibita appellatione, 91 etiam censetur prohibita appellatio à reiectione illius, quia alias prohibitio principalis nullius roboris, vel efficaciæ remaneret, nec suum posset producere effectum. Quando enim aliquid prohibetur, prohibitum remanet omne id per quod pervenire potest ad rem prohibitam vt probat tex. *in l. oratio* 16. *ff. de sponsal.* docent Bartolus, Menochius, Ancarranus, Tulcus, & alij congesti per Salgadum *d. p.* 3. *c.* 17. *n.* 18. *cum seqq.* quod in Praxi Valentiæ pariter admissum est.

Quinto notandum est, quod quamtumvis appel- 92 latio denegata reperiatur, nunquam denegatio extenditur respectu notoriæ iniquitatis, vel iniustitiæ tex. *in c. inter cæteras in fin. de sent. & re iudic.* docent Noster Belluga *in specul. rub.* 41. §. *lege Regni, n.* 51. Petr. Barbosa *in l. ad peremptorium* 68. *n.* 28. *cum seqq. ff. de iudic.* Cancer *var. lib.* 3. *c.* 18. *num.* 14. *cum seqq.* Tanaglius *de sacr. Rom. Audit. c.* 1. *n.* 38. Postius *de manutention. obser.* 106. *nu.* 83. pluribus congestis Valenzuela *cons.* 195. *n.* 33. & Salgado *de reg. protect. p.* 3. *c.* 9. *n.* 7. Nam semper ab excessu recipienda est appellatio vt cum Parisio, Lancelloto, Rebuffo, Barzio, Tusco, & alijs tenuit ipse Salgadus *p.* 4. *c.* 3. *n.* 16. quibus adde Antonium Fabrum *in C. d. lib.* 7. *tit.* 29. *defin.* 14. Sesse *decis.* 334. *n.* 19. *tom.* 4. & alijs relatis Dominus Crespi *observation.* 10. *nu.* 80. quod adeo procedit, vt si in causa non appellabili, appellatum sit à pluribus gravaminibus, vno tantum comprobato notoriè iniusto, vel iniquo, deferendum erit appellationi quoad omnes, textus *in l. appellanti*, §. *vnic. ff. de appellation.* Mansuerus *in praxi rubr. de appellat. colum. penult. vers. item si appellans proponat.* Ioan. Baptist. de Thoro *in comp. decis. part.* 1. *verb. appellatio interposita à pluribus.*

Sexto notandum est, quod si sententia quoad vnum 93 caput sit appellabilis, & quoad alia non, tota fit appellabilis, quod venit illative ex his quæ *num. præce-*

denti

denti diximus, & probatur ex *d.l. appellanti 5. in fin.* & sic docent Nicellus, Turruretus, Contardus, Costa, Puteus, Gabriel, Baldus, Tuschus, Pacianus, Maceratensis, Scaccia, Ruginellus & alij congesti per Giurbam *dec.101.per tot.* Carleval. *de indic. lib.1. tit.2. disp.8. n.15. & tit.3. disput.12. num.8.* pluribus relatis Cortiada *decis.106.n.122.*

94 Septimo notandum est, quod ad hoc vt iudices facilius percipere possint, quæ appellationes recipiendæ sunt, vel quæ reijciendæ, data est specialis providentia *in for.70. Curiar. anni 1564.* cavendo, quod appellans teneatur tam in libello appellationis, quam in libello evocationis, sive introductionis, exprimere qualitatem causæ definitæ per sententiam, à qua appellat, ne ei admittatur in casu non appellabili, cum semel admissa difficilis reddatur reiectio. Sed ista expressio causæ non
95 est eadem cum ea quam disputat Scaccia *de appell. q.4. art.4. per tot.* & post eum Salgado *dict. part.2.c.2. n.13. cum seqq.* quia hi Doctores locuntur de expressione causæ gravaminis illati per sententiam, quod respicit iustificationem ipsius appellationis, & tenent quod necessaria sit expressio in appellatione ab interlocutoria, non autem in diffinitivæ appellatione. Forus autem noster loquitur de expressione qualitatis litis agitatæ, in qua promulgata fuit sententia, vt innotescat an ipsa lis seu causa privilegiata sit ad effectum denegandi, vel concedendi appellationem: & cum ab interlocutione habente vim diffinitivæ in Regno Valentiæ appellari potest vt dicam, illa distinctio non procedit; sed tam in appellatione à sententia, quam ab interlocutione habente vim diffinitivæ, causæ qualitas exprimi debet.

96 His itaque prænotatis, quæ generaliter deservire possunt ad materiam de qua agimus, omittendo appellationes interpositas in causis criminalibus de quibus specialia nostri Regni tetigi *sup. c.8. §.9. ex numer.85.* & latius dixi *in tractat. de re criminal. contr. 2. per tot.* Omissis pariter appellationibus in causis competentiarum iurisdictionis de quibus egi *sup. cap.7. §.1. nu.134.* & plura post me eruditissime collexerunt Illustrissimus Præsul Don Didacus Francus de Vrrutigoyti *tract. de*
97 *compet. iurisdict. q.30. ex num.10.* & Don Michaël de Cortiada egregius Senator Barchinonensis *in decis.25. num.14. & 53. cum seqq.* Et proveniendo ad quæstiones civiles, de quibus in præsenti tracto. Suppono quod, quæ sententiæ appellationem recipiant, vel non, cognoscendum est ex dignitate, vel privilegio Iudicis *à quo*; ex genere personarum appellantium; ex qualitate causarum; & ex numero appellationum.

98 Ex dignitate Iudicis pronunciantis sententiam, appellatio in primis interponi non potest à sententia lata per Principem tex. *in l.1. §.1. ff. à quib. appellar. non licet* quo Vlpianus ait stultum esse appellare à Principis sententia, & nota differentiam, nam à rescripto Principis fas est appellare per tex. *in l.1. §.1. ff. de appellat.* quia subreptitiæ rescriptum impetrari potest, vt omnes notant; à sententia autem appellari fas non est, quia causa cognita neminem gravare præsumitur, qui omnia iura in scrinio pectoris habet. Hodie enim raro aut nunquam ipse Princeps ius dicit, vel iudicat, & quando iudicabat ad se ipsum provocare tolerabat, vt melius informatus in auditorio suo causa examinaretur, de quo locutus fuit Vlpianus *in l. minor autem 18. §.1. & seqq. ff. de minor.* & Iustinianus, *in novel.113. c.1.* ex nostratibus de materia tractant Sesse *decis.258. num.15. tom.3.* & Calixtus Ramirez *de leg. Reg. §.25. n.43.* hanc conclusionem tuentes.

99 Secundo ab auditorio sive Senatu Principis appellatio non datur *d.l.1. §.2.* vbi Doctor. sicut neque à Præfecto Prætorio *l.1. §.1. ff. de offic. Præfect. Prætor. l. à Proconsulibus 19. C. de appel.* pluribus Giurba *decis.83. n.9.* late D. Crespi *obs.9. nu.61.* bene tamen supplicari permittitur, *auth. quæ supplicatio, C. de precib. Imperator. offer.* tradũt Sola *ad constit. Sabaudiæ titul. de mod. & form. suppli. glos.1. n.3. & 4.* Aut. Thesaur. *in præfat. ad decision. num.3.* Fontanella *decis.271. n.5.* Cancer *var. lib.3. c.18. per tot.*

signanter *n.31. cum seqq.* Dominus Crespi *vbi prox.* Et licet appellatio, & supplicatio eisdem ferme regulis regantur ex *l. fin. §. penult. C. de tempor. appellat. for.37. de appell.* de quo dixi *d.c.8. §.9. num.89.* & Dominus Leo notat *decis.28. n.3. decis. 42. n.1. & decis.165. n.3.* cum in aliquibus differant, vt ipse ait *decis.103. n.5.* tractationem relinquimus *ad §. sequentem.*

Tertio appellatio non datur ab executore sententiæ 100
tex. *in l. ab executore 4. ff. de appellat. l. ab executore 5. C. quor. appellat. non recip. c.novit 43. de appellat. l. ab executione 11. 15. & 25. C. Theod. eod. tit. for.22. de appellat.* docent Donellus *d. lib.28. c.6.* & ibi Illiger. *lib. BB.* Boër. *decis.259. n.5.* Torreblanca de Magia *lib.3. c.30. n.10.* Scacc. *de appel. q.17. limit.10. per tot.* Gratian. *discep. forens. c.331. n.1.* Amatis *decis. Ferrar. 43. per tot.* Berlich. *d. concl.50. n.49.* Dominus Leo *decis.16. num.5.* pluribus Ant. Amato *variar. lib.1. resol.6. n.12.* Salgado *de reg. protect. p.3. c.6. ex nu.20.* Quare conclusionem 101
limita casu quo in exequendo inducat novum gravamen, in sententia non contentum, nam tunc appellari posse tenent communiter omnes; quod expresse cautum habemus *in d. for.22.* & sic dato novo gravamine appellatio quoad vtrumque effectum admittenda erit.

Quarto appellatio non admittitur in Regno Valen- 102
tiæ in forma ordinaria à sententia lata in Curia capitaniæ generalis, sed adinstar Regiæ sententiæ; nam licet nomine Regio non proferatur, profertur nomine Proregis, qui assimilatur Præfecto Prætorio, vt dixi *c.2. §.1. ex n.11.* cum ad hoc Supremum appelletur *for.25. cur. ann.1604.* Et licet Ripoll ad Peguer. *d. rub.27. n.76.* dicat quod appellationes huiusmodi in Cathalonia deferuntur ad Regiam Audientiam, labitur; nam certius Cortiada notat *decis.38. nu.38.* ad ipsum Proregem, & Ducem generalem deferri, qui duos ex Regia Aud. desumit vt assessores, ex *c.44. curiar. anni 1599.* Et differentia 103
procedit, tum quia in Principatu Cathaloniæ Auditores Capitaniæ generalis desumebantur ex Advocatis, ob quod delatis appellationibus ad Senatores Regiæ Audientiæ ad iudices superiores deferebantur. Tum quia causæ Cathaloniæ ad Supremum non veniunt vt notum est, quo posito non remanet Tribunal superius cui deferantur nisi Regia Audientia. In Regno Valentię Auditor Capitaniæ generalis desumitur ex Regia Audientia ob quod *in d. for.25.* cautum est quod appellationes deferantur ad hoc supremum tanquam superius ipsius Regiæ Audientiæ, vt me citato probat Cortiada *d. decis.28. n.38. in fin.* & D. Crespi *d. obs.15. n.251.*

Quinto ex privilegio speciali sententia lata in Curia 104
Consulum Maris, de rebus mercantibus, & maritimis, si confirmata fuerit per Iudices appellationum, non recipit secundã appellationem, per *for.17. de appell.* Tradunt idem observari in Principatu Cathaloniæ Fontanella *decis.239. n.19. & dec.285. n.9.* Ripoll *ad Peg. d. rubr.27. n.89.* quia sic cautum reperitur *in c.15. consulatus maris:* sed ibi observatur ad vnguem, ita vt secunda appellatio nunquam recipiatur, sive secunda sententia sit confirmatoria, sive revocatoria. Noster autem forus temperat acerbitatem *d.c.15.* ita vt à duobus conformibus appellatio non recipiatur ex privilegio commertiorum, à difformibus autem recipi mandat.

Sexto à sententia arbitrorum appellatio in Regno 105
Valentiæ non est iuxta *for.16. de appellat.* cuius dispositio congruit cum *l.1. C. de recep. arbitris*, & opponitur Canonicæ dispositioni contentæ in *c. iudicibus 33. 2. q.6.* vbi Glos. & communiter Doctores plura de re Salgadus *de reg. protect. p.3. c.13. per tot. signanter nu.20. cum seqq.* Ciriacus *contr.413. n.31. lib.3.* Cortiada *d. dec.25. ex n.14.* & Episcopus Tirasonensis *d. tract. de comp. iurisdict. q.30. ex n.2.* sed in nostro Regno expresse per *d. for.16.* denegata appellatio est vt in eo dicitur.

Septimo ex privilegijs specialibus appellationes ad 106
aliud tribunal denegatæ sunt in causis Patrimonialibus, & cæteris de quibus egi *sup. num.4. cum seqq.* sed ad eosdem Magistratus mutatis Assessoribus, quæ quia ibi tradita sunt, consulto omittuntur.

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

107 Reſpectu perſonarum. Primo appellatio deneganda eſt contumaci tex. *in l. & poſt edictum, §. fin. l. ſi Prætor iuſſerit 75. ff. de iudic. l. ex conſenſu §. vlt. ff. de appellat. l. 1. C. quor. appellat. non recip. d. for. 16. de appellat.* docent Petr. Gregor. *d. c. 2. n. 22.* Donellus *d. lib. 28. c. 3.* vbi Illiger. *lit. F*, Petrus Barboſa *in d. l. ſi Prætor. §. Marcellus, num. 42. ff. de iudic.* Scaccia *de appel. q. 17. limit. 3. ex n. 1.* Salgad. *p. 2. c. 8. n. 76.* & noviſſime Ignatius Pereyra *de reviſ. c. 12. ex n. 1.* apud quos plures; quibus iunge Ciarlin. *lib. 2. contr. c. 148. ex n. 3.* ſed vt concluſio procedat, debet de vera contumacia apparere, vt omnes DD. prælibati tenent. Quis autem verus contumax ſit explicatur in eodem foro, nempe vt ſit qui ter citatus non paruit, nec iudici obtemperavit, quæ diſpoſitio eadem eſt cum *l. contumacia 53. in princip. & §. 1. ff. de re iudic. l. ad peremptorium 68. cum quinque legibus ſequentibus, ff. de iudic.* vbi communiter Doctores.

108 Secundo deneganda eſt appellatio ei qui poſt ſententiam condemnatoriam poſtulaverit diem ad ſolvendum tex. *in l. tale pactum 40. §. 1. ff. de pact. l. ad ſolutionem 5. C. de re iudic. for. 48. de appellat.* docent Cancer *d. lib. 3. c. 18. n. 24.* Ripoll *ad Peguer. d. rub. 27. n. 127.* Ant. Faber. *in C. d. lib. 7. titul. 29. defin. 12.* Petrus Caballus *conſ. 109. n. 4. p. 1.* Ignatius Pereyra *de reviſ. dict. c. 12. numer. 21.* Scaccia *d. q. 17. limit. 2. verſ. pone primo caſum, num. 28. & num. 60.* & rationem tradunt ex eiſdem iuribus, nempe quod poſtulans diem ad ſolvendum ſententiam approbare videtur, à qua iam non poteſt appellari. Sicut neque ille qui conſenſum præbuit executioni, nam res integra iam eſſe deſiit vt ex *d. l. ad ſolutionem* docent Faber *d. titul. 29. defin. 7.* & Giurba *deciſ. 35. n. 10.* Pereyra *c. 85. n. 16.*

109 Tertio appellari nequit is cuius non intereſt text. *in d. l. ab executore 4. §. alio condemnato, ff. de appellat. l. 1. ff. de appellat. recip. c. veniens 38. verſ. cum igitur, de teſtib. for. 2. & 3. de appellat.* docent Donellus *dict. lib. 28. c. 6.* vbi Illiger *lit. A*, Ant. Faber *in C. lib. 4. tit. 10. defin. 11. numer. 2. in not.* Merlin. *deciſion. 4. num. 4.* Petr. Gregor. *dict. cap. 2. num. 39.* Salgado *de reg. protect. p. 2. c. 2. nu. 3. & c. 8. ex n. 9.*

110 Quarto appellatio à ſententia lata contra confeſſum in iudicio, recipienda non eſt tex. *in c. cum ſpeciali 6. §. porro de appellat. c. Romana 3. §. ſi autem* & ibi Gloſ. *verb. vel de quo, eod. tit. in 6. l. 1. C. eod.* Peguera, Mieres, Gratianus, Maſcardus, Grivellus, & alij congeſti per Ripoll *dict. rub. 27. numer. 172. cum ſeqq.* Petrus Barboſa *in l. ſi debitori 21. num. 130. ff. de iudic.* Merlin. *deciſ. Lucen. 18. ex numero primo.* Felinus Francus, Decius, Guido Papæ, Alexander Farinacius, Lancellotus & alij adducti per Scacciam *dict. quæſtion. 17. limit. 4. ex numer. 30.* Quod de iure noſtro probatur, *ex for. 1. de confeſſis* dum in eo dicitur, quod confeſſio iudicialis habet vim rei iudicatæ. Nam extante re iudicata appellatio recipienda non eſt tex. *in l. 1. in prin. C. de re iudicat.* cum vulgatis late congeſtis per Parejam *titul. 6.*

111 *reſol. 9. ex num. 1.* Vnde profluit quod is qui aliquid iudicialiter petit, videatur confiteri quicquid in libello inſtantiæ continetur Angel. *in l. non cogendum, §. ſi Procurator, ff. de Procurator.* Contard. *in l. diffamari in quæſt. n. 10. & ſeq. ff. de ing. & manumiſ.* Rota apud Farinac. *in Poſth. p. 2. deciſ. 461. n. 3.* Pareja *de inſtr. edit. tit. 7. reſ. 3. nu. 1. ad fin.* quare appellari non poteſt tex. *in c. per tuas de probat. & in l. generaliter, ff. de non numerata pecun.* Merlin. *deciſ. 18. num. 6.* elegans ad rem tex. *in l. generaliter 12. §. ſed iuramento, C. de rebus credit.* ibi: *quis enim ferendus eſt ad appellationis veniens auxilium, in his quæ ipſe facienda procuravit ?* Speculator, Nicellus, Petrus Gregorius, Ruginellus, Scaccia, & alij congeſti per

112 Salgadum *de reg. protect. p. 2. cap. 1. num. 266.* Ni caſu quo per errorem libellum produxerit: nam licet regulariter error confeſſionis allegari non poſſit poſt condemnationem tex. *in l. error, C. de iur. & fact. ignor.* vbi Bartol. *numer. 10.* Angel. *in §. curare in fin. inſtitut. de action.* hoc non procedit quando à condemnatione appellatum eſt, vel appellari poteſt vt docet Gloſſa *in l. fin. verb. appellari, ff. de appell.* vbi etiam Paulus de Caſtro *n. 4.* P. Barboſa *in dict. l. ſi debitori n. 133.* Vnde ſive Procurator, ſive Principalis, deceptus libellum porrexerit, ſeu vt practici Regni Valentiæ dicunt *Kalendarium poſuerit* in aliquo libello, in quo poſtulatur id quod 113
eſt contra intentionem ipſius; conſtito de errore, & deceptione in ſecunda inſtantia revocandum erit text. *in c. fin. de confeſſ. c. cum cauſam de appellation. c. olim de cenſibus*, Speculator, Felinus, Brunus & alij congeſti per Cancer *libro ſecundo, variar. cap. 14. num. 9.* & ita deciſum fuit in Regia Audientia ſententia publicata per Alreus *die 3. Ianuarij anni 1625.* ad favorem Syndici Hoſpitalis generalis contra Don Petrum, & Don Chriſtophorum Carroz. Nam in tranſactione inita inter has partes, concluſum fuerat quod in ſolutum crediti dicti Hoſpitalis darentur quædam domus pretio quatuor mille librarum, de quo impetrandum erat decretum à Regia Audientia: in libello autem porrecto, vt decretum concederetur, appoſitum fuit quod ſolutio fieret in cenſuali peſſimæ conditionis, quo non animadverſo ſyndicus poſuit Kalendarium, quo mediante conceſſum fuit decretum, vt poſtulabatur; ſed detecta deceptione, ſyndicus provocavit, auditus fuit ex hac ratione, & tandem obtinuit.

Ex genere cauſarum Primo appellatio recipienda 114
non eſt ſi cauſa ſit executiva (Non loquor hic de executione ſententiæ, cum iam dixerim *ſup. numer. 100. cum ſeqq.* ſed de cauſis executivis ex partium conventione, vel privilegio) texr. *in l. ab execution. 5. C. quor. appellation. non recipiant. for. 58. de iur. emphyteut.* probant hanc concluſionem Bartol. Baldus, Salicetus, Romanus, Veſtrillus, Barzius, Speculator, Alexander, Maranta, Aſinius, Lancellotus, Ruginellus & alij congeſti per Scacciam *dict. quæſtion. 17. limit. 10. ex numero primo.* Petrus Caballus *conſil. 62. numero ſexto, part. 2.* Dominus Leo *dict. deciſion. 16. numero ſexto, & deciſion. 197. ex numero ſexto*, quo docet, neque quoad 115
devolutivum appellationem recipiendam eſſe, quo remotum fuiſſe dubium ſuſciratum per Petrum Belluga *in ſpecul. rub. 41. §. leges Regni, numer. 51.* ſed nota quod loquuntur de executione inſtituta pro reditibus cenſualium, quibus hoc privilegium conceſſum fuit per *d. for. 58. cum ſeqq.* vt videre licet apud ipſum Dominum Leo *vbi prox.* & clarius *dec. 1. n. 13. cum duob. ſeqq.* quod etiam explicat *in d. dec. 129. n. 8.* ita vt apud Valentinorum Curias, ſive Tribunalia, executiones inſtitutæ pro reditibus cenſualium, ſive reſervativorum ſive conſig- 116
nativorum, ſive vitalitiorum, quod etiam extenditur ad redditus debiti procedēris ex pretio rei fructiferæ, quod *debitoriū* appellatur (de quo ipſe D. Leo *dec. 48. n. 2.*) ad finem perducuntur appellatione remota, tam quoad effectum devolutivum quam ſuſpenſivum. Quod per dictos *for. 58. & 59.* inductum fuit favore incolarum Regni Valentiæ, vt fuit deciſum in Regia Audientia ad favorem Comitis del Real, contra Don Ioannem Berāſtegui referente Domino Don Antonio Ferrer.

In cæteris autem executivis cauſis, ſive ſint pro ſor- 117
te eorundem cenſualium, caſu quo ad id perveniri valet, vel debitorij venientibus diebus ſolutionum, ſive quia pro debito regulari inſtituitur ex vi guarentigiæ obligationis, appellatio admittenda eſt quoad devolutivum, non autem quoad ſuſpenſivum ſecundum tradita per Magonium *deciſion. 18. in princip.* Fran. Marcum *deciſion. 392. numero quarto, part. 1.* Covarruviam *practicar. c. 23. nu. 9. verſ. Tertium exemplum,* Seſſe *de inhibit. c. 2. §. 3. num. 83. & 84.* Rota apud Poſtium *poſt tract. de manuten. deciſ. 259. n. 3. cum ſeq.* Cancer. *variar. lib. 1. c. 17. n. 33. & latius lib. 2. c. 3. ex nu. 19.* Scaccia *d. q. 17. limit. 9. per tot.* Maſtril. *dec. 152. p. 2.* Giurb. *dec. 100. ex n. 1.* Fontanella *deciſ. 384. n. 15. & ſic in praxi Regiæ* 118
Audient. receptum teſtatur Dñs D. Petrus Sanz *lit. A, obſer. 9.* & ego pariter teſtari poſſum. Et ratio eſt nam privilegium non appellandi contentum *in d. for. 58. & 59.* limitatū eſt ad executiones inſtitutas pro reditibus; cæteræ namque executiones procedunt ex vi guarentigiæ

quibus

quibus instrumenta roborantur; & in ipsa guarentigia adest pactum non appellandi, & mediante pacto, vel conventione facultas appellandi tolli potest text. *in l. fin. §. vltim. C. de tempor. appellat. l. 1. §. 3. ff. à quib. appellari non lic.* docent Maranta *de ordin. iudic. part. 6. tit. de appellat. num. 230.* Sesse *decis. 319. num. 22. tom. 3.* Monter. *decis. 8. num. 23.* pluribus congestis Scaccia
119 *dict. quæst. 17. limit. 2. ex n. 1.* Si autem executio instituta fuerit virtute condemnationis infra decem saluis exceptionibus, de qua tractavi *c. 11. §. 2. ex n. 1. per plures sequentes*, appellatio admittitur quoad vtrumque effectum; quod colligitur ex *for. fin. de dilat.* ibi: *e donada la sentencia confirmatoria de la condemnatio, e aquella passada en cosa jutgada.* dum enim requirit, quod sententia transeat in rem iudicatam, appellationem suspensivam nec devolutivam excludit, ante executionem, quia de foro executioni sententia mandari nequit dum ab ea appellatum sit. *for. 3. de execut. rei iudic.* innuit hæc Dominus Leo *decis. 64. num. 18.* licet *num. 20.* progre-
120 diatur ad cautelam sequestri pendente appellatione, quod eam supponit. Sic similiter si instituta fuerit exequutio pro legato, nam quamvis de iure valde controversum sit, an legati persecutio paratam habeat executionem, de qua quæstione tractant Gratian. *discep. forens. c. 62. n. 16. cum seqq.* Marc. Ant. Thomat. *decis. Maceratens. 49. per tot.* Valenz. *cons. 10. num. 10. cum seqq.* In Regno Valentiæ concessam habet viam executivam per *for. 5. de execut. rei iudicat.* Non tamen cum privilegio non appellandi, quia neque à iure neque à foro
121 prohibita appellatio est, & sic decisum in abstracto per duas Aulas Civiles Regiæ Audientiæ, *die 26. Septembris* 1633. refert Dominus Don Petrus Sanz *lit. L. observat. 17.* & postea in concreto per Aulam in qua ius dicebat, sententia publicata per Antonium Ludovicum Cases Regij Mandati scribam *die 26. Aprilis* 1634. ad favorem Don Eximenij Perez Bou, & Domnæ Annæ Mariæ Sanz coniugum, contra Don Ioannem Sanz, equestris Ordinis Calatravæ Domini Oppidi de Alboy, & postea pluries.

122 Secundo appellatio admittenda non est à mera interlocutione per tex. *in l. ante sententiæ tempus, C. quor. appell. non recipi. l. apertissimè, C. de iudic. l. 2. C. de episcop. Aud. l. cum 37. l. præscriptiones 65. C. Theodos. de appellat. l. 3. & 5. l. exceptis 23. C. Theod. quor. appellat. non recip.* Licet de iure Canonico appellatio à mera interlocutione recipienda sit tex. *in c. vt debitus honor, c. ex parte, c. cum sit Romana, de appellat.* sed ius civile optima cum
123 ratione eam negat, nempe ne ex vna lite plures Oriantur; quam partem sequitur *for. 9. de appellat:* eamque tuentur Petr. Greg. *d. c. 2. nu. 11.* Peguera *in praxi d. rub. 27. n. 4.* & ibi Ripoll *n. 71.* Cancer *var. d. lib. 3. c. 18. n. 4.* Scaccia *d. q. 17. limit. 47. ex n. 1.* Petr. Barbos. *in l. si debitori 21. n. 126. ff. de iudic.* Fontanella *dec. 383. ex n. 1.* Berlich. *d. concl. 50. n. 42. cum seqq.* Salgadus *de reg. protect. p. 2. c. 1. ex n. 2.* Amato. *var. lib. 2. resol. 80. n. 4.* Ex Valentinis Morla *in Empor. tit. 2. q. 5. n. 21.* & D. Leo *decis. 16. n. 3. cum seqq.* Quod omnino observandum est, dum ad provocandum de istis interlocutionibus, specialem providentiam præbent nostra iura, nam *in d. for. 9. cum*
124 *duobus seqq.* remedium correctionis, vel remissionis introductum habemus de quo disserui *sup. cap. 10. §. 1. ex nu. 158. per aliquos sequentes*, & sic praxi receptum est, ita vt à mera interloquutoria si aliquis appellationem interponat, repulsam experiatur, nec aliquis audet appellare, quin ipso libello dicat se appellari ab habente vim definitivæ. Nam si interlocutio diffinitivæ vim
125 obtineat, appellatio admittenda est tex. *in l. intra vtile, ff. de minor. for. 12. de appellat.* docent Ant. Faber *in C. lib. 7. tit. 26. defin. 3. num. 5. & in not.* Portol. *ad Molin. verb. appellatio, num. 11. cum seqq.* Don Fran. Merlin. *controvers. forens. centur. 1. c. 15. n. 4.* Scaccia *de appell. qu. 4. n. 2. & 12.* Salgado *d. p. 2. c. 1. n. 4. per plur. seqq.* Morla, &
126 Dominus Leo *vbi prox.* Quare si condemnatio aliqua facta fuerit per modum interlocutionis, sive vt pragmatici Valentini dicere solent, *per provisionem cum imi-*

metur appellatio admittenda erit *for. 12. de appellat.* de quo textum expressum habemus *in l. in condemnationibus 38. C. Theodos. de appellat.* Nam licet Iacobus Gothofredus hunc textum interpretatus fuit de multa inflicta per iudicem secundum *l. & in multa 25. C. eod.* huic opinioni non acquiesco, nam *in d. l. in condemnationibus*; Imperatores absolute dixerunt. *in condemnationibus appellationes iubemus admitti.* Ob quod sive condemnatio fiat per modum multæ, seu alio quovis modo, sub hac dispositione comprehenditur: quare in praxi Valentiæ quotidie appellationes interponuntur, 127
& recipiuntur à condemnationibus factis præsentibus, & auditis partibus, vel cum cognitione causæ per viam provisionis. Quæ autem dicatur interlocutio habens vim definitivæ, explicatur in *dict. for. 12.* & per eum alijs relatis Dominus Leo *dict. decis. 16. numer. 8. cum seqq.* de quo tradunt multa Scaccia *qu. 17. lim. 17. membr. 1. ex n. 171.* & Salgado *d. c. 1. ex n. 7.*

Tertio deneganda est appellatio in possessorijs sum- 128
marissimis, per text. *in l. vnic. C. si de moment. possess. l. in interdicto 22. l. quisquis 26. C. Theodos. quor. appellation. non recip. l. vnic. eod. C. si de moment. fuer. appellat.* de iure nostro adest *for. 44. de appellat.* negans appellationem in omnibus causis possessorijs de quo videndi Donell. *dict. lib. 28. cap. 6.* vbi Illiger. *lit. HH*, Petrus Gregor. *dict. lib. 50. cap. 2. num. 13. cum seq.* Peguer. *dict. rub. 27. num. 7.* vbi Ripoll. *numer. 87.* Giurba *observat. 65. num. 11.* Ciarlin. *lib. 2. controvers. cap. 127. per tot.* Ciriac. *controvers. 366. num. 7.* Scaccia *quæst. 17. limit. 6. membr. 2. ex numer. 1.* Valenzuela *consil. 192. ex numero quarto*, Postius *de manuten. observat. 106. ex n. 57.* Salgado *de reg. protect. part. 3. cap. 12. num. 27. cum seqq.* Antonin. Amato. *variar. lib. 1. resol. 34. numer. 139.* sed 129
si hæc iudicia possessoria, quantumvis summarissima, habeant admixtam causam proprietatis, appellatio admittenda erit quia sapiunt naturam plenarij possessoris, vt tenuerunt Maranta *de ordin. indiciar. d. p. 6. tit. de appellat. n. 173. & 194.* Bardaxi *ad for. 12. de apprehens. n. 4.* alijs relatis Giurba *decis. 101. nu. 3.* Valenzuela *cons. 71. num. 78. & 79.* Quæ omnia intellige respectu effectus devolutivi, non autem suspensivi, ita vt in omni iudicio possessorio summarissimo appellatio quoad suspensivum deneganda sit, & recipienda quoad devolutivum, vt omnia adducta per ipsum declarando tradit Scaccia *d. c. 12. n. 62.* qui per plures seqq. hanc declarationem exornat, & id ipsum tenuerunt Afflictis, Franchis, Campagna, Gabriel, Chaqueranus, Menochius, Gailius, 130
Renitendis, Ludovisius, Parisius, Laurentius, Castillus, Riccius, Peregrinus, Gravatus, Cagnolus, Giurba, & alij congesti per Ioannem Baptistam de Thoro *in compend. decis. verb. appellari an possit.* Scaccia *d. qu. 17. limit. 6. membr. 2. numer. 41.* Fontanell. *de pact. nuptial. claus. 7. glos. 3. part. 10. ex num. 87.* Roderic. *de annu. reddit. lib. 1. quæst. 17. n. 49.* Post. *dict. obser. 106. numer. 66. & num. 88.* Ciarlin. *d. lib. 2. c. 190. n. 3.* Gratian. *discep. for. cap. 74. numer. 16. cum seqq. & cap. 130. num. 64.* Valenzuela *dict. consil. 192. num. 4.* cum quo temperamento quotidiana praxis interpretata fuit *dict. for. 44.* sicut *d. l. vnic. C. si de moment. poss.* vt ij omnes Doctores, & plures alij per ipsos congesti interpretantur.

Si autem interdictum adipiscendæ possessionis in- 131
tentatum sit ex remedio *l. fin. Cod. de edict. Divi Adrian. toll. & fori. 41. de testam.* quando favore hæredis scripti pronuntiatum fuit mittendum esse in possessionem, appellatio denegatur quoad vtrumque effectum, vt docent Menochius *de adipiscend. remed. 4. num. 826.* Vivius *decis. 409 à n. 30.* Scaccia *d. qu. 17. limit. 6. memb. 4. num. 6.* Ruginell. *de appellat. §. 2. c. 3. num. 649.* Argelus *de adquir. possess. q. 19. art. 2. n. 11. & 12.* Quod limita, si vterque litigator parem titulum ostenderit, dum vnusquisque asserit se hæredem esse, vt notat Ruginel. *dict. cap. 3. n. 649. vers. secus vero.* Vel si favore hæredis fiat condem- 132
natio restitutionis fructuum, nam tunc induitur naturam plenarij possessorij, & appellatio admittenda erit vt docent Menoch. *d. remed. 4. n. 876.* Ruginel. *d. n. 649. vers.*

appellabitur. Scaccia *d. q.*17.*limit.* 6. *membr.*6. *num.*37. *verſ. reſtringe tertio* Argelus *vbi prox.* Et ſic deciſum in Regia Audientia refert Dominus Don Petrus Sanz *lit. A. obſer.* 29. in cauſa Ducis de Bejar cum Duce del Infantado,eo referente,interlocutione *diei* 3.*Novembris* 1634.admittendo ſupplicationem quoad vtrumque effectum à ſententia publicata per Alreus *die* 8. *Auguſti*
133 *præcedentis.* Quarto non admittitur appellatio in cauſis minoris ſummæ, neque à ſententijs Ædilis in cauſis ſpectantibus ad Ædificia vrbana,eorumque ſervitutes iuxta *priuil.*92.*D.Reg. Iacobi II.* de quibus aliqua reperies apud Pegueram *d.rub.*27.*num.*14.vbi Ripoll.*nu.*117.*cum ſeqq.* Scaccia *de appel.d.q.*17.*lim.*6.*memb.*9.*n.*17. *& limit.*43. *n.*3.Salgad.*p.*2.*c.*7.*n.*68.*cum ſeqq.*

134 Quinto appellatio deneganda eſt à condemnationibus factis pro pretio conductionis domus,aliarumque poſſeſſionum ad partem fructuum, vel ſub tributo habitarum,vt expreſſe cautum eſt *in for.*21. *de appellat.*& diſtingue caſus in eo contentos, nam vltima pars fori loquitur de Emphyteuſi,dum ait quod non detur appellatio ad Curias Regis,ſed ad ipſum Dominum Emphyteuſis iuxta *for.*14. *&* 17.*de iur.Emphyteut.* de quo dixi *ſup.c.*6.§.3.*ex n.*7.

135 Sexto appellatio deneganda eſt, in cauſis dotalibus vt docent Baldus *in novell. de dote p.*9. *priuil.* 7.*num.*1. Afflict. *deciſ.*271.*ex num.*1. Oſaſcus *deciſ.* 21. *num.* 20. Scaccia *d.q.*17.*limit.*8.*num.*3. qui omnes de effectu ſuſpenſivo loquuntur,nam quoad devolutivum tenent admittendam appellationem eſſe:quæ quidem diſpoſitio favore dotis, vel miſerationis cauſa, ſi vidua repetens dotem reperiatur,procedere eſt indubitatum,de quibus plura dixi *cap.*11.§.1.*ex num.*58. ſed adhuc ad effectum devolutivum non procedit dum dubitatur de ſubſiſtentia dotis,quia deficiente ſubiecto cui privilegium con-
136 ceſſum eſt,deficit etiam privilegium.tex. *in l.adigere,*§. *quamvis,ff.de iur.patron.* cum alijs congeſtis per Barboſam *axiom.* 40. *n.*4. *&* 9. Et ſic appellatio admittitur quoad vtrumque effectum vt deciſum fuit in Regia Audientia ſententia publicata per Caſes *die* 23. *Martij* 1630. in cauſa Ioannis Baptiſtæ Real,cum Geniſio Ferrer eius ſocero, quæ fuit confirmata in hoc Supremo *anno* 1633. vt refert Dominus Don Petrus Sanz *lit. A. obſer.*4.

Septimo in cauſis Fiſcalibus quando fiſcus non tra-
137 ctat de lucro captando, ſed de debito ex proprio contractu,vel tributis exigendo tex.*in l.*4.*& in l.fin.C.quor. appellat.non recipi.* ibi:*vt ei quem conſtiterit eſſe publicum debitorem appellationis beneficium denegetur.* idem de iure Caſtellæ procedit per *l.*13.*circa fin.tit.*23.*part.*3.*lib.*13. *tit.*18.*lib.*4.*recopil.* quibus adde tex. *in l. in ciuitatibus* 6. *l.in fiſcalibus* 8.*cum aliquibus ſeqq.C. Theodoſ. quor.appellat.non recipiantur.*Iacobus Gothofredus in *d.l.in ciuili-*
138 *bus* congerit alia concordantia iura,& alia impugnantia hanc concluſionem;ſed eam pluribus comprobant Donellus *d.lib.*28.*cap.*6. vbi Illiger. *lit. FF.* Alfarus *de offic.fiſcal.gloſ.*16.*priuil.*13.*ex num.*70. qui explicat modo prædicto,quando fiſcus rem ſuam proſequitur, vel debitum ad patrimonium Principis ſpectans,& ait procedere tantum denegationem quoad ſuſpenſivum, non autem quoad devolutivum, & adhuc conquæritur de inobſervantia, vel quia à nemine iſta diſpoſitio allegatur, vel quia contrario vſu abrogata prorſus eſt.

139 In Regno Valentiæ diſpoſitionem expreſſam non reperio, ſed veſtigia evidentiſſima, nam per *forum.*38. *Cur.ann.*1585. coæquata ſunt privilegia ærarij Civitatis cum privilegijs fiſci, ſed appellatio quoad ſuſpenſivum denegata eſt debitoribus Civitatis per *priuil.* 18. *D.R.Alphonſi III.* ibi:*eoſdem in carceribus detinendo,cum pane, & aqua, provt forus ſuadet quouſque dicta Ciuitati ſit pleniſſime ſatisfactum,omni appellatione ſeu ſupplicatione remota.* Ergo eodem privilegio fiſcum vſum fuiſſe credere debemus;nam Civitas *in dict.for.*38.licet minus privilegiata quam fiſcus,ei coæquata fuit,ſicut generalitas Regni,de qua *in cap.*18. *Cur. ann.*1418.*& cap.*23. *Cur. ann.* 1446. adductis per Magnificum Guillermum Raymundum Mora quondam Egregium Senatorem,in libro *compilationis fororum domus deputationis rub.*11.*pag.* 58. in eis ſuos debitores diſtringere poſſe tanquam in
140 debitis fiſcalibus & Regalibus expreſſe dicitur.Vt ſcripſi ſupra *cap.*3.§.4.*ex num.*2. Et quotidie quoties contrahentes maius privilegium tribuere deliberant debito,quam reſultans ex clauſula guarentigiæ,in qua adeſt renunciatio appellationis vt dixi, ſuperaddunt quod executio fieri poſſit incipiendo à pignoribus,vt in debitis fiſcalibus & regalibus : ſignum evidens vberioris privilegij.Sed his obſtant ea quæ dixi *ſupr. cap.*2. §.4. *num.*19.*cum ſeqq.*ex *priuil.*31.*Domini R. Ferdinandi I I.* nempe quod licet in cauſis Patrimonialibus prohibita ſit appellatio ad Regiam Audientiam, vel aliud Tribunal,tamen eodem iure permiſſa eſt ad Dominum Regem immediate, vel ad ipſum Baiulum, mutato Aſſeſſore; virtute cuius diſpoſitionis ad hoc Supremum per appellationem ducta fuit cauſa vertens inter Procuratorem Patrimonialem & Curſores ſive Veredos,cum Don Ferdinando de Valda & Caſtelvi Curſore Maiore ſuper iure nominandi Veredos, quæ quia provocatum fuit à tribus conformibus,recepta non fuit.Sed in civitate Valentiæ quotidie cauſæ appellationum agitantur
141 deſumptis Aſſeſſoribus ex Regia Audientia. Sed nihilominus privilegium ſubſiſtere teneo;nam iſtæ appellationes virtute *d. priuil.*31. poſſunt admitti quoad devolutivum,non vero quoad ſuſpenſium, licet nec iſto modo in vſu reperiri crediderim in cauſis ordinarijs ; nam in executivis privilegia fiſcalia obſervantur.

Octavo appellatio frivola non eſt recipienda tex. *in*
142 *c. cum appellationibus frivolis, de appellat. in* 6. Bartol. *in l.*1.§.*interdum,ff.à quib.appel.non licet* Felinus, Menochius,Carrerius,Conradus,Lancellotus,Bertazolus, & alij apud Farinacium *in prax. q.*38.*n.*23. *cum ſeqq.* Petrum Barboſa *in l.ſi de vi* 37.*num.*145. *ff. de iudic.*plurib. Salgado *de reg. protect. part.*3. *cap.* 6. *per tot.* ſignanter *num.*40.Qui *num.*30.explicat quando appellatio frivola dicatur;ita vt ſit quando nulla legitima ratio adeſt, vel
143 ſaltim probabiliter nec allegatur. Ob quod is qui ex ſententia non gravatur frivole appellaſſe dicendum eſt tex.*in l.vlt.in princip.ff.de appellat.recip.l.*6.*C.quor.appellat.non recip.*Scaccia *de appellat.quæſt.*2.*num.*38.Donellus *d.cap.*6. vbi Illiger.*lit. GG.* Salgadus *dict.cap.*6.*num.*61. Amato.*d.reſol.*6.*n.*20.*cum ſeqq.*Ex his frequentiſſima eſſe ſolet denegatio in Regia Audientia eo motivo : *quia à nullo gravamine.*

Idem dicendum quando appellatio interponitur à
144 ſententia legali;nam ab eo quod fit pro legis executione appellans audiendus non eſt tex. *in l. vlt.* §. *fin.ff.de appellat.recip.c.conſuluit* 29.*de appellat.c.relatum de cler. non reſid. c. cum in cunctis* 7. *de elect. in* 6. cum pluribus congeſtis per Salgad. *d. cap.*6. *ex num.*1.vel quando appellatur ab eo quod Iudex tenetur facere tex.*in c.cum in iure de officio delegat.*Salgadus *de reg. protect. p.* 1. *cap.*4. *num.*5. qui per diſcurſum operis plura exempla appel-
145 lationis frivolæ memorat. Et quando ratio appellandi nullo probabilitatis fundamento nititur, ſed interponitur ſolo animo differendi, non tam frivola quam calumnioſa exiſtimari debet, & maiori cum ratione reijcienda eſt,vt iſti Doctores tradunt cum Scaccia *d. q.* 2. *num.*50.licer ſi verum fatear, calumnioſæ, vel frivolæ appellationis nulla ferme differentia quoad effectum reperitur, vt videre licet ex his quæ congerunt ipſe Scaccia *lib.*1.*de iudic. cap.*97. *n.*84. *& de appellat. d.q.*2. *num.*38.*cum ſeqq.*Farinacius *d.q.*38.*n.*27.Salgadus *d.c.*6. *num.*47.

Nono appellari non poteſt in his quæ dilationem
146 non patiuntur,vt puta in cauſa alimentorum,ſic docentibus Seſſe *deciſ.*263. *num.*3. *tom.*3. Scaccia *de appellat. q.*17.*limit.*7.*ex num.*1. Maceratenſis *variarum,lib.* 1. *reſol.*93.*ex n.*1.Giurba *obſer.*19.*n.*18.*& deciſ.*5. *n.*47. Fontanella *deciſ.*296. *n.*6. plurimis congeſtis Caſtillo *lib.*8.

controverſ.

*controuerſ. c.*8.*ex n.*9. Salgado *de Reg.protect. p.*3.*c.*1.*ex n.*1. & D.Leo *deciſ.*28.*num.*6. *cum ſeqq.* Qui omnes declarant hanc concluſionem vt intelligatur de alimentis futuris poſtulatis officio iudicis, non de præteritis, & iure actionis.

147 Decimo dubitari poſſet an appellatio admittenda eſſet à ſententia qua quis iniuſte carceri mancipatus pronunciatur? Hanc quæſtionem ad partes diſputat ipſe Salgado *de reg. protect. part.*2. *cap.*4. *ex numer.*238. & poſtquam pro carcerato plura deduxit, & praxi receptiorem hanc partem fatetur *num.* 248. tenet appellationi deferendum quoad vtrumque effectum, cuius
148 opinionem ſequutas fuiſſe duas Aulas Civiles Regiæ Audientiæ *d.* 6. *Novembris anni* 1632. in cauſa Calixti Tafalla, detentum in carceribus habendo Balthaſarem Muñoz refert Dominus Don Petrus Sanz *d. lit. A, obſer.*25. ſed Salgadus diſſerit in terminis carcerati pro cauſa criminali, & etiam ſi tunc maior timor eſſe debeat de fuga, ſi ex actis colligatur innocentia reum relaxandum eſſe non obſtante appellatione docet *n.*253. Ex quo infero, quod in civilibus ceſſante timore fugæ, vel conſtito de bono iure per acta favore libertatis appellationem quoad devolutivum tantum admittendam teneo.

149 Vndecimo appellatio non datur ab omne id quod Iudex admittit, vel pronunciat cum illa clauſula *ſi & in quantum de iure procedat.* quia ex ſimili admiſſione nemini gravamen inferri poteſt, quoniam ius certum eſt, & ſi de iure non poſſit admitti, nil factum eſt, cum nihil admiſſum remaneat, docent Immola *in l. Iudex* 55. *ff. de re iudicat.* Nata *conſ.*32. *num.*8. Tuſcus *lit. A, concluſ.*397. Ruinus *conſ.*61. *num.*27. *lib.*5. Roland. *conſil.* 77. *num.*18. *lib.*2. Alciatus *conſ.*409. *num.*3. Caquer *deciſ.*5. *num.*9. Menoch. *de recuper. poſſ. remed.*9. *num.*331. Salgad. *p.*3. *c.*6. *num.*62. Et ſic deciſum fuit in hoc Supremo in quadam cauſa remedio literarum cauſa videndi ducta, in qua nihil produci poteſt, ſed per ſequelam remitti debet ex Regia Audientia *for.* 49. *curr. anni* 1604. fuit producta copia cuiuſdam ſententiæ, & admiſſa cum dicta clauſula, ac reputatum ac ſi producta non fuiſſet.

150 Duodecimo appellatio non datur à iudice procedente cum clauſula appellatione remota tex. *in c. inter cæteras, de ſent. & re iudic. C. paſtoralis, §. præterea, de offici. delegat.* docent Maranta *d.part.*6. *tit. de appellat. n.*336. Cenedo *Canonicar. quæſt.*45. *nu.*41. Macerat. *var. lib.*1. *reſol.*81. *num.*11. Petr. Barboſa *in l. ad peremptorium* 68.
151 *numer.*25. *cum ſeqq. ff. de iudic.* ſed ſi appareat quod iniquè, debet admitti appellatio quoad devolutivum tex. *in dict. c. paſtoralis, de appellat.* vbi Panormitan. Petrus Barboſa *in d.l.*68. *num.*27. Capicius *deciſ.* 111. *num.* 2. Antonius Gabriel *comm. opin. lib.* 2. *titul. de appellat. concl.*1. Gramaticus *deciſ.*35. *numer.*3. Magonius *deciſ.* 32. *num.*6. Muſcatel. *in prax. Reg.conſ. lib.*1.*p.*7. *gloſ. & condemnando num.*103. Farin. *in prax. quæſt.*101.*num.*76. *& ſeq.* Riccius *colle.*1311. Ioan.Bap.de Thoro *part.*1.
152 *verb. appellari an poſſit à ſententia.* ſic in ſimilibus de quibus apud Doctores laudatos plura reperies. Sed generaliter tenendum eſt quod licet denegata appellatione per legem, cenſeatur denegata quoad vtrumque effectum vt cum Decio, Rolando, Lancelloto, Surdo & alijs tenuit Salgadus *de reg. protect. part.*2. *cap.*6. *nu.*48. & ante eum Dominus Leo *d.deciſ.*197. *num.*8. *cum ſeqq.* Tamen cum denegatio appellationis ſit odioſa & admiſſio favorabilis vt omnes tenent, quorum plures congerit Valenzuela *conſ.*195. *ex nu.*7. quem ſequuntur
153 Cancer *var. lib.*1.*cap.*17. *num.*80. *& lib.*3. *cap.*18. *nu.*9. Fontanella *deciſ.*460. *num.* 12. Giurba *obſer.*114. *num.*5. Salgad. *d. p.*1. *cap.*1. *prælud.* 3. *ex num.* 81. quælibet lex vel ſtatutum prohibens appellationem ſtrictè interpretari debet. Vnde niſi in ipſa lege expreſſum ſit, vel ex verbis ipſius aperte percipiatur, non intelligitur denegata quoad vtrumque effectum, ſed quoad ſuſpenſivum tantum, quæ declaratio ſumma æquitate nititur, cum iuſtitiam foventi parum aut nihil interſit quod abſque præiudicio executionis, cognitio devoluatur ad ſuperiorem vt cum Petro Belluga, Ludoviſio, Portoles & alijs docet Dominus Leo *d. deciſ.*197. *n.*3. & 10. cuius doctrina in praxi Valentiæ obtinuit.

Denique appellatio deneganda venit ex numero ſen- 154
tentiarum cum à tribus conformibus nulla provocatio admitti poſſit per tex. *in l. vnic. C. ne liceat in vn. ead. ſent. ter provocar. c. tertio provocare, c. tua nobis* 65. *diſtinct. c. tua directe* 39. *de appell. for.* 18. *cum duob. ſeqq. eod. tit.* docent Covarruvias *practicar. c.*4. *num.* 7. *verſ. quarta concluſio* Donell. *dict. lib.*28. *cap.*6. & ibi Illiger. *litt. QQ*, Petrus Gregor. *d.cap.*2. *num.*22. Giurba *deciſ.* 66. *num.*6. late Salgado *d.part.*3. *cap.*16. *ex num.*1. Ant. Amato. *d.reſol.*6. *num.*2. noviſſime Ignatius Pereyra *de reviſ. cap.*20. *num.* 4. *cum ſeqq.* apud quos plures alios reperies. Contrarium obſervari in Cathalonia tradunt Cancer *d.c.*17. *num.*97. *& cap.*18. *num.*31. & Fontanella *deciſ.*286. *num.*10. *& deciſ.*387. *num.*2. in Germania alijſque Provincijs plures congeſti per Illigerum vbi proxime, Surdus *conſil.*277. *num.*11. Sed bene inſpectis horum Doctorum verbis, potius locuti fuerunt de conceſſione ex mera Principis gratia, quæ adhuc fieri non poſſe tenuerunt plures congeſti per Scacciam *quæſt.* 17. *limit.*1. *numer.* 2. ſed in Regno Valentiæ dum habemus 155
forum expreſſum ab eius obſervantia recedendum non eſt, nec adeſt memoria ab eo receſſum, neque per conceſſionem Principis vnquam fuiſſe. Solum inſpici oportet, an tres ſententiæ latæ in cauſa de qua agitur, conformes ſint, de quo conſule plures Doctores congeſti per Giurbam *deciſ.*66. *numer.*7. nam ſi ſunt conformes, deneganda erit appellatio quoad vtrumque effectum. Et quanquam cognitio quæſtionis an appellationi deferendum ſit, regulariter pertineat ad iudicem qui de ea cognituru eſt ex pluribus congeſtis per Giurbam *obſer.* 88.*nu.*16. aliquando etiam iudici *à quo* permittitur; ſed non per hoc aufertur poteſtas ſuperioris ad videndum an iuſte reiecta fuit, vt dixi *ſupra n.*31.

Quando autem ſententiæ dicantur conformes repe- 156
ries apud congeſtos per Ioſeph. Ramon *conſil.* 88. *nu.*3. Salgadum *d.c.*16.*nu.*25. & Pereyram *dict.cap.*20. *num.*7. Et ſolum addere debes quod ſi vltima ſententia novum gravamen contineat, appellatio admitti debet reſpectu illius, nam quoad illud prima ſententia reputatur, vt pluribus notat Giurba *deciſion.* 66. *num.* 10. Generaliter autem nota, quod licet pendente termino ad appellandum ſententia exequi non poſſit *ex for.* 4. *de execut. rei iudic.* vt pluribus congeſtis probat Amato. *lib.*2. *var.reſol.*93. *num.* 5. tamen in cauſa non appellabili ex 157
natura ſua, non ſunt ſpectandi decem dies ad appellandum, ſed ſententiâ latâ, poterit Iudex ad executionem procedere docent Cancer *d.lib.*3. *cap.*18. *nu.*37. Ripoll *ad Peguer. d.rub.*27. *num.*182. *cum ſeqq.* Salgad. *dict.p.*2. *c.*1. *num.*225. *& part.*3. *cap.*18.*n.*23. Niſi per inhibitionem ſuperioris Iudex pronuncians præventus fuerit. Quia poſt inhibitionem caret iuriſdictione ad proſe- 158
quendum tex. *in c. Romana, §. fin. verſ. autem de appellat. in* 6. Nec iudici *à quo* datum eſt cognoſcere an inhibitio iuſta ſit: imo iuſta, vel iniuſta ligat ipſius manus vt dixi *ſup. nu.*39. Alias enim perverteretur ordo iudiciorum, dum inferior de ſtatutis per ſuperiorem cognoſcere intentaret.

An autem ſublata appellatione cenſeatur ſublatum 159
remedium dictionis de nullitate? negative reſpondendum eſt ex congeſtis per Seſſe *de inhibit. c.*5.§.5. *n.*5. *& deciſion.*335. *ex num.*1. Cancer. *d.c.*18. *numer.* 21. Xamar *de offic. iudic. p.*1. *quæſt.*9. *num.*179. Fontanella. *dec.* 26. *num.*16. Berlich. *d.concl.*50.*num.*41. *verſ.*1. idem dicendum eſt reſpectu recurſus ad ſuperiorem per text. *in l.*1. *C. quand. libel. Imper offer.* vt docent Cenedo *Canonic. q.*45. *num.*59. Calixtus Ramirez *de leg.reg.* §.25. *nu.*43. Cancer. *d.cap.*18. *num.*13. Fontanella *deciſ.*390. *num.*9. Xamar *d.quæſt.*9. *num.*178. Giurba *d.obſervat.*114.*n.*19. Cortiada *d. deciſion.*25. *n.*17. & Dominus Creſpi *obſer.* 10.*n.*29. *& 77. & obſ.*60.*n.*73. *& obſ.*69. *nu.*22. noviſſime Ignatius Pereyra *de reviſ.d.*6.12.*n.*4.

161 Sed transeamus iam ad formam statutam per foros, in prosecutione appellationis. In primis quando nondum erat erecta Regia Audientia permanenter ius di-
162 cens in Regno, causæ secundarum appellationum, & aliquando primarum committebantur Iudicibus specialibus intra ipsum Regnum, quia extra illum nemo cogi poterat litigare *for.25. cum tribus seqq. de appellat.* & appellans qui obtinebat commissionem à Rege tenebatur eam exhibere ipso Iudici intra quinque dies, si impetrabatur in eodem loco Iudicis, intra decem si in Regno non tamen in loco iudicij impetrata fuisset, & intra viginti dies si extra Regnum concessa esset; quo termino elapso sententia executioni mandari debebat, vt expresse habetur *in for. 39. eod. tit.* Quæ dispositio parum, aut nihil necessaria est, nisi aliquis appellasset directe ad Principem à sententia lata in Curia Baiuliæ in Patrimonialibus,& commissionem obtinuisset more antiquo, quod perdifficile est, vt in praxi deducatur:
163 nam si de re parvi momenti agitur mutato Assessore finem appellans consequitur,absque sumptibus mittendi ad curiam pro expeditione commissionis. Si de re magni momenti tractetur in hoc Supremo cognoscendum erit. Vtrum autem dum supplicatur à re decisa in duabus Aulis civilibus, sententijs inter se appositis, quæ minoris summæ sit, atque introducenda de more in hoc Supremo, & committenda Aulæ Criminali; si commissio exhibita non fuerit intra viginti à die expeditionis sententia exequi possit?videtur quod non,quia sequitur naturam supplicationis ad quam pars habet annum fatalem,vt dicam §. *seq.*

164 Appellans igitur post introductionem tenetur exhibere primitivum processum cum omnibus instrumentis atque documentis in eo rite exhibitis per vtramque partem vt habetur *in c.cupientes 16.post princip. de elect. in 6.*ibi:*cum omnibus actis iuribus & munimentis suis, & processus suos contingentibus.*id ipsum probari videtur ex tex.*in l.ne causas 15. l.à proconsulibus 19. l. indicibus 24.*
165 *l.præcipimus 32.§.in his autem, C. de appellat.* conclusio enim de exhibendo processu ab integro vniformis est in vtroque iure:sed differentia versatur in eo quod ius Cæsareum actori hoc onus attribuit; & licet contrarium inferri posset ex tex. *in l. nemo arbitretur 3. C. de tempor.appell.* ibi:*sed omnibus incumbendum esse vigilanti diligentia quo provocationes eorum intra statuta tempora introducantur,itavt etiam gesta in iudicio contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum, ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus*, tamen communiter Doctores hanc opinio-
166 nem profitentur. De iure Pontificio appellanti incumbit onus exhibendi omnia acta, quod in dubium est post Tridentinum *in c. causa omnes 20. vers. præterea si quis, sess. 24. de reform.* de qua quæstione videndi sunt Farinacius *cons.69. num.3.& 4.* Gratianus *discep.forens. cap.121. num. 15.* Scaccia *de appellat. quæst. 20. numer.8.* Riccius *Decis. Cur. Arch. Neap. part.4.decis.334.ex n.1. & collect. 1356.* Giurba *decis. 29. per tot. & obser. 114. num.23.* Novarius *in singul.iur. Canon. concl.7.*Alphonsus Narbona *in l.33. glos. vnic. num.5. tit. 25. lib. 4. recopil.* Rota apud Farin. *decis. 20. num. 1. decis. 104. in prin.* cum alijs congestis per August. Barbos. *in collect. ad c.causæ omnes, num.60. cum seqq.* & Giurbam *obs. 42.*
167 *ex num.20.* Berlich.*d.concl.50. ex num.163.*Valenzuela *consil.171. ex num.64.* Salgad. *de reg. protect. part.1. c.2. §.2. per tot.* Quam dispositionē sequitur praxis Valentiæ, & de iure Castellæ late differit Pareja omnino videndus *de instr. edit.part.1. tit.3. resol.3.ex numer.14.*Et quamvis *num. 12.* teneat quod si appellatus desiderat confirmationem sententiæ debet exhibere acta processus; apud nos appellatus compellere appellantem potest,& solet quod acta processus exhibeat, vt statim dicam.

168 His iuribus & Doctrinis varia temporis spatia appareret concessa fuisse ad hanc editionem faciendam,sed de foro sex tantum dies appellanti concessi sunt ad exhibendum primitivum processum sub desertionis pœna. Ita expresse cautum est *in for. 40. de appellat.* vt docet Dominus Leo *d.decis.106.ex num.1.*Et in fine fori cautum etiam est, quod actuarius notare teneatur diem traditionis copiæ actorum, quod iam cautum erat *in l.* 169
quoniam.13.C.Theodos.de appellat. rationem subiungens Imperator; nempe ne mora tradentis imputari possit Appellanti seu eius nomine gerulo, vel istius imputari valeat actuario tradenti, cui indicta pœna erat si intra tempora statuta transmissio non fieret.Nec dubito hac ipsa ratione statutum fuisse per forum,sed de observantia huius partis parum curant Iudices. Forus namque Valentiæ quoad hanc exhibitionem conformis est
*foro Aragoniæ 1.de appellat.*eo superaddito,quod in Ara- 170
gonia appellans infra mensem tenetur adire Iudicem *ad quem* cum ipso processu,vel copia authentica appellationis sub desertionis pœna. In Regno Valentiæ appellans intra quindecim dies ab appellatione tenetur introducere causam, & post eam introductam habet sex dies ad exhibendum primitivum processum,etiamsi appellans tertius sit de novo veniens ad causam, quod extenditur ad postulantem evocationem *ex c.19. actor. Cur.Brach.Eccles.& Regal.an.1626.fol.96.*de quo videndi Dominus Leo *d.decis.106.*Portol.*ad Molin.verb. appellatio,ex num.25.* Sesse *decis.34. ex num.1. tom.2.* Sed
praxis huius *for. 40.* ea est, vt tempus hoc sex dierum 171
non currat appellanti nisi iudicialiter interpellato, quare appellatus eum cogere desiderans impetrat mandatum à Iudice, quo appellanti iubetur *quod infra sex exhibeat processum primitivum ab integro sub desertionis pœna,*quo iniuncto currunt sex dies,& eis elapsis causa deserta habetur.

Nec dubites hæc fieri posse virtute legis, cum in Aragonia etiamsi forus desit præfingens terminus ad prosequendam appellationem, Iudices iubent quod *infra sex prosequatur sub eadem pœna* quæ tenet,vt Portoles & Sesse tradunt *vbi proxime.* Ista exhibitio parti in- 172
iungenda est,vt vitetur desertio,vt cum Bartulo,Felino, Parladoro,& alijs tenuit Salgadus *d.p.3.cap.18.num.71. cum seqq.*Quibus adde Gratianum *dict. cap.121.num.30.* Ciarlinum *d.lib.2. controvers. cap.148. num.43.* March. Ant. Amat. *decis.53.num.1.*Cardinalem Otthobonum. *decis. Rot.29. num.4.* Et quamquam Pareja *dict. titul. 3. resol.1.num.34.*ex praxi Rotæ Romanæ,& Tribunalium Regni Castellæ tradat,quod si Iudex *à quo*,& Iudex *ad quem* in eodem loco ius dicunt, non est necessaria exhibitio actorum per copiam seu exemplar authenticum, cum acta originalia primitivi processus tradantur.

In Regno Valentiæ hæc praxis admissa non est,quan- 173
do à Curia inferioris ad Tribunal superius provocatur, nam copiam authenticam exhibere appellans compellitur, præmisso illo præcepto de ea exhibenda ab integro infra sex, sub desertionis pœna. Quibus elapsis
si non exhibeatur,causa deserta pronunciatur:cum hac differentia quod in Curijs inferiorum elapsis sex die- 174
bus fori post interpellationem, si copia actorum exhibeatur purgando moram & refectis expensis,editio admittitur re integra; hoc est si nondum pronunciatum fuerit super desertione. Id ipsum obseruari in Ducatu Sabaudiæ refert Ant. Faber *in C. lib.7. titul.29. defin.8.* sed perpetue, & ab ipso Senatu vt asserit; apud nos cum limitatione prædicta, vt in simili testantur Vrsil. *ad Afflict. decis.79.nu.2.*& Ioan.Bap.de Thoro *in comp. decis.p.2.verb.appellatio à diffinitiva.*

In Regia Audientia infra sex omnino copia actorum 175
exhibenda est, neque purgationi moræ locus vnquam datus fuit. Et ratio est, quia moræ purgatio est,culpam ex mora contractam sic eluere,vt omnis eius pœna vitetur, tex. *in l.Stichum 8. l. quoties 14. ff. de novat.* Paul. Bellon. *de potest.eor. quæ fiunt in contin. c.34. num.4.lib.1.* Fontanella *decision.406. num. 3.* pluribus Pichardus *in tract. de morâ,ex num.68.* & licet *num. 98.* plura cumulet ad emendationem moræ statuendam, tamen *nu.148.* distinctionem elegantem ponit ad rem,quam non transcribo,cum ibi faciliter haberi possit.Cum enim *in dict.* 176
for.40.

for. 40. caveatur quod non exhibito infra sex processu ab integro sententia ipso foro transeat in iudicatum, satis de æquitate appellanti condonatur, dum præter id quod in foro dicitur, terminus ei non computatur quousque interpellatus iudicialiter fuerit, mediante dicto præcepto; etsi non exhibuerit, in culpa est, quam diluere omnino non potest, iuxta tex. *in l. commissoriæ, C. de pact. inter emptor. & vendit. l. si quis ex lege, ff. de rei vin-*
177 *dic.* docent Mar. Ant. Amat. *decis.* 70. *num.* 20. Gratian. *discep. for. cap.* 786. *num.* 31. *& decis.* 49. *num.* 11. Vivius *decis.* 531. *num.* 9. alijs relatis Fontanella *dict. decis.* 406. *num.* 4. *& seqq.* & hæc est praxis Regiæ Audientiæ, quam limitarem cum Mathæo de Afflict. *decis.* 79. Maranta *d. part.* 6. *tit. de appellat. num.* 403. & Hieronymo Portoles *ad Molin. d. verb. appellat. num.* 34. quando evidenter & absque affectatione appareret quod sex dies lapsi fuerunt culpa actuarij, qui noluit, vel non potuit dare appellanti copiam. Satis namque appellans gravatur onere illam petendi, nulla ei concessa compulsoria; licet si postulet concedatur.

178 In curijs inferioribus purgatio moræ admissa est ex inveterato stylo qui iam vim legis obtinet, itavt si aliter fieret, perperam fieri dicendum erit ex congestis per Dominum Crespi *obser.* 5. *num.* 231. *& obser.* 103. *num.* 17. in causis vero supplicationis à sententia lata in vna Aula civili ad aliam supplicantes; non coguntur acta per copiam exhibere, sed originalia transferuntur vt Pareja tradit *d. num.* 34. Et ratio differentiæ colligi potest ex his quæ congerit Ioan. Bap. de Thoro *in comp. decis. p.* 1. *verb. appellatio ab interlocutoria ad fin.* quæ deducitur ex Regia assistentia in Supremo Tribunali, repræsentative scilicet, quæ non adest in Curijs inferiorum. Sed hoc est rationem quærere observantiæ, & non meliorem observantiam eligere: pulchrius enim esset, & litigatoribus favorabilius, causas appellationis expedire per traditionem actorum originalium Curiarum in eodem loco existentium, qua vnica diligentia & impensis, & laboribus, & protelationibus parceretur.

179 Actis diminutis exhibitis in substantialibus causa remanet deserta, vt dixi cum ex imperfecta actorum exhibitione veritas apparere non possit, vt ex Tridentino *in d. c. causæ omnes, ff. præterea* pluribus fundat Salgadus *d. §. 2. num. 2. cum seqq.* Sed dubitari aliquando solet, an omissio alicuius instrumenti irrelevantis, desertionem inducat; nam sic aliquando pronunciasse Rotam asserit Augustinus Barbosa *in collectan. d. c. causæ omnes. Tridentini num.* 72. & iuxta nostri *for.* 40. decisionem causari desertionem tenendum est, dum appellans hoc onere gravatur exhibendi acta processus indefinite: quod est idem ac dicere quod vniversaliter teneatur cuncta acta producere, cum indefinita æquipolleat vniversali per
180 tex. *in l. si servitus* 22. *ff. de servit. vrban. prædior.* cum plurimis congestis per Barbos. *axiomat.* 123. dicitur namque in foro quod appellans teneatur exhibere Iudici *ad quem* processus litis, ibi: *los processos del pleit.* sub plurali locutione, quæ comprehendit omnia acta quæ fiunt iudicialiter. tex. *in c. quoniam contra de probat.* & sic tenuerunt Bartol. Bald. & cæteri scribentes *in Rubr. ff. de in ius vocand.* Calvinus & Albericus *in dictionar. verb. processus.* Gratianus *d. cap.* 121. *num.* 9. Marc. Ant. Thomat. *decis. Macerat.* 9. *per tot.* & *decis.* 48. *num.* 3.
181 Berlich. *d. concl.* 50. *num.* 168. *cum seq.* Dominus Leo *dict. decis.* 106. *num.* 5. vbi sic definitum per Regiam Audientiam testatur, & ratio est, quia multoties particula processus deficiens potest esse necessaria ad decisionem, & per eam variari iustificationem appellationis, vel sententiæ, vt in simili considerat Salgad. *d. cap.* 2. §. 2. *num.* 7. neque in arbitrio partis, vel actuarij residere debet facultas detrahendi aliquid de processu; quare dum id quod deficit vere sit pars processus, causa appellationis deserta manet. Vt fuit decisum in Regia Audientia ad favorem Don Iosephi Sentis contra Don Didacum Vives *anno* 1634. vt refert Dominus Don Petrus. Sanz *lit. P. observat.* 14. Quando autem præsumatur ex integro acta producta fuisse, vel non, petendum erit à Salgado *dict.* §. 2. *numer.* 8. *cum seqq.* & Pareja *dict. resol.* 3. *ex num.* 21.

Hæc autem necessitas exhibendi acta processus ab 182
appellante adeo vera est quod Tertius appellans, qui in causa non appellabili, admittendus est, per tex. *in l. ab executore,* §. *alio, ff. de appellat. l.* 1. *ff. de appellat. recip. l. si procuratorio,* §. *sed si alius, ff. quem adm. appell. sit. l. dominus, C. de appellat.* Novar. *ad pragm Neapol. tit. de appellat. collect.* 1. *num.* 24. Gail. *lib.* 1. *obser.* 122. *num.* 1. alijs relatis Berlich. *d. conclus.* 50. *nu.* 6. Scaccia *de appellat. q.* 5. *n.* 71. Salgad. *de reg. protect. p.* 4. *cap.* 8. *ex num.* 6. Ripoll. *ad Peguer. d. rub.* 27. *num.* 189. *cum seqq.* Tertius namque appellans sive citatus, sive non, in causa appellabili, vel non appellabili, semper audiendus est *tex. in l. si perlusorio, &* 183
in l. à sententia, ff. de appellat. c. non solent 2. *q.* 6. *c. cum semper de re iudicat.* Ruginel. *de appellat.* §. 2. *cap.* 1. *num.* 34. Menoch. *de adipiscend. remed.* 4. *num.* 845. Dominus Leo *decis.* 16. *numer.* 1. *& decis.* 129. *ex numer.* 2. Scaccia *dict. quæst.* 17. *limit.* 6. *memb.* 4. *ex num.* 41. Gabriel Pereyra *decis.* 65. *ex num.* 1. dum tamen saltim semiplene ostendat de iure suo, vt plures ex his tenent specialiter Ripoll *vbi prox.* is inquam Tertius appellans processum primitivum sub eadem pœna tenetur infra sex exhibere vt cautum habemus *in cap.* 10. *actor. Cur. Brach. Eccles. & Regal. anni* 1626. & hoc iure vtimur.

Cum autem hæc pœna desertionis gravissima sit, nam 184
semel appellatione deserta adeo inefficax remanet, vt sic quasi si nunquam fuisset, transit sententia in rem iudicatam, & iurisdictio redit Iudici *à quo*, & absque ea manet Iudex *ad quem*, iuxta tex. *in l. abstinendum* 4. *l. si contra maiorem* 8. *l. quoniam nonnulli* 18. *C. de appellat. authent. ei qui appellat. C. de tempor. appellat. Clement. sicut de appellat. l. quoniam* 14. *C. Theod. eod. tit.* docent Dominus Leo *decis.* 107. *num.* 4. & ante eum Petr. Belluga *in spec. rubr.* 23. *num.* 6. Fontanella *decis.* 403. *num.* 19. Petr. Caball. *cons.* 167 *nu.* 7. *part.* 1. Macerat. *var. lib.* 1. *resol.* 61. *num.* 15. Giurb. *obser.* 88. *num.* 14. Amato *var. lib.* 1. *resol.* 9. *num.* 16. Berlich. *d. conclus.* 50. *num.* 106. *vers. sententia autem.* Scaccia *q.* 15. *num.* 118. *& num.* 202. *cum seqq. & q.* 17. *limit.* 1. *num.* 9. Salgado *de reg. protect. p.* 3. *cap.* 18. *num.* 74. 185
Et deserens appellationem videatur suo consensu sententiam confirmare *c. cum sit Romana, de appellat. l. ab eo,* 3. *c. quom. & quando Iudex. l. fin.* §. *illud, C. de tempor. appellat.* notant Petrus Barbosa *in l. filius* 15. *num.* 29. *&* 30. *ff. de iudic.* Ancarr. Alexand. Cephal. Afflict. Mastril. & Gratian. cum alijs congestis per Ciarlin. *lib.* 2. *controvers. cap.* 133. *num.* 62. *& c.* 134. *num.* 24. aliqua notanda pro tyronibus sunt; ad maiorem explicationem nostræ praxis.

In primis notare debemus quod ista pœna introduc- 186
ta fuit ne appellantes dolose se gererent in prosequendis appellationibus; quæ eorum favore facillimè recipiuntur: vt ait consultus *in l. fin. ff. de iurisdiction. l.* 3. *cum seqq. C. eod. Clement. quamvis* 2. *de appellat.* & sic si elabi sinant fatalia tempora, non adimplendo ea quæ secundum foros facere tenentur, vt supra tradita manent, pœnam desertionis incurrunt, vt ex dictis satis resultat; quibus *adde for.* 51. *de appell.* in quo exprimitur ista ratio, superaddendo quod ad declarationem desertionis citandus, & audiendus est appellans, ibi: *lo Iutge o* 187
aquell qui sera coneixedor stablit a aquella appellacio cit per dret aquell quis sera appellat. citatio secundum ius, est cum audientia, vt per se patet, sic tenent Salgadus *dict. cap.* 18. *num.* 73. & Berlich. *d. conclus.* 50. *numer.* 179. Et ex eo quod desertio pœna sit, clare sequitur quod censenda est odiosa, ob quod in dubio contra eam erit pronunciandum tex. *in l.* 1. *ff. si quis cautionib.* plura ad 188
rem cumulat Giurba *decis.* 20. *num.* 17. *& decis.* 34. *num.* 7. *&* 8. sed in re tam nota non debemus immorati. Ex eisdem verbis *for.* 51. resultat quod Iudex *ad quem* debet cognoscere de desertione; quod omnes Doctores fatentur.

Sed si desertio commissa fuerit antequam appellans compareat coram Iudice *à quo*, ob lapsum decem die-

tum

189 rum ad appellandum, vel quindecim ad introducendum, Iudex *à quo* poterit de desertione pronunciare per tex.*in d.l.fin.ff.de iuris.*cum alijs notatis *supra.num.*186. & ita dixit Salgadus *ibidem. num.* 69. & ante eum Portol.*ad Molin.d.verb.appellatio,num.*116. & Berlich.*dict. concluſ.*50. *num.* 181. *cum ſeqq.* quod in praxi admiſſum ſæpius vidi. Vlterius licet Iudex inferior teneatur deſertionem cauſa cognita declarare, itavt ſi commiſſa fuerit,nequeat vitare declarationem : In Supremis Tribu-
190 nalibus non curatur ſcrupuloſe de deſertione, vt expreſſe cautum habemus *in for.*7. *de appell.* & docet Dominus Leo *d.deciſ.*107.*num.*15.*cum ſeqq. tom.*1. *& deciſ.* 40.*num.*168. *tom.*3. idem de Conſilio Neapolitano tradit Thoro *in compend.deciſ.p.*1.*verb.appellatio deſerta,& part.*2.*verb.appellatio ad diffinitive,* & de Senatu Cathaloniæ Fontanella *deciſ.*119.*num.*14. imo in eis deſertio nunquam debet declarari quin ſcrutetur proceſſus, & iuſtitia vtriuſque partis appendatur (quamquam non ita exacte fieri dicat Fontanella *deciſ.*406. *numer.*1. ſicut
191 quando ſuper meritis pronuntiandum eſt : quæ verba potius calumniantis quam Doctoris diſſerentis ſunt) quia valde iniquum eſſet ſententiam iniuſtam per indirectum confirmare, deſertam appellationem pronuntiando,vt poſt alios recte notat Dominus Leo *dict. deciſ.*107.*ex num.*8.ſequitur Iacob.Cancer *d.lib.*3.*cap.*18. *num.*130.*an fin.* An autem à ſententia deſertionis appellatio admittenda ſit, diſputat idem Salgado. *d. cap.*18. *num.* 85. *&* 86. quo tenuit non eſſe deferendum ſimili appellationi:cui ſententiæ non acquieſco,nam declaratio deſertionis continet novum gravamen irreparabile, & ab eo appellationem recipiendam eſſe iura clamant, vt pluribus probant Macerat.*lib.*2. *var.reſol.*9. *num.*4.&
192 Ciarlin. *d.c.*133. *num.*35. imo etiamſi ſententia principalis appellabilis non ſit,ſententiam deſertionis appellabilem eſſe tradunt Ferrer *p.*3.*obſ. cap.*455. Fontanella *deciſ.*119.*num.*18.*&deciſ.*403. *num.*11. pluribus relatis Giurba *d.obſer.*88. *num.*3. licet in contrarium inclinare videatur *num.* 6. de quo late diſſeritur per Fontanellam *d.deciſ.*403.*cum duob.ſeqq.* Praxis admiſſa in Regia Audientia ea eſt, vt à deſertione in cauſa ſui natura appellabili,appellatio recipiatur,quoad vtrumque effectum. In cauſa vero non appellabili, recipiatur quoad devolutivum,tantum. An autem deſerta appellationis cauſa, cenſeatur deſerta cauſa nullitatum,vide optime diſſerentem Seſſe *deciſ.*356.*ex n.*42.*tom.*3.

193 Interpoſita rite appellatione, eaque introducta ac parte, debito tempore citata obſervandum eſt,quod ſi interponatur ab interlocutoria deneganda eſt facultas probandi, cum omnino appellatio hæc iuſtificanda ſit ex antiquitus deductis atque probatis, non autem ex noviter deducendis, vel probandis tex.*in Clement. appellanti* 5. *de appellat. C. cordi* 1. *eodem tit. in* 6. Bartol. Gail. Romanus & alij congeſti per Berlich. *dict. concl.* 50.*num.*104.Dueñas,Socinus,Maranta,Greve, & Riccius,laudati per Auguſtin.Barboſ.*in collect.d.Clem.*5.*nu.* 2.Guido Pap. Bald. & Afflict. adducti per Novar. *ad pragm.Neapol.tit.de appellat.collect.*1.*num.*19. alij plures collecti per Salgadum *d.part.*1.*cap.*2.*num.*121.*cum ſeqq.*

194 Si interponatur appellatio à ſententia definitiva probatio regulariter de iure admitti debet per textum *in l. per hanc* 4.*C.de tempor. appellat.* de quo late Fontanella *deciſ.*377.*ex num.*14.Scaccia *de appellat.q.*11. *numer.*84. *cum ſeqq.* de iure Pontificio didiſcitis ſemel teſtificatis, neque ſuper eiſdem capitulis,neque ſuper directe contrarijs probationes admittuntur,vt probat tex.*in c.fraternitatis* 17. *de teſtib. Clement. Teſtibus eod. tit.*docent
195 Maranta *de ord.iudic.d.p.*6.*tit. de appellat. num.*147.*cum ſeqq.*Covarruv.*practicar.cap.*18.*num.*5.*verſ. ſexto præ cæteris.*Peguera *deciſ.*195.*ex num.*1. Menoch. *de arbitrar. lib.*1.*quæſt.*34.*num.*11.*& quæſt.*35.*num.*2.Ioſeph. Ramon. *conſ.*88.*num.*11.Suarez *tom.*1.*com.opp.lib.*4.*tit.*10.*n.*308. Maſcardus *de probat. concluſ.* 118. Didacus Perez *in l.*4. *tit.*11.*lib.*3.*ordin.*Ant.Fab.*in C. lib.*4. *tit.*11. *defin.*36. & 62.*& tit.*15.*defin.*39.Azevedo *in l.*4. *tit.*9. *lib.*4. *recopil.* Cevallos *com.contr.com.quæſt.*350. *num.*3. Ripoll *ad Pe-*
*guer.in prax.rub.*18.*num.*40.*& d.rub.*27.*num.*142.Garcià *de nobilit.gloſ.*46.*num.*6.Petr.Barboſa *in l.divortio,* §.*fin. part.*2. *numer.*65. *ff. ſolut. matrim.* Gratian.*diſcep.forenſ. cap.*158.*num.*9.*cum ſeqq.*Fontan. *deciſ.*377. *num.*14. *cum ſeq.*Cancer *var.lib.*1.*cap.*20.*num.*26.*&* 31.Giurba *deciſ.* 73.*num.*1.Myſinger.*centur.*1.*obſer.*41.Tuſcus *lit. T. concluſ.*294.*cum ſeqq.*Scaccia *de indic.lib.*2.*cap.*3. *num.*128. *& cap.*8.*num.*223. Gail. *lib.*1. *obſer.*105. *num.*2.Auguſt.
Barboſ.*in d.c.fraternitatis,num.*2.Quæ canonica reſolu- 196
tio noſtro iure ferme comprobatur, nam per *for.*44.*de teſtib. & for.* 36. *&* 37. *de appellat.* cautum habemus, quod in cauſa appellationis non poſſit admitti ad probandum is qui in prima inſtantia dilationem probatoriam obtinuit,ſive probaverit, ſive non;niſi probatio facienda ſit per inſtrumenta:Lapſis namque dilationibus probatio teſtium non admittitur niſi mediante beneficio reſtitutionis in integrum, vt probat Dominus Leo *deciſ.*96. *n.*1. 3. *&* 10. vbi deciſiones atque obſervantiam Regiæ Audientiæ memorat.

Quæ quidem diſpoſitio admittendi ad probandum 197
per teſtes in iudicio appellationis eum cui dilatio conceſſa non fuit in prima inſtantia non circunſcribitur ad probationem faciendam in materia principali, de qua eſt lis, ſed extenditur ad materiam obiectivam teſtium productorum per adverſarium:Nam quantumvis de iure, valde controverſum ſit an obiecta teſtium probari poſſint in ſecunda,vel vlteriori inſtantia, quia
ante ſententiam probari oportere ſuadet tex. *in cap.* 1. 198
*de exception.c.cum dilectus de fid.inſtrum.c.auditis de procurator.*vt teſtantur Iſernia *ad conſt.Neapol. lib.*2.*conſtit. vltim.num.*6.Guido Papæ *deciſ.*500.*ex num.*2.Covarruv. *practic. d. cap.*18. *num.*5. *verſ. Ego vero,* qui late fundat hanc opinionem legibus Caſtellæ id ipſum comprobantibus.Avendañ.*reſp.*21.*verſ.& in hac materia, & de exeq.man.lib.*2.*cap.*5.*num.*29. Auguſt. Barboſa *in collect. ad d.cap.*1. *de excep.num.*2.Maranta *de ord. iudic.part.*6. *prin.*13.*num.*13.Didacus Perez *in l.*1.*tit.*4.*lib.*3.*ordin.*Paz 199
*in prax.part.*1.*tom.*1.*temp.*9.*num.*7.Azevedo *in l.*1.*tit.*8. *lib.*4.*recopil.num.*5.Guttierrez *lib.*1.*practicar. q.*64.*nu.*1. Cancer *var.lib.*1.*cap.*20. *num.* 40. contrariam opinionem tenent Gloſſa *in d. cap.*1. *de excep.* vbi Felinus, & Abbas.Idem Abbas *in cap.ſuper eo* 13.*de teſtib.* Afflictis *d.conſt.vltim.num.*13. Rebuffus *ad leg. Gal. tit. de reprobat.teſt.art.*4.*gloſ.vnic.num.*7. Quorum dicta abſque difficultate procedunt dum in prima inſtantia dilatio conceſſa non fuit ad reprobationes ſeu obiecta teſtium
probanda Covarruvias enim & cæteri Doctores Regni 200
Caſtellæ loquntur in terminis *d. l.*1. *tit.*8. *lib.*4.*recopil.* per quam publicatis atteſtationibus, conceduntur, ſex dies ad proponenda obiecta, & poſtulandam dilationem ad ea probanda, quibus elapſis opponens audiendus non eſt. In principatu Cathaloniæ id ipſum cautum eſt, & ad hoc menſis dilatio aſſignata eſt *per conſt.* 4.*de dilat.*probat Cancer *d.num.*46. In quibus terminis 201
cum aſſignata ſit per legem dilatio ad hunc effectum, qui in ea opponere obiecta omittit,ei renunciat, & ſic nil mirum quod in ſecunda,vel vlteriori inſtantia probandi facultas non concedatur. Et nihilominus ex capite ignorantiæ obiectorum, vel alia iuſta de cauſa reſtitutio in integrum concedi debet.In Regno Caſtellæ
denegatur etiam minori viginti quinque annis, vt do- 202
cent Covarruv.*d.num.*5. *verſ. deinde ſcio.* Avend.*d.reſp.* 21.*num.*7.*verſ.ego tamen.*Didacus Perez *in d.l.*1.*verſ. his tamen non obſtantibus.*Paz *d.tempor.*9. *num.*8. Sed in Cathalonia,& Valentia ſimilis reſtitutio omnibus concedi ſolet,vt cum Guttierrez,Avendaño,& Maſtrillo docent Cancer *d.c.*20.*num.*48.*verſic. hodie video* & Dominus Leo *d.deciſ.*96.*num.*10. Et ſic deciſum fuit per Regiam Audientiam me referente in cauſa Damiani Na-
varro cum Syndico Civitatis Valentiæ, qui ei oppo- 203
ſuerat impedimentum ad inſaculationem officiorum eiuſdem Civitatis; nam cum non probaſſet obiecta teſtium in prima, nec in ſecunda inſtantia, nec dilationem poſtulaſſet ad hunc effectum;in tertia, quæ coram me vertebatur, reſtitutionis beneficium imploravit,

cuius

cuius ope Regia interlocutione *diei 2. Martij anni 1654.* dilatio concessa fuit, cuius causæ erat Actuarius Brunus Iover.

204 Quoad responsiones ab adversario obtinendas dixi *cap. 10. §. 2. num. 19. cum seq.* concedendas fore in quacumque parte litis, si Iudici æquum videatur; & hoc comprehendit tam secundam quam vlteriorem instantiam vt tenent relati per Ripoll. *ad Pegner. dict. rub. 27. n. 149.* Sed dubitari posset, casu quo appellans, vel appellatus, quia in hoc non differunt, admittendus sit ad probandum sive sit in materia principali sive in materia obiectiva impugnativave (quia respectu illius eadem ratio militat) quæ dilatio concedenda sit? &

205 quanquam non adest specialis dispositio fori, cum *in for. 35. de testib.* latissimum arbitrium concessum iudicibus sit in concedendis dilationibus dum non excedant terminos forales, arbitrarium erit, dum in secunda, vel vlteriori instantia breviores quam in prima dilationes assignent, iuxta facti probandi circunstantias, quod obseruatur per Regiam Audientiam non se coarctando ad certam regulam, sed arbitrando religiose quod æquum videtur, ita vt neque postulans iuste conquæri possit facultatem probandi denegatam fuisse ex brevitate, neque adversarius de immoderata dilatione.

206 Si pendente appellatione mors intercedat appellantis, nemini dubium erit quod hæres prosequi appellationem poterit per tex. *in l. vnic. ff. si pend. appell. mors. inter. l. 1. C. eod. l. vnic. C. Theodos. eod.* docent Petrus Gregor. *dict. lib. 50. syntagm. cap. 2. num. 32.* Scaccia *de appellat. quæst. 15. n. 6. & num. 260.* cogitur namque hæres appellationem prosequi, vel parere Sententiæ, imo & causa desertionis in hæredem transire docuit Ant. Fa-

207 ber. *in C. dict. lib. 4. tit. 12. defin. 2.* sed videndum est, num hæredi fatalia currant? & iure digestorum inspecto videtur, quod hæredi datur tantum tempus quod deerat defuncto ad prosequendam appellationem tex. *in l. tempus 29. ff. de re iudic.* ibi: *Tempus quod datur iudicati, etiam hæredibus cæterisque qui in locum eius succedunt tribuitur: videlicet quod ex tempore deest.* Iure autem codicis quatuor menses vltra tempora residua hæredibus indulgentur, computandi à finito tempore per leges concesso ad deliberandum. Textus expressus

208 *in l. fin. C. si pendent. appell.* in quo Imperator Constantinus Magnus sic eleganter dixit. *si vnus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione defunctus sit: non residuum tantum temporis hæredes eius habeant: sed etiam alios quatuor menses; sin autem ad deliberationem hæreditatis certum tempus indulgetur, post lapsum eius temporis quatuor mensium numerabitur spatium: ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hæreditate dubitantes, priusquam aliquod commodum sentiant, damnis affici compellãtur.* de quo

209 videndi Donellus *dict. lib. 28. cap. 8. & ibi:* Illiger. *lit. N,* Petr. Gregor. *de appellat. lib. 8. c. 4. n. 8. & seqq. & dict. lib. 50. syntagm. cap. 2. num. 32. in fi.* Iacob. Cuiac. *in comment. ad hunc tit. circa fin.* Dionys. Gothofr. *in not. ad l. fin. lit. X,* & Iacob. eius filius *in comm. ad dict. l. vnic. C. Theod.* sed hoc interpretatur ipse Iacob. Gothofr. ad perorandam causam, non autem ad appellandum, & introducendum, nam hæc tempora iuxta foros ita fa-

210 talia sunt, vt neque per iudicẽ neque per partes prorogari possint vt dictum remanet; quare videbatur requiri specialis mentio. In praxi obseruari vidi quod hæres appellet à die notitiæ, vt in simili dixit Dominus Leo *decis. 142. ex num. 4.* nam licet fictione iuris hæres eadem persona cum defuncta censeatur tex. *in l. hæredem, ff. de verb. signif. cum similib.* tamen respectu notitiæ tanquam tertius reputandus est, quia scientia, vel ignorantia personam individuam respiciunt *l. 3. in princ. ff. de iur. & fac. ignor.* ibi: *plurimum interest vtrum quis de alterius causa & facto non sciret; an de iure suo ignorat,* de

211 iure Valentiæ *in for. 23. de appellation.* clare dicitur quod defuncto appellante hæredes teneantur prosequi appellationem, vel parere sententiæ, & cum hæc decisio desumpta sit à iure nempe *à dict. l. 1. C. si pendent. appell.* interpretanda erit secundum ius, in quo ista specialitas concessionis quatuor mensium adest licet in vsu iuditiorum, vt dictum remanet, parum, aut nihil introducta reperiatur, vel oblivione, vel ignorantia Causidicorum. Cæterum si hæres hanc dilationem postulauerit non dubitarem concedere, etiam ad appellandum, & introducendum; quia lege expressa concessa reperitur quæ potentior est Iudice vel partium consensu, & nulla fororum dispositione excluſa reperitur.

Causa appellationis eiusdem naturæ est cum causa 212
principali, vt superius dictum remanet, ex quo infertur quod si in causa principali per horas procedatur, in causa appellationis per horas etiam procedendum sit, vt docent Vincent. de Franch. *decis. 252. num. 5.* Capiblanc. de Baron. *pragm. 8. num. 54.* Muscatel. *in prax. sacr. consil. lib. 2. part. 3. glos. instantia n. 12.* Riccius *collect. 620.* Ioan. Bapt. de Thoro *in comp. decis. p. 1. verbo appellatio cum sit eiusdem naturæ.* Quod obseruatur in 213
Regia Audientia permanente causa, celeritatem requirente, sed ea cessante tempus opportunum conceditur iuxta qualitatem negotij, vt videre licet in dicta causa Damiani Navarro; nam instante die sortis ad officia ciuitatis, & opposito ei impedimento, Advocati vrbis ad quos cognitio, iuxta priuilegium insaculationis in prima instantia spectat, per horas causam expedierunt cum inhabilem pronunciando. Appellavit ad Regiam 214
Audientiam, & causa commissa fuit nobili Don Cosma Gombau, & cum dies sortis etiam instaret per horas pariter auditus fuit & inhabilitas confirmata. Supplicavit post diem sortis, & mihi causa commissa fuit, & cum iam celeritatis ratio cessaret, auditus fuit summarie, sed non per horas, & concesso termino ad probandum obiecta testium, vt dixi, me referente inhabilis etiam declaratus fuit.

Appellationis causa rite prosecuta iudex qui de ea 215
cognoscit pronunciare debet de iustitia, vel iniustitia sententiæ, & nullatenus valet extendere iudicium vltra id, de quo in prima instantia tractatum fuit: probat tex. *in l. per hanc. C. de tempor. appellat. l. eos. C. de appellat. l. præfecti 17. ff. de minor. l. 1. §. vltim. ff. ad Turpil. l. 1. in princ. ff. de appellat. l. nihil 52. C. Theodos. eod.* docent præter ordinarios in his iurib. Petrus Barbosa *in dict. l. si de vi 37. num. 454. ff. de iudic.* Fontanella *decis. 377. n. 7. cum seqq. & decis. 405. ex num. 2.* plures congesti per Berlich. *dict. concl. 50. n. 198.* Scacciam *de appellat. quæst. 17. limit. 47. memb. 2. à num. 12.* Salgadum *de Reg. protect. part. 3. c. 11. ex num. 54.* Dominus Leo *decis. 42. num. 2. & decis. 198. n. 9. cum seqq.* nisi tantum procede- 216
re ad confirmationem, vel revocationem sententiæ à qua extitit appellatum; eo superaddito, quod si sententia confirmetur, appellans condemnandus est in expensis, per *for. 32. de sent. & act.* quod de iure procedit per *Novell. 49. de his qui ingred. appellat. cap. 2. §. si vero inferior. l. properandum, §. sine autem, C. de iudic. l. quotiens 4. 9 cum l. seq. l. obiecta 44. C. Theodos. de appellat. cap. vt debitus honor. 59. de appellat. c. calumnia de pœn. c. olim de privil. C. finem litibus de dolo & contumac.* docent Covarr. *practicar. c. 27. ex num. 1.* plurib. Petr. Barbos. *in l. eum qui temere 79. in princ. ex n. 81. ff. de iudic.* quo legem Castellæ nostro foro similem late interpretatur. Berlich. *dict. concl. 50. num. 211.* Quæ conclusio procedit etiamsi appellatum fuerit ab interlocutoria habente vim diffinitivæ docent Afflictis *decis. 42. n. 2.* Tapia *rit. 91. num. 6. & in pragm. odia litium, num. 18.* Muscatel. *in prax. lib. 2. p. 1. glos. sententia n. 25. & part. 3. glos. reformando n. 52.* Riccius *collect. decis. 1311.* Ioan. Bap. de Thoro *d. p. 1. verb. appellans ab interlocutoria.* Et sic obseruat communis praxis Regni Valentiæ.

Veruntamen, si sententia favore appellantis in ali- 217
quo quantumvis minimo commutetur, expensæ non debebuntur. *for. 47. de appellat.* quod ab omnibus admissum est. Sed aliquando dubitatum vidi, an si prima sententia revocata sit, victus teneatur solvere expensas, & Iudex appellationis possit eum condemnare ad illas præstandas victo in prima instantia, qui quidem victor

evasit

evaſit in ſecunda?Et condemnari poſſe ſuadetur ex tra-
218 ditis per Guid.Papæ *deciſ.*137.*num.*1. *verſ.aut in primis*, Capell.Tholoſan.*deciſ.*222.*num.*1. Verall. *deciſ.*179.& *deciſ.*340.Barzi.*deciſ.*113.*in fin.*Amatis *deciſ.Ferrar.*16. *num.*24.Camil.Borrel.*in ſum.deciſ.lib.*2.*tit.*39. *num.*208. *cum ſeqq.*& ratio eſt, quia deſiſtere debuit ex quo detecta fuit iniuſtitia ipſius.Et ſic deciſum fuiſſe in hoc Supremo contra Dominum Don Andream Sanz, tunc
219 Aſſeſſorem Baiuliæ generalis, ad favorem Galzerandi, & Guillielmi Raymundi de Angreſola dominorum vtilium ſcribaniæ ipſius Curiæ *anno* 1623. refert D. D. Petrus Sanz *lit. E. obſer.*5. ſuperaddens quod ſententia obtenta per Aſſeſſorem in Regia Audientia fuit ex eiſdem actis revocata in hoc Supremo;ſignum evidens quod detectum fuit aliquid ex quo reſultabat non habuiſſe iuſtam cauſam litigandi, quia ſi eam habuiſſet excuſaretur per tex.*in l.qui ſolidum* 78.§. *etiam, ff.de legat.*2.ibi:*nec aliud ſervabitur in litis ſumptibus ſi ratio litigandi non fuit.* Potuit forſan tractari (acta huius litis
220 inſpicere non potui) de expenſis debitis ex pacto, ſeu conventione ſpeciali alicuius contractus;quia tunc debentur iure actionis, & etiamſi debitor ſeu appellans habuerit iuſtam cauſam litigandi, tenetur eas ſolvere vt docent Gloſ.*in l.*3.§.*ſi rem,verb.fortaſſis, ff.de legat.*2. Paulus de Caſtro *in d.l.properandum*, §. *ſive autem alterutra,num.*5.*C.de iudic.* Decius *conſ.*74. *num.*2. Covarr. *d.cap.*27.*num.*3.*verſ.hæc tamen ſexta*, alijs relatis Amat. *d.deciſ.*16.*num.*25.qua de cauſa legitime ad eas præſtandas condemnabitur: & ſic deciſum fuit in Regia Au-
221 dientia, ſententia publicata per Don Ioannem Daza *die* 22.*Octobris anni* 1633.in favorem Eliſabethæ Boſch & Cortel, contra Hieronymam Beltran & Ramon. Si autem non iure actionis ſeu contractus cauſa, debeantur, ſed condemnatio officio Iudicis, parte inſtante faciẽda ſit,tunc æſtimanda eſt ratio litigandi, nam is qui temere litigat,in expenſis condemnandus eſt ex *d. l.qui ſolidum* 78.§. *etiam* cum cæteris traditis *ſup. numer.*217.
222 Nam quiſquis temere litigare audet hanc pœnam temeritatis inter alias reportat, etiam in prima inſtantia, quamquam in ſecunda levior temeritas ſufficiat: vt ex d. textu deducunt interpretes, ſignanter Doctiſſimus Covarruvias *dict.cap.*37.*num.*3.*in princip.*Sed ſi non temere,imo iuſta de cauſa litigat,condemnari in expenſis
223 non poterit vt *in d.l.*78.§.*etiam*, expreſſe cautum reperitur. Iuſta enim cauſa litigandi regulariter reputatur, reportaſſe ſententiam pro ſe in prima inſtantia, iuxta notata per Bartol.*in d.l.properandum,*§.*ſive autem*, *C.de iudic.*Bardaxi *in foro vnic.de ſervit.& aqua,nu.*2.Rebuf. *tractat.de expenſ.damn.& inter.art.*1.*gloſ.vnic. numer.*39. Scaccia *de appellat. q.*17.*limit.*21. *num.*54. *verſ. Ratio eſt*, qui hanc materiam diſputat ibid. *ex numer.* 46. & Salgadus *de reg. protect. part.* 3. *cap.* 16. *numer.* 35. *cum ſeqq.*

224 At in hac materia tam in Regia Audientia, quam in hoc Supremo ex leviſſima ratione ſuccumbentes excuſari ſolent à ſolutione expenſarũ,vt quotidie in praxi experimur,cum pœnalis ſit hæc condemnatio,& ſic reſtringenda venit. Et ideo ſi in prima inſtantia vnus ex litigatoribus condemnatus fuerit in expenſis,& iſta ſententia revocetur per appellationem, condemnatio
225 expenſarum revocata manet, vt tenuerunt Granucius *Theorem.*6.Cancer *variar.lib.*3. *cap.*18. *numer.*96. & ſic deciſum in Regia Audientia refert Dominus Don Petrus Sanz *dict.lit.E.obſer.*5.ſed ſi in ſimili caſu ſupervenerit ſententia tertia confirmans ſecundam, & condemnans ſuccumbentem in expenſis,intelligenda condemnatio ſit de illa inſtantia tantum,an vero de omnibus expenſis cauſatis in tribus?vide optime differentes
226 Sigiſmundum,Scacciam *de re indic.gloſ.*15. *num.*40. *cum ſeqq.& de appellat.d.q.*17.*limit.*21.*num.*47.*cum ſeqq.* Salgadum *de reg.protect.part.*3.*cap.*16.*ex num.*35.*qui n.*36. probat quod vbi petitæ expenſæ ſunt, & in ſententia omiſſa condemnatio,vel abſolutio cenſetur victum abſolutum fuiſſe; ſed hæc in praxi Valentiæ non emergunt, cum ſententiæ omnes, vel aliquem condemnent in expenſis, vel neutram in expenſis condemnandam 227
pronuntient. An autem ab iſta condemnatione poſſit appellari vide eundem Salgadum *ibidem num.* 37. *cum ſeqq.* qui optime diſtinguit caſus in quibus neceſſaria appellatio ſit; *& num.* 35. dixerat quodſi in tertia ſententia condemnatio expenſarum fiat, de qua nihil in duabus primis tractatum fuiſſet,quod poterit ab hac condemnatione appellari cum novum gravamen contineat. 237

Et quia regulariter pœna contumaciæ eſt ſolutio 228
expenſarum dubitari poſſet ſi appellans citatus ad cauſam appellationis non compareat condemnandus ſit in expenſis?Ratio dubitandi eſt,nam pro eo confirmatio ſententiæ ſequi poteſt,dum ex actis appareat iuſta, & valde diſſonans foret, quod is qui obtinet cõdemnatas in expenſis ſub eadem ſententia appareat.In appel- 238
lante enim diverſa militat ratio; nam cauſam appella- 229
tionis non proſequendo intra tempora ſtatuta appellatum vexat, & effectum ſententiæ ſubvertit, ob quod pœnam deſertionis incurrit, vt dixi *ſupra numer.* 32. & ſic Iudex iuſtiſſime eum condemnat in expenſis,quarum occaſionem appellando præbuit, vt ſcite perpendit Ant.Faber *in C.lib.*7.*tit.*26.*defin.*7.Appellatus enim non ſolum habet iuſtam cauſam litigandi,verum iuſtitiam fovet, dato quod ſententia per eum obtenta con- 230
firmanda venit,quare ceſſat ratio ſolvendi expẽſas. Attamen condemnandum eſſe docet Ant. Faber ibid. *per tex.in l.ſancimus* 15.*C. de iudicijs.* Hoc dubium emerſit in cauſa me referente deciſa, inter Syndicum Civitatis Valentiæ provocantem ex vna, & Ludovicum Greſſes 231
ex altera, nam ſententia Regiæ Audientiæ confirmata fuit in hoc Supremo, Regia ſententia publicata per Ioſephum Ricarte Regij mandati ſcribam *die* 2.*Septembris anni* 1675.Ludovicus Greſſes neque per ſe, neque per Procuratorem comparuit, & dubitabatur incidenter,an condemnandus ex contumacia in expenſis eſſet. Et ſalva pace Doctiſſimi Antonij Fabri,dictus tex. *in l. ſancimus*,non loquitur in ſpecie ad quam eum adducit, loquitur enim de eo qui damnum adverſario intulit ex contumacia,& poſtea audiri deſiderat, quo in caſu nemini dubium eſt quod reficere damna tenetur. Verba Imperatoris ſic ſe habent:*non aliter ei iudicialem aditum revelare,ſed omnem claudere ei iudiciorum copiam,niſi prius omnia damna reſtituat.* Ludovicus Greſſes citatus non 232
comparuit, forte quia provocationem frivolam deſpiciens, ad confirmationem nulla allegatione opus eſſe cognoverat;nec audiri voluit,nec damnum intulit, imo præ paupertate non comparuiſſe extra iudicium nomine eius dicebatur, & pauperibus fatalia non currere probat tex.*in l.ſi procuratorem,*§.*ignorantes,ff.mand.* cum 233
pluribus alijs congeſtis per Giurbam *deciſ.*18.*num.*2.& de materia vide Fontanellam *d. deciſ.* 106. *ex numer.*3. *& deciſ.*425.*ex num.* 1. demum quia appellato abſente in cauſa appellationis procedi poteſt, & debet, & ſi ex actis primæ inſtantiæ appareat quod bene fuit pronunciatum,& male appellatum, appellatus qui iuſtam cauſam fovet obtinebit,non obſtante eius abſentia,vel omiſſione allegandi per tex.*in d.l.properandum* 13.§. & 234
ſi quidem 2.*verſ.ſin autem ex geſtis, cum* §.*ſequent.C. de iudic.l.& poſt edictum* 73.*ad fin.ff.eod.*Quia appellatus non tenetur comparere præciſè,& ſua iura allegare;ſed per acta primæ inſtantiæ ſatis allegat,vt pro eo pronuncietur, & ſententia confirmanda ſit vt docent Collerus *part.*1.*deciſ.*104.*per tot.*Hartman. Piſtor *part.*1. *quæſt.*3. *num.*18.Berlich.*d.concluſ.*50.*num.*190. quo in caſu neque in expenſis condemnandus eſt Coller *d. dec.* 104. *num.*25.Berlich.*d.concl.*50.*num.*191.Fontanella *dec.*412. 235
*num.*2. Et ſic Syndicus condemnatus fuit in expenſis, neque de diſcuſſione huius articuli aliquid reperies in ſententia,quia confirmatio facta fuit in forma communi,ſed re vera ſic deciſum fuit vt poſſet deveniri ad condemnandum Syndicum in expenſis.

Denique Iudex appellationis confirmans ſententiam 236
tenetur partes cum cauſa Iudici *à quo* reſtituere *for.*59. *curiar. anni* 1626.Quæ diſpoſitio deſumpta fuit ex tex.

in

in d.c.cum debitus honor 59. *de appellat.* pro cuius interpretatione plura congerit Augustinus Barbosa *in coll. ad hunc tex.* Sed notandum est, quod *d. c. vt debitus honor* communiter interpretatur de appellante ab interlocutoria; noster forus de diffinitiva loquitur, ibi: *apres de publicada la sentencia*, & ibi: *pera que execute la sentencia.* qua de causa restitutio partium, & causæ ad exequendum fieri debet, nisi ex rationabili causa per superiorem retineatur. Vt in decreto ipsius fori dicitur ibi: *si no es en cas que parega haveri causes iustes pera no haverse de restituir.* Quæ autem sit iusta ratio retinendi partes & causam tradit Petrus Barbosa *in l. 1. articul. 1. n. 33. ff. de iudic.* quem sequitur Augustinus *in d. collect. n. 9.* exemplum ponendo, quando pars medio iuramento, vel alio modo ostenderit se non spectare per Iudicem *à quo*, Iustitiam sibi ministrari; & sic de stylo Curiæ Romanæ fieri tradunt.

Sed in Regno Valentiæ rarissime causæ retinentur, quando sententia confirmatur, nisi appellatus vexationes appellantis allegando, appellationis causam vna cum toto negotio principali evocari ad superiorem postulaverit, quod concedi solet & debet ex traditis per Andr. Gail. *lib. 1. obser. 136.* Ant. Fabrum *d. lib. 7. C. tit. 26. defin. 26.* Berlich. *d. concl. 50. n. 213. vers. alia tamen longe.* Sed si in aliquo gravasse partes appareat tunc causam Iudex Superior retinere debet per tex. *in c. dispendia de rescriptis in 6.* docent Decius, Novarius, Covarruvias, Rota Avinonensis, Gonzales, Amato, Valenzuela & alij congesti per Giurb. *obs. 56. n. 14.* de quo videdi etiam plures laudati per Berlich. *d. concl. 50. n. 199. cum seqq.*

§. III.

De remedio supplicationis, revisionis, vel reclamationis à sententijs latis in Consistorijs Principis, ad interpretationem for. 1. vt. lit. pendent. *cum alijs iuribus.*

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

Algu no pusqua suplicar pendent, o durant lo pleit, si donchs aquell qui conexara del pleit no volie mostrar los actes, o pronunciament, ço es sentencies interlocutories.

SVMMARIVM.

1 *Supplicationis remedium iure extraordinario introductum fuit.*
2 *Supplicationis remedium concessum fuit adversus sententias Principis, vel Præfecti Prætorij, qui vice sacra iudicabat.*
3 *Supplicatio, reclamatio, & revisio idem effectu sunt.*
4 *Supplicationis remedium effectum est ordinarium, postquam per legem concessum est.*
5 *Supplicationis remedium vigebat Aragoniæ tempore Regis Iacobi I. sed hodie in vsu non est, nam loco eius subrogatum est remedium electionis firmæ.*
6 *Supplicationis remedium Valentiæ derivatum est per leges vsque ad nostra tempora.*
7 *Supplicationis remedium non pendet ex gratiosa Principis concessione, sed ex mera iustitia concedendum est.*
8 *Supplicationis remedium regulandum est per ea quæ de appellatione statuta sunt, nisi aliud expresse cautum reperiatur.*
9 *Quod de foro procedit.*
10 *Sed in aliquibus fallit.*
11 *Appellatio ad superiorem interponitur.*
12 *Supplicatio ad idem Tribunal defertur, & sæpius ad eosdem Iudices.*
13 *Supplicatio interdum interponitur ad ipsum Principem.*
14 *Supplicatio etiam interponebatur ad ipsum Præfectum Prætorio.*
15 *Supplicationis causæ ab exordio Regiæ Aud. Valentinæ reservatæ, per ipsum ius institutionis, Principi fuerũt.*
16 *Supplicationum causæ minoris summæ concessæ sunt ipsi Regiæ Audientiæ.*
17 *Sed non eisdem Iudicibus, sed alteri Aulæ ex civilibus.*
18 *Si in causa minoris summæ sententiarum diversitas, sequatur, supplicatur ad Principem in Supremo, & in eo causa committitur Aulæ criminali eiusdem Reg. Aud.*
19 *Supplicatio in causis maioris summæ duarum mille librarum interponitur ad Principem in Supremo.*
20 *Supplicatio in vtroq; casu interponenda est intra decẽ dies.*
21 *Supplicatio à sententijs Regiæ Audientiæ Valentinæ, licet interponatur ad Supremum Aragonum Concilium, non inde sequitur quod non sit vera Cancellaria & Prætoriale Consilium.*
22 *Appellatio requirit petitionem Apostolorum, vel introductionem infra quindecim dies: supplicatio vero potest introduci intra annum fatalem.*
23 *Appellatus potest adhærere appellationi adversarij absque alia solemnitate.*
24 *Supplicatus vt adhæsio ei prosit, tenetur præstare cautionem pro expensis.*
25 *Observantia Lusitaniæ non influit in Regno Valentiæ, quia non requiritur impetratio gratiæ, vt supplicatio admittatur.*
26 *Executionem sententiæ postulans in capitibus sibi favorabilibus, non approbat sententiam in alijs sibi nocivis, à quibus supplicavit.*
27 *Appellans arguit de iniquitate sententiam, & conqueritur de Iudicis errore, vel ignorantia.*
28 *Supplicans errorem proprium, vel adversarij calliditatem, & circumvemionem allegat.*
29 *Appellanti licet semel, atque iterum provocare, supplicanti non nisi semel.*
30 *Appellatio suspendit iudicatum, & litem ponit in statu contestationis.*
31 *Supplicatio effectum iudicati non suspendit, cum præstita cautione sententia executioni deducatur.*
32 *Quod in Regno Castellæ non observatur, ex nova dispositione.*
33 *Iudex Appellationis inhibet Iudicem* à quo *ne ad executionem procedat.*
34 *Supplicationis remedium inhibitionem ex natura sua excludit, & n. 35.*
36 *Causæ supplicationum maioris summæ, vel minoris, si de re subiecta fideicommisso successivo agatur spectant privative ad Supremum.*
37 *Summæ quantitas non regulatur ex sententia sive condemnatione, sed ex petitione.*
38 *Causa maioris summæ, vel de re fideicommissi, nulliter introducitur in alia Aula.*
39 *Neque ad id aliquid operatur consensus partis, vel prorogatio tacita, aut expressa.*
40 *Iurisdictio limitata ad certam summam, prorogabilis non est.*
41 *Dispositio negativa fortior est, quia abrogat potestatem secus agendi.*
42 *In reservatis Principi non datur prorogatio tacita, neque expressa.*
43 *Quæ nullitas non excusatur etiam secuta ratihabitione Principis.*
44 *Decisio Regiæ Audientiæ id ipsum in necessarium antecedens supponens.*
45 *Doctores Valentini aliam opinionem sequentes, non memorant reservationem contentam* in privilegio institutionis Regiæ Audientiæ *ex quo desumenda est ratio decidendi.*
46 *Supplicationis causæ introductæ in altera Aula Regiæ Audientiæ faciliter expediuntur, & quare.*
47 *Supplicationis causæ expediendæ in Supremo, maiores solemnitates requirunt.*
48 *Solemnia quæ sint, & quomodo exhibenda in Supremo. Decretum admittens supplicationem, quale interponatur in Regia Audientia, ibid.*
49 *Dilationes quæ conceduntur ad comparendũ in Supremo.*
50 *Causæ quæ recta via per appellationem duci possunt ad Supremum.*
51 *Appellationum causæ quæ solemnia requirant, vt in Supremo admittantur.*
52 *Inhibitio in his causis datur nisi appellatio admissa tantum sit quoad devolutivum, quia tunc causæ cognitio ad inhibitionem concedendam desideratur.*
53 *Recursus*

53 *Recursus à denegata appellatione, vel supplicatione qualiter introducatur.*
54 *Citatio in litteris cõcessis recursu introducto, quæ cõtineat.*
55 *Tertia sportularum pars, debita ex pronunciatione evocationis, extra processum adest, & sic non imputatur.*
56 *Annus fatalis in supplicatione computatur à die quo supplicatio interposita fuit.*
57 *Cautio pro expensis non admissa, vel præstita in Regia Audientia an admitti, vel præstari possit in Supremo.*
58 *Admissio supplicationis semper præcedit oblationem, & præstationem cautionis pro expensis.*
59 *Impedito facto iudicis, non currit annus fatalis.*
60 *Annus fatalis ad prosequendam supplicationis causam concessus est.*
61 *Annus hic accelerari potest dum Iudicis substantialia non deficiant.*
62 *Adimpletis per supplicantem intra annum eis quæ ad ipsum spectant, sententia non transit in rem iudicatã.*
63 *Fatalia in Supremis non currunt, non interveniente negligentia partis.*
64 *Supremus concedit quotidie prorogationem fatalium.*
65 *In consistorio Principis non est attendenda mora expeditionis, nisi procedat ex negligentia litigantis.*
66 *Senatus Principem repræsentat, & est pars corporis ipsius.*
67 *Partium desidia, & cavillationes in protelandis litibus perpenduntur.*
68 *Instauratoriæ fatalium post desertionem incursam quomodo petantur.*
69 *Instauratoriæ solum à Principe conceduntur, quia est de regalibus.*
70 *Princeps in concedenda gratia rationabiliter se gerere debet.*
71 *Ante declarationem desertionis Regia Audientia potest cognoscere de meritis causæ despecta desertione.*
72 *Praxis petendi instauratorias in Supremo Aragonum consilio.*
73 *Pauper non habens fideiussores, sive ad expensas, sive ad faciendam sententiam exequibilem, admittendus est cum iuratoria cautione.*
74 *Etiam si statutum pro forma requirat cautionem.*
75 *Doctores contrariam sententiam tuentes.*
76 *Negativa opinio magis recepta est in Supremis Curijs, si agatur de re magni momenti.*
77 *Distinctio Ioannis Dexart respectu rei peritura, vel non peritura reijcitur.*
78 *Prima sententia in puncto iuris verior est & amplectenda quoties ius pauperis perire potest si non admittatur iuratoria cautio.*
79 *Decisio Regiæ Audientiæ, & Supremi.*
80 *Depositum, & pignora succedere possunt loco cautionis.*
81 *Tabula numularia civitatis Valentiæ offerri, & admitti solet loco cautionis, & de praxi.*
82 *Omnes postulantes executionem sententiæ à qua supplicatum est, tenentur præstare idoneam cautionem.*
83 *Prælati, Magnates, Titulati, Barones, Vniversitates & divites sub regula comprehenduntur.*
84 *Limita in eo qui redundantia fortunarum idoneus per notorietatem facti iudicatur.*
85 *Cautiones in Regno Valentiæ non periculo Tabellionum, sed iudicantium & admittentium, recipiuntur.*
86 *Arbitrium iudicantium discernit an cautio sufficiens sit ad id de quo agitur.*
87 *Obligatio civitatis Valentiæ, vel Capituli Almæ Sedis Metropolitanæ eiusdem, admittitur loco cautionis per Reg. Aud. sed cæteris Vniversitatibus denegatur.*

1 SVpplicationis remediũ, iure extraordinario ex mera Principis gratia introductum, adversus sententias eorum iudicum qui nomine ipsius Principis iudicant in collaterali Senatu, vel in Prætorianis conventibus latas, quia ob excellentiam appellare fas non est, concessum à principio fuit, vt probat tex. *in l. vnic. §. 1. ff. de offic. Præfect. Prætor. l. 1. §. 1. & 2. ff. à quib. appell. non licet, l. si quis* 30. *l. iubemus* 34. *C. de appell. l. si quis* 5. *& aut. quæ supp. C. de precib. Imper. offer.* cum alijs pluribus congestis per
2 P. Rebuffum *ad leg. Gal. tit. de supplicat. in proem. ex n.* 12. Don Ludov. Peguera *in prax. rubr.* 26. *n.* 2. & ibi Ripoll *n.* 7. Oliban. *de action. p.* 2. *lib.* 1. *c.* 15. *n.* 17. plura & plures recenter congerens Ignatius Pereyra *tract. de revisionib. c.* 3. *per tot.* supplicatio namque, revisio, & reclamatio sinonima sunt, & effectu vnum & idem, vt præter laudatos firmant Scacc. *de appell. q.* 19. *remed.* 3. *n.* 1. *cum seq.* Fontanel. *dec.* 411. *n.* 17. Calix. Ramirez *de leg. Reg. §.* 25. *n.* 43. Novar. *ad pragm. Neapol. tit. de offic. sacr. consil. collect.* 4. *ex n.* 2. Ciriacus *contr. lib.* 2. *c.* 213. *n.* 20. Capicius Galeota *lib.* 1. *c.* 19. *ex n.* 2. Sed iam ordinarium remedium effectum est, postquam lege expressa concessum reperitur vt bene notant Fontanella *dec.* 5. *n.* 15. & Ripoll *in prax. Peguer. d. rub.* 26. *n.* 8. Giurba *dec.* 35. *n.* 4. in nostro 4
enim textu generaliter conceditur finita lite, & ea pendente casu quo Iudex edere partibus acta processus renuat, vel interlocutiones, quod iure cautum reperiebatur vt statim probabo: & sic nemo negare poterit quod per forum concessum est à glorioſissimo Iacobo I. ab ipsa expugnatione Regni. Quod translatum à Regno 5
Aragoniæ fuit, in quo tunc temporis in vsu erat hoc remedium licet postea interdictum ex foro speciali, & in eius locũ subrogata electio iuris firmæ, quæ supplicationis naturam sapit, vt ex vitali Episcopo tradit Ramirez *d. n.* 43. sunt enim verba nostri fori desumpta ex verbis Constantini Imperatoris *in l.* 2. *C. vt lit. pendent.* & *in l. supplicare* 6. *C. Theod. de appell.* Si enim iure Va- 6
lentino à pristino illo tempore per legem introductũ hoc remedium reperitur, dum in ea regula datur supplicandi; clare sequitur iam admissum iure ordinario fuisse, & derivatum in posteros, vt resultat ex tex. *in extravag. super fideiuss. præstanda fol.* 57. quæ est pragmatica Regis Petri II. & eadem cum promulgata. Cathaloniæ per eundem Reg. Petrum quam de verbo ad verbum posuit Thomas Mieres *p.* 2. *collat.* 6. *c.* 8. *Cur. Montis. post n.* 60. sic mentio de supplicatione habetur *in privil.* 18. *Regis Alphonsi III. in privil.* 36. *Regis Ferdinand. II.* in *for.* 7
6. 7. *& 37. de appell.* qui sunt invicti Caroli V. *in for.* 18. *cur. anni* 1604. qui est Philippi II. apud Castellanos III. *& c.* 9. *actor. cur. Brachiorum Ecclesiastici & Militaris anni* 1626. quod est Philippi III. apud Castellanos IV. quare recte concluditur, remedium hoc ordinarium effectum fuisse: & sic non pendere iam ex gratiosa Principis concessione, vt Rebuffus Pereyra & alij dixerunt *locis citatis*, sed concedendum necessarie esse cunctis implorantibus, in casibus à iure permissis.

Omittendo igitur Ethymologiã nominis, differentias 8
supplicationis, ac formã impetrandi à Principe litteras gratiosas, Senatui remissas de quibus late Rebuf. & Pereyra *locis citatis* cum omnia hæc supervacanea sint, in Regno Valent. sicut in cęteris Regnis Hisp. Monarchiæ postquam remedium, hoc effectum fuit ordinarium, & in ipsis Senatibus conceditur, vel denegatur in casibus in iure expressis: Statuendum est, quod remediũ supplicationis in eo regulariter differt ab appellatione, vt cõcedatur in omnibus casibus in quibus appellatio denegata reperitur propter excellentiam Iudicis proferentis sententiã, adversus quam interponitur, & sic regulariter ad instar appellationis tractatur, concluditur, atq; diffinitur: vt expresse cautum habemus in *d. for.* 37. *de appell.* 9
ibi: *e de iusticia à pari debent iudicari les causes de apellacions, e suplicacions.* Et de iure idem probat tex. *in l. fin. §. cui consentaneum, C. de temp. appell.* docent Rebuf. *de tract. de supplicat. in proem. n.* 75. D. Leo *dec.* 28. *n.* 3. *decis.* 42. *n.* 1. *dec.* 103. *n.* 2. *tom.* 1. *dec.* 165. *n.* 3. *dec.* 166. *n.* 11. *to.* 2. Ioseph. Ramon. *cons.* 41. *n.* 7. Fontanella *dec.* 404. *ex n.* 11. *dec.* 408. *n.* 8. *& dec.* 411. *n.* 18. *cum seqq.* Ant. Faber *in C. lib.* 7. *tit.* 14. *defin.* 2. *n.* 4. *in alleg.* Valenz. *cons.* 195. *n.* 4. Scacc. *de appel. q.* 19. *remed.* 3. *per tot.* præcipue *n.* 24. Ant. Amato *var. lib.* 1. *resol.* 6. *ex n.* 22. Ciriac. *contr.* 183. *n.* 6. *& contr.* 413. *n.* 14. Ciarl. *contr. lib.* 2. *c.* 148. *ex n.* 23. Capic. Galeota *li.* 1. *contr.* 19. *n.* 43. Giurba *dec.* 30. *n.* 7. Pareja *de instr. edit. t.* 2. *tit.* 6. *res.* 6. *n.* 11. Ignatius Pereyra *de revis. c.* 9. *ex n.* 1. 10
c. 46. *n.* 11. *& c.* 82. *n.* 16. de quo aliqua prænotavi sup. *c.* 8. §. 9. *n.* 89. & *tr. de re crim. contr.* 1. *n.* 66. *in fin.* Sed quia in aliquibus differant; ista conclusio sic accipienda est, vt procedat dum in iure aliter expressum non reperiatur. Quare notandæ sunt differentiæ observatæ in foro, &

praxi

praxi noſtri Regni Valentiæ inter appellationem, & ſupplicationem; quæ quidem magis ritum procedendi, quam rectum in iudicando reſpiciunt: vt eis cognitis, quoad cætera iudicium ſupplicationis reguletur per ea quæ notata sũt §. *præced.* in quo de appellatione diſſerui.

Prima differentia in eo conſiſtit, quod appellatio ad
11 ſuperiorem Iudicem interponatur per ea quæ dixi *d.* §. *præced. n.* 2. *cum ſeqq.* ſupplicatio vero interponitur ad eundem Iudicem, ſive Tribunal, à quo ſententia ſupplicata dimanat. tex. *in d. l. vnic. ff. de offici. Præfect. Prætor.* ibi: *niſi ab ipſis Præfectis Prætorij.* cui non obſtat tex. *in l. vnic. C. de ſent. Præfect. Prætor.* dum dicitur quod ſupplicatio interponatur ad Principem ipſum intra biẽnium.
12 Nam hoc ius immutatum fuit per Iuſtinianum Imperatorem *in Novella* 119. *c.* 5. concedendo licentiam ſupplicandi ad ipſum Præfectum Prætorio, ſive ad eiuſdem intra decem dies, quo facto ſententia executioni dari nequit, niſi præſtita cautione, vt ſtatim dicam. Licet per hoc novum ius non videtur abrogata facultas ſupplicandi ad Principem intra biennium *vt in fin. d. c.* 5. *eiuſdem novella* dicitur.

In Regno Valentiæ ita hæc in praxi recepta ſunt,
13 vt in appellatione ſemper cauſa deferatur ad alium Iudicem Superiorem vt *dixi d.* §. *præced. ex n.* 2. in cauſis vero ſupplicationis ab initio inſtitutionis Regiæ Audientiæ (quæ Prætorialis eſt dum iudicat nomine Principis, ſicut Cæſarauguſtana, & Barchinonenſis) cauſæ ſupplicationis reſervatæ Principi omnino remanſerunt, vt expreſſe dicitur *in privil.* 36. §. *e mes ſtatuim, fanccim,*
14 *e ordenam que nengunes cauſes D. Regis Ferdinandi II.* in quo inſtitutio Regiæ Audientiæ continetur. Verba ſunt hæc: *ſino tan ſolament les cauſes de ſuplicacions, de les ſentencies promulgades en dit noſtre real conſell: la cognicio, y deciſio de les quals a noſtra Real perſona reſervam.* De hoc iure meminit D. Creſpi *obſer.* 15. *n.* 15. licet hanc ſpecialitatem omiſit; quod mirandum eſt, dum de cauſis, quæ extra Regnum iudicari non poſſunt, diſſerebat; & ignorare non poterat cauſas ſupplicationis quotidie extra Regnum diffiniri. Poſtea vt impenſis in
15 rebus parvi momenti parceretur per *d. for.* 18. *Cur. anni* 1604. ſtatutum fuit, quod in cauſis minoris ſummæ mille librarum, dum non ſint de bonis fideicommiſſo ſucceſſivo ſubiectis, debeat ſupplicatio interponi ad aliam Aulam eiuſdem Regiæ Audientiæ. Tunc enim ſolum inſtitutæ reperiebantur duæ Aulæ, vna civilis, & alteta criminalis; & ſic ſupplicationes iſtæ ducendæ erant in Aula criminali. Sed quia præ multitudine ne-
16 gotiorum vna Aula civilis non ſufficeret, per *Regiam Pragmaticam ann.* 1607. inſtitutæ duæ Aulæ civiles fuerunt, inſtante Regno, cuius pragmaticæ diſpoſitio, diſpoſitione *for.* 22. *curiar. anni* 1626. confirmata fuit. *in c.* 4. *eiuſdem pragm.* cautum fuit, quod ſupplicatio in his cauſis minoris ſummæ, de vna ad aliam Aulam civilem interponeretur, quod ab eo tempore praxi receptum eſt. Si enim deformes ſententiæ reſultarent, cautum fuit
17 in eodem *for.* 18. *anni* 1604. quod ſupplicatio interponeretur ad Supremum, ſed poſt *d. pragm. anni* 1607. ita admiſſum eſt, vt ſupplicatio ſecunda à ſententijs deformibus Aularum civilium interponatur ad Supremum, & in ea introducta ſi cauſa minoris ſummæ eſt, committitur decidenda in Aula criminali; ſed hæc diſpoſitio,
18 quoad regulandam minorem ſummam, extenſa eſt ad cauſas duarum mille librarum per *c.* 9. *actor. Cur. Brach. Eccleſiaſt. & Militaris eiuſdem anni* 1626. cius diſpoſitio tanquam foralis admiſſa eſt, vel quia deficit proteſtatio Brachij Regalis, vt dixi, *ſup. c.* 1. §. 2. *n.* 49. & concepta reperiatur per verba inducentia diſpoſitionem generalem, vt notat Dominus Creſpi *obſ.* 1. *n.* 198. Vel
19 quia tanquam favorabilis litigatoribus, nullus ex Brachio Regali exceptionem oppoſuit, quæ ei competebat ex defectu conſenſus illius Brachij. Et ſic hodie viget vſus ſupplicandi ad aliam Aulam civilem in cauſis à duobus mille libris, & infra, & in ſuo caſu Supremum committit Aulæ criminali definitionem ſecundæ ſupplicationis, vt dixi. Ita vt ſupplicatio interponatur ad Principem iuxta *d. l. vnic. C. de ſent. Præfect. Prætor.* in cauſis nempe maioris ſummæ, & ad idem Tribunal iuxta *d. l. vnic. ff. de offi. Præfect. Prætor.* & *d. Novel* 119. *c.* 5. in cauſis nempe minoris ſummæ.

Ex quibus clare colligitur, quod licet à ſententijs Regiæ Audientiæ Valentinæ ſupplicatio interponatur 20
ad Supremum, non ex eo amiſit præeminentiam Prætorialis conſiſtorij, nam in *d. l. vnic. C. de ſent. Præfect. Prætor.* clare dicitur, quod ſupplicatio interponenda erat ad Principem, abſque eo quod excellentia illius conſiſtorij abrogaretur. Sed vtroque caſu ſive interponatur ſupplicatio ad Principem in Supremo, ſive ad 21
aliam Aulam in eadem Regia Audientia, ſemper intra decem dies interponenda eſt, vt expreſſe cautum eſt *in d. extravag. c.* 2. & notant D. Leo *deciſ.* 88. *n.* 8. & Fontanella *d. dec.* 408. *n.* 10. alias ſententia tranſit in rem iudicatam vt *in eod. c.* 2. *extravag.* dicitur.

Secunda differentia eſt, quod ſecundum foros Valen- 22
tiæ in cauſa appellationis apoſtoli poſtulandi ſunt infra quindecim dies ab ipſa appellatione, vel iuxta praxim in hoc termino cauſa ipſa introducenda eſt coram Iudice *ad quem* vt probavi *d.* §. *præced. cap.* 16. *cum ſeqq.* Supplicatio vero non requirit apoſtolorum poſtulationem, neque tam celerem introductionem, quia totum annum fatalem habet, conceſſum ad introducendam, proſequendam, & concludendam cauſam vt *in eod. c.* 2. *eiuſdem extravag.* dicitur, & notat D. Leo *d. deciſ.* 88. *n.* 9. Anno tamen elapſo cauſa remanet deſerta, & ſententia tranſit in rem iudicatam, & amplius de meritis cognoſci non poteſt, niſi inſtauratoriæ ex mera gratia Principis obtineantur, vel ex capite iniuſtitiæ deſertio deſpiciatur, vt infra dicam.

Tertia differentia eſt, quod appellatus poteſt adhæ- 23
rere appellationi adverſarij nulla obſervata ſolemnitate, vt pluribus congeſtis dixi *d.* §. *præced. nu.* 10. & tunc prodeſt ei appellatio adverſarij, etiam quoad capita ſententiæ non appellata, dum adhæreat intra decem dies, etiam ſi connexa non ſint. Imo ſi à ſententia ſimpliciter interponatur, in totum appellato prodeſt vt docent Ramon *d. conſ.* 41. *n.* 7. Ciriac. *d. controverſ.* 183. *n.* 4. & pluribus Ignatius Pereyra *d. tract. de reviſ. c.* 85. *n.* 3. & notavi *d.* §. *præced. n.* 73. *cum ſeqq.* At vero in cauſa ſup- 24
plicationis, vt remedium ſupplicato prodeſſe poſſit, quoad capita non contenta in ſupplicatione adverſarij, nõ ſufficit ei adhærere intra decem dies; ſed requiritur quod præſtet cautionem de expenſis ſolvendis caſu ſuccumbentiæ, iuxta formam *d. extravag. cap.* 1. ne ad imparia iudicentur. Vt docet Domin. Leo *d. dec.* 103. *n.* 3. quem citat & ſequitur Fontanella *deciſ.* 413. *n.* 10. ea nimirum ratione, quod in Pragmatica Regis Petri, quæ vt dixi etiam promulgata fuit in Principatu Cathaloniæ, clare dicitur, ſed ab ea Audientia, quoad hoc non obſervati fatetur. Quibus non obſtant tradita per Alvar. Valaſc. *conſult.* 51. *n.* 23. & 24. & Pereyram *d. c.* 85. *ex n.* 9. 25
tenentes quod ſupplicatio ſive reviſio, non prodeſt adverſario impetrantis remedium, ſive ſupplicatio gratioſa ſit, ſive Inſtitiæ, quod ipſe Pereyra explicat *c.* 87. *n.* 6. *cum ſeqq.* in rebus dividuis. Sed hoc non procedit extra Luſitaniam, quia vt bene dicit Giurba *d. dec.* 30. *n.* 8. id procedit ex eo, quod apud Luſitanos non omnibus competit remedium reviſionis, ſed eis tantum quibus ſpeciali gratia Princeps conceſſit, nam de Iuſtitia ſolum admittitur in duabus ſpeciebus, nempe falſitatis probationum, vel corruptionis Iudicis, vt tradit idem Pereyra *c.* 7. *n.* 2.

At in Regno Valentiæ, ſicut in Regno Siciliæ, ómnibus indiſtincte competit vt Giurba probat *d. num.* 8. Quare adhærens ſupplicationi ſui adverſarij, ad obti- 26
nendam revocationem in capitibus præiudicialibus, cautionem pro expenſis offerendo, & præſtando ſupplicationem in effectu interponit, & ſic ea iuvari debet vt docet D. Leo *dict. deciſ.* 103. *n.* 3. Neque adhuc ex eo quod executionem poſtulet in capitibus ſibi proficuis, ſententiam probat, quoad præiudicialia, quæ non ſunt connexa; nam tot cenſentur ſententiæ quot ſunt capita vt *ex tex. in l. ſi qui ſeparatim* 10. §. *ſi quod, ff. de appellat.* cum Scaccia, Antonio Gomez, Cancerio,

Gregor.Lopez, Tusco, Azevedo, Bolaños, Salgado, Barbosa, Ayllon, Peguera & Ripoll probavi *tract. de re criminal. controvers.3.nu.50.* Ex quo principio sequitur, quod approbatio aliquorum capitum non excludit remedium imploratum adversus capita separata, quomodo intelligenda sunt tradita per Parisium *consil.118.* Cravetam *consil.103.n.12.cum seqq.* Tuscum *lit.R, conclus.313.n.16.& 17.*Valascum *d.consult.51.n.55.*Petrum Gregorium *syntagm. lib.50. c.1.n.41.* Giurbam *d. decis. 66.n.4.* Scacciam *d.remed.3. num.11.* & alios congestos *d.§.præced.n.108.* nam respectu eorum, quorum executio postulatur, cum connexis, quia approbata remanent, supplicatio prodesse non poterit. Secus vero quoad capita impugnata, quæ nullam connexitatem habent cum approbatis, vt explicat Fontanella *d.decis. 413.n.7.& 8.*

27 Quarta differentia est, quod appellans arguit de iniquitate sententiam, conquæritur de errore iudicis, vel de ignorantia per tex. *in l.apertissimi, C.de iudic.l.1.ff.de appellat.*Faber. *in C.lib.3.diffin.14.tit.3.n.8.in alleg.* Fontanella *dec.271.n.5.* & 6. cum simil. At supplicans erro-
28 rem proprium allegat in facto, & adversarij calliditatem, vel circumventionem vt colligitur ex tex. *in l.Præfecti 17.ff.de minor.* cum alijs latè congestis per Rebuffum *vbi sup.n.9.cum seqq.* D.Crespi *d.obs.9.num.61.* Qui enim appellat, iudicem accusat, non se ipsum: qui vero supplicat, se & sui inconsultam facilitatem, & errorem proprium accusare debet, vt in simili notat Dionys.Gothofred. *ad d.l.Præfecti*, licet Fontanella *decis.412.n.22.* hanc differentiam omnino non agnoscat, ea ductus ratione, quod supplicationis remedium concessum ordinario sit per constitutiones: sed per hoc non aufertur vinculum reverentiæ debitæ Prætorianis Senatibus, qui nomine Principis sentẽtias ferũt, vt ipse tandẽ agnoscit.

29 Quinta differentia est, quod appellatio potest bis interponi à quolibet gravamine, vt habetur expressum in Rubrica, *& l. vnic. C.ne liceat tertio provocar.* & de iure nostro *in for.20.de appell.*supplicatio vero semel à qualibet ex partibus interponi valet tex. *in l.fin.ff.de collect. detegend.d.l.si quis 5.C.de precib.Imper.offer.* tradunt Rebuf. *vbi sup.num.88.* Ciriac. *dict. controvers.183. numero octavo*, Fontanella *decis.117. numer.7.* Cancer *var.lib.3. c.18.n.31.*Ioseph.Ramon *cons.88.n.1.*Ant. Amato *d. resol.6.n.1.*Larrea *dec.59.n.3.& 16.& dec.77. n.1.* plura & plures congerens Salgad. *de reg.protect.p.3.c.16.num.68.* Nisi illato novo gravamine, nam hoc in casu, ab eo sup-
30 plicatio admittitur, quæ non secunda, sed prima effectu est, de quo late Ferrer, Peguera, & Cancer apud Ramon. *d.cons.88.n.3.*Larrea *d.dec.77.*Vela *disert.35.n.52.*vel in Regno Castellæ, in quo certis in casibus supplicatio secunda admittitur iuxta legem *fego hia* quæ est *l.1.& 4.tit.20.lib. 4.recop.* sub pœna mille, & quingentorum aureorum de qua late Azevedo *in his iurib.* Larrea *dec. 78.* Pereja *d.resolut.6. per tot.* qui alios congerunt. Sed hæc dispositio solum in eo Regno observatur.

31 Sexta differentia est, quod appellatio regulariter suspendit iudicatum tex. *in l.1.in fin.ff.ad Turpil. & in rubr. & l.vnic.ff.nil.novar.appell.pend.l.appell.C.de appell.c.venientes de iur.iuran.for.1.d.appell.* & communiter DD. in his iuribus. At supplicatio iudicati effectum non suspendit, si cautio debita præstetur. *d.aut.quæ supplic. C.de precib.imperat.offer.d.Novella 119.c.5. d.extravag.provis.*
32 *sup.caut.c.2.*docent Rebuffus *vbi sup.n.89.*Ramon. *cons. 100.n.313.*Novar. *ad pragm.Neapol.d.collect.4. n.12.* Ciriacus *contr.180.n.4.& contr.185.n.7.* D.Leo, Carlevalius, Cancerius, Fontanella, Thoro, Berlichius & alij per me congesti *sup.c.10.§.1.n.164.*Quibus addendi congesti per Velã *disert.36. n.21. & 24.*qui bene tradit rationem quare in Regno Castellæ sententia prima cuiuslibet Senatus exequibilis non fiat; nempe quia licet iure partitarum præstita cautione executioni mandaretur, secundum ius commune, per *l.fin.vers. e si entonce tit. 24. part.3.* novo iure, hoc est *l.2. in fin. tit. 19. & l.1. in fine etiam tit.20.lib.4.recopilat.* immutatum fuit.

33 Septima differentia est, quod Iudex appellationis inhibet eo ipso quo appellationẽ ipsam admittit, Iudicem à quo provocatum est, vt dixi *§.præced.n.38.cum seq.* At vero in supplicatione inhibitio non conceditur, neque necessaria est: tum quia religiosissime ea interposita suspensio observatur quovsque cautio præstetur: tum etiã quia quanquam supplicationis causa in Supremo introducatur, nũquam ab eo inhibitio dimanat, vt alibi dixi, & ante me D.Leo *d.dec.88.n.13.*Neque dimanare potest 33
absque præiudicio naturæ ipsius causæ supplicationis. Nam si ex eo quod sententia nomine Principis profetatur, exequibilis est ex sui natura præstita cautione, ex iuribus superius allatis; clare sequitur quod per inhibitionem, quæ ligat manus iudicis *à quo*, destrueretur potior prærogativa Regiæ sententiæ contra id ipsum quod iura suadent.

His differentijs notatis, ad quas cæteræ, si quæ sunt, 35
reduci possunt; cum duo sint genera supplicationum in praxi Regni admissarum iuxta foros; vnum earum quæ interponuntur ad idem Tribunal in alia Aula civili, & aliud earum quę deferuntur ad Supremum; tenendum est quod in suo origine cognitio harum causarum totaliter pertinebat ad Supremum; quia Catholicus Rex Ferdinándus *in d.privil.36.§.æmes statuim*, expressis verbis *suprà* relatis *n.15.* sibi reservavit cognitionem causarum supplicationum; & post multos annos, centum ferme, per *d.for.18.cur.ann.1604.* concessum fuit quod causæ minoris summæ mille librarum tractari possent in Aula criminali & per *pragm.anni 1607.*in alia Aula civili; & per 36
d. c.9. actor. Curiæ anni 1626. extensa dispositio fuit ad causas non excedentes duas mille libras. Ex quibus nõ obscure infertur, quod reservatio permanet in omnibus causis excedentibus hanc summam; & adhuc intra eam, si de re fideicommisso successivo tractetur, etiam permanet reservatio, quia exceptio hæc adest *in dict.for. 18.* & comprehenditur *in decreto d.c.9.* Hæc summa regulanda 37
est per id quod continetur in petitione, non in condẽnatione, vt optime notat Fontanella *dec.214.n.3.* Quare si aliter fiat, causam supplicationis maioris summæ, vel de re subiecta fideicommisso in alia Aula introducendo, nullius momenti iudicium erit per *for.3.in prin.quib.non nocet res iud.*tex. *in l.non dubium, C. de legib.* cum vulgat. D.Crespi *obs.6.n.132.*cum alijs quæ congessi *cap.8.§.9.*
*n.80.*deficit namque iurisdictio, quæ est basis totius iu- 38
dicij. Neque iste defectus sanari poterit consensu partiũ, vel ex tacita, aut expressa prorogatione: quia iurisdictio limitata ad certam summam prorogabilis non est tex. *in C.P.& G.de offic.delegat.l.repetita 46.*vbi Bald. *C.de Episcop.& Cler.* Felin. *in c.cæterum nu 22. de iudic.* Socinus *in c.significasti numer. 30. de for. compet.* Iason *in l.testamenta n.2.*vbi etiam Rimin. *C.de test.*Fran.Marcus *dec.529.n.7.p.2.*Nata *cons.82.n.7.* Vantius *de nullit. tit.ex defect.iur.n.5.*Amat *dec.9.n.22.* Gratian. *decis.78.* 39
*n.3.*D.Leo *dec.105.n.6.*qui omnes tenent insanabile hoc vitium esse. Et quanquam contrarium probari videatur in *l.de quare, §.1.de iud.for.22. de iudic.*cũ alijs congestis per D.Leo *d.dec.105. n.14.* Fontanellã *d.dec.375.n.6.*& per me *c.5.§.4.n.27.* procedit dummodo aliter specialiter non sit cautum, & nos cautum aliter in specie habemus *in d.privil.36.§. emes.* & hoc modo limitat dictum 40
D.Leo *d.dec.105. n.15.* Quæ maxime procedunt quando limitatio non respicit favorem litigantium, sed publicam vtilitatem quam Rex Ferdinandus contemplavit in *d.privil.36.* Et quando dispositio concepta est per dictionem negativam, tex. *in c.cum dilectus* & ibi Glossa *verb. à suspensis, de consuetud.* pluribus Fontanella *d.dec. 375.n.13.cum seqq.*& *dec.387. ex n.17.* D.Leo & cæteri congesti *§.præced.ex n.88.*sed *d.c.9.* conceptum est cum dictione negativa, ibi: *si será de major suma de mil liures y* 41
*que no exedeixca de dosmil.*Ergo dum excedit, nequit Regia Aud. introductionem admittere in alia Aula, neque de causa iudicare, etiã si vtraque pars cõsensum præstet. 42

Demum quia vt dixi, cognitio causarum supplicationis à Regijs sententijs interpositæ, reservata per Principem sibi fuit in *d. privil.36.§.emes, statuim. in fin.*sed in reservatis Principi non datur prorogatio tex. *in c.per venerabilem, §.insuper qui fil.sint legitim.l.1.& 2.*vbi DD. *C. sia non tõpet.iud.l.certa ratione cum seq.C.quand.provocar.*

non est necess.l.2.§.2.ff.de iudic.l.si per errorem,ff.de iurisdic.omn.iudic.l.ius publicum,ff.de pactis.l.testandi causa 13. *C.de testam.l.licet,C.de iudic.l.2.C.de iur. fisc.* quod expresse dixit Vlpian.*in d.l.2.§.2.ff. de iudic.* ibi: *nisi specialiter Principali iussione prorogatio fuerit inhibita,* docent Bartol.*in l.observare,num.6. & 7. ff. de offic.Proconsul.* Baldus *in cap.1.§.fin.num.19.de prohib.feud. alien.per Feder.& in l.1.col.13.C.qui accus.non pos.* congesti per Tuscum *lit.P.concl.927.num.33.* Covarruv. *in epit.ad 4.decretal.part.2.cap.8.§.8. num.13.* Capicius *decis.9.num.4. & 14.*Peregrin.*de fideicom.art.23.num.17.* Petr.Barbosa *in l.1. art.3. num.136. & seq.ff.de iudic.* & melius ad rem
43 *art.4.num.37.*Capiblanc.*de Baron.prag.8.num.105.*Carleval.*de iud.lib.1. disput.2. numer.1128.cum seqq.*Cancer *var. lib.2. cap.2. num.217.* Cortiada *decis.27.numer.83.* Quod adeo procedit, vt nullitas ista sanari nequeat etiam approbatione Principis,vt expresse docet Solorzanus *de iur.Indiar.tom.2.lib.2.capit.28.numer.20.*dicens *Quando iurisdictio est ablata inferiori, vel reservata superiori,non potest inferior de causa cognoscere,ex tacito,neque expresso consensu litigatorum, neque eius iurisdictio prorogari etiam non opposita nullitate, imo nec acta ab eo validari,aut ratificari per ratihabitionem illius qui poterat delegare.* Quod pluribus iuribus atque auctoritatibus de more confirmat. Ad id valde conducit decisio Regiæ Audientiæ adducta per D.D. Petrum Sanz *lit. S. observat.* 19. dum in ea supponitur illum qui postulaverat bis mille libras, obtinuisse condemnationem in quingentis tantum, renunciasse vlteriori petitioni, vt sibi
44 admitteretur supplicatio in altera Aula(quæ renunciatio fieri potest ex doctrina Ananiæ *singul.*469.Vincentij *de Franchis decis.*141. *& decis.*308. Bobadillæ *politicor. lib.3.cap.8.num.*238. Scipion. Roviti *ad pragm. Neap.tit. de offic.sacr.consil.prag.3.num.*8.)si enim renunciatio necessaria fuit, clare convincitur quod permanente petitione pro maiori summa supplicatio non fuisset admissa tanquam pertinens ad Supremum. Sic refert decisum sub Auditione Magn. Ducis Ioannis Baptistæ Polo in favorem Augustinæ Belart contra Ioannem Pichon
45 *die* 31. *Ianuarij* 1633. & eam adducit ad probandum quod ex consensu partium, Regia Audientia cognoscere potest in alia Aula causam supplicationis maioris summæ: quod & tenuerat ipse Polo *adverss.*180.

En fundamenta vtriusque opinionis.Sed meo Iudicio res difficultate caret adhibito fœdere distinctionis. Quando enim limitatio solum respicit litigantis favorem, tunc enim dubium non est per ipsius consensum suppleri vt mihi probat eleganter tex.*in l.si Iudex* 41.*ff. de minor.*ibi:*quia vnicuique licet contemnere ea quæ pro se introducta sunt.* & sic vidimus quotidie subsistere renunciationem proprij fori,& submissionē alieni vt dixi *d. cap.5. §.4. num.* 28. à quo non discedo.Quando vero prohibitio non solum respicit vtilitatem litigantis, sed auctoritatem Principis reservantis, qui tanquam fons, & origo iurisdictionis potest prohibere per tex.*in l.iudicium soluitur, ff. de iudic.* dummodo ipse facultatem non concedat, inferiores neque de consensu partium iudicare poterunt.In nostra specie reservatio ipsi Principi *in d.privil.*36.patens est;& sic non obstante voluntate partium in summis maioribus reservatio permanet, ac per consequens nullitas iudicij provenientis *ex for.3. quib. non nocet res iudic.* dictumque Doctissimi Avunculi mei D. D. Petri Sanz & Doctoris Polo non subsistit, cum neuter de dispositione *dict. privil.* 36. mentionem faciat, & ab ea desumenda est ratio decidendi.

46 Causæ igitur rite introductæ in alia Aula Regiæ Audientiæ per supplicationem, faciliter instruuntur, nam solemnia præ manibus habentur inspectis actis primæ instantiæ:litteræ citatoriæ non expediuntur cum citatio fiat per iniunctionem libelli ipsius introductionis, admissæ; nisi supplicatus absens reperiatur, quia tunc postulandæ, & concedendæ litteræ sunt, cum termino competenti ad comparendum. Compulsoria non requiritur cum peracta originalis processus supplicationis causa expediatur,vt dixi §. *praced. num.*178. Non gravantur litigatores onere solvendi sportulas cum ita cautum sit *in d.for.*18.Et in quacumque hebdomade primus dies Audiētiæ destinatus sit ad expeditionem causarum supplicationis.Vt habetur *in c.5.d.prag. erect.duar.Aular.anni* 1607.per forum confirmatæ. Quare celeriter,adhibita solita diligentia, finis harum causarum habetur. Causæ vero quæ pertinent ad Supremum difficilius aguntur, cum ad admissionem exigatur exhibitio solemnium,quæ consistunt in libello supplicationis interpositæ cum provisione fieri solita per Regiam Audientiam, quando admissibilis est, nempe *caveat iuxta pragmaticam.* in cautione oblata, admissa atque recepta per publicum instrumentum, & in simplici copia ab scriba Mandati designata, ipsius sententiæ.His enim exhibitis in Supremo, simul cum suppli- 48
ci libello introductionis, admittitur, & conceduntur litteræ citatoriæ & compulsoriæ cum termino assueto. Nempe ad causas Regni Valentiæ triginta dies conceduntur;ad causas Insularum Balearium tres menses, ad causas Regni Sardiniæ sex menses:quod intellige si ibi lares habuerit citandus,nam si longius progressus fuerit,competens tempus ad comparendum debet ei assignari.

Ex istis metropolis Regnis aliquæ causæ sunt,quæ recta 49
via ad Supremum per appellationem duci possunt, vt causæ Regij Patrimonij, sententiarum latarum in Capitania Generali,vel per Regios Visitatores,sive officialium Regiorum, sive Vniversitatum.Istæ namque sententiæ latæ non sunt in Consistorio Prætoriali,sive in Regia Audientia,& non fruuntur privilegijs Regiarum 50
sententiarum, sicut neque latæ per Gubernatores Minoricæ, vel Ebusij, quare dici non potest quod ab eis supplicatur, sed tantum quod appellatio interponitur; ac per consequens necessaria cautio non est pro expensis solvendis, neque exhibenda sunt solemnia tempore introductionis; sed tantum copia libelli appellationis, 51
& sententiæ exhibita,introductio in Supremo admittitur,& conceduntur litteræ citatoriæ, compulsoriæ, & inhibitoriæ, ne Iudex *à quo* ad executionem sententiæ procedat; quia huiusmodi sententiæ ex sui natura exequibiles non sunt, & apostolis postulatis, Iudex *à quo* supersedere debet, vt cautum est *in l.3. C. de appellat.* per tempus saltem primi fatalis;vt ipsius manus in quocumque eventu ligatæ remaneant, inhibitio conceditur;sicut in cæteris appellationibus, nisi ipsa appellatio admissa tantum veniat quoad devolutivum, & denegata quoad suspensivum provt in causis visitationum plerumque fit.

Si autem per viam recursus causæ introducantur,quod 52
evenit quoties appellatio,vel supplicatio denegata fuit, & appellans, vel supplicans non acquiescit denegationi,& recursum emittit ad Supremum à denegatione,appellando, vel supplicando, iterum volens esse vltimus in eo, & in recurrendo; quamquam Iudex *à quo* dicat ad calcem huius libelli: *iam fuit debite provisum*, cum 53
duobus libellis appellationis, vel supplicationis scilicet,& recursus, atque copia sententiæ, causa recursus introducitur in Supremo,& committitur vni ex Dominis ad recognoscendum supplicata, & dicere debet,*expediantur litteræ ad dicendum cur evocationi locus non sit.* cum prælibato termino,respective ad regionem ex qua causa ducitur,& in his litteris de stylo ponitur clausula *quod fiat citatio,casu quo opus fuerit, ad continuandam totam causam vsquead sententiam diffinitivam, & illius exécutionem inclusive.*Et causa cognita conceditur evocatio, & inhibitio, si de iure procedat. Sicut causa etiam cognita solet inhibitio dari,si per inspectionem actorum appareat iniuste denegatam fuisse appellationem quoad suspensivum. 54

Illum ipsum observatur,expediendi litteras ad dicendum cur evocationi locus non sit; quando pars asserit sibi admissam fuisse appellationem,vel supplicationem, sed non exhibet solemnia; aut libellum appellatio- 55
nis

nis admissæ, quia etiamsi affirmet non creditur, & tantum compulsoria conceditur cum litteris citatorijs vt transportatis actis appareat an preces veritate nitantur: quibus perfectis, & concluso articulo, quod iuris fuerit pronunciatur respectu evocationis, & suo in casu inhibitionis. Ex qua pronuntiatione debetur tertia pars sportularum totius causæ, quæ tertia non imputatur in salario principali, quia iste articulus dicitur *extra processum* cum non pertineat ad merita causæ. Quæ omnia habentur in summario formæ instruendi causas in Supremo, ipsius auctoritate typis dato *anno* 1659.

56 Ex his clare resultat quod tradita per D.D.Fran.Hier. Leo *decis.*88.*ex n.*9. mutuata vt asserit, à Domino Regente Ioanne Sentis seniore subsistere nequeunt: neque adaptari possunt cum his quæ in praxi obseruantur tam in Regia Audientia, quam in Supremo. Licet enim verum sit quod primo loco dicit, annum fatalem computandum esse à die supplicationis interpositæ vt constat *in d.extravag.c.*2.& in supremo sæpius decisum est: quod addit, nempe quod oblata cautione, bis, iterumque in Regia Audientia si ibi non recipiatur debet petere acta authentica processus, & causam supplicationis introducere in Supremo, & in eo postulare cautionem sibi admitti, & admittetur provt sæpius admissam vidit; inpossibile est quod sic se habeat. Nam ad
57 hoc vt modo regulari introductio supplicationis admittatur debet constare de solemnibus vt dixi: & vt solemnia in Regia Audientia tradantur, tenetur succumbens supplicationem interponere, obtinere dictum decretum *caveat iuxta pragmaticam* cautionem offerre, eius receptionem impetrare per decretum *recipiatur cautio oblata*, eam effective præstare mediante instrumento authentico in actis posito, quibus factis nemini solemnia denegantur; aliquo ex his deficiente nemini conceduntur. Atqui solemnibus deficientibus introductio non admittitur: ergo perperam dicitur quod cautio hæc
58 præstari solet in Supremo. Si irregulariter procedatur, recursus emittitur denegata supplicatione, & tunc non supplicationis causam, sed recursus introducit gravatus; debetque obtinere evocationem, & postea revocationem denegationis cum admissione supplicationis, quo in casu fateor libenter quod cautio recipi potest in Supremo. Neque enim de Regia Audientia præsumendum est, quod admissionem cautionis renuat iuxta pragmaticam, quia solum ad expensas præstatur, ad quod quælibet sufficit, & libenter admittitur, neque de his controversiam vnquam vidi, aut audivi. Acta processus authentica nemini traduntur, nisi ope compulsoriæ, vel auctoritate Iudicis finita lite, dum integra postulantur; quæ omnia ipsis tyronibus notoria sunt. Et denique in ipsa *decis.* 88. supponitur disceptatio super admissione, vel repulsa supplicationis; quomodo ergo cautio offerenda erat, si nondum iussum erat quod
59 caveret? Ex quibus omnibus convincitur non obscurere, quod D.Regens Sentis, vel aliter dixit & à transcriptoribus vitiatum fuit, vel lapsum incurrerat, quoad praxim harum causarum. Si enim declaratio disceptationis super admissione vel repulsa supplicationis interpositæ impediatur facto Iudicis, lapsus fatalium non imputatur supplicanti, vt dixi cum eodem D.Leo. §. *proced.num.*51. si cavillatione partis, sic similiter, cum malitijs non sit indulgendum vt omnes Doctores tenent. Si ex desidia, vel culpa propria procedat, sibi imputet, cum vigilantibus, & non dormientibus iura subveniant.

60 Annus enim præfinitus est *in d.extravag.c.*2. ad prosequendam causam supplicationis, ibi: *quod pars supplicans infra vnum annum à die supplicationis in antea continue secuturum causam eiusdem supplicationis prosequi teneantur, & ipsa causa infra vnum annum debeat terminari, alias quod lapso dicto anno, ipse sententiæ in rem iudicatam habeantur.* Qui quidem annus per partes Iudice annuente, accelerari potest si substantialia perficiantur,
61 vt in casu D.Leon. *decis.*25. *per tot. tom.*3. sed regulariter concessum est ad introducendam, prosequendam, instruendam & concludendam causam supplicationis. Nam ista sunt ea quæ per supplicantem fieri possunt; quibus intra annum perfectis sententia in rem iudicatam minime transire potest, cum ea quæ spectant ad decisionem Iudicis sunt, & parti nocere non possunt si per eam non stetit quominus causa decidatur: ex eleganti ratione Iustiniani Imperatoris *in l. fin.* §. 3. *C. de tempor.appellat.* ibi: *cum iniquum sit propter occupationes florentissimi ordinis, quas circa nostræ pietatis ministeria habere noscitur, causam hominum deperire.* Tum quia in 62
hoc Supremo fatalia non currunt, vt dicitur *in d.for.*7: *de appellat.* & de iure tradunt Afflictis *decis.*78. *num.*4. Capicius *decis.*109.*num.*5. Christinus *decis.Belgicar.*114. *vol.*4. Ant. Faber *in C. lib.*7. *tit.* 27. *defin.* 15. *in princ.* Scaccia *de appellat.quæst.*15.*num.*131.*cum seqq.* Galeota *d. contr.*19.*num.*5. *&* 11. *cum seqq.* Donat.Marin.*quotid. resol. lib.*2. *cap.*79.*num.*2. Quod ego intelligo dum non 63
steterit per supplicantem, vt isti Doctores explicant, signanter Galeota, Rebuffus, Guido Papæ, Gailius, Thesaurus, Faber, & alij, absque eo quod obstent adducta per Marinis. *d. cap.*79. *num.*2. quia non negat de iure sic procedere, & obseruari in Regno Neapolis antequam pragmatica de qua tractant ederetur: sed dispositio ipsius non attinet ad nos. Tum etiam quia Senatus Supremus in quo istæ causæ supplicationis introducuntur, concedere potest, & solet prorogationem 64
fatalium, vt quotidie experimur adhuc ad diligentias faciendas per partes; quæ praxis nititur in text.*in Authen. ei qui appellat, C.de tempor. appellat.* per quem & secundi, & Tertij fatalis concedendi arbitrium Iudici datur: de quo vide plures congestos per Giurbam *decis.* 116.*n.*13.*&* 19.

Denique quia hoc specialiter concessum est Consistorio Principis per tex. *in authent.sed & lis. C. eod.*Canonizata in *C. ei qui* 41. 2. *quæst.* 6. *ad fin.* cuius verba sunt. *sed & lis quæ speratur in Consistorio Principis, inferri, absque damno more maneat intacta, donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundum morem dirimi.* 65
Hanc decisionem textus interpretatur Dionysius Gothofredus *in not.ad ipsum textum lit.C*, dicens: *sistat per Principem quominus iudicetur, non current tempora appellationis donec Princeps constituat qui cognoscat.* Sed idem procedit respectu Senatorum vt in simili considerat Ant.Faber *in C.lib.*7. *tit.*14. *def.*1.*num.*2. *in allegat.* ibi: *exemplo eius quod de Principe scriptum est, sunt enim Senatores pars corporis Principis, l.quisquis* 5. *C.ad leg.Iul Maiest.* vel quia summis negotijs ad Principem spectanti- 66
bus occupati, non semper vacare possunt expeditioni Iudicialium ex *dict. tex. in l.fin.*§.3. *C. de temp. appell.* cuius verba dedi *num.*61. Verum ista ex abundanti dicuntur, raro namque per Senatum, vel Senatores stat, quominus causæ expediantur. Plerumque partium desidia, plerumque causidicorum cavillatione litium exitus protelatur. Et nõnunquam ipsi litigatores clamantes pro expeditione, necessarias diligentias facere negligunt; cuius rei exemplum referam, quia ad rem maximopere conducit. Clamores cuiusdam litigatoris 67
pro adipiscenda decisione litis ductæ ad Supremum ope remedij *videndi ac recognoscendi* ab *anno* 1593. ansam præbuerunt Senatui ad inspiciendum litis statum. Dominus cui commissa erat, ingenue fassus fuit, se expertem esse idiomatis Valentini, in quo acta vniversa compilata reperiebantur, ob quod relationem facere, facile non erat. Hac de causa abrogata ei commissio fuit, & mihi concessa. Vltra biennium transactum est, & pars quæ ingenter clamores emiserat, non solum diligentias ad expeditionem necessarias omisit, verum vsque in hodiernum diem neglexit apponere in actis commissionem mihi concessam. Huius generis plura exempla memorari possent, si expediret, vel luberet.

Aliquando etiam post commissam desertionem, vel 68
lapsum fatalium instauratoriæ postulantur, per quas causis iam mortuis spiritum vitæ Princeps inspirat iuxta tex. *in l.*2. *verf. quid si ita. l.fin.* §. 4.*C. de tempor. appellat.*

pellat. de quo remedio tractant Bartol. *in l. divi fratres, ff. de pœnis. & in l. 1. §. siquis vltro, num. 3. ff. eod.* Baldus *in l. peremptorias C. sent. recind. non poss.* Iason. *in l. benefic. num. 31. ff. de constit. Princ.* Asinius *in prax. §. 2. c. 16. per tot. præcip. n. 14. & 15.* Guid. Pap. *dec. 185.* Afflic. *in c. quæ sint regal. n. 96.* Angel. *in l. 2. C. de tempor. appellat.* Gramat. *decis. 103. n. 11.* Nata *consil. 636. n. 76.* Maranta *de ordin. iudic. part. 5. tit. & omnia fiant durante instantia ex n. 46.* Capicius *decis. 165. in princ.* Boërius *decis. 247. n. 10.* Paris de Puteo *tract. de syndicat. verb. sententia vers. restat n. 5.* Rolandus *d. consil. 82. ex n. 11. lib. 4.* Calic. *in extravag. Curia. c. 7. verb. cẽtesimo primo.* Menoch. *cons. 380. n. 4.* Ponte *de potest. Proreg. tit. de diverf. provis. c. 20. §. 1. num. 22.* Costa *de remed. subsidiar. remed. 94. ex num. 1.* Carrozius *decision. 44. num. 3. & seqq.* Mieres *ad constit. Cathal. in const. Reg. Alphonsi cap. 11. num. 54.* Fontanella *decision. 198. num. 5.* Ripoll *tract. de regal. cap. 13. per tot.* & præcipue ad rem *num. 50. cum seqq.* Dominus Leo *decision. 107. num. 6. & 7.* pluribus Giurba *dec. 36.*
69 *num. 11.* Quæ quidem potestas instaurandi causas iam mortuas solo Supremo Principi superiorem non recognoscenti concessa est; & ea vti debet casu quo rationabilis causa concurrit, vt omnes isti Doctores tradunt, quorum aliqui causas enumerant. Quod nititur in eo quod semper Princeps in concedenda gratia rationabiliter se gerere debet per tex. *in l. 2. C. de præcib. Im-*
70 *per. offer.* docent Maranta *de ordin. iudiciar. dict. part. 5. tit. & omnia fiant durante instantia, num. 32.* Ripoll. *dict. cap. 13. num. 5. & 9. & cap. 24. num. 4.* Dueñas *regul. 43. num. 1.* Alciatus *de præsump. regul. 3. præsum. 8. numer. 4.* Pinellus *ad rubr. C. de recind. vendit. part. 1. c. 24. num. 5.* Melo *de induc. q. 34. n. 3. cum seqq.* Ignac. Pereyra *de revis. c. 8. num. 4.*

In Regno Valentiæ de hac potestate expressa mentio adest *in for. 7. de appellat.* per quem exterminatur controversia ab aliquibus suscitata, an scilicet post declaratam causam desertam instauratio concedi possit, ad text. *in l. fin. C. sent. recind. non posse*, nam in eo affirmativa statuitur his verbis. *Suplica a vostra Magestat sia merce de aquella statuir poder, e deure atorgar instauratories de les causes de suplicacions que seran introduides en lo sacre e real Consell: e sera declarat esser desertes, e otorgar aquelles a aquells que les demanaran. E aço sia entes, e sentenga aixi en los fets passats, presents, com sdeveni-*
71 *dors. Plau a sa Magestat.* Quod explica cum D. Leo *d. decis. 107. num. 18.* dum per Principem in Supremo fiat, quia ante declarationem desertionis, etiam si tempora fatalia lapsa sint, Regia Audientia poterit de meritis causæ cognoscere spreta desertione, vt ibid. docet *n. 16.* quia cum sit Prætoriale Consistorium, Principis nomine iudicans, non debet scrupulose curare de desertione, sed attendere ad iustitiam vt dixi *§. præced. n. 190.*
72 *cum seqq.* Praxis autem postulandi instauratoriam ea est, vt in Supremo supplex libellus offeratur, factum narrando, causam rationabilem ad concessionem exponendo, & postulando quod Princeps hac regalia vtendo, sibi instauratoriam concedat spiritum vitæ causæ iam extinctæ inspirando, vt de meritis cognosci valeat. Quo recepto, litteræ citatoriæ conceduntur, & parte citata, & audita articulus, causa cognita expeditur. Nam licet Doctores dicant quod ex mera gratia concessio ista pendet, nostri Reges summa iustificatione hac gratiosa potestate vtuntur, citato, & audito eo cuius interest, ne subreptionis, vel obreptionis vitium intercedat.

73 Sed quia in ipsis supplicationum causis cautio præstanda est per supplicantem pro expensis, & per supplicatum, pro restitutione iudicati, cum accessionibus, si sententiam exequibilem facere desiderat, pendente iudicio supplicationis iuxta *tex. in d. authen. quæ supplicatio*, & *in d. extravag. foror. cap. 1. & 2.* aliqua quæ frequenter in vsu sunt notare debemus. In primis notandum est, quod licet valde controversum per Doctores sit, an pauper non habens fideiussores admittendus veniat cum iuratoria cautione; & quod admittendus sit probat expresse text. *in authent. Generaliter, C. de Episc. & cleric.* ibi: *aut si fideiussorem dare non valet, super iisdem iuratoriam exponat cautionem, & tactis sacrosanctis Evangelijs, affirmet se fideiussorem dare non posse.* docent Guid. Pap. *decis. 50. num. 3. & decis. 189. nu. 1.* Rolandus *cons. 43. num. 22. lib. 2.* Rebuff. *ad leg. Gal. d. tit. de supp. art. 5. glos. vnic. vers. si sit pauper,* Monteroso *in pract. tract. 5. cap. 8. nu. 7.* Paz *in prax. tom. 1. part. 7. cap. 11. num. 95.* Azevedo *in l. 1. numer. 11. tit. 20. lib. 4. recopil.* Craveta *consil. 299. ex num. 1.* Riminald. Iun. *consil. 48. num. 20.* Ant. Sola *ad constit. Sabaud. tit. de sent. execut. decr. ne sup. deb. glos. 3. num. 5.* Vrsil. ad Afflict. *decis. 231. num. 2.* Fran. Marc. *decis. 468. ad fin. part. 1.* Andr. Gail. *practicar. lib. 2. obs. 47. num. 9.* Novar. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 163. num. 1.* Carrozius *de except. cont. præiud. sent. excep. 106. num. 2.* Giurba *dezin. 4. num. 15.* Alvarez *de privil pauper. part. 1. quæst. 53. num. 13. cum seqq.* Fontanella *de pact. claus. 4. glos. 18. part. 4. num. 81.* Trentacinq. *var. resol. lib. 2. tit. de appellat. resol. 11. num. 9.* Heringius *de fideiussor. c. 18. num. 101.* Quod procedit etiamsi 74
statuto, vel lege cautum pro forma sit, quod cautio detur, vt *ex d. authen. Generaliter* colligitur, & tenent Osaschus *decision. 70. num. 3.* Beccius *consil. 1. ex nu. 18.* Vvesembech. *in paratitl. ad tit. ff. qui satisdar. cogant. num. 10.* Sebast. Medicis *de casib. fortuit. p. 1. quæst. 4. n. 23.* Carrozius *de oblat. part. 2. quæst. 20. num. 41.* Petr. Barbos. *in l. divortio, §. interdum, num. 25. & 29. ff. solut. matrim.* Cevallos *comm. contr. com. quæst. 66. num. 5.* Seraphin. *de privil. iuram. privil. 18. numer. 12. & 33.* Masulus *ad Capitium decision. 169. nu. 2.* Ioan. Bap. *de Thoro in comp. decision. tom. 1. verb. cautio præstanda, & tom. 2. eod. verb.* Guttierrez *in repet. l. nemo potest, num. 294. ff. de legat. 1. Et Canonicar. quæstion. lib. 2. cap. 19. num. 4.* Surdus *consil. 68. num. 7. & decision. 141. ex numer. 7.* Borrel. *consil. 54. num. 9.* Faquin. *lib. 11. controv. cap. 63.* Farinac. *in prax. crim. quæst. 107. num. 38.* Heringius *dict. cap. 18. num. 89.* Scharder *de feud. part. 10. sect. 20. num. 296.* Marta *voto 158. num. 8.* Scaccia *de appellat. d. q. 19. remed. 3. n. 27. vers. subdeclara,* Aug. Barbosa *in collect. ad d. auth. quæ suppli-*
tio n. 8. Dexart. *decis. Sardin. 29. n. 3.*

Contrariam sententiam tenuerunt Rambaudus & 75
Pisardus *in addit. 1. ad d. decision. 189. Guidon. Papæ.* Seraphin. *d. privil. 18. num. 41.* Camil. Borrel. *in sum. decis. tom. 2. tit. 34. num. 89.* Giurb. *d. decision. 4. num. 38.* Thesaur. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 87. numer. 5.* Fontanella *claus. 7. glos. 3. part. 11. num. 30. & decision. 402. ex num. 1.* Dexart. *d. decision. 29. num. 4.* Vincent. de Franchis *dec. 200. n. 27.* Petrus Barbosa *in d. l. divortio, §. interdum, numer. 27.* qui alios congerunt. In hoc conflictu opinionum, quarum prima textu expresso nititur, & maiori Doctorum numero fulcitur; secunda vero magis recepta in Supremis Senatibus videtur, nam ita iudicatum testantur in Senatu Neapolitano Franchis, in Pedemontano Thesaurus, in Siculo Giurba, in Sardo Dexart, in Cathalauno 76
Fontanella; quid sequendum sit non est facile deliberare. Et quanquam fœdere distinctionis conciliare tentet Sola relatus per Dexart *d. decision. 19. num. 5.* ita vt prima procedat si res de qua agitur peritura non sit, & persona non suspecta; secunda vero quando periculo amissionis res tradenda subijcitur, vel persona suspecta habetur, vt etiam Rambaudus, & Pisardus *in d. addit. innuunt*: tamen difficultatem non removent, nam vt bene Fontanella notat *d. decis. 402. num. 15. cum seqq.* 77
cautio non datur solum ad restitutionem rei, sed adiectionum etiam, & sic per eam cautionem iuratoriam quamquam præservetur ius partis quoad rem non perituram, præservari nequit quoad damna; eo quod interest. Quare cum in puncto iuris prima verior appareat tenendam censeo, quoties ius pauperis periturum est, si iuratoria cautio non admittatur, etiam si periculum adversarij immineat, quia privilegium pauperibus concessum servari oportet eo ipso quo à lege concessum est. Pariter obligatio cum iuratoria cautione 78
admittenda erit, si is qui fide-iussorem non invenit bona immobilia æquivalentia possideat per textum, *in l. si*

sciendum 15. *in princip. ff. qui satisdar. cogant.* ibi: *possessores immobilium rerum satisdari non compelli.* Idem probat text. *in l. fin.* §. *sin autem* 6. *versic. & si quidem Cod. de Curator. furios.* Quod quomodo in praxi receptum sit, statim dicam.

In rebus modici præiudicij hanc primam opinionem tam in Regia Audientia, quam in Supremo admissam invenio: nam referente D.D. Petro Sanz interlocutione *diei* 9. *Maij anni* 1633. Don Franciscus Ladron, quia pauper, admissus fuit ad præstandam cautionem iuratoriam pro prosequenda causa supplicationis, quam fovebat contra Comitem de Sinarcas pro alimentis
79 cõsequendis. Actuario Balthasare Blanes in causa firmæ iuris tenutæ status de Sinarcas, ad continuãdam possessionem admissa fuit Comitissa Domna Mariana de Velasco, contra eundem Don Franciscum Ladron, cum cautione iuratoria, quia vidua erat, sententia publicata in Regia Audientia cum votis Supremi, vbi late articulus disceptatus fuit sub examine Domini Regentis Don Iosephi Romeu *anno* 1664. in qua causa etiam aderat qualitas parui præiudicij resultantis ex firma iuris secundum tradita per Sesse *tract. de inhibit. c.* 28. *num.* 3.
80 In causis vero ingentis præiudicij, offerendo quod res vel pecunia deponatur in tuto, loco cautionis, concedi solet secundum textum *in l.* 1. *&* 2. *ff. de vsufr. ear. ver. qua vsu consum.* cum alijs congestis per Dexart, & Fontanella *locis citatis.* quibus adde Ioan. Bap. de Thoro. *d. p.* 2. *verb. cautio præstanda.* Et sic dum pro executione sententiæ à qua supplicatum est, ad quantitatem exigendam, vel de re fructifera recuperanda, qui fide iussorem non habent loco cautionis offerre solent tabulam numulariam vrbis, quæ consuetudo iam vigebat in
81 civitate Barchinonæ tempore Thomæ Mieres vt testatur *in dict. cap.* 8. *Petr. III. num.* 171. *collat.* 3. vt in ea deponatur quantitas exigenda vel pretium fructuum administrandorum per idoneam personam ab ipso Senatu eligendam: possessione principali inalienabili manente, ibique remaneat donec cautio data sit: & licet non omnino placeat stylus huiusmodi Fontanellæ *d. decis.* 402. *ex num.* 7. tamen in Regia Audientia, sicut in Catholonia viget, per quem saltim quoad sortem vel pretium fructuum adversarij indemnitati consulitur. Si vero res perire potest ad executionem non proceditur nisi data idonea cautione.

82 Sed merito dubitabis an sub hac generalitate præstandi idoneam cautionem omnes postulantes executionẽ sententiæ à qua fuit supplicatũ, nemo excipiatur; & dico quod secundum praxim Regiæ Audientiæ nemo eximitur per text. *in l.* 1. *in princip. vers. semper, ff. vt legator. vel fideicom. nom. cau.* ibi: *semper autem satisdare cogitur cuiuscumque sit dignitatis vel facultatum, quarumcumque.* ita vt licet Prælatus, Magnates, Titulati, Barones, Vniversitates numerosæ, vel divites sint, non audiuntur quin sententiam exequibilem faciant me-
83 diante idonea cautione. Et ratio est quia quoties lex, vel statutum pro forma requirit cautionem, etiam divites cautionem præstare tenentur, text. *in l. minor.* 51. §. *fin. cum duob. seqq. ff. de Procurator.* quarum verba sunt: *is qui suscepit defensionem etsi locupletissimus est, etsi consularis sit, non videtur defendere nisi satisdare fuerit paratus.* Docent Petrus Barbosa *vbi prox. num.* 33. Surdus *decision.* 295. *num.* 13. quos plures ex relatis *su-*
84 *pra num.* 73. *&* 74. sequuntur. Sed hæc generalis regula limitanda venit quando redundantia fororum ea est, vt per cautionem nihil securitatis superaddatur, quæ limitatio nititur in textuali ratione deprompta ex *d. l. sciendum* 15. *in prin. ff. qui satisdar. cogant. l. legitimos* 5. §. 1. *ff. de legit. tutor. l. ergo* 4. §. *addici* 8. *ff. de fideicomm. libertat. l. quicumque* 7. *C. de fund. patrimonial. lib.* 11. *l. de creationibus* 27. *C. de Episcopal. Aud. Authent. cui relictum C. de indict. viduit. tollen.* docent alijs relatis Surdus *dict. decis.* 295. *num.* 3. Gaspar Ant. Thesaur. *quæst. forens. lib.* 1. *q.* 21. *n.* 7. Petrus Barbosa *dict. num.* 33. *ad fin. cum*
85 *seqq.* Carroz. *de oblat. p.* 2. *q.* 79. *n.* 7. apud quos alios reperies. Sed cum in Regno Valẽtiæ non periculo Tabellionum, sive Magistrorum actorum recipiantur vt in Regno Castellæ, & Neapolitano (de quo docte Marinis *libro primo, Quotidianar. capit.* 3. *& libro secundo, cap.* 8. disserit) per quam observantiam litigatores ab immani tributo exempti sunt, sed ipsorum Iudicum approbatione cautiones recipiantur; quare periculo eorum cedit iuxta textum *in l.* 1. *& tot. tit. ff. & C. de Magistr. conveniend.* eorum ab arbitrio pendet discernere quæ cautio idonea sit. Ambæ Aulæ civiles ex con- 86
cordi voto definitum reliquerunt *die* 7. *Septembris anni* 1632. quod regula prædicta solum limitetur quoties civitates Valentiæ, vel capitulum Almæ sedis cautionem præstare tenentur, ita vt nuda obligatione syndici vniuscuiusque cum sufficienti mandato, loco cautionis admittatur. Quia notorietate facti apparet per fideiussores nihil securitatis adijci prædictæ obligationi, sive tractetur de reficiendis expensis, sive de restituendo
eo quod in executione sententiæ traditum fuerit. Cum 87
adiectione damni vel eius quod interest. Possident enim istæ duæ Vniversitates amplissima patrimonia cum reditibus opulentis cum indefectibilitate personarum, & facilitate conveniendi & exigendi; quæ in alijs vniversitatibus non cõcurrunt, nam licet ex redundantia patrimonij idem dici posset, non est facilis exactio cum resideant extra locum iudicij. Quare omnes præter istæ exclusæ ab hac prærogativa sunt, & sic praxi receptum est vt testatur DD. Petr. Sanz *lit. C. obser.* 47.

§. IV.

De remedio litterarum causa videndi, & recognoscendi obtinendarum, specialiter per foros Valentiæ, concesso, ad instar relationis, pro explicatione for. 25. vers. fin. de appellationibus.

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

REtengut anos, que si anos seran feyts clams, e volem ver, e entendre en aquells pleits, que opuscam fer, e no altre nostre Lochtinent.

SVMMARIVM.

1 *Materia sterilitas perpenditur.*
2 *Huius remedij primus institutor in Regno Valentiæ, fuit inclytus Rex Iacobus I.*
3 *Origo immediata huius remedij dimanat ab eo, quod Reges Aragonum observare solebant.*
4 *Nominis ipsius remedij origo, à re ipsa desumitur.*
5 *Relationis vsus inter Romanos ab antiquo vigebat.*
6 *Relatio fiebat, Principem consulendo de re gravi, summarie causa relata; cum transmissione actorum.*
Relatio nunquam fiebat nisi ante sententiam, sacram iussionem spectando, ad pronunciationem, ibid.
Responso Principis accepto, secundum ipsum pronuntiabatur, ibid.
7 *Tex.* in l. vbi falsi 22. C. ad leg. Cornel. de falsi. *expenditur.*
8 *Relationis remedium in paucis negotijs, ex magna & vrgenti causa concedebatur à principio.*
9 *Dilatio concedenda non est in causa relata Principi.*
10 *Tres Iudices, ex præcipuis Aulæ, designabantur ad expeditionem causarum, Principi relatarum.*
11 *Idem ad vnguem observatur in remedio litterarum causa videndi, & recognoscendi concessarum.*
12 *Sed in aliquibus praxis nostra differt à praxi Romanorum, & n. seqq.*
13 *Relatio fiebat motu proprio Iudicis, sed litteræ non conceduntur ad nutum Iudicis, cum ex arbitrio Regis dependeat.*

14 *Ratio*

14 *Ratio differentiæ inducendæ traditur.*
15 *Text.* in Novell. 114. c. 1. *expenditur.*
16 *In concessione harum litterarum, non sunt exprimenda motiva, & quare.*
17 *Provocatio, vel aliud remedium legale, non admittitur à decreto concedente has litteras.*
18 *Observantia Sacri Supremi Regij Aragonum Consilij, in despiciendis contradictionibus oppositis ante, vel in ipsa concessione.*
19 *Contradictiones istæ solum attenduntur in vim informationis extraiudicialis.*
20 *Litteræ istæ raro, difficillime, & ex magna atque evidenti causa concedi debent.*
21 *Ex genere personarum litigantium concedi solent, nempe si inter potentiores lis ducatur, & timetur discordia.*
22 *Oppressio debilioris à potente causam tribuit huic concessioni.*
23 *Qualitas bonorum de quibus controversia est, concessionem iustificat.*
24 *Causæ comprehendentes dignitates, vel iurisdictiones, participant de regalibus, & semper arduæ sunt.*
25 *Suspicio Iudicis, causam tribuit concessioni harum litterarum.*
26 *Fatica iustitiæ expressa, vel tacita quantum emergat.*
27 *Iudex Superior ex omissione inferioris, potest ei auferre cognitionem causæ, & sic multo magis Princeps.*
28 *Perhorrescentia an procedat ex asperitate, vel indignatione Iudicis.*
29 *Iudicis indignatio excæcat illius mentem ad discernendam veritatem.*
30 *Consanguineus litigatoris sedens in Senatu ubi causa ducitur, an tribuat causam huic concessioni.*
31 *De iure prohibitum erat concedere relationem ad vnius ex litigatoribus querimoniam.*
32 *De foro, ad vnius ex litigatoribus querelam, litteræ istæ conceduntur.*
33 *Quæ causæ ducendæ sint ad Supremum, nullius precedente instantia.*
34 *Causæ capitales nobilium, & in quibus tractatur de ingenuitate, vel nobilitate sanguinis, transmittendæ sunt ad Supremum: hæ ante pronunciationem, illæ ante executionem.*
35 *De iure tenebatur Iudex edere relationem partibus, & refutatorios libellos spectare ante transmissionem.*
36 *Siculi in vsu habent hoc remedium, sed tantum in causis feudalibus.*
37 *Siculi transmittunt Supremo Senatui Italiæ causas feudales, cum votis Iudicum, ac motivis.*
38 *Siculi licet vota transmittant cum motivis, non edunt litigatoribus relationes, neque libellos refutatorios spectare tenentur.*
39 *Valentini nec vota, nec motiva transmittunt, nec relationem faciunt, quam edant, nec refutatorios libellos spectant, sed integra acta processus, citatis partibus compulsata transmittunt.*
40 *Transmissio actorum processus, æquivalet relationi editæ cum refutatorijs.*
41 *In hoc Supremo transmissis actis, non sunt admittendæ instantiæ, nisi quæ conducunt ad expeditionem litis.*
Quæ addenda sunt, & cuncta respicientia instructionem causæ, peragenda sunt coram Iudice, à quo transmittitur, per modum sequelæ, ibid.
42 *Documenta reperta in scrinijs huius Supremi, quæ abstrahuntur citata parte, an hic edi possint?*
43 *Lites ductæ ad Supremum, ope huius remedij, nequaquam pendent in Supremo, sed coram primo Iudice.*
44 *De iure Romano noviori, relatio regulariter deneganda erat.*
45 *In Regno Valentiæ, non adest regula præter arbitrium Principis, ad concedendas, vel denegandas has litteras.*
46 *Ratio differentiæ procedit, ex diversitate personæ, cui arbitrium datum est.*
47 *De iure prohibitum partibus erat, accedere intra annum ad limina Aulæ Principis, sequendo relationem.*
48 *Valentinis non est interdicta accessio ad Aulam Regis, sequendo transmissionem actorum ex hoc remedio.*
49 *Acta transmitti debuerant intra limitatum tempus, & causa desidiæ sub devolutionis pœna.*
50 *Remedium in Supremo aliquando adhibitum si de cauillatione partis constat.*
51 *De iure non dabatur provocatio à sententia lata secundum responsum Principis, datum ad consultationem.*
52 *Sed hoc limitabatur, quando Iudex relationem faciebat animo auferendi facultatem provocandi.*
53 *Supplicationis remedium concessum est à sententijs latis cum votis Supremi.*
54 *Nullitatis remedium in hoc casu denegatum est.*

DIxi cum Berlichio, Scaccia & alijs *c.* 10. §. 1. *n.* 183. quod remedia appellationis, revisionis, nullitatum, restitutionis & similia quæ interponuntur ad infringendam pronunciationem Iudicis, tendunt ad eundem finem, quare eisdem ferme regulis constant, atque tractantur: ob quod in hoc capite de cunctis tracto. Remedium obtinendi à Principe quod causa transmittatur ad Sacrum Supremum Regium Aragonum Senatum, causa videndi, & recognoscendi, de quo nunc tracto, non tendit ad infrigendam pronunciationem Iudicis, & sic videtur non spectare ad ipsum caput: adhibetur namque ante sententiam, vt notum est. Cum aurem reguletur ad instar relationis, vt statim probabo, & de relationibus iuris consulti tractent simul cum appellationibus vt patet ex *Rub.* 1. *lib.* 49. *ff.* & Imperatores licet diversis titulis, relationes, & appellationes ponant, vt constat, ex *C. Iustinianeo. lib.* 7. *tit.* 61. *cum seq.* & *C. Theodosiano, lib.* 11. *tit.* 30. *&* 31. tamen consecutive eos collocant, & in Rubrica *de appellationibus*, plura de relatione iura reperiantur, hinc est quod in hoc capite, de eo necessarium sit tractare. Sterilem materiam enodare aggredior: quia exteri nihil de ea scriptum habent; & licet ex nostratibus Dñs Regens Don Fran. Hieron. Leo *decis.* 95. *ex num.* 8. & Dñs Vicecancellarius Don Christoph. Crespi *obser.* 15. *n.* 1. *obser.* 26. *per tot.* aliqua attingant, forales dispositiones memorando, non tamen aggressi fuere explicationem iurium à quibus hæc observantia mutuata fuit, ob quod ex eorum dictis percipi nequit, an nostra praxis congruat cum his quæ observabantur tempore Romanorum. Hæc tradere opere pretium duxi, quibus perceptis facilius tyrones intelligent principia iuris, à quibus deprompta sunt ea quæ nunc observantur.

Inclytus Rex Iacobus I. postquam in textu sanxerat nullam litem extrahendam esse à Regno Valentiæ vt iudicaretur, addit. *retinere penes se potestatem, quod si aliquis querelam porrexerit ad ipsum Regem, ob quam vellet videre, & intendere de his litibus quod per ipsum fieri valeat, & non per alium suum locumtenentem.* Quam facultatem, etiamsi specialiter non retinuisset, & adhuc si contrarium concessisset, per ipsum fieri posset; vt respectu perhorrescentiæ dixi *sup.* cum Thoma Mieres & alijs *d. cap.* 10. §. 1. *num.* 221. *cum seqq.* quia Princeps à se nequit abdicare facultatem audiendi querelas subditorum, & adhibendi remedia necessaria. Huius facultatis vsus ad praxim redactus est per viam relationis, quod originem sumpsit, ab eo quod Reges nostri observare solebant, dum in suo Comitatu inter alios Magistratus Aulæ ducebant Iudices Curiæ, & Auditores: vt ex Vitali Episcopo Oscenci, tradit Hier. Blancas *in comm. rer. Arag. pag.* 419. Qui essent Iudices Curiæ, tradidi *trac. de re criminal. contr.* 1. *num.* 12. nempe qui de criminibus puniendis curabant, & ius reddebant familiaribus Regis. *De Auditoribus hæc tantum Blancas ait: vt Auditoribus*

ditoribus minime permissa esset potestas decernendi, sed audiendi tantummodo, deque singulis ad Regem referendi.

4 Ex his clare sequitur quod vsus relationis faciendæ ad Reges vigebat,& sic Rex Iacobus facultate sibi reservata vti assuevit,mediante relatione, cum ipse per se vacare non posset ad inspiciendas lites,quæ per hoc remedium ad ipsum transmittebantur:factaque relatione, quid iustum æquumque erat iubere solitus fuit. Quam facultatem & vsum posteris reliquit, itavt in vim Supremæ Regaliæ, sibi reservatæ, quærelas subditorum expedire valerent successores in Regno.Et cum ad hoc obtinendum litteræ Regiæ expediantur, quibus Iudici de lite cognoscenti iubetur, quod acta processus transmittat. Cum sit in puncto ferendæ sententiæ,ad videndum & recognoscendum ea, inde remedium ipsum nomen sortitum fuit,& dicitur *litterarum causa videndi,& recognoscendi.* Quo nomine vtuntur Auctores laudati
5 supra & omnes vtimur.

Hoc remedium trahendi causas ad cognitionem Principis, vt eis visis atque exploratis, quid faciendum sit, Iudici de causa cognoscenti rescribatur, & secundum responsum Principis sententiam ferat,assimilatur,vt dixi,imo idem ferme est, cum relatione Principi fieri solita,& comprehensa in *d. Rubrica 1. lib. 49. ff. de appellationib. & relationib.*& in Rubricis memoratis in Codicibus Theodos.& Iustin. *de relat. & de appellat.* Sed non
6 omnino praxis nostra congruit,vt inferius dicam.Substantia namque relationis consistebat apud Romanos in eo,quod Iudex procedens in lite gravi,Principi se relaturum pronunciabat,eique factum summarie referebat,ipsum consulendo, & sacram iussionem spectando, ac interim iudicium differebat,atque responso accepto, secundum ipsum pronunciabat.Quod clare probat tex. *in l. 3. C. de relation.* iunctis *l. 4. & 5. C. Theodos. eod. tit.* Bonus ad rem textus *in l. vbi falsi. 22. C. ad leg. Cornel. de falsi.* cuius verba reperiuntur etiam *in l. cum in petitorio,*
7 *C. Theod. eod. tit.* quæ ad id ipsum probandum retuli *d. tract. de re crim. controvers. 3. num. 15.* nec pudet iterum tradere, cum necessaria sint ad intentum; & sic se habent. *Nec vlla quæ sentiat interlocutione divulget, sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solum audiendi mandat officium, præbeat notionem.*

Non ignoro Imperatorem Constantinum in eo iure Iudices procedentes in crimine falsi instruxisse, de modo procedendi contra falsarios, quare plura comprehendit vnum ex quibus expenderam *d. tract. de re criminal. contr. 28. num. 17.* inter quæ comprehenditur observantia secreti,durante causæ instructione,vt satis declarant verba illa *nec vlla quæ sentiat interlocutione divulget.* Sed simul naturam relationis in sequentibus explicat,vt notat Iacob. Gothofred. *in comm. ad d. l. cum in petitorio vers. ex his interim, prope fin.* Optimus etiam textus *in l. provincialis 13. C. Theodos. de accusat. & inscrip.* cuius verba sunt. *Provincialis Iudex, vel intra Italiam, cum in eius disceptationem criminalis causæ dictio, adversus Senatorem inciderit, intendendi quidem examinis, & cognoscendi causas habeat potestatem, verum nihil de animadversione decernens, integro, non causæ, sed capitis statu, referat ad scientiam nostram, vel ad inclytas potestates.* in eo
8 enim procedendi potestas Iudici relinquitur, sed non decidendi; ex quo recte inferri valet ratio consulendi Regiam Maiestatem cum transmissione processus in causis capitalibus nobilium, de quo infra dicendum est. Hæc & alia iura ad rem expendunt Iacobus Cuiacius *ad tit. C. de relat.* & Iacob. Gothofred. *in comment. eorund. iur.* Ex quibus clare comprobatur id quod dixeram. Quod vero eo remedio vti in paucis debeamus, & non nisi ex magna, & evidenti causa probat. tex. *in l. 1. C. Theodos. de relat.* ibi: *super paucis, quæ iuridica sententia non possunt, nostram debes consulere Maiestatem: ne occupationes nostras interrumpas, cum litigatoribus legitimum remaneat arbitrium à sententia provocandi.* Hic textus Iudicibus, quorum arbitrio tunc consultationes fiebant, libertatem consulendi coarctavit, ne occupationes summæ Principis absque necessitate interrumperent. Quæ 9
quidem ratio viget etiamsi à Principe remedium impetrandum sit, cum æqualiter occupationes graviores interrumpantur,sed ipse dum concedit necessitatem remedij contemplando, vt subditis auxilium impartiri valeat,inter cæteras præcipuas curas hanc provt ratio suadet admittere non recusat.Sed non est inferioris ordinis ratio quam Honorius perpendit *in l. in negotijs civilibus 55. C. Theodos. de appellat.* vt accurate Iacobus Gothofredus exponit *in d. l. 1.* respiciens vtilitatem litigantium,cum innumeris incommodis exponantur,tum ex mora expeditionis,tum etiam ex gravioribus impensis ministrandis in Aula.

Tempore consultorum acta processus cum relatione, 10
sive consultatione non transmittebantur vt colligitur ex *d. l. 1. §. 1. ff. de appellat.* Sed iure Codicis superaddita fuit necessitas transmittendi acta integra, vt probant text. *in l. fin. C. de relation. l. 4. & 5. C. Theo. eod. tit. l. ne causas 15. C. de appellat.* Et insuper in his causis ad Principem relatis nulla dilatio concedebatur ad probandum, tex. *in l. cum nobis 5. C. de dilation.* etiamsi per Iudicem concessa non fuisset, vt in eo textu dicitur, de quo videndi Dionys. Gothofredus,& August. Barbos. in eo. qui rationem tradunt. Ad Iudicium sumendum tres saltem ex illustrioribus Administris Aulæ adhibebantur vt probat tex. *in l. iubemus 34. C. de appellat.* ibi: *duo Magnifici viri, vel Patricij, vel consulares, vel Præfectorij, quos pro tempore nos elegerimus iubeantur adiungi, viro illustri pro tempore Quæstori nostri Palatij, & vna cum eo inscriptis relationem discernere, & responsum relationi dandum sua sententia manifestare.* 11

Hæc omnia cum his quæ geruntur in expeditione causarum transmissarum,ope huius remedij,ad vnguem observantur:nam Iudex à quo causa ducitur, notionem plenam habet ad instruendam causam, sed potestatem decidendi interdictam sub nullitatis decreto. Vniversa acta processus citatis partibus compulsata transmittere debet,non per manus litigantium,sed clausa, & subsignata, cum litteris ad Principem directis. Nulla dilatio ad instruendam litem in Aula conceditur,neque aliqua 12
instantia admittitur nisi quæ tendit ad expeditionē. Et si aliquid peragendum sit, coram ipso Iudice perficiendum est,& ab ipso transmittendum per modum sequelæ ex *for. 49. Cur. ann. 1604.* vt mox dicetur. Causam ipsam dicernunt Domini de Supremo, & nomine Principis responsum, sive vota cum litteris Regijs transmittuntur,vt secundum ea pronuncietur ab ipso Iudice, vel à Regia Audientia de causa cognoscente, vt Dominus Leo, & Dominus Crespi locis citatis tradunt. Et sic in substantialibus, hoc remedium cum relatione, & consultatione in vsu habita per Romanos congruit.

Sed dices quod nostra praxis in pluribus differt à 13
praxi ipsorum Romanorum,quod concedo; verumtamen ex ipsarum differentiarum explicatione quid observandum sit clarius percipietur. Prima differentia consistit in eo quod relationes à principio inter Romanos fiebant ad arbitrium ipsorum Iudicum, quia de decisione dubitabant vt testatur Constantinus *in l. 1. in prin. C. de relation.* ibi: *si quis Iudicum duxerit referendum.* Eadem verba habentur *in l. 2. C. Theodos. eod. tit.* Sed apud nos non pendet ex arbitrio Iudicum concedere hoc remedium: imo arbitrio Principis reservatum est, vt in nostro textu dicitur ibi: *retengut a nos* Quod est idem ac si diceret: nobis reservato in vim Supremæ potestatis, ac superioris iurisdictionis, recognoscere causas,quas volemus.Et ratio est (vltra eam,quod Supremum arbitrium in omnibus Principis est)illa quam exponit Iacobus Gothofredus *in comment. ad d. l. 2. C.* 14
Thedos. de relat. nempe quia Iudices inferiores ægre ferentes quod à suis sententijs provocaretur, atque à se iudicata ab alijs Magistratibus appellationis remedio retractarentur, quasi ea re iniuriam sibi, & contumeliam fieri arbitrantes, relationis medio abutebantur se se (etiamsi nihil dubitarent) ad Principem relaturos

commi

comminantes, litigatores deterrebant, eosque incommodo dilationis vexabant. Quare noviſſimo iure Iuſtinianus huic damno occurrens hanc facultatem referendi coercuit *in Novell.* 114.*cap.* 1. ea nimirum ratione. *Quod enim in legum poſitum eſt poteſtate, non egebit aliqua extrinſecus diſpoſitione.* Si enim per leges ſtatutum eſt, quando appellatio recipienda, vel deneganda eſt, non debet pendere ex arbitrio iudicum cauſam inappellabilem facere Principi referendo.

15 Hac ipſa de cauſa Iacobus Rex noſter ſibi reſervaſſe hanc poteſtatem credere debemus, non alijs; conceſſit: ne ea, illo modo vel alio abuterentur. Nam cum innegabile ſit quod aliquando ſic fieri oportet, Princeps ipſe non inferior Iudex inſpiciat atque deliberet, non inferior Iudex vel Magiſtratus vt ipſe Iuſtinianus ſenſerat *dict. cap.* 1. his verbis: *ſi quod enim ad nos negotium apud iudicem iam dictum aut antequam hoc principium ſumat perſpeximus nos hoc per proprium noſtrum iudicium diſponere, & dicere: hoc nequaquam alterius iudi-*
16 *cis egebit Iudicio.* Hinc profluit ratio non exprimendi motiva in litteris conceſſionis huiuſmodi, quibus hoc remedium datur, ſed dicere ſolum: *inſtis de cauſis noſtrum Regium animum digne moventibus.* Nam cum Princeps ſit qui loquatur, voluntatis expreſſionem rationabilem ſignificare ſufficit; non neceſſitatem concedendi exprimere debet ſicut de ſupplicatione dicebamus §. *præced. num.* 7. Hinc quod reviſio, nec aliud remedium legale admittendum ſit ab iſta conceſſione; quia in his quæ pendent ex voluntate Principis nulla provocatio recipi valet per tex. *in l.* 1. §. 1. *ff. à quib. appel. non*
17 *lic.* Hinc etiam, quod licet aliquis præveniendo inſtantiam adverſarij, libellum offerat in quo conceſſioni ſe opponat, poſtulando iudicialiter audiri, licet libellus recipiatur cum decreto ordinario: *ſuis caſu & loco habebitur reſpectus qualis de iure habendus erit.* Si nihil relevans ſignificet, contradictio deſpicitur; & litteræ conceduntur, vt fuit obſervatum in inſtantia facta per Domnam Mariam de Borja, & Valterra contra Don
18 Gaſparem Malferit, reſpectu litis loci de Ayelo, nam nonobſtante contradictione præventionali, litteræ conceſſæ fuerunt. Idem proviſum in cauſa Don Raymundi Brondo, cum Don Hieronymo de Sales *die* 9. *Octobris* 1675. ſub mei examine actuario Don Ioſepho Ricarte Regij Mandati Scriba. Quorum ratio eſt, quod ex arbitrio Principis pendet iſta conceſſio, & vt dixit Vlpianus in *dict. l.* 1. §. 1. *ſtultum eſt admonere à Principe appellare fas non eſſe.* Et ſic ea quæ ab arbitrio ipſius pendent iudicialiter diſcutienda non ſunt; atque adeo extraiudicialiter cauſa conceſſionis examinanda eſt; &
19 ipſa contradictio vt plurimum admitti poteſt in vim aliqualis informationis extraiudicialis; & nonunquam ex eo quod deducitur in contradictione detegitur ratio concedendi. Abſque contradictione plerumque denegatur, & ea interveniente non ex deductis in libello contradictionis, ſed alia de cauſa remedium excluditur. Vt me referente denegatæ litteræ fuerunt Domnæ Victoriæ Dalp interlocutione *diei* 23. *octobris eiuſdem anni* 1675. non ex deductis in contradictione facta per Doctorem Vincentium Gazull, ſed ex alia diverſa ratione; actuante Don Hieronymo Garcia, etiam Scriba Mandati.

Sed interrogabis quæ cauſæ contemplari debent ad
20 conceſſionem harum litterarum? Nam D. Leo *d. dec.* 95. de hoc non tractat. Et Dominus Creſpi *in dict. obſer.* 26. *num.* 11. tantum aſſerit quod: *difficillime, ac raro concedi debent & cum magna, & evidenti cauſa*, ſicut reſpectu ſummi Pontificis dixit Tridentina Synodus *in c. cauſa omnes.* 20. *ſeſſ.* 24. *de reformat.* Ad quod dico, quod licet in arbitrarijs regula certa dari non poſſit, & plures cauſæ ſint quæ rationabiliter arbitrium movere poſſunt; ad tres ſpecies reducuntur: nempe ex genere perſonarum, ex qualitate bonorum in lite deductorum, &
21 ex ſuſpicione iudicum de cauſa cognoſcentium. Ex genere Perſonarum concedi debent ſi lis ſuſcitata ſit inter potentes, & in iudicium deducta ſit res ingentis valoris, veluti ſi inter Magnates, Proceres, aut Nobiliores Provintiæ lis ducatur, & ex calore quo controverſia ducitur, timetur ſcandalum, rixa, vel diſcordia inter ipſos; quam in eadem Provincia compeſcere facile non ſit; tunc enim Princeps tenetur ſuas partes interponere, & ad ſe cauſam trahere iuxta tex. *in c. regis officium* 23. *quæſt.* 5. *cum vulgat.* vel ſi vnus ex litigatoribus potentior alio ſit & debilioris oppreſſio timetur tex. *in l. illicitas.* 6. §. *ne potentiores, ff. de offic. Præſid. l.* 1. §. 1. *C. ne liceat potent.* ibi: *quare cum interſit in vniverſum omnium, & præcipue tenuiorum qui ſæpe importunis potentium interceſſionibus opprimuntur inter litigatores audientiam tuam impertiri debebis.* 22

Ex quibus verbis colligunt interpretes congeſti per Auguſt. Barboſ. *in collect. dict. text. num.* 4. quod in ſublevandis oppreſſis à potentioribus, gradus iuriſdictionum non debent ſemper obſervari. Et rationem dedit Vlpianus in *l. nec quicquam* 9. §. *advocatos, ff. de offic. Proconſul.* ibi: *cæterum opprimi aliquem per adverſarij ſui potentiam non oportet, hoc enim etiam ad invidiam eius qui provintiæ præeſt, ſpectat*: de quo videndi Aviles in *c. Prætor.* 6. *gloſ. notifique n.* 3. Bolaños *in Cur. Philip. part.* 1. §. 9. *num.* 5. & alij paſſim, qui de caſibus curiæ in terminis legum Caſtellæ ſcripſerunt. In his ſpeciebus, & ſimilibus iuſte Princeps ſua ſuprema poteſtate vtendo poteſt litteras has concedere, ſicut Pontifex ex iuſta & rationabili cauſa reſcripto ſuæ manus ſignaculo munito, poteſt cauſas ad Ordinarios ſpectantes ad ſe advocare vel alijs committere iuxta *d. cap. cauſæ omnes*, de cuius interpretatione vide Barboſam *in collect. ad hunc text.* & Salgad. *tract. de ſupp. ad Santiſ. p.* 2. *cap.* 3. *per tot. præcip. num.* 13. Ex qualitate bonorum ſi agatur de 23
Magno ſtatu, vel Baronia, aut oppidis quibus annexa eſt dignitas Ducis, Marchionis, vel Comitis, aut iuriſdictio cum mero & mixto imperio; quia iſtæ cauſæ merito iudicium Principis deſiderat, cuius eſt diſcernere de his quæ participant plura de regalibus, tum ne alicui indigne adiudicentur, tum etiam quia omnes iſtæ cauſæ arduæ ſunt vt in ſimili perpendunt Matienſus *in l.* 9. *gloſ.* 2. *tit.* 7. *lib.* 5. *recopillat. num.* 1. & 2. Paz *de tenuta, tract.* 2. *cap.* 63. *ex num.* 5. Ludovic. Molin. *de hiſpa-* 24
nor. Primog. in proœm. ad princip. & lib. 3. *cap.* 15. *ex n.* 1. Ex ſuſpicione iudicum, videtur præcipua cauſa contemplata in noſtro textu ibi *ſeran feits clams.* Quærelæ namque ad Superiorem porrectæ de iudice procedente, ſolum in his quæ iudicialiter tractantur, emitti poſſe videntur, nam ſi contra adverſarium porrigantur; neceſſarium non eſt adire ſuperiorem dum adeſt Iudex qui eam compeſcere poſſit.

Hæc eſt cauſa quæ frequentius deducitur, & quæ fa- 25
cilius excludi poteſt cum adſit remedium ordinarium recuſationis; ſed ſæpius partes conqueruntur de ipſis iudicibus, vel quia iuſtitiam adminiſtrare differunt, aut nolunt, quo in caſu practici noſtri dicere ſolent, quod ſuperior reperitur in fatica iuſtitiæ; de qua mentionem habes *in for.* 8. *de pignor.* in *for.* 99. *de not. ſcib. & ſal.* & in alijs. Expreſſa ſi dixerit ſe cauſam nolle expedire; tacita ſi ita differat, vt nolle iuſtitiam facere videatur: & in vtroque caſu Iudex ſuperior poteſt ſu- 26
mere cognitionem cauſæ per text. *in c. ſignificantibus de offic. & poteſt. iud. delegat.* Vbi Innocent. & per *Novell.* 80. *de quæſtor. c.* 3. *verſ. ſi vero forſan*; quod forali diſpoſitione confirmatum eſt, *in extravag. ſtyl de la governacio, cap.* 5. & 6. notat ſingulariter Petrus Belluga *in ſpecul. Princip. Rub.* 26. §. *Princeps, num.* 7 & 8. Quid autem fatica Iuſtitiæ ſit, explicat Thom. Mieres *in conſt. Cathal. collat.* 2. *in Cur. Barchin. Regis Petr. II. cap.* 33. *numer.* 16. Si enim hac de cauſa ſuperior inferiori cognitionem cauſæ tollere poteſt per viam iuridicam; multo magis Princeps eam tollere poterit per vſum ſupremæ regaliæ, ſibi reſervatæ has litteras concedendo. In fatica, 27
expreſſa non eſt credibile quod Regia Audientia privanda veniat cognitione cauſæ, ſed in tacita plures querelas audimus; & in his caſibus, vt iuſte procedatur ſolet ſupremum ſecrete ab ipſis Proregi-

bus

bus informari, per quorum relationes veritas facti
28 percipitur. Vel quia aſpere nimis ipſi Iudices litigatores tractant, & indignanter eorum inſtantias audiunt, ex quo etiam ſi formalis perhorreſcentia non reſultet ex his quæ congeſſi *cap.* 10. §. 1. *num.* 219. tamen negari nequit, quod reſultat vehemens ſuſpicio indignationis, quæ ſufficit ad iuſtificandum vſum regaliæ. Nam vt dicitur in *proverb. cap.* 27. *verſ.* 4. ibi: *ita non habet miſericordiam, nec erumpens furor, & impetus concitati quis ferre poterit?* vnum ex præcipuis quæ notat Gregorius Nazianzenus in Iulianum *oratio.* 4. eſt: *cum Iudicis munere fungeretur aulam clamoribus, & membrorum ſtrepitu implebat, non aliter ac ſi ipſe eſſet, cui vis, & damnum inferretur.*

29 Fateor ingenue quod importunitas aliquorum provocat Iudicem etiam mitem; ſed nihilominus Iudex caveat ab indignationis ſignorũ oſtentione; quia indignatio & ira mentem excæcat, vt bene dixit Sapientiſſimus Alphonſus Caſtellæ Rex *in l.* 10. *tit.* 5. *part.* 2. ibi: *Caloque ficieren deſta guiſa mas ſemejaria venganca que iuſticia. E por ende dixeron los ſabios que la ſaña embarga el corazon del ome de manera quel non dexa es coger la verdad.* Inimicitias ex his gigni nemo eſt qui neſciat, & hæc ſufficiens cauſa recuſationis eſt, vt pluribus probat Fontanella *deciſ.* 14. *cum ſeqq.* Et abſque dubio procedit in Iudice oſtendente ſigna indignationis. Et ſic quando Princeps percepit quod Iudex dedit ſignum indignationis in aliquem ex litigatoribus iuſte per conceſſionem ha-
30 rum litterarum periculo occurrit. Conſanguinitas, vel affinitas Iudicis cum litigatore, eum removet ab officio iudicandi vt tradit alijs relatis Fontanella *deciſ.* 8. *cum ſeq.* ſed ad hos excludendos non eſt neceſſarium hoc remedium, ipſi ſponte abſtinentur, vel per recuſationem reijciuntur; Sed etiam ſi excludantur dum in Senatu ſedet conſanguineus, vel affinis alicuius ex litigatoribus, qui auctoritate inter cæteros pollet, vel vehemens ſe exhibet in agendo negotium conſanguinei, vel affinis, defenſores cauſidicos concutiendo, ſive ſuggerendo inferiores miniſtros, aut alia operando auctoritate, vel colore Senatoriæ dignitatis, licet ex hoc non inſurgat cauſa recuſandi collegas, vt concludit Fontanella *deciſ.* 15. *n.* 12. negari non poteſt quod datur adverſario ingens cauſa ſuſpicandi vt cum Alexandro Raudenſi *conſil.* 47. *ex num.* 31. *lib.* 1. & Gerardo Maynar-
31 do *deciſ.* 82. *lib.* 1. ipſe Fontanella perpendit *d. deciſ.* 15. *num.* 7. Quibus addi poteſt quod per *l.* 10. *tit.* 3. *lib.* 4. *recopilat.* prohibitum eſt quod lis ſpectans ad Senatorem actualem alicuius Senatus, vel ad illius vxorem & liberos trahatur ad ipſum Senatum etiamſi ſit caſus Curiæ; cuius legis rationem tribuit Azevedus *ibid.* his verbis: *& ratio prohibitionis manifeſte patet, quia ipſi quaſi Iudices in cauſa propria viderentur:* Quem ſequitur Carlevalius *de Iudic. tom.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *num.* 590. Quare Princeps ſua regalia vtendo poteſt amputare cauſas ſuſpicandi, & iudicium omnibus æquale exhibere, has litteras concedendo. Quoad cæteras cauſas recuſandi Iudices ſimilis ratiocinatio procedit itavt quando ſufficiens cauſa non detegatur ad recuſandum Iudicem, cum tamen adſit rationabilis cauſa ſuſpicandi inæqualitatem iudicij, poterit Princeps ſuo arbitrio vti.

32 Secunda differentia verſatur in eo quod de iure prohibitum erat ad vnius litigatorum quærimoniam, relationem concedere text. *in l. fin. C. Theodoſ. de relat.* cum ſumma ambitio arbitraretur digna pœnæ litis amiſſionis, vt *in eodem textu* dicitur; vtriuſque partis inſtantia neceſſaria erat tex. *in l.* 1. *C. Theodoſ. de appellat.* ibi: *cognitis vtriuſque actionibus.* vt Iacobus Gothofredus exponit, *in comment. ad l. fin. de relat. in princip.*

33 At vero inter nos ad conceſſionem harum litterarum ſolum neceſſaria eſt vnius partis quærela, vel inſtantia, vt *in tex.* dicitur ibi: *que ſi a nos ſeran feyts clams.* Quærela enim ab vno ex litigatoribus porrigitur. Et dictio illa *Si* coditionem importat, vt notum eſt ex pluribus congeſtis per Barboſam *diction.* 364. *ex num.* 1. adiecta namque eſt verbo futuri temporis nempe *ſeran* hoc eſt *erint*, quare in cauſis privatorum nunquam ex officio litteræ conceduntur, ſed ſpectatur adimplementum conditionis ſcilicet inſtantia quærelantis. Et ratio eſt quia in civilibus nihil ferme ex mero Iudicis officio operandum eſt vt pluribus demonſtravi *d. cap.* 10. §. 1. *num.* 152. & ſic noſter Rex Iacobus partis quærimoniam deſideravit, cauſam rationabilem allegantis, & hoc iure vtimur. Tantum in duabus ſpeciebus ſimilis relatio, ſeu 34
actorum tranſmiſſio faciendam eſſe iuſſum eſt. Prima in cauſis capitalibus nobilium vel eorum privilegia fruentium, quia iuxta *for.* 12. *Cur. ann.* 1604. ſententia capitalis executioni mandari nequit in eo privilegio fruentes, quin conſulatur Regia Maieſtas cum tranſmiſſione proceſſus de quo egi *ſupr. cap.* 8. §. 9. *num.* 90. & poſt me Dominus Creſpi. *obſer.* 13. *ex num.* 44. licet adhoc neceſſarium ſit quod reus ſupplicationem interponat, quæ denegatur, & tunc ex officio iubetur conſuli Regiam Maieſtatem, cum tranſmiſſione proceſſus: & licet ipſe Dominus Creſpi *ibid. num.* 54. differentiam conſtituat inter hoc remedium, & illud, tamen Regia Audientia iunctis tribus Aulis contrarium definivit, vt ipſe fatetur. Verum ego cum tribus Aulis calculum pono dum nullo iuris fundamento, opinionem Domini Creſpi fulcitam inſpicio; & ratio quam adducit neceſſitatis conſulendi Principem, in vtroque caſu adeſt, & adimpletur in Supremo, nam vt ipſe fatetur *ibid. nu.* 49. Rex noſter iuſſerat, quod conſultationes ſententiarum capitalium nobilium, equitumve, cum expediantur per viam iudicialis cognitionis (ad quod tranſmittitur proceſſus) minime ei conſulantur, ſed ſolum Dominus Vicecancellarius ei referat quid reſolutum fuerit; quare remanet in terminis cognitionis iudicialis, ſicut hoc remedium. Secunda in cauſis ingenuitatis, nobilitatiſve ſanguinis, ſive de poſſeſſione, ſive de proprietate tractetur; & pariter de civilitate honoraria Civitatis Valentiæ; quia iſtæ cauſæ tranſmittendæ ſunt iuxta Reſcripta Regia *dierum* 3. *Octobris*, & 28. *Decembris anni* 1623. & 30. *Aprilis* 1624. Quibus forma procedendi in his cauſis datur, de quo aliqua notat Dominus Creſpi *obſer.* 14. *ad fin.* In reliquis vero inſtantia partis neceſſaria eſt vt dixi: nemini invito beneficium confertur.

Tertia differentia conſiſtit in eo, quod in relationi- 35
bus quæ fiebant tempore Romanorum, ex reſcripto Magni Conſtantini contento *in l.* 1. *C. de relat.* & *in l.* 3. & 5. *C. Theod. eod. tit.* & *in d. l.* 1. *C. Theodoſ. de appellat.* Iudex tenebatur litigatoribus edere exemplum relationis intra decem dies à pronunciatione, ipſius relationis fiendæ, vt is qui minus plenam, vel contrariam ſibi perciperet, refutatorios libellos intra quinque proponeret apud acta, qui quidem dies continui, & peremptorij erant, atque ipſis elapſis nemo audiri poterat. Hulus ſolemnitatis fiendæ extat memoria *in l.* 5, 8. & 24. *C. Theodoſ. de appellat.* ac in alijs congeſtis per Iacob. Gothofred. *in comment. ad d. l.* 1. *C. Theodoſ. de appellat.* vbi rationem huius diſpoſitionis inducendæ accurate 36
exponit. Siculi qui à Regibus Aragonum hoc remedium participarunt, in cauſis feudalibus, vt cum Intrigliolo, Milanenſi, Petro Gregorio, Maſtrillo, & alijs tradit Dominus Leo *d. deciſ.* 93. *num.* 11. *cum ſeqq.* ad Supremum Senatum Italiæ proceſſus acta tranſmittunt cauſa videndi, & recognoſcendi, cum votis, atque motivis Iudicum Magnæ Curiæ. Verba Petri Gregorij *tract. de cauſ. feudal. q.* 36. *verſ. ad rem ſpectanda*, quæ hic probant, ſic ſe habent. *Quia Dominus Rex qui concedit iuriſdictionem in dictis cauſis Magiſtro Iuſtitiario, & quatuor Iudicibus* 37
Magnæ Curiæ poteſt certo modo inhibere ne in tali cauſa feudali dicant, ſeu pronuntient, antequam eorum vota, & iuſtificationes eorum, ad eius Sacrum Regium Conſilium cauſa recognoſcendi tranſmittantur. Hoc veſtigium permanet in Senatu Italiæ à noſtro Supremo mutuatum, tempore quo vnum & idem Conſilium cum noſtro erat. Quod etiam in vſu aliquando habetur in cauſis Status Mediolanenſis. Neque in Regno Caſtellæ incognitum eſt, nam ſæpe pars quæ creditur gravata à procedimentis

Aulæ

Aulæ Supremæ Criminum, ad Consilium Supremum Castellæ recurrit, in quo causæ cognitio non assumitur, sed dici solet: *el Relator venga à hazer relacion citadas las partes.* & ea facta quæ fienda sint Aulæ insinuat. Id ipsum in effectu fit cum litteris causa videndi, sed quia præ distantia relator videre non potest, necessarium est quod acta transmittantur.

Ex quibus duo inferuntur. Primum quod hoc remedium in Regno Siciliæ non est generaliter admissum 38
ad omnes causas; sed dumtaxat ad feudales, & in eis tantum in his, ad quas Princeps concesserit: Secundum, quod Iudices vota transmittunt, cum motivis ea iustificantibus; sed non editis relationibus, neque refutatorijs libellis acceptis; provt de iure Romanorum fiebat. Apud Valentinos, neque relatio editur, neque refutatio permittitur, sed tantum copia authentica omnium actorum processus, compulsata citatis partibus, cum litteris Iudicis procedentis continentibus se, pro executione iussorum, remittere ad manus Principis in Supremo, acta processus legitime concluſi ac in puncto ferendæ sententiæ, vt in forma solita sibi rescribatur. Quibus receptis, & partibus auditis in his quæ conducunt ad expeditionem, quid faciendum sit deliberatur; & vota
39 transmittuntur ipsi Iudici, vt secundum ea pronuntiet. Sed ista transmissio processus æquivalet editioni relationis, cum copia actorum vniversum factum continens, transmittatur. Et dum partes citantur ad compulsam faciendam, aperitur eis via ad refutandum, vel deducendum quicquid sibi expedire crediderint. Absque eo quod de ipso facto aliquid detrahi valeat, cum acta processus ab integro transmittenda sint, cum iniunctione eorum, quorum interest: & sic cessat ratio arguendi quod in alicuius præiudicium aliquid additum, vel de-
40 tractum fuit. Quæ quidem praxis notoria est cunctis in foro versantibus: sicut, quod in hoc Supremo nihil admittitur, neque admitti potest causæ instructionem respiciens, sed id tantum, quod conducit ad expeditionem litis, & ad informandum Iudices de iustitia partium. Nam casu quo aliquid addendum de instructione processus sit, id peragendum est coram Iudice procedente,
41 & ab ipso per modum sequelæ pariter transmittendum, vt expresse cautum est *in for.* 49. *Cur. ann.* 1604. Et ratio desumpta fuit ex tex. *in l. cum à nobis 5. C. de dilat. & in d. l. 1. C. de relationib.* ibi: *sed ne ad nos mittatur aliquid quod plena instructione indigeat.* vt innuit Dñs Crespi *d. obser. 26. num.* 8. qui breviter praxim attingit, his iuribus quibus nititur omissis. Ex quibus depromitur, quod in iudicijs cognitionem Principis desiderantibus, sive dilatio concessa per inferiorem sit, sive non sit concessa, dilatio probatoria non est concedenda. Quare transmissio gestorum, post primam transmissionem in modum sequelæ, novam dispositionem expostulavit, contentam *in d. for.* 49. ex cuius verbis satis deprehenditur difficultas, quæ versabatur ante ipsam dispositionem.

Verum aliquando dubitatum in Supremo fuit, an si
42 documenta ad causam per hoc remedium ductam conferentia, reperiantur in scrinijs ipsius Supremi, & ad ea exhibenda, ad instantiam vnius partis altera citata extrahantur, an legitime possint edi? Et dicebatur summa æquitate niti, quod editio admitteretur ad inutiles circuitus vitandos per *text. in Clem. Auditor. de rescript.*
43 cum alijs congestis per Barbos. *axiomat.* 43. *n.* 1. sed huic rationi respondebatur, quod circuitus inutilis omnino non erat (quo in casu axioma fallentiam recipit vt alijs congestis notat Barbos. *ibid. num.* 4.) Nam cum causa in hoc Supremo non pendeat, ille cuius interest non potest in eo documenta eo modo edita, impugnare, vel ea diluere alijs documentis, quæ forsan habet, & si observantia hac de causa vulneraretur, importunis litigantium cautelis omnino destrueretur, quod audiri non debet. Res adhuc sub lite est, quare decisionem tradere nequeo.

44 Quarta differentia consideratur in eo, quod de iure Romanorum relatio regulariter deneganda erat, ex constitutione Theodosij, Arcadij, & Honorij Imperatorum contenta *in d. l. in negotijs civilibus 55. C. Theodos. de appellat.* Apud nos, dum ex arbitrio Principis pendet concessio huius remedij, neque necessaria est regula excludens, neque regula certis in casibus concedens; sed arbitrariè concedendum remedium est, vel denegandum, secundum id quod suadet ratio expressa in præcibus, sive in libello quo postulatur. Et ratio differentiæ 45
est perspicua, nam inter Romanos Iudex inferior arbitrabatur an relationi locus esset, & cum plerumque Iudices ipsis litigatoribus comminabat se Principi relaturos ne à sententia per ipsos ferenda provocaretur, quod plurium malorum origo erat; ideo necessarium fuit quod Imperatores huic malo occurrerent in tempestivas, sive in opportunas relationes prohibendo hac elegantissima atque gravissima constitutione, vt Iacobus 46
Gothofredus *in commentario eiusdem textus* notat. At apud nos cum solus Princeps sit qui remedium hoc cõcedere potest, & eius arbitrio dependeat has litteras cõcedere, stimando an quærela impetrantis rationabiliter porrigatur, ante appellationis, vel supplicationis iudicium: imo ante pronunciationem sententiæ, ideo non est necessaria regula excludens, vel concedens remediũ, cum æqua lance in hoc Supremo inspiciatur quando remedium concedendum vel denegandum sit.

Quinta differentia sit quod de iure Romanorum par- 47
tibus interdictum erat accedere ad limina Palatij sequendo consultationem, vel relationem sub pœna amissionis medietatis litis per text. *in l. quisquam* 34. *C. Theod. de appellat.* cuius constitutionis rationem alijs iuribus congestis, tradit Iacob. Gothofred. *in comm. eiusd.* quæ prohibitio postea limitata fuit ad primum annum, & eo elapso absque pronunciatione, permissa fuit accessio ad limina Palatij tex. *in l. cum antea* 47. *C. Theod. eod. tit.* & 48
merito; nam si ex multiplicitate negotiorum, vel alia de causa intra primum annum responsum non dabatur; æquitate suadente post lapsum ipsius, permissum vnicuique fuit, ius suum prosequi ad limina Palatij accedendo. At Valentinis, & cæteris, quibus hoc remedium concedi solet, non est prohibitum ad limina Palatij venire, causam suam sequendo, cum neque in nostro textu neque alibi similis prohibitio reperiatur: imo iuxta praxim necessaria est permissio accedendi, quia partes formiter citantur, allegationes earum audiuntur, & quicquid deducere velint dum conducat ad expeditionem: quare permittendum est quod ad limina Palatij accedant, per se, vel per suos Procuratores.

Sed licet hæc prima pars dicti text. *in l. si quisquam* 49
non observetur; secunda pars ipsius observari debuerat, dum præfinit tempus intra quod Iudex remittere relationem debebat. Certum namque tempus præfiniendum erat in ipsis litteris ad transmissionem actorum: Fateor quidem quod partium negligentia, desidia, vel cavillatione plerumque transmissio differtur; cuius rei causa esse solet, quod processus transmittendus est legitime concluſus, & in puncto ferendæ sententiæ, & semper vnus ex litigatoribus nititur in concluſione differenda, ita vt aliquando necessarium fuit 50
quod Supremum iuberet acta transmitti in quocumque statu reperirentur; vt factum fuit in lite possessoria Status de Sinarcas & Chelva: aliquando tempus præfinitum ad transmissionem vt in lite vertente inter Domnam Victoriam Artes, cum Don Francisco Muñoz & Artes Equestris Ordinis Divi Iacobi, in qua me referente assignati fuere duo menses ad transmissionem. Et sicut de appellatione, & supplicatione dicebamus, quod præfinitum tempus est intra quod concludi debent, sub desertionis pœna; ita ad decisionem impetrandam in causis per hoc remedium transmissis tempus præfiniendum erat sub pœna devolutionis ad ipsos Iudices. Verum hæc dispositionem foralem desiderant, quare extra curias generales fieri nequit.

51 Sexta differentia contemplatur in eo, quod de iure Romanorum à sententia lata consultatione Principis præcedente,& secundum ipsius responsum provocatio non admittebatur. Nam licet de iure digestorum concessa appellatio videretur à rescripto Principis, lato ad consultationem Præsidis Provinciæ vel cuiusvis alterius, per tex. *in l.*1.§.1.*ff. de appellat.* Hoc intelligendum de his quæ extra iudicium gerebantur, in quibus mentiendi ratio suadebat, vt ab ipso Principe ad ipsum Principem melius informatum provocatio daretur, quod satis significat Vlpianus in ratione decidendi
52 *d.tex.* ibi: *si in consulendo mentitus est.* Sed in iudicialibus causa plene examinata,& partibus auditis, nequaquam argui Princeps de Negligentia, aut incuria poterit. Quare postquam relatio edenda erat, refutatorij libelli admittendi,& acta transmittenda, cessavit omnino possibilitas mentiendi, aut minus plene Principem informandi, & sic de iure Codicis provocatio non admittebatur vt probat tex. *in l. iubemus* 34. *C. de appellat.* de quo plura apud Gail. *lib.* 1. *obser. fin.* Donell. *lib.* 28. *comm. capit.* 6. vbi Illiger. *lit.* Z. Cuiac. *lib.*12. *obser. cap.*3. Petr. Gregor. *lib.*50. *syntag. capit.* 2. *numer.*24. imo sic provocans pœna irremissibiliter irrogabatur tex. *in l.*2. *C. vt lite pendent.* Quæ dispositio limitabatur casu quo Iudex animo vitandi provocationem relationem facere decernebat. tex. in *d.l.*1. *C. de relat.* ibi: *ne à se provocaretur relatione præmissa terreat litigantes, sciens quod si hoc fecerit, nihilominus iure appellationis res agitabitur.*
53 idem ferme dicitur *in l.*2. *C. Theodos. de relation. & in l. nonnulli* 13. *eod. C. Theod. de appellat.* vbi Iacob. Gothofred. Sed cum supplicandi remedium introductum sit, quo nec incuria neque negligentia Principis arguitur, sed circumventio adversarij, aut ipsius supplicantis error vt dixi §. *præced. numer.*28. inde supplicationis remedium admissum est à sententijs latis cum votis Supremi, non secus ac si in ipsa Regia Audientia simpliciter latæ forent sententiæ, vt omnibus in foro versantibus notum est. Quod summa æquitate nititur, & longeva consuetudine comprobatum est. Imo aliud fieri non poterat, dum à sententijs in ipso Supremo latis, supplicatio suis in casibus quotidie admittatur.

54 Ex his differentijs faciliter percipere poteris naturam huius remedij, & praxim ipsius, secundum observantiam huius Supremi. Et licet remedium supplicationis à sententijs sic latis permissum sit, nullitatum propositio adversus sententias latas cum votis Supremi prohibita est modo quo explicabimus *in* §. *sequenti.*

§. V.

De Nullitatis remedio ad explicationem for. 8. vers. perço enaden de execut. rei iudic. *& aliorum iurium.*

ALPHONSVS II. REX, Anno. 1329. Valentiæ.

TEXTVS.

PEr ço enaden al dit privilegi ordenam, que si contra execucio demanada de sentencia, seran allegades, o posades rahons de nullitat, e aquelles nullitats no aparran evident ment per proces, o per lectura de la sentencia de laqual sera demanada execucio: no contrastant les dites rahons de nullitats, sobre les quals nullitats sia en los dits casos conegut è pronunciat per lo Iutge qui fara la dita execucio, dins lo temps ordenats per fur a fer la dita execucio. Empero si per la dita coneixenca sera vist al Iutge, que la sentencia sia nulla, aquella no men a execucio.

SVMMARIVM.

1 *Nullitatis remedium dicitur auxilium commune, propter publicam auctoritatem introductum.*
2 *Doctores tractantes de nullitatis dictione notantur.*
3 *Nullitatis mentio in iure civili, & Canonico, repetita sæpius.*
4 *Nullitates proponi solent, per viam actionis, & per viam exceptionis.*
5 *Nullitates solent opponi simul cum appellatione, & seorsim ab ea.*
6 *Nullitates in Regno Valentiæ per viam exceptionis, dici solent non ad impediendam executionem, sed ad obtinendam revocationem sententiæ.*
7 *Sed hoc in casu, dici non possunt nisi simul cum appellatione.*
8 *Nullitas dicta simul cum appellatione, potest seorsim prosequi.*
9 *Nullitatis, & appellationis causa, licet seorsim prosequi possit, terminanda tamen est vnica sententia.*
10 *Nullitatis causa, institui solet coram Iudice* à quo, *prout de iure fiebat.*
11 *Nullitatis dictio per modum actionis, vel per modum exceptionis, quando, & quomodo fiat.*
12 *Nullitatis dictio antequam sententia transeat in iudicatum per modum exceptionis fit.*
13 *Nullitatis dictio, ad retractationem sententiæ, raro effectum producit, & quare adhibeatur.*
14 *Nullitas dicta simul cum appellatione, cognitionem ipsius devoluit Iudici* ad quem.
15 *Nullitas dicta in appellatione, discutienda est simul cum ea, quia nullitas appellationi inest, & appellatio nullitati.*
16 *Nullitas dicta in appellatione, producit effectum suspensivum sententiæ, ex vi ipsius appellationis.*
17 *Gesta pendente appellatione, & nullitate, ad executionem sententiæ, attentata sunt, & revocanda veniunt.*
18 *Nullitas dicta seorsim ab appellatione discutienda est coram Iudice, qui sententiam tulit.*
19 *Nullitas dicta principaliter ad retractationem sententiæ, omisso remedio appellationis coram eodem Iudice discuti potest.*
20 *Iudex non dicitur functus officio suo, si sententia fuerit nulla.*
21 *Nullitas dicta separatim ab appellatione, non producit de iure effectum suspensivum.*
22 *Nullitati dictæ extra appellationem, iura Regni Valentiæ non concedunt effectum suspensivum.*
23 *Nullitati dictæ præveniendo executionem, aliqui Doctores concedunt effectum suspensivum.*
24 *Sed hoc procedit non ex vi propositæ nullitatis, sed præcepti Iudicis inhibentis.*
25 *Executio peracta post nullitatem præventionaliter dictam, non revocatur tanquam attentata, quousque sententia pronuncietur nulla.*
26 *Nullitas hæc agendo proponitur, & nullitas per modum actionis dicta, non habet effectum suspensivum ex foro Valentiæ.*
Praxis Regni Valentiæ concedens effectum suspensivum nullitati dictæ seorsim ab appellatione improbatur, ibid.
27 *Foralis dispositio adest negans effectum suspensivum nullitati.*
28 *Ordinatio Sacri Supremi Regij Aragonum Consilij, excludit remedium nullitatis, tam adversus sententias, quam adversus interlocutiones.*
29 *Decreta Supremi vim legis habent ad omnes casus similes.*
30 Forus 7. de execut. rei iud. *casus in quibus sententia nulla*

nulla est describit, sed nihil de forma, modo, vel tempore opponendi nullitates, neque de effectu suspensivo continet.

31 *Textus noster* privil. 155. D. Regis Iacobi II. *declarat, & addit quod nullitatis sententiæ exceptio, non habeatur in consideratione nisi evidenter ex actis resultet.*

32 *Nullitatis iudicium intentatum per modum exceptionis, neque admittit probationem extrinsecam, neque producit effectum suspensivum.*

33 *Praxis dicendi nullitatem infra decem dies concessos ad appellandum, desumpta est* à privil. 23. D. Regis Petri I.

Praxis denegandi terminum ad probationes extrinsecas in iudicio nullitatis desumpta fuit ex nostro textu, *ibidem.*

34 Privil. 23. *non concedit nullitati effectum suspensivum,* & for. 8. de except. rei iudic. *expresse negat illum.*

35 Regia Pragmatica anni 1624. *saluberrimam dispositionem continet, foris conformem.*

36 *Pragmatica est abrogata per non vsum.*

37 *Facultas dicendi de nullitate durat per triginta annos.*

38 *Lex non potest tollere defensionem, sed potest dare formam, tempus, & modum ipsi defensioni.*

39 *Statuta varia memorantur, quibus limitatur tempus allegandi nullitatem.*

40 *Ius Valentinum non solum limitat tempus dicendi nullitatem, verum prohibet quod dicatur nisi in appellatione.*

41 *Facultas dicendi nullitatem per viam exceptionis, non potest progredi vltra triginta annos, quia ius exequendi eo tempore præscribitur.*

42 *Nullitas notoria, & evidens resultans ex actis suspensivum effectum producit.*

43 *Nullitas requirens altiorem indaginem, non producit effectum suspensivum.*

44 *Nullitas apparens statim, dicitur quæ verificari potest in termino dari solito ad probandas exceptiones in iudicio executivo.*

45 *In Regno Valentiæ quia non potest concedi terminus ad probandum per testes in executivis, nullitas est comprobanda ex actis.*

46 *Nullitas dicta in iudicio executivo, inditur illius strictam naturam.*

47 *Nullitas discutio, exposcit iudicium ordinarium.*

48 *Nullitas dicta adversus condemnationem comprehenditur sub hoc textu.*

49 *Nullitatis dictæ per modum exceptionis, iudicium summarium semper est.*

50 *Nullitatis dictæ per modum actionis, iudicium est plenarium, & n.* 54.

51 *Duæ sententiæ Supremæ Curiæ cum causæ cognitione conformes, æquivalent tribus inferiorum Iudicum.*

52 *Nullitatis dictio non suspendit sententiam de iure, nisi ex actis appareat.*

53 For. 12. de execut. rei iudicat. *corrigit ius commune, dum nullitati resultanti ex actis, denegat effectum suspensivum.*

55 *Nullitates per viam exceptionis, solum admitti debent, si resultant ex actis.*

56 *Iudex antequam admittat iudicium nullitatis per viam exceptionis, debet examinare an resultent ex actis.*

57 *Nullitatis iudicium admissum in Regia Audientia post decem dies, ex quo monstruosa interlocutoria resultavit.*

58 *Nullitas turbida non potest producere effectum suspensivum.*

59 *Ratio ne pandantur merita causæ, ante diffinitivam, quando attendi debet.*

60 *Nullitas consistens in* Recto *æquivalet, imo excedit nullitatem ritualem.*

61 *Nullitas resultans ex iniustitia ita evidens esse debet, quod nulla dubitatione obnubiletur.*

62 *Nullitas ritualis, dum sententia iusta ex se appareret, venit reijcienda, & sententia confirmanda.*

63 *Nullitas ritualis semper considerandæ est in his quorum substantia pendet ex ritu.*

64 *Nullitates frivolæ, improbabiles, vel calumniosæ despici debent.*

65 *Sententiæ repellens nullitatem, numerum non facit ad constituendam rem iudicatam, nisi partes subinstrant in discutione meritorum.*

66 *Nullitas in dubio reijcienda est.*

67 *Nullitatem allegans, si ei causam dederit, audiendus non est.*

NVllitatis remedium proposuimus *sup. cap.* 10. §. 1. *num.* 156. *& num.* 167. *cum aliquibus sequentibus.* Sed cum ibi solum ageretur de remedijs opponi solitis, adversus interlocutiones latas in ingressu litis, ad ipsius progressum impediendum, solum notata relinquimus ea quæ ad illum finem necessaria visa fuerunt. Nunc de nullitate opposita adversus sententias diffinitivas tractaturi sumus, quare aliquantulum diffusius agendum erit. Nullitatis namque remedium dici solet auxilium commune, propter vtilitatem publicam introductum, dum per illud causarum merita discutiuntur vt veritas patens eluceſcat, & solemnitates iudiciorum examinantur, ne contra iuris ordinem procedatur. Vt notant Vancius *tract. de nullit. c.* 1. *n.* 17. & Donatus Ant. Marinis *res. quotid. lib.* 1. *c.* 118. *n.* 7. Verum hanc publicã vtilitatem conculcatam non semel experimur, calliditate litigantium; *qui ad fatigandum adversarios solum proponunt nullitatem, vt illos pluribus vexent Iudicijs.* Verba sunt Doctissimi Marij Giurba *decis. Sicil.* 70. *num.* 16. Plura de nullitatibus congessit Sebastianus Vancius in pleno tractatu præ manibus à cunctis habito, & post eum Covarruvias *practicar. cap.* 24. *& 25.* Peguera *in praxi Rubr.* 28. vbi etiam Accasius, Ripoll, Petrus Gregorius Tolosanus *lib.* 50. *syntagm. cap.* 2. *ex num.* 14. Stephanus Gratianus *decis.* 6. *ex num.* 38. Hugo Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 6. & ibi Osualdus Illiger. Lancellotus Conradus *tractat. de offic. Prætor. in caus. civil. verb. sententia,* Guttierrez *lib.* 1. *practicar. cap.* 96. Collerus *de processs. execut. part.* 4. *capit.* 1. *ex numer.* 60. Petrus Barbosa *in l. si de vi* 37. *ex numer.* 104. *ff. de iudic.* Sesse *tractat. de inhibit. capit.* 5. §. 5. *ex numer.* 25. *& capit.* 11. §. 1. *num.* 10. *cum seqq. & decision.* 230. *ex numer.* 30. Hieronym. Portol. *ad repert. Molin. verb. Nullitas,* Martin. Monter *decision.* 22. *ex numero quarto,* Sigismundus Scaccia *tract. de appellat. lib.* 3. *capit.* 2. *quæst.* 19. *per tot.* Cardin. Tuscus *lit. N. conclusion.* 138. *cum sequentibus.* August. Barbosa *in vot. decis. lib.* 2. *vot.* 51. *& in collect. ad Clement. vt Calumnijs de sentent. & re iudicat.* Borgn. Cavalcanus *part.* 1. *decision.* 10. *cum duob. sequentibus.* Valenzuela *cons.* 182. *ex numer.* 10. Fontanella *de pact. nuptial. tom.* 1. *claus.* 3. *glos.* 3. *ex numer.* 40. Gail. *lib.* 1. *obs.* 44. Intrigliol. *decis.* 10. Antonin. Amato *variar. lib.* 1. *resol.* 36. *per tot. & lib.* 2. *resol.* 63. *in prin.* Dominus Leo *decis.* 11. *per t.* & pluribus alijs congestis Matthias Berlichius *practicab. tom.* 1. *conclus.* 61. *per tot.* Thomas Carleval. *de Iudic. tom.* 2. *libro secundo, titul.* 3. *disput.* 16. & Salgado *de Reg. protect. part.* 3. *capit.* 9. *per tot.*

Huius remedij repetita mentio habetur in iure; nam si inspiciamus nullitatem spectantem ad rectum, hoc est quando notorie sententia iniusta est, provt evenit si contra expressam legem, aut constitutionem lata fuit, vel nullo iure nititur, de ea tractabant Iurisconsulti *in l. quædam mulier* 41. *ff. famil. herciſc. l. fin. ff. de iur. patronat. l. si expressim.* 19. *ff. de appellat. l.* 1. §. 1. *& 2. l. fin. ff. quæ sentent. sin. appellat. recind. l. non dubium, Codic. de legib.* Nullitas namque vlla efficatior ad subvertendam sententiam

reperiri valet, quam notoria iniquitas, vel iniuſtitia ipſius. Si attendamus ad ritum, hoc eſt ad formam iudicij prætermiſſam, vel ſubverſam in ſubſtantialibus eſt tex. *in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iudic. l. non putavit* 8. §. *non quævis. 2. ff. de bonor. poſſeſ. contr. tabul. l. aut nullum 4. C. de legit. hæred. l. 1. & 2. C. quando provocar. non eſt neceſſ. l. ea quæ 7. C. quom & quand. iudex. l. 1. l. ex ſtipulat. 7. C. de ſent. & interlocut. om. iud.* In iure Canonico tex. *in C. ei qui appellat fin. 2. quæſt. 6. c. 1. de appellat. c. fraternitatis, de frig. & malefic. cap. 2. de purgat. Canon. c. illud* 8. *de iur. patronat. c. non præſtat 52. de regul. iur. in 6. & in clement. vt Calumnijs de ſent. & re iudic.* Et Doctores communiter in his iuribus. In Regno Valentiæ admiſſum idem remedium reperitur *in Privil. 23. Domini Reg. Petri I.* in *noſtro tex. & in for. 12. eiuſ. tit. de execut. rei iudic. in for. 9. curiar. anni 1604. & in c. 30. gravam. Cur. anni 1626.* & in vſu iudicio cum frequentiſſimum eſt.

4 Et vt clarius procedamus, diſtinguere neceſſe eſt modos proponendi nullitates; nam præter vulgarem differentiam proponendi nullitatem iam in vim actionis, & iam in vim exceptionis, de hoc agitur in *noſtro textu* & de illo *in dict. for. 12. eod. tit.* de quo
5 infra, ſolet etiam dividi modus dicendi nullitatem, ſimul cũ appellatione, & ſeorſim ab ea, de qua differentia late tractant Doctores congeſti per Scacciam *dict. quæſt. 19. remed. 1. concluſ. 6. ex num. 73.* & Berlich. *dict. concl. 61. numer. 31. cum ſequent.* Sed in Regno Valentiæ frequentior modus dicendi nullitatem eſt, per viam exceptionis, non ſolum ad impediendam executionem iudicati, ſed ad retractationem ſententiæ obtinendam antequam rei iuditatæ auctoritatem obtineat, vt ſtatim dicam, deſumendo praxim *ex dict. privil. 23.* cuius verba attente perpenſa, ſimilem praxim excludunt, cum in eo expreſſe cautum reperiatur, quod ſententia dici nulla non poſſit, niſi ſimul cum appellatione, quæ diſpoſitio mutuata, ſeu derivata vide-
6 tur à Regno Aragoniæ, nam vt Portoles cum Molino tradit *dict. verb. nullitas, numer. 5.* in eo Regno nullitatis remedium de perſe, ſine appellatione, vel electione firmæ, intentari non poteſt, verba *dict. privil. 23.* ſic ſe habent. *Adhuc ſtatuimus, & ordinamus, quod aliquis nequeat dicere quod ſententia ſit nulla, niſi in appellatione: quam nullitatem poſuerit infra decem dies, poſtquam ſententia lata fuerit: & tranſactis dictis decem diebus, nullatenus poſſit dicere quod ſententia ſit nulla.* id ipſum expreſſum habemus *in privil. 81. Domini Reg. Iacobi II.* ibi: *quo cavetur quod ſententia habeat dici nulla infra decem dies, & in appellatione.* declarat in *hoc privil. 82.* Iacobus noſter, quod
7 ſub illa diſpoſitione non comprehenduntur nullitates manifeſte reſultantes ex actis proceſſus, & tribuit illis eandem interpretationem quam ei damus.

Quare non eſt mirandum, quod nullitati dictæ ſimul cum appellatione infra decem dies concedatur effectus ſuſpenſiuus ſententiæ, vt illico explicabo. Et quamvis in verbis ſubſequentibus, videatur conceſſa facultas appellanti, ad proſequendum pro libito cauſam quoad nullitatem, vel quoad ap-
8 pellationem, aut quoad vtrumque, ibi: *ducat cauſam de nullitate, vel de appellatione quamlibet ipſe voluerit: aut totum inſimul.* Tamen amplius mens Regis Petri explicatur in fine, dum cautum relinquit, quod vnica ſententia per Iudicem appellationis, tam nullitas, quam appellatio definiatur, vt expreſſe dicitur his verbis. *Quæ quidem cauſa nullitatum, aut appellationis, ſit determinata in vna ſententia per illum iudicem qui in ea fuerit aſſignatus.* liberum namque erat appellanti proſequi nullitatem, vel appellationem ſigillatim, vel inſimul, ſed Iudici non erat permiſſum ſeparate de vna, vel alia pronunciare, ſed coniunctim vna ſententia definire: & hoc
9 non Iudici ſententiam ferenti, vt de ſtylo fieri aſſerit Dominus Leo *dict. deciſ. 11. numer. 8.* ſed Iudici appellationis, quia eo in tempore nondum erant Valentiæ Iudices permanentes, qui de appellationibus cognoſcerent, ſed aſſignabantur per Principem, vel per Magiſtratus vt notavi *ſup. hoc eod. cap. §. 2. n. 4. cum ſequentibus.* ac per conſequens, dicens Rex Petrus cauſam definiendam vnica ſententia eſſe per Iudicem aſſignatum, intelligi debet ad appellationem, & nullitatem.

Ex quibus manifeſte deprehenditur, quod praxis 10
cognoſcendi de nullitate ipſos Iudices, qui ſententias tulerunt, deviat à diſpoſitione contenta *in dict. privil. 23.* licet congruat cum diſpoſitione iuris iuxta textum *in l. ſi Præſes, C. quomod. & quand. Iudex, & in dict. l. 1. C. de ſent. & interlocut. omn. iudic.* quod fatentur Portoles, alijs congeſtis *dict. num. 5.* Iacobus Cancer *lib. 2. variar. cap. 2. ex num. 287.* docte diſputans an Iudex qui tulit ſententiam cognoſcere poſſit de nullitate ſeorſim ab appellatione dicta, iuxta *conſtitutiones Cathaloniæ 1. & 6. tit. de appellat.* Et tenet quod ſic, ſed notare debes, quod nititur ea ratione, nempe non eſſe prohibitum in conſtitutionibus dicere nullitatem ſeparate ab appellatione. Quare recte ſequitur, 11
quod eius doctrina adaptari non poteſt *dict. privil. 23.* nam in eo expreſſe prohibetur dicere nullitatem niſi in appellatione. Sed vt Dominus Leo teſtatur *dict. deciſ. 11. num. 8.* ſtylo obſervato in Regia Audientia, introductum eſt, quod nullitas poſſit dici coram eodem Iudice, qui ſententiam tulerat, quod iuris communis regulis congruit, ſed non iuris ſpecialis Regni Valentiæ, vt infra dicam: & hoc non ſolum quando tractatur de executione ſententiæ, qui eſt caſus dicendi nullitatem per viam exceptionis, vt notant omnes ſcribentes, & melius cæteris Carleval. *dict. diſp. 16. ex num. 11.* vel quando præveniendo executionem per viam actionis, nulla mota lite, condemnatus per viam actionis ſeparata inſtantia, imo proceſſu, intendit ſententiam 12
tanquam nullam non obſervari, de quo idem Carleval. *ibid. num. 20.* quod eſt contentum *in dict. for. 12.* ſed in tertia ſpecie vſu frequentiori, nempe, quando ſententia nondum executioni mandari poteſt, quia iudicati vim non obtinet, neque de executione lis mota eſt, ſed ne exequibilis fiat nullitas proponitur, intra decem dies ad appellandum præfinitos, de quo non habemus aliam diſpoſitionem præter contentam *in d. privil. 23.* à qua praxis deduci poſſit, cum recentiores ipſi praxi maximopere obſtent.

Hic modus proponendi nullitatem raro ſana intentione adhibetur: nam licet aliquando contingere poſſit, quod eo vtantur diſerti Cauſidici, ad finem obtinendi annullationem ſententiæ, dum non ignorant quod ex defectu ſolemnitatis iudicij, ſententiæ non ſunt retractandæ iuxta *for. 5. de clam. non mutand.* dum cernunt quod in ſupremis Tribunalibus, fere nunquam 13
contingat iudicium claudicare in ſubſtantialibus; & quod in eis ſententia licet nulla detegatur, venit confirmanda ſi iuſta eſt, vt inferius dicam, dum nullitates proponunt, non ſperant retractationem ſententiæ, quia in hoc iudicio intentionem ſuam comprobare non valent ampliori, ſeu vberiori probatione, cum extrinſeca denegata ſit; nam vt Caliſtratus dixit *in l. divi Fratres 27. ff. de pœnis.* non ſolent Præſides Provinciarum ea quæ pronuntiaverunt reſcindere, ex quibus ſequitur; quod ad vnum ex duobus finibus nullitatis remedio vtuntur: vel ad protelandam litem ſub ſpe quod pendente iudicio nullitatis non currunt decem dies ad appellandum ex dictis ſupra *hoc c. §. 2. num. 57.* vel ad impediendum per indirectum, quod ſententia exequibilis fiat, mediante cautione, de quo egi *d. cap. §. 3. n. 31.* Quare neceſſarium duxi diſputare, an nullitatis dictio, producat ſemper effectum ſuſpenſiuum, impedientem executionem ſententiæ.

Certiſſimũ in iure eſt, quod nullitas dicta in appellatio- 14
ne, cognitionẽ devolvit Iudici *ad quem*, ſimul cũ negotio

cio principali ipsius appellationis, vt probant iura *in d. l. quadam mulier* 41. *ff. famil. hercisc. & in d. l. fin. ff. de iur. patronat.* ad quod tendit dispositio *d. priv.* 23. & tradunt Peguera *d. rub.* 28. *num.* 6. Ant. de Butr. *in c. exhibita, n.* 16. *de Iudic.* Iosep. Ludovis. *decis.* 470. *numer.* 13. Ramon *consil.* 73. *num.* 57. *& consil.* 88. *num.* 9. Mieres *ad const. Cathalon. d. cap.* 14. *num.* 18. Ripoll. *d. rub.* 28. *num.* 21. Scaccia *de appellat. q.* 17. *limit.* 19. *num.* 8. *&* 9. Dominus Leo *dict. decis.* 11. *num.* 4. Et ratio est, quia nullitas sic dicta, appellationi inest, & appellatio nullitati, docent congesti
15 per Cardinalem Tuscum *lit. A. conclus.* 394. *num.* 4. Giurbam *d. decis.* 70. *num.* 13. Francum *in c. dilecto. num.* 149. *de Appellat.* Scacciam *d. q.* 19. *remed.* 1. *conclus.* 3. *num.* 13. Ramon. *consil.* 73. *num.* 57. *& consil.* 88. *num.* 9. Ciarlin. *controvers. for. lib.* 2. *cap.* 125. *num.* 49. Moneta, Muscatellus, Gailius, Rota, & Vancius, per Fontanellam *decis.* 285. *num.* 12. *& decis.* 458. *num.* 5. Quo in casu, qui appellat, vel supplicat, & nullitatem dicit, non ignorat quod nullitas discutienda est simul cum appellatione, vel supplicatione, vt cum Bartolo, Vancio, Saliceto, Anania, Puteo, Petusino, Cornazio, Turreto, Deciano, Bellamera, Caballo, Alexandro, Rolando, Ferreto, Francisco Marco, Nata Carrozio, Cartario, Franchis, Magonio, Oddo, Vivio, Mastrillo, Guidone, Muscatello, Riminaldo, Carpano, Aldovino, Marta, & Peregrino
16 tradidit Giurba *d. decis.* 70. *num.* 1. Et in hac specie nemo dubitat de effectu suspensivo producto à remedio ordinario appellationis, vel supplicationis, docent Vancius *tit. quot. & quib. mod. num.* 34. Osascus *conf.* 69. *num.* 23. Peregrinus *conf.* 91. *num.* 5. *vol.* 4. Giurba *decis.* 19. *num.* 3. Quod adeo procedit, vt gesta pendente hac appellatione per Iudicem *à quo*, attenta sint, & proinde tanquam nulla revocari debent tex. *in l.* 1. *& ibi Doctores, ff. nihil novar. appellat. pend.* & in *c. pastoralis de offic. iud. delegat. c. bona, c. dilecta, de appellat. c. venientes, de iur.*
17 *iuran.* docent Gratianus, Muscatellus, Decianus, Turretus, Dueñas, Bursatus, Rolandus, Surdus, Carpanus, Lancellotus, & alij congesti per Marium Giurba *d. decis.* 19. *num.* 4. in quibus neminem dubitantem inveni.

Si autem nullitates dicantur seorsim ab appellatione, dum in ritu consistant, cognitio spectare potest ad Iudicem qui sententiam tulit, vt cum Bossio & Rolando tenuit Sesse *de inhibit. c.* 11. §. 1. *num.* 11. & sic de stylo observari in nostro Regno Valentiæ testatur Dominus
18 Leo *d. decis.* 11. *num.* 8. quod intelligendum est dum ipse qui appellat nullitatem dicit ritualem, non autem respicientem rectum, quia omnia ad merita causæ spectantia devoluuntur ad Iudicem *ad quem*, vt idem Dominus Leo tradidit *d. decis.* 11. *ex num.* 4. Sed si omisso medio appellationis, vel supplicationis, nullitas proponatur, quod de iure fieri posse fatetur Ant. Faber *in C. lib.* 7.
19 *tit.* 19. *defin.* 20. *& tit.* 27. *defin.* 17. ipse Iudex qui sententiam tulit cognoscit de nullitate, sive rectum, si ritum respiciat. Quia licet Iudex lata sententia functus sit officio suo tex. *in l. Iudex* 55. *ff. de re iudic. cum vulgat.* hæc regula fallit, data nullitate sententiæ, cum reducatur lis ad casum non latæ sententiæ, quia lata si nulla est, reputatur tanquam si non esset. tex. *in d. l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re indicat. l. si expressim* 19. *in fin. ff. de ap-*
20 *pellat. d. l.* 1. *C. de sent. & interloc. omn. iudic.* docent Petrus Barbosa *in d. l. si de vi, num.* 104. Baldus *in l. data opera, num.* 59. *C. de his qui accusar. non poss.* Ripa *in d. l.* 4. §. *condemnatum, num.* 3. *&* 4. Surdus *consil.* 3. *num.* 9. *cum seqq.* Padilla *in l.* 1. *C. de iur. & fact. ignor. num.* 32. Sesse *dict. decis.* 230. *num.* 34. Paz *in prax. tempor.* 1. *p.* 1. *tom.* 1. *tit. de nullit. num.* 6. *&* 7. Salgado qui alios congerit *de reg. protect. part.* 3. *c.* 9. *n.* 9. & Don Michael Frances Vrrutigoyti *variar. lib.* 1. *c.* 57. *n.* 29.

Sed in hoc casu, nempe quando nullitas seorsim ab
21 appellatione dicta fuit, secluса evidenter ex actis resultante, valde dubium est, quod effectum suspensivum producat, sic mihi probant Modestinus in *l. si Præses provinciæ* 27. *ff. de re iudic.* & Calistratus *in l. cum prolatis* 32. *ff. eod.* expresse docentes quod iudicati auctoritas permanet, nisi appellatio interposita sit; sic tenent communiter Doctores Baldus *in l. vnic. C. ne liceat in vna ead. sent. tert. provoc. num.* 1. *vers. aut non; & n.* 9. *vers. item nota*; Mascardus *de probat. concl.* 687. *num.* 1. *cum seqq.* Misinger. *centur.* 4. *obser.* 64. Gail. *obser.* 127. *num.* 10. *lib.* 1. Scaccia *d. quæst.* 19. *remed.* 1. *concl.* 5. *ex num.* 1. Innocentius, Canarius, Lancellotus, Molina, Monter, Vancius, Imbrianus, Maranta, Cavalcanus, Mastrillus, Fontanella, Franchis, Milanensis, Cancer, Tuscus, Bursatus, Surdus, Beroius, Cartarius, Covatruvias, Hõdedeus, Parladorus, Guttierez, Ruginellus, Suarez, Gratianus, Caldas Pereyra, & alij congesti per Antonin. Amato. *d. resol.* 36. *num.* 1. quibus adde Ciriacum *contr.* 185. *num.* 16. Berlichium *d. conclus.* 61. *num.* 11. Postium *obser.* 12. *num.* 4. *tract. de manuten.* & post eum Rota *decis.* 622. *num.* 3. Vrrutigoyti *variar. cap.* 54. *ex num.* 136. Neque *in dict. privil.* 23. hic 22
effectus tribuitur, neque in alio ex nostris foris reperitur concessus, nam in nostro textu solum conceditur nullitati notoriæ resultanti ex ipsismet actis, & sententia, vt aperte dicitur in eo. Imo licet praxis admissum habeat hunc effectum concedere, similis stylus abrogatus est ex iuribus infra expendendis, sed cum ea limitatione concedi solet, vt plerumque nullitates ante admissionem scrutentur, & si frivolæ, improbabiles, vel calumniosæ apparent, statim reijciuntur, vt dixi *d. c.* 10. §. 1. *num.* 168. *cum seqq.*

Sed quamquam aliqui Doctores tenuisse videan- 23
tur, quod si succumbens præveniendo executionem petat sententiam declarari nullam, & mandari actori quod lite nullitatis pendente conquiescat, impediri effectum sententiæ, & ipsius executionem, sic scripserunt Bartol. Bald. Ripa, Alexander, Iason & Paul. de Castro *in d. l.* 4. §. *condemnatum. num.* 3. *ff. de re iudic.* Didacus Covarr. *practicar. cap.* 24. *numer.* 6. *vers. tandem in hac quæstione*, Scaccia *dict. conclus.* 4. *numer.* 2. Lancellot. *de attent. cap.* 17. *limit.* 6. *num.* 83. plures relati per Berlichium *d. conclus.* 61. *num.* 13. *vers. non obstante quod contrarium velit Speculator.* Verum hæc traditio nostræ non obstat, quia 24
ipsius auctores ita eam explicant, vt tota vis argumenti diluatur. Nam requirunt expressam instantiam proponentis nullitatem, in adversarium vt ei per Iudicem præcipiatur, ne aliquid pendente iudicio nullitatis innovet, vt ipse Scaccia declarat *dict. conclus.* 4. *num.* 2. *vers. secundo advertendum est.* Et sic suspentio executionis sententiæ non procedit à nullitatis propositione, sed à præcepto, vel inhibitione Iudicis. Et in isto casu 25
si ad executionem procedatur, gesta non revocantur tanquam attentata, quousque sententia pronunciata fuerit nulla, vt tradit idem Scacc. *ibid.* & latius *eadem conclus.* 4. *numer.* 12. *cum seqq.* Quod aliter procedit in appellatione, cum ius expresse prohibeat aliquid novari appellatione pendente *dict. l.* 1. *ff. nil. novar. appel. pend.* quare cum Vancio recte dicit Berlichius *dict. conclus.* 61. *numer.* 31. *in fin.* quod vtilius est appellationi nullitatem accumulare, & ita cumulatam proponere, quam simpliciter eam solam deducere. Et adhuc dictum horum 26
Doctorum procedit dum nullitates dicuntur in vim actionis, præveniendo scilicet executionem, vt ipsimet explicant: sed nullitatibus dictis per modum actionis in Regno Valentiæ denegatus expresse est effectus suspensivus per *for.* 12. *de execut. rei iudicat.*: ergo nulla dispositio foralis favet concessioni effectus suspensivi communiter in praxi admissi, si nullitates intra decem dies à prolatione sententiæ dicantur.

Quamquam enim hanc praxim non nego, nemo mi- 27
tari debet, quod eam improbem, quia præterquam quod, vt dictum est, nulla forali dispositione iuvatur, foralis dispositio adest praxim hanc improbans. Nam in *Regia Pragmatica data Cordubæ die* 24. *Februarij anni* 1624. *& publicata Valentiæ die* 15. *Martij subsequentis*, manu Principis subscripta, & per hoc Supremum solemniter expedita, expresse cautum est, quod

nullitati effectus ſuſpenſivus non tribuatur; quod centum aurei deponendi ſint per opponentem nullitatem antequam admittatur, quos amittere debet, ſi in illo iudicio ſuccubuerit; quod ſportulæ nullæ lucrentur per Iudices (ſalarium ſententiæ dicuntur) & quod in
28 Regia Audientia admitti nequeat dictio nullitatis à ſententia lata cum votis huius Supremi, ſed partes teneantur adire ipſum Supremum, vt hæc & alia in ipſa Pragmatica habentur. Hanc diſpoſitionem revocatam aliqui credunt *per dict. cap.*30.*gravam.Curiæ anni* 1626. Sed perperam; nam in decreto ipſius capitis, in quo conſiſtit vis legis vt alibi dixi, ſolum habetur: *Quod reſpectu partis in qua dicitur non poſſe vti remedio nullitatis, qui vſus fuit remedio ſupplicationis, obſervetur d. privil.*23. *Domini Regis Petri I. & in cæteris dicta pragmatica permaneat in ſuo robore.* ſed diſpoſitio *d. privil.*23. non tribuit effectum ſuſpenſivum nullitati dictæ ſeorſim ab appellatione, imo nec permittit dicere nullitatem extra appellationem: ergo quoad hoc non eſt derogata diſpoſitio pragmaticæ, ſed generaliter in Curia confirmata fuit, in his quæ non pugnant cum ipſo *privilegio*, quod dubitationem non recipit.

29 Deinde *in cap.* 32. *ordinationum huius Supremi* clare dicitur, quod remedium nullitatis non admittatur dum partes ad interlocutiones habent remedium reviſionis, & ad diffinitivas remedium ſupplicationis. Verba ordinationis ſunt hæc *Tiene acordado el conſejo, que no ſe admitan peticiones diziendo las partes nullidades de ſentencias, o proviſiones del conſejo, porque han de vſar del remedio de ſuplicacion en las ſentencias, y en las proviſiones interlocutorias de reviſion.* Quod ratione duplici nititur: nempe quia habens remedium ordinarium audiendus non eſt ſi extraordinarium adhibeat per tex. *in l. in cauſa* 16. *in princip. ff. de minor.* ibi: *Nam ſi communi auxilio, & mero iure munitus ſit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium.* cum alijs congeſtis per Ripoll *de regal. cap.* 13. *num.* 31. & Ignatium Pereyra *de reviſ. cap.* 7.
30 *num.*28. *&* 29. Non enim remedia ad præſidium innocentiæ inventa, verti debent in vinculum iniquitatis. *c. ſuggeſtum*, vbi Doctores *de appell.* Scaccia *quæſt.*3. *ex num.*1. Salgado *de reg. protect. part.*1. *capit.*2. *numer.*148. Et quia irreverenter procedit qui nulliter pronunciaſſe Principem, ſeu eius Tribunal aſſerit, non enim præſumuntur errare, qui omnia iura in ſcrinio pectoris habent tex. *in l. omnium, C. de teſtam.* vbi communiter ſcribentes: Princeps namque ea habere dicitur in ſuis conſiliarijs vt exponit Petr. Rebuffus *tract. de ſupplicat. in volum. conſt. Gal. in præfat. numer.* 11. cui enim ridiculum non eſt, audire tyronem cauſidicum, arguendo de nullitate ſententiam à Senatu graviſſimo pronunciatum? Hæc enim Supremi ordinatio habet vim legis vt late probavi *hoc eod. capit.* §. 1. *numer.*81. *cum ſeqq.* & continet ferme idem quod *dict. pragm. anni* 1624. & ſic adeſt legalis diſpoſitio per pragmaticalem ſanctionem ſtatuta, ordinatione Supremi corroborata, & in Curia generali expreſſe confirmata excludens ſtylum, ſeu verius abuſum vtendi remedio nullitatis indiſtinctim.

31 Nec dici poteſt quod per *for.*7. *&* 8. *de executione rei iudicat.* data eſt forma proponendi nullitates provt in narrativa *dict. cap.*30. *gravam. anni* 1626. dicitur. Quia in his foris tale non reperitur. *in foro* 7. ſolum deſcripti reperiuntur caſus in quibus ſententia nulla eſt iuxta tex. *in d. l.* 2. *C. quand. provoc. non eſt neceſ. & in d. cap. ei qui appellat. fin.* 2. *quæſt.*6. *cum ſimilibus*, in quibus exemplificando, nullitates, ſimpliciter indicantur. Sed nihil in eo foro reperitur, de modo, tempore, vel forma opponendi nullitatem, neque de effectibus ab ea propoſitione productis, vel producendis. *in for.* 8. qui eſt noſter textus, Rex Alphonſus II. (correcto errore, ex traditis per Dominum Creſpi *obſervat.*4. *numer.*38.) explicando *privil.*15. *Domini Reg. Iacob. II.* quo cautum eſt, quod in iudicio executivo non admittantur exceptiones niſi probatæ per inſtrumentum, publica auctoritate confectum; ſuperaddit, quodſi petita executione ſententiæ, nullitas opponatur adverſus ipſam ſententiam, nulla habeatur ratio ipſius, niſi evidenter appareat ex eiſdem actis, & ſententia; quod de iure procedit, vt ex dictis patet, & plures ſic tenentes congerit Berlich. *concluſ.*61. *num.* 17. Et ſic nullitates per viam exceptionis dictæ, 32
tam iuxta forum, quam iuxta praxim, etiamſi dicantur ſeparatim ab appellatione, non admittunt probationem extrinſecam, neque effectum ſuſpenſivum producere debent, quod interpretando noſtrum textum docuit Petrus Belluga *in ſpecul. Rub.* 41. §. *leges Regni, verſ. ſed multoties dubitavi*, quem ſequuntur Vantius *tit. quot & quibus modis, num.*32. Lancellot. *de attent. p.* 2. *cap.* 17. *num.*94. Socin. *conſ.*78. *num.*4. *lib.*3. Menoch. *de adipiſ. poſſeſ. remed.*4. *num.*885. Vincent. Carroz *de except. adverſ. præiud. ſentent. excep.*235. *num.*27. *verſ. primus eſt caſus*, Giurba *deciſ.*4. *num.*21. *& deciſ.*69. *num.*25. Scaccia *d. q.*19. *rem.* 1. *concl.*4. *num.*25. *&* 31. *& concluſ.*5. *num.*4. *&* 23. Pacif. *de ſalvian. interdict. inſpect.*2. *cap.*2. *num.*133. Don Fran. Caſtillo. *deciſ. Sicil.*8. *num.*8. *p.*1. Seſſe *deciſ.* 230. *ex num.* 30. Rota apud Greg. XV. *deciſ.* 508. *ex num.*1. & Dominus Creſpi *obſervat.* 116. *numer.* 153. *& ſeqq.* & ſic deciſum eſt per Regiam Audientiam referente Mag. Polo *die* 20. *Decembris* 1633. ad favorem Petri Ioannis Saura contra Thomam Pino, quod confirmatum fuit in alia Aula referente Mora ſententia publicata per Alreus *eod. anno.*

His ita ſe habentibus, dum denegari non poteſt quod 33
praxis dicendi nullitatem intra decem dies à prolatione ſententiæ deſumpta fuit *ex dict. privil.*23. vt cunctis notum eſt; & ex noſtro textu ius denegandi terminum ad probationem extrinſecam, vt inconcuſſe obſervatur: & merito, nam defectus ritus ex actis reſultare debet; & notoria iniuſtitia ex probatis, & deductis, non ex his quæ probabuntur inſpicienda eſt: vt plures ex memoratis Doctoribus notant. Quare vltra expreſſa in
his iuribus, effectus ſuſpenſivus tribuendus eſt? imo 34
contra expreſſa, nam in noſtro text. dicitur *la dita ſentencia ſia menada a execucio no contraſtants les dites nullitats.* Quibus additur diſpoſitio *Pragmaticæ*, quam ſaluberrimam, & foris conformem ſemper reputavi, & deſumptam ex diſpoſitione *for.* 9. *Cur. ann.* 1604. in quo, licet tantum tractetur de nullitate dicta adverſus interlocutiones, dum forma datur deponendi certam ſummam antequam admittatur, vt eum ſuccumbens amittat, loco pœnæ temeritatis dicendi nullitatem, contra
duas interlocutorias conformes factas cum cognitio- 35
ne cauſæ, diſpoſitio contenta in pragmatica non deviat à foris, dum ex ipſis diſpoſitionem mutuavit: & quod omnem ambiguitatem excludit, eſt decretum *d. cap.*30. *gravam. ann.*1626. in quo cauſa in Curia generali ſolemniter examinata, pragmatica confirmata fuit. Vſu receptam non eſſe fateor libenter; ſed hoc an ſufficiens ſit 36
dubitari merito poteſt, quia forte diſcuſſum formiter non fuit, vt poſſit dici deciſum. Ego quando ad Senatoriam dignitatem promotus fui, vſu receptum inveni in Regia Audientia lucrari ſalaria ex iudicijs nullitatis ſeorſim à ſupplicatione dictis, adverſus diffinitivas ſententias, ſemperque dubitavi & nunc etiam dubito, quod fiat abſque tranſgreſſione pragmaticæ. In iudicio ſupplicationis id ipſum diſpoſitum fuit *in capit.* 5. *pragm. anni*, 1607. vulgariter dictæ *inſtitutionum duarum Aularum civilium* quod in viridi obſervantia eſt. Nec dici valet quod procedit ex confirmatione facta *in for.*22. *dict. Cur. anni* 1626. nam *d. pragm. anni* 1624. pariter confirmata fuit *in d. cap.*30. *gravam. eiuſd. Cur.* Cur ergo tam varie? prorſus ignoro: & ſi cauſa lucrandi ſalaria, nullitatis remedium facilius admittatur, quam fori, & privilegium permittunt, reſultabit error pejor priore.

Verum contra noſtram traditionem argui poſſet di- 37
cendo ad quid deſervit reſtrictio temporis ad proponendas nullitates per viam exceptionis contenta *in d. privil.* 23. Nam de iure perpetua erat facultas opponendi

nendi nullitatem per viam exceptionis, ex eo quod licet dictæ in vim actionis facultas, triginta annorum ſpatio præſcribatur, ex traditis per Socinum *conſ.*106. *num.*6. *volum.* 3. Baldum *in l. ſcire oportet*, §. *fin. ff. de excuſat. tutor.* cum alijs plurimis congeſtis per Berlichium *dict.concl.*61. *num.*4. & Marinis *dict.lib.*1.*quotid. reſol. cap.*37. *num.* 10. cum ea quæ ſunt temporalia ad agendum perpetua ſint ad excipiendum ex pluribus congeſtis per Seſſe *d.deciſ.*230. *num.* 44. Berlichium *d. num.*4. & Carleval *dict.diſput.*16. *ex num.*8. facultas dicendi nullitatem per viam exceptionis perpetua reputatur. Et dum Dominus Rex Petrus I. *in dict. privil.* 23. æquiparat nullitatem cum appellatione quoad tempus vtendi remedijs; quoad cætera, quale eſt effectum ſuſpenſivum producere, æquiparata remedia remanſerunt.

38 Sed iſta ratio non convincit, nam licet lex non poſſit omnino tollere ea quæ defenſionem concernunt, vt alibi dixi, poteſt tamen modum & tempus præfingere ad adhibendam defenſionem. Et ſic perpetua facultas dicendi nullitatem per viam exceptionis reſtricta fuit *in dict.privil.*23. quoad modum, vt fiat in appellatione, & quoad tempus quod fiat intra decennium. Sic in Cathalonia per *conſtit.* 1. *&* 6. *de appellat.* reductum
39 tempus fuit ad eoſdem decem dies: in Regno Caſtellæ ad ſexaginta dies *per l.*2. *tit.*17. *lib.*4. *recopil.* in Regno Luſitaniæ infra ſex dies, *ex* §.17. *tit. de execut.lib.*3.*ordin.* in Regno Neapolis facultas dicendi nullitatem per viam actionis limitatam ex triginta annis ad decem. *per pragm.* 77. *cap.* 21. *tit. de offic. S. R. Conſil.* Mantuæ ad decem dies *ex ſtat. ſub Rubr. de tempor. appellat.* in eodem Rugno Neapolis tempus opponendi exceptiones contra ſententias diffinitivas limitatum eſt ad triginta dies *per cap.* 25. *pragm.* 4. *de dilat.* de quibus videndi ſunt Iaſon *in l.*1. *num.*9. *ff. de iuriſ.* Pariſ. *conſ.*95. *num.*36. *volum.*1. Gama *deciſ.*340.*num.*1. *&* 2. Iacobus Cancer. *variar.dict.lib.*2. *cap.*2.*ex num.*292. Fontanella *de pact. nuptial. dict.clauſ.* 3. *gloſ.* 3. *numer.* 43. Ciriacus *contr.*187. *ex num.*1. Ioann.Paul.Melij. *obſer.*6.*num.*18. Ignatius Pereyra *de reviſ. cap.* 6. *num.* 3. Carleval. *dict. diſput.*16. *num.*8. Azevedo Guttierrez & alij quos congeſſi *tract. de re criminal. contr.*70.*num.*6. *cum ſeqq.* quibus adde Ioan. Baptiſt. de Thoro *in comp. deciſ.p.*2.*verbo nullitatis remedium, & part.* 4. *verb. nullitas adverſus decreta interlocutoria*: quo probat dicendam in eo Regno eſſe intra decem dies, etiam ſi interlocutio habeat vim diffinitivæ; ſicut enim in his Regnis tempora ad hos effectus limitantur, ſic in noſtro Regno limitatum eſt tempus dicendi nullitatem: cum hac tamen differentia, quod in illis Regnis diſpoſitio non videtur extenſa ad aliud, vt de conſtitutione Cathaloniæ firmat Cancer. *dict.c.*2. *n.*295. & ſic de cæteris; & diſpoſitio *d. privil.* 23. extenditur ad prohibendam propoſitionem nullitatis aliter quam in appellatione, vt ex verbis congeſtis *ſup.n.*6. clare probatur.

41 Neque omittere poſſum quod meo iudicio vane Doctores laborarunt in reddēda, ratione diſparitatis inter dictionem nullitatis per viam actionis, vel per viam exceptionis: ex eo quod illa triginta annorum ſpatio præſcribatur, hæc autem perpetua ſit, de quo late Carleval. *d.diſput.*16.*ex numer.*8. nam methodica, non practica materia eſt, quia nullitas, exceptionis modo, dicta allegatur quando agitur de executione ſententiæ, vt omnes Doctores fatentur, ſed ius exequendi ſententiam triginta annorum tempore præſcribitur tex. *in l.*3.*C.de præſcrip. trig. vel quadr. ann.* docent Nata *conſil.* 222. Matth. de Afflict. *deciſ.*245. Carroz. *de excep. adverſ. ſent. præiud. excep.* 6. Maranta *de ord. iudicior. p.*6. *tit. de execut. ſent. num.*54. Aſin. *in prax. part.*1. §.1.*c.*2. *limit.*18. *ex num.*1. Cultell. *orat.* 1. *num.* 63. Plures congerens Salgad. *de reg. protect. part.*4. *cap.*2. *ex numer.*4. ergo fruſtra quæritur an facultas dicendi nullitatem excipiendo permaneat, peremptо iure exequendi ſententiam.

Sed omnia ſuperius expenſa intelligenda; vel declaranda ſunt iuxta noſtrum textum, & diſtinctionem communiter per Doctores amplexam; nempe quod nullitas patens ex actis executionem ſuſpendat, illa vero quæ altiorem indaginem requirit, effectum ſuſpenſivum non producat. Hanc diſtinctionem docte notavit cum Bartulo, Romano, Canario, Gaillio, Contardo, Angelo, Cumano, Caſtrenſe, Imola, Alexandro, Iaſone, Zaſio, Ripa, Baldo, Saliceto, Covarruvia, Gabriele, 43
Afflictis, Franco, Socino, Lancelloto, Vancio, Rebuffo, Gartia, Myſingerio, Vivio, Scaccia, Giurba, Intrigliolo, Roderico, Cenſio, Argelio, & Parladoro, Thomas Carleval. *d.diſput.*16. *ex num.*2. Quibus adde Tuſcum *lit.N, concl.*137. *num.* 5. Maſcardum *de probat. concl.*687. *num.*9. *cum ſeqq.* Ciarlin. *lib.*2.*controv.c.*133. *num.*101. Berlich.*d.concl.*61. *num.*17. Amat. *d.reſol.*36. *ex num.*9. *&* *reſol.*63. *num.* 3. (licet non deſint qui te- 44
neāt quod nullitas dicta ſeorſim ab appellatione etiam ſi ex actis reſultet, attendenda non erit, vt alijs congeſtis dixit Cyriacus *contr.* 183. *num.*13. *&* 15.) Et quanquam ipſe Carlevalius exemplificando *num.* 10. caſus in quibus nullitas dicatur verificari in promptu, & in quibus requirat altiorem indaginem, tradat quod de iure communi, & de iure Caſtellæ dicatur probari in continenti, dum probatur ex actis, vel per teſtes intra tempus concedi ſolitum ad probandas exceptiones in cauſa executiva, quem ſequuntur congeſti per Salgadum *de reg.protect.p.*3.*c.*9. *n.*25. vel ſummarie & in bre- 45
viſſima dilatione aſſignanda, vt de conſuetudine Regni Siciliæ tradit Amato *d.reſol.*63.*n.*3. cum in Regno Valentiæ probatio extrinſeca per teſtes non admittatur in cauſis executivis neque in cauſis nullitatis, vt *in noſtro text.* habetur, & ex dictis patet, ac latius dicemus *cap. ſeq.* hinc eſt quod in iudicio nullitatum altiorem indaginem requirere dicamus, quicquid probatione extrinſeca eget, vt quotidiana praxis obſervat, negando terminum ad probandum in cauſis nullitatis dictis ſeorſim ab appellatione, vt ex Vantio & Ranchino tenuit Gratianus *diſcep. for.cap.*121. *num.*9. & ſic deciſum fuit per Regiam Audientiam referente Nobile Don Chriſtophoro Cardona *die* 21. *Ianuarij* 1629. in cauſa Don Ludovici Sorell, cum Domino Comite de Albatera Don Gaſpare Rocafull. Cum enim nullitates iſtæ in ritu conſiſtant, & ipſarum probatio reducatur ad verificandum defectum citationis, legitimitatis perſonæ, vel alicuius termini ſubſtantialis, hæc aliunde provari nequeunt niſi ex actis, vt cum Bartolo, Vitali, Staphilio, Rota, Cardinali Alexandro, Vancio, Scaccia, Gabriele, Lancelloto, Cæſare, Contardo, Caputaquem, Caſſiodoro, Capicio, Oſaſco, & Avendaño docet Salgadus. *d.c.*9.*n.*26.*cum ſeqq.*

Verum replicari poterit, quod in noſtro textu datur 46
forma dicendi nullitatem ſententiæ, quando agitur de illius executione, vt habetur ibi: *ſi contra executio demanada de ſentencia ſeran allegades, ò poſſades rahons de nullit.* quare cum remedium adhibeatur cœpto iam iudicio executivo, dictio nullitatis induitur eis naturam ſtrictam; quæ ratio non procedit quando nullitas dicitur antequam ſententia rei iudicatæ auctoritatem obtineat, vel exequibilis fiat, quo in caſu iudicium ordinarium expoſcit, vt regulariter evenit per tex. *in l. Iudices* 9.*C.de Iudicijs* docent Rota *deciſ.* 380. Bellamera 47
*deciſ.*317. *tit.de Iudic.* Giurba *deciſ.*49.*nu.*4. Scaccia *d. concl.*4.*ex num.*1. Dominus Creſpi *obſer.*1. *nu.*333. Non inquam obſtat: nam textus noſter loquitur de nullitate dicta per modum exceptionis vniverſaliter dum *privil.* 155. *Dom. R. Iacobi II.* quod explicat, non ſolum tractat de exceptionibus oppoſitis adverſus ſententias tranſactas in rem iudicatam, ſed adverſus condemnationes, & obligationes factas ſub pœna Quarti, vt in eo dicitur, ibi: *necnon ſub condemnationibus, & obligationibus ſub pœna quarti factis vel faciendis*, & ibi: *ſeu qua-* 48
vis alia exceptio per adverſam partem oppoſita fuerit. Quæ verba declarando ait Alphonſus in *noſtro textu*, quod

si nullitates non probentur ex actis sententia exequatur eis non obstantibus; & sic dubitari non potest intellexisse de nullitate per viam exceptionis dicta, & comprehensa in privilegio sub nomine exceptionis, oppositæ non solum sententiæ vim rei iudicatæ obtinenti sed condemnationi, vel obligationi factæ, vel fa-
49 ciendæ sub pœna quarti. Loquitur namque Alphonsus retecto themate proposito per Iacobum Patrem *in d. privil.* 155. Dicta igitur nullitate per modum exceptionis infra decem, sive adversus sententiam, sive adversus condemnationem, summarie de plano, de ea cognoscendum est, denegato termino ad probandum per probationem extrinsecam, sicut praxis admissum habet in omni Curia totius Regni. At *in for.* 12. *eod. tit. de execut. rei iudic.* datur forma dicendi nullitatem per viam actionis contra rem iudicatam per tres sententias
50 conformes: ita vt licet ex actis resultet evidenter, vel consistat in defectu iurisdictionis, non producat effectum suspensivum, nec admittatur in eo processu; sed reservatur ius ad aliam instantiam iudicij plenarij: verba fori sunt hæc *salvu dret al allegant en altra instancia de Iuhi plenari, aixi sobre les dites nullitats com contra los Iutges, ò alcu de aquells, si hauran feyt lo plet seu.*

Idem procedit si duæ sententiæ conformes latæ fuerint prævia cognitione causæ in Regia Audientia, vt colligitur ex *d. for.* 9. *Cur. anni* 1604. cum alijs congestis supra *hoc cap.* §. 3. *num.* 29. De iure communi fateor
51 controversum reperiri an nullitates suspendant sententiæ effectum; sed communior, & receptior opinio est negativa, vt dixi, nisi in casu quod evidenter appareant ex actis, vel respiciant protestatem Iudicis, legitimitatem personæ, aut citationem; & in secunda instantia actorum transmissorum, defectum, vt docent Covarru. *practicar. cap.* 25. *num.* 2. Magon. *decis. Floren.* 104. *n.* 17. Carroz. *de excep. adverſ. præiud. sent. excep.* 47. *num.* 42. Gratian. *discep. forens. cap.* 581. *num.* 13. Scaccia *d. q.* 19.
52 *remed.* 1. *concl.* 4. *ex num.* 25. & *concl.* 5. *ex num.* 1. Valenzuel. *cons.* 48. *num.* 13. & *consil.* 182. *ex num.* 14. Giurba *observat.* 82. *ex num.* 20. Salgado *de reg. protect. part.* 1. *cap.* 8. *num.* 13. & *part.* 3. *cap.* 9. *num.* 4. *cum seq.* & *n.* 26. alios congessi *tract. de re crimin. contr.* 70. *n.* 8. Sed hæc omnia correcta sunt in Regno Valentiæ per *d. for.* 12. & solum reservatur facultas dicendi nullitatem adversus sententias conformes in alio iudicio plenario nul-
53 la concessa suspensione effectus sententiæ, & sic in nostris foris expressa habetur differentia tam respectu dicendi nullitatem per viam actionis, & per viam exceptionis, quam respectu formæ admittendi, & effectum producendi. Sigismundus Scaccia *d. concl.* 4. *num.* 1. *vers. huius conclusionis ratio*, non tractat de nullitate dicta per modum exceptionis, sed de dicta per modum actionis dum docet via ordinaria agendum esse; Giurba *d. dec.* 49. *num.* 11. clare tenet iudicium nullitatis sequi naturam eius cui adhibetur, & sic cæteri Doctores intelli-
54 gendi sunt. Et quanquam Dominus Crespi *d. num.* 333. non satis declaret in quo casu loquatur, intelligendus est in terminis *d. for.* 12. qui iudicium plenarium in alia instantia concedit, non autem iuxta nostrum textum, in quo expresse habetur pronunciandum de nullitate intra terminum assignatum per foros ad iudicium executivum; neque secundum *d. privil.* 23. in quo prohibetur dici nullitatem nisi in appellatione.

55 Ex quibus omnibus concludere debemus, quod nullitates dictæ per modum exceptionis in eodem processu solum admitti possunt dum ex eisdem actis resultant; quarum iudicia summarie expedienda sunt, & quod effectum suspensivum tantum producere possunt, dum ex inspectione actorum notoriæ fiunt. Ex quo fundamento resultat praxis quam tradidi *d. cap.* 10. §. 1. *num.* 167. & *seq.* scrutandi libellum nullitatis allegatæ conferendo cum actis, & si ex eis comprobatio resultat,
56 admitti libellus debet, sin minus reijci statim saluberrimo decreto adhibito: *non procedunt nullitates.* Quod à sapientissimis Senatoribus sæpius observatum vidi, præsertim respectu nullitatum oppositarum adversus interlocutiones: & non semel dum proponebantur adversus diffinitivas; sed nunc omisso prævio illo examine probabilitatis admitti solent contra dispositionem *d. pragm. anni* 1624. confirmatæ *in Curia anni* 1626. *cap.* 30. *gravam.* Quod salva pace Dominorum 57
nocivos effectus producit. Exemplum ponam in lite vertente inter Don Iacobum Sapena ex vna, & Domnam Merinam Santapau, & Domnam Vincentiam Sapena partes ex altera. Nullitates admissæ fuerunt adversus diffinitivam non solum post decem dies, sed post annum: disceptatum acerrime fuit, an effectum suspensivum producerent, & Regia interlocutione *diei* 4. *Maij anni* 1629. ex deliberatione Aulæ pronuntiavit Nobilis Don Gaspar Tarraga, nullitatem esse turbidam 58
& altiorem indaginem requirere, reservando ad diffinitivam an effectum suspensivum produxisset, & iubendo quod partes infra decem instruerent processum, quibus elapsis remaneret in puncto ferendæ sententiæ. Hæc quidem interlocutio discrepat prorsus à communi sententia Doctorum; nam si altiorem indaginem requirebat; effectu suspensivo notorie carebat. Si enim sic pronunciatum fuit, ne panderentur merita causæ, vt 59
in simili notat, & laudat Fontanella *decis.* 26. *numer.* 2. *& decis.* 285. *nu.* 9. *&* 10. perperam factum fuit, tum quia eo ipso quod dicebatur altiorem indaginem requirere, inferabatur effectum suspensivum non producere, & sic merita pandebantur; tum etiam quia Fontanella laudat interlocutiones similes, casu quo, nullitate de iure procedente, sententia revocanda veniebat; in quo nullum inconveniens sequebatur. At in casu prædicto, postea nullitates repulsæ fuerunt, & tacite concessus fuit effectus suspensivus, dum notorie concedendus non erat, vt eventus ipse demonstravit.

Quæ nullitates admissibiles sint iuxta foros inferri 60
valet ex *d. for.* 7. *de execut. rei indic.* Cum similibus notatis per Doctores *in d. l.* 2. *C. quando provocar. non est necess. & in d. c. ei qui appellat. fin.* 2. *quæst.* 6. in quibus explicandis non immoror, cum nó scribam tractatum de nullitatibus. Solum placet adnotare distinctionem in praxi communiter amplexam, dum consistunt in recto, vel in ritu. Nam nullitas respiciens rectum efficacior est rituali, quia ratione notoriæ iniustitiæ sententia ita nulla est, vt nunquam transitum facere possit in rem iudicatam *d. l. quadam mulier* 41. *ff. famil. hercis. dict. l. fin. ff. de iure patronat. d. l. si expressim* 19. *ff. de appellat. for.* 6. & *for.* 7. *in princ. de execut. rei indicat. dict. privil.* 82. *Domini R. Iacob. II. C. inter cæteras, de sentent. & re iudic.* docent Innocentius *in C. cum Bertoldus, eod. tit.* Bertazol. *cons.* 469. *num.* 2. *vol.* 3. Afflictis *decis.* 39. *num.* 5. Barcius *decis.* 45. Farinacius *in select. tom.* 1. *decis. Rot.* 151. *num.* 3. & *in noviter noviss. dec.* 77. Osascus *decis.* 1. *numer.* 49. Castillo *decis. Sicil.* 4. *pert. lib.* 1. Novar. *ad pragm. Neapol. titul. de offic. sacr. consil. collect.* 4. *num.* 26. Gratian. *discept. for. c.* 61. *num.* 10. & *c.* 266. *num.* 14. Carol. de Gras. *decis.* 2. *num.* 7. *tit. de solut.* Riccius *collect. decis.* 770. *ad fin.* Fontanella *d. decis.* 26. *ex num.* 19. *decis.* 205. *num.* 4. *decis.* 285. *num.* 10. & *decis.* 391. *numer.* 25. sed ad istum finem sententia adeo clare 61
debet continere iniquitatem, vt nulla dubitatio, vel offuscatio iniustitiæ interveniat; nam ea interveniente sententia sustinetur vt cum Angelo, Rota, Seraphino & alijs notant Scaccia *tract. de re indic. glos.* 14. *qu.* 11. *num.* 60. Sesse *de inhibit. dict. cap.* 5. §. 6. *numer.* 5. *in fin.* Maceratens. *var. lib.* 1. *resol.* 58. *num.* 5. Ciarlin. *controvers. forens. lib.* 1. *cap.* 49. *ex num.* 36. Salgado *d. c.* 9. *n.* 34. & 36. Postius *tract. de manuten. obser.* 12. *num.* 4. & *post eum.* Rota *decis.* 622. *numer.* 3. eadem Rota apud Othobonum. *decis.* 29. *numer.* 26. Don Mich. Franc. Vrrutigoyti *var. d. c.* 54. *num.* 136. *cum seq.* At nullitas rituа- 62
lis si sententia quoad merita iusta est venit confirmanda, præcipue in Supremis Curijs nomine Principis iusdicentibus, per tex. *in l. fin.* §. *vlt. ff. quod metus causa.*

Quid

Quid enim oportet forali diſpoſitione nullitatum remedium admiſſum eſſe, ſi hæc generalitas reperitur derogata per ſpecialitatem contentam *in for. 7. de Cur. & Baiul.* ibi: *in Curijs ordinariorum & delegatorum dicti Regni procedi valeat ſine omni figura iudicij ſolum attenta veritate negotij: & quod aliqua ſententia non valeat dici nulla occaſione obmiſſionis ordinis iudiciarij ſubſtantialis.* Idem cautum eſt *in for. 5. de clam. nõ mutan.* de quo aliqua dixi *dict. cap. 10. §. 1. num. 6. & n. 329. cum ſeqq.* quibus adde ad rem Cancer. *var. lib. 3. cap. 17. num. 55. cum ſeqq.*
63 *& num. 563.* Viuium *deciſ. 331. lib. 2.* Myſinger. *obſervat. 62. centur. 4.* Afflictis *deciſ. 250. & deciſ. 283.* Barboſam *lib. 2. voto 51. per tot.* Gratian. *diſcept. forenſ. cap. 206. num. 4. & c. 266. num. 15.* Salgadum *de reg. protect. dict. part. 3. cap. 9. num. 2. & 6.* Gabrielem Pereyra *deciſ. 19. ex num. 1. deciſ. 76. num. 4.* Ant. Faber *in C. lib. 3. tit. 12. defin. 24.* Dominus Leo *deciſ. 189. ex numer. 3.* alijs relatis Carleval. *dict. diſp. 16. num. 49.* Pluribus de more Giurbam *obſer. 108. num. 9. cum ſeqq.* qui interpretando Regi Ferdinandi legem *d. deciſ. 70. num. 16.* hanc pulchram rationem ſubiungit. *Statuentis Ferdinandi Regis mens fuit litigantium calumnias comprimere, qui ad defatigandum adverſarios ſolam proponunt nullitatem vt illos pluribus vexent iudicijs. Ideo in odium proponentium nullitatem, & in favorem eorum qui ſententiam obtinuerant, ſtatuit Rex, vt parte in meritis audita ſi ſententia fuerit iuſta confirmetur, ſicque reparetur nullitas.* Aliqua ad rem congeſſi *tract. de re crimin. controverſ. 70. num. 38.* Quæ doctrina pluribus Regiæ Audientiæ deciſionibus illuſtrata reperitur, quas congerunt Dominus Leo *d. deciſion. 189. num. 7.* & Dominus Don Petrus Sanz *in ſuis obſervat. lit. S, obſervat. 6.* An autem pariter procedat in his, quæ in ſolo ritu conſiſtunt, vt eſt diſtractio bonorum, dicam *cap. ſequenti.*

64 Plura inferri poſſunt ex hac doctrina, veluti quod ſi nullitates frivolæ, improbabiles, vel calumnioſæ appareant non ſuſpendunt curſum decem dierum ad appellandum, vt cum Bartulo, Baldo, & alijs probat Ioan. Garcia *de nobil. gloſ. 6. §. 2. n. 28.* & dixi *ſup. hoc cap. §. 2. num. 57. cum ſeqq.* Quod ſententia ſuper nullitate lata non facit numerum ad conſtituendam rem iudicatam per text. *in Clement. 1. de ſent. & re iudicat.* pluribus congeſtis docent Didacus Covarruvias *pract. capit. 25. num. 5.* & Salgado *dict. part. 3. cap. 16. ex num. 47.* & ratio eſt, quia regulariter ſententia nullitatis tendit ad
65 diverſum finem ac ſententia lata ſuper meritis, nempe ad detegendum vitium iudicij, & ſic me referente fuit deciſum in Regia Audientia *die 16. Ianuarij 1655.* in cauſa Don Petri Caſaſus, cum Michaële Flavia, actuante Torres. Sed ſi partes ſubintrant diſcutionem meritorum, & de eis cognitum ſit, ſententia repulſæ nullitatis iam tendit ad eundem finem, & convenit in ſubſtantia, & qualitate cum prima, & numerum facete deber, ſic tradunt Ruginel. *tract. de appellation. §. 12. gloſ. 1. numero decimo, verſ. omneſque.* Foſſan. *deciſ. 228.* Decius *conſil. 385. numer. 2.* Scaccia *de appellat. quæſt. 17. limit. 1. num. 21. & de Iudic. cauſ. civil. & crimin. lib. 2. cap. 7. num. 457.* Salgad. *d. cap. 16. numer. 25.* ſed hæc &
66 ſimilia omitto libenter, concludendo, quod in dubio nullitas repellenda venit per text. *in l. quoties 12. ff. de reb. dubijs* quem ad rem expendit Doctiſſimus Præſul Valenzuela *conſil. 72. num. 41.* alijs congeſtis idem tenuit Antoninus Amato *reſol. 66. num. 31.* Et quod allegans nullitatem, ſi dedit ei cauſam audiendus non eſt
67 per text. *in l. 1. §. ſi omnes, ff. de ventr. inſpiciend.* docent Craveta, Caprarius, Vancius, Magonius, Hondedeus, Rolandus & alij congeſti per Cyriacum *contr. 181. num. 68.* quod procedit non ſolum agendo, verum etiam excipiendo, alijs relatis idem Cyriacus *contr. 416. num. 10.* Ioſeph. Roſſa *conſult. 14. nu. 70. & conſult. 15.* plura qui cupit, capiat ex Doctoribus ſupra memoratis.

§. VI.

De Reſtitutione in integrum, implorata adverſus ſententiam diffinitivam, vel rem iudicatam ad interpretationem fori 11. de reſtit. minor. *& aliorum iurium.*

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

LA Cort puſque preſent lo Senyor Rey o abſent el Regne de Valencia donar benefici de reſtitucio als menors de vint anys: e ales altres perſones: les quals dejen haver reſtitucio; e reſtaurar als menors qualque dan hauran pres dintre vint anys.

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutio in integrum dicitur auxilium extraordinarium, & quare.*
2 *Reſtitutionis in integrum beneficium non ſolis minoribus, ſed cunctis concedi poteſt.*
3 *Fori Regni Valentiæ non ſolum minoribus hoc beneficium pollicentur.*
4 *Reſtitutionis gratioſæ materia hic non tractatur.*
5 *Reſtitutio in integrum principaliter, & incidenter implorari ſolet.*
6 *Reſtitutio in integrum læſionem, & cauſam ipſius læſionis ſupponit.*
7 *Reſtitutionis petendæ cauſa in minore faciliter probatur, difficilius reſpectu maiorum viginti annis.*
8 *Reſtitutionis beneficium non ſolum adverſus ſententias imploratur, ſed adverſus quaſcumque res quibus læſio ſequatur.*
9 *Differentia quæ verſatur inter maiores, & minores reſtitutionem implorantes eſt, quod minor directe reſtituitur adverſus ſententiam, maior verò tantum ad appellandum.*
10 *Textus* in l. fin. ff. de in integ. reſt. *emendatus expenditur.*
11 *Textus noſter deſumptus eſt* ex l. præſes 42. ff. de minor. *quæ expenditur.*
12 *Tempus implorandi beneficium reſtitutionis de iure digeſtorum annus erat.*
Conſtantini Magni conſtitutione, varia temporis ſpatia ad hoc conceſſa fuere, ibid.
13 *Iuſtinianus quadriennium conceſſit vniverſaliter ad implorandum hoc beneficium.*
14 *Fori Regni Valentiæ ſolum biennium concedunt.*
15 *Tempus implorandi reſtitutionis beneficium, currit à die ſcientiæ læſionis.*
16 *Reſtitutio implorata intra tempus ſtatutum ſuſpendit effectus ſententiæ.*
17 *Niſi calumnioſe petatur animo ſcilicet impediendæ executionis.*
18 *Vel adverſus ſententiam Principis.*
19 *Reſtitutio implorata adverſus ſententiam Principis, ſapit naturam ſupplicationis, & ſic præſtita cautione exequibilis fit.*
20 *Sed in Regia Audientia admiſſa eſt doctrina Saliceti, vt niſi allegata ſuſpicionis calumniæ, non deveniatur ad executionem ſententiæ.*
21 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
22 *Reſtitutione implorata poſt cœptam executionem, non ſuſpenditur executio.*
23 *Sed in vltimo decreto ratio reſtitutionis habenda eſt.*
24 *Cauſarum Patroni non facile iudicatis quieſcunt.*
25 *Reſtitutio ſæpius imploratur animo impediendi executionem ſententiæ.*
26 *Reſtitutionis beneficium elective competit cum ſupplicatione.*

27 *Minor*

27 *Minor quò ſupplicationem interpoſuit, ſi ex omiſſione implorandi reſtitutionem lædatur, reſtitui poteſt.*
28 *Reſtitutionis in integrum remedium ſpecies appellationis vel ſupplicationis eſt.*
29 *Reſtitutionis beneficium pinguius quam appellationis remedium dicitur, ſed appellationis fortius eſt.*
30 *Reſtitutionis remedium concurrere poteſt cum remedio nullitatis.*
31 *Sed declara* alternative, *dicendo ſententiam nullam, & ſi qua ſit, beneficium reſtitutionis implorando.*
32 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
33 *Si plures co litigantes ſint, an vnuſquiſque remedio diverſo vti poſſit.*
34 *Cohærentia cauſæ contemplanda eſt ad admittendum beneficium reſtitutionis.*
35 *Ex defectu allegationis huius incompatibilitatis remedia diverſa proſequi ſolent.*
36 *Ad beneficium reſtitutionis admittendum præcedere debet examen iuſtificationis læſionis, & cauſæ.*
37 *Obſervantia Regiæ Audientiæ omittit examen huius iuſtificationis, ex eo quod reſtitutio in dubio concedenda ſit.*
38 *Praxis Regni Valentiæ, quoad admiſſionem remedij traditur.*
39 *Allegatio calumniæ, vel malitiæ ſpectatur, vt cauſa cognita ad executionem ſententiæ procedatur præſtita cautione.*
40 *Sententiæ nullitate detecta, non eſt opus reſtitutione.*
41 *Reſtitutio implorata cenſetur per clauſulam ſalutarem* omni & meliori modo.
42 *Si poſtuletur id quod ſola reſtitutione concedi poteſt, ipſa reſtitutio implorata videtur.*
43 *Deciſio Regiæ Audientiæ.*
44 *Indices ordinarij poſſunt concedere reſtitutionem.*
45 *Sed iſta concluſio procedit dum beneficium imploratur adverſus ſententiam ipſius, vel inferioris.*
46 *Reſtitutionis beneficium regulariter imploratur coram Iudice proferente ſententiam.*
47 *Reſtitutio in integrum poteſt implorari coram ſuperiori.*
49 *Reſtitutio ad totam cauſam quando imploretur, & quos effectus producat.*
48 *Superioris eſt reformare ſententias inferiorum.*
50 *Reſtitutio implorata adverſus ſententiam tantum quid operetur.*
51 *Quæ cauſæ allegandæ ſint ad hoc vt reſtitutio maiori concedatur remiſſive.*

1 REſtitutionis in integrum beneficium dicitur ab Vlpiano *in l. in cauſæ cognitione* 16. *in princ. ff. de minor.* & à Caliſtrato *in l. 2. ff. ex quib. cauſ. maior.* Auxilium extraordinarium. Quia irregulariter iure Prætorio pollicebatur ad ſubveniendum lapſos aut circunſcriptos adverſarij calliditate, vt idem Vlpianus docet *in l. 1. ff. de in integ. reſtit.* Quare certiſſimum eſt, quod licet frequentius per minores imploretur: nemo tamen videtur excluſus, quem Prætor in integrum ſe reſtituturum non polliceatur, vt dicebat Paulus *in l. nemo. 5. ff. eodem.* vt latè docuerunt Petrus Rebuffus *ad leg. Gal. tom. 2. tit. de reſtit. in integ. in præfat. num. 11.* Sforcius
2 Oddo *pleno tract. de reſt. in int. part. 1. quæſt. 1.* Maranta *de ordin. iudic. part. 6. num. 77. cum ſeqq.* Ant. Gomez *lib. 2. variar. cap. 14.* vbi pluribus congeſtis Ayllon Veroius *in cap. 1. de integ. reſtit. à num. 123.* Petr. Gregor. *lib. 50. ſyntag. cap. 1. ex num. 38. & tract. de appellat. c. 8.* Hugo Donellus *lib. 21. comment. ex cap. 4.* vbi Illiger. Morla *in Emporio titul. 5. per tot.* Fontanella *deciſ. 111. cum aliquib. ſeqq.* Scaccia *de appellat. quæſt. 19. remed. 2. ex num. 10.* Garcia *de Nobilit. gloſ. 6. §. 1. num. 36.* Torreblanca *de iur. ſpirit. lib. 15. cap. 12. num. 106.* Thoro *in compend. deciſ. verb. reſtitutio in integrum an concedenda, lib. 2.* Novar. *ad pragm. Neapol. ad prag. 1. de minor. colloc. 1. per tot.* Marin. *lib. 2. quotidianar. cap. 96. ex n. 10.* apud quos plures. Quod agnoſcens Iacobus Rex noſter in *hoc for. 11.* non ſolum minoribus auxilium reſtitutionis in integrum conceſſit, verum etiam cæteris, vt in eo dicitur ibi: *als menors de vint anys e a les altres perſones les quals dejen haver reſtitucio.* Quæ quidem ver- 4
ba excludunt reſtitutionem gratioſam per Principem faciendam, de qua hic non agimus, ſed reſtitutionem cumprehendit æquitate ſuadente per viam iuſtitiæ concedendam, quæ ab illa in pluribus differt vt notant Oddo *dict. p. 1. quæſt. 1. articul. 5.* Garcia *de nobilitat. d. gloſ. 6. §. 1. ex num. 43.* Illiger. *ad Donell. d. lib. 21. cap. 5. lit. B.* Scaccia *de appel. d. quæſt. 19. remed. 2. num. 26. cum ſeqq.* ſed comprehendunt tam reſtitutionem principa- 5
liter, quam incidenter imploratam. Sed quia hæc peti non poteſt adverſus ſententiam ex doctrina Abbat. *in c. ſuſcitato 6. num. 5. de iur. iuran.* Ferreti *conſil. 43. n. 3. & 5.* Æmil. *conſil. 56. num. 2.* Rolandi *conſil. 26. ex n. 1. tom. 1.* Riminaldi Iunioris *conſ. 103. numer. 51.* Magonij *deciſ. 67. num. 14.* Ciriac. *controverſ. 380. numer. 34. cum ſeqq.* ideo *in hoc* §. tantum de principaliter implorata adverſus ſententiam ſcilicet, ad illius retractationem verbum inſtituimus. Sed quia conceſſio remedij requirit læſionem, & iuſtam cauſam implorandi per text. *in* 6
l. 3. ff. eod. l. quod ſi minor 24. §. *non ſemper, l. non omnia* 44. *ff. de minor. for. 14. de reſtit. minor.* vt pluribus congeſtis probat Gratianus *diſcep. forenſ. cap. 762. ex num. 15.* & minores eo ipſo quod tales ſint cauſam legitimam implorandi probatam habent text. *in d. l. 1. ff. de minor.* quia ſola ætatis debilitas ſufficit ad obtinendum beneficium hoc, inde fit quod minores frequentius eo vtan- 7
tur quam maiores, quibus difficilior eſt comprobatio cauſæ *l. 2. ff. ex quib. cauſ. maiores.* Neque hoc auxilium adverſus ſententias tantum in vſu eſt, de quo late *in l. 1. & tot. titul. C. ſi adverſ. rem indic. l. divus 7. ff. de in integ. reſtit. l. Præfecti, cum l. ſeqq. ff. de minor. cap. 1. de reſtit. in integ. in 6. c. ſuſcita eod.* tradunt Oddus *d. tract. de reſtit. part. 2. quæſt. 72. art. 1. & 4. numer. 66. & qu. 43. num. 1. & 35.* Turret. *conſil. 54. numer. 3. lib. 3.* Burſat. 8
conſil. 101. num. 25. Surdus *conſil. 70. num. 13.* Morla *in empor. d. tit. 5. quæſt. 3. num. 12.* Ant. Amato *var. lib. 2. reſol. 65. ex num. 1.* ſed etiam adverſus contractus, & cæteras res geſtas ex quibus læſio ſequatur, & cauſa implorandi legitime oſtendatur *dict. l. 1. ff. de minor. dict. l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior.* & in Codice Iuſtiniani plures rubricæ reperiuntur, quæ tractant de iſtis reſtitutionibus. Quod de iure Valentino probat *for. 2. eod. tit.*

Sed quoad iudicialia hæc differentia verſatur inter 9
implorantes maiores vel minores, quod minores etiam ſi à tutoribus, vel curatoribus defendantur, cauſa cognita reſtituuntur directe adverſus ſententiam. Maiores vero ſi per procuratores defenſi fuerint, ſubveniuntur tantum ad appellandum, tex. *in l. fin. ff. de in integ. reſtit.* Quam differentiam nota vti textualem; & licet Gloſſa, & Bartolus *ibid.* dixerint quod maiores indefenſi ad totam cauſam reſtituuntur, minores autem legitime defenſi reſtituuntur, quos etiam ſequuti fuerunt Baldus & Rebuf. *in dict. proœm. nu. 27.* Iacob. Cuiac. *in eod. tex.* ſed hæc interpretatio corruit, dum aſſerunt quod minor legitime defenſus reſtituendus eſt indefenſus minime, quia ſententia non ſubſiſtit per tex. *in l. penult. C. ſi adver. rem iudicat.* ſi enim legitime defenſus fuerit, ſententia ſuſtinetur, & læſio probari non poterit, quia ad eam probandam requiritur quod verificetur omiſſio in probando, vel allegando; & quod ſi allegaſſet, vel probaſſet ea quæ omiſit, ſententia veniret revocanda, vt cum Oddone, Guid. Pap. Alex. Roland, Fran. Marco, Rota, Benitend. Turret. & Beroio tenet Maceraten. *lib. 2. var. reſol. 8. num. 56.* his & alijs congeſtis Gratian. *dict. cap. 762. num. 18. & 19.* Ex quibus recte concluditur, quod legitime defenſus etiamſi minor ſit, non debet in integrum reſtitui. Demum Gloſſa, Bartolus, & Baldus tenuerunt quod reſtitutio concedenda erat adverſus *rem publicam* vt in littera textus dicitur, ſed perperam, nam vt cum Goveano, & Cuiacio: *vbi prox.* notat Gothofredus

fredus contra *rem iudicatam* dicere debuit. Quæ enim æquitas suadere poterit quod minori legitime defenso succurratur ? sensus itaque est, vt minori qualitercumque defenso, succurratur per restitutionem quoad totam causam : maiori vero ad appellandum tantum. Et sic minor per hoc auxilium poterit directe agere ad retractationem sententiæ, in eo nempe iudicio restitutionis ; maior autem nequaquam, sed tantum vt sibi appellandi facultas concedatur ; & in iudicio appellationis tractabit de revocatione sententiæ.

Hæc per nostros foros statuta sunt : respectu minorum nostra interpretatio clare habetur *in for.4. eod. tit.* ibi: *en ço que porran provar que seran damnificats*. Quoad maiores in *nostro tex.* quia postquam Iacobus Rex constituit, quod restitutio concedatur minoribus, & cæteris personis quibus debeatur, subiungit quod minoribus reficiatur læsio illata intra minorem ætatem; dum enim discretive loquitur omnibus remedium concedendo, & solis minoribus reparationem læsionis ibidem dando, intelligere debemus quod eadem differentia retenta minoribus tanquam magis privilegiatis, læsionis reparationem concessit in eodem iudicio restitutionis, maioribus tantum concessa facultate appellandi. Quoad amplius suadetur ex eo quod iste forus desumptus fuit ex textu *in l. præses 42. ff. de minorib.* vt in apostilla dicti fori dicitur. Vlpianus enim *in d. l. præses* sic dixit : *quod enim appellatio interposita maioribus præstat, hoc beneficio ætatis consequuntur minores*. Hæc verba regulariter interpretantur eo sensu, vt minor per restitutionem consequatur eundem effectum ac maior per appellationem ; sed negari non potest, quod concordant cum *d. l. fin.* sensum extendendo ad id quod dicimus, nempe quod minori conceditur privilegium agendi directe ad retractationem sententiæ mediante restitutione, sed maiori tantum ad appellandum, vt in iudicio appellationis retractationem consequatur.

12 Dices quod non semel maiores in iudicio restitutionis retractationem obtinent, quod non nego, fatendo pariter, quod in praxi hanc differentiam admissam non viderim ; sed similiter certum est, quod hæc dispositio non deducitur, & sic quanquam certa sit ; ex consensu partis de meritis sententiæ tractando iudicium sustinetur, sicut subintrando discutionem meritorum rei iudicatæ, secunda sententia sustinetur contra primam vt dicebamus *cap. præced. §. 1. num. 161.* vbi plura congessi. An autem maior factus tempore prolationis sententiæ restituatur adversus eam, si lis dum minor erat suscitata fuerit disserunt, alijs relatis, Morla *dict. q. 3. num. 14.* Odd. *d. q. 72. art. 5. à n. 76.* & Amato *d. resol. 65. ex n. 2.*

13 De iure digestorum annus vtilis concedebatur ad imporandum beneficium restitutionis computandus à die quo experiundi potestas erat. *d. l. 1. §. item si quid, ff. ex quibus caus. mai.* Ex Constantini rescripto contento *in l. 2. C. Theodos. de integr. restit.* varia temporum spatia, secum dum differentiam regionum, assignata erant, sed Iustinianus *in l. fin. C. de tempor. in integ. restit.* omnia adæquavit, quadriennium continuum vniversaliter concedendo, ita vt minoribus à die quo vigesimo & sexti anni dies illuxit quadriennium computetur. Maioribus vero à die cessationis impedimenti, vt in tex. habetur & docet Cuiacius *in tract. de diverse. tempor. præscript. cap. 22.*

14 In nostro Regno maior ætatis quisque reputatur ab anno vigesimo completo, & tempus implorandi beneficium restitutionis ad biennium restrictum est tam in minori quam in maiori *for 1. 2. & 4. eod. tit.* notat Morla *d. tit. 5. in princip. numer. 8.* Computatur itaque hoc biennium minoribus à die impleti anni vigesimi, quo fiunt ætate maiores, vt in dictis iuribus dicitur, nisi probabilis ignorantia læsionis allegaverint, nam eo in casu currit à die notitiæ, vt tenuerunt Ripa *in l. admonendi, numer. 17. ff. de iur. iuran.* Oddus *de restit. quæst. 76. numer. 38. & quæstion. 0. à num. 37.* Maioribus vero à die actus gesti, vt *in dict. for. 2.* dicitur ; quod ego intelligo de læsione resultante ex actu ab ipso implorante gesto, cum læsio tunc ignorari regulariter non videatur. Si vero ab alio gestum fuerit, vel ignorantia non culpabilis comprobetur, à die notitiæ computandum erit, vt docent Baldus *in l. falsam, C. si ex falsis instr.* Hippol. de Marsil. *singular. 572.* Caldas Pereyra *in repet. l. si curatorem habens, vers. infra legitimum, C. de in integ. restitut.* Gratian. *discep. forens. cap. 408. numer. 12.* Ant. Gomez *lib. 2. cap. 14. num. 7.* vbi Ayllon. Cancer *variar. lib. 2. cap. 1. num. 233. & lib. 3. cap. 2. num. 86.* Marinis *quotidian. resolut. lib. 1. cap. 299. num. 10.* Valenzuela *consil. 182. num. 20.* Ciriacus *contr. 270. num. 41. cum seqq.* Et sic decisum fuit in Regia Audientia Valentiæ, sententia publicata per Franciscum Paulum Alreus *die 2. Septembris anni 1611.* ad favorem Mariæ Magdalenæ del Bosch & de Benavent, contra Don Michaëlem Iofre.

Ex his infertur differentia præcipua inter hoc be- 17
neficium, & remedia appellationis, supplicationis, vel nullitatis, nam hæc vt suspendant effectus sententiæ adhibenda sunt intra decem dies peremptorios, modo quo diximus in proximioribus. At vero hoc beneficium restitutionis in integrum imploratum intra tempus duorum annorum suspendit effectus sententiæ, ita vt nihil innovandum sit ea pendente tex. *in l. vnic. C. in integ. rest. postulat. ne quid novi fiat.* quam conclusionem tenent & exornant alijs relatis Amat. *decis. 181.* Vincen. de Franch. *decis. 86. num. penult.* Michaël Ferrer & cæteri congesti per Fontanellam *de pact. nuptial. tom. 1. claus. 4. glos. 18. p. 1. num. 102.* Cancer. *dict. lib. 2. cap. 1. num. 243.* Scaccia *dict. quæst. 19. remed. 2. ex n. 64. & 85.* Giurba *decis. 19. num. 6.* Valenzuela *cons. 62. n. 89.* Noster Episcopus Carthaginensis Dominus Rojas *decis. Rot. 125. num. 1.*

Hæc regula limitatur si restitutio calumniose im- 18
ploretur, per tex. *in c. suscitata, de in integr. restit.* vbi communiter Canonistæ *l. minor. 18. §. 1. ff. de minor.* docent præter ordinarios Gratianus *discep. for. dict. c. 762. num. 22. cum seqq.* Carleval. *de Iudic. lib. 2. tit. 3. disp. 16. num. 4.* Cancer, *dict. cap. 1. num. 263.* Novar. *dict. collect. 1. de minor. num. 23.* Ioan. Bap. de Thoro *lib. 2. verb. restitutio in integrum maiori.* vel si adversus sententiam Principis imploretur *dict. l. minor. 18. §. 1.* docent Covarruu. *pract. cap. 25. num. 7. vers. item quia,* Gravat. *ad Vestril. lib. 8. cap. 1. num. 29.* Boer. *decis. 65. num. 7.* Menoch. *de adipiscend. poss. remed. 4. num. 831.* Lancellot. *de attent. quæst. 18. ex num. 109.* Afflic. *decis. 356. num. 3.* Oddus *part. 1. quæst. 43. art. 2. num. 51.* Scaccia *dict. remed. 2. num. 107.* Flores de Mena *var. lib. 1. quæst. 5. n. 6.* Ioan. Bap. de Thoro *in compend. decis. lib 2. verb. restitutio in integrum adversus sententiam* Carleval. *d. disput. 16. num. 45.* Capicius *decis. 53. ex num. 1.* Capella Tholos. *decis. 54. vbi* Aufred. Benitend. *decis. 85. num. 13.* Fran. Marcus *decis. 54. num. 3.* Thesaur. *decis. 181. num. 2. & 3.* Rota Bonon. *decis. 85. in fin.* Fontanella *decis. 114. n. 15. & decis. 116. num. 12. cum seqq.* Marin. *dict lib. 1. c. 200. num. 3. & decis. 16. num. 4.* August. Barbosa *in collect. d. cap. suscitata, & in dict. l. vnic. num. 10.* ex duplici ratione, nempe quod suspicionem calumniæ præseferat, 19
Principis sententiam captiosam arguendo, vt ex *dict. l. minor. & dict. cap. suscitata* infertur : & quia restitutio implorata adversus sententiam Principis sapit naturam supplicationis tex. *in l. Præfecti 17. ff. de minor. l. divi fratres 27. ff. de pœnis* vt infra dicam *num. 28.* & sic executioni deducenda venit præstita cautione tex. *in authent. quæ supplicatio de præcib. imper. offer. dict. c. sucitata.* cum alijs congestis per Gartiam *de nobil. d. glos. 6. §. 2. n. 21.* & per me hoc *cap. §. 3. num. 31.* sed quamvis Regia Au- 20
dientia Valentina nomine Principis sententias ferat, non tamen eas executioni deducit pendente beneficio restitutionis, oblata simpliciter cautione sequendo Doctrinam Saliceti *in l. 1. C. ne liceat tert. provocar.* approbatam per Gartiam *d. §. 2. ex num. 31.* Nisi expresse deductum sit, quod calumniam sapit, & tunc causa cognita ad executionem præstita cautione procedi mandat, sic in ea decisum fuit Regia sententia publicata

per

per eundem Alreus *die* 4. *Maij* 1592. inter Syndicum
21 villæ de Cullera,& syndicum oppidi de Zueca,& *anno* 1630 inter Dyonisium Dassio Patrem , & legitimum administratorem Domnæ Silviæ Dasio , cum Domna Sebastiana de Herrero:& recenter me referente in hoc Supremo,in causa Marchionis de Benedites cum Almirato Aragonum *anno* 1674. Sed in hac specie , cum non solum ducta fuisset ad Supremum causa hæc , sed simul principalis ex remedio litterarum causa videndi, & recognoscendi , & sententia confirmata fuisset eodem die , non fuit adiectum onus cautionis specialis,
22 cum iam remedium exclusum reperiretur.Et in hoc articulo nota, quod si beneficium restitutionis denegatum sit,& à tali denegatione appellatio interponatur, etiam , si admissa fuerit , non suspendit executionem sententiæ contra quam imploratum fuit , ex traditis per Magonium *decis.*132. *num.*11. & clarius per Vinc. de Franchis *decis.* 702.*num.*4. & Novarium *d. collect.*1. *n.*34. præstita tamen cautione , vt idem Franchis explicat.

Limitatur pariter prædicta conclusio,quando bene-
23 ficium restitutionis imploratum fuit incœpta iam executione sententiæ , nam eo in casu executio non debet suspendi ex pluribus congestis per Vincent. Carroz.*de except. adverſ. ſent.præiud.excep.*48.*num.*57. Gratian.*decis.*172.*num.*3. French.*decis.* 86. *ex num.*1. Puteum *decis.*10. *de in integ.reſt.* Caputaq. *decis.*339.*num.*2.*part.*1. Marin. *dict.lib.*2. *quotid.cap.*200. *ex num.*1. Fontanell.*d. decis.*116. *num.*6. qui bene explicat , quando executio cœpta dicatur, pluribus congestis D.Præsul Rojas *dict. decis.* 325. *num.* 4. Quam conclusionem declara cum Carleval. *dict. disput.*16.*num.*34. ita vt cursus executionis non suspendatur,sed in vltimo decreto ipsius executionis, ratio restitutionis habeatur, ista videlicet forma, quod si iustificetur , pignora non distrahantur & imploranti restituantur.

24 At quia causarum Patroni,non facile iudicatis quiescunt,ne ipsorum errores detegantur , vt fatetur Fontanella *dict.decis.*113. *num.*1.& 2. dum cernunt supplicationis remedium effectum suspensiuum stabilem non producere , quia sententiæ Regiæ mediante cautione exequibiles fiunt vt dixi *sup.hoc cap.*§.3.*ex num.*31. Restitutionis beneficium adhibent , quod elective cum supplicatione plurib⁹ in casibus competit , & omissa supplicatione , restitutionem implorant vt tradit Dominus Leo *decis.* 166. *n.*7. *cum seqq.* cuius doctrinam
25 non bene perceptam expendit Fontanella *eod.decis.*113. *n.*6. Quia noster Leo , minime docet quod in Regno Valentiæ post intentatum remedium ordinarium supplicationis illius renunciatio simpliciter admittitur, vt prosequi valeat extraordinarium restitutionis , contra dispositionem textus *in d.l. in causæ,in princip.ff. de minor. d.l.*2. *ff.ex quib. caus. maior.* Quod enim *n.*9. tradidit,est,quod sæpius restitutionis remedium pinguius est remedio appellationis, vel supplicationis , & si minor ex eo quod supplicationem elegerit læsus evaserit,posse restitui adversus electionem supplicationis , & hac re-
26 stitutione obtenta,iterum restitutionem implorare poterit adversus sententiam;quod est valde diversum.Neque ex eo derogatur regula *d.l.in causa* 16.& *d.l.*2.quæ dictat cessare remedium extraordinarium vbi adest ordinarium : non enim opus esset speciali restitutione adversus electionem remedij ordinarij, nisi dicta regula subsisteret. Et quamquam difficile sit quod ex hac electione læsio resultet sufficiens ad concedendam restitutionem per textum *in l. scio* 4. *ff.de in integ.reſtit.* in qua Calistratus respondit,ex minima læsione restitutionem non esse concedendam in magnis,*l.si quis* 9. *in fin. ff. de dolo. l. bona fide* 54. *ff. de contr. emptio.* cum simil.

27 Verumtamen est quod aliquando gravis læsio resultare poterit , ad quem casum vtilis erit similis praxis ; est enim certissimum quod ista remedia cumulari non possunt,ita vt vno eodemque tempore prosequantur , sed alternative eligi possunt ab eo cui vtrumque competit ex doctrina Bartol. *in l. si expressim, num.*9. *ff. de appellat.* Oldradi *consil.* 103. *in vlt. dub.* Oddonis *de restitut. quæst.*17. *art.*16. *numer.*118. cum alijs congestis
28 per Fontanellam *dict. decis.* 113. *ex num.*7. Imo si veritatem amamus,fateri debemus quod restitutio in integrum quoad effectum , species appellationis vel supplicationis est , text. *in l. Præses* 42. *ff. de minor. & in l. si causa cognita* 32. *C. de transact.* ibi : *appellationis,vel in integrum restitutionis solemnitate suspensa non est* docent Baldus *consil.*441. *num.* 11. *vol.*1. Benitend. *decision.*85. Magon. *d. decis.*132. *num.* 4. *inter Florentinas.* Cevallos *com. contr. commun. quæst.*830. *num.*19. Garcia *d. glos.*6. §.2. *num.*20. & 26. Oddo. *dict.quæst.*42. *ex num.*1. Ioan. Bap. de Thoro *in compend. dict.lib.* 2. *verb. restitutio an concedenda sit maiori,* Giurba *decis.* 20*num.*11. Carleval. *d.disput.* 16. *num.*41. & Dominus Crespi *obser.*9. *nu.*61. ferme idem asserit , dum hæc remedia æquiparat.

29 Ex quo principio oritur, quod restitutio implorata adversus sententiam à qua appellandum est , executioni non mandetur , quia appellatio per se suspendit tex. in *l.*1. & *tot. tit. ff. nil. novar. appell. pendent.* At vero implorata adversus sententiam à qua non potest appellari, sed supplicandum est, exequibilis fit præstita cautione sicut interposita supplicatione fieri solet.Et quãquam Dominus Leo *vbi proxim.* electionem concedat ea ratione quod restitutio, pinguius remedium sit : tamen fortius, & securius est remedium appellationis, vt docent Albericus, Baldus, & Paul. de Castr. *in l.fin. C. si adversus libert.* Vincent. de Franch. *decision.*684.*nu.*5. Thoro *vbi proxime*, & ratio est manifesta ; nam minor restituitur ad appellandum,*l.ait Prætor* 7. §.*penult. ff. de minor.* si enim pinguius esset restitutionis remedium directe imploratum adversus sententiam, supervacanea esset restitutio ei concessa ad appellandum : quare in puncto iuris certissimum est quod restitutio non est concedenda vbi minor iuvari potest remedio ordinario.

30 Respectu remedij nullitatis dubitari merito potest, nam in illo iudicio frequentius solum agatur de nullitate rituali *vt* §. *præced.* dixi,raro namque evidens iniustitia in sententia continetur notorie ; quare obiecta nullitate vt de meritis sententiæ tractetur solet implorari beneficium restitutionis desumpta praxi ex text. *in c. constitutus* 8. *de in integr. restit.* vbi communiter Doctores Guido Pap. *singul.*220.& *decision.*143. Andr. Gail. *lib.*1. *de pace publ. c.* 25. *ex num.* 1. Rovit. *ed pragm.*1. *de minor. numer.*2. Thoro *in comp. dcision. lib.*1. *verb. restitutio in integrum an concedenda sit,* Valenzuela *consil.* 31
182. *numer.*22. Sed hoc intelligendum est alternative: nempe dicendo sententiam nullam,& si qua sit restitutionem implorando provt factum esse conspicimus in specie *d.c. constitutus.* In Regno Valentiæ hoc difficultate non caret,quia vt probavi §.*præced. num.* 5. nullitas dici non potest nisi in appellatione , & cum is cui appellatio competit restitui volens, audiendus non est, sic similiter qui nullam sententiam dixit ; nam nullitas remedium ordinarium à pluribus reputatur. Magnifi- 32
cus Ioannes Baptista Polo *in suis adversar. adverſ.* 138. expresse asserit in hanc sententiam Regium illum Senatum inclinasse , & concludit sic decisum fuisse regia interlocutione *diei* 15. *Octobris anni* 1623.in causa Conductorum Vectigalium,cum Syndico Civitatis Valentiæ. Si receptum esset in praxi quod nullitas non admittatur , nisi in appellatione absque dubio hæc sententia admittenda esset ; verum quia passim nullitates recipiuntur extra appellationem , auctoritas text. *in d. c.constitutus* cogit me recedere ab opinione doctissimi illius Senatoris.

33 Quæ intelligenda sunt si vnus tantum litigator ipsis remedijs vti velit , sed si sunt plures, qui contra te litem fovent, & postquam obtinuisti vnus appellat , vel supplicat ; alius nullitatem dicit , & alius beneficium restitutionis implorat ; concurrere ne poterint hæc remedia vno eodemque tempore ? Vide ad rem optime differentem Fontanellam *decis.* 521. *per tot.* vbi tradit

decisionem

34 decisionem Senatus Cathaloniæ pro vtraque parte; sed meo iudicio, diffinitum per primam Aulam negando concursum remediorum fortioribus nititur fundamentis, quare huic sententiæ adhæreo: addendo, quod si ad impediendam executionem sententiæ præstita cautione, sustineretur iudicium restitutionis suscitatum per vnum ex adversarijs, permanente etiam iudicio appellationis, vel supplicationis de re connexa vel individua, sequeretur maximum absurdum, quia causa appel-
35 lationis, vel supplicationis prosequenda esset coram Iudice *ad quem*, causaque restitutionis coram Iudice *à quo*, multiplicarentur iudicia, causæ continentia divideretur, & possent resultare sententiæ diffinitivæ adinvicem oppositæ: quando Modestinus in restitutione concedenda, vel deneganda cohærentiam contemplandam docet *in l. etiamsi pater* 29. §. *ex causa. ff. de minor.* notat ad rem Morla *d. q. 5. num. 15. vers. non obstat tertio.* Hæc quoad appellationem; quoad nullitatem vero, ipsa læsionem comprobat, & ob eam restitutio concedenda est, vt cum Abbate, Seraphino, Cavaliero, & alijs probat Rojas *decis.* 114. *num.* 1. & 6. & sic nullitas concurre non potest cum restitutione, cum præambula sit ad admittendum remedium. Hæc in praxi subsistunt, quamvis aliquando qui protelare lites desiderant, dolose hæc remedia adhibent seorsim, & nihil opponens is cuius interest, transeunt quamquam immerito, ex defectu contradictoris.

36 Sed vt pergamus, inquirere debemus an ad admissionem instantiæ restitutionis in integrum præcedere debeat aliquod examen? & certissimi iuris est per tex. *in l. 3. ff. de in integr. restit.* ibi: *vt iustitiam earum causarum examinet, an verè sint, quarum nomine singulis subvenit d. l. minor autem* 18. §. 1. *ff. de minor.* ibi: *Glabrionem Acilium, Divus Severus, & Imperator Antoninus non audierunt incolorate restitui desiderantem.* vbi communiter Doctores, Fontanella *d. decis.* 114. *num.* 5. accuratè praxim Cathaloniæ tradit, dicens quod ad admissionem instantiæ restitutionis necessaria est aliqualis iustificatio seu fumus iustitiæ. Idem dixerant Giurba *decis.* 33. *num.* 6. Gratian. *discep. forens.* 449. *n.* 44. Ciarlinus *lib.* 2. *controvers. c.* 134. *n.* 10. apud quos plures; ad retractationem vero sententiæ, ope restitutionis admissæ plena iustificatio.

37 In praxi Regni Valentiæ idem ferme observatur, dempto eo, quod ad instantiam admittendam non fit examen solemniter alicuius iustificationis, forte quia remedium favorabile est, & in dubio admittendum, vt cum Decio, Afflictis, Rolando, Tapia, Gravato, Deciano, Eugen. Batcio Cevallos, Aldovino, Tusco Menochio & alijs docet Giurba *decis.* 18. *ex num.* 10. &
38 *decis.* 67. *ex num.* 3. itavt oblato libello in quo restitutionis beneficium imploratur expressam causæ evocationem postulando, ea concessa, Iudex iniunctionem decernit, & in articulo evocationis, si pars contradixerit iustificatio postulationis examinatur: & si calumniose petita censeatur, tunc pars postulat quod tanquam talis repellatur, & durante hac discussione sententia executioni deducatur præstita cautione. Reme-
39 dium formiter admittendum esse nunquam pronunciatum vidi, sed evocatione confirmata probationum termini, si res exigat, conceduntur, allegationes accipiuntur, & causa concluſa quid de iure procedat pronunciatur. Quæ quidem praxis non differt ab ea, quam de stylo Rotæ Romanæ tradit Postius *tract. de manuten. observat.* 8. *n.* 98. Partis itaque obtinentis pro se sententiam, allegatio calumniæ doli, seu malitiæ spectatur ad
40 exequendam sententiam præstita cautione; & causæ cognitio adhibetur; & hoc modo deductum fuit in dicta causa Marchionis de Benedites, atque in alijs quarum mentionem fecimus, & regulariter executio conceditur ex calumnia præsumpta, nam si detegitur manifesta, absque cautione ad executionem procedendum est, ex traditis per Lacellotum *de attent. p. 2. c. 18. n. 58. cum seq.* alijs relatis Magon. *d. dec.* 132. *n.* 7. & 8.

41 Dubitari non semel vidi, si is cui competit beneficium restitutionis in integrum, reparationem læsionis postulaverit, & in instantia ad quam illo opus habet, non exprimit eo vti se velle, sed adhibeat clausulam salutarem *omni & meliori modo*: censendus sit restitutionem imploralle? & affirmative respondendum est duplici ex ratione. Prima est ex vi ipsius clausulæ vt docent Mantica *de tacit. & ambig. convention. lib.* 11. *tit.* 20. *num.* 44. alijs relatis Giurba *decis.* 77. *numer.* 12. Macerates. *variar. lib.* 1. *resol.* 54. *num.* 6. *in fin. & lib.* 2. *resol.* 8. *num.* 43. *cum seqq.* Barbosa *de clausul. vsufreq.* 42
clausul. 95. *num.* 1. *cum seqq.* Secunda quam expendit Giurba *ibid.* quia dum postulatur id, quod solo beneficio restitutionis concedi potest, in necessarium antecedens, censetur imploratum beneficium, ex traditis per Benitend. *decision.* 4. *num.* 5. Gail. *lib.* 1. *obser.* 140. *numer.* 6. & alijs congestis per Giurbam *vbi prox.* Et sic decisum fuisse in Regia Audientia tanquam in dubium refert
43 idem Polo *Adver.* 139. contra Don Gasparem Artes, & ad favorem Francisci Mallent certo nomine *anno* 1620. Et quamquam æquiorem hanc partem credo, vt clientulo prosit instantia, necessarium est, quod sit ex his personis quibus indubitanter beneficium competit, nam dubio emergente cum remedium extraordinarium sit, expressionem requirere tenendum est: ob quod diserti Advocati, nunquam obliviscuntur implorare expresse beneficium; istæ namque omissiones tristissimos effectus producere solent, vel saltim litigiosum exitum facere, eius rei de qua dubitatio non haberetur.

Quis Iudicum cognoscere debeat de restitutionis 44
quæstione pariter dubitari solet. De quo late tractant Doctores superius congesti signanter Morla *d. tit. 5. in princip. num.* 10. *vers. sexto, præmittendum est:* Sed iuxta contenta in nostro textu difficultate caret, nam Iudicibus ordinarijs data est iurisdictio ad concedendam restitutionem *d. l. in causa* 16. §. *fin. ff. de mi-* 45
nor. l. præfecti 17. *ff. eod.* quod intellige si sententia adversus quam restitutio implorata fuit, lata reperiatur per ipsos vel suos prædecessores, vel per aliquem ex inferioribus, non autem si per Superiores Iudices iuxta *d. tex. in l. minor autem.* vt notant Morla *vbi proxime* & Scaccia *d. remed.* 2. *num.* 31. qui alios laudant; & si ordinarius habeat Tribunal cum administratione iurisdictionis, vt dignoscatur quod in viam iuris de hoc tractandum est; ad exclusionem Magistratus, qui non habet administrationem iurisdictionis, vt Gerens vices Gubernatoris sive Iustitia in civilibus absque Assessore restitutionem concedere nequeunt, quia de Consilio Assessoris causæ cognitionem adhibere tenentur, vt dixi *cap.* 6. §. 5. *ex n.* 32. Quæ concluſio deducitur *ex c. causa* vbi Glossa & Doctores *de in integr. restit.* Sed cum à 46
communiter contingentibus beneficium hoc imploratur ad impediendum effectum sententiæ, & litem protelandam, semper ferme, coram Iudice à quo sententia lata fuit, quæstio restitutionis in integrum suscitatur, conando ostendere quod ipse læsionem intulit, & ab ipso reparatio petenda venit, vt respectu eius qui omisit appellare intra tempora præfinita tradunt Scaccia *d. remed.* 2. *num.* 39. & Valenz. *d. consil.* 182. *num.* 26. Et quamquam non dubitem restitutionem peti posse tex. *in l. 1. & tot. tit. C. vbi. & apud quem.* quod etiam habetur in nostro textu, tamen in praxi nunquam vidi restitu- 47
tionem implotatam principaliter coram superiori, sed coram eodem Iudice. Sed si imploretur, & concedatur, tenebit, cum superioris sit reformare sententias inferioris, vt cum Abbate & alijs notat Scaccia. *d. remed.* 2. *n.* 31. *vers. ratio.* Ex qua declaratione ipse accurate infert 48
n. 35. quod sicut inferior non potest restituere adversus sententiam superioris, sic similiter restitutionem concedere non potest adversus contractum confirmatum decreto superioris, quod docuerat Oddo *de rest. p.* 2. *q.* 2. *art.* 19. *n.* 145. *vers. amplia.* Quæ est vtilissima extentio in praxi, cum quotidie in ea coram inferiori introducatur disceptatio de subsistentia actus roborati decreto superioris, de quo neque per viā restitutionis in integrū in-

ferior cognoscere potest ex tex. *in l. nihil. 35. ff. de reg. iur.*

49 Si autem implorans restitutionis in integrum beneficium probare aliquid intendat, dubitabis an ei terminus concedendus sit: Et resolutio huius quæstionis pendet ex forma implorandi; nam si restitutio dirigatur adversus omissam appellationem, ea concessa restauratur tota causa tam ad allegandum quam ad probandum. Idem evenit si omisso remedio appellationis restitutio dirigatur ad totam causam; in quolibet ex his casibus allegato atque probato id quod sententiam destruit, ipsa sententia debet retractari per tex. *in l. 2. C. si sæp. re-*
50 *stit. in integ. postul. glos. in l. 1. C. eod.* Hæc enim forma implorandi dicitur ad totam causam per Bartol. *in l. 1. C. si adverſ. rem iudicat.* quæ non solum prodest ad appellandum suo in casu, verum etiam adversus læsionem resultantem ex omissis probationibus, tex. *in l. minor 36. ff. de minor.* vbi eleganter Glossa, Bart. & cæteri interpretes. Si vero imploretur tantum adversus sententiam, supponendo processum rite factum, atque conclusum, & læsionem resultare ex pronuntiatis in sententia, quia perperam iudicatum fuit, restitutio tantum prodest ad iterum pronuntiandum, nullis factis probationibus, quare in primo casu concedenda est dilatio ad probandum iuxta naturam causæ de qua agitur, itavt semper dilatio hæc minor aliquantum sit quam ordinaria. In secundo vero casu, facultas probandi est deneganda ex Doctrina Pauli de Castro *in l. fin. C. si adverſ. rem indic.* Gregorij Lopez *in l. 16. tit. 11. part. 3. verb. que lo desatase*, & Ioannis Garcia *dict. glos. 6. §. 2. ex num. 1.*

51 Causæ vero ex quibus restitutio in integrum concedi debet minori, inquirere non est necesse, cum ipsa ætatis debilitas sufficiens sit vt omnes Doctores fatentur. Maiori vero plures causæ assignari possunt ex facto proprio, vt metus, *l. metum 9. §. ex hoc edicto 7. ff. quod met. cauſ.* dolus, *l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior.* iustus error, *l. 2. ff. eod.* omissio, *d. l. 1.* ex impedimento naturæ & aliæ plures, quas congerunt Oddo *p. 1. q. 1. art. 16. ex num. 106.* Duarenus *de restit. in integr. cap. 1.* Cuiac. *ad Rubricam ff. hoc tit.* Donellus *lib. 11. comment. cap. 5. cum seqq.* vbi Illiger & compendiose Iacobus Gothofredus *in paratitlon ad tit. C. Theodoſ. de integri restit.* Sed hæc iam non pertinent ad institutum nostrum, quare cum alijs ad materiam spectantibus petenda sunt à Doctoribus Superius memoratis.

§. VII.

De recursu per simplicem quærelam interposito, adversus sententiam pro explicatione for. 16. de clam. non mutando.

MARTINVS REX, Anno 1403. Valentiæ.

TEXTVS.

PLeyt de recors que sia de Ciutats o Viles Reals, o singulars de aquelles, lo qual devall de causa, o pleyt la qual, o lo qual segons fur se tracte, o deja tractar de nua paraula, e sens scrits: per semblant sia tractat, e menat de nua paraula, e sens alcuna scriptura.

SVMMARIVM.

1 *Regis officium est sublevare vi oppressos à manu calumniatorum.*
2 *Recursus denegandus non est, his quibus remedium ordinarium denegatur.*
3 *Appellatione prohibita, recursus ad Superiorem prohibitus non est.*
4 *Sententia sustinenda non est, si contineat iniquitatem manifestam.*
5 *Iudices non faciliter sententiam à se pronunciatam re-*
tractant, licet rectius procedant dum non pudet errorem corrigere.
6 *Recursus ad Superiorem quare, & quando concedatur. Recursus per viam simplicis querelæ quid sit, ibid.*
7 *Quando sententia dicatur notoriè iniusta.*
8 *Recurrens ad Superiorem solum audiendus est, si non habeat remedium ordinarium ex foro.*
9 *Hoc fundamento nititur praxis admittendi recursus emissos ab Ecclesiasticis per suos Iudices oppressos. Et à gravaminibus illatis per Barones Vassallis, ibid.*
Et ab impedimentis oppositis in electionibus per sortem fiendis, ibid.
10 *Recursus emissus adversus sententiam, tendit ad eundem finem ac appellatio.*
11 *Appellatio, & querela distinguuntur inter se.*
12 *Omnis appellatio est querela, sed non omnis querela est appellatio.*
13 *Appellatio, & simplex querela neque eisdem regulis constant, neque eadem tempora observant.*
14 *Recursus atque simplicis querelæ instantia, statim est disceptanda, atque finienda.*
15 *Recursus instantia secundum foros Valentiæ infra tres, vel quinque dies terminari debet.*
16 *Recursus adhibitus ad instar appellationis, vel supplicationis expediri eo modo debet.*
17 *Recursus emissus per viam simplicis querelæ non expeditur ad instar appellationis.*
18 *Recursus sequitur naturam illius causæ cui adhibetur, & num. seq.*
19 *Recursus officio nobili Iudicis ex æquitate admittendus.*

REgis proprium officium est, facere iudicium, & 1
iustitiam, & liberare de manu calumniatorum vi oppressos; vt ex sacra pagina doctrinam libans, docet Sanctus Hieronymus relatus *in c. regum 23. cauſ. 23. q. 5.* quam conclusionem pluribus congestis exornavi *supr. cap. 7. §. 1. ex num. 60.* & *tract. de re criminal. controverſ. 78. ex num. 1.* Hac de causa eis quibus remedium 2
ordinarium appellationis, supplicationisve denegatur competit remedium recursus ad Superiorem, iniquitatem sententiæ allegando, vt re inspecta mature, gravamen auferatur, & quod de iure procedat pronuncietur. Nam licet pluribus ex causis appellatio, vel supplicatio prohibeatur, vt in superioribus dixi; recursus a
Superiorem prohibitus non est, vt docent Vincentius 3
de Franchis *deciſion. 148.* Iacob. Menochius *de arbitrs iudic. q. 70. ex num. 21.* Steph. Gratianus *deciſion. 86. n. 12.* Farinacius *in praxi q. 17. num. 32. cum seq. & q. 101. ex num. 105.* Giurba *consil. 66. ex num. 9.* Valenzuela *consil. 195. num. 37. cum sequ.* Marius Cultelli *in Cod. leg. sicular. ad leg. Martini controverſ. 15. num. 2.* Scaccia *de appellat. quæst. 19. remed. 3. num. 1.* Augustinus Barbosa *voto. 4. num. 79. lib. 1.* Michaël Ferrer. *obſer. p. 3. cap. 12.* Iacob. Cancer. *var. part. 3. c. 18. ex num. 15.* Xamar. *de offic. iud. & Advocat. p. 1. quæst. 9. nu. 179.* Fontanella *deciſion. 286. cum seqq.* Don Iosep. Vela *disſert. 36. num. 28.* Thomas Delbene *de immunit. tom. 1 c. 8. dubit. 47. sect. 7. num. 6. & tom. 2. cap. 16. dub. 42. sect. 3.* Dom. Vico *ad pragm. Sardin. lib. 1. tit. 11. c. 2. num. 6.* Don Michaël Cortiada *deciſion. 25. num. 17.* cuius rei rationem tradidit Summus Pontifex *in c. inter cæteras. 9. de sent. & re iudic.* dicens. *Nec debet ei stare si iniquitatem contineat manifestam:* Vnde licet appellatio denegata sit, quia tres sententiæ conformes sint, vel quia propter excellentiam iudicantis excluſa sit; vel alia de causa, si iniquitatem sententia contineat, debet per Superiorem retractari. 4

Ne enim iniquitas hæc prævaleat, opportunum, ac necessarium fuit concedere aditum ad Superiorem per viam recursus, & simplicis querelæ, quibus nominibus promiscuè vsi fuerunt *for. 19. 20. & seq. de Cur. & Baiul.* si enim causa ex se inappellabilis, ex iniquitate appellabilis fit, vt pluribus probavi *supr. hoc eod. capit. §. 2. numero nonogesimo secundo*, dum de Iudice pronunciante non facile credendum sit, à se pronun-
tiata

tiata retractaturum, neque sententiam in aliquo mutaturum, vt apertè fatetur Calistratus *in l. Divi Fratres* 27.*ff. de pœn.* (licet satius, vel sanctius sit, ea quæ Iudices tanquam homines errasse conspiciunt abiecto pudore corrigere *c. qualiter* 17.*de accusat.*) imo neque appellationem admissurum in casu non appellabili, cum plures sint qui indignationem manifestant ex eo quod à sua sententia provocant, vt rescripsit Constans Imperator *in l.* 1.*C. de relat.* ibi: *ne à se provocetur, relatione præmissa terreat litigantes.* vt iniquitas prævalere non possit, necessarium fuit concedere aditum per remedium extraordinarium ad Superiorem, vt gravamen auferat, & iustitiam æqua lance ministret: mediante recursu & simplici quærela, quod in substantia est provocatio extraordinaria oppressi ad potentiorem, omissis solemnitatibus, vt ab oppressione liberetur.

Quæ definitio, vel si mavis descriptio desumitur ex textu *in cap. ex suscepto, de for. competent. l. vnde si Nervæ* 79.*ff. pro socio. l. si quis in ea culpa* 2.*in fi. C. de Custod. roor. Authent. de quæstor.* §. *super hoc. collat.* 6. tractant Gabriel Pereyra *in pleno tract. de man. Reg. per tot. signanter lib.* 1. *c.* 7. *ex n.* 1. Cevallos *in trac. de via violent.* Salgad. *de protect. reg.* Scaccia *de appellat. q.* 8. *n.* 143. *& q.* 19. *remed.* 3. in terminis noster Petrus Belluga *in specul. Princip. rub.* 38. 7 §. *conqueruntur, n.* 3. Dñs Leo *decis.* 49. *n.* 5. *cum seqq. lib.* 1. *& lib.* 3. *decis.* 20. *ex n.* 6. vbi plures congessit. Dñs Crespi *obser.* 10. *n.* 77. *& observat.* 60. *n.* 77. *cum seqq.* Peguera *in Praxi c.* 21. *ex n.* 3. & ibi: Ripoll. Fontanella *decis.* 286. *decis.* 287. *per tot. decis.* 341. *ex n.* 12. *decis.* 389. *n.* 18. *& decis.* 390. *n.* 23. quo remissive tradit, quando sententia dicatur manifestam iniquitatem continere, vt aditus patens ad Principem sit.

Quæ omnia absque dubio procedunt, quoties remedium ordinarium denegatur, per tex. *in l. in causa cognitione* 16. *in princip. ff. de minor.* de quo aliqua dixi §. *præced. n.* 1. *&* 29. Quod dispositione forali illustratur; nam 8 *in for.* 1. *ad fin. in extravag. qualiter Vassal. Magistr. Montes. fol.* 29. *pag.* 2. hæc verba habentur: *puix de les dites iniusticies, o greuges, lo agreujat no pogues haver remey, o auxili de appellacio o suplicacio: noes rahonable, que no puixa recorrer ne haver extraordinari auxili de recors.* Ex qua dispositione dimanat, quod in praxi admissum sit quod recursum emittens ad Superiorem audiatur solum dum non habet remedium ordinarium, quod de iure docuerunt Costa *de remed. subsid. remed.* 22. *n.* 4. Dñs. Leo *decis.* 9 2. *n.* 34. Ripoll. *d. c.* 21. *n.* 6. Fontanella *d. decis.* 287. *n.* 20. Qua ratione nititur tota praxis recursus emissi à Iudicibus Ecclesiasticis, modo quo dixi *sup. c.* 7. §. 1. *ex n.* 58. *& d. contr.* 78. *per tot.* Quod etiam admittatur à gravaminibus illatis per Barones vt tradidi *sup. c.* 6. §. 1. *ex n.* 57. de qua materia duo volumina scripsit Ioan. Mar. Novar. qui cum Luca de Pena *in l. in sacris, C. de prox. sacr. scrin. lib.* 12. & Covarr. *in repet. regul. possessor. part.* 2. §. 20. probat maximum gravamen esse quod Barones prohibeant Vassallis recursum ad Superiorem. sic tenet *lib.* 1. *gravam.* 25 1. *ex n.* 1. *& lib.* 2. *gravam.* 8 1. *n.* 4. id ipsum evenit respectu impedimentorum oppositorum insaculatis ad concursum electionis per sortem, de quo egi 10 *sup. c.* 4. §. 9. *n.* 2. & in alijs plurimis de quibus nunc non tracto, quia suo loco dicta remanent: solum hic tractandum est, de recursu admisso adversus sententiam quæ appellationem, vel supplicationem non admittit.

Qui quidem recursus licet tendat ad eundem finem 11 ad quem tendunt appellatio, & supplicatio, nempe ad retractationem sententiæ præiudicialis, non tamen eisdem regulis constat, neque eadem tempora servat; nam re bene inspecta aliud est recursus vel simplex quærela, aliud appellatio, notant Contard. *in l.* 1. *C. si de moment. possess. q.* 8. *n.* 13. *&* 20. Maranta *de ordin iudic. part.* 6. *vers. & quandoque appellatur, n.* 114. Maceratens. *variar. lib.* 1. *resol.* 42. *n.* 12. imo vt bene notat Iacobus Gothofredus *in l. si nominatus* 12. *C. Theodos. de appellat. & Consult.* se habent tanquam superius & inferius; nam omnis appellatio Quærela est: tex. *in l. Præfecti* 17. *ff. de minor.* ibi: *quia appellatio iniquitatis querelam continet.* Sed non omnis quærela appellatio est. tex. *in l. ab eo* 3. *C. quomod. & quand. Iudex.* in quo Antoninus Imperator aperte 12 docet, quod à sententia lata in absentem (à qua appellatione opus non est *l.* 1. §. *item cum ex edicto. ff. quæ sent. sin. appellat. recind.*) opus quærela est, ibi: *si vbi primum cognovistis non illico de statutis querelam detulistis.* Non inquam quærela tempora appellationis observat, vt probat textus *in d. l. si nominatus* 12. *C. Theod. de appellat.* ibi: *non appellatio sed querela hoc esse videbitur, ideoque nec tempora appellationum servanda sunt, sed mox super huiusmodi querimonijs disceptandum.* Quæ verba interpretatur 13 Iacob. Gothofr. *in comm. eius. tex.* ita vt illicò, nullis observatis terminis, vel solemnitatibus, de querela discepteturatque cognoscatur. Quod confirmari mihi videtur ex tex. *in c.* 2. *de officio Iudicis*, in quo Gregorius IX. Summus Pontifex, dum docet quod sine litis contestatione potest haberi recursus, satis indicat quod solem- 14 nitates iudiciales observandæ non sunt, cum de solemnibus iudicij litis contestatio censeatur *l.* 1. *C. de lit. contest. c.* 1. *vt lite non contest. cum simil.* vnde evenit quod omnes Doctores de recursu tractantes quos laudavimus *sup. n.* 6. *&* 7. extraiudicialem notionem recursum appellent, nulla namque observata solemnitate iudiciali, si de oppressione constat, gravatus sublevandus venit.

Qua de causa fori nostri cautum habent quod re- 15 cursus emissus ad Superiorem intra tres, vel ad summum intra quinque dies purgandus est, hoc est definiendus, si inter præsentes tractetur, si vero inter absentes infra decem, nisi per Iudicem iusta ratione aliud statuatur. *for.* 22. *&* 23. *de Cur. & Baiul.* Mediante qua dispositione, recte concluditur quod in Regno Valentiæ recursus non servat tempora appellationis, & brevissime expediri debet. Neque regulariter in causis civilibus in vsu est, nisi in casu denegatæ appellationis, vel supplicationis ea forma qua dixi *supr. hoc eod. c.* §. 3. *n.* 52. *cum seqq.* Et quamquam Scaccia *d. remed.* 3. *n.* 24. dixerit quod 16 in causa recursus procedi debet sicut in causa appellationis, non deducta deducendo, & non probata probando; procedit dum recursus emittitur ad instar appellationis, vel supplicationis, in quibus terminis ipse locutus fuit *in d. remed.* 3. *ex n.* 1. de quo non tracto, neque nego quod observanda sint solemnia prædicta.

Hæc autem non procedunt quando recursus emitti- 17 tur per viam simplicis querelæ, & remedij extraordinarij, officium nobile Iudicis implorando; nam sicut deficiente actione ex æquitate officium hoc intrat, vt in tex. *l. plane*, §. *sed benignius, ff. de petit. hæred. l. fin. ff. eod. l. qui per collusionem*, §. *fin. ff. de act. empt. l. Quintus, ff. de ann. legat.* docent Surdus *cons.* 536. *n.* 5. Gratian. *discept. forens. tom.* 4. *c.* 793. *n.* 22. Valasc. *cons.* 172. *n.* 9. Fontanel. *de pact. claus.* 4. *gloss.* 18. *p.* 2. *n.* 83. Calvin. *de æquit. lib.* 1. *c.* 77. *n.* 12. Costa *de remed. subsid. remed.* 33. *ex n.* 1. Xamar. *de offic. iudic. p.* 1. *q.* 9. *n.* 162. *&* 174. Olea *de cess. iur. tit.* 3. *q.* 8. *n.* 40. Ignatius Pereyra *de revis. c.* 96. *n.* 29. sic similiter dene- 18 gata appellatione officium nobile Iudicis Superioris imploratur, vel vt eam admittere ex æquitate iubeat, vel iniquitatem sententiæ reparet.

Quare in hoc sensu distinguitur recursus, ab eo de quo dicere Doctores solent quod promiscue sumitur cum appellatione, supplicatione, revisione vel reclamatione, vt Maranta *de ord. iudic. part.* 6. *verb. & quandoque appellatur act.* 2. *à n.* 11. Afflictis *decis.* 231. *n.* 3. Roland. *cons.* 38. *n.* 4. Seraphin. *decis.* 495. *n.* 9. Trentacinq. *var. lib.* 2. *tit. de appellat. resol.* 1. *n.* 6. *cum seq.* Scaccia *d. q.* 19. *rem.* 3. *n.* 1. *&* 30. *cum seqq.* Fontanella *decis.* 412. *n.* 17. Muta *decis.* 42. *n.* 2. Vela *differt.* 36. *n.* 21. Cabedo *decis.* 11. *n.* 17. *p.* 1. *& decis.* 67. *ex n.* 1. *p.* 2. Ignatius Pereyra *de revis. c.* 1. *n.* 8. Quam differentiam effectus ipse demonstrat: in rebus 19 Ecclesiasticis appellatio, reclamatio seu revisio ad Iudices seculares prohibita est, non tamen recursus, vt dixi *d. c.* 7. §. 1. *ex n.* 58. idem respectu causarum Baronum quibus concessa est omnimoda iurisdictio, quoad omnes instantias, vt scripsi *d. c.* 6. §. 1. *ex n.* 57. *&* sic in cæteris. Et ipse Scaccia *eod. tract. de appel. q.* 11. *n.* 81. fatetur recursum emitti posse per viam querelæ lapsis decem

diebus ad appellandum; quia facultas implorandi officium Iudicis durat spatio triginta annorum argum. *tex. in l. videamus, ff. de eo quod met. cauſ. l. ſicut in rem, vbi Gloſ. verb. qui perſecutione, C. de præſcrip. trig. vel quadr.*
20 *ann.* Tiraquell. *de retract. lignag. §. 35. gloſ. 4. n. 4.* Carleval. plures congerens *de iudic. lib. 1. tit. 3. diſp. 4. n. 15.* Valenzuel. *conſil. 26. n. 54.* Ignac. Pereyra *d. c. 96. n. 30.* Sed quoniam, vt dixi, iſta remedia promiſcue vſurpari ſolent, dicta reſpectu appellationis, ſupplicationis vel nullitatis ſuccedant, dum recurſus emittitur ad inſtar eorum remediorum. Sed ſi emittatur tanquam remedium extraordinarium per viam ſimplicis querelæ, ſummarie, breviſſime inſtruendus, atque concludendus eſt, vt dicitur
21 *in d. for. 22. & 23. de Cur. & Baiul.* in cæteris autem cauſa tractari debet ſicut illa in qua emittitur, nam dum in noſtro textu clare dicitur quod ſi cauſa ducta fuit verbaliter, ſine ſcriptis recurſus expediendus eſt, clare elicitur, quod mens fori ea fuit, vt articulus recurſus ſequatur naturam cauſæ cui adhibetur, nempe ſi cauſa ordinaria eſt, adhibita cognitione ordinaria; ſi executiva, ſervata forma executionis, & ſic de cæteris.

CAPVT XIII. & VLT.

De Iudicio Executivo.

§. I.

De his quæ habent paratam exequutionem, ad explicationem for. 5. de execution. rei iudic. *& aliorum iurium,*

IACOBVS I. REX.

TEXTVS.

LA Cort man que ſien menats a execucio teſtaments, e ſentencies, e els dits dels arbitres, e convinencies, e poſes, e tranſactions, e amigables compoſicions que ſeran feytes entre alguns.

SVMMARIVM.

1 *Publicè intereſt quod auctoritas iudiciorum permaneat.*
2 *Sententia fruſtra lata eſſet, niſi ipſius executio ſubſequeretur.*
3 *Executionis deſcriptio, tradita à Mathia Colero, exploditur.*
4 *Executio plura deſiderat, antequam vltimus actus perficiatur.*
5 *Inſtrumenta auctoritate publica confecta, de iure non habebant paratam executionem.*
6 *Inſtrumenta in aliquibus caſibus de iure habebant paratam executionem.*
7 *Executionis deſcriptio ex iuribus ipſis deprompta, aſſignatur.*
8 *Deſcriptio hæc explicat omnem omnino executionem.*
9 *Exequendi ius, non ſemper competit ei cui competit ius cognoſcendi, atque pronuntiandi*
10 *Executio petenda eſt à Iudice competenti rei executive conventi.*
11 *Magiſtratibus ordinarijs competit ius exequendi ſuas ſententias, & latas à Iudicibus per eos datis.*
Magiſtratus quis dicatur remiſſive, ibid.
12 *Iudici ordinario per Forum conceſſa eſt poteſtas exequendi.*
13 *Is cui mandata eſt iuriſdictio, habet ius exequendi ſententias à ſe datas.*
14 *Delegati Iudices diſtinguntur, à Iudicibus datis; licet ab aliquibus confundantur.*
15 *Iudex delegatus, licet non ſuo nomine ſed delegantis, exercet iuriſdictionem: datus vero iuriſdictionem non habet, ſed nudam notionem.*
16 For. 14. de execut. rei iudic. *explicandus deſumitur.*
17 *Conceſſa iuriſdictione, conceſſum eſt omne id quod requiritur, ad explicationem ipſius.*
18 *Praxis comprobans noſtram diſtinctionem, & interpretationem dicti fori.*
19 *Iudices dati ſecundum praxim, & foros deſignantur.*
20 *Iudex qui ſententiam primam tulit, eam executioni mandat ſi tranſierit in rem iudicatam, vel appellatio deſerta ſit.*
21 *Iudex primæ ſententiæ ſi appellatio proſecuta ſit, non mandat executioni, ſive confirmetur, ſive infirmetur.*
22 *Iudex* à quo *ſive admiſerit appellationem, ſive ea denegata inhibitus ſit, remanet abſque iuriſdictione ad exequendum.*
23 *Actio iudicati non naſcitur ex ſententia confirmata, ſed ex confirmante.*
24 *Iudex Superior in Regno Valentiæ, tenetur reſtituere partes, & cauſam inferiori, ſi ſententia confirmetur.*
25 *Clauſula guarentigiæ obligationis, continet renuntiationem proprij fori, cum facultate eligendi, atque variandi iudicium, & Iudices.*
26 *Executionem inſtans poteſt Iudicem eligere, atque variare.*
27 *Sed Iudex electus debet eſſe Regius, intra Regnum, & obtinens iuriſdictionem ordinariam.*
28 *Cauſæ expediendæ ſunt intra eandem provinciam.*
29 *Secularis non poteſt conveniri coram Eccleſiaſtico Iudice, neque coram Iudice exercente iuriſdictionem Baronis, ex vi renunciationis proprij fori.*
30 For. 40. Cur. anni 1604. *explicatur.*
31 *Iuriſdictio limitata ad certum genus cauſarum, non eſt prorogabilis ad aliud.*
32 *Prorogatio non valet in præiudicium Regiæ iuriſdictionis.*
33 *Iuriſdictio limitata ad certam quantitatem, prorogabilis eſt.*
34 *Variatio iudicij non admittitur poſt evocationem ad Regiam Audientiam.*
35 *Vltimæ voluntates paratam habent, ex foro executionem.*
36 *Via executiva debetur legatis, & fideicommiſſis ſpecialibus.*
Executio inſtituta pro legato, vel fideicommiſſo ſpeciali, admittit appellationem quoad vtrumque effectum, ibid.
37 *Hæreditas, vel fideicommiſſum vniverſale antiquitus petebatur per viam executivam, ſed hodie ſummarie, & non executive, petitur.*
38 *Remedium executivum conceſſum pro hæreditate, vel fideicommiſſo vniverſali, requirit ſententiam ſucceſſionis.*
39 *Iudex qui cognoſcat de ſucceſſione non eſt originis, vel domicilij litigantium, ſed ordinarius territorij in quo bona ſita ſunt.*
40 *Si in diverſis territorijs bona reperiantur, Iudex illius in quo maior pars bonorum ſita eſt, debet cognoſcere ex foro.*
41 *Domini Don Chriſtophori Creſpi Doctrina quoad hæc expungitur.*
Minor pars bonorum acceſſio eſt maioris partis, & ipſius naturam ſequi debet, ibid.
42 *Inſtitutor fideicommiſſi ſucceſſivi ex bonis ſitis in diverſis regionibus, indiviſibilitatem præcipit, & in re ſua eſt moderator, & arbiter, ac ponit legem quam vult.*
43 *Iuriſdictioni iniuria non infertur ex hac indiviſibilitate bonorum.*
44 *Sententiæ executioni mandandæ ſunt ſi tranſitum fecerint in iudicatum.*
45 *Quando iuxta foros ſententia obtineat auctoritatem rei iudicatæ.*
46 *Sententiæ arbitrorum executioni mandari debent per Iudicem ordinarium.*
47 *Arbitri iuriſdictionem non habent, ſed nudam notionem.*
48 *Pacta & tranſactiones executionem paratam habent, ſi adſit clauſula guarentigiæ obligationis, ſicut omnes contractus*
49 *Nomen* poſa *contentum in textu idem eſt ac* tranſactio.

50 *Evictionis causa executiva est, secundum forum.*
51 *Denunciationis necessitas, quomodo sublata est per forum ad evictionem.*
52 *Denunciatio litis de iure necessaria est vt de evictione agi possit.*
53 *Renunciatio denunciationis de æquitate non est observanda, secundum aliquos.*
54 *Emptor Curiæ, sive iudicialis, non deponens infra decem dies prætium, compellendus est executive, per districtionem personæ, & bonorum.*
55 *Confessus in iudicio de re certa executive compellendus est.*
56 *Chirographum iudicialiter recognitum producit viam executivam.*
57 *Condemnatio infra decem salvis exceptionibus paratam producit executionem vsquead venditionem bonorum exclusive.*
58 *Ius exequendi sententiam vel instrumentum præscribi non posse videtur ob malam fidem.*
59 *Mala fides omnem præscriptionem excludit.*
60 *Ius exequendi præscriptibile est, omni iure.*
61 *Ius exequendi in profanis non potest permanere vltra triginta annos, in Ecclesiasticis vltra quadraginta.*
62 *Mala fides non excludit longissimi temporis præscriptionem.*
63 *Bona fides non desideratur ad præscribendum ius executivum.*
64 *Mala fides non obstat ei qui nihil iniquum agit.*
65 *Instantia non perimitur temporis cursu, cœpta semel executione, sed si nihil actum est, neque datur instantia neque peremptio.*
66 *Debitum omne in Regno Valentiæ præscribitur spatio triginta annorum.*
67 *Ius exequendi in pluribus Regnis spatio decem annorum præscribitur.*
68 *Ius exequendi Chirographum recognitum decennio præscribitur, sed an computandum à die recognitionis, vel à die confectionis traditur remissive.*
69 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
70 *Praxis non exequendi instrumenta censualium nisi pro viginti novem annis cum dimidio reddituum in prophanis, & pro triginta novem cum dimidio in Ecclesiasticis.*
71 *Reservatio iuris executivi, procedentis ex instrumento, virtute cuius obtenta fuit sententia præscripta, in dubium revocatur.*
72 *Instantia de iure Cæsareo triennio perimitur.*
73 *Debito præscripto, non remanet subiectum de quo reservetur instantia.*
74 *Ius executivum enatum ex instrumento guarentigio, non habet maiora privilegia quam enatum ex sententia.*
75 *Instantiæ in Regno Valentiæ temporis lapsu non perimuntur.*
76 *Idem de iure Pontificio procedit.*
77 *Sed intellige de peremptione trienny, non autem longissimi temporis.*
78 *Secluso dolo, vel circumventione adversarij in lite.*
79 *Ratio æquitatis suadet quod etiam instantia triginta annorum cursu perimatur.*
80 *Interrumptio præscriptionis iuris executivi, quomodo, & quando fiat.*
81 *Perpetuatio instantiæ vt plurimum extenditur vsque ad quadragesimum annum ex constitutione Iustiniani.*
82 *Sententia lata contra principalem, executioni deduci potest contra fideiussorem iudicij non citatum.*
83 *Non autem contra fideiussorem contractus.*
84 *Limita in sententia lata pro ærario vniversitatis, & annonæ, quia executioni mandatur contra fideiussorem non citatum administratoris.*
85 *Præcipue si administrator causam legitime defenderit.*
86 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
87 *Interruptio præscriptionis iuris executivi facta contra vnum ex Correis debendi nocet cæteris.*
88 *Sed non nocet simplici fideiussori contractus.*
89 *Bene vero fideiussori obligato, tanquam principalis rei debendi.*
90 *Et fideiussori iudicij.*
91 *Nocet pariter cæteris hæredibus facta cum vno si conveniantur actione personali.*
Secus si actione hypotecaria, ibid.
92 *Facta cum vno ex tertijs possessoribus non nocet cæteris.*
93 *Sententia executioni deducitur præstita cautione quando in ea nil dictum fuit de impensis vel melioramentis, etiamsi petantur.*
94 *Quod intellige si illiquida sint, & altiorem indaginem requirant.*
95 *Si autem liquida fuerint executionem impediunt.*
96 *Sententia executioni mandari non potest si in ea expressum est, quod solvantur expensæ, vel melioramenta, antequam effective solvantur.*
97 *Limita casu quo illiquida fuerunt, & in ipsa sententia datus terminus ad liquidandum, & morosus fuit is cuius interest.*
98 *Condemnatio cum fructibus computandis cum melioramentis & impensis, si excedant fructus, liquidanda sunt summarie ante executionem.*
96 *Condemnatio salvis iuribus melioramentorum reo condemnato, & eorum liquidatione in posterum reservata, exequenda est præstita cautione.*
100 *Melioramenta opposita post sententiam non impediunt executionem.*
101 *Clausula* salvis iuribus *est præservativa, & tantum operatur vt illæsa remaneant.*
102 *Clausula* salvo iure *limitat, & modificat dispositionem.*
Sed in sententia solum habet vim declarativam, ibid.
103 *Condemnatio liquidi, non retardatur per reservationem illiquidi.*
104 *Sententia continens quid certum, non retardatur ex reservatione incerti, per quod possit modificari, vel resolui.*
105 *Reservatio non intelligitur in clare decisis.*
106 *Condemnatio loquitur per verbum præsens, reservatio per futurum, & ordo sententiæ est servandus.*
107 *Melioramenta in genere an producant retentionem.*
108 *Fideiussor de iudicio sisti in prima instantia an teneatur in secunda.*
109 *Sententia sine actis an exequenda sit.*
110 *Decis.*

PVblicè interest quod iuris sui distributio, inter litigatores per sententiam facta, effectum sortiatur; quem non obtineret nisi sua Iudicibus, rebusque iudicatis constaret auctoritas, vt docet tex. *in l. 2. §. post originem 13. ff. de orig. iur. l. nullus 14. C. de iudic.* fierent namque alias decreta elusoria & vana iudicia *l. si Prætor 75. ff. de iudic. l. fin. ff. ne quid in loc. publ. l. 1. §. huius studij, ff. de iust. & iur.* Et lites de cætero fierent immortales. *l. fin. ff. pro suo. l. quidam 21. ff. de reb. creditis. l. 1. §. inde quæritur, ff. de non. oper. nunciat. l. 3. §. tametsi, ff. de recep. arbitr.* vbi communiter Doctores. Quibus 2
ex iuribus inferunt quod frustra sententia fertur nisi executio illius subsequatur, vt cum Gailio, Misingero, & alijs late probat Berlich. *practicab. lib. 1. conclusion. 79. numero secundo.* Executionem ipsam de qua in hoc capite tractandum est, definivit, seu verius descripsit Matthias Colerus. *in præfat. tract. proces. executivi, num. 9.* his verbis. *vltimus actus iudiciarius expeditus coram Iudice adito, sive in plenario, sive in summario; quo mediante creditor, aut Dominus, id quod ipsi debetur consequitur, vel rem recuperat.* Sed meo iudicio similis descriptio non convenit executioni, sed actui eam perficienti. Licet enim tota executio fiat per modum actus, non tamen vnico 3
actu fieri potest, quare executio incœpta videtur,

& tamen perfecta non remanet, nec effectum solutionis, aut restitutionis producit. Actus namque ille per quem inchoatur, vltimus dici non potest in iudicio; quippe qui ad realem traditionem rei, vel quantitatis in sententia contentæ, plura præambula requiruntur, vt ad verum traditionis effectum deveniatur. Vt expeditio mandati de parendo sententiæ, pignorum captio, subastatio, distractio, districtio personæ, adhibitio manus militaris, possessionis traditio, & similia quæ executionis sunt, & causæ cognitionem licet summarissimam, atque ordinem iudicij desiderant. 4

Neque sub hac descriptione comprehendi possunt executiones vltimarum voluntatum, instrumentorum, vel confessionum iudicialium, quarum primus actus Iudiciarius ipsam executionem instituit. Qua de causa, eam reijciendo aliam quærere debemus, deductam ex ipsis iuribus; de executione tractantibus, mediante qua veniamus in cognitionem ipsius. Et quamtumvis regulariter verum sit, quod de iure Romanorum instrumenta, auctoritate publica confecta, non habuerunt paratam executionem vt inferunt interpretes ex tex. *in l. minor.* 40. *ff. de minor. l.* 4. §. *si ex conventione*, *ff. de re iudicat. l.* 2. *C. de execut. rei iudicat.* cum simil. traditis per Asin. *in tract. iur. execut.* §. 1. *cap.* 2. *ex num.* 1, Cancer. *var. lib.* 2. *cap.* 3. *ex num.* 1. Giurb. *observat.* 74. *num.* 1. Berlich. *practicab. d. lib.* 1. *concl.* 80. *num.* 5. & multis congestis Carleval. *de iudic. tom.* 2. *tit.* 3. *disput.* 1. *num.* 22. pluribus etiam laudatis Antonin. Amato *var. lib.* 2. *resol.* 63. *nu.* 8. § Tamen nonnunquam pro contractibus, & instrumentis executio statim concedebatur, vt in specie depositi, de quo est expressus textus *in l. si quis* 11. *C. deposit.* quo Imperator illico cogendum depositarium rescripsit ad restitutionem, reservatis exceptionibus altiorem indaginem requirentibus, ad aliud iudicium. Neque hoc iure tantum Codicis observabatur, nam tempore Consultorum idem fieri colligitur *ex l. cum pro quo* 17. *ff. de in ius vocan.* vt alijs relatis notat Asin. *d.* §. 1. *cap.* 3. *num.* 1. *& seqq.* & post eum Carleval. alia exempla adducens *d. tit.* 3. *disp.* 6. *n.* 2. quare non erit impossibile quod ex ipsis iuribus alia descriptio, cunctas executiones complectens eliciatur.

Describi igitur executio potest in hunc modum. *Forma procedendi contra condemnatum, vel obligatum sine ordinarijs iudiciorum solemnibus, per mandata, adhibita etiam manu militari, vel pignoribus captis, atque distractis, summatim, & appellatione remota vt fiat satis creditori, vel res vero Domino tradatur.* Quæ definitio, sive descriptio deducitur ex tex. *in l. à Divo Pio.* 15. §. *in venditione*, *ff. de re iudicat. d. l. minor.* 4. *ff. de minor. l. ab executore* 4. *ff. de appell. l.* 1. 2. *& seqq. C. de execut. re. iudic. c. cum aliquibus* 6. *de sent. & re iudicat.* cum alijs congestis per Coler. *de proces. execut. part.* 3. *cap.* 8. *num.* 8. Paz *in prax. tom.* 1. *part.* 4. *in præfat. num.* 1. Carleval. *d. tit.* 3. *disp.* 3. *per tot.* Qui licet non ponant formiter nostram descriptionem, modum exequendi explicando, omnia in ea contenta tradunt, & exprimunt. In ea enim comprehensam habemus executionem sententiæ, in qua reus condemnatur ad solvendum debitum quantitatis, ad relaxandam rem actori quam iniuste detinebat, sive per mandatum de immittendo fiat, sive restituendo, sive relaxando, adhibita etiam compulsione per satellites quæ dicitur, manus militaris: comprehenditur pariter quicquid exequendum venit virtute vltimi elogij, contractus, Chirographi recogniti vel confessionis iudicialis, vt ex dicendis apparebit. 5 6 7 8 9

Sed quia plerumque, vni competit ius cognoscendi, & condemnandi; atque alteri ius exequendi vt cum Palacio Rub. Bobadilla, & alijs notat Fontanella *decis.* 309. *num.* 18. & alijs plurimis congestis Carleval. *de iud. lib.* 2. *tit.* 3. *disput.* 17. *in princip.* inquirere debemus apud quem executio petenda sit. Regulam generalem pono quod apud Iudicem competentem; quam colligunt Doctores ex *tex. in l. fin. C. de edict. di. Adrian. toll.* ibi: *competenti Iudici instrumentum ostenderit.* de quo plura Colerus *p.* 2. *cap.* 1. *ex nu.* 6. & Berlich. *d. p.* 1. *concl.* 79. *ex num.* 7. Et licet non satis exploratum sit inter Doctores, quis sit Iudex competens ad eam concedendam, vt facilius percipi queat distinguere oportet, an ex actu iudiciali ius exequendum procedat, an ab extraiudiciali. Si à iudiciali originem habet, vt puta à sententia in iudicatum transacta, confessione vel Chirographo iudicialiter recognito, Iudici apud quem hæc facta sunt competit ius exequendi si iurisdictionem exercet. 10

Hi Magistratus dicuntur, quibus concessum est sententias à se latas vel à Iudicibus ab ipsis datis executioni mandare tex. *in d. l. à Divo Pio, in prin. ff. de re iudic.* vbi Doctores. Intelligendo per Magistratum; *publica persona, quæ iurisdictioni præest.* vt definivit doctissimus Iacob. Cuiac. *in paratit. ad tit. ff. de origin. iur.* probant tex. *in l.* 2. §. *ex actis* 16 *ff. eod. l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de ambit. l. honor* 14. *ff. de muner. & honor. l. cui præcipua* 57. *ff. de verbor. signific.* de quo videndi Mastril. *de Magistrat. in prælud. num.* 34. Otthomanus *in epitom. tit. de iurisdic. num.* 6. *& lib.* 6. *observat. cap.* 23. Petr. Gregor. *lib.* 4. *de repub. c.* 5. *cum seq. & lib.* 47. *syntagm. cap.* 12. Hugo Donel. *lib.* 17. *com. c.* 7. vbi Illiger. *lit. E. & N.* Petrus Barbosa *in l. cum Prætor* 12. §. 1. *num.* 24. *ff. de iudic.* In nostro textu clare potestas ista concessa est *Curiæ*, id est *la Cort* vniuscuiusque loci; per quod nomen Iacobus noster, *Iudicem ordinarium* exprimit, vt notum est. Ita vt quicumque iurisdictionem ordinariam exerceat exequi sententiam à se dictam in sibi subditum possit. Pariter executioni mandare sententiam à se dictam poterit is cui iurisdictio mandata est, vt ex tex. *in l. fin. ad fin. C. de iudic.* tenuit Glossa *in c. quisquis* 2. *q.* 6. *verb. quisquis, vers. sed hoc non est verum.* Quam secuti fuerunt Beroius *in c. significasti, num.* 9. *de offi. & potest. iudic. delegat.* Alciatus *in rubr. de offic. ordinar. n.* 13. Barbosa in *d. l. cum prætor*, §. 1. *n.* 210. *ff. de iudicijs.* Pluribus Vela *differt.* 45. *nu.* 25. *cum seqq.* alijs relatis Ant. Pichardus *in manuduct. ad prax. part.* 2. *præcep.* 4. *ex n.* 14. 11 12 13

Nec te moveat opinio Accursij, atque sequacium *in d. l. à Divo Pio, verb. à se datis,* qui constanter tenent non posse delegatum sententiam suam executioni mandare; nam ipse, & sequaces confundunt Iudices datos, cum Iudicibus delegatis, quando inter ipsos magna versatur differentia: Iudex namque delegatus licet non suo nomine sed delegantis exercet iurisdictionem tex. *in l. more* 5. *l. solet.* 16. *ff. de iurisdict. l.* 1. §. *qui mandatam, l.* 3. *ff. de offic. eius.* Iudex vero datus nec iurisdictionem habet nec exercet, sed nudam notionem obtinet *d. l. si Prætor*, §. 1. *ff. de iudic. l.* 1. *& tot. tit. C. de pedan. iudicib.* Petrus Barbosa *in l.* 1. *art.* 1. *num.* 53. *ff. de iudic.* Donel. *d. lib.* 17. *cap.* 21. & ibi Illiger. *lit. F.* Pichard. *in manuduc. p.* 2. *in prælud.* §. 7. *ex num.* 1. de quo plura Brisonius *lib.* 5. *de formul.* Iudex igitur datus lata sententia functus fuit officio suo, quare Magistratui, qui eum dedit, competit ius exequendi vt *in d. l. à Divo Pio, in princ.* clare dicitur. 14 15 16

Quæ quidem differentia non abest à nostris foris, nam in *for.* 8. *ad fin. de Cur. & Baiul.* delegandi potestas conceditur Ordinarijs Iudicibus legitime impeditis, ibi: *pusca los pleyts o algun de aquells algun sabi habitador de Valencia delegar,* quod in duobus foris sequentibus repetitur. De Iudice dato loquitur *for.* 26. *de iudic.* ibi: *que aquell no sia donat en Iutge lo qual la vna de les parts no menada ment damanara.* desumptus namque fuit ex *l. observandum*, *ff. eod. tit.* quæ de Iudice dato ab omnibus scribentibus interpretatur: expressius *in for.* 2. *quibus non noc. res iudic.* Et de vtroque reperitur mentio in *for.* 54. *de Cur. & Baiul.* ibi: *quant la cort delegara, o comanara algun pleit o pleits,* & ibi: *que seran comanats o delegats.* diversificando namque casus plane vnum ab altero distinguit. 17 18 19 20 21

Quibus positis explicandus venit *for.* 14. *de execut. rei iudic.* alias difficillimus: dicitur in eo quod sententia executioni mandanda est per Iudicem ordinarium, vel Delegatum Principis, qui eam tulit, sed

sententia

sententia data per Delegatum Iudicis ordinarij non per ipsum, sed per ordinarium exequutioni mandetur: non enim intelligendus est forus de delegatione per quam mandata fuit iurisdictio, nam vt supra diximus, is cui iurisdictio mandata est, eam exercet licet alieno nomine, quare poterit exequi suam
17 sententiam vt cum Beroio, Alciato, Petro Barbosa, Pichardo & alijs remanet probatum. Et ratio est evidens: quia concessa iurisdictione concessum est omne id quod requiritur ad explicationem ipsius iurisdictionis text. *in l. 2. ff. de iurisdict. & in cap. 2. de offic. & potest. indic. delegat.* vbi Doctores. *For. 37. de iurisd. om. iudic.* & nota ibi: *totes aquelles coses li son atorgades sens les quals aquella iurisdictio opoder no pot acabar ni cumplir.* si enim omne id concessum est sine quo iurisdictio adimpleri non potest; iurisdictionis implementum non in sententia, sed in executione consistit: imo sententia evanescit si executioni non deducatur, dum forus cum iurisdictione concedit quicquid necessarium est ad eam implendam & consumandam, ad exequendam potestatem concedit. Quam interpretationem sequuntur Bartol. Felinus, Guttierrez, Portoles, Peguera, Marta, Fontanella, Barbosa & Salgado congesti per Ripoll *in prax. rub. 29. num. 34. cum seqq.* signanter *numer. 41.*
18 optime ad rem Vela *disertat. 45. num. 25.* sed *d. for. 14.* intelligendus est de iudicibus datis, qui notionem tantum concessam habent, & abusivè delegati dicuntur vt in *d. for. 2. quib. non noc. res iud.*

Quod amplius suadetur ex eo, quod *d. for. 14.* desumptus fuit ex *dict. l. à Divo Pio, in princip.* qua Vlpianus de iudicibus datis, & arbitris tantum locutus fuit. Iudices enim dati plerumque arbitri dicebantur, vt pluribus probat Brison. *d. lib. 5: de formulis, §. dabantur vero Iudices, pag. 465.* Quæ in praxi quotidie observatur, subdelegati namque Magistratuum & Assessorum executioni mandant suas sententias, & decreta. Delegati dominorum directorum, atque Baronum pariter, & quod magis est Ego vidi sententiam capitalem executioni mandatam per Don Hieronymum Ferrer, Equestris Ordinis Divi Iacobi, atque Præsentorem de Orcheta subdelegatum spectabilis Don Ludovici Ferrer gerentis Vices Generalis Gubernatoris Civitatis & Regni Valentiæ, anno 1640. Et aliam per Don Emanuelem Vives Equestris Ordinis Beatæ Mariæ de Montesa subdelegatum spectabilis Don Basilij de Castelui etiam gerentis Vices Generalis Gubernatoris anno
19 1654. & sic adest inconcussa observantia. Sed dices qui Iudices dati in praxi conspiciuntur? & respondeo computatores rationum tutelæ, vel curæ, de quibus *in for. 56. cum seq. de Curia & Baiul. foro 17. de restit. minor.* de quibus Dominus Leo *decision. 112. num. 6. cum seqq.* divisores, qui in iudicijs familiæ herciscundæ, vel communi dividundo per ordinarios dantur, quibus simplex notio concessa est, Arbitri forales de quibus egi *c. 10. §. 1. nu. 341. cum seqq.* de quibus Pichardus Ripoll & cæteri congesti supra.

20 Hæc procedunt absque dubio, quando sententia ob omissam appellationem, propter desertionem, vel ex consensu partium ei acquiescentium transitum fecit in iudicatum. Sed casu quo appellatio legitime interposita & prosecuta fuit, aliud de iure communi procedit; nam sive sententia confirmetur per Iudicem ad quem provocatum fuit, sive per ipsum revocetur; huic, non iudici *à quo*, spectat iurisdictio mandandi executioni.
21 Quia si Iudex primus detulit appellationi sibi iurisdictionem abdicavit, & in superiorem transtulit, si denegaverit, inhibitio subsequitur introductionem; & ligatæ manus eius remanent ad exequendum docet Imperator *in l. eos qui 6. in princip. Cod. de appellat. l. præcipimus 32. §. in his autem omnibus ad fin. vers. officijs videlicet, C. eod. Novel. 123. de sanctiss. Episcop. C. si quis contra 21. §. si quis autem litigantium.* Notant Bartol. *in d. l. à Divo Pio, num. 15.* Colerus *d. part. 2. cap. 1. num. 109.* Guttierrez *practicar. lib. 1. quæst. 97.* Parlador. *rer. quotid. lib. 2. c. fin. §. 1. num. 3. & 24.* Molin. *verb. executio,* & ibi Portoles *numer. 60.* Cevallos *comm. contr. Commun. quæst. 617. per tot.* Rodrig. *de execut. cap. 1. n. 18.* Cancer. 22
var. lib. 3. cap. 17. num. 368. cum seqq. Noguerol *alleg. 15. num. 15.* Berlich. *d. concl. 79. num. 7. 11. & 64. cum seqq.* Quæ doctrina ea nititur ratione, quia actio iudicati non oritur ex sententia confirmata, sed ex confirmante, vt cum Glossa *in l. furti, in princip. ff. de his qui not. infa. verbo hodie, & in l. chirographis, §. fin. ff. de admin. tutor. verb. ablatus. & in l. si quis priore, ff. ad Senat. Consult. Trebel. & in l. eos, C. de appellat. verb. iniustam & in cap. pastoris, §. præterea, de offic. delegat. verb. discussa,* tenent Angelus, Alexander, Azevedus, Rodriguez, Salcedus, Gregorius Lopez, Rebuffus, Ferrariensis, & Colerus congesti per Salgadum *de reg. protect. part. 4. c. 11. n. 39.* Et sic Iudex confirmans qui dedit actionem, exequi iudicatum debet.

Sed in Regno Valentiæ hæc conclusio cessavit post- 23
quam per *for. 59. Cur. anni 1626.* cautum fuit, quod Iudices Superiores teneantur quando sententiam confirmant restituere partes, & causam iudici à quo provocatum fuit, & primam sententiam tulit, nisi adsit ra- 24
tionabilis causa retinendi, vt latius aliquantulum dixi *sup. cap. 12. §. 2. num. 236. cum seqq.* Quod praxi receptum est, quando in omnibus sententia inferioris venit confirmanda. At si revocetur, vel in minimo commutetur, tunc Iudex Superior retinet causam & ab eo petenda executio est eo coram ipso prosequenda.

Si autem ab extraiudiciali actu ius exequendum pro- 25
cedat, vt in testamentis & vltimis voluntatibus evenit, Iudex Ordinarius loci competens est, & ei commissa executio per textum nostrum reperitur. In conventionibus, pactis, transactionibus ex contractibus, quamvis in textu detur ius exequendi ordinario, non semper ei competit; executiva namque hæc fiunt ex vi clausulæ obligationis guarentigiæ, vt late dixi supr. *cap. 11. §. 1. ex num. 86.* & cum in ipsa clausula appo- 26
natur renunciatio proprij fori, submissio foro eligendo per alium contrahentem cum facultate variandi Iudicem & iudicium; hinc est quod licet Iudex ordinarius domicilij, vel loci contractus potestatem habeat exequendi, exercitium non habet nisi Iudex electus per creditorem; quod fieri posse probat tex. *in l. si quis in conscribendo, & l. penult. C. de pact. l. 1. & 2. ff. de indic.* de quo plura congerunt Anton. Amato *variar. lib. 1. resol. 33. ex numer. 9.* Peguera *in prax. rubr. 4. num. 22.* & ibidem Ripoll *ex num. 105.* plures cumulans Carleval. 27
de iud. tom. 1. tit. 1. disp. 2. num. 219. & num. 1251. cum seqq. Pareja *d. instrum. edit. tit. 2. resolut. 9. num. 114.* ex nostratibus Dominus Leo *decision. 105. & decis. 134.* imo in executivis vnusquisque valet variare res, personas, & modum seu viam agendi ex doctrina Iasonis *consil. 9. numer. 41. vers. sed nos sumus in mera executione,* vbi Bec. *in addit. volum. 1.* idem Iason *cons. 28. numer. 8.* Becc. *cons. 17. num. 3.* Surdus *decision. 44. num. 17.* Borgn. *decis. 1. numer. 15,* Ciriacus *contr. 318. numer. 43.* alijs relatis Pareja *de instr. edit. tit. 4. §. 6. n. 122.*

Quæ quidem electio tenet si fiat in aliquo ex Iudicibus regiam iurisdictionem exercentibus, ordinariam scilicet, vt loco citato dixi, & aliqua prælibaveram *supr. cap. 1. §. 4. num. 21. cap. 4. §. 10. numer. 7. & capit. 5. §. 4. num. 28. cum seqq.* Requiritur in quam quod iurisdictio electa exerceatur intra Regnum ipsum, quia in eadem Provincia causæ expediri debent tex. *in l. 3. ff. de offic. Præs.* vbi Glossa. *Authent. quæ in prob. C. vbi de crim. agi oport.* cum alijs congestis per Bellugam *in spe-* 28
cul. Princip. Rubr. 26. vers. Iesu Christi, num. 17. Petrum Barbosa *in l. hæres absens 19. ff. de iudic. §. 1. num. 131. cum seqq.* sed melius *in l. 1. art. 3. ex num. 162.* Covarruvias *practicar. cap. 10. ex num. 34.* Alciat. *de præsumpt. c. 36.* alijs congestis Parlador. *d. lib. 2. c. fin. §. 1. part. 2. ex n. 2.* Cancer *var. lib. 1. cap. 17. ex num. 45. & lib. 2. cap. 2. ex num. 124.* Sesse *de inhibit. c. 2. §. 3. num. 48.* Petr. Greg. *lib. 4. syntagm. cap. 1. numer. 6. & 7.* Berlich. *d. concl. 79. numer. 69.* & Dominus Crespi *observat. 15. num. 17. qui num. 26.* plures alios congerit. Sic cautum est *in for. 19.*

& 20. de iudicijs in for. 2. 50. & 51. de iurisd. om. iudic.
29 *& in for. 25. de appellat.* dum in eo cautum habemus, quod omnes omnino causæ intra Regnum actitentur, & definiantur. Debet pariter esse iurisdictio ordinaria, vt pluribus probat Barbosa in *d. l. 1. art. 1. numer. 204. cum seqq. ff. de iudic.* Et Regia vt excludantur Iudices delegati, Ecclesiastici, & Baronum, quod satis innuit Dominus Leo *d. decis. 105. per tot. & d. decision. 134. ex nu. 1.* & ab actuarijs metipsis, in elongatione exprimitur, vt videre licet apud practicos nostros Terrassa & Exulbi, *in formular.* dum hanc clausulam elongatam tradunt, de quo plura colligere potes ex traditis per Barbosam *in locis citatis*, & per Ioan. Mariam Novarium *in prax. elect. & variat. fori*, præcipue *sect. 1. q. 12. ex n. 1. & sect. 4. q. 50. ex n. 3.*

30 Quibus non obstat *for. 40. Cur. anni 1604.* quo cautum est, quod vassalli Baronum executivè conveniri nequeant coram iudicibus Regijs, nisi proprio foro renunciaverint: ex quo arguendo à contrario sensu videbatur quòd dici poterat quod Vassalli Regis in Curia Baronis executive conveniri poterant si proprio foro renunciaverint. Non enim procedit argumentum, quia fori non admittunt has interpretationes vt docet Dominus Crespi *observat. 1. num. 16. & 43.* & ego dixi
31 *sup. cap. 1. §. 2. num. 29.* & vt statim dicam iurisdictio limitata ad certum genus causarum non est prorogabilis ad aliud genus. Barones enim habent iurisdictionem limitatam ad causas, gestorum in ipsa Boronia & contra Regiam iurisdictionem prorogatio dari non potest, neque submissio ex traditis per Bellugam *in*
32 *specul. rubr. 23. §. sed pone, num. 11.* de quo videndi Barbosa *in d. l. 1. art. 3. num. 163. cum seqq.* & Carleval. *de ind. d. tit. 1. disp. 2. q. 8. sect. 2. & 4.* vbi plura cumulant ad rem.

Sed ab hac electione non excluditur Iudex cuius iurisdictio limitata est ad certam quantitatem, nam consensu partium prorogari potest ad causam maioris
33 summæ, vt probat *for. 22. de iudic.* ibi: *Lo Iutge empero qui entro à certa suma deu Iutgar, encara de major suma pot Iutgar, si les parts si dcorden.* Vnde prorogatio, & submissio comprehendit iurisdictionem Subiustitiæ quem nominare solemus, *Iustitiam tercentorum solidorum* vt notaveram *sup. d. c. 5. §. 4. num. 28.* Verum iurisdictio limitata ad certum genus causarum non est prorogabilis, nec idonea ad eligendam, ratione submissionis, virtute huius clausulæ, ad aliud genus vt probavi *dict.*
34 *cap. 4. §. 10. num. 7. cum seqq.* dum de iurisdictione Consulum Logiæ maris in causis mercantilibus, & maritimis verbum institui, & probatur *ex for. 120. Cur. anni 1564.* in quo habetur quod per Curiam Iudicis decimarum nemo executive conveniri possit, nisi verus debita decimarum vel primus emptor ipsarum; quibus adde congesta per Ant. Amato *d. resol. 33. num. 16. & seq.* Quo iure vtimur, dummodo variatio non fiat post evocationem causæ ad Regiam Audientiam, vel post conclusum in ea, etiam si sit coram inferiori, vt notat Dominus Leo *d. decis. 134. per tot.*

35 His suppositis deveniendo ad interpretationem nostri textus, in primis dicitur in eo, quod Curia, id est *Iudex ordinarius* executioni mandet vltimas voluntates testamento contentas: quod intellige cum Barbosa *in d. l. hæres absens, in princ. ex num. 1.* de Iudice Ordinario loci domicilij defuncti, vbi bona in quibus succeditur sita sunt. Quibus verbis clare excluditur controversia ingens inter Doctores agitata, an pro contentis in testamento via executiva concessa sit, de quo ali-
36 qua dixi *sup. cap. 11. §. 2. ex nu. 18.* Pro legatis & fideicommissis specialibus res dubio caret, attenta dispositione nostri fori, vt quotidiana praxis demonstrat, quia sic communiter observatur, ita vt via executiva in hæredem concedatur legatario, vel fideicommissario; eo superaddito quod licet regulariter in causis executivis appellatio non admittatur, pro legatis, vel fideicommissis in executione appellatio, quoad vtrumque effectum,
37 admitti debet vt dixi *cap. 12. §. 2. num. 120.* Pro hæreditate, vel fideicommisso vniversali, & successivo, antiquitus virtute huius fori mandatum executivum concedebatur, vt retuli *cap. 10. §. 2. n. 120. cum seqq.*

Verum iam re melius inspecta summarie in causis possessorijs proceditur ex remedio *d. l. fin. Cod. de edict. Di. Adrian. toll.* cui congruit *for. 41. de testam.* Nam licet verissimum sit, quod hoc remedium executivum dicitur, vt in *d. l. fin.* habetur & tradunt Collerus *p. 3. cap. 2. num. 30.* Thesaur. *decis. 21. num. 9.* Boerius *decis. 295. num. 12.* Asin. *in tract. de execut. §. 1. cap. 11. cum seqq.* Berlich. *d. quæst. 80. num. 9.* Paz *de tenuta, cap. 2. n. 13. & cap. 25. num. 7.* Argelus *de acquir. poss. quæst. 1. art. 1. num. 13.* & alibi passim; pluribus congestis Carleval. *titul. 3. disp. 5. num. 14.* Tamen cum non semper exploratum sit petentem possessionem ex hoc remedio, successorem, vel vocatum esse, & sic sive vacans possessio sit, vt per iudicem vero successori tradatur, sive ab alio obtenta, vt auferatur manu militari adhibita (qui sunt modi exequendi traditi in his terminis per Carleval. *d. tit. 3. disp. 1. num. 2. & 3.*) semper debet præcedere pronunciatio per quam causa summatim cognita id ipsum fieri decernatur, vt Carleval. supponit & omnes fatentur. Non enim ad immissionem postulandam 39
devenire solet, cui nihil obest quo minus eam obtineat; postulat enim, quia est qui si opponat & succedendi ius dubium facere contendat, qui legitimus contradictor dicitur, de quo late Argelus *tot. tract. de legit. contrad.* signanter *art. 1. quæst. 1. ex n. 3.* sed hæc præsentis instituti non sunt forsan alibi tractabo, solum adnectere necessarium habeo, quod licet executio testamentorum per nostrum forum Iudici Ordinario commissa sit, quod intelligendum dixi de Ordinario loci domicilij defuncti, quod procedit in prima & immediata successione; in vlterioribus vero de Ordinario territorij vbi bona sita reperiuntur, vt explicat Barbosa *loco citat.* vel in quo maior pars eorum est. Quod expresse probat *for. vnic. vbi de hæredit. agi oport.* his verbis: *en aquell loch on ha son domicili, ço es son al-* 40
berch, aquell qui es demanat, o sien aquell loch on les coses de la heretat son, es aquell qui es demanat, aqui deu esser determinat lo pleyt de tota la heretat, o lla on la major part de la heretat sera. latine hæc verba dicunt: *in eo loco in quo habet domicilium, id est habitaculum reus conventus, vel si in eo loco vbi res hæreditatis adsunt, reperitur reus conventus, ibi debet definiri lis totius hæreditatis, aut vbi maior pars hæreditatis erit.* id ipsum probat text. in *l. si fideicommissum 50. ff. de iudic.* & *in l. vnic. C. vbi de hæred. agi. oport.* An autem dispositio procedat si bona hæreditatis sita sint in diversis Regnis, legenti patet. Plura congessit contrariam opinionem tuendo Dominus Crespi *d. observat. 15. ex num. 265.* nulla facta mentione huius *fori* per cuius dispositionem meo iudicio 41
quæstio decidenda erat, iunctis plurimis ab eo metipso congestis pro ratione dubitandi *ex nu. 256. Forus* namque *4. vbi in rem actio* perperam allegatur, dum de hæreditate vniversa disceptandum venit, quia iudicium vniversale est, divisionem non patiens, ne continentia causæ dividatur, & monstruosæ sententiæ procedant ex eodem fonte, scilicet dispositione à qua successio derivatur. Minor pars bonorum accessoria est maioris, & eius naturam sequi debet, vt cæteræ accessiones pluribus Barbosa *Axiom. 4. ex n. 1.* signanter *num. 7.* vnum 42
corpus, & vna hæreditas facta fuit ex dispositione institutoris qui fideicommissum indivisibile relinquens ex bonis in diversis Regnis cõstitutis; quod principaliter intendit est vni tantum successionem deferri, & sic minorem partem, licet in alio territorio constitutam, maiori inseparabiliter vnitam atque incorporatam reliquit. Dominus enim in re sua legem quam vult ponere potest, cum ipsius sit moderator & arbiter. *l. ea lege* & ibi Doctores, *ff. de condict ob caus.* cum alijs à me congestis *sup. c. 2. §. 5. n. 48.* & hoc absque iniurias iuris- 43
dictionis territorij minoris partis, quia per accidens se habet, nihil enim eius interest quod à iudice territorij maioris partis ius succedendi pronuncietur, dummodo

modo ad executionem pronunciationis litteris rogatorijs, sive subsidiarijs, vtatur; vt dicitur *in d. l. à divo Pio* 15. §. *sententiam Romæ*, *ff. de re iudicat.* Hæc enim sententia prævaluit: sed de his dicta sufficiant, ad institutum per me prosecutum.

44 Pergit noster Iacobus, & statuit quod sententiæ executioni per Curiam mandentur, quod intellige de vnaquaque Curia respectu sententiarum in ea latarum, si in rem iudicatam transierint, vt habetur *in for.* 4. *eod. tit. de execut. rei iudic.* Quod evenit vt in eo dicitur si infra dicem dies appellatum non fuerit, si ex conventione partium recessum sit ab appellatione, aut sententia
45 confirmetur, vel si appellationis causa deserta dicatur. In qualibet ex his casibus sententia executioni deducenda est per iudicem qui eam tulit; cui adde si sententia exequibilis ex sua natura sit vel exequibilis fiat præstita cautione modo quo dixi *cap.* 11. §. 2. & 3. Et intellige quod respectu sententiæ confirmatæ vel desertæ dictæ, de iure Iudex appellationis exequi debet, nisi causa & partes iudici *à quo* ad exequendum restitutæ fuerint, vt dictum remanet supra *n.* 23.

46 Demum dicitur in textu quod dicta arbitrorum executioni deducantur per Curiam sive *Iudicem ordinarium.* Pronuntiationes etenim arbitrorum de iure nostro exequibiles sunt, tum quia in textu clare dicitur; tum quia ab eis appellatio non datur *for.* 17. *de appell. & de iure tex. in l.* 1. *C. de recep. arbitr.* vt dixi *dict. c.* 11. §. 2. *num.* 104. Tum etiam quia recensendo ab eo quod per arbitros pronuntiatum est pœna compromissi
47 committitur & venit casus compulsionis. Cum enim arbitri iurisdictionem non exerceant, nec eam obtineant ad exequendum ex traditis per Cancer *lib.* 2. *var. cap.* 3. *num.* 17. sed solum simplicem notionem vt *supr. num.* 19. dixi; necessarium fuit assignare iudicem qui executioni mandet. Sed obiter nota quod *in d. l.* 1. clare dicitur quod sententia arbitrorum argui de nullitate possit, ita vt si lata sit non servata forma compromissi executionem non meretur; servandus enim est exitus causæ nullitatis antequam ad executionem perveniatur.

48 Conventiones, pacta, transactiones, contractus, & cæteræ conventiones mediante instrumento publico roborato clausula guarentigiæ obligationis exequibiles
49 sunt à foro. Sed quia hæc materia tractata remanet *d. c.* 11. §. 1. *n.* 86. *cum seqq.* non repeto. Solum adnotandum venit, quod Neoterici dubitare possunt quid Iacobus noster intellexit per nomen *posa*, repertum in nostro textu, inter ea quæ executionem paratam habere dicuntur: & synonimum esse cum transactione aperte colligitur ex *for.* 1. *de transaction.*

50 Præter hæc quæ in nostro textu continentur in casu evictionis secundum nostros foros competit emptori via executiva pro re evicta, contra autorem mediatum, vel immediatum, etiamsi evictio expresse promissa non fuerit, neque de ea sit instrumentum confectum publicum, & executivum, dummodo is cui evicta fuit intra decem denunciare litem fecerit auctori in quem regressum prætendit: nisi expresse renuntiatum fuerit
51 necessitati denunciandi litem. Quæ quidem executio concedenda est pro his quæ resultant ex tenore sententiæ, cuius vi res evicta dicitur per alia legitima & authentica documenta, reservato iure in via summaria condemnativa ad prosequendum damna; melioramenta, & expensas. Vt expresse cautum est *in for.* 31. *de eviction.* & docet Dominus Leo *decis.* 64. *num.* 3. Quem sequitur noster Morla *in empor. tit.* 9. *num.* 36. in quo nota specialitatem, nempe confirmationem municipalis legis, de remissione denunciandi litem, quam regulariter necessariam dicunt Doctores per tex. in *l. si rem* 29. §. *vltim. l. minor* 39. §. 1. *vers. denunciare*, *l. si fundo* 53. §. 1. *ff. de evict. cum simil.* docent Capicius *decis.* 106. *per tot.* Rosenal. *de fendis*, *cap.* 8. *concl.* 30. *num.* 4. & *in schol. lit. F.* Vincentius de Franch. *decis.* 523. Fontanella *de pact. dotal. claus.* 5. *glos.* 8. *part.* 14. *num.* 69. *cum seqq.* Qui tenet quod licet renunciatum necessitati denunciandi sit, tamen de æquitate faciendam esse denuntiationem cum Rebuffo, Ancarrano & Mastrillo; quod ego ampliandum credo, vbi non adest lex vel statutum approbans renunciationem, secus extante lege cui standum erit. Et cum in nostro Regno per *d. for.* 31. approbata renunciatio denunciationis sit, ideo executionem procedere non facta denunciatione, si ei expresse renunciatum fuerit, teneo: quod pluribus comprobant Molin. *verb. evictio*, & ibi Portoles *num.* 7. Mangilius *de eviction. quæst.* 4. *numer.* 27. *cum seqq.* Guzman *in eod. tract. quæst.* 1. *ex n.* 30. & sic praxi receptum est. Nisi in ipso instrumento expresse in pactum deductum sit quod venditor non teneatur de evictione nisi ex facto proprio, nam in hoc casu etiam si res evincatur ex facto sui prædecessoris vniversalis, non tenebitur, vt pluribus comprobant Molin. & Portol. *d. ver. evictio*, *num.* 19. de quo vide Morlam *d. tit.* 9. *n.* 37. qui difficilem hanc quæstionem accurate disputat. 52

Pariter datur via executiva privilegiata contra emptorem bonorum iudicialiter distractorum, quem *emptorem Curiæ* nuncupamus, quia si non deponit prætium rei distractæ infra decem dies ab addictione, per districtionem personæ & bonorum nulla solemnitate spectata compellendus est, vt expresse cautum habemus *in for.* 15. *cum duob. seqq. de eviction.* sed simplex emptor vel conductor inter privatos, executive conveniri nequit, nisi scriptura authentica, & publica cum clausula guarentigiæ obligationis, executioni subijciatur. 54

Confessus in iudicio de re certa etiam conveniri executive potest ac si condemnatus fuisset per sententiam in rem iudicatam translatam ex *for.* 1. & 4. *de confessis.* Quare tenui supr. *cap.* 10. §. 4. *num.* 74. *cum seqq.* cum Belluga, Morla, & Domino Leo, quod chirographus iudicialiter recognitus paratam habet executionem in Regno Valentiæ, quantumvis in vsu non sit. Quæ omnia paratam habere executionem de iure Castellæ probat *l.* 1. *cum alijs seqq. tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* tractant de materia Colerus *part.* 2. *cap.* 2. *ex num.* 1. Azeved. *in d. l.* 1. Didacus Perez *in l.* 4. & 5. *tit.* 8. *lib.* 3. *ordin.* Roder. Suarez *in l. post rem iudicatam notabil.* 1. & *in explicat. leg. Regni.* Parladorus *rer. quoti. d. lib.* 2. *c. fin. part.* 1. *per aliquot* §§. Rodriguez *tract. de execution. cap.* 1. Hevia Bolaños *in Cur. Philip. part.* 2. §. 2. *vsque ad* 7. Villadiego *in polit. cap.* 2. *ex num.* 1. Monteroso *in pract. part.* 8. *ex num.* 2. Carleval. *d. tit.* 2. *disp.* 8. *ex n.* 2. & *tit.* 3. *disp.* 1. & *seqq.* Valenz. *consil.* 86. *ex n.* 33. Berlich. *d. p.* 1. *q.* 80. *ex n.* 1. Ripoll *d. rub.* 29. *per tot.* 55

De condemnatione *infra decem saluis exceptionibus*, dixi paratam habere executionem in nostro Regno, quæ solum prosequi valet vsque ad distractionem pignorum, seu venditionem bonorum exclusive, de quo egi *c.* 11. §. 1. *n.* 9. & 42. *cum seqq.* quare non repeto. 57

Circa quæ frequenter dubitari solet an ius exequendi perpetuum sit, an vero præscriptione, seu temporis cursu perimi possit? Rationem dubitandi offert difficultas seu vetius impossibilitas præscribendi, supposita scientia debiti in condemnato, vel instrumento guarentigia obligatione roborato in debitore; cum ex ea resultet mala fides, qua omnis præscriptio excluditur per text. *in c. vigilanti*, & *c. fin. de præscription.* vbi Doctores signanter August. Barbosa plura colligens; Valenz. *cons.* 187. *num.* 131. de iure nostro *for.* 1. *vers. encora* 1. *de præscrip.* Dominus Leo *decis.* 46. *num.* 2. Cum vulgatis. Quibus addi potest, quod actio in factum quæ competit ex re iudicata, efficitur litigiosa ex temporis cursu: sed pendente lite non currit præscriptio, quia lis & instantia nullo temporis cursu perimuntur in Regno Valentiæ, ex eo quod iudicandum sit ex bono & æquo, attenta facti veritate, vt probavi *sup. c.* 10. §. 1. *num.* 6. & 329. docent Achil. *tit. de sent. ex re iudic. decision.* 5. *num.* 2. & 3. Caputaq. *decision.* 362. *num.* 3. *cum seqq. part.* 2. pluribus Gratian. *discep. forens. c.* 403. *ex numer.* 1. rationem iuris tradens ob quam tam de Cæsareo, quam de Pontificio præscriptio sententiæ in rem iudicatam transactæ impediatur. 58

Sed

60 Sed verius est ius exequendi non eam præscribi, quam perimi temporis cursu: in pœnam & odium eius qui noluit, vel negligit vti iure suo, quare nulla ratione impeditur condemnatus, vel obligatus adquirere ius impediendi executionem seu re vera excipiendi, quando de ea tractatur, dum victor, seu creditor per plures annos taciturnitatis recessisse à iure executivo, proprio facto videtur, in cuius desidiæ pœnam ita cautum est: Ius namque exequendi in profanis non potest nec de-
61 bet vltra triginta annos durare; & in Ecclesiastis vltra quadraginta tex. *in l.3.C.de præscrip.trigint.vel quadrag. annor.auth. quas actiones, C. de Sacros. Eccles.c.6. & 8.de præscription.for.5.in fin.for.6.etiam in fin.& for.12.eod.tit.* docent Nata *cons.222. per tot.* Marius Cultel. *orat.1. ex num.63.* Afflict. *decis.245.ex num.1.* Carroz. *de except.adversf.sent.præiud. excep.60. per tot.* Maranta *de ord. iud. part.6.tit.de exeq.sent.n.54.* Asin. *in prax.part.1.§.1.cap.2. limit.18.ex n.1.* Covarr. *in regul.possessor.part.2. §.2.nu.3. & 5.* Cancer *var. lib.1. cap.15. num.2.* plurib. Carleval. *d.tom.2.tit.3.disput.4.num.1.& 15.cum seqq.* Fontanella *decis.479.num.5.cum decis.seq.num.11.* Molin. *de Hispanor. Primog.lib.2. cap.6. num.51. vbi addent.* Portoles *ad Molin.in repertor. verbo firma iuris, num.132.* Salgado
62 *de reg.protect. part.4. cap.2. num.21. cum seqq.* Dominus Leo *decis.61. num.2. & 30.* Neque hic considerari valet mala fides, ad effectum impediendi hanc præscriptionem, tum quia *in d.for.5.& 6.ad fin.* clare excipitur casus longi temporis nempe triginta annorum, ibi: *no haura callat per spay de trenta anys*, quod sufficit vt ipsa non obstet, vt in simili probat Fontanella *decis.75.num.15. Forus* namque 1. tractat de præscriptione triennali, in qua versatur differens ratio ad exigendam bonam fidem, cum brevissimum tempus sit, cuius vis ita debilis censetur, vt ex qualibet causa etiam levior excludatur.

Præscriptio vera longeva cum nitatur in vtilitate publica, cuius interest ne rerum dominia per incerta vagentur, non est necessaria omnino bona fides vt Fontanella considerat. Tum quia licet in omni præscriptione de iure Pontificio bona fides requiratur, in præscribendo iure executivo regula non procedit, quia adquirens nihil agit quod infici mala fide possit, vt contaminetur acquisitio. Habens ius executivum non vtens eo, in causa est quod adquiratur vt cum Franco, Balbo, Gregorio Lopez, Covarruvia, Gomezio, Didaco Perez, Messia, Guttierrez, Gratiano, Parladoro Barbosa, Tusco, Cevallos, Azevedo, Caravita, Rodriguez, Bolaños, Villadiego & Scaccia docet Carleval. *vbi prox.n.2.*
64 Tum etiam, quia nullum ius excludit adquisitionem eius qui nihil iniuste, vel inique operando se habet mere passive; & ex facto, taciturnitate vel desidia eius qui amittit aliquid lucratur; sibi igitur imputet adversarius qui tandiu tacuit, & per tam longum tempus non curavit de executione contentorum in sententia vel instrumento condemnatus, vel debitor citra malam fidem potuit tacere, & nihil agere vt considerant Balb. *tract. de præscription.part.3.p.5.principal.q.3. num.2.* eleganter Ant.Fab. *in C.lib.7.tit.13. defin.12.* Peregrin. *cons.110. vol.5.* Hieron. Gabriel. *cons.149. ex num.2.* Barbosa *ad l.sicut 3.num.159.cum seq.C.de præscrip.* Ioan. Bap. de Thoro *in comp.decis.tom.2.verb. ius executivum*, adducendo decisionem Senatus Neapolitani pluribus Carleval *d.tit.3.disput.4.ex n.1.* qui duas rationes pulchre explicat. *n.3.& 4.* & Fontanella *d. decis.75. num.17.* qui aliam expendit.

65 Respectu peremptionis instantiæ bene respondit Achil. de Graf. *d.decis.5.* dicens, quod quando post cœptam executionem sententiæ tempus labitur, non perimitur instantia executionis, quia interrupta fuit præscriptio quælibet, dum actum expressum relinquit se vti velle iure executionis, secus vero quando obtinuit sententiam, & de executione inchoanda per longum tempus non curavit, nam ex suo facto resultat ex-
66 plicatio animi nolentis vti iure exequendi, à quo per taciturnitatem, & desidiam recessisse videtur. Quæ multo fortius procedunt in nostro Regno, cum nullus forus obstet, imo non inepte confirmari videntur ex ratione *d. for.12. de præscript.* Quo expresse cautum est, quod debitor quicumque, exceptione longissimi temporis, nempe triginta annorum, tuetur contra creditorem, post tam longam taciturnitatem debitum exigentem. Dubitabit nemo debitum esse principale; & ius exequendi, accessorium? Si enim triginta annorum curriculo debitum amittitur quod est magis, tenebimus quod ius executivum permanebit intactum?

Quibus addi potest quod de iure Castellæ ius exe- 67
quendi perimitur per decennium ex *l.6.tit.15.lib.4. recopil.* vt ibid. docent Azevedus *ex num.1.* Parlador. *rer.quotit.lib.1.cap.1.§.1.in princ.* Orosius *in l. omnes populi, num.75.ff.de iust.& iur.* & *in l.de quibus, num.125.ff. de legib.* Mieres *de maiorat.part.1. quæst.58. num.51.* Gregor. Lopez *in l.22. tit.29. partit.3. glos.1. & in l.5. tit.8. part.6.glos.9.* Covarruv. *in d.regula possessor, part.2. §.11.* Anton. Gomez & cæteri Tauristæ *in l.63. Tauri.* Milanensis *decis.15.num.17.part.2.* Maynardus *decis.68.lib.3.* Franch. *decis.341. ex numer.2.* Rovit. *de instrum. liquid. num.46.* Vulpel. *in praxi.cap.19.numer.26. ad fin.* Giurba *observat.14. num.3.* Olanus *in concordia antinomiar.iur. verb.ius exequendi, num.57.* Gomez de Leon *allegat.88. num.2.* Aviles *in cap.4.Prator.glos.execucion, num.69.* Paz *in prax.tom.1.part.4. cap.3. num.11.* Guttierrez *consil.47. n.4.& 5.& in l.nemo potest, num.205.ff.de legat.2.* alijs relatis Valenzuela. *cons.21.ex num.1.* Carleval. *d.disput.4. num.5.* Don Ioseph. Vela *dissert.26. ex num.1.* Larrea *decis.49. per tot.* Pareja *de instrum.edit.part.2.tit.7.resol.7.ex num.1.* Olea *de cession. iur. tit.1. q.1.ex num.66.* qui cum 68
Vela, & Larrea optime disserit, an ius exequendi Chirographum recognitum iudicialiter præscribatur, decennio computato, à die confectionis, vel à die recognitionis (in quo articulo sententiam ipsius secutus fui, dum in Tribunalibus Castellæ lites iudicavi, in quibus frequens quæstio hæc est, & receptior doctrina ista) Si enim tot tantisque auctoritatibus præscriptio decēnij approbatur, quanto magis longeva illa præscriptio triginta annorum per ius commune introducta & à nostris foris approbata? Sic decisum sæpius in Regia 69
Audientia reperitur, signanter sententia publicata per Alreus *die 11. Aprilis* 1615. inter Franciscum Scriva, & Franciscum Martinez certis nominibus: & sententia publicata per Daza *die 27. Martij anni* 1635. inter Ioannam Annam Perez, & Elionoram Fernandez de Messa.

Ex hac doctrina procedit communis praxis non exequendi pro annuis reditibus, nisi tantum ad exactionem pro viginti novem annis cum dimidio decursis in pro- 70
fanis; & pro triginta novem annis cum dimidio in Ecclesiasticis, vt notum est; de quo tractat Carleval. *d.disput.4.ex num.16.* Sed in vltima sententia *anni* 1635. reservata reperiuntur iura executiva ratione instantiæ pristinæ executionis, vt de novo actor eis vti posset ac si nunquam lata fuisset sententia illa cuius executio peremptа, vel præscripta pronunciabatur. Reservata 71
itaque fuerunt eo motivo quod instantiæ in Regno nunquam perimuntur, etiamsi per longevi temporis cursum deserta remaneat. Quæ assertio, seu limitatio mihi non placet, tum quia de iure communi Romanorum peremptio instantiæ introducta fuit bono publico exigente per tex. *in l.properandum, C.de iudic. & de iure, ff.* licet non tam brevi curriculo temporis reperiuntur vestigia *in l.2.ff.iudic.solui* ibi: *cum lite mortua nulla res sit*, quæ verba interpretatur Cuiacius *lib.71. Paul. ad edict.* 72
de peremptione instantiæ *l. 3.ff. quæ in fraud.credit.* ibi: *vel litem mori patiatur.* & alibi tractant de materia Marescot. *variar.lib.1.cap.122. num.10.* Camil. de Medicis *cons.6. num.1.* Capiblanc. *de Baron. pragm.11. num.213.* Covarr. *in c.quamvis pactum, part.2. §.1. numer.4.* Afflict. *decis.245.num.12.& decis.345.numer.10.* Cancer *variar. lib.3. cap.16. ex num.12.* Salgado *de reg. protect. part.4. cap.2.num.4.* Carleval. *d. disput.4. num.15.* plurib. Aniquno

quino *de prævent.instr.cap.2. q.5.per tot.* apud quos plu-
73 res alios reperies. Tum quia dum in Regno Valentiæ omne debitum præscribitur spatio triginta annorum ex *for.12.de præscrip.* multo magis instantiam præscribi tenendum est; quia si id quod meum indubitanter est amitto per omissionem tanti temporis, multo magis amitti debet dubius litis eventus; & cum in casu dictæ sententiæ amissum fuisse ius exequendi ob lapsum triginta annorum, quod *in foro* expressum non est, amissum debitum pariter dicere debemus vi *fori*, in quo expresse definitur. Sententia namque ipsa comprobatur lapsus huius temporis à die pronunciationis; ergo multo magis ex ea probatur maior temporis lapsus à die contractæ obligationis, ex qua debitum resultabat; quo posito non remanebat subiectum de quo instantia per-
74 maneret. Tũ denique quia iura executiva profluentia ex instrumento debiti non gaudent maiori prærogativa, vel privilegio quam enata ex sententia, & re iudicata, cum hæc æquiparentur, & tota vis executiva obligationis guarentigiæ consistat in eo quod obtineat sententia rei iudicatæ transactæ vigorem, vt in ipsa clausula dicitur, & omnes scribentes agnoscunt: vt tradunt Covarruvias *practicar. cap. 16. ad fin.* Sesse *de inhibit.in Anacephal.num.39.cum seq.* Berlich. *practicab. p.1.concl.81.num.17.* Cancer *variar. lib.2. cap.16.nu.97.* Carleval. *d.disput.4.num.8. & 15.* & pluribus congestis *tit.2.disput.7. num.9.* Noguerol. *allegat.15. ex numer.2.* Sed in eadem sententia pronuntiatum fuit præscripta remansisse iura executiva iudicati; ergo pariter iura executiva primæ obligationis.

75 Fateor quod in Regno Valentiæ instantię per triennium non perimuntur, vel ex ratione à pragmaticis vulgo data, nempe quia procedendum est attenta facti veritate, sed sicut hæc non excludit desertionem causæ appellationis vt ex *for.5.de appellat.dixi, cap.12. §.2.in prin.& in for.4.de execut. rei ind.* habetur, quæ species peremptionis instantiæ est, vt ex Sigismundo Scaccia *tract.de appellat.q.15.num.243.* probat Aniquino *d. q.5. num.7. & seqq.* sic pariter non excludit cæteras perem-
76 ptiones instantiæ. Vel quia ius Pontificium sequimur, in quo sic cautum reperitur *in c.pen.vlt. de iudic.* & tenent Covarruv. *in d.c.quamvis pactum,part.2.§.1.num.4. de pact.* Maranta *de ordin.iudiciar. part.5. num.14.& 21.* Vant. *de nullit.tit.ex defect.iur.ordin.num.126.* Soarez de Paz *in pract.tom.1.de iusta ant. num.11.* Mandos. *de annal. casib. num.133. in tract. Doctor. tom.17. pag.214.* Giurb. plures de more congerens *decis.116. nu.3.* Gambacurt. *de offic.leg. à late. lib.3. num.469.* Cancer *variar. lib.2.cap.12.num.27.* Salgado *d.part.4.cap.2.nu.15.& 21.* Guttierrez *de iuram. confirm. part.3. cap.5. num.3.* Barb. *in collect.d.cap.venerabilis,penult.num.2.de iudic.* Sed hoc ego intelligendum puto de peremptione instantiæ per triennium iuxta *d. l. properandum, C. de iudic.* quæ est exclusa per *d. c. penult.* non autem de longi temporis
77 peremptione per omissionem prosecutionis ipsius triginta vel pluribus annis. Hæc enim maximopere iuvatur dispositio dictor. *for. 5. 6. & 12. de præscription.*

Quibus non obstat differentia actionis, ab instantia quæ perpetuari dicitur per contestationem, & in executivis facta citatione, vt Salgadus *d. cap. 2. num. 21.* & Carleval. *d. disp.4. num.21.* notant: Nam ista perpetuatio non debet intelligi de infinito tempore, sed de triginta annis iuxta constitutionem Theodosij iunioris contentam *in l.vnic. C. Theodos.de action. cert.temp.*
78 *fin.* & Valentiniani *Novella 8.de trigint. annor. præscript.* de qua eleganter Iacob. Gothofr. *in comm.d.l.vnic.* & de iure plura congerunt Tuscus *lit. L. conclus. 385. num.6.* Cassador. *decis.5, vt lit.pendent.& decis.7. de dolo & contumacia.* Achiles *dec.196.& decision.200.* Salgado *dict. num.21.cum seqq.* Aniquin. *d.q.5. num.6.* non enim hoc in casu tam peremptа instantia dicitur quam derelicta, quamvis in effectu vtroque in casu extincta remanet; nisi adsit adversarij dolus, machinatio, vel circumventio, nam tunc nullum tempus currit ex doctrina Innocentij *in d.c. venerabilis.* Thomæ Gramat. *dec.69. num.3.* & Valenz. *consil.43. num.52.* ipsa namque ratio 79
iustitiæ, & æquitatis, quæ suadet procedendo attenta facti veritate, quod instantia facile non perimatur; suadet quoque quod derelinquens vsum sui iuris per triginta, vel plures annos amittat quod habebat; nam plerumque doloso animo fit, vt pereat scilicet notitia solutionis, vel modus defensionis per mortem eius qui instructus erat, vel per fragilitatem ætatis successoris, vel ex alia causa ex his quæ temporis cursu superveniunt. Et 80
vtcumque sit, perpetuatio instantiæ legitime facta non progreditur metas quadraginta annorum per tex. *in l. fin.C. de præscrip. trig. vel quadrag. ann.* de quo videndi Salgadus *d.cap.2.num.48.cum seqq.* Iacob. Cuiac. *lib.18. obser.cap.29.* Iacob. Gothofred. *ad l.2.C.Theod. de long. temp.præscript.* Fontanella *decision.274.per tot.* præcipue *num.28.* vbi ponit decisionem Senatus Cathalauni, cui 81
non acquiescit Pareja *de instrumentor.edit.d.tit.7.resol.7. num.6.cum seqq.* & Aniquin. *d.q.5.per tot.* Quomodo vero, & quando interrumpatur hæc præscriptio viæ executivæ, vel instantiæ peremptio tradunt Giurba *d.obs. 74.n.4.* & Carleval. *d.disp.4.n.21.*

Dubitari etiam solet an sententia lata contra princi- 82
palem obligatum, executioni mandari possit contra fideiussorem non citatum, neque vocatum ad iudicium, absque novo processu? Et si fuerit fideiussor iudicij absque dubio contra eum executioni mandari potest absque novo processu ex traditis per Peguer. *dec.199.in fin. & in prax. d. rub.29. num.21.* vbi Ripoll *ex num.80.* Cartar. *d.dec.119.* Carroz. *decision.136.* Surd. *consil.218. à num.11.* Scaccia *de sent.& re indic.glos.14.q.12. nu.70.* Giurb. *d.observat.74.num.24.* Dominus Leo *dec.40.n.2.* 83
& 4. Quod procedit etiamsi cautio data sit in Curia Iudicis inferioris, & causa evocata fuerit ad Regiam Audientiam, tex. *in l. proponebatur, ff. de iudic.* docent Cancer *var.lib.3.cap.12.num.107.* Peguera *decision.171. & in prax.d.rub.29.num.20.* & ibi Ripoll *num.84.* Fontanella *de pact. nuptialib. clauf. 4. glos. 10. p.1. num.67.* 84
quo iure vtimur. Si vero fideiussor contractus sit, exequi sententia lata cum principali, eo non citato minime potest absque novo processu & sententia tex. *in l.à sententia, in princip.* vbi Bartol. & cæteri scribentes, *ff. de appellat.* cum pluribus congestis per D. Leo *d.decision.4. num.3.& 4.* Mastril. *dec.20.p.1.* Cancer *lib.2. var. cap.5. num.96.* Scaccia *d.q.12.num.74.* Peguera *d.rub.29. nu.21.* & ibi Ripoll. *num.84.* Pirrum Maurum *de fideiussor. part.2.sect.4.cap.43.& sect.9.cap.15.* Quæ conclusio li- 85
mitari solet quando sententia lata fuit ad favorem ærarij Vniversitatis, & annonæ; quia executioni mandari potest contra fideiussorem administratoris condemnati, quamtumvis fideiussor vocatus non fuerit ad causam; præcipue si administrator legitime eam defenderit, docent Alexander *consil.84.num.4.vol.3.* Tuscus *lit.S. conclus.174. num.30. & 31.* Bursat. *consil.203. volum.2.* Pirr. Maur. *d.sect.4.cap.34.nu.18.limit.12.* & sic decisum 86
fuit in Regia Audientia ad favorem Syndici Villæ de Carcaxent, contra Elisabetham Ioannam Selma, & de Gisbert sententia Regia publicata per Don Franciscum Alreus Regij mandati scribam *die 24.Octobris 1634.* referente Domino Don Petro Sanz, qui hæc notat *in suis observat.lit.S.obser.13.& 18.*

Sed nota pulchra dubia ad praxim nostri Regni sus- 87
citata, atque decisa per Marium Giurba *d. observat. 74. ex num.11.* spectantia ad hæc quæ differui in proximioribus. Primum dubium est, an interruptio præscriptionis iuris executivi facta contra vnum ex pluribus reis debendi noceat cæteris? & nocere affirmat per tex. *in l. fin. C. de duobus reis.* & allegat Bartolum, Alexandrum Rovitum, Guttierrez, Beccium, Fontanellam, atque Thesaurum; quare citato ad executionem vno ex istis reis, cæteri amplius non præscribent vt tradit *d. n.11.cum seqq.*

Secundum dubium est an interruptio præscriptio 88
nis iuris executivi facta contra principalem debitorem in actione personali noceat simplici fideiussori con-

tractus

tractus ignoranti,& inscio, vel non citato? & minime nocere tenet cum Glossa, Bartulo,Cancerio & Fontanella vt habetur *d.obs.74.n.19.*itavt non obstante prosecutione executionis in principalem, fideiussor possit
89 adimplere tempus præscriptionis.

Tertium dubium est, an hæc interruptio præscriptionis iuris executivi facta vero principali debitori, noceat fideiussori qui se obligavit tanquam principalis reus debendi,cum assuetis renunciationibus? & nocere docet cum Baldo,Rebuffo,Cancerio,Fõtanella, Surdo, Escobar,& alijs:nam licet iste revera fideiussor sit, hoc est quoad cæteros obligatos non autem respectu creditoris cui se omnes æqualiter obligaverunt,ita *d.obs.74.*
90 *n.20.cum duob.seqq.*

Quartum dubium est,an interruptio huius præscriptionis iuris executivi facta principali reo debendi noceat fideiussori iudicij?& nocere scripsit,cum Cancerio Fontanella, Peguera, Carrozio,Escobar,& alijs *d.obs. 74.num.24.* ex ratione superius allata,nempe quia executio sententiæ in eum fieri potest etiamsi citatus non fuit; ergo permanente effectu sententiæ contra principalem, permanet pariter contra fideiussorem iudicij.
91

Quintum dubium est, an interruptio huius præscriptionis facta vni ex hæredibus, noceat cæteris? & distinguit cum Alexandro, Rodriguez Tusco, Milanensi & alijs;itavt si conveniatur vnus ex hæredibus actione personali, cum omnes defunctum repræsentent, interruptio vni facta nocet reliquis cohæredibus; secus si actione hypotecaria, cum vnusquisque teneatur ex eo
92 quod possidet sic habetur *ibid.num.25.*

Sextum dubium est, an interruptio huius præscriptionis iuris executivi facta vni ex tertijs possessoribus noceat alijs, & minime nocere dicit cum Alexandro Magonio,Fontanella, Valenzuela,Castillo & alijs vt reperitur *ibidem.nu.27.*Quod limitat *n.* 29. casu quo hæredes vel tertij possessores subduxissent reum conventum,vel dolus quoquo modo interveniat ex Apostilla ad Alexandrum & Tusco.

93 Item in dubium revocari potest, an sententia exequenda sit antequam detrahantur ex re in condemnatione contenta melioramenta,impensæ,vel credita;saltim præstita cautione ad solutionem faciendam quando liquidata fuerint?In quo dubio tres casus distinguere debemus.

Primus casus est, quando in sententia fuit quis simpliciter condemnatus ad rei restitutionem nulla facta in ea mentione detractionum expensarum,creditorum,
94 aut melioramentorum; in quo casu præstita cautione exequenda sententia venit si iura deducta pro detractionibus consequendis liquida non sint nec de facili liquidari possint, imo requirant altiorem indaginem. Vt docent Benitend. *decis.77. num.10.* Puteus *dec.471.* Pacificus *de Salviano interdict.inspect.2.nu.245.& 249.* Cavalcan.*dec.28.num.6.part.1.*Cancer *var.lib.3.cap.17. num.499.& seq.*Peregrin.*de fideicom.art.50.num.81.*Mastril.*decision.98.num.9.part.1.*Scrader.*de feud.part.2.Nona principal.sect.2.num.31.vers.in hoc tamen* Pirr. Maur.
95 *tract.de retent.num.43.*Cartar. *decision.15. num.17.* Hieron. Laur. *decis.104.per tot.* Thesaur. *quæst. forens.lib.2. q.96.num.8.*Marius Muta *dec.19.num.13.* Maresc*ot. variar.lib.2. cap.112. num.34.* Giurba *decision.60. num.17.* Carrozius *de locato. pag. mihi 220. num. 18.* secus statuendum erit, si iura liquida sint, nam in hoc casu etiamsi opponantur post sententiam, & in ea nulla sit facta mentio detractionum, executionem impediunt ex doctrina Annaniæ *consil. 43. per tot.* quem sequuntur ferme omnes congesti supra.

96 Secundus casus est, quando reus condemnatur ad restitutionem solutis prius melioramentis,vel detractis creditis,sive impensis:in quo est conclusio indubitata non posse ad executionem sententiæ deveniri quin prius omnia solvantur, nec sufficit cautio de solvendis expensis,vel melioramentis:nam liquidata iura remanserunt in ipsa sententia, quæ exequi nequit nisi condi-
tio solvendi ea, sub qua fuit concepta,purificetur. Vt docent Puteus, Pacificus, Mastrillus, & Peregrinus 97
*vbi prox.*Rota apud Farin.*in novis.p.1.decision.111. n.3. & part.2.dec.151.à num.3.*Peguer.*decision.181. num.3.*& in prax.*d.rub.29.num.13.* & ibi Ripoll. *à num.74. vers. sat dictum est.*qui alios congerit.Quæ conclusio limitatur casu quo iura illiquida sint, & in ipsa sententia liquidari in posterum mandantur vt *ibid. not* Peguer. *num.* 4. & etiamsi conditionalis sententia sit,dum in ea assignatur terminus ad liquidandum, & is cuius interest,mora contracta,labi finit terminum;itavt per eum steterit quominus liquidarentur,tũ sententia executioni mandanda est præstita cautione ex Doctr. Cartar. *dict. dec.15.num.2.&* 37.& Giurb.*d.dec.60.num.18.*qui alios adducunt.Sed si condemnatio contineat restitutionem 98
rei cum fructibus,itavt fructus computandi sint in melioramentis vel impensis:si hæc excedunt fructus reficienda sunt liquidatione facta summarie,ante executionem vt cum Capicio, Peregrino, Annania, Tapia, Cartario,Mastrillo, Parladoro, & alijs probat Thoro *in comp.decis.p.1. verb. executio sententiæ latæ super restitutione rei.* vbi observantiam Senatus Neapolitani per remissionem commissarij; ad liquidandum, tradit. 99

Tertius est casus,quando sententia continet condemnationem salvis iuribus reo condemnato pro impensis, & melioramentis, quorum liquidationem in posterum reservat. In quo sententia executioni mandanda est præstita cautione.Itavt executio non impediatur,neque retardetur per hanc reservationem, sicut quando hæc iura opponuntur post latam sententiam. Sic docent 100
Asinius *in prax.*§.31.*ampliat.*14.Surdus *cons.*186.*nu.*22. *lib.*2.Simon de Prætis *de interpret.vltim.volunt.lib.5.interpret.3.dub.1.num.*226.Rota Bononiensis *decision.*106. *num.*39.Cavalc.*consil.93.num.11. lib.1.* Marzar. *de fideicom.q.71.per tot.* Ant.Ciofius *consil.20. nu.12. vers.tertio, lib.*2.Quæ conclusio pluribus rationibus iuridicis comprobatur.

Prima ratio est quia clausula *salvis iuribus*, est præ- 101
servativa eius quod competit, & tantummodo operatur vt illæsa iura remaneant,absque eo quod novum ius tribuat;vt docent Marta *de clausul.part.1.claus.*149.*n.3. & claus.* 150. *num.1. &* 9. Aldovinus *cons.5. num.30. & cons.*110. *num.12. vers. & illa clausula. cum n. seq.* Esse *decis.*206.*num.7.*Barbosa *de clausul.usufre.claus.*139.*n.3.* Et licet verbum *salvo iure* limitet, & modificet dispositionem, vt tenuit Simon de Prætis *vbi prox. num.*219. tamen in nostra specie, in qua nihil liquidum reserva- 102
tur,tantum habet vim declarativam reservandi iura illæsa si quæ competunt, & liquidari queunt, vt per ipsum Sim.de Prætis dicitur *num.*220.sequntur Ciofius *cons.*135.*num.1.lib.1.*Cavalcan.*consil.93.num.* 22. & alij congesti per Cardinalem Tuscum *practicar. lit.R.concl.* 244.*& concl.* 245.*num.* 10.*&* 11. & sic sæpius decisum fuisse per Regiam Audientiam refert Dominus Don Petrus Sanz *in suis observat.lit.S.observat.13.*

Secunda ratio est quia sententia qua reus condem- 103
natur ad relaxandum, vel restituendum, continet quid certum,& liquidum in quo executio fiat, & non debet retardari executio proprer reservationem rei incertæ, vel illiquidæ,vt docent Ciofius *d. consil.20. num.3.& 5. lib.*2.Corneus *consil.*239.*nu.3.lib.3.* Cartar.*d.decision.15. numer.*24. Giurba *d. decision.60. numer.*23. Quibus addi potest quod sicut in compensatione non est admittendum illiquidum ad retardandam solutionem illiquidi §.*in bonæ fidei* 30.*inst.de act.l.si debens* 22.*ff.de compensat. l. vltim. C. eod.*multo minus retentio rei debitæ competat, quin liquidum sit id quod melioratum, vel impensum dicitur. De quo vide plura colligentem Berlichium *practicab.p.3. concl.*42. *ex num.*11. qui licet in terminis feudorum scribat, ad cæteras restitutiones in quibus melioramenta facta dicuntur extendi potest.

Tertia est, quia si sententia vel instrumentum conti- 104
net quid purum,& liquidum,etiam quod veniat moderanda,

randa, vel melioranda sive modificanda, aut resolvenda per reservatas exceptiones, conditiones, vel calculationes, dum hæc non perficiuntur executioni mandari debet vt docent Cartarius *decision.49. ex n.1.* Giurba *dict.decis.60. num.21.* ergo idem dicendum est dum melioramenta & impensæ non liquidantur.

105 Quarta, quia reservatio non extenditur ad clarè decisa per sententiam, & ideo executionem impedire non valet docent Grammaticus *decis.66. nu.5.* Aponte *consil.49. num.15. lib.1.* alios adducens Tuscus *d. concl. 245. n.4. & seqq.*

Quinta, quia si in eadem sententia, vel instrumento quid liquidum reperiatur, & aliquid illiquidum, executio liquidi non est suspendenda propter illiquidum tex. *in l. quidam existimaverunt, ff. de rebus credit.* Socinus Escovar & alij congesti per Salgadum *de reg. protect. part.2. cap.7. num.126.* ergo ex illiquidis reservatis executio suspendenda erit; quod etiam tenuit pluribus relatis Carleval. *de iudic. tit.3. disput.15. per tot.*

106 Sexta, quia reservatio subsequitur condemnationem relaxandi, aut restituendi rem, sive adiudicationem possessionis, & verbum *in posterum* apponi solitum præscribit ordinem procedendi successive, quare vltimo loco, post executiouem scilicet de reservatis iuribus cognoscendum est. Sic tenuerunt Giurba *dict. decis.6. num.31. & 32.* Peregrin. *dict. artic.50. num.83.* Cancer. 107 *dict.cap.17. numer. 505.* An autem melioramenta in genere probata retentionem producant, videndi sunt Gratian. *discept. forens.cap.494. num.12. & cap.926. num.17.* Thomas Sanchez *consil. moral. lib.4. cap.1. dub.32.* & Carleval. *dict.disput.15. per tot.* vtrum autem fideiussor de iudicio sisti, & iudicatum solui in prima instantia subsecuta absolutione teneatur si reus in secunda instantia appellationis nempe fuerit condemnatus, quanquam Gabriel. *tit. de fideiussor. conclus. 4. numero secun-* 108 *do, vers.* contrarium cum alijs affirmativam tenuerit, verius est non teneri per tex. *in l. cum apud Sempronium, ff. iud. solui* tenent Franchis *decision. 208. numero primo, decision.601. per tot.* Farinac. *in prax. quæstion. 33. numer.110. 116. & 117.* March. Anton. de Amatis *decision. 59.* quam opinionem amplector tanquam in re odiosa favorabiliori licet in contrariam inclinari videatur Fontanella *de pact. claus. 4. glos. 10. part. 1. & num.65.*

109 Dubitari frequenter solet an sententia sine actis executionem mereatur, nam regulariter exequendam non esse tenuerunt Gabriel. *consil. 43. numer. 47. volum.1.* Baldus *consil. 399. lib. 4.* Tuscus *lit. E, conclusion. 492. numero vigesimo quinto.* Riccius *in prax. decision. 215.* Salgad. *de reg. protect. part. 4. capit. 1. num. 48.* verum ista conclusio communiter limitatur in antiquis, nam omnia præsumuntur rite gesta Baldus *in l. emancipatione, ff. de fid. instrum.* Alexander *consil. 30. num.7. lib.5.* Decius *consil. 375. numero tertio.* Gabriel *de sententijs, conclusion.4. numer.34.* Cassiador. *decision. 3. de procurator.* Cancer *variarum libro tertio, capit. 19. numero sex-* 110 *to.* Gregor. XV. *decision.535. numero octavo,* alijs relatis Salgado *de reg. protect. dict. part.4. cap.1. num. 49. cum seqq.* vbi quod dicatur tempus antiquum. Sed in Regia Audientia decennio hoc privilegium tribuitur vt fuit decisum sententia publicata per Vincentium Ferrera, militem *die 20. Augusti 1656.* referente Nobile Don Cosma Gombau, inter Lucretiam Desprats & Antonium Sanchez Alonensem, quæ me referente confirmata fuit sententia publicata per eundem, *die 14. Novembris eiusdem anni.* Idem pronuntiatum fuit referente Nobili Domino Don Antonio Ferrer, ad favorem Domnæ Mariæ de Aguilar, contra Domnam Silviam Dasio *eodem anno 1656.*

§. II.

De executione quam Pragmatici iuris *vocant, ad interpretationem* for. 9. cum sequentib. de execut. rei iudic. *& aliorum iurium.*

IACOBVS II. REX.
Valentiæ anno 1358.

TEXTVS.

SI exepcio alguna sera possada contra carta de deute, de venda de censal, o de violari, o de altra qualsevol obligacio monstrada en Iuhi, aquella no sia rebuda si no es mostra ab carta, o altra scriptura publica. Si donchs no sera exeptio de Fals.

SVMMARIVM.

1 *Duplex executio observatur in foro Valentiæ, alia* iuris, *& altera* facti.

2 *Executio* iuris *dicitur illa summaria cognitio, in qua discutitur an ad executionem* facti, *seu realem distractionem pignorum, procedendum sit.*
Iudicium dici etiam solet causa rationum, ibid.

3 *Executio* facti *est ipsa pignorum captio, atque distractio.*

4 *Causa minoris summæ triginta librarum sententiam exequibilem producit, præstita cautione, etiam in Curia iudicum inferiorum.*

5 *Retroclamum sive reclamatio præcedit executionem in Curijs inferiorum.*

6 *Retroclamum quid sit.*

7 *Reclamationes, quæ fiunt in Regno Valentiæ, in quibus differat a factis in Principatu Cathaloniæ.*

8 *Reclamandi solemnitas nullius fermè vtilitatis est.*

9 *Mandatum executivum conceditur cum termino decem dierum ad solvendum, vel allegandum exceptiones.*

10 *Mandatum executivum non conceditur in Regia Audientia pro contentis in sententia exequibili, sed mandatum de parendo sententiæ.*

11 *Mandata de parendo intra quinque tres vel duos dies æquivalent in termino mandatis executivis.*

12 *Executio adiudicationis rei, quomodo perficiatur.*

13 *Executio condemnationis pro quantitate quomodo concedatur.*

14 *Mandatum executivum personaliter iniungi debet vel in domo propriæ habitationis relinqui, vni ex domesticis.*

15 *Via executiva necesse requirit legitimam citationem.*

16 *Citatio legitima requiritur, ad prosequendam executionem, etiam si ipsa executio inchoanda sit, per actum captionis pignorum.*

17 *Citatio ad viam executivam personalis esse debet.*

18 *Limita in absente, vel latitante, nam sufficit quod fiat in domo propriæ habitationis.*

19 *Decisio Supremi.*

20 *Reus infra decem tenetur opponere, & probare exceptiones congruentes adversus mandatum executivum.*

21 *Iussio comparendi partes, ad quid introducta, & vsu recepta.*

Lapso termino decem dierum, absque oppositione exceptionum, mandatum executivum transit in iudicatum, & executionem facti proceditur, ibidem.

22 *Pronunciatio fieri solita partibus comparentibus.*

23 *Oppositis exceptionibus, eisque admissis, mandatum resolvitur in simplicem citationem, ad effectum iudicij rationum.*

24 *Partibus non comparentibus, quibus remedijs vti debent, tam actor, quam reus ad sui iuris tutelam.*

25 *Exceptiones admittenda in causa executiva, quæ sint iuxta foros.*

26 *Nullitatis exceptio etiam resultans ex actis excluſa est per forum contra tres sententias conformes, reservato iure ad aliam instantiam.*

27 *Probatio extrinseca per testes facienda, excluſa est à foro in causis executivis.*

28 *Nisi actor testes produxerit, nam tunc etiam reo admittendi sunt.*

29 *Limita si reus produxerit chirographum solutionis, quia in concomitantiam testes admitti debent.*

30 *Necessitas comprobandi subscriptionem chirographi, procedit ab actore negante.*

31 *Comprobatio subscriptionis per ocularem inspectionem, adhibitis peritis, admittenda est in iudicio executivo.*

32 *Periti testes non sunt, sed Iudicum vices fungantur.*

33 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

34 *Decisio Regiæ Audientiæ in terminis iudicij nullitatum.*

35 *Terminus ad probandum in concomitantiam brevissimus esse debet.*

36 *Exceptiones modificativæ admitti debent in iudicio executivo.*

37 *Exceptio retentionis, ex eo quod imminet evictio in limine contractus, modificativa est, & admittenda in iudicio executionis.*

38 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

39 *Exceptio dimanans ex ventre instrumenti, an admitti debeat.*

40 *Nullitatis instrumenti exceptio, vel sententiæ non bis confirmatæ, admitti debet in iudicio executivo.*

41 *Belluga scripsit antequam* for.12.de executi.rei iudic. *ederetur, & sic eius doctrina non est admittenda in casu sententiæ bis confirmatæ.*

42 *Exceptio falsitatis instrumenti, non est excluſa à iudicio executivo, quod procedit in exceptione nullitatis.*

43 *Exceptionum reservatio ad aliam instantiam, quam* requisitionis *vocamus, iustificat excluſionem aliarum exceptionum, & probationis extrinsecæ.*

44 *Fori non denegant defensionem, sed modum adhibendi eam definiunt.*

45 *Exceptiones, quas fori excludunt, altiorem indaginem requirere declarant.*

46 *Iudicium requisitionis per partem suscitari debet, non autem per Iudicem.*

47 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

48 *Iudicium requisitionis, via ordinaria, & plenarie agendum est.*

49 *Iudex non debet esse velox in exequendo, si cognovit reum iustitiam fovere in iudicio requisitionis.*

50 *Iudex executionis competens est ad cognoscendum de iudicio requisitionis licet actor non sit suæ iurisdictionis.*

51 *Actor non potest declinare iurisdictionem Iudicis per ipsum electi.*

52 *Iudex conventionis competens sit ad cognoscendum de reconventione, licet reconventus non sit suæ iurisdictionis, etiam data incapacitate.*

53 *Reconventio iuxta forum, non potest fieri nisi coram Iudice conventionis, & ponenda est intra triduum, à contestatione.*

54 *Reconventio quando, & quomodo procedat in iudicio executivo.*

55 *Iudicium requisitionis continet speciem reconventionis.*

56 *Sed non participat privilegium ipsius, quoad suspensionem viæ executivæ.*

57 *Si actor nolit respondere requisitioni, potest ei denegari audientia in iudicio executionis.*

58 *Admissis probationibus extrinsecis per testes, in iudicio executivo, convertitur in ordinarium.*

59 *Actor ex sententia, vel instrumento duplicem actionem consequitur, ordinariam scilicet, & executivam.*

60 *Iudicium executivum sæpius convertitur in ordinarium, ex necessitate dum detegitur defectus iuris executivi.*

61 *Instituens iudicium executivum, potest in eo obtinere condemnationem.*

Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.

62 *Iudicium executivum potest converti in ordinarium ex voluntate actoris si eligit viam ordinariam.*

63 *Electa via ordinaria non patet regressus ad executivam.*

64 *Actor producens testes, vel dum patitur produci à reo, voluntariè discedit à via executiva, & ingreditur ordinariam.*

65 *Decisio Regiæ Audientiæ.*

66 *Causa semel effecta ordinaria, semper ordinaria, & appellabilis remanet.*

67 *Executio instituta pro reditibus censualium, in pluribus privilegiata reperitur per foros.*

68 *Privilegia hæc concessa sunt favore incolarum Regni Valentiæ, & sic non extenduntur ad extero s.*

Decisio Regiæ Audientiæ, ibid.

69 *Repulsa rationum per sententiam habentem vim diffinitivæ facienda est.*

70 *Concessio mandati executivi vniformis est non citato reo, sed difformis respectu earum rerum quæ in ipso contineri solent.*

71 *Mandatum executiuum in nostro Regno continet præceptum solvendi infra decem, vel opponendi legitimas exceptiones, in Regno Castellæ quod fiat executio in persona, & bonis debitoris.*

72 *In Regno Valentiæ non est necessaria subscriptio iudicis: secus in Regno Castellæ.*

73 *In Regno Valentiæ ante captionem pignorum currunt decem dies ad opponendas exceptiones: in Regno Castellæ post captionem pignorum dantur decem dies ad opponendas & probandas exceptiones.*

74 *In Regno Valentiæ revocato mandato executivo non possunt remanere pignora in posse Curiæ, secus in Regnis Aragoniæ, & Castellæ.*

75 *Sententia repulsæ rationum regulariter inappellabilis est saltim quoad suspensiuum; sed revocatoria mandati executivi, appellabilis est quoad vtrumque effectum.*

76 *Pacta executiva non egrediuntur personas nominatas in instrumento.*

77 *Iura executiva exerceri nequeunt contra non contentum in instrumento.*

78 *Declara nisi agens via executiva sit successor eius, qui eam obtinuit, vel habeat iura cessa.*

79 *Hæres vna eademque persona censetur cum defuncto, & in eum transeunt actiones activæ, & passivæ.*

80 *Hæres censetur nominatus in instrumento licet de eo*

non

non fiat mentio.

81 *Cessio iurium transfert in cessionarium ius executionum.*

82 *Successor vniversalis vti potest iure executivo.*

83 *Successor particularis virtute cessionis iurium, vtitur via executiva.*

84 *In hæredem, & successorem vniversalem absque dubio transeunt iura passiva executionis.*

85 *In successorem particularem minime, nisi succedat cum expressione oneris.*

86 *Successor particularis debet pati iura executiva enata ex actione reali, sive speciali hypotheca, quam possidet.*

87 *In Regno Castellæ præter specialem subiugationem hypothecæ, requiritur pactum absolutum de non alienando.*

88 *Sed de iure communi & Valentino tale pactum non requiritur, quia per specialem subiugationem vis afficitur onere reali, & cum eo transit.*

89 *Actor in via executiva tam actiones passivas quam activas instrumentis publicis probare statim debet.*

90 *Vnum instrumentum alijs liquidari potest, & debet.*

91 *Extrema probanda contra detinentem rem specialiter subiugatam perdifficile est, quod instrumentis verificentur.*

Dominium rei subiugatæ apud subiugantem tempore subiugationis basis est totius obligationis.

92 *Casus specialis in quo debitor tenetur probare identitatem rei subiugatæ censui, pro quo executio instituitur.*

1 DVplicem executionem praxis Regni Valentiæ observat, aliam *iuris*, & aliam *facti*, quorum terminorum vsus nec specialis in eo Regno est, nec nouus, nam eos reperies expressos per doctissimum Sigismundum Scaccia *tractat. de appellat. quæstion.* 17. *limit.* 9. & alijs relatis per Franciscum Nigrum Cyriacum *controvers. iur. lib.* 2. *controvers.* 222. *numero quinto*, *Iuris* executio dicitur summaria illa cognitio in qua breviter, & de plano infra decem dies mandati executivi, discutitur de viribus exceptionum contra eum oppositarum, quas fori patiuntur admitti, in similibus iudicijs: quæ cognitio per nostros practicos dici solet *Iudicium rationum.* Ex eo denominato vocabulo, quod in eodem
2 mandato executivo reus moneatur quod si aliquas habet rationes propter quas executio non habeat locum, deducat intra eosdem decem dies: & à Berlichio *lib.* 1. *practicabil. conclus.* 81. *numero* 2 *cum seqq.* dicitur *primus terminus processus executivi.* Executionem *facti* nuncupamus illam, qua discussis istis rationibus, eisque reiectis, ad captionem pignorum procedendum est, eorumque distractionem vsque dum creditori fiat satis. Quod ab eodem Berlich. *dict. conclus.* 80. *ex numero secundo*, *secundus terminus* appellatur. Et vt clarius
3 procedamus *in hoc* §. solum tractabimus de executione *iuris*, & ad sequentem reservabimus tractationem executionis *facti* secundum solemnitates per foros inductas, quæ specialitates plurimas continent, & simul de his quæ ex inveterato Curiarum stylo obseruantur, & obseruari debent.

Si enim executio instituenda est vittute sententiæ
4 in rem iudicatam transactæ pro quantitate, & illa obtenta fuerit in Curia iudicum inferiorum, vel si causa infimæ quantitatis sit, nempe *triginta librarum*, & *infra*, quæ quamvis appellatum sit exequibilis efficitur præstita cautione iuxta *for.* 75. *Curiar anni* 1585. (de quo in simili differit Ripoll *in prax. Peguer. rubr.* 29. *ex numer.* 56.) necessarium est, quod *retroclamum* porrigatur, vt expresse dicitur *in for. fin. de dilat.* Est
5 enim *reclam* sive *reclamatio* secunda quærela, vel instantia actoris, qui virtute primæ obtinuit sententiam pro se, mediante qua, executioni deduci postulat condemnationem, vt explicant Belluga *in specul. Princip. Rub.* 41. §. *leges Regni*, *numero decimo quinto*, *vers. ad tertium*, & Dominus Leo *decision.* 7. *numer.* 5. Tractant de hac reclamatione Mieres *ad consil. titul. Cathal. collat.* 6. *in Curia Perpin. C. de elongament. numero octavo.* Cancer. *variar. libro secundo, cap.* 13. *numero decimo tertio, & capit.* 14. *numero decimo septimo.* Xamar *de offic. iudic. part.* 1. *quæstion.* 24. *numer.* 115. & Ripoll *post dic. prax. in ordinat. iudic. Rub.* 16. *per tot.* & *variar. capit.* 14. *numer.* 1. & 90. Et Don Michaël de Cortiada *decision.* 10. *numer.* 160. *cum sequent.* de quo
6 aliqua prælibavimus *sup. capit.* 11. §. 2. *numer.* 32. *cum seqq.* sed nota obiter magnam differentiam quæ versa-
7 tur inter reclamationes vsu receptas in Regno Valentiæ, & assuetas in Principatu Cathaloniæ; in eo enim fiunt quoties executio rigida instrumenti guarentigiæ roborati, quod *scriptura tertij*, dicitur instituenda est, vt ipsa executio concedatur, sicut patet ex his quæ Cancer, Xamar, Ripoll, & Cortiada *locis citatis* tradunt: qui nihil de reclamatione facienda ad executionem sententiæ dixerunt.

In nostro vero Regno *reclamatio* non requiritur ad
8 obtinendam executionem instrumenti guarentigia corroborati, nam eo Curiæ ostenso absque libelli oblatione, vel alia solemnitate conceditur: & solum ex vi *dic. for. fin.* ad executionem sententiæ, vel condemnationis requiritur: quo iure vtimur, sed Mieres *vbi prox.* nostram praxim expressè confirmat, dum clare dicit retroclamum esse secundam quærelam quæ fit post dies clami, vt fieri possit executio; quare sequitur quod non loquebatur de executione instrumenti,
9 sive scripturæ tertij, nam inchoatur per *retroclamum* vt prælibati Doctores, signanter Ripoll, ostendunt, sed de executione sententiæ, quæ supponit primam quærelam sive *Clamum.* Et ex eo quod concludit, nempe aliter obseruari Barchinonæ: innuit quod tradita per Cancerium, & alios procedunt secundum praxim dictæ ciuitatis. Sed solemnitas pulsandi *reclamationem* cum fiat absque partis citatione, solum respicit modum postulandi sententiæ executionem sub ea formula, quæ si omitteretur nullius momenti fore existimarem, licet verum sit, quod nulli conceditur, nisi ea mediante; cuius styli vis induceret nullitatem si omitteretur.

Concesso igitur mandato executorio, apponitur
10 in eo terminus decem dierum tam ad allegandas exceptiones quam ad solvendum iuxta *for.* 12. *de dilation. for.* 10. & 13. *de execution. rei indicat. for.* 58. *de iur. emphyteut. for.* 35. *Cur. ann.* 1604. *for.* 16. *Cur. ann.* 1626. in quibus, & alijs habetur expressa mentio horum decem dierum, quod obseruatur in ipsis Curijs inferiorum tam in mandatis executivis datis virtute sententiarum exequibilium, quam virtute instrumentorum guarentigia clausula corroboratorum. Sed in
11 Regia Audientia aliter proceditur; nam facta sententia exequibili, sive procedat ex præstatione cautionis, sive quia transitum fecit in iudicatum, mandatum executivum pro contentis in condemnatione non postulatur, neque conceditur; sed mandatum de parendo sententiæ intra quinque dies desumpta praxi ex textu *in l. defendente* 21. *ff. de auctor. tutor.* de quo videndi sunt Afflictis, Caravita, Maranta
12 & alij congesti per Carleval. *de iudic. tom. secundo, titulo tertio, disputat.* 1. *numero quarto*, & 25. Quo iniuncto, reus si habet exceptionem competentem, eam opponit; quæ debet esse ex permissis per foros ad viam executivam, vt expressum habetur in *capite duodecimo*, *pragmat. Ordination. Vespasian. Gonzagæ Proregis anni* 1577. sed ea repulsa, aut non opposita, transacto termino, aliud mandatum impetratur, & conceditur de parendo sententiæ intra triduum; ac deque aliud intra biduum, quæ nuncupantur à pra-

gmaticis mandata *de cinch, tres, y dos.*

13 Quæ dilationes continent eundem terminum decem dierum, concedi solitum in mandatis executivis Curiarum inferiorum; distributum in his tribus comminationibus, vt iustius, & securius procedatur. Quibus peractis, & termino completo, si id quod in sententia continetur sit adiudicatio rei immobilis, conceditur mandatum de immittendo manu militari per litteras solemnes in his quæ extra contributionem generalem civitatis Valentiæ peragenda sunt, cum commissione data vni ex Apparitoribus, vel Satellitibus, iuxta negotij qualitatem & nonnunquam ipsi Iudici, si res adeo gravis sit, quod eius præsentiam, atque auctoritatem exposcat. Quæ quidem forma desumpta ex
14 tex. *in l. restituere 68. ff. de regul. iur. l. 1. C. de execut. rei iudic.* est tradita per Carleval. *d. tit. 3. disput. 1. num. 2.* & Berlich. *d. part. 1. conclus. 81. num. 23.* qui alios congerunt. Si autem intra contributionem operandum sit, virtute ipsius decreti executor possessionem, vel rem ipsam tradit. Quando vero de quantitate tractatur, eadem distinctione adhibita, commissio conceditur ad procedendum in executione facti, captis pignoribus, eisque iuxta formam fori distractis. Si vero executio instituenda sit in Regia Audientia virtute instrumenti, quarentigia corroborati, mandatum executivum postulatur, & conceditur. Sed hoc raro evenit, cum frequentius mandato executivo obtento in curia inferioris, eoque iniuncto, causa executionis variatur ad Regiam Audientiam, de quo dixi §. *precedent.*

15 Mandato igitur expedito, iniungendum est reo personaliter, vel in domo propriæ habitationis relinquendum, quod habet vim iniunctionis, si domestico relinquatur, & in defectum ipsius viciniori, ex his quæ notavimus *capit. 10. §. 1. numer. 26. cum seqq.* dempto eo, quod non sit aliqua diligentia ad inquirendum an lateat, vel non, quod ex inveterato stylo Curiarum quotidie observatur, itavt iam vim legis obtineat ex traditis per Dominum Crespi *observat. 10. numer. 46. & 51.* vt alibi dixi: in quo neminem dubitantem inveni, ita vt facta relatione, per nuncium, seu lictorem se consimilem mandatum reliquisse in domo habitationis Mævij, vni ex consanguineis, vel domesticis, habeatur pro facta iniunctione legitima. Sed si iniunctio personalis, domi facta deficiat, executio nullius momenti
16 reputatur ex *for. 7. de execut. rei iudic. for. 1. & 2. quib. non noc. res iudicat. for. 3. de bon. auctor. iud. poss.* docent Bartol. *in l. à Divo Pio, §. in vendit. ff. de re iudicat. & in l. nec quicquam, §. vbi decretum in 2. lectur. numer. 12. ff. de offic. Proconf.* plurib. Carleval. *d. lib. 1. de iudic. tit. 1. disp. 2. num. 914. & lib. 2. tit. 3. disput. 1. numer. 24.* Iacob. Cancer *variar. lib. 3. capit. 17. numer. 355.* Peguera *in prax. Rub. 29. num. 21. cum seqq.* & ibi Ripoll. *num. 88.* pluribus etiam Pareja *tract. de instrum. edit. part. 2. titul. 6. resolut. 9. numer. 26. & titul. 7. resol. 7. numer. 14.* si enim similis citatio omitteretur inauditus atque indefensus maneret, quod ius non patitur, cum reus etiam in executivis vti
17 possit exceptionibus per foros permissis, & modificativis vt *in for. 8. & 9. de execut. rei iudic.* dicitur, & statim explicabimus.

Quare in Provincijs, quarum leges executionem per actum inchoari cavent, vt in Regno Castellæ regulariter, in Regno Aragoniæ in causis depositi, commodati & cæteris privilegiatis, in Cathalonia in obligationibus nuncupatis *scripturæ tertij* & similibus, procedit tantum ad effectum incipiendi à captione pignorum, vel personæ, & ferendi aliqua proclamata, quibus fa-
18 ctis reo iniungitur status executionis, vt currere incipiant decem dies, per ipsas leges concessos, ad opponendas & probandas exceptiones vt habetur *in l. 19. titul. 11. lib. 4. recopil.* vt alijs congestis probat Carleval. *d. disputat. 1. numer. 27. cum seqq.* & Pareja *dict. titul. 6. resolut. 1. numer. 25. & dict. titul. 7. resolut. 7. ex numer. 13.* in Regno Aragoniæ fit per firmam iuris, in quo iudicio allegari & probari possunt exceptiones, vt testatur Sesse *tract. de inhibit. in anacephal. numer. 80. cum seqq.* In Principatu Cathaloniæ dantur triginta dies reo ad probandas exceptiones, vt testatur Ripoll. *dict. Rub. 29. num. 47. & seqq.* Quod ista citatio personalis esse debeat probat tex. *in l. nam ita Divus 39.* 19
ff. de adoption. l. 1. §. final. ff. quando appellan. sit. l. 1. C. de senten. & interlocut. om. iudic. l. nulla 23. C. de procur. docent Bartol. Bald. & cæteri scribentes *in dict. l. 1.* Iason *in l. furioso, ff. de re iudicat. numer. 2.* Vantius *de nullit. titul. ex defect. cit. numer. 38. cum seqq.* Andr. Gail. *observat. 14. numer. 1.* Ant. Matthæus *de auction. lib. 1. capit. 12. numer. 122.* Trevill. *decis. 55. per tot.* Gratianus *discep. forens. capit. 145. numer. 2. & decis. 154. numer. 3.* Postius *de subast. inspect. 23. numer. 4.* Carleval. & Pareja *vbi proxim.* qui solum limitant in casu latitationis, nam 20
subrogari eius loco citationem factam in domo habitationis relinquendo memoriam in scriptis, vni ex consanguineis, domesticis, vel vicinioribus; quod in Regno Valentiæ fit, relinquendo consimilem mandatum, vt dixi, quo deficiente corruit executio, vt fuit decisum in hoc Supremo sententia publicata per Don Ludovicum Boer Regij Mandati scribam *die 22. Maij anni 1675.* ad favorem Domnæ Michaelæ Oñate, contra Petrum Quevedo Civem Valentinum annullando executionem, & revocando sententiam Regiæ Audientiæ, ex defectu huius citationis. Verba ad rem
21 spectantia sunt hæc. *Attento quod primum mandatum executivum impetratum per eundem Quevedo in Curia dicti Iudicis ordinarij die 26. Ianuarij 1671. pro pensionibus decursis censualis de quo agitur, nemini in actis iniunctum reperitur, nec in domo propriæ habitationis Domnæ Michaelæ relictum, & sic deficit prima citatio, quæ est basis, & fundamentum totius indicij, licet enim Matthæus de Oquendo notarius, tanquam procurator ad lites dictæ Domnæ Michaelæ, rationes contra eum proposuit die 4. Februarij subsequentis, quæ repulsæ fuerunt; ex eo non potest suppleri defectus citationis, necessario fiendæ in personæ, vel domo rei executive conventi, iuxta foros & communem praxim dicti Regni.*

Facta huiusmodi citatione, virtute præcepti de 22
parendo, vel mandati executivi, suis respective in casibus, infra terminum in eo contentum (in quo non computantur feriæ Paschales iuxta *dict. for. 16. Curiar. anni 1626.*) Reus se opponit allegando exceptiones quas habere credit, contra ipsum, quas Iudex ex officio examinare tenetur secundum *for. 20. Curiar. anni 1547.* de cuius observantia non semper curatur; in Regia Audientia eis admissis per decretum de iniungendo parti expediri solent: in Curijs inferiorum Iudex apponit decretum huius tenoris *compareant partes crastina die hora audientiæ, & providebitur.* Quo iniuncto actori antequam terminus expiret (nam eo elapso præceptum transit in iudica- 23
tum, ex congestis per Colerum *p. 1. capit. 9. numer. 2.* & Berlich. *dict. conclus. 80. numer. 63.* & ad executionem facti proceditur) partibusque comparentibus discutitur in publica audientia, an executio remaneat iustificata in iuribus activis, & passivis, & an exceptiones allegatæ subsistant. Actor namque instrumenta virtute quorum executionem impetravit, edit; Iudici, & parti ea ostendendo, vt appareat eundem actorem creditum liquidum & executivum habere, & reum debitorem esse, ex condemnatione, vel instrumento paratam habente executionem. Reus vero allegat exceptiones instru- 24
mentis publicis comprobandas, & eis summarie ac de plano auditis Iudex pronunciat. Si iura tam activa, quam passiva liquide probata remanent, & nulla exceptio foralis comprobetur: *quod habitis pro repulsis rationibus, procedatur*

ad

ad vlteriora in executione. Et tunc tempus remanens ex decem diebus, solum deservit reo pro dilatione ad solvendum. Si iura activa, vel passiva non iustificantur,
25 revocatur statim mandatum executivum. Si autem aliqua dubitatio emergat, tam respectu probationis iurium activorum, quam passivorum ab Actore probandorum, vel exceptio legitima opponatur, exigens aliquam liquidationem, tunc Iudex pronunciat *quod supersedeatur in executione & procedatur in causa rationum*, vt instructo processu executivo, quid iuris sit statui possit: iuxta praxim traditam per Sesse *dict. tract. de inhibit. in Anacephal. ex num. 52. & cap. 4. §. 2. & c. 5. §. 8. per tot.* Quo facto mandatum ipsum resolvitur in vim simplicis citationis, vt docuerunt Petrus Belluga *dict. Rub. 41. §. leges Regni, vers. ad tertium.* & Dominus Leo
26 *in responso iur. post decis. 163. num. 129.* Licet verbis Petri Belluga bene scrutatis, non fuit locutus ibi de mandato executivo, sed de præcepto de solvendo, vel condemnatione infra decem salvis, quæ sunt valde diversa. Quanquam negare non possim, eandem rationem militare in mandato executivo admissis per Iudicem rationibus, ad effectum dumtaxat, procedendi in eo iudicio summarissimo rationum; & respectu partis, non vero Iudicis vt explicat Fontanella *de pact. nuptial. to. 2. claus.*
27 *6. glos. 1. part. 4. num. 14.* Et supersedendum tunc esse in executione dubio caret, quousque de viribus exceptionum cognoscatur; si autem reus non compareat ter citatus, admissis contumacijs, repelluntur rationes, & in executione procedendum est, vt tradit Berlich. *d. conclus. 81. n. 20.* Si autem actor non compareat, quod raro evenire solet, admissa contumacia per contrariam, supersederi iubetur, in cursu decem dierum, & si bis monitus contumax efficiatur, revocandum mandatum venit.

28 His, pro tyronibus, breviter traditis, transeundo ad exceptiones quas fori in iudicijs executivis admittunt, tenendum est, quod sunt contentæ *in privil. 10. Domini Regis Iacobi secundi*, cuius verba posui pro textu *sup. cap. 11. §. 2. & in for. 8. cum duob. seqq. for. 58. & 59. de iur. emphyteutic.* de qua materia plura & pulchre per Bellugam *dict. Rub. 41. §. leges Regni, vers. ad tertium*; quæ in summa sunt solutionis, absolutionis, & transactionis, instrumento publico probandæ, vel nullitatis resultantis ex eisdem actis, quæ nunquam exclusa censetur,
29 vt Doctores passim notant. Sed de iure nostro, in casu trium sententiarum conformium, exceptio nullitatis evidentis, vel non evidentis etiam ex actis resultantis, exclusa est à iudicio executivo, & reservata ad aliud *for. 12. de execut. rei iudicat.* cui congruit ius Castellæ *in l. 1. tit. 21. lib. 4. recopilat.* vbi Azevedo, Avendano, Parlador. & alij congesti per Valenzuel. *consil. 123. num. 6.* & Giurbam *decis. 14. num. 8.* Sed istæ exceptiones sic per foros admittuntur, vt probatio extrinseca testium omnino exclusa à iudicio executivo remaneat.
30 Quod clare docuit Dominus Leo *decis. 64. num. 2. cum seqq.* sequuntur Menochius *de arbitrar. cass. 17. num. 8. lib. 2.* Colerus *de proces. execut. part. 3. cap. 1. num. 12. cum seqq.* Monter *decis. 30. ex num. 1.* Ripoll *variar. cap. 14. num. 150. cum seqq.* Guizar. *decis. 9. num. 21.* Castillo *decis. 124. num. 6. lib. 2.* Fontanella *decis. 244. n. 6. & seq.* Cancer *dict. lib. 2. cap. 3. ex n. 54.* Surdus *cons. 186.*
31 *num. 26.* alios adducens Giurba *decis. 55. num. 2.* Nisi actor testes produxerit, nam tunc permitti quoque reo nemo ignorat, vt tradidit Dominus Leo *dict. decis. 64. num. 14.* Quod evenit, quoties actor ad liquidandum id quod interest, damna, vel impensas, in ipso instrumento promissas, testes producit; vel quando instituens executionem adversus tertium possessorem specialis hypothecæ census, probare intendit subiugationem, identitatem, & similia extrema; qui sunt casus frequentiores in quibus opus habet probatione extrinseca testium quos tetigit Dominus Leo *dict. decis. 64. n. 9. & 14.*

32 Quibus addendus est casus in quo reus in iudicio executivo ad probandam solutionem exhibet chyrographum manu creditoris subscriptum; si enim ipse negat subscriptionem, poterit reus in concomitantiam chyrographi producere testes. Nam licet eos excludant Petrus Gregor. *tract. de censib. quæst. 9. num. 12.* & Milanensis *decis. 13. num. 129. lib. 2.* nostram sententiam probat Belluga *dict. rubr. 41. §. leges Regni, num. 42. vers. est videre*: rationem tradens, nempe quia necessitas comprobandi subscriptionem, procedit ab actore negante, quare non debet excludi per ea quæ docet Innocentius *in c. tam litteras de testib.* licet enim fori ex- 33
cludant probationem per testes faciendam, non excludunt probationem mixtam, dum fit simul per documenta, & testes docent Bartol. *in l. quicumque, num. 2. C. de oper. public. lib. 10.* Iason *in l. si ex cautione q. 7. & ibi* Salicetus *coll. 4. C. de non numer. pecun.* Butrius *in c. auditis col. 2. vers. sexto, de restit. in integ.* Mascard. *de probat. conclus. 933. num. 3.* Flam. Cartar. *decis. execut. 9.* Gratian. *discep. forens. cap. 438. num. 23. & cap. 168. n. 18.* Ripoll. *variar. dict. cap. 14. num. 130. & num. 165.* idem 34
dicendum venit si comprobatio subscriptionis fieri postuletur per comparationem litterarum, non enim fit per testes; sed per evidentiam rei, & occularem inspectionem, adhibitis peritis; quod à nullo Iudicio exclusum est, vt tenuerunt Alvar. *tract. de præsumpt. part. 2. num. 19.* Tiraquel. *de retract. lignag. §. 4. glos. 1. num. 13.* Gratian. *discept. for. cap. 277. num. 7.* Periti namque, qui comprobant, vel excludunt, non sunt dicendi testes, cum per Iudicium intellectus secundum peritiam artis dicant, in quo quodammodo funguntur officio 35
Iudicum, vel arbitratorum, tex. *in cap. quia iudicante de præsump. l. certi iuris C. de iudic. glos. in l. hac edictali §. his consequenter, C. de secund. nup. verb. sacramenta.* docent Surdus *cons. 452. num. 30. lib. 4.* Gratian. *discept. forens. cap. 263. num. 20. & cap. 600. num. 5. & 25.* Garcia, Fontanella, Pacianus, Amaya Sanchez & alios quos laudavi *sup. cap. 8. §. 5. num. 21. cum seqq.*

Quare concludere debemus quod testes recipi possunt, vel adhiberi periti ad comprobationem subscriptionis chyrographi, & sic decisum fuit in Regia Audientia ad favorem Michaëlis Vaquero, & aliorum, contra Baptistam Gilde Villarluengo; & ad favorem Comitissæ de la Puebla Domnæ Mariæ Corella, cõtra 36
Don Hieronymum Ruiz de Corella in hoc Supremo, quæ decisiones factæ fuerũt in terminis comprobationis per comparationem litterarum & ocularis inspectionis. Et ad comprobationem stimationis reo subiugatæ in causa executiva; sic pariter decisum fuit in Regia Audientia referente Nob. Don Raymundo Mora ex duarum Aularum civilium deliberatione *in mense Iunij anni 1633.* & sub examine Nob. Auunculi mei D. D. Petri Sanz *die 13. Septembris 1639.* in causa Ducis de Beiar & Mandos & colendissimi soceri mei Marchionis Orani, actuario Madril: & in terminis receptionis testium in iudicio nullitatum (à quo pariter exclusa est probatio per testes vt dixi *cap. 12. §. 5. num. 33.* sicut in 37
causa executiva) in concomitantiam chyrographi ad probandam subscriptionem, sic decisum fuit in eadem Regia Audientia referente nob. D. Gaspare Tarrega ad favorem Don Petri Peralta contra Marchionem de Aytona in causa tenutæ oppidi de Pardines *anno 1623.* actuario Iosepho Ægidio Ramirez; ex quibus clare deprehenditur quod testes admittendi sunt quoad contenta in documentis concomitantibus, vel comprobationem ipsorum, nam alias non esset probatio mixta quam admittimus, sed regularis quam exclusam habemus; & in his terminis locutus fuit Belluga *d. num. 42. vers.* est videre ibi: *probatio per litterarum comparationes & alias per testes qui viderunt scribi.* cum alijs congestis *sup. cap. 10. §. 2. num. 235.* sed terminus brevissimus in his casibus concedendus est, vt tenent Franchis *decis. 631. per tot.* & Ioan. Bap. de Thoro *in compen. decis. tom. 1. verb. Terminus ad concomitandum*, qui duos tantum dies concessos fuisse tradunt.

38 Docet etiam Belluga, non esse exclusas à iudicio executivo exceptiones modificativas, ex tex. *in l. Nesennius, §. fin. ff. de re iudic. l. tametsi, ff. ad Senat. consil. Macedon. l. 1. C. de iur. & fact. ignor.* cum alijs ab ipso congestis *d. rub. 41. §. leges Regni, n. 20.* quod exemplificat in privilegio ne quis condemnetur vltra quam facere possit, in compensatione, deductione melioramentorum, & impensarum, cum similibus de quibus ali-
39 qua dixi §. *præced. n. 99. cum seqq.* Evictionis imminentis in limine contractus, ob quod competit retentio *for. 7. de evict.* docent D. Leo *decis. 47. per tot.* Cancer. *var. lib. 1. c. 13. n. 21.* Mastril. *decision. 160. num. 6. & 21.* vt fuit decisum in Regia Audientia sententia publicata per Alreus *die 9. Februarij anni 1637.* ad favorem Gabrielis Cabanes, contra Don Eximenum Perez Bou, confirmata in alia Aula sententia publicata per eundem *die 11. Augusti ipsius anni.* Istæ namque exceptiones non detrahunt sententiæ, nec rei iudicatæ auctoritatem labefactant, sed modum solutionis determinant, de quibus videndi sunt Scaccia *de appellat. quæst. 17. limit. 10. n. 47.* Maresçotus *var. lib. 1. c. 121.* Valenzuela *consil. 181. n. 53.* Fontanella *decis. 46. num. 22.* Ripoll *variar. c. 14. n. 136. cum seqq.* Larrea *decis. 82. num. 6.* Salgadus
40 *de Reg. protect. p. 4. c. 7. ex n. 39.* & Carlevalius *d. tit. 3. disputat. 17. num. 14.* An vero admittenda sit in iudicio executivo exceptio dimanans ex ipsomet instrumento, vide optime differentem Fontanellam *decision. 243. cum seqq.* vbi decisionem illius Senatus cum motivis adducit. Cancer. *dict. lib. 2. c. 3. num. 106.* Ripoll *variar dict. c. 14. num. 143.*

41 Verum quia diximus, nullitatem in casu trium sententiarum conformium admitti non posse *ex d. for. 12.* in iudicio executivo, etiam si resultet ex actis, inquirere debemus an etiam procedat respectu instrumenti, vel sententiæ quæ transitum fecit in iudicatum, non tamen bis confirmata fuit? Et cum *d. for. 12.* dispositio exorbitans, & odiosa sit, ex traditis per Bellugam *vbi prox. num. 17. in fin.* Covarruv. *practicar. c. 25. nu. 2.* Magon. *decis. Flor. 104. numer. 17.* Carroz. *de excep. adver. sent. præindicial. excep. 47. n. 42.* Scaccia *d. quæst. 19. remed. 1.*
42 *concl. 4. num. 25. cum concl. seq. ferme per tot.* restrigenda est ad casum specificum, ita vt in casu sententiæ non bis confirmatæ solum excludatur nullitas extrinseca non resultans ex actis iuxta *for. 8. de execut. rei iudic.* quod dixit Belluga dictum forum illustrando *ibidem num. 18.* Et licet ipse loquatur etiam de tribus sententijs conformibus, eius opinio non procedit, post dispositionem *d. for. 12.* qui fuit promulgatus postquam Belluga scripsit. Nam vt ipse testatur in fine speculi Principum, opus illud perfecit *die 17. Ianuarij anni 1441.* & *dict. for. 12.* editus fuit *anno 1446.* vt in eo habetur

Neque *d. for. 12.* repugnat *cum for. 7. eod. tit.* vt putaverat Dominus Crespi *obser. 95. num. 10.* credens *for. 7.* loqui de nullitate respiciente rectum sive iustitiam originalem, & *for. 12.* ritualem nullitatem reijciendo. Nam *d. for. 12.* omnem nullitatem excludit, & cum sit dispositio posterior, nempe Regis Ioannis II. cum *for. 7.* sit Regis Iacobi I. & in exordio eiusdem *for. 12.* dicatur disponi ad obviandas calumnias, & verba sint vberrima, credendum esse teneo, quod corrigit *dict. for. 1.* quoad admittendam exceptionem nullitatum in ipso iudicio executivo, reservando eam ad aliud iudicium, & hoc sive respiciat ritum sive rectum, quod expresse probatur ex *eod. for. 12.* in quo dicitur *quod etiam si nullitas ostendatur per processum, vel instrumenta publica*: nullitas namque offensa per processum ritualis esse potest, sed quæ comprobatur per instrumenta publica iustitiam originalem concernit. Dominus Crespi *loco citato* incidenter hæc dixit, & maioribus curis occupatus, non est mirum quod æquivocationem caperet. *for. 7.* solum loquitur de manifesto iuris errore, quo in casu semper provocatio permissa est, vt dixi *cap. 12. §. 2. numer. 93.* Respectu vero instrumenti, expresse reservatam habemus in iudicio executivo exceptionem falsitatis, ita vt in eo admittenda sit, sicut in *nostro textu* dicitur. Cuius dispositio extendi debet ad nullitatem ipsius instrumenti, resultantem ex eo, cum operetur quod instrumentum non sit, detecta nullitate, quare caret effectibus ab eo procedentibus, ex traditis per Alvar. Valas. *consult. 71. numer. 9. in fin.* Guttierrez *in repet. dict. l. nemo potest, num. 373. ff. de legat. 1. & de iuram. confirmat. part. 1. cap. 1. numer. 99.* Padill. *in l. cum ea quæ numer. 15. Cod. de transact.* Cachet. *decision. 180. num. 3. & 4.* Cancer. *variar. lib. 2. cap. 3. num. 33. & lib. 3. cap. 2. nu. 217. & cap. 18. numer. 29.* Bardax. *ad for. 25. de appreh. num. 21.* Sesse *de inhib. cap. 5. §. 8. ex num. 44. & cap. 27. num. 11.* Valenzuel. *consil. 168. numer. 36.* Quæ conclusio non extenditur ad nullitatem contractus contenti in instrumento, nam ex illa executio non impeditur, vt notat Cancer *d. c. 3. n. 36.*

Sed ne arguas de iniquitate nostros foros, exclu- 44
dentes dictas exceptiones à iudicio executivo, & probationem cunctarum per testes, attende quod in ipsa exclusione reservatur parti ius ad agendū in alio iudicio, sive instantia quam *requesta* sive *requisitionis* nuncupamus. Non inquam fori defensionem reis executive conventis sustulerunt, sed modum vsui defensionis ipsius imposuerunt, stimando cæteras exceptiones, & omnes quæ veniunt probandæ per testes, tan- 45
quam requirentes altiorem indaginem; quare ad aliud iudicium eas reservatas reliquerunt. Cuius rei habes plura exempla in iure vt *in l. si quis 11. Cod. de posit.* nam postquam Imperator rescripsit depositum statim esse restituendum, subiungit: *& postea legitimæ actiones integræ quoque ei reserventur.* sic *in l. fin. Cod. de edict. Diu. Adrian. toll. in l. quod in diem, §. si rationem, ff. de compensat. l. ille à quo 13. §. si de testamento, cum §. sequent. ff. ad Trebell.* & clarius *in l. 3. §. ibidem, 13. ff. ad exhib.* his verbis: *si obscurior vel quæ habet altiorem quæstionem differendam in directum iudicium, re exhiberi iussa.* Do- 46
cent in terminis Belluga *dict. rubr. 41. §. leges Regni, numer. 17.* Dominus Leo *decision. 48. num. 6. in fin.* Dominus Crespi *dict. observat. 95. numer. 10.* Romanus *consil. 36.* Bolognetus *in l. qui Romæ, §. duo fratres, ff. de verbor. obligat.* Afflictis *decision. 381. per tot.* Capicius *decision. 167.* Escobar *de ratiocin. cap. 21. numer. 30.* Valenzuel. *consil. 97. numer. 225. & consil. 181. num. 17. cum seqq.* Giurba *decision. 21. ex num. 1. & decision. 69. nu. 18.* Castillo *decision. 5. numer. 62.* Fontanella *decision. 166. n. 5.* & latius *de pact. nuptial. tom. 2. cl. 10. glos. vnic. n. 17.* Ripoll *variar. dict. capit. 14. num. 153. cum seqq.* Larrea *decision. 18. num. 13.* Carleval. plures cumulans *d. tit. 3.* 47
disput. 16. ex numer. 2. Verumtamen est, quod instantia requisitionis suscitanda est per partem cuius interest, non vero per Iudicem ex officio, ex his quæ dixi *sup. cap. 10. §. 1. numer. 152. cum seqq.* Neque oblatis probationibus exclusis à iudicio executivo, poterit admittere ad instantiam requisitionis non suscitatam, quia non debet, nec potest recipere probationes quæ non concernunt petitionem spectantem ad ipsum iudicium ex doctrina originali Baldi quam omnes amplectuntur *in l. 1. num. 8. C. vt in poss. legator.* vt dixit Morla *in Empor. tit. 2. quæst. 8. nu. 3.* & sequitur Salgadus *in laber. cred. part. 3. cap. 1. nnm. 31. cum seqq.* Quare recta cum ratio- 48
ne improbata fuit per Regiam Audientiam iniquitas, sive cavillatio, cuiusdam inferioris, qui in capitulis probatorijs sibi oblatis per reum executive conventum, vt concederet terminum ad probandum per testes quasdam exceptiones in causa executiva; dixit quod concedebat ad probandum in causa requisitionis, quam adhuc non suscitaverat; & sic revocata fuit provisio de recipiendis testibus, in mea Aulea, referente Domino Don Antonio Ferrer Regia interlocutione *die 5. Decembris anni 1653.* Quæ confirmata fuit in altera Aula, ad quam per supplicationem fuit devoluta, sub examine Magnifici Doctoris Ioannis Arquez Iover.

Cum

49 Cum enim iudicium, sive instantia *requisitionis* tam adversus tres sententias conformes de nullitate impugnatas, quam adversus quamcumque aliam executionem, via ordinaria institui, & prosequi debet vt dicitur in *d.for.*12. his verbis. *salvu dret al allegant en altra instancia de Iuhi plenari.* & in *d.for.*13. ibi: *salvu dret sobre les altres exceptions en altra instancia de iuhi plenera.* Quod notaverat Dominus Leo *decis.*53. *num.*3. *ad fin.*

50 tenendum est, quod per iudicium *requisitionis* non debet suspendi via executiva; liquidum enim per illiquidum non retardatur, vel suspenditur. vt docent Azevedo *in l.*1. *tit.*21. *lib.*4. *recopil. num.*143. Valenz. *d. conf.*181. *num.*17. Carleval. *d. tit.*3. *disp.*14. *ex num.* 7. Salgadus plures cumulans *in laber. creditor. p.*1. *c.*16. *ex n.* 9. vt plurimum si probationibus factis in instantia *requisitionis* Iudex cognoverit quod fovet iustam causam, quia semper notum est ei quid in examine testium factum fuit vt cum Postio dixi *sup. c.*10. §. 2. *num.*148. non debet esse velox in exequendo, sed rem temperari, itavt eodem tempore causæ ambæ expediantur, ex traditis per Bellugam Magistraliter loquentem *d. rub.*41. §. *ieges Regni, n.*17. *vers. nam cum interim*; cuius doctrina in praxi recepta est.

51 In quibus terminis dubitari posset, quis sit Iudex competens ad cognoscendum de iudicio requisitionis? si enim executio coram Ordinario vtriusque litigatoris instituta sit, res dubitatione caret; cum de iurisdictione ipsius non sit hæsitandum. Sed pone quod reus conventus executive fuit coram suo Iudice, cuius subditus non est actor, vel quod virtute facultatis eligendi Iudicem, electus sit is sub cuius iurisdictione nemo ex litigatoribus viget; is enim incompetens est respectu vtriusque, sed ex conventione partium competens fit ad

52 executivum? si coram eo iudicium *requisitionis* ad infringendam executionem suscitetur non poterit per actorem iurisdictio ipsius declinari; quia licet iudicium ordinarium sit, cum expresse dirigitur ad infringendam executionem, is qui ad ipsam eum Iudicem elegit, nequit recusare iudicium ipsius tex. expressus *in l. cum Papinianus* 14. *cum authent. seq. C. de sent. & interlocut. om. iudic.* verba sunt elegantia ibi: *liceat Iudici, vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare, nulla ei opponenda exceptione, quod non competens Iudex agentis esse cognoscatur: cuius enim in agendo observat arbitrium, eum habere & contra se Iudicem in eodem negotio non dedignetur.* vbi scite Imperator, non rescripsit *in eadem lite, vel causa*, sed *in eodem negotio* cum eiusdem negotij absque dubio sit instantia tendens ad infringendam executionem.

53 Hinc inferunt accuratè Doctores, quod Iudex conventionis sit competens reconventionis quamquam actor exeptus sit ab illius iurisdictione; imo licet alias videatur incapax, capax remanet vt accidit quando clericus qui coram Iudice laico convenerat secularem, si reconveniatur ab ipso, coram eodem Iudice, nam Iudex laicus vtiliter cognoscit de reconventione per hunc tex. iuncto *c.*1. *de mut. petit.* de quo videndi Anton. de Matthæis *tract. de reconvent. ex n.* 59. Maranta *de ord. iudic. part.*4. *distinction.*6. *n.*3. *& distinct.*12. *num.*17. Gregor. Lopez *in l.*57. *tit.*6. *p.*1. Afflictis *decis.*173. *ex num.*1. Covar. *practic. c.*31. *per tot.* Dueñas *regul.*202. Iulius Clar. *lib.*5. *sentent.* §. *fin. q.*36. Scaccia *de iudic. lib.*1. *cap.*11. *num.*93. Iosep. Ludovic. *conclus.*38. *num.* 42. Carol. de Gras. *de effect. clericat. effect.*1. *num.*746. *cum seqq.* Petr. Barbosa *in l.*1. *art.*1. *num.*62. *cum seqq. & num.*158. *ff. de iudic. & in l. qui prior, num.*10. *cum seqq. eod. tit.* Augustin. Barbosa *in d. c.*1. *de mut. petit. ex num.*4. Cancer *var. lib.*2. *cap.*13. *num.*54. Carleval. *tit.*1. *disput.*2. *n.*976.

54 *& tit.*2. *disput.*6. *num.*27. *& disput.*7. *num.* 3. pluribus Larrea *decis.*4. *num.*11. imo iuxta foros reconventio fieri non potest, nisi coram eodem Iudice conventionis, & intra triduum à die contestationis. *for.*1. *vers. ne pusque, cum vers. seq. de clam. non mutand.* de quo vide Doctores nuper allegatos, signanter Carleval. *d. disput.*7. *ex nu.*9. & ex nostratibus Morlam *in empor. tit.*2. *q.*13. *per tot.*

Qui respectu clerici aliquas limitationes ponunt, quarum præcipua est ne reconventio fiat de negotio spirituali; sed mihi difficillimum videtur quod in praxi eveniat casus reconventionis rei spiritualis, nam licet reconventio fieri possit de re diversa, vt alijs relatis notat Cancer *d. c.*13. *num.*30. Larrea *d. decis.*4. *num.*12. hoc intelligerem, dum aliquam connexitatem habet cum deductis in conventione, neque aliud suadent verba iurium ab eo allegatorum; vt latè fundat Thesaur. *lib.*1. *forens. q.*98. *ex n.*4. non enim fieri potest vnio causarum, si omnino separatæ fuerint; quo posito, vt reconventio de re spirituali fiat, necesse est, quod conventio spiritualitatem sapiat, quo in casu, & si laicus conventus sit, debet fieri coram Iudice Ecclesiastico. Tractant 55 pariter dicti Doctores quomodo reconventio proponenda sit in causa executiva; itavt si reconventio fiat virtute actionis ordinarium iudicium requirentis, admittenda non sit ad effectum impediendi cursum viæ executivæ; si vero fiat ope iuris executivi, tunc simul & semel cum iudicio executivo conventionis agi, & terminari debet, quod notaverant Ripoll *d. c.*14. *num.*144. & plures relati per Carleval. *d. disput.* 7. *n.*10. de quo aliqua ad rem prælibavi *sup. c.*11. §. 1. *ex n.*52. loquens in terminis causæ summariæ.

Ex quo vtiliter infero, quod licet iudicium requisi- 56 tionis quodammodo contineat speciem reconventionis, cum mutua petitio sit, facta per reum adversus actorem vt definivit Cancer *d. c.*13. *num.*1. dum ex foris citatis, in iudicio plenario tractandum sit, non participat privilegium reconventionis, quoad suspensionem viæ executivæ, & vt pari passu ducendum sit cum illa, ita quod eodem tempore definiri valeat; quod clare deducitur ex traditis per Carleval. *dict. disputat.* 7. *num.*11.

Infero pariter ex eo, quod iudicium requisitionis sa- 57 piat reconventionem, quod si actor nolit respondere petitioni requisitionis, vltra remedia tradita *sup. c.* 10. §. 1. poterit ei denegari audientia in via executiva per tex. *in c. solicitudinem in fin. de appellat. c. quod autem* 23. *q.*7. vbi Gloss. *verb. contraria, & in c. quam præposterum* 13. *q.*2. *c. litteras de præsumpt.* docent Speculator, Maranta, Arias Pinel. Guttierrez, Bobadilla, Navarrus, Bernardus Diaz, Gratianus, & alij congesti per Salgad. *de Reg. protec. d. part.*3. *c.*8. *n.*65. *cum seqq.* Baldus, Hostiensis, Butrius, Marianus, Socinus, & cæteri adducti per Carleval. *d. disput.*7. *n.*3. Non enim æquum est, quod actor executionem violenter prosequatur, & diffugia quærat ad respondendum in reconventione, vel requisitione.

Dubitari etiam poterit, num in casibus in quibus 5 actor extrinsecas testium probationes adhibet, vel patitur per reum adhiberi iudicium executivum convertatur in ordinarium? Ad cuius quæstionis decisionem suppono, quod omnes causæ regulariter iudicium ordinarium requirunt ex sui natura, itavt executivæ non fiant nisi speciali privilegio iuventur; quare faciliter causæ executivæ convertuntur in ordinarias primevam naturam reassumendo, & causæ ordinariæ nunquam convertuntur in executivas docent lato calamo Giurba *decis.*74. *num.* 12. Salgad. *de reg. protect. part.* 2. *cap.*13. *n.*38. *per plur. seqq. num.* 99. *cum seqq. & num.*134. *cum seqq. & in laber. creditor. p.*1. *cap.*16. *à num.*34. Vnde 59 actor qui intendit executionem obtinere pro contentis in sententia, vel instrumento, habens duas actiones aliam ordinariam, & aliam executivam, potest v ti ea quam eligit; & sic electione & facto discedens ab executiva eam convertit in ordinariam; non vero econtra, vt isti Doctores tenent. Quod aliquando evenit ex necessitate, dum incœpta via executiva apparet executionem non iuste, vel rite concessam fuisse. De quo late disputat Carleval. *d. tit.*2. *disput.* 8. *ex num.*3. Et tunc 60 actor ipse cognoscendo defectum viæ executivæ, postulat reum condemnari, & audiri debet in eodem iudicio, absque eo quod remittatur ad aliud, iuxta doctrinam Borgn. Cavalcan. *decis.* 35. *num.* 5. quam pluri-

bus illustrat ipse Carleval *dict. disp.* 8. *num.* 3. & sic praxi receptum esse in Supremis Senatibus Castellæ testatur, sicut etiam receptum est in Regia Audientia Valentiæ vt fuit decisum sententia publicata per Ber-
61 begal *die* 9. *Februar. anni* 1606. inter Ioannem Alcaraz, & Don Raymundum de Rocafull, & sententia publicata per Alreus *die* 21. *Octobris* 1625. inter Doctorem Xulbe, & Don Ludovicum Tallada, & sententia publicata per Cases loco ipsius Alreus *die* 13. *Maij* 1634. inter syndicum oppidi de Muchamel & Doctorem Theophilum Thimotheum Blanco, referente Magn.
62 Doctore Ioanne Bap. Polo. Voluntarie plerumque evenit, si ipse actor qui viam executivam elegit, ad viam ordinariam regreditur, nam ea semel ingressa non permittitur regressus ad executivam cum pœnitentiæ locus non sit, nec ei concedatur iterum variare per tex. *in l. minor annis viginti quinque cui fideicommissum* 40. *ff. de minor.* vt tenuerunt Castrensis, Decius, Romanus, Grassis, Cavalcanus, Lancellotus, Capicius, Maranta, Gramaticus, Avendaño, Carrozius & alij congesti per Giurbam *decis.* 55. *num.* 18. Fontanella *de pact. nuptial. tom.* 2. *claus.* 7. *glos.* 2. *part.* 5. *ex num.* 27. *& d cis.* 140. *n.* 12. Censius *tract. de censib. q.* 95. *num.* 28. Baldus, Burgos de Paz, Azevedus, Parladorus, Gundisaluus de Paz, Rota Gonzalez, Guttierrez, Scaccia, Gratianus, & Molina, congesti per Salgadum *dict. part.* 2. *cap.* 13. *num.* 110. *& part.* 3. *cap.* 2. *num.* 60. Suarez, Valdes, Salon de Paz, Aviles, Menesius, Monter, Mastrillus, Valenzuela, Sesse, Cancer, & alij plures adducti per Carleval. *d. tit.* 3. *disp.* 14. *n.* 2. quibus adde Berlichium *practicab. d. p.* 1. *conclus.* 80. *n.* 23.

63 Et quanquam aliqui tenuerint quod refectis expensis, actor poterit recedere à via ordinaria, & remeare ad executivam, vt Gundizaluus de Paz, Felicianus & alij ex citatis, solum procedere poterit si actor dum aperit viam ordinariam, protestatus fuerit se velle conservare iura executiva vt notarunt Cancer *dict. lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 4. & Censius *dict. quæst.* 95. *num.* 30. Et deficiente protestatione nostram sententiam tuetur
64 ipse Cancer *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 124. Quando enim ipse actor producit testes, vel patitur quod per reum producantur in causa, quæ secundum foros non est capax similis productionis, censetur agressum fuisse viam ordinariam, consensum præbendo vt in eam convertatur via executiva; & sic iam nequit executivam prosequi, sed condemnationem spectare tenetur vt decisum sæpius fuit in Regia Audientia, nempe interlocutoria *dici*
65 21. *Octobris anni* 1633. referente eodem Mag. Polo inter Vincentiam Navarro & de Polop; atque Petrum Foyos actuario Madril. & inter Nobiles Don Onufrium Sanz, de la Llosa Locumtenentem Baiuli Generalis, & Don Hieronymum Funes Muñoz, de Consilio Regis nostri, in Supremo Italiæ, & in pluribus alijs vt cun-
66 ctis in foro Valentino versantibus notum est. Cum enim causa semel effecta ordinaria semper remanet ordinaria, vt ex Lancelloto, Roberto, Rota, Pontano, Gonzalez, & alijs docet Salgado *d. c.* 13. *num.* 111. *cum seqq.* inde non solum remanet ordinaria, verum appellabilis efficitur ex late congestis *sup. c.* 12. *§.* 2. *ex nu.* 84. *per plur. seq.*

67 Pluribus privilegijs prosecuta in nostro Regno Valentiæ reperitur via executiva instituta pro redditibus, sive pensionibus censualium reservativorum consignativorum vel vitalitiorum, & debiti cum responsione reddituum, resultantis expressio rei fructiferæ venditæ habita fide de pretio, quod *debitorium* inter nos dicitur; quæ privilegia continentur *in for.* 58. *& 59. de iure emphyteut.* quorum primus vulgo dicitur pragmatica censualium Domini Regis Alphonsi, & secundus pragmatica censualium Regis Ioannis: ad quorum similitudinem *in for.* 63. *eiusd. tit.* adest pragmatica violariorum, sive censualium vitalitiorum Regis Ferdinandi Catholici, & istæ tres sanctiones approbante Curia, in vim fori transierunt, de quibus plura tradidit Petrus Belluga *d. rub.* 41. *§. leges Regni per tot.* & tractant de materia ex nostratibus Thomas Cerdan *in visit. carcer. c.* 9. *num.* 26. *& c.* 10. *num.* 12. late Doctissimus Magister F. Michaël Salon *in* 2. 2. *D. Thom. part.* 2. *tract. de censibus*, Ægidius Trullench. *lib.* 7. *decalogi capit.* 21. *per tot.* Præsul Acasius March. *resol. Moral. lib.* 1. *verbo censos.* Canonicus Ioseph. Carsi *Quæstor. moral. centur.* 1. *c.* 26. Dominus Leo *decision.* 1. *ex num.* 3. *decis.* 53. *per tot. & decision.* 137. *ex n.* 1. Dominus Crespi *obser.* 28. *per tot. & obser.* 36. *per tot. atque obser.* 110. *ex n.* 12. Novissime Doctor Iosephus Lop, vrbis Valentinæ disertissimus Advocatus Ordinarius, *tract. de institut. & progressu operis publici nuncupati Murorum & Vallorum c.* 40. Ex alienigenis Mieres *ad constit. Cathal. post collat.* 11. *ad constit. Consual.* Ripoll *variar. c.* 14. *ferme per tot.* Fontanella *de patr. nuptial. claus.* 4. *glos.* 18. *p.* 1. *cum aliquib. seqq.* signanter *p.* 4. *ex n.* 15. *&* 27. Molin. *in repert verb. censualia*, vbi etiam Portoles. Bardaxi *ad for. vnic. de citat. ex admonition. n.* 2. Sesse *de inhibit. c.* 4. *§.* 8. *ex n.* 1. Amat. *variar. lib.* 1. *resol.* 31. Tapia *in recopil. leg. Reg. Neapol. ad pragm.* 1. *de censib. lib.* 4. Felician. Censius, Duardus, in plenissimis tractibus. Giurba *in decis. & observat.* passim. Pratus *disceptat. forens. lib.* 4 *c.* 30. *num.* 26. *cum seqq.* & alij plures, ab ipsis congesti, sed quia hæc materia vastissima est specialem tractatum desiderans, peritiori tractandam relinquo: solum adnotasse sufficiat, quod privilegia concessa per dictas pragmatimas sanctiones solum respiciunt naturales, & incolas eiusdem Regni; quare respectu extraneorum res remanet in terminis iuris communis provt decisum credo in causa Don Ioannis Berastegui & aliorum cum Comite del Real vti Domini Oppidi de Catarroja specialis hypotheca: cuiusdam census referente Nobile Don Antonio Ferrer.

Causa rationū legitimè concluſa, subsequitur sententia, vel repulsæ earundum rationum sive exceptionum, 69
vel revocationis mandati executivi, quam plures interlocutoriam esse dixerunt, habentem tamen vim definitivæ. Sic docent Iason *in l. imperium, num.* 5. *& 6. de iurisd. om. iudic.* Angelus *cons.* 114. *& cons.* 115. Portol. *& Molin. in repert. verb. sententia, num.* 15. *ad fin.* Cancer. *var. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 38. licet non desunt, qui definitivam esse crediderunt, vt Romanus *cons.* 174. Maranta *part.* 6. *tit. & demum fertur sententia numer.* 24. Rota Genuens. *decision.* 164. *num.* 12. *cum seqq.* Peguera *decision.* 197. *n.* 7. Fontanella *decis.* 184. *ex numer.* 1. *& decis.* 283. *nu.* 15. quam opinionem sequitur Regia Audientia, nam sententiam fert, & plerumque idem observatur in Curijs inferiorum. Sed nota differentiam inter modum procedendi in Regno Valentiæ, & in
alijs Regnis atque Provincijs. Nam licet quoad con- 70
cessionem mandati executivi, reo non citato, vniformiter procedatur; tamen ipsum mandatum diversa continet. Nam in nostro Regno dirigitur debitori, cui iubetur infra decem solvere, aut si quas habet rationes propter quas fieri non debeat eas intra eosdem dies deducat, alias ad executionem facti devenietur; quod continet clausulam iustificativam. Sic in Germania fieri scripsit Berlich. *dict. conclus.* 81. *num.* 11. Vnde scitè dixit Giurba *observat.* 48. *num.* 1. quod iniunctio huius mandati executivi continet partem substantialem iudicij ex tex. *in l. si cum nulla, ff. de re iudicat.* quod etiam firmat Carthar. *decis.* 74. *num.* 24. in Regno Ca- 71
stellæ mandata executiva diriguntur Apparitoribus, quibus iubetur quod executionem faciant in bonis, & persona debitoris pro quantitate petita, cum expensis. Vt tradiderunt Gundisal. *de Paz in prax. p.* 4. *tom.* 1. *cap.* 2. *n.* 23. *cum seqq.* & alijs relatis Carleval. *dict. tit.* 3. *disput.* 1. *num.* 27. *cum seqq.* vbi plures congerit, in Regno Aragoniæ in causis privilegiatis, captis pignoribus executio inchoatur Sesse *in tract. de inhib. in anacephal. numer.* 59. in Principatu Cathaloniæ si agitur de scriptura tertij, dato retroclamo per captionem pignorum, & personæ inchoatur. Ripoll *d. rub.* 16. *per tot.* si de executione sententiæ agatur, ad expediendam commissionem reus citatur vt tradit Peguer. *dict. rub.* 29. *numer.* 21.

vbi

vbi Ripoll *num.* 88. in nostro Regno mandatum subscribitur ab actuario, & sigillo Curiæ munitur, ita vt necessaria non sit subscriptio Magistratus; vel Iudicis, vt notum est, tractando de inferioribus, & sic decisum fuit per Regiam Audientiam, tempore Reginæ Mariæ, vxoris, & Locumtenentis Regis Alphonsi III. *die* 18. *Martij anni* 1441. his verbis, *similia mandata executoria per longum tempus, iam præteritum, fuisse provisa, & solita, provideri absque scientia dicti Gubernatoris, & signatura sui Assessoris.* In Regia vero Audientia mandata
73 executiva expediuntur solemni forma Cancellariæ. Cum subscriptione Regentis, & Relatoris. In Regno Castellæ per Iudicem & actuarium hæc mandata subscribuntur Paz *dict. cap.* 2. *numer.* 24. in Cathalonia per Iudicem vel relatorem, & in Regno Aragonum per Regentem vt ex Sesse Peguera & Ripoll *locis citatis* deducitur. In nostro Regno primum conceditur terminus ad audiendum reum, & probandas exceptiones, & nisi eis reiectis, non devenitur ad captionem pignorum, neque ad captionem personæ nisi in certis speciebus & in defectum bonorum vt praxis docet & testatur Cerdan *dict. cap.* 8. 9. & 10. Pract. Papiens. Colerus, & alij apud Berlich. *dict. conclus.* 81. *num.* 4. in Regno Castel-
74 læ inchoatur executio à pignorum, vel personæ captione, datisque duobus præconijs reo iniungitur status executionis vt currere incipiant decem dies legales ad opponendas & probandas exceptiones vt tradunt Paz Carleval & alij ab eo congesti *locis citatis.*

Ex quibus sequitur quod in casu revocationis mandati executivi non remanent pignora capta, quæ retineri possint in posse Curiæ quo vsque creditori fiat satis etiamsi conventus vere debitor sit, & condemnatus evadat, vt ex praxi Castellæ fiendum suadet Carleval. *dict. tit.* 2. *disput.* 8. *num.* 3. & 4. & ex praxi Aragoniæ Sesse *in anacephal. num.* 61. *cum seqq.* Et ratio est, quia nondum capta pignora fuerunt, & sic retineri in curia nequeunt. Imo si condemnatio subsequatur, *reclamatio* porrigenda est, & executio de novo inchoanda. Verum hæc iam spectant ad executionem facti, & sic
75 de eis *in* §. *seq.* plura dicemus: solum adnectere decrevi, quod ista sententia qua repelluntur rationes, inappellabilis est modo quo diximus *dict. cap.* 12. §. 2. *ex numer.* 100. & *numer.* 114. *cum seqq.* Si vero mandatum executiuum revocatum fuerit, tunc sententia appellabilis manet, nam privilegium introductum favore creditoris non debet in ipsius damnum retorqueri, vt in specie tradiderunt Scaccia *de appellat. quæstion.* 17. *limit.* 10. *num.* 21. & Iacob Cancer *var. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 29. *versicul. & sic ego.* sed si in secunda sententia revocetur prima, & mandatum executorium confirmetur, ista sententia appellabilis manet ex his quæ dixi *dict. c.* 12. §. 2. *num.* 85.

76 Sed quoniam dixi actorem executionem postulantem teneri habere paratam probationem iurium activorum atque passivorum, explicare amplius teneor quomodo id in praxi receptum sit. Ad quod suppono, quod regulariter pacta executiva non egrediuntur personas nominatas in instrumento, ita vt respectu iuris agendi non prosint tertio in eo non contento, vt ex Rebuffo, Mansuero, Imberto, & Domino Casanate probat Giurba *decision.* 100. *num.* 48. ex Iasone, Baldo, Maranta, Guttierrez, & Suarez Iacob. Cancer *dict. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 90. & 91. pluribus congestis Vela *disert.* 27.
77 *num.* 4. Sic similiter iura executiva exerceri nequeunt contra tertium in instrumento non nominatum, vt ex Baldo, Immola, Cabell. Gratian. Cavalcan. Parlador. Riminald. Menoch. & Amat. docuit Giurba *decis.* 62. *n.* 22. & ex Maranta, Decio, Alexandro, Ruino & alijs Cancer *dict. cap.* 3. *num.* 82. Quibus adde Sesse *de inhibit. cap.* 12. *ferme per tot.* Carleval. *dict. tit.* 3. *disput.* 11. *ex num.* 1. D. Leo *decis.* 1. *num.* 11. Amat. *variar. lib.* 1. *resolut.* 13. *num.* 23. *cum seqq.* Olea *de cess. iur. titul.* 6. *qu.* 4. *ex num.* 1. alijs relatis Fontanella *decis.* 81. *numer.* 15. & *decis.* 421. *num.* 9. *cum seqq.* qui *numer.* 17. & 18. explicat

obseruantiam Senatus Cathaloniæ: sed ista regula in- 78
telligenda est, ita vt agens via executiva non sit successor specialis, vel vniversalis eius qui obtinuit iura executiva, sive titulo hæreditario, sive per cessionem vt docent Giurba *dict. decis.* 100. *num.* 48. & *decis.* 104. *num.* 1. Cancer *variar. dict. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 93. & ratio est, nam hæres vna eademque persona reputatur cum defuncto, quare transeunt in eum omnes actiones defuncti tam passivæ, quam activæ per text. *in l.* 2. *Cod. de hæred. action. l. pactum, ff. de probat. l. nihil* 24. *ff. de verb. signif. l. hæredem* 59. *l. hæreditas* 63. *ff. de regul. iur. l. cum hæres* 23. *in princ. ff. de acquir. hæred.* cum pluribus ad 79
exornationem congestis per Carleval. *dict. tit.* 3. *disp.* 9. *num.* 2. semper hæres nominatus censetur, licet in contractu de eo non fiat mentio, vt alijs relatis tenuerunt Cancer *dict. cap.* 3. *numer.* 2. Dominus Casanate *cons.* 7. *numer.* 26. & *cons.* 45. *numer.* 62. etiam in pœnalibus vt pluribus de more probat Valenzuel. *consil.* 10. *num.* 50. *cons.* 72. *num.* 47. & clarius ad rem *cons.* 60. *numer.* 30. & sic expressum esse solet in ipsis instrumentis, guarentigia corroboratis, nam expressis verbis conceduntur iura executiva *contrahenti & suis*, per quod verbum, omnes successores tam ex sanguine quam extranei significantur ex pluribus congestis per August. Barbosa *tract. de appellat. verb. vtr. iur. appellat.* 257. *per tot.* Res- 80
pectu cessionarij probat *text. in l. in iudicio* 47. *ff. famil. herciscun.* docent Bartol. Baldus, Socinus, Alexander, Benedictus, Boetius, Suarez, Parladorus, Ruinus, Berous Romanus, Barzius, Colerus, Costa, & alij congesti per Ferdinandum Arias de Messa doctissimum quondam Antecessorem Salmantinum *var. lib.* 1. *c.* 21. *ex num.* 1. Mercurial Merlin. *tractat. de pignor. & hypot. lib.* 2. *quæstion.* 15. *num.* 10. *cum seqq.* Cens. *de cens. lib.* 1. 81
quæst. 95. *ex numer.* 7. & ratio est nam per cessionem, cessionarius expresse ponitur in locum cedentis, vt notat Giurba *dict. decis.* 104. *num.* 1. De successoribus specialibus notant Berlich. *dict. concl.* 80. *ex num.* 16. qui plures laudat Ciarlinus *controvers. lib.* 2. *cap.* 179. *num.* 4. Barbosa, Bertazolus, Rodriguez, Sesse, Gallus, Intrigliolus, Thoro, Pacificus, Borellus, Giurba, Cancer, Surdus, Rota, Farinatius, Censius, Valenzuela, Fontanella, Carpanus, & alij congesti per Oleam *dict. quæst.* 4. *num.* 3. quibus adde Dominum Leo. *decis.* 29. *num.* 9. & *decis.* 160. *num.* 3. Parladorum, Mastrillum, Ca- 82
stillum, Costam & alios congestos per Noguerol *alleg.* 2. *numer.* 122. qui bene de successoribus vniversalibus tractat, & generaliter cuicumque competere potest actio ex instrumento, competit etiam ius executiuum pluribus Vela *dict. disert.* 27. *num.* 25. *cum seq.* Quare sive actorem habeas successorem vniversalem, sive specialem cum cessione, posse vti iuribus activis executionis sub dubio non est; is enim, sub nomine tertij non continetur, quia subrogatur in locum eius qui in instrumento appositus fuit.

Quoad iura passiva respectu hæredis, vel successoris 83
vniversalis idem dicendum est, ex eadem ratione quod in eum transeunt omnes actiones, tam activæ, quam passivæ vt Doctores laudati *sup. num.* 78. dicunt, quæ non militat in successore speciali, vel singulari iuxta tex. *in l. fin. ff. de contr. emption. l. non adversus, C. si certum petat. l. hæres alieni, C. de donat. l. eum cui, C. de oblig. & action.* docent Bartol. Angelus, Immola, Socinus, Iason, Claudius de Saicello, Ripa, Alexander, & alij
congesti per Amat. *dict. resol.* 13. *num.* 17. Nisi rem ac- 84
quisierit cum expresso onere faciendi satis debitum de quo agitur, vel acquisierit rem specialiter subiugatam censui; in qua specie versatur aliqua differentia inter praxim Castellæ, & nostri Regni; Quia in Regno Castellæ vt recta via possit executive conveniri detinens rem specialiter subiugatam, requiritur etiam quod in ipso contractu subiugationis, apponatur pactum absolutum de non alienando ipsam rem, desumpta praxi *ex tex. l. si creditor,* §. *vltim. ff. de distract. pignor.* do- 85
cent Bartol. Matiencus, Suarez, Valdes, Colerus, Paz, Covarruvias,

Covarruvias, Surdus,& alij congesti per Carleval.*dict. tit.3. dispu.11. num.3.*qui late & bene praxim Castellæ explicat, de quo latè etiam Vela *disert.14. ex n.31.* signanter *n.39.*

At in Regno Valentiæ,& in alijs plurimis,possessor sive detentor specialis hypothecæ executive via recta
86 convenitur, ita vt compellatur solvere, vel rem dimittere vt docent Petrus Gregor. Siculus *tract. de censib. quæst.6. ex num.9.& num.29.* vbi Mastril. *ex num.91.* Marius Giurba *decis. 22. per tot.*Follerus *in prax. censual. verb. tanquam res iudicatas, num. 39.* Rovitus *ad pragm.1. de censib. num.20.* Mauson. *de causis executiu. lib.1. quæst.7.ampl.6.ex num.17.*Carleval.*dict. disput.11. num.5.* Marius Cultelli *decis.sicul.22. num.2.* Amato *d.*
87 *resol.31.num.1. cum seqq.* Ioan. Baptista de Thoro *in compend. decis.p.1. verb. exequi an possit,& part. 3. verb. executio pro censibus.* Giurba *obser.20. per tot.* Noguerol *dict. allegat.2. ex num.109.* Donat. Marin. *quotidianar. resol. lib.1. cap.12. num.4.* qui exhibet solidissimam rationem:nempe quod per impositionem census super re certa,remanet affecta oneri reali,& sic semper transit cum hoc onere, in quemcumque successorem, sive spe-
88 cialem sive vniversalem, tex. *in Clement.I. de censib. & in l. rescripto,§. sciendum,ff.de muner.& honor.* cum alijs congestis per Cravet. *cons.217. num.5.* Valasc. *de iur. emphit. quæst.32. num.14.* Guttierrez *practicar. lib. 2. cap.167.num.1.*Dominus Leo *decis.167. ex num.2.*quod in Regno Valentiæ absque dubio procedit,cum in censualium impositionibus , celebratur vere & proprie contractus emphyteusis,vt idem Dominus Leo probat *dict. decis.1. ex num.9.* tum etiam , quia *in dict. for. 58. cum sequent.* clare cautum reperitur. Ob quod non obstant tradita per Censium *dict.quæst.95.num.21.cum seq.* & Fontanell. *de pact. nuptial. tom.2.claus.7. glos.1.p.4. ex num.3.* cum alijs eos sequentibus , nam quicquid de iure procedat nos legem habemus , hanc controversiam dirimentē,& sic obseruari mandantem.Nec Fontanella in totum abest à nostra traditione *dum num.14.* fatetur modum procedendi Principatus Cathaloniæ in his casibus executiuum esse ; licet non per executionem rigidam incipiendo à captione pignorum, & personarum : sed à præcepto de solvendo quod idem ferme continet ac mandatum executiuum nostri Regni, per quod iuris executio instituitur , & de quo disserimus.

89 Cum enim creditor agendo via executiva omnia explorata, & liquida ostendere teneatur , nam quodlibet obstaculum eam impedit,& in ordinariam convertit : ideo paratus debet ingredi cum instrumentis probantibus iura activa ad se pertinere , & iura passiva aperte comprehendere reum impeditum vt Iudici , & parti ostendere in continenti possit, se creditorem esse, & conventum verum debitorem, ita quod si hæc non probaverit per iustrumenta publica,nihil egisse dicendum est : si enim vterque in instrumento de cuius
90 executione tractatur nominati sint , res difficultate caret ; si vero aliqua persona ex ipsis mutata fuerit, tunc opus est quod iura sive activa,sive passiva,liquida appareant per alia instrumenta publica ; nam vt dixi *sup.cap.11. §.1. num.113.* vnum instrumentum liquidum fieri potest per alium , vt executioni mandetur. Quod regulariter obseruatur , quia viam executivam instituentes parata omnia habere solent , vt protelationi locus non sit. Sed si actor ad hanc liqui-
91 dationem opus habeat extrinseca probatione testium , vt sæpe evenire solet in executionibus institutis contra detinentes res specialiter subiugatas, cum difficillimum sit probare per instrumenta quatuor illa extrema , sine quibus executio in rem non procedit,nempe subiugationem specialem ; dominium rei subiugatæ in subiugante tempore subiugationis (quæ est basis totius obligationis realis,vt scite dixe-
92 rat Giurba *obser.20.nu.6.* & ante eum Dominus Leo *d. decis.167. num.15. prædictum for. 58. de iur. emphyteut.* ad id allegando) identitas per designationem situs, cum duobus confinibus ; & possessio actualis in reo impedito ; eo ipso quo probatio extrinseca adhibetur, causa executiva convertitur in ordinariam , vt dictum remanet. Quæ quidem regulariter procedunt ; sed casu quo Dominus oppidorum Sarracenorum expulsorum, conveniatur pro censualibus ab ipsis specialiter impositis super bonis immobilibus in quibus Domini successerunt ; iuxta *pragm. anni 1614. cap. 5.* creditor 93
censualis non tenetur aliquid probare ad consequendam solutionem redituum;Dominus vero qui rem dimittere vult, potius quam solvere,gravatur onere probandi identitatem rei subiugatæ , quod hodie ferme impossibile est , cum confinia possessionum confusa ex temporis transcursu reperiantur.

§. III.

De executione facti , atque distractione bonorum tam mobilium,quam immobilium , ad interpretationem , For. 13. de eviction. *& aliorum iurium.*

ALPHONSVS III. REX.

Valentiæ anno 1417.

TEXTVS.

LOs nostres Alguazirs,en les execucions , que fatan,de nostres sentencies, o de nostres manaments, hajen a fer subhastar , los bens mobles per deu dies. E los sehents per trenta dies , segons que per fur es ordenat.

SVMMARIVM.

1 *Vltimus actus iudicij,ad quem cæteri diriguntur,est executio facti.*

2 *Exequutio restitutionis rei,vel adiudicationis , quomodo fienda,remissive, ibid.*

Executio quomodo peragenda , si quis condemnatur ad factum.

Executio de qua agitur , est quando quis condemnatur, vel obligatus reperitur,ad solvendam liquidam quantitatem,ibid.

3 *Executio rigida incipiendo per pactum à captione pignorum conventione partium insurgere potest.*

4 *Executio in Nobiles , & fruentes privilegio militari, incipit à comminatione præstandi* capudlevatorem.

5 Capllevador *quis dicatur , secundum nostram praxim.*

6 Capplleutarum , commendarum , & emptionum Curiæ *obligationes , quo tempore perimantur.*

7 *Transmissio curiæ fit, ad effectum capiendi pignora,è domo debitoris.*

8 Capplleutæ *emptionis curiæ,& vltimæ addictionis , sive* remata prens *praxis.*

9 *Emptor curiæ, non deponens pretium intra decem,patitur rigidam executionem in personam,& bonis , nulla servata fororum solemnitate.*

10 *Litteræ,& commissiones expediuntur in vnaquaque Curia,secundum proprium stylum.*

11 *Commissio dari nequit in Regia Audientia Apparitori, sed Birroario , in causis non excedentibus centum libras.*

12 Tornada de Cort en blanc.*quid significet.*

13 *Captio personæ,de foro non procedit , nisi in subsidium, nempe deficientibus bonis.*

14 *Vacuis manibus Curia redeunte, proceditur ad captionem personæ.*

Nobiles, & cæteri fruentes privilegio Militari, in civilibus

libus non carcerantur, nisi pro debitis fiscalibus, vel vniversitatis, ibid.

15 Bonis mobilibus deficientibus, proceditur ad distractionem immobilium.

16 Ordo in executionibus servandus est secundum ius.

17 Bona privilegiata Nobilium, quæ dicantur.

18 Hoc privilegium renunciari valet, cum decisione Regiæ Audientiæ.

19 Sed excipe in armis, equis, & lectulis.

20 Libri nequeunt in executione vendi Doctori, nisi fiat pro prætio conductionis domus, ad quam advecti sunt.

21 Deficiente reo debendi in bonis mobilibus, si executio fiat pro annuis redditibus, committitur stipulatio, & est locus redemptionis census.

22 Praxis interpellandi reum virtute huius stipulationis, & condemnandi eum ad luendum.

23 Personalis esse debet hæc interpellatio, vt incidat in hanc pœnam.

24 Decisio Supremi.

25 Hæc observantia difficilis redditur in censu vitalitio.

26 In Regno Valentiæ admissa est, sed semper difficilis manet.

27 Ex redditione Curiæ vacuis manibus, infertur inopia debitoris, vt restitutioni dotis, constante matrimonio locus sit, & vt excludatur ab insaculationibus vrbanis.

28 Debitor non potest offerre bona immobilia vnde solvat, nisi fiat ante terminum, & retroclamum.

29 Debitore deficiente in bonis Nobilibus competit creditori ius offerendi bona immobilia, quæ distrahantur.

30 Licitatio introducta est, ad vitandas fraudes executorum in distractionibus iudicialibus.

31 Tempus licitationis mobilium decem dierum; immobilium, triginta.

32 Decem dies superaddendi ex gratia, secundum stylum obtinentem vim legis.

33 forma subhastandi deficiente, distractio corruit.

34 Quicquid contra forum est, nullitatem inducit.

35 Forma deficiente, quicquid geritur nullius momenti est.

36 Bona pretiosissima non solum licitari debent in loco eorum, & iudicij; verum in civitatibus Regni, & in confinantibus Provincijs ipsius.

37 Oppositio tertij in re credititio non impedit executionis cursum, nec audiendus est, nisi in quantum prælationem deducit.

38 Oppositio tertij, iura proprietatis, in re Curiæ oblata deducentis, suspendit cursum executionis, vt summatim audiatur.

39 Res distrahenda iudicialiter, æstimanda est per peritos.

40 Necessitas æstimationis rei venalis, licet in foris non sit expressa, ex ipsis deducitur, concludenter.

41 Stylo inveterato, hæc necessitas comprobatur.

42 Stylus Curiarum, legis vim obtinet, ita vt omitti non valeat.

43 Licitatoribus non repertis, creditori permittitur rem licitare.

44 Creditor licitans, compellitur offerre aliquid amplius quam important duæ partes ex tribus prætij, secundum æstimationem factam per peritos.

45 Decisio Regiæ Audientiæ.

46 Diminutio prætij compensatur cum facultate redimendi rem, pro eodem prætio, concessa debitori, quam vocamus Carta de gracia.

47 Facultas redimendi rem, pro eodem prætio, intra tempus, à iudice præfixum, prætio stimabilis est.

48 Si res prætiosa sit, & non reperiatur licitator qui duas partes ex tribus offerat, quid fiendum?

49 Percipiens aliquid ex prætio rei per Curiam venditæ censetur consensum præbuisse distractione, & sic non potest eam impugnare.

Decisio Regiæ Audientiæ, nu. 51.

50 Distractio iudicialis annullatur ex læsione enormissima.

52 Decisio Regiæ Audientiæ.

Creditores enormissimam læsionem, ex distractione pignoris iudicialis, si consenserint, probare nequeunt, ibidem.

53 In distributione prætij rei immobilis, intra Gubernationem Civitatis Valentiæ, gradus non attenduntur creditorum, sed per æs, & libram fieri debet.

54 Nisi præcedat excussio, vel debitor solvendo non reperiatur.

Decisiones Regiæ Audientiæ, ibid.

55 Dominus rei distractæ, non potest querelam ponere de læsione vltra dimidiam, re æstimata, quia facilis calumnia detegitur.

56 Distractio debet fieri sigillatim, non cumulative, plurium bonorum.

57 Æstimata re quæ distrahi debet, diminutio prætij facile compensatur cum iure reluendi ipsam rem.

58 Executio facienda est cum minori damno rei debendi.

59 In distrahendis rebus minorum, Iudex tenetur inquirere, an in mobilibus, fructibus, vel redditibus decursis, habeat; ne ad distractionem immobilium perveniatur.

60 Res pretiosa non est distrahenda, si ex fructibus, vel redditibus, commode creditor solutionem consequi possit.

61 Re in solutum recepta per creditorem inæstimata, licet minus valeat quam creditum, non valet amplius petere.

62 Æstimatione præcedente, tunc tantundem recipere videtur, & pro reliquatu executionem prosequi potest.

63 Licitatore non invento, si creditor licitare nolit, potest cogi vt rem æstimatam in solutum recipiat.

64 Adiudicatio rei oblatæ, iure pignoris, in Regno Valentiæ in vsu non est.

65 Distractio facta pro minori prætio quam oblato, nulla est.

66 Decisio Regiæ Audientiæ.

67 Cursoris, seu Præconis Curiæ relationi, quoad licitationem standum est.

68 Die vltimæ deductionis assignato, plus danti hasta fiscalis traditur in signum realis venditionis.

69 Emptori per licitationem, iniungitur in eodem actu, prætium infra decem in posse Curiæ deponere.

70 Necessitas deponendi prætium, est de forma distractionis iudicialis.

71 Curia non potest habere fidem de prætio, rei iudicialiter distractæ.

72 Prætium rei iudicialiter distractæ, non recte soluitur, per venditionem census, quia est habere fidem de prætio.

73 Nisi interveniat consensus eius cuius interest, & exprimatur tempore licitationis.

74 Creditor an cæteris præferendus sit in licitatione?

75 Creditor suppresso nomine emens pignus iudiciale, tutus est, dum absit dolus, vel fraus.

76 Declara, si tanquam extraneus licitator, subijciatur necessitati deponendi integrum prætium.

77 Et adhuc licentia iudicis præcedere debet.

Saltim, si sub conditione retinendi prætium in solutum sui crediti, ibid.

78 Decisio Regiæ Audientiæ.

79 Quæ exequenda fuerint extra territorium Iudicis exequentis, perficiuntur mediantibus litteris subsidiarijs, sive requisitorijs.

80 Regia Audientia in toto Regno præceptive procedit, & per proprios Satellites iussa executioni deducit.

81 De litteris requisitorijs, qui Doctores tractent.

82 Index requisitus vendere bona debitoris in suo territorio sita, potest cognoscere de oppositione proprietaria tertij.

83 Index

83 *Iudex requisitus tenetur exequi sententiam iniustam, non vero nullam.*

Sententia continens notorium iuris errorem nulla est, ibid.

84 *Executio facta virtute condemnationis iniquæ, vel iniustæ nullius momenti est.*

85 *Sententia revocata non revocari distractionem iudicialem in eiusdem executione factam aliqui tenuerunt.*

86 *Nam solum competere actionem adversus exacta dicunt.*

87 *Revocata sententia corruunt cuncta in executionem ipsius gesta.*

88 *Decisio Regiæ Audientiæ, adhibito remedio appellationis, & nullitatum adversus executionem.*

89 *Sed causa revocandi decretum de vendendo est nullitas derivata ex iniquitate sententiæ revocatæ.*

AGgredimur vltimum actum iudicij, ad quem cæteri diriguntur; nempe executionem facti, & distractionem bonorum Curiæ oblatorum, in quo plura specialia per stylos, & praxim Regni Valentiæ admissa reperies. Sed vt clarius procedamus, nota quod hîc non tracto de executione sententiæ, per quam quis condemnatus reperitur ad restitutionem alicuius rei, vel ad relaxandam possessionem ipsius, quia remissive
2 aliqua dixi §. *præced. num.* 12. Neque de executione sententiæ, in qua quis condemnatur ad factum, de quo late disputat Thomas Carleval. *de ind. part.* 2. *tit.* 3. *disput.* 3. *per tot.* Sed de executione facienda pro quantitate liquide debita, sive virtute sententiæ in rem iudicatam transactæ, seu exequibilis factæ; sive per instrumentum clausula guarentigia corroboratum; quæ pari iure executioni mandari debent, vt remanet dictum.

Repulsis igitur rationibus, vel exceptionibus oppo-
3 sitis adversus mandatum executivum, modo *in* §. *præcedenti* dicto, vel eis non oppositis intra decem dies, ex quo ipsum mandatum transit in iudicatum; vel si executio ex conventione partium rigida esse debeat, per pactum incipiendo à captione pignorum provt in debitis fiscalibus fieri solet, de quo Calicius *in Margarit. fiscal. dub.* 3. *num.* 7. & 28. Sixtin. *de regal. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 165. *cum seqq.* noster Mora *ad for. deput. rubr.* 11. *num.* 37. & *in not. lit. A, & B,* instante actore, Iudex mandat quod *accedat Curia* ad domum debitoris, vt pignora iudicialiter capiantur: quod à forensibus dici solet *possar la Cort.* Quod regulariter nulla prævia citatione mandari solet; esset namque debitorem citare, eum prævenire ad bona occultanda.
4 Cuius rei solum exceptio adest vsu recepta, quando executio dirigitur adversus nobilem vel alium fruentem privilegijs militaribus, nam isti comminandi sunt, quod infra biduum præstent fideiussorem depositarium *Capllevador* dicitur, nostro vernaculo idiomate, vt in *for.* 9. *cum aliquib. seq. de secur. præst.* Quod inquam idem est atque fideiussor depositarius, vt ex Sesse, Domino Leon, & Domino Crespi, statim dicam; quod
5 aliquid amplius est ac *fianza de saneamiento,* vt in Regno Castellæ dici solet; cuius privilegij originem & praxim tradunt Dominus Leo *decision.* 64. *numero decimo octavo & decision.* 202. *numero duodecimo*, Sesse *in Anaceph. tract. de inhib. numer.* 67. sed plenius explicat Dominus Crespi *observation.* 13. *ex n.* 7. signanter *num.* 11.

Quæ solemnitas, si omittatur, executionis viam retardat, quovsque fieri iubeatur: non secus ac solemnitas vrbanitatis assueta in Regno Castellæ cum personis illustribus, nempe Titulo Castellæ, vel Aragonis, condecoratis, & Senatoribus ac Regiæ domus, & Curiæ Præfectis, eorúmque vxoribus, vt mandatum executivum non subscriba-
tur; nisi hæc dicantur: *desele rebado de mi parte,* 6 eoque facto, mediante actuario qui fidem de his in actis præstat, Iudex tunc mandatum ipsum subscribit. Horum fideiussorum obligatio in criminalibus biennio expirat *for.* 72. *Cur. anni* 1585. respectu scilicet personæ: sed respectu bonorum tam in civilibus quam in criminalibus quinquennio præscribitur, computando à die quo *Caputlevatio, commanda vel emptio Curiæ* executioni deduci potest, vt expresse dicitur *in for.* 130. *Cur. anni* 1626. licet enim antea per triginta annos hæc durarent *for.* 25. *de crimin. for.* 17. *de evict.* in *dict. for.* 130. hæc iura correcta remanserunt.

Transmissa curia, apparitor scilicet; & actuarius 7 hæc exequuntur, in domo propriæ habitationis rei debendi, pignora sufficientia ad solutionem debiti cum expensis adnotantur, & extrahuntur, ex pecunia vel bonis mobilibus; quæ subhastari illico iubentur per decem dies *for.* 10. *de eviction.* & *in nostro tex.* pa- 8
riter dicitur. Qui enim existimationem in pretio habent, ad vitandam extractionem pignorum, & eorum publicam auctionem, præstant fideiussorem seu *Caputlevatorem,* qui in actis testatur se recepisse in depositum sive commandam, bona sufficientia ad solutionem debiti pro quo fit executio; cum expensis; transactisque decem diebus foralibus subhastationi assignatis, ipse caplevator constituitur in actis emptor Curiæ, eorundem bonorum; & transactis decem diebus ad deponendum pretium assignatis *in for.* 13. *de evict.* compellitur per districtionem bonorum, & personæ ad tradendum pretium quod dicitur *tornada de Cort de remata preus for.* 15. *de evict.* 9
Quæ omnia si extra locum iudicij peragenda sunt, litteris solemnibus fieri iubentur. Hunc praxim explicat Dominus Leo *dict. decision.* 64. *ex numero decimo-octavo*, quæ potius respicit solemnia peragenda per actuarios executores, quam per Iudices; quare adnotasse sufficiat. Quando enim reus debendi latitat & domum propriæ habitationis obseruatam relinquit, Iudex mandat eam violenter apperiri, quod satellites executioni deducunt, convocatis duobus ex vi- 10
cinioribus in testes adnotationis, & extractionis bonorum; & tunc dicitur *vaja la clau de conte.*

Ad hæc omnia exequenda litteræ, & commissiones opportunæ expediri solent, secundum vniuscuiusque Curiæ stylum; litteræ namque subsidiales sive requisitoriæ dicuntur, quando extra proprium territorium executio fieri debet; commissiones ve- 11
ro, quando per proprios satellites, in locis remotis à loco iudicij, intra territorium, & propriam iurisdictionem tamen, res exequenda venit. Eo animadverso, quod si quantitas pro qua executio prosequitur in Regia Audientia, non excedit summam centum librarum, commissio danda est vno ex Birroarijs, non vero Apparitori vt immodicis expensis parceatur, *capite trigesimo tertio, actor. Cur. Brach. Regal. anni* 1626. si enim excedat, Apparitori Regio dari potest, quas commissiones Regens Cancellariam 12
distribuit, sed tenetur præferre Apparitores ordinarios, extraordinarijs, vt dicitur *in for.* 134. *dict. Cur. anni* 1626. Si vero bona mobilia non inveniantur in domo propriæ habitationis rei debendi, nec per eum caputleuator, seu fideiussor offeratur, tunc dicitur in albis Curiam remeasse, vulgo *feu la cort en blanch.* Quod licet non deserviat ad faciliorem debiti exactionem, aliquos effectus producit.

Primus effectus est, quod dum ex foro proce- 13
di nequit ad captionem personæ, nisi in subsidium bonorum & in casibus specialibus cumulatis per Thomam Cerdan *in visitat. Carcer. capite octavo, cum duobus sequentibus*, eo ipso quo per vacuam recursionem Curiæ apparet bona mobilia reperta non fuisse,

fuisse, procedi potest, & debet ad captionem personæ: quia iam in subsidium proceditur, vt ipse Cerdanos tendit, cum ipse rem mirabiliter expediat, ad eum lectorem remittimus, de quo vide notata *sup. c.* 11. §. 2. *num.* 75. Sed hoc non procedit respectu Nobilium, vel
14 fruentium privilegio militari, quorum personæ in civilibus capi non possunt *ex for.* 38. *cur. anni* 1585. de quo videndi Fontanella *de pact. nuptial. p.* 1. *claus.* 3. *glos.* 3. *ex n.* 11. & Dñs Crespi. *d. observat.* 13. *nu.* 18. nisi executio prosequatur pro debitis fiscalibus, vel vniversitatis; quæ in *eod. for.* 38. excepta reperiuntur, vt notat Dominus Crespi *d. observat.* 13. *numer.* 19.

15 Secundus effectus est, quod bonis mobilibus non repertis poterit iudex transire ad distractionem bonorum immobilium Curiæ offerendorum per ipsum actorem. Quia vt ordo in executione servetur iuxta tex. *in l. à divo Pio*, §. *in vendit. ff. de re iudic. for.* 12. *de dilat.* à mobilibus incipiendum est, demum immobilia offerri debent, ac tandem ad iura & actiones deveniendum est, *for.* 12. *de evict.* tradunt Dominus Leo *dec.* 1. *nu.* 27. & Dominus Crespi *d. observ.* 13. *num.* 14. & plura congerens Ioan. Bap. de Thoro *in comp. dec. p.* 3. *ver-*
16 *bo executio facienda*, & Carleval. *de iud. tom.* 2. *tit.* 3. *disp.* 1. *ex nu.* 11. Sed respectu Nobilium, & cæterorum fruentium privilegio militari, in executionibus civilibus extrahi eis nequeunt vestes propriæ nec suorum familiarium, arma, lectuli, arcæ, & alia contenta *in for.* 38. *de pignor.* quæ bona privilegiata dicuntur. Sed huic privilegio renunciari valet, vt quotidie renunciatur, quo in casu, solum excepta manent arma, equi, & lectulum *in d. for.* 38. *anni* 1581. vt docet Dominus Crespi *d. obser.* 13. *n.* 15. & sic decisum fuit in Regia
17 Audientia sententia publicata per Alreus *die* 27. *Aprilis* 1628. inter Don Hyeronimum Corella, & suos creditores, referente Nobile Don Marcho Antonio Sisternes.

Ex qua dispositione derivatur, quod Doctori nequeant extrahi libri quos habet ad exercitium scientiæ vel facultatis, quam profitetur; quia eadem ratio
18 quæ suadet, militi non auferenda esse arma, vel equi; præstat vtique ne libri Doctori auferantur ex doctrina Baldi communiter recepta *in l. Macedoniani, C. ad Senat. Conf. Macedon.* Vt tenent Aviles *in cap. Prætor. c.* 1. *verb. nillevaran. num.* 2. (etiam si sit in subsidium) Amat. Roder. *de exeq. sent. cap.* 5. *à num.* 6. Gratian. *discep. forens. c.* 50. *à nu.* 26. Carroz. *de excep. adverf. præiud. sent. excep.* 56. Solum excipi ab aliquibus solet debitum conductionis domus, quia eo privilegio gaudet in bonis ad eam advectis, vt pro prætio debito executio fieri possit in libris, vt dicunt. Petr. Rebuf-
19 fus *ad leg. Gal. tit. de litter. oblig. art.* 4. *glos.* 2. *nu.* 17. & 18. Pascal. *de virib. petr. potest. p.* 4. *c.* 6. *num.* 69. *vers. & huiusmodi.* Facta igitur reversione curiæ vacuis manibus, iam constat iudicialiter non ad esse bona mobilia, & sic patens est transitus ad immo-
20 bilia.

Tertius effectus est, quod deficiente debitore in bonis mobilibus si executio fit pro reditibus cēsus; quanquam sors non debeatur ex natura contractus, committitur stipulatio in instrumento venditionis census contenta, nempè se facturum habere licere redditus, & si debitor iudicialiter interpellatus quod infra decem
21 faciat habere licere reditus alios sit casus luitionis; elapso termino non solutis redditibus, vel non ostensa justa causa ob quam non teneatur, condemnandus est ad luendum, atque restituendam sortem. Et facta reclamatione, nova executio pro sorte in eum instituitur, vt quotidiana praxis demonstrat. Sed hæc interpellatio personalis esse debet, vt teneat, quia pœnale præceptum includit, & procurator non valet Dominum facere incidere in pœnam tex. *in l. creditor*, §. *Lucius, ff. mandat.* & *in Clem. non potest de procur.* docent Bartol. *in l. si procurator, num.* 7. & ibi Iason *num.* 5. *ff. de condit.*

& dem. Surdus *de alim. tit.* 9. *qu.* 26. *num.* 112. Caldas Pereyra *de empt. c.* 15. *num.* 12. Cancer. *var. l.* 2. *c.* 16. *num.* 6. *cum seq.* August. Barbosa *de claus. vsufreq. claus.* 35. *num.* 43. Ignatius Pereyra *tract. de revis. cap.* 11. *num.* 3. & ego dixi *sup. c.* 7. §. 1. *num.* 224. Quo posito; 22
& deficiente citatione personali, gesta nullius effectus sunt tex. *in l. de vnoquoque ff. de re iud. for.* 7. *de exec. rei iud.* & sic decisum fuit in Regia Audientia sententia publicata per Benavides loco Vincentij Ferrera *die* 5. *Martij* 1665. inter Bernardum Puig, & Vincentium Castello, & in hoc Supremo inter Domnam Michaëlam de Oñate, & Petrum Quevedo sententia publicata per Don Ludovicum Boër *die* 22. *Maij* 23
1675. Neque executio pro sorte concedenda est, quin dicta condemnatio transeat in rem iudicatam. Licet enim summarie in his procedendum sit, non tamen exequutive nisi hæc omnia præcedant.

Sed dubitari posset an idem observandum sit respectu censualium vitalitiorum? Affirmative responderunt Ponte *cons.* 41. *l.* 1. Molfesius *Cons.* 8. Tapia *dec.* 25. Riccius *in pr. for. Eccl. p.* 3. *ref.* 92. *in fin.* qui decisionem 24
Senatus Neapolitani adducit. Negativam tuentur Rov. *ad pragm.* 2. *de censib. n.* 4. Don. Mar. *quot. ref. l.* 1. *c.* 306. *ex num.* 3. Praxis Valentini Senatus primam opinionem sequitur, deductam ex *d. for.* 63. *de iur. emphyt.* ibi: *item que no es Carreguen: Violaris ab algun pacte iniust, e deshoneſt; e signanter ab pacto, qui si noy ferma tal persona, o altre consenblant pacte, que sia, o fos cas, o loch de luisio.* Quasi ex hac exceptione inducatur re-
gula in contrarium, ita vt solum prohibeatur luisio 25
deducta in pactum, non vero quæ resultat ex commissione stipulationis, *faciendi valere & tenere* reddi-
tus. Sed ratio adducta per Marinis, nempe censum vitalitium non justificari nisi prætium amissum in æternum censeatur, fortissima est, quam pluribus vtriusque scholæ, Theologiæ scilicet, & iuris Pontificij, auctoritatibus comprobat, Ciriacus *controvers. l.* 1. *controv.* 26
1. *per tot.* signanter *n.* 4. & 10. quibus adde ex nostratibus P. Salon *d. tract. de censib. art.* 5. *contr.* 2. *vers. ex his patet*, & Trullench. *lib.* 7. *decal. c.* 21. *dub.* 6. *num.* 4. Saltim, si redditus computentur minori prætio quam census perpetui. Si enim ad subsistentiam vitalitij supponimus necessariam amissionem sortis, nulla debet remanere spes recuperandi illam, etiamsi per indirectum fiat. Sed iam parum aut nihil hi contractus in commerciorum vsus sunt, postquam invaluit abusus cambiorum.

Quartus effectus est, quod ex deficientia bonorum mobilium, inferatur virum illam ad inopiam tendere, 27
& sic demissa curia vacuis manibus, venit casus restitutionis dotis constante matrimonia, & extrahendi eum ab insaculatione officiorum Civitatis, iuxta *c.* 8. *secund. insac.* de quo egi sup. *c.* 4. §. 8. *nu.* 8. & 9. sed hæc huius inspectionis non sunt.

Reperto debitore non soluendo, ex defectu mo- 28
bilium, tunc creditori concessa est facultas offerendi Curiæ, bona immobilia sufficientia ad solutionem debiti, & expensarum vt distrahantur. Docet Ant. Mathæus *de auct. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 7. Licet enim *in for.* 6. *de quart. & pœn. Cur.* debitori permittatur offerre bona immobilia, vt distrahantur, & creditori, fiat satis; hoc debet esse ante terminum condemnationis, & retroclamum, vt ibi dicitur; non vero incœpta iam executione, imo pluries reijcere vidi oblationes 29
immobilium, factas per debitores, contradicente creditore, & eas præposteras, atque calumniosas allegante. Oblatis ergo bonis Curiæ illicò adnotari in libro ad hoc instituto & licitari iubentur, per triginta dies forales, vt *in d. for.* 10. & *in nostro tex.* dicitur: quæ licitatio non solum in loco judicij, verum in loco vbi bona sita sunt fieri debet vt in eis dicitur, & notant Gregor. Lopez *in l.* 33. *tit.* 26. *art.* 2. *glos.* 2. Avendan. 30
de exeq. mandat. p. 1. *c.* 6. *nu.* 21. & *in diction. verb. Almoneda.* Bolaños *in Cur. Philip. p.* 2. §. 22. *numer.* 4.

Vt maiori prætio distrahi possit *d. for.* 10. *de evict. for.* 101. *de leud. hostal. & cursorib.* Hæc enim subhastatio in vsu iudiciorum admissa est, ad vi-
31 tandas fraudes exequentium distractiones, vt docent Gratian. *discept. forens. c.*479. *n.*21. *& c.*811.*nu.*12. Fensonius *ad stat. vrb. Rom. c.*94.*n.*69.*cum seqq.* Mang. *de subhast. q.*25. *numer.*15. *qu.*27. *num.*12. *qu.*59. *nu.* 10. *qu.*74. *nu.*7. *& qu.*156. *num.*9. Posthius *de subhast. inspect.*111. *nu.*57. late Ant. Math. *de auction. d. lib.* 1. *cap.*2. *per tot.* Berlich, *practicab. lib.* 1. *concluf.* 81. *num.*153. Amaya *in l.* 4. *de fid. instr. & iur. hast. fis. lib.*10. *ex num.* 2. Qui plura de solemnitatibus re-
32 quisitis tradunt.

Vltra hos triginta dies forales, ex inveterato Curiarum Regni Valentiæ stylo, prorogatur subhastatio formiter, per alios decem dies, magis ex gratia quam de iure. Sed adeo vsus huius prorogationis invaluit, quod vim legis, & fori iam obtinet, vt notat Dominus Leo *in resp. iur. post decis.* 173. *num.* 75. Quorum aliquo deficiente, quicquid agitur, nullum est; tum
33 quia si contra disposita in foris fiat, hoc vitio laborat, quia quicquid contra forum est, nullitatem inducit, vt dixit Molinus *in repertor. verb. fori, pag.* 155. Bardaxi pariter *in for. vnic. quod extran. à Regno, numer.* 4. & post eos Sesse *de inhibit. cap.* 11. *numer.*9. Tum quia
34 in his hæc forma data est iam ex foro, iam ex vsu curiarum, quæ ad vnguem, & specifice observari debet per tex. *in l. cum contra, C. si vendit. pignor.* vbi Glos. *verb. possessorem* Bartol. Baldus, & alij congesti per Bellugam *in specul. Princ. rubr.*41. §. *leges Regni, num.*43. *in fin.* Covarr. & alij congesti per Dominum Leo *decis.* 108.
35 *numer.*4. *& in d. respons. iur. numer.* 71. *cum seqq.* Et adhuc si bona Curię oblata pretiosissima sint, vt puta castra, oppida, villę, & similia, cum iurisdictione, mero, ac mixto imperio, vel cum dignitate annexa, non solum subhastanda sunt in locis situs, & iudicij, vt *in d. for.* 10. dicitur, sed in cæteris civitatibus, & villis insignioribus totius Regni, verum in civitatibus proximioribus Provinciarum confinantium, vt testatur Dominus Leo *d. resp. iur. num.* 121. vt debitum prætium reperiatur, & quanto pretiosiora sunt, maiori cum solemnitate alienentur. Sed ad id non est statum per foros tempus, quare in arbitrio iudicis remanebit, pro vt de iure late & pulchrè Berlich. *d. conc.*81. *n.*161.
36 Quando ad subhastationem bonorū immobilium pervenitur, frequentissimum est quod tertius se opponat, alienationem eorum impedire conando; sed si solum ius credititium deducat, regula est, quod executionem neque impediat neque suspendat, neque aliter audiatur, nisi inquantum se admittendum, & præferendum in distributione prætij deducat, tex. *in l. à divo Pio,* §. *si rerum* vbi Doctores *ff. de re iudic.* Docent Mieres Peguera, Olibanus, Cancerius, Fontanella, & alij plures
37 congesti per Salgadum *in laberynt. p.*1. *cap.*11. *per tot.* plura ad rem collexit Berlich *d. p.*1. *concluf.* 64. *&* 65. in terminis Giurb. *decis.* 61. *per tot.* Dominus Leo *dec.* 53. *num.*8. *&* 21. & sic decisum fuit in Regia Audientia sententia publicata per Daza, *die* 4. *Martij* 1628. inter Patrem Sebastianum Velazquez, & Honoratum Valero, referente Nobile D. Don Andrea Sanz, & alia sententia publicata per Cases *die* 11. *Ianú. eiusdē anni.* inter Don Othgerium Cathala, & Marcum Antonium Gamir militem referente Nob. Don Gaspare Tarraga. Hæc enim sententia in terminis executionis est, altera
38 in terminis iudicij condemnativi. Si autem ius dominij deducatur, & de proprietate rei Curiæ oblatæ agendum sit, executio suspendi debet, ipsum tertium summatim audiendo. *d. l. à divo Pio,* §. *si rerum,* vbi Doctor. *ff. de re iudic. For. vnic.* §. *item si super aliquo &,* §. *si autem in extravag. provis. super oppos. contract. fol.* 18. Idem dicitur in precibus *for.*65. *de iur. emphyt.* quæ narrativa, licet forus revocatus sit per *for.*62. *cur. anni.*1547. confirmat conclusionem, quæ adhuc ex ipsa revocatione firmatur. Idem de iure Canonico procedit tex. *in c. veniens,* vbi Doctores *de testibus* docent Covar. *practicar. c.* 16. *ex n.*1. Cancer. *variar. libr.* 206. *c.*16. *n.*62. pluribus Giurba *dec.*64. *ex n.*1. Posthius *de subh. inspect.*18. *n.*47. ex nostratibus Dominus Leo *dec.*116. *n.*8. *&* 27. *cum seq.* & *dec.*192. *n.*15. Lata messis pateret, si affectaremus paginas implere, cum tertij oppositoris materia fœcunda nimis sit; sed sufficiat attigisse ea quæ necessario conducunt ad id de quo agimus. 39

Observatur etiam tanquam forma substantialis, ipsius distractionis pignoris, quod ipsum per peritos taxetur, quæ observantia desumpta fuit à iure communi per tex. *in l. non intelligitur,* §. *divi fratres, ff. de iur. fisci.* ibi: *Et iusta pratia non ex præterita evictione, sed ex præsenti æstimatione constitui.* & *in l. Orphanotrophos* 32. *C. de Episc. & Cleric.* ibi *si quas earundem rerum propter fœnus forsitan, vel aliam vrgentem causam, vel eo quod servari non possint, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione liceat eis alienationis inire contractum.* Bonus ad rem textus *in l. si quos, C. de rescind. vendio.* ibi *si quos debitorum mole depressos, necessitas publicæ rationis adstringat, proprias distrahere facultates, rei qualitas, & reddituum quantitas, æstimetur, ne sub nomine subhastationis publicæ, locus fraudibus relinquatur, vt possessionibus viliori pratio distractis plus exactor ex gratia, quam debitor ex pratio consequatur*: docent Bart. *in d. l. non intelligitur,* §. *divi fratres, num.* 2. Rebuffus *ad leg Gal. tract. de præcon. art.*1. *glos.* 2. Vincent. de Franchis *decis.*54. *num.*6. *&* 7. Ant. Gomez *to.* 2. *var. c.*9. *n. fin. vers. quarto infero.* vbi Ayllon. Paulus de Castro *in l. si quos. num.*1. *C. de rescin. vendit.* Afflictis *dec.*358. Asin. *de execut.* §. 4. *c.*82. *num.*3. Rolandus *cons.*32. *num.*33. *l.*1. Flores de Mena *in addit. ad Gamā dec.*40. Surdus *cons.*39. *per tot.* Berlich. plura colligens *d. concluf.*81. *ex num.*1. Posthius *de subhast. inspect.*24. *num.*115. *per plur. seqq.* Amaya *in d. l.*4. *n.*9. Dominus Leo *in d. resp. iur. à n.*92. *vsq; ad n.*103. vbi Decisiones tam Regiæ Audientiæ, quam huius Supremi adducit. 40

Et licet in foris non sit expressa necessitas æstimandi bona Curiæ oblata, dum *in d. for.*12. *de eviction.* 41
dicitur quod non veneant cumulatim, sed distinctim, ita vt de prætio vniuscuiusque appareat, superaddita ea ratione ibi *per manera que just preu se puixa trobar.* vt hoc obtineri possit, in necessarium antecedens requirit taxationem, & sic ex antiquissimo stylo observatur vt asserit Dominus Leo. *in eod. resp. iur. num.*85. & ego attestor, ita vt iā ista observantia vim legis, & fori obtineat, per tex. *in l. minime, ff. de legib.* docent Belluga *d. rub.* 41. §. *leges Regni, numer.* 44. Covarr. 42
*variar. l.*2. *cap.*11. *num.*3. cum alijs congestis per Dominum Crespi *obser.*10. *numer.*46. vt alibi dixi. Cuius taxationis vsus adhibetur instante actore, postquam res venalis subhastata fuit per triginta dies forales; antequam prorogatio decem dierum ex gratia decernatur; licet non credam necessarium esse quod eo tunc fiat. Et vtilitas in plurimis ex ea resultat præter præcipuam statuendi iustum earum rerum pretium, quæ subhastationi exponuntur.

Primum est; quia ex antiquissimo Curiarum stylo, si licitator extraneus non reperiatur, creditori per 43
Iudicem permittitur, quod rem emere licitando possit; ita vt minime admittatur nisi offerens aliquid amplius quam important duæ partes, ex tribus pretij taxati, de qua praxi testatur Dominus Leo *decis.*25. *num.*3. non facta igitur taxatione, nequit apparere an plus, quam duæ illæ partes important, præstet; nam si in aliquo deficiat distractio Judicialis nullius momenti est, vt fuit decisum in Regia Audientia referente nobile Don Cosma Fenollet decreto de vendendo publicato per 44
Cases *die* 5. *Martii anni* 1627. inter Antonium Roca, & Ioannem Montesinos Oriolenses; erat namque facta venditio bonorum per Iudicem ordinarium illius Civitatis pro minori pretio quam importabant duæ ex tribus partibus & aliquid amplius: sed actor id cognoscens, in iudicio appellationis obtulit duas partes,

&

& aliquid amplius pretij, & sic admissus, habita pro nulla venditione Curiæ iudicis à quo de novo facta fuit in Regia Audientia. Sic etiam decisum fuit sub
45 meo examine *anno* 1653. inter Vincentium Corts Notarium, & quendam incolam Villænovæ Castilionis, nam venditio iudicialis facta per iudicem ordinarium dictæ Villæ, tanquam nulla revocata fuit, ob similem defectum in pretio.

Demum si licitator offerat totam æstimationem, & venditio facta reperiatur pro minori pretio, pariter annullatur, quia non fuit facta pro maiori pretio oblato. tex. *in auth. hoc ius porrectum, C. de sacrosc. Eccles. l. penes* 4. *C. de vectigal.* cum aliis congestis per Amayam. *in d. l. 4. num. 2. cum seqq.* vt me referente dicto *anno* 1653. annullatũ fuit decretũ de vendendo obtentũ per Balthasarem Mascaro, contra Don Franciscum Ludovicum Roca, Equestris Ordinis Divi Iacobi, quo venundabatur domus principalis, quam possidebat in vico *del governador vell.* pro duabus partibus, & aliquid amplius æstimationis; sed in actis repertum fuit instrumentum per ipsum Mascaro concessum, in quo totum pretium æstimationis offerebatur; erat exaratum manu ipsius actuarij, qui erat probatissimæ fidei, quod si deficeret aliud, suspicaretur, sed in Nicolaum Simo omnis suspicio aberat, quare decretum revocatum fuit. Hæc omnia deficiente æstimatione consequi non poterant.

Neque iniqua censenda est hæc diminutio pretij,
46 quia ad eã nõ pervenitur nisi solũ in subsidiũ ex defectu maioris licitatoris; & tunc compensatur cum facultate reluendi pignus in auctione venditum, pro eodem pretio, intra terminum per Iudicem in ipso decreto assignatum, quod pretio æstimabile est, adeò quod Ant. Matheus *d. lib. 1. c. 12. num. 13.* cum Aufredo, Rebuffo, & aliis, ausus fuit dicere non posse per
47 Iudicem concedi. Verum in Regno Valentiæ vsu receptissimum est vt testatur Dominus Leo *decis. 172. num. 11.* vbi iura & auctoritates, quibus hæc praxis nititur, cumulat, de quo vide Berlich. *d. Conclus. 81. num. 191. cum seqq.* Regulariter ex diminutione dictæ tertiæ partis, vel circiter, concedi solet tempus quatuor annorum ad reluendum sive recuperandum pignus pro eodem pretio, quod vernacula lingua nostra
48 dicitur *Carta de gracia*, cuius vsus adeò placuit, vt in pluribus contractibus ex conventione partium apponatur. Si enim ex defectu aliorum bonorum res ingentis pretij venalis Curiæ offeratur, non reperto licitatore extraneo, & admisso ipso creditore, qui nihil præter debitum cum expensis offerre paratus sit, tunc tempus licitationis prorogatur, bis, iterumque, ad arbitrium Iudicis, debitorem comminando quod maiorem licitatorem quærat, aliàs pignus venundabitur pro pretio oblato; quæ si non præstiterit intra tempus in comminationibus assignatum, distrahitur pro eo pretio; & tunc tempus ad reluendum pignus pro eodem pretio, sive *Carta de gratia* elongatur ad plures annos, secundum arbitrium iudicantis, & diminutionem pretii; habita proportione ad prædicta; quod aliquando obseruatum fuisse in Regia Audientia audiui, ab integerrimo, & doctissimo Senatore, Ioanne Baptista Polo; sed rarò hæc eueniunt, solum præ manibus habui causam executionis institutæ per Domnam Mariam Boil, pro reditibus cuius-
49 dam census summam capientibus trium mille librarum contra Nobilem Don Hieronymum Zanoguera, Equestris Ordinis Divi Iacobi, ac Magistrum Rationum Regiæ Curiæ. Fuit enim Curiæ oblata Domus principalis, quam reus debendi possidebat in platea horreæ publicæ, *sive del Almodi*, quæ quidem taxata fuerat pretio septem mille librarum; offerebatur per actricem pretium trium mille librarum in solutum sui crediti; sed pendente secunda prorogatione subhastationis cum dicta comminatione, res transactione partium sopita fuit: verum oblatio pretij admissa reperitur per Regiam Audientiam modo prædicto, & concessæ fuerunt duæ prorogationes cum dicta comminatione.

Secundum, ad quod taxatio deseruit, est quod li- 50
cet verum sit, eum qui aliquid percipit ex pretio rei distractæ per Curiam, censeatur consensum præbuisse alienationi, ac remisisse iura hypothecæ, vel alia quæcumque ad se spectantia, in tali re per tex. *in l. Si debitor* 41. §. 1. *ff. quibus mod. pign. vel hip. sol. l. liberis*, §. 1. *ff. de liberal. caus. l. si filius* 30. *ff. de minor. l. si probaveris. l. cum te, C. de remiss. pignor.* de iure nostro *for.* 4. *de rebus non alienan.* tradunt Tiraque. *de retractat.* §. 1. *glossa nona*, *numer.* 237. Surdus *decisione* 163. *numer.* 3. Mantica *de tacit. & ambig. convent. libr.* 11. *titul.* 31. *numer.* 36. *cum sequentibus.* Gratianus *discep-*
tatione forensi capit. 38. *numer.* 19. *& capit.* 281. *à nu-*
mer. 5. ex nostratibus Dominus Leo *decisione* 167. *per totam.* qui alios congerit, & sic decisum fuit in 51
Regia Audientia, sententia publicata per Don Ioannem Daza *die* 16. *Iunii* 1603. in causa Don Gasparis de Mompalau, cum Domna Esperantia Catala. Tamen sæpius ratione enormissimè læsionis, implorata restitutione, emptor Curiæ pulsatur; quia ex hac læsione distractio iudicialis annullatur ex textu, *in l. 2. C. de rescindenda venditione, l. si quos, C. eod.* Glos. *ibid.* & Doctor. de iure nostro *foro* 2. *eodem titulo* docent Romanus *in l. si quis cum aliter, ff. de verborum obligatione, numer.* 8. vbi etiam Alexander *numer.* 16. Abbas *in c. cum causa, numer.* 6. *de emptione, & venditione*, Dueñas *regul.* 187. *numer.* 10. Anton Gomez *lib.* 2. *variar. capit.* 2, *numer.* 23. vbi Ayllon. Pinellus *in l.* 2. *part.* 2. *cap.* 2. *numer.* 25. *cum seq. C. de bon. mater.* vbi Padilla *numer.* 30. Trentacinquius *variar. resol.* 1. *numer.* 4. Matiensus *in l.* 1. *glos.* 9. *titul.* 11. *libro* 5. *recopil.* Azeved. *in eod. l.* 1. *num.* 31. Menchaca *contr. illust. libr.* 3. *capit.* 61. *numer.* 1. Cevallos *Com.*
contr. com. quæst. 536. *numer.* 2. *&* 3. Cancer *variar. li-*
bro 1. *cap.* 13. *num.* 26. Morla *in empor. tit.* 9. *qu.* 23. *per totam*, Gratian. *discept. forens. cap.* 7. *numer.* 19. *& cap.* 96. *num.* 30. Ant. Fab. *in C. lib.* 4. *tit.* 30. *defin.* 25. Petrus Surdus *cons.* 39. *numer.* 4. Mastril. *decis.* 33. *numer.* 2. Parlador. *libr.* 2. *rer. quotidian. capit. fin. part.* 5. §. 16. *numer. decimo*, Hermosilla *in libr.* 53. *tit.* 5. *p.* 5. *glos. quarta*, *numer.* 13. Salgadus *in labor. Creditor.* 52
part. 3. *cap.* 10. *numer.* 4. *&* 5. Berlich. *d. conclus.* 81. *num* 201. Posthius *de subhast. inspect.* 49. *numer.* 77. *& inspect.* 61. *num.* 39. Paulus Duran. *decis.* 37. *numer.* 14. pluribus Amaya. *in d. l.* 4. *numer.* 57. *cum se-*
quentibus, & sic decisum antiquitus fuisse in Regia Audientia adnotatum reperio in apostillis manuscriptis ad foros, in causa Beatricis Magne & Hæredum Augustini Parent.

Sed vt clarius materia ista absolvatur distinguendum esse credo, inter creditores habentes ius hypothecæ, & proprietarium habentem Dominium in re de qua agitur. Creditores enim aliquid participando de pretio rei iudicialiter distractæ, in totum discede- 53
re videntur à iuribus hipothecæ sibi spectantis in tali re; qui læsionem enormissimam probare non valent dato consensu ad alienationem *for.* 34. *de testament. for.* 11. *in fin. de evictio.* docet Dominus Leo *d. decis.* 167. *n.* 11. *cum seqq.* nec iura prioritatis, vel potioritatis allegare valebunt. Nã licet de iure nostro procedat regula iuris communis *qui prior est tempore potior est iure. for.* 18. *&* 23. *de pignor.* cum de pretio immobilium tractatur, in Ciuitate Valentiæ, & tota gubernatione ipsius, hæc regula non procedit nisi facta discutione bonorum debitoris; ea namque nõ facta, ex inueterato stylo Curiarum, pretiũ distribuendum est inter creditores ante decretum de vendendo legitimè oppositos per æs, & libram, sive vt dicere solemus *per sou, y per*
liura, de qua praxi testantur Dñs Leo *d. dec.* 162. *n.* 12. & Dñs Crespi *obs.* 58. *n.* 6. Quæ limitatur casu quo etiam non discussis formiter bonis, debitor notoriè 54

ſolvendo non eſt, vt docent Bartol. *in l. fin. ff. ſi cert. petat. & in l. decem, ff. de verb. obligat.* Affli ctis *deciſ.* 318. *num.* 3. Valenz. *conſil.* 19. *num.* 53. Bellamera *deciſ.* 91. *num.* 19. Mantica *de tacit. & ambig. convent. tit.* 17. *num.* 20. *tom.* 2. Neguſ. *de pignor. part.* 8. *princip. memb.* 1. *n.* 12. Carroz. *de excuſſ. bon. p.* 2. *q.* 35. *per tot.* & ſic ſæpe deciſum fuit in Regia Audientia vt ſententia publicata per Alreus *die* 15. *Iunii* 1618. inter Elizabetham Sanchis, & Franciſcum Ciutat, referente Nob. Don Gaſpare Tarraga ſententia publicata per Daza *die* 13. *Octobris.* 1622. inter Don Georgium Maradas, & creditores Hieronymi Paſqual referente Domino Don Melchiore Siſternes, & alia ſententia publicata per Alreus *die* 9. *Februarij anni* 1623. referente Mag. Ludovico Ariño, inter creditores
55 Don Chriſtophori Colon, & ſic in pluribus aliis. Si enim creditor participat pretium ſecundum hanc obſervantiam læſionem probare nequit, tum quia ius conſtituit, vt dixi *ſup. num.* 42. tum quia in diſtributione conqueri poteſt de errore calculi, non verò emptorem Curiæ moleſtare. Si facta excuſſione, & graduatione multo minus quia ei acquieſcit pretiũ participando. At verò Dominus rei, facta taxatione legitima rei venditæ, & diſtractione iudiciali modo quo dixi liceat habeat ius ad revocationem ex enormiſſima læſione, eam probare nequibit, quia per taxationem omnis anſa calumniandi præcluditur, licet in aliquo caſu probari valeat vt notat Amaya *vbi proximè.*

56 Tertium ad quod æſtimatio rei diſtrahendæ deſervit, quod dum ex diſpoſitione *d. for.* 12. diſtractio ſpecificè, non cumulatim facienda ſit vt probat Dominus Leo *d. deciſ.* 25. facta taxatione ſpecifica bonorum, detegitur iuſtificatio, vel nequitia diſtractionis facta com probatione pretij, cum ipſa taxatione, vt evenit in caſu eiuſdem deciſionis, & in ſpecie à me relata *ſup. num.* 45. vt ſic faciliter remedium adhibeatur.

57 Quartum eſt, quia caſu quo in ſubſidium non inveniendi maiorem licitatorem, res diſtrahenda venit pro minori pretio quam taxato, præcedentibus requiſitis ſuperius memoratis, iudex poteſt arbitrari tempus concedendum ad reluitionem pignoris pro eodem pretio, ita vt æqualitas in recompenſatione ſervetur.

Quintum eſt, quod dum executionem facere iu-
58 dex teneatur cum minori damno debitoris iuxta tex. *in d. l. à Divo Pio, §. ſed & illud, ff. de re iudic.* vt docent Gloſ. *in l. quandiu, C. de diſtract. pignor.* Belluga *d. rub.* 41. §. *Leges Regni, num.* 43. Dominus Leo *in d. iur. reſponſ. n.* 120. aliis relatis Berlich. *d. concluſ.* 81. *numer.* 44. & 62. quod de iure noſtro expreſſum eſt *in for. fin. de dilation.* ibi *ſens altre per jui del condemnat.* Ex quo profluit quod incipiendum ſit à mobilibus, eiſque deficientibus ad immobilia tranſeundum ſit, ac tandem ad iura & actiones deveniatur, iuxta text. *in d. l. à Divo Pio, §. in venditione* vt ſuperius dictum
59 eſt, ſi executio contra minorem viginti quinque annis, vel pupillum inſtituatur, Iudex tenetur inquirere, an minor vel pupillus in mobilibus, fructibus, vel redditibus decurſis bona habeat, ne ad diſtractionem immobilium deveniatur tex. *in l. magis puto, §. non paſſim 9. ff. de reb. eorum.* docent Colerus *de proceſſ. execut. part.* 3. *c.* 9. *n.* 31. Simoncel. *de decret. tit.* 1. *numer.* 27. Fuſar. *de ſubſtit. quæſt.* 542. *ex num.* 1. Montan. *de tutel. c.* 33. *n.* 19. Surdus *conſ.* 115. *n.* 55. Maſtril. *deciſ.* 121. *n.* 1. Molin. *de Hiſpan. Primog. lib.* 4. *c.* 7. *n.* 1. vbi Addent. *verſ. eodem.* Thomas Carleval. *de iud. p.* 2.
60 *tit.* 3. *diſp.* 1. *n.* 8. Et in omni executione, pro modico debito, res pretioſa diſtrahenda non eſt, ſed ex fructibus, vel redditibus creditor ſolutus demittendus eſt, iuxta doctrinam Gloſſ. *in d. l. quandiu 6. C. de diſtract. ignor.* quam ſequuntur Molina *de hiſp. primog. lib.* 1. *p* 10. *num.* 4. & *lib.* 4. *c.* 7. *ex n.* 1. vbi Addent. pluribus

Giurb. *dec.* 20. *per tot.* & *obſer.* 26. Berlich. *d. concluſ.* 81. *n.* 109. conducunt tradita per Dominum Leo *dec.* 184. *n.* 15. & 16. Ad arbitrandum igitur diſcrimen inter debitum, & valorem rei oblatæ, & diſcernendum an ſit locus diſtrahendi pignus, vel adiudicandi fructus, aut aſſignandi redditus ſuper eadem re, taxatio illa deſeruit, & ſine illa difficillimum eſſet arbitrium exercere.

Sextum eſt, quod ſi in ſolutum crediti rem Curiæ 61
in pignus iudiciale oblatam, creditor recipere voluerit, ea inæſtimatè recepta, licet minoris pretij ſit, quam debitum, non poteſt aliquid amplius petere per tex. *in d. l. à Divo Pio, § ſi pignora verſ. non poſſe, ff. de re iud. cat.* vbi Bart. Iaſſ. & Alexan. Moz. Coler. Practica, Papienſis, Baldus, Caſtrenſis, & alij congeſti per Berlich. *d. concl.* 81. *n.* 119. & per Carleval. *d. diſp.* 1. *n.* 23. At ſi æſtimatio præcedat, tunc tantumdem in ſolutum recepiſſe videtur, & pro reliquatu executionem 62
proſequi poterit Berlich. *d. conc.* 81. *n.* 118. Carleval. *d. n.* 13. imo re æſtimata, & licitatore non reperto, ſi creditor licitare nolit, cogi poteſt per Iudicem, quod ipſam rem inſolutum accipiat, per tex. *in aut. hoc niſi, C. de ſolution.* tradunt aliis relatis Carleval. *d. nu.* 13. & 63
Berlich. *ead. concl.* 81. *n.* 144. Quod in praxi Valentiæ rarò, aut nunquam viſum fuit, quia omnes creditores, licitatores fiunt quoties extraneus licitator non reperitur, inducti forſan ex lucro conſequendi pignora iudicialia, cũ diminutione 3. partis veræ æſtimationis.

Et quamquam in aliquibus Regnis, bona Curiæ 64
oblata adiudicari creditori ſolent iure pignoris, & hypothecæ. pro debito; de quo latè Carleval. *d. diſp.* 1. *numer.* 18. & Berlich. *d. conc.* 81. *ex n.* 132. quod in vſu iudiciorum Caſtellæ frequentiſſimum eſt; tamen ingens ſeminarium litium continet, nam fructus rei ſic poſſeſſæ imputantur in ſortem, vt omnes Doctores tradunt, & de iure noſtro probat *for.* 28. *de pignor.* & in computandis fructibus moleſtiſſimas controverſias gigni expertus fui, hac de cauſa opinor quod in noſtro Regno in vſu admiſſum non eſt, licet ſi debitor ſolum poſſideat bona fideicommiſſo ſubiecta, vtilis eſt hæc adiudicatio, quæ ſaltim tenet vita poſſeſſoris durante, vt conſiderat Carleval. *d. num.* 18.

Septimum eſt, quod ſubhaſtatio introducta eſt vt 65
maius pretium offerenti res venundetur vt ex Berlic. *d. concl.* 81. *n.* 166. Poſt. *de inſpect.* 49. *per tot.* Ant. Mat. *d. c.* 10. Domino Leo *dec.* 108. *n.* 14. & Amaya *in d. l.* 4. *ex n.* 2. reſultat, ſi pro minori pretio quam oblato venundata ſit, illico detegitur fraus vel error, vt læſo ſubveniri poſſit, ſicut ex dictis patet.

Facta igitur ſubhaſtatione, & auctionibus, de qui- 66
bus conſtat, vel conſtare debet, in actis per relationem curſoris, ſive Præconis Curiæ, cuius relatio probat ex his quæ notavi *ſup. cap.* 11. §. 2. *n.* 68. *cum ſeqq.* tam reſpectu triginta dierum foralium, quam decem ex gratia conceſſorum, & taxatione valoris per peritos dies vltimæ addictionis aſſignatur, & citatis his quorum intereſt, in loco iudicij, accenſa candela, iterum ſubhaſtantur bona oblata, & candela extincta, plus danti haſta fiſcalis traditur in ſignum veræ 67
venditionis; quam Iudex celebrat ſolemniter, emptori iubendo quod infra decem pretium deponat iuxta forum; & ratio eſt, quia Curia non poteſt habere fidem de pretio per *tex. in d. l. à Divo Pio, §. ſed ſi emptor ff. de re iudic. for.* 15. *de eviction.* docent Aretin. *in d. §. ſed ſi emptor, n.* 4. Balduin. *de pignor. c.* 18. *col.* 7. Rebuf. *tract. de præcon. licit. & ſubhaſt. art.* 5. *gloſ.* 1. *n.* 18 Aſin. *de execut. §.* 4. *c.* 136. *n.* 8. & §. 6. *c.* 27. *n.* 1. & *cap.* 31. *n.* 47. Iodochius *de ſubhaſt. c.* 5. *n.* 3. Papon. *lib.* 18. 68
tit. 6. *arreſt.* 15. Carpan. *ad ſtatut. Mediol. lib.* 1. *c.* 248. *n.* 14. Ant. Faber *in C. l.* 8. *tit.* 16. *defin.* 32. *n.* 3. *in not.* Gratian. *diſcep. forenſ. c.* 7. *n.* 4. & 6. & *c.* 321. *n.* 4. Nov. *ad leg. ſi tempora, nu.* 20. *C. de fide inſt. & iur. haſt. fiſc. l.* 10. Mang. *de evic q.* 45. *n.* 18. & *q.* 61. *n.* 7. & *q.* 115. *n.* 1. & *q.* 117. *n.* 3. & *q.* 180. *n.* 3. & *q.* 185. *in princ.* Poſth. *de*

ſubhaſt.

*subhast.inspect.37.n.1.& 11.*Berlich.*d.concl.81.n.180. cum seqq.*Fontanella *de pact.claus.7.glos.3.p.6.num.20.* pluribus Amaya *in d.l.4.C.de fid.instr.& iur.hast.fisc. num.10.*vbi plura de istis solemnitatibus reperies,Salgado *in laber.credit.p.3.c.2.ex n.2.*& nota necessitatem deponendi pretium,nam *in d.for.15.de evict.*dicitur *Aquell qui comprara alguna cosa de la cort, sia tengut de posar dins deu dies que sa compra haura feta, lopreu de la cosa comprada,*dictio namque *sia tengut,* id est *teneatur* inducit formam specificè adimplendam,

70 vt ex Tiraquello Beroio,& Augustino Barbosa dixi *sup.c.3.§.3.n.17.* qua non impleta actus corruit , vt tenent Novar.& Mangil,*vbi prox.*Giurb,*decis.53.numer.*1.Gregor.*15.decis.23.num.2.*Rota *apud Pirouan. decis.98.num.2.*Post.*d.inspect.37.num.21.*Salgad.*d.c.2.*

71 *num.2.* Curia namque non potest habere fidem de pretio,vt ex *d.l.à divo Pio,§.sed si emptor,vers.oportet,* vbi Doctores probat Dominus Leo *in d.respons.iur. num.165. cum seqq.* ita vt si in obolo depositum diminutum reperiatur,nihil actum sit *vt num. 166.* cum *seqq.*clarè ostendit.

Quod adeò verum est,vt nec pretium solutum dicatur si ex eo vendatur censuale,quia iam est habere

72 fidem de pretio docent Covarru.*var.lib.3.c.11.n.15.* Alex.Ludov. *dec. 113.n.8.*Salg.*in laber.d.c.2.n.5.6.& seqq.* Et licet aliqui limitent hanc conclusio nem, casu quæ interveniat consensus eius qui pretium exigere debet; hoc solum procedit,si tempore licitationis pretium sub hac conditione offeratur, non autem si post ultimam addictionem fieri vellet , ut explicant idem

73 Salgado *d.p.3.c.10.n.12.*& Post.*d.inspect.37 num.94.* & ratio est, quia in auctione apponere licet conditiones re integra , id est in initio : non verò postea, Mãgil.*de subhast.q.79.per tot.*Ant.Matth.*de auct.li.2. c.2.n.22.*quod ideò inductum est , vt iudex possit discernere , inspectis conditionibus, an auctio admittenda sit,necne.

Diximus supra,creditorem non admitti ad licitan-

74 dum per tex.*in l.2.C.si in caus.iudic.*vt ex Bart.Baldo, Paulo,Zacio,Cumano,Neguz. Meire probat Carlev. *d.tit.3.disp.1.n.7.* Quod dubitatione non caret , nam imò creditorem præferendum cæteris licitatoribus infertur ex tex.*in l.1.ff.de privil.creditor.* quidam tenuerunt , nempe Brunus,Asinius,Parladorus,Maranta, Faber,& Franchis vt tradit ipse Carleval.*ibidem.* & aliis relatis Berlich.*d.concluf.81. n.164.* Antonius Math.*de auct.d.c.10.ex n.13.*Salg.*in laber.p.2.c.2.ex*

75 *n.14.*Et quod magis est,etiã si creditor suppositio nomine vel per suppositã personã pignus iudiciale emerit , tutus est dummodo dolus absit, vel circumventio, ita Caldas Pereyra, Scaccia, Surdus, Parladorus, Hermosilla, Franchis,Carrozius,Valenzuela, Seraphinus, Amatis,& alij cõgesti per Salg.*in laber.p.1.c.10.n.16. cum seqq.* Berlich.*d.concl.81.n. 165.& 185. cum seqq.* Ant.Matth. *d.c.10.n.12.cum seqq.*

76 Sed hoc procedere debet,dum creditor tanquam extraneus licitator ad subhastationem accedit , & tunc pretium integrum deponere tenebitur. *d.l.2.C. si in caus.iudic.l.eum qui 17.ff.qui potior.*tradunt Ant,Math. *d.lib.1.c.13.n.7.*Berlich. *d.concl.81.n.212.* secus dicendum venit , si auctio per eum fiat ea conditione, vt pretium retineat in solutum crediti,& expensarum,quæ frequentior forma licitandi est in credito-

77 ribus,nam tunc iudex cognoscere debet an talis conditio admittenda sit, sed ego in vtroque casu necessariam licentiam iudicis arbitror ex d.tex.*in d.l.2.*ibi *ad licitationẽ secundum constituta fuerit admissus,*ita vt nõ nisi in subsidium,creditor per iudicem admittatur,quod dixit Mathæus de Afflictis *decis.358.*quem sequitur Berlich.*d.concl.81.n.187.in fin.*Et sic decisum fuit in

78 Regia Audientia , sententia publicata per Cases *die 6.Martii 1625.*referente Magn.Ludovico Ariño,inter Ioannem Morales, & Iosephum Arboleda.Et cum regulariter creditor postulet admitti ad licitandum cum conditione retinendi pretium in solutum crediti, si plures creditores concurrant in illa executione, nullus ex eis admittendus est vt fuit decisum sententia publicata per eundem Cases *die vigesima prima Augusti 1621.* referente Nobile Don Christophoro Cardona,inter Comitissam de Almenara,& Comitem de Fuentes , quam ego intelligendam puto , si sub ea conditione licitaverit,nam si tanquam extraneus pretium solvere offerat admittendum puto , per tex.*in l. cum bona 16.ff.de bon.auct.iudic.poss.*

Sed quia plura exequenda frequenter veniunt 79
extra territorium Iudicis procedentis,operandum erit mediantibus litteris subsidiariis,hortatoriis,sive requisitoriis, vt expressè dicitur *in d.l.à Divo Pio,§.1.*vbi Doctores *c.1.de offic.ordin.c.dilecto,de sent.excom.in 6.* vbi Canonistæ. Quod intellige,ita vt Regia Audien- 80
tia cuius iurisdictio superior,in totum Regnum diffunditur , præceptivis litteris vtatur, quibus cunctis Iudicibus imperat exequi sua decreta vt *in d.l.à Divo Pio,§.1.*exprimitur respectu Romæ, de quo aliqua prænotavi *sup.c.10.§.1.ex n.40.* & per suos Apparitores,atque satellites exequi mandat, vt quotidie videtur. Cæteri verò Iudices in suo territorio per proprios Ministros executioni mandant suas iussiones: extra ipsum verò mediantibus litteris requisitoriis, Iudici territorij solemniter transmissis,de quibus plura tractata reperies per Iacobum Cancer,*var.lib.2.c. 15.per tot.*Asinium *in prax.§.31.c.9.ex n.1.*Costam *de remed.subsid.remed.16.ex n.9.* Ciarlinum *lib.1. contr. c.60.n.10.*Paz *in prax.p.4.tom.1.c.2.ex n.1.* Parlador. *rer.quotidian.lib.1.c.fin.p.2.§.1.ex n.7.* Valenzuelam, *consil.9.ex n.5.*Ripoll.*var.c.3.ex n.105.& ad Peguer. in prax.rub.29.n.15.& 71. cum seqq.*Salgadum *in laber.creditor.p.1.c.5.ex n.6.* & *de reg.protect.p.4. c.5.ex n.50.*Carleval.*de iudic.lib.1.tit.1.disp.2.ex n.17.*Berlich.*d.p.1.concluf.79. ex n.71.* Pichard.*in manuduct. ad prax.p.2.præcep.4.ex n.1.* Noguerol.*allegat.12.ex n.42.*plura colligens Pareja *de instr. edict.p.1.tit.2. ref.9.ex n.5.*ex nostratibus Dñs Leo *dec.87.per tot.*& Dñs Crespi *obs.14.ex n.75.& obs.15.n.284.cum seqq.*

In istis terminis dubitari posset,an Iudex requisi- 82
tus,mediantibus his litteris,vt venalia exponat bona rei debendi,quæ in illius territorio sunt,posset cognoscere de instãtia tertij iura proprietatis allegantis, sive vt dicere solemus *de oppositione proprietaria* per tertium suscitata ? & posse tenendum est ex textu *in d.l.à Divo Pio,§.si super rebus,*vbi Bartol. *n.6.*Covar. *practicar.c.16.n.5.*Menoch.*de arbitrar.q.38.n.8.& 16.* Mieres *ad const.Cathal.p.1.in cur.Iacob.2. Barch.c.17. ex n.5.* Iacob.Cancer *var.lib.2.c.2. n.246. & seqq.*Et sic decisum fuit in Regia Audientia sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die 28.Septembris anni 1610.* inter Isacum & David Laymeres, & Ioannem Baptistam,ac Vincentium Escorcafigo.

Et nota, quod licet Iudex requisitus teneatur exe- 83
qui sententiam iniustam , non tamen nullam vt latè disputat Dominus Leo *dec.168.per tot.*sed hoc intelligendum,dum iniustitia notoria ex actis non resultet; nam manifestus iuris error computatur inter nullitates notorias *for.7.de execut.rei iudic.*executio namque facta virtute in iustæ condemnationis,nullius momenti est,vt docẽt Mangil.*de subhast.q.195.n.4.*Rota Roman.*post hunc.tract.decis.3.n.5.* Greg.XV. *decis.375.* 84
*ex n.5.*Posthius *tract.de manut.obser.12.n.*107.& Rota *ibid.dec.323.n.5.*idẽ Posth. *de subhast.inspect.61.n.16.*

Ex quo poterit desumi ratio decidendi,ad illam celebrem quæstionem ; an scilicet revocata sententia virtute cuius executio prosequuta fuit , & bona distracta ritè reperiuntur, retracteturvenditio ista bo- 85
norum tertio facta , ita vt emptor teneatur rem cum fructibus restituere? An verò victori tantum competat ius ad pretiũ sub fideiuss.(quã dicimus *de tornador*) traditum iuxta *for.9.de eviction.& tex in l. illud,l. procurator 1.§. fin. cum lege sequenti, ff.de tribut. act.*

de qua tractant Doctores *in his iuribus* Vincent.de Franch.*decis.*200.*num.*5. & 18. Surdus *decis.*122.*in princ.*Giurba *decis.*4.*num.*40.Gaito *de credit.c.*3.*q.*11. *n.*1317. Castillo *controvers.lib.*4. *c.*61.*n.*74. Gratian. *discep.forens.c.*37.*n.*34.*cum seqq.*Salgad.*de sup.ad Sanctis.p.*2.*c.*13.*ex n.*11.*& de reg.protect.p.*4.*c.*12.*ex numer.*90.*& in laber.creditor.p.*1.*c.*8.*ex n.*24. *& p.*2.*c.*6. *per tot.*Et solum victori competere actionem ad pre-
86 tium tenuerunt Baldus *in auth.ei qui col.fin.vers.sed quid processum, C. de bon. auctor. iud.possid.*Franch.*decis.*660. *ex num.*1. Ant. Faber.*in C.lib.*7.*tit.*32,*defin.* 20.*n.*16.*&* 17. *& lib.*8.*tit.*17. *defin.*23.Fontanella *de pact.nupt.claus.*7.*glos.*2.*p.* 5.*nu.* 8.*& p.*10. *n.*23.plures congesti per Carleval *d.tit.*3.*disp.*24.*n.*14. qui testa-
87 tur de observantia Senatus Neapolitani: sed contrariũ resultat ex eo quod diximus,nam detecta sententia iniusta per revocationem, fundamentum executionis evanuit,& omnia in pristinum statum ponenda sunt vt docent Glos. *in c.accedens.verb.vniversa vt lite non contest.*Ananias *singul.*472.*& allegat.*93.*num.*2.Amatis *decis.*75.Cavalcan.*decis.*40. *ex n.*2.*p.*2.Carroz.*de decis.*220.*ex nu.*4.Franchis sibi contrarius *dec.*120. *& decis.*136. Flores de Mena *ad Gammam. decis.*40. Rodrig.*de execut.c.*6.*n.*53.*cum seq.*Cevallos *com.con.com. q.*663.*ex num.*6.*&* q.763.*n.*48.Rebuf.*ad leg.Gal. de sent.execut.art.*5.*glo.*3.*n.*3.Carleval.*tit.*2.*disp.*8.*n.*17. aliis relatis Giurba *decis.*89 *ex n.*1.*&* decis.105.*n.*14.
88 & sic decisum fuit in Regia Audientia sententia publicata per Don Ioan.Daza *die* 31.*Martii* 1635.referente Nob. Don Onufrio Bartholomæo Ginart, in causa hæredum Stephani Martinez de Fresneda, cum hæredibus Petri Martinez Alonensibus. Bene verum est quod appellatio interposita fuit, & nullitates dictæ adversus decretum de vendendo, quarum ope revocata omnia fuere; quo in casu cessat controversia, nam Doctores primæ opinionis loquuntur casu quo appellatum non sit,vt testatur Carleval.*d.n.*14. & res restitui iussa fuit cum fructibus à die iudicialis notitiæ remediorum;nam fructus regulariter data bona fi-
89 de restituendi per emptorem non sunt vt docuit Magistraliter Amaya *in d.l.*4.*c.de fid.instr.& iur.hast.fisc. l.*10.*ex n.*50.vbi plura. Rectè namq; appellatio interposita fuit,sed motivum revocationis decreti de vendendo his rationibus nitebatur: sed iam finem imponere debemus huic tractatui, ne in infinitum extendatur; satis enim modum procedendi aperuimus, vt cætera percipi possint, ex his quæ congessimus;sed aliqua de expensis adijcienda sunt.

§. IV. & VLTIMVS.

De Condemnatione, & taxatione expensarum, ad interpretationem for.26. de sent. & actis. *& aliorum iurium.*

IACOBVS I. REX.

EN lo pleyt principal sien restituides les despeses, que seran feytes, per aquell qui sera condemnat el pleyt principal; aixi empero sia entes, que si appellacions hi ha, no sia tengut de redre les despeses, entro quel pleyt de les appellacions sia de tot en tot determenat.

SVMMARIVM.

1 *Textus desumptus fuit ex iure communi, & sic secundum eum interpretandus erit.*
2 *Praxim Regni Valentiæ, quoad condemnationem expensarum, scitè tradidit Dominus Crespi, cur lectorem remittere debemus.*
3 *Condemnatio expensarum regulariter non egreditur processales, & sic personales non debentur, nisi expressa habeatur mentio in condemnatione.*
4 *Condemnatus ante diffinitivam, ad præstandos sumptus litis inopi adversario, non solum debet solvere factas, sed faciendas.*
5 *Condemnatio expensarum solum comprehendit verè factas.*
6 *Taxatio alimentorum, & sumptuũ litis, diversis regulis gubernanda, quam taxatio expensarum.*
7 *Taxatio alimentorum, & sumptuum litis, arbitrio iudicis regulari debet, secundum facti circunstãtias.*
8 *Sub condemnatione sumptuum necessariorum ad litem prosequendam continetur honorarium Advocati ad scribendum in iure.*
9 *Index negans litigatori allegationes Advocati in iure, tollit defensionem, & partem gravat.*
10 *Decisio Supremi.*
11 *Condemnatus in expensas in prima instantia si revocata fuerit sententia non tenetur eas præstare.*
12 *Condemnatio expensarum est accessoria condemnationis principalis.*
13 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
14 *Condemnatus in expensas in aliquo articulo incidenti, non liberatur ab earum præstatione, si obtineat in diffinitiva.*
15 *Obtinens in prima instantia, succumbens ex eisdem actis in secunda potest condemnari in expensas.*
16 *Decisio Supremi.*
17 *Limitari hæc conclusio solet ad casum expensarum debitarum iure actionis.*
18 *Decisio Regiæ Audientiæ.*
19 *Salarium sententiæ sive sportulæ de iure quomodo arbitrabantur.*
20 *Iudices ordinarii, & eorum subdelegati non possunt aliquid capere ratione salarii sententiæ, etiam si in gradu Appellationis ius dixerint.*
21 *Idem cautum est respectu Assessoris Gubernationis.*
22 *Idem respectu Assessoris Baiuli Generalis vel localis demptis causis patrimonialibus.*
23 *Idem respectu Assessoris Gubernationis vltra Sexonam, etiam si procedat virtute commissionis superioris in respectante ad suam iurisdictionem.*
Quæ ampliatio omnes ordinarios comprehendit ibidem.
24 *Idem respectu Auditoris Capitaniæ Generalis.*
25 *Nemo iudicum in prima instantia potest percipere salarium in toto Regno nisi Regia Audientia.*
Iustitia in prima instantia debet sine stipendio aliquo ministrari.ibid.
26 *Iudices Baronum, Dominorum oppidorum cum mixto imperio, & rerum emphiteuticalium, sub hac regula comprehenduntur.*
27 *Consules mercatorum, non possunt aliquid percipere pro salario sententiæ in prima instantia.*
28 *Ante forũ* anni 1604.*in pluribus Consules salarium sententiæ percipere nequibant.*
29 *Assessor Baiuliæ generalis, vel localis, post* d.for.anni 1604.*non potest percipere salarium sententiæ, neque in patrimonialibus in prima instantia.*
30 *Fiscus nunquam tenetur solvere expensas.*
31 *Gerens officium fiscalis ex manifesta calumnia potest ex propriis condemnari in expensas, non verò sub nomine officii vt ex fisco solvantur.*
32 *Fiscalis non tenetur solvere partem aliquam salarii, sedis cuius iura coadiuvat, vel adversarius si condemnetur in expensas.*
33 *Syndicus Generalitatis Regni Valen. in plurimis privilegiis fisci gaudet, sicut in respectantibus ad salaria sententiæ.*
34 *Res mali exempli esset quod privatus litigans cum fisco totum salarium sententiæ in prima instantiæ persolveret.*

Consuetudo

Consuetudo contraria nihil in his operatur. ibid.

35 *Iudex ordinarius, cui committitur discutio computorum, & rationum, recte potest percipere salarium.*

36 *Iudex ordinarius procedens ex commissione superioris, in lite non spectante ad suam iurisdictionem, potest percipere salarium sententiæ.*

37 *Subdelegatus Assessoris Gubernationis, si is legitimè impeditus reperiatur, potest percipere salarium sententiæ: quod cessat postquam duo Assessores instituti sunt, & vnus alteri substituere, in casu impedimenti iussum est.*

38 *Assessor Gubernationis, si ad instantiam partis relationem litis fecerit in Regia Audientia, potest percipere dimidium salarium.*

39 *Proceres artis notariæ, quæ salaria percipere possint ex consilio dato iudici ordinario in rebus ad suam peritiam spectantibus.*

40 *Salarium sententiæ in criminalibus non percipitur in Regia Audientia.*

41 *Iudici delegato in secunda vel vlteriori instantia criminali, debetur salarium sententiæ.*

In Supremo debentur salaria sententiarum criminalium. ibid.

42 *In lite oppositionis* Credititiæ, *non debetur salarium sententiæ, bene vero si sit oppositio* proprietaria.

43 *In lite super validitate Guidatici adducentis victualia, non debetur salarium sententiæ.*

44 *Nemo Iudicum percipere potest salarium à partibus, sed deponendum est apud tabularium, vel scribam.*

Et exigendum sententia iam formata, & apud officium posita. ibid.

45 *Transactione facta post conclusum in causa debetur medietas salarij.*

46 *Quod intellige causa nondum resoluta, quia si merita causæ discussa sunt, & diffinitum quid pronuntiandum, totum salarium debetur.*

47 *Partibus tacentibus per triennium salarium distribuitur in Cathalonia, in Regno Valentiæ non ita.*

48 *Salaria sententiarum per menses lucrata distribuenda inter omnes Iudices præsentes in Regia Audientia in illo mense, etiamsi tantum vnus dies præsens sit; In Supremo inter præsentes, & absentes, statim atque sententiæ resolutio perfecta est.*

In Regia Audientia, Regens Cancellariam non lucratur salaria sententiæ; In Supremo Dominus Vicecancellarius percipit duplicem portionem, ibid.

49 *Ex qualibet sententia, licet plures Iudices sint, vnum tantum salarium debetur.*

50 *Salaria sententiarum quomodo computanda sint.*

51 *Causæ anomalæ, quæ dicantur in hoc Supremo, remissive.*

52 *Causæ adductæ ex consensu litigantium ad Supremum in prima instantia, anomalæ censentur.*

53 *In computatione salarij sententiæ, attenditur quantum petitum, non quantum condemnatum.*

54 *Ex lite ducta ad Supremum beneficio litterarum* causa videndi, & recognoscendi, *dimidium salarij sententiæ percipitur, in Supremo, & aliud dimidium à iudice causam instruente.*

55 *Quæ dispositio procedens ex* foro Valentiæ *ad cæteras provincias extensa est.*

56 *In causis visitationum, quæ salaria debeantur in Supremo.*

57 *Impetrans Iudices Associatos, tenetur solvere salaria sententiarum ipsis debita, ad respectum dominorum Regentium.*

58 *Si Associati impetrentur ad articulum recusationis, quantitas deponenda non augetur, quia loco pœnæ applicanda est, si succumbat.*

59 *De correctionibus, & revisionibus quæ salaria debeantur?*

60 *Iudices inferiores ex interlocutionibus tertiam partem salarij sententiæ percipere possunt: in Regia Audientia duæ tertiæ, quod in desuetudinem abiit.*

61 *In Supremo duæ tertiæ percipiuntur, quæ computantur in salario sententiæ si intra processum interlocutio fiat, non verò si extra processum.*

62 *Advocatis, & procuratoribus debetur palmarium victoriæ, si obtineatur sententia cum condemnatione expensarum.*

63 *Quomodo computetur palmarium Advocati, & procuratoris.*

64 *Palmarium debetur assistentibus in lite tempore sententiæ.*

65 *Advocato fiscali interveniente ipsi salarium sive palmarium integrum debetur.*

Idem de Procuratore Fisci, ibid.

66 *Quæ iura debeantur actuariis causarum, & scribis Regij Mandati, remissive.*

67 *Pars quæ vsa fuit actis processus, tenetur reficere dimidium iuris compulsæ parti reportanti acta.*

68 *Nisi pars vtens actis exhibitis, solverit iura cõpulsæ.*

69 *Scribis Regij Mandati debetur ius custodiæ actorum.*

70 *Fallit in actis reportatis ex Regno Valentiæ.*

71 *Causæ nobilitatis reputantur anomalæ quoad salarium sententiæ sed non ex eo debentur iura custodiæ.*

Decisio Supremi, ibid.

NOster textus desumptus fuit *ex l. properandum, §. sin autem alterutra, C. de iudic.* & sic omnes interpretationes iuris admittit vt alibi dixi, nempe *s. p. c.* 10. §. 1. *num.* 206. ob quod necessitas condemnandi succumbentem ad expensas in definitiva, solum procedit quando succumbens non habuit iustam causam litigandi, nam etiamsi lege, vel statuto cautum reperiatur quod succumbẽs debeat condemnari ad eas, omnes tenent sic intelligendum esse vt docent Fontanella *de pact. nuptial, claus.* 4. *gloss.* 18. *p.* 4. *ex n.* 112. *& dec.* 315. *n.* 9. *cum seq. dec.* 463. *n.* 28. *cum seqq.* Cancer. *var. lib.* 2. *c.* 6. *ex n.* 31. Ripoll. *ad Peguer. in prax. rub.* 30. *n.* 19. Berlich. *practic. conclus. lib.* 1. *concl.* 78. *ex num.* 13. Don Michaël Cortiada *decis.* 22. *num.* 99. & 101. quam interpretationem in terminis nostri fori sequitur Dominus Crespi *observ.* 48. *n.* 9. & 10. Qui *in d. obser.* 48. cuncta, quæ respiciunt condemnationem expensarum, secundum obseruantiam Regiæ Audientiæ; & huius Supremi doctissimè tractavit, & cum mens absit à vitio transcribendi aliorum dicta, libenter lectorem ad eum remitto: solum ad exornationem addendi sunt Covar. *practic. c.* 27. *per tot.* Paz *in praxi tom.* 1. *p.* 1. *tempor.* 4. *n.* 37. *cum seqq.* Giurba *decis.* 81. *ex n.* 1. Berlich. bene differens *d. conclus.* 78. *per tot.* Peguera *in praxi Rub.* 30. & ibi Ripoll, Salgadus *de reg. protect. p.* 3. *c.* 16. *ex n.* 35. & Cortiada *d. dec.* 22. *ex n.* 75. Qui omnes, cum adductis per Dominum Crespi, materiam absolvunt, & alios congerunt; vnanimes tenentes, quod condemnatio expensarum regulariter non excedit processales, quia personales specialem mentionem requirunt. Vnde casu quo litigator, non ex contractu iure actionis condemnandus veniat, neque ex quasi contractu iudiciali, absque legitima causa litigandi; sed quia officio iudicis condemnatus est in separata instantia, ad subministrandas adversario inopi expensas necessarias ad prosecutionem litis, dubitatum fuit an solum teneatur expensas vere factas præstare; verum etiam eas, quas adversarius facere debet ad sui iuris necessariam defensionem? 1

Hic casus se obtulit definiendus, in lite sub meo examine pendente inter Michaëlem Sastre, & Ioannem Baptistam Sastre Maioris Balearis incolas, in gradu supplicationis interpositæ à sententia lata in Regia Audientia illius Regni. Reperitur instantia facta separato processu, in eadem Audientia, per quam Michael tanquam inops postulavit sibi assignari sumptus litis, & alimenta soluendos per Ioannem Baptistam Avunculum ipsius, & adversarium in lite; & pronuntiatum hunc teneri præstare Michaëli quinquaginta 4

BIBLIOTECA GRANADA

libras annuas ad alimenta, & expensas necessarias ad prosecutionem litis in Supremo : à quo decreto nemo
5 ex eis reclamavit. Postulabat Michaël, virtute ipsius decreti, quod sibi solverentur expensæ factæ, quas modo solito adveraverat, & centum nummi argentei vnciales vulgò *reales de a ocho* ad honorarium persolvendum Advocato, qui allegationem in iure scribere pro eo debebat, ad sui iuris necessariam defensionem; quæ quantitas minor est quam taxata per ius commune, ad honorarium Patrono causæ præstandum, quæ extendi potest ad centum aureos, iuxta tex. *in l.1. §.in honorariis, & §.sicut, ff.de var. & extraord.*
6 *cognit.* vbi Doctores. Negandum esse, pro parte Ioannis Baptistæ dicebatur, ex eo quod in taxatione expensarum, ea quæ verè facta sunt in lite, tantum veniunt, iuxta doctrinam Iacobi Cancer *var. d.lib.2.c.6. n.32.* Fontanell. *d.decis.95.n.14.* & Domini Crespi *d.observat.48. n.28.* Sed contrarium censuit Senatus ; quia ista controversia non erat decidenda per regulas condemnationis in expensas, factæ in diffinitiva, quæ sapiunt pœnam temeritatis litigandi, sine iusta causa; quo in casu certum est tantum venire ea, quæ realiter in lite expensa probantur, & nihil aliud nisi in con-
7 demnatione expresse dicatur. Sed secundum regulas taxationis alimentorum, & sumptuum litis de quo latè Surdus, *tract.de aliment.tit.4.q.17. per tot.* Fontanell. *de pact.nupt.claus.6.gloss.2.p.3. ex n.1.* signanter *n.60.* Dominus Casanate *cons.25.* Marius Cultel. *de donat. tom.2. tract.2. divers.1. special.23. ex num.35.* Molin. *de hisp.Primog. lib.2.tot. c.15.vbi Add.* Paz *de tenuta p.2.c.46.* Salg. *in laber.creditor. p.1.c.25.n.49.* Castillo *contr.lib.8.de alimentis, c.7.n.20.* Dominus Leo *dec.28.*
8 *n.9.* Quorum plures docent, id arbitrio iudicantis discernendum esse, habita ratione ad facultates vnius, inopia alterius, & fumo iustitiæ pro se habentis.

Et quanquam regulariter Iudices sin ul arbitrari, & taxare soleant, quantum pro alimentis, & litis expẽsis præstandum sit ; dum in decreto de quo agimus, separate pronunciatum fuit, dum præter quantitatem assignatã pro alimentis, additum fuit quod Ioannes Baptista præstaret necessaria ad prosequẽdam litem, sub ea continetur absque dubio honorarium solvendum Advocato, pro allegationibus quas dixi necessarias sæpè
9 esse ad defensionem causæ, *sup.c.10.§.5.ex n.7.* Quod adeò verum est, vt defensionem tollere, & partem gravare iudicem eas denegando dixerint Felinus, Grassis, & alij congesti per Giurbam *dec.68.n.5.& 6.* præcipuè in lite ardua, qualis hæc de qua tractamus est, secundum quod arbitratus fuit Senatus; cuius defensio absque allegationibus prosequi congruenter nequi-
10 bat. Et sic Regia provisione publicata per Don Ludovicum Boer Regij Mandati scribam *die 22. Iun.1676.* taxata fuit quantitas sexcentorũ regalium argenteorũ, ad prædictum effectum, deponendorum in posse scribæ; pro quibus expediri litteras iuxta stylum iussum fuit, quæ omni cum effectu transmissæ fuerunt dictæ Regiæ Audientiæ vt eas executioni deduceret.

11 Poterit etiam dubitari an is qui condemnatus fuit in prima instantia cum expensis, obtinens in secunda instantia revocationem sententiæ absque expressione condemnationis expensarum, sed cum clausula ordinaria *& neutram in expensis condemnamus*, teneatur illas solvere, vel absolutus ab earum præstatione censeatur?
12 Et non teneri ad solutionem, sed absolutum fuisse, sequitur ex eo, quod impensarum cõdemnatio accessoria sit condemnationis principalis text. *in l.3. & 4. C. de fruct.& lit.expens.* docent Ant. Faber *in C.lib.3.tit.12. defin.10.n.3.* Scaccia *de re iudicat.gl.15.n.40.* Fontan. *dec.95.n.12.* Larrea *allegat.29. n.39.* Pereyra *de revis. c.42.n.5.* & sic in specie tenuerunt Cancer *var. lib.1. c.17.n.92.& lib.3.c.18.n.96.* Giurba *dec.81.n.1.* Mieres *ad cõstit.cathal.p.2.collat.6.c.13.n.94.* Xamar *de off.iud.*
13 *& advocati p.3.q.4.n.32.* Ripoll *ad Peg.in prax.d. rub. 30.n.19.* & sic decisum fuit in Regia Audientia, sententia publicata per Don Franciscum Alreus *die 11. Septembris 1672.* ad favorem Michaëlis Godes, contra Petrum Diez, sub examine Domini Don Petri Sanz. Quod procedit respectu condemnationis expensarum 14
contentæ in diffinitiva ; nam si quis condemnatus fuerit in aliquo altercato ad solvendas expensas, non liberatur ab earum præstatione, etiamsi postea obtinuerit diffinitivam cum condemnatione expensarum ; vt docent Iason, Speculator & alij congesti per Berlich. *d. concl.78.n.19.* Vincent.de Franch. *dec.331.* vbi Addent. Ant. Faber *in C.lib.7.tit.18.defin.29.* Fontanella *d.dec. 95.n.26.*

Per contrarium, qui obtinuit in prima instantia, re- 15
vocata sententia ex eisdem actis, plerumque potest condemnari in expensis, vt docent Guido Pap. *dec.131. vers.in primis, sub n.1.* Gratian. *dec.138.num.4.* Capella Tholos. *dec.222.in princ.* Verallus *dec.179.lib.1.* Andr. Gail. *lib.1.obs.c.42.n.5.* Faquineus *contr.lib.1.c.41.vers. altera est sententia,* Camill. Borrell. *in sum.dec.lib.2.tit. 39.n.208.cum seqq.* Afflict. *dec.42. n.1.* Ripoll *ad Peg. d.rub.30. n.43.* Quam sententiam secutus fuit hoc Su- 16
premũ in causa memorata *sup.c.12.§.2.n.217.cũ seqq.* licet contrarium tenere videantur Vivius *dec.74. n.5.* Cæsar. Barz. *dec.113. in fin.* Amatis *dec.Ferr.16. n.24.* Quas opiniones conciliat Amatis, dicens hoc non sim- 17
pliciter procedere, sed quando expensæ debentur iure actionis, quia promissæ fuerant in instrumento; quo in casu, licet habuerit iustam causam litigandi, non excusatur à præstatione impensarum, in quo omnes concordant, & in specie dixerunt Covarr. *pract.c.27.ad fin.* Mieres, Fontanella, Amati & cæteri congesti per Ri- 18
poll *d.n.43.cum seqq.* & sic decisum fuit in Regia Audientia, sententia publicata per Don Ioannem Daza *die 22.Octobr.1633.* inter Elisabetham Bosch, & Hieronymã Beltran referente Nobile D. Balthazare Sanz.

Quia verò DD. congesti per Dominum Crespi *d.* 19
observ. 48. multum laborant in definiendo, quid pro sportulis, sive salario sententiæ Iudicibus debeatur, enodare debemus, quid circa hoc per nostros foros, & pragmaticas sanctiones constitutũ est. De iure arbitrãdum erat secũdum litis valorem, processus magnitudinem, & laboris atque studij præstationem vt tradunt DD. *in Rub.C.de sportul.* signãter Iacob. Cuiac. & Vvesembech. *in paratit.ad eam,* idẽ Cuiac. *lib.17.obs.c.12.* cũ aliis congestis per August. Barb. *in ead.rubr.* & Ignatium Pereyra *de revis.c.56.n.5.* Sed quia plerumque, ex lite 20
modici valoris ingens processus coalescat, & plures quæstiones iuris intricati suscitantur, & per contrariũ lites magni valoris, paucissimis paginis continentur, & nullo ferme labore definiri valent, inde apud nos constitutum est, quod salarium sententiæ reguletur per valorem litis, ne totum pretium ipsius, in solvendis sportulis consumatur.

Et vt clarius procedatur, constituo primam regulam 21
quod Iudices ordinarij salarium sententiæ lucrari non possunt, neque quando ipsi sententiam proferant, neque quando eorum subdelegati pronuntiant, etiamsi per appellationem procedant, provt de iure Canonico statutum est *in c.cum ab omni, de vit.& honest.cleric.* cum late, & docte congestis per Grat. *discep.forens.c.561.ex n.1.* & de iure Cæsareo per *auth.de mand.Princip. §.illud,* & *authent.de Indic.§.ne autem labor.* notant Corcetus *singul.297.* cum aliis congestis per Grat. *d.cap.561. numer.9.* de iure nostri Regni, quoad Assessores ordinariorum *for.54.60.& 61. de Cur. & Baiul. for.76. cum duobus seq. de not. scrib. & salar.* Quoad Assessores Gubernationis tam in prima instantia, quam appellationis, etiamsi ex commissione superioris procedant, dum sit in negotiis spectantibus ad suam iurisdictionem *for.55. cum duob. seq. de Cur. & Baiul.* Quoad Assessores Baiulorum, tam gene- 23
ralium, quam localium exceptis causis patrimonial. *for.22. Cur. anni 1585.* Quoad Assessorem Gubernationis vltra sexonum, etiamsi procedat ex

commissione

commissione speciali superioris in rebus ad suam iurisdictionem spectantibus *for.* 162. *d. cur. ann.* 1585.
24 *& for.* 169. *Cur. anni* 1604. Quoad Auditorem rerum Militiæ, sive vt dicere solemus *Capitania generalis for.* 8. *dict. Cur. anni* 1604. Et generaliter quoad omnes Iudices Regni, cognoscentes in prima instantia, excepta Regia Audientia. *cap.* 76. *actor. Cur. Brach. Reg. d. Cur. anni* 1604. Et ratio huius dispositionis expressa habetur *in for.* 99. *de not. scrib. & salar.* his verbis. *Cum iudicia ordinariorum fiant, & fieri de-*
25 *beant franque secundum foros.* Ad quod consequendum cum Domini iurisdictionum ad administrationem iustitiæ subditis teneantur, adstringuntur habere iudices cum debito salario designatos, ad vsum iurisdictionis, & administrationem iustitiæ; quia nemo Iudicem, non habens de publico sufficientes redditus, tenetur gratis iudicare, cum hoc onus respiciat Dominum iurisdictionis, vt notat Gratian. *d. cap.* 561. *numer.* 8. *cum seqq.*

26 Ex quo clare sequitur, quod Iudices Baronum, dominorum oppidorum cum infima iurisdictione, quam nuncupamus *Alphonsinam*, & rerum emphyteuticalium, à subditis salaria sententiæ petere, vel percipere non possint in prima instantia, sed ab ipsis Baronibus, & Dominis condecenti salario subveniri debent, quia hæc omnia expressa sunt *in dict. cap.* 76.

27 Quo posito, infero primum, quod licet per *for.* 100. *not. scrib. & salar.* permissum antiquitus esset Consulibus Mercatorum, percipere salaria sententiarum ad rationem trium denariorum pro libra, dum vnum salarium non excederet summam decem librarum, post promulgationem *d. cap.* 76. quod comprehendit vniversa Tribunalia Regni; in prima instantia Consules iam nihil percipere valent,
28 ita vt dispositio *dict. for.* 100. solùm profit iudicibus appellationum, & adhuc isti salaria in secunda instantia percipere nequeunt, ex venditionibus bonorum, ex causis executivis, neque ex condemnationibus factis salvis exceptionibus *for.* 101. 103. *&* 104. *de not. scrib. & salar.* & si aliquid in contrarium obseruatum fuerit, non relevat; quia consuetudo in his nihil operatur, vt pluribus concludit Gratian. *d. c.* 561. *num.* 6. cui congruunt dicta *sup. c.*

29 Secundum infero, quod per *d. cap.* 76. derogata fuit exceptio apposita *in d. for.* 22. *Cur. ann.* 1585. quatenus in eo dicitur, quod Assessores Baiulorum in causis patrimonialibus percipere possint salaria sententiæ, nam *in d. cap.* 76. hæc verba habentur, *Que en primera instancia, en qualsevols, causes, afers y negocis iudicials, per tots los Tribunals de la ciutat de Valencia, ciutats e Viles Reals, lochs de senyoria del Regne, los litigants sien franchs de tot salari com es aixi de Iusticia. Plau à sa Magestat quant als salaris de sentencies, excepto lo tribunal de la Real Audiencia, en res-*
30 *pecte del qual hi ha feta particular disposicio.* Sub quibus verbis nemini dubium est, comprehendi Tribunal Baiuliæ; animadverso quod licet in patrimonialibus haberet exceptionem; dum Rex solum excipit Tribunal Regiæ Audientiæ ex speciali dispositione; nempe recipiendi salaria sententiæ dimidiata, in subsidium stipendij publici, vt *in pragmatica sanctione erectionis duarum Aularũ Civilium Anni* 1607. *c.* 2. dicitur, ista exceptio firmat regulam in contrarium respectu cæterorum tribunalium Regni, & vniversalitas verborum nempe quod *in prima instantia in quibuscumque causis, factis, vel negociis*, salaria non exigantur; causas patrimoniales comprehensas esse resultat; quæ quidem dispositio favorabilis est, tum quia conformis iuri communi, tum quia impensarum gravamen
31 subditis tollit, tum etiam quia fisco nociva non est, cum ex eo ipse non gravetur plus solvere, imo ipse neque in prima neque in vlterioribus instantiis solvere expensas debet, vt docent Iulius Clarus *lib.* 5. *receptarum sent.* §. *fin. quæst.* 10. *vers. sed nunquid.* Guid. Pap. *decis.* 259. Cabedo *decis.* 119. *num.* 25. Gamma *decis.* 349. *ad fin.* Boer. *decis.* 324. *num.* 1. Caball *resol. crimin. casu* 296. *num.* 19. Peregrin. *de iur. fisci. lib.* 3. *tit. fin. num. vltim.* Thesaur. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 45. *num.* 2. *cum seqq.* Solorz. *de iur. Indiar. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 127. Gratian. *discept. forens. c.* 33. *num.* 41. Fontanella *decis.* 424. *n.* 3. Larrea *alleg. Fiscal.* 1. *n.* 28. Ignatius Pereyra *tract. de revis. c.* 75. *num.* 10. Cortiada *dec.* 20. *ex n.* 23.

Et quanquam Fontanella *ibid. num.* 16. Valenzuela 32
consil. 50. *num.* 8. & alij per ipsos congestos, Alfar. *de officio fiscal. g'oss.* 16. *priuil.* 70. *num.* 216. de quo dixi aliqua *supra cap.* 10. §. 3. *n.* 57. asserant posse condemnari, & aliquando condemnatum evadere in expensas, loquuntur in casu manifestæ calumniæ, quo non fiscalis ex fisco, sed qui gerit officium fiscalis ex bonis propriis, & ex manifesta calumnia condemnari valent, sic Fontanella *d. decis.* 424. *num.* 16. Valenz. *dict. cons.* 50. *num.* 9. Cortiada *d. decis.* 20. *num.* 24. qui plures congerunt in his terminis loquentes: quod fiscum non afficit, nam est adinstar iudicis per dolum iudicantis, qui facit litem suam, & ex propriis facultatibus tenetur parti reficere damna, & expensas: de quo Paulus Xamar *de offic. iudic. p.* 1. *quæst.* 17. plura colligens. Non enim fiscalis debet salarium sententiæ solvere, vt cautum est in *Pragm. sanct. huius supp. in-* 33
titulata Arancel de los derechos edita anno 1659. *in cap.* 20. ipse per se nunquam solvit, sed non ex eo is cuius iura coadiuvat, à solutione eximitur: sicut neque adversarius fisci condemnatus in expensas eximitur solvere partem salarij ad fiscum spectantem. Eodem privilegio gaudet Syndicus Generalitatis, & Deputationis Regni Valentiæ, quia in pluribus fisco æquiparatur *for.* 143. *Cur. ann.* 1585. tradit Mora *ad for. deputat. Rubr.* 11. *num.* 37. vbi alium forum D. Re- 34
gis Alphonsi adducit, & expendit. Si enim fiscus in nihilo gravatur, & singulares ad quorum favorem facta dispositio fuit, duplici onere gravari solent; cum non solùm solvere compellantur partem ad eos spectantem, sed etiam ad fiscum, quod res mali exempli est, vt perpendit Fontanella *d. decis.* 424. *num.* 8. quare gravandi sunt ex observantia clandestina, quæ non tenet vt ex Gratiano *d. num.* 6. dixi & potius corruptela, & abusus dici valet? Assessores Baiulorum habent ex publico competentia salaria, quare in prima instantia tenentur gratis iustitiam ministrare, vt iura, & fori clamant, neque locupletandi sunt ex aliena substantia contra expressè decisa *in d. c.* 76.

Sed ista regula generalis, aliquas limitationes pati- 35
tur. Prima est, quod si Iudici, vel Assessori ordinario committitur Iudicium computorum, sive discutio rationum alicuius administrationis, cum calculare & discutere non sit de spectantibus ad iudices & literatos text. *in l.* 3. *&* 4. *C. de discussor. lib.* 10. vbi Doctor. permissum est quod possit percipi salarium, *for.* 56. *&* 57. *de Cur. & Baiul.*

Secunda limitatio est, si per superiorem commissa 36
fuerit cognitio alicuius causæ Iudici, vel Assessori ordinario, in re non spectante ad suam iurisdictionem, vt expressè cautum est *in for.* 59. *de Cur. & Baiul.* percipere salarium sententiæ poterit, quia neque reipublicæ adstrictus est gratis laborare in non spectantibus ad suam iurisdictionem, neque in eo negotio procedit tanquam ordinarius.

Tertia limitatio est, si Assessor ordinarius Guberna- 37
tionis legitimè impediatur, quia tunc eius subdelegatus sententiam ferens, potest percipere salarium, secus si subdelegatio non necessaria, sed voluntaria fuerit, vt expressè cautum reperitur *in for.* 60. *de Cur. & Baiul.* sed hodie difficilis est casus necessariæ subdelegationis, postquam creati fuerunt duo Assessores Gubernationis, vnus ad causas civiles, & alius ad causas criminales, & iussum quod adinvicem casu impedimenti substituantur

tuantur, vt dixi *sup.c.2.§.3.n.40.* vterque namque de publico ſtipendium habet, & ſic minimè ſalarium ſententiæ exigere poteſt; quæ eſt ratio decidendi contenta *in for.56. cod.tit.* ibi *qui recipiunt à nobis ſalaria d.for.76. de not.* ibi: *com per furs del preſent Regne de Valencia iutge, o Aſſeſſor qui tinga ſalari ordinari, no puixa ni deja pendre ſalari algu, de les proviſions, e ſentencies de les cauſes que davant aquell ſe tracten.* & ſic in aliis. Pluribus Xamar *de off. Iudic. & Advocat. p.1. quæſt.19. num.21.* Sed ſi vterque legitimè impediatur, locus erit huic diſpoſitioni, dummodo in prima inſtantia non ſit.

38 Quarta limitatio eſt, quod ſi Aſſeſſor Gubernationis ad inſtantiam alicuius litigatoris, iubeatur facere relationem litis in Regio Conſilio, poteſt percipere dimidium ſalarij ſententiæ, vt cautum eſt in *d.for.60. de cur. & Baiul. ad finem.* nam vt ibi dicitur, hoc non ſpectat ad ſuum officium, quare dignus habitus fuit lucrandi premium laboris extraordinarij. Hæc obſervantia vigebat quando in Regno Valentiæ non aderat Regia Audientia permanens, nam poſtquam inſtituta fuit, ceſſavit omnino.

39 Quinta limitatio eſt, in peritis ſive proceribus, artis notariæ, quibus etiam ſi in prima inſtantia Conſilium præbuerint Iudici ordinario, in rebus ſpectantibus ad ſuam peritiam, debetur ſalarium contentum *in for.84. de not. ſcrib. & ſalar.* hoc eſt, ſi in concreto conſilium præbeatur de aliquo inſtrumento, percipiant id quod iuxta foros pro eo inſtrumento debetur notario ſtipulanti. Si in abſtracto, reguletur ad rationem octo denariorum pro libra valoris rei de qua agitur, dum ſummam quindecim librarum non excedat. Sed hoc ſalarium eis non debetur tanquam Iudicibus, ſed tanquam peritis artis ipſius notariæ, cum periti qui ſtipendium de publico non habent, non teneantur gratis conſilium præſtare, vel relationem facere.

40 Secunda regula generalis eſt, quod in cauſis criminalibus ſalarium ſententiæ non debetur in Regia Audientia *for.38. cur. anni 1564.* tradit Don Raym. Mor. *in compil. foror. deput. rubr.35. numero 1. ad fin.* idem de Regia Audientia Cathaloniæ teſtantur Mieres & alij congeſti per Xamar *d. quæſtione 19. numero 73.* Ratio dubitandi deſumi poterat ex *for.90. de not. ſcrib. & ſalar.* vbi aſſignatur ſalarium ſententiæ Iudicibus criminalibus. Sed quia Iudicibus Curiæ, maius ſalarium aſſignatum de publico eſt, quam civilium cauſarum Auditoribus, hinc eſt quod ſalarium ſententiæ eis prohibeatur & non iſtis.

41 Ex quo infero quod Iudicibus delegatis, dum in prima inſtantia non ſit, debetur ſalarium ſententiæ criminalis, ſecundum taxam contentam *in d. for.90.* & in caſu dubitationis, ordinario commiſſum eſt eum taxare vt ibi dicitur. In hoc ſupremo ſalarium ſententiæ criminalis debetur, vt dicitur *in cap.17. d. pragmat. anni 1659.* regulandum ſecundum dictum forum.

42 Tertia regula eſt, quod in lite oppoſitiones tertij, ius crediticium deducens, quam vocare ſolemus *oppoſitionem creditiam*, ſalarium ſententiæ non debeatur. Sed ſi ius proprietatis, vel dominij, per tertium deducatur in iudicium, quod dicitur *oppoſitio proprietaria*, ſalarium ſententiæ debeatur, in caſibus alias per foros permiſſis. Quo pacto interpretandus eſt *for.91. de not. ſcrib. & ſalar.*

43 Quarta regula eſt, quod de lite ſuper validitate Guidatici, adducenti victualia ad vrbes & Regnum de quibus *in for.26. de Guidat.* cum aliis congeſtis per Dominum Creſpi. *obſerv.86.n.6.* ſalarium ſententiæ non debetur *for.95. de not. ſcrib. & ſalar.* quod intelligo in omni inſtantia: nam ſi ſolum comprehenderet primam inſtantiam, non remaneret cauſa Guidatici privilegiata, quod abeſt à mente *dicti for.95. & à cap.20. gravaminum Cur. ann.1604.* per quod iuſſum fuit, reſtitui ſalarium in eo contentum.

Quinta regula eſt, quod nullus iudicum, quibus 44
permiſſum eſt percipere ſalarium ſententiæ, poteſt eum capere à manu litigatoris, imò expreſsè prohibitum reperitur, & cautum quod partes ſalaria ſententiarum deponere teneantur, apud tabularium publicum, vel in poſſe ſcribæ, eo ipſo quo cauſa legitimè concluſa ſit, & ad hoc compellantur remediis Prætoriis; & facta ſententia, & in officio poſita, Iudex à depoſitario ſalarium percipiat, & hoc ſub pœna infamiæ, & amiſſionis officij *for.86. cum duob. ſeqq. de not. ſcrib. & ſalar. for.44. Cur. ann.1585.* Xamar *d.q.19.n.20.*

Quæ regula limitationem admittit, tranſactione 45
inter litigatores ſubſecutâ, concluſa iam cauſa, nam ſi adhuc ſententia reſoluta non ſit, debetur medietas ſalarij, ratione inſtructionis. Si autem ſententia reſoluta ſit, totum ſalarium debetur, *for.92. de not. ſcrib. & ſalar.* ſic interpretatus, per *capit.26. dict. pragmat. ann.1659. & for.44. anni 1564.* & ratio eſt, quia per 46
Iudicem labor habitus fuit definiendi, & per ipſum non ſtetit, quominus ſententia proferatur, vt docent Gratianus, Cavalcanus, Ramon, Xamar, & alij congeſti per Ripoll. *ad Peguer. in prax. d.rubr.30. numero 60. cum ſeqq.* & ſic in vſu iudiciorum receptum eſt, ſignanter in hoc Supremo, & quanquam dum Senatoris munus geſſi in Regia Audientia Valentina, caſus non occurrit, ſic obſervatum credo, & obſervandum teneo, quia ratio vbi eſt eadem, & vt dixit Dominus Creſpi *d.obſerv.48. numer.2.* omnia quæ in Cathalonia obſervantur, nos etiam obſervamus; & Doctores prædicti ſic per eum Senatum obſervari teſtantur. Sed 47
quanquam recta cum ratione ſuperaddant, quod ſi partes per triennium poſt depoſitum tacuerint, ſalarium diſtribuatur, tanquam lucratum; in Regia Audientia Valentina, hoc nunquam obſervari vidi, imò audivi ingentes quantitates in depoſito Tabulæ numulariæ extare. In ea enim Audientia omnes Iudices cauſarum civilium æqualiter participant ſalaria ſententiarum lucrata *iuxta cap.2. dict. pragm. ann.1607.* quæ vim fori iam habet *for.22. Cur. anni 1626.* Per 48
menſes inter octo civiles Auditores præſentes etiam tantùm vnus dies in civitate adſit diſtribui ſolent, excluſo Regente quanquam in cauſa definitione interveniat, iuxta conſuetudinem approbatam *per cap.10. ordinationum Reg. Aud. ab invicto Carolo V. editarum anno 1543.* & *d.cap.2. pragm.ann.1607.* cum de Regente non loquatur. In hoc Supremo ſtatim atque reſolutio ſententiæ deſumitur, diſtributio fit, de qua participant tam abſentes quam præſentes ſi intra hæc Regna reperiantur, & Dominus Vicecancellarius portionem duplicatam percipit: in Regia Audientia Valentiæ abſentes per totum menſem nil participant.

Sexta regula eſt, quod ex qualibet ſententia, 49
ſive ſit vnus, ſive ſint plures Iudices, vnum tantum ſalarium debetur, quod computandum eſt ſecundum valorem rei de qua agitur, ad rationem octo denariorum pro vnaquaque libra Monetæ, dummodo non excedat ſummam mille ſolidorum, ſive quinquaginta librarum, *for.89. de not. ſcrib. & ſalar.* ſed in Regia Audientia ſolùm computandum venit ad rationem quatuor denariorum pro libra, ita vt excedere non poſſit ſummam viginti quinque librarum. Cum quo 50
temperamento conceſſum fuit quod etiam in prima inſtantia ſalaria percipi poſſint. *for.37. Cur. anni 1564.* Mora *d.Rubr.35. numero 1.* ſcribis mandati debetur ad rationem vnius denarij pro libra, ſed excedere non poteſt ſummam ſex librarum, & quinque ſolidorum *for.43. Cur. d.ann.1564.* Quæ omnia deponenda ſunt in Tabula Numularia vrbis, ad nomen ſcribæ Mandati, & ad *Soltam*, vt dicere ſolemus Regiæ Audientiæ *dict. for.* 44. *Cur. anni 1564.*

In

51 In hoc Supremo salaria sententiarum regulantur ad rationem contentam *in d. for.* 89. *de nott. scrib. & salar.* & sic in causis regularibus non excedit summam quinquaginta librarum pro Iudicibus, & pro scribis mandati duodecim librarum, & decem solidorum in causis adductis à Regno Valentiæ; & sex librarum & quinque solidorum ex adductis ab insulis vt habetur *in cap.* 13. *&* 14. *dictæ pragm. anni* 1659.

52 Quod etiam obseruandum venit in Regiis decretis ibidem postulatis *cap.* 19. *eiusd. pragm.* In causis anomalis, quæ in prima instantia in hoc Supremo definiuntur, de quibus Dominus Crespi *observ.* 114. *numer.* 22. maius salarium debetur; Iudicibus, nempè, ad rationem solidi pro vnaquaque libra valoris, ita vt non possit excedere summam septuaginta & quinque librarum; & scribis mandati decem librarum *capit.* 16. *eiusd. pragm.* Inter anomalas quoad hæc, connumerantur causæ nobilitatis sanguinis vt dicitur *in ead. pragm. tit. forma introducendi causas*, §. *de causis*

53 *militiæ ad fin.* Et cum *anno* 1675. deciderentur in Supremo littes suscitatæ, inter admodum illustrem Ducissam Sugurbij, & illustrem D. Petrum ab Aragone, super successione dicti Status in prima instantia evocatæ de consensu partium ad Supremum, anomalæ, quoad salaria reputatæ fuerunt, ex deliberatione ipsius Supremi.

54 Quæ omnia computanda sunt secundum quantitatem deductam in petitione, non secundum contenta in condemnatione. Vt ex Bobadilla, Gratiano, Guttierrez, Ferrer, Fontanella, Xamar, Mieres, Mastrillo, & Fabro, tradit Ripoll *d. rubr.* 30. *num.* 83. In litibus vero, quæ adducuntur ex remedio *litterarum causa videndi, & recognoscendi*, dimidium salarij sententiæ debetur Iudicibus huius supremi, & aliud dimidium Iudici, vel Iudicibus instruentibus processum, *for.* 96.

55 *de not. scrib. & salar.* Et licet ista dispositio specialis sit Regni Valentiæ; idem obseruari iussum est in cæteris causis, quæ ex hoc remedio adduci solent ex aliis Provinciis, siue insulis, ex deliberatione ipsius Supremi *diei* 12. *Iulij anni* 1665. in causis visitationis Officialium Regni Valentiæ, vel Vniuersitatum ipsius, salarium ordinarium percipitur; sed si adducantur ex insulis, quia tanquam anomalæ reputantur, salarium maius debetur. Vt dicitur *in d. pragm. anni* 1659. *tit. de forma exped. caus.* §. *causas anomalas.*

56 Sed nota, quod si aliquis ex litigatoribus impetraverit à Domino Nostro Rege Associatos iudices, qui simul cum Dominis de Supremo causam definiant, compellitur deponere salarium debitum Associatis, ad rationem eius quod Dominis de Supremo debetur; ne in damnum eorundem cedat, quod litigator pro suo interesse extra ordinem quærit. Sic iussum fuit decreto Regio dato ad consultationem *diei* 6. *Iulij an-*

57 *ni* 1666. Quod non extenditur ad casum impetrationis Associatorum, pro decidendo articulo recusationis; nam ea quæ deponuntur, loco pœnæ inducta sunt, & solum debentur casu succumbentiæ recusantis: sic decisum fuit in Supremo *die* 11. *Februarij anni* 1667. in causa Status de Maza, inter illustrem Ducem de Besar, & Mandas, & Egreginm Domiuum Comitem de Albatera. Et postea me referente in causa Baroniæ de Moxent, inter Domnam Briandam Maza, &

58 Egregiam Comitissam de la Granja. Pro decidenda correctione petita coram delegato inferiori debetur salarium vnius ducati vt plurimum, *for.* 98. *de nott. scrib. & salar.* in Regia Audientia ex revisionibus salarium non debetur, quia remedium est introdu-

59 ctum ad meras interlocutiones. In Supremo si interlocutio habeat vim diffinitivæ, interveniente contradictione partis, si ex interlocutione à qua petita fuit, non fuerit perceptum salarium, percipitur tertia pars salarij debiti pro diffinitiva; si autem à prima prouisione perceptum sit, non recipitur: quo in casu provisio Regia expediri debet nomine Domini Regis, & subscribi ab omnibus Iudicibus intervenientibus, in ipsius expeditione.

Septima regula est, quod iudex inferior ex interlo- 60
cutionibus habentibus vim diffinitivæ, solum potest percipere tertiam partem salarij principalis, causæ, ab eo extrahendam, *for.* 93. *de not. scrib. & salar.* In Regia Audientia duæ tertiæ desumebantur antiquitus, tuncque istæ interlocutiones per prouisiones Regias, nomine Proregis ab omnibus subscriptas, & per scribam mandati subsignatas, publicabantur: Quod ferme totaliter in desuetudinem abiit, ita vt per prouisiones nomine relatoris, ac per actuarios receptas, omnes expediantur, reservato integro salario ad definitivam. In hoc supremo duæ tertiæ desumuntur iux- 61
ta *c.* 18. *dict. pragm. anni* 1659. & hæ imputantur in salarium si ex meritis internis processus prouisio sit. Si verò articulus non respiciat merita causæ, sed sit extra processum, percipitur, & debetur tertia pars salarij; quæ ab eo detrahenda non est, quod arbitratur ipsum Consilium Supremum, secundum facti circunstantias, vt dicitur *in eod. c.* 18.

Octava regula est, quod Advocatis, & Procuratori- 62
bus obtinentibus sententiam pro clientulo, cum expensarum condemnatione, debetur palmarium victoriæ, modo quo docuit Dominus Crespi *d. observ.* 48. *ex num.* 20. computandum pro Advocato, ad rationem medietatis salarij sententiæ, & pro procuratore, quartæ partis eiusdem *for.* 105. *de nott. scrib. & salar. c.* 25. *dict. pragm. anni* 1659. de quo videndi Peguera *in* 63
prax. d. rub. 30. *num* 4 *&* 5. & ibi Ripoll. *num.* 66. *cum seqq.* Monter *decis.* 36. Gratian. *discept. forens. cap.* 49. *num.* 28. Cancer *var. lib.* 1. *c.* 6. *num.* 31. Fontanella *de pact. nuptial. claus.* 6. *gloss.* 1. *p.* 1. *n.* 16. *& decis.* 423. *n.* 9. *& decis.* 426. *num.* 15. Et casu quo Advocatus, sive Procurator varietur, solum percipit palmarium qui obtinentem defendit, tempore quo sententia fertur *cap.* 28. *&* 29. *d. pragm.* Sed si plures tunc defensio- 64
nem prosequantur, inter omnes palma distribui debet, sicut respectu Iudicum dixi *sup. num.* 49. solum gaudet speciali privilegio Advocatus Fisci, nam, si alios litigatores coadiuvando, sententiam obtinuerit, cum expensarum condemnatione, ipse totum palmarium victoriæ lucratur, & idem procedit respectu Procuratoris fisci, vt habetur *in cap.* 29. *eiusd pragm.* de quo videndi sunt Fontanella *d. decis.* 424. *num.* 8. Ripoll. *d. rub.* 30. *num.* 58. & Dominus Crespi *d. observ.* 48. *ex numer.* 20.

Iura quæ debentur actuariis scribis mandati, & 65
cæteris Officialibus, habes *in for.* 54. *cum plur. seqq. de not. scrib. & salar.* & *in cap.* 1. *cum aliquibus seqq. d. pragm. anni* 1659. *& in ordinatio. Regiæ Aud. quæ compilatæ præ manibus habentur vt legantur primo die iuridico cuiuslibet anni.* Sed hæc iudicis non sunt, cum scribis mandati deferatur adiuratio ipsorum, tanquam res ab omnibus nota; licet per abusum non omnia ad vnguem observentur; quod dignum sanè rigida punitione erat; sed neque litigatores de his coram iudicibus conquæruntur, nec adhuc interrogati manifestant. Solùm igitur adnotandum venit, quod in hoc 66
Supremo is qui causam quomodolibet introducit, tenetur reportare acta processus, vt dixi *sup. cap.* 2. §. 2. *ex num.* 164. *per plures seqq.* exhibitis ergo actis, si altera pars eis vtatur, communicata recipiendo, tenetur exhibenti reficere medietatem iurium compulsæ & copiæ, vt expressè cautum est in *cap.* 6. *dictæ pragm.* Quod intelligendum de iuribus copiæ, & compulsæ primitivi processus tantum; non autem de iuribus pro- 67
cessuum reportatorum, quia citra insertionem, & more Regiæ Audientiæ exhibiti in lite reperiuntur, vt fuit decisum in hoc Supremo *die* 24. *Septembris anni* 1669. in causa dicti Status de Maza.

Sed dubium pulchrum suscitatum fuit, in lite quæ

meo

meo examine pendet, inter Marchionem del Rafal, & Marchioniſſam viduam prædeceſſoris : Marchio namque cauſam ſupplicationis introduxerat, & acta primitivi reportaverat ; Procurator Marchioniſſæ, ea communicata receperat, & illicò poſtulatum fuit, quod compelleretur ſolvere dimidium iurium compulſæ : replicabatur Marchioniſſam reportaſſe acta quorum copiam exhibui, & ex ea apparebat ſolviſſe iura ; ſed ob vitandam multiplicitatem actorum, ea ſolemniter non produxerat, quare ex receptione productorum non te-
68 neri concludebat. Verba pragmaticæ hæc ſunt. *Haviendo pagado alla la vna de dichas partes el derecho, y gaſtos de la compulſa, ſi deſpues la otra tomare aqui el proceſſo comunicado, le toca pagar la metad.* In ſpecie propoſita probabatur non vnam partem, ſed ambas ſolviſſe iura compulſæ, quare ex communicatione non tenebatur, & ſic deciſum fuit per Supremum.

69 Similiter dubitatum fuit, pro interpretatione dictæ pragmaticæ, in cauſa nobilitatis ſanguinis Hieronymi Barbera, an deberetur ius cuſtodiæ actorum ſcribæ Regij mandati, quod regulariter debetur, demptis cauſis adductis à Regno Valentiæ ſecundum *for. 54. de not. ſcrib. & ſalar.* vt expreſſum eſt *in c. 4. d. pragm.* di- 70
cebatur quod licet cauſa adducta fuiſſet ex eo Regno, cum anomala reputetur vt dixi *ſup. num. 52.* ſequendo hanc naturam debebatur dictum ius, ac ſi in prima inſtantia ſuſcitata fuiſſet ; ſed de anomalis debetur ſalarium cuſtodiæ ; igitur pariter de cauſis nobilitatis. Sed non deberi pronunciatum fuit, quia diſpoſitio *dict. for. 54.* cauſas comprehendit, & *d. c. 16. d. pragm.* has cauſas anomalas reputat tantùm quoad ſalarium ſententiæ, & ſic extendi diſpoſitio non debet ad prohibita per dictum forum.

His itaque abſolutis, ceſſet iam noſtra tractatio, quia 71
adimpletum remanet quod promiſimus in fine libri ſecundi, hoc eſt cauſarum civilium ritum explicare, vtinam ad gloriam omnipotentis Dei, & vtilitatem chariſſimæ Patriæ, cui hoc munus offerimus.

INDEX

INDEX
IVRIVM OMNIVM,
QVORVM DECRETA IN HOC
Libro expenduntur, atque illustrantur.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, SECVNDVS NOTAM marginalem designat.

FOr. 4. de *Accusationibus*, pagina 11. numero 29.
For. 5. eod. ibid. 30
For. 9. eod. 283. 2
For. 11. eod. 280. 23
For. 12. eod. ibid.
For. 13. eod. ibid.
For. 16. eod. 281. 35
For. 2. de *Adulteriis*, 6. 22
For. 5. eod. 320. 159. & seq.
For. 7. eod. 322. 187
For. 11. eod. 321. 172
For. 12. eod. ibid.
For. 13. eod. ibid.
For. 14. eod. 320. 168
For. 15. eod. 321. 169
For. 19. de *Advocat.* 391. 59
For. 23. eod. 123. 2
For. 6. De *Aleatoribus.* 357. 75
For. 9. de *Appellationibus.* 278. 25
For. 17. eod. 131. 18
For. 24. eod. 536. 62
For. 30. eod. 22. 46
For. 37. eod. 325. 89
For. 38. eod. 533. 21
For. 3. de *Bon. aut. Iud. poss.* 390. 44
For. 1. de *Cequiariis*, 131. 21
For. 5. de *Clam. non mut.* 296. 9. & 413. 26
For. 6. eod. ibid. 296
for. 12. 13. & 14. eod. 476. 70
for. 17. eod. 128. 1
for. 1. de *Condictione furt.* 319. 156
for. 1. de *Criminibus.* 323. 197
for. 11. eod. 300. 1. & seq. & 280. 8
for. 16. eod. 302. 31
for. 17. eod. 323. 197
for. 18. eod. 287. 2
for. 19. eod. 288. 7. & 293. 9. & 297. 17. & 336. 51.
for. 28. eod. 336. 51
for. 29. eod. 323. 197
for. 33. eod. 17. 102
for. 34. eod. ibid.
for. 35. eod. 309. 41
for. 42. eod. 309. 38. & 310. 48. & seq.
for. 43. eod. ibid.
for. 45. eod. 307. 13
for. 46. eod. ibid.
for. 47. eod. ibid. 18
for. 49. eod. 319. 156
for. 52. eod. 306. 2
for. 54. eod. 319. 155. & seq.
for. 56. eod. 11. 71. & 319. 155
for. 72. eod. 327. 115
for. 74. eod. 336. 64
for. 79. eod. 314. 106
for. 5. de *Crimine falsi.* 309. 34
for. 8. eod. 308. 30
for. 4. de *Curia & Baiulo.* 34. 174
for. 6. eod. 93. 12
for. 7. eod. 296. 9. & 461. 26.
for. 8. eod. 93. 12. & 177. 92.
for. 10. eod. ibid. 296. 9
for. 18. eod. 11. 6. & 92. 5. & 93. 12
for. 19. eod. 41. & 42. 43. & 293. 10
for. 20. eod. 42. 45
for. 27. eod. 125. 25
for. 28. in princ. eod. 89. 1
for. 28. vers. *Entenem.* eod. 113. 41
for. 28. eod. 92. 6
for. 33. eod. 89. 6
for. 40. eod. 92. 7
for. 4. §. *Mes avant*, eod. 114. 1. & 120. 39
for. 44. eod. 171. 1. & 285. 35
for. 45. eod. 173. 33
for. 54. eod. 176. 88
for. 62. eod. 45. 9
for. 68. eod. ibid. 12
for. 75. eod. 175. 72
for. 94. eod. 46. 42.
for. 99. eod. 279. 2. & 280. 10
for. 100. eod. 322. 187
for. 101. eod. 306. 2
for. 104. eod. 6. 24. & 293. 1. & seq.
for. 105. eod. 279. 2. & 287. 2. & 289. 4. & 297. 13
for. 107. eod. 280. 8.
for. 111. eod. 281. 40
for. 112. eod. 464. 62
for. 113. eod. 23. 53
for. 114. eod. 40. 58
for. 115. eod. 72. 83
for. 118. eod. 67. 22
for. 1. de *Decimis*, 53. 60.

INDEX IVRIVM.

for.3. eod. 55.73
for.4. eod. 55.77
for.8. eod. ibid.79
For.9. eod. ibid.
For.20. eod. 21.34
For. vlt. eod. 55.73
For.3. de *Dilat.* 395.114
For.4. eod. 396.125
For.9. eod. 298.30.& seq.
For.10. eod. ibid.
For.8. de *Edendo.* 446.24
For.10. de *Evictionibus.* 304.51.& 327.114.
For.13. eod. ibid.
For.5. de *Execut. rei iud.* 466.83.& 467.101
For.7. eod. 566.30
For.12. eod. 568.53
For.14. eod. 578.16
For.8. de *Feudis.* 166.19
For.10. eod. 154.29
For. 4. de *his qui ad Eccles. confug.* 206.164.& 309.40.
For.1. de *Iniuriis.* 323.197
For.5. eod. ibid.
For.8. de *Iudicijs.* 177.94
For.13. eod. 178.107
For.18. eod. 93.26
For.19. eod. ibid.
For.24. eod. 95.49
For.29. eod. 285.45
For. fin. eod. 419.20.& 436.274
For.4. de *Iuram. calum.* 419.20
For.17. de *Iure emphyteutico.* 165.1
for.19. eod. 22.45.& 20
for.26. eod. 163.27
for.35. eod. 162.18
for.36. eod. ibid.
for.58. §. *O si alguna.* eod. 162.& 163.24
for.6. de *Iurisdic. omn. Iud.* 52.47
for.8. eod. 209.176.& 210.180
for.10. eod. 185.9. & seq.
for.18. eod. 201.116.& 120
for.31. eod. 284.17
for.36. eod. 11.6
for.56. eod. 21.33
for.62. eod. ibid.36
for.70. eod. 162.15
for.72. eod. 158.80
for.78. eod. 159.101.& 161.1
for.87. eod. 255.46.& 330.285
for.96. eod. 41.37.& 42.51
for.97. eod. 41.36
for.99. eod. 40.23
for.104. eod. 41.38
for.106. eod. 22.42
for.108. eod. 97.31
for.111. eod. 277.16
for.112. eod. ibid. 1.& seq.
for.1. de *Leuda, Hostal. & Cur.* 145.38
for.2. eod. ibid.40
for.31. eod. 145.44.& 146.52
for.41. eod. 145.32
for.93. eod. 94.37
for.95. eod. ibid.
for.4. de *Litis contest.* 395.113.& 117.& 397.134
for.9. de *Malefactorib.* 316.116
for.20. eod. 496.55
for.3. eod. 321.172
for.2. *Mandati.* 14.52
for.6. de *Minoribus.* 6.20.& 303.43
for.8. de *Notarijs Scrib.* 123
for.9. de *Officio Ædilis.* 103.46
for.10. eod. ibid.
for.1. de *Pasturis.* 137.1
for.3. eod. 140.1
for.5. eod. 149.1
for.9. in cap.1. eod. 143.1
for.16. eod. 144.19
for.2. de *Privileg. fisci.* 327.113
for.7. de *Probat.* 396.125
for.7. de *Procurat.* 406.239
for.17. eod. 14.52
for.23. eod. 11.6
for.11. de *Præscription.* 496.53
for.1. *in Proœmio fororum* 53.57.& 74.95
for.2. eod. 97.30
for.4. eod. 5.8
for.4. vers. *volem*, eod. 39.4
for.4. vers. *aquelles coses.* 280.3
for.3. de *Quart. & Pæn. Cur.* 517.89
for.12. eod. 280.18
for.14. eod. ibid.
for.15. eod. 93.15
for.16. eod. ibid.
for.17. eod. 42.64
for.6. *quæ persona capi possint.* 287.1. & seq.
for.2. *quib. non nocet res iud.* 524.38
for.4. de *Quæstionibus.* 359.94. & 326.104
for. 2. eod. 286.55
for.4. eod. ibid.54.& 286.50
for.6. de *Rebus non alien.* 52.44
for.15. eod. ibid.& 58.106
for.20. eod. 260.63
for.22. eod. 59.111
for.16. de *Rerum divis.* 144.19
for.17. eod. 154.29
for.18. eod. 133.15
for.31. de *Sagionibus.* 336.59
for.32. eod. ibid.57
for.10. de *Secur. præst.* 496.52
for.35. eod. 139.17
for.14. de *Servis fugit.* 210.181
for.2. de *Sentent. & actis.* 381.1.& seq.
for.3. eod. 334.21
for.4. eod. 161.22
for.19. eod. ibid.30
for.20. eod. ibid.
for.10. si *contrà ius aliq. & impet.* 329.128
for.11. eod. ibid.
for.2. *solut. Matr.* 310.56
for.3. eod. ibid.
for.1. de *Termino Regni.* 1.1.& 116.21
for.3. de *Testibus.* 327.240
for.6. eod. 325.208
for.7. eod. 328.246
for.11. eod. 326.216
for.12. eod. 6.22
for.16. eod. 286.49
for.32.& 33. eod. 430.185.& 431.194
for.35. & 36. eod. 424.97.& 427.144
for.36. vers. *Ordenam.* eod. 395.116.& 396.129
for.40. eod. 445.3
for.48. alias 50. eod. 284.29
for.50. eod. 443.68

AB EXTRAVAGANTIBVS.

for. 1. in Extrav. *Que Visrey.* 11.40
for.1. in Extravag. *Que los comtes dels batl.* 46.42
for. vnic. in Extrav. *Incorporacio.* 35.194
for.5. in Extrav. *Inquisicio de offic.* 40.23
for. vnic. in Extrav. *Stil. de la governacio.* 42.48.& 335. 37.
for.1. in Extrav. *forma de les subst.* 71. 54. & 84.30.
for. 33. in Extravagan. *actes de cort de la Diputa.* 80. 25.
for.1. in extrav. *Quod officia Regni.* 84.28
for.1. in extrav. *Dels officis a qui seran don.* ibid.
for.20. in Extrav. *Que los moneders.* 111.5
for. vnic. in extravagan. *Que los officis de racio,* 111. 22.
for. 1. & vlt. in extrav. *Quod offic. Reg.* 116.22

INDEX IVRIVM.

For. vnic. in Extrav. *que los fermants de dret.* fol. 87. pag. 194. 71. & 493. 1. ferè per tot.
For. vnic. in Extrav. *Qualiter vaſſalli Monteſiæ* fol. 29. 275. 168. & 497. 60
For. vnic. in Extrav. *Quod firma iuris poſita*, §. *lo Señior Rey.* 509. 230

EX CVRIIS NONDVM COMPILATIS.

For. 5. *Curiar. anni* 1547. 71. 54
For. 22. *Curiar. anni* 1547. 22. 43
For. 5. Brachij Regal. eiuſdem. 70. 42. & 78. 1
Act. Cur. Brac. Eccleſ. & Reg. anni. 1552. 270. 132
For. 9. *Curiar. anni* 1564. 202. 122. & 126
For. 58. eiuſdem, 98. 34
For. 68. eiuſdem, 289. 1. & ſeq.
For. 69. eiuſdem, 469. 179
For. 84. eiuſdem, 42. 54
For. 94. eiuſdem, 10047
For. 96. eiuſdem, 297. 26
For. 137. eiuſdem, 132. 1
For. 9. *Curiar. anni* 1585. 21. 35
For. 10. eiuſdem, 326. 95
For. 12. eiuſdem, 21. 32
For. 17. eiuſdem, 23. 53
For. 20. eiuſdem, 40. 24. & 175. 72
For. 24. eiuſdem, 221. 1. & ſeq.
For. 34. eiuſdem, 158. 81
For. 38. eiuſdem, 85. 1
For. 57. eiuſdem, 33. 168
For. 58. eiuſdem, 10. 47
For. 67. eiuſdem, 327. 113
For. 77. eiuſdem, 16. 75
For. 82. eiuſdem, 323. 197
For. 83. eiuſdem, 336. 53
For. 84. eiuſdem, ibid.
For. 85. eiuſdem, 307. 13
For. 86. eiuſdem, 326. 104
For. 113. eiuſdem, 98. 35
For. 120. eiuſdem, 55. 74
For. 166. eiuſdem, 260. 63
For. 175. eiuſdem, 359. 95
For. 255. eiuſdem, 70. 48
For. 256. eiuſdem, 71. 53
Cap. 9. *Gravam. Cur. anni* 1604. 19. 8
For. in cap. 22. *Gravam.* 281. 40
For. 22. eiuſdem, 325. 89
For. 21. eiuſdem, 285. 41
For. 30. eiuſdem, 286. 49
For. 34. eiuſdem, 355. 44
For. 39. eiuſdem, 281. 33
For. 40. eiuſdem, 580. 30
For. 45. eiuſdem, 28. 110
For. 53. eiuſdem, 175. 75
For. 60. eiuſdem, 100. 47
For. 62. eiuſdem, 96. 11
For. 96. eiuſdem, 84. 28
For. 103. eiuſdem, 88. 47
For. 123. eiuſdem, 70. 48
For. 150. eiuſdem, 157. 65. & 328. 122
For. 154. eiuſdem, ibid. 157. 65
For. 239. eiuſdem, 118. 1
Cap. 4. Brach. Eccleſ. eiuſd. 70. & 71. 49
Cap. 22. eiuſd. Brach. & Cur. 71. 53
Cap. 23. eiuſd. Brach. & Cur. 84. 33
Cap. 24. eiuſd. Brach. & Cur. 70. & 71. 49
Cap. 76. actor. eiuſd. Brach. 607. 25
Cap. 22. *Gravamin. anni* 1626. 73. 88
Cap. 27. *Gravam.* eiuſd. 74. 89
For. 8. eiuſdem, 445. 3
for. 22. eiuſd. 20. 12
for. 29. eiuſdem, 320. 158
for. 37. eiuſdem, 406. 241. cum ſeq.
for. 103. eiuſdem, 289. 3
for. 105. eiuſdem, 287. 64
for. 113. eiuſdem, 302. 36
for. 119. eiuſdem, 28. 119
Cap. 21. Brach. Reg. eiuſd. 126. 1
Cap. 262. eiuſd. Brach. & Cur. 22. 49
Cap. 264. eiuſd. Brach. & Cur. 22. 50
Cap. 14. actor. Cur. Brach. Eccl. & Militar. eiuſdem, 336. 59. & 516. 71.
Cap. 334. actor. eiuſd. Brach. & Cur. 516. 68

EX CORPORE PRIVILEGIORVM.

Privileg. 3. Reg. *Iacobi I.* 326. 104
Privileg. 7. eiuſd. 145. 36. & 42. & 146. 50
Privil. 8. §. *Donamus*, eiuſd. 53. 58. & 131. 21
Privil. 8. §. *Et habeatis*, eiuſd. 138. 9
Privil. 12. eiuſdem, 54. 65
Privil. 28. eiuſdem, 53. 54
Privil. 37. eiuſdem. ibid.
Privil. 57. eiuſdem, 98. 33
Privil. 65. eiuſdem, 331. 1
Privil. 67. eiuſdem, 173. 34
Privil. 88. eiuſdem, 308. 19. & 309. 37. & ſeq.
Privil. 20. Regis *Ioannis II.* 527. 84
Privil. 2. Regis *Petri I.* 90. 15
Privil. 22. eiuſdem, 496. 53
Privil. 23. eiuſdem, 358. 82. & 495. 33
Privil. 47. eiuſdem, 97. 25. & 119. 21
Privil. 6. Regis *Alfonſi I.* 41. 37
Privil. 8. Reg. *Iacob. II.* 19. 5
Privil. 10. eiuſdem, 470. 1. & ſeq.
Privil. 11. §. *Item volem*, eiuſd. 69. 34
Privil. 12. eiuſdem, 40. 15
Privil. 74. eiuſdem, 19. 5
Privil. 84. §. *Si autem.* eiuſdem, 357. 72
Privil. 103. eiuſdem, 64. 15
Privil. 155. eiuſdem, 566. 31
Privil. 158. eiuſdem, 41. 39.
Privil. 2. Reg. *Alfonſi II.* 98. 34
Privil. 23. eiuſdem, 46. 42
Privil. 12. *Petri II.* 64. 30
Privil. 29. eiuſdem, 69. 34
Privil. 32. eiuſdem, 123. 2
Privil. 37. eiuſdem, ibid.
Privil. 48. eiuſdem, 357. 73
Privil. 55. eiuſdem, 55. 74
Privil. 97. eiuſdem, 98. 34
Privil. 107. eiuſdem, 131. 16
Privil. 109. eiuſdem, 144. 41
Privil. 117. eiuſdem, 109. 152
Privil. 130. eiuſdem, 64. 15
Privil. 134. eiuſdem, 54. 70
Privil. fin. eiuſdem, 93. 19. & 131. 13.
Privil. 2. Regis *Martini*, 39. 13
Privil. 7. eiuſdem, 295. 43. & ſeq.
Privil. 16. eiuſdem, 98. 34
Privil. 19. eiuſdem, 144. 29
Privil. 1. *Alfonſi III.* 64. 29
Privil. 28. eiuſdem, 19. 8
Privil. 34. eiuſdem, 42. 65
Privil. 39. eiuſdem, 109. 155
Privil. 1. *Ferdinandi II.* 16. 72. & 323. 197
Privil. 5. eiuſdem. 134. 26
Privil. 7. eiuſdem, 45. 15. 19. & 277. 9
Privil. 8. eiuſdem, 124. 8. & 11
Privil. 17. eiuſdem, 95. 31
Privil. 25. eiuſdem, 109. 155
Privil. 30. eiuſdem, 329. 128
Privil. 34. eiuſdem, §. *Item no ſia*, 228. 49
Privil. 34. eiuſdem, 323. 195
Privil. 36. eiuſdem, 19. 8. & 34. 172
Privil. 11. in Extravagan. 47. 44
Privil. 23. §. *Item dicimus*, in Extrav. 310. 57
Privil. 29. in Extravagan. 93. 21

INDEX IVRIVM.

EX IVRE CANONICO.

C. admonere 8. 23. quæst. 2. pag. 64. n. 32
C. cum plantare, de privileg. 51. 38
C. cum Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. ibidem.
C. decimas 39. 16. quæst. 7. 52. 39
C. consuetudo, distinct. 1. 74. 99
C. erit autem lex 4. distinct. 75. 113
C. in illis, distinct. 4. 77. 136
C. Odoardus, de solutionibus, 86. 17
C. Degradatio, *vers.* Actualis, de pœnis in 6. 86. 18
C. 1. de in integrum restitut. 88. 45
C. Pastor. 1. quæst. 2. 94. 43
C. nulli 3. quæst. 1. ibidem.
C. 2. 14. quæst. 5. ibidem.
C. filijs 16. quæst. 7. 103. 75
C. nobis, de iure patronat. ibid.
C. qui plures 21. quæst. 1. 111. 19.
C. decet, de regul. iuris in 6. 118. 7
C. inter dilectos, *vers.* Cæterum, de fide instrum. 119. 28. & 128. 31.
C. cum dilecta, de rescriptis. 119. 29
C. super literis 20. eodem. 121. 5
C. 1. & 2. de postul. 123. 2
C. 1. ne Clerici, vel Monach. ibid.
C. omnipotens 4. de accusat. 125. 26
C. si postquam 33. de elect. in 6. 127. 14
C. gratum, de postulando, 127. 26
C. metuentes 17. quæst. 4. 184. 8
C. Episcopum 17. quæst. 4. ibid.
C. Regum 23. quæst. 5. *iunctis alijs iuribus,* 193. 60
C. definivit 17. quæst. 4. 204. 145. & 155
C. inter alia de immunit. Eccles. 206. 168
C. vlt. de rescript. 217. 31
C. fin. 92. distinct. *iunct.* c. dolentes de celebrat. Missar. 217. 34
C. nullus 60. distinct. & c. 1. de Sacram. non iterand. 218. 44
C. illud 6. 26. quæst. 2. 229. 57
C. igitur 26. quæst. 3. 229. 58
C. non liceat 3. 26. quæst. 5. ibid.
C. 2. de sortileg. ibid.
C. si quidquid de consecrat. distinct. 3. 236. 140
C. cum ad monasterium de stat. Monachor. 255. 43
C. post cessionem de probat. 248. 55
Clement. sæpe de verb. signif. 296. 7
C. vocatis 5. quæst. 2. 301. 11
C. si testes. §. testium fides 4. quæst. 3. 326. 218
C. mulierem 33. quæst. 5. 328. 246
C. forus in fin. de verbor. significat. ibid.
C. quoniam aliqua 3. de testib. 328. 251
C. tam literis 33. eod. ibid.
C. omnis de pœnit. 263. 83
C. Monasteria, & c. Abbates 18. q. 2. 263. 84
C. qui verè, & c. quidam 16. quæst. 1. ibid.
C. cum ab Eccles[illegible]a de off. ordin. 266. 95
C. tuam de ordin. cognit. 266. 95
C. in apibus 7. quæst. 1. ibid.
C. in plerisque *verb.* prohibemus, ff. de offic. ordin. ibidem.
C. bene quidem 96. distinct. 268. 109
C. cum olim 32. de offic. Iud. delegat. 269. 122
C. decernimus de Præbend. ibid.
C. 1. §. cum autem de censibus, 269. 116
C. conquerente de offic. ordin. ibid.
C. Pastoral. eod. 270. 132
Clement. si qua de rebus Eccles. non alienand. 271. 144
nullus de elect. in 6. 271. 150
nic. de Cleric. coniungat. in 6. 271. 155
[illegible]er eo 15. §. hoc tuam, de offic. Iud. delegat. 92
[illegible]s de elect. in 6. 330. 132.
[illegible]is 15. de exception. 439. 13
C. in nostra 32. de testib. 443. 70
C. 1. distinct. 87. 461. 63
C. sicut 16. de sent. & re iudicat.

C.
C. v.
C. sup
325.
C. nullu
C. in cau

EX IVRE CIVILI.

L. fin. in princip. ff. de cens. 2. 5.
L. meminisse, ff. de offic. Procons. 13. 3[illegible]. & 81. 36
L. vt gradatim, ff. de mun. & honor. 25. 69
L. 2. §. eodem tempore, ff. de orig. iur. 63. 5. & 132. 3
L. 2. §. exactis, ff. eod. 33. 166
L. 2. §. deinde, ff. eod. 35. 191
L. 2. in principio, ff. eod. 66. 4
L. 2. §. deinde, ff. eodem, 79. 22
L. 2. §. itemque vt essent, ff. eod. 113. 39
L. vnic. §. 1. C. vt omnes iudic. 13. 36
L. 2. C. de offic. Præfect. Prætor. 22. 46
L. congruit, ff. de offic. Præsid. 15. 67
L. 2. ff. de minor. 120. 37.
L. 2. ff. de Cloacis. 132. 5
L. ad portas 7. C de oper. publ. 134. 28
L. Servis 99. §. fin. ff. de legat. 3. 135. 39
L. Iudicibus 9. C. de cursu pub. lib. 11. 136. 46.
L. 3. eodem, ibidem.
L. 5. eodem, 136. 47
L. 2. eodem, 136. 48
L. si quis 15. eodem, 136. 49
L. certi iuris, C. de iudicijs, 172. 17
L. si quidam 57. ff. de re iudic. 177. 95
L. præcipimus 32. C. de appellat. 33. 168
L. vnic. C de conduct. & procur. lib. 11. 37. 206
L. in sacris, C. de proxim. sacror. scrin. lib. 12. 37. 208
L. mittuntur, §. item 2. C. ex quibus caus. maior. *iunct.* l. 1. C. de pedan. iudic. 139. 5.
L. ea lege, ff. de condict. ob caus. 52. 47
L. vltim. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor. 59. 107.
L. vltim. §. præterea, eodem, 59. 108
L. 1. 7. & fin. C. de murileg. lib. 11. 63. 3.
L. privatæ 14. eodem, 63. 10
L. si quis ex corpore, eodem, ibidem.
L. filius 15. ff. de condit. instit. 75. 105
L. 1. ff. de legibus. 74. 99
L. 8. ff. eodem. 75. 113
L. leges sacratissimæ, C. de legib. 75. 118
L. lege leonis, C. de pactis, ibidem.
L. humanum 8. C. de legib. 75. 119
L. si quis in gravi, §. vtrum, *vers.* Hi quoque, ff. ad Silanian. 77. n. 133
L. cum post 26. C. de appellat. 80. 30.
L. 1. C. de offic. Præfect. Prætor Africæ 80. 32
L. 1. §. si vsusfructus, ff. ad leg. falcid. 83. 9
L. si quis 8. §. vlt. ff. eodem, ibidem.
L. si ij, ff. eodem, ibidem.
L. 4. §. pater, *vers.* Ab omnibus, ff. de verb. obligat. ibidem.
L. Miles 6. ff. de re iudicat. 86. 9
L. item Miles 18. ff. eodem, ibidem.
L. ait Prætor, ff. eod. *cum alijs,* 87. 25
L. 4. §. 1. ff. quod cum eo, 87. 25
L. in condemnatione 173. ff. de regul. iur. 87. 29
L. qui minoribus 34. §. 1. ff. de administrat. tutor. 88. 44
L. in minorum 3. C. in quibus caus. in integrum restitut. 88. 44.
L. Respublica, C. ex quibus caus. maior. 88. 45.
L. carebit, ff. de action. empt. 88. 45.
L. cum ambo 14. ff. de iudic. 91. 28
L. si gravis, C. de dignit. lib. 12. 92. 6
L. quoties 8. §. 1. & §. viros, C. vbi Senator, vel clarissim. 93. 8
L. relegati in fin. ff. de pœnis, *cum alijs,* 93. 17
L. fin. C. de donat. inter. *cum alijs.* 93. 18
L. Pupillus, §. Decuriones, ff. de verbor. signific. 96. 12.
L. 2. §. privatæ, ff. ne quid in loc. public. 98. 33

L. 1.

INDEX IVRIVM.

L. 1.§.quod si,C.de præpos.agent. in reb.p. 106.n.116
L. quos nos 234. ff.de verb.sign. 107.127
L. 3.§.eos milites 13.ff.de mun.& hon. ibid.
L. vlt.§.vlt.ff.eodem, ibidem.
L. illud 16.C.de sacros. Eccles. 107.128
L. ideo condemnatus,ff.de compensat. 113.39
L. item quæritur,§.si quis mansurus,ff.locat. 113.43
L. Campanus,ff.de oper libertor. 113.44
L. Levia,ff.de accusat. 113.45
L. Lucius 21. §. idem respondit , ff. ad municip. 15. 11.
L. ad Rempublicam 8.ff.de muner. & honor. 115.12
L. assiduus,§. ad hæc, vers. quis enim , C. qui potior. 115. 18.
L. fin.C.de crim.sacril. 116.22.
l. 3. C.de divers.offic. 116.25
l. fin.ff.de offic.Adsessor. ibid.
l. 1.ff.ad municip. 117. 41
l. 2. C. de crimin.sacril. 118.10
l. donari 29.ff.de donat. 118.17
l. si quis Decurio.C.de Decur.lib.10. 119.26
l. cum hi §.Prætor,ff.de transact. 119.29.
l. cum ratio 6.§.si plures,ff.de bon.damnat. 119.32
l. 1.ff.de albo Prætor. 120.36
l. isti quidam,§.vltim.ff.quod metus caus. 120.42
l. cum simus,§.vltim.C.de agricol.& cens. lib.11. 120. 46.
l.pen.C.si contra ius vel vtil. pub. 122.16
l.si plures,ff. de pact. 124.13
l.rescripto,§.debitores,ff. de muner.& honor. 124.15
l. reus delat. ff. eodem, 125.26
l.fin.C.vt crimin.quæst.intra certum temp. 125.30
l.his qui, C.de appellat. 127.14
l.Imperatoris, ff.de Decurion. 127.16
l.ad instructiones,C.de sacrosanct. Eccles. 133.15
l.1. C.de curios. lib.12. 137.62
l.in tantum,§.vniversitatis,ff. de rerum divis. 138.10
l.2. C.de pascu.publ. lib.12. 138.11
l.cætera, §. sed & si quis,ff. de legat.1. 139.17
l.2. C.de incol. lib.10. 143.8
l.nec quisquam,vers.1. ff.de offic. Procons. 144.26
l.1. C.de offic. Præfect.vrb. 144.27
l. pareant,§. hos vero,C. de his qui ad Eccles. confug. 184.8.
l. præsenti, C.eod. 204.145. & 155
l. 1.§. sed si dubites,ff.de iurisdict. 206.166
l. nemo, C.de maleficis, 229.58
l. Mathematicos, C.de Episcop. Audient. ibid.
l. 1. C.de Pagan. 232.94
l.1. in princip. ff. de var. & extraor. cognit. 233.99
l.1. C. de decret. decurion.lib.10. ibid.
l.4. C.de profes. & Med.eod.lib. ibid.
l. in leg. falcidia , ff. ad leg. falcid. *cum aliis iuribus*, 236.& 237.140
l. vlt.C. de incol. lib.10. 262.72
l.2. §.vlt. C.de Episcopal. Audien. 262.73
l. mulieres, C.de dignit. lib.10. ibid.
l. rescripto, §.si quis,ff. de muner. & honor. 280.21
l. vlt.C.quand. tutor.vel cur. 284.24
l. de minore,ff. de quæst. 286.55
l. sicut falsi 17.C.ad leg. Cornel.de fals. 287.1
l. divus, ff.de custod. reor. ibid.
l.3. C.eod. 288.13
l.3. in princ.ff. de testib. 292.15
Prin. instit. de off. Iudicis, 294. 16
l. fin.C.de fruct.& lit.expens. 295.41
l. vt fundus,ff. comm.dividun. 296.7
l. non idcirco 44. ff.de iud. 297.14
l.vbi lex,ff. de regul. iur. ibid.17
l.3. §.de minore, ff. de minor. ibid.19
l. quæsitum , ff. de re iudic. 298.34
l.2. §.3. ff.si quis caution. ibid.
l. si in libertati 28. §.1. ff.de bonis libert. 300.1
l.1.& 2. ff. de requir. reis, ibid.
l.5. ff. de pœnis, ibid.
l. inter accusatorem 10. ff.de pub. iud. ibid.
l.4.§. Prætor ait,ff. de dam. infect. 300.5
l. consentaneum 8. C. quomod.& quand. iud. 301.11
l. contumacia 53.§.1. ff.de re iudic. ibid.
l.1. & vlt.C. de feriis, ibid.12
l.1. §. fin.ff. de quæst. 302.27
l. si non defendatur,ff. de pœnis, ibid.
l. absentem 5. ff. eod. ibid.28
l. absentem 6. C. de accusat. ibid.
l. 1. ff. de requir.reis, ibid.
l. properandum,§. si quidem,C.de iud. ibid.29
l. in vniversis, C. qui dar. tutor. poss. 303. 44
l. 4. C. de auctor. præst. ibid.
l. propter 7. C.ad leg. Iul. de adul. ibid.
l. vlt. C. de probat. 306.2
l. in civile, ff. de furt. 307. 10
l. quæ de tota, ff. de rei vindic. ibid.11
l. Capitalium, §. famosos, ff. de pœn. 308.19
l.4. §. sed & qui publicum,ff. ad leg. Iul. peculat.ibid. 24.
l. si pignore,§.1. *cum alijs*,ff. de furt. 308.31
l. si falsos codicillos , C. ad leg. Iul. de fals. 308. & 309.33.
l. prospiciendum 11. §. delinquitur , ff.de pœnis, 309. 40.
l.1. & 5. cum alijs, C.ad leg. Cornel. de fals. ibid.43
l. Prætor,§. docere , ff. de vi honor. rap. 309. & 310. 44.
l.1.§. divus, in fin. ff.ad leg. Cornel. de sicarijs , 310. 48.
l. marito 29. ff.ad leg.Iul.de adult. 311.64.
l. adulterium 38. §.1. ff.eod. ibid.
l.3.§. in cuius, ff.de sicar. 312.84
l. nihil interest, ff.eod.cum alijs iuribus, ibid.
l.non est novum,ff. de legib. 314.102
l. capitalium in princ.ff. de pœnis, 314.106
l.quisquis 8.§. ad filias,C. ad leg. Iuliam Maiest , ibid. 107.
l.aut facta in fin. ff.de pœnis, ibid.108
l.vt vim,ff.de iust. & iur. ibid.110
l.plerique, cum alijs,ff. de in ius vocand. 316.116
l. hi qui ædes 11.ff.de vi publ. ibid.
l.capitalium,§.famosos,ff. de pœnis, ibid.124
l.1. ff.de receptator. 317.133
l.1.ff. ad leg. Pompeiam de parricid. 318.138
l.penult. §.hoc iudicium,cum alijs,ff.ne quis in ius vocat. 319.154
l.vnic. C. de mulier. quæ se prop. servis, 320.160
l.qui duos 60. in fin.ff.de legat.3. ibid.165
l.inter stuprum 101.ff. de verbor. signific. ibid.
l.vnic.C. de raptor. virgin. ibid.168.325.88
l.1. C.ad l.Iul. de adult. 322.190
l. consensu. C.de re iud. ibid.
l.fin. ff.de in ius vocand. 323.197
l.1. §. fin.ff. de pœnis, ibid.
l.in testimonium 20. ff.de test. 325.208
l.repetiti,ff. de quæst. 326.215
l.3. in princ. ff.de test. ibid.218
l.1. & 3. C.de confess. 329.275
l.decreta 48.ff. de re iudic. 333.12
l.12. C.de sent. & interlocut. ibid.
l.cum Prætor,& l.2.§.natura, ff.de iud. ibid.17
l.2. C.de sent.ex pericul. recit. 333.16.& 334.25
l.quoties , §. quotiens autem , C. de privil. Schol. 334.19.
l. quod iussit, ff.de iud. ibid.27
l. Paulus 42. ff. de re iud. ibid.28
l.in pluribus ad fin. ff. de iust.& iur. 335.36
l. si locus 69. ff. de re iud. ibid.
l.si cum dies, §.arbiter,ff.de recep. arbitr. ibid.38
Novell.82. c.3. ibid. 45
l. 2. §. & quia Magistratibus 31. ff. de orig. iur. ibid. 46.

INDEX IVRIVM.

l.de vnoquoque 47. ff.de re iudic. ibid.48
l.si Prætor,75. ff.eod. ibid.
l.divus,ff.de cust. reor. 336.58
L. levia,ff.de accusat. 338.76
L. non tantum 6.ff.de appellat. ibid.85
L. 1.§.secundo loco,ff.de postul. ibid.86
L. fœminas 41.ff.de procurat. ibid.
L. fin.§.penult. C. de tempor.appellat. 325.89
L. post edictum 37.ff.de Iud. ibid.91
L. 1.§.quæstori.ff.de quæst. ibid.94
L. Milites 8.cum simil.C.de quæst. ibid.94
L. qui vltimo 26.ff.de pœnis. 326.99
L. si Milites 8.cum simil.C.de quæst. 326.104
L. defensionis 7.C.de iur.fisc. 327.113
L. fin.ff.de iur.om.iud. ibid.119
L. si quando,C.de bon.vacant. 328.122
L. à Divo Pio 15.§.1.ff.de re iud. 329.126
L. 1.& 2.C.de quadriennal.præscrip. 330.136
L. de vnoquoque,ff.de re iudicat. ibid.
L. 1.§.vlt.ff.de litigios. 330.137
L. exceptiones 19.C.de probat. 396.129
L. fæminæ,ff.de Senator. 262.73
L. de curatore 2.§.1.de curat.bon.dand. 408.268
L. quo enim 12.§.Iulianus *vers.* quid ergo, ff. rem rat. hab. 408.273
L. 2.§.fin.C.de Episc.& cler. 262.73
L. si procurator 65. in fin.ff.de procurat. 410.296
L. est receptum,ff.de iurisd.om.iud. 422.62
L. nec honore,C.de Episc.& cler. 422.66
L.à procedente 4.C.de dilat. 432.216
L. fin.C.de testib. 438.3
L. ob carmen 21.in fin.ff.de testib. 443.68
L. iurisiurandi 8.C.de testib. 443.69
L. cum quidam 21.& fin.C. de fid. instr. 451.93
L. penult.C.ad leg.Cornel.de falsi. 451.95.& seq.
L. 3.ff.de his quæ in testam.del. 53.3
L. illicitas,§.ne potentiores,ff.de off.Præs. 464.66
L. si Prætor.75.ff. de iurisd. om. iud. 481.40
L. semper 5.§.negotiatores,ff.de iur.immunit. 485.4
L. legatis 65.in prin. ff.de legat.3. 485.6
L. 4.C.de commercijs. 485.7
L. 6.C.de dignit.lib.12. 485.10
L. iustissimè 44.ff.de Ædil.edict. 486.13
L. vnic. C. Negotiator.ne milit. lib.12. 486.14
L. 1.C.de natural. liber. 486.15
Authent.generaliter,C.de Episcop.& cler. 496.48
L. fin.ff.de adquir.possess. 501.126
L. 1.§.inter litigatores,ff.vti possidet. 505.182
L. vnic.C.vti possidet. 508.216
L. 4.in princip.ff.de excusat. 512.19
L. si filius 23.in princip.ff.de iure patron. 523.28
L. si maritus 46. ff. famil.herciscun. 523.28
L. fin.ff.de hæred.instit. 523.28
L. metrodorum 40.ff.de pœn. 523.29
L. 2.C.de sent.experic.recit. 525.54
L. 1.§.biduum,ff.quan.appel.sit. 525.65
L. qui testamento 37. ff. de excusat. 525.65
L. in sententijs 50.§.2.ff.de re iudic. 525.& 526.69
L. Sancimus 15.C.de iudic. 548.231
L. vbi falsi 22. C.ad leg.Cornel.de fals. 558.7
L. fin. ff.de in integ.restit. 570.10

EX LIBRIS INSTITVTIONVM.

§. olim,inst.de satisdation. 508.218

EX VSIBVS FEVDORVM.

§. 1.tit.qualiter olim, 465.74
§. sin autem inter pares,tit.de leg.Corrad. 467.98

EX CODICE THEODOS.

L. 1.de Episcopal.iudic. 422.73
L. fin. de sent.ex peric.recit. 4525.55
L. vnic.de dilation.ex consens. 534.36

SYLLABVS

SYLLABVS RERVM, ET VERBORVM.

PRIOR NVMERVS CAPVT, SECVNDVS PARAGRAPHVM, tertius numerum marginalem denotat.

A.

ABBATIA Divi Bernadi extincta fuit, & in eius locum subrogatum Cœnobium Divi Michaëlis, Ordinis S. Hieronymi, cap. 3. §. 1. num. 50.

Abbas Populeti, Ordinis Cistercienſis, interventum habet in Curia, & admittitur ad officia Generalitatis Regni, 3. 1. 43.

Abbas de Valdigne, eiuſdem Ordinis, pariter admittitur, ibid.

Abbas de Benifaçà, eiuſdem Ordinis, etiam, ibid.

Abbati ſanctarum Crucium an attributa ſit aliqua iuriſdictio in Ordine Monteſiæ, 7. 4. 78

Abbas ſanctarum Crucium an delegatam habuerit primam nominationem Magiſtri Monteſiæ, 7. 4. 76.

Abbas ſanctarum Crucium non habet commiſſam viſitationem Ordinis Monteſiæ, ibid. 7. 4. 77.

Abbas ſanctarum Crucium, vel Valliſdignæ in viſitatione Ordinis Monteſiæ interventus aſſimilatur Aſſeſſori, aut Conſiliaribus, ibid. 129.

Abbatiſſa ex officio poteſt habere collationem Beneficiorum, ibid. 163.

Abdicatio poteſtatis à Principe tendit in damnum Reipublicæ, 5. 3. 64.

Abſentem verſus quomodo procedatur, vt dici poſſit legitimè citatus, 8. 7. 4. & ſeq.

Abſentes an condemnari poſſint, ibid. 27.

Abſentes an cenſeantur convicti, & confeſſi, ibid. 29

Abſenti minori an curator decerni debeat, ibid. 44.

Abſentiæ proceſſus,
Vide *Contumacialis.*

Abſentes quomodo citantur per R. Audientiã, 10. 1. 40.

Abſentes à territorio Iudicis inferioris citantur per litteras requiſitorias, ib. 41.

Abſens à Regno ſi in loco certo degerit per literas perſonaliter citandus eſt, ibid. 42.

Abſenti Curator ſive defenſor dandus non eſt ſi degerit in certo loco, ibid.

Abſenti appellatio quomodo iniungenda,
Vide *Appellatio.*

Abſolutus in prima inſtantia, & condemnatus in ſecunda ex eiſdem actis condemnari poteſt in expenſas, 13. 4. 5.

Abuſus apponendi oblatas, & Kalendarios remedio dignus, 10. 1. 17.

Abutens privilegio, eo privandus eſt, 5. 3. 15.

Abſurdum ſequeretur ſi in crimine mandari facti plurimorum ob incertitudinem exequentium ſtatim mitius puniretur. 8. 8. 88.

Academiæ Valentinæ erectio, vide verbo *Schola.*

Accuſator ſubſcribere tenetur ad pœnam talionis, iuxta forum, 4. 4. 29.

Accuſatio nulla eſt ſine ſubſcriptione prædicta, ibid. 32.

Accuſare poſſunt vniverſitates per Sindicos, ſicut pupilli per ſuos tutores, ibid. 33.

Accuſatus de crimine arcendus eſt ab honoribus, 4. 8. 26.

Accuſatus non arcetur ab honoribus, ſi non procedatur iuris ordine ſervato, ibid. 28.

Accuſatus, qui fama notatus non reperitur apud probos viros, non debet arceri, ibid. 29.

Accuſatus poſt annum admittendus eſt, ſi per eum non ſteterit quominus cauſa expediatur, ibid. 30.

Accuſatore deficiente ſequi nequit condemnatio in criminalibus, 8. 1. 7.

Accuſationem non interveniſſe, vel ab ea deſtitiſſe, idem in iure eſt, ibid. 21.

Accuſatoris vices induit Fiſci Procurator in Regno Valentiæ. ib. 24.

Accuſationis remedium ab Aula receſſit, ibid. 39.

Accuſatio in Regno non admittitur, quin procedat ſubmiſſio ad pœnam talionis, & obligatio de ſolvendis expenſis, 8. 3. 8.

Accuſatio, & denuntiatio promiſcue in Regno ſumuntur, 8. 6. 2.

Accuſato reo, confeſſio exigi debet iuxta foros ſuper accuſatione, ibid. 13.

Accuſatorum ſi aliqui abſentes ſint, & aliqui carceribus mancipati, quomodo procedatur, ibid. 14.

Accuſatus de vno furto ſecuta confeſſione aliorum de omnibus punitur. 8. 8. 18.

Accuſare de adulterio ſolus maritus poteſt, ibid. 188.

Accuſare de inceſtu quis poſſit, ibid.

Accuſare maritum adulterum an vxor poſſit, ibidem 190.

Accuſans vxorem de adulterio ridiculus videtur, ibid. 193.

Accoliti nuptias contrahere poſſunt, 7. 2. 20.

Acceſſoriè vnio duarum Eccleſiarum quando fiat, ibid. 371.

Acceſſus ſoluti ad ſolutam punibilis non eſt, ibidem 184.

Acceſſus viri coniugati ad ſolutam punibilis eſt, ibid. 196.

Actiones in factum quæ competunt loco interdictarum pro iuribus publicis, populares dicuntur; 5. 3. 76.

Actus Curiæ quid, 1. 2. 49.

Actus Curiæ vnius Brachij ſi ab alijs non impugnetur, vel proteſtatione excludatur, omnes de Regno ligat, & vim fori obtinet, ibidem.

Actus habentes verba prolata in genere interpretari debent in his quæ cadunt ſub poteſtate agentis; 5. 4. 26.

Actuarij cauſarum civilium quot, 2. 2. 211.

Actuarij cauſarum criminalium, ibidem, 212.

Acta proceſſus fieri debent poſt publicationem eiuſdem, diebus vtilibus, 8. 6. 30.

Acta inſeri debent in cauſa criminali, quamquam nulliter geſta, 8. 8. 277.

Actori currit dilatio probatoria à die conceſſionis, 8. 6. 17.

Actuarius cauſæ criminalis non poteſt teſtimonium dicere; aut relationem facere in ea, 8. 2. 49.

Actuarius cauſæ Eccleſiaſticæ non debet eſſe Eccleſiaſticus, 8. 8. 289.

SYLLABVS RERVM,

Acte Comparendo quid sit, 10.1.11.
Actuarij causarum nequeunt excusari ab appositione Kalendarij, ibid.16.
Actor tenetur edere actionem reo ante litis contestationem, ibid..94.
Actor nomine proprio vel cesso agens non tenetur iustificare personam sui ante litis contestationem, ib. 96. & 226.cum seq.
Actor non est compellendus cum dispendio pluries edere instrumenta, ibid. 99.
Actionem edere. vide *Edere*.
Actor quibus modis iuvari potest adversus remedia iniustè adhibita, ibid.177.
Actor contra hæredem agens an teneatur personam illius legitimare ostendendo hæredem esse, & adijsse, ibid.228. & seq.
Actor an aliquando teneatur legitimare personam rei, ibid.230.
Actus non extenditur vltra voluntatem agentis, ibid. 275.&10.4.48.
Actori quando incipiat currere dilatio probatoria, vide *Dilatio*.
Actuarius tenetur attestare diem traditionis copiæ, 12. 2.169.
Acta iudicij quæ dicantur, 10.4.49.
Acta iudicij etiam dicuntur quæ fiunt coram arbitris,& per modum voluntariæ iurisdictionis, ib.51. & seq.
Acta iudicij à quo subsignanda sint, ib. 52.& 55.
Actuarij vniuscuiusque Curiæ habent potestatem, & auctoritatem specialem ad acta illius Curiæ, ibid. 54.
Actuarij Locumtenens eandem potestatem habet ac principalis, ibid.56.
Actuarij officium supponit atque requirit industriam personalem, ibid.57.
Actuarij Curiarum inferiorum per quos nominandi,& approbandi, ibid.58.
Actuarij inferiorum per se officium gerere debent,& si nominant Locumtenentem suo periculo est, ibid. 59.
Actorum iudicij copia subsignata à Tabellione non actuario Curiæ autenticam fidem non habet, ibid. 60.
Actorum vnus, vel alter à Tabellione non actuario receptum, non reddit processum nullum, bene vero si totus processus à non actuario fiat, ibid. 61.
Actorum productio regulariter fit eo modo quo ingeri possint in processu ibid.62.
Actorum productio citra insertionem & more Regiæ Audientiæ quando habeat locum, ibid.63.
Acta producta more Regiæ Audientiæ an sint pars processus, ibid.64.
Acta licet non relevantia videantur, producta coram Iudice *à quo*, exhibenda sunt Iudici *ad quem*, ibid. 66.
Acta iudicij si redarguantur, intra triginta dies debet fieri. ibid.67.
Acta iudicij si impugnanda sunt per appellationem, vel supplicationem infra decem dies, ibid.67.
Actor videtur is qui provocat ad iudicium, 11. 5. 49.
Actoris vices sustinet, qui perturbationem patitur, vel timet in sua possessione dum provocat ad iudicium, ibid.50.
Actore consentiente Iudex potest secundum forum cognoscere simul de petitorio & possessorio, ibid. 175.
Actoris vices sustinet provocans ad iudicia duplicia, quo consentiente poterit Iudex de petitorio,& possessorio cognoscere, secus si provocatus consentiat, ibid.176.cum seq.
Actori in petitorio, non convenit possidere, ibid. 187.
Actorum visio, vide *visio*.
Actio iudicati non nascitur ex sententia confirmata, sed ex confirmante, 13.1.23.
Actori nolenti respondere in iudicio resquisitionis, denegari debet audientia in executivo, 13.2.57.
Actor ex sententia vel instrumento consequitur actionem ordinariam, & executivam, & electa ordinaria non habet regressum ad executivam, ibid.59. & seq.
Actor in via executiva tam actiones activas, quam passivas probare statim debet, ibid.89.
Actuarijs quæ iura debeantur, 13.4.66.
Addictionis vltimæ die assignato plus dandi hasta fiscalis traditur in signum venditionis, 13.3.68.
Addictionis literæ, hoc est *de rematapreus*, vide *literæ*.
Ademprivorum nomine quæ comprehenduntur. 5.3. 16.
Ademprivorum nomine contenta, sunt iuris publici, ibid.19.
Ademprivorum vsus non solùm concessus fuit incolis Vrbis ad proprias necessitates, sed etiam ad vendendum,& alienandum, ibid.20.
Ademprivorum defensio spectat ad Iuratos Vrbis, & quoad hæc habent quæsitam iurisdictionem in Regno per consuetudinem, ibid.22.
Ademprivorum causæ an possint tractari in Regia Audientia, ibid.27.
Adhæsio appellationis, vide *appellatio*.
Adiudicatio rei oblatæ & æstimatæ fieri debet creditori nolenti licitare, in solutum sui crediti, 13.3.63.
Adiudicatio rei oblaræ iure pignoris in Regno Valentiæ vsu recepta non est, ibid.64.
Adiutor Locumtenentis Thesaurarij quis, & quo vtatur officio, 2.2.206.
Adiutoris Magistri Rationalis Regiæ Curiæ officium 2.4.48.
Administri Regij per solum Regem iudicari in criminalibus possunt, 2.2.47.
Administratio officialibus Vrbis concessa in rebus annonæ, non præiudicatur ex superintendentia Proregis, 2.1.83.
Administratores Generalitatis qui, & quale officium obtineant, 3.2.33.
Administratores Præceptoriarum Ordinum militarium, ad quas spectat vox in Brachio Ecclesiastico, non admittuntur sicut ipsi Præceptores, neque in Brachio, neque ad officia, 3.3.3.
Administratio Nosocomij generalis, qualis, & quibus deferatur, 4.3.144.
Administratores rerum vrbanarum an arceantur à concursu officiorum finita administratione, dum rationes non reddiderint, 4.8.19.
Administratores rerum vrbanarum,& iurium ipsius vrbis plures sunt, 4.10.19.
Administratio perpetua Ordinis Montesiæ concessa Regibus Aragonum, 7.4.15.98.
Administratio Ordinis Montesiæ exercetur per Locumtenentem generalem ex eo desumptum, 7.4.23.
Administrator Montesiæ, vide omnia quæ dicuntur verbo *Magister*.
Administratori generali Montesiæ triplex iurisdictio tribuitur,& qualis, 7.4.28.
Administratori Ordinis Calatravæ concessa fuit iurisdictio spiritualis ibid.7.4.99
Administratori Alcantaræ idem, ibidem 7.4.99.
Administrator Montesiæ est superior Priore Monasterij illius, nam ipsi subordinatur Prior, 7.4.108.
Administratio Tutoris, vel Curatoris cessat finito tempore satisdationis rem pupilli salvam fore, 10. 1. 309.
Administrator Ordinis Montesiæ ex vi vnionis, exercere debet iurisdictionalia in personas ipsius, per idoneos ipsius ordinis. 7.4.22.

ET VERBORVM.

Adulteram vxorem necans qua pœna puniatur,8.8.62.
Adulterium ex mero Iudicis officio prosequi non valet,ibid.187.
Adulteram vxorem solus maritus accusat, ibid. 188.
Adulteria maritorum an possint accusari per vxores, ibid.190.
Adulteria maritorum vxores exasperat, ibid.191.
Adulterij accusationem instituens ridiculus videtur, ibid.193.
Adulterium vxoris tolerantes qua pœna plectantur, ibid.195.
Adulterij pœna in marito,ibid.
Advocati fiscalis munus apud nos discretum est inter duos Togatos, quorum vnus curat de criminalibus, & iurisdictione,alius verò de patrimonio,cæterisque Regalibus,2.2.194.& 195.
Advocatus fisci habet apud nos votum decisivum, 6.5. 34.
Advocatus fisci non potest alium substituere ad res intra Senatum agendas,ibid.104.
Advocatus patrimonialis pariter,ibid.
Advocatus fiscalis,vide *Fisci Patronus.*
Advocatus patrimonialis, vide *Patrimonij Advocatus.*
Advocare an possint Assessores, vide verbo *Assessores.*
Advocatus Fisci est Iudex contentionum inter Regios Officiales,ex foro,7.5.9.
Advocatus Fisci cognoscit de contentionibus suscitatis inter Baiulum, & alios Regios Officiales, ibid. 10.
Advocati Fiscalis sententia in contentione iurisdictionis est appellabilis,ibid.21.
Advocati Fiscalis sententia in hac contentione est simplex pronuntiatio super competentia Iudicis,vel iurisdictionis,ibid.25.
Advocati Fiscalis subscriptio est necessaria ad validitatem accusationis,8.9.25.
Advocatus Fisci quando interponat decretum de amplius instruendo,ibid.30.
Advocato Fiscali an possit imperari, quod aliquem accuset,ibid.32.
Advocatus Fisci non debet accusare ex deliberatione Senatus,ibid.33.
Advocatus Fisci non tenetur inquisitionem transmittere iussu Principis,ibid.
Advocatus Fisci non debet, nec potest accusare sine probatione,ibid.34.
Advocatus Fisci potest persequi cuncta crimina,ob quæ pœna corporalis debeatur, nisi per forum expresse prohibeatur,ibid.42.
Advocati consulentes reo legitimè interrogato veritatem negare,peccant,8.4.10.
Advocati,& Procuratores consulentes reo negare veritatem, quando legitimè interrogatur, puniri possunt,ibid.
Advocatorum disputationes quando introductæ, ad iudicia,10.5.2.& seq.
Advocatorum dignitas,& vitia quibus aliquando commaculatur,ibid.4.
Advocatorum disputationes necessariæ sunt ad veritatem indagandam,ibid.7.
Advocatorum disputationes in facto debent fieri publicatis testibus, in iure vero concluſa & relata causa,ibid.9.& 10.
Advocati non faciliter iudicatis acquiescunr, 12. 6.24.
Advocatorum orationes audiendæ concluſa causa, 10. 5.35.
Advocatorum superfluæ orationes causam offuscare solent,ibid.
Advocati quot, & quando admittendi sunt ad orandum,ibid.36.
Advocati honorarium peti potest in audientia verbali, 11.3.47.& seq.
Advocatus iudicare nequit litem in qua patrocinium præstitit, & iste defectus partium consensu suppleri nequit,12.1.16.& seq.
Advocatus absque recusatione excludendus est à iudicando litem in qua patrocinium præstitit,& allegationes subscripsit,ibid.18.
Advocatis & Procuratoribus debetur palmarium victoriæ,& quomodo computandum,13.4.12.
Advocato fiscali interveniente ipsi debetur totum palmarium, ibid.64.
Advocato postulanti tempus ad scribendum in iure de foro negari potest, sed de æquitate in arduis conceditur,10.5.38.
Advocati honorarium pro allegationibus in iure an computandum in expensis,13.4.10.& seq.
Ædilis electio,4.1.18.
Ædilis officium quod sit,4.4.39.
Ædilis de quibus curat,4.4.42.
Ædilis antiquum nomen,& novum apud nos, ibid. 39.
Ædilis nostræ Vrbis an sit idem ac Ædilis Cerealis, ibid.40.
Ædilis officium regere, Miles compelli non potest, ibid.41.
Ædilis cognoscere debet summarissime, vt cognoscit, ibid.44.
Ædilem metuentia loca quæ sint ex Seneca, ibid. 45.
Ædilis in foro piscium venalium quam potestatem habeat,ibid.46.
Ædilis de minimis curat, & sic verbaliter causas audit, atque definit,11.4.54.
Ægritudo an diem differat in criminalibus,8.6.34.
Ægritudo non differt causam celeritatem desiderantem,ibid.40.
Ægrotus an torqueri possit,ibid.38.
Æquatoris effectus,& officia,7.3.202.
Æquè principaliter vnio inter duas Ecclesias, religioneſvè,quando fiat,8.8.369.
Æquinoctiorum vera supputatio à quo Zodiaco desumatur,iuxta calculum per Sedem Apostolicam approbatum,7.3.186.& seq.
Æquinoctialis circuli ratio,192.
Æstimatio eius quod interest in summarissimo iuris firmæ regulanda est respectu eius quod interest in plenario,11.5.108.
Æstimanda est per peritos res Curiæ, & subhastationi oblata antequam distrahatur,13.3.39.& seq.
Æstimata re quæ distrahenda offertur diminutio pretij compensatur cum facultate luendi, ibid.57.
Æstimatione præcedente si creditor in solutum receperit rem oblatam tantundem censetur recepisse,vt pro reliquatu executionem prosequi valeat: inæstimata vero re insolutum recepta licet minus valeat quam creditum non potest amplius petere, ibid.61.& seq.
Ætas ad Senatoriam dignitatem requisita,2.2.135.
Ætas necessaria ad officium iudicis,iuxta forũ,6.5. 94.
Affectata rixa præsumptio est animi deliberati ad occidendum,8.8.81.
Affectatio rixæ est clara,quando is, cum quo rixa habenda est, inermis,& vinctus reperitur,ibid.
Affectata excusatio dolum comprobat,ibid.89.
Affines an repellantur à testimonio in causa affinis, 8. 8.241.
Affines inimici,non veri, sed præsumpti, an probent, ibid.242.
Agarenorum tempore Philosophia,Medicina,& Astronomia cultæ in Hispania fuerunt,4.3.66.
Agarenorum tempore Schola celebris adfuit in vrbe Corduba,ibid.67.
Agarenorum Reges insignes in arte medendi,ibid.
Agentes & consentientes cooperativè pari pœna puniuntur,ibid.85.
Agens alieno nomine statim debet legitimare sui personam, 10.1.237.
Agens coniunctorio nomine,vide *coniunctorio.*
Aggravans delictum,vide *Qualitas.*
Aggressor Clericus,an occidi possit,8.8.112.

SYLLABVS RERVM,

Aggressor in rixa quis dicatur, ibid.49.
Aggressor an teneatur pœna ordinaria,ibid. 50.
Aggressores domus alienæ animo deliberato damnificandi,capite plectendi,ibid.117.& seq.
Agriculturam imitantur Reges,Principes, Rectores,8. 10.164.
Alcadiorum domus monetæ officium,privilegia, iurisdictio,& potestas,vide verbo *Monetarius*.
Alcantara Ordo militaris de novo admissus fuit ad officia Generalitatis,& interventum in Comitijs inter voces Ecclesiastici Brachij,3.1.43.
Alcantaræ Ordo Militaris obtinet iurisdictionem spiritualem,7.4.99.
Aleatores puniuntur sine processu,8.9.75.
Alfonsina iurisdictio, vide verbo *iurisdictio*.
Alguazelli ordinarij munus, & præstantia, 2.2. 203.
Alguazelli extraordinarij officium,ibid.210.
Alguazelli inter viles non enumerantur, nec sustinent vices accusatoris,sicque probant, 8. 8.232.& seq.
Aliena re vtentes ad alium vsum, quàm destinatum à domino,committunt furtum,8.8.31.
Alienigena ab vrbe multipliciter intelligi potest, 5.3. 80.
Alienigenis à Regno,subditis tamen D. Regis Aragonum,concessa fuit immunitas,media acquisitione civilitatis,& non alijs,ibid.81.
Alienigenæ & Advenæ plerumque subvertunt bonos mores,8.10.17.
Alienatio prædiorum pupilli,vel minoris quas solemnitates requirat,11.6.53.& seq.
Alienatio bonorum fideicommissi absque iusta causa facta nullius momenti est,ibid.67.
Alienationum decreta vide *decretum*.
Allegationes an admittendæ sint, postquam sententia est penes scribam,8.9.34.
Allegatio contraria facto, non est attendenda, 10. 1. 273.
Allegationes tam in facto quam in iure quando fiendæ,10.5.1.& seqq.
Allegationes in facto apud Valentinos dicuntur *resolutories*, ibid.14.
Allegationes in iure dici solent *memorials*,ibid.
Allegandi in iure tempus præfinitum non est sed arbitrarium,ibid.16.
Allegandi in facto facultas limitata est ad vnicum scriptum,ibid.17.
Allegandi facultas concedenda iterum est si post conclusionem edita fuerint instrumenta, & concessa dilatio impugnativa dum pars probaverit, ibid.19.
Allegationes iuris in scriptis frequentiores & vtiliores sunt Valentiæ quam orationes,ibid.37.
Allegationes iuris in scriptis an edendæ sint parti,ibi. 40.
Allegationes Advocatorum non admittunt causæ mercantiles,11.4.46.
Alimenta quomodo taxanda Militibus mole creditorum gravatis,ope privilegij militaris,ne conveniantur vltra quam facere possint,3.4.21.
Alimentorum concessio favorabilis est, sed favorabilius carcerem vitare ex quacunque causa, ibid.29.
Alimenta & sumptus litis arbitrio iudicis taxantur secundum facti circunstantias,13.4.7.
Per alium facere,est idem ac facere per se,6.5.83.
Alquezarensis Cœnobij erectio,& constructio,2.5.16.
Alteri per alterum conditio deterior non fit. 5.4.22.
Altiorem indaginem requirentia non sunt iudicij summarissimi iuris firmæ,11.5.171.
Altiorem indaginem quæ requirant,ibid.172.
Altiorem indaginem exceptiones requirentes,vide *Exceptiones*.
Amici an repellantur à testimonio in criminalibus, 8. 8.241.
Amicus an admittatur in iudicio coniunctorio nomine,10.1.289.
Amicitia arcta æquipatur consanguinitati, ibid.290.
Amortizationis ius,& eius origo apud nos, 2.5.100. & 111.
Ampliare dilationem foralem probatoriam Iudex non potest,10.2.137.& 154.& 223.
Angulorum cœli divisio,7.3.199.
Animi deliberati qualitas cum resideat in mente, coniecturis probanda est,8.8.46.& seq.
Anomalæ causæ quæ dicantur in Supremo, 13.4.51.
Annonæ causæ & iurisdictio ad Iuratos privativè pertinet,4.3.37.
Annus cœptus pro completo habetur, sed non quoad obtinenda officia Vrbis,4.5.14.
Anni dimensio ex solis motu, mensium verò ex motu Lunæ percipitur,7.3.181.
Annus fatalis ad supplicationis causas instruendas ex quo computetur,12.3.56.& seq.
Annus fatalis ampliari vel accelerati an possit, ibid.& 61.
Antonij Fabri doctrina laudatur,7.1.42.
S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, & eius authoritas commendatur.4.3.79.&.89.
Antiquior de Senatu officium Regentis Cancellariam, eo absente,vel impedito gerit,2.2.199.
Apostolos elegit Christus Dominus pauperes, & quare,8.8.221.
Apostolicæ Sedis approbatio quoad remedium extraiudicialis defensionis succurrendi vi oppressis, 7.1. 67.
Apostolicæ Sedis approbationes, quoad formam executionis concordiæ contentionum inter Iudices Ecclesiasticos,& Regios,7.1.11.
Apostolicæ Sedis approbatio regaliæ cognitionis in exemptos,ibid.208.
Apostolicæ Sedis approbatio quoad praxim compellendi Ecclesiasticos contumaces per remedia prætoria,ibid.214.
Apostoli in appellatione qui dicantur,12.2.14.& 27.
Apostoli quando & quomodo petendi sunt, ibid.15.& seq.
Apostolis concessis quod tempus detur ad prosequendam appellationem ibid.20.& 24.
Apparatus verus vel fictus an requiratur vt reo currat dilatio probatoria in materia principali, 10. 2. 96.
Apparatus solum requiritur à foro vt currere incipiat reo dilatio in materia obiectiva,& disparitatis ratio, ibid.98.& seq.
Apparatus verus,vel fictus quis dicatur,ibid.103.
Apparatus praxis,varia & incerta est in foro Valentino,ibid.104.
Apparatus quando necessarius est ad dilationem in materia principali,ibid.106.
Apparatus vsus ferme recessit ab Aula nisi in casibus expressis in foris,ibid.116.
Apparatus in quibus casibus necessarius sit iuxta foros,ibid.117.
Apparitores,vide *Birroarij*.
Appellatio à sententia Alcadiorum domus monetæ reservata est Regiæ Audientiæ,2.6.29.
Appellatio à decreto Senatus in causa recursus ob impedimentum oppositum ad concursum electionis per sortem,non suspendit iudicatum, 4.9.6.
Appellationis remedium opportunum est ad electiones, ibid.14.
Appellatio in electionibus an admittatur quoad vtrumque effectum,ibid.15.
Appellatio admittitur quoad vtrumque effectum,si interponatur ante adeptam possessionem officij, ibid. 16.
Appellatio non admittitur quoad suspensivum, si interponatur post possessionem officij adeptam,ib.17.
Appellatio admittitur quoad vtrumque effectum,si electio peccaverit in forma,ibid. 18.

ET VERBORVM.

Appellatio admittitur quoad vtrum effectum, si tempore adeptæ possessionis appellans protestatus sit, ibid. 119.

Appellatione pendente currit electo tempus officij, ibid. 21.

Appellationis causa durante quis lucretur salarium officij, ibid. 22.

Appellare an possit electus ab electione, ibid. 35.

Appellationum Iudices in Consulatu maris, vel mercatorum, 4. 10. 13.

Appellationum Iudices in causis Consulatus privatiuè cognoscunt, ibid. 16.

Appellatio secunda an concedatur in his causis, ib. 17.

Appellationis secundæ Iudices à quo nominentur, ibid. 18.

Appellationis causa inter subditos domini obtinentis Alfonsinam tantùm, vide verbo *Dominus Alfonsinæ*,

Appellatio à sententia Baiuli in patrimonialibus ad Regiam Audientiam non datur, 2. 4. 21.

Appellarionis causa in re censita vt censita, pertinet ad dominum directum, vt prima instantia, 6. 3. 7.

Appellationis causa non venit in concessione sine mentione speciali, ibid. 25.

Appellationis remedium, an detur in causa contentionis declarata per Cancellarium iuxta concordiam, 7. 1. 134.

Appellationis remedium, an concedatur à sententia lata per Advocatum Fiscalem in causa contentionis inter Regios Officiales, 7. 5. 21.

Appellatio est de genere permissorum, ibid. 23.

Appellatio semel permittitur in competentiam fori, ibid. 24.

Appellatio in criminalibus non solum est permissa condemnato, sed cuilibet pro eo, 8. 9. 85.

Appellari possunt fœminæ pro condemnato criminaliter, licet pro alijs postulare nequeant, ibid. 86.

Appellatio in criminalibus admitti debet iuxta foros, ibid. 87.

Appellationis admissio, vel denegatio apud nos non est in vsu, ibid. 88.

Appellatio vel supplicatio tanquam frivola denegatur in articulo declarationis litem contestatam fuisse ministerio legis, 10. 1. 151.

Appellatio & supplicatio idem ferme in effectu sunt, ibid. 174.

Appellatio denegata est à mere interlocutoria, ibid. & 12. 2. 122.

Appellatio deneganda est à repulsa exceptionis dilatoriæ dempta declinatoria fori, ibid. 175.

Appellatio admittenda est ab interlocutoria habente vim diffinitivæ, ibid. 176. & 12. 2. 125.

Appellatio permissa est à denegatione dilationis probatoriæ, 10. 2. 226.

Appellationis remedium opportunum est ad res expeditas per iurisdictionem voluntariam, 11. 6. 8. & seq.

Appellatio non est remedium opportunum ad tutelæ vel Curæ dationem, ibid. 17. & seq.

Appellatio recipitur à reiectione excusationis non vero ab ipsa datione tutoris, vel curatoris, ibid. 19.

Appellatio recte interponitur à declarationibus iuris succedendi ab intestato, sive in fideicommisso, vel maioratu, aut vinculo, ibid. 35.

Appellatio remedium opportunum est adversus decreta pro alienatione prædiorum pupilli seu minoris; & bonorum fideicommissi, ibid. 74.

Appellationem recipiunt decreta de sequestrando, sive emparamenta, ibid. 97.

Appellationum interpositarum iudicia à decretis sequuntur naturam primæ vi iudicij, ibid. 102.

Appellatio vtiliter interponitur à præceptò sive inhibitione, de non faciendis actis, ibid. 99.

Appellatio pronunciationem supponit, 12. 1. 1.

Appellatio suspendit effectus sententiæ, ibid. 98.

Appellatio est remedium competens adversus sententiam, ibid.

Appellatio quid sit, 12. 2. 1. & seq.

Appellatio iudicialis interponi non potest à futuro gravamine, ibid. 2.

Appellatio dari nequit de maiori ad minorem Iudicem ibid. 3.

Appellatio non vnquam datur ad æqualem Iudicem, ibid. 4.

Appellari potest ad superiorem omisso medio, ibid. 7.

Appellatio intra quod tempus interponenda, ibid. 8. & seq.

Appellandi tempus decem dierum scilicet computatur de momento ad momentum, ibid. 8. & 32.

Appellationi inhærens an seruare debeat hæc tempora, ibid. 9.

Appellans in primo die cæteros renunciasse videtur, ibid. 10.

Appellatio à gravamine tractum successivum habente, quocumque tempore vtiliter interponitur, ibid. 12.

Appellatio verbo interposita quando vtilis sit, ibid. 13

Appellandi praxis in Regno Valentiæ, ibid. 18. & seq.

Appellatio quando introducenda & quomodo iniungenda, ibid. 19.

Appellationis introductio habet vim Apostolorum, ibid. 22.

Appellans bis iterumque Apostolos petere debet, ib. 25.

Appellans non concessis Apostolis, prosequi appellationem potest, ibid. 26.

Appellatio tenet etiam si per Iudicem non sit admissa, ibid. 28.

Appellatio à denegatione an requiratur, ibid. 29.

Appellatione prohibita, prohibitum etiam est appellare à denegatione, ibid. 30. & 92.

Appellabilis an causa sit ad quem Iudicem pronunciare pertineat, ibid. 31.

Appellatione interposita nomine procuratorio per non habentem mandatum non valet nisi sequatur ratihabitio intra decem dies, ibid. 33.

Appellatio introducta nomine procuratorio per non habentem mandatum non valet nisi sequatur ratihabitio intra quindecim, ibid. 34.

Appellans tenetur prosequi appellationem summa cum diligentia, ibid. 43.

Appellato absente à loco iudicij relicto procuratore quo tempore citatio facienda, ibid. 45.

Appellationis reparatio quomodo fieri solita fuit, ibid. 49.

Appellatio non habita copia Iudicis fienda coram authenticis personis, ibid. 55.

Appellationis introductio, vox peritorum est obseruãs proprietatem sermonis, & terminorum iuris, ibid. 53.

Appellans tenetur exprimere causæ qualitatem in libello appellationis, & introductionis, ib. 58. & seqq.

Appellatio prodest consorti litis, ibid. 61. & seq.

Appellationi, & introductioni, quæ decreta dẽtur, ib. 56.

Appellationi renunciari valet dum non fiat in præiudicium tertij, ibid. 65.

Appellans seorsim à cõsorte detegit animum & manifestat noluisse iuvari appellatione cõsortis, ibid. 64.

Appellatio socij absque scientia consortẽ iuvat, ibi. 66.

Appellationis scientia necessaria est quando quæritur an quis renunciaverit, ibid. 68.

Appellatio simpliciter interposita comprehendit omnia contenta in sententia, ibid. 71.

Appellatio à capitibus præiudicialibus ad ea restringitur, ibid. 73.

Appellatus vt ei prosit appellatio non tenetur adhærere, ibid. 74. & seq.

Appellatione interposita & introducta iudicium commune fit, ibid. 75.

Appellatione quomodo extinguantur effectus sententiæ, ibid. 78. & seq.

Appellatio devoluit cognitionem iudici *ad quẽ*, ib. 77.

SYLLABVS RERVM,

Appellatio limitata, devolutionem limitatam producit, ibid. 81.
Appellationis ignorantia respectu consortis in dubio præsumenda, ibid. 70.
Appellatio plerumque interponitur tergiversandi gratia, ibid. 82.
Appellatio regulariter admitti debet ibid. 83.
Appellatio tanquam favorabilis in dubio admitti debet, ibid. & seq.
Appellatio semel admissa in causa sui natura non appellabili eam appellabilem reddit, ibid. 87.
Appellabilem plerumque facit causam non appellabilem taciturnitas appellati, ibid. 89.
Appellatio prohibita in negocio principali, prohibita etiam est quoad incidentia, ibid. 91.
Appellatio nunquam censetur prohibita à notorio gravamine, ibid. 93.
Appellatio interposita à pluribus gravaminibus, vno notorio comprobato, quoad omnes recipienda est, ibid. 94.
Appellatio an recipienda in criminalibus, & competentijs iurisdictionis, ibid. 96.
Appellatio an recipienda, vel non ex quibus cognoscatur, ibid. 97.
Appellabilis fit tota sententia continens plura capita si quoad vnum appellabilis sit, ibid. 95.
Appellatio non recipitur à sententia Principis, neque Senatus, sed supplicatio, ibid. 98. & seq.
Appellatio non recipitur ab executore, ibid. 100. & seq.
Appellatio à Curia Capitaniæ generalis quomodo interponenda, & prosequenda, ibid. 102.
Appellatio secunda à sententia Consulum maris non recipienda si confirmat, secus si revocat primam, ibid. 103.
Appellatio à sententia arbitrorum non recipienda, ibid. 104.
Appellatio contumacis non recipienda, ibid. 105.
Appellatio non recipienda si interponatur ab eo qui post sententiam postulavit diem ad solvendum, ibid. 107. & seq.
Appellatio interposita ab eo cuius non interest, non recipienda, ibid. 109.
Appellatio interposita à confesso non est recipienda, ibid. 110.
Appellatio an recipienda in causa executiva, ibid. 114. cum seq.
Appellandi facultas renunciatur in obligatione guarentigia, ibid. 118.
Appellatio in causa executiva pro legato vel condemnatione *infra decem salvis* admittenda est quoad vtrumque effectum, ibid. 119. cum seq.
Appellatio recipienda non est in iudicijs mere possessorijs saltim quoad suspensivum, ibid. 128. & seq.
Appellatio an admittenda in interdicto ex remedio *l. fin. C. de edict. diu. Adria. toll.* ibid. 130. & seq.
Appellatio non recipienda in causa minoris summæ, ibid. 133.
Appellatio non recipienda in causis spectantibus ad ædificia & servitutes eorum quæ sunt de iurisdictione Ædilis, ibid. 133.
Appellatio recipienda non est de condemnatione prolocato, vel pro rebus ad certam partem fructuum, vel sub tributo receptis, ibid. 134. & seq.
Appellatio an recipienda sit in causa dotis, ibid. 135. & seq.
Appellatio an recipienda sit in negocijs fiscalibus, ibid. 138.
Appellatio frivola recipienda non est, ibid. 140. cum seq.
Appellatio à nullo gravamine recipienda non est, ibid. 143. cum seq.
Appellatio à sententia legali frivola est, ibid. 145.
Appellatio ab eo quod Iudex tenetur facere frivola est, ibid. 146.
Appellatio in his quæ dilationem non patiuntur non recipienda quoad suspensivum, ibid. 147.
Appellatio an recipienda à declaratione iniustæ capturæ, ibid. 148. & seq.
Appellatio denegata per legem intelligi debet negata quoad vtrumque effectum, ibid. 152.
Appellationis denegatio odiosa est, & stricte interpræ-tanda, ibid. 153.
Appellatio à tribus sententijs conformibus deneganda quoad vtrumque effectum, ibid. 154. & seq.
Appellatione denegata an nullitas vel recursus denegentur, ibid. & 12.7.3.
Appellationis commissio intra quod tempus edenda, ibid. 162.
Appellans *infra sex* tenetur edere primitivum cum omnibus actis sub desertionis pœna, ibid. 164.
Appellatio non est recipienda à Iudice procedente appellatione remota, ibid. 150. & seq.
Appellans interpellandus iudicialiter est vt ei currat dilatio ad exhibendum primitivum processum, ibid. 170.
Appellato iniungenda est editio primitivi, ibid. 171.
Appellans cogitur exhibere primitivum per copiam authenticam, licet in eodem loco ambo Iudices procedant, ibid. 172. & seq.
Appellans onere edendi acta primitivi oneratur per forum, ibid. 180.
Appellans tertius admittendus etiam in causa non appellabili si docet quod sua interest saltim semiplene, ibid. 182.
Appellans tertius cogitur edere acta primitivi, ibid. 183.
Appellans ab interlocutione an admittatur ad probandum, ibid. 193.
Appellans à diffinitiva de iure civili admittendus est ad probandum, de iure canonico minime didiscitis testificatis, de foro non est admittendus si in prima instantia habuit dilationem etiam si non probaverit, ibid. 194. cum seq.
Appellans an admittendus ad probandum in materia obiectiva, ibid. 198. & seq.
Appellans an restituatur in integrum ad probandum, ibid. 197.
Appellanti admisso ad probandum quæ dilatio concedi debet, ibid. 205.
Appellantis morte hæres prosequi debet appellationem, aut stare iudicatis, ibid. 206.
Appellantis hæredi quod tempus concedatur ad prosequendam appellationem, ibid. 208. & seq.
Appellationis causa per horas expedienda est si prima instantia eo modo expedita fuit, ibid. 212.
Appellans & Appellatus in quibus differant non comparendo, ibid. 229.
Appellatus contumax obtinendo, an condemnetur in expensas, ibid. 230.
Appellatus qui non comparuit videtur appellationem frivolam despexisse, ibid. 233.
Appellationis evocatio vna cum toto negotio principali quando, & quo modo fiat. ibid. 239.
Appellatio requirit petitionem apostolorum vel introductionem intra quindecim dies, 12.3.22.
Appellatus adhærens appellationi non præstat aliam solemnitatem, ibid. 23.
Appellans arguit de iniquitate sententiam, & conqueritur de errore vel ignorantia Iudicis, ibid. 27.
Appellatio bis permittitur, ibid. 29.
Appellatio suspendit iudicatum, ibid. 30.
Appellationis Iudex inhibet Iudicem *à quo*, ibidem 73.
Appellationes recta via introducendæ in Supremo quas solemnitates requirant, 12.3.51.
Appellatio & querela in quibus differant. 12.7.11.

Appellatio omnis, quærela est; sed non omnis quærela est appellatio.
Appellatio interposita à sententia Prælati, procedentis tanquam Baro cui deferenda est, 7.4.30.
Apprehensores non de familia, sed auxiliatores particulares, plenè probant, 8.8.239.
Approbatus semel non potest amplius reprobari sine nova causa, 4.9.5.
Approbatio Pontificis, an sit de essentia veræ religionis, 7.4.42.
Approbatio Sedis Apostolicæ, vide *Apostolicæ.*
Aquandi ius non comprehenditur sub iure pascendi, 5.1.9.
Aquandi servitus, Vide *Servitus.*
Aragonum & Navarræ Regna in Hispania comprehenduntur, 2.5.25.
Arbitrorum electio, iuxta concordiam contentionum, ad quem pertineat, 7.1.114.& 120.
Arbitri isti an sint Iudices, & qua iurisdictione fungantur, ibid. 119.
Arbitri infra quinque dies terminare dubium debent, ibid. 120.
Arbitrorum quilibet non potest procedere sine alio, ibidem.
Arbitri nominatio differri nequit, ob non solutas expensas, ibid.
Arbitri terminum quinque dierum prorogare nequeunt, ibid. 122.
Arbitrorum vota extra terminum lata nullius momenti sunt, ibid.
Arbitri summariè procedunt, ibid. 124.
Arbiter pro Ecclesia, an possit esse laicus, ibid. 135.
Arbitri nominatio regulariter respicit officium non personam nominati, ibid. 136.
Arbitrium liberum hominis nunquam læditur ab influxu cœlesti, 7.3.79.& seq.
Arbitrium Iudicis regulari debet iuxta leges in similibus disponentes, 8.8.202.
Arbitrium amplissimum Iudicibus fori concedunt in coarctandis dilationibus probatorijs, 11.1.29.
Arbitraria est forma procedendi per *compareant partes*, 11.3.67.
Arbitri iurisdictionem non habent sed nudam notionem, 13.1.47.
Arcabusij explosio etiam si non vulneraverit, comprehenditur sub bulla Iulij III. Pontificis, 7. 2. in textu.
Arcabusij delatio,& explosio, vide *Delatio, Explosio.*
Archiepiscopus Valentinus habet primam vocem Brachij Ecclesiastici in Comitis, & admittitur ad officia Generalitatis, 3.1.41.
Archiepiscopus est superior suffraganeorum præsertim in actu visitandi, 7.4. 132.
Archiepiscopos, quam iurisdictionem, exerceat in districtu suffraganei, ibid. 134.
Archiepiscopus litigans coram laico an teneatur respondere ad positiones, 10.2.38.& seq.
Archiepiscopi dignitas ad instar Archiflaminis erecta fuit, ibid. 47.
Archiepiscopus compelli non potest iurare inconsulto Romano Pontifice, ibid. 51.
Archiepiscopus cui subest, ibid. 53.
Archiepiscopalis dignitatis sublimitas, ibid. 54.
Archiepiscopi persona nulli laicorum subiecta est, ibid. 61.
Archiepiscopus litigando de mero facto possessionis in Regia Audientia agnovit iurisdictionem, sed non potuit subijcere personam, ibid. 63.
Archiepiscopus respondendo semel paruit & assertioni ipsius standum, ibid. 72.
Archivum publicum ad quid institutum, 10.4.26. cum sequent.
Archivum Curiæ Iudicis Ordinarij in civilibus Valentiæ publicum est,& in eo registrantur instrumenta extra Regnum confecta, ib. 25. & seq.
Archiva Curiarum Gubernationis & Baiuliæ generalis auctoritatem habent in rebus ad eas spectantibus & non amplius, ibid. 36.
Areopagitæ noctu iudicabant,& quare, 8.9.42.
Argumentum à contrario sensu non procedit in dispositionibus negativis, 3.3.20.
Argumentum à contrario sensu validum in iure est, 5.3.37.
Argumentum ab aliquo animali ad hominem procedit in corporalibus, 7.3.104.
Argumentum à defectu Ordinis, ad iurisdictionem spiritualem, vel è contra non procedit, 8.8.303.
Armorum genus non probat excessum à moderamine inculpatæ tutelæ, in repentinis, ibid. 114.
Armorum qualitas occidendi animum deliberatum indicat, ibid. 80.
Armoniam profitentur Principes, Reges, & Imperatores, 8.10.165.
Articulorum libellus. Vide *libellus.*
Articuli impertinentes, Vide *Capitula.*
Articuli ad probandum regulariter non admittuntur lapsis dilationibus, 11.2.47.
Articulorum copia conceditur in Regno Valentiæ secus in Regno Castellæ in quo interrogatorij non conceditur, ibid. 54.
Articuli non sunt de substantia Iudicij, ibid. 55.
Articuli suscitati completa dilatione forali deliberatoria, non impediunt contestationem, 10.1.140.
Artis notariæ exercitium quibus patet in civitate, & in Regno, ibid. 60. cum seq.
Artis notariæ Proceres, vide *Notariæ.*
Artifex retinens rem sibi traditam ad operandum in suo artificio tenetur de furto, 8.8.30.
Assasinium comprehenditur sub bulla Iulij III. 7. 2. in textu.
Assertio fœminæ raptæ dicentis de consensu ipsius abductam fuisse, an excuset à pœna, 8.8.181.
Assessores Gubernationis vrbis,& Regni duo sunt, vnus ad civiles,& alius ad criminales, 2.3.25.
Assessores Gubernationis toga insigniuntur, ibid.
Assessor Gubernationis vltra Sucronem toga insignitur, ibid.
Assessores Gubernationis naturales esse debent, ibi. 27.
Assessores Gubernationis Vrbis adinvicem substituuntur, ibid. 40.
Assessores Baiulæ generalis qui sint, & qualiter decorentur, 2.4.21.& 29.
Assessoris Ordinariorum munus non requirit qualitatem nuptiarum vt cætera officia Vrbis, 4.5.14.& 15.
Assessoris etymon,& natura, 6.5.2.
Assessores Consiliarij dicti,& quare, ibid. 4.
Assessores Comites dicebantur olim,& ab eis deducitur origo huius dignitatis, ibid. 6.
Assessores Iovis qui, ibid. 9.
Assessoris munere functi præstantissimi viri, ib. 10.
Assessoris munus ad quid introductum fuit, ibid. 14.
Assessoris officij antiquitas, ibid. 19.
Assessoris,& Iudicis, aut Magistratus officia incompatibilia sunt vbi discreta reperiuntur, ibid. 25.
Assessores à iure non vtebantur iurisdictione, ibid. 27.
Assessor Iudicis Ecclesiastici esse potest laicus, ibid. 28.
Assessores qui habeant iurisdictionem hodie, ibid. 29. & 30.
Assessoris necessarij, consilium sequendum omnino est, ibid. 32.
Assessoris assumpti votum, an sit consultivum, vel decisivuum, ibid. 35.
Assessor an expiret mortuo Officiali, ibid. 38.
Assessor an revocari possit, ibid. 42.
Assessoris officium an sit dignitas, ibid. 48.
Assessor fuitur omnibus privilegijs concessis Officiali, cui assidet, ibid. 50.
Assessor æquali honore tractandus, ibid. 53.

SYLLABVS RERVM,

Assessores an possint dicere ius in propria domo, & quo nomine,ibid.66.
Assessor an possit fungi munere Advocati in sua Curia,ibid.71.
Assessoribus Gubernationis an prohibeatur munus Advocati,ibid.73.
Assessor an possit patrocinari causam appellationis coram Iudice superiori,ibid.74.
Assessoribus generaliter interdictum est patrocinium causarum,ibid.76.
Assessoria quælibet totum hominem requirit, ibid. 78.
Assessores Ordinariorum an sub hac dispositione comprehendantur,ibid.81.
Assessor an possit alteri Advocato aperire modum advocandi,ibid.82.
Assessores non possunt puniri per Magistratum,cui assident,ibid.85.
Assessores Ordinariorum sportulas, sive salarium sententiarum lucrari minimè possunt,ibid.88.
Assessor Baiuliæ generalis in quibus casibus lucrari salarium possit,ibid.89.
Assessor Capitaniæ generalis non lucratur sportulas, sive salarium sententiarum ex foro, ibid. 90.
Assessor Baronis non habens salarium ab eo, an vtiliter exigat à partibus litigantibus,ibid.92.
Assessores quas qualitates habere debeant, ibid.93.
Assessores an exteri esse possint, ibidem.101.
Assessores an substituere possint,ibidem,103.
Assessorum electiones,ibid.129.
Assessores à iure non obtinent iurisdictionem, 7. 4. 130.
Assessoribus ordinatiorum non debetur salarium in prima nec secunda instantia, neque eorum subdelegatis,13.4.21.& seqq.
Assessor Baiuli percipit salaria sententiarum in Patrimonialibus,ibid.22.
Assessor Baiuli hodie neque in patrimonialibus potest percipere salaria sententiarum primę instantiæ,ibid. 29.
Assessores Gubernationum neque in prima neque in vlteriori instantia percipere possunt salaria sententiæ etiam si procedant ex commissione, dum sit de re spectante ad suam iurisdictionem,ibid.23.
Assessor Gubernationis relationem faciens in Regia Audientia de lite lucrari potest dimidium salarij sententiæ,ibid.38.
Assessores Ordinis Montesiæ post vnionem desumuntur ex Senatoribus Regiæ Audientiæ Civilis,7.4.24.
Assignationes coram Iudicibus habendæ quæ dicantur,11.3.64.
Assistiarum causæ ad Iuratos privativè spectant, 4. 3. 40.
Assistentia in rixa facit iudicium,7.1.161.
Associati quando assignandi sunt iudici delegato per dominum directum,6.3.24.
Associati nominatio,si desumendus sit ex Regio Concilio, non pertinet ad dominum directum, sed ad ipsum Concilium,ibid.27.& 30.
Associatus de Regio Concilio præcedere debet cuicunque iudici,ibidem.32.
Associantes delinquentem cum sclopo quando teneantur pœna delationis ad malos vsus, 8.8.149.
Associatus dandus est iudici ordinario recusato, 10.1. 204.
Associato & ordinario discordantibus in sententia quid fiendum,10.1.207.
Associato recusato quid fiendum,ibid.208.
Associatos Iudices impetrans in Supremo tenetur deponere portionem salarij sententiæ eis debitam, 13. 4.57.
Associatos impetrans ad articulum recusationis nil amplius deponere tenetur quam contentum in pragmatica, quia loco pœnæ est,ibid.58.
Astrologiæ iudiciariæ vsus reprobatur ab antiquo,7.3. 50.& seq.
Astrologia naturalis à nemine reprobatur,ibid.60.imò approbatur,99.
Astrologia superstitionibus mixta, ab omnibus reprobatur.ibid.61.
Astrologia infici potest ab idololatria.ibid.65.
Astrorum scientia fuit Theologia Ethnicorum, ibid.
Astrorum influxus necessarios asserere, est hæreticum dictum,ibid.66.
Astrologia solum consequitur coniecturalem quandam præsumptionem,mediam inter necessarium, & possibile,ibid.71.
Astrologia naturalis solum differit de his,quæ ex causalitate naturali provenire possunt, ibid.72.
Astrorum influxus vis,iuxta Divi Dionysij Areopagitæ dictum,ibid.73.
Astrorum influxus vis iuxta Divum Thomam & Aristotelem.ibid.74. & seq.
Astra an moveant animam rationalem, ibid.76.
Astrologi quo pacto possint differere de vitæ duratione,ibid.83.
Astrologi inspicere nequeunt Christi nativitatis thema,vt ex ea eventus vitæ ipsius scrutentur, bene vero ad radicem motum Planetarum, ibid. 85. & seq.
Astrologi nequeunt inspicere Nativitatem B. Mariæ ad percipiendos eventus,ibid.88.
Astrologia non potest iudicare de futuris excedentibus causalitatem physicam,& naturalem, ibid.91.
Astrologi interrogationes iudicare nequeunt, ibid. 92.
Astrologus an vanæ observantiæ vitium aliquando incurrat,ibid.98.
Astrologia pura, & naturalis permissa omnino, ibid. 99.
Astra operantur in inferioribus motu,& lumine, ibid. 102.
Astra operantur in animalibus sensibiliter, ibid.103.
Astra quo pacto sint causæ in sublunaribus, ibidem 105.
Astra an sint signa ad placitum,vel naturalia,ibid.106. & seq.
Astrologus an possit prædicere aliquid de actibus ad arbitrium spectantibus,ibid.107.
Astrologi Christiani quo pacto loqui debent, ne ex dicto determinetur actus voluntatis,ibid.110.
Astrologus actum voluntatis determinans in suis prædictionibus,errat in Theologiam,& Philosophiam, ibid.114.
Astrologi an possint dicere aliquid quoad futura contingentia,ibid.115.& seq.
Astra signa naturalia sunt,ibid.119.
Astra non sunt signa necessaria, sed possibilia, ibid. 124.
Astra an sint signa ad placitum Dei,ibid.125.
Astrologi an possint dicere aliquid de morte violenta, percussionibus,& his similia,ibid.127.
Astrologi rerum coniectura vtuntur,ibid. 128.
Astrologi an artem perfectè adquirant, ibid. 129. & seq.
Astronomiæ præcepta,quoad motus stellarum necessariò computantur,& colliguntur.ibid.136.
Astra per aërem, tanquam per vehiculum mittunt influxus,ibid.143.
Astra sunt igneæ naturæ,ibid.153.
Astrologorum iudicium de gemellis. ibid. 161. & seq.
Astrologi quamquam non conveniant inter se, inde ars non afficitur,ibid.173.
Astrologi quamquam errent, non inde vanam scientiam reddunt, ibid.175.
Astrologorum discordantes opiniones, quo pacto à sapientibus ad concordiam redigantur, ibid. 177.
Astronomiæ non Astrologiæ est descriptio circulorũ. distantiarum,

distantiarum,dimensio,motuumque calculatio,ibid. 178.
Astrorum nomina approbata in sacra Pagina, ibid. 207.& seq.
Astra, & constellationes nominibus Christianis illustrata,ibid.215.& seq.
Astrorum aspectus quomodo observentur, ibidem 221.
Astrorum scientia difficiliter adipiscitur, ibid.223.
Astrorum natura, motus,& virtutes,quomodo ab hominibus percipiantur,ibid.225.
Astrologus fuit Christus, & plures Sancti, ibidem 230.
Astrologi Reges,atque Imperatores,ibid.234.
Astrologi plures appellantur, qui alias artes profitentur,ibid.235.
Astrologiæ vsus non est vulgarizandus,ibid.237.
Astrologia quibus necessaria,ibid.238.
Astrologiæ vtilitas, ibid.240.
Astrologum in dubio prædixisse, ex scientia naturali est credendum,ibid.241.
Astrologus non potest prædicere particularia, ibid. 242.
Astrologus prædicens actus per voluntatem determinatos,puniendus,ibid.244.
Astrologus asserens necessitatem influxus, vel prædictionis, est suspectus de hæresi,ibid.243.
Astrologus futura contingentia prædicens, quæ nullam habent connexionem cum causis naturalibus, est suspectus, ibid.241.
Astrologus prædicens actus liberi arbitrij, vel contingentia, non necessariò, nec probabiliter,sed conjecturaliter puniri non debet,ibid.246.
Astrologus vtens libris prohibitis puniendus est, alio non edocto,ibid.247.
Astrologus prædicens aliquid de statu Sedis Apostolicæ,vita Pontificis,&c. puniendus est,ibid.249.
Astrologus condiens figuram cœlestem contra præcepta veræ Astronomiæ, vtitur scientia divinatoria, ibid.250.
Astrologus, vel quilibet aliusi vtens electionibus ad humanos actus omnes,suspectus est,ibid.252.
Astrologus adhibens principia non physica ad iudicium desumendum,superstitiosus est,ibid.253.
Astrologus asserens se posse cognoscere ea, quæ in mente hominum recondita sunt, suspectus redditur, ibid.254.
Astrologus, vel quilibet vtens ad vitandos influxus rebus naturaliter non aptis, superstitiosus est, ibid. 255.
Astrologus vtens instrumentis, incognitis, characteribus exquisitis, numeris paribus,vel imparibus, nominibus nati, vel parentum,mensis, vel anni, & sic similibus,maleficus est,ibid.256.
Avaritia in Consiliario, & Iudice condemnatur, 2.2. 103.
Audacia in iudicando reprehenditur semper, ibidem 100.
Auditores computorum Generalitatis quot,& quo officio fungantur,3.2.31.
Audientia Regia, quæ celebrabatur tempore Regis Martini,eadem cum nostra, 5.3.30.
Audientia Regia,vide verbo *Concilium*,& *Senatus*.
Auditores, vide verbo *Consiliarij*,& *Senatores*.
Audientia Regia habet superioritatem & iurisdictionem in toto Regno & iussa per proprios Apparitores vel satellites executioni mandat. 10.1.40. & 13. 3.8.
Audientia Regia cognoscit de mero facto possessionis rei Ecclesiasticæ,10.2.57.
Audientiæ verbalis origo, forma, & cognitio,11. 3.5. & seq.
Audientia verbalis dicitur miserorum præsidium,ibid. 46.
Audientiæ verbalis causæ,quæ sint, ibid.44. & seq.
Audientia Regia percipit salaria sententiarum in prima instantia,13.4.25.
Audientia Regia non percipit salaria sententiarum criminalium,ibid.40.
Audientia Regia ex interlocutionibus duas tertias salarij percipere potest,sed non solet vti,ibid.60.
Audientia Regia potest cognoscere de his quæ indirectè tangunt personas Ecclesiasticas quatenus conducunt ad factum possessionis, 10.2.59.
Audientia Regia incapax est cognoscendi de per ona Archiepiscopi,ibid.64.
Audientia Regia non habet Relatores extraordinarios,10.5.28.
Audientia Regia observat relationes secretas nisi à parte aliud petatur, ibid.30.
Audientiæ Regiæ sententia non valet si excedat summam quatuorcentum librarum quin tres saltim Senatores interveniant,12.1.12.
Auditor Capitaniæ generalis non potest percipere salaria sententiarum,13.4.24.
Audientiæ exercitio suspenso quid faciendum ne tempora appellationum pereant,12.1.54.
Aularum nostri Senatus distributio actualis, 2.2. 16. & 62.
Aulas Senatus potest Prorex coadunare, ibid.63.
Aulæ Senatus Valentini, quo pacto convocentur ad contentionum declarationes fiendas per Cancellarium iuxta concordiam,7.1.127.
Aulæ civiles, & suo in casu criminalis ad hoc vocantur,ibid.128.& seq.
Aureus quid importet apud nos,8.8.60.
Auctores approbantes vsum remedij extraordinarij defensionis oppressorum per viam violentiæ, 7.1. 59.
Auctores approbantes vsum Astrologiæ iudiciariæ, 7 3.99.
Auctoris necessitudo erga militiam Beatæ Mariæ de Montesa,7.4.1.
Auctor rixæ in dolo præsumitur,8.8.51.
Auxiliatores delinquentium mitius puniuntur quando non cooperati sunt in crimine,ibid.94.
Auxiliator homicidæ, vel alterius criminis qua pœna plectendus,ibid.98.
Auxiliatores Bannitorum,vide verbo *Receptatores*.
Auxilium ante delictum, vel in eo ipso, pari pœna puniendum, 8.8.91.
Auxilium post delictum mitius punitur,ibid.92.
Auxilium ante delictum si est remotum, mitiùs punitur, ibid.93.

B.

BAiuli Generalis Curia tertia est ordine,& præeminentia, 2.4.1.
Baiuli nomen diversas habet in iure significationes, ibid.2.
Baiulus apud authores linguæ Latinæ quis,ibid.3.
Baiulus apud nos est nomen dignitatis, & officij, ibid.4.
Baiulus generalis est Procurator Cæsaris,ibid.5.
Baiuli etymon,ibid.6.
Baiulus à baiulando dictus non ineptè,ibid.7.
Baiuli generalis præcipua cura qualis,ibid.9.
Baiuli officium à Regno capto introductum, ibid.10.
Baiulus erat Iudex Agarenorum,& Iudæorum,dum in Vrbe habitarunt,ibid.11.
Baiulus dat facultatem armandi fustes, naves,triremes, ibid.12.
Baiulus est Iudex criminum patratorum in litore maris,ibid.13.
Baiulus est Iudex causarum suorum officialium, ibid. 15.
Baiulus cognoscebat de crimine plagij patrato per Agarenos,ibid.14.

SYLLABVS RERVM,

Baiulo commissa cognitio contentionum Alcadiorum domus monetæ, ibid.15.

Baiulus cognoscit de quæstionibus piscationis in palude appellato la *Albufera*, ibid.

Baiulus cognoscit de fraudibus factis extrahendo à Regno bona prohibita,ibid.

Baiulus cognoscit de quæstionibus incilis villæ Algeziræ, vulgò nuncupati *la Cequia Real*,ibid.16.

Baiulus est Iudex fluminum, & molendinorum, atque riparum eorum in toto Regno, etiam in terris Baronum, ibid.16.

Baiulus est Iudex naufragij, etiam in terris Baronum, ibid.

Baiulus erat Iudex in causis fœminarum Domus pœnitentiæ, ibid.& 4.3.15.

Baiulus cognoscit de constructione molendinorum, clibanorum,& balneorum,2.4.18.

Baiuli iurisdictio ordinaria est,ibid.19.

Baiulus in patrimonialibus immediatè subest Principi, ibid.

Baiuli sententia in patrimonialibus non habet appellationem ad Regiam Audientiam,ibid.21.

Baiuli sententia in gradu appellationis quo pacto feratur,ibid.

Baiuli generalis iurisdictio prorogabilis, ibid. 22. & 23.

Baiulus delegare potest,ibid.

Baiulus antiquitus in electionibus officialium Vrbis pluribus præeminentijs fungebatur,ibid.24.

Baiulus plura amisit per expulsionem Agarenorum, ibid.25.

Baiuliæ generalis divisio,ibid.26.

Baiulus generalis vltra Sexonam civitatis Alonensis, & illius partis Regni titulo,decoratur, ibid.27.

Baiuli generales Assessores habent togatos, ibidem 29.

Baiulus generalis Vrbis,& Regni habet Locumtenentem generalem in officio à Rege creatum, ibid.30.

Baiulus generalis Alonensis tantùm habet Locumtenentes locales,ibid.

Baiulus Alonensis,Locumtenens Baiuli generalis Valentini appellatur in nostro iure,ibid.31.

Baiuliæ officiales numerantur,ibid.32.

Baiuli debent esse naturales,ibid.33.

Baiuli officium ob specialem dispositionem,nemo cogendus est subire,ibid.

Baiulus generalis comprehenditur sub dispositione fori deferentis iurisdictionem Advocato Fiscali in causis contentionum inter Officiales Regios, 7.5.10.

Baiulus generalis Regni Valentiæ assumendo ad causas appellationum Assessores ex Regia Audientia, assumit vere superiores,12. 2.6.

Baiuli Assessor,vide *Assessor*.

Balistæ explosio, etiamsi non vulneraverit, comprehenditur sub decreto Iulij Tertij,3.2.in text.

Bancus Regius, ad quem citantur Ecclesiastici Iudices delegati,quid apud nos sit,7.1.30.

Ad Bancum citatio quando procedat,ibid.196.

Banniti divagantes in commitiva,qua pœna puniantur, 8.8.124.& seq.

Bannitorum commitivæ, quas qualitates habere debent, vt pœna ordinaria pragmaticarum subintret, ibid.125.

Bannitorum divagatio qualis probanda est,ibid.126.

Bannitorum coadunatorum numerus, quomodo probandus,ibid.127.

Bannitorum delicta patrata per commitivam,quomodo probanda,ibid.128.

Bannitorum divagatio,an probari possit per testes singulares, ibid.129. & seq.

Bannitorum receptatores,vide verb. *Receptator*.

Bannitorum persecutio generalis,8.10.141.& 154.cum sequent.

Baptismi gradus in Ecclesia Dei qualis est,7.2.7.

Baratariæ crimen,an sit idem cum furto,8.8.26.

Barbosæ doctrina de auctoritate decretorum compilatorum per Gratianum discutitur,7.1.64.

Baroniarum causæ an possint evocari ad Reg.Audient. 2.2.36.

Barones non cognoscunt de crimine læsæ Maiestatis divinæ,& humanæ,falsæ monetæ,& plagij,ibid.37. & 6.1.64.

Barones habent iurisdictionem concessam,cumulativè in quatuor casibus contentis in foro 150. *Cur anni* 1604.& seqq.2.2. 38.& 6.1.65.

Barones in causis pœnarum impositarum per Regias pragmaticas habent iurisdictionem cumulativè concessam, 2.2.39. & 9. 1.65.

Barones in causis comitivarum an possint cognoscere, 2.2.40.

Barones non possunt operas imponere subditis,6.2.3.

De Baronibus Doctores qui tractant,6.1.47.

Baronis nomine comprehenduntur illustriores dignitates,ibid.48.

Baronum natura diversa,ibid.49. & 50.

Barones in Aragonia quam potestatem habeant, ibid. 51.

Baronis nomine in Catalonia, qui veniant, ibid.52.

Baronis nomine apud nos intelliguntur obtinentes merum imperium,& non alij,ibid.54.

Baro proprie quid sit,ibid.55.

Baronum iurisdictio privativè concessa est, tam in prima,quàm in alijs instantijs,ibid.56.

Baro quando dicatur gravare, vt locus sit recursui, ibid.58.

Baro deferens appellationi interpositæ ad Regia Tribunalia renunciat suo iuri,ibid.60.

Baro faciens actum per quem renunciatio similis iudicatur,facit causam evocabilem,& amittit illius cognitionem,ibid.61.

Baro,cuius persona offensa est, suspectus redditur ad iudicandum,ibid.63.

Baro an cognoscere possit de crimine falsæ monetæ, ex legitima materia confecta, sub signatura alieni Principis,ibid.64.

Baro non cognoscit de Militibus,aut fruentibus privilegio militari,ibid.67.

Baro non cognoscit de alio Barone,in sua terra delinquente,vel contrahente,ibid.68.

Baro non cognoscit de domino oppidi habente mixtum imperium,ibid.69.

Baro non cognoscit de condomino, vel combarone, ibid.70.

Baro non cognoscit de causa inter ipsum,& vassallum ibid.71.

Baro non cognoscit de famoso latrone, bannito, nec de receptante,ibid.72.

Baro non cognoscit de Regio officiali delinquente in sua terra,ibid.73.

Baro non cognoscit de vassallo obtinente salvam guardiam,ibid.74.

Baro non cognoscit quando reperitur in dolo, ibidem 75.

Baro non cognoscit de offensa facta officiali Regio, ibid.76.

Baro non cognoscit de crimine patrato dum Princeps reperitur in terra Baronis,ibid.77.

Baronum iurisdictio an deroget privilegio miserabilium personarum,vt vidua,pupillus, &c. ibid.79.

Baro non potest imponere vectigalia,ibid.83.

Baro concedit vniversitatibus suæ ditionis facultatem imponendi contributiones,ibid.84.

Baro potest visitare oppida suæ Baroniæ,ibid.85.

Baro potest evocare ad se causas suorum officialium, ibid. 86.

Baro an concedat officiali iurisdictionem Privativè ad se, ibid.87.

ET VERBORVM.

Baro potest mutare locum iurisdictionis, & causas extrahere à Baronia,ibid.89.
Baro an possit apponere officialem in oppido alieno, in quo habet merum imperium ad causas quæ sunt suæ iurisdictionis,ibid. 91.
Baronis an debeantur homagia,ibid.92.
Baro tenetur iutare obseruantiam privilegiorum Baroniæ,ibid. 94.
Baro cognoscit de delictis suorum Officialium,ibidem 96.
Baro an teneatur ad damna, ex male gestis per suum Officialem in officio,ibid.99.
Baro potest remittere pœnas,ibid.101.
Baro quando dicatur excedere in remittendo pœnas, ibid. 102.
Baro an possit remittere delicta extra territorium commissa à suo subdito,ibid. 105.
Baroni an competat privativè facultas remittendi delicta ad eum spectantia,ibid.106.
Baro non potest indulgere pœnas delationis armorum igneorum ad malos vsus,ibid. 104.
Baronis iurisdictio an spectet ad vsufructuariam tenutariam, vel quemlibet alium possidentem iure pignoris,ibid.110.
Barones non possunt eligi Familiares S. Officij Inquisitionis,7.3.41.
Baronum contentiones, ad quem Iudicem pertineant decidendæ,7.5.29.
Barones an habeant ius confiscandi 8.8.181.
Barones quamquam concessam habeant cognitionem criminum, quibus annexa est pœna confiscationis, non tamen bona confiscata sibi adquirunt, 8.9. 123.
Barones abutentes iurisdictione puniendi sunt, 10.1. 222.
Baronum Iudices,vide *Iudex*.
Baro qui Prælatus est forales dispositiones seruare tenetur in sententijs quas vt Baro fert, & ad Regios Iudices appellationes remittere,7.4.30.
Belli proximitas recto regimini noxia est,8.10.19.
Belluga explicatur, dum loquitur de transmissione inquisitionis,8.1.9.
Belluga scripsit antequam ederetur *for.12. de execut. rei iudic.* & sic de eius materia loquendo attendendus non est,13.2.41.
Benedictus Decimus tertius Ordinem Divi Georgij de Alfama vnivit,& incorporavit cum Ordine Montesiæ,7.4.11.
Beneficiatus quid probare debet,vt privilegio fori fruatur,7.1.174.
Beneficiati in sacris non initiati,an comprehendantur sub dispositione bullæ Iulij Tertij,7.2.5.
Beneficij collatio, an firmius reddat privilegium fori, ibid.23. & seq.
Beneficium quomodo requiratur iuxta Tridentinum ad privilegium fori, ibid.24.
Beneficium faciliùs amittitur,quàm tonsura,ibid.25.
Beneficium verbis, & facto amittitur, ibidem. 26. & seq.
Beneficium semel amissum,non recuperatur,absque noua collatione,ibid.27.
Beneficiatus,an teneatur habitum,& tonsuram deferre, ex Tridentino,ibid.28.
Beneficium supponit personam sacratam à tonsura,sicque ipsam non sacrat,ibid.30.
Beneficium datur propter officium,ibid.31.
Beneficiati quare recitare teneantur divinum Officium, ibid.39.
Beneficiati tenentur recitare ratione iustitiæ, ibid.40.
Beneficiatus non reportans fructus ad mediocrem sustentationem, an teneatur quotidie recitare, ibidem 41.
Beneficiati obligatio quoad recitandum,in quo distinguatur à sacris initiati,ibid.42.
Beneficij quæ causæ sint,ibid.50.& seq.
Beneficij,& officij æquiparatio in plurimis,ibid.51.
Beneficij spiritualitas à quo proveniat,ibid.53.
Beneficiatus in minoribus comprehenditur sub dispositione bullæ,ex idemptitate rationis,ibid.55.
Beneficiati possunt contrahere nuptias,ibid.20.
Beneficium restitutionis in integrum, vide *Restitutio*.
Beneficij regularis incapax, est pariter incapax pensionis super illud reservatæ,8.9.133.
S.Bernardus quomodo depinxit Milites Templarios,13.1.41.
Birroarij reos persequentes, quod crimen committant extorquendo pecunias ab ipsis,8.8.23.
Birroarij, & cæteri de familia inferiores possunt committere crimina baratariæ,concussionis,& alia similia,ibid.27.
Birroarij, & cæteri Satellites non sunt testes integræ fidei,ibid.229.
Birroarij,& cæteri Satellites probant in criminibus levibus,ibid.230.
Birroarij, & cæteri Satellites, an faciant iudicium ad torturam,ibid.231.
Birroarij in his, ex quibus vtilitatem habere possunt, non sunt integræ fidei, ibid.
Birroarij probant in criminibus difficilis probationis si alio vitio non laborant,ibid.234.
Birroarij plures an plenè probent in criminalibus,ibid. 235.
Bonorum *de realengo*,natura,& origo,2.5.44.
Bonorum *de realengo*, iurisdictio est penes iudices laicos,etiamsi ab Ecclesia, vel Ecclesiastico possideantur,tam in hac,quàm in Diœcesi Orcelensi, ibidem 99.
Bona *de realengo*, deferuntur ab intestato proximioribus Clerici,& è contra,ibid.110.
Bonorum *de realengo*, iurisdictio est penes Regem, etiamsi agatur actione personali,5.1.23.
Bona fideicommisso, vel maioratui perpetuè suppositа non tenentur ad solutionem quindennij, ibid. 115.
Bona fideicommisso suppositа, plerumque alienantur, ibid. 122.
Bona Ecclesiæ, aut vniversitati quæsita, inalienabilia fiunt,ibid.123.
Bonum commune comprehendit priuatum, 3. 1. 114.
Bonum particulare respiciens non est lex, sed privilegium,ibid.
Bona Militum mole creditorum gravatorum venduntur,deductis his, quæ ad alimenta designantur, nisi suppositа maioratui,aut fideicommisso sint, 3.4.22. & 24.
Bona reservata Militaribus in executione ad instantiam priuati,non reservantur in executione fiscali, Generalitatis,vel Vrbis,ibid.34.
Bona confiscata ob crimen raptus cui applicentur,8.8. 173.
Bonorum publicatio, an comprehendat bona sita in alieno territorio,8.9.109. & seq.
Bona alodialia non adquiruntur Fisco per publicationem,sed domino directo iuxta foros,ibid.121.
Bona confiscata per Iudicem inferiorem, an comprehendant bona sita extra territorium iudicantis, ibid. 122.
Bona confiscata per Baronem non adquiruntur ei, sed Fisco Principis,123.
Bona confiscata ob crimen Deum offendens, intelliguntur vbique sita sint,ibid.124.
Bona confiscata ob crimen offendens homines, quibus quærantur extra Prouinciam iudicantis, ibid. 125.
Bona fiscalia emens,securus remanet,secus si confiscata sint,vel debitoris Fisci,ibid.136.
Bona litigiosa emens,præiudicatur ex sententia lata sine citatione illius,cum eo,quem principaliter negotium tangit,ibid.137.

SYLLABVS RERVM,

Bonorum minor pars est accessio maioris, 13.1.41.
Bonorum indivisibilitas nullam iacturam infert iurisdictioni, ibid.43.
Bona fides non desideratur ad præscribendum ius executivum, ibid.63.
Bonis mobilibus deficientibus transeundum est in executione ad immobilia, 13.3.15.
Bona privilegiata Nobilium quæ dicantur, ibid.17.
Bona preciosissima non solum licitari debent in loco situs & iudicij, verum in civitatibus Regni, & in confinijs, ibid.36.
Bona mobilia subhastanda sunt per decem dies, ib.31.
Bona immobilia subhastanda sunt per triginta dies forales, & decem amplius ex gratia, ibid.31.& seq.
Boale, sive *Bovalar*, quid sit, 5.2. 17.& 24.
Boalia apud Græcos, quid, ibid.18.
Boalis constitutio qua de causa apud nos inducta, ibid.22.
Bobadillæ doctrina impugnatur, quoad tradita de Ordine Montesiæ, 7.4.66.
Bovalar, nomen à quo derivetur in idiomate nostro, ibid.23.& 24.
Brachia Regnum repræsentantia in Comitijs generalibus tria sunt apud nos, 3.1.36.
Brachia apud Aragonenses quatuor sunt, ibid.37.
Brachia, sive status Regni apud omnes nationes sunt tria, ibid.38.
Brachiorum distributio in Ecclesiasticum, Militare, & Regale antiquissima est, ibid.39.
Brachium in quo differat ab Stamento in nostro Reno, ibid.40.
Brachium Ecclesiæ olim ex quatuordecim vocibus constituebatur, hodie novem cum decem vocibus constat, nova adiectione vocis Alcantaræ, ibid.43.
Brachij Ecclesiastici voces enumerantur, ibid.
Brachij Ecclesiastici Syndicus quis sit, vel esse debeat, ibid.45.
Brachij Ecclesiastici voces antiquæ cum novis conferuntur, & explicantut, ibid.49.
Brachij Ecclesiastici voces, quos substituere debent, ibid.54.
Brachij Ecclesiastici voces, substitutos in Vrbe habere compelluntur, ibid.55.
Brachium Militare ex quibus componatur, ibid.56.
Brachium Militare ordinem non observat in sedendo, neque in sententiam ferendo, ibid.65.
Brachij Militaris voces, si aliquando graduandæ sint, id fit sorte, ibid.66.
Brachij Militaris Syndicus quis, & de eius electione, ibid.67.
Brachij Militaris deliberationes fiunt ex concordi voto, & nemine discrepante, ibid.72.& 73.
Brachij Militaris electi quo pacto, & per quos nominentur, ibid.74.
Brachij Militaris singuli possunt intervenire in cœtu electorum, & habent votum consultivum in quacumque re, ibid.77.
Brachij Regalis, sive domanialis voces, ibid.78.
Brachij Regalis Syndicus, est Syndicus Vrbis, qui ad Rationalatum eligitur, ibid.79.
Brachij Ecclesiastici electiones ad officia Generalitatis, 3.3.1.
Brachij Militaris electiones ad hæc officia, ibid.2.
Brachij Regalis electiones ad ipsa officia, ibid.3.
Brachij Militaris singulares, non comprehenduntur sub dispositione aggressionis domus alienæ, vulgo *trencament de alberch*, 8.8.118.
Brachij Ecclesiastici, vel Militaris vasalli, non comprehenduntur sub dispositione inducente confessionem ex fractione carceris, 8.9.68.
Bullarum retentio, quãdo in Regno in vsu sit, 7.1.198.
Bullæ Pontificiæ approbantes praxim nostram, quoad contentiones, & concordiam interpretandam, ibid. 211.
Bullæ Pontificiæ ex quibus resultat approbatio compellendi Ecclesiasticos contumaces per remedia prætoria, ibid.214.
Bulla Pontificia approbans Regaliam cognitionis exemptorum, ibid.208.
Bulla Iulij III. concedens Regi nostro cognitionem in certos Clericos, certa crimina patrantes, 7. 2. in tex. & num.1.cum seqq.
Bulla Clementis Octavi expenditur, ibid.64.
Bulla Iulij III. vtrum comprehendat Beneficiatos in minoribus, vide *Beneficiati*.
Bulla Iulij III. post Tridentinum interpretari debet, vt effectum sortiatur, 7.2.48.
Bullæ Pontificiæ in quibus Milites Calatravenses veri Religiosi dicuntur, & tales tractantur à Sede Apostolica, 7.4.51.& seq.
Bulla erectionis Ordinis Montesiæ, 7.4.94.
Bulla incorporationis Magistratus Montesiæ in Regia Corona Aragonum, per modum administrationis perpetuæ, ibid. 166.

B.

Cadavera damnatorum sepeliri nequeunt inconsulto Principe, 8.9.111.
Cadavera damnatorum, an gaudeant immunitate Ecclesiæ, ibid.112.
Calculatio motus Astrorum ad Astronomiam non ad Astrologiam spectat, 7.3.178.
Calatravensis Ordo admittitur in Comitijs, 3.1.43.
Calatravæ vox in Brachio Ecclesiastico spectat ad Præceptorem de Bexis, qui est ex eo ordine, ibid.52.
Calatravensis Ordinis filiatio est Ordo Montesiæ, 7. 4.7.
Calatravensis Ordinis privilegia concessa Ordini Montesiæ, ibid.13.
Calatravæ Ordo exemptus à potestate, & iurisdictione Ordinarij, 7.4.86.
Calatravæ Ordo habet iurisdictionem spiritualem, quæ spectat ad Administratorem perpetuum, ibid. 99.
Calatravæ Ordo eligit Priorem ex se ipso, ibid.116.
Calatravæ Ordo nullam superioritatem obtinet in Ordinem Montesiæ, præterquam in actu visitationis, qui commissus fuit Magistro illius, ibid.131.
Calatravæ Militia Ordinis Cistercienfis est, & vna Religio cum ea, 7.4.57.
Calumniæ iuramentum, vide *Iuramentum*.
Calumnia restitutionis in integrum imploratæ adversus sententiam allegari debet vt executioni mandetur præstita cautione, 12.6.39.
Cambiorum Nundinalium Causæ evocari ad Regiam Audientiam semper possunt, quia privilegijs mercaturæ non gaudent, 11.4.34.
Campaneam divagari, vide *Banniti*.
Cancellariæ nomen dupliciter sumitur, & ex hoc explicantur, 2.2.147.
Cancellariæ nomen impropriè tribuitur Regijs Auditorijs, sive Audientijs, ibid.149.
Cancellariæ officiales qui, ibid.150.
Cancellarius quis tempore Romanorum, ibid.153.
Cancellarij nominis derivatio, ibid.153.
Cancellarius Coronæ Aragonum, esse debet Prælatus magnus, vel notabilis persona Ecclesiastica, ib.154.
Cancellarius Academiæ Valentinæ, est Præsul Valentinus, 4.3.73.
Cancellarius Regius est Iudex contentionum, 7.11.per tot.
Cancellario, per quem præsentandus est processus contentionis, ibid.225.
Cancellarius intra triginta dies declarare debet contentionem, ibid.
Cancellario intra terminum non declarante res est decisa ad favorem Ecclesiæ, ibid.

ET VERBORVM.

Cancellarius quomodo formet proceſſum contentionis,ibid.126.
Cancellarius ad intermedia magni momenti ſolet Senatores vocare,ibid.131.
Cancellarius quid diffinire poſſit in iudicio contentionis,ibid.132.
Cancellarij ſententia quo pacto concipiatur,ibid.133.
Cancellarij ſententia,an admittat appellationẽ,ib.134.
Cancellarius de conſenſu Curiarum terminum prorogat,ibid.121.
Candidatos proponere ad Senatoriam dignitatem,cui incumbat,2.2.63.
Candidati proponendi forma,ibid.68.
Canones decreti Gratiani, quam auctoritatem obtineant,7.1.61.& ſeq.
Canones deſumpti ex ſcriptis Patrum,Pontificum, atque ex Concilijs, auctoritatem Canonicam habent, ibid.65.& ſeq.
Canones viam violentiæ approbantes,ibid.66.
Canonici Iuris dubium tollitur per ſtatutum,ibid.185.
Canonicas Horas recitare,ad quos pertineat , 7.2.33. & ſeq.
Canoniſtis Doctoribus competit tractatio quæſtionum moralium fori interni,7.4.46.
Canoniſtis ac iuriſperitis,non Theologis competit reſolutio eorum quæ ſunt fori externi, ibid.
Canonicorum almæ Sedis Valent. vnus admittitur in cœtu Curatorum operum publicorum,appellato *de murs,y valls*,vt nomine Cleri interveniat,4.11.21.
Cantabrica lingua,an ſit illa,quam primùm Tubal adduxit in Hiſpaniam,8.9.3.
Capitalis ſententia in Militem exequi non poteſt , inconſulto Principe,4.2.7.
Capitalis inimicitia facit iudicium ad torturam contra inimicum,etiamſi alij aſſiſtant in rixa , 7.1.168.
Capitalis pœna debetur ex aggreſſione alicuius habitaculi,8.8.119.
Capitalis pœna impoſita Militaribus exequi nequit inconſulto Principe cum tranſmiſſione proceſſus, 8.9.90.
Capitalis pœna vide *Pœna*.
Capituli almæ Sedis Valentinæ Syndicus,eſt Syndicus Brachij Eccleſiaſtici tam in Curia,quàm extra, 3.1.45.
Capitulum almæ Sedis habet interventum in Curia, & admittitur ad officia Generalitatis,ibid.43 .
Capitulum Sedis Sogobricenſis etiam,ibid.
Capitulum Sedis Dertuſenſis,ibid.
Capitulum Sedis Orcelenſis,ibid.
Capitulum vices totius Cleri Diœceſis ſuſtinet,3.2.22.
Capitulum almæ Sedis non eſt protector Academiæ Valentinæ,4.3.72.
Capitulum Almæ Sedis Metropolitanæ Valentiæ tanquam idoneum admittitur abſque cautione in iudicialibus quæ cautionem deſiderant,12.3.87.
Capitula probatoria impertinentia ad cauſam an reijcienda ſint iuxta foros,10.2.27.
Caput levatorem dare quid dicatur,13.3.5.& ſeq.
Caplleutæ quo tempore perimantur,ibid.6.
Caplleutæ,emptionis Curiæ,& vltimæ addictionis ſive *de remata preus* praxis,ibid.8.
Captio perſonæ in civilibus ſecundum foros non conceditur niſi in ſubſidium , deficientibus bonis in quibus fiat executio,13.3.13.& 11.2.4.
Captura reorum quo pacto facienda,8.3.1.
Capturæ materiam qui tractent,ibid.
Capturæ apud nos praxis,ibid.4.
Captura quomodo fieri mandetur in cauſa accuſationis,ibid.7.
Captura perſonæ privilegiatæ,an facienda ſit, ibid.11.
Captura fœminæ honeſtæ quando procedat , ibid.12.
Captura indebite fit ratione loci,ibid.16.
Captura in Eccleſia fieri nequit ratione immunitatis, ibid.17.
Captura an fieri poſſit in palatio Principis, ibid.20.
Capto reo an morbus diem differat,8.6.36.
Caracter an imprimatur ex ſuſceptione primæ tonſuræ, 7.2.9.
Caracteres planetas , & ſigna ſignificantes ad catholicum vſum tranſlati,7.3.217.
Carcerari qui nequit pro debito civili, fruitur privilegio,ne conveniatur , niſi in quantum facere poſſit, 3.4.17.
Carcer eſt mala manſio,ibid.30.
Carcerari qui poteſt , excluditur à privilegio militari, ibid.26.
Carceris remedium quoad debita civilia , eſt ſubſidiarium deficientibus alijs bonis, ibid.30.
Carcerem paſſus pro debito civili , non vtitur privilegio militari,ibid.31.
Carceratum eximentes à manibus familiæ pœna legis Iuliæ Maieſtatis tenentur,8.8.96.& 104.
Carceris fractor fatetur crimen, & condemnatur nulla forali ſolemnitate obſervata,8.9.67.& ſeq.
Carceris fractor ſi ſit Brachij Militaris , vel Eccleſiaſtici,ſub hac diſpoſitione non continetur , & iudicatur iuxta ius commune, ibid.68.
Carceris remedium,vide *Captio*.
Cardinalis Convenarum Legatus Sedis Apoſtolicæ fuit,ad concordiam ineundam cum Rege Aragonum, ſuper competentia iuriſdictionis,7.1.26.
Cardinum cœleſtium diſtributio,7.3.199.
Carta de gracia quid ſit,13.3.46.
Cartuſienſis Ordinis vox pro Cœnobio de Valdechriſt,3.1.43.
Caſtellæ Senatus decreta in Aragonum Regnis exequi nequit in vim ſententiæ , vel alterius iuſſionis , 8.9. 127.
Caſtellæ lingua an derivetur à Latina,ibid.10.
Caſtellæ Regnum obſervat militibus regularibus privilegium fori,tanquam religioſis,non vero immunitatem à præſtatione vectigalium, 7.4.69.& ſeqq.
Caſtitatis votum an recipiat magis vel minus, ibid.60.
Caſtitas coniugalis non habet incompatibilitatem cum perfectione,ibid.61.
Caſtigatio non nocet,ſed medetur ſpecie nocendi , 8.10.163.
Caſta fœmina,ex divagatione meretrix redditur , 8.8.69.
Caſtitatis votum ſimpliciter neceſſarium an ſit,ad ſtatum religioſum,7.4.60.
Caſtitatis votum , an diſpenſabile ſit Religioſo in eo ſtatu permanenti,ibid.
Caſtitatis coniugalis votum,an includat aliquid concilij,ibid.
Caſuale crimen patratum in Eccleſia non lædit immunitatem,& ſic ex eo non amittitur,7.1.169.
Catalauni à Gallis iura monetariorum mutuarunt , & ab eis ad nos deducta fuerunt,2.6.14.
Cathedræ in Academia Valentina inſtitutæ ſunt ad omnes ſcientias edocendas,4.3.98.
Ad Cathedram moderandam electa eſt induſtria perſonæ,ibid.114.
Ad Cathedras moderandas aſcenditur per vigilias , labores,& ſtudia,ibid.115.
Cathedræ an poſſint moderari per ſubſtitutos, ib. 113.
Catholica nomina Planetarum,ſignorum , & conſtellationum,7.3.216.& ſeq.
Cauſæ civiles quæ poſſint evocari ad Reg.Aud. 2.2.31.
Cauſæ criminales quæ poſſint evocari ad Reg. Audientiam,ibid.32.
Cauſæ Gubernationum Regni , an poſſint evocari in prima inſtantia,ibid.33.
Cauſæ decimales,an ſint evocabiles in prima inſtantia, ibid.34.
Cauſæ executivæ an ſint evocabiles,ibid.35.
Cauſæ Baronum,& dominorum oppidorum,quo pacto evocentur,ibid.36.

SYLLABVS RERVM,

Causæ Baronum, vide verb. *Baro.*
Causæ exactionum iurium Civitatis, an evocari possint, ibid. 42.
Causæ exactionum iurium Generalitatis, an possint evocari, ibid. 43.
Causæ Patrimonij Principis, an sint evocabiles, ibid. 44.
Causæ delictorum officialium præcipuorum obtinentium titulum Principis, an sint evocabiles, ibid. 45.
Causæ custodiæ Vrbis tempore pestis, an sint evocabiles, ibid. 49.
Causæ spectantes ad statuta Academiæ Valentinæ, an sint evocabiles, ibid. 50.
Causæ decimales, vide verb. *Decimæ.*
Causæ spectantes ad Gubernatorem, vide verb. *Gubernator.*
Causæ spectantes ad Baiulum, vide verbo *Baiulus.*
Causæ appellationum à sententia Alcadiorum domus monetæ reservatæ sunt Regiæ Audientiæ omnino, 2. 6. 29.
Causa legitima existente curiales tenentur donativum concedere Principi, tam in foro fori, quàm in foro poli, 3. 1. 140.
Causa hæc non debet esse proxima, vt teneatur, ibid. 141.
Causa plerumque explicari non potest, ibid.
Causæ in prima instantia quando spectant ad Iudices ordinarios, 4. 2. 15.
Causarum devolutio ad Ordinarios, ob suspensionem exercitij Senatus, quomodo fiat, ibid. 26.
Causa publicæ vtilitatis, vt alicui ius quæsitum tollatur, qualis esse debet à iure, & foro, 4. 7. 22.
Causæ quæ requirantur ad privationem officij semel concessi per Principem, 6. 5. 44.
Causæ aliquæ sunt, quarum cognitio nun quam spectat ad Senatum, ibid. 204.
Causæ fidei ad Inquisitores privativè spectant, 7. 3. 6. & 43.
Causa fidei sufficiens est, vt reus pro quocumqne crimine detentus, illico Inquisitoribus tradatur, ibid. 7.
Causæ spectantes ad Inquisitores, ita eis relinquuntur, vt nec per viam violentiæ aliquis audiatur, ibid. 8.
Causæ Familiarium, & aliorum laicorum extra fidem, ad Inquisitores spectant ex iurisdictione Regia, sibi mandata, ibid. 9.
Causa criminalis quando dicatur, dum agitur de iurisdictione, 7. 5. 8.
Causæ ex mutatione personæ pronuntiantis non mutant naturam, ibid. 26.
Causa celeritatem desiderans non debet differri ob morbum rei, 8. 6. 40.
Causa fisci, & partis privatæ post publicationem quoad ritum, minimè differunt, ibid. 44.
Causæ criminales quarum pœna pecuniaria est, an infra biduum expediendæ, sint, 8. 9. 52.
Causæ ctiminales, quarum pœna est corporis afflictiva, an infra quadraginta sint expediendæ, ibid. 53.
Causa legitimæ absentiæ, an admittatur per procuratorem in processu contumaciæ, 8. 7. 32.
Causæ continentiæ exceptio est species declinatoriæ & statim terminari debet, 10. 1. 190. cum seq.
Causæ ad ordinarios devolutæ ex suspensione exercitij Regiæ Audientiæ non sunt iterum evocandæ, 10. 2. 122.
Causæ minoris summæ plerumque à Tyronibus patrocinantur, ibid. 125.
Causa concluſa admittitur probatio per evidentiam rei ibid. 238.
Causæ omnes summarie, & de plano tractandæ sunt in Regno Valentiæ, respectu habito ad solemnitates iuris, 11. 1. 1. & seq.
Causæ summariæ distinctæ à plenarijs secundum nostros foros reperiuntur, ibid. 3. & 12.
Causæ summariæ quæ sint, ibid. 6.
Causa summaria quæ dicatur, ibid. 7.
Causa summaria quas solemnitates excludat, ibid. 8.
Causa executiva lato modo summaria dicitur, ibid. 8.
Causæ omnes regulariter iudicio plenario tractari debent, ibid. 10.
Causæ summariæ ex quibus rebus fiant, ibid. 11.
Causæ summariæ secundum foros quæ sint. ibid. 14.
Causa ordinaria libelli solemnem oblationem exposcit, summaria non, ibid. 15. & seq.
Causa summaria necessitatem citationis non excludit, ibid. 18.
Causæ summariæ primum decretum, ibid. 19.
Causa summaria non admittit discutionem dilatoriarum, ibid. 20.
Causa ordinaria litis contestationem requirit, summaria non, ibid. 24. & seq.
Causa ordinaria plenas dilationes probatorias admittit, summaria breviores, ibid. 27. & seq.
Causa summaria an admittat dilationes probatorias in materia obiectiva, & impugnativa, ibid. 30. & 33.
Causa semel effecta summaria remanet summaria, ibid. 32.
Causa summaria conclusionem non requirit, ibid. 36.
Causa summaria sententiam patitur de probatis & non deductis, ibid. 38.
Causa summaria quid permittat si libellus offeratur, ibid. 39. vbi de correctione, & additione.
Causæ summariæ sententia in quibus faciat ius inter partes, ibid. 41. & seq.
Causæ summariæ an patiantur cumulationes, ibid. 43. & seq.
Causa proprietatis cumulanda cum causa possessionis si habeat admixtam proprietatem, ibid. 51.
Causa summaria quando admittat reconventionem, ibid. 52.
Causa ordinaria summariam absorbit, ibid. 55.
Causis summarijs privilegia concessa sunt favore actoris, ibid. 57.
Causæ viduarum summariæ tractandæ sunt, ibid. 61.
Causæ dotis omnes sunt summariæ, ibid. 75.
Causarum summariarum ritus à quo ex foris desumptus est, 11. 2. 34.
Causa summaria datur agenti ex vendito vel locato, ibid. 43. & 59.
Causa summaria servat quod tempora probatoria æqualiter partibus currant, ibid. 50.
Causa summaria non requirit solemnitatem ponendi articulos, ibid. 51.
Causæ summariæ regulares, & irregulares esse solent, 11. 3. 1. & seq.
Causæ quæ sint tractandæ in Audientia verbali, & quo ritu tractentur, ibid. 5. & 9. & 40.
Causæ extraordinariæ cognitionis ad quorum cognitionem reservabantur, ibid. 34.
Causæ verbales celeriter expediendæ, ibid. 38. & 44.
Causa verbalis non est nec esse potest si de debito in scriptis constat, ibid. 56.
Causæ Mercantiles quæ in scriptis admittant, 11. 4. 20.
Causæ Mercantiles non admittunt causidicos procuratores, ibid. 22.
Causæ mercantilis ritus, ibid. 24. cum seqq.
Causæ mercantiles quando evocari possunt ad Regiam Audientiam, & cum quibus qualitatibus transeant, ibid. 30. & seq.
Causę Consulatus obseruare debent capitula Barchinonensis Consulatus in his quæ per foros specialiter provisa non sunt, ibid. 29. & seqq.
Causæ cambiorum evocabiles sunt, ibid. 34.
Causæ mercantiles an supplicationem admittant si evocatæ sint, ibid. 38.
Causæ mercantiles maioris summæ tractari possunt in scriptis, ibid. 39.
Causæ mercantiles coram ordinarijs quando & quomodo possint tractari, ibid. 41. & seq.

Causarum

Cauſarum mercantilium privilegia renunciari poſſunt, ibid.44.
Cauſæ mercantiles non admittunt allegationes Advocatorum,ibid.46.& ſeq.
Cauſæ maioris ſummæ quomodo tractandæ in Curia Subiuſtitiæ,ibid.51.
Cauſæ minoris ſummæ primam tantum appellationem recipiunt,ibid.
Cauſæ cognitio ſemper intelligitur ſecundum naturam negotij,11.5.151.
Cauſa appellationis vide *Appellatio.*
Cauſa ſupplicationis, vide *Supplicatio.*
Cauſa maioris ſummæ duarum mille librarum,vel minoris de re fideicommiſſi ſucceſſivi ſemper pertinet quoad ſupplicationem ad Supremum, 12.3.36. & ſequent.
Cauſæ appellationum quæ recta via poſſunt introduci in Supremo,ibid.50.
Cauſæ ducendæ ad Supremum nulla parte petente,12.4.33. & ſeq.
Cauſa evictionis,vide *Evictio.*
Cauſa ſemel effecta ordinaria ſemper remanet ordinaria,13.2.66.
Cauſa minoris ſummæ tringinta librarum ex prima ſententia exequibilis eſt præſtita cautione,ibid.4.
Cauſæ tractandæ coram Prælato Barone regulandæ ſunt per foros,7.4.31.
Cauſæ civiles & criminales perſonarum ordinis Monteſiæ quomodo tractandæ.ibid.32.cum ſeqq.
Cautio iudicio ſiſti & iudicatum ſolui quæ ſolet præſtari in Curia conſulatus nuncupata *ſecuritat de Iuhi* nequiter extorqueri plerumque ſolet,11.4.49.
Cautio præſtanda in firma iuris per firmantem, 11.5.13.cum ſeq.
Cautionem offerenti antiquitus concedebatur mandatum *de manutenendo*, etiam ſi non probaſſet poſſeſſionem,ibid.61.
Cautio hæc non extenditur ad fructus,ibid.211.
Cautio oblata per poſſeſſorem ad conſervationem rerum reſtringitur,ibid.217.
Cautio quomodo præſtanda in ſummariſſimo iuris firmæ,ibid.219.
Cautiones ad firmas iuris diverſimode præſtantur in Regnis coronæ Aragonum,ibid.220.
Cautio iuratoria ad firmandum de iure admittenda eſt non habenti fideiuſſorem,ibid.221.
Cautio per ſupplicantem pro expenſis non admiſſa vel recepta in Regia Audientia an poſſit admitti, vel recipi in Supremo,12.3.57.
Cautio de rato quando admittenda,10.1.288.
Cautio idonea ab omnibus præſtanda eſt ad faciendam exequibilem ſententiam à qua ſupplicatum fuit,ibid.82.& ſeq.
Cautiones in Regno Valentiæ quorum periculo recipiantur,ibid.85.
Celera conſilia evertere ſolent,2.2.100.
Celeritas ingenij in cognoſcendo, non in deliberando laudatur, ibid.
Celeritas in exequendo, mora in deliberando requiritur ad optimum regimen,ibid.101.
Celeritas in puniendo aliquando neceſſaria,8.10.170.
Celeris punitio compeſcit crimina ſeditioſa, ibid.23.
Cœleſtis militia æquiparatur armatæ, 3.4.18.
Cœnobium S. Sepulchri Ordinis Ciſtercienſis conſervatum in Vrbe tempore Agarenorum, & in eo Chriſtiani mixti arabes fovebantur,quoad ſpiritualia, 4.3.86.
Cenſualis venditio eſt nullius momenti deficiente licentia domini obtinentis merum imperium,vniverſitatis vendentis,6.2.21.
Cenſualis contractu nullo,ob defectum licentiæ, penſiones ſolutæ non computantur in ſortem, ibidem 26.
Cenſus rei emphyteuticæ poteſt pertinere ad vnum, & dominium directum ad alium, 6.3.10.
Cenſuum reddirus in executione plura privilegia conceſſa ſunt, 13.2.67.
Cenſuum redditus quo tempore præſcribantur, 13.1.70.
Cenſus redditus ſi non ſolvantur intra decem dies comminationis iudicialis debitor condemnandus eſt ad luendum,13.3.22.
Cenſus vitalitius an comprehendatur ſub hac diſpoſitione,ibid.25.
Centenario poſſeſſio æquipollet immemoriali, 4.4.38.
Ceſſio transfert in ceſſionarium iura executiva, 13.2.81.
Ceſſio bonorum non prodeſt emptori, vel conductori vt à carcere liberetur,11.2.176.& ſeq.
Chirographi recognitio,vide *Scriptura privata.*
Chirographum iudicialiter recognitum paratam habet executionem,13.1.56.
Chriſtiani cum Agarenis commercium habere ſolebant,dum Hiſpaniam dominati ſunt,4.3.84.
Chriſtus Dominus Paſtorem ſe eſſe aſſeruit in hoc mundo, 5.1.6.
Chriſtus Dominus vrbanus,& affabilis fuit,6.5.59.
Chriſti Domini nativitas inſpici nequit,vt ex ea eventus vitæ ſciſcitentur, bene verò ad radicem motuum orbium cœleſtium percipiendam, 8.10. 85. & ſeq.
Chriſtus, vt homo, ſubijciebatur miſerijs vitam humanam conſequentibus,ibid.
Chriſtus aſſumpſit naturam humanam, modo mirabili, excedente omnem naturalem cognitionem, ibid.86.
Chriſtus Aſtrologus fuit,ibid.230,
Circularis motus primi mobilis quomodo percipiatur,ibid.135.
Circulorum deſcriptio ad Aſtronomiam ſpectat, ibid. 178.
Circulorum deſcribendorum in ſphæra ratio, ibi.179. cum ſeq.& 190.cum ſeq.
Ciſtencienſi Ordinis voces in Brachio Eccleſiaſtico,3.1.43.
Ciſtercienſis regulæ eſt Ordo Monteſiæ, & verè ſunt Religioſi,7.4.51.
Ciſtercienſis Ordo exemptus eſt à poteſtate, & iuriſdictione Ordinarij, 7.4.86.
Ciſtercienſis Ordinis privilegia communicata Ordini Monteſiæ,ibid.7.4.51.& 59.
Ciſtercienſis Ordinis fratres laici, capaces ſunt iuriſdictionis ſpiritualis,ibid.154.
Ciſtercienſis Ordo,an fuiſſet vnitus cum Ordine Monteſiæ, vide verb. *Vnio.*
Citatio ad bancum Regium, quomodo antiquitus fiebat in Cataloniæ Principatu,& Regno Valentiæ,7.1.30.
Citatio ad bancum Regium in vſu eſt, quoties agendum venit cum Eccleſiaſtico delegato,ibid.192.
Citatio ad bancum Regium, quibus in caſibus procedat,ibid.196.& ſeq.
Citatio ad bancum Regium non faciliter conceditur, ſed adhibita magna circunſpectione, quando aliter ſuccurri nequit, ibid.199.
Citatio neceſſaria eſt, ad hoc vt legitimè verſus quemlibet procedatur,8.7.2.
Citatio eſt de iure naturali, ibid.
Citationis materiam qui tractent,ibid.3.
Citandi reum abſentem praxis,ibid.4.
Citatio linearum qualis apud nos,ibid.5.
Citatio linearum non habenti domicilium in Regno, fit in loco delicti,ibid.6.
Citatio literarum ſubſidiariarum extra Regnum in criminalibus non eſt vſu recepta,ibid.7.
Citatio fienda in loco Curiæ per lictorem exequitur, ibid.8.

SYLLABVS RERVM,

Citationum linearum contumaciæ, quo pacto accusandæ sunt,ibid.9.
Citatio fienda extra locum Curiæ intra Regnum tamen,quomodo fienda,ibid.10.
Citatio vna pro tribus quando fiat,ibid.13.
Citatio per edictum iuxta forum,ibid.18.
Citatio vnica an sufficiat,ibid.23.
Citatio per edictum est requisitum necessarium,vt reus habeatur pro confesso,ibid.24.
Citatio quid continere debeat,ibid.25.
Citatio quo in loco facienda est, si domus in qua degebat reus tempore patrati criminis, demolita, vel diruta reperiatur,ibid.46.& seq.
Citatio facta ampliori termino, quàm statuto per forum,& pragmaticam an vitiet processum contumaciæ, ibid.49.
Citatio facta per literas citatorias,vel media commissione si fiat in die feriata, licet in loco Curiæ vtilis sit,vel è contra,an vitiet processum,ibid.61.
Citatio continens qualitatem criminis, quæ ex actis non verificatur,an vitiet processum,ibid.62.
Citatio ad pronuntiationem sententiæ extra locum assuetum specialis esse debet,8.9.49.
Citationes in Regno Valentiæ fiunt post oblatum libellum,10.1.22.
Citatio fit per iniunctionem libelli,ibid.
Citatio quid sit,ibid.23.
Citato per iniunctionem libelli novæ induciæ concedendæ non sunt,ibid.24.
Citatio semper necessaria est ad legitimandum Iudicium,ibid.25.& 36.
Citationis defectu Iudicia nulla efficiuntur,ibid.
Citatio personalis præsenti fienda est,ibid.26.
Citatio ad domum fieri potest latitanti, ibid.& seq.
Citatio per quos exequenda,ibid.33.
Citatione semel facta cum mandato constituendi procuratorem, cessat necessitas vlterioris citationis personalis,ibid.37.
Citationes factæ in loco ad citandum signato per inferiorem an evocata causa vtiles sint,ibid.38.
Citato extra Regnum tempus ad comparendum dari debet,ibid.43.
Citatio cui non est datum competens tempus ad comparendum inefficax est,ibid.
Citatio per edicta tantum est vtilis ad citandas incertas personas,ibid.47.
Citatio prima quando fieri vtiliter possit procuratori, ibid.49.& seq.
Citatio pupilli vel minoris quomodo fienda vtiliter, ibid.76.& seq.
Citatio vniversitatis quomodo facienda est,ibid.85.
Citationes Regni Valentiæ regulariter sunt libellatæ, ibid.101.
Citatio ad videndum iurare testes necessaria est, 10.2.199.
Citatio necessaria est ad condemnationem *infra decem salvis exceptionibus*,11.2.6.
Citatio necessaria est in admissione iuris firmæ positæ pendente iam lite,11.5.92.
Citatio an necessaria ad revocandam admissionem iuris firmæ iniustam & de facto concessam, ibid.226.
Citatio requiritur ad revocationem inhibitionis, ibid.227.
Citatio ad publicationem sententiæ qualis requiratur, 12.1.8. & seq.
Citatio ad appellationem qualis requiratur, 12. 2. 40. & seq.
Citatio contenta in litteris concedi solitis in Supremo emisso recursu quid contineat,12.3.54.
Citatio necessaria est in iudicio executivo, 13. 2. 15. & seq.
Citatio in executivis personalis esse debet nisi reus latitet & tunc sufficit facta in domo habitationis ipsius,ibid.18.
Civilia iudicia quomodo exercenda in personas Ordinis Montesiæ,7.4.33.
Civitatis Valentiæ impositionum causæ an evocari possint,2.4.42.
Civitas Valentiæ quinque voces habet in Comitijs generalibus,3.1.78.
Civitatis Valentiæ voces, an constituant dimidium Brachij Regalis,ibid.81.
Civitati Valentiæ plurima privilegia concessa per Sereniſſimos Reges Aragonum,4.3.41.
Civitates recognoscentes superiorem, non mittunt ad Principem Legatum,sed Syndicum,ibid.44.
Civis honoratus, apud nos quis dicatur, & ad quos effectus,4.5.11.
Civitas respectu totius regni, privata persona reputatur,4.7.24.
Civitas Valentiæ cautionem non præstat, sed cum nuda obligatione admittitur in his quæ requirunt cautionem,12.3.87.
Civilitas quo pacto adquiratur in Vrbe Valentiæ, 5.3.2.
Civilitatis concessio per quos Magistratus fiat,ib.8.
Civilitas adquiritur ex contracto domicilio per decennium,ibid.9.
Civilitatem obtinentes in pluribus sunt immunes à præstatione vectigalium Regiorum,ibid.31.& 34.
Civilitate concessa an censeatur concessa immunitas tributorum,ibid.35.& 53.
Civilitas concedi non potest Clericis coniugatis,ibid. 70.
Civilitatis concessio interpretari debet salvis iuribus regijs,ibid.72.
Civium immunitas non extenditur ad merces, sed ad res vsus proprij tantum,ibid.82.
Clavarij Generalitatis qui,3.2.32.
Clavarij Nosocomij generalis,4.3.144.
Claviger maior Montesiæ quo in casu gubernare Ordinem solebat,7.4.21.
Clausula saluberrima in legibus condendis apponenda, 3.1.106.
Clausula *cuenta con pago*,quid importet,4.8.20.
Clausula *mera, & libera voluntate durante*,quid importet, 4.6.9.
Clausula iustificativa in firma iuris,vide *Firma iuris*.
Clausula iustificativa in condemnatione *infra decem salvis*,vide *Condemnatio*.
Clausula iustificativa in declaratione iuris succedendi, vide *Declaratio*.
Clausulæ libelli articulorum remissive,10.2.17.
Clausula iustificativa non sanat defectum citationis, 11.2.7.
Clausula guarentigia, vide *Guarentigia*.
Clausula iustificativa nec requiritur nec apponitur in firma iuris admissa cum citatione partis, 11.5.93.
Clausula *Salvis iuribus* quid operetur, 13.1.101.
Clementiæ fama vtilis imperium inchoantibus, 8. 10. 40.
Clemens V. in concilio Viennensi Ordinem Militarem Templariorum penitus extinxit,7.4.3.
Clericus conventus ratione bonorum *de realengo*, coram laico iudice conveniendus est, etiamsi agatur actione personali, 2.5.44. &5.1.23.
Clericus conventus ratione bonorum *de realengo* non censetur Clericus, sed quidem de vniversitate possidens rem regiæ ditionis,2.5.50.
Clerici adquirentes bona *de realengo*, tenentur disponere inter laicos,ibid.109.
Cleri succedunt proximioribus ab intestato in bonis *de realengo*,è contra,ibid.110.
Clerici, & Ecclesiæ litigare debent coram Rege super re donata ab ipso Rege,ibid. 103.
Clerici tenentur solvere onera realia,& vicinalia, ibid. 106.

ET VERBORVM.

Clerici tenentur contribuere in iuribus fabricæ murorum,& vallorum.4.11.15.
Clerici,an in dubio debeant contribuere,nec ne, consuetudini multum defertur,ibid.18.
Clerici qualiter obtineant privilegium, ne conveniantur ex c. *Odoardus* de solutionibus, 3.4.17.& 19.
Clericorum,bona quare non venduntur in executione, ibid. 22.
Clericus conventus ex dolo, maleficio, vel quasi,non fruitur hoc beneficio,ibid.25.
Clericatus quæstio ad quem Iudicem pertineat, 7. 1. 8.
Clericus habens requisita Tridentini gaudet privilegio fori,ibid.173.
Clericus qui consecutus fuit clericatum in fraudem iurisdictionis Regiæ, per quem Iudicem cognoscatur,ibid.
Clericatus quomodo probetur,ibid. 174.
Clerici beneficiati quid probare debent ad privilegium fori,ibid.
Clerici coniugati in civilibus non gaudent privilegio fori,ibid.175.
Clericus pro debito civili,casu quo non gaudeat,quomodo detrudendus in carcerem,ibid.177.
Clerici simpliciter tonsurati non sunt immunes à vectigalibus,ibid.186.
Clerici minorum Ordinum subijciuntur Regiæ iurisdictioni in criminibus contentis in bulla Iulij III. 7. 2. 8.
Clericorum exemptio,an sit de iure divino,ibid.2.
Clerici certi,vel in certo loco,vel ratione certi criminis subijci per Papam possunt iurisdictioni laicorum,ibid.3.
Clerici Beneficiati,vide verbo *Beneficiati*.
Clericalis tonsuræ gradus in Ecclesia Dei,ibid.9.
Clerici primæ tonsuræ à iure gaudebant privilegio fori,ibid. 12.
Clericatus effectus est privilegium fori,ibid.13.
Clericatui nil addi potest, vt privilegium fori firmetur,præterquam character,ibid.22.
Clericatus renuntiari nequit,ibid.26.
Clericatus nunquam amittitur,ibid.
Clerici minorum Ordinum non tenentur recitare Horas Canonicas, ex consuetudine, secus de iure, ibid. 35.
Clericus ex vi status deputatus est ad laudes Deo persolvendas,ibid.
Clericus vbique tenetur Horas recitare iuxta iuris decreta,ibid.38.
Clerici iure naturali obstricti sunt ad referendum Deo maiores gratias,quàm laici,ibid.46.
Clericus immiscens se enormibus, etiam si Sacerdos sit,amittit privilegiumfori,ibid.56.
Clerici vel Monachi coniugati an aliquando admissi fuerint in Ecclesia,7.4.74.
Clericatus qualitas in occiso plenè probanda est, vt pœna augeatur,8.8.26.
Clericum aggressorem occidens ad sui defensionem, neque in pœnam Canonis, neque in pœnam legis incurrit,ibid.112.
Clericum occidentes qua pœna puniantur,ibid. 57.
Clerici coniugati incapaces sunt exercitij iurisdictionis Ecclesiasticæ,& spiritualis, 7.4.155.
Clerici fraudulenter sacros suscipientes Ordines post delictum solum Prælato subsunt quoad districtionem personarum,10.2.55.
Clericum reconventum coram laico & per eum condemnatum,Ecclesiasticus cogit solvere,ibid.56.
Clibani dominus,vide verb. *Furni*.
Cloacæ Romanæ opus mirum per Tarquinum Priscum Præfectum,3.4.6.
Cloacæ Romanæ purgatæ,ibid.9.
Cloacæ Valentiæ constructæ per Romanos, ibid. 10. & 11.
Cloacina Dea, quæ, & qualis, ibid.7.
Cloacina Venus,ibid.8.
Cluere quid significet,ibid.
Coadiutores Magistri Rationalis Regiæ Curiæ, qui,2. 4.48.
Coadunatio reprobata in commitiva Bannitorum, qualiter probanda,8.8.125.
Cogere quid significat,18.2.52.
Cognitio rei Ecclesiasticæ ad Ecclesiam spectat,7.1.3.
Cognitio in exemptos ad Regem Aragoniæ spectat, quoties exempti à iurisdictione Ordinarij non habent iudicem in Regno,ibid.201.& seq.
Cognitio in exemptos intelligitur, etiam quoad coërtionem corporalem,ibid.204.
Cognitio in exemptos spectat etiam ad Gubernatorem Regni,ibid.207.
Cognitio in exemptos auctoritate Pontificia confirmata fuit ab antiquo,ibid.208.
Cognitio scientifica futurorum per Astrologiam adipisci nequit,7.3.70.
Cognoscens dominam, filiam,vel sororem, consobrinam,aut coniunctam domini, cui servit, capite punitur,8.8.161.
Cognitio summaria, vide *Causa*.
Cognitio per *Compareant partes* in quibus adhibenda, 11.3.61.
Cohærentia causæ contemplanda est vt ex privilegio vnius alteri litigatori restitutio in integrum concedatur,12.6.34.
Coitus damnati,qui sint,ibid.186.
Collatio Beneficij privilegium fori non immutat, 7.2. 23.
Collatio inter Regios Senatores, quomodo habeatur ad contentiones dirimendas, 7.5.3.
Collegium reprobatum quod sit,10.2.171.
Collegium artis notariæ Valentiæ est etiam collegium Procuratorum,10.1.58.
Colerici,& sanguinei debent esse Senatores,& Consiliarij,2.2.141.
Coloniarum Decuriones,qui,4.3.12.
Colonia quid,ibid.47.
Columna Reipublicæ est Tribunal sancti Officij Inquisitionis,7.3.2.
Coluri quo pacto considerentur,& constituantur,ibid. 193.
Comitia generalia,vide *Curia*.
Comites ab Assessoribus originem ducunt,6.5.5.
Comitis Oropesiæ gubernium,eiusque auspicia, 8.10. 33.
Comitis Oropesiæ vigilantia,ibid.53.
Comitis Oropesiæ, & nostri Senatus constantia tempore pestis,ibid.55.
Comes Oropesiæ peste laboravit,ibid.62.
Comitis Oropesiæ prudentia, & dexteritas in persecutione Bannitorum,ibid.176.
Commenda iudicialis quo tempore perimatur,13.3.6.
Commendator Conventus B. Mariæde Mercede, non habet interventum in Curia,sed Magister Generalis eiusdem Ordinis,3.1.52.
Commertia exercentibus privilegia plura concessa sunt,11.4.2.
Comminationum occupationis temporalitatum forma, 7.1.210.
Commissarij Regij qui,2.2.213.
Commissiones quæ fiunt per Regentem,ibid.20.
Commissio Iudicis, an requiratur ad citationem, 8.7 14.
Commissio Iudicis Ordinarij Vrbis in criminalibus verbo fieri solet ad citationes processus contumaciæ,ibid. 11.
Commissio ad cognoscendum de appellatione intra quod tempus edenda,12.2.162.& seq.
Commissiones ad exequendum quomodo dandæ sunt, 13.3.11.& seq.

Commitivæ

SYLLABVS RERVM,

Commitivæ Bannitorum, vide *Banniti.*
Commodati agens pro rebus mobilibus, Regiam Audientiam verbalem adire poreſt, 11.3.53.
Communicatio privilegiorum Ciſtercienſis Ordinis, Calatravæ favore Ordinis Monteſiæ, 7.4.87.
Communicatio proceſſus an æquivaleat traditioni copiæ, 10.3.5.& 55.
Communitates rigantium non ſunt Vniverſitates legitimè formatæ, neque gaudent earum privilegiis, 10. 2.172.& ſeq.
Comparens reus intra annum ſpontaneè audiendus eſt, etiamſi condemnatus reperiatur per contumacialem proceſſum, 8.7.36.
Comparendi partes cauſæ, vide *Cognitio.*
Comparendi partes iuſſio ab quid introducta eſt Valentiæ in iudiciis executivis, 13.2.21.
Compellendi Iudices Eccleſiaſticos contumaces praxis, 7. 1.209.
Competentia, vide *Contentio.*
Competentiæ iuris cauſa eſt appellabilis, 7.5.24.
Compilatoris fororum error in ſupputando anno, quo conditi fuerunt fori, 2.5.54.
Computorum Auditores in Generalitate, qui, 3.2.31.
Computationum memoriæ inter ementes & vendentes, non habentur pro ſcriptura debiti vt cauſa excludatur ab Audientia verbali, 11.3.58.
Complexio decens qualis in Conſiliario, 2.2.140.
Complexio fons à quo dimanant animi paſſiones, 8. 10.11.
Complexio Valentinorum qualis, ibid. 12.
Comprobatio fidei ſcripturæ redargutæ civiliter quomodo facienda, 10.4.98.
Comprobatio fidei ſcripturæ redargutæ transfert onus probandi falſitatem in redarguentem, ibid. 99.
Compromittendi exceptio inducta per forum inter coniunctas perſonas, qua in vim dilatoriæ opponi ſolet, non debet attendi, & quare, 10.1.341.& ſeq.
Conceſſiones ſedis Apoſtolicæ factæ Regibus Arag. de decimis, 2.5.3.& ſeq.
Conceſſio paſcuorum facta incolis vrbis per vniverſum Regnum extenſa fuit ad incolas aliorum, dempta defeſia Albuferæ, 5.1.13.
Conceſſio Iulij III favore Regum Valentinorum, vt cognoſcant de Clericis minorum Ordinum patrantibus certa crimina enormia, non eſt novum ius, ſed declaratorium enormium criminum, 7.2.57.
Conceptio Iulij III. limitata eſt ad certos Clericos, certa delicta patrantes, in certo loco, ibid. 4.
Conceſſio limitata ad certum effectum non extenditur ad aliud, 8.9.70.
Conceſſio copiæ neceſſariò ſequitur decretum de iungendo, 10.2.100.
Concedere reſtitutionem, vide *Reſtitutio.*
Concio vocata ad ſubventionem ærarij Vrbis anni 1646. per Comitem Oropeſiæ, 9.10.36.
Concio ſanitatis erecta anno 1647. ibid. 60.
Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. quo anno celebratum, 2.5.39.
Concilium Tridentinum quibus concedat privilegium fori, 7.2.49.
Concilium Conſtantienſe confirmavit incorporationem Ordinis Divi Georgij de Alfama cum Ordine Monteſiæ, 7.4.12.
Concilij Tridentini requiſita ſervantur in Ordine Monteſiæ quoad emiſſionem profeſſionis, ibidem 62.
Concluſio cauſæ criminalis quomodo fiat, 8.5.546.
Concluſio proceſſus contumaciæ, 8.7.22.
Concluſio libelli articulati qualis eſſe debeat, 10.2.17.
Concluſio cauſæ habet vim renunciationis terminorum, & probationum, 10.4.109.
Concluſio cauſæ non excludit probationem in materia impugnativa ſi altera pars poſt eam inſtrumenta produxerit, ibid. 110.
Concluſio cauſæ excludit quidquid in proceſſu inſerendum veniebat, 10.5.13.
Concluſio ſolemnis cauſæ quomodo fieri debet, ibid. 21.
Concluſio cauſæ qua forma fiat ſecundum praxim Valentiæ, ibid. 22. & ſeq.
Concluſionis diſſenſus quomodo fiat, ibid. 25.
Concludendi præceptum quo modo dari ſolitum, ibid. 23.
Concludendi præceptum non aufert ius inſtruendi cauſam non conſentienti, ibid. 26.
Concluſionem cauſæ ſemper Iudex ex iuxta ratione revocare poteſt, ibid. 27.
Concomitantia quid dicatur, 10.2.235.
Concomitando inſtrumenta teſtes recipi poſſunt lapſis dilationibus, ibid.& 10.3.44.
Concomitando inſtrumenta teſtes recipi poſſunt in iudicio nullitatum, & executivo, 13.2.29.
Concordiæ ſancti Officij Inquiſitionis confirmatæ per forum, 4.7.28.
Concordia inter Eccleſiam, & Regem quoad contentiones iuriſdictionis, quæ appellatur ſereniſſimæ Reginæ Elionoris, & Cardinalis Convenarum, 7.1. in prin.
Concordiæ textus conformis ſacris Canonibus, ibid. 13.
Concordiæ medium favorabile Eccleſiæ, ibid. 14.
Concordia confirmata per plures ſummos Pontifices, ibid. 11.
Concordia immutavit formam gravaminum per Eccleſias propoſitorum, 27.
Concordia ſanxit de pluribus, quæ in gravaminibus non continebantur, ibid. 28.
Concordia non eſt formanda ad omnimodam vtilitatem vnius ex concordantibus, ibid. 29.
Concordia non ſolum gravamina reparavit, ſed tradidit formam de cætero obſervandam, ibid. 32.
Concordiæ interpretatio à Sede Apoſtolica emanata iuxta noſtram praxim, ibid. 34.& ſeq.
Concordiæ explicatio per Doctores noſtræ Coronæ, ibid. 38.& ſeq.
Concordia in caſu notorio cavet, quòd Arbitri eligantur, ibid. 49.
Concordata inter Tribunalia Regia, & ſancti Officij Inquiſitionis, 7.3.12.& ſeq.
Concordata huius Regni extenduntur ad Dicœceſim Orcelis, quæ eſt diſtrictus Inquiſitionis Murciæ, ibid. 13.
Concordata comprehendunt Officiales laicos ſancti Officij, quos vocant *Titulados,* ibid. 38.
Concubinarij excluduntur ab officiis publicis, ſed vſu non eſt receptum, 4.8.11.
Concubinarios laicos non poteſt perſequi Ordinarius Eccleſiaſticus, quin trina monitio præcedat, 7. 1. 170.
Concubinatus pœna apud nos, 8.8.197.
Concubinatus minimè permiſſibilis, ob alia mala vitanda, & quare, ibid. 199.
Concurrentes cum æquali iure ad eandem rem licet plures non conſtituunt legitimam Vniverſitatem, 10.2.171.
Concuſſionis crimen, an æquiparetur furto, 8. 8. 26.
Condemnatus contumacialiter audiri nequit, 8.7.31.
Condemnatus contumacialiter, quando audiatur, ibid. 33.& ſeq.
Condemnatio ad pœnam Ordinariam, an ſequi poſſit ex iudicijs violentis, 8.8.2.
Condemnatus ad torturam tanquam cadaver non eſt torquendus acerbius, 8.9.100.
Condemnationis executio, quoad pœnam pecuniariam, ibid. 126.
Condemnatio *infra decem ſalvis* exceptionibus in vſu iudiciorum Valentiæ eſt, & quid ſit, & an à iure dimanet, 11.2.4.& ſeq.

ET VERBORVM.

Condemnatio infra decem salvis, requirit citationem, ibid. 6.

Condemnatio infra decem salvis, oppositis exceptionibus, resoluitur in citationem, ibid. 7.

Condemnatio infra decem salvis, nociva est etiamsi resolvatur in citationem, ibid. 8. & 11.

Condemnatio infra decem salvis, oppositis exceptionibus executioni potest deduci vsquead venditionem bonorum exclusivè, ibid. 9. & 42. & 13.1.57. sed raro fit, ibid. 33.

Condemnatio infra decem salvis in vsu est Curiarum inferiorum, sed non Regiæ Audientiæ, ibid. 12. & seq.

Condemnatio infra decem salvis ad instar præcepti de solvendo datur, ibid. 15. & 28.

Condemnatio infra decem salvis in foris explicari solet per condemnationem sub pœna quarti, ibid. 41.

Condemnatio infra decem salvis fit ex sola inspectione instrumenti, ibid. 42.

Condemnatio cum fructibus computandis cum melioramentis & impensis, si fructus excedant, liquidationem summariam requirit ante executionem, 13.1.98.

Condemnatio salvis iuribus melioramentorum, & impensarum reservata liquidatione an exequenda præstita cautione, ibid. 99.

Condemnatio liquidi non retardatur per illiquidum, ibid. 103.

Condemnatio loquitur de præsenti, liquidatio de futuro, & ordo sententiæ servandus est, ibid. 106.

Condemnationis expensarum praxis remissivè, 13.4.2.

Condemnatio expensarum regulariter solum comprehendit processales, ibid. 3.

Condemnatio præstandi alimenta & sumptus necessarios ad prosequendam litem quid comprehendat, ibid. 4. & seq.

Condemnatus ad expensas in prima instantia revocata sententia an liberetur, ibid. 11.

Condemnatio expensarum accessoria est, ibid. 12.

Condemnatus in expensas in aliquo articulo, obtinens in diffinitiva, an liberetur, ibi. 14. cætera, vide *Expensas*.

Conditio apposita in sententia an reddat eam nullam, 12.1.64.

Conductores iurium Vrbis, & eorum parentes, vel liberi arcendi à muneribus, 4.8.17.

Conductores reperti non solvendo detinendi sunt in carcere donec solverint, 11.2.75.

Conductoribus non solventibus minimè iuvat beneficium cessionis bonorum, ibid. 76.

Conferentię inter dominum Regentem Cancellariam, & Inquisitorem antiquiorem, quo in loco habeantur, 7.3.19.

Conferentia pendente nil innovari potest, ibid. 29.

Conferentia pendente, an processus informativus instrui valeat, ibid. 30.

Conferentia habita si discordes existant, reus in criminibus gravibus manet carceratus, in levibus relaxandus fideiussoribus, ibid. 31.

Confessio bis exigenda est à reo in criminalibus, nempe ex officio, & super accusatione, 8.4.1.

Confessio an exigi possit in processu informativo, ibid. 2.

Confessio exigi debet personaliter per Iudicem, ibid. 3.

Confessio exigitur in Regno absque iuramento, ibid. 4. & seq.

Confessio ex officio exacta in processu informativo probat, ibid. 24.

Confessio iudicialis ex legitima causa revocari valet, ibid. 25.

Confessio qualificata dividi nequit ad pœnam ordinariam, ibid. 26.

Confitentes delictum cum qualitate diminuente, vel modificante, pœna extraordinaria plectuntur, ibid. 27.

Confessio ficta admittit probationem in contrarium, 8.7.2.

Confessio incidenter emanata, an sufficiat ad condemnandum, 8.8.256. & seq.

Confessio incidenter emanata in iudicio generaliter ordinato ad punitionem criminis confessi, sufficit ad condemnandum, ibid. 261.

Confessio emanata in causa quæ formatur in capite, & membris alicuius multitudinis, si confitens est de membris, condemnandus venit, ibid. 262.

Confessio incidenter emanata coram Iudice inquirente, probat, si crimen est annexum cum eo, de quo principaliter agebatur, ibid. 263.

Confessio incidenter emanata sufficit ad condemnandum, quia iudicatur facti veritate attenta, ibid. 264.

Confessio emanata coram iudice incompetenti, an probet, 266. & seq.

Confessio validat nullitatem processus, etiamsi proveniat ex defectu citationis, ibid. 267.

Confessio emanata coram iudice incompetenti, an faciat iudicium ad torturam, ibid. 273.

Confessio habet vim condemnationis, ibid. 275.

Confessio diluit quidquid in contrarium dicatur, ibid.

Confessio non habendi possessionem excludit à manutentione, 11.5.195.

Confessio superat omne genus probationis ita vt confessus in iudicio pro condemnato habeatur, ib. 196.

Confessus & convictus ex contumacia potest admitti ad contrarium probandum, 10.2.81.

Confessio ficta non egreditur contenta in positionibus, ibid. 89.

Confessio iudicialis de re certa paratam habet executionem, 10.4.75. & seq. & 13.1.55.

Confessus vrgendus non est suscipere iudicium, 11.2.25.

Confessio instrumentalis an idem operetur ac iudicialis, ibid. 26.

Confessio an sufficiat ad instruendam litem, 10.2.35.

Confirmatio fori, vel privilegij nil de novo addit, sed quod antea erat concessum in sua natura conservat, 1.2.35.

Conficiens instrumentum publicum tanquam Notarius, qua pœna puniatur, 8.8.36.

Confirmatio Apostolica denotat, an aliquis Ordo sit vere Religio, 7.4.55.

Confiscata bona ob crimen raptus fœminæ honestæ, cui applicanda sint, 8.8.173.

Confiscare quid sit, ibid. 174.

Confiscationis pœna an possit imponi quando ob defectum probationis plectitur reus extra ordinem, ibid. 176.

Confiscandi ius an habeant Barones, ibid. 181.

Confiscatio an comprehendat bona in alieno territorio, 8.9.120.

Confiscatio facta per Iudicem inferiorem, an comprehendat bona sita in tota Provincia, extra territorium tamen, ibid. 122.

Confiscatio facta per Baronem non ei bona, sed fisco Principis defert, ibid. 123.

Confiscatio bonorum ratione criminis Deum offendentis, omnia bona comprehendit vbique sita, ibid. 124.

Confiscatio bonorum ob crimen homines offendens, quibus bona deferat extra territorium, ibid. 125.

Confrontatio, & recognitio rei quo pacto fiat, 8.4.29.

Confrontatio ad convincendum reum licèt vtilis sit, non tamen est necessaria, ibid. 31.

Confrontatio solet esse periculis exposita, ibid. 32.

Confrontatio quomodo fiat loco repetitionis, ib. 33.

Confugiens ad Ecclesiam an possit catenis, atque custodibus detineri, 7.1.145.

Confugiens ad Ecclesiam, si notoriè appareat de delicto, ob quod gaudere nequit immunitate, extrahi potest per laicum, ibid. 151.

SYLLABVS RERVM,

Confugiens ad vnam Ecclesiam, ad aliam ex causa transferri potest,ibid.152.
Confugiens ad Ecclesiam non gaudet immunitate;si in Ecclesia deliquerit,ibid.168.
Congregationis Cardinalium decisiones pro militibus regularibus eos tractantes vt veros religiosos 7.4.63.
Coniunctorio nomine agentes non tenentur ostendere mandatum,sed cavere de rato,10.1.287.
Coniunctorio nomine an admittendus amicus pro amico in iudicio,ibid.289.
Coniudices,vide *Associatus.*
Coniugij qualitas qualiter requiratur ad officia vrbana,4.5.17.
Consanguinei repelluntur à testimonio, & quando,8.8.& seq.
Conscientia formidabilis testis,qui semper accusat, 8.10.96.
Consensus fœminæ raptæ ad nuptias non excusat rapientem à pœna,8.8.181.
Consensus eorum,quorum interesse potest, requiritur ad vnionem Ecclesiarum,ibid.375.
Consensus partis non tribuit iurisdictonem non habenti,ibid.272.
Consensus rei quoad discussionem petitoris non excludit eum à manutentione;secus in actore,11.5.187.
Consensu litigantium plura fiunt præter ordinem procedendi,de quorum subsistentia merito dubitatur,11.1.35.
Conservatores Academiæ Valentinæ,qui,4.5.17.
Conservatores Iudices in Regno non admittuntur in præiudicium cognitionis in exemptos,7.1.200.
Consilium Principis quid sit,ibid.2.
Consilium vicem sensuum Principis sustinet,ibid.
Consilium Regium Valentinum institutum eodem tempore,quo munus Proregis,ibid.3.
Consilij Regij Valentini prima mentio in iure nostro anno 1315.ibid.4.
Consilium Regium Valentinum ante pragmaticam Dñi R.Ferdinand.II.informe,& incertum erat, ibid.9.
Consilium Regium olim statuebatur per pragmaticas sanctiones,ibid.10.
Consilium per foros statutum ab anno 1564.ibid.
Consilium à principio temporaliter statuebatur, ib.12.
Consilium statutum perpetuè,ibid.13.
Consilij sedes,quot,ibid.14.
Consilij Regij Senatores,qui nunc sedes implent,ib.15.
De Consilio Doctores tractantes,ibid.18.
Consilij Regij iurisdictio ordinaria est,imò Consilium habetur,vt est, pro Ordinario Ordinariorum, ibid.19.& 6.5.31.
Consilium,vide verb. *Senatus:*
Consilium Regium Valentinum,nomine Regis iudicat, 2.2.22.
Consilium Regium Valentinum est verè Cancellaria, ibid.
Consilium cognoscit de omnibus causis,de quibus Ordinarij cognoscere nequeunt, ex defectu iurisdictionis,ibid.27.
Consilium cognoscit de causis miserabilium personarum,ibid.28.
Consilium cognoscit de appellationibus interpositis à sententijs aliorum iudicum,ibid.29.
Consilium decernit,an sua sit iurisdictio,ibid.
Consilium cognoscit de crimine læsæ Maiestatis,& de excessibus officialium,& delictis Procerum, ibid.30.
Consilio Regio tribuitur Maiestatis attributum, dum Rex est in Vrbe,quia iudicat immediatè nomine illius,dum ibi residet,2.2.23.
Consilij Regij locus, est patria communis regnicolis, ibid.24.
A Consilij Regij sententia non datur appellatio, sed supplicatio,ibid.25.
Consilium mutare,non est inconstantia, sed virtus docilitatis,dum ratio sequatur,ibid.105.
Consiliarius irrequisitus,non debet consulere, nisi vrgente necessitate,ibid.132.
Consilium Patrimoniale quale apud nos,2.4.34.
Consilium generale Vrbis iudicat causas criminales præcipuas, quæ ducuntur coram Ordinario Vrbis, 4.2.11.
Consilij generalis iudicium,hodie non est necessarium, neque vtile,ibid.13.
Consiliarij eiusdem Consilij Vrbis, qui discedunt ab eo quod Advocatus Consilij consulit, peccant gravissimè sine fructu,ibid.14.
Consiliarij Vrbis assimilantur Decurionibus, 4.3.14.
Consilium generale Vrbis ad instar Comitiorum centuriatorum congregatur,& eligitur,ibid.19.
Consilium generale Vrbis populum repræsentat,ib.21.
Consilij generalis deliberatio requiritur ad alienationem rerum Civitatis,ibid.23.
Consilium generale Vrbis potestatem in plurimis tribuit Iuratis,ibid.24.
Consilij generalis electio defertur Iuratis,ibid.
Consiliarij Principis non sedent cum eo ad iudicandum,6.5.7.
Consilium Vrbis condit statuta, non ex iurisdictione, sed ex administratione,5.4.21.&.24.
Consilium quale adhibendum ad promulgationem sententiæ,12.1.12.
Consilium,vide *Supremum,& Audientia.*
Consistorium quid sit,6.5.8.
Consistoriales causæ evocabiles omnes sunt,2.2.52.
Consortes litis an admittendi pro consortibus absque mandato,vel cum cautione de rato,10.1.291.
Constellationum Firmamenti nomina in sacra Pagina approbata,7.3.210.& seq.
Constellatio generalis diluit particulares,ibid.170.
Constitutiones Cataloniæ sequendæ sunt in Regno quoad materiam contentionum,ex foro 7.1.194.
Constructio murorum,& vallorum an cedat in vtilitatem Ecclesiæ,4.11.160.
Consuetudo cognoscendi iudices laicos, de bonis *de realengo*, ab Ecclesiasticis possessis quo tempore introducta,2.5.58.
Consuetudo iudicandi Reges de decimis à Regno capto,ibid.60.
Consuetudine introductum est in hoc Regno,quod omnes qui fruuntur privilegio militari,non conveniantur vltra quàm facere possint, deducto,ne egeant,3.4.14.
Consuetudo hæc non viget in debitis fiscalibus Generalitatis,& Vrbis Valentiæ,ibid.35.
Consuetudo centenaria æquipollet vniversali, 4.4.38.
Consuetudo contra forum reprobata est,6.5.25.
Consuetudo immemorialis,dum non sit irrationalis,tenet,etiã casu quo cõsuetudo reprobetur à foro,ib.26.
Consuetudine sublata non censetur sublatum privilegium resultans ex immemoriali,ibid.27.
Consuetudini tribuitur, quod deliberationes Brachij Militaris fiant,ex concordi voto, & nemine discrepante,3.1.73.
Consuetudo generalis totius orbis Christiani opitulandi vi oppressos,7.1.76.
Consuetudo huius Regni Valẽtiæ quoad hæc,77.&95.
Consuetudo in parte quomodo inrelligatur de toto, ibid.79.
Consuetudo huius Regni plerisque exemplis comprobatur,ibid.82.
Consuetudo occupandi temporalitates Ecclesiasticorum contumacium,approbata per Sedem Apostolicam,ibid.111.cum seq.
Consuetudo iudicandi quam vim obtineat,8.2.15.
Consuetudo concedendi terminum reo ad patibulum damnato,vt præparetur,rationabilis est, 8.9.109.
Consuetudo non iuvat in expresse prohibitis,13.4.34.& exterminanda,10.2.119.
Consuetudo iudicandi,vide *Indicandi,*& 12.1.93.
Consuetudo,vide *Stylus.*

ET VERBORVM.

Consules mercatorum,sive maris, quo tempore creati in Vrbe,4.10.1.
Consulum vnus peritus in rebus maritimis, alter in rebus mercaturæ,esse debet,ibid.2.
Consulum iurisdictio,ibid.3.
De Consulibus Doctores tractantes,ibid.5.
Consulum iurisdictio ordinaria,ibid.6.
Consulum iurisdictio prorogabilis minimè est, ibid.7.
Consulum iurisdictio privativè concessa,ibid.9.
Consulum iurisdictio privativa, an excludat privilegium miserabilitatis,ibid.10.
Consules qui eligi possint,ibid.15.
Consulatus maris origo,11.4.1.& seq.
Consulatus iudicia quas specialitates servare debent, ibid.20.& seq.
Consulatus iurisdictio privativa est respectu Curiarum inferiorum,non vero Regiæ Audientiæ,ibid.31.
Consulatus iudices appellationum habet, sed hodie pauca exercent,ibid.36.
Consulatus causæ an probationes admittant in gradu appellationis,ibid.37.
Consules possunt iudicare absque Assessore,ibid.45.
Consules an salaria sententiarum possint percipere, in prima inst antia,13.4.27.
Consultatio cum transmutatione processus in causa capitali viri militaris Ordinis, quomodo fienda, 8. 9.92.
Contagionis in vrbe principium anno 1647. 8. 10.68.
Contagionis illius causa,48.& 54.
Contentionum iurisdictionum in hoc Regno species, 7.1.1.
Contentionum expediendarum forma,ibid.2.
Contentio admittenda est in casu notorio,& claro,33. & 49.
Contentio admittenda,etiamsi Clericus detentus sit in carceribus Ecclesiæ,ibid.54.
Contentio admissa,Presbytero in Ecclesiastico carcere detruso,ibid.55.
Contentiones admissæ in causis Ecclesiasticis, ibid.56.
Contentionis inter Ordinarios,& Regem praxis, ibid. 114.
Contentio formari nequit nisi ad instantiam Fisci, ibid.
Contentionis libellus quomodo proponendus, ibid. 115.
Contentionis literæ sine arbitri nominatione temperandæ sunt eum nominando,ibid.120.
Contentionis literæ contra stylum expeditæ, veniunt revocandæ,ibid.
Contentionis iudicium quando ad Cancellarium deferatur,ibid.121.
Contentione pendente nihil est innovandum,ibid.137.
Contentione pendente, an recipi possint informationes summariæ de crimine, de quo agitur, 138. & seq.
Contentio iuxta formam concordiæ suscitari potest per Iudices ordinarios inferiores,ibid.218.
Contentiones cum Inquisitoribus quomodo suscitentur,& expediantur,7.3.11.& seq.
Contentiones iurisdictionis cum Ordine Montesiæ, quomodo expediri debent,7.4.63.
Contentione emergente inter aliquem Iudicem delegatum immediatè à Principe, & Ordinem Montesiæ, ipse cum Assessore antiquiori Ordinis confert, ibid. 66.
Contentio quotuplex sit inter laicos huius Regni, 7. 5.1.
Contentiones inter Aulas Senatus, vel Senatores, causarum civilium, quo pacto expediantur, ibidem 2.
Contentionis forma inter Aulas civiles,& criminalem, ibid.6.
Contentionum inter Regios Officiales Iudex, est Advocatus fisci,ex foro,ibid. 9.
Contentionum materiam qui tractent, ibid.19. & seq & 30.
Contentionis causa vtrum appellationem admittat, ibid.21.& seq.
Contentiones in ter Barones adinvicem, vel aliquem eorum,& Regios Ordinarios, ad Senatum spectant, ibid.29.
Contentio miseranda inter Medicos de contagione, 8. 10.47.
Contentiosa iurisdictio,vide *Iurisdictio.*
Contestatio litis ministerio legis fit, sed necessaria est pronunciatio,10.1.147.& seqq.
Contentiosa iurisdictio quando exerceatur,ibid.284.
Continentiæ causæ exceptio opponi debet,11.1.48.
Continentia causæ ne dividatur,cumulandæ sunt lites diversæ speciei,ibid.49.
Contrafirma iuris quid dicatur, 11.5.20.& seqq.
Contrafirma iuris ponitur per eum qui intelligit esse in possessione eius rei super qua alius firmavit, & in ea procedendum eo modo quo in firma, ibid.69.
Contrafirmæ cætera,vide *Firma iuris.*
Contribuere Ecclesiastici an teneantur in iuribus Generalitatis,& murorum,& vallorum,vide verb.*Clerici,& Ecclesiastici.*
Contributionis generalis oppida tenentur ad iura murorum,& vallorum,4.11.30.
Controversia in vrbe de restituenda Insaculatione ad officia potiora eiusdem,8.10.38.
Contumacia Iudicum Ecclesiasticorum defert potestatem laico,vt eos compellat per remedia prætoria,7. 1.212.
Contumacialis processus quomodo fiat,8.7.per tot.
Contumaciæ citationum lineatum quomodo accusentur,8.7.9.
Contumaciæ accusatio necessaria est,ibid.12.
Contumaciæ citationis edicti quomodo accusandæ,19. & seq.
Contumaciarum edicti repetitio,ibid. 21.
Contumaciæ declaratio an præcedere debeat condemnationem,ibid.30.
Contumax non est audiendus,ibid.31.
Contumaciali processu in ritu peccante,reus audiendus est,ibid.33.
Contumacialis processus solemnitates sub decreto nullitatis observandæ sunt,ibid.34.
Contumax captus in Regno Castellæ audiendus est, ibid.37.
Contumaces quo pacto in Castella audiantur, ibid.39.
Contumaci capto in Castellæ Regno,quæ dilatio concedatur,ibid.42.
Contumacialis sententia lata in minorem annullatur, ibid.43.
Contumacialis processus cadens à syllaba, corruit, ibid.53.
Contumacia tutoris,vel Curatoris in proponenda excusatione non purgatur,11.6.28.
Contumaciæ pœna regularis est condemnatio in expensas,12.2.228.
Contumaciæ pœna,vide *Pœna.*
Contumaciæ pœna etiam est quod disposita contra contumaces odiosa non dicantur,10.2.86.
Conventiones,& pacta an habeant paratam executionem,11.1.84.
Conventio de solvenda vel restituenda dote semper adest in pactis dotalibus,ibid.85.
Conventus de Portacœli Prior, non habet interventum in Curia, neque in Brachio Ecclesiastico, 3. 1.5.
Conventus Divi Michaëlis de los Reys habet interventum in Curia,& Prior nomine illius,ibid.50.
Convicto & confesso per contumatiam declarato an concedenda sit appellatio vel restitutio, 10. 1.145.
Convocatio ad tutelam,vel curam decernandam quomodo fiat,10.1.83.

SYLLABVS RERVM,

Convocatio Aulæ ad quam attinet, vt contentionis causa pronuntietur,& discutiatur, quomodo fiat, 7. 1.28.

Convocatio quomodo, & ad quem locum fiat, ad relationem peritorum in crimine falsi, 8. 5. 5.& seq.

Copia indiciorum an concedenda sit testi torquendo, 8.2.51.

Copia libelli expensis actoris danda est reo in causa maioris summæ,10.1.90.

Copia instrumentorum quando danda sit,vel non,ibid. 92.cum seq.

Copiæ concessio sequitur decretum de iniungendo,10. 2.100.

Copia cuiuslibet libelli tenetur reus sumere in ipso die iniunctionis,ibid.101.

Copia libelli semel data non est iterum danda, ibid. 107.

Copiæ traditio,vel concessio idem effectu sunt ad notitiam iudicialem habendam,ibid.107.

Copia franca quando danda articulorum per modum additionis positorum,ibid.112.

Copia franca libelli articulati danda est si primus oratione soluta conceptus fuerit,ibid.113.

Copiæ concessio cum apparatu, præter in casibus à foro expressis,pendet ex arbitrio Iudicis,ibid.118.

Copia actorum à Tabellione non actuario facta, non habet fidem,10.4.59.

Copia primitivi,vide *Appellatio.*

Corporis delicti probatio est principium inquisitionis, 8.2.3.

Corpus delicti ante omnia est probandum,ibid.6.

Corpus delicti quomodo probetur,ibid.9.

Corpus delicti in crimine propinati veneni,ibid.16.

Corpore delicti non plenè probato in crimine propinati veneni, condemnatio sequi potest extra ordinem,ibid.19.

Corpus delicti in crimine stupri, quomodo probetur, ibid.20.

Corpus delicti facti permanentis, an constare debeat necessariò per inspectionem Curiæ,ibid.28.

Corpore delicti non plenè probato,reus relaxandus est fideiussoribus,ibid.33.

Corpore delicti non plenè probato,an subsequi possit condemnatio,ibid.32.

Corporalis pœna levior, est maior qualibet pœna pecuniaria,8.8.177.

Corporali pœna non imposita,sic similiter pœna confiscationis imponi nequit,ibid.179.

Corporis Christi festum quando, & quare institutum, 8.10.151.

Correctio, vide *Revisio.*

Corroboratoria testium dilatio, quæ & qualis sit, 10. 3.29.

Corroborationis via admitti debet ad probandum is cuius probatio in totum reprobata est,ibid.41.

Cosmographia ex circulorum cœlestium descriptione, & distributione componitur,7.3.206.

Creatio Magistratuum,& Officialium est de regalibus, 6.4.7.

Creditori permittitur licitare rem Curiæ oblatam,alijs licitatoribus non repertis,13.3.43.

Creditor admissus ad licitandum compellitur offerre duas tertias partes, & aliquid amplius valoris rei, ibid.44.

Creditores participantes pretium rei sibi hypotecatæ venditionem iudicialem approbant,ibid.52.

Creditor an cæteris præferendus sit in licitatione, ibid.74.

Creditor per alium emens rem oblatam tutus est dum absit dolus,ibid.75.

Crimina mixti fori non possunt persequi ab Ecclesiastico nisi per censuras in laicos,7.1.170.& seq.

Crimina excepta in concordatis Inquisitionis quæ sint,7.3.37.

Crimina reservata Regiæ iurisdictioni in oppidis dominationis Montesiæ,7.4.172.

Crimen fractionis itineris quo in casu spectet ad iurisdictionem Ordinis Montesiæ,ibid.174.

Criminalis iurisdictionis causa, seu quæstio in abstracto,ad Civilem Aulam Senatus spectat, in concreto verò ad Criminalem,7.5.8.

Crimina omnia an persequi possint in Regno ex mero officio iudicis,8.1.3.& seq.

Crimen privatum,si pœna corporalis sit, prosequi potest à Fisco,ibid.19.

Criminis mandati inquisitio,an fieri possit, quin constet de mandatario,8.2.10.& seq.

Criminis veneni propinati corpus quomodo probetur, ibid.16.

Crimina excepta ad capturam in Ecclesia,8.3.19.

Criminis socij an probent,8.8.215.& seq.

Crimina levia an probentur per dicta Birroarij,vel Satellitis,ibid.230.

Crimina difficilis probationis,an pariter probentur ex dictis Birroarij,vel Satellitis,ibid.233.

Crimina patrata in conspectu Iudicis exercentis, puniuntur sine solemnitate,8.9.72.

Crimina patrata feria sexta Hebdomadis maioris, sive Veneris sancti, an puniri possint sine solemnitate, ibid.73.

Crimina aleatorum puniuntur sine processu, ibid. 75.

Crimina levia puniuntur sine processu,ibid. 77.

Criminis execrandi,subreptionis Corporis Christi narratio,8.10.per tot.

Criminis istius factum ex inquisitione resultans, ibid. 69.& seq.

Criminis istius detectio,ibid.174.

Crucis signum facere debet testis loco subscriptionis,si scribere nescit,8.2.63.

Crucis signum attestari debent duo testes scribere scientes,ibid.

Crucis signum non attestatur per duos testes in civilibus,ibid.64.

Culpa intereedente postulantis, secunda dilatio concedenda non est,secus si impedimentum ab alio procedat,10.2.206.

Cumulationis materia pulchra,11.1.46.

Curator excusationem dare debet à nominatione, non appellare, 11. 6. 17. & seq. & vide *Excusatio & Tutor.*

Curator sive defensor bonorum absentis quando dandus est ex foro,10.1.48.

Curatoris dandi forma,ibid.81.

Curator necessario dandus minori per Iudicem Valentiæ,ibid.80.& 82.

Curatores operum publicorum eliguntur adinstar officialium Generalitatis Regni,4.11.1.

Curatores operum publicorum administrant,simul cum officialibus Vrbis, iura imposita pro reparatione murorum,& vallorum,ibid.2.

Cura viarum publicarum antiquissima est,ibid.3.

Cura viarum publicarum primitus ad Censorem,deinde ad Prætorem Romæ pertinuit,ibid.4.

Cura animarum Ordinis Montesiæ habitualiter commissa fuit Magistro eiusdem,8.8.324.

Curatores operum publicorum curabant de alveo Tyberis,& de cloacis,4.11.5.

Curatores murorum,& vallorum ad quid in Valentina Vrbe instituti,ibid.13.

Curatores isti,quomodo eligantur quotannis, ibid.14.

Curatores isti statuere possunt licet iurisdictionem non obtineant,ibid.27.

Curiæ quare appellantur Comitia generalia, 3.1.3.

Curia quid sit,ibid.

Curiæ institutæ à Romulo quales fuerint à principio, ibid.4.

Curiæ ab antiquissimo tempore in vsu sunt, ibid. 5.

Curiæ generales quando apud nos initiatæ, ibid.6.

ET VERBORVM.

Curiæ apud Aragonenſes celebratæ primùm tempore R.Iacob.I.ibid.7.
Curiæ quando in vſu cœperunt eſſe apud Catalaunos, ibid.8.
Curiæ an ſint celebratæ apud Valentinos tempore Iacobi I.incertum eſt ex foris,ibid.13.
Curiæ apud nos primùm celebratæ tempore Regis Petri I.anno 1283.iuxta foros,ibid.14.
Curiæ indici debent iuſſu Regis,ibid.15.
Curias celebrare ſolus Rex poteſt,ibid.16.
Curiæ celebrari poſſunt per Principem primogenitum, ibid. 22.
Curiæ celebrari poſſunt per alium ex Regni conſenſu, legitima cauſa vrgente,ibid.23.
Curiæ celebratæ per primogenitos Regum noſtrorum, ibid.24.
Curiæ celebratæ per alios, de conſenſu Regni Valentiæ,ibid.26.
Curiæ celebrantur extra Regnum, quando non ſolum Valentinis,ſed Aragonenſibus,& Cathalaunis indicuntur,ibid.27.
Curiæ extra Regnum habitæ enumerantur, ibid.28.
Curiæ in vno loco incœptæ, ad alium transferri poſſunt,ibid.29.
Curiarum omnium Catalogus cum ſucceſſione Regum,ibid.30.
Curiæ celebratæ per Reginam Mariam, annis 1437.& 1438.incertæ,ibid.31.
Curiarum anni 1645.capitula quare non edantur, ibid. 32.
Curiæ de triennio in triennium celebrari debent, niſi adſit legitimum impedimentum,ibid.34.
Ad Curias qui vocentur,ibid.36.
Curiarum noſtrarum Brachia, ibid. & vide verbo *Brachia.*
Curiæ ſedendi modus,ibid.82.
Curiæ differentia à Parlamento,ibid.35.
Curiarum convocandarum cauſæ,ibid.84.
Curiales non ſua,ſed publica curare debent, ibid.117. & 142.
Curiæ congregantur vt leges fiant,ibid.95.
Curiæ convocantur, vt Rex donativis ſubveniatur, ibid.136.
Curia Gubernationis, vide verbo *Gubernator*,& verbo *Gerens vices.*
Curia Baiuliæ,vide verbo *Baiulus.*
Curia cauſarum decimalium, vide verbo *Decimarum Curia.*
Curia iuſtitiæ,vide verbo *Iuſtitia.*
Curijs Eccleſiaſticorum Ordinariorum,& Regijs quomodolibet contendentibus,ſubintrat diſpoſitio concordiæ Reginæ Eleonoris, & Cardinalis Convenarum,7.1.33.
Curiæ pulſantis iniunctio,non eſt vſu recepta,ad expeditionem literarum,ibid.116.
Curiæ quibus verbis vti debent in literis, ibid.118.
Curiarum arbitri,vide *Arbitri.*
Curiæ innovare nil poſſunt pendente contentione,7.1. 119.
Curiæ nominare debent arbitros; cætera ad eos,& ad Cancellarium ſpectant,ibid.120.
Curiarum ſtylus circa dilationem ob morbum in cauſis criminum,8.5.41.
Curiarum inferiorum ſententiæ lingua vernacula ferendæ ſunt,8.9.13.
Curiarum ſolemnia anni 1645.8.10.32.
Curiæ emptor, vide *Emptor.*
Curiæ emptio quo tempore perimatur,13.3.8.
Curiæ emptor quis dicatur,& de praxi,ibid.
Curia in albis reddere, id eſt *cort en blanch*,quid dicatur,ibid. 12.& ſeq.
Curia non poteſt habere fidem de pretio,ibid.71.
Curioſi qui dicantur,4.11.53.
Curſoris maioris officium antiquitus cognitum, ib.33.
Curſoris publici,à Veredo ordinario differentia, ibid. 43.
Curſor maior ſubeſt Præfecto Prætorio in rebus ad officium ſpectantibus,ibid.44.
Curſor maior abſque licentia Præfecti Prætorio, evectionem alicui concedere nequit,ibid.45.
Curſor maior quod lucrum capiat, ibid.50.
Curſor maior tenetur ſubire onera officij,ibid.51.
Curſor maior non habet iuriſdictionem,ibid.63.
Curſores ab itinere recto deviare non poſſunt, ibid.47
Ad curſum publicum quæ neceſſaria ſint,vt celeritas conſequatur,ibid.52.
Curſores,& cæteri officiales ad curſum publicum deſtinati quo modo ſe gerere debent,ibid.61.
Curſores & cæteri officiales tenentur ad intereſſe, & damnum datum ob retrodationem,ibid.62.
Curſoris Curiæ relationi ſtandum eſt quoad ſubhaſtationes,13.3.67.
Curſus quinque dierum in iudicio arbitrorum ad contentionem continuus,& peremptorius eſt,7.1.27.

D.

DAtio tutoris vel curatoris, vide *Curator*, & *Tutor.*
Dæmonis ope aliqua dici ſolent per Aſtrologos, medijs interrogationibus, quæ vera poſtea apparent,7.3.93.
Debitor Civitatis, vel iurium murorum & vallorum, non gaudet privilegio fori conceſſo monetarijs,2.6.23.& 24.
Debita Generalitatis an æquiparentur realibus, & fiſcalibus,3.4.2.
Debita Generalitatis, & Vrbis exigi poſſunt tanquam fiſcalia,ibid.6.
Debita Generalitatis, & Vrbis æquiparantur fiſcalibus quoad capturam perſonæ debitoris,ibid.7.
Debitum ratione contractus in oppidis quæ non ſunt Regiæ ditionis non obtineant hoc privilegium, ibid.42.
Debitum reſultans ex mala adminiſtratione vniverſitatis non regiæ,quia habet implicitum delictum,excludit privilegium militare,ibid.43.
Debitor Generalitatis,vel vrbis, an teneatur ad vſuras, ibid.44.
Debitores fiſci arcentur ab officijs publicis, 4.8.15.
Debitores Generalitatis,vel Vrbis impediuntur reſpectivè,ad officia eorum per ſortem,ibid.16.
Debitor vt impediatur, non dicitur qui debet parvam quantitatem,ibid.18.
Debitum omne Valentiæ præſcribitur ſpatio triginta annorum,13.1.66.
Debito præſcripto non remanet ſubiectum de quo reſervetur inſtantia,ibid.73.
Debitor quando teneatur probare identitatem rei ſubiugatæ cenſui de quo agitur,ibid.92.
Debitor non poteſt Curiæ offerre bona immobilia vnde ſolutio fiat, niſi ante terminum & reclamationem,13.3.28.
Debitor qui deficit in bonis mobilibus præbet facultatem creditori vt immobilia offerat quæ diſtrahantur,ibid.29.
Decem dies vltra triginta forales concedendi ſunt ex gratia ad ſubhaſtandum bona immobilia,ibid.32.
Decimarum iudex non concurrit cum alijs Magiſtratibus,2.5.1.
Decimarum cauſæ ad iudicem laicum pertinent in Regno,& quare,ibid.2.
Decimæ apud nos effectæ ſunt profanæ, & quare,ibid. 29.
Decimarum conceſſiones factæ per Sedem Apoſtolicam Regio Sancio Ramirez,ibid.3.
Decimarum plures conceſſiones factæ per Reges Aragonum virtute conceſſionis Pontificiæ, ibid.7.

SYLLABVS RERVM,

Decimæ semel factæ profanæ, sunt de iurisdictione Regis,ibid.31.
Decimæ pleno iure adquisitæ fuerunt nostris Regibus, eo ipso quo Regna infidelibus eripiebant, ibidem 33.
Decimæ an quæsitæ fuissent Regi Iacobo titulo feudi, ibid.36.
Decimarum alienatio prohibita Episcopis per Concilium Lateranense,ibid.38.
Decimarum alienatio prohibita Episcopis ante dictum Concilium,ibid.39.
Decimandi ius,à iure divino procedens, an remanserit penes Ecclesiam,ibid.41.
Decimarum temporalis perceptio,profana effecta fuit, ex concessione Pontificia,ibid.42.
Decimarum iurisdictio ex concessione Regia ad favorem Ecclesiæ, an pristinam naturam obtinuerit, ibid.43.
Decimarum iurisdictio, vsu comprobante ad Regem spectat,ibid.60.
Decimarum iurisdictio exercetur per iudicem specialem,ibid.71.
Decimarum iudex nominatur à Rege vel Prorege,& in eius posse præstat iuramentum,ibid.72.
Decimarum iudicis origo,ibid.73.
Decimarum iudex creatus fuit ex mero executore,ibid. 74.
Decimarum iudex an sit executor iurisdictionis Ecclesiasticæ,ibid.75.
Decimarum Curia profana est,etiamsi reperiatur intra domum Præsulis Valentini,ibid.80.
Decimarum iudex, actuarius, cæterique ministri illius Curiæ,laici sunt,ibid.81.
Decimarum Curia, separata à Curia Ordinarij Ecclesiastici,ibid.83.
Decimarum iurisdictio per quos administretur in vniverso Regno,ibid.86.
Decimarum cognitio est de regalibus reservatis, ibid. 105.
Decimæ,si hodie efficerentur Ecclesiasticæ,non redundarent in vtilitatem Ecclesiæ quoad fructus, ibid. 101.
Decisiones Regiæ Audientiæ quam auctoritatem habeant ad sic iudicandum,12.1.92.
Decisiones congregationis Cardinalium,& Rotæ Romanæ pro Militibus regularibus quoad verum statum religionis,7.4.63.
Declaratio contumaciæ præcedere debet condemnationem,sed fieri potest in eadem sententia,8.7.30.
Declarationes contra foros non sunt attendendæ, 10. 1.127.
Declarationes iuris succedendi ab intestato vel iure vinculi, seu fideicommissi quomodo fiant Valentiæ, 11.6.33.& seq.
Declarationes iuris succedendi an sint sententiæ, vel pronunciationes præparatoriæ alterius iudicij, ibid. 34.
Declarationes iuris succedendi an iuste contineant mandatum de immittendo in possessionem, ibid.38.
Declarationes iuris succedendi quare contineant clausulam iustificativam si à nemine detinetur,& de inefficatia ipsius,ibid.39.
Declinatoriæ exceptionis repulsa, semel appellabilis est,10.1.162.
Declinatoriæ repulsa in Supremis supplicationem non admittit,ibid.
Declinatoria fori respicit personam iudicis,ibid.186.
Declinatoria omnino excludens iudicem in quacumque parte iudicij opponatur audiri & expediri debet, ibid.& 10.2.64.
Declinans iurisdictionem si succumbat, non appellando reddit iudicem competentem,10.1.189.
Declinatoria opposita antequam prorogatio iurisdictionis induci valeat, illico discutienda & definienda est,ibidem 194.
Declinatoria proposita per partem ab eodem iudice definienda est,ibid.195.
Declinatoria suscitata coram alio Iudice, qui inhibitionem miserit, competentiam iurisdictionis suscitat, & modo solito definienda est,ibid.196.
Decreta Dei conditionata esse possunt,quia in eo adest voluntas conditionata,4.3.160.
Decretum regulandum ad contenta petitione, 4. 9.32.
Decretum Gratiani non publica, sed privata authoritate fuit compilatum,7.1.62.
Decretum est corpus iuris canonici,ibid.63.
Decreti authoritas quomodo regulanda,ibid.64.
Decreta SS. Patrum translata ad librum decreti Gratiani,quam authoritatem habeant, ibid.65.
Decreta Pontificum,atque Conciliorum, ibid.66.
Decretum de capiendo an fieri debeat ante capturam, 8.3.5.
Decretum ordinariè factum in accusationis casu,continet decretum de capiendo, ibid.10.
Decreta Senatus Castellæ quo pacto executioni deducuntur in hoc Regno,8.9.127.& seq.
Decretum primum per Iudicem apponendum in libello quo lis suscitatur,10.1.13.
Decreti impetratio requirit operationem Procuratoris Causidici,non institoris,vel administratoris,ibid. 285.
Decretum ordinarium apponendum in libello articulorum,10.2.18.
Decretum de recipiendis testibus in causa ordinaria non datur nisi oblato libello articulorum, 11. 2.53.
Decretum ad alienandum prædia Ecclesiarum per Iudicem secularem in Regno Valentiæ dandum est,11. 6.10.
Decretum gratiosum legitimo contradictore apparente, transfertur ad contentiosam iurisdictionem, ibid. 12.
Decreta lata per viam gubernationis ad contentiosam iurisdictionem transeunt aliquo reclamante, ibid. 13.
Decretum plura significat, ibid.44.
Decretum dandum ad alienationes prædiorum quid sit, ibid.45.
Decretum in quo differat à sententia,ibid.46.
Decretum plura comprehendit quam sententia, ibid. 47.
Decretum interponitur dum aliquid postulatur à iudice,non à parte,ibid.48.
Decretum datur non ex præscripto legis sed ex æquitate arbitrio iudicis,ibid.49.
Decretum interponitur vbi ius deficit,ibid.
Decretum causæ cognitionem desiderat sub nullitate, ibid.50.& 75.
Decreta quomodo,& quando dabantur per Prætorem, ibid.51.
Decretum necessarium est in alienatione prædiorum pupilli,Ecclesiæ,minoris & vniversitatis, ibid.52.& seqq.
Decretum ex causa maioris vtilitatis non est dandum nisi evidens sit,ibid.58.& 83.
Decreta ad alienandum bona fideicommissi vel maioratus in Regno Valentiæ fiunt per viam declarationis voluntatis,ibid.64.
Decreta ad alienandum bona fideicommissi an per ordinarios dari possint Valentiæ, ibid.65.
Decreta ad alienandum bona fideicommissi ex quibus causis concedi debent,ibid.66.
Decreta hodie in Curia iustitiæ civilis concedi nequeunt nisi ambo Assessores subscripserint, ibid.68. & seq.
Decretorum dandorum potestas limitari debet,& quare,ibid.69.
Decretorum dandorum potestas soli Prætori & Præsidi Provinciæ concessa fuit,ibid.70.

ET VERBORVM.

Decretum est nullum ex defectu causæ etiam in modico,ibid.79.& seq.

Decretum est nullum ex defectu solemnitatis,ibid.81.

Decreta in Regno Valentiæ solemnitates exprimunt in ipsa scriptura,ibid.82.

Decretum ratione maioris vtilitatis fideicommissi etiamsi evidens sit non procedit in re alienari prohibita ratione specialis affectionis,ibid.84.

Decreta dantur ad confirmandas transactiones,& contractus,ibid.86.

Decreta confirmantia conventiones pariunt effectus rei iudicatæ,& viæ executivæ privilegiatæ,ibid.87.

Decreta omnia licet voluntariæ iurisdictionis sint, transferri solent ad contencioſam,ibid.100.

Decretorum causæ summarie expediendæ sunt, ibidem 101.

Decretum per quod admittitur supplicatio à sententia quale sit,12.3.48.

Decreta Supremi vim legis obtinent,12.5.29.

Decretum de non innovando,12.2.15.

Decuriones in militia qui,4.3.11.

Decuriones Coloniarum qui,ibid.12.& 16.

Decuriones non sunt Iurati vrbis Valentiæ,ibid.13.

Decuriones sunt, Consiliarij Concilij generalis vrbis, ibid.14.

Defectus licentiæ Domini obtinentis merum imperium in vniversitate,an reddat contractum censualis nullum ipso iure,6.2.23.

Defectus ordinis sacerdotalis non præbet argumentum ad iurisdictionem spiritualem,7.4.82.

Defectus formæ in superfluis, vitiat actum, quando sub decreto irritante omnia requiruntur,8.7.35.

Defectus mandati exceptio impedit ratihabitionem, 10.1.244.& seq.

Defectus mandati oppositio repetenda est in quolibet actu,ibid.247.

Defectus mandati suppletur comparente domino, & prosequente litem ibid.296.

Defensio extraordinaria per viam violentiæ,approbata per summos Antistites,7.1.67.

Defensio extraordinaria hæc approbata per Rotam Romanam,ibid.68.

Defensio hæc forali dispositione nititur, ibidem & seq.

Defensio hæc generali consuetudine totius orbis Christiani iuvatur,76.

Defensionis similis vsus in hoc Regno Valentiæ ab antiquo receptus,ibid.77.& seq.

Defensio an concedatur testi torquendo,8.2.1.

Defensio reo denegari nequit in quacumque parte litis, 8.5.34.

Defensio an denegetur reo in articulo recursus ad declarationem Maioralium artis Notariæ, quamvis terminus ad probandum non concedatur,ibid.35.

Defensio non tollitur quando qualitas relativè ad acta processus comprehenditur, & exprimitur in accusatione,8.6.12.

Defensio aliqua resultans ex processu informativo est consideranda in causa contumaciali,8.7.27.

Defensionis propriæ necessitas,8.8.110.

Defensionis propriæ causa,Clericus impunè occidi potest,ibid.112.& seq.

Defensio extraiudicialis oppressi non solum spectat ad Principem ex consuetudine,sed iure naturali,divino, & Canonico,7.1.60.

Defensor bonis,vide *Curator*.

Deferens arma sulfurea non gaudet privilegio fori concesso monetarijs,2.6.25.

Defesias constituere an possint Domini oppidorum,5.2. per tot.

Defesias constituere possunt domini oppidorum de licentia Regis,sine iniuria tertij,ibid.15.& 16.

Definitiones Ordinis Montesiæ in c. 331. & 70. explicantur,7.4.33.& seq.

Definitiones Ordinis Montesiæ comprobantes iurisdictionem spiritualem Magistro illius competere, & nunc administratori perpetuo,ibid.109.

Delatio,vide *Denunciatio*.

Delatio habitus,& tonsuræ,qualis requiratur in Clericis huius Regni,7.1.176.

Delatio habitus, & tonsuræ an requiratur in Clerico Beneficiato minorum iuxta Tridentinum, 7.2.28.

Delatio iurisiurandi iuxta fori formam quo pactio reo fiat,8.4.7.

Delationis tormentorum manualium vocatæ ad malos vsus,pœna,8.8.146.& seq.

Delationis ad malos vsus pœna, an comprehendat socius delinquentis cum sclopo,ibid.149.

Delationis simplicis pœna,ibid.152.& seq.

Delegare qui possint,Vide,verbo *Substituere*, *& substituti*.

Delegatus quando possit subdelegare alium, 6.5.104

Delegatus ad substituendum tantum, an debeat esse ex eodem gremio,vel habere easdem qualitates cum delegante,& delegato,ibid.112.

Delegati æquiparantur procuratoribus, ibid.115.

Delegati nominatio est species electionis,ibid.119.

Delegati potestas non expirat ex morte constituentis, re iam incœpta,ibid.41.

Delegati Iudices Ecclesiastici citantur ad Bancum Regium,7.1.81.& seq.

Delegati Iudices non comprehenduntur sub dispositione concordiæ sereniſſimæ Reginæ Elionoris, ibid. 192.

Delegati Ecclesiastici, quibus in casibus citantur ad Bancum Regium,ibid.196.& seq.

Delegati immediatè à Principe,in contentione cum Ordine Montesiæ,conferunt cum Assessore antiquiori, 7.4.66.

Delegatio strictè interpretanda est,8.8.353.

Deliberatum homicidij crimen comprehenditur sub indultu Iulij III.Clericos Regiæ supponente iurisdictioni,7.2.in text.

Deliberati homicidij qualitas,vide *Homicidium*.

Deliberatio rei an cedere vel contendere velit, quo pacto solet exprimi in lite,10.1.115.

Deliberatoria dilatio,vide *Dilatio*.

Delicta Officialium Baronum, in his quæ pertinent ad Principem,non possunt puniri per Baronem,6.1. 98.

Delicta Officialium Regiorum præcipuorum an puniri possint per alium quàm per Regem,2.2.46.

Delictum grave quod reputetur,7.1.168.

Delicta mixti fori non possunt persequi per Iudicem Ecclesiasticum in laicos, nisi per censuras, ibid.170.

Delictum est scopus Iudicis inquirentis,8.2.4.

Delictum ante omnia probari debet,ibid.6.

Delicti corpus quomodo probetur,9.

Delicti corpus in facto permanente an constare debeat per Curiæ inspectionem,ibid.28.

Delicti corpore non plenè probato condemnatio an sequi possit,ibid.32.

Delicti corpore non plenè probato,an reus relaxandus sit fideiussoribus,ibid.33.

Delicti patrati locus subsidiarius est ad citationem, quando domicilium rei ignoratur,8.7.6.

Delinquens coram Iudice punitur ab eo,licet non sit de sua iurisdictione,6.1.78.

Delinquere sine causa nemo præsumitur,8.8.87.

Delinquens in vna Ecclesia potest capi in alia, 7.1. 154.

Delinquens à loco remoto ab Ecclesia, & necans, aut vulnerans existentem in ea,vel è contra, non gaudet immunitate,ibid.163.

Delinquens in Ecclesia etiamsi non delinqueret sub spe immunitatis amittit privilegium,ibid.169.

Delinquens in Ecclesia casu, & fortuito gaudet illius immunitate,ibid.

SYLLABVS RERVM,

Denuntiatio criminis quomodo apud nos fiat, 8.1.23.

Denuntiatio nullius roboris est si non subscribatur per Fisci Patronum,25.

Denuntiationis libellus quæ continere debeat, ibidem 29.

Denuntiatio an fiat Principis,Proregis iussu,vel ex deliberatione Senatus,ibid.32.& seq.

Denuntiare quibus in casibus Fiscus debeat, & possit, ibid.8.& 41.

Denuntiatio quid,8.2.1.& 8.6.1.

Denuntiatio, & accusatio promiscue sumuntur, 8.6.2.

Denuntiationis, seu accusationis fiscalis forma, ibidem 3.

Denunciandi litem necessitas in evictione quando & quomodo sublata est per foros,13.1.51.& seq.

Deponentes falsum in vno, in omnibus suspecti manent,8.2.23.

Deponentes in substantialibus verum,licet in accessorijs mendacium dicant,non reputantur suspecti, ib. 25.

Depopulatores agrorum,vide verbo *Querelæ.*

Depopulator agrorum non vtitur privilegio fori concesso monetarijs,2.6.22.

Deprehensa in adulterio quæ dicatur,8.8.68.

Deputati officij origo,& natura,3.2.2.

Deputati quot à principio fuerint,ibid.3.

Deputationis officijs perfecta forma quando data fuit, ibid.4.

Deputati ab initio collectores iurium Generalitatis erant,ibid.6.

Deputati officij amplitudo,ibid.7.

Deputati apud nos non curant de defensione fororum, ibid.10.

Deputati an sint Neophilaces,ibid.12.

Deputati exactoribus, & Quæstoribus Provincialibus, assimilantur,ibid.14.

Deputati cognoscunt privativè de rebus spectantibus ad iura Generalitatis,ibid.25.

Deputati an habeant liberam,& generalem administrationem,ibid.27.

Deputati nominant officiales,ibid.28.

Deputatorum deliberationes quomodo fiant, ibidem 29.

Deputationis officia triennalia,ibid.34.

Deputati Valentini in quo differant ab alijs Deputatis, ibid.36.

Deputato decedente,electio nova intra decem dies fieri debet,ibid.39.

Deputationis officia necessaria non sunt quia renuntiari possunt,ibid.40.

Deputationis electiones,3.3.1.

Deputatus Nobilis potest admitti ad iuramentum, etiamsi Militaris non admittatur,& è contra,ibidem 15.

Deputatus Nobilis non potest substituere Militem, vel Generosum,& è contra,ibid.14.

Deputationis officia debent conferri naturalibus,demptis vocibus Brachij Ecclesiastici,ibid.28.

Deputati cognoscunt de debitore Generalitatis, & de debitore illius privativè,3.4.1.

Deputationis debita,vide *Debitor.*

Deputationis Syndicus habet privilegium trahendi causas ad suos iudices,3.4.5.

Deputati an possint mittere Syndicum ad Principem inconsulto Prorege,4.3.49.

Desertio odiosa est,quare restringi debet, 12.2.44. & 188.& pœna gravissima,ibid.184.

Desertionem inducit defectus edendi primitivum integrum, etiamsi consistat in instrumento irrelevanti, 12.2.179.

Deserta appellatione sententia transit in iudicatum, ibid.185.

Desertio quare introducta,ibid.186.

Deserta appellatione an censeatur deserta nullitas,ibid. 191.

Desertio per quem iudicem pronunciari debeat, ibid. 189.

Desertionis sententia admittit appellationem quoad devolutivum saltim,ibid.191.

Desperatio veniæ ferocitatem auget,8.10.41.

Devolutio electionis ad superiorem procedit,si electores scienter idoneum excluserint, vel indignum admiserint,4.9.26.

Devolutionis iure cum vtitur superior, debet eligere ex matriculatis ad officium de quo agitur, ibidem 27.

Devolutio sublata per decretum fori 21. Curiar. ann. 1626.quæsit,ibid.33.

Deus an habeat voluntatem, & decreta conditionata, vide verb.*Decreta.*

Deus credi vnus, & coli à Senatoribus debet, 2.2. 74.

Deus vnus ab Ethnicis credebatur,ibid.

Deum vnum fatentur dæmonia,ibid.75.

Deus sibi soli reservatam habet cognitionem futurorum,7.3.68.& seq.

Deus corporibus cœlestibus vtitur ad significandas res ingentes,ibid.120.

Deus Pater, Filio commisit munus iudicandi, quia voluit homines per hominem iudicari,11.3.27.

Dialis Flamen,vide *Flamen.*

Dicessus à domo mariti sufficiens est, vt dos amittatur per vxorem,8.8.68.

Dictio *tantum*,quid importet,7.2.19.

Dictio *dictorum* relativa est, & refertur ad contentos in instrumento,7.5.12.

Dictio *alius quivis* ad quos extendatur,ibid.13.

Dictio *vel* disiunctiva, aliquando pro declarativa sumitur,10.1.59.

Dictio *procura* quid importet, ibid.256.

Dictio *omne* quid importet, ibid.261.

Dictio *quicquid*, quid importet,ibid.262.

Dictio *ratificando* quid importet,ibid.263.

Dictio *confirmando* quid,ibid.264.

Dictio *actum* quid,ibid.265.

Dictio *gestum*, ibid.266.

Dictio *procuratum* quid,ibid.267.

Dictio *O*,idest *vel*,alternativam dispositionem denotat, 11.2.66.

Dictio *possa* quid significet,13.1.49.

Dictio *Cort en blanc*, vide *Curia.*

Dierum nomina ab Ethnicorum dijs derivata, 7.3. 209.

Dies termini an computatur in termino, 8.6.18.& seq.

Diebus feriatis, vel festivis an contumaciæ accusari possint,8.7.20.

Differentia inter Nobiles, Generosos, & Milites,3.1. 57.

Dignitates militiæ Montesiæ describuntur, 7.4.18.& seq.& 26.

Dilatio ordinaria in criminalibus qualis sit iuxta foros, 8.6.15.

Dilatio brevior iuxta foros qualis,16.

Dilatio probatoria quando currat,ibid.17.

Dilationes forales ad favorem rei ampliari possunt, ibid.21.

Dilationis suspensio vulgò *salvitas*, denegari debet actori finita forali, non extante causa, ibidem 24.

Dilationibus lapsis an concedatur restitutio in integrum actori,ibid.25.

Dilatio propagatur Fisco vsque ad sententiam, si intra dilationem petierit,ibid.27.

Dilationibus lapsis Fiscus iuvatur ope restitutionis, ibi. 28.

ET VERBORVM.

Dilatio qualis concedatur reo condemnato contumacialiter,adducto à Regno Castellæ,8.7.42.

Dilationes legales an ampliari,vel minui possint, ibid. 54.

Dilatio trium dierum concedenda reo,vt præparetur ad supplicium,an sit necessaria,8.9.107.

Dilatio quinque,vel trium dierum in primo decreto libelli datur tam ad deliberandum quam ad opponendas exceptiones dilatorias,10.1.111.

Dilatio probatoria non currit ante litem contestatam, ibid.116.

Dilatio deliberatoria qualis & quanta concedatur iure Pontificio, civili & aliorum Regnorum, ibid. 120. cum seq.

Dilatione deliberatoria completa,opponens dilatorias audiendus non est,ibid.124.

Dilatio deliberatoria incipit currere à die iniunctionis libelli,vel traditionis copiæ illius peremptoriè,ibid. 136.

Dilatio probatoria de rigore currit à die completæ deliberatoriæ,ibid.137.& seq.

Dilationes forales partibus concessæ sunt ita vt neque reo deficiat tempus ad defensionem,neque actori ad probandam intentionem suam,ibid.153.

Dilatio foralis currit à die notificationis, non à die confirmationis,ibid.184.

Dilatio probatoria quo modo postulanda & concedenda sit,10.2.15.

Dilatio probatoria suspenditur donec responsiones postulatæ exigantur,ibid.30.

Dilatio probatoria in materia principali currit actori à die notificationis responsionum,ibid.90,

Dilatio probatoria non postulatis responsionibus currit à die concessionis decreti de recipiendis testibus, ibid.91.

Dilatio probatoria foralis in materia principali est quadraginta dierum,ibid.92.

Dilatio probatoria currit reo à quarta die concessionis, vel traditionis copiæ libelli articulorum actoris, ibid.95.

Dilatio probatoria in materia principali ex vi fori absque iudicis,vel partis facto debet currere, ibid.109. & 218.

Dilatio concedi deberet vtrique parti vnica interlocutione, sed hoc requirit novam dispositionem, ibid. 126.

Dilatio quadraginta dierum per nostros foros statuta brevior est cæteris concedi solitis in alijs Regionibus,ibid.127.cum seqq.

Dilatio foralis nulla de causa prorogari potest, ibid. 134.& 154.

Dilatio foralis præcisa & peremptoria est,ibid.138.

Dilatio probatoria non currit in Ferijs Paschalibus, neque repentinis,ibid.139.& seq.

Dilatio non currit si quæcumque feriæ absorbeant maiorem partem illius,ibid.141.

Dilationes quomodo arctari soleant in Regia Audientia,ibid.142.

Dilatio data per legem ad probandum, & probatum habendum intelligi debet; & quo temperamento summa æquitate Regia Audientia hæc observat, ibid.146.& 151.

Dilatio data ad probandum, & probatum habendum habet vim conclusionis causæ,ibid.148.

Dilatione forali completa nequit Iudex aliam concedere,nisi ex magna causa,ibid.151.

Dilatione labente si aliquis ex testibus legitimè impediatur, quòad eum suspensio dilationis conceditur vsquead publicationem,ibid.156.

Dilationis concessio contra forum non tenet,ibid.159.

Dilatio concedenda in replicatione,triplicatione & similibus,ibid.160.cum seq.

Dilationes duas tendentes ad diversos fines eodem tempore concedere iudex potest,& currere debent,ibid. 163.

Dilatione probatoria completa statim Iudex tenetur publicare testes,ibid.153.

Dilatio vltra marina an comprehendatur in restitutione ad probandum. ibid.177.

Dilatio ad partes longinquas vel transmarinas quæ sit, & qualiter concedenda,ibid.184.cum seq.

Dilatio transmarina an computetur cum ordinaria forali,ibid.187.

Dilatio transmarina quomodo postulanda vbi dilatio foralis arctata fuerit,ibid.188.

Dilatio transmarina quanta esse debeat tam ad Europæ regiones,quam Indiarum,ibid.189.& seq.

Dilationem postulans ad partes longinquas, si nihil probaverit,qua pœna afficiendus erit,ibid.201.

Dilationem ampliorem quam ordinariam non petens ad probandum extra Regnum,an teneatur observare solemnitates forales ad probandum in longinquis partibus,ibid.194.& seq.

Dilatione transmarina completa an rursus ex causa alia sit concedenda,ibid.205.& seqq.

Dilationis probatoriæ assignatio an sit de substantia iudicij,ibid.211.& seqq.

Dilatio assignari debet per Iudicem vt appareat à quo die computanda sit,ibid.219.

Dilationum concessio adinventa fuit, vt lites brevius expedirentur,ibid.222.

Dilatio vt currat parti concessio iniungenda est, ibid. 220.

Dilatio arctatur ad arbitrium Iudicis,ibid.223.

Dilatione non concessa si probationes fiant an sustinendæ sint,ibid.227.

Dilatione completa an testes recipi possint in concomitantia instrumenti,ibid.230.

Dilatio in materia obiectiva testium currere nequit ante publicationem,10.3.17.

Dilatione obiectiva deficiente processus remanet nullus si per partem postulata fuerit, ibid. 20. cum seq.

Dilatio obiectiva quando concedenda,ibid.25.

Dilatio ad allegandum est decem dierum,10.5.15.

Dilatio obiectiva foralis quadraginta dierum est, ibid. 28.præcisa & peremptoria,10.3.30.

Dilatio ad corroborandos testes quæ sit & quando currere incipiat,ibid.29.

Dilatio obiectiva si elapsa sit minor debet in integrum restitui,ibid.37.

Dilatio transmarina concedenda est in materia obiectiva,ibid.60.

Dilatio obiectiva prorogari potest ratione loci,vel temporis,ibid.61.

Dilatione obiectiva elapsa admitti debet probatio per evidentiam facti,ibid.63.

Dilatio impugnativa est triginta dierum,10.4.67.

Dilatio impugnativa quomodo concedenda,ibid.88.

Dilatio impugnativa si denegetur, an processus reddatur nullus,ibid.108.

Dilatio impugnativa neganda non est si post conclusionem instrumenta producantur,ibid.110.

Dilatio impugnativa concedenda non est ante contestationem,ibid.111.

Dilationem obiectivam, vel impugnativam postulans recedere videtur à via summaria,11.1.31.

Dilatio per foros concessa ad condemnationes *infra decem salvis* est ad probandum, & probatum habendum,11.2.36.

Dilatio decem dierum in condemnatione *infra decem salvis* an sit prorogabilis,ibid.37.& seq.

Dilatio reo non currit,regulariter quin actor articulos ponat,ibid.48.

Dilationes concedendæ ad comparendum in Supremo, 12.3.49.

Dilationes probatoriæ in summarijs qualiter partibus currant,11.2.50.

Dilatio in summarijs concedi solet absque positione articulorum,ib.55.

Dilatio specialis in materia obiectiva sive ad reprobandos

bandos teſtes non conceditur in ſummarijs,11.1.21. & 11.5.113.cum ſeqq.
Dilatio trium dierum concedi ſolita in Regia Audientia quando appellatio introducitur ad quid deſerviat, 12.2.57.
Dilatio qualis concedenda ſit appellanti admiſſo ad probandum,ibid.205.
Dilatio qualis danda ſit hæredi appellantis ad proſequendam appellationem,ib.208.& ſeq.
Dilatio ad probandum in concomitantiam documentorum breviſſima eſſe debet,nempe duorum dierum, 13.2.35.
Dilatorias exceptiones opponens, lapſa dilatione deliberatoria audiendus non eſt,10.1.124.
Dilatorias opponens lapſa dilatione deliberatoria,non in vim dilatoriæ,ſed ad alium effectum audiri valet, ibid.132.cum ſeq.
Dilatoriæ omnes opponendæ ſunt in eodem libello, ibid.138.& ſeq.
Dilatoriæ extra tempus forale oppoſitæ non impediunt conteſtationem,ibid.140.
Dilatoriam opponit qui poſtulat reviſionem ab evocatione,ibid.161.
Dilatoriarum omiſſio parvi præiudicij reputatur, ibid. 179.
Dilatorias qui omiſit opponere ante conteſtationem eis renunciaſſe creditur,ibid.181.
Dilatoriam minor opponens lapſo tempore forali an audiatur, ibid.182.cum ſeq.
Dilatoriæ reſpicientes libellum ſtatim reijciendæ ſunt de foro,ibid.328.
Dilatoriæ merita reſpicientes reſervandæ ad diffinitivam,ibid.335.
Dilatoriæ periudiciales, ritum attingentes non ſunt reſervandæ ſed cito expediendæ,ibid.339.& ſeq.
Dilatoria compromiſſi ineundi inter coniunctos ex abuſu non eſt attendenda,ibid.341.& ſeq.
Diminutio pretij in diſtractione iudiciali compenſatur cum facultate reluendi,13.3.46.
Diſcordiæ inter Profeſſores ſcientiarum nocivæ plurimùm ſunt,2.3.18.
Diſcordia Regentis Cancellariam,& Inquiſitoris antiquioris efficit, vt reus detineatur pro gravioribus criminibus,in levibus fideiuſſoribus relaxetur, 7.3. 31.
Diſpenſatio ſtrictè interpretanda,7.2.59.
Diſpenſatio ex defectu natalium non reſtringitur ad primam tonſuram,ſed extenditur ad omnes minores Ordines,& beneficium ſimplex,61.& ſeq.
Diſpenſare in Ordine Monteſiæ quis poſſit quoad plura,7.4.101.& ſeq.
Diſpenſator Principis eſt Magiſter Rationalis, 2.4.41.
Diſpoſitio *for.*38.*Cur. ann.*1585. quo cavetur,quod pro debito fiſci,Generalitatis,vel Vrbis carcerari Milites poſſint,extenditur ad hæredes,3.4.36.
Diſpoſita in concordia ſereniſſimæ Regiæ Elionoris, præter propoſitionem gravaminum Eccleſiæ,7.1.28.
Diſpoſitio loquens de Ordinarijs Iudicibus non extenditur ad Delegatos,7.5.15.
Diſpoſitio *for.*104. *de Cur. & Baiul.* ſolum comprehendit Curiam Iuſtitiæ, ſed ex obſervantia extenſa ad omnes Curias reperitur,8.5.3.& ſeq.
Diſpoſitiones pœnales non admittunt interpretationem extenſivam,8.8.12.
Diſpoſitio negativa fortior eſt affirmativa & quare, 12.3.4.
Et ſimplex arbitrium dat,7.4.43.
Diſputationes Advocatorum,vide *Advocatus*,& *Allegationes*.
Diſtractio iudicialis corruit deficiente forma, 13.3.33.
Diſtractio iudicialis annullatur ex læſione enormiſſima,ibid.50.
Diſtractio bonorum debet fieri ſigillatim ſi plures res ſimul diſtrahantur vt innoteſcat pretium cuiuſque, ibid.56.
Diſtrahendo bona minorum quomodo iudex ſe gerere debet,ibid.59.
Diſtractio rei pretioſæ facienda non eſt pro modico debito, ſed ex redditibus creditori ſolutio danda, ibid.61.
Diſtractio pro minori pretio quam oblato nulla eſt, ibid.65.
Diſtributio pretij rei iudicialiter venditæ in Gubernatione Valentiæ fit per æs & libram dum non præceſſerit excuſſio vel debitor notorie ſolvendo non ſit,ibid.53.& ſeq.
Diſtrictio perſonæ arguit Superioritatem, 10.1.52.
Diſtrictio perſonæ Archiepiſcopi nihil commune habet cum facto poſſeſſionis de quo litigat, & laicus Iudex cognoſcere poteſt,ibid.60.
Diſſimulatio qualis in Senatore permittatur,2.2.45.
Divagatio fœminam caſtam,reddit meretricem,8.8.69.
Divagio per campaneam,vide *Bannitus*.
Diverſitas vſus regaliæ cognitionis in exemptos, quoad Regna Coronæ Aragonum,7.1.203.
Dividuum quid ſi in iure,3.3.9.
Divinatio quid ſit,7.3.68.
Diviſio Zodiaci in ſigna, & gradus cum fundamento in re,ibid.180.& ſeq.
Divitiæ malorum omnium cauſa,& origo, 8.8.214.
Divitis filia pauper non eſt,11.1.76.
Docilitas in Conſiliario qualis requiratur, 2.2.104.
Docilitas quid ſit,6.5.23.
Doctoribus competit privilegium militare, ne conveniantur,niſi in quantum facere poſſint,3.4.16.
Doctorum gradus,vide verbo *Gradus*.
Doctores bullati,non ſunt verè Doctores,4.3.106.
Doctores Coronæ Aragonum concordiam noſtram interpretantes,7.1.38.
Doctores Valentini de concordia verbum inſtituentes, ibid.48.& ſeq.
Doctores approbantes ſalutiferum remedium ſubveniendi vi oppreſſis, ex regalia per viam violentiæ, ibid.59.
Doctores comprobantes regaliam cognitionis in exemptos,ibid.22.
Doctores approbantes praxim compellendi Iudices Eccleſiaſticos contumaces,ibid.213.
Doctores totius literaturæ propugnantes & expugnantes Aſtrologiam,7.3.54.& 99.
Doctores de Militia Monteſiæ ſcribentes,7.4.8.& 28. cum ſeq.
Doctores tenentes quod Milites Ordinum Militarium, non ſunt veri Religioſi referuntur, & impugnantur, 7.4.44.
Doctores de contentionibus tractantes,7.5.20.& 30.
Doctori diſtinguenti credendum eſt in conflictu opinionum,8.2.53.
Doctores de citatione tractantes,8.7.3.
Doctrina Auguſtini Barboſa de auctoritate decreti Gratiani diſcutitur,7.1.64.
Doctrina Proſperi Farinatij ex Rota diſcutitur, quoad viam violentiæ,ibid.
Doctrina domini don Fran. Hieron. de Leon, quoad viam violentiæ explicatur,ibid.78.& 101.
Doctrina P.Ioannis de Mandariaga in arenam vocatur, ibid.99.
Doctrina Thomæ del Bene impugnatur,101.
Doctrina domini Thomæ Cerdan explicatur, ibid.54.
Doctrina Petri Belluga de nullitatibus admittendis adverſus tres ſententias conformes non eſt attendenda, quia ſcripſit ante editionem *for.*12. *de execut. rei iud ic.*13.2.41.
Doctrina Domini Don Hieronymi de Leon quoad traditionem copiæ inſtrumentorum de quibus fit mentio in libello explicatur,10.1.107.
Doctrina Alphonſi de Azevedo notatur,in his quæ dixit de Aſſociato ordinarij recuſati,qui etiam recuſatur,ibid.209.
Dolor augetur per viſum malorum,8.10.58.

Dolus intervenire potest in legibus condendis, 4.7.21.
Domestici Ecclesiasticotum laici non gaudent privilegio fori, 8.10.181.
Domesticus præsumitur complex criminis in domo patrati, 8.10.95.
Domesticus domestici an repellatur à testimonio, 8.8.244.
S. Dominicus Patriarcha, Valentiæ operam dedit Philosophiæ, 4.3.79.
S. Dominicus quo tempore natus, & ordinem fundavit, ibid.82.
Dominus in alienatione rei propriæ legem sibi congruentem ponere potest, 2.1.21.
Domini oppidorum, nullum habent dominium in pascuis publicis, 5.1.21.
Domini oppidorum, in quibus adsunt quindecim domus cum vassallis, adquirunt mixtum imperium, 6.2.2.
Domini obtinentes iurisdictionem Alfonsinam, de quibus cognoscant, ibid.3.
Dominus Alfonsinæ an cognoscat de crimine homicidij rixosi, ibid.7.
Dominus Alfonsinæ an possit imponere pœnam remigij temporalis, ibid.10.
Domini Alfonsinæ in criminalibus solum cognoscunt de subditis, ibid.11.
Domini Alfonsinæ lucrantur medietatem pœnę pecuniariæ criminis excepti à sua iurisdictione, ibid.14.
Domini Alfonsinæ habent iurisdictionem in prima instantia tantum, iuxta foros, ibid.15.
Domini Alfonsinæ, an obtineant iurisdictionem privativè, ibid.15.
Domini Alfonsinæ, an possint concedere vniversitatibus licentiam ad imponendas contributiones, ib.16.
Domini Alfonsinæ, an possint visitare vniversitates suorum subditorum, ibid.17.
Domini Alfonsinæ, an vtiliter concedant facultatem vniversitatibus ad vendendum censualia, ibid.18.
Dominus Alfonsinæ pro suo interesse potest comparere coram domino supremæ iurisdictionis, casu quo male tractet subditos illius, ibid.29.
Dominus Alfonsinæ non potest imponere operas subditis, ibid.30.
Dominis duobus concurrentibus, & mandantibus eidem subdito, cui obtemperare debet, ibid.41.
Dominus Alfonsinæ an amittat iurisdictionem ex diminutione quindecim domuum, ibid.32.
Domini directi à iure non habent iurisdictionem in re emphyteutica, 6.3.4.& 5.
Domini feudorum habent iurisdictionem in feudis à iure, ibid.4.
Domini directi à foro habent iurisdictionem in re censita, ibid.6.
Dominis directis iurisdictio concessa est privative, etiam in causis possessorijs & appellationum, ibid.7.
Domino directo competit iurisdictio, non vero illi, cui ac non solvendus venit, ibid.11.
Domini directi dant iudices delegatos ad has causas, ibid.14.
Dominorum directorum iurisdictio ordinaria est, ibid.15.
Domini directi vbicumque intra Regnum iurisdictionem exercere possunt, ibid.17.
Domini directi non eligunt coniudices, sive associatos iudicis delegati, si desumendi sunt de Regio Consilio, ibid.27.
Domini obtinentes iurisdictionem titulo gubernatorio tenentur causas expedire cum interventu Regij fisci Advocati, 6.4.18.
Domini obtinentes iurisdictionem titulo gubernatorio non possunt nominare fiscum, ibid.19.
Domini obtinentes hanc iurisdictionem cum facultate nominandi successorem, quomodo ea vtantur, ibid.20.
Domini iurisdictionum tuentur administrare iustitiam in prima instantia proprijs impensis, 6.5.91.
Domini oppidorum non possunt alienare pascua publica, 5.2.13.
Domini vtiles prædiorum possunt in eis prata, sive defesias constituere, ibid.14.
Domini domus prævigna comprehenditur sub dispositione *for.5.de adulterijs*, 8.8.164.
Dominam cognoscentes, vide *Famulus*.
Dominus rei distractæ si ea æstimata antea fuit, non poterit faciliter conquæri de enormissima, 13.3.55.
Domino comparente in iudicio an censeatur revocatum mandatum concessum Procuratori, 10.1.297. & seq.
Dominium pascuorum vniversitati adquiritur, vtilitas verò singulis de vniversitate irrevocabiliter, 5.2.11.
Dominium rei subiugatæ apud subiugantem, tempore subiugationis, est basis totius obligationis, 13.3.91.
Domus aggressor cum schala non gaudet privilegio fori monetarijs concesso, 2.6.20.
Domus pœnitentiæ, ad fœminas quæstuarias conversas recipiendas, mirabilis constructio, 4.3.149.
Domus pœnitentiæ antiqua, non eadem cum domo, sub invocatione Sancti Gregorij constructa, ibid.154.
Domorum cœli distributio cum reali fundamento, 7.3.198.
Domus alienæ aggressio, vide *Aggressio*.
Domus cuilibet esse debet tutissimum asylum, 8.8.117.
Domus ad quam fit aggressio, non est intelligenda ratione proprietatis, dominij, vel alterius iuris, præterquam quod habitationis, ibid.121.
Dos Vniversitatis est assignatio termini, nam eo aluntur Cives 5.2.8.
Dos est patrimonium fœminarum, 11.1.70.
Dos pluribus privilegijs gaudet, ibid.73.
Dos favorabilior est Fisco,, ibid.77.
Dotis causa executiva est in Regno Siciliæ, sed non Valentiæ, ibid.79.& 82.
Dotalia iura quæ sint, ibid.71.
Dotandi Ecclesias onus impositum Regibus Aragonum in concessione Pontificia decimarum, non suspendit adquisitionem earum, 2.5.32.
Dotandi onus non erat implendum ex decimis, ib.34.
Dotatio Ecclesiæ Valentinæ, ibid.35.
Dubium notorietatis vulgò nuncupatum dubium de dubio, quando suscitetur in contentionibus cum Ordinario Ecclesiastico, 7.1.51.
Dubium prædictum quando proponatur, ibid.118.
Dubium notorietatis suscitatur in contentionibus cum Inquisitione, 7.3.27.
Dubia ex relatione processus resultantia quæ respiciunt originalem iustitiam partibus per Iudicem communicanda sunt iuxta forum, 10.5.41.
Dubijs partibus communicatis tempus opportunum concedendum est ad respondendum, ibid.42.
Ducis de Arcos adventus, & progressus in regimine huius Regni, 8.10.20.
Duellantes solebant de iure firmare, 11.5.26.
Duellum tolerabatur in subsidium propter defectum probationis ad rem iudicialiter persequendam, ibid.56.
Duellandi mos mutuatus fuit à Romanis, & Germanis, ibid.57.
Duellandi mos semper illicitus fuit & solum sustinebatur in vim consuetudinis, licet pravæ, ibidem 58.
Duellum tandem omnino improbatum per Tridentinum, ibid.59.
Duelli provocatio comprehenditur sub decreto Iulij III. 7.2.in tex.
Dulia, sive dula quid sit, 5.2.21.
Duodecim domorum cœli distributio, 7.3.198.

FACULTAD DE DERECHO BIBLIOTECA GRANADA

Duratio vitæ an cognoſci queat per Aſtrologos, ibid. 83.

E.

Ecclesiæ Valentinæ diſſenſus non poteſt eſſe obſtaculum adquiſitioni decimarum extante conceſſione Apoſtolica, Regibus facta, 2.5.68.
Eccleſia conventa ratione bonorum *de Realengo*, coram iudice laico, non cenſetur Eccleſia, ſed quidam de vniverſitate poſſidens rem Regiæ ditionis, ibid. 50.
Eccleſiæ libertas non infringitur ex prohibitione alienandi in eam aliqua bona, ibid. 49.
Eccleſia ſuper re donata per Regem debet litigare coram Rege, ibid. 103.
Eccleſia adquirens bona de realengo tenetur ſubire omnia onera realia, & vicinalia, ibid. 106.
Eccleſia tenetur ſolvere ius amortizationis ad adquiſitionem bonorum *de realengo*, ibid. 111.
Eccleſia ſolvit quindennium domino directo, ex bonis emphyteuticalibus per eam adquiſitis, ibid. 173.
Eccleſiæ bona quæſita, inalienabilia efficiuntur, ibid. 123.
Eccleſiaſticum Brachium, vel Stamentum, vide verbo *Brachium, Stamentum, & Status.*
Eccleſiaſtici ſolvunt iura generalitatis, 3.2.19.
Eccleſiaſticorum bona *de realengo*, cum ſint ſub iuriſdictione regia poſſunt onere gravari, ibid. 20.
Eccleſiaſtici gravantur accedente conſenſu Prælati, & Cleri, ibid. 21.
Eccleſiaſtici ſunt ſub iuriſdictione deputatorum, in rebus iurium generalitatis, ex conceſſione Adriani VI. Pontificis, ibid. 26.
Eccleſiaſtici quare admittantur ad munera murorum, & vallorum in noſtra vrbe, 4.7.14.
Eccleſiaſtici excluduntur à muneribus vrbis, 4.8.2.
Eccleſiaſtici an teneantur contribuere in iuribus impoſitis pro reparatione murorum, &c. Vide verbo *Clerici.*
Eceleſiaſtici qui pacem publicam perturbant, an poſſint expelli à Regno, quando aliter ſuccurri non valet, 2.1.77.
Eccleſiarum Cathedralium totius Regni deſcriptio, 7. 1.3.
Eccleſiarum conſtitutio, & erectio poſt Agarenorum tyrannidem, ibid. 4.
Eccleſiaſtica iuriſdictio ordinaria per quos adminiſtretur in Regno, ibid. 5.
Eccleſiæ Valentinæ amplitudo, ibid. 6.
Eccleſiarum Regni Præbendæ, ibid.
Eccleſiaſtico ſtatui vtilior eſt via concordiæ in contentionibus, ibid. 14.
Eccleſia ſemper intendit ampliare viam concordiæ, ibid. 18.
Eccleſiaſtica iuriſdictio quomodo contendat cum iuriſdictione Regia, ibid. 114.
Eccleſiaſtica Curia, vide *Curia.*
Eccleſia obtinet in contentione, Cancellario intra terminum non declarante, ibid. 125.
Eccleſiæ arbiter an poſſit eſſe laicus, ibid. 135.
Eccleſiaſticæ iuriſdictionis conſenſus non eſt expectandus in Regno, vt confuga compedibus, vel cuſtodibus in Eccleſia detineatur, ibid. 149.
Eccleſia ſi non eſt apta ad cuſtodiam rei confugientis, reus poteſt ad aliam aptiorem transferri, ibid. 152.
Eccleſia ſpoliata ante omnia eſt reſtituenda, ibid. 153. & ſeq.
Eccleſia vbique eſt vna, ibid. 155.
Eccleſiæ ſpolium ceſſat, reſtituto reo ad aliam ædem, etiamſi in diverſa Diœceſi conſtituatur, ibid. 156.
Eccleſiaſticus quo pacto procedat in laicos pro crimine mixti fori, ibid. 170.
Eccleſiaſticus quomodo procedat in laicos concubinarios, ibid. & 272.
Eccleſiæ ſervitores an ſint immunes à vectigalibus, ibid. 184.
Eccleſiaſtici delegati, vide *Delegati, & Iudices.*
Eccleſiaſtici exempti à iuriſdictione Ordinarij, vide *Exempti.*
Eccleſia tres gradus habet, per quos homines ab hominibus diſtinguit, & quales ſint, 7.2.6. & ſeq.
Eccleſiaſtici Prælati in iuriſdictione temporali, quam obtinent in feudo à Principe laico habito, iudicantur vt laici Barones, 8.8.281. & ſeq.
Eccleſiaſticæ cauſæ actuarius eſſe poteſt laicus, ibid. 289.
Eccleſiaſticas dignitates & Prælaturas Beatus Petrus Apoſtolus inſtituit adinſtar Sacerdotum Ethnicorum, earumque gradus inſtituit, 10.2.46.
Eclyptica via quæ ſit, 7.3.179.
Edere actionem quid diſtinctum eſt ab editione iurium, vel inſtrumentorum 10.1.103.
Editio actionis antiquitus facienda erat ante citationem, ibid. 104.
Editio inſtrumentorum facienda eſt in conteſtatione, ibid. 105.
Edere actionem, & exprimere in libello, idem eſt, ibid. 106.
Edita actione de iure, nihil amplius reus petere poteſt ad deliberandum, ibid.
Editio inſtrumentorum poſt litem conteſtatam favore rei procedit, non favore actoris, ibid. 109.
Edere inſtrumenta æqualiter debent actor & reus ſecundum foros, ibid. 110.
Editionis inſtrumentorum tempus opportunum eſt à conteſtatione vſque ad finem dilationis probatoriæ in materia principali, 10.4.1. & ſeq.
Editio inſtrumentorum fieri poteſt Valentiæ vſquead publicationem ſententiæ, & quomodo id procedat, ibid. 2. & ſeq.
Editio inſtrumentorum in cauſa iam tranſmiſſa ad Supremum per literas cauſa videndi quo pacto fiat, ibid. 9.
Edendorum inſtrumentorum triplex ſpecies, ibid. 10.
Editio quomodo fiat, ibid. 40.
Edita inſtrumenta non inſeruntur in negocijs voluntariæ iuriſdictionis, ibid. 41.
Edita inſtrumenta in negocio contencioſæ iuriſdictionis inſeri debent, ibid. 42.
Edens inſtrumentum confitetur quod in eo continetur, ibid. 43. & ſeq.
Editis inſtrumentis poſt concluſionem dilatio impugnativa negari non poteſt, ibid. 110.
Editis inſtrumentis ante conteſtationem non conceditur dilatio impugnativa niſi poſt eam ibid. 111.
Editio actorum primitivi ad quem ſpectet in iudicio appellationis, 12.2.164. & ſeqq.
Editio actorum primitivi iniungi debet appellato, ibid. 171.
Editio primitivi debet fieri per copiam authenticam, ibid. 173.
Editio primitivi quando & quomodo admittatur purgando moram, ibid. 174.
Editio defectuoſa primitivi deſertionem inducit, ib. 179.
Edictum perpetuum Prætoris quid comprehendebat, 10.2.43.
Edicti citatio in proceſſu contumaciæ quomodo perficiatur, iuxta foros, 8.7.18. & ſeq.
Edicti contumaciæ quo pacto accuſentur, & repetantur, ibid. 20. & ſeq.
Edicti citatio neceſſaria eſt, vt quis habeatur pro convicto, & confeſſo, ibid. 24.
Edicta de præcautione publicata tempore epidemiæ, 8. 10.61.
Editui, Cantores, & cæteri Eccleſiæ ſervitores laici, an gaudeant privilegio fori, & Canonis, 7.1.178.
Ædificare in ſuo per æmulationem quando quis dicatur, & prohibitum ſit, 5.2.40.
Efficiens cauſa beneficij quæ ſit, 7.2.50.
Effectus reales diviſionis cardinum, ſive angulorum cœleſtium, 7.3.199.

Egregiæ

ET VERBORVM.

Egregiæ perſonæ in cauſis arduis coguntur comparere coram Iudice, vt teſtimonium dicant, ſecus in alijs, 8.2.38.

Egregij, vide *Nobiles*.

Elegantia aſpectus Senatoris auget eius auctoritatem, 2.2.143.

Electio Conſiliarij, & Senatoris, res magni momenti eſt, ibid. 146.

Electiones ad officia generalitatis quo modo fiant, 3.3.1.

Electiones ad officia vrbis, 4.1. per tot.

Electio facta abſque illo qui obtinuit in recurſu, nulla eſt, etiamſi provocatum fuerit à declaratione ſuper habilitate habita, 4.9.4.

Electio peccans in forma nulla eſt quoad omnes, ibid. 23.

Electio non peccans in forma, non eſt quoad habiles nulla, ſed tantum quoad inhabiles, ibid. 24.

Electio ad ſuperiorem revolvitur, ſi electores ſcienter indignum admiſerint, vel dignum excluſerint, ibid. 26.

Electionis ſpecies eſt inſaculatio, ibid. 7.

Electionis Principis, factæ ad inſaculationem, eſt executio per ſortem extractio ad officia, ibid. 12.

Electio facienda per ſuperiorem virtute devolutionis, fieri debet ex matriculatis, ibid. 27.

Electio ſucceſſoris in iuriſdictione titulo gubernatorio conceſſa, quo pacto fieri poſſit, 6.4.21.

Electi Brachij militaris, quo pacto, & per quos nominentur, 3.1.74.

Electores, & examinatores qui, & qualiter eligantur in eo Brachio, ibid. 75.

Eligendorum ad officia Generalitatis qualitates, 3.3.4.

Electores Brachij militaris diſcretivè eliguntur, Milites à Nobilibus, & è contra, ibid. 12.

Elector nobilis non poteſt nominare examinatorem ex militibus, ibid. 13.

Electi nobiles non poſſunt ſubſtituere Militem, aut è contra, ibid. 14.

Electus poteſt appellare ab electione ad ſui favorem facta, 4.9.35.

Electus cui competit excuſatio, tacendo conſentire videtur, ibid. 36.

Electus non obtinet poteſtatem ab eligente, ſed ab eo de cuius mandato eligitur, 6.5.113.

Electionibus Aſtrologiæ vtens ad omnes actus humanos, ſuſpectus eſt de ſuperſtitione ex vana obſervantia, 7.3.252.

Eligendus ad Prælatiam regularem, debet regulam illius Ordinis profiteri. 7.4.150.

Eligendus ad Prælatiam regularem, an debeat obtinere ſacerdotium, vel aliquem Eccleſiaſticum Ordinem, ibid. 151.

Elionor Regina Aragonum Sereniſſima, & Cardinalis Convenarum arbitri fuerunt deputati per Sedem Apoſtolicam ad concordiam ineundam ſuper competentia iuriſdictionum, 7.1.26.

Electa via ordinaria non patet regreſſus ad executivam, 13.2.63.

Elementa iuris à Romanis ortum habuerunt, 10.2.45.

Eloquentia requiritur in Conſiliario, & Senatore, 2.2.124.

Eloquentiæ gloria cum Iuriſprudentia communis, ibid. 125.

Eloquentia non conſiſtit in multiloquio, ibid. 126.

Emendatio moræ quid ſit, 12.2.175.

Emens rem fiſcalem ſecurus remanet, ſecus rem confiſcatam, vel debitoris fiſci, 8.9.136.

Emens rem litigioſam præiudicatur, ex ſententia lata cum principali, etiamſi non citetur, ibid. 137. & ſeq.

Emparamentum, ſive vt noſtrates dicunt *Empara* quid ſit, & quomodo concedatur, 11.6.88. & ſeqq.

Emparamenti tranſgreſſor vltra pœnam tenetur ad intereſſe, & damna, ibid. 89.

Emparamentum fit per viam tuitivæ præparationis ad aliud iudicium, ibid.

Emparamentum acceptans conſtituitur depoſitorius, & conſumens in dolo eſt, ibid. 92.

Emparamenti pœna qualis, & in pluribus per foros vſu recepta reperitur, ibid. 93.

Emparamentum à iure non fuit incognitum, ibid. 94.

Emparamentum quomodo tollendum, ibid. 96.

Emparamentum decreta appellationem recipiunt, ibid. 97.

Emphaſis Conſiliarij qualis eſſe debeat, 2.2.127.

Emphiteuſis materiam Doctores qui tractent, 6.3.1. & 2.

Emphiteuſis huius regni ſapit naturam feudi, ibid. 4.

Emphiteuſi conceſſa, tria iura oriuntur, & quæ ſint hæc, ibid. 11.

Emphiteuta non poſſunt extrahi ad litigandum extra vnam dietam à ſuo domicilio, quin conductum ſolvatur, ibid. 17. & 18.

Emphiteuta in lite actionis perſonalis litigat cum domino directo coram Ordinarijs, niſi agatur de ſolutione Canonis, ibid. 20. & 21.

Emptio & venditio correlativa ſunt, & promiſcue vſurpantur & eiſdem ferme regulis conſtant, 11.2.57.

Emptio Curiæ quo tempore perimatur, 13.3.6.

Emptor ſummarie agit ad traditionem rei emptæ, 11.2.56.

Emptor agens ex vendito pretium offerre debet, vt venditor traditionem rei, ibid. 58.

Emptori non ſolventi non prodeſt beneficium ceſſionis bonorum, vt à carceribus liberetur, ibid. 76.

Emptor Curiæ quomodo compellendus pretium deponere, 13.3.9.

Emptori per licitationem iniungitur in ipſa traditione haſtæ fiſcalis neceſſitas deponendi pretium infra decem, ibid. 69.

Epidemia quid ex Galeno, 8.10.50.

Epidemia, vide *Contagio*.

Epiſcopi nec ante, nec poſt Concilium Lateranenſe, potuerunt infeudare decimas, 2.5.38.

Epiſcopi querela, ratione tertiæ decimarum partis, reſervatæ per Regem Iacobum, ibid. 66.

Epiſcopi reprehenſi per Summos Pontifices, quia impediebant executionem conceſſionis decimarum, ib. 69.

Epiſcopus Dertuſenſis habet interventum in Comitijs, & admittitur ad officia Generalitatis, 3.1.43.

Epiſcopus Segobricenſis etiam, ibid.

Epiſcopus Orcelenſis pariter, ibid.

Epiſcopi, vide *Iudices, Ordinarij Eccleſiaſtici*, & *Prælati*.

Epiſcopi habent iuriſdictionem in Diœceſi, ex vi muneris, non immediatè à Chriſto Domino, ſed per ſummum Pontificem, 8.8.307.

Epiſcopi non cognoſcunt de regularibus, quia exempti illi ſunt, licet à principio ſub eorum iuriſdictione extitiſſent, ibid. 309.

Epiſcopi nequeunt compelli ad iurandum inconſulto Romano Pontifice, 10.2.51.

Epiſcopus cogi nequit ad teſtimonium ferendum, ibid. 67.

Epiſcopum cogere flagitium ſonat ex mente Imperatoris, ibid. 68.

Epiſcopus nec volens decenter admittitur ad teſtificandum, ibid. 69.

Epiſcopus cogi non poteſt ad reſpondendum in lite, ibid. 70.

Epiſcoporum facilitas in dicendis teſtimonijs non conducit vt cogi poſſint ad reſpondendum, ib. 71.

Equi ad evectiones publicas deſtinati, non omnibus concedendi ſunt, 4.11.46.

SYLLABVS RERVM,

Equos non deſtinatos ad vereda in curſum commodans, qua pœna plectendus ſit, ibid. 49.
Erigere vniverſitatem, ad quem ſpectet in territorio Ordinis Monteſiæ. 7. 4. 177.
Eſcriptures qui libelli dicantur in foro Valentino, 10. 1. 11.
Eſſentia religionis conſiſtit in emiſſione votorum ſubſtantialium, 7. 4. 47. & 50.
Eſſentia veræ religionis, quid, ibid. 31.
Euchariſtiæ ſemper venerandæ furtum ſacrilegium anno 1648. patratum, 8. 10. tot.
Euchariſtia reverenter colitur in Regno Valentiæ, ibid. 152.
Evocatio, & evocare quid ſit, 2. 2. 31.
Evocatio appellationis vno cum toto negotio principali quando, & quo modo fiat, 12. 2. 239.
Evocabiles cauſæ ad Senatum, vide *Cauſæ*.
Evocatio cauſæ Conſulatus, vide *Conſulatus*.
Evocatio cauſæ cambij, vide *Cambium*.
Examen teſtium in criminalibus, an committi poſſit actuario, 8. 2. 37.
Examen teſtium, an præcedere debeat iuriſiurandi delatio, ibid. 41.
Examen ritus proceſſus contumacialis, quomodo fiat in Senatu, 8. 7. 26.
Exceptio defectus licentiæ Domini meri imperij ad venditionem cenſualis, vide *Licentia*.
Exceptiones dilatoriæ, vide *Dilatoriæ*.
Exceptio declinatoria, vide *Declinatoria*.
Exceptio firmat regulam in contrarium, 5. 3. 51.
Exceptio non aditæ hæreditatis reſervanda eſt ad diffinitivam, 10. 1. 236.
Exceptiones quæ debent admitti in executivis, 13. 2. 25.
Exceptionibus admiſſis in executivis mandatum reſolvitur in citationem, ibid. 23.
Exceptiones modificativæ an admittantur in executivis, ibid. 36.
Exceptio retentionis ex eo quod imminet evictio in limine contractus modificativa eſt & admittenda in executivis, ibid. 37.
Exceptio dimanans ex ventre inſtrumenti an admittenda in executione, ibid. 39.
Exceptio nullitatis inſtrumenti vel ſententiæ an admittenda in executivis, ibid. 40.
Exceptio falſitatis inſtrumenti admittitur in executivis, ibid. 42.
Exceptiones regulares reſervandæ ad iudicium requiſitionis ex foro, ibid. 43.
Exceptiones quæ reſervantur ad iudicium requiſitionis altiorem indaginem requirere videntur, ibid. 45.
Exceptio Clericorum à iuriſdictione laicorum Iudicum, an ſit de iure divino, vel poſitivo, 7. 2. 2.
Excuſationis remedium proprium eſt in datione tutoris vel curatoris, 11. 6. 18. & ſeq.
Exceſſus formæ vtilior parti, an vitiet actum, 8. 7. 5.
Executiva via, vide *Via*.
Exequi ſententia poteſt ante decem dies ad appellandum, ſi cauſa appellabilis non fuerit, 12. 2. 157.
Executio per acta pendente nullitate non revocatur tanquam attentata quovſque ſententia pronuntietur nulla, 12. 5. 25.
Executionis deſcriptio, 13. 1. 3. & ſeq.
Executionem paratam an habeant de iure inſtrumenta, ibid. 5. & ſeq.
Exequendi ius non ſemper competit eis qui pronuntiant, ibid. 9.
Executio petenda à iudice competente, ibid. 10.
Exequendi ius, vide *Iudex*.
Executionem inſtans quando poſſit eligere iudicem, ibid. 26. & ſeq.
Executio quando variari poſſit, ibid.
Executionem paratam habent vltimæ voluntates, ex foro, ibid. 35. & ſeq.
Executio ducta pro legato, vel fideicommiſſo ſpeciali appellabilis eſt quoad vtrumque effectum, ibid.
Executio olim dabatur pro hæreditate, vel fideicommiſſo ſucceſſivo, ſed hodie non, ibid. 37. & 10. 2. 120.
Executio datur pro ſententia in rem iudicatam tranſacta, 13. 1. 44.
Executio danda eſt pro ſententia arbitri, ibid. 46.
Executio datur pro pactis & conventionibus guarentigia corroboratis, ibid. 48.
Executio datur pro evictione, ibid. 50.
Executio privilegiata datur contra emptorem Curiæ, vt pretium deponat, ibid. 54.
Executio concedenda eſt contra confeſſum de re certa, ibid. 55,
Executio danda eſt pro chirographo recognito, ibid. 56.
Executio quomodo proſequenda ex condemnatione infra decem ſalvis, ibid. 57.
Exequendi ius an præſcribatur, ibid. 58. & ſeq.
Executione cœpta, inſtantia non perimitur, ſed ſi nihil actum fuerit in executione, neque datur inſtantia, neque peremptio, ibid. 65.
Exequendi chirographum ius quo tempore perimatur, à quo computandum, ibid. 68.
Exequendi ius enatum ex inſtrumento non habet maiora privilegia quam ex ſententia, ibid. 74.
Executio pro redditibus cenſus per quot annos concedenda, ibid. 70.
Executio ſententiæ datur contra fideiuſſorem iudicij non citatum, ſecus in fideiuſſorem contractus, ibid. 82. & ſeq.
Executivi iuris præſcriptio quando & quomodo interrumpatur, ibid. 87. & ſeq.
Executio ſententiæ quando impediatur propter melioramenta, & expenſas, ibid. 91. & ſeq.
Executio ſententiæ certæ & liquidæ non retardatur propter illiquidum vel incertum, ibid. 103.
Executio ſententiæ ſine actis quando procedat, ibid. 109.
Executionum alia eſt iuris, & alia facti, 13. 2. 1. & ſeq.
Executivum mandatum, vide *Mandatum*.
Executio adiudicationis rei, vel miſſionis in poſſeſſionem quomodo fiat, ibid. 12.
Executio primæ ſententiæ datur præſtita cautione in cauſa minoris ſummæ triginta librarum, ibid. 4.
Executio pro facto promiſſo quomodo detur remiſſivè. 13. 3. 2.
Executio requirit citationem, & qualem, 13. 2. 15. cum ſeq.
Executionis iudicium non admittit probationes extrinſecas teſtium, ibid. 27.
Executio inſtituta pro redditibus cenſualium pluribus privilegijs gaudet, ibid. 67.
Executio non eſt danda niſi nominato, & contra nominatum in inſtrumento vel ſententia, ibid. 76. cum ſeqq.
Executio rigida per pactum incipiendo à pignoribus quando detur, 13. 3. 3.
Executio facti contra nobiles & cæteros fruentes privilegio militari, à quo incipienda, ibid. 4.
Executio occupationis temporalitatum, quomodo perficiatur, 7. 1. 209. & ſeq.
Executionem ſententiæ in proceſſu contumaciali latæ præcedit rei recognitio, 8. 7. 45.
Executio pœnæ capitalis, quomodo peragenda, 8. 9. 106.
Executio pœnæ capitalis in Militarem, non fit quin conſulatur Regia Maieſtas cum tranſmiſſione proceſſus, ibid. 90. & ſeq.
Executio pœnæ capitalis peragi poteſt diebus feriatis, ibid. 100.
Executia pœnæ pecuniariæ quo pacto fiat, 113. &

ET VERBORVM.

Executiva causa instituta virtute venditionis censualis, an impediatur per exceptionem defectus licentiæ domini meri imperij. Vide verbo *Licentia.*

Exempla prosunt valdè ad gubernationem, & prudentiam adquirendam, 2.2.123.

Exempla plurima vsus defensionis per viam violentiæ, 7.1.82.

Exempla occupationis temporalitatum, ibid. 212.

Exemplum cuiusdam pessimi consilij, quoad confessionem rei in agone, pro exoneratione alterius, 8.2.12.

Exemplum imperantis, obsequium auget obedientis, 8.10.57.

Exemplis non est iudicandum, 12.1.90.

Exempla plurimum iuvant ad interpretationem iuris dubij, ibid. 91.

Exempti à iuribus Generalitatis, qui sunt in hoc regno, 3.2.24.

Exemptio à præstatione iurium ob causam duodecim filiorum. Vide verbo *Parentes.*

Exemptos à præstationibus gubernare, non est perniciosum Reipublicæ, 4.7.7.

Exemptio iurium conceditur ipsis gubernantibus; ibid. 8.

Exempti non sunt faciles ad iura nova imponenda, ibid. 9.

Exempti à iurium Generalitatis præstatione, admittuntur ad ea officia, ibid. 14.

Exemptio iurium vrbis, quo iure pertineat ad Officiales sanctæ Inquisitionis, ibid. 19.

Exempti Ecclesiastici, non habentes iudicem in Regno, iudicantur per Regem, 7.1.201.

Exemptorum cognitio extenditur vsque ad corporalem coërcitionem, ibid. 204.

Exempti possunt iudicari per Gubernatorem Regni, ibid. 207.

Exemptorum cognitio bulla Pontificia confirmata, ibid. 208.

Exemptio Ordinis Cisterciensis, Calatravæ, & Montesiæ à iurisdictione Ordinarij, 7.4.86.

Exemptus cui committitur nudum factum nominandi conservatorem, non adquirit per nominationem aliquam iurisdictionem, ibid. 120.

Exercitium iurisdictionis spiritualis in pluribus apud Magistrum Montesiæ, & nunc apud Administratorem generalem, 7.4.100.& seq.

Exhibere, vide *Editio.*

Exilium perpetuum non potest imponi ab habente mixtum imperium, sive iurisdictionem Alphonsinam, 5.2.5.

Eximentes carceratum à manibus familiæ pœna legis Iuliæ Maiestatis tenentur, 8.8.96.& seq.

Eximens carceratum, si sit officialis, grávius peccat, ibid. 97.

Exorcistæ nuptias contrahere possunt, 7.2.20.

Expensæ debentur ex retardata exceptione in causa contentionis, 3.1.120.

Expensæ debentur, à succumbente in causa appellationis, 12.2.216.& seq.

Expensæ debitæ ex contractu non excusantur, ob iustam causam litigandi, ibid. 220.

Expensæ litis secluſa promissione regulandæ ex iusta causa litigandi, ibid. 222.

Expensæ debentur in prima instantia ex manifesta temeritate litigandi, ibid. 223.

Expensarum condemnatio revocata manet si sententia revocetur, ibid. 225.

Expensarum condemnatio ex tertia sententia an extendatur ad alias instantias, ibid. 227.

Expensarum Condemnatio regulariter est pœna contumaciæ, ibid. 228.

Expensarum condemnatio, vide *Condemnatio.*

Explosio tormenti manualis qualiter puniatur, 8.8.140.

Explosionis pœna debetur, etiamsi non sequatur perfecta explosio, dummodo clavis tormenti excutiatur, ibid. 141.

Explosio apud nos facta fuit crimen speciale, ibid. 142.

Explosionis pœna, vt debeatur, debet fieri deliberatè, ibid. 143.

Explositioni non est imposita pœna pecuniaria, sed delationi ad malos vsus, ibid. 146.& seq.

Explosione interveniente remanet probata qualitas mali vsus in deferente, ibid.

Explosio voluntariè casu facta non punitur pœna ordinaria, neque pœna delationis ad malos vsus, sed delationis simplicis, ibid. 152.

Extensio pœnæ arbitriæ vsque ad mortem, regulanda est iuxta leges in simili disponentes, 8.8.102.

Exterminari à Regno per potestatem œconomicam, qui possint, 2.1.66.

Exterminationis remedium, non passim vsu recipi debet, ibid. 78.

Exteratum gentium tyrannide, litteræ armis cessere in Hispania, 4.3.64.

Exteri an sint apti ad officia, & munera Reipublicæ, 4.5.25.

Exteri qui dicantur ad civilitatem, cum tributorum immunitate obtinendam, 5.3.71. & seqq.

Extinctiva vnio inter duas Ecclesias quæ sit, 7.4.137.

Extrema probanda contra detinentem rem specialiter subiugatam censui, vt executio procedat, 13.3.91.

F.

FAber suæ fortunæ vnusquisque esse potest, 4.8.9.

Fabrica murorum, & vallorum. Vide verbo *Curatores operum publicorum.*

Fabricæ veteris nova distinctio, & separatio, 4.11.19.

Fabulæ antiquitus tradebant cuncta præcepta Philosophiæ, 7.3.212.

Fabulæ tria continent, historiam, doctrinam, & fictionem, ibid. 213.

Fabularum vsus apud Orthodoxos omni vmbra idololatriæ caret, ibid. 214.

Faciei percussio cum re sordida comprehenditur in decreto Iulij III. 7.2.in textu.

Facilitas veniæ incentivum tribuit delinquendi, 4.2.18.

Facti nocturni testes, quam rationem reddere debent, 8.8.204.

Factis duobus repugnantibus quale attendendum sit, 10.1.274.

Facti memoriale quo casu fieri debet ad expeditionem litis, 10.5.32.

Factionum lue Valentia ab antiquo laborat, 8.10.7. & seq.

Factionum origo in hoc Regno, ibid. 10.

Factionum persecutio, vide *Banniti.*

Facultas nominandi successorem in iurisdictione titulo gubernatorio concessa, an expiret facta semel nominatione, 6.4.18.

Facultas vendendi censualia super bonis Vniversitatis. Vide verbo *Licentia.*

Facultas redimendi rem iudicialiter distractam pro eodem pretio, dicitur *Carta de gratia,* 13.3.46.

Facultas hæc compensat diminutionem pretij, ibid. 47.

Facultas ad alienandum bona fideicommissi, vinculi, vel maioratus quomodo concedatur in Regno Valentiæ, 11.6.64.& seq.

Facultas hæc quomodo concedatur in Regno Castellæ, 11.6.59.

Facultas dicendi sententiam nullam iure actionis durat trigina annos, 12.5.41.

Fadiga de Iustitia, quid, 2.2.41.

SYLLABVS RERVM,

Falsitas non nociva punibilis non est,8.8.32.
Falsitas apta nocere, punibilis est,præsertim in Notario,ibid.33.
Falsi pœna an imponatur non secuto effectu, quando lex considerat solum factum,ibid.34.
Falsi pœna an teneatur conficiens instrumenta, vt publica persona, cum auctoritatem non habeat, ib. 36.
Falsi crimen comprehenditur in decreto Iulij III. 7.21 in text.
Falsæ monetæ pariter, ibid.
Falsum deponens in vno,in omnibus præsumitur falsum dixisse, si est in substantialibus,secus in accessorijs, 8.2.23. & seq.
Falsitatis exceptio, vide *Exceptio.*
Falsi redargutio,vide *Redargutio.*
Fama publica quo pacto probetur,8.8.201.
Fama qualis esse debet, vt inventio rei furatæ habeatur pro plena probatione,8.8.6.
Familiæ resistens atrociter necari potest,ibid.116.
Familiarium Inquisitionis causæ spectant ad Inquisitores ex delegata iurisdictione Regia,7.3.9.
Familiaris remittendus Inquisitoribus, remittitur expensis illius,ibid.32.
Familiares quomodo fruantur privilegio fori Inquisitionis apud nos, & in alijs Regnis, ibidem. 33. & seq.
Familiares actores sequi debent forum rei,ibid.35.
Familiares renuntiare valent privilegium fori, ibidem 36,
Familiares in criminibus exceptis non gaudent, ibid. 37.
Familiares non gaudent privilegio fori in crimine delationis tormenti manualis,ibid.38.
Familiares qualiter admittendi sunt per Inquisitores, ibid.40.
Familiares esse nequeunt Titulati, & Barones, atque Potentes,ibid.41.
Familiares non fruuntur privilegio fori in criminibus patratis ante adeptam familiaturam,ibid.42.
Familiares compelluntur testimonium ferre coram Iudicibus Regijs,ibid.43.
Familiares tenentur observare pragmaticas delationis armorum,ibid.44.
Familiaris cuiusvis socius, in quolibet crimine non gaudet privilegio fori,ibid.46.
Famuli cognoscentes dominam, filiam, sororem,consobrinam, coniunctamvè domini, capite puniuntur, 8.8.161.
Famuli rapientes aliquam ex dictis, etiamsi intuitu contrahendi cum ea fiat, pari pœna plectuntur,ibd. 162.
Famuli tenentur ad eandem pœnam si intra annum à die dicessus à famulatu talia crimina patraverint, ibid.
Famuli intelliguntur omnes illi qui servare fidelitatem debent,ibid.163.
Famuli nomen comprehendit pedagogum filij familias,ibid.164.
Famuli propriè qui sint,ibid.165.
Famulus cognoscens prævignam domini, an sub hac dispositione comprehendatur,ibid.164.
Famulorum cuiuscumque generis salaria in Audientia verbali peti possunt,11.3.38.
Farinatij doctrina de causis violentiæ discutitur, 7.1. 61.& 69.
Farinatij doctrina de probatione mandatarij amplexa in Senatu,8.2.12,
Fato potestatem concedere hæreticum est, 7.3. 66. & seq.
Fatalia,vide *Appellatio,& Tempus.*
Fatalia in supremis non currunt, nisi interveniente negligentia,12. 3.63.
Fatalis annus,vide *Annus.*
Fatalium instauratoria, vide, *Instauratoria.*
Fatica iustitiæ quid sit, & quando emergat tacite, vel expressè, 12.4.26.
Fecialium officium apud nos, *Reyes de armas*, 3. 1. 83.
Feudi titulus, quo Ecclesia tertiam decimarum partem concedere volebat Iacobo I. nullius momenti fuit, 2.5.37.
Feudum decimarum non potuerunt concedere Episcopi,nec ante, nec post Concilium Lateranense sub Alexandro III. ibid.38.
Feudi dominus iurisdictionem habet in feudo,6.3.4.
Feudi naturam sapit emphiteusis in hoc regno,ibid.
Feriæ quæ non computantur in dilationibus iuxta foros,vide *Dilatio.*
Ferocitas augetur desperatione, 8.10.41.
Fidei causæ spectant ad Inquisitores absque dubij propositione,7.3.5.
Fides instrumentorum quomodo comprobanda, 10. 4. 98.
Fideicommissi perpetui constitutio,an valeat de bonis emphiteuticis sine assensu domini directi, 2.5.115.
Fideicommissi bona plerumque alienantur,ibid.122.
Fideicommissi specialis persecutio de iure non est executiva,bene vero de foro,11.2.23.cum seq.
Fidem de pretio non potest habere Iudex, seu Curia rem debitoris distrahens,10.3.71.
Fidem de pretio habere dicitur qui pretium solvere permittit per venditionem census nisi adsit consensus partis,& exprimatur tempore licitationis, ib. 72.& seq.
Fideiussor ad supplicationem, vel firmam iuris, vide *Cautio.*
Fideiussor non citatus quando pati possit executionem sententiæ latæ contra principalem,13.1.82. & seq.
Fideiussori non nocet interruptio præscriptionis iuris executivi facta principali, nisi ipse tanquam principalis reus debendi obligatus sit,ibid.88.
Fideiussor iudicio sisti,& iudicatum solui in prima instantia datus,an teneatur in secunda. ibid.108.
Fideiussores dati in principio officij, extenduntur ad tempus prorogatum ob non adventum successoris in eo,2.1.44.
Filiorum procreatio in omni Republica premio potitur,4.6.31.
Filius si coram patre torqueatur, illico pater fatetur crimen,ibid.44.
Filius est pars corporis patris,ibid.46.
Filius ieiunare pro patre potest,ibid.47.
Filius an possit esse Iuratus,dum pater est Syndicus, 8. 24.
Filia dominæ comprehenditur sub dispositione loquente de filia domini,8.8.167.
Filiatio Ordinis Calatravensis est Militia Montesiæ, ibid.7.4.87.
Finalis causa beneficij Ecclesiastici,7.2.51.
Finis determinat actus morales,7.4.54.
Firmæ iuris iudicium dimanat à lege duodecim tabularum,11.5.2.
Firmæ iuris iudicium diversum nomen habet in vnaquaque Provincia,ibid.5.& seq.
Firmæ iuris nomen,quo vtimur,à iure civili depromptum est,ibid.10.& seq.
Firmare de iure quid dicatur,ibid.12.& seqq.
Firma iuris in Cathalonia quid dicatur,ib. 16. & seq.
Firma iuris in Aragonia quid,ibid.19.& seq.
Firma iuris possessoria impetratur quando nondum apparet quis actor,vel quis reus esse debet in lite,ibid. 24.
Firmare de iure personaliter firmam impetrans de foro debet,ibid.25.
Firmare de iure duellantes solebant,ibid.26.
Firma iuris antiquitus in pluribus negotijs dabatur, ibid.27.

ET VERBORVM.

Firmæ iuris remedium hodie tantum Valentiæ in vsu est ad causas possessorias, sive pro tuenda possessione, ibid. 28.

Firmæ iuris virtute datur mandatum de manutenendo cum clausula iustificativa, ibid. 29.

Firma iuris quæ habet ex interdicto vti possidetis, ibid. 45. & 54.

Firmæ iuris remedium nititur in possessione, ibid. 46.

Firma iuris supponit possessionem, ibid. 52.

Firma iuris olim concedebatur cuicumque offerenti cautionem, etiamsi possessionem non probasset, ibid. 61. secus hodie, ibid. & seq.

Firma iuris quomodo petenda secundum praxim Valentiæ, ibid. 63.

Firmæ iuris primum decretum quale, ibid. 64.

Firmæ iuris admissio quomodo fiat, ibidem 65. & seq.

Firmæ iuris concessio resoluitur in citationem comparente, & contradicente parte, ibid. 67.

Firma iuris producit effectum data cautione, postquam datur mandatum de manutenendo, ibid. 68.

Firma & contrafirma separatis processibus actitantur, sed congruentius esset quod cumularentur, ibid. 74.

Firmæ confirmatio interlocutione solet fieri, revocatio sententiam exigit & quare, ibid. 75.

Firmæ confirmationem obtinens reus constituitur, ad iudicium subsequens, & interim gaudet commodo possessionis, ibid. 76.

Firma & contrafirma revocatis partes recurrunt ad interdictum adipiscendæ, ibid. 77.

Firma & contrafirma confirmatis seu repertis æqualiter iustificatis, Iudex ex officio articulum *quis interim* manutenendus sit in possessione suscitat, ibid. 78.

Firmæ & contrafirmæ remedia apud Valentinos præparativa sunt interdicti *interim*, ibidem 81. & 105.

Firma in citationem resoluta, adversarius contrafirmans, cui non admittitur, nisi citatio firmantis; in eodem statu reperitur, ibid. 83.

Firma conceditur etiamsi possessio non probetur nisi per vnicum testem, ibid. 84.

Firmæ iuris concessio dicitur parvi præiudicij, ibidem 91.

Firmam impugnans, etiamsi non contra firmaverit admittitur ad probandum, ibid. 86.

Firma posita pendente lite, non admittitur nisi citata parte, & si concedatur, non est opus clausula iustificativa, ibid. 92.

Firma postulata pendente lite potest concedi absque citatione vbi adest periculum in mora, ibid. 94.

Firma regulariter postulatur ante litem motam, & non expresso nomine eius à quo perturbatio timetur, vel patitur, ibid. 95.

Firmæ iudicium non permittit minori restitutionem ad probandum, ibid. 97. & seq.

Firmæ iudicium præparativum est plenarij possessorij, ibid. 105.

Firmæ iudicium solum attendit factum possessionis, ibid. 121.

Firmæ iudicium non disputat de iure sed de facto possessionis, ibid. 122.

Firma tuetur illicitum, illegitimum & iniustum possessorem, ibid. 123. nisi appareat de iniustitia vel iniquitate, ibid. & seq.

Firmantes de iure non sunt repellendi à possessione absque causæ cognitione, quod intellige in possessorio sive summario, sive summarissimo, non autem in petitorio, ibid. 149.

Firmæ iudicium est momentaneæ possessionis, ibidem 150.

Firmæ iudicium non extenditur ad iustificationem possessionis, nisi partes subintrent in discussione meritorum tacite vel expresse, ibidem 153. & 158. cum seqq.

Firmæ iudicium non est capax discussionis earum rerum quæ altiorem indaginem requirunt, ibid. 171.

Firmæ iuris iudicium non est cumulandum cum petitorio nisi de consensu partium, ibid. 173. & seq.

Firma iuris vt plurimum conceditur absque citatione, ibid. 206.

Firmæ iuris concessio quod tempus attendere debet, ibid. 207.

Firmare de iure in effectu quid sit, ibid. 210.

Firma iuris iniuste, & de facto provisa, debet de facto revocari, ibid. 223.

Firmans de iure non habens fideiussorem admittitur cum cautione iuratoria, ibid. 221.

Firmæ iniusta concessio, iustissimè de facto revocata, ibid. 228.

Fisci patroni munus divisum apud nos, & quo pacto, 2. 2. 194.

Fisci patronus de quibus curet, ibid. 195.

Fisci patronus in Regno, obtinet interventum, & suffragium decisivum, 6. 5. 34.

Fiscus litigans facit cumulare petitorium cum possessorio, 6. 1. 32.

Fiscus semper habet fundatam intentionem in regalibus, ibid. 34.

Fisci favore in regalibus iudicium semper est mixtum, ibid. 33.

Fiscus in regalibus non litigat sine possessione, ib. 37.

Fiscus interrumpit de facto possessionem de facto occupatam, ibid. 36. & 38.

Fisci Advocatus, vide *Advocatus*.

Fisci Procurator, vide *Procurator*.

Fiscus restituitur in integrum, etiam contra factum Iudicis, 8. 2. 31.

Fisci Procurator non potest intervenire in examine testium, ibid. 48.

Fiscus quo pacto provocare soleat ab iniusta relatione Maioralium artis Notariæ, 8. 5. 26.

Fisci causa est eadem cum causa privati, post publicationem processus in omnibus ferè, 8. 6. 44.

Fisco vtilis est insertio auctorum per Iudicem incompetentem, in processu per Iudicem debitum fulminato, 8. 8. 276.

Fisci favore in distractione bonorum pro exigenda pœna pecuniaria in criminalibus, non sunt servandæ solemnitates forales, 8. 9. 114.

Fiscus in pœnalibus, an præferendus sit alijs creditoribus, vel adquirat hypothecam, ibid. 118.

Fiscus non adquirit bona allodialia confiscata, ibidem 121.

Fiscus Principis adquirit bona confiscata per Barones, ibid. 123.

Fiscus non tenetur ad solutionem iuris copiæ processus, 10. 3. 52.

Fiscalis interventio necessaria est in deliberatione sententiæ de re fisci, 12. 1. 20.

Fiscalis non condemnatur ad expensas, 13. 4. 30. & seq.

Fiscalis tanquam privatus potest ex proprijs propter manifestam calumniam ad expensas condemnari, non vero nomine officij vt ex fisco solvantur, ibidem 31.

Fiscalis non tenetur partem salarij sententiæ solvere, bene is cuius ius coadiuvat, vel adversarius si condemnetur, ibid. 32. & seqq.

Flamen dialis non cogebatur per Prætorem iurare, 10. 2. 45.

Flumina sunt æterni regionum termini, 2. 3. 23.

Fluminum, riparum, & molendinorum in eis constructorum iurisdictio, pertinet ad Baiulum, etiam in terra Baronum, 2. 4. 17.

Fontanellæ decisio 556. explicatur, 8. 1. 20.

Fœlicitas est viaticum futuri supplicij, 8. 10. 9.

Fœminæ an succedere possint in iurisdictione concessa,

titulo gubernatorio in hoc Regno, 6.4.24.
Fœminæ honeſtæ an capi poſſint pro crimine, 8.3.12. & ſeq.
Fœmina cuius pudicitia paritur, faciliter præſtat conſenſum ad nuptias, 8.8.181.
Fœminæ mutabiles, & inconſtantes ſunt, ibid. 247. & 253.
Fœminæ à iure civili non excluduntur à teſtificando in cauſa criminali, ibid. 248.
Fœminæ non probant in cauſa accuſationis, ſecus in cauſa inquiſitionis, ibid. 249.
Fœminæ iuxta ius Canonicum non excluduntur, ibid. 251.
Fœminæ ſi admittantur ad teſtimonium non plenè probant, ibid. 255.
Fœminæ capaces ſunt iuriſdictionis ſpiritualis in habitu, ibid. 391.
Fœminæ licet poſtulare pro alijs nequeant, pro condemnato criminaliter poſſunt appellare, 8.9.86.
Fœminæ regulariter mitius puniuntur, 8.8.107.
Fœmſnæ puniuntur pœna ignis in crimine veneni propinati, ibid. 106.
Fœminæ ad veneni propinationem procliviores ſunt, quàm viri, & ob hanc cauſam gravius puniuntur, ibid. 108.
Fœminæ non compellendæ perſonaliter comparere in Audientia verbali, 11.3.11.
Fœtus dum in vtero eſt, pars viſcerum matris cenſetur, 7.3.140. & ſeq.
Fœtus in vtero non per ſe alitur, aut ſpirat, ſed per vmbilicum à matre reſpirationem, & alimentum ſumit, ibid. 144. cum ſeq.
Fœtus mutationis aëris quo pacto ſuſcipiat, ibidem 145.
Fœtus ex materia ſeminali efformatur, ibid. 148.
Fœtus quando informetur anima rationali, ibid. 141. 155.
Fori Regni Valentiæ conditi ſunt, de conſilio Proceram, 1.2.2.
Fori conditi, & ſcripti Catalauno idiomate, & quare, ibid. 3.
Fori in Regno ius commune ſunt omnibus, ibid. 10.
Forus qui deſumitur à iure civili, omnes interpretationes illius admittere debet, ibid. 14. & 5.3.24.
Fori admittunt interpretationem intrinſecam, 1.2.16. & 6.1.12.
Fori habent vim Canonis Provincialis, 1.2.30. & 5.1. 25.
Fori conditi per Regem Iacobum Primum, non ſunt leges pactionatæ, nec habent vim contractus, 1.2.31.
Fori Regis Iacobi I. non ſunt irrevocabiles, ibid. 32.
Fori Iurati, quomodo capi debent, quoad irrevocabilitatem, ibid. 34.
Fori confirmati quo pacto habendi ſunt, ibid. 35.
Fori conditi in Curia generali mediante pecuniæ oblatione, irrevocabiles fiunt, ibid. 37.
Fori revocari poſſunt exigente bono publico, ibid. 44.
Fori omnes ligant, ibid. 48.
Foro deficiente recurrendum eſt ad ius canonicum primum, & demum ad ius civile, tanquam ad rationem ſcriptam, ibid. 11.
Fori de conſenſu totius Curiæ fieri debent, ibid. 47.
Fori, vide, verbo *Leges*.
Fori quo tempore conditi fuere, 2.5.52.
Fori conditi, anno 1239. vel 1240. ibid. 55. & 6.1.29.
Fororum condendorum tempore nondum erat Epiſcopus Valentiæ conſecratus, 2.5.56.
Fori ſunt conſuetudines ſcriptæ, ibid. 57.
Forali diſpoſitione procedendi via, in caſu violentiæ eſt cauta, 7.1.71.
Fori habent vim Canonis Provincialis, & approbantur à Sede Apoſtolica, ibid. 75.
Fori Regni Valentiæ limitarunt confugia delinquentibus, & an hoc ſtatui poſſit per Regem, ibid. 164.
Fori privilegium, vide *Clericus*.
Fori privilegium non extenditur de perſona ad perſonam, 7.1.185.
Fori privilegio vtrum gaudeant Æditui, Cantores, & cæteri ſervitores Eccleſiæ, ibid. 178.
Fori privilegio an gaudeant ſervitores, & domeſtici laici Eccleſiaſticorum, ibid. 181.
Fori privilegio, an vtantur Oblati, Sorores, Eremitæ, & ſimiles, non tranſlati irrevocabiliter in Religionem, ibid. 187.
Fori privilegio gaudent à iure omnes tonſurati, 7.2. 12.
Fori privilegium non firmatur poſt Clericatum, niſi charactere Ordinis ſacri, ibid. 12.
Fori privilegium non corroboratur per collationem beneficij, ibid. 23. & ſeq.
Fori privilegium an cauſetur ex requiſitis Tridentini, ibid. 24.
Fori privilegium non immutatur per Ordinem ſacrum, ſed irrevocabile redditur, ibid. 25.
Fori privilegio qui fruantur poſt Tridentinum, ibidem 49.
Fori privilegium amittitur per Sacerdotem immiſcentem ſe enormibus, ibid. 56.
Fori privilegio fruuntur Milites Ordinis Monteſiæ, etiamſi novitij ſint, 7.4.64.
Fori privilegio gaudent Milites regulares in Regno Caſtellæ, ibid. 70.
Fori privilegio fruuntur vxores ipſorum Militum Monteſiæ, ibid. 71.
Fori privilegio fruuntur viduæ Militum Monteſiæ, ibid. 75.
Fori interpretandi ſunt, ita vt abſurdum vitetur, 8.2. 40.
Fori interpretationem intrinſecam admittunt, ibidem 59.
Fori non admittunt extenſivam interpretationem, 8.8. 12.
Forus 9. *de malefactoribus*, non comprehendit Militares, & eorum vaſallos, 8.8.118.
Forus Aragonum prohibens nuptias inter rapientem, & raptam, nullius momenti eſt, ibid. 182.
Forus noſter imponens pœnam raptori, etiamſi nuptiæ ſequantur, ſubſiſtit, ibid. 183.
Forales ſolemnitates, vide *Solemnitates*.
Fori Regni Valentiæ læſi non fuere ex pœna impoſita Bannito per Ducem de Arcos die 6. Ianuarij, 1643. 8.10.26.
Fori deſumpti à iure communi eaſdem interpretationes recipiunt, 10.1.206.
Foro deficiente recurrendum eſt ad ius commune tanquam ad rationem naturalem ſcriptam, ibidem 207.
Fori declinatoria, vide *Declinatoria*.
Fori declinatoria ex incapacitate iudicis, admitti debet non ſolum poſt comparitionem, & ſententiam, ſed poſt decretum de exequendo, 10.2.186.
Fori ampliſſimum arbitrium concedunt iudicibus in coarctandis dilationibus probatorijs, 11.1.29.
Fororum vis non in narrativa ſed in decretis reſidet, 11. 5.150.
Fororum diſpoſitiones religioſe obſervantur in Regia Audientia, 12.2.176.
Foralis diſpoſitio negans effectum ſuſpenſivum nullitati, 12.5.27.
Forma ſervanda in conceſſione gratiæ pœnarum per Proregem facienda, 2.1.103.
Forma proponendi candidatos ad Senatoriam dignitatem, 2.2.68.
Forma actus eſt individuæ naturæ, 3.3.6.
Forma actus per quæ verba inducatur, vt ſubſtantialis cenſeatur, ibid. 17.
Forma ſervanda in conceſſione indulti, ſive gratiæ faciendæ per iudices ordinarios, 4.2.19.

Forma apponendi impedimenta ad officia vrbis,4.9.1.
Forma fori non obſervata ſententia adeo nulla eſt, vt non egeat revocatione,8.8.80.
Forma procedendi in cauſis criminalibus Religioſorum,& Militum Monteſiæ,7.4.31.& ſeq.
Forma propoſitionis gravaminum Eccleſiæ ad concordiam ineundam cum Rege,7.1.21.
Forma concordiæ non congruit cum formalitate propoſitionis Eccleſiæ,ibid.27.
Forma per concordiam tradita in expediendis contentionibus,ibid.32.
Forma procedendi per concordiam cum Ordinario Eccleſiaſtico,ſi vim infert,favore Eccleſiæ eſt introducta, ibid.69.
Forma procedendi cum Delegato per citationem ad Bancum Regium,ibid.81.
Forma procedendi iuxta concordiam non extenditur ad Delegatos,ibid. 93.
Forma antiquior,& recens Stemmatis Ordinis Monteſiæ,7.4.7.& ſeq.
Forma compellendi Inquiſitorem renitentem admittere contentionem iuxta concordata,ſi procedat contra ipſam,7.3.25.& ſeq.
Formæ defectus in ſuperfluis, an vitiet actum,8.6.35.
Formæ exceſſus vtilior parti an vitiet actum,ibid.51.
Forma citationis mutatur ex conceſſione amplioris termini in cauſa contumaciali,ibid.59.
Formula qua vtitur Epiſcopus dum tonſuram confert, 7.2.11.
Formalis cauſa beneficij quæ ſit,ibid.51.
Forma inducitur quoties lex ſtatuit aliquid neceſſe fiendum,10.3.52.
Formæ omiſſio vitiat actum,ibid.53.
Forma ſubhaſtandi deficiente,diſtractio iudicialis nulla eſt,13.3.33.
Forma deficiente quicquid geritur nullum eſt, ibid.35.
Fortitudo in animo Conſiliarij, non in corpore requiritur,2.2.107.
Fractor carceris,vide *Carcer*.
Fraudantes in pondere, & menſura non gaudent privilegio fori conceſſo monetarijs,2.6.21.
V. Fr. Franciſcus *del niño Ieſus*, Ordinis Carmelitani Diſcalceatorum,promotor conſtructionis domus ſancti Gregorij ad fœminas quæſtuarias converſas inſtruendas,4.3.149.
V.Fr.Franciſci promiſſio de non ingredienda peſte in vrbem,ibid.150.
V. Fr. Franciſci promiſſio in dubium revocata, anno 1647.& dubij ſolutio,ibid.158.
Don Franciſcus Sanz vndecimus Magiſter Monteſiæ,Adavus authoris,7.4.2.
Fratrum alicuius Ordinis nomine veri Religioſi ſignificantur,ibid.58.
Fratres Monteſiæ verè Religioſi ſunt,7.4.38.& ſeq.
Fratres Clerici Monteſiæ an neceſſe intervenire debeant,tanquam ſeniores,in cauſa criminali alicuius ex illis,7.4.36.
Fratres Milites,vide verbo *Miles*.
Fratres Ordinis Monteſiæ eligebant Magiſtrum, 7.4.97.
Fratres Monteſiæ ex vi voti tenentur obedire Magiſtro, ibid.105.
Fratres laici Ordinis Ciſtercienſis,capaces ſunt iuriſdictionis Eccleſiaſticæ,ibid.154.
Frivola remedia,vide *Remedia*,& *Appellatio*.
Fructuum ſolam perceptionem in quibus oppidis Ordo Monteſiæ obtineat,7.4.169.
Fructuum condemnatio non procedit in iudicio firmæ iuris ſecundum obſervantiam Regni Valentiæ,11.5.215.
Frumentum extrahi nequit à Regno,5.1.17.
Frumentum quod vehitur ad Vrbem ſequeſtrari nequit,ibid.18.
Fugæ inſtrumentum quo pacto conficiatur,8.4.36.
Furatæ rei inventio quod indicium faciat iuxta ius commune,8.8.3.
Furatæ rei inventio iuxta forum habetur pro plena probatione,ſi reus malæ famæ ſit,ibid.4.& ſeq.
Furata res penes aliquem inventa non probat furtum, ſi reus doceat authorem,à quo habuit, ibidem 9. & ſeq.
Furatæ rei pars apud aliquem inventa an ſufficiat ad condemnandum pro toto furto,ibid.11.
Furni,ſive clibani dominus,an arceatur ab officijs Vrbis,4.8.7.
Furti ſimplicis pœna quæ ſit,8.8.17.
Furtum an committant Birroarij extorquentes pecunias,ibid.23.& ſeq.
Furti ſecundi, vel tertij pœna vt ſubintret, an ſufficiat ſola probatio,vel requiratur condemnatio, ibid. 18.
Furti pœna tenetur rem ſibi traditam ad operandum in ſuo artificio ad alios vſus transfundens, ibidem 30.
Furtum committit vtens re aliena ad alium vſum,quàm deſtinatus à domino,ibid.31.
Furtum ſacrilegum ſacræ Euchariſtiæ anno 1648. patratum,8.10.per totum.
Fuſtigationis pœna homini libero abſque ſententia irrogari nequit,8.9.78.
Futurorum cognitio ſoli Deo reſervata eſt,7.3.69.
Futura excedentia cauſalitatem phyſicam, & naturalem,excedunt etiam cognitionem Aſtrologi, ibidem 91.
Futurum contingens quibus modis inſpici poteſt in cauſis,115.& ſeq.
Futura contingentia,quæ nullam habent connexionem cum cauſis naturalibus,prædici nequeunt, ibid.245. & ſeq.

G.

Gabrielis Pareja dictum quoad immunitatem Militum Regularium expungitur,7.4.75.
Gallorum bona an ſequeſtrari poſſint, ſi obtinuerint civilitatem,5.3.47.
Gaſparis Eſcolano dictum de antiqua Valentina Schola explicatur,4.3.63.
Gemelli naſci nequeunt ſub eodem inſtanti, 7.3.161.
Gemelli à communiter contingentibus ſymbolizant in habitu corporis, & inclinationibus, ibidem 164.
Gemellorum exempla vetuſta, & recentiora, ibidem 165.
Generalis Magiſter Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede, habet interventum in Curia,3.1.52.
Generalitatis Regni iurium cauſæ an ſint evocabiles ad Regiam Audientiam,2.2.43.
Generalitatis Regni nomen vnde derivetur,3.2.16.
Generalitatis iura ad quid imponantur in hoc Regno, ibid.1.
Generalitatis iura impenduntur à Rege, Regina, & Principe, quod inurbanum eſt,ibid.17.
Generalitatis iura ab Eccleſiaſticis impenduntur, ibid. 19.
Generalitatis iura per Summum Pontificem confirmata,ibid.23.
Generales conſtellationes vincunt particulares,7.3.170.
Generalis Prælatus cuiuſvis Religionis iuriſdictionem obtinet independentem ab alio eiuſdem, & ab ipſo omnes,7.4.91.
Generalis Magiſter Ordinis Monteſiæ, vide *Magiſter*.
Generalis Locumtenens Magiſtri Monteſiæ, vide *Locumtenens*.
Generales accipiunt iuriſdictionem mediante Religione,7.4.96.

SYLLABVS RERVM,

Generales habent in ſuis ſubditis totius Religionis iuriſdictionem quaſi Eſpiſcopalem,ibid.90.
Generalis Bannitorum perſecutio,8.10.141.& ſeq.
Generoſi qui dicantur,3.1.58.
Generoſi,vide verbo.*Milites*.
Genium Conſiliarij,vel Senatoris,quale eſſe debeat, 2. 2.97.
Genus armorum præſumptionem præbet animi deliberati occidendi,8.8.80.
In genere quando aliquid probatum dicatur, ibidem 132.
Gerentis vices gubernatoris generalis Regni officium, 2.3.13.
Gerentis vices officium aſſimilatur Prætori, ibidem 18.
Gerens vices vrbis, & Regni Dominationis titulo decoratur,ibid.21.
Gerens vices vrbis, & Regni habet trinum Locumtenentem,ibid.22.
Gerens vices Orcelis,& Regni vltra ſexonam, vnicum Locumtenentem localem habet,ibid.24.
Gerens vices Vrbis,& Regni habet duos Aſſeſſores togatos,ibid.25.
Gerentis vices titulo vltra Sucronem conceſſo, officium locumtenentis conceſſum eſt tantum, ibidem 30.
Gerentis vices Locumtenens generalis quod exercitium habeat,ibid.31.
Gerens vices dum regit officium Proregis, an exerceat in Curia gubernationis,ibid.34.
Gerens vices, poteſt mandare Locumtenenti generali, ibid.35.
Gerens vices,& Locumtenentes eius,quo pacto ſubrogare poſſint,ibid.39.
Gerens vices, quomodo præſtat iuramentum, ibidem, 41.
Gerens vices, non ſe debet intromittere in cauſis ad Ordinarios ſpectantibus,ibid.43.
Gerentis vices inſigne,ibid.77.
Gerens vices,quæ poſſit,vide verbo *Gubernator*.
Gerens vices Gubernatoris eſt Iudex ſuperior in Regno, dum iuriſdictio Regiæ Audientiæ obdormit,7. 1.220.
Gerens vices,obdormiente iuriſdictione Regiæ Audientiæ, poterit compellere Eccleſiaſticos contumaces per remedia prætoria,ibid.
Gerens vices vltra Sexonam hæc facere poteſt in dicto caſu, limitativè ad ſuum diſtrictum, ibidem 221.
Gerens vices Gubernatoris tenetur accedere ad domum Senatoris quoties vocatur ob cauſam arduam, 8.2.39.
Gerens vices Gubernatoris non habet certam ſedem in Regno ad ius dicendum,8.9.38.
Gerens vices dum ius dicit in Vrbe, tenetur pronuntiare in loco aſſueto, nempe Curia propria, ibidem 39.
Gerens vices iudicat de exemptis,7.1.207.
Gerens officium fiſcalis poteſt ex proprijs condemnari in expenſas propter manifeſtam calumniam, non vero nomine officij vt ex fiſco ſolvantur, 13. 4. 41.
Geſta per falſum Procuratorem ratificari poſſunt ante oppoſitam exceptionem,non vero poſtea, 10.1.244. & ſeq.
Gothorum tempore, quæ literæ in Hiſpania floruere, 4.3.65.
Gradus, & honores ſcientiarum indignis conferri nequeunt,ibid.102.
Gradus ſcientiarum,non ſunt propriè honores,ſed honorum inſignia,ibid.103.
Graduum origo Imperatori Auguſto tribuitur, ibidem 105.
Gradus Bullæ,non eſt vere gradus,ibid.106.
Gradus Artium liberalium,licitè indignis conferri nequeunt,ibid.111.
Gradus in Eccleſia tres ſunt,per quos homines ab hominibus ſeparantur,7.2.6.
Gradus Baptiſmi,ibid. 7.
Gradus electionis,ſive clericatus,ibid.8.
Gradui ſecundo evehitur quis per tonſuram clericalem,9.
Gradus ſigni,ſeu characteris,ibid.15.
Gradus ſecundi omnes, comprehenduntur in Bulla Iulij III. ſub nomine ſimpliciter tonſurati, ibidem 18.
Gradus ſecundi omnes tenentur recitare Horas canonicas ex diſpoſitione iuris, ſecus de conſuetudine, ibid.35.
Gratias maiores tenentur reddere Deo omnes ſecundi gradus,iuxta ius naturale,ibid.46.
Gravamina proponere in Comitijs generalibus,cuique licet,3.1.85.
Gravaminum proponendorum in Curia generali natura traditur,ibid.86.
Gravaminis remedium debet reſpicere bonum commune, etſi particulare,abſque tertij iniuria, ibid.87.
Gravamen debet continere expreſſam operationem contra forum,aut iuſtitiam indubiam,ibid.89.
Gravamen ita debet proponi, vt ex narratione illius, dedecus nemini reſultare poſſit,ibid.90.
Gravaminis propoſitio non debet reſpicere perſonam gravantis,ſed ſubſtantiam facti,ibid.91.
Gravamina proponi poſſunt in Curia adverſus inferiores,ibid.92.
Gravare quando quis dicatur,ibid.93.
Gravamina dupliciter proponuntur,& hoc explicatur. ibid.94.
Gravaminis proviſio executioni deducitur præſtita cautione,caſu quo ſupplicatio interponatur,ibid.
Gravati in impedimentis ſibi oppoſitis ad concurſus fortis,in electionibus Generalitatis, & Vrbis recurſus ad Senatum remedio iuvantur,4.9.2.
Grave crimen quod dicatur,7.2.168.
S.Gregorij domus fundatio mirabilis,4.3.149.
Gregorij VII.Summi Pontificis Bulla, continens conceſſionem decimarum,traditur ad literam.2.5.3.
Gregorius VII.quo tempore Sedem Pontificiam occuparit,ibid.6.& 9.
Grex ſine paſtore,cæcus ſine duce,8.10.56.
Guarentigiæ obligationis vis,& effectus,11.1.86. cum ſeqq.
Guarentigiæ robur à lege dimanat & voluntate contrahentium inducitur,ibid.87.cum ſeqq.
Guarentigiæ forma, & ſubſtantia in tota Hiſpania, ibid.94.
Guarentigia & eius effectus pertinent ad ſubſtantiam contractus,ibid.95.
Guarentigiæ verbum quid ſignificet,ibid.97.
Guarentigiæ clauſula continet renuntiationem proprij fori cum facultate eligendi atque variandi, 13. 1. 25.
Gubernatoris officium, ad cuius repræſentationem factum,2.1.55.
Gubernatoris Curia eſt prima poſt Curiam Regis,2.3.1.
Gubernator Præſidi Provinciæ an aſſimiletur, ibid.2.
Gubernator à principio Procurator Regis dicebatur, ibid.4.
Gubernator non eſt ille Procurator Principis, qui ius inter Fiſcum,& privatum dicebat, ibid. 5.
Gubernator non creatur,ſed naſcitur,ibid.6.
Gubernandi ſcientia, non tam diſcitur in actu ſpeculativo,quàm practico,ibid.9.
Gubernatores Regni non primogeniti Regis,ibid.11.
Gubernatoris officij primordia in hoc Regno,ibid.14.
Gubernator generalis Proregi aſſimilabatur,ibid.17.
Gubernationum diſtributio in Regno,ibid.19.
Gubernatoris iuriſdictio ordinaria eſt,ibid.38.

ET VERBORVM.

Gubernatoris Assessores ad invicem substituuntur, ex rescripto Principis, ibid.40.
Gubernatoris Assessores iurant in posse Gerentis vices,ibid.41.
Gubernatoris iurisdictio est suprema omnium, dempta Regia Audientia, ibid.42.
Gubernator cognoscit de causis viduarum, pupillorum,& miserabilium personarum,ibid.44.
Gubernator cognoscit causas appellationum, ibidem 45.
Gubernator cognoscit de crimine læsæ Maiestatis,falsæ monetæ, & plagij, violationis itinerum, & resistentiæ,ibid.46.
Gubernator cognoscit de causis vniversitatum, ibid. 47.
Gubernator cognoscit de querelis, & recursibus ab oppressionibus inferiorum,ibid.48.
Gubernator cognoscit de criminibus suorum officialium,ibid.49.
Gubernator cognoscit de crimine sodomiæ, ibidem 50.
Gubernator debet visitare vniversitates Regiæ ditionis, & eas, in quibus domini non habent merum imperium,sed mixtum tantum,ibid.51.& 52.
Gubernator cognoscit de causis inter dominos oppidorum,& vassallos suscitatis,ibid.53.
Gubernator cognoscit de causis incilis de Moncada, ibid.54.
Gubernator cognoscit de causis officialium vrbis, & villarum regiæ ditionis,ibid.55.
Gubernator potest cogere iudices, etiam in his in quibus non habet iurisdictionem, vt iustitiam administret,ibid.56.
Gubernator cognoscit de causis Fiscalibus, quæ tractari nequeunt propter absentiam Regis,ibid.57.
Gubernator,absente Rege, tenetur visitare die veneris cuiusvis hebdomadis carceratos,ibid.58.
Gubernator moderatur immoderata salaria exacti per iudices delegatos,eorumque excessus reprimit, ibid. 59.
Gubernator est iudex exemptorum,qui non habent iudicem in Regno,ibid.60.
Gubernator cognoscit, & præest in congregationibus Vniversitatum,& Collegiorum,ibid.61.
Gubernator iubere potest arbitris,quod concordent in laudo, vel tertium eligant,ibid.62.
Gubernator habet facultatem agratiandi, & quo pacto,ibid.63.
Gubernator Valentiæ,in quo distinguatur à Gubernatoribus Aragonum,& Cathaloniæ,ibid.71.
Gubernationis Curia est media inter Ordinarios, & Regiam Audientiam,ibid. 73.
Gubernationis Curiæ, sive officio,nil additur iurisdictionis,aut potestatis per absentiam Proregis, ibid. 74.
Gubernationis literæ, quomodo expediuntur,dum agitur cum Locumtenente Thesaurarij, & Magistro Rationali,ibid.76.
Gubernator in Regno, nemo potest appellari, ibidem 78.
Gubernator,naturalis Regni esse debet,ibid.27.
Gubernatorio nomine iurisdictio,quo pacto quæratur. Vide verbo *Iurisdictio titulo gubernatorio.*
Gubernator est iudex exemptorum non habentium iudicem in Regno,7.1.207.
Gubernator potest compellere Iudices Ecclesiasticos contumaces, obdormiente Regiæ Audientiæ iurisdictione,per media prætoria,ibid.220.
Gubernator, vide *Gerens vices.*
Gubernationum Assessores, vide *Assessores.*
Gymnasij Valentini statutorum causæ an sint evocabiles,2.2.43.
Gymnasium Valentinum. Vide verbo *Schola.*

H.

HAbitator vrbis quis de iure dicatur,5.3.5.
Habitatio decem annorum requiritur ad civilitatem obtinendam,ibid.9.
Habitantes vrbem animo redeundi ad proprios lares, non adquirunt civilitatem,ibid.14.
Habitualis iurisdictio, vide *Iurisdictio.*
Habitus delatio an requiratur in Clerico beneficiato iuxta Tridentinum,7.2.28.
Habitum, sive stemma militiæ Montesiæ quis concedat,7.4.102.
Hæredes debitoris Fisci, Generalitatis, vel Vrbis, an fruantur privilegio militari, 3.4.36.
Hæredes in bonis hæreditarijs,non sunt melioris conditionis,quàm testator erat,ibid.38.
Hæres quomodo compellendus est adire, vel repudiare hæreditatem,10.1.231.
Hæredi an prosit, vel noceat interruptio possessionis facta vni ex cohæredibus,13.1.91.
Hæres vna persona censetur cum defuncto,13.2.79.
Hæres succedit in iuribus activis & passivis defuncti, & censetur nominatus in instrumento vel sententia, ibid.80. & seqq.
Hermenegildi Mattheu & Sanz, Theologiæ Doctoris, Præpositi Sedis Valentinæ, & sacræ paginæ Expositoris vespertini,fratris Auctoris,animi dotes commemorantur,4.3.97.
Heremitæ an gaudeant privilegio fori,7.1.187.
S.Hieronymi Ordinis vox in Brachio Ecclesiastico, 3.1.43.
Hippocomij qui sint,4.11.59.
Hippoliti de Samper lapsus notatur,7.4.17.& 23.
Hispani priùs quam græci Philosophiam agnoverunt, & coluerunt,4.3.56.
Hispania à tempore Nini literas obtinuit,ibid.38.
Hispania à Tubale habitata,ibid.59.
Hispani ante adventum Phenicum, in tranquillo statu Philosophiam colebant,ibid.61.
Hispania an tempore Gothorum literarum studia obtinuisset,ibid.65.
Hispania tempore Agarenorum, Philosophiam,Medicinam,& Astronomiam coluit,ibid.66.
Hispaniæ linguæ quot,& quales,vide *Lingua:*
Historiæ cognitio in Senatore, & Regio Consiliario necessaria,2.2.122.
Homo potentiam habet ad intelligibilia cognoscenda,7.3.224.
Homicida per insidias, vel deliberatè non gaudet immunitate Ecclesiæ,7.1.161.
Homicidium proditoriè,seu deliberatè patratum,comprehenditur in decreto Iulij III. 7.2.in tex.
Homicidium regulariter punitur pœna capitali, 8. 8. 37.
Homicidium in rixa patratum qua pœna puniatur, ibid.39.
Homicidium ad defensionem qua pœna plectatur,ibid. 41.
Homicidium voluntarium qua pœna puniatur, ibidem 40.
Homicidij qualitas diminuens pœnam, probanda est per allegantem,43.
Homicidij pœna imponenda est iuxta qualitatem resultantem ex probatis,ibid.42.
Homicidij voluntarij, vel deliberati qualitas probanda per Fiscum,ibid.45.
Homicidij rixosi pœna imponi debet iuxta regulas iuris,ibid.48.
Homicidij pœna pecuniaria applicata per forum hæredibus occisi,pertinet ad hæredes ex sanguine,non ad extraneos,ibid.53.& seq.
Homicidium patratum in personam Clerici,qua pœna puniatur,ibid.57.& seq.

SYLLABVS RERVM,

Homicidium vxoris adulteræ an excuſetur à pœna, ibid.62.
Homicidium patratum per plures animo deliberato, omnes pœnæ capitali ſubijcit,ibid.71.
Homicidium per plures patratum quos afficiat, ibid. 74.
Homicidium patratum per plures rixantes quos afficiat,ibid.73.
Homicidium patratum ex improviſa cauſa, non poteſt dici præmeditatum,ibid.76.
Homicidæ prava qualitas præſumptio eſt animi deliberati ad occidendum,ibid.79.
Homicidij deliberati indicium eſt affectata rixa, ibid. 81.
Homicidij deliberati indicium eſt inimicitia præcedens,præſertim ſi ſit capitalis,ibid.78.
Homicidij deliberati indicium eſt pluralitas vulnerum,ibid.77.
Homicidij deliberati indicium eſt mandatum, & inſtantanea executio ſine alia cauſa,ibid.82.
Homicidæ auxiliator qua pœna punitur,ibid.98.
Homicidium ex eo ſolùm quòd cum ſclopo patretur, doloſum apparet,ibid.145.
Honores literarum tribuuntur ad inſtar Athletarum,4. 3.104.
Honores ſcientiarum. Vide verbo *Gradus*.
Honos calami, non vt triumphus militaris, ex alienis ſpolijs ditatur,4.3.57.
Horæ incertitudo ad operationes aſtrologicas quomodo corrigi valet,ibid.7.3.138.
Horologi error quo pacto reparetur,ibid.168.
Hoſpitalis, ſive Noſocomij generalis Valentini primordia, & progreſſus ab ipſius fundatione, 4. 3. 124.
Hoſpitalitas propriè quid ſit,ibid.125.
Hoſpitalitas, quo in loco exercetur apud Valentinos, ibid.126.
Hoſpitale,quid proprie,ibid.125.
Hoſpitale abuſive,ibid.129.
Hoſpitis ab hoſte differentia,ibid.127.
Hoſpitale. Vide verbo *Noſocomium*.
Humanitas eſt propria virtus hominis,2.2.108.
Humanitas in Senatore temperanda eſt ita, vt facilitas non diminuat auctoritatem, neque ſeveritas amorem,ibid.109.
Hypothecæ ſpecialis detentor recta via executionem pati debet,13.2.86. cum ſeqq.

I.

IAcobus Primus Rex pijſſimus in Eccleſias,2.5.62.
Iacobus Primus Rex, vindicavit à manibus Agarenorum Regnum Valentiæ, & Murciæ, 1.1.10. & 2. 5.91.
Iacobus Primus Rex foros, de Conſilio Procerum fecit, 1.2.2.
S. Iacobi ordo militaris vocem habet in Brachio Eccleſiaſtico,3.1.43.
Idiota iudex eſſe nequit, 6.5.16.
Idololatria præcipua ſpecies ſuperſtitionis, 7.3. 64.
Idololatria quo pacto poſſit inficere Aſtrologum, & Aſtrologiam,ibid.65.
Ieſus Chriſtus paupertatem elegit ad perhibendum teſtimonium veritati, 8.8. 220.
Ignorantia in homine effectus eſt peccati, ibidem 131.
Ignorantia qualis probanda vt maiori reſtitutio concedatur,10.2.182.
Ignorantia appellationis conſortis in dubio præſumitur,12.2.70.
Illuſtres, vide *Nobiles*.
Illuſtriſſimi Domini don Chriſtophori Creſpi de Valdaura Vicecancellarij meritiſſimi animi dotes,6.5.11.
Immemorialis conſuetudo derogat diſpoſitione legis, 4.4.36.
Immemoriali æquivalet centenaria conſuetudo, ibid. 38.
Immemorialis poſſeſſio vim tituli habet,& eſt ſpecies probationis tituli,6.1.20.
Immunitas præſtationis vectigalium conceſſa advenis properantibus ad vrbem,& contrahentibus civilitatem,qualis ſit,5.3.50.
Immunitas tributorum quo pacto ſpectat ad Cives vrbis,ibid.39.
Immunitatis Eccleſiæ argumentum non procedit quoad decimas,2.5.98.
Immunitatis Eccleſiæ quæſtio ad Eccleſiam ipſam attinet,7.1.8.
Immunitas Eccleſiæ quoad locum deſtinatum ad confugium, limitativè conceſſa in hoc Regno, ibidem 164.
Immunitatis limitatio non extenditur ad Diœceſim Orcelis,ibid.165.
Immunitas Eccleſiæ an ſit de iure divino, vel poſitivo,ibid.190.
Immunitas à præſtatione vectigalium eſt quid temporale,ibid.191.
Impedimentum vnius non vitiat actum quoad alios non impeditos,dum forma non requirit certum numerum,3.3.22.
Impedimenta temporalia ad concurſus per ſortem officiorum vrbis,& perpetua, 4.8.2.& 12.
Impedimentum opponens tenetur eum probare,ib.9.
Impedimenta quæ obſunt tempore matriculæ, an ex poſt facto purgari poſſint,ibid.10.
Impeditus tempore electionis mittere poteſt procuratorem,& qualem,6.5.118.
Impedimentum perpetuum rei diem non differt in cauſa criminali,8.6.39.
Impedimentum legitimum vt ſecunda dilatio ad partes longinquas vel tranſmarinas concedatur, quomodo probandum,10.2.209.
Impedito fatalia non currunt, ſi impedimentum procedat à iudice,12.2.51.& 12.3.59.
Impedimentum procedens non culpa vel facto appellantis ſuſpendit curſum factalium,ibid.52.
Impedimenta apud quem iudicem verificanda,ibid.53.
Impedimenti iuſtæ quæ cauſæ ſint ne fatalia currant, ibid.60.
Impenſæ, vide *Melioramenta*.
Imperatoris poteſtas non extenditur ad Regna Hiſpaniæ,neque ad Regnum Valentiæ,1.2.8.
Imperij vires in conſenſu obedientium ſunt,8.10.138.
Imperij decreta contrario imperio revocari poſſunt, 11.6.16.
Imperitus an poſſit eſſe iudex, 6.5.18.
Improbi conſilia contagione authoris vileſcunt, 2.2. 92.
Impugnativa materia,vide *Dilatio*.
Impugnativæ probationes, vide *Probatio*.
Impugnationes inſtrumentorum quæ frequentiores ſint,10.4.104.
Impugnatio iurium productorum pertinet ad defenſionem,ibid.105.
Imputatio in crimine falſi famam lethaliter vulnerat, 8.5.11.
Incapacitas ſuccedendi quoad viros Religioſos in maioratibus provenit ex voluntate Inſtitutoris, 7.4. 47.
Incapacitas ordinaris ſacri non influit in capacitatem iuriſdictionis ſpiritualis,7.4.159.
Incapax beneficij regularis, eſt incapax penſionis reſervatæ ſuper illum,8.9.133.
Incendij crimen comprehenditur ſub decreto Iulij III. 7.2.in tex.
Incertitudo horæ nativitatis non eſt imperfectio artis ſiderum,ſed artificis,7.3.137.

Incertitudo

ET VERBORVM.

Incertitudo in crimine mandati non minuit pœnam, quando quis exequi procurat, & incertum est quis executus fuerit, 8.8.88.

Incestus crimen ex mero iudicis officio persequi non potest, iuxta forum, ibid. 187.

Incestus crimen à quibus persequi, vel accusari possit, ibid. 188.

Incilium Præfecti, Vide verbo *Præfecti incilium.*

Incilis Regij Algeziræ iurisdictio spectat ad Baiulum, 2.4.16.

Incilis de Moncada iurisdictio pertinet ad Gubernationem, 2.3.54.

Indecentia advocandi per eos, qui toga insigniuntur, 6.5.79.

Indecentia an sequatur ex eo quòd reus morti tradatur eadem die, quo sacram Eucharistiam sumpsit, 8.9.108.

Indefinita æquipollet vniversali, 12.2.180.

Indefinita non æquipollent vniversali in odiosis, 3.3.9.

Indi Reges cursu publico vtebantur etiamsi barbarè viuebant, 4.11.41.

Indiarum Regna per astronomicas observationes in novo orbe explorata fuere, 7.3.206.

Indicia quæ requirantur ad capturam, 8.3.3.

Indicia quæ requirantur ad transmittendam inquisitionem, sive ad accusandum, 8.6.4.

Indicia vrgentiora, & violenta probant plenè in Senatu, & Curia suprema, 8.8.

Indicium ad torquendum, an resultet ex dictis Birrorariorum, vel Satellitum, ibid. 231.

Individuum quid sit, 3.3.9.

Indulta quo pacto concedantur per Proregem, 2.1.93.

Indultus Bannitorum conditio, & Petri Iolvi defectio, 8.10.42.

Inæqualitas generis rependitur virtute & scientia, 6.5.56.

Inferiores Ministri de familia patrare solent crimina Barataræ, concussionis, & alia huius generis, 8.8.27.

Inferioris Iudicis sententia, vide *Sententia.*

Infeudatio decimarum prohibita Episcopis est, ante, & post Concilium Lateranense, sub Alexandro III. summo Antistite, 2.5.38.

Infeudatio decimarum non tollit iurisdictionem Regi, ibid. 40.

Informatio Curiæ an prosequi possit post suscitatam contentionem iurisdictionis, 7.1.138.& seq.

Informatio Curiæ non est actus iudicij, ibid. 143.

Informationes ex officio iudicis an recipi possint conferentia pendente cum Inquisitoribus, 7.130.

Informatio Curiæ an incipi possit ante probationem corporis delicti, 8.2.7.

Influxus siderum vis ex D. Dionysio, S. Thoma, & Aristotele, 7.3.76.& seq.

Influxus efficacia in rebus materialibus innegabilis, ibid. 101.

Influxus siderum quando inquiruntur in nato, ibid. 146.

Ingenium Senatoris, quale esse debet ad vtilitatem Reipublicæ, 2.2.97.

Ingenia maxima, periculosa ad gubernationem, ibid. 98.

Ingenium ign eum omnino arcendum, ibid. 99.

Ingenij celeritas in cognoscendo, non in deliberando requiritur, ibid. 100.

Inimicus inimicum necans, deliberatè necasse præsumitur, 8.8.78.

Inimicus inquisiti repellitur à testimonio, ibid. 240. & seq.

Iniquo tradere Magistratum, est ponere ensem nudum in manu furiosi, 2.2.89.

Iniqua quæ ex se sunt, aliquando iustissimè concedantur, 11.6.40.

In integrum restitutio, vide *Restitutio.*

In integrum restitutio concedi an debeat actori ad probandum in criminalibus, 8.6.25.

In integrum restitutio ad probandum, an concedatur fisco, ibid. 28.

Iniunctio Curiæ pulsantis an vsu recepta sit, ad expeditionem literarum contentionis, 7.1.116.

Iniunctio monitionum pœnalium, facienda est Iudicibus Ecclesiasticis personaliter, ibid. 223.

Iniunctio productionis instrumentorum an legitimam citationem contineat, 10.4.87. cætera, vide *Citatio.*

Iniuriosa verba superat iudicium, 7.1.24.

Inhibitiones non solvendi, vide *Emparamentum.*

Inhibitiones de non faciendis actis, vide *Mandatum.*

Inhibitio iudicis *ad quem*, quando iniungi debet Iudici *à quo*, 12. 2.38.

Inhibitio iusta vel iniusta ligat manus inferioris, ibid. 39.

Inopia debitoris colligitur si deficiat in bonis mobilibus, 13. 3. 27.

Inopi debitori quando assignanda sint alimenta & sumptus litis, vide *Alimenta.*

Inopes arcentur ab officijs publicis, & quare, 4. 8. 10.

Inquisitionis officium contra hæreticam pravitatem institutum in Regnis Hispaniæ pro obtinenda integritate Fidei, & Religionis, 2.2. 82.

Inquisitionis privilegia cedunt in vtilitatem totius Regni, & Monarchiæ Hispanorum, 4.7.23.

Inquisitionis privilegia, an quæsita sint per actus civiles, ibid. 33.

Inquisitionis officiales excluduntur ab officijs vrbis, 4.8.10.

Inquisitionis concordiæ, confirmatæ per forum, 4. 7. 78.

Inquisitorum decreta quare per viam violentiæ non examinantur, 7.1.102.& seq.

Inquisitionis supremæ Senatus, perpetua est constitutio in Regnis Hispaniæ, ibid. 106.

Inquisitionis, atque Inquisitorum contra hæreticam pravitatem commendatio, 7.3.1.

Inquisitionis Valentinæ origo, ibid. 4.

Inquisitorum iurisdictio versatur circa res Fidei, ibid. 5.

Inquisitores cognoscunt de causis Fidei absque dubij propositione, ibid. 6.

Inquisitoribus tradendus est quilibet reus, si petatur ob causam Fidei, ibid. 7.

Inquisitoribus traditur quælibet causa ad eos spectans, ita vt nec per viam violentiæ aliquis audiatur, ibid. 8.

Inquisitorum iurisdictio, iuxta magis receptam sententiam est delegata, ibid. 5.

Inquisitorum iurisdictio in plurimis Regia est, ibid. 9. & seq.

Inquisitionis, & Regiæ iurisdictionis concordata, ibid. 11.

Inquisitio si contendat cum Regia iurisdictione, quomodo dubium proponat, & dirimat, vel è contra, ibid. & seq.

Inquisitio Murciæ comprehenditur, his concordatis quoad partem Regni contentam sub Diœcesi Orcelis, quæ est illius distrietus, ibid. 13.

Inquisitor antiquior dum confert cum domino Regente, incedere debet provt in suo tribunali, ibid. 22.

Inquisitores qua forma compellantur ad executionem concordatorum, ibid. 23.& seq.

Inquisitores nequeunt procedere, iuxta concordata, per censuras, ibid. 24.

Inquisitionis Officiales titulati, vide *Officialis.*

Inquisitionis Familiares, vide *Familiaris.*

Inquisitores nequeunt admittere in Familiares Titulatos, Barones, atque Potentes, 7.3.41.

Inquisitio quid sit, & quomodo ex remedio ordinario factum fuit ordinarium, 8.1.1.

Inquisitionis remedium in causis criminalibus in hoc

Regno

Regno Valentiæ inductum est à foro, & sic est ordinarium,ibid.2.
Inquiri ex mero officio an possint omnes causæ criminales,ibid.3.
Inquisitioni ex mero officio locus est, quoties pœna corporalis irroganda venit,ibid.8.& 41.
Inquisitionis verbum quid iuxta foros importet, ibid. 11.
Inquisitio transmissa quid sit,ibid.13.
Inquisitio apud nos non instituitur absque accusatore, ibid.22.
Inquisitionis transmittendæ praxis,ibid.26.
Inquisitionis praxis apud nos, est eadem cum praxi procedendi in sancto Officio Inquisitionis, ibid.28.
Inquisitionis transmissio in hoc Regno non pendet à Iudice inquirente,ibid.32.
Inquisitio transmitti non debet iussu Principis, ibid. 33.
Inquirendi via quo pacto pateat, 8.2.2.
Inquisitio incipit à probatione corporis delicti, ibid.3.
Inquisitio in crimine mandati,an fieri possit non constito de mandatario,ibid.10.
Inquisitus inter reos non annumeratur ante accusationem,8.5.40.
Inquisitus quo pacto audiri debet à peritis, in relatione fienda pro crimine falsi, & in articulo recursus eiusdem,ibid.45.
Inquisito terminus ad probandum non conceditur in articulo recursus dictæ relationis,ibid.47.
Inquisitio debet esse clara,& certa, continens omnes delicti qualitates,8.6.5.
Inquirendi occulta duæ viæ,cruciatus,& præmium, 8. 10.127.
Insaculationis vrbis revocatio, & restitutio,8.10. 37. & seq.
Insaculatio Brachij militaris ad officia Generalitatis Regni,3.3.5.
Insaculatio ad officia vrbana quo modo fit,4.1.22.
Insaculandi ad officia vrbis,Milites, aut Cives esse debent,4.5.1.
Insaculandi ad officia vrbis, maiores viginti quinque annis sint,ibid.12.
Insaculandi ad officia Generalitatis, maiores viginti quatuor annis esse debent,ibid.13.
Insaculandi ad officia prædicta debent iam vxorem habere,ibid.17.
Insaculandi debent esse naturales Regni,ibid.22.
Insaculandi in rebus œconomicis experientia sint præditi,ibid.20.
Insaculationis primæ privilegium, fuit remuneratorium,& transivit in contractum,ibid.12.& 25.
Insaculati habent ius quæsitum ad sortes, quia electi per Principem sunt,ad eas,4.9.7.
Insaculati habiles ad sortem,in causa recursus,etiamsi ab eligentibus, vel opponentibus appellatio interponatur à decreto habilitante, excludi nequeunt, ibid.8.
Insaculationis executio,extractio per sortem est, ibid 12.
Insanorum, sive innocentium hospitium à quo fundatum,& quo pacto administratum à principio fuit, 4.3.141.& 132.
Inspirationes Dei distinguntur ab inclinatione naturali,& illuminatione Angeli Custodis,7.3.82.
Instantiæ factæ nomine procuratorio non edito mandato an nullæ sint,10.1.141.& seq.
Instantia non perimitur temporis cursu si cæpta semel sit executio,13.1.65.
Instantiæ de iure triennio perimebantur,ibid.72?
Instantia Valentiæ non perimitur triennio bene longissimo tempore,ibid.75.& seq.
Instauratorias concedere solius Principis est,12.3.69.
Instauratoriæ fatalium post desertionem incursam quo modo petendæ,ibid.68.
Interpellatio iudicialis necessaria non est ante iudicium cœptum,10.1.19.
Institutor fideicommissi successivi vel maioratus ex bonis sitis in diversis regionibus indivisibilitatem quærit,& vtens re sua nemini iniuriam facit. 13. 1. 42.
Instrumentum publicum conficiens cum Notarius non sit,qua pœna plectatur.8.8.36.
Instrumenta confecta per Tabelliones sive Notarios Ecclesiasticos non probant in negotijs secularium, 10.1.75.
Instrumenta comprobantia actionem debent edi in dilatione probatoria,10.2.165.
Instrumentorum editio procrastinata nociva esse solet,ibid.166.
Instrumenta de iure & foro quando edenda sint, ibid. 231.cum seqq.& 10.3.43. & 10.4.1.cum seq.
Instrumentorum editio,vide *Editio.*
Instrumenta publica vt quid inventa, 10. 4. 11. cum seqq.
Instrumenti copia desumpta ab Archivo publico probat,10.4.26.& seqq.
Instrumenta registrata in archivo publico ad quid, & de forma,ibid.28.& seq.
Instrumenta registrata impugnari possunt,ibid.31.
Instrumenta imponenda sunt intra triginta dies à concessione copiæ cum apparatu,ibid.67.
Instrumenta producta,adversarium non afficiunt, nisi citatum cum assignatione termini ad dicendum contra,ibid.68.
Instrumentorum redargutio civilis non est in vsu Valentiæ,ibid.91.cum seq.
Instrumentis editis post concluſam causam non est deneganda dilatio impugnativa,ibid.110.
Instrumentis editis ante contestationem parte instante,impugnari non possunt vsque ad tempus probandi,ibid.111.
Instrumenta publica de iure viam executivam an habuerint,11.1.99.& 13.1.5.& seq.
Instrumenta nuptialia non roborantur guarentigia,11. 1.91.& 103.
Instrumenta guarentigia roborata si illiquida sint non pariunt viam executivam,ibid.109.
Instrumenta dotalia illiquida sunt,sed alio instrumento liquidari an possint,ibid.113.
Instrumentum promissionis dotis diversum est à pactis dotalibus sive nuptialibus,ibid.115.
Instrumenti liquidatio requirit iudicium præparativum,ibid.116.
Instrumenta plura sæpe producunt liquidam probationem, ibid.114.& 13.2.90.
Intemperantia sumptuum in ornatu supellectile, & conviviis,nociva est in Republica,2.1.88.
Intercessor, vide *Proxeneta.*
Interdictum vti possidetis ad quid adhiberi solitum, 11.5.30.
Interdictum vti possidetis dicernebat actorem à reo, dabatur pro incorporalibus,& exigebat cautionem, ibid.31.cum seq.
Interdictum vti possidetis ferme idem est cum summarissimo iuris firmæ,ibid.35.
Interdicta omnia summaria cognitione expediebantur, ibid.38.
Interdictum, vti possidetis interdum officio iudicis dabatur,ibid.42.
Interdictum interim quomodo suscitandum,ibid.106.
Interdicta restitutoria rationem habent restituendi fructus ex quo reddita sunt, non autem prohibitoria,ibid.212.
Interdictum retinendæ prohibitorium est,ibid.213.
Interlocutio habens vim diffinitivæ appellabilis est, sed adhibita revisione, vel correctione si confirmetur inappellabilis redditur,10.1.160.

Interlocutiones Regiæ Audientiæ exequibiles fiunt præstita cautione,ibid.164.
Interlocutoria habens vim diffinitivæ quæ dicatur, ibid.176.& 12.2.127.
Interesse rei furatæ non debetur à condemnato extra ordinem pro ipsius furto,8.8.21.
Interpres,vide *Proxeneta*.
Interpretatio fororum,vide *Forus*.
Interpretatio extensiva non admittitur in foris, neque in dispositionibus pœnalibus,8.8.12.
Interrogationes futurorum,& rerum occultarum omnino reprobatæ in Astrologia,7.3.92.
Interrogationes adiutæ à dæmonibus,ibid.93.
Interrogans nullius stellæ vi,vel influxu moveri potest, ibid.94.
Interrogandorum testium ante depositiones praxis,10.1.94.& 10.2.242.& seqq.
Interrogatoriorum omissio an vitiet examen,ibid.245.& seq.
Interruptio præscriptionis iuris executivi quomodo,& quando fiat,13.1.80.
Interruptio hæc facta contra vnum ex reis debendi nocet cæteris, & an fideiussoribus, ibidem 87. cum seq.
Interruptio ista facta vni ex hæredibus an noceat cæteris,ibid.91.
Interruptio hæc facta vno ex tertijs possessoribus, ib. 92.
Interventus vnius ex Assessoribus Montesiæ in Senatu, dum agitur de re Ordinis,7.4.180.
Interventus Procuratoris Fisci in examine testium,vide *Fisci Procurator*.
Introductio appellationis,vide *Appellatio*.
Inventio rei furatæ de iure facit indicium ad torquendum,8.8.3.
Inventio rei furatæ de foro plene probat, iuncta mala fama,ibid.4.
Inventio rei furatæ non probat, si doceatur auctor, ibid.9.
Inventio partis rei furatæ in magno furto non sufficit ad condemnandum pœna totius,ibid.11.
Inventio partis magni furti sufficit ad condemnandum pro illa parte,& aliquid amplius,ibid.15.
Inventio partis furti sufficit ad pœnam ordinariam quando factum fuit cum qualitate eam includente, etiam in parte,ibid.19.
Inutiles circuitus vitandi sunt,10.1.247.
Itali obtinentes civilitatem, non sunt immunes à præstatione tributorum in Regno,5.3.68.
Ioannes Gilabertus Iofre Ordinis B. Mariæ de Mercede,vir sanctimonia clarus, promotor fuit constructionis Nosocomij insanorum,4.3.13.
Ioannes XXII.Ordinem Montesiæ, erexit anno 1316. ad preces Regis Aragonum,7.4.5.
D.Iosephus Exea laudatur,8.3.20.
Iovis Assessor quis,6.5.9.
Irregularitas non est impedimentum irritans ordines, 7.1.173.
Ivanus de Bardaxi impugnatur, quoad tradita de contentione,ibid.12.
Iudex Regiæ Curiæ est Senator causarum criminalium, 2.2.5.
Iudex pius dum punit,non odio habet sontem,sed crimen,ibid.85.
Iudex pius gloriatur dum prohibet,non dum punit delicta,ibid.86.
Iudex rectus Rempublicam amore prosequitur, ibid. 87.
Iudicis conscientia,vide verbo *Senator*.
Iudex sine conscientia,est diabolus,ibid.89.
Iudici sententiam ferenti,non exequenti,sportulæ, sive averiæ debentur,2.3.70.
Iudex decimalium causarum,vide verbo *Decimarum Iudex*.
Iudex ordinarius vrbis,vide verbo *Iustitiæ*.
Iudices appellationum in causis mercantilibus, vide *Appellationis iudices*.
Iudex Ecclesiasticus potest habere assessorem laicum, 6.5.25.
Iudicis delegati electio pertinet ad dominum directum, 6.5.23.
Iudici delegato an dandus sit coniudex,ibid.24.
Iudex tenetur sequi Consilium sui Assessoris necessarij, ibid.32.
Iudicis ætas iuxta foros,ibid.95.
Iudex laicus catenis,& custodibus detinere potest reum confugientem ab Ecclesiam,7.1.148.
Iudices Ecclesiastici delegati citantur ab bancum Regium quoties cum eis contenditur,ibid.192.
Iudices delegati non comprehenduntut sub dispositione concordiæ,ibid.193.
Iudices delegati, quibus in casibus citentur ad bancum Regium,ibid.196.
Iudices conservatores in Regno non admittuntur in præiudicium regaliæ cognitionis in exemptos,ibid. 110.
Iudex exemptorum quis sit in Regno, ibid. 201.& seq.
Iudices Ecclesiastici contumaces quomodo compellantur,ibid.209.
Iudices laici quoad contenta in decreto Iulij III. censentur delegati Pontificis,7.2.62.
Iudices laici auctoritate Ecclesiæ eis in casibus ius dicunt in Clericos,ibid.63.
Iudex delegatus immediatè à Principe confert cum Assessore antiquiori Ordinis Montesiæ loco Regentis in contentionibus,7.4.181.
Iudici nunquam interdicta est veritatis indagatio mediante informatione,8.1.12.
Iudex per se debet testes examinare,ibid.31.
Iudex non tenetur officium impartiri non petentibus; ibid.6.
Iudicis inquirentis scopus est delictum,8.2.4.
Iudex tenetur examinare personaliter testes in criminalibus, ibid.35.
Iudex tenetur apponere in scriptis quidquid dicat testis examinatus,etiam contra Fiscum,ibid.42.
Iudex ordinarius iudicare debet de consilio Iuratorum; & proborum hominum,8.5.20.
Iudicis officium quid sit, ibid.17.
Iudex dicta peritorum corrigere potest,& debet; ibid. 27.
Iudex non arctatur per actoris libellum in vsu sui arbitrij,8.6.8.
Iudex ex officio debet inquirere innocentiam rei, ibid. 12.
Iudicis commissio requiritur ad citationem faciendam; 8.7.14.
Iudicis nomen contineri debet in citatione,ibid.25.
Iudex non debet esse clementior lege,ibid.55.
Iudices non tantum committunt crimina baratariæ concussionis,& similia,sed etiam inferiores de familia,8.8.27.
Iudicis,& iudicij prorogatio an detur in criminalibus, ibid.268.& seq.
Iudicis habentis sufficientem iurisdictionem prorogatio procedit,ibid.271.& seq.
Iudicis incompetentis gesta inseri debent necessario in actis,ibid.277.
Iudex tenetur sententiã personaliter pronuntiare,8.9.16.
Iudices Regij Senatus an necessariò teneantur manu propria scribere sententias,vel conclusiones,ibid.24.
Iudex punire potest sine processu delinquentem coram eo,ibid.72.
Iudex Ecclesiasticus,vide *Ecclesiasticus*.
Iudicis inferioris sententia,vide *Sententia*.
Iudex quæ attendere debeat in datione tutorum,& Curatorum,10.1.84.

SYLLABVS RERVM,

Iudex ex arbitrio discernere debet an necessaria sit editio instrumentorum ad deliberandum, ibidem 101.

Iudex in civilibus nil ex officio facere potest nec supplere, ibid. 152. & 11.6.2.

Iudex Valentiæ potest abstineri à cognitione, 10.1.202. & seq.

Iudex Ordinarius suspectus dictus eligit associatum, ibid. 204.

Iudex ordinarius si dissentiat cum associato quid fiendum, ibid. 207.

Iudex ordinarius omnino à iudicando excludi potest, ibid. 210.

Iudices superiores quomodo recusandi, ibidem 211. & seq.

Iudex tenetur assignare locum tutum ad iudicium, ibid. 224.

Iudex tenetur lites abbreviare, ibid. 337.

Iudex ex officio repellere testem potest, sed quando & quomodo? 10.3.8. & 27.

Iudicis informatio ad repellendos testes an prosit, ibid. 40.

Iudicis arbitrio, non partis relinquitur an civiliter vel criminaliter procedendum sit ex falsitate instrumenti, 10.4.102.

Iudex amplissimum arbitrium habet in coarctanda dilatione probatoria, 11.1.29.

Iudicem ex officio procedere differt ab officio iudicis implorato, 11.4.44.

Iudex aliquando potest sed non cogitur iudicare simul possessorium & petitorium, ibid. 178.

Iudicis subscriptio naturam, aut statum causæ non mutat, 11.6.6.

Iudicum inferiorum gesta non sunt attendenda & quare, ibid. 32.

Iudex habens notitiam iuris tertij ex officio tenetur eum ad litem vocare, ibid. 42.

Iudex concedens decretum absque iustâ causa quæ mala generet, ibid. 56. & seqq.

Iudex concedens decretum ad alienandum prædium minoris vrgente Ære alieno, debet curare quod prætium in solvendis creditoribus convertatur, ibidem 55.

Iudex *ad quem* regulariter cognoscit an appellationi sit deferendum, sed aliquando Iudex *à quo*, 12.2.158.

Iudex *à quo* recte procedit exequendo si sententia appellabilis non est dummodo inhibitus non fuerit, ibid. & seq.

Iudex *à quo*, & Iudex *ad quem* possunt cognoscere de desertione, ibid. 189. & seq.

Iudex *ad quem* solum pronunciare potest de devolutis ipsi, ibid. 215.

Iudex appellationis confirmans sententiam debet condemnare succumbentem in expensas, ibid. 216.

Iudex confirmans debet partes, & causam iudici *à quo* restituere, ibid. 236. & seq.

Iudex superior ex omissione inferioris potest ad se evocare causæ cognitionem, 12.4.27.

Iudicis indignatio quæ mala gignat, ibid. 29.

Iudex tenebatur edere relationem Principi faciendam, & refutatorios libellos spectare, ibid. 35.

Iudex procedens ad executionem pendente appellatione & nullitate, attentatè agit, 12.5.17.

Iudex non dicitur functus officio, sententia reperta nulla, ibid. 20.

Iudicis inhibitio suspendit executionem, non autem nullitas dicta præveniendo, ibid. 24.

Iudex nullitates examinare debet antequam admittat, ibid. 56.

Iudices non faciliter retractant sententias à se pronunciatas, licet iustius procedant dum non pudet errores proprios corrigere, ibid. 12.7.5.

Iudicis ex nobili officio admitti debet recursus oppressi, ibid. 19.

Iudex ordinarius habet ius exequendi suas sententias, 13.1.12.

Iudex cui mandata est iurisdictio habet ius exequendi, sententias à se datas, ibid. 13.

Iudex datus non habet ius exequendi, ibid.

Iudicis dati, à delegato differentia, ibid. 14.

Iudex datus non habet iurisdictionem sed nudam notionem, ibid. 17.

Iudex qui primam sententiam tulit quando eam exequi possit, ibid. 20. & seq.

Iudex superior confirmans tenetur causam restituere, ibid. 24.

Iudicis eligendi atque variandi facultas cui concedatur, ibid. 25. & seq.

Iudex electus qualis esse debet, 27. & seqq.

Iudex cognoscens de successione, quis esse debet, ibid. 39. & seq.

Iudex non debet esse velox in exequendo si cognoscit reum iustitiam fovere in causa requisitionis, 13.2.49.

Iudex executionis competens est requisitionis, ibid. 50.

Iudex conventionis, competens est reconventionis, ib. 52.

Iudex non potest habere fidem de prætio re distracta, 13.3.71.

Iudicis licentia præcedere debet vt creditor admittatur ad licitandum, ibid. 77.

Iudex requisitus vendere bona, potest cognoscere de oppositione tertij, ibid. 82.

Iudex requisitus tenetur exequi sententiam iniustam, sed non nullam, ibid. 83.

Iudex negans allegationes tollit defensionem & partem gravat, 13.4.9.

Iudex arbitrium habet in taxandis alimentis & sumptus litis inopi secundum facti circunstantias, ibid. 7.

Iudicum nemo, dempta Regia Audientia, potest in prima instantia percipere salarium sententiæ, ibid. 25. cum seqq.

Iudex ordinarius ex quibus percipiat salaria sententiarum, ibid. 35. & seq.

Iudex delegatus quando percipiat salarium sententiæ in criminalibus, ibid. 41.

Iudex non potest percipere salaria à manu litigantis, sed à deposito, postquam sententiam posuit in officio, ibid. 44. & seqq.

Iudices quas tertias salarij percipere possint, ib. 60.

Iudicandum est Valentiæ attenta veritate facti, 10.1.6. & 329.

Iudicandi officium proprium Regis est, 13. 3. 16. & seq.

Iudicandi munus quibus relictum, ibid. 26. & seq.

Iudicati actio non à confirmata, sed à confirmante sententia ortum habet, 13.1.23.

Iudicium dierum criticorum desumitur à Medicis ex aspectibus luminarium, 7.3.222.

Iudicium criminale solemne inchoatur post publicationem processus, 8.6.29.

Iudicium in causis criminalibus Ordinis Montesiæ, qualiter formetur in Religiosos, tam Clericos, quàm Milites, 7.4.34.

Iudicium petitionem in scriptis admittens excedere debet tercentum solidos, 10.1.6.

Iudicium ordinarium, vide *Ordinarium* & totum caput, 10. & vide *Causa*.

Iudicium summarium, vide *summarium* & tot caput. 11. & vide *Causa*.

Iudicium summarissimum, vide *Summarissimum*, & tot. §.5. *cap.* 11. & vide *Causa*.

Iudicia Regiæ Audientiæ verbalis, vide *Causa*, & *Audientia*.

Iudicia expedienda per compareant partes quæ sint, 11. 3.61. cum seq.

Iudicia consulatus, vide *Consulatus*, & *causæ mercantiles*.

Iudicium executivum, vide *Executio*.

ET VERBORVM.

Iudicium momentaneæ possessionis an sit idem cum summarissimo iuris firmæ,11.5.36.
Iudicium ordinarium non potest esse præparativum summarissimi,ibid.107.
Iudiciorum auctoritas publicè interest quod permaneat,13.1.1.
Iudicium rationum quod dicatur in iuris firma, vide *firma iuris*.
Iudicium rationum quod dicatur in executivis, 13.2.2.
Iudicium requisitionis quod sit, & ad quid institutum, ibid.43.& seqq.
Iudicium requisitionis per partes non per Iudicem suscitandum est,ibid.46.
Iudicium requisitionis ordinaria via agendum est,ibid.48.
Iudicium requisitionis continet speciem reconventionis,ibid.55.
Iudicium executivum convertitur in ordinarium ex testium receptione,ibid.58.& 64.
Iudicium executivum sæpe convertitur in ordinarium, & quomodo,ibid.60.& seqq.
Iudicium executivum instituens potest in eo condemnationem obtinere etiamsi executio non procedat, ibid.61.
Iudicium executivum versum in ordinarium facto actoris non potest ad executivum revertere, ibid. 62. & seqq.
Iulius III.Pontifex in sua Bulla non tam novè sanxit, quàm delicta enormia declaravit,7.2.33.
Iuramentum de servandis foris à Rege factum, intelligitur iuxta nauram eorundem fororum,1.2.34.
Iuramentum præstitum in ingressu officij temporalis, extenditur ad tempus prorogatum,2.1.44.
Iuramentum est personale,ibid.72.
Iuramentum,obligatio, & cautio, vt civilitas adquiratur,quam ob causam inducta,5.3.8.
Iurare iudices an teneantur,antequam iudicent, 6.5.85.
Iuramentum quare ante formale examen testium desideretur,8.2.47.
Iuramenti delatio an præcedere debeat examen testis, 41.& seq.
Iuramentum vtrum requiratur in reo, à quo confessio exigitur,8.4.4.& seq.
Iuramenti delationis praxis in reo, iuxta formam fori, ibid.7.
Iuramentum de non revocando procuratorem tenet, 10.1.79.
Iuramentum est de forma recusationis,quando ordinarius recusatur,ibid.205.
Iuramentum Calumniæ licet primus actus dicatur iudicij post contestationem, ex foro in quacumque parte præstandum est si postuletur,10.2.1. & seq.
Iuramenti Calumniæ denegatio viciat processum, ibid.6.
Iuramentum Calumniæ postulatum coram actuario, non vero coram Iudice non annullat processum ex omissione,ibid.8.
Iuramentum Calumniæ censetur remissum si partes post petitionem ad vlteriora procedunt,ibid.9.
Iuramentum Calumniæ præstare recusans cadit à causa,sed necessaria est Iudicis declaratio,ib.11.& seq.
Iuramentum generale Calumniæ raro postulatur,ibid. 13.
Iuramentum Calumniæ sub qua forma præstandum Valentiæ,ibid.14.
Iuramentum de non revelando præstitum per Procuratorem ad quos referatur,ibid.43.
Iuramenti omissio vitiat examen testium,ibid.250.
Iurasse testes præsumitur appositio die examinis, quia refertur ad iuramentum,ibid.251.& seq.
Iurasse testes quando præsumatur,ibid.255.
Iurati à principio quatuor tantum fuerunt, nunc sunt sex,multis abhinc annis,4.1.12.& 4.3.1.
Iuratorum potestas in rebus annonæ non infringitur ex superintendentia Proregis Regni,2.1.83.
Iurati vrbis Valentiæ habent auctoritatem proceris, & de eorum insignibus,4.3.2.& seqq.
Iurati an sint propriè Decuriones,ibid.11.
Iurati administratores Reipublicæ sunt, & defensores civitatis,ibid.20.
Iurati populum non repræsentant propriè,ibid.21.
Iurati non habent liberam administrationem, ibid.22.
Iurati non possunt alienare res civitatis, neque expendere pecunias publicas,sine potestate Consilij,ibid. 23.
Iurati potestatem obtinent à Consilio generali,ib.24.
Iurati Consiliarios Consilij generalis eligunt,ibid.
Iurati ex natura officij,nullam habent iurisdictionem, ibid.25.
Iuratis quare in aliquibus iurisdictio concessa sit,ibid. 27.
Iurati possunt prohibere ne victualia extrahantur,ibid.
Iurati habent concessam custodiam rerum prohibitarum,ibid.
Iurati possunt prohibere,ne pecora à Regno extrahantur,ibid.29.
Iurati possunt armare contra piratas,& eos punire, ib.
Iurati possunt facere statuta,ibid.30.
Iurati concedunt ordinationes officijs mechanicis, & de causis ad hæc spectantibus cognoscunt, ibid.31.
Iurati cognoscunt de paludibus, vulgò *Marjales*, ibid.
Iurati curant de sanitate tempore pestis,ibid.
Iurati cognoscunt de divisione aquarum fluminis Turiæ,& de incilibus,dempto Regio de Moncada,ibid. 31.
Iurati cognoscunt de fœminis inhonestis reclusis in domo S.Gregorij,ibid.
Iurati cognoscunt de statutis Academiæ simul cum claustro,ibid.
Iurati possunt indicere ferias,ibid.32.
Iurati possunt catenis claudere angulos vrbis,ibid.
Iurati possunt in emphiteusim concedere plateas,ib.33.
Iurati possunt diruere ædificia, vrbis ornatum perturbantia,ibid.
Iurati possunt imponere collectas, & contributiones cum licentia domini Regis,ibid.34.
Iurati cognoscunt de causis Assisiarum,ibid.
Iuratis quæ sint concessa privativè quoad alios, ib.35.
Iurati non possunt mittere Syndicum,vulgò,*Embaxador*,ad Principem,sine licentia Proregis,ibid.43.
Iurati an durante officio possint puniti,ibid.51.
Iurati vrbis obtinent ius patronatus in aliquibus rebus ingentibus,ibid.54.
Iurati civitatem propriè non repræsentant,4.6.21.
Iurati per se non possunt imponere nova iura, 4.7.10.
Iuratus filius an esse possit,dum pater Syndicus est,4.8.24.
Iurati cùm Iustitia concedunt civilitatem,5.3.8.
Iurati concedendo civilitatem an concedant immunitatem tributorum,ibid.35.
Iurati possunt denegare civilitatem,ibid.56.
Iurati exercent potestatem, & iurisdictionem non iure dominij,sed administrationis,ibid.57.
Iurati sunt iudices causarum defensionis ademptivorum,5.4.8.
Iurati an cognoscant, de querelis damni dati ratione pascuorũ,apud nos nuncupatis,*Clams de tales*,ib.11.
Iurati non possunt adiri in rebus spectantibus ad iurisdictionem Iustitiæ tercentorum solidorum, ibid.14.
Iurati non possunt habere iurisdictionem aliquam à Consilio generali,ibid.18.
Iurati soli non possunt statuere in rebus ad pascua spectantibus,ibid.19.
Iurati vrbis quo pacto faciant relationem in crimine falsi de suspicione,vide *relationes*.
Iurati quomodo sedeant in Senatu Regio, quando vocantur ad has relationes,8.5.5.

SYLLABVS RERVM,

Iurati quomodo ſedeant in alijs Curijs inferiorum, ibi. 7.& ſeq.
Iurati,& maiorales Artis Notariæ nullam iuriſdictionem habent in crimine falſi,ibid.16.
Iurati ad Regem legatio anno 1646.8.10.43.& 45.
Iura imponenda pro reficiendis muris, vallis, & vijs publicis à quo imponi poſſint,4.11.23.
Iura impendenda ab Eccleſiaſticis,quo pacto imponatur,ibid.24.
Iuriſconſultorum copia,indicium malæ conſtitutæ Reipublicæ iuxta Platonem,2.2.116.
Iuriſconſulti Sacerdotes iuris olim nuncupati, ibidem 118.
Iuriſconſultus dignior non dignoſcitur ex numero litium,ſed ex gloria triumphi,ibid.121.
Iuriſconſulti arcentur ab officijs, & honoribus vrbis, 4.8.5.
Iuriſconſultis, & canonum profeſſoribus reſervata eſt diſputatio rerum ad forum externum ſpectantium,7.4.46.
Iuriſconſultorum reſponſa ex diſputationibus Advocatorum dimanaſſe intelligitur,10.5.8.
Iuriſdictio Regij Conſilij ordinaria eſt, imò Conſilium eſt Ordinarius Ordinariorum, 2. 2. 19.& 6.5. 22.
Iuriſdictione privative conceſſa, an cenſeatur derogatum privilegio miſerabilium perſonarum,2.1.52.
Iuriſdictio omnis à capite Regis,tanquam à fonte procedit,2.1.1.& 6.1.7.
Iuriſdictio ordinaria poteſt dari per modum mandati, 2.1.25.
Iuriſdictio Proregis eſt ordinaria, & eadem cum iuriſdictione Conſilij,ibid.24.& 46.
Iuriſdictio emanata per modum mandati cenſetur delegata,ibid.35.
Iuriſdictionis ordinariæ Proregis effectus,ibid.49.
Iuriſdictio Gubernatoris ordinaria eſt,2.2.38.
Iuriſdictio Gubernatoris eſt ſuperior cæteris totius Regni,dempta Regia Audientia,ibid.42.
Iuriſdictio ordinaria Vrbis,& oppidorum omnium Regni per Iuſtitias adminiſtratur,4.2.1.
Iuriſdictio Iuratis demandata, non privativè expreſſe, cumulativè cenſetur,quia eſt conceſſa in officium,2. 3.35.
Iuriſdictio Alfonſina denominatur à Rege Alfonſo Secundo,qui eam conceſſit in Regno,6.2.1.
Iuriſdictio ſuprema,vide *Merum imperium.*
Iuriſdictio in rebus incilium,& irrigationis, Vrbi conceſſa eſt,4.10.22.
Iuriſdictio in rebus fabricarum murorum,& vallorum, pertinet ad Rationalem Vrbis,4.11.26.
Iuriſdictio Alfonſina in quibus delictis procedat,6.2.3.
Iuriſdictio Alfonſina idem eſt, ac mixtum imperium, ibid.4.
Iuriſdictionem Alfonſinam obtinens,non poteſt imponere pœnam exilij perpetui,ibid.5.
Iuriſdictio Alfonſina, an procedat in prima inſtantia tantum,ibid.15.
Iuriſdictio Alfonſina pertinet ad dominos privative, ibid.15.
Iuriſdictio Alfonſina, an amittatur per diminutionem quindecim dominorum,ibid.32.
Iuriſdictio eſt domini directi in re cenſita,etiamſi cauſa ſit poſſeſſoria,ſummariſſima,6.3.6.
Iuriſdictio in re cenſita,ſpectat ad dominum directum, non verò ad exigentem canonem,ibid.11.
Iuriſdictio Iudicis delegati per dominum directum, an ſit ordinaria,ibid.15.
Iuriſdictionis ſpecies vt cognoſcatur,non eſt inſpicienda perſona iudicantis,ſed eius cuius nomine iudicat, ibid.16.
Iuriſdictio titulo gubernatorio quo pacto concedatur, 6.4.1.
Iuriſdictio titulo gubernatorio ad hæredes tranſmiſſibilis concedi poteſt,ibid.2.
Iuriſdictio omnis eſt incorporata Regio Diademati, & ſic inalienabilis,ibid.4.
Iuriſdictionis titulo gubernatorio conceſſio, ob quod inducta,ibid.5.
Iuriſdictionis conceſſio in officium non eſt alienatio, ibid.6.
Iuriſdictionis in gubernium conceſſio non lædit iuriſdictionem Ordinariorum, quia cumulativè impartitur,ibid.16.
Iuriſdictio titulo Gubernatorio, privativè quæritur, quoad Curiam Gubernationis,ibid.12.
Iuriſdictio titulo gubernatorio ſubijcitur R. Audientiæ,ibid.17.
Iuriſdictionis titulo gubernatorio conceſſio, non poteſt revocari ſine cauſa,ibid.20.
Iuriſdictio titulo gubernatorio non ſequitur naturam caſtri,vel oppidi, in quibus eſt conceſſa, ſed perſonam,cui facta eſt,ibid.21.
In iuriſdictione titulo gubernatorio nominari poteſt ſucceſſor in teſtamento,vel inter vivos,ibid.22.
In iuriſdictione titulo gubernatorio, ſuccedunt venientes ab inteſtato,ibid.23.
In iuriſdictione titulo gubernatorio, an fœminæ ſuccedere poſſint,ibid.24.
Iuriſdictione conceſſa titulo gubernatorio, an facultas nominandi ſucceſſorem expiret, ſemel facta electione,effectu non ſecuto,ibid.25.
Iuriſdictionum diſtributio in Regno,quoad dominium, 6.1.46.
Iuriſdictio conceſſa per Baronem officiali proprio, an cumulativè,vel privativè cenſeatur,ibid.86.
Iuriſdictio Baroniæ an pertineat ad vſufructuarium, & tenutariam,ibid.110.
Iuriſdictionem infimam habens, poteſt impedire ingreſſum ſui territorij,5.3.12.
Iuriſdictio iuris paſcendi, vel in rebus paſcuorum non abſolutè ſpectat ad Iuratos Vrbis,ibid.26.
Iuriſdictio defenſionis ademprivorum,quomodo pertineat ad Iuratos Vrbis,ibid.26.
Iuriſdictio nemini quæritur per binum actum iudicandi,5.4.23.
Iuriſdictio in officium conceſſa ſemper eſt cumulative, 6.1.1.
Iuriſdictio in dominium conceſſa eſt privativè, ibidem 3.
Iuriſdictio quæritur privilegio,vel conſuetudine, 1.6. 40.
Iuriſdictio ſuprema eſt de regalibus,ibid.8.
Iuriſdictio non recognoſcens ſuperiorem, non eſt adquiſibilis,ibid.15.
Iuriſdictio per poſſeſſionem adquiſita, an cenſeatur cumulativè,vel privative,ibid.44.
Iuriſdictio cuiuſvis Magiſtratus, vide ſub nomine proprio.
In iuriſdictionalibus ſemper cenſetur reſervata auctoritas ſuperioris,5.3.60.
In iuriſdictionalibus non datur poſſeſſorium ſine tituli diſcuſſione,6.1.9.
Iuriſdictio ordinaria Eccleſiaſtica per quos in Regno miniſtretur,7.1.5.
Iuriſdictio Regia, in Corona Aragonum antiquitus, ſola cognoſcebat de contentionibus, citando Iudices Eccleſiaſticos ad bancum Regium,ibid.15.
Iuriſdictionis quæſtiones omnes inter Ordinarios Eccleſiaſticos,& Regios Iudices, terminantur per viam concordiæ, ibid.20.
Iuriſdictio Regia læditur,quando impeditur per Eccleſiaſticum, etiam ſi agatur de re Eccleſiaſtica, dummodo ad eam poſſit pertinere,ibid.31.
Iuriſdictiones tenentur admittere contentionem in caſu notorio, & claro, ſaltim quoad dubium notorietatis,ibid.33.& ſeq.
Iuriſdictionum literæ quid continere debent,ibid.117.

ET VERBORVM.

Iurisdictio arbitrorum qualis sit,ibid.119.
Iurisdictio Cancellarij ad quæ se extendat,ibid.132.
Iurisdictione Senatus obdormiente, Gubernator compellere potest Ecclesiasticos contumaces per remedia prætoria,ibid.220.
Iurisdictione Senatus obdormiente, Iudex superior,qui remanet in Regno,est Gerens vices,ibid.
Iurisdictio in Clericos primæ tonsuræ certa crimina patrantes intra Regnum, conceditur Regi per Iulium III. ibid.3.
Iurisdictionem supremam quibus in causis,vel oppidis obtineat Ordo Montesiæ,eiusque Præceptores, atque species in quibus dividitur,7.4.29.& 168.
Iurisdictionem simplicem, seu, vt dicimus, Alfonsinam,quibus in locis obtineat prædictus Ordo,ibid. 169.
Iurisdictio Ordinis Montesiæ non extenditur ad Milites degentes in oppidis Magistratus Montesiæ, vel Præceptoriarum, si non sint Religiosi eiusdem, vel non agatur de re censita Ordini,ibid.173.
Iurisdictio Ordinis an extendatur ad crimen fractionis itineris,ibid.174.
Iurisdictio non est concessa Iuratis,neque Maioralibus Artis Notariæ in crimine falsi,8.5.17.
Iurisdictio etiamsi eis concederetur ad relationem faciendam in crimine falsi, non inde excluderetur ius provocandi,ibid.30.
Iurisdictionis defectus an validetur ex confessione in criminalibus,8.8.267.
Iurisdictio triplex spectat ad Magistrum Montesiæ, & Administratorem perpetuum illius,7.4.28.
Iurisdictio temporalis ad eum pertinens, tanquam sæcularis tractari debet,ibid.
Iurisdictio temporalis concessa Prælatis in feudis, tanquam cæterorum Baronum sæcularium iudicatur, ibid.7.4.30.
Iurisdictio Ecclesiastica contentiosa in Religiosos Montesiæ pariter residebat in Magistro,& hodie in Administratore perpetuo,ibid.32.
Iurisdictionis totius Ordinis Montesiæ sunt capaces Milites illius,quia verè Religiosi,ibid.158.
Iurisdictio spiritualis Ordinis Montesiæ apud quem residet,ibid.7.4.76.
Iurisdictio spiritualis quid distinctum est à potestate clavium,7.4.81.
Iurisdictionis defectu plura peragere nequeunt Presbyteri, in his, ad quæ necessaria est potestas clavium,7.4.81.
Iurisdictionem spiritualem obtinentes plura exercere per se nequeunt ex defectu potestatis Ordinis, ibid. 82.
Iurisdictio spiritualis spectat ad proprium Sacerdotem,ibid.83.
Iurisdictionis spiritualis fons perennis est summus Pontifex,ibid.
Iurisdictio spiritualis ordinaria est in Episcopo, & quomodo,ibid.84.
Iurisdictio spiritualis ordinaria quomodo spectet ad Parochos.
Iurisdictio Episcoporum comprehendebat olim Regulares,ibid.85.
Iurisdictio ordinaria hodie non extenditur ad Regulares,quia sunt exempti,ibid.86.
Iurisdictionis exemptio quoad Ordines Cistercij, Calatravæ,& Montesiæ,ibid.& seq
Iurisdictio Regularium in spiritualibus residet penes Prælatos,ibid.90.
Iurisdictio Prælatorum quasi Episcopalis,ibid.91.
Iurisdictio Prælati Generalis cuiusvis Ordinis, est independens ab alio,cæterorum verò dependet ab eo, ibid.91.
Iurisdictio spiritualis in ordine Montesiæ pertinet ad Magistrum,ibid.93.
Iurisdictio attributa Prælatis Generalibus accipitur mediante Religione,ibid.160.
Iurisdictio spiritualis Ordinis Calatravæ ad quem spectet,ibid.99.
Iurisdictionis spiritualis exercitium in plurimis penes Magistrum,ibid.100. & seq.
Iurisdictionis quasi possessio quo pacto probetur,ibid. 107.
Iurisdictionis concessæ Priori exercitium à Magistro dimanat,ibid.108.
Iurisdictionis spiritualis exercitium concessum Priori, per specialia instituta Ordinis Montesiæ, & non Cistercienſis, ei attribuitur,ibid.109.
Iurisdictionem spiritualem exercet qui statuit de ea, ibid.110.
Iurisdictio spiritualis spectat ad Religiones militares respectivè,ibid.112.& seq.
Iurisdictio non quæritur ex nuda nominatione Prælati,ibid.120.
Iurisdictio non quæritur ab exempto ex nominatione Conservatoris,ibid.121.
Iurisdictio limitata ad aliquem actum, eo perfecto extincta remanet,ibid.124.
Iurisdictionalis actus est visitare,ibid.125.
Iurisdictio à iure non tribuitur Assessoribus, ibidem 129.
Nec est illius,sed eius,cui assidet,ibid.130.
Iurisdictio, quam exercet Archiepiscopus in districtu Suffraganei, dum visitat,ibid.134.
Iurisdictionem Ecclesiasticam, & spiritualem exercere valent fratres laici in ordine Cistercienſi, quia Religiosi sunt,ibid.154.
Iurisdictionis Ecclesiasticæ,& spiritualis non sunt capaces Clerici coniugati,ibid.155.
Iurisdictio spiritualis potest obtineri à Prælato Regularium,etiamsi ordinibus careat, in habitu, & quomodo eam gerere valeat,ibid.158.
Iurisdictio spiritualis in Ordinibus Regularium residet penes ipsas Religiones,ibid.160.
Iurisdictio spiritualis an concedi possit fœminis, ibid. 161. & seq.
Iurisdictio Locumtenentis generalis Magistri Montesiæ latè traditur,ibid.165.& seq.
Iurisdictio ecclesiastica, vide *Ecclesiastica, & Curia.*
Iurisdictiones, vide *Contentio.*
Iurisdictionis prorogatio, vide *Prorogatio.*
Iurisdictio voluntaria,vide *Voluntaria.*
Iurisdictio contentiosa,vide *Contentiosa.*
Iurisdictione concessa,censetur concessum omne necessarium ad vsum illius,12.2.58. & 13.1.17.
Iurisdictio consulatus, vide *Consulatus & causæ mercantiles.*
Iurisdictio in officium concessa cumulativa intelligitur respectu concedentis,11.4.32.
Iurisdictionem incompetentis prorogat qui non tenetur respondere,dum respondit,11.5.160.
Iurisdictionis divisio in contentiosam & voluntariam, 11.6.1.& seq.
Iurisdictio voluntaria an distinguatur ab imperio, vel officio nobili iudicis,ibid.2.
Iurisdictionis voluntariæ quæ sint,ibid.5.
Iurisdictionis voluntariæ cognitiones summatim expediendæ sunt,ibid.
Iurisdictionis voluntariæ gesta ad contentiosam sæpe transferuntur,ibid.7.
Iurisdictio vnius Senatoris non extenditur ad causas excedentes summam ducentarum librarum, 12.1.19. & seq.
Iurisdictio duorum Senatorum non extenditur vltra valorem quatuor centum librarum,ibid.
Iurisdictio Regiæ Audientiæ ad omnia se extendit dum tres Senatores saltim interveniant,ibid.
Iurisdictio Regiæ Audientiæ residet in corpore, & quæ explicanda sunt pertinent ad Regentem, vel eum qui præsidet,ibid.57.

SYLLABVS RERVM,

Iurisdictio limitata ad certum genus causarum non potest prorogari ad aliud,13.1.31.
Iurisdictionis prorogatio non valet in præiudicium Regiæ iurisdictionis,ibid.33.
Iurisdictio limitata ad quantitatem prorogabilis est,ib. 33.
Iurisdictio nequit declinari si iudex electus sit per ipsum declinantem,13.2.51.
Iurisprudentiæ necessaria scientia est in Senatore, & Principibus,2.2.114.& seqq.
Iurisprudentia non solum speculativè requiritur in Senatore,sed practicè ibid.120.
Ius decimandi,vide verb.*Decimæ.*
Iure suo sine causa nemo privandus,4.6.5.
Ius tertio quæsitum tolli potest interveniente causa publicæ vtilitatis,4.7.22.
Iuri quæsito per actus civiles,derogari potest per Principem,ibid.31.
Iure divino, an verò positivo exceptio Clericorum procedat,7.2.2.
Iurium vrbis quæstio, quoad servitores laicos Ecclesiæ,per quem iudicanda,7.1.89.
uris quæstiones nequeunt terminari per Mayorales Artis Notariæ,in relationibus ad crimen falsi, 8.5. 14.
Iuris quæstio non debet testium depositionibus committi,ibid.19.
Ius vindictæ proximioribus occisi,non hæredibus extraneis defertur,8.8.55.
Ius eligendi Magistrum ad quem spectabat in Ordine Montesiæ 7. 4.125.
Ius nominandi Prælatum, iure proprio obtinet Ordo Montesiæ,sicque obtinet iurisdictionem, ibidem 125.
Ius visitandi Ordinem Montesiæ, non fuit concessum Abbati sanctarum Crucium,sed Magistro Calatravę, ibid.126.
Ius visitandi solùm probat iurisdictionem ad actum visitationis,ibid.127.
Iuri patronatus subiecta Ecclesia,necessario obtinere debet consensum patroni, vt alij vniatur, ibidem, 147.
Iuris firma,vide *Firma.*
Ius commune Regni Valentiæ est contentum in foris, 10.1.5.
Ius honorarium quod esset,10.2.43.
Ius executivum,vide *Executio:*
Ius exequendi an possit præscribi,13.1.58.& seqq.
Iustitia criminalis, & civilis, ambo ex Militibus, vel Civibus,an esse possint,4.1.26.
Iustitiæ officium assimilatur Præfecto Vrbis,4.2.2.
Iustitiæ Curia,quoad iurisdictionem, obtinet, in Regno,tertium locum,ibid.3.
Iustitiæ officij divisio, ibid.4.
Iustitia criminalis exercet merum, & mixtum imperium.ibid.5.
Iustitia non cognoscit de Militibus in criminalibus, ibid.6.
Iustitia licet condemnare possit Milites ad pœnam pecuniariam,exequi sententiam minimè potest,ibid.8.
Iustitia Vrbis Valentiæ cognoscit de Militibus, ibidem 9.
Iustitia Vrbis Valentiæ cognoscit extra territorium, ibid.10.
Iustitia iudicat de consilio proborum hominum, & in quibus casibus,ibid.11.
Iustitia potest condonare, seu remittere pœnas, & in quibus casibus hoc procedat,ibid.15.
Iustitia non potest remittere delicta quæ Proregi interdicuntur,ibid.20.
Iustitia non potest remittere crimen percussionis ignominiosæ,ibid.21.
Iustitia non potest remittere pœnas impositas per mandata pœnalia Regiæ Audientiæ, licet exequi possit,ibid.22.
Iustitia non potest concubinarium ter indulgere,ibid. 23.
Iustitia,absente Prorege, cognoscit iure devolutionis, de causis radicatis in Senatu,ibid.26.
Iustitia, cessante Regij Senatus exercitio, cognoscit tantum de eis causis quæ ad ipsum spectabant ante evocationem,ibid.28.
Iustitia,cessante Regij Senatus exercitio non cognoscit de causis per sententiam terminatis,ibid.30.
Iustitia non potest remittere pœnas impositas per sententiam Senatus,ibid.31.
Iustitia non auget suam iurisdictionem ex devolutione,ibid.33.
Iustitia Civilis cognoscit de omnibus causis civilibus in prima instantia,ibid.37.
Iustitia civilis eligit proxenetas Vrbis,ibid.
Iustitia civilis præest in cœtu, in quo creantur Tabelliones,ibid.49.
Iustitia civilis potest inquirere contra vsurarios, ibid. 50.
Iustitia civilis concedit licentiam habendi tabernas rerum venalium,ibid.
Iustitia civilis dat Iudices,ibid.51.
Iustitia tam civilis,quàm criminalis potest substituere, ibid.
Iustitia tercentorum solidorum,vide verb. *Subiustitia.*
Iustitia in criminalibus Vrbis, solet concedere commissionem lictoribus verbaliter,ad citandos reos absentes,7.1.1.
Iustitia in prima instantia omnibus debet gratis ministrari,13.4.25.
Iuventus in schola instruenda à voluntatibus arcenda est, 4.3.120.
Iuvenibus maius periculum infertur à voluptatibus, quàm ab hostibus armatis,ibid.121.
Iuvenes, dum mala cernunt, admonentur quid facere possint,ibid.122.

K.

KAlendarium apponere in libello quid dicatur, 10. 1.16.
Kalendarium apponere nemo actuariorum recusare potest,ibid.
Kalendarij concedendi abusus dignus remedio, ibid. 17.& seq.

L.

LAborioſus Senator esse debet, vt muneri satisfacere dicatur, 2.2.111.
Laici Iudices, vide *Iudex, Clericus, Rex.*
Laicorum causæ ad Prælatos iure Baroniæ spectantes, agitari debent iuxta leges laicorum,8.8.282.
Laicus concubinatius,vide *concubinarius,& Episcopus:*
Lata sententia,vide *Publicatio,& Sententia.*
Latrocinium in strata publica, continetur in decreto Iulij III. 7.2. in tex.
Latrocinium, & periurium ex paupertate suspicatur, sed ex divitijs abnegatio Dei,8.8. 225.
Laudes impendere Deo recitando Horas Canonicas, ad quos spectet,7.2.33.
Laurentius Salon Civis, alijs novem Civibus Valentinis associatis, Nosocomium insanorum, vulgò *Dels folls*, construxit, 4.3.133.
Lectio Theologiæ Valentiæ instituta in alma Sede à Regno debellato,4.3.69.
Lector Theologiæ fuit S. Vincentius Ferrer in alma Sede per sexennium,ibid.70.
Lectorum nomine omnes minores ordines significantur,7.2.21.
Legales dilationes augeri, vel minui nequeunt in processibus contumacialibus, 8.7.54.
Legationis Iurati Valentini ad Regem causa,8.10. 43. & 45.

Legati

ET VERBORVM.

Legati causa de iure executiva non est, bene vero de foro, 11.2.23.& seq.
Legati causa, vide *Executio*.
Leges Imperatorum non disponunt in Regno, vt iura, sed vt ratio scripta sequuntur, 1.2.9.
Legis verba, absque ratione non aperiunt mentem, ib. 18.
Legis spiritus ratio, ibid.29.
Legis anima, mens,& ratio, corpus verò verba, ib.27.
Leges fiunt in Curia, sive Comitijs generalibus, 3.1. 95.
Legis vera diffinitio, ibid.98.
Lex est ordinatio rationis, quia est modus imperandi, quod ad rationem spectat, ibid.99.
Lex voluntate sola, niti non debet, ibid.200.
Lex non est voluntas Principis, absque ratione, sed iniquitas, ibid.101.
Lex non est præceptum iniustum, licet adinstar legis feratur, ibid.104.
Leges obligant in foro conscientiæ, etiamsi civiles sint, ibid.107.
Leges ex pluralitate infirmantur, ibid.110.
Lex debet esse loco, temporique conveniens, ibidem 111.
Lex sine pœna condigna, est causa delictorum, ibidem 112.
Lex ordinari debet ad bonum commune, ibid.113.
Lex iam lata publicæ salutis causa prætermitti debet, ibid.117.
Lex exprimi debet verbis clarissimis, ibid.118.
Legis interpretatio vitari non potest sine claritate verborum, ibid.119.
Legis claritas non consistit in multiplicitate verborum, ibid.120.
Lege prohiberi nequeunt omnes actus vitiosi, ib.122.
Legis civilis, à Canonica differentia, quoad finem, ibid. 123.
Lex ferri debet ab habente supremam potestatem, ibid. 125.
Legislativa potestas in hoc Regno non fuit translata à populo in Regem, ibid.126.
Legem propositam in Curia à Brachijs, quæ non contrarietur foris, Rex decretare ad libitum potest, & decretum tenet, ibid.134.
Lex ita proposita si aliquid in derogationem fori contineat,& decretum diversimode à propositione fiat, tenet, Brachijs non dissentientibus, ibid.135.
Lex pactionata revocari potest de consensu paciscentis, 4.6.20.
Lex lata in speciale odium alicuius doli arguitur, 4.7. 20.
Leges disponentes quòd reus audiatur, procedunt quando lis contestata est, 8.5.27.
Lex quando considerat solum factum, in falsi crimine, pœnam imponit etiam non secuto damno si factum perfectum sit,& sit aptum nocere, 8.8.34.
Leges aliquæ nocivæ apparent, 8.10.14.
Leges Valentinæ breviores dilationes cæteris concedunt, 10.1.4.
Lege non distinguente, nec nos distinguere debemus, ibid.209.
Leges latæ in contumaces, odiosæ non sunt, 10. 2. 86.
Lege fieri potest quod vni testi credatur. 11.2.68.
Leges & statuta deviantes à iure communi strictè interprætandæ sunt, ibid.72.
Lex concedens Magistratui dare iudices appellationum concedit eis maioritatem, 12.2.5.
Lex non potest tollere defensionem sed potest præscribere formam, tempus & modum ipsius, 12.4.38.
Legitima causa existente dilatio actori prorogatur in criminalibus, 8.6.23.
Legitima causa absentiæ allegari potest nomine rei absentis, 8.7.23.
Leo X. Papa communicavit Ordini Montesiæ gratias omnes, & privilegia concessas, & concedendas Ordinibus Calatravæ,& Cistercij, 7.4.87.
Læsæ Maiestatis crimen continetur in decreto Iulij III. 7.2. in tex.
Læsio enormissima annullat distractionem iudicialem, 13.3.50.& seqq.
Lepra laborantes quo in hospitio foveantur in hac vrbe, 4.3.147.
Leviora crimina probantur per depositiones Birrorariorum,& Satellitum, 8.8.230.
Levia crimina puniuntur sine processu, 8.9.76.
Levia crimina quæ dicantur, ibid.77.
Lezda, sive *Leuda*, quid sit, 5.3.33.
Libellus contentionis quomodo proponendus est, 7.1. 115.
Libellus reputatur totus processus in Regno Valentiæ, 8.6.11.
Libelli primi forma, 10.1.7.
Libellus distributus in articulis ad initiandam causam ab vsu recessit, ibid.8.
Libellandi species, ibid.10.
Libellorum differentia quoad se, ibid.11.
Libelli offerendi in Regia Audientia forma, & ritus, ibid.12.
Libellum esse totum processum quo modo intelligatur, ibid.329.& seqq.
Libelli corrigendi modus,& praxis, ibid.332.
Libellus positionum, vel articulorum quomodo concipiendus, 10.2.16.
Libelli articulorum clausulæ & conclusio, ibid. 17. & seqq.
Libelli articulorum decretum, ibid.18.
Liberalitas in Senatore qualis requiratur, 2.2.102.
Liberorum procreatio in omni Republica favore prosequuta est, 4.6.31.
Liberum arbitrium hominis nunquam læditur ab influxu, 7.3.79.
Liberum arbitrium, posito influxu, operatur id quod eligit, ibid.81.
Libris prohibitis vtens ad astrologicas operationes, puniri potest, etsi aliunde non deliquerit, ib.247.
Libris ab Inquisitoribus expurgatis vtens ad operationes astrologicas, puniri non debet, si aliunde non constat de aliqua superstitiosa operatione, ibidem 248.
Libri nequeunt vendi Doctori in executione, 13.3.20.
Licentia imponendi contributiones in oppidis, an concedi possit per dominos meri imperij, 6.1.84.
Licentia imponendi contributiones, an concedatur per dominos mixti imperij, sive Alfonsinæ iurisdictionis in oppidis proprijs, 6.2.16.
Licentia ad venditionem censualium super bonis vniversitatum, an concedatur vtiliter per dominos Alfonsinæ, ibid.18.
Licentia alienandi bona de vniversitate reservatur domino supremæ, quia est de regalibus, ibid.19.
Licentiæ legitimæ defectu redditur contractus nullus, ibid.23.
Licentiæ defectus exceptio opponi potest in executiva causa instituta virtute instrumenti venditionis censualis, ibid.22.
Licitatio introducta est ad vitandas fraudes in venditionibus iudicialibus, ibid.30.
Licitandi tempus in bonis mobilibus est decem dierum, ibid.31.
Licitandi tempus in immobilibus est triginta dierum, ibid.
Licitandi bona immobilia tempus semper prorogatur per decem dies de gratia,& non de iure, ibid.32.
Licitandi forma deficiente, nulla remanet venditio iudicialis, ibid.33.
Licitatio rei prætiosissimæ quomodo fieri debet, ibid. 36.

SYLLABVS RERVM,

Licitatoribus non repertis permittitur creditori rem licitare,ibid.43.
Licitatore extraneo non reperto, si creditor licitare noluerit, compellendus est rem insolutum recipere, ibid.63.
Lictores apparitores qui apud nos, & quibus assimilentur,2.2. 208.& 214.
Lictor an vtiliter possit aliquem citare ad processum absentiæ, sine iudicis commissione,8.7. 10.
Lictoti referenti se de commissione Iudicis citasse, an credatur,ibid.15.
Lictores an probent,vide *Satellites Birroarij*.
Lictores Valentini probatæ fidei sunt in faciendis citationibus 10.1.34.
Lignandi ius concessum incolis,sive Civibus Vrbis per totum Regnum,ad quid,5.3.21.
Limitatio temporis eam vim habet, vt finito eo,contrariam contineat dispositionem,2.1.34.
Limitata reperitur in hoc Regno immunitas Ecclesiarum quoad confugium,dempta Diœcesi Orcelis,7.1. 164.
Linearum citationes in processu contumaciæ quomodo fiant,8.7.5.
Linearum contumaciæ quo pacto accusentur,ibid.9.
Linearum citatio, vnica pro tribus quando fiat, ibid. 13.
Lingua per Tubalem adducta in Hispaniam incerta est,8.9.2.
Lingua Cantabriæ an sit illa,ibid.3.
Linguæ plures ab antiquo memoratæ in Hispania, ibid.4.
Lingua Valentina,qua nunc vtimur, an sit eadem cum illa,de qua Strabo,& Luitprandus,ibid.
Linguæ Valentinæ præstantia,ibid.6.
Linguæ Valentinæ debetur rimarum vsus,ibid.7.
Linguas omnes Valentini faciliter discimus, ibid.8.
Lingua Castellæ an derivata sit à lingua Latina,ib.10.
Linguæ omnes resultantes ex Latina & vernaculis aliarum Provinciarum,sub verbo *Romance* comprehenduntur,ibid.11.
Lingua ipsa Latina comprehenditur sub verbo *Romance*,ibid.15.
Lingua vernacula, sententiæ Iudicum inferiorum feruntur,Senatus verò latino sermone,ibid.13.& seq.
Liquidatio instrumenti, vide *Instrumentum*.
Liquidatio reservata in sententia non suspendit illius executionem dum est pro impensis vel melioramentis præstita cautione,13.1.99.
Liquidatio summarie facienda est ante executionem sententiæ si fructus cum melioramentis veniunt compensandi,ibid.98.
Lis in criminalibus quando contestetur,8.5.27.
litigatores conqueruntur de immortalitate litium dum ipsi plerumque in culpa sunt,10.1.3.
Litis initium quod sit tam respectu iudicis,quam actoris vel rei,ibid.21.
Litium abbreviandarum remedia deficiunt, deficientibus partibus in petendo,ibid.153.
Litis pendentiæ exceptio speciem declinatoriæ continet,ibid.190.
Litis pendentiæ exceptio mere dilatoria est, & opponenda ante contestationem,ibid.193.
Litigantium zelotipya in varios errores ipsos adducit,ibid.203.
Litis nomen ad quæ se extendat,ibid.275.
Lis à quo tempore dicatur pendere,ibid.276.
Litis nomen extenditur vsque ad officium iudicis,ibid. 277.
Lites existunt antequam in iudicium deducantur, ibid. 278.
Lis est ab eo tempore quo actio enata est,ibid.279.
Lites tenetur iudex abbreviare,ibid.337.
Lites ex compromisso non finem sed initium sumunt, ibid.344.
Litigantium frequens quærela quod inauditi condemnentur,sed sæpius ridicula,10.5.39.
Lis vindiciarum quæ erat, 11.5.3.
Liti causam dare,qui actus dicantur,ibid.165.
Liti an actus causam præbeat in arbitrio iudicantis est cognoscere,ibid.167.
Lites ductæ ad supremum ex remedio literarum causa videndi non dicuntur pendere in eo,sed coram iudice primevo,12.4.43.
Literæ cognitæ in Hispania à tempore Nini,4.3.58.
Literæ armis cessere in Hispania exterarum gentium tirannide, ibid.64.
Literarum antiquitas remissivè, ibid.68.
Literarum habitacula fuerunt Monasteria Monachorum,vsque ad annum 1200. ibid.85.
Literarum honores, vide verb. *Gradus*.
Literæ faciunt plus duplo videre scientificos,6.5.97.
Literæ matres omnium virtutum,ibid.98.
Literæ iurisdictionum contendentium iuxta concordiam,quid continere solent,7.1.117.
Litteræ contentionis sine nominatione arbitri temperandæ sunt, eum nominando,ibid.120.
Literæ contra stylum, & formam revocandæ sunt, ibid.
Literæ Ecclesiasticorum quando, & quo pacto apprehendi debent,& retineri,ibid.198.
Literarum subsidiariarum citatio, extra Regnum non procedit, ad causam contumacialem in criminalibus,8.7.7.
Literæ requisitoriæ, vide *Regnisitoriæ*.
Literæ requisitoriæ sive subsidiales intra Regnum præsentandæ,quibus dirigi debent,10.1.41.
Literarum causa videndi remedium excludit editionem, & instructionem litis in supremo,cum fieri debeat coram iudice primevo, vt remittatur per modum sequelæ,10.3.9.& 12.4.41.
Literæ impetratæ mediante iuris firma continent mandatum de manutenendo cum clausula iustificativa, 11.5.29.
Literarum causa videndi remedium à D. Rege Iacobo Primo Valentiæ institutum fuit,12.4.2.
Literarum causa videndi remedium ad instar relationis Principi faciendæ in vsu est,ibid.11.
Literæ causa videndi tantum per Principem concedunt-tur,ibid.13.
Literarum causa videndi concessio non exprimit motiva,ibid.16.
Literarum causa videndi concessio est gratiosa, & sic nec admittit supplicationem,nec aliud remedium legale,ibid.17.
Literæ causa videndi raro, difficillimè & ex magna causa concedi debent & solent: & quæ istæ sint, ibid.20.cum seqq.
Literæ causa videndi ad vnius litigatoris instantiam conceduntur,ibid.32.
Literarum causa videndi remedio vtuntur Sicili in feudalibus,ibid.36.
Literarum causa videndi effectus in Supremo Consilio Castellæ in vsu sunt,& quo pacto,ibid.37.
Literæ & commissiones quomodo expediantur in executivis,13.3.10.
Literarum requisitoriarum vsus in executivis remissive, ibid.79.& seq.
Loca assueta ad pronuntiandum quæ sint,8.9.37.
Loca Ædilem metuentia quæ,4.4.45.
Locumtenentes Gerentis vices Gubernatoris Vrbis, & Regni tres sunt,vnus generalis, & duo locales, 2.3. 22.
Locumtenens gerentis vices Orcelis, & Regni vltra Sexonam localis est,ibid.24.
Locumtenentes vltra Sucronem, & Vxonem habent Assessores,ibid.25.
Locumtenentes, non sunt Gubernatoris, sed Gerentis vices,ibid.28.

ET VERBORVM.

Locumtenens eſt deſtinatus ad diſtrictus Locumtenentiarum, licet in titulo dicatur Gerens vices,ibid.302.
Locumtenens generalis, quam iuriſdictionem exerceat, ibid.31.
Locumtenens generalis quomodo interveniat in viſitatione carceris,quæ fit per Gerentem vices,ibid.33.
Locumtenens Gerentis vices præfertur ſubrogato eius, ibid.67.
Locumtenentes Gubernationis debent eſſe naturales, ibid.27.
Locumtenentes Baiuliarum generalium Vrbis, & Regni,2.4.30.
Locumtenens Magiſtri Rationalis Regiæ Curiæ,vtitur omnibus præeminentijs ad eam ſpectantibus , ibidem 47.
Locumtenens Iuſtitiæ criminalis,qua poteſtate fruatur, 6.5.65.
Locumtenens Ædilis,ibid.
Locumtenens generalis Domini Regis, vide verb. *Prorex*.
Locumtenentes Magiſtratuum Regni qualiter diſtinguantur quoad exercitium,ibid.
Don Ludovici Creſpi, & Borja Epiſcopi Orcelenſis virtus,& doctrina commendantur,4.3.94.
Locumtenens Actuarij,vide *Actuarius*.
Locumtenentis Generalis Magiſtri Monteſiæ , nomen & origo traditur,7.4.23.
Locumtenens generalis Magiſtri Monteſiæ pleniſſimam poteſtatem habet ,ampliorem illa conceſſa Præſidi ſupremi Senatus Ordinum,8.8.165.
Locumtenens generalis Monteſiæ,vide *Magiſter*.
Longinquas partes quas dicamus ad effectum concedendi ampliores dilationes probatorias , 10. 2.184. cum ſeq.
Longinquæ partes cenſentur quæ extra Regni confinia ſunt,ibid.194.
Luendi cenſus pœna committitur per debitorem interpellatum quod infra decem faciat habere licere redditus,ſi non paruerit,13.3.21.& ſeq.
Luendi vitalitium cenſum ſpes non debet remanere vt licite contrahatur,ibid.25.
Luxuria plurima damna infert,8.8.198.

M.

MAgiſter Militum quis,& quando inſtitutus fuit, 2.2.169.
Magiſtri Militum poteſtatem habet Prorex, ibid.58. & 170.
Magiſter Rationalis ſequitur Baiulum ordine , & prærogativa,2.4.35.
Magiſter Rationalis in Catalonia præcedit Baiulum,ſecus apud nos,ibid.36.
Magiſter Rationalis Principis diſpenſator eſt , ibidem 41.
Magiſtri Rationalis initium apud nos,ibid.42.
Magiſter rationalis cognoſcit de cauſis civilibus officialium ſuæ Curiæ,ibid.44.
Magiſter Rationalis habet iuriſdictionem ad tuendam iuriſdictionem,& privilegia domus monetæ, ibidem 45.
Magiſter Rationalis ad quæſtiones iuris deſumit Conſultores ex Regio Conſilio,quos ipſe nominat,ibid. 46.
Magiſter Rationalis habet Locumtenentem à Rege datum,& coadiutores,ibid.47.
Magiſter Rationalis habet Aulam in Regia,ibid.50.
Magiſter monetariorum, ſive domus conflandæ monetæ,apud nos dictæ *la Seca* , iuriſdictionem habet à Rege,2.6.1.& 16.
Magiſter monetariorum antiquitus inſtitutus,ibid.2.
Magiſter monetariorum,officium nobile,ibid.27.
Magiſter Ordinis B. Mariæ de Monteſa habet interventum in Comitijs generalibus , & ſecundum locum in Brachio Eccleſiaſtico,3.1.43.
Magiſtri artium,indigni creari nequeunt,4.3.111.
Magiſter Monteſiæ omnia totius religionis gubernabat,7.4.14.
Magiſtro abſente Præceptor Maior vel claviger eius vices gerebat,ibid.21.
Magiſter Frater Ioannes Martinez Ordinis Prædicatorum impugnatur in his quæ dixit quoad ſtatum Militum Regularium,ibid.44.& ſeqq.
Magiſtri Monteſiæ quot,& qui fuerint,7.4.16.
Magiſter Monteſiæ vndecimus , Illuſtriſſimus Don Franciſcus Sanz,adavus Auctoris,ibid.1.& 14.
Magiſtro Monteſiæ triplex iuriſdictio conceſſa fuit, & qualis,7.4.28.
Magiſter obtinebat iuriſdictionem temporalem in caſtris,& oppidis Magiſtratus,7.4.29.
Magiſtro competit iuriſdictio Eccleſiaſtica contentioſa in omnes Religioſos Ordinis,7.4.32.
Magiſter quomodo procedere debet,7.4.33.
Magiſtri prima electio,ſeu verius nominatio , reſervata Sedi Apoſtolicæ,an fuiſſet commiſſa Abbati ſanctarum Crucium,7.4.77.
Magiſter, & Milites Monteſiæ , quia nullo charactere Ordinis inſigniti ſunt,incapaces remanent poteſtatis clavium,7.4.80.
Magiſter, eſt ſupremus Prælatus à quo cæteri Prælati locales dependent,ibid.92.108.& ſeq.
Magiſtro Monteſiæ conceſſa fuit cura animarum Ordinis habitualiter,ibid.95.
Magiſter Monteſiæ iuriſdictionem accipiebat ab ipſo ordine,ibid.96.
Magiſter Monteſiæ confert beneficia,& plura alia exercet iuriſdictionis ſpiritualis,ibid.108.& ſeq.
Magiſter Monteſiæ nullo iuris, vel conſuetudinis vinculo tenetur ad electionem Prioris ex Cœnobio ſanctarum Crucium,ibid.117.
Magiſtro Monteſiæ conceſſa , ſpectant ad Adminiſtratorem generalem , & geruntur per Locumtenentem, vide verbo *Adminiſtrator*.
Magiſtratus incorporatio in Regio Diademate per modum adminiſtrationis perpetuæ,ibid.396.
Magiſtratus gradatim,non per ſaltum,concedendi ſunt, 2.2.69.
Magiſtratus cui à lege aſſignatur Aſſeſſor,etiamſi Iuriſperitus ſit,Aſſeſſorem habere debet,6.5.21.
Magiſtratuum vrbanitas qualis,ibid.58.
Magiſtratus qui ſubſtituere poſſint,ibid.103.
Magiſtratus an poſſint creare vicarium,ibid.106.
Magiſtratus Catholici,veros Dei Antiſtites venerari tenentur,10.2.49.
Magiſtratus in iudicando legibus adſtringuntur, 11.3. 29.& ſeqq.
Magiſtratibus ordinarijs competit ius exequendi ſuas ſententias , & latas à Iudicibus datis per eos, 13.1. 11.
Magiſtratus qui dicantur,ibid.
Magnetis mirabilis virtus , demonſtrans motus cœleſtium Orbium,7.3.227.
Magni furti pars apud aliquem inventa , quam probationem faciat,8.8.11.
Magni furti pœna qualis apud nos , ibidem 17. & ſeq.
Maioralium artis Notariæ relatio in crimine falſi,vide *Relatio*.
Maiorales artis Notariæ in quo loco ſedeant , quando vocantur ad relationem,tam in Senatu,quàm in alijs Curijs,8.5.5.& ſeq.
Maioralium relatio , eſt peritorum in arte ſcribendi,& tabellionatus,ib.13.
Maiorales non poſſunt quæſtiones iuris terminare in ſua relatione,ibid.14.
Maiorales nullam habent iuriſdictionem , ibidem 16.
Maiorales,& Proceres Tabellionum ſolum relationem

facere possunt de spectantibus ad artem, quàm profitentur,ibid.24.
Maioralibus iniustam relationem facientibus, Fiscus per viam recursus gravamen illatum removere solet, ibid.26.
Maiores quatuordecim annorum, & minores viginti, quid probent in criminalibus,8.8.210.
Maiores viginti quinque annis esse debent qui admittuntur ad officia Vrbis,4.5.12.
Maiores viginti quatuor annis esse debent qui admittuntur ad officia Generalitatis,18.
Maiores viginti annis esse debent, qui admittuntur ad officium Iudicis,6.5.94.
Maioris ætatis qui dicantur in Regno Valentiæ, 10.1.302.
Maior an restituatur ad probandum,10.2.178.
Maior tenetur probare causam ex qua restitui postulat, ibid.180.
Maior probata causa restituitur adversus lapsum fatalium,12.2.47.
Mala fides regulariter præscriptionem excludit, 13.1.59.
Mala fides non attenditur in præscriptione longissimi temporis,ibid.62.
Mala fides non obstat ei qui nihil iniquum agit, ibid.64.
Mala fama inquisiti,requisita per forum, vt res furata inventa penes aliquem, vt probet debet esse in eodem genere mali,8.8.6.
Malus semper præsumitur malus in eodem genere, ibid.7.
Mali vsus delatio,vide *Delatio.*
Malum vitare pulchrius,quam punire,8.8.200.
Mala à peccatis carnis prodeuntia,ibid.198.
Malorum plurimorum causæ sunt divitiæ, ibidem 224.
Malorum minimum eligendum,8.10.44.
Mala phisiognomia inquisiti, indicium criminis est, ibid.97.
Mala sæpè eius generis sunt vt coërceri nequeant, 3.1.124.
Mandatum quantumcumque generale, non subijcit principalem delicto,aut pœnæ,7.1.224.
Mandati criminis inquisitio,an fieri possit,quin constet de Mandatario,8.2.10.
Mandantem versus,prosequi nequit, quin mandatarius nominetur,ibid.13.
Mandatum sine causa apparente,& instantanea executio inter inimicos capitales, animum deliberatum occidendi demonstrat,8.8.82.
Mandantes,& mandatarij in atrocioribus eadem pœna plectuntur,ibid.83.
Mandatarij repentinè mandatum exequentes, in dolo sunt, etiamsi non appareat de prævia deliberatione, ibid.84.
Mandantibus pluribus, & vno exequente an omnes teneantur eadem pœna,ibid.154.& seq.
Mandatum constituendi Procuratorem quando,& quibus fiendum,10.1.35.
Mandatum non præsumitur nisi probetur, ibid.238.
Mandatum statim edi debet per agentem vel defendentem procuratorio nomine,ibid.
Mandatum edere quandocumque de iure sufficit, ibid.239.
Mandato non edito an instantiæ dicantur nullæ, ibid.241.& seqq.
Mandatum quamtumvis generale non extenditur ad litem de qua constituens non potuit cogitare, neque procuratorem instruere,ibid.252.& seq.
Mandatum speciale requiritur ad prorogandam iurisdictionem; nisi sit generale cum libera, ibid.253.& seq.
Mandatum edendum est iuxta foros in prima instantia, & debet esse concessum in scriptis,ibid.255.
Mandtum de iure coniecturis probatur,ibid.
Mandatum an aliter probari possit ex magna causa ibid.257.
Mandatum *ad lites largè* comprehendit lites in lato significato,ibid.277.
Mandata executiva expediri solebant pro possessione hæreditatis vel fideicommissi vniversalis successivi, 10.2.120.
Mandatum monitorium, & præceptum sinonima sunt, 11.2.31.
Mandatum de manutenendo olim dabatur cuicumque offerenti cautionem, etiamsi non probasset possessionem,11.5.61.
Mandata de non faciendis actis ad quid ordinentur,11.6.98.
Mandata de non faciendis actis continent interlocutionem habentem vim diffinitivæ & sic appellationem recipiunt,ibid.99.
Mandatum executivum quomodo concedatur, & quid contineat Valentiæ,13.2.9.
Mandatum executivum non conceditur in Regia Audientia pro contentis in sententia exequibili, sed mandatum de parendo sententiæ,ibid.10.
Mandata de parendo sententiæ infra quinque, tres, & duos dies quomodo fiant,ibid.11.
Mandatum executivum quas solemnitates observare debet,ibid.70.& seqq.
Manus mortua quæ,& differentia illius à fideicommisso,2.5.111.
Manutentio concessa in iuris firma parvi præiudicij dicitur,11.5.91.
Manutentio non est concedenda ei qui non fovet iustam causam,ibid.137.
Manutentionem postulans detecta iniustitia absque altiore indagine,non est audiendus,ibid.138.
Manutentio iuvare non potest renuncianti iudicium possessorium,ibid.181.
Manutentio concedenda est quando adversarius fatetur possessionem postulantis,ibid.184.
Manutentione iuvari nequit qui suo facto cecidit à possessione,ibid.184.
Manutentio non competit spoliato,ibid.186.
Manutentio potest ex integro peti, & semel denegata iterum peti ac impetrari,ibid.190.
Manutentio concessa per iudicem inhibitum à superiore nulla,& attentata est,ibid.197.
Manutentio denegata ex defectu possessionis,ea probata debet concedi,ibid.191.
Manutentio concessa per Iudicem inhibitum potest revalidari coram superiore inhibente, probata possessione,ibid.193.
Manutentionis concessio quod tempus attendere debet, ibid.205.
Manutentio conservat res in statu quo reperit,ib.209.
B. Maria vrbanam comitatem ostendit Angelo annuntianti,6.5.60.
B.Mariæ Virginis simulachrum venerandum sub invocatione *de los Desamparados*,4.3.136.
Mariæ sanctissimæ Deiparę Nativitas,inquiri non potest ab Astrologis,& quare,7:3.88.
Maria producta fuit fere tota ex gratia,ibid.89.
Maritus vxorem adulteram necans statim ac deprehendit eam in adulterio,excusatur à pœna homicidij,8.8.62.
Maritus occidens vxorem more meretricio adinventam,an excusetur,ibid.65.
Maritus plus offenditur ex vita meretricia vxoris, quam ex simplici adulterio,ibid.67.
Maritus quando dicatur apprehensam in adulterio necasse,ibid.68.
Mariti domum deserens amittit dotem,ibid.
Maritus solus accusare vxorem adulterã potest,ib.188.
Maritũ adulterũ accusare vxor nequit,nec debet.ib.190.
Maritorum adulteria exasperant vxores,ibid.191.

Maritus vxorem de adulterio accusans ridiculus reputatur,ibid.193.
Maritus adulterium vxoris tolerans qua pena puniatur,ibid.195.
Maritus non potest esse curator bonorum vxoris,10.1.323.cum seqq.
Mater an concurrat in generatione,active,7.3.149.
Mater mortua statim dissecanda est, ne fœtus pereant, ex defectu anhelitus,ibid.156.
Materia principalis,vide *Dilatio.*
Materia obiectiva,vide *Dilatio.*
Materia impugnativa,vide *Dilatio.*
Materialis causa beneficij quæ sit,7.2.51.
Mathema Græcè quid significet,7.3.56.
Mathematica prohibita qualis,ibid.58.& seq.
Mathematicus quis in rigorosa significatione, ibidem 55.
Ad matrimonium præmijs invitatur,vtique gentium, 4.5.18.
Mediator,vide *Proxeneta.*
Medici sæpe falluntur, sed ex hoc non damnatur medendi ars,7.3.176.
Medicis necessaria cognitio astrorum,ibid.238.
Medicorum de contagione perniciosa altercatio,8.10.47.
Melancholici & phlegmatici non sunt apti ad Senatoriam dignitatem,2.2.141.
Melioramentorum petitio an retardet executionem sententiæ,13.1.97.& seq.
Melioramenta petita post sententiam non impediunt executionem,ibid.100.
Melioramenta in genere probata an producant retentionem,ibid.107.
Melioramenta & impensæ quæ compensandæ veniunt cum fructibus liquidationem summariam requirunt ante executionem sententiæ,ibid.98.
Melioramentorum, & impensarum liquidatione in posterum reservata sententia exequi debet præstita cautione,ibid.99.
Memorialia in facto quando fieri est iubendum,10.5.52.
Mercatorum Consules,& eorum iurisdictio, vide verb. *Consules.*
Mercatura pluribus privilegijs prosequuta est, 4.10.4.
Mercaturæ honestæ vsus non derogat nobilitati,11.4.7.
Mercantiles causæ,vide *Causa.*
Meretrix redditur fœmina,etiamsi casta fuisset,divagando,8.8.69.
Meridiani circuli constitutio realis,7.3.197.
Merita causæ ne pandantur ante sententiam diffinitivam quando Iudex attendere debet,12.5.59.
Merum imperium an comprehendatur sub nomine iurisdictionis,6.1.45.
Mero imperio concesso à iure non venit facultas agratiandi,ibid.107.
Merum imperium recognoscens superiorem,adquisibile est,6.1.16.
Merum imperium quæritur per possessionem, & qualem,ibid.18.
Metroici qui dicantur,2.1.68.
Militare Brachium,Status,vel Stamentum, vide verb. *Brachium,Stamentum,Status.*
Militum inter se differentia,3.1.57.
Milites, sive *Cavallers*, qui dicantut apud nos, ibidem 59.
Militarium insaculatio ad officia Generalitatis,3.3.5.
Militares habilitandi ad matriculam ex duplici genere sunt.ibid.8.
Militarium electiones in domo Generalitatis divisæ sunt inter Nobiles,& Generosos,aut Milites,ibid.10.
Milites,& Generosi in Brachio Militari discretivè scribuntur in albo à Nobilibus,ibid.11.
Militum Electores divisim eliguntur ab Electoribus Nobilium,ibid.12.
Militaris Elector non potest nominare Examinatorem nobilem,ibid.13.
Militares Deputati, vel Electi non possunt substituere Nobilem,ibid.14.
Militaris Deputatus admittitur ad iusiurandum,etiamsi Nobilis impediatur,ibid.15.
Militaris,qui obtinuit officium Deputationis,debet vacare per duo triennia,etiam quoad substitutionem,in eodem officio,ibid.31.
Milites non fruuntur privilegio militari,ne conveniantur vltra quam facere possint in debitis Generalitatis Vrbis,& Fisci,vide verb. *Privilegium.*
Militia cœlestis æquiparatur armatæ,3.4.18.
Militum alimenta quomodo taxari debent, quando mole creditorum gravati, privilegium militare allegant,ne condemnentur vltra quam facere possunt, ibid.21.
Militum bona,deductis alimentis,venduntur,vt fiat satis creditoribus,ibid.24.
Milites non fruuntur privilegio militari, quando conveniuntur ex dolo,maleficio,vel quasi,ibid.25.
Militibus non reservantur bona in executione pro debito Fisci,Generalitatis,vel Vrbis,quæ tanquam privilegiata reservantur in executione privati, ibidem 34.
Militari statui maior ignominia resultat ex carceratione,quàm ex mendicitate,ibid.32.
Milites non compelluntur admittere officium Ædilis,& quare,4.4.41.
Milites Ordinum militarium excluduntur ab officijs Vrbis,& Generalitatis per Brachium Militare,4.8.3.
Miles, qui officium actu obtinet, si stemma Ordinis militaris assumpserit,amittit ipso facto officium, & matriculam,3.3.35.& 4.8.4.
Militare debito modo,est opus insignis charitatis,7.4.40.
Militares Equites quo pacto emittunt votum castitatis, ibid.42.
Milites Montesiæ vivunt in obedientia, castitate, & paupertate,iuxta modum approbatum, vt verè religiosum,ibid.38.& 55.
Militares Ordines circa perfectionem vitæ activæ,versantur,ibid.61.
Milites Montesiæ gaudent privilegio fori, & Canonis, etiam Novitij,ibid.64.& seq.
Militum Montesiæ vxores privilegium fori participant,ibid.70.
Militum Montesiæ viduæ pariter,ibid.75.
Milites degentes in oppidis Ordinis non sunt de iurisdictione ipsius, nisi habitum obtineant, vel agatur de recensita Ordini,ibid.173.
Milites Montesiæ,vide *Montesia.*
Milites Montesiæ tanquam veri Religiosi capaces sunt cuiusvis iurisdictionis ipsius Ordinis,7.4.158.
Militares Religiones omnes obtinent iurisdictionem spiritualem,ibid.112.
Militari privilegio fruentes quo in loco incarcerari debent,8.9.59.
Militares non ligantur sub dispositione inducente confessionem ex fractione carceris,ibid.68.
Militares, & eorum vassalli non tenentur sub dispositione *for.9.de malefactoribus*,8.8.118.
Militarium vassalli pariter,ibid.
Militari pœna capitali imposita,consulitur Regia Maiestas cum transmissione processus,ibid.90.
Militari privilegio fruentes an possint torqueri,ibidem 104.
Milites regulares gaudent immunitate à vectigalibus, 7.4.67.
Milites obtinentes beneficia Ecclesiastica, vel pensiones amittunt eas professionem emittendo,ibidem 71.

SYLLABVS RERVM,

Militum regularium privilegia an communicentur vxoribus,ibid.72.
Milites, & privilegijs militaribus fruentes quo modo tractandi in executivis causis, 13. 3. 4. & seq. & 14.
Ministri togati,vide *Senatores*.
Ministri togati de Regio Consilio non possunt substituere, 6.5.104.
Minores ordines omnes sub nomine Lectorum significantur,7.2.21.
Minores decem & octo annis torqueri apud nos non possunt,8.2.55.
Minores quatuordecim annis à iure non torquentur, 56.
Minores quatuordecim annorum, & maiores septem, ferula cædi possunt ad eruendam veritatem, ibidem 57.
Minori absenti an decernendus curator sit ad causam criminalem,8.7.4.
Minores viginti annis non sunt testes integræ fidei, 8. 8.107.& seq.
Minor ætatis non est persona legitima ad iudicium etiam si doctor in iure sit,10.1.78.
Minor non habens curatorem citari potest in propria persona,& cogendus per iudicem nominare curatorem,ibid.79.
Minor in Regno Valentiæ nunquam Curatorem nominat, quia eo invito datur per Patrem vel iudicem, ibid.80.
Minor non restituitur contra decisa in iudicio recusationis,ibid.214.
Minor restitui potest ad probandum lapsis dilationibus,10.2.167.
Minor restituitur adversus lapsum dilationis obiectivæ,10.3.37.
Minor restituitur adversus lapsum fatalium, 12. 2. 46.
Minor qui supplicavit à sententia, si ex omissione implorandi beneficium restitutionis lædatur,restituendus est,12.6.27.
Miserabiles personæ,vide *Pupillus,Pauper,Vidua*,&c.
Misericordia non colebatur ab Stoicis tanquam virtus, 8.10.28.
Misericordia quid iuxta eorum placita,ibid.29.
Misericordia est virtus iuxta doctrinam S. Augustini, ibid.30.
Mobilibus bonis deficientibus potest Iudex ad venditionem immobilium,13.3.15.
Moderamen inculpatæ tutelæ non excluditur ex genere armorum,8.8.113.
Modus contrahendi domicilium, & civilitatem in Vrbe,5.3.2.
Modus procedendi iuxta concordiam serenissimæ Reginæ Elionoris,non procedit cum Iudicibus delegatis,quia eos non comprehendit eius dispositio, 7.1. 193.
Moïses exemplum iudicandi Regibus præbuit, vt maioribus sibi reservatis,per Magistratus cætera absolvantur,13.3.30.
Molendinorum domini arcentur ab officijs Vrbis, 4. 8.7.
Momentaneæ possessionis iudicium, vide *iudicium*, & *firma*.
Momentanea possessio est parvi præiudicij & quomodo,11.5.110.
Momentaneum sui natura vitio litigantium redditur diuturnum,ibid.111.
Monarchicum modum regiminis sequuntur religiones, 7.4.89.
Monasterium sancti Basilij in Vrbe tempore Agarenorum remansit,4.3.86.
Monasterium Calatravæ fuit erectum Montesiæ sub speciali Magistro gubernandum,7.4.15.& 19.
Monasterij & Fratrum nomina quid importent in materia regularium,ibid.58.
Monasticæ disciplinæ rigor mitigatus in pluribus est per Sedem Apostolicam,ibid.47.
Monitorium dicitur in Regno Aragonum, præceptum de solvendo,11.2.31.
Monetarij olim inter viles annumerabantur,2.6.3.
Monetarij privilegio fori fruuntur apud nos, & quare, ibid.4.
Monetariorum Præpositi,antiquitus aderant,ibid.5.
Monetariorum Collegia antiquitus cognita, ibidem 11.
Monetariorum Magister olim,ibid.12.
Moneta tempore Imperatorum Romanorum Lugduni conficiebatur,ibid.13.
Monetariorum privilegia derivata à Gallia in Cataloniam,& abhinc in nostram Vrbem,ibid.14.
Monetariorum Magister,& Alcadij,de quibus cognoscant,ibid.16.
Monetariorum iurisdictio privativè concessa, ibidem 17.
Monetarij in quibus non fruantur privilegio fori,ibid. cum seqq.
Monetariorum Alcadij officia annualia obtinent,ibid. 29.
Monetariorum causæ,in gradu appellationis in Regio Senatu deciduntur,tantum, ibid.
Monialem rapiens,qua pœna plectatur remissivè, 8. 8. 171.
Monitiones pœnales in Ecclesiasticos contumaces, quomodo fiant,7.1.209.
Monitiones pœnales iniungendæ sunt personaliter, ibid.223.
Montesiæ Militiæ origo,7.4.4.& 8.8.323.
Montesiæ Militia instituta sub Ioanne Papa XXII. anno 1316.ibid.5.
Montesiæ Militia dotata ex bonis Militum Templariorum,ibid.6.
Montesiæ Militia est filiatio Calatravæ, ibidem 7. & 87.
Montesiæ Stemma antiquitus,& recens,7.4.12.
Montesiæ Ordo aggregatus,& vnitus fuit Ordini Divi Georgij de Alfama,7.4.11.
Montesiæ Ordo fruitur omnibus privilegijs concessis, & concedendis Ordini Cistercienſi, & Calatravæ, ibid.13.& 51.
Montesiæ Magistri enumerantur,ibid.16.
Montesiæ dignitates,& Præceptoriæ describuntur, ib. 18.& 26.
Montesiæ Ordo concessus per modum administrationis perpetuæ Regibus Aragonum,ibid.15.22.
Montesiæ Milites sunt verè Religiosi, 7.4. 38. cum seq.
Montesiæ Ordo institutus sub regula Cistercienſi,ibid. 56.& seq.
Montesiæ Ordo observat formam Tridentini in emissione professionis,ibid.62.
Montesiæ causa evocata ad Senatum expediri debet interveniente vno ex Assessoribus Ordinis, ibidem 180.
Montesiæ iurisdictio cum Regia,quomodo contendat, ibid.178.
Montesiæ Ordo exemptus est à iurisdictione Ordinarij,ibid.87.
Montesiæ Ordinis iurisdictio spiritualis spectat ad Magistrum,ibid.93.& seq.
Montesiæ Prior exercitium iurisdictionis capit à Magistro,ibid.108.
Montesiæ Prior,vide *Prior*.
Montesiæ Ordo concessum habuit ius eligendi Prælatum iure proprio,ibid.97.
Montesiæ visitatio ad quos spectet,ibid. 126. & seq.
Montesiæ Prior subordinatur in omnibus Administratori perpetuo,& illius Locumtenenti generali, sicut antea suberat Magistro,ibid.164.

Montesiæ

ET VERBORVM.

Monteſiæ Prior deſumebatur ex Ciſtercienſibus, nunc ex Fratribus Clericis,7.4.20.
Monteſiæ Prior ſpiritualia exercet & eo impedito Frater Clericus Presbiter antiquior ſub nomine Præſidentis,ibid.21.
Monteſiæ ordo an ſit vnitus Ciſtercienſi,ibid.79.
Moræ purgatio, vide *Purgatio.*
Mora expeditionis in Supremis non attendenda niſi procedat ex negligentia partis,12.3.65.
Morales diſputationes tam ad Canonum Profeſſores quam ad Theologos ſpectant,7.4.46.
Morales res ſortiuntur formam à fine,7.4.54.
Morbus ſonticus rei an diem differat in criminalibus, 8.6.34. & ſeq.
Morbo à ſuperiori cauſa ruente, à Numine remedium eſt poſtulandum,8.10.335.
Mos proponendi tres Candidatos in locum demortuorum ad officia vacantia, à quo derivetur,2.2.70.
Morum integritas in Senatore requiritur,ibid.90.
Motiva ſententiæ an exprimenda,12.1.25.& ſeqq.
Motiva in conceſſione literarum cauſa videndi & recognoſcendi non exprimuntur,12.4.16.
Mulieris raptæ aſſertio,vide *Aſſertio.*
Mulier, vide *Fœmina,& Vxor.*
Multitudo criminum aggravat pœnam,8.8.28.
Multitudo illatorum vulnerum indicium eſt animi deliberati,ibid.76.& 80.
Multi concurrentes ad homicidium,vide *Plures.*
Municipes qui dicantur,4.5.45.
Munerum adminiſtratio inter dicta minoribus, 4. 6. 38.
Munera, vide verb. *Officium.*
Murorum,& vallorum adminiſtratio mixtim ex Generalitate,& Vrbe coaleſcit, ibid.12.
Murorum, & vallorum operarij, vide verbo *Curâtores operum publicorum.*
Mutantes domicilium,& venientes ad Vrbem,non omnes admitti debent,5.3.11.
Mutus Iudex eſſe nequit,& quare,8.9.17.

N.

NArrativa tanquam pars gratiæ verificari debet ab impetrante,4.7.15.
Naturales debent eſſe,eligendi,ad officia Vrbis,& Regni, 4.5.22.
Naturalis Aſtrologia, vide *Aſtrologia.*
Nativitatis Chriſti Domini thema cœleſte, an poſſit ſcrutari,7.3.85.& ſeq.
Nativitatis B. Mariæ thema an poſſit ab Aſtrologis inſpici,ibid.88.
Navi ſubmerſa qui in ea pereunt non ſub eadem cœli poſitione nati ſunt,& quare,ibid.169.
Navigatio plurimis privilegiis proſequuta reperitur,4. 10.4.
Nautica ars in Æquatoris exiſtentia reali tota verſatur,7.3.206.
Nautæ plures vtilitates captant ab Aſtrorum cognitione, ibid.140.
Neceſſitas effectus influxus Aſtrorum, ſapit hæreſim, 7.3.66.& 242.
Neceſſitas defenſionis per quem probanda ſit, vt à pœna homicidij reus excuſetur,8.8.47.
Neceſſitas ad alienandum bona fideicommiſſi,vel maioratus evidens eſſe debet,vt decretum concedi poſſit,11.6.78.
Negativa diſpoſitio fortior eſt affirmativa,12.3.41.
Negotiorum geſtor non tenentur edere mandatum ſed cavere de rato,10.1.287.
Negotiatio an deroget nobilitati,11.4.7.cum ſeq.
Negotiatio ex ſe neminem nobilitat, ſed neque detrahit nobilitati,ibid.16.
Negotiatio non per ſe ſed per alios adminiſtrata non lædit nobilitatem,ibid.12.
Negotiatio per ſemetipſum tractata ſemper lædit exiſtimationem,ibid.19.
Nemo à poſſeſſione expelli poteſt ſine cauſæ cognitione,6.1.39.
Nemo præſumitur delinquere ſine cauſa,8.8.87.
Nobilitas in Conſiliario requiritur,2.2.138.
Nobilium differentia,inter ſe,apud nos,3.1.57.
Nobilitatis demonſtratio præcipua, ex interventu in Brachio Militari, ibid.64.
Nobilitatis vera diffinitio,2.2.139.
Nobilium electiones diſcretæ ſunt ab electionibus Militum,& Generoſorum, quoad officia Generalitatis 3.3.10.
Nobilis Deputatus poteſt admitti ad iuſiurandum, & poſſeſſionem officij, etiamſi Generoſus impediatur, & è contra,ibid.15.
Nobiles an fruantur privilegio Militari, ne condemnentur,vltra quam facere poſſint, vide verbo *Privilegium.*
Nobiles an excludantur ab officijs vrbanis,4.5.2.
Nobilis fuit Chriſtus,& plures Apoſtolorum,ibid.5.
Nobiles ad officia approbati in ſacra pagina,ibid.
Nobiles electi ad honores à Theſeo, & à Romulo, ibid.6.
Nobiles cæteris paribus præferendi ſunt,quoad honores,& munera,ibid.8.
Nobiles in Vrbe Valentiæ noviter admiſſi, ibid.10.
Nobiles,egregij, & illuſtres compelli poſſunt perſonaliter comparere in Audientia verbali,11.3.12.
Nobilitati non derogat negotiatio vel mercatura honeſta,11.4.7. & ſeq.
Nobilitati obeſt negotiatio ſordida,ibid.
Nobilitatis decor ex conſuetudine regionis pendet, ibid.11.
Nobilitatis atque Militiæ cauſæ tranſmittendæ ad ſupremum ſunt vt decidantur nulla parte petente, 12. 4.34.
Nobiles & militares quomodo in civilibus executive conveniendi ſunt,13.3.4. & ſeqq.
Nobiles & cæteri fruentes privilegio militari nequeunt in carcerem mitti in civilibus niſi pro debito fiſcali,vel vniverſitatis,ibid.14.
Nobiles,& cæteri fruentes privilegio militari quæ bona habeant privilegiata,ibid.17.
Nobilitatis ſanguinis cauſæ adductæ ad ſupremum, in quibus anomalæ reputentur,13.4.51.& 71.
Nocturni facti teſtes quid pro ratione dicere debent de viſu deponentes,8.8.204.
Nocturno tempore an ius dici poſſit,8.9.42.& ſeq.
Nocturno tempore ſententia prolata requirit ſolemnitatem trium luminum,ibid.
Nomine Lectorum in Eccleſia qui comprehendantur, 7.2.21.
Nomina Aſtrorum ab Ethnicis impoſita fuere, 7. 3. 207.
Nomina ſiderum ex ſacra Pagina comprobata, ibidem 208.
Nomina dierum ſub idolorum appellatione contenta, nil nocumenti inducunt orthodoxæ fidei, ibid. 209.
Nomina conſtellationum in ſacra Pagina vſu recepta, ibid.210.& ſeq.
Nomina catholica planetarum,ſignorum,& conſtellationum,ibid.216.& ſeq.
Nomine fratrum alicuius Ordinis, vere Religioſi ſignificantur,7.4.58.
Nomen actoris,& Iudicis an debeat contineri in citatione,8.7.25.
Nomine famuli qui comprehendantur,8.8.165.
Nomine filiæ domini, comprehenditur filia dominæ, ibid.162.
Nomenclatura teſtium producendorum ad quid petatur & concedatur,10.2.93.
Nominatio ſubſtituti eſt ſpecies electionis,6.5.119.

SYLLABVS RERVM,

Nominatio Arbitrorum in contentione iurisdictionum ad quem spectet,7.1.120.

Nominatio Arbitri respicit officium, regulariter, non personam,ibid.136.

Nominationem primi Magistri Montesiæ reservata Sedi Apostolicæ commissam fuisse Abbati sanctarum Crucium Monachi Cistercienses asserunt, 7. 4. 77.

Nosocomij generalis institutio, & constructio, 4. 3. 124.

Nosocomium proprium est hospitium ad fovendos languentes,& ægrotos destinatum,ibid.128.

Nosocomij insanorum institutio, & primus promotor, ibid.132.

Nosocomij generalis initium,ibid.142.

Nosocomij generalis administratio mira,ibid.144.

Nosocomij generalis confirmatio Apostolica, & Regia,ibid.145.

Nosocomium Divi Lazari ad leprosos fovendos, & curandos,ibid.147.

Nosocomia alia in Vrbe,ibid.148.

Nosocomium generale visitatur de mandato Principis,ibid.162.

Notarij à secretis sancti Officij mittendi sunt ad dominum Regentem pro suscitanda conferentia per Inquisitores,7.3.16.

Notariorum Maiorales,vide *Maiorales*,& *Relatio*.

Notariorum Proceres,vide *Proceres*.

Notarius qui non est,conficiens instrumenta de re verè gesta, tanquam si esset,qua pœna plectatur, 8.8. 36.

Notarius laicus actuare potest causam Ecclesiasticam, & spiritualem,8.8.289.

Notarij Valentiæ honorificam artem profitentur, 10. 1.61.

Notarij Valentiæ,vide *Procuratores*.

Notarij Valentiæ habent auctoritatem conficiendi instrumenta per totum Regnum,10.4.15.& seq.

Notarij Regales qui dicantur & quam potestatem habeant,ibid.16.

Notarius quot exempla instrumenti tradere possit, ib. 22.& seq.

Notarij privati an possint subsignare acta iudicij,ibid. 52.

Notariæ proceres percipiunt salaria consiliorum de rebus spectantibus ad suam peritiam,13.4.39.

Notorium etiamsi sit id,de quo contenditur, contentio iuxta concordiam admitti debet,7.1.49.

Notorietatis dubium quomodo suscitetur in contentionibus,ibid.51.& 118.

Notorij appellatione quid veniat,ibid.52.

Notorietatis dubium suscitatur in conferentijs cum Inquisitoribus,7.3.17.

Notorietas facit,quod peritorum iudicium omitti possit,quamvis statutum prohibeat iudicare sine peritis,8.5.29.

Novalium decimæ nostris Regibus concessæ, 2. 5. 126.

Novalium materia remissivè,ibid.128.

Novitas gratissima est diabolo,6.5.47.

Novitij Ordinis Montesiæ an fruantur privilegio fori,7.4.64.

Novitij veniunt appellatione Religiosorum,ibid.

Novitij residentia in Conventu Montesiæ potest dispensari per Magistrum,ibid.103.

Novorum iurium, aut allegationum interpositio, an differat pronuntiationem,postquam sententia est in posse scribæ,8.9.34.& seq.

Nudum ministerium quando dicatur concessum, 6.5. 127.

Nudum ministerium committi potest inhabili, non verò incapaci,ibid.128.

Nullitates sententiæ in criminalibus quomodo proponantur,8.9.82.

Nullitates in criminalibus an producant effectum suspensivum,ibid.

Nullitates in criminalibus quando admittendæ sint, ibid.43.

Nullitas præcipua judicij provenit ex defectu iurisdictionis,10.1.131.

Nullitatis remedium infra decem dies adhibitum effectum suspensivum præstat,ibid.167.

Nullitatis remedium non est competens ad meras interlocutiones,ibid.168.sed sæpius admitti solet,ibid.

Nullitates frivolæ statim reijciendæ sunt,ibid.169.

Nullitates frivolæ & improbabiles non suspendunt cursum fatalium,ibid.170.

Nullitatum repulsa in causa inappellabili, appellationem non recipit,ibid.172.

Nullitates allegatæ post tres,vel quinque dies forales, licet infra decem ab iniunctione libelli cum primo decreto,vim dilatoriæ non habent,ibid.173.

Nullitas procedens ex denegatione iuramenti calumniæ quomodo capienda,10.2.7.

Nullitatis remedium adhiberi solet adversus concessionem firmæ,vel contrafirmæ,11.5.71.

Nullitates ex eisdem actis iustificandæ sunt,ibid.72.

Nullitatis vitio laborat alienatio bonorum fideicommissi,si decretum deficit in iustificatione causæ, 11. 6.67.

Nullitas ritualis despici solet, quando decretum vel sententia iustitia pollent,ibid.73.

Nullitatis vitio laborat decretum datum absque causæ cognitione,ibid.50.

Nullitatum dictio suspendit cursum fatalium nisi frivolæ & improbabiles sint,12.2.57.& seq.

Nullitates calumniosæ,frivolæ, vel improbabiles quæ dicantur,ibid.59.

Nullitates non sunt exclusæ per denegationem appellationis,ibid.160.

Nullitas ex defectu iurisdictionis non tollitur ex ratihabitione Principis,12.3.43.

Nullitatis remedium non admittitur adversus sententiam latam cum votis Supremi,12.4.54.

Nullitatis remedium quare dicatur auxilium commune,12.5.1.& seq.

Nullitatis mensio habetur in vtroque iure,ibid.3.

Nullitates dici solent vel per modum actionis, vel exceptionis,ibid.4. & 11.

Nullitates dici solent, vel simul vel seorsim ab appellatione,ibid.5.

Nullitates dici solent Valentiæ regulariter per modum exceptionis ad obtinendam revocationem sententiæ,vel interlocutionis,ibid.6.& seq.

Nullitas dicta in appellatione seorsim prosequi potest, sed vnica sententia terminandæ sunt cum ea, ibid.8. & seq.

Nullitatis causa sæpius introducitur coram iudice *à quo* provt de iure fiebat,ibid.10.

Nullitas quæ dicitur antequam sententia transeat in iudicatum per modum exceptionis est,ibid.12.

Nullitatis dictio ad retractationem sententiæ raro effectum producit,& quare,ibid.13.

Nullitas dicta in appellatione devoluit cognitionem iudici *ad quem*, quia inest & effectum suspensivum producit,ibid.& seq.

Nullitas dicta seorsim ab appellatione discutienda est coram iudice,*à quo*, ibid.18.

Nullitas dicta principaliter ad retractationem sententiæ coram iudice *à quo* discuti debet,ibid.19.

Nullitas dicta seorsim ab appellatione non producit de iure effectum suspensivum, sed in praxi Valentiæ sic,licet perperam,ibid.21.& 26.cum seq.

Nullitas dicta præveniendo executionem an producat effectum suspensivum,ibid.23.& seq.

Nullitatis dictio denegata in Supremo, per ordinationes tam adversus sententias quam interlocutiones,ibid.28.

Nullitates dictæ per modum exceptionis non admiteunt probationem extrinsecam per testes neque dant effectum suspensivum,ibid.32.& seq.
Nullitas dicta intra decem dies datos ad appellandum à quo iure dimanat,ibid.33.
Nullitas quo tempore dicenda,ibid.
Nullitas iuxta foros dici non potest nisi in appellatione,ibid.40.
Nullitas notoria ex actis suspensivum effectum producit,ibid.42.& 45.
Nullitas requirens altiorem indaginem non dat effectum suspensivum,ibid.43.
Nullitas apparens statim,quæ dicatur,ibid.44.
Nullitas dicta in iudicio executivo, induitur naturam eius,ibid.46.
Nullitatis dictæ per modum actionis discutio requirit iudicium ordinarium, ibid.47.50.& 54.
Nullitas dicta adversus condemnationem comprehenditur in foro,ibid.48.
Nullitas dicta per modum exceptionis summatim expedienda est,ibid.49.
Nullitas non suspendit sententiam nisi quæ ex actis apparet,ibid.52.
Nullitates per viam exceptionis solum admitti debent in quantum resultant ex actis,ibid.55.
Nullitates examinandæ sunt per iudicem antequam, admittantur,ibid.56.
Nullitatis iudicium admissum post decem dies ex quo monstruosa interlocutio resultavit,ibid.57.
Nullitas turbida non producit effectum suspensivum, ibid.58.
Nullitas consistens in recto prævalet rituali, ibidem 60.
Nullitas vt resultet ex iniustitia evidens esse debet, ibid.61.
Nullitas ritualis si sententia iusta sit non prodest,ibid. 62.
Nullitas ritualis maximopere attendenda in his quorum substantia ex ritu pendet,ibid.63.
Nullitates frivolæ, calumniosæ, & improbabiles despiciendæ sunt,ibid.64.
Nullitas in dubio reijcienda est,ibid.66.
Nullitatem allegans si ei causam dederit audiendus non est,ibid.67.
Nullitatis exceptio non admittitur in iudicio executivo pro tribus sententijs conformibus instituto, 13. 2.26.& 40.
Nullitatis instrumenti exceptio an admittenda in executivis,ibid.42.
Nullitatem inducit quicquid contra forum fit, 13. 3. 34.
Nulla pinguior victima Deo mactari potest,quàm reus iniquus,8.6.2.
Numerus coadunatorum qualis esse debeat ad probationem commitivæ Bannitorum reprobatæ,8.8.123.
Numerus testium, vide *Testes*.
Nuntiare quid sit,8.6.2.
Nuntij Apostolici potestas regulata ad mandatum, quod obtiner à Pontifice summo,7.1.107.
Nuntij potestas incerta est in hoc ævo,ibid.108.
Nuntio referente se de Iudicis commissione citasse, an sit credendum, 8.7.15.
Nuptiarum intuitus non excusat famulum cognoscentem,aut rapientem coniunctam domini,ibid.202.
Nuptam rapiens tenetur pœna raptus,ibid.171.
Nuptiarum qualitas delictum raptus aggravat, ibidem 172.
Nuptiæ subsecutæ non excusant à pœna raptus, ibid. 183.
Nuptiæ favoribus prosecutæ,quia sobolem legitimam præstant,6.5.34.& 4.5.19.
Nutritione corpora nostra moventur,7.3.150.& seq.

O.

Obiectionum testium probatio, vide *Dilatio*, & *Probatio*.
Obiectorum in testes probatio concludentissima esse debet,10.3.2.
Obiectio testium de iure qualis,ibid.3.& seq.
Obiecta contra personas testium opponi possunt ante publicationem non vero contra attestationes, ibid. 16.
Obiectivæ materiæ dilatio,vide *Dilatio*.
Obiectandi testes facultas pertinet ad naturalem defensionem,ibid.19.
Obiectione proposita contra personam testis, iudex non potest ad vlteriora procedere quin de ea cognoscat,ibid.23.
Obiecta testium lapsa dilatione probari possunt per instrumenta,ibid. 41. & tunc testes in concomitantiam recipi possunt,ibid.44.
Obiecta resultantia ex processu semper opponi possunt,ibid.46.& seq.
Obiectiva materia currit concessa dilatione, & copia attestationum per apparatum,ibid.49.
Oblatio libelli,sive *Oblata* per Scribam Regij Mandati apponi debet,10.1.15.
Oblata nullius momenti est, si libellus infra biduum non communicetur in Audientia publica,ibid.16.
Oblati Cœnobiorum an gaudeant privilegio fori Ecclesiastici,7.1.187.
Obligatio recitandi Horas Canonicas omnes Clericos comprehendit à iure,7.2.34.& seq.
Obligationem recitandi in sacris initiato ad consuetudinem aliqui revocant,ibid.47.
Oblivio facile præsumi debet de facto antiquo, 10.2. 74.
Oblivio per Decennium inducitur,ibid.77.
Oblivio facilius præsumitur in persona plurimis curis, & negotijs occupata,ibid.78.
Oblivio facile suadetur in senectute gravatis,ibid.79.
Observanti a optima legum interpres,4.2.27.
Observantia Senatus tempore cessationis exercitij, ibid.36.
Observantia subsecuta admittendi contentiones in quocumque dubio, plusquam centenaria probatur, 7.1.53.
Observantia nostri Senatus quoad citationem ad bancum Regium,ibid.195.
Observantia regaliæ cognoscendi de exemptis,ibidem 105.
Observantia Senatus quoad executionem iniunctionum monitorij pœnalis,ibid.225.
Observantiam pervetustam cognoscendi de contentionibus suscitatis cum Baiulo generali,obtinet Advocatus Fisci,7.5.18.
Observantia graviſſimorum virorum quoad transmissionem, sive denuntiationem in omni crimine, ob quod pœna corporalis debeatur, nisi per forum expresse interdicatur,8.1.44.
Observantia Senatus denegandi copiam iudiciorum testi torquendo,8.2.54.
Observantia Theologorum in consulendis reis ad proprias confessiones,8.4.11.
Observantia subsecuta relationis maioralium artis Notariæ in causis inquisitis per Senatum,8.5.3.
Observantia Senatus quoad citationem in causa contumaciæ domo rei diruta,vel demolita,8.7.48.
Obsetvantia Senatus quoad pœnam ordinariam imponendam marito occidenti vxorem adulteram ex interuallo,8.8.64.
Observantia Senatus quoad coërcitionem concubinatus soluti cum soluta, ibid.185.
Observantia Senatus quoad fidem testium, quibus obijcitur paupertas,ibid.228.

Obser-

FACULTAD DE DERECHO
BIBLIOTECA
GRANADA

SYLLABVS RERVM,

Obſervantia Senatus, quoad fidem fœminarum, quæ in teſtes producuntur in cauſis criminum,ibid.252.
Obſervantia Senatus quoad prorogationem iuriſdictionis in criminalibus,ibid.270.
Obſervantia nominandi ſeniores adiunctos ad cauſas criminales Ordinis Monteſiæ,7.4.37.
Obſervantia Senatus quoad correctionem ſententiæ poſt publicationem,8.9.29.
Obſervantia Senatus quoad tempus pronuntiandi, atque ius dicendi,ibid.44.
Obſtetrices probant corpus criminis ſtupri,8.2.20.
Obſtetrices ſæpè falluntur,ibid.21.
Obtinens in prima inſtantia legitimam cauſam habet litigandi in ſecunda,12.2.224.
Ocularis inſpectionis probatio admittitur poſt concluſionem cauſæ,10.2.238.
Ocularis inſpectio habet locum in materia obiectiva, 10.3.63.
Occidens Principem, parricidium vere patrat, 2.1. 107.
Occupatio temporalitatum à Sede Apoſtolica approbata,7.1.112.
Oeconomica,& politica,ſpecie differunt,2.1.61.
Oeconomicæ poteſtatis virtute, quæ fiant per Prorege,ibid.66.
Oeconomiam imitatur Principatus,ibid.62.
Offenſi conſenſus an requiratur ad indultum criminis, 2.2.93.
Offerenti cautionem olim mandatum de manutenendo dabatur,etiam non probata poſſeſſione,11.5.61.
Offerendi bona immobilia facultas conceditur creditori,ſi debitor deficit in bonis mobilibus,13.3.29.
Officium tacite prorogatur, dum non mittitur ſucceſſor,2.1.42.
Officium nunquam extinguitur, donec ſucceſſor pervenerit,ibid.43.
Officium non dicitur novum, ex continuatione ob non adventum ſucceſſoris,ſed veteris extenſio,ibid. 44.
Officium vnumquodque, *vide ſub proprio nomine.*
Officia plures ambiunt, quibus denegari debent, 2.2. 72.
Officia mechanica exercentes, in ſpectantibus ad officia,non vtuntur privilegio fori monetarijs conceſſo,2.6.19.
Officia Generalitatis non poſſunt conferri niſi naturalibus,3.3.28.
Officia ſpectantia ad Brachium Eccleſiaſticum, quo pacto conferantur exteris,ibid.30.
Officia vrbana in Corona Aragonum ſunt valde diverſa,ab officijs civitatum Caſtellæ,4.1.1.
Officia vrbana Valentiæ,ibid.2.
Officij Iuſtitiæ origo,& natura,ibid.3.& 10.
Officij Iuſtitiæ diviſio,ibid.4.
Officij Iuſtitiæ electio antiqua,& nova,ibid.7.
Officij Iurati origo,& natura,ibid.12.
Officium Iuratorum,electiones antiquæ, & neotericæ, ibid.13.
Officium Ædilis,& eius electio,ibid.18.
Officia vrbana annalia ſunt,ibid.
Officium Rationalis triennale eſt,ibid.
Officium Syndicorum olim perpetuum vnum, hodie duobus diviſum,& ad triennium,ibid.19.
Officij Rationalis electio antiqua,& nova, ibid.20.
Officij Syndicorum electio,vide verbo *Syndicus.*
Officium proxenetæ,vide verbo *Proxeneta.*
Officia vendere,Principi reſervatum eſt,4.2.46.
Officia vrbana plurima,4.3.41.
Officium Rectoris Vniverſitatis,vel Scholæ,vide verbo *Rector.*
Officium expirat, ſi tempus ad quod fit electio, tranſeat durante lite,4.4.20.
Officij ſalarium debetur à litigante,ſi electus obtinere debuit,quando facto ipſius tempus labitur,ibid.21.
Officia maiora Vrbis non conferuntur niſi Militibus aut Civibus honoratis, 4.5.1.
Officij privatio eſt pœna,ibid.6.
Officiorum Vrbis impedimenta, vide verbo *Impedimenta.*
Officium actu obtinens non admittitur ad concurſum, 4.8.13.
Officia infima plura in Vrbe,4.10.20.
Officiales Regij, Inquiſitionis, & perpetui ipſius Vrbis,arcentur ab honoribus per ſortem tribuendis, 4. 8.10.
Officiales ad curſum publicum deſtinati, ad quid teneantur,4.11.61.
Officiales Baronis an revocari poſſint ab ipſo, 6.5. 45.
Officialis iniquam ſententiam ferens conſilio Aſſeſſoris neceſſarij,non tenetur,ibid.68.
Officialis male iudicans de conſilio Aſſeſſoris ab ipſo aſſumpti,tenetur,quia malè eligit,ibid.69.
Officialis,an teneatur Aſſeſſorem exhibere,ibid.70.
Officialis an præcipere poſſit Locumtenenti, vel Aſſeſſori,vel eos punire,ibid.84.
Officium Regentis Cancellariam gerens, non convocatur ad contentiones iuriſdictions, 7.1.128.
Officium legationis,Eccleſiaſticis iniunctum, in quo conſiſtat,7.2.32.
Officiales titulati ſancti Officij comprehenduntur in concordatis,7.3.28.
Officium ſanctæ Inquiſitionis, vide *Inquiſitio,& Inquiſitores.*
Officia circuli æquatoris,ibid.202.& ſeq.
Officia Ordinis Monteſiæ qui poſſideant,7.4.25.
Officiales inferiores familiæ patrare ſolent crimina Barataríæ concuſſionis,& ſimilia,8.8.27.
Officialis opem præſtans delinquenti poſt delictum, qua pœna puniatur,ibid.95.
Officialis gravius cæteris peccat criminoſo auxiliando,ibid.97.
Officialis graviter delinquit, quando criminoſos aſſociat, vt crimen occultetur, & probationes pereant, ibid.99.
Officiales pretio corrupti pœna arbitraria plectuntur, ibid.100.
Officiales opem præſtantes Bannitis, quibus pœnis ſubijciantur,ibid.101.
Officij iure,Abbatiſſa,vel Prioriſſa poteſt habere collationem beneficiorum,7.4.163.
Officium iudicis implorare,non eſt idem ac de officio iudicem procedere,11.5.44.
Operarij murorum, & vallorum, vide verb. *Curatores operum publicorum.*
Onera realia & vicinalia, quæ ſint iuxta foros, 2.5. 106.
Opificum mercedes in Audientia verbali peti poſſunt, 11.3.38.
Opinio quælibet ſufficit ad vitandam labem periurij, 8.2.26.
Opinio in provincia recepta omnino ſequi debet,8. 8. 213.
Oppidi reædificatio permiſſa eſt,ſi ſemel,atque iterum diruatur 6.2.36.
Oppidorum conſtructio eſt permiſſa,etiamſi redundet in damnum domini meri imperij,vel directi,ibid.38.
Oppoſitio tertij ſi credititia ſit, ſive iure crediti nixa non ſuſpendit executionem, 11.3.37.
Oppoſitio tertij proprietaria, ſive iura proprietatis & domini deducentis, ſuſpendit executionem donec ſummatim de ea cognoſcatur, ibid.38.
Oppreſſi quomodo ſuccurrantur per viam violentiæ, vide *Recurſus.*
Orcelis Diœceſis quo pacto adquiſita, tradita,& recuperata,cum decimis fuit,ibid.91.
Ordinis Beatæ Mariæ de Monteſa vox in Brachio Eccleſiaſtico,3.1.45.

Ordinis

Ordinis Ciſtercienſis voces,ibid.
Ordinis Calatravæ vox,ibid.
Ordinis Divi Ioannis Hieroſolimitani vox,ibid.
Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede vox, ibid.
Ordinis Divi Iacobi vox, ibid.
Ordinis ſancti Hieronymi vox,ibid.
Ordinis Cartuſienſis vox,ibid.
Ordinis Alcantaræ vox,ibid.
Ordinationum conceſſarum per Iuratos officijs mechanicis,cauſæ non pertinent ad Iuratos privativè, 4.3.38.
Ordinanti,non exequenti tribuitur,actus,6.5.114.
Ordinarij Eccleſiaſtici qualiter contendant cum Regia iuriſdictione,7.1.1.
Ordinaria iuriſdictio Eccleſiæ per quos adminiſtretur in Regno,ibid.5.
Ordinarij inferiores Regiam iuriſdictionem gerentes poſſunt contentionem ſuſcitare iuxta concordiam, ibid.216.& ſeq.
Ordinarij non poſſunt procedere ad occupationem temporalitatum,ibid.218.
Ordinaria pœna,vide *Pœna.*
Ordinati ſacris Ordinibus tenentur,virtute Religionis, recitare divinum Officium,7.2.40.
Ordo an ſit tonſura,7.2.9.& ſeq.
Ordines minores comprehenduntur ſub nomine Lectoris,ibid.21.
Ordo ſacer privilegij fori naturam non mutat,ſed irrevocabilem conſtituit,ibid.25.
Ordo Subdiaconatus,effectus fuit ſacer,ex irrevocabili dedicatione Eccleſiæ per votum,ibid.44.
Ordines minores omnes comprehenduntur ſub diſpenſatione defectu natalium,ibid.60.
Ordo Templariorum, vide *Templarij.*
Ordo Monteſiæ,vide *Monteſia.*
Ordo Divi Georgij de Alfama,eiuſque origo,& confirmatio,7.4.9.& ſeq.
Ordinis Calatravæ privilegia conceſſa Monteſiæ, ib. 13.59.87.
Ordinis perpetua adminiſtratio, vide *Adminiſtratio.*
Ordinis Ciſtercienſis exemptio à iuriſdictione Ordinarij,4.7.86.
Ordinis Calatravæ exemptio,ibid.7.4.86.
Ordinis Monteſiæ,4.7.87.
Ordines Militares omnes obtinent iuriſdictionem ſpiritualem,& per ſuos eam adminiſtrant,ibid.88.
Ordinis Ciſtercienſis vnio, & incorporatio cum Ordine Monteſiæ, an facta fuerit, ibidem 79. & ſeq.
Ordinis ſacri qualitas, an requiratur iure naturali, vel divino,ad Prælaturam Regularium,ibid.151.
Ordinis ſacerdotalis incapacitas,an influat incapacitatem iuriſdictionis ſpiritualis,ibid.152.
Ordines Regulares habent iuriſdictionem ſpiritualem,& ab ipſis in Prælatos dimanat,ibid.112.
Ordinarium iudicium,vide,*Cauſa.*
Ordinarius Iudex,vide *Iudex.*
Ordo iuris in executione ſervandus eſt,13.3,16.
Ordo ſententiæ ſervandus,13.1.106.
Organa corporea quo pacto deſerviant voluntati, 7.3.109.
Origo Valentinorum,8.10.13.
Orizontis realis conſtitutio,7.3.196.
Ornatus exceſſus quæ mala pariat,2.1.87.
Oropeſiæ Comes,vide *Comes.*
Orozius celebris Scriptor laudatur,11.5.105.
Orphanorum pater de quibus curet in Vrbe,2.6.30.
Orphanorum pater non eſt propriè iudex,ſed Curator, ibid.31.
Orphani qui dicantur,ibid.32.

P.

PActa dotalia vel nuptialia, vide *Inſtrumentum.*
Pacta executiva non egrediuntur perſonas contentas in inſtrumento,13.2.76.
Pacto fieri poteſt quod detur executio rigida & privilegiata incipiendo à captione pignorum, 13.3.3.
Palatia Principum refugia eſſe ſolent delinquentium, 8.3.20.
Palentiæ Sanctus Dominicus an literis operam dediſſet,4.3.81.
Palentina Schola conſtructa anno 1209.ibid.82.
Palmarium victoriæ,vide *Advocatus.*
Papa,vide *Pontifex.*
Papa laicis concedere poteſt iuriſdictionem limitatam in Clericos,7.2.3.
Papa eſt fons perennis, à quo profluit tota iuriſdictio ſpiritualis,7.4.83.
Papa eſt Paſtor omnium fidelium,ibid.83.
Papæ auctoritas requiritur ad vnionem duorum Ordinum Regularium,ibid.143.
Papinianus Iuriſconſultus Aſſeſſores habuit in Prætura,6.5.22.
Pararius,vide *Proxeneta.*
Parentes duodecim filiorum exempti ſunt à iure,à præſtationibus,& oneribus,4.6.26.
Parentes duodecim filiorum ob exemptionem iurium, non excluduntur ab honoribus,ibid.30.
Parentes duodecim filiorum ob exemptionem non declinabunt à regiminis recta via,ibid.41.
Parentes plus in filijs terrentur,quàm in ſe ipſis,& ratio,ibid.42.
Parhippi qui dicantur,4.11.60.
Parlamenti differentia à Curia,3.1.35.
Parochi qui ſint,4.11.54.
Parochi habent iuriſdictionem ordinariam ſpiritualem,tanquam coadiutores Epiſcoporum, in ſua Parochia,ibid.84.
Partis privatæ conſenſus an requiratur ad validitatem indulti criminis à Prorege, vel ab alio Magiſtratu conceſſi,2.1.93.
Partis privatæ,& Fiſci cauſa non differt quoad ritum poſt publicationem proceſſus,8.6.44.
Partis rei furatæ inventio,vide *Inventio.*
Partis conſenſus non tribuit iuriſdictionem non habenti,8.8.272.
Partes ſi deficiant in petendo, deficiunt remedia abreviandi lites, 10.1.153. deſidia laborant, 12.3.67.
Pater poteſt remittere offenſam filio factam ſine conſenſu illius,2.1.105.
Pater orphanorum,vide verb.*Orphani.*
Pater quinque filiorum à muneribus publicis excuſatur,4.6.40.
Pater torquendus eſt prius,quàm filius,ſi ambo initiati de crimine reperiantur,& quare,ibid.44.
Patris corporis,filius eſt pars,ibid.46.
Pater,& filius faciliter in eandem ſententiam coëunt, 4.8.12.
Pater & filius adinvicem impediuntur in officijs eiuſdem cœtus,ibid.21.
Patre exiſtente Syndico,an filius poſſit eſſe Iuratus,vel è contra,ibid.24.
Patrimoniales cauſæ non ſunt evocabiles,nec ad recognoſcendum,2.2.51.& 2.4.19.
Patrimoniale Conſilium,ſive vt apud nos dicitur *Junta patrimonial*,ibid.34.
Patrimonij Regij Advocatus de quibus curare debet, 2.2.196.
Patrimonialis Procurator admittitur in Conſilio Patrimoniali,2.4.34.

SYLLABVS RERVM,

Patronus Fiſci, vide *Advocatus Fiſci.*
Patroni conſenſus requiritur, ad vnionem Eccleſiarum de iure patronatus, 8.8.377.
Patrum Eccleſiæ ſcripta, deducta in decreto Gratiani, quam auctoritatem habeant, 7.1.65.
Patrum Eccleſiæ teſtimonia in Aſtrologos, 7.3.53.& pro Aſtrologis, ibid.76.cum ſeq.
Paſcuorum pulchra materia, 5.1.1.
Paſcendi pecora labor ad otium accedit, ibid.2.
Paſcendi exercitium vtile, ibid.4.
Paſcendi ius conceſſum in toto Regno incolis Vrbis Valentiæ,& aliorum oppidorum, ibid.8.
Paſcendi ius non comprehendit ius aquandi, niſi expreſsè dicatur, ibid.9.
Paſcendi ſervitus impoſita ad favorem Vrbis in bonis Eccleſiaſticis, ibid.20.
Paſcendi, & aquandi ſervitutes reales ſunt, & quare, ibid.26.
Paſcua ad vniverſitatem ſpectant, ibid.10.
Paſcuorum vſus,& vtilitas ad ſingulos de vniverſitate, ibid.11.
Paſcuorum conceſſionis ratio, ibid.15.
Paſcuorum vſus non poteſt auferri incolis oppidi per dominum, neque per Rectores eiuſdem, 5.2.11.
Paſcere gregem in locis irriguis termini Vrbis, qui appellantur *la horta de Valencia*, prohibitum eſt, 5.4.5.
Paſtores optimorum Principum ſymbolum, 5.1.6.
Paſtor fuit Chriſtus Dominus, David, Moyſes, & alij, ibid.
Pauperum tutela commendata eſt Iuſtitiæ in civilibus, 4.2.44.
Pauper non poteſt ſe ipſum eligere in re tribuenda pauperibus, ibid.47.
Pauperum languentium cura gratiſſima Deo, 4.3.130.
Paupertas an diminuat fidem teſtium, 7.3.218.
Paupertas potius repetitur apud probos, quàm apud pravos, ibid.222.
Paupertatis miſerabilis conditio,& tamen à prudentioribus colitur, ibid.223.
Pauper indicium latrocinij,& periurij; divitiæ negationis Dei, ibid.225.
Pauperes deponentes pro Fiſco integræ fidei ſunt, & quare, ibid.227.
Paupertatis votum circa materiam valde diverſificatur in religionibus, 7.4.47.
Pauperibus fatalia non currunt, 12.2.234.
Pauper non habens fideiuſſorem admittitur cum iuratoria cautione, ibid.73.& ſeq.& 11.5.221.
Peculatus crimen an patretur per Birroarios pecunias extorquentes, 8.8.24.
Peculatus crimen gravius ex furto, ibid.25.
Pecunia eſt vita,& ſanguis hominum, 4.6.48.
Pecuniaria pœna, vide *Pœna.*
Pedaticum, vel *Peatge* quid ſit, 5.3.32.
Pendente contentione nihil eſt innovandum, 7.1.29.
Penſiones cenſuum, vide *Redditus.*
Percuſſionis ignominioſæ pœna irremiſſibilis eſt reſpectu Gubernatoris,& iuſtitiæ, 4.2.21.
Percuſſio cum re ſordida in facie, eſt crimen contentum in Bulla Iulij Tertij, 7.2.in text.
Peremptio inſtantiæ, vide *Inſtantia.*
Perhorreſcentiæ exceptio eſt ſpecies recuſationis, 10.1.216.
Perhorreſcentia quomodo procedat in Regno Valentiæ, ibid.217.
Perhorreſcentia habet locum in civilibus, ibid.218.
Perhorreſcentia Valentiæ non probatur per Iuramentum allegantis, ſed per legitimas probationes, ibid.
Perhorreſcentia non alleganda contra Iudices Superiores, ibid.219.
Perhorreſcentiæ cauſa probata, lis evocanda ad tribunal Principis, ibidem 220.
Perhorreſcentia non poteſt allegari per vaſallos Nobilium, ibid.221.
Perhorreſcentia loci iudicij admittenda eſt, ibidem 223.
Periti debent eſſe deponentes de corpore delicti in crimine veneni, 8.2.18.
Peritorum in arte, eſt relatio Iuratorum & Maioralium artis Notarij, 8.5.13.
Periti in arte, teſtes reputantur, ibid.21.
Peritorum in arte relatio, iudicio in aliquibus aſſimilatur, ibid.22.
Peritorum relatio eſt ſpecies probationis, ibidem 23.
Periti deponentes de ſpectantibus ad artem, quam profitentur, plenè probant, ibid.25.
Peritorum dicta iniuſta corrigenda ſunt per Iudicem, ibid.27.
Peritorum iudicium omitti poteſt ex notorietate, licet ſtatuto caveatur quod non iudicetur ſine peritis, ibid.29.
Peritorum relationes non excluduntur ex publicatione atteſtationum, 10.2.240.
Periti qui adhibentur in ocularibus inſpectionibus teſtes non ſunt, 13.2.32.
Perpetuum impedimentum rei diem iudicij differre nequit, 8.5.39.
Perpetuatio inſtantiæ ad quod tempus extendatur, 13.1.81.
Perſecutio Bannitorum, 8.10.35.& 39.& ſection.3.per tot.
Perſonæ communes eligendæ ſunt ad dubia iuriſdictionalia terminanda,& quales, 7.1.10.
Peſtis, vide *Contagio, Epidemia.*
Petitorij meritis in poſſeſſorio deductis, quamquam limitative ad corroborandam poſſeſſionem, qui potiora iura oſtendit ad petitorium obtinebit in poſſeſſorio, 11.5.156.
Petitorium agens non videtur poſſidere, ibidem 183.
B.Petrus, vide *Eccleſiaſticas dignitates.*
B.Petrus ad abolendam idolorum memoriam quæ fecerit, 10.2.48.
Philoſophia Senatoris, qualis eſſe debeat, 4.2.112.
Philoſophia cognita in Hiſpania, antequam in Græcia, vide *Hiſpania.*
Philoſophia culta tempore Agarenorum, ibid.
Philoſophiæ præcepta antiquitus ſub fabulis tradebantur, 7.3.212.
Philoſophi antiqui conſtituti fuerunt à Deo præceptores gentium, ad res naturæ,& morales, ibid.228.
Philoſophi Aſtrologi plures, ibid.233.
Phiſiognomia mala inquiſiti, indicium facit in eum, 8.10.97.
Pietas Conſiliarij, vide verb. *Senator.*
Pietas vera quid ſit, 2.2.84.
Phlegmatici, & melancholici non ſunt habiles ad Senatoriam dignitatem, ibid.141.
Plagij crimen continetur in bulla Iulij Tertij, 7.2.in text.
Pluralitas criminum aggravat pœnam, 8.8.25.
Plures concurrentes in homicidio voluntario, an omnes teneantur, ibid.73.
Plures concurrentes in homicidio deliberate patrato, omnes tenentur, ibid.77.
Plures concurrentes in homicidio patrato in rixa, non tenentur, niſi quilibet de eo, quod fecit, ibidem, 73.
Plures linguæ in Hiſpania olim, & nunc vigent, 8.9.4.
Pluribus vocatis ad idem iudicium omnes citare oportet, ſed cogendi convenire in vnum vel duos procuratores, 10.1.73.

ET VERBORVM.

Pœna impoſita à iure divino, vel naturali remitti nequit à Principe ſine offenſi conſenſu, 2.1.102.
Explica vt, ibid. 108.
Pœnæ omnes iuſta cauſa interveniente, remitti poſſunt, ibid. 109.
Pœna remigij temporalis, exilij perpetui, vel verberum, an imponi poſſit per dominos Alfonſinæ, vide *Dominus*, & *Iuriſdictio*.
Pœnæ querelarum damni dati ex paſcuis, continentur intra limites poteſtatis Iuſtitiæ tercentorum ſolidorum, ſive Subiuſtitiæ, 5.4.4.
Pœnæ & remedia prætoria in Eccleſiaſticos contumaces, 7.1.209.
Pœnæ iſtæ ſunt effectus contumaciæ, ibid. 222.
Pœna ſine crimine nunquam infligitur, 8.2.5.
Pœna convicti, & confeſſi, an poſſit imponi reo reſpondere recuſanti, 8.4.17.
Pœna ſimplicis furti quæ ſit, iuxta foros, 8.8.13.
Pœna magni furti qualis, ibid. & 17.
Pœna extra ordinem impoſita ob crimen furti ex defectu probationis, reus nequit condemnari ad reſtitutionem rei ablatæ, ibid. 21.
Pœna falſi an debeatur ſi falſitas nociva non fuit, ibid. 32.
Pœna falſi imponenda eſt non ſecuto effectu quando falſitas eſt apta nocere, & lex ſolum conſiderat factum, ibid. 34.
Pœna conficientis inſtrumenta de re vere geſta cum notarius non ſit, ibid. 36.
Pœna regulariter in homicidio eſt capitalis, ibidem 37.
Pœna homicidij rixoſi, ibid. 39.
Pœna homicidij voluntarij, ibid. 40.
Pœna homicidij patrati ad propriam defenſionem, ibid. 41.
Pœna homicidij qualiter imponenda, ibid. 42.
Pœna homicidij rixoſi regulari debet iuxta iuris regulas, reſpectivè ad forum, ibid. 48.
Pœna pecuniaria homicidij cui applicari debeat, ibid. 53.
Pœna ſuperaddita noſtro iure necanti Clericum, ib. 57. & ſeq.
Pœna homicidij an teneatur maritus vxorem necans in adulterio deprehenſam, ibid. 62. & ſeq.
Pœna homicidij deliberati tenentur omnes concurrentes, ibid. 71.
Pœna homicidij rixoſi an comprehendat omnes, ſi plures ſint, ibid. 73.
Pœna imponenda auxiliatoribus delinquentis, arbitraria eſt, ſed extendi poteſt vſque ad capitalem, ibid. 98. & ſeq.
Pœna officialis opem præſtantis Bannitis, ibidem 101.
Pœna criminis beneficij, ibid. 106. & ſeq.
Pœna aggreſſionis alieni habitaculi animo damnificandi, apud nos *Combatiment de Alberch*, ibid. 116. & ſeq.
Pœna capitalis debetur ex leviſſimo damno in ſimili aggreſſione, ibid. 119.
Pœna coadunatorum, vulgò *aquadrillats*, in commitiva reprobata Bannitorum, ibid. 114.
Pœna exploſionis tormenti manualis ſive ſclopi, ibid. 140.
Pœna exploſionis debetur, etiam non ſecuto damno, ibid. 141.
Pœna pecuniaria non imponitur ratione exploſionis, ſed delationis ad malos vſus, ibidem 146. & ſeq.
Pœna corporalis delationis ad malos vſus an abſorbeatur in pœna exploſionis, ibid. 148.
Pœna pragmaticæ delationis armorum ignis, an comprehendat aſſociantes, & quomodo, ibidem, 149.
Pœna corporalis & pecuniaria, an debeatur in ſolidum in criminibus, ibid. 151.
Pœna pecuniaria criminis per plures patrati, non debetur in ſolidum, ſed vno ſolvente cæteri liberantur iuxta noſtros foros, ibid. 156. & ſeq.
Pœna famuli cognoſcentis coniunctam domini, ib. 161. & ſeq.
Pœna raptus iuxta foros, ibid. 169.
Pœna raptus tenetur rapiens nuptam, ibid. 171.
Pœna rapientis Monialem, ibid.
Pœna confiſcationis an imponi poſſit quando extra ordinem in corpore plectitur, ibid. 176.
Pœna corporalis levior, gravior eſt quacumque pecuniaria, ibid. 177.
Pœna duplex ab ſtatuto impoſita copulativè, æqualiter debet imponi, ibid. 178.
Pœna corporali non impoſita, neque pœna confiſcationis imponenda venit, ibid. 179.
Pœna raptus non vitatur ob aſſertionem fœminæ raptæ, de conſenſu ipſius raptam aſſerentis, ibidem 181.
Pœna raptus non vitatur ob nuptias ſubſecutas inter rapientem, & raptam, ibid. 183.
Pœna mariti permittentis adulterium vxoris, ibidem 195.
Pœna adulterij in marito, ibid.
Pœna receptantium Bannitos, & illis quoquo modo opem præſtantium, ibid. 133.
Pœna impoſita per Magiſtrum Monteſiæ, ſeu eius Locumtenentem adimplere debent omnes Ordinis, ibid. 7.4.105.
Pœna criminis ſi pecuniaria ſit, cauſa intra biduum expediri debet, 8.9.52.
Pœna corporalis ſi ſit, cauſa expediri debet intra quadraginta dies, ibid. 53.
Pœna quibus in caſibus imponi poſſit ſine proceſſu, ibid. 64. & ſeq.
Pœna fuſtigationis regulariter imponi nequit, abſque proceſſu, ibid. 78.
Pœna capitalis impoſita Militari, non exequitur, quin conſulatur Regia Maieſtas cum tranſmiſſione proceſſus, ibid. 90.
Pœna capitalis quomodo exequatur, ibid. 106.
Pœna pecuniaria quomodo exequatur, ibid. 113.
Pœnæ pecuniariæ executio an fieri poſſit contra hæredes defuncti, ibid. 117.
Pœna pecuniaria an exigi poſſit ex bonis ſitis extra territorium pronuntiantis, vel extra Provinciam, ibid. 120. & ſeq.
Pœna vinculum validius eſt deterrens homines à maleficijs, 8.10.27.
Pœna confiſcationis, vide *Confiſcatio*.
Pœna neminem damnat, ſed maleficium, 8.10.168.
Pœna non à voluntate impellente, ſed à neceſſitate compellente imponitur, ibid. 169.
Pœnales diſpoſitiones non admittunt interpretationem extenſivam, 8.8.112.
Pœna contumacis, nempe mittendi actorem in poſſeſſione bonorum eis in vſu non eſt, 10.1.45.
Pœna nolentis præſtare iuramentum calumniæ, 10.2.11.
Pœna poſtulantis dilationem ad partes longinquas ſi nihil probaverit, ibid. 201.
Pœna quarti, vide *Quarti*.
Poëtarum dicta in Aſtrologos, 7.3.95.
Polares circuli quo pacto conſiderantur in Aſtronomia, 7.3.194.
Politica, & œconomia ſpecie differunt inter ſe, 2.1.61.
Ponderis, & menſuræ fraudes perſequuntur per Ædilem, vide verb. *Ædilis*.
Ponderis, & menſuræ fraudum cognitio, non ſpectat ad Magiſtrum, & Alcadios domus monetæ in monetarios, 2.6.21.
Pontificum decreta in Aſtrologos, 7.3.51.
Pontifex an poſſit diſpenſare religioſo votum caſtitatis, in eodem ſtatu permanenti, 7.4.43.

SYLLABVS RERVM,

Pontificum decreta, vel reſcripta contenta in libro decreti Gratiani,quam auctoritatem obtineant, 7.1. 65.

Pontifex, non eſt credendum quod velit deſtruere ea quæ conſervare intendit,7.4.53.

Pontifex,vide *Papa.*

Populus an repræſentetur per Iuratos, vel per Conſilium generale,vide verb.*Iuratus*,& *Conſilium generale.*

Populi pueritiam imitantur,2.1.86.

Populus honeſte oblectandus, ibid.

Populi triſtitia cogitationes adverſus Principem, vel Magiſtratus excitat,ibid.87.

Populi ſtudia panis,& circenſes,ibid.

Poſſeſſio nulla quæri poteſt in Regalibus contra Principem,6.1.7.

Poſſeſſio immemorialis probat titulum,ibid.20.& 21: & vide verbo *Immemorialis.*

Poſſeſſionis nomine non venit immemorialis, niſi exprimatur,6.1.24.

Poſſeſſio cui ius reſiſtit, non eſt manutenibilis,ibidem 35.

Poſſeſſio de facto occupata contra Principem,de facto interrumpi poteſt,ibid.36.

Poſſeſſio interrumpi debet à fiſco audita parte, licet ſummariſſimè,ibid.38.

Poſſeſſio titulata non eſt admiſſibilis,niſi in quantum titulo conformatur,ibid.41.

Poſſidens Baroniam iure pignoris, vtitur iuriſdictione, ibid.113.

Poſſidens Baroniæ vſumfructum non vtitur iuriſdictione,ibid.

Poſſeſſio iuriſdictionis,ſeu quaſi,quomodo probetur,7. 4.107.

Poſſeſſionis factum merum de re Eccleſiaſtica cognoſci valet per Regiam Audientiam,& cæteros laicos,10. 2.57.

Poſſeſſorium ſummariſſimum,vide *firma iuris.*

Poſſeſſionem allegans reus eſſe deſiderat,11.5.47.

Poſſeſſionem non habens nec poteſt firmare de iure, nec contrafirmare, ibid.62.& 70.

Poſſeſſoriæ cauſæ leviores probationes requirunt,ibid. 85.

Poſſeſſor iniuſtus,illegitimus,& illicitus quando manutenendus,ibid.123.

Poſſidere vi quis dicatur,ibid.127.

Poſſidere clam quis dicatur,ibid.128.

Poſſidere præcario quis dicatur,ibid.132.

Poſſeſſio in ſucceſſorem vi legis plerumque transfertur, ibid.129.

Poſſeſſio tranſlata vi legis qualis dicatur,ibid.130.

Poſſeſſio tranſlata vi legis manutenibilis eſt contra detinentem naturalem quia ei debentur omnia remedia poſſeſſoria,ibid.131.

Poſſeſſionis vitia reſpectu extraneorum à cauſa fere nunquam in iudicio deducuntur,ibid.133.

Poſſeſſio infecta ab initio apprehenſionis manutenibilis non eſt,ibid.135.

Poſſeſſio improba non eſt manutenibilis in ſupremis Tribunalibus,ibid.136.

Poſſeſſio turbida,intrincata,vel obſcura non eſt manutenibilis,ibid.139.

Poſſeſſione turbida effecta ſubintrandum eſt in cognitione meritorum,ibid.140.

Poſſeſſio turbida quæ dicatur,ibid.141.

Poſſeſſio infecta manet per quancumque contradictionem ante perfectionem actus,ibid.142.

Poſſeſſio manutenibilis non adquiritur per actum auctoritate propria geſtum de quo adverſarius ſimul atque notitiam habuit,conquæritur iudicialiter, ib. 143.

Poſſeſſionis factum non ſufficit ad manutentionem ſi habet admixtam cauſam proprietatis,ibid.144.

Poſſeſſio quando dicatur habere admixtam cauſam proprietatis,ibid.145.

Poſſeſſoria cauſa coram laico de re Eccleſiaſtica introducta, poterit laicus guſtare merita proprietatis, non vt de proprietate iudicet, ſed vt melius de poſſeſſione iudicium proferat,ibid.146.

Poſſeſſio ſæpe pendet à titulo, & proprietate, ib.157.

Poſſeſſorius actus liti cauſam præbens non eſt manutenibilis,ibid.164.

Poſſeſſio habens contra ſe vehementem reſiſtentiam iuris non eſt manutenibilis, niſi colorato titulo iuvetur,ibid.168.cum ſeq.

Poſſeſſorio iudicio renuncians confitetur ſe non eſſe in poſſeſſione,ibid.181.

Poſſeſſorio iudicio tantum ab vtraque parte inſtructo, ceſſat ratio cumulandi petitorium, ex tituli editione deſumpta,ibid.180.

Poſſeſſionem amittens ex proprio facto manutenendus non eſt,ibid.185.

Poſſeſſorium ſummariſſimum iuris firmæ an poſſit cumulari cum petitorio,ibid.173.

Poſſeſſio probata coram ſuperiore inhibente revalidat manutentionem conceſſam à iudice inhibito, ibid. 192.

Poſſeſſionem non habere confitens perperam poſtulat manutentionem,ibid.195.

Poſſeſſio iure familiaritatis non eſt manutenibilis, nec poſſeſſio dici poteſt,ibid.197.

Poſſidens iure pignoris conſervat poſſeſſionem quamvis patiatur dominum poſſidere iure proprietatis, ibid.200.

Poſſeſſionem pignorum dotalium vidua relinquens filio, reſervata ſibi aliqua pars annua, non cenſetur amiſiſſe,ibid.198.

Poſſeſſio poteſt eſſe penes duos in ſolidum,diverſis reſpectibus,ibid.203.

Poſitionum libellus,vide *Libellus.*

Poſitiones ſuperfluæ, & impertinentes ad cauſam reijciendæ ſunt,10.2.26.

Poſitiones an fieri poſſint in cauſa ſummaria,completa dilatione,11.2.46.

Potentes eligi nequeunt Familiares ſancti Officij Inquiſitionis,7.3.41.

Potentiæ an moveri poſſint ab influxu cœleſtium corporum,ibid.77.

Poteſtas Principis,vide *Princeps.*

Poteſtatem obtinens ad nudum miniſterium delegandi,an debeat habere qualitates ad officium requiſitas in delegante,& delegato,6.5.124.

Poteſtatis Principis abdicatio cedit in damnum Reipublicæ, & non venit in conceſſione generali, quia eſt ex ſupremis regalibus,5.3.64.

Poteſtas removendi violentiam ad Principem ſpectat, iure divino,naturali,& Pontificio,7.1.60.

Poteſtas removendi violentiam ſpectat ad Regem,& ſic nemo poteſt ea vti ſuo nomine, niſi quatenus ab eo concedatur,ibid.105.

Poteſtas removendi violentiam extenditur ad procedimenta Nuntij Apoſtolici,ibid.109.

Poteſtas deponendi à præbendis, & beneficijs reſidet penes Magiſtrum Monteſiæ,7.4.106.

Pragmaticæ ſanctiones & edicta,à quo tempore robur obtineant,2.2.52.

Pragmaticæ,vide *Prorex*,& *Senatus.*

Pragmaticæ fieri poſſunt,quibus pœna ex mero officio Iudicis exigi valeat,8.1.43.

Pragmaticæ armorum ignis,pœnæ,vide *Pœna.*

Pragmaticæ ſanctiones de recuſatione Iudicum Regiæ Audientiæ & Supremi in pluribus congruunt cum legibus recopilationis de materia tractantibus,10.1. 212.

Pragmatica ſanctio de nullitatibus promulgata *anno* 1624. ſaluberrimam diſpoſitionem continet, foris conformem,ſed an in vſu ſit,dubitatur,12.5.35.& ſeq.

Prata & defeſias conſtituere in fundis proprijs poſſunt domini ipſorum prædiorum,5.2.14.

ET VERBORVM.

Prata & defesias constituere in terminis oppidorum possunt domini, cum facultate Regia, & absque tertij iniuria, ibid. 15.

Prava qualitas inquisiti, præsumptio est animi dolosi & deliberati, 8.8.79.

Praxis scientiæ legalis, vide *Senator.*

Praxis scientiæ legalis qualis requiratur in Assessore ordinarij, 6.5.99.

Praxis contentionum iuxta concordiam Reginæ Elionoris, 7.1.114.

Praxis suscitandi conferentias cum Inquisitoribus, 7.3.14.

Praxis procedendi cum Inquisitore renuente, ibid. 23. & seq.

Praxis procedendi cum Ecclesiastico contumaci, 7.1.209.

Praxis contentionis cum Ordine Montesiæ, 7.4.178. & seq.

Praxis contentionum inter Aulas civiles & criminalem Senatus, 7.5.7.

Praxis Senatus quoad capturam reorum, 8.3.4.

Praxis Senatus quoad reum nolentem respondere ad interrogata, 8.4.20.

Praxis relationis Maioralium Tabellionum in crimine falsi, 8.5.4.

Praxis citandi reos absentes, 8.7.4.

Præcautio in Vrbe qualis instituta fuit tempore grassantis pestis, 8.10.59.

Præcautionis edicta, ibid. 63.

Præceptor de Bexis Ordinis Calatravæ, habet interventum in Curia, & vocem in Brachio Ecclesiastico, 3.1.43.

Præceptor de Torrent Ordinis D. Ioannis Hierosolymitani, etiam, ibid.

Præceptor de Orcheta Ordinis Sancti Iacobi, etiam, ibid.

Præceptoria Ordinis de Alcantara, noviter instituta, etiam, ibid.

Præceptum iniustum ad instar legis latum, non est lex, sed iniquitas, ibid. 101.

Præceptoriæ Ordinum Militarium sunt beneficia regularia, 8.9.132.

Præceptoriæ Ordinis Montesiæ enumerantur, 7.4.17.

Præceptor Maior Militiæ Montesiæ absente Magistro omnia gubernabat, 7.4.21.

Præcepti de solvendo forma & ratio concedendi, 11.2. 13. cum seqq.

Præceptum de solvendo an habeat vim sententiæ, vel condemnationis, ibid. 16.

Præceptum de solvendo à quo iure dimanat, ibidem 20.

Præceptum de solvendo dicitur monitorium in Regno Aragoniæ, ibid. 31.

Præceptum de non faciendis actis ad quid impetratur, 11.5.98.

Præconis Regiæ Audientiæ officium, & de quibus curet, 2.2.215.

Prædicere aliquid de actibus ad arbitrium spectantibus an possit Astrologus, 7.3.107.

Prædicens actus per voluntatem determinatos puniendus est, ibid. 244.

Prædicens actus liberos, vel futura contingentia, non necessario, nec probabiliter, sed coniecturaliter, non incurrit in pœnas decreti Sixti Quinti, ibidem 246.

Prædicens aliquid de statu Sedis Apostolicæ, Reipublicæ Christianæ, vita, aut morte Pontificis Romani, aut eius consanguineorum in tertio gradu, puniendus est ex decreto Vrbani Octavi, ibid. 249.

Præfectus Prætorio quis tempore Romanorum, 2.2. 161.

Præfectus Prætorio quale officium obtinebat, ibidem 166.

Præfecti Prætorio officium quomodo pertinere dicatur ad Proregem, & ad Vicecancellarium, ibid. 167.

Præfecti incilium, quale officium obtineant in Vrbe, 4.10.21.

Præfecti incilium de quibus cognoscant, ibid.

Præfectorum iurisdictio Vrbi concessa, ibid. 22.

Prælati obtinentes officia Deputationis, pro Brachio Ecclesiastico, quos teneantur substituere, 3.3.35.

Prælati qui Sedes implent in Regno Valentiæ, 7.1.5.

Prælati Ecclesiastici in iurisdictione feudi, vel Baroniæ, tanquam laici Barones reputantur, 7.4.30.

Prælati in causis Baroniæ non possunt vti censuris, ibid. 31.

Prælati Regularium quam potestatem & iurisdictionem habeant in Ordine, ibid. 100. & seq.

Prælati generales in suis Religionibus habent iurisdictionem quasi Episcopalem, ibid. 90.

Prælati Regularium, neque iure naturali, neque divino debent habere Ordines sacros, ibid. 151.

Prælatorum Regularium plures fuerunt sine Ordinibus, ibid. 153.

Prælati Regularium etiamsi laici sint, ex concessione Pontificia possunt obtinere iurisdictionem spiritualem, ibid. 158.

Præpositi monetæ conflandæ tempore Imperatorum Romanorum, 2.6.10.

Præposituarum in alma Sede Valentina origo, 4.3. 39.

Præposituræ vndecim suppressæ, ibid.

Præpositura mensis Februarij sola remanens suppressa à Sixto V. & eius proventus applicati Scholæ Valentinæ, & quo pacto, ibid. 99. & seq.

Præposituræ decem & octo institutæ in alma Sede, vt totidem Cathedras Theologiæ Iuris Pontificij, & Cæsarei moderarentur per Præpositos, ibid. 49.

Præposituræ ad decem novissime redactæ, ibid. 95.

Præpositi qui hodie Sedes implent, ibid. 96.

Præpositorum præeminentiæ, ibid. 97.

Præscriptio contra forum, vel legem quo tempore inducatur, 4.2.32.

Præscriptio sine possessione non datur, 6.1.22.

Præscriptio, vide *Debitum, & Executio.*

Præscriptionis interrumptio, vide *Interrumptio.*

Præsens quis dicatur ad effectum citationis, 10.1. 39. cætera, vide *Citatio.*

Præsentium causæ, quando in ea etiam absentes accusati sunt, quomodo prosequantur, 8.6.14.

Præsentia litigantium an necessaria sit ad prolationem sententiæ, 8.9.48. & seq.

Præsidis Regni Valentiæ periculum totius Provinciæ exitium augurabat, 8.10.63.

Præsumptio ex præsumptione orta non est attendenda, 8.8.243.

Præsulis Valentini mors tempore grassantis pestis, 8. 10.67.

Prætoria remedia quæ sint, 7.1.215.

Prætoris edictum & ius, vide *Edictum & ius honorarium.*

Prætori vel Præsidi Provinciæ solum fuit concessa facultas dandi decreta ad alienandum, 11.6.70.

Præventionis materiam qui tractent, 10.1.190.

Preces declarant rescriptum, 4.6.28.

Presbytero capto in carcere Iudicis Ecclesiastici, fuit admissa contentio super dubio notorietatis, in vim concordiæ Reginæ Elienoris, 7.1.55.

Primi mobilis motus quo pacto inspici debent, 7.3. 135.

Primitivi processus editio, vide *Editio.*

Primogeniti Regum Aragonum Gubernatores generales Regnorum à nostro iure sunt, 2.3.6.

Primogenitus Regis certissimam habet Regni successionem, ibid. 7.

Princeps solus iudicat de suis administris, 2.2.47.

Princeps solus prorogat potestatem à se concessam, 2.1.31.

Princeps pater, patronus, curator, & defensor subditorum est, ibid. 64. & 10.
Princeps medicus est in Regno, ibid. 71.
Princeps est medicus Reipub. ibid. 84.
Princeps, vt caput Reipublicæ, potest remittere offensam illius, ibid. 102.
Principem occidens committit proprium parricidium, ibid. 107.
Princeps, vt pater subditi, potest remittere offensam illius, ibid. 105.
Princeps credendus est, quoad existentiam iustæ causæ ad indultum, ibid. 110.
Princeps non potest sua scientia cuncta complere, 2. 2. 71.
Principes optimi subito fieri non possunt, 2. 3. 8.
Principi non expedit vendere officia, licet solus possit, 4. 2. 46.
Principis contractus sunt leges, ibid. 14.
Princeps exemptum matriculæ adscribendo, cum eo dispensare videtur, ibid. 25.
Princeps tantum disponere solet de his quæ secundum leges potest, 4. 7. 3.
Princeps derogare potest iure quæsito per actus civiles, de iure, sed in Regno minimè, 4. 7. 31.
Princeps per legem generalem moderari potest iurisdictionem Baronis, 6. 1. 10.
Princeps potest concedere gratias delictorum patratorum in terra Baronum, ibid. 10.
Princeps non est solutus legibus, quas iuravit, 5. 3. 49.
Princeps non abdicavit per foros à se potestatem excludendi exteros à civilitate, ibid. 66.
Princeps tantum disponere potest de eis, quæ secundum leges permissa ei sunt, 4. 7. 3.
Princeps an habeat potestatem relevandi oppressos, vide *Recursus*, & *Potestas*.
Princeps an possit imperare Fisco, vt aliquem accuset, 8. 1. 33.
Principis nomine sequi potest condemnatio ex confessione incidenter emanata, 8. 8. 264.
Princeps noster, tanquam Rex Aragonum, est Administrator perpetuus Ordinis, & Magistratus Montesiæ, ibid. 7. 4. 166.
Principes agriculturam imitantur, 8. 10. 164.
Principes armoniam profitentur, ibid. 165.
Principis subscriptio naturam, aut statum negotij non mutat, 11. 6. 6.
Principi reservata non protogantur ad alium ex partium consensu, 12. 3. 42.
Principis consistorium non attendit moram expeditionis, nisi procedat ex negligentia partium, ibidem 65.
Princeps in concessione gratiæ rationabiliter se gerere debet, ibid. 70.
Principis rescripta favore militum regularium eos tractantia vt veros religiosos, 7. 4. 63.
Princeps Iacobus, primogenitus D. Regis Iacobi secundi Aragonum fuit miles Montesiæ, ibid. 27.
Principatus imitatur œconomiam, 2. 1. 62.
Principium primum hominis est generatio, 7. 3. 139.
Principium hoc quæ respiciat, ibid. 158.
Principium secundum hominis, quod est nativitas, quæ respiciat, ibid. 159.
Prior Conventus Montesiæ obtinet iurisdictionem à Magistro, 7. 4. 108.
Prior Montesiæ habet iurisdictionis exercitium definitum per statuta eiusdem Militaris Ordinis, & non Cistercienſis, ibid. 109.
Prior Montesiæ non est conventualis, neque claustralis, & sic obtinet minorem auctoritatem, quàm priores Abbatiarum Cistertij, ibid. 111.
Priores Ordinum Militarium sancti Ioannis, Calatravæ, Alcantaræ, & Divi Iacobi, qui sint, ibid. 113. & seq.
Prior Montesiæ non debet, iure cogente, desumi ex Monasterio sanctarum Crucium, ibid. 117.
Prior Montesiæ subordinatus Administratori perpetuo, & Locumtenenti generali eiusdem, ibid. 164.
prioriſſa ex officio habere potest collationem beneficiorum, ibid. 163. & seq.
prior Montesiæ desumebatur ex Cistercienſibus, nunc ex Fratribus Clericis, 7. 4. 20.
prior Montesiæ spiritualia exercet & eo impedito Frater presbiter antiquior, ibid. 21.
privata scriptura, vide *Scriptura*.
privilegium quid sit, 1. 2. 50.
privilegium pluribus concessum, censetur tot privilegia continere, quot sunt personæ, quæ directe veniunt ad eam, 3. 3. 21.
privilegium militare *ne condemnentur vltra quam facere possint*, non procedit quoad delicta fiscalia, Generalitatis, vel Vrbis, 3. 4. 8.
privilegium militare prædictum quo iure concessum Militibus, ibid. 9.
privilegium militare *ne condemnentur*, &c. Militibus honorariæ militiæ competit in Regno ex consuetudine, ibid. 13.
privilegio *ne conveniantur*, &c. fruuntur ex consuetudine omnes, quibus privilegia militaria communicata sunt, ibid. 15.
privilegio *ne conveniatur*, &c. fruitur quicunque carcerari nequit pro debito civili, ibid. 17. & 26.
privilegij *ne conveniatur*, &c. praxis in hoc Regno, ibid. 20.
privilegium *ne conveniatur*, &c. non conceditur ei qui convenitur ex dolo, maleficio, vel quasi, ibid. 21.
privilegium concessum personæ, potius est quàm concessum bonis, ibid. 32.
privilegium militare *ne conveniatur*, &c. non competit hæredibus debitoris fisci, Generalitatis, vel Vrbis, ibid. 36.
privilegium obligationis transit in quascumque personas, ibid. 47.
privilegium primæ insaculationis transivit in contractum, 4. 6. 12. & 19.
privilegiatus contractus, irrevocabilis est, ibid. 15.
privilegia parentibus concessa, vt plurimùm sunt, quoad honores, ibid. 36.
privilegia scholasticorum, 4. 3. 101.
privileg. S. Officij Inquisitionis cedunt in vtilitatem totius Regni, 4. 7. 23.
privilegium exemptionis à præstatione iurium, non tribuitur Inquisitionis officialibus per actus civiles, ibid. 33.
privilegia Regni habent vim contractus, 5. 3. 41. sed intellige dum intervenit pecuniæ oblatio, 1. 2. 51.
privilegium non extenditur de persona ad personam, 7. 1. 185.
Privilegium fori, vide *Fori privilegium*.
privilegium fori Familiarium, vide *Familiares*.
privilegia Ordinis Cistertij, & Calatravæ concessa Ordini Montesiæ, 7. 4. 13. 56. & 87.
privilegia stricti iuris sunt, & sic minimè extensione adiuvari possunt, 5. 5. 14.
privilegiata persona, an comprehendatur sub decreto de capiendis reis, 8. 3. 11.
Privilegio Militari fruentes, quomodo, & vbi detinendi sunt, 8. 9. 59.
Privilegium Militare vide *Militares*.
Privilegia alicui Ordini concessa nequeunt renuntiari per singulares illius, 7. 4. 68.
Privilegio fori, & canonis gaudent Milites regulares etiam Novitij, ibid. 64. & seq.
Privilegia hæc an communicentur vxoribus, ibidem 72.
Probatio corporis delicti qualis esse debeat, 8. 2. 9. & seq.
Probatoria dilatio qualis in criminalibus concedatur, 8. 6. 15. & seq.

ET VERBORVM.

Probatoriæ dilationes quando currere incipiant in criminalibus,ibid.17.

Probandi terminus qualis concedatur reo capto in Regno Castellæ,8.7.42.

Probationes in criminalibus meridiana luce clariores esse debent,8.8.1.

Probatio plena an resultet ex indicijs & coniecturis, ibid.2.

Probatio furti resultat ex inventione rei furatæ penes diffamatum de illo crimine,ibid.4.& seq.

Probare tenetur reus , rem ab alio habuisse , vt vitet probationem resultantem ex inventione rei furatæ, ibid.10.

Probatio Clericatus qualiter facienda, vt pœna occidentis Clericum subintret,8.8.95.

Probatio criminum patratorum per commitivam,qualis requiratur iuxta pragmaticas,ibid.128.

Probari an possit divigatio per campaneam in commitiva,per testes singulares,ibid.129.

Probatoria dilatio, vide *Dilatio.*

Probatio obiectionum contra dicta vel personas testium requirit examen attestationum,10.2.102.

Probatio per evidentiam rei admittenda post conclusum in causa,ibid.238.

Probationibus alicuius in totum reprobatis quomodo admittendus ad iterum probandum,10.3.41.

Probationes raro fiunt in materia impugnativa , ibid 103.

Probationes in causis summarijs plerumque fiunt absque articulis,11.2.55.

Proceres artis notariæ. Vide *Notariæ.*

Proceres notariorum nominantur,vt cum Maioralibus relationem faciant,in crimine falsi,8.5.6.

Processus contentionis perficiendus est coram Cancellario,7.1.126.

Processus informativus an instrui possit pendente contentione cum Inquisitoribus,7.3.30.

Processu informativo nondum perfecto,adhuc non datur lis in criminalibus, 8.5.39.

Processus habetur in Regno pro libello , quia in eo proceditur attenta facti veritate,8.6.9.& seq.

Processus quomodo publicatur,ibid.14.

Processus publicatio est initium veri iudicij in criminalibus,ibid.29.

Processus informativus conficitur diebus feriatis,ibid. 30.

Processus acta post publicationem fieri debent diebus vtilibus,ibid.

Processus in absentes variæ formæ,& quare,8.7.1.

Processus contumacialis conclusio , quomodo fiat, ibid.22.

Processu contumaciali in aliquo peccante , totus corruit,ibid.33.

Processus contumacialis solemnitates , sub nullitatis decreto inductæ sunt,ibid.34.

Processus contumacialis validus remanet in reum captum in Castellæ Regno , etiamsi audiatur , ibidem 39.

In processu contumaciali qui cadit à syllaba, cadit à causa,ibid.53.

Processus contumacialis forma muratur ex concessione amplioris termini,ibid 59.

Processus laicorum degentium in Baronia Ecclesiastici Prælati,fieri debent iuxta leges laicorum , 8.8. 282.

Processus,& procedendi forma in causa criminali contra Militem,aut fratrem Montesiæ , secundum illius definitiones,7.4.34.

Processum totum esse libellum quomodo intelligatur, 10.1.329.& seq.

Processus redditur nullus ex denegatione iuramenti calumniæ,10.2.6.

Processus acta communicata recipiens tenetur solvere medietatem iurium copiæ & compulsæ,nisi iam sol-

visset in provincia à qua reportantur , 13.4.671 & seq.

Processus, vide *Acta,& Appellatio & Editio.*

Procuratores fisci qui,2.2.202.

Procuratoribus assimilantur delegati sive substituti Officialium,6.5.115.

Procurator ex mandato , quantumvis generali , non subijcit pœnæ,aut delicto principalem, 7.1.224.

Procurator absentis in criminalibus,an admittatur, vide *Absens.*

Procurator Fisci vices accusatoris induit in causis criminalibus,8.1.24.

Procurator Fisci neminem accusat , quin libellus subscribatur per Fisci patronum,ibid.25.

Procurator Fisci quod officium gerat,ibid.36.

Procuratori citato ad inchoandam litem concedenda est dilatio ad dominum consulendum,10.1.52.

Procurator vt citetur , debet habere acceptatum mandatum,ibid.54.

Procurator semel acceptans mandatum non potest iam recusare,ibid.55.

Procurator privatus potest recusare mandatum , secus is qui ex collegio procuratorum est,ibid.56.

Procuratores publica auctoritate creati compellendi sunt acceptare mandata,ibid.57.

Procuratorum collegium,vide *Collegium.*

Procurotoris officium excercent Notarij Valentiæ, ib. 60.cum seqq.

Procuratoris revocatio an fieri possit ante litem contestatam,ibid.66. cum seqq.

Procurator constitutus de mandato Iudicis revocari nequit,ibid.68.

Procurator constitutus cum iuramento non revocandi an possit revocare,ibid.70.

Procurator constitutus voluntariè quandoque revocari potest dum pars acquiescat,ibid.71.

Procuratoris revocatio post contestationem calumniosa præsumitur,ibid.72.

Procurator statim edere mandatum tenetur de foro, aliàs nulliter agit,ibid.238.cum seq.

Procuratorum desidia in edendis mandatis absque fructu,& de remedio,ibid.249.cum seq.

Procurare quid importet,ibid.267.

Procurator habens mandatum sed non sufficiens admittitur cum cautione de rato,ibid.292.

Procurator tutoris vel curatoris tanquam factus Dominus litis an possit appellare,vel prosequi,ib.39 . Cætera, vide verbo *Tutor.*

Procurator non potest facere quod Dominus incidat in pœnam,10.2.82.& 13.3.21.

Procurator in quibus præiudicium inferre Domino possit,10.2.83.& seq.

Procurator proprijs expensis tenetur certiorem Dominum facere quod veniat ad respondendum , ibid. 85.

Procuratoris palmarium,vide *Advocatus.*

Proditio comprehenditur in decreto Iulij Tertij , 7. 21 in text.

Productio instrumentorum an differat sententiæ publicationem,8.9.30.& seq.

Professores scientiarum non debent Cathedras per substitutos moderari,4.3.113.

Professio fit in posse Magistri Montesiæ , vel commissarij ab eo constituti,7.4. 104.

Prognostica Astrologi Christiani quomodo fieri debent,quoad actus voluntatis,7.2.110.

Prohibitio alienandi bona aliqua in Ecclesiam , non infringit libertatem illius,2.5.29.

Prohibitio adquirendi bona certa , nisi adquirens subeat iurisdictionem alicuius,tenet,ibid.

Promissio de solvenda vel restituenda dote est conditionalis,11.1.111.

Pronuntiatio personalis Iudicis , an necessaria sit à iure,8.9.16.

SYLLABVS RERVM,

Pronuntiatio personalis non est necessaria à foro,ibid. 21.
Propinati veneni,vide *Venenum.*
Propriæ defensionis necessitas,vide *Defensio.*
Prorex potest condere statuta,& pragmaticas sanctiones,2.2.53.
Prorex non potest tollere statuta Superioris,ibid.54.
Proregis edicta,si fiant de consilio Senatus, perpetua sunt,ibid.55.
Prorex habet potestatem Magistri Militis, vel Ducis generalis,ibid.58.
Prorex privativè ad alios curat de rebus spectantibus ad generale Regni regimen,ibid.59.
Prorex potest Aulas Senatus coadunare,ibid.63.
Prorex supplere potest ex vna Aula, vel ex Advocatis Fiscali, & Patrimoniali, numerum Aulæ deficientis, ibid.66.
Prorex est primus Magistratus in Regno, & Principem repræsentat,2.1.2.& seqq.
Proregis officium antiquissimum,ibid.5.
Prorex est Locumtenens Regis,ibid.6.
Proregis apud nos institutio,ibid.8
Prorex assimilatur præfecto Prætorio,Præsidi Provinciæ,& Proconsuli,ibid.12.& 167.cum seqq.
Prorex vtitur privilegijs Regis,ibid.14.& 32.
Proregis officium nullum symbolum habet melius, quàm sigillum,ibid.15.
Prorex est alter nos Regis, ibid.
Proregis officium tribuitur magnatibus,ibid.16.
Proreges Valentini plures ex Rege nati,ibid.17.
Prorex Primus, non natus ex Rege, Raimundus de Moncada,ibid.18.
Proreges Valentini enumerantur,ibid.17.& seqq.
Prorex præfertur Prælatis, Proceribus, & Magistratibus,ibid.21.
Prorex sedet in loco Regis,ibid.22.
Proregis iurisdictio ordinaria est,ac eadem, cum iurisdictione Regij Consilij, quia sunt vnum corpus, ibid.24.& 46.
Proregis officium non expirat per mortem Principis, ibid.28.
Prorex finito triennio continuare tenetur, vsque ad adventum successoris,ibid.29.
Prorex habet potestatem subordinatam legibus Provinciæ,ibid.57.
Prorex non habet plenitudinem potestatis legibus absolutam,ibid.58.
Prorex tenetur iurare observationem eorum,ibidem 59.
Prorex habet quadruplicem potestatem,ibid.60.
Prorex expellere potest à Regno *Metroicos*,virtute potestatis œconomicæ,quam habet,ibid.66.
Prorex concedere potest privilegia,ibid.73.
Prorex curare debet de vbertate annonæ,& quomodo, ibid.80.
Prorex debet curare,quod populus honestè oblectetur, ibid.85.
Prorex delictorum indulta concedere potest, & quomodo,ibid.93.
Proregis potestas cessat præsente Rege,& quare, ibid. 54.
Prorex cum Senatu proponit candidatos ad Senatoriam dignitatem,2.2.67.
Prorege mortuo,vel absente cessat exercitium iurisdictionis Senatus,& quomodo,4.2.26.
Prorege mortuo, vel absente à toto Regno,lapsus decem dierum non est expectandus ad suspensionem exercitij iurisdictionis Senatus,ibid.35.
Proregentis officium gerens,non convocatur cum cæteris illius Aulæ,ad contentionum causas,7.1.128.
Prorex an possit iubere fisco,quod aliquem accuset, 8. 1.32.
Proreges Audientiam verbalem celebrant vt querelas pauperum de potentioribus audiant,11.3.33.& seq.
Prorogatio officij an fiat finito primo termino,2.1.32.
Prorogatio obtineri,& exhiberi debet intra terminum, ibid.33.
Prorogatio dilationis an concedatur actori,vel reo, 8. 6.24.& seq.
Prorogata iurisdictione non est locus pœnitentiæ, 10. 1.188.
Prorogationis materiam qui tractent,ibid.189.
Prorogatio quale mandatum requirat, ibid.253.
Prorogatio non procedit vbi est incapacitas,10.2.64.
Prorogatio fataliũ in Supremo concedi solet,12.3.54.
Protestatio cõtraria facto,non est attendẽda,10.1.273.
Protestatio in extraiudicialibus censetur repetita in omnibus subsequentibus actis, secus in iudicialibus, 11.5.201.
Protestatio contraria facto quæ dicatur,ibid.202.
Protocolla quæ dicantur, & de providentia in eis servandis,10.4.21.
Provisio quid importet,11.1.69.
Provocans ad iudicium actor censetur,11.5.49.
Provocans ad iudicia duplicia, vide *Actor.*
Provocator,& aggressor quis dicatur,8.8.49.
Provocator tenetur pœna ordinaria si occiderit,ib.50.
Proximioribus occisi,defertur ius vindictæ,non hæredibus extraneis,8.8.55.
Proxeneta Regiæ Audientiæ de quibus curat,2.2.215.
Proxenetæ nominantur per Iustitiam civilem,& quomodo,4.2.37.
Proxenetæ officium debetur pauperibus,& vendi non potest,ibid.42.
Proxeneta,mediator,intercessor,pararius,interptes,Synonyma sunt & significant eos, qui in contractibus interveniunt,vt facilius conventiones fiant,11.2.60.
Proxenetæ olim erant qui interveniebant in iudicijs atque nuptijs,ibid.61.
Proxenetæ officinæ contractuum dici solent,sed nonnunquam iniquitatum tegumenta sunt,ibid.62.
Proxeneta de iure non probat conventionem in qua intercessit,ibid.63.& seq.
Proxeneta de lucro captando tractat quando deponit de conventione,ibid.64.
Proxenetæ an iuxta forum idonei testes sint,ibid.65.
Proxenetæ sunt personæ publica auctorite destinatæ, ibid.68.
Proxenetæ secundum pragmaticos plene probant conventiones,ibid.67.
Proxenetæ non sunt idonei testes ad probandam perfectionem contractus,ibid.69.
Proxenetæ secundum forum solum probant qualitatem solutionis promissæ,ibid.71.
Proxenetæ & Præcones in quibus differant,ibid.73.
Prudentia Senatoris necessaria est, ad rectum regimen, 2.2.128.
Prudentia in libris non reperitur, licet eius compendium literis contineatur,ibid.129.
Publicæ vocis,& famæ probatio, quomodo fiat, 8.8. 201.
Publicatio processus criminalis, est principium iudicij,8.6.29.
Publicari sententia debet in loco assueto,8.9.35.
Publicatio sententiæ,vide *Sententia.*
Publicatis attestationibus, iam testes quamvis iurati, in scriptis redigi non possunt,10.2.152.
Publicatio testium vel attestationum per Iudicem facienda est, statim atque percipit dilationem lapsam fuisse,& de materia,ibid.153.& 284. cum seqq.
Pudor vnum ex vinculis est, deterrens homines à malefaciendo,8.10.27.
Pulchritudo in Consiliario qualis requiratur,2.2.142.
Punitio criminum non ad pœnam, sed ad medicinam inventa est,8.8.109.
Punitio non nocet, sed medetur speciei nocendi, 8.10. 167.
Punitio celerrima in seditiosis necessaria,ib.24.& seq.

Pupillorum, viduarum, ac miſerabilium perſonarum privilegia non derogantur quoad electionem fori, ſine ſpecifica mentione, 2.2.51.
Pupillus non eſt perſona legitima ad iudicium, 10.1.77.& 300.
Pupillus quis dicatur de foro, ibid.303.
Pupillus & miſerabiles perſonæ quibus privilegijs in iudicio gaudent, 11.1.65.& ſeq.
Pura nominatio, vide *Nominatio.*
Purgatio, ſeu emendatio moræ quid ſit, & quando habeat locum, 12.2.175.
Putredo aëris in corporibus viventium, per reſpirationem recipitur, 7.3.154.

Q

Quadraginta dies deſtinati ad cauſas criminales per *for.19.de crimin.* quomodo currebant, 8.9.57.
Qualitas requiſita ad officium, debet adeſſe tempore electionis, 4.2.34.
Qualitates requiſitæ ad officium Senatoris, 2.2.73.& ſeqq.
Qualitates quæ requirantur ad matriculam officiorum Vrbis, 4.9.13.
Qualitates deficientes tempore matriculæ, an ſuppleri poſſint ex poſt facto, ibid.10.
Qualitates requiſitæ ad Aſſeſſorias Ordinariorum obtinendas, 6.5.93.
Qualitates in ſubſtituto eædem requiruntur, ac in principali, ibid.107.
Qualitates requiſitæ ad officium in principali, & delegato, an requirantur in ſubſtituto ad nudum factum, vel miniſterium delegandi, ibid.112.
Qualitas requiſita in vocali, ad electionem, requiritur in procuratore quem mittit loco ſui, ibid.118.
Qualitate criminis nondum nota, reus extrahi non poteſt ab Eccleſia ad quem confugit, 7.1.162.
Qualitas circumferens iuriſdictionem an plene, vel ſemiplene ſit probanda in iudicio contentionis, ibid.166.
Qualitates qualiter probandæ ſunt ad privilegium fori iuxta Tridentinum, ibid.173.
Qualitates Tridentini quæ, ibid.174.
Qualitates requiſitæ in Beneficiato, ibid.
Qualitatum diviſio ad prognoſtica ferenda, 7.3.113.
Qualitas aggravans delictum, & augens pœnam, an neceſſario ſit exprimenda in accuſatione, 8.6.7.
Qualitas relativè expreſſa ad acta proceſſus non tollit defenſionem reo, ibid.12.
Qualitas criminis appoſita in citatione, non verificata in cauſa, an vitiet contumaciam, 8.7.62.
Qualitas homicidij ſpecificatur approbatione reſultante ex actis, 8.8.42.
Qualitas diminuens pœnam criminis, per quem probanda ſit, ibid.43.
Qualitas homicidij deliberati, vel voluntarij, requiritur à lege, vt pœna ordinaria ſubintret, & ſic probanda eſt per actorem, ibid.45.
Qualitates deliberati, inſidioſi, aut rixoſi, &c. in animo, vt plurimum reſident, & ſic probantur per coniecturas, ibid.46.
Qualitas defenſionis probanda eſt per reum, ſi ex actis non appareat, ibid.47.
Qualitas clericatus probanda eſt concludenter, vt pœna occidentis Clericum imponatur, ibid.59.
Qualitas armorum arguit animum deliberatum, ibid.80.
Qualitates requiſitæ ad probationem divagationis in comitiva Bannitorum, ibid.123.
Qualitates augentes pœnam in receptatoribus Bannitorum, ibid.135.
Qualitas augens pœnam, quia inhæret perſonæ mandantis, an augeatur in mandatario, vel è contra, ibid.137.
Qualitas quæ ineſt ab initio delicti in mandante, influit in mandatarium, ibid.138.
Qualitas nuptiarum in rapta, delictum raptus aggravat, ibid.122.
Qualitates requiſitæ ad probationem famæ publicæ, ibid.201.
Qualitas Ordinis ſacerdotalis, vel alterius cuiuſlibet, neque à iure divino, neque naturali requiritur ad Prælaturam Regularium, ibid.7.4.151.
Qualitas torturæ inferendæ condemnato tanquam cadaveri, 8.9.102.
Quarti pœna impoſita calumnioſis litigatoribus per foros fuit, 11.2.2.
Quarti pœna ſolum comprehendebat debitores quantitatis, ibid.3.
Quarti pœna abrogata in totum fuit, ibid.4.
Quarti pœna ad quid adhibebatur in condemnationibus ex vendito, vel locato, ibid.45.
Quaſi Epiſcopalem iuriſdictionem obtinent Prælati regularium in ſua Religione, 7.4.90.
Quaſi Epiſcopalem dignitatem, & iuriſdictionem obtinet Magiſter Monteſiæ, ſive Adminiſtrator perpetuus ac eius Locumtenens in Ordine, ibid.93.
Quaſi poſſeſſio iuriſdictionis quo pacto probetur, ibid.107.
Quærelæ damni dati ratione paſcuorum, apud nos nuncupatæ, *Clams de tales*, tractari debent coram Iuſtitia, tercentorum ſolidorum, vel Subiuſtitia, non autem coram Iuratis, 5.4.3.& 10.
Quærelarum pœnæ, quæ ſint, ibid.4.
Quærelæ iſtæ ſemper ſpectant ad Ordinarios, ibidem 13.
Quærela frequens litigantium eſt quod lites diuturnæ fiant, & ipſi in culpa eſſe ſolent, 10.1.2.
Quærela etiam litigantium eſt quod inauditi condemnantur, ſed ſæpius ridicula, 10.5.39.
Quærela ſimplex per viam recurſus, vide *Recurſus.*
Quærela ſimplex in quibus diſtinguatur ab appellatione, 12.7.11.
Quærela eſt omnis appellatio ſed non eſt appellatio omnis quærela, ibid.12.
Quærela & appellatio neque eiſdem regulis conſtant, neque eadem tempora ſervant, ibid.13.
Quærelæ ſimplicis inſtantia ſtatim diſceptanda atque definienda eſt, ibid.14.
Quæſtio ſolutionis iurium Vrbis ad quos Iudices ſpectet, 7.1.189.
Quæſtio de Militibus Regularibus an ſint vere Religioſi qualiter tractetur, 7.4.45.& ſeqq.
Qui à ſe aliquam rem conſequi nequit, tenetur conſulere peritiores, 8.5.12.
Quindennij ius quod, 2.5.113.
Quindennium an debeatur ex bonis fideicommiſſo perpetuo ſuppoſitis, ibid.115.
Quindennia conſuetudine introducta ſunt, ibidem 120.

R.

Rapiens filiam, vel coniunctam domini ſui, punitur pœna capitis etiamſi intuitu nuptiarum patraverit, 8.8.162.
Raptores qua pœna puniantur, ibid.169.& ſeq.
Raptor non excuſatur, etiamſi rapta dixerit, de ipſius conſenſu raptam fuiſſe, ibid.181.
Raptor non vitiat pœnam ducendo raptam, ibidem 183.
Raptus crimen continetur in decretto Iulij III. 7.2. in text.
Ratio procedendi cum Ordinario per viam concordiæ, quando ipſe vim inferre dicitur, 7.1.97.

Ratio omnia moderatur in homine,5.1.103.
Ratio est anima legis,1.2.27.
Ratio ob quam Astrologi verum aliquando dicunt, quoad inclinationes hominum, sine liberi arbitrij læsione,7.3.80.
Ratio,ob quam accidentia hominis referuntur ad nativitatem,non verò ad generationem,ibid.160.
Ratio, ob quam nomina catholica imposita sideribus vsu non recipiantur,ibid.220.
Ratio religiosi status an requirat facere perfectiora,7.4.61.
Rationes allegandæ contra concessionem firmæ vel contrafirmæ iuris infra decem formant iudicium speciale.11.5.69.& seq.
Rationum iudicium in executivis vide *Executio*, & *Iudicium*.
Ratiocinatio iuuat ad arcana naturæ intelligenda,7.3.80.
Rationalis Vrbis officium,4.4.1.
Rationalis officium,simile Quæstori Vrbano,ibid.
Rationalis nostræ Vrbis præcipua cura quæ sit, ibid.2.
Rationalis privativè cognoscit de debitoribus Vrbis, ibid.4.
Rationalis dat iudices appellationum, & cognoscit de debitore debitoris,ibid.5.
Rationalis animadvertit in eos qui dolosè rationem rerum vrbanarum reddunt,ibid.6.
Rationalis olim exigebat rationes ab administratoribus Nosocomiorum,domus mulierum pœnitentium, & confraternitatis,*Dels Beguins*,ibid.7.
Rationalis exigere rationes potest à colligentibus eleemosynas pro redemptione Captivorum,ibid.8.
Rationalis in iudicialibus procedit de consilio Advocatorum Vrbis, & habet Aulam in Archivo sui officij,ibid.9.
Rationalis potest compellere laniones,vt solvant conductoribus macelli (si adsint) quidquid debent, ibid.10.
Rationalis potest coërcere eos qui cum Iuratis irreverenter se gerunt,ibid.11.
Rationalis officij institutio,ibid.12.
Rationalis electio nova, & antiqua quomodo perficiatur,ibid.13.
Rationalis intervenit in deliberationibus cum Iuratis, & quod habeat suffragium,ibid.14.
Rationalis officium triennale est,ibid.14.& 4.1.18.
Rationalatus,tempus per Principem Prorogabatur, 4.4.15.
Rationalatus prorogatio non est interdicta per privilegia insaculationis,ibid.16.
Rationalatus,tempore impedimenti, vel vacantis principalis,commendari solet, & debet Iurato primario civium,ibid.17.
Rationalis officium,vt expiret, non expectatur adventus successoris,ibid.
Rationalatus commendatio finitur cum officio Iurati, ibid.18.
Ratihabitio gestorum nomine procuratorio impeditur per oppositionem exceptionis defectus mandati,10.1.246.
Ratihabitio suum effectum producit in spectantibus ad voluntariam iurisdictionem,ibid.259.
Ratihabitio generalis omnia comprehendit, & nihil excludit,ibid.260.& seq.
Ratihabitio fieri potest quocumque tempore, etiam post sententiam latam contra ratihabentem, ibidem 270.
Ratihabitione legitimantur, vel convalescunt omnia quæ impetrata per habentem mandatum valerent, ibid.286.
Realia, & vicinalia onera quæ sint iuxta foros, 2.5.108.
Receptatores, & auxiliatores Bannitorum qua pœna plectantur,8.8.133.
Receptatio an probari valeat per vnicum actum, ibid.134.
Receptatorum pœna ex quibus augeatur,ibid.135.
Recitatio sententiæ,vide *sententia*.
Rector Academiæ,seu Scholæ Valentinæ, ex Canonicis, vel Dignitatibus almæ Sedis desumitur, 4.3.99.
Rector Academiæ,quomodo eligatur,ibid.
de Rectoris Academiæ officio, & privilegijs, qui Doctores tractent,ibid.100.
Rector Academiæ,ex iusta causa per eosdem Electores revocari à munere potest,ibid.
Reclamatio quid sit,11.2.32.& 13.2.5.cum seq.
Reclamationes quæ fiunt Valentiæ in quibus differant à factis in Cathalonia,13.2.7.
Reclamandi solemnitas ad quid introducta,ibid.8.
Recognitio rei per testes quo pacto facienda est, cum praxi recognitionis,8.4.29.& seq.
Recognitio rei faciendæ est ante executionem sententiæ contumacialis,8.7.45.
Reconventio intra triduum suscitanda, coram eodem iudice,13.2.27.
Reconventionis iudicium coram iudice conventionis agendum est,13.3.52.
Reconventio intentata post condemnationem non est audienda,ibid.55.
Reconventio dici non potest lis suscitata contra maritum, si vxor agit in conventione proprio nomine, ibid.
Recursus ad Senatum, remedium vsu frequentissimum in electionibus,4.9.2.
Recursus praxis,ibid.3.
Recursu pendente nil innovandum est,ibid.
Recursus reservatus superiori,6.1.57.
Recursus expeditio praxis in causis Baronum, ibidem 59.
Recursus materia per viam violentiæ iniustè in dubium revocatur,7.1.57.
Recursus,vide *defensio*.
Recursus articulus dum interponitur ab iniusta relatione Maioralium Notariæ in crimine falsi, 8.5.2.& seq.
Recursus oppressi ad Principem nunquam potest excludi,10.1.222.
Recursus ad superiorem permittitur etiam denegata appellatione.12.2.161.
Recursus à denegata appellatione, vel supplicatione qualiter introducendum,12.3.53.
Recursus denegandus non est quibus remedium ordinarium denegatur,12.7.2.& seq.
Recursus quare & quando est concedendus,ibid.6.
Recursus per viam simplicis quærelæ quid sit, ibid. & vide *Quærela*.
Recursus emissus adversus sententiam sapit naturam appellationis,ibid.10.
Recursus instantia secundum foros infra tres,vel quinque dies terminari debet,ibid.15.
Recursus sapiens naturam appellationis vel supplicationis,eodem modo tractandus,ibid.16.
Recursus sequitur naturam causæ cui adhibetur, ibid.18.& seqq.
Recursus officio nobili Iudicis admittendus est de æquitate,ibid.19.
Recusationis materiam qui tractent,10.1.197.
Recusatio opponenda est ante litem contestatam,ibid.198.
Recusatio post litem contestatam requirit novam notitiam causæ,ibid.199.
Recusationis causa neque notitia illius non est scrupulose indaganda,ibid.200.& seqq.
Recusationes Gerentis vices Gubernatoris,Baiuli generalis atque Assessorum eorumdem quomodo proponantur remissive,ibid.206.

Recusatio ordinarij requirit iuramentum sub nullitate, ibid.205.
Recusatio vaga & incerta quæ dicatur,ibid.210.
Recusationum decreta nullum remedium admittunt, ibid.213.& seq.
Recusationis causa substantiatur in Supremo non citata parte,secus Valentiæ,ibid.215.
Recusans præstare iuramentum calumniæ cadit à causa 10.2.11.
Recusationis opus non est si Iudex reperiatur patrocinium præstasse in eadem lites & allegationes subscripsisse vt à iudicatura excludatur,12.1.18.
Redargutio civilis instrumentorum in praxi Valentiæ parum admissa,10.4.91.& seq.
Redargutionis civilis, & criminalis differentia, ibid. 97.
Redargutiones improbantur ab Ant. Fabro, ibidem 100.
Reddituum census executio privilegiata, vide *Executio.*
Reddituum census executio pro quibus annis concedenda,13.1.70.
Redditus census si non solvantur intra decem dies comminationis sub pœna luendi,elapso termino debitor condemnandus est ad luendum,13.3.22. & seq.
Regaliæ primæ classis incommunicabiles sunt,6.1.12.
Regaliæ secundæ classis communicabiles per privilegium,& possessionem,ibid.13.
Regaliæ secundæ classis incommunicabiles fiunt, si ex alienatione sequatur damnum enorme Regno, aut Regio Patrimonio,ibid.14.
Regaliæ inalienabiles sunt apud nos,non solum quoad proprietatem, sed quoad possessionem,& nudam tenutam,ibid.22.
In Regalibus iudicium semper est mixtum favore fisci,ibid.33.
In Regalibus Rex semper habet fundatam intentionem,ibid.34.
In Regalibus iudicia summaria exclusa sunt favore fisci,ibid.35.
In Regelibus fiscus non litigat sine possessione, ibid. 37.
In Regalibus ad interrumpendam possessionem sufficit vnica citatio,ibid.40.
Regalia recursus per viam violentiæ innegabilis est in Regnis totius Hispaniæ,7.1.58.
Regaliæ istius vis consistit in removenda violentia, non in hoc, vel illo modo, aut medio, ibid. 73. & seq.
Regalia cognitionis exemptorum,ibid.201.& seq.
Regalia cognoscendi Regem de exemptis non comprehendit personas ordinis Montesiæ,7.4.63.
Regentis Cancellariam officij præstantia describitur,2. 2.17.& 171.
Regens Cancellariam non committit causas,sed distribuit,ibid.20.& 182.
Regens Cancellariam præest in Regia Audientia, & Cancellariam administrat,ac regit,ibid.172. & 197.
Regentis munus primum est in Regno post Proregem, ibid.173.
Regens præcedit omnes Titulatos,Magnates, Barones, & Magistratus Regni,ibid.
Regens præstat,non solum iuramentum, sed homagia fidelitatis,ibid.175.
Regens non solum iurat se servaturum, sed facturum servare foros,& iura regni,ibid.177.
Regens non potest sibi causam committere, ibidem 179.
Regens in omni Aula interventum habet,ibid.
Regens habet exercitium iurisdictionis civilis, & criminalis,ibid.
Regens intervenit in contentionibus Inquisitionis,vel Ordinis Montesiæ cum Inquisitore,vel Assessore antiquiori respectivè,ibid.
Regens dat commissiones ad creandos notarios Regni,ibid.181.
Regens defert iusiurandum omnibus officialibus Togatis inferioribus,ibid.
Regens commissarios executores eligit,ibid.
Regens vsque ad certam summam de pecunia fisci dispensat,ibid.
Regens est tertius in causis contentionum, quæ inter Senatores suscitantur,ibid.
Regente impedito,antiquior de Senatu illius officium gerit,ibid.199.
Regentis instrumenta,non multitudinis arbitrio attemperanda,8.10.166.
Regens Cancellariam à iure præferendus est Inquisitoribus, 7.3.20.
Regens ex consuetudine confert cum Inquisitore in domo Inquisitionis,ibid.21.
Regens in conferentia habenda, incedere debet, provt sedet in Tribunali,ibid.22.
Regens est tertius in collationibus, quæ habentur inter Senatores Aularum Civilium,casu discordiæ, 7. 5.4.
Regens Cancellariam in Regia Audientia non percipit salaria sententiarum,13.4.48.
Regia Audientia,vide verbo *Senatus*, & verbo *Consilium.*
Regia dignitas nunquam moritur,2.1.53.
Regia dignitas,& potestas semper est vna,3.1.131.
Regiæ dignitatis prior scopus est iustitiæ administratio,posterior verò divisio terminorum,5.2.5.
Regia dignitas paternitati assimilatur,ibid.7.
Regiam iurisdictionem exercent Inquisitores in omnes laicos,de quibus cognoscunt extra causas Fedei, 7. 3.9.& seq.
Regij Senatus non cognoscunt,nec iudicialiter procedunt in recursibus per viam violentiæ 7.1.70.
Regius Senatus Valentinus quo pacto procedat cum Ordinario,vel delegato per viam violentiæ, ibid.81. & seq.
Regis officium est iudicium facere & iudicare,11.3.16. cum seq.
Regum per se iudicantium varia exempla,ibid.19.
Reges quare alijs hominibus munus iudicandi committant,ibid.28.
Reges legibus in iudicando non adstringuntur sicut Magistratus,ibid.29.
Reges maiora sibi iudicari, reservant & quæ sint ista, ibid.31.
Reges per se audire tenentur quærelas pauperum de potentioribus,ibid.32.
Reges mercaturam exercuerunt, & exercent, 11. 4.8.
Regis officium est sublevare vi oppressos,12.7.1.
Regia Audientia,vide *Audientia.*
Registrata instrumenta,vide *Instrumenta.*
Registratio instrumenti supponit examen solemnitatum,10.4.32.
Regnum Valentiæ per dominum Iacobum I. Regem invictum, debellatum, & ab Agarenorum faucibus vindicatum,anno 1238. 1.1.10.
Regnum Murciæ ab eodem Rege vindicatum, 2. 5. 91.
Regnum Navarræ cum decimis transivit in ditionem Castellæ,ibid.93.
Regnum repræsentatur propriè in Curia generali, 3. 1.1.
In Regno proceditur sola facti veritate inspecta, 8. 6.9.
In Regno totus processus habetur pro libello, ibid. 11.
Regulæ ad cognoscendum an Astrologus superstitiose agat,7.3.241.& seq.
Regulæ ad cognoscendum an thema cœleste erigatur iuxta Astrologiæ veræ præcepta,ibid.251.

SYLLABVS RERVM,

Regula cuiuſvis Ordinis demonſtrat an ſit vera Religio, 7.4.55.
Regula generalis, per quam cauſæ contentionum inter Regios Auditores civilium cauſarum terminantur, 7.5.5.
Regula Monteſiani Ordinis, eſt Ciſtercienſis, 7.4.56.
Regulares ad poſtulandum vtiliter, debent obtinere licentiam Superioris expreſsè, 6.5.122.
Regularis ex quocumque mandato, non poteſt ſubſtituere quin concurrat licentia Superioris, ibid. 123.
Regulares à principio ſub iuriſdictione Epiſcoporum vigebant, 7.4.85.
Regulares omnes exempti ſunt hodie à iuriſdictione Epiſcoporum, ibid. 85.
Regularium Prælati, vide *Prælati*.
Regularium Prælatura non requirit qualitatem Ordinis à iure naturali, vel divino, 7.4.151.
Regularium plures Prælati in ſpiritualibus, extitere ſine ordinibus factis, ibid. 153.
Regularium Prælati, quanvis laici ſint, ex conceſſione Pontificia poſſunt obtinere iuriſdictionem ſpiritualem in habitu, ibid. 158.
Regulares verè dicuntur Milites Ordinum, 7.4.58.
Relationi Scribæ mandati ſtandum eſt quoad admiſſionem conferentiæ cum Inquiſitore, 7.3.17.
Relatio facienda per Iuratos, & Maiorales Artis Notariæ in crimine falſi, introducta per forum, 8.5.1. & 9.
Relatio hæc, ſolum fori verbis attentis, fieri debet in Curia Ordinariorum, ibid. 2.
Relationis huius praxis, ibid. 4.
Relatio eſt peritorum in arte Tabellionatus, ibid. 13.
Relatores cauſarum qui Iudices non ſint, excluſi à Regia Audientia, & regulariter in Supremo, 10.5.28.
Relator cauſæ eſt ipſe Iudex cui inſtructio commiſſa eſt, ibid. 29.
Relationes ſecretæ regulariter fiunt, ibid. 30.
Relatio publica facienda eſt parte petente, ibid. 31.
Relationes cauſarum in Curijs inferiorum Valentiæ non fiunt. ibid. 33.
Relationes ſecretæ Iudicibus moleſtæ ſed partibus vtiliores ſunt, ibid. 34.
Relatio facti in ſcriptis ſive *memorial aiuſtado* quomodo, & quando in arduis facienda. ibid. 32.
Relationis ad Principem vſus inter Romanos qualis, 12.4.5.
Relatio ad Principem quomodo fiebat, ibid. 6.
Relationis remedium raro & ex magna, atque vrgenti cauſa dabatur, ibid. 8.
Relationis reſponſum quomodo dabatur, ibid. & 10.
Relationis remedium dilationem non patiebatur, ibidem 9.
Relatio fiebat motu proprio Iudicis, ibid. 13.
Relatio concedi non poterat ad vnius ex litigatoribus quærimoniam, ibid. 31.
Relaxatio fideiuſſorum quando in criminalibus procedat, 8.9.60.
Relaxatio an ſit abſolutio, ibid. 61.
Relaxatio non habet locum ex cauſa ægritudinis in criminibus capitalibus, ibid. 62.
Relegatus à patria, ab Vrbe, in qua adeſt noſter Senatus Regius, relegatus cenſetur, 2.2.24.
Religionis vnitas valdè prodeſt ad ſalutem Reipublicæ, quia vnitatem ſubditorum parit, 2.2.77.
Religio deterret homines à malefaciendo, 8.10.27.
Religionis ſpecie quamplurima ingentia perficiuntur, ibid. 147.
Religionis tuitio Regnorum aſylum, ibid. 148.
Religio Monteſiæ, vide *Monteſia Ordo*.
Religionem nec cogi, nec imperari poſſe, hæreticorum aſſertio eſt, 7.3.48.
Religiones militares an ſint verè Religiones, 7.4.38. & ſeq.
Religionis eſſentia an ſit approbatio ſummi Pontificis, ibid. 42.
Religiones militares circa perfectionem vitæ activæ verſantur, ibid. 43.
Religiones militares omnes habent iuriſdictionem ſpiritualem, ibid. 112.
Religioſi ſtatus eſſentia conſiſtit in emiſſione votorum ſubſtantialium, 7.4.41. & 54.
Religioſo an diſpenſare poſſit Papa votum caſtitatis, in eo ſtatu permanenti, ibid. 43.
Religioſi ſtatus an ſit proprium, & neceſſarium vivere in ſumma paupertate, vel obedientia, ibid. 47.
Religioſi verè, nomine Fratrum alicuius Ordinis continentur, ibid. 58.
Religioſus non tenetur omnia perfectiora exequi, ibid. 54.
Religioſorum appellatione veniunt novitij, ibidem 64.
Religionis eſſentia in quo conſiſtat, 7.4.41. & 54.
Religio quælibet modum ſibi determinatum habet in materia votorum, ibid.
Religioſi veri obtinent dignitates, & beneficia, cum redditibus, & religioſi permanent, ibid. 49.
Religioſi obtinentes dignitates, & beneficia habent liberam adminiſtrationem reddituum, ibidem & ſeq.
Remedium extraordinarium non conceditur, cui competit ordinarium, 3.1.87.
Remedium non debet adhiberi vbi deſperata ſalus reperitur, ibid. 124.
Remedia, per quæ Eccleſiaſticus contumax compelli ſolet ad parendum, 7.1.111.
Remedia aſſueta in Eccleſiaſticos contumaces approbata per Sedem Apoſtolicam geminatè, ibid. 112.
Remedia prætoria quæ ſint, ibid. 215.
Remedia peſtilentiæ tempore qualia applicata in Vrbe, 8.10.52.
Remedium neceſſe imponendum ad reprimendum abuſum concedendi oblatas & Kalendarios non edito libello. 10.1.18.
Remedia per foros conceſſa adverſus pronunciationes iudicum effectum ſuſpenſiuum habentia, ibidem 154.
Remedia hæc non ſunt per foros adinventa, ſed à iure deprompta, ibid. 155.
Remedijs iniuſti interpoſitis quomodo actor excludere debet, ibid. 177.
Remedia hæc ad eundem finem tendunt & promiſcuè dicta quoad vnum, quoad alia procedunt, ibidem 180.
Remedia frivola quærens non debet ex eis commodum reportare, ibid. 184.
Remedia extraordinaria adhiberi ſolent adverſus regias ſententias ne exequibiles fiant, 12.1.101.
Remedium litterarum cauſa videndi & recognoſcendi, vide *Litteræ*.
Remiſſoria ad recipiendos teſtes quomodo poſtulanda, & quæ ſolemnitates ſi extra Regnum mittatur, requirat, 10.2.194. & ſeqq.
Remiſſio partis an requiratur ad indultum à Magiſtratu conceſſum, 2.1.100.
Renuncians ſemel excuſationi, an pro illa tantum vice, vel perpetuò renunciaſſe videatur, 4.9.37.
Renuncians tacite, vel expreſſe iudicio poſſeſſorio fatetur ſe non eſſe in poſſeſſione, & non poteſt manuteneri, 11.5.181.
Renunciatio denuntiationis in evictione, de æquitate non eſt attendenda ſecundum aliquos, ſecus de foro, 13.1.53.
Replicationi, duplicationi & ſimilibus quæ dilatio danda ſit, 10.2.160. cum ſeqq.
Reprobatio teſtium quomodo fieri debet, 10.3.3. & ſeq.

ET VERBORVM.

Reprobatio ex mero Iudicis officio an fieri possit, ibid.7.
Reprobationes an præiudiciales sint causæ,ibid.24.
Reprobatio reprobantium testium quæ & qualis sit, ibid.31.
Reprobandi reprobatorios testes dilatio quæ requirat, ibid.50.
Repulsa rationum in executivis an per sententiam, vel per interlocutionem fiat,13.2.69.
Requisitoriæ litteræ,vide *Litteræ*,
Requisitionis iudicium, vide *Iudicium.*
Requisita Tridentini ad privilegium fori quid operentur,7.2.14.& 24.
Requisita Tridentini ad emittendam professionem in Religionibus approbatis servantur in Ordine Montesiæ,7.4.62.
Res iudicialiter distrahenda, æstimari prius debet per peritos,13.3.39.
Re pretiosa Curiæ oblata licitatoribus non repertis quid fiendum,ibid.48.
Res morales ex fine sortiuntur formam,7.4.54.
Res furata, vide *Inventio.*
Res alicui tradita ad operandum in proprio artificio, si in alium vsum conversa sit, furtum committitur, 8.8.30.
Rescriptum Principis legis habet vigorem,3.3.24.
Rescriptum principis mandantis,quod ius alicuius per iustitiæ tramites decernatur, non potest continere contra forum,& vtilitati publicæ repugnare,ibidem 25.
Rescripta contra vtilitatem publicam nullius momenti sunt, 4.7.4.
Rescriptorum obreptio, vel subreptio, per quæ inducantur,ibid.6.
Rescripta nulla executioni mandari non debent, ibid. 16.
Rescripta ex quibus alicui iniuria infertur, nulla sunt, ibid. 18.
Rescriptum posterius, vt primum revocet, debet expressam mentionem facere de illo,ibid.27.
Rescripta interpretari debent, ita vt effectum operentur,ibid.
Rescripta Principis contra immunitates civium Vrbis, an sint impetrata nulliter,& contra foros, 5. 3. 48. & 90.
Reservata Principi per prorogationem non communicantur alteri,12.3.42.
Resevatio sub clausula *salvis iuribus* an impediat executionem sententiæ,13.1.99.
Reservatio incerti non retardat executionem certi contenti in sententia,ibid.104.
Reservatio nunquam extenditur ad expressè decisa, ibid.105.
Responsiones adversarij in lite in quacumque parte iudicij concedendæ sunt,10.2.11.
Responsionum exigendarum praxis,ibid.21.
Responsiones an concedendæ concluſa causa & sententia penes scribam,ibid.23.
Responsionum postulatio, nec concessio non differt publicationem sententiæ,ibid.24.
Responsiones potest iudex denegare, ibid.25.
Respondere recusans quomodo compellendus, ibidem 28.
Responsiones obtinere quando postulans compellatur,ibid.29.
Responsionum effectus sensibilis rarus,ibid.34.
Respondere tenetur quicumque litigat, ibid.39.
Respondens indirectè, compellendus est quod directe respondet,ibid.40.
Respondere nemo cogitur interrogatus de alieno facto,ibid.75.
Respondere *regalatè* quomodo capiendum,ibid.76.
Responsiones in causa vniversitatis exiguntur ab officialibus,ibid.80.
Responsiones Syndici an requirant speciale mandatum,ibid.81.
Responsiones concedendæ sunt in iudicio appellationis,12.2.204.
Responsiones Principis ad relationes quo modo fiebant,10.4.10.
Responso Principis accepto secundum eum pronunciabatur,ibid.5.
Responsa Prudentum ex disputationibus Advocatorum dimanarunt,10.5.8.
Responsio ad argumenta contra recursum per viam violentiæ adducta,7.1.110.& seq.
Respondere recusans,vide *Reus.*
Respublica nititur basi veræ ac puræ Religionis, 7. 3.2.
Restitutio rei, vide *Reus.*
Restitutio in integrum an concedatur actori ad probandum in criminalibus, 8.6.25.
Restitutio in integrum an concedatur Fisco in criminalibus,ibid.28.
Restitutionis beneficium an suspendat publicationem sententiæ,si imploretur, ea apud Scribam deposita, 8.9.32.
Restitutio in integrum conceditur Fisco, etiam contra factum Iudicis,8.2.31.
Restitutionis in integrum beneficium quibus debeatur, 10.1.178.
Restitutio implorata adversus lapsum dilationis foralis,vel alias calumniosè denegatur,ibid.180.
Restitutio ad probandum lapsis dilationibus quibus concedatur,10.2.167.
Restitutio quomodo concedenda est maiori ex capite ignorantiæ,ibid.182.
Restitutio concedenda est minori adversus lapsum dilationis obiectivæ materiæ,10.3.33.
Restitutio ad probandum in summarissimo iuris firmæ an concedenda,11.5.97.& seq.
Restitutio in iudicijs summarijs non est concedenda, ibid.115.
Restitutio ad probandum an concedenda appellanti, tam in materia principali quam obiectiva,12.2.197. & 202.
Restitutionis remedium extraordinem datur, 12.6.1.& seq.
Restitutionis beneficium non solum minoribus,verum cunctis tam de iure quam de foro concedi potest, ibid.2.
Restitutio gratiosa,vide *Instauratoriæ.*
Restitutio principaliter, & incidenter implorari solet, ibid.5.
Restitutio læsionem, & causam supponit atque requirit,ibid.6.
Restitutionis causa facile in minori credenda, difficilius in maiori,ibid.7.& 9.
Restitutio adversus sententias, interlocutiones & cæteras res nocivas implorari potest,ibid.8.
Restitutionis implorandæ tempora tam de iure quam de foro,ibid.12.& à quo die computetur,ibid.15.
Restitutio an tribuat effectum suspensivum, ibid.16.
Restitutio implorata adversus sententiam Principis sapit supplicationem, & præstita cautione executioni mandari debet,ibid.18.& seq.
Restitutio implorata post cœptam executionem non suspendit,ibid.22.
Restitutio sæpius imploratur ad impediendam executionem,ibid.25.
Restitutionis beneficium electivè concurrit cum appellatione,atque supplicatione ibid.26.
Restitutio adversus omissam restitutionem an detur, ibid.27.
Restitutionis remedium species est appellationis, supplicationisvè,ibid.28.
Restitutionis remedium pinguius dicitur,sed appellationis fortius,ibid.29.

SYLLABVS RERVM,

Restitutionis remedium alternativè concurrere potest cum nullitate,ibid.30.

Restitutio vt admittatur an præcedere debeat examen læsionis,& causæ,ibid.36.& seqq.

Restitutio an censeatur implorata per simplicem petitionem,cum clausula *omni & meliori modo*, ibid.41.

Restitutionem an concedere possit Iudex ordinarius adversus sententias à se latas,ibid.44.

Restitutio implorari potest coram eodem iudice, & Superiori,ibid.46.& seq.

Restitutio ad totam causam quando imploretur, & quos effectus producat,ibid.49.

Restitutio implorata adversus sententiam tantum quid operetur,ibid.50.

Restitutio ex quibus causis concedenda est maiori, ibid.51.

Retroclamum, vide *Reclamatio.*

Revisionis & correctionis remedia idem effectus sunt, 10.1.158.

Revisio vel correctio quomodo petenda & prosequenda,ibid.159.

Revisionis seu correctionis remedio semel reiecto non admittit alium post se,ibid.

Revisionem petens ab evocatione causæ dilatoriam exceptionem apponit,ibid.161.

Revisio petita à decreto de iniungendo tanquam frivola statim reijcienda,ibid.165.

Revisionis remedium adversus concessionem firmæ vel contrafirmæ frequens sed non necessarium, 11. 5.71.

Revisionis remedium speciali providentia inductum fuit ad meras interlocutiones,12.2.124.

Revocatio Procuratoris, vide *Procurator.*

Reus si notoriè non gaudet privilegio immunitatis,extrahi potest ab Ecclesia,7.1.151.

Reus abstractus ab vna Ecclesia, si restituatur alteri, cessat spolium,ibid.155.

Reus abstractus an sit omnino restituendus ante omnia,si iam declaratum sit non gaudere, ibid.158.

Reus detentus in carceribus Regijs, si petatur ab Inquisitoribus ob causam Fidei, statim est tradendus, 7.3.7.

Reus negans crimen,de quo est legitimè interrogatus, non excusatur à peccato,8.4.6.

Reus non legitimè interrogatus, potest celare veritatem,ibid.9.

Reus non respondens ad interrogationes Iudicis, torqueri potest,ibid.13.

Reus non respondens in levioribus, pœna pecuniaria constringitur,ibid.16.

Reus non respondens, tribus monitionibus monendis,ibid.17.

Reus an possit compelli respondere sub pœna convicti,& confessi,ibid.18.& seq.

Reus vt appareat fugisse, conficiendum est instrumentum fugæ,ibid.

Reus citari solet in articulo recursus emissi per Fiscum ab iniusta relatione Maioralium,8.5.33.

Reo an sit denegandus terminus, & copia,in hoc articulo,ibid.35.& seq.

Reo denegatur defensio in processu informativo, ibid. 36.

Reus audiendus est post litem contestatam, & libelli oblationem,ibid.37.

Reus accusatus respondere debet super denuntiatione, sive ab eo exigenda est confessio ex foro, 8.6. 13.

Reus captus,licèt morbo sontico laboret, dies differri nequit,ibid.36.

Reus ægrotans relaxandus est fideiussoribus, ibidem 37.

Reus absens in criminalibus qua forma est citandus,8. 7.1.& seq.

Reus absens an condemnari possit,ibid.27.

Reus absens an habeatur pro convicto, & confesso, ibid. 29.

Reus absens audiendus non est,ibid.31.

Reus absens auditur ad allegandam iustam causam absentiæ,ibid.32.

Reus sponte comparens intra annum publicationis sententiæ,audiendus est,ibid.36.

Reus captus in Regno Castellæ, qualiter audiendus, ibid.37.& seq.

Reo condemnato ad pœnam extraordinariam defectu probationis ex furto,condemnari nequit ad restitutionem rei furatæ,8.8.21.

Reus quando relaxandus sit fideiussoribus,8.9.58.

Reus condemnatus ad torturam tanquam cadaver,non debet acerbiùs torqueri,8.9.100.& seq.

Reus vt confessus & convictus ex contumatia declaretur ter comminandus est,10.1.144.

Reus convictus declaratus appellare potest,ibid.145.

Reo comparente,& diffugia querente contestatio litis fit ministerio legis, sed iudex pronuntiare factam esse debet,ibid.147.

Reus eo ipso quo citatur ad iudicium legitima persona censetur,ibid.229.

Reus cogendus est respondere an hæres sit & non respondente convictus & confessu, declarandus, ibid. 232. cum seq.

Reo quando incipiat currere dilatio probatoria, vide *Dilatio.*

Reus tenetur copiam sumere in scriptis libelli in ipso die iniunctionis,ibid.101.

Reus plus favendus in defensione quam actor in actione,ibid.145.

Reo tollerandum non est quod omittat articulos ponere intra dilationem,12.2.49.

Reus per contumaciam condemnatus in Audientia Verbali non est audiendus nisi debitum deponat, 11. 3.13.

Reo comparente in Audientia verbali auditur & causa substantiatur summatim arbitrio iudicantis, ibid. 14.

Reus ter citatus si non compareat verus contumax efficitur,ibid.42.

Reo deficiente in bonis mobilibus potest pro debito carcerari,13.3.13.

Reo deficiente in bonis mobilibus,transeundum est ad distractionem immobilium,ibid.15.

Reo deficiente in bonis mobilibus,si executio fiat pro redditibus census, censetur commissa stipulatio faciendi habere licere, & comminatus elapso termino condemnari potest ad luendum,& de praxi,ibid.21. & seq.

Rex cum est in Regno Valentiæ, præsidet in Senatu Valentino, & sententiæ,atque decreta, eius nomine feruntur,& in supplicibus libellis ad Senatum emissis attributum maiestatis apponitur, 2.2.23.

Rex Valentiæ non recognoscit superiorem,1.2.4

Regis potestas ex iustitia orta est,ibid.38.

Rex in Regno habet potestatem legibus absolutam, ibid.4.& 4.6.9.

Rex non est solutus legibus quoad vim directivam, 1. 2.39.

Rex per modum legis an foros revocare possit, ibid. 14.& 3.1.127.

Rex in Aragonum Regnis,est solus legislator, 1.2.42. & 3.1.128.

Rege præsente cessat officiũ Proregis,& quare,1.2.54.

Reges Hispaniæ vnitatem Religionis Catholicæ,Apostolicæ Romanæ fatentur,& fovent,2.2.80.

Reges Hispaniæ non parcunt impensis, aut laboribus pro amplianda Fide,& tuenda,ibid.81.

Reges Hispaniæ Tribunal sanctæ Inquisitionis erigi curarunt,& fovent,vt integritas Religionis diu permaneat,ibid.

Regum Aragonum virtutes,2.3.10.

ET VERBORVM.

Rex cognoscit de quæstione agitata versus Clericum, vel Ecclesiã super re donata ab ipso Rege,2.5.103.
Rex debet personaliter visitare Provincias suorum Regnorum,3.1.17.
Rex est anima imperij,ibid.18.
Rex vt sol omnia sua præsentia perlustrat, ibid.20.
Regis præsentia in vtilitatem Regni cedit, ibid.21.
Rex Iacobus I.Regnum Valentiæ, & Murciæ vindicavit.Vide verbo *Regnum*.
Rex Iacobus I.celebravit Curias solemnes,ante omnes Aragonibus,& Catalaunis,3.1.7.& seqq.
Rex Petrus I.filius Iacobi, celebravit Curias Valentinis primùm,an.1283.ibid.14.
Regum Valentinorum fœlix,faustáque successio,compendiosè traditur,ibid.30.
Rex non habet maiorem potestatem se ipso, etiam in Curia generali,ibid.130.
Rex non pendet à Curia,sed Curia à Rege, ibid.132.
Rex decretare ad libitum potest foros propositos in Curia,ibid.134.
Regis decretum contra propositionem, etiamsi de dispositis in foris agatur,tenet,Brachijs non dissentientibus,aut protestantibus,ibid.135.
Rex donativis subveniendus in commitijs,ibid.136.
Regi debentur iure naturæ tributa, dum tria concurrant,ibid.139.
Reges Cordubæ Mahometani, insignes fuerunt in arte medendi,4.3.67.
Rex quomodo cognoscat de bonis de *realengo*. Vide verbo,*Bona de realengo*.
Reges ob annonæ penuriam, plura concedunt, quæ aliàs non erant concessuri,5.1.19.
Rex dotat oppida terminos assignando,5.2.8.
Rex solus potest concedere immunitatem tributorum, 5.3.54.
Rex potest iubere,ne aliquis admittatur in civem,ibid. 59.
Regis Ioannis sanctio,de aliquibus exteris non admittendis,non est contra foros,ibid.69.
Rex Aragonum est Iudex exemptorum Ecclesiasticorum non habentium Iudicem in Regno, 7.1.201.
Rex Valentiæ concessam habet à Sede Apostolica iurisdictionem in Clericos minorum Ordinum delinquentes in certis criminibus,7.2. in tex. & n.1. cum seq.
Rex an possit mandare suo Fisco aliquem accusare, 8. 1.33.
Rex de quibus curare debet,ibid.37.& seq.
Rigantes ex aqua eiusdem fontis, rivi vel insilis an constituant vniversitatem legitimam, 10.7.171.& vide *Communitas*.
Rimarum metrum originem habuit ex vernacula lingua Valentinorum,8.9.7.
Ritus processus contumaciæ,vide *processus*.
Ritus causæ fiscalis,vel privati,non defert post publicationem,8.6.44.
Rixæ author in dolo præsumitur,8.8.51.
Rixosi homicidij pœna, ibid.39.& 48.& 73.
Romanç quid significet,8.9.9.& seq.
Rotæ Romanæ decisiones approbantes viam violentiæ,,ibid.

S.

SAcerdotes, qui administrare Sacramenta possunt, ex defectu iurisdictionis plura peragere non possunt,7.4.81.
Sacerdos vestalis non cogebatur iurare per Prætorem, 10.2.43.
Sacrum supremum ac Regium Aragonum Consilium percipit salaria sententiarum criminalium, 13.4.41. cætera,vide *Supremum*.
Sacer ordo privilegij fori naturam non mutat,7.2.25.
Sacris initiati quare tenentur recitare Horas canonicas,ibid.39.
Sacræ paginæ loca in Astrologos,& pro eis,7.3.51. & 70.cum seq.
Saiones,sive curiosi,qui sint,4.11.53.
Salarium officij, de cuius electione sub lite disputatur, an debeatur electo à collitigante, 4.4.21.
Salaria sententiarum non debentur Assessoribus Ordinariorum,6.5.90.
Salaria sententiarum in prima instantia nemini debentur in Regno,dempta Regia Audientia,ibid.
Salarium sententiæ, an vtiliter exigat à litigantibus, Assessor Baronis,in prima instantia, qui non habet assignatum salarium à Barone, ibid.
Salaria famulorum, & opificum in Audientia verbali peti possunt,13.3.38.& seq.
Salaria & mercedes petitæ per famulos vel opifices virtute instrumenti promissionis excluduntur ab audientia verbali,ibid.60.
Salarium sententiæ non debetur alicui ex iudicibus ordinarijs in toto Regno Valentiæ ex prima instantia, neque eorum subdelegatis, adhuc in appellatione, 13.4.20.
Salaria sive sportulæ quomodo de iure arbitrabantur, ibid.19.
Salaria sententiarum criminalium non percipiuntur in Regia Audientia: bene vero à delegatis in secunda vel vlteriori instantia, & in Supremo,ibid.40.
Salarium non debetur ex lite oppositionis crediticiæ, bene vero proprietariæ,ibid.42.
Salarium non debetur ex lite super validitate Guidatici adducentis victualia,ibid.43.
Salaria ne iudices percipiant à litigatoribus sed à deposito,ibid.44.
Salarij dimidium debetur transigentibus partibus post conclusionem, & totum post resolutam causam, ibid.45.& seq.
Salarium an percipi possit tacentibus partibus per triennium post depositum,ibid.47.
Salaria quomodo distribuantur in Regia Audientia, ibid.48.& seq. vbi de Supremo.
Salarium vnum debetur ex qualibet sententia licet plures sint iudices,ibid.49.
Salaria quomodo computanda,ibid.50.
Salaria taxanda ex eo quod in petitione deductum,non in condemnatione contentum,ibid.53.
Salaria causarum anomalarum quo modo computentur in Supremo,ibid.52.
Salarium litis causa videndi adducte ad Supremum pro medietate distribuitur inter ipsum Supremum, & iudicem instruentem,ibid.54.& seq.
Salaria in causis visitationis quo pacto percipiantur in Supremo,ibid.
Salarij portio spectans ad Iudices associatos tenetur deponere qui eos impetravit,ibid.57.
Salaria correctionis,& revisionis quæ sint,ibid.59.
Salarij tertias pro interlocutionibus,quomodo percipiant Iudices,ibid.60.cum seq.& 13.3.55.
Saltus, vel prata de licentia Regis constitui possunt, dum fiat sine tertij iniuria,5.2.15.
Salvetat,vide *Suspensio*.
Salvitas dilationis probatoriæ ex causa legitima, an concedenda actori in criminalibus,8.6.23.& seq.
Salvus conductus Bannitis concessus,& quare,8.10.42.
Sanctum officium Inquisitionis,vide *Inquisitio*.
Sancti Astrologi,7.3.232.
Sancti vrbani,& civiles esse solent,6.5.61.
Sanctiones speciales formam capiunt à voluntate concedentis,4.6.29.
Sanguinei, & cholerici sunt apti ad Senatoriam dignitatem,1.2.141.
Sanguinis iura per ius civile dirimi nequeunt, 11.4. 17.
Satisdatione tutoris, vel Curatoris admissa ad certum tempus, eo finito admistrare nequeunt, nisi alium præstiterint,10.1.309.& vide *Cautio*.

Scholæ

SYLLABVS RERVM,

Scholæ Valentinæ laudes, 4.3.8.
Schola Sagunti floruit à tempore Thubalis, ibidem 62.
Schola celebris fuit in Vrbe Corduba, tempore Agarenorum, ibid. 67.
Schola Valentina constructa fuit de consilio sancti Vincentij Ferrarij, ibid. 71.
Schola Valentina auctoritate Regia, & Pontificia confirmata, & erecta, ibid. 71.
Scholæ Valentinæ patronatus ius non pertinet ad Capitulum almæ sedis, ibid. 72.
Scholæ Valentinæ statuta per quos fiant, & mutentur, ibid. 73.
Scholæ Valentinæ Conservatores qui, ibid. 74.
Schola Valentina administratur per Vrbis Officiales, ibid. 75.
Scholæ Valentinæ filij in omni scientia insignes evaserunt, ibid. 77. & 91.
Schola Palentina, quo tempore fundata fuit, ibidem 82.
Scholaris indignus, gradum alicuius scientiæ postulans, peccat mortaliter, ibid. 109.
Scholasticorum privilegia remissivè, ibid. 101.
Scientia legalis, qualis requiratur in Assessoribus Ordinariorum, 6.5.99.
Scientia futurorum nemini permissa, nisi à Deo, 7.3.69.
Scientiæ imperfectæ ab hominibus adipiscuntur, ibid. 130.
Scribæ mandati Regij, in nostro Senatu, qui, & quibus assimilentur, 2.2.202.
Scriba maior Regiæ Curiæ, vulgò, *Cap de taula*, quod officium gerat, ibid. 205.
Scribæ regestri munus explicatur, ibid. 207.
Scribæ causarum civilium, & criminalium, qui, & quot, ibid. 211.
Scribæ Deputationis electio, 3.2.28.
Scribæ Iuratorum rectè potest mandari, ex legitima causa, ne deliberationes certas scribat, aut in actis redigat, 4.3.53.
Scriba mandati mittendus est per Regentem Cancellariam, cùm conferentia suscitatur, vel admittitur, cum Inquisitoribus, 7.3.15.
Scribæ mandati relatio probat quoad admissionem huius conferentiæ, ibid. 17.
Scribis, sive actuarijs quæ iura debeantur, remissivè, 13. 4.66. vide, *Actuarius*.
Scribis mandati in Supremo debentur iura custodiæ actorum, sed non ex causis adductis ex Regno Valentiæ etiam si nobilitatis sanguinis sint, ibid. 69.
Scribis mandati quę salaria debeãtur, vide vbi agitur de salarijs sententiarum Regiæ Audientiæ & Supremi.
Scripturæ necessitas non tollit necessitatem pronuntiandi sententiam, 8.9.19.
Scriptures quod genus libelli sint, 10.1.11.
Scriptura privata quando probet in iudicio, 10.4.68. & seqq.
Scriptura privata iudicialiter recognita paratam habet executionem licet Valentiæ parum in vsu sit, ibid. 71. & seqq. & 13.1.
Scriptura privata si comprobetur per testes de nota manu scribentis, in civilibus plene probat de stylo curiarum, ibid. 77. cum seqq.
Scripturæ productæ & non impugnatæ probant licet privatæ sint, ibid. 107.
Seca dicitur apud nos domus Regia, conflandæ monetæ destinata, 2.6.1.
Secatores qui dicantur, ibid. 2.
Secretum Consiliarij quale requiratur, 2.2.110.
Secretum Regij Consilij servandum sub iuramento, & censura, ibid.
Secreta servare quis teneatur, 4.3.52.
Secretarij Sancti Officij Inquisitionis munus non oberat tempore primæ insaculationis, vt admitteretur ad officia Vrbis, 4.7. per tot.
Secretarius Vrbis habet interventum cum Iuratis, & alijs, in rebus pertinentibus ad Scholam Valentinam, 4.3.76.
Sedendi in Curia modus, 3.1.82.
Sedendi modus inter Senatores Regij Consilij, atque ordo suffragandi, 2.2.187.
Sedendi modus quando Iurati Vrbis vocantur cum Maioralibus Notariæ, ad relationem faciendam in crimine falsi. 8.5.5. & seq.
Sedis Apostolicæ explicita approbatio, compellendi Ecclesiasticos contumaces per remedia prætoria, 7.1.215.
Sedis Valentinæ amplitudo, atque Præbendæ, ibidem 16.
Seditionis authores sanguine luere debent quæ patravere, 8.10.25.
Seditio celerrimè compescenda, ibid. 25.
Semel malus semper præsumitur malus in eodem genere, 8.8.7.
Semiplena probatio sufficit Fisco in contentionis iudicio, 7.1.168.
Senatores, vide verbo *Consiliarij*.
Senatores nostri Senatus in rebus regiminis habent suffragium, & quale, 2.2.60.
Senatui defertur provocatio, vel supplicatio à decreto Proregis, in rebus regiminis, si aliquis lædatur, ibid. 61.
Senatus nostri Aulæ quo pacto distributæ, ibidem 16. & 62.
Senator sine causa excludi nequit ab interventu litis sibi commissæ, vel Aulæ propriæ, in qua radicata est, ibid. 65.
Senatoris bonitas qualis requiratur, ibid. 75.
Senator vnum Deum credere debet, ibid. 74.
Senatoris pietas qualis esse debeat, ibid. 83.
Senatoris conscientia, & mores quales, ibidem 88. & 90.
Senator veritatem amare debet, ibid. 94.
Senator quo modo possit vti dissimulatione, ibidem 95.
Senatoris ingenium quale, ibid. 97.
Senatoris scientia, & virtutes, ibid. 102. cum seqq.
Senator debet scire Philosophiam, & quomodo, ac qualem, ibid. 113.
Senator iuris scientiam habere debet, tam speculativè, quàm practicè, ibid. 114. & 120.
Senator historiæ cognitionem habeat, ibid. 121.
Senatoris eloquentia, ibid. 122.
Senator interrogatus ita respondeat, vt graviora sint dicta rogatis, ibid. 127.
Senatoris prudentia, ibid. 128.
Senator non dicat sententiam admonentem, ibidem 130.
Senatoris vigilantia, ibid. 131.
Senatoris ætas, ibid. 135.
Senatoris nobilitas, ibid. 138.
Senatoris complexio, ibid. 140.
Senator conveniente corporis dispositione ornetur, ibid. 142.
Senatoris electio multum perpendi debet, ibidem 14.
Senatores nostri Senatus, non solum causas diiudicant, sed pluribus alijs negotijs occupantur, & quæ sint, enumerantur, ibid. 187.
Senatores qualiter sedeant in nostro Senatu, & dicant sententiam, ibid. 189.
Senatores nostri Senatus, cui ex Magistratibus Romanorum assimilentur, ibid. 190.
Senatus Romani authoritas tempore Regum, Reipublicæ, & Imperatorum describitur, ibid. 192.
Senatores nostri Senatus, verè, & propriè Senatores sunt, ibid. 193.
Senatus Valentinus SACRI titulo decoratur, ab antiquo, ibidem.

ET VERBORVM.

Senator antiquior præsidet in Aula, in qua Regens Cancellariam non reperitur, ibid. 198.

Senator antiquior gerit munus Regentis eo impedito, ibid. 199.

Senator Proregentis officium gerens omnibus prærogativis Regenti concessis vtitur, ibid. 201.

Senatores nostri Senatus, Assessores Baronum esse nequeunt ex foro, 6. 80.

Senatores nostri Senatus, substituere nequeunt, 6. 104.

Senatores Aularum Civilium quomodo convocentur ad decisionem contentionis iuxta concordiam, 7. 3. 128.

Senatores suffragia consultiva tantùm obtinent, sed Cancellarius adhæret maiori parti, ibid. 129.

Senatores Aulæ Criminalis quo in casu vocandi sunt, ibid. 130.

Senatus ex deliberatione, an fisci Patronus possit aliquem accusare, 8. 1. 33.

Senatus Castellæ decreta in Coronæ Aragonum Regnis, exequi nequeunt, & quare, 8. 9. 127.

Senatus Valentini iurisdictione obdormiente, ad quem deferatur potestas compellendi Ecclesiasticos contumaces, ibid. 220.

Senatus Valentini constantia, & vigilantissima cura tempore pestis, 8. 10. 55. & 64.

Senatores quot intervenire debent in deliberatione sententiæ, 12. 1. 19.

Seniores, qui ex ordine Montesiæ assumendi sunt, vt coniudices, ad causas criminales personarum Ordinis decidendas, ex quibus desumi debeant iuxta definitiones, 7. 4. 36.

Sensitivum appetitum quo pacto imperetur à voluntate, 7. 3. 108.

Sententiam qualiter Senatores dicant in Senatu, 2. 2. 188.

Sententia arbitralis ad erectionem Nosocomij generalis, 4. 3. 143.

Sententia in causa immunitatis iurium, vel tributorum, in eundem effectum, vim iudicati habet, quoad omnes illius species, 5. 4. 75.

Sententiæ, seu vota arbitrorum in contentione iurisdictionis, extra terminum quinque dierum prolatas nullius momenti sunt, 7. 1. 122.

Sententia Cancellarij est interlocutoria, ibid. 132.

Sententia Cancellarij quomodo concipiatur, & exaretur, ibid. 133.

Sententia Cancellarij non admittit appellationem, ibid. 134.

Sententia lata per Fisci Advocatum in causa contentionis, an admittat remedium appellationis, 7. 5. 21.

Sententia Advocati Fiscalis est simplex pronuntiatio super competentia Iudicis, vel iurisdictionis, ibid. 25. & 8. 8. 213.

Sententia admissa in Provincia sequi debet, quamquam contraria sit communior, ibid. 28.

Sententiæ sacri Supremi Aragonum Consilij, vim legis obtinent, 8. 2. 32.

Sententia debet conformari libello, 8. 6. 8.

Sententiæ communi idiomate ferri debent, 8. 9. 1. & 12.

Sententiæ Curiarum inferiorum vernacula lingua feruntur, ibid. 13.

Sententiæ Senatus Latino sermone exarantur, ibidem 14.

Sententiam pronuntiare nequit mutus & sic Iudex esse non potest, ibid. 17.

Sententiæ necessario in scriptis ferri debent de iure novissimo, ibid. 19.

Sententiæ necessario scribendæ ex foro, ibid. 20. & seq.

Sententiæ personalis pronuntiatio non requiritur à foro, ibid. 21.

Sententia Iudicis inferioris scribi potest à quocumque Actuario iussu Iudicis, ibid. 23.

Sententiæ Senatus per quem scribi debent, ibid. 24.

Sententia post publicationem corrigi nequit, ibidem 25.

Sententia apud officium deposita an possit immutari, ibid. 26.

Sententia apud officium deposita perinde habetur, ac si recitata fuisset, ibid. 27.

Sententia eadem die publicationis corrigi valet, quoad qualitatem, etiamsi respiciat substantiam, ibidem 28.

Sententiæ publicatio an differri queat postquam est deposita apud officium, ibid. 30.

Sententiæ recitatio an suspendatur per beneficium restitutionis in integrum, ibid. 32. & seq.

Sententiæ recitatio an suspendatur per novas allegationes, ibid. 34.

Sententia publicari debet in loco assueto, ibid. 36. & seq.

Sententiæ quo tempore recitandæ sint, ibidem 42. & seq.

Sententia noctu prolata an sit nulla, & de solemnitate trium luminum, ibid. 47.

Sententia ferri debet præsentibus litigatoribus, ibid. 48.

Sententia ferri nequit vtroque litigatore absente, ibid. 49.

Sententiæ in criminalibus reo præsente recitantur, ob quod non est necessaria alia citatio, ibid. 50.

Sententia lata non observatis solemnitatibus foralibus, est nulla, ibid. 63.

Sententia ferenda contra fractorem carceris, non requirit solemnitates forales, ibid. 64.

Sententia in relaxatum per Iudicem Ecclesiæ, non requirit solemnitates forales, ibid. 71. & seq.

Sententia ferenda in delinquentem coram Iudice exercente, non requirit solemnitates, ibid. 72.

Sententiæ in eos qui delinquunt die Veneris sancti, an requirant solemnitates, ibid. 73. & seq.

Sententia lata contra formam fori nulla est, taliter quod non eget revocatione, ibid. 80.

Sententiæ criminalis nullitates, an sint admittendæ necne, ibid. 82.

Sententiæ appellatio, vide *Appellatio*.

Sententia capitalis quo pacto exequenda sit, ibidem 106.

Sententiæ criminalis executio, an fieri possit diebus feriatis, ibid. 110.

Sententiæ Regiæ Audientiæ exequibiles fiunt præstita cautione, 10. 1. 164. & 12. 1. 100.

Sententiæ effectus suspenditur per appellationem, 10. 1. 271. & 12. 2.

Sententiæ publicatio non suspendenda per postulationem responsionum, 10. 2. 24. neque per editionem instrumentorum, 10. 4.

Sententia lata in causa fideicommissi aut vinculi successivi vel maioratus ex confessione Possessoris, successores non afficit, 10. 2. 36.

Sententia in causa summaria vel ordinaria. Vide *Causa*.

Sententiæ Supremi vim legis habent, 11. 5. 43. & 12. 1. 81. & seqq.

Sententia in rem iudicatam transacta non potest retractari, nisi partes subintrent in discutione meritorum, 11. 5. 161.

Sententia lata in iudicio summario, vel executivo an faciat iudicatum ad petitoriam, ibid. 162.

Sententia quid sit, 12. 1. 2. & seqq.

Sententia in quo differat à decreto, ibid. 5. & 11. 6. 46.

Sententia lata absque partis instantia nulla est, 12. 1. 9.

Sententia inter Romanos vtraque parte adstante ferebatur, ibid. 10.

Sententiæ in Regia Audientia, quomodo deliberandæ, ibid. 14.

SYLLABVS RERVM,

Sententiæ iudicum inferiorum de Consilio Assessorum ferendæ sunt,ibid.13.
Sententiæ Regiæ Audientiæ latino sermone cum motivis in civilibus ferendæ sunt,ibid.22.
Sententia in re fiscali, deliberanda est cum interventu Regij Fisci Advocati,ibid.20.
Sententia in re spectante ad Militiam Montesiæ deliberanda est cum interventu vnius ex Assessoribus togatis ipsius,ibid.21.
Sententia an requirat motiva iustificantia, ibid. 24. & seqq.
Sententiarum ferendarum forma in nostro Regno,ibid. 36.
Sententia conformis esse debet libello,ibid.37.& seqq.
Sententia dubia vel obscura interpretanda est per acta proc essus,ibid.41.
Sententia debet continere absolutionem vel condemnationem,saltem per æquipollens,ibid.44. & seqq.
Sententia in arduis deliberanda est post studium, & meditationem,ibid.48.
Sententia subsignata,& perfecta apud officium ponenda est,ibid.50.
Sententia Valentiæ non requirit pronunciationem ipsius iudicis,sufficit recitatio per Scribam facienda mandante iudice,ibid.52.
Sententia recitata an aliquid immutari possit,ibid.53.
Sententiæ Regiæ Audientiæ recitantur in domo Regentis per Scribas mandati,ibid.56.& seqq.
Sententia quibus verbis concipienda est,ibid.59.
Sententiæ verba strictè interpretanda sunt,ibid.60.
Sententia non solum debet dicere, *Mevium,vel Titium condemnandum fore & esse*, sed addendum *vti condemnamus*,& sic in absolutione,ibid.61.
Sententia certa esse debet,nec concipi sub conditione, ibid.64.& seqq.
Sententia lata contra mortuum an nulla sit,ibid. 77. & seqq.
Sententia intra quod tempus pronuncianda, ibid. 76. & seqq.
Sententiæ diffinitivæ præcipui effectus, ibidem 79. & seqq.
Sententiæ effectus resultant si transit in iudicatum, ibid.80.
Sententiæ Regiæ Audientiæ feruntur nomine Regis,& exemplo deserviunt,ibid.83.& 89.
Sententia lata contra legem nulla est ipso iure,& an sit contra consuetudinem,ibid.88.& 94.
Sententiæ effectus suspenduntur per appellationem, ibid.98.
Sententia à qua appellatum fuit non posset confirmari nisi appellatio prodesset appellato non adhærenti,12.2.79.
Sententia in vno capite appellabilis,quo ad cætera appellabilis redditur,ibid.95.
Sententia Principis,& Senatus appellabilis non est sed supplicabilis,ibid.98.& seq.
Sententiæ quæ dicantur conformes,12.2.155.
Sententia executioni mandari non potest pendente termino ad appellandum nisi causa ex se inappellabilis sit,ibid.156.& seq.
Sententia in causa inappellabili exequenda non est extante inhibitione superioris,ibid.159.
Sententia desertionis an admittat appellationem,ibid. 191.
Sententia commutata vel in minima parte, appellans excusatur ab expensis,ibid.217.
Sententia prima revocata an succumbens condemnetur in expensas,ibid.218.
Sententia revocata etiam condemnatio expensarum revocatur licet non fiat expressa mentio,ibid.225.
Sententia tertia confirmans secundam revocatoriam primæ dum simpliciter condemnat in expensas,de ea instantia tantum intelligi debet,ibid.227.
Sententiæ executionem postulans quo ad capita favorabilia non censetur approbare nociva à quibus appellavit,vel supplicavit,13.3.26.
Sententia lata secundum responsum Principis ad consultationem nunquam admittit provocationem, 12. 4.51.
Sententia capitalis in nobiles, & fruentes privilegio militari consulenda cum Principe transmissis actis ad Supremum,ibid.34.
Sententia lata cum votis Supremi in lite ducta ex remedio literarum causa videndi supplicationem admittit,sed non nullitatum dictionem, ibidem 53.& seqq.
Sententiæ duæ conformes Supremæ Curiæ latæ cum causæ cognitione æquivalent tribus,12.5.51.
Sententia repulsæ nullitatis an faciat numerum, ibid. 65.
Sententias inferiorum reformare superioris est, 12. 6. 48.
Sententiæ nullitate detecta non est opus restitutione, ibid.40.
Sententia continens iniquitatem manifestam sustinenda non est,12.7.4.& 12.2.83.
Sententia quæ dicatur notoriè iniusta,ibid.71
Sententia frustra lata esset nisi executioni mandaretur, 13.1.2.
Sententia confirmans,non confirmata,producit actionem iudicati,ibid.23.
Sententia executioni mandanda dum transit in iudicatum,ibid.44.
Sententia quando transeat in iudicatum secundum foros,ibid.46.
Sententiæ executio quo tempore præscribatur,ibid.58. & seqq.
Sententia lata contra principalem quando exequenda contra fideiussorem non citatum, ibid.82.& seqq.
Sententiæ executio quando ex reservatione vel detractionibus fiat præstita cautione,vel non,ibid.93. cum seqq.
Sententia sine actis an exequi possit,ibid.109.
Sententiæ ordo servandus est in executione, ibidem 106.
Sententia fertur quando repelluntur rationes in executivis,13.2.69.
Sententia repulsæ rationum an appellabilis sit in executivis,ibid.75.
Sententia revocans mandatum executivum appellabilis est,ibid.
Sententia revocata, an revocetur distractio iudicialis in ipsius executionem facta,ibid.85.
Sepeliri nequeunt cadavera damnatorum sine iussu Principis,8.9.111.
Sequestrum an necessarium in possessorio,11.3.43.
Sequestratio, vide *Emparamentum*.
Seriam materiam tractantes, non debent immiscere turpiter dicta,aut facta,7.3.96.
Servientes Ecclesiæ de mandato Episcopi,habent officium,7.2.53.
Servientes Ecclesiæ iuxta Tridentinum, an obtineant aliquid spiritualitatis,ibid.54.
Servitores laici Ecclesiæ non sunt immunes à præstatione vectigalium,7.1.184.
Servitores laici Ecclesiæ, vel Ecclesiasticorum an gaudeant privilegio fori,ibid.181.
Serviendi verbum latitudinem habet in suo genere, 8. 8.166.
Servitus pascendi imposita est in bonis Ecclesiasticis Regni favore incolarum Vrbis,5.1.20.
Servitutes pascendi,& aquādi,inter prædiorum rusticorum servitutes enumerātur,& sunt reales,ib.24.& 26.
Servitutes impositæ intuitu Vrbis transferuntur ad successores,ibid.27.
Servitutes lege imponi possunt,ibid.28.
Sesse impugnatur in his quæ de Militibus Montesianis scripsit,7.4.67.

Siculi

ET VERBORVM.

Siculi vtuntur in feudalibus remedio literatum causa videndi & quomodo,12.4.36.cum seq.
Sidera,vide *Astra.*
Sidera quando causæ sint in sublunaribus,7.3.105.
Signa ad placitum,an Astra dici possint,ibid.106.
Signa naturalia an sint,ibid.
Signa mirabiliter conspecta in cœlo,ibid.121.
Signum Ezechiæ,ibid.122.
Signa possibilia sunt stellæ, non necessaria, ibidem 124.
Signa ad placitum Dei,an sint stellæ,ibid.125.
Signa Zodiaci nil per se significant, aut influunt, sed Planetæ in eis,ibid.189.
Signa Zodiaci à quo mutuarunt nomina,ibid.188.
Silentium in Consiliario,& Senatore,maximopere requiritur,2.2.110.
Silentium Senatoris,non tantum requiritur in ore, sed etiam in corde,mente,& fronte,ibid.
Simplicis furti qualis sit pœna,8.8.13.
Simplex quærela,vide *Quærela,& Recursus.*
Simulachrum Beatæ Deiparæ Mariæ Virginis, sub invocatione *de los Desamparados* quando institutum vel consecratum ignoratur,4.3.136.cum seqq.
Simulachrum B.Mariæ *de los Desamparados* ad Regiam perducitur,ob pestem Proregis,& festivè restituitur, 7.10.66.
Situs Regni Valentiæ ad delinquendum aptissimus, 7.10.15.
Sixti Quinti decretum in Astrologos 7.3.67.& seq.
Socius criminis Familiaris delinquentis, non gaudet privilegio fori Inquisitionis,7.3.45.& seq.
Socij criminis de iure non probant in socios, 8.8.215.
Socij criminis iuxta foros probant,ibid.216.
Sodomiæ crimen comprehenditur in decreto Iulij III. 7.2.in text.
Sol eclypsim passus fuit ante lapsum primi parentis,7.3.123.
Sol auctor omnium motuum est,ibid.191.
Solemnitates iuris non debent attendi quando adest periculum in mora,8.2.8.
Solemnitates processus contumacialis sub nullitatis decreto indictæ sunt,8.7.34.
Solemnitas obseruata in specie vberiori reo vtili, an vitiet actum,ibid.50.
Solemnia quæ dicantur & quomodo exhibenda per supplicantem in Supremo,12.3.48.
Solemnitates maiores obseruant causæ per supplicationem adductæ ad Supremum quam in altera Aula Regiæ Audientiæ,ibid.47.
Solemnitates forales ad concedendam dilationem probatoriam ad partes longinquas vel transmarinas,10.2.185.& seqq.
Solemnitates instrumentorum de foro quæ sint, 10.4.20.
Solidus quid importet,4.1.6.
Sorores vulgò *Beatas*, an gaudeant privilegio fori Ecclesiastici,7.1.178.
Sortis electio instituta ad officium Iustitiæ Vrbis ab anno 1283. 4.1.9.
Sortis forma ad officia Vrbis,ibid.24.
Sortis electio an legitima sit,ibid.27.
Sors vt iusta sit,mitti debet inter dignos,ibid.32.
Sortis electio est executio electionis factæ per Principem ad matriculam,4.9.12.
Specialis hypothecæ extrema probanda contra tertium possessorem,13.2.91.& vide *Tertius Possessor.*
Spectaculorum domus procul ab Schola, vbi scientiæ edocentur,esse debet,4.3.123.
Spira,quam gerunt Iurati Vrbis super humerum sinistrum,quid significet,ibid.6.
Spiræ vsus antiquissimus,ibid.8.
Spiratio omnibus animalibus necessaria ad conservationem vitæ,7.3.152.& seq.
Spiritualitas Beneficij Ecclesiastici à quo proveniat,7.2.53.
Spiritualis iurisdictio,vide *Iurisdictio.*
Spoliatum se docens non potest manuteneri, 11.5.186.
Sportulæ, vide verbo, *Salaria sententiarum.*
Stamentorum Regni diuisio,3.1.39.
Stamenti differentia à Brachio,ibid.40.
Stamenta Regna quid tractare possunt extra Curias, ibid.41.
Stamenti Militaris deliberationes fiunt ex concordi voto,& nemine discrepante,ibid.72.
Stamenti Regalis voces, 3.1.80.
Stamenti Regalis repræsentatio extra Curias residet penes Vrbem Valentiæ, ibid.
Statuum Regni diuisio in Ecclesiasticum Militarem,& Regalem,sive Popularem,antiquissima,ibid.39.
Statuere de spectantibus ad iurisdictionem spiritualem est vsus ipsius iurisdictionis,7.4.110.
Status religiosus,vide *Religiosus.*
Status Regni perturbatio tempore inchoantis regiminis Ducis de Arcos,7.10.20.
Statutorum Vrbis causæ,vulgò *Stabliments*, privativè ad Iuratos spectant,4.3.36.
Statuta Scholæ Valentinæ per quos fieri debent,ib.73.
Statuta condere in Consilio generali Vrbis, administrationis est,non iurisdictionis,ibid.21.
Statutum quamvis prohibeat iudicare sine peritis, ex notorietate iudicium peritorum omitti potest, 8.5.29.
Statuta disponentia quod reus semper audiatur,procedunt lite contestata,ibid.37.
Statuta ordinum militarium quoad exclusionem eorum quorum parentes mercaturam exercuerunt quomodo intelligenda sunt,11.4.19.
Statutum per legem favore alicuius intelligitur eo petente,ibid.
Stellæ, vide *Astra.*
Stellæ sunt in cœlo tanquam characteres in libro,7.3.126.
Stemma Ordinis Montesiæ vetus,& recens, 7.4.12.& seq.
Stimatio,vide *Æstimatio.*
Stipendia quibus militibus concedebantur antiquitus,3.4.1.
Stoici,Bardesani, & Pricillianistæ fati potentiam docebant,7.3.66.& 141.
Stupri corpus quo pacto probetur,8.2.201
Stylus Curiarum Regni quoad dilationem diei ob morbum sonticum,7.6.41.
Stylus efficere potest quod testes de nota manu plene probent,10.4.79.
Stylus efficere potest quod scriptura privata plene probet,ibid.80.
Stylus quando articulandus,& probandus, ibid.81.& seq.
Stylus Supremorum tribunalium vim legis habet,ibid.83.& seqq.& 11.6.40.
Stylus Curiarum inferiorum obseruandus est tanquam lex in vnaquaque earum,12.2.177.
Subcommendator Montesiæ qui sit,7.4.2.
Subclaviger Montesiæ qui,ibid.
Subdiaconatus ordo, sacer factus fuit, ex dedicatione perpetua Ecclesiæ,quæ resultat ex voto,7.4.44.
Subdelegati Assessorum,vide *Assessor.*
Subdelegatus Assessoris gubernationis & legitime impedito poterat percipere salarium sententiæ,sed hodie non,& quare,13.4.37.
Subhastatio, vide *Licitatio.*
Subiugatio specialis,vide *Tertius Possessor.*
Subiugatę rei dominium in subiugante tempore subiugationis est basis obligationis,13.2.91.
Subiustitiæ causæ. Vide *Causa.*
Subiustitia, sive Iustitia tercentorum solidorum, Iudex

SYLLABVS RERVM,

ordinarius est in rebus ad eum spectantibus,5.4.2.
Subiustitia cognoscit de querelis damni dati ratione pascuorum,ibid.3.
Subiustitia non potest concedere licentiam pascendi in locis irriguis termini Vrbis,quos *Horta de Valencia*, appellamus,ibid.6.
Subiustitia iurando statuta Vrbis non tribuit iurisdictionem non habenti,ibid.23.
Subiustitia vsque ad summam tercentorum solidorum cognoscit civiliter,2.6.& 5.4.27.
Subiustitiæ iurisdictio prorogabilis an sit,ibid.28.
Subreptio quæ sit,4.7.6.
Subscriptio Principis vel iudicis non mutat statum vel naturam rei,11.6.6.
Subsignatio actorum iudicij à tabellione non actuario facta,non reddit acta nulla, sed copiam absque fide relinquit,10.4.59.
Substituti officialium Deputationis vel Generalitatis esse non possunt, qui ipsum officium obtinuerunt per duo triennia antecedentia,3.3.30.
Sustituti officialium Generalitatis iurare tenentur, ibid.33.
Substituti Ecclesiasticorum obtinentium hæc officia, qui esse debent,ibid.34.
Substitutiones Cathedrarum an admitti possint, 4.3. 113.
Substitutorum qualitates,ibid.117.
Substitutiones officialium Gubernationis,2.3.39.& 6. 5.105.
Substituere ex causa necessitatis quando contingat, ibid.106.
Substituti debent esse eiusdem qualitatis cum substituente,ibid.107.
Substituti non possunt subdelegare loco sui, nisi expresse concedatur in substitutione, ibid.108.
Sustituendi actus non potest fieri citra ius, & nomen officij,ibid.117.
Successor proprio iure, litem antecessoris agendo tanquam eius procurator,vel negotiorum gestor, iudicium agnoscit,& postea succedens non potest gesta impugnare,10.1.299.
Successor vniversalis vti potest iure executivo antecessoris,13.2.82.
Successor particularis virtute cessionis pariter, ibidem 83.
Successor vniversalis executivè convenitur,ibid.84.
Successor particularis non convenitur executivè nisi successerit agnoscendo onus,ibid.85.
Successor particularis in re specialiter hypotecata patitur executionem in quantum possidet,ibid.86.
Summa seu valor quam exposcunt causæ ducendæ ad Supremum non ex condemnatione sed ex petitione regulari debet,12.3.37.
Summaria causa, vide *Causa*.
Summariissimum possessorium,vide *Firma iuris*.
Summus Pontifex Ecclesiam gubernat sanctissimè,'infallibili Spiritus sancti assistentia illustratus,in rebus Fidei,& morum,2.2.76.
Sumptus litis & alimenta taxantur arbitrio Iudicis secundum facti circunstantias,13.4.7.
Sumptus necessarij ad prosequendam causam qui sint, ibid.8.& seq.
Superfluitates sumptuum ornatus,& supellectilis,nociuæ,2.1.87.
Superioris est sententias inferiorum reformare, 12.6. 48.
Superioritas Magistri Calatravæ in Ordine Montesiæ est restricta ad actum visitandi,7.4.141.
Supernaturali ex causa orientia,ab Astrologis cognosci nequeunt,7.3.84.
Superstitio quid remissivè,ibid.63.
Superstitionis genera quæ in Astrologia reperi possunt, vide *Astrologia*.
Supplicatio in criminalibus an admittatur, 8.9.89.
Supplicacions quod genus libelli sint,10.1.11.
Supplicatio remedium opportunum est adversus sententias Tribunalis Principis, vel Præfecti Prætorio, 12.1.99.& 12.3.2.
Supplicationis remedium iure extraordinario introductum fuit,12.3.1.& seq.
Supplicatio,reclamatio, revisio pro vno eodemque remedio vsurpari solent,ibid.3.
Supplicationis remedium iam est ordinarium,ibid.4.
Supplicationis remedium per foros introductum, & ab Aragonia Valentiæ adductum fuit, ibid.5.& seq.
Supplicationis remedium est iustitiæ non gratiæ, ibid.7.
Supplicatio & appellatio idem effectus sunt,ibid.8.
Supplicatio ad idem Tribunal, & plerumque ad eosdem iudices,ibid.11.& seq.
Supplicatio interponitur ad ipsum Principem, ib.13.
Supplicationis causæ reservatæ ad Principem ipsum,ab institutione Regiæ Audientiæ,ibid.15.& 35.
Supplicationis causæ minoris summæ concessæ postea fuerunt ipsi Regiæ Audientiæ, sed non ad eosdem iudices deferendæ,imo alteri Aulæ ex civilibus,ibid. 17.
Supplicatio in causa minoris summæ si diversæ sententiæ sint committitur Aulæ Criminali, ibidem 18.
Supplicatio in causa duarum mille librarum, & amplius,ad Supremum reservata est,ibid.19.
Supplicatio interponenda est infra decem dies peremptorios,ibid.20.
Supplicatio concessa ad Supremum non efficit quod Regia Audientia Cancellaria non sit, & Prætoriale Consilium,ibid.21.
Supplicatio intra annum introducenda & instruenda est,ibid.22.
Supplicatus adhærens supplicationi, tenetur præstare cautionem,ibid.23.& seq.
Supplicans errorem proprium,vel adversarij calliditatem allegat,ibid.27.& seq.
Supplicare semel licet,ibid.29.
Supplicatio effectum suspensivum non præstat data cautione,ibid.30.& seq.
Supplicatio inhibitionem regulariter excludit,ibid.33.
Supplicatio maioris summæ vel de re fideicommissi privativè ad Supremum defertur,ibid.34.& seq.
Supplicatio reservata ad supremum nulliter in Regia Audientia introducitur,ibid.38.
Supplicationum causæ faciliter in Regia Audientia expediuntur,in Supremo maiores solemnitates requirunt, ibid.46.& seq.
Supplicatione denegata recursus emittendus est, & quomodo,ibid.53.
Supplicationis admissionem præcedit oblatio, & præstatio cautionis,ibid.58.
Supplicij viaticum est fœlicitas,8.10.9.
Supremum concedit prorogationem fatalium,12.3.58.
Supremi Senatus Principem repræsentant, & Senatores dicuntur partes corporis Principis,ibid.67.
Supremi Tribunalis nil magis dignum reperitur quam proprias sententias corrigere,11.5.116.
Supremum Tribunal non debet prorogare decisionem eius quod sibi liquidè constat,nec lites ex litibus serere,ibid.138.
Suspensio cursus cuiusvis dilationis quam nostri Pragmatici *Salvetat* vocare solent, antiquitus facillime concedebatur,sed iam non ita,10.2.123.
Syndicus Brachij Ecclesiastici quis,3.1.45.
Syndicus Brachij Ecclesiastici præest in illo Brachio, ibid.44.
Syndicus Brachij Militaris quis,& quomodo eligatur, ibid.67.
Syndici Brachij Militaris officium expirat ante aduentum successoris,& quare,ibid.69.

Syndici

ET VERBORVM.

Syndici Militaris Brachij officium expirat per propositionem Curiæ,ibid.70.
Syndici Militaris creati ad Curiam officium, expirat cum ipsa Curia,ibid.71.
Syndicus militaris de consilio duorum, sive vt dicimus, *aconsejado*, quomodo nominet electos,ibid.76.
Syndicus Brachij Regalis quis,ibid.79.
Syndicus Deputationis quomodo eligatur,3.2.28.
Syndicus Deputationis, vel Vrbis habet privilegium fiscale trahendi causas ad suos Iudices, 3.4.5.
Syndici Vrbis electio, olim perpetua, hodie ad triennium fit,4.1.19.& 4.4.12.
Syndicorum divisio, tempore quo effectum fuit officium triennale,4.4.23.
Syndicorum vnus Cameralis vocatur alius Rationalatus,ibid.24.
Syndici licet eligi debeant ex civibus, si durante officium obtineant cingulum militiæ,non amittunt officium Syndici,ibid.25.
Syndicorum potestas pendet à mandato Consilij generalis Vrbis,ibid.26.
Syndici Cameralis interventus cum Iuratis, ibid.
Syndicus Vrbis Valentiæ,accusando non subscribit legitimæ ad pœnam talionis,ibid.32.
Syndicus nomine proprio debet accusare ad vtilitatem Vniversitatis,ibid.34.
Syndicus Valentiæ nomine Vniversitatis accusat, & subscribit, de consuetudine, & accusatio sustinetur ex immemoriali,ibid.35.
Syndicus vtiliter citatur pro Vniversitate,10.1.85.
Syndici æquiparantur Tutoribus,& Curatoribus, defensoresque sunt,ibid.86.cum seq.
Syndicus Vniversitatis litigantis vt respondeat possessionibus adversarij non eget dilatione,neque speciali mandato,10.2.81.

T.

TAbellarij qui dicantur,4.1.57.
Tabelliones quomodo Valentiæ creandi sunt,10.4.13.& seqq.
Tabellio,vide *Actuarius*,& *Notarius* & *Instrumentum*.
Tabellionum Proceres, & Maiorales, vide *Proceres*, *Maiorales*,*Relatio*.
Tabulam dare quid significet,11.2.78.& 81.
Tacens consentire videtur,4.4.44.
Taurorum agitationes per Thessalos adinventæ,& Romam adductæ per Cæsarem Dictatorem,5.2.19.
Taurorum agitationes,aliorumque ludorum apud Hispanos frequentantur, quia vsus eorum approbatur, 2.1.87.
Taxatio expensarum, vide *Expensæ*.
Taxatio alimentorum, & sumptuum litis diversis regulis gubernandum quam taxatio expensarum, 13.4.6.
Taxatio alimentorum & sumptuum litis arbitrio iudicis regulatur secundum facti circunstantias, ibid. 7. & seq.
Temeritas litigandi causa est condemnandi in expensas,etiam in prima instantia,12.2.223.
Templariorum militum Ordo penitus extinctus sub Clemente Quinto,7.4.3.
Templariorum bona Montesiæ addicta in hoc Regno, ibid.6.
Tempus praxis requisitæ à foro ad officium Assessoris Ordinariorum continuum esse debet,6.5.100.
Tempus primæ respirationis consideratur in nascente, ad influxus cælestes iudicandos,7.3.147.
Tempus datum ad appellandum prorogari nequit sed bene concessum ad prosequendum,12.2.32.& 35.
Tempus datum ad introducendum, & citandum non prorogatur,ibid.37.
Tempus ad probandum,vide *Dilatio*.
Tempus subhastationis, vide *Licitatio*.

Tenacitas sententiæ in Consiliario,vel Senatore, valde nociva, 2.2.106.
Tenutaria exercere iurisdictionem debet in Baronia, quam tenet iure pignoris, 6.1.112.
Terminus oppidi probatur ex Regia concessione, 5.2.4.
Terminus Arbitrorum ad decidendam contentionem iuxta concordiam Reginæ Elionoris, est quinque dierum,7.1.120.
Termino elapso,vota Arbitrorum lata nullius momenti sunt,ibid.122.
Terminus arbitrorum continuus est,ibid.123.
Termino elapso res defertur ad Cancellarium,sive iam Arbitri diffiniverint,sive non,ibid.125.
Termini probationum, an possint prorogari, ibidem 122.
Terminus iudicij Cancellarij,est triginta dierum, ibid. 125.
Termino contentionis elapso sine declaratione, censetur declaratio facta favore Ecclesiæ,ibid.
Terminus ad probandum denegari reo debet in articulo recursus,ob relationem iniquam Maioralium Tabellionum emissi,8.5.35. & seq.
Termini legalis assignatio non admittit remedium suspensivum,10.1.155.
Terminus ad appellandum & supplicandum computari debet de momento ad momentum, 12. 2. 8. & 32. & 12.3.20.cætera,vide *Dilatio*.
Tertij oppositio, vide *Oppositio*.
Tertio appellanti à datione Tutoris denegatur remedium,11.6.25.
Tertius appellans,vide *Appellans*.
Tertia sententia, vide *Sententia*.
Tertia salarij, vide *Salarium*.
Tertio possessori an noceat interruptio præscriptionis executivi facta alio,13.1.92.
Tertius possessor executivè conveniri potest directè ratione hypothecæ sive rei specialiter subiugatæ,13.2.86.& seqq.
Tertius possessor ratione rei specialiter subiugatæ recta via executivè convenitur in Regno Valentiæ etiamsi pactum absolutum de non alienando deficiat in obligatione,ibid.88.
Tertuliani locus explicatur,4.3.43.
Testis vnicus deponens de tonsura,non probat in iudicio contentionis,7.1.174.
Testes deponentes falsum in vno, in omnibus censentur falsum dixisse,8.2.23.& seq.
Testes personaliter examinandi sunt per Iudicem in criminalibus,ibid.35.& seq.
Testium examen committi nequit Actuario in crimine, ob quod debetur pœna corporalis,ibid.37.
Testibus an deferatur iuramentum ante examen, ibid. 41.& seq.
Testes examinari nequeunt interveniente Fisci Procuratore,ibid.48.
Testes quomodo examinandi sunt remissivè,ibid. 49.
Testes an torqueri possint ad eruendam veritatem, ibid.50.
Testi torquendo an concedenda sit copia indiciorum, ibid.52.& seq.
Testis minor an possit torqueri,ibid.55.& seq.
Testis de crimine interrogatus tenetur dicere quidquid scit,ibid.60.& seq.
Testes subscribere debent depositionem,ibid.62.
Testes scribere nescientes,quomodo subscribant, ibid. 63.
Testium confrontatio, & recognitio quomodo exequenda,8.4.29.
Testes confrontandi ad repetitionem dicti, interrogari possunt per partem,ibid.34.
Testes examinati pro informatione Curiæ, reum non afficiunt quin repetantur cum eius iniunctione, 8.5.41.

SYLLABVS RERVM,

Testium repetitio quo pacto facienda,8.6.45.
Testes deponentes de fama publica, quam rationem reddere debent,8.8.201.
Testes facti nocturni quam rationem reddere tenentur, ibid.204.
Testes integræ fidei viginti annis maiores sint, ibidem 207.
Testes maiores quatuordecim annis & minores viginti admittuntur,sed non sunt integræ fidei, ibid.210.& seq.
Testes complices,aut socij criminis an probent, ibid. 215.
Testes pauperes an sint integræ fidei, ibid. 218. & seq.
Testes Birroarij,Apparitores,& Satellites, vide *Birroarij.*
Testes Alguazelli,vide *Alguazelli.*
Testes apprehensores, vide *Apprehensores.*
Testis inimicus repellitur,ibid.240.
Testes consanguinei,affines,domestici, amici, vel inimici,an repellantur,ibid.241.& seq.
Testis fœmina an admittatur in criminalibus, ib.247. & seq.
Testis confitens incidenter delictum an possit puniri, ibid.256.& seq.
Testes non solum iurare, verum etiam deponere intra dilationem debent,10.2.143.
Testes examinandi sunt citata parte,ibid.200.
Testes in concomitantiam instrumenti produci possunt completa dilatione & didiscitis testificatis, ibid.230.& 234.
Testis in concernentibus oculârem inspectionem recipi debet post conclusum in causa si tunc fiat,ibid. 239.
Testes absque iuramento non probant,ibid.250.
Testes præsente parte iurare debent, ibid. 253. & vide *Iuramentum.*
Testes obscurè deponentes publicatis attestationibus poterit iudex iterum examinare,ibid.260.
Testes male examinati, culpa examinantis repetendi sunt,ibid.261.
Testes male examinati culpa producentis repetendi non sunt,ibid.266.
Testes summatim examinati an probent,ibid.267.
Testes subscribere debent depositiones etsi nesciant facere propria manu signum crucis,ibid.269.& seq.
Testes interrogandi sunt de circunstantijs facti, ibid. 271.
Testibus iniungenda est obligatio non revelandi testificata,ante publicationem,ibid.272.
Testes deponentes extra contenta in capitulis non probant,ibid.273.
Testes iurare debent,coram iudice, & ab eo examinari in arduis saltim,ibid.275.
Testi compulso venire ad locum iudicij solui debet viaticum,ibid.281.
Testium publicatio, vide *Iudex,& Publicatio.*
Testium reprobatio rara in civilibus, 10.3.1. & vide *Dilatio obiectiva,& Obiecta,& Reprobatio.*
Testium personæ ex consensu partium approbari nequeunt si vitia sint eius qualitatis quod publice interfit eos repellere, bene vero si cedat in damnum vel vtilitatem partium,10.3.9. & seqq.
Testes deponentes de re quæ non consistit in facto sed in iure non probant,ibid.10.
Testium reprobandorum tempus de iure tam Civili quam Canonico,ibid.12.& seq.
Testium reprobationes præiudiciales causæ sunt, ibid. 24.
Testium reprobantium reprobatio qualis est, ibidem, 31.
Testis per aliquem productus non potest ab ipso reprobari quo ad personam,secus quo ad dicta, ibid. 32.& seq.
Testes didiscitis testificatis recipi nequeunt super eisdem capitulis vel directo contrarijs, ibid. 35. nisi tendat ad corroborationem,ibid.36.
Testes in concomitantiam instrumenti reprobantis testes recipi possunt lapsa dilatione obiectiva, ibidem 44.
Testes contraria dicentes an regulandi per numerum, ibid.65.cum seq.
Testes de nota manu scribentis plene comprobant subscriptionem,10.4.77.
Testium depositiones vim sumunt à iuramento, 11.2. 52.
Testium recipiendorum decretum in causa ordinaria non datur nisi oblato prius libello articulorum, ibid.53.
Testes ad firmam iuris obtinendam recipiuntur per viam summariæ informationis non citata parte, 11. 5.88.
Testes in firma iuris producti neque interrogantur,neque repetuntur ad instantiam adversarij,ibid.89.
Testes de vniversitate quorum interest vt singulorum, non admittuntur in iuris firma vniversitatis, ibidem 99.
Testis de re sua nemo esse potest,ibid.100.
Testes de vniversitate reprobantur etiam si interesse eos tangat vt vniversos,ibid.101.
Testium repulsa in summarissimo non admittenda,ibid. 102.nisi resultet ex actis,ibid. & 112.
Testium verisimilitudo an attendatur in summarijs, ibid.117.& seq.
Testium probatio reo non admittitur Valentiæ regulariter in executivis, 13.2.27. nisi actor produxerit, ibid.28.
Testium probatio admittenda reo in executivis concomitando,ibid.29.
Testes dici non possunt periti adhibiti in oculari inspectione,ibid.32.
Theologia Ethnicorum tota in astris versabatur, 7.3. 65.
Theologis necessaria est cognitio Astrologiæ, ibid. 238.
Theologorum observatio in consulendis reis, quoad responsiones,8.4.11.
Thema cœleste ad horam Nativitatis Domini Iesu Christi,& B.Mariæ eius Matris,an inspici possit per Astrologos,7.3.83.& seq.
Thesaurarij Locumtenens, quis in nostro Senatu, & cui assimiletur,2.2.184.
Thesaurij Locumtenens non potest esse ex Ministris Togatis Senatus,ibid.185.
Thesaurarius, sive Locumtenens illius solum curat de pecunia procedente ex pœnis,& maleficijs,ibid.
S.Thomas Aquinatis explicatur in his quæ dixit de coniugio excludente statum religionis,7.4.44.
Thomæ Delbene doctrina explicatur,2.5.112.
Thoro impugnatur in his quæ de Montesianis Militibus dixit,7.4.66.
Titulo exhibito, possessio non est admissibilis, nisi in quantum titulo confirmatur,6.1.41.
Titulus vitiosus, & nullus, non potest præstare iustam causam præscribendi,ibid.42.
Titulati nequeunt admitti in Familiares Inquisitionis, 7.3.41.
Titulum allegans vel exhibens in summarissimo iuris firmæ discedit à mero facto possessionis,& de meritis tractare intendit,11.5.154.
Tituli propositio infirmat efficaciam possessionis, vt titulus permaneat cum suis qualitatibus, ibidem 155.
Tituli nullitate evidente detecta nec possessio diuturna manutenibilis est,ibid.170.
Tituli nullitas, requirens altiorem indaginem non vitiat possessionem ad effectum manutentionis, ibid. 171.

Titulum exhibens limitative ad adminiculandam poſſeſſionem non præbet conſenſum ad cognoſcendum de meritis proprietatis, ſecus ſi exhibeatur abſque limitatione, ibid. 179.
Tonſura clericalis an ſit ordo, & characterem imprimat, 7.2.9.
Tortura inferri poteſt reo recuſanti reſpondere in confeſſione propria, 8.4.13.
Tortura hæc non datur ad eruendam veritatem, ſed ad habendam reſponſionem, ibid. 14.
Tortura hæc ſolum imponi debet in delictis gravibus, ibid. 15.
Torturæ via tutior eſt in recuſante reſpondere, quàm impoſitio pœnæ convicti, & confeſſi, ibid. 22.
Tortura an imponatur teſti veroſimiliter informato, vide *Teſtis*.
Tortura qua de cauſa inferatur, 8.9.93.
Torturæ acerbitas, & dubia fides, ibid.
Torturæ genera innovari nequeunt iuxta foros, ibid. 95.
Torturæ genera apud nos quæ, ibid. 96.
Tortura poſt condemnationem apud nos, quo pacto inferatur, ibid. 97.
Tortura, quibus de cauſis reo condemnato irrogetur, ibid.
Tortura famoſo irroganda qualis eſſe debeat, ibid. 98.
Tortura tanquam cadaveri, quando, & quomodo irroganda, ibid. 99. & ſeq.
Tortus tanquam cadaver, ob quod dicitur, ibidem 101.
Torturæ gradus, qui, ibid. 103.
Torqueri an poſſint privilegio Militari fruentes, ibid.
Tractatorij qui dicantur, 4.11.48.
Traditio copiæ, vide *Copia*.
Tranſmarina dilatio, vide *Dilatio*.
Tranſmiſſio inquiſitionis apud nos non fit ſine accuſatore, 8.1.22.
Traſmittendi inquiſitionem praxis, ibid. 26. & ſeq.
Tranſmiſſio inquiſitionis non pendet in hoc Regno à Iudice inquirente, ibid. 32.
Tranſmiſſio actorum primitivi proceſſus ex remedio literarum cauſa videndi æquivalet relationi, 12.4.40.
Tranſumptum inſtrumenti quid requirat vt probet, 10.4.25.
Tributa debentur Regibus, 3.1.138.
Tributorum immunitas conceſſa Civibus Valentinis, & qualis, 5.3.34.
Tributorum immunitatem an concedant Iurati, ibid. 35.
Tributa nervi Reipublicæ, ibid. 62.
Tributa portoria ad quid fuerint inventa, ibid. 63.
Tributa debent Itali in ſolidum, licet civilitatem in Vrbe adepti ſint; & quare, ibid. 68.
Tributorum immunitas conceſſa Civibus Vrbis, non pertinet ad eos in mercimonijs, & rebus mercaturæ, ſed in rebus ad vſus proprios deſtinatis, ibid. 82.
Tridentini diſpoſitio an mutaverit quæ à iure ſtatuta erant quoad privilegium fori, 7.2.14. & ſeq.
Triduum concedi ſolet damnatis vltimo ſupplicio, vt præparentur, & an hoc ſit neceſſarium, 8.10.7.
Triennio vacare debet elige..dus, ab eodem officio, computando à die electionis, 4.8.14.
Triennij vacationis tempus non conſideratur quando officium in commendam traditur, 4.3.19.
Tubal quam linguam adduxerit Hiſpaniæ incertum eſt, 8.9.2.
Tutelæ omnes regulantur per diſpoſitiones loquentes de teſtamentaria, 11.6.22.
Tutelæ & Tutoris decernendi forma, 10.1.81.
Tutor nomine proprio accuſat ad vtilitatem pupilli, 4.4.34.
Tutores illico debent perſonas legitimare, 10.11.300.
Tutores an poſſint agere ante confectionem inventarij, ibid. 305.
Tutor teſtamentarius neque iurat neque cautionem præſtat in Regno Valentiæ, ibid. 306. & ſeq.
Tutor dativus iurare & cautionem dare tenetur, ibidem 307.
Tutor finita tutela in Regno Valentiæ proſequitur adminiſtrationem tanquam curator, ibid. 308.
Tutor dativus nulliter agit dum cautionem non præſtat, ibid. 309. cum ſeq.
Tutori ſi re integra opponatur finitum eſſe tempus cautionis, non admittendus in iudicio, ibid. 311.
Tutor & Curator an poſſint conſtituere procuratorem, ibid. 316. & ſeqq.
Tutoris Procurator dominus litis effectus dicitur per conteſtationem, ibid. 318.
Tutoris datio per inquiſitionem cauſa cognita fieri debet, 11.6.4.
Tutoris dati remedium excuſatio eſt, non appellatio, ibid. 17. & ſeq.
Tutor rite appellat à reiectione excuſationis, ibidem 20.
Tutores plerumque teſtamento dantur ad quod appellationis remedium deſervire nequit, ibid. 21.
Tutores dandi poteſtas patribus conceſſa eſt, ibidem 22.
Tutores intra quod tempus excuſationem ponere debent vt audiantur, ibid. 26. & ſeqq.
Tutor non opponens excuſationem intra quinquaginta dies, ab iniunctione, contumaciam purgare non poteſt, ibid. 28. & ſeqq.

V.

VAcatio triennij ad idem officium Vrbis obtinendum, 4.8.14.
Vacatio duorum trienniorum ad officium idem Generalitatis obtinendum, 3.3.31.
Valentia in Hiſpania Tarraconenſi, & in Editanis ſita, 1.1.2. & 2.
Valentiæ amœnitas, ibid.
Valentia à Rege Romo condita, & Roma nuncupata, ibid. 2. & 4.3.57.
Valentiæ Regnum Agarenis deſcriptum, ibid. 9.
Valentiæ expugnatio ab inclyto Iacobo I. ibid. 10.
Valentiæ Regnum quæ comprehendat, ibid. 14.
Valentia magna ex parte ex Catalaunis repleta poſt expugnationem, 1.2.1.
Valentiæ Regum compendioſa ſucceſſio, 3.1.30.
Valentia non eſt Colonia, ſed Metropolis, 4.3.18.
Valentia vrbs habet ius patronatus in aliquibus rebus ingentibus, ibid. 54.
Valentia Vrbs Scholam, ſeu Vniverſitatem conſtruxit, ibid. 75.
Valentiæ Sanctus Dominicus Patriarcha literis operam dedit, ibid. 79. & 83.
Valentia poſt mortem Divi Dominici ab infidelium faucibus erepta, ibid. 80.
Valentiæ, tempore Agarenorum conſervabatur Monaſterium Ordinis S. Baſilij, vbi nunc adeſt Parrochialis Eccleſia Divi Bartholomæi, ibid. 86.
Valentia Viriati Militibus data fuit, non vero Militibus Romanis qui in Viriatum dimicarunt, 1.1.2. & 4.11.12.
Valentiæ non ſunt agri vacantes ad paſcua, 5.1.116.
Valentiæ an in vſu ſit regalia ſuccurrendi vi oppreſſis, per viam violentiæ, vide *Defenſio*.
Valentia ab antiquo factionum lue laborat, 8.10.7. & ſeq.
Valentiæ amœnitas, ibid. 8.
Valentiæ ſitus, ibid. 15.
Valentinarum Eccleſiarum deſcriptio, vide *Eccleſia*.

SYLLABVS RERVM,

Valentina lingua qua nunc vtimur, an sit eadem cum Valentina antiqua,8.9.5.
Valentinæ linguæ præstantia,ibid.6.
Valentina lingua mater rimarum,ibid.7.
Valentini faciliter, & fœliciter discunt externas linguas,ibid.8.
Valentinorum complexio,ibid.12.
Valentinorum origo,ibid.13.
Valentinorum pietas,ibid.146.& seq.
Valentinis debetur ratio annorum computandorum à Christi nativitate,ibid.150.
Valentinorum divini cultus eximia cura,ibid.153.
Valentini tenentur sequi constitutiones Cataloniæ, quoad contentiones iuxta foros,7.1.194.
Valentia ius commune habet in foris proprijs, 10.1.5.
Valentini vtuntur remedio litterarum causa videndi & recognoscendi,12.4.2.& seq.
Valentini in vsu harum literarum nec vota nec motiva transmittunt, nec relationem faciunt, nec refutatorios spectant, sed acta integra transmittunt, ibid. 39.
Valentinis non est interdicta accessio ad Aulam Principis sequendo transmissionem actorum,ibid.48.
Valentinum ius non solum limitat tempus dicendi nullitatem,verum prohibet quod dicatur nisi in appellatione,12.5.40.
Vana observantia quid,7.3.97.
Vanæ observantiæ vitium quando Astrologi incurrere dicantur,ibid.98.
Variare iudicium quis possit,13.1.25.& seq.
Variatio iudicij non admittitur post evocationem causæ ad Regiam Audientiam,ibid.34.
Vassallus Militantis Brachij detentus in carcere Vrbis, Regiæ ditionis, an fateatur crimen, carcerem frangendo,8.9.70.
Vbertas Regni Valentiæ,8.10.16.
Vectigalia imposita in Comitijs ad quid imponantur, 3.2.1.
Vendere officia Princeps potest solus, sed non semper expedit, 4.2.46.
Vendere officia prætextu eleemosynæ de pretio faciendæ,illicitum,ibid.48.
Vendere non potest Iustitia in civilibus officium proxenetæ,quia pauperibus debetur, ibid.45.
Venditio,& venditor,vide, *Emptio,& emptor.*
Venditio Curiæ fieri solet pro duabus tertijs partibus, & aliquid amplius totius valoris rei Curiæ addictæ,13.3.44. & seqq.
Venditio Curiæ rei precioſæ non repertis licitatoribus potest fieri minori prætio concessa facultate luendi per longum tempus,ibid.48.cætera,vide *Distractio.*
Veneficij crimen qua pœna plectatur,8.8.106.
Veneficij crimen frequentius patratur per fœminas, 108.
Verbum *Romanç* quid significet,8.9.& 9.& 15.
Venia quando & à quibus petenda est in principio litis,10.1.20.
Venus Cloacina,vel Cluarina,qualis fuit,4.11.8.
Verbo tenus conferentiæ suscitari solent inter Regiam iurisdictionem,& Inquisitores,7.3.18.
Verba obscura contra proferentem interpretanda sunt, 10.1.272.
Verba in omni dispositione intelligenda sunt ita vt aliquid operentur,ibid.280.
Verbalis Audientia. Vide *Audientia,& Causa.*
Veredorum Præfectus,vide verb. *Cursor maior.*
Veredorum vsus antiquissimus,4.11.33.
Veredorum origo,ibid.34.
Veredi publici ab itinere recto, sibi destinato deviare nequeunt,ibid.47.
Veritas in Senatore qualis requiratur,2.2.94.
Veritate facti inspecta proceditur in Regno Valentiæ, 8.6.9.
Veritas facti quando solum inspicitur, sententia non debet necessario conformari libello,ibid.10.
Veritatis testimonium daturus Iesus Dominus, paupertatis statum elegit,non divitiarum,8.8.220.
Verosimile, vel inverosimile quid dicatur, 11.5. 119.
Verosimilius est quod iuri magis congruit, ibidem 120.
Vestalis sacerdos. Vide *Sacerdos.*
Via violentiæ,vide *Defensio.*
Via ad inquirendum ex mero officio, quomodo Iudici aperiatur,8.2.2.
Via condemnativa summaria requiritur ad purificandas conditiones instrumenti,11.1.112.
Via executiva concessa instrumento procedit etiam quoad ea quæ virtualiter insunt,ibid.81.
Via executiva conceditur in Sicilia pro dote, secus in Regno Valentiæ,ibid.79.& 82.& 90.
Via executiva instrumenti procedit ab obligatione guarentigiæ,ibid.86.
Via executiva pro dote an debeatur marito celebratis nuptijs,ibid.88.
Via executiva an debeatur cuicumque instrumento publico,ibid.87.
Via executiva procedit ab expressis in conventione, ibid.96.cætera,vide *Executio.*
Vicarius generalis Episcopi etiam sacris non initiatus, ritè causas Præsbiterorum iudicat dum clericus sit, 7.4.36.
Vicecancellarij officium institutum,& quare,2.2.155.
Vicecancellarij officij præstantia,ibid.157.
Vicecancellarij dignitas prima post Regiam in nostra Corona,ibid.158.
Vicecancellarius assimilatur Præfecto Prætorio,6.160. 162.
Vicecancellarius Assessor immediatus Principis, ibid. 163.
Vicecancellarius Iurisconsultus, & oriundus ab ipsa Corona,ibid.164.
Vicecancellarius quo pacto iuret, & præstet homagia fidelitatis,ibid.175.
Vicecancellarius Dominus percipit portionem duplam salarij sententiæ in Supremo,13.4.48.
Vicinalia,& realia iura, sive onera,quæ,2.5.108.
Victima pinguior Deo oblata est reus iniquus,8.6.32.
Viduæ Militum Montesiæ fruuntur privilegio fori,7.4. 75.
Viduarum, pupillorum, ac miserabilium personarum degentium in oppidis ditionis Montesiæ, an causæ evocari possint ad Senatum,ibid.173.
Viduæ miserationis gratia plurimis privilegijs gaudent,11.1.58.& seqq.
Viduis privilegia specialiter concessa sunt dum agunt contra bona mariti,ibid.68.
Vidua quæ passa fuit à filio possideri pignora dotalia, non censetur amisisse possessionem eorum si sibi aliquid annuum reservavit,ibid.198.
Vigilantia Senatoris fulget,dum occasione fruitur,2.2. 131.
S. Vincentius Ferrer Theologiam publicè edocuit in alma Sedis lectura per sexennium,4.3.70.
S.Vincentius Ferrer promotor fuit erectionis Scholæ Valentinæ,ibid.71.
Vindictæ ius defertur proximioribus occisi, non verò hæredibus extraneis,8.8.55.
Violentiæ via,vide *Defensio.*
Violentia illata, est causa deferens potestatem extraiudicialem Principi,vt eam tollat,7.1.98.
Viri coniugati accessus ad solutam punibilis est, 8.8. 196.
Virginitatis signum an in puellis reperiatur, 8.2.22. & 26.
Virtus Senatoris, Magistratus, vel Iudicis qualis esse debet,2.2.93.

ET VERBORVM.

Virtutes excolendæ ſunt in Scholis & Academiis, 4.3. 119.
Virtutes pro temporum ſorte ad vitia tendunt,8.10.32.
Viſio actorum quomodo ponenda in ſententijs,12.1.6.
Viſio actorum à quibus adnotanda eſt,ibid.7.
Viſura, vide *Ocularis inſpectio*,& *probatio per evidentiam rei*.
Viſitatio Vniverſitatum Ordinis Monteſiæ ad quem ſpecter,7.4.170.
Viſitandi actus iuriſdictionalis eſt,ibid.125.
Viſitandi Ordinem Monteſiæ facultas, nunquam conceſſa fuit Abbati ſanctarum Crucium, ſed Magiſtro Calatravæ,cum aſſiſtentia Abbatis,ibid.126.
Vitæ duratio an per Aſtrologum prænoſci poſſit, 7.3. 83.
Vitare mala pulchrius,quam punire,8.8.200.
Vitalitius cenſus licitus non eſt ſi adſit ſpes recuperandi ſortem,13.3.25.
Vltramarina dilatio, vide *Dilatio* & *Solemnitates*.
Vltimæ voluntates paratam habent executionem ex foro,13.1.35.
Vnio Ordinis Monteſiæ, & ſancti Georgij de Alfama, confirmata in Synodo Conſtantienſi,7.4.12.
Vnio extinctiva quæ ſit,ibid.137.
Vnio extinctiva non fuit facta de Ordine Monteſiæ cum Ciſtercienſi,ibid.138.
Vnio æque principaliter quomodo fiat,ibid.139.
Vnio æque principaliter non fuit facta ex dictis Ordinibus,ibid.140.
Vnio acceſſoriè quomodo fiat,ibid.141.
Vnio acceſſorie nunquam fuit facta inter hos Ordines, ibid.142.
Vnio Eccleſiarum, vel Religionum requirit auctoritatem Papæ,ibid.143.
Vnio requirit conſenſum eorum,quorum intereſt, ibid. 145.
Vnio Eccleſiarum quæ ſunt iuris patronatus, requirit conſenſum Patroni,ibid.147.
Vnio,per quam Eccleſia erigitur in Cathedralem, non fuit facta in Ordine Monteſiæ,ibid.148.
Vnio quæ fit ad communicationem ſpiritualium, non tribuit iuriſdictionem alicui ex vnitis,ibid.149.
Vniverſitatis Valentinæ fundatio,& cætera,vide verbo *Schola*.
Vniverſitates Eccleſiaſticorum in Regno, profanæ ſunt,5.1.21.
Vniverſitatis iura conſervantur in vno, imò etiamſi omnes de Vniverſitate extinguantur,6.2.33.
Vniverſitatem erigere in diſtrictu Ordinis Monteſiæ ad quem ſpectet,7.4.177.
Vniverſitatum viſitatio in ditione Monteſiæ ad quem pertineat,ibid.176.
Vniverſitatis citatio, vide *Citatio*.
Vniverſitates Regni Valentiæ fermè omnes habent Syndicos,10.1.87.
Vniverſitas non habens Syndicum quomodo citanda, ibid.88.
Vniverſitas litigans reſpondit ad poſitiones adverſarij per ſuos officiales,10.2.80.
Vniverſitates legitimè conſtitutæ reſtitui debent ad probandum lapſis dilationibus,ibid.169.
Vniverſitas legitimè conſtituta quæ dicatur, ibidem 170.
Voces Brachij Eccleſiaſtici, 3.1.43.
Voces Brachij Militaris, ibid.56.
Voces Brachij Regalis,ibid.78.
Voluntas Sedes perturbationum animi,3.1.102.
Voluntas Principis, abſque ratione non eſt,lex, ibid. 101.
Voluntas Dei conditionata eſſe poteſt, & ſic decretum conditionatum,4.3.159.
Voluntas Principis nunquam cenſetur intervenire, vt alicui iniuria inferatur, etiamſi poteſtas adſit in eo, 4.7.5.
Voluntas imperat appetitui ſenſitivo medio intellectu, & quomodo,7.3.108.
Voluntarium homicidium æquiparatur deliberato, 8. 8.40.
Voluntarium homicidium,vide *Homicidium*.
Voluntaria iuriſdictio quando, & in quibus exerceatur,10.1.282.& 11.6. per tot.
Voluntariæ iuriſdictionis exercitium ſæpè cauſæ cognitionem requirit,ibid.cætera,vide *in d.§.6.& verb. Iuriſdictio*.
Vota Arbitrorum contentionis iuxta concordiam,vide *Sententia*.
Votum caſtitatis ſimpliciter non emittitur in Religionibus Militaribus, 7.4.60.
Vota ſubſtantialia ſunt media ad ſtatum perfectionis, ibid.41.
Votum caſtitatis coniugalis an includat aliquid conſilij,ibid.60.
Voti paupertatis differentia circa materiam inter veras religiones reperitur,7.4.47.
Votum caſtitatis neceſſarium ad ſtatum Religionis an poſſit recipere magis vel minus,ibid.60.
Vrbanitas qualis requiratur in Magiſtratu,6.5.58.
Vrbanitatis teſtimonia,ibid.59.
Vrbs, vide verb. *Civitas*, & verbo *Valentia*.
Vrbs reſpectu totius Regni, privata perſona cenſetur, ibid.24.
Vrbis ærarij defectio,8.10.3.32.
Vſatici Cataloniæ quando fuerunt compilati, & conditi,3.1.8.
Vſufructuaria in Baronia non exercet iuriſdictionem, ſed qui habet ius proprietatis,6.1.11.
Vſuræ debentur ex debitis Fiſci, Generalitatis, & Vrbis,3.4.44.
Vſus paſcuorum adquiritur ſingulis de Vniverſitate irrevocabiliter,5.2.9.
Vtens libris prohibitis ad operationes Aſtrologicas, puniendus eſt alio non ſpectato,7.3.247.
Vtens libris expurgatis puniri nequit, niſi expreſsè aliunde ſuperſtitio probetur,ibid.248.
Vtens electionibus ad omnes actus humanos ſuſpectus eſt de ſuperſtitione,ibid.252.
Vtens rebus minimè connexis naturaliter ad vitandos influxus,maleficus eſt,ibid.255.
Vtens inſtrumentis incognitis, characteribus exquiſitis, numeris paribus, vel imparibus, nominibus parentum, & ſimilibus, ad prædictiones, maleficus eſt, ibid.256.
Vtens re aliena ad alium vſum,quam deſtinatum à Domino,committit furtum,8.8.31.
Vtilitas privati cedit bono communi,3.1.116.
Vtilibus diebus fieri debent acta iudicij criminalis, poſt publicationem proceſſus,8.6.30.
Vtilitas manutentionis parvi præiudicij cenſetur reſpectu eius quod intereſt in plenario,11.5.109.
Vtilitas ad alienandum prædia minorum, vel bona fideicommiſſi evidens eſſe debet vt decretum ſubſiſtat,11.6.58.
Vti poſſidetis interdictum. Vide *Firma iuris*, & *Interdictum*.
Vulgus maximopere curat de annona,2.1.81.
Vulgus imitatur pueritiam, nam ſolum petit panem,& circenſes,ibid.86.
Vulgus iniquiores ſæpe ſequitur,8.10.139.
Vulnerum multitudo,an ſit indicium animi deliberati, 8.8.77.& 80.
Vxorem habuiſſe, requiritur ad officia Generalitatis, & Vrbis,4.5.17.
Vxores Militum Ordinis Monteſiæ fruuntur privilegio fori,7.4.75.
Vxor deprehenſa in adulterio an impune occidi poſſit per maritum,8.8.62.
Vxor incedens more meretricio per Vrbem, an dici poſſit deprehenſa in adulterio,ibid.65.

SYLLABVS RER. ET VERB.

Vxor acerbius offendere virum videtur meretriciam vitam gerendo, quàm per simplex adulterium, ibid. 67.

Vxor quando dicatur deprehensa in adulterio, ibidem 68.

Vxor discedens à domo mariti, amittit dotem, ibid.

Vxorem adulteram solus maritus accusare potest, ibid. 188.

Vxor accusare non debet, nec potest maritum adulterum, & quare, ibid. 190.

Vxoris adulterium permittens, qua pœna puniatur, ibid. 195.

Vxoribus militum regularium an communicentur privilegia ipsis concessa, tam eis viventibus, quam viduitatem eorum conservando, 7. 4. 72. & seqq.

Vxores clericorum incapaces semper sunt ordinum quantumvis minorum, ibid. 75.

Vxores militum regularium non sunt incapaces status religiosi cui privilegia concessa sunt, ibid.

Z

Zelotypia litigantium in varios errores eos præcipitat, 10. 1. 103.

Zodiacus quid sit, 7. 3. 179.

Zodiaci divisio, ibid. 180.

Zodiaci Nonæ sphæræ constituendi ratio, ibidem 183.

Zodiacus verus est in nona sphera, ibid. 183.

Zonarum distributio, ibid. 165.

FINIS.